

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ

31332

GRVER-00636

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

EUSEBII CAESARIENSIS
OPERA.

RECOGNOVIT

GUILLIELMUS DINDORFIUS.

VOL. III.

DEMONSTRATIONIS EVANGELICAE

LIBRI I—X.

31

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXVII.

1867

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας
Αρ. 31332

ΔΗΜΟΣ

ΔΩΡΕΑ
ΝΙΚ. ΔΙΑΜΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ
1977

090
Θρησκ.

Αριθμ. είσαγ. 31332
Έτος 1977

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

PRAEFATIO.

Absolutis Praeparationis Evangelicae libris quindecim Eusebius amplius scribendum suscepit Demonstrationis Evangelicae opus*) e libris viginti compositum, quibus religionis Christianae veritatem collectis e literis sacris et veteri maxime Testamento de Christo vaticiniis et testimoniis probare studuit. Hos libros omni ex parte integros legit Hieronymus, qui eos memorat Catalogi c. 81. librumque duodevigesimum, in quo Eusebius de Hosea propheta disputaverat, laudat in praefatione ad Hoseam, legitque scriptor commentarii in Daniele, qui libri quinti decimi fragmentum servavit, quod ex codice Vaticano edidit A. Maius in Scriptorum veterum nova collectione Tom. I. part. 2. p. 173 repetitum in nostra editione p. 689—691. Eosdem libros viginti integros habuit Photius, patriarcha Constantinopolitanus, qui seculo nono vixit, eorumque indicem in *Βιβλιοθήκην* ab se descriptam recepit cod. 10. p. 4, 28. *Ἀνεγνώσθη Εὐσεβίου ἡ Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις ἐν βιβλίοις κ'.* Hodie vero dimidia tantum operis pars, servatis libris decem prioribus, superest, perpaucis ad nos propagata codicibus, qui tam leviter inter se dissentiunt ut omnes ex uno exemplari derivatos esse pateat. Codicum qui supersunt antiquissimus est olim Mediceus, nunc

*) Hoc Eusebius ipse testatur Praepar. Evang. 15, 1. vol. 2. p. 337, 19 ed. nostrae, *τούτου δὲ οὖν σὺν θεῷ διὰ τῆς ἀληθείας ἡμῶν ἐπισφραγισθέντος τὰ μὲν τῆς Προπαρασκευῆς ἐνταῦθα μοι περιγραφῆσθαι, μεταβὰς δὲ ἐπὶ τὴν ἐντελεστέραν ὑπόθεσιν τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδείξεως ἀπὸ τοῦ λείποντος τῆς καθ' ἡμῶν κατηγορίας σκέμματος τὴν καταρχὴν τῆς διευτέρας ἐπισυνάψω πραγματείας.*

Parisinus 469, membraneus seculi duodecimi, qui innotuerat ex Catalogo Bibliothecae Parisinae vol. 2. p. 65, sed ab Thoma Gaisfordo demum cum editione Stephaniana collatus est, quum editionem Oxoniensem a. 1852. praepararet. Incipit ab verbis ἡ παιδίσκη σοι p. 17, 18 ed. nostrae, aliquot ab initio foliis defectus, finiturque verbis τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν πατρὸς — ἀληθείας p. 688, 29—689, 3) amissis, qui in extremo codicis folio lecti fuerunt. Utrumque defectum ex codice Nicolai Maurocordati, Walachiae principis, supplevit I. A. Fabricius in *Delectu argumentorum et syllabo scriptorum, qui veritatem religionis Christianae adversus atheos — asseruerunt*, Hamburgi edito a. 1725, Stephani Bergleri, ut videtur, apographo usus, p. 1—22, sed mira negligentia ne verbum quidem de aetate et externa condicione codicis prodidit, qui post mortem Maurocordati (a. 1730) cum reliqua eius supellectile literaria evanuit*). Itaque suspicari tantum, non certo dicere licet, codicem illum similem fuisse Parisino 469, sive ex hoc ipso, quum adhuc integer esset, sive ex alio libro integriore descriptum: de quo certius iudicare liceret si Berglero vel Fabricio aliquot ab initio paginas cum libris editis comparare scripturaeque diversitatem proponere placuisset.

Ex codice Parisino 469 vel priore aliquo eius apographo descriptum est apographum Oxoniense in bibliotheca collegii S. Ioannis Baptistae servatum, chartaceum foliorum 264 formae maximae, seculi quinti declini, numero 41 notatum in O. Coxii Catalogo p. 12, quod labore quam fructu maiore totum cum Roberti Stephani editione contulit Gaisfordus. Nihil enim liber ille praebet praeter paucas levissimorum vitiorum correctiones, quas quivis ipse faciat, proprios vero sibi habet errores librarii non paucos, versibus integris interdum omissis praesertim ubi idem vocabulum post breve spatium redierit, oculos librarii falleret, velut p. 1^b. 33^a. 177^b. 260^b. 317^b.

*) De codicibus ab Maurocordato, quum circa annum 1730 in Walachia regnaret, ex monasteriis Graecis, in Thessaliam inprimis et in monte Atho collectis deque interitu amplificatione huius collectionis vid. C. B. Hasius in Commentario Ioanne Lydo p. LXIX—LXXI.

322^b. 332^d nec laudi ei verti potest quod in locis biblicis unum alterumque vocabulum, quod exciderat in codice archetypo, ex vulgatis veteris Testamenti exemplaribus supplementum est, quod non infrequens etiam in aliorum scriptorum ecclesiasticorum codicibus recentioribus interpolationis genus est, quod saepe fraudi fuit utriusque Testamenti editoribus diversas ex Patrum operibus scripturas afferentibus quibus illos non esse usos antiquiorum codicum comparatio docet.

Eiusdem generis quattuor alia sunt apographa Parisina chartacea seculi sexti decimi numeris notata in Catalogo (vol. 2. p. 65, 66) 470, 471, 472, 473, quorum postremum, olim Medicum, anni notam gerit 1543 (sive 1533 secundum Montefalconium in Diario Italico p. 408), scriptum Venetis manu Valeriani Foroliviensis. Horum apographorum uno haud dubie usus est Robertus Stephanus, quum hoc Eusebii opus primum ederet Parisiis a. 1545. Sextum eiusdem generis apographum seculi quinti decimi in Bibliotheca servatur Ambrosiana Mediolanensi, memoratum ab Montefalconio in Bibliotheca Bibliothecarum vol. 1, p. 527. Quae apographa omnia ab iisdem quibus codex Parisinus 469 verbis incipiunt iisdemque quibus ille verbis terminantur, ut manifesta sit communis eorum origo. Nec melloris notae fuit apographum quod Ioannes Franciscus Mirandulensis princeps Bernardino Donato Veronensi suppeditavit, Latinae interpretationis praeparandae causa, quae primum prodiiit Romae a. 1498, saepius deinde repetita, Basileae a. 1542, 1549, 1559, 1570 et cum scholiis Io. Iac. Grynacii Parisiis a. 1587, et in editionibus Graeco-Latinis, Parisina a. 1628, recusa Coloniae sive Lipsiae a. 1688, et Oxoniensi Gaisfordi: in qua interpretatione plura temere sunt interpolata, ne Eusebius ab orthodoxa fide discrepare et Ariano dogmati magis favere videretur quam Concilii Nicaeni decretis; quae notavit Iac. Billius Observationum sacrarum libro 1. c. 27.

Apparet ex his quod supra dicebam, uno tantum nos hodie uti Demonstrationis Evangelicae codice Parisino 469, nullo lectorum incommodo, quum hoc opus Eusebii lectores multo quam reliqua eius scripta pauciores habuerit rariusque descriptum fere intactum manserit ab gravioribus librariorum

erroribus, exceptis lacunis nonnullis (p. 195^d. 210^a. 217^b), et ab conatibus interpolatorum, qui tam licenter sunt grassati in Praeparatione Evangelica et Historia ecclesiastica. Coniecturis igitur criticorum vix usquam locus est in hoc Eusebii opere, quod maximam partem e locis biblicis est compositum, in quibus scriptura codicis unici vera pariter ac falsa accuratim erat reddenda, ne primarius quem omnia huiusmodi excerpta hodie habent usus tolleretur, de quo dixi in Praefatione voluminis primi p. XVII.

CORRIGENDA.

Vol. 1. p. XXV, 6. Quaestionem — agitatum] Corrigenda
Quaestio — agitata.

p. 48, 27. Θαβίων, ὅς] Θαβίωνος

p. 245, 16. εἰδήμασι] οἰήμασι

p. 256, 22. Τυρταίων — ἐκ] Τυρταίου — ἐκ

p. 506, 31. τὸν μὲν γεγῶθ' ὃν μὲν τὸ γένος

ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩ ΠΡΩΤΩ ΣΤΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ
ΤΗΣ ΕΤΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΣ.

- 5 α'. Τίνα καὶ ὅποσα ἐπαγγέλλεται ἡ πραγματεία p. 3 ed. Fabr.
β'. Τίς ὁ κατὰ τὸν Χριστιανισμόν εὐσεβείας τρόπος
p. 11 ed. Fabr.
γ'. Ὅτι μὴ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατάλληλος ἦν ἡ κατὰ Μωσέα
πολιτεία p. 17 ed. Fabr.
10 δ'. Τί δὴ ποτε τὰ παρὰ Ἰουδαίοις ἀποδεχόμενοι λόγια τὸν
παρ' αὐτοῖς βίον παρητησάμεθα
p. 7 a. ed. Paris. a. 1628.
ε'. Τίς ὁ τοῦ Χριστοῦ τῆς καινῆς διαθήκης τρόπος p. 9 b.
ς'. Τίς ὁ κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην κατηγγελημένος ὑπὸ
15 τοῦ Χριστοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις βίος p. 12 c.
ζ'. Πῶς ὁ Χριστὸς τὰ παρὰ Μωσεὶ πρότερον ἐκτελέσας και-
νῆς καὶ νέας εἰσαγωγεὺς κατέστη πολιτείας p. 25 b.
ή'. Ὡς εἰς δύο τρόπους ὁ κατὰ τὸν Χριστιανισμόν διήρηται
βίος p. 29 b.
20 θ'. Τί δὴ ποτε μὴ ὁμοίως τοῖς παλαιοῖς καὶ παρ' ἡμῶν τὰ
τῆς πολυπαιδίας σπουδάζεται p. 30 c.
ι'. Τίνι λόγῳ μὴ καὶ ἡμῶν ὁμοίως τοῖς παλαιοῖς θυμιᾶν καὶ
θύειν τῷ θεῷ τὰ γεώδη παραδέδοται p. 34 a.

ΕΝ ΤΩ ΔΕΥΤΕΡΩ ΣΤΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

- 25 Ὅτι μὴ ὥς ἔτυχεν μηδὲ μάτην τὰς παρ' Ἑβραίοις προφητι-
κὰς βίβλους διὰ πάσης σπουδῆς περιέπομεν p. 43 a.
α'. Ὅπως τὰ χρηστότερα περὶ ἡμῶν τῶν ἀλλοφύλων ἔθνων

προλαβόντες οἱ παρ' αὐτοῖς προφηταὶ ἐκήρυττον

- α'. β'. γ'. Ἀπὸ τῆς Γενέσεως . . . p. 45 a. — 46 a.
 δ'. Ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου . . . p. 46 b.
 ε'. Ἀπὸ τοῦ κα' Ψαλμοῦ . . . p. 46 c.
 ζ'. Ἀπὸ τοῦ μς' Ψαλμοῦ . . . p. 47 a.
 η'. Ἀπὸ τοῦ πε' Ψαλμοῦ . . . p. 47 b.
 θ'. Ἀπὸ τοῦ ἡε' Ψαλμοῦ . . . p. 47 c.
 ι'. α'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου . . . p. 48 a. b.
 β'. Ὅπως οἱ αὐτοὶ ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ τὴν τοῦ
 πάλα παρ' Ἑβραίοις μόνον γινωσκομένου Θεοῦ γινώσκον
 τε καὶ εὐσέβειαν πάντα τὰ ἔθνη μαθησέσθαι προσθέ-
 σπιζον . . . p. 49 c.
 ιβ'. Ἀπὸ τοῦ β' Ψαλμοῦ . . . p. 49 d.
 ιγ'. Ἀπὸ τοῦ α' Ψαλμοῦ . . . p. 50 a.
 ιδ'. Ἀπὸ τοῦ ἡε' Ψαλμοῦ . . . p. 50 c.
 ιε'. Ἀπὸ τῆς Γενέσεως . . . p. 50 d.
 ις'. ιζ'. Ἀπὸ τοῦ Σοφονίου . . . p. 51 b.
 ιη'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου . . . p. 51 b.
 ιθ'. κ'. κα'. κβ'. κγ'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου . . . p. 51 c. — 53 c.
 γ'. Ὅπως ἐπὶ τῇ τῶν ἔθνων κλήσει, τῇ διὰ τοῦ Χριστοῦ
 γενομένῃ, ἀποπτώσις ἐμελλεν ἔσεσθαι τῆς κατὰ Θεὸν
 εὐσεβείας τῶ Ἰουδαίων ἔθνει . . . p. 53 d.
 κδ'. κε'. Ἀπὸ τοῦ Ἰερειμοῦ . . . p. 54 a.
 κς'. Ἀπὸ τοῦ Ἀμώς . . . p. 54 c.
 κζ'. Ἀπὸ τοῦ Μιχαίου . . . p. 55 a.
 κη'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου . . . p. 55 c.
 κθ'. Ἀπὸ τοῦ Μαλαχίου . . . p. 55 d.
 λ'. λα'. λβ'. λγ'. λδ'. λε'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου . . . p. 56 a. — 58 d.
 δ'. Ὅτι μὴ εἰς ἅπαν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλ' εἰς ὁλίγους
 αὐτῶν διήκει τὰ τῶν Θεῶν ἐπαγγελιῶν . . . p. 63 b.
 λς'. λς'. λη'. λθ'. μ'. μα'. μβ'. μγ'. μδ'. με'. μς'. μζ'.
 μη'. μθ'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου . . . p. 63 b. — 80 d.
 ν'. να'. Ἀπὸ τοῦ Μιχαίου . . . p. 80 d. 81 b.
 νβ'. Ἀπὸ τοῦ Σοφονίου . . . p. 82 c.

- νη'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου . . . p. 83 a.
 νδ'. νε'. Ἀπὸ τοῦ Ἰερειμοῦ . . . p. 83 b. 84 a.
 νς'. νζ'. νη'. νθ'. ξ'. Ἀπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλου . . . p. 84 b. — 85 c.

ΕΝ ΤΩ ΤΡΙΤΩ ΣΤΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

- α'. Ὅπως οἱ παρ' Ἑβραίοις προφηταὶ τὸ εὐαγγέλιον ἐκή-
 ρυττον . . . p. 88 b.
 β'. Ὅπως περὶ τοῦ Χριστοῦ προανεφώνουν . . . p. 89 d.
 γ'. Πῶς πρὸς τοὺς πλάνον ὑπειληφότες γεγονέναι αὐτὸν
 ἀντενεχθῆσόμεθα . . . p. 102 d.
 δ'. Περὶ τῶν θειοτέρων ἔργων αὐτοῦ . . . p. 107 c.
 ε'. Ὅτι μὴ πλασάμενοι οἱ αὐτοῦ μαθηταί, τῇ δὲ ἀληθείᾳ
 ἐμαυτῶν τὰς ὑπ' αὐτοῦ πραχθείσας παραδοξοποιούς
 ἱστορίας . . . p. 109 c.
 ς'. Ὅτι μὴ κατὰ γοητείαν, ἐνθέω δὲ ἀρετῇ καὶ δυνάμει τὰ
 παραδόξα διεπράξατο . . . p. 125 b.
 ζ'. Ὡς καὶ ἀπὸ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς συνοράται τοῖς φιλα-
 ληθεῖν τῆς περὶ αὐτὸν ἐνθίου δυνάμει . . . p. 134 b.

ΕΝ ΤΩ ΤΕΤΑΡΤΩ ΣΤΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

- α'. Περὶ τῆς κατὰ τὸν σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν
 Χριστὸν τοῦ Θεοῦ μυστικῆς οἰκονομίας . . . p. 144 a.
 β'. Ὅπως αὐτὸν πρὸ πάσης κτίσεως υἱὸν Θεοῦ γεγονέναι
 φανέν . . . p. 146 a.
 γ'. Ὅτι μὴ πλεονεξῶν υἱὸν τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, μόνος δὲ εἰς
 ἐκ Θεοῦ Θεὸς εὐλόγως ἡμῖν ἀνηγόρευται . . . p. 147 a.
 δ'. Ὡς ἀναγκαῖα τῇ τῶν ὅλων συστάσει ἡ τοῦ μονογενοῦς
 υἱοῦ τοῦ Θεοῦ προὑπαρξίς ἀποδίδεται . . . p. 149 c.
 ε'. Ὡς μυρίας μὲν ὁμολογοῦμεν εἶναι γεννητὰς Θεῶν δυνά-
 μεις, μόνῃ δὲ τῇ τοῦ υἱοῦ δι' ἣν ἐπάγεται εἰκόνα τοῦ
 Θεοῦ πατρὸς Θεολογοῦμεν . . . p. 150 b.
 ς'. Ὡς ἀπὸ πρώτης συστάσεως τῶν ὅλων ἀφανὼς ὁ Χριστὸς
 τοῦ Θεοῦ τῶν Θεοφιλῶν ψυχῶν ἐπιστατῇ . . . p. 153 d.
 ζ'. Ὡς μόνοις Ἑβραίοις τὸ παλαιὸν ἡ τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ
 γινώσκεις ἀποκεκάλυπτο διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Χριστοῦ
 γινωσκομένη . . . p. 156 b.

- η'. Ὡς μόνους τοὺς κατ' οὐρανὸν φωστῆρας τὰ λοιπὰ τῶν
 ἔθνων ἔσεβον ἀγγέλοις τισὶν ἐγκεχωρισμένα p. 157 c.
 θ'. Περὶ τῆς ἐχθρῆς καὶ ἀντικειμένης τῷ θεῷ δυνάμεως
 καὶ τοῦ ταύτης ἐξάρχοντος, καὶ ὡς διὰ ταύτης τὸ πάν-
 των ἀνθρώπων ὑπηγάγοντο γένος p. 158 c.
 ι'. Ὡς ἀναγκάως ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ θεοῦ τὴν εἰς ἄν-
 θρώπους ἐποίησατο πάροδον p. 161 a.
 ια'. Ὅπως τὸν ἐν ἀνθρώποις διεξῆλθε βίον p. 165 d.
 ιβ'. Ὡς καὶ μέχρι τῶν πάλαι κατοικομένων ἐκάλουν αὐτὸν
 οἱ τῆς φιλανθρωπίας νόμοι p. 166 a.
 ιγ'. Ὡς ἀπαθῆς καὶ ἀβλαβὴς καὶ ἀσώματος διέμεινεν καὶ
 κατ' ὃν ἐνηνθρώπει καιρὸν p. 167 d.
 ιδ'. Ὡς τὸν ἀνθρώπον ἀνανεωσάμενος πᾶσιν ἡμῖν τὴν τῶν
 αἰωνίων ἀγαθῶν παρέσχετο ἐλπίδα p. 170 d.
 ιε'. Τί βούλεται δηλοῦν ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, καὶ ὡς
 θεὸς καὶ κύριος καὶ ἀρχιερεὺς τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ διὰ
 τῶν παρ' Ἑβραίοις προφητῶν ὁ Χριστὸς ἀνηγορεύετο
 p. 171 a.
 ις'. Αἱ ὅσων προφητικῶν γραφῶν ὁ Χριστὸς ὀνομαστῇ
 προεκηρύττετο p. 182 b.
 Ἀπὸ τοῦ β' Ψαλμοῦ p. 182 b.
 Ἀπὸ τοῦ ιθ' Ψαλμοῦ p. 184 a.
 Ἀπὸ τοῦ κζ' Ψαλμοῦ p. 185 a.
 Ἀπὸ τοῦ πγ' Ψαλμοῦ p. 185 d.
 Ἀπὸ τοῦ πη' Ψαλμοῦ p. 186 d.
 Ἀπὸ τοῦ ρα' Ψαλμοῦ p. 187 c.
 Ἀπὸ τοῦ Αμώς p. 188 c.
 Ἀπὸ τοῦ Ἀμβακούμ p. 189 c.
 Ἀπὸ τῶν Ἱερειῶν Θρήνων p. 190 d.
 Ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν Βασιλειῶν p. 191 a. c.
 Ἀπὸ τοῦ μδ' Ψαλμοῦ p. 192 b.
 ιζ'. Ὅτι καὶ τὸ Ἰησοῦ ὄνομα παρὰ τοῖς πρόπαλαι τοῦ θεοῦ
 γνωρίμοις τετίμητο p. 195 b.
 Ἀπὸ τῆς Ἑξόδου p. 196 b.
 Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου p. 196 d.

ΕΝ ΤΩ ΠΕΜΠΤΩ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

ὅς ὁ τρόπος ἦν καθ' ὃν οἱ παρὰ Ἑβραίοις προφητῆται τὰ μέλλοντα προεθέσπιζον, καὶ τὴν ἀληθῆ θεολογίαν ἐφώτιζον. καὶ ὅσαι προφητικαὶ φωναὶ τῆς ἐνθέου προὔπαρξεως τοῦ σωτήρος μνήμην ἐποιήσαντο . . . p. 202 d.

α'. Ἀπὸ τῶν Παροιμιῶν p. 211 d.

β'. Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ μδ' p. 217 d.

γ'. Ψαλμοῦ ρθ' p. 219 d.

δ'. Τοῦ Ἡσαίου p. 225 a.

ε'. Ψαλμοῦ λβ' p. 228 c.

ς'. Τοῦ Ἡσαίου p. 230 d.

ζ'. η'. θ'. ι'. ια'. ιβ'. Τῆς Γενέσεως

p. 232 a. — 238 d.

ιγ'. ιδ'. ιε'. ις'. ιζ'. Τῆς Ἐξόδου p. 239 b. — 243 b.

ιη'. Ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν p. 244 c.

ιθ'. Τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ p. 245 d.

κ'. Τοῦ Ἰώβ p. 247 a.

κα'. Ψαλμοῦ ι' p. 248 d.

κβ'. Τοῦ Ὠσηέ p. 249 c.

κγ'. Τοῦ Ἀμώς p. 250 a.

κδ'. Τοῦ Ἀβδίου p. 251 a.

κε'. κς'. κζ'. Τοῦ Ζαχαρίου p. 251 d. — 252 d.

κη'. κθ'. Τοῦ Μαλαχίου p. 252 b. — 254 a.

λ'. Τοῦ Ἰερεμίου 254 d.

ΕΝ ΤΩ ΕΚΤΩ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

Περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας αὐτοῦ, ἐκ τῶν ὑποσημειωμένων γραφῶν p. 257.

α'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ ιζ' p. 258 a.

β'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ μς' p. 259 a.

γ'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ μθ' p. 261 b.

δ'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ πγ' p. 262 b.

ε'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ ιε' p. 262 d.

ς'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ ιζ' p. 263 c.

ζ'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ ρς' p. 264 c.

η'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ ριζ' p. 265 d.

θ'. Ἀπὸ Φαλμοῦ ρμγ'	p. 266 d.
ι'. Ἀπὸ Φαλμοῦ ρμξ'	p. 267 d.
ια'. Ἀπὸ τῶν Βασιλειῶν β'	p. 268 c.
ιβ'. Ἀπὸ τῶν Βασιλειῶν γ'	p. 269 a.
ιγ'. Ἀπὸ τοῦ Μιχαῖα	p. 270 d.
ιδ'. Ἀπὸ τοῦ Ἀμβακούμ	p. 276 b.
ιε'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ	p. 278 c.
ις. ιξ'. ιη'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου	p. 281 d. — 284 a.
ιθ'. Ἀπὸ τοῦ Βαρουχ	p. 295 a.
κ'. κα'. κβ'. κγ'. κδ'. κε'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 295 d. — 305 d.

ΕΝ ΤΩΙ ΕΒΔΟΜΩΙ ΣΤΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

α'. Τίς ὁ τρόπος τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας. ἐν τῶν ὑποσημειωμένων γραφῶν	p. 308.
α'. β'. γ'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 309 b. — 336 a.
β'. Πού γῆς ὁ Χριστὸς γεννηθήσεται προφητεύτεο	p. 340.
δ'. Ἀπὸ τοῦ Μιχαῖα	p. 340 d.
ε'. Ἀπὸ Φαλμοῦ ρλα'	p. 346 c.
γ'. Ἀφ' οἷου γένους προελεύσεσθαι ἐβοᾶτο	p. 350 a.
ς'. Ἀπὸ τῆς β' τῶν Παραλειπομένων	p. 350 d.
ξ'. Ἀπὸ Φαλμοῦ οα'	p. 354 d.
η'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 355 d.
θ'. Ἀπὸ τοῦ Ἰερεμίου	p. 357 a.
ι'. Ἀπὸ τῆς Γενέσεως	p. 360 a.

ΕΝ ΤΩΙ ΟΓΔΩΩΙ ΣΤΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

Περὶ τῶν χρόνων τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἐν τῶν ὑποσημειωμένων γραφῶν	p. 366.
α'. Ἀπὸ τῆς Γενέσεως	p. 366 a.
β'. Ἀπὸ τοῦ Δανιήλ	p. 381 a.
γ'. Ἀπὸ τοῦ Μιχαῖα	p. 404 a.
δ'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου	p. 407 a.
ε'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 413 b.

ΕΝ ΤΩΙ ΕΝΑΤΩΙ ΣΤΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ πραχθησομένων·	
ἐκ τῶν ὑποσημειωμένων γραφῶν	p. 417.
α'. Ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν	p. 417 c.
β'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 421 b.
γ'. Ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν	p. 423 b.
δ'. Ἀπὸ τοῦ Ὡσηέ	p. 426 b.
ε'. ς'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 428 a.—431 b.
ζ'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ 5'	p. 433 a.
η'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 438 a.
θ'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ 55'	p. 441 a.
ι'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 442 a.
ια'. Ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου	p. 443 b.
ιβ'. Ἀπὸ τοῦ Ἰώβ	p. 446 a.
ιγ'. ιδ'. ιε'. ις'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου	p. 447 c.—454 a.
ιζ'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου	p. 455 d.
ιη'. Ἀπὸ Ψαλμοῦ ριζ'	p. 459 a.

ΕΝ ΤΩΙ ΔΕΚΑΤΩΙ ΣΤΥΓΓΡΑΜΜΑΤΙ.

Περὶ τῆς Ἰούδα τοῦ προδότου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ κατὰ τοῦ	
Χριστοῦ γενησομένης, ἐκ τῶν ὑποσημειωμένων γρα-	
φῶν	p. 462
α'. Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ μ'	p. 463 c.
β'. Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ νδ'	p. 471 a.
γ'. Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ ρη'	p. 474 c.
δ'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου	p. 478 d.
ε'. Ἀπὸ τοῦ Ἰερειμίου	p. 484 c.
Περὶ τῶν ἀμφὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ συμβεβηκότων	
.	p. 485.
ς'. Ἀπὸ τοῦ Ἀμώς	p. 485 c.
ξ'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου	p. 487 b.
η'. Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ κα'	p. 489 b.

Κεφαλαίων καταγραφὴ duplex in libris est, altera singulis libris praemissa, ab αὐτῷ ἐνεστὶν ἐν τῷ . . . συγγράμματι incipiens, quam supra exhibuimus p. VII—XIII, altera singulis capitibus iisdem quidem verbis praescripta, sed aucta Argumentis locorum quos Eusebius excerpserat biblicorum. Libri primi κεφαλαίων καταγραφὴ una cum primis operis ipsius paginis excidit ex codice Parisino eiusque apographis, quorum uno usus est Robertus Stephanus a. 1545: unde in editione Parisina a. 1628. trium primorum capitum ὑποθέσεις (supra p. VII. 5—9) ab editore composita est, reliquorum vero capitum inde ab quarto usque ad decimum (supra p. VII. 10—23) ὑποθέσεις ex altera suppletæ sunt κεφαλαίων καταγραφῇ, quam singulis capitibus praescriptam in libris esse supra dicebamus. Omnia haud dubie integra fuerunt in codice Maurocordati, ex quo Stephanus Berglerus initium operis ab se descriptum I. A. Fabricio edendum misit, de quo in Praefatione dixi, sed neglecta, quæ in codice illo haud dubie praemissa fuit, κεφαλαίων καταγραφῇ.

Singulorum capitum Argumenta quum eadem sint quæ libris singulis coniunctim sunt praemissa in codicibus, ego quæ ea in κεφαλαίων καταγραφῇ supra posita p. VII—XIII. coniunctim exhibui nec singulis capitibus iterum praemitenda esse putavi, servavi vero quæ locis biblicis aliisque nonnullis praescriptæ sunt ὑποθέσεις, quibus hæc sunt addendæ:

Pag. 161, 6. ed. nostræ, "Ὅτι οὐδὲν τῶν ἀπὸ γῆς κρὴ τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ οὔτε θυμῶν οὔτε θύνειν.

161, 19. "Ἐτι περὶ αὐτοῦ.

167, 6. Πρὸς τοὺς ἀπειθοῦντας τῇ τῶν μαθητῶν τοῦ σωτήρος ἡμῶν περὶ τῶν παραδόξων αὐτοῦ πράξιν διηγήσει.

187, 11. Ἰωσήπου περὶ τοῦ Χριστοῦ.

3 Συγγράμματα hos libros Eusebius ipse constanter appellat. Sic p. 86a. διὰ τοῦ πρὸ τούτου συγγράμματος. p. 103b. διὰ τοῦ πρώτου συγγράμματος τῆς παρουσίας ὑποθέσεως pariterque p. 105d. et p. 144a. ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι τρίτῳ ἀντι τῆς Εὐαγγελικῆς ὑποθέσεως, et p. 202a.

188, 22. Πρὸς τοὺς οἰομένους γόητα γεγονέναι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ.

200, 13. Χρησμοὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ.

294, 23. Ὡς ὁ παρ' Ἑβραίοις σοφώτατος Σολομὼν ἐν Παροιμίαις οἶδε τινα πρωτότοκον τοῦ θεοῦ δύναμιν, ἣν καὶ σοφίαν θεοῦ καὶ γέννημα αὐτοῦ προσαγορεύει, ὥσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς δοξάζομεν.

305, 7. Ὡς ὁ αὐτὸς προφήτης καὶ ἐν ρθ' Ψαλμῷ δύο κυρίους ἐμφανῶς ὁμολογεῖ, ἕνα τὸν πρῶτον καὶ ἀνωτάτω θεόν, δεύτερον ὃν αὐτὸς ἑαυτοῦ ἀναγορεύει κύριον, καὶ ὡς γενέσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, καὶ αὐτὸς τὸν δεύτερον κύριον οἶδε, καὶ ὡς αἰώνιον τοῦ πατρὸς ἱερέα, καὶ ὡς σύνθρονον τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, ὅμοια ἡμῖν περὶ τοῦ Χριστοῦ δοξάζων.

312, 12. Ὡς καὶ Ἡσαΐας προφητῶν μέγιστος σαφῶς οἶδε θεὸν ἐν θεῷ εἶναι, λέγων ὁμοίως ἡμῖν δοξάζουσι πατέρα ἐν υἱῷ καὶ υἱὸν ἐν πατρὶ.

320, 3. Ὡς καὶ Ἡσαΐας δύο κυρίους ὁμολογῶν, τὸν δεύτερον ὁμοίως τῷ Δαβὶδ δημιουργόν εἶναι τῶν ὅλων, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτοὶ δοξάζομεν.

327, 5. Ὡς καὶ Ἰακώβ τὸν προδηλωθέντα καὶ θεὸν καὶ κύριον καὶ δὴ καὶ ἄγγελον ὁμοίως τῷ Ἀβραάμ ἐν ἀνθρώπου σχήματι θεωρεῖ διὰ τῆς οὕτως ἐχούσης ἱστορίας.

330, 3. Ὡς αὐτὸς ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ δεύτερον θεὸν σαφῶς ὁ λόγος παρίστησιν.

332, 20. Ὡς καθάπερ τοῖς πατράσιν ἐν ἀνθρωπίνῳ σχήματι, οὕτως ἐν εἰδει νεφέλης Μωσὶ καὶ παντὶ τῷ λαῷ ὁ θεὸς λόγος ἐφάνετο.

333, 25. Ὅτι μηδὲ ἀγγελικὴ φύσις ἦν ἡ τῷ Μωσὶ χρηματίζουσα, κρείττων δὲ τις ἦν ἡ κατ' ἄγγελον.

334, 13. Ὡς ὁ αὐτὸς κύριος περὶ ἑτέρου διδάσκει κυρίου.

335, 1. Ὡς αὐτὸς αὐτὸς ὁ τῷ Μωσὶ χρηματίζων κύριος ἕτερον κυρίου κρείττονα ἑαυτοῦ τὸν πατέρα γινώσκων, τούτου ἀληθινὸν θεὸν ἀνεκαλεῖτο.

345, 12. Ὁ αὐτὸς καὶ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως.

346, 23. Ὡς αὐτὸς κύριος περὶ ἑτέρου κυρίου, δηλὸν δὲ ὅτι περὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, διέξιμιν.

348, 1. Ὡς ἡλίον δικαιοσύνης τὸν Χριστὸν ὁ τῶν ὅλων θεὸς ὀνομάζει.

351, 3. Περὶ τῆς τοῦ θεοῦ λόγου εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας.

352, 10. Ἀνάβασις θεοῦ προκατεληλυθότος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ κλήσις ἐθνῶν ἀπάντων, τὸν ἕνα καὶ μόνον θεὸν ἐπιγνωσμένων.

354, 29. Ὡς ἐμφανῶς ἦξειν ὁ θεὸς εἰς ἀνθρώπους λέγεται, καὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων πρὸς ἑαυτὸν ἀνακαλέσασθαι.

356, 6. Ὡς ἐπὶ γῆς ὀφθῆσθαι ὁ θεὸς λέγεται διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐπιφανείας.

356, 21. Παρουσία κυρίου ἐπὶ γῆς, βασιλεία τε αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, καινὸν τε ἄσμα οὐ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τοῖς ἔθνεσι δοθησόμενον.

357, 21. Αἶσμα καινὸν, γνωστὸς τε ἐθνῶν τῆς τοῦ κυρίου δικαιοσύνης, ἐρχόμενός τε αὐτὸς κριτὴς τῶν ὅλων.

358, 16. Λόγος θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἀποστελλόμενος ἐπὶ θεραπείᾳ καὶ σωτηρίᾳ ψυχῶν τῶν πάλαι ἐν κακίαις τετραυρωμένων.

360, 13. Ἐθνῶν κλήσις θεός τε ἐπιφανής, καὶ εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου.

361, 14. Κύριος οὐρανόθεν κατιῶν ἀνθρώπων σωτηρίας ἐνεκεν, ᾧ τε ἐπὶ τούτῳ ᾄδομένη καινὴ, ἡ τῆς καινῆς διαθήκης δηλαδή.

362, 20. Ὁ θεοῦ λόγος ἐπὶ γῆς ἀποστελλόμενος, καὶ ἐν βραχεί χρόνῳ πάντας ἀνθρώπους διατρέχων.

363, 8. Κύριος ἐξ οὐρανοῦ κατιῶν, ἡγούμενος τῶν πρὸ οὐκ ἐγνωκότων αὐτὸν ἐθνῶν, τὸ δὲ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπὸ στραφησόμενος.

364, 5. Θεὸς οὐρανόθεν κατιῶν καὶ μετ' ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς κατοικῶν.

366, 11. Περὶ τῆς ἐξ οὐρανῶν εἰς ἀνθρώπους καθόδου καὶ περὶ τῆς ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ γενομένης ἀποβολῆς μὲν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, εἰσποιήσεως δὲ τῶν λοιπῶν ἀπάντων ἐθνῶν.

374, 7. Ὡς ἐρχόμενος ἦξειν καὶ οὐ χρονίσειν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος προεφητεύετο.

376, 18. Ὡς ἐπίφοβος ἡ περὶ τῆς ἐξ οὐρανῶν καθόδου τοῦ κυρίου ἀκοή τυγχάνει, καὶ μετὰ ἐκπλήξεως τὰ ἔργα αὐτοῦ ἡ σύμπασα γῆ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλησθήσεται, ὅτε γὰρ τῆς καινῆς διαθήκης αὐτοῦ λόγος εἰς πάντας ἀνθρώπους διαδραμεῖται.

381, 2. Ὡς ὁ κύριος ὁ παντοκράτωρ ὁμολογεῖ ὑφ' ἑτέρου κυρίου παντοκράτορος ἐπὶ καθαιρέσει τῶν φανύλων ἀπεστάλθαι.

382, 17. Ὡς αὐτὸς ὁ κύριος ἤξειν οὐρανόθεν, καὶ ἐν ἀνθρώποις κατασκηνώσειν, τὰ τε ἔθνη εἰς αὐτὸν καταφύξεσθαι θεσπίζει, καὶ ὡς ἀπεστάλθαι ὑπὸ τινος κρείττονος κυρίου παντοκράτορος ὁμολογεῖ.

383, 27. Περὶ τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας καὶ τῶν κατὰ τὸ πάθος αὐτοῦ συμβησομένων.

399, 9. Ὡς αὐτὸς ὁ τῶν προφητῶν θεὸς πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης διὰ τῆς κατὰ Μωσέα νομοθεσίας τοῖς ἐκ περιτομῆς διαταξάμενος, ὕστερόν ποτε ἐπὶ τῆς γῆς ὑφθίσεσθαι, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφῆσεσθαι προφητεύεται.

402, 2. Ὡς ὁ Χριστὸς εἰς Αἴγυπτον ἤξειν προεφητεύετο, καὶ ὅσα ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ γενήσεσθαι ἐμελλεν.

406, 11. Ἀγαθῶν ἐπαγγελία τῇ πρὶν ἐρήμῳ ἔθνῶν ἐκκλησίᾳ, καὶ ταῖς κεκακωμέναις ψυχαῖς ἐμφανῆς θεοῦ παρουσίᾳ, σωτήριοι τε παραδοξοποιῶνται.

408, 16. Ὡς ὁ πρῶτος καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ τῶν ὅλων δημιουργός, ὑπὸ κυρίου τοῦ πατρὸς καὶ νῦν ἀπεστάλθαι ἐαυτὸν ὁμολογεῖ.

408, 26. Ὡς αὐτὸς ὁ κύριος τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπελῇγει, ὅτι δὴ ἤξοντα αὐτὸν οὐ παραδέχονται, οὐδὲ καλοῦντι ὑπακούσονται, ὅποιά τε πείσεται πρὸς αὐτῶν.

409, 28. Ὡς αὐτὸς ὁ ἐν τοῖς προφήταις πάλαι θεσπίζων κύριος ἤξειν εἰς ἀνθρώπους, καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς θεαθήσεσθαι, καὶ τοῖς ἔθνεσι γνωσθήσεσθαι μελλήσει.

412, 29. Ὡς αὐτὸς κύριος ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐρχόμενος καὶ τὰ ἔθνη συνάξειν θεσπίζεται.

421, 19. Τὰ περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίας.

442, 26. Ἐπὶ καινῆς γραφῆς, τῆς καινῆς δηλαδὴ διαθήκης, προφήτης ἐξ ἁγίου πνεύματος συλλήψεσθαι καὶ τέξεσθαι υἱὸν λέγεται, ὃς τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων κρατήσας

ἀπιστηθήσεται μὲν ὑπὸ Ἰουδαίων, τοῖς δὲ ἔθνεσιν ἔσται σωτήριος. Οἶά τε πείσεται τὸ Ἰουδαίων ἔθνος μετὰ τὴν εἰς αὐτὸν ἀπίστιαν, κατὰ τὸ αὐτὸ δηλοῦται.

452, 25. Ὡς ὁ τεχνησόμενος υἱὸς ἐκ τῆς προφητευομένης εἴτε παρθένου εἴτε προφητιδος, θεὸς ὁμοῦ καὶ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ἐτέταίς τε παραδόξοις ἐπωνυμίαις ἀνηγόρευται· καὶ ὡς ἡ γένεσις αὐτοῦ φωτὸς εὐσεβείας παραιτία τοῖς ἔθνεσι καταστήσεται.

459, 8. Περὶ τοῦ τόπου τῆς γενέσεως τοῦ προκηρυττομένου θεοῦ· καὶ ὡς ἐκ Βηθλέμ, χωρίου τῆς Παλαιστίνης, ἐξ αἰῶνός τις προὔπαρχων, ἡγούμενος τοῦ τῶν θεοσεβῶν γένους προελεύσεται, καὶ ὡς αὐτὸς ὁ κύριος ποιμαίνει θεσπίζεται τοὺς μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τῆς γῆς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας.

467, 2. Πυθόμενα τῷ Δαβὶδ ποῖος ἄρ' εἴη ὁ τῆς τοῦ προκηρυττομένου θεοῦ γενέσεως τόπος, ἡ Ἐφραθὰ, αὕτη δὲ ἔστιν ἡ Βηθλέμ, διὰ τοῦ θείου πνεύματος φανεροῦνται.

473, 4. Ἀπὸ ποίου γένους καὶ ἀπὸ ποίας Ἑβραίων φυλῆς προελεύσεσθαι ὁ Χριστὸς προεφητεύετο.

477, 17. Περὶ Σολομῶνος καὶ τοῦ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ προελενσομένου.

480, 2. Περὶ Ἰεσσαὶ καὶ τοῦ ἐκ σπέρματος αὐτοῦ γεννησόμενου.

482, 2. Ἀνατολὴ δικαία ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀνίστα μένη, καὶ ἀνθρώπων ὁ αὐτὸς βασιλεὺς καινὴ τε προσηγορευθεῖσα τῇ τοῖς ὑπ' αὐτῷ βασιλευθισομένοις, καὶ τῶν πρὸ τέρων ἁμαρτημάτων λύσις.

486, 7. Ὡς ἐκ φυλῆς Ἰούδα γεννηθήσονται, καὶ τῷ ἔθνει προσδοκία ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ κατασταθήσεται.

492, 10. Ὡς καθ' οὓς χρόνους τὰ παρ' Ἑβραίοις ἐκλείψει βασιλείου τοτηρικαῦτα ἢ τῶν ἔθνων ἐπιστήσεται προσδοκία, ὃ καὶ γέγονεν ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειας.

513, 19. Ὡς μετὰ χρόνον ἐτῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδιαι ἂ γίνονται ἔτη τετρακόσια ἐνενήκοντα, τοῦ Χριστοῦ ἐνθρόνους ἐπιφανέντος, αἱ παρὰ Ἰουδαίοις προφητεῖαι, καὶ πάλαι διαπρέπουσαι ἐν αὐτοῖς ἱερωσύνη καταλυθήσεται, αὐτοὶ μὲν κατακλυσμοῦ δίκην ἐπαλλήλοις πολιορκίαις ἀλλή-

σονται, τὸ δὲ ἅγιον αὐτῶν ἱερὸν τὴν ἰσχάτην ἐρημίαν ὑπο-
μένει.

546, 9. Σημεῖα χρόνων τῆς τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους
καθόδου τάδε ἴσασθαι ὁ προφήτης θεσπίζει, καθαίρεσιν
παντελῆ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις σεμνῶν ἔθων ἐπίγνωσιν τοῦ
παρὰ τοῖς προφήταις καταγγελλομένου θεοῦ, εἰρήνην βαθυ-
τάτην πάντων τῶν ἔθνων.

550, 2. Σημεῖα χρόνων τῆς τοῦ θεοῦ λόγου εἰς ἀνθρώ-
πους παρουσίας, κλήσις τε ἔθνων, ὑστάτη τε καθαιρέσεις
τῆς Ἱερουσαλήμ.

558, 10. Σημεῖα χρόνων τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας,
Αἴγυπτίον ἐπίγνωσις τοῦ τῶν προφητῶν κυρίου.

562, 3. Περὶ τῶν κατὰ τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ πρῶ-
χθισομένων, καὶ περὶ τοῦ φανέντος ἐπὶ τῇ γενέσει σωτήρος
ἡμῶν ἀστέρος.

567, 7. Ὡς ὁ κύριος ἐπιβὰς οὗ ἀνείληφεν ἐξ ἁγίας παρ-
θένου σώματος, ἥξειν εἰς Αἴγυπτον ῥητῶς τε καὶ κατὰ
διάνοιαν ἔθεσπιζέτο, πᾶσά τε ἐπὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ κα-
θαιρεθήσεται τῶν ἔθνων δεισιδαιμονία.

569, 22. Ὡς ὁ Χριστὸς εἰς Αἴγυπτον ἥξειν ἀκείθεν
ἐπανελεύσεσθαι προείρητο.

573, 21. Ἐτι περὶ τοῦ, ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν
μου, καὶ περὶ Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, καὶ περὶ τῆς καθαι-
ρέσεως τῆς Ἰουδαίων βασιλείας.

576, 9. Περὶ τοῦ κατὰ τὴν ἐρήμον Ἰωάννου κηρύγ-
ματος.

580, 16. Ἐτι περὶ τῆς ἐρήμου, καὶ αὐτοῦ δὴ ὀνομασί-
του Ἰορδάνου ποταμοῦ, παρ' ᾧ Ἰωάννης ἰβάπτει.

582, 27. Περὶ τοῦ μετὰ τὸ βάπτισμα πειρασμοῦ τοῦ
Χριστοῦ.

589, 22. Περὶ τῆς Γαλιλαίας τῶν ἔθνων, ἐφ' ἣ ὁ σωτὴρ
ἡμῶν τὰ πλείστα τῶν παραδόξων εἰργάσατο, καὶ περὶ τῆς
τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ κλήσεως.

594, 9. Περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων κλήσεως.

595, 14. Περὶ τῆς προφητικῆς ἀναγνώσεως, ἣν αὐτὸς ὁ
κύριος ἡμῶν διήλθεν ἐπὶ τῆς συναγωγῆς τῶν Ἰουδαίων,

597, 4. Περὶ τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ νομο-
θεσίας.

- 601, 2. *Περὶ τῆς ἐν θαλάττῃ πορείας τοῦ Χριστοῦ.*
- 603, 2. *Περὶ τῶν ἐπιτελεσθέντων ὑπ' αὐτοῦ παραδόξων.*
- 607, 4. *Περὶ τῶν σημείων καὶ τεράτων, ὧν κατειργάσατο.*
- 609, 4. *Περὶ τοῦ μὴ φανητιᾶν ἐν τῷ παραδοξοποιῶν τὸν Χριστόν.*
- 612, 3. *Περὶ τοῦ μὴ πιστεύσειν εἰς αὐτὸν τὸν τῶν Ἰουδαίων λαόν.*
- 614, 9. *Ὡς ἐπὶ πῶλον ὀχούμενος ἐλάσειν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα προφητεύεται.*
- 618, 22. *Περὶ τοῦ ὡς ἀνὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ ἐπιφωνήματος.*
- 622, 24. *Περὶ Ἰούδα τοῦ προδότου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τὴν κατὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐπιβουλὴν συσκευασαμένων.*
- 633, 10. *Ἔτι περὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ συσκευὴν πεποιημένων.*
- 637, 26. *Ἔτι περὶ τοῦ Ἰούδα, καὶ τοῦ εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ τοῦ ἀντεισαχθέντος ἀποστόλου, καὶ περὶ τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους.*
- 644, 2. *Ἔτι περὶ τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν ἀργυρίων ἀνθ' ὧν τὸν κύριον προῦδωκε, καὶ περὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν παρὰ Ἰουδαίους ἀρχόντων τε καὶ ἀρχομένων.*
- 652, 2. *Ἔτι περὶ τοῦ Ἰούδα ὀνομαστί.*
- 653, 6. *Περὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου τῆς ἐπὶ τῷ πάθῳ τοῦ σωτήρος ἡμῶν γεγενημένης, καὶ περὶ τοῦ παντελοῦ ὀλέθρου τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους.*
- 655, 23. *Ἔτι περὶ τῆς ἐκλείψεως τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ καὶ τὸ σωτήριον πάθος καιροῦ.*
- 658, 20. *Περὶ τῶν κατὰ τὸ σωτήριον πάθος ἐπιτελεσθέντων. Εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἐωθινής.*

ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

(1 ed.
Fabr.)

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΑΠΟΔΕΙΞΕΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

Ἴδου δὴ σοι, θεῖον ἐπισκόπων χρῆμα, Θεόδοτε
 5 ἱερὲ θεοῦ ἄνθρωπε, σὺν θεῷ καὶ σὺν αὐτῷ γε τῷ
 σωτήρι ἡμῶν τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ μετὰ τὴν πρώτην
 Προπαρασκευὴν τῆς Εὐαγγελικῆς ὑποθέσεως, ἐν ὅλοις
 πεντεκαίδεκα συγγράμμασι διαπεπονημένην ἡμῖν, (2)
 μέγα τοῦτο πρὸς ἡμῶν ἐξανύεται. δέχου δὴ τα, ᾧ
 φίλη κεφαλὴ, τὴν αἵτησιν, καὶ ταῖς εὐχαῖς ἡμῖν συμ-
 10 πόνει τὴν Εὐαγγελικὴν Ἀπόδειξιν ἥδη λοιπὸν ἐκ τῶν
 15 ἀνέκαθεν παρ' Ἑβραίοις ἀνακειμένων προσηγήσεων
 παραστήσασθαι πειρωμένοις. 2. πῶς δὴ καὶ τίνα
 20 τρόπον; τοὺς θεοφιλεῖς ἐκείνους, οἷσθα δῆπον τοὺς

4 Ἴδου —] Initium operis (p. 1, 4—17, 18). Ἴδου — ὁ παῖς
 σου καὶ ex codice Maurocordati primum edidit L. A. Fabricius
 in Delectu argumentorum et syllabo scriptorum de
 veritate religionis Christianae p. 1—22. cuius editionis
 paginarum numeros in margine posuimus. Editiones
 Roberti Stephani (a. 1545.) et Parisina a. 1628, quae ex codice
 Parisino 469, aliquot ab initio foliis defecto, fluxerunt, inci-
 piunt ab verbis ἡ παιδία καὶ ὁ προσήλυτος (p. 17, 18).
 Harum editionum paginarum numeros ipsos quoque in mar-
 gine annotavimus, prioris uncis quadratis [] inclusos, alte-
 rius rotundis ().

βοωμένους παρὰ τοῖς ἀνδράσι, Μωσέα δὲ λέγω καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν ἐκλάμψαντας θεοπροπείας καὶ τοὺς μακαρίους προφήτας τε καὶ ἱεροφάντας, μάρτυσιν ἀποχωρόμενοι, ἐξ αὐτῶν τ' ἐπιδεικνύναι προφητοῦμένους τὰ μακροῖς ὕστερον αἰῶσιν εἰς φῶς ἐλθόντα, καὶ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος εὐαγγελικῆς ἀποδείξεως πραγματευθέντα, τὰ τε καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς εἰσέτι νῦν πρὸ ὀφθαλμῶν συντελούμενα θείῳ πνεύματι προειληφότες, ὥς ἂν παρόντα τὰ μὴ παρόντα καὶ τὰ μηδέπω μηδαμῶς ὄντα ὡς ἐναργῶς ὄντα κατωπτευκότες, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς μετέπειτα διὰ γραφῆς τὰ μέλλοντά ποτε ἔσεσθαι προμεμνησκότες, ὥστε ἤδη καὶ ἑτέρους ἐξ αὐτῶν εἰδέναι τε καὶ γνωρίζειν τὸ μέλλον.

(3) δύνασθαι, ὁσημέραι τε προσδοκᾶν τῶν λογίων τε ἀποτελέσματα. 3. ποῖα δὲ ταῦτα; μυρία μὲν ἂν εἴη καὶ ἄλλα παντοῖά τε καὶ περὶ πάντων, κοινῶν τε καὶ τῶν ἀνὰ μέρος, καθ' ἕνασθόν τε ἄνδρα καὶ περὶ τῶ καθόλου, ἰδίως τε ἀμφὶ τῶν καθ' Ἑβραίους πραγμάτων, καὶ αὖ πάλιν περὶ τῶν ἔξωθεν ἔθνων, οἷον δὴ πόλεων ἀναστάσεις, καιρῶν τε ἀλλαγὰς καὶ πραγμάτων μεταβολὰς, μελλόντων τε ἀγαθῶν παρουσίας καὶ τῶν ἐναντίων ἐπιφορὰς, ἀνδραποδισμοὺς ἔθνων πόλεων πολιορκίας, τῶν καθόλου βασιλείων μεταστάσεις τε καὶ καταστάσεις, καὶ ἄλλα μυρία περὶ τῶν ἔσεσθαι μακροῖς ὕστερον χρόνοις μελλόντων προεκκρυπτικῶν. 4. ἀλλ' οὐ τούτων ὃ γὰρ παρὼν καιρὸς τὸ ἐλεγχον ἡμᾶς ἀπαιτεῖ παραστήσασθαι, τὰ πολλὰ δὲ εἰσαυθις ὑπερθεμένους, ἐκ τῆς τῶν παρατεθησομένων ἀληθείας ἡρέμα καὶ τῶν ἀποσεσιωπημένων τῆς ἀποδείξεως πιστῶσεται.

1. Τίνα τοίνυν ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐκ τῶν προφητικῶν προσηγήσεων εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἀπα

δεῖξιν εὖ ἂν ἔχοι συντελεῖν καιρὸς ἂν εἴη λέγειν.
 2. Χριστὸν ὀνομαστὶ καὶ θεοῦ λόγον, αὐτὸν τε θεὸν
 καὶ κύριον, καὶ τινα μεγάλης βουλῆς ἄγγελον ἐπιδη- (4)
 νῆσαι ποτὲ εἰς ἀνθρώπους ἔφασαν, πάντων τε τῶν
 ἂνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν Ἑλληνικῶν τε καὶ
 βαρβάρων διδάσκαλον ἀληθοῦς θεογνωσίας καὶ τῆς
 εἰς τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν θεὸν εὐσεβείας κατα-
 στήσεσθαι, ἣ τὸ εὐαγγελικὸν περιέχει κήρυγμα· καὶ
 τοῦτον αὐτὸν παιδίον ἔσεσθαι, καὶ υἱὸν ἀνθρώπου
 κληθήσεσθαι, γένος τε ὅθεν κατάξει, καὶ τινα ξένον
 ἐκ παρθένου τρόπον αὐτοῦ τῆς ἀποτεξέως, καὶ τό γε
 παραδοξότατον, ὅτι μὴ πᾶσι τοῖς ἐκ περάτων γῆς
 εἰσέτι σήμερον ἐπὶ θέαν σπεύδουσι βοώμενον τῆς ἐν
 Βηθλεὲμ γενέσεως αὐτοῦ χωρίον σιωπῇ δόντες πα-
 ρῆλθον, ἀλλὰ καὶ τοῦτο λευκοῖς ὀνόμασιν ἔξεβόησαν,
 ὥσπερ οὖν καὶ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ,
 καθ' οὓς ἀκριβῶς οὗτος ἐπεδήμει τῷ βίῳ, ὥσπερ
 φθάσαντες οἱ αὐτοὶ διὰ τῶν πραγμάτων ἐθέσπισαν.
 3. πάρεστι δέ σοι μετὰ χεῖρας ἀναλαμβάνοντι τὴν σπου-
 δὴν ἐν ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν ἐν ταῖς δηλουμέναις προφη-
 τικαῖς προρρήσεσι πάσας ὁμοῦ περιεχομένας τὰς ὑπὸ
 τῶν θεοπεσιῶν εὐαγγελιστῶν μαρτυρουμένας αὐτοῦ
 δὴ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ παραδό-
 ξους θαυματουργίας, καὶ τὰς ἐνθύνους αὐτοῦ καὶ παν-
 αρέτους περὶ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας διδασκαλίας.
 4. καὶ τί δεῖ θαυμάζειν, ὅτι καὶ τὸν νέον τῆς εὐσε-
 βείας τρόπον τὸν πρὸς αὐτοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις κατηγ-
 γελμένον διαρρηθὴν ἀνακηρύττουσι, κλησίην τε μαθη-
 τῶν αὐτοῦ καὶ καινῆς διαθήκης διδασκαλίαν. 5. καὶ (6)
 μὴν ἐπὶ τούτοις καὶ τὰς Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν ἀπιστίας
 καὶ ἀντιλογίας ἀρχόντων τε ἐπαναστάσεις, διδασκά-
 λων φθόνους, ἐνὸς μαθητοῦ προδοσίαν, ἐχθρῶν δια-

παῦλα οὐδέ τις ἀνάπνευσις τῶν συμφορῶν ἐλπισθή-
 σεται, ἃ καὶ τυφλῶ, φασί, δῆλα, εἰσέτι νῦν τὴν τῶν
 λόγων ὅσιν αὐτοῖς ἔργοις ἐνδείκνυται, ἐκ πρώτης
 αὐτῆς ἡμέρας ἐξ ἧς ἀθέους ἦσαντο κατὰ Χριστοῦ
 5 χεῖρας τὴν τῶν κακῶν ἀρχὴν εἰς ἑαυτοὺς ἐπισπώμε-
 νοι. 8. οὐκ ἦν δ' ἄρα τοῖς θεσπεσίοις ἀνδράσιν ἐπὶ
 σκυθρωποῖς τὰ τῶν προσηρῶν ἰστάναι, οὐδὲ μέχρι
 τῶν λυπηρῶν ἐπιτείνεσθαι τὴν πρόγνωσιν, ἀλλὰ γὰρ
 εἰς τὸ παιδρὸν μεταβάλλοντες αὐτῆς ὀγαθῶν ἀγγε-
 10 λίας ἀθρόως ἅπασιν ἀνθρώποις ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ
 παρουσίᾳ προεκήρυττον, ἀντὶ τῆς ἐνὸς ἔθνους ἀπο-
 βολῆς πᾶν ἔθνος καὶ γένος ἀνθρώπων θεογνωσίαν
 εὐαγγελιζόμενοι, καὶ δαιμόνων ἀποφυγὴν, ἀγνωσίας
 τε καὶ πλάνης ἀπαλλαγὴν, φωτὸς τε καὶ εὐσεβείας (7)
 5 ἀνάλαμψιν, καὶ ὡς οἱ τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ τὸν πάντα
 κόσμον τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας ἐμπλήσουσιν, ὅπως
 τε εἰς πάντας ἀνθρώπους τὸ εὐαγγέλιον αὐτῶν κηρυ-
 χθήσεται καινόν τινα καὶ ξενίζοντα τρόπον εὐσεβείας
 περιέχον, καὶ ὡς ἐκκλησίαι Χριστοῦ δι' αὐτῶν ἐν
 10 ὅλοις τοῖς ἔθνεσι συστήσονται, καὶ ὡς ἐνὸς ὁ Χριστια-
 νῶν λαὸς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ὀνομασθήσεται,
 καὶ ὡς αἱ τῶν κατὰ χρόνους ἀρχόντων τε καὶ βασι-
 λείων κατὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐπαναστάσεις
 οὐδὲν εἰς τὸ καθελεῖν αὐτήν, ὡς ἂν ὑπὸ τοῦ θεοῦ
 5 κραταιουμένην, ἰσχύσουσι. 9. τοσούτων διὰ τῶν
 καθ' Ἑβραίους θεολόγων ἀναπεφωνημένων καὶ εἰς
 δεῦρο πᾶσιν εἰς φανερόν τὰς ἐκβάσεις ἐπιδεικνυμέ-
 νων, τίς οὐκ ἂν τὸ ἐνθεον ἀποθανυμάσειε τῶν ἀν-
 10 δρῶν; τίς δ' οὐχὶ τῆς κατ' αὐτοὺς θεοσεβείας καὶ
 φιλοσοφίας τὰ μαθήματά τε καὶ τὰ δόγματα κύρια
 καὶ ἀληθῆ εἶναι ὁμολογήσει, τὴν ἀπόδειξιν παρεχό-
 15 μενα οὐκ ἐν λῆξεσι κεκομψευμέναις, οὐδ' ἐν δεινό-

τητι λόγων, ἢ κακοτέχνους ἀπάταις συλλογισμῶν, ἐν
 ἀπλῇ δὲ καὶ ἀπανούργῳ διδασκαλίᾳ, ἧς τὸ γνήσιον
 καὶ εἰλικρινὲς τῆς ἀληθείας ἢ τῶν θεσπεσίων αὐτῶν
 ἐκείνων ἀνδρῶν ἀρετὴ τε καὶ θεογνωσία παρίστανται.
 10. οἱ γοῦν τὰ μακροῖς αἰῶσιν ὕστερον εἰς φῶς ἐλ-
 θόντα πόρρωθεν μυρίοις ἄνωθεν χρόνοις οὐκ ἀνθρώ-
 πῳ πίνῳ, θείῳ δὲ πνεύματι κατοπτεύσαι δεδυνημένοι
 πῶς οὐκ ἄξιοι ἂν εἶεν καὶ περὶ ὧν τοὺς φοιτητὰς
 ἐξεπαίδευον δογμάτων πιστεύεσθαι; εὐ μὲν οὖν οἱδὲ
 ἀκριβῶς ὅτι πρόχειρον ἅπασιν τοῖς τὸν σωτήρα κα-
 κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν ὡς ἂν αὐτὸν ἀληθῶς ὄντα τὸν
 Χριστὸν τοῦ θεοῦ γνησίως παραδεδεγμένοις, πρῶτον
 μὲν πείθειν αὐτοὺς δοκεῖν ὅτι μὴ ἄλλως εἰς αὐτὸν
 πεπιστευκασιν ἢ ταῖς περὶ αὐτοῦ προφητικαῖς μαρ-
 τυρίαις ἀκολουθῶς· ἔπειτα τοῦτ' αὐτὸ καὶ πᾶσιν, οἱ
 ἂν εἰς λόγους καταβαίνειν, προβάλλεσθαι, μὴ μὴ
 ῥαδίως τὸ ἐπάγγελμα πιστοῦσθαι ταῖς ἀποδείξε-
 ῖς δύνασθαι. 11. ὅθεν ἀναγκαίως ἐπὶ τοῦτ' αὐτὸς π-
 ρελθὼν, σὺν θεῷ βοηθῶ, κατὰ τὰ ἐπηγγελμέ-
 νην ἐντελὴ πάσης τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδείξε-
 πραγματείαν ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν παρ' Ἑβραίων
 θεολόγων παραστήσασθαι πειράσομαι. σπουδαίω
 γίγεται δέ μοι ἡ γραφή οὐχ, ὡς ἂν τις φαίη, κα-
 Ἰουδαίων, ἅπαγε, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, πρὸς αὐτὸν
 μὲν οὖν, εἰ εὐγνωμονοῖεν, τυγχάνει συνίστασθαι
 τὰ μὲν Χριστιανῶν διὰ τῆς ἀνέκαθεν προφητείας
 ἐπιμαρτυρίας, τὰ δ' ἐκείνων διὰ τῆς τῶν παρ'
 τοῖς προφητῶν ἀποτελεσματικῆς συμπληρώσεως
 12. ἀρμόσειε δ' ἂν καὶ παισὶν Ἑλλήνων, εἰ εὐγ-
 νοιοῖεν, διὰ τῆς παραδόξου τῶν μελλόντων προφη-
 σεως, τῆς τε τῶν πραγμάτων κατὰ τὰς προφη-
 (9) ἐκβάσεως, ὁμοῦ μὲν τὸ ἐνθεον καὶ ἀψευδὲς τῆς

ἡμᾶς ἀληθείας ἐπιδεικνυμένη, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰς τῶν
 ψευδηγόρων γλώττας ἐπιστομίζουσα διὰ τῆς λογικῆς
 τέρας ἀποδείξεως, ἧς οὐδαμῶς ἡμῖν οἱ συνοφάνται
 μετεῖναι διατείνονται, εὖ μάλα ὁσημέραι ταῖς καθ'
 ἡμῶν διατριβαῖς κατὰ κράτος ἐπεντριβόμενοι. οὐδὲν
 γοῦν ἡμᾶς δύνασθαι φασὶ δι' ἀποδείξεως παρέχειν,
 πίστει δὲ μόνῃ προσέχειν ἀξιῶν τοὺς ἡμῖν προσιόν-
 τας. 13. καὶ πρὸς οὖν τὴν τοιαύτην διαβολὴν οὐκ
 ἂν γένοιτο ἡμῖν ἄλογος ἢ παροῦσα πραγματεία, καὶ
 μὴν καὶ τῶν ἀθείων αἰρέσεων τὰς κατὰ τῶν θείων
 προφητῶν ψευδοδοξίας τε καὶ βλασφημίας ἀπελέγξει
 διὰ τῆς πρὸς τὰ νέα τῶν παλαιῶν συμφωνίας. 14. τὴν
 μὲν οὖν μακροτέραν καὶ διεξοδικήν τῶν προφητικῶν
 φωνῶν ἐρμηνείαν ταυτὴν ὁ λόγος ὑπερῆρξεται, τοῖς
 βουλομένοις τούτων ἐξετάζειν καταλιπὼν, οἱ οἱοί τ'
 ἂν εἶεν εἰπεῖν τὸν τρόπον, διδασκάλῳ δὲ χρῶμενος
 παραγγέλματι θείῳ φάσκοντι "κεφαλαιώσω ἐν ὀλί-
 γοις πολλὰ" τοῦτο ξηλωσαὶ φιλοτιμήσεται, αὐτὸ μό-
 νον ἀφορμὰς τῆς εἰς τόπους θεωρίας καὶ τῶν εἰς τὸ
 προκείμενον κατεπειγόντων τὴν εἰς τὸ σαφὲς ἐρμη-
 νείαν παραθησόμενος.

15. Ἄλλως μὲν δὴ προοιμίων· ἤδη δὲ καὶ τῶν ἀπο-
 δείξεων ἄρξομαι. ἐπειδὴ πολὺς ἦν ἐπιρριῶν καθ' (10)
 ἡμῶν ὁ τῶν συνοφαντῶν ὄχλος, μηδὲν δύνασθαι
 φάσκων δι' ἀποδείξεων ἐναργὲς ἀληθείας παρέχειν
 δείγμα, πίστει δὲ μόνῃ προσέχειν ἀξιῶν τοὺς ἡμῖν
 προσιόντας, τούτους δὲ καὶ πείθειν οὐδὲν πλέον ἢ
 σφᾶς αὐτοὺς θρημμάτων ἁλόγων δίκην μύσαντας εὖ
 καὶ ἀνδρείως ἐπεσθαι δεῖν ἀνεξετάστως ἅπασιν τοῖς
 παρ' ἡμῶν λεγομένοις, παρ' ὃ καὶ πιστοὺς χρηματί-

ξειν τῆς ἀλόγου χάριν πίστεως, εἰκότως διελὼν τὰ
 καθ' ἡμῶν διαβολὰς ἐν τῇ Προπαρασκευῇ τοῦ πα
 τὸς λόγου πρώτην μὲν τὴν τῶν πολυθέων ἐξεθήμε
 ἔθνων, ἐπερχαλούντων ἡμῖν ὅτι δὴ τῶν πατρίων θεῶν
 ἀποστάται κατέστημεν, ἐπὶ μέγα φαμένων τε ὅτι τ
 βάρβαρα τῶν Ἑλλήνων προτετιμῆκαμεν, τὰ παρ
 Ἑβραίοις ἀσπασάμενοι λόγια· 16. δευτέραν δὲ τῇ
 αὐτῶν Ἰουδαίων κατηγορίαν, δι' ἧς καὶ αὐτοὶ δόξαι
 ἂν ἡμῖν ἐνδίκως ἐπιμέμφεσθαι, ὅτι δὴ ταῖς αὐτῶ
 γραφαῖς καταχρώμενοι οὐ τὸν ὅμοιον αὐτοῖς μέτρε
 τοῦ βίου τρόπον. 17. τούτων δ' οὕτως ἡμῖν διευκρ
 νημένων πρὸς μὲν τὴν πρώτην, ὡς οἶόν τε ἦν, δι
 τῆς Εὐαγγελικῆς Προπαρασκευῆς ἀπηντήσαμεν, Ἑλλή
 νες μὲν εἶναι τὸ πρὶν ὁμολογήσαντες καὶ ἐξ ἐτέρω
 ἔθνων τὰ Ἑλλήνων πεφρονηκότες, ἐκ πατέρων τε τ
 πολυθέω πλάνη δεδολωμένοι, οὐ μὴν μέντοι ἀλόγ
 (11) καὶ ἀνεξετάστῳ ὁρμῇ, κρίσει δὲ καὶ σώφρονι λογισμ
 μετατιθέμενοι, τὴν τε περὶ τὰ Ἑβραίων λόγια σποι
 δὴν κεκριμένως ἡμῖν καὶ εὐλόγως γεγενημένην παρ
 στήσαντες. 18. πρὸς δὲ τὴν δευτέραν ὥρα νῦν φρ
 ξασθαι καὶ τὸ λείπον ἐπελθεῖν σκέμμα· τοῦτο δ'
 πρὸς τοὺς ἐκ περικομῆς, οὕτω καὶ νῦν ἐξητασμένο
 ἐνταῦθα δέ που κατὰ καιρὸν ἐν τοῖς σπουδαζόμενοι
 τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδείξεως ἀναπληρωθησόμενοι
 19. φέρε οὖν τὸν ἀπάντων Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήν
 θεὸν δι' αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπικαλεσάμε
 πρώτον ἐκεῖνο διασκεψώμεθα, τίς ὁ τρόπος τυγχά
 τῆς καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς θεοσεβείας· ἐν ταυτῷ δὲ
 τῶν ἐπιζητουμένων ἀπάντων ἐπιθήσομεν τὰς λύσι
 II. Εἴρηται μὲν ἤδη καὶ πρότερον ἐν τῇ Προ
 ρασκευῇ ὡς ὁ Χριστιανισμὸς οὔτε Ἑλληνισμὸς
 ἐστίν οὔτε Ἰουδαϊσμὸς, οἰκτεῖον δὲ τινα φέρων χα

κτῆρα θεοσεβείας, καὶ τοῦτον οὐ νέον οὐδὲ ἐκτε-
 πισμένον, ἀλλ' ἐν μάλα παλαιάτῳ καὶ τοῖς πρὸ τῶν
 Μωυσέως χρόνων θεοφιλέσιν ἐπ' εὐσεβείᾳ τε καὶ (12)
 δικαιοσύνῃ μαρτυρημένοις συνήθη καὶ γνώριμον.
 5 πλὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἐπιθεωρήσαντες τί ποτ' ἐστὶν ὃ
 τε Ἑλληνισμός καὶ Ἰουδαϊσμός σκεπώμεθα ποτέρῳ
 τούτων ὑπηγμένους τοὺς πρὸ Μωυσέως θεοφιλεῖς
 ἄνδρας πρὸς αὐτοῦ Μωυσέως θεοφιλεῖς καὶ ἐπ' εὐσε-
 βείᾳ μαρτυρημένους εὐροιμεν ἄν. 2. τὸν μὲν Ἰου-
 10 δαϊσμόν εὐλόγως τις ἂν ὀνομάσειε τὴν κατὰ τὸν Μωυ-
 σέως νόμον διατεταγμένην πολιτείαν, ἐνὸς ἐξημμένην
 τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, τὸν δὲ Ἑλληνισμόν, ὡς ἐν
 κεφαλαίῳ φάναι, τὴν κατὰ τὰ πάτρια τῶν ἐθνῶν
 ἀπάντων εἰς πλείονας θεοὺς δεισιδαιμονίαν. 3. τί
 οὖν φήσαιμεν ἂν περὶ τῶν πρὸ Μωυσέως καὶ πρὸ τοῦ
 Ἰουδαϊσμοῦ θεοφιλῶν ἀνδρῶν, ὧν ὁ Μωυσῆς ἐμνη-
 15 μόνηυσεν, οἷον περὶ Ἐνῶχ, ὃ μαρτυρεῖ λέγων "εὐη-
 ρέστησε δὲ Ἐνῶχ τῷ θεῷ," καὶ περὶ τοῦ Νῶε, περὶ
 οὗ πάλιν φησὶ "Νῶε δὲ ἦν ἀνθρώπος δίκαιος ἐν τῇ
 20 γενεᾷ αὐτοῦ," περὶ τε τοῦ Σὴμ καὶ τοῦ Ἰάφεθ, περὶ
 ὧν ταῦτα ἀναγράφει "εὐλογητὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ
 Σὴμ, καὶ πλατύναι ὁ θεὸς τῷ Ἰάφεθ." 4. καὶ
 25 ἐτι πρὸς τούτοις περὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ
 καὶ τοῦ Ἰακώβ, οἷς καὶ τὸν Ἰωβ συναριθμεῖν εὐ-
 λογον, καὶ εἰ τινες ἄλλοι τὸν ἐμφερῆ τούτοις ἐξή-
 30 λωσαν βίον; ἀρά γε Ἰουδαίους αὐτοὺς χοῖναι γε-
 γονέναι ἢ Ἑλληνας; ἀλλὰ γὰρ Ἰουδαῖοι μὲν οὐκ ἂν
 εὐλόγως λεγθεῖεν, μήπω τῆς Μωυσέως παρειαχθεί-
 35 σης τῷ βίῳ νομοθεσίας. 5. εἰ γὰρ Ἰουδαϊσμός οὐδὲν
 ἦν ἕτερον ἢ ἡ κατὰ Μωυσέα πομπεία, Μωυσῆς δὲ

17 εὐηρέστησε — ὁ θεὸς τῷ Ἰάφεθ] Gen. 5, 22. 24. 6, 9.
 9, 26. 27.

μακροῖς ὕστερον χρόνοις τῶν εἰρημένων πέφηνε, ὅ-
 λον ὥς οὐκ ἂν εἶεν Ἰουδαῖοι οἱ πρὸ τῶν αὐτοῦ χρό-
 νῳ ἐπ' εὐσεβείᾳ μεμαρτυρημένοι. ἀλλ' οὐδὲ Ἕλλη-
 νες προσήκει νομίζειν αὐτούς, μὴ τῇ πολυθέῳ δεισιδ-
 μονίᾳ κεκρατημένους. 6. ὁ τε γὰρ Ἀβραάμ καταλ-
 ψαι τελέως λέγεται οἶκον πατρῶον καὶ συγγένε-
 ας καὶ ἐνὶ μόνῳ προσεσχηκέναι θεῷ, ὃν καὶ ὁμολο-
 γάσκων ἔκτενῶ πρὸς τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον,
 ἔκτισε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν." 7. ὁ τε Ἰακώβ
 ἀναγέγραπται παρὰ τῷ Μωυσεῖ φήσας τῷ οἴκῳ καὶ
 πᾶσι τοῖς αὐτοῦ "ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλοτρίους
 ἐκ μέσου ὑμῶν, καὶ ἀναστάντες ἀναβῶμεν εἰς Βεθλ-
 ῆμ καὶ ποιήσομεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ τῷ ἐπι-
 κούσαντί μου ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, ὃς ἦν μετ' ἐμοῦ καὶ
 ἔσωσέ με ἐν τῇ ὁδῷ ἣ ἐπορεύθην. καὶ ἔδωκαν
 Ἰακώβ τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλοτρίους, οἳ ἦσαν ἐν τῇ
 χερσὶν αὐτῶν, καὶ τὰ ἐνώτια τὰ ἐν τοῖς ὠσὶν αὐ-
 τῶν καὶ ἔκρυπεν αὐτὰ Ἰακώβ ὑπὸ τὴν τερέβινθον τὴν
 Σικίμοις, καὶ ἀπώλεσεν αὐτὰ ἕως τῆς σήμερον ἡ-
 μέρας."

8. Εἰ δὴ οὖν καὶ τῆς εἰδωλολάτρου πλάνης
 λότριοι καθεστῆκεσαν, καὶ Ἰουδαϊσμοῦ δὲ ἐκτὸς
 γονότες ἀπεδείχθησαν, ὅμως γε μὴν οὔτε Ἕλλη-
 νες οὔτε Ἰουδαῖοι φύντες θεοφιλεῖς γεγονέναι μεμαρ-
 ρηνται καὶ δίκαιοι καὶ εὐσεβεῖς, εἰ καὶ τινες αἰ-
 ῶνες τρίτον ἐπινοεῖν θεοσεβείας τρόπον, δι' οὗ
 (14) τορθῶσαι εἰκὸς ἦν αὐτούς. 9. σκόπει τοιγαροῦν
 μὴ τοῦτ' αὐτὸ ἦν τὸ μεταξὺ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ Ἑ-
 νισμοῦ τρίτον ἡμῖν ἀποδεδειγμένον τάγμα, παλιν
 τὸν μὲν καὶ πάντων τυγχάνον πρᾶξυτάτον, νι-

δὲ διὰ τοῦ ἡμετέρου σωτῆρος πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατηγγε-
 λμένον. 10. καὶ τοῦτ' ἂν εἴη ὁ Χριστιανισμός, οὔτε
 Ἑλληνισμός τις ὧν οὔτε Ἰουδαϊσμός, ἀλλὰ τὸ μεταξὺ
 τούτων, παλαιάτου εὐσεβείας πολίτευμα, καὶ ἀρ-
 χαιοτάτη μὲν τις φιλοσοφία, πλὴν ἀλλὰ νεωστὶ πᾶ-
 σιν ἀνθρώποις τοῖς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης νεο-
 μοθετημένη· ὥστε τὸν ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τὸν Χρι-
 στιανισμὸν μετατιθέμενον οὐκ ἐπὶ Ἰουδαϊσμὸν ἐκ-
 πίπτειν, οὐδ' αὖ πάλιν ἐκ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐθελοθρη-
 σκείας ἀναχωροῦντα εὐθὺς Ἑλλήνα γενέσθαι, τὸν δὲ
 ἐξ ἑκατέρου τάγματος, ἕκ τε Ἑλληνισμοῦ καὶ Ἰου-
 δαϊσμοῦ, μεθιστάμενον ἐπὶ τὸν μέσον παριέναι νό-
 μον τε καὶ βίον τὸν τῶν πάλαι θεοφιλῶν καὶ δι-
 καίων ἀνδρῶν, ὃν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν μακρὸν
 ἐφησυχάσαντα χρόνον αὐθις ἀνευεώσατο ἀκολουθῶς
 τοῖς αὐτοῦ Μωυσέως καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν περὶ
 τούτων αὐτῶν θεσπίσμασιν. 11. ἐν γοῦν τοῖς πρὸς
 τὸν Ἀβραὰμ χρησιμοῖς αὐτὸς ὁ Μωυσῆς ἀναγράφει
 θεσπίζων ὡς ὅτι μελλήσουσιν ἐν ὑστέροις ποτὲ χρό-
 νοις οὐχ οἱ τοῦ Ἀβραὰμ ἀπόγονοι, οὐδ' οἱ ἐκ σπέρ-
 ματος αὐτοῦ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ γὰρ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς
 γῆς καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ τῆς τοῦ
 Ἀβραὰμ θεοσεβείας εὐλογίας παρὰ θεοῦ καταξιω-
 θήσεσθαι. 12. γράφει δὲ οὕτως "καὶ εἶπε κύριος
 τῷ Ἀβραὰμ, ἐξελθε ἐκ τῆς γῆς σου καὶ ἐκ τῆς συγ-
 γενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ
 δεῦρο εἰς γῆν, ἣν ἂν σοι δείξω, καὶ ποιήσω σε εἰς
 ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ
 ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος, καὶ εὐλογήσω τοὺς
 εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρωμένους σε κατα-

ράσονται, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυ-
λαὶ τῆς γῆς.” καὶ πάλιν ὁ θεὸς εἶπε “μὴ κρύψω
ἐγὼ ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδὸς μου ἃ ἐγὼ ποιῶ.
Ἀβραὰμ δὲ γενόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα καὶ
πολὺ καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη
τῆς γῆς.”

13. Πῶς δ' ἂν ἐμελλον τῷ Ἀβραὰμ ἐνευλογη-
θήσεσθαι πάντα τὰ ἔθνη καὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς
γῆς, εἰ μὴδὲν τι προσήκοντες ὑπῆρχον αὐτῷ, μήτε
κατὰ ψυχῆς τρόπον μήτε κατὰ σώματος συγγένειαν;
τῆς τε γὰρ κατὰ σάρκα συγγενείας τίς ἦν πρὸς τὸν
Ἀβραὰμ συγγένεια Σκύθαις, φέρε εἰπεῖν, ἢ Αἰγυ-
πτίοις, ἢ Αἰθίοψιν, ἢ Ἰνδοῖς, ἢ Βρεττανίοις, ἢ Ἰσπα-
νοῖς; ἢ πῶς ἂν ταῦτα τὰ ἔθνη καὶ τὰ ἐτι τούτων
ἀπρωκισμένα τῆς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ κατὰ σάρκα συ-
γγενείας χάριν ἐμελλον εὐλογηθήσεσθαι; 14. ἀλλ' οὐδὲ
τῆς κατὰ ψυχὴν εὐλογίας εἰκὸς ἦν κοινωνήσκειν τῇ
Ἀβραὰμ πάντα τὰ ἔθνη. πῶς γὰρ, ὅτε τὰ μὲν αὐ-
(16) τῶν ἐκθέσμοις μητρογαμίαις καὶ θυγατρομιξίαις, τῶν
δ' ἀκολάστοις ὁμιλίαις ἄρρενων πρὸς ἄρρενας ἀν-
φύρετο, τὰ δὲ τὴν εὐσέβειαν ἐν ἀνθρωποθυσίαις
καὶ ζώων ἀλόγων θεοποιαῖς, ἀψύχου τε ὕλης ἰδρι-
μασι, καὶ πνευμάτων πολυπλανῶν δεισιδαιμονίαις
ἀντετίθετο, τὰ δε ζῶντας κατακαίειν τοὺς γενηροῦς
τας, τὰ δὲ περὶ τοὺς φιλάτους παραδιδόναι, τὰ
καὶ νεκρῶν ἀπογεύεσθαι καλὸν εἶναι καὶ εὐσεβ-
ήγειτο; 15. πῶς οὖν τοὺς ἐν τῷ τοιούτῳ θηριώδει βί-
προηγμένους τῆς τοῦ θεοφιλοῦς μετασχεῖν οἷον
ἦν εὐλογίας, εἰ μήποτε ἄρα τῆς θηριωδίας μεταβ-
λόντες τοῦ ὁμοίου τρόπου τῆς τοῦ Ἀβραὰμ θεοσε-
βείας ἡμελλόν ποτε μεταλήψεσθαι; ἐπεὶ κακεῖνος,
ἀλλοεθνῆς τις ὢν καὶ ἀλλότριος ἢς ὕστερον μετήλ-
θεν εὐσεβείας, λέγεται μετατεθεῖσθαι, καὶ τῆς πα-
τρικῆς δεισιδαιμονίας μεταβεβλήσθαι, οἶκόν τε καὶ
συγγένειαν καὶ ἔθνη πάτρια, βίου τε ἀγωγὴν, ἐν ἣ
γεγέννητό τε καὶ τέθραπτο, καταλελοιπέναι, ἡκολου-
θηκέναι δὲ θεῷ, τῷ καὶ τοὺς χρησμούς αὐτῷ τοὺς
ἀναγράφους δεδωκότι. 16. εἰ μὲν οὖν Μωυσῆς μετὰ
τὸν Ἀβραὰμ γενόμενος καὶ πολιτεῖαν τινα διὰ τῆς
ἐκδοθείσης ὑπ' αὐτοῦ νομοθεσίας τῷ Ἰουδαίῳ ἔθνει
καταβεβλημένος τοιαῦτα ἐνομοθέτησεν, οἷα καὶ τοῖς
πρὸ αὐτοῦ θεοφιλέσι κατώρθωτο, καὶ οἷα δυνατόν
ἦν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐφαρμόττειν, ὥς δύνασθαι κατὰ (17)
τὴν Μωυσέως διαταγὴν πάσας τὰς φυλάς τῆς γῆς
καὶ πάντα τὰ ἔθνη θεοσεβεῖν, ἦν εἰπεῖν ὅτι διὰ τῆς
Μωυσέως νομοθεσίας τοὺς ἐξ ἀπάντων τῶν ἐθνῶν
θεοσεβήσαντας καὶ τὸν Ἰουδαϊσμὸν ζηλώσαντας, πρὸς
αὐτοὺς τε γενησομένους κατὰ τὸν νόμον, εὐλογηθήσε-
σθαι τῇ τοῦ Ἀβραὰμ εὐλογίᾳ προηγόρευε τὰ λόγια,
ἐχοῖν δὲ καὶ ἡμᾶς τὰ παρὰ Μωυσεὶ διατεταγμένα
φυλάττειν· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἦν ἡ κατὰ Μωυσέα πολι-
τεία κατάλληλος τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν ἀλλ' ἡ μό-
νοις Ἰουδαίοις, καὶ τούτοις οὐκ τοῖς πᾶσιν, ἀλλὰ
τοῖς ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας γῆς τὰς διατριβάς ποιουμένοις,
ἔτερον ἐχοῖν ἐξ ἁπαντος ὑποστῆναι τρόπον παρὰ τὸν
Μωυσέως νόμον, καθ' ὃν ἐμελλον βιωῦντα ὁμοίως
τῷ Ἀβραὰμ τὰ καθ' ὅλης οἰκουμένης ἔθνη τῆς γῆς
αὐτῷ κοινωνήσκειν εὐλογίας.

III. Ὅτι δὲ ἡ κατὰ Μωυσέα διαταγὴ Ἰουδαίοις,
ὥς ἔφην, καὶ τούτοις οὐκ πᾶσιν, οὐδὲ γὰρ τοῖς ἐν
διασπορᾷ τυγχάνουσιν, ἀλλ' ἡ μόνοις τοῖς τὴν Πα-

- (18) λαιστίνην οἰκοῦσιν ἐφήρμοξεν, ὡδέ σοι συλλογιζο-
 μένω φανερόν ἐσται. φησί που Μωυσῆς νομοθε-
 τῶν "τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφθήσεται πᾶν ἀρσενικόν
 σου ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου." καὶ ἔτι σαφέστε-
 ρον ὅπου ἐχρῆν ἀπαντᾶν τοὺς πάντας τρὶς τοῦ ἔτους
 ἀφορίζει λέγων "τρὶς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ ὀφ-
 θήσεται πᾶν ἀρσενικόν σου ἐναντίον κυρίου τοῦ
 θεοῦ σου ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξηται κύριος."

2. Θεωρεῖς ὡς οὐκ ἐν πάσῃ πόλει, οὐδ' ὅπου ἐτυ-
 χεν, ἀπαντᾶν προστάττει, ἀλλ' ἐν τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέ-
 ξηται κύριος ὁ θεός σου· ἐνθα τρισὶν ἐκάστου ἐν-
 αὐτοῦ καιροῖς ἐπὶ ταυτὸ συνίεναι νομοθετεῖ, καὶ
 τοὺς καιροὺς ἀφορίζει, καθ' οὓς ἀπαντᾶν ἐχρῆν ἐν
 τῷ τόπῳ, ἐν ᾧ τὰ τῆς κατ' αὐτὸν λατρείας ἐπε-
 τελεῖτο, ἓνα μὲν τοῦ πάσχα, δεῦτερον τὸν μετὰ πεν-
 τήκοντα ἡμέρας ἐπὶ τῆς ὀνομαζομένης Πεντηκοστῇ
 ἑορτῆς, καὶ τρίτον τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ μετὰ τὸ πάσχα
 κατὰ τὴν τοῦ Ἰλασμοῦ ἡμέραν, καθ' ἣν εἰσέτι νῦν
 Ἰουδαῖοι πάντες τὴν νηστείαν ἐπιτελοῦσιν· ἐπαρῶτα
 τε τοῖς μὴ ἐμμένουσι τοῖς νομοθετουμένοις. 3. οὐκ
 οὖν τοὺς μέλλοντας ἀπαντας ἀπαντᾶν τρὶς τοῖς
 ἔτους εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὰ νόμιμα πληροῦν
 οὐ πόρρω που τῆς Ἰουδαίας ἐχρῆν δήπου οἰκεῖν
 ἀλλ' εἰσὶν ἀμφὶ τοὺς ὄρους· εἰ δὲ δὴ τοῖς πορρω-
 τάτω τῆς Παλαιστίνης οἰκοῦσιν Ἰουδαίοις ἀδύνατον
 (19) ἦν τελεῖν τὰ νενομοθετημένα, πολλοῦ φάναι τοῖς
 παῖσιν ἔθνεσι καὶ τοῖς ἐν ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς γῆς ἐφαι-
 μόξειν. 4. ἐπάκουσον δὲ τίνα τρόπον ὁ αὐτὸς πάλιν
 νομοθέτης τὴν ἀπὸ λέχους γυναῖκα ἀπαντᾶν προ-

3 Exod. 23, 17.
 20 Deut. 27, 26.

6 Exod. 34, 23. Deut. 16, 16.

ἵπται καὶ θυσίας τῷ θεῷ προσφέρειν, λέγων οὕτως· καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωυσῆν, λέγων λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, καὶ ἐρεῖς πρὸς αὐτοὺς, συνὴ ἥτις ἐὰν σπερματισθῇ καὶ τέκῃ ἄρσεν ἀκάθαρτος ἔσται ἐπὶ τὰς ἡμέρας.”

5. Εἴτα μεταξὺ τινὰ εἰπὼν ἐπιφέρει “ καὶ ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι καθάρσεως αὐτῆς ἐφ’ ὃν πλ. θυγατρὶ, προσοίσει ἄμυνον ἐνιαύσιον εἰς ὁλοκάρτωμα, καὶ νεοσσὸν περισσεύσας ἢ τρυγόναν περὶ ἁμαρτίας, ἐπὶ τὴν θύραν τῆς σκηνῆς τοῦ μαρτυρίου πρὸς ὃν ἱερεὶα προσοίσει αὐτὰ ἐναντι κυρίου. καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτῆς ὁ ἱερεὺς, καὶ καθαριεῖ αὐτὴν ἀπὸ τῆς πηγῆς τοῦ αἵματος αὐτῆς. οὗτος ὁ νόμος τῆς σκευοποιήσεως ἄρσεν ἢ θῆλυ.”

6. Ἐτι πρὸς τούτοις ὁ αὐτὸς καὶ τὸν ἀπὸ κήδους καὶ νεκρῶν ἐπαφῆς προστάττει μὴ ἄλλως καθαίρεσθαι ἢ διὰ τινος σποδοῦ δαμάλειως, ἐφ’ ὅλαις ἡμέραις ἐπὶ τῶν συνήθων ἀποστάντα. 7. λέγει γοῦν “ καὶ ἴσται τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ καὶ τοῖς προσκειμένοις προσηλύτοις ἐν μέσῳ αὐτῶν νόμιμον αἰώνιον. ὁ ἀπτόμενος τοῦ τεθνηκότος πάσης ψυχῆς ἀνθρώπου ἀκάθαρτος ἔσται ἐπὶ τὰς ἡμέρας· ἀγνισθήσεται τῇ ἡμέρᾳ (30) τῇ τρίτῃ καὶ τῇ ἐβδόμῃ καθαρισθήσεται· 8. ἐὰν δὲ μὴ ἀγαγνισθῇ τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καὶ τῇ ἐβδόμῃ, οὐ καθάρως ἔσται. πᾶς ὁ ἀπτόμενος τοῦ τεθνηκότος ἀπὸ ψυχῆς ἀνθρώπου, ἐὰν ἀποθάνῃ καὶ μὴ ἀγνισθῇ, τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου τοῦ κυρίου ἐμίανεν. ἐκτριβήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἐξ Ἰσραὴλ, ὅτι ὕδωρ ὀαντισμοῦ οὐ περιεργραντίσθη ἐπ’ αὐτόν· ἀκάθαρτος ἐστίν, ἀκαθαρσία ἐπ’ αὐτῷ ἔσται. 9. καὶ οὗτος ὁ νόμος· ἄνθρωπος ἐὰν ἀποθάνῃ ἐν

2 et 6 Levit. 12, 1. 5, 6.

18 Num. 19, 10.

οικία, πᾶς εἰσπορευόμενος εἰς τὴν οἰκίαν καὶ πᾶς
 ὅσα ἐστὶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀκάθαρτά ἐστιν ἐπὶ τὰς ἡμέ-
 ρας καὶ πᾶν σκεῦος ἀνεργυμένον, ὅσα οὐχὶ δεσμῷ κα-
 δέδεται, ἀκάθαρτα ἐστίαι, καὶ πᾶς ὃς ἂν ἄψηται
 πρόσωπον τοῦ πεδίου τραυματίου ῥομφαίας, ἢ
 κροῦ, ἢ ὀστέου ἀνθρωπίνου, ἢ μνήματος, ἀκάθαρτα
 ἐστὶν ἐπὶ τὰς ἡμέρας, καὶ λήφονται τῷ ἀκαθάρτῳ
 τῆς σποδίας τῆς κατακεκαυμένης τοῦ ἄγνισμου,
 ἐκχεοῦσιν αὐτὴν εἰς σκεῦος, καὶ λήφονται ὕσσωπον
 καὶ βάψει ἀνὴρ καθαρὸς, καὶ περιρρανεῖ ἐπὶ τὸν
 κον καὶ τὰ σκεύη καὶ τὰς ψυχὰς, ὅσοι ἐὰν ὦσιν ἐν
 καὶ ἐπὶ τὸν ἡμέμον τοῦ ὀστέου τοῦ ἀνθρωπίνου
 τοῦ τραυματίου, ἢ τοῦ τεθνηκότος, ἢ τοῦ μνήματος
 10. καὶ περιρρανεῖ ὁ καθαρὸς ἐπὶ τὸν ἀκάθαρτον
 τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ,
 πλυνεῖ τὰ ἱμάτια ἑαυτοῦ, καὶ λούσεται τὸ σῶμα ὕδατι
 (21) καὶ ἀκάθαρτος ἐστὶν ἕως ἑσπέρας. καὶ ἄνθρωπος
 μιανθῇ καὶ μὴ ἀφαγνισθῇ, ἐξολοθρευθήσεται ἢ ἐν
 ἐκείνῃ ἐκ τῆς συναγωγῆς, ὅτι ὕδατος ῥαντισμοὶ
 περιρρανεῖσθαι ἐπ' αὐτόν. καὶ ἐστὶν ὑμῖν νόμος
 αἰώνιον.

11. Ταῦτα Μωυσῆς νομοθετήσας τὸν τρόπον
 ὕδατος τοῦ ῥαντισμοῦ ἐπεκιδιάσκει, δάμαλιν πι-
 ᾤωμον ὀλοκαυτοῦσθαι προστάττων, καὶ ἀπὸ
 σποδίας αὐτῆς ἐμβάλλεσθαι τῷ ὕδατι ἐξ οὗ καὶ
 καθαίρεσθαι τοὺς ἐπὶ νεκρῷ μεμολυσμένους. καὶ
 χρὴ ὀλοκαυτοῦσθαι τὴν δάμαλιν, ποῦ δὲ τὴν
 χει προσφέρειν τὰς θυσίας, ποῦ δὲ τὰ λοιπὰ
 συντελεῖν, ὅτι μὴ ἀδιαφόρως ἐν παντὶ τόπῳ, ἐν
 μόνῳ ἐν ᾧ αὐτὸς ἀφορίζει, δῆλον ἀφ' ὧν νομ

λέγων "καὶ ἔσται ὁ τόπος ὃν ἐὰν ἐκλέξηται κύριος ὁ
θεὸς ὑμῶν, ἐν αὐτῷ ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ,
ἐκεῖ οἴσετε πάντα ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον."

13. Καὶ διαστέλλεται ἐξῆς ἀκριβῶς ἐπιλέγων
"πρόσεχε σεαυτῷ μήποτε ἀνενέγκῃς τὰ ὀλοκαυτώματά
σου, οὗ ἂν ἰδῇς, ἀλλ' ἢ εἰς τὸν τόπον ὃν ἐὰν ἐκλέ-
ξηται κύριος ὁ θεὸς σου αὐτὸν ἐν μιᾷ τῶν πόλεων
σου, ἐκεῖ ἀνοίσεις τὰ ὀλοκαυτώματά σου, καὶ ἐκεῖ
ποιήσεις πάντα ὅσα ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον."

14. Καὶ προστίθῃσι λέγων "οὐ δυνήσῃ φαγεῖν ἐν
πάσαις ταῖς πόλεσι τὸ ἐπιδέκατον τοῦ σίτου σου καὶ
τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ἐλαίου σου, τὰ πρωτότοκα τῶν
βοῶν σου καὶ τῶν προβάτων σου, καὶ πάσας τὰς (22)
εὐχὰς σου ὅσας ἂν εὔξησθῃς, καὶ τὰς ὁμολογίας ὑμῶν,
καὶ τὰς ἀπαρχὰς τῶν χειρῶν ὑμῶν, ἀλλ' ἢ ἐναντίον
κυρίου τοῦ θεοῦ σου φαγῇ αὐτὰ ἐν ᾧ ἂν τόπῳ ἐκλέ-
ξηται κύριος ὁ θεὸς σου ἑαυτῷ, σὺ καὶ οἱ υἱοί σου,
καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου, (23)
καὶ ὁ προσήλυτος ὁ ἐν ταῖς πόλεσί σου." (24)

15. Καὶ ἐτι προσελθὼν ἐπασφαλίζειται τὸν λόγον
ἐν ᾧ φησιν "πλὴν τὰ ἅγιά σου ἐὰν γένωνται σοι, καὶ
τὰς εὐχὰς σου λαβὼν ἤξεις εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέ-
ξηται κύριος ὁ θεὸς σου ἑαυτῷ."

16. Καὶ πάλιν "δεκάτην ἀποδεκατώσεις παντὸς
τοῦ γέννηματος τοῦ σπέρματός σου· τὸ γέννημα τοῦ ἀγροῦ
χωρὶς σου ἐνιαυτὸν κατ' ἐνιαυτόν. καὶ φαγῇ αὐτὸ ἐναντίον
κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐν ᾧ ἂν τόπῳ ἐκλέξηται κύριος
ἐν ᾧ θεὸς σου, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ." (25)

17. Εἰτ' ἐπιλογισάμενος τί δύο πράττειν εἰ μα-
κρὰν ἀφεστῶς εἶπεν ὁ πρὸς αὐτοῦ δηλούμενος τόπος,

1 Dent. 12, 11.

5 Dent. 5, 13.

10 Dent. 5, 17.

20 Dent. 12, 26.

24 Dent. 14, 22.

EUSEBIUS III.

ὁ δὲ καρπὸς τῶν γεννημάτων πολὺς, πῶς δέοι πα-
κομίζειν οἰκοθεῖν εἰς τὸν τοῦ θεοῦ τόπον τοὺς ἐπει-
ους καρποὺς τῆς ὀλοκαυτώσεως, καὶ περὶ τοῦ-
τὸνδε τίθῃσι τὸν νόμον 18. "ἐὰν δὲ μακρὰν γένῃ
ἀπὸ σοῦ ἡ ὁδὸς, καὶ μὴ δυνήσῃ ἀναφέρειν αὐτὰ,
μακρὰν ἀπὸ σοῦ ὁ τόπος ὃν ἂν ἐκλέξῃται κύριος
θεός σου, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ, ὅτι
λογήσῃ σε κύριος ὁ θεός σου, καὶ ἀποδώσεις αὐ-
τῷ ἀργύριον, καὶ λήψῃ τὸ ἀργύριον ἐν ταῖς χερσὶ σου
καὶ πορεύσῃ εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξῃται κύριος
ὁ θεός σου αὐτόν, καὶ δώσεις τὸ ἀργύριον ἐπὶ πρὸς
τοὺς οὗ ἂν ἐπιθυμῇ ἡ ψυχὴ σου, ἐπὶ βουσὶν, ἢ
προβάτοις, ἢ ἐπὶ οἴνῳ, ἢ ἐπὶ σικέρα, ἢ ἐπὶ παν-
τὶ οὗ ἂν ἐπιθυμῇ ἡ ψυχὴ σου, καὶ φαγῇ ἐκεῖ ἐναντί-
ον κυρίου τοῦ θεοῦ σου."

19. Καὶ αὐτίς τὸν τόπον ἐπισφραγίζεται ὡς ἐν
φάσκῳ "πᾶν πρωτότοκον ὃ ἐὰν τεχθῇ ἐν τοῖς βο-
σὶ σου, καὶ ἐν τοῖς προβάτοις σου, τὰ ἀρσενικὰ ἀ-
σείς κυρίῳ τῷ θεῷ σου. οὐκ ἐργῶ ἐν τῷ πρωτο-
τόκῳ σου, καὶ μὴ κείρης. τὸ πρωτότοκον τῶν
βῶτων σου· ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου φαγῇ.
ἐνιαυτὸν ἐξ ἐνιαυτοῦ, ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξ-
ται κύριος ὁ θεός σου, σὺ καὶ ὁ οἶκός σου."

20. Μετὰ ταῦτα πάλιν θέα τίνα τρόπον καὶ
περὶ τῶν ἐορτῶν διαστέλλει οὐκ ἄλλοθι γῆς ἀλλ'
μόνῳ τῷ δηλουμένῳ τόπῳ πανηγυρίζειν. λέγ-
οῦν "φύλαξαι τὸν μῆνα τῶν νέων, καὶ ποιήσ-
τας πάσχα κυρίῳ τῷ θεῷ σου, πρόβατα καὶ βόας
τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξῃται κύριος ὁ θεός σου αἰ-
ῶνα."

21. καὶ πάλιν ὑπομνησκει λέγων "οὐ δυνήσῃ θί-
γειν τὸν τόπον ὃν ἐκλέξῃται κύριος ὁ θεός σου αἰ-
ῶνα."

4 Deut. 14, 24.
30 Deut. 16, 5.

17 Deut. 15, 19.

27 Deut.

πάσχα ἐν οὐδεμιᾷ τῶν πόλεών σου, ὃν κύριος ὁ θεός σου δίδωσί σοι, ἀλλ' εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλέξῃται κύριος ὁ θεός σου, ἐκεῖ θύσεις τὸ πάσχα ἐσπίρας πρὸς θυσμάς ἡλίου, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐξηλθες ἐκ γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐψήσεις, καὶ φαγῇ ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξῃται κύριος ὁ θεός σου."

22. Ὁ μὲν δὲ τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς νόμος τοιοῦτος· ὁ δὲ τῆς πεντηκοστῆς τί φησὶν ἄκουσον "ἐπὶ ἑβδομάδας ὁλοκλήρους ἐξαριθμήσεις σεαυτῷ, ἄρξαμένου σου ὁρέπανον ἐπ' ἄμνητον, καὶ ποιήσεις ἑορτὴν ἑβδομάδων κυρίῳ τῷ θεῷ σου, καθὰ ἰσχύει ἡ χεὶρ σου, ὅσα ἂν δῶ σοι, καθ' ὅτι εὐλόγηκεν σε κύριος ὁ θεός σου. 23. καὶ εὐφρανθήσῃ ἐνώπιον κυρίου τοῦ θεοῦ σου, σὺ καὶ ὁ υἱός σου, καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου, καὶ ὁ Δουλός σου, ὁ ἐν ταῖς πόλεσί σου, καὶ ὁ προσήλυτος, καὶ ὁ ὀρφανός, καὶ ἡ χήρα ἡ ἐν ὑμῖν, ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξῃται κύριος ὁ θεός σου αὐτῷ, ἐπικληθῆναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκεῖ." 24. καὶ τὴν τρίτην δ' ἑορτὴν ἐνθα προστάττει ἐκτελεῖν ἐπάκουσον "ἑορτὴν τῶν σκηνῶν ποιήσεις σεαυτῷ ἐπὶ ἡμέρας, ἐν τῷ συναγαγεῖν σε ἀπὸ τῆς ἁλωνός σου καὶ ἀπὸ τῆς ληνοῦ σου, καὶ εὐφρανθήσῃ ἐν τῇ ἑορτῇ σου σὺ καὶ ὁ υἱός σου καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου καὶ ἡ παιδίσκη σου καὶ ἡ χήρα, ἐν τῷ τόπῳ ᾧ ἂν ἐκλέξῃται κύριος ὁ θεός σου ἑαυτῷ."

25. Διὰ τοσούτων οὖν τὸν τόπον ἐπισημαινόμενος, τοσαυτάκις τε εἰπὼν εἰς αὐτὸν ἅπαντ' ἀπαγγεῖλ' εἰς καὶ πανοικί, πῶς ἂν ἡρμοξε τοῖς τῆς Ἰουδαίας καὶ ἐν ἑπὶ μικρὸν διεστῶσι, μή τί γε τοῖς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἔθνεσι; μάλιστα ὅτε οὐδὲ συγγνώμην τινὰ ὕδα

16 8 Dent. 16, 9.

21 Dent. 16, 13.

2*

νέμει τοῖς παραβαίνουσι τὰ διωρισμένα, ἀρὰν δὲ κατὰ πάντων τῶν μὴ τὰ πάντα τηρούντων ἐπάγει, ῥήμασιν αὐτοῖς λέγων* ἐπικατάρατος ὃς οὐκ ἐμμενεῖ πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷδε τῷ νόμῳ τοῦ ποιῆσαι αὐτά."

26. Θεώρησον δὲ καὶ ἄλλως τὰ ἀδύνατα πᾶσιν ἀνθρώποις τῆς Μωσέως νομοθεσίας. διαστελλόμενα τὰ ἐκούσια καὶ χαλεπὰ τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ τιμωρίας περιθελὺς ἐκάστω τῶν μερίστης κολάσεως ἀξίαν νόμους τίθησι, καθ' οὓς ἐτέρῳ τρόπῳ καὶ τοὺς ἀκουσίως πλημμελοῦντας ἐπιστρέφει. 27. ὧν ὁ μὲν οὕτως ἔχει "ἐὰν ψυχὴ μία ἀμάρτη ἀκουσίως ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς γῆς ἐν τῷ ποιῆσαι μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν κυρίου ἢ οὐ ποιηθῇσεται, καὶ πλημμελήσῃ, καὶ γνωσθῇ αὐτῷ ἡ ἀμαρτία ἣν ἥμαρτεν, καὶ οἴσει δῶρον αὐτοῦ τὸ χίμαρον ἐξ αἰγῶν ἄμωμον θήλειαν οἴσει περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτοῦ ἧς ἥμαρτεν, ἐν τῷ τόπῳ οὗ σφραγίζουσι τὰ ὀλοκαυτώματα, καὶ λήψεται ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ αἵματος."

28. Καὶ ὅρα γε ὥς καὶ ἐνταῦθα τὸν πταίσαντα παρὰ γνώμην ἐν τῷ τόπῳ δεῖ ἀπαντᾶν οὐ σφάζον τὰ ὀλοκαυτώματα· οὗτος δὲ ἦν οὐ διὰ πλείστης ἤδη πρότερον ἐμνήσθη λέγων "ὃν ἂν ἐκλέξηται ὁ ἰσχυριος ὁ θεός σου."

29. Τοῦτο δ' ὅτι μὴ δυνατόν πρὸς ἀπάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ἐκτελεῖσθαι καὶ αὐτὸς ὁ νομοθετῆς συνιδὼν ἀκριβῶς ἐπεσημήνατο, οὐκ ἀορίστως κατὰ πάντων προαγαγὼν τὸν νόμον, ἀλλ' ἐπειπὶ "ἐὰν ψυχὴ ἀμάρτη ἀκουσίως ἐκ τοῦ λαοῦ τῆς γῆς"

30. Καὶ δεύτερον δὲ νόμον τίθησιν οὕτως ἔχον

3 Dent. 27, 26.

12 Levit. 4, 28.

30 Levit.

ἐὰν δὲ ψυχὴ ἀκούσῃ φωνὴν ὀρκισμοῦ, καὶ οὗτος (4)
 ἄρτους ἢ ἐώρακεν, ἢ σύνοιδεν, ἐὰν μὴ ἀπαγγείλῃ,
 ἡψεται τὴν ἁμαρτίαν."

Τί οὖν χρὴ τοῦτον ποιεῖν ἀλλ' ἢ λαβόντα μετὰ
 εἰρας τὸ ἱερεῖον σπεύδειν ἐπὶ τὰ καθάρσια; ποῦ
 ἄλιν ἀλλ' ἢ ἐν τῷ τόπῳ οὗ σφάζουσι τὰ ὀλοκαυτώ-
 ιατα; 31. καὶ τρίτον πάλιν "ψυχὴ, φησὶν, ἣτις ἂν
 ἔφηται παντὸς πράγματος ἀκαθάρτου, ἢ τῶν θυησι-
 αίων τῶν κτηνῶν τῶν ἀκαθάρτων, καὶ λάβῃ ἀπ'
 αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μεμύανται, καὶ πλημμελήσῃ, ἢ ἄψη-
 ται ἀκαθαρσίας ἀνθρώπου, ἀπὸ πάσης ἀκαθαρσίας
 αὐτοῦ ἧς ἂν ἀψάμενος μιανθῇ, καὶ ἔλαθεν αὐτὸν, ὅ-
 μετὰ τοῦτο δ' ἔγνω καὶ πλημμελήσῃ."

32. Τί δὲ οὖν καὶ τὸν μιανθέντα προσῆκον ἦν
 ποιεῖν ἀλλ' ἢ ἀπαντᾶν πάλιν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ προσ-
 φέρειν περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ ἧς ἡμαρτε θῆλυ
 ἀπὸ τῶν προβάτων, ἢ ἀμνάδα, ἢ χίμαιραν ἐξ αἰγῶν,
 περὶ ἁμαρτίας; 33. ὁ δ' αὐτὸς ἦν νόμος καὶ ἐπὶ ψυ-
 χῆς ἢ ἂν ὁμότης διαστέλλουσα τοῖς χεῖλεσι κακοποιῇ-
 σαι ἢ καλῶς ποιῆσαι κατὰ πάντα ὅσα ἂν διαστείλῃ
 ἄνθρωπος μετ' ὄρκου καὶ λάθῃ αὐτὸν, καὶ οὗτος γνῶ
 καὶ ἁμάρτη ἐν τι τούτων, καὶ ἐξαγορεύσῃ τὴν ἁμαρ-
 τίαν περὶ ἧς ἡμαρτε, καὶ οὗτος δῆτα, φησὶν, τὸ αὐτὸ
 λαβὼν ἱερεῖον σπευδέτω ἐν τῷ τόπῳ, καὶ ἐξιλάσεται
 περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ
 ἀφεθήσεται αὐτῷ ἡ ἁμαρτία. 34. καὶ ἄλλος παρὰ τοὺς
 εἰρημένους νόμος ὧδέ πη διορίζει "ψυχὴ ἢ ἂν λάθῃ (5)
 αὐτὸν λήθῃ, καὶ ἁμάρτη ἀκουσίως ἀπὸ τῶν ἁγίων
 κυρίου, καὶ εἰσοίσει κριὸν τῆς πλημμελείας αὐτοῦ

6 Levit. 5, 2.

27 Levit. 5, 15.

τῷ κυρίῳ. οἷσει δὲ πάλιν παρὰ τὸν ἀρχιερέα ἐν τόπῳ δηλαδὴ τῷ ἐξειλεγμένῳ.”

35. Καὶ ἔκτον δὲ νόμον τούτοις προστίθῃσι λέγει
 “ψυχὴ ἂν ἁμάρτη καὶ ποιήσῃ μίαν ἀπὸ πασῶν τῶν ἐντολῶν ὧν οὐ δεῖ ποιεῖν, καὶ οὐκ ἔγνω, καὶ πλημμελήσῃ, καὶ λάβῃ τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῦ, καὶ οὐ πάλιν κρινὼν τῷ ἀρχιερεῖ, καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς, περὶ τῆς ἀγνοίας αὐτοῦ ἧς ἠγνόησεν, οὗτος οὐκ ἤδει, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ.”

36. Ἦδη δὲ ἑβδομὸν φησι “ψυχὴ ἂν ἁμάρτη, παριδὼν παρίδῃ τὰς ἐντολὰς κυρίου, καὶ ψεύσῃ πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐν παρακαταθήκῃ, περὶ τῆς νουίας ἢ ἀρπαγῆς, ἢ ἡδίκησέ τι τὸν πλησίον, ἢ ὥρεν ἀπώλειαν, καὶ ψεύσῃται περὶ αὐτῆς, καὶ ὁμοῦ ἀδίκως περὶ ἐνὸς ἀπὸ πάντων ὧν ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ὥστε ἁμαρτεῖν ἐν τούτοις, καὶ ἡνίκα ἂν ἁμάρτη καὶ πλημμελήσῃ καὶ ἀποδῶ τὸ ἄρπαγμα ὃ ἤρπαξε ἢ τὸ ἀδίκημα ὃ ἡδίκησεν, ἢ τὴν παρακαταθήκην ἢ (5) παρετέθῃ αὐτῷ, ἢ τὴν ἀπώλειαν ἣν εὗρεν, ἀπὸ πάντων τῶν πράγματός οὗ ὥμοσε περὶ αὐτοῦ ἀδίκως, καὶ ἐκτίσει αὐτὸ τὸ κεφάλαιον καὶ τὸ ἐπίπεμπτον.”

37. Ἐχοῦν δ’ ἂν μετὰ τὸ ἐξαγορευθεῖν τὸ αἷμα καὶ μετὰ τὸ ἀποτίσαι σπένδειν πάλιν πρὸς τὸν ὑπερθέμενον εἰς τὸν τόπον ὃν ἂν ἐκλεξῇται κύριος θεὸς, καὶ προσφέρειν γε περὶ τῆς πλημμελείας τῆς ἁμώμου, καὶ ἐξιλάσεται περὶ αὐτοῦ ὁ ἱερεὺς ἐν τῷ κυρίῳ, καὶ ἀφεθήσεται αὐτῷ.

38. Ταῦτα καὶ περὶ τῶνδε ὁ θαυμάσιος Μωϋσῆς περὶ τε τῶν ἀκουσίως ἡμαρτηκότων καὶ περὶ τῶν ἄγνοιαν ἐξηκριβώσατο πόρρωθεν τῶν κατὰ πρὶ

σιν πλημμελημάτων, ἐφ' οἷς καὶ ἀπαραιτήτους ὀρίζει τιμωρίας τοὺς οἰκείους ἀναστέλλων. 39. ὁ γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀκουσίοις μὴ πρότερον νείμας συγγνώμην ἢ ἐξαγορεῦσαι τὸ ἁμάρτημα, ἀάπειτα ὥσπερ μικρὰν τιμωρίαν διὰ τῆς προστεταγμένης θυσίας εἰσπραξάμενος τὸν ἡμαρτηκότα, διὰ τε τῆς ἐπὶ τὸν ἀγνὸν τόπον ἀμελλήτου πορείας τὴν σπουδὴν ὁμοῦ καὶ τὸ εὐλαβὲς ἐπιτείνας τῶν κατ' αὐτὸν θεοσεβεῖν προηρημένων, πῶς οὐχὶ τῶν ἐκουσίως δρωμένων πολὺν πρότερον ἐπίσχοι ἂν τὰς ὁρμὰς; τί δὴ οὖν πρὸς ταῦτα συλλογίζεσθαι χρῆν, ὅτε δὴ, ὡς εἴρηται, συγκαταλαιούμενος τὰ πάντα ὁ Μωσῆς ἐπισκῆπτει λέγων "ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἔμμενεῖ ἐν πᾶσι τοῖς ἐγγεγραμμένοις τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά."

40. Ἄρα γὰρ τοὺς ἐκ περάτων γῆς μέλλοντας κατὰ Μωσαίαν θεοσεβεῖν, ὡς ἂν φύγοιεν μὲν τὴν κατάραν, τύχοιεν δὲ τῆς ἐπηγγελμένης πρὸς τὸν Ἀβραὰμ εὐλογίας, ταῦτα πάντα χρῆν πράττειν, καὶ τοὺς τοῦ ἔτους ἀπαντᾶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τὰς ἐκ πάντων δὲ τῶν ἔθνων θεοσεβεῖν προηρημένας γυναῖκας, ἄρτι τόκων καὶ ὠδίνων παυσάμενας, τοσαύτην στέλλεσθαι πορείαν, ὡς ἂν τὴν προστεταγμένην ὑπὸ Μωσαίου θυσίαν ἐφ' ἑκάστῳ τῶν γεννωμένων ἰκνεύγκαιεν, ἢ τοὺς ἐφρασαμένους νεκροῦ σώματος, ἢ τοὺς ἐπίορκον ὁμωμοκότας, ἢ τοὺς ἀκούσιόν τι δεδρακότας, ἐκ περάτων γῆς ἤκειν, τρέχειν τε καὶ σπεύδειν ἐπὶ τὸν νενομοθετημένου καθαρισμόν, ὡς ἂν ἐκφυγοῖεν τὴν τῆς κατάρας ἐπίσκηψιν; 41. ἀλλὰ συνορᾷς ὡς καὶ αὐτοῖς τοῖς ἀμφὶ τὰ Ἱεροσόλυμα κατοικοῦσι καὶ ἐπὶ μόνης τῆς Ἰουδαίας τὰς διατριβὰς ποιουμένοις ὁ κατὰ

12 Deut. 27, 26. Gal. 3, 10.

Μωσέα βίος δυσκατόρθωτος ἦν, μή τί γε δυνατόν
ἐπιτελεῖσθαι καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν· ἐνθεν εἰκότως
ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ
μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς
(6) εἰπὼν "πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη"
(6) ἐπιλέγει "διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐν
τειλάμην ὑμῖν."

42. Οὐ γὰρ τὰ Μωσέως νόμιμα διδάσκειν πάντ'
τὰ ἔθνη παρεκελεύσατο, ἀλλ' ὅσα αὐτὸς ἐνετείλατο
ταῦτα δ' ἦν τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις αὐτοῦ φερόμενα
εἰκότως οὖν καὶ οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι
ἐν τῇ περὶ τῶν ἔθνων σκέψει ὁμολογοῦσι μὴ δύνα-
σθαι τὰ Μωσέως νόμιμα τοῖς ἔθνεσιν ἐφαρομῶσαι
ὅτε μήτε αὐτοῖς μήτε τοῖς πατράσιν αὐτῶν εὐκατό-
b θωτα γέγονεν. λέγει δ' οὖν ἐν ταῖς Πράξεσιν ὁ Π-
τρος "νῦν οὖν τί πειράζετε τὸν θεὸν ἐπιθεῖναι ξυγ-
ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέ-
ῃ μων οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι;"

43. Εἰκότως δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Μωσῆς τούτων α-
τῶν ἔνεκεν ἕτερον παρ' ἑαυτὸν ἀναστήσειναι ἐκ
προφήτην, καὶ τοῦτον νομοθέτην ἔσθαι τῶν ἔθν-
ἀπάντων εὐαγγελίζεται, τὸν Χριστὸν αἰνιτιζόμενον
αὐτῷ τε πεῖθεσθαι τοῖς οἰκείοις παραινεῖ, ὡδέ
c καὶ τοῦτο θεσπίζων "προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει
ριος ὁ θεὸς ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ, αὐ-
ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν λαλήσῃ ὑμῖν. ἐστὶ
δὲ, πᾶσα ψυχὴ, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφή-
ἐκείνου, ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ γένους αὐτῆς."

44. Καὶ τοῦτον δὲ τὸν προφήτην, δηλονότι
Χριστὸν, ἐξ Ἰουδαίων προελθόντα, πάντων τῶν ἔθν-

ατακρατήσῃν πάλιν ἀναφωνεῖ λέγων "ὥς καλοὶ οἱ
 ἱκοὶ σου Ἰακώβ, αἱ σκηναὶ σου Ἰσραὴλ, ὥσῃ νάπαι
 κιάζουσαι, καὶ ὥσῃ παράδεισος ἐπὶ ποταμὸν, ὥς
 σκηναὶ ἃς ἐπηξεν κύριος. ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ
 τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν,
 καὶ ὑψωθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ."

45. Ἀλλὰ καὶ ἐξ ὁποίας φυλῆς, δώδεκα τῶν ὅλων
 παρ' Ἑβραίοις οὓσων, ὅτι δὴ ἀπὸ τῆς Ἰούδα ὁ θεσ-
 πιζόμενος τῶν ἐθνῶν νομοθέτης Χριστὸς προελεύσε-
 ται, καὶ κατὰ ποίους χρόνους, ὅτι μετὰ τὴν ἐκλείψιν
 τῶν ἐκ προγόνων διαδοχῆς τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀρ-
 ξάντων δηλοῖ λέγων "οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα,
 καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ
 ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν."

46. Ποία δὲ προσδοκία ἦν ἀλλ' ἢ ἡ τῷ Ἀβραὰμ
 ἐπηγγελμένη περὶ τοῦ δεῖν εὐλογηθῆσθαι ἐν αὐτῷ
 πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς; πέφηνε τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς
 ὁ Μωσῆς ἀκριβῶς ἐπιστάμενος τὴν μὲν πρὸς αὐτοῦ
 διαταγείσαν νομοθεσίαν ἐξασθενεῖν εἰς τὸ πᾶσιν
 ἐφαρμόσαι τοῖς ἔθνεσιν, εἰς ἐκπλήρωσιν δὲ τῶν πρὸς
 τὸν Ἀβραὰμ χρησμῶν ἑτέρου δεῖσθαι προφήτου. 47.
 οὗτος δ' ἄρα ἦν, ὃν ἐξ Ἰούδα φυλῆς προελεύσεσθαι
 καὶ πολλῶν ἐθνῶν κυριεύσειν προμαρτυρόμενος ἐν-
 ηγγέλιζτο.

IV. Διὰ δὴ οὖν ταῦτα ὥς ἂν τὰ περὶ ἡμῶν τῶν
 ἐθνῶν θεσπίσματα περιεχούσας τὰς παρ' Ἑβραίοις
 ἱερὰς βίβλους, ἅτε καὶ ἡμῶν οἰκείας οὔσας, εἰλάμεθα
 τε καὶ ἐστέροξαμεν, ὅτε μάλιστα οὐ μόνον Μωσῆς περὶ
 τοῦ μετ' αὐτὸν ἦξοντος νομοθέτου τῶν ἐθνῶν προα-
 νεφώνει, ἀλλὰ καὶ οἱ μετ' αὐτὸν προφήται συλλήβ-

1 Num. 24, 5.

12 Gen. 49, 10.

δὴν εἰπεῖν ἅπαντες τὰ ὅμοια προεκήρυττον, ὥσπερ οὐ
ὁ Δαβὶδ φράσκων "κατάστησον, κύριε, νομοθέτην ἐν
αὐτοῖς, γνώτωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποι εἰσιν."

2. Ὅρα ὡς δευτέρου μέμνηται καὶ οὗτος νομο-
του ἐθνῶν. διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ τοῖς ἔθνεσι προσφω-
νεῖ ἄδειν οὐ τὸ παλαιὸν καὶ Μωσαϊκὸν ἄσμα, ἀλλ'
ἕτερον καινὸν, λέγων "ἄσατε τῷ κυρίῳ ἄσμα καινὸν
ἄσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ· ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς
[7] ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θα-
μᾶσια αὐτοῦ. ὅτι μέγας κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα
ὁ φοβερός ἐστίν ἐπὶ πάντας τοὺς θεοὺς. ὅτι πάν-
οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια, ὁ δὲ κύριος τοὺς οὐρα-
νοὺς ἐποίησεν, ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ αἱ πατριαὶ τῶν
ἐθνῶν, ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ δόξαν ὀνόματι αὐτοῦ."

3. Καὶ πάλιν "εἰπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν ὅτι κύριος
ἐβασίλευσε· καὶ γὰρ κατώρθωσε τὴν οἰκουμένην
ἥτις οὐ σαλευθήσεται." 4. καὶ πάλιν "ἄσατε τῷ κυρίῳ
ἄσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστά ἐποίησεν. ἐγνώρισε
κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ. ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ὁ
κάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. εἰδосαν πάντα
πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ ἡμῶν."

5. Καὶ ὅρα τίνα τρόπον ἐν τούτοις τὸ καινὸν ἄσμα
οὐ τῷ Ἰουδαίῳ ἔθνεϊ, ἀλλὰ τοῖς πᾶσιν ἔθνεσιν κατα-
γέλλει, τοῦ διὰ Μωσέως παλαιοῦ μόνους Ἰουδαίους
προσήκοντος. τοῦτό τοι τὸ καινὸν ἄσμα καινὴν
[8] θήκην Ἰερεμίας, ἕτερος Ἑβραίων προφήτης, ἀποκα-
λέγων "ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ
θήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα δια-
θήκην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην"

2 Psalm. 9, 20.
28 Jer. 31, 31.

7 Psalm. 95, 1.

18 Psalm.

πατέρας αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χει-
 ρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· ὅτι
 ὑτοὶ οὐκ ἐνέμειναν ἐν τῇ διαθήκῃ μου, καὶ γὰρ ἡμέ-
 ρησα αὐτῶν, λέγει κύριος. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἣν
 ἐπαθήσομαι τῷ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος, διδοὺς νόμους
 σου ἐπὶ τὴν διάνοιαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὰς καρδίας
 αὐτῶν γράψω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ
 ἔσονται μου λαός.”

6. Ὅρῳ καὶ τοῦτον ὡς διαστελλόμενος δύο δια-
 θήκας τὴν μὲν παλαιὰν ὀνομάζει, τὴν δὲ καινὴν,
 καὶ φησιν τὴν καινὴν οὐ κατὰ τὴν παλαιὰν ἔσεσθαι,
 ἣν διέθετο τοῖς πατέρας; ἡ μὲν γὰρ τοῖς ἀποπεσοῦσι
 τῆς τῶν προγόνων εὐσεβείας Ἰουδαίοις, τὸν Αἰγυ-
 πτιακὸν δὲ βίον καὶ τρόπον ζηλώσασιν, ἐπὶ τε τὴν
 πολυθεὸν πλάνην καὶ τὴν ἀμφὶ τὰ εἰδῶλα τῶν ἐθνῶν
 δεισιδαιμονίαν ὀλισθήσασιν, νενομοθέτητο, ὡς ἂν
 πεσόντας ἀνεγείρουσα καὶ ἀνορθοῦσα τοὺς πρηγεῖς
 κειμένους καταλλήλοις διδασκαλίαις. “δικαίοις γὰρ,
 φησὶ, νόμος οὐ κεῖται, ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις,
 ἀσεβέσι καὶ ἀμαρτωλοῖς, καὶ τοῖς παραπλησίοις.”

7. Ἡ δὲ καινὴ τοὺς διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χάριτι
 καὶ δωρεᾷ θεοῦ ἀνεγερμένους ἐπὶ τὸ βαδίζειν καὶ
 σπεύδειν εἰς τὴν ἐπηγγελμένην τοῦ θεοῦ βασιλείαν
 χειραγωγεῖ, πάντας ἐπ’ ἰσῆς ἀνθρώπους εἰς μίαν καὶ
 τὴν αὐτὴν τῶν ἀγαθῶν μετουσίαν προκαλουμένη.
 ταύτην τὴν καινὴν διαθήκην αὐτὸς νόμον ὀνομάζει
 καινὸν Ἡσαΐας, ἄλλος πάλιν Ἑβραίων προφήτης, λέ-
 γων “ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυ-
 ρίου ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ κρίνει ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν,
 καὶ ἤξουσιν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ συναχθήσονται πάν-

τες οἱ λαοὶ καὶ ἐροῦσι, δεῦτε, καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ.”

8. Τίς δ’ ἂν εἴη ὁ ἐκ Σιών προσηλυθὼς νόμος ἕτερος ὢν τοῦ ἐπὶ τῆς ἐρήμου διὰ Μωσέως ἐν τῇ Σινᾷ ὅρει νενομοθετημένου, ἀλλ’ ἢ ὁ εὐαγγελικὸς λόγος ὁ διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ ἐκ τῆς Σιών προσηλυθὼς καὶ διελθὼν πάντα τὰ ἔθνη; πρόδηλον γὰρ ὡς ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ ταύτῃ προσπαρεκειμένου Σιών ὄρους, ἐνθα τὰς πλείστας διατριβάς τε καὶ διδασκαλίας ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν πεποίητο, ὁ τῇ καινῇ διαθήκῃ αὐτοῦ ἀρξάμενος νόμος κἀκεῖθεν προελθὼν εἰς πάντας ἐξέλαμψεν ἀνθρώπους, ἀκαλόγητος ταῖς αὐτοῦ φωναῖς, ὥς πρὸς τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς πεποίητο φήσας “πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν.”

9. Τίνα δὲ ταῦτα ἦν ἀλλ’ ἢ τὰ τῆς καινῆς διαθήκης μαθήματά τε καὶ παιδεύματα; ἐπειδὴ τοῖσι ταῦθ’ οὕτως ἔχειν ἀποδέδεικται, ὥρα νῦν ἰδεῖν τὸν τρόπον τῆς καινῆς διαθήκης καὶ τοῦ προκεκηρυγμένου καινοῦ ἁσματος τε καὶ νόμου.

V. Ἡ μὲν δὴ παλαιὰ διαθήκη καὶ ὁ διὰ Μωσέως νόμος μόνῳ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει, καὶ τούτῳ ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ γῇ οἰκοῦντι, κατάλληλος ἀποδέδεικται, οὐδὲν δὲ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τοῖς καθ’ ὅλης τῆς οἰκουμένης οὔτε τοῖς ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀποικισμένοις Ἰουδαίοις τὸν δὲ τῆς καινῆς διαθήκης τρόπον πᾶσιν ἔθνεσι βιωφελὴ χρῆν δήπου καταστήναι, ὥς μηδαμῶς μηδὲν μόνον παραποδίζεσθαι τοὺς κατὰ τοῦτον πολιτευέσθαι

μέλλοντας, μήτ' ἀπὸ χώρας μήτ' ἀπὸ γένους μήτ' ἀπὸ τόπου μήτε ἐκ τινος ἐτέρου τὸ σύνολον. 2. τοιοῦτος δὲ πέφηνεν ὁ πρὸς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νενομοθετημένος νόμος τε καὶ βίος, τὴν παλαιάτην καὶ πρεσβυτέραν Μωσέως εὐσέβειαν ἀνανεούμενος, καθ' ἣν ὁ θεοφιλὴς Ἀβραὰμ καὶ οἱ τούτου προπάτορες δεικνυνται πεπολιτευμένοι. 3. εἰγούν α ἐθελήσας τὸν τε Χριστιανῶν βίον καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πᾶσιν ἔθνεσι καταβεβλημένην θεοσέβειαν συνεξετάσαι τῷ τρόπῳ τῶν ἀμφὶ τὸν Ἀβραὰμ ἐπ' εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ μεμαρτυρημένων, ἵνα καὶ τὸν αὐτὸν εὐρήσεις. 4. ἐκεῖνοί τε γὰρ τῆς πολυθέου πλάνης ἀποχωρήσαντες, καὶ τὴν περὶ τὰ ἀγάλματα δεισιδαιμονίαν ἀποστραφέντες, ὑπερκύψαντες δὲ καὶ τὴν ὀρωμένην ἅπασαν κτίσιν, καὶ μήθ' ἥλιον μήτε σελήνην μήτε τι τῶν μερῶν τοῦ παντὸς θεοποιήσαντες, ἐφ' ἕνα τὸν ἀνωτάτω θεόν, αὐτὸν δὴ τὸν ὕψιστον τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς δημιουργόν, ἑαυτοὺς ἀνήγαγον. 10) 5. ὁ καὶ συνίστησιν αὐτὸς ὁ Μωσῆς ἐν ταῖς τῆς ἀρχαιολογίας ἱστορίαις τὸν Ἀβραὰμ ἀναγράφων φάσκοντα "ἐκτενῶ τὴν χεῖρά μου πρὸς τὸν θεόν τὸν ὕψιστον, ὃς ἔκτισεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν."

6. Καὶ πρό γε τούτου εἰσάγων τὸν Μελχισεδέκ, ὃν δὴ φησιν ἱερεῖα γεγονέναι τοῦ θεοῦ τοῦ ὕψιστου, τὸν Ἀβραὰμ ὡδέ πως εὐλογοῦντα "εὐλογημένος Ἀβραὰμ τῷ θεῷ τῷ ὕψιστῳ, ὃς ἔκτισεν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν."

7. Εὐροῖς δ' ἂν καὶ τὸν Ἑνώχ καὶ τὸν Νῶε δικαιοθέντας καὶ εὐαρεστήσαντας τῷ θεῷ κατὰ τὸν αὐτὸν τῷ Ἀβραὰμ τρόπον. ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰώβ, ἄνθρωπος

21 Gen. 14, 22.

25 Gen. 14, 19.

δίκαιος, ἀληθινὸς, ἄμεμπτος, θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος
 ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος, πρὸ τῶν Μωσέως
 χρόνων μεμαρτύρηται· ὃς δὴ καὶ πείραν τῆς εἰς τὸ
 τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας δι' ἀθρόας τῆς τῶν ὑπο-
 χόντων ἀποβολῆς ὑποσχὼν μέγιστον εὐσεβοῦς ὑπο-
 δείγμα τρόπον καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ἀπολέλοιπεν, τὸ
 φιλόσοφον ἐκείνου ἐπιφωνήσας λόγον· "γυμνὸς ἐξῆλ-
^cθον ἐκ κοιλίας μητρός μου, γυμνὸς καὶ ἀπελεύσομαι·
 ὁ κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλατο· ὥς τῷ κυρίῳ
 ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. εἴη τὸ ὄνομα κυρίου εὐ-
 λογημένον."

8. Καὶ τὸν ἀπάντων κύριον σέβων ταύτας ἡφί-
 τας φωνάς, ἃς προϊὼν ὁ αὐτὸς διασαφεῖ δι' ὧν
 φησι· "σοφὸς γάρ ἐστι διανοία, κραταιὸς τε καὶ μέγας
 ὁ σείων τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἐκ θεμελίων, οἱ δὲ στύλοι
 αὐτῆς σαλεύονται, ὁ λέγων τῷ ἡλίῳ, καὶ οὐκ ἀνατεί-
 λει, κατὰ δὲ ἄστρον κατασφραγίζει, ὁ ταυῦσας τὸ
 οὐρανὸν μόνος."

9. Εἰ δὴ οὖν τοῦτον αὐτὸν ἐκείνου τῶν πάσαι καὶ
^a πρὸ Μωσέως θεοφιλῶν θεὸν ἐναγχος πᾶσι τοῖς ἔθ-
 σιν ὁ Χριστοῦ λόγος ὁμοίως ἐκείνοις μόνον εὐσεβε-
 διατάξατο, πέφηνεν ὅπως κοινωνοὶ γεγενήμεθα τῇ
 ἰσῆς αὐτῶν ἐκείνων εὐσεβείας· τῆς δὲ εὐσεβείας
^{19]} μετασχόντες δῆλον ὥς καὶ τῆς εὐλογίας μετα-
 ψόμεθα. 10. ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον,
 δὴ Χριστὸν ἡμῶν προσαγορεύειν φίλον, ὁμοίως
 κείνοι γινόντες ἐμαρτυρήθησαν· οἳ γε καὶ πολὺ δ-
 φερόντως τῆς ἐμφανοῦς αὐτοῦ παρουσίας τε
 θεοφανείας ἠξιώθησαν. 11. ἐπάκουσον γοῦν
 πάλιν αὐτὸς ὁ Μωσῆς τὸν ἐπιφανέντα τοῖς θεοφι-

7 Job. 1, 21.

14 Job. 9, 4.

καὶ πολλάκις χρηματίζαντα αὐτοῖς τὰ ἀναγεγραμμένα
 ποτὲ μὲν θεὸν καὶ κύριον, ποτὲ δὲ καὶ ἄγγελον θεοῦ
 προσαγορεύει, ἀντικρὺς παριστάς ὅτι μὴ ὁ ἐπὶ πάν-
 των θεὸς οὗτος ἦν, ἀλλὰ τις δεύτερος, θεὸς μὲν καὶ
 κύριος τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν ἀνηγορευμένος, ἄγγε-
 λος δὲ τοῦ ἀνωτάτου πατρός. 12. λέγει δ' οὖν αὐ- (11)
 τοῖς ῥήμασι "καὶ ἐπορεύθη Ἰακώβ εἰς Χαράν, καὶ
 ἀπῆντησε τόπῳ, καὶ ἐκοιμήθη ἐκεῖ· ἔδω γὰρ ὁ ἥλιος·
 καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τῶν λίθων τοῦ τόπου, καὶ ἔθηκε πρὸς
 κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ
 ἐνυπνιάσθη, καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἐστηριγμένη ἐν τῇ γῇ,
 ἧς ἡ κεφαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ οἱ ἄγγελοι
 τοῦ θεοῦ ἀνέβαινον ἐπ' αὐτήν. 13. ὁ δὲ κύριος ἐπε-
 στήρικτο ἐπ' αὐτῆς, καὶ εἶπεν, ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς
 Ἀβραάμ τοῦ πατρός σου καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ· μὴ φοβοῦ,
 ἡ γῆ, ἐφ' ἧς σὺ καθεύδεις ἐπ' αὐτῆς, σοὶ δώσω αὐ-
 τήν καὶ τῷ σπέρματί σου, καὶ ἔσται τὸ σπέρμα σου
 ὡς ἡ ἄμμος τῆς γῆς."

14. Οἷς ἐξῆς ἐπιλέγει "καὶ ἀνέστη Ἰακώβ τὸ πρωῒ,
 καὶ ἔλαβε τὸν λίθον ὃν ὑπέθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ,
 καὶ ἔστησεν αὐτὸν στήλην."

15. Εἶτα προῶν αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ἐπιφανέντα
 αὐτῷ θεὸν καὶ κύριον ἄγγελον ὀνομάζει θεοῦ. φησὶ
 γοῦν ὁ Ἰακώβ "καὶ εἶπέν μοι ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ καθ'
 ὕπνον, Ἰακώβ· ἐγὼ δὲ εἶπα, τί ἐστίν;"

16. καὶ ἐξῆς "ὥρακα, φησὶ, πάντα ὅσα λάβαν
 ποιεῖ σοι. ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς ὁ ὀφθεῖς σοι ἐν τόπῳ θεοῦ·
 οὗ ἡλειψάς μοι ἐκεῖ στήλην, καὶ ἠϋξω μοι ἐκεῖ εὐ-
 γήν."

17. Ὁ δ' αὐτὸς οὗτος καὶ τῷ Ἀβραάμ παραφανείς θεος

7 Gen. 28, 10.

19 Gen. 31, 11.

καὶ κύριος ἀνηγόρευται, μυσταγωγῶν τὸν θεοφιλῆ
 τὰς περὶ τοῦ πατρὸς ἀνθευτίας, καὶ τινα ὥς περὶ
 ἑτέρου θεοῦ διδάσκων, ἃ καὶ κατὰ καιρὸν ἐπισκε-
 ψόμεθα. 18. ἀλλὰ καὶ τῷ Ἰωβ οὐδένα ἢ τοῦτον εἶναι
 τὸν χρηματίσαντα μετὰ τὴν αὐτάρκη διαγυμνασίαν
 οὐ θεμιτὸν εἶπεῖν. πρότερον μὲν γὰρ διὰ λαίλαπος
 καὶ νεφῶν ἐπιφανεῖς αὐτῷ τὸν τῶν ὅλων θεὸν ἔαν-
 τὸν ὄντα παρίστη, προῦν δὲ ἐξῆς ἑαυτὸν ἐπιδείκνυσαι.
 ὥστε φάναι τὸν Ἰωβ "ἄκουσον δέ μου, κύριε, ἵνα
 κἀγὼ λαλήσω. ἀκοῇ μὲν φωνῆς ἤκουόν σου τὸ πρό-
 τερον, νυνὶ δὲ ὁ ὀφθαλμός μου ἑώρακέ σε."

19. Εἰ δὲ μὴ οἶόν τε τὸν ἐπέκεινα θεὸν, τὸν ἀό-
 ρατον καὶ ἀγέννητον καὶ παμβασιλέα τῶν ὅλων, θνη-
 τὸν φάναι θεωρεῖσθαι φύσει, τίς ἂν ὁ δηλούμενος εἴ-
 πλὴν τοῦ πρὸς ἡμῶν μετὰ τὸν πατέρα κυριολογου-
 μένου θεοῦ λόγον; καὶ τί δεῖ πλείονα περὶ τοῦτο
 συναγαγεῖν, παρὸν ἐκ τῶν ἱερῶν βίβλων τὰς τούτω
 συστάσεις λαμβάνειν, ἃς καὶ αὐτοὶ κατὰ τὴν προκει-
 μένην ὑπόθεσιν ἐπὶ σχολῆς ἀναλεξόμεθα, εἰς ἀπόδει-
 ξιν τοῦ μηδὲ ἄλλον ἢ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον εἶναι τὸ
 τοῖς θεοφιλεσι προπάτορσιν ἑωραμένον; 20. οὐκοῦν
 (12) μετὰ τὴν περὶ τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ διάληψιν
 καὶ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ κοινῶς ἡμῖν τε κἀκείνοις
 παραδέδοται· ἐνθεν καὶ Χριστοὺς αὐτοὺς δὴ ἐκείνους
 τοὺς πρὸ Μωσέως θεοφιλεῖς, ὥσπερ οὖν ἡμᾶς Χρ-
 στιανούς, εὖροις ἂν κεκλημένους. καὶ τοῦτο δὲ ἐπ-
 ακουσον ὥς φησι περὶ αὐτῶν ἐν Ψαλμοῖς τὸ λόγ-
 ον "ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἀριθμῷ βραχεῖς, ὀλιγοστοὺς
 παροίκους ἐν αὐτῇ, καὶ διηλθόν ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος
 καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον, οὐκ ἀφῆκεν ὁ

ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτοὺς, καὶ ἤλεγξεν ὑπὲρ αὐτῶν ἡ βασιλεὺς λέγων, μὴ ἄπτεσθε τῶν χριστῶν μου καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε." 21. ταῦτα γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰακώβ ἀνειρησθαι ἡ πᾶσα σύμφρασις τοῦ λόγου παρίστησιν· ὥστε καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ προσηγορίας ἡμῶν ὁμοίως ἐκοινωνοῦν.

VI. Ἀλλὰ καὶ ὁ κατ' ἀρετὴν βίος ἡ τε κατὰ εὐσεβειαν πολιτεία ὥσπερ τοῖς ἔθνεσιν ἅπασιν διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ νουθεσίας κεκήρυκται δίχα τῆς κατὰ Μωσέα διαταγῆς, οὕτως καὶ τοῖς παλαιοῖς ἐκείνοις ὁ αὐτὸς τῆς εὐσεβείας καταρτιζοῦτο τρόπος. 2. οὗτ' οὖν σῶμα⁽¹⁰⁾ ματος αὐτοῖς περιτομῆς ἐμελεν, ὅτι μὴδ' ἡμῖν· οὔτε ἀποχῆς τῶν τοιῶνδε ζώων βρώσεως, ὅτι μὴδὲ ἡμῖν. αὐτίκα τὸν Μελχισεδὲκ ὁ Μωσῆς εἰσάγει ἱερεῖα τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, οὐ τὸ σῶμα περιτεταμμένον, οὐ μύρω σκευαστῶ κατὰ Μωσέα κεχυρισμένον, οὐ σάββατον τί ποτ' ἐστὶν εἰδότα, οὐδ' ὅλως τι τῶν μετὰ ταῦτα τῷ παντὶ Ἰουδαίων ἔθνει διὰ Μωσέως παρηγγελμένων ἐπαῖοντα, ἄντικρυς δὲ κατὰ τὸ Χριστοῦ εὐαγγέλιον βιοῦντα. 3. πλὴν ἄλλ' ὅμως ἱερεῖα τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου φησὶν αὐτὸν ὁ Μωσῆς γεγονέναι, καὶ τοῦ Ἀβραάμ κρείττονα. εἰσῆκται γοῦν τὸν Ἀβραάμ εὐλογῶν. τοιοῦτ' ἔστις τις ἦν καὶ Νῶε, ἄνθρωπος δίκαιος ἐν τῇ γενεᾷ αὐτοῦ, ὃν καὶ ζώπυρον σπέρμα τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ τοῦ κατακλυσμοῦ φθορᾷ⁽¹¹⁾ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς ἀπολλυμένων ὁ τῶν ὅλων θεὸς διεφύλαξεν. 4. οὐδὲν γοῦν οὐδὲ οὗτος τῶν Ἰουδαϊκῶν ἔθων ἐπιστάμενος, οὔτε ἐν περιτομῇ σώματος οὗτ' ἐν τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπὸ Μωσέως διατεταγμένοις, ὅμως δίκαιος, εἰ καὶ τις ἄλλος, ἀνηγόρευται. 5. καὶ πρὸ γε τούτου ὁ Ἐνὼχ, ὃς καὶ λέγεται εὐηρεστηκέναι τῷ θεῷ καὶ μετατεθεῖσθαι ὡς μὴ εὐρίσκεισθαι αὐτοῦ

θάνατον, τοιοῦτος δὲ καὶ οὗτος γεγονώς οὔτε
 σῶμα περιτέμνητο οὐτ' ἐτι τῆς Μωσέως μετήκει
 μοθεσίας, ἄντικρυς δὲ Χριστιανικῶς, ἀλλ' οὐχὶ Ἰου-
 δαϊκῶς ζῶν ἀναπέφηνε. καὶ αὐτὸς δ' ὁ Ἀβραάμ μὲν
 τοὺς προσωνομασμένους γεγονώς καὶ νεώτερος πα-
 αὐτοὺς τοῖς χρόνοις, πρεσβύτης δὲ διὰ τὴν ἡλικίαν
 διὰ τοὺς μέλλοντας ἐξ αὐτοῦ φῦναι, ὥσπερ τινὰ σφρα-
 γίδα τὴν περιτομὴν πρῶτος ὑπέμεινε τοῦ σώματος
 γνώρισμα τῆς αὐτοῦ διαδοχῆς, τοῖς ἐξ αὐτοῦ κατ'
 σάρκα γεννησομένοις τουτὶ τὸ σημεῖον παραδιδούς
 ρειν· 6. πρὸ δέ γε τῆς παιδοποιίας καὶ πρὸ τῆς
 περιτομῆς καὶ αὐτὸς διὰ τῆς τῶν εἰδώλων ἀναχωρή-
 σεως, καὶ τῆς ἐνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ ὁμολογί-
 ας καὶ διὰ μόνου τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου δείκνυνται Χρ-
 στιανικῶς, ἀλλ' οὐχὶ Ἰουδαϊκῶς βεβιωκῶς. 7. μετὰ
 τύρηται γοῦν τὰ προστάγματα καὶ τὰς ἐντολάς τὰ
 δικαιώματα καὶ τὰ νόμιμα τοῦ Θεοῦ πρὸ τῆς Μωσέως
 διαταγῆς πεφυλαγμένος. λέγει δ' οὖν πρὸς τὸν Ἰσ-
 ὁ χρηματίζων Θεός· "καὶ δώσω τῷ σπέρματί σου πᾶν
 τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρ-
 ματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἀνθ' ὧν ὑπήκουσας
 Ἀβραάμ ὁ πατήρ σου τῆς ἐμῆς φωνῆς, καὶ ἐφύλα-
 τὰς ἐντολάς μου, καὶ τὰ προστάγματά μου, καὶ
 δικαιώματά μου, καὶ τὰ νόμιμά μου.

8. Ἦν γὰρ καὶ πρὸ τοῦ Μωσέως νόμου προστά-
 γματα Θεοῦ ἕτερα, καὶ δικαιώματα οὐχ ὅμοια τῶν
 παρὰ Μωσεῖ, νόμιμά τε ἄλλα καὶ ἐντολαὶ Χριστιαν-
 δι' ὧν ἐδικαιώθησαν. ὅτι δ' οὐ τὰ αὐτὰ ἦν
 διὰ Μωσέως νομοθετηθεῖσι σαφῶς ὁ Μωσῆς πο-
 στησιν ἐν οἷς φησιν πρὸς τὸν λαόν· "ἄκουε Ἰσραὴλ,
 τὰ δικαιώματα καὶ τὰ κρίματα, ὅσα ἐγὼ λαλῶ ἐν τῇ

19 Gen. 26, 4.

30 Deut. 5, 1.

ὡσὶν ὑμῶν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, καὶ μαθήσεσθε αὐτά, καὶ φυλάξασθε ποιεῖν αὐτά. κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν διέθετο πρὸς ὑμᾶς ἐν Χωρὴβ διαθήκην, οὐχὶ τοῖς πατράσιν ὑμῶν διέθετο κύριος τὴν διαθήκην ταύτην, ἀλλὰ πρὸς ὑμᾶς.” (14)

9. Καὶ ὅρα γε ὅπως ἀκριβῶς φησι τὴν διαθήκην ταύτην, ἐπεὶ μὴ τὴν αὐτὴν τοῖς πατράσιν αὐτῶν διέθετο. εἰ δ' οὖν ἀπολύτως μὴ δεδόσθαι τοῖς πα- (11) τράσιν αὐτῶν διαθήκην εἰρήκει, ψευδὴς ἂν ἦν ὁ λόγος αὐτῷ. δέδοται γοῦν τῷ Ἀβραάμ διαθήκη καὶ τῷ Νῶε, ὡς τὰ ἱερὰ μαρτυρεῖ λόγια. διὰ τοῦτο μετὰ προσθήκης ὁ Μωσῆς οὐ ταύτην φησὶ δεδόσθαι τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἑτέραν αἰνιττόμενος τὴν κρείττω καὶ διαφέρουσαν, δι' ἧς καὶ θεοφιλεῖς ἀπεφάνθησαν.

10. ἀντίκα τῷ Ἀβραάμ διὰ τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν πίστεως τὰ τῆς δικαιοσύνης κατορθώσθαι μεμαρτύρηται ὑπ' αὐτοῦ Μωσέως λέγοντος “ἐπίστευσες δὲ Ἀβραάμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.” 11. ὅτι δὲ μετὰ τὴν τῆς δικαιοσύνης κατορθώσιν καὶ μετὰ τὴν ἐπ' εὐσεβείᾳ μαρτυρίαν τὸ τῆς περιτομῆς εἴληψε σημεῖον, καὶ μὴδὲν πρὸς εὐσεβείας δικαιοσύνην αὐτῷ τουτὶ συνεβάλλετο, σαφῶς ὁ λόγος παρίστησιν. εὗροις δ' ἂν καὶ τὸν Ἰωσήφ πρὸ τῶν Μωσέως χρόνων ἐν τοῖς Αἰγυπτίων βασιλείοις ἀπαρφυλάκτως, ἀλλ' οὐκ Ἰουδαϊκῶς ἀχθέντα. 12. εἰ δὲ θέλεις, καὶ τὸν κορυφαῖον αὐτὸν καὶ νομοθέτην τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους Μωσέα γνοῖς ἂν ἐξ ἑτι νηπίας ἡλικίας παρὰ τῇ τοῦ Αἰγυπτίου βασιλέως θυγατρὶ τὰς διατριβὰς πεποιημένον, τροφῆς τε τῆς Αἰγυπτίας ἀπαρτηρήτως μετεληχότα. 13. τί δεῖ λέγειν τὸν τρισμακάριον Ἰωβ, τὸν ἀληθῆ ἄνθρωπον ἐκεῖνον, τὸν ἄμεμπτον,

17 Gen. 15, 6.

τὸν δίκαιον, τὸν θεοσεβῆ, τῆς εἰς ἄκρον εὐσεβείας
 αὐτῷ καὶ δικαιοπραγίας τίς ἄρα αἰτία ἦν, μὴ τί γε
 Μωσέως παραγγέλματα; οὐδαμῶς. ἀλλὰ σαββάτου
 ἡμέρας ἐπιτήρησις ἦν, ἥ τινος ἄλλης Ἰουδαϊκῆς ἐπι-
^aλοθρησκειας φυλακῆς; πόθεν, πρεσβυτέρῳ τοῖς χρο-
 νοῖς Μωσέως καὶ τῆς κατ' αὐτὸν νομοθεσίας γεν-
 μένω; ὁ μὲν γὰρ Μωσῆς ἑβδομος ἐξ Ἀβραὰμ γενε-
 λογεῖται, οὗτος δὲ πέμπτος, δυσὶ προτέροις
 Μωσέα γενεαῖς προάγων. 14. Θεὰ δ' οὖν καὶ τοῦτον
 τὸν βίον, Μωσέως μὲν τῆς νομοθεσίας οὐδὲν ἐπαρ-
 μενον, τῆς δὲ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς δι-
 σκαλίας οὐκ ἀλλότριον. λέγει δ' οὖν αὐτὸς τὸν ἐκ
 τοῦ διεξιῶν βίον ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἐταίρους ἀπολο-
 γῇ "διέσωσα γὰρ πτωχὸν ἐκ χειρὸς δυνάστου, καὶ ὄρη-
 νῶ, ᾧ οὐκ ἦν βοηθὸς, ἐβοήθησα. στόμα δὲ χήρας
 εὐλόγησεν, δικαιοσύνην δὲ ἐνεδεδύκειν. ἡμφιασάμην
 δὲ κρίμα ἴσα διπλοῖδι, ὀφθαλμοὺς ἡμῶν τυφλῶν, πο-
 δὲ χωλῶν, ἐγὼ ἡμῶν πατήρ ἀδυνάτων."

- (15) 15. Αὐτὰ δὲ ταῦτα ἀντικρὺς τὰ πᾶσιν ἡμῶν
 τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας μαθήματα κηρυττόμενα
 ἀλλὰ καὶ ὡς εἰδὼς εὐ μάλα τὸ κλαλεῖν μετὰ κλαυ-
 τῶν, καὶ τὸ "μακάριοι οἱ κλαίοντες, ὅτι γελάσουσι
 καὶ τὸ "εἰ πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη
 ἐν τοῖς τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας μαθήμα-
 περιεχόμενα, τὸ πρὸς τοὺς ἐν τῷ βίῳ ταλαιπωρο-
 μένους φιλάνθρωπον ἐπεδείκνυε, λέγων "ἐγὼ δὲ
 παντὶ ἀδυνάτῳ ἔκλαυσα· ἐστέναξα δὲ ἰδὼν αὐ-
 τὸν ἐν ἀνάγκαις."

- ^b 16. Εἴτα πάλιν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας
 ἀσέμνους ἀπαγορευούσης γέλωτας, προλαβὼν ὁ μὲν

14 Job. 29, 12.

22 Rom. 12, 15.

23 Luc.

1. Cor. 12, 26.

26 Job. 30, 25.

ριός φησιν "εἰ δὲ ἡμην πεπορευμένος μετὰ γελοια-
στῶν, εἰ δὲ καὶ ἐσπούδασεν ὁ πούς μου εἰς δόλον,
ἔσταμαι δὲ ἐν ξυγῶ δικαίῳ, οἶδεν δὲ ὁ κύριος τὴν
ἀνακίαν μου."

17. Ἐπειδὴ δὲ ὁ παρὰ Μωσεὶ λόγος νομοθετεῖ
λέγων "οὐ μοιχεύσεις," θάνατόν τε κατὰ μοιχῶν ἐπι-
ψηφίζεται, ὁ δὲ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τὸν
νόμον ἐπιτείνων φησιν "ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοι-
χεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μηδὲ τὴν ἀρχὴν ἐπιθυ-
μεῖν. 18. σκέψασθε καλῶς τὸν περὶ οὗ νῦν ὁ λόγος,
ὃς κατὰ τὸ Χριστοῦ βιούς εὐαγγέλιον καὶ τὸ μετ' ἐπι-
θυμίας ἀκολαστότερον ἐμβλέπειν παρεφυλάττετο, ἐφ'
ὃ καὶ ἐσεμνύνητο λέγων "εἰ δὲ καὶ τῷ ὀφθαλμῷ ἐπι-
κολούθησεν ἡ καρδιά μου γυναικὶ ἀνδρὸς ἑτέρου."

19. Καὶ τὸν λογισμὸν ἀποδίδωσιν ἐξῆς ἐπάγων
"θυμὸς γὰρ ἀνδρὸς ἀκατάσχετος τὸ μιᾶναι ἀνδρὸς [12]
γυναῖκα. πῦρ γάρ ἐστι καϊόμενον ἐπὶ πάντων τῶν
μερῶν, οὗ δ' ἂν εἰσέλθῃ, ἐκ ῥιζῶν ἀπώλεσεν."

20. Ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ τρόπου ἀδωροδόκητον παρί-
στησιν ὧδε "εἰ δὲ καὶ ταῖς χερσὶ μου ἡψάμην δώρων,
σπείραιμι ἄρα καὶ ἄλλοι φάγοισαν, ἄρριζος δὲ γενοί-
μην ἐπὶ γῆς."

21. Ὅπως δὲ καὶ τοῖς οἰκείοις προσεφέρετο μα-
θεῖν ἔστιν ἀφ' ὧν διδάσκει φάσκων "εἰ δὲ καὶ ἐφάν-
λισα κρίμα θεράποντός μου ἢ θεραπαίνης, κρινομέ-
νων αὐτῶν πρὸς ἐμέ."

22. Καὶ πάλιν τὸν λογισμὸν ἀποδίδωσι "τί γὰρ
ποιήσω ἵνα ἔτασίν μου ποιῇται ὁ θεός; πότερον οὐχ
ὥς ἐγὼ ἐγενόμην ἐν σαρκί, οὕτως κάκεῖνοι γερόνασι;
γερόναμεν δὲ ἐν τῇ αὐτῇ κοιλίᾳ."

1 Job. 31, 5. 8 Matth. 5, 27. 12 Job. 31, 9. 16 Job.
31, 11. 20 Job. 31, 7. 24 Job. 31, 13. 27 Job. 31, 14.

23. Τούτοις ἐπιλέγει "χήρας τὸν ὀφθαλμὸν οὐ
ἐξέτηξα. εἰ δὲ καὶ τὸν ψωμὸν μου ἔφαγον μόνος, κα-
οὐχὶ ὀρφανῷ μετέδωκα, εἰ δὲ καὶ εἶδον γυνὸν ἀπολ-
λύμενον, καὶ οὐκ ἠμφίεσα."

24. Καὶ πάλιν ὑποβάς λέγει "εἰ δὲ καὶ λίθῳ πο-
λυτελεῖ ἐπεποιθήσα, εἰ δὲ καὶ ἡὺφράνθην πολλο-
πλούτου μοι γενομένου, εἰ δὲ καὶ ἐπ' ἀναριθμήτου
ἐθέμην χεῖρά μου."

25. Καὶ τὸν λογισμὸν αὐτῆς ἐπιλέγει "ἢ οὐχ ὁρῶ
(10) μεν ἥλιον ἐπιφάνσκοντα καὶ ἐκλείποντα, καὶ σελήνην
δὲ φθίνουσαν;"

26. Εἶτα πάλιν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας φη-
σάσης "ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον
σου, καὶ μισήσεις τὸν ἐχθρόν σου. ἐγὼ δὲ λέγω
ὑμῖν, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν," αὐτοφανεῖ διδα-
σκαλίᾳ προλαβὼν ὁ θαυμασίος τοῦτορον ἀπεπλήρου
διό φησιν "εἰ δὲ καὶ ἐπιχαρὴς ἐγενόμην ἐπὶ πτώματι
ἐχθροῦ μου, καὶ εἶπεν ἡ καρδίᾳ μου, εὖ γε, ἀκούσω
b ἄρα τὸ οὖς μου τὴν κατάραν μου."

27. Καὶ ἐπιλέγει "ἔξω δὲ οὐκ ἠύλιζετο ξένος,
δὲ θύρα μου παντὶ ἐλθόντι ἀνέφικτο," ἐπεὶ μὴ ἄλλο
τριος τοῦ φήσαντος "ξένος ἦμην, καὶ συνηγάγετέ με."

28. οἷα δὲ αὐτοῦ καὶ τὰ περὶ τῶν ἀκουσίων πλημυ-
λημάτων ἐπάκουσον λέγοντος "εἰ δὲ καὶ ἁμαρτίαν
ἀκουσίως ἔκρυψα τὴν ἁμαρτίαν μου, οὐ γὰρ διετο-
πην πολυοχλίαν πλήθους, τοῦ μὴ ἐξαγορευῆσαι ἐν
πιον αὐτῶν. εἰ δὲ καὶ εἴασα ἀδύνατον ἐξελεῖν [τ-
θύραν μου] κόλπω κενῷ, χεῖρα δὲ κυρίου εἰ μὴ ἐλ-
δοίκεν, συγγραφὴν δὲ ἣν εἶχον κατὰ τινος εἰ

1 Job. 31, 16.
13 Matth. 5, 43.
22 Matth. 25, 35.

5 Job. 31, 24.
17 Job. 31, 29.
24 Job. 31, 33.

9 Job. 31,
20 Job. 31,

ῥήξας αὐτὴν ἀπέδωκα, οὐδὲν λαβὼν παρὰ χρεωφειλέτου."

29. Ταῦτα ἦν καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν πρὸ Μωσέως θεοφιλῶν ἀνδρῶν, (ἐξ ἑνὸς γὰρ καὶ τὸν τῶν λοιπῶν τεκμαίρεσθαι προσήκει βίον) τὰ περιύμνητα τῆς θεοσεβείας ἄθλα, δι' ἃ καὶ φίλοι θεοῦ καὶ προφηταὶ κατηξιώθησαν. 30. τοιούτοις δ' οὔσι τίς ἐτι χρεία ἦν τῶν παρὰ Μωσεὶ παραγγελμάτων φανύλοις ἀνδράσι καὶ μοχθηροῖς παραδεδομένων; οὐκοῦν διὰ τούτων ἀπάντων τὸν ἀρχαιότατον τῆς τῶν προπατόρων θεοσεβείας τρόπον ὁ Χριστοῦ λόγος πᾶσι καταγγέλλας τοῖς ἔθνεσι προφανῶς ἀποδέδεικται, ὡς εἶναι τὴν καινὴν διαθήκην οὐδ' ἄλλην ἐκείνης τῆς ἀρχαιοτάτης τῶν Μωσέως χρόνων εὐσεβοῦς πολιτείας, ὥστε ὁμοῦ καὶ παλαιὰν αὐτὴν εἶναι καὶ νέαν· παλαιότητα μὲν διὰ τὰ ἀποδεδειγμένα, νέαν δὲ αὐτὴς διὰ τὸ μακροῖς τοῖς μεταξὺ χρόνοις ὥσπερ ἀποκρυβεῖσαν ἐξ ἀνθρώπων αὐτὴς ἀναβεβιωκέναι διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας. 31. τοῦτόν γε τοι τὸν μεταξὺ δηλούμενον χρόνον ἕως συνέβαινε λανθάνειν ἀνθρώπους, καὶ ὥσπερ ἐφησυχάζειν τὸν τῆς καινῆς διαθήκης τρόπον, ὁ Μωσέως ἐν τῷ μεταξὺ παρεισελθὼν νόμος οἷά τις νηπίων καὶ ἀτελῶν ψυχῶν ἐπίτροπος καὶ οἰκονόμος, ἣ καὶ ἰατρὸς δεινῇ καὶ Αἰγυπτιακῇ νόσῳ τετρυνωμένῳ τῷ παντὶ Ἰουδαίων ἔθνει, αὐτοῖς δὲ τοῖς τοῦ Αβραάμ ἀπογόνους, μὴ οἷοις τε οὔσιν ὁμοίως τοῖς τροπάτορσι κατορθοῦν, τὸν ὑποβεβηκότα καὶ ἀτελῆ ἴσον παρεδίδου. 32. ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ παρ' Αἰγυπτίῳ διατριβῇ οὗτοι μετὰ τὴν τῶν θεοφιλῶν προπατόρων τελευτὴν ταῖς Αἰγυπτιακαῖς ὁμοιοτροπίαις ἀπαθέρντες ἐπὶ τὴν πολυτέλειαν, ὡς ἔφην, δεισιδαιμονίαν ποπεπτώκεσαν, ὡς μηδὲν τῶν Αἰγυπτίων πλεον

ἔχειν δοκεῖν, γεγονέναι δὲ κατὰ πάντα ὁμοίως, κατὰ τε τὴν τῶν εἰδώλων πλάνην, ἢ ἄλλοις ἐγχειρήμασιν· εἰκότως, ὥσπερ ἐκ βλαβερῶν ἀνιμώμενος αὐτοὺς ὁ Μωσῆς, ἀφίστη ἀθέου πολυθείας, ἀνῆγε δὲ ἐπὶ τὸν πάντων γόν θεόν, πρῶτον ἐκεῖνον βαθμὸν εὐσεβεῖς εἰσαγωγαῖς καὶ προθύροις τῶν τελεωτέρων βλημένος. 33. ἔπειτα οὐ φονεύειν, οὐ μοιχεύειν, οὐκ ἐπιορκεῖν, οὐκ ἄρρενας ἄρρεμαίνεσθαι, οὐ μητράσιν, οὐκ ἀδελφαῖς, οὐκ ἀδελφοῖς ἐπιμίγνυσθαι, οὐδ' ὅσα τοιαῦτα πράττειν ἐξῆν ἀφόβως, συνεχώρει. 34. ποτὶ δὲ ἐξ ἀνημέρου καὶ θηριώδους βίου λογικῶν εὐνομον ἐν τοῖς τότε χρόνοις πολιτείαν περιγῆς διὰ γραφῆς συνεστήσατο, οὐπω τότε πρὸς τοὺς ἄνθρωποις ἐκφανοῦς ὄντος οὐδὲ τοῦ τοιοῦδ' ἔργου. 35. εἴτα δὲ ὡς ἂν ἀτελέσιν ἀπειπὼν τὴν ἐκ τριῶν, θυσίαις καὶ τισι σωματικωτέροις τὸν θεὸν ἐπὶ πάντων θεῶν θεραπεύειν παρεκέλευε, δὲ ἀπορρητοτέρων ἰδίᾳ συμβόλων τὴν κατ' αὐτὸν σκεῖαν ἐπιτελεῖν νομοθετήσας, ἣν καὶ θαυμάσιον πνεύματι συνιδὼν οὐκ εἰς ἄπειρον δεξιὰ πειν, ὑφ' ἑνα τόπον περιέγραψεν, ὁρίσας ὅτι ὅσοι συντελεῖν τὰ κατ' αὐτὸν νόμιμα, ἢ ἐν τῷ τόπῳ, οὗτος δ' ἦν ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις, ἔξω δὲ μὴκέτι. 36. ὅθεν εἰς ἐτι καὶ δεῦρο παισὶν οὐ θεμιτὸν ἄλλοσε ἐκτὸς τῆς καθηρημένης μητροπόλεως οὔτε θύειν κατὰ τὸν νόμον, οὔτε θυσιαστήριον ἐγείρειν, οὔτε χολεῖν βασιλέας, οὔτε τὰς κατὰ Μωσέα πανηγύρεις τὰς ἐκτελεῖν, οὐ μiasμοῦ καθαίρεσθαι, οὐ λείας ἀπολύεσθαι, οὐ δῶρα τῷ θεῷ προσφέρειν.

ἰλεοῦσθαι κατὰ τὰ νενομοθετημένα. διόπερ καὶ τῇ Μωσέως εἰκότως ὑποβέβληνται κατάρα, ἐν μέρει μὲν φυλάττειν τινὰ πειρώμενοι, ἐν δὲ τοῖς ὅλοις παρανο-⁽¹²⁾ μούντες, διαρρηθῆναι Μωσέως ἀποφηναιμένου "ὅτι δὴ ἐπικατάρατος πᾶς, ὃς οὐκ ἔμμενεί ἐν πᾶσι τοῖς ἐγγεγραμμένοις τοῦ νόμου, τοῦ ποιῆσαι αὐτά."

38. Τούτοις δὲ πᾶσι περιπεπιτώκασιν, αὐτοῦ Μωσέως θείῳ πνεύματι προειληφότος, ὅτι δὴ τῆς διὰ Χριστοῦ καινῆς διαθήκης ἀνανεωθείσης καὶ τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι καταγγεληθείσης περιττή τις ἔσται ἡ κατ' αὐτὸν νομοθεσία, ἣν εἰκότως ὕφ' ἓνα τόπον περιώρισεν, ἵνα, εἰ ποτε τούτου στερηθεῖεν καὶ ἀποκλη-⁶ σθεῖεν τῆς οἰκείας ἐλευθερίας, μηκέτ' αὐτοῖς ἐξὸν εἴη ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ κατ' αὐτὸν νόμιμα συντελεῖν, ὥς καὶ ἐξ ἀνάγκης τὴν δευτέραν διαθήκην τὴν διὰ Χριστοῦ καταγγελημένην γενέσθαι παραδεκτέον.

39. αὐτὸ δὴ οὖν τοῦτο Μωσέως προηγορευκότος ὁμοῦ τε ὁ Χριστὸς ἐπεδήμει τῷ βίῳ καὶ τῆς καινῆς διαθήκης προεβάλλετο πᾶσι τοῖς ἔθνεσι διδασκαλία, παραχρῆμά τε Ῥωμαῖοι τὴν πόλιν ἐλόντες πολιορκία καθεῖλον τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν αὐτόθι νεών· λέλυτό τε αὐτίκα πᾶσα ἡ Μωσέως διάταξις, καὶ τὰ τῆς πα-⁶λαιᾶς περιήρητο διαθήκης, τὰ τε τῆς ἀρχῆς μετῴκει τοὺς παρὰ καιρὸν τὰ Μωσέως πράττειν παρανομοῦντας, εἰς αὐτὰ βιαζομένους· ἀντιστήγεται δὲ ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ τῆς νέας καὶ ἐντελοῦς διδασκαλίας τὰ νόμιμα. 40. διόπερ εἰκότως ὁ σωτὴρ καὶ κύριος τοῖς οἰομένοις ἐν μόνῃ τῇ Ἱερουσαλὴμ ἢ ἐν ὄρεσὶ τισιν ἢ τόποις ἀφωρισμένοις δεῖν τὸν θεὸν προσκυνεῖν φησιν "ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἔστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσ-

5 Dent. 27, 26.

30 Job. 4, 23.

^d κυνηταί προσκυνήσουσιν οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ
 [14] ἐν Ἱερουσαλὴμ τῷ πατρὶ· πνεῦμα γὰρ ὁ θεὸς
 τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἄλ-
 δεῖ προσκυνεῖν.”

41. Καὶ ταῦτα φήσαντος, παραχρῆμα καὶ οἱ
 μακρὸν πολιορκηθέντων τῶν Ἱεροσολύμων, τι
 αὐτόθι ἀγιάσματος καὶ τοῦ πρὸς αὐτῷ θυσιαστι-
 τῆς τε κατὰ Μωσέα λατρείας κατὰ τὴν αὐτοῦ Μω-
 διάταξιν περιηρημένης, ἀνέφανεν εἰς πάντας ἄν-
 πους καὶ ἐξέλαμψεν ἡ ἀρχέτυπος τῶν πρὸ Μω-
 θεοφιλῶν ἀνδρῶν εὐσέβεια, ἥ τε δι’ αὐτῆς πᾶσι
 ἔθνεσιν ἐπηγγελμένη εὐλογία, ἀπὸ τοῦ πρώτου [19]
 μοῦ καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης στοιχειώσεως τῆς κατὰ
 σέα λατρείας ἐπὶ τὸν κρείττονα καὶ τελειότερον πα-
 ἄγουσα τοὺς προσιόντας αὐτῇ βίον. 42. αὐτίκα γὰρ
 τῶν μακαρίων ἐκείνων καὶ θεοφιλῶν, τῶν ἀμφὶ
 Ἀβραὰμ λέγω, οὐκ ἀφωρισμένως ἐν τινὶ τόπῳ πε-
 κυνοῦντων, οὐδὲ διὰ συμβόλων καὶ τύπων, ἀλλ’
 φησιν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν “ἐν πνεύματι
 ἀληθείας,” ἥ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας
 ἅπασιν τοῖς ἔθνεσιν ὑπῆρξεν, τῶν πάσαις προφη-
 καὶ τοῦτο τεθεωρηκότων· λέγει δ’ οὖν ἄντικ-
^b Σοφονίας “ἐπιφανήσεται κύριος ἐπ’ αὐτοὺς, καὶ
 λοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς,
 καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ, ἕκαστος ἐκ τοῦ τό-
 πῳ αὐτῶν.”

43. Ὁ δὲ Μαλαχίας ὁμοῦ πρὸς τοὺς ἐκ περιτο-
 ἀποτείνεται, καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν ταῦτα προανα-
 νεῖ, φάσκων “οὐκ ἔστι μου θῆλημα, λέγει κύριος
 παντοκράτωρ, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ

χειρῶν ὑμῶν, διότι ἀπ' ἀνατολῶν καὶ μέχρ' δυσμῶν
τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν παντὶ
τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου καὶ θυσία
καθαρά."

44. Τὸ γὰρ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα καὶ θυσίαν
ἀναφέρεσθαι θεῷ τί ἕτερον παρίστησιν ἢ ὅτι μὴ ἐν
Ιεροσολύμοις, μηδ' ἀφωρισμένως ἐν τῷδε τῷ τόπῳ,
ἐν πάσῃ δὲ χώρᾳ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι μέλλουσι
τὸ δι' εὐχῶν θυμίαμα καὶ τὴν οὐ δι' αἱμάτων, ἀλλὰ
δι' ἔργων εὐσεβῶν καθαρὰν ὀνομασμένην θυσίαν τῷ
ἐπὶ πᾶσιν ἀναφέρειν θεῷ; 45. βοᾷ δὲ διαρκήδην καὶ
κέκραγεν ὁ Ἡσαΐας θεσπίζων ἅμα καὶ λέγων "ἔσται
θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ Αἰγύπτου, καὶ γνω-
στὸς ἔσται κύριος τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ ἀποστελεῖ αὐ-
τοῖς ἄνθρωπον ὃς σώσει αὐτούς, καὶ γνώσονται οἱ
Αἰγύπτιοι τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ποιή-
σουσιν θυσίας, καὶ εὐξονται εὐχὰς τῷ κυρίῳ, καὶ
ἐποδώσουσιν, καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς κύριον, καὶ
ἀκούσεται αὐτῶν, καὶ ἰάσεται αὐτούς."

46. Ἀρά σοι δοκοῦμεν ἀληθῆ λέγειν μετάθεσιν
τοῦ Μωσέως νόμου, μᾶλλον δὲ παύσαν καὶ λύσιν
τοῦ ἰσχυροῦ δια τῶν προφητικῶν φωνῶν θεσπίζεσθαι;
47. ὁ μὲν γε Μωσῆς θυσιαστήριον καὶ θυσίας οὐδ'
ἐλλαχόσε γῆς ἢ ἐν μόνῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ταύτης ἐν
ἑαυτῇ πόλει συστήσασθαι νομοθετεῖ· ἡ δὲ προφητεία
ἐν χώρᾳ φησὶν Αἰγύπτου τῷ κυρίῳ θυσιαστήριον
θρυθήσεσθαι, καὶ τοὺς Αἰγυπτίους αὐτοὺς τῷ κυρίῳ
ἐν τῶν προφητῶν, ἀλλ' οὐκέτι τοῖς πατέροισι θεοῖς καλ-
εργήσειν τὰς θυσίας, καὶ τῆς θεογνωσίας οὐ Μωσείᾳ
ἰσχυρίον οὐδ' ἕτερον τῶν προφητῶν αὐτοῖς γενήσεσθαι,

ἀλλὰ τινὰ καινὸν καὶ νέον ἄνθρωπον θεόθεν
 (20) σταλμένον. 48. μετατιθεμένον δὲ τοῦ θυνσιασθη
 παρὰ τὰ τῷ Μωσεὶ δοκοῦντα, ἀνάγκη πᾶσα καὶ
 Μωσέως νόμου μεταβολὴν γενέσθαι. εἴτα δὲ ὡς
 τες Αἰγύπτιοι τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ πάντως που
 ἱερωσύνης ἀξιωθήσονται. ἱερωμένων δὴτα Α
 πτίων τὰ περὶ Λευιτῶν καὶ τῶν ἐκ διαδοχῆς Ἀ
 Μωσεὶ διατεταγμένα οὐκέτ' ἂν γένοιτο τοῖς Α
 πτίοις χρήσιμα. 49. ὥρα δὴ οὖν καινῆς νομοθε
 δεῖν εἰς τὴν τῶν δηλουμένων σύστασιν. τί δέ;
 (15) εἰκὴ ταῦτ' ἀναπεφώνηται; ἢ καὶ τέλος ἐπενήνε
 6 τοῖς λόγοις; σκέψαι δ' οὖν εἰ μὴ σήμερον, λέγει
 καθ' ἡμᾶς, αὐτοῖς τοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρῶνται οὐ μ
 Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ καὶ πᾶν γένος τῶν πρὶν εἰδωλ
 τρῶν ἀνθρώπων, οὓς ἢ πρόρρησις διὰ τῶν Αἰγυπ
 ἡνίττετο, τῆς μὲν πολυθέου καὶ δαιμονικῆς ἀ
 λαγμένον πλάνης, τὸν δὲ τῶν προφητῶν θεὸν ἀν
 λούμενον· 50. καὶ εὗχονται δὲ οὐκέτι πλείοσι κυ
 ἐνὶ δὲ τῷ μόνῳ κυρίῳ κατὰ τὸ ἱερὸν λόγιον, καὶ
 τῷ θυνσιαστήριον ἀναίμων καὶ λογικῶν θυνσιῶν
 6 τὰ καινὰ μυστήρια τῆς νέας καὶ καινῆς δια
 καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης ἀνεγήγερε
 αὐτῇ τε Αἰγύπτῳ καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι τὸν
 πον αἰγυπτιάζουσι κατὰ τὴν δεισιδαίμονα π
 51. νῦν καθ' ἡμᾶς ἢ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ γνῶσι
 λάμπουσα τὴν πίστιν ἀναμφίλεκτον τῶν προ
 σθέντων ἐπισφραγίζεται. ταῦτα δὲ ἔργοις ἐπι
 μενα ὁρῶν, ἀλλ' οὐκέτ' ἀκοῇ προσδοκώμεν
 καιρὸν, ὁπόθεν τὴν ἀρχὴν τῶν πραγμάτων εἰ
 οὐδ' ἄλλον ἀναζητήσας εὐρήσεις ἢ τὸν τῆς σα
 6 ἐπιφανείας. 52. αὐτὸς ἄρα οὗτος ἦν ἐκεῖνος
 χρησμὸς ἐδήλου, φήσας ἀποστελεῖν τὸν τῷ

θεὸν καὶ κύριον τοῖς Αἰγυπτίοις ἄνθρωπον, ὃς σώσει
 αὐτοὺς, ὃν καὶ τὰ Μωσέως ἐδήλου λόγια δι' ὧν
 ἔφησεν "ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐ-
 τοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν." ἐν οἷς ἔθνεσι
 καὶ Αἰγύπτιοι δῆπουθεν καταριθμοῦντ' ἄν. 53. ἀλλὰ
 περὶ μὲν τούτων μακρὸς ἂν εἴη λόγος, ἐπ' οἰκείας
 σχολῆς ἐντελέστερον ἀποδοθησόμενος· τό γε μὴν
 παρὸν ἐπιτετηρήσθω ὅτι τὰ προηγούμενα οὐδ' ἄλ-
 λοτε ἢ μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν Ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 ἐπληροῦτο. 54. ἐξ ἐκείνου γάρ τοι καὶ εἰς δεῦρο παρὰ
 τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ παρὰ Πέρσαις Σύροις τε καὶ
 Ἀρμενίοις, καὶ παρὰ τοῖς τὰς ἐσχατίας τῆς γῆς οἰ-
 κοῦσι βαρβάροις, αὐτοῖς τε τοῖς τὸ πρὶν ἀνημέρω- (21)
 τάτοις καὶ θηριωδεστάτοις ἔθνεσι, καὶ μὴν καὶ παρὰ
 τοῖς τὰς νήσους οἰκοῦσιν, (ὅτι δὴ καὶ τούτων ἡξίωσε
 μνῆμην ἢ προφητεία ποιήσασθαι,) αὐτὴ ἐκείνη ἢ κατὰ
 τὸν Ἀβραάμ πολιτεία καὶ ὁ παλαιάτος καὶ πάντων
 ἀρχαιότατος τῆς θεοσεβείας τρόπος σπουδάζεται.
 55. καὶ τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη τὸ παράδοξον τοῦ πρά-
 γματος, εἰ δὴ οἱ ἐξ αἰῶνος λίθοις καὶ ξύλοις καὶ δαί-
 μοσι, θηρίοις τε ἀνθρωποπόμοις, καὶ ἐρπετοῖς ἰοβό-
 λοις, ζώοις τε παντοίοις, καὶ εἰδεχθέσι κνωδάλοις,
 πυρί τε καὶ γῇ, καὶ τοῖς τοῦ παντὸς ἀψύχοις στοι-
 χείοις τὴν σεβάσμιον τιμὴν περιτιθέντες, τὸν ὕψιστον
 θεόν, τὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς δημιουργόν, αὐτὸν δὴ
 τὸν τῶν προφητῶν κύριον, τὸν θεὸν Ἀβραάμ καὶ τῶν
 αὐτοῦ προπατόρων, μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 παρουσίαν ἀνακαλοῦνται; 56. καὶ οἱ μικρῶ πρόσθεν
 μητρογαμίαις καὶ θυγατρομιξίαις, ἀλληλοφθορίαις
 τε καὶ παντοίαις μαιφονίαις ἐγκαλινδούμενοι, οἱ μη-
 δέν τι ἀνημέρων θηρίων τὸν τρόπον διαφέροντες,

3 Num. 24, 7.

νυνὶ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνθέου δυνάμ
 α μεταβληθέντες καὶ ὥσπερ ἐξ ἐτέρων ἕτεροι γεγυνο
 ῦ λόγους ἀρετῆς καὶ σωφροσύνης παιδεύματα συνιόν
 εἰς τὰ κοινὰ διδασκαλεῖα, μαθητῶν οὖν; ὥς τὴν α
 τάτω φιλοσοφίαν, τὴν μὴδ' ἐμβλέπειν ἀκολάστο
 ὄφθαλμοῖς, μὴδὲ μέχρι λόγων ἀδιαφορεῖν, μὴδὲ
 κοινὰ καὶ τοῖς πᾶσι συνήθη διαπραττέσθαι πα
 νοῦσαν οὐ μόνον ἀνδρας, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, π
 τὰς τε καὶ πλουσίους, λογίους τε καὶ ἰδιώτας, μ
 καὶ παῖδων καὶ ἀνδραπόδων, ἐν ταῖς κατὰ πόλιν
 κατ' ἀγροὺς διατριβαῖς παιδεύεσθαι, μαθητῶν
 α ἀληθῆ τὸν τρόπον, καθ' ὃν τὸν ἐπὶ πάντων προσκ
 θεὸν σέβειν καὶ θεραπεύειν ἐν παντὶ τόπῳ, κα
 [10] τὴν φήσασαν προφητείαν "καὶ προσκυνήσουσιν αὐ
 ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ."

57. Προσκυνεῖ δὴτα οὖν πᾶς τῶ ἐπὶ πάντων
 βάρβαρος καὶ Ἕλλην, οὐ τρέχων ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα
 οὐδ' αἵμασι καὶ θυσίαις ἀφοσιούμενος, οἰκοθεῖν
 καὶ ἐφ' ἑαυτῷ μένων, καὶ πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ
 α ἄναιμον καὶ καθαρὸν ἀποδιδούς αὐτῷ λατρεῖν.
 καὶ αὕτη γε ἦν ἡ καινὴ διαθήκη, οὐ κατὰ τὴν
 λαὶαν τυγχάνουσα· παλαιὰν δὲ μή τοι νομίσης
 σθαι τὴν τῶν πρὸ Μωσέως θεοφιλῶν ἀνδρῶν,
 τὴν ὑπὸ Μωσέως αὐτοῦ τῶ Ἰουδαίων ἔθνει νε
 θετημένην. 59. ἐπιφέρει γοῦν ὁ λόγος διαση
 [12] τῆς εἶναι τὴν παλαιάν, ἢ μὴδὲν ὅμοιον
 σειν διδάσκει τὴν καινὴν λέγων "διαθήσομαι δι
 κην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην
 πατράσιν, ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς
 τῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου."

60. Οὐ κατὰ ταύτην γοῦν φησιν τὴν ὑπὸ Μω

νενομοθετημένην· αὕτη γὰρ ἦν κατὰ τὴν ἐξοδὸν τὴν
 ἀπ' Αἰγύπτου τοῖς Ἰουδαίοις παραδοθεῖσα. ἔδοξεν
 αὖν οὖν ἐναντίαν εἰσάγειν τὴν καινὴν διαθήκην τοῦ
 τρόπου τῆς θεοσεβείας τῶν ἀμφὶ τὸν Ἀβραὰμ θεο-
 φιλῶν, εἰ μὴ ἀκριβοῦς ἐπεσημύνατο φήσας "οὐ κατὰ
 τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν κατ'
 ἐκεῖνο καιροῦ, καθ' ὃν ἐξήγαγον αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰ-
 γύπτου."

61. Οὐ κατὰ τὴν ὑπὸ Μωσέως ἄρα ἐπὶ τῆς ἐξο-
 δου καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν ἐρημον διατριβῆς νενομο-
 θετημένην ἔσεσθαι τὴν καινὴν ἐθέσπιζεν, ἀλλὰ κατ'
 ἐκείνην δηλαδὴ τὴν πρόπαλαι πολιτευσαμένην, δι'
 ἧς κατορθώσαντες ἀνεφάνησαν οἱ πρὸ Μωσέως.
 62. δι' ἃ δὴ λοιπὸν ἤδη θαρρῶν τὰς τῶν θεοσεβεῖν
 ἐπαγγελλομένων προαιρέσεις μὴ ἐπὶ δύο, ἀλλὰ τρία
 διαιροῦ τάγματα, τό τε τῶν παντελῶς εἰδωλολατρῶν,
 τῶν δὲ ἐπὶ τὴν πολυθεὸν πλάνην ἀποπεπτωκότων,
 καὶ τὸ τῶν ἐκ περιτομῆς διὰ Μωσέως ἐπὶ τὸν πρῶ-
 τον ἀνεληλυθότων τῆς εὐσεβείας βαθμὸν, καὶ τρίτον
 τὸ τῶν ἐπαναβεβηκότων διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδα-
 σκαλίας, ὃ καὶ τῶν θυεῖν μέσον παριμβάλων μηκέθ'
 ἡγοῦ τοὺς ἀπὸ Ἰουδαίων ἀφισταμένους πάντως δεῖν
 εἶναι Ἑλληνισμὸν ἐκπίπτειν, μηδὲ τοὺς ἐξ Ἑλλήνων
 ἀναχωροῦντας ἐξ ἀνάγκης χρῆναι Ἰουδαίους ἔσεσθαι,
 τὸν δὲ μέσον ἔλῶν τὸν τρίτον εὐρήσεις ἄνω που
 ἔστωτα, καὶ ὥσπερ εἶναι ὑψηλοτάτης ἀκρωρείας ἀνα-
 βεβηκότα, ἐκατέρωθεν δὲ κάτω τοὺς λοιποὺς ἀπολε-
 λοιπότα. 63. Ἑλλήνων μὲν γὰρ ἐκπέφυγε τὴν αἵθεον
 καὶ πολυπλανῇ δεισιδαιμονίαν καὶ τὰς ἀνειμένας πορ-
 νείας τε καὶ ἀκοσμίας, Ἰουδαίων δὲ ὡσαύτως τὴν ὑπὸ
 Μωσέως ἀτελῇ καὶ οἷα νηπίοις καὶ ἀσθενέσι κατάλ-
 ληλον ἐθελοθρησκείαν. τὸν οἰκτεῖον δὲ ἄνωθεν οὐ

μόνον Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ Ἑλλήσι καὶ βαρβάροις
 τοῖς ὑφ' ἡλίῳ πᾶσιν ἔθνεσιν ἐπιβοώμενος νόμον,
 (23) τί φησὶν· 64. ὦ ἄνθρωπε, καὶ σύμπαν τὸ θνητὸν
 γένος, ὃ μὲν δὴ Μωσέως νόμος ἀφ' ἐνὸς γένους
 θρώπων ἀρξάμενος πρῶτον ἀπάντων τὸ Ἰουδαίων
 νος, τῆς πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς προπάτορας αὐτῶν ἐπὶ
 γελίας ἔνεκεν, ἐπὶ τὴν τοῦ ἐνὸς θεοῦ γυνῶσιν ἀνεκαλεῖται
 τῆς πικρᾶς τῶν δαιμόνων δουλείας τοὺς ὑπακούοντες
 ἀπαλλάττων· ἐγὼ δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ τοῖς
 ὅλης τῆς οἰκουμένης ἔθνεσι τὴν ἐπαναβεβηκυῖαν
 θεοῦ γυνῶσιν καὶ εὐσεβείαν προαγγέλλων, κατὰ τὴν
 ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ τοὺς ἔτι παλαιότερους πρὸ
 σέως χρόνων βιοῦν παραινῶ, ἐν οἷς ἐξ ἁλλοδαπῶν
 ἔθνων πλείους ἐπ' εὐσεβείᾳ μνημονεύονται διαλ
 ψαντες. 65. καὶ πάλιν· ὁ μὲν Μωσέως νόμος
 ἕνα τινὰ τῆς γῆς ἀφωρισμένον τόπον τοὺς εὐσεβ
 προσηγμένους σπεύδειν πανταχόθεν παρεκκελε
 (17) ἐγὼ δὲ τοῖς πᾶσιν ἀνελὶς τὴν ἐλευθερίαν, οὐκ ἐν
 νίᾳ γῆς, οὐδ' ἐν ὄρεσιν, ἢ τισι χειροποιήτοις
 ζητεῖν τὸν ἐπὶ πάντων θεόν, οἰκοῦν δὲ ἕκαστον
 βεῖν αὐτὸν καὶ προσκυνεῖν παιδεύω. 66. καὶ πάλ
 ὁ μὲν παλαιὸς νόμος θυσίαις ταῖς διὰ ζώων σφα
 λιβανωτοῦ τε καὶ πυρὸς καὶ τινων ἄλλων ὁμοιοτρο
 τοῦ σώματος καθαρωῶν θρησκευεῖν τὸν ἐπὶ πάν
 θεὸν παρεκκελεύετο, ἐγὼ δὲ τὰ ψυχῆς παραδιδόν
 για διανοίᾳ καθαρωτάτῃ καὶ νῷ διανυσεῖ, ἐν σω
 σύνη καὶ τῷ κατ' ἀρετὴν βίῳ, δόγμασί τε ὁρθοῖς
 εὐσεβέσι τὸ θεῖον γεραίρειν προστάττω. 67. καὶ
 λιν· Μωσῆς μὲν ὡς ἂν μαιφόνοις οὐσί τοις τό
 φρονεύειν παρῇναι, ἐγὼ δὲ τοῖς ἐν τούτῳ προπα
 α γωγηθεῖσι καὶ τὴν πρώτην ἐντολὴν καταρθε
 νομοθετῶ τὴν τελειοτέραν, μηδ' ὀργῆς ἐνέχ

πάθει προστάττων. καὶ αὐτοῖς· ὁ μὲν Μωσῆς μοιχοῖς
καὶ ἀκολάστοις διατάττετο τὸ μὴ μοιχεύειν, μηδὲ ἄρ-
σενοκοιτεῖν, μηδὲ τὰς παρὰ φύσιν ἡδονὰς διώκειν,
θάνατον τὴν τιμωρίαν τοῖς παραβαίνουσιν ἐπάγων,
ἐγὼ δὲ μηδ' ἐμβλέπειν γυναῖκα μετ' ἐπιθυμίας ἀκο-
λάστου τοὺς ἐμοὺς βούλομαι. 68. καὶ πάλιν· ὁ μὲν
ἔλεγεν· οὐκ ἐπιποθήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ θεῷ τοὺς
ὄρκους σου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως, ἀλλ'
ἔσται ὁ λόγος ὑμῶν ναὶ ναί, οὐ οὐ· τὸ δὲ περισσὸν
τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν." καὶ πάλιν· ὁ μὲν
τοὺς ἀδικοῦντας ἀμύνασθαι καὶ ἀνταδικεῖν παροξε-
λεύετο λέγων, ὀφθαλμοῦ ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα
ἀντὶ ὀδόντος, ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ἀντιστῆναι τῷ (24)
πονηρῷ, ἀλλ' ὅστις σε ὀπίσσει ἐπὶ τὴν δεξιάν σου-
γόναν σου, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην· καὶ τῷ θί-
λοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες
αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. 71. καὶ πάλιν· ὁ μὲν παρῇνει
τὸν μὲν φίλον ἀγαπᾶν, μισεῖν δὲ τοὺς ἐχθρούς, ἐγὼ
δὲ καθ' ὑπερβολὴν φιλανθρωπίας καὶ ἀνεξικακίας
ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν νομοθετῶ, καὶ προσεύ-
χεσθαι ὑπὲρ τῶν διωκόντων, ὅπως γένησθε υἱοὶ τοῦ
πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν οὐρανοῖς, ὅστις τὸν ἥλιον ἀνα-
τέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δι-
καίους καὶ ἀδίκους. 72. καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν πρὸς ἡ-
τὴν τῶν πολλῶν σκληρίαν ἡγομῶξετο καὶ τοῖς ἐμπα-
θέσι κατάλληλα διατάττετο, ἐξηλλαγμένον καὶ ὑπο-
βεβηκότα παρὰ τὸν παλαιὸν τρόπον παραδιδούς εὐ-
σεβείας· ἐγὼ δὲ ἐπὶ τὸν τῶν πρόπαλαι θεοφιλῶν
ἀνδρῶν εὐσεβῆ καὶ θεοφιλεῖ βίον ἀνακαλοῦμαι τοὺς
πάντας. 73. καὶ ἐφ' ἅπασιν ὁ μὲν γῆν ὀρέονσαν γάλα

7 Matth. 5, 33.

EUSEBIUS III.

4

καὶ μέλι οἷα νηπίοις ἐπηγγέλλετο· ἐγὼ δὲ βασιλεὺς οὐρανῶν τοῖς οἰοῖς τε χωρεῖν προξενῶ.

74. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ὁ τῆς καινῆς διαθήκης λόγος διὰ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας πᾶσι κατήγγελε τοῖς ἔθνεσιν. καὶ ταῦτα ἦν ἅ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ πᾶσιν τοῖς ἔθνεσι καταγγέλλων παρῆναι, φήσας "πορευθέντες μαθητεύσατε πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐγὼ ἐπιτέλειάμην ὑμῖν." 75. ἅ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις "Ἐλθέτωσαν οἱ βαρβάρους φυλάττειν παραδιδούς σαφῶς ποτέ ἐστιν ὁ Χριστιανισμὸς ἐξέφηνεν, τίνες θ' ἦν καὶ ὁποῖος ὁ τῶν τοιῶνδε λόγων τε καὶ μαθημάτων διδάσκαλος, αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ τὴν καινὴν ταύτην καὶ παλαιὰν πολιτείαν καθ' ὅλον τοῦ κόσμου συστησάμενος ὥστε τοιαῦτα μανθάνειν καὶ φιλοσοφεῖν μὴ μόνοι ἀνδρες, ἀλλὰ καὶ γυναῖκες, πλουσίους τε καὶ πτωχοὺς καὶ δούλους ἅμα δεσπόταις. 76. καὶ μὴν ὁ καινῆς ταύτης νομοθεσίας εἰσαγωγεὺς τὰ πάντα καὶ τὸν Μωσέως νόμον εἰσῆλκει πεπολιτευμένος· ὁ αὐτὸ θαυμάζειν ἄξιον, ὅτι δὴ νέας πολιτείας νομοθετῆς [18] μέλλων καταστήσεσθαι, τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ καινῆς διαθήκης, οὐχ ὡς ἐχθρὰ καὶ ἐναντία τὰ Μωσέως παρητήσατο· ἢ γὰρ ἂν ἐνομιζέσθαι τὰ πολέμια Μωσεὶ διατάττεσθαι, οὕτω τε ἂν καὶ [25] ῥέσχεν τῆς κατὰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν ἀθέοις αἰρεσιώταις πλείστης δυσφημίας ὑπὸ τοῖς τε ἐκ περιτομῆς εὐλογον τῆς κατ' αὐτοῦ συντακτικῆς αἰτίας, οἳ δὴ ὡς παραβάτη καὶ ἀποστάτη τοῦ νόμου τὴν πρὸς θάνατον ἐπιβουλὴν αὐτῷ συνεσκευάσαντο.

VII. Νυνὶ δὲ πάντα κατὰ τὸν Μωσέως νόμον¹² πεπολιτευμένοις τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ κέχρηται διακρίσεως τῆς καινῆς αὐτοῦ νομοθεσίας, ὁμοῦ μὲν καὶ τὰ Μωσέως οὐκ ἄλλότρια οὐδ' ἐχθρὰ τῆς οἰκείας θεοσεβείας ἡγεῖσθαι δεῖν διδάξας, ὁμοῦ δὲ καὶ αὐθεντίας καὶ εἰσηγητῆς νέας καὶ σωτηρίου πᾶσιν ἀνθρώποις καταστάς νομοθεσίας, ὡς μηδαμῶς εἰς τὰ Μωσεὶ δοκοῦντα παρανομῆσαι αὐτὸν, τέλος δ' ἐκείνοις ἐπιθεῖναι πρότερον, καὶ πληρωτὴν αὐτῶν γενέσθαι, καὶ οὕτως περὶ τὴν αὐθεντίαν τοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον νόμου παρεληλυθέναι. καὶ τοῦτον ἀκουστέον αὐτοῦ λέγοντος τὸν τρόπον "οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι."

2. Εἰ μὲν γὰρ παραβάτης τοῦ Μωσέως νόμου κατέστη, καὶ ἐν λόγῳ ἐνομίσθη λύειν αὐτὸν καὶ παρανομεῖν· φαῦλος δέ τις καὶ παράνομος πεφυκώς οὐκ ἂν ἐπιστεύθη αὐτὸς εἶναι ὁ Χριστός. λύων δὲ τὰ Μωσέως πῶς ἂν ἐνομίσθη αὐτὸς ὑπάρχειν ὁ ὑπὸ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν κατηγγελημένος; πῶς δ' ἐν ἑσχατῇ τῇ αἰετιᾷ τῆς καινῆς νομοθεσίας; ἔδοξε γὰρ ἐν εἰκότῳ τῆς παρανομίας χάριν ἐπὶ τὴν καινοτομίαν ἐληλυθέναι, φεύγων τὴν ἐπὶ ταῖς παρανομίαις ἡμιωρίαν. 3. νῦν δὲ μηδὲν μηδαμῶς τῶν ἐν τῷ νόμῳ ὤσας, πληρωτὴς δ' αὐτῶν γενόμενος, καὶ τέλειος, ὡς ἂν τις εἴποι, κατὰ Μωσέα, ἐπεὶ μηκέτι τοῖς λοιποῖς ἔδνεσι δυνατόν ἦν ἐφαρμόζειν τὰ παρὰ Μωσέα ὅμιμα διὰ τὰς προδηλωθείσας αἰτίας, (χρὴν δὲ δή του φιλανθρωπία τοῦ παναγάθου τῶν ὅλων θεοῦ πάντα ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν,) τὰ κατάλληλα καὶ ἀρμόδια τοῖς πᾶσιν

12 Matth. 5, 17.

29 1. Tim. 2, 4.

ἐνομοθέτησεν· οὐκ ἂν φθονήσας καὶ τὰ Μωσέως δ
 (26) τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις καταγγέλλει
 εἰ μὴ τὸ ἀδύνατον ἐμποδῶν ἦν, ὡς διδάσκει λέγων
 ἀπόστολος "τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἡσθ
 νει, ὁ θεὸς τὸν ἑαυτοῦ υἱὸν πέμψας ἐν ὁμοιώματι
 σαρκὸς ἁμαρτίας" καὶ τὰ ἐξῆς· 4. ἀδύνατον δὲ π
 δὴ πον τοῖς ἔθνεσιν ὑπάρχειν τοῖς τοῦ ἔτους ἀπο
 τὰν εἰς Ἱερουσόλυμα κατὰ τὸν Μωσέως νόμον,
 ἀπὸ τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης τὴν ἀπὸ λέχουσε
 ναῖκα σπεύδειν, αὐτοῖσι τὰ καθάρσια ἀποθησαυρίσει
 καὶ ἄλλα μυρία, ἃ καὶ ἑαυτῷ τις ἐπὶ σχολῆς ἀνα
 ξαιτο ἂν. 5. ἐπειδὴ τοίνυν ταῦτα οὐδὲ βουλομένη
 11) δυνατὰ ἦν τοῖς ἀπωκισμένοις τῆς Ἰουδαίας ἔθ
 φυλάττειν, εἰκότως μηδὲν τούτων δι' ἑαυτοῦ ἔ
 ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, πληρωτὴς δὲ γενόμε
 τῶν ἐν τῷ νόμῳ, καὶ πίστιν παρασχὼν τοῖς ὁρῶ
 ὡς ἄρα αὐτὸς ἐστὶν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, ὁ πρὸς
 παρὰ Ἰουδαίους πάλαι γενομένων προφητῶν με
 τυρημένος, μετὰ ταῦτα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι τὰ ἀρ
 παραγγέλματα διὰ τῶν οἰκείων μαθητῶν προβ
 ται. 6. ἐνθεν καὶ ἡμεῖς τὸ μὲν ἰουδαῖζειν πα
 μεθῆναι, ὡς ἡμῖν μὴ νενομοθετημένον μηδὲ ἐφαρ
 10) τοῖς ἔθνεσι δυνάμενον, τὰς δὲ παρὰ Ἰουδαίους
 φητείας ἄσμενοι κατεδεξάμεθα, ὡς ἂν τὰς περὶ
 [19] περιεχούσας προσηγήσῃς. ὁ δὲ γε σωτὴρ καὶ
 σκαλὸς ἡμῶν καὶ ἄλλως πληρωτὴς ὑπάρχει τοῦ
 σέως νόμου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν προφητῶν. 7. οὐ
 γὰρ τοῖς τεθεσπισμένοις τὰ τῶν συμπερασμάτων
 πεν τὰ τε τῶν λόγων ἀποτελέσματα, χρῆν δὴ πο
 τούτων αὐτῶν πληρωτὴν αὐτὸν γενέσθαι. οὐκ

4 Rom. 8, 3.

ἐπὶ παραδείγματος, ἡ μὲν παρὰ Μωσεί φησι προφη
 τεία "προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν,
 ὡς ἐμέ" αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἂν εἴπῃ
 ὑμῖν ὁ προφήτης ἐκεῖνος."

8. Τοῦτο δὴ τὸ λείπον ἀπεπλήρου δεύτερος μετὰ
 Μωσέα νομοθέτης ἀναφανείς ἀνθρώπων τῆς ἀλη
 θούς εὐσεβείας τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ. τὸ γὰρ μὴ ἀπλῶς
 φάσκειν Μωσέα προφήτην ἀναστήσεσθαι, ἀλλὰ μετὰ
 προσθήκης τῆς ὡς αὐτὸν "προφήτην γὰρ ὑμῖν ἀνα
 στήσει, φησὶν, κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν, ὡς ἐμέ" αὐτοῦ
 ἀκούσεσθε," τί ἕτερον ἐδήλου ἢ ὅτι αὐτῷ Μωσεί
 παρισωμένος τις ἐμελλεν ὁ θεσπιζόμενος; 9. Μωσῆς
 δὲ νομοθέτης εὐσεβείας ἦν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ.
 οὐκοῦν καὶ τὸν προφητευόμενον, ὅσπερ ἐμελλεν ὁμοιος
 γενήσεσθαι Μωσεί, νομοθέτην ἐκείνῳ παραπλήσιον
 φῆναι εἰκὸς ἦν. 10. μυρίων γοῦν μετὰ ταῦτα προφη
 τῶν μετὰ Μωσέα γερονότων, οὐδεὶς ὁμοιος Μωσεί
 μεμαρτύρηται· πάντες γὰρ εἰς ἐκεῖνον ἀνέπεμπον
 τοὺς ἀκροωμένους. μαρτυρεῖ δ' οὖν ἡ γραφή ὅτι
 οὐκ ἐγγίχεται προφήτης ὁμοιος Μωσέως· οὔτε οὖν
 Ἱερεμίας οὔτε Ἡσαίας οὔτε τις ἕτερος τῶν προφητῶν
 ὁμοιος αὐτῷ ἂν εἴη, ἐπειδὴ μηδὲ εἰς τούτων νομο
 θέτης ἀναδέδεικται. 11. προσδοκώμενον τοίνυν τοῦ
 κατὰ Μωσέα μέλλοντος ἀναστήσεσθαι προφήτου τε
 καὶ νομοθέτου παρὴν οὗτος Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ
 θεοῦ, νομοθετῶν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ τὰ ὑπὲρ νόμον
 διαπραττόμενος. 12. τὸ γὰρ "ἐλέχθη τοῖς ἀρχαίοις,
 καὶ τὸ "ἐλέχθη τοῖς ἀρχαίοις οὐ φρονεύσεις, ἐγὼ δὲ
 λέγω ὑμῖν μηδὲ ὀργίζεσθαι." καὶ τὸ "μηκέτι ἐν

2 Dent. 18, 15 et Act. 7, 37.

27 Matth. 5, 27.

Ἱεροσολύμοις, ἀλλ' ἐν παντὶ τόπῳ προσκυνεῖν." τὸ "μὴ λιβανωτῶν καὶ θυσάις, ἐν πνεύματι δὲ ἀληθείᾳ θρησκειῦν" καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐν τῇ αὐτῇ φέρεται διδασκαλίᾳ, πανσόφου ἦν ἀντικρυς καὶ λειοτάτου νομοθέτου. 13. διὸ καὶ οἱ ἀκροώμενοι ἐπλήττοντο, φησὶν ἡ θεία γραφή, ὅτι ἐδίδασκεν αὐτοὺς ὡς ἐξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν καὶ οἱ Φαρισαῖοι. καὶ τοῦτο τοίνυν τὸ λεῖπόν τῇ Μωσέως προφητείᾳ λόγιον ἀπεπλήρου, ὡς αὐτὸν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν προφητειῶν τῶν περὶ αὐτοῦ περὶ τῆς τῶς ἐθνῶν κλήσεως θεσπίσματα. 14. γὰρ τοίνυν πληρωτὴς τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, περὶ ἑαυτοῦ προρρήσεις εἰς πέρας ἀγαγὼν· καὶ μὴ μὲν αὐτοῦ στήσας τὸν πρότερον νόμον, ἀρχηγὸς ἀναφανείς δευτέρου τοῦ τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι κατηγγεμένον τῆς καινῆς διαθήκης νόμον, ὡς ὁμοῦ νόμον καὶ ἀρχῆς αἴτιον καταστήναι τῶν δυεῖν ὑποθέσεων Ἰουδαϊσμοῦ λέγω καὶ Χριστιανισμοῦ. ὃ καὶ θαυμάζειν ἄξιον, τὴν θείαν προρρήσιν ὡδέ πως ἀφωνοῦσαν ἰδοῦν, τίθημι ἐν Σιών λίθον ἐκλεκτὸν ἀκρογωνιαίον, ἐντιμον· καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν καταισχυνηθήσεται."

15. Τίς δ' ἂν εἴη ἀκρογωνιαίος ἢ οὗτος ὁ καὶ πολυτίμητος λίθος μίαν ἐκ δυεῖν οἰκοδομῶν στησάμενος διὰ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας; τὴν Μωσέως μέχρι αὐτοῦ παραταθεῖσαν στήσας, ἐκτέρου μέρους τὴν ἡμετέραν ἐπισυνήψεν τὴν κατ' εὐαγγέλιον οἰκοδομήν. 16. ὅθεν εἰκότως ἀκραγὰτος ὠνόμασται. καὶ ἐν ψαλμοῖς δὲ εἴρηται ὅν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐρε-

εἰς κεφαλὴν γωνίας. παρὰ κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν."

17. Ἐνθα σαφῶς τὸ λόγιον καὶ τὴν ἐκ τοῦ Ἰου- (28)
δαίων ἔθνους ἐπιβουλὴν, ἣν πέπονθεν ὁ Θεσπιζό- (20)
μενος, διεσάφησεν, ἀποδοκιμασθῆναι μὲν αὐτὸν πρὸς
τῶν τὸν παλαιὸν τοῖχον οἰκοδομούντων, γραμματέων
τινῶν καὶ Φαρισαίων ἀρχιερέων τε καὶ πάντων τῶν
παρὰ Ἰουδαίοις ἀρχόντων, φῆναν· πλὴν ἀλλὰ μετὰ
τὴν ἐξ ἐκείνων ἀτιμίαν καὶ ἀποβολὴν Θεσπίσαν αὐ-
τὸν γενήσεσθαι εἰς κεφαλὴν γωνίας, ἀρχηγὸν κατα-
στάντα τῆς καινῆς διαθήκης ἀκολούθως ταῖς ἀποδο-
θεύσαις θεωρίαις. 18. οὐκοῦν ἀποστάντες ἡμεῖς ἡ
Ἑλληνισμοῦ οὐκ ἐπὶ Ἰουδαϊσμὸν καταπεπτωκάμεν
οὐδὲ, ἀποδεχόμενοι τὸν Μωσέως νόμον καὶ τοὺς
Ἑβραίων προφήτας, μὴ βιοῦντες δὲ Ἰουδαϊκῶς, ἀλλὰ
κατὰ τὴν πρὸ Μωσέως τῶν Θεοφιλῶν ἀνδρῶν πολι-
τείαν, πταίομεν ἄν. 19. κἂν τούτῳ γὰρ Μωσῆα καὶ
τοὺς μετ' αὐτὸν προφήτας ἀληθεύοντας ἀποδείκνυ-
μεν, τὸν ὑπ' αὐτῶν προκεκηρυγμένον Χριστὸν ἀπο-
δεχόμενοι, καὶ τούτου τοῖς νόμοις πειθόμενοι, κατ'
ἔχουσ τε τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας βαίνειν δι' εὐχῆς τιθέ-
μενοι, αὐτῷ Μωσῇ κἂν τούτῳ τὰ φίλα ποιοῦντες·
20. ὃς προειπὼν ὅτι προφήτην ἀναστήσει κύριος ὁ Θεὸς
ὅμοιον αὐτῷ ἐπιλέγει "πᾶσα δὲ ψυχὴ ἥτις μὴ ἀκού-
σεται τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ
γένους αὐτῆς." ἀντίκα Ἰουδαῖοι μὴ παραδεξάμενοι
τὸν προφήτην, μηδ' ἐπακούσαντες αὐτοῦ τοῖς ἁγίοις
λόγοις, ἐσχατον ὑπέμειναν ὄλεθρου, ἀκόλουθα τῇ
τροφοῇ πεπονθότες. 21. οὔτε γὰρ τὸν Χριστοῦ
νόμον τὸν τῆς καινῆς διαθήκης κατεδέξαντο, οὔτε τὰ
Μωσέως παραγγέλματα δίχα παρανομίας οἰοί τ' ἂν
ἵεν φυλάσσειν· διὸ καὶ τῇ Μωσέως ὑποβέβληνται

α κατάρα, τῷ μηδὲ δυνατόν αὐτοῖς εἶναι τὰ παρὰ Μω
 σεῖ νενομοθετημένα συντελεῖν, περιηρημένης αὐτῶν
 τῆς μητροπόλεως, καὶ ἀποκεκλεισμένης τῆς μόνης
 αὐτόθι συγκεχωρημένης ἐπιτελεῖσθαι Μωσαϊκῆς
 θρησκείας. 22. ἡμεῖς δὲ τὸν ὑπὸ Μωσέως καὶ τῶν
 λοιπῶν προφητῶν κατηγγεγμένον ἀποδεξάμενοι
 τούτῳ πείθεσθαι δι' εὐχῆς ποιούμενοι πληρωταί
 εἴημεν τῆς Μωσέως παραγγελίας, δι' ἧς ἔφη
 "αὐτοῦ ἀκούσεσθε. πᾶσα δὲ ψυχὴ ἣτις ἂν
 ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται
 τοῦ γένους αὐτῆς." 23. τίνα δὲ διετάξατο ὁ προφή
 τῶν ἐπακούειν χρεῶν, μικρῷ πρόσθεν ἀκηκόαμεν
 πάνσοφα καὶ ἐντελῇ καὶ οὐράνια παραγγέλματα
 δὴ οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις Μωσεὶ παραπλησίως, οἷ
 γε μέλανι καὶ χάρταις ἠξίωσε παραθέσθαι, ψυχ
 (20) δὲ κεκαθαρμέναις καὶ νοερὰν οὐσίαν κεκτημέναις
 τῶν αὐτοῦ φοιτητῶν· ἐν αἷς ἐγγράψας τοὺς τῆς
 νῆς διαθήκης νόμους ἔργοις ἀπεπλήρου τὴν φη
 σαν διὰ Ἰερεμίου προφητεῖαν "διαθήσομαι δια
 κην καινὴν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην ἣν διεθέ
 τοις πατράσιν αὐτῶν. ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη ἦν
 θήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ, διδοὺς νόμους μου εἰς
 νοίαν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τὴν καρδίαν αὐτῶν γράψω
 τοὺς, καὶ ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται
 λαός."

β VIII. Ἄλλ' ὁ μὲν ἐν πλαξὶν ἀψύχοις, ὁ δὲ
 διανοίαις ζώσαις τὰ τέλεια τῆς καινῆς διαθήκης
 παραγγέλματα ἐνέγραψεν· οἱ δὲ γε αὐτοῦ μαθηταί
 τοῦ διδασκάλου νεύματι κατάλληλον ταῖς τῶν

9 Deut. 18, 15, 18, 19. Act. 3, 22, 23. 14 2, Col.
 19 Jer. 31 = 38, 31.

τῶν ἀκοαῖς ποιούμενοι τὴν διδασκαλίαν, ὅσα μὲν
 ἔτε τὴν ἔξιν διαβεβηκόσι πρὸς τοῦ τελείου διδασκά-
 λου παρήγγελτο, ταῦτα τοῖς οἰοῖς τε χωρεῖν παρεδί-
 δον· ὅσα δὲ τοῖς ἔτι τὰς ψυχὰς ἐμπαθέει καὶ θερρα-
 πείας δεομένοις ἐφαρμόζειν ὑπελάμβανον, ταῦτα [21]
 συγκατιόντες τῇ τῶν πλειόνων ἀσθενείᾳ, τὰ μὲν διὰ
 γραμμάτων, τὰ δὲ δι' ἀγράφων θεσμῶν φυλάττειν
 παρεδίδουσαν, ὥστε ἤδη καὶ τῇ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ
 δύο βίων νενομοθετησθαι τρόπους· τὸν μὲν ὑπερ-
 φυῇ καὶ τῆς κοινῆς καὶ ἀνθρωπίνης πολιτείας ἐπέ-
 κεινα, οὐ γάμους, οὐ παιδοποιίας, οὐδὲ κτῆσιν,
 οὐδὲ περιουσίας ὑπαρξιν παραδεχόμενον, ὅλον δὲ δι'
 ὅλου τῆς κοινῆς καὶ συνήθους ἀπάντων ἀνθρώπων
 ἀγωγῆς παρηλλαγμένον, καὶ μόνῃ τῇ τοῦ Θεοῦ θε-
 ραπείᾳ προσωκειωμένον καθ' ὑπερβολὴν ἔρωτος οὐ-
 ρανίου. 2. οἱ τόνδε μετιόντες τὸν τρόπον, τὸν θνη-
 τῶν βίον τεθνάναι δοκοῦντες, καὶ αὐτὸ μόνον τὸ
 σῶμα φέροντες ἐπὶ γῆς, φρονήματι δὲ τὴν ψυχὴν
 εἰς οὐρανὸν μετενευηγμένοι, οἷά τινες οὐράνιοι, τὸν
 τῶν ἀνθρώπων ἐφορῶσι βίον, ὑπὲρ τοῦ παντὸς γέ-
 νους ἰερωμένοι τῷ ἐπὶ πάντων Θεῷ, οὐ βουθυλαίς
 καὶ αἵμασιν, οὐδὲ σπονδαῖς καὶ κνίσαις, οὐδ' αὖ
 καπνῷ καὶ πυρὸς ἀποβρώσει καὶ σωματίων φθοραῖς,
 δόγμασι δὲ ὀρθοῖς ἀληθοῦς εὐσεβείας, ψυχῆς τε δια-
 θέσει κεκαρθαμένης, καὶ προσέτι τοῖς κατ' ἀρετὴν
 ἔργοις τε καὶ λόγοις· οἷς τὸ Θεὸν ἐξιλεούμενοι τὴν
 ὑπὲρ σφῶν αὐτῶν καὶ τῶν σφίσις ὁμογενῶν ἀποτε-
 λούσιν ἱερουργίαν. 3. τοιόσδε μὲν οὖν καθέστηκεν (30)
 ὁ ἐντελής τῆς κατὰ τὸν Χριστιανισμὸν πολιτείας τρό-
 πος· ὁ δ' ὑποβεβηκὼς ἀνθρωπινώτερος, οἷος καὶ
 γάμοις συγκατιέναι σῶφροσι καὶ παιδοποιίαις, οἰκο-
 νομίας τε ἐπιμελεῖσθαι, τοῖς κατὰ τὸ δίκαιον στρα-

τευομένοις τὰ πρακτέα ὑποτίθεσθαι, ἀργῶν τε καὶ ἐμπορίας καὶ τῆς ἄλλης πολιτικωτέρας ἀγωγῆς μετὰ τοῦ θεοσεβοῦς φροντίζειν, οἷς καὶ ἀσκήσεων καὶ μαθητείας τε καὶ τῶν θείων λόγων ἀκροάσεως ἡμῶν ἀφωρίσθησαν. 4. καὶ τις τούτοις δεύτερος εὐσεβείας ἀπενεμήθη βαθμός, κατάλληλον τῷ τοιῷδὲ βίῳ παρέχων τὴν ὠφέλειαν, ὥς μηδένα ἀμοιρεῖν τῆς σιτηρίου ἐπιφανείας, πᾶν δὲ γένος ἀνθρώπων, Ἑλλήνων ὁμοῦ καὶ βαρβάρων, τῆς εὐαγγελικῆς ἀπολαύσεως διδασκαλίας.

IX. Τούτων ὧδε ἔχόντων ζητῆσαι ἂν τις εἰκότως εἰ δὴ κατὰ τοὺς πάλαι καὶ πρὸ Μωσέως θεοφιλεῖς ὄντας τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν θεοσεβεῖν ὑποτίθεσθαι φαμέν, μίαν τε ἡμῶν τε καὶ κελύων εὐσεβείαν, καὶ θεοῦ γινώσκειν τὴν αὐτὴν, ὅσα οἱ μὲν περὶ γάμους καὶ παιδοποιίας πλείους εἰσῆγον σπουδὴν, ἡμῖν δὲ τοῦτο παραμελεῖται μέγας. 2. καὶ πάλιν οἱ μὲν ταῖς διὰ ξφῶν θυσίαις ἀλλοιούμενοι τὸν θεὸν ἀνεγράφουσιν, ἡμῖν δὲ καὶ τὸ πρᾶττειν, ὥς τι τῶν ἀνοσιῶν, ἀπηγόρευται. διὸ μόνον ταῦτα οὐ σμικρὸν ἔχοντα λόγον δοξάζειν ἂν ὕψ' ἡμῶν εἰρημένους ἀντιπίπτειν, ὥς μὴ κατὰ τὸν παλαιὸν σωζόντων τῆς εὐσεβείας τρόπον. 3. ὥς μὴ κατὰ τὸν παλαιὸν σωζόντων τῆς εὐσεβείας τρόπον. 4. διὸ τοῖς μὲν σπουδάζουσιν τὴν τῶν διαδόχων ἐπίδοσιν εἰς πολυανθρωπίαν, αὐξάνοντες κατὰ καιροῦ καὶ πληθύνοντες εἰς ἀκμὴν τε προϊόντες

(31) τῶν ἀνθρώπων γένους· ἡμῖν δὲ μὴ σφόδρα τι

μέλειν, ὥς ἂν ἤδη τῶν πραγμάτων φθινόντων καὶ ἀποληγόντων ἐπὶ πέρας τε βίχαιον ἐλαυνόντων, διασπῶνται πρὸ τῆς τοῦ βίου συντελείας τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἐπὶ θύραις ἐλαύνειν λεγομένης, ἀνανεώσεώς τε καὶ παλιγγενεσίας αἰῶνος ἐτέρου ὅσον οὐπω μέλλοντος ἐπιστήσεσθαι προκηρυττομένης. 5. μία μὲν οὖν ἀπόδοσις αὕτη· δευτέρα δ' ἂν εἴη τοιαύτη. τοῖς μὲν παλαιοῖς ἀνιμμένον καὶ ἐλευθεροῦν μετιούσι βίον οὐδὲν ἦν ἐμποδῶν οἴκου καὶ παιδῶν προῖστασθαι μετὰ τῆς περὶ τὸ θεῖον σχολῆς αὐταῖς γαμεταῖς καὶ παισὶ καὶ οἰκοῖς θεοσεβεῖν ἀπερισπάστως δυναμένοις, καὶ μηδαμῶς ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τῆς περὶ τὰ κρείττω προθέσεως ἀποσπώμενοις· τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς μυρία τὰ ἐκτὸς καθέλκοντα, καὶ εἰς ἀλλοκότους φροντίδας περισύροντα, τῆς τε περὶ τὰ θεῶν ἀρεστά σπουδῆς ἀπιστάντα τυγχάνει. 6. τοῦτο γάρ οἱ αἴτιον εἶναι τῆς τῶν γάμων συστολῆς παρίστησιν ὁ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας λόγος, φάσκων τοῦτο δὲ φημι, ἀδελφοί, ὁ καιρὸς συνεσταλμένος. ὁ λοιπὸν ἐστίν, ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναικας ὥς μὴ ἔχοντες ὥς καὶ οἱ κλαίοντες ὥς μὴ κλαίοντες, καὶ οἱ χαίροντες ὥς μὴ χαίροντες, καὶ οἱ ἀγοράζοντες ὥς μὴ κατέχοντες, καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ ὥς μὴ καταχρώμενοι. παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου· θείω δὲ ὑμᾶς ἀμερίμους εἶναι· ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, πῶς ἀρέσῃ τῷ κυρίῳ, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσῃ τῇ γυναικὶ καὶ μεμερίσται. 7. καὶ ἡ γυνὴ ὥς ἡ παρθένος μεριμνᾷ τὰ τοῦ κυρίου, ἵνα ἡ ἀγία καὶ τῷ σώματι καὶ

19 1 Cor. 7, 29.

α τῷ πνεύματι, ἣ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου
 πῶς ἄρῃσῃ τῷ ἀνδρὶ. τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν συμ-
 ρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλλω, ἀλλὰ πρὸς
 τὸ εὐσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ κυρίῳ ἀπερισπάστως

8. Διαρρήδην γοῦν ἐν τούτοις τὸ αἴτιον τῆς ἀ-
 χῆς τοῦ γάμου παρίστησιν, τὴν τῶν καιρῶν καὶ
 ἐκτὸς πραγμάτων ἀβελτερίαν ἐπιμεψάμενος, ὧν
 δὲν τοῖς παλαιοῖς προσέπιπτεν. καὶ τρίτος δ'
 εἶη παρὰ ταῦτα λόγος, καθ' ὃν οἱ πάλαι θεοφρο-
 νητοὶ παιδοποιίας πλείστην ἐποιούντο σπουδὴν. 9. τῶν
 πῶν ἀνθρώπων εἰς κακοτροπίαν ἐπιδόντων, εἰς δὲ
 μερόν τε καὶ ἀπάνθρωπον καὶ θηριώδη βίον ἀ-
 πεπτωκότων, εἰς τε ἀσεβῆ παντελῶς καὶ ἄθεον
 1321 πον ἀπωλισθηκότων, βραχεῖς σφόδρα καὶ ἀρι-
 ληπτοὶ περιλειπόμενοι κατὰ τὰ πρόσθεν ἡμῖν ἐ-
 μένα τοῦ τῶν πολλῶν ὑπεξίσταντο βίου, καὶ τῆς
 νῆς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων συναναστροφῆς. 10.
 χωρισμένως δ' οὖν τῶν ἄλλων ἔθνων καὶ κατὰ
 νᾶς βιοῦντες πολιτείαν ξένην καὶ βίον φιλόσοφον
 ὥς ἀληθῶς θεοσεβῆ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις
 πῖμικτον συνίσταντο. 11. ἵν' οὖν καὶ τοῖς μετέπειτα
 οἰκείας θεοφοβίας ζώπυρον ἐξ αὐτῶν σπέρμα φη-
 6 τοιτο, μὴδ' ἐκλίποι καὶ ἀπόλοιτο ἅμα τῇ τῶν ἀν-
 τελευτῇ τὰ τῆς κατ' αὐτοὺς εὐσεβείας, εἰκότως
 δοποιίας καὶ παιδοτροφίας πρόνοιαν εἰσῆγον
 ἂν διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ γένοιτο τῶν
 παίδων, διαδόχους εὐσεβείας καὶ τῆς οἰκείας ἀ-
 κληρονόμους τοῖς μετέπειτα καταλιπεῖν σπου-
 εῖναι ἡγούμενοι. 12. ἔνθεν μυροῖο προφητῆται καὶ
 καιοὶ ἄνδρες αὐτός θ' ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν
 τούτου μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι ἐκ τῆς αὐτῶν δι-
 ἀναπεφύηνασιν. 13. εἰ δὲ τινες καὶ φαῦλοι προ-

ἐξ αὐτῶν, ὥς ἅμα σίτω καλάμης ὑποφυσίσης, ἀλλ' οὐπω τοὺς σπείραντας αἰτιατέον, οὐδὲ τοὺς ἀναθρεψαμένους· ἐπεὶ καὶ τῶν τοῦ σωτῆρος μαθητῶν ἴσμεν τινὰς ἐξ αὐτεξουσίου παρατροπῆς ἀποσφαλέντας. 14. ἢ μὲν οὖν αἰτία τῆς τῶν πάσαις θεοφιλῶν ἀνδρῶν παιδοποιίας ἀνελήθηται, ἣν οὐκέτι ἐφ' ἡμῶν χώραν ἔχειν δεῖ λέγειν, ὅτε σὺν θεῷ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας μυρία ἔθνη καὶ λαοὺς (20) κατὰ τε πόλεις καὶ χώρας καὶ ἀγροὺς πάρεστιν ἡμῖν ὁφθαλμοῖς ὁρᾶν σπεύδοντα κατὰ τὸ αὐτὸ, καὶ συντρέχοντα ἐπὶ τὴν κατὰ θεὸν μάθησιν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας· οἷς ἀγαπητὸν δύνασθαι ἔξαρκεῖν τοὺς διδασκάλους καὶ κήρυκας τοῦ τῆς θεοσεβείας λόγου, πάντων ἀπολελυμένους τῶν τοῦ βίου δεσμῶν καὶ τῶν πολυμερῶν φροντίδων. 15. μάλιστα δ' οὖν τοῦτοις ἀναγκαίως ταυτὶν διὰ τὴν περὶ τὰ κρεῖττω σχολὴν ἢ τῶν γάμων ἀναχώρησις σπουδάζεται, ἅτε περὶ τὴν ἐνθεον καὶ ἄσαρκον παιδοποιίαν ἀσχολούμενοις, οὐχ ἐνὸς οὐδὲ δυεῖν παίδων, ἀλλ' ἀθρόως μυρίου πλήθους τὴν παιδοτροφίαν, καὶ τὴν κατὰ θεὸν παίδευσιν, τῆς τε ἄλλης ἀγωγῆς τοῦ βίου τὴν ἐπιμέλειαν ἀναθεδεγμένοις. 16. ἐπὶ ταῦτοις ἅπασιν εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάξοι τοὺς τῶν παλαιῶν βίους, περὶ ὧν τὸν λόγον ποιούμεθα, γνοίη ἂν αὐτοὺς ἐν ἀρχαῖς (22) μὲν τῆς ἡλικίας παιδοποιουμένους, θάπτον δὲ ἀνασχόντας καὶ ἀποπεπαιυμένους. γέγραπται γὰρ ὅτι εὐηρέστησεν Ἐνώχ τῷ θεῷ μετὰ τὸ γεννηθῆαι τὸν Μαθουσαλά· ἀκριβῶς οὕτω τῆς γραφῆς μετὰ τὴν τοῦ παιδὸς γέννησιν εὐηρεστηκέναι τῷ θεῷ τὸν δηλούμενον ἱστοροῦσης, καὶ οὐκέτι ἐξ ἐκείνου παιδας αὐτῷ γενέσθαι μαρτυροῦσης. 17. καὶ Νῶε δὲ ἀνθρώ-

28 Gen. 5, 22.

προς δίκαιος μετὰ τὴν τῶν παίδων γένεσιν μόνος δι-
 τοῖς οἰκείοις ἐν τῇ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων φθορᾷ δια-
 σωθεὶς, πλείστοις μετὰ ταῦτα ἐπιβιούς ἔτεσιν, οὐδὲ
 μῶς εἰσάγεται παῖδας κτησάμενος. λέγεται δὲ καὶ
 Ἰσαὰκ ἐκ μιᾶς γαμετῆς διδύμου γονῆς πατὴρ γε-
 νῶς μέχρι τούτου στήσαι τὴν πρὸς γαμετὴν ὁρ-
 λίαν. καὶ ὁ Ἰωσήφ, καὶ ταῦτα παρ' Αἰγυπτίοις
 διατριβὰς πεποιημένος, οὐ πλείω δύο παίδων
 τέσση πατὴρ, μίαν τὴν τούτων μητέρα ἀγόμειν.
 18. καὶ αὐτός γε Μωσῆς ὃς τε τούτου ἀδελφὸς Ἄαρ-
 ον πρὸ μὲν τῆς τοῦ θεοῦ ἐπιφανείας ἱστοροῦνται παῖ-
 πεποιημένοι, μετὰ δὲ τοὺς θεῖους χρησμούς οὐκ
 ἔστιν αὐτοῖς παῖδας εὗρεν γεγεννημένους. 19.
 χορὴ λέγειν περὶ Μελχισεδέκ' οὐ καθάπαξ οὐκ
 οὐ γένος, οὐ διαδοχὴ φέρεται, οὐδ' Ἰησοῦ τοῦ Ν-
 σέως διαδόχου, οὐδὲ πλείστων ἄλλων προφη-
 20. ζητουμένης δὲ τῆς κατὰ τὸν Ἀβραάμ καὶ Ἰακώ-
 παιδοποιίας, ἐν ἑτέροις τὸν λόγον σχολαίτερον
 δεδώκαμεν, ἐν οἷς περὶ τῆς τῶν πάλαι θεοφι-
 ἀνδρῶν πολυγαμίας τε καὶ πολυπαιδίας διειλήφα-
 ἔφ' ἃ καὶ νῦν τοὺς φιλομαθεῖς ἀναπέμπομεν, το-
 τον ἐπισημηνάμενοι, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς τῆς κα-
 διαθήκης νόμους οὐ πάμπαν ἀπηγόρευται τὰ
 παιδοποιίας, ἀλλὰ καὶ τούτω τὰ παραπλήσια
 πάλαι θεοφιλέσιν διατέτακται. χορῆναι γάρ
 σιν ὁ λόγος τὸν ἐπίσκοπον γερονέναι μιᾶς γυναι-
 ἀνδρα. 21. πλὴν ἀλλὰ τοῖς ἱερωμένοις καὶ περὶ
 τοῦ θεοῦ θεραπείαν ἀσχολουμένοις ἀνέχειν λοι-
 σφᾶς αὐτοὺς προσήκει τῆς γαμικῆς ὁμιλίας· ὅσοι
 μὴ τῆς τοσαύτης ἡξίωται ἱερουργίας, τούτοις ὁ

ος καθυφίησιν μονονουχί διαρρήδην ἅπασιν κη-
ύττων, ὅτι δὴ "τίμιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαν-
ος, πόρνοὺς δὲ καὶ μοιχοὺς κρινεῖ ὁ θεός." ταῦτα
ἐν οὖν εἰς τὴν πρώτην ἡμῖν εἰρησθῶ πρότασιν.

Χ. Περὶ δὲ τοῦ μὴ ζωοθυτεῖν ἡμᾶς τῷ ἐπὶ πάν- (34)
ων θεῷ, τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν ὧν δὴ φημέν
κατὰ ζῆλον θεοσεβείας τοῦτο πεποιηκότων, οὗτος ἐξ
ἡμῶν ἀποδοθεῖη ἂν ὁ λόγος. οὐχ ὥς παρ' Ἑλλήσιν (24)
νομίζετο καὶ τοῖς Ἑβραίων ἱεροῖς λόγοις ταῦτά δο-
εῖ περὶ τῆς τῶν πάλαι καὶ πρώτων ἀνδρῶν θερα-
τείας τοῦ θεοῦ. 2. οἱ μὲν ἔφασκαν μὴ θύειν τοὺς
εἰσποτέρους μηδὲν ὀτιοῦν τῶν ζώων, μηδὲ θυμιάν
τοῖς θεοῖς, ἀλλ' ἡλίῳ μὲν καὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν
ἱστοροῖς χλόην καὶ οἶονεῖ τινα τῆς γονίμου φύσεως
φυοῦν ταῖς χερσὶν ἀραμένονους πόαν τε καὶ φύλλα καὶ
λίξας κατακαίειν πυρὶ· πόρρω δὲ παρανομίας ἐλαύ-
νοντας τοὺς μετὰ ταῦτα ἀνθρώπους αἰμάξαι τοῖς
ζώων ζώων σφαγαῖς, εἶναι δὲ ταύτην ἀνόσιον καὶ
ἄδικον καὶ οὐδαμῶς θεῷ προσφιλεῖ θυσίαν· μηδὲν
ἄρ τῆς τῶν ἀνθρώπων λογικῆς ψυχῆς τὴν τῶν ἀλό-
γων διαφέρειν· διὸ καὶ φύονου δίκην ὑπέχειν ἄξιον
τοὺς ζωοθυτοῦντας ἔφασκον, ὥς τῆς αὐτῆς καὶ
μοίας ἐν τε ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῷ ἀλόγῳ ζῳῷ ψυχῆς
συπαρχούσης. 3. ἀλλ' ὁ μὲν τῶν Ἑλλήνων περὶ τῶν
παλαιῶν λόγος τοιούσδε τις ἦν· ὁ δὲ γε τῆς Ἑβραίων
γραφῆς οὐ τοιοῦτος. τοὺς γάρ τοι πρώτους εὐθύς
ἐνομένους ἀνθρώπους ἅμα τῇ πρώτῃ συστάσει τοῦ
θεοῦ θυσίαις ταῖς ἀπὸ ζώων τιμῆσαι τὸ θεῖον ἱστο-
εῖ. 4. λέγει δ' οὖν "καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας ἡνεγκε

² Hebr. 13, 4.
28 d.

11 Porphyg. ap. Euseb. Pr. Ev.
29 Gen. 4, 3.

Καὶν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς θυσίαν τῷ κυ-
καὶ Ἀβελ ἤνεγκε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτό-
των προβάτων αὐτοῦ. καὶ ἐπεῖθεν ὁ θεὸς ἐπὶ Ἰ-
καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ Καὶν καὶ τὰς
σίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν." Ὁ. ἔνθα δὴ ἐπιστ-
ὥς μᾶλλον ὁ ζῶοντις ἀπόδεκτος εἴρηται παρὰ
ἀπὸ γῆς προσαγαγόντα τῷ θεῷ τὴν θυσίαν.
Νῶε δὲ εὐθύς ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν τῶν κυ-
ρῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν πετεινῶν τῶν καθα-
ἀνήνεγκεν ὁλοκαρπώσεις ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον,
ὡσφράνθη κύριος ὁσμὴν εὐωδίας. ἀλλὰ καὶ Ἀβ-
θύσας ἀναγέγραπται, ὥστε κατὰ τὴν τῆς θείας
(35) φῆς μαρτυρίαν πρώτην ἀπάντων τὴν διὰ ζῴων
σίαν ἐπινενοῆσθαι τοῖς πάλαι θεοφιλέσι. 6. τοῦτο
τὸν λογισμὸν ἡγοῦμαι εἶναι οὐ τὸν τύχοντα,
ἀνθρωπίνως κεκινημένον, κατὰ θεῖαν δ' ἐπίπ-
ὑποβεβλημένον. ἐπειδὴ γὰρ ἐώρων, ἅτε τὸν τῶν
εὐσεβεῖς καὶ θεῷ προσωκειωμένοι θεῷ τε
ματι τὰς ψυχὰς πεφωτισμένοι, μεγάλης αὐτοῖς
πείας δεῖν εἰς ἀποκάθαρσιν τῶν θνητῶν πλημ-
μάτων, λύτρον τῆς αὐτῶν σωτηρίας τῷ καὶ ζῳῇ
ψυχῆς χορηγῶ προσοφείλεσθαι ἡγοῦντο. 7. ἐ-
μηδὲν κρεῖττον καὶ τιμιώτερον τῆς οἰκείας ψυχῆς
b διεροῦν ἔχοντες ἀντὶ ταύτης τέως τὴν διὰ τῶν
γων ζῴων προσῆγον θυσίαν, τῆς σφῶν ψυχῆς
ψυχα προσκομίζοντες· οὐδὲν κατὰ τοῦτο πλημ-
οὐδ' ἀδικεῖν ἡγούμενοι, ὅτι μηδὲ τῇ τῶν αἰ-
πων λογικῇ καὶ νοεῖᾳ δυνάμει παραπλησίαν
τὴν ψυχὴν τῶν ἀλόγων ἐπαιδεύοντο, οὐδ' αἰ-
αὐτὴν ἢ τὸ αἷμα αὐτῶν εἶναι μεμαθηκότες, καὶ
ἐν τῷ αἵματι ζωτικὴν δύναμιν, ὃ καὶ παρέχ-
τοὺς, ὥσπερ ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς ἀναφέροντας τ

8. τοῦτο δὲ αὐτὸ Μωσῆς λευκότερα που διασαφεῖ, λέγων "ψυχὴ πάσης σαρκὸς αἷμα αὐτοῦ ἐστὶ, καὶ ἐγὼ δέδωκα ὑμῖν τὸ αἷμα ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, ἐξιλάσκεσθαι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ὑμῶν· τὸ γὰρ αἷμα αὐτῶν ἀντὶ ψυχῆς ἐξιλάσεται. διὰ τοῦτο εἶρηκα τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, πᾶσα ψυχὴ ἐξ ὑμῶν οὐ φάγεται αἷμα."

9. Πρόσχευς γοῦν ἐπιμελῶς ἐν τούτοις ὅπως εἴρηται τὸ "ἐγὼ δέδωκα ὑμῖν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐξιλάσκεσθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, τὸ γὰρ αἷμα ἀντὶ τῆς ψυχῆς ἐξιλάσεται. σαφῶς γὰρ ἀντὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς τὸ τῶν σφαγιαζομένων ζώων αἷμά φησιν ἐξιλάσκεσθαι. τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ περὶ τῶν θυσιῶν νόμος ὑποβάλλει νοεῖν τῷ τεθεωρημένῳ ὡς σκοποῦντι. 10. πάντα γοῦν τὸν θύοντα τὰς 1261 χεῖρας ἐπιβάλλειν προστάττει τῇ κεφαλῇ τοῦ θυομένου, προσκομίζειν δὲ τὸ ζῶον τῷ ἱερεὶ τῆς κεφαλῆς ἐχόμενον, ὥσανεὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς τὸ ἱερεῖον προσφέροντα. λέγει δ' οὖν ἐφ' ἑκάστῳ "προσάξει αὐτὸ ἐναντι κυρίου, καὶ ἐπιθήσει τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ δώρου."

11. Καὶ οὕτως ἐφ' ἑκάστου τετήρηται θύματος, οὐδεμιᾶς θυσίας ἄλλως ἀναφερομένης. δι' ὧν ὁ λόγος παρίστησιν ὅτι ἡ ἀντίψυχα τῆς αὐτῶν ψυχῆς προσήγετο τὰ ξοοθυτούμενα· ὁ δὲ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ αἷμα τὴν ψυχὴν εἶναι διδάξας οὐδαμῶς λογικῆς (100) καὶ νοεράς οὐσίας ὁμοίως τοῖς ἀνθρώποις μετέχειν αὐτὰ παρίστησιν, εἶναι γὰρ αὐτῶν τὴν σύστασιν ἐξ ὕλης καὶ σωμάτων, τοῖς ἀπὸ γῆς βλαστήμασι καὶ

2 Levit. 17, 11.
EUSEBIUS III.

20 Levit. 3, 1.

φυτοῖς παραπλησίαν. ἐν δ' οὖν λόγῳ πάλιν ὁ
 σῆς φησι τὸν θεὸν εἰπεῖν "βλαστησάτω ἡ γῆ
 τάνην χόρτον, σπείρον σπέρμα καὶ ξύλον ἀρόπιον
 καὶ αὐτὴς παραπλησίως" ἔξαγαγέτω ἡ γῆ τετράδιον
 καὶ ἑρπετὰ καὶ θηρία τῆς γῆς κατὰ γένος." 13. ὡς
 ὁμοιογενῆ καὶ ὁμοφυῆ καὶ ὁμοούσια εἶναι ἡγεῖσθαι
 τοῖς ἀπὸ γῆς βλαστήμασι καὶ φυτοῖς τὰ ἄλλα,
 καὶ μηδαμῶς πλημμελεῖν τοὺς ζῳοθντούντας. εἰ
 ται γοῦν καὶ τῷ Νῶε ἔδεδῆται κρέα ὡς λάχανα ἀρόπια
 14. ἕως μὲν οὖν οὐδέπω τὸ κρεῖττον οὐδὲ τὸ μᾶλλον
 καὶ τίμιον καὶ θεοπρεπὲς σφάγιον παρῆν ἀνθρώποις,
 ταῖς διὰ ζώων θυσίαις λύτρα τῆς ἑαυτῶν
 καὶ ἀντίψυχα τῆς οἰκείας φύσεως προσηκόντως
 διδόναι χρῆν τῷ θεῷ, ὡς καὶ ἔπραττον οἱ πάλαι
 φιλεῖς, σεμνόν τι καὶ θεοφιλὲς καὶ μέγα ἱερὸν
 ἤξειν ποτὲ εἰς ἀνθρώπους τῷ θεῷ πνεύματι
 ληφότες, τὸ τοῦ παντὸς καθάρσιον κόσμου, οὗ καὶ
 σύμβολα τέως ἐπιτελεῖν αὐτοὺς προφήτας ὄντας.
 τὸ μέλλον ἔσεσθαι προτυπουμένους· ἐπειδὴ δὲ τὸ
 λειον παρῆν, τοῖς τῶν προφητῶν ἀκολουθῶς
 σμασι πέπαυτο τὰ πρῶτα καὶ λέλυτο παραχρῆμα
 τῆς τοῦ κρεῖττονος καὶ ἀληθοῦς ἱερουργίας. 15. οὗ
 δ' ἦν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, ἀνωθεν ἐκ παλαιῶν χρόνων
 ἤξειν εἰς ἀνθρώπους καὶ προβάτου δίκην ὑπὲρ
 τὸς τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους σφαγῆσθαι προ
 ρευόμενος. ἡ φησι περὶ αὐτοῦ Ἠσαΐας ὁ προ
 "ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς
 τίον τοῦ κείροντος ἄφρονος." 16. καὶ ἐπιλέγει
 τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὁδον

2 Gen. 1, 11.
 28 Es. 53, 4.

4 Gen. 9, 3.

27 Es.

καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν
 πληγῇ, καὶ ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ
 τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνο-
 μίας ἡμῶν, παιδεῖα εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μώ-
 λωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν, καὶ κύριος παρέδωκεν
 αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν. αὐτὸς γὰρ ἁμαρτίαν
 οὐκ ἐποίησεν, οὐδ' εὗρέθη δόλος ἐν τῷ σιόματι
 αὐτοῦ."

17. Τὰ ὅμοια τούτοις καὶ Ἰερειῖας ἕτερος
 Ἑβραίων προφήτης ἐπὶ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐπι-
 φωνεῖ, λέγων "ἐγὼ ὡς ἀρνίον ἄκακον ἀγόμενον τοῦ
 θύεσθαι."

Ἐπισφραγίζεται τὰς τούτων προρρήσεις Ἰωάν- (37)
 νης ὁ βαπτιστὴς ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπι-
 φανείας. Ἰδὼν γὰρ αὐτὸν, καὶ τοῖς παροῦσιν ἐπι-
 δείξας ὡς ἄρα αὐτὸς εἴη ὁ προφητευόμενος, ἐπεφώ-
 νησεν "ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν
 τοῦ κόσμου." 18. ὅτε τοίνυν κατὰ τὰς τῶν προφητῶν
 μαρτυρίας εὗρηται τὸ μέγα καὶ τίμιον λύτρον Ἰου-
 δαίων ὁμοῦ καὶ Ἑλλήνων, τὸ τοῦ παντός κόσμου κα-
 θάρσιον, τὸ πάντων ἀνθρώπων ἀντίψυχον, τὸ πά-
 σης κηλίδος καὶ ἁμαρτίας καθαρὸν ἱερεῖον, ὁ ἀμνὸς
 τοῦ θεοῦ, τὸ θεοφιλὲς καὶ ἄγνον πρόβατον, τὸ προ-
 φητευόμενον ἀρνίον, οὗ διὰ τῆς ἐνθέου καὶ μυστι-
 κῆς διδασκαλίας πάντες ἡμεῖς οἱ ἐξ ἔθνων τὴν ἄφε-
 σιν τῶν προτέρων ἁμαρτημάτων εὐράμεθα, διὸ καὶ (20)
 Ἰουδαίων οἱ εἰς αὐτὸν ἡλπιότες ἐλεύθεροι τῆς Μω-
 σέως ἀφίενται κατάρας, εἰκότως τὴν τούτου μνῆμην
 τοῦ τε σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος τὴν ὑπό-
 μνησιν ὁσημέραι ἐπιτελοῦντες, καὶ τῆς κρείττονος

ἢ κατὰ τοὺς παλαιοὺς θυσίας τε καὶ ἱερουργίᾳ
ἡξιωμένοι, οὐκέθ' ὅσιον ἡγοῦμεθα καταπίπτειν ἐ
τὰ πρῶτα καὶ ἀσθενῇ στοιχεῖα, σύμβολα καὶ εἰκόνας
ἀλλ' οὐκ αὐτὴν ἀλήθειαν περιέχοντα. 19. εἰκότως
καὶ αὐτῶν Ἰουδαίων οἱ εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ
καταπεφευγότες, εἰ μηκέτι τῶν Μωσέως ἐπιστο
φοῖντο παραγγελμάτων, κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην
βιοῦντες τῆς ὑπὸ Μωσέως ὀρισμένης ἐκτὸς ἁ
κατάρας, ἅτε δὴ ἁμνοῦ τοῦ Θεοῦ οὐ μόνον τὴν ἁμαρ
τίαν τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ παραβάσει τοῦ
Μωσέως ἐντολῶν κατάραν εἰς αὐτὸν ἀνειληφό
ν γεγενεαι οὖν ὁ ἁμνὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἁμαρτία καὶ ἁ
τάραν· ἁμαρτία μὲν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτωλῶν τοῦ
σμου, κατάραν δ' ὑπὲρ τῶν μὴ ἔμμενόντων πᾶσι
ἐγγεγραμμένοις ἐν τῷ Μωσέως νόμῳ." 20. διὸ φησὶ
ὁ ἀπόστολος "Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς
τάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάραν,"
"τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν
ἐποίησε."

21. Τί γὰρ οὐκ ἔμελλε γίνεσθαι τὸ τοῦ κόσμου
καθάρσιον, τὸ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀντίψυχον, ὃ δὴ
ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀρνίον
μενον τοῦ θύεσθαι, ταῦτά τε πάντα ὑπὲρ ἡμῶν
δι' ἡμᾶς; ὅθεν οἱ μὲν παλαιοὶ καὶ θεοφιλεῖς
(38) εἰκότως ἀπουσία τῶν κρείττωνων τοῖς συμβ
προσανεῖχον, ὡς καὶ τοῦτο αὐτὸ ὁ σωτὴρ ἡμῶν
δάσκει λέγων "πολλοὶ προσφῆται καὶ δίκαιοι ἐ
μησαν ἰδεῖν ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδοι
ἀκοῦσαι ἃ ὑμεῖς ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν." 22
δὲ τὰ ἀληθῆ καὶ τῶν εἰκόνων τὰ ἀρχέτυπα δ

νοστηριώδους οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ παρειληφότες
 ὑκέτι τῶν παλαιῶν δεησόμεθα. 23. μόνος δ' οὖν
 αὐτὸς τῶν πώποτε λόγος ὢν Θεοῦ, προκόσμιος καὶ
 ἰσχυρεὺς πάσης νοερᾶς καὶ λογικῆς κτίσεως, του
 ἡμῖν ὁμοιοπαθῇ, οἷα πρόβατον καὶ ἄμνον, ἐκ τῆς ἀν-
 θρώπων ἀφορίσας ἀγέλης, τούτῳ τε ἐπιγράψας τὰς
 πάντων ἡμῶν ἁμαρτίας, καὶ τὴν κατάραν γε αὐτῷ
 τὴν ἐν τῷ Μωσέως νόμῳ προστετιμημένην περιά-
 ψας, ὅτι δὴ Μωσέως ἀνειπόντος "ἐπικατάρατος πᾶς
 ὁ κρεμᾶμενος ἐπὶ ξύλου," τοῦτο πέπονθεν αὐτὸς δι'
 ἡμᾶς γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· καὶ δὴ καὶ
 ἁμαρτίαν αὐτὸν δι' ἡμᾶς ποιήσας. 24. ἐπεὶ τὸν μὴ
 γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησε, πάσας
 τε αὐτῷ δι' ἡμᾶς τὰς ἡμῖν ἐπηρητημένας τιμωρίας
 ἐπιθείς, δεσμὰ καὶ ἀτιμίας καὶ ὕβρεις μάστιγας τε
 καὶ ἐκτόπους πληγὰς, καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὸ τῆς καταράς
 τρόπαιον. 25. μετὰ δὴ πάντα οἷόν τι θαυμάσιον θῦμα
 καὶ σφάγιον ἐξαίρετον τῷ πατρὶ καλλιερησάμενος ὑπὲρ
 τῆς ἀπάντων ἡμῶν ἀνήνεγκε σωτηρίας, μνήμην καὶ
 ἡμῖν παραδοὺς ἀντὶ θυσίας τῷ Θεῷ διηνεκῶς προσ-
 φέρειν. 26. τοῦτο καὶ προφητῶν ὁ θαυμάσιος Δα-
 βὶδ θείῳ πνεύματι τὸ μέλλον προλαβὼν ἐθέσπισεν
 ἡμῶν "ὑπομένων ὑπέμεινα τὸν κύριον, καὶ προσέσχεν
 μοι, καὶ εἰσήκουσε τῆς δεήσεώς μου, καὶ ἀνήνεγκέ
 με ἐκ λάκκου ταλαιπωρίας, καὶ ἀπὸ πηλοῦ ἰλύος. καὶ
 ἔστησεν ἐπὶ πέτρᾳ τοὺς πόδας μου, κατεύθυνεν
 τὰ διαβήματά μου. καὶ ἐνέβαλεν εἰς τὸ στόμα
 μου ἄσμα καινόν, ὕμνον τῷ Θεῷ ἡμῶν." 27. καὶ
 τὸ καινὸν ἄσμα τυγχάνει διασαφεί λέγων ἐξῆς
 θυσίαν καὶ προσφοράν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ

9 Gal. 3, 13.

13 2. Cor. 5, 21.

23 Ps. 40.

κατηρτίσω μοι. ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἀμ-
τίας οὐκ ἠγνόκησας. τότε εἶπον, ἰδοὺ ἤκω,
κεφαλίδι βιβλίου γέγραπται περὶ ἐμοῦ, τοῦ ποι-
ῶντος ὁ θεὸς, τὸ θέλημά σου ἐβουλήθην.” καὶ ἐπὶ τῇ
[27] “εὐαγγελισάμην δικαιοσύνην ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλῃ.

28. Ἄντικρυς ἀντὶ τῶν πάλαι θυσιῶν καὶ ὁ-
καυτωμάτων τὴν ἑνσαρκον τοῦ Χριστοῦ παρου-
[39] καὶ τὸ καταρτισθὲν αὐτοῦ σῶμα προσενηρέχθαι
θεῷ διδάξας, τοῦτό τε αὐτὸ τῇ αὐτοῦ ἐκκλη-
σίᾳ εὐαγγελίζεται, ὥς ἂν μέγα μυστήριον ἐν κεφα-
λίδι βιβλίου τῇ προφητικῇ φωνῇ προαναπεφωνημέ-
νους τούτου δῆτα τοῦ θύματος τὴν μνήμην ἐπὶ τρα-
πέζῃ ἐκτελεῖν διὰ συμβόλων τοῦ τε σώματος αὐτοῦ
τοῦ σωτηρίου αἵματος κατὰ θεσμούς τῆς καινῆς
θήκης παρεληφότες, πάλιν ὑπὸ τοῦ προφήτου
βιβλὶδι παιδευόμεθα λέγειν “ἡτοίμασας ἐνώπιόν
τραπέζαν, ἐξ ἐναντίας τῶν θλιβόντων με· ἐλίπτε
ἐν ἐλάτῳ τὴν κεφαλὴν μου, καὶ τὸ ποτήριόν σου
θύσκον με ὡς κράτιστον.”

29. Διαρρήδην γοῦν ἐν τούτοις καὶ τὸ μυσ-
τηριάζεται χρίσμα, καὶ τὰ σεμνὰ τῆς Χριστοῦ
πέξεως θύματα, δι’ ὧν καλλιερροῦντες τὰς ἀνά-
καὶ λογικὰς αὐτῷ τε προσηγεῖς θυσίας διὰ τοῦ
βιβλίου τῷ ἐπὶ πάντων προσφέρειν θεῷ διὰ τοῦ
των ἀνωτάτου ἀρχιερέως αὐτοῦ δεδιδάγμεθα. 30.
δὲ αὐτὸ καὶ ὁ μέγας προφήτης Ἡσαΐας θανα-
τῷ θεῷ πνεύματι προέγνω τε καὶ προανεφώ-
[3] λέγει δ’ οὖν ὡς καὶ αὐτὸς “κύριε ὁ θεός
δοξάσω σε, ὑμνήσω τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐποίησας
μαστὰ πράγματα. 31. καὶ τίνα ταῦτα ὡς ἡ

θαυμάσια διασαφεί, λέγων ἐξῆς "ποιήσῃ κύριος Σα-
 βαὼθ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. πίονται εὐφροσύνην, πίονται
 ἰνόν, χοῖσονται μύρον. παράδος ταῦτα πάντα τοῖς
 ἔθνεσιν· ἡ γὰρ βουλή αὕτη ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη.

32. Τοιαῦτά τινα ἦν καὶ τὰ Ἰσαίου θαυμάσια,
 ὑψιδίας ἀγαθῆς καὶ μύρον χοῖσιν οὐ τῷ Ἰσραὴλ,
 ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπαγγελλλόμενα· ὅθεν εἰκό-
 ῳς παρὰ τὴν τοῦ μύρου χοῖσιν καὶ τῆς Χριστιανῶν
 ἐξιώθησαν προσηγορίας. ἀλλὰ καὶ οἶνον τοῖς ἔθνε-
 σιν εὐφροσύνην θεσπίζει, τὸ τῆς καινῆς τοῦ Χρι-
 στοῦ διαθήκης μυστήριον αἰνιττόμενος, ὃ παρὰ πᾶσι
 τοῖς ἔθνεσιν ἐναργῶς κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν ἐκτε-
 λείται. 33. ταύτας δὲ πάλιν τὰς ἀσωμάτων καὶ νοερὰς
 θυσίας τὰ προφητικά κηρύττει λόγια, ὧδέ πη περι-
 χοντα "θῦσον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπό-
 ρος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχὰς σου, καὶ ἐπικάλεσαί με ἐν
 μέρα θλίψεως, καὶ ἐξελοῦμαι σε, καὶ δοξάσεις με."
 34. καὶ πάλιν "ἐπαρσις τῶν χειρῶν μου θυσία ἐσπε-
 ρινή." καὶ αὐτίς "θυσία τῷ θεῷ πνεῦμα συντε-
 ριμμένον."

35. Πάντα δὲ οὖν ταῦτα ἐξ αἰῶνος τεθεσπισμένα
 καὶ τῆς εὐαγγελικῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκα-
 λας κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν πρὸς ἀπάντων τῶν (40)
 ἡμῶν ἐκτελεῖται, ἀληθείας ἐπιμαρτυρούσης τῇ προ-
 φητικῇ φωνῇ, δι' ἧς, τὰς κατὰ Μωσέα θυσίας ὁ
 κύριος παραιτησάμενος, τὸ μέλλον ἔσεσθαι καθ' ἡμᾶς
 τοὺς θεσπίζει λέγων "διὸ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου
 ἐλ μέχρ' ὅτι δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδόξασται ἐν τοῖς

1 Es. 25, 6.
 Ps. 51, 17.

18 Ps. 50, 14.
 28 Mal. 1, 11.

19 Ps. 141, 2.

ἐθνεσι. καὶ ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγει
τῷ ὃν ἡμῶν καὶ θυσία καθαρά."

36. Θύομεν δὴτα τοιγαροῦν τῷ ἐπὶ πάντων θ
θυσίαν αἰνέσεως· θύομεν τὸ ἐνθεον καὶ σεμνὸν
ἱεροπρεπὲς θῦμα· θύομεν καινῶς κατὰ τὴν καιν
διαθήκην τὴν καθαρὰν θυσίαν. θυσία δὲ τῷ
πνεῦμα συντετριμμένον εἴρηται. "καρδίαν
συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ θεὸς οὐκ
δενώσκει." 37. καὶ δὴ καὶ θυμιῶμεν τὸ προφητικὸν
μίαμα, ἐν παντὶ τόπῳ προσκομίζοντες αὐτῷ τὸν
ὡδὴ καρπὸν τῆς παναρέτου θεολογίας, διὰ τῶν
αὐτὸν εὐχῶν ἀναφέροντες. τοῦτό τοι καὶ ἄλλος
δάσκει προφήτης, ὁ φήσας, "γενήθῃτω ἡ προσ
μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου." 38. οὐκοῦν
θύομεν καὶ θυμιῶμεν· τοτὲ μὲν τὴν μνήμην
μεγάλου θύματος κατὰ τὰ πρὸς αὐτοῦ παραδοθ
μυστήρια ἐπιτελοῦντες, καὶ τὴν ὑπὲρ σωτηρίας
ευχαριστίαν δι' εὐσεβῶν ὕμνων τε καὶ εὐχῶν
θεῷ προσκομίζοντες, τοτὲ δὲ σφᾶς αὐτοὺς ὅλῳ
θεορῶντες αὐτῷ, καὶ τῷ γε ἀρχιερεῖ αὐτοῦ
αὐτῷ σώματι καὶ ψυχῇ ἀνακείμενοι. 39. διὸ
μὲν αἰσχροπυρίας τὸ σῶμα ἄχραντον καὶ ἁμ
αὐτῷ φυλάττειν ἀσχοῦμεν, παντὸς δὲ πάθους
κηλίδος ἀπάσης τῆς ἀπὸ κακίας κεκαθαυμένη
διάνοιαν αὐτῷ προσκομίζομεν, λογισμοῖς τε ἀ
τοῖς καὶ ἀπλάστῳ διαθέσει, δόγμασί τε ἀλη
εὐσεβοῦμεν αὐτόν. ἀρεστά γὰρ αὐτῷ ταῦτα
μᾶλλον ἢ θυσιῶν πληθὺς αἵματι καὶ καπνῷ κα
σαις ἐπιτελουμένων πεπαιδευμένα.

7 Ps. 50, 17.

13 Ps. 140, 2.

BIBAIION ΔΕΤΤΕΡΟΝ.

(13)

Τὸν διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας ἔπασιν
ἀνθρώποι· προβεβλημένον τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας
τρόπον καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πολιτείαν διελθὼν ἐν τῷ
πρὸ τούτου συγγράμματι παραστήσας τε καὶ, ὡς
οἶμαι, πείσας, ὅτι μηδὲ βουλομένοις δυνατόν ἦν
πᾶσι τοῖς ἐθνεσι κατὰ τὰ Ἰουδαίων νόμιμα ξῆν, αὐ
θις ἐπὶ τοῦ παρόντος ἄνωθεν ἐπαναλαβὼν τὸν λό
γον ἐπένειμι ἐπὶ τὰς ἐκ τῶν προφητικῶν φωνῶν
μαρτυρίας, πρὸς τοὺς ἡμῶν καθηγόρους τῶν ἐκ πε
ριτομῆς δαψιλεστέραν τὴν ἀπόκρισιν ποιησόμενος,
ἐπὶ μηδαμῶς ἡμῖν μετεῖναι ἔφασαν τῶν παρ' αὐ
τοῖς ἀναγράφτων ἐπαγγελιῶν· αὐτῶν γὰρ καὶ τοὺς
προφήτας γεγονέναι, αὐτοῖς καὶ τὸν Χριστὸν, ὃν δὴ
ὅλον αὐτοῖς ἀποκαλεῖν σωτήρα καὶ λυτρωτήν, κη
ρύττεσθαι, αὐτοῖς καὶ τὰς ἀναγράφτους ὑποσχέσεις
προσδοκᾶν ἀποδοθήσεσθαι· ἡμᾶς δὲ περιστοὺς τοῦ
των ὑπάρχειν, οἷα τὸ γένος ἄλλοφύλους ὄντας, οἷς
ἐπὶ χεῖριστα διὰ πασῶν τῶν προφητειῶν θεσπίζεσθαι.
πρὸς δὲ οὖν ταῦτα, φέρε, ἐξ αὐτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς
προφητικῶν βίβλων τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀπάντησιν
ποιησώμεθα. τὸ μὲν οὖν παρ' αὐτοῖς ἐπηγγέλλεται
ὅτι Χριστὸν τῷ θεῷ, καὶ τὴν ἀφίξιν αὐτοῦ λυ
τήν, ὁμολογουμένως διὰ πάσης αὐτῶν γραφῆς
προδήλως τούτου παρισταμένον· τοῦ γε μὴν ἀπο
κρίσειν τὰ ἐθνη τῶν ἐπὶ τῷ Χριστῷ προσδοκωμένων
ἡμῶν, ὡς ἂν μόνῳ τῷ Ἰσραὴλ, οὐχὶ δὲ καὶ τοῖς
ἐθνεσι ἐπηγγελέμενων, οὐκέτι δίκαιον αὐτοῖς συγ
γεῖν παρὰ τὴν τῶν θείων γραφῶν τοῦτο φάσκουσι
μαρτυρίαν.

(14) 1. Πρωτον οὖν, ἐπειδήπερ αὐτοὶ τὰς ὑπὲρ
 τῶν χρηστοτέρων φωνὰς ἀναλέγεσθαι εἰώθασιν
 ταύτας διὰ στόματος ἀπομνημονεύειν, ἀντιπαρα-
 μεν αὐτοῖς τὰς περὶ τῶν ἐθνῶν ἐξ αὐτῶν τῶν προ-
 φητειῶν ἀποδείξεις, παριστώσας ὡς ἄρα μυρία ὅσα
 προορήσεις ἀγαθὰ καὶ σωτήρια πᾶσι τοῖς ἐθνε-
 σι εἰσπίθουσι, καὶ ὡς οὐδ' ἄλλως ἐφασκον ἀποτελεσ-
 σασθαι τὰ ἐπηγγελμένα τοῖς ἐθνεσιν ἢ διὰ μόνον
 τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. 2. στήσαντες δὲ ἐν τῷ
 τὸν λόγον, ἀποδεδειχότες ἂν εἴημεν ὡς οὐ μόνον
 ἐκείνοις φάναι χρῆν ἢ ἡμῖν τὴν ἐπὶ τὸν Χρισ-
 τὸν θεοῦ προσδοκίαν ἀρμότειν. Ἰσορρόπου δὲ
 δαίσι καὶ Ἑλλήσει τῆς τῶν ἐπηγγελμένων ἐλπί-
 ἀποδειχθείσης, ὡς κατὰ τοῦτο μηδὲν τῶν ἐκ προ-
 τομῆς λείπεσθαι τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν διὰ Χρισ-
 σωθησομένους, ἐκ περιουσίας ἐξῆς ἐλέγξομεν
 ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ καὶ τῇ τῶν ἐθνῶν
 κλήσει ἀπόπτωσιν παντελῇ καὶ ἀποβολῇ τοῦ
 τὸς Ἰουδαίων ἐθνους τὰ θεῖα προαναφώνει
 βραχέσι μόνοις αὐτῶν καὶ ἀριθμῷ ληπτοῖς τὰ
 σιότερα θεσπίζοντα, καὶ ὡς ἀλώσεται αὐτῶν ἡ
 λυσι αὐτῷ ἱερῷ, πάντα τε τὰ σεμνὰ καθαιρεθήσονται
 δηλοῦντα, ἃ καὶ ἔργοις πέφηνε δεδηλωμένα. 3.
 δ' ὑφ' ἐν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐπὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ
 [30] ρουσίας λύτρωσιν κακῶν τῷ Ἰσραὴλ καὶ ἀν-
 ἀπόλανσιν, ἔμπαλιν τε στέγησιν ἀγαθῶν καὶ
 πτωσιν τῆς τοῦ θεοῦ εὐσεβείας θεσπίζουσιν ὅτι
 λόγοι κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν διευκρινή-
 τέως δὲ ἐπίωμεν ἐπὶ τὸ πρῶτον, ὀλίγα τινὰ εἰς
 δεῖξιν τῶν εἰρημένων ἀπὸ μυρίων ὅσων προφη-
 ἀναλεξάμενοι. 4. ἐπεὶ τοίνυν αὐτοὶ τὰς περὶ
 τῶν χρηστοτέρων προφητείας προβάλλεσθαι

εἰώθασιν, ὡς ἂν αὐτοῖς μόνοις ὑπεσχημένων τῶν
 προὑπηρημένων, ὧρα καὶ ἡμᾶς ἀντιπαραγαγεῖν καὶ
 ἀντιθεῖναι αὐτοῖς τὰς περὶ τῶν ἐθνῶν ἐπαγγελίας,
 ὥδὲ πως παρὰ τοῖς αὐτῶν προφήταις φερομένης.

α. Ἀπὸ τῆς Γενέσεως.

ὡς εὐλογηθήσονται τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἐπὶ τῷ ὁμοίῳ τρόπῳ
 τῆς τοῦ Ἀβραάμ προσηγορίας. (15)

5. "Ὁ δὲ κύριος εἶπεν, οὐ μὴ κρύψω ἐγὼ ἀπὸ
 Ἀβραάμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ ποιῶ. Ἀβραάμ γι-
 νόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ καὶ ἐνευλο-
 γηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς."
 Κρύψιον καὶ λεληθὸς τοὺς πολλοὺς μυστήριον
 ἢ κρύψειν φησὶν ὁ χρησμός, ἀποκαλύψει δὲ τῷ
 εὐλογίας. τοῦτο δὲ ἦν τὸ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν ἀπάν-
 α. ἔθνη κατὰ τοὺς τοῦ Ἀβραάμ χρόνους ἀφάρτω
 λάνη δεισιδαιμονίας κεκρατῆσθαι, νυνὶ δὲ τοῦτο
 ἡμᾶς ἀναπέφονται, ὅτι διὰ τῆς τοῦ σωτήρος
 εὐαγγελικῆς διδασκαλίας τὸν αὐτὸν τῷ
 Ἀβραάμ θεοσεβοῦντα τρόπον τῆς ἰσῆς αὐτῷ μετέχει
 εὐλογίας. 6. ὅτι δ' οὐχ οἷόν τε ἡν κατὰ τὴν Μωσέως
 ἐπιταγὴν πολιτεύεσθαι πάντα τὰ ἔθνη πληρέστατα
 τῷ πρὸ τούτου συγγράμματι διεληφάμεν, ὡς
 μὴ τις ὑπολάβοι περὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις
 προσηλῶτων εἰρησθαι τὸ λόγιον. 7. ἐν ταύτῳ δὲ
 ὡν τῶν ἐθνῶν τοῖς διὰ Χριστοῦ ἐξ ἀπάν-
 σπισθεῖσα περὶ πάντων τῶν ἐθνῶν εὐλογία, τοὺς
 λομαθεῖς ἐπ' ἐκεῖνα καὶ νῦν ἀναπέμψομεν.

β'. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

Ὡς εὐλογηθήσονται πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ἐπὶ τῷ πρωτογεννῶντι υἱῷ σου, ἵνα ἡσυχάσῃς ἐν διαδοχῇ τοῦ Ἰσαὰκ σπέρματι.

8. Ὁ δὲ κύριος τῷ Ἰσαὰκ χρηματίζων μεθ' αὐτοῦ καὶ ταῦτά φησιν "καὶ στήσω τὸν ὄρκον μου Ἀβραάμ τῷ πατρί σου, καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τὰ ἀστέραις τοῦ οὐρανοῦ· καὶ δώσω τῷ σπέρματί σου τὴν γῆν ταύτην, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς."

9. Ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ ἐκ σπέρματος Ἰσαὰκ γέγονε τὸ κατὰ σάρκα ἐν ᾧ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς εὐλογεῖται, μαθόντες ἀπὸ αὐτοῦ τὸν τῶν ὅλων θεόν, καὶ παιδευθέντες ἀπὸ αὐτοῦ τοὺς θεοφιλεῖς ἄνδρας εὐλογεῖν. διὸ ἀνευλογεῖται τῆς ἰσῆς τοῖς ὑπ' αὐτῶν εὐλογουμένοις ἀπολαύοντα εὐλογίας, κατὰ τὸν φήσαντα τοῦ πρὸς τὸν Ἀβραάμ λόγον "οἱ εὐλογοῦντές σε ἐν τῇ γῇ ταύτῃ."

(46)

γ'. Ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

Περὶ πλείστον ἔθνων καὶ συναγωγῶν ἔθνων τῶν συστησομένων, καίτοι μόνον τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους προεληλυθότος.

10. Εἶπεν δὲ αὐτῷ ὁ θεὸς, δῆλον δὲ ὅτι τὸ κατὰ σάρκα, "ἐγὼ κύριος ὁ θεός, ἀνέξανου καὶ πληθύνου ἐν τῇ γῇ, καὶ συναγαγαὶ ἔθνων ἐκ σοῦ ἔσονται."

11. Κατὰ μὲν τὸ προφανές ἐν ἔθνος μόνον Ἰουδαίων ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ συνέστη. πῶς οὖν θεοὶ ἂν πληθυντικῶς λέγων ὁ χρησμός; ἐπεὶ ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ ἐκ σπέρματος Ἰακώβ γενόμενος ἐκ τῆς συναγωγῆς ἔθνων διὰ τῆς εὐαγγελικῆς

υπεκρότησεν διδασκαλίας, εικότως εἰς αὐτὸν καὶ δι'
 οὗ τοῦ τὰ τῆς προφητείας τέλους τετύχηκεν ἤδη πρό- [31]
 ρον, καὶ εἰσαυθις ἔτι μᾶλλον τεύξεται.

δ' Ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου.

Δήλωσις τῆς κατὰ θεὸν εὐφροσύνης τῶν ἔθνων.

12. "Εὐφράνθητε οὐρανοὶ ἅμα αὐτῷ, καὶ προσ-
 κυνῶσάτωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ θεοῦ. εὐφράνθητε
 ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐ-
 τοὺς πάντες ἄγγελοι θεοῦ." ἀντὶ δὲ τοῦ "εὐφράν-
 ητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ" ὁ Ἀκύλας "ἐνοπή-
 ατε" φησὶν "ἔθνη λαὸς αὐτοῦ." καὶ Θεοδοτίων
 ἀγαλλιᾶσθε ἔθνη λαὸς αὐτοῦ."

ε'. Ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ κα'.

ὅς τῶν περάτων τῆς γῆς καὶ τῶν ἔθνων ἀπάντων ἐπιστροφῇ
 γαίται πρὸς τὸν θεόν, γενεὰ τε ἡ ἡξουσα, καὶ λαὸς ὁ τεχνησό-
 μενος τὴν αὐτοῦ δικαιοσύνην παραλήψεται.

13. "Μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς
 ὄριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσου-
 ν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἔθνων· ὅτι
 ὁ κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἔθνων."
 καὶ ἔξῃς ἐπιλέγει. "ἀναγγελήσεται τῷ κυρίῳ γενεὰ
 ἔρχομένη, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ
 τῷ τῷ τεχνησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ κύριος." σαφῆ
 αὐτὰ, οὐδ' ἐρμηνείας δεόμενα.

ς'. Ἀπὸ τοῦ ψαλμοῦ μς'.

σεβείας ὁμοῦ καὶ σωφροσύνης ἀπαγγελία τοῖς ἔθνεσι, καὶ
 θεοῦ βασιλεία ἐπὶ τὰ ἔθνη.

15. "Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλά-

6 Deut. 32, 43.

17 Ps. 21, 27.

28 Ps. 46, 1.

ξάτε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιᾶσεως· ὅτι κύριος ἰσχυ-
 στος, φοβερός, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν.
 (47) 16. καὶ ἐξῆς ἐπιλέγει· ὅτι βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς
 θεὸς, ψάλατε συνετῶς. ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ
 ἔθνη, ὁ θεὸς κἀθίηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ.
 χοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ Ἀβραάμ
 καὶ ταῦτα σαφῇ καὶ οὐδ' ἐρμηνείας δεόμενα.

ξ'. Παλμοῦ πέ'.

Δήλωσις εὐσεβείας τῶν ἔθνων.

17. "Οὐκ ἔστιν ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, κύριε, οὐκ ἔστιν κατὰ τὰ ἔργα σου. πάντα τὰ ἔθνη
 ἐποίησας ἥξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, κύριε.
 καὶ δοξάσουσι τὸ ὄνομά σου, ὅτι μέγας ὁ θεὸς ὁ μόνος."
 καὶ ποιῶν θαυμάσια, σὺ εἶ ὁ θεὸς ὁ μόνος."
 καὶ ταῦτα σαφῇ.

η'. Παλμοῦ ιε'.

Δήλωσις πάντων τῶν ἔθνων εὐσεβείας καὶ ἁσματος
 καὶ βασιλείας θεοῦ, καὶ αἰκονμένης κατόρθωσης.

18. "Αἰσατε τῷ κυρίῳ ἅσμα καινόν, ἅσμα τῷ κυρίῳ
 κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. ἄσατε τῷ κυρίῳ, εὐλογήσατε τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ, εὐαγγελίσασθε ἡμέρας τὸ σωτήριον
 αὐτοῦ· ἀναγγέλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν
 αὐτοῦ ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ. ὅτι
 κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα, φοβερός ἐστιν ὁ θεὸς
 τας τοὺς θεοὺς." 19. καὶ ἐπιλέγει· ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ
 ὁνόματι αὐτοῦ." καὶ ἐξῆς· εἰπατε ἐν τοῖς ἔθνεσι
 ὁ κύριος ἐβασίλευσεν. καὶ γὰρ κατώρθωσεν τὴν
 κοινὴν, ἥτις οὐ σαλευθήσεται." καὶ ταῦτα

θ'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Πάντων τῶν ἔθνων, καὶ τῶν παρὰ πάντας δεισιδαιμονεστάτων
 ἀγγέλων, τοῦ μόνου καὶ ἀληθοῦς θεοῦ καὶ τῆς κατὰ τὸν
 θεῖον νόμον πνευματικῆς λατρείας τε καὶ ἐορτῆς ἐπὶ γένεσιν. d

20. "Καὶ ἔσται, ὅσοι ἂν καταλειφθῶσιν ἐκ πάν-
 των τῶν ἔθνων τῶν ἐλθόντων ἐπὶ Ἰερουσαλήμ, καὶ
 ἀναβήσονται κατ' ἐνιαυτὸν τοῦ προσκυνῆσαι τῷ βα-
 σίλει κυρίῳ παντοκράτορι, καὶ τοῦ ἐορτάζειν τὴν
 ἐορτὴν τῆς σκηνοπηγίας. καὶ ἔσται, ὅσοι ἂν μὴ ἀνα-
 βῶσιν ἐκ πάσης τῆς φυλῆς τῆς γῆς εἰς Ἰερουσαλήμ,
 ὅσοι ἐκείνοις προστεθήσονται. 21. ἐὰν δὲ φυλὴ
 ἢ γένος μὴ ἀναβῇ, μηδὲ ἔλθῃ, καὶ ἐπὶ τοὺς
 ἄνθρωποις, ἢν πατάξει κύριος πάντα τὰ ἔθνη,
 οὐκ ἔσται ἡ ἐορτὴ τῆς σκηνοπηγίας, αὕτη ἔσται ἡ ἁμαρτία
 Ἰερουσαλὴμ καὶ ἡ ἁμαρτία τῶν ἔθνων, ὅσα ἂν μὴ ἀναβῇ
 τοῦ ἐορτάσαι τὴν ἐορτὴν τῆς σκηνοπηγίας, καὶ ἡ
 ἁμαρτία πάντων τῶν ἔθνων, ὅσα ἂν μὴ ἀναβῇ τοῦ
 ἐορτάσαι τὴν ἐορτὴν τῆς σκηνοπηγίας." 22. σαφῶς
 καὶ ταῦτα κλησὶν ἀπάντων τῶν ἔθνων περιέχει, κατὰ
 τὴν μόνην θεωρουμένων τῶν περὶ τῆς Ἰερου-
 σαλὴμ καὶ τῆς σκηνοπηγίας εἰρημένων, ἃ καὶ κατὰ
 τὸν τῆς προσηκούσης τεύξεται ἐρμηνείας.

ι'. Ἀπὸ τοῦ Ἰσαίου.

Δήλωσις τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς καὶ τῆς τῶν ἔθνων
 κλήσεως.

23. "Τοῦτο πρῶτον πῖε, ταχὺ ποιεῖ. χώρα Ζα-
 ραθὰν, ἡ γῆ Νεφθαλείμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παρα-
 πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἔθνων, ὁ
 ὁ καθήμενος ἐν σκότει, ἴδετε φῶς μέγα· οἱ

10 Ps. 85, 8.

19 Ps. 95, 1.

26 Es. 9, 1.

15 Zach. 14, 16.

κατοικοῦντες ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς λα-
 βέφ' ὑμᾶς."

ια'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως δὴλωσις.

24. "Ἀκούσατέ μου νῆσοι, καὶ προσέχετε
 διὰ χρόνου πολλοῦ στήσεται, λέγει κύριος." οἷς
 ὁμοῦ περὶ τῶν ἐθνῶν καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐπι-
^β "ἰδοὺ δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς
 νῶν τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς

25. Μυρία δ' ἂν εὖροις καὶ αὐτὸς δι' ὅλων
 προφητῶν κατεσπαρμένα ἐν ἐπαγγελίαις τῶν ἐθ-
 ἄπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος οὔτε ἀναλέγειν οὔτε
 νεύειν καιρὸς, πλὴν ἱκανὰ τυγχάνει καὶ τὰ π-
 θέντα παραστήσαι τὸ προκείμενον. 26. τοῦτο
 τοῖς ἐκ περιτομῆς μέγα ἐφ' ἑαυτοῖς ἀνυχοῦσι καὶ
 μυνημένοις, ὡς τοῦ θεοῦ μόνους αὐτοὺς τῶν ἐθ-
 νῶν προτιμήσαντος καὶ μόνους τῶν θείων ἐθ-
^α λῶν κατηξιωκότος, ἐπιδείξει ὡς οὐδὲν κρείττον
 τοὺς λοιποὺς ἅπαντας ἰδίως αὐτοῖς ἐν ταῖς
 ἐπήγγελται ὑποσχέσεσιν. ὅτε τοίνυν ἀπεδείχθη
 θείων ἐπαγγελιῶν τὰ ἔθνη κατηξιωμένα, φέ-
 πὸν ἤδη καὶ τὸ δι' οὗ τὰ ἔθνη τῆς τοῦ θεοῦ κ-
 καὶ τῶν θείων ἐπαγγελιῶν τεύξεσθαι λέγεσθαι
 σώμεθα· καλὸν γάρ καὶ τὴν αἰτίαν συνιδεῖν
 ἔθνεσι τὰ ἀγαθὰ προξενήσειν λεγομένην. 27.
 ἂν εἴῃ αὕτη ἢ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, δι' οὗ
 ἐκ περιτομῆς τὴν ἑαυτῶν ὁμολογοῦσι γενήσεσθαι
 λύτρωσιν; δεικτέον τοίνυν ὡς καὶ ἡ τῆς τῶν
 (49) κλήσεως προσδοκία οὐδ' ἑτέρα τις ὑπῆρχεν

Χριστὸς τοῦ Θεοῦ, οὐ μόνον Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ ἅσι τοῖς ἔθνεσι σωτὴρ ἐπιφανησόμενος. χρήσομαι τὰ νῦν ψιλαῖς τῶν προφητῶν μαρτυρίαις δίχα παρὰ τῆς ἐρμηνείας, ἐπὶ σχολῇς μέλλων ἐκάστην εἰς πλάγους διερμηνεύειν, ἐπὰν σὺν Θεῷ τὰς περὶ τῶν ἔθνων προρρήσεις συναγαγὼν ὁμοῦ πάσας διερμηνεύειν ἔλλοιμι.

II. ιβ'. Ψαλμοῦ β'.

ἡλωσις ἐπιβουλῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸς υἱὸς ἀναγορευόμενος Θεοῦ, κληρὸν τε τὰ ἔθνη παρὰ τοῦ πατρὸς λαμβάνων.

“Ἰνατί ἐφρύαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν ἐνᾶ· παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρ-
οντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ, κατὰ τοῦ κυρίου καὶ
κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ,” καὶ τὰ ἐξῆς· 2. οἷς ἐπιλέγει
κύριος εἶπεν πρὸς με, υἱὸς μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμε-
ρον γεγέννηκά σε. αἰτησαι παρ’ ἐμοῦ, καὶ δώσω
καὶ ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν
σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.”

ιγ'. Ψαλμοῦ οά.

ἡλωσις Χριστοῦ βασιλείας καὶ κλήσεως ἔθνων καὶ πασῶν [33]
τῶν φυλῶν τῆς γῆς εὐλογία.

3. “Ὁ Θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ
δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως, κρίνειν
τὸν λαόν σου.” καὶ τὰ ἐξῆς, οἷς ἐπιλέγει “καὶ κατα-
κριεῦσαι ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ πο-
ταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης.” καὶ αὐτίς
ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ.” 4. καὶ πάλιν
ἐλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς,
καὶ τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν.” καὶ ἐπὶ τέλει

23 Ps. 71, 1.
EUSEBIUS III.

τοῦ Φαλμοῦ " καὶ πληρωθήσεται τῆς δόξης αὐτοῦ
πᾶσα ἡ γῆ, γένοιτο, γένοιτο."

ιδ'. Φαλμοῦ 4ξ'.

Δήλωσις ἁσματος καινοῦ, καὶ βραχίονος θεοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου αὐτοῦ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι φανερώσις· σωτήριοι δὲ τὸ τοῦ νοῦ ὄνομα Ἑβραίων δηλοῦνται φωνῇ.

5. "Αἰσατε τῷ κυρίῳ ἅσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησεν ὁ κύριος. ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ καὶ ὁ βραχίον ὁ ἅγιος αὐτοῦ. ἐγνώρισε ὁ κύριος τὸ σωτήριοιόν αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἔθνων ἀπεκάλυψεν τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ. ἐμνήσθη τοῦ ἐλέους αὐτοῦ τῷ Ἰακώβ, καὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ· εἶδον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριοιόν τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἀλαλάξετε τῷ κυρίῳ πᾶσα γῆ." 6. καὶ ἐπιλέγει "σαλευθήτω ἡ θάλασσα καὶ τὸ πλῆρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. ποταμοὶ κροτήσουσι χεῖρὶ ἐπὶ αὐτὸ, τὰ ὄρη ἀγαλλιάσονται ἀπὸ προσώπου κυρίου ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν, κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ λαοὺς ἐν εὐθύτητι."

ιε'. Ἀπὸ τῆς Γενέσεως.

ε' Ως μετὰ τὴν ἐκλείψιν τῆς βασιλείας τῶν Ἰουδαίων, αὐτὸν Χριστὸς ἐπιστάς, ἡ τῶν ἔθνων γενήσεται προσδοκία.

7 "Οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγεμὸς ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς προσδοκία ἔθνων."

ις'. Ἀπὸ τοῦ Σοφονίου.

Δήλωσις ἐπιφανείας Χριστοῦ, καὶ καθαιρέσεως εἰδωλολατρίας,
καὶ τῶν ἐθνῶν εἰς θεὸν εὐσεβείας.

8. "Ἐπιφανήσεται κύριος ἐπ' αὐτοὺς, καὶ ἐξο-
λοθρεύσει πάντας τοὺς θεοὺς τῶν ἐθνῶν, καὶ προσ-
κυνήσουσιν αὐτῷ, ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτῶν, πᾶ-
σαι αἱ νῆσοι τῶν ἐθνῶν."

ις'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Δήλωσις ἡμέρας ἀναστάσεως Χριστοῦ, καὶ ἐθνῶν συναγωγή,
πάντων τε ἀνθρώπων ἐπίγνωσις θεοῦ, καὶ τρόπος εἰς εὐσε-
βείας, καὶ ὡς Αἰθίοπες θυσίας αὐτῷ προσοίσουσιν.

9. "Διὰ τοῦτο ὑπόμεινόν με, λέγει κύριος, εἰς
ἡμέραν ἀναστάσεώς μου εἰς μαρτύριον. διότι τὸ (51)
κρίμα μου εἰς συναγωγὰς ἐθνῶν, τοῦ εἰσδέξασθαι
βασιλεῖς τοῦ ἐκχέαι ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργήν μου, πᾶ-
σαν ὀργήν θυμοῦ μου. διότι ἐν πυρὶ ζήλου μου κα-
ταναλωθήσεται πᾶσα ἡ γῆ, ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ
λαοὺς γλῶσσαν, εἰς γενεὰν αὐτῆς, τοῦ ἐπικαλεῖσθαι
πάντας τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ
ζυγὸν ἓνα. ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας οἴσουσι
θυσίας μοι."

ιη'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Δήλωσις Χριστοῦ παρουσίας, καὶ πολλῶν ἐθνῶν ἐπ' αὐτὸν
καταφυγὴ καὶ ὡς ἔσονται τῷ κυρίῳ ἐξ ἐθνῶν συστησόμενοι
λαοί.

10. "Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών,
διότι ἰδοὺ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου,
λέγει κύριος· καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ
τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ (54)
εἰς λαόν. καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ

4 Soph. 2, 11.

12 Soph. 3, 8.

26 Zach. 2, 10.

6*

γνώσῃ ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέστειλέ
πρός σε."

ιδ'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

Δήλωσις γενέσεως Χριστοῦ ἐκ ῥίξης Ἰεσσαὶ προελευσόμεν
καὶ κλήσις δι' αὐτοῦ πάντων τῶν ἔθνων.

11. "Ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ ῥίξης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίξης ἀναβήσεται, καὶ ἀναπαύσεται αὐτὸν πνεῦμα τοῦ θεοῦ," καὶ τὰ ἐξῆς, οἷς ἐπιλέγει "καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν ἐπ' αὐτῷ ἔθνη πιούσιν."

κ'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Δήλωσις Χριστοῦ παρουσίας καὶ τῆς δι' αὐτοῦ γενομένης
πάντα τὰ ἔθνη εὐεργεσίας.

12. "Ἰδοὺ, ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχὴ μου. ἔδωκε τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει. οὐ κεκραάξει, οὐδὲ ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἢ φωνὴ αὐτοῦ. κάλαμον συντεθλασμένος οὐ κατεάξει καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἀλλ' ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν, ἀναλάμψει, καὶ οὐ σβήσεται ἕως θῆ ἑπὶ τῆς γῆς κρίσιν καὶ ἐπὶ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν. 13. καὶ ἐξῆς ἐπιλέγει "ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ κρατήσω τῆς χειρὸς σου, καὶ ἐνισχύσω σε καὶ ἐδωκαί σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἔθνων, ἀνομήτους ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει. κύριος ὁ θεός, τοῦτό μου ἔστιν ὄνομα, τὴν δὲ μου ἐτέρῳ οὐ δώσω, οὐδὲ τὰς ἀρετάς μου τοῖς

6 Es. 11, 1.

9 Es. 11,

12 Es. 42, 1.

ποῖς. τὰ ἀπ' ἀρχῆς, ἰδοὺ, ἡ κασίνα, καὶ νῦν ἀναγγελῶ, καὶ πρὸ τοῦ ἀναγγεῖλαι ἐδηλώθη ὑμῖν."

κα'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Δήλωσις Χριστοῦ καὶ γενέσεως καὶ κλήσεως ἔθνων.

14. "Ἀκούσατέ μου νῆσοι καὶ προσέχετε ἔθνη, διὰ χρόνου πολλοῦ στήσεται, λέγει κύριος. ἐκ κοιλίας μητρός μου ἐκάλεσε τὸ ὄνομά μου, καὶ ἔθηκε τὸ στόμα μου ὡς μάχαιραν ὀξεῖαν, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς χειρὸς αὐτοῦ ἔκρυψέ με, ἔθηκε με ὡς βέλος ἐκλεκτόν, καὶ ἐν τῇ φρεσὶ αὐτοῦ ἐσκέπασέν με." 15. καὶ ἐπιλέγει ἐξῆς "ἰδοὺ δέδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἔθνων, εἶναι σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἑσχάτου τῆς γῆς."

κβ'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Χριστοῦ παρουσίας δήλωσις καὶ κλήσεως ἔθνων.

16. "Οὕτω λέγει κύριος ὁ ἠσυχάζων σε ὁ θεός Ἰσραὴλ, ἀγιασάτε τὸν φαννίζοντα τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, τὸν βδελυσσόμενον ὑπὸ τῶν ἔθνων τῶν δούλων τῶν βασιλεῖς ὀφνύονται αὐτὸν, καὶ ἀναστήσουσιν ἄρχοντες, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ," καὶ τὰ ἐξῆς 17. οἷς ἐπιλέγει "καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι, καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην ἔθνων, τοῦ καταστήσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομήσαι κληρονομίας ἐρήμους, λέγοντα τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε, καὶ τοῖς ἐν τῷ σκότει, ἀνακαλύθηται, καὶ ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς βοσκηθήσονται, καὶ ἐν πάσαις ταῖς τρίβοις ἡ νομὴ αὐτῶν, οὐ πεινάσουσιν οὐδὲ διψήσουσιν, οὐδὲ πατάξει αὐτοὺς κανίσσον

6 Es. 49, 1.

12 Es. 49, 6.

23 Es. 49, 7.

οὐδὲ ἥλιος, ἀλλ' ὁ ἐλεῶν παρακαλέσει, καὶ διὰ τῶν ὑδάτων ἄξει αὐτοὺς, καὶ θήσω πᾶν ὄρος ὁδὸν καὶ πᾶσαν τρίβον εἰς βόσκημα αὐτοῖς. 18. οὗτοι πόρωθεν ἡξουσιν, οὗτοι ἀπὸ βορρᾶ καὶ ἡλίου λάσσης, ἄλλοι δὲ ἐκ γῆς Περσῶν. εὐφρανθήτε ἡρανοὶ καὶ ἀγαλλιᾶσθω ἡ γῆ. ῥηξάτωσαν τὰ ὄρη φροσύνην, ὅτι ἠλέησεν κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, τοὺς ταπεινοὺς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ παρεκάλεσεν."

(59)

κγ'. Τοῦ αὐτοῦ.

Δήλωσις Χριστοῦ καὶ κλησις ἔθνων,

19. "Προσέχετε τοῖς ὠσὶν ὑμῶν καὶ ἐπακούσατε [35] σατε ταῖς ὁδοῖς μου, ἐπακούσατέ μου, καὶ ζήσετε ἀγαθοῖς ἡ ψυχὴ ὑμῶν, καὶ διαθήσομαι ὑμῖν διαθήκην αἰώνιον, τὰ ὅσια Δαβὶδ τὰ πιστά. ἰδοὺ μαρτύρῃ ἔθνεσι δέδωκα αὐτὸν, ἄρχοντα καὶ προστάσσει ἔθνεσιν. ἔθνη ἃ οὐκ οἶδασίν σε ἐπικαλέσονται καὶ λαοὶ οἳ οὐκ ἐπίστανται σε ἐπὶ σὲ καταφεύξονται ἕνεκα κυρίου τοῦ θεοῦ σου τοῦ ἁγίου σου Ἰσραὴλ ὅτι ἐδόξασέν σε."

b

20. Καὶ διὰ τούτων οὖν μεμαθηκότες ὡς ἡ Χριστοῦ παρουσία οὐ μόνοις Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔθνεσι σωτήριος ἔσεσθαι προηντυπέριζετο, καὶ τὸ τρίτον ἀποδείξωμεν, ὅπως κατὰ τοὺς τῆς φανείας αὐτοῦ χρόνους οὐ μόνον τὰ χρησιμότερα ἔθνεσι προεφητεύετο, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐκ περιτομῆς ἐναντία. 21. διαρρηθὴν γοῦν ἀπόπτωσιν καὶ ἀποβῆναι τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπίσταν αὐτῶν ἔσεσθαι τὰ παρ' αὐτοῖς λόγια προαγορευθέντα ὡς μηκέτι ἴσους ἡμᾶς αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ κρεῖττον

αὐτῶν ἐκ περιουσίας ἀναφαίνεσθαι. καὶ νῦν δὲ χρή-
 σονται ψιλαῖς ταῖς τῶν προφητῶν παραθέσει διχα-
 πάσης τῆς εἰς αὐτάς θεωρίας, διὰ τε τὸ σαφὲς αὐ-
 τῶν καὶ διὰ τὸ μέλλειν ἐπὶ σχολῆς πληρεστάτην
 αὐτῶν ποιήσασθαι τὴν ἐξέτασιν.

κδ'. Ἀπὸ τοῦ Ἰερειῶν.

Δήλωσις ἀρνήσεως τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, καὶ τῆς ἀπ' αὐτῶν
 εἰσποιήσεως τῶν ἔθνων.

III. "Τάδε λέγει κύριος, στῆτε ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ
 ἴδετε, καὶ ἐρωτήσατε τρίβους κυρίου αἰωνίους, καὶ
 ἴδετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ καὶ βαδίζετε ἐν
 αὐτῇ, καὶ εὐρήσετε ἀγνισμόν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν· καὶ
 εἶπαν, οὐ πορευσόμεθα. καθέστακα ἐφ' ὑμᾶς σκο-
 ποὺς, ἀκούσατε τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος καὶ εἶ-
 παν, οὐκ ἀκουσόμεθα. διὰ τοῦτο ἤκουσαν τὰ ἔθνη,
 καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια ἐν αὐτοῖς." (64)

κε'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

Τῆς τῶν ἔθνων εὐσεβείας δήλωσις καὶ τῆς τοῦ Ἰουδαίων
 ἔθνους δυσσεβείας κατηγορία. πρόρρησις δὲ τῶν μετὰ τὴν
 τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν μετελθόντων αὐτοὺς κακῶν.

2. "Κύριε ἰσχύς μου καὶ βοήθειά μου καὶ κατα-
 φυγή μου ἐν ἡμέρᾳ κακῶν. πρὸς σὲ ἔθνη ἤξουσιν
 ἐπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐροῦσιν ὡς ψευδῇ ἐκτε-
 σαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδῶλα, καὶ οὐκ ἐστὶν ἐν
 αὐτοῖς ὠφέλεια· εἰ ποιήσει ἐαυτῷ ἄνθρωπος θεοὺς,
 καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶν θεοί. 3. διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ
 εἰξὼ αὐτοῖς ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ, γνωριῶ αὐτοῖς τὴν
 εἰρά μου καὶ τὴν δύναμίν μου· καὶ γνώσονται

9 Jer. 6, 16.

21 Jer. 16, 19.

ὅτι ὄνομά μοι κύριος. ἁμαρτία Ἰουδα ἐγγέγραπται
 ἐν γραφῇ ἐν ὄνυχι ἀδαμαντίνῳ, ἐγκεκλαμμένη ἐν
 τοῦ στηθούς τῆς καρδίας αὐτῶν, ἥλικα ἂν μυ-
 σθῶσιν τὰ ἄλλα αὐτῶν ἐπὶ ξύλου δασέος, καὶ ἐν
 βουνῶν μετεώρων, καὶ ὀρέων ἐν ἄγρῳ. ἰσχύς σου
 καὶ θησαυρούς σου εἰς προνομήν δώσω, καὶ τὰ ὅσα
 στα σου διὰ τὰς ἁμαρτίας σου τὰς ἐν πᾶσι τοῖς
 ὀρίοις σου. καὶ ἀφεθήσῃ μόνη, καὶ ταπεινωθήσῃ
 ἀπὸ τῆς κληρονομίας σου, ἧς ἔδωκά σοι. 4. καὶ κα-
 δουλώσω σε τοῖς ἐχθροῖς σου ἐν τῇ γῇ ἣ οὐκ ἐργά-
 ῃ· ὅτι πῦρ ἐκκέκασται ἐν τῷ θυμῷ μου, ἕως αἰῶ-
 νος καυθήσεται.”

κς'. Ἀπὸ τοῦ Ἀμώς.

Τὰ περὶ τῆς εἰς πάντα τὰ ἔθνη διασπορᾶς τοῦ Ἰουδα
 ἔθνους, καὶ περὶ τῆς ἀνανεώσεως τῆς Χριστοῦ παρουσίας
 βασιλείας, καὶ τῆς ἐπ' αὐτῇ γεγεννημένης τῆς τῶν ἔθ-
 νων ἀπάντων κλήσεως.

5. “Ἰδοὺ ἐγὼ ἐντέλλομαι, καὶ λικμήσω ἐν πᾶσι
 τοῖς ἔθνεσι τὸν οἶκον Ἰσραὴλ, ὃν τρόπον λικμή-
 ῃ ἐν τῷ λικμῷ, καὶ οὐ μὴ πέσῃ σύντριμμα ἐπὶ τὴν γῆν
 [36] ὀμοφαίᾳ τελευτήσουσιν πάντες οἱ ἁμαρτωλοὶ τοῦ
 μου, οἱ λέγοντες, οὐ μὴ ἐγγίση οὐδὲ μὴ ἔλθῃ
 ἡμᾶς τὰ κακά· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀναστήσω
 σκηνὴν Δαβὶδ τὴν πεπτωκυῖαν, καὶ ἀνοικοδομήσω
 τὰ πεπτωκότα αὐτῆς, 6. καὶ τὰ κατεσκευασμένα
 τῆς ἀναστήσεως, καὶ ἀνοικοδομήσω αὐτήν, καθὼς
 ἡμέραι τοῦ αἰῶνος, ὅπως ἐκζητήσωσί με οἱ κατὰ
 ποι τῶν ἀνθρώπων, καὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἐφ' ἃ
 κέκληται τὸ ὄνομά μου ἐπ' αὐτὰ, λέγει κύριος
 ποιῶν ταῦτα πάντα.”

κξ'. Ἀπὸ τοῦ Μιχαίου.

[155]

ατηγορία τῶν ἀρχῶν τῶν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, καὶ δῆλωσις ἡμῶσεως τῆς μητροπόλεως αὐτῶν, ἐπιφάνειά τε Χριστοῦ καὶ τοῦ θεοῦ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ, λόγον τε καὶ νόμον πρόσσόδου, καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων δῆλωσις.

7. Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἡγούμενοι οἴκου Ἰακώβ, αἱ οἱ κατάλοιποι οἴκου Ἰσραὴλ, οἱ βδελυσσόμενοι ῥίμα, καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, οἱ οἰκοδοῦντες Σιών ἐν αἵμασι καὶ Ἱερουσαλήμ ἐν ἀδικαίαις. οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἐκρινον, καὶ ἱερεῖς αὐτῆς μετὰ μισθοῦ ἀπεκρίναντο, καὶ οἱ τροφῆται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο, καὶ ἐπὶ τὸν κύριον ἐπανεπαύοντο, λέγοντες, οὐχὶ κύριος μεθ' ἡμῶν ἐστίν; οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ἡμᾶς κακία. 8. διὰ τοῦτο δι' ὑμᾶς Σιών ὡς ἀγρὸς ἀροτριαθήσεται, καὶ Ἱερουσαλήμ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἔσται, καὶ τὸ ὄρος τοῦ οἴκου εἰς ἄλσος θρυμοῦ. καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυρίου, ἔτοιμον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων· καὶ μετεωρισθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ σπεύσουσιν ἐπ' αὐτὸ λαοὶ, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ καὶ ἐροῦσι, δεῦτε καὶ ἀναβώμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, καὶ δείξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ, ὅτι ἐκ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ."

κη'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Δήλωσις περὶ Χριστοῦ παρουσίας, καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων πολιτικῆς παρασκευῆς ὀλεθροῦ, ἐθνῶν τε τέρψης καὶ βασιλείας κυρίου μέχρι τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης.

9. Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἐρχεται σοι

6 Mic. 3, 9.

30 Zach. 9, 9.

δικαίος καὶ σώζων, αὐτὸς πρῶτος καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ
ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον, καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα
ἐξ Ἐφραΐμ, καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξολοθρεύ-
σει τόξον πολεμικόν· καὶ πληθὸς εἰρήνης ἐξ ἔθνων
καὶ κατάρξει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ
ποταμῶν δι' ἐκβολῶν γῆς."

κθ'. Ἀπὸ τοῦ Μαλαχίου.

Παραίτησις τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, καὶ τῆς κατὰ τὸν Μωσαιοῦ
νόμον σωματικῆς αὐτῶν θρησκείας ἁρνήσεως, τῆς διὰ Χριστοῦ
πᾶσι τοῖς ἔθνεσι παραδοθείσης πνευματικῆς λατρείας.

- (56) "Οὐκ ἔστι μου θέλημα ἐν ὑμῖν, λέγει κύριος
παντοκράτωρ, καὶ θυσίαν οὐ προσδέξομαι ἐκ τῶν
χειρῶν ὑμῶν. διότι ἀπ' ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέγας
δυσμῶν τὸ ὄνομά μου δεδοξασται ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ
ἐν παντὶ τόπῳ θυμίαμα προσάγεται τῷ ὀνόματί μου
καὶ θυσία καθαρὰ. διότι μέγα τὸ ὄνομά μου ἐν τοῖς
ἔθνεσι, λέγει κύριος παντοκράτωρ, ὑμεῖς δὲ βεβή-
λουτε αὐτό."

λ'. Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

Ἡ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀπόπτωσις λόγον τε Θεοῦ, καὶ νόμου
καινοῦ, οἶκον τε αὐτοῦ φανέρωσις, καὶ τῶν ἔθνων ἀπάντησις
εὐσεβείας δηλώσις.

11. "Ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιών ὡς
[37] ὁσκηρὴ ἐν ἀμπελῶνι, καὶ ὡς ὁπωροφυλάκιον ἐν σικκῶνι
ράτῳ, ὡς πόλις πολιορκουμένη." καὶ ἐξῆς ἐπιλέγει
"πῶς ἐγένετο πόρνη πόλις πιστῇ Σιών, ἐν ᾗ δικαιοσύνη
ἐκοιμήθη ἐν αὐτῇ, νῦν δὲ φονευταί;" 12. καὶ
ἐπὶ τούτοις "ἔσονται γὰρ ὡς τερέβινθος ἀποβεβλή-
κυῖα τὰ φύλλα, καὶ ὡς παράδεισος ὕδωρ μὴ ἔχει
καὶ ἔσται ἡ ἰσχυὴς αὐτῶν ὡς καλάμη στυππίου, καὶ

αὶ ἐργασίαι αὐτῶν ὡς σπινθῆρες πυρὸς, καὶ κατα-
καυθήσονται οἱ ἄνομοι, καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ
οὐκ ἔσται ὁ σβέσων." 13. τούτοις ἅπασιν ἐπιλέγει
καὶ ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ
ὄρος κυρίου, καὶ ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ ἐπ' ἄκρων τῶν
ὄρεων. καὶ ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ
ἤξουσιν ἐπ' αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ πορεύσονται
ἐθνη πολλὰ, καὶ ἐροῦσιν, δεῦτε, καὶ ἀναβῶμεν εἰς
τὸ ὄρος τοῦ κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰα-
κώβ, καὶ ἀναγγελεῖ ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πο-
ρευσόμεθα ἐν αὐτῇ. ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νό-
μος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ
μέσον τῶν ἐθνῶν."

λα'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

15 Καθαίρεσις τῆς δόξης τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ, καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν
ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρίας ἐπιστροφή πρὸς τὸν τῶν ὅλων θεόν,
τὰ τε περὶ τῆς ἐρημίας τῶν Ἰουδαϊκῶν πόλεων, καὶ περὶ τῆς
εἰς τὸν θεὸν ἀπιστίας αὐτῶν.

14. "Τάδε λέγει κύριος Σαβαώθ, καὶ ἔσται ὃν
τρόπον εἰάν τις συναγάγῃ στάχυν ἐν φάραγγι στερεᾷ,
καὶ καταλειφθῇ ἐν αὐτῇ καλάμη, ἢ ὡς ῥῶγες ἐλαίας
δύο ἢ τρεῖς ἐπ' ἄκρου μετεώρων, ἢ τέσσαρες, ἢ
πέντε ἐπὶ τῶν κλάδων αὐτῶν καταλειφθῇ. 15. τάδε
λέγει κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πε-
ποιθὼς ἔσται ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῷ ποιήσαντι αὐτόν, (157)
οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἐμ-
βλέψονται· καὶ οὐ μὴ πεποιθότες ὦσιν ἐπὶ τοῖς βω-
μοῖς, οὔτε ἐπὶ τοῖς ἔργοις τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἃ
ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν· καὶ οὐκ ὄψονται τὰ

4 Es. 2, 2.

19 Es. 17, 5.

δένδρα, οὔτε τὰ βδελύγματα αὐτῶν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ
 ἔσονται αἱ πόλεις σου ἐγκαταλελειμμέναι, ὃν τρόπον
 ἐγκατέλιπον οἱ Ἀμορραῖοι καὶ οἱ Εὐαῖοι ἀπὸ προσώ-
 πον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. 16. καὶ ἔσονται ἐρημοί, διὸν
 ἐγκατέλιπες τὸν θεὸν τὸν σωτῆρά σου, καὶ κυρίου
 τοῦ θεοῦ σου οὐκ ἐμνήσθης. διὰ τοῦτο φυτεύσεις
 φύτευμα ἄπιστον· τῇ δὲ ἡμέρᾳ ἣ ἂν φυτεύῃς, πλε-
 νηθῇσῃ.”

λβ'. Τοῦ αὐτοῦ.

Δήλωσις καθαιρέσεως τῶν Ἰουδαϊκῶν πόλεων καὶ τῆς τῶν
 ἔθνων κατὰ θεὸν εὐφροσύνης.

17. “Κύριε ὁ θεός μου δοξάσω σε, ὑμνήσω τὸ
 ὄνομά σου, ὅτι ἐποίησας θαυμαστὰ πρᾶγματα, βοῶν
 λὴν ἀρχαίαν, ἀληθινὴν. γένοιτο κύριε, ὅτι ἔθνη
 πόλεις εἰς χῶμα, πόλεις ὀχυράς τοῦ πεσεῖν αὐτῶν
 τὰ θεμέλια. τῶν ἀσεβῶν πόλεις εἰς τὸν αἰῶνα
 μὴ οἰκοδομηθῇ. διὰ τοῦτο εὐλογῇσιν σὲ ὁ λαὸς
 πτωχός, καὶ πόλεις ἀνθρώπων ἀδικουμένων εὐλογῇ
 σουσί σε. ἐγένου γὰρ πάση πόλει ταπεινῇ βοηθός
 καὶ τοῖς ἀθυμήσασιν δι’ ἐνδειαν σκέπη. 18. καὶ
 ποιήσῃ κύριος Σαβαὼθ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπὶ τὸ
 ὄρος τοῦτο, πίνονται εὐφροσύνην, πίνονται οἶνον, χα-
 ρίζονται μύρον ἐν τῷ ὄρει τούτῳ. παράδος ταῦτα
 πάντα τοῖς ἔθνεσιν, ἣ γὰρ βουλὴ αὕτη ἐπὶ πάν-
 τὰ ἔθνη· κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, καὶ πάλιν
 ἀφείλεν ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς προσώπου
 τὸ ὄνειδος τοῦ λαοῦ ἀφείλεν ὁ θεὸς ἀπὸ πάσης τῆς
 γῆς. τὸ γὰρ στόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα.”

λγ'. Τοῦ αὐτοῦ.

Ἀγαθῶν ἐπαγγελία τῇ πάλαι ἐρήμῳ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησία, τοῦ
τε Ἰουδαίων ἐθνους ἀπόγνωσις καὶ ἔλεγχος τῶν ἁμαρτιῶν αὐ-
τῶν καὶ πάντων τῶν ἐθνῶν κλήσις.

19. "Μὴ μνημονεύετε τὰ πρῶτα, καὶ τὰ ἀρχαῖα
μὴ συλλογίζεσθε· ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ καινὰ ἃ νῦν [38]
ἀνατελεῖ, καὶ γνώσεσθε αὐτὰ, καὶ ποιήσω ἐν τῇ
ἐρήμῳ ὁδόν, καὶ ἐν τῇ ἀνύδρῳ ποταμούς· καὶ εὐλο-
γήσει με τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ, σειρήνες καὶ θυγα-
τέρες στρουθῶν· ὅτι ἔδωκα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ ποτί-
σαι τὸ γένος μου τὸ ἐκλεκτὸν, λαόν μου ὃν περι-
ποιησάμην· τὰς ἀρετάς μου διηγείσθε. 20. οὐνὺν ἐκά- (53)
λεσά σε Ἰακώβ, οὐδὲ κοπιάσαι σε ἐποίησα Ἰσραήλ.
οὐκ ἤνεγκάς μοι πρόβατα τῆς ὀλοκαρπώσεώς σου,
οὐδὲ ἐν ταῖς θυσίαις σου ἐδόξασάς με· οὐκ ἐδούλευ-
σάς μοι ἐν δώροις, οὐδὲ ἐγκοπόν σε ἐποίησα ἐν λι-
βάνῳ, οὐδὲ ἐκτίσω μοι ἀργυρίου θυμιάμα, οὐδὲ
στέαρ τῶν θυσιῶν σου ἐπεθύμησα, ἀλλ' ἐν ταῖς
ἁμαρτίαις σου καὶ ἐν ταῖς ἀδικίαις σου προέστην
σου." 21. καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς φησιν "ἐπιστράφητε
πρὸς με, καὶ σωθήσεσθε οἱ ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς.
ἐγὼ εἰμὶ, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος· κατ' ἐμαντοῦ ὁμνύω,
ἢ μὴν ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματός μου δικαιοσύνη.
οἱ λόγοι μου οὐκ ἀποστραφήσονται, ὅτι ἐμοὶ πᾶν
γόνυ κάμψει, καὶ ὁμείται πᾶσα γλῶσσα τὸν θεόν
τὸν ἀληθινόν, λέγων, δικαιοσύνη καὶ δόξα πρὸς
αὐτὸν ἦξει, καὶ αἰσχυνθήσονται πάντες οἱ διοιρίζον-
τες ἑαυτοὺς ἀπὸ τοῦ κυρίου."

5 Es. 43, 18.

21 Es. 45, 22.

λδ'. Τοῦ αὐτοῦ.

Δήλωσις τῆς τοῦ Χριστοῦ εἰς ἀνθρώπων παρουσίας καὶ ἔλεος τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, καὶ ταῖς ἔθνεσιν ἅπασιν ἀγαθὴν ἐπαγγελίαν.

22. "Οὕτω λέγει κύριος, ποῖον τὸ βιβλίον τοῦ τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶν, ἐν ᾧ ἐξαπέστειλα αὐτήν; ἢ τίνι ὑπόχρεω πέπρακα ὑμᾶς; ἰδοὺ ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε, καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν ἐξαπέστειλα τὴν μητέρα ὑμῶν· διότι ἤλθον, καὶ οὐκ ἦν ἀνθρώπος· ἐκάλεσα. καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακουσόμενός," καὶ τὰ ἐξῆς. 23. οἷς ἐπιλέγει "οἱ πορευόμενοι ἐν σκότει, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς φῶς· πεποιθήσατε ἐπὶ τῷ ὀνόματι κυρίου, καὶ ἀντιστηρίσασθε ἐπὶ τῷ θεῷ ὑμῶν. ἰδοὺ πάντες ὑμεῖς πῦρ καίετε καὶ κατισχύσατε φλόγα. πορεύεσθε τῷ φωτὶ τοῦ πυρὸς ὑμῶν, καὶ τὴν φλογὶ ἢ ἐξεκαύσατε. δι' ἐμὲ ἐγένετο ταῦτα ὑμῖν, ὡς λύπη κοιμηθήσεσθε." καὶ τὰ ἐξῆς. 24. οἷς ἐπιλέγει "ἀκούσατέ μου, ἀκούσατέ μου· λαὸς μου, καὶ βασιλεῖς πρὸς με ἐνωτίσασθε, ὅτι νόμος παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ ἡ κρίσις μου εἰς φῶς ἔθνων. ἐγγίζει ταχὺ ἡ δικαιοσύνη μου, καὶ ἐξελεύσεται ὡς φῶς τὸ σωτήριόν μου, καὶ ἐπὶ τὸν βραχίονά μου ἔθνη ἑλπιούσιν."

λε' Ἐκ τοῦ αὐτοῦ.

"Ἐλεγχος τῶν ἀσεβημάτων τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἔθνους καὶ ἁπλῶς πτωσις αὐτῶν τῆς εὐσεβείας, τῆς δὲ τῶν ἔθνων ἀπάντων σωσεως δὴλωσις.

25. "Μὴ οὐχὶ ἰσχύει ἡ χεὶρ κυρίου τοῦ σῶσαι, ἐβάρυνεν τὸ οὖς αὐτοῦ τοῦ μὴ ἀκούσαι; ἀλλὰ

5 Es. 50, 1. 11 Es. 50, 10. 18 Es. 51, 4. 28 Es. 59

ἁμαρτήματα ὑμῶν διίστησιν ἀναμέσον ὑμῶν, καὶ (60)
 ἀναμέσον τοῦ θεοῦ, καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἀπέ-
 στρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀφ' ὑμῶν τοῦ μὴ ἐλεῆ-
 σαι· αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν μεμολυσμέναι αἵματι, καὶ
 οἱ δάκτυλοι ὑμῶν ἐν ἁμαρτίαις, 26. τὰ δὲ χεῖλη ὑμῶν
 ἐλάλησεν ἀνομίαν, καὶ ἡ γλῶσσα ὑμῶν ἀδικίαν με-
 λετᾷ. οὐδεὶς λαλεῖ δίκαια, οὐδ' ἔστιν ἡ κρίσις ἀλη-
 θινή· πεποιθήσιν ἐπὶ ματαίοις, καὶ λαλοῦσι κενά,
 ὅτι κύνουσι πόνον καὶ τίκτουσιν ἀνομίαν· 27. ὡς
 ἄσπιδων ἔσρηξαν, καὶ ἰστόν ἀράχνης ὑφαίνουσι, καὶ
 ὁ θέλων τῶν ὧν αὐτῶν φαγεῖν συντρίψας οὖρον
 εὔρε καὶ ἐν αὐτῷ βασιλίσκου, ὁ ἰστὸς αὐτῶν οὐκ ἔστι
 εἰς ἱμάτιον, οὐδὲ μὴ περιβάλονται ἀπὸ τῶν ἔργων
 αὐτῶν· τὰ γὰρ ἔργα αὐτῶν ἔργα ἀνομίας, οἱ δὲ πόδες
 αὐτῶν ἐπὶ πονηρίαν τρέχουσι· ταχινοὶ ἐκχέαι αἷμα,
 καὶ οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν διαλογισμοὶ ἀφρόνων· σύν-
 τριμμα καὶ ταιριασμία ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν, αἱ τρίβοι
 αὐτῶν διεστραμμέναι, ὥς διοδεύουσιν, καὶ οὐκ οἶδα- (39)
 σιν εἰρήνην. 28. διὰ τοῦτο ἀπέστη ἡ κρίσις ἀπ' αὐ-
 τῶν, καὶ οὐ μὴ καταλάβῃ αὐτοὺς δικαιοσύνη. ὑπο-
 μεινάντων φῶς, ἐγένετο αὐτοῖς σκότος· μείναντες
 ἀνγὴν, ἐν ἁμαρτίᾳ περιεπάτησαν. ψηλαφήσουσιν ὥς
 τυφλοὶ τοῖχον, καὶ ὥς οὐχ ὑπαρχόντων ὀφθαλμῶν
 ψηλαφήσουσι, πεσοῦνται ἐν μεσημβρίᾳ ὥς ἐν μεσο-
 νυκτί· ὥς ἀποθνήσκοντες στενάξουσιν· ὥς ἄρκος
 καὶ περισσευὰς ἅμα πορεύονται· καὶ τὰ ἐξῆς. 29. οἷς
 ἐπιλέγει· καὶ φοβηθήσονται οἱ ἀπὸ θυμῶν τὸ ὄνομα
 κυρίου, καὶ οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου, τὸ ὄνομα τὸ ἐν-
 δοξον.

Ἀλλὰ γὰρ πλείστων ὧν οὐδὲν περὶ τῆς αὐτῆς

ὑποθέσεως προφητειῶν, ταῖς παρατεθείσαις μαρτυ-
ρίαις ἀρκεσθῆσόμεθα καὶ κατὰ καιρὸν αὐτῆς ἀναλαβόν-
τες ἐξομαλίσομεν, ἡγούμενοι τέως θαυσιλέσι ταῖς λέξεσι
καὶ ταῖς ἀπὸ τούτων μαρτυρίαις κεκορημένοι ἱκανῶς
ἀποδεδειχέναι μηδὲν πλέον ἔχειν Ἰουδαίους τῶν λοι-
πῶν ἔθνων. 30. εἴτε γὰρ τῆς τοῦ θεοφιλοῦς Ἀβραάμ
εὐλογίας μόνους αὐτοὺς φασιν εἶναι κοινωνοὺς διὰ
τὸ ἐξ αὐτοῦ κατάγειν τὸ γένος· ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔθνεσι
τῆς Ἰσῆς τῷ Ἀβραάμ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἰσαάκ
καὶ τῷ Ἰακώβ εὐλογίας μεταδώσειν ἐπήγγελται, διαφ-
ρήδην εὐλογηθῆσθαι ὁμοίως αὐτοῖς πάντα τὰ ἔθνη
προειπὼν, καὶ ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν εὐφροσύνην
τοῖς μακαρίοις καὶ θεοφιλέσι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη ἀν-
καλούμενος κατὰ τὸ "εὐφρανθήτε ἔθνη μετὰ τοῦ
λαοῦ αὐτοῦ." 31. καὶ "ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν
(80) μετὰ τοῦ θεοῦ Ἀβραάμ." εἴτε ἐπὶ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ,
ὡς ἂν αὐτοῦ γεγονότες κληῖρος, φρονύττονται· ἀλλὰ
καὶ ἐπὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἔθνη βασιλεύσειν ὁ θεὸς θί-
σπιζεται "εἰπατε γὰρ, φησὶν, ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτι
κύριος ἐβασίλευσε." 32. καὶ πάλιν "ἐβασίλευσεν ὁ
θεὸς ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη" εἴτε ἐπὶ τὸ ἱερουργεῖν καὶ
τῷ θεῷ λατρεύειν ἐξειλέχθαι αὐτοὺς φαῖεν, δεικνόν-
τας καὶ τοῖς ἔθνεσι τῆς Ἰσῆς ὁ λόγος μεταδώσειν ἐπὶ
γελται θεραπείας λέγων "ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ αἱ πα-
τρίαι τῶν ἔθνων, ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ δόξαν καὶ τι-
μὴν. ἄρατε θυσίας, καὶ εἰσπορεύεσθε εἰς τὰς αὐλὰς
αὐτοῦ." 33. οἷς καὶ τὸ παρὰ τῷ Ἡσαΐα συνάψει
λόγιον τὸ φησάν "ἔσται θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ ἐν
χωρᾷ Αἰγύπτου, . . . καὶ γνώσονται οἱ Αἰγύπτιοι

14 Deut. 32, 43.
20 Ps. 47, 8.

15 Ps. 47, 9.
24 Ps. 96, 7.

19 Ps. 96, 10.
28 Es. 19, 19.

τὸν κύριον. καὶ ποιήσουσι θυσίας, καὶ εὐξονται εὐ-
 χὰς τῷ κυρίῳ καὶ ἀποδώσουσιν." ἔνθα καὶ ἐπι-
 στήσεις ὡς ἐκτὸς τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου
 θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ συστήσεσθαι, καὶ θύσειν
 αὐτόθι τοὺς Αἰγυπτίους καὶ εὐξέσθαι εὐχὰς, καὶ
 ἀποδώσειν τῷ κυρίῳ προφητεύεται. 34. οὐ μόνον δὲ
 ἄρα ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀλη-
 θοῦς Ἱερουσαλὴμ, ἣτις ποτὲ αὕτη νοεῖται, πάντα τὰ
 ἔθνη, καὶ αὐτοὶ γε οἱ πάντων δεισιδαιμονέστατοι
 Αἰγύπτιοι τὴν κατὰ διάνοιαν θεωρουμένην σκηρο-
 πηγίαν ἑορτάσειν ὑπὸ τῆς προφητείας ἀνακαλοῦνται.
 35. εἰ δὲ καὶ πάλαι πρότερον "ἐγενήθη μερὶς κυρίου
 λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ
 Ἰσραὴλ," ἀλλ' ὅστερόν ποτε καὶ τὰ ἔθνη πάντα τῷ
 κυρίῳ δοθήσεσθαι κληρὸς εἰρηται φήσκοντος αὐτῷ
 τοῦ πατρὸς "αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη
 τὴν κληρονομίαν σου." καὶ γὰρ κατακυριεύσειν οὐ
 τῆς Ἰουδαίας, ἀλλ' ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης καὶ
 περάτων τῆς οἰκουμένης προφητεύεται "πάντα τε τὰ
 ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν
 αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς." 36. τούτου δὲ ἦν
 αἴτιον τὸ γνωρίσαι τῶν ὅλων θεὸν τὸ σωτήριον αὐ-
 τοῦ ἐνώπιον πάντων τῶν ἐθνῶν. σεσημείωται δὲ
 ἡμῖν ἤδη πρότερον τὸ Ἰησοῦς ὄνομα εἰς τὴν Ἑλλήνων
 ἀπὸ τῆς Ἑβραίων μεταβαλλόμενον φωνῆς σωτήριον
 ἐρμηνεύεσθαι, ὡς μηδὲν ἕτερον εἶναι τὸ σωτήριον
 τοῦ θεοῦ ἢ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 προσήγορίαν. 37. μαρτυρεῖ τούτῳ καὶ ὁ Συμεὼν ἐν
 τῷ εὐαγγελίῳ, ὃς λαβὼν τὸ παιδίον, αὐτὸν δὴ τὸν
 Ἰησοῦν, μετὰ χειρὸς ἐπνύξατο "νῦν ἀπολύεις τὸν

12 Deut. 32, 9.

30 Luc. 2, 29.

16 Ps. 2, 8.

19 Ps. 72, 11, 27.

δοῦλόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου ἐν εἰρήνῃ
 (61) ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἦτον
 μακρὰς κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς ἐκ
 ἀποκάλυψιν ἔθνων. αὐτὸ γοῦν τὸ σωτήριον καὶ
 ψαλμῶδὸς ἐδήλου λέγων "ἐγνώρισε κύριος τὸ σω
 τήριον αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἔθνων ἀπεκάλυψε τὴν
 δικαιοσύνην αὐτοῦ." 38. καὶ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν τοῦ
 αὐτοῦ τὸ σωτήριον ἰδόντες πάντες ἄνθρωποι προσαν
 νήσειν λέγονται τῷ τῶν ὅλων θεῷ τὸ σωτήριον αὐτοῦ
 τοῖς πᾶσιν ἀφθόνως κεχαρισμένῳ· καὶ προσκυνήσου
 γε αὐτῷ οὐκ ἐπὶ τῆς κάτω Ἱερουσαλὴμ τῆς κατὰ τὴν
 Παλαιστίνην, ἀλλ' ἕκαστον ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ
 πάντας τοὺς ἐν ταῖς νήσοις τῶν ἔθνων· ὅτε καὶ
 πληρωθήσεται τὸ φάσκον λόγιον ἐπικαλεῖσθαι πᾶ
 τας ἀνθρώπους οὐκ ἔτι τοὺς πατρῷους θεοὺς, οὐδ'
 τὰ εἰδωλα καὶ τοὺς δαίμονας, ἀλλὰ τὸ ὄνομα κυρίου
 καὶ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα, ἐκ περάτων
 ποταμῶν Αἰθιοπίας προσοίσουσιν αὐτῷ τὰς λογικὰς
 καὶ ἀναίμους θυσίας διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ καινῆς δο
 γμῆς, οὐκ ἐπὶ τῆς κάτω Ἱερουσαλὴμ, οὐδ' ἐν τῇ
 πρὸς ταύτην θυσιαστηρίῳ, ἀλλ' ἐν τοῖς δηλουμέν
 οῖς περάσι τῆς Αἰθιοπίας ἀνενεχθησομένης. 39. εἰ
 καὶ μέγα τί ἐστὶν λαὸν εἶναι τε καὶ χρηματίζειν θεοῦ
 καὶ ἐν γε τοῦτο τῶν μεγίστων θείων ἐπαγγελιῶν τὴν
 χάριν, τὸ ὑπ' αὐτοῦ λέγεσθαι περὶ τῶν ἀξίων αὐτοῦ
 "ἔσομαι αὐτῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται λαός μου
 ἐσεμνύνετό τε πρὶν εἰκότως ὁ Ἰσραὴλ ἐπὶ τῷ ὡς μόν
 οῦ λαὸς ὢν τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἐπι
 μήσας ὁ κύριος τοῖς ἔθνεσι χαριεῖσθαι ὑπισχνεῖ
 λέγων "ἰδοὺ ἐγὼ ἐρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσ
 οῖς αὐτῶν."

σου, καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν." 40. περὶ ὧν καὶ ἀρμόσει λέγεσθαι, "καὶ ἐρῶ τῷ οὐ λαῷ μου, λαός μου εἰ σύ." καὶ αὐτὸς ἐρεῖ, κύριος ὁ θεός μου εἰ σύ." εἰ δὲ αὐτός ἐστι καὶ οὐδ' ἄλλος ὁ Χριστὸς ὁ ἐκ ῥίξης Ἰεσσαὶ βλαστήσειν προφητευόμενος, καὶ τοῦτό γε καὶ αὐτοῖς Εβραίοις ἀνωμολόγηται, ὥς μηδένα μηδαμῶς περὶ τούτου γε ἀμφισβητεῖν, ὅρα ὅπως καὶ οὗτος ἀναστήσεσθαι ἐπὶ τὸ ἄρχειν οὐ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν ἀναπεφώνηται, τὰ τε ἔθνη ἐλπίσειν ἐπ' αὐτῷ, ἀλλ' οὐχ ὅ γε Ἰσραὴλ λέλεκται, ἐπειδήπερ αὐτὸς ἦν ἡ προσδοκία τῶν ἐθνῶν. 41. διὸ καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσειν λέγεται καὶ εἰς φῶς ἐθνῶν γενήσεσθαι καὶ πάλιν "ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι, καὶ εἰς σωτηρίαν δοθήσεσθαι οὐ μόνοις Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τοῖς ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. 42. διὸ καὶ εἰρητῆ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ καταπέμψαντος αὐτὸν πατρὸς "ἐδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν, τοῦ καταστήσαι τὴν γῆν, καὶ κληρονομήσαι κληρονομίας ἐρήμους." μαρτύριον δὲ τοῖς ἔθνεσιν φησιν, ὥστε πάντα τὰ ἔθνη τὰ μηδεπώποτε τι περὶ Χριστοῦ μεμαθηκότα, γνόντα τὴν περὶ αὐτοῦ οἰκονομίαν, καὶ τίς ἦν ἐν αὐτῷ δύναμις, ἐπικαλέσασθαι αὐτόν, καὶ τοὺς μὴ πάλαι πρότερον εἰδότες αὐτόν λαοὺς ἐπ' αὐτόν καταφεύξεσθαι. 43. καὶ τί με δεῖ μηκύειν τὸν λόγον, παρὸν ἐξ αὐτῶν τῶν προφητικῶν λέξεων, ὧν τε παρκατέθειμαι καὶ ὧν ἐπὶ σχολῆς μνημονεύσω ἐν ταῖς θείαις φερομένων γραφαῖς, ὅτι φέλον ἀναλέξασθαι τὰς προφητικὰς φωνάς, αὐτόθεν

³ Πον, 2, 23.
18 Εβ. 49, 8.

12 Εβ. 42, 1. 6.

14 Εβ. 42, 4.

κατασιγάξειν τοὺς ἐκ περιτομῆς φάσκοντας μόνον
αὐτοῖς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ θεοῦ δεδωρῆσθαι, ἡμῶν
δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν ἔθνων περιτονοὺς εἶναι καὶ τοῖς
θεῶν ὑποσχέσεων ἄλλοτρίους· δέδεικται γὰρ ἔμ-
πλιν ὡς τεθέσπιστο τὰ μὲν ἔθνη πάντα τῆς Χριστοῦ
παρουσίας ἀπολαύσειν, τὰ δ' Ἰουδαίων πλήθη ἀπο-
πεσεῖσθαι τῆς πρὸς τοὺς αὐτῶν προγόνους ἐπαγ-
γελίας διὰ τὴν εἰς Χριστὸν αὐτῶν ἀπιστίαν, σπανί-
ως ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν πιστε-
ύσαντων, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἐπηγγελμένης πνευμα-
τικῆς ἀπολυτρώσεως δι' αὐτοῦ τευχομένων· 44. πᾶ-
σιν καὶ ὁ θαυμάσιος ἀπόστολος διδάσκει πον λέγει
"Ἡσαίας δὲ κραυγάζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐὰν ἡ ὁ ἀ-
θμός τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης
τὸ ὑπόλειμμα σωθήσεται· λόγον γὰρ συντελῶν
συντέμνων ἐν δικαιοσύνῃ, ὅτι λόγον συντεταγμένον
ποιήσῃ κύριος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ καθὼς προεῖπεν
Ἡσαίας, εἰ μὴ κύριος Σαβαώθ ἐγκατέλιπεν ἡμῶν
σπέρμα, ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὡς Γόμορρα
ἂν ὁμοιωθῆμεν." 45. οἷς μεθ' ἑτέρα ἐπιφέρει λέγει
"μὴ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ; μὴ γένουσι
καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμὶ ἐκ σπέρματος Ἀβρα-
μῆς Βενιαμίν. οὐκ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν
αὐτοῦ, ὃν προέγνω. 46. ἢ οὐκ οἰδατε ἐν Ἠλίᾳ τί λέγει
ἡ γραφή, ὡς ἐντυγχάνει τῷ θεῷ, λέγων περὶ
Ἰσραὴλ, κύριε, τοὺς προφῆτας σου ἀπέκτειναν,
θυσιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ ἐγὼ ὑπελείφθην
μόνος, καὶ ζητοῦσι τὴν ψυχὴν μου, τοῦ λαβεῖν αὐτήν·
ἀλλὰ τί λέγει ὁ χρηματισμός; κατέλιπον ἐμαυτῷ ἐπὶ
κισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ

Βάαλ. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λείμμα κατὰ ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν."

47. Διὰ τούτων γὰρ ὁ ἀπόστολος σαφῶς ἐπὶ τῇ (69) τοῦ παντὸς Ἰουδαίων ἔθνους ἀποπτώσει ἐαυτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ παραπλησίους ἀποστόλους τε καὶ εὐαγγελιστὰς τοῦ σωτήρος ἡμῶν πάντας τε τοὺς ἔτι καὶ νῦν ἐξ Ἰουδαίων εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύσαντας τὸ σπέρμα εἶναι διασαφεῖ τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου ὀνομασμένου κατὰ τὸ "εἰ μὴ κύριος Σαβαώθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα." τοῦτο δὲ εἶναι καὶ τὸ ἐν ταῖς λοιπαῖς προφηταῖς δηλούμενον ὑπόλειμμα τοῦ παντὸς, ὅπερ φησὶν κατ' ἐκλογὴν χάριτος πεφυλάχθαι. 48. περὶ οὗ ὑπολείμματος φέρει πάλιν τὰ ἀπὸ τῶν προφητῶν ἐξαπλώσωμεν, ὥς ἂν παρασταῖ διὰ πλειόνων ὅτι μὴ ἀδιακρίτως παντὶ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν σωτήριον ἔσεσθαι ὑπέσχετο ὁ θεὸς, ἀλλ' ὀλίγοις καὶ κομιδῇ σπανίοις τοῖς εἰς τὸν σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν πεπιστευκόσιν, ὥσπερ οὖν καὶ τὸ ἔργον ἀκολούθως ταῖς προρρήσεσιν ἐπηκολούθησεν.

49. Ἄπο τοῦ Ἡσαίου.

Ὅτι μὴ εἰς πᾶν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλ' εἰς ὀλίγους αὐτῶν διήκει τὰ τῶν θεῶν ἐπαγγελίων.

49. "Ἡ γῆ ἡμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρρῶς καυστοί· τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτήν, καὶ ἡρῆμωται κατεστραμμένη ὑπὸ λαῶν ἀλλοτρίων. ἐγκαταλειφθήσεται ἡ θυγάτηρ Σιών ὥς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι καὶ ὥς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυνηράτῳ, ὥς πόλις πολιορκουμένη. καὶ εἰ μὴ

28 Es. 1, 7.

κύριος Σαβαώθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὥς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὥς Γόμορρα ἂν ὁμοιωθῆμεν.”

50. Ἀρχόμενος ὁ μέγας καὶ θαυμασίος προφήτης τῆς οἰκείας βίβλου τὴν πᾶσαν τῆς προφητείας ὑπόθεσιν κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ ὁρασιν καὶ θεωρίαν περιέχειν διδάσκει, ἐπειτα τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος ἀπελέγχει, πρῶτα μὲν λέγων “ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον καὶ ὄνος τὴν φάτιν τοῦ κυρίου αὐτοῦ· Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός με οὐ συνῆκεν.” 51. εἶτα τὸ πᾶν ἔθνος ταλαινίζων ἐπιφέρει “οὐαὶ ἔθνος ἁμαρτωλὸν, λαὸς πλήρης ἁμαρτιῶν, σπέρμα πονηρὸν, υἱοὶ ἄνομοι.”

52. Τούτοις ἐν ἀρχῇ τῆς βίβλου κατ’ αὐτῶν χρησάμενος τοῖς ἐλέγχοις, καὶ προδιδάξας τὰς αἰτίας τῆς [42] μελλούσης ἐπιφύρεσθαι κατ’ αὐτῶν προσηρῆσεως, ἐξῆς ἀπάρχεται φάσκων “ἡ γῆ ὑμῶν ἐρημος”, μὴ οὐσῇ ἐρήμου καθ’ οὓς προσηρῆτε χρόνους. “αἱ πόλεις ὑμῶν πυρρῆκαστοι.” μὴδὲ τούτου πῶ γεγεννημένον, ἀλλ’ οὐδὲ τὴν χώραν αὐτῶν τότε ἦσθιον ἀλλότριοι· (64) καὶ ὅμως φησὶν “τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριοι κατεσθίουσιν αὐτήν” καὶ τὰ ἐξῆς. 53. εἰ οὖν ἐπὶ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετέλθοις παρουσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρον χρόνους, πάντα ἂν εὖροις τὰ εἰρημένα πληροῦμενα· ἡ τε γὰρ θυγάτηρ Σιών, (αὕτη δὲ ἦν ἡ ἐπὶ ὄρον τοῦ καλουμένου Σιών ἐπιτελουμένη θρησκεία), ἀπὸ τῆς Ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας ἐγκαταλείπεται ὥς σκηνὴ ἐν ἐμπελῶνι καὶ ὥς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικκηράτῳ, καὶ εἴ τι τούτων ἐρημότερον· τὴν τε χώραν αὐτῶν ἀλλότριοι ἐνώπιον αὐτῶν κατεσθί-

ουσι, τοτὲ μὲν δασμοὺς καὶ φόρους αὐτοὺς εἰσπρα-
 τόμενοι, τοτὲ δὲ ἴδιον ἑαυτῶν κτῆμα τὴν πάλαι τῶν
 Ἰουδαίων γῆν πεποιημένοι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἱερὸν τὸ
 εὐπρεπὲς τῆς μητροπόλεως αὐτῶν ἡρεῖται κατε-
⁵στραμμένον ὑπὸ λαῶν ἀλλοτρίων, αἵ τε πόλεις αὐτῶν
 πυρρίκανστοι γεγόνασιν, καὶ γέγονεν Ἱερουσαλὴμ ἀλη-
 θῶς πόλις πολιορκουμένη. 54. ἀλλ' ἐπεὶ τούτων περὶ
 αὐτοὺς συμβεβηκότων ὁ τῶν ἀποστόλων χορὸς οἱ τε
¹⁰ἐξ Ἑβραίων εἰς τὸν Χριστὸν πεπιστευκότες γονίμου
 δίκην σπέρματος ἐξ αὐτῶν ἐκείνων διεφυλάχθησαν,
 καθ' ὅλης τε τῆς οἰκουμένης καὶ εἰς πᾶν γένος ἀν-
 θρώπων διελθόντες πᾶσαν πόλιν καὶ τόπον καὶ χώ-
 ραν τοῦ οἰκείου καὶ Ἰσραηλιτικοῦ σπόρου κατέπλησαν,
 ὥστε ἐξ αὐτῶν στάχυς τὰς ἐπ' ὀνόματος τοῦ σωτῆρος
¹⁵ἡμῶν ὑποστάσας ἐκκλησίας φῦναι, εἰκότως ὁ θεὸς
 προφήτης ἐπιλέγει ταῖς προαποφανθείσαις κατ' αὐ-
 τῶν ἀπειλαῖς, "εἰ μὴ κύριος Σαβαὼθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν
 σπέρμα, ὥς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὥς Γόμορρα
²⁰ἂν ὁμοιωθῆμεν. 55. ὅπερ συναγαγὼν ἐπὶ τὸ σαφὲς
 ἐρμηνεύει ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ ὁ ἱερὸς
 ἀπόστολος "Ἡσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ, ἐὰν
 ἢ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὥς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσ-
 σης, τὸ ὑπόλειμμα σωθήσεται. λόγον γὰρ συντελῶν
 καὶ συντέμνων ποιήσει κύριος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ κα-
²⁵θὼς προείρηκεν Ἡσαΐας, εἰ μὴ κύριος Σαβαὼθ ἐγκα-
 τέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὥς Σόδομα ἂν ὁμοιωθῆμεν. 56. οἷς αὖτις προστί-
 θησι λόγων "μὴ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ, μὴ
 γένοιτο. καὶ γὰρ ἐγὼ Ἰσραηλίτης εἰμι ἐκ σπέρματος
 Ἀβραάμ φυλῆς Βενιαμίν. οὐκ ἀπώσατο ὁ θεὸς τὸν

17 Rom. 9, 29.

21 Rom. 9, 27.

28 Rom. 11, 1.

λαὸν αὐτοῦ ὃν προέγνω. ἢ οὐκ οἴδατε ἐν Ἡλίᾳ τί
λέγει ἡ γραφή, ὡς ἐντυγχάνει τῷ θεῷ κατὰ τοῦ
 106) Ἰσραὴλ, κύριε τοὺς προφήτας σου ἀπέκτειναν, τὰ θν-
 σιαστήριά σου κατέσκαψαν, καὶ γὰρ ὑπελείφθην μόνος·
 καὶ ζητοῦσί μου τὴν ψυχὴν, τοῦ λαβεῖν αὐτήν. ἀλλὰ
 τί λέγει αὐτῷ ὁ χρηματισμός; κατέλιπον ἑμαυτῷ
 ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ ἐν
 Βάαλ. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ νῦν καιρῷ λείμμα κατ'
 ἐκλογὴν χάριτος γέγονεν."

57. Ὅτι δ' οὐκ εἰς ἄλλον καιρὸν, ἀλλ' εἰς τὸν τῆς
 ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συν-
 1) τείνει ἡ προφητεία, ἐξῆς ὁ λόγος μετὰ τὸ φάναι "εἰ
 μὴ κύριος Σαβαώθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα, ὡς Σό-
 δομα ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὁμοιωθῇ-
 15) μεν," τὸν πάντα τῶν Ἰουδαίων λαὸν λαὸν Γόμορρας
 ὀνομάσας, τοὺς δὲ ἡγουμένους αὐτῶν ἄρχοντας Σοδό-
 μων, ἐπιφέρει παραίτησιν τῆς κατὰ Μωσέα θρησκείας
 καὶ τῆς διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πᾶσιν ἀνθρώποις κα-
 τηγγελμένης διαθήκης τὸν τρόπον, λέγων δὲ τὸν διὰ
 λουτροῦ παλιγγενεσίας, λόγον τε ἀντικρὺς νέον καὶ
 20) νόμον εἰσῆκται ἐν τῇ περὶ τῶν τοιούτων προσηύκει
 58. λέγει δ' οὖν "ἀκούσατε λόγον κυρίου ἄρχοντες
 1) Σοδόμων, προσέχετε νόμον θεοῦ λαὸς Γόμορρας, τί
 μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν;" καὶ τὰ ἐξῆς, "ἀπε-
 οἴκετα ὄντα τῆς κατὰ Μωσέα νομοθεσίας ἀνελών
 25) ἀντεισάγει ἀφέσεως ἁμαρτημάτων ἕτερον τρόπον, τὸν
 διὰ τοῦ σωτηρίου λουτροῦ καὶ τοῦ σὺν τούτῳ κηρυτ-
 τομένον βίου λέγων "λούσασθε, καθαροὶ γενέσθε,
 ἀφέλετε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν" καὶ
 τὰ ἐξῆς. 59. ἄρχοντας δὲ Σοδόμων, καὶ λαὸν Γόμορ-

ρων δι' ἣν αἰτίαν αὐτοὺς ὠνόμασεν, ὁ αὐτὸς παρέ-
στησε παραχρῆμα εἰπὼν "αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν πλήρεις
αἵματος." 60. καὶ αὐτῆς δὲ ὑποβὰς λέγει "τὴν ἀνο-
μίαν αὐτῶν ὡς Σοδόμων ἀνήγγειλαν καὶ ἐνεφάνισαν. α
οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, διότι ἐβουλεύσαντο βουλήν
πονηράν καθ' ἑαυτῶν, εἰπόντες ὅτι δήσομεν τὸν δι-
καιον, ὅτι δύσχορηστος ἡμῖν ἐστίν." 61. σαφέστατα
αἵματος τινος καὶ ἐνὸς δικαίου μεμνημένος ἐπιβου-
λῆς, τίνος δὲ ἄρα ἢ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, δι' ὃν καὶ μεθ' ὃν ἅπαντα μετήλθον αὐτοὺς
τὰ προηγορευμένα.

λξ'. Τοῦ αὐτοῦ Ἡσαΐου.

62. "Τῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπιλάμψει ὁ θεὸς ἐν
βουλῇ μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ ὑψῶσαι καὶ τοῦ
δοξάσαι τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἔσται τὸ
καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραὴλ ἐν Σιών, καὶ τὸ καταλει-
φθὲν ἐν Ἱερουσαλὴμ· ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ
γραφέντες εἰς ζωὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ." (66)

63. Καὶ τί δ' ἂν γένοιτο τὸ καταλειφθὲν τοῦ
Ἰσραὴλ αὐτὸς ὁ προφήτης διεσάφησεν εἰπὼν "πάντες
οἱ γραφέντες εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ οἱ κληθέντες ἅγιοι."
τίς οὖν αὕτη ἡ ἡμέρα, ἐν ᾗ δοξάσειν ὁ θεὸς καὶ ὑψώ-
σειν τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοὺς κληθησο-
μένους ἁγίους καὶ γραφησομένους εἰς ζωὴν λέγεται,
ἀναδραμόντι σοι τὴν ὅλην τῆς περικοπῆς διήγησιν
δῆλον ἔσται. 64. ἐν ἀρχῇ τοιγαροῦν τῆς ὅλης βίβλου
τὴν κατὰ τῆς Ἰουδαίας καὶ κατὰ Ἱερουσαλὴμ ἰδὼν
ὄρασιν ὁ προφήτης, καὶ διὰ πλείστων ἀπαριθμησά-
μενος τοῦ παντὸς Ἰουδαίων ἔθνους τὰ ἀσεβήματα,

2 Es. 1, 15.

3 Es. 3, 9.

13 Es. 4, 2.

ἀπειλήσας τε καὶ εἰπὼν τὰ περὶ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν καὶ τῆς παντελοῦς ἐρημίας Ἱερουσαλήμ, τέλος τῆς κατ' αὐτῶν θεωρίας ἐπάγει λέγων "ἔσονται γὰρ ὡς τερεβινθος ἀποβεβληκυῖα τὰ φύλλα, καὶ ὡς παρθέδεις ὕδωρ μὴ ἔχων. καὶ ἔσται ἡ ἰσχύς αὐτῶν ὡς καλάμη στυππίου, καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ὡς σπινθήρες πυρὸς, καὶ κατακαυθήσονται οἱ ἄνομοι καὶ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἅμα, καὶ οὐκ ἔσται ὁ σβέσων."

65. Περιγράφας δὲ ἐνταῦθα τὴν κατ' αὐτῶν πρόφησιν ὑποστολῇ χρῆται· ἐξ ἑτέρας δὲ ἀρχῆς δευτέρας ὑποθέσεως ἄπτεται, καὶ προοιμίων γε τῶν λεγομένων τοιῶδε χρῆται "ὁ λόγος ὁ γενόμενος πρὸς Ἡσαΐαν νῦν Ἀμὼς, τὸν προφήτην περὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ, ἥ, ὡς ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν, ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίας καὶ ὑπὲρ Ἱερουσαλήμ. ἴσως τις ὑπολήψεται περὶ ὧν τὰ σκυθρωπὰ προλαβὼν ἐθέσπισε, τούτων αὐτῶν πέρι τὰ χρηστότερα μεταβαλόντα λέγειν. 66. ἀλλ' οὐκ ἂν ταῦτα ἐπιτρέψειε φάναι ἢ τῶν ἐπιφερομένων ἀκολουθία, ὑπὲρ μὲν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἢ ὑπὲρ τοῦ καλουμένου Ἰσραὴλ οὐδὲν οὐδέ ὅλως χρηστὸν περιέχουσα, οὐδέ γε ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίας οὐδέ ὑπὲρ Ἱερουσαλήμ, τοῖναντίον δὲ μυρίας κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ μέμψεις καὶ κατηγορίας, ἀπειλὰς τε κατὰ τῆς Ἱερουσαλήμ σκυθρωπὰς, καὶ τὸ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι σωτήριον κλήσιν καὶ γνῶσιν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ θεσπίζουσα, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις ὅρους ἐπιφάνειαι καινοῦ καὶ οἴκου θεοῦ ἑτέρου παρὰ τὸν ἐν Ἱερουσαλήμ ἀνάδειξιν παριστάσα. 67. λέγει δ' οὖν μετὰ τὸ φάναι περὶ τῆς Ἰουδαίας καὶ περὶ Ἱερουσαλήμ "οἵ [44] ἔσται ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυ"

ρίου, καὶ οἶκος τοῦ θεοῦ ἐπ' ἅκρων τῶν ὀρέων, καὶ ⁽⁶⁷⁾
 ὑψωθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ ἤξουσιν ἐπ'
 αὐτὸ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ πορεύσονται ἔθνη πολλὰ,
 καὶ ἐροῦσιν, δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου,
⁵ καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ."

68. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐθνῶν ἀπάντων τοιαῦτα
 θεσπίζει· περὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐξῆς οἷα ἐπιλέγει
 ἄκουε· ἀνῆκεν γὰρ τὸν λαὸν αὐτοῦ τὸν οἶκον τοῦ
 θεοῦ Ἰακώβ, ὅτι ἐνεπλήσθη ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἡ χώρα
¹⁰ αὐτῶν κληδονισμῶν, ὡς ἡ τῶν ἀλλοφύλων, καὶ τέκνα
 πολλὰ ἀλλόφυλα ἐγενήθη αὐτοῖς. 69. ἐνεπλήσθη
 γὰρ ἡ χώρα αὐτῶν ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ, καὶ οὐκ
 ἦν ἀριθμὸς τῶν θησαυρῶν αὐτῶν," καὶ τὰ ἐξῆς τού-
 των ὄντα ὄντα πλείω, οἷς ἐπιφέρει· καὶ προσεκύνησαν
¹⁵ οἷς ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν, καὶ ἐκνυψεν ἄνθρω-
 πος, καὶ ἐταπεινώθη, καὶ οὐ μὴ ἀνήσω αὐτοὺς, καὶ
 νῦν εἰσέλθετε εἰς τὰς πέτρας, καὶ κρύπτεσθε εἰς τὴν
 γῆν ἀπὸ προσώπου τοῦ φόβου κυρίου, καὶ ἀπὸ προσώ-
 που τῆς δόξης αὐτοῦ, ὅταν ἀναστῇ θραῦσαι τὴν γῆν."

²⁰ 70. Δι' ὧν σαφῶς ἀνάστασιν τινὰ τοῦ κυρίου
 διδάσκει ἔσεσθαι, ἐν ᾗ θραυσθήσεσθαι πᾶσαν τὴν
 γῆν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους. 71. περὶ αὐτῶν γὰρ ὁ
 πᾶς ἦν λόγος, ὥσπερ καὶ ἐξῆς, δι' οὗ φησιν· ἡμέρα
 γὰρ κυρίου Σαβαὼθ ἐπὶ πάντα ὑβριστὴν καὶ ὑπερή-
²⁴ φανον, καὶ ἐπὶ πάντα ὑψηλὸν καὶ μετέωρον," καὶ
 τὰ τούτοις ἀκόλουθα. ἐν ταύτῃ τοιγαροῦν τῇ ἡμέρᾳ
 τῆς ἀναστάσεως τοῦ κυρίου, τὰ κατὰ τῶν ἐπαιρομέ-
 νων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ προαγορεύσας ἐν
 αὐτῇ ταύτῃ, φησὶ, τῇ ἡμέρᾳ· "ὑψωθήσεται κύριος
²⁸ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ τὰ χειροποίητα πάντα κατα-
 κρύψουσιν εἰσενέγκαντες εἰς τὰ σπήλαια." 72. μονο-
 ουχὶ δηλῶν τὴν ἀποστροφὴν τῶν εἰδωλῶν, ἣν ἀπε-

στράφησαν αὐτοί τε Ἰουδαῖοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες
 ἄνθρωποι μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφάνειαν,
 καταπύσαντες πάσης δεισιδαιμονίας. "τῇ γοῦν
 ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, φησὶν, ἐκβαλεῖ ἄνθρωπος τὰ βδελύ-
 γματα αὐτοῦ τὰ χρυσᾶ, καὶ τὰ ἀργυρᾶ ἃ ἐποίησαν,
 προσκυνεῖν τοῖς ματαλοῖς". 73. καθ' ὅλου ὡς εἰκός
 καὶ περὶ παντὸς ἀνθρώπου ταῦτα ἀναφωνῶν, διὰ
 τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι τῶν ἔθνων κλήσιν. 74. ἰδίως
 δὲ αὐτὸς περὶ τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους ὑπὸ μίαν διάνοιαν
 ἑξῆς ἐπιλέγει "ἰδοὺ δὴ ὁ δεσπότης κύριος Σαβαώθ
 ἀφελεῖ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἰσχύ-
 οντα καὶ ἰσχύουσιν, ἰσχὺν ἄρτου, καὶ ἰσχὺν ὕδατος·
 γίγαντα καὶ ἰσχύοντα, καὶ ἄνθρωπον πολεμιστὴν, καὶ
 δικαστὴν, καὶ προφήτην, καὶ στοχαστὴν, καὶ πρεσ-
 βύτερον, καὶ πεντηκόνταρχον, καὶ θαυμαστὸν σύμ-
 βουλον, καὶ σοφὸν ἀρχιτέκτονα, καὶ συνετὸν ἀκροα-
 τήν" καὶ τὰ τούτοις ἑξῆς. 75. ἔνθα ἐπιστήσας πα-
 ράφθες τὰ προλεγόμενα τῆς προφητείας δι' ὧν εἴρη-
 ται "ὁ λόγος ὁ γενόμενος παρὰ κυρίου πρὸς Ἡσαΐαν
 υἱὸν Ἀμώς, ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίας καὶ ὑπὲρ Ἱερουσαλὴμ,
 ὡς μᾶλλον κατ' αὐτῶν ἢ ὑπὲρ αὐτῶν τὰ ἐπενη-
 νεγμένα τυγχάνει, εἰ μὴ τις ἄρα ἐν τούτοις λαυθά-
 νων περιέχεται νοῦς. 76. πῶς γὰρ μέλλων ἀφαιρεῖν
 ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἰσχύοντα καὶ
 ἰσχύουσιν, ἰσχὺν ἄρτου καὶ ἰσχὺν ὕδατος, καὶ πάντα
 τὰ ἐν αὐτοῖς πάσαι διατρέποντα, ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίας
 καὶ ὑπὲρ Ἱερουσαλὴμ ἔσεσθαι τὰ θεσπιζόμενα προ-
 λεγε, πῶς δὲ ὑπὲρ αὐτῶν ἐστὶ καὶ τὰ ἑξῆς αὐτῶν
 λεγόμενα" ἀνεῖται Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἡ Ἰουδαία συμ-
 πέπτωκε, καὶ αἱ γλῶσσαι αὐτῶν μετὰ ἀνομίας, τὰ
 πρὸς κύριον ἀπειθοῦντες."

77. Ἀλλὰ γὰρ ἐν τοιῷδε καιρῷ, ἐν ᾧ τὸ ὄρος κυ-
 ρίου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἀνάγκη κηρύττεσθαι, ὃ τε
 ἐπὶ τοῦ ὄρους οἶκος τοῦ θεοῦ ἐφ' οὗ πάντα τὰ ἔθνη
 συνιόντα φασὶν "δεῦτε καὶ ἀναβῶμεν εἰς τὸ ὄρος
 κυρίου, καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ" τοιαύ-
 ταις ὁ λόγος χρησάμενος κατηγορίαις τοῦ Ἰουδαίου (40)
 ἔθνους, ἀπειλήσας τε αὐτοῖς τὰ ἔσχατα, ἐπισυνάπτει
 τοῖς πᾶσι τὰς προεκτεθείσας ἡμῖν λέξεις, διδά-
 σκων ὅτι τοῦ παντὸς Ἰουδαίου ἔθνους μέλλοντος
 ἀποπεσεῖσθαι τῆς κατὰ τὸν θεὸν εὐσεβείας, περι-
 λειφθήσονται τινες ἐν αὐτοῖς οὐ συναπολαύσαντες
 τοῖς πᾶσι τῶν κακῶν· ἔμπαινον δὲ ὡς ἂν ἐκ μοχθη-
 ρῶν καὶ παρανόμων διασεσωσμένοι, καὶ τὸ δοκίμιον
 καὶ τὸ εἰλικρινὲς τῆς εὐσεβείας ἐπιδεδειγμένοι, τῆς
 παρὰ τῷ θεῷ γραφῆς καταξιωθήσονται καὶ ἅγιοι κλη-
 θήσονται τοῦ θεοῦ δοῦλοι. 78. δηλοῖ δὲ διὰ τούτων
 τοὺς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλους καὶ μαθητὰς καὶ
 εὐαγγελιστὰς καὶ τοὺς λοιποὺς ἅπαντας τοὺς ἐν πε-
 ριτομῇ εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας κατὰ τὸν χρόνον τῆς
 ἀποπτώσεως τοῦ παντὸς αὐτῶν ἔθνους. 79. ταῦτα
 δὲ αἰνύττεται φάσκων ὁ λόγος "ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ,
 ἐν ᾗ δηλονότι τὰ προηγορευμένα πάντα περὶ τῆς
 κλήσεως τῶν ἔθνων καὶ περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων
 ἀποπτώσεως γενήσεται, ἐπιλάβει ὁ θεὸς ἐν βουλῇ
 μετὰ δόξης ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ ὑψῶσαι καὶ δοξάσαι τὸ
 καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἔσται τὸ ὑπολειφθὲν
 ἐν Σιών, καὶ τὸ καταλειφθὲν ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἅγιοι
 κληθήσονται πάντες οἱ γραφέντες εἰς βίβλην ἐν Ἱε- (40)
 ρουσαλὴμ", δι' οὓς καὶ εἰκότως ἀπὸ τῆς Ἱερουσα-
 λὴμ καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας προελθόντας ὑπὲρ τῆς

21 Es. 4, 2.

Ἰουδαίας καὶ ὑπὲρ Ἱερουσαλήμ τὴν προφητείαν ἐδή-
λου λέγεσθαι τὸ προοίμιον, ἣ καὶ διὰ τὴν ἀληθῆ Ἱε-
ρουσαλήμ, καὶ τὴν ἀναλόγως αὐτῇ κατὰ διάνοιαν
θεωρουμένην Ἰουδαίαν· περὶ οὗ κατὰ καιρὸν εἰσό-
μεθα. 80. καὶ τίς γε τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν καὶ τῶν εὐαγγελιστῶν τὴν ἐνθεον συνορῶν δύνα-
μιν, καθ' ἣν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐ-
τῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐ-
τῶν, πᾶσαι τε ἐξ ἐκείνων καὶ εἰς δεῦρο αἱ τοῦ Χρι-
στοῦ ἐκκλησίαι τοὺς λόγους αὐτῶν ἀνὰ στόμα καὶ
μαθήματα ἔχουσι, καὶ τὰς τῆς καινῆς διαθήκης δι-
αυτῶν κηρυχθείσας τοῦ Χριστοῦ νομοθεσίας, οὐκ ἂν
ἀλήθειαν τῇ προφητείᾳ ἐπιμαρτυρήσαι φησάσῃ ἡμ-
φανῶς ἐν βουλῇ καὶ μετὰ δόξης ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν
ὑψώσῃ τὸν θεὸν καὶ δοξάσῃ τὸ καταλειφθὲν
Ἰσραὴλ, καὶ ὥς ἄρα τὸ καταλειφθὲν ἐν Σιών καὶ τὸ
καταλειφθὲν ἐν Ἱερουσαλήμ ἄγριοι κληθήσονται πάν-
τες οἱ γραφέντες εἰς ζωὴν; ἀντὶ δὲ τοῦ λεγομένου
παρὰ τοῖς ἐβδόμηκοντα "ἐν βουλῇ μετὰ δόξης", ὁ
Ἀκύλας καὶ Θεοδοτίων συμφώνως εἰς δύναμιν καὶ
δόξαν ἡρμήνευσαν, τὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ δοθεῖσαν τοῖς
ἀποστόλοις δύναμιν καὶ τὴν ἐπὶ ταύτῃ παρὰ τῷ θεῷ
δόξαν παριστῶντες κατὰ τὸ "κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς
εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ." 81. καὶ αὐτό γε τὸ
γεγεννημένον "ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ
βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπακύνθη γὰρ
ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὣσι βαρύν-
ηκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυνσαν, μη-
ποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὣσιν ἀκού-
σωσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. καὶ

7 Ps. 19, 4.

23 Ps. 68, 11.

25 Es. 6, 9.

εἶπα, ἕως τότε, κύριε; καὶ εἶπεν, ἕως ἂν ἐρημωθῶσι πόλεις παρὰ τὸ μὴ κατοικεῖσθαι, καὶ οἴκοι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους, καὶ ἡ γῆ καταλειφθῇσεται ἔρημος. καὶ μετὰ ταῦτα μακρυνεῖ ὁ θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πληθυνθήσονται οἱ καταλειφθέντες ἐπὶ τῆς γῆς."

82. Ὅρα δὴ καὶ ἐνταῦθα τίνα τρόπον οἱ καταλειφθέντες πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς, τῆς λοιπῆς ἀπάσης ἐρήμου γενησομένης, μόνοι πληθυνθήσεσθαι λέγονται. εἶεν δ' ἂν καὶ οὗτοι οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταὶ ἐξ Ἑβραίων, εἰς πάντας ἀνθρώπους προσελθόντες, οἱ καὶ δίκην σπέρματος καταλειφθέντες πολύχουν προσήνεγκαν τὸν καρπὸν, τὰς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας· καὶ θέα γε, ὥς κατὰ τὸ αὐτὸ φησι τούτους μὲν πληθυνθήσεσθαι μόνοι
 15 νους καταλειφθέντας ἐκ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἀποπτώσεως, ἐκείνους γε μὴν πάμπαν ἐρήμους ἔσεσθαι.

83. "Ἡ γῆ γὰρ αὐτῶν, φησὶν, καταλειφθῇσεται ἔρημος." τοῦτο δὲ καὶ ἀνωτέρω αὐτοῖς ἐλέγχετο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ προφήτου, κατὰ τὸ "ἡ γῆ ὑμῶν ἔρημος, αἱ πόλεις ὑμῶν πυρρίκανστοι, τὴν χώραν ὑμῶν ἐνώπιον ὑμῶν ἀλλότριον κατεσθίουσιν αὐτήν." 84. πότε δὲ καὶ ταῦτα ἐπληροῦτο ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν; ἕως μὲν γὰρ οὐδέπω τὰς κατ' αὐτοῦ τετολημέκσαν δυσσεβείας, οὐκ ἦν ἡ γῆ αὐτῶν ἔρημος, οὐδὲ αἱ πόλεις πυρρίκανστοι, οὐδὲ τὴν χώραν αὐτῶν ἀλλότριον κατήσθιον· ἀπὸ δὲ τῆς ἐνθέου φωνῆς ἐκείνης, δι' ἧς τὸ μέλλον αὐτοῖς ἔσεσθαι προουθέσπισεν αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, εἰπὼν, ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, ἐξ ἐκείνου καὶ οὐ μετ' οὐ πολὺ τῆς προρρησέως πολιορκηθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων εἰς ἔρημον κατέστησαν. 85. καὶ τὸ γε αἴτιον τῆς ἐρημώσεως αὐτῶν ὁ προφητικὸς λόγος ἀπελέγχει, μονονουχὶ σα-

- α φως διερμηνεύων, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀποπτώσεως
 αὐτῶν παριστάς. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 διδάσκοντος ἐν αὐτοῖς ἀκούσαντες ὡς διανοίας οὐκ
 ἤκουσαν, οὐδὲ συνῆκαν ὅστις ἦν, ἰδόντες δὲ αὐτῶν
 σαρκὸς ὀφθαλμοῖς, τοῖς τῆς ψυχῆς οὐ τεθέστανται
 "ἐπάχυνάν τε ἐαυτῶν τὴν καρδίαν, καὶ μονονοῦν
 τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ἔμυσαν, καὶ τὰ ὡς
 ἐβάρυναν," ὡς φησιν ἡ προφητεία, τούτου χάριν
 ἐρημωθήσεσθαι αὐτῶν φησι τὰς πόλεις παρὰ τὸ μὴ
 κατοικεῖσθαι, καὶ τὴν γῆν γενήσεσθαι ἔρημον, βρο-
 χεῖς δὲ τινὰς ἐξ αὐτῶν ὑπολειφθήσεσθαι, δίκην γο-
 νίμου καὶ ξωπύρου σπέρματος πεφυλαγμένους,
 καὶ εἰς πάντας προελθόντες ἀνθρώπους πληθυνθῆ-
 σεσθαι ἐπὶ τῆς γῆς λέγονται. 86. πλὴν ἀλλὰ καὶ με-
 τὰ τὴν πρόοδον τούτων αὐτῶν δηλαδὴ τῶν ἀποστόλων
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐτι φησὶν ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἰου-
 δαίας χώρας διαμεῖναι τὸ ἐπιδέκατον, καὶ μετὰ ταῦτα
 αὐτοῖς ἔσσεσθαι αὐτοὺς εἰς προνομήν ὡς τερέβινθος
 καὶ ὡς βάλανος ὅταν ἐκπέσῃ τῆς θήκης αὐτῆς. πο-
 ρίστησι δὲ, ὡς οἶμαι, διὰ τούτων ὁ λόγος, ὅτι με-
 τὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν ἦν κατὰ τοὺς τῶν ἀποστόλων
 χρόνους καὶ κατὰ Ῥωμαίων ἀντοκράτορα Οὐεσπε-
 (71) ριανὸν ἱστοροῦνται πεπονθέναι, αὐτοῖς ἐπὶ Ἀδριανῶν
 δευτέρον πολιορκηθέντες παντελῶς εἰρχθῆσαν τοῦ
 τόπου, ὡς μηδὲ τοῦ ἐδάφους τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπι-
 βαίνειν ἐπιτρέπεσθαι. τοῦτο δ' οὖν αἰνιττόμενός φη-
 σιν "καὶ πάλιν ἔσται εἰς προνομήν ὡς τερέβινθος
 καὶ βάλανος ὅταν ἐκπέσῃ ἐκ τῆς θήκης αὐτῆς."
 87. "Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, θροεψεί
 θρωπος δάμαλιν βοῶν καὶ δύο πρόβατα· καὶ ἔσται

ἀπὸ τοῦ πλείστον ποιεῖν γάλα, φάγεται βούτυρον, καὶ μέλι φάγεται πᾶς ὁ καταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς."

88. Ἐνταῦθα τὴν δηλουμένην ἡμέραν ἐπιξητή-
 5 σας εὗροις ἂν αὐτὸν τὸν χρόνον τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 ἐπιφανείας. εἰπὼν γὰρ ὁ προφήτης "ἰδοὺ ἡ παρθέ-
 νος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν" πλείστα
 διὰ μέσου θεσπίζει περὶ τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέ-
 ραν, τοῦτ' ἐστὶν ἀμφὶ τὸν χρόνον τῆς τοῦ σωτῆρος
 10 ἡμῶν ἐπιφανείας, γενησομένων. 89. δυνάμεις γὰρ ἀο-
 ράτους καὶ τινὰς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους, μυίας καὶ
 μελίσσας νόμοις ἀλληγορίας ὀνομαζομένους, ἐπιβή-
 σεσθαι τῇ τῶν Ἰουδαίων χώρα φησὶν, καὶ τὸν κύ-
 ριον ξυρῶ τῶν πολεμίων, ὡς ἂν μεγάλου σώματος,
 τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους τὴν κεφαλὴν καὶ τὰς τρί-
 15 χας τῶν ποδῶν καὶ τὸν πῶγωνα καὶ πάντα
 συλλήβδην εἰπεῖν τὸν κόσμον αὐτῶν ξυρῆσειν.
 90. τούτων δ' ἐσομένων ἐν τῇ θεσπιζομένῃ ἡμέρᾳ
 τοῦ ἐκ τῆς παρθένου γενησομένου, τὸν καταλει-
 φθέντα ἄνθρωπον ἐκ τῆς τοῦ παντὸς ἔθνους ἀπα-
 20 λείας, τοῦτ' ἐστὶν ἅπαντα τὸν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν
 Χριστὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότα, θρέψειν δάμαλιν
 βοῶν καὶ δύο πρόβατα προφητεύει, ἀπὸ τε τοῦ πλεί-
 στον ποιεῖν γάλα φάγεσθαι βούτυρον καὶ μέλι· νοή-
 25 σεις δὲ καὶ ταῦτα κατὰ μυστικὴν θεωρίαν ἐπὶ τῶν
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλων τετελεσμένα. 91. ὡν
 ἕκαστος ἐν αἷς σὺν τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει συν-
 εστήσατο ἐκκλησίαις, δύο πρόβατα, τοῦτ' ἐστὶν δύο
 τάγματα δίκην προβάτων ἐπὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ ποι-
 μνην συνιόντα, τὸ μὲν εἰσέτι στοιχειούμενον, τὸ δ'
 30 ἤδη διὰ τοῦ λουτροῦ πεφωτισμένον, καὶ ἐπὶ τούτοις

5 Es. 7, 14.

RUSEBIUS III.

μίαν δάμαλιν τὴν ἐκκλησιαστικὴν τῶν προέδρων ἀρχὴν ταῖς ἐνθέοις καὶ λογικαῖς τροφαῖς ἐκθροέψας γόνιμον ἐξ αὐτῶν γάλα καὶ μέλι τῆς ποιηθείσης αὐτῷ τροφῆς τὸν καρπὸν ἀπηνέγκατο. 92. ὅπως μὲν οὖν τὰ τῶν ἀτελεστέρων πλήθῃ προβάτοις εἰσθῆναι ὁ θεὸς ἀφομοιοῦν λόγος οὐδὲν δεῖ λέγειν, πάσης γραφῆς τοῦτο διδασκούσης· τὸν δὲ γε ἐντελεστέρον (72) καὶ τοὺς πολλοὺς γεωργοῦντα τῆς ἐκκλησίας ἡγνόμενον ὅπως τῷ γεωπόνῳ τῶν βοῶν παραβάλλει, συνίστησιν ὁ ἱερός ἀπόστολος, λέγων 93. "μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ, ἢ δι' ἡμᾶς πάντως λέγει; ὅτι ὁφείλει ἐπ' ἐλπίδι ὁ ἀροτριῶν ἀροτριᾶν καὶ ὁ ἀλοῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν."

94. Εἰ δὲ προσκόπτοι τις ταῖς τοιαῖσδε τροπολογίαις, ὥρα τοῦτον μὴδὲ τὰς ὀνομαζομένας μυίας ἢ μελίσσας, μὴδὲ τὸ ξυρὸν, μὴδὲ τὸν πώγωνα, μὴδὲ τὰς τρίχας τῶν ποδῶν κατὰ διάνοιαν θεωρεῖν, εἰς αὐτοὺς δὲ καὶ ἀσυστάτους ἐκπίπτειν μυθολογίας· εἰ δ' ἀνάγκη ταῦτα μὴ ἄλλως ἢ κατὰ μόνην θεωρεῖν δέχεσθαι, δῆλον ὅτι καὶ τὰ ἀκόλουθα παραπλησίως

95. "Τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἀποσβεσθήσεται τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοὶ, καὶ οἱ ὄρυμοι, καὶ καταφάγεται ἀπὸ ψυχῆς ἕως σαρκῶν· καὶ ἔσται ὁ φεύγων ὡς ὁ φεύγων ἀπὸ φλογὸς καιομένης, καὶ οἱ καταλειφθέντες ἐπ' αὐτῶν ἔσονται ἀριθμὸς, καὶ παιδίων μικρὸν γὰρ ψεῖ αὐτούς. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, οὐκ εἰ προστεθήσεται τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ οἱ διασωθέντες τοῦ Ἰακώβ οὐκ εἰ πεποιδότες ὥσιν ἐπὶ τοὺς ἀδικήσαντας αὐτούς, ἀλλ' ἔσονται πεποιδότες ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ἄγιον τοῦ Ἰσραὴλ τῇ ἀληθείᾳ, καὶ

ἀναστρέψει τὸ καταλειφθὲν τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ θεὸν ἰσχύοντα. 96. καὶ ἐὰν γένηται ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα αὐτῶν σωθήσεται. λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συν-
 5 τέμνων ἐν δικαιοσύνῃ, ὅτι λόγον συντετμημένον ποιήσει ὁ θεὸς ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὅλῃ.”

97. Κἀνταῦθα πρόσσχεσθε ὅτι ἐν τῇ τῶν σκυθρο-
 πῶν ἀπειλῇ, φησὶν, ἔσται ὁ φεύγων ὡς ὁ φεύγων
 ἀπὸ φλογὸς καιομένης· καὶ οἱ καταλειφθέντες ἀπ’
 10 αὐτῶν ἀριθμὸς ἔσται, καὶ παιδίον μικρὸν γράψει αὐ-
 τοὺς. δι’ ὧν τὸ σπάνιον τῶν φευξομένων τὸν ὄλεθρον τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, καὶ τὸν τῆς Ἱερου-
 σαλὴμ ἐμπρησμὸν παρίστησιν. οἱ δὲ καταλειφθέντες
 οὗτοι, φησὶν, ἀριθμὸς ἔσονται. 98. τοῦτ’ ἔστιν ἀριθμῶ
 15 ληπτοὶ γενήσονται, οὕτω βραχεῖς καὶ εὐαρίθμητοι ὄντες.
 τοσοῦτοι δ’ οὖν ὡς ἐν συγκρίσει τοῦ παντὸς πλήθους τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους οἱ εἰς τὸν σωτήρα
 καὶ κύριον ἡμῶν πεπιστευκότες γεγόνασιν, οἱ καὶ
 κατηξιώθησαν τῆς ὑπ’ αὐτοῦ γραφῆς, ὡς δηλοῖ
 20 φάσκων ὁ λόγος “καὶ παιδίον γράψει αὐτούς.”
 προδιδάξας ὅτι ποτε ἦν τὸ παιδίον ἐν οἷς ἔλεγεν (17)
 “ἴδου ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει, καὶ τέξεται υἱόν·
 καὶ πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μη-
 25 τέρα.” 99. καὶ ἐπειδήπερ ἐνταῦθα παιδίον φησὶν γρά-
 ψει αὐτούς, εἰκότως ἐν τοῖς πρόσθεν ἔλέγετο “καὶ
 ἔσται τὸ ὑπολειφθὲν ἐν Σιών καὶ τὸ καταλειφθὲν
 ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἅγιοι κληθήσονται πάντες οἱ γραφέν-
 30 τες εἰς ζωὴν. ὥσπερ γοῦν ἐν ἐκείνοις τὸ καταλει-
 φθὲν ὠνόμαστο, οἱ δ’ αὐτοὶ γραφέντες ἦσαν εἰς
 ζωὴν, οὕτως καὶ ἐνταῦθα οἱ καταλειφθέντες ἀπ’ αὐ-
 τῶν ἀριθμὸς ἔσονται καὶ παιδίον γράψει αὐτούς.
 100. τοῦτο δὲ καταλειφθὲν ἐκ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ οἱ

διασωθέντες ἀπὸ τοῦ Ἰακώβ οὐκέτι, φησὶν, ἔσονται ἐπὶ τοὺς ἀδικήσαντας αὐτοὺς, ἀλλ' ἔσονται πεποι-
 [48] θότες ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ. 101. καὶ ὅρα γε εἰ μὴ ταύτῃ γε τῇ πεποιθήσει οἱ ἐκ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους προελθόντες, οἱ τε ἐκ τῆς ἀποπτώσεως τοῦ Ἰσραήλ περιλειφθέντες μαθηταὶ καὶ ἀποστολοὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, μηδένα λόγον ποιησάμενοι τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ τῶν ἀρχόντων τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ τῶν πάλαι ἀδικούντων αὐτοὺς, ἐξηλθον εἰς πάντα τὰ ἔθνη κηρύττοντες τὸν Χριστοῦ λόγον, πεποιθήσει τε τῇ πρὸς τὸν θεόν. (ἐπείπερ κατὰ τὴν προφητείαν πεποιθότες ἦσαν ἐπὶ τὸν θεὸν τὸν ἅγιον τοῦ Ἰσραήλ, ἐν ἀληθείᾳ, οὐ γὰρ ὑπόλως, οὐδὲ μεθ' ὑποκρίσεως, σὺν ἀληθείᾳ δὲ ὅλους ἑαυτοὺς ἐπιδέδονται ἐλπίδι) οὐ μόνον προ-
 ἦλθον τῆς ἑαυτῶν χώρας, ἀλλὰ κατώρθωσαν τὸ προτεθειμένον. 103. τοῦτο δὲ αὐτὸ πάλιν τὸ καταλειφθέν οἶονεὶ τὸ σπέρμα τῆς ἀποπτώσεως τοῦ Ἰακώβ γινόμενον, πεποιθὸς ἐπὶ θεὸν ἰσχύοντα, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ κατάλειμμα τοῦ παντὸς ἔθνους αὐτῶν γενομένου ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, ἀλλ' οὐ κατὰ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς παρὰ τῷ θεῷ σωτηρίας ἡξειώθη. ὥσπερ οὖν ἐμαρτύρησεν ὁ ἀπόστολος εἰπὼν "Ἡσαΐας δὲ κράζει ὑπὲρ τοῦ Ἰσραήλ, ἐὰν ἡ ὁ ἀριθμὸς τῶν νῦν Ἰσραήλ ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται." 104. δύο γάρ τοι ἐπαγγελίῶν διὰ τοῦ χρησμοῦ τῷ Ἀβραάμ δεδομένων περὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ γεννησομένων, ὡς ἄρα ἔσονται κατὰ τὰ ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατὰ τὴν ἄμμον τῆς θαλάσσης, τῶν μὲν θεοφιλῶν λαμπόντων ὁμοίως τοῖς

φανίοις φωστῆρσιν, οἳ οἱ ἦσαν οἱ πάλαι, οἱ προφηῆται
καὶ οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀπόστολοι, οἷς ἔμαρτύρη-
σεν εἰπὼν, ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου· τῶν δὲ
ρηγευῶν καὶ χαμαιπετῶν ἄμω γῆς παραβαλλομένων.
105. εἰκότως ἐν τούτοις ὁ προφητικὸς λόγος, ἐπὶ
τὸ πᾶν πληθὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐκπεσούμενον τῆς (74)
ἀξίας καὶ τοῦ μεγαλοφυοῦς τῆς ἀρετῆς ὅλον δι' ὅλου
χαμαιπετὲς γενόμενον παραβληθῇ τῇ ἄμω τῆς θα-
λάσσης, τότε δὴ τὸ κατάλειμμα αὐτῶν μόνον σωθή-
σεται· περὶ οὗ καταλείμματος πλεῖστα ἡμῖν γεγύ-
μνασται. 106. ταῦτα δὲ φησιν ἔσεσθαι, ἐπὶ αὐτὸς
ὁ κύριος συντέμνων καὶ συντελῶν λόγον καθ' ὅλης
τῆς οἰκουμένης ποιήσῃ, ἐναργῶς τὸ εὐαγγελικὸν
παριστάς κήρυγμα, ἐν ᾧ, πάσης τῆς κατὰ Μωσέα
15 περιόδου ἐν εἰκόσι καὶ συμβόλοις καὶ σωματικαῖς
θρησκευαῖς περιαιρεθείσης, ὁ σύντομος τοῦ εὐαγγε-
λίου λόγος εἰς πάντας ἀνθρώπους παραδοθεὶς τῆς
προφητείας τὴν ἀλήθειαν ἐπιστώσατο.

107. "Καὶ ἐστὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἡ δεξιὰ τοῦ
20 Ἰεσοῦ καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν· ἐπ' αὐτῷ
ἔθνη ἐλπιούσιν, καὶ ἐστὶ ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ τιμὴ.
καὶ ἐστὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ προσθήσει κύριος τοῦ
δεῖξαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τοῦ ζηλωσαι καὶ ζητῆσαι τὸ
καταλειφθὲν ὑπόλοιπον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃ ἐὰν
25 καταλειφθῇ ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων, καὶ ἀπὸ Αἰγύπτου,
καὶ ἀπὸ Βαβυλωνίας, καὶ ἀπὸ Αἰθιοπίας, καὶ Ἑλα-
μιτῶν, καὶ ἀπὸ ἡλίου ἀνατολῶν, καὶ ἀπὸ τῶν νήσων
τῆς θαλάσσης. καὶ ἀρεῖ σημεῖον εἰς τὰ ἔθνη, καὶ
τοὺς διεσπαρμένους Ἰουδα συνάξει ἐκ τῶν τεσ-
30 σάρων πτερυγῶν τῆς γῆς."

19 Es. 11, 10.

108. Πολλάκις τινῶν λεγομένων ἔσεσθαι ἐν ἐπι-
 σήμῳ ἡμέρᾳ, τοῦτ' ἔστιν ἐν ἐπιφανείᾳ χρόνον, λο-
 γισμῷ συνάγοντες τὴν τῶν δηλουμένων ἀκολουθίαν
 ἐπὶ τὴν τοῦ θεοῦ παρουσίαν ἀναφέρεσθαι ἀπεδείξα-
 μεν, καθ' ἣν τοῦ παντὸς Ἰουδαίων ἔθνονος ἀποπέ-
 σουμένου σπανίους τινὰς σωθήσεσθαι τοὺς ἐξ αὐ-
 τῶν καταλειφθησομένους οἱ θεοὶ δηλοῦσι λόγοι.
 109. ἥ γε μὴν μετὰ χειρὸς λέξις καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὸν
 διὰ ταύτης σημαίνοντον χρόνον καὶ τὰ ἐπὶ τούτῳ
 συμβεβηκότα λευκώτατα παρίστησιν· θεσπίζουσα
 γὰρ τὴν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβὶδ γενησομένην τοῦ
 [109] Χριστοῦ γένεσιν ὁμοῦ καὶ τὴν Ἰουδαίων ἀπόπτωσιν
 προαναφωνεῖ· λέγει δὲ οὕτως 110. "ἰδοὺ δὴ ὁ δε-
 σπότης κύριος Σαβαὼθ συνταράξει τοὺς ἐνδόξους
 μετὰ ἰσχύος, καὶ οἱ ὑψηλοὶ ταπεινωθήσονται, καὶ
 πεσοῦνται οἱ ὑψηλοὶ μαχαίρᾳ, ὁ δὲ Αἰβανὸς σὺν τοῖς
 ὑψηλοῖς πεσεῖται."

Αἰβανον δὲ ἐνταῦθα τὴν Ἱερουσαλὴμ αἰνίττεται
 ὡς ἐν ἑτέροις ἀπεδείξαμεν, ἣν μετὰ πάντων τῶν ἐν
 αὐτῇ σεμνῶν καὶ ἐνδόξων πεσεῖσθαι ὁ λόγος ἀπει-
 λεῖ. καὶ ταῦτά γε προανατεινόμενος ἐξῆς ἐπιλέγει
 "καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίξης Ἰεσσαί, καὶ
 (75) ἄνθος ἐκ τῆς ῥίξης ἀναβήσεται," καὶ τὰ ἐξῆς. 111. σα-
 φέστατα τὴν ἐκ ῥίξης Ἰεσσαί, πατὴρ δὲ ἦν οὗτος
 τοῦ Δαβὶδ, γένεσιν τοῦ Χριστοῦ παριστάς, ἐφ' ἣν
 γενέσει τὴν τῶν ἐθνῶν κλήσιν πρότερον μὲν δι' αἰ-
 νίγματος προφητικῷ τρόπῳ ἀναφωνεῖ. τὸ γὰρ
 "συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἀρνός, καὶ ἀρδαλίς
 σὺν ἐρίφῳ συναναπαύσεται," καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐδὲν
 ἕτερον ἢ τῶν ἀγρίων καὶ ἀπηνῶν τὸν τρόπον καὶ

μηδὲν θηρίων διαφερόντων ἔθνων τὴν ἐπὶ τὸν εὐ-
 σεβῆ καὶ ἡμερόν τε καὶ κοινωνικὸν τρόπον μεταβο-
 λὴν ἐδήλου. 112. τοῦτο δὲ αὐτὸ εἰς ὕστερον γυμνό-
 5 τερον διδάσκει φάσκων "ἐνεπλήσθη ἡ σύμπασα τοῦ
 γυνῶναι τὸν κύριον, ὥς ὕδωρ πολὺ καλύψαι θαλάσ-
 10 σας." 113. Καὶ ἔτι γε αὐτὸς ἑαυτὸν ἐρμηνεύων ὁ προ-
 φητικὸς λόγος ἐπιλέγει "καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ
 ἡ ῥίζα τοῦ 'Ιεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἔθνων·
 ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιοῦσιν, καὶ ἔσται ἡ ἀνάπανσις
 15 αὐτοῦ τιμὴ."

114. Ἐπειδὴ τοίνυν ἀνωτέρω μὲν τὴν ἀπόπτωσιν
 τοῦ 'Ιουδαίων ἔθνους ἐσήμαινεν ἐπικεκαλυμμένως,
 μετὰ δὲ ταῦτα τῶν ἔθνων κλήσιν τοτὲ μὲν κεκαλυμ-
 μένως, τοτὲ δὲ γυμνῶς, εἰκότως αὐτίς ἐπαναλαμβάνων
 20 τὸν λόγον τῶν ἐκ περιτομῆς εἰς τὸν Χριστὸν πιστευόν-
 των μνημονεύει, ὑπὲρ τοῦ μὴ πάντῃ ἀποκλεῖσαι αὐτῶν
 τὴν εἰς τὸν Χριστὸν ἐλπίδα. "ἔσται μὲν γὰρ (φησὶν)
 ἀνιστάμενος ἄρχειν ἔθνων." 115. τίς δ' ἦν ὁ ἀνιστά-
 25 μενος ἀλλ' ἡ ῥίζα τοῦ 'Ιεσσαί, ὃν καὶ σαφῶς φησιν
 ἄρχειν ἔθνων, ἀλλ' οὐχὶ 'Ισραήλ; ἐπειδὴ τοίνυν δια-
 φόρως τὴν τῶν ἔθνων ἐπιστροφὴν ἐπὶ τὸν ἐκ ῥίξης
 'Ιεσσαί φύντα καὶ βλαστήσαντα ἐδίδαξεν, οὐδὲν δὲ
 οὐδέπω χρηστὸν περὶ τῶν ἐκ περιτομῆς εἰρήκει, εἰ-
 30 κότως τὸ ἐλλειπὲς τῆς προορησέως ἀποδίδωσι φά-
 σκων "καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ," τοῦτ' ἔστιν
 ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐκ ῥίξης 'Ιεσσαί
 φύντος, "προσθήσει κύριος τοῦ δεῖξαι τὴν χεῖρα αὐ-
 τοῦ, τοῦ ζητῆσαι καὶ ζηλῶσαι τὸ καταλειφθὲν ὑπό-
 35 λοιπον τοῦ λαοῦ, ὃ ἂν καταλειφθῇ ἀπὸ τῶνδε καὶ
 τῶνδε τῶν πολεμίων." ἀνθ' οὗ ὁ μὲν 'Ακύλας πε-

4 Es. 11, 9.

ποίηκε "καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ προσθήσει
 κύριος δεύτερον τὴν χεῖρα αὐτοῦ, τοῦ κτήσασθαι τὸ
 ὑπόλειμμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃ ὑπολειφθήσεται ἀπὸ
 τῶν Ἀσσυρίων," καὶ τῶν ἐξῆς. 116. νοήσεις δὲ καὶ
 ταῦτα, πολεμίους τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ νοητοὺς τινὰς
 καὶ πνευματικοὺς, ἥτοι δαίμονας ποιητροὺς ἢ δυνά-
 μεις ἀντικειμένους τῷ λόγῳ, θεωρήσας, οἱ τῶν κατὰ
 νομασμένων ἐθνῶν πάλαι πρότερον ἀοράτως προσ-
 (76) στώτες τὰς ψυχὰς ἐπολιόρουν τοῦ Ἰσραὴλ, ποικίλοις
 πάθεσιν αὐτὰς περιβάλλοντες, ὑποσύροντές τε καὶ
 αἰχμαλωτίζοντες εἰς τὸν ὅμοιον τῆς τῶν ἀλλοφύλων
 ἀγωγῆς βίον.

117. Τοῦτον δὲ οὖν παντὸς σχεδὸν εἰπεῖν τοῦ
 λαοῦ κατὰ ψυχὴν αἰχμαλώτου ληφθέντος ὑπὸ τῶν
 δεδηλωμένων, οἱ φυλαχθέντες καὶ καταλειφθέντες
 ἄτρωτοι καὶ ἄσυλοι κατὰ τὴν προφητείαν τῆς δηλου-
 μένης ἐπαγγελίας τεύχονται, ὁψόμενοι τοῦ κυρίου τὴν
 "χεῖρα καὶ κτῆμα αὐτοῦ γενησόμενοι, κατὰ τὸ φάσκον
 λόγιον" προσθήσει κύριος τοῦ δεῖξαι τὴν χεῖρα αὐτοῦ,
 τοῦ ζηλωσαι τὸ καταλειφθὲν ὑπόλοιπον τοῦ λαοῦ.
 (50) 118. τί δὲ προσθήσει κύριος; ἀλλὰ γὰρ πρὸς οἷς ἄπο
 ἐπεδείξατο πάλαι πρότερον, διὰ τῶν προφητῶν προσ-
 ἐγενήθη χεὶρ κυρίου καὶ τούτοις ὡς ἂν διασωθῇσιν
 ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ παντὸς λαοῦ τὰ λείποντα τοῖς
 προτέροις προσθήσειν. ταῦτα δὲ ἦν τὰ τῆς καινῆς
 διαθήκης μυστήρια, διὰ τῆς χειρὸς τοῦ κυρίου δε-
 δειγμένα τῷ καταλειφθέντι ἀπὸ τοῦ λαοῦ. "ἀλλὰ
 καὶ τοῦ ζηλωσαι (φησὶν) τὸ καταλειφθὲν ὑπόλοιπον
 τοῦ λαοῦ." 119. ἀνθ' οὗ συμφώνως ὁ Ἀκύλας καὶ
 Θεοδοτίων "τοῦ κτήσασθαι (φησὶν) τὸ ὑπόλειμμα
 τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ὃ ἂν καταλήπῃ ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων
 καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν πολεμίων ἐθνῶν." τοῦτο δὲ τὸ

καταλειφθὲν τοῦ λαοῦ ὑπόλοιπον ἄρει, φησὶν, ση-
 μείον εἰς τὰ ἔθνη, 120. σαφῶς δι' αὐτῶν τὸ ἑαυτοῦ
 σημείον ὁ κύριος ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπιδεικνύμε-
 νος, καὶ συνάξει δι' αὐτῶν τοὺς ἀπολομένους Ἰσραὴλ
 καὶ τοὺς διεσπαρμένους Ἰούδα ἐκ τῶν τεσσάρων πτε-
 ρύγων τῆς γῆς ἐπὶ τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ
 τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ κηρύγματος καταπεφευγότας,
 τοὺς συναθρόντας εἶναι λέγων τῶν πάσαι ἀπωχισμέ-
 νων καὶ ἀφωρισμένων ἐκ τοῦ κατὰ διάνοιαν Ἰσραὴλ
 καὶ Ἰούδα. 121. τρόπος δὲ τοιῶνδε ψυχῶν τὸν ἀληθινὸν
 Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ δείκνυσιν, ὡς ἀνάπαλιν φανύλη καὶ
 μοχθηρὰ διάθεσις τὸν κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ ἄρχοντας
 Σοδόμων καὶ λαὸν Γομόρρας χρηματίζειν ποιεῖ.
 122. τὸ τοίνυν λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος, καὶ τὸ λε-
 γόμενον ἐν τῇ προφητείᾳ καταλειφθὲν ὑπόλοιπον τοῦ
 λαοῦ, τὸ σημεῖον τοῦ κυρίου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἀνε-
 κήρυξεν, καὶ τὰς τοιάσδε ψυχὰς τῶν ἐθνῶν ἐξ ἀπω-
 λείας ἐπὶ τὴν τοῦ κυρίου γνῶσιν ἐφέλκυσάμενον. ἵνα
 λαὸν συνήξει τῷ θεῷ, τὸν ἐκ τῶν τεσσάρων πτερύ-
 γων τῆς γῆς εἰσέτι νῦν τῇ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει συγ-
 κροτούμενον. 123. οὗτοι δὲ αὐτοὶ οἱ ἀπὸ τῶν ἀπολω-
 λότων τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους διασωθέντες μαθηταὶ καὶ (17)
 ἀπόστολοι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἐκ διαφόρων φυλῶν
 ἐκλήροντες, μιᾶς κλήσεως καὶ μιᾶς χάριτος καὶ
 ἑνὸς πνεύματος ἁγίου κατηξιωμένοι, πάντα ξῆλον ὄν
 πάλαι πρὸς αὐτοὺς εἶχον αἱ τοῦ Ἑβραίων ἔθνους φυ-
 λαὶ ἀπορρίψουσιν, ὡς ἡ προφητεία φησὶν. 124. κα-
 τηρισμένοι γοῦν τῷ αὐτῷ νοῦ καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ,
 οὐ μόνον τὴν ἡπείρου, ἀλλὰ καὶ τὰς νήσους διῆλθον

15 Rom. 11, 5.

τῶν ἐθνῶν, πάσας πανταχόθεν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς προνομεύοντες καὶ αἰχμαλωτεύοντες εἰς τὴν ὑποταγὴν τοῦ Χριστοῦ, ἀκολουθῶς τῷ χρησμῷ τῷ φησαντι "καὶ πετασθήσονται ἐν πλοίοις ἀλλοφύλων, θάλασσαν ἅμα προνομεύοντες καὶ τοὺς ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν."

125. Καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τῆς προφητείας τούτοις ἀναλόγως ἐπιθεωρήσεις, ἐκάστην λέξιν παρὰ σαυτῷ βασανίσας, καὶ πᾶν μὲν τὸ ἀσύστατον καὶ ταπεινὸν αὐτῆς διακρουσάμενος, τὴν δὲ διάνοιαν τοῦ πνεύματος, ὡς ἂν αὐτό σοι τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ θεωρεῖν ὑποβάλλῃ, νοήσας. ἡμῖν γὰρ ὁ καιρὸς οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς τόποις ἐπὶ πλεον ἐνδιατρίβειν, τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν ἐξανύσαι κατεπειγομένοις.

126. "Καὶ ἐντελοῦμαι τῇ οἰκουμένῃ ὅλη κακὰ καὶ τοῖς ἀσεβέσι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, καὶ ἀπολώβριον ἀνόμων, καὶ ὕβριν ὑπερηφάνων ταπεινώσω, καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλελειμμένοι ἐντιμοὶ μᾶλλον ἢ τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον, καὶ ἄνθρωπος ἐντιμὸς ἔσται μᾶλλον ἢ ὁ λίθος ὁ ἐκ Σουφείρ." 127. καὶ ἐξῆς ἐπὶ λέγει "καὶ ἔσονται οἱ καταλελειμμένοι ὡς δορκάδιον φεῦγον, καὶ ὡς πρόβατον πλανώμενον."

128. Καὶ διὰ τούτων τὸ σπάνιον τῶν σωθησόμενων ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἀσεβῶν ἀπωλείας σαφέστατα ὁ λόγος παρίστησιν, ὥστε μὴ χῶραν ἔχειν ὑπονοεῖν ἀδιακρίτως πάντας ἀπαξιαπλῶς τοὺς ἐκ περιτομῆς καὶ πᾶν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος τῶν τοῦ θεοῦ τεύξεσθαι ἐπαγγελιῶν.

[54] 129. "Καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐκλειψθεὶς δόξης Ἰακώβ, καὶ τὰ πύονα τῆς δόξης αὐτοῦ σείσθῃ"

σονται. καὶ ἔσται ὃν τρόπον εἰάν τις συναγάγῃ ἀμη-
τὸν ἐστηκότα, καὶ σπέρμα σταχύων ἀμήσῃ· καὶ
ἔσται ὃν τρόπον εἰάν τις συναγάγῃ στάχυν ἐν φά-
ραγγι στερεᾷ, καὶ καταλειφθῇ ἐν αὐτῇ καλάμῃ· ἢ (78)
ὥς ῥῶγες ἐλαίας δύο ἢ τρεῖς ἐπ' ἄκρου μετεώρου ἢ
τέσσαρες ἢ πέντε ἐπὶ τῶν κλάδων αὐτῶν καταλει-
φθῇ. τὰδε λέγει κύριος ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ· τῇ
ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πεποιθὼς ἔσται ἄνθρωπος ἐπὶ τῷ
ποιήσαντι αὐτὸν, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ εἰς τὸν
ἅγιον τοῦ Ἰσραὴλ ἐμβλέψονται, καὶ οὐ μὴ πεποι-
θότες ὥσιν ἐπὶ τοῖς βωμοῖς, οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἔργοις
τῶν χειρῶν αὐτῶν, ἃ ἐποίησαν οἱ δάκτυλοι αὐτῶν."

130. Καὶ διὰ τούτων ἐναργῶς θεσπίζεται ἡ δόξα
τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ πάντα τὰ πύονα αὐτῶν καθαιρεθῇ·
σεσθαι, ὀλίγοι δὲ αὐτίς καὶ ἀριθμῷ ληπτοὶ ὥς ἂν
ἐλαίας ἐν φυτῷ ῥῶγες βραχεῖς καταλειφθήσεσθαι λέ-
γονται· οὗτοι δ' ἂν εἴεν οἱ ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν κύριον
ἡμῶν πεπιστευκότες. ἀκολουθῶς δὲ μετὰ τὰ περὶ
ἐκείνων εἰρημένα περὶ παντὸς ἀνθρώπου γένους
ἀποστραφησόμενου τὴν κατὰ τὰ εἰδῶλα πλάνην, ἐπι-
γνωσόμενου δὲ τὸν θεὸν Ἰσραὴλ, προφητεύεται.

131. "ἀκούσατε νῆσοι, ἐγκαταλειμμένοι καὶ ὁδυ-
νώμενοι ἀκούσατε ἃ ἤκουσα παρὰ κυρίου Σαβαώθ,
ὁ θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ ἀνήγγειλεν ἡμῖν."

132. "Ὁρα τίνα τρόπον καὶ ἐνταῦθα οὐ πάντας
τοὺς ἐκ περιτομῆς ἐπὶ τὴν τῶν ἀπορρήτων ἀκρόασιν
παρακαλεῖ, ἀλλ' ἢ μόνους οὓς ὀνομάζει καταλειμ-
μένους καὶ ὁδυνωμένους, οἱ οἱ ἦσαν οἱ κατὰ τὸν
ἀπόστολον στενάζοντες καὶ ἀποκλαόμενοι τὴν κακίαν
τοῦ τῶν ἀνθρώπων βίου."

133. "Ἐπένθησαν οἱ ὑψηλοὶ τῆς γῆς, ἡ δὲ γῆ ἠνόμησε διὰ τοὺς κατοικοῦντας αὐτήν. διὰ τοῦτο πτωχοὶ ἔσονται οἱ ἐνοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ καταλειφθήσονται ἄνθρωποι ὀλίγοι."

Καὶ ἐν τούτοις τοὺς παραβεβηκότας τὸν νόμον καὶ τὴν τοῦ θεοῦ διαθήκην τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ ἀπελέγξας, ἀπειλήσας τε αὐτοῖς τὰ ἀναγεγραμμένα, καταλειφθήσεσθαι ἄνθρώπους ἐξ αὐτῶν ὀλίγους προφητεύει. εἶεν δ' ἂν οὔτοι τὸ ὀνομασμένου παρὰ τῷ ἀποστόλῳ λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος.

134. "Καταλειφθήσονται πόλεις ἔρημοι, καὶ οἱ οἴκοι οἱ ἐγκαταλειμμένοι ἀπολοῦνται. ταῦτα πάντα ἔσται ἐν τῇ γῇ ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν, ὃν τρόπον ἔάν τις ⁽⁷⁹⁾ καλαμῆσται ἐλαίαν, οὕτως καλαμῆσονται αὐτοὺς καὶ ἐὰν παύσῃται ὁ τρυγητὸς, οὔτοι φωνῇ φωνήσουσιν, οἱ δὲ καταλειφθέντες ἐπὶ τῆς γῆς εὐφρανθήσονται ἅμα τῇ δόξῃ κυρίου."

Καὶ ἐνταῦθα οἱ καταλειφθέντες μόνοι εὐφρανθήσεσθαι λέγονται, τῶν λοιπῶν ἀπάντων τοῖς θεσπιζομένοις παραδοθησομένων.

135. "Καταπατηθήσεται ὁ στέφανος τῆς ὕβρεως· οἱ μισθωτοὶ τοῦ Ἐφραῖμ. καὶ ἔσται τὸ ἄνθος τὸ ἐκπεσὸν τῆς ἐλπίδος τῆς δόξης ἐπ' ἄκρου τοῦ ὄρους τοῦ ὑψηλοῦ, ὡς πρόδρομος σύκου· ὁ ἰδὼν αὐτὸ, πρὶν ἢ εἰς τὴν χεῖρα λαβεῖν αὐτὸ, θελήσει αὐτὸ καταπιεῖν. ^b τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ κύριος ἔσται ὁ στέφανος τῆς ἐλπίδος, ὁ πλακεὶς τῆς δόξης τῷ καταλειφθέντι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· καταλειφθήσονται γὰρ ἐν πνεύματι κρῖσεως."

1 Es. 24, 4.
21 Es. 28, 3.

10 Rom. 11, 5.

11 Es. 24, 12.

136. Καὶ ἐνταῦθα τῷ καταλειφθέντι τοῦ λαοῦ, οὐχὶ δὲ παντὶ τῷ ἔθνει αὐτῶν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς διὰ τοῦ καταλείμματος σημαινόμενοις, τὸν κύριον στέφανον ἔσεσθαι ἐλπίδος καὶ δόξης προφητεύει, τοὺς ἄλλους παρὰ τὸ κατάλειμμα τοῦ λαοῦ στέφανον ὕβρεως καὶ μισθωτοὺς τοῦ Ἑφραΐμ ὀνομάζων.

137. "Καὶ ἔσονται οἱ ἐγκαταλειμμένοι ἐν τῇ [52] Ἰουδαίᾳ, φυήσουσι ῥίζαν κάτω, καὶ ποιήσουσι σπέρμα ἄνω, ὅτι ἐξ Ἱερουσαλὴμ ἔσονται οἱ καταλειμμένοι καὶ οἱ σωζόμενοι ἐξ ὄρους Σιών. ὁ ξῆλος κυρίου Σαβαώθ ποιήσῃ ταῦτα."

138. Τοὺς κατ' ἐκλογὴν χάριτος καταλειφθέντας ἐκ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους φυήσῃν ῥίζαν κάτω καὶ ποιήσῃν σπέρμα ἄνω προφητεύει, σαφέστατα τὴν τῶν ἀποστόλων καὶ μαθητῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκλογὴν παριστάς. οὗτοι γὰρ ἀπὸ τῶν ἐκ περιτομῆς καταλειφθέντες κάτω μὲν εἰς γῆν τὰς ῥίζας τῆς διδασκαλίας αὐτῶν κατέβαλλον, ὥς ἐμπαγῆναι καὶ ὁ-
ξῶσαι καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης τὴν διδαχὴν αὐτῶν, ἄνω δὲ τὸ σπέρμα καὶ τὸν καρπὸν φέρεσθαι εἰς τὰς ἐπουρανίους ἐπαγγελίας παρεκελεύσαντο. 139. οἱ δ' αὐτοὶ οὗτοι ἐκ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους καταλειμμένοι, τῶν λοιπῶν ἀπολλυμένων, μόνοι σωζόμενοι λέγονται. ταῦτα δὲ πάντα ὁ ξῆλος κυρίου ἐποίησεν. εἰς γὰρ τὸ παραξηλῶσαι τοὺς ἀσεβεῖς τῶν ἐκ περιτομῆς ἐκλεξάμενος ὁ ξῆλος κυρίου τούτους παρεξήλωσεν ἐκείνους, κατὰ τὸ παρὰ Μωσεὶ λεγόμενον αὐτοὶ παρεξήλωσάν με ἐπ' οὐ θεῶ, κἀγὼ παραξηλῶσω αὐτούς ἐπ' οὐκ ἔθνει, ἐπ' ἔθνει ἀσυνέτῳ παροργιστῶ αὐτούς."

7 Es. 37, 31.

28 Deut. 32, 21.

(80) 140. "Οὕτως λέγει κύριος· ὃν τρόπον εὐρήσεται ὁ ῥῶξ ἐν τῷ βότρυνι, καὶ ἐροῦσιν, μὴ λυμήνη αὐτόν, ὅτι εὐλογία κυρίου ἐστὶν ἐν αὐτῷ, οὕτως ποιήσω ἔνεκεν τοῦ δουλεύοντός μοι. τούτου ἔνεκεν οὐ μὴ ἀπολέσω πάντας, καὶ ἐξάξω τὸ ἐξ Ἰακώβ σπέρμα καὶ τὸ ἐξ Ἰούδα, καὶ κληρονομήσει τὸ ὅρος τὸ ἅγιόν μου. 141. καὶ κληρονομήσουσιν οἱ ἐκλεκτοί μου καὶ οἱ δοῦλοί μου, καὶ κατοικήσουσιν ἐκεῖ. καὶ ἔσται ἐν τῷ ὄρει ἐπαυλὶς ποιμνίων, καὶ θάραξ Ἀχὼρ εἰς ἀνάπανσιν βουκολίων τῷ λαῷ μου, οἱ ἐξήγησάν με. ὑμεῖς δὲ οἱ ἐγκαταλιπόντες με καὶ ἐπιλανθανόμενοι τὸ ὅρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ ἐτοιμάζοντες τῇ τύχῃ τράπεζαν, καὶ πληροῦντες τῷ θαίμονι κέρασμα, ἐγὼ παρὰ δώσω ὑμᾶς εἰς μάχαιραν. 142. πάντες ἐν σφαγῇ πεσεῖσθε, ὅτι ἐκάλεσα ὑμᾶς, καὶ οὐχ ὑπηκούσατε, καὶ ἐποιήσατε τὸ πονηρὸν ἐναντίον ἐμοῦ, καὶ ἃ οὐκ ἐβουλόμην ἐξελέξασθε."

143. Διελὼν καὶ ἐν τούτοις ὁ λόγος βραχὺ μὲν τί φησιν σπέρμα ἐξ Ἰακώβ τεύξεσθαι τῶν ἐπηγγελμένων, ἐκλεκτούς τε εἶναι τοὺς κατοικήσαντας ἐν τῷ ὄρει· οὕτως ὀνομάζων τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν, ἐν ᾗ οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ κυρίου καὶ τὸ Ἰακώβ σπέρμα, εἶεν δ' αὖν οἱ ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οἱ δὲ λοιποὶ πάντες παρὰ τούτους ταῖς δηλοῦμαι ἀπειλαῖς ὑποβέβληνται, μονονουχὶ τοῦ λόγον γυμνότητος παριστάντος μὴ ὥς ἔτυχεν ἐπὶ πᾶν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος φθάσειν τὰς τοῦ θεοῦ ἐπαγγελίας· ἀλλ' ἐπὶ μόνον τὸ ὀνομασμένον σπέρμα, καὶ τοὺς ἐπικαλουμένους ἐκλεκτοὺς τοῦ θεοῦ, ἐπεὶ πολλοὶ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί. 144. τούτοις δὲ καὶ νῦν ὀνομαζομένους ἐπιτεθήσεσθαι ἐξῆς ὁ λόγος θεσπίζει, φά-

1 Es. 65, 8.

28 Matth. 20, 16.

σκων πρὸς τοὺς ἀσεβεῖς "καταλειφθήσεται γὰρ α
τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς πλησμονὴν τοῖς ἐκλεκτοῖς μου,
ὑμᾶς δ' ἀνελεῖ κύριος. τοῖς δὲ δουλεύουσίν μοι
κληθήσεται ὄνομα καινόν."

Τὸ δὴ οὖν ὄνομα καινόν, ὃ μὴ παρὰ τοῖς πα-
λαιοῖς ἔγνωστο, ποῖον ἂν εἴη ἢ τὸ ἀπὸ τῆς τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ προσωνυμίας καθ'
ὅλης τῆς οἰκουμένης εὐλογημένου Χριστιανῶν ὄνομα;

ν'. Ἀπὸ τοῦ Μιχαίου.

145. "Καὶ ἔσται ἐκ τῆς σταγόνος τοῦ λαοῦ τοῦ-
του συναγόμενος, συναχθήσεται Ἰακώβ σὺν πᾶσιν.
ἐκδεχόμενος ἐκδέξομαι τοὺς καταλοίπους τοῦ Ἰσραὴλ·
ἐπὶ τὸ αὐτὸ θήσομαι τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν." [53]

146. Συμφώνως τοῖς προεκτεθεῖσιν ἐκ τοῦ
Ἡσαΐου καὶ ὁ Μιχαίας ἐκδέξασθαι τὸν θεὸν οὐχ (81)
ἁπλῶς πάντας, ἀλλὰ μόνους τοὺς καταλοίπους ὀνο-
μάζει. ὥσπερ δὲ παρὰ τῷ Ἡσαΐα σπέρμα ὠνομάζετο
τὸ ἐξ αὐτῶν λείμμα, οὕτως καὶ νῦν σταγὸνα ὠνομά-
ζει τοὺς ἐξ αὐτῶν σωθησομένους. 147. δηλοῦται δὲ
καὶ διὰ τούτων ὁ τῶν ἀποστόλων χορὸς, ὡς στα-
γῶν τις καὶ σπέρμα τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους γεγεννημέ-
νος, ἐξ ἧς σταγόνος πάντες οἱ καθ' ὅλης τῆς οἰκου-
μένης τὸν Χριστὸν ἐπεγνωκότες τοῦ θεοῦ, καὶ τὴν
διδασκαλίαν αὐτοῦ παραδεδεγμένοι, τῆς θεσπιζομέ-
νης ἐπισυναγωγῆς κατηξιώθησαν, τὴν ἀπὸ τῶν πο-
λεμίων λύτρωσιν εὐράμενοι.

148. "Καὶ σὺν Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθὰ, ὀλι-
γοστὸς εἰ ἐν χιλιάσιν Ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται
ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἐξο-

1 Es. 65, 16.

10 Mic. 2, 11. 28 Mic. 5, 2.

δοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης· τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσι." 149. καὶ μετὰ βραχεία ἐπιλέγει "καὶ ἔσται τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰακώβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς δρόσος παρὰ κυρίου πίπτουσα, καὶ ὡς ἄρνες ἐπ' ἄγρωσιν, ὅπως μὴ συναχθῇ μηδεὶς, μηδὲ ὑποστῇ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων· καὶ ἔσται τὸ ὑπόλειμμα Ἰακώβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς λέων ἐν τοῖς κτήνεσι τοῦ δρυμοῦ, καὶ ὡς σκύμνος ἐν ποιμνίοις προβάτων· ὃν τρόπον ὅταν διέλθῃ καὶ διαστείλῃς ἀρπάσῃ, καὶ μὴ ἦ ὁ ἐξαιρούμενος. ὑψωθήσεται ἡ χεὶρ σου ἐπὶ τοὺς θλίβοντάς σε, καὶ πάντες οἱ ἐχθροί σου ἐξολοθρευθήσονται."

150. Τούτων οὐδ' ἂν τι γένοιτο λευκότερον, κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ τὴν γένεσιν τὴν ἐν Βηθλεὲμ τοῦ σωτήρος ἀναφωνούντων, καὶ τὴν πρὸ αἰῶνος οὐσίωσιν αὐτοῦ, καὶ τὸν τῆς παρθένου τοκετὸν, καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ μαθητῶν αὐτοῦ τὴν κλήσιν, καὶ τὸ κήρυγμα τὸ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης περὶ τοῦ Χριστοῦ δι' αὐτῶν κατηγγεγμένον. 151. τοῦ γὰρ δηλουμένου ἄρχοντος, οὗ τὰς ἐξόδους ὁ λόγος ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος εἶναι δηλοῖ, ἐκ τῆς Βηθλεὲμ προελευσόμενον, καὶ τῆς τοῦτον ἀποτικτούσης ἀγίας παρθένου τεξομένης· οὐ πάντας φησὶ τοὺς ἐκ περιτομῆς, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐπιλοίπους ἀνασωθήσεσθαι, οὓς καὶ λεῖμμα γενήσεσθαι τοῦ Ἰακώβ, καὶ δίκην δρόσου ἐπὶ πάντα δοθήσεσθαι τὰ ἔθνη. "ἔσται γὰρ (φησὶν) τὸ ὑπόλειμμα τοῦ Ἰακώβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡς δρόσος παρὰ κυρίου πίπτουσα καὶ ὡς ἄρνες ἐπ' ἄγρωσιν." 152. ἀνθ'

οὐ "καὶ ὡς ψευδῆδες ἐπὶ πόαν" ὁ Ἀκύλας, ὁ δὲ Θεοδο- (82)
 τίων "καὶ ὡσεὶ νικητὸς ἐπὶ χόρτον" ἐκδεδώκασιν. καὶ
 πάλιν ἀντὶ τοῦ "ὅπως μὴ συναχθῇ μηδεὶς μηδὲ ὑπο-
 στῇ ἐν υἱοῖς ἀνθρώπων, μηδὲ προσκόψῃ υἱὸς ἀνθρώ-
 5 πον" φησὶν ὁ Θεοδοτίων "ὅς οὐ μενεῖ ἀνθρώπον,
 καὶ οὐκ ἐλπίζει ἐπὶ υἱὸν ἀνθρώπου" καὶ ὁ Ἀκύλας
 "ὅς οὐχ ὑπομενεῖ ἄνδρα καὶ οὐ περὶ υἱοὺς ἀνθρώ-
 πων." 153. δι' ὧν πᾶσα τῶν ἀποστολῶν τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν ἐλπίς οὔτε εἰς ἀνθρώπον, ἀλλ' εἰς τὸν σωτῆρα
 10 καὶ κύριον αὐτῶν, οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος.
 154. οἷς ἐξῆς ἐπιλέγει "καὶ ἔσται τὸ ὑπόλειμμα Ἰα-
 κώβ ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐν μέσῳ λαῶν πολλῶν, ὡς λέων
 ἐν τοῖς κτήνεσι τοῦ θρυμοῦ καὶ ὡς σκύμνος ἐν ποι-
 μνίοις προβάτων" ὃν τρόπον ὅταν διέλθῃ, καὶ δια-
 15 στείλας ἀρπάσῃ, καὶ μὴ ἦ ὁ ἐξαιρουόμενος." δι' ὧν
 οἶμαι δηλοῦσθαι τὸ θαρσαλέον καὶ ἀκατάπληκτον τοῦ
 ἀποστολικοῦ κηρύγματος. 155. δίκην γοῦν λέοντος
 καὶ σκύμνου ἐν τῷ θρυμῷ τῶν ἔθνων καὶ ἐν ταῖς τῶν
 ἀνθρωπίνων προβάτων ἀγέλαις εἰσβαλόντες, καὶ δια-
 20 στείλαντες τοὺς ἀξιούς ἀπὸ τῶν ἀναξίων, ὑπηγάγοντο
 τῷ Χριστοῦ λόγῳ· πρὸς ὃν ἐξῆς ἀναφωνεῖται τὰ ἀπ'
 αὐτοῦ "ὑψωθήσεται ἡ χεὶρ σου ἐπὶ τοὺς θλίβοντάς
 σε, καὶ πάντες οἱ ἐχθροί σου ἐξολοθρευθήσονται." ὁ [54]
 καὶ αὐτὸ πάρεστιν ὀφθαλμοῖς παραλαμβάνειν. μυρίων
 25 γὰρ ὅσων τὸν Χριστοῦ λόγον θλιψάντων καὶ εἰσέτι
 νῦν πολεμούντων, ὑπερήρθη καὶ κρείττων πάντων
 γέγονεν. 156: ἀλλὰ καὶ ὑψώθη ἡ χεὶρ τοῦ Χριστοῦ
 κατὰ πάντων τῶν θλιψάντων αὐτὸν, οἱ τε ἐχθροί
 αὐτοῦ πάντες οἱ κατὰ χρόνους ἐπανιστάμενοι αὐτοῦ
 30 τῇ ἐκκλησίᾳ ἐξολοθρευθήσεσθαι λέγονται.

υβ'. Ἀπὸ τοῦ Σοφονίου.

157. "Ὅτι τότε μεταστρέψω ἐπὶ λαοὺς γλῶσσαν, εἰς ὄνομα κυρίου, τοῦ δουλεύειν αὐτῷ ὑπὸ ζυγὸν ἕνα. ἐκ περάτων ποταμῶν Αἰθιοπίας προσδέξομαι τοὺς ἰκετεύοντάς με. υἱοὶ τῶν διεσπαρμένων οἴσουσι θυσίας μοι. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐ μὴ καταισχυνηθῇς ἐκ πάντων τῶν ἐπιτηδευμάτων σου, ὧν ἠσέβησας εἰς ἐμὲ, ὅτι τότε περιελῶ ἀπὸ σοῦ τὰ φανύσματα τῆς ὕβρεώς σου, καὶ οὐκ ἔτι οὐ μὴ προστεθῇς τοῦ μεγαλαυχῆσαι ἐπὶ τὸ ὄρος τὸ ἅγιόν μου, καὶ ὑπολείψομαι ἐν σοὶ λαὸν πρᾶον καὶ ταπεινόν. 158. καὶ εὐλαβηθήσονται ἐν τῷ ὀνόματι κυρίου οἱ κατάλοιποι τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ οὐ ποιήσουσιν ἀδικίαν, καὶ οὐ λαλήσουσι μάταια. καὶ οὐ μὴ εὗρεθῇ ἐν στόματι αὐτῶν γλῶσσα δολία, διότι αὐτοὶ νεμήσονται καὶ κοιτασθήσονται, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν αὐτούς."

(83) 159. Καὶ ἐν τούτοις ὑπολείψεσθαι ἑαυτῷ λαὸν πρᾶν καὶ ταπεινόν ὁ κύριος ἐπήγγελλται, οὐκ ἄλλον δηλῶν ἢ τὸν ἐκ περιτομῆς εἰς τὸν Χριστὸν αὐτοῦ πιστευκότα. καὶ πάλιν τοὺς καταλοίπους τοῦ Ἰσραὴλ μόνους σωθήσεσθαι μετὰ τῆς τῶν λοιπῶν ἐθνῶν κλήσεως, ἣν ἐν τοῖς πρώτοις τῆς προφητείας ἐσήμαινεν.

υγ'. Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

160. "Ἴδου ἡμέρα ἔρχεται ἐν σοὶ, καὶ διαμερυσθήσεται τὰ σκῦλά σου ἐν σοί. καὶ ἐπισυνάξω πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ εἰς πόλεμον, καὶ ἀλώσεται ἡ πόλις, καὶ διαρπαγῇσονται οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες μολυνθήσονται, καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως

ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οἱ δὲ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθῶσιν ἐκ τῆς πόλεως."

161. Συνάδει καὶ ταῦτα τοῖς προτεθειμένοις ἐπὶ τῷ ὀλέθρῳ τοῦ παντός Ἰουδαίων ἔθνους μετελθόντι αὐτοὺς μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν πεπληρωμένα. μετὰ οὖν τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον ταῦτα ὁ Ζαχαρίας προφητεύει, θεσπίζων τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων γενησομένην ὑστάτην πολιορκίαν τοῦ λαοῦ, ἐφ' ἣ τοῦ παντός ἔθνους Ἰουδαίων ὑποχειρίῳ τοῖς πολέμοις γενησομένου μόνους φησὶ τοὺς καταλοίπους τοῦ λαοῦ σωθήσεσθαι, ἄντικρυς αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δηλῶν.

υδ'. Ἀπὸ τοῦ Ἰερειῶν.

162. "Ἐπιστρέφετε υἱοὶ ἀφεστηκότες, λέγει κύριος, διότι ἐγὼ κατακυριεύσω ὑμῶν, καὶ λήψομαι ὑμᾶς ἓνα ἐκ πόλεως καὶ δύο ἐκ πατριᾶς. καὶ εἰσάξω ὑμᾶς εἰς Σιών, καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου, καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς, ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης· καὶ ἔσται, ἐὰν πληθυνθῆτε καὶ ἀνέξηθῆτε, λέγει κύριος, ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις οὐκ ἐροῦσιν ἔτι, κιβωτὸς διαθήκης κυρίου Ἰσραὴλ οὐκ ἀναβήσεται ἐπὶ καρδίαν, οὐδὲ ὄνομασθήσεται, καὶ οὐ ποιηθήσεται ἔτι."

163. Ὁμοῦ καὶ ἐν τούτοις τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰσραὴλ τὴν ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενησομένην θεσπίζει, καθ' ἣν ἓνα ἐκ πόλεως καὶ δύο ἐκ πατριᾶς, καὶ σφόδρα ὀλιγοστοὺς καὶ ἀριθμῷ βραχεῖς ἐκλεξάμενος ποιμένας τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ἔθνων, καὶ ἀνέξηθέντων ἐπὶ

[55] τῆς γῆς ἐν τῇ δι' αὐτῶν ἐσομένη κλήσει τῶν ἐθνῶν.
 164. οὐκέτι, φησὶν, ἐροῦσιν, κιβωτὸς διαθήκης κυ-
 ρίου. οὐκέτι γὰρ ἐπὶ τὰς Μωσέως ἀναδραμουῦνται
 σωματικωτέρας θρησκείας, ἅτε καινῆς διαθήκης αὐ-
 τοῖς παραδοθησομένης.

(84)

νε'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

165. "Ἐπλήθυναν ἄσεβείας αὐτῶν, ἰσχυσαν ἐν
 ταῖς ἀποστροφαῖς αὐτῶν. πόλα τούτων ἴλεως ἐσο-
 μαί σοι; υἱὸς σου ἐγκατέλιπόν με, καὶ ὤμνουν ἐν τοῖς
 οὐκ οὔσι θεοῖς, καὶ ἐχόρτασα αὐτοὺς, καὶ ἐμοιχῶντο,¹⁰
 καὶ ἐν οἴκοις πορνῶν κατελύσαν. Ἰπποὶ θηλυμανεῖς
 ἐγενήθησαν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον
 ἐχρεμέτιζον. μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι; λέγει
 κύριος, ἢ ἐν ἔθνει τῷ τοιούτῳ οὐκ ἐκδικήσει ἡ ψυχὴ
 μου; ἀνάβητε ἐπὶ τοὺς προμαχῶνας αὐτῆς, καὶ κατα-¹⁵
 σφάξατε, συντέλειαν δὲ μὴ ποιήσητε· ὑπολείπεσθε
 τὰ ὑποστηρίγματα αὐτῆς, ὅτι τοῦ κυρίου εἰσὶν."

166. Καὶ ἐν τούτοις ὁμοῦ κατηγορία τοῦ παντὸς
 ἔθνους αὐτῶν καὶ ἡ μετελθοῦσα αὐτοὺς πολιορκία
 δηλοῦται, καὶ πάλιν τὸ κατάλειμμα, ὅπερ στήριγμα²⁰
 αὐτῆς ὀνομάζει τοῦ κυρίου τυγχάνον. τοῦτο δὲ ἦν
 τὸ διὰ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ πίστεως δυνα-
 μωθὲν καὶ στερωθὲν, ὡς μὴδὲ τὰ ὅμοια ὑπομεῖναι,
 οἷς τὸ πᾶν ἔθνος αὐτῶν ἐπεπόνθει.

νε'. Ἀπὸ τοῦ Ἰεζεκιήλ.

167. "Καὶ πεσοῦνται τραυματαὶ ἐν μέσῳ ὑμῶν,
 καὶ ἐπιγνώσεσθε ὅτι ἐγὼ κύριος, ἐν τῷ γενέσθαι ἐξ

7 Jer. 5, 6.

26 Ezech. 6, 7.

ὑμῶν ἀνασχωμένους ἐκ ῥομφαίας ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν τῷ διασκορπισμῷ ὑμῶν ἐν ταῖς χώραις, καὶ μνησθήσονται μου οἱ ἀνασχωόμενοι ἐξ ὑμῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, οὗ ἡχμαλωτεύθησαν ἐκεῖ.”

- 5 168. Δοκεῖ μοι κἀνταῦθα συνάδειν τοῖς ἀπὸ τῶν λοιπῶν προφητειῶν. τοὺς γὰρ ἀνασχωμένους τίνας ἂν εἴποις ἢ τὸ ἐν ἑτέροις ὀνομασμένον ὑπόλειμμα, καὶ τὴν σταγόναν καὶ τὴν δρόσον τοῦ λαοῦ ἐκείνου; δι’ ὧν ἐδηλοῦτο ἡ τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
10 σίστασις. οὗτοι γοῦν ἀνασχωθέντες ἐκ τῆς ἀπωλείας τοῦ παντὸς αὐτῶν ἔθνους καὶ ἐν τῷ διασκορπισμῷ αὐτῶν ἐμνήσθησαν τοῦ θεοῦ, ὥς ὁμολογεῖσθαι περὶ αὐτῶν εἰρησθαι τὰ ἀναγεγραμμένα.

νξ'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

- 15 169. “Τάδε λέγει Ἀδωναΐ κύριος, ὅτι ἀπόσομαι αὐτοὺς εἰς τὰ ἔθνη, καὶ διασκορπιῶ αὐτοὺς εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ διασκορπιῶ αὐτοὺς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς ἁγίασμα μικρὸν ἐν ταῖς χώραις οὗ ἂν εἰσέλθωσιν ἐκεῖ.”

- 20 170. Καὶ ἐνταῦθα ἑτέρῳ ὀνόματι τοὺς αὐτοὺς κέκληκεν, ἁγίασμα μικρὸν εἰπὼν τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀνασχωθησομένους καὶ ὑπολειφθησομένους.

νη'. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

171. “Καὶ πάντα τοὺς ἀντιλαμβανομένους αὐτῶν (85) 25 διασπερῶ εἰς πάντα ἄνεμον, καὶ ῥομφαίαν ἐκχεῶ ὀπίσω αὐτῶν, καὶ ἐπιγινώσκονται ὅτι ἐγὼ κύριος, ἐν τῷ διασκορπίσαι με ἐν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ διασπερῶ

15 Ezech. 11, 16.

24 Ezech. 12, 14.

αὐτοὺς ἐν ταῖς χώραις· καὶ ὑπολείψομαι ἐξ αὐτῶν ἄνδρας ἐν ἀριθμῷ ἐκ ῥομφαίας, καὶ ἐκ λιμοῦ, καὶ ἐκ θανάτου, ὅπως ἐκδιηγῇσονται πάσας τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἐν τοῖς ἔθνεσιν οὗ ἃν εἰσέλθωσιν ἐκεῖ· καὶ γνώσκονται ὅτι ἐγὼ κύριος.”

172. Ἐπὶ τῇ τοῦ παντὸς λαοῦ διασπορᾷ καὶ νῦν ὑπολείψεσθαι ἑαυτῷ ὀλίγους ἀριθμῷ φησιν, οὐδ’ ἄλλους δηλῶν τῶν προειρημένων.

νθ’. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

“Τὰδε λέγει Ἀδωναὶ κύριος· ἐὰν δὲ καὶ τὰς τέσσαρας ἐκδικήσεις μου τὰς πονηρὰς, ῥομφαίαν καὶ λιμὸν καὶ θηρία πονηρὰ καὶ θάνατον, ἐξαποστελῶ [56] ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐξ αὐτῆς ἄνθρωπον καὶ κτῆνος, καὶ ἰδοὺ ὑπολελειμμένοι ἐν αὐτῇ οἱ ἀνασεσωσμένοι.”

173. Οὐδὲν ἂν καὶ ταῦτα διαφέρει τῶν προειρημένων.

ξ’. Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

174. “Οὕτως κρινῶ ὑμᾶς, λέγει κύριος, καὶ διάξω ὑμᾶς ὑπὸ τὴν ῥάβδον μου, καὶ εἰσάξω ὑμᾶς ἐν ἀριθμῷ τῆς διαθήκης μου, καὶ ἐκλέξω ἐξ ὑμῶν τοὺς ἀφεστηκότας καὶ τοὺς ἄσεβεῖς, διότι ἐκ τῆς παροικίας αὐτῶν ἐξάξω αὐτούς, καὶ εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ οὐκ εἰσελεύσονται.”

175. Σαφῶς καὶ ἐν τούτοις ἀριθμῷ βραχεῖς ὑπὸ τὴν ῥάβδον τοῦ θεοῦ γενήσεσθαι, ἐπὶ τῷ τοὺς λοιποὺς τοῦ Ἰσραὴλ ἀποπεσεῖσθαι τῶν ἐπαγγελιῶν, μαρτύρεται. ἀλλὰ γὰρ ἀποδείξας ὅτι μὴ ὥς ἐτυχεν ἀδια-

κρίτως πᾶσιν ἀπλῶς τοῖς ἀπὸ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους
 φαύλοις τε καὶ ἀσεβέσι καὶ τοῖς μὴ τοιοῦτοις τὰς τῶν
 ἀγαθῶν ἐπαγγελίας οἱ θεοὶ λόγοι προεθέσπιζον, σπα-
 νίοις δὲ αὐτῶν καὶ ἀριθμῷ ληπτοῖς, ἥτοι τοῖς εἰς τὸν
 5 σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἐξ αὐτῶν πεπιστευκόσιν, ἢ
 τοῖς πρὸ τῆς παρουσίας αὐτοῦ δεδικαιωμένοις, αὐτάρ-
 κως ἡγοῦμαι δεδηλωκέναι ὅτι μὴ ἀδιακρίτως εἰς
 ἅπαντας Ἰουδαίους τὰ τῶν θεῶν ἐπαγγελιῶν ἐπλη-
 ροῦτο, καὶ ὅτι μὴ μᾶλλον αὐτοῖς ἢ τοῖς ἐξ ἔθνων τὸν
 10 Χριστὸν τοῦ θεοῦ παραδεξαμένοις τὰ τῶν προφητῶν
 ἐφαρμοττεῖ λόγια. τίς δὲ ἦν ἡ τῶν θεῶν ἐπαγγε-
 λιῶν διάνοια κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα παραστήσω.
 176 ταῦτα δὲ ὡς ἀναγκαίως μοι συνελέκται εἰς ἔλεγ-
 χον τῶν ἐκ περιτομῆς ὑπ' ἁλόγου μεγαλαυχίας μό-
 15 νοις αὐτοῖς τὸν Χριστὸν ἐπιδημήσειν, οὐχὶ δὲ καὶ
 πᾶσιν ἀνθρώποις, ἐπανθαδιζομένων, εἰς τε ἀπόδειξιν (86)
 τῆς ἡμῶν αὐτῶν περὶ τὰ ἐκείνων λόγια εὐλόγου σπου-
 δῆς. 177. συνέστη δέ μοι διὰ τοῦ πρὸ τούτου συγ-
 γράμματος καὶ τὸ αἷτιον τοῦ μὴ Ἰουδαῖζειν ἡμᾶς, καὶ
 20 ταῦτα ταῖς αὐτῶν χαίροντας προφητικαῖς γραφαῖς.
 ἀλλὰ καὶ ὅποτος ὁ βίος τυγχάνει ὁ διὰ τοῦ Χριστοῦ
 πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κεκηρυγμένος, ἢ τε ἀρχαιότης τοῦ
 τρόπου τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας, ὡς οἶόν τε ἦν, ἐν
 αὐτῷ διελήλυθα. 178. τούτων δ' ἡμῖν προηनुσμέ-
 25 νων, ἥδη ποτὲ καιρὸς ἀπορρητοτέρων ἄψασθαι λόγων,
 τῶν περὶ τῆς κατὰ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰη-
 σοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ μυστικῆς οἰκονομίας, καὶ
 ὡς ἂν μάθοιμεν διὰ τί νῦν, ἀλλ' οὐ πρὸ τούτου, τὴν
 εἰς ἅπαντας ἀνθρώπους ἐπιφάνειαν αὐτοῦ πεποίητο,
 30 καὶ τί τὸ αἷτιον ἦν τοῦ μὴ πάλαι πρότερον, ἐναγχος
 δὲ καὶ μετὰ τὸν μακρὸν αἰῶνα τῆς τῶν ἔθνων ἀπάρ-
 ξασθαι αὐτὸν κλήσεως, τὰ τε ἄλλα ἵσα δήποτε τῆς

κατ' αὐτὸν ἀπορρήτου θεολογίας οἰκεία τυγχάνει·
 ἔτι μὲν καὶ τὰ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ, ἃ
 καὶ πρῶτα ἐξ ἑτέρας λόγου ἀρχῆς, ὡς πρὸς τοὺς ἀπί-
 στους, τέως αὐτὸν βοηθὸν ἐπικαλεσάμενοι τὸν τοῦ
 θεοῦ λόγον, φέρε διασκεψώμεθα.

[57]

BIBAIION TPITON.

- (87) Τῶν προλεγομένων εἰς τὴν εὐαγγελικὴν ἀπόδει-
 ξιν αὐτάρκως μοι γεγυμνασμένων, ἀποδεδειγμένου
 τε τοῦ τρόπου τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς
 διδασκαλίας, τῆς τε αἰτίας ἀποδοθείσης δι' ὧν τὰ Ἰου-
 δαίων ἀσπασάμενοι λόγια τὸν κατ' αὐτοὺς βίον παρη-
 (88) τησάμεθα, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις συστάντος ὡς αἱ προ-
 φητικαὶ παρ' αὐτοῖς γραφαὶ προλαβοῦσαι τὸ μέλλον
 τῆς ἡμετέρας διὰ Χριστοῦ γενομένης κλήσεως ἐμνημό-
 νευσαν, διὸ καὶ ὡς οἰκείων, ἀλλ' οὐκ ἄλλοτριῶν αὐ-
 τῶν μεταποιούμεθα· καλεῖ δὲ καιρὸς ἐπ' αὐτὴν ἐμ-
 βάνα τὴν ὑπόθεσιν ἄρξασθαι τῶν ἐπηγγελλένων.
 2. τίνα δὲ ἦν ταῦτα ἀλλ' ἢ τὰ περὶ τῆς κατὰ τὸν ἄν-
 θρωπον οἰκονομίας Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ, αἱ
 τε τῶν παρ' Ἑβραίοις προφητῶν περὶ τῆς κατ' αὐ-
 τὸν θεολογίας διδασκαλαί, καὶ αἱ περὶ τῆς εἰς ἄν-
 θρώπους ἐπιφανείας αὐτοῦ προρρήσεις, ἃς αὐτῶ
 μόνῳ ἐφαρμόζειν ἐξ ἐναργῶν τῶν ἀποτελεσμάτων
 αὐτίκα μάλα παραστήσομεν, πρῶτον ἀναγκαίως ἐκεῖνο
 θεωρήσαντες, ὅπως οἱ προφητῆται τὴν τοῦ εὐαγγελίου
 μνήμην ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ παρελάμβανον.

1. Τοῦ δηλωθέντος μάρτυς ἂν εἴη ῥήμασιν αὐ-

τοῖς Ἠσαΐας, ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ κεκραγὼς
 "πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέν με· εὐ-
 αγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέν με, κηρῦσαι αἷμα-
 λώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν." ἦντινα
 5 προφητεῖαν ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐν τῇ συναγωγῇ ποτὲ διελ-
 θὼν ἐπὶ τοῦ πλήθους τῶν Ἰουδαίων, πτύξας τὸ βι-
 βλίον εἶπεν "σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν
 τοῖς ὠσὶν ὑμῶν." 2. καὶ δὴ ἐνθὺνδε ἀρξάμενος τῆς
 οἰκείας διδασκαλίας πτωχοῖς εὐηγγελίζετο τῶν παρ'
 10 αὐτῷ μακαρισμῶν, προτάττων "μακάριοι οἱ πτωχοὶ
 τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρα-
 νῶν." ἀλλὰ καὶ τοῖς ὑπὸ πνευμάτων πονηρῶν ὄχλου- [58]
 μένοις, ὑπὸ τε δαιμόνων τρόπον αἷχμαλώτων πάλαι
 πρότερον κεκρατημένοις, τὴν ἄφεςιν προσεκήρυττε
 15 τοὺς πάντας εἰς ἐλευθερίαν καὶ λύσιν τῶν ἀπὸ κα-
 κίας δεσμῶν ἀνακαλούμενος δι' ὧν ἔφασκεν "δεῦτε
 πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ
 ἀναπαύσω ὑμᾶς." 3. καὶ τυφλοῖς δὲ τὴν ἀνάβλεψιν
 παρῆλθεν, τοῖς τὰς ὄψεις τοῦ σώματος διεφθαρμένοις
 20 τὸ βλέπειν δωρούμενος, κατὰ διάνοιαν τοῖς πάλαι
 περὶ τὴν ἀλήθειαν ἀναβλέπουσι τὸ φῶς τῆς ἀληθείας
 εὐσεβείας παρέχων ὁρᾶν. τὸν μὲν οὖν Χριστὸν ἐν
 πρώτοις ἀνθέντην καὶ ἀρχηγὸν ἔσεσθαι τῆς εὐαγγε-
 25 λικῆς πραγματείας ἡ παρατεθεῖσα προφητεῖα παρί-
 στησιν, μετὰ δὲ αὐτὸν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ὑπηρε-
 τας ἔσεσθαι τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς θεσπίζει ὁ αὐτὸς
 λέγων προφήτης "ὥς ὥρατοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελι-
 ζομένων ἀγαθὰ, ἢ τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην." (59)

4. Ἐνθα σφόδρα ἀπηκριβωμένως ὥραίους ἔφησεν

2 Es. 61, 1.
 16 Matth. 11, 28.

7 Luc. 4, 21.
 28 Es. 52, 7. Rom. 10, 15.

10 Matth. 5, 3.

ἔσεσθαι τοὺς πόδας τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ τοῦ Χριστοῦ ἀγαθὰ. πῶς γὰρ οὐκ ἔμελλον ὠραῖοι ἔσεσθαι οἱ ἐν ὀλίγῳ καὶ βραχεῖ χρόνῳ τὴν πᾶσαν περιδραμούμενοι οἰκουμένην, καὶ πάντα τόπον πληρώσαντες τῆς περὶ τοῦ σωτῆρος τοῦ κόσμου θεοσεβοῦς διδασκαλίας; ὅτι δὲ μὴ ῥήμασιν ἀνθρωπίνους ἐκέχρητο εἰς πειθῶ τῶν ἀκροαμένων, θεοῦ δὲ δυνάμεις ἦν ἡ συνεργοῦσα αὐτοῖς ἐν τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι, ἄλλος πάλιν προφήτης ἀναφωνεῖ "κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ."

5. Καὶ πάλιν ὁ Ἡσαΐας "ἐπ' ὄρος ὑψηλὸν ἀνάβηθι ὁ εὐαγγελιζόμενος Σιών, ὑψώσον τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνὴν σου ὁ εὐαγγελιζόμενος Ἱερουσαλήμ· ὑψώσατε, μὴ φοβείσθε, εἶπον ταῖς πόλεσιν Ἰούδα, ἰδοὺ ὁ θεὸς ὑμῶν, ἰδοὺ κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται, καὶ ὁ βραχίων μετὰ κυρίας· ἰδοὺ ὁ μισθὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐναντίον αὐτοῦ· ὥς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ βραχίονι αὐτοῦ συναΐξει ἄρνας καὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσας παρακαλέσει."

6. Ταῦτα δὲ ὁποίας ἔχεται διανοίας ὁδῷ προϊόντες κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν εἰσόμεθα διδασκαλίαν. πλὴν ἀλλὰ πέφανται τὸ εὐαγγέλιον καὶ τοῦνομα δὲ τοῦ εὐαγγελίου διὰ τῶν προφητικῶν φωνῶν μεμαρτυρημένον, ἔχεις τε λευκάς καὶ ἐναργεῖς ἀποδείξεις ἐκ τίνος μὲν ἄρξεται τὸ εὐαγγέλιον, ὅτι δὴ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, δι' ὧν τε κηρυχθήσεται, ὅτι διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ ποῖα δυνάμει κρατήσῃ, ὅτι μὴ ἀνθρωπεία· ὃ δὴ καὶ αὐτὸ συνέστη διὰ τοῦ "κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ." 7. τί δὴ οὖν λείπεται ἐπὶ τούτοις ἢ ἐκ πολλῶν

ὀλίγα προλαβεῖν τῶν παρ' Ἑβραίοις ἀνέκαθεν περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητευομένων, ὥς ἂν εἰδῆς τίνα ἔσεσθαι τὸ εὐαγγέλιον ἐν ὑστέροις καιροῖς εὐηγγελί-
 ζετο, ὁμοῦ τε τῶν προφητῶν τὸ θαῦμα τῆς τῶν μελ-
 5 λόντων προγνώσεως, καὶ τῶν πορρορήσεων τὰ ἀπο-
 τελέσματα, ὅπως ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν
 Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ συνίσταται πεπληρω-
 μένα;

II. Πρῶτος προφητῶν Μωσῆς ἕτερον προφήτην
 10 ὅμοιον αὐτῷ ἀναστήσεσθαι εὐαγγελίζεται. ἐπειδὴ γὰρ (90)
 ἢ κατ' αὐτὸν νομοθεσία μόνῳ τῷ Ἰουδαίων προσῆκεν
 ἔθνῃ, καὶ τούτῳ ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας γῆς ἢ ἀμφὶ ταύ-
 την, οὐχὶ δὲ καὶ τῷ πορρωτάτῳ τῆς ἀλλοδαπῆς δια-
 τρίβοντι, συνῶπται διὰ τῶν πρόσθεν ἡμῖν γεγυμνα-
 15 σμένων, χρῆν δὲ δήπου τὸν μὴ μόνον Ἰουδαίων θεόν,
 ἀλλὰ καὶ ἔθνων, καὶ τὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι λυσιτελεῖν (91)
 πρὸς τὴν αὐτοῦ γνῶσιν τε καὶ εὐσέβειαν παρασχεῖν
 τῷ βίῳ, εἰκότως προφήτην ἕτερον κατ' οὐδὲν ἀπο-
 δέοντα τῆς κατ' αὐτὸν οἰκονομίας ἐκ τοῦ Ἰουδαίων
 20 ἔθνους ἀναστήσειν διὰ χρησιμοῦ θεσπίζει, τοῦτον
 εἰρηκότος αὐτοῦ τοῦ θεοῦ τὸν τρόπον 2. "προφήτην
 ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ὥσπερ σέ,
 καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, καὶ λα-
 λήσῃ αὐτοῖς καθ' ὃ τι ἂν ἐντείλωμαι αὐτῷ. καὶ ὁ
 25 ἄνθρωπος ὃς ἂν μὴ ἀκούσῃ τῶν λόγων αὐτοῦ, ὅσα
 ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκ-
 δικήσω ἐξ αὐτοῦ."

3. Τὰ ὅμοια δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Μωσῆς πρὸς τὸν
 λαὸν διερμηνεύων τὸ τοῦ θεοῦ λόγιόν φησιν "προ-
 30 φήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ ἀναστήσει κύ-

21 Deut. 18, 18.

30 Deut. 18, 15.

ριος ὁ θεός σου, αὐτοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἡτήσω παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ ἐν Χωρήθ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας.”

4. Ἀρ’ οὖν οἱ μετὰ Μωσέα προφῆται, Ἡσαΐας, φέρε, ἢ Ἰερειάας, ἢ Ἰεζεκιήλ, ἢ Δανιήλ, ἢ τις ἕτερος τῶν δώδεκα, Μωσεὶ κατέστη παραπλήσιος νομοθέτης; οὐδαμῶς. ἀλλὰ τὰ ὅμοιά τις ἐκείνων Μωσεὶ διαπέπρακται; οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. ἕκαστος γοῦν αὐτῶν ἀπὸ πρώτου καὶ εἰς τὸν τελευταῖον ἐπὶ Μωσέα τοὺς ἀκρο-
 α. ωμένους ἀνέπεμπον, καὶ τὸν γε κατὰ τοῦ λαοῦ ἔλεγ-
 χον διὰ τὰς παραβάσεις τοῦ Μωσέως ἐποιοῦντο νόμον, προύτρεπόν τε οὐδὲν ἄλλο ἢ τῶν παρὰ Μωσεὶ νενομοθετημένων ἐξέχεσθαι. 5. οὐδένα γοῦν τούτων ὅμοιον· Μωσῆς δὲ περὶ ἐνὸς ὠρισμένως ἀναφανεῖ. τίνα τοίνυν ὁ χρησμὸς θεσπίζει Μωσεὶ παραπλήσιον ἢ
 ἔσεσθαι προφῆτην ἢ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν; ὅπως δὲ τοῦτ’ εἴρηται διασκέψασθαι ἀναγκαῖον. 6. Μωσῆς πρῶτος ἡγήσατο τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους· εὗρών τε αὐτοὺς τῇ κατὰ Αἴ-
 γυπτίους πολυθείᾳ πλάνῃ προσέχοντας πρῶτος μὲν
 ταύτης ἀπέστρεψεν, ἀπαραιτήτοις τιμωρίαις ἀπαγο-
 (91) ρεύσας εἰδωλολατρεῖν· πρῶτος δὲ αὐτοῖς καὶ τὴν περὶ μοναρχίας θεολογίαν κατήγγειλεν, τὸν τῶν ἀπάντων δημιουργὸν καὶ ποιητὴν μόνον παραγγέλλας σέβειν· πρῶτος δὲ καὶ ἀγωγὴν τινα θεοσεβοῦς βίου
 τοῖς αὐτοῖς διαταξάμενος νομοθέτης αὐτοῖς εὐσεβοῦς πολιτείας πρῶτος καὶ μόνος ἀποδέδεικται· ἀλλὰ καὶ Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς Μωσεὶ παραπλησίως καὶ πολὺ κρεί-
 τόνως πρῶτος τῆς κατ’ εὐσέβειαν διδασκαλίας τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι καθηγήσατο, καὶ πρῶτος ἀνατροπὴν
 β. τῆς καθ’ ὅλην τὴν οἰκουμένην εἰδωλολατρίας εἰργά-
 σατο· πρῶτός τε τὴν ἐνὸς τοῦ παμβασιλέως θεοῦ

γνώσιν τε καὶ εὐσέβειαν πᾶσιν ἀνθρώποις προυβά-
 λετο, καινοῦ τε βίου καὶ πολιτείας θεοσεβέσι προση-
 κούσης πρῶτος εἰσαγωγεὺς καὶ νομοθέτης ἀποδέδει-
 κται. 7. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τὰ περὶ κόσμου γενέσεως, καὶ
 5 τὰ περὶ ψυχῆς ἀθανασίας, καὶ ὅσα ἄλλα φιλόσοφα
 δόγματα, πρῶτος Μωσῆς τῷ Ἰουδαίων παρέδωκεν
 ἔθνει, ταῦτα θεοπρεπέστερον πρῶτος τοῖς λοιποῖς
 ἔθνεσιν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν
 κατήγγειλεν· ὥστε Μωσέα μὲν εἰκότως πρῶτον καὶ
 10 μόνον εὐσεβείας νομοθέτην ἀνηγορεύσθαι Ἰουδαίων,
 Ἰησοῦν δὲ τὸν Χριστὸν τῶν ἔθνων ἀπάντων, κατὰ
 τὴν φήσασαν περὶ αὐτοῦ προφητείαν "κατάστησον,
 κύριε, νομοθέτην ἐπ' αὐτούς· γνώτωσαν ἔθνη ὅτι
 ἄνθρωποι εἰσιν."

15 8. Πάλιν Μωσῆς θαυμαστοῖς ἔργοις καὶ παρα-
 δοξοποιαῖς τὴν πρὸς αὐτοῦ καταγγελλομένην εὐσέβειαν
 ἐπιστήσατο· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Χριστὸς ταῖς ἀνα-
 γράφτοις θαυματουργαῖς πρὸς πίστιν τῶν ὁρώντων
 κεχορηγμένος τὰ καινὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας
 20 αὐτοῦ μαθήματα συνεστήσατο. 9. πάλιν Μωσῆς ἐκ
 πικρᾶς τῆς ὑπ' Αἰγυπτίοις δουλείας τὸ Ἰουδαίων
 ἔθνος εἰς ἐλευθερίαν μετεστήσατο· καὶ Ἰησοῦς δὲ ὁ
 Χριστὸς ἐκ τῆς ὑπὸ τοῖς πονηροῖς δαίμοσι δυσσεβοῦς [80]
 καὶ Αἰγυπτιακῆς εἰδωλολατρίας εἰς ἐλευθερίαν τὸ
 25 πάντων ἀνθρώπων γένος ἀνεκάλεσατο. 10. πάλιν
 Μωσῆς γῆν ἁγίαν καὶ θεοφιλῆ βίον ἐν ταύτῃ μακά-
 ριστὸν τοῖς τῶν νόμων φύλαξιν ἐπηγγείλατο· ὡσαύ-
 τως δὲ καὶ Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, μακάριοι, φησὶν, οἱ
 30 πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν, πολὺ
 30 κρείττονα γῆν ἀληθῶς ἁγίαν καὶ θεοφιλῆ, οὐχὶ τὴν

ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας, ὅτι μὴδὲν τῆς λοιπῆς αὕτη διενή-
νοχεν, ἀλλὰ τὴν κατ' οὐρανὸν ψυχαῖς φιλοθέοις προσ-
(92) ἤκουσαν τοῖς κατορθοῦσιν τὸν πρὸς αὐτοῦ κατηγ-
γελμένον βίον ὑποσχόμενος· ὃ δὴ καὶ παριστάς λευ-
κότερον τοῖς πρὸς αὐτοῦ μακαριζομένοις βασιλείαν τοῦ
οὐρανῶν κατήγγειλε. 11. καὶ ἄλλας δὲ πράξεις εὖροις
ἂν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κρείττονι ἢ κατὰ Μωσέα
δυνάμει γεροντίας, παραπλησίας γε μὴν αἷς καὶ ὁ
Μωσῆς διεπράξατο, 12. οἶον, ὥς ἐπὶ παραδείγματος,
Μωσῆς ἐφεξῆς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐνήστευσεν, ὥς¹⁰
ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ λέγουσα· καὶ ἦν ἐκεῖ Μωσῆς ἐναντι
κυρίου τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύ-
κτας, ἄρτον οὐκ ἔφαγεν, καὶ ὕδωρ οὐκ ἔπιεν."

13. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ Χριστός. γέγραπται γοῦν
"καὶ ἦγετο εἰς τὴν ἔρημον τεσσαράκοντα ἡμέρας πει-¹⁵
ραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ οὐδὲν ἔφαγεν ἐν
ταῖς ἡμέραις ἐκείναις." καὶ πάλιν Μωσῆς ἐν τῇ ἐρή-
μῳ τροφᾶς τῷ λαῷ παρέσχε. λέγει δ' οὖν ἡ γραφὴ
"ἰδοὺ ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν ἄρτους ἐκ τοῦ οὐρανοῦ." 14.
καὶ μετ' ὀλίγα· ἐγένετο καταπανομένης τῆς δρόσου²⁰
κύκλῳ τῆς παρεμβολῆς, καὶ ἰδοὺ ἐπὶ πρόσωπον τῆς
ἐρήμου λεπτὸν ὥσεὶ κόριον λευκόν, ὥσεὶ πάγος ἐπὶ
τῆς γῆς. καὶ ὁ σωτὴρ δὲ καὶ κύριος ἡμῶν ὡσαύ-
τως φησὶν πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· τί διαλογί-
ζεσθε ἐν ἑαυτοῖς ὀλιγόπιστοι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἐλάβετε;²⁵
οὐπω νοεῖτε οὐδὲ μνημονεύετε τοὺς πέντε ἄρτους
τῶν πεντακισχιλίων, καὶ πόσους κοφίνους ἐλάβετε;
οὐδὲ τοὺς ἐπὶ τῶν τετρακισχιλίων, καὶ πόσας σπυ-
ρίδας ἐλάβετε;"

11 Exod. 34, 28.
24 Matth. 16, 8.

15 Luc. 4, 1.

19 Exod. 16, 4.

15. Πάλιν Μωσῆς διὰ μέσης τῆς θαλάσσης διῆλθε καὶ τὸν λαὸν ὠδήγησεν· λέγει δ' οὖν ἡ γραφή "ἐξέτεινε Μωσῆς τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ὑπήγαγε κύριος τὴν θάλασσαν ἀνέμῳ νότῳ βιαίῳ ὅλην τὴν ἡμέραν, καὶ ἐποίησεν τὴν θάλασσαν ξηρὰν, α καὶ ἐσχίσθη τὸ ὕδωρ, καὶ διῆλθον οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ διὰ μέσης τῆς θαλάσσης κατὰ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῖς τεῖχος ἐκ δεξιῶν καὶ τεῖχος ἐξ ἐναντύμων."

16. Ὡσαύτως δὲ καὶ μᾶλλον θεοπροπέσιτερον Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατήσας καὶ τὸν Πέτρον βαίνειν ἐπ' αὐτῆς ἐποίησε. γέγραπται δ' οὖν "τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτός ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. καὶ ἰδόντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐταράχθησαν." 17. καὶ μετ' ὀλίγα "ἀποκριθεὶς δὲ αὐτῷ ὁ Πέτρος εἶπεν, κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με ἔλθειν πρὸς σὲ ἐπὶ τὰ ὕδατα. ὁ δὲ εἶπεν, ἔλθε· καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου Πέτρος περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα."

18. Πάλιν Μωσῆς ἀνέμῳ νότῳ βιαίῳ ἔπηξε τὴν θάλασσαν. λέγει δ' οὖν ἡ γραφή "ἐξέτεινε δὲ Μωσῆς τὴν χεῖρα ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ ὑπήγαγε κύριος (93) τὴν θάλασσαν ἀνέμῳ νότῳ βιαίῳ." καὶ ἐπιφέρει "ἐπάγη τὰ κύματα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης."

19. Ὡσαύτως δὲ καὶ πολὺν κρειττόνως ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἐπέτιμψε τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη. πάλιν Μωσείως ἀπὸ τοῦ ὄρους κατιόντος τὸ πρόσωπον ἰωρᾶτο πλήρης δόξης. γέγραπται δ' οὖν "καταβαίνων δ' αὐτὸς ἐκ τοῦ ὄρους

2 Exod. 14, 21.

12 Matth. 14, 25.

24 Matth. 8, 26.

29 Exod. 34, 29.

Μωσῆς οὐκ ᾔδει ὅτι δεδοξασται ἡ ὄψις τοῦ χρωτὸς
 [61] τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἐν τῷ αὐτὸν λαλεῖν αὐτῷ. καὶ
 εἶδεν Ἀαρὼν καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῶν υἱῶν
 Ἰσραὴλ τὸν Μωσῆν, καὶ ἦν δεδοξασμένη ἡ ὄψις τοῦ
 χρωτὸς τοῦ προσώπου αὐτοῦ.”

20. Ὡσαύτως δὲ καὶ πολὺ διαφερόντως ὁ ἡμέτε-
 ρος σωτὴρ ἀναγαγὼν τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς εἰς ὄρος
 ὑψηλὸν λίαν, μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ
 ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια
 αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. πάλιν Μωσῆς λε-
 πρὸν ἐκαθάρισε. γέγραπται δ' οὖν “καὶ ἰδοὺ Μαρία
 λεπρῶσα ὥσεὶ χιὼν.” 21. καὶ μετ' ὀλίγα “καὶ ἐβόησε
 Μωσῆς πρὸς κύριον, λέγων, ὁ θεὸς δέομαι ἴσαι
 αὐτήν.”

22. Ὡσαύτως δὲ καὶ μείζονι δυνάμει ἐξουσίας
 ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ προσελθόντος αὐτῷ λεπρῶ, καὶ
 φήσαντος “ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρίσαι· ὑπε-
 κρίνατο· θέλω, καθαρίσθητι. καὶ ἐκαθαρίσθη αὐτοῦ
 ἡ λέπρα.” πάλιν Μωσῆς δακτύλῳ θεοῦ ἔφησε τὸν
 νόμον γεγράφθαι. γέγραπται δ' οὖν “καὶ ἔδωκε τῷ
 Μωσεῖ, ἡνίκα κατέπαυσε λαλῶν αὐτῷ ἐν τῷ ὄρει
 Σινᾷ, τὰς δύο πλάκας τοῦ μαρτυρίου, πλάκας λιθί-
 νας γεγραμμένας τῷ δακτύλῳ τοῦ θεοῦ.”

23. Καὶ ἐν τῇ Ἐξόδῳ “εἶπον οὖν οἱ ἑπαυριδοὶ τῷ
 Φαραῶ, δάκτυλος θεοῦ ἐστὶν τοῦτο.” ὡσαύτως δὲ
 καὶ Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ τοῖς Φαρισαίοις ἔλε-
 γεν “εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια.”

24. Ἐφ' ὅλοις τούτοις Μωσῆς μετωνόμασε τὸν
 Ναυὴν Ἰησοῦν, ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ σωτὴρ, τὸν Σά-

7 Matth. 17, 2.
 20 Exod. 31, 18.

12 Num. 12, 10.
 24 Exod. 8, 19.

17 Matth. 8, 2.
 27 Matth. 12, 27.

μωνα Πέτρον. καὶ πάλιν, Μωσῆς κατέστησε τῷ λαῷ ἡγουμένους ἐβδομήκοντα. λέγει δ' οὖν ἡ γραφή
 "συνάγαγέ μοι ἐβδομήκοντα ἄνδρας ἀπὸ τῶν πρε-
 σβυτέρων Ἰσραὴλ, καὶ ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ
 5 ἐπὶ σοί, καὶ ἐπιθήσω ἐπ' αὐτούς· καὶ συνήγαγεν
 ἐβδομήκοντα ἄνδρας."

25. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ σωτὴρ ἀνέδειξεν αὐτοῦ
 μαθητὰς ἐβδομήκοντα, καὶ ἀπέστειλεν ἀνὰ δύο πρὸ
 προσώπου αὐτοῦ. καὶ πάλιν Μωσῆς δώδεκα ἄνδρας
 10 ἐξέπεμψε τὴν γῆν κατασκοπευομένους· ὡσαύτως δὲ καὶ
 πολὺν κρεῖττον ὁ ἡμέτερος σωτὴρ δώδεκα ἀποστό- (94)
 λους ἐξἀπέστειλεν ἐπισκέψασθαι πάντα τὰ ἔθνη.
 πάλιν Μωσῆς νομοθετεῖ λέγων "οὐ φονεύσεις, οὐ
 μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιιορκήσεις."

15 26. Ὁ δὲ σωτὴρ ἡμῶν ἐπιτείνων τὸν νόμον οὐ
 τὸ φονεύειν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ θυμοῦσθαι ἀπαγο-
 ρεύει· ἀντὶ τοῦ μὴ μοιχεύειν μὴδ' ἐμβλέπειν γυναικὶ
 μετὰ ἐπιθυμίας ἀκολάστου παραινεί, ἀντὶ τε τοῦ μὴ
 κλέπτειν τὰ οἰκεῖα τοῖς ἐνδεέσι προῖεσθαι προστάτ-
 20 τει. ὑπερβὰς δὲ καὶ τὸ ἐπιιορκεῖν τὴν ἀρχὴν μὴδὲ
 ὁμνῦναι νομοθετεῖ. 27. καὶ τί με δεῖ μηκύνειν τὸν λό-
 γον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ τὰ παραπλήσια καὶ ἐγγὺς ἀλ-
 λήλων πεποιηκέναι Μωσαῖα καὶ Ἰησοῦν τὸν σωτῆρα
 καὶ κύριον ἡμῶν, παρόν, ὅτῳ φίλον, ἐπὶ σχολῆς ἀνα-
 25 λέξασθαι ταῦτα; ἐπεὶ καὶ τὸν θάνατον Μωσέως μὴ-
 δένα φασὶν ἐγνωκέναι, μὴδὲ τὴν ταφὴν αὐτοῦ,
 ὥσπερ οὖν οὐδὲ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὴν μετὰ τὴν
 ἀναβίωσιν εἰς τὴν θεότητα μεταβολήν. 28. εἰ δὲ οὖν
 30 διὰ τῶν τοσούτων οὐδεὶς μὲν ἄλλος, μόνος δὲ ὁ σω-
 τὴρ ἡμῶν παρέστη τὰ παραπλήσια Μωσεὶ διαπε-

3 Num. 11, 16.

7 Luc. 10, 1.

13 Deut. 5, 17.

EUSEBIUS III.

πραγμένους, θέα λοιπὸν ἐπὶ μόνον αὐτὸν καὶ οὐδ' ἐφ'
ἑτερον ἀναφέρειν χρὴ τὴν παρὰ Μωσεὶ προφητείαν,
δι' ἧς ὅμοιον αὐτῷ παραστήσειν ὁ θεὸς ἐθέσπισεν
εἰπὼν "προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἀναστήσω
αὐτοῖς, ὥσπερ σὲ, καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου ἐν τῷ
στόματι αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς, καθὰ ἂν ἐντεί-
λωμαι αὐτῷ. καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅς ἂν μὴ ἀκούσῃ τῶν
λόγων αὐτοῦ, ὅσα ἂν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐπὶ τῷ
ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ."

29. Αὐτός τε Μωσῆς πρὸς τὸν λαὸν τὴν τοῦ
θεοῦ διερχομένου φωνὴν ἔφησεν "προφήτην ἐκ τῶν
ἀδελφῶν ὑμῶν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν· αὐ-
τοῦ ἀκούσεσθε κατὰ πάντα ὅσα ἡγήσω παρὰ κυρίου
τοῦ θεοῦ σου ἐν Χωρήβ τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας."

30. Ὅτι δὲ τῶν μετὰ Μωσέα προφητῶν οὐδεὶς
πρὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὅμοιος ἐγγέρεται Μωσεὶ σα-
φῶς ἢ παλαιὰ γραφὴ διδάσκει λέγουσα "καὶ οὐκ
ἀνέστη ἐτι προφήτης ἐν Ἰσραὴλ, ὡς Μωσῆς, ὃν ἔγνω
κύριος πρόσωπον κατὰ πρόσωπον ἐν πᾶσι τοῖς ση-
μείοις καὶ τέρασιν."

31. Δέδεικται τοίνυν τὸ ἔνθεον πνεῦμα διὰ
Μωσέως περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεσπίσαν, εἰ δὴ
μόνος αὐτὸς καὶ οὐδ' ἄλλος ὅμοιος τῷ Μωσεὶ γεγο-
νὸς ταῖς αὐτοῦ Μωσέως φωναῖς ἀκολουθῶς συν-
έστη. σκέψαι δὲ καὶ ἄλλην προφητείαν ἀνάγραπτον.

32. ἐπειδὴ γὰρ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἄνθρωπον
κατὰ σάρκα γενόμενον ἐκ σπέρματος Ἰσραὴλ μυρία
πλήθη ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κυριολογεῖ, τῆς ἐνθέου δυν-
άμεως αὐτοῦ χάριν κύριον ὁμολογοῦντα, καὶ τοῦτο
πάλιν Μωσῆς συνιδὼν τῷ θεῷ πνεύματι διὰ τῆς

αὐτοῦ γραφῆς τοῦτον ἀνεφώνησε τὸν τρόπον "ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ." λέγει δὲ τοῦ Ἰσραὴλ "καὶ κυριεύσει ἐθνῶν, καὶ ὑψωθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ."

5 33. Εἰ δὴ μηδεὶς ἄλλος πώποτε τῶν ἐκ περιτομῆς ἀρχόντων καὶ βασιλέων κύριος ἐθνῶν πολλῶν κατέστη, (οὐδεμία γὰρ ἱστορία δηλοῖ τοῦτο) βοᾷ δὲ καὶ κέκραγεν ἡ ἀλήθεια ἐπὶ μόνου τοῦ σωτήρος ἡμῶν, ὅτι δὴ κύριον αὐτὸν καὶ οὐκ αὐτὸ μόνον τοῖς
10 χεῖλεσι, διαθέσει δὲ γνησιωτάτῃ μυρία πλήθη ἐξ ἑπάντων τῶν ἐθνῶν ὁμολογεῖ, τί δὴ ποτε ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ αὐτὸν εἶναι φάσκειν τὸν προφητευόμενον; ὅτι δὲ Μωσῆς ταῦτα οὐκ ἀπεριωρίστως προλέγει, οὐδ' εἰς ἄπειρον καὶ ἀπερίμετρον χρόνον ἐπισκιάζων
15 τὴν πρόρρησιν, εὖ μάλα δὲ ἀκριβῶς τὴν τῶν προφητευομένων ἐκβασιν χρόνοις ὠρισμένοις περιγράφων, ἄκουε οἷα καὶ περὶ τούτου θεσπίζει "οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸς πρὸς
20 δοκίαν ἐθνῶν."

34. Δὲ ὧν οὐ διαλείψειν ἐξῆς καὶ κατὰ διαδοχὴν ἡγούμενους καὶ ἄρχοντας ἐκ τοῦ Ἰουδαίου ἐθνους μέχρι τῆς τοῦ προσδοκωμένου παρουσίας ἀποφαίνεται, διαλιπόντων δὲ τῶν παρ' αὐτοῖς ἀρχόντων παρῆσθαι τὸν προφητευόμενον. 35. Ἰούδαν δὲ νῦν οὐ τὴν φυλὴν ὀνομάζει, ἀλλ' ἐπεὶ κατὰ τινα προσωνυμίαν ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις ἀπὸ βασιλικῆς φυλῆς τῆς Ἰούδα τὸ πᾶν Ἰουδαῖον ἔθνος ἐχρημάτιζεν ὥς καὶ εἰς σήμερον Ἰουδαίους ὀνομάζεσθαι,
25 σφόδρα θαυμαστῶς καὶ προφητικῶς τὸ πᾶν ἔθνος

1 Num. 24, 7.

17 Gen. 49, 10.

Ἰουδαίων ἀνόνμασεν, ὥσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς Ἰουδαίους
 προσαγορεύομεν. 36. εἰτά φησι μὴ πρότερον ἐκ-
 λείπειν ἐκ τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἄρχοντας καὶ ἡγουμέ-
 νους ἢ παρεῖναι τὸν προφητευόμενον· τούτου δὲ
 ἐπιστάντος καταλυθήσεσθαι μὲν ἀντίκα τὴν Ἰου-
 δαίων ἀρχὴν, αὐτὸν δὲ οὐκ ἔτι Ἰουδαίων, ἔθνων
 δὲ ἔσεσθαι προσδοκίαν. καὶ τοῦτο δὲ ἐπὶ μὲν τῶν
 προφητῶν οὐκ ἂν δύναίτο ἐφαρμόζειν, ἐπὶ δὲ μόνον
 τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν. 37. ἅμα τε γὰρ αὐτὸς
 (96) εἰς ἀνθρώπους παρῆν καὶ τὸ Ἰουδαίων καθήρητο
 βασίλειον· ἐκλελοίπει δὲ παραχρῆμα ὁ ἐκ προγόνων
 διαδοχῆς ἄρχων αὐτῶν καὶ ὁ κατὰ νόμους τοὺς οἰ-
 κείους ἡγούμενος, Ἀγνούστου τότε πρώτου Ῥωμαίων
 μοναρχήσαντος, Ἡρώδου τε ἐξ ἄλλοφύλων ἔθνων
 βασιλέως αὐτῶν καταστάντος. 38. καὶ οἱ μὲν ἐκλελοί-
 πεσαν, ὁ δὲ προσδοκία τῶν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμέ-
 νης ἔθνων κατὰ τὴν θέαν πρόρρησιν ἀναπέφανται,
 ὥς καὶ εἰσέτι νῦν πάντας τοὺς ἐξ ἀπάντων τῶν
 ἔθνων εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας τῆς κατὰ θεὸν αὐ-
 τῶν προσδοκίας τὴν ἐλπίδα ἐπ' αὐτῷ τίθεσθαι.
 39. Καὶ Μωσῆς μὲν τσαῦτα, καὶ τὰ τούτων
 ἕτερα πλείω περὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς πάντας ἡμᾶς
 εὐαγγελίζεται· ἀδελφοὶ δὲ αὐτῷ καὶ Ἡσαΐας ἀφωρι-
 (98) σμένως περὶ τινος ἐνὸς ἐκ σπέρματος καὶ διαδοχῆς
 Δαβὶδ τοῦ βασιλέως ἀναστησομένου ταῦτα προλέγει
 "ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος
 ἐκ τῆς ῥίζης αὐτοῦ ἀναβήσεται, καὶ ἀναπαύσεται ἐπ'
 αὐτὸν πνεῦμα τοῦ θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συν-
 ἔσεως" καὶ τὰ λοιπά. 40. εἰδ' ὑποβὰς ἐξῆς προφητικῶ
 τρόπῳ τὴν τῶν ἄλλοφύλων ἔθνων βαρβάρων τε καὶ

Ἑλλήνων τῶν τε ἀγριωτάτων καὶ θηριωδεστάτων
 ἀνθρώπων τὴν ἐπὶ τὸ πρᾶον καὶ ἡμερον διὰ τῆς
 Χριστοῦ διδασκαλίας γενησομένην μεταβολὴν θε-
 σπίζει. λέγει δ' οὖν "καὶ συμβοσκηθήσεται λύκος
 5 μετὰ ἀρνός, καὶ πάρδαλις συναναπαύσεται ἐρίφῳ,
 καὶ μοσχάριον καὶ ταῦρος καὶ λέων ἅμα βοσκηθή-
 σονται," 41. καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια, ἃ καὶ παρὰ
 πόδας διασαφῶν ἐρμηνεύει φήσας "καὶ ἔσται ὁ ἀνι-
 στάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν."
 10 42. Σαφῶς γὰρ τὰ ἄλογα θρόεματα καὶ τοὺς
 προκαταλελειμμένους θῆρας οὐδὲ ἄλλους εἶναι τῶν
 ἐθνῶν, τοῦ θηριώδους ὕνεκα τρόπου, διεσέφησεν·
 ὡν ἐθνῶν ἄρξειν φησὶν τὸν ἀνιστάμενον ἐκ σπέρμα-
 τος Ἰησοῦ, ἀφ' οὗ δὴ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν γε-
 15 νεαλογεῖται, ἐφ' ὃν τὰ εἰς αὐτὸν πιστεύοντα ἔθνη
 εἰσέτι νῦν ἐλπίζει, συμφώνως τῇ προφησίᾳ "καὶ
 ἔσται ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη
 ἐλπιούσιν." 43. τοῦτο δὴ παράθεσ τοῖς παρὰ Μωσεῖ
 φερομένοις διαστέλλων, καὶ τὸ μὲν "ἔσται ὁ ἀνιστά-
 20 μενος ἄρχειν ἐθνῶν" ἐφάρμοσον τῷ "ἐξελεύσεται ἄν-
 θρωπος ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν
 πολλῶν" καὶ τὸ "ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν" τῷ "καὶ
 αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν." 44. τί γὰρ διαφέρει (97)
 φάσκειν "ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν" ἢ "αὐτὸς ἔσται
 25 προσδοκία ἐθνῶν;" πάλιν δ' ὁ αὐτὸς Ἠσαΐας προϊὼν
 περὶ τοῦ Χριστοῦ ταῦτα προφητεύει "Ἰδοὺ ὁ παῖς
 μου ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν ἐνδόκησεν
 ἡ ψυχὴ μου, κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει." καὶ ἐπι-
 30 φέρει "ἕως ἄν θῇ ἐπὶ γῆς κρίσιν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι
 αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν."

45. Ἦδη δεύτερον ἐν τούτοις ὁ προφήτης τὸ ἐπὶ τῷ Χριστῷ τὰ ἔθνη ἐλπίζειν τίθεται, ἀνώτερον εἰπὼν "ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν," ἐνταῦθα δὲ "καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσιν." λέλεκται δὲ καὶ τῷ ⁵ Δαβὶδ ὡς ἄρα ἐκ τοῦ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ἀναστήσεται τις, περὶ οὗ ἐξῆς φησιν ὁ θεὸς "αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, πατήρ μου εἰ σύ· κἀγὼ πρωτότοκον θήσομαι αὐτόν." 46. καὶ περὶ τούτου δὲ πάλιν εἴρηται "καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης." καὶ αὐτῆς "πάντα τὰ ἔθνη δουλεύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς." καὶ τόπος δέ τις πάλιν ἀφωρισμένος τῆς τοῦ προφητενομένου γενέσεως θεσπίζεται ὑπὸ Μιχαίου λέγοντος "καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθὰ ὀλιγοστός εἰ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι ¹⁰ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. καὶ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος." 47. ὡμολόγηται δὲ παρὰ τοῖς πᾶσιν ὅτι ἐν Βηθλεὲμ ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὡς καὶ σπήλαιον δείκνυσθαι πρὸς τῶν ἐπιχωρίων αὐτόθι τοῖς ἐπὶ θέαν ἀπὸ τῆς ἁλλοδαπῆς ἀφικνουμένοις. 48. καὶ ὁ μὲν τόπος οὗτος, ἐνθα γεγεννησθαι ἐμελλεν, προεἴρητο· τῆς δὲ γενέσεως αὐτοῦ τὸ θαῦμα ποτὲ μὲν δι' αἰνιγματῶν, ποτὲ δὲ καὶ λευκότερον ὁ Ἡσαΐας παρίστησι· δι' αἰνιγματῶν μὲν, ὅταν λέγῃ "κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίον κυρίου ¹⁵ τίνι ἀπεκαλύφθη; ἀνγγελάμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παιδίον, ὡς ῥίζα ἐν γῇ διψώσῃ." 49. ἀνθ' οὗ ὁ μὲν

5 Ps. 131, 11. 6 Ps. 88, 26. 9 Ps. 71, 8. 11 Ps. 71, 11-71, 17. 15 Mich. 5, 2. Matth. 2, 6. 27 Es. 53, 1.

Ἀκύλας ἠρμήνευσεν οὕτως "καὶ ἀναρρηθῆσεται ὡς τιθιζόμενον εἰς πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ὡς ῥίξα ἀπὸ γῆς ἀβάτου." ὁ δὲ Θεοδοτίων "καὶ ἀναβήσεται ὡς θηλάζον ἐνώπιον αὐτοῦ, καὶ ὡς ῥίξα ἐν γῇ διψώσῃ."

5 50. Διὰ γὰρ τούτων μνημονεύσας ὁ προφήτης τοῦ βραχίονος τοῦ κυρίου, ὃς ἦν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐνώπιον αὐτοῦ, φησὶν, ἀνηγγείλαμεν ὡς παιδίον θη- [34] λάζον καὶ τιθιζόμενον, καὶ ὡς ῥίξαν ἀπὸ γῆς ἀβάτου. τὸ μὲν οὖν παιδίον τὸ τιθιζόμενον καὶ θηλάζον ἀν- 10 τικροὺς τὴν γένεσιν τοῦ Χριστοῦ δηλοῖ, ἡ δὲ γῆ ἡ ἄβατος καὶ διψῶσα τὴν ἀποκνήσασαν αὐτὸν παρθένον, ἢ οὐδεὶς ἀνὴρ ἐπιβέβηκεν, ἀφ' ἧς καίπερ ἀβάτου [38] τυγχανούσης προῆλθεν ἡ εὐλογημένη ῥίξα, καὶ τὸ τιθιζόμενον καὶ θηλάζον παιδίον. 51. ἀλλὰ ταῦτα 15 μὲν ἐπεσκιασμένως ἠνίξατο· γυμνότερον δὲ ὁ αὐτὸς ἐρμηνεύει προφήτης τὴν διάνοιαν ἐπ' αὐτὴν λέγων "ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεθ' ἡμῶν ὁ θεός." τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύει τὸ Ἑμμανουήλ.

20 52. Τοιαῦτα περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους γενέσεως τοῦ Χριστοῦ πάλαι πρότερον παρ' Ἑβραίοις ἐμελε- 6 τᾶτο. μή τι οὖν ἐπίδοξόν τινα δυνάστην, ἢ τύραννον, ἢ τινα ἄλλως τῶν τὰ μεγάλα κατὰ τὸν βίον δυναμένων, τὸν προφητευόμενον ὑπογράφουσιν; οὐκ 25 ἔστιν εἰπεῖν, ὅτι μὴδὲ ἐφάνη τοιοῦτος. 53. ἀλλ' οἷος ἐφάνη τῷ βίῳ, τοιοῦτον αὐτὸν καὶ ἐδέσπισαν ἔσεσθαι, τῆς ἀληθείας κατ' οὐδὲν ἀπολελειμμένοι. εἰπὼν δ' οὖν ὁ Ἡσαΐας "ἀνηγγείλαμεν ἐνώπιον αὐτοῦ, ὡς παιδίον, ὡς ῥίξα ἐν γῇ διψώσῃ," ἔξῃς συνάπτει λέ- 30 γων "οὐκ ἔστιν εἶδος αὐτῷ οὐδὲ δόξα, καὶ εἰδομεν

αὐτόν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος. καὶ ἦν τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων. ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέρεῖν μαλακίαν ἡτιμάσθη, καὶ οὐκ ἐλογίσθη.”

54. “Τί οὖν λείπεται ἐπὶ τούτοις; εἰ γὰρ προ- εἶπον αὐτοῦ φυλὴν καὶ γένος, καὶ τρόπον γενέσεως, καὶ τῆς παρθένου τὸ θαῦμα, καὶ βίου τρόπον, ἀκόλουθον ἦν ἐξῆς μηδὲ τὴν τελευτὴν ἀποσιωπῆσαι αὐτοῦ. τί οὖν καὶ περὶ ταύτης Ἥσαϊας θεσπίζει;

55. “ἄνθρωπος (φησὶν) ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέ- ρειν μαλακίαν ἡτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾷται. καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν

1 πληγῇ καὶ ἐν κακώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνο- μίας ἡμῶν· παιδεῖα εἰρήνης ἡμῶν ἐπ’ αὐτόν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. 56. πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν, καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν, καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ

ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἔναντι τοῦ κείροντος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα· τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ὅτι αἶρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ” καὶ τὰ λοιπά. 57. σημαίνει δὲ διὰ τούτων ὡς ἄρα ὁ

(99) Χριστὸς ἐκτὸς πάσης ὑπάρχων πλημμελείας τὰς ὑπὲρ ἀνθρώπων ἁμαρτίας εἰς ἑαυτὸν ἀναδέχεται. διὸ καὶ πείσεται τὰ τῶν ἡμαρτηκότων καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὀδυνηθήσεται, ἀλλ’ οὐχ ὑπὲρ ἑαυτοῦ. εἰ δὲ καὶ τραυματισθήσεται λόγοις βλασφημίαις βαλλόμενος, καὶ τοῦτ’ ἔργον ἔσται τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν· ἐπεὶ καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ὅπως ἡμεῖς, ἀνελιγφότος αὐτοῦ τὰ ἡμέτερα ἀμπλακήματα καὶ τὰ

τῆς ἡμετέρας κακίας τραύματα, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ
 ἰαθῶμεν. καὶ τὰ μὲν αἷτια ὧν παρ' ἀνθρώποις πει-
 σεται ὁ ἀναμάρτητος ταῦτα ἦν· Ἰουδαίων δὲ τῶν
 τὸν θάνατον αὐτῷ συσκευασαμένων οὐδὲν ὑπιδόμε-
 νος ὁ θαυμάσιος προφήτης διαρρηθὴν ἀπελέγχει, καὶ
 τοῦτο ἄντικρυς σχετιάζων καὶ λέγων "ἀπὸ τῶν
 ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον."

59. Εἰτ' ἐπεὶ παραχοῆμα καὶ οὐκ εἰς μακρὰν
 μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τόλμαν ὁ παντελὴς αὐ-
 τοὺς μετῴληθεν ὀλεθρος πολιορκηθέντας ὑπὸ Ῥωμαίων,
 οὐδὲ τοῦτο παριδὼν ἐπιλέγει "καὶ δώσω τοὺς πο-
 νηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ καὶ τοὺς πλουσίους
 ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ."

60. "Ἦρκει μὲν οὖν ἐπὶ τούτοις ἐπιγράψαι τὴν
 προφητείαν, εἰ μὴδὲν τι πλεον ἔσεσθαι μετὰ τὴν τοῦ
 Χριστοῦ τελευτὴν εἰσῶρα· ἐπεὶ δὲ ὅσον οὐπω ἔμελλε
 μετὰ τὴν τελευτὴν ἢ μετὰ τὴν ταφὴν παλινοστεῖν
 καὶ ἀναβιοῦν, ἔτι περὶ αὐτοῦ καὶ ταῦτα προστίθῃσιν,
 ἐξῆς ἐπιλέγων "καὶ κύριος βούλεται καθαρίσαι αὐ-
 τὸν τῆς πληγῆς· ἐὰν δῶτε περὶ ἁμαρτίας, ἡ ψυχὴ
 ὑμῶν ὄψεται σπέρμα μακρόβιον. καὶ βούλεται κύ-
 ριος ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι
 αὐτῷ φῶς."

61. Ἀνώτερον εἰπὼν "ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν,
 καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν, νῦν μετὰ τὸν θάνατον
 αὐτοῦ καὶ τὴν ταφὴν, κύριος, φησί, βούλεται καθα-
 ρίσαι αὐτὸν τῆς πληγῆς." καὶ πῶς ἔσται; "ἐὰν δῶτε
 (φησί) περὶ ἁμαρτίας, ἡ ψυχὴ ὑμῶν ὄψεται σπέρμα
 μακρόβιον." 62. οὐ πᾶσι γὰρ ἐφαῖται τὸ μακρόβιον
 τοῦ Χριστοῦ σπέρμα συνιδεῖν ἢ μόνοις τοῖς ἐξομο-

λογησαμένοις καὶ τὰ δῶρα τὰ ὑπὲρ ἁμαρτιῶν προσ-
 ἄγουσι τῷ θεῷ. μόνων γὰρ τούτων ἡ ψυχὴ ὀψεται
 σπέρμα μακρόβιον τὸ τοῦ Χριστοῦ, ἥτοι τὴν αἰώνιον
 ζωὴν αὐτοῦ, τὴν μετὰ τὸν θάνατον, ἢ τὸν καθ' ὅλης
 τῆς οἰκουμένης ἐπισπαρέντα αὐτοῦ λόγον μακρόβιον
 ἐσόμενον καὶ εἰς τὸ αἰεὶ διαρκέσοντα. 63. πάλιν ἀνώ-
 τερον εἰπὼν "καὶ ἡμεῖς, ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι
 ἐν πόνῳ, νῦν μετὰ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν θάνατον αὐ-
 τοῦ, φησὶν "καὶ βούλεται κύριος ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ
 πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δεῖξαι αὐτῷ φῶς." ἐπεὶ τοί-
 νυν βεβούλευται κύριος ὁ τῶν ὅλων θεὸς καθαρίσαι
 αὐτὸν τῆς πληγῆς καὶ δεῖξαι αὐτῷ φῶς, πάντως πον
 (100) βουλευθεὶς πράξειεν ἂν ὃ ἐβουλήθη. 64. οὐδὲν γὰρ
 ἔστιν ὃ μὴ γίνεται ὡς βούλεται· ἐβουλήθη δὲ καθα-
 ρίσαι αὐτὸν καὶ δεῖξαι αὐτῷ φῶς. ἐποίησεν ἄρα
 ταῦτα, καὶ καθαρίσας αὐτὸν ἔδειξεν αὐτῷ φῶς. καὶ
 ἐπεὶ ἐβουλήθη, καὶ βουλευθεὶς ἀφείλε τὸν πόνον τῆς
 ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἔδειξεν αὐτῷ φῶς, εἰκότως ὁ προ-
 φητῆς ἐπισυνάπτει λέγων "διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρο-
 νομήσει πολλοὺς καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα." 65.
 65. "Ὡς τοι οὐκ ἔστιν ἡδὴ καὶ τῆς κληρονομίας τοῦ
 Χριστοῦ μέμνηται τῷ δευτέρῳ συμφώνῳ ψαλμῷ, δι'
 οὐ περὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῆς κατ' αὐτοῦ συσκευασθεί-
 σης ὀνομαστὶ θεσπίσας ὁ λόγος ἐν τῷ "παρέστησαν
 οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν
 ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ
 αὐτοῦ," ἐξῆς ἐπιλέγει "κύριος εἶπε πρὸς με, υἱός μου
 εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ,
 καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν
 κατάσχεσίν σου τὰ πέπρατα τῆς γῆς."

66. Ταῦτα δ' οὖν τὰ ἔθνη καὶ ὁ προφήτης
 ἠνείκατο εἰπὼν "διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολ-
 λούς" καὶ ἐπιλέγει "καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα."
 τῶν γὰρ δυνάμεων τῶν ἀντικειμένων, αἱ πάλαι τῶν
 5 ἔθνων ἦρχον, τὰς ὑποχειρίους ὑσάμενος ψυχὰς, οἷα
 δὴ τινα σκῦλα τοῖς οἰκείοις διένειμεν μαθηταῖς.
 63. διό φησιν ὁ Ἡσαΐας περὶ αὐτῶν "καὶ εὐφρανθή-
 σονται ἐνώπιόν σου ὃν τρόπον οἱ διαιρούμενοι σκῦλα."
 καὶ ὁ ψαλμῶδὸς "κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελι-
 10 ζομένοις δυνάμει πολλῇ. ὁ βασιλεὺς τῶν δυνάμεων
 τοῦ ἀγαπητοῦ, τῇ ὠραιότητι τοῦ οἴκου διελέσθαι
 σκῦλα."

68. Εἰκότως τοιγαροῦν καὶ ἐνταῦθα περὶ τοῦ
 Χριστοῦ φησιν "διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολ-
 15 λούς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα." διὰ ποῖον δὲ
 τοῦτο πάλιν ἐξῆς διδάσκει φήσας "ἀνθ' ὧν παρε-
 δόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις
 ἐλογίσθη, καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνῆνεγκεν,
 καὶ διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη." 69. ἐντὶ
 20 τούτων γὰρ ἀμειβόμενος αὐτὸν ὁ πατὴρ τῆς ὑπα-
 κοῆς καὶ τῆς ὑπομονῆς ἔνεκα δεδώρηται αὐτῷ τὰ
 ἐγκείμενα· γέγονε γὰρ ὑπήκοος τῷ πατρὶ μέχρι θά-
 νατου· διὸ καὶ κληρονομήσειν πολλούς, καὶ οὐ πρό-
 25 τερον, ἀλλὰ μετὰ τὸ παραδοθῆναι εἰς θάνατον τὴν
 ψυχὴν αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις λογισθῆναι, θεσπί-
 ζεται. διὰ ταῦτα γὰρ εἴρηται κληρονομήσειν πολ-
 30 λούς καὶ τῶν ἰσχυρῶν μερίσειν τὰ σκῦλα. 70. ἡγοῦ-
 μαι δὲ ἀναμφιλόγως τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τοῦ
 προφητευομένου διὰ τούτων παρίστασθαι. πῶς γὰρ
 30 ἄλλως ἐπινοῆσαι δυνατόν ὥς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν

ἀχθέντα, καὶ ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ
θανάτῳ παραδοθέντα, καὶ μετὰ ἀνόμων λορισθέντα
ταφῇ τε παραδοθέντα, εἶτα καθαριζόμενον ὑπὸ τοῦ
κυρίου, καὶ φῶς παρ' αὐτῷ ὁψόμενον, καὶ κληρονο-
μοῦντα πολλοὺς, καὶ σκῦλα τοῖς οἰκείοις διανεμόντα;⁵
καὶ ἄλλως δὲ περὶ τῆς μετὰ τὸν θάνατον ἀναβιώ-
σεως αὐτοῦ λέγει πον προφητεύων ἐκ προσώπου τοῦ
Χριστοῦ ὁ Δαβὶδ "οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχὴν μου
εἰς Ἀιδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθο-
ράν." 71. καὶ πάλιν "κύριε, ἀνήγαγες ἐξ Ἀίδου τὴν
ψυχὴν μου, ἔσωσάς με ἀπὸ τῶν καταβαινόντων εἰς
λάκκον." καὶ πάλιν "ὁ ὕψων με ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ
θανάτου, ὅπως ἂν ἐξαγγείλω πάσας τὰς αἰνέσεις σου."

72. Τοῦτοις δὲ πᾶσιν ἀντιβλέψαι δύνασθαι οὐδὲ
τοὺς σφόδρα ἀγνωμονεστάτους ἡγοῦμαι. πλὴν ἀλλὰ
τῆς Ἡσαίου προφητείας τὸ συμπέρασμα τὴν πάλαι
στεῖραν καὶ ἔρημον θεοῦ ψυχὴν, ἥ καὶ μᾶλλον τὴν
ἐξ ἔθνων ἐκκλησίαν, εὐαγγελίζεται ἀκολούθως τῇ
θεωρίᾳ τῶν εἰρημένων. 73. ἐπειδὴ γὰρ τὰ πάντα δι'
αὐτὴν ὁ Χριστὸς ὑπέμεινεν, εἰκότως μετὰ τὰς περὶ
αὐτοῦ προρρήσεις ἐπιφέρει λέγων "εὐφράνθητι
στεῖρα ἢ οὐ τίκτουσα, ῥῆξον καὶ βόησον ἢ οὐκ ᾠδέ-
νουςα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ
τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα. εἶπεν γὰρ κύριος, πλάτυ-
νον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου καὶ τὰς δέσσεις τῶν
αὐλαινῶν σου πῆξον, μὴ φείσῃ· πλάτυνον τὰ σχοινί-
σματά σου, καὶ τοὺς πασσάλους σου κατίσχυσον· ἐτι
εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκπέτασον, καὶ τὸ
σπέρμα σου ἔθνη κληρονομήσει."

8 Ps. 16, 10.
22 Ps. 54, 1.

10 Ps. 30, 3.

12 Ps. 9, 13.

74. Ταῦτα δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐξηπλωμένην καὶ ἀπὸ ἀνατολῶν ἤλιον μέχρι δυσμῶν παρατείνουσιν ὁ λόγος εὐαγγελίζεται, σαφέστατα τοῦτο παριστὰς διὰ τοῦ "καὶ τὸ σπέρμα σου ἔθνη κληρονομήσει." 75. πλείονος δὲ ἐξ-εργασίας δεομένων τῶν κατὰ τὸν τόπον, ἀρχοῦντως ἐπὶ τοῦ παρόντος ταῦθ' ἡμῖν ἐπιτεταμένῳ πλείστα δ' ἂν καὶ αὐτὸς ἐπὶ σχολῆς ἀναλίσκασθαι δύναται περὶ τοῦ προκειμένου, καὶ ἡ παρούσα δὲ πραγματεία τῆς 10
 10. Εὐαγγελικῆς Ἀποδείξεως κατὰ καιρὸν ἕκαστα παραδύσεται τε καὶ ἐρμηνεύσει. 76. τέως δὲ ἐπὶ τοῦ παρόντος τῆς τῶν προφητῶν περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προορήσεως τε καὶ προγνώσεως, καὶ ὡς πᾶσιν ἀνθρώποις τὴν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν παρουσίαν (102)
 15. εὐηγγελίζετο, ἱκανῶς ἔχει τὰ εἰρημένα, προαναφω-
 νούντα προφήτου τινὸς ἄφιξιν, καὶ εὐσέβειαν νομο-
 θέτου Μωσὲ παραπλησίον, γένος τε αὐτοῦ καὶ φυ-
 λὴν καὶ τόπον ὅθεν προελεύσεται, χρόνον τε καθ' ὃν ἥξειν προφητεύεται, καὶ γένεσιν, καὶ τελευτῇ, 20
 20. καὶ ἀναβίωσιν, καὶ ἀρχὴν τὴν κατὰ πάντων ἐθνῶν, ἃ δὴ πάντα παρέστη, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τῶν ἐξῆς (77)
 παραστήσεται ἐπὶ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν συμπεπερασμένα. 78. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῶν λε-
 25. ρῶν λογίσαν τοῖς πιστεύουσιν αὐτοῖς παρατίθεται
 25. τοῖς δ' ἀπειθοῦσι ταῖς προφητικαῖς γραφαῖς ἰδίως ἀπαντήσομεν, ὡς περὶ ἀνδρὸς κοινοῦ καὶ τοῖς λοι-
 30. ποῖς παραπλησίον τέως τὴν ἐξέτασιν ποιούμενοι, ἵνα, ὅποταν πάντων τῶν ἐξ αἰῶνος βοηθέντων ἐν ἀνθρώποις πολὺ κρείττων ἀσυγκρίτως ὑπεροχῇ καὶ δια-
 40. φέρων ἀναφανῇ, τὸ τηνικάδε καὶ τὰ περὶ τῆς θειοτέρας αὐτοῦ φύσεως κατὰ καιρὸν διαλάβωμεν, ἐξ ἐναργῶν τῶν ἀποδείξεων παριστῶντες ὡς οὐκ ἀνθρωπείας

ἄρα ἦν φύσεως ἡ περὶ αὐτὸν δύναμις· οἷς ἀκολου-
θῶς καὶ τὰ τῆς κατ' αὐτὸν θεολογίας, ὡς οἷόν τέ
ἐστιν ἡμῖν ἐποπτεῦσθαι, ποιησόμεθα. ἐπεὶ τοίνυν
[67] τῶν ἀπίστων οἱ πλείους γόητα καὶ πλάνου ἀποκα-
λοῦντες καὶ μυθίοις ἄλλαις κακηγορίαις βλασφη- 5
μοῦντες αὐτὸν οὐκ ἔτι καὶ νῦν παύονται, φέρε καὶ
πρὸς τούτους ἀποκρινόμεθα οἰκοθεν, μὲν οὐδέν, ἐξ
αὐτῶν δὲ τῶν αὐτοῦ φωνῶν καὶ ἧς παρέδωκε διδα-
σκαλίας τὰς παραθέσεις ποιούμενοι.

III. Πενστέον δὴ αὐτῶν εἴ ποτέ τις ἄλλος τοι- 10
οὔτος πλάνος ἐστόρηται πρᾶότητος καὶ ἐπιεικείας
σωφροσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς διδάσκαλος
τοῖς ἀπατωμένοις γεροντῶς αἷτιος, καὶ εἰ θεμιτὸν
τούτοις ἀποκαλεῖν τοῖς ὀνόμασι τὸν μηδὲ ἐμβλέ- 15
πειν μετὰ ἐπιθυμίας ἀκολάστου γυναιξίν ἐπιτρέ-
ψαντα, καὶ εἰ πλάνος ὁ τὴν εἰς ἄκρον παραδούς
φιλοσοφίαν ἐν τῷ τοῦς φοιτητὰς παιδεύειν τῶν ὑπαρ-
[68] χόντων ἐνδεέσι κοινωνεῖν καὶ τὸ φιλόπονον καὶ κοινω-
νικὸν περὶ πολλοῦ τίθεσθαι, καὶ εἰ πλάνος ὁ τῆς
πανδημοῦ καὶ ἀγελαίου καὶ θορυβώδους συνουσίας 20
ὑνεργείων, διδάσκων δὲ μόνην ἀσπάζεσθαι τὴν περὶ
τὰ θεῖα λόγια σχολήν. 2. ὁ δὲ παντὸς μὲν ψεύδους
ἀποτρέπων, τὴν δ' ἀλήθειαν πρὸ παντὸς τιμᾶν πα-
ραίνων, ὡς μηδ' εὐορκίας δεῖσθαι, πολλοῦ δεῖ ἐπι-
ορκεῖν· “ἐστὼ γὰρ ὑμῶν τὸ ναὶ ναί, τὸ οὐ οὐ” πῶς ἂν 25
πλάνος ἐνδίκως ὀνομασθεῖη; καὶ τί με χρὴ πλείονα
νῦν λέγειν, παρὸν ἐκ τῶν πρόσθεν εἰρημένων τίς
ποτε ἦν ὁ τρόπος γινῶναι τῆς ὑπ' αὐτοῦ κατασπα-
[69] ρείσεως τῷ βίῳ πολιτείας, ἐφ' ἧς οὐχ ὅπως πλάνου,
ἀλλὰ τινα θεῖου ὡς ἀληθῶς καὶ θείας καὶ εὐσεβοῦς, 30
ἀλλ' οὐ τῆς κοινῆς καὶ πανδημοῦ φιλοσοφίας εἰση-
γητὴν πᾶς ὁ φιλαλήθης αὐτὸν ὁμολογήσαι ἂν; 3. τὸν

γοῦν βίον τῶν πάλαι θεοφιλῶν Ἑβραίων ἤδη πως
 ἐξ ἀνθρώπων ἀπολωλότα μόνος ἀνανεωσάμενος οὐκ
 εἰς βραχεῖς καὶ μετρίους, ἀλλ' εἰς ὅλον ἐξαπλώσαι
 τὸν κόσμον ἀποδέδεικται διὰ τοῦ πρώτου συγγράμ-
^αματος τῆς παρούσης ὑποθέσεως· δι' οὗ πάρεστιν
 ἀνθρώποις ἐπὶ σπείρας τοῖς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμέ-
 νης τὸν τῶν θεοφιλῶν ἐκείνων ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ
 μυρίους τε ὅσους ξηλωτὰς οὐκ ἐξ Ἑλλήνων μόνον,
 ἀλλὰ καὶ βαρβάρων τῆς ἐκείνων θεοσεβοῦς πολιτείας
¹⁰ ἀποδειξαι. 4. ἀλλὰ τὰ μὲν ἡθικώτερα τῆς διδασκαλίας
 αὐτοῦ τοιαῦτα· φέρε δὲ σκεψώμεθα μὴ ἄρα ποτὲ ὁ
 πλάνος αὐτῷ περὶ τὰ κυριώτατα τῶν δογμάτων κα-
 τεγίνετο. 5. ἄρ' οὖν οὐχὶ μόνῳ τῷ παμβασιλεῖ θεῷ,
 τῷ καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου
¹⁵ δημιουργῷ, αὐτός τε ἀνακείμενος καὶ τοὺς φοιτητὰς
 προσάγων ἀναγέγραπται, εἰσέτι τε καὶ δεῦρο οἱ τῆς
 διδασκαλίας αὐτοῦ λόγοι πάντα Ἑλλήνα καὶ βάρβα-
 ρον ἄνω τὴν διάνοιαν πρὸς τὸν ἀνωτάτω θεὸν ἀνά-
 γουσι, πᾶσαν ὁρατὴν φύσιν ὑπερκύψαντα; 6. ἄρα
²⁰ οὖν μὴ οὗτος ἦν ὁ πλάνος, ἢ ὅτι μὴ καὶ πλείους σέ-
 βειν θεοὺς ἐκ τῆς ἀνωτάτω καὶ μόνης ἀληθοῦς θεο-
 λογίας τὸν ὡς ἀληθῶς πλάνον τραχηλισθέντα συγ-
 χωρεῖ; ἀλλ' οὗτος οὐ νεώτερος οὐδ' οἰκείος αὐτῷ
²⁵ λόγος, τοῖς δ' ἐκ μακροῦ πάλαι θεοφιλέσιν Ἑβραίοις
 προσφιλές, ὥσπερ οὖν δέδεικται διὰ τῆς Προπα-
 γασκευῆς, παρ' ὧν ἤδη καὶ τῶν νέων φιλοσόφων
 παῖδες τὰ μεγάλα ὠφελημένοι τῷ δόγματι συνηρέ-
 σθησαν. σεμνύνονται γέ τοι καὶ αὐτῶν Ἑλλήνων οἱ
 λογιώτατοι ἐπὶ χρησιμοῖς τῶν οἰκείων θεῶν ὧδέ πως (104)
³⁰ Ἑβραίων μνημονεύουσιν

*Μοῦνοι Χαλδαῖοι σοφίην λάχον, ἡδ' ἄρ' Ἑβραῖοι
αὐτογένεθλον ἀνακτα, σεβασζόμενοι θεὸν ἀγνώως.*

7. Χαλδαίους δὲ τοὺς αὐτοὺς διὰ τὸν Ἀβραάμ
 [68] ὠνόμασεν, ἐπεὶ Χαλδαῖος ἦν τὸ γένος, ὡς ἱστορεῖται.
 εἰ δὴ οὖν καὶ πρόπαλαι παῖδες Ἑβραίων τῶν δὴ μά-
 λιστα καὶ πρὸς τῶν χρησμῶν ἐπὶ σοφίᾳ μεμαρτυρη-
 μένων ἐπὶ μόνον τὸν πάντων δημιουργὸν θεὸν ἀνῆ-
 γον τὸ σέβας, τί δεῖ πλάνου, οὐχὶ δὲ θαυμαστὸν εὐσε-
 βείας διδάσκαλον ὁμολογεῖν τοῦτον, ὃς τὰ πρόπαλαι
 μόνοις τοῖς θεοφιλέσιν Ἑβραίοις ἐγνωσμένα εἰς πάν-
 τας ἀνθρώπους ἀοράτῳ καὶ ἐνθέῳ δυνάμει προαγα-
 γῶν ἐξήπλωσεν, ὥστε μηκέτι κατὰ τὸ παλαιὸν βρα-
 χεῖς τινες καὶ ἀριθμῷ ληπτοὺς ὀρθὰς περὶ θεοῦ φέ-
 ρειν δόξας, ἀλλὰ μυρία πλήθη βαρβάρων τῶν πάλαι
 θηριωδεστάτων, λογίων τε καὶ Ἑλλήνων ἀνδρῶν, οἱ
 τοῖς παλαι προφήταις καὶ δικαίοις ἀνδράσιν εὐσεβεῖν
 ὁμοίως διὰ μόνῃς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐπαιδευ-
 θησαν; 8. ἀλλὰ δὴ τὸ τρίτον σκεψώμεθα, μή ποτ' ἄρα
 τοῦτ' ἦν δι' ὃ πλάνου αὐτὸν φασιν, ὅτι μὴ βουθυ-
 σίαις μηδὲ ζῳῶν ἀλόγων σφαγαῖς μηδ' αἵμασι καὶ
 πυρὶ μηδὲ τοῖς ἀπὸ γῆς ἀναθυμιωμένοις τὸ θεῖον
 τιμᾶν διετάξατο, ταπεινὰ μὲν καὶ γεῶδη ταῦτα καὶ τῆς
 ἀθανάτου φύσεως οὐδαμῶς οἰκεῖα λογισάμενος, κρί-
 νας δὲ πάσης θυσίας προσηνεστάτην καὶ ἡδεῖαν εἶ-
 ναι τῷ θεῷ τὴν τῶν οἰκείων ἐντολῶν κατόρθωσιν,
 δι' ὧν αὐτῷ σώματι καὶ ψυχῇ κεκαθαμένους, νῶ τε
 διαυγεῖ καὶ δόγμασιν εὐσεβέσιν κεκοσμημένους, τὴν
 α πρὸς τὸν θεὸν ἐξομοίωσιν ἀπομιμεισθαι ἐδίδασκεν,
 διαρρήδην φάσκων "ἔσεσθε τέλειοι, ὡς ὁ πατὴρ
 ὑμῶν τέλειός ἐστιν." 9. εἰ δὴ ταῦτά τις Ἑλλήνων αἶ-
 τιῶτο, ἴστω μὴ φίλα τοῖς οἰκείοις διδασκάλοις φρο-

1 Vid. Praep. Evang. 9. p. 413 c.

28 Matth. 5. 48.

νῶν, οἳ γε, ὡς εἰκὸς, ἐξ ἡμῶν ὠφελημένοι, ἐπεὶ καὶ μεθ' ἡμᾶς γεγόνασι τοῖς χρόνοις, λέγω δὲ μετὰ τὴν προβεβλημένην ἡμῖν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίαν, οἷα δὴ ἐγγράφως ὁμολογοῦν, ἄκουε.

5 Ἀπὸ τῶν Πορφυρίου περὶ ἐμψύχων ἀποχῆς.

10. "Θεῷ μὲν τὸ ἐπὶ πᾶσιν, ὥς τις ἀνὴρ σοφὸς (105) ἔφη, μηδὲν τῶν αἰσθητῶν μήτε θυμαίωντες μήτ' ἐπονομάζοντες· (οὐδὲν γὰρ ἐνυλον, ὃ μὴ τῷ ἄλλῳ εὐθύς ἐστὶν ἀκάθαρτον· διὸ οὐδὲ λόγος αὐτῷ ὁ κατὰ φωνὴν οἰκεῖος, οὐδ' ὁ ἐνδον, ὅταν πάθει ψυχῆς ἢ μεμολυσμένος) διὰ δὲ σιγῆς καθαρῶς καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ καθαρῶν ἐννοιῶν θρησκειύσομεν αὐτόν. δεῖ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ τὴν αὐτῶν ἀγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσεαγαγεῖν θεῷ, τὴν αὐτὴν δὲ καὶ ὕμνον οὔσαν καὶ ἡμῶν σωτηρίαν. ἐν ἀπαθείᾳ ἄρα τῆς ψυχῆς, τοῦ δὲ θεοῦ θεωρία ἡ θυσία αὕτη τελεῖται."

Ἐκ τῆς Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως θεολογίας.

11. "Οὕτως τοίνυν μάλιστα ἂν τις τὴν προσήκουσαν ἐπιμέλειαν ποιοῖτο τοῦ θείου, τυγχάνοι τε αὐτόθεν ἵλεώ τε καὶ εὐμενοῦς αὐτοῦ παρ' ὄντιναοῦν ἀνθρώπων, εἰ θεῷ μὲν, ὃν δὴ φαμέν τοῦτον, ἐνὶ τε ὄντι καὶ κεχωρισμένῳ πάντων, μεθ' ὃν γνωρίζεσθαι τοὺς λοιποὺς ἀναγκαῖον, μὴ θύοι τι τὴν ἀρχὴν, μήτε ἀνάπτοι πῦρ μήτε τι καθόλου τῶν αἰσθητῶν ἐπονομάζοι· (δεῖται γὰρ οὐδενὸς οὐδὲ παρὰ τῶν κρειττόνων ἡπερ ἡμεῖς ἐσμεν, οὐδ' ἐστὶν ὃ τὴν ἀρχὴν γῆ ἀνίησι φυτὸν

5 Ἀπὸ τῶν Πορφυρίου] De abstin. 2, 34. Conf. Praep. Evang. 4. p. 149. 18 Ἐκ τῆς Ἀπολλωνίου]. Conf. Praep. Evang. 4. p. 150.

ἢ τρέφει ξῶον ἢ ἀήρ, ὃ οὐ πρόσσετί γε μίασμα·) μόνῳ δὲ χρῶτο πρὸς αὐτὸν αἰὶ τῷ κρείττονι λόγῳ, λέγω δὲ τῷ μὴ διὰ στόματος ἰόντι, παρὰ δὲ τοῦ καλλίστου τῶν ὄντων διὰ τοῦ καλλίστου τοῦ ἐν ἡμῖν αἰτοῦ τὰ ἀγαθὰ· νοῦς δὲ ἐστὶν οὗτος ὁργάνου μὴ δεόμενος." 5

- [89] 12. Εἰ δὴ οὖν ταῦτα καὶ πρὸς τῶν παρ' Ἑλλησι διαπρεπῶν φιλοσόφων τε καὶ θεολόγων ὁμολογεῖται, πῶς ἂν εἴη πλάνος ὁ μὴ μόνον λόγους, ἀλλ' ἔργα τῶν λόγων πολὺ πρότερον τοῖς φοιτηταῖς ἐκτελεῖν παραδούς, δι' ὧν κατὰ τὸν ὁρθὸν λόγον ἐμελλον 10 θεραπεύειν τὸ θεῖον; ὅπως δὲ καὶ τίσι λόγοις οἱ παλαιοὶ Ἑβραῖοι θύειν μνημονεύονται διειληφότες ἐν τῷ πρώτῳ συγγράμματι τῆς παρούσης ὑποθέσεως, (100) ἐκείνοις ἀρκεσθησόμεθα. 13. ἐπεὶ δὲ πρὸς τοῖς ἐξη-
τασμένοις ἐγνώμεν παρὰ τοῦ Χριστοῦ μαθόντες ὅτι 15 γεννητὸς ὁ κόσμος, καὶ ὅτι οὐρανὸς αὐτὸς καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἄστρα ἔργα θεοῦ τυγχάνει, καὶ ὅτι χρὴ μὴ ταῦτα, ἀλλὰ τὸν ποιητὴν αὐτῶν σέβειν, σέ-
φασθαι δεῖ μὴ ἄρα ἡπατήμεθα, τοῦτον παρ' αὐτοῦ διδραχθέντες φρουεῖν τὸν τρόπον. 14. καὶ μὴν 20 Ἑβραίων καὶ οὗτος ἦν ὁ λόγος, καὶ φιλοσόφων δὲ οἱ μέλιστα διαφανεῖς τοῖς αὐτοῖς συνηνέχθησαν, γεννητὸν καὶ αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, καὶ ἥλιον, καὶ σε-
λήνην, καὶ ἄστρα, καὶ τὸν σύμπαντα κόσμον πρὸς τοῦ τῶν ὄλων ποιητοῦ γεγονότα ἀποφηνάμενοι. ἀλλὰ 25 καὶ συντέλειαν καὶ μεταβολὴν τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω τοῦδε τοῦ παντὸς ἔσεσθαι προσδοκᾷν ἐδίδαξεν, ταῖς Ἑβραίων καὶ τοῦτο ἀκολούθως γραφαῖς. 15. τί οὖν; οὐχὶ καὶ ὁ Πλάτων φύσεως λυτῆς καὶ φθαρτῆς οἶ-
δεν αὐτόν τε οὐρανὸν καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ 30 τοὺς λοιποὺς ἀστέρας, εἰ καὶ μὴ λυθῆσεσθαι φησι ταῦτα, τῷ μὴ τὸν συμπήξαντα βούλεσθαι; 16. εἰ δ'

ἄρα βουληθεῖν εἶναι φύσεως τοιαύτης, ψυχὴν δὲ
 ἀθάνατον ἔχειν ἡμᾶς κατ' οὐδὲν μὲν ἐμφερῆ τοῖς
 ἀλόγοις ζώοις, τῶν δὲ τοῦ θεοῦ δυνάμεων φέρουσιν
 ἀπεικονίσματα διδάξας ἡγεῖσθαι, οὕτως τ' ἔχειν καὶ
 5 διακεῖσθαι καὶ φρονεῖν πάντα βάρβαρον καὶ ἰδιώ-
 την παιδεύσας, ἃρ' οὐχὶ σοφωτέρους ἀπείργασται
 τοὺς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης τὰ αὐτοῦ φρονούντας
 τῶν τὰς ὀφρὺς ἀνεσπακότων, οἳ μηδὲν κατὰ τὴν οὐ-
 σίαν διαφέρουσιν ἀπεφάνησαντο ἐμπίδος τε καὶ εὐλῆς καὶ
 10 μυίας τὴν ἐν ἀνθρώποις ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ ὄψεως καὶ
 ἐχίδνης ἄρκτου τε καὶ παρδάλεως καὶ σὺς ψυχῆς
 κατ' οὐδὲν, ὅσον ἐπὶ λόγῳ φύσεώς τε καὶ οὐσίας, τὴν
 σφῶν αὐτῶν τῶν φιλοσοφωτάτων ψυχὴν διαλλάτ-
 τειν; 17. καὶ θείου δὲ πρὸς τούτοις δικαιοτηρίου
 15 συνεχῶς ὑπομιμνήσκων καὶ μελλούσης ἔσεσθαι κρί-
 σεως, κολάσεις τε καὶ τιμωρίας ἀπαραιτήτους τοῖς
 ἀσεβέσιν ὑπογράφων, τοῖς τε εὐσεβέσιν ἐπαγγελίας
 θεοῦ αἰωνίου ζωῆς καὶ οὐρανῶν βασιλείας καὶ σὺν
 θεῷ μακαρίας διαγωγῆς, τίνα ἂν πλανήσειεν, οὐχὶ δὲ
 20 μᾶλλον προτρέψαιτο σπεύδειν μὲν ἐπ' ἀρετὴν, τῶν
 προσδοκωμένων ἕνεκα τοῖς εὐσεβέσιν ἐπάθλων, ἀπο-
 τρέπεσθαι δὲ πάσης κακίας διὰ τὰς ἐπηρτημένας τοῖς
 ἀσεβέσι τιμωρίας; 18. ἐν τοῖς δογματικοῖς τῶν αὐ-
 τοῦ λόγων παρειλήφαμεν εἶναι τινὰς μετὰ τὸν ἄνω-
 25 τάτω θεὸν δυνάμεις, ἁσωμάτους τὴν φύσιν καὶ νοε-
 ράς, λογικὰς τε καὶ παναρέτους, τὸν παμβασιλεῖα χο-
 ρεούσας, ὧν πλείους καὶ μέχρι ἀνθρώπων νεύματι (107)
 τοῦ πατρὸς διὰ τινὰς σωτηρίους οἰκονομίας ἀπεστάλ-
 θαι· ἃς δὴ γνωρίζειν καὶ τιμᾶν κατὰ τὸ μέτρον τῆς
 30 ἀξίας ἐδιδάχθημεν, μόνῳ τῷ παμβασιλεῖ θεῷ τὴν
 σεβάσμιον τιμὴν ἀπονέμοντες. 19. ἔτι πρὸς τούτοις
 ἔγνωμεν παρ' αὐτοῦ μαθόντες πολεμίας τινὰς καὶ

ἐχθρὰς τοῦ ἀνθρωπείου γένους ἀμφὶ τὸν περὶ γῆν
 ἄερα πωτᾶσθαι, καὶ σὺν τοῖς πονηροῖς διατρέβειν
 δυνάμεις δαιμόνων, καὶ πνευμάτων πονηρῶν, καὶ
 τῶν ἐν τούτοις ἀρχόντων, οὓς παντὶ σθένει φεύγειν
 πεπαιδευμένα, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα θεῶν προσηγορίας
 καὶ τιμὰς ἑαυτοῖς ὑφαρπάξουσιν, ταύτης δ' οὖν ἔτι
 μᾶλλον τῆς θεομαχίας καὶ τῆς θεοεχθρίας ἔνεκεν ἀπο-
 τρεπτέας εἶναι, καθ' ἧς ἐν τῇ Προπαρασκευῇ πεποιή-
 [70] μεθα διὰ πλείστων ἀποδείξεως. τοιαῦτα ἅττα τυγχά-
 νει καὶ ἐν τοῖς δογματικοῖς μαθήμασι τοῦ σωτήρος
 ἡμῶν ἀναφερόμενα, Ἑβραίων τῶν πάλαι θεοφιλῶν
 ἀνδρῶν τε καὶ προφητῶν ἀντικρὺς εὐσεβῆ παιδευ-
 ματα. 20. εἰ δὴ οὖν ταῦτα σεμνὰ, εἰ ὠφέλιμα, εἰ
 φιλόσοφα, εἰ ἀρετῆς μεστὰ, τίσιν εὐλόγως ἂν ὁ τού-
 των διδάσκαλος ἐπιγραφείη τὸ τοῦ πλάνου ὄνομα; 15
 ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς περὶ κοινῆς τὴν φύσιν ἀνθρώπου
 τέως ἐξητάσθω, παραστατικὰ τῆς σεμνῆς καὶ βιωφε-
 λοῦς διδασκαλίας αὐτοῦ τυγχάνοντα· φέρε δὴ καὶ
 τὰ θειότερα σκεψώμεθα.

IV. 21. Καὶ δὴ σκεψώμεθα ὅσων καὶ οἷων σὺν
 ἀνθρώποις τὰς διατριβὰς πεποιημένος παραδόξων γέ-
 γονε ποιητῆς ἔργων, τοτὲ μὲν λεπρούς τὸ σῶμα δυ-
 νάμει θείᾳ καθάρισαν, τοτὲ δὲ προστάγματι λόγου
 τοὺς ἐν ἀνθρώποις δαίμονας ἐλαύνων, καὶ ἄλλοτε
 πάλιν νοσηλευομένοις καὶ παντοίοις ἀσθενειῶν εἶδεσι
 καταπονομένοις τὴν ἰασιν ἀφθόνως δωρούμενος. 22.
 καὶ ποτὲ μὲν ἔφησε παραλυτικῶ "ἀναστὰς ἄρουν τὸν
 κράβατόν σου, καὶ περιπάτει," ὁ δὲ τὸ κελευσθὲν
 ἐποίησε. 23. τυφλοῖς δὲ πάλιν ἄλλοτε τὰ βλεπτικά τοῦ
 φωτὸς ἐχαρίζετο· ἥδη δὲ ποτε καὶ αἰμορροοῦσα γυνή
 μακρὰς ἐτῶν περιόδους πρὸς τοῦ πάθους κατατρύ-
 χουμένη, ἐπειδὴ ἑώρα μυρία πλήθη κυκλοῦντα αὐτόν,

- καὶ μηδαμῶς ἐπιτρέποντα αὐτῇ γονυπετῆσαι προσελ-
θούσῃ τοῦ τε πάθους τὴν ἀπαλλαγὴν ἐξαίτησασθαι,
ἀλλὰ καὶ ἄκρου τοῦ ἱματίου προσψαῦσαι μόνον δια-
νοηθεῖσα ὑποδύνει, καὶ τοῦ κρασπέδου ἐπιλαβομένη (106)
- 5 ὁμοῦ καὶ τῆς τῶν κακῶν ἰάσεως ἐπελάβετο, παρα-
χρημά τε ὑγιῆς ἦν, τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνθέου
δυνάμεως δεῖγμα μέγιστον ἐπικομιζομένη. 24. ἄλλος
δὲ τις βασιλικὸς ἀνὴρ κακῶς ἔχοντα τὸν παῖδα προσ-
πεσὼν τῷ Ἰησοῦ παραχρημα σῶον ἀπελάμβανεν
- 10 καὶ θυγατέρα πάλιν ἄλλος, Ἰουδαίων δὲ ἀρχισυνά-
γωγος ἦν, ἀλλ' οὗτος ἤδη καὶ θανοῦσαν. 25. τί δεῖ
λέγειν ὡς τεταρταῖος ἄλλος δυνάμει τοῦ Ἰησοῦ νεκρὸς
ἠγείρετο; ἢ ὡς ἐπὶ θαλάττης, οἷα ἐπὶ λεωφόρου γῆς,
τὰς πορείας ἤνυσεν ποιούμενος, τῶν αὐτοῦ μαθητῶν
- 15 ἐμπλεόντων, καὶ ὡς χειμασθέντων ἐπετίμησε τῇ θα-
λάσσῃ καὶ τῷ κλύδωνι καὶ τοῖς ἀνέμοις, καὶ πάντα
γε ἴσθη παραχρημα, οἷα δεσπότου φωνὴν καταπτή-
ξαντα; 26. πέντε δὲ χιλιάδας ἀνδρῶν συνεπιπαρόν-
τος μυρίου ἄλλου γυναικῶν τε καὶ παιδῶν πλήθους
- 20 ἐκ πέντε τὸν ἀριθμὸν ἄρτων εἰς κόρον πληρώσας, ὡς
καὶ περιττὰ τοσαῦτα, ὅσα ἱκανὰ ἦν πληρῶσαι δώδεκα
κοφίνους λαβεῖν, τίνα οὐκ ἂν ἐκπλήξειεν, καὶ ἐπὶ
ζήτησίην γε εἰκότως τῆς κατ' αὐτὸν ἀπορρήτου δυνά-
μεως ἐκκαλέσεται; ἀλλ' ἵνα μὴ μοι τὰ νῦν ὁ λόγος
- 25 εἰς μακρὸν μῆκος ἐκτείνοιτο, ἐπὶ πᾶσιν ἐκκείμεθω ὁ
αὐτοῦ θάνατος, οὐ κοινὸς τοῖς λοιποῖς ἀνθρώποις
γεγεννημένος. 27. οὐ γὰρ νόσῳ διαφθαρεῖς, ἀλλ'
οὐδὲ βροχῷ ἢ πυρὶ, οὐδὲ μὴν κατ' αὐτὸ τοῦ σταυ-
ροῦ τὸ τροπαῖον ὁμοίως τοῖς λοιποῖς κακούργοις ὑπο-
- 30 τηθεὶς σιδήρῳ τὰ σκέλη, οὐδὲ ὅλως πρὸς τινος ἀν-
θρώπων παθῶν τι τῶν ἀναιρεῖν εἰωθότων βίαιον
ὑπέμεινε τελευτήν, ἀλλ' ὡς αὐτὸ μόνον ἐκὼν παρε-

δίδου τοῖς ἐπιβουλευούσι τὸ σῶμα ἀνωρθοῦτο μὲν
 ἀπὸ γῆς αὐτίκα, κἄπειτα ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ φωνήσας
 μέγα, καὶ τῷ πατρὶ παρατιθεὶς τὸ πνεῦμα, εἰπὼν
 αὐτοῖς ῥήμασιν "πάτερ εἰς χεῖράς σου παρατίθεμαι
 τὸ πνεῦμά μου," οὕτως ἄφетος καὶ ἐλεύθερος αὐτὸς
 ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐκ τοῦ σώματος ἀναχώρησιν ἐποιεῖτο.
 [71] 28. εἶτα δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ ληφθέντος πρὸς τῶν
 γνωρίμων καὶ τῇ προσηκούσῃ παραδοθέντος ταφῇ,
 τριταῖος αὐτῆς ἀπελάμβανε τοῦτο, ὁ πρὶν ἀναχωρή-
 σας ἐκὼν. 29. καὶ δείκνυσί γε πάλιν αὐτὸς ἑαυτὸν
 ἐν σαρκὶ, ἐν σώματι, αὐτὸν ἐκεῖνον οἶος καὶ τὸ πρὶν
 ἦν τοῖς οἰκείοις μαθηταῖς, οἷς καὶ ἐπὶ βραχὺ ὁμιλή-
 σας, καὶ τινα συνδιατρέψας χρόνον, ἄνυσιν ὅθεν καὶ
 παρῆν, ὑπ' ὀφθαλμοῖς αὐτῶν τὴν εἰς οὐρανοὺς πο-
 (109) ρεῖαν στείλλαμενος· οἷς δὲ καὶ ὑποθήκας περὶ τῶν
 πρακτέων παραδοὺς διδασκάλους τῶν ἐθνῶν ἀπάν-
 των τῆς ἀνωτάτω θεοσεβείας ἀπέφηνεν. 30. τοιαῦτα
 ἦν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὰ πολυύμνητα τῆς ἀρετῆς θαύ-
 ματα· ταῦτα τῆς ἐν αὐτῷ θεότητος τὰ τεκμήρια·
 ταῦτα καὶ αὐτοὶ λογισμῷ σώφρονι τεθαυμάκαμεν,
 βεβασανισμένη τε καὶ ἐξητασμένη τῇ κρίσει κατεδε-
 ξάμεθα. 31. ἐξήτασται παρ' ἡμῖν καὶ βεβαιώνισται
 ταῦτα καὶ δι' ἐτέρων πραγμάτων ἐναργῶν πάντα
 ἀνακαλυπτόντων λόγον, δι' ὧν αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν
 εἰσέτι καὶ νῦν οἷς ἂν κρίνειεν μικρά τινα τῆς αὐτοῦ
 δυνάμεως παραφαίνειν εἰσθε, πλὴν ἄλλα καὶ τῆς
 λογικωτέρας μεθόδου, ἣν προσάγειν εἰσάγαμεν τοῖς
 οὐ παραδεχομένοις τὰ προειρημένα, ἀλλ' ἥτοι παν-
 τελῶς ἀπιστοῦσιν αὐτοῖς καὶ μηδὲν καθόλου γεγο-
 νέναι τοιοῦτον πρὸς αὐτοῦ φάσκουσιν, ἢ γεγονέναι

μὲν, γοητεία δὲ ἄλλως ἐπὶ πλάνῃ τῶν ὁρῶντων, ὥς
 ἂν ὑπ' ἀνδρὸς πλάνου, ἐπιθέσθαι. εἰ δὲ χρηὴ καὶ
 ἐπὶ τοῦ παρόντος βραχεία πρὸς τοὺς δεδηλωμένους
 ἐνστήναι, οὐκ ἀπολειψόμεθα σπουδῆς, ἄλλως δὲ πως
 5 αὐτοῖς ἀπαντήσομεν.

32. Εἰ δὲ λέγοιεν μηδὲν τὴν ἀρχὴν παποικέναι ἢ
 τὸν σωτῆρα ἡμῶν θαυμαστὸν μηδὲ τι παράδοξον ὡς
 ἐμαρτύρησαν οἱ γνώριμοι, σκεψόμεθα εἰ πιθανὸς ὁ
 λόγος αὐτοῖς ἔσται, μὴ τὴν αἰτίαν ἔχουσιν ἀποδιδό-
 10 ναι, δι' ἣν οἱ μὲν μαθηταί, ὁ δὲ διδάσκαλος ἐχρημά-
 τισαν. ὁ τε γὰρ διδάσκων ἐπαγγελίαν μαθήματός
 τινος ἐπαγγέλλεται, οἱ τε αὖ μαθηταί, μαθημάτων
 ὀφειγνύμενοι, σφᾶς αὐτοὺς τῷ διδασκάλῳ προσφέ-
 ροντες ἐπιτρέπουσι. 33. τίνα οὖν ἔστιν εἰπεῖν αἰτίαν
 15 τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν τῆς σὺν αὐτῷ διατριβῆς, καὶ
 τί τὸ ἀναγκαῖον τῆς περὶ αὐτὸν σπουδῆς, τίνων δὲ
 καὶ διδάσκαλον ἐπεγράφοντο μαθημάτων; ἢ τοῦτο
 μὲν δῆλον; πάντως γὰρ που ὡς παρ' αὐτοῦ μαθόν-
 20 τες εἰς ἑτέρους ἐξήνεγκαν· παραγγελίαι δ' ἦσαν αὐ-
 τῷ φιλοσόφου βίου, ὃν ὑπογράφων αὐτοῖς ἔλεγεν
 "μὴ κτήσῃσθε χρυσὸν μηδὲ ἄργυρον εἰς τὰς ζώνας,
 μὴ πήραν εἰς ὁδόν," καὶ τὰ τοιαῦτα, τῇ δὲ πάντα
 διοικούσῃ προνοίᾳ αὐτοὺς ἀναθέντας μηδὲν μερι-
 25 μνᾶν τῶν χρειῶν ἕνεκα, παρήνει δ' αὐτοῖς καὶ τῶν
 Ἰουδαίοις ὑπὸ Μωσέως παραγγελμένων κρείττονα
 φρονεῖν. 34. τὸν μὲν γὰρ οἷα προχείροις εἰς ἀνδρο- (110)
 φονίας νομοθετῆσαι μὴ φονεύειν· ὡσαύτως δὲ καὶ
 μὴ μοιχεύειν, οἷα λαγμιστάτοις καὶ καταφερειστάτοις,
 καὶ αὖ πάλιν μὴ κλέπτειν, οἷα δουλοπρεπεστάτοις,
 30 αὐτοὺς δὲ δεῖν τούτους μὲν ἡγεῖσθαι μὴ προσήκειν
 αὐτοῖς τοὺς νόμους, τὸ δ' ἀπαθὲς τῆς ψυχῆς περὶ

πολλοῦ προτιμᾶν, κάτωθεν ἐκ βάθους αὐτῆς διανοίας ὥσπερ ἀπὸ ῥιζῶν τὰ τῆς κακίας ἀποτέμνοντας βλαστήματα, καὶ κρατεῖν μὲν ὀργῆς καὶ πάσης αἰσχραῆς ἐπιθυμίας πειραῖσθαι, μᾶλλον δὲ μὴδὲ ὀργίζεσθαι δι' ἄκραν ψυχῆς ἀπάθειαν, μὴδὲ προσβλέπειν γυναῖκα μετὰ ἐπιθυμίας ἀκολάστου, τοῦ δὲ κλέπτειν τοῦναντίον καὶ τὰ οἰκεία προῖεσθαι τοῖς δεομένοις, ἀλλὰ [72] μὴδὲ σεμνύνεσθαι ἐπὶ τῷ μὴ ἀποστερεῖν ἀλλήλους, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τοὺς σφᾶς ἀποστερεῖν προηγουμένους ἀμνησικακῶς φέρει. 35. καὶ τί με δεῖ συναγαγεῖν πᾶνθ' ὅσα ὁ μὲν ἐδίδασκεν, οἱ δ' ἐμάνθανον; παρήνει δ' αὐτοῖς πρὸς τοῖς ἄλλοις τῆς ἀληθείας οὕτως ἔχασθαι ὥς μὴδ' εὐορκίας δεῖσθαι, πολλοῦ δεῖ ἐπιορκεῖν, παρασκευάζειν δὲ τὸν τρόπον παντὸς ὅρκου πιστότερον φαίνεσθαι, μέχρι τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ χωροῦντας, σὺν ἀληθείᾳ τοῖς ῥήμασι χρωμένους. 36. πευστέον τοίνυν τίνα ἂν ἔχοι λόγον τοὺς τῶν τοιωνδὶ ἀκροατὰς, ἥδη δὲ καὶ διδασκάλους τῶν αὐτῶν φύντας μαθημάτων, πεπλάσθαι ὑπονοεῖν ὅσα διαπράξασθαι τὸν διδάσκαλον ἐμαρτύρησαν. 37. τί δὲ τὸ πιθανὸν τοῦ νομίζειν συμφώνως ἅπαντας ψεύσασθαι, δώδεκα μὲν ὄντας τὸν ἀριθμὸν τοὺς ἐκκρίτους, ἑβδόμηκοντα δὲ τοὺς λοιποὺς, οὓς καὶ ἀποστελεῖται λέγεται ἀνὰ δύο πρὸ προσώπου αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον καὶ χώραν οὗ ἔμελλεν αὐτὸς ἔρχεσθαι; ἀλλ' οὐδεὶς αἰρεῖ λόγος ἀπιστεῖσθαι τοσοῦτο πλῆθος ἀνδρῶν εὐσεβῆ καὶ σεμνὸν βίον ἀσπασαμένων, καὶ πάντων μὲν τῶν οἰκείων ὀλιγορρηκῶτων, ἀντὶ δὲ τῶν φιλιότατων, γυναικὸς λέγω καὶ παίδων καὶ παντὸς γένους, τὸν ἀκτήμονα τρόπον ἐλομένων, καὶ τὴν περὶ τοῦ διδασκάλου μαρτυρίαν συμφωνοῦσαν ὥς ἀφ' ἐνὸς στόματος εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐξηγηνοχότων. 38. ὁ μὲν οὖν κύ-

ριος καὶ πρῶτος καὶ ἀληθὴς λόγος εἴη ἂν οὗτος· σκε-
 ψώμεθα δὲ καὶ τὸν ἐναντίον. ἔστι γὰρ ὁ μὲν διδά-
 σκαλος, οἱ δὲ μαθηταί· εἴθ' ὥς ἐν ὑποθέσει λόγου (11)
 ὁ μὲν μὴ τὰ προλελεγμένα διδασκῆται, τὰ δ' ἐκείνοις
 5 ἐναντία, παρανομεῖν δηλαδὴ, καὶ ἄσεβειν, καὶ ἄδι-
 κειν, καὶ πλεονεκτεῖν, καὶ ἀποστερεῖν, καὶ εἴ τι ἕτε-
 ρον κακὸν λέγοιτο, λανθάνειν δ' ἐπὶ πᾶσι τούτοις
 σπουδάζειν, καὶ τὸ ἥθος μάλ' εὐφυνῶς ἐπικρύπτεσθαι
 προσχῆματι σεμνῆς διδασκαλίας καὶ εὐσεβείας ἐπαγ-
 10 γελίᾳ καὶ νῇ· οἱ δὲ ταῦτα μετερχέσθων, καὶ τὰ τού-
 των ἔτι μοχθηρότερα, διὰ τὸ προαλλῆς τῆς κακίας καὶ
 αὐτοδίδακτον αὐτῆς· ἐπὶ μέγα δὲ πλαστοῖς ῥήμασιν
 ἐπαιρόντων τὸν διδάσκαλον, μηδενὸς ψευδοῦς φειδό-
 μενοι λόγου· πάντα δὲ αὐτῷ τὰ παράδοξα καὶ τὰς
 15 θαυματουργίας πεπλασμένως ἐπιγραφόντων, ὥς ἂν
 θαυμάζοιντο καὶ αὐτοὶ καὶ μακαρίζοιντο, οἷα μαθη-
 ται τοιοῦδε γενέσθαι ἠξιωμένοι. 39. φέρε οὖν ἰδω-
 μεν εἰ τοιοῦσδε οὖσιν αὐτοῖς συστήναι οἷόν τε ἦν τὸ
 ἐπιχείρημα. κακῶ δὴ κακὸν οὐ φασιν εἶναι φίλον,
 20 ἀλλ' οὐδὲ ἀγαθῶ. πόθεν οὖν ἐν πλήθει τοσῶνδε ἀν-
 δρῶν ἢ τῶν κακῶν εὗρηται συμφωνία; πόθεν ἢ περὶ
 τῶν αὐτῶν ἐν πᾶσιν αὐτοῖς ὁμόφωνος μαρτυρία, ἢ
 μέχρι θανάτου ὁμοφροσύνη; ἀνδρὶ δὲ γόητι τοιάδε
 διδάσκοντι καὶ τοιάδε ἐπαγγελλομένῳ τίς ἂν τὴν ἀφ-
 25 ᾠήν προσέσχε τὰν νοῦν; εἰποῖς ἂν ὅτι γόητες ἄλλοι
 τοῦ καθηγητοῦ κατ' οὐδέν. ἄρ' οὖν οἶδε τὸ τέλος οὐ
 συνεωράκεσαν τοῦ διδασκάλου καὶ οἷω κέχρητο θα-
 νάτῳ; τί δῆτα οὖν καὶ μετὰ τὸ αἰσχιστον ἐκεῖνο τέλος
 αὐτοῦ ἐπέμενον, τὸν ἐν νεκροῖς θεολογοῦντες, ἢ τί
 30 ἄρα ποθοῦντες, τὰ ἴσα παθεῖν; καὶ τίς πώποτ' ἐπ'
 οὐδενὶ λόγῳ πρόδηλον ἔλοιτο ἂν τοιαύτην τιωρίαν;
 40. καὶ μὴν δεδοσθω τιμᾶν αὐτὸν συνόντα ἔτι καὶ σὺν α

αὐτοῖς διατρίβοντα, καὶ δι' ἀπάτης αὐτοὺς, ὡς ἂν
 φαίη τις, ἀποπλανῶντα, τί οὖν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν
 τελευτήν, καὶ πολὺ μᾶλλον τότε ἢ πρότερον, αὐτὸν
 V τεθειμάκασιν, ἐπεὶ σὺν ἀνθρώποις μένοντα λέγονται
 καὶ ἀπολελοιπέναι καὶ ἀπρηγῆσθαι ποτε, ὅτε αὐτῷ⁶
 τὰ τῆς γε ἐπιβουλῆς ἐσκευώρητο, μετὰ δὲ τὸ ἐξ ἀν-
 θρώπων γενέσθαι ἀσμένως αὐτοὶ θνήσκειν μᾶλλον
 ἡροῦντο, ἢ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ μαρτυρίας ἀγαθῆς ἐξι-
 στασθαι; 41. εἰ δὴ οὖν μηδὲν ἀγαθὸν συνεγνωκότας
 1731 τῷ διδασκάλῳ, μὴ βίον, μὴ μάθημα, μὴ πρᾶξιν, μὴ¹⁰
 ἔργον ἐπαίνου ἄξιον, μηδὲ μὴν κατὰ τι ὠφελημένοι
 πρὸς αὐτοῦ, ἢ ὅσον πονηρίαν καὶ ἀνδρῶν πλάνην,
 (112) πῶς ἔθνησκον προθύμως τὰ σεμνὰ καὶ ἐπίδοξα περὶ
 αὐτοῦ μαρτυροῦντες, παρὸν ἐκάστῳ ξῆν ἀπραγμόνως,
 καὶ ἐπὶ τῆς οἰκείας ἐστίας μετὰ τῶν φιλιτάτων τὸν¹⁵
 ἀκίνδυνον διάγειν βίον; 42. πλάνοι δὲ ἄνδρες καὶ
 ἀπατεῶνες πῶς ἀγαπητὸν ἡγοῦντο τὸν ὑπὲρ ἐτέρου
 θάνατον, ὃν ἀκριβῶς πάντων μᾶλλον ἐγίνωσκον οὐ-
 δεινὸς μὲν αὐτοῖς, ὡς ἂν φαίη τις, γεγονότα παραι-
 τιον ἀγαθοῦ, πάσης δὲ κακίας διδάσκαλον; ἀνὴρ μὲν²⁰
 γὰρ λογισμοῦ καὶ ἀρετῆς μέτοχος ὑπὲρ ἀγαθοῦ κατορ-
 112 θώματος ἂν εὐλόγως ποτὲ τὸν μετ' εὐκλείας θάνα-
 τον ὑπομείνειεν, ὁ δὲ μοχθηρὸς τὸν τρόπον φιλοπα-
 θῆς τις καὶ φιλήδονος ὢν, μόνην δὲ τὴν πρόσκαιρον
 ταυτηνὴν ζωὴν καὶ τὰς κατ' αὐτὴν ἡδυπαθείας μετα-²⁵
 διώκων, οὐκ ἂν ποτε ἔλοιτο πρὸ ζωῆς θάνατον, οὐδ'
 ὑπὲρ οἰκείων καὶ φιλιτάτων τιμωρίας ὑπομείνειε, μὴ τί
 γε ὑπὲρ τοῦ φαυλότητα κατεγνωσμένου. 43. πῶς
 οὖν οἱ τοῦ δηλουμένου μαθηταί, εἰ ἄρα πλάνος ἦν
 καὶ ρόης, οὐκ ἀγνοοῦντες αὐτὸν τοιοῦτον, ἀλλὰ καὶ³⁰
 αὐτοὶ χεῖρον μοχθηρίας τρόπῳ τὰς ψυχὰς ἐνεσχη-
 μένοι, ὑπέμενον πρὸς τῶν ὁμοεθνῶν πάσας αἰκίας

καὶ πᾶν τιμωριῶν εἶδος ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας
 ἀναδέχεσθαι, οὐκ ὄν τοῦτο τῆς τῶν φαύλων οἰκείον
 φύσεως; 44. ἔτι δὲ καὶ τούτῳ πρόσθετος· εἰ δὴ καὶ
 αὐτοὶ πλάνοι καὶ ἀπατεῶνες ἐτύγγανον, πρόσθετος δ'
 ὅτι καὶ ἀπαίδευτοι καὶ παντελῶς ἰδιῶται, μᾶλλον δὲ
 ὅτι καὶ βάρβαροι, καὶ τῆς Σύρων οὐ πλέον ἐπαίον-
 τες φωνῆς, πῶς ἐπὶ πᾶσαν προῆλθον τὴν οἰκουμέ-
 νην; ἢ ποία τοῦτο διανοία ἐφαντάσθησαν τολμῆσαι;
 ποία δὲ δυνάμει τὸ ἐπιχειρηθὲν κατώρθωσαν; 45.
 ἔστω γὰρ ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς καλινδουμένους ἀγροί-
 κους ἄνδρας πλανᾶν καὶ πλανᾶσθαι, καὶ μὴ ἐφ' ἧσιν α
 χίας βάλλεσθαι τὸ πρᾶγμα· κηρύττειν δ' εἰς πάντας
 τὸ τοῦ Ἰησοῦ ὄνομα, καὶ τὰς παραδόξους πράξεις αὐ-
 τοῦ κατὰ τε ἀγροὺς καὶ κατὰ πόλιν διδάσκειν, καὶ τοὺς
 μὲν αὐτῶν τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καὶ αὐτὴν τε τὴν βα-
 σιλικωτάτην πόλιν νείμασθαι, τοὺς δὲ τὴν Περσῶν,
 τοὺς δὲ τὴν Ἀρμενίων, ἑτέρους δὲ τὸ Πάρθων ἔθνος,
 καὶ αὖ πάλιν τὸ Σκυθῶν, τινὰς δὲ ἤδη καὶ ἐπ' αὐτὰ τῆς
 οἰκουμένης ἔλθειν τὰ ἄκρα, ἐπὶ τε τὴν Ἰνδῶν φθά-
 σαι χώραν, καὶ ἑτέρους ὑπὲρ τὸν Ὠκεανὸν παρελθεῖν
 ἐπὶ τὰς καλουμένας Βρεττανικὰς νήσους, ταῦτα οὐκ
 ἔτ' ἔγωγε ἠγοῦμαι κατὰ ἄνθρωπον εἶναι, μὴ τί γε τοι
 κατὰ εὐτελεῖς καὶ ἰδιώτας, πολλοῦ δεῖ κατὰ πλάνους (113)
 καὶ γόητας. 46. οἱ δὲ διδασκάλου φαύλου καὶ δια-
 στροφῆως πεπειραμένοι, καὶ τούτου τὴν ἔκβασιν τῆς
 τελευτῆς καθεωρακότες, ποίοις ἄρα λόγοις ἐχρήσαντο
 πρὸς ἀλλήλους εἰς τὸ σύμφωνα περὶ αὐτοῦ πλάσα-
 σθαι; ἐξ ἑνὸς γὰρ στόματος οἱ πάντες καὶ λεπρῶν
 καθάρσεις, καὶ δαιμόνων ἀπελάσεις, νεκρῶν τε ἀνα-
 βιώσεις, πηγῶν τε ἀναβλέψεις, καὶ μυρίας ἄλλας νο-
 σοῦντων ἰάσεις πρὸς αὐτοῦ γενέσθαι ἐμαρτύρησαν, ἢ
 καὶ ἐπὶ πᾶσιν, τὴν αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον ἀναβίω-

σιν πρώτοις αὐτοῖς ἐωραμένην. 47. ταῦτα γὰρ μὴ
 γεγόμενα μὴδ' ἀκουσθέντα πῶ κατὰ τοὺς αὐτῶν χρό-
 νους πῶς ἔξ ἑνὸς στόματος ἐμαρτύρουν γεγονέναι,
 μέχρι καὶ θανάτου πιστούμενοι τὴν ὁμολογίαν, ἢ μὴ
 ποτε ἄρα συνελθόντες συνωμοσίαν τε κατὰ τὸ αὐτὸ
 πεποιημένοι συνθήκας ἔθειτο πρὸς ἀλλήλους πλάσα-
 σθαι καὶ καταψεύσασθαι τῶν μὴ γεγονότων; 48. καὶ
 ποίοις ἄρα πιθανὸν εἶπεῖν χρησασθαι αὐτοὺς λόγοις
 ἐπὶ ταῖς συνθήκαις ἢ μὴ ποτε τοῖς τοιοῖσδε "Ἄνδρες
 φίλοι, τὸν μὲν δὴ χθρὲς καὶ πρώην ἀπατεῶνα καὶ
 πλάνης διδάσκαλον ὑπ' ὀφθαλμοῖς ἀπάντων ἡμῶν
 τὴν ἐσχάτην ὑπομείναντα τιμωρίαν, ὅστις ποτὲ ἦν,
 πάντων ἡμεῖς μάλιστα ἀκριβῶς ἴσμεν, οἷα μύσται
 τῶν ἀπορορήτων αὐτοῦ γεγενημένοι· σεμνὸς μὲν τις
 τοῖς πολλοῖς ἐφ' ἀντάξιστο, καὶ τι πλέον ἔχειν παρὰ
 τοὺς πολλοὺς ἐφρόνει, οὐδὲν δὲ μέγα οὐδὲ τῆς ἀνα-
 στάσεως ἄξιον ἐπήγετο, εἰ μὴ τις τὸ δολερὸν καὶ
 ὑπουλον λέγει τοῦ τρόπου, καὶ τὸ διάστροφα διδάξει
 ἡμᾶς αὐτοὺς τὸν τε δι' ἀπάτης τύπον. 49. ἀνθ' ὧν,
 φέρε, δεξιὰς δόντες ἀλλήλοις, ὁμοῦ πάντες συνθώ-
 μεθα περὶ αὐτοῦ σύμφωνον ἐξενεργεῖν εἰς πάντας
 ἀνθρώπους πλάνην, καὶ λέγωμεν ἐωρακέναι αὐτὸν
 τυφλοῖς τὸ βλέπειν κεχαρισμένον, ὃ οὐδεὶς ποθ'
 ἡμῶν ἰστόρησε· καὶ κωφοῖς τὴν ἀκοὴν παρασχεῖν,
 ὃ οὐδεὶς ποθ' ἡμῶν ἤκουσεν· λεπρούς τε καθαρῖσαι
 καὶ νεκροὺς ἐγείραι. καὶ συλλήβδην εἶπεῖν, ἃ μῆτε
 εἶδομεν πρὸς αὐτοῦ πραχθέντα μῆτε ἠκούσαμεν
 λεχθέντα, ταῦτα ὡς ἀληθῶς πεπραγμένα διατεινώ-
 μεθα. 50. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ἡ ἐσχάτη αὐτοῦ τελευτὴ
 περιβόητον ἔσχε καὶ διαφανῆ τὸν θάνατον, ὡς μὴ
 δύνασθαι αὐτὸν ἐπικρύψασθαι, ἀλλὰ καὶ τοῦτον
 ἡμεῖς ἀδιατρέπτως ἐπιλυώμεθα, μαρτυροῦντες εὖ

"μάλα ἀναιδῶς ὅτι δὴ πᾶσιν ἡμῖν μετὰ τὸ ἐκ νεκρῶν
 "ἀναβιώσαι συνεγένετο, ἐστίας τε καὶ τροφῆς συνή- (114)
 "θους ἐκοινώνησε. 51. φυλαττέσθω δ' ἡμῖν πᾶσι τὸ
 "ἀναιδὲς καὶ ἀδιάτρεπτον, μενέτω δὲ ἡ ἐκστασις μὲ-
 "5 χρι θανάτου· τί γὰρ καὶ ἄτοπον ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς
 "ἀποθνήσκειν; τί δὲ καὶ λυπεῖ μηδενὸς εὐλόγου χά-
 "ρην μᾶστιγας καὶ βασάνους κατὰ τοῦ σώματος [λα-
 "βεῖν], εἰ δὲ δέοι καὶ δεσμωτηρίων πειραῶσθαι, ἀτι-
 "μιῶν τε καὶ ὕβρεων ὑπὲρ οὐδενὸς ἀληθοῦς, καὶ τοῦθ'
 "10 ἡμῖν ἤδη μεμελετήσθω."

V. 52. "Ψευδόμεθα δὴ πάντες ὁμοῦ συμφώνως,
 "καὶ πλαττώμεθα ἐπ' οὐδενὸς ὠφελεία, οὐθ' ἡμῶν
 "οὔτε τῶν ἀπατωμένων, οὐδὲ μὴν αὐτοῦ τοῦ τὰ ψευδῆ
 "πρὸς ἡμῶν ἐκθραζομένου. 53. τείνωμεν δὲ τὸ ψευ-
 "15 δος μὴ ἐπὶ μόνους τοὺς ὁμοεθνεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς
 "πάντας προελθόντες ἀνθρώπους, καὶ σύμπασαν τὴν
 "οἰκουμένην καταπλήσωμεν τῶν περὶ αὐτοῦ συνιτιθε-
 "μένων. ἤδη δὲ ἐντεῦθεν νομοθετοῦμεν πᾶσι τοῖς
 "ἔθνεσιν ἀντίστροφα ταῖς ἐξ αἰῶνος παρ' αὐτοῖς περὶ
 "20 τῶν πατρῶν θεῶν δόξαις. 54. κελεύομεν Ῥωμαί-
 "οις αὐτοῖς πρῶτιστα πάντων μὴ σέβειν οὓς ἡγοῦντο
 "θεοὺς οἱ προπάτορες, παρίωμεν δὲ καὶ ἐπὶ τὴν Ἑλ-
 "λάδα, καὶ τοῖς τούτων σοφοῖς ἀντικηρύττωμεν, μὴδ'
 "25 Αἰγυπτίους ἀνῶμεν, πολεμῶμεν δὲ καὶ τοὺς τούτων
 "θεοὺς, μὴ τὰ Μωσέως πρόσθεν κατ' αὐτῶν γενό-
 "μενα ἀνατεινόμενοι, τὸν δὲ τοῦ ἡμετέρου διδασκά-
 "λου θάνατον ὥσπερ τι φόβητρον αὐτοῖς ἀντιτάτ-
 "τοντες, καὶ τὴν ἀπ' αἰῶνος ἐξ αὐτῶν εἰς πάντας
 "30 ἀνθρώπους προελθοῦσαν περὶ θεῶν φήμην μὴ ἡ-
 "ματίοις καὶ λόγοις, δυνάμει δὲ τοῦ σταυρωθέντος
 "διδασκάλου καταλύωμεν, ἀπίωμεν καὶ ἐπὶ τὴν ἑλ-
 "λην βάρβαρον γῆν, καὶ τὰ παρὰ τοῖς πᾶσιν ἀνατρέ-

"πῶμεν. προθυμίας δὲ μηδεὶς ἡμῶν λειπέσθω. 56.
 "οὔτε γὰρ μικρὸς ὁ ἄθλος τῶν τολμωμένων, ἐπεὶ μὴ
 "τὰ τυχόντα βραβεῖα ἡμᾶς ἐκδέξεται, ἀλλ' αἱ ἀπὸ τῶν
 "παρ' ἐκάστοις, ὡς εἰκὸς, νόμων τιμωρίαι, δεσμιᾶ
 "δηλαδὴ καὶ βάσανοι καὶ φυλακαί, πῦρ τε καὶ σιδή- 5
 "ρος, καὶ σταυροὶ, καὶ θῆρες, ὧν μάλιστα προθυ-
 "μητέον καὶ τοῖς κακοῖς ὁμόσε χωρητέον ὑπόδειγμα
 "τὸν διδάσκαλον κεκτημένοις. 57. τί γὰρ τούτων γέ-
 "νοιτ' ἂν κάλλιον ἐχθροῦς καὶ θεοῖς καὶ ἀνθρώποις
 (115) "ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καταστῆναι, καὶ μὴ ποτε ἡδέος 10
 "ἀπολαῦσαι τινος, μήτε τῶν φιλιότατων ὄνασθαι, μήτε
 "χορημάτων τυχεῖν, μήτε τινὸς ἀγαθοῦ τὸ παρὰπαν
 "ἐλπίδα κτήσασθαι, εἰκὴ δὲ καὶ μάτην πλανᾶσθαι
 "καὶ πλανᾶν; τοῦτο γὰρ ἦν τὸ συμφέρον καὶ τὸ φέ-
 "ρεσθαι ἐξ ἐναντίας πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τὸ θεοῖς 15
 "μὲν τοῖς ἐξ αἰῶνος παρὰ πᾶσιν ὁμολογημένοις πολε-
 (175) "μεῖν, τὸν δ' ὑπ' ὀφθαλμοῖς ἡμῶν αὐτῶν διδάσκα-
 "λον θεὸν εἶναι, καὶ θεοῦ πατὴρα κηρύττειν, ὑπὲρ οὗ
 "καὶ αὐτοὺς θνήσκειν ἐτοιμοὺς εἶναι, μηδὲν ἀληθὲς
 "παρ' αὐτοῦ μηδ' ὠφέλιμον μεμαθηκότας. 58. ταύτη 20
 "δ' οὖν καὶ μᾶλλον τιμητέον αὐτὸν, εἰ μηδὲν ἡμᾶς
 "ὠνησεν, πάντα τε ἐπὶ τῷ δοξάζειν αὐτοῦ τὴν προση-
 "γορίαν ποιητέον, καὶ πάσας ὕβρεις καὶ τιμωρίας
 "ὑπομενετέον, πάντα τε τρόπον ἀναδεκτέον θανάτου
 "ὑπὲρ μηδενὸς ἀληθοῦς. κακὸν γὰρ ἴσως ἀλήθεια, 25
 "τὸ δὲ ψεῦδος ἔχει τοῦ κακοῦ τὸ ἐναντίον. 59. διὸ
 "λέγωμεν ὅτι καὶ νεκροὺς ἡγείρεν, καὶ λεπροὺς ἐκα-
 "θάρισε, καὶ δαίμονας ἥλασε, καὶ τῶν ἄλλων παρα-
 "δόξων ἔργων γέγονε ποιητής, μηδὲν μὲν τοιοῦτον
 "αὐτῷ συνεγνωκότας, ἑαυτοῖς δὲ τὰ πάντα πλαττό- 30
 "μενοι, καὶ πλανῶντες μὲν οὖς δυνατόν· εἰ δὲ μὴ
 "πεῖθοιτό τις, ἀλλ' αὐτοὶ γε ὑπὲρ ὧν συντεθεί-

“μεθὰ τὰπίχειρα τῆς πλάνης καθ’ ἑαυτῶν ἐφελκό-
μενοι.”

60. Ἀρά σοι πιθανὰ ταῦτα, ἢ καὶ ἀληθοῦς ἐχόμενα
λόγον τὰ τοιαῦτα εἶναι δοκεῖ; καὶ πείσειέ τις ἂν ἑαυ-
5 τὸν ὥς τὰ τοιαῦτα πλασάμενοι καὶ συνθέμενοι ἀλλή-
λοις εὐτελεῖς ἄνδρες καὶ ἰδιῶται παρήεσαν ἐπὶ τὴν
Ῥωμαίων ἀρχήν, ἢ ὥς ἀνθρωπεῖα φύσις τὸ φιλόζωον
οἰκεῖον κεκτημένη δύναιτ’ ἂν ποθ’ ὑπὲρ τοῦ μηδενὸς
αὐθαίρετον ὑπομεῖναι τελευτήν, ἢ ὥς οἱ τοῦ σωτή-
10 ρος ἡμῶν μαθηταὶ εἰς τοσαύτην ὑπερβολὴν ἐκπλη-
ξίας ἤλασαν ὥς μηδὲν μὲν ὑπ’ αὐτοῦ παραδόξου
πραχθὲν ἑώρακέναι, αὐτοὺς δ’ ἐκ συνθήματος ὁμοῦ
πάντα τὰ τοιαῦτα πεπλάσθαι, ἔπειτα ῥημάτια περὶ
αὐτοῦ ψευδῇ συνταξαμένους ὑπὲρ τούτων θνήσκειν
15 ὑπομένειν ἐτοιμῶς ἔχειν; ἀλλὰ τί φῆς; μὴ προσδο-
κῆσαι αὐτοὺς μὴδὲ ἐλπίζειν δεινόν τι πείσεσθαι ἐκ
τῆς περὶ τοῦ Ἰησοῦ μαρτυρίας, διὸ καὶ ἀδεῶς ἐπὶ τὸ
περὶ αὐτοῦ κήρυγμα προσελθεῖν; ἀλλ’ οὐκ εἰκὸς ἦν
ἀπελπίζειν τὰ πάντα ὑπὲρ αὐτοῦ πείσεσθαι τοὺς Ῥω-
20 μαίοις ὁμοῦ καὶ Ἑλλησι καὶ βαρβάροις θεῶν ἀνατρο-
πὴν εἰσηγησαμένους. 61. ἢ δέ γε περὶ αὐτῶν ἱστο-
ρία σαφῶς δείκνυσιν ὥς μετὰ τὴν τοῦ διδασκάλου (116)
τελευτήν ἐπίβουλοι τινες συλλαβόντες αὐτοὺς πρῶτα
μὲν παρέδωκαν φυλακῇ, ἔπειτα δὲ ἀπέλυσαν παραγ-
25 γέλαντες μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ·
γνόντες δὲ αὐτοὺς μετὰ ταῦτα δημοσίᾳ τῷ πλήθει
τὰ περὶ αὐτοῦ διαλεγομένους, ἀναρπάσαντες ἐμά-
στιζον, ἐπιτιμῶντες ἐπὶ τῇ διδασκαλίᾳ. 62. ὅτε ἀπο-
κριθεὶς αὐτοῖς ὁ Πέτρος εἶπεν “πειθαρχεῖν δεῖ
30 θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.” μετὰ δὲ ταῦτα λίθοις βλη-

θείς ἀναιρεῖται Στέφανος, ἐπὶ τοῦ Ἰουδαίων πλή-
 θους παρορησιασάμενος, καὶ διωγμὸς οὐχ ὁ τυχὼν
 ἐπανίσταται τοῖς πρεσβεύουσι τὸ τοῦ Ἰησοῦ ὄνομα.
 63. καὶ πάλιν ἄλλοτε Ἡρώδης ὁ τῶν Ἰουδαίων βασι-
 λεὺς ἀνεῖλεν τὸν Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μα-
 χαίρα, τὸν τε Πέτρον ὁ αὐτὸς δεσμοῖς περιέβαλεν,
 ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων γέγραπται. καὶ
 τούτων ταῦτα πεπονθότων, οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ἀπὸ
 ἐχόμενοι τοῦ Ἰησοῦ παρέμενον ἔτι μᾶλλον εἰς πάντας
 αὐτὸν τε καὶ τὰς παραδοξοποιίας αὐτοῦ καταγγέλλον-
 τες. 64. ἐπὶ τούτοις Ἰάκωβος ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου,
 ὃν οἱ πάλαι τὰ Ἱεροσόλυμα οἰκοῦντες ἐκάλουν δίκαιον
 διὰ τὰ τῆς ἀρετῆς πλεονεκτήματα, ἐρωτηθεὶς πρὸς
 τῶν ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους
 τίνα περὶ τοῦ Χριστοῦ ἔχει δόξαν, κᾴπειτα ἀποκρι-
 νάμενος ὅτι υἱὸς θεοῦ εἴη, λίθοις καὶ αὐτὸς πρὸς
 αὐτῶν βάλλεται. 65. καὶ Πέτρος δὲ ἐπὶ Ῥώμης κατὰ
 κεφαλῆς σταυροῦται, Παῦλός τε ἀποτέμνεται, Ἰωάν-
 νης τε νήσῳ παραδίδοται. καὶ τούτων ταῦτα παθόν-
 των οὐδεὶς τῶν λοιπῶν ἐξέστη τῆς προθέσεως, δι-
 εὐχῆς δὲ τιθέμενοι καὶ αὐτοὶ τῶν ἰσῶν τοῖς προειρη-
 [70] μένοις τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας ἕνεκα τυχεῖν, ἐπὶ
 μᾶλλον τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς παραδόξοις ἔργοις αὐτοῦ
 μετὰ παρορησίας ἐμαρτύρουν. 66. καὶ μὴν, εἰπερ
 ψεύσματα ἢ κατὰ συνθήκην αὐτοῖς πεπλασμένα, θαν-
 μάξιν ἄξιον ὅπως τοσοῦτο πλήθος τὴν συμφωνίαν
 ἐπὶ τοῖς πλάσμασι καὶ μέχρι θανάτου διεφύλαξεν,
 οὐδεὶς τε αὐτῶν πώποτε τὰ συμβάντα τοῖς προανη-
 ρημένοις τρέσας ἐξέστη τῆς ἐταιρείας, οὐδ' ἀντεκῆ-
 ρυξε τοῖς ἄλλοις εἰς φῶς ἀγαγὼν τὰ συντεθειμένα,
 ἀλλὰ καὶ ὁ ζῶντα προδοῦναι τολμήσας αὐτὸν αὐτο-
 χειρίᾳ καθ' ἑαυτοῦ παραχρῆμα τὴν δίκην ἐπεσπά-

σατο. 67. κάκεινο δὲ πῶς οὐ μεστὸν ἐκπλήξεως, τὸ (117)
 πλάνους ἄνδρας καὶ ἰδιώτας, μήτε λαλεῖν μήτε ἀκού-
 ειν πλέον τῆς πατρίου φωνῆς ἐπισταμένους, μὴ μό-
 νον διανοηθῆναι τολμῆσαι προσελθεῖν ἐπὶ τὴν τῶν
 5 ἔθνων ἀπάντων περίοδον, ἀλλὰ καὶ προσελθόντας κα-
 τορθῶσαι τὸ ἐπιτήδευμα; σκέψαι δὲ ὅποῖόν ἐστι καὶ
 τὸ μηδένα μηδαμοῦ διάφωνον ἐξενεγκεῖν περὶ τῶν
 πράξεων τοῦ Ἰησοῦ λόγον. 68. εἰ γὰρ ἐπὶ πάντων
 ἀμφιγνοουμένων πραγμάτων ἐν τε τοῖς κατὰ νόμους
 10 δικαστηρίοις καὶ ἐν ταῖς κοιναῖς ἀμφισβητήσεσι τῶν
 μαρτύρων συμφωνία κυροῖ τὸ ἀμφιγνοούμενον, "ἐπὶ
 στόματος δ' οὖν δύο καὶ τριῶν μαρτύρων συνίσταται
 πᾶν ῥῆμα", πῶς οὐκ ἂν ἡ ἀλήθεια καὶ ἐπὶ τῶνδε
 συσταίῃ, δώδεκα μὲν ὄντων ἀποστόλων, ἑβδομήκοντα
 15 δὲ μαθητῶν, μυρίου τε πλήθους τούτων ἐκτός, πάν-
 των θαυμαστὴν συμφωνίαν ἐπιδεδειγμένων, καὶ μαρ-
 τυρησάντων γε τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ πεπραγμένοις, οὐκ
 ἀνιδρωτὶ, διὰ δὲ βασάνων ὑπομονῆς καὶ πάσης αἰκίας
 καὶ θανάτου, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ὑπὸ τοῦ θεοῦ μαρτυρη-
 20 θέντων, ὅς τὸν ὑπ' αὐτῶν καταγγελλόμενον λόγον ἔτι
 καὶ νῦν καὶ εἰς ὅλον τὸν αἰῶνα κρατύνει;

69. Ταῦτα μὲν οὖν ἀρχῆς ἀτόπου κατὰ συγχώ-
 ρησιν δοθείσης γεγυμνάσθω. τὸ γὰρ τοῖς ἐγγράφοις
 τάναντία ὑπολαβεῖν, καὶ φάναι τὸν Ἰησοῦν διδάσκα-
 25 λον γεγονέναι μὴ σωφρόνων λόγων, ἀδικίας δὲ καὶ
 πλεονεξίας καὶ πάσης ἀκολασίας, τοὺς τε μαθητὰς
 αὐτοῦ τοιαῦτα παρ' αὐτοῦ δεδιδραγμένους παντοκρίτας
 γεγονέναι καὶ παμπονήρους τῶν πώποτε ἀνθρώπων,
 καθ' ὑπόθεσιν ἡμῖν συνεχωρεῖτο ὅπερ ἦν παντὸς
 30 ἀτοπώτατον, ὅμοιον ὥς εἰ καὶ Μωσέως ἐν τοῖς νόμοις

11 Deut. 19, 15. 2. Cor. 13, 1.

EUSEBIUS III.

λέγοντος "οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις," συκοφαντῶν αὐτὸν διέβαλλέ
 αἱ τις λέγων εἰρωνεῖα ταῦτα φάναι καὶ προσποιήσεται.
 70. βούλεσθαι μὲν γὰρ τοὺς ὑπηκόους καὶ φονεῦν καὶ μοιχεύειν καὶ τἀναντία πράττειν οἷς νομοθετεῖ, ὁ
 προσποιεῖσθαι δὲ σχηματίζεσθαι καὶ καθυποκρίνεσθαι
 τὸν σεμνὸν βίον. ταύτῃ γὰρ καὶ τὰς τῶν παρ' Ἑλ-
 λησι φιλοσόφων ὑποθήκας διαβάλλοι ἅν τις τὸν τε
 καρτερικὸν βίον καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν πάντων, φά-
 σκων ἐναντίως μὲν τοῖς ἀναγεγραμμένοις διατεθεῖ- 10
 σθαι αὐτοὺς καὶ ἀναβεβιωκέναι, προσπεποιῆσθαι δὲ
 (118) καθ' ὑπόκρισιν τὸν φιλόσοφον ἔλεν βίον. 71. οὕτως
 δέ τις καὶ πάσας ἀπλῶς εἰπεῖν τὰς τῶν παλαιῶν δια-
 βάλλοι ἅν ιστορίας, ἀθετῶν τὴν ἐν αὐταῖς ἀλήθειαν,
 καὶ εἰς τοῦναντίον τὰ δηλούμενα παρεκδεχόμενος. 15
 72. ἀλλ' ὥς οὐκ ἂν τις ὀκνήσειε τῶν εὐ φρονούντων
 μαίνεσθαι τὸν τοιοῦτον ἀποφήνασθαι, οὕτω καὶ ἐπὶ
 τῶν τοῦ σωτῆρος λόγων τε καὶ μαθημάτων, εἴ τις
 τἀληθὲς διαστρέφων τὴν ἐναντίαν οἷς ἐδίδασκε περι-
 βάλλειν αὐτῷ δόξαν πειρώτο. 73. πλὴν ἀλλ' ἐδόθη 20
 καὶ τοῦτο ὥς ἐν ὑποθέσει, ὅπως καὶ ἐκ περιουσίας
 καὶ ἐν ἀτόπῳ συγχωρήσει τὸ ἀσύστατον τοῦ δι' ἐναν-
 τίας λόγου φανῇ.

74. Ἑλληλεγμένον δῆτα τούτου, φέρε ἀναδραμόν-
 τες ἐπὶ τὴν τῶν ἱερῶν γραφῶν ἀλήθειαν τὸ ἥθος τῶν 25
 τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν θεασώμεθα. αὐτόθεν μὲν οὖν
 (177) ἂν τις εὖ φρονῶν πῶς οὐ πάσης ἀποδοχῆς αὐτοὺς
 ἀξίους κρίνειεν, ἄνδρας μὲν εὐτελεῖς ὁμολογουμένως
 καὶ τὸν λόγον ιδιώτας, εὐσεβοὺς δὲ καὶ φιλοσόφον
 διδασκαλίας εἰς ἔρωτα συμβεβηκότας, καὶ στέργαν- 30
 τας βίον καρτερικὸν καὶ ἐπίπονον, διὰ νηστειῶν, οἴ-
 νου τε καὶ κρεῶν ἀποχῆς, καὶ πλείστης ἄλλης ταπει-

- νώσεως τοῦ σώματος, διὰ τὰ εὐχῶν καὶ ἱκετηριῶν
 τῶν πρὸς τὸν θεόν, καὶ πολὺ πρότερον δι' ἄκρας
 σωφροσύνης καὶ ἀγνείας σώματος ὁμοῦ καὶ ψυχῆς
 κατορθούμενον; 75. τίς δ' οὖν οὐκ ἂν αὐτοὺς θαυ-
 5 μάσεις δι' ὑπερβολὴν φιλοσοφίας καὶ ταῖς κατὰ νόμον
 συγκεχωρημέναις γαμεταῖς ἀποτεταγμένους, καὶ μὴθ'
 ὑπὸ τῆς φυσικῆς ἡδονῆς καθελκυσθέντας, μήτε παί-
 δων καὶ ἐκγόνων ἐπιθυμία δουλωθέντας, ἐπεὶ μηδὲ
 θνητῶν ἐκγόνων, ἀλλ' ἀθανάτων ὠρέχθησαν; 76. τὸ
 10 δὲ ἀφιλοχρήματον αὐτῶν τοῦ τρόπου πῶς οὐκ ἂν τις
 ἐκπλαγείη; καὶ τοῦτο τεκμηριώμενος ἐκ τοῦ μὴ φεύ-
 γειν, ἀλλ' ἀσπύσασθαι διδάσκαλον χρυσοῦ καὶ ἀργύ-
 ρου τὴν κτῆσιν ἀπαγορεύοντα, καὶ νομοθετοῦντα μη-
 δὲ μέχρ' ἑνὶ δευτέρου χιτῶνος αὐξῆσιν τὴν ὑπαρξιν ὅπερ
 15 τάχα τις ἀκούσας παρήτητο ἂν τὸ βαρὺ τοῦ προστά-
 γματος, οἱ δὲ καὶ ἔργον πεποιηκότες τὸν λόγον ἀπο-
 δείκνυνται. αἰτήσαντος γοῦν ποτε τοὺς ἀμφὶ τὸν
 Πέτρον χωλοῦ τινος (οὗτος δ' ἦν τῶν δι' ἐσχάτην
 ἀπορίαν τὰς τροφὰς μεταιτούντων) οὐκ ἔχων ὁ Πέ-
 20 τρος ὅ τι δῶ ὠμολόγει πάσης ὑπάρξεως χρυσοῦ καὶ
 ἀργυρίου καθαγεύειν, φήσας "ἀργύριον καὶ χρυσοῦ
 οὐχ ὑπάρχει μοι, ὃ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι· ἐν τῷ (110)
 ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔργειν καὶ περιπάτει." 77.
 σκυθρωπά δὲ αὐτοῖς προαγγέλλοντος τοῦ διδασκά-
 25 λου, προσέχοντες δι' ὧν πρὸς αὐτοὺς ἔλεγεν "ἐν τῷ
 κόσμῳ θλίψιν ἔχετε" καὶ πάλιν "κλαύσετε καὶ θρη-
 νήσετε ὑμεῖς, ὃ δὲ κόσμος χαρήσεται", πῶς οὐκ αὐτοὶ
 μὲν δῆλοι τὸν τρόπον ὅτι δὴ στεργοί τινες καὶ βαθεῖς
 30 δὲ τὰ πρὸς ἡδονὴν μεταδιώκοντες; καὶ ὁ διδάσκαλος

δὲ, ὅτι μὴ δι' ἀπάτης θέλγων αὐτοὺς καὶ τὰ οἰκετα
 προισχύμενος ἐξωκειοῦτο, ἐλευθέρῳ δὲ καὶ ἀληθεῖ
 λόγῳ τὰ συμβησόμενα θεσπίζων, τὴν αἴρεσιν τῆς
 κατ' αὐτὸν πολιτείας εἰς αὐτοὺς ἐνετίθετο; τοιαῦτα
 δὲ ἦν καὶ τὰ περὶ τῶν μελλόντων διὰ τὸ ὄνομα αὐ- 5
 τοῦ συμβήσεσθαι αὐτοῖς, ἐν οἷς προλέγων ἐμαρτύ-
 ρατο ὅτι καὶ ἐπὶ ἡγεμονίας ἀχθήσονται, καὶ μέχρι
 βασιλέων φθάσουσιν, καὶ παντοίας ὑπομενοῦσι τι-
 μωρίας, δι' οὐδὲν μὲν φαῦλον, οὐδὲ δι' ἑτέραν εὐ-
 λογον αἰτίαν, αὐτὸ δὲ τοῦτο ὅλον διὰ τὸ ὄνομα αὐ- 10
 τοῦ. 78. ὃ καὶ ἔστιν εἰς δεῦρο θεωροῦντας ἐνεργούμε-
 νον καταπλαγῆναι τὴν πρόσρησιν· ἡ γὰρ τοῦ Ἰησοῦ
 ὀνόματος ὁμολογία τοὺς θυμοὺς εἰώθειν ἐκκαλεῖν τῶν
 ἀρχόντων. 79. καὶ μὴδὲν γὰρ φαῦλον ἢ πεπραγμέ-
 νον τῷ τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντι, κολάζουσιν ὅμως 15
 αἰκίζόμενοι διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὥς πάντων ἀνοσι-
 ουργῶν χαλεπωτέρους· εἰ δ' ἐξομῶσαι τοῖς τὴν
 προσηγορίαν, καὶ ἀρνηθεῖν μὴ εἶναι τῶν Χριστοῦ
 μαθητῶν, ἀφείται παραχρῆμα ἐλευθέρως, καὶ μυ-
 ρίοις ἐνοχος ἄλλοις πλημμελήμασιν. 80. καὶ τί 20
 με χρὴ μυρία συναγαγεῖν τὸ τῶν ἀποστόλων τοῦ σω-
 τῆρος ἡμῶν διαγράφειν ἡθὺς πειρώμενον, ἀρκοῦν-
 των καὶ τῶν εἰρημένων εἰς ἀπόδειξιν τοῦ προκειμέ-
 νου; οἷς ἔτι ταῦτα προσθεῖς ἐπὶ τὸ ἕτερον στίφος
 τῶν συκοφαντῶν μεταβήσομαι. 25

81. Ματθαῖος ἀπόστολος τὸν πρότερον βίον οὐκ
 ἀπὸ σεμνῆς διατριβῆς ὥρματο, ἐκ δὲ τῶν ἀμφὶ τὰς
 τελωνείας καὶ πλεονεξίας σχολαζόντων. τοῦτο οὐ-
 δὲ τῶν εὐαγγελιστῶν ἐδήλωσεν, οὐχ ὁ συναπό-
 στολος αὐτοῦ Ἰωάννης, οὐδὲ Λουκᾶς, οὐδὲ Μάρκος, 30

αὐτὸς δὲ Ματθαῖος τὸν ἑαυτοῦ στηλιτεύων βίον, καὶ
κατήγορος αὐτὸς ἑαυτοῦ γιγνόμενος. 82. ἐπάκουσον [78]
γούν ὅπως διαρρήδην ἐπ' ὀνόματος αὐτοῦ μέμνηται
ἐν τῷ πρὸς αὐτοῦ γραφέντι εὐαγγελίῳ τοῦτον λέγων
5 τὸν τρόπον "καὶ παράγων ἐκείθεν ὁ Ἰησοῦς εἶδεν (120)
ἄνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον, Ματθαίου
ὀνόματι, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀκολούθει μοι· καὶ ἀνα-
στὰς ἠκολούθησεν αὐτῷ. καὶ ἐγένετο ἀνακειμένου
αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ, καὶ ἰδοὺ πολλοὶ τελῶναι καὶ
10 ἁμαρτωλοὶ συνανέκειντο τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς
αὐτοῦ," καὶ πάλιν προΐων ἐξῆς, τὸν τε κατάλογον
τῶν μαθητῶν ἐξαριθμούμενος, αὐτὸς ἑαυτῷ τὸ τοῦ
τελώνου ὄνομα προστίθησιν. 83. λέγει δ' οὖν "τῶν
δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα· πρῶ-
15 τος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελ-
φὸς αὐτοῦ, Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννης
ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος, Θω-
μᾶς καὶ Ματθαῖος ὁ τελώνης."

84. Οὕτως μὲν ὁ Ματθαῖος δι' ὑπερβολὴν ἐπιει-
20 κείας τὸ φιλάληθες ὑποφαίνων τοῦ ἰδίου τρόπου καὶ
τελώνην ἑαυτὸν ἀπεκάλει, μὴ ἐπικρύπτων τὸν πρό-
τερον ἑαυτοῦ βίον καὶ τοῦ συζύγου δεῦτερον ἑαυ-
τὸν κατέλεγεν. 85. συνευγυμένους γοῦν τῷ Θωμᾷ, ὁ
Πέτρος Ἀνδρέα, καὶ Ἰάκωβος τῷ Ἰωάννῃ, καὶ Φίλιπ-
25 πος Βαρθολομαίῳ, προτάττει ἑαυτοῦ τὸν Θωμᾶν,
προτιμῶν ὥς κρείττονα τὸν συναπόστολον, τῶν λοι-
πῶν εὐαγγελιστῶν τοῦναντίον πεποιηκότων. ἄκουε
γούν Λουκᾶ, πῶς τοῦ Ματθαίου μνημονεύσας οὐ τε-
λώνην ὀνομάζει, οὐδ' ὑποτάττει τῷ Θωμᾷ, κρείττονα
30 δὲ αὐτὸν εἰδὼς πρῶτον αὐτὸν κατέλαξεν, δεῦτερον

τὸν Θωμᾶν ἐπαγαγών. 86. ὥσπερ καὶ ὁ Μάρκος πεποίηκεν ἔχουσι δὲ αὐτοῦ αἱ λέξεις οὕτως καὶ ὅτε ἡμέρα ἐγένετο, ἐφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἐξ αὐτῶν δώδεκα, οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν, Σίμωνα, ὃν καὶ ἐκάλεσε Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην καὶ Φίλιππον καὶ Βαρθολομαῖον καὶ Ματθαῖον καὶ Θωμᾶν.

87. Οὕτως μὲν τὸν Ματθαῖον ὁ Λουκᾶς ἐτίμησεν, καθ' ἃ παρέδωκαν αὐτῷ οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου. καὶ τὸν Ἰωάννην δὲ ὅμοιον εὔροις ἂν τῷ Ματθαίῳ. 88. ἐν μὲν γὰρ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ οὐδὲ μνήμην τῆς οἰκείας προσηγορίας ποιεῖται, ἢ πρεσβύτερον ἑαυτὸν ὀνομάζει, οὐδαμοῦ δὲ ἀπόστολον, οὐδὲ εὐαγγελιστήν· ἐν δὲ τῷ εὐαγγελίῳ ἐπισημηνάμενος ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς οὐκ ἐδήλωσεν ὀνομαστὶ ἑαυτόν. ὃ γε μὴν Πέτρος οὐδὲ καθῆκεν ἐπὶ τὴν εὐαγγελίου γραφὴν δι' εὐλαβείας ὑπερβολήν. 89. τούτου Μάρκος γνώριμος καὶ φοιτητῆς γεγωνὺς ἀπομνημονεῦσαι λέγεται τὰς τοῦ Πέτρον περὶ τῶν πράξεων τοῦ Ἰησοῦ διαλέξεις, ὅς ἐλθὼν ἐπ' ἐκεῖνα τῆς ἱστορίας, ἐν οἷς ὁ Ἰησοῦς ἐρωτήσας τίνα φασὶν αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ αὐτοῦ μαθηταὶ τίνα δόξαν ἔχοιεν περὶ αὐτοῦ, ὑπακούσαντος τοῦ Πέτρον, ὡς περὶ Χριστοῦ, οὐδὲν ἀποκρινάμενον τὸν Ἰησοῦν οὐδὲ λέγοντα αὐτῷ γράφει, ἀλλ' ὅτι ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ. 90. οὐ γὰρ παρῆν ὁ Μάρκος τοῖς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λεχθεῖσιν, ἀλλ' οὐδὲ Πέτρος τὰ πρὸς αὐτὸν καὶ περὶ αὐτοῦ λεχθέντα τῷ Ἰησοῦ ἰδικαίον δι' οἰκείας

προφέρειν μαρτυρίας. τίνα δὲ ἦν τὰ πρὸς αὐτὸν
 λεχθέντα Ματθαῖος δηλοῖ διὰ τούτων "ὕμεις δὲ τίνα
 με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ Σίμων Πέτρος εἶπεν, ⁵
 σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος. ἀπο-
¹⁰κριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, μακάριος εἶ Σίμων
 Βάρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι,
 ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ἐγὼ σοι
 λέγω, σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτην τὴν πέτραν οἰ-
 κοδομήσω μου τὴν ἐκκλησίαν, καὶ πύλαι Ἰαιδου οὐ
¹⁵κατισχύσουσιν αὐτῆς, καὶ δώσω σοι τὰς κλεῖς τῆς
 βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ὅσα ἂν δήσῃς ἐπὶ τῆς
 γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ ὅσα ἂν
 λύσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τοῖς οὐ- ¹⁷⁹¹
 ρανοῖς."

¹⁵ 91. Τοσούτων εἰρημένων τῷ Πέτρῳ ὑπὸ τοῦ Ἰη-
 σοῦ, ὁ Μάρκος μηδενὸς τούτων μνημονεύσας, ὅτι
 μὴδ' ὁ Πέτρος ταῦθ', ὥς εἰκὸς, ἐν ταῖς αὐτοῦ δι-
 δασκαλίαις ἐξηγόρευσεν, ὅρα τί φησὶν, ἐρωτήσαντος
 τοῦ Ἰησοῦ, "ἀποκριθεὶς ὁ Πέτρος λέγει, σὺ εἶ ὁ Χρι-
²⁰στός· καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ
 αὐτοῦ." 92. ταῦτα μὲν οὖν ὁ Πέτρος εἰκότως παρκα-
 σιωπᾶσθαι ἤξιον· διὸ καὶ Μάρκος αὐτὰ παρέλιπεν,
 τὰ δὲ κατὰ τὴν ἄρνησιν αὐτοῦ εἰς πάντας ἐκήρυξεν
 ἀνθρώπους, ἐπεὶ καὶ ἐκλαυσεν ἐπ' αὐτῇ πικρῶς.
²⁵ 93. εὗροις δ' οὖν τὸν Μάρκον ἱστοροῦντα περὶ αὐ-
 τοῦ τάδε "καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ ἐρχεται
 πρὸς αὐτὸν μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως, καὶ
 ἰδοῦσα αὐτὸν θερμαινόμενον, ἐμβλέψασα αὐτῷ λέγει,
 καὶ σὺ μετὰ Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου ἦς. ὁ δὲ ἡρμή-
³⁰σατο λέγων, οὔτε οἶδα οὔτε ἐπίσταμαι τί σὺ λέγεις.

2 Matth. 16, 15.

19 Marc. 8, 29.

26 Marc. 14, 66.

καὶ ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔξω προάυλιον, καὶ ἀλέκτωρ ἐφώνησεν. πάλιν δὲ ἰδοῦσα αὐτὸν ἡ παιδίσκη ἤρξατο λέγειν τοῖς παρεστῶσιν, οὗτος ἐξ αὐτῶν ἐστίν. 94. ὁ δὲ πάλιν ἠρνήσατο. καὶ μετὰ μικρὸν πάλιν παρεστῶτες ἔλεγον τῷ Πέτρῳ, ἀληθῶς ἐξ αὐτῶν εἶ, 5 καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ· ὁ δὲ ἤρξατο ἀναθεματίζειν καὶ ὀμνύειν, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, ὃν λέγετε· καὶ εὐθέως ἐκ δευτέρου ἀλέκτωρ ἐφώνησεν."

(122) 95. Μάρκος μὲν ταῦτα γράφει, Πέτρος δὲ ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ· πάντα γὰρ τὰ παρὰ Μάρκου 10 τῶν Πέτρου διαλέξεων εἶναι λέγεται ἀπομνημονεύματα. οἱ δὲ οὖν τὰ μὲν δόξαντα αὐτοῖς ἀγαθὴν φέρειν φήμην παραιτούμενοι, τὰς δὲ καθ' ἑαυτῶν διαβολὰς εἰς ἄληστον αἰῶνα καταγράφοντες, καὶ τῶν πλημμεληθέντων αὐτοῖς τὰς κατηγορίας, ἃς οὐκ 15 ἂν τις ἔγνω τῶν μετὰ ταῦτα εἰ μὴ διὰ τῆς αὐτῶν ἔμαθεν φωνῆς, καθ' ἑαυτῶν στηλιτεύοντες, πῶς οὐ φιλαντίας μὲν ἀπάσης καὶ ψευδολογίας ἐκτὸς γερονέναι ἐνδίκως ἂν ὁμολογοῖντο, φιλαλήθους δὲ διαθέσεως σαφῇ καὶ ἐναργεῇ τεκμήρια παρεσχέ- 20 ναι; 96. οἱ δὲ γε τοὺς τοιούτους πεπλάσθαι καὶ κατεψεῦσθαι νομίζοντες, καὶ οἷα πλάνοις βλασφημεῖν πειρώμενοι, πῶς οὐκ ἂν γένοιντο καταγέλαστοι, φίλοι μὲν φθόνου καὶ βασκανίας, ἐχθροὶ δὲ αὐτῆς ἀληθείας ἀλισκόμενοι, οἳ γε τοὺς οὕτως ἀπανούργους 25 καὶ ἄπλαστον ὡς ἀληθῶς καὶ ἀκέραιον ἦθος διὰ τῶν οἰκείων λόγων ἐπιδεδειγμένους, πανούργους τινὰς καὶ δεινούς ὑποτίθενται σοφιστάς, ὡς τὰ μὴ ὄντα πλασμένους, καὶ τῷ οἰκείῳ διδασκάλῳ τὰ μὴ πρὸς αὐτοῦ πραχθέντα κεχαρισμένως ἀναθέντας; ὡς ἐν 30 μοι δοκεῖ εἰρησθαι, πάντα χρηρὴ πιστεῦειν τοῖς τοῦ Ἰησοῦ μαθηταῖς, ἢ μὴ· καὶ εἰ μόνοις τούτοις τοῖς

ἀνδράσιν ἀπιστητέον, καὶ τοῖς πᾶσιν, οἵτινες ποτ'
 ἄρα παρ' Ἑλλήσιν ἢ παρὰ βαρβάρους βίους καὶ λό-
 γους καὶ ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ χρόνους ἐπί-
 τισιν ἀγαθοῖς κατορθώμασι βοηθέντων συνεγρά-
 5 ψαντο· ἢ τοῖς μὲν ἄλλοις πιστεύειν εὐλογον, μόνοις
 δὲ τούτοις ἀπιστεῖν. 97. καὶ πῶς οὐκ ἐμφανὴς ὁ
 φθόρος; τί δέ; οἱ καταψευδόμενοι τοῦ διδασκάλου,
 καὶ τὰ μὴ γεγονότα τῇ αὐτῶν παραδιδόντες γραφῇ, α
 ἄρα καὶ τὰ πάθη κατεψεύσαντο αὐτοῦ; τὴν ἐνὸς λε-
 10 γω μαθητοῦ προδοσίαν, καὶ τὴν τῶν συκοφαντῶν
 κατηγορίαν, χλεύας τε καὶ διασυρμούς δικαστῶν, τὰς
 τε ὕβρεις καὶ τὰς πληγὰς τὰς κατὰ προσώπον, μὲ-
 στιγὰς τε κατὰ νότον, καὶ τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφα-
 νον ἐπ' ἀτιμία περιτιθέμενον αὐτῷ, φοινικοῦν τε χι-
 15 τῶνα ἐν χλαμύδος σχήματι περιβληθέντα, καὶ τέλος
 αὐτὸν αὐτὸ τὸ τοῦ σταυροῦ τροπαιον ἐπικομίζοντα,
 ἐν τούτῳ τε πηγνύμενον καὶ χειρας καὶ πόδας κατα-
 πειρούμενον, ὅξει τε ποτιζόμενον, καὶ παϊόμενον κατὰ
 κόρης καλᾶμῳ, καὶ πρὸς τῶν ὁρώντων ὀνειδιζό- [80]
 20 μενον; 98. ἀλλὰ γὰρ καὶ ταῦτα, καὶ ὅσα τούτοις (123)
 συμφέρεται ὅμοια, πεπλάσθαι χρὴ πρὸς τῶν αὐτοῦ
 μαθητῶν, ἢ ἐν τούτοις μὲν χρὴ πιστεύειν αὐτοῖς
 ὡς ἀληθεστάτοις, ἐν δὲ τοῖς ἐπιδόξοις καὶ σεμνο-
 τέροις ἀπιστεῖν. 99. καὶ πόθεν τὸ περὶ αὐτοὺς
 25 ἐναντίον δόγμα συστήσεται; τὸ γὰρ ἀληθεύειν τοὺς
 αὐτοὺς φάναι καὶ ἐν τῷ αὐτῷ ψεύδεσθαι οὐδέν
 ἐστίν ἢ τὰναντία κατὰ τὸ αὐτὸ περὶ τῶν αὐτῶν
 λέγειν. 100. τίς οὖν ὁ τούτων ἔλεγχος; εἰ γὰρ δὴ
 30 πλάττεσθαι αὐτοῖς σκοπὸς ἦν, καὶ λόγοις ψευδέσει
 τὸν διδάσκαλον κοσμεῖν, οὐκ ἂν ποτε αὐτοῖς τὰ
 προειρημένα κατέγραφον, οὐδ' ἂν ἐδήλουν τοῖς μετὰ α
 ταῦτα ἀνθρώποις, ὅτι δὴ ἐλυπεῖτο καὶ ἡδημόνει

καὶ τετάρακτο τὴν ψυχὴν, ὅτι αὐτοὶ αὐτὸν ἀπο-
 λιπόντες ὄχοντο, ἢ ὅτι ὁ πάντων αὐτῶν προκεκρι-
 μένος ἀπόστολός τε καὶ μαθητὴς αὐτοῦ Πέτρος βασι-
 λικῶν ἐκτὸς καὶ ἄρχοντικῆς ἀπειλῆς τρίτον αὐτὸν ἐξω-
 μόσατο. ταῦτα γὰρ καὶ ἄλλων λεγόντων χορὴν δὴ-
 5 πονθεν ἀρνεῖσθαι τοὺς οὐδὲν ἄλλο ἢ χαρίζεσθαι τὰ
 σεμνότερα τῷ διδασκάλῳ προτεθειμένους. 101. εἰ δὲ
 φιλαλήθεις ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ σκυθρωποῖς διηγή-
 10 μασι φαίνονται, πολὺ μᾶλλον ἐν τοῖς ἐνδοξότεροις
 εἶεν ἂν τοιοῦτοι. τοὺς γὰρ ἅπασι ψεύδεσθαι προε-
 15 λομένους τὰ λυπηρὰ χορὴν μᾶλλον ἐκφυγεῖν ἥτοι διὰ
 σιωπῆς, ἢ διὰ τῆς περὶ αὐτῶν ἀρνήσεως, μὴ ἄλλως
 τῶν ὀψιγόνων ἐλέγξει διναμένων τὰ σεσιγημένα.
 102. διὰ τί γὰρ μὴ ἐψεύσαντο, καὶ ἔφησαν ὅτι Ἰου-
 δας μὲν ὁ προδοὺς αὐτὸν φιλήματι, τολμήσας τὸ
 15 σύμβολον ἐνδείξασθαι τῆς προδοσίας, ἀπολιθωθείη
 αὐτίκα, ὁ δὲ ῥαπίσαι αὐτὸν τολμήσας ξηρὸς παρα-
 χορῆμα γένοιτο τὴν δεξιάν, ὁ δ' ἀρχιερεὺς Καϊάφας,
 ὡς ἂν συντρέχων τοῖς κατ' αὐτοῦ σκυοφάνταις,
 20 ἠρωθεῖη τὰς ὁψεις; 103. διὰ τί δὲ μὴ ἐψεύσαντο
 πάντες, ὅτι μηδὲν σκυθρωπὸν ἀληθῶς περὶ αὐτὸν
 γέγονεν, ἀλλ' ὁ μὲν ἀφανὴς ἦν καταγελάσας αὐ-
 τῶν τοῦ δικαστηρίου, οἱ δὲ ἐπιβουλεύοντες, ὑπὸ
 φαντασίας θεηλάτου πλανώμενοι, ἐνεργεῖν κατ'
 αὐτοῦ μὴ παρόντος ἐδόκουν; τί δ' ἄρα; οὐκ ἦν
 25 σεμνότερον τοῦ πλάττεσθαι ὅτι τῶν τοιῶνδε ποιη-
 τῆς ἔργων παραδόξων γέγονεν, τὸ γράφειν ὅτι μη-
 δὲ μὲν ἀνθρώπινον μηδὲ θνητὸν περὶ αὐτὸν συν-
 ἔβη, ἐνθάδε δὲ δυνάμει τὰ πάντα καταστησάμενος
 τὴν εἰς οὐρανούς ἐπάνοδον μετὰ θειοτέρας δόξης
 30 (124) ἐποιήσατο; οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀπιστεῖν ἐμελλον οἱ
 ταῖς ἄλλαις αὐτῶν διηγήσεσι πεπιστευκότες. 104. οἱ

δὴ οὖν μηδὲν τῆς ἀληθείας ἐν τοῖς ἀπεμφαίνουσι
καὶ σκυθρωποῖς παραχαράξαντες πῶς οὐκ ἂν εἶεν
ἄξιοι καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς, οἷς ἑμαρτύρησαν αὐτῷ τὰ
παράδοξα, φαύλης ἐκτὸς ὑπονοίας καθεστάναι; αὐ-
τάρκης μὲν οὖν καὶ ἡ τῶνδε τυγχάνει περὶ τοῦ σω-
τῆρος ἡμῶν μαρτυρία. οὐδὲν δὲ οἶον ἐκ περιουσίας
καὶ τῷ ἕξ Ἑβραίων Ἰωσήφῳ μάρτυρι χορήσασθαι, ὅς
ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας
τὰ κατὰ τοὺς Πιλάτου χρόνους ἱστορῶν μέμνηται τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν ἐν τούτοις

105. "Γίνεται δὲ κατ' ἐκείνου τὸν χρόνον Ἰησοῦς,
σοφὸς ἀνὴρ, εἴ γε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρῆ. ἦν γὰρ
παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων
τάληθ' ὀφειζόμενων. καὶ πολλοὺς μὲν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ,
πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. ὁ Χριστὸς
οὗτος ἦν καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχόν-
των σταυρῷ ἐπιτετιμηκότες Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο
οἱ τὸ πρῶτον ἀγαπήσαντες. 106. ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς
τρίτην ἡμέραν πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν
ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων. ὅθεν
εἰσέτι νῦν ἀπὸ τοῦδε τῶν Χριστιανῶν οὐκ ἐπέλιπε τὸ
φῶλον."

107. Εἰ τοίνυν καὶ κατὰ τὸν ἱστορικὸν μαρτυρεῖ-
ται οὐ μόνον τοὺς δώδεκα ἀποστόλους οὐδὲ τοὺς ἐβ-
δομήκοντα μαθητὰς ἐξωκειωμένους, ἀλλὰ πολλοὺς μὲν
τοῦ Ἰουδαϊκοῦ, πολλοὺς δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ προσαγά-
μενος, δηλὸς ἂν εἴη περιττόν τι κεκτημένος παρὰ
τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. 108. πῶς γὰρ ἂν ἄλλως
προσήγετο τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πλείους,
εἰ μὴ τισι θαυμαστοῖς καὶ παραδόξοις ἔργοις καὶ ξενι-
ζούσῃ κέκρητο διδασκαλίᾳ; μαρτυρεῖ δὲ καὶ ἡ τῶν
Πράξεων τῶν ἀποστόλων γραφή, ὅτι πολλὰ μυρία

δες ἦσαν Ἰουδαίων ἀνδρῶν πεπεισμένων αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ὑπὸ τῶν προφητῶν κατηγγεγλόμενον. καὶ ἡ ἱστορία δὲ κατέχει ὥς καὶ μεγίστη τις ἦν ἐκκλησία Χριστοῦ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ὑπὸ Ἰουδαίων συγκροτούμενη μέχρι τῶν χρόνων τῆς κατ' Ἀδριανὸν πολιουρίας. 109. λέγονται γοῦν οἱ πρῶτοι κατὰ διαδοχὴν προστάντες αὐτόθι ἐπίσκοποι Ἰουδαῖοι γεγενῆσθαι, ὧν καὶ τὰ ὀνόματα εἰσέτι νῦν παρὰ τοῖς (125) ἐγγχωρίοις μνημονεύεται ὥς καὶ ἐκ τούτων λελύσθαι πᾶσαν τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διαβολὴν, ὅτε καὶ πρὸς αὐτῶν καὶ δίχα τῆς αὐτῶν μαρτυρίας μυρία ὁμολογεῖται πλήθη Ἰουδαίων τε καὶ Ἑλλήνων αὐτὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ δι' ὧν ἐπετέλει παραδόξων ἔργων ὑφ' ἑαυτὸν πεποιημένος.

110. Ἀλλὰ τούτων ἡμῖν ἐπὶ τοσοῦτον εἰρημένων πρὸς τὸ πρῶτον τῶν ἀπίστων τάγμα, φέρε καὶ πρὸς τὸ δεῦτερον στίφος ἐνστῶμεν. τοῦτο δὲ ἦν τὸ τῶν ^β συνομολογούντων μὲν τὸν Ἰησοῦν τὰ παράδοξα πεποιηκέναι, ρητείας δὲ ἄλλως ἐπὶ πλάνῃ τῶν ὁρώντων, οἷα θανματοργὸν ἢ φαρμακεία τινα, θανμαστῶσαι τοὺς παρόντας.

VI. Καὶ δὴ τούσδε πρῶτον ἀπάντων ἐρωτητέον τίνα φαίεν πρὸς τὰ προωδευμένα; ἄρα γὰρ ἐπινοῆσαι δυνατόν, ἄνδρα διδάσκαλον σεμνῆς καὶ παναρέτου πολιτείας, ὑγιῶν τε καὶ ἀληθῶν δογμάτων, οἷων προδιήλθομεν, γόητα τὸν τρόπον γεγενῆσθαι; εἰ δὲ δὴ μαγικανευτής τις ἦν καὶ φαρμακεὺς, ἀπατεῶν τε καὶ γόης, πῶς ἂν τοιαύτης διδασκαλίας πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατέστη αἰτίος, οἷας αὐτοῖς ὁρῶμεν ὀφθαλμοῖς καὶ ἀκοαῖς εἰς δεῦρο παραλαμβάνομεν; ποῖος δὲ καὶ αἰρήσεται τὰ ἀσύνακτα συνάγειν; γόης μὲν γάρ τις ὡς ἀληθῶς ἀνόσιος καὶ μακρὸς τὸν τρόπον, ἀπειρημένοις

καὶ ἀνοσίλοις ἐργχειρῶν, πάντα πράττει αἰσχροῦ καὶ
 ὀυπαροῦ κέρδους χάριν. 2. μή τι οὖν καὶ ὁ σωτὴρ
 καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς, ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ, τοι-
 οῖσδε τιςιν ἔνοχος ἦν; πόθεν, ἢ πῶς, ὁ τοῖς ἑαυτοῦ
 6 μαθηταῖς, ὡς πρὸς αὐτῶν μεμαρτύρηται, εἰρηκῶς α
 “μὴ κτήσησθε χρυσὸν μηδ’ ἄργυρον εἰς τὰς ζώνας
 ὑμῶν, μὴ πῆραν εἰς ὁδὸν, μηδ’ ὑποδήματα;” πῶς
 δ’ ἂν ἐπέιθοντο λέγοντι καὶ ἐν ἀπομνημονεύμασιν
 ἐγγράφοις ταῦτα παραδιδόναι ἡξίουν, εἰ χρηματιζό-
 10 μενον τὸν διδάσκαλον ἐώρων καὶ τὰναντία οἷς ἐτέ-
 ρους ἐδίδασκε μετιόντα; 3. πάλαι δ’ ἂν καταγελάσαν-
 τες αὐτοῦ καὶ τῶν λόγων καταπτύσαντες ἀνεχώρησαν
 τῆς μαθητείας εἰκότως, εἰ αὐτοῖς μὲν τοιαῦτα σεμνῶς
 νομοθετοῦντα ἐώρων, αὐτὸν δὲ τὸν νομοθέτην κατ’
 15 οὐδένα τρόπον ἐπόμενον τοῖς οἰκείοις λόγοις. 4. πάλιν
 ὁ μὲν γόης καὶ ὡς ἀληθῶς πλάνος τοῖς ἀπειρη-
 μένοις καὶ τοῖς ἀνοσίλοις ἑαυτὸν ἐπιδίδωσιν ἀνοσίων (126)
 καὶ ἀθεμιτῶν ἡδονῶν ἕνεκεν θήρας, ὥστε ἤδη διὰ
 τὰς μαγγανείας γύναιά τινα καταβάλλειν καὶ ὑποσύ-
 20 ρειν τῇ αὐτοῦ κακίᾳ· ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν (82)
 οὐδ’ ἔστιν εἰπεῖν ὅπως ἀνέστραπται περὶ σωφροσύ-
 νην, ὅποτε πάλιν οἱ μαθηταὶ μαρτυροῦσι παραινεῖν
 μηδ’ ἐμβλέπειν γυναικὶ μετ’ ἐπιθυμίας ἀκολάστου,
 25 φήσαντα “ἔρρεθῇ τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις· ἐγὼ
 30 δὲ λέγω ὑμῖν ὅτι πᾶς ὁ ἐμβλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ
 ἐπιθυμῆσαι αὐτήν ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτήν ἐν τῇ καρ-
 δία αὐτοῦ.” 5. καὶ ποτε ἀναγκαίως ἐπὶ ὠφελείᾳ καὶ
 σωτηρίᾳ πολλῶν Σαμαρείτιδι γυναικὶ διαλεγόμενον
 αὐτὸν τεθεαμένοι ἐθαύμαζον, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλά-
 λει, παράδοξόν τι τοῦτο δόξαντες ὁρᾶν, ὥσπερ οὐ πῶ

καὶ ἄλλοτε πρότερον. συνίστη δὲ ἄρα ὁ λόγος τοῦ
σωτήρος ἡμῶν τὸ ἐμβριθεῖς καὶ αὐστηρὸν τοῦ τρόπου
σωφροσύνης δὲ αὐτοῦ μέγα δεῖγμα ἦν καὶ κείνη ἡ δι-
δασκαλία, δι' ἧς ἀγνεύειν ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῆς διανοίας
βάθους τὰς ἐμπαθεῖς ὁρεῖξεις ἀποτέμνοντας ἐδίδασκε
λέγων "εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες ἐγεννήθησαν οὕτως,
καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ ἀν-
θρώπων, καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνουχίσαν ἑαν-
τοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν." 6. πάλιν ὁ
μὲν γόης καὶ ἀληθῶς λαοπλάνος πάντα ἐγχειρεῖ καὶ
πράττει δοξοκοπῶν τὰ πολλὰ καὶ φαντασιοκοπῶν, καὶ
πλέον τι παρὰ τοὺς πολλοὺς εἰδέναι καὶ ἔχειν μεγα-
λαυχούμενος· ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ὅτι μὴ
δοξομανὴς καὶ ἀλαζὼν καὶ φαντασιοκόπος ἦν, ἀφ'
ᾧ ἰώμενος παρήγει μηδενὶ φράζειν μηδὲ εἰς πολ-
λοὺς αὐτὸν ἐκφαίνειν, γένοιτ' ἂν ἔκδηλος ἀπὸ τε τοῦ
τὰς ἐν ὅρεσι διατριβὰς καὶ τὰς ἀναχωρήσεις διώκειν
καὶ φεύγειν τὰς κατὰ πόλεις τῶν πολλῶν ἐπιβλαβεῖς
ὁμιλίας. 7. εἰ μὴτε τοιγαροῦν δόξης μὴτε χρημιά-
των μὴτε ἡδονῆς ἔνεκεν ἐπιβέβλητο τῇ διδασκαλίᾳ,
τίς ἔτι χώρα περιλείπεται ὑπονοίας τοῦ πλάνου αὐ-
τὸν καὶ γόητα νομίζειν; σκέψαι δὲ καὶ ταῦτα πάλιν·
γόης, ὅταν ἐτέροις τὰ τῆς κακίας μεταδιδῶ, ὁποίους
ἄνδρας κατασκευάζει· ἅρ' οὐχὶ γόητας καὶ πλάνους
καὶ φαρμακείας αὐτῷ κατὰ πάντα παραπλησίους; τίς
οὖν ἤδη πώποτε τὸ πᾶν Χριστιανῶν γένος ἐκ τῆς
ἐκείνου διδασκαλίας γοητεῦον ἢ φαρμακεῦον κατεί-
(127) ληφεν; 8. ἀλλ' οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ἔμπαλιν δὲ λόγους
φιλοσόφους μετιόν, ὡς ἀποδέδεικται. ὁ δὲ οὖν ἐτέ-
ροις σεμνοῦ καὶ σώφρονος βίου εὐσεβείας τε τῆς

ἀνωτάτω παραίτιος γεγενημένος τίς ἂν ἐνδίκως νομι- οὐκ
 σθείη ἢ φιλοσόφων ὁ πρωτίστος καὶ εὐσεβῶν ἀνδρῶν
 διδάσκαλος; καὶ γὰρ ἂν εἴη βελτίων δὴ που πᾶς ὁ
 διδάσκων τῶν μαθητευομένων· φιλόσοφος ἄρα καὶ
 5 ἀληθῶς εὐσεβὴς, πολλοῦ δεῖ πλάνος καὶ γόης, ὁμο-
 λογοῖτ' ἂν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν. 9. εἰ δὴ οὖν
 τοιόσδε τις ἦν, πῶς ἂν ἄλλως ἐπεχειρεῖ ταῖς θανατα- οὐκ
 τουργίαις ἢ θεία καὶ ἀπορρήτῳ δυνάμει καὶ τῇ ἀνω-
 τάτῳ περὶ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ εὐσεβεῖα, ὃν οἶα πα-
 10 τέρα τιμῶν καὶ σίβων τὰ μάλιστα ἀποδείκνυνται ἐκ
 τῶν περὶ αὐτοῦ λόγων; ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἄρα οἱ τε
 ἀρχῇθεν αὐτῷ προσεσχηκότες μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ οἱ
 μετὰ ταῦτα τῆς ἐκείνων διατριβῆς διάδοχοι, πορρω-
 τάτῳ καθεστήκησαν φανύλης καὶ πονηρᾶς ὑπονοίας,
 15 ὥς μὴδὲ τοῖς νοσηλευομένοις ἐπιτρέπειν, οἷα πολλοὶ
 πολλὰ δρῶν ἐπιχειροῦσιν, ἢ πετάλων ἐπιγραφαῖς καὶ
 περιάμμασι χρῆσθαι, ἢ τοῖς κατεπάδειν ἐπαγγελλο-
 μένοις προσέχειν τὸν νοῦν, ἢ ὀξέων καὶ βοτανῶν θυ-
 μιάμασι καὶ τισιν ἄλλοις τοιουτοτρόποις ἀκέσεις τῶν
 20 παθῶν ἐαυτοῖς πορίζειν. 10. ταῦτα γοῦν πάντα τῆς
 Χριστοῦ διδασκαλίας ἐξελήλαται, οὐδ' ἔστιν πώποτε
 Χριστιανὸν περιάμματι χρῶμενον θεάσασθαι, οὐδ'
 ἐπιλαλιάς, ἢ πετάλων τινῶν περιέργων ἐπιγραφαῖς, οὐδὲ
 οὐδ' ἄλλοις, ὧν τὴν χρῆσιν ἀδιάφορον οἱ πολλοὶ νε-
 25 νομίσασιν. 11. τίς οὖν κίρει λόγος τοῦ τοιοῦδε διδα- οὐδὲ
 σκάλου γόητος καὶ πλάνου μαθητᾶς γεγενῆσθαι νομί-
 ζειν; καὶ μὴν παντὸς ἐπαγγελλομένου τι μέγας ἔλεγχος
 ἢ τῶν φοιτητῶν συνουσία. 12. ἄνδρες γοῦν ἐυτεχνοὶ
 καὶ ἐπιστήμονες πάντως που τὸν αἷτιον αὐτοῖς τῆς
 30 30 ἐπιστήμης πολὺ κρείττονα σφῶν αὐτῶν ἀποφαίνου-
 σιν, ὥσπερ οὖν ἱατρικοὶ μὲν τῆς τοῦ διδασκάλου περὶ
 τὸ μέθημα κατορθώσεως εἶεν ἂν μάρτυρες, γεωμε-

τρικοὶ δὲ τὸν ἄρχοντα τίνα ἄλλον ἢ γεωμέτρην ἐπι-
γράφονται καὶ ἀριθμητικοὶ τὸν ἀριθμητικόν; κατὰ
τὰ αὐτὰ δὲ καὶ γόητος ἀνδρὸς μέγιστος ἂν εἶεν μάρ-
τυρες οἱ φοιτηταί, τὰ ὁμοιά που τῷ διδασκάλῳ καὶ
(128) αὐτοὶ μετιόντες. 13. ἀλλὰ οὐδεὶς πῶ τοσοῦτων ἐτῶν 5
γῆς πέφανται τοῦ Ἰησοῦ μαθητῆς, καίτοι διὰ βασά-
νων πείρας τῶν κατὰ χρόνους ἡγεμόνων τε καὶ βασι-
λέων ἀκριβῆ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων τὴν ἐξέτασιν
πεποιημένων. 14. οὕτως δὲ ἄρα οὐδεὶς ἦν γῆς, ὥς
ἐλεύθερον ἀφείσθαι καὶ παντὸς ἐκτὸς κινδύνου τὸν 10
αὐτὸ μόνον τὸ θῦσαι πρὸς αὐτῶν βεβιασμένον. εἰ
δὲ οὐδεὶς πώποτε τῶν καθ' ἡμᾶς οὔτε τῶν παλαιῶν
ἐκείνων τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν γοητείας ἦλῳ, οὐδὲ ὁ
1 διδάσκαλος ἦν ἄρα τοιοῦτος. ἵνα δὲ μὴ ἐξ ἀγράφων
ὁ λόγος ἡμῖν ὀδεύοι, δέχου τὰς ἀποδείξεις καὶ ἀπὸ 15
ἱστορίας ἐγγράφου. 15. οἱ δὲ πρῶτοι τοῦ Ἰησοῦ μα-
θηταὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἰδίων Πράξεων ἱστοροῦνται
τοὺς ἐξ ἐθνῶν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν προσιόντας* ὥστε
πολλοὺς τῶν πρότερον περὶ γοητείας διαβεβλημένων
εἰς τοσοῦτον μεταβαλεῖν τὸν ἑαυτῶν τρόπον ὥς εἰς 20
μέσον ἀγαγεῖν τολμῆσαι τὰς ἀπηγορευμένας βίβλους,
καὶ ταύτας ἐνώπιον πάντων πυρὶ παραδοῦναι. 16.
ἐπάκουσον δὲ ὅπως ἡ γραφὴ περιέχει "ἱκανοὶ δὲ τῶν
2 τὰ περίεργα πράξαντων συνεισενέγκαντες τὰς βί-
βλους κατέκαιον ἐνώπιον πάντων, καὶ συνεψήφι- 25
σαν τὰς τιμὰς αὐτῶν, καὶ εὗρον ἄργυρίου μυριάδας
πέντε."

17. Τοιοῦτοι δὲ τινες οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθη-
ται τοσαύτην δύναμιν προφέροντες λόγων ἐν ταῖς
πρὸς τοὺς ἀκροωμένους ὁμιλίαις, ὥς καθικνεῖσθαι 30

τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς αὐτῶν, καθάπτεσθαι τε καὶ
 τιτρώσκειν τὸ ἐκάστου συνειδὸς, ὥς μηκέτι στέγειν
 ἀποκρύπτοντας, εἰς φανερόν δὲ ἄγειν τὰ ἀπόρρητα, ^a
 ἐλέγχους τε αὐτοὺς ἑαυτῶν καὶ τῆς προτέρας αὐτῶν
⁵ μοχθηρίας ἀπεργάζεσθαι. 18. τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ πρὸς
 αὐτῶν μαθητευόμενοι καθαροὶ καὶ γνήσιοι τὰς δια-
 θέσεις, ὥς μηδὲν ὑπουργὸν ἐν αὐτοῖς λανθάνειν, ἐνσε-
 μνύνεσθαι δὲ καὶ παρορησιάζεσθαι ἐπὶ τῇ τῶν κρειτ-
 τόνων ἀπὸ τῶν χειρόνων μεταβολῇ. 19. οἱ δὲ οὖν
¹⁰ πυρὶ παραδόντες τὰς μαγικὰς βίβλους καὶ παντελῇ
 φθορὰν αὐτῶν ψηφισάμενοι πῶς οὐκ ἂν εἶεν πρό-
 δηλοι τοῖς πᾶσιν ὅτι μηδεμίαν ἔχουσιν τοῦ λοιποῦ περὶ
 γοητείαν σπουδὴν, καθαροὶ δὲ ἐξ ἐκείνου πάσης τῆς
 περὶ τούτου ὑπονοίας ἐτύγχανον; ὅτε τοίνυν οἱ μαθη-
¹⁵ ται τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πεφῆνασι γεγονότες τοιοῦτοι,
 πῶς οὐ πολὺ πρότερον ὁ διδάσκαλος; 20. εἰ δὲ ὅλως ⁽¹²⁰⁾
 ἀπὸ τῶν γνωρίμων τὸν προστάτην ὁποῖός τις ἦν βού-
 λει διαγινώσκειν, ἔχεις τοῦ Ἰησοῦ τῶν λόγων μαθη-
 τὰς εἰσέτι νῦν μυρίους, ὧν πλεῖστα μὲν ἀνδρῶν
²⁰ τυγχάνει πλήθη παραταξαμένων μὲν πρὸς τὰς φυσι-
 κάς τοῦ σώματος ἡδονάς, ἄτρωτον δὲ καὶ τὴν διέ-
 νοιαν παντὸς αἰσχροῦ πάθους φυλαξάντων, οἳ καὶ
 τὸν πάντα βίον ἐν ἐγκρατεῖα καταγρηράσαντες τῆς ἐκ
 τῶν λόγων αὐτοῦ τροφῆς λαμπρὰ τεκμήρια παρεστή-
²⁵ σαντο. 21. οὐ μόνον δὲ ἄνδρες παρὰ αὐτῷ τούτον
 φιλοσοφοῦσι τὸν τρόπον, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν οὐδ'
 ἔστιν εἰπεῖν ὅσαι μυριάδες καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, ^b
 οἷά τινες ἰέρειαι τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, τὴν ἀνωτάτω
 σοφίαν ἀσπασάμεναι, οὐρανίου τε σοφίας ἔρωτι λη- ⁽⁸¹⁾
³⁰ φθῆναι, τῶν μὲν σαρκὸς ἐκγόνων ἡλόγησαν, ψυχῆς
 δὲ πᾶσαν ἐπιμέλειαν πεποιηκῆναι ὅλας αὐτὰς αὐτῷ
 σώματι καὶ ψυχῇ τῷ παμβασιλεῖ καὶ θεῷ τῶν ὅλων

ἀνατεθείκασιν, ἀγνείαν παντελῇ καὶ παρθενίαν ἀσκή-
 σασαι. 22. ἕνα μὲν οὖν μηλόβοτον καταλιπόντα τὴν
 ἑαυτοῦ χώραν προφάσει φιλοσοφίας ἄγουσιν ὧδε κἀ-
 κείσε περιφέροντες Ἑλλήνων παῖδες. Δημόκριτος
 αὐτοῖς οὗτος ἦν. καὶ Κράτης εἰς παρ' αὐτοῖς θαν-
 μάζεται, ὅτι δὴ τὴν οὐσίαν καταλιπὼν τοῖς πολίταις
 αὐτὸς ἑαυτὸν Κράτης Κράτητα ἡλευθέρου κομπάζων.
 23. οἱ δὲ τῶν Ἰησοῦ λόγων ζηλωταὶ μυριοὶ τὸν ἀρι-
 θμὸν, ἀλλ' οὐχ εἰς οὐδὲ δύο, τὰς κτήσεις ἀπεμπο-
 λήσαντες πένησι καὶ ἐνδεέσι μεταδεδώκασιν, ὧν καὶ 10
 αὐτοὶ τυγχάνομεν μάρτυρες συγγενόμενοι τοιοῦτοῖς,
 καὶ αὐτοῖς ἔργοις, ἀλλ' οὐ λόγοις μόνοις τῆς τοῦ Ἰη-
 σοῦ μαθητείας συνιδόντες τὰ κατορθώματα. 24. τί
 α ἤρη λέγειν ὁπόσαι μυριάδες καὶ αὐτῶν βαρβάρων,
 οὐχὶ δὲ μόνον Ἑλλήνων, ἐκ τῶν Ἰησοῦ λόγων πᾶσαν 15
 μὲν ὑπερεκκῆναι πολὺ θεὸν πλάνην, τὸν δὲ πατέρα
 καὶ δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντὸς μόνον εἰδέναι θεὸν
 ἐμαρτύρησαν; ὃν πάλαι φιλοσόφων εἰς μόνος ὁ Πλά-
 των εἰδὼς εἰς πάντας ἐκφέρειν ὁμολόγει μὴ τολμᾶν,
 διαρρηδὴν φάσκων "τὸν μὲν οὖν πατέρα καὶ δημιουρ- 20
 γὸν τοῦδε τοῦ παντὸς εὑρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα
 εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν." 25. ἀλλὰ ἐκείνῳ μὲν
 καὶ ἔργον εὑρεῖν ἐδόκει τὸ πρᾶγμα, καὶ ἦν ὡς ἀλη-
 (130) θῶς μέγιστον, ἀδύνατον δὲ ἦν αὐτῷ λέγειν εἰς πάν-
 τας, ὅτι μὴ παρῇν αὐτῷ τοσαύτη τις εὐσεβείας δύνα- 25
 μιν ὅση τοῖς Ἰησοῦ μαθηταῖς, οἷς διὰ τῆς τοῦ διδα-
 σκάλου συνεργίας τὸν πατέρα καὶ δημιουργὸν τῶν
 ὅλων εὑρεῖν τε καὶ γινῶναι ῥᾶδιον γέγονε, καὶ εὐ-
 ροῦσιν εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐξευεγκεῖν ἀνακα-
 λύψαι τε καὶ πληρῶσαι καὶ κηρύττειν τὴν γινῶσιν πᾶσιν, 30
 ὥστε ἐκ τῆς αὐτῶν ἐκείνων διδασκαλίας εἰσέτι νῦν
 κατὰ τὸν παρόντα καιρὸν ἐν ὅλοις τοῖς ἐπὶ γῆς ἔθνεσι

- μυρία πλήθη οὐ μόνον ἀνδρῶν, ἀλλὰ καὶ γυναικῶν
 καὶ παίδων, οἰκετῶν τε καὶ ἀγροίκων, τοσοῦτον τῷ
 τοῦ Πλάτωνος μὴ πείθεσθαι, ὥς τὸν ποιητὴν καὶ
 δημιουργὸν τοῦδε τοῦ παντός μόνον θεὸν γνωρίζειν. ¹
⁵ καὶ μόνον σέβειν καὶ μόνον διὰ τοῦ Χριστοῦ θεο-
 λογεῖν. ταῦτ' ἦν τοῦ νέου καὶ καινοῦ γόητος τὰ κα-
 τορθώματα, τοιαῦτα τοῦ νομιζομένου πλάνου τὰ γοη-
 τεύματα, καὶ τοιοῦδε οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταί, ἀφ' ὧν
 δεῖ τὸν διδάσκαλον ὁποῖός τις ἦν γνωρίζειν.
- ¹⁰ 26. Φέρε δ' ἔτι καὶ ταύτη τὸν λόγον διερευνή-
 σάμεθα. γόητα φῆς αὐτὸν, ὦ οὗτος, ἀλλὰ καὶ φαρ-
 μακέα δεινὸν καὶ ἀπατεῶνα καλεῖς. ἄρ' οὖν πρῶτος
 αὐτός καὶ μόνος εὐρετῆς κατέστη τοῦ πράγματος, ἢ
 πάντως που κατὰ τὸ ἀκόλουθον εἰς διδασκάλους ἀνα- ⁶
¹⁵ πέμπειν χρή τὰ αἰτία; εἰ μὲν γὰρ μηδενὸς διδάξαν-
 τος αὐτὸς πρῶτος καὶ μόνος εὐρετῆς γέγονε τῆς ἐπι-
 χειρήσεως, μηδὲν μηδαμῶς παρ' ἑτέρων μαθὼν, μη-
 δὲ ἐκ παλαιῶν ἐρανισάμενος, πῶς οὐ θέλας φύσεως
 χρῆν ὁμολογεῖν αὐτὸν, ὅς ἂν ἄνευ βίβλων καὶ λόγων
²⁰ καὶ διδασκάλων αὐτοδίδακτος καὶ αὐτομαθὴς τοιού-
 των πραγμάτων εὐρετῆς ἀναπέφηνεν; καὶ μὴν οὔτε
 βαναύσου τέχνης οὔτε λογικῆς ἐπιστήμης, οὐδέ γε
 τῶν πρώτων στοιχείων τὴν μάθησιν δίχα προδηροῦ
 καὶ διδασκάλου τινὸς ἀναλαβεῖν δυνατόν, μὴ οὐχὶ ⁷
²⁵ τὴν κοινὴν ἐκβεβηκότα φύσιν. 27. οὐδεὶς γοῦν τῶν
 πώποτε αὐτοδίδακτος ἡμῖν γραμματικῆς παρῆλθε δι-
 δάσκαλος, οὐδέ γε ῥήτωρ μὴ μεμαθηκώς, οὐδὲ αὐτο-
 φυνὴς ἱατρὸς, οὐδὲ τέκτων, οὐδ' ἑτέρας δημιουργοῦς
 τέχνης· καίτοι μικρὰ ταῦτα καὶ ἀνθρώπεια· τὸ δὲ
³⁰ φάναι τὸν τῆς ἀνθρώπων εὐσεβείας ἀληθοῦς διδά-
 σκαλον τοιαῦτα τεθναματορρηγότα καθ' ὃν ἐπεδή- ^[85]
 μει τῷ βίῳ χρόνον, καὶ τοιαύτας παραδόξους τερα-

τείας πεποιηκότα, ὥς ἀρτίως διεξήλθομεν, ἐκ τοῦ
 (131) αὐτομάτου τοιοῦτον φῦναι, μήτε παρὰ παλαιῶν ἐρα-
 νισάμενον μήτ' ἐκ νέων διδασκάλων ὠφελημένον τὰ
 ὅμοια καὶ πρὸ αὐτοῦ πεποιηκότων, τί ἄλλο ἢ μαρτυ-
 ρούντων ἐστὶ καὶ ὁμολογούντων θεῖον ἀληθῶς χρῆμα
 γεγονέναι, καὶ πᾶσαν ἀνθρώπου φύσιν ὑπερβεβηκέ-
 ναι τὸν δηλούμενον; 28. ἀλλὰ διδασκάλοις αὐτὸν φῆς
 προσεσχηκέναι πλάνοις, μηδὲ λαθεῖν αὐτὸν τὰ σοφά
 τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν πάλαι παρ' αὐτοῖς λεγομέ-
 νων τὰ ἀπόρρητα, παρ' ὧν συλλεξάμενον ἄνδρα τοι-
 οῦτον, οἷον ὁ λόγος παρίστησιν, ἀποδειχθῆναι. τί
 δῆτα οὖν, ἢ τίνες ἄλλοι κρείττους αὐτοῦ πεφήνασι
 καὶ πρότεροι τῷ χρόνῳ καὶ αὐτοῦ διδάσκαλοι, εἴτ'
 ἐπ' Αἰγύπτου εἴθ' ὅπη δῆ; 29. τί οὖν οὐχὶ κάκει-
 νων πρὸ τῆς τούτου κατηγορίας ἐφθασεν εἰς πάντας
 ἀνθρώπους ἢ φήμη, ἢ τί μὴ οὐχὶ κάκεινων εἰσέτι
 νῦν τὸ κλέος ἄδεται τῷ ἡμετέρῳ παραπλησίως; τίς
 δὲ τῶν ἀπ' αἰῶνος πώποτε γόης, βάρβαρος ἢ Ἕλλην,
 τοιούτων κατέστη διδάσκαλος φοιτητῶν καὶ τοιού-
 των νόμων καὶ λόγων ἀνθέντης, οἷων ἡ τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν ἐπιδέδεικται δύναμις, ἰάσεις δὲ τοσάσδε καὶ
 παραδόξους εὐεργεσίας τοιάσδε, οἷας ὁ ἡμέτερος πε-
 ποιηκὼς μνημονεύεται, τίς πώποτε διαπραξάμενος
 ἱστορεῖται; 30. τίνας δὲ οἱ γνώριμοι καὶ τῶν πραγμά-
 των αὐτόπται διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου δοκιμῆς τὴν
 ὑπὲρ ὧν ἐμαρτύρησαν ἀλήθειαν ἐπιστῶσαντο ὥσπερ
 οὖν οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθηταί, πάσας μὲν αἰκίας
 ἀνατλάντες, πάσας δὲ βασάνων ιδέας ὑπομείναντες,
 καὶ τέλος διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὰ περὶ αὐτοῦ μαρ-
 τυρηθέντα αὐτοῖς πιστωσάμενοι; 31. ἔτι πρὸς τούτοις
 ὁ τῷ δι' ἐναντίας ἡμῶν λόγῳ παριστάμενος λεγέτω
 τίς τῶν πώποτε ροήτων καὶ εἰς νοῦν ἐβάλλετο νέον

ἔθνους ἐπὶ οἰκείῳ ὀνόματι σύστασιν ποιήσασθαι. τὸ
 δὲ μὴ μόνον ἐννοῆσαι τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατορθῶσαι
 τὸ βουλευθῆν, πῶς οὐ πᾶσαν ἀνθρώπου καλύπτοι ἂν
 φύσιν; βασιλέων δὲ δόγμασι καὶ παλαιῶν νομοθετῶν
 5 φιλοσόφων τε καὶ ποιητῶν καὶ θεολόγων ἐξ ἐναντίας
 θέσθαι νόμους τοὺς κατ' εἰδωλολατρίας, καὶ τούτους
 κρατῦναι, ἀμάχους τε καὶ ἀηττήτους εἰς μακρὸν ἐπι-
 δεῖξαι αἰῶνα, τίς πώποτε γοήτων διανενόηται; ὁ δὲ
 σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν οὐκ ἐνενόησε μὲν, οὐ τετόλ-
 10 μηκε δὲ ἐπιχειρῆσαι· ἀλλ' οὐδὲ ἐπεχείρησε μὲν, οὐ
 κατώρθωσε δέ. 32. ἐν δὲ ῥήματι καὶ μιᾷ φωνῇ φή-
 σας πρὸς τοὺς ἐαυτοῦ μαθητὰς "πορευθέντες μαθη- (132)
 τεύσατε πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου, διδάσκον-
 τες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν,"
 15 ἔργον ἐπῆγε τῷ λόγῳ, αὐτίκα τε ἐμαθητεύετο ἐν
 ὀλίγῳ πᾶν γένος Ἑλλήνων ὁμοῦ καὶ βαρβάρων, καὶ
 νόμοι πᾶσι τοῖς ἔθνεσι κατεσπεύροντο ἐναντίοι τῇ τῶν
 παλαιῶν δεισιδαιμονίᾳ, νόμοι δαιμόνων πολέμοι καὶ
 20 πάσης ἐχθρὸς πολυθέου πλάνης, νόμοι Σκυθῶν καὶ
 Περσῶν καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων σωφρονισταί, ἐπι-
 στρεπτικοί τε πάσης ἐκθέσμου καὶ θηριώδους διαίτης,
 νόμοι τῶν ἐξ αἰῶνος παρ' αὐτοῖς Ἑλλήσιν ἰδῶν ἀνα- 1
 τρεπτικοί, καινῆς δὲ καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας καταγ-
 γελτικοί. 33. τί δῆτα οὖν τοῖς πάλαι γόησι πρὸ τῶν
 25 τοῦ Ἰησοῦ χρόνων, ἢ καὶ μετὰ ταῦτα, τοιοῦτον ἢ
 καὶ παραπλήσιον τετόλμηται, ὥς εἰκότως φάναι αὐ-
 τὸν παρ' ἐτέρων ὠφελῆσθαι τὰ τῆς γοητείας; εἰ δ'
 οὐδένα ἂν τις ἔχοι λέγειν αὐτῷ γεγενῆσθαι ὅμοιον,
 οὐδεὶς γὰρ ἦν αὐτῷ αἷτιος τῆς τοσαύτης ἀρετῆς, ὥρα
 30 τοιγαροῦν ὁμολογεῖν ξένην τινὰ καὶ θεῖαν φύσιν ἐπι-

δεδημηκέναι τῷ βίῳ, ἢ μόνη καὶ πρώτη τὰ μηδεπώ-
ποτε παρ' ἀνθρώποις μνημονευθέντα κατορθώται.
[86] ἀλλὰ καὶ ταῦτα μὲν ὧδε τέλος ἔχεται.

34. Πάλιν δὲ ἐπὶ τὸν δι' ἐναντίας ἰτέον, ἐρωτη-
τέον τε εἰ ποτε ὀφθαλμοῖς εἶδεν ἢ ἀκοῇ ἔγνω γόη-
τάς τε καὶ φαρμακείας δίχα σπονδῶν καὶ θυμάτων
καὶ δαιμόνων ἐπικλήσεως τε καὶ παρουσίας γοητεύ-
οντας, μή τι οὖν καὶ κατὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν, ἢ κατὰ
τῶν αὐτοῦ λόγων, ἢ κατὰ τῶν εἰσέτι νῦν ζηλούντων
τὸν αὐτοῦ βίον, ἔχει τις τοιαύτην ἐπιφέρειν διαβο-
λήν; οὐχὶ καὶ τυφλῷ δῆλον ὥς πᾶν τὸνναντίον τού-
τοις ἡμεῖς οἱ τὰ Ἰησοῦ φρονούντες ἐπιτηδεύομεν,
θαῖττον μὲν θανάτῳ τὴν ψυχὴν ἢ δαίμοσι θυσίαν
προέσθαι τολμῶντες, θαῖττον δὲ τῆς ζωῆς ἐξιστάμε-
νοι ἢ τοῖς πονηροῖς δαίμοσι δουλωθῆναι ὑπομένοντες.
35. τίς δὲ οὐκ οἶδεν ὅπως σὺν αὐτῇ τῇ τοῦ Ἰησοῦ
προσηγορίᾳ καὶ σὺν εὐχαῖς καθαρωτάταις πᾶν τὸ δαι-
μόνων ἔργον ἀπελαύνειν ἡμῖν φίλον ἐστίν; οὗτος ὁ
τοῦ Ἰησοῦ λόγος καὶ ἡ παρ' αὐτοῦ διδασκαλία πολὺν
κρείττους τῆς ἀοράτου ταύτης δυνάμεως πάντας ἡμᾶς
ἀπειργάσατο, ἐχθρούς τε δαιμόνων καὶ πολεμίους,
ἀλλ' οὐ φίλους οὐδὲ συνήθεις, πολλοῦ δεῖ ὑπηκόους
(138) καὶ ὑποχειρίους εἶναι παρεσκεύασεν. 36. ὁ δὲ τοι-
ούτους ἡμᾶς προαγαγὼν πῶς ἂν αὐτὸς δοῦλος ἐγε-
γόνει δαιμόνων; πῶς δ' ἂν τοῖς πονηροῖς πνεύμασιν
ἐθυσεν; ἢ πῶς βοηθοὺς θαίμονας ἐπεκαλέσατο ἐν
ταῖς παραδοξοποιαῖς, ὅποτε εἰσέτι δεῦρο πᾶς δαι-
μων καὶ πᾶν ἀκάθαρτον πνεῦμα, ὥς τι τῶν κολαστι-
κῶν καὶ βασανιστικῶν τῆς οἰκείας φύσεως, τοῦ Ἰη-
σοῦ τὸ ὄνομα φρίττει, ὑπεξίσταται τε καὶ παραχωρεῖ
τῇ τῆς προσηγορίας δυνάμει; 37. ὥσπερ οὖν καὶ πάλαι
καθ' ὃν ἐπεδήμει τῷ βίῳ χρόνον, μὴ φέροντες αὐτοῦ

τὴν παρουσίαν, ἄλλος ἄλλοθεν ἐβόα· ἔα, τί ἡμῖν ἡ
καὶ σοὶ, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἤλθες πρὸ καιροῦ βα-
σανίσαι ἡμᾶς; ἄνθρωπος δ' ὅλος γοητεία προσέχων τὸν
νοῦν, καὶ πάντως γέ που ἀπειρημένοις πράγμασιν
5 ἐγγχειρῶν, ἄρ' οὐκ ἂν εἴη δῆλος ἀνόσιος ὢν τὸν τρό-
πον, καὶ μιᾶρός καὶ αἰσχρὸς καὶ ἄθεος καὶ ἄδικος
καὶ ἄσεβής; τοιοῦτος δὲ ὢν πόθεν ἢ πῶς τὰ περὶ
εὐσεβείας διδάξειεν ἂν ἑτέρους, ἢ τὰ περὶ σωφροσύ-
νης, ἢ τὰ περὶ θεοῦ γνώσεως, ἢ τὰ περὶ δικαιοτη-
10 ρίου καὶ κρίσεως τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ; οὐχὶ τούτων
ἀπάντων τὰ ἐναντία πρεσβεύει, ἀκόλουθα τῇ αὐτοῦ
μοχθηρῇ πράττων, καὶ θεὸν μὲν ἀρνήσεται καὶ
θεοῦ πρόνοιαν καὶ θεοῦ κρίσιν, χλευάσει δὲ τοὺς
περὶ ἀρετῆς καὶ τοὺς περὶ ψυχῆς ἀθανασίας λόγους;
15 38. εἰ μὲν δὴ τοιαῦτά τινα ἦν ἰδεῖν καὶ περὶ τὸν σω-
τῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, οὐδὲν ἂν ἦν εἰπεῖν· εἰ δ'
ἐφ' ἑκάστῳ πράγματι καὶ λόγῳ τὸν πάντων δημιουργ-
γὸν πατέρα θεὸν ἀνακαλούμενος ἀποδείκνυται, καὶ
τοὺς φοιτητὰς τοιούτους εἶναι παρασκευάζων, καὶ εἰ
20 σῶφρων αὐτὸς καὶ σωφρόνων λόγων διδάσκαλος, καὶ
εἰ ποιητὴς καὶ κῆρυξ δικαιοσύνης καὶ ἀληθείας καὶ
φιλανθρωπίας καὶ ἀρετῆς ἀπάσης καὶ θεοσεβείας
εἰσηγητὴς τοῦ παμβασιλέως θεοῦ, πῶς οὐχ ἔπεται
τούτοις τὸ μηδὲν μὲν ἡγείσθαι κατὰ γοητείαν αὐτὸν
25 τῶν παραδόξων πεποιηκέναι, δυνάμει δ' ἀπορρήτῳ
καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνθρόνῳ συνομολογεῖν; 39. ἀλλ' εἰς το-
σοῦτον ἐλαύνεις ἀπηνείας ὥς μὴ λογισμοῖς σῶφροσι
λόγων τε ἀκολουθία προσέχειν τὸν νοῦν, μηδὲ πεί-
θεσθαι τοῖς εἰκόσι τεκμηρίοις, ὑπονοῶν τάχα που
30 τοὺς λέγοντας ἡμᾶς. ἀλλὰ σύ γε καὶ τῶν σαυτοῦ

(134) δαιμόνων, αὐτῶν δὲ τῶν χρησμοδῶν θεῶν, ἄκουε τῷ σωτήρι ἡμῶν οὐχ ὥσπερ σὺ γοητεῖαν, ἀλλ' εὐσέβειαν καὶ σοφίαν καὶ εἰς οὐρανούς ἄνοδον μαρτυροῦντων. τίς δ' ἂν γένοιτό σοι τούτων ἀξιόπιστος ὁμολογία μᾶλλον τῆς τοῦ καθ' ἡμῶν πολεμίου γραφῆς, ἣν ἐν ⁵ οἷς ἐπέγραψε "Περὶ τῆς ἐκ λογίων φιλοσοφίας" ἐν τρίτῳ συγγράμματι τέθεται, ὥδ' ὡς ἱστορῶν κατὰ [87] λέξιν;

^b VII. "Παράδοξον ἴσως δόξειεν ἂν τισιν εἶναι τὸ μέλλον λέγεσθαι ὑφ' ἡμῶν. τὸν γὰρ Χριστὸν οἱ θεοὶ ¹⁰ εὐσεβέστατον ἀπεφήναντο καὶ ἀθάνατον γεγονότα, εὐφύμως τε αὐτοῦ μνημονεύουσι." καὶ ὑποβὰς ἐπιλέγει "περὶ γοῦν τοῦ Χριστοῦ ἐρωτησάντων εἰ ἔστι θεὸς [ἡ Ἐκότη] φησὶν

"Ὅτι μὲν ἀθανάτη ψυχὴ μετὰ σῶμα προβαίνει ¹⁵ γινώσκεις, σοφίης δὲ τετμημένη αἰὲν ἀλάττει· ἀνέροσ εὐσεβίῃ προφηρεστάτου ἐστὶν ἐκείνη ψυχῇ·

εὐσεβέστατον ἄρα ἔφη αὐτὸν καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, καθάπερ καὶ τῶν ἄλλων, μετὰ θάνατον ἀπαθανати- ²⁰ σθῆναι, ἣν σέβειν ἀγνοοῦντας τοὺς Χριστιανούς. ἐπερωτησάντων δὲ διὰ τί ἐκολάσθη ἔχρησεν

Σῶμα μὲν ἀδρανέσιν βασάνοις αἰεὶ προβέβληται· ψυχὴ δ' εὐσεβέων εἰς οὐράνιον πέδον ἵξει."

2. καὶ ἐπιλέγει μετὰ τὸν χρησμὸν ἐξῆς "αὐτὸς οὖν ²⁵ εὐσεβῆς καὶ εἰς οὐρανούς, ὥσπερ οἱ εὐσεβεῖς, χωρήσας. ὥστε τοῦτον μὲν οὐ βλασφημήσεις, ἐλεήσεις δὲ τῶν ἀνθρώπων τὴν ἄνοιαν."

3. Ταῦτα καὶ νῦν ὁ Πορφύριος. ἄρ' οὖν ἀπα- ³⁰ τεὼν οὗτος; καὶν τὰ φίλα σε δυσωπεῖται τῶν οὐ- κείων ῥήματα. ἔχεις τοιγαροῦν τὸν ἡμέτερον σωτήρα

Ἰησοῦν, τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ τοῖς σκευ-
 τοῦ ὁμολογημένον οὐ γόητα οὐδὲ φαρμακεία, ἀλλ'
 εὐσεβῆ καὶ δικαιοτάτον καὶ σοφὸν καὶ οὐρανόων ἀψί-
 δων οἰκήτορα. 4. ὁ δὲ οὖν τοιοῦτος πῶς ἂν ἄλλως
 5 τῶν παραδόξων ἔργων γέγονει ποιητὴς ἢ δυνάμει
 θεία, ἣν καὶ τὰ λεγὰ λόγια μαρτυροῦσιν αὐτῷ, Θεοῦ
 λόγον καὶ Θεοῦ δύνάμειν τὴν ἀνωτάτω ἐν ἀνθρώπου
 μορφῇ καὶ σχήματι, μᾶλλον δ' ἐν αὐτῇ σαρκὶ καὶ σώ-
 ματι κατοικῆσαι, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν ἀνθρώποις οἰκο-
 10 νομίαν ἐπιτελέσαι μαρτυροῦντα; 5. καὶ σὺ δ' ἂν αὐ- (135)
 τὸς καταμάθοις τὸ ἐνθεον τῆς περὶ αὐτοῦ δυνάμεως,
 εἰ λογίσαιο τίς ποτε ὦν ἄρα τὴν φύσιν καὶ πηλίκος
 ἄνδρας εὐτελεῖς ἐξ ἀλείας καὶ ταπεινοῦ βίου προσοι-
 κειωσάμενος, τούτοις κέχρηται διακόνους ἐπὶ κατορ-
 15 θώσει πράγματος πάντα καλύπτοντος λόγον. 6. δια-
 νοηθεῖς γὰρ ὁ μηδεὶς πώποτε νόμους οἰκείους καὶ
 ξένην διδασκαλίαν εἰς πάντα κατασπείραι τὰ ἔθνη,
 καὶ παντὸς γένους ἀνθρώπων διδάσκαλον εὐσεβεῖας
 ἐνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ ἑαυτὸν ἀποφῆναι, τοῖς
 20 πάντων ἀγροικοτάτοις καὶ εὐτελεστάτοις ἡγήσατο χρῆ-
 σθαι τῆς οἰκείας βουλῆς ὑπηρεταῖς, εἰκὸς τινα παρα-
 λογώτατα ταῦτα αὐτὸν πεποιηκέναι νομίσαι. 7. πῶς
 γὰρ οἱ μηδὲ διαῖραι δυνάμενοι στόμα, καὶ ἐνὸς τινος
 διδάσκαλοι κατέστησαν, οὐχί γε ἀνδρῶν συλλόγου;
 25 πῶς δ' ἂν πλήθει διειλέχθησαν οἱ πάσης ἐκτὸς γεγο-
 νότες παιδείας; ἀλλὰ τοῦτ' ἦν ἄρα τὸ τῆς ἐνθέου
 βουλῆς καὶ τῆς ἐνεργούσης ἐν αὐτοῖς θείας δυνάμεως
 παραστατικόν. ἀνακαλέσας γοῦν αὐτοὺς τὰ μὲν
 30 πρῶτά φησι "δεῦτε, ἀκολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω
 ὑμᾶς ἁλείς ἀνθρώπων." 8. ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν αὐτοὺς

ἀκολουθούς ἐκτίσας, ἐμπνεύσας αὐτοῖς δυνάμεως
 θείας, μένους τε καὶ θάρσους ἐμπλήσας, καὶ δὴ οἷά
 τις ἀληθῶς θεοῦ λόγος καὶ αὐτὸς θεὸς, τηλικούτων
 θαυμάτων ποιητής, νοερῶν αὐτοὺς καὶ λογικῶν
 ψυχῶν θηρευτὰς ποιήσας, ἔργον τε ἐπιθεῖς τῇ 5
 φωνῇ τῇ "δεῦτε, ἀκολουθεῖτέ μοι, καὶ ποιήσω
 ὑμᾶς ἁλείς ἀνθρώπων" φησάσῃ, ὁμοῦ τε ἐργάτας καὶ
 [88] διδασκάλους αὐτοὺς εὐσεβείας ἀπειργασμένους ἤδη
 καὶ εἰς πάντα τὰ ἔθνη διεπέμπετο, κήρυκας ἀναδεί-
 α ξας τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας. 9. καὶ τίς οὐκ ἂν ἔξε- 10
 πλάγῃ καὶ ἠπίστησεν ἂν εἰκότως τῷ παραδόξῳ τοῦ
 θαύματος, ὅτε μηδεὶς μὲν τῶν πώποτε ἐν ἀνθρώποις
 γενομένων διαφανῶν, μὴ βασιλεὺς, μὴ νομοθέτης,
 μὴ φιλόσοφος, μὴ Ἕλλην, μὴ βάρβαρος, τοιοῦτόν τι
 διανοηθεὶς ἱστορεῖται, ἀλλ' οὐδ' εἰς φαντασίαν ἐλ- 15
 θῶν τοῦ παραπλησίου; ἀγαπητὸν γὰρ ἐκάστῳ ἦν, εἰ
 καὶ ἐπὶ μόνης τῆς οικείας γῆς τὸ οικεῖον ἐπάγγελμα
 συνεστήσατο, καὶ τοὺς καλῶς ἔχειν φανέντας νόμους
 κἂν ἐφ' ἑνὸς τοῦ οικείου ἔθνους κρατῦναι οἷός τε ἦν.
 (136) 6 δὲ μηδὲν θνητὸν καὶ ἀνθρώπινον διανοηθεὶς ὕρα 20
 εἰ μὴ ὡς ἀληθῶς θεοῦ πάλιν προήκατο φωνήν, αὐτο-
 λεξεῖ φήσας τοῖς εὐτελεστάτοις ἐκείνοις αὐτοῦ μαθη-
 ταῖς "πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη." 10.
 καὶ πῶς, εἶπον ἂν οἱ μαθηταὶ τῷ διδασκάλῳ πάντως
 που ἀποκρινόμενοι, τοῦθ' ἡμῖν ἔσται δυνατόν; πῶς 25
 γὰρ Ῥωμαίοις, φέρε, κηρύξομεν; πῶς δὲ Αἰγυπτίοις
 διαλεχθῆσόμεθα; ποία δὲ χρησόμεθα λέξει πρὸς Ἑλ-
 ληνas, ἄνδρες τῇ Σύρῳ ἐντραφέντες μόνη φωνῇ;
 11. Πέρσας δὲ καὶ Ἀρμενίους, καὶ Χαλδαίους, καὶ
 Σκύθας, καὶ Ἰνδοὺς, καὶ εἰ τινὰ βαρβάρων γένοιτο 30

ἔθνη, πῶς πείσομεν τῶν μὲν πατρίων θεῶν ἀφίστα-
 σθαι, ἵνα δὲ τὸν πάντων δημιουργὸν σέβειν; ποία
 δὲ λόγων ἱκανότητι θαρσύνετε ἐπὶ τοῦτο παρελευ-
 σόμεθα; ἢ τίς ἡμῶν ἐλπὶς ἔσται τοῦ κατορθώματος
 5 ἀντινομοθετεῖν τολμῶσι τοῖς πάντων ἐθνῶν περὶ τῶν
 οἰκείων θεῶν ἐξ αἰῶνος κειμένοις νόμοις; ἐπὶ ποία
 δὲ καὶ δυνάμει περιέσεσθαι ἔστι τοῦ τολμήματος;
 12. ταῦτα ἢ φησάντων ἂν κατὰ τὸ εἰκὸς ἢ διανοη-
 θέντων τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν, μιᾶς προσθήκης
 10 λέξεως αὐτοῖς ὁ διδάσκαλος λύσιν τῶν ἀπορηθέντων
 ὑπέθετο, φήσας κατόρθωσιν ἐν τῷ ὀνόματί μου· οὐ
 γὰρ δὴ ἀπλῶς καὶ ἀδιορίστως μαθητεύσαι πάντα τὰ
 ἔθνη προσέειπεν, μετὰ προσθήκης δὲ ἀναγκαίως τῆς
 ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. 13. ἐπειδὴ γὰρ ἡ δύναμις τῆς
 15 αὐτοῦ προσήγορίας τοιαύτη τις ἦν ὥς φάναι τὸν
 ἀπόστολον "ὅτι δὴ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὁ θεὸς τὸ ὄνομα
 τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν
 γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθο-
 νίων", εἰκότως τῆς τοὺς πολλοὺς λανθανούσης ἐν τῷ
 20 ὀνόματι αὐτοῦ δυνάμεως τὴν ἀρετὴν ἐμφαίνων, τοῖς
 αὐτοῦ μαθηταῖς ἔφησεν "πορευθέντες μαθητεύσατε
 πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου." 14. εἶτα καὶ θε-
 σπίζει εὖ μάλα ἀκριβῶς τὸ μέλλον, εἰπὼν "δεῖ γὰρ
 25 κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ
 εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν." ὁ δὲ λόγος εἰρητο
 μὲν ἐν γωνίᾳ γῆς τότε, καὶ οἱ παρόντες ἤκουον μόνοι.
 πῶς οὖν ἄρα πιστὸς ἦν αὐτοῖς τοῦτο λέγων, εἰ μὴ ἐξ
 ἐτέρων τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων ἐνθέων ἔργων
 30 τῆς ἐν τοῖς λόγοις ἀληθείας αὐτοῦ τὴν πειρὰν εἰλή-
 φεσαν; ὅτι γὰρ ἐπίστευσαν λέγοντι συλλογιζομένοι

σοι ὁμολογεῖν ἀνάγκη. 15. προστάξαντι γὰρ οὐδεὶς
 (137) ἤπειθαι, ἀλλὰ πειθαρχήσαντες αὐτοῦ τῷ νεύματι κατὰ
 τὰ παρηγγελμένα πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐμαθήτεον,
 ἐκ τῆς οἰκίας γῆς ἐπὶ πάντα στείλαμενοι τὰ ἔθνη,
 ἐν ὀλίγῳ τε ἦν ἔργα θεωρῆσαι τοὺς λόγους. κεκή- 5
 ρυκτο γοῦν τὸ εὐαγγέλιον ἐν βραχεὶ χρόνῳ ἐν ὅλῃ
 τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον τοῖς ἔθνεσι, καὶ βάρβα-
 ροι καὶ Ἕλληνες τὰς περὶ τοῦ Ἰησοῦ γραφὰς πατρίοις
 χαρακτῆρσιν καὶ πατρίῳ φωνῇ μετελάμβανον. 16. καί-
 τοι τίς οὐκ ἂν ἀπορήσειεν εὐλόγως τίς ἦν ἄρα ὁ τῆς 10
 τῶν μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ διδασκαλίας τρόπος; ἄρα
 γὰρ εἰς μέσην παρελθόντες πόλιν, ἔπειτ' ἐν ἀγορᾷ
 (139) στάντες καὶ βοῇ μείζονι χρησάμενοι συνεκάλουν τοὺς
 παριόντας, ἅπεται ἐδημηγόρουν; καὶ τίς ἦν ἄρα αὐ-
 τοῖς τῆς δημηγορίας ὁ λόγος, ᾧ πεπεισθαι εἰκὸς ἦν 15
 τοὺς ἀκροαμένους; πῶς δὲ καὶ ἐδημηγόρουν ἄνδρες
 λόγων ἄπειροι καὶ πάσης ἀμέτοχοι παιδείας; 17. ἀλλὰ
 μὴν οὐ κατὰ πλῆθος, κατὰ μέρος δὲ τοῖς προστυ-
 χοῦσι διελέγοντο. τίσιν οὖν καὶ ὁποίοις ἐχρῶντο λό-
 γοις ἐπὶ πειθῶ τῶν ἀκουόντων, ἐπεὶ μηδὲ μικρὸς 20
 ἦν αὐτοῖς ὁ ἄγων, μὴ ἄρνούμενοις τὸν ἐπονείδιστον
 θάνατον τοῦ καταγγελλομένου; 18. εἰ μὲν γὰρ τοῦ-
 τον ἐπικρυψάμενοι, καὶ μὴ ὁμολογοῦντες εἰς πάντας
 οἷα καὶ ὁπόσα πέπονθεν ὑπὸ Ἰουδαίων, τὰ σεμνὰ
 μόντα καὶ ἔνδοξα προσεκόμενον, (λέγω δὲ τὰς θαναμα- 25
 τουργίας καὶ τὰς παραδοξοποιίας αὐτοῦ τὰς τε φι-
 λосоφους διδασκαλίας αὐτοῦ) οὐδ' οὕτως ἦν αὐτοῖς
 εὐχερὲς ὁ λόγος πρὸς τὸ ποιῆσαι ῥαδίως συγκαταθέ-
 σθαι τοὺς ἀκούοντας ξеноφωνομένους, καὶ ἄρτι
 πρῶτον ἐπακούοντας καινῶν ῥημάτων ὑπ' ἀνδρῶν 30
 οὐδὲν ἐπαγομένων ἀξιόπιστον εἰς τὴν τῶν λεγομένων
 μαρτυρίαν· πλὴν ἀλλ' ἔδοξεν ἂν πιθανώτερον λέγε-

σθαι τὰ εἰρημμένα. 19. νῦν δὲ τοτὲ μὲν τὸν πρεσβευ-
 όμενον θεὸν ἐν ἀνθρώπου γεγονέναι σώματι, καὶ οὐ-
 δὲν ἄλλο τὴν φύσιν εἶναι ἢ θεοῦ λόγον, διὸ καὶ τοι-
 5 αὐτάς τεραστίας δυνάμεις πεποιηκέναι οἷα θεόν· τοτὲ
 δὲ τούτοις ἐναντίως ὕβρεις αὐτὸν καὶ ἀτιμίας ὑπο-
 μεῖναι, καὶ τέλος τὴν αἰσχρότατην καὶ τοῖς πάντων ἀν-
 θρώπων κακουργοτάτοις ἐπηροτημένην διὰ σταυροῦ
 τιμωρίαν, τίς οὐκ ἂν ὥς ἐναντία λεγόντων κατέπτυ-
 σεν εἰκότως; 20. τίς δ' οὕτως ἡλίθιος ὑπῆρχεν ὥς
 10 εὐχερῶς πιστεῦσαι λέγουσιν ἑωρακέναι μετὰ τὸν θά-
 νατον ἐκ νεκρῶν ἀναβεβιωκότα, τὸν μηδὲ ὅτε ἐν
 ζωῇ ἦν ἐπαμῦναι ἑαυτῷ δεδυνημένον; τίς δὲ τοῖς
 ἰδιώταις καὶ εὐτελέσιν ἐκείνοις ἐπέισθη ποτ' ἂν λέ- (138)
 γουσι χρῆναι τῶν μὲν πατρῶων θεῶν καταφρονῆσαι,
 15 καὶ μωρίαν μὲν τῶν ἐξ αἰῶνος καταγινῶναι πάντων,
 μόνοις δὲ αὐτοῖς πεῖθεσθαι καὶ τοῖς ὑπὸ τοῦ σταυ-
 ρωθέντος παρηγγελμένοις; τοῦτον γὰρ εἶναι τοῦ μόνου
 καὶ ἐπὶ πάντων θεοῦ μόνον ἀγαπητὸν καὶ μονογενῆ
 παῖδα. 21. ἐγὼ μὲν οὖν ἐξετάζων παρ' ἑμαυτῷ φιλα-
 20 λήθως τὸν λόγον οὐδεμίαν πειστικὴν δύναμιν ἐν
 αὐτῷ, οὐδέ τι σεμνόν, οὐδ' ἀξιόπιστον, ἀλλ' οὐδὲ
 πιθανὸν εἰς τὸ καὶ ἓνα τινὰ τῶν ἡλιθίων πείσαι δύ-
 νασθαι εὐρίσκω. 22. ἀλλὰ πάλιν ἀφορῶν εἰς τὴν τοῦ
 λόγου δύναμιν ὥς μυρία πλήθη πέπεικεν, καὶ ὥς
 25 συνέστησαν μυριάνδροι ἐκκλησίαι πρὸς αὐτῶν ἐκεί-
 νων τῶν εὐτελεστάτων καὶ ἀγροίκων τοῦ Ἰησοῦ μαθη-
 τῶν, οὐκ ἐν ἀδήλοῖς που καὶ ἀφανέσι τόποις, ἀλλ' ἐν
 ταῖς μάλιστα διαπρεπεστάταις πόλεσιν ἰδρυθεῖσαι,
 30 τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ Ἀντιοχέων, καθ' ὅλης τε τῆς
 Αἰγύπτου καὶ Αἰβύνης, Εὐρώπης τε καὶ Ἀσίας, ἐν τε
 κόμῃσι τε καὶ χώραις καὶ παντοίοις ἔθνεσι, πάλιν

ἐξ ἀνάγκης ἀνατρέχειν ἐκβιάζομαι ἐπὶ τὴν τοῦ αἰτίου
 ζήτησιν, καὶ συνομολογεῖν μὴ ἄλλως αὐτοὺς κεκρα-
 τηκέναι τοῦ τολμήματος ἢ θειοτέρᾳ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώ-
 πον δυνάμει καὶ συνεργίᾳ τοῦ φήσαντος αὐτοῖς
 "μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου." 5
 23. τοῦτο δ' οὖν εἰπὼν ἐπισυνῆψεν ἐπαγγελίαν, δι'
 ἧς ἔμελλον ἐπιδαρρεῖν καὶ προθύμως ἐπιδιδόναί σφας
 αὐτοὺς τοῖς παρηγγελμένοις. φησὶ γοῦν αὐτοῖς "καὶ
 ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς
 συντελείας τοῦ αἰῶνος." ἀλλὰ καὶ πνεύματος αὐτοῖς 10
 ἐμπνεῦσαι λέγεται θείου, ἀλλὰ καὶ δύνάμιν αὐτοῖς
 ἐνθεον καὶ παραδοξοποιὸν πεποιηκέναι, τοτὲ μὲν φή-
 σας "λάβετε πνεῦμα ἁγίου," τοτὲ δὲ εἰπὼν "ἄσθε-
 νοῦντας θεραπεύετε, λεπροὺς καθαρίζετε, δαίμονας
 (100) ἐκβάλλετε· ὄψεσθαι ἐλάβετε, ὄψεσθαι δότε." 24. συν- 15
 ορᾶς τοιγαροῦν καὶ αὐτὸς ὅπως κεκράτηκεν ὁ δι'
 αὐτῶν λόγος, ἐπεὶ καὶ αὐτῶν ἡ βίβλος τῶν Πράξεων
 συμφθὰ τούτοις καὶ σύμφωνα μαρτυρεῖ· ἐνθα ἱστο-
 ροῦνται καὶ αὐτοὶ τῇ τῶν παραδόξων ἐνεργείᾳ δι'
 ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ πρὸς αὐτῶν ἐπιτελουμένη τοὺς 20
 (130) παρόντας καὶ τοὺς θεωμένους ἐκπληῖσαι. 25. ἐξέπλητ-
 του γὰρ, ὥς εἰκὸς, διὰ τῶν ἔργων τοὺς θεωμένους
 πρότερον· εἴθ' οὕτως προθύμους εἶχον αὐτοὺς ἐπὶ
 τὸ φιλοπευστεῖν τίς ποτ' ἦν οὗτος οὗ τῇ δυνάμει
 καὶ προσηγορίᾳ τὸ θαῦμα γέγονεν· εἴτα διδάσκοντες 25
 ἡῦρισκον τῇ πίστει φθάνοντας τὴν παρ' αὐτῶν διδα-
 σκαλίαν. 26. οὐ γὰρ τοῖς λόγοις πεισθέντες, ἀλλὰ
 τοῖς ἔργοις προκαταληφθέντες ῥάδιον ἐποιοῦντο τὴν
 ἐν τοῖς λόγοις διάθεσιν. λέγονται γοῦν ἤδη τινὲς

5 Matth. 28, 19.
 10, 8.

9 Ib. 20.

13 Jo. 20, 22. Matth.

βουθυσίας καὶ σπουδᾶς, ὥς ἂν ἤδη θεοῖς οὖσαν, τοῖς
 τοῦ Ἰησοῦ προσαγροχένοι· καὶ τινὰ μὲν αὐτῶν τὸν ἡ
 Ἑρμῆν εἶναι, τινὰ δὲ τὸν Δία νενομικέναι, τοσοῦτον
 αὐτῶν τὰς διανοίας ἐξέπληττεν ἢ τῶν παραδόξων
 5 ἔργων ἐπίδειξις. 27. καὶ δὴ οὕτω διακειμένοις πάνθ'
 ὅσα περὶ τοῦ Ἰησοῦ κατήγγελλον ἤδη λοιπὸν ἀλη-
 θεύειν εὐλόγως ἐνομίζοντο, καὶ τῇ μετὰ τὸν θάνατον
 ἀναβιώσει αὐτοῦ οὐχ ἄπλοῖς οὐδ' ἀναποδείκτοις ἐμαρ-
 τύρουν λόγοις, δι' αὐτῆς δ' ἐνεργείας ἐπειθον, ζῶν-
 10 τος ἔργα παριστῶντες. 28. εἰ δὲ καὶ θεὸν αὐτὸν καὶ
 θεοῦ παῖδα πρὸ τῆς εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεως παρὰ
 τῷ πατρὶ τυγχάνοντα κατήγγελλον, καὶ τοῦτο πῶς
 οὐκ ἂν προσέθεντο μᾶλλον, τὸ ἐναντίον ἄπιστον εἶναι
 καὶ ἀδύνατον ἡγούμενοι εἰκότως, λογισάμενοι μὴ
 15 δύνασθαι θνητῆς ἔργα φύσεως εἶναι νομίζειν τὰ
 δρώμενα, ἀλλὰ θεοῦ, καὶ μὴ λέγει τις; 29. τοῦτ' ἦν
 ἄρα καὶ οὐδὲν ἄλλο τὸ ζητηθὲν αὐτὸ ἐκεῖνο, ὅποιον
 δυνάμει περιγεγόνῃσι τῶν ἐν ἀρχαῖς ἀκροωμένων οἱ
 τοῦ Ἰησοῦ μαθηταί, καὶ ὅπως Ἑλλήνας ὁμοῦ καὶ βαρ-
 20 βάρους ὡς περὶ λόγου θεοῦ περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ἐπει-
 σαν, ὅπως τε ἐν μέσαις ταῖς πόλεσιν καὶ ἀνὰ τὰς
 χώρας εὐσεβείας ἐνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ συνεστή-
 σαντο διδασκαλεῖα. 30. καίτοι τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε
 25 ἀνθρώπινον ἦν τὸ μηδ' ἄλλοτε ὑπὸ μίαν τὴν Ῥω-
 μαίων γενέσθαι τὰ πλείστα τῆς οἰκουμένης ἔθνη, ἀλλ'
 ἀπὸ τῶν τοῦ Ἰησοῦ χρόνων. 31. ἅμα γὰρ τῇ εἰς ἀν-
 θρώπους αὐτοῦ παραδόξῳ ἐπιδημίᾳ καὶ τὰ Ῥωμαίων
 ἀκμάσαι συνηνέχθη, τότε πρῶτον Αὐγούστου τῶν
 30 πλείστων ἐθνῶν μοναρχήσαντος, καθ' ὃν Κλεοπάτρας

ἁλούσης ἢ κατ' Αἰγυπτίον τῶν Πτολεμαίων διαδοχῇ
 (140) λέλυντο· ἐξ ἐκείνου τε καὶ εἰς δεῦρο τὸ ἅπ' αἰῶνος
 καὶ ἅπ' αὐτῆς ὡς εἰπεῖν τῆς πρώτης ἀνθρωπείας συ-
 σταν Αἰγύπτου βασιλείον καθήρητο. 32. ἐξ ἐκείνου
 τε καὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος Ῥωμαίων δοῦλον γέγονεν, 5
 καὶ τὸ Σύρων ὁσαύτως, Καππαδόκων τε καὶ Μακε-
 δόνων, καὶ Βιθυνῶν, καὶ Ἑλλήνων, καὶ συνελόντι
 φάναι τῶν λοιπῶν τῶν ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν
 ἀπάντων. 33. τοῦτο δὲ ὅτι μὴ ἄθεεῖ τῇ περὶ τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίᾳ συνεισηλθεν τίς οὐκ ἂν
 ὁμολογήσειε, διανοηθεὶς ὡς οὐ ῥᾶδιον ἦν τοῖς μαθη-
 10 ταῖς αὐτοῦ πορεῖαν ἐπὶ τῆς ἀλλοδαπῆς στείλασθαι,
 διεστώτων πρὸς ἄλληλα τῶν ἐθνῶν, καὶ μηδεμιᾶς
 οὔσης ἐν αὐτοῖς ἐπιμιξίας διὰ τὰς πολλὰς ἐθναρχίας·
 ὧν περιηρημένων ἀφόβως ἤδη καὶ ἐπ' ἀδείας τὸ 15
 προκείμενον ἦννον, τὴν πορεῖαν αὐτοῖς προεξευμα-
 ρίσαντος τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, καὶ τοὺς θυμούς των
 κατὰ πόλεις δεισιδαιμόνων φόβῳ τῆς μελζονος ἀρχῆς
 καταστείλαντος. 34. λόγισαι γὰρ ὡς εἰ μηδὲν τὸ
 κωλύον ἦν τοὺς περὶ τὴν πολυθεον πλάνην ἐπτοη- 20
 μένους τῇ τοῦ Χριστοῦ πολεμεῖν διδασκαλίᾳ, πάλαι
 ἂν ἑώρας κατὰ πόλεις καὶ κατὰ ἀγροὺς ἐμφυλλοῦς
 (91) στάσεις, διωγμούς τε καὶ πολέμους οὐ τοὺς τυχόν-
 τας, εἰ δὴ ἐφ' ἑαυτοῖς εἶχον οἱ δεισιδαίμονες τὴν ἐπ'
 αὐτῶν ἐξουσίαν. 35. νῦν δὲ καὶ τοῦτο θεοῦ τοῦ ἐπὶ 25
 πάντων ἔργον ἦν, τὸ μείζονι φόβῳ τῆς ἀνωτάτω ἀρ-
 χῆς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ οἰκείου λόγου καταδουλώσαι·
 προκόπτειν γὰρ αὐτὸν ὁσημέραι καὶ εἰς πάντας ἀν-
 θρώπους αὐξεῖν βούλεται. 36. πάλιν τε αὖ ὡς μὴ
 νομισθεῖν κατὰ συγχώρησιν τῶν κρατούντων διαρ- 30
 κέσειν, εἴποτέ τις τούτων πονηρίᾳ ληφθεὶς τῷ τοῦ
 Χριστοῦ λόγῳ πολεμεῖν προύθετο, καὶ τοῦτο πρᾶτ-

τειν ἐνεδίδου τὸ καταθύμιον, ὁμοῦ μὲν εἰς ἐνδειξιν
 τῶν τῆς εὐσεβείας ἀθλητῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ εἰς τὸ τοῖς
 πᾶσι φανερὸν καταστήναι ὅτι μὴ ἐξ ἀνθρώπων ἦν
 βουλῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως ἡ τοῦ λόγου
 5 σύστασις. 37. αὐτίκα τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τὰ συμ-
 βαίνειν κατὰ τοὺς τοιούτους καιροὺς εἰωθότα; οἱ μὲν
 γὰρ τῆς εὐσεβείας ἀθληταὶ τὸ πρὶν ἀνθρώποις γε
 τοῖς πᾶσι διάδηλοι καὶ διαπρεπεῖς ἐγίνοντο, τῶν παρὰ
 τῷ θεῷ κατηξιωμένοι βραβείων· οἱ δὲ τῆς εὐσεβείας
 10 πολέμοι τὰς προσηκούσας ἐξέτινον δίκας, θεηλάτοις
 μάστιξιν οἰστρούμενοι καὶ πᾶν τὸ σῶμα δεινοῖς καὶ
 ἀνιστοῖς πάθεσι διαφθειρόμενοι, ὥστε ἤδη καὶ εἰς (111)
 ὁμολογίαν τῆς κατὰ Χριστοῦ δυσσεβείας ἤκειν περιε-
 λαθῆναι. 38. οἱ δὲ γε λοιποὶ πάντες τῆς ἐνθέου προσ-
 15 ηγορίας ἠξιωμένοι καὶ τὰ Χριστοῦ φρονεῖν ἀνχοῦν-
 τες, ἐπ' ὀλίγον γεγυμνασμένοι τοῖς πειρατηρίοις, τὸ
 δὲ γνήσιον καὶ εἰλικρινὲς τοῦ φρονήματος ἐπιδειξά-
 μενοι, τὴν οἰκίαν αὐτῆς ἀπελάμβανον ἐλευθερίαν,
 εἰς μείζον ὁσημέραι δι' αὐτῶν ἐκλάμποντος τοῦ σω-
 20 τηρίου λόγου, καὶ ἐν αὐτοῖς γε μέσοις τοῖς ἐχθροῖς
 κατακρατοῦντος, 39. μὴ μόνον τε τῶν ὁρατῶν πολε-
 μίων κατεξανισταμένους, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀοράτων, εἰ
 5 τινες ἄρα εἶεν ἀμφὶ τὸν περὶ γῆν ἄερα ξοφώδη πονη-
 ροὶ δαίμονες καὶ ἄρχοντες τούτων, οὓς καὶ αὐτοὺς
 25 οἱ γνήσιοι τοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ δι' ἀγγελίας βίου καὶ
 τῶν πρὸς τὸν θεὸν εὐχῶν διὰ τε τῆς αὐτοῦ ἐνθέου
 προσηγορίας ἐξελαύνοντες, σημείων τῶν πάσαις ἱστο-
 ρουμένων ὑπ' αὐτοῦ γεγονέναι παραδόξων, καὶ ἐν
 30 τούτῳ τοῖς συνορᾶν δυναμένοις τὰ τεκμήρια τῆς ἐν-
 θεοῦ ἀρετῆς αὐτοῦ διαδεικνύντες.

40. Ἀλλὰ γὰρ τῶνδε κατὰ καιρὸν προγεγυμνα-
 σμένων καιρὸς ἤδη καλεῖ τῆς μυστικωτέρας περὶ αὐ-

τοῦ θεολογίας ἐφάπασθαι, καὶ τὸν θεὸν λόγον, ὅστις ποτ' ἦν ὁ διὰ τοῦ φαινομένου ἀνδρὸς τὰς θαυματουργίας ἐκτελῶν, ἐποπτεῦσθαι.

[93]

BIBAIION TETARTION.

- (114) I. Ἐπειδὴ τὰ προσήκοντα περὶ τῆς ἐνανθρωπή-
σεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμ-
ματι, τρίτῳ ὄντι τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδείξεως, αὐ-
τάρκως ἡμῖν διαπεπύνηται, καιρὸς ἤδη καὶ ἀπορη-
τοτέρων ἐφάπασθαι λόγων τῶν περὶ τῆς κατ' αὐτὸν
μυστικωτέρας θεολογίας. 2. ὁ μὲν οὖν περὶ τοῦ πρώ-
του καὶ αἰδίου, μόνου τε ἀγεννήτου καὶ ἐπὶ πάντων
αἰτίου τῶν ὅλων, πανηγεμόνος τε καὶ παμβασιλέως
θεοῦ κοινὸς ἅπασιν ἀνθρώποις ἐστὶ λόγος· ἴδιος δὲ
καὶ κοινὸς αὐτοῖς Ἑβραίων καὶ ἡμῶν ὁ περὶ Χριστοῦ·
ὃν πῇ μὲν ὁμοίως ἡμῖν ταῖς παρ' αὐτοῖς ἐπόμενοι
γραφαῖς ἔτι νῦν ὁμολογοῦσι, πῇ δὲ μακρὰν ἀποπί-
πτουσι, μήτε τὴν θεότητα συνορῶντες αὐτοῦ, μήτε τὰ
αἰτία τῆς παρουσίας εἰδότες, μήτε μὴν τοὺς χρόνους
καθ' οὓς ἤξειν ἀνείρηται εἰς ἀνθρώπους περιδρασ-
σόμενοι. 3. οἱ μὲν γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἤξειν μέλλοντα
προσδοκῶσιν, ἡμεῖς δ' ἤδη μὲν εἰς ἅπαξ ἀποδείκνυ-
μεν ἐλθόντα, καὶ δευτέραν δ' αὐτοῦ μετὰ τῆς ἐνθέου
δόξης παρουσίαν ταῖς τῶν θεοφόρων προφητῶν προρ-
ρήσεσι τε καὶ διδασκαλίαις πειθόμενοι ἰδεῖν εὐχό-
μεθα. διττοῦ δ' ὄντος τοῦ κατ' αὐτὸν λόγου ὁ μὲν
νεώτερος ἂν εἴη, χθὲς καὶ πρώην εἰς ἀνθρώπους εἰσ-
ηγμένος· ὁ δὲ παντὸς χρόνου καὶ πάντων αἰώνων

πρεσβύτερος. 4. βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς, ἅτε μόνος
 ὢν ἀγαθὸς ἀγαθοῦ τε παντὸς ἀρχὴ καὶ πηγὴ, τῶν
 αὐτοῦ θησαυρῶν πλείους ἀποφῆναι κοινωνοὺς, ἄρτι
 τε μέλλων τὴν λογικὴν πᾶσαν προβάλλεσθαι κτίσιν,
 5 ἁσώματους τινὰς νοερὰς καὶ θείας δυνάμεις, ἀγγέ-
 λους τε καὶ ἀρχαγγέλους, ἅυλά τε καὶ πάντα καθαρὰ
 πνεύματα, προσέτι δὲ ψυχὰς ἀνθρώπων ἄφετον καὶ
 ἐλεύθερον τῆς αὐθεκουσίου περὶ τὸ καλὸν ἢ τοῦναν-
 τίον αἰρέσεως τὴν φύσιν ἐπαγομένης, ὅσα τε τούτοις
 10 ὄργανα σωμάτων ἐμελλεν ἔσεσθαι ποικίλων ἀγωγῇ
 κατὰλληλα βίωσιν, χώρας τε τούτοις ἅπασι καὶ τόπους (146)
 διανέμειν οἰκείους· (μείνασι μὲν γὰρ ἀγαθοῖς τοὺς
 κρείττους, ἔμπαλιν δὲ τοὺς προσήκοντας, τῆς ἐπὶ
 τὰναντία ῥοπῆς τὰ σωφρονιστήρια) προλαβὼν τὸ
 15 μέλλον, οἷα θεὸς, τῇ προγνώσει, συνιδῶν τε τούτων
 ἁπάντων πρὶν γενέσθαι ὡς ἐν μεγάλῳ σώματι κεφα-
 λῆς δεησομένων, ἓνα τὸν τῆς δημιουργίας ἀπάσης
 οἰκονόμον ἡγεμόνα τε καὶ βασιλέα τῶν ὅλων προτά-
 ξασθαι ὥστε δεῖν, ἥ καὶ τὰ θεῖα μυσταγωγεῖ λόγια
 20 πρὸς τῶν ἄνωθεν παρ' Ἑβραίοις θεολόγων τε καὶ προ-
 φητῶν ἀνδρῶν τεθεσπισμένα· 5. παρ' ὧν δὴ μαθεῖν
 ἔνεστιν ὡς ἄρα μία μὲν εἴη τῶν ὅλων ἀρχὴ, μᾶλλον
 δὲ τὸ καὶ ἀρχῆς ἀνώτερον, καὶ πρώτου προγενέστερον,
 καὶ μονάδος ἀρχεγονώτερον, καὶ πάσης κρείττον προσ-
 25 ἡγορίας, ἄρρητον, ἀνέκφραστον, ἀπερινόητον, ἀγα-
 θὸν, τὸ πάντων αἴτιον, τὸ ποιητικόν, τὸ εὐεργετικόν,
 τὸ προνοητικόν, τὸ σωτήριον, αὐτὸς ὢν ὁ εἷς καὶ
 μόνος θεὸς, ἐξ οὗ τὰ πάντα, δι' οὗ τὰ πάντα ἐστίν·
 30 ἐν αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. 6. ὅ-
 τι δὴ θέλει, τοῦτο γοῦν καὶ εἴη ἂν τὸ μόνου τῆς τῶν

γεννητῶν ἀπάντων οὐσιώσεώς τε καὶ ὑπάρξεως αἰ-
 τιον· θέλοντος γὰρ ἐστὶ, θέλει δὲ, ὅτι τὴν φύσιν
 [94] ἀγαθὸς ὢν τυγχάνει. ἀγαθῷ δὲ οὐδὲν ὅτι μὴ τὸ θέ-
 λειν τὰ ἀγαθὰ προσφυές. 7. θέλων δὲ ταῦτα καὶ
 δύναται· διὸ καὶ θέλων ὁμοῦ καὶ δυνάμενος, ἀκω- 5
 λύτως καὶ ἀπαραποδίστως πᾶν ὃ τι καλὸν καὶ συμ-
 φέρον ἐν τε ὁρωμένοις καὶ ἀφανέσιν αὐτὸς ἑαυτῷ
 συνεστήσατο, ὅλην ὥσπερ τινὰ καὶ οὐσίαν τῆς τῶν
 ὅλων γενέσεώς τε καὶ συστάσεως τὴν ἑαυτοῦ βουλὴν
 καὶ δύναμιν προβεβλημένος, ὥς μηκέτι εὐλόγως φά- 10
 ναι δεῖν ἐξ οὐκ ὄντων εἶναι τι τῶν ὄντων· οὐδὲ γὰρ
 ἂν εἴη τι τὸ ἐκ μὴ ὄντος. πῶς γὰρ τὸ μὴ ὄν ἐτέρῳ
 τοῦ εἶναι γένοιτ' ἂν αἴτιον; πᾶν δὲ ὃ τι ποτε καὶ
 ἔστιν ἐξ ἐνός τοῦ μόνου ὄντος καὶ προόντος, τοῦ δὴ
 καὶ φήσαντος "ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν," τὸ εἶναι λαβὼν ἔχει· 15
 8. ὅτι δὴ μόνος ὢν καὶ αἰὲν ὢν αὐτὸς πᾶσι τοῖς ἐξ
 αὐτοῦ τὸ εἶναι κτησιζένοισι αἴτιος τοῦ εἶναι κατέστη
 τῷ θέλειν καὶ τῷ δύνασθαι, καὶ τὴν οὐσίαν τοῖς πᾶσι
 καὶ τὰς δυνάμεις καὶ τὰ εἶδη πλουσίως καὶ ἀνεπι-
 φθόνως ἐξ αὐτοῦ κεχαρισμένος. 20

(146) II. Καὶ δὴ τῶν ὄντων ἀπάντων πρῶτον ὑφίστη-
 σιν αὐτοῦ γέννημα τὴν πρωτότοκον σοφίαν, ὅλην
 δι' ὅλου νοερὰν καὶ λογικὴν καὶ πάνσοφον, μᾶλλον
 δὲ αὐτόνοον καὶ αὐτολόγον καὶ αὐτοσοφίαν, καὶ εἴ-
 τι δὲ αὐτάκαλον καὶ αὐτοόγαθον ἐπινοεῖν ἐν γεννη- 25
 τοῖς θεμίς, τοῦτο πρῶτον αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ θεμέλιον
 τῶν μετὰ ταῦτα γεννησομένων προβάλλεται, τὸ τέλειον
 τελείου δημιουργημα, καὶ σοφοῦ σοφὸν ἀρχιτεκτό-
 νημα, ἀγαθοῦ πατρὸς ἀγαθὸν γέννημα, καὶ τί γὰρ
 ἄλλο ἢ τῶν μετέπειτα τὸ εἶναι δι' αὐτοῦ λαβόντων 30

προστάτην καὶ κηδεμόνα, σωτήρά τε καὶ ἱατρὸν, καὶ
κυβερνήτην τῆς τῶν ὅλων δημιουργίας τοὺς οἴκους
περιδεδραμμένον; 2. ὅθεν εἰκότως οἱ χρησμοὶ θεολο-
γοῦντες θεὸν γεννητὸν αὐτὸν ἀποφαίνουσιν, ὥς ἂν
⁵ τῆς ἀνεκφράστου καὶ ἀπερινοήτου θεότητος μόνον ἐν
αὐτῷ φέροντα τὴν εἰκόνα, δι' ἣν καὶ θεὸν εἶναι τε
αὐτὸν καὶ λέγεσθαι τῆς πρὸς τὸ πρῶτον ἕξομοιώσεως
χάριν, ταύτῃ τε αὐτὸν ἀγαθὸν φασιν ὑπερήτην πρὸς
τοῦ πατρὸς ὑποβεβλήσθαι, ἵνα ὥσπερ δι' ἐνὸς παν-
¹⁰ σόφου καὶ ζῶντος ὄργάνου τεχνικοῦ τε καὶ ἐπιστη-
μονικοῦ κανόνος τὰ πάντα αὐτῷ ἀπευθύνοντο, σώ-
ματα ὁμοῦ καὶ ἀσώματα, ἔμψυχά τε καὶ ἄψυχα, λογικὰ
σὺν ἀλόγοις, θνητὰ σὺν ἀθανάτοις, καὶ εἴ τι τοῖτοις
ἕτερον συνυφέστηκε τε καὶ συνύφανται, καὶ ὥς μὲν ¹¹
¹⁵ τῶν ὅλων δυνάμει, ἐνὶ τε ζῶντι καὶ ἐμψύχῳ νόμῳ τε
καὶ λόγῳ ἐν πᾶσιν ὄντι καὶ διὰ πάντων ἤκουσι τὰ
πάντα συναρμόζοντο ὑφ' ἐνὶ πανσόφῳ δεσμῷ, αὐτῷ
δὴ τῷ τοῦ θεοῦ λόγῳ τε καὶ νόμῳ, συναγόμενά τε
καὶ συνδούμενα.

²⁰ III. Ἐνὸς δὲ ὄντος τοῦ πατρὸς ἵνα χρὴ καὶ τὸν ⁽¹⁴⁷⁾
υἱὸν, ἀλλ' οὐ πολλοὺς εἶναι, καὶ ἵνα τέλειον μόνον ⁶
γεννητὸν θεὸν ἐκ θεοῦ, ἀλλ' οὐ πλείους. ἐν γὰρ
πλείοσιν ἑτερότης ἔσται καὶ διαφορὰ καὶ τοῦ χείρονος
εἰσαγωγή. διὸ δὴ εἰς θεὸς ἐνὸς υἱοῦ τελείου καὶ μο-
²⁵ νογενοῦς, ἀλλ' οὐ πλείονων θεῶν οὐδ' υἱῶν πατήρ,
2. ἐπεὶ καὶ μιᾶς οὔσης φωτὸς οὐσίας μίαν καὶ τὴν
ἐξ αὐτοῦ γεννωμένην τελείαν αὐτὴν πᾶσα ἀνάγκη
τίθεσθαι. 3. τί γὰρ ἂν καὶ ἄλλο γέννημα φωτὸς ἐπι-
³⁰ νοεῖν δυνατόν, μὴ οὐχὶ μόνην τὴν ἐξ αὐτοῦ τὰ πάντα
πληροῦσαν καὶ καταλάμπουσαν ἀκτῖνα; πᾶν γὰρ τὸ
ταύτης ἀλλότριον σκότος ἂν εἴη καὶ οὐ φῶς. ταύτῃ
τοι καὶ τοῦ πάντων ἀνωτάτου πατρὸς, ἀρχήτου φωτὸς

[95] ὄντος, οὐδὲν μὲν προσφερὲς αὐτῷ οὐδ' οἰκτεῖον ἂν
 γένοιτο παράδειγμα, πλὴν ὅσον αὐτὰ τοῦτο μόνον, ὃ
 δὴ καὶ φάναι περὶ υἱοῦ οἶόν τε· ἀπαύγασμα γὰρ ἐστὶ
 φωτὸς αἰδίου, καὶ ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον τῆς τοῦ Θεοῦ
 ἐνεργείας, καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ. 4. διὸ
 εἰρηται "ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρ
 τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ." ἀλλὰ τοῦ μὲν αἰσθητοῦ φω-
 τὸς ἀχώριστος ἡ αὐγὴ, ὃ δ' υἱὸς ἰδίως παρὰ τὸν πα-
 τέρα καθ' ἑαυτὸν ὑφέστηκε· καὶ φωτὸς μὲν ἡ αὐγὴ
 α) χώραν ἐνεργείας ἐπέχει, ὃ δὲ υἱὸς ἑτερόν τι ἢ κατὰ 10
 ἐνέργειαν τυγχάνει, καθ' ἑαυτὸν οὐσιωμένος. 5. καὶ
 πάλιν ἡ μὲν αὐγὴ συννύπαρχει τῷ φωτὶ, συμπληρω-
 τικὴ τις οὖσα αὐτοῦ· (ἄνευ γὰρ αὐγῆς οὐκ ἂν ὑπο-
 σταίη φῶς·) ὁμοῦ τε καὶ καθ' αὐτὸ συνυφέστηκεν·
 ὃ δὲ πατὴρ προὑπάρχει τοῦ υἱοῦ καὶ τῆς γενέσεως 15
 αὐτοῦ προὑφέστηκεν, ἢ μόνος ἀγεννητος ἦν. 6. καὶ
 ὁ μὲν καθ' ἑαυτὸν τέλειος καὶ πρῶτος, ὡς πατὴρ,
 καὶ τῆς τοῦ υἱοῦ συστάσεως αἷτιος, οὐδὲν εἰς συμ-
 πλήρωσιν τῆς ἑαυτοῦ θεότητος παρὰ τοῦ υἱοῦ λαμ-
 βάνων· ὃ δὲ, ὡς ἐξ αἰτίου γεγονώς υἱὸς, δεύτερος 20
 οὗ ἐστὶν υἱὸς καθέστηκεν, παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τὸ
 (148) εἶναι καὶ τὸ τοιόσδε εἶναι εἰληφώς. 7. καὶ πάλιν ἡ
 μὲν αὐγὴ οὐ κατὰ προαίρεσιν τοῦ φωτὸς ἐκλάμπει,
 κατὰ τι δὲ τῆς οὐσίας συμβεβηκὸς ἀχώριστος, ὃ δὲ
 υἱὸς κατὰ γνώμην καὶ προαίρεσιν εἰκὼν ὑπέστη τοῦ 25
 πατρὸς. βουληθεὶς γὰρ ὁ Θεὸς γέρονει υἱοῦ πατὴρ,
 καὶ φῶς δεύτερον κατὰ πάντα ἑαυτῷ ἀφωμοιωμένον
 ὑπέστησατο. 8. ἀγεννήτον τοιγαροῦν καὶ αἰδίου φω-
 τὸς ὄντος ἐνός, πῶς ἂν γένοιτο ἄλλο οἷά τις εἰκὼν,
 β) οὐχὶ δὲ καὶ αὐγὴ οὖσα φῶς κατὰ πάντα τὸ ἐμφερές 30

τῷ πρωτοτύπῳ σώζουσα; πῶς δ' ἂν καὶ αὐτοῦ τοῦ
 ἑνὸς εἴη εἰκὼν, εἰ μὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ οὐσα; ὅπως μὴ
 μόνον τῆς οὐσίας τοῦ πρώτου, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ τὸ
 ποσὸν ἀριθμοῦ τὴν ὁμοίωσιν ἐπάγοιτο, ὥσθ' ἑνὸς
 5 εἶναι τοῦ αἰδίου φωτὸς ἐν τὸ τέλειον, ἀλλ' οὐ διά-
 φορα καὶ πολλὰ τὸ πρῶτον καὶ μονογενὲς ἔκγονον,
 αὐτὸ δὴ ἐκεῖνο τὸ καὶ ἡμῖν πρῶτον μετὰ τὴν ἀναρ-
 χον καὶ ἀγέννητον οὐσίαν θεολογούμενον τέλειον ἀγα-
 θόν. 9. ἓνα γοῦν χρὴ ἑνὸς πατρὸς καὶ τὸν υἱὸν εἶναι.
 10 καὶ γὰρ μιᾶς εὐωδίας ἐξ ὑποκειμένης τινὸς προϊού-
 σης οὐσίας, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν προχεομένην ἤδεσαν
 εἰς πάντας ὁδὴν, ἀλλ' οὐ διαφόρους καὶ πολλὰς
 προσήκοι ἂν ὁμολογεῖν. τοῦ δῆτα πρώτου καὶ μόνου
 ἀγαθοῦ, ὃ ἐστὶν ὁ παμβασιλεὺς θεὸς, νῶ καὶ διανοίᾳ
 15 ληπτὴν ἐνθεον καὶ ζωτικὴν εὐωδίαν ὑποστησάμενον,
 μίαν ταύτην, ἀλλ' οὐ πλείους ἐπινθεῖν θέμις. 10. τί
 γὰρ ἂν καὶ γένοιτο ταύτης ἕτερον κατὰ πάντα τῷ
 πατρὶ ἀφωμοιωμένης, εἰ μὴ τι ἄρα ὑποβεβηκὸς καὶ
 χεῖρον; ὃ οὐδαμῶς ἡμῖν ἐν τῇ τοῦ υἱοῦ θεολογίᾳ πα-
 20 ρεισακτίον; αἰμὶς γὰρ ἐστὶ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως
 καὶ ἀπόρροια τῆς τοῦ παντοκράτορος δόξης εἰλικρι-
 νής. 11. ἐξ εὐώδους μὲν γὰρ σώματος, μύρου τινὸς
 φέρε ἢ καὶ τῶν ἀπὸ γῆς ἀκμαζόντων ἀνθρώπων τε καὶ
 ἀρωμάτιν εὐώδης τις πνοὴ παρὰ τὸ πρῶτον ὑποκεί-
 25 μενον εἰς ἅπαν τὸ ἐκτὸς περιέχον προχεῖται, καὶ πλη-
 ροῦ γε καὶ τὸν ἄερα εἰς πλάτος ἀναχεομένη, οὔτι πῶ
 κατὰ στέρεσιν ἢ μείωσιν ἢ τομῇν ἢ διαίρεσιν τοῦ
 προὑποκειμένου. 12. τούτου γὰρ ἐν οἰκείᾳ χώρᾳ μέ-
 νοντος καὶ τὴν ταυτότητα πρὸς ἑαυτὸ σώζοντος, τὴν
 30 τε εὐώδη δύναμιν ἀπογεννῶντος, οὐδὲν τοῦ προτέ-
 ρου χεῖρον, καὶ τὸ γεννώμενον εὐώδες οἰκείαν ἔχον
 ὑπόστασιν, ὥς ὅτι μάλιστα τὸ ὁμοιότατον τῇ τοῦ γεν-

(140) νήσαντος φύσει διὰ τῆς οἰκείας ἀπομεμίμηται· πλὴν ἄλλ' ἐτι ταῦτα γεώδη καὶ θνητὰ καὶ μέρη τῆς κάτω φθοροποιουῦ καὶ γεώδους φύσεως. 13. τὰ γε μὴν τῆς προκειμένης ἡμῖν θεολογίας, ἐπέκεινα παντὸς ὄντα παραδείγματος, οὐδὲν μὲν οἶον τὰ ἐκ σωμάτων ἐπά-
 γεται, ὅξυτάτῃ δὲ διανοία φαντάζεται υἱὸν γεννητὸν, οὐ χρόνοις μὲν τισιν οὐκ ὄντα, ὕστερον δὲ ποτε γεγο-
 [96] νότα, ἀλλὰ πρὸ χρόνων αἰωνίων ὄντα καὶ προόντα, καὶ τῷ πατρὶ ὡς υἱὸν διὰ παντὸς συνόντα, καὶ οὐκ ἀγεννητον ὄντα, γεννώμενον δ' ἐξ ἀγεννήτου πατρὸς, 10
 μονογενῆ ὄντα, λόγον τε καὶ θεὸν ἐκ θεοῦ, οὐ κατὰ διάστασιν ἢ τομὴν ἢ διαίρεσιν ἐκ τῆς τοῦ πατρὸς οὐ-
 σίας προβεβλημένον, ἀρρήτως δὲ καὶ ἀνεπιλογίστως ἡμῖν, ἐξ αἰῶνος, μᾶλλον δὲ πρὸ πάντων αἰώνων, ἐκ
 τῆς τοῦ πατρὸς ἀνεκφράστου καὶ ἀπερινοήτου βουλῆς 15
 τε καὶ δυνάμεως οὐσίᾳ μὲνον διδάσκοντα. "τὴν γε-
 νεὰν γὰρ αὐτοῦ" φησὶ "τίς διηγῆσεται;" καὶ "ὥσπερ οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός, οὕτω καὶ τὸν υἱὸν οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν πατήρ."

20

IV. Πλὴν ἄλλ' ἕνα μονογενῆ καὶ ἀγαπητὸν υἱὸν ἐδόκει τῷ παναγάθῳ πατρὶ τῆς τῶν γεννητῶν ἀπάν-
 των δημιουργίας προϋφίστασθαι δεῖν, ἐπεὶ καὶ κόσ-
 μον ἕνα, ὥσπερ τι ἓν καὶ μέγα σῶμα ἐκ πλειόνων
 καὶ διαφορῶν μελῶν τε καὶ μερῶν ἡμελλεν ὅσον οὐ- 25
 δέπω προβάλλεσθαι, ** οὐκ ἐπιστατεῖν μὲν αὐτὴν ἄνωθεν, ὥσπερ μείζονος κεφαλῆς τῆς τοῦ πατρὸς θεό-
 τητος ἐξημμένην, (κεφαλὴ γὰρ τοῦ Χριστοῦ ὁ πατήρ) ἡγουμένην δὲ καὶ προὑπάρχουσαν τῶν μετὰ ταύτην
 ἀπάντων, οὐ μὴν ἄλλὰ καὶ διαρκούσαν εἰς τε τὴν 30

τοῦ πατρὸς ἐπικέλευσιν καὶ εἰς τὴν τῶν μετὰ ταῦτα
 δημιουργίαν. 2. διὸ δὴ καὶ ἔφαμεν αὐτὸν πρῶτον
 πάντων ὑπὸ τοῦ πατρὸς οἷόν τι μονοειδὲς πάσης οὐ-
 σίας καὶ φύσεως προβεβλῆσθαι ὄργανον ἐμψυχον καὶ
 5 ζῶν, μᾶλλον δ' ἐνθεον καὶ ζωοποιὸν καὶ πάνσοφον,
 ἀγαθὸν γεννητικόν, φωτὸς χορηγόν, οὐρανοῦ δημι- (150)
 ουργικόν, κόσμου κατασκευαστικόν, ἀγγέλων ποιη-
 τικόν, πνευμάτων ἀρχοντικόν, ὄργανον ψυχῶν σω-
 τήριον, σωμάτων ἀΐητικόν, πάντων προνοητικόν,
 10 κυβερνητικόν, θεραπευτικόν, βασιλικόν, κριτικόν,
 πατρὸς εὐσεβείας ἀπαγγελτικόν.

V. Διὸ καὶ ἐπὶ πάντων καθόλου τῶν δημιουργη-
 μάτων μίαν χρεὼν θείαν δύναμιν ἀποθαυμάζειν, ἀλλ'
 οὐ πολλὰς ἡγεῖσθαι. μία γὰρ ἡ καθόλου κοσμοποιὸς
 15 δύνამις καὶ εἰς ὃ τῶν ὅλων δημιουργὸς λόγος ἐν
 ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. ὅτι "ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ
 ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος." 2.
 ὃν δεῖ ἀληθῶς μὴ ἀγνοεῖν, σέβειν δὲ καὶ τιμᾶν ἐπα-
 ξίως, ὅτι δὴ πάντα δι' αὐτοῦ οὐ μόνον ἐν ἀρχαῖς
 20 τῶν ὅλων συνέστη, ἀλλὰ καὶ εἰς αἶν γέγονέν τε καὶ
 γίνεται, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. 3. εἴτε
 γὰρ ζωὴ τίς ἐστίν ἐν τοῖς οὖσιν, ὃ γέρονται ἐν αὐτῷ
 ζωὴ ἦν (ἐξ αὐτοῦ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ ἡ τῶν ὅλων
 ζωώσις τε καὶ ψύχωσις) εἴτε ἡσυχία, εἴτε κάλλος,
 25 εἴτε ἀρμονία, εἴτε τάξις, εἴτε σύγκρασις, εἴτε οὐσία,
 εἴτε ποιότης, εἴτε μέγεθος, πάντα εἰς ὃ τῶν ὅλων
 συνέχει καὶ διακοσμεῖ λόγος καὶ μία θεοῦ δύναμις
 κοσμοποιὸς ἡγεῖται ἀπάντων. 4. ὥς γὰρ ἐπὶ τοῦ καθ'
 ἡμᾶς σώματος πολλὴ μὲν τυγχάνει καὶ ποικίλη τῶν
 30 μερῶν ἢ διαφορὰ, μία δὲ ἡ τοῦ παντὸς δύναμις δημι-

ουργός· (οὐ γὰρ ἄλλη θεοῦ μὲν δυνάμει κεφαλῆς
 ὑπέστη φύσις, ἄλλη δὲ ὀφθαλμῶν, ἑτέρα δὲ ὠτων,
 ἑτέρα δὲ ποδῶν) οὕτω καὶ τοῦ σύμπαντος κόσμου
 μία καθόλου θεία δύναμις ἐπιστατοῦσα ἡ αὐτὴ ἂν
 [97] εἴη καὶ οὐρανοῦ καὶ ἀστέρων, τῶν τε ἐν ἕρσι καὶ γῇ
 (151) καὶ θαλάττῃ ζώων, στοιχείων τε τῶν καθόλου καὶ
 τῶν κατὰ μέρος, καὶ ἔτι φύσεων παντοίων γενικῶν
 τε καὶ τῶν κατ' εἶδος δημιουργός. 5. καὶ οὐκ ἄλλη
 μὲν πυρός, ἑτέρα δὲ ὕδατος, καὶ γῆς πάλιν ἄλλη καὶ
 ἄερος ποιητικὴ δύναμις· ἀλλὰ μία καὶ ἡ αὐτὴ τῶν
 ὅλων τεχνίτις σοφία, καὶ κοσμοποιὸς αὐτὸς οὗτος ἡμῖν
 ὁ θεολογούμενος τῶν ὅλων ὁ δημιουργός τοῦ θεοῦ
 λόγος. 6. μαρτυρεῖ δὲ τούτοις ἡ πρὸς ἄλληλα τῶν
 στοιχείων φιλία, τῇ τῶν συγκράσεων ἐπιμιξία συγ-
 γενῇ καὶ ἀδελφῇ καὶ ὥσπερ ἐνὸς ἀρχιτέκτονος ἔργον
 τὴν τῶν ὅλων φύσιν ἀπελέγχουσα. γῇ τε γὰρ τὸ
 βαρὺ στοιχεῖον ἐφ' ὕδατων ὀχουμένη, καὶ μὴ τῷ
 στερεμνίῳ τῆς φύσεως κατὰ βάθους ἐλκομένη, μετέ-
 ωρος δ' αἰετ φερομένη καὶ μὴ καταδυομένη, θεοῦ
 λόγῳ καὶ θεοῦ βουλῇ καὶ δυνάμει μαρτυρεῖ. 7. ὕγρας
 τε αὖ πάλιν οὐσίας ἡ πρὸς τὸ ξηρὸν κοινωνία μηδὲν
 φθόρον ἐπιδεικνυμένη, μηδ' ἀθρόως τὸ πᾶν ἐπιλι-
 μνάζουσα, νεύματι δ' ἀρρήτῳ θεοῦ πεπεδημένη, ἕνα
 πάλιν καὶ τὸν αὐτὸν λόγον τοῦ θεοῦ παρίστησι. 8. τί
 δέ; τὸ πῦρ, καίτοι καυστικῆς καὶ φθαρτικῆς φύσεως,
 ἔπειτα ξύλοις ἐμφωλεῦον καὶ παντοίοις ζώων σώμα-
 σιν ἀνακεκραμένον, γῇ τε καὶ ὕδατι καὶ ἕρσι συνε-
 στοιχειωμένον, κἄπειτα λόγῳ καὶ μέτρῳ τοῖς πᾶσι τὸ
 δέον, ὅσον ἂν ἐκάστῳ γένοιτο πρὸς ὠφελείας, ἐπι-
 χορηγοῦν, τῆς δ' οἰκείας δυνάμεως ἐπιλελησμένον,
 οὐ σοι δοκεῖ πάλιν θεοῦ λόγῳ καὶ δυνάμει δουλεύειν;
 ἡμέρας δὲ καὶ νυκτὸς ἀμοιβαίως ὀρῶντι κινήσεις,

ὥρῳν τε καὶ καιρῶν τοτὲ μὲν αὐξήσεις, τοτὲ δὲ μειώ-
 σεις, κύκλους τε ἐνιαυτῶν καὶ περιόδους χρόνων,
 ἄστρον τε περιδινησεις, ἡλίου τε δρόμους, καὶ σελή-
 νης τροπὰς, συμπαθείας τε καὶ ἀντιπαθείας ἀπάν-
 5 των, καὶ κόσμον ἕνα αὐτῶν ἐξ ἀπάντων, ἅρᾳ σοὶ τὴν
 ἀλογίαν καὶ τὸ εἰκὴ καὶ ὥς ἔτυχεν αἰτίαν εἶναι τῶν
 ὄλων θεμιτὸν ἀποφαίνεσθαι, ἢ λόγον ὥς ἀληθῶς
 θεοῦ καὶ θεοῦ σοφίαν καὶ θεοῦ δύναμιν, καὶ ταύ-
 την μίαν, ἀλλ' οὐ πολλὰς ἀνυμνεῖν; 9. ἐπεὶ καὶ ἐν
 10 ἀνθρώπῳ μία ψυχὴ καὶ μία λογικὴ δύναμις πλείστων
 ὁμοῦ γένοιτ' ἂν δημιουργός, ἢ καὶ γεωργεῖν ἢ αὐτὴ
 καὶ ναυπηγεῖν καὶ κυβερνᾶν καὶ οἰκοδομεῖν πολλὰ
 μαθοῦσα ἐπιβάλλουτο· καὶ εἰς νοῦς ἐν ἀνθρώπῳ καὶ
 λογισμὸς δέξαιτ' ἂν ποτε μυρίων ἐπιστήμας, γεω-
 15 μετρήσει τε ὁ αὐτὸς καὶ ἀστρονομήσει, καὶ λόγους
 γραμματικῆς παραδώσει καὶ ἱατρικῆς, ἐν τε μαθή- (152)
 μασι καὶ τοῖς κατὰ χεῖρας προστήσεται· καὶ οὐπω
 γε οὐδεὶς πώποτε πλείους ἐν ἐνὶ σώματι ψυχὰς ἡγή-
 σατο εἶναι, οὐδὲ πολλὰς ἐθαύμασεν ἀνθρώπου δυνά-
 20 μεις διὰ τὴν τῶν πολλῶν μαθημάτων ὑποδοχὴν. 10.
 εἰ δὲ καὶ ἄμορφον ὕλην πηλοῦ τις εὗρῶν, κἄπειτα
 χερσὶν ἀπαλύνας ἐπιθήσει ξύον μορφὴν, ἄλλω μὲν
 σχήματι κεφαλὴν, χεῖρας δὲ καὶ πόδας ἐτέρως, καὶ
 ὀφθαλμοὺς πάλιν ἄλλως, καὶ παρειὰς ὥσαύτως, ὥτ' αὐ-
 25 τε καὶ στόμα καὶ ὀφθαλμοὺς στήθεα τε καὶ ὠμοὺς ὑποτυ-
 πωσάμενος τέχνη τῇ πλαστικῇ, ἄρα ἐπεὶ πολλὰ σχή-
 ματα καὶ μέλη καὶ μέρη ὑφ' ἐνὶ σώματι δεδημιουργ-
 ρηται, τοσοῦτους χρὴ καὶ τοὺς ποιητὰς ἡγεῖσθαι, ἢ
 τὸν τοῦ παντὸς ἀθρόως τεχνίτην ἐπαινεῖν ἐνὶ логи-
 30 σμῶ καὶ μιᾷ δυνάμει τὸ πᾶν τεκτεννέμενον; 11. τί
 δῆτα τοιγαροῦν ἐπὶ τοῦ παντὸς, ἐνὸς μὲν ὄντος, ἐκ
 μερῶν δὲ πλείστων ὑφ' ἐστῶτος, πολλὰς χρὴν ὑποτί-

θεσθαι δημιουργικὰς δυνάμεις, καὶ πολλοὺς ὀνομάζειν
 θεοὺς, οὐχὶ δὲ μίαν ὁμολογεῖν τὴν ὡς ἀληθῶς θεοῦ
 δύνανται καὶ θεοῦ σοφίαν, μὴ δυνάμει καὶ ἀρετῇ μὴ
 ὁμοῦ τὰ πάντα ὑφισταμένην τε καὶ ζωοῦσαν, καὶ τοῖς
 πᾶσι ποικίλῃ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιχορηγίαν ποιουμένην; 5
 οὕτω καὶ φωτὸς ἡλίου μία καὶ ἡ αὐτὴ προσβολὴ ὁμοῦ καὶ
 [108] κατὰ τὸ αὐτὸ καταυγάζει μὲν ἄερα, φωτίζει δὲ ὀφθαλ-
 μούς, ἀφὴν δὲ θερμαίνει, πιαίνει δὲ γῆν, αὖξει φυτὰ,
 χρόνον ὑφίστησιν, ἄστρον ἡγεῖται, οὐρανὸν περιπολεῖ,
 κόσμον φαιδρύνει, θεοῦ δύναμις ἐναργῆ τὴν ἐν τῷ 10
 παντὶ συνίστησι, πάντα τε ταῦτα μὴ ῥοπῇ φύσεως
 συντελεῖ. 12. καὶ πυρὸς φύσις χρυσὸν μὲν καθαίρει,
 μόλιβδον δὲ τήκει· καὶ κηρὸν μὲν λύει, πηλὸν δὲ
 α ἱερραίνει, ὕλην δὲ φρύγει, μὴ τῇ καυστικῇ δυνάμει
 τὰ τοσαῦτα κατεργαζομένη. ταύτῃ τοι καὶ ὁ οὐράνιος 15
 τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ καὶ ἡλίου καὶ οὐρανοῦ καὶ τοῦ
 σύμπαντος κόσμου δημιουργικὸς, δραστηρικῇ δυνάμει
 τοῖς πᾶσιν ἐπιπαρὼν καὶ διὰ πάντων ἥκων, ἡλίῳ μὲν
 καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις ἐξ οἰκείας τῆς ἀενάου δυνά-
 μεως φῶς ἐπομβρεῖ, οὐρανὸν δὲ οἰκείου μεγέθους 20
 προσφυστάτην εἰκόνα τὴν ἀρχὴν ὑποστησάμενος εἰς
 αἰῶνα διακρατεῖ, τὰς δὲ ἐπέκεινα οὐρανοῦ καὶ κό-
 σμου δυνάμεις ἀγγέλων καὶ πνευμάτων, νοερῶν τε καὶ
 (123) λογικῶν οὐσιῶν, ζωῆς ὁμοῦ καὶ φωτὸς καὶ σοφίας καὶ
 πάσης ἀρετῆς καὶ καλοῦ κάγαθοῦ παντὸς ἐκ τῶν παρ' 25
 αὐτοῦ θησαυρῶν ἐμπύμπλησι, μὴ καὶ τῇ αὐτῇ δη-
 μιουργῷ τέχνῃ· καὶ στοιχείοις οὐσίας οὐ ποτε δια-
 λιμπάνει παρέχων, καὶ μύξεις καὶ κράσεις, καὶ εἶδη
 καὶ μορφὰς καὶ σχήματα, ποιότητάς τε μυρίας, ἐν
 τε ζῴοις καὶ φυτοῖς καὶ ψυχαῖς καὶ σώμασι логи- 30

κοῖς τε καὶ ἀλόγοις, ἄλλοτε ἄλλως καταποικίλλων,
καὶ πᾶσιν ὁμοῦ πάντα μιᾷ δυνάμει ἐπιχορηγῶν, καὶ
νοῦν ἐπὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιγνώμονα καὶ θεωρη-
τικὸν τῆς αὐτοῦ σοφίας δωρούμενος, ἀντικρὺς τε
5 παριστὰς τοῖς πᾶσι καὶ διαρρήδην ἓνα κόσμον ἐπι-
δείκνυσιν ἑνὸς λόγου κοσμοποιοῦ ἔργον. 13. τοιοῦ-
τον δὴ καλλιτέχνην υἱὸν μονογενῆ τῆς αὐτοῦ βουλῆς
καὶ δημιουργὸν ἀπάντων ὁ ἀνωτάτω καὶ αὐτοῦ δημι-
ουργοῦ θεὸς καὶ πατὴρ πρῶτον ἀπάντων ἐγέννα, δι'
10 αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ τοὺς τῶν μελλόντων ἔσεσθαι δημι-
ουργικοὺς λόγους ὑφιστάμενος, καὶ τὰ σπέρματά
γε τῆς τῶν ὅλων συστάσεώς τε καὶ διοικήσεως ἐν
αὐτῷ καταβαλλόμενος. 14. οὐχ ὅρῳς ὀφθαλμοῖς τὸν
σύμπαντα κόσμον, ὃν οὐρανὸς εἰς περιλαμβάνει, μυ-
15 ρίας τε ἀμφὶ τοῦτον χορείας καὶ ἄστρον περιπολεύ-
σεις; πάλιν εἰς ἥλιος, ἀλλ' οὐ πλείους, ἀπάντων ὑπερ-
βολῇ φωτὸς κυλύπτει τὰς μαρμαρυγὰς. 15. οὕτω
δῆτα ἑνὸς ὄντος πατρὸς ἓνα χορὴν καὶ τὸν υἱὸν εἶναι.
εἰ δ' ὅτι μὴ καὶ πλείους ἐπιμέμφαιτό τις, ὥρα τὸν
20 τοιοῦτον ὅτι μὴ καὶ ἡλίους συνίστη πλείους καὶ σελή-
νας καὶ κόσμους καὶ μυρία ἅττα αἰτιάσθαι, μαινόμε-
νου τρόπον τὰ ὀρθὰ καὶ εὖ ἔχοντα τῆς φύσεως δια-
στρέφειν ἐπιχειροῦντος.

VII. Ταύτη δ' οὖν ὥς ἐν ὁρατοῖς ἥλιος εἰς τὸν α
25 αἰσθητὸν ἅπαντα καταλάμπει κόσμον, οὕτω δῆτα καὶ
ἐν νοητοῖς τὰς ἀθανάτους καὶ ἀσωμάτους δυνάμεις,
νοεράς τε καὶ λογικὰς οὐσίας μυρίους, ὥσπερ ἀστέ-
ρας καὶ φωστῆρας, εἰς ὁ τοῦ θεοῦ καταναγάζει τέλειος (153)
λόγος· ἐπεὶ καὶ χορὴν ἓνα τὸν ἐπὶ πᾶσι καθ' ὅλου
30 νόμον, καὶ τὸν ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἥκοντα τοῦ
θεοῦ λόγον, ὥς ἂν καὶ τούτῳ τὸ τῆς εἰκόνης ἐμφε-
ρὲς τῷ πατρὶ καὶ κατὰ πάντα ἀποσώζοιτο, κατὰ τὸ

τὴν ἀρετὴν, κατὰ τε τὴν δύναμιν, καὶ τὴν οὐσίαν,
 κατὰ τε τὸν τῆς μονάδος καὶ ἐνάδος ἀριθμὸν, πολυ-
 ειδοῦς δὲ ἄλλως καὶ πολυτρόπου τῆς τῶν γεννητῶν
 μελλούσης ὑποστήσεσθαι οὐσίας, 2. μυρίας τε καὶ
 ποικίλαις ἄλλοτε ἄλλαις μεταβολαῖς δι' οἰκείαν ἀσθένει- 5
 νειαν ὑποκεισομένης, τῆς τε ἀνωτάτω τοῦ πατρὸς
 δυνάμεως δι' ὑπερβολὴν τῆς ἀνεκφράστου καὶ τοῖς
 [99] πᾶσιν ἀπειρομεγέθους φύσεως ἀπολειψομένης, ἀδυ-
 νάτως τε ἐξούσης τῆς ἀγεννήτου καὶ ἀχωρήτου θεό-
 τητος, αὐτὴ γε γεννητὴ οὐσα μετέχειν ἀντωπεῖν τε 10
 ἄνω καὶ ἀντιβλέπειν ταῖς ἀποστιλβούσαις τοῦ ἀδίου
 φωτὸς ἀρρήτοις μαρμαρυγαῖς, χορὴν δὴ πον εἰκότως
 τὸν πανάγαθον πατέρα καὶ σωτῆρα τῶν ὅλων, 3. ὥς
 ἂν μὴ παντελῶς ἢ τῶν ἄρτι γενησομένων φύσις ἔρη-
 μος οὐσα τῆς αὐτοῦ κοινωνίας τῶν μεγίστων ἀγαθῶν 15
 στεροῖτο, μέσῃν τινὰ παρεμβάλλειν τὴν τοῦ μονογε-
 νοῦς αὐτοῦ καὶ πρωτοτόκου θείαν καὶ παναλκῇ καὶ
 πανάρετον δύναμιν, ἀκριβέστατα μὲν καὶ ὅτι μάλιστα
 ἐγγυτάτῳ τῷ πατρὶ προσομιλοῦσαν, ἴσως τε αὐτοῦ
 τῶν ἀπορρήτων ἀπολαύουσιν, πράγματα δὲ συγκατι- 20
 οῦσαν, καὶ ἀμωσγέπως συσχηματιζομένην τοῖς τῆς
 ἁκρας ἀπολιμπανομένοις, διὰ τε τὴν σφῶν ἀσθένειαν
 d τῆς ἐκ τοῦ δευτέρου βελτιώσεώς τε καὶ ὠφελείας ἐν-
 χρήσουσι τὰς ἡλίου μαρμαρυγὰς θεᾶν ἡρέμα καὶ
 πράως συγκατιούσας ἡμῖν, οὐκ ἄλλως τῆς τοῦ φωτὸς 25
 ἁκράτου δυνάμεως οἷοις τε ἀπολαύειν διὰ τὴν τοῦ
 σώματος ἀσθένειαν. 4. εἰ γοῦν, ὥς ἐν ὑποθέσει λό-
 γου, καθελὺς οὐρανόθεν αὐτὸς ἑαυτὸν ὁ παμφαῆς ἥλιος
 σὺν ἀνθρώποις ἐπὶ γῆς πολιτενοῖτο, οὐδένα τῶν ἐπὶ
 γῆς μέναι ἂν ἀδιάφθορον, πάντων συλλήβδην ἐμ- 30
 ψύχων ὁμοῦ καὶ ἀψύχων ἀθρόα τῇ τοῦ φωτὸς προ-
 βολῇ διαφθαρησομένων. 5. θάττον γοῦν καὶ τυφλοῦς

ἀπεργάσαιτ' ἂν τοὺς τῶν ὁρώντων ὀφθαλμοὺς βλάβης
καὶ φθορᾶς πολὺν μᾶλλον ἢ ὠφελείας γεγωνὸς τοῖς
πᾶσιν αἷτιος, οὐ τὴν φύσιν αὐτὸς ὢν τοιοῦτος, τοῖς
δὲ ἀφορήτως ἔχουσι δι' οἰκείαν ἀσθένειαν τῆς ὑπερ- (155)
βαλλούσης αὐγῆς ἀπολαύειν τοιόσδε τις ἀποτελού-
μενος. 6. τί τοίνυν τὰ ὅμοια μανθάνων περὶ θεοῦ
θαυμάξεις, οὐ δὴ καὶ ἥλιος ἔργον καὶ σύμπας ὁ οὐ-
ρανὸς καὶ κόσμος; εἰ δὴ τῆς ἀρρήτου καὶ ἀνεκφρά-
στου δυνάμεως τε καὶ οὐσίας οὐδενὶ μέτεστι τῶν
10 ὄντων πλὴν ἐνὶ μόνῳ κοινωνίας, ὃν αὐτὸς ὁ πατήρ
προνοεῖ τῶν ὅλων πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων συνε-
στήσατο, ὥς ἂν μὴ παντελῶς ἡ τῶν γεννητῶν ἀπο-
πέσοι φύσις δι' οἰκείαν ἀτονίαν καὶ ἀδυναμίαν τῆς
ἀγεννήτου καὶ ἀχωρήτου πατρικῆς οὐσίας διεστώσα,
15 μένοι δὲ καὶ αὐτοὶ καὶ τρέφοιτο τῆς μέσης ἀπολαύ-
ουσα χορηγίας, ἣν ὁ μονογενὴς τοῦ θεοῦ λόγος οὐ-
ποτε τοῖς πᾶσιν ἐπαρκῶν διαλιμπάνει, πάντη δὲ χω-
ρῶν καὶ διὰ πάντων περιπορευόμενος πάντων ἐξ ἴσης
τῆς σωτηρίας προνοεῖ, λογικῶν ὁμοῦ καὶ ἀλόγων,
20 θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων,
θείων τε καὶ ἀοράτων δυνάμεων, καὶ συλλήβδην εἰ-
πεῖν, ἀπάντων ὅσα δὴ τοῦ εἶναι δι' αὐτοῦ μετέλληγε,
πολὺ γε μὴν πλεόν διαφερόντως τῆς νοερᾶς καὶ логи-
κῆς φύσεως, δι' ἣν οὐδὲ τὸ ἀνθρώπινον ὑπερφερόναι
25 γένος, ἐτίμα δὲ εὖ μάλα καὶ ἐκήδετο τῆς τοῦ λόγου
χάριν πρὸς ἑαυτὸν οἰκειώσεώς τε καὶ συνεχείας, ἣ
καὶ κατ' εἰκόνα αὐτοῦ μεμορφῶσθαι ἐν τοῖς ἱεροῖς
λογίοις ἀνείρηται. 7. ἄλλ' ὁ μὲν τὴν εἰκόνα τὴν αὐ-
τοῦ ὥς ἂν θεοῦ λόγος τὴν νοερὰν ἅπασαν καὶ логи-
30 κὴν ὑφίστησι κατ' ἀρχὰς τῆς τοῦ παντὸς δημιουργίας,

ἀρχικόν τε διὰ ταῦτα καὶ βασιλικόν τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάν-
των ξῶων καθίστη τὸν ἄνθρωπον, ἐλευθέρον τε καὶ
αὐτεξούσιον τῆς εἰς τὸ καλὸν ἢ εἰς τοῦναντίον ἡφίει
αὐτὸν ῥοπῆς. 8. ὁ δὲ οὐ καλῶς τῇ αὐτεξουσιότητι
χρησάμενος, τῆς ὀρθῆς διατραπείας ὁδοῦ, τὴν ἐναν-
τίαν ὤρματο, μήτε θεὸν μήτε κύριον, μήτ' ἐτι τῶν
ὁσίων καὶ εὐσεβῶν ἐπιλογιζόμενος, θηρῶν δὲ τρόπον
ἄλόγων πάσαις ἀνήμεροις καὶ ἀκολάστοις πράξεσιν
ἐγχειρῶν. 9. εἰκότα γοῦν ἑαυτῷ ποιῶν ὁ πανάγαθος
καὶ παμβασιλεὺς αὐτὸς ὁ ὕψιστος καὶ θεὸς τῶν ὅλων,
ὥς ἂν μὴ ἄναρχοι καὶ ἀνεπιστάτητοι θρεμμάτων δίκην
[100] ἄλόγων εἶεν οἱ ἐπὶ γῆς ἄνθρωποι, προστάτας αὐτῶν
καὶ ἐπιμελητάς, ὥσπερ τινὰς ἀγελάρχας καὶ ποιμένας,
[156] θεῖους ἀγγέλους κατεστήσατο, προτάξας ἀπάντων καὶ
τοῖς πᾶσιν ἐπιστήσας τὸν μονογενῆ καὶ πρωτότοκον
αὐτοῦ λόγον. 10. τούτῳ δὲ κληῖρον ἐξαίρετον, αὐτοὺς
ἀγγέλους καὶ ἀρχαγγέλους, καὶ θείας δυνάμεις, αὐλά
τε καὶ ὑπερουράνια πνεύματα, καὶ μὴν καὶ τῶν ἐπὶ
γῆς τὰς ἐν ἀνθρώποις θεοφιλεῖς ψυχὰς ἀφωρίσατο,
Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ Ἑβραίων προσηγορίαις ἐπικαλου-
μένας.

VII. Τοῦτο μυστηρίων τὸ μέγιστον πρῶτος θεο-
λόγων Μωσῆς ἐν ἀπορρήτοις Ἑβραίοις τοὺς πάλαι
ἐμυσταγῶγει λέγων "ἐπερώτησον τὸν πατέρα σου καὶ
ἀναγγελεῖ σοι τοὺς πρεσβυτέρους σου καὶ ἐροῦσί σοι.
ὅτε διεμέριξεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὥς διέσπειρεν υἱοὺς
Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνων κατ' ἀριθμὸν ἀγγέλων
θεοῦ, καὶ ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ
σχοίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ."

2. Διὰ τούτων γοῦν ὕψιστον μὲν τὸν ἀνωτάτω
καὶ ἐπὶ πᾶσι θεὸν τῶν ὅλων ὀνομάζει, κύριον δὲ τὸν
τούτου λόγον, τὸν δὴ καὶ δευτέρως ἡμῖν μετὰ τὸν

τῶν ὅλων θεὸν κυριολογούμενον. ἀλλὰ γὰρ τοῖς μὲν τῶν ἐθνῶν ἀοράτοις προστάταις, αὐτοῖς δὴ τοῖς ἀγγέλοις, τὰ ἔθνη πάντα καὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, υἱοὺς Ἀδὰμ ἐπικαλουμένους, κρίσει τοῦ ὑψίστου θεοῦ καὶ λόγοις ἀρρήτοις ἡμῖν φησι διανεμηθῆναι. α τῷ δὲ πάντων ἐξοχωτάτῳ ἡγεμόνι τε καὶ βασιλεῖ τῶν ὅλων, αὐτῷ δὴ τῷ Χριστῷ, ὡς ἂν μονογενεῖ υἱῷ, τῶν ἐν ἀνθρώποις τὸν Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ, τουτέστιν πᾶν τὸ διορατικὸν καὶ θεοσεβὲς παραδοθῆναι 10 γένος. 3. ὁ μὲν γὰρ ἀσκητὴς ἀρετῆς ἀγῶνα προβεβλημένος, εἰσέτι τε ἀθλῶν καὶ παλαιῶν ἐν τοῖς κατ' εὐσέβειαν γυμνασίοις, Ἑβραίων προσηγορίᾳ κέκληται Ἰακώβ· ὁ δὲ ἤδη νίκης καὶ τῶν παρὰ θεῷ βραβείων ἡξιωμένος Ἰσραὴλ ἀναγορεύεται, οἷος αὐτὸς 15 ἦν ἐκεῖνος ὁ βοώμενος τοῦ παντὸς Ἑβραίων ἔθνους προπάτωρ, οἱ τε τούτου γνήσιοι παῖδες ἀπόγονοί τε τούτων καὶ προπάτορες, προφηται πάντες καὶ θεοφιλεῖς ἄνδρες· μὴ γὰρ μοι τὸ Ἰουδαίων πλῆθος ταύτη (157) νόμιζε δηλοῦσθαι, μόνους δὲ τοὺς πάλαι πρότερον 20 ἀρετῇ καὶ εὐσεβείᾳ τετελειωμένους. 4. τούτους δὲ οὖν παραλαβὼν ὁ καθηγεμὼν καὶ προστάτης ἀπάντων τοῦ θεοῦ λόγος ἐπὶ τὴν μόνου τοῦ πατρὸς, αὐτοῦ δὴ τοῦ ὑψίστου, θρησκείαν ἀνεκαλεῖτο τῶν ὀρωμένων ἀπάντων ἀνωτάτῳ, ἐπέκεινά τε οὐρανοῦ 25 καὶ πάσης γεννητῆς οὐσίας, τοὺς ὑπηκόους ἡρέμα καὶ πράως ἀνακαλούμενος, μόνου τε αὐτοῖς τὸν ἀγέννητον καὶ τῶν ὅλων ποιητὴν θεὸν τὸν ὑψίστον παραδιδούς εὐσεβεῖν.

VIII. Οἱ δὲ γε τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐπιστάται ἀγγε- 30 λοι καὶ ποιμένες τοὺς μὴ οἷους τε νῦν τὸν ἀόρατον ἐποπτεύειν, μηδ' ἀναβαίνειν τοσοῦτον δι' οἰκείαν ἀσθένειαν, τοῖς ὀρωμένοις κατ' οὐρανὸν προσέχειν

ἡξιούν, ἡλίω καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις. 2. ὃ δὲ καὶ ἐν τῇ φαινομένῃ τῶν ὅλων φύσει διαπρέποντα, ἄνω καὶ ὅτι μάλιστα ἐγγυτάτω ὥς ἂν ἐν προθύροις τοῦ παμβασιλέως, τὰς τῶν ὁρώντων ὄψεις ἀνεκαλεῖτο, ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς τῶν ὁρωμένων κτισμάτων ἀνα-
 λόγως τοῦ πάντων γενεσιουργοῦ τὴν θεωρίαν ἐμφα-
 νίζοντα. "τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ," ἣ φησιν ὁ θεὸς
 ἀπόστολος, "ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοού-
 μενα καθορᾶται, ἣ τε αἰθὴρ αὐτοῦ δύναμις καὶ θει-
 [101] ὄτης." 3. καὶ τοῦτο δὲ πάλιν ὁ μέγας Μωσῆς μυστα-
 γωγεῖ. τὸν γὰρ τοι τοῦ κυρίου κληρὸν νῶ διαυγεῖ
 καὶ ψυχῇ κεκαθαρωμένῃ τῶν νοητῶν καὶ ἁσωμάτων
 ὀριγνᾶσθαι προτρέπων εἰργεῖ τῆς τῶν ὁρωμένων
 κατ' οὐρανὸν ἐκπλήξεως, ἐπιλέγων "ὅτι δὴ ταῦτα
 ἀπένειμε κύριος ὁ θεὸς σου πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν." διὰ
 τί δ' ἀπονειμῆσθαι ἔφησε συνιδεῖν ἀναγκαῖον. 4.
 πολυπλανοὺς ὑπαρχούσης ἀοράτως ἡμῖν ἀμφὶ τὸν
 (158) περὶ γῆν αἴρα πτωμένης χθονίου καὶ δαιμονικῆς
 οὐσίας, ἀγνώστου τε καὶ ἀδιακρίτου ἀνθρώποις, τῆς
 τῶν ἀγαθῶν πνευμάτων καὶ δυνάμεων καὶ αὐτῶν δὴ
 τῶν θείων ἀγγέλων πρὸς τὰ χεῖρω διαφόρου καθε-
 στώσης, οὐκ ἄλλως εὖ εἶχε τοῖς τῆς ἀνωτάτω τοῦ
 παμβασιλέως εὐσεβείας ἀποπίπτουσιν ἢ τῶν ὁρω-
 μένων κατ' οὐρανὸν τὰ κράτιστα αἰρεῖσθαι. 5. θεὸς
 γὰρ οὐ τὸ τυχόν ἦν, μήποτε θεὸν ζητοῦντες καὶ τὰ
 ἀόρατα πολυπραγμονοῦντες ἀπορία τῶν ἁφανῶν καὶ
 ἀδήλων εἰς ἐναντίας δυνάμεις καὶ δαιμονικὰς περι-
 (160) τραπείεν. τῶν ὁρωμένων οὖν τὰ πάντα διαπρεπῆ
 τοῦ θεοῦ δημιουργήματα τοῖς μὴ τοῦ κρείττονος
 ἐπιγεμένοις παραδεδοσθαι, ἀμωσγέπως ἐνθένδε τῆς

7 Rom. 1, 20.

14 Deut. 4, 19.

τοῦ ἁοράτου θεωρίας, ὥς ἂν διὰ τινος ἐσόπτρου, παρεμφαινομένης.

IX. Καὶ τὰ μὲν ὧδε διέκειτο· τὰ δὲ τῆς ἀντι-
 πάλου καὶ ἀποστατικῆς δυνάμεως, εἴτε δαιμόνων εἴτε
 5 καὶ χειρόνων ἄλλων πνευμάτων ἐν κακίᾳ τὸ πλεόν
 καὶ ἦττον ἀποφερομένων, ἔτι τε καὶ τοῦ πάντων ἐν
 τούτοις ἄρχοντος δεινοῦ τινος μεγαλοδαίμονος, οἱ
 πρῶτοι τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας σαλεύσαντες τῆς
 οἰκείας λήξεως ἀποπεπτώκασι, φθόνῳ τῆς ἀνθρώπων
 10 σωτηρίας τὴν ἐναντίαν εἴλκε παντοίαις κακίαις μηχαν- α
 ναῖς πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ αὐτῷ τῷ τοῦ κυρίου κλήρω
 βασκανία τῶν ἀγαθῶν ἐπιβουλεύοντα. 2. τὸν δὲ οὖν
 τοῦ μεγαλοδαίμονος ἄθεον καὶ ἀσεβῆ λογισμὸν τὸ
 πνεῦμα τὸ προφητικὸν ἐν Ἡσαΐᾳ ὧδε πῶς ἀπελέγχει
 15 λέγων· εἶπε γὰρ "ἐν τῇ ἰσχύϊ ποιήσω, καὶ τῇ σοφίᾳ
 τῆς συνέσεως ἀφελῶ ὄρια ἔθνων, καὶ τὴν ἰσχύϊν αὐ-
 τῶν προνομήσω, καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας.
 καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς
 νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡὰ ἀρῶ, καὶ οὐκ
 20 ἔσται ὅς διαφενύξεται με, ἢ ἀντεῖπῃ μοι."

3. Αὐταὶ αἱ τοῦ θεομάχου φωναὶ ἐπὶ κακίᾳ ἰσχύϊ (159)
 μεγαλυνουμένου, καὶ τὰς πρὸς τοῦ ὑψίστου τοῖς
 ἁγγέλοις παραδοθείσας τῶν ἔθνων ὀροθεσίας διαρ-
 25 πᾶσαι καὶ συγχεῖν ἀπειλοῦντος, προνομήσειν τε τὴν
 οἰκουμένην καὶ πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος διακ-
 σείσειν καὶ μεταστήσειν τῆς προτέρας εὐταξίας ἀπαν-
 θαδιαζόμενον. 4. ὅποια δὲ φρονῶν περὶ ἑαυτοῦ τὰ
 τοιαῦτα ἡλαζονεύετο ἤκουε τῆς αὐτῆς προφητείας
 ὧδε πάλιν περὶ αὐτοῦ φραξούσης "πῶς ἐξέπρεσεν ἐκ
 30 τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἑωσφόρος, ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων; συνε-

15 Es. 10, 18.

29 Es. 14, 12.

τρίβη εἰς τὴν γῆν ὁ ἀποστέλλων πρὸς πάντα τὰ ἔθνη. σὺ δὲ εἶπας ἐν τῇ διανοίᾳ σου, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβήσομαι, ἐπάνω τῶν ἄστρον τοῦ οὐρανοῦ θήσομαι τὸν θρόνον μου. ἀναβήσομαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν, ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ. νῦν δὲ εἰς Αἶθην καταβήσῃ καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς."

5. Ὁμοῦ δὴ πλεῖστα διὰ τούτων ὁ λόγος ἐμφαίνει, τὴν τοῦ δηλουμένου φρενοβλάβειαν, τὴν ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω κατάπτωσιν, τὸ τῆς ἐκπτώσεως τέλος. δεινὰ δὲ κατὰ τῶν ἔθνων ἀπάντων ἀπειλήσας θατέρα ληπτοὺς τοῖς προβολοῖς τοὺς ἀνθρώπους εὗρατο, πρόχειρον καὶ ἐξ οἰκείας γνώμης τὴν ἐπὶ τὸ κακὸν ἔμπτωσιν δι' αὐτεξούσιον προαίρεσιν κεκτημένους. 6. ἔσειε δῆτα τῆς ἀπὸ τῶν κρειτόνων στάσεως τὰς πόλεις, καὶ τοῖς τῆς ἡδονῆς δελέασιν ἐπὶ πᾶν εἶδος φανυλότητος τὰς τῶν πολλῶν κατέσπα ψυχὰς, οὐδένα τε μηχανῆς καταλιπὼν τρόπον, μύθοις περὶ θεῶν αἰσχροῖς καὶ διηγρήμασιν ἀκολάστοις τὰ φίλα καὶ πρὸς ἡδονὴν τῶν ἀλισκομένων δι' ἐντέχνου δαιμόνων ἀπάτης προυβάλλετο. 7. ταύτῃ τε τὴν οἰκουμένην ἄπασαν ἐλὼν ὑποχείριον συνέιχε, καὶ ἠφάνιζε τὰ τῶν ἔθνων ὄρια, ὅπερ καὶ ποιήσῃν ἠπέλει εἰπὼν "ἀφελῶ ὄρια ἔθνων, καὶ τὴν ἰσχύν αὐτῶν προνομεύσω, καὶ σείσω πόλεις κατοικουμένας, καὶ τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν." 8. ἔνθεν ἤδη λοιπὸν πάντων ἀνθρώπων κατεκράτει πλάνη, δαίμονές τε πονηροὶ κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ χώραν ὑπὸ τῷ οἰκείῳ ἄρχοντι κατετάτοντο· καὶ δῆτα δυνάμεσι χθονίαις καὶ πονηροῖς πνεύμασιν ἀντὶ τῶν προτέρων τοῦ θεοῦ λειτουργῶν ὁ πῶς τῶν ἀνθρώπων βίος καταδεδούλωτο, πάντων ἀθρόως καὶ ἐπιρρεπῶς τοῖς τῆς ἡδονῆς ὀλίσθοις ἐπι-

δεδωκότων· ὥστε ἤδη καὶ τοὺς τῆς φύσεως ὑπερβαί-
 νειν ὄρους, καὶ τοτὲ μὲν ἀλληλοφθορεῖν, τοτὲ δὲ ἀρ-⁽¹⁶⁰⁾
 ρητοποιεῖν, καὶ ἂ μὴδὲ λογισμῷ θέμις ἐννοεῖν, ταῦτα
 οὐ μόνον πράττειν, ἀλλὰ καὶ ταῖς περὶ τῶν οὐκείων
 5 θεῶν δόξαις ἀνатиθέναι, καὶ ἔτι μᾶλλον ὥς ἂν θεοῖς
 φίλα τὰ ἀκόλαστα σὺν ῥαστώνῃ πλείονι διαπράτ-
 τεσθαι. 9. ἐντεῦθεν ἤδη, κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστολον,
 οὐδ' ἐπὶ τοῖς κατ' οὐρανὸν ἔτι λαμπροῖς τοῦ θεοῦ
 δημιουργήμασιν ἰστάμενοι "ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς
 10 διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐ-
 τῶν καρδία. φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν,
 καὶ ἠλλάξαντο τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοι-
 5 ὡματι εἰκόνοσ φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν καὶ
 τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν." 10. ὅτι δὲ κατὰ τὸ παλαι-
 15 ατον τοῖς οὐρανόις φωστῆρσι μόνοις οἱ ἐπὶ γῆς
 προσανείχον, οὐδὲν εἰδῶλον ἐπιστάμενοι, οὔτε περὶ
 τὴν τῶν δαιμόνων πλάνην καταγινόμενοι, ἱκανὴ γέ-
 νοιτ' ἂν ἀποδείξῃς ἢ τῶν ἀλλοτρίων τοῦ καθ' ἡμᾶς
 λόγου μαρτυρία, ἣν κατὰ τὸ πρῶτον τῆς Προπαρα-
 20 σκευῆς πρὸς τῆς παρούσης πραγματείας ἐξεθέμην,
 σαφῶς ἀποδείξας ὅτι μὴ χειροκμήτοις ξοάνοις ἐξ ὕλης
 5 ἀψύχου δεδημιουργημένοις, ἀλλ' οὐδ' ἀοράτοις δαί-
 μοσιν οἱ παλαῖτατοι τῶν ἀνθρώπων ἐδούλευον, μόνοις
 δὲ τούτοις, οἱ καὶ πρὸς τῆς θείας γραφῆς τοῖς ἔθνε-
 25 σιν ἀπονενεμῆσθαι μεμαρτύρηται. 11. ὧρα δὲ οὖν
 καὶ αὐτοῖς Ἑλλήσιν, ὧν τὰς φωνὰς ἐν ἐκείνοις παρα-
 τέθειμαι, συνομολογεῖν, νεωτέραν καὶ ξένην παρὰ
 τὴν τῶν παλαιῶν λατρείαν εἰσηχθαι αὐτοῖς τὴν τῶν
 εἰδώλων δεισιδαιμονίαν καὶ τὴν τῶν ἀφανῶν πνευ-
 30 μάτων περιεργίαν. τοῦτο δὲ πᾶν ἐπιβουλεύων τοῖς

δ ἐπὶ γῆς πᾶσιν ὁ δηλωθεὶς θεομάχος εἰργάζετο. 12.
 συνήργει δὲ αὐτῷ καὶ πᾶν τὸ τῶν ἀκαθάρτων δαιμό-
 νων φῦλον. αὐτὸς γε μὴν ὁ τῆς κακίας ἐξάρχων ταύτ'
 ἔπραττεν, μανίᾳ φρονήματος ἐκτόπου τὰς κατὰ πᾶν-
 των ἀνθρώπων ἔργῳ πληρῶν ἀπειλὰς, καὶ τὴν "ἔσο-
 5 μαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ" ἄθεον ἐπιτείνων φωνήν, ταῖς
 τε τῶν ἀκαθάρτων καὶ πονηρῶν δαιμόνων ὑπηρεσίαις
 χρησμούς καὶ θεραπείας καὶ τὰ τοιαῦτα ταῖς τῶν ἀν-
 θρώπων ροηταῖς προῖσχύμενος.

- (161) X. Ἐν τοσαύτῃ δῆτα κακίας φορᾷ μηδὲν ἐπαμύ- 10
 νειν τῶν πρὶν ἐφεστῶτων ἀγγέλων τοῖς ὑποχειρίοις
 ἔθνεσι δεδυνημένων, ἀλλὰ τῆς μὲν λοιπῆς κτίσεως
 [103] ἐπιμελομένων, τοῖς τε τοῦ κόσμου μέρεσιν ἐπιστα-
 1. τούτων, καὶ τῷ τοῦ πάντων δημιουργοῦ θεοῦ νεύ-
 ματι συνήθως διακονουμένων, τῆς δὲ τῶν θνητῶν 15
 πτώσεως οὐ περιδρασσομένων διὰ τὴν τῶν κακῶν
 ἀνθεκούσιον τῶν ἀνθρώπων αἴρεσιν, μακρά τις καὶ
 δυσθεράπευτος τῶν ἐπὶ γῆς ἀπάντων κατεκράτει νό-
 σος, ἄλλων ἄλλως τῶν ἐθνῶν ὑπὸ τῶν πονηρῶν
 πνευμάτων ἐξοιστρουμένων καὶ εἰς ἀνήκεστον βυθὸν 20
 κακίας ἀποπιπτόντων. 2. ἤδη γοῦν ὁμοφάγων καὶ
 ἀνθρωποπόρων θηρίων τρόπον σάρκας τινὲς τῶν φιλ-
 2. τάτων θοινᾶσθαι καλὸν ἡγοῦντο, καὶ μητράσιν ἀνέδην
 καὶ ἀδελφαῖς καὶ θυγατράσι μίγνυσθαι, ἀρχὸν τε
 περιβάλλειν τοὺς γενηρακίτας καὶ κυεῖ καὶ οἴωνοις 25
 τοὺς νεκρούς. 3. τί δὴ σοι μνημονενσαίμην ἂν τῶν
 δῆθεν θεῶν, αὐτῶν δὲ τῶν φάύλων δαιμόνων, τὰς
 ὁμὰς καὶ ἐκτόπους ἀνθρωποθυσίας, εἰς ἃς τὸ ἀν-
 θρώπειον γένος ἐξέμηναν; 4. καὶ ταῦτα γοῦν ἐν τοῖς
 προηγουμένοις τῆς μετὰ χειρὸς ὑποθέσεως προπαρε- 30

σκευασέμην. ἀλλὰ γὰρ τοσούτων κακῶν ὑπὸ τῶν
 φαύλων καὶ τῶν μοχθηρῶν πνευμάτων τοῦ τ' ἐν τού-
 τοις τυράννου καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης προβεβλη-
 μένων, καὶ μηδενὸς τῶν ἐφεστώτων ἀγγέλων οἴου τε
 5 οὗτος τοῖς κακοῖς ἐπαμύνειν, εἰκότως ἐκεῖνος ὁ θεὸς
 λόγος, ὁ τῶν ὅλων σωτὴρ, ἀγαθῶν νεύματι τῆς τοῦ
 πατρὸς φιλανθρωπίας, ὡς ἂν μὴ τὸ φίλον αὐτῷ γέ-
 νος ἐν ἀσεβείας βυθῷ καλινδοῖτο, τέως μὲν βραχείας
 τινὰς καὶ ἀμυδράς τοῦ ἰδίου φωτὸς ἀκτῖνας διὰ προ-
 10 φήτου Μωσέως τῶν τε πρὸ αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐ-
 τὸν θεοφιλῶν ἀνδρῶν ἐξέλαμπεν, τῶν ἐν ἀνθρώποις
 κακῶν τὴν ἴασιν ἐν ταῖς ἱεραῖς νομοθεσίαις προβαλ-
 λόμενος. 5. λέγει δ' οὖν ἀντικρὺς αὐτὸς ὁ λόγος τῷ
 Ἑβραίων ἔθνει νομοθετῶν διὰ Μωσέως "κατὰ τὰ ἐπι-
 15 τηδεύματα γῆς Αἰγύπτου, ἐν ᾗ παρωκῆσατε ἐπ' αὐ- (102)
 τῆς, οὐ ποιήσετε, καὶ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα γῆς
 Χαναάν, εἰς ἣν ἐγὼ εἰσάγω ὑμᾶς ἐκεῖ, οὐ ποιήσετε, καὶ
 ἐν τοῖς νομίμοις αὐτῶν οὐ πορεύσεσθε, τὰ κρίματά
 μου ποιήσετε, καὶ τὰ προστάγματά μου φυλάξετε. ἐγὼ
 20 εἰμὶ κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν."

6. Εἶτα πάντα ἀπαγορεύσας ἀθέμιτον γάμον καὶ
 πᾶσαν ἀσχήμονα προᾶξιν, γυναικῶν τε πρὸς γυναῖκας
 καὶ ἀρρένων πρὸς ἀρρένας μίξεις, ἐπιλέγει "μὴ μιαι-
 νεσθε ἐν πᾶσι τούτοις. ἐν πᾶσι γὰρ τούτοις ἐμιάνθη
 25 τὰ ἔθνη, ἃ ἐγὼ ἐξαποστέλλω πρὸ προσώπου ὑμῶν,
 καὶ ἐξεμιάνθη ἡ γῆ, καὶ ἀνταπέδωκα ἀδικίαν αὐτῇ,
 καὶ προσώχθισεν ἡ γῆ τοῖς ἐγκαθημένοις ἐπ' αὐτῆς."
 7. καὶ πάλιν φησὶν "ἐὰν δὲ σὺ εἰσέλθῃς εἰς τὴν γῆν
 ἣν κύριος ὁ θεὸς σου δίδωσί σοι, οὐ μὴ μαθήσῃ ποι-
 30 εῖν κατὰ τὰ βδελύγματα τῶν ἐθνῶν ἐκείνων. οὐχ

14 Levit. 18, 2.

23 Levit. 18, 24.

28 Deut. 18, 9.

εὐρεθήσεται ἐν σοὶ καθαίρων τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἢ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, μαντευόμενος μαντείας, καὶ κληδονιζόμενος καὶ οἰωνιζόμενος, φαρμακὸς ἐπάδων, ἐγγαστριμύθος καὶ τερατοσκοπὸς καὶ ἐπερωτῶν τοὺς νεκρούς. ἔστι γὰρ βδέλυγμα κυρίῳ τῷ θεῷ σου πᾶς ποιῶν ταῦτα. ἔνεκεν γὰρ τῶν βδελυγματίων τούτων κύριος ὁ θεός σου ἐξολοθρεύσει αὐτοὺς ἀπὸ προσώπου σου. τέλειος ἔσθι ἐναντίον κυρίου τοῦ θεοῦ σου."

8. Τοιαῦτα μὲν καὶ μυρία ἄλλα θεοσεβῇ διδάγματά τε καὶ παραγγέλματα διὰ Μωσέως αὐτοῖς ὁ θεὸς λόγος τὸ πρὶν ἐνομοθέτει, ὡς ἐν εἰσαγωγαῖς τοῦ κατὰ εὐσέβειαν βίου παραδιδούς αὐτοῖς στοιχεῖα, διὰ συμβόλων καὶ τινος σκιώδους καὶ σωματικῆς λατρείας ἐν σώματος περιτομῇ καὶ τινων ἄλλων τοιοιτοτρόπων ἐπὶ τῆς γῆς συντελουμένων. 9. ὡς δὲ τοῦ χρόνου προϊούτος οὐδεὶς τοσοῦτον καὶ τῶν μετ' αὐτὸν προφητῶν εἰς ἄκτισιν τῶν τοῦ βίου κακῶν δι' ὑπερβολὴν κακίας ἔσθινεν, ἤλαυνέ τε ὁσήμεραι εἰς μείζονα τὰ τῆς δαιμονικῆς ἐνεργείας, ὡς καὶ αὐτὸ τὸ Ἑβραίων ἔθνος τῇ τῶν ἀθέων συναπαχθῆναι φθορᾷ, αὐτὸς ἦδη λοιπὸν ὁ σωτὴρ καὶ ἰατρὸς τῶν ὅλων κἄτιςιν εἰς ἀνθρώπους, καὶ τοῖς οἰκείοις ἀγγέλοις ἐπαμύνων ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, τοῦτ' αὐτῷ τοῦ πατρὸς δωρησέσθαι προὔποσχομένου, ὥσπερ οὖν αὐτὸς ἐν Ψαλμοῖς διδάσκει λέγων "κύριος εἶπε πρὸς με, υἱός μου εἰ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. αἰτησαί παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς."

(109) 10. Οὐκέτι γοῦν μόνον τὸν δίκαιον καὶ διορατικὸν

Ἰσραὴλ, οὐδὲ γε μόνον τὸν οἰκεῖον κληρον, πάντα δὲ τὰ ἐπὶ γῆς ἔθνη, τὰ πρότερον πλείοσιν ἀγγέλοις κληρωμένα καὶ παντοδαῖς ἀσεβείαις κεκαλινδμημένα, ὑπὸ τὴν οἰκίαν ὑποβαλὼν ἐξουσίαν, παρῆν τοῖς πᾶσι τὴν πρὸς τὸν αὐτοῦ πατέρα γινώσκιν τε καὶ φιλλίαν ἐπι- κηρυκνόμενος, λύσιν τε καὶ ἄφεσιν τῶν πρὶν ἀγνοημάτων καὶ ἁμαρτημάτων ὑπισχνόμενος. 11. ὁ καὶ σαφῶς ἐκήρυττε λέγων "οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλὰ οἱ κακῶς ἔχοντες." οὐκ ἦλθον κα- 10 λέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν. 12. καὶ δὴ παρῆν τοῖς οἰκείοις ἀγγέλοις, αὐτοῖς δὴ τοῖς πρὶν ἐφ' ἑστώσιν τῶν ἔθνων, ἐπιθεωρούμενος. οἱ δὲ αὐτίκα τὸν σφῶν βοηθὸν καὶ κύριον ἐν μάλα ἀκριβῶς ἐπιγινόντες περιχαρεῖς προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ, ὥσπερ ἡ ἱερὰ τοῦ εὐαγγελίου διδάσκει γραφὴ "καὶ προσῆλθον ἄγγελοι καὶ διηκόνουν αὐτῷ," γή- 15 σασα ὅτε καὶ πληθὸς στρατιᾶς οὐρανοῦ αἰνούντων τὸν θεὸν ἔλεγον "δόξα ἐν ὑψίστοις θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία." 13. τούτους μὲν οὖν ὡς οἰκείους ἀγγέλους τῆς αὐτοῦ δεομένους συμμαχίας ταύτῃ πῃ ἀνελάμβανε· τοὺς δὲ γε πάλαι ἀμφὶ τὰς ἀνθρώπων διατριβὰς πωτωμένους, ἀφανῶς τε καὶ ἐμφανῶς τῶν ἐπὶ γῆς καταδυναστεύοντα δαίμονας, αἰτιητοὺς, καὶ πνευμάτων ἀγρίων καὶ ἀπηνῶν γένη, 20 τὸν τε ἐν τούτοις τῆς κακίας ἐξάρχοντα, τὸν δεινὸν ἐκείνον καὶ ἀλάστορα, μεγάλη καὶ ἐνθὺς δυνάμει τροπούμενος ἐχειροῦτο, ὡς τινὰς συνασθρομένους αὐ- 25 τῶν λέγειν "ἔα, τί ἡμῖν καὶ σοὶ, υἱὸς τοῦ θεοῦ; ἦλθες πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;" 14. καὶ τούσδε

μὲν καὶ δι' ὧν ἔπραττε καὶ ἐδίδασκεν ἰσχυρῶς ἠκί-
 ζετο, πᾶν δὲ τὸ ἀνθρώπινον γένος τοῖς διὰ λόγων
 ἡμέροις καὶ προσηγήσει φαρμάκοις ταῖς τε πράξει καὶ
 προτρεπτικαῖς αὐτοῦ διδασκαλίαις ἰάτο καὶ ἐθερά-
 πευε, νόσων τε παντοίων καὶ παθῶν οὐχ ἥτιον σω-
 μάτων ἢ ψυχῶν ἀπήλλαττεν, παλαιᾶς τε δεισιδαιμο-
 νίας καὶ δειμάτων πολυθέου πλάνης τῆς τε αἰσχροῦς
 καὶ ἀκολάστου διαίτης πάντας τοὺς προσιόντας ἔλευ-
 θέρους ἀφείς, μεθιστῶν τε καὶ μεταβάλλων τοὺς
 αὐτῷ προσανέχοντας, ἐκ μὲν ἀκολασίας ἐπὶ σωφρονα-
 βίῳ, ἐκ δὲ ἀσεβείας ἐπὶ εὐσεβείαν καὶ ἐξ ἀδικίας
 (104) ἐπὶ δικαιοσύνην, καὶ μὴν καὶ ἐκ τῆς τῶν πικρῶν
 δαιμόνων δυναστείας ἐπὶ τὴν ἐνθεον κατάληψιν τῆς
 ἀληθοῦς εὐσεβείας, καὶ πρὸς ἐπὶ τούτοις πύλας οὐ-
 ρανίου ζωῆς καὶ τῆς κατ' εὐσεβείαν διδασκαλίας τοῖς 15
 καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἔδνεσι προϊσχύμενος, καὶ
 εἰς τοσοῦτόν γε κάτεισιν ὥς μὴ μόνον κέμνουσι καὶ
 χαλεπῶς νοσηλενομένοις τὰς ψυχὰς τὴν σωτήριον
 ὁρᾶν δεξιάν, ἥδη δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν πυλῶν τοῦ
 θανάτου τοὺς ἡμιθνήτας, ἢ καὶ πάντας ἀπολωλότες 20
 ἐκ μακροῦ τε κατορωρυγμένους τῶν τοῦ θανάτου λυ-
 σαι δεσμῶν· 15. δι' ἣν μάλιστα αἰτίαν καὶ μέχρι τῶν
 αὐτόθι χωρίων ἐδέησεν αὐτῷ ἐνεργείας, ὥς ἂν μὴ
 μόνον ζώντων, ἀλλὰ καὶ νεκρῶν κυριεύσειεν. ὅτε
 μὲν οὖν τῷ πατρὶ σύνεστιν καὶ τὴν τῶν ὅλων πρό- 25
 νοιαν ἐνθέῳ δυνάμει διακυβερεῖ, οὐρανοῦ αὐτοῦ καὶ
 γῆς ὁμοῦ καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων
 (1108) τῶν τε ἐπέκεινα οὐρανοῦ θείων καὶ ἀσωμάτων οὐσιῶν
 ἐπισκοπεῖ καὶ ἐπιμέλεται θεοῦ λόγος καὶ θεοῦ σοφία
 καὶ θεοῦ δυνάμεις, ἄρχων τε καὶ ἡγούμενος καὶ βασι- 30
 λεὺς, ἥδη δὲ καὶ θεὸς καὶ κύριος ἐν τοῖς θείοις χρη-
 σμοῖς ἀνευφημεῖται, καὶ φωτίζων μὲν τὰς ἀσωμάτους

καὶ νοεράς φύσεις. 16. ἥλιος δὲ δικαιοσύνης καὶ φω-
 ἰσ ἀληθινὸν ἀνείρηται, ὑπουργῶν δὲ καὶ συνουργῶν
 ταῖς τοῦ πατρὸς διατάξεσιν, ὑπουργὸς τοῦ πατρὸς καὶ
 δημιουργὸς χρηματίζει, ἀλλὰ καὶ μόνος κατὰ τάξιν
 5 εἰδὼς θεραπεύειν θεόν, μέσος τε ἐστὼς θεοῦ τοῦ
 ἀγεννήτου καὶ τῶν μετ' αὐτὸν γεννητῶν, τὴν τε τῶν
 ὅλων ἀναδεγμένος φροντίδα καὶ ὑπὲρ τῶν ὑπὴ-
 κόων ἀπάντων ἱερωμένος τῷ πατρὶ, καὶ μόνος αὐτὸν
 τοῖς πᾶσιν εὐμενῇ καὶ ἵλεων παρέχων, ἀρχιερεὺς αἰώ-
 10 μιος καὶ δὴ Χριστὸς τοῦ πατρὸς προσαγορεύεται,
 οὕτω παρ' Ἑβραίοις Χριστῶν ἐπικαλουμένων πάσαι
 τῶν τὴν εἰκόνα τοῦ πρώτου διὰ συμβόλων ἐπιτελούν-
 των· 17. καὶ ὅτε μὲν ἀγγέλοις ταξιαρχῶν ἐπιστατῇ,
 μεγάλης βουλῆς ἄγγελος ἀναγορεύεται, καὶ τῶν κατ'
 15 οὐρανὸν στρατιῶν ἡγούμενος ἀρχιστρατήγος δυνά-
 μεως κυρίου εἶναι. ἤδη δὲ κατιῶν ἐπὶ τὰ τῆδε ἡμῶν
 τε αὐτῶν τῆς λογικῆς φύσεως τῆς τε ἰδίας αὐτοῦ
 χάριν εἰκότος καὶ φιλανθρωπία τοῦ πατρὸς ἀντι-
 λαμβανόμενος, καθὼ μὲν ἔοικε νηπίων ἄρχειν καὶ οἰ-
 20 ονεῖ βοσκημάτων, ποιμὴν ὠνόμασται προβάτων. καθὼ
 δὲ ψυχῶν ἐμπαθῶν τὴν θεραπείαν ἐπαγγέλλεται, σω-
 τὴρ καὶ ἰατρὸς εἰκότως ἂν λέγοιτο. 18. τοῦτο γοῦν (165)
 ἢ παρ' Ἑβραίοις τοῦ Ἰησοῦ σημαίνει προσηγορία.
 ἐπεὶ δὲ ἔδει ποτὲ καὶ αὐτῷ ὄργάνου ἀνθρωπείου, ὥς
 25 ἂν καὶ ἀνθρώποις ἑαυτὸν φήνειεν καὶ τῆς τοῦ πατρὸς
 ἐπιγνώσεως καὶ εὐσεβείας τὸν ἀληθῆ λόγον διδάξει,
 καὶ τοῦτον οὐκ ἀπαρνείται τὸν τρόπον· ἐπιβὰς δὲ εὐ-
 μάλα τῇ ἡμετέρᾳ φύσει πάρεισιν εἰς ἀνθρώπους, θεὸν
 δι' ἀνθρώπου μέγα θαῦμα τοῖς πᾶσιν ἐπιδεικνύμενος,
 30 ὥς ἂν μὴ μόνον ἐξ ἀφανοῦς καὶ ἀδήλου ἄσαρκος ὦν

1 Mal. 4, 2. Io. 1, 9.

15 Es. 9, 6. Ios. 5, 14.

καὶ ἀσώματος ἐπιστατοίῃ, αὐτοῖς δὲ σαρκὸς ὁμασιν
 ὁρώμενος, ἀνθρώπων τε ὀφθαλμοῖς καὶ ὑπὲρ ἀνθρώ-
 πον θαυματουργίας παρέχων ὁρᾶν, καὶ προσέτι σώ-
 ματος ἀκοαῖς τὰς διὰ γλώττης καὶ φωνῆς ἐνάρθρον
 παραδιδούς διδασκαλίας, θεῖόν τε ὡς ἀληθῶς καὶ
 παράδοξον χοῦμα, οἷον οὐδ' ἄλλο πω φανέν μνημο-
 νεύεται, σωτήριόν τε ὁμοῦ καὶ εὐεργετικὸν τοῖς πᾶσιν
 αὐτὸς ἑαυτὸν ἐνδεικνύμενος. 19. οὕτω δῆτα ὁ θεὸς
 ὁ λόγος υἱὸς ἀνθρώπου ἐλέγετο, καὶ Ἰησοῦς ὠνομά-
 ζετο, παρ' ὅσον τῆς τῶν ἀνθρώπινων ψυχῶν ἰάσεώς
 τε καὶ θεραπειᾶς χάριν τὴν πάροδον εἰς ἡμᾶς ἐποι-
 εῖτο. σωτὴρ δ' οὖν καὶ παρ' Ἑβραίοις ἐρμηνεύεται
 ἢ τοῦ Ἰησοῦ προσηγορία. τὰς τε κοινὰς ἡμῖν ὑπέμεινε
 διατριβὰς, οὐδαμῶς μὲν τοῦ εἶναι ὅς ἦν ἐξιστάμενος,
 ὁμοῦ δὲ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ φυλάττων τὸν θεόν. 20. εὐ-
 θὺς τοιγαροῦν ἐπὶ τῆς πρώτης εἰς ἀνθρώπους κατα-
 βολῆς τῷ θεῷ τῆς ἡμετέρας γενέσεως τὴν ἐνθεον
 ἀνακρινῶ μεγαλουργίαν, τικτόμενος μὲν ἡμῖν ὁμοίως,
 καὶ θυητοῦ δίκην ἀνθρώπου ἀμφιεννύμενος' ὥς δ'
 οὐκέτι ἀνθρώπος, ἀλλὰ θεὸς, ἐξ ἀχράντου καὶ ἀπει-
 ρογάμου κόρης, οὐχὶ δὲ ἐκ μίξεως καὶ φθορᾶς, τὴν
 α τοῦ φαινομένου γένεσιν ὑφιστάμενος.

XI. Καὶ τὸν ἐξῆς δὲ σύμπαντα βίον ταύτη πη
 διετέλει, τοτὲ μὲν τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοιοπάθειαν, τοτὲ
 δὲ τὸν θεὸν λόγον ὑποφαίνων, μεγαλουργῶν καὶ πα-
 ραδοξοποιῶν ὡς θεὸς, καὶ τῶν μελλόντων ἔσεσθαι
 (106) προαναφωνῶν τὰς προρησίαις, καὶ τὸν μὴ τοῖς πολ-
 [100] λοῖς ὁρώμενον θεὸν λόγον τοῖς ἔργοις ἀντικρὺς ἐπι-
 δεικνύμενος, εἰκότα δὲ καὶ ὅμοια ταῖς ἀρχαῖς καὶ τὰ
 τέλη αὐτῷ τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἀπαλλαγῆς ἐνεχειρεῖτο. 30

XII. Καὶ γὰρ μέχρι θανάτου καὶ αὐτῶν νεκρῶν
 οἱ τῆς φιλανθρωπίας αὐτὸν ἐκάλουν νόμοι, ὥς ἂν καὶ

τῶν πάλαι τεθνεώτων τὰς ψυχὰς ἀνακαλέσονται. 2. ὅτι
 δὴ τῶν ἐξ αἰῶνος ἀπάντων αὐτῷ τῆς σωτηρίας ἐμε-
 λεν, καὶ ὅπως διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ
 κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, ἥ τὰ θεῖα παιδεύει λό-
 6 για, κἀνταῦθα πάλιν ἀναμιξ ὑπῆει τὴν οἰκονομίαν,
 ὥς μὲν ἄνθρωπος τὸ σῶμα τῇ συνήθει παραχωρῶν
 ταφῇ, ἀναχωρῶν δὲ αὐτοῦ ὡς θεός. 3. φωνήσας γοῦν
 μέγα καὶ "τῷ πατρὶ παρατίθεμαι τὸ πνεῦμα" εἰπὼν
 ἄφρατος ἀνεχώρει τοῦ σώματος, οὐδαμῶς περιμείνας
 10 προσεῖναι αὐτῷ τὸν θάνατον, μέλλοντα δὲ καὶ ὥσπερ
 ἀποκνοῦντα, μᾶλλον δὲ ὑπὸ πόδα χωροῦντα καὶ ἀπο-
 φεύγοντα, διώκων αὐτὸς ὅπισθεν καὶ ἐλαύνων, τὰς
 τε ἐξ αἰῶνος πύλας τῶν σκοτίων μυχῶν διαρρηγνύς,
 καὶ τοῖς αὐτόθι νεκροῖς σειραῖς θανάτου πεπεδημέ-
 15 νοις παλίντροπον τῆς ἐπὶ τὴν ζωὴν ἀνόδου τὴν πο-
 ρεῖαν ποιούμενος. 4. ταύτῃ τοι αὐτῷ καὶ ὁ τεθνεὼς
 ἀνηγείρετο, καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων
 ἁγίων ἀνίσταντο, συνεισελαύνοντα αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν
 καὶ ὡς ἁληθῶς οὐρανόπολιν, ὡς εἰκότως ἐν ταῖς θεί-
 20 αῖς ἀνειρηθῆναι φωναῖς "κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας,
 καὶ πάλιν ἀφείλεν ὁ θεὸς πᾶν δάκρυον ἀπὸ παντὸς
 προσώπου." 5. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τῶν ὅλων σωτὴρ καὶ
 κύριος ἡμῶν, ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, νικηφόρος λεγό-
 μενος, ἐν ταῖς προφητικαῖς προρρήσεσιν ἐπικερτομῶν
 25 εἰσάγεται τῷ θανάτῳ, καὶ τὰς αὐτόθι λύων πεπεδη-
 μένας ψυχὰς, δι' ὧν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον προφέρειται,
 αὐτὰ δὴ ταῦτα λέγων "ἐκ χειρὸς Αἰδου ῥύσομαι αὐ-
 τοὺς, καὶ ἐκ θανάτου λυτρώσομαι αὐτῶν τὰς ψυχὰς.
 30 ποῦ σου, θάνατε, τὸ νῆκος; ποῦ σου, θάνατε, τὸ
 κέντρον; τὸ δὲ κέντρον τοῦ θανάτου ἐστὶν ἡ ἀμαρ-

3 Heb. 2, 14.

8 Luc. 23, 46.

16 Matth. 27, 53.

20 Es. 25, 8.

27 Hos. 13, 14. 1. Cor. 15, 55.

τία, ἡ δὲ δύναμις τῆς ἁμαρτίας ὁ νόμος." 6. τοι-
 (107) αὕτη τις αὐτῷ καὶ μέχρι τοῦ θανάτου ἐγένετο ἡ οἰκο-
 νομία, ἧς οὐ μίαν αἰτίαν, ἀλλὰ καὶ πλείους εὗροι ἄν
 τις ἐθελήσας ζητεῖν. πρώτην μὲν γὰρ ὁ λόγος διδά-
 σκει, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριαύσῃ· δευτέραν
 δὲ, ὅπως τὰς ἡμετέρας ἀπομάξοιτο ἁμαρτίας, ὑπὲρ
 ἡμῶν τυθεὶς καὶ γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα· 7.
 τρίτην, ὡς ἂν ληροῖον θεοῦ καὶ μεγάλη θυσία ὑπὲρ
 τοῦ σύμπαντος κόσμου προσαχθεῖν τῷ ἐπὶ πάντων
 θεῷ· τετάρτην, ὡς ἂν οὕτω τῆς πολυπλανοῦς καὶ 10
 δαιμονικῆς ἐνεργείας ἀπορρήτοις λόγοις καθαιρέσιν
 ἀπεργάσαιτο· 8. πέμπτην ἐπὶ ταύτῃ, ὡς ἂν τοῖς αὐ-
 τοῦ γνωρίμοις καὶ μαθηταῖς τῆς μετὰ τὸν θάνατον
 παρὰ θεοῦ ζωῆς τὴν ἐλπίδα μὴ λόγοις μὴδὲ ὁήμασι
 καὶ φωναῖς, ἀλλὰ αὐτοῖς ἔργοις παραστήσας, ὁφθαλ- 15
 μοῖς τε παραδοὺς τὴν διὰ τῶν λόγων ἐπαγγελίαν,
 εὐθαροσεῖς αὐτοὺς καὶ προθυμοτέρους ἀπεργάσαιτο καὶ
 πᾶσιν Ἑλλήσιν ὁμοῦ καὶ βαρβάρους τὴν πρὸς αὐτοῦ
 καταβληθεῖσαν εὐσεβῆ πολιτείαν κηρῦξαι. 9. αὐτίκα
 δ' οὖν αὐτοὺς δὴ τοὺτους τοὺς γνωρίμους καὶ δια- 20
 σώτας, οὓς αὐτὸς αὐτῷ ἀριστίνδην ἐπικρίνας ἀπο-
 στόλους τε αὐτοῦ καὶ μαθητὰς ἀνελέξατο, τῆς ἐξ αὐ-
 τοῦ θείας δυνάμεως ἐνέπλησε, πᾶν γένος ἀνθρώπων
 ἐκδιδάξαι τὴν πρὸς αὐτοῦ καταγγελθεῖσαν θεογνω-
 σίαν, ἵνα τοῖς πᾶσιν Ἑλλησὶ τε καὶ βαρβάρους εὐσε- 25
 βείας ὑποθέμενος τρόπον, δαιμόνιον ἀναχώρησιν τε
 (107) καὶ φηγὴν καὶ τῆς πολυθέου πλάνης ἀνάνευσιν, ἐνὸς
 δὲ μόνου θεοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων γνωσὶν ἀληθῆ προκη-
 ρύττοντα, καὶ λύσιν μὲν τῶν προηγηνομένων, εἰ μὴ-
 κέτ' αὐτοῖς ἐπιμένοιεν, μίαν δὲ τοῖς πᾶσι σωτηρίας 30
 ἐλπίδα δι' ἧς ὑποτεθείται πανσόφου καὶ παναρέτου
 πολιτείας ὑπισχνούμενον.

XIII. Οὕτω δὴ τούτων ἔχόντων οὐ δεῖ ταράτ-
 τεσθαι τὸν νοῦν, γένεσιν καὶ σῶμα καὶ πάθη καὶ
 θάνατον περὶ τὸν αὐτὸν καὶ ἀσώματον τοῦ θεοῦ λό- (168)
 γον ἀκούοντα. ὥς γὰρ οὐδ' ἡλιακοῦ φωτὸς πάθοιέν
 τι ἀκτῖνες τὰ πάντα πληροῦσαι, καὶ σωμαίων νεκρῶν
 καὶ οὐ καθαρῶν ἐφαπτόμεναι, πολὺ πλεόν ἢ ἀσώ-
 ματος τοῦ θεοῦ δύναμις οὗτ' ἂν πάθοι τὴν οὐσίαν
 οὗτ' ἂν βλαβεῖν οὗτ' ἂν χεῖρων ποτὲ ἑαυτῆς γένοιτο,
 σώματος ἀσώματως ἐπαφωμένη. 2. τί γάρ; οὐχὶ καὶ
 10 δόξα τοῦ καθ' ὃ ἐνηνθρώπει σώματος αἰὲ καὶ διὰ
 παντὸς ἦκων δι' ὅλης τῆς τῶν στοιχείων καὶ αὐτῶν
 δὴ τῶν σωμαίων ὕλης, οἷά τις θεοῦ λόγος ὢν δημι-
 ουργός, τῆς ἐξ αὐτοῦ σοφίας ἐν αὐτῇ τοὺς λόγους
 ἀποσφραγίζεται, τῷ μὲν ἀψύχῳ ζῶντι, τῷ δὲ ἀμόρφῳ
 15 ὄντι καὶ αἰδεῖ τὴν φύσιν μορφὴν ἐναποτυπούμενος,
 τὰ τε ἐν αὐτῷ κάλλη καὶ τὰς ἀσωμάτους ιδέας ταῖς
 τῶν σωμαίων ποιότησιν ἐναποματτόμενος, κινῶν δὲ
 τὰ τῷ οἰκείῳ λόγῳ ἄψυχα καὶ ἀκίνητα, γῆν, ὕδωρ,
 αἴρα, πῦρ, 3. πάνσοφόν τινα καὶ παναγαμόνιον κίνη-
 20 σιν, καὶ τὰ πάντα ἐξ ἀκοσμίας κοσμῶν, αὔξων τε καὶ
 τελεσιουργῶν, αὐτῇ τε ἐνθέῳ καὶ λογικῇ δυνάμει
 μονοουχὶ ἐπιὼν τὰ πάντα, καὶ διὰ πάντων χωρῶν
 πάντων τε ἐφαπτόμενος, ἀλλ' οὔτι γε βλάβην ἐκ τινος
 ἐπαγόμενος, οὐδὲ τὴν φύσιν αὐτὴν μολυνόμενος, οὕτω
 25 δὴ τὰ κατὰ ταῦτα καὶ ἐν ἀνθρώποις γενόμενος, πά-
 λαι μὲν βραχέσι καὶ ἀριθμῷ ληπτοῖς, μόνοις δὲ τοῖς
 ἀναγράφτοις προφήταις τε καὶ δικαίοις ἀνδράσιν,
 ἄλλοτε ἄλλως ἐφαίνετο, ἐπὶ τέλει δὲ τοῖς πᾶσιν ἤδη,
 φαύλοις τε καὶ ἀσεβέσιν, Ἑβραίοις τε ὁμοῦ καὶ Ἑλ-
 30 λησι, δι' ὑπερβάλλουσιν τοῦ παναγάθου πατρὸς
 χρηστότητα καὶ φιλενθρωπίαν εὐεργετικὸν ἑαυτῶν
 καὶ σωτήριον παρείχετο, διαρρηθὴν τοῦτο προκηρύτ-

των "οὐ χρεῖαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλὰ οἱ
κακῶς ἔχοντες" οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ'
ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν;" 4. ἐκάλει δὴτα ὁ πάν-
των σωτὴρ "δεῦτε (λέγων) πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶν-
τες καὶ πεφορτισμένοι, καὶ γὰρ ἀναπαύσω ὑμᾶς." ἐκά-
λει καὶ ἰάτο ἀφθόνως δι' ὄργανον οὐ προυβέβλητο
ἀνθρωπίνου, οἷά τις μουσικὸς ἀνὴρ διὰ τῆς λύρας
τὴν σοφίαν ἐπιδεικνύμενος, καὶ νοσοῦσαις γε ψυχαῖς
ταῖς ἐν σώμασιν, οἷά τις ἱατρῶν ἄριστος συγγε-
νεὶ καὶ καταλλήλῳ βοηθήματι τὸν ἀνθρώπον θερα-
πεύων, αὐτὸς τε ἑαυτὸν ὑπόδειγμα πανσόφου καὶ
παναρέτου καὶ εὐσεβοῦς παρείχετο βίου, διδά-
(160) σκων μὲν τὰ ἀληθῆ οὐ παρ' ἐτέρων ἡραυσιμένα, ἐξ
αὐτοῦ δὲ καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς τὰ πάλοι καὶ ἐκ μα-
κροῦ τοῦ αἰῶνος τοῖς ἀνέκαθεν θεοφιλέσι καὶ τοῖς
πρὸ Μωσέως Ἑβραίοις νενουμοθετημένα· 5. σωμάτων
δὲ οὐχ ἦττον ἢ ψυχῶν ἐπιμελόμενος, καὶ σαρκικοῖς
μὲν ἀνθρώπων ὀφθαλμοῖς τὰ διὰ τῆς σαρκὸς αὐτῷ
διδόμενα παρασκευάζων ὁρᾶν, ἀκοαῖς δὲ πάλιν σαρ-
κὸς τὰς διὰ γλώττης καὶ σαρκὸς ὑπηγῶν διδασκαλίας,
(108) καὶ πάντα γε ἐπιτελῶν δι' οὗ ἀνέλεμφεν ἀνθρώπου
τοῖς οὐκ ἄλλως ἢ μόνως οὕτως τῆς αὐτοῦ θεϊότητος
συναισθῆσθαι δυναμένοις. 6. ταῦτα δὲ οὖν ἅπαντα
εἰς τὸ χρήσιμον καὶ πᾶσιν ἡμῖν ὠφέλιμον ὁ πάντα
φιλόανθρωπος τοῦ θεοῦ λόγος ταῖς πατρικαῖς βουλαῖς
διηκουεῖτο, μένων πάλιν αὐτὸς αἰὼλος καὶ ἀσώματος,
οἷος καὶ πρὸ τοῦ παρὰ τῷ πατρὶ ἦν, οὐ μεταβαλὼν
τὴν οὐσίαν, οὐδ' ἀφανισθεὶς τῆς αὐτοῦ ἑαυτοῦ φύ-
σεως, οὐδέ γε τοῖς τῆς σαρκὸς δεσμοῖς πεδηθεὶς,
οὐδὲ ἀποπεσὼν τῆς θεότητος, ἀλλ' οὐδέ τὴν οἰκείαν

1 Matth. 9, 12.

4 Matth. 11, 28.

τοῦ λόγου παραπολέσας δύναμιν, οὐδ' ὥδε μὲν ἔνθα
 ἦν αὐτῷ τὸ ἀνθρώπειον σκεῦος τὰς διατριβὰς ποιού-
 μενος, ἐν ἑτέροις δὲ εἶναι τοῦ παντός κεκωλυμένος·
 ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τῷ τότε, καθ' ὃ ἐν ἀνθρώποις ἐπο-
 5 λιτεύετο, τὰ πάντα ἐπλήρου, καὶ τῷ πατρὶ συνῆν,
 καὶ ἐν αὐτῷ γε ἦν, καὶ τῶν πάντων ἀθρόως καὶ ἐν
 τῷ τότε τῶν τε κατ' οὐρανὸν καὶ ἐπὶ γῆς ἐπεμέλετο,
 οὐδαμῶς τῆς πανταχόσε παρουσίας ὁμοίως ἡμῖν ἀπο-
 κεικλισμένος, οὐδὲ τὰ θεῖα πράττειν συνήθως παρὰ
 10 ποδιζόμενος, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐξ αὐτοῦ μεταδιδούς τῷ ἀν-
 θρώπῳ, τὰ δ' ἐκ τοῦ θνητοῦ μὴ ἀντιλαμβάνων, καὶ
 τῆς μὲν ἐνθέου δυνάμεως τῷ θνητῷ χορηγῶν, τῆς δὲ
 ἐκ τοῦ θνητοῦ μετουσίας οὐκ ἀντεπαγόμενος. 7. οὗτ'
 οὖν ἐμολύνετο τικτόμενος ὑπὸ τοῦ σώματος ὁ ἀσώ-
 15 ματος, οὐδὲ τὴν οὐσίαν ἐπασχευεν ὁ ἀπαθὴς ὑπὸ τοῦ
 θνητοῦ, ἐπεὶ μηδὲ τῆς λύρας, εἰ οὕτως τύχοι, κοπτα-
 μένης, ἢ τῶν χορδῶν διασπωμένων, πάσχειν εἰκὸς
 τὸν ἀνακρουόμενον, οὐδὲ γε σοφοῦ τινος ἀνδρὸς τιμω-
 ρουμένου τοῦ σώματος τὴν ἐν αὐτῷ σοφίαν ἢ τὴν γε
 20 ἐν τῷ σώματι ψυχὴν κόπτεσθαι ἢ κάεσθαι φαίημεν
 ἢ εἰκότως· ταύτῃ τοι πολὺ πλέον οὐδὲ τὴν τοῦ λό-
 γου φύσιν ἢ δύναμιν βλάβος τι ἐκ τῶν τοῦ σώματος (170)
 παθῶν ἀποφέρεσθαι φάναι εὐλογον, ὅτι μηδὲ τὸ τοῦ
 φωτὸς ἡμῖν ὑπόδειγμα χραίνεσθαι τι τὰς ἡλιακὰς ἀκτι-
 25 νας ἐπὶ γῆς οὐρανόθεν ἐκπεμπομένας πηλοῦ τε καὶ
 βορβόρου καὶ μiasμοῦ παντὸς ἐφαπτομένας συνεχώ-
 ρει. 8. φωτίζεσθαι μὲν καὶ ταῦτα ἐκ τῶν τοῦ φωτὸς
 ἀγῶν οὐδὲν ἂν κωλύοι λέγειν· τὸ δὲ γε τὸν ἥλιον
 μολύνεσθαι ἐκ τῆς τῶν σωμάτων ἐπιμιξίας, ἢ πηλοῦ-
 30 σθαι, οὐκέτι. καὶ μὴν ταῦτά γε τῆς φύσεως οὐκ ἂν
 εἴη τῶν σωμάτων ἀλλότρια. 9. ὁ δὲ γε ἔκλος καὶ
 ἀσώματος τοῦ θεοῦ λόγος, αὐτοζωὴ τυγχάνων καὶ

αὐτοφῶς νοερὸν καὶ ὅσα ἄλλα προκατείλεται, παν-
 τὸς οὐ δ' ἂν ἐφάψοιτο ἐνθῆρ καὶ ἀσωμάτῳ δυνάμει,
 ζῆν τοῦτο ἀνάγκη καὶ σὺν λογικῷ διάγειν φωτὶ. ταύ-
 τη τοι καὶ σώματος οὐ δ' ἂν ἐφάψοιτο, ἡγρίασται τοῦτο
 καὶ πεφώτισται αὐτίκα, πᾶσά τε νόσος αὐτῷ καὶ ἁ-
 ρωστία καὶ πάνθ' ὅσα ὑπεξίσταται. 10. ἀντιλαμβά-
 νει δὲ τῆς ἐξ αὐτοῦ πληρώσεως στέρησις. οὕτω δῆτα
 καὶ τὸ νεκρὸν τῆς τοῦ λόγον δυνάμεως μικρὸν τι αὐ-
 τοῦ ἐφαψάμενον ἀνηγείρετο ζωούμενον, καὶ ὁ θάνατος
 τὴν ζωὴν ἐφευγεν, καὶ τῷ γε φωτὶ τὸ σκότος ἐξελύ-
 ετο, τό τε φθαρόν τὴν ἀφθαρσίαν ἐνεδιδύσκετο καὶ
 τὸ θνητὸν τὴν ἀθανασίαν.

d XIV. Καὶ τί γὰρ ἄλλο πλὴν ὁ πᾶς ἄνθρωπος ὑπὸ
 τῆς θεότητος κατεπίνετο, καὶ πάλιν θεὸς ἦν ὁ θεὸς
 λόγος οἶος καὶ πρὶν γενέσθαι ἄνθρωπος, καὶ συνα-
 πεθέου γε τὸν ἄνθρωπον ἀπαρχὴν τῆς ἡμῶν ἐλπίδος,
 τοῦτον αὐτὸν ἐκεῖ τῆς τε παρ' αὐτῷ ζωῆς αἰδίου καὶ
 τῆς ἐν τῇ θεότητι καὶ μακαριότητι κοινωνίας ἀξιῶν,
 ἡμῖν τε ὁμοίως ἅπασι τῆς παρ' αὐτῷ καὶ σὺν αὐτῷ
 ἀθανασίας τε καὶ βασιλείας τοῦτο μέγιστον δαίτυμα
 παρέχων;

(171) XV. Τοῦτο τῆς εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεως τέλος ἦν,
 [109] τὸν πάλαι τῆς τοῦ πατρὸς γνώσεως ἀποπεπλανημένον
 εἰς τὴν οἰκίαν ἐπαναγαγεῖν, καὶ τὸν συγγενῇ καὶ
 φίλῳ τῆς τε αὐτοῦ κατηξιωμένον εἰκόνας τῆς οἰκείας
 ἀπολαύσαι ζωῆς, φίλον τε καὶ οἰκεῖον τοῦ πατρὸς
 ἀποφῆναι τοῦτον, δι' ὃν αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ὑπέ-
 στη γενέσθαι ἄνθρωπος. 2. οὕτω δῆτα, ὥς ἐν βραχεὶ
 φάναι, ἡ κατὰ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
 τὸν Χριστὸν ὑπόθεσις, διάφορον ἔχουσα τὴν οἰκονο-
 μίαν, ἐκ τῶν παρ' Ἑβραίοις παραστήσεται προφη-
 τικῶν λόγων, ὥσπερ οὖν μικρὸν ὕστερον αἱ ἐξ αὐτῶν

δεῖξουσιν μαρτυρίαι, πιστουμένων τὰ παλαιὰ τῶν νέων
 γραμμάτων, καὶ τῶν εὐαγγελικῶν τὰς τῶν προφη-
 τικῶν μαρτυρίας ἐπισφραγιζομένων. ἀλλὰ γὰρ τού-
 των ὧδε ἔχόντων ὦρα λοιπὸν καὶ περὶ τῆς προση-
 γορίας αὐτοῦ διελθεῖν, καθ' ὃ Ἰησοῦς καὶ Χριστὸς
 ἀνηγόρευται, δι' ὅσων τε προφητειῶν ὀνομαστὶ προε-
 κηρύττετο. 3. πρῶτα δὲ σκεψώμεθα τί βούλεται δη-
 λοῦν ἡ τοῦ Χριστοῦ προσηγορία, πρὶν ἄρξασθαι τῆς
 κατὰ μέρος συναγωγῆς τῶν προφητικῶν περὶ τοῦ
 προκειμένου σκέμματος λογίων. προσήκειν δὲ ἡγοῦ-
 μαι περὶ αὐτῆς πρῶτον τῆς Χριστοῦ διαλαβεῖν προσ-
 ηγορίας, διαρθρωσαί τε τὴν περὶ αὐτῆς ἔννοιαν, ὥς
 ἂν μηδὲν ἡμᾶς λάθοι τῶν κατὰ τὸν τόπον ζητουμένων.
 4. ἄλλος μὲν οὖν ἐγγύθεν καὶ ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς
 ἄρξάμενος εἶπεν ἂν Μωσέα νομοθετῆσαι πρῶτον
 ἀπάντων τοὺς τῷ θεῷ ἱερωμένους μύρω σκευαστῶ
 χρίεσθαι, εὐωδίας δαῖν τὰ σώματα καὶ ἀγαθοῦ τινος
 ἀποπνεῖν ἡγησάμενος, ἐπεὶ πᾶν τὸ δυσῶδες μιαραῖς
 καὶ ἀκαθάρτοις δυνάμεσιν εἶναι φίλον, ὥς ἔμπαλιν
 τοῖς φιλαγάθοις τὸ εὐῶδες. 5. ὅθεν καὶ θυμιάματι
 συγκειμένῳ εἰς ὑπερβολὴν εὐωδίας καθ' ἑκάστην (172)
 ἡμέραν τοῖς ἱερεῦσι χρῆσθαι ἐν τῷ ἱερῷ νομοθετῆ-
 σαι, ὅπως κατακυρναμένου τοῦ αἵματος καὶ τὸ δυσῶδες
 ἀφανίζοντος, θεία τις ἀπορροή τοῖς εὐχομένοις κατα-
 μινύηται. 6. διὰ γὰρ τοῦτο αὐτὸ καὶ χρίσμα ἀλει-
 πτικὸν εὐωδέστατον διὰ μυρεψικῆς τέχνης συνθεῖναι,
 ὥς ἂν χρίοιντο τούτῳ οἱ τῶν κοινῶν δημοσία προστή-
 σισθαι μέλλοντες, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα πρῶτον
 Μωσέα τοῖς χριόμενοις ἐπιθεῖναι· τοῦτο δὲ τὸ χρίσμα
 μὴ μόνον ἀρχιερεῦσαι παραδοθῆναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς
 μετὰ ταῦτα προφήταις καὶ βασιλεῦσιν, οἷς καὶ αὐτοῖς
 τούτῳ χρίεσθαι μόνοις ἐξόν ἦν τῷ μύρῳ. 7. ταῦτα

μὲν οὖν προχειρότερα ἂν εἴη, πόρρω γε μὴν καθε-
 στῶτα τῆς ἐνθέου καὶ μεγαλοφυοῦς τοῦ προφήτου δια-
 νοίας. 8. ὁ γάρ τοι θαυμάσιος ἐκείνος καὶ μέγας ὥς
 ἀληθῶς ἱεροφάντης πᾶσαν γεώδη καὶ σωματικὴν οὐ-
 σίαν ἐν μόναις εἰδῶς ταῖς ποιότησι διακεκριμένην, κατ'
 οὐδὲνα τρόπον ἐτέραν τῆς ἐτέρας προυτίμησεν, τὰ πάντ'
 εἰδῶς μίας ὄντα ἐκγονα ὕλης οὐποτε ἐσιώσης, οὐδέ τι
 βέβαιον ἐν τῇ φύσει ἐχούσης, ἀεὶ δὲ ῥεούσης καὶ ἐπὶ
 τὴν οἰκείαν φθορὰν ἐπειγομένης. οὐκ οὖν τὸ ἡδὺ τῶν
 σωμάτων εἴλετο, οὐδ' αὐτὸ καθ' αὐτὸ προύκρινεν
 ἂν τὸ ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων προσηγές· χαμαὶ γὰρ καὶ
 ἐπὶ σωμάτων ἡδονὴν πεσούσης τοῦτ' ἂν εἴη τὸ πάθος
 ψυχῆς. 9. μυριοὶ γοῦν τῶν τὰ σώματα τεθληγμένων,
 ἐμπαθεῖς ἄλλως καὶ ἀκόλαστοι, μύρων καὶ ποικίλων
 περιεργίαις χρώμενοι, πάσης αἰσχροῦς καὶ ὀυπώσης
 δυσωδίας τὰς ψυχὰς ἐπιφέρονται, ὥς ἐμπαλιν οἱ θεο-
 φιλεῖς, ἀρετῆς ἐμπνέοντες, τὴν πολὺν κρείττονα τῶν
 ἀπὸ γῆς ἀρωμάτων τὴν ἀπὸ σωφροσύνης καὶ δικαιο-
 σύνης καὶ πάσης εὐσεβείας ἀναδιδομένην εὐωδίαν
 [110] ἐπαγόμενοι τὴν τῶν ὕλικῶν σωμάτων ὁσμὴν ἐν οὐ-
 δυνὶ τέθεινται λόγῳ. 10. ταῦτα οὖν εὖ μάλα διει-
 ληφὼς ὁ προφήτης μύρων μὲν ἢ καὶ θυμιαμάτων
 οὐδεμίαν προηγουμένην ἐποιεῖτο φροντίδα, κρειττό-
 των δὲ καὶ θείων εἰκόνας, ὥς ἐνῆν δυνατόν, διὰ
 σωμάτων τοῖς μόνως οὕτως καὶ οὐδ' ἄλλως τὰ θεῖα
 οἷοις τε μανθάνειν παρεδίδου. 11. ὅτι δὴ τοῦτ' αὐτὸ
 καὶ ὁ θεὸς ἀναγέγραπται εἰρηκῶς χρησμὸς φήσας
 "ὄρα ποιήσεις πάντα κατὰ τὸν τόπον τὸν δειχθέντα
 σοι ἐν τῷ ὄρει." σύμβολα τοιγαροῦν ἐτέρων, ἅπερ
 (173) τύπους εἰσθεὶν ὀνομάζειν, ἐπιτελῶν τὴν διὰ τοῦ μύρου

χρίσιν ἐνομοθέτει. 12. ὃ γε μὴν ὑψηλὸς καὶ ἐν ἀπορ-
 ρήτοις δηλούμενος αὐτῶν λόγος, ὡς δυνατόν εἶπεῖν,
 τοιαύτην εἶχε διάνοιαν, τὸ μόνον ἀγαθὸν καὶ μόνον
 ὡς ἀληθῶς εὐῶδες καὶ τίμιον, καὶ πάσης μὲν ζωῆς
 αἰτίον, πᾶσι δὲ σὺν τῷ εἶναι καὶ τὸ εἶναι δεδωρη-
 μένον, ἐν τοῦθ' ὁ παρ' Ἑβραίοις λόγος ἡπίστατο
 πρῶτον τῶν ὅλων αἰτίον, αὐτὸν δὴ τὸν ὑψιστον καὶ
 παμβασιλέα τῶν ἀπάντων δημιουργὸν θεόν. 13. τού-
 του δὴ οὖν τὴν παναλκῇ καὶ πανάγαθον καὶ παντὸς
 10 καλοῦ χορηγὸν τῆς ἀνωτάτω καὶ ἀγεννήτου θεότητος
 δύναμιν τὸ θεῖον πνεῦμα οἰκείῳ καὶ προσφυνεῖ συμ-
 βαλὸν παραδείγματι ἔλαιον θεοῦ προσαγορεύει· διώ-
 περ Χριστὸν καὶ ἡλειμμένον τὸν αὐτῆς μέτοχον ἀπο-
 καλεῖ. 14. ἔλαιον δὲ μὴ τὸν οἶκτον ἐν τούτοις ἄκουε,
 15 μηδὲ τὴν ἐπὶ τοῖς δυσπραγοῦσι λύπην, ἀλλ' ὃ ὁ καρ-
 πὸς τοῦ φυτοῦ παρίστησι, τὸ πάσης ἀμιγῆς ὑγρᾶς
 ὕλης, φωτὸς ἀἰζητικόν, πόνων θεραπευτικόν, καμῶ-
 των ἀπαλλακτικόν, τὸ τῶν ἐπαλειψαμένων φαιδρο-
 ποιόν, φωτὸς δίκην ἀποστίλβον ταῖς μαρμαρυγαῖς,
 20 διανγῇ τε καὶ λαμπρᾷ τῶν αὐτῷ χρωμένων ἀποτε-
 λοῦν τὴν ὄψιν, ὃ φησιν ἡ θεία γραφή "τοῦ ἱλαρῦ-
 ναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ." 15. τούτῳ τοιγαροῦν ὁ λόγος
 τὴν ἀνωτάτω τοῦ πανηγεμόνος καὶ παμβασιλέως θεοῦ
 δύναμιν συμβαλὼν τῷ παραδείγματι, τὸν πρῶτον καὶ
 25 μόνον ὅλῳ τούτῳ χρισθέντα, καὶ τῆς θείκης καὶ πᾶ-
 σιν ἀκοινωνήτου πατρικῆς εὐωδίας μετεληφότα, καὶ
 μόνον ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα θεὸν λόγον, μετοχῇ τε
 τοῦ γεννήσαντος ἀγεννήτου καὶ πρῶτου καὶ μείζονος
 θεοῦ ἐκ θεοῦ ἀποφανθέντα, Χριστὸν καὶ ἡλειμμένον
 30 ἀπεκάλεσε. διὸ καὶ ἐν Ψαλμοῖς πρὸς αὐτὸν δὴ τοῦ-

21 Ps. 103, 15.

τον τὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἡλειμμένον ἀναφωνεῖ τὸ φά-
 α σκον ὧδε λόγιον "ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα
 τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος ἐνθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασι-
 λείας σου. ἡγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἄδι-
 κίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεός· ὁ θεός σου ἔλαιον 5
 ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου."

16. Ἀλλὰ γὰρ μία μὲν ἡ τοῦ ἐλαίου φύσις, ἡ δὲ
 τοῦ μύρου πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ σύνοδον σημαίνει.
 ταύτῃ τοι καὶ ἡ πρώτη καὶ ἀγέννητος τοῦ παμβασι-
 λέως θεοῦ δύναμις καθ' ὃ μὲν ἀπλῆ τις καὶ ἀσύν- 10
 θετος καὶ ἄλλης πάσης οὐσίας ἀμιγρῆς ἐπινοεῖται,
 ἀπλῶ τῷ τοῦ ἐλαίου προσορήματι παραβέβληται, καθ'
 ὃ δὲ πλείστων ἐπινοῶν ἐν ταυτῷ περιληπτικὴ τυγ-
 χάνει, οἷον ποιητικῆς ἢ βασιλικῆς, προνοητικόν τε
 (174) καὶ κριτικόν, φιλάνθρωπόν τε καὶ σωτήριον, ἄλλων 15
 τε ὅσων μυρίων ἐπινοῶν θεωρουμένων, εἰκότως μύρῳ
 πάλιν ἢ τῶν πολλῶν καὶ ἀγαθῶν περιληπτικὴ δύ-
 ναμις ἀπεικάζεται, ᾧ κεχωρήσθαι τὸν ἀληθῆ καὶ μόνον
 ἀρχιερέα τοῦ θεοῦ θείοι λόγοι παιδεύουσι. 17. πρῶ-
 τός γέ τοι αὐτὸς ὁ Μωσῆς ἐν ἀπορρήτοις τὰ θεῖα 20
 ἐποπτεῦσαι ἡξιωμένος, καὶ τὰς περὶ τοῦ πρώτου καὶ
 μόνου ἡλειμμένου καὶ ἀρχιερέως τοῦ θεοῦ τελετὰς ἐν
 ταῖς αὐτοῦ θεοφανείαις πρὸς αὐτοῦ τετελεσμένας,
 b εἰκόνας προστάττεται ἐπὶ γῆς καὶ σύμβολα καταστή- 25
 σασθαι τῶν ἐν ταῖς θεοπτίαις νενοημένων, ὥς ἂν
 ἔχοιεν προεμμελετᾶν τοῖς συμβόλοις οἱ τῶνδ' ἡξιω-
 μένοι μέχρι τῆς τῶν ἀληθῶν ἐποπτείας. 18. αὐτῷ
 δῆτα ἀφορισάμενος τέως τὸν ἐξ ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς
 τῷ θεῷ ἱερατεύεσθαι ἐπιτήδειον ἄνδρα πρῶτος του- 30
 [111] τον Χριστὸν ἐπωνόμασε, κατ' ἀναφορὰν τῆς ἐν τοῖς 30

νοητοῖς θεωρίας, καὶ τοῦτον διὰ τινος ἀλοιφῆς εὐώ-
 δους κρείττονα τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἀποφήνας,
 ἄντικρυς καὶ διαρρήδην ἀνεκήρυξεν, ὅτι δὴ καθ' ὅ
 αὐτὴν ἢ τοῦ γεννητοῦ φύσις ἅπασα, καὶ πολὺ πλεον
 ἢ ἀνθρωπεία τῆς ἀγεννήτου δυνάμεως ἀπολειπομένη,
 δέεται τῆς ἀπὸ τοῦ κρείττονος εὐωδίας. 19. ἀλλὰ
 τοῦ μὲν ἀνωτάτου καὶ πρώτου οὐ τιμι θεμιτὸν ἐφικέ-
 σθαι· ἐνὶ γὰρ μόνῳ τῷ μονογενεῖ καὶ πρωτοτόκῳ
 τοῦτ' ἀνέκειτο τὸ γέρας· τοῖς δὲ μετ' αὐτὸν οὐκ
 ἄλλως ἢ διὰ μόνης τῆς τοῦ δευτέρου μετουσίᾳς τῶν
 ἀγαθῶν οἷόν τε ἦν ἐπαύρασθαι· πνεύματος ἄρα
 ἐνθέου τὸ παρὰ Μωσεὶ σύμβολον ἦν. 20. "διαιρέσεις
 δὲ χαρισμάτων εἰσὶν, τὸ δ' αὐτὸ πνεῦμα," οὐ μάλιστα α
 μετέχειν φιλοτιμιεῖσθαι ἱερέας καὶ προφήτας καὶ βασι-
 15 λέας ᾧετο δεῖν, ὡς ἂν οὐχ ὑπὲρ ἑαυτῶν μόνον, ἀλλὰ
 καὶ παντὸς τοῦ ἔθνους τῷ θεῷ καθωσιωμένους.
 21. ὅτι δὲ δὴ θειοτέρων ἦν τὰ παρὰ Μωσεὶ σύμ-
 βολα, καὶ ὡς δυνατόν ἦν καὶ ἄνευ γεώδους μύρου
 τοὺς τῷ θεῷ πνεύματι κατόχους Χριστοὺς ὀνομάζε-
 20 σθαι, φέρε τι μᾶλλον ἀκριβέστερον διασκεψώμεθα.
 22. Λαβὶδ ἐν ῥθ' Ψαλμῷ τὰς περὶ τὸν Ἀβραάμ καὶ
 τὸν Ἰσαάκ καὶ τὸν Ἰακώβ ἀναλαβὼν ἱστορίας αὐτοὺς
 δὴ ἐκείνους τοὺς θεοφιλεῖς προπάτορας καὶ πρὸ τῶν
 Μωσέως χρόνων γενομένους Χριστοὺς ἀποκαλεῖ, οὐ
 25 δι' ἄλλο ἢ διὰ τὴν τοῦ θείου πνεύματος, οὐ μετεῖχον, (175)
 ἐπιρροήν. 23. ἱστορήσας γοῦν ὅπως ἐπεξενώθησαν
 τοῖς ἄλλοφύλοις καὶ ὡς ἐπιβουλευθέντες σωτήρος
 ἔτυχον τοῦ θεοῦ, κατὰ τὰ παρὰ Μωσεὶ δηλούμενα,
 προφήτας αὐτοὺς ὁμοῦ καὶ Χριστοὺς ὀνομάξει, οὐπω
 30 τότε Μωσέως ἐν ἀνθρώποις ὄντος, οὐδὲ τοῦ κατ'

αὐτὸν σκευαστοῦ μύρου νενομοθετημένου. ἄκουε δὲ οἷά φησιν ὁ Ψαλμός "μνήσθητε τῶν θαυμασίων αὐτοῦ ὃν ἐποίησε· τὰ τέρατα αὐτοῦ καὶ τὰ κρίματα τοῦ στόματος αὐτοῦ· σπέρμα Ἀβραάμ δοῦλοι αὐτοῦ, οἱ υἱοὶ Ἰακώβ ἐκλεκτοὶ αὐτοῦ. 24. αὐτὸς κύριος ὁ 5 θεὸς ἡμῶν, ἐν πάσῃ τῇ γῇ τὰ κρίματα αὐτοῦ. ἐμνήσθη
 εἰς τὸν αἰῶνα διαθήκης αὐτοῦ, λόγου οὗ ἐνετείλατο εἰς χιλίας γενεάς, ὃν διέθετο τῷ Ἀβραάμ, καὶ τοῦ ὄρκου αὐτοῦ τῷ Ἰσαάκ, καὶ ἔστησεν αὐτὴν τῷ Ἰακώβ εἰς πρόσταγμα καὶ τῷ Ἰσραὴλ εἰς διαθήκην αἰώνιον, 10 λέγων, σοὶ δώσω τὴν γῆν Χαναάν, σχοίνισμα κληρονομίας ὑμῶν. καὶ διῆλθον ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος καὶ ἐκ βασιλείας εἰς λαὸν ἕτερον. οὐκ ἀφῆκεν ἄνθρωπον ἀδικῆσαι αὐτοὺς, καὶ ἤλεγε ἐν ὑπέρ αὐτῶν βασιλεῖς·
 μὴ ἄπτεσθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις 15 μου μὴ πονηρεύεσθε."

25. Ταῦτα μὲν ὁ Δαβίδ· ὁ δὲ Μωσῆς καὶ οἱ οὐνοὺς βασιλεῖς ἤλεγε ἐν ἱστορεῖ λέγων "καὶ ἦτασε κύριος τὸν Φαραὼ ἐτασμοῖς μεγάλοις, καὶ τὸν οἶκον αὐτοῦ περὶ Σάρρας τῆς γυναικὸς Ἀβραάμ." 26. καὶ πάλιν 20 περὶ τοῦ βασιλέως Γεράρων γράφει "καὶ ἦλθεν ὁ θεὸς πρὸς Ἀβιμέλεχ ἐν ὕπνῳ τὴν νύκτα, καὶ εἶπεν, ἰδοὺ σὺ ἀποθνήσκεις περὶ τῆς γυναικὸς ἧς ἔλαβες· αὕτη δὲ ἦν τοῦ Ἀβραάμ." 27. περὶ οὗ ἐξῆς προφῶν
 φησι "νῦν δὲ ἀπόδος τὴν γυναῖκα τῷ ἀνθρώπῳ, ὅτι 25 προφήτης ἐστίν, καὶ προσεύξεται περὶ σοῦ."

28. Ὅρῳς ὅπως διὰ τούτων τοὺς πάλοι θεοφιλεῖς καὶ προφήτας Χριστοὺς ὁ Δαβίδ, μᾶλλον δὲ τὸ θεῖον δι' αὐτοῦ προσεῖπε πνεῦμα, οὐ τῷ γεῶδει μύρῳ

2 Ps. 104, 5.
 25 Gen. 20, 7.

18 Gen. 12, 17.

21 Gen. 20, 3.

κεχρισμένους. πῶς γὰρ, Μωσέως ὑστέροις χρόνοις οὕτω διαταξαμένους; ἄκουε δὲ καὶ Ἡσαίου οὕτω σαφέστατα περὶ τοῦ Χριστοῦ θεσπίζοντος, ὡς ἀποσταλησομένου ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἀνθρώποις λυτρωτοῦ καὶ σωτήρος, ἦξοντός τε κηρῦξαι τοῖς τὰς ψυχὰς αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τοῖς τὰς διανοίας τυφλοῖς ἀνάβλεψιν. 29. τοῦτον γὰρ πάλιν ὁ προφήτης οὐ σκευαστῶ μύρῳ, ἀλλὰ τῷ τῆς πατρικῆς θεότητος (119) νοητῷ καὶ θεοπρεπεῖ Χριστὸν γεγεννησθαι διδάσκει, οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐκ τοῦ πατρὸς κεχρισμένον. 30. λέγει δ' οὖν ἐξ αὐτοῦ προσώπου "πνεῦμα κυρίου (176) ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με. εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, ἰσάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν."

31. Τοῦτο μὲν οὖν πρῶτον τετηρήσθω, ὡς καὶ Ἡσαῖας τῷ Δαβὶδ παραπλησίως ὃν ἦξειν ἔφησεν εἰς ἀνθρώπους καὶ κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, οὐ σκευαστῶ μύρῳ, ἀλλὰ τῷ τῆς ἀρεννήτου πατρικῆς τε καὶ παναγάθου δυνάμεως Χριστὸν γεγονέναι θεσπίζει. κατὰ τινὰ δὲ συνήθειαν προφητικὴν τὸ μέλλον ὁ προφήτης ὡς παρωχηκὸς ἀναφωνεῖ καὶ ὡς περὶ ἑαυτοῦ τοῦ προφητεύοντος δηλοῖ.

32. Τέως μὲν οὖν ὑπὸ Θεοῦ, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων, καὶ πνεύματι θείῳ, ἀλλ' οὐ σκευαστῶ ἐλαίῳ χρισμένους, τοὺς κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον Χριστοὺς ὀνομαζομένους ἐγνωμεν. 33. καιρὸς δὲ συνιδεῖν ὅτι καὶ θεῖαν τινὰ δύναμιν κρείττονα ἢ κατ' ἀνθρώπου φύσιν τὸν ἀληθῆ Χριστὸν τοῦ Θεοῦ τυγχάνειν ὁ παρ'

7 Es. 61, 1.

11 Ibid.

Ἑβραίοις ἐπίσταται λόγος. ἄκουε δ' οὖν αὐτοῖς τοῦ
 Δαβὶδ αἰώνιον τινα ἱερέα τοῦ θεοῦ φάσκοντος εἰδέ-
 ναι, κύριόν τε αὐτοῦ τοῦτον ἀναγορεύοντος, καὶ σύν-
 θρονον εἶναι τοῦ ἀνωτάτου θεοῦ ὁμολογούντος ἐν
 ἑκατοστῷ καὶ ἐνάτῳ Ψαλμῷ, καθ' ὃν ὡδέ πως φησιν
 "εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου,
 ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν
 σου. ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ
 Σιών, καὶ κατακυριεύσεις ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου.
 μετὰ σου ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου, ἐν τῇ
 λαμπρότητι τῶν ἁγίων σου. ἐκ γαστροῦ πρὸ ἐωσφό-
 ρου ἐγέννησά σε. ὥμοσε κύριος, καὶ οὐ μεταμελη-
 θήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν
 Μελχισεδέκ."

34. Καὶ θέα γε ὥς ἐν τούτοις Δαβὶδ, βασιλεὺς
 ὢν τοῦ παντός Ἑβραίων ἔθνους καὶ πρὸς τῇ βασιλείᾳ
 θεῷ πνεύματι κεκοσμημένος, τοιοῦτόν τινα μέγαν
 καὶ ὑπερφύως θαυμάσιον τὸν πρὸς αὐτοῦ δηλούμενον
 καὶ τῷ πνεύματι θεωρούμενον συνείδεν, ὥς κύριον
 αὐτὸν ἑαυτοῦ προσεῖπεν. "εἶπε γὰρ (φησὶ) κύριος
 τῷ κυρίῳ μου." 35. ἀλλὰ καὶ αἰώνιον αὐτὸν ἀρχιερέα
 οἶδεν, καὶ ἱερέα τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ σύνθρο-
 νον τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ, καὶ γέννημα αὐτοῦ· δόξα
 δὲ χρίσεως ἀδύνατον ἦν παρ' Ἑβραίοις ἱεραῖσθαι τῷ
 θεῷ, διόπερ καὶ Χριστοὺς ὀνομάζειν αὐτοὺς πάντας
 ἦν αὐτοῖς φίλον. Χριστὸς ἄρα καὶ ὁ ἐν τῷ Ψαλμῷ
 (177) δηλούμενος ἱερεὺς εἶη ἂν. 36. πῶς γὰρ ἐμαρτυρήθη
 ἱερεὺς εἶναι μὴ οὐχὶ πρότερον Χριστὸς γεγονώς;
 ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν αἰῶνα λέγεται ἱεραῖσθαι. τοῦτο δ'
 οὐκέτ' ἀνθρωπείᾳ φύσει ἐφαρμόττοι ἂν. οὐ γὰρ ἂν

θρόνον τὸ διαιώνιζειν, ἐπειδὴ θνητὸν καὶ ἐπίκληρον
 τὸ καθ' ἡμᾶς γένος. 37. κρείττων ἄρα τις ἢ κατ'
 ἀνθρώπον ὁ δηλούμενος ἦν ἐν τούτοις ἱερεὺς τοῦ
 θεοῦ μετὰ ὄρκου διαβεβαιώσεως διαρκῆ καὶ ἀπειρον
 τὴν ἱερωσύνην παρὰ τοῦ θεοῦ δεδωγμένος. "ὥμοσε
 γὰρ (φησὶ) κύριος, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται. σὺ
 ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ."
 38. ἐπειδὴ γὰρ τὸν Μελχισεδέκ ὁ Μωσῆς ἱερέα τοῦ
 θεοῦ τοῦ ὑψίστου γεγενῆσθαι ἱστορεῖ, οὐ μύρῳ σκευ-
 αστῷ κεχοισμένον, πολὺ πρότερόν τε τῆς κατ' αὐτὸν
 νομοθεσίας γενόμενον ἱερέα τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου
 καὶ κατὰ πολὺ κρείττονα τὴν ἀρετὴν τοῦ βεβοημένου
 Ἀβραάμ. 39. (λέγει δ' οὖν "καὶ Μελχισεδέκ βασι-
 λεὺς Σαλήμ, ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου εὐλόγησε
 τὸν Ἀβραάμ. χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας (φησὶν ὁ
 ἀπόστολος) τὸ ἑλάττω ὑπὸ τοῦ κρείττους εὐλογεῖται")
 ἐπεὶ τοίνυν καὶ ὁ Μελχισεδέκ, ὅστις ποτὲ ἦν ἐκεῖνος,
 τοιοῦτος εἰσῆκται, οὐ σκευαστῷ μύρῳ κεχοισμένος,
 ἱερωμένος δὲ τῷ ὑψίστῳ θεῷ, εἰκότως καὶ ὁ διὰ τοῦ
 Δαβὶδ προφητευόμενος κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ
 ἀνείρηται μέγας τις ὢν καὶ πάντας ὑπερβεβηκώς τὴν
 φύσιν, ὥς ἂν ἱερεὺς ὢν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ καὶ
 τῆς ἀγεννήτου δυνάμεως σύνθρονος, τοῦ τε προφή-
 του καὶ βασιλέως κύριος, καὶ ἱερεὺς οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ'
 αἰώνιος τοῦ πατρὸς. 40. λέγει δὲ καὶ ὁ θεὸς ἀπό-
 στολος, ἐξετάζων τὰ κατὰ τοὺς τόπους "ἐν ᾧ περισσό-
 τερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδεῖξαι τοῖς κληρονόμοις
 τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς αὐτοῦ ἐμεστέτευσεν ὄρκῳ,
 ἵνα διὰ δύο πραγμάτων ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον
 ψεύσασθαι θεὸν, ἰσχυρὰν παράκλησιν ἔχωμεν." καὶ

πάλιν " οἱ μὲν χωρὶς ὀρκωμοσίας εἰσὶν ἱερεῖς γε-
νότες, ὁ δὲ μετὰ ὀρκωμοσίας, διὰ τοῦ λέγοντος πρὸς
αὐτόν, ὡμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμεληθήσεται· σὺ
ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. καὶ
οἱ μὲν πλείονες εἰσι γεγονότες ἱερεῖς διὰ τὸ θανάτῳ
κωλύεσθαι παραμένειν, ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν εἰς
τὸν αἰῶνα ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱερωσύνην. ὅθεν
καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχο-
μένους δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχά-
νειν ὑπὲρ αὐτῶν." 41. διὰ τούτων συνέστηκεν οὐσά ¹⁰
τις ἐν τοῖς οὐσι καὶ ὑφεστῶσα ἐν νοητοῖς θεία δύνα-
⁽¹⁷⁸⁾μις, ἡ τῷ θεῷ τῶν ὅλων ἱερωμένη κατὰ τὰ Ἑβραίων
λόγια, οὐ γεώδει καὶ ἀνθρωπίνῳ μύθῳ, θεοπρεπεῖ
δέ τι καὶ ἐνθέῳ ἀρετῇ τε καὶ δυνάμει ἱεραῖσθαι
καθιεσταμένη τῷ ἐπὶ πάντων θεῷ. 42. ὁ γοῦν διὰ ¹⁵
τοῦ Παλμοῦ προφητενόμενος παρέστη ἄντικρυς ἱε-
ρεὺς τις ὦν αἰώνιος καὶ υἱὸς ὑψίστου θεοῦ, ὡς ἂν
ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ὑψίστου θεοῦ γεγεννημένος, καὶ σύν-
θρονος τῆς βασιλείας αὐτοῦ. 43. δέδεικται δὲ καὶ ὁ
διὰ τοῦ Ἡσαίου Χριστὸς οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων γεγονώς, ²⁰
^b ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πατρὸς καὶ διὰ τοῦ ἐνθέου πνεύ-
ματος κεχορισμένος, λυτρωτὴς τε ἀπεσταλμένος τῆς
τῶν ἀνθρώπων αἰχμαλωσίας. 44. τοῦτον δὲ οὖν
πνεύματι θεῷ τεθεαμένος ὁ Μωσῆς εἰκόνας καὶ σύμ-
βολα ὡς ἐν ἀνθρώποις αὐτοῦ καθίστη, σκευαστῶ ²⁵
μύθῳ τέως ἀντὶ τοῦ θεοῦ πνεύματος τὸν ἐν ἀνθρώ-
ποις προηγμένον ἱερέα χρίων τε καὶ ἀλείφον, Χριστὸν
τε αὐτὸν καὶ ἡλειμμένον εἰς ἀναφορὰν τοῦ ἀληθοῦς
ἀποκαλῶν. 45. ὅτι δὲ ταῦτα οὕτως ἔχει τίς ἂν γέ-
νοιτο μάρτυς αὐτοῦ Μωσέως μᾶλλον ἀξιόχρεως; ἐν ³⁰

1 Heb. 7, 20.

γὰρ τῇ αὐτοῦ γραφῇ τὸν χρηματίζοντα αὐτῷ θεὸν καὶ
κύριον διαρρηθὴν παρακελεύεσθαι αὐτῷ διδάσκει
κατὰ τὴν ὑποδειχθεῖσαν αὐτῷ νοητὴν καὶ οὐράνιον
αὐτοῦ θέαν σωματικωτέραν ἐπὶ γῆς συστήσασθαι
⁵λατρείαν, εἰκόνα τῶν νοητῶν καὶ ἀσωμάτων περιέ-
χουσιν. λέγεται γοῦν τῶν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀγγέλων
καὶ θείων δυνάμεων διάταξιν τύπον τινὰ σκιογρα-
φῆσαι, φήσαντος αὐτῷ τοῦ χρησμοῦ "ποιήσεις πάντα
κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει." ¹⁰
⁴⁶ ἄρα οὖν ὡς τὰ ἄλλα, οὕτω καὶ τὸν ἀρχιερέα
παρήγεν, μύθῳ γεώδει χρίων αὐτόν, καὶ τινα σκιάδῃ
καὶ εἰκονικόν, ἀλλ' οὐκ ἀληθῆ Χριστὸν καὶ ἀρχιερέα,
τοῦ κατ' οὐρανὸν Χριστοῦ τε καὶ ἀρχιερέως ἀντί-
μιμον ἀπεργαζόμενος, 47. ἀλλ' ὅτι μὲν ὁ κυρίως
¹⁵Χριστὸς οὐκ ἀνθρώπος ἦν, υἱὸς δὲ τις θεοῦ, δεξιότης
τῆς πατρικῆς θεότητος τετιμημένος, καὶ πολὺν κρείτ-
των οὐ μόνον τῆς θνητῆς καὶ ἀνθρωπειάς φύσεως,
ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς ἐν γεννητοῖς νοεῶς οὐσίας,
σαφῶς οἶμαι ἀποδεδειχέναι. 48. πλὴν ἀλλ' ὅτι κατὰ
²⁰τὰ πρότερον εἰρημένα ὁ αὐτὸς Δαβὶδ ἐν μὲν Παλμῷ,
προγραφῇ χρησάμενος τῇ "ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ
τῶν ἀλλοιωθησομένων," ὁμοῦ θεὸν καὶ βασιλέα καὶ
Χριστὸν ἕνα τινὰ καὶ τὸν αὐτὸν ἀναγορεύει γράφων
οὕτως "ἐξηρέυξατο ἡ καρδιά μου λόγον ἀγαθόν, λέγω ⁽¹⁷⁹⁾
²⁵ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ. ἡ γλῶσσά μου κάλαμος ⁽¹¹⁴⁾
γραμματέως ὀξυγράφου, ὥρατος κάλλι παρὰ τοὺς
υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων." 49. οἷς ἐξῆς ἐπιλέγει "ὁ
θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ῥάβδος
ἐκθύτης ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου· ἠγάπησας
³⁰δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν, διὰ τοῦτο ἐχρίσε

24 Ps. 44, f.

σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου.”

50. Σκόπει δ' οὖν ἐπιμελέστερον ὅπως κατὰ τὴν τοῦ Ψαλμοῦ προγραφὴν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ τὸν λόγον εἶναι προοιμιάζεται, μετὰ τοῦ καὶ εἰς σύνεσιν τῶν λεχθησομένων τὸν ἀκροατὴν παρορμῶν. ἐπισημαίνεται δὲ καὶ τὸ αἴτιον τῆς οἰκονομίας τοῦ λόγου φράσκων “εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων εἰς σύνεσιν ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ.”

51. Τίνας δὲ ἄλλους εἴποις ἂν εἶναι τοὺς ἀλλοιωθησομένους ὑπὲρ ὧν ὁ Ψαλμὸς εἴρηται ἢ τοὺς μέλλοντας μεταβαλεῖσθαι ἐκ προτέρου βίου καὶ τρόπου, μετατεθῆσεσθαι τε καὶ ἀλλοιωθῆσεσθαι διὰ τοῦ προφητενομένου; οὗτος δὲ ἦν ὁ ἀγαπητὸς τοῦ θεοῦ, ὑπὲρ οὗ ἐπὶ τῆς προφητείας συνέσεως δεῖν ὁ Ψαλμὸς ἡμῖν προοιμιάζεται. εἰ δ' οὖν ἐπαπορήσῃς τίς ἄρα ἦν ὁ ἀγαπητὸς οὗτος περὶ οὗ ἐν τῷ Ψαλμῷ προεφητεύετο, παρὰ πόδας σοι ὁ λόγος παραστήσει ἀρχόμενος εὐθύς καὶ λέγων “ἐξηρεύεατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν.” εἰποι δ' οὖν ἂν τις αὐτὸν ἐκείνῳ σημαίνεσθαι, τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον, ὃν θεολογῶν ὁ μέγας εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης παρίστη λέγων “ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.” 52. τὸ δ' “ἐξηρεύεατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν” εἶπερ ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ τῶν ὅλων λέγοιτο, τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ λόγον ὑποφαίνειν ἂν, ὥς ἂν υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς ὑφεστῶτα, ἀλλ' οὐ κατὰ προβολὴν, ἢ κατὰ διαίρεσιν, ἢ τομὴν, ἢ μείωσιν, ἢ κατὰ τι τῶν ἐν σώμασιν ὑπονοουμένων· ἀσεβῇ γὰρ ταῦτα καὶ πάνπαν

ἀπωκισμένα τῆς ἀρρήτου γενεσιουργίας. 53. κατὰ
 δὲ τὰ πρόσθεν ἡμῖν νενοημένα καὶ τάδε χρὴ μετα-
 λαμβάνειν, ὥσπερ γε ἀπὸ γαστρός τοῦ θεοῦ καὶ πρὸ
 ἑωσφόρου ἐλέγετο γεγεννησθαι, τροπικῶς ἀκούον-
 5 των ἡμῶν τὰ τοιαῦτα, καὶ κατὰ μόνην τὴν ἐν νοητοῖς
 θεωρίαν τὸ παραπλήσιον ἀποδέχεσθαι χρὴ. καὶ ἐν
 τῷ "ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν" κατὰ (180)
 μόνην διάνοιαν τοῦ θεοῦ πνεύματος καὶ ταῦτα διεξ-
 ιώντος, ἐφ' οἷς καὶ νῦν ἡμῖν λέγειν προσήκει τὸ
 10 σύνηδες ἐφ' ἐκάστου τῶν περὶ αὐτοῦ θεολογουμέ-
 νων καὶ εὐσεβεῖς ἐκείνο ῥῆμα "τὴν γεναὴν αὐτοῦ τίς
 διηγῆσεται;" καὶ θνηταῖς καὶ ἀνθρωπίναις φωναῖς
 συνηθῶς ἡμῖν εἰ θεῖαι γραφαὶ καὶ τὸ γενναῖσθαι
 ἐπιλέγωσιν καὶ τὸ γαστρός ὄνομα παραλαμβάνωσιν.
 15 54. ταῦτα γὰρ μόνῃς ἔχεται τῆς κατὰ διάνοιαν θεω-
 ρίας, οὐδ' ἄλλως ἢ νόμοις ἀλληγορίας ὑποβεβλημένα,
 ὥσπερ οὖν καὶ τὸ "ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον
 ἀγαθόν" περὶ τῆς τοῦ πρώτου λόγου συστάσεως τε
 καὶ οὐσιώσεως ἂν φαίη τις εἰρημένον, ἐπεὶ μηδ'
 20 ἄλλως καρδίαν κατὰ τὴν παρ' ἡμῖν νοουμένην καὶ
 ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ θεμιτὸν ἐκλαμβάνειν. ἀλλὰ
 γὰρ ὁ μὲν τις τοῦτον εἶναι τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν
 λόγον φῆσαι ἂν τὸν Ψαλμῷ δηλούμενον, λόγον εἰκό-
 25 τως ὀνομασμένον ἀγαθόν, ὥς ἂν τοῦ παναγάθου
 πατρὸς ὅντα γέννημα. 55. ἡμεῖς δὲ μικρῷ ἐν τῷ
 Ψαλμῷ προσελθόντες τὸν προφητευόμενον, αὐτὸν δὴ
 τοῦτον τὸν ἀγαπητὸν τοῦ θεοῦ, κεχρίσθαι πάλιν οὐχ
 ὥδε ὥσπερ ὑπὸ Μωσέως, οὐδ' ὥς ὑπὸ τινος τῶν ἐν
 30 ἀνθρώποις, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτου καὶ ἐπὶ
 πάντων θεοῦ τε καὶ πατρὸς αὐτοῦ εὐρήσομεν. λέγει
 δ' οὖν ἐξῆς προαίων "διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ
 θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους

σου." 56. τὸν δὲ οὖν κἀνταῦθα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπὶ
 [115] πάντων θεοῦ κεχρίσθαι μεμαρτυρημένον πῶς ἂν ἄλ-
 λως τις ὀνομάσειεν ἢ Χριστόν; ἔχομεν τοιγαροῦν ἤδη
 καὶ διὰ τούτων δύο τοῦ θεσπιζομένου προσηγορίας,
 Χριστοῦ καὶ ἀγαπητοῦ, ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κεκλη-
 μένου τοῦ τῆς χρίσεως αἰτίου· διὸ λέγεται κεχρίσθαι
 ὁ δηλούμενος τῷ τῆς ἀγαλλιάσεως ἐλαίῳ. τὴν αἰτίαν
 ἐκιδιδάσκει, ἥτις ἀναδραμόντι σοι μικρὸν, μᾶλλον δὲ
 τὴν πᾶσαν διάνοιαν τῆς λέξεως ἐπιθεωρήσαντι δῆλη
 ἔσται. 57. φησὶ τοίνυν ὁ Παλμὸς αὐτῷ δὴ τῷ προ-
 φητευομένῳ Χριστῷ καὶ ἀγαπητῷ τοῦ θεοῦ προσφω-
 νῶν τὰ μικρὰ πρόσθεν ἐκτεθειμένα, ἐν οἷς εἰρητο "ὁ
 θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ῥάβδος
 εὐθύτητος ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἡγάπησας δι-
 καιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε
 ὁ θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς
 [151] μετόχους σου." 58. σκέψαι τοιγαροῦν εἰ μὴ θεῷ
 ταῦτα προσεφωνεῖτο ἄντικρυς. σὺ γὰρ, φησὶν, ὁ
 θεός ἀντὶ τοῦ ὧ θεέ· "ὁ θρόνος σου εἰς τὸν αἰῶνα
 τοῦ αἰῶνος ὑπάρχει, καὶ ῥάβδος εὐθύτητος ἢ ῥάβδος
 τῆς βασιλείας σου. καὶ ἐπεὶ σὺ αὐτὸς ὁ θεὸς ἡγάπησας
 δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν, διὰ τοῦτο ἔχρισέ
 σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου, καὶ Χριστόν σε παρὰ πάντας
 κατεστήσατο." λευκότερον δὲ τούτων ἢ Ἑβραίων παρ-
 ἴστησι γραφή, ἣν πρὸς ἀκριβείαν ἐρμηνεύουν ὁ Ἀκύ-
 λας ὡδὲ πως ἐξέδωκεν εἰπὼν "ὁ θρόνος σου, θεέ, εἰς
 αἰῶνα καὶ ἔτι σκῆπτρον εὐθύτητος, σκῆπτρον βασι-
 λείας σου. 59. ἡγάπησας δίκαιον καὶ ἐμίσησας ἀσέ-
 βημα· ἐπὶ τούτῳ ἤλειψέ σε θεὸς ὁ θεός σου ἔλαιον
 χαρᾶς ἀπὸ ἑταίρων σου." ἀντὶ γοῦν τοῦ "ὁ θεὸς ὁ
 θεός σου" αὐτὴ ἢ Ἑβραϊκὴ λέξις "θεέ, ὁ θεός σου"
 περιέχει, ἵνα ἢ τὸ ὅλον "ἡγάπησας, ὧ θεέ, τὸ δίκαιον

καὶ ἐμίσησας τὸ ἀσέβημα· διόπερ ἐπὶ τούτῳ ἔχρισέ
 σε, ὧ θεέ, ὁ ἀνωτάτω καὶ μέλῳ αὐτὸς ὁ καὶ σοῦ
 θεός," ὡς εἶναι καὶ τὸν χριζόμενον καὶ τὸν χριζόντα
 πολὺ πρότερον, πάντων μὲν οὕτα θεὸν, καὶ αὐτοῦ δὲ
 διαφερόντως τοῦ χριζομένου. 60. τοῦτο δὲ καὶ αὐτῇ
 ἐπιστήσαντι τῇ Ἑβραίᾳ γλώττῃ φανερὸν ἂν γένοιτο.
 ἐπὶ γὰρ τῆς πρώτης ἐπωνυμίας, καθ' ἣν ὁ Ἀκύλας
 "θρόνος σου, θεέ" ἡρμήνευσε, σαφῶς ἀντὶ τοῦ ὁ
 θεός θεέ εἰπὼν, τὸ Ἑβραϊκὸν ἐλωῖμ περιέχει. κἀν-
 ταῦθα δὲ ὁμοίως ἐπὶ τοῦ "διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε, θεέ"
 τὸ ἐλωῖμ παρείληπται, ὅπερ τὴν ὧ θεέ κλητικὴν
 ἐδήλου πῶσιν. 61. ἀντὶ δὲ τῆς ὁρθῆς καὶ εὐθείας
 τοῦ ὀνόματος, καθ' ὃ εἰρηται "διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε
 ὁ θεός ὁ θεός" τὸ Ἑβραϊκὸν ἐλωᾶχ περιέχει σφόδρα
 ἀπρηκριβωμένως, ἵν' ἢ τὸ μὲν ἐλωῖμ κατὰ κλητικὴν
 πῶσιν ἐξηγηγεμένον, δηλοῦν τὸ ὧ θεέ, τὸ δὲ ἐλωᾶχ
 ὁ θεός σου κατὰ τὴν εὐθειαν· ὥστε ἀκριβῶς ἔχειν
 τὴν φήσασαν ἐρμηνείαν "διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε θεὸς ὁ
 θεός σου." 62. λευκότερα γοῦν ὁ λόγος διὰ τούτων
 θεῷ προσφωνῶν φησιν αὐτὸν κεχρίσθαι ὑπὸ τοῦ
 θεοῦ ἐλαίῳ ἀγαλλιάσεως παρὰ πάντας τοὺς πώποτε
 τῆς αὐτῆς αὐτῷ μετεσχηκότας προσηγορίας. 63. ἔχεις
 τοιγαροῦν ἐν τούτοις σαφῶς θεὸν χριζόμενον καὶ Χρι-
 στὸν ριζόμενον, οὐ μύρῳ σκευαστῷ οὐδ' ὑπ' ἀνθρώ-
 πων εἰς τοῦτο παριόντα, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς λοιποῖς ἀν-
 θρώποις παραπλήσιον. 64. ὁ δ' αὐτὸς οὗτος ἦν καὶ
 ἀγαπητὸς τοῦ θεοῦ καὶ γέννημα αὐτοῦ, καὶ ἱερεὺς
 αἰῶνιος καὶ σύνθρονος ἀνγορευμένος τοῦ πατρὸς.
 τίς δ' ἂν οὗτος εἴη ἢ ὁ πρωτότοκος τοῦ θεοῦ λόγος,
 ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν θεὸς ὢν, ὁ διὰ πάσης τῆς
 ἐνθέου γραφῆς θεολογούμενος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς
 διὰ πλειόνων ὁ λόγος προϊὼν ἐπιδείξει.

65. Τούτων δὴτα προτεθεωρημένων ἡμῖν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ οὐσιώσεώς τε καὶ προσηγορίας, φέρε λοιπὸν ἀναλαμβάνοντες τὴν προταθεῖσαν ὑπόθεσιν, δι' ὧσιν προφητικῶν προρρήσεων ὁ Χριστὸς ὀνομαστὶ προεκκηρύττετο θεασώμεθα.

5

XVI.

Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ β'.

[116] Δι' ὧσιν γραφῶν ὁ Χριστὸς ὀνομαστὶ ὑπὸ βασιλέων καὶ ἀρχόντων καὶ ἔθνων καὶ λαῶν ἐπιβουλευόμενος, ἐξ αὐτοῦ τε τοῦ Θεοῦ γεννώμενος, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἀναγορευόμενος, ἔθνων τε καὶ περάτων γῆς κληρὸν λαμβάνων παρὰ τοῦ πατρὸς προεκκηρύττετο.

10

“Ἰνα τί ἐφρούαξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.” 2. οἷς ἐξῆς ἐπιλέγει “ἐγὼ δὲ κατεστάθην βασιλεὺς ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ Σιών ὄρος τὸ ἅγιον αὐτοῦ, διαγγέλλων τὸ πρόσταγμα κυρίου. κύριος εἶπε πρὸς με, υἱὸς μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. αἰτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.”

15

3. Σαφέστατα καὶ διὰ τούτων τὸ θεῖον πνεῦμα τὸν Χριστὸν ἀναφωνεῖ, υἱόν τε αὐτὸν ἀποκαλεῖ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὰ προηγορευμένα, ὁμοῦ καὶ ἐπιβουλήν τινα εἶσεσθαι κατ' αὐτοῦ σημαίνει, καὶ τῶν ἔθνων τὴν δι' αὐτοῦ γενομένην κλησὶν προκηρύττει· ἅπερ διαρρήδην αὐτοῖς ἔργοις ἐπὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἢ τῶν πραγμάτων ἐπέδειξεν ἑκβασίς. εἰσέτι γοῦν νῦν ἔθνη καὶ λαοὶ βασιλεῖς τε καὶ ἄρχοντες οὕτω παύονται τῆς κατὰ τε αὐτοῦ καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ συσκευῆς. 4. εἰ δ' ἐπὶ μέλλοντα χρόνον ἀναφέροιεν ταῦτα οἱ ἐκ περιτομῆς, ὥρα τὸν προσδο-

30

κώμενον αὐτοῖς Χριστὸν ἐπιβουλευθήσεσθαι αὐθις
ὁμολογεῖν, κατὰ τὸ παρὸν λόγιον, φάσκον "παρέστη-
σαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ⁽¹⁸³⁾
ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ
⁵ αὐτοῦ." ὅπερ οὐκ ἂν δοῖεν, δυναστέην τινὰ μέγαν
καὶ βασιλέα αἰώνιον καὶ λυτρωτὴν ἑαυτῶν ἔσεσθαι
τὸν ἥξοντα Χριστὸν προσδοκῶντες. Ὡ. εἰ γὰρ δὴ κα-
κεῖνος ἔλθων τὰ ὅμοια πάθοι τῷ ἐληλυθότι, καὶ τί
μὴ μᾶλλον ἐκείνῳ ἢ τούτῳ πιστευτέον ἢ ἀπιστητέον;
¹⁰ εἰ δὲ ἐντεῦθεν ἀποκλεισθέντες ἐπὶ τὸν Δαβὶδ ἢ τινα
τῶν ἐξ αὐτοῦ γενομένων βασιλέων τοῦ Ἰουδαίου ἐθ-
¹¹ νους ἀναφέροιεν τὸν χρησμὸν, καὶ οὕτω δεικτέον
ὥς οὔτε Δαβὶδ οὔθ' ἕτερός τις τῶν πώποτε παρ'
Ἑβραίοις διαφανῶν ιστόρηται οὔθ' υἱὸς χρηματίσας
¹⁵ τοῦ θεοῦ οὔθ' ὑπὸ τοῦ θεοῦ γεγενῆμένος, κατὰ τὸν
ἐν τῷ Ψαλμῷ θεσπιζόμενον, οὐδ' ἄρξας πάντων τῶν
ἐθνῶν καὶ βασιλέων, ἀρχόντων τε καὶ λαῶν ἐπιβε-
βουλευμένος· εἰ δ' οὐδεὶς ἐκείνων δείκνυται, αὐτοῖς
δ' ἔργοις συνίσταται ταῦτα πάντα, καὶ πάσαι μὲν
²⁰ ὑπομείνας, καὶ νῦν δὲ ἔτι καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν βασι-
λέων καὶ ἀρχόντων ἐθνῶν τε καὶ λαῶν πολεμούμενος
ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, τί τὸ ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ αὐτὸν
εἶναι τὸν προφητευόμενον διὰ τοῦ φήσαντος λογίου
²⁵ "παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες
συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ
τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ." μόνῳ δὲ αὐτῷ καὶ τὰ ἐπιφε-
ρόμενα ἀρμόττοι ἂν τοῦ Ψαλμοῦ δι' ὧν εἰρηται "κύ-
ριος εἶπε πρὸς με, υἱός μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γε-
³⁰ γέννηκά σε. αἰτήσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη
τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατὰσχέσιν σου τὰ
πέρατα τῆς γῆς." Ὡ. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἀναμφέλεκτον
ἐπὶ μόνου αὐτοῦ τὴν ἑκβασιν τῆς προφητείας ἀνελ-

ληφεν, ὅτε τῶν αὐτοῦ μαθητῶν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν
 ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμέ-
 νης τὰ ῥήματα αὐτῶν. 7. διαρρηδὴν δὲ τὸν Χριστὸν
 ὀνομάζει προαγορεύσας ὁ λόγος, ὥς ἂν ἐξ αὐτοῦ προσ-
 ῶπου διδάσκων αὐτὸν εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, διὰ
 τοῦ "κύριος εἶπε πρὸς με, υἱὸς μου εἰ σύ, ἐγὼ σήμε-
 ρον γεγέννηκά σε." ὃ παραθήσεις καὶ τὸ ἐν Παροι-
 μίαις πάλιν ἐξ αὐτοῦ προσώπου ὡδὲ πως εἰρημένον
 "πρὸ τοῦ ὄρη ἐδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν
 [117] γεννᾷ με." τό τε ἐν ρθ' Ψαλμῷ πρὸς τοῦ πατρὸς
 αὐτῷ προσπεφωνημένον κατὰ τὸ "ἐκ γαστρὸς πρὸ
 (184) ἑωσφόρου γεγέννηκά σε." 8. ἐπίστησον δὲ ὥς ἓνα
 καὶ τὸν αὐτὸν ὀνομαστὶ Χριστὸν ὁμοῦ καὶ υἱὸν θεοῦ
 ὑπ' ἀνθρώπων ἐπιβουλευόμενον, καὶ κλῆρον τὰ ἔθνη
 ληφόμενον, περάτων τε γῆς κρατήσουντα θεσπίζουσιν
 αἱ ἱεραὶ γραφαί, δυσὶ τεκμηρίοις τὴν εἰς ἀνθρώ-
 πους οἰκονομίαν αὐτοῦ σημαίνουσαι, διὰ τε τῆς κατ'
 αὐτοῦ συσκευῆς καὶ διὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν τῶν ἔθνων
 ὑποταγῆς.

Ψαλμοῦ ιθ'.

Χριστὸς ὀνομαστὶ τῶν αἰτημάτων ἀπάντων παρὰ τοῦ πατρὸς
 τυγχάνων.

9. "Πληρώσαι κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου.
 νῦν ἔγνω ὅτι ἔσωσε κύριος τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ἐπα-
 κούσεται αὐτοῦ ἐξ οὐρανοῦ ἁγίου αὐτοῦ."

Ἐπεὶ πρόκειται νῦν παραστήσαι δι' ὧν ὀνο-
 μαστὶ ὁ Χριστὸς ἐν ταῖς προφητείαις ἀνηγόρευται,
 εἰκότως καὶ ταῦτα παρατίθεμαι ἐναργῶς κηρύττοντα
 τὸν Χριστόν. 10. ὅλος δὲ ὁ Ψαλμὸς ἐκ προσώπου

9 Prov. 8, 25.

11 Ps. 109, 3.

23 Ps. 19, 5.

τῶν ἀγίων ἀνδρῶν εὐχὴν ἀναπέμπει εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ πρόσωπον. ἐπειδὴ γὰρ δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν πᾶσαν ἀνεδέξατο ὕβριν ἐνανθρωπήσας, εὐχομένῳ αὐτῷ καὶ δεομένῳ τοῦ πατρὸς ὑπὲρ ἡμῶν διδασκόμεθα συνενέχεσθαι, οἷα δὴ τοὺς καθ' ἡμῶν πολέμους, εἴτε ὁρατοὺς εἴτε καὶ ἀοράτους, ἀμυνομένῳ, διὸ καὶ φάμεν ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ οὕτως ἔχοντα
 "ἐπακούσαι σου κύριος ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς σου, ὑπερασπίσαι σου τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ Ἰακώβ. ἔξαποστείλαι σοι βοήθειαν ἐξ ἁγίου, καὶ ἐκ Σιών ἀντιλάβοιτό σου."

11. Εἰτ' ἐπειδήπερ ἐστὶν οἰκεῖον αὐτῷ ὥς με-
 γάλῳ ὄντι ἀρχιερεῖ τὰς ἐν δοξολογίαις καὶ θεολογίαις πνευματικὰς λειτουργίας ὑπὲρ ἡμῶν ἐκτελεῖν, καὶ ἐπειδήπερ οἷά τε ἱερεὺς αὐτός τε ἑαυτὸν καὶ ὃν ἀνελήφεν ἀπὸ γῆς ἄνθρωπον ὑπὲρ ἡμῶν ὀλοκαύτωμα προσανήνεγκε τῷ θεῷ καὶ πατρὶ, διὰ τοῦτό φάμεν αὐτῷ "μνησθεῖν πάσης θυσίας σου, καὶ τὸ ὀλοκαύτωμά σου πιανάτω." 12. καὶ ἐπεὶ πάντα ὅσα βουλεύεται σωτήριά ἐστι καὶ ὠφέλιμα ἐν τῷ κόσμῳ, εἰκότως ἐπιφωνοῦμεν αὐτῷ "δῶή σοι κύριος κατὰ τὴν καρδίαν σου" λέγοντες "καὶ πᾶσαν τὴν βουλὴν σου πληρῶσαι." 13. οἷς ἐξῆς τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁμολογοῦντες φάμεν "ἀγαλλιασώμεθα ἐν τῷ σωτηρίῳ σου." σωτήριον γὰρ τοῦ Χριστοῦ τί ἂν ἕτερον νοοῖτο, εἰ μὴ ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις αὐτοῦ, δι' ἣς καὶ πάντας τοὺς πρὶν ἐκπεπωκότας ἀνίστησιν; ὅθεν φάμεν "καὶ ἐν ὀνόματι θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα, καὶ πληρῶσαι κύριος πάντα τὰ αἰτήματά σου." 14. ἐπὶ πᾶσι τούτοις διδασκόμεθα λέγειν τὸ
 "νῦν ἔγνων ὅτι ἔσωσε κύριος τὸν Χριστὸν αὐτοῦ,"

S Ps. 19, 1.

17 Ps. 19, 3.

μὴ πάλαι τοῦτο εἰδότες, εἰ μὴ ὅτε πρότερον τὸ σωτήριον αὐτοῦ συνήκαμεν τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ τὴν δύναμιν κατανοήσαντες.

Ψαλμοῦ κζ'.

Χριστὸς ὀνομαστὶ κύριον τὸν πατέρα καὶ ὑπερασπιστὴν
κεκτημένος.

^b “Κύριος κραταίωμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ἐστίν.”

15. Καὶ ὁ μετὰ χειρὸς Ψαλμὸς εἰς τὸν Χριστὸν ἀναφέρεται, αὐτοῦ δὴ τοῦ Χριστοῦ περιέχων εὐχὴν, ἣν παρὰ τὸν τοῦ πάθους προσηύξατο καιρὸν. διὸ ἐν μὲν τῇ καταρχῇ τοῦ Ψαλμοῦ φησι “πρὸς σέ, κύριε, ἐκέκραξα· ὁ θεὸς μου μὴ παρασιωπήσῃς ἀπ’ ἐμοῦ, καὶ ὁμοιωθῆσομαι τοῖς καταβαίνουσιν εἰς λάκκον.”

^c 16. πρὸς δὲ τῷ τέλει τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ θεσπίζει λέγων “εὐλογητὸς κύριος, ὅτι εἰσήκουσε τῆς φωνῆς τῆς δεήσεώς μου· κύριος βοηθός μου καὶ
[118] ὑπερασπιστής μου, ἐπ’ αὐτῷ ἤλπισεν ἡ καρδία μου, καὶ ἐβοηθήθην, καὶ ἀνέθαλεν ἡ σάρξ μου, καὶ ἐκ θελήματός μου ἐξομολογήσομαι αὐτῷ.” ἐφ’ οἷς τὸ θεῖον καὶ προφητικὸν πνεῦμα ἐπιλέγει “κύριος κραταίωμα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ὑπερασπιστὴς τῶν σωτηρίων τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ ἐστίν,” 17. παιδεῦν ἡμᾶς ὅτι δὴ πάντα τὰ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἀνά-
^d γραπτα τοῦ Χριστοῦ θαυμάσια, ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων γενόμενα, εἴτε οὖν μαθήματα εἴτε γράμματα εἴτε κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ μυστήρια νῦν ὀνομαζόμενα, νεύματι καὶ δυνάμει γεγένηται τοῦ πατρὸς ἐν ᾗ πασι τοῖς παραδόξοις καὶ σωτηρίοις λόγοις τε καὶ ἔργοις ὑπερασπίζοντος τοῦ ἰδίου Χριστοῦ.

Ψαλμοῦ πγ'.

Χριστὸς ὀνομαστὶ τὸν θεὸν ἐπόπτην ἐπιγραφόμενος, μία τε ἡ
τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἡμέρα, καὶ εἰς οἶκος θεοῦ ἡ ἐκκλησία
αὐτοῦ.

18. "ὑπερασπιστὰ ἡμῶν ἴδε ὁ θεός, καὶ ἐπίβλε-
ψον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου. ὅτι κρείσσων (186)
ἡμέρα μία ἐν ταῖς αὐλαῖς σου ὑπὲρ χιλιάδας. ἐξελε-
ξάμην παραρριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ μου
μᾶλλον ἢ οἰκεῖν με ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν." 19.
οἱ ἐπιστάμενοι τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ ὄντα λόγον καὶ
σοφίαν καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ ζωὴν, ἔπειτα τὴν ἐναν-
θρώπησιν αὐτοῦ συννοήσαντες κατεπλήρησαν τὸ
παράδοξον τοῦ θελήματος, ὥστε ἀνυπεῖν "καὶ εἶδο-
μεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος οὐδὲ κάλλος, ἀλλ' ἦν
τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, καὶ ἐκλείπον παρὰ τοὺς νόμους
τῶν ἀνθρώπων. ἀνθρώπος ἐν πληγῇ ὢν, καὶ εἰδώς
φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ,
ἡτιμάσθη."

20. Εἰκότως παρακαλοῦσι τὸν θεὸν ἐπιβλέψαι εἰς
τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ τὸ δι' ἡμᾶς ἡτιμωμένον
καὶ καθυβρισμένον, ἵλεώ τε ἡμῖν γενέσθαι δι' αὐτόν,
"ἐπεὶ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνέλληφεν καὶ ὑπὲρ ἡμῶν
ὀδυνᾷται." ταῦτα δ' ἱκετεύουσιν, μονονουχὶ ποθοῦν-
τες καὶ ἐν εὐχῇ τιθέμενοι τὸ πρόσωπον τῆς δόξης
ἰδεῖν τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ φωτὸς αὐτοῦ
θεάσασθαι· αὕτη δὲ ἦν ἡ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως
αὐτοῦ, ἥντινα μίαν οὖσαν καὶ μόνην ὡς ἀληθῶς κυ-
ρίαν οὖσαν καὶ κυριακὴν κρείττονα εἶναι φασὶ μυρίων
ὄσων τῶν κοινοτέρως νοουμένων ἡμερῶν, ἢ τῶν παρὰ

5 Ps. 83, 9.

13 Es. 53, 2.

Μωσεὶ νενομοθετημένων ἐν ἑορταῖς καὶ νομυμνίαις καὶ σαββάτοις, ἃς σκιὰν εἶναι ἡμερῶν, ἀλλ' οὐχ ἡμέρας ὁ θεὸς ἀπόστολος διδάσκει. μόνη δὲ αὕτη ἡ μία κυριακὴ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡμέρα οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ φωτίζειν, ἀλλ' ἐν μόναις ταῖς ἀνάλαις τοῦ κυρίου λέλεκται. 21. εἶεν δ' ἂν αὐταὶ αἱ κατὰ παῖσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίαι, ἐνὸς οἴκου τοῦ θεοῦ τυγχάνουσαι ἀνάλαι, ἐν αἷς ἀγαπᾷ καὶ αἰρεῖται παραρριπιτεῖσθαι ὁ τὰ τοιαῦτα εἰδὼς, παρὰ πολὺ κρείττονα τὴν ἐν ταύταις διατριβὴν ἀποφηνάμενος τῆς ἐν τοῖς σκηνώμασι τῶν ἁμαρτωλῶν· εἰ μὴ τὰς τῶν Ἰουδαίων συναγωγὰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ ἀρνονμένας, ἢ καὶ τὰς τῶν ἀθέων ἑτεροδόξων καὶ τῶν ἄλλων ἀπίστων ἔθνων, πολὺ βελτίους εἶναι ἢ τὰς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ πᾶς ὁ ταύτας αἰρούμενος ἀποφαίνεται.

Ψαλμοῦ πη'.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ἐξουδενημένος, καὶ τὰ αἰσχίστα πεισόμενος, ἀντάλλαγμα τε αὐτοῦ λαὸς αὐτοῦ ὑπὸ τῶν ἑχθρῶν ὄνειδιζόμενος.

"Σὺ δὲ ἀπώσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλου τὸν
(187) Χριστὸν σου, κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου. ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἄγριασμα αὐτοῦ"
[119] καὶ τὰ ἐξῆς. οἷς ἐπιλέγει "μνησθητι, κύριε, τοῦ ὀνειδισμοῦ τῶν δούλων σου, οὗ ὑπέσχον ἐν τῷ κόλπῳ μου πολλῶν ἔθνων, οὗ ὀνειδίσαν οἱ ἑχθροί σου, κύριε, οὗ ὀνειδίσαν τὸ ἀντάλλαγμα τοῦ Χριστοῦ σου."

22. Σαφῶς δὲ καὶ ἐν τούτοις ὁ Χριστὸς ὀνομαστὶ μνημονεύεται, καὶ ἡ κατὰ τὸ πάθος αὐτοῦ προφη-

τευομένη περίστασις. ἐπὶ σχολῆς δὲ τὸν ὅλον Ψαλ-
 μὸν βασανίζοντες παραστήσομεν ὅτι ἐπὶ μηδέτερον ἢ
 ἐπὶ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἐφαρμόσαι
 ἂν τὰ προκείμενα. 23. ἀλλὰ καὶ δεύτερον Χριστὸς
 5 ὀνομαζόμενος τίνα ἄλλον ἢ τὸν αὐτὸν δηλοῖ, οὗ τὸ
 ἀντάλλαγμα, δηλονότι τὴν ἐκκλησίαν, ὠνείδισάν τε
 καὶ εἰσέτι νῦν ὠνειδίζουσιν οἱ λεγομένοι τοῦ Χριστοῦ
 ἐχθροί· τὰ γοῦν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πάθη ἃ ὑπὲρ
 ἡμῶν ἀνεδέξατο, καὶ μάλιστα τὸν θάνατον καὶ τὸν
 10 σταυρὸν, πᾶς ὁ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας πολέμιος
 ἐπονειδίζειν ἡμῖν εἴωθεν.

Ψαλμοῦ ρα'.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀνιστάμενος, κίρας
 15 Δαβὶδ ὀνομαζόμενος, τοὺς Ἰουδαίους ἐχθροὺς κατασχύνων,
 15 τὸ ἅγιασμα τοῦ πατρὸς ἀνανεῶν.

“Ὁμοσε κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ
 ἀθετήσῃ αὐτὸν, ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι
 ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. 24. εἰδ’ ὑποβάς φησιν “ἐκεῖ
 20 ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ
 20 Χριστῷ μου· τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνῃν,
 ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσῃ τὸ ἅγιασμά μου.”

25. Κενταῦθα περὶ τοῦ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἁ
 ὁμνυσιν ὁ κύριος, ὅπερ σπέρμα καὶ κέρας ὀνομάζει
 25 αὐτοῦ. καὶ πάλιν ὀνομαστὶ τὸν Χριστὸν ἀναγορεύων
 25 λύχνον φησὶν ἡτοιμασέσθαι αὐτῷ, τὸν προφητικόν, ὡς
 εἰκὸς, λόγον, τὸν προωδευκότα τοῦ Χριστοῦ, ὅς μόνος
 ἡλιακοῦ φωτὸς δίκην τοῖς πᾶσι καθ’ ὅλης τῆς οἴκου-
 30 μένης ἀνθρώποις ἀνατέταλκεν. 26. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ
 Δαβὶδ λύχνος τῷ Χριστῷ προητοιμάστω, ὡς παρα-

θέσει ἡλίου καὶ τελείου φωτὸς λύχνου τάξιν ἐπέχων.
 "ἐκεῖ δὲ (φησὶν) ἔξανατελῶ κέρας," τὸν τόπον δηλῶν
 ἐνθα σημαίνει τὸν Χριστὸν γεννηθῆσθαι. 27. εὐξα-
 μένῳ γὰρ τῷ Δαβὶδ τὸν τόπον τῷ πνεύματι προθεω-
 (185) ρῆσαι τῆς γενέσεως τοῦ Χριστοῦ φήσαντί τε "εἰ εἰσε-
 λεύσομαι εἰς σκῆνωμα οἴκου μου, εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ
 κλίνης στρωμνῆς μου, εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς
 μου καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν καὶ ἀνά-
 παυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὔρω τόπον τῷ
 κυρίῳ, σκῆνωμα τῷ θεῷ Ἰακώβ" ἀποκαλύπτει τὸ
 θεῖον πνεῦμα τὸν ἐν Βηθλεὲμ τόπον. 28. διὸ ἐπιφέρει
 λέγων 28. "ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθᾷ, (αὕτη
) δὲ ἐστὶν ἡ Βηθλεὲμ) εὔρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις
 τοῦ ὄρου. εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐ-
 τοῦ, προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ
 πόδες αὐτοῦ." εἰκότως οὖν μετὰ τὴν τούτων φανέ-
 ρωσιν ἐπιλέγει "ἐκεῖ ἔξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ, ἡτοι-
 μασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου," 29. τάχα ἴσως καὶ τὸ
 ἐπὶ τῆς Βηθλεὲμ ἀναληφθὲν τῷ Χριστῷ σῶμα καθ'
 ἑτέραν ὑπόνοιαν σημαίνων, ἐπειδὴ διὰ τοῦ σώματος
 ὡς δι' ὅστρακινου σκεύους ἐνοικήσασα ἐν αὐτῷ ἡ
 θεία δύναμις ὡς διὰ λύχνου τὰς τοῦ θεοῦ καὶ
 λογικοῦ φωτὸς μαρμαρυγὰς εἰς πάντας ἐξέλαμψεν ἀν-
 θρώπους.

Ἀπὸ τοῦ Ἀμώς.

Χριστὸς ὀνομαστὴν ὑπὸ τοῦ θεοῦ καταγγελλόμενος, καὶ πᾶσι μὲν
 ἀνθρώποις γνωριζόμενος, τὸ Ἰουδαίων δ' ἔθνος ἀφοσιούμενος.

30. "Ἐτοιμάξου τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν θεὸν τοῦ
 Ἰσραὴλ, διότι ἰδοὺ στερεῶν βροντὴν καὶ κίττων

πνεῦμα, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, ποιῶν ὄρθρον καὶ ὁμίχλην, καὶ ἐπιβαίνων ^[120] ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς. κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ὄνομα αὐτῷ. ἀκούσατε λόγον κυρίου, ὃν ἐγὼ λαμβάνω ἐφ' ὑμᾶς, θρηῆνον. οἶκος Ἰσραὴλ ἔπεσεν, οὐκ ἐτι προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι. παρθένος Ἰσραὴλ ἐσφαλεν ἐπὶ τῆς γῆς αὐτῆς, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνιστῶν αὐτήν."

31. Ἐβδομον ἤδη τὸν Χριστὸν ὀνομαστὶ καταγγέλλων εἰς ἀνθρώπους ὁ θεὸς στερεοῦν βροντὴν καὶ κτίξιν πνεῦμα λέγεται, τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος βροντῆς διὰ τὸ εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐξάκουστος ὀνομαζομένου, ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ τοῖς ἀποστόλοις ἐμπνεύσαντος Χριστοῦ πνεύματος δηλουμένου· ὃ καὶ ¹⁵ σαφῶς ἐπὶ τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίᾳ πεπλήρωται, ἐφ' ἣ ποιήσῃν ὁ θεὸς ὄρθρον ὁμοῦ καὶ ὁμίχλην θεσπίζεται, τοῖς μὲν τὸ σωτήριον φῶς παραδιξαμένοις τὸν ὄρθρον, τοῖς δὲ ἀπειθήσασιν εἰς αὐτὸν τῶν ἐκ περιτομῆς τούναντίον. 32. οἷς καὶ τὴν ἐσχάτην ⁽¹⁸⁹⁾ ἀπόφασιν ὁ λόγος προκηρύττει, θρηῆνον ἐπιλέγων τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, τὸν καὶ μετελθόντα αὐτοὺς παραντίκα μετὰ τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ δυσσέβειαν. 33. ἐξ ἐκείνου γὰρ ἀληθῶς καὶ εἰς δεῦρο ὁ οἶκος Ἰσραὴλ πέπτωκεν, ὅρασίς τε ἅπαξ ²⁵ ὑπὸ τοῦ θεοῦ καὶ ἀπόφασις ἐξενήνεκται περὶ τοῦ πεσόντος αὐτῶν οἴκου τοῦ ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ κατὰ παντὸς αὐτῶν τοῦ συστήματος, ὥς μηκέτ' ἂν ἀναστησομένων τῷ μηδὲ παρῆναι τὸν ἀνιστῶντα αὐτούς. οὐκ ἔστι γοῦν, φησὶν, ὁ ἀνιστῶν αὐτήν. 34. ἐπεὶ ³⁰ γὰρ ἔλθόντα τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ οὐ προσήκαντο, ἐκότως αὐτοὺς καταλιπὼν ἐπὶ πάντα μετέστη τὰ ἔθνη, τὸ αἷτιον τῆς μεταπτώσεως διδάξας δι' ὧν ἀποκλα-

σάμενος μονονουχὶ ἀπελογήσατο εἰπὼν "Ἰερουσαλήμ Ἰερουσαλήμ, ἣ ἀποκτείνουσα τοὺς προφῆτας καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν· πολλάκις γὰρ ἠθέλησα ἐπισυνάξαι τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ὄρνις τὰ νοσσία αὐτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, καὶ οὐκ ἤθελέησατε, ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἐρημος."

Ἀπὸ τοῦ Ἀμβακούμ.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ὑπὸ κυρίου τοῦ πατρὸς σωζόμενος καὶ σώζων τοὺς ἐκ αὐτοῦ Χριστούς.

"Ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, τοῦ σῶσαι τοὺς Χριστοὺς σου· ἔβαλες εἰς κεφαλὰς ἀνόμων θάνατον."

35. Ἀκύλας "ἐξῆλθες εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου, εἰς σωτηρίαν λαοῦ σου σὺν Χριστῷ σου." ἐπειδὴ ὁ Ἀκύλας ἀντὶ τοῦ πληθυντικοῦ ἐνικῶς ἐξέδωκε, σὺν Χριστῷ φήσας τὴν σωτηρίαν τῷ λαῷ πεποιῆσθαι τὸν τῶν ὅλων θεὸν, εἰκότως παρεθέμεθα τὴν λέξιν σαφῶς τῷ προβλήματι παρισταμένην. 36. εἶεν δὲ ἂν κατὰ τὴν τῶν ἑβδομήκοντα ἐρμηνείαν πλείους οἱ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν Χριστοὶ χρηματίζοντες, περὶ ὧν εἰρηται "μὴ ἄψησθε τῶν Χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε," οἳ τε εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες, καὶ τοῦ ἀγίου τῆς ἐν τῷ Χριστῷ παλιγγενεσίας χοῦματος κατηξιωμένοι, καὶ οἱ δυνάμενοι λέγειν ὁμοίως τῷ ἱερῷ ἀποστόλῳ "μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ γεγονάμεν."

1 Matth. 23, 37.
24 Heb. 3, 14.

10 Habb. 3, 13.

20 Ps. 105, 15.

Ἀπὸ τῶν Ἱερεμίου θρηνηνών.

(190)

Χριστὸς ὀνομαστὶ ὑπὸ Ἰουδαίων ἐπιβουλενόμενος καὶ τοῖς
ἔθνεσιν ἐπιγινωσκόμενος.

“Πνεῦμα προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος συνε-
λήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν οὐ εἶπομεν ἐν τῇ
σκιᾷ αὐτοῦ, ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσιν.”

37. Οἱ θεσπέσιοι τοῦ θεοῦ προφηῆται τὸ μέλλον
θεῖον πνεύματι συνορῶντες ζήσεσθαι μὲν ἑαυτοὺς
καὶ τοὺς ἑαυτῶν λόγους ὥς ἂν ζώντων ἐνεργήσῃ ἐν
τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ’ οὐκ ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ἐθέσπιζον. τὸν
Χριστὸν πάλιν ὀνομαστὶ, ὥς ἂν αὐτὸν ὄντα τὸν Χρι- [121]
στὸν παρ’ οὗ καὶ τὸ προφητικὸν αὐτοῖς κεχορηγήτο
πνεῦμα, συλληφθήσεσθαι ἐφασκον ἐν ταῖς διαφθο-
ραῖς αὐτῶν. 38. τίνων; ἢ δῆλον ὅτι τῶν ἐκ περιτο-
μῆς ἐπιβουλενόντων αὐτῷ; τῇρει δὲ κἀνταῦθα ὅπως
ὁ λόγος τὸν Χριστὸν προαγορεύει συλληφθήσεσθαι,
ὅπερ οὐκ ἂν ἐφαρμόσαι τῇ δευτέρᾳ τοῦ Χριστοῦ πα-
ρουσίᾳ, ἣν ἐνδοξον ἔσεσθαι καὶ μετὰ βασιλείας ἐν-
θέου προκηρύττουσιν οἱ προφητικοὶ λόγοι. διόπερ
εἰκὸς τοὺς ἐκ περιτομῆς ἀποσφάλλεσθαι τὰ περὶ τῆς
δευτέρας ἐπιφανείας αὐτοῦ ὥς ἐπὶ πρώτης ἀφίξεως
ἐκλαμβάνοντας, οὐδαμῶς τοῦτο συγχωροῦντος τοῦ
λόγου· 39. ἐπεὶ μὴ οἷόν τέ ἐστιν ὁμοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ
ἐνδοξον αὐτὸν καὶ ἄδοξον ὑποτίθεσθαι, καὶ ἐντιμον
καὶ βασιλέα, καὶ πάλιν οὐκ ἔχοντα εἶδος οὐδὲ κάλ-
λος, ἀλλ’ ἄτιμον παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων
καὶ αὐτοῖς σωτήρα καὶ λυτρωτὴν τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ
πάλιν ἐπιβουλενόμενον πρὸς αὐτῶν, καὶ ὥς πρόβα-
τον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον ἀπὸ τε τῶν ἀνομιῶν αὐτῶν

4 Jer. Lam. 4, 20.

^a εἰς θάνατον παραδιδόμενον. 40. εὖ δὲ καθ' ἡμᾶς, ὡς ἡ τῶν πραγμάτων ὄψις ἐπιδείκνυσιν, εἰς δύο τρόπους τῶν περὶ τοῦ Χριστοῦ προρρήσεων διαιρουμένων τὰ μὲν ἀνθρωπινώτερα καὶ σκυθρωπὰ κατὰ τὴν προτέραν ἄφιξιν αὐτοῦ πεπληρωσθαι ὁμολογεῖται, τὰ δ' ἐνδοξότερα καὶ θειότερα εἰσέτι νῦν προσδοκᾶται κατὰ τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν. 41. ἀπόδειξις δὲ τῆς προτέρας ἐναργῆς ἡ ἐξ ἁπάντων τῶν ἔθνων εἰς ἔργον χωρήσασα δι' αὐτοῦ θεογονωσία, ἣν διαφύρως μυρίαί θεσπίζουσι προφητικαὶ φωναί, ὥσπερ οὖν καὶ ἡ παρούσα, δι' ἧς εἴρηται "οὗ εἶπομεν, ἐν τῇ σκιά αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι."

(191)

Ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν Βασιλειῶν.

Χριστὸς ὀνομαστὶ ὑπὸ κυρίου τοῦ πατρὸς ὑψούμενος.

"Κύριος ἀνέβη εἰς οὐρανούς, καὶ ἐβρόντησεν, αὐτὸς κρινεῖ ἄκρα γῆς, καὶ δώσει ἰσχὺν τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν, καὶ ὑψώσει κέρας Χριστοῦ αὐτοῦ."

42. Τὴν εἰς οὐρανούς ἀποκατάστασιν αὐτῆς ὀνομαστὶ τοῦ Χριστοῦ ἡ καὶ θεοῦ λόγος ἐπινοεῖται, τὴν τε ἐξάκουστον βροντῆς δίκην εἰς ἅπαντας διδασκαλίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν μετὰ ταῦτα γενησομένην αὐτοῦ κατὰ πάντων κρίσιν ἡ θεία γραφὴ θεσπίζει. ἐξῆς δὲ τούτοις αὐτὸς ὁ κύριος δώσειν ἰσχὺν λέγεται τοῖς βασιλεῦσιν ἡμῶν. οὗτοι δ' ἂν εἴεν οἱ ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, περὶ ὧν ἔχεις ἐν ἑξ' Ψαλμῷ τὸ "κύριος δώσει ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζομένοις δυνάμει πολλῇ." 43. καὶ τούτῳ δὲ Χριστοῦ ὀνομαστὶ μνημονεύει, τοῦ κατὰ τὸν ἀνθρώπου νοουμένου σωτῆρος ἡμῶν, οὗ τὸ κέρας

φησὶν ὑψωθήσεσθαι, τὴν ἐν αὐτῷ ἀόρατον δύναμιν
καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ δηλῶν. ἔθος γοῦν τῇ γραφῇ
τὴν βασιλείαν κέρας ὀνομάζειν. κεῖται δὲ καὶ ἐν τῷ
πη΄ Ψαλμῷ τὸ "καὶ ἐν τῷ ὀνόματί μου ὑψωθήσεται
τὸ κέρας αὐτοῦ."

Ἀπὸ τῆς πρώτης τῶν Βασιλειῶν.

Χριστὸς ὀνομαστὶ οἶκον πιστὸν παρὰ τοῦ πατρὸς λαμβάνων
τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, καὶ ἱερεὺς πιστὸς πάντα τὸν χρόνον τῆς
ἐκκλησίας αὐτοῦ γνησίως προϊστάμενος.

"Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει, καὶ ἐξολοθρεύσω
τὸ σπέρμα σου, καὶ τὸ σπέρμα οἴκου πατρὸς σου· καὶ
οὐκ ἔσται πρεσβύτης ἐν τῷ οἴκῳ σου."

44. Ταῦτα πρὸς τὸν Ἠλεὶ φήσας ὁ χρηματισμὸς ἄ
ἐπιφέρει μεθ' ἑτέρα λέγων "καὶ ἀναστήσω ἐμαυτῷ
ἱερέα πιστὸν, ὃς πάντα τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ μου καὶ τὰ
ἐν τῇ ψυχῇ μου ποιήσῃ, καὶ οἰκοδομήσω αὐτῷ οἶκον
πιστὸν, καὶ διελεύσεται ἐνώπιον Χριστοῦ μου πάσας
τὰς ἡμέρας."

45. Μετάστασιν καὶ ἀποβολὴν ἀπειλήσας ὁ θεὸς
λογος τοῖς οὐ κατὰ τὸν ὀρθὸν τρόπον λειτουργοῦσιν,
ἕτερον ἐξ ἑτέρου γένους καταστήσειν ἱερέα ἐπαγγέλ-
λεται, ὃν καὶ φησιν διελεύσεσθαι ἐνώπιον Χριστοῦ
αὐτοῦ, ἢ ἐμπεριπατήσῃν εἰς πρόσωπον ἡλειμμένου
αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἀκύλας ἡρμήνευσεν, ἢ ὡς ὁ Σύμμαχος,
ἀναστραφήσεσθαι ἔμπροσθεν τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ.
46. τίς δ' ἂν οὗτος εἴη; πᾶς ὁ εὐσεβὴς προσιὼν τῇ
ἱερουργίᾳ τοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ, ᾧ τὸν τῆς ἐκκλη-
σίας οἶκον, οἷα σοφὸς ἀρχιτέκτων καὶ οἰκοδόμος, αὐ-
τὸς ὁ τῶν ὅλων θεὸς οἰκοδομήσειν ὑπισχνεῖται, οὐδ'

4 Ps. 88, 21.

10 1. Reg. 2, 31.

ἄλλον οἶκον σημαίνων ἢ τὴν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης τῷ Χριστῷ ὀνομαστὶ συσταῖσαν ἐκκλησίαν, ἐνθα πᾶς ὁ διὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἱερωμένος κατὰ τὰς πνευματικὰς λειτουργίας τὰ καταθύμια καὶ τὰ κατὰ ψυχὴν τοῦ Θεοῦ λέγεται ποιήσειν, τῶν δι' αἵματος ταύρων καὶ τράγων κατὰ τὴν πάλαι τυπικὴν ἀγωγὴν ἐπιτελουμένων μεμισῆσθαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς Ἡσαίου προφητείας ὁμολογουμένων.

47. Τοσαῦτα δι' ὧν ὁ Χριστὸς ὀνομαστὶ προκεκηρυκτο· πλὴν ἄλλ' ἐπεὶ διὰ τῶν πλείστων τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ συνήπται τῇ αὐτοῦ προσηγορίᾳ, ἀναγκαῖον ἐπαναλαβεῖν τὰ προειρημένα περὶ τῆς κατ' αὐτὸν Θεότητος, ἣν ἐν τῷ μδ' Ψαλμῷ ἐπιγεγραμμένον "ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ" φέρεσθαι προπαρεστήσαμεν, ἐνθα ὁ λόγος ἐν πρώτοις αὐτὸν ὑπομνήσας ὡς βασιλέα μεθ' ἑτέρα ἐπάγει περὶ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ "ὁ Θεὸς σου ὁ Θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ῥάβδος εὐθύτητος, ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου. ἡγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου." 48. σαφῶς γὰρ ἐν τούτοις, ὡς ἤδη καὶ πρότερον προπαρεστήσαμεν, εἰς ὧν καὶ αὐτὸς ὁ δηλούμενος Θεὸς εἶναι λέγεται, ἡραπηνῶς δικαιοσύνην καὶ μεμισηνῶς ἀδικίαν. καὶ τούτου χάριν ὅφ' ἐτέρου μείζονος Θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ κεχρισμένος ἔλαίῳ κρείττονι καὶ διαφέροντι ἢ κατὰ τοὺς τύπους, τῷ καλουμένῳ τῆς ἀγαλλιᾶσεως. 49. ὁ δὲ τῷ τοιούτῳ χρισθὲις ἔλαίῳ οὐ πρὸς ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνωτάτου Θεοῦ, τί ἕτερον ἢ Χριστὸς εἰκότως ἂν ὀνομασθείη; οὐκοῦν ὁ αὐτὸς ὁμοῦ

καὶ θεὸς δεικνύται ὀνομασμένους, ὥσπερ οὖν καὶ ἡδὴ
 πρότερον κατὰ τοὺς οἰκείους τόπους παρέστη. καὶ
 τοῦ Ἡσαίου δὲ κἀνταῦθα πάλιν ὑπομνηστέον, ὃς
 ἔφησε "πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με"
 5 εὐαγγελισασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς
 συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις
 ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν."

50. Ἐδείκνυμεν καὶ ἐν τούτοις ὡς οἱ μὲν ἐξ ἑν-
 θρώπων πάσαι πρότερον ἐπὶ τὴν τοῦ θείου θεραπειάν
 10 προσιόντες ἱερεῖς ἐλαίῳ ἐχρίοντο σκευαστῶ. ὁ δὲ διὰ (193)
 τῆς προφητείας δηλούμενος τῇ ἐνθέῳ δυνάμει κεχρῖ-
 σθαι λέγεται. 51. τοῦτο δὲ ὅλον ἐπὶ τὸν ἡμέτερον
 σωτήρα ἀνεφέρετο, Ἰησοῦν τὸν μόνον ἀληθῆ Χριστὸν
 τοῦ θεοῦ, ὃς ἐπὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς ποτὲ
 15 λαβὼν τὴν προφητείαν καὶ διελθὼν τὴν ἐκτεθεισάν
 περικοπὴν πεπληρωσθαι εἰς ἑαυτὸν ἐδίδαξεν τὸ ἀνά-
 γνωσμα. 52. γέγραπται γάρ ὡς ἄρα "ἀναγνοὺς καὶ
 πτύξας τὸ βιβλίον καὶ ἀποδοὺς τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισε"
 καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀτε-
 20 νίζοντες αὐτῷ, ἥρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι σή-
 μερον πεπληρώται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὠσὶν ὑμῶν."
 53. ἐπὶ τούτοις ἅπασιν καὶ τὰ Μωσέως αὐτίς παραθε-
 τέον, ὃς κατὰ τὸν δειχθέντα αὐτῷ τύπον τὸν ἰδίον
 ἀδελφὸν τὸν Ἀαρὼν ἀρχιερεὰ καταστησάμενος ἀκο- (129)
 25 λούθως τῷ φήσαντι πρὸς αὐτὸν χρησμῷ "ποιήσεις
 πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν ταῖς ὄρεϊ"
 ὁ ἡλὸς ἐστίν ὡς τοῖς τῆς διανοίας ὅμμασιν καὶ τῷ
 30 θείῳ πνεύματι συνιδὼν τὸν μέγαν τῶν ὅλων ἀρχιε-
 ρέα, τὸν ἀληθῆ Χριστὸν τοῦ θεοῦ, οὗ μετὰ τῆς αἰ-
 λης σωματικῆς καὶ τυπικῆς λατρείας τὴν εἰκόνα δια-

γράφων τὸν δηλωθέντα τῇ τοῦ ἀληθοῦς Χριστοῦ
 προσωπομίᾳ τετίμηκεν. 54. τοῦτο δὲ παρίστησι καὶ
 ὁ θεὸς ἀπόστολος, λέγων περὶ τῶν κατὰ Μωσέως
 νόμων τὸ "οὔτινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύουσι
 τῶν ἐπουρανίων." καὶ πάλιν "σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νό-
 μος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν." καὶ πάλιν "μὴ οὖν
 τις ὑμᾶς κρινέτω ἢ ἐν βρώσει, ἢ ἐν πόσει, ἢ ἐν μέ-
 ρει ἑορτῆς, ἢ νομηνίας, ἢ σαββάτων, ἃ ἐστὶ σκιὰ
 τῶν μελλόντων." 55. εἰ γὰρ τὰ περὶ τῆς τῶν βρω-
 μάτων ἁδιαφορίας καὶ τὰ περὶ ἑορτῶν καὶ σαββάτου
 νενομοθετημένα, ὥς ἂν σκιάδῃ ὄντα, ὑπογραμμὸν
 ἐτέρων ἀληθῶν καὶ μυστικῶν πραγμάτων ἔσσωξεν,
 οὐκ ἄπεικότως ἐρεῖς καὶ τὸν ἄρχιερεῖα εἰς ἕτερον ἄρχιε-
 ρεῶς παρειληφθαι σύμβολον, καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἐπω-
 νομάσθαι, εἰς ἕτερον τοῦ μόνου καὶ ἀληθῶς Χριστοῦ
 τοσοῦτόν γε μὴν λειπόμενον τοῦ ἀληθοῦς, καθ' ὅσον
 ὁ μὲν ἀληθὴς Χριστὸς πρὸς τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ ἀκούει
 "κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου
 ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου." καὶ "κατακυριεύει ἐν
 μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου." 56. καὶ "ἐκ γαστροῦς πρὸ
 ἑωσφόρου ἐγέννησά σε." καὶ "ὥμοσε κύριος, καὶ οὐ
 μεταμεληθήσεται. σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν
 τάξιν Μελχισεδέκ." δι' ὧν σαφῶς γέννημα καὶ υἱὸς
 θεοῦ πρὸ ἑωσφόρου καὶ πρὸ πάσης δημιουργίας ὑπο-
 στάς αἰώνιος ἄρχιερεὺς ἀναπέφονται. 57. ὁ δὲ Μω-
 σέως Χριστὸς, οἷον ἐν δράματι τὸν τύπον ἐν βραχεῖ
 καθυποκρινάμενος χρόνῳ, κεῖται ἐν θνητοῖς λελογι-
 σμένος, ἐτέρῳ τὴν ἀλήθειαν τῷ μόνῳ καὶ ἀληθεῖ
 παραδοῖς. καὶ ὁ μὲν ἀληθὴς Χριστὸς οὐ δεηθεὶς τῆς
 κατὰ Μωσέα κρίσεως, οὐδ' ἐλαίου σκευαστοῦ καὶ

4 Heb. 8, 5. 10, 1.

6 Col. 2, 17.

γεώδους ὕλης, ὅπως τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς προσωνυμίας
 τῆς αὐτοῦ τὴν οἰκουμένην κατέπλησε, παρώνυμον
 αὐτοῦ τὸ Χριστιανῶν γένος ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι συ-
 στησάμενος. 58. ὁ δὲ Μωσέως οὐδ' ὅτι ποτὲ ἐν ἄν-
 5 θρώποις ὀνομάσθη δῆλος ἦν, εἰ μὴ διὰ τῆς Μωσέως
 γρηγορίας· καὶ οὗτος μὲν ὅψε ποτε μετὰ τὴν ἔξοδον τὴν
 ἀπὸ Αἰγύπτου περιορραυτηρίοις τισὶ καὶ ταῖς δι' αἰ-
 μάτων θυσίαις καθαρθεὶς ἐλαίῳ κέχριστο σκευαστῶ,
 Μωσέως αὐτὸν κεχρικότος. 59. ὁ δὲ ἀρχέτυπος καὶ
 10 ἀληθῆς ἀρχῆθεν καὶ εἰς ἄπειρον αἰῶνα ὅλος δι' ὅλου α
 καὶ αὐτὸς αὐτῶ τὰ πάντα ὅμοιος μὴδ' ὅτι οὖν παραλ-
 λάττων Χριστὸς, ἦν αἰεὶ καὶ πρὸ τῆς ἐν ἀνθρώποις
 ἐπιδημίας, καὶ μετ' αὐτὴν ὁμοίως, οὐ πρὸς ἀνθρώ-
 15 που οὐδὲ δι' ὕλης τῆς ἐν ἀνθρώποις, ἀλλὰ πρὸς τοῦ
 10 ἐπὶ πάντων θεοῦ τῇ ἀγενεῖ θεότητι κεχρισμένος. 60. T
 καὶ ἐπειδήπερ τὸ τῆς προσηγορίας αὐτοῦ παρ' ἡμῶν
 ἐξετάζεται, τῶν εἰρημύων ἀπάντων εἴη ἂν ἐπισφρά-
 γισμα τὸ παρὰ τῷ σοφωτάτῳ Σολομῶντι λόγιον φά-
 20 σκον ἐν τῷ "Αἰσματι τῶν ἁσμάτων" μύρον ἐκενωθὲν
 10 ὀνομά σου." 61. καὶ οὗτος γὰρ ἐνθέῳ σοφίᾳ κεχο-
 ρηγημένος, καὶ καταξιωθεὶς ἀπορρητοτέρων περὶ τοῦ α
 Χριστοῦ καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ θεωρημάτων, καὶ
 τοῦ μὲν ὥς ἐπουρανίου νυμφίου, τῆς δὲ ὥς νύμφης
 αὐτοῦ μνημονεύσας, ἐπιζητουμένου τί ἄρα ἦν ὄνομα
 25 τῷ νυμφίῳ, ἐπιφωνεῖ ὥς πρὸς αὐτὸν λέγων, τὸ ὄνομά
 σου, νυμφίε, μύρον ἐστίν, καὶ μύρον οὐχ ἀπλῶς,
 ἀλλὰ κεκενωμένον. 62. ποῖον δὲ ἂν γένοιτο ὄνομα
 μύρου κεκενωμένου δηλωτικὸν ἢ τὸ τοῦ Χριστοῦ
 30 ὄνομα; οὐ γὰρ ἂν ἄλλως οὕτ' ἂν γένοιτο οὕτ' ἂν ὀνο-
 10 μασθεῖη Χριστὸς ἢ μύρον προσχυθέντος. ὅποιον δὲ

(124) τοῦτο ἦν τὸ μύρον, ᾧ χρισθεὶς ὁ δηλούμενος Χριστὸς

(105) ἀποπέφανται, διὰ τῶν πρόσθεν ἡμῖν ἀποδέδοται, το-
σοῦτων περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ προσηγορίας διηγορευ-
μένων φέρε καὶ περὶ τῆς τοῦ Ἰησοῦ διασκεψώμεθα.

b XVII. Πρῶτος πάλιν Μωσῆς πρὸς τὸν αὐτοῦ διὰ
δοχον ἐτέρῳ χρώμενος προσωνυμία Ἰησοῦν μετωνό-
μασεν. γέγραπται γὰρ "ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν ἀν-
δρῶν, οὓς ἀπέστειλε Μωσῆς κατασκεψασθαι τὴν γῆν,
καὶ ἐπωνόμασε Μωσῆς τὸν Ναυσὴν υἱὸν Ναυὴ Ἰη-
σοῦν, καὶ ἀπέστειλεν αὐτούς." 2. ὅρα δὲ οὖν τίνα
τρόπον οὐ μικρὰ νοήσας περὶ φύσεως ὀνομάτων ὁ
c προφήτης, ἀλλὰ καὶ πλείστα ὅσα περὶ τῶν παρ' αὐτῷ
μετονομαζομένων θεῶν ἀνδρῶν καὶ ὧν ἕνεκα μετονο-
μάζονται φιλοσοφήσας εἰσάγει τὸν Ἀβραάμ ἐπαθλον
ἐπ' ἀρετῇ ἀπολαμβάνοντα πρὸς τοῦ θεοῦ τὴν πατρὸς
Ἀβραάμ ἐντελῇ προσηγορίαν, ὅπερ τί ποτε δηλοῖ
οὐ νῦν διασαφεῖν καιρὸς. 3. οὕτω δὲ καὶ τὴν Σαρὰν
Σάρραν ἐπονομάσας, καὶ γέλῳτα τὸν Ἰσαὰκ πρὸ γενέ-
σεως ἐπικεκλημένον, καὶ τὸν Ἰακώβ τῆς πάλης τὸ
βραβεῖον διὰ τῆς τοῦ Ἰσραὴλ ἐπωνυμίας ἀναδούμε-
νον, μυρία τε ἄλλα περὶ ὀνομάτων δυνάμεώς τε καὶ
d φύσεως θεϊότερα ἢ κατ' ἀνθρωπον ἐνθέῳ σοφία καὶ
ἐπιστήμη διαλαβῶν, μηδενὸς τῶν πρὸ αὐτοῦ τῶν ἐξ
αἰῶνος τῷ τοῦ Ἰησοῦ κεχορημένον ὀνόματι, πρῶτος
αὐτὸς θεῷ πνεύματι θεοφορηθεὶς τὸν μέλλοντα ἀν-
τοῦ διάδοχον τῆς ἀρχῆς τοῦ λαοῦ καταστήσεσθαι, ἐτέ-
ρω πρότερον ὀνόματι κεχορημένον μεταβαλὼν, Ἰησοῦν
καλεῖ, οὐκ ἀρκεῖν ἡγούμενος τὴν ἐκ προγόνων ἐπὶ
κληθεῖσαν αὐτῷ γεννωμένῳ προσηγορίαν. Ναυσὴν
γὰρ αὐτὸν ἐφώνουν οἱ γεννήσαντες. 4. ἀλλ' ὁ γὰρ
προφήτης τοῦ θεοῦ τὸ ἐκ γενετῆς ἀμείψας ὄνομα Ἰη-
σοῦν τὸν ἀνδρα κατὰ τὸ θεῖον πνεῦμα καλεῖ· οὐκ

ἄλλως αὐτὸν καθηγείσθαι τοῦ παντὸς λαοῦ μετὰ τὴν
 ἑαυτοῦ τελιυτὴν, ** τῆς πρὸς αὐτοῦ τεθείσης νομο-
 θεσίας μεταστησομένης ποτὲ καὶ τέλος ἰσχύουσης, καὶ (1904)
 αὐτῷ γε ὁμοίως Μωσεὶ τρόπον τινὰ τελευτώσης, μη-
 δὲνα ἕτερον ἢ μόνον Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ
 πολιτείας ἑτέρας ἡγήσεσθαι κρείττονος ἢ κατὰ τὴν
 προτέραν. 5. οὕτω μὲν δὴ Μωσῆς ὁ πάντων προφη-
 τῶν θαυμασιώτατος, ἀμφοτέρας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ θείῳ πνεύματι διαγνοὺς τὰς ἐπωνυ-
 μίας, ταύταις ὡς ἂν βασιλικοῖς διαδήμασι τοὺς παρ'
 αὐτὸν πάντων τῶν ἀρχόντων ἐκκρίτους ἐτίμησεν, δυ-
 σὶν ἄρχουσι καὶ ἡγεμόσι τοῦ λαοῦ, τῷ τε ἀρχιερεὶ καὶ
 τῷ οἰκείῳ διαδόχῳ, τὸν Χριστὸν καὶ τὸν Ἰησοῦν ἐπι-
 φημίσας κατ' ἀξίαν, τῷ μὲν Ἀαρὼν τὸν Χριστὸν, τῷ
 15 δὲ Ναυσῇ, ὡς ἂν τὴν αὐτοῦ τελευτὴν διαδεξομένῳ,
 τὸν Ἰησοῦν ἀπονείμας. 6. τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον
 ἢ αὐτοῦ Μωσέως γραφὴ ταῖς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰη-
 σοῦ Χριστοῦ κεκόσμητο προσηγορίαις.

Ἀπὸ τῆς Ἑξόδου.

10 Ὡς ὁ Μωσέως διάδοχος Ἰησοῦς, ἄγγελος ἐπισκεκλημένος, καὶ
 τοῦ λαοῦ καθηγείσθαι μέλλων, τὸ ὄνομα τοῦ χρηματίζοντος
 Χριστοῦ ἐπιφέρεισθαι λέγεται.

“Ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου
 σου, ἵνα φυλάσῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ, ὅπως εἰσαγάγῃ σε
 20 εἰς τὴν γῆν, ἣν ἡτοίμασά σοι. πρόσεχε σεαυτῷ καὶ
 εἰσάκουε αὐτοῦ, μὴ ἀπείθῃς αὐτῷ· οὐ γὰρ μὴ ὑπο-
 στείλῃται σε. τὸ γὰρ ὄνομά μου ἐστὶν ἐπ' αὐτῷ.”
 7. ἐμοῦ, φησὶν αὐτὸς ὁ κύριος, τοῦ σοι ταῦτα χρη-
 ματίζοντος τοῦνομα ἐπιγέγραπται ὁ μέλλων εἰσάγειν (1905)

τὸν λαὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· εἰ δ' αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς, οὐκ ἄλλος, πρόδηλον ὡς τοῦνομα τὸ αὐτοῦ φησὶν ἐπιτεθεῖσθαι αὐτῷ. 8. οὐ θαυμαστόν οὖν εἰ καὶ ἄγγελον αὐτὸν ἀποκαλεῖ, ὅτε καὶ περὶ Ἰωάννου ἀνθρώπου γερονότος λέλεκται τὸ "ἰδοὺ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἐμπροσθέν σου."

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Ὡς καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας εἰκόνα καὶ τύπον ἔφερεν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἐπιστρέφοντος ἐπὶ τὸν θεόν τὴν πάλαι ἐπικρατήσασαν τῶν ἀνθρωπείων ψυχῶν αἰχμαλωσίαν.

- (197) 9. "Καὶ ἔδειξέ μοι κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερέα τὸν μέγαν ἐστῶτα πρὸ προσώπου ἀγγέλου κυρίου· καὶ ὁ διάβολος ἐστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἀντικείμενος αὐτῷ. καὶ εἶπε κύριος πρὸς τὸν διάβολον, ἐπιτιμῆσαι κύριος ἐν σοὶ, διάβوله, καὶ ἐπιτιμῆσαι κύριος ἐν σοὶ, ὁ ἐκλεξάμενος τὴν Ἱερουσαλήμ. οὐκ ἰδοὺ τοῦτο ὡς δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός; καὶ ἦν Ἰησοῦς ἐνδεδυμένος ἱμάτια ὀνυπαρά, καὶ ἐστήκει πρὸ προσώπου ἀγγέλου κυρίου, καὶ ἀπεκρίθη, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἐστηκότας πρὸ προσώπου, λέγων, ἀφέλετε τὰ ἱμάτια τὰ ὀνυπαρά ἀπ' αὐτοῦ· καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἰδοὺ ἀφῆρηκα τὰς ἀνομίας σου, καὶ ἐνδύσατε αὐτὸν ποδήρη, καὶ ἐπίθετε κίδαριν καθάρων ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ περιέβαλον αὐτὸν ἱμάτια." 10. καὶ ἔτις ἐπιλέγει "ἄκουε δὴ Ἰησοῦ ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας, σὺ καὶ οἱ πλησίον σου, καθήμενοι πρὸ προσώπου σου, διότι

13 Zach. 3, 1.

ἄνδρες τερατόσκοποι εἰσιν, διότι ἄρω τὸν δοῦλόν μου ἀνατολήν." 11. καὶ μετὰ βραχεία τοῦτοις ἐπιφέρει λέγων "καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς με λέγων, λάβε τὰ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας παρὰ τῶν ἀρχόντων καὶ παρὰ τῶν χρησμῶν αὐτῆς, καὶ παρὰ τῶν ἐπεγνωκότων αὐτήν, καὶ εἰσελεύσῃ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰς τὸν οἶκον Σοφονίου τοῦ ἡκούτος ἐκ Βαβυλῶνος, καὶ λήψῃ ἀργύριον καὶ χρυσίον, καὶ ποιήσεις στεφάνους, καὶ ἐπιθήσεις ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου. καὶ ἔρεις πρὸς αὐτὸν, τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ, καὶ οἰκοδομήσει τὸν οἶκον κυρίου, καὶ αὐτὸς λήψεται ἀρετὴν, καὶ καθιεῖται καὶ κατάρξει ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. καὶ ἔσται ὁ ἱερεὺς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, καὶ βουλὴ εἰρηνικὴ ἔσται ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων."

12. Καὶ ὁ ἐν τῷ παρόντι προφήτης μέγας ἱερεὺς ἀναγορευόμενος Ἰησοῦς λευκοτάτην εἰκόνα καὶ σύμβολον ἐναργῆς δοκεῖ μοι σώζειν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ, τῇ τε αὐτοῦ προσηγορίᾳ τιμηθεῖς καὶ τῆς ἐπανόδου τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος αἰχμαλωσίας τοῦ λαοῦ καθηγηγῆσάμενος. 13. ἐπεὶ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀφεῖσθαι εἴρηται διὰ Ἠσαίου τοῦ προφήτου "κηρῶσαι αἰχμαλώτους ἀφαισιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, παρακαλέσαι τε πάντας τοὺς πενθοῦντας, καὶ δοθῆναι τοῖς πενθοῦσι Σιών δόξαν ἐντὶ σποδοῦ, ἄλειμμα εὐφροσύνης." ἔχεις τοιγαροῦν ἤδη δύο μεγάλους ἀρχιερεῖς, τὸν μὲν παρὰ Μωσῆ (198) Χριστὸν, τὸν δὲ μετὰ χειρὸς Ἰησοῦν, τὰ σύμβολα τῆς περὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν

3 Ex. 6, 9.

24 Es. 61, 1.

ἀληθείας δι' αὐτῶν ἐπενηνεγμένους. 14. ἀλλ' ὁ μὲν Ἀαρὼν, ὁ παρὰ Μωσεῖ Χριστὸς, τῆς παρὰ Αἰγυπτίοις ἀπαλλάξας τὸν λαὸν δουλείας, ἐπ' ἐλευθερίᾳ τε καὶ θεραπείᾳ τοῦ τῆς ἀπ' Αἰγύπτου πορείας αὐτῶν ἡγησάμενος, τὴν εἰκόνα σώζει ἂν τοῦ ἀληθοῦς κυρίου, ¹²⁰ ὃς τῆς Αἰγυπτιακῆς εἰδωλολατρίας πάντας ἡμᾶς τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἐλυτρώσατο. 15. ὁ δ' ἐν τῷ προφήτῃ Ἰησοῦς ὁ ἱερεὺς ὁ μέγας τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ ἐπανόδου προέστη, δειγνύων φέρων καὶ αὐτὸς Ἰησοῦ τοῦ σωτήρος ἡμῶν, ὃν ἔχομεν ἱερέα μέγαν ¹⁰ διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, δι' οὗ καὶ αὐτοὶ ὥσπερ ἐκ Βαβυλῶνος τῆς κατὰ τὸν ἐνεστώτα βίον συγχύσεως τε καὶ αἰχμαλωσίας ἀπολυτρωθέντες εἰς τὴν οὐρανόπολιν, τὴν ἀληθῶς Ἱερουσαλήμ, σπεύδειν ἐδιδάχθημεν. 16. εἰκότως δὲ ὁ τὴν εἰκόνα τῆς ἀληθείας δι' ¹⁵ ἑαυτοῦ φέρων Ἰησοῦς καὶ ὅν παρὰ ἱμάτια περιεβέβλητο, καὶ ὁ διάβολος ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἐστὼς καὶ ἀντικείμενος αὐτῷ λέγεται, ἐπεὶ καὶ ὁ ἀληθὺς σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς εἰς τὴν ἡμετέραν καταβάς αἰχμαλωσίαν τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνείληφεν, καὶ τὸν ²⁰ ἀνθρώπειον ὅντον ἀνεμάξατο, τὰ τε κατὰ τὸ πάθος αἴσχη διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς φιλανθρωπίαν ὑπέμεινεν. 17. διὸ φησιν ὁ Ἡσαῖας "οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾷται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κα- ²⁵ κώσει· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν." ἀλλὰ καὶ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς ἰδὼν τὸν κύριον εἶπεν "ἴδε ὁ ἄμωδός τοῦ θεοῦ, ὁ αἴρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. 18. καὶ ὁ Παῦλος τούτοις παραπλησίως περὶ ³⁰

αὐτοῦ γράφων φησὶ "τὸν μὴ γινόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, ἵνα ἡμεῖς δικαιοσύνην θεοῦ γενώμεθα ἐν αὐτῷ." καὶ "Χριστὸς ἡμᾶς ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κα- ⁵ τάρᾳ." ταῦτα δὴ οὖν ἅπαντα θεσπίζουσα ἡ προφητεία ἐδήλου δι' ὧν φησιν "καὶ Ἰησοῦς ἦν ἐνδεδυμένος ἱμάτια ὄνπαρά." 19. πλὴν ἀλλὰ ταῦτα ἀποθέμενος κατὰ τὴν εἰς οὐρανούς ἄνοδον, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς καθ' ⁽¹⁹⁹⁾ ἡμᾶς αἰχμαλωσίας εἰς τὰ οἰκεία ἐπάνοδον, τῷ τῆς πατρικῆς θεότητος στεφανοῦται διαδήματι, καὶ τὴν λαμπροτάτην στολὴν τοῦ πατρικοῦ φωτός περιτίθεται, κιδάρει τε ἐνθέῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀρχιερατικοῖς κόσμοις κατακοσμεῖται· οὐ χαλεπὰ δὲ καὶ τὰ κατὰ τὸν διάβολον ἀποδοῦναι, ὅς ἐτι καὶ νῦν ἀντικείμενος τῇ ¹⁵ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ, καὶ τῇ καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθείσῃ ἐκκλησίᾳ, αὐτῷ τῷ σωτῆρι ἡμῶν ἀνθέστηκεν, καὶ πρότερον αὐτῷ ἐξ ἑκα- ²⁰ τίας ἐπιστρατεύσας, ὅτε παρῇ ἡμᾶς ἐκ τῆς ὑπ' αὐτὸν αἰχμαλωσίας ὄνόμενος. 20. ἐπείρασεν γοῦν αὐτὸν καὶ πρότερον καὶ δεύτερον, ὅτε κατὰ τὸ πάθος τὴν ἐπιβολὴν αὐτῷ συνεσκενάσατο. 21. ἐφ' οἷς ἅπασι καὶ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ πάντας ἀοράτους ἐχθρούς τε καὶ πολεμίους τροπώσάμενος τοὺς αἰχμα- ²⁵ λώτους ἡμᾶς οἰκείους αὐτοῦ κατηργήσατο, καὶ ἐξ ἡμῶν αὐτῶν, ὡς ἂν ἐκ λίθων ζώντων, τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ καὶ τὸ τῆς εὐσεβείας πολίτευμα ἐστήσατο, ὥστε εἰκότως ἐφαρμόξειν αὐτῷ τὸ λόγιον φάσκον "ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ. καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνα- ³⁰ τελεῖ, καὶ οἰκοδομήσει τὸν οἶκον κυρίου. καὶ αὐτὸς λήφεται ἄρετὴν, καὶ καθιεῖται, καὶ κατάρξει ἐπὶ τοῦ

θρόνου αὐτοῦ.” 22. πρόσσχες δ’ οὖν ἐπιμελῶς τίνα τρόπον νῦν μὲν πνευματικῶς περὶ τοῦ πάλαι λέγων Ἰησοῦ, τοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθοῦς φέροντος, φησὶ τὸ “ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ.” σμικρὸν δὲ ὑποβάς ὡς περὶ ἐτέρου ὄντος ἀνατολῆς, αὐτῷ δὴ τῷ τότε παρόντι Ἰησοῦ λέλεκται “ἄκουε δὴ Ἰησοῦ, ὁ ἰερεὺς ὁ μέγας, σὺ καὶ οἱ πλησίον σου, διότι ἄνδρες τερατοσκόποι εἰσίν. ἰδοὺ ἄγω τὸν δούλόν μου ἀνατολὴν.” εἰ δὴ οὖν ὁ λόγος ἦν περὶ μέλλοντος ἤξειν ἐτέρου, ἀληθέστερον παρὰ τὸν τότε ἀνατολῆς ὀνομαζομένου, εἰκὼν ἄρα τοῦ μέλλοντος ἤξειν ἀνατολῆς ἐκεῖνος ἦν, ὡς ἐν εἰκόνι οὐ μόνον Ἰησοῦς, ἀλλὰ καὶ [127] ἀνατολὴν προσαγορευόμενος, εἰ γε ὡς πρὸς παρόντα αὐτὸν τὸ “ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ” ἐλέγετο. 23. εἰκότως οὖν τῆς εἰκότος ἕνεκα καὶ οὗτος τῆς τοῦ σωτῆρος προσηγορίας ἡξίωτο, ὥσπερ οὖν καὶ τῆς ἀνατολῆς, ἐπειδὴ σωτήριον θεοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν τὸ τοῦ Ἰησοῦ μεταληφθὲν ὄνομα σημαίνει Ἰσοῦα μὲν (200) γὰρ παρ’ Ἑβραίοις σωτηρία, υἱὸς δὲ Ναυῆ παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ἰωσουὲ ὀνομάζεται. Ἰωσουὲ δὲ ἐστὶν Ἰαὼ σωτηρία, τοῦτ’ ἐστὶ θεοῦ σωτήριον. εἰκότως εἰ πον θεοῦ σωτήριον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ἀντιγράφοις ὠνόμασται, οὐδ’ ἄλλο τι ἢ τὸν Ἰησοῦν κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνὴν πέπεισο δηλοῦσθαι.

24. Τούτων καὶ περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προσηγορίας ἐπὶ τοσοῦτον εἰρημένων ἐξ ἐτέρας αὐθις ἀρχῆς τὸν λόγον ἀναλαμβάνοντες ἐπὶ τὰς ἐντελεστέρας περὶ αὐτοῦ προφητικὰς ἀποδείξεις μεταβησόμεθα.

BIBAION HEMITON.

(128)
(202)

Ἐπειδὴ διττὸς ὁ τρόπος ὁ περὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ πέφανται ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγράμ-
 ματι τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδείξεως, ὁ μὲν ὑπερφυῆς
 5 καὶ ἐπέκεινα· (καθ' ὃν ὀριζόμεθα αὐτὸν εἶναι μονο-
 γενῇ Θεοῦ υἱόν, ἢ οὐσιώδη τοῦ Θεοῦ λόγον, δεύτερον
 τῶν ὅλων αἷτιον, ἢ οὐσίαν νοερὰν, καὶ Θεοῦ πρω-
 10 τότοκον ἐνάρετον φύσιν, τὴν πρὸ τῶν γεννητῶν θείαν
 καὶ πανάρετον δύναμιν, ἢ τῆς ἀγεννήτου φύσεως
 15 νοερὰν εἰκόνα·) ὁ δὲ συγγενὴς ἡμῖν καὶ μᾶλλον οἰ-
 κετός, (καθ' ὃν πάλιν αὐτὸν ὀριζόμεθα Θεοῦ λόγον,
 ἐν ἀνθρώπῳ τῆς τοῦ πατρὸς εὐσεβείας ἀπαγγελτικόν,
 20 καθ' ὃν πέφηνε πάλαι πρότερον ἐν ἀνθρώπου σχή-
 ματι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ, αὐτὸν δὲ ἐκείνους τὸν
 25 βοώμενον ἐθνάρχην θεοφιλέσιν, 2. αὐτὸς τε φανη-
 σόμενον ἐν ἀνθρώποις δι' ἀνθρώπου γενέσεως, καὶ
 παραπλησίως ἡμῖν σαρκὸς, αἰσχιστα πείσεσθαι προεί-
 ρητο·) ὁδῶ καὶ τάξει προχωρήσαι ἅν ἡμῖν ὁ λόγος
 30 μέλλουσι τὰς περὶ αὐτοῦ προφητικὰς ἐκτίθεσθαι μαρ-
 τυρίας, εἰ δὴ ἐν πρώτοις κατὰ τὰ ἐπηγγελμένα τὸ
 πρῶτον ἐξετάσαιμεν, καὶ τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις περὶ
 αὐτοῦ θεολογίαν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς καὶ προφητικῆς
 35 μαρτυρίας πιστώσασθαι. ἀναγκαῖον δὲ προεπισκέ-
 ψασθαι ὁποῖός ποτε ἦν ὁ τρόπος τῆς παρ' Ἑβραίοις
 τῶν προφητῶν θεοληψίας, παρ' ὧν καὶ τὰ προηγο-
 ρευμένα προπεπαιδευμένα.

3. Μαντεῖα καὶ χρηστήρια πανταχόσε γῆς Ἑλλη-
 νες καὶ βάρβαροι μνημονεύουσι συστήναι. ταῦτα δὲ
 φασιν ἐκ προνοίας τοῦ δημιουργοῦ ἐπὶ χρῆσιν καὶ
 40 ὠφέλειαν τῶν ἀνθρώπων καταδειχθῆναι, ὥς μηδὲν

(203) εἶναι τὸ διαφέρον τῶν παρ' Ἑβραίοις προφητῶν πρὸς τὰ τῶν λοιπῶν ἐθνῶν χρηστήρια· ὥς γὰρ Ἑβραίοις διὰ τῶν τοιῶνδε προφητῶν, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἐθνέσι διὰ τῶν κατὰ τόπον μαντείων τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν χρᾶν καὶ τὰ συμφέροντα ὑποτίθεσθαι. 4. μὴ γὰρ Ἰουδαίων μόνον εἶναι θεὸν, ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων ἀνθρώπων· καὶ οὐ μᾶλλον ἐκείνων ἢ τούτων κήδεσθαι, πάντων δ' ἐξ ἴσου προνοεῖν, ὥσπερ οὖν καὶ ἥλιον ἀφθόνως τοῖς πᾶσι δεδωρῆσθαι, ἀλλ' οὐ μόνοις Ἑβραίοις, καὶ τὰς ἐτησίους τῶν ἐπιτηδεύων χορηγίας, σωματίων τε τοῖς πᾶσι κατασκευὴν ὁμοίαν, ἓνα τε γενέσεως τοῖς πᾶσι τρόπον καὶ φύσιν λογικῆς ψυχῆς μίαν. 5. οὕτω δὲ καὶ τῆς τῶν μελλόντων προγνώσεως τὴν ἐπιστήμην πᾶσιν ἀνθρώποις ἀφθόνως παρέχειν, τοῖς μὲν διὰ προφητῶν ἀνδρῶν, τοῖς δὲ διὰ χρηστηρίων, τοῖς δὲ διὰ ὀρυκτῶν πτήσεως, ἢ διὰ θυτικῆς, ἢ δι' ὀνειροπομπείας, ἢ διὰ κληδόνων, ἢ παλμῶν, ἢ τινων ἐτέρων συμβόλων. ταῦτα γὰρ φασιν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐκ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας δεδωρῆσθαι, ὥς μηδὲν πλέον ἔχειν δοκεῖν τοὺς Ἑβραίων προφήτας.

6. Τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ παρ' ἐκείνων λόγος· ὁ δὲ παρ' ἡμῶν ὧδέ πως αὐτοῖς ἀπαντήσεται. εἰ μὲν τις συνίστη λόγους θεοὺς ἀληθῶς, ἢ θείας δυνάμεις, ἢ δαίμονας ἀγαθοὺς ἐφεστάναι τοῖς τῶν εἰρημένων μαντείοις, ἢ τοῖς οἰωνοῖς, ἢ τοῖς λοιποῖς τοῖς κατωμασμένοις, ἢν ἂν χάραν ἀπονεῖμαι τοῖς λεγομένοις, ὥς τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ ἀκείναι τοῖς χρωμένοις ἐπ' ὠφελείᾳ δεδωρῆμένου· εἰ δὲ ἐντελέσιν ἀποδειξέσι καὶ αὐτῶν Ἑλλήπων ὁμολογίαις ἤδη πρότερον δαίμονας αὐτοὺς εἶναι καὶ οὐδ' ἀγαθοὺς, πάσης δὲ βλάβης καὶ μοχθηρίας αἰτίους, πῶς ἂν δύναιτο θεοῦ

εἶναι προφήται; φαύλους δὲ αὐτοὺς ὁ λόγος ἐφώρασε
 διὰ τῆς Εὐαγγελικῆς Προπαρασκευῆς, ἐκ τε τῆς πά-
 λαι κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ χώραν συντε-
 λουμένης αὐτοῖς ἀνθρωποθυσίας, ἐκ τε ὧν ἡμάτων
 5 τοὺς ἐρωτῶντας ἀγνοία τοῦ μέλλοντος, ἐκ τε ὧν ἡλί-
 σκοντο μυρία ψευδόμενοι, τοτὲ μὲν ἐκ τοῦ προφανοῦς,
 τοτὲ δὲ διὰ τῆς τῶν χρησμῶν ἀμφιβολίας, δι' ἧς
 τοὺς πρόσφυγας πλείστοις πλειστάκις περιβάλλοντες
 κακοῖς ἀπηλέγχθησαν. 7. καὶ ἐπεὶ προαπεδείκνυτο
 10 μικρὸν αὐτῶν καὶ ἀκάθαρτον τὸ φῦλον ἐκ τοῦ χαί-
 ρειν αἰσχροῖς καὶ ἀκολάστοις περὶ αὐτῶν λεγομέναις (204)
 ᾠδαῖς καὶ ὕμνοις καὶ μυθικοῖς διγνήμασιν, ἱστο-
 ρίαις τε ἀσέμνοις καὶ ἐπιβλαβέσιν, ἃς καὶ καθ' ἑαυ-
 τῶν κυροῦντες καὶ ὡς ἀληθεῖς βεβαιοῦντες ἤλωσαν.
 15 8. καὶ τέλος ἀπάντων ἔλεγχος τῆς ἀδρανοῦς αὐτῶν
 φύσεως ἦν τὸ σβεσθῆναι καὶ μηκέθ' ὁμοίως χρᾶν·
 καὶ σβεσθῆναι μὴ ἄλλοτε ἢ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπι-
 φανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ. 9. ἔξ
 οὗ γὰρ εἰς πάντα τὰ ἔθνη διέδραμεν ὁ τῆς εὐαγγε-
 20 λικῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγος, ἔξ ἐκείνου καὶ τὰ
 χρηστήρια διέλιπεν, καὶ δαιμόνων θάνατοι μνημονεύ-
 ονται. πάντα δὲ οὖν ἦν ταῦτα καὶ ἄλλα τούτοις
 παραπλήσια μυρία, δι' ὧν πονηροὶ δαίμονες ὄντες
 οἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐν τοῖς τῆς Εὐαγγελικῆς Προπαρα-
 25 σκευῆς ἀπηλέγχθησαν. 10. εἰ δὴ οὖν τοιοῖδε τινὲς
 τυγχάνουσι, τίς αἰρεῖ λόγος τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ
 μαντείας εἶναι ἠγρεῖσθαι τὰ τῶν δαιμόνων χρηστήρια,
 ἢ τοῖς τοῦ Θεοῦ προφήταις τὰ κατ' αὐτοὺς παραβά-
 λειν; ποταπαὶ δὲ αὐτῶν αἱ προρησεις, ἃς, ὅτε καὶ
 30 ἐδόκουν ὑπεστάναι, πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας ἐποιοῦντο;
 ἄρα οὐχὶ περὶ ἀσέμων ταπεινῶν τε καὶ εὐτελῶν ἄν-
 θρώπων, πνυκτῶν, φέρε, ἢ τινῶν τοιούτων, οὓς θυσίαις

τιμῶν ἐκέλευον; ποῖα δὲ τὰ περὶ τῆς ἀνθρωποθυσίας
 νενόμιστο; κεφάλαιον γὰρ δὴ τοῦτο τῶν εἰρημένων.
 11. Ἄρά τιμι πρᾶγματι κατέλιπον φαύλῃ ἀτοπίας ὑπερ-
 βολὴν, εἰ δὴ οἱ σωτῆρες ἀνθρώπων θεοὶ τε καὶ ἀγα-
 θοὶ δαίμονες τοὺς ἰκέτας αὐτῶν καὶ εὐσεβεῖς πρόσ- 5
 φυγας κατασφάττειν τὰ ἑαυτῶν φίλτατα, ὥσπερ εἰ
 α) τινα ἄλλα θρέμματα, παρεκελεύοντο, ἄντικρυς ἀν-
 θρωπέων αἱμάτων ὑπὲρ πᾶσαν θηρίων φύσιν διψῶν-
 τες, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἢ αἰμοπότας καὶ ἀνθρωποβόρους
 ἀπωλείας τε φίλους εἶναι σφᾶς αὐτοὺς ἀπελέγχοντες· 10
 ἢ λεγέτω ὁ βουλούμενος, εἰ ἔχει σεμνόν τι καὶ ἀρετῆς
 ἄξιον τῶν δηλουμένων ἐπιδεῖξαι, ἢ μαντείας καὶ
 προρησείας εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων συντεινούσας,
 ἢ νόμους καὶ πολιτικὰς διατάξεις καθ' οὓς χρῆν βιοῦν
 πάντας ἀνθρώπους διαγορευούσας, ἢ φιλοσοφίας δό- 15
 γματὰ τε καὶ μαθήματα πρὸς τῶν θεῶν προβεβλημένα
 τοῖς ἐρασταῖς φιλοσοφίας. 12. ἀλλ' οὐκ ἂν ἔχοι τις
 (205) φάναι τοιοῦτον πώποτε ὑπῆρχθαι τῷ βίῳ ἐκ τῶν
 περιβοήτων χρηστηρίων· εἰ γὰρ ἦν ταῦτα, οὐκ ἂν
 διαφόροις ἐχρήσαντο καὶ μαχομένοις νόμοις ἀνθρωποὶ 20
 ὑπὸ θεῶν νομοθετούμενοι. 13. θεοὶ γὰρ ὄντες καὶ
 ἀγαθοὶ πῶς οὐκ ἂν τοῖς αὐτοῖς ἐχρήσαντο διατάγ-
 μασι; πῶς δ' οὐχὶ ταῖς σώφροσι καὶ δικαιοτάταις
 νομοθεσίαις; τίς οὖν τῆς Σόλωνος, ἢ Λυκάροντος, ἢ
 τῶν ἄλλων ἀνθρώπων Ἑλλήσιν τε καὶ βαρβάρους 25
 νομοθετῶν χρεῖα ἦν, θεῶν ἐγγὺς παρόντων, καὶ διὰ
 τῶν χρησμῶν διαταττομένων τὰ δέοντα; 14. εἰ δὲ δὴ
 (130) φαίη τις αὐτοὺς καὶ οὐδ' ἄλλους εἶναι τοὺς καθ'
 β) ἑκάστον ἔθνος ἀνθρώπων νομοθετοῦντας, καὶ τίς ἄρα
 ἐκεῖνος καὶ ποταπὸς εἰπάτω θεὸς, ὁ Σκύθαις, φέρει, 30
 ἀνθρωποβορεῖν διαταξάμενος, ἢ ὁ μητράσιν ἐτέροις
 καὶ θυγατράσι μίγνυσθαι νομοθετήσας, ἢ ὁ κυσίην

παραβάλλειν τοὺς γεγηρακότας, ὡς ἀγαθὸν, διατε-
 ταγμένος, ἢ ὁ ἐπιτρέπων ἀδελφὰς γαμεῖν καὶ ἄρρε-
 νας ἄρρεσιν ἐπιμίγνυσθαι; καὶ τί με δεῖ τοὺς ἐκθέ-
 σμους τῶν παρ' Ἑλλήσι καὶ βαρβάροις λόγους ἀπα-
 ριθμῆναι, εἰς ἔλεγχον τοῦ μὴ θεοὺς γερονέναι, πονηροὺς
 δὲ καὶ ἀλιτηρίους δαίμονας, τοὺς θαυμαστοὺς αὐτῶν
 χρησιμοδότας, ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν ἀτοπήματα τὸ τρισ-
 ἄθλιον τῶν ἀνθρώπων γένος καταβεβληκότας, 15.
 ὁπότ' οὐδ' οἱ παρ' Ἑλλήσι βεβοημένοι θεοὶ καὶ μάν-
 τεις ὀνησιφόρον τι καὶ λυσιτελὲς εἰς ψυχῆς ὠφέλειαν
 τοῖς χρωμένοις ἀποδείκνυνται παροσχήμενοι; 16. τί
 γὰρ δὴ ποτε καταλιπόντες ἄνδρες Ἕλληνες τὴν ἐξ
 αὐτῶν ὠφέλειαν ἐπὶ τὴν βάρβαρον ἐστέλλοντο γῆν
 ἐμπορίαν μαθημάτων ἐξωθέν ποθεν ἐραυιζόμενοι,
 15 παρὸν διδασκάλοις τοῖς θεοῖς χρῆσθαι; θεῶν γὰρ ἢ
 καὶ δαιμόνων ἀγαθῶν χρηματιζόντων, καὶ τοτὲ μὲν α
 διὰ τῆς προγνώσεως καὶ τῆς ἄλλης παραδοξοποιίας
 τὴν οἰκίαν δύναμιν παραφαινόντων, τοτὲ δὲ διὰ τῆς
 ἀδιαπτώτου τῶν μαθημάτων ἀληθείας τὴν ἀληθῆ
 20 σοφίαν ἐκδιδασκόντων, τί ποτ' ἦν ἄρα τὸ μὴ τοῦτοις
 μαθητευθῆναι φιλοσόφων παῖδας, ἄλλων δὲ ἀπ' ἄλ-
 λου δογμάτων τινῶν ἐπινοίας ποριζομένων, ἐκ τῆς
 μακρᾶς διαφωνίας ποικίλας αἰρέσεις φιλοσόφων συ-
 στῆναι; ἀλλ' εἰ μὴ προσείχον αὐτοῖς οἱ πολλοὶ τῶν
 25 ἀνθρώπων, τοὺς εὐσεβεῖς δ' οὖν καὶ θεοῖς προσίον-
 τας χρῆν δῆπου τὸ ἀδιάπτωτον ἐκ τῆς τῶν θεῶν ὠφε-
 λείας πεπορίσθαι. 17. τίνες οὖν οὗτοι; οὓς γὰρ αὖ (200)
 φῆς, τοὺτους ἀπελέγχουσι πλανωμένους οἱ ἀντιδοξά-
 ζοντες. ἀλλὰ γὰρ, ὡς εἶπες, δαιμόνων ἦν μαντεία,
 30 μέχρ' ἡ κλέπτου φωρᾶς ἢ σκεύους ἀπωλείας ἢ τινος
 ἄλλου τοιοῦτου φθάνοντα, ὧν οὐκ ἀπεικὸς ἦν αὐτοῖς
 ἐν τῷ περὶ γῆν ἄετι τὰς διατριβὰς ποιουμένους τὴν

εἰδῆσιν ἐσχηκέναι· καλοῦ δὲ καὶ σοφοῦ μηθενὸς ἐπη-
 βόλους εἶναι δόγματος φιλοσόφου, μὴ πολιτείας, μὴ
 νόμου ὀρθῶ λόγῳ κειμένου· μᾶλλον δὲ, εἰ χρηρ-
 ναι ἐλευθέρῳ φωνῇ, τούτους ἅπαντας ἀρχεκάκους
 ἠγρεῖσθαι χρὴν γεγυμέναι· οἱ δὲ περὶ σφῶν αὐτῶν
 μοιχείας καὶ ἄρρενομιξίας, μητρογαμίας τε καὶ ἀδελ-
 φῶν ἐκθέσμους κοινωνίας, καὶ μυρίας ἄλλας θεομα-
 χίας, ἔχθρας τε καὶ πολέμους θεῶν πρὸς θεοὺς, ἀν-
 θρώπων τε ὧδαῖς καὶ ὕμνοις καὶ διηγήμασι, μυστη-
 ρίων τε ἐν ἀπορρήτοις τελεταῖς λεγόντων ἀκροώμε-
 νοι, οὐδεὶς γοῦν αὐτῶν πώποτε ἐπὶ ταῖς εἰρημένοις,
 ὥς ἐπ' ἀκολάστοις καὶ μηδὲ σώφροσιν ἀνθρώποις ἀρ-
 μόξουσι φρονεῖν ἢ λέγειν τὰ τοιαῦτα, ἀγανακτήσας
 φαίνεται. 18. καὶ τί με χρὴ διατείνεσθαι, παρὸν ἔξ
 ἐνὸς τοῦ μεγίστου παραδείγματος τὸ ὠμὸν καὶ ἀπάν-
 θρωπον καὶ ὡς ἀληθῶς μιὰν τῶν δηλουμένων συν-
 οραῖν; λέγω δὲ ἐκ τῆς ἀνθρωποθυσίας. 19. τὸ γὰρ
 μὴ μόνον ἀλόγων ζώων σφαγαῖς χαίρειν, ἀλλὰ καὶ ἀν-
 θρώπων ἐπωλείαις, πόας ὁμότητος ὑπερβολὴν οὐχ
 ὑπερηκόντισε; ταῦτα γὰρ ἦν, ὡς ἔφην, τὰ διὰ τῆς
 Προπαρασκευῆς ἐξ αὐτῶν τῶν Ἑλληνικῶν φιλοσόφων
 τε καὶ συγγραφέων μεμαρτυρημένα, ἐξ ὧν καὶ μά-
 λιστα δαίμονες ὄντες πονηροὶ πολυπλόκοις μηχαναῖς,
 τότε μὲν ταῖς διὰ μαντειῶν, τότε δὲ ταῖς δι' οἰωνῶν
 ἢ συμβόλων ἢ θυμάτων ἢ τῶν παραπλησιῶν, τὸ ἀν-
 θρώπειον διαστρέφοντες γένος δέκνυνται. 20. διό-
 περ ἀποφαντέον αὐτῶν τὰ χρηστήρια μὴ τοῦ ἐπὶ πάν-
 των γεγονέναι θεοῦ. οὐκοῦν οὐδὲ συγκρίνειν αὐτὰ
 τοῖς Ἑβραίων προφήταις θεμιτὸν ἂν εἴη, ὧν ὁ πρῶ-
 τος ἱεροφάντης καὶ θεολόγος γέγονε Μωσῆς· θεῶ
 ὄσων ἀγαθῶν τῷ βίῳ παρὰ τίς κατέστη· πρῶτον
 μὲν δογματῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀληθῶν περὶ τοῦ ποι-

ητοῦ καὶ δημιουργοῦ τῶν ἀπάντων θεοῦ, περὶ τε τοῦ
 δευτέρου αἰτίου τῶν μετ' αὐτὸν λογικῶν καὶ νοερῶν
 οὐσιῶν, περὶ τε κοσμογονίας καὶ ἀνθρωπογονίας γρα-
 φὴν ἱερὰν ἐξέδωκεν, ἔτι τε τῶν θεοσεβῶν ἱστορίας
 τῶν πάλαι θεοφιλῶν Ἑβραίων, ὥσπερ τινὰς ἀρετῶν
 εἰκόνας ὑποτυπασάμενος, εἰς ξῆλον τῶν ἀγαθῶν ἀν-
 δρῶν τοὺς ὑπηκόους ἀνεκίνησε, καὶ νομοθεσίας ἐν-
 θεοῦ καὶ καταλλήλου τοῖς τότε χρωμένοις φωτὸς ὅ-
 ἀπήρξατο λόγων, καὶ θρησκείας θεοσεβοῦς πέφηνεν
 εἰσαγωγεὺς, καὶ ἐπὶ πᾶσι τῶν μακροῖς ὕστερον χρό-
 νοις ἔσσεσθαι μελλόντων τὰς προορήσεις ἀναπεφώνη-
 κεν, ὥς μικρὸν ὕστερον μνημονευθήσεται. 21. καὶ
 τοιοῦτος μὲν οὗτος· κατὰ τὰ αὐτὰ δὲ καὶ οἱ μετ' αὐ-
 τὸν προφηται, πάρεργον μὲν, εἰ ποῦ τι τῶν ἐφημέρων
 ἐζητεῖτο, καὶ τοῦτο προύλεγον τοῖς ἐρωτῶσι, τὸ δὲ
 κεφάλαιον τῆς προφητείας αὐτοῖς ἐπὶ μεγάλοις συνε-
 τελεῖτο. 22. οὐ γὰρ ἐπὶ μαντεία τῶν ἐφημέρων καὶ
 πρὸς τὸν παρόντα καιρὸν ἐπιζητουμένων οὐδὲ γε σμι-
 κρῶν καὶ ταπεινῶν τὰ τῆς θεοφορίας ἡξιοῦντο, ἀλλ'
 ἐπὶ τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γένους ἢ τοῦ θεοῦ πνεύ-
 ματος ἐν αὐτοῖς ἔλλαμψις μεγίστην ὑπόθεσιν περιέ-
 χουσα, οὐ περὶ νοσοῦντος ἀνθρώπου τὸ σῶμα, οὐδὲ
 περὶ τῆς προσκαίρου καὶ πολυπαθοῦς ταύτης ζωῆς
 τὴν πρόορσιν ἐπαγγελουμένη, οὐδὲ περὶ τινος ἀπο-
 λωλότος, οὐδ' ἄλλως περὶ τινων μέσων καὶ ἀδιαφό-
 ρων, ἃ οὔτε παρόντα ψυχῆς βελτιώσει συμβάλλεται
 οὔτε μὴ παρόντα ζημίαν ἢ βλάβην περιποιεῖ. ἀλλ'
 ἦν μὲν, ὥς ἔφην, ὅτε καὶ ταῦτα προύλεγον, οὐ κατὰ
 τὸν προηγούμενον δὲ λόγον, ἀλλὰ κατὰ ἀκολουθίαν
 τῆς τῶν κρείττωνων καταλήψεως· τὰ δὲ γε πρωτο-
 τύπως αἷτια τῆς ἐν τῷ προφητεύειν αὐτοὺς θεολη-
 φίας μελίζονα τὴν ὑπόθεσιν ἢ κατὰ τὰ εἰρημένα περι-

είχεν· 23. εἰ δ' οὖν τις τὴν πᾶσαν περιοχὴν τῆς Μωσέως γραφῆς καὶ τῶν μετ' αὐτὸν ἀκριβῶς διερευνήσειεν, εὔροι ἂν προτροπὴν καὶ διδασκαλίαν εὐσεβείας τῆς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν αὐτὸν δὴ τὸν δημιουργὸν πάντων περιέχουσαν, γινώσκιν τε καὶ θεολογίαν τὴν ἀνωτάτω τοῦ δευτέρου αἰτίου, πάσης (208) δὲ πολυθέου πλάνης ἀποτροπὴν, εἴτα τῶν πάλαι θεοφιλῶν ἀνδρῶν τῶν δὴ καὶ ἀπαρξαμένων τῆς εἰρημένης εὐσεβείας μνήμην, προορήσεις τε καὶ ἀναφωνήσεις κατὰ τὸν ἐκείνων βίον ὕστεροις ποτὲ χρόνοις μελλόντων βιώσεσθαι, δι' ἐπιφανείας καὶ παρουσίας εἰς ἀνθρώπους θεοῦ, αὐτοῦ δὴ τοῦ δευτέρου κυρίου καὶ θεοῦ μετὰ τὸν ἀνωτάτω πατέρα καὶ αὐτοῦ χρηματίζοντος διδασκάλου τῆς αὐτῆς εὐσεβείας, καὶ σωτήρος ἐπιφανησομένου τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ, δι' οὗ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, Ἑλλήσιν ὁμοῦ καὶ βαρβάρους, προύλεγον τὸν τῆς θεοσεβείας τῶν πάλαι θεοφιλῶν Ἑβραίων τρόπον παραδοθήσεσθαι. 24. ταῦτα Μωσῆς, ταῦτα δὲ καὶ τῶν λοιπῶν προφητῶν παῖδες, οἱ πάντες ἐξ ἐνὸς στόματος προεκήρυττον· καὶ τοῦτ' ἦν τὸ τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ θεοῦ πνεύματος ἐπιφορᾶς αἴτιον, διδάξαι θεογνωσίαν ἀνθρώπους καὶ τὴν ἀνωτάτω περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ θεολογίαν, παιδεύσαι τε τρόπον ἀληθοῦς εὐσεβείας, καὶ μνημονεύσαι τῶν πάλαι κατωρθωκότων, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα τῆς τῶν προγόνων εὐσεβείας ἐκπεπτωκότων, τὸν τε κατὰ τούτων ἔλεγχον διὰ μακρῶν ἐκφᾶναι λόγων, θεσπίσαι τε τὴν παρουσίαν τοῦ σωτήρος καὶ διδασκάλου τοῦ παντὸς ἀνθρώπων γενους, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τῆς παλαιᾶς Ἑβραίων θεοσεβείας εἰς πάντα τὰ ἔθνη μετάδοσιν προκηρῦξαι.

25. Ταῦτα ἦν τὰ ἐξ αἰῶνος στήλαις καὶ βίβλοις

ἱεραῖς τῶν προφητῶν συμφώνως ἀναπεφωνημένα·
 αὐτὰ δὲ ταῦτα, ἃ καὶ ἡμῖν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς μετὰ ^[132]
 τὸν μακρὸν αἰῶνα εἰσέτι νῦν πληρούμενα συνορα-
 ται, μᾶ δὲ φωνῇ πάντες οὗτοι καὶ θεῶ πνεύματι
⁵ κἀτοχοὶ πᾶσιν ἀνθρώποις τὸ φῶς τῆς ἀληθοῦς προε-
 κληρυττον εὐσεβείας, ἀγνείαν τε ψυχῆς καὶ σώματος,
 παντελῇ τε κάθαρσιν διανοίας, ἣν αὐτοὶ πρότερον
 ἡσκηκότες τοῖς ὑπηκόοις προυβάλλοντο, πάσης ἀκο-
 λάστου πράξεως τοὺς προσιόντας ἀπείργοντες, μηδὲ
¹⁰ τῆς πολυθέου πλάνης ἀπομιμῆσθαι τὰς ἐκθέσους
 ἐπιτηδεύσεις, προτροπάδην δὲ φεύγειν διδάσκοντες
 πᾶσαν δαιμονικὴν ἐργείρησιν, καὶ τὰς πάλαι περι-
 σπουδάστους ἐκείνας ἀνθρωποθυσίας, τὰς τε αἰσχρὰς
 καὶ ἐπιρρήτους περὶ θεῶν διηγήσεις, ὧν ἀπείργοντες
¹⁵ μόνῳ προσανέχειν συνεβούλευον τῷ πάντων δη-
 μιουργῷ θεῷ, οἷα ἐφόρῳ καὶ κριτῇ τυγχάνοντι τῶν ⁽²⁰⁰⁾
 ἐν ἀνθρώποις πραττομένων, μηδὲ ἀγνοεῖν τὸν μέλ-
 λοντα εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημεῖν τὸν Χριστὸν τοῦ
 θεοῦ, σωτῆρα παντὸς γένους ἀνθρώπων καὶ δι-
²⁰ δάσκαλον βαρβάρων ὁμοῦ καὶ Ἑλλήνων εὐσεβείας
 τῆς ἀληθοῦς καταστησάμενον. 26. τοσοῦτόν τι ἦν
 τὸ διάφορον τῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ πνεύματος κατόχων
 καὶ τῶν ὑπὸ δαιμονικῆς ἐνεργείας μαντεύεσθαι προσ-
 ποιουμένων. εἶτα τὸ μὲν πονηρὸν δαιμόνιον, οἷα
²⁵ σκοτὸν οἰκεῖον, σκοτὸν καὶ ἀγλὴν περιβάλλον τῇ
 ψυχῇ διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως, τὸν ὑπ' αὐτοῦ οἷα νε-
 κρὸν ἐξήπλου τοῦ κατὰ φύσιν λογισμοῦ παρενηνεγμέ-
 νου, οὐδ' ἐπόμενον τοῖς λεγομένοις ἢ πραττομένοις
 δι' αὐτοῦ, παντελῶς δ' ἀναίσθητον καὶ παράφρονα,
³⁰ παρ' ὃ καὶ μαντείαν ὥσπερ τινὰ μανίαν εἰκότως εἰό-
 κασι τὴν τοιάνδε κατάπτωσιν ἐπικεκληκέναι. 27. τὸ
 δέ γε ἀληθὺς καὶ ἐνθεον πνεῦμα, φωτισίδες, μᾶλλον

δὲ φῶς αὐτὸ τυγχάνον, ἢ δ' ἂν ἐπέλθῃ ψυχῇ, και-
νὴν παραχρηῖμα καὶ λαμπροτάτην φωτὸς ἡμέραν ἐν
αὐτῇ κατειργάζετο, διαυγεστέραν τε καὶ θεωρητικω-
τέραν πολὺ πλεον νῦν ἢ πρότερον αὐτὴν αὐτῆς ἀπο-
φαίνον, ὥστε νήφειν καὶ ἐρηγορέναι, συνορᾶν τε
πάντων μάλιστα καὶ συγκρίνειν τὰ θεσπιζόμενα
28. παρ' ὃ μοι δοκοῦμεν εὖ καὶ ἀληθῶς προφήτας
ἀποκαλεῖν τοὺς τοιούτους παρὰ τὸ προφαίνειν καὶ
προφωτίζειν ἐν αὐτοῖς τὸ θεῖον πνεῦμα μὴ μόνον τὰ
παρόντα, ἀλλὰ καὶ τῶν μελλόντων ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ
γνώσιν. 29. σκέψασθε δὲ εἰ μὴ πολὺ κρείττων οὗτος
καὶ ἀληθὴς ὁ λόγος, φάσκων πνεῦμα θεῖον ψυχαῖς
ἐπιφοιτῶν κεκαθαρμέναις καὶ νῶ λογικῶ καὶ διαυγῆ
πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ θεοῦ παρεσκευασμέναις, ἢ ὁ τῶν
ἐν ἀψύχῳ ὕλῃ καὶ σκοτίοις μυχοῖς ἐναποκλειόντων
τὸ θεῖον ἐν τε γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν οὐ καθαρῶν
ψυχαῖς, ἥδη δὲ καὶ ἐπὶ κόρακας καὶ ἰέρακας καὶ ἄλ-
λους οἰωνοὺς, ἐπὶ τε αἶγας καὶ ἄλλα ζῷα, ναὶ μὴν
καὶ ἐπὶ ὑδάτων συστάσεις, ἐν τε ἡπατοσκοπίαις,
καὶ αἵμασι μυσερῶν καὶ εἰδεχθῶν κνωδάλων, ἐρπε-
τῶν τε ἰοβόλων σώμασιν, οἷον δρακόντων καὶ γαλῶν
καὶ τινῶν ἄλλων τοιοντοτρόπων, δι' ὧν τὴν τῶν
μελλόντων πρόγνωσιν οἱ θαυμάσιοι τὸν ἐπὶ πάντων
(210) θεὸν ἐκφαίνειν ὑπειλήφασιν. 30. τοῦτο δ' ἀνδρῶν
ἦν μὴ συνεωρακότων θεοῦ φύσιν, μηδὲ γε θεοῦ
πνεύματος δύναμιν ἐπινενοηκότων, οὐδαμῶς μὲν
ἐμφιλοχωροῦσαν ἀψύχοις ἢ ἀλόγοις ζῷοις, ἀλλ' οὐδ'
ἐν λογικοῖς ἅπασιν, εἰ μὴ ποτε ἄρα ἢ μόνων ψυ-
χῶν καὶ ἐναρέτοις ψυχαῖς, οἷους ἡμῖν ἀρτίως ὁ λό-
γος τοὺς Ἑβραίων ὑπέγραψε προφήτας· οὗς τοῦ
θεοῦ πνεύματος φάμεν ἀξιοθῆναι, μεγάλων ἐνεκὲν
πραγμάτων οἰκουμένης ἀπάσης ἀνθρώπων βελτιώσει

συμβαλλομένων. 31. εἰ δέ ποτ' αὐτοῖς σκιᾶς δίκην ἐπηκολούθει τὸ καὶ τὰ παρόντα τῶν μέσων καὶ ἄδια-
 φόρων γνωρίζειν, καὶ προλέγειν κατὰ καιρὸν τὰ
 ἄγνωσόμενα τοῖς ἐρωτῶσιν, ἀναγκαιῶς καὶ τοῦτο τοῖς (189)
 5 πάλαι αὐτοῖς πλησιάζουσι παρείχον, ὥς ἂν μὴ δο-
 κοῖεν οἱ λίχνοι περὶ τὰς προγνώσεις εὐλόγως ἀπο-
 κλίνειν ἐπὶ τὰ ἔξω τῶν ἀλλοφύλων ἔθνων μαντεῖα
 σπάνει προφητῶν οἰκείων.

32. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὥδε τέλος ἔχέτω, τῆς ἐν
 10 τοῖς Ἑβραίων προφήταις θείας δυνάμεως ὄντα πα-
 ραστατικά. ὧρα δὴ οὖν αὐτοῖς, οἷα δὴ ἐνθέοις ἀν-
 θράσι καὶ σοφοῖς οὐ κατ' ἀνθρώπον γενομένοις, κατ'
 ἐπίπνοϊαν δὲ θείου πνεύματος, πείθεσθαι διδά-
 σκουσι, παιδεύεσθαι τε τὰ παρ' αὐτοῖς δόγματα καὶ
 15 τὰς εὐσεβεῖς καὶ ἀδιαπτώτους θεολογίας, οὐκέτ' ἀμ-
 φιβολίαν ἔχοντα, μὴ πῃ ἀρετῆς καὶ ἀληθείας ἀλ-
 λότριον ἐπάγονται· φέρ' οὖν ἤδη λοιπὸν ἀναλαβόν-
 τες ἐξ ὑπαρχῆς τὸν λόγον τὴν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις
 περὶ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ
 20 θεολογίαν ἀπὸ τῆς προφητικῆς μαρτυρίας πιστωσώ-
 μεθα. 33. ἡ μὲν οὖν εὐαγγελικὴ μαρτυρία ὥδε τὸν α
 Χριστὸν θεολογεῖ "ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος
 ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. πάντα δι'
 αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδ' ἓν."
 25 καλεῖ δ' αὐτὸν καὶ φῶς νοερὸν, καλεῖ δὲ καὶ κύριον,
 ὥσπερ οὖν καὶ θεόν. 34. καὶ ὁ θεσπέσιος δὲ Παῦ-
 λος, οἷα τοῦ Χριστοῦ μαθητῆς ὢν καὶ ἀπόστολος,
 συνάδει τῇ θεολογίᾳ, ταῦτα περὶ αὐτοῦ διεξιὼν "ὅς
 30 ἐστὶν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πά-
 σης κτίσεως, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν

22 Io. 1, 1.

28 Col. 1, 15.

τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι. τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτίσται, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ συνέστηκεν." κεκλη-
ται καὶ θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία. αὐτὰ δὴ οὖν

(211) ταῦτα πρόκειται καὶ νῦν ἀπὸ τῶν παρὰ Ἑβραίοις προ-
φητικῶν γραφῶν ἐξανθίσασθαι, ὥς ἂν διὰ τῆς ἐν
ἐκατέροις τοῖς μέρεσι συμφωνίας ἡ τοῦ ἀληθοῦς ἀπό-
δειξις παρασταθεῖη. 35. χρὴ δὲ μὴ ἀγνοεῖν ὅτι οἱ
μὲν θεοὶ χρησιμοὶ πολὺ τὸ καὶ πρὸς λέξιν καὶ πρὸς
διάνοιαν ὑπερφυεῖς τῇ Ἑβραίων φωνῇ περιέχοντες,
διαφόρου τῆς ἐπὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἐρμηνείας τετυχήκασιν,
τοῦ δυσθεωρήτου χάριν. ἐβδομήκοντα δ' οὖν ἄν-
δρες ἀθρόως Ἑβραῖοι συμφώνως αὐτὰς μεταβέβλη-
κασιν, οἷς μάλιστα τὸν νοῦν προσέξομεν, ὅτι δὴ καὶ
τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ τούτοις κεχρησθῆναι φίλον.
36. εἰ δέ ποιν γίνοιτο χρεῖα, οὐδὲ τὰς τῶν μετὰ ταῦτα
νεωτέρων ἐρμηνευτῶν ἐκδόσεις, αἷς φίλον εἰσέτι νῦν
Ἰουδαίοις χρησθῆναι, παραιτησόμεθα ὥς ἂν παντα-
χόθεν τὰ τῆς ἀποδείξεως ἡμῖν βεβαιωτέρας τύχοι πα-
ραστάσεως. τούτων ἡμῖν πεπροοιμιασμένων καὶ τῶν
ἐνθῶν φωνῶν ἤδη λοιπὸν ἐφαψόμεθα.

1. "Ἐγὼ ἡ σοφία κατεσκήνωσα βουλήν, καὶ γνῶ-
σιν, καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην. φόβος κυρίου
μισεῖ ἀδικίαν, ὕβριν τε καὶ ὑπερηφανίαν καὶ ὁδοὺς κα-
κῶν. ἐμὴ βουλή καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ
δὲ ἰσχύς. δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσιν, καὶ οἱ θυ-
νάσται γράφουσι δικαιοσύνην. δι' ἐμοῦ μεριστᾶντες
μεγαλύνονται, καὶ τύραννοι δι' ἐμοῦ κρατοῦσι γῆς

ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ, οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες
 εὐρήσουσι χάριν· πλοῦτος καὶ δόξα ἐμοὶ ὑπάρχει,
 καὶ κτῆσις πολλῶν καὶ δικαιοσύνη. 2. βέλτιον ἐμὲ
 καρπίζεσθαι ὑπὲρ χρυσίον καὶ λίθον τίμιον πολύν·
 5 τὰ δὲ ἐμὰ γεννήματα κρεῖσσον ἀργυρίου ἐκλεκτοῦ. (134)
 ἐν ὁδοῖς δικαιοσύνης περιπατῶ, καὶ ἐν ὁδοῖς δικαιο- (212)
 σύνης ἀναστρέφομαι, ἵνα μερίσω τοῖς ἐμὲ ἀγαπῶσιν
 ὑπαρξιν, καὶ τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν ἐμπλήσω ἀγα-
 θῶν· ἐὰν ἀναγγείλω ὑμῖν τὰ καθ' ἡμέραν γινόμενα,
 10 μνημονεύσω τὰ ἐξ αἰῶνος ἀριθμῆσαι. κύριος ἐκτίσέν
 με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶ-
 νος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποι-
 ῆσαι καὶ πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι. 3. πρὸ τοῦ
 15 προελθεῖν τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, πρὸ τοῦ ὄρη ἐδρα-
 σθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με. κύριος ὁ
 ἐποίησεν χώρας ἀοικήτους καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς
 ὑπ' οὐρανόν· ἥνίκα ἡτοίμαξε τὸν οὐρανὸν, συμπα-
 ρήμην αὐτῷ, καὶ ὅτε ἀφώριξε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ'
 ἀνέμων· ἥνίκα ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη, καὶ ὥς
 20 ἀσφαλεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ' οὐρανόν, ἐν τῷ τιθέ-
 ναι τῇ θαλάσῃ ἀκριβασμὸν αὐτοῦ, καὶ ὕδατα οὐ
 παρελεύσονται στόμα αὐτοῦ· ἥνίκα ἰσχυρὰ ἐποίει
 τὰ θεμέλια τῆς γῆς, ἥμην παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα· ἐγὼ
 ἥμην ἢ προσέχαιρε, καθ' ἡμέραν δὲ εὐφραίνομην ἐν
 25 προσώπῳ αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτε ὑψοφραίνεται τὴν
 οἰκουμένην συντελέσας καὶ ἐνυψοφραίνεται ἐν νλοῖς
 ἀνθρώπων."

4. Ἡ πρὸ τῶν γεννητῶν θεία καὶ πανάρετος οὐ-
 σία, ἡ νοερά καὶ πρωτότοκος τῆς ἀγεννητοῦ φύσεως
 30 εἰκὼν, ὁ γνήσιος καὶ μονογενὴς τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ
 υἱὸς πολυώνυμός τις ὢν καὶ διὰ πλείστων προσρή-
 σεων θεολογούμενος, τῷ τῆς σοφίας ἐπὶ τοῦ παρόν-

τος ἀξιωματί τε καὶ προσηγορίᾳ τετίμηται, λόγον δὲ
 θεοῦ αὐτὸν καὶ φῶς, καὶ ζωὴν καὶ ἀλήθειαν καὶ
 α ἐπὶ πᾶσι Χριστὸν θεοῦ δύναμιν καὶ θεοῦ σοφίαν
 προσαγορεύειν μεμαθήκαμεν ὁ. ἥδη οὖν τὰ μετὰ
 χειρας αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ, ὡς ἂν θεοῦ σοφία ζωσα
 καὶ καθ' αὐτὴν ὑφesiῶσα, δι' τοῦ σοφωτάτου Σο-
 λομῶνος διεξέρχεται "ἐγὼ ἡ σοφία κατεσκήνωσα βου-
 λην, καὶ γινώσκιν καὶ ἔννοιαν ἐγὼ ἐπεκαλεσάμην,"
 καὶ τὰ τούτοις ἐπαρόμενα λέγων. 6. ἀλλὰ καὶ ὡς
 τὴν τῶν ὅλων διοίκησιν καὶ πρόνοιαν ἀναδεδεγμένος
 ἐπιφέρει "δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι, καὶ οἱ θυ-
 νάσται γράφουσι δικαιοσύνην. δι' ἐμοῦ μεγιστᾶνες
 μεγαλύνονται," εἰτα εἰπὼν μνημονεύσειν τὰ ἐξ αἰῶ-
 νος ἐπάγει λέγων "κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν
 αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ
 (218) με," δι' ὧν ὁμοῦ καὶ γεννητὸν ἑαυτὸν, οὐχὶ δὲ τὸν
 αὐτὸν ὄντα τῷ ἀγεννήτῳ διδάσκει, πρὸ παντὸς αἰῶ-
 νος οὐσιωμένον, θεμελίου τε τρόπον τῶν γεννητῶν
 ἀπάντων προβεβλημένον. 7. ὁθεν τὸν θεῖον ἀπό-
 στολον εἰκὸς ὁρμώμενον περὶ αὐτοῦ φάναι, ὅς ἐστιν
 εἰκὼν τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ὅτι
 ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ
 τὰ ἐπὶ τῆς γῆς. πρωτότοκος μὲν γὰρ πάσης ἀνείρη-
 νται κτίσεως κατὰ τὸ "κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν
 αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ." νοοῖτο δ' ἂν εἰκότως εἰκὼν
 τοῦ θεοῦ, ὡς ἂν γέννημα τῆς ἀγεννήτου φύσεως
 τυγχάνων. 8. τοῦτο δ' οὖν ἐν τοῖς μετὰ χειρας ὁμο-
 λογεῖ δι' ὧν φησι "πρὸ τοῦ ὅρη ἐδρασθῆναι, καὶ,
 πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με." ἐνθεν αὐτὸν νύδον
 μονογενῆ καὶ πρωτότοκον τοῦ θεοῦ λόγον ἀναγο-

ρεύομεν τὸν αὐτὸν ὄντα τῇ δηλουμένῃ σοφίᾳ. ὅπως
 δὲ γέννημα θεοῦ αὐτὸν εἶναι φαινέται ἰδίᾳς ἂν δέοιτο
 ἐξετάσεως, ἐπεὶ μήτε κατὰ προβολὴν μήτε κατὰ διά-
 στασιν, ἢ διαίρεσιν, ἢ μείωσιν, ἢ τομὴν, ἢ κατὰ τι
 5 ὅλως τῶν ἐπὶ τῆς θνητῆς γενέσεως ἐπιτελουμένων,
 τὴν ἀπόρρητον αὐτοῦ γενεσιουργίαν ἐκινουῦμεν. 9.
 οὐδὲ γὰρ θέμις τῶν ἐν γεννητοῖς τισι τὴν ἄρρη-
 τον καὶ ἀκατωνόμαστον αὐτοῦ γένεσιν τε καὶ οὐσίαν
 σιν ἀφομοιοῦν, οὐδέ τινα τῶν ἐκικαίρων καὶ θνητῶν
 10 παραβάλλειν αὐτῷ εἰκόνα, ἐπεὶ μηδὲ κατὰ τὰς παρ'
 ἡμῖν τῶν ζώων γενέσεις οὐσίαν ἐξ οὐσίας κατὰ πά-
 ρος ἢ διαίρεσιν μεριστὴν καὶ χωριστὴν ἐκ τοῦ πα-
 τρός προεληλυθῆναι τὸν υἱὸν φάναι ὅσιον. 10. ἀμερὲς [195]
 γὰρ καὶ ἄτομον τὸ θεῖον, οὐ τεμνόμενον, οὐ διαιρού-
 15 μενον, οὐκ ἐκτεινόμενον, οὐ μειούμενον, οὐ συστελ-
 λόμενον, οὐ μείζον, οὐ χεῖρον, οὐ κρεῖττον αὐτοῦ
 γινόμενον, οὐκ ἔχον ἐν ἑαυτῷ ἕτερόν τι αὐτοῦ,
 ἵνα καὶ πρόηται τοῦτο. 11. πᾶν γὰρ τὸ ἐν τινι ὄν
 ἢ ὡς συμβεβηκός, οἷον λευκὸν ἐν σώματι, ἢ ὡς ἑτε-
 20 ρον ἐν ἑτέρῳ τυγχάνει, ὡς τὸ ἐν τῇ κνοφοροῦσῃ κατὰ
 γαστρὸς κνοφορούμενον, ἢ ὡς μέρος ἐν τῷ ὅλῳ, ὡς
 ἂν ἐν σώματι χεὶρ ἢ ποὺς ἢ δάκτυλος τοῦ παντός
 ὄντα μέρη, ὧν ἀποκοπὴν ἢ τινα τομὴν ἢ διαίρεσιν
 πεπονθότων, ἀτελὲς καὶ κολοβόν, ὡς ἂν τοῦ μέρους
 25 ἡκρωτηριασμένου, ἀπολέλειπται τὸ πᾶν. 12. ἀλλὰ
 γὰρ καὶ τὸ εἰκόνι τοιαῦδε καὶ ὁμοιώσει χρῆσθαι ἐπὶ
 τῆς ἀγεννητοῦ φύσεως τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, καὶ τῆς (214)
 τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ καὶ πρωτοτόκου γενέσεως,
 πάντων ἂν εἴη ἀσεβέστατον. 13. οὐ τοίνυν ὡς ἕτερον
 30 ἐν ἑτέρῳ ἐξ ἀπείρων καὶ ἀνάρχων αἰώνων ἦν ὁ υἱὸς
 ἀγέννητος ἐν τῷ πατρὶ, μέρος ὧν αὐτοῦ, ὃ μεταβλη-
 θὲν ὕστερον καὶ κενωθὲν ἐκτός αὐτοῦ γέγονε· τροπῇ

γὰρ ἤδη τοῦτο οἰκεῖον· καὶ δύο γ' ἂν οὕτως ἀγένητα εἶεν, τὸ προβεβληκὸς καὶ τὸ προβεβλημένον. καὶ τίς ἦν κατάστασις κρείττων; ἄρα ἡ πρὸ τῆς τοῦ πῆς τῆς κατὰ τὴν προβολὴν διαστάσεως; οὐκ οὖν ὥς μέρος ἢ μέλος ἀγεννήτως ἠνωμένου ἀεὶ πρότερον, ἔπειτα δὲ διαστὰν καὶ χωρὶς γενόμενον τοῦ ὅλου, τὸν υἱὸν ἀπὸ τοῦ πατρὸς οἶόν τε ἐπινοεῖν. 14. ἄρρητα γὰρ καὶ ἄντικρυς ἀσεβῇ ταῦτα, ὕλης μὲν ὄντα σωματίων οἰκεία, τῆς δὲ ἀσωμάτου καὶ αὐτοῦ φύσεως ἀλλότριά. διὸ κατὰ καιρὸν εἰκότως ἂν τις ἐνταῦθα πάλιν τὸ "τὴν γένεσιν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;" ἀναφθέγξαιτο ἂν. 15. ἐπειδὴ καὶ τὴν ἐναντίαν ἐλθεῖν οὐκ ἀκίνδυνον, καὶ ἀπλῶς οὕτως ἐξ οὐκ ὄντων γεννητὸν τὸν υἱὸν τοῖς λοιποῖς γεννητοῖς ὁμοίως ἀποφύνασθαι· ἄλλη γὰρ υἱοῦ γένεσις καὶ ἄλλη ἢ διὰ τοῦ υἱοῦ δημιουργία. 16. ἀλλὰ γὰρ ὥσπερ ἡ θεία γραφή τοτὲ μὲν πρωτότοκον πάσης κτίσεως τὸν υἱὸν ἀναγορεύει ἐξ αὐτοῦ πρωσώπου, τὸ "κύριος ἐκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ" φάσκουσα, τοτὲ δὲ γέννημα τοῦ πατρὸς εἶναι λέγει κατὰ τὸ "πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με," 17. ταύτῃ καὶ ἡμῖν ἐπεσθαι ὑγιῶς ἂν ἔχοι, καὶ τὸ πρὸ πάντων αἰώνων εἶναι λόγον ὄντα θεοῦ δημιουργικὸν καὶ τὸ πατρὶ συνεῖναι, μονογενῇ τε υἱὸν εἶναι τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, ὑπουργόν τε καὶ συνεργόν τῷ πατρὶ τῆς τῶν ὅλων οὐσιώσεώς τε καὶ διακοσμῆσεως γεγεννημένον ὁμολογεῖν. 18. εἰ γὰρ οὖν καὶ ἄλλο τι ἄρρητον καὶ ἀκατάληπτον ἡμῖν ἐν τῇ τῶν ὅλων ἀπολέλειπται φύσει, μυρία δὲ τὰ τοιαῦτα, ὅποια καὶ τὰ τοῖς θεοφιλέσιν ἐπηγγελέμενα τυγχάνει, "ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ

καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη," κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπό-
 στολον, πολὺ πρότερον πάσης ἐννοίας ἐπέκεινα, ἄρ-
 ρητα καὶ ἀκατανόμαστα, ἀνεπινόητά τε καὶ ἀνευθύ-
 μητα γένοιτο ἂν τὰ περὶ τῆς πρώτης τοῦ μονογενοῦς
 τοῦ θεοῦ γενέσεως, ἄλλο μὴδὲν πλέον ἔχοντων ἡμῶν
 περὶ αὐτοῦ λέγειν τε καὶ νοεῖν, ἢ τὴν γενεὰν αὐτοῦ
 τίς διηγήσεται; εἰ δέ τις τούτου περαιτέρω χωρῶν (215)
 τόλμῃ προαχθεῖη τὰ πάντη ἀπερινόητα ὁρατικοῖς καὶ
 σωματικοῖς παραβάλλειν ὑποδείγμασι, τάχα ἂν εἰποι
 τῆς τοῦ πατρὸς ἀγεννήτου φύσεως καὶ τῆς ἀνεκφρά-
 στου οὐσίας, ὥσπερ εὐωδίαν τινὰ καὶ φωτὸς αὐγὴν,
 τὸν υἱὸν ἐξ ἀπείρων αἰώνων, μᾶλλον δὲ πρὸ πάντων
 αἰώνων ὑποστῆναι, γενόμενόν τε συνεῖναι, καὶ συγ-
 γενόμενον αἰεὶ τῷ πατρὶ ὥς τῷ μύρῳ τὸ εὐῶδες καὶ
 τῷ φωτὶ τὴν αὐγὴν, ἀλλ' οὐ τοῖς ὑποδείγμασι κατὰ
 πάντα τρόπον ὁμοίως, ὥσπερ οὖν ἤδη πρότερον εἰρη-
 ται. 19. τὰ μὲν γὰρ ἄψυχα σώματα τὸ συμβεβηκὸς
 ἐν ποιότησι κέκτηνται· ἢ τε γὰρ αὐγὴ σύμφυτος (156)
 οὖσα τῇ τοῦ φωτὸς φύσει καὶ οὐσιωδῶς συννύα-
 χουσα τῷ φωτὶ, οὐκ ἂν δύναίτο ἐκτὸς ὑφεστάναι τοῦ
 ἐν ᾧ ἐστίν· ὁ δέ γε τοῦ θεοῦ λόγος καθ' ἑαυτὸν
 οὐσίωται τε καὶ ὑφέστηκε, καὶ οὐκ ἀγεννήτως συν-
 νύαχει τῷ πατρὶ, ἀλλ' ὥς μονογενὴς υἱὸς μόνος πρὸ
 πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένος, ἢ
 εὐωδία ἀπορροή τις οὖσα σωματικὴ τοῦ ὑποκει-
 μένου, καὶ οὐ καθ' ἑαυτὴν ἐκτὸς τοῦ πρώτου αἰτίου
 τὸ πλησιάζον πληρουσα, οὐδὲν ἤττον σωματικὴ οὖσα
 καὶ αὐτὴ τυγχάνει. 20. οὐ ταύτῃ οὖν ἡμῖν νοηθῆ-
 σεται καὶ τὰ περὶ τῆς πρώτης οὐσιώσεως τοῦ σωτή-
 ρος ἡμῶν. οὐδὲ γὰρ ἐξ οὐσίας τῆς ἀγεννήτου κατὰ
 τι πάθος ἢ διαίρεσιν οὐσιωμένος, οὐδέ γε ἀνάρχος
 συνυφέστηκε τῷ πατρὶ, ἐπεὶ ὁ μὲν ἀγέννητος, ὁ δὲ

γεννητὸς, καὶ ὁ μὲν πατήρ, ὁ δὲ υἱός. προϋπάρχειν δὲ καὶ προϋφεστάναι πατέρα υἱοῦ πᾶς ὅστις οὖν ἂν ὁμολογήσειεν. 21. εἴη δ' ἂν ταύτη καὶ εἰκὼν θεοῦ, ἄρρητως πάλιν καὶ ἀνεπιλογίστως ἡμῖν, ζῶντος θεοῦ ξῶσά τις καὶ καθ' αὐτὴν ὑφεστῶσα ἀϋλως καὶ ἄσωμάτως καὶ τοῦ ἐναντίου παντὸς ἀμιγῶς, ἀλλ' οὐχ οἷα τις πάλιν ἢ παρ' ἡμῖν εἰκὼν, ἕτερον μὲν ἔχουσα τὸ κατ' οὐσίαν ὑποκείμενον, ἕτερον δὲ τὸ εἶδος, ἀλλ' ὅλον αὐτὸ εἶδος ὦν, καὶ αὐτοουσίᾳ τῷ πατρὶ ἀφομοιούμενος, οὕτω δὲ καὶ ζωτικωτάτῃ τοῦ πατρὸς εὐωδία τυγχάνει, ἄρρητως ἡμῖν πάλιν καὶ ἀνεπιλογίστως. 22. ἐπεὶ καὶ πάντα, ὅσα ἐστὶ περὶ αὐτὸν ἀληθῆ, ἄρρητα ἂν εἴη ἀνθρώπων φωναῖς, καὶ λογισμοῖς θνητῶν ἀνεπιλόγιστα κατὰ τὸν ἀκριβῆ λόγον. (316) ἀλλὰ γὰρ ὥς ἡμῖν ἀκούειν φίλον, τοιῶσδε καὶ τὰ λόγια παιδεύει. 23. ἢ οὐχὶ καὶ Χριστοῦ εὐωδία αὐτὸς ἑαυτὸν καὶ τοὺς αὐτῷ παραπλησίους ὁ ἱερός ἀπόστολος προσεῖπεν, διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ πνεύματος μετοχὴν, μύρον τε ἐκκενωθὲν ὁ οὐράνιος νυμφίος ἐν τοῖς "Αἰσμασιν ἀνηγόρευται; διὸ τῆς αὐτοῦ ἐκκενώσεως τὰ πάντα ὁρατά τε καὶ ἀόρατα, σώματα τε καὶ ἀσώματα, λογικά τε καὶ ἄλογα μετασχόντα, ἀναλόγως κατηξίωται μετουσίᾳς, καὶ τῆς τοῦ θείου λόγου μετεῖληφε κοινωνίας. 24. ταύτης γε τῆς ἐν θεῷ προῆς τὴν ἀντίληψιν τοῖς τὰς λογικὰς αἰσθήσεις μὴ πεπηρωμένοις ὁ σύμπας ἀποδίδωσι κόσμος, ὥς τὰ τῇ φύσει γεώδη καὶ φθαρτὰ σώματα τῆς αὐτοῦ καὶ ἀκηράτου εὐωδίας ἀποπνεῖν, πηγάζοντος μὲν ἄνωθεν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ, ὃς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ λόγου πατήρ ὦν αὐτὸς ἂν εἴη τὸ πρῶτον καὶ

κύριον καὶ μόνον ἀληθῶς ἀγαθόν, ἀγαθοῦ γεννητικόν, δευτερεύοντος δὲ, καὶ ὡς ἐν ἀπὸ πρώτης καὶ ἡγουμένης οὐσίας ἐπιχορηγομένου τοῦ υἱοῦ, ὃς καὶ μόνος τῆς πατρικῆς οὐσίας εὐωδία τις ἡμῖν ἀνείρηται, ⁵ δουλεύουσι λογίῳ παιδεύοντι περὶ αὐτοῦ, ὅτι δὴ ἄτμις ἐστὶ τῆς τοῦ θεοῦ δυνάμεως, καὶ ἀπόρροια τῆς τοῦ παντοκράτορος δόξης εἰλικρινῆς, καὶ ἀπαύρασμα φωτὸς αἰδίου, καὶ ἔσοπτρον ἀκηλίδωτον τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας καὶ εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ."

¹⁰ 25. Πλὴν ἀλλὰ ταῦτα ὅπη ἄν τις καὶ θέλοι, ταύτῃ τιθέσθω· ἡμῖν δὲ ἔξαρκεὶ τὸ ἀληθὲς ἐκεῖνο καὶ εὐσεβὲς αὐτίς ἐπαναλαμβάνειν ὅημα, δι' οὗ καὶ τὴν λύσιν ἐπιθήσομεν τοῖς ἐζητημένοις, πολλάκις ἤδη ἐπειπόντες "τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;" ¹⁵ ἀνέφικτος γὰρ ὡς ἀληθῶς, καὶ οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλὰ καὶ ταῖς πάσης ἐπέκεινα οὐσίας δυνάμεσιν, ἡ τοῦ μονογενοῦς τοῦ θεοῦ τυγχάνει γένεσις, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν τοὺς οἰκέλους μαθητὰς αὐτὰ δὴ ταῦτα μυσταγωγῶν "οὐδεὶς ἔγνω ²⁰ (φησὶ) τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός." 26. αἱ καὶ ἐπιλέγει "καὶ οὐδεὶς ἔγνω τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ." ἀγνώστου τοίνυν ὁμοίως τῆς τε περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τῆς περὶ τοῦ υἱοῦ θεολογίας τοῖς πᾶσι πλὴν αὐτοῖς τυγχανούσης, ὡς ²⁵ ἐν ἀπορρήτοις ἐν ταῖς παρατεθείσαις τοῦ Σολομῶνος λέξεσι τῆς Σοφίας ἀκουστέον λεγούσης "πρὸ τοῦ ὅρη ἐδρασθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με." 27. ἔτι δὲ φησι συμπαραστῆναι ²⁷ τῷ πατρὶ τὸν οὐρανὸν κατασκευάζοντι· "ἦνίκα γοῦν ἠτοίμαζε τὸν οὐρανὸν, συμπαρήμην αὐτῷ." καὶ τὸ

⁶ Sap. 7, 25.
²⁸ Prov. 8, 25.

14 Es. 53, 8.
28 Prov. 8, 27.

19 Matth. 11, 27.

ἐξ ἀπειρών δὲ αἰώνων αἰδίδιον τῆς σὺν πατρὶ διαμονῆς ἐμφαίνει, οἷς ἐπιλέγει "ἡμην παρ' αὐτῷ ἀρμόζουσα, ἐγὼ ἡμην ἢ προσέχαιρε, καθ' ἡμέραν δὲ προσώπῳ αὐτοῦ προσέχαιρον." 28. καὶ ἀβύσσους δὲ καὶ πηγὰς ὑδάτων, ὄρη τε καὶ βουνούς, καὶ ὅσα ἄλλα κατὰ τὸν τόπον κοινοῖς ῥήμασιν οἷς ἐπωνόμασται, ἦτοι περὶ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως ἐκ μέρους τὸ
 πᾶν δηλοῦντος ἀκουστέον, ἢ τροπικώτερον ἐκκληπτεόν, ταῦτα μεταφέροντα τὰ σημαινόμενα ἐπὶ νοητὰς οὐσίας καὶ θείας δυνάμεις, ὧν πάντων πρωτότοκος Σοφία καὶ μονογενὴς καὶ πρωτόγονος τοῦ θεοῦ προὔπεστη λόγος, ὅντινα Χριστὸν ἡμεῖς προσαγορεύομεν, διδασκάλῳ μαθητευόμενοι τῷ ἀποστόλῳ λέγοντι "Χριστὸς θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία." κέκληται δὲ ἐνταῦθα τῷ τῆς σοφίας εἰκότως προσρήματι, ὥς τοῦ μόνου σοφοῦ πατρὸς τὰς πανσόφους καὶ ἐπιστημονικὰς τῶν ὅλων θεωρίας τε

II. * * * * *

ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ σκήπτρῳ βασιλικῷ τιμᾷ, ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τὴν κατ' ἀρετὴν αὐτῷ τελείωσιν μαρτυρεῖ. εἰτ' ἐπὶ τούτοις αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν θεὸν καὶ βασιλέα κεχρῆσθαι πρὸς τοῦ ἀνωτάτου διδάσκει θεοῦ, καὶ ταύτῃ γε Χριστὸν γερονέναι. τί γὰρ ἂν καὶ ὀνομάσαιο τις τὸν μὴ ὑπ' ἀνθρώπων μὲν, ὑπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ κεχρισμένον; ἐπὶ τούτῳ γοῦν φησὶν "ὦ θεέ, (πρὸς τὸν χρισθέντα ἀποτεινόμενος)
 ἡγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμίσησας ἀδικίαν· διὰ τοῦτο γὰρ ἔχρισέ σε ὁ θεὸς ὁ θεός σου." 2 ὡς δὲ ἔλεγεν, ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς ἔχρισέ σε ἔλαιον ἀγαλ-

14 1 Cor. 1, 24.

Parisino scriptum ἐλλείπει πολλά.

17 Θεωρίας τε] Post haec in cod.

27 Ps. 14, 7.

λιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου, ὥστε οὐδὲ κοινὸν
 καὶ γεῶδες τὸ δηλούμενον τοῦτο χρῖσμα ἦν οὐδὲ
 ὁμοιον τῷ παρὰ Μωσεὶ νενομοθετημένῳ καὶ φθαρτῆς
 ἐξ ὕλης κατεσκευασμένῳ, ὃ φίλον ἦν τοὺς παλαιούς
 5 Ἑβραίων ἱερέας καὶ βασιλέας χρῖσθαι. 3. ἔνθεν
 ἡμῖν εἰκότως καὶ θεὸς ὁμοῦ καὶ Χριστὸς ἀνηγόρευ-
 ται, ὥς ἂν μόνος, μὴ δι' ἀνθρώπων, μηδ' ἐξ ἀνθρώ-
 πων, πρὸς αὐτοῦ δὲ τοῦ τῶν ὅλων ποιητοῦ, τῆς ἐν-
 θεοῦ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως ἀσωμάτῳ καὶ θεοπροπεῖ
 10 χρίσματι κεχρισμένος. 4. διόπερ ἐνδίκως μόνος,
 ἀκάκως μόνος, ἀγαθῶς καὶ κυρίως παρὰ τοὺς ὄνο- (218)
 μαζομένους αὐτοῦ μετόχους, Χριστὸς ἐν ἀναγορευ-
 θείῃ. οἱ μέτοχοι δὲ αὐτοῦ τίνες ἂν εἶεν, ἢ οἱ οἰοί-
 τε λέγειν "μέτοχοι γὰρ γεγόναμεν Χριστοῦ;" περὶ ὧν
 15 εἰρηται "μὴ ἄπτεσθε τῶν Χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς
 προφήταις μου μὴ πονηρεύεσθε." 5. καὶ δὴ πεφη-
 νότος διὰ τούτων σαφῶς τοῦ Χριστοῦ ἀγαπητοῦ καὶ
 θεοῦ καὶ βασιλέως, ὧρα σε ζητεῖν, ὁ τηλικούτος πῶς
 ἐχθροὺς ἔχειν λέγεται, καὶ τίνας καὶ δι' ἣν αἰτίαν,
 20 καθ' ὧν τὰ ἑαυτοῦ βέλη καὶ τὴν ἑαυτοῦ ῥομφαίαν ὅ-
 ῃ κινήσατο, ὅπως τε οὐ δι' ὀπλιτικῆς παρατάξεως,
 ἀλλ' ἕνεκεν ἀληθείας καὶ πρᾶντητος καὶ δικαιοσύνης
 μυρίους ὑπὴγάγετο ἑαυτῷ λαούς. 6. ζητοῦντα δὲ
 25 ἀκριβῶς ταῦτα καλῶς ἂν ἔχοι μεταφέρειν αὐτὰ ἐπὶ
 τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν
 τοῦ θεοῦ, ἀνατρέχοντα ἐπὶ τὰ διεξωδευμένα περὶ
 τῆς εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρόδου, καθ' ἣν τὰς
 ἐχθρὰς καὶ ἀοράτους δυνάμεις τῶν μοχθηρῶν καὶ
 30 λυμαντικῶν δαιμόνων τῶν τε πονηρῶν καὶ ἀκαθάρτων
 πνευμάτων τροπώσάμενος, μυρίους ὅσους ἑαυτῷ λαούς (138)

14 Heb. 3, 14.

15 Ps. 104, 16.

εξ πάντων τῶν ἐθνῶν συνεστήσατο· ὃν καὶ Χριστὸν ἀληθῆ προσήκοι ἂν τοῦ θεοῦ ἐντεῦθεν ἀναγορεύειν, οὐ κοινῶ μὲν ἐλαίῳ τοῖς πάλοι συνήθως χρίσθéntα, οὔτε οὖν ἱστορεῖται τι περὶ αὐτοῦ τοιοῦτον. κρείττονι δὲ καὶ ἐνθέῳ χρίσματι, παρ' ὃ δὴ καὶ διὰ Ἡσαίου φησὶ "πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με." 7. ὅθεν καὶ μᾶλλον πάντων τῶν πώποτε παρ' Ἑβραίοις σωματικώτερον χρυσθέντων μόνος ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην Χριστὸς παρὰ τοῖς πᾶσι βεβόηται, καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ Χριστιανῶν προσηγορίας τὴν σύμπασαν ἔπλησεν οἰκουμένην. ὅπως δὲ φημὲν αὐτὸν κεχρίσθαι καὶ τί τὸ χρίσμα καὶ τίς ὁ τῆς κρίσεως τρόπος αὐτάρκως ἐν τῷ πρὸ τούτου συγγραμμάτων διειλήφαμεν. 8. τούτον δὲ ἐν τοῖς χείλεσι καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοσαύτῃ κατεχύθη χάρις, ὥς ἐν ὀλίγῳ πάντα τόπον ἐμπλῆσαι τῆς πρὸς αὐτοῦ καταγγελθείσης εὐσεβείας. ὥστε ἤδη ἐν πᾶσιν ἔθνεσι παρὰ τοῖς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ μετιούσιν, ἀκολουθῶς τῇ μετὰ χεῖρας προφητείᾳ, καὶ βασιλέως καὶ θεοῦ δοξάν περιβεβλησθαι, καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις Χριστὸν ἀναγορεύεσθαι. 9. πρόδηλοι δὲ καὶ οἱ ἐχθροί, οὐ μόνον οἱ πρὶν γεγονότες αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ οἱ αἰὲ προσπολεμοῦντες αὐτοῦ τῷ λόγῳ, εἴτε ἐν ἀνθρώποις εἴτε καὶ ἐν ἀοράτοις δυνάμεσιν, οὗς ἀοράτῳ καὶ λεληθυῖα δυνάμει πάντοτε καθαιρῶν ἐξ πάντων τῶν ἐθνῶν παντοίους ἑαυτῷ λαοὺς ὑποχείριους πεποιήται. 10. τὰ δὲ ἐξῆς ἐν τῷ Ψαλμῷ "σμύρνα καὶ στακτὴ καὶ κασσία ἀπὸ τῶν ἱματίων σου," τὰ τε ἐπὶ τούτοις, ὥς περὶ βασιλίδος δηλούμενα καὶ θυγατρὸς τὸν πατρῶον οἶκον ἀπολιπούσης, καὶ τῷ

προδηλωθέντι Χριστῷ καὶ βασιλεῖ καὶ θεῷ νυμφευ-
θείσης, κύριόν τε αὐτὸν ἀναγορευούσης, ἐπὶ τὴν ἐξ
ἐθνῶν ἐκκλησίαν, τὴν πατρῴαν καὶ δαιμονικὴν ἀπο-
στραφεῖσαν πλάνην, καθηραμένην τε καὶ τῇ τοῦ θεοῦ
λόγου κοινωνίᾳ καθαρμοσαμένην, ἀναφέροιτ' ἂν τῆς
προσηκούσης τυγχάνοντα κατὰ σχολὴν ἐρμηνείας.

III. "Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δε-
ξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον
τῶν ποδῶν σου. ῥάβδον δυνάμεως ἐξαποστελεῖ σοι
κύριος ἐκ Σιών, καὶ κατακυριεύσεις ἐν μέσῳ τῶν
ἐχθρῶν σου. μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνά-
μεώς σου, ἐν ταῖς λαμπρότησι τῶν ἀγίων σου. ἐκ
γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε. ὥμοσε κύριος
καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα
κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ."

2. Κύριος ἐκ δεξιῶν σου. τὸν σωτήρα καὶ κύριον
ἡμῶν, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως θεοῦ λόγον,
τὴν πρὸ αἰῶνος σοφίαν, τὴν ἀρχὴν τῶν ὁδῶν τοῦ
θεοῦ, τὸ πρωτότοκον καὶ μονογενὲς τοῦ πατρὸς γέν-
νημα, τὸν τῇ τοῦ Χριστοῦ τιμώμενον προσηγορίᾳ, καὶ
ὁ πατρὸς ψαλμὸς κύριον ἀποκαλεῖ, διδάσκων αὐτὸν
εἶναι σύνθρονον ὁμοῦ καὶ υἱὸν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ
τε καὶ κυρίου τῶν ὅλων, αἰώνιον τε τοῦ πατρὸς ἱερέα.
3. πρῶτον δὴ οὖν ἐπίστησαν ὥς ἤδη τοῦτο δεύτερον
γέννημα θεοῦ προσηγόρευται. καὶ ἐπεὶ θεοῦ γε πνεύ-
ματι τὰ τῆς προφητείας ἡμῖν εἰρησθαι πεπίστευται,
ὅρα εἰ μὴ αὐτὸ δὴ τὸ ἐν τῷ προφήτῃ πνεῦμα ἄγιον
ἐαυτοῦ κύριον δεύτερον μετὰ τὸν τῶν ὅλων ἀναγο-
ρεύει. "εἶπε γὰρ (φησὶν) ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου,
κάθου ἐκ δεξιῶν μου." τὸν πρῶτον κύριον, ὥς ἂν
καθόλου τῶν ἐπάντων δεσπότην, Ἑβραῖοι ἀνεκρω-
νῇτω προσρήσει τῇ διὰ τῶν τεσσάρων στοιχείων

ἀνηγόρευον· τὸν δὲ δεύτερον οὐκέθ' ὁμοίως, ἰδίως
 δ' αὐτὸν κύριον ὠνόμαζον. 4. εἰκότως οὖν ὁ σωτὴρ
 καὶ κύριος ἡμῶν, αὐτὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ,
 ἐρόμενός ποτε τοὺς Φαρισαίους "τί ὑμῖν περὶ τοῦ
 c Χριστοῦ δοκεῖ; τίνας ἐστὶν υἱός;" εἰπόντων "τοῦ Δα-
 βίδ" ἐπιλέγει "πῶς οὖν Δαβὶδ ἐν πνεύματι κύριον
 αὐτὸν καλεῖ λέγων, εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κά-
 θου ἐκ δεξιῶν μου;" μονονουχὶ ἐρμηνεύων τὴν λέξιν,
 ὥς οὐ μόνον τοῦ Δαβίδ κύριον αὐτὸν ἀναγορεύουσιν,
 ἀλλὰ γὰρ καὶ τοῦ ἐν τῷ προφῆτῃ πνεύματος. 5. εἰ
 δὲ τὸ πνεῦμα τὸ προφητικόν, τοῦτο δ' ἡμῖν εἶναι
 V πεπίστευται τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὁμολογεῖ τοῦτον εἶναι
 κύριον, ὃν σύνθρονον εἶναι τοῦ πατρὸς ἐκδιδάσκει,
 καὶ οὐκ ἀπολύτως, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ κύριον, κατὰ
 a πολὺ πλεόν καὶ μᾶλλον τοῦτ' ἂν εἰποιεν αἱ μετὰ τὸ
 ἅγιον πνεῦμα λογικαὶ δυνάμεις, ἥ τε σύμπασα ὁρω-
 μένη τε ἐν σώμασι καὶ ἐν ἀσωμάτοις ἐστῶσα δημιουργ-
 γία, ἧς ἀπάσης εἰκότως ἂν καταδειχθεῖη κύριος ὁ
 μόνος τοῦ πατρὸς σύνθρονος, δι' οὗ τὰ σύμπαντα
 ἐγένετο, ὅτι δὴ κατὰ τὸν θαυμάσιον ἀπόστολον "ἐν
 αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ
 ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε ὁρατὰ εἴτε ἀόρατα." 6. μόνον γοῦν
 εἰκὸς αὐτὸν τῆς τοῦ πατρὸς ὁμοιώσεως ἔχειν τὸ κύριος,
 ὥς ἂν καὶ μόνον σύνθρονον τοῦ πατρὸς ἀναδεδει-
 γμένον. πρόδηλον οὖν ὅτι οὐδενὶ τῶν γεννητῶν θέ-
 μισ τῶν δεξιῶν λαχεῖν τῆς παντοκρατορικῆς ἀρχῆς τε
 καὶ βασιλείας, εἰ μὴ ἄρα ἐνὶ μόνῳ τῷ διὰ τῶν προ-
 κειμένων ποικίλως θεολογούμενῳ. 7. ἐπίστησον οὖν
 (221) ὡς πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁ ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πάν-
 των κύριος καὶ τὴν "κάθου ἐκ δεξιῶν μου" δωρεῖται

φωνήν, καὶ τὴν "πρὸ ἑωσφόρου γεγέννηκά σε," μεθ' ὅρκου δὲ διαβεβαιώσεως ἄσειστον καὶ ἀπαράβατον αὐτῷ τὴν τιμὴν τῆς εἰς ἄπειρον αἰῶνα διαρκοῦς ἱερωσύνης παραδίδωσιν "ὥμοσε κύριος καὶ οὐ μεταμελήσῃσεται, σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα." 8. τίς δ' ἂν ἐπινοοῖτο, οὗτι δὴ θνητὸς ἀνὴρ, ἀλλὰ οὐδὲ τῆς ἀγγελικῆς φύσεως, ὑπὸ θεοῦ μὲν γεγεννημένος, εἰς αἰῶνα δὲ ἱερωμένος, ἢ μόνος ὁ καὶ ἐν τοῖς πρόσθεν εἰπὼν "κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ," 10 πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, ἐν ἀρχῇ πρὸ τοῦ ὅρη ἐδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με;" καὶ πρόσσχες δὲ ἐπιμελῶς τὸν νοῦν ἐπιστήσας τῷ τε παρόντι Παλμῷ καὶ ταῖς ἐν τῷ πρὸ τούτου παρατεθείσαις φωναῖς. 9. ἐν μὲν γὰρ τούτῳ ὁ ἀνωτάτω θεὸς σὺν ἄλλοις τὸν δεύτερον καὶ ἡμῶν κύριον ἑαυτοῦ καθίστησι λέγων "κάθου ἐκ δεξιῶν μου." ἐν δὲ τῷ πρὸ τούτου τὸν θρόνον εἰς αἰῶνα αἰῶνος διαμένειν ὁ λόγος ἔφησεν, ὁμοῦ θεὸν αὐτὸν ἀναγορεύων δι' ὧν φησιν "ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος." 20 10. πάλιν ἐν μὲν τῷ μετὰ χειρὸς "ῥάβδον" φησὶν "δυναμέως ἐξαποστελεῖ σοι κύριος ἐκ Σιών." ἐν δ' ἐκείνῳ "ῥάβδος ἐνδύτης ἢ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου." καὶ αὖτις ὁ μὲν παρῶν φησιν "κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου, καὶ κατακυριεύσεις ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου." ὁ δὲ πρόσθεν "τὰ βέλη σου ἠκουημένα, δυνατὰ, ἐν καρδίᾳ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως." οὐκ οὖν καὶ τὰ περὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ δηλουμένου ἐν ἀμφοτέροις συνάδει. 11. τίς δὴτα οὖν ὀφθαλμοῖς ὁρῶν ἐν μέσαις ταῖς πόλεσιν ἐν τε κώμαις καὶ χώραις καθ' ὅλης τε τῆς οἰκουμένης ἀνθούσας τὰς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκκλησίας, τοὺς τε πρὸς αὐτοῦ κυριευο-

- [140] μένους λαούς, καὶ μυρίαῖνδρα πλήθη τῶν αὐτῷ καθω-
σιωμένων πανταχόθεν ὑπὸ τῶν ὀρωμένων τε ἐν ἁν-
θρώποις ἀοράτων τε καὶ ἀφανῶν ἐχθρῶν καὶ πολε-
μίων τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας κυκλοῦμενα, οὐκ
ἔνθα θανατῶσαι τὸν παρόντα χρησμὸν εἰς πρόσωπον
ἀναφωνηθέντα τοῦ θεσπιζομένου, τὸ "κατακυρίευνε
ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου." 12. καὶ ἐπειδὴ περ ἐν τῷ
πρόσθεν "κεχρῶσθαι τῷ ἐλάῳ τῆς ἀγαλλιέσεως παρὰ
[122] τοὺς μετόχους σου," ἱερῶν δὲ οἰκείον ἦν παρ' Ἑβραίοις
τὸ χρῆσθαι, εἰκότως ὁ μετὰ χειρὸς ἤδη λευκότε-
ρον ἱερεῖα αὐτὸν ἐπιφημίζει, πλείονα προτιθεὶς περὶ
αὐτοῦ διδασκαλίαν, δι' ἧς μόνον αὐτὸν παρὰ τοὺς
πώποτε αἰώνιον ἱερεῖα εἶναι παιδεύει, ὅπερ οὐδεμιᾶ
ἀνθρώπου φύσει δυνατόν ἐφαρμόζειν. 13. κατὰ τὴν
τάξιν Μελχισεδὲκ ἱεραῖσθαι φησιν αὐτὸν, πρὸς ἀντι-
[123] διαστολὴν τοῦ κατὰ τὴν Μωσέως διάταξιν ἱερέως, ἥτοι
τοῦ Ἀαρὼν, ἣ καὶ τινος τῶν ἐξ ἐκείνου, ὃν ἕκαστος
μὴ ὢν πρότερον ἱερεὺς, ὕστερόν ποτε δι' ἀνθρώπου
ἀλοιφῇ τιμὴν σκευαστῇ χρύσιον, ὥς ἐν τύποις εἰπεῖν
καὶ συμβόλοις, σκωδῆς τις καὶ εἰκονικὸς Χριστὸς ἀπε-
τελείτο, ἀλλὰ καὶ ἅτε θνητὸς ὢν οὐκ εἰς μακρὸν ἀπε-
τίθετο τὴν ἱερωσύνην, καὶ παρὰ μὲν τῷ Ἰουδαίῳ
μόνῳ ἱερατῷ λαῷ, οὐ μὴν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἔθνε-
[124] σιν· ἀλλὰ οὐδὲ μεθ' ὀρκωμοσίας θεοῦ ἐπὶ τὴν λει-
τουργίαν παρῆει, κρίσει δὲ ἀνθρώπων τιμώμενος, ὥς
καὶ ποτε μὴ ἄξιον εὐρίσκεσθαι ἐν αὐτοῖς τῆς τοῦ θεοῦ
θεραπείας, οἷος ἀναγράφεται ὁ Ἡλεί. 14. ἔτι πρὸς
τούτοις ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος ἱερεὺς ὁ κατὰ τὴν Μωσέως
διάταξιν ἐκ μύνης ἐκρίνετο φυλῆς τῆς Λευί· ἔδει δὲ
ἐξ ἁπαντος καὶ τὸ γένος ἐκ τῆς τοῦ Ἀαρὼν διαδοχῆς
αὐτὸν φέρειν, θύμασί τε ζώων ἀλόγων καὶ αἵμασι
σωματικῇ γε λατρείᾳ θεραπεύειν τὸ θεῖον· ὁ δὲ Μελ-

χισεδὲκ ὠνομασμένος, ὃ μεταλαμβάνεται εἰς τὴν Ἑλ-
 λάδα φωνὴν βασιλεὺς δικαιοσύνης, ἔπειτα βασιλεὺς
 Σαλῆμ, ὃ καὶ αὐτὸ ἂν εἴη "βασιλεὺς εἰρήνης, ἀπά-
 τωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, οὐκ ἔχων κατὰ τὴν
 ἱστορίαν οὐκ ἀρχὴν ἡμερῶν, οὐ ζωῆς τέλος," ἀλλ'
 οὐδὲ κοινόν τι φέρων πρὸς τὸν τῆς τοῦ Ἀαρὼν ἱερω-
 σύνης τρόπον. 15. οὔτε γὰρ ὑπ' ἀνθρώπων ἤρητο,
 οὐκ ἐλαίῳ σκευαστῷ κέχριστο, οὐ γένος ἦν τῶν μηδὲ
 φανέντων πω· καὶ τὸ πάντων γε παραδοξότατον, ὅτι
 10 μηδὲ τὴν σάρκα περιτέμνητο, καὶ ὅμως τὸν Ἀβραάμ
 εὐλογεῖ, ὥς ἂν πολὺ κρείττων αὐτοῦ τυγχάνων, ἀλλὰ
 οὐδὲ θυσίαις καὶ σπονδαῖς τῷ ὑψίστῳ ἱερᾷτο θεῷ,
 οὐδὲ μὴν παρὰ τῷ ἐν Ἱερουσαλὴμ ναῷ τὴν λειτουρ-
 γίαν ἐξετέλει. 16. πῶς γὰρ τῷ μηδὲ ὄντι· εἰκότως (223)
 15 οὖν, ἐπεὶ καὶ τῷ ἡμετέρῳ σωτῆρι τῷ Χριστῷ οὐδὲν
 μὲν τῷ Ἀαρὼν ἐμφερὲς ἐμελλεν συμβῆσθαι, οὔτε
 γὰρ μὴ ὦν πρότερον ὕστερόν ποτε ἱερεὺς ἀναδέδει-
 κται, καὶ ἱερεὺς οὐ γινόμενος, ἀλλὰ ὦν. προσεκτίον
 γὰρ ἐπιμελῶς τῷ "σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα." οὐ γὰρ
 20 ἔση, φησὶ, μὴ ὦν πάλαι, ἀλλ' οὐδ' ἦσθα μὲν πάλαι,
 νῦν δὲ οὐ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ φήσαντος "ἐγὼ εἰμι ὁ ὦν"
 σὺ εἰ καὶ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα διαμένεις. 17. ἐπεὶ
 οὖν οὔτε ἀπὸ χρόνου τῆς ἱερωσύνης ἀπῆρξατο οὔτε
 ἐκ φυλῆς τῶν ἱερωμένων ὁ Χριστὸς, οὐδὲ διὰ σκευ-
 25 αστοῦ καὶ σωματικοῦ ἐλαίου κέχριστο, οὐδὲ τέλος
 ἔξειν ἐμελλε τῆς ἱερωσύνης, οὐδὲ μόνοις Ἰουδαίοις,
 ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἔθνεσι καταστήσεσθαι, τούτων ἕνεκα
 πάντων εἰκότως αὐτὸν τῆς μὲν κατὰ τὸν τύπον Ἀαρὼν
 λειτουργίας ἀπαλλάττει, κατὰ τὴν τάξιν δὲ Μελχι-
 30 σεδὲκ ἱερέα φησὶν ἔσεσθαι. 18. καὶ τό γε ἀποτέλεσμα

3 Hebr. 7, 3.

τοῦ χρησμοῦ θανμάσιον συνορῶντι ὅπως ὁ σωτὴρ
 ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ τῷ τοῦ Μελχισεδέκ
 τρόπῳ τὰ τῆς ἐν ἀνθρώποις λειτουργίας εἰσέτι καὶ νῦν
 [141] διὰ τῶν αὐτοῦ θεραπευτῶν ἐπιτελεῖ. 19. ὥσπερ γὰρ
 ἐκείνος ἱερεὺς ἐθνῶν τυγχάνων οὐδαμοῦ φαίνεται
 θυσίαις σωματικαῖς κεχορημένος, οἶνω δὲ μόνῳ καὶ
 ἄρτῳ τὸν Ἀβραάμ εὐλογῶν, τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον
 πρῶτος μὲν αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ἔπειτα
 οἱ ἐξ αὐτοῦ πάντες ἱερεῖς ἀνὰ πάντα τὰ ἔθνη τὴν
 πνευματικὴν ἐπιτελοῦντες κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς
 θεσμούς λειτουργίαν, οἶνω καὶ ἄρτῳ τοῦ τε σώματος
 αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου αἵματος αἰνίττονται τὰ μυ-
 [142] στήρια, τοῦ Μελχισεδέκ ταῦτα πνεύματι θείῳ προτε-
 θεωρηκότος, καὶ τῶν μελλόντων ταῖς εἰκόσι προκεχορη-
 μένου, ὡς ἡ Μωσέως γραφὴ μαρτυρεῖ λέγουσα "καὶ
 Μελχισεδέκ βασιλεὺς Σαλήμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ
 οἶνον· ἦν δὲ ἱερεὺς τοῦ θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καὶ εὐλό-
 γησε τὸν Ἀβραάμ." 20. εἰκότως οὖν καὶ μεθ' ὅρκου
 παραλήψεως μόνῳ τῷ δηλουμένῳ "ὥμοσε κύριος ὁ
 θεὸς, καὶ οὐ μεταμεληθήσεται, σὺ εἰ, λέγων, ἱερεὺς
 εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ." 21. ἐπά-
 κουσον δὲ οἱα καὶ περὶ τῶνδε ὁ ἀπόστολός φησιν "ἐν
 ᾧ περισσότερον βουλόμενος ὁ θεὸς ἐπιδείξει τοῖς
 κληρονόμοις τῆς βασιλείας τὸ ἀμετάθετον τῆς βουλῆς
 αὐτοῦ, ἐμεσίτευσεν ὅρκῳ, ἵνα διὰ δύο πραγμάτων
 [224] ἀμεταθέτων, ἐν οἷς ἀδύνατον ψεύσασθαι θεὸν, ἰσχυ-
 ρὰν παράκλησιν ἔχωμεν οἱ προκαταφυγόντες κρατῆ-
 σαι τῆς προκειμένης ἐλπίδος." 22. καὶ ἐπιφέρει λέγων
 "καὶ οἱ μὲν πλείονές εἰσι γεγονότες ἱερεῖς, διὰ τὸ

15 Gen. 14, 18.
 29 Heb. 7, 23.

19 Heb. 7, 21.

22 Heb. 6, 17.

θανάτῳ κωλύεσθαι παραμένειν· ὁ δὲ διὰ τὸ μένειν αὐτὸν ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἰερωσύνην. ὅθεν καὶ σώζειν εἰς τὸ παντελὲς δύναται τοὺς προσερχομένους δι' αὐτοῦ τῷ θεῷ, πάντοτε ζῶν εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ αὐτῶν. τοιοῦτος γὰρ ἦμιν καὶ ἔπρεπεν ἀρχιερεὺς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν, καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος." 23. καὶ ἐπιλέγει "κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις, τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα, ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, τῶν ἀγίων λειτουργὸς, καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἐπηξεν ὁ κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος." ταῦτα μὲν ὁ ἀπόστολος. 24. ὁ δὲ Παλμὸς ὑποβάς καὶ τὸ πάθος ἐπικεκαλυμμένως τοῦ προφητενομένου δηλοῖ λέγων "ἐκ χειμάρρου ἐν ὁδῷ πίεται, διὰ τοῦτο ὑψώσει κεφαλὴν." 25. χεῖμαρρον δὲ τὸν καιρὸν τῶν πειρασμῶν καὶ ἄλλος δηλοῖ Παλμὸς λέγων "χεῖμαρρον διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν, ἅρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον. ἐν τῷ χεῖμαρρῳ τοίνυν πίεται, φησὶ, τὸ ποτήριον δηλονότι, ὃ ἡνίκετο πρὸς τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, λέγων "πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ." 26. καὶ πάλιν "εἰ μὴ δυνατόν ἔστιν αὐτὸ παρελθεῖν, ἐὰν μὴ αὐτὸ πῖω, γεννηθήτω τὸ θέλημα σου." τοῦτο δὴ οὖν ἐκπιὼν τὸ ποτήριον ὑψωσε κεφαλὴν, καὶ κατὰ τὸν ἀπόστολον "ἐπεὶ γὰρ γέγονεν ὑπήκοος τῷ πατρὶ μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ, διὰ τοῦτο, φησὶν, ὑπερύψωσεν αὐτὸν ὁ θεός, ἐγείρας αὐτὸν ἐκ τῶν νεκρῶν καὶ καθίσας αὐτὸν ἐν δεξιᾷ αὐτοῦ, ὑπεράνω πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας

17 Ps. 123, 4.
Eph. 1, 20.

21 Matth. 26, 42.

25 Phil. 2, 8.

καὶ δυνάμεως καὶ κυριότητος καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ πάντα ὑπέταξε, φησὶν, ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ," κατὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπαγγελίαν, ἣν διὰ τοῦ Ψαλμοῦ παρίστησι λέγων "κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. κατακυριεύει ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν σου." πρόδηλον παντὶ ὥς ἔτι νῦν ἡ τοῦ σωτήρος ἡμῶν δύναμις καὶ ὁ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ λόγος ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων αὐτοῦ τῶν πεπιστευ-
κότων εἰς αὐτὸν ἀπάντων κατακυριεύει.

[142]
[925]

IV. "Εγὼ κύριος ἐποίησα γῆν καὶ ἄνθρωπον ἐπ' αὐτῆς· ἐγὼ τῇ χειρὶ μου ἐστερέωσα τὸν οὐρανὸν, ἐγὼ πᾶσι τοῖς ἄστροις ἐνετείλαμην, ἐγὼ ἤγαγον τὸν μετὰ δικαιοσύνης βασιλέα, καὶ πᾶσαι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ εὐθεταί. οὗτος οἰκοδομήσει τὴν πόλιν μου καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ λαοῦ ἐπιστρέψει, οὐ μετὰ λύτρων, οὐδὲ μετὰ δώρων, εἶπε κύριος Σαβαώθ."

2. Τέως μὲν ταῦτα ὁ τῶν ὅλων ποιητὴς θεὸς περὶ τινος βασιλέως καὶ σωτήρος μέλλοντος οἰκοδομεῖν τὸ τῆς εὐσεβείας πολίτευμα λυτρώσασθαι τε τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἀνθρώποις ὑπὸ τῆς δαιμονικῆς πλάνης αἰχμαλωσίαν διὰ τοῦ προφήτου θεσπίζει· ἐξῆς δὲ τούτοις τὸ προφητικὸν πνεῦμα τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀλλοφύλων ἔθνων αἰνίττεται, ἣν ὑποταγῆσονται τῷ προφητευομένῳ, καὶ ὥς προσκυνήσουσιν αὐτῷ οἱ θεοὶ οἱ ὑποταγησόμενοι, καὶ ὥς προσεύξονται ἐν αὐτῷ, διὰ τὸ μείζονα κατοικεῖν ἐν αὐτῷ θεόν, τὸν ἀνωτάτω δηλαδὴ πατέρα καὶ θεὸν τῶν ὅλων. 3. τὰ δὲ τῆς λέξεως οὕτως ἔχει "οὕτω λέγει κύριος, ἐκοπίασεν"

12 Es. 45, 12.

30 Es. 45, 14.

Αἴγυπτος, καὶ ἐμπορία Αἰθιοπῶν, καὶ οἱ Σαβαῖμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται, καὶ σοὶ ἔσονται δούλοι, καὶ ὀπίσω σου ἀκολουθήσουσι δεδεμένοι χειρὸς πέδαις, καὶ προσκυνήσουσι νέοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστὶ καὶ οὐκ ἐστὶ θεὸς πλην σου. σὺ γὰρ εἶ θεός, καὶ οὐκ ἤδμεν, θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτῆρ. αἰσχυνθήσονται καὶ ἐντραπήσονται πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ καὶ πορεύονται ἐν αἰσχύνῃ.

4. Ταῦτα μὲν ἡ προφητεία. οὐχ ἡγοῦμαι δὲ ἀντιπῆσειν δύνασθαί τινα, καὶν σφόδρα ἡ ἀγνώμων, τῷ προδήλῳ καὶ σαφεὶ τῆς λέξεως ἐναργῶς οὕτως εἰσαγωγῆς θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ σωτῆρα καὶ ἕτερον ἐν αὐτῷ θεόν. "προσκυνήσουσί σοι (φησὶν) οἱ δίκαιοι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐστὶ θεὸς πλην σου. σὺ γὰρ εἶ ὁ θεὸς καὶ οὐκ ἤδμεν, θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ σωτῆρ." 5. τὸ δὲ "οὐκ ἤδμεν" ἐκ προσώπου τῶν πρὶν αὐτὸν μὴ ἐπεγνωκότων παρὰ μόνοις τοῖς ἐβδομήκοντα εἰρημένον ἑτέρως (226) εἶχε τὸ Ἑβραϊκόν, ὃ μεταλαβὼν ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶ "θεὸς ἄρα ἰσχυρὸς ἀποκρυπτόμενος, θεὸς Ἰσραὴλ σώζων," 6. ὁ δὲ Θεοδοτίων "διὰ τοῦτο ἰσχυρὸς κρυφαῖος θεὸς σώζων." σφόδρα θαυμαστῶς κρυφαῖον θεὸν τὸν Χριστὸν ὀνομάζει, καὶ τὴν αἰτίαν δὲ, δι' ἣν θεὸν αὐτὸν μόνον ὡς ἐν γεννητοῖς μετὰ τὸ πρῶτον καὶ ἀγεννητον ἀποκαλεῖ, σαφῶς ἐκδιδάσκει, τὴν τοῦ πατρὸς ἐν αὐτῷ κατοίκησιν. "ἐν τούτῳ γὰρ (κατὰ τὸν θεὸν ἀπόστολον) εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι." 7. τοῦτο δηλοῖ φάσκουσα ἡ λέξις, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστὶ καὶ οὐκ ἐστὶ θεὸς πλην σου.

ἀντὶ δὲ τοῦ "πλήν σου" "πλήν αὐτοῦ" ὁ Θεοδοσίων πεποίηκεν, ἵν' ἡ "οὐκ ἔστι θεὸς πλήν αὐτοῦ, δηλαδή τοῦ ἐν σοὶ θεοῦ δι' ὃν καὶ σὺ τυγχάνεις ὦν θεός." κατὰ δὲ τὸν Ἀκύλαν οὕτως ἔχει "πλήν ἐν σοὶ ἰσχυρὸς καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι παρὰ σοί, θεὸς ἄρα ἰσχυρὸς καὶ ἀποκρυπτόμενος, θεὸς σώζων." κατὰ δὲ τὸν Σύμμα-
 χον "μόνον ἐν σοὶ θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι οὐδ' ὑπάρ-
 χει θεός, ὅντως σὺ θεὸς κρυφαῖος, θεὸς Ἰσραὴλ σώ-
 ζων." 8. δι' ὧν τὸ αἷτιον τοῦ εἶναι θεὸν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ σαφῶς ὁ λόγος παρέστησεν. 9. ἐπεὶ γὰρ ἐν σοί, φησὶν, ἐστὶ θεός, διὰ τοῦτο σὺ θεὸς ἰσχυρὸς καὶ κρυφαῖος. οὐκοῦν διὰ τούτων ὁ μὲν ἀληθὴς καὶ μόνος θεὸς εἰς ἂν εἴη, μόνος κυρίως τυγχάνων τῆς προσ-
 ηγορίας· ὁ δὲ δευτέρως μετουσίᾳ τοῦ ἀληθοῦς τῆς κοινωνίας ἡξίωται, οὔτε ὦν καθ' ἑαυτὸν, οὔτε ὑφε-
 [148] στῶς δίχα τοῦ θεοποιούντος αὐτὸν πατρὸς, οὔτ' ἄνευ
 τοῦ πατρὸς θεολογούμενος, ἀλλ' ὅλον αὐτὸ τοῦτο ὦν
 τε καὶ ζῶν καὶ ὑφεστῶς διὰ τὸν ἐν αὐτῷ πατέρα, συνών τε τῷ πατρὶ καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν θεο-
 ποιούμενος, τό τε εἶναι ὁμοῦ καὶ τὸ θεὸς εἶναι οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ, παρὰ δὲ τοῦ πατρὸς ἐσχηκώς. 10. διὸ δὴ μετὰ τὸν πατέρα τιμᾶν καὶ αὐτὸν ὡς θεὸν ἐδιδάχθη-
 μεν διὰ τὸν ἐν αὐτῷ κατοικοῦντα θεόν, ὥσπερ οὐν αἱ μετὰ χειρὸς περιέχουσι προφητεῖαι. ὡς γὰρ αὐ-
 τιμηθεῖν βασιλέως εἰκὼν διὰ τὸν οὗ τοὺς χαρακτῆ-
 ρας καὶ τὴν ὁμολώσιν φέρει, (τιμωμένης δὲ τῆς εἰκό-
 νος καὶ τοῦ βασιλέως αὐτοῦ εἰς ἂν εἴη ὁ τιμώμενος καὶ οὐ δύο· οὐ γὰρ δύο βασιλεῖς, ὃ τε πρῶτος καὶ ἀληθὴς καὶ ὁ ἐπὶ τῆς εἰκόνης τετυπωμένος, εἰς δ' ὁ κατ' ἀμφοτέρων, οὐ μόνον νοούμενος, ἀλλὰ καὶ ὀνομαζόμενος καὶ τιμώμενος) οὕτω δῆτα καὶ ὁ μονο-
 [227] γενὴς υἱός, εἰκὼν ὦν μόνος τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου,

εικότως διὰ τὸν οὗ φέρει ὁμοίωσιν εἰκὼν τε ἀνηγό-
ρευται τοῦ ἀοράτου θεοῦ θεοποιεῖται τε πρὸς αὐτοῦ
τοῦ πατρὸς, οὕτω πεφυκὼς τὴν οὐσίαν, αὐτόθεν τε
ἀπὸ πρώτης ὑπάρξεως φυσικὴν, ἀλλ' οὐκ ἐπίκτητον
τὴν εἰκόνα τοῦ πατρὸς ἐπαγόμενος. 11. διὸ καὶ φύ-
σει θεὸς ὁμοῦ καὶ μονογενὴς υἱὸς ὢν τυγχάνει, οὐχὶ
δὲ ὁμοίως τοῖς ᾤξωθεν εἰσποιούμενος, ἐπισυμβεβηκός
τε τὸ ἀξίωμα τῆς τοῦ θεοῦ προσηγορίας ἐπέχουσι,
πλὴν εἰ καὶ φύσει μονογενὴς υἱὸς καὶ θεὸς ἡμῶν
ἀνευφημεῖται, ἀλλὰ οὐχ ὁ πρῶτος θεός, πρῶτος δὲ
τοῦ θεοῦ μονογενὴς υἱὸς καὶ διὰ τοῦτο θεός. 12. καὶ
ὅλον γε τοῦτο αἷτιον ἂν εἴη τοῦ καὶ αὐτὸν εἶναι θεόν,
τὸ μόνον εἶναι φύσει τοῦ θεοῦ υἱὸν καὶ μονογενῆ
χρηματίζειν, καὶ τὸ δι' ὅλον σώζειν τοῦ μόνου θεοῦ
τὴν ἔμφυχον καὶ ζῶσαν νοερὰν εἰκόνα, κατὰ πάντα
τῷ πατρὶ παρωμοιωμένην, τῆς θεότητός τε αὐτῆς
τὴν ὁμοίωσιν ἐπιφερομένην. 13. ταύτῃ τοιγαροῦν
καὶ αὐτὸν ὡς ἂν μόνον υἱὸν καὶ μόνον εἰκόνα ὄντα
τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἀγεννήτου καὶ ἀνάρχου τοῦ πατρὸς
οὐσίας τὰς δυνάμεις κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς ὁμοι-
ώσεως περιβεβλημένον, ὑπὸ τε τοῦ πάντων τεχνικω-
τάτου καὶ πανεπιστήμονος ζωγράφου τε καὶ ζωοποιοῦ
πατρὸς εἰς τὸ ἔτι ἀκριβὲς τῆς ὁμοιώσεως ἀπειργα-
σμένον, θεὸν εἰκότως οἱ θεοὶ ἀναγορεύουσι λόγοι,
ὡς καὶ ταύτης μετὰ τῶν ἄλλων παρὰ τοῦ πατρὸς ἡξι-
ωμένον τῆς προσηγορίας, εἰληφότα τε, ἀλλ' οὐκ ἰδι-
όκτητον αὐτὴν ἐσχηκότα. 14. ὁ μὲν γὰρ δίδωσιν, ὁ
δὲ λαμβάνει· ὥστε κυρίως καὶ ἕνα ἐκείνον εἶναι θεόν
καὶ μόνον μὲν καὶ φύσει ὄντα καὶ μὴ παρ' ἑτέρου
λαβόντα, τὸν δὲ τῶν δευτερείων ἡξιῶσθαι καὶ το
θεὸν εἶναι λαβόντα παρὰ τοῦ πατρὸς ἔχειν, ὡς ἂν
εἰκόνα τοῦ θεοῦ, μιᾶς ἐπ' ἀμοῖν κατὰ τὸ παράδειγμα

τῆς θεότητος ἐπινοουμένης, ἐνός τε ὄντος θεοῦ τοῦ καθ' ἑαυτὸν ἀνάρχως καὶ ἀγεννήτως ὄντος, διὰ δὲ τοῦ υἱοῦ ὡς ἂν δι' ἐσόπτρου καὶ εἰκόνος ἐπιθεωρουμένων. 15. τοῦτό τοι καὶ τὸ πνευματικὸν παιδεύει λόγιον, οὐκ ἄλλως φάσκον θεὸν εἶναι προσκυνητὸν τὸν δηλούμενον ἄλλ' ἢ διὰ τὸν ἐνοικοῦντα αὐτῷ πατέρα. "ἐν σοὶ γὰρ, φησί, προσεύξονται, ὅτι ἐν σοὶ ὁ θεὸς ἐστι, καὶ σὺ δὲ αὐτὸς θεὸς ὢν σωτὴρ τοῦ Ἰσραὴλ τυγχάνεις, καὶ διὰ τοῦτο ἰσχυρὸς καὶ κρυ-
 (228) φατος θεὸς εἶ, ἐπεὶ ἐν σοὶ ὁ θεός, καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλήρ' αὐτοῦ." 16. ἀντὶ δὲ τοῦ "ἐκοπίασεν Αἰγύπτου" τὸ Ἑβραϊκὸν καὶ οἱ λοιποὶ πάντες ἐρμηνευταὶ "κόπος Αἰγύπτου" ἐκδεδώκασιν, ἵν' ἡ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον "σοὶ προσκυνήσουσι, καὶ σοὶ ἔσονται δοῦλοι ὁ κόπος Αἰγύπτου, καὶ ἡ ἐμπορία Αἰθιοπῶν, καὶ οἱ Σεβωεῖμ." δι' ὧν βάρβαρα οἶμαι καὶ ἄσημά τινα ἔθνη δηλοῦσθαι καὶ πάντα ὅσα ἤδη πάσαι πρότερον τῇ δαιμονικῇ τετρούχωτο δεισιδαιμονία. 17. ἐπειδὴ γὰρ Αἰγύπτιοι ἐδόκουν πάντων τῶν ἐθνῶν δεισιδαιμονέστατοι τυγχάνειν πρώτοί τε κατάρξαι τῆς εἰδω-
 (141) λολάτρου πλάνης, εἰκότως πρώτους αὐτοὺς τίθησιν ὑποταγσομένους τῷ Χριστῷ, καὶ δι' αὐτῶν καὶ τὰ περὶ τῶν λοιπῶν εἰδωλολατρῶν φανερὰ καθιστάσα. 18. καὶ ταῦτα πεπληρώται ἐπὶ τοῦ σωτῆρος καὶ κυρίου ἡμῶν, τῷ ἐν πᾶσιν ἔθνεσι προσκυνεῖσθαι καὶ δουλεύειν αὐτῷ μυρία πλήθη τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν. 19. Αἰθιοπας δὲ καὶ Σεβωεῖμ τοὺς ἐν ταῦθα προσκυνήσειν τῷ Χριστῷ προφητευομένους καὶ διὰ τοῦ οἱ Παλμοῦ ἡγοῦμαι δηλοῦσθαι δι' ὧν εἰρηται "ἐνώπιον αὐτοῦ προσπεσοῦνται Αἰθιοπες, καὶ

βασιλεῖς Ἀράβων καὶ Σαβὰ δῶρα προσάξουσιν, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ." δῆλον ἐκ τῆς συμφράσεως ὅτι καὶ τῷ ἐν ἐκείνοις προφητευομένῳ Χριστῷ προσκυνήσουσιν.

Ψαλμοῦ λβ'.

Ὁς θεοῦ λόγον οὐσιώδη κατ' ἐπικέλευσιν τοῦ πατρὸς ὁμοίως ἡμῖν οἶδε δημιουργὸν τῶν ἀπάντων ὁ Δαβὶδ· καὶ ὡς τὸν αὐτὸν τοῦ θεοῦ λόγον ὁ αὐτὸς προφήτης ἐπὶ θεραπείᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ πατρὸς ἀπεστάλθαι μαρτυρεῖ· καὶ ὡς ἐν βραχείᾳ χρόνῳ τὴν σύμπασαν γῆν πληρώσειν τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας θεσπίζει.

V. "Τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν."

Καὶ ἐν ρ' δὲ καὶ ε' Ψαλμῷ εἶρηται "ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτοὺς καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν." καὶ πάλιν ἐν ρμξ' "ὁ ἀποστέλλων τὸ λόγιον αὐτοῦ τῇ γῇ ἕως τῶν ὄψεων θαλασσοῦ ὁ λόγος αὐτοῦ."

2. Ἀλλὰ γὰρ τῷ μετὰ χειρὸς Ψαλμῷ φάσκοντι τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν" συνάδει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον διαρρηθὲν λέγον "ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν." θεὸν εἰκότως τὸ εὐαγγέλιον ὀνομάζει, ἐπεὶ καὶ διὰ τῶν πρόσθεν αὐτὸς οὗτος ὁ νῦν θεολογοῦμενος λόγος καὶ σοφία καὶ γέννημα θεοῦ καὶ ἱερεὺς καὶ Χριστὸς βασιλεὺς καὶ κύριος καὶ θεὸς καὶ εἰκὼν ἀνηγόρευτο τοῦ θεοῦ. 3. καὶ ὅτι γε ἕτερος ὢν τοῦ πατρὸς

12 Ps. 32. 15 Ps. 106, 20. 18 Ps. 147. 22 Jo. 1, 1.

ὑπουργὸς ἦν αὐτοῦ, ὥστε ἐπικελευομένου τοῦ με-
ξονος αὐτὸν δημιουργεῖν, ἐξῆς κατὰ τὸν παρόντα ἐπι-
λέγει Ψαλμὸν "φοβηθήτω τὸν κύριον πᾶσα ἡ γῆ, ὑπ'
αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες οἰ-
κουμένην, ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς δὲ
ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν."

4. Προόδηλον γὰρ ὡς ὁ λέγων ἑτέρω λέγει καὶ ὁ
ἐντελλόμενος ἑτέρω παρ' ἑαυτὸν ἐντέλλεται. σαφῶς
δὲ ἐπὶ τῇ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐνανθρωπήσει μυρία
πλήθη ἐκ πάσης τῆς γῆς, τοῦτ' ἐστὶν ἐξ ἀπάντων
τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἔθνων, οὐκέτι ὡς τὸ πρὶν τοὺς δαί-
μονας, ἀλλ' αὐτὸν ἐφοβήθη τὸν κύριον Ἰησοῦν, ὅ-
τι πάντες τε οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην ἐσαλεύθη-
σαν ἐπὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ ὀνόματι, ἀκολούθως τῷ νῦν
φάσκοντι λογίῳ "φοβηθήτω τὸν κύριον πᾶσα ἡ γῆ.
ἀπ' αὐτοῦ δὲ σαλευθήτωσαν πάντες οἱ κατοικοῦντες
τὴν οἰκουμένην."

6. Ταῦτα μὲν οὖν ἐκ τοῦ β' καὶ λ' Ψαλμοῦ.
σύμφωνα δὲ τούτοις εὗροις ἂν καὶ ἐν ρη' Ψαλμῷ,
ὃς διδάσκει οὐ τὰ περὶ γῆν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κατ'
οὐρανὸν καὶ συλλήβδην ἅπασαν τὴν κτίσιν κατ'
ἐπικέλευσιν τοῦ τῶν ὅλων Θεοῦ γεγονέναι. λέγει δ'
οὖν "αἰνεῖτε τὸν κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐ-
τὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις· αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες ἄγγελοι
αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, αἰ-
νεῖτε αὐτὸν ἥλιος καὶ σελήνη, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα
τὰ ἄστρον καὶ τὸ φῶς, ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθη-
σαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν."

7. Εἰ γὰρ αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ τίς ἦν ὁ τοσοῦ-
τος ὡς τὴν περὶ τῶν τηλικούτων ἐντολὴν ὑποδέ-

ξασθαι, ἢ ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ ποικίλως διὰ τῆς πα-
 ρούσης ἡμῖν ὑποθέσεως θεολογούμενος, καὶ λόγος
 θεοῦ προσαγορευόμενος εἰκότως, ὅτι δὴ τοὺς τῶν
 ἀπάντων δημιουργικοὺς τε καὶ ποιητικοὺς λόγους ὁ
 5 παντοκράτωρ ἐν αὐτῷ καταβέβληται, λόγῳ καὶ τάξει
 τὰ σύμπαντα διέπειν αὐτῷ καὶ διακυβεῖν παρα- (230)
 δούς; 8. μὴ γὰρ οὖν τις ὑπολάβοι τῷ παρὰ ἀνθρώ-
 ποις ἐκ συλλαβῶν συνεστῶτι, ἐκ τε ὀνομάτων καὶ
 ῥημάτων συγκειμένῳ, ἐν ἁρμονίᾳ καὶ προφορικῷ λόγῳ
 10 τὸν τοῦ θεοῦ παρόμοιον τυγχάνειν· ὅτι δὴ ὁ παρ'
 ἡμῖν λόγος ἐν φωναῖς καὶ συλλαβαῖς καὶ τοῖς διὰ
 τούτων σημαινομένοις κέκτεται τὴν οὐσίαν, διὰ γλώτ-
 τῆς καὶ ἁρτηριῶν φάρυγγός τε καὶ στόματος προφε-
 ρόμενος, ὁ δὲ τῆς αἰδίου καὶ ἀσωμάτου φύσεως πάντη
 15 κατὰ πάντα τοῦ καθ' ἡμᾶς παρηλλαγμένος οὐδὲν ἀν-
 θρώπειον ἐπάγοιτ' ἄν, μόνῃ κεχρημένος τῇ τῆς προσ-
 φήσεως ὁμωνυμίᾳ, 9. ἐπεὶ μήτε φωνὴν τὴν δι' ἄερος
 κρούσεως ὑφισταμένην, μήτε ῥήματα, μήτε συλλαβὰς,
 μήτε γλῶτταν, μήτε στόμα, μήτε ὅλως τι τῶν ἀνθρω-
 20 πείων καὶ θνητῶν ἐπὶ τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ παραλη-
 πτέον· ψυχῆς γὰρ ἂν εἴη λόγος οὗτος, οὐδαμῶς οἷός
 τε καθ' ἑαυτὸν δίχα ψυχῆς εἶναι ἢ ὑποστῆναι. τοι-
 οῦτος γὰρ ὁ ἐν ἀνθρώποις λόγος, ἰδίως μὲν ἀνούσιος
 25 ὢν καὶ ἀνυπόστατος, ὅλον δὲ αὐτοκίνησίς τε καὶ
 ἐνέργεια διανοίας τυγχάνων. 10. ἀλλὰ οὐ καὶ ὁ τοῦ
 θεοῦ τοιοῦτος, ἔχων δὲ καθ' ἑαυτὸν οἰκείαν ὑπό-
 στασιν πάντη θείαν καὶ νοερὰν, ἰδίως μὲν ὑφεστῶ-
 σαν, ἰδίως δ' αὖ πάλιν ἐνεργοῦσαν, αὐλὸν τε οὖσαν
 καὶ ἀσωμάτου, καὶ κατὰ πάντα τῇ τοῦ πρώτου καὶ
 30 ἀγεννήτου καὶ μόνου θεοῦ φύσει παρωμοιωμένην,
 τοὺς τῶν γεννητῶν ἀπάντων λόγους καὶ τὰς τῶν ὄρω-
 μένων ἀσωμάτους τε καὶ ἀοράτους ἰδέας ἐν ἑαυτῇ

φέρουσιν. διὸ καὶ σοφίαν αὐτὴν καὶ θεοῦ λόγον οἱ θεοὶ χρησιμοὶ προσαγορεύουσιν.

VI. "Ἀκούε μου Ἰακώβ καὶ Ἰσραὴλ, ὃν ἐγὼ καλῶ ἐγὼ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγὼ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἡ ⁽²³¹⁾ χεὶρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, καὶ ἡ δεξιὰ μου ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν. καλέσω αὐτοὺς, καὶ στηθοῖται ἅμα, καὶ συναχθήσονται πάντες, καὶ ἀκούσονται τίς αὐτοῖς ἀνήγγειλε ταῦτα. κύριος ἀγαπῶν σε ἐποίησε τὸ θέλημά σου ἐπὶ Βαβυλῶνα, τοῦ ἄρει σπέρμα Χαλδαίων. ἐγὼ ἐλάλησα καὶ ἐγὼ ἐκάλεσα. ἤγαγον αὐτόν, καὶ εὐώδωσα τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. προσαγάγετε πρὸς με, καὶ ἀκούσατε ταῦτα. οὐκ ἂν ἀρχῆς ἐν κρυφῇ λελάληκα. ἡνίκα ἐρέμετο, ἐκεῖ ἤμην. καὶ νῦν κύριος κύριος ἀπέσταλκέ με, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ."

2. Ὅρα δὴ καὶ νῦν τίνα τρόπον ὁ φήσας "ἐγὼ εἰμι ὁ πρῶτος, καὶ ἐγὼ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα," ὁ τὴν γῆν καὶ τὸν οὐρανὸν συστησάμενος, ἐναργῶς οὕτως ἐπεστάλθαι ὁμολογεῖ ὑπὸ κυρίου κυρίου, οὕτω τὸν πατέρα συνήθως δις κύριον ἀναγορεύων, ὥς ἂν ἔχῃ καὶ ταύτην ἀναμφίλεκτον τοῦ ζητουμένου τὴν μαρτυρίαν. 3. πρῶτον δὲ αὐτόν ὡς ἐν γεννητοῖς εὐσεβῶς εἶναι λέγει, τὴν ἀναρχον καὶ ἀγέννητον καὶ τὴν ὑπὲρ τὸ πρῶτον οὐσίαν ἀπονέμων τῷ πατρί. τὸ γὰρ τοι πρῶτον ἀριθμοῦ πλείονος ἡγείται, τιμὴ καὶ τάξις προτεταγμένον· ὅπερ οὐκ ἂν ἐπὶ τοῦ πατρὸς ἀρμόσειεν. 4. οὐ γὰρ δὴ γεννητῶν πρῶτος ὁ ἐπὶ πάντων ⁽¹¹⁸⁾ θεὸς, ἐπεὶ μηδ' ἀρχὴ τις ἐπινοεῖται αὐτοῦ· ἐπέκεινα δ' ἂν εἴη καὶ ἀνωτάτω τοῦ πρώτου, ἅτε δὴ αὐτὸς καὶ τὸ πρῶτον γεννήσας καὶ ὑποστησάμενος, μόνου τοῦ θεοῦ λόγον πάντων τῶν γεννητῶν πρώτου χρηματί-

ζουτος. 5. ζητουμένου δὲ ἄρα κατὰ τὸ "αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν," τίνι τὴν τῶν γεννητῶν ἐντέταλται δημιουργίαν, νῦν σαφῶς ἀποδέδεικται ὅτι τῷ φήσαντι "ἡ χεὶρ μου ἐθε-
 6 μελίωσε τὴν γῆν καὶ ἡ δεξιὰ μου ἐστερέωσε τὸν οὐ-
 ρανόν." ὃς καὶ πρὸς τοῦ κρείττονος ἀπεστάλθαι ὁμο-
 λογεῖ λέγων "νῦν κύριος κύριος ἀπέσταλκέ με, καὶ
 τὸ πνεῦμα αὐτοῦ." 6. εἰη δ' ἂν ὁ θεὸς λόγος καὶ
 ταῦτα φάσκων "ἐπειδὴ τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ
 10 ἐστερεώθησαν" κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ παρὰ θεοῖν.
 πλὴν ἀλλὰ εἰ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος τῇ κύριος
 θεολογεῖται προσηγορίᾳ, ὅμως τὸν ἀνωτάτω καὶ κρείτ-
 τονα πατέρα αὐτοῦ καὶ κύριον εὖ μάλα εὐσεβῶς δις
 κύριον αὐτὸν ἀνακαλεῖ, τῷ διαφόρῳ χρώμενος ἐπ'
 15 αὐτοῦ ὀνόματι. 7. καὶ νῦν γάρ φησι "κύριος κύριος
 ἀπέσταλκέ με," ὥς ἂν κυρίως ὄντος τοῦ ἐπὶ πάντων
 θεοῦ πρώτου καὶ ἀληθινῶς κυρίου αὐτοῦ τε τοῦ μονο-
 γενοῦς αὐτοῦ λόγου, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν γεννητῶν
 20 ἀπάντων, καθ' ὧν δευτέρως τὴν κυρίαν καὶ δεσπο- (232)
 τείαν παρὰ τοῦ πατρὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἀναδεξά-
 μενος, οἷα γνήσιος υἱὸς καὶ μονογενής, δεύτερος
 εἰκότως καὶ αὐτὸς ἂν εὐσεβῶς χρηματίζοι κύριος.

Ἀπὸ τῆς Γενέσεως.

Ὁς καὶ ὁ μέγιστος τοῦ θεοῦ θεράπων Μωσῆς ἐν τῇ κοσμοποιίᾳ
 27 οἶδε πατέρα καὶ θεὸν τῶν ὅλων ἐτέρῳ κοινολογούμενον ἐπὶ τῇ
 τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίᾳ· τὸν θεὸν δὲ λόγον τοῦτον εἶναι
 προμεμαθήκαμεν.

VII. "Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, ποιήσωμεν ἄνθρωπον
 κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν." καὶ αὐτίς

ε "καὶ εἶπεν ὁ θεὸς, οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον, ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν."

2. Καὶ ἵνα γε μὴ τις πρὸς ἀγγέλους ταῦτα εἰρησθαι νομίσειε, παραχρηῖμα δηλοῖ τὸν κεκελευσμένον οὐκ ἄγγελον ὄντα θεοῦ, λέγων "καὶ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν."

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

Ὡς ὁ αὐτὸς Μωσῆς δύο σαφέστατα κυρίους ἀνεπικαλύπτως θεολογεῖ.

VIII. "Ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Ἄωτ εἰσῆλθεν εἰς Σηγῶρ, καὶ ἔβραξε κύριος ἐπὶ Σόδομα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ κυρίου."

2. Σαφῶς δεῦτερον ἀναγορεύει, ὃν καὶ διδάσκει παρὰ τοῦ μελζονος ἐπιτραπέντα τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ποιήσασθαι τιμωρίαν. πλὴν ἀλλ' εἰ καὶ δύο κυρίους ἀνεπικαλύπτως ὁμολογοῦμεν, ἀλλ' οὐ καὶ ταῖς ὁμοίαις ἐπ' ἀμφοτέροις χρώμεθα θεολογίαις· εὐσεβῶς δὲ τῇ τάξει χρώμενοι τὸν μὲν ἀνωτάτω πατέρα καὶ θεὸν καὶ κύριον, καὶ τοῦ δευτέρου κύριον καὶ θεὸν εἶναι πεπαιδευμένα· τὸν δὲ τοῦ θεοῦ λόγον τὸν δεῦτερον κύριον, τῶν μὲν ὑπ' αὐτὸν δεσπότην, οὐκέτι δὲ ὁμοίως καὶ τοῦ μελζονος. 3. οὐ γὰρ τοῦ (233) πατρὸς κύριος, οὐδὲ τοῦ πατρὸς θεός, ὁ θεὸς λόγος, ἀλλ' ἐκείνου μὲν εἰκὼν καὶ λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις, τῶν δὲ μετ' αὐτὸν δεσπότης καὶ κύριος καὶ θεός· ὁ δὲ γε πατὴρ καὶ τοῦ υἱοῦ πατὴρ καὶ κύριος καὶ θεός. Ὅθεν εἰκότως ἀνατρέχουσιν εἰς μίαν ἀρχὴν καὶ εἰς ἓνα θεὸν συνίσταται ἡμῖν τὰ τῆς εὐσεβοῦς θεολογίας.

1 Gen. 2, 18.

5 Gen. 1, 27.

10 Gen. 19, 23.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

[147]

Ὡς ὁ αὐτὸς θεράπων τὸν θεὸν λόγον δηλαῶς δεύτερον θεὸν καὶ κυρίον προσωνομασμένον, ἐν ἀνθρώπῳ τε μορφῇ καὶ σχήματι ὡφθαί τε καὶ χρηματίσαι τοῖς παλαιοῖς ἱστορεῖ.

IX. Ὡφθῃ δὲ κύριος τῷ Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐ-
 τῷ, τῷ σπέρματί σου δώσω τὴν γῆν ταύτην." καὶ
 πάλιν "ἐγένετο Ἀβραάμ ἑτῶν ἐνενήκοντα ἑννέα, καὶ
 ὦφθῃ κύριος τῷ Ἀβραάμ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐγὼ εἰμι
 ὁ θεός. εὐαρέσκει ἐνώπιόν μου καὶ γίνου ἄμεμπτος,
 καὶ θήσομαι τὴν διαθήκην μου ἀνὰ μέσον σου καὶ
 ἀνὰ μέσον ἐμοῦ, καὶ πληθυνῶ σε σφόδρα." 2. καὶ αὐ-
 θις ὦφθῃ δὲ ὁ θεὸς αὐτῷ πρὸς τῇ θυνὶ τῇ Μαμβρη, d
 καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ
 μεσημβρίας. ἀναβλέψας δὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ
 εἶδε· καὶ ἰδὼν τρεῖς ἄνδρες εἰσπήκεισαν ἐπ' αὐ-
 τοῦ. καὶ ἰδὼν προσέειπεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς
 ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς καὶ προσεκύνησεν." 3. καὶ
 εἰς μετὰ τὴν ὀπτασίαν ἐπιφέρει "ὁ δὲ κύριος εἶπεν,
 οὐ μὴ κρύψω ἐγὼ ἀπὸ Ἀβραάμ τοῦ παιδός μου ἃ ἐγὼ
 20 ποιοῦ. Ἀβραάμ δὲ γινόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα
 καὶ πολὺ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ
 ἔθνη τῆς γῆς." 4. καὶ τούτοις αὐθις ἐπιλέγει ὡς
 περὶ ἑτέρου "ἦδειν γὰρ ὅτι συντάξει τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ
 καὶ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ μετ' αὐτὸν, καὶ φυλάξουσιν τὰς
 25 ὁδοὺς κυρίου, ποιεῖν δικαιοσύνην καὶ κρίσιν, ὥπως
 ἐπαγάγῃ κύριος ἐπὶ Ἀβραάμ ἃ ἐλάλησε πρὸς αὐτόν."
 5. Ταῦτα αὐτὸς ἀναγέγραπται λέγων ὁ χρηματί- (234)
 ζων τῷ Ἀβραάμ κύριος, ἕτερον κύριον ὁμολογῶν δη-

5 Gen. 12, 7.
 20 Gen. 18, 17.

7 Gen. 17, 1.

14 Gen. 18, 1.

λαδὴ τὸν αὐτοῦ πατέρα καὶ ποιητὴν τοῦ παντός. ὃ γε μὴν Ἀβραάμ, οἷα προφήτης κατάληψιν ἔχων ἀκριβῆ τοῦ χρηματίζοντος, ἐξῆς τοῖς προεκτεθείσι ποτινᾶται λέγων "μὴ συναπολέσης δίκαιον μετ' ἄσεβους, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἄσεβής. ἔαν ὧσι πεντήκοντα δίκαιοι ἐν τῇ πόλει, ἀπολεῖς αὐτούς; οὐκ ἀνήσεις πάντα τὸν τόπον, ἕνεκεν τῶν πεντήκοντα δικαίων; μῆδαμὼς σὺ ποιήσεις τὸ ῥῆμα τοῦτο τοῦ ἀποκτεῖναι δίκαιον μετὰ ἄσεβους, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἄσεβής. μῆδαμὼς ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, οὐ ποιήσεις κρίσιν."

6. Ἀγγέλοις δὴ φάσκειν ταῦτα, ἢ τινι τῶν τοῦ θεοῦ λειτουργῶν, οὐχ ἡγοῦμαι λέγεσθαι ἀρμόζειν· οὐδὲ γὰρ τοῦ τυχόντος ἂν εἴη τὸ κρίνειν πᾶσαν τὴν γῆν. ἀλλ' οὐδ' ἄγγελος ὁ προγραφεὶς ἀνηρόρευται, κρείττων δέ τις ἀγγέλου θεὸς καὶ κύριος πρὸς τῇ ἀναγεγραμμένῃ θροῦ μετὰ τῶν δυοῖν ἀγγέλων ἐν ἀνθρώπου σχήματι ὁραθεὶς. 7. πάλιν γε μὴν οὐδὲ τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἡγητέον διὰ τούτων δηλοῦσθαι. μεταβάλλειν γὰρ φάναι τὸ θεῖον, καὶ σχηματίζεσθαι εἰς ἀνδρὸς εἶδος καὶ μορφήν οὐκ εὐαγές. λείπεται δὴ αὐτὸν εἶναι τὸν τοῦ θεοῦ λόγον τὸν διὰ τῶν πρόσθεν τεθειλογημένον ὁμολογεῖν· ὅθεν εἰσέτι καὶ νῦν παρὰ τοῖς πλησιοχώροις ὡς ἂν θεῖος ὁ τόπος εἰς τιμὴν τῶν αὐτόθι τῷ Ἀβραάμ ἐπιφανέντων θρησκεύεται, καὶ θεωρεῖται γε εἰς δεῦρο διαμένουσα ἡ τερεβινθος. 8. οἱ γὰρ τῷ Ἀβραάμ ἐπιξενωθέντες, ἐπὶ γραφῆς ἀνακείμενοι, δύο μὲν ἑκατέρωθεν, μέσος δὲ ὁ κρείττων ὑπερέχων τῇ τιμῇ. εἴη δ' ἂν ὁ δεδηλωμένος ἡμῖν κύριος αὐτός, ὁ ἡμέτερος σωτὴρ, ὃν καὶ οἱ ἀγνώτες

σέβουσι, τὰ θεῖα λόγια πιστούμενοι. οὗτος δὴ οὖν αὐτὸς ἐξ ἐκείνου τὰ τῆς εὐσεβείας σπέρματα εἰς ἀνθρώπους καταβαλλόμενος, ἀνθρώπειον ὑποδὺς εἶδος τε καὶ σχῆμα, τῷ θεοφιλεῖ προπάτορι Ἀβραάμ ὅστις εἰς αὐτὸν ἐξέφηνε καὶ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παρεδίδου γνώμην.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς.

[148]
[235]

Ὡς ὁ αὐτὸς προφήτης ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ σαφέστερον ἐμφαίνει τὸν
 10 ὁμολούμενον κύριον, ὃν δὴ καὶ θεὸν καὶ ἄγγελον ἀποκαλεῖ,
 τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ προσειπών.

X. "Καὶ ἐπορεύθη εἰς Χαρρὰν, καὶ ἀπήντησε ὁ
 τόπων, καὶ ἐκοιμήθη ἐκεῖ· ἔδν γὰρ ὁ ἥλιος. καὶ ἔλα-
 βεν ἀπὸ τῶν λίθων, καὶ ἔθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ,
 καὶ ἐκοιμήθη ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, καὶ ἐνυπνιάσθη·
 15 καὶ ἰδοὺ κλίμαξ ἐστηριγμένη εἰς τὴν γῆν, ἧς ἡ κε-
 φαλὴ ἀφικνεῖτο εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ
 θεοῦ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον ἐπ' αὐτήν. ὁ δὲ κύ-
 ριος ἐπεστήρικτο ἐπ' αὐτῆς, καὶ εἶπεν, ἐγὼ κύριος ὁ
 20 θεὸς Ἀβραάμ τοῦ πατρὸς σου, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ,
 μὴ φοβοῦ· ἡ γῆ ἐφ' ἣν σὺ καθεύδεις ἐπ' αὐτήν, σοὶ
 δώσω αὐτήν καὶ τῷ σπέρματί σου. 2. καὶ ἔσται τὸ
 σπέρμα σου ὡς ἡ ἄμμος τῆς θαλάσσης, καὶ πλατυ-
 θήσεται ἐπὶ θάλασσαν καὶ ἀνατολὰς καὶ ἐπὶ βορρᾶν
 καὶ λίβα· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι αἱ φυ-
 25 λαὶ τῆς γῆς καὶ ἐν τῷ σπέρματί σου. καὶ ἰδοὺ ἐγὼ
 εἰμι μετὰ σοῦ, διαφυλάσσω σε ἐν τῇ ὁδῷ πάση, οὐ
 ἀν πορευθῆς, καὶ ἀποστρέψω σε εἰς τὴν γῆν ταύτην,
 ὅτι οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπω, ἕως τοῦ ποιῆσαί με πάντα
 ὅσα ἐλάλησά σοι. 3. καὶ ἐξηγέρθη Ἰακώβ ἀπὸ τοῦ

11 Gen. 28, 10.

ὑπνου αὐτοῦ, καὶ εἶπεν ὅτι ἐστὶ κύριος ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ, ἐγὼ δὲ οὐκ ᾔδειν. καὶ ἐφοβήθη, καὶ εἶπεν, ὡς φοβερός ὁ τόπος οὗτος. οὐκ ἐστὶ τοῦτο ἄλλ' ἢ οἶκος θεοῦ, καὶ αὕτη ἡ πύλη τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἀνέστη Ἰακώβ τὸ πρωῒ, καὶ ἔλαβε τὸν λίθον, ὃν ὑπέθηκε πρὸς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν στηλὴν, καὶ ἐπέχεεν ἔλαιον ἐπὶ τὸ ἄκρον αὐτῆς, καὶ ἐκάλεσεν Ἰακώβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου, οἶκος θεοῦ."

4. Τοῦτον τὸν ἐνταῦθα διὰ τοσοῦτων χρηματίζοντα κύριον καὶ θεὸν ἄγγελον τοῦ θεοῦ προῶν¹⁰ ἔξῃς εὐρήσεις, ἐν οἷς φησι πρὸς τὰς γυναῖκας αὐτὸς Ἰακώβ "καὶ εἰπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ καθ' ὑπνον, Ἰακώβ· ἐγὼ δὲ εἶπα, τί ἐστὶ;" καὶ ἔξῃς "ἐώρακα, φησὶ, πάντα ὅσα λάβαν σοὶ ποιεῖ. ἐγὼ ὁ θεὸς ὁ ὀφθαλμοί σοι ἐν τόπῳ, οὐ ἡλειψάς μοι ἐκεῖ στηλὴν, καὶ¹⁵ ἡὔξω μοι εὐχὴν."

5. "Αἶψά οὖν ὁ ἀνωτέρω φήσας "ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς Ἀβραάμ τοῦ πατρὸς σου, καὶ ὁ θεὸς Ἰσαάκ," ὃ καὶ στηλὴν ἀνίστησιν ὁ θεοφιλῆς, θεὸς μὲν ἦν καὶ κύριος· αὐτῷ γὰρ λέγουσι πιστευτέον· οὐ μὴν ὁ ἐπὶ πάντων, ἀλλ' ὁ ἐκείνου δευτέρος, τὰ τοῦ πατρὸς εἰς ἀνθρώπους διακονούμενος καὶ διαγγέλλων. 6. διὸ καὶ ἄγγελον αὐτὸν ὁ Ἰακώβ ἐπὶ τοῦ παρόντος καλεῖ "εἰπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ φάσκων καθ' ὑπνον, ἐγὼ εἶμι ὁ θεὸς ὁ ὀφθαλμοί σοι ἐν τῷ τόπῳ." οὐκοῦν ὁ αὐτὸς ἄγγελος κυρίου καὶ θεὸς καὶ κύριος σαφῶς διὰ τούτων ἀνηγόρευται. καὶ ἐν Ἡσαΐα δὲ τῷ προφήτῃ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ὁμοῦ δὲ καὶ θεὸς καὶ ἄρχων καὶ ἐξουσιαστὴς προσαγορεύεται, ἐν οἷς τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ γένεσιν θεσπίζει λέγων "ὅτι"

12 Gen. 31, 11.

παιδῶν ἐγενήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὄμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ἄρχων εἰρήνης, θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος."

5 XI. "Ἀναστὰς δὲ τὴν νύκτα ἐκείνην ἔλαβε τὰς δύο γυναῖκας καὶ τὰς δύο παιδίσκας καὶ τὰ ἑνδεκα παιδία αὐτοῦ. καὶ διέβη τὴν διάβασιν τὴν Ἰαβώχ, καὶ ἔλαβεν αὐτοὺς, καὶ διεβίβασε πάντα τὰ ἑαυτοῦ. ὑπελείφθη δὲ Ἰακώβ μόνος, καὶ ἐπάλασε μετ' αὐτοῦ ἄνθρωπος ἕως πρωῒ. εἶδε δὲ ὅτι οὐ δύναται πρὸς¹⁴⁰ αὐτὸν, καὶ ἤψατο τοῦ πλάτους τοῦ μηροῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνάγκησε τὸ πλάτος τοῦ μηροῦ Ἰακώβ ἐν τῷ παλαίειν αὐτὸν μετ' αὐτοῦ. καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀπόστειλόν με, ἀνέβη γὰρ ὁ ὄρθρος· ὁ δὲ εἶπεν, οὐ μὴ σε ἀποστείλω, ἐὰν μὴ με εὐλόγησῃς. εἶπε δ' αὐτῷ, τί τὸ ὄνομά σου; ὁ δὲ εἶπεν, Ἰακώβ. εἶπε δ' αὐτῷ, οὐκ ἔτι¹⁸⁷ Ἰακώβ κληθήσεται τὸ ὄνομά σου, ἀλλ' Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ, καὶ μετ' ἀνθρώπων δυνατὸς ἔσῃ. ἠρώτησε δὲ Ἰακώβ, καὶ εἶπεν, ἀναγγεῖλόν μοι τὸ ὄνομά σου. καὶ εἶπεν, ἵνα τί τοῦτο ἠρωτᾷς τὸ ὄνομά μου; καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν ἐκεῖ, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου Ἰακώβ εἶδος θεοῦ· εἶδον γὰρ θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη ἡ ψυχὴ μου. ἀνέτειλε δὲ αὐτῷ ὁ ἥλιος, ἡνίκα²⁶ παρήλθε τὸ εἶδος τοῦ θεοῦ."

2. Τῷ μὲν Μωσῇ εἰρητο "οὐδεὶς ὕψεται τὸ πρόσωπόν μου καὶ ζήσεται." ἐν τούτοις δὲ ὁ Ἰακώβ εἶδε θεὸν οὐκ ἀπλῶς, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· καὶ σωθεὶς γε οὐ τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν τῆς ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ προσωνυμίας ἡξιώθη, φερωνύμου ψυχῶν

1 Es. 9, 6.

5 Gen. 32, 22.

26 Ex. 33, 20.

προσηγορίας, εἰ γε ἐρμηνευθὲν ὁρῶντα θεὸν τὸ Ἰσραὴλ ὄνομα σημαίνει. οὐκ ἄρα τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἑώρα· ἀόρατος γὰρ οὗτος καὶ ἄτρεπτος, καὶ οὐδαμῶς ἂν εἰς ἀνθρώπου μεταβάλοι ὁ πάσης ὦν ἀνωτάτω οὐσίας· ἕτερον ἄρα, οὐ καὶ πολυπραγμονοῦντι·
 c καιρὸς πω οὐκ ἦν ἐκφάναι τῷ Ἰακώβ τὴν προσηγορίαν. 3. εἰ δὲ ἀγγέλων τινα, ἢ τῶν κατ' οὐρανὸν θείων πνευμάτων τὸν τοῖς ἀγίοις τοὺς χρησμούς διακοινοῦμενον ὑπολάβοι τις εἶναι, σαφῶς διέψευσται· τοῦτο μὲν ἀπὸ τοῦ κυριολεκτεῖσθαι καὶ θεολογεῖσθαι τὸν δηλούμενον· καὶ γὰρ καὶ θεὸν αὐτὸν ἢ θεία γραφὴ διαρρήδην ἀναγορεύει, καὶ κύριον ἀποκαλεῖ, τῇ διὰ τῶν τεσσάρων παρ' Ἑβραίοις στοιχείων ἐπισημειώσει τιμῶσα, ἣν ἐπὶ μόνῃς τῆς ἀνεκφώνητου καὶ ἀρρήτου προσηγορίας τῆς τοῦ θεοῦ συντιθέναι παῖδες Ἑβραίων εἰώθασιν· τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγγέλους σαφῶς διορίζειν, ὅτε δὴ βούλοιο ἀγγέλους κα-
 || λεῖν ὁ λόγος, ὥσπερ τοὺς ἐν Σοδόμοις ἀσεβεῖς ὄντας ὁ μὲν τῷ Ἀβραάμ χρηματίζων θεὸς καὶ κύριος τῆς αὐτοῦ παρουσίας οὐδαμῶς ἄξιοι, ὡς αὐθις ἢ θεία γραφὴ λέγει· ὁ μὲν κύριος ἀπῆλθεν, ὡς ἐπαύσατο λαλῶν τῷ Ἀβραάμ, οἱ δὲ δύο ἄγγελοι ἀπῆλθον εἰς Σόδομα ἐσπέρας." 4. καὶ τῷ Ἰακώβ δὲ "συνήντησαν ἄγγελοι θεοῦ· καὶ ἰδὼν εἶπε, παρεμβολὴ θεοῦ αὐτῇ· καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου παρεμβολαί."

5. Οὕτως δὲ ὁ θεοφιλὴς εὖ διέκρινεν τὰς ὁπτασίας ὥστε νῦν μὲν τὸ ὄνομα τοῦ τόπου παρεμβολὰς καλεῖν, ἀπὸ τῆς τῶν ἀγγελικῶν παρεμβολῶν θείας· ὅτε δὲ τῷ θεῷ προσομιλεῖ, καλεῖ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου

21 Gen. 32, 2.

23 Gen. 32, 1.

εἶδος θεοῦ, ἐπιλέγων "εἶδον γὰρ θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον." ἀλλὰ καὶ τῷ Μωσεῖ ὅτ' ἄγγελος ἐπιφαίνεται, τοῦτ' αὐτὸ καὶ ἡ θεία γραφὴ σημαίνει λέ- (238)
 γουσα "ὥφθη δὲ ἄγγελος κυρίου αὐτῷ ἐν φλογὶ πυρὸς βάτου." ὅτε δὲ τὸν αὐθέντην, αὐτὸν δὴ τὸν χρημα-
 τίζοντα, δηλοῖ, θεὸν καὶ κύριον, ἀλλὰ οὐκέτι ἄγγελον ὀνομάζει. 6. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διορίζει σαφῶς τὸν ἄγγελον καὶ τὸν κύριον δι' ὧν φησιν "ἐξῆρε δὲ ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ ὁ προπορευ-
 10 ὤμενος τῆς παρεμβολῆς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἐπορεύθη ἐκ τῶν ὀπισθεν αὐτῶν. ἐξῆρε δὲ καὶ ὁ στύλος τῆς νεφέλης ἀπὸ προσώπου αὐτῶν."

7. Ὡσπερ δὲ ἐπὶ τῶν προτέρων ἐν ἀνθρώπου στήματι τοῖς παλαιοῖς ὁ κύριος χρηματίζων εἰσῆται, 1
 15 οὕτω καὶ ἐνταῦθα διὰ νεφέλης. λέλεκται γοῦν ἐξῆς "ἐγενήθη δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τῇ ἑωθινή, καὶ ἐπέβλεψε κύριος εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν Αἰγυπτίων ἐν στύλῳ πυρὸς καὶ νεφέλης," δι' ὅλης δὲ τῆς ἐρήμου ἐν στύλῳ διὰ τῆς νεφέλης ὁ θεὸς τῷ Μωσεῖ χρηματίζων. 8.
 20 ἀκριβῶς ἄρα ὅτε μὲν ἀγγέλου φύσιν ὁ λόγος δηλοῦν (150)
 βούλεται, οὐδὲ θεὸν οὐδὲ κύριον, ἀλλ' ἀνεπικάλυ-
 πτως ἄγγελον ὀνομάζει, ὅτε δὲ κύριον καὶ θεὸν οἶδε τὸν ἐπιφαινόμενον, ταύταις αὐταῖς σαφῶς κέχρηται
 25 ταῖς προσρήσεσι· κύριον δὲ καὶ θεὸν ὅτι μὴ τὸν αἰτιον δηλοῖ
 25 δηλοῖ προφανῶς ἀπέδειξαν τῆς θείας γραφῆς αἱ λέξεις ἄγγελον θεοῦ προσειποῦσαι τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰακώβ κύριον καὶ θεὸν προωνομασμένον. 9. λέγεται τις
 30 ἄρα ὧν ἐν τοῖς οὐσι θεὸς καὶ κύριος μετὰ τὸν παμβασιλέα καὶ θεὸν τῶν ὅλων. εἴη δ' ἂν οὗτος ὁ
 30 πρὸ αἰώνων τοῦ θεοῦ λόγος, ὁ κρεῖττων μὲν ἢ

πᾶσα ἀγγελικὴ φύσις, μέλων δὲ ἢ κατὰ τὸ πρῶτον αἴτιον.

¹¹ XII. "Εἶπε δὲ ὁ θεὸς Ἰακώβ, ἀναστὰς ἀνάβηθι εἰς τὸν τόπον Βαιθὴλ, καὶ οἴκει ἐκεῖ, καὶ ποιήσου θυσιαστήριον τῷ θεῷ, τῷ ὀφθέντι σοι ἐν τῷ ἀποδιδράσκειν σε ἀπὸ προσώπου Ἡσαΐ τοῦ ἀδελφοῦ σου. εἶπε δὲ Ἰακώβ τῷ οἴκῳ αὐτοῦ καὶ πᾶσι τοῖς μεθ' αὐτοῦ, ἄρατε τοὺς θεοὺς τοὺς ἄλλοτρίους ἐκ μέσου ὑμῶν, καὶ καθαρίσασθε, καὶ ἀλλάξατε τὰς στολὰς ὑμῶν, καὶ ⁽²³⁹⁾ ἀναστάντες ἀναβῶμεν εἰς Βαιθὴλ, καὶ ποιήσωμεν ἐκεῖ θυσιαστήριον τῷ κυρίῳ τῷ ἐπακούσαντί μου ἐν ἑμέρᾳ θλίψεως, ὅς ἦν μετ' ἐμοῦ καὶ ἔσωσέ με ἐν τῇ ὁδῷ ἣ ἐπορεύθην."

2. Ἐνταῦθα ὁ θεὸς αὐτὸς ὁ τῶν ὄλων, ὁ μόνος ἀγέννητος καὶ ἀνωτάτω πάντων, οὐκ ὀφθεῖς, ἀλλὰ γὰρ ἀοράτως χρηματίσας τῷ Ἰακώβ, δυνάμει τε ἀρρήτῳ αὐτὸν ἀνακινήσας, περὶ ἑτέρου σαφῶς ποιεῖται τὸν λόγον. εἶπε γοῦν ὁ θεὸς αὐτῷ "ποιήσου θυσιαστήριον τῷ θεῷ τῷ ὀφθέντι σοι." τίς δ' ἦν ὁ προγραφείς ὡφθαι αὐτῷ ἀρτίως παρεστήσαμεν, τὸν θεὸν λόγον εἶναι ἀποδείξαντες.

Ἀπὸ τῆς Ἐξόδου.

Ὡς ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς, αὐτὸς ὢν ὁ δι' ἀγγέλου τῷ Μωσῇ χρηματίζων, ὡφθαι τοῖς πατράσιν, οὐκέτι δι' ἀγγέλου, διὰ δὲ τοῦ υἱοῦ διδάσκει.

^c XIII. "Καὶ Μωσῆς ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Ἰωθὰρ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ θεοῦ ἐν Χωρήβ. ὡφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἐν πυρὶ φλογὸς βάτου." καὶ μεθ' ἑτέρα "ὥς δὲ εἶδεν

3 Gen. 35, 1.

26 Ex. 3, 1.

ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκάλεσεν αὐτὸν ἐκ μέσου τοῦ βάτου λέγων, Μωσῇ Μωσῇ, μὴ ἐγγίσης ὧδε. λύσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας γῆ ἁγία ἐστίν." καὶ μετ' ὀλίγα "καὶ εἶπε κύριος πρὸς αὐτὸν, ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν." 2. καὶ αὐθις ^d ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωσῆν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτὸν, ἐγὼ κύριος ὡφθην πρὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομά μου οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς, καὶ ἔστησα τὴν διαθήκην μου πρὸς αὐτούς." 3. Ὡς περ ἐπὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις προφητῶν, Ἡσαΐου φέρε εἰπεῖν καὶ Ἰερειμίου καὶ τῶν παραπλησίων, ἀνθρώπος μὲν ἦν τὸ ὁρώμενον, θεὸς δὲ ὁ διὰ τοῦ φαινομένου, ὥς ἂν δι' ὀργάνου, θεσπίζων, καὶ τότε μὲν Χριστοῦ πρόσωπον, τότε δὲ πνεύματος ἁγίου, ^e τότε δὲ τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ ἦν διὰ τοῦ προφήτου χρηματίζων, οὕτω δὲ καὶ νῦν εἰσαγομένῳ τῷ Μωσῇ ὁ ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πάντων θεὸς διὰ τοῦ φανέντος ἀγγέλου τὰ προκείμενα θεσπίζει. 4. ὢν γένοιτο ἂν ⁽²⁴⁰⁾ ὁ νοῦς τοιόσδε, σοὶ μὲν, ὦ προφήτα, ὥς ἂν εἰσαγομένῳ καὶ μηδὲν πλέον ἀγγελικῆς ὀπτασίας χωροῦντι, τέως τὸν ἐμὸν ἀγγέλου ἐβουλήθην ὀφθῆναι, ἐμαυτοῦ τε τοῦνομά σοι μόνον ἐμφανὲς καθίστημι, διδάσκων ⁽¹⁵¹⁾ ὅτι ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν, καὶ ὅτι τὸ ὄνομά μου ἐστὶ κύριος· τοῖς δὲ σοῖς πατράσιν οὐ τοῦτο μόνον ἐδήλωσα, ἀλλὰ καὶ τούτου μεῖζον ἐδωρησάμην· ὡφθην γὰρ αὐτοῖς. τίς δ' ἦν ὁ τοῖς πατράσιν ὀφθεῖς, καὶ ὅτι μὴ ὁ ἐπὶ πάντων θεὸς, προαποδέδεικται, ἡνίκα τὸν θεὸν καὶ τὸν κύριον ἀγγέλου θεοῦ ὠνομάσθαι ἐπεδείκνυμεν. ^b 5. πῶς οὖν ἐνταῦθα ὁ ἐπέκεινα τῶν ὄλων, αὐτὸς ὢν ³⁰ ὁ μόνος ἐπὶ πάντων θεὸς, ὡφθαι φησι τοῖς πατράσιν ζητῆσαι ἂν τις εἰκότως. λυθεῖν δ' ἂν τὸ ζητηθῆν, εἰ τῇ ἀκριβείᾳ τῆς θείας γραφῆς ἐπιστήσαιμεν. λεγο-

μένον παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα τοῦ "καὶ ὥφθην πρὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, θεὸς αὐτῶν ὢν" ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶ "καὶ ὠράσθην πρὸς Ἀβραὰμ καὶ πρὸς Ἰσαὰκ καὶ πρὸς Ἰακώβ ἐν θεῷ ἱκανῶν" 6. δι' ὧν σαφῶς παρίστησιν ὅτι μὴ αὐτὸς ὁ ἐπὶ πάντων θεός, ὁ μόνος ὢν, δι' ἑαυτοῦ ὥφθη, ἀλλ' οὐδ' ὥσπερ τῷ Μωσεί, οὕτω καὶ τοῖς πατράσι δι' ἀγγέλου, ἢ διὰ βάρου, ἢ πυρός, ἀλλ' ἐν θεῷ ἱκανῶ χρηματίζων ἐστίν, ὥστε διὰ τοῦ υἱοῦ τὸν πατέρα καὶ τοῖς πατράσιν ἐωραῖσθαι, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν εὐαγγελίοις πρὸς αὐτοῦ "ὁ ἐώρακώς ἐμὲ ἐώρακε τὸν πατέρα." ἐν αὐτῷ γὰρ καὶ δι' αὐτοῦ ἢ τοῦ πατρὸς ἀπεκαλύπτετο γνωστὸς. 7. ἀλλ' ὅτε μὲν ἀνθρώπων σωτήριος ἐπεφαίνετο, διὰ τῆς τοῦ υἱοῦ ἀνθρωπείας μορφῆς ἐωραῖτο, τοῖς θεοφιλέσι τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ ἐσομένην σωτηρίαν τοῖς πᾶσι παροῦσαν ἐξ ἐκείνου προαοραβωμένης. (241) ὅτε δὲ τῶν ἀσεβῶν τιμωρὸς καὶ κολαστὴς τῶν Αἰγυπτίων ἐμελλεν ἔσεσθαι, οὐκ ἐτι ἐν θεῷ ἱκανῶ, ἀλλ' ἐν ἀγγέλῳ διακόνῳ τῆς τιμωρίας, καὶ ἐν εἰδένῳ πυρός καὶ τῆς ὅσον οὐπὼ μελλούσης αὐτοῦς, δίκην ἀγρίας καὶ ἀκανθώδους ὕλης, κατεσθλεῖν φλογὸς παρεφαίνετο. αἰνίττεσθαι οὖν φασὶ τὴν μὲν βάρου τὴν τῶν Αἰγυπτίων ἀγρίαν καὶ ἀπηνῆ καὶ ἀνήμερον μοχθηρίαν, τὸ δὲ πῦρ τὴν διαλαβοῦσαν αὐτοῦς τιμωρόν καὶ κολαστήριον δύναμιν."

(241) XIV. "Εἶπε δὲ κύριος πρὸς Μωσῆν, ἰδοὺ ἐγὼ παραγίνομαι πρὸς σὲ ἐν στύλῳ νεφέλης, ἵνα ἀκούσῃς ὁ λαὸς λαλοῦντός μου πρὸς σὲ, καὶ σοὶ πιστεῦσῶσι." καὶ ἐξῆς "ὁ δὲ θεὸς ἠγείτο αὐτῶν ἡμέρας μὲν ἐν στύλῳ νεφέλης, δεῖξαι αὐτοῖς τὴν ὁδόν, τὴν δὲ νύκτα

ἐν στύλῳ πυρός, τοῦ φαίνειν αὐτοῖς.” καὶ πάλιν
 “κατέβη κύριος ἐν στύλῳ νεφέλης.” 2. καὶ αὐθις
 “ἦν ἵκα δ’ ἂν εἰσῆλθεν Μωσῆς εἰς τὴν σκηνὴν, κατέ-
 βαiven ὁ στυλὸς τῆς νεφέλης, καὶ ἵστατο ἐπὶ τὰς θύ-
 ρας τῆς σκηνῆς, καὶ ἐλάλει τῷ Μωσεῖ, καὶ ἑώρα πᾶς
 ὁ λαὸς τὸν στυλὸν τῆς νεφέλης ἑστῶτα ἐπὶ τῶν θυ-
 ρῶν τῆς σκηνῆς. καὶ σπάντες πᾶς ὁ λαὸς προσεκύ-
 νησαν, ἕκαστος ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ.”

3. Ὁ μὲν οὖν λαὸς ἑώρα τὸν στυλὸν τῆς νεφέλης,
 10 Μωσεῖ δ’ ἐλάλει. τίς δ’ ἐλάλει; ἢ δῆλον ὅτι ὁ στυλὸς
 τῆς νεφέλης, ὁ πρότερον τοῖς πατράσιν ἐν ἀνθρώπου
 φανείς σχήματι. προαποδέδεικται δὲ ὅτι μὴ ὁ ἐπὶ
 πάντων θεὸς οὗτος ἦν, ἕτερος δὲ ὢν θεοῦ λόγον ὑπάρ-
 χοντα Χριστὸν ἡμεῖς προσαγορεύομεν, ὃς καὶ τότε
 15 τοῦ πλήθους ἔνεκεν Μωσεῖ τε αὐτῷ καὶ τῷ λαῷ ἐν
 στύλῳ νεφέλης ἐθεωρεῖτο, διὰ τὸ μὴ χωρεῖν αὐτοὺς
 ὁμοίως τοῖς πατράσιν ἐν ἀνθρώπου σχήματι ὄραν
 αὐτόν. 4. τελείων γάρ τοι ἦν τὸ προορᾶν δύνασθαι
 τὴν μέλλουσαν ἑσεσθαι ποτε εἰς ἀνθρώπους ἑνσαρκον
 20 ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, ἣν ἐπεὶ μὴδὲ τότε οἷός τε ἦν ὁ
 πᾶς λαὸς χωρεῖν, εἰκότως τότε μὲν αὐτοῖς διὰ πυρός
 φόβου χάριν καὶ καταπλήξως, τότε δὲ διὰ νεφέλης,
 ὥς ἂν ἐπεσκιασμένως καὶ κεκαλυμμένως νομοθετῶν [1021]
 αὐτοὺς ὄρωτο, ὁμοίως δὲ καὶ τῷ Μωσεῖ δι’ αὐτοὺς.

25 XV. “Εἶπε κύριος, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγ- (242)
 γελόν μου πρὸ προσώπου μου, ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ
 ὁδῷ, ὅπως εἰσαγάγῃ σε εἰς τὴν γῆν, ἣν ἡτοίμασά σοι.
 πρόσσεχε σαυτῷ καὶ εἰσάκουε αὐτοῦ, καὶ μὴ ἀπειθή-
 30 ῃς αὐτῷ. οὐ γὰρ μὴ ὑποστείληται σε· τὸ γὰρ ὄνομά μου
 ἐστὶν ἐπ’ αὐτῷ.” καὶ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ “εἶπε δὲ κύριος

2 Num. 12, 5.

3 Exod. 33, 9.

25 Ex. 23, 20.

πρὸς Μωσῆν, βάδισον καὶ ὁδήγησον τὸν λαὸν εἰς τὸν τόπον ὃν εἶρηκά σοι· ἰδοὺ ὁ ἄγγελός μου προπορεύεται πρὸ προσώπου σου.” καὶ πάλιν “καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωσῆν, πορεύου καὶ ἀνάβηθι ἐντεῦθεν εὐρὺ καὶ ὁ λαός.” 2. καὶ ἐξῆς “καὶ συναποστελῶ πρὸ προσώπου σου τὸν ἄγγελόν μου.” αὐταὶ ὅτι μὴ ἄγγελου, μόνου δὲ θεοῦ γένοιντο ἂν φωναὶ, παντὶ τῷ πρόδηλον. θεοῦ δὲ τίνος ἢ τοῦ τοῖς προπάτορσιν ἐωραμένον, ὃν ἄγγελον θεοῦ σαφῶς προσεῖπεν ὁ Ἰακώβ; οὗτος δὲ ἦν ἡμῖν ὁ θεοῦ λόγος, ὡς ἂν καὶ θεοῦ παῖς καὶ αὐτὸς θεὸς καὶ κύριος ὠνομασμένος.

Ἀπὸ τῆς Δεκαλόγου.

- α. XVI. “Ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, ὁ ἐξαγαγὼν σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροὶ πλην ἐμοῦ.” καὶ ἐξῆς “ἐγὼ γάρ εἰμι κύριος ὁ θεός σου, θεὸς ζηλωτής.” 2. καὶ ἐπιλέγει “οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ. οὐ γάρ μὴ καθαρίσῃ κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίῳ.” ἀνταῦθα αὐτὸς ὁ κύριος περὶ ἑτέρου κυρίου τὰ προκείμενα διδάσκει. εἰπὼν γοῦν “ἐγὼ εἰμι κύριος ὁ θεός σου” ἐπιλέγει “οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ θεοῦ σου,” περὶ τοῦ πατρὸς δηλαδὴ καὶ θεοῦ τῶν ὅλων ὁ δεύτερος κύριος τὸν θεράποντα μυσταγωγῶν. 3. εὖροις δ’ ἂν καὶ ἄλλα μυρία δι’ ὅλης τῆς ἱερᾶς γραφῆς παραπλησίως τοῖς ἐξηννεγμένα, δι’ ὧν ὁ θεὸς ὡς περὶ ἑτέρου θεοῦ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος ὡς περὶ ἑτέρου κυρίου τοὺς χρησμοὺς ἐποιεῖτο.

XVII. "Καὶ εἶπε κύριος πρὸς Μωσῆν, καὶ τοῦτόν ^b
 σοι τὸν λόγον, ὃν εἶρηκας, ποιήσω. εὗρηκας γὰρ χά-
 ριν ἐνώπιόν μου, καὶ οἶδά σε παρὰ πάντα. καὶ εἶπε
 Μωσῆς, δεῖξόν μοι τὴν σεαυτοῦ δόξαν. καὶ εἶπεν,
⁵ ἐγὼ προπορεύσομαι πρότερός σου τῇ δόξῃ μου, καὶ
 καλέσω ἐν ὀνόματί μου κύριον ἐναντίον σου καὶ ἐλε-
 ῶ ὃν ἂν ἐλεῶ, καὶ οἰκτιρήσω ὃν ἂν οἰκτείρω."
 καὶ μεθ' ἑτέρα ἐπιφέρει λέγων "καὶ κατέβη κύριος
 ἐν νεφέλῃ καὶ παρέστη αὐτῷ ἐκεῖ, καὶ ἐκάλεσεν ἐν
¹⁰ ὀνόματι κυρίου. καὶ παρῆλθε κύριος ἐν ὀνόματι αὐ-
 τοῦ, καὶ ἐκάλεσε, κύριε κύριε, ὁ θεὸς οἰκτιρῶν
 καὶ ἐλεήμων, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος, καὶ ἀλη-
 θινὸς καὶ δικαιοσύνην διατηρῶν, ποιῶν ἔλεος εἰς
 χιλιάδας, ἀφαιρῶν ἀνομίας καὶ ἀδικίας καὶ ἁμαρ-
¹⁵ τίας, καὶ καθαρισμῷ οὐ καθαρῶν τὸν ἔνοχον, ἐπ' αἵματι
 ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα καὶ τέκνα τέκνων ἐπὶ
 τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν. καὶ σπεύσας Μωσῆς
 κύνας ἐπὶ τὴν γῆν προσεκύνησεν."

2. Ὅρα δὴ τίνα τρόπον καὶ νῦν αὐτὸς ὁ κύριος
²⁰ ὁ καταβὰς ἐκάλεσεν ἐν νεφέλῃ, καὶ τῷ Μωσεὶ παρα-
 στάς ἐν ὀνόματι κυρίου, ἕτερον παρ' ἑαυτὸν, συνή- [153]
 θως κατὰ ἀναδίπλωσιν δις κύριον ἐπικαλούμενον, ὡς
 ἂν καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ὑπάντων δεσπότην
 θεολογούμενον, τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, καὶ ὅτι γε ἐν
²⁵ τούτοις οὐ Μωσῆς, ὡς ἂν ὑπολάβοι τις, ἀλλὰ γὰρ
 αὐτὸς ὁ κύριος ἕτερον κύριον τὸν πατέρα καλεῖ, προ-
 λαβὼν αὐτὸς ὁ χρηματίζων τῷ Μωσεὶ φησιν "ἐγὼ
 παρελεύσομαι πρότερός σου τῇ δόξῃ μου, καὶ καλέσω
 ἐν ὀνόματι κυρίου." 3. τοῦτο γοῦν εἰρηκότος ἐξῆς
³⁰ ἐπιλέγει ἡ γραφὴ διηγηματικῶς "καὶ κατέβη κύριος (244)

1 Ex. 33, 17.

8 Ex. 34, 5.

ἐν νεφέλῃ, καὶ παρέστη αὐτῷ ἐκεῖ, καὶ ἐκάλεσεν ἐν ὀνόματι κυρίου." οὐκοῦν αὐτὸς ὁ κύριος τὴν ὑπόσχεσιν τὴν αὐτοῦ πληρώσων ἁτέλει, καὶ ὥσπερ ὁ λόγος φησὶ, πρόεισι πρὸ προσώπου Μωσῆ. 4. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ κύριος καλεῖ λέγων "κύριε ὁ θεὸς οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων" καὶ τὰ ἑξῆς, σαφῶς ὁ κύριος τὸν θεράποντα ἑαυτὸν τε ὅστις εἶη καὶ τὴν τοῦ κρείττονος κυρίου γνῶσιν μυσταγωγῶν. τοῦτο δέ σοι παραστήσει ἔνθα προσευχόμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τῶν προκειμένων τοῦ κυρίου μνημονεύει φωνῶν τὸν κύριον ταῦτα εἰρηκέναι, ἀλλ' οὐκ αὐτὸν, ἐν οἷς φησι "καὶ νῦν ὑψωθήτω ἡ χεὶρ σου, κύριε, ὃν τρόπον εἶπας λέγων, κύριος μακρόθυμος καὶ πολυέλεος καὶ ἀληθινός, ἀφαιρῶν ἀνομίας καὶ ἀδικίας καὶ ἁμαρτίας, καὶ καθαρισμῷ οὐ καθαριεῖ τὸν ἔνοχον, ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἕως ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν." 5. ἐπιτήρει δὲ τίνα τρόπον ἐν τοῦτοις αὐτὸς ὁ κύριος τὸν πατέρα μακρόθυμον καὶ πολυέλεον ἐπειπὼν προστίθησι λέγων αὐτὸν καὶ ἀληθινόν, συμφάνως τῷ "ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν θεόν, ἐν εὐαγγελίοις ὑφ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰρημένῳ." μόνον γοῦν ἀληθινὸν θεὸν σφόδρα εὐσεβῶς ἀποκαλεῖ τὸν πατέρα, τὸ προσῆκον ἀπονέμων σέβας τῇ ἀγεννήτῳ φύσει, ἧς αὐτὸν εἰκόνα εἶναι καὶ γέννημα οἱ θεοὶ λόγοι παιδεύουσιν.

Ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν.

Ὡς τὸν θεὸν τῷ Ἰσραὴλ ὁρατὸν εἶναι ἡ θεία διδάσκει γραφή, τὸν τοῦ θεοῦ λόγον αἰνιττομένην.

XVIII. Ἐν τοῖς Ἀριθμοῖς ὁ Μωσῆς εὐχόμενός φη-
 5 σιν "ὅτι σὺ εἰ κύριος ἐν τῷ λαῷ τούτῳ, ὅστις ὀφθαλ-
 μοῖς κατ' ὀφθαλμοὺς ὀπτάνη σὺ κύριε" ἀνθ' οὗ ὁ
 μὲν Ἀκύλας ἐξέδωκεν "ὅτι σὺ εἰ κύριος ἐν ἐγκάτῳ
 τοῦ λαοῦ τούτου, ὅς ὀφθαλμὸν ἐν ὀφθαλμοῖς ὄρεῃ σὺ
 κύριε." ὁ δὲ Σύμμαχος "ὅτι σὺ εἰ κύριε." 2. καὶ ἐν (245)
 10 Ἐξόδῳ εἴρηται "καὶ ἀνέβη Μωσῆς καὶ Ἀαρὼν καὶ
 Ναδάβ καὶ Ἀβιούδ, καὶ ἐβδομήκοντα τῶν πρεσβυ-
 τέρων τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ εἶδον τὸν τόπον ὅπου ἕστηκεν
 ὁ θεὸς Ἰσραὴλ." ἀνθ' οὗ ὁ μὲν Ἀκύλας "καὶ εἶδον
 (φησί) τὸν θεὸν Ἰσραὴλ," ὁ δὲ Σύμμαχος "καὶ εἶδον
 15 ὄραματι τὸν θεὸν Ἰσραὴλ." 3. διὰ τὸ "θεὸν οὐδεὶς
 ὥρακε πώποτε" τάχ' ἂν τις ἐναντίαν εἶναι τῷ σωτη-
 ριώδει λόγῳ τὴν παροῦσαν ὑπολάβοι λέξιν, ὥς ὄρα-
 τὸν ὑποτιθεμένην τὸν τὴν φύσιν αόρατον. ἀλλ' εἰ
 καὶ ταῦτα ἐπὶ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τὸν πολυμερῶς καὶ
 20 πολυτρόπως ὀφθέντα τοῖς πατράσιν ἐκλάβοις ὁμοίως
 τοῖς προαποδειχθεῖσιν ἡμῖν, οὐκέτ' ἂν δόξοιτο τοῖς
 ἐναντίοις περιπίπτειν. θεὸν Ἰσραὴλ ἐνταῦθα ὀρώ-
 μενον αὐτὸν ἐκεῖνον εἶναι διδάσκει, ὃν καὶ τῷ Ἰσραὴλ
 ὀφθέντα, ὅτε ἐπάλαυνεν ἄνθρωπος μετ' αὐτοῦ, ὅς καὶ
 25 πρῶτος αὐτοῦ τὴν προσωνυμίαν ἐκ τοῦ Ἰακώβ ἐπὶ
 τὸν Ἰσραὴλ μεταβέβληκεν εἰπὼν "ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ
 θεοῦ" ὅτε καὶ τῆς θείας αὐτοῦ δυνάμεως αἰσθησιν.
 λαβὼν ὁ Ἰακώβ ἐκάλεσε τὸν τόπον ἐκεῖνον εἶδος θεοῦ,

4 Num. 14, 14.

19 Heb. 1, 1.

EUSEBIUS III.

10 Ex. 24, 9.

15 Jo. 1, 18.

εἰπὼν "εἶδον γὰρ θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη μου ἡ ψυχή," οὐχ ἕτερον ὑπάρχειν τοῦ θεοῦ λόγον κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν παρεστήσαμεν.

[154]

Ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ.

δ Ὡς ὁ θεὸς λόγος, ὁ τῷ Μωσεῖ χρηματίζων, ὁμοίως τοῖς πάλαι προπατόρσιν ὡφθη καὶ Ἰησοῦ τῷ Μωσέως διαδόχῳ ἐν ἀνθρώπων σχήματι.

XIX. "Καὶ ἐγενήθη ὡς ἦν Ἰησοῦς ἐν Ἱεριχῷ, καὶ ἀναβλέψας ὁρᾷ ἄνθρωπον ἐστηκότα κατέναντι αὐτοῦ, καὶ ἡ ῥομφαία ἐσπασμένη ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ἡμέτερος εἶ, ἢ τῶν ὑπεναντίων; καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐγὼ ἀρχιστρατήγος δυνάμεως κυρίου νυνὶ παραγέγονα. καὶ Ἰησοῦς ἐπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν αὐτῷ, δέσποτα (240) τί προστάσεις τῷ σῷ οἰκέτῃ; καὶ λέγει ὁ ἀρχιστρατήγος κυρίου, Ἰησοῦ, λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας γῆ ἁγία ἐστίν."

2. Αὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ Μωσεῖ ἀρχομένῳ τῆς θεωρίας ἐπὶ τῆς βάρου πρὸς τοῦ κυρίου εἰρητο, ὡς δηλοῖ ἡ γραφὴ "ὡς δὲ εἶδε κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκέλευσεν αὐτὸν κύριος ἐκ μέσου τοῦ βάρου λέγων, Μωσῆ Μωσῆ, μὴ ἐγγίσῃς ὧδε· λῦσαι τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας ἐπ' αὐτοῦ γῆ ἁγία ἐστίν."

3. Εἰς ἅρα καὶ ὁ αὐτὸς ἦν ὁ τοῖς ἀμφοτέροις χρηματίζας θεός, ὡς ἐκ τοῦ παραγγέλματος δείκνυται. ἀλλὰ νῦν μὲν διὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, Μωσεῖ δὲ διὰ τοῦ ὀφθέντος ἀγγέλου θεσπίζετο. στρατιῶν δὲ ὑπερουρανίων καὶ δυνάμεων ὑπερκο-

σμίων καὶ πνευμάτων ἀοράτων, ἀγγέλων τε θείων
 καὶ ἀρχαγγέλων τῷ παμβασιλεῖ καὶ πανηγερόνι θεῷ
 λειτουργούντων, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ τῷ Δανιήλ
 "χίλια χιλιάδες ἐλειτουργοῦν αὐτῷ, καὶ μυρία μυρί-
 5 αδες παρεισθήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ," ὁ πάντων
 ἁνωτάτω τίς ἂν γένοιτο ἕτερος τοῦ θεοῦ λόγου καὶ
 τῆς πρωτοτόκου σοφίας τοῦ τε ἐνθίου γεννήματος;
 εἰκότως ἄρα καὶ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου ἐπὶ
 τοῦ παρόντος ἀνείρηται, ὡς καὶ μεγάλης βουλῆς ἁγ-
 10 γελος ἐν ἑτέροις, καὶ σύνθρονος τοῦ πατρὸς, αἰώνιος
 τε καὶ μέγας ἀρχιερεὺς. 4. ἀποδέδεικται δὲ ὅτι καὶ
 κύριος καὶ θεὸς ὁ αὐτός, καὶ Χριστὸς ὑπὸ τοῦ πατρὸς
 ἐλαίῳ ἀγαλλιᾶσεως κεκρισμένος. τῷ μὲν οὖν Ἀβραάμ 1
 παρὰ τῇ δοῦν φανεῖς ἐν ἀνθρώπῳ εἶδει γαληνῷ καὶ
 15 εἰρηναίῳ σχήματι ἑαυτὸν ὑποδείκνυσαι, τὴν σωτήριον
 εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίαν ἐξ ἐκείνου προοιμια-
 ζόμενος, τῷ δὲ Ἰακώβ, ὡς ἀσκητῇ καὶ ἀγωνιστῇ πα-
 λαίειν πρὸς ἐχθρούς καὶ ἀγωνίζεσθαι μέλλοντι, οἷα
 20 ἄνθρωπος, Μωσεῖ δὲ καὶ τῷ λαῷ ἐν εἶδει νεφέλης
 καὶ πυρὸς καθηγεῖτο, φοβερόν ὁμοῦ καὶ ἐπεσκιασμέ-
 νου παρέχων ἑαυτόν. 5. ἐπεὶ δὲ ὁ τοῦ Μωσέως διά-
 δοχος Ἰησοῦς πολεμίοις ἐμελλε παρατάττεσθαι τοῖς
 τὸ πρὶν Παλαιστίνων γῆς οἰκήτορσιν, ἁλλοφύλοις
 25 ἔθνεσι καὶ ἀσεβεστάτοις, εἰκότως μετὰ ἑομφαίας ἐσπα-
 σμένης καὶ κατὰ τῶν πολεμίων ἡκουμένης ὑποφαί-
 νεται, μονονουχὶ διὰ τῆς ὄψεως ἐπιδεικνὺς ὅτι δὴ
 αὐτὸς ἀοράτῳ ἑομφαίᾳ ἐνθάδε δυνάμει τοὺς ἀσεβεῖς (247)
 μετιέναι ἐμελλε, τοῖς οἰκείοις συστρατευόμενος καὶ
 30 συναγωνιζόμενος. διὸ κατὰ καιρὸν καὶ ἀρχιστράτηγον
 κυρίου ἑαυτὸν ἀνηγόρευσεν.

4 Dan. 7, 10.

Ἀπὸ τοῦ Ἰώβ.

Ὡς ὁμοίως τοῖς πατράσι καὶ τῷ Ἰώβ αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τῶν
 ὅλων θεὸς λόγος ἐχρησέ τε καὶ ὀφθαλμοῖς ἐωραῖσθαι λέγεται.

XX. "Εἶπα δὲ κύριος τῷ Ἰώβ διὰ λαλᾶκος καὶ
 νεφῶν, ποῦ ἦς ἐν τῷ θεμελιῶν με τὴν γῆν; ἀπάγ-
 γειλον δὴ μοι εἰ ἐπίστασαι σύνεσιν, τίς ἔθετο τὰ
 μέτρα αὐτῆς, εἰ οἶδας." καὶ ἐξῆς "ὅτε ἐγενήθησαν,
 φησὶν, ἄστρα, ἤνεσάν με φωνῇ μεγάλη πάντες ἄγγε-
 [155] λοί μου· ἐφραξα δὲ θάλασσαν πύλαις." 2. καὶ ἐξῆς
 "ἢ ἐπὶ σοῦ συντέταχα φέγγος πρωϊνόν; ἐωσφόρος
 δὲ ἐπέιδε τὴν ἑαυτοῦ τάξιν;" 3. καὶ πάλιν "ἢ σὺ
 λαβὼν γῆς πηλὸν ἐπλάσας ξῶον καὶ λαλητὸν αὐτὸν
 ἔθου ἐπὶ τῆς γῆς; ἀφείλες δὲ ἀπὸ ἀσεβῶν τὸ φῶς,
 βραχίονα δ' ὑπερηφάνων συνέτριψας; ἤλθες δὲ ἐπὶ
 πηγὴν θαλάσσης, ἐν δὲ ἔχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτη-
 σας; ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλω-
 ροὶ δὲ Αἰδου ἰδόντες σε ἔπηξαν;" 4. καὶ ἐπὶ τέλος
 τοῦ παντὸς χρησμοῦ ἀποκρίνεται Ἰώβ τῷ κυρίῳ λέ-
 [156] γων "ἄκουσον δέ μου, κύριε, ἵνα κἀγὼ λαλήσω·
 ἐρωτήσω δέ σε, σὺ δέ με δίδαξον. ἀκοὴν μὲν ὧτὸς
 ἤκουόν σου τὸ πρότερον, νῦν δὲ ὁ ὀφθαλμός μου
 εἶώρακέ σε· διὸ ἐφάνυλσα ἑμαυτὸν καὶ ἐτάκην, ἤγημα
 δὲ ἑμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν."

5. "Ὅτι μὲν οὖν κυρίου τοῦ δημιουργοῦ τυγχά-
 νουσιν αἱ προκείμεναι φωναὶ οὐκ ἐκ τῶν προτεθέν-
 των μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν σοι φαινομένων διαγνώ-
 ναι ῥάδιον· ὅτι δὲ τὸ "ἤλθες ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης,
 ἐν δὲ ἔχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας" καὶ τὸ "ἀνοί-
 γονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλωροὶ δὲ

"Αἰδον ἰδόντες σε ἔπηξαν," τὴν εἰς "Αἰδου" κάθοδον
 τοῦ σωτήρος ἡμῶν θεσπίζει κατὰ τὸν προσήκοντα και-
 ρὸν ἀποδειξομεν, τοσοῦτον νῦν ἐπισημηνάμενοι, ὥς
 μᾶλλον τῷ θεῷ λόγῳ ἢ περὶ τῷ θεῷ τῶν ὅλων τὰ κατὰ
 τὸν τόπον ἀνατιθέναι προσήκει. 6. ὁ γοῦν Ἰωβ ἐξ ἧς (248)
 ὁμοίως τοῖς πατράσιν αὐτὸν δὴ τοῦτον τὸν ἐν ἀρχαῖς
 διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν χρηματίζοντα αὐτῷ κύριον
 αὐτοψία τεθεωρηκέναι μαρτυρεῖ λέγων "ἄκουσον δέ
 μου, κύριε, ἵνα καγὼ λαλήσω· ἐρωτήσω δέ σε, σὺ
 10 δέ με διδάξον. ἀκοὴν μὲν ὠτὸς ἤκουόν σου τὸ πρό-
 τερον, νῦν δὲ ὁ ὀφθαλμός μου εἶώρακέ σε. διὸ ἐφάυ-
 λισα ἑμαυτὸν, καὶ ἐτάκην, ἡγήμαι δὲ ἑμαυτὸν γῆν
 καὶ σποδόν." 7. πῶς δ' ἂν τὸν ἀνωτάτω θεόν, τὸν
 τῶν ὅλων ἐπέκεινα, τὴν ἄτρεπτον καὶ ἀγέννητον οὐ-
 15 σίαν, σάρκα περιβεβλημένη ψυχὴν καὶ ὀφθαλμοὶ θνη-
 τῶν θεάσαιντο, εἰ μὴ ἄρα σαφῶς κἀνταῦθα ὑποβαί-
 νοντα τοῦ οἰκείου μεγέθους τὸν θεὸν λόγον τὸν δια-
 φόρως ἀποδεικνύμενον κύριον εἰποιμεν ἂν παρίστα-
 σθαι, ὥς ἔστι καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν χρησμῶν μαθεῖν, δι'
 20 ὧν αὐτῆς ὁ κύριος πρὸς τὸν Ἰωβ τὰ περὶ τοῦ διαβό-
 λου ὥς περὶ δράκοντος διῶν ἐπεχείρει "οὐ δέδοικας
 ὅτι ἡτοιμάσται μοι;" 8. δράκοντα γὰρ ἡτοιμάσθαι
 πῶς κυρίῳ προσήκει νομίζειν ἢ τῷ θεῷ λόγῳ καὶ
 σωτήρι ἡμῶν; ὅς τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου πᾶ-
 25 λαι πρότερον πολιορκοῦντα τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
 καθεῖλε, λύσας τὰς ὠδύνας τοῦ θανάτου, ὃ καὶ αὐτὸς
 παρίστησι φήσας "ἦλθες δ' ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης, ἐν
 δὲ ἔχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας· ἀνοίγονται δέ σοι
 φόβῳ πύλαι θανάτου, πυλῶροι δὲ "Αἰδου ἰδόντες σε
 30 ἔπηξαν." 9. ταῦτα δὲ εἰκότως πρὸς τὸν Ἰωβ χρημα-
 τίζει μετὰ τὸν μέγαν πειρασμόν, ὃν ὑπέμεινε, καὶ
 ἰγῶνα, διδάσκων αὐτὸν ὅτι ὑπὲρ μέρους ἡγώνισται,

α τοῦ μείζονος καὶ κραταιοτέρου πολέμου καὶ ἀγῶνος
αὐτῷ τῷ κυρίῳ πεφυλαγμένου κατὰ τὸν καιρὸν τῆς
εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ παρουσίας.

Ἀπὸ τοῦ Ἱ΄ Παλμοῦ.

Ὡς δύο κυρίους καὶ ὁ προκείμενος οἶδε Παλμός,

XI. "Ὅτι σὺ, κύριε, ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον
ἔθου καταφυγὴν σου. οὐ προσελεύσεται πρὸς σε
κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἔργει τῷ σκηνώματί σου. ὅτι
τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, ἐπὶ χειρῶν
(249) ἀρουσί σε, μὴ ποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα
σου. ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ κατα-
πατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα."

2. Ταῦταις ὁ διάβολος ἐν τῷ κατὰ τοῦ σωτήρος
[156] ἡμῶν πειρασμῷ κέχρηται ταῖς λέξεσιν. ὅρα δὴ οὐκ
τίνα τρόπον ὁ Παλμός πρὸς αὐτὸν τὸν κύριόν φησιν
"ὅτι σὺ, κύριε, ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον ἔθου κατα-
φυγὴν σου. σὺ γὰρ αὐτός, φησὶν, ἡ ἐμὴ ἐλπίς, ὦ
κύριε, μείζονα σαντοῦ τὸν θεὸν αὐτὸν τὸν ὕψιστον
καὶ ἐπὶ πάντων καὶ σαντοῦ πατέρα καταφυγὴν ἔθου
δι' ὃν οὐ προσελεύσεται πρὸς σε κακὰ, πρὸς σε τὸν
β ἔμὸν κύριον, καὶ μάστιξ οὐκ ἔργει τῷ σκηνώματί
σου." 3. καὶ γὰρ ἀσεβεῖς ἄνδρες ἐπιχειρήσωσι ἐναν-
θροπήσαντά σε μαστίζειν καὶ τῷ θανάτῳ παραδιδό-
ναι, ἀλλ' οὐτι γὰρ ἡ ἐκ θεοῦ μάστιξ τῷ σῶ προσεργεῖ
σκηνώματι, τοῦτ' ἔστι σώματι, ὃ δηλονότι δι' ἡμᾶς
ἐνανθροπήσας περιβέβλησαι. τούτοις ἀκολούθως
ἐφαρμοσίεις αὐτῷ τὰ δι' ὅλον τοῦ Παλμοῦ δηλούμενα,
ἀ καὶ αὐτοὶ κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν ἐπιθεωρήσομεν.

Ἀπὸ τοῦ Ὁσηέ.

Περὶ τοῦ Θεοῦ λόγον καὶ τοῦ πατρὸς ὡς περὶ κυρίου.

XXII. "Οὐ μὴ ἐγκαταλείψω τοῦ ἐξαλειφθῆναι τὸν Ἰακώβ, ὅτι Θεὸς ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ἐν σοὶ ἅγιος, καὶ οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν· ὀπίσω κυρίου πορεύσομαι."

Ταῦτα καὶ διὰ τούτων ὁ Θεὸς λόγος ἐνανθρωπήσας πρὸς τοὺς ἄνθρωπον αὐτὸν ἅγιον, ἀλλ' οὐ Θεὸν εἶναι ὁμολογοῦντας, Θεὸς ἐγώ εἰμι, φησὶ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ἐν σοὶ ἅγιος. 2. εἴτα Θεὸν αὐτὸν εἰπὼν τὸν ἐπὶ πάντων κύριον καὶ Θεὸν καὶ πατέρα αὐτοῦ δηλοῦν, ἐπιλέγων "ὀπίσω κυρίου πορεύσομαι." τὸ δὲ "οὐκ εἰσελεύσομαι εἰς πόλιν" ἀρνούμενον ἂν εἴη τὴν κοινὴν καὶ δημόδιαν ἀνθρώπων πολιτείαν, ἧς καὶ τοὺς ἰδίους μαθητὰς ἀποτρέπων φησὶν "εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἐπέλθῃτε καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθῃτε."

Ἀπὸ τοῦ Ἀμώς.

(250)

Περὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ὡς περὶ κυρίου, καὶ τοῦ πατρὸς ὡς περὶ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ Ἰουδαίων ἔθρους καταστροφῆς.

XXIII. "Κατέστρεψα ὑμᾶς καθὼς κατέστρεψεν ὁ Θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορρα, καὶ ἐγένεσθε ὡς δαλὸς ἐξεσπασμένος ἐκ πυρός. καὶ οὐδ' οὕτως ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει κύριος."

Κἀνταῦθα αὐτὸς ὁ κύριος Θεὸν τινά φησι τὴν ἐπὶ Σοδόμων καταστροφὴν πεποιηκέναι, ἕτερος ὢν δηλαδὴ τοῦ πρὸς αὐτοῦ δηλουμένου. 2. καὶ ἐν τῇ ἐπὶ Σοδόμων δὲ καταστροφῇ δύο κύριοι παρίστανται,

3 Os. 11, 9.

15 Matth. 10, 5.

21 Amos. 4, 11.

ὅτε ἔβρεξεν ὁ κύριος πῦρ παρὰ κυρίου ἐπὶ Σόδομα καὶ Γόμορρα. ὅποιαν τοιγαροῦν, φησί, διὰ τὰς ἐκτό-
 c πους δυσσεβείας ὑπέμεινε καταστροφὴν τὰ Σόδομα, τοιαῦτα καὶ ὑμεῖς, ὧ οὗτοι, πείσεσθε, καὶ οὐδ' οὐ-
 τως ἐπεστρέψατε πρὸς με. σύνηδες δὲ τῇ γραφῇ το-
 μέλλον ὡς παρεληλυθὸς δηλοῦν. ὥστε καὶ τὰ πα-
 ρόντα ὁμοίως χρὴ νοεῖν, ἀντὶ μὲν τοῦ καταστρέψω
 μέλλοντος τοῦ παρῳχημένου εἰρημένου τοῦ κατέ-
 στρεψα, ἀντὶ δὲ τοῦ ἐπιστραφήσεσθε τοῦ ἐπεστρέ-
 ψατε κειμένου. 3. ταῦτα δὲ πρὸς τὸ Ἰουδαίων ἔθνος
 ἀποτείνεται, ἃ καὶ οὐδ' ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν κατὰ τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλήν εἰς αὐτοὺς ἐπληροῦτο. ὁ
 d γοῦν ἱερὸς αὐτῶν καὶ τὸ πρὶν ἅγιος τόπος εἰς τοῦτο
 νῦν περιήλθεν, ὡς κατὰ μηδὲν τῆς Σοδόμων κατα-
 στροφῆς ἀποδεῖν. πλὴν ὅμως καίπερ ἀκόλουθα τῇ
 προρρήσει πεπονθότες, οὐπω καὶ εἰς δεῦρο τὴν πρὸς
 τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, δι' ὃν ταῦτα πεπόνθασιν, ἐπι-
 στροφὴν ἐποιήσαντο ὡς εἰκότως καὶ τοῦτο διὰ τῆς
 ἐν χειρὶ θεσπίζεσθαι προφητείας λεγούσης "καὶ οὐδ'
 ὡς ἐπεστρέψατε πρὸς με, λέγει κύριος."

[157]
[261]

Ἀπὸ τοῦ Ἀβδίου.

Περὶ τῶν δύο κυρίων, πατρὸς καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως.

XXIV. "Ὁρασις Ἀβδίου. τάδε λέγει κύριος τῇ
 Ἰουμαίᾳ, ἀκοὴν ἤκουσα παρὰ κυρίου, καὶ περιοχὴν
 εἰς τὰ ἔθνη ἐξάπέστειλε. κύριος ὁ θεὸς ἀκοὴν
 ἤκουσε παρὰ κυρίου." καὶ αὕτη δὲ ἦν περὶ τῆς τῶν
 ἐθνῶν κλήσεως.

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

Ὡς ὁ θεὸς λόγος κύριος ὢν πρὸς τοῦ μείζονος ἀπεστάλθαι ὁμολογεῖ κυρίου.

XXV. "Τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, ὀπίσω αὐτοῦ ἀπέσταλκέ με ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ σκυλεύσαντα ὑμᾶς." εἴτ' ἐπιφέρει μετὰ βραχέα λέγων "καὶ γνώσεσθε ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με." εἰ καὶ ὁ ἀποστέλλων κύριός ἐστι παντοκράτωρ, καὶ ὁ ἀπεστάλθαι λέγων ὡσαύτως, δύο ἄρα. σαφῶς δὲ ὁ ἀπεσταλμένος κύριος παντοκράτωρ ἐπὶ τὰ ἔθνη, φησὶν, ἀπέσταλκέ με.

XXVI. "Τέρον καὶ εὐφραίνου θυγάτηρ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει κύριος. καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, καὶ γνώσῃ ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἐξαπέσταλκέ με πρὸς σε" καὶ τὰ εἰρησ. οἷς μεθ' ἑτέρα ἐπιλέγει "καὶ κατισχύσω αὐτοὺς ἐν κυρίῳ θεῷ αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ καυχῆσονται, λέγει κύριος."

2. Καὶ ταῦτα τοῖς προτέροις ὅμοια, τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰς ἀνθρώπους παρουσίαν, καὶ τὴν γενομένην τῶν ἔθνων σωτήριον δι' αὐτοῦ κλήσιν ἀναφωνοῦντα. (252) ἐγὼ μὲν οὖν αὐτὸς ὁ κύριος ἦξω, φησὶν, ἐπὶ δὲ τῇ ἐμῇ παρουσίᾳ οὐκέθ' ὁ πάλαι Ἰσραὴλ, ἀλλ' οὐδὲ ἐν μόνον ἐπὶ γῆς ἔθνος, ἔθνη δὲ πολλὰ καταφεύξονται ἐπὶ τὸν κρείττονα καὶ μέγαν κύριον, τὸν ἐμοῦ τε αὐτοῦ καὶ τῶν ὅλων θεόν, ἐφ' ὃν τὰ καταφεύγοντα ἔθνη τῶσαύτης τεύξεται εὐεργεσίας, ὡς καὶ χρηματίσαι καὶ γενέσθαι λαὸν θεοῦ, κατοικῆσαι τε ἐν μέσῳ τῆς κα-

4 Zach. 2, 10.

λουμένης θυγατρὸς Σιών. οὕτω δὲ τὴν ἐπὶ γῆς ἐκ-
 κλησίαν τοῦ θεοῦ, ὥσπερ τινὰ θυγατέρα τυγχάνουσιν
 τῆς ἐπουρανίου, τοῖς ἱεροῖς γράμμασι ἀποκαλεῖν φέ-
 λον. 3. ταύτην δὲ καὶ εὐαγγελίζεται τὸ φάσκον λό-
 γιον, χαῖρε καὶ εὐφραίνου θυγάτερ Σιών, διότι ἰδοὺ
 ἔρχομαι καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου. ἐν μέσῳ γὰρ
 τῆς ἐκκλησίας τὸν θεὸν λόγον κατασκηνοῦν πεπιστευ-
 καμεν· ὡς γοῦν καὶ ἐπήγγελται φήσας "ἰδοὺ ἐγὼ
 μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντε-
 λείας τοῦ αἰῶνος." 4. καὶ "ὅπου δύο ἢ τρεῖς συνη-
 γμένοι εἰσὶν εἰς τὸ ἕμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ
 αὐτῶν." ἐπειδὴν δὲ ἐγὼ, φησὶν, αὐτὸς ὁ κύριος ἐλθὼν
 κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, μείζονα τότε γινώσκιν περὶ
 τοῦ θεοῦ τοῦ παντοκράτορος ἀναλήψῃ, ἑμοῦ τοῦ κυ-
 ρίου τὴν αἰτίαν τῆς εἰς ἀνθρώπους ἀποστολῆς ἀνα-
 τιθέντος τῷ ἐξαποστείλαντί με πατρί. 5. γνώσῃ δὲ
 ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἀπέσταλκέ με πρὸς σε. καὶ
 ἐξῆς περὶ ἐτέρου κυρίου καὶ θεοῦ ὡδὲ πως αὐτὸς ὁ
 κύριος ἐπιλέγει "καὶ κατισχύσω αὐτοὺς ἐν κυρίῳ θεῷ
 αὐτῶν, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κανχήσονται, λέγει
 ὁ κύριος." τίνες δὲ ἂν εἶεν οἱ ἐν τῷ κυρίῳ κανχώ-
 μενοι;

XXVII. "Καὶ ἔδειξέ μοι κύριος Ἰησοῦν τὸν ἱερῶ-
 τὸν μέγαν, ἐστῶτα πρὸ προσώπου ἄγγελου κυρίου·
 καὶ ὁ διάβολος εἰστήκει ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τοῦ ἀντι-
 [158] κεισθαι αὐτῷ. καὶ εἶπε κύριος πρὸς τὸν διάβολον,
 ἐπιτιμήσαι κύριος ἐν σοὶ, διάβολε, καὶ ἐπιτιμήσαι
 (253) κύριος ἐν σοὶ, ὁ ἐκλεξάμενος τὴν Ἱερουσαλήμ."

2. Πάλιν καὶ ἐνταῦθα ὁ κύριος ἕτερον κύριον
 ἐπιτιμήσειεν τῷ διαβόλῳ φησὶν, οὐκ αὐτὸς ὁ προσδια-

λερόμενος κύριος ἐπιτιμῶν, ἀλλ' ἐτέρου μνημονεύων
 κυρίου. δι' ὧν ἡγοῦμαι σαφῶς παρίστασθαι τὴν περὶ
 τῶν δύο κυρίων, τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ τῶν ὅλων καὶ
 τοῦ μετὰ τὸν πατέρα τὴν κατὰ πάντων τῶν γεννητῶν
 κυρίαν καὶ δεσποτείαν διειληφότος, ἀπόδειξιν.

Ἀπὸ τοῦ Μαλακίου.

Ἦς ἄγγελον διαθήκης τὸν Χριστὸν, τὸν αὐτὸν δὲ καὶ κύριον
 ὁ παντοκράτωρ θεὸς ἀποκαλεῖ.

XXVIII. "Ἰδοὺ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου,
 καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου, καὶ ἐξαί-
 φνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε, καὶ
 ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης, ὃν ὑμεῖς θέλετε. ἰδοὺ ἔρχο-
 ταί, λέγει κύριος παντοκράτωρ, καὶ τίς ὑπομενεῖ
 ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ;"

2. Ὅμοια καὶ ταῦτα τοῖς προτέροις. κύριος γὰρ
 αὐτὸς ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ ἤξειεν φησὶν εἰς τὸν ναὸν
 αὐτοῦ κύριον, περὶ ἐτέρου λέγων· δηλοῖ δὲ ἄρα τὸν
 θεὸν λόγον. μετὰ τοῦτο δὲ καὶ ἄγγελον τῆς διαθή-
 κης ὀνομάζει, ὃν καὶ αὐτὸς ὁ παντοκράτωρ κύριος
 ἐξαποστέλλειν ἑαυτοῦ πρὸ προσώπου διδάσκει λέγων
 "ἰδοὺ ἐγὼ ἐξαποστέλλω ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου
 μου." 3. τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον, ὃν ἄγγελόν μου ἀπε-
 κάλεσε, πάλιν ἐξῆς κύριον ὀνομάζει "καὶ ἐξαίφνης
 ἥξει κύριος, ἐπιλέγων, καὶ ὁ ἄγγελος τῆς διαθήκης."
 25 ἔνα δὲ καὶ τὸν αὐτὸν προειπὼν ἐπιφέρει "ἰδοὺ ἔρχο-
 ταί, καὶ τίς ὑπομενεῖ ἡμέραν εἰσόδου αὐτοῦ;" τὴν
 δευτέραν καὶ ἐνδοξον παρουσίαν αὐτοῦ σημαίνων. ὁ
 ταῦτα δὲ πάντα θεσπίζων κύριός ἐστι παντοκράτωρ
 ὁ τῶν ὅλων θεός.

9 Mal. 3, 1.

8 Matth. 28, 20.

10 Matth. 18, 20.

23 Zach. 3, 1.

(254) XXIX. "Καὶ ἀνατελεῖ τοῖς φοβουμένοις τὸ ὄνομα μου ἥλιος δικαιοσύνης, καὶ ἰασις ἐστὶ ἐν ταῖς πτέρυξιν αὐτοῦ."

Ὁ πολλάκις ὀνομασθεὶς κύριος καὶ θεὸς καὶ ἄγγελος καὶ ἀρχιστράτηγος, Χριστὸς τε καὶ ἱερεὺς, καὶ λόγος καὶ σοφία θεοῦ καὶ εἰκὼν νῦν αὐτὸς οὗτος ἥλιος κέκληται δικαιοσύνης. τοῦτον δὲ οὖν αὐτὸν ὁ γεννήσας πατὴρ οὐ τοῖς πᾶσιν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς τὸ ὄνομα αὐτοῦ φοβουμένοις ἀνατελεῖν ἐπαγγέλλεται, γέρας αὐτοῖς τοῦ εἰς αὐτὸν φόβου διδοῦς τὸ φῶς τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου. εἰη δ' ἂν οὗτος ὁ θεὸς λόγος, ὁ εἰπὼν "ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὅπερ ἦν φῶς τὸ φωτίζειν πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον." 2. τοῦτον δὲ οὖν, ἀλλ' οὐ τὸν αἰσθητὸν, οὐδὲ τὸν προφανῆ τοῖς πᾶσι λογικοῖς τε καὶ ἀλόγοις ἥλιον, ἀλλὰ τὸν ἔνθεον καὶ νοερὸν καὶ πάσης ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης αἴτιον, μόνοις τοῖς φοβουμένοις αὐτὸν ἀνατελεῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὁ θεὸς φησιν, ἀποκρύπτων αὐτὸν τῶν ἀναξίων. περὶ ὧν ἀλλαχόθι που λέγει "καὶ δύσεται ὁ ἥλιος ἐπὶ τοὺς προφῆτας τοὺς πλανῶντας τὸν λαόν μου."

Ἀπὸ τοῦ Ἰερεμίου.

α' Ὡς ὁ θεὸς λόγος κύριος ὢν κυρίῳ τῷ πατρὶ εὐχὴν ἀναπέμπε, τὴν τῶν ἔθνων ἐπιστροφὴν θεσπίζων.

XXX. "Κύριε ἡ ἰσχὺς μου καὶ βοήθειά μου καὶ καταφυγή μου ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως, πρὸς σὲ ἔθνη ᾗξουσιν ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς, καὶ ἐροῦσιν ὡς ψευδῆ"

1 Mal. 4, 2.
25 Jer. 16, 19.

12 Jo. 8, 12. 1, 9.

20 Mic. 3, 5. 6.

ἐκτίσαντο οἱ πατέρες ἡμῶν εἰδῶλα, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ὥφέλεια. εἰ ποιήσῃ αὐτῷ ἄνθρωπος θεοῦς, καὶ οὗτοι οὐκ εἰσὶ θεοὶ, διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ δηλώσω αὐτοῖς ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ τὴν χειρὰ μου, καὶ γνωριῶ (255) αὐτοῖς τὴν δύναμίν μου, καὶ γνώσονται ὅτι ἐγὼ κύριος."

2. Κύριος ἐτέρῳ εὐχεται κυρίῳ, τῷ πατρὶ δηλαδὴ καὶ θεῷ τῶν ὅλων, ἐν οἷς ἀρχόμενός φησι "κύριε ἰσχύς μου" καὶ τὰ ἐξῆς. σαφῶς δὲ τὴν τῶν ἐθνῶν (260) ἐκ τῆς πολυπλανοῦς εἰδωλολατρίας ἐπὶ τὴν εἰς τὸν θεὸν εὐσέβειαν μεταβολὴν θεσπίζει. καὶ αὕτη δὲ ἡ προφητεία μετὰ τὴν εἰς ἀνθρώπους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἐναργέστατα δείκνυται πε- πληρωμένη.

3. Ἀλλὰ γὰρ δι' ὅλων τριάκοντα προφητικῶν κεφαλαίων δευτέρου θεοῦ μετὰ τὸν ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν τὸν τοῦ θεοῦ λό- (265) γον εἶναι μεμαθηκότες ἐφ' ἐτέραν τῆς κατὰ αὐτὸν οἰκονομίας ὑπόθεσιν μεταβησόμεθα, αὐτὸν δὲ τοῦ- του θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐλεύσεσθαι δεῖν ἐκ τῶν αὐ- τῶν παρὰ Ἑβραίοις ἱερῶν βιβλίων συστήσαντες.

BIBAIION EKTON.

1. Σαφῶς ἐν τῷ πέμπτῳ συγγράμματι τῆς Εὐαγ- (257) γελικῆς Ἀποδείξεως ὁρισμένου τοῦ περὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ λόγου, καὶ θεοῦ μὲν ἑνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων ὁμο- λογημένου, δευτέρας δὲ μετ' αὐτὸν ἀποδειχθείσης οὐσίας ἡγουμένης τῶν γεννητῶν ἀπάντων, ἣν σοφίαν

θεοῦ πρωτότοκον, μονογενῆ τε υἱόν, καὶ θεὸν ἐκ
θεοῦ, μεράλης τε βουλῆς ἄγγελον, καὶ τῶν κατ' οὐ-
ρανὸν στρατιῶν ἄρχοντα, καὶ τοῦ πατρὸς ὑπουργόν,
ναὶ μὴν καὶ κύριον τῶν ὅλων, καὶ θεοῦ λόγον καὶ
θεοῦ δύναμιν, οἱ θεοὶ προηγόρευον λόγοι, εἰ φανεῖται
[160] ἐπὶ τοῦ παρόντος αἱ προφητικαὶ μαρτυρίαι θεὸν εἰς
ἀνθρώπους ἀφίξεσθαι μέλλοντα προαναφωνοῦσαι,
παντὶ τῷ δῆλον ἐπὶ τίνα χρὴ τὴν ἀναφορὰν τοῦ ση-
μαινομένου ποιεῖσθαι, ὅτε μάλιστα διὰ τῶν πρόσθεν
ἐν ἀνθρώπων μορφῇ καὶ σχήματι τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ
θεοφιλέσιν ὁ θεὸς λόγος ἐπ' ὀνόματος κυρίου καὶ
θεοῦ πέφηνε τὰς εἰς ἀνθρώπους ὀπτασίας πεποιη-
μένος. 2. φέρε οὖν ἰδωμεν ὅπως ποτὲ μὲν κύριον,
ποτὲ δὲ θεὸν καταβῆσθαι εἰς ἀνθρώπους καὶ πάλιν
ἀναβῆσθαι ἐναργῶς οὕτως προαναφωνεῖ τὰ παρ'
Ἑβραίοις λόγια, καὶ τὰς γε αἰτίας τῆς καθόδου· ση-
μειώσῃ δ' ὥς τινὰ μὲν εἰρηται δι' αἰνιγμάτων, τινὰ
δὲ φανερώτερον. 3. τὰ μὲν οὖν δι' ἐπικρύψεως ἡγοῦ-
μαι τῶν ἐκ περιτομῆς ἕνεκα κεκαλυμμένως ἀποδε-
[165] δόσθαι, διὰ τὰ θεσπιζόμενα κατ' αὐτῶν σκυθρωπά,
δι' ἅπερ εἰκὸς ἦν καὶ ἀφανίσαι αὐτοὺς τὴν γραφήν,
εἰ ἐκ τοῦ προφανοῦς τὴν ἐσχάτην αὐτῶν ἀποβολὴν
ἐσημαίνεν· οὕτως γοῦν καὶ τοῖς προφήταις αὐτοῖς
ἐπιβουλευσαὶ αὐτοὺς κατέχει λόγος, δι' οὓς ἐποιοῦντο
κατ' αὐτῶν ἐλέγχους. 4. αἱ δὲ σαφεῖς προφητεῖαι
τὴν τῶν ἔθνων κλήσιν λευκότερα περιέχουσι, τῶν
κατ' εὐσέβειαν ἀγαθῶν τὰς ἐπαγγελίας οὐ τῷ Ἰου-
δαίων ἔθνῳ, πᾶσι δὲ ἀνθρώποις τοῖς κατ' ὅλης τῆς
οἰκουμένης καταγγέλλουσαι. ὧν οὕτως ἐχόντων καί-
ρὸς ἥδη καὶ τῶν θείων ἐπακοῦσαι λογίων.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ ιξ'.

(205)

θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεως δῆλωσις καὶ ἐπὶ ταύτῃ κλήσις
ἔθνων.

1. "Καὶ ἐκλινεν οὐρανούς καὶ κατέβη, καὶ γνώ-
[165] φος ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβίμ,
καὶ ἐπετάσθη, ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, καὶ ἔ-
θετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, κύκλω αὐτοῦ ἡ σκιανὴ
αὐτοῦ."

2. Ἠγοῦμαι διὰ τούτων ἀντικρὺς θεοῦ καθόδον
[170] οὐρανὸθεν παρίστασθαι· προειπὼν γὰρ πολλὰς θεο-
λογίας ἐπιλέγει τὰ ἐκκείμενα. τῷ δὲ λέγειν κλίνειν
αὐτὸν οὐρανούς καὶ κατεληλυθέναι σημαίνει τὴν ὑπο-
στολήν τῆς ἐνθέου δόξης, ἣν ὁ θεὸς ἀπόστολος παρι-
στάς ἔλεγεν "ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπα-
[175] γμόν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλ' αὐτὸν ἐκένωσε,
μορφὴν δούλου λαβών." καὶ τὸ "ἐπέβη δὲ ἐπὶ Χε-
ρουβίμ καὶ ἐπετάσθη" αἰνιττεσθαί μοι δοκεῖ τὴν ἐπὶ
τῷ θεοῦ δόξαν ἀποκατάστασιν, ἣν πεποιήται
[180] ἁγγελικαῖς καὶ θείαις δυνάμεσι δορυφορούμενος. ὃ
καὶ αὐτὸ δηλοῦσθαί μοι δοκεῖ διὰ τοῦ "ἐπετάσθη ἐπὶ
πτερύγων ἀνέμων." 3. τὸ δὲ σκότος τεθεῖσθαι τὴν
ἀποκρυφὴν αὐτοῦ καὶ γνώφον ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ
λέγεσθαι παραστατικὸν ἂν εἴη τῆς κρυφίου καὶ ἀποκ-
[185] ρήτου οἰκονομίας, καθ' ἣν ταῦτα πάντα αὐτῷ ἐτε-
λεῖτο. κύκλω δὲ αὐτοῦ ἡ σκιανὴ αὐτοῦ τίνα λέγεσθαι
προσῆκει νοεῖν ἢ τὴν ἀγίαν αὐτοῦ καὶ καθολικὴν
ἐκκλησίαν, εἴτε τὴν ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὴν ἐν οὐρα-
[190] νοῖς; 4. ἐξῆς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν Ψαλμὸν τελευτῶν ὁ αὐ-
τὸς λόγος ὁμοῦ τὴν παραίτησιν τοῦ προτέρου λαοῦ καὶ

4 Ps. 17, 9.

14 Phil. 2, 6.

τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν προθεσπίζει δι' ὧν φησι "ὄψαί με ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ, καταστήσεις με εἰς κεφαλὰς ἐθνῶν. λαὸς ὃν οὐκ ἔγνω ἐδούλευσέ μοι, εἰς ἀκοὴν ὠτίου ὑπήκουσέ μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐψεύσαντό μοι, υἱοὶ ἀλλότριοι ἐπαλαιώθησαν καὶ ἐχώλαναν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν."

Ταῦτα δὲ ὁποίας διανοίας ἔχεται κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν ἐξετασθήσεται.

(259)

Ψαλμοῦ μς'.

II. "Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας, ἀλαλάξατε τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, ὅτι κύριος ὕψιστος, ^[151] φοβερός, βασιλεὺς μέγας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ὑπέταξε λαοὺς ἡμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν. ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτοῦ, τὴν καλλονὴν Ἰακώβ, ἣν ἠγάπησεν. ἀνέβη ὁ θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. ψάλατε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλατε, ψάλατε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε, ὅτι βασιλεὺς πάσης τῆς γῆς ὁ θεός, ψάλατε συνετῶς· ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη. ὁ θεὸς κἀθήται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ Ἀβραάμ, ὅτι τοῦ θεοῦ οἱ κραταῖοι τῆς γῆς σφόδρα ἐπήρθησαν."

2. Καὶ τί ἕτερον βούλεται σημαίνειν ἢ διὰ τῶν τῶν δηλουμένη κυρίου τοῦ θεοῦ ἁνοδος ἢ τὴν πρὸ τῆς ἀνόδου ἀπόδοσιν αὐτοῦ, ἐφ' ἣ ἡ πάλιν ἢ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων κλήσις θεσπίζεται, χαρὰς τε καὶ εὐφροσύνης σημεῖα ἐπὶ τῇ μελλούσῃ θεογνωσίᾳ τοῖς ἔθνεσιν ἅπασιν εὐαγγελίζεται, ὅτε κύριος αὐτὸς ὁ ὕψιστος μόνος θεὸς καὶ βασιλεὺς ἀπάσης τῆς γῆς ὁμολογηθεὶς ὑποτάξειν λαοὺς ἡμῖν λέλεκται; 3. ἡμῖν δὲ τίσιν;

δηλαδὴ τοῖς ταῦτα προφητεύουσιν· ὁ καὶ ἔστιν ἐναργῶς ἰδεῖν πεπληρωμένον, ὅτι πάντα τὰ εἰς Χριστὸν πεπιστευκότα ἔθνη τοῖς λόγοις τῶν προφητῶν ὑποτέτακται. λέγεται δ' ἂν ταῦτα καὶ ἐκ προσώπου τῶν ἀποστόλων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οἳ καὶ εἶποιεν ἂν τὸ "ἐξελέξατο ἡμῖν τὴν κληρονομίαν ἑαυτοῦ." 4. κληρονομίαν δὲ αὐτοῦ τίνα χρὴ νοεῖν ἢ τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν ἀπάντων, ἣν αὐτὸς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ παρυστὰς ἔφησε "κύριος εἶπε πρὸς με, υἱὸς μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέγρατα τῆς γῆς." 5. ταύτην οὖν τὴν ὑπὸ τοῦ πατρὸς δεδομένην αὐτῷ κληρονομίαν ὑπέταξε τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις, τῷ τοὺς εἰς αὐτὸν ⁽³⁰⁰⁾ πεπιστευκότας τοῖς τούτων ὑποτετάχθαι λόγοις ἀκολουθῶς τοῖς προκειμένοις θεσπίσμασι. καὶ ταῦτα δὲ πάντα κατορθώσας ἐπὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίας ὁ θεὸς λόγος, περὶ οὗ πλεῖστα ἡμῖν διέληπται, "ἀνέβη ἐν ἀλαλαγμῷ." 6. τοῦτο δὲ ἐρμηνεύων ²⁰ ὁ ἀπόστολος φησι "τὸ δὲ ἀνέβη τί ἐστίν, εἰ μὴ ὅτι καὶ κατέβη πρῶτον εἰς τὰ κατωτάτα τῆς γῆς; ὁ καταβὰς αὐτὸς ἐστὶ καὶ ὁ ἀναβὰς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν." ἐν ἀλαλαγμῷ δὲ αὐτόν φησιν ἀνεληλυθέναι διὰ τὴν εἰς αὐτὸν θεολογίαν τῶν δορυφορούντων αὐ- ²⁵ τῶν ἀνιόντα ἀγγέλων, οἳ καὶ ἔλεγον "ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν, καὶ ἐπάσθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης." φωνὴν δὲ σάλπιγγος οὐκ ἂν σφαλεῖς τὸ κήρυγμα εἰπὼν τὸ εὐαγγελικὸν εἰς πᾶσαν ἐξηγήσαν τὴν οἰκουμένην. 7. παν- ³⁰ τὸς γὰρ ὄργανον μουσικῶν μεγαλοφωνοτέρας οὔσης

9 Ps. 2, 7.

EUSEBIUS III.

20 Eph. 4, 9.

25 Ps. 23, 7.

23

τῆς σάλπιγγος, οὐκείως παρείληπται τὸ παράδειγμα εἰς παράστασιν τοῦ πάντων τῶν ἐξ αἰῶνος κραταιοτέρων καὶ μεγαλοφωνοτέρων τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις κατηγγέλθαι διδασκαλίαν, δι' ἧς ὡσπερ διὰ σάλπιγγος εἰς ἐξάκουστον πάντων τῶν ἀνθρώπων βοᾷ καὶ κέκραγε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ ἐξῆς τοῦ Ψαλμοῦ, δι' ὧν εἰρηται "ψάλατε τῷ θεῷ ἡμῶν, ψάλατε ψάλατε τῷ βασιλεῖ ἡμῶν, ψάλατε, ὅτι βασιλεὺς οὐκ ἐστὶ μόνου τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἀλλὰ πάσης γῆς τῆς γῆς ὁ θεὸς, ψάλατε συνετῶς. 8. οὐκ ἐστὶ γὰρ οἱ πρὶν δαίμονες, φησὶ, οὐδὲ τὰ περίγεια καὶ ἀπατηλὰ πνεύματα, ἀλλ' αὐτὸς ὁ θεὸς ἐβασίλευσεν ἐπὶ πάντα τὰ ἔθνη, ὁ θεὸς αὐτὸς, ὃς κἀθηται ἐπὶ θρόνου ἁγίου αὐτοῦ. ἤδη δὲ πρότερον τοῦ θεοῦ λόγου τὸν θρόνον, ἐφ' ὃν καθέζεσθαι ὁ πατὴρ αὐτοῦ παρεκελεύσατο εἰπὼν "κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου," [162] διὰ τοῦ προῦ τούτου συγγράμματος παρεστήσαμεν. 9. τὸ δὲ "ἄρχοντες λαῶν συνήχθησαν μετὰ τοῦ θεοῦ Ἀβραάμ" ἐστὶ σαφέστερον δηλοῖ μετατεθεῖσθαι εἰς τὸν κληρὸν τῶν πάλαι θεοφιλῶν τοῦ θεοῦ προφητῶν τοὺς ἐξ ἔθνων ἄρχοντας τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας, οἱ καὶ τῇ δυνάμει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κραταιωθέντες σφόδρα ἐπήρθησαν, οὐδενὸς ἀνθρώπου καταβαλεῖν αὐτοὺς καὶ ταπεινῶσαι δεδυνημένου διὰ τὴν ἀνυψούσαν αὐτοὺς καὶ δυναμοῦσαν τοῦ θεοῦ δεξιάν. καὶ [201] ταῦτα δὲ ἐπὶ σχολῆς ἐντελοῦς τεύξεται διηγήσεως.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ μθ'.

III. "Θεὸς θεῶν κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέχρι δυσμῶν" ἐκ Σιῶν

ἡ εὐπρέπεια τῆς ὠραιότητος αὐτοῦ. ὁ θεὸς ἐμφανῶς ἦξει, ὁ θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ παρασιωπήσεται." καὶ μεθ' ἑτέρα "ἄκουσον (φησὶ) λαός μου, καὶ λαλήσω σοι, Ἰσραὴλ, καὶ διαμαρτύρομαι σοι. ὁ θεὸς ὁ θεός σου εἰμὶ ἐγώ. οὐκ ἐπὶ ταῖς θυσίαις σου ἐλέγξω σε. τὰ δὲ ὀλοκαντώματά σου ἐνώπιόν μου εἶσι διὰ παντός. οὐδέξομαι ἐκ τοῦ οἴκου σου μύσχους, οὐδὲ ἐκ τῶν ποιμνίων σου χιμάρους, ὅτι ἐμὰ ἐστὶ πάντα τὰ θηρία τοῦ δρυμοῦ, κτήνη ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ βόες. 10. ἐργάσαί με πάντα τὰ πετηνὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὠραιότης ἱεροῦ μετ' ἐμοῦ ἐστίν. ἐὰν πεινάσω, οὐ μὴ σοι εἰπω. ἐμὴ γὰρ ἐστὶν ἡ οἰκουμένη καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. μὴ φάγομαι κρέα ταύρων, ἢ αἷμα τράγων πίωμαι; 15. στρέψον τῷ θεῷ θυσίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐχάς σου, καὶ ἐπικάλυψαι με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεως."

3. Κἀνταῦθα ἡ θεία πρόρρησις σαφῶς θεὸν ἐμφανῶς ἦξειν θεσπίζει, οὐκ ἄλλον ἢ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον δηλοῦσα. καὶ τὸ αἴτιον δὲ τῆς παρουσίας αὐτοῦ σαφέστατα παρίστησιν, αὐτὸς τὴν κλήσιν σημαίνουσα τῶν κατ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἔθνων. "ἐκάλεσε" γοῦν φησὶ "τὴν γῆν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου καὶ μέχρι δυσμῶν," σφόδρα δὲ ἀκολουθῶς μετὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν κλήσιν τῶν ἔθνων τὴν παρατίθησιν τῆς κατὰ τὸν Μωσέως νόμον σαματικωτέρας λατρείας διδάσκει, ἢ καὶ αὐτὴ τέλους ἔτυχε μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ λόγου εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐπιφάνειαν. 4. ἐξ ἐκείνου γὰρ τοι καὶ εἰς δεῦρο κέκληνται μὲν πάντες οἱ ἐπὶ πάσης τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι, καὶ πάντα τὰ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ μέχρι δυσμῶν ἔθνη. πέπνυται δὲ καὶ καθήρηται ἡ κατὰ Ἰουδαίους θρησκεία, κατὰ τὴν καινὴν διαθήκην τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. [163]

ματος, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν Μωσέως νόμον, πάντων ἀνθρώπων εὐσεβεῖν παρηγγεμένων. ταῦτα δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν καὶ ἑνδοξὸν ἐπιφάνειαν τοῦ σωτήρος ἀναφέροίτο ἄν.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ πγ'.

IV. "Ὁφθῇσεται ὁ θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών. κύριε ὁ θεὸς τῶν δυνάμεων εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, ἐνώτισαι ὁ θεὸς Ἰακώβ· ὑπερασπιστὰς ἡμῶν ἴδε ὁ θεός, καὶ ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου."

2. Τὸν θεὸν τῶν θεῶν ὀφθῆσεσθαι προειπὼν εὐχεται τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ἢ τάχος ἐπιστήναι, καθ' ὃν ὀφθῇσεται τρόπον διδάσκων διὰ τοῦ "ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου" ὥσει σαφέστερον εἰρήκει, διὰ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ σου ἐπιφάνηθι. ἐπεὶ γὰρ ὁ ἑωρακὴς τὸν υἱὸν εἶρακε τὸν πατέρα τὸν πέμψαντα αὐτόν, εἰκότως διὰ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανήσεσθαι τὸν ἐν τῷ Χριστῷ κατοικοῦντα θεὸν τῶν θεῶν ἐπαγγέλλει.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ ιε'.

V. "Αἰσατε τῷ κυρίῳ ᾄσμα καινὸν, ᾄσατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ. ᾄσατε τῷ κυρίῳ, εὐλογῆσατε τὸ ὄνομα αὐτοῦ. εὐαγγελίσασθε ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὸ σωτήριον αὐτοῦ. ἀναγγεῖλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὴν δόξαν αὐτοῦ, ἐν πᾶσι τοῖς λαοῖς τὰ θαυμάσια αὐτοῦ· ὅτι μέγας κύριος καὶ αἰνετὸς σφόδρα, φοβερός ἐστίν."

6 Ps. 83, 7.

13 Jo. 14, 8.

ἐπὶ πάντας τοὺς θεούς." 2. καὶ πάλιν "ἐνέγκατε τῷ κυρίῳ αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν." καὶ πάλιν "εἰπατε ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὁ κύριος ἐβασίλευσε." 3. καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐπιλέγει "τότε ἀγαλλιάσονται πάντα τὰ ξύλα τοῦ δρυμὸς ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν. κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ λαοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ αὐτοῦ."

4. Κάνταῦθα πάλιν ἐρχόμενος εἰς ἀνθρώπους κύριος προφητεύεται, καινόν τε ᾄσμα ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ᾄσεσθαι, τὴν καινὴν δηλονότι διαθήκην, οὐ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν γῆν· εὐαγγελισθῆσεσθαι τε οὐκέτι τὸν Ἰσραήλ, ἀλλὰ πάντα τὰ ἔθνη, ἐπειδὴ περ αὐτῶν ἔσεσθαι φησι βασιλέα τὸν ἐρχόμενον κύριον. 5. τίς δ' ἂν εἴη οὗτος ἢ ὁ θεός λόγος; ὅς μέλλων δικαιοσύνην τὴν οἰκουμένην καὶ ἀληθείαν τὴν ἀνθρωπότητα κρῖνειν, ἐξ Ἰσῆς ἅπαντας τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ἀνθρώπους τῆς αὐτοῦ κλησεως καὶ τῆς ἐπὶ ταύτῃ παρὰ τῷ θεῷ σωτηρίας κατηξίωσεν.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ ιζ'.

VI. "Αἰσατε τῷ κυρίῳ ᾄσμα καινόν, ὅτι θαυμαστὰ ἐποίησε." καὶ τὰ ἐξῆς "ἐγνώρισε κύριος τὸ σωτήριον αὐτοῦ, ἐναντίον πάντων τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ." καὶ πάλιν "εἰδοσαν πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ ἡμῶν. ἀλαλάξατε τῷ κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ." καὶ ἐπὶ πᾶσι "τὰ ἔθνη ἀγαλλιάσονται ἀπὸ προσώπου κυρίου, ὅτι ἔρχεται, ὅτι ἔχει κρῖναι τὴν γῆν. κρινεῖ τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ καὶ λαοὺς ἐν εὐθύτητι."

2. Πολλῶν ἀγαθῶν αἰτία καὶ διὰ τούτων ἡ τοῦ κυρίου παρουσία τοῖς ἔθνεσι γεγενῆσθαι προφητεύ-

εται, ἃ καὶ διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
ἐπὶ πέρας ἀχθέντα δεικνύται. ἔξ ἐκείνου γάρ τοι καὶ
οὐ πρότερον τὸ καινὸν ἥσμα τῆς καινῆς διαθήκης εἰς
πάντας ἀνθρώπους ἔδεται, καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ
διὰ τῆς τῶν εὐαγγελίων γραφῆς γνώριμα καὶ ἔξ
(264) αὐτοῖς πᾶσι γίνεται. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ σωτή-
ριον, τὸ κατὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ, πᾶσιν
ἀπεκαλύφθη τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἡ ἀληθὴς δικαιοσύνη
δι' ἧς ἐναργῶς ἀπεδείχθη ὅτι μὴ Ἰουδαίων ὁ θεὸς
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔθνων. 3. "ἐπέπερ εἰς ὁ θεὸς"
κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστολον "ὃς δικαιοῦσιν περιτομὴν
ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως." τὸ
δὲ "ὅτι ἔρχεται κρῖναι τὴν γῆν" γένοιτ' ἂν δηλωτικὸν
καὶ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας.

[164]

'Απὸ Ψαλμοῦ ρς'.

VII. "Ἐξομολογησάσθωσαν τῷ κυρίῳ τὰ ἔθνη
αὐτοῦ καὶ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς υἱοῖς τῶν ἀν-
θρώπων. ὅτι συνέτριψε πύλας χαλκᾶς καὶ μοχλοῦς
σιδηροῦς συνέθλασεν, ἀντελάβετο αὐτῶν ἔξ ὁδοῦ
ἀνομίας αὐτῶν. διὰ γὰρ τὰς ἀνομίας αὐτῶν ἔταπει-
νώθησαν, πᾶν βρῶμα ἐβδελύξατο ἡ ψυχὴ αὐτῶν· καὶ
ἤγγισαν ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου, καὶ ἐκέκραξαν
πρὸς κύριον ἐν τῷ θλίβεσθαι αὐτοὺς, καὶ ἐκ τῶν
ἀναγκῶν αὐτῶν ἔσωσεν αὐτούς· ἀπέστειλε τὸν λόγον
αὐτοῦ, καὶ ἴδσατο αὐτοὺς καὶ ἔρρυσάτο αὐτοὺς ἐκ
τῶν διαφθορῶν αὐτῶν." 2. καὶ μεθ' ἕτερα "ὑψώσα-
ν αὐτὸν ἐν ἐκκλησίᾳ λαοῦ καὶ ἐν καθέδρᾳ προ-
σβυτέρων αἰνεσάτωσαν αὐτόν. ἔθετο ποταμούς εἰς

ἐρημον, καὶ διεξόδους ὑδάτων εἰς δίψας, γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ. ἔθηκε τὴν ἐρημον εἰς λίμνας ὑδάτων καὶ γῆν ἄνυδρον εἰς διεξόδους ὑδάτων. καὶ κατῴκισεν ἐκεῖ πεινῶντας, καὶ συνεστήσαντο πόλεις κατοικεσίας.”

3. Καὶ ταῦτα σαφῶς ὀνομαστὶ τὴν τοῦ θεοῦ λόγον ἐξ οὐρανῶν κάθοδον εὐαγγελίζεται, τὰ τε τῆς παρουσίας αὐτοῦ κατορθώματα. “ἀπέστειλε” γοῦν φησὶ τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτούς.” λόγον δὲ θεοῦ ἡμεῖς σαφῶς τοῦτόν φραμεν τὸν πρὸς τοῦ πατρὸς ἀποσταλέντα πᾶσιν ἀνθρώποις σωτήρα, ὃν καὶ διὰ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων θεολογεῖν πεπαιδευμένα. 4. (205) αἰνίττεται δὲ καὶ τὴν μέχρι θανάτου κάθοδον αὐτοῦ διὰ τοὺς ἐφθακότας εἰς τοῦτον γεγεννημένην, καὶ τὴν 16 γὰρ αἰτίαν τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ παρίστησι, τὴν ἀπολύτρωσιν ἐμφαίνων τῶν δι’ αὐτοῦ σωθησομένων. τοὺς γὰρ ἐφθακότας ἕως τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου ἔσωσε μόνος αὐτός· τούτους δὲ καὶ ἐρρύσατο ἰασάμενος ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν· καὶ διεπράξατό γε ταῦτα οὐκ 20 ἄλλως ἢ τοῦ θανάτου τὰς λεγομένας πύλας χαλκᾶς συντρίψας καὶ τοὺς σιδηροὺς μοχλοὺς συγκλάσας. 5. καὶ δὴ μετὰ ταῦτα ἀκολουθῶς προφητεύει τὴν εἰς ἐρημον κατάστασιν τῶν μὴ ἐλθόντα παραδεξαμένων αὐτόν. “ἔθηκε γὰρ (φησὶ) ποταμούς εἰς ἐρημον καὶ 25 διεξόδους ὑδάτων εἰς δίψας, γῆν καρποφόρον εἰς ἄλμην ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων ἐν αὐτῇ.” ἃ καὶ νοήσεις ἀναδραμῶν τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους ἐπὶ τὴν πάλαι βοωμένην Ἱερουσαλήμ, καὶ τὴν δόξαν αὐτῆς, καὶ τὴν ἐν θεῷ καρποφορίαν, τῶν ἐν αὐτῇ πολιτευομένων ἁγίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐστερημένην. 6. μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν γέγονεν ἄληθῶς ἄκαρπος καὶ ἄνυδρος καὶ

παντελῶς ἔρημος, καὶ ὥς φησιν ἡ προφητεία "εἰς ἄλμην ἀπὸ κακίας τῶν κατοικούντων αὐτήν." τοῖς ἐπισυνάπτει σφόδρα ἀκολουθῶς προφητικῶ τρόπῳ αἰνιττόμενος τῆς πάλαι ἑρήμου καὶ διψάδος, ἥτοι πάσης ἀνθρώπου ψυχῆς, ἥ τῆς ἐξ ἔθνων ἐκκλησίας τὴν εἰς εὐσέβειαν μεταβολὴν, τὴν τε ἐν θείοις λόγοις καρποφορίαν. 7. ἃ καὶ προδήλως αἰνιττεται λέγων "ἔθετο ἔρημον εἰς λίμνας ὑδάτων" καὶ τὰ ἐξῆς· ἄπερ νοῆσαι μόνου τοῦ παρὰ θεῷ γένοιτ' ἂν σοφοῦ, κατὰ τὴν ἐπὶ τέλει τοῦ Ψαλμοῦ φήσασαν ἐπαγωγὴν "τίς σοφός, καὶ φυλάξει ταῦτα;" καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ ριζ'.

VIII. "Αἰνεῖτε τὸν κύριον πάντα τὰ ἔθνη, καὶ (266) ἐπαινεσάτωσαν αὐτὸν πάντες οἱ λαοί, ὅτι ἐκραταιώθη ἐφ' ἡμᾶς τὸ ἔλεος αὐτοῦ." καὶ τὰ ἐξῆς "ὦ κύριε, σῶσον δὴ, ὦ κύριε, εὐόδωσον δὴ. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου. θεὸς κύριος καὶ ἐπὶ φανεῖν ἡμῖν."

[167] 2. Καὶ τούτου μέμνηται ἡ Γραφὴ τοῦ εὐαγγελίου γραφὴ τέλους τετυχηκότος ὀπηνίκα ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἰσῆι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, πολὺ τε πλῆθος ἀνδρῶν καὶ παιδῶν προῆγεν αὐτὸν μετ' εὐφροσύνης ἐπιβοώντων "ὥς ἀννὰ τῷ νιῷ τῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὥς ἀννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις." ἀντὶ γὰρ τοῦ "ὦ κύριε σῶσον δὴ" κειμένου ἐν τῷ Ψαλμῷ τὸ "ὥς ἀννὰ" Ἐβραϊκώτερον φάσκοντες ἐπεβόων· ἐρμηνεύεται δὲ τοῦτο σῶσον δὴ. 3. καὶ τὸ "εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος

ἐν ὀνόματι κυρίου" διασαφεῖ τὸ λόγιον ἐξῆς φάσκον
 "θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν." οὐκοῦν εἰς καὶ ὁ
 αὐτὸς ἦν ὁ ἐπιφανείς ἡμῖν θεὸς κύριος, ὁ τοῦ θεοῦ
 δηλαδὴ λόγος, ὁ καὶ διὰ τοῦτο εὐλογημένος, ὅτι δὴ
 ἐν ὀνόματι κυρίου τοῦ πέμψαντος αὐτὸν πατρὸς τὴν
 εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίαν ἐποιήσατο. ἐλέγχων
 γοῦν τοὺς ἀπιστοῦντας αὐτῷ τῶν ἐκ περιτομῆς ἔλεγε
 πρὸς αὐτοὺς "ἐγὼ ἦλθον ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς
 μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με. ἄλλος ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ
 ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκεῖνον λήψετε." εἰκότως οὖν τὸ
 πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκέτι τῷ Ἰουδαίῳ λαῷ, ἀλλὰ πᾶσι
 τοῖς ἔθνεσι, τὰ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Ψαλμοῦ προσφωνεῖ.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ ρηγ'.

a

IX. "Κύριε, τί ἐστὶν ἄνθρωπος, ὅτι ἐγνώσθης
 αὐτῷ, ἢ υἱὸς ἀνθρώπου, ὅτι λογίξῃ αὐτόν; κύριε,
 κλῖνον οὐρανοὺς, καὶ κατέβηθι, ἄψαι τῶν ὀρέων καὶ
 καπνισθήσονται." καὶ ὑποβάς ἐπιλέγει "ὁ θεὸς ᾧδὴν
 καινὴν ᾄσομαί σοι."

"Ἐχεσθαι καὶ ταῦτα τῆς προκειμένης ὑποθέσεως (207)
 ἡγοῦμαι. τὴν γὰρ εἰς ἀνθρώπους γνῶσιν τοῦ θεοῦ
 λόγου θαυμάζων ὑπερεκπλήττεται τῆς φιλανθρωπίας,
 ὃς τῆς θεότητος ὑποβάς καὶ τοῦ συμφνοῦς μεγέ-
 θους ἑαυτὸν σμικρύνας, ἡξίωσε τῆς ἰδίας γνώσεως
 τὸ ἀνθρώπειον γένος. 2. ἐνταῦθα μὲν οὖν εὐχεται
 λέγων "κύριε, κλῖνον οὐρανοὺς καὶ κατέβηθι." ἐν
 δὲ τῷ ἐπτακαιδεκάτῳ Ψαλμῷ εἴρηται "καὶ ἐκλινεν
 οὐρανοὺς, καὶ κατέβη, καὶ γνώφος ὑπὸ τοὺς πόδας
 αὐτοῦ." καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπε-

8 Jo. 5, 43.

14 Ps. 143, 3.

26 Ps. 18, 8.

τάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. 3. δι' ὧν τὰ τῆς ἀνό-
δου, ἣν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανούς ἐποιήσατο, θεσπίζει.
ὅπως δὲ κάθοδον χρηὶ νοεῖν καὶ ἀνοδὸν τοῦ θεοῦ λό-
γου, οὐ τοπικῶς μεταβάσεις ποιουμένου, τροπικῶς
δὲ τὰς τοιαύτας οἰκονομίας αὐτοῦ τοῦτον τῆς γραφῆς
ἀποκαλύψεως τὸν τρόπον, ἐπ' οἰκείας ἀποδώσομεν
σχολῆς. 4. ἔδει δὲ μνημονεύσαι ἐν τούτοις καὶ τῆς
καινῆς διαθήκης, ἣν ἐμελλεν ἡ τοῦ Χριστοῦ παρου-
σία προξενήσκειν ἀνθρώποις· αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ καινὴ
διαθήκη μετὰ τὴν παλαιὰν ὑπὸ Χριστοῦ πᾶσι τοῖς
ἐθνέσι δεδομένη. διὸ φησι τὸ μετὰ χειρὸς λόγιον· ὁ
θεὸς ὡδὴν καινὴν ἄσσομαί σοι. 5. τὸ δὲ ἄψαι τῶν
ὀρέων καὶ καπνισθῆσονται· αἰνίττεσθαι ἡγοῦμαι
ἐμπρησμόν καὶ ἀφανισμόν πάσης εἰδωλολατρίας, ἥτις
παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐν τοῖς ὄρεσι μάλιστα ἐσπουδά-
ζετο. ὥστε ἤδη καὶ αὐτοὺς Ἰουδαίους ἀπελέγχεσθαι,
ὡς ἐπὶ πᾶν ὅρος ὑψηλὸν κατὰ μίμησιν τῶν ἀλλοφύ-
λων ἐθνῶν εἰδωλολατροῦντας.

Ἀπὸ Παλμοῦ ρμζ'.

X. Ἐπαίνει Ἰερουσαλὴμ τὸν κύριον, αἰνεῖ τὸν
θεόν σου Σιών. εἰθ' ὑποβάς φησιν· ὁ ἀποστέλλων
τὸ λόγιον αὐτοῦ τῇ γῇ, ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος
αὐτοῦ.

Σαφές δὲ ὅτι τοῦ ἀποστελλομένου ὁ ἀποστέλλων
ἕτερος ὢν τυγχάνει. ἔχεις τοιγαροῦν κἀνταῦθα τὸν
μὲν ἀποστέλλοντα τὸν ἐπὶ πάντων θεόν, τὸν δὲ ἀπο-
στελλόμενον τὸν λόγον, ὃς πολυώνυμος ὢν τοτὲ μὲν
σοφία, τοτὲ δὲ λόγος, ἄλλοτε δὲ θεός, καὶ πάντα

20 Ps. 147, 12.

κύριος διὰ τῶν θείων χρησμῶν ἀνηγόρευται. 2. ἐπι-
στήσας δὲ τινα τρόπον ἐν σφόδρα χρόνῳ βραχεῖ τὴν
πᾶσαν οἰκουμένην ἐπλησεν ὁ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ
λόγος, εὖ οἶδ' ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα θαυμάσιος τῆς προφ-
ητικῆς φραστικῆς ἕως τάχους δραμεῖται ὁ λόγος
αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Βασιλειῶν.

XI. Καὶ ἐλάλησε Δαβὶδ τῷ κυρίῳ τοὺς λόγους
τῆς ὥδης ταύτης. εἰθ' ἐξῆς φησὶ καὶ ἐκκλινεν οὐρα-
νός καὶ κατέβη, καὶ γνώφος ὑποκάτω τῶν ποδῶν
αὐτοῦ. καὶ ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, ἐπε-
τάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων, καὶ ἔθετο σκότος ἀπο-
κρυφὴν αὐτοῦ. 2. καὶ ἐπὶ τέλει τῆς αὐτῆς ὥδης
ῥῶσαι με (φησὶν) ἐξ ἀντιλογιῶν λαοῦ. καταστήσεις
με εἰς κεφαλὴν ἐθνῶν. λαὸς οὐκ ἐγνωὺς ἐδούλευσέ
μοι, εἰς ἀκοὴν ὧτιος ὑπήκουσέ μου, υἱοὶ ἀλλότριοι
ἀπορριφθήσονται.

3. Ὁ κλίνας οὐρανούς καὶ καταβάς θεός, ὁ ἐπι-
βάς ᾧ ἀνέκλινεν οὐρανὸν, ὅτινα νῦν Χερουβὶμ ὁ
λόγος ὀνομάζει, ἀνέπτη σὺν αὐτῷ τὴν ἄνοδον πεποι-
μένου μετὰ τῶν δορυφορούντων αὐτὸν θείων πνευ-
μάτων, πτερύγων ἀνέμων καὶ αὐτῶν χρηματίζόντων.
σκοτεινῶς δὲ ταῦτα καὶ ἐν παραβύστω γεγενῆσθαι
κατὰ τινὰς ἀπορρήτους καὶ λανθάνοντας αἰνίττεται
τὸν λόγον, φάσκων καὶ ἔθετο σκότος ἀποκρυφὴν αὐ-
τοῦ. τὰ δὲ ἐξῆς ἀκολουθῶς τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐναν-
θροπισεῖ τὴν κατ' αὐτοῦ γενομένην ἀντιλογίαν τοῦ
Ἰουδαίου λαοῦ σημαίνει, καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν ὑπα-

8 2. Reg. 22.

κοὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας. αὐτοῖς δὲ ῥήμασι
τὰ παραπλήσια εὖροις ἂν καὶ ἐν ἑπτακαιδεκάτῳ Ψαλ-
μῷ, εἰς ᾧ τὰ φανέντα προεῖρηται.

(269)

Ἀπὸ τῆς τρίτης τῶν Βασιλειῶν.

b XII. "Καὶ νῦν, κύριε, ὁ θεὸς Ἰσραὴλ, πιστω-
θήτω δὴ τὸ ῥήμά σου, ὃ ἐλάλησας τῷ παιδί σου τῷ
Δαβὶδ τῷ πατρί μου. ὅτι εἰ ἀληθῶς κατοικήσει θεὸς
μετὰ ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς, εἰ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρα-
νὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἀρκέσουσί σοι."

2. Κεῖται ταῦτα αὐταῖς λέξεσιν καὶ ἐν Παραλει-
πομέναις. τῷ μὲν οὖν Δαβὶδ ἐπηγγείλατο ὁ θεὸς
ἀναστήσειν ἐκ κοιλίας αὐτοῦ βασιλέα, οὗ πατὴρ αὐ-
τοῦ ὁ θεὸς ἐσεσθαι φησιν, ὥστε τὸν γεννώμενον ἐκ
c σπέρματος Δαβὶδ υἱὸν ὀνομασθῆναι θεοῦ, θρόνον τε
βασιλείας ἔξειν αἰώνιον. 3. ταῦτα δὲ ἐν μὲν τῇ δευ-
τέρᾳ τῶν Βασιλειῶν διὰ Νάθαν τοῦ προφήτου ἐχρή-
σθη τῷ Δαβὶδ τοῦτον τὸν τρόπον "καὶ ἔσται, ἐν
πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθήσῃ μετὰ τῶν
πατέρων σου, καὶ ἀναστήσω τὸ σπέρμα σου μετὰ σέ-
d ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου, καὶ ἐτοιμάσω τὴν βασι-
λείαν αὐτοῦ. αὐτὸς οἰκοδομήσει μοι οἶκον τῷ ὀνόματί
μου, καὶ ἀνορθώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ ἕως εἰς τὸν
αἰῶνα. ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα καὶ αὐτὸς ἔσται
μοι εἰς υἱόν."

4. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ ἐν Παραλειπομέναις ὁμοίως
εἴρηται. ἐν δὲ Ψαλμῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ λέλεκται
a "αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, πατήρ μου εἰ σὺ, θεός μου,
καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου. καὶ γὰρ πρωτότοκον

θήσομαι αὐτόν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς.
εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου, καὶ ἡ δια-
θήκη μου πιστὴ αὐτῷ, καὶ θήσομαι εἰς τὸν αἰῶνα (167)
τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ, καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ
5 ὥς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ." 5. καὶ πάλιν "ὡμοσα
Δαβὶδ τῷ δούλῳ μου, ἕως τοῦ αἰῶνος ἐτοιμάσω τὸ
σπέρμα σου, καὶ οἰκοδομήσω εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν
τὸν θρόνον σου." 6. καὶ αὐτῷ "ἅπαξ ὡμοσα ἐν τῷ
ἐγρίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι. τὸ σπέρμα αὐτοῦ
10 εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος
ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρητισμένη εἰς τὸν
αἰῶνα."

7. Τούτων δὴ καὶ ὁ ἑκατοστὸς τριακοστὸς πρώ- (270)
τος Ψαλμὸς μνημονεύσας ἐπὶ τὸν Χριστὸν ἀναφέρει
15 τὰ δηλούμενα. ἄκουε δ' οὖν καὶ τούτου "μνησθήτι,
κύριε, τοῦ Δαβὶδ καὶ πάσης τῆς πρακτικῆς αὐτοῦ·
ὡς ὡμοσε τῷ κυρίῳ, ἠΐστα τῷ θεῷ Ἰακώβ." οἷς
μεθ' ἕτερα ἐπιλέγει "ὡμοσε κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλή-
θειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτόν· ἐκ καρποῦ τῆς κοι-
20 λίας σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον σου."

8. Καὶ ὑποκαταβάς ἐξῆς τὸν ἐκ καρποῦ τῆς κοι-
λίας Δαβὶδ ἀναστησόμενον λευκότερον ὀνομάζει λέ-
γων "ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ, ἡτοίμασα λύ-
κρον τῷ Χριστῷ μου· τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ ἐνδύσω
25 αἰσχύνῃ· ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἀγίασμά μου."

9. Ταῦτα τοιγαροῦν Σολομῶν ὁ σοφώτατος τῷ
ἑαυτοῦ πατρὶ χρησθέντα συννοήσας, μὴ μικρὰ, με-
ξονα δὲ τῆς κατὰ ἄνθρωπον φύσεως τυγχάνοντα συνι-
δῶν, καὶ μᾶλλον ἀρμόζοντα θεῷ ἢ περ αὐτῷ, καίπερ
30 οὕτι υἱῷ Δαβὶδ, συνιείς τε τὸν πρὸς τοῦ θεοῦ πρω-

5 3. Reg. 8, 27. 17 2. Reg. 7, 12. 27 Ps. 88, 26, 3, 30.

15 Ps. 131.

τότοκον ὠνομασμένον, καὶ τὸν σαφῶς προφητευόμενον υἱὸν θεοῦ, ὑπεργέγηθε ταῖς ἐπαγγελίαις, καὶ συνεύχεται πιστωθῆναι τὰ τῆς προροήσεως, ἐπιδημήσειν τε τὸν προφητευόμενον, πρωτότοκον καὶ θεοῦ υἱὸν ἀναγορεύων. διό φησι "καὶ νῦν ὁ θεὸς Ἰσραὴλ πιστωθήτω δὴ τὸ ῥῆμά σου, ὃ ἐλάλησας τῷ παιδί σου Δαβὶδ τῷ πατρί μου. ὅτι εἰ ἀληθῶς κατοικήσει θεὸς μετὰ ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ οὐρανὸς τοῦ οὐρανοῦ οὐκ ἀρκέσουσί σοι."

Ἀπὸ τοῦ Μιχαία.

XIII. "Ἀκούσατε λαοὶ πάντες καὶ προσεχέτω ἡ γῇ καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ. καὶ ἔσται κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν εἰς μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου αὐτοῦ. ⁽²⁷¹⁾ διότι ἰδοὺ κύριος κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσεται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλάδες τακῆσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς, καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν καταβάσει. δι' ἀσέβειαν Ἰακώβ πάντα ταῦτα, καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου Ἰσραὴλ."

2. Καὶ νῦν ἀκαλύπτως ἐξ οὐρανοῦ κατιὼν κύριος ὁ θεός, ἐκπορευόμενός τε ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, διὰ τῶν προκειμένων κηρύττεται. εἶη δ' ἂν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ὃν μόνον διὰ τῶν ἔμπροσθεν γεννητὸν ὑπάρχειν θεὸν καὶ κύριον μετὰ τὸν ἀνωτάτω καὶ ἐπὶ πάντων ἀπεδείξαμεν. τόπον δ' αὐτοῦ οὐκ ἂν ἁμάρτιαις λέγων εἶναι τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν, τὸν τε ἐνδοξον τῆς θεότητος αὐτοῦ θρόνον, ὃν θεολογῶν ὁ προφήτης ἔφαλλεν "ὁ θρόνος σου" φάσκων "ὁ θεὸς εἰς

τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος·” ἐφ’ ὃν αὐτῷ ὁ πατήρ, ὡς
 ἂν υἱῷ μονογενεῖ, καθέζεσθαι παρεκελεύσατο εἰπὼν
 “κάθου ἐκ δεξιῶν μου.” 3. ταῦτα γὰρ σαφῶς ἤδη
 πρότερον ἐπὶ μόνον ἀναφέρεσθαι τὸν ἡμέτερον σωτήρα
 τὸν θεὸν λόγον παρεστήσαμεν· αὐτὸν δὴ οὖν τοῦ-
 τον ὁ παρὼν θεσπίζει λόγος ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ (188)
 τόπου αὐτοῦ, καταβήσεσθαι τε ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς.
 4. ποῖα δ’ ἂν εἴη ταῦτα, ἢ ὅπως μὲν τὰ ὄρη τοῦ
 Ἰσραὴλ καὶ οἱ βουνοὶ, περὶ ὧν μυρίαὶ προφητεῖαι
 10 θεσπίζουσιν, αὐτὴ τε Ἱερουσαλήμ, καὶ τὸ Σιών ὄρος,
 ἐν ᾧ τὰς πλείστας ἐποιεῖτο διατριβὰς ὁ σωτὴρ καὶ
 κύριος ἡμῶν; τούτων δὲ διαφθορὰν ἔσεσθαι καὶ ἀπώ-
 λειαν ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ καθόδῳ θεσπίζει. καὶ πρό-
 δηλον ὡς μετὰ τὴν τοῦ σωτήρος ἡμῶν παρουσίαν καὶ
 15 τὰ κατ’ αὐτοῦ τετολμημένα τὰ προειρημένα πάντα
 πεπολιόρκεται καὶ εἰς ἐσχάτην ἐρημίαν ἐλήλυθεν.
 20 οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους,
 ἢ τε παρ’ αὐτοῖς τὸ πρὶν συνεστῶσα βασιλεῖα, ἱερω-
 σύνη τε καὶ διδασκάλων προεδρία, ὅρη νῦν τροπι-
 25 κῶς ὀνομαζόμενα, σαλευθήσεσθαι λέγονται ἐπὶ τῇ
 τοῦ κυρίου ἐξ οὐρανῶν παρουσίᾳ. καὶ τοῦτο δὲ ὅπως
 τέλους ἔτυχε τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειε μετὰ τοὺς τοῦ
 σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χρόνους, πάντ’ ἐκεῖνα
 30 θεωρῶν οὐ μόνον σαλευθέντα, ἀλλὰ καὶ ἐκποδῶν
 γεγεννημένα; κοιλάδες δὲ εἰσέτι νῦν τηρόμεναι εἶεν
 ἂν αἰ ἐντὶ τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ Σιών ὄρους κατὰ
 35 πᾶσαν πόλιν συνεστῶσαι αὐτῶν συναγωγαί, ἀποθρη-
 νοῦσαι καὶ ἀποκλαιόμεναι καὶ ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώ-
 που πυρὸς τηρόμεναι διὰ λύπην καὶ πένθους ὑπερ-
 40 βολήν, τῆς τε τῶν οἰκείων ἐρημίας καὶ τῆς μακρᾶς
 καὶ πολυετοῦς δουλείας ἕνεκεν. 6. καὶ ἄλλως δὲ κατὰ
 διάνοιαν ἢ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ ἐπίβασις, οὐκ ἐν

χάσμασι καὶ κοιλώμασιν, οὐδ' ἐν ταπειναῖς καὶ χα-
μαπιτέσι διανοαῖς, ἀλλ' ἐν ἐπηρμέναις τὸ φρόνημα
κατερίνετο. ταύτῃ γοῦν τροπικώτερον αὐτὸς ὁ κύριος
καταβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς εἰρητο. 7. ὅρη δὲ
σειόμενα ὑποκάτωθεν αὐτοῦ αὐτὰ δὴ ἐκεῖνα ἦν ἐνθα-
ἀνήχθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ
διαβόλου "ὅτε καὶ παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος
εἰς ὄρος ὑψηλὸν λίαν, καὶ ἦν μετὰ τῶν θηρίων." 8.
ὅρη δ' ἂν εἴη αὐτῆς τροπικώτερον ἢ ἐν τοῖς ὄρεσι τὸ
πρὶν ἐπιτελουμένη εἰδωλολατρία, καὶ αἱ ἐν τούτοις
ἐνεργήσασαι ἀόρατοι καὶ ἀρχοντικαὶ δυνάμεις, ἃς οὐ
μικρῶς ἢ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνέσειε τε καὶ ἀνεκίρει
διδασκαλία. τούτων γὰρ ὁ ἐνθεος αὐτοῦ λόγος, ἧ τε
θαυματουργὸς καὶ παραδοξοποιὸς ἰσχὺς, λεληθότως
τὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων μακρὰν καὶ παλαιὰν δυνά-
στείαν καθήρει. 9. ὡσαύτως δὲ καὶ κοιλάδες τηκό-
μεναι ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς δαίμονες ἂν εἴεν
χθόνιοι καὶ περίγειοι, καθ' ὧν τὸ κανστικὸν τῆς
μοχθηρίας αὐτῶν πῦρ ἡφίει, λέγων "πῦρ ἦλθον βα-
λεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνήφθη;" ὅφ-
οῦ πυρὸς δὴ καίόμενοι, καὶ μὴ οἶοί τε ὄντες τὰς ἀπὸ
τῆς ἀοράτου φλογὸς φέρειν βασάνους, ὑπανεχώρου-
τῶν ἀνθρωπείων σωμάτων, καὶ τὸ συνέχον γε καὶ
ἐλαύνον αὐτοὺς ἀνωμολόγου βωδῶντες "ἔα, τί ἡμῶν
καὶ σοί, υἱὲ τοῦ θεοῦ; ἡλῆδες πρὸ καιροῦ βασανίσαι
ἡμᾶς; οἶδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ." 10. τού-
τους δὲ μάλιστα ἠκίζετο, καὶ τοὺς ἐπὶ τούτων ἀρχον-
τας καθήρει, ὅτι μὴ ἀρκεσθέντες τῇ τῶν λοιπῶν
ἐθνῶν διαφθορᾷ, δι' ἧς τοὺς πάντας εἰς τὴν πολὺν

7 Matth. 4, 8. Marc. 1, 13.
24 Matth. 8, 29. Marc. 1, 24.

19 Luc. 12, 49.

θεοῦ πλάνην καταβεβλήκεισαν, καὶ τῷ πάλαι τοῦ θεοῦ
λαῷ, αὐτῷ δὴ τῷ ἐκ περιτομῆς, ἐπιβεβουλευέκεισαν,
καὶ ἀποστήσαντες γε τοῦ θεοῦ καὶ τούτου παντοίαις
περιέπειραν δυσσεβείαις. διὸ καὶ μάλιστα τὴν ἐξ
οὐρανῶν πεποίητο ὁ κύριος καθόδον. 11. ὅθεν ἐξῆς
φησι "διὰ τὴν ἀσέβειαν Ἰακώβ πάντα ταῦτα καὶ δι'
ἁμαρτίαν οἶκον Ἰσραὴλ." καὶ ἐτι πρὸς τούτοις τῆς
ἐξ οὐρανοῦ καθόδου τοῦ λόγου τὴν αἰτίαν ἐξῆς δια-
σαφει, τοῦ μὲν ἐκ περιτομῆς λαοῦ τὰς δυσσεβείας (273)
ἀπαριθμούμενος, καὶ τὸν ἐπὶ ταύταις μετελθόντα
αὐτοὺς ὀλεσθρον, τῶν δὲ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην (169)
ἐθνῶν προαναφωνῶν τὴν κλήσιν. διὰ ταῦτα γὰρ
ἐπεδήμει ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐξ οὐρανῶν ἐπὶ γῆς. 12.
καὶ τῶν γε λέξεων ἄκουε.
13. "Αἱ ἀσέβειαν οἶκον Ἰακώβ πάντα ταῦτα καὶ δι'
ἁμαρτίαν οἶκον Ἰσραὴλ. τίς ἡ ἀσέβεια οἶκον Ἰακώβ;
οὐ Σαμάρεια; καὶ τίς ἡ ἁμαρτία οἶκον Ἰούδα; οὐχὶ
Ἱερουσαλήμ; καὶ θήσομαι Σαμάρειαν εἰς ὀπωροφυ-
λάκιον ἀγροῦ καὶ εἰς φυτείαν ἀμπελῶνος, καὶ κατα-
σπᾶσω εἰς χάος τοὺς λίθους αὐτῆς, καὶ τὰ θεμέλια
αὐτῆς ἀποκαλύψω." 13. καὶ ἐπιλέγει "κατέβη κακὰ
παρὰ κυρίου ἐπὶ πύλας Ἱερουσαλήμ, φόφος ἀρμάτων
καὶ ἱππευόντων." 14. καὶ αὐτῆς "ἡ δόξα τῆς θυγα-
τρὸς Ἱερουσαλήμ, ξύρησαι καὶ κείραι ἐπὶ τὰ τέκνα
τὰ τραφερά σου. ἐμπλάτνουν τὴν χηρείαν σου, ὡς
ἔστος, ὅτι ἡχμαλωτεύθησαν ἀπὸ σοῦ." ἐπὶ τούτοις
"Σίων ὡς ἀγρὸς ἀροτριαθήσεται, καὶ Ἱερουσαλήμ ὡς
ὀπωροφυλάκιον ἔσται, καὶ τὸ ὄρος τοῦ οἴκου εἰς ἄλ-
σος δρυμοῦ."

6 Mic. 1, 5.
27 Mic. 3, 12.

21 Mic. 1, 12.

23 Mic. 1, 15.

15. Σιών δὲ καὶ Ἱερουσαλήμ καὶ τὸ καλούμενον ὄρος τοῦ οἴκου, ταῦτ' ἦν ἐκεῖνα τὰ πρόσθεν δεδηλωμένα διὰ τοῦ "καὶ σαλευθήσονται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ αἱ κοιλάδες τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς, δι' ἀσέβειαν Ἰακώβ. διὰ γὰρ τὰς δρασθείσας κατ' αὐτοῦ δυσσεβείας εὐθὺς καὶ οὐκ εἰς μακρὸν καὶ τὰ ὄρη καὶ οἱ ἐν τούτοις οἰκοῦντες πεπολιόρκητο, ἐμπρησμόν τε καὶ ἐσχάτην ἐρημίαν τὸ Σιών ὄρος ὑπέμεινε, καὶ γέγονε τὸ ὄρος τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ εἰς ἄλσος δρυμοῦ. 16. ταῦτα μὲν οὖν ἐπὶ τῇ τοῦ κυρίου ἐξ οὐρανῶν καθόδῳ περὶ ἐκείνους ἐστῆσαι καὶ ἡ παρούσα προφητεία σημαίνει, ἃ καὶ ἐν αργῇ τὴν ἐκβασιν εἴληφε μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν. 17. εἰ γοῦν τι δύναται καὶ ἡ ἡμετέρα ἱστορία, καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς τὴν πάλαι βοιωμένην Σιών ξεύγεσι βοῶν ὑπὸ Ῥωμαίων ἀνδρῶν ἀρουμένην ὀφθαλμοῖς παρειλήφαμεν, καὶ τὴν γε Ἱερουσαλήμ, ὡς αὐτὸ γέ φησι τὸ λόγιον, ὁπωροφυλάκιον δίκην ἀπολειφθέντος, ἐν παντελεῖ καταστᾶσαν ἐρημίαν· ἃ καὶ δι' οὐδὲν ἕτερον αὐτοῖς ἢ διὰ τὰς δυσσεβείας αὐτῶν συμβέβηκε, δι' ἃς καὶ ὁ λόγος ὁ οὐράνιος ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ τόπου προεληλύθε. 18. καὶ δι' ἐτέρας δὲ αἰτίας ὁ τοῦ θεοῦ λόγος οὐρανόθεν καταληλυθέναι τε καὶ ἐπιβεβηκέναι ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς ἤδη πρότερον ἐλέγετο, ὅπως τὰ μὲν πάλαι ἐπαυρόμενα καὶ ὑπερυψούμενα κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ θεοῦ ὄρη σαλευθῇ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, (αἱ δυνάμεις δηλονότι αἱ ἀντικείμεναι, αἱ πρὸ τῆς αὐτοῦ παρουσίας μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ Ἑβραίων ἔθνος τοῖς τῆς δυσσεβείας καὶ εἰδωλολατρίας πράγμασι καταδεδούλωται,) οἱ δὲ πονηροὶ δαίμονες, (κοιλάδες ἐπικαλούμενοι διὰ τὸ ἐν χάσμασι σκοτίοις καὶ τοῖς τῶν

σωμάτων κοιλάμασιν ἐνδιατρίβειν) ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς τηκόμενοι, τῇ τοῦ θεοῦ λόγου δυνάμει ἐξ ἀνθρώπων ἀποφύγοιεν, καὶ ἑτέρα δ' ἂν εἴη παρὰ ταύτας αἰτία οὐχ ἡ τυχοῦσα τῆς ἐξ οὐρανῶν καθόδου τοῦ κυρίου, ἣν ὁ λόγος ἐπισημαίνεται, ὅπως πάντα τὰ ἐπὶ γῆς ἔθνη, τῶν δαιμόνων ἀπελασθέντων καὶ τῶν ἀρχοντικῶν πνευμάτων σεισθέντων, τῆς πάλαι αὐτῶν σκληρᾶς καὶ ἀκινήτου τυραννίδος ὑπαναπνεύσαντα, τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ ἐπὶ πάντων ἀναλάβη θεοῦ. 19. καὶ αὐτὰ ὧδέ πως αἱ τῆς αὐτῆς προφητείας φωναὶ ἐξῆς καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ὑπὸ μίαν συνάφειαν διανοίας κηρύττουσι "καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυρίου, ἔτοιμον ἐπὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, καὶ μετεωρισθήσεται ὑπεράνω τῶν βουνῶν, καὶ σπεύσουσιν ἐπ' αὐτὸ λαοί, καὶ πορεύονται ἔθνη πολλὰ, καὶ ἐροῦσι, δεῦτε, ἀναβώμεν εἰς τὸ ὄρος τοῦ κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, καὶ δεῖξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ, καὶ πορευσόμεθα ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ. ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν."

20. Τοιαῦτα καὶ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως, καὶ ὁποίας ἔχεται διανοίας, ὅπως τε καὶ αὐτὰ μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν τέλος εἴληφεν, ἐπὶ σχολῆς ἂν τις καταμάθοι. ἀκολούθως γε μὴν τούτοις ἀρχόμενος ὁ τῆς προφητείας λόγος, ὡς ἂν ἐπὶ σωτηρίας οὐ μόνον τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων τῆς τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους καθόδου γενησομένης, τοῖς λαοῖς καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς γῆς ἅπασιν ἐπιφωνεῖ, λέγων "ἀκούσατε λαοὶ πάντες, καὶ

προσεχέτω ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ." 21. καὶ τὸ μαρτύριον δὲ τοῦ πάθους ἡνίκα τοῦ κυρίου ἐπιφύων "καὶ ἔσται κύριος ὁ θεὸς ὑμῶν εἰς μαρτύριον." εἶθ' ἐξῆς ὁ αὐτὸς προϊὼν προφήτης, ὡς ἂν ἤδη παιδεύσας τὰ περὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ θεοῦ λόγον τῆς τε ἐξ οὐρανῶν αὐτοῦ καταβάσεως, καὶ ὡς τὰ αἰτία (275) τῆς εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρουσίας προειπὼν, ἐπομένως τὴν εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ ἐσομένην γένεσιν, καὶ αὐτὸ δὴ χωρίον ἐνθα τεχθήσεσθαι ἔμελλεν, ὧδε πως διδάσκει λέγων "καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθὰ ὀλιγοστός εἰ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος."

22. Ἐπιμελῶς δὲ πρόσσχες τίνα τρόπον τοῦ ἐπὶ τὴν Βηθλεὲμ, (χωρίον δὲ ἐστὶ τοῦτο τῆς Ἰουδαίας) φανερομένου τὰς ἐξόδους ἀνῶθεν καὶ ἐξ αἰῶνος ὑφ' ἐστάναι φησὶ, τὴν ἐνθεον δηλῶν προὑπαρξέν τε καὶ οὐσίωσιν τοῦ ἐκ Βηθλεὲμ προελενσομένου ἄρχοντος· εἰ μὲν οὖν ἔχοι τις ἐφ' ἕτερον ἀναφέρειν τὸν χρησμὸν, τίς οὗτος ἀποδεικνύτω; εἰ δ' οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἕτερον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὃς μόνος μετὰ τὴν προφητείαν ἐνθένδε ὠρημένος βοᾷται, τὸ λοιπὸν ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ συνομολογεῖν ἀλήθειαν τῆς προφητείας, ἐπὶ μόνῳ αὐτῷ σαλευούσῃ τὴν πρόρρησιν; μόνος γοῦν οὗτος ἐπιφανὴς τῶν πώποτε γεγενησὶ ἐκ τοῦ προειρημένου χωρίου τῆς Βηθλεὲμ μετὰ τοὺς τῆς προφητείας χρόνους τὸ ἀνθρώπειον ὑπόδειγμα προσελήλυθεν, ἅμα τε τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐπληροῦτο τὰ προηγορευμένα. 23. ἀντίκα γοῦν καὶ οὐκ εἰς

μακρὸν τῷ μὲν Ἰουδαίῳ ἔθνεϊ ἕκαστα τῶν προπεφητευμένων σκυθρωπῶν ἀπήντα, τοῖς δὲ ἔθνεσι πάλιν τὰ ἀκόλουθα τοῖς θεσπίσμασιν, αὐτὸς τε οὗτος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἐκ Βηθλεὲμ ὀρηθεὶς ἡγούμενος ἀνεδείχθη τοῦ κατὰ διάνοιαν Ἰσραὴλ, οὕτω παντὸς τοῦ διορατικοῦ καὶ θεοσεβοῦς λαοῦ χρηματίζοντος. καὶ θεὰ γε ὅπως τὰς ἐξόδους αὐτοῦ τῆς ἐνθεοῦ προὑπαρξεως ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος ἔχειν λέγεται, ὅπερ οὐκ ἂν ἀρμόσειεν ἀνθρώπου φύσει. 24. αὐτοῖς ἐξῆς ὁ προφητικὸς λόγος ὑποβάς μικρὸν καὶ νῦν πάλιν τῆς πάλαι νομικῆς θρησκείας τὴν περιγραφὴν καὶ τὴν καθάρσειν ὑποσημαίνει, ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ λέγων "ἐν τίνι καταλάβω τὸν κύριον, ἐπιλήψομαι θεοῦ μου ὑψίστου; εἰ καταλήψομαι αὐτὸν ἐν ὀλοκαυτώμασιν, ἐν μόσχοις ἐνιαυσίοις; εἰ δὴ πρωτότοκα κοιλίας μου ὑπὲρ ἁμαρτίας ψυχῆς μου;" 25. Ἐκ δὲ προσώπου τοῦ θεοῦ τοιάνδε αὐτοῖς τὴν ἀπόκρισιν ποιούμενος "εἰ ἀνηγγέλη σοι, ἀνθρωπε, τί καλόν; καὶ τί κύριος ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ ἀλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κρίμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεος, καὶ ἔτοιμον εἶναι πορεύεσθαι ὀπίσω κυρίου τοῦ θεοῦ σου;"

26. Ἐχεις τοιγαροῦν κἀνταῦθα ἐπὶ τῇ προφητευσ- (276) μένῃ τοῦ κυρίου ἐξ οὐρανῶν εἰς ἀνθρώπους καθόδῳ ἡμῶν καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ πλεῖστα ὅσα σημαινόμενα, Ἰουδαίων ἀποβολὴν, ἐλέγχους τῶν ἀσεβειῶν αὐτῶν, καθάρσειν τῆς βασιλικῆς αὐτῶν μητροπόλεως, τῆς (277) τε πάλαι πρότερον παρ' αὐτοῖς ἐπιτελουμένης κατὰ Μωσέα λατρείας παραίτησιν· ἔμπαινον δὲ περὶ τῶν ἐθνῶν ἀγαθὰς ἐπαγγελίας, ἐπίγνωσιν θεοῦ, καινὸν τὸν τρόπον εὐσεβείας, νόμον τε νέον καὶ λόγον ἐκ μὲν

τῆς Ἰουδαίων χώρας προελευσόμενον, εἰς πάντα δὲ τὰ ἔθνη διαδοθησόμενον, ἅπερ ὅποιον τέλος καὶ ὁποῖαν ἔκβασιν τῶν λόγων μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἐπιδέδεκται, σοὶ καταλείπω σκοπεῖν.

Ἀπὸ Ἀμβακούμ.

c XIV. "Καὶ ἀπεκρίθη κύριος πρὸς με, καὶ εἶπε, γράψον ὅρασιν σαφῶς ἐν πυλῶνι, ὅπως διώκη ὁ ἀναγινώσκων αὐτὰ, διότι ἔτι ὅρασις εἰς καιρὸν, καὶ ἀνατελεῖ εἰς πέρας, καὶ οὐκ εἰς κενόν. ἐὰν ὑστερήσῃ, ὑπόμεινον αὐτόν, ὅτι ὁ ἐρχόμενος ἦξει καὶ οὐ μὴ χρονίσῃ. ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ, ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται."

2. Καὶ ἐνταῦθα διαρρήδην ἐρχόμενον ἦξεν τὸν προφητευόμενον θεσπίξει. τίς δ' ἦν οὗτος ἢ ὁ ἀνωτέρω δηλωθεὶς κατὰ τὸ "εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν; τοῦτον δὲ οἶα φῶς τυγχάνοντα εἰς πέρας ἀνατελεῖν φησιν, ἐπὶ συντελείᾳ δηλαδὴ τῶν αἰώνων. ᾧ συνάδει καὶ ὁ Ζαχαρίας λέγων "ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ." 3. καὶ τὸν χρόνον ὑποσημαίνων ὁ αὐτὸς ἐπιλέγει "τὸ πρὸς ἐσπέρην ἔσται φῶς. ἐὰν ὑστερήσῃ, ὑπόμεινον αὐτόν. ἀνθ' οὗ ὁ Ἀκύλας πεποίηκεν "ἐὰν δὲ μελλήσῃ, προσδέχου αὐτόν, ὅτι ἐρχόμενος ἦξει καὶ οὐ βραδυνεῖ. τούτου δὲ μέμνηται καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολὴ δι' ὧν φησι "μὴ ἀποβάλλετε οὖν τὴν παρορησίαν ὑμῶν.

7 Hab. 2, 2.
22 Zach. 14, 7.

16 Hab. 9, 26.
27 Heb. 10, 35.

20 Zach. 6, 13.

ἧς ἔχει μεγάλην μισθαποδοσίαν. ὑπομονῆς γὰρ ἔχετε χρεῖαν, ἵνα τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ ποιήσαντες κομίσθησθε τὴν ἐπαγγελίαν. ἔτι γὰρ μικρὸν ὅσον ὅσον (277) ὁ ἐρχόμενος ἦξει καὶ οὐ χρονιεῖ. ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται, καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ." 4. καὶ ὅρα γε ὅπως διὰ τούτων ἀσαφῶς κείμενον τὸ προφητικόν, διὰ τὸ καθ' ὑπερβατὸν εἰρησθαι, ἐπὶ τὸ σαφέστερον ἢ ἐπιτολὴ διελήφεν. 5. ἡ μὲν γὰρ τῆς προφητείας λέξις "ὁ ἐρχόμενος" φησὶν "ἦξει καὶ οὐ χρονίσει." καὶ ἐπιφέρει "ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ," ὅπερ συναπτόμενον ἀνάγεσθαι δόξειεν ἂν ἐπὶ τὸν ἐρχόμενον καὶ οὐ χρονίζοντα, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. πῶς γὰρ ἐπ' ἐκείνον ἀρμόσει τὸ λέγεσθαι μὴ εὐδοκεῖν ἐν αὐτῷ τὸν θεόν; ἀλλ' ἡ τῆς διαστολῆς παραθέσις ἐναλλάξασα τὴν τοῦ λόγου σύνταξιν τὴν διάνοιαν ἐσώσατο. 6. μετὰ γὰρ τὸ "ἔτι μικρὸν ὅσον ὅσον ὁ ἐρχόμενος ἦξει καὶ οὐ χρονίσει" ἔξης συνήψε τὸ "ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται." εἰτα τὸ ἐν τῇ προφητείᾳ πρῶτον κείμενον ὑπέταξε δευτέρου ἐν τῷ "καὶ ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ." ἅπαξ γὰρ θεσπίσας ὁ λόγος διὰ τῆς προφητείας ὅτι δὴ τὸ φῶς τὸ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἐπηγγελέμενον διὰ τῆς Χριστοῦ παρουσίας "ὅψε ποτε καὶ ἐσπέρας ἀνατελεῖ, καὶ οὐ διαψεύσεται." 7. (οὕτω γὰρ ἀντὶ τοῦ "καὶ οὐκ εἰς κενόν" ὁ Ἀκύλας ἡρμήνευσεν) ἔπειτα διὰ τὸ μέλλειν ὀψὲ καὶ ἐσπέρας ἔσεσθαι τὴν τοῦ προφητευομένου παρουσίαν εἰς ὑπομονὴν παρακαλέσας διὰ τοῦ "ἐὰν ὑστερήσῃ, ὑπόμεινον αὐτόν, ἢ ἐὰν μελλήσῃ, προσδέχου αὐτόν, ὅτι ὁ ἐρχόμενος ἦξει καὶ οὐ μὴ χρονίσῃ," ἐπὶ τὴν πίστιν τῆς προρρήσεως τὸν ἀκροατὴν παρορμᾷ λέγων, ὁ δὴ τού-

[172] τοις πιστεύουσιν ἐξ αὐτῆς τῆς πίστεως αὐτοῦ δίκαιος ἀναδειχθεὶς τὴν κατὰ θεὸν ζήσεται ζωὴν, ὡς ἔμπαινον ὁ ἀπιστῶν, ἐν οἷς ἂν ὑποστείληται μὴ θαρσύνσας, μὴ δὲ ἐμπιστεύσας τοῖς εἰρημένοις, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ. 8. οὐκοῦν καὶ αὐτοὶ τοῦτοις ἀκολουθῶντες ἐναλλάξαντες τὸ πρῶτον ὕστερον, καὶ μεταθέντες τὸ ὕστερον ἐπὶ τὸ πρῶτον, σώσωμεν τὸν νοῦν τῆς λέξεως μετὰ τὸ "ὅτι ὁ ἐρχόμενος ἦξει καὶ οὐ χρονίσει" καθ' ὑπερβατὸν συνάπτοντες τὸ "ὁ δὲ δίκαιός μου ἐκ πίστεως ζήσεται," 9. καὶ τούτῳ ἐπιλέγοντες τὸ "ἐὰν ὑποστείληται, οὐκ εὐδοκεῖ ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ." ταύτῃ δὲ καὶ ὁ Ἀκύλας τῇ διανοίᾳ συντρέχει λέγων "ἐὰν μελλήσῃ, προσδέξου αὐτὸν, ὅτι ἐρχόμενος ἐλευσεται καὶ οὐ βραδυνεῖ." ἰδοὺ νόμιζον, οὐκ εὐθεία ἡ ψυχὴ μου ἐν αὐτῷ, καὶ δίκαιος ἐν πίστει αὐτοῦ ζήσεται.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

XV. "Κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφοβήθην. κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην. ἐν μέσῳ δύο ζωῶν γνωσθήσῃ, ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη ἐπιγνωσθήσῃ, ἐν τῷ παρεῖναι τὸν καιρὸν ἀναδειχθήσῃ, ἐν τῷ ταραχθῆναι τὴν ψυχὴν μου ἐν ὁρῇ ἐλέους μνησθήσῃ. ὁ θεὸς ἐκ Θαιμᾶν ἦξει, καὶ ὁ ἄγιος ἐξ ὕρου κατασκίου, δασέος. ἐκάλυψεν οὐρανούς ἢ ἄρετὴ αὐτοῦ καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πληρῆς ἡ γῆ. καὶ φέγγος αὐτοῦ ὡς φῶς ἔσται· κέρατα ἐν χερσὶν αὐτοῦ, καὶ ἔθετο ἀγάπησιν κραταῖαν ἰσχύος

18 Hab. 3. 2.

αὐτοῦ. πρὸ προσώπου αὐτοῦ προπορεύσεται λόγος, καὶ ἐξελεύσεται εἰς πεδία."

2. Ἐπακούσας δὲ αὐτὸς ἑαυτοῦ, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐμπνέοντος καὶ ἐνθεσπίζοντος ἐν αὐτῷ θείου πνεύματος, ὁ ἱερὸς προφήτης περὶ τοῦ προφητευομένου φήσαντος ὅτι "ἐρχόμενος ἦξει, καὶ οὐ μὴ χρονίσει, ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεώς μου ζήσεται," πιστεύσας τε ὡς δίκαιος τῷ χρησμῷ, διὰ τῶν μετὰ χεῖράς φησι "κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην" καὶ τὰ ἐξῆς, δι' ὧν σαφῶς θεὸν εἰς ἀνθρώπους ἦξειν καταγγέλλει. τίς δὲ ἂν οὗτος εἴη ὁ πάλαι γνωρίζόμενος, ὕστερον δὲ ποτε ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἔτη γνωσθόμενος, καὶ κατὰ τὸν προφητευόμενον χρόνον ἀναδειχθόμενος, ἢ ὁ αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ προδηλωθεὶς (279) ὁ δεύτερος τῶν ὄλων κύριος, ὁ καὶ τῇ προορήσει ἀκολουθῶν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἐξάκουστον πᾶσιν ἀνθρώποις κηρυχθεὶς; τούτου δὴ οὖν τὰ ἀνάγραπτα ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις ἔργα, τὴν ἐκ παρθένου δηλονότι οὐ ἀνείληψεν σκῆνους γένεσιν, καὶ ὡς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ἀλλὰ ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, τὰς τε ἐπιτελεσθείσας αὐτῷ εἰς ἀνθρώπους παραδοξοποιίας καὶ τὰ κατ' αὐτοῦ γε τετολημένα τῷ Ἰουδαίῳ ἔθνει τοῖς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῖς (280) προλαβών, τὰ τε μέλλοντα συμβῆσεσθαι κεκαθαρμέναις ταῖς διανοαῖς παρὰ τοῦ διδάσκοντος αὐτὸν θείου πνεύματος μαθὼν, ἐκστῆναι ὁ προφήτης ἐπὶ τοῖς ἀκουσθεῖσι καὶ πεφοβῆσθαι ὁμολογεῖ φάσκων "κύριε, εἰσακήκοα τὴν ἀκοήν σου, καὶ ἐφοβήθην" κύριε, κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην." 3. ὁ σω-

20 Phil. 2, 6.

τῆρ δὲ καὶ κύριος ἡμῶν αὐτὸς οὗτος ὁ τοῦ Θεοῦ λό-
 γος "ἐν μέσῳ δύο ζώων ἐγνωσθῇ" πληθυντικῶς ἐν-
 [173] ταῦθα καὶ περισπωμένως τῶν ζώων ἀπὸ ἐνικοῦ τοῦ
 τῆς ζωῆς ὀνόματος ἐξακουμένων. 4. οὐ γὰρ παρο-
 ξυτόνως τῶν ζώων ἀπὸ οὐδετέρου τοῦ ζώου λέγεται,
 ἀλλὰ ζώων περισπωμένως ἀπὸ πληθυντικῆς εὐθείας
 τῆς αἰ ζωαί. δύο οὖν, φησί, ζώων μέσον γνωσθήσῃ-
 μιᾶς γὰρ οὕσης τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς, καὶ θατέρας τῆς
 κατὰ ἄνθρωπον, καὶ τῆς μὲν θνητῆς, τῆς δὲ αἰδίου,
 ἀμφοτέρων εἰκότως ὁ κύριος διὰ πείρας ἐλθὼν ἐν
 μέσῳ δύο ζώων γνωσθῆναι λέγεται κατὰ τὴν τῶν ὁ
 ἐρμηνείαν· κατὰ γὰρ τὸν Ἀκύλαν οὐχ οὕτως, ἀλλ'
 "ἐν τῷ ἐγγίξειν τὰ ἐτη ζώωσον αὐτό" εἴρηται. 5. τί
 δὲ αὐτὸ ἢ τὸ κάτεργόν σου φησί; καὶ ὁ Θεοδοτίων
 δέ φησιν "ἐν μέσῳ ἐτῶν ζώωσον αὐτόν," καὶ ὁ Σύμ-
 μαχος "ἐντὸς τῶν ἐνιαυτῶν ἀναζώωσον αὐτόν" ἐκδέ-
 δωκε. πάντες οὖν "ζώωσον αὐτόν" εἰπόντες σαφῶς
 ὅτι μὴ περὶ οἶον ἀλόγων τινῶν ἢ λογικῶν ζώων ὁ λό-
 γος τυγχάνει παρέστησαν. 6. διὸ παρὰ τοῖς ὁ λεγο-
 μένου τοῦ "ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ" οὐ κατὰ
 τοὺς πρὸ ἡμῶν ἐξειλήφαμεν, ἀλλὰ δύο ζώας τοῦ προ-
 φητευομένου δηλοῦσθαι ἔφαμεν, μίαν μὲν τὴν ἐν-
 θεον, θατέραν δὲ τὴν ἀνθρωπίνην. 7. τούτοις ὁ
 προφήτης ἐπιλέγει "ἐν τῷ ταραχθῆναι τὴν ψυχὴν
 μου ἐν ὀργῇ ἑλέους μνησθήσῃ," διδάσκων ὅτι τὸν
 τοῦ πάθους τοῦ προφητευομένου καιρὸν συνιδῶν τῷ
 [280] πνεύματι τεθορύβητο. πλὴν ἀλλ' ἐν αὐτῷ τούτῳ
 φησί, τῷ καιρῷ ἐφ' ὃ τὴν ψυχὴν ἐταράχθη, ὀργῆς
 τοῖς ἀνθρώποις οὐδεπώποτε ἄλλοτε ἐπαιωρηθείσης
 διὰ τὰς τολμηθείσας κατὰ τοῦ κυρίου δυσσεβείας,
 ἑλέους αὐτὸς ὁ φιλανθρωπότατος κύριος ἐντὶ ὀργῇ
 ἐμνήσθη, ὥς ἂν ἀγαθοῦ τυγχάνων πατρὸς υἱός. 8. τὸ

γούν πάθος αὐτοῦ τῷ παντὶ κόσμῳ σωτηρίας τῆς
 κατὰ Θεὸν καὶ ἑλέους κατέστη αἷτιον. τούτοις ἐπι-
 λέγεται "ὁ Θεὸς ἀπὸ Θαιμάν ἦξει." τὸ δὲ Θαιμάν
 μεταλαμβάνεται εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν συντέλεια, ὡς
 μηδὲν διαφέρειν εἰ σαφῶς ἐλέγετο "ὁ Θεὸς ἐπὶ
 συντελείᾳ ἦξει." ἐπὶ γὰρ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος καὶ
 ἐν ταῖς ἐσχάταις ταύταις ἡμέραις ἐπέφανευσεν ἡμῖν ἡ
 τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐεργε-
 σία. 9. τάχα δὲ καὶ τὴν δευτέραν αὐτοῦ καὶ ἐνδοξον
 ἐν τούτοις ἀφίξειν θεσπίζει, ὥστε ἀπὸ ἐτέρας ἀναγι-
 νώσκεσθαι ἀρχῆς τὰ ἀπὸ τοῦ "ὁ Θεὸς ἀπὸ Θαιμάν
 ἦξει," ὡς ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος ἦξοντος αὐτοῦ
 ἀπὸ τῶν κατὰ τὰ νότια μέρη τοῦ οὐρανοῦ μεταλαμ-
 βάνεται γὰρ Θαιμάν εἰς τὸν νότον. 10. διόπερ ὁ
 Θεοδοτίων τοῦτον ἐρμηνεύει τὸν τρόπον "ὁ Θεὸς ἀπὸ
 νοτίου ἦξει." τὸ δὲ ἐξῆς εἰρημένον "καὶ ὁ ἄγιος ἐξ
 ὄρους κατασκίου, δασέος," νοήσεις, παραθεῖς τὰς οὐ-
 τας ἐχούσας ἐν τῷ Ζαχαρίᾳ φωνὰς "εἶδρακα τὴν νύ-
 κτα, καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ἵππου πυρρὸν,
 καὶ οὗτος εἰστήκει ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων τῶν κατα-
 σκίων." 11. τοῦτον γοῦν τὸν ἐπιβεβηκὼτα ἐπὶ ἵπ-
 που πυρρὸν, καὶ ἐστῶτα ἀνὰ μέσον τῶν ὀρέων τῶν
 κατασκίων, αὐτὸν ἡγοῦμαι εἶναι τὸν ἐν τῇ μετὰ χεῖ-
 ρας δηλούμενον προφητείᾳ, φασκούσῃ τὸν ἅγιον ἦξειν
 ὄρους κατασκίου, δασέος. ἐν ἑκατέροις γοῦν ὄρη
 κατέσκηκε, καὶ ἡγοῦμαι τοῦ παραδείσου τοῦ
 Θεοῦ τυγχάνειν, ὃν ἐφύτευσεν ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατο-
 λὰς, ἢ καὶ τῆς ἐπουρανίου Ἱερουσαλήμ. "ὄρη γὰρ
 κύκλω αὐτῆς, καὶ κύριος κύκλω τοῦ λαοῦ αὐτοῦ."
 12. ταῦτα γοῦν διὰ τὸ πλήρη τυγχάνειν θείων ду-

νάμεων καὶ πνευμάτων ἁγίων ὥς ἂν σύμφυτα καὶ
 ἀμφιλαφῇ κατάσκια λέγεται. ἀλλ' ἐν μὲν τῷ Ζαχα-
 ρία σαφῶς ἀνὴρ ἐποχούμενος ἱππῳ πυρρῷ θεωρεῖ-
 ται, οὕτω τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐνανθρωπήσεως
 καὶ τῆς σαρκὸς, ἣ ἐπαχῆσατο, δηλουμένης· ἐνταῦθα
 δὲ ὁ θεὸς καὶ ἅγιος ὠνόμασται. 13. ὥς γὰρ ἐκ θεοῦ
 εἰς ἀνθρώπους τὴν ἄφικιν πεποιημένους, καὶ ὥς ἂν ἐκ
 [174] τῶν θειοτέρων χωρίων ἐπιφοιτήσας, λέγεται "ὁ θεὸς
 ἀπὸ Θαιμᾶν ἦξει, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίου,
 (281) δασέος." εἶτα ἐξῆς ἐπιλέγει "ἐκάλυψεν οὐρανοὺς ἡ
 ἄρετὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς αἰνέσεως αὐτοῦ πλήρης ἡ γῆ,
 καὶ φέγγος αὐτοῦ ὥς φῶς ἔσται." 14. δι' ὧν ὁμοῦ
 ἢ τε εἰς οὐρανοὺς ἐνδοξος αὐτοῦ βασιλεία παρίστα-
 ται καὶ ἡ μετὰ ταῦτα γενομένη τε καὶ ἐπὶ πλέον γε-
 νησομένη εἰς πᾶσαν τὴν γῆν τῆς περὶ αὐτοῦ διδα-
 σκαλίας αἰνεσις. τὸ δὲ "κέρατα ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ"
 τῆς βασιλείας αὐτοῦ τὰ σύμβολα δηλοῖ, δι' ὧν κερά-
 των τὰς ἀοράτους καὶ ἀντικειμένους δυνάμεις ὠθού-
 μενος καὶ κερατίζων ἀπελαύνει. ἀκολουθῶς τούτοις
 ἐπιλέγει "καὶ ἔθετο ἀγάπῃσιν κραταιὰν ἰσχύν αὐ-
 τοῦ." 15. καὶ τῆς γε εἰς ἀνθρώπους κραταιᾶς δια-
 θέσεως αὐτοῦ καὶ ἀγάπης δείγμα μέγιστον ἦν τὸ
 "πρὸ προσώπου αὐτοῦ πορευθῆναι λόγον," δηλονότι
 τὸν σωτήριον καὶ εὐαγγελικὸν, ἐξελθόντα τε τοῦτου
 διαδραμεῖν εἰς πεδία, ὥστε ἐν ὀλίγῳ πᾶσαν πληρῶ-
 σαι τὴν οἰκουμένην τῆς ὑπ' αὐτοῦ προξενηθείσης
 ἅπασιν ἀνθρώποις σωτηρίας ἀκολουθῶς τῇ προφη-
 τεῖα φησάσῃ "πρὸ προσώπου αὐτοῦ προπορεύσεται
 λόγος, καὶ ἐξελεύσεται εἰς πεδία." κατὰ τὴν δευτέ-
 ραν δὲ αὐτοῦ παρονσίαν ἔτι μᾶλλον καὶ κυριώτερον
 ὁ λόγος αὐτοῦ πέρας ἐπιθήσει τοῖς τε εἰρημένοις καὶ
 τοῖς ἐξῆς ἐπιφερομένοις, ἃ καὶ οὐ νῦν ἐξετάζειν καιρὸς.

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

XVI. "Τάδε λέγει κύριος παντοκράτωρ, ὁπίσω ὁ
 5 δόξης ἀπέσταλκέ με ἐπὶ τὰ ἔθνη τὰ σκυλεύσαντα
 ὑμᾶς· διότι ὁ ἀπτόμενος ὑμῶν, ὡς ὁ ἀπτόμενος τῆς
 10 κούρης τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ. διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἐπιφέρω
 τὴν χεῖρά μου ἐπ' αὐτοὺς, καὶ ἔσονται σκῦλα τοῖς
 δουλεύουσιν αὐτοῖς, καὶ γνώσεσθε ὅτι κύριος παντο-
 15 κράτωρ ἔξαπέσταλκέ με."

2. Κύριος αὐτὸς ὁ παντοκράτωρ ἐν τούτοις ἑα-
 10 τὸν ἀπεστάλθαι φησὶ, καὶ τὸν ἀποστείλαντα ὅστις
 εἰη διδάσκει, λέγων "καὶ γνώσεσθε ὅτι κύριος παντο-
 κράτωρ ἔξαπέσταλκέ με." οὐκοῦν καὶ ἐνταῦθα δύο
 σαφῶς ἔχεις μιᾷ χρωμένους προσηγορίᾳ, τὸν τε ἀπο-
 15 στείλαντα κύριον παντοκράτορα καὶ τὸν ἀποστελλό-
 μενον ὁμώνυμον τῷ ἀποστείλαντι. 3. τίνα δ' ἂν εἴτε- (232)
 ρον εἴποις τὸν ἀποστελλόμενον ἢ τὸν διὰ πλειόνων
 ἡμῖν προηγορευμένον θεὸν λόγον, πρὸς τοῦ πατρὸς
 ἀπεστάλθαι ὁμολογοῦντα, σαφῶς δὲ εἰρηκότα "ὁπίσω
 20 δόξης ἀπέσταλκέ με;" δηλῶν ὅτι προὔπαρχον ἐν δόξῃ
 τῇ παρὰ τῷ πατρὶ μετὰ ταῦτα ἀπέσταλτο ἐπὶ τὰ ἔθνη
 τὰ σκυλεύσαντα ὑμᾶς· ἐπὶ γὰρ τὰ πρότερον ἐχθρὰ
 καὶ πολέμια τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἔθνη ἀποσταλεῖς ὁ
 τοῦ θεοῦ λόγος ταῦθ' ὑφ' ἑαυτὸν ἡγάγετο, σκυλεύ-
 25 σας αὐτὰ διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, οἵτινες ἦσαν μέρος
 τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, ὅντινα πάλαι καταδεδούλωντο
 τὰ ἔθνη σκυλεύσαντα αὐτὸν τῇ οἰκείᾳ εἰδωλολατρίᾳ.
 4. ταῦτ' οὖν φησὶ πείσεσθαι τὰ ἔθνη ἅπερ διατί-
 θεικεν. ὥς γὰρ τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ τῆς πατρῴας εὐσε-
 βείας μεταστησάμενα σκῦλα τοῖς ἰδίοις δαίμοσι κατε-

στήσαντο, οὕτω ποτὲ καὶ αὐτὰ τῆς πατρικῆς εἰδωλο-
 λατρίας πρὸς τῶν πάλαι δεδουλευκότων αὐτοῖς σκυ-
 λευθήσονται, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς καθ' Ἑβραίους
 εὐσεβείας μεταστήσονται. τοῦτο δὲ ἔσεσθαι φησὶν ὁ
 κύριος δι' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῷ τοιῷδε κατορθώματι πρὸς
 τοῦ πατρὸς ἀποσταλησόμενον. Ὡς εἶποι δ' ἂν τις καὶ
 [175] νοητάς τινας καὶ ἀοράτους δυνάμεις ἔθνη νῦν ὀνο-
 μάξασθαι τὰ σκυλεύσαντα καὶ αἰχμαλωτεύσαντα τὰς
 τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, ὧν ψυχῶν οὕτω φησὶ κηδε-
 σθαι ὁ φιλάνθρωπος τοῦ θεοῦ λόγος ὥσεί τις ἰδίᾳς
 ὀφθαλμοῦ κόρης· καὶ δείγμα τῆς τοιαύτης αὐτοῦ περὶ
 τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος κηδεμονίας τὸ μὴδ' ὑπο-
 δαστείλασθαι αὐτὸν, θεοῦ λόγον ὄντα καὶ ἐν δόξῃ τῇ
 παρὰ τῷ πατρὶ τυγχάνοντα, τὴν εἰς ἀνθρώπους ἐπι-
 δημίαν τε καὶ οἰκονομίαν ἀναδέξασθαι.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

(218) XVII. "Τέρον καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών,
 διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ
 σου, λέγει κύριος, καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ
 τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ ἐξ-
 λαὸν, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, καὶ γνώσῃ ὅτι
 κύριος παντοκράτωρ ἑξαπέσταλκέ με πρὸς σέ."

2. Ἐπεὶ πρόκειται νῦν τὸ δεύτερον αἴτιον ἐκ τῶν
 προφητῶν ἀποδείξαι ἀνθρώποις μέλλον ἐπὶ γῆς συμ-
 πολιτεύεσθαι, οἶμαι τούτου παραστατικὸν εἶναι καὶ
 τὴν παροῦσαν προφητείαν, ὥς διὰ τὸ πρόδηλον μὴδὲ
 β) πλείονος ἑξεργασίας δεῖσθαι. τηρήσεις δὲ ὅτι καὶ τὴν
 αἰτίαν αὐτῆς τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ δηλοῖ ἐν οἷς φησι

καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ
 ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν." 3. ταῦτα
 δὲ ὁ λόγος τὴν θυγατέρα Σιών εὐαγγελίζεται, οὕτω
 τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ προσαγορεύων, διὰ τὸ τῆς
 5 ἐπουρανίου Ἱερουσαλήμ θυγατέρα εἶναι δοκεῖν, μη-
 τρὸς οὕσης ἐκείνης τῶν ἀγίων, κατὰ τὸν λεγόν ἀπό-
 στολον. 4. ἢ καὶ ἄλλως θυγάτηρ Σιών ἡ ἐκκλησία
 Χριστοῦ λεγθεῖη ἂν, ὥς ἂν ἐκ τῆς προτέρας συνα-
 10 γωγῆς τῶν ἐκ περιτομῆς διὰ τε ἀποστόλων καὶ εὐαγ-
 γελιστῶν ὑποστᾷσα, οἱ καὶ γεννήματα ἐτύγγανον μη-
 τρὸς τῆς ἀπορριφείσης διὰ τὰς οἰκέας δυσσεβείας, καὶ
 λήρας γεγεννημένης διὰ τὸ ἀπελάσαι τὸν ἄνδρα, διὰ
 τῶν προφητῶν ἐπιμεμφάμενον αὐτῇ καὶ φήσαντα
 15 "οὐχ ὡς ἄνδρα με ἐκάλεσας καὶ πατέρα καὶ ἀρχη-
 γόν τῆς παρθενίας σου;" ὅς καὶ τοῖς ἐξ αὐτῆς γενο-
 μένοις τὸν τρόπον τῆς μητρὸς διαβάλλων φησὶ "ποιοῦ
 τοῦτο τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶν,
 20 ἧ ἔξαπέστειλα αὐτήν;" καὶ πάλιν "κριθῆτε πρὸς τὴν
 μητέρα ὑμῶν, κριθῆτε, ὅτι αὕτη οὐ γυνή μου, κέγῶ
 οὐκ ἀνὴρ αὐτῆς." 5. εἰκότως δὴτα ὡς ἂν τὴν μητέρα
 ἀπαρνησαμένους τοῦ κυρίου τὴν θυγατέρα ἢ παροῦσα
 προφητεία εὐαγγελίζεται τὴν αὐτοῦ τοῦ κυρίου πα-
 25 ρουσίαν. εἰη δ' ἂν αὕτη ἡ ἐξ ἔθνων ἐκκλησία, ἐν χώρᾳ
 θυγατρὸς τῆς προτέρας διὰ τοὺς ἀποστόλους τοῦ σω-
 τῆρος ἡμῶν λελογισμένη.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

(284)

XVIII. "Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται τοῦ κυρίου, καὶ
 διαμερισθήσονται τὰ σκυλά σου ἐν σοί, καὶ ἐπισυνάξω

14 Jer. 3, 4.
 27 Zach. 14, 1.

16 Es. 50, 1.

18 Os. 2, 2.

πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ εἰς πόλεμον, καὶ ἀλώ-
σεται ἡ πόλις, καὶ διασπαρήσονται αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ
γυναικες μολυνθήσονται, καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ
τῆς πόλεως ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οἱ δὲ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ
[176] μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθῶσι, καὶ ἐξελεύσεται κύριος,
καὶ παρατάξεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, καθὼς
ἡμέρα παρατάξεως αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου. καὶ στή-
νονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος
τῶν ἑλαιῶν τὸ κατέναντι Ἱερουσαλὴμ ἐξ ἀνατολῶν
καὶ σχισθήσεται τὸ ὄρος τῶν ἑλαιῶν, τὸ ἥμισυ αὐτοῦ
πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς θάλασσαν.
χάος μέγα σφόδρα, καὶ κλινεῖ τὸ ἥμισυ τοῦ ὄρους
πρὸς τὸν βορρᾶν καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς νότον.
2. καὶ ἐμφραχθήσεται ἡ κοιλάς τῶν ὀρέων μου, καὶ
ἐγκολληθήσεται ἡ φάραγξ ὀρέων ἕως Ἀσαήλ, καὶ
ἐμφραχθήσεται ὃν τρόπον ἐνεφράγη ἀπὸ προσώπου
τοῦ σεισμοῦ ἐν ἡμέραις Ὁξίου βασιλέως Ἰουδα. καὶ
παρέσται κύριος ὁ θεὸς μου καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ'
αὐτοῦ. καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὐκ ἔσται φῶς,
ἀλλὰ ψῦχος καὶ πάρος ἔσται μίαν ἡμέραν. 3. καὶ ἡ
ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα, καὶ
οὐχὶ νύξ, τὸ πρὸς ἐσπέραν ἔσται φῶς. καὶ ἔσται ἐν
τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλὴμ
τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην καὶ
τὸ ἥμισυ αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην. ἐν
θήρει καὶ ἐν ἔαρι ἔσται οὕτως. καὶ ἔσται κύριος εἰς
βασιλείᾳ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται
κύριος εἰς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν, κυκλοῦν πᾶσαν
τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον."

4. Μετὰ τὴν πρώτην πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ
καὶ τὴν παντελῆ καθαιρέσειν αὐτῆς καὶ ἐρημώσειν τὴν
ὑπὸ Βαβυλωνίων καὶ μετὰ τὴν ἀπὸ τῆς πολεμίας γῆν

ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἐπάνοδον, τὴν ἐπὶ Κύρου τοῦ Περ-
 σῶν βασιλέως γενομένην, ἅρτι τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀνε-
 γηγεμένης, ἀνανεωθέντος δὲ τοῦ ἀγιάσματος καὶ τοῦ
 πρὸς αὐτῷ θυσιαστηρίου ἐπὶ Δαρείου τοῦ Πέρσου,
 ὁ παρὼν προφήτης θεσπίζει, τὴν μετὰ ταῦτα δευτέ- (285)
 ραν πολιορκίαν τῆς Ἱερουσαλὴμ σημαίνων, ἣν πέπον-
 θεν ὑπὸ Ῥωμαίων οὐκ ἄλλοτε ἢ μετὰ τὰ κατὰ τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς οἰκήτορσιν αὐτῆς
 τιτολμημένα. 5. ἐναργέστατα τοιγαροῦν καὶ ἐνταῦθα
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῦ θεοῦ λόγου ἡ παρουσία καὶ
 τὰ ἐπὶ ταύτῃ συμβεβηκότα δηλοῦνται. ταῦτα δὲ ἦν
 ὁμοῦ τὰ περὶ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ πεπρα-
 γμένα, καὶ ἡ παραντίκα τῷ Ἑβραίων ἔθνει ἐπελθοῦσα
 πολιορκία, καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἡ ἄλωσις, καὶ ἡ πρὸς
 10 τοῦτοις κληῖσις τῶν ἐθνῶν, τοῦ τε ἐνὸς καὶ μόνου
 θεοῦ εἰς πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐπίγνωσις. 6. ὁ γε
 μὴν πνευματοφόρος προφήτης περιπαθέστερον ὥς ἂν
 ἐπ' οἰκείοις ὀλοφυρόμενος τοῖς ἐκ περιτομῆς, ἐκ τῆς
 κατ' αὐτῶν ἐκφωνήσεως τὴν καταρχὴν πεποιήται τῆς
 20 προφητείας. ἡμέρας δὲ οὖν τοῦ κυρίου, ὥσπερ οὖν
 καὶ ἐν ἑτέροις κἀνταῦθα ὀνομάζει, οὕτως τὸν χρόνον
 τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ Χριστοῦ παρουσίας σημαί-
 νων, καὶ σαφῶς δηλῶν ὡς ἄρα ὁ κύριος αὐτὸς, οἷα
 φῶς ἀληθινὸν τυγχάνων, ἰδίῳ ποιητῇ ποτε γενή-
 25 σεται ἡμερῶν, τοῖς τε ἐπὶ γῆς ἅπασιν ἀνθρώποις ἐπι-
 λάμψει, τῶν ἐθνῶν ἀπάντων αὐτόν τε καὶ τὰς ἀκτί-
 νας τοῦ φωτὸς αὐτοῦ καταδεξαμένων, ὅτε τῶν ἐθνῶν
 ἀπάντων φωτιζομένων, κατὰ τὸ "τέθσικὰ σε εἰς φῶς
 30 ἐθνῶν, εἰς διαθήκην γένους," τὸ Ἰουδαίων ἔθνος διὰ
 τὴν εἰς αὐτὸν ἀπιστίαν τοῖς ἐσχάτοις περιπεσεῖται

δεινοῖς. 7. τοιοῦτον γάρ ἐστι τὸ "ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται τοῦ κυρίου, καὶ διαμερισθήσονται τὰ σκῦλά σου ἐν σοὶ, καὶ ἐπισυνάξω πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ εἰς πόλεμον, καὶ ἀλώσεται ἡ πόλις, καὶ διασπαρήσονται αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες μολυνθήσονται, καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐν αἷμα-
 λωσίᾳ." 8. μετὰ δὲ τὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ πολιορκίαν, καὶ τὴν μετ' αὐτὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἐπιλέγει ἐξῆς ἀγαθὰ τοῖς πᾶσι θεσπίζων "καὶ ἔσται κύριος εἰς βασιλεῖα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν." καὶ πάλιν
 [177] "ἔσται κύριος εἰς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον. 9. ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος τοιαῦτα πείσεσθαι ἐν ταῖς τοῦ κυρίου ἡμέραις τῆς προρρηθείσης ἀποφνηαμένης, τίς οὐκ ἂν θαυμάσειε τῆς προρρηθείσης τὸ ἀποτέλεσμα; ἅμα γὰρ Ἰησοῦς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν παρῆν, ἡσέβουν τε εἰς αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς, καὶ πάντα αὐτοῖς ἀθρόως τὰ προηγορευμένα μετὰ πεντακοσιοστὸν ἔτος
 [286] τῆς προρρηθείσης τέλους ἐτύγχανεν, ἐξ αὐτοῦ Πιλάτου καὶ μέχρι τῆς κατὰ Νέρωνα καὶ Τίτον καὶ Οὐεσπασιανὸν πολιορκίας οὐ διαλελοιπότες αὐτοὺς παντοίων καὶ ἐπαλλήλων συμφορῶν, ὡς πάρεστιν ἐκ τῆς Φλαυίου Ἰωσήπου γραφείσης ἱστορίας ἀναλεξασθαι. 10. τότε μὲν οὖν εἰκὸς τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἀπολωλέναι τῇ πολιορκίᾳ, ὥς φησιν ἡ προφητεία· μετ' οὐ πολὺν δὲ χρόνον, κατὰ Ἀδριανὸν αὐτοκράτορα κινήσεως αὐτῆς Ἰουδαϊκῆς γενομένης, τὸ λοιπὸν τῆς πόλεως μέρος ἥμισυ πολιορκηθὲν αὐτῆς ἐξελαύνεται, ὡς ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο πάμπαν ἄβατον αὐτοῖς γενέσθαι τὸν τόπον. 11. εἰ δὲ λέγοι τις κατὰ Ἀντίοχον τὸν Ἐπιφανῆ ταῦτα πεπληρωσθαι, σκεψάσθω εἰ οἷός τε ἔστιν ἀποδιδόναι καὶ τὰ λοιπὰ τῆς προφητείας

κατὰ τοὺς Ἀντόχου χρόνους· οἶον τὸ αἰχμαλωσίαν
 πεπονθέναι τὸν λαόν, καὶ τὸ στήναι τοὺς πόδας κυ-
 ρίου ἐπὶ τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος, καὶ εἰ γέγονε κύριος
 εἰς βασιλέα ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ,
 καὶ εἰ τὸ ὄνομα κυρίου ἐκύκλωσε τὴν γῆν πᾶσαν καὶ
 τὴν ἔρημον, ὅτε τῆς Συρίας Ἀντίοχος ἐκράτει· καὶ
 τὰ λοιπὰ δὲ τῆς προρρήσεως ὁποίου τέλους ἐτυχεν
 Ἀντιόχου βασιλεύοντος πῶς τις ἀποδώσει; 12. καθ' ὃν
 ἡμᾶς δὲ ταῦτα καὶ πρὸς λέξιν μὲν ἀποδεδόται, καὶ
 καθ' ἑτέραν δὲ διάνοιαν· μετὰ γὰρ τὴν τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἡ πόλις αὐτῶν, αὕτη
 γὰρ ἡ Ἱερουσαλὴμ, καὶ τὸ πᾶν σύστημα καὶ πολίτευμα
 τῆς κατὰ τὸν νόμον Μωσέως θρησκείας καθηρεῖτο·
 αὐτίκα δὲ τὴν κατὰ διάνοιαν αἰχμαλωσίαν πρὸς τὴν
 15 σωματικὴν πεπόνθασι, τὸν σωτῆρα καὶ λυτρωτὴν τῶν
 ἀνθρώπων ψυχῶν μὴ παραδεξάμενοι, τὸν ἐλθόντα
 κηρῦξαι τοῖς ὑπὸ δαιμόνων ποινητῶν αἰχμαλώτοις
 ἀφῆσιν καὶ τοῖς τὰς διανοίας τυφλοῖς ἀνάβλεψιν.
 13. ταῦτα δὲ πεπονθότων ἐκείνων διὰ τὴν ἀπιστίαν
 20 αὐτῶν, οἱ τὸν σφῶν λυτρωτὴν ἐπιγινόντες, οἵκετοί τε
 αὐτοῦ γενόμενοι μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι καὶ εὐαγγε-
 λισταί, πλείστοί τε ἄλλοι τῶν ἐκ περιτομῆς εἰς αὐτὸν
 πεπιστευκότων, περὶ ὧν φησιν ὁ ἀπόστολος "οὕτω
 καὶ νῦν λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέγονε." 14. καὶ
 25 τὸ "εἰ μὴ κύριος Σαβαώθ ἐγκατέλιπεν ἡμῖν σπέρμα,
 ὡς Σόδομα ἂν ἐγενήθημεν καὶ ὡς Γόμορρα ἂν ὤμοι- (287)
 ῶθημεν." τῆς νενοημένης ἡμῖν κατὰ διάνοιαν πολι-
 ορκίας ἄπειροι διεφυλάχθησαν οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τῆς πρὸς λέξιν ἀποδοθείσης. οἱ γοῦν ἀπόστολοι καὶ
 30 μαθηταὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ πάντες οἱ ἐξ Ἰουδαίων

17 Es. 61, 1. Luc. 4, 18.

23 Rom. 11, 5.

25 Es. 1, 9.

εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες, μακρὰν τῆς Ἰουδαίας γῆς γενόμενοι, καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν ἐπισπαρέντες, τὸν κατὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν ὄλεθρον διαδοῦναι τότε ἡδυνήθησαν. 15. καὶ τοῦτο δὲ ἡ προφητεία προλαβοῦσα ἐθέσπισε δι' ὧν ἔφησεν "οἱ δὲ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθῶσιν." οἷς ἔξῃς ἐπιλέγει "καὶ ἐξελεύσεται κύριος καὶ παρατάσσεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, καθὼς ἡμέρα παρατάξεως αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου." 16. ἐν ποίοις δὲ ἔθνεσι κύριος παρατάσσεται ἢ ἐν τοῖς τὴν Ἱερουσαλὴμ πολιορκήσουσι; δηλοῖ δὲ ὁ λόγος αὐτὸν τὸν κύριον συμμαχήσειν τοῖς πολιορκουμένοις, ἐν αὐτοῖς ὄντα καὶ σὺν αὐτοῖς παραταττόμενον, ὥσπερ τινὰ στρατηγὸν καὶ ὑπέρομαχον αὐτῶν κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ στρατευόμενον. 17. οὐ γὰρ φησιν ὁ λόγος τὸν κύριον κατὰ τῶν ἔθνων παρατάξεσθαι. τίσιν δὲ καὶ κατὰ τίνων; κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τῶν οἰκητόρων αὐτῆς, περὶ ὧν ἦν ὁ λόγος. τὸ δὲ "καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ κατεναντι Ἱερουσαλὴμ, ἐξ ἀνατολῶν" τί ἕτερον δηλοῖ ἢ κυρίου τοῦ θεοῦ, αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ λόγου, τὴν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ στήσιν τε καὶ βεβαίωσιν, ἣν ὄρος ἐλαιῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος κατὰ τρόπον ἀλληγορικῶς ὀνομάζει; 18. ὡς γὰρ ἀμπελῶν ἐγενήθη τῷ ἡραπῇ μέρῳ, καὶ ἦν ἀμπελῶν κυρίου Σαβαώθ ἀλληγορικῶς ὁ οἶκος τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ἀμπελος τοῦ Ἰουδᾶ νεόφυτον ἡγαπημένον, οὕτω δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν θεωρίαν εἶποις ἂν ὅτι δὴ καὶ ἐλαιῶν ἐγενήθη τῷ δεσπότῃ ἢ ἐξ ἔθνων ἐκκλησία αὐτοῦ, ἣν πάλαι ἀγριέλαιον οὔσαν κατεφύτευσεν, ἐγκεντρίσας ἐπὶ τὰς ἀποστολικὰς τῆς καλλιε-

24 Es. 5, 1.

λίου ῥίζας μετὰ τὴν τῶν προτέρων κλάδων ἐκτομήν, ὥσπερ οὖν ὁ ἀπόστολος παιδεύει "καὶ κατεφύτευσέ γε αὐτὴν ὁ κύριος ἑαυτῷ," μονονουχὶ διὰ τῆς προφητείας λέγων "ἐλαίαν ὠραίαν εὐσκιον ἐκάλεσε κύριος τὸ ὄνομά σου." 19. ἐπεὶ γὰρ ὁ πρῶτος ἀμπελῶν θέον ποιῆσαι σταφυλὴν ἐποίησεν ἀκάνθας, καὶ οὐ δικαιοσύνην, ἀλλὰ κρηνὴν, εἰκότως ὡς ἂν ἀκάρπου αὐτοῦ καθελῶν ὁ θεὸς τὸν φραγμὸν αὐτοῦ καὶ τὸν τοῖχον αὐτοῦ, παραδούς τε αὐτὸν τοῖς ἐχθροῖς εἰς διαρπαγὴν καὶ καταπάτησιν, κατὰ τὴν τοῦ Ἡσαίου προφητείας, ἕτερον αὐτὸς ἑαυτῷ ἀγρὸν συνεστήσατο, τὸν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐλαιῶνα ὀνομαζόμενον, ὅτε τοῦ ἐκ θεοῦ ἐλέους τετυχηκότα, καὶ πρὸς τοῦ Χριστοῦ κατεφυτευθέντα ἀειθαλέσι φυτοῖς, τοῦτ' ἔστι ψυχῆς ἀγρίαις καὶ φωτὸς θρησκευτικῆς, οἷαις τε λέγειν "ἐγὼ δὲ ὥσπερ ἐλαία κατὰκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ." 20. τοῦτο δὲ τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος κατέναντι τῆς Ἱερουσαλὴμ εἶναι λέλεκται, ἐπειδήπερ ἀντὶ τῆς παλαιᾶς ἐπιγγελίας Ἱερουσαλὴμ καὶ τῆς ἐν αὐτῇ θρησκείας συνέστη τῷ θεῷ μετὰ τὴν τῆς Ἱερουσαλὴμ καθάρσιν. φήσας γοῦν ἠνωτέρῳ ὁ λόγος περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ "ὡς ἀλώσεται ἡ πόλις, καὶ τὰ ἐχθρὰ καὶ πολέμια ἔθνη συναχθήσεται ἐπ' αὐτήν, καὶ διαμερισθήσεται τὰ σκῦλα αὐτῆς," εἰκότως οὐκ ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ τοὺς πόδας τοῦ κυρίου στήσεσθαι φησι. 21. πῶς γὰρ καὶ οἷον τε ἦν ἁπαλὴ καθηρημένης; μεταβάτων δὲ ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τὸ ἄντικρυς τῆς Ἱερουσαλὴμ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἐνταῦθα στήσεσθαι διδάσκει. τοῦτο δὲ καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ τῷ θεῷ πνεύματι προ-

2 Rom. 11, 24.
15 Ps. 52, 8.

4 Jer. 11, 16.

5 Es. 5, 4.

λαβὼν θεωρεῖ. 22. λέγει δὲ οὖν “καὶ ἐξήγειρε τὰ
 Χερουβιμ τὰς πτέρυγας αὐτῶν, καὶ οἱ τροχοὶ ἐχό-
 μενοι αὐτῶν, καὶ ἡ δόξα θεοῦ Ἰσραὴλ ἦν ἐπ’ αὐτοῖς
 ὑπεράνω αὐτῶν, καὶ ἀνέβη ἡ δόξα κυρίου ἐκ μέσου
 τῆς πόλεως, καὶ ἔστη ἐπὶ τοῦ ὄρους ὃ ἦν ἀπέναντι
 τῆς πόλεως.” 23. ὅπερ ἐστὶ καὶ ἄλλως πρὸς λέξιν
 ὁρᾶν πεπληρωμένον εἰσέτι καὶ σήμερον, τῶν εἰς Χρι-
 στὸν πεπιστευκότων ἀπάντων πανταχόθεν γῆς συν-
 τρεχόντων, οὐχ ὥς πάλαι τῆς κατὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ
 ἀγλαίας ἕνεκα, οὐδ’ ὥστε προσκυνῆσαι ἐν τῷ πάλαι
 α συνεστῶτι ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀγιάσματι, καταλύειν
 δὲ ἕνεκεν ἱστορίας τε ὁμοῦ τῆς κατὰ τὴν προφητεῖαν
 ἀλώσεως καὶ ἐρημίας τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τῆς ἐπὶ
 τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι Ἱερουσαλὴμ προσ-
 κυνήσεως, ἔνθα ἡ δόξα κυρίου μετέστη καταλείψασα
 τὴν προτέραν πόλιν. ἔστησαν δὲ ἀληθῶς καὶ κατὰ
 τὴν πρόχειρον καὶ ῥητὴν διήγησιν οἱ πόδες τοῦ κυ-
 ρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν, αὐτοῦ δὲ τοῦ θεοῦ λόγον,
 δι’ οὗ ἀνείληφεν ἀνθρωπεῖου σκήνους ἐπὶ τοῦ ὄρους
 τῶν ἐλαιῶν πρὸς τῷ αὐτόθι δεικνυμένῳ σπηλαίῳ,
 εὐξαμένου τε καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐπὶ τῆς ἀκρω-
 ρείας τοῦ τῶν ἐλαιῶν ὄρους τὰ περὶ τῆς συντελείας
 μυστήρια παραδεδωκότος, ἐντεῦθεν τε τὴν εἰς οὐρανὸν
 [179] νοὺς ἀνοδοῦν πεποιημένου, ὥς ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πρά-
 [289] ξεισι τῶν ἀποστόλων διδάσκει φάσκων ὅτι δὴ ἐν τῷ
 τῶν ἐλαιῶν ὄρει συμπαρόντων αὐτῷ τῶν ἀποστόλων
 “βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη, καὶ νεφέλῃ ὑπέλαβεν αὐ-
 τὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν.” 24. καὶ ὥς ἀτενί-
 ζοντες ἦσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ
 ἰδοὺ ἄνδρες δύο παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἑσθῇ

λευκαῖς, οἳ καὶ εἶπον, ἄνδρες Γαλιλαῖοι, τί ἰσθίκατε βλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οὕτως ἐλεύσεται, ὁν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν." 25. οἷς ἐπιφέρει λέγων "τότε ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπὸ ὄρους τοῦ καλουμένου ἐλαιῶνος, ὅ ἐστι κατέναντι Ἱερουσαλὴμ." 26. ἔστι μὲν οὖν καὶ πρὸς λέξιν κατέναντι Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐξ ἀνατολῶν αὐτῆς τὸ δηλούμενον τῶν ἐλαιῶν ὄρος. πλὴν ἀλλὰ κατὰ τὴν διάνοιαν ἡ ἀγία Χριστοῦ ἐκκλησία, καὶ τὸ ὄρος ἐφ' ᾧ τεθεμελίωται, περὶ οὗ διδάσκει λέγων ὁ σωτὴρ "οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη," αὐτὴ τῆς πεσοῦσης καὶ μὴ ἐγερεθείσης Ἱερουσαλὴμ ἀνεγερθεῖσα, καὶ τῶν ποδῶν τοῦ κυρίου καταβιβασθεῖσα, οὐ μόνον κατέναντι ἔστιν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνατολῶν αὐτῆς, προσλαβοῦσα τὰς ἀγὰς τοῦ τῆς θεοσεβείας φωτὸς, καὶ πολὺ προτέρα τῆς Ἱερουσαλὴμ γενομένη, αὐτῷ τε πλησιάσασα τῷ τῆς δικαιοσύνης ἡλίῳ, περὶ οὗ λέλεκται "τοῖς δὲ φοβουμένοις μου ἀνατελεῖ ἡλὶος δικαιοσύνης."

27. Εἰ δὲ λέγοι τὸ ἐξῆς ὅτι "σχισθήσεται τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ ἡμῖν αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς καὶ θάλασσαν, χάος μέγα σφόδρα, καὶ κλινεῖ τὸ ἡμῖν αὐτοῦ πρὸς νότον," οὐ δύναται μὲν τὴν καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώπων οἰκουμένης ἐξάπλωσιν τῆς ἐκκλησίας σημαίνειν, ἐπεὶ καὶ ἀνατολὰς ἡλίου, αὐτὰ τε τὰ ἑῷα καὶ ἀνατολικά ἔθνη πεπλήρωκεν, διατείνει δὲ καὶ ἐπὶ τὴν δυτικὴν θάλασσαν τὰς τε ἐν αὐτῇ νήσους· οὐ μὴν ἀλλ' ἔφθασε κατὰ τε νότον καὶ μεσημβρίαν, κατὰ τε βορρᾶν καὶ

12 Matth. 5, 14.

21 Mal. 4, 2.

ἄρκτον. 28. πάντα γὰρ καὶ πανταχοῦ ὁ σημαινόμενος τροπικῶς τοῦ κυρίου ἐλαιῶν ἢ ἐκκλησία αὐτοῦ καταπεφύτευται. δύναται δὲ καὶ κατὰ διάνοιαν τὰ ἐπὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας γενόμενά τε καὶ εἰσέτι νῦν γινόμενα σχίσματα καὶ τὰς αἰρέσεις τὰς τε ἡθικὰς κατὰ τὸν βίον ἀποπτώσεις αἰνίττεσθαι σχισθέντα φησὶ γὰρ "τὸ ὅρος διαστήσεσθαι, τὸ ἡμῖν αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὸ ἡμῖν αὐτοῦ πρὸς θάλασσαν, χάος μέγα σφόδρα, καὶ κλινεῖ τὸ ἡμῖν τοῦ ὅρου" (290) πρὸς τὸν βορρᾶν καὶ τὸ ἡμῖν αὐτοῦ πρὸς νότον, ὡς εἰς τέσσαρα μέρη διαιρεῖσθαι, δύο μὲν τὰ σεμνότερα καὶ κρείττω, δύο δὲ τὰ ἐναντία. 29. καὶ ὅρα μὴ ποτε διὰ τούτων τὸ μὲν πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς νότον δύο τάγματα σημαίνει τῶν τῆς κατὰ θεὸν προκοπῆς ἐπειλημμένων, ἐν μὲν τῶν ἐν γνώσει καὶ λόγῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τοῦ θείου πνεύματος χαρίσμασι τελειουμένων, θιάτερον δὲ τῶν διὰ βίον κατορθούντων, ἐν ἐκλογαῖς γε μὴν διατριβόντων. 30. τὰ δὲ λοιπὰ δύο μέρη τῶν προτέρων διηρημένα εἴη ἂν, τὸ κατὰ θάλασσαν καὶ πρὸς βορρᾶν, ἀμφοτέρω πρὸς τῇ κακίᾳ σημαινόμενα. "ἀπὸ προσώπου γὰρ (φησὶ) βορρᾶ ἐκκαυθήσεται τὰ κακὰ ἐπὶ πάντας τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν." ὁ τε ὁράκων ἐπὶ τῆς θαλάσσης ποιεῖσθαι τὰς διατριβὰς λέγεται. 31. ὥστε εἰκότως κἀνταῦθα τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀποπιπτόντων δύο πάλιν δηλοῦσθαι τρόπους, τὸν τε κατὰ τὸ ἥθος ἀμαρτάνοντα καὶ τὸν τῆς ὑγιоῦς καὶ ὀρθοδόξου γνώσεως ἐξολισθάνοντα, ὡς εἶναι ταύτας τοῦ δηλουμένου τοῦ ἐλαιῶνος ὅρους τὰς ὑπὸ τῆς προφητείας αἰνιττομένης διαστάσεις.

21 Jer. I, 14.

22 Es. 27, 1.

32. Τούτοις ἐξῆς ἐπιλέγεται "καὶ ἐμφραχθήσεται ἡ κοιλὰς τῶν ὀρέων μου, καὶ ἐγκολληθήσεται φάραγξ ὀρέων ἕως Ἀσαήλ. καὶ ἐμφραχθήσεται, ὃν τρόπον ἐνεφράγη ἀπὸ προσώπου τοῦ σεισμοῦ ἐν ἡμέραις Ὁξίου βασιλείως Ἰούδα." κοιλὰς δὲ ἐν τούτοις τῶν [180] ὀρέων τοῦ θεοῦ τίς ἂν εἴη ἢ ἡ κατὰ τὸν Μωσέως νόμον ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ πάλαι πρότερον συντελουμένη σωματικὴ καὶ Ἰουδαϊκὴ θρησκεία, ἣν ἀποκλεισθήσεται ὡς περ ἀποφραχθεῖσαν ὁ παρὼν λόγος θεσπίσει φάσκων "καὶ ἐμφραχθήσεται ἡ κοιλὰς τῶν ὀρέων μου, καὶ ἐγκολληθήσεται φάραγξ ὀρέων ἕως Ἀσαήλ, καὶ ἐμφραχθήσεται;" 33. ἀνθ' ὧν ὁ Σύμμαχος πεποίηκε "καὶ ἐμφραχθήσεται ἡ φάραγξ τῶν ὀρέων μου, καὶ ἐτι ἐγγιεῖ ἡ φάραγξ τῶν ὀρέων πρὸς τὸ παρακεῖ-
 10 μενον, καὶ ἐμφραχθήσεται," δι' ὧν παρίστησι τὸ αἷτιον τῆς ἐμφραχθείσης φάραγγος. τί δὲ ἦν τοῦτο ἀλλ' ἢ τὸ ἐγγίσει αὐτὴν καὶ πλησιάσαι τῷ παρακει-
 15 μένω αὐτῇ; τοῦτο δὲ ἦν τὸ τοῦ κυρίου ὄρος τὸ τῶν ἐλαιῶν προωνομασμένον, ὅπερ Ἀσαήλ ὠνόμασται παρὰ τοῖς ἔβδομήκοντα. 34. δηλοῖ δὲ τοῦτο κατὰ τὴν Ἑβραίων φωνὴν ποιήσιν θεοῦ. οὕτω δὲ, φησὶν, ἡ παλαιὰ φάραγξ πλησιάσασα τῷ ὄρει καὶ τῇ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ τῷ τε ποιήματι θεοῦ ἐμφραχθήσεται καὶ ἀποκλεισθήσεται, ὃν τρόπον ἐνεφράγη ἀπὸ προσώπου
 20 τοῦ σεισμοῦ ἐν ἡμέραις Ὁξίου βασιλείως Ἰούδα. 35. ξητῶν δὲ παρ' ἑμαυτῷ καὶ τὰς θείας περιῶν γραφὰς, (291) εἴ ποτε ἐν ταῖς ἡμέραις Ὁξίου ἢ ἐνταῦθα δηλουμένη φάραγξ ἐνεφράγη ἀπὸ προσώπου τοῦ σεισμοῦ, ἐν μὲν ταῖς τῶν Βασιλειῶν ἱστορίαις οὐδὲν ἠΰρισκον· οὐδὲ
 30 γὰρ σωματικῶς κατ' αὐτὸν σεισμὸς γεγωνῶς, οὔτε τι τοιοῦτο περὶ φάραγγος ἐν αὐταῖς εἰρημένον ἀναγέγραπται. 36. ἱστορεῖται γὰρ μὴν Ὁξίας ἐν ἀρχαῖς δίκαιος

γεγονέναι, εἴτα διαβέβληται ὡς ἐπαρθεῖς τῇ διανοίᾳ, καὶ δι' αὐτοῦ θυῖσαι τῷ θεῷ τολμήσας, διὸ καὶ λέ-
 β ^β πρην αὐτῷ κατὰ τοῦ προσώπου ἀνθῆσαι. τοῦτο μὲν
 οὖν ἡ βίβλος τῶν Βασιλειῶν παρίστησιν· ὁ δὲ γ'
 Ἰωσήπος καὶ τὰς ἐξωθεν Ἰουδαϊκὰς δευτερώσεις ἀπὸ
 κριβωκῶς, ἅτε Ἑβραῖος ἐξ Ἑβραίων τυγχάνων, ἐπ' αὐ-
 κουσιν οἷα γενέσθαι κατὰ τοὺς αὐτοῦ δηλοῖ χρόνους,
 λέγων "ὥς ἄρα κατεπειρόντων τὸν Ὁσίαν τῶν Ιερῶν
 ἐξίεναι τοῦ Ιεροῦ, καὶ μὴ παρανομεῖν εἰς τὸν θεόν,
 ὀργισθεῖς ἠπέλυσεν αὐτοῖς θάνατον, εἰ μὴ τὴν ἡσυχίαν
 ἄξουσιν. 37. μεταξὺ δὲ σεισμὸς ἐκλόνησε τὴν
 γ ^γ γῆν, καὶ διαστάντος τοῦ ναοῦ φέγγος λαμπρὸν ἐξέ-
 λαμψεν, καὶ τῇ τοῦ βασιλέως ὄψει προσέπεσεν, ὡς
 τῷ μὲν εὐθέως λέπραν ἐπιδραμεῖν, πρὸ δὲ τῆς πό-
 λεως πρὸς τῇ καλουμένῃ Ἐρωγῇ τοῦ ὄρους ἀπορρα-
 γῆναι τὸ ἥμισυ τοῦ κατὰ τὴν δύσιν, καὶ κυλισθῆναι
 τέσσαρας σταδίους ἐπὶ τὸ ἀνατολικὸν ὄρος στήναι,
 ὡς τὰς τε παρόδους ἐμφοραχθῆναι καὶ τοὺς παραδεί-
 σους τοὺς βασιλικούς." 38. ταῦτά μοι ἀπὸ τοῦ συγ-
 γράμματος τῆς Ἰωσήπου Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας κεί-
 δ ^δ σθαι. καὶ ἐν τῷ προφήτῃ δὲ Ἀμὼς εὗρον κατ' ἀρχὰς
 τῆς προφητείας αὐτοῦ ὡς ὅτι ἤρξατο προφητεύειν ἐν
 ἡμέραις Ὁσίου βασιλέως Ἰούδα πρὸ δύο ἐτῶν τοῦ σει-
 σμοῦ. ποίου δὲ σεισμοῦ οὐκέτι σαφῶς ἐπιλέγει. 39.
 οἶμαι δὲ τὸν αὐτὸν προφήτην προῖοντα τὸν σεισμόν
 ὑπογράφειν ἐν οἷς φησιν "εἶδον τὸν κύριον ἐφεστῶτα
 ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ εἶπε, πάντα ξον ἐπὶ τὸ θυ-
 σιαστήριον, καὶ σεισθήσεται τὰ πρόπυλα, καὶ διὰ
 κοῖπον εἰς κεφαλὰς πάντων, καὶ τοὺς καταλοῖπους

4 2. Paralip. 26, 19.
 27 Amos. 9, 1.

5 Joseph. Ant. IX. 10, 4.

αὐτῆς ἐν ῥομφαίᾳ ἀποκτενῶ.” 40. δι’ ὧν ἡγοῦμαι
 δισπλῆσθαι τὸν σεισμὸν, καὶ τὴν καθάρσειν τῶν
 παλαι σερμῶν τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους καὶ τῆς ἐπιτε-
 λουμένης ὑπ’ αὐτῶν ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ θρησκείας,
 τὴν τε ἀπώλειαν τὴν μετελθούσαν αὐτοῦς μετὰ τὴν
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν, ὅτε παραιτησαμένων
 αὐτῶν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ἀληθῆ ἄρχιερέα, (292)
 λέπρα κατὰ τῶν ψυχῶν ἐξήνθησεν, ὥσπερ οὖν καὶ
 ἐπὶ τοῦ Ὁξίου, ὅτε καὶ ἀοράτῳ δυνάμει αὐτὸς ὁ κύ-
 ριος ἐπιστὰς τῷ θυσιαστηρίῳ αὐτῶν τὴν ἐξουσίαν (181)
 ἔδωκε τῷ πατάσσοντι, φήσας “πάταξον τὸ θυσιαστή-
 ριον.” 41. δυνάμει γοῦν τοῦτο ἐδήλου λέγων “ἀφί-
 εται ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος.” αὐτίκα γοῦν ἐπὶ
 τῷ πάθει αὐτοῦ “τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη
 ὑπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω,” ὥσπερ οὖν ὁ Ἰωσήπος ἱστο-
 ρεῖ γεγονέναι κατὰ τοὺς Ὁξίου χρόνους· εἰτα πρότε-
 ρον μὲν ἐσεῖσθη τὰ πρόπυλα, ὅτε ἡ γῆ ἐσεῖσθη κατὰ
 τὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ καιρὸν· μετ’ οὐ πολὺ δὲ καὶ
 τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινε πτώσιν, λαβὼν τε τὴν ἐξου-
 σίαν ὁ πατάσσων διέκοψεν εἰς κεφαλὰς ἀπάντων.
 42. κατὰ τοῦτο δὴ οὖν τοῦ καιροῦ καὶ ἡ κοιλὰς τῶν
 τοῦ θεοῦ ὀρέων ἐνεφράγη, ὥσπερ οὖν γέγονεν ἐπὶ
 Ὁξίου· πρὸς μὲν ῥητὸν καὶ λέξιν κατὰ τὴν Ῥωμαίων
 πολιορκίαν, καθ’ ἣν οἶμαι συμβῆναί τινα τοιαῦτα,
 πρὸς δὲ διάνοιαν ὅτε ἡ σωματικὴ καὶ ταπεινοτέρα
 τοῦ Μωσέως νόμον λατρεία ἀπεκλείσθη εἰς τὸ μηκέτι
 ἐνεργεῖσθαι διὰ τὸν σεισμὸν τὸν ἐπελθόντα προφη-
 τικῶς ἐξ ἐκείνου τῷ Ἰουδαίων ἔθνει, καὶ διὰ τὰ λοιπὰ
 τὰ ἀναγεγραμμένα. μετὰ ταῦτα ἐπαναλαβὼν ὁ λόγος
 τὴν τοῦ κυρίου παρουσίαν σαφέστερον ἀνακηρύττει

14 Matth. 27, 51.

λέγων "καὶ παρέσται κύριος ὁ θεός μου, καὶ πάντες οἱ ἄγιοι μετ' αὐτοῦ," 43. εἶτε τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ καὶ μαθητὰς ὀνομάζων ἁγίους αὐτοῦ εἶτε δυνάμεις τινὰς ἀοράτους καὶ πνεύματα λειτουργικά, περὶ ὧν εἰρηται "καὶ προσῆλθον ἄγγελοι, καὶ διηκόνουν αὐτῷ." εἶτα ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου "ἔσται (φησὶν) ἡμέρα, καὶ οὐκ ἔσται φῶς, καὶ ψυχὸς καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν." 44. ἀνθ' οὗ ὁ Σύμμαχος ἠρμήνευσεν "καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐκ ἔσται φῶς, ἀλλὰ ψυχὸς καὶ πάγος ἔσται μίαν ἡμέραν, ἥτις ἐγνωσται τῷ κυρίῳ, οὐχ ἡμέρα οὐδὲ νύξ, ἀλλ' ἔσται τὸ πρὸς ἑσπέραν φῶς." καὶ ὅρα εἰ μὴ διὰ τούτων λευκότατα τὴν ἡμέραν τοῦ πάθους τοῦ σωτήρος ἡμῶν δηλοῖ, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ τὸ μὲν "οὐκ ἔσται φῶς" ἐπληροῦτο, ἡνίκα ἀπὸ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης, τὸ δὲ "ἀλλὰ ψυχὸς καὶ πάγος," ὅτε κατὰ τὸν Λουκᾶν "παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν ἤγαγον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιερέως. ὁ δὲ Πέτρος ἠκολούθει μακρόθεν." 45. περιειπάντων δὲ πῦρ ἐν μέσῳ τῆς αὐλῆς ἐκάθητο κατὰ τὸν Μάρκον μετὰ τῶν λοιπῶν θερμομαίνόμενος. ὁ δὲ Ἰωάννης ἀντικρυς καὶ τοῦ ψυχὸς ἐμνημόνευσεν εἰπὼν "εἰσθήκεισαν οἱ δούλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνδρακίαν πεποιηκότες, ὅτι ψυχὸς ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο."

46. "Γνωστὴ δὲ (φησὶν) ἦν αὕτη ἡ ἡμέρα τῷ κυρίῳ, καὶ οὐκ ἦν ἡμέρα, καὶ οὐκ ἦν νύξ." οὐχ ἡμέρα μὲν, διὰ τὸ προειρηθῆναι "οὐκ ἔσται φῶς," ὃ καὶ ἐπληροῦτο, ὅτε ἀπὸ ἑκτῆς ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης· οὐδὲ νύξ δὲ, διὰ

5 Matth. 4, 11.
20 Marc. 14, 54.

15 Matth. 27, 45.
21 Jo. 18, 18.

17 Luc. 22, 54.

τὸ ἐπιλέγεσθαι "πρὸς ἐσπέραν ἔσται φῶς," ὃ καὶ αὐτὸ τέλους ἐτύγχανεν, ὅτε μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν αὐτῆς τὸ σύνηθες φῶς ἀπελάμβανεν ἢ ἡμέρα. 47. καὶ κατὰ διάνοιαν δὲ ταῦτα ἐπληροῦτο, καθόλου μὲν ἐπὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος, μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τόλμαν σκότους καὶ πάγου καὶ ψύχους γεγεννημένου, σκοτισθείσης αὐτῶν τῆς διανοίας εἰς τὸ μὴ αὐγάσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ψυγείσης τε τῆς πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπης, ἐμπαλιν δὲ πρὸς τῇ ἐσπέρᾳ τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ ἀνατέταλκεν, ὥς τοὺς πάλαι καθημένους ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου μέγα τὸ φῶς ἰδεῖν, κατὰ τὰς τοῦ Ἡσαίου φωνάς.

48. Ἐν αὐτῇ δὴ οὖν τῇ τοιαύτῃ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου, ἐξελεύσεται, φησὶν, ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ. τοῦτο δὲ ἦν τὸ λογικὸν καὶ πότιμον ζωτικόν τε καὶ σωτήριον τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ποτὸν, περὶ οὗ καὶ αὐτὸς ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίῳ τὴν Σαμαρείτιν παιδεύων ἔλεγεν "εἰ ἦθεις τίς ἐστὶν ὁ λέγων σοι, δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν." αὐτὸ οὖν τοῦτο τὸ σωτήριον ποτὸν ἐξ αὐτῆς τῆς Ἱερουσαλήμ προῆλθεν. 49. ἐνθένδε γοῦν ὥρμητο αὐτοῦ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ οἱ τοῦτον κήρυκες πᾶσαν κατέπλησαν τὴν οἰκουμένην· ὃ καὶ δηλοῦται διὰ τοῦ λέγεσθαι "εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην καὶ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην τὸ ζῶν ὕδωρ ἐξελεύσεσθαι," δι' ὧν τὰ τῆς συμπάσης γῆς πέριτα δηλοῦται, τὰ τε πρὸς τῷ ἀνατολικῷ ὠκεανῷ πρώτη θάλαττα ὀνομαζόμενα καὶ τὰ κατὰ δύοντα ἥλιον διὰ τῆς θαλάττης τῆς ἐσχάτης σημαινόμενα,

ἃ καὶ πεπλήρωκε τὸ ζῶν ὕδωρ τῆς σωτηρίου καὶ ευ-
 αγγελικῆς διδασκαλίας, περὶ οὗ πάλιν ἐπαίδευε λέγων
 "ὅς ἂν πλῆ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ
 διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα." καὶ πάλιν "ποταμοὶ (φησὶν)
 ἐκ τῆς κοιτίας αὐτοῦ ρεῦσουσιν ὕδατος ζῶντος, ἄλλοι
 μένου εἰς ζῶν αἰῶνιον." 50. καὶ αὐτίς "εἰ τις διψᾷ,
 (291) ἐρχέσθω πρὸς με, καὶ πινέτω." μετὰ γοῦν τὸ ἀνομι-
 βῆσαν ἐκ τῆς Ἱερουσαλήμ ἐπὶ πᾶν γένος ἀνθρώπων
 σωτήριον καὶ λογικὸν νῆμα, ὅπερ σαφέστερον ἐν ἐτέρῃ
 δηλοῦται διὰ τοῦ "ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος,
 καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ κρινεῖ ἀνά μέ-
 σον τῶν ἐθνῶν. ἔσται (φησὶ) κύριος εἰς βασιλείαν."
 51. οὐκ ἔσται δὲ ἐν Ἱερουσαλήμ, οὐδὲ ἐπὶ τὸ Ἰου-
 δαίων ἔθνος, ἀλλὰ "ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 ἐκεῖνῃ. καὶ ἔσται κύριος εἰς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν,
 κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν." ἃ καὶ αὐτὰ συνάδει τοῖς
 ἀπὸ τῶν Ψαλμῶν παρατεθεῖσιν, δι' ὧν ἐλέγετο "ἐβα-
 σίλευσεν ὁ θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη." καὶ πάλιν "εἰπατε ἐν
 τοῖς ἔθνεσιν, ὁ κύριος ἐβασίλευσε." ταῦτα δὲ ὁμοῦ
 πάντα ἐν ταῖς τοῦ κυρίου ἡμέραις ἔσεσθαι προφητεύ-
 εται. 52. ἐν ἀρχῇ γοῦν τῆς ὅλης προφητείας "ἰδοὺ
 ἡμέραι (φησὶν) ἐρχονται τοῦ κυρίου, καὶ ἔσται τότε
 τίνα δὴ ταῦτα ἄλλ' ἢ ἡ πολιορκία τῆς Ἱερουσαλήμ
 καὶ ἡ τοῦ κυρίου μετέστας ἐπὶ τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος,
 κατὰ τὸ "παρέσται κύριος," καὶ τὰ συμβεβηκότα περὶ
 τὴν ἡμέραν τοῦ πάθους αὐτοῦ, καὶ τὸ ζῶν ὕδωρ, τὸ
 ἐπὶ πᾶσαν ρεῦσαν τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐπὶ πᾶσι τοῖς
 τοῖς ἡ τοῦ κυρίου βασιλεία πάντων τῶν ἐθνῶν ἄρ-
 χουσα, "καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν, πληροῦν πᾶσαν τὴν
 γῆν," ἅπερ ὁποῖον τέλους ἔτυχεν ὡς ἐν ἐπιτομῇ διει-

λήψαμεν; 53. πρόδηλον δὲ καὶ πῶς ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ προσηγορίας τὸ Χριστιανῶν ὄνομα κατέπλησε τὴν πᾶσαν οἰκουμένην· ὃ καὶ αὐτὸ παρίστησιν ὁ φάσκων λόγος "καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον." καὶ σοὶ δὲ ἐπὶ σχολῆς παρέσται ἐκάστην βασιλεύσαντι λέξιν ἐπὶ πλάτους θεωρῆσαι τὰ νενοημένα.

Ἀπὸ τοῦ Βαρούχ.

XIX. "Τίς ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἔλαβεν ἀν- (295)
 10 τὴν (δηλοὶ δὲ τὴν σοφίαν) καὶ κατεβίβασεν αὐτὴν ἐκ τῶν νεφελῶν; τίς διέβη πέραν τῆς θαλάσσης καὶ εὗρεν αὐτὴν καὶ οἶσει αὐτὴν χρυσοῦ ἐκλεκτοῦ; οὐκ ἔστιν ὁ γινώσκων τὴν ὁδὸν αὐτῆς, οὐδ' ὁ ἐνθυμού-
 15 μενος τὴν τρίβον αὐτῆς, ἀλλὰ ὁ εἰδὼς τὰ πάντα γινώσκει αὐτὴν, ἔξευρεν αὐτὴν τῇ συνέσει αὐτοῦ. ὁ κατασκευάσας τὴν γῆν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον ἐνέπλη-
 20 σεν αὐτὴν κτηνῶν τετραπόδων. ὁ ἀποστέλλων τὸ φῶς καὶ πορεύεται· ἐκάλεσεν αὐτὸ, καὶ ὑπήκουσεν αὐτῷ τρόμφ, καὶ οἱ ἀστέρες ἔλαμψαν ἐν ταῖς φυλακαῖς αὐ-
 25 τῶν, καὶ ἠψφράνθησαν, ἐκάλεσεν αὐτούς, καὶ εἶπον, [183] πάρεσμεν· 2. ἔλαμψαν μετὰ εὐφροσύνης τῷ ποιήσαντι αὐτούς. οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτὸν, ἔξευρε πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακώβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἡγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη."

Οὐδὲν ἐπιλέγειν δεῖ ταῖς θείαις φωναῖς ἐναργῶς εἰς τῷ προβλήματι παρισταμέναις.

9 Bar. 3, 29.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

^a XX. "Ὁρασις Αἰγύπτου. ἰδοὺ κύριος κἀθήται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σι-
σθήσεται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου
αὐτοῦ, καὶ ἡ καρδιά αὐτῶν ἠττηθήσεται ἐν αὐτοῖς,
καὶ ἐπεγεροθήσονται Αἰγύπτιοι ἐπὶ Αἰγυπτίους, καὶ
πολεμήσει ἄνθρωπος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἄνθρω-
πος τὸν πλησίον αὐτοῦ. πόλις ἐπὶ πόλιν καὶ νόμος
ἐπὶ νόμον. καὶ ταραχθήσεται τὸ πνεῦμα τῶν Αἰγυ-
πτίων ἐν αὐτοῖς, καὶ τὴν βουλὴν αὐτῶν διασκεδάσω,
καὶ ἐπερωτήσουσι τοὺς θεοὺς αὐτῶν, καὶ τὰ ἀγάλ-
ματα αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντας, καὶ
τοὺς ἐγγαστριμύθους, καὶ παραδώσω Αἰγυπτον εἰς
χειρας ἀνθρώπων κυρίων σκληρῶν, καὶ βασιλεῖς
σκληροὶ κυριεύσουσιν αὐτῶν." καὶ τὰ τούτοις ἐξῆς.
(296) 2. καὶ νῦν τὸν δεῦτερον μετὰ τὸν τῶν ὅλων θεὸν καὶ
κύριον, αὐτὸν δὴ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ἥξει εἰς Αἴ-
γυπτον ἢ παροῦσα προφητεία σημαίνει, καὶ ἥξει
οὐκ ἀφανῶς, οὐδ' ἀοράτως, οὐδ' ἄνευ τινὸς σωμα-
τικῆς περιβολῆς, ἀλλ' ἐπὶ νεφέλης κούφης ὁχούμενον,
μᾶλλον δὲ ἐπὶ πάχους ἐλαφροῦ. οὕτω γὰρ ἔχειν φασὶ
τὴν Ἑβραίων φωνήν. 3. λεγέτωσαν δὴ τὰ Ἑβραίων
παῖδες πότε μετὰ τοὺς Ἡσαίου χρόνους ὁ κύριος Αἴ-
γυπτίοις ἐπιδεδήμεκεν, καὶ ποῖος κύριος· εἰς γὰρ ὁ
ἐπὶ πάντων θεός· καὶ πῶς ἐπὶ πάχους ἐλαφροῦ οὐ-
τος ἐποχεῖσθαι λέγεται καὶ τοπικῶς ἐπιβαίνειν μέρος
τινὶ τῆς γῆς. 4. ἐρμηνευέτωσαν δὲ καὶ τὸ πάχος ἐλα-
φρὸν, τί ποτὲ ἄρα ἐστὶ, καὶ διὰ τί μὴ ἄνευ τούτου
λέγεται ὁ κύριος ἐπιδμεῖν τῇ Αἰγύπτῳ. 5. πότε δὲ

2 Es. 19, 1.

καὶ ἰστόρηται τὰ ἐν τῇ προφητείᾳ εἰρημμένα τέλους
τετυχηκέναι, τὸ σιτισθῆναι, λέγω, τὰ εἰδωλα τὰ χειρο-
ποίητα Αἰγύπτου, καὶ τὸ Αἰγυπτίους Αἰγυπτίοις πολε-
μήσει διὰ τὴν τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους παρουσίαν.
^b καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν, δηλαδὴ τοὺς δαίμονας, πολλὰ
τὸ παλαιὸν δυναμένους, μηκέτι ἰσχύειν, μηδὲ ἀπο-
κρίνασθαι τοῖς ἐπερωτῶσι διὰ τὸ τοῦ κυρίου δέος,
εἰς χειρας δὲ ποίων κυρίων σκληρῶν, ποίων δὲ βασι-
λέων μετὰ τὴν θεσπιζομένην τοῦ κυρίου παρουσίαν
¹⁰ παρεδόθη Αἰγυπτos, καὶ διὰ τί κυρίου παρόντος
σκληροῖς ἄρχουσι παραδίδονται· καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τού-
τοις παραπλησίως ὁ βουλόμενος ἐρμηνεύσάτω. 6. ἡμεῖς
γὰρ οὐκ ἄλλως ταυτὰ φάμεν συνίστασθαι ἢ διὰ μό-
νης τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἀνθρώ-
¹⁵ πους ἐπιφανείας. οὗτος γὰρ θεοῦ λόγος ὢν καὶ θεοῦ
δύναμις κατὰ διάνοιαν καὶ πρὸς λέξιν ἐπιδημήσας τῇ
Αἰγυπτίῳ χώρᾳ διὰ νεφέλης κούφης ἐπλήρου τὰ
προηγορευμένα. νεφέλην δὲ κούφην ἀλληγορικῶς
ονομάζει τὴν δι' οὗ ἀνείληφε σῶματος ἐκ παρθένου
²⁰ καὶ ἁγίου πνεύματος ἐπιδημίαν αὐτοῦ, ὥσπερ οἷον ἢ
Ἑβραίων γραφὴ καὶ ὁ Ἀκύλας σαφέστερον ἠνείκατο
εἰπὼν "ἰδοὺ κύριος ἐπιβαίνει ἐπὶ πάχους ἐλαφροῦ,
καὶ ἔρχεται ἐπ' Αἴγυπτον," πάχος ἐλαφρὸν τὸ ἐξ
ἁγίου πνεύματος σῶμα προσαγορευέας. 7. καὶ τοῦτο (184)
²⁵ τοιγαροῦν τὸ τῆς προφητείας μέρος πρὸς λέξιν τέλους
ἐτύγχανεν, ὅτε ἄγγελος κυρίου ὄναρ ἐπιφανείς εἶπε
τῷ Ἰωσήφ "ἐγερεῖς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν
μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεύγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἔσθι ἐκεῖ
ὥς ἂν εἰπω σοι." 8. τότε γοῦν αὐτὸς ὁ κύριος ὁ (207)
³⁰ θεὸς λόγος ἐπιπαρὼν τῇ τοῦ παιδὸς ἡλικίᾳ, καὶ ἐν

27 Matth. 2, 13.

EUSEBIUS III.

26

τῇ συστάσει αὐτοῦ ἐξ ἀγίας παρθένου σαρκί (παχέει
 μὲν οὕση διὰ τὸ τῆς σωματικῆς ὕλης ἀντίτυπον, ἐλα-
 φρῶ δὲ πάλιν διὰ τὸ κρείττονα ἢ καθ' ἡμᾶς εἶναι,
 καὶ νεφέλῃ κούφῃ ὀνομαζομένη διὰ τὸ μὴ ἐξ ἡδυπα-
 θοῦς φθορᾶς, ἀλλὰ ἐξ ἀγίου πνεύματος συστήναι), τῇ
 τῶν Αἰγυπτίων ἐπιδημεῖ χώρᾳ. 9. ἡ δ' αἰτία τῆς
 ἐκείσε ἐπιδημίας αὐτοῦ τοῦτον ἔχει τὸν λόγον. ἔπει-
 γὰρ ἐν αὐτῇ πρώτῃ κατέρχεται τὰ τῆς εἰδωλολάτρου
 πλάνης μνημονεύεται, ἐδόκουν τε πάντων ἀνθρώπων
 μάλιστα δεισιδαιμονέστατοι τυγχάνειν, ἐχθροὶ τε εἶναι
 καὶ πολέμιοι τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ, τῶν προφητῶν κατὰ
 πλείστον ὅσον ἀφροσύνης, εἰκότως αὐτοῖς πρώτοις ἡ
 τοῦ θεοῦ ἐφίστη δύναμις· διὸ καὶ πάντων ἀνθρώπων
 μᾶλλον παρ' Αἰγυπτίους ἴσχυσεν ὁ τῆς εὐαγγελικῆς
 αὐτοῦ διδασκαλίας λόγος· ὅθεν ἡ παρούσα προφητεία
 αὐτὸν αὐτοῖς ἐπιδημήσει τὸν κύριον θεσπίζει, 10. ἀλλ'
 οὐχὶ τοὺς Αἰγυπτίους ἤξειν εἰς τὴν Ἰουδαίων χώραν,
 οὐδέ γε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα προσκινήσειν αὐτῶν, οὐδ'
 ἐνταῦθα κατὰ τὰ παρὰ Μωσεί προστεταγμένα προση-
 λυτεύσειν Ἰουδαίους, οὐδέ θύσειν θυσίας ἐν τῷ πρῶ-
 τῇ Ἱερουσαλὴμ θυσιαστηρίῳ· ἀλλὰ τούτων μὲν ἔσε-
 σθαί φησιν οὐδὲν, τὸν δὲ κύριον αὐτὸν ἐπιδημήσειν
 τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας καταξιώ-
 σαι τοὺς ἄνδρας, μεγάλων τε ἀγαθῶν καταστήσεσθαι
 αἴτιον αὐτοῖς. 11. κατορθώσειν γοῦν αὐτοῦ τὴν ἐπι-
 δημίαν ταῦτα, ἅπερ καὶ αὐτοῖς ἔργοις μετὰ τὴν τοῦ
 σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφάνειαν συν-
 σταται πεπληρωμένα· τίνα δὲ ἦν θεασώμεθα. οἱ
 πρὶν τὴν Αἰγυπτὸν οἰκοῦντες φαῦλοι καὶ μοχθηροὶ
 δαίμονες, ἐξ αἰῶνος μακροῦ τοῖς ξοάνοις ἐμφωλευ-
 οντες καὶ τὰς τῶν Αἰγυπτίων ψυχὰς πάσῃ δεισιδα-
 μονίας πλάνῃ καταδουλούμενοι, συναισθόμενοι ξένῃς

τινος καὶ ἐνθέου δυνάμεως ἐπιδημούσης αὐτοῖς, αὐ-
 τὰ συνεκινούντο σάλον καὶ κλόνον ἐν ἑαυτοῖς πά-
 σχοντες, ἡ τε καρδιά αὐτῶν καὶ ἡ διανοητικὴ δύναμις
 ἥπτατο ἐνδον ἐν ἑαυτοῖς, ὑποχωροῦσα καὶ νικωμένη
 ὑπὸ τῆς ἀοράτως συνελευνούσης καὶ πυρὸς δίκην
 ἀσκήτου λόγῳ φλεγούσης αὐτοὺς δυνάμεως. 12. ἀλλὰ
 τότε μὲν ἀοράτως οἱ δαίμονες ταῦτα ἔπασχον ἐπὶ τῇ
 τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Αἰγυπτὸν
 ἐνσάρκῳ ἐπιδημίᾳ· ἔπειδὴ δὲ μετὰ ταῦτα γυνῶς ἤδη (298)
 λοιπὸν τὸ περὶ αὐτοῦ εὐαγγέλιον τοῖς Αἰγυπτίοις,
 ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσιν, ἐκηρύττετο, ἡ τε
 ἀόρατος αὐτοῦ δύναμις σὺν τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ
 παρῇν ἀφανῶς συμπράττουσα αὐτοῖς καὶ συνεργοῦσα
 καὶ καταγγέλλουσα δι' αὐτῶν τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν
 αὐτοῦ, μόνον τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ θεὸν εὐσε-
 βεῖν παρακελευομένη, τῶν δὲ δαιμόνων τοὺς πάλαι
 πεπληρωμένους ἀφιστῶσα, 13. ἐνταῦθα λοιπὸν ἤδη
 Αἰγυπτίοις, ὥσπερ οὖν καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι, στάσις
 καὶ πόλεμος ἐμφύλιος συνίστατο, τῶν μὲν ἀναχω-
 ρούντων τῆς πολυθέου πλάνης καὶ τῷ τοῦ Χριστοῦ
 λόγῳ προστρεχόντων, τῶν δὲ ἐξ ἐναντίας τούτοις πολε-
 μούντων καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων δαιμόνων ἐξοιστρον-
 μένων, ὡς καὶ ἀδελφοὺς ἀλλήλων διίστασθαι, καὶ τοῖς
 φιλάτοις διὰ ξιφῶν χωρεῖν τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκα-
 λίας ἕνεκεν, φησὶν ὁ χρησμὸς "καὶ ἐπεγεγνήσονται
 Αἰγυπτίῳ ἐπ' Αἰγυπτίους καὶ πολεμήσει ἄνθρωπος τὸν
 ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἄνθρωπος τὸν πλησίον αὐτοῦ."
 14. πιστοῦται δὲ τὴν προφητικὴν πρόρρησιν καὶ αὐ- (185)
 τὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, φάσκων ἐν τοῖς εὐαγγέλοις "παρα-
 δώσει ἀδελφὸς ἀδελφὸν εἰς θάνατον καὶ πατήρ τέκνον,

καὶ ἐπαναστήσονται τέκνα ἐπὶ γονεῖς καὶ θανατώ-
σουσιν αὐτούς." 15. καὶ αὐθις "μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον
εἰρήνην δοῦναι ἐν τῇ γῇ, οὐχὶ λέγω ὑμῖν, ἀλλ' ἡ
διαμερισμὸν. ἔσονται γὰρ ἀπὸ τοῦ νῦν πέντε ἐν οἴκῳ
ἐνὶ διαμεμερισμένοι, τρεῖς ἐπὶ δυσὶν καὶ δύο ἐπὶ
τριαί· διαμερισθῇσονται πατὴρ ἐπὶ υἱῷ καὶ υἱὸς ἐπὶ
πατρὶ, μήτηρ ἐπὶ τὴν θυγατέρα, καὶ θυγάτηρ ἐπὶ
τὴν μητέρα, πενθερά ἐπὶ τὴν νύμφην, καὶ νύμφη
ἐπὶ τὴν πενθεράν." 16. τί γὰρ ταῦτα τῆς προφητικῆς
διαφέροι ἂν φωνῆς ἐπὶ τῇ τοῦ κυρίου εἰς Αἴγυπτον
παρουσία λεγούσης ἐπεγερεθῆσεσθαι Αἰγυπτίους κατ'
Αἰγυπτίων καὶ πολεμήσειν ἄνθρωπον τὸν ἀδελφὸν
αὐτοῦ; καὶ νόμος δὲ ὁ τῆς καινῆς διαθήκης τοῦ Χρι-
στοῦ ἐπὶ νόμον τὸν τῆς πολυθείου δεισιδαιμονίας ἡγέ-
ρευτο, ὅτε τῶν εἰδωλολατρῶν ἔθνων νόμος τὴν Χρι-
στοῦ πολεμῶν διδασκαλίαν, πόλις τε καὶ πολιτεία τῆς
ἐν Χριστῷ ἐκκλησίας τοῖς τῶν ἀπίστων ἔθνων πολι-
τεύμασιν ἐπανίστατο. 17. διὸ λέλεκται "πόλις ἐπὶ
πόλιν καὶ νόμος ἐπὶ νόμον." ἔστι δὲ ἐπὶ τούτοις τῶν
Αἰγυπτίων πάντας τοὺς εἰδωλολάτρους, τὸ τε ἐνε-
ργῶν ἐν αὐτοῖς τῆς εἰδωλολατρίας πνεῦμα, συνιδεῖν
(299) ταραττομένους εἰσέτι νῦν, καὶ πολλὰ μὲν βουλευομέ-
μους κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας, ὡς ἂν σβέ-
σοιεν αὐτὴν καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίσοιεν, διασκε-
δαννυμένους δὲ ὑπὸ τοῦ θεοῦ, φήσαντος ἐν τῇ προ-
φητείᾳ "καὶ ταραχθήσεται τὸ πνεῦμα τῶν Αἰγυπτίων
ἐν αὐτοῖς, καὶ τὴν βουλὴν αὐτῶν διασκεδάσω." 18.
μυρία δὲ ὅσα πυρθανόμενοι καὶ ἐπερωτῶντες καθ'
ἡμῶν ἐν τε χρημοῖς καὶ μαντείαις τοὺς θεοὺς αὐτῶν,
καὶ τοὺς ἐν τοῖς ἀγάλμασιν ἐμφωλεύοντας δαίμονας.

2 Luc. 12, 51. coll. Matth. 10, 34.

τούς τε πάλαι ἐν αὐτοῖς πολλὰ δυναμένους ἐργαστρι-
μύθους, οὐδὲν τι πλέον ἐξ αὐτῶν ἔχουσι. 19. διὰ
φῆσιν ὁ λόγος "καὶ ἐπερωτήσουσι τοὺς θεοὺς αὐτῶν
καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτῶν καὶ τοὺς ἐργαστριμύθους."
ἀλλ' οὐδεμιᾶς γὰρ, φησὶ, τεύξονται βοηθείας οἱ ἐπὶ
τοὺς πεπλανημένους δοκοῦντας αὐτῶν εἶναι θεοὺς
καταφεύγοντες, τότε μάλιστα αὐτοὺς τοῦ θεοῦ κυρί-
οις σκληροῖς καὶ βασιλεῦσι παραδιδόντος, ὅτε τοῖς
δαίμοσιν αὐτῶν πειθόμενοι καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐνεργού-
μνοι τοὺς κατὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ θεοῦ διωγμούς
ἐπεγείρουσιν. 20. ἐνθα μοι τὸν νοῦν ἐπιστήσεις, τίνα
τρόπον μέχρι μὲν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ ἐπιφανείας οἰκείοις βασιλεῦσιν ἰδίως καὶ καθ'
αὐτὴν πᾶσα Αἴγυπτος κέχρητο, ἐν αὐτονομίᾳ τε καὶ
ἐλευθερίᾳ διῆγον οἱ Αἰγύπτιοι, δυναστεία δὲ αὐ-
τῶν ἐξ αἰῶνος μακρά τις καὶ πολλὴ βεβόητο, ἐξ ἐκεί-
νου τε πρώτου Ῥωμαίων Ἀγροῦστου, καθ' ὃν ὁ κύ-
ριος ἡμῶν γεγέννητο, χειρωσάμενον τὴν Αἴγυπτον,
ὑστάτης τε τῶν Πτολεμαίων Κλεοπάτρας ἀλόουσης,
ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων γερόνασιν ἐξουσίαν ὑπὸ τῶν
αὐτῶν νόμων καὶ ἐπιτάγματα, τῆς προτέρας αὐτο-
νομίας καὶ ἐλευθερίας ἀφρημένοι· ὥς καὶ ἐν τούτῳ
τὸ προφητικὸν ἐπαληθεύειν λόγιον, περὶ μὲν τῶν εἰς
τοὺς τόπους ἐκπεμπομένων ἐπιτρόπων τε καὶ ἡγου-
μένων καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐν μέρει ἀρχόντων φά-
σκον· καὶ παραδώσω Αἴγυπτον εἰς χεῖρας ἀνθρώπων
κυρίων σκληρῶν," περὶ δὲ τῶν τὴν καθ' ὅλου δι-
κόντων ἀρχὴν τὸ ἐξῆς. 21. ἀνθ' οὗ ὁ Ἀκύλας φησὶ
καὶ βασιλεὺς κεκραταιωμένος ἐξουσιάσει ἐν αὐτοῖς."
ὁ δὲ Σύμμαχος· καὶ βασιλεὺς ἰσχυρὸς ἐξουσιάσει αὐ-
τῶν." οὕτω δὲ τὴν Ῥωμαίων ἡγοῦμαι κεκλησθαι
βασιλείαν, ὑφ' ἧς ὥσπερ χαλινῷ καὶ δεσμῷ πεπεδη-

μένους οὐ μόνον τοὺς πάντων ἀνθρώπων δεισιδαί-
 [186] μονεσιτάτους Αἰγυπτίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς πάν-
 τας ἀνθρώπους μηδὲν δύνασθαι τολμαῖν κατὰ τῆς
 (300) τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐκκλησίας δυσφημεῖν. 22. μετὰ
 ταῦτα προφητεύεται τούτοις ἐξῆς σκοτεινότερά τινα
 καὶ δι' αἰνιγμάτων μακροτέρας καὶ βαθυτέρας τῆς
 κατὰ τροπολογίαν δεόμενα ἐρμηνείας, ἃ δὴ ἐπὶ σχο-
 λῆς κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν τῆς προσηκούσης τεύ-
 ξεται διηγήσεως, ἐπὶ δὲ σὺν θεῷ τὸν περὶ τῶν ἐπαγγελ-
 λιῶν ἀποδώσωμεν λόγον.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

XXI. "Εὐφράνθητι ἔρημος διψῶσα, ἀγαλλιᾶσθω
 ἔρημος, καὶ ἀνθίστω ὡς κρίνον, καὶ ἐξανθήσει καὶ
 ἀγαλλιᾶσεται τὰ ἔρημα τοῦ Ἰορδάνου. καὶ ἡ δόξα τοῦ
 Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρυήλου, καὶ
 ὁ λαὸς μου ὄψεται τὴν δόξαν κυρίου καὶ τὸ ὕψος τοῦ
 θεοῦ. ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παρα-
 λελυμένα παρακαλέσατε. οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ
 ἰσχύσατε, μὴ φοβείσθε, ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρίσιν
 ἀνταποδίδωσι, καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἦξει, καὶ σώ-
 4 σει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν καὶ
 ὅλα κωφῶν ἀκούσονται. τότε ἀλείται ὡς ἐλαφος ὁ
 χαλὸς, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιάλων, ὅτε ἐρ-
 ράγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψώσῃ
 καὶ ἔσται ἡ ἄνυδρος εἰς ἔλη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν
 γῆν πηγὴ ὕδατος ἔσται."

2. Κἀνταῦθα διαρρήδην θεοῦ ἄφριξίς θεσπίζεται
 σωτήριος καὶ πολλῶν ἀγαθῶν αἰτία· κωφοῖς γούρ-
 λασις καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψις, προσέτι τε χαλοῖς καὶ

τὴν γλῶτταν συνδεδεμένοις θεραπείᾳ ἔσεσθαι προφη-
 τεύεται, ἃ καὶ τέλους ἔτυχεν οὐκ ἄλλως ἢ διὰ τῆς
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ὑφ'
 οὗ καὶ τυφλῶν ἀνέσχεθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ κωφοὶ
 τὴν ἀκοὴν ἀπειλήφασιν. 3. τί δεῖ λέγειν ὅσοι καὶ
 διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν παρειμένοι καὶ κωφοὶ καὶ
 χωλοὶ τὰς κατὰ φύσιν ἰάσεις ἀπελάμβανον, ἄλλοι τε
 μυρία ποικίλαις νόσοις καὶ μαλακίαις τετρυνχωμένοι (301)
 τῆς παρ' αὐτοῦ θεραπείας τε καὶ σωτηρίας ἠξιοῦντο,
 κατὰ τε τὴν ἐνθεον τῆς προφητείας πρόρρησιν καὶ
 κατὰ τὴν ἀψευδεστάτην τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων μαρ-
 τυρίαν; 4. ἔρημον δὲ ἐν τούτοις ὁ λόγος αἰνίττεται
 τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν, ἣν πάλαι θεοῦ ἔρημον οὖ-
 σαν διὰ τῶν ἐν χειρὶν εὐαγγελίζεται, καὶ ταῦτα δὲ
 πρὸς τοὺς ἄλλοις τῇ ἐρήμῳ φησὶν ὁ λόγος δοθήσεσθαι
 τὴν δόξαν τοῦ Λιβάνου. 5. Λιβάνου δὲ τὴν Ἱερου-
 σαλὴμ ἀλληγορικῶς σύνηθές ἐστιν ἀποκαλεῖν, ὥς ἐπὶ
 καιροῦ διὰ τῶν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς ἀποδείξεων ἡ
 παραστήσομεν. ἐν δὲ οὖν τῇ τοῦ θεοῦ εἰς ἀνθρώ-
 πους παρουσίᾳ, τῇ δηλωθείσῃ ἐρήμῳ, λέγω δὲ τῇ
 ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίᾳ, τὴν δόξαν τοῦ Λιβάνου δοθή-
 σεσθαι ἢ προκειμένη διδάσκει πρόρρησις. ἀντὶ δὲ
 τοῦ "καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρμήλου" ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶ
 "διαπρέπεια τοῦ Καρμήλου καὶ τοῦ Σαρῶν, αὐτοὶ
 ὄψονται δόξαν κυρίου." 6. ὁ δὲ Σύμμαχος "εὐπρέ-
 πεια τοῦ Καρμήλου καὶ τοῦ πεδίου, αὐτοὶ ὄψονται
 τὴν δόξαν κυρίου." καὶ ὁ Θεοδοτίων δὲ "ὠραιότης,
 φησὶ, τοῦ Καρμήλου καὶ τοῦ Σαρῶν, αὐτοὶ ὄψονται
 τὴν δόξαν κυρίου." δι' ὧν αἰνίττεσθαι ἡγοῦμαι τὴν
 προφητείαν οὐ τὴν Ἱερουσαλὴμ, οὐδὲ τὴν Ἰουδαίαν,
 ἀλλὰ τὴν τῶν ἐθνῶν χώραν καταξιοθήσεσθαι τῆς
 ἐνθεου γνώσεως. ὁ γοῦν Κάρμηλος καὶ ὁ καλούμενος

Σαρῶν τόποι τῶν ἄλλοφύλων ὑπῆρχον ἔθνων. 7.
 ταῦτα μὲν οὖν πρὸς λέξιν· καὶ κατὰ διάνοιαν δὲ εἰσ-
 ἔτι σήμερον οἱ πρὶν τὰς ψυχὰς πεπηρωμένοι, ὡς
 [187] ξύλα καὶ λίθους καὶ τὴν λοιπὴν ἄψυχον ὕλην δα-
 α μονάς τε περιγείους καὶ πνεύματα πονηρὰ ἀντὶ τοῦ
 θεοῦ τῶν ὅλων προσκυνεῖν, οἱ τε τὰ ὅτα τῆς δι-
 νοίας κερκωφωμένοι καὶ σκάζοντες καὶ παρειμένοι
 τὸν πάντα ἑαυτῶν βίον τούτων ἀπάντων καὶ τῶν
 ἄλλων παθῶν τε καὶ ἀρρωστημάτων διὰ τῆς τοῦ σω-
 τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας εἰσέτι καὶ
 νῦν ἀπαλλάττονται, πολὺ κρείττονος ἢ κατὰ σῶμα
 ἰάσεως καὶ ὠφελείας ἀξιούμενοι, καὶ τῆς εἰς ἀνθρώ-
 πους τοῦ θεοῦ λόγου παρουσίας ἐναργῆ τὴν θείαν
 καὶ ὑπερ ἀνθρώπου δύναμιν ἐπιδεικνύμενοι.

(302)

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

b XXII. "Ἀκούε μου Ἰακώβ καὶ Ἰσραήλ, ὃν ἐγὼ
 καλῶ· ἐγὼ εἰμι πρῶτος, καὶ ἐγὼ εἰμι εἰς τὸν αἰῶνα,
 καὶ ἡ χεὶρ μου ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἡ δεξιὰ μου
 ἐστερέωσε τὸν οὐρανόν." καὶ ἐπιφέρει λέγων "καὶ
 νῦν κύριος κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ πνεῦμα αὐ-
 τοῦ."

"Ἐχεις κἀνταῦθα κύριον τὸν ἀποστελλόμενον καὶ
 τὸν ἀποστέλλοντα, δηλαδὴ τὸν πατέρα καὶ θεὸν τῶν
 ὅλων, συνήθως δις κύριον ὀνομαζόμενον.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

XXIII. "Οὕτω λέγει κύριος, ποῖον τοῦτο τὸ βί-
 α βλίον τοῦ ἀποστασίου τῆς μητρὸς ὑμῶν, ᾧ ἔξαπέ-

στείλα αὐτήν; ἢ τίνοι ὑπόχρεω πέπρακα ὑμᾶς; ἰδοὺ
 ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε καὶ ταῖς ἀνομίαις
 ὑμῶν ἐξαπέστειλα τὴν μητέρα ὑμῶν, διότι ἦλθον,
 καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος, ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπα-
 5 κούων. μὴ οὐχὶ ἰσχύει ἡ χεὶρ μου τοῦ ῥύσασθαι; ἢ
 οὐκ ἰσχύω τοῦ ἐξελεῖσθαι;” 2. εἴτ’ ἐπὶ τῆς αὐτῆς
 προφητείας ὑποβὰς “ἐγὼ δὲ, φησὶν, οὐκ ἀπειθῶ, οὐδὲ
 ἀντιλέγω. τὸ νῶτόν μου ἔδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ
 10 σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα· τὸ δὲ πρόσωπόν μου
 οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνῃς ἐμπτυσμάτων.”
 3. Αὐτὸς ὁ κύριος διὰ τούτων τὴν εἰς ἀνθρώπους
 αὐτοῦ παρουσίαν σαφῶς ὁμολογῶν ἀπελέγχει τὸν (303)
 Ἰουδαίων λαὸν, ὅτι μὴ ἐλθόντα αὐτὸν καταδέξονται,
 μηδὲ καλοῦντι ὑπακούσονται. καὶ τοῦθ’ ὥσπερ ἀπο-
 15 λογούμενος αἷτιον τῆς αὐτῶν ἐκείνων ἀποβολῆς γεγο-
 νέναι διδάσκει. “ἐπεὶ γὰρ ἦλθον” φησὶν “καὶ οὐκ
 ἦν ἐν ὑμῖν ἄνθρωπος, ἐκάλεσά τε καὶ οὐδεὶς ἦν ὁ
 ὑπακούων,” διὰ τοῦτο, φησὶ, ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν
 ἐπράθητε, ἅτε αὐτοὶ ἀφ’ ἑαυτῶν ἀποστάται τῆς ἐμῆς
 20 κλήσεως καταστάντες, ἀλλ’ οὐκ ἐμοῦ βιβλίον ὑμῖν
 ἀποστασίῳ δεδωκότος. 4. σαφῶς δὲ ταῦτα πρὸς τὸν
 ἐκ περιτομῆς λαὸν ἀποτείνεται, ὁμοῦ δὲ τὰ περὶ τὸ
 πάθος τετολμημένα αὐτοῖς δηλοῖ λέγων “τὸν νῶτόν
 25 μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς
 ῥαπίσματα” καὶ τὰ τούτοις ἐξῆς. καὶ ταῦτα ἐπὶ σχο-
 λῆς τῆς προσηκούσης τεύξεται ἐρμηνείας.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

XXIV. “Τάδε λέγει κύριος, δι’ ὑμᾶς τὸ ὄνομά μου

28 Es. 52, 5.

βλασφηημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσι· διὰ τοῦτο γνωσέσεται ὁ
 λαός μου ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ὅτι ἐγὼ εἰμι αὐτὸς ὁ
 λαῶν, πάρεμι ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὡς πόδες
 [188] εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς εὐαγγελιζόμενος
 ἀγαθὰ, ὅτι ἀκουστὴν ποιήσω τὴν σωτηρίαν σου, λέ-
 γων, Σιών βασιλεύσει σου ὁ θεός. φωνὴ τῶν φυλασ-
 σόντων σε ὑψώθη, καὶ τῇ φωνῇ ἅμα εὐφρανθήσου-
 νται, ὅτι ὀφθαλμοὶ πρὸς ὀφθαλμοὺς ὄψονται, ἡνίκα
 ἂν ἐλεήσῃ κύριος τὴν Σιών. ῥηξάτω εὐφροσύνην ἅμα
 τὰ ἔρημα Ἰερουσαλήμ, ὅτι ἠλέησε κύριος αὐτήν, καὶ
 ἐρρύσατο Ἰερουσαλήμ, καὶ ἀποκαλύψει τὸν βραχίονα
 τὸν ἅγιον αὐτοῦ ἐνώπιον πάντων τῶν ἐθνῶν, καὶ
 ὄψονται πάντα τὰ ἄκρα τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν τὴν
 παρὰ τοῦ θεοῦ ἡμῶν."

2. Τούτοις ἐξῆς ἐπισυνῆπται ὕφ' ἑνα καὶ τὸν αὐ-
 τὸν εἰρημὸν ἢ περὶ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ προφη-
 τεῖα, ἣν καὶ ἐπὶ σχολῆς ἐκθήσομαι. εἰς δὲ ὧν καὶ ὁ
 αὐτὸς κύριος ὁ φήσας ἐν τῇ πρὸ ταύτης περικοπῇ
 (304) πρὸς τὸν Ἰουδαίων λαὸν "ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν ἐπρά-
 θητε, καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν ἐξαπέστειλα τὴν μη-
 τέρα ὑμῶν, διότι ἤλθον, καὶ οὐκ ἦν ἀνθρώπος· ἐκά-
 λεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων," διὰ τῶν ἐν χερσὶ
 πρὸς τοὺς αὐτοὺς φησιν "οὐκ ἦν τὸ ὄνομά μου βλασ-
 φημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν." 3. εἰθ', ὡς ἔχων ἕτερον
 παρ' αὐτοὺς λαὸν, ἐπιφέρει "διὰ τοῦτο γνωσέσεται ὁ
 λαός μου τὸ ὄνομά μου" διδάσκει τε ὅτι μὴ ἕτερος,
 ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἐν τοῖς προφήταις λαλήσας κύριος, ἐπι-
 δημῆσει ποτὲ τῷ βίῳ, λέγων "ἐγὼ εἰμι, αὐτὸς ὁ λα-
 ῶν πάρεμι." τὸ δὲ "ὡς ὥρα ἐπὶ τῶν ὀρέων, ὡς
 πόδες εὐαγγελιζομένου ἀκοὴν εἰρήνης, ὡς εὐαγγeli-
 ζόμενος ἀγαθὰ, ἀκουστὴν ποιήσω τὴν σωτηρίαν σου,
 λέγων, Σιών, βασιλεύσει σου ὁ θεός," σαφέστερον

οἱ λοιποὶ ἐκδεδωκάσιν ἐρμηνευταί· 4. ὁ μὲν Ἀκύλας
 εἰπὼν "τί ὠραιώθησαν ἐπὶ τὰ ὄρη πόδες εὐαγγελιζο-
 μένου, ἀκουτίζοντος εἰρήνην, εὐαγγελιζομένου ἀγα-
 θῶν, ἀκουτίζοντος σωτηρίαν, λέγοντος τῇ Σιών, ἐβα-
 σίλευσεν ὁ θεὸς σου;" καὶ ὁ Σύμμαχος φήσας "τί
 ἐὔπρεπεις ἐπὶ τῶν ὀρέων πόδες εὐαγγελιζομένου,
 ἀκουστὴν ποιοῦντος εἰρήνην, εὐαγγελιζομένου ἀγαθὰ,
 ἀκουστὴν ποιοῦντος σωτηρίαν, λέγοντος τῇ Σιών,
 ἐβασίλευσεν ὁ θεὸς σου;" ἀντὶ δὲ τοῦ "φωνὴ τῶν
 φυλασσόντων σε ὑψώθη, καὶ τῇ φωνῇ ἅμα εὐφραν-
 θήσονται, ὅτι ὀφθαλμοὶ πρὸς ὀφθαλμοὺς ὄψονται,"
 ὁ μὲν Σύμμαχος οὕτως ἠρμήνευσεν "φωνὴ τῶν σκο-
 πῶν σου ἐπήραν φωνήν, ἐπὶ τὸ αὐτὸ αἰνέσουσιν·
 ὀφθαλμοφανῶς γὰρ ὄψονται." 5. λέγοντο δ' ἂν ἐν
 15 ταῖς τοῖς σκοποὶ οἱ ἱεροὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀπόστολοι,
 οἱ καὶ ὀφθαλμοφανῶς ἰδόντες τὸν προφητευόμενον
 ὑψώσαν αὐτῶν τὴν φωνὴν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
 κηρύξαντες. Σιών δὲ καὶ Ἱερουσαλὴμ τὴν ἐν τοῖς
 τόποις εὐαγγελιζομένην οἶδεν ἐπουρανίους ὁ ἀπόστο-
 20 λος δι' ὧν φησιν "ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλὴμ ἐλευθέρᾳ
 ἐστίν, ἥτις ἐστὶ μήτηρ ἡμῶν." 6. καὶ "προσκληλύ-
 θητε Σιών ὄρει καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος Ἱερουσαλὴμ
 ἐπουρανίου, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει." λέγοντο
 δ' ἂν Σιών καὶ ἡ εἰς πάντα τὸν ἐπὶ γῆς τόπον διὰ
 25 Χριστοῦ συσταῖσα ἐκκλησία, ὡς καὶ Ἱερουσαλὴμ πᾶν
 τὸ θεοσεβὲς πολίτευμα, ὃ καὶ παρὰ μόνοις Ἰουδαίοις
 τοῖς πάλαι τὸ πρὶν συνεστὼς εἰς ἐρημίαν διὰ τὰς δυσ-
 σεβείας αὐτῶν περιτέτραπται, εἴτ' αὖ πάλιν τῆς ἐπὶ
 τὸ κρεῖττον ἀνανεώσεως ἔτυχε διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος
 30 ἡμῶν ἐπιφανείας. 7. διὸ φησιν ἡ προφητεία "ὀηξάτω (306)

20 Gal. 4, 26.

21 Heb. 12, 22.

εὐφροσύνην ἅμα τὰ ἔρημα Ἱερουσαλήμ, ὅτι ἡλέησεν
κύριος αὐτήν καὶ ἐρρύσατο Ἱερουσαλήμ." οὐκ ἂν
δὲ ἀμάρτοις τὴν παντός ἀγίου καὶ θεοφιλοῦς ψυχὴν
καθὸ μὲν ἐπῆρται τῷ βίῳ τὸ πολίτευμα ἔχουσα ἐν
οὐρανοῖς σκοποῦσα τὰ ὑπερκόσμια, Σιών ὀνομάζων
(ἐρμηνεύεται γὰρ σκοπευτήριον) καθὸ δὲ ἐν εὐστά-
θειᾳ καὶ γαλήνῃ παθῶν καθέστηκεν, Ἱερουσαλήμ
αὐτὴν ἀποκαλῶν· ὁρασιν γὰρ εἰρήνης μεταληφθῆν
τοῦτομα σημαίνει. 8. τοῦτοις ἀκολουθῶς ἡ τῶν ἐθνῶν
[189] ἐπὶ τὴν εὐσέβειαν τοῦ θεοῦ κλήσις ἐναργέστατα δη-
λοῦται διὰ τοῦ "καὶ ἀποκαλύψει κύριος ὁ θεὸς τὸν
βραχίονα τὸν ἅγιον αὐτοῦ ἐνώπιον πάντων τῶν
ἐθνῶν." καὶ ὁφονται πάντα τὰ ἄκρα τῆς γῆς τὴν
σωτηρίαν τὴν παρὰ τοῦ θεοῦ ἡμῶν." βραχίονα δὲ
τοῦ θεοῦ μὴ ἄλλον εἶναι τοῦ λόγου καὶ τῆς σοφίας
καὶ αὐτοῦ τοῦ κυρίου, ὃς ἐστὶν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ
νόμιζε. 9. τοῦτο γοῦν ἐκ πολλῶν παραστήσαι ἡξίαν
ἔχεις δὲ καὶ ἐν Ἐξόδῳ τὸν Ἰσραὴλ βραχίονι θεοῦ
ῥυσθέντα τῆς ὑπ' Αἰγυπτίοις δουλείας. αὐτὸν δὲ
ἐκείνον τὸν βραχίονα τοῦ θεοῦ τὸν ἀναφανέντα σω-
τῆρα τοῦ πάλαι λαοῦ πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν ἀποκαλυφθῆ-
σεσθαι, ὥς ἂν τὸ πρὶν ἐπικεκρυμμένον, ἡ παρούσα
σημαίνει προφητεία. τὴν δὲ σωτηρίαν, ἣν φησὶν
ὁψεσθαι πάντα τὰ ἄκρα τῆς γῆς, καὶ ἣν ἀνώτερον
ἐδήλου λέγων "ὅτι ἀκουστὴν ποιήσω τὴν σωτηρίαν
σου," ἴσθι τῇ Ἑβραίων φωνῇ τῷ τοῦ Ἰησοῦ ὀνόματι
προσαγορεύεσθαι.

d

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

XXV. "Ἰδοὺ κύριος ὡς πῦρ ἤξει καὶ ὡς καταί-

γίς τὰ ἄρματα αὐτοῦ." καὶ ἐξῆς "εἶπε κύριος, κἀγὼ
 τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ τὸν λογισμὸν αὐτῶν· ἔρχομαι συνα-
 γαγεῖν πάντα τὰ ἔθνη καὶ τὰς γλώσσας, καὶ ἥξουσιν,
 καὶ ὄψονται τὴν δόξαν μου, καὶ καταλείψω ἐπ' αὐ-
 τῶν σημεῖον, καὶ ἐξαποστελῶ ἐξ αὐτῶν σεσωσμένους
 εἰς τὰ ἔθνη, εἰς Θαρσεῖς καὶ Φουὺδ καὶ Λουὺδ καὶ (306)
 Μοσοὺ καὶ Θοβεὺλ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νή-
 σους τὰς πόρρω, οἳ οὐκ ἤκουσάν μου τὸ ὄνομα, οὐδ'
 ἑώρακάσι μου τὴν δόξαν, καὶ ἀναγγελοῦσί μου τὰ
 ἔργα ἐν τοῖς ἔθνεσιν."

2. "Ἀντικρυσ καὶ ἐν τούτοις ἡ τοῦ κυρίου εἰς ἀν-
 θρώπους παρουσία δηλοῦται. καὶ ἐπειδὴ περ εἴρηται
 ὡς πῦρ ἥξειν, εἰκότως φησὶν ὁ σωτὴρ ἡμῶν "πῦρ
 ἦλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τί θέλω εἰ ἤδη ἀνή-
 16 φθῃ;" ἄρματα δὲ αὐτοῦ τὰς δορυφορούσας αὐτὸν
 θείας δυνάμεις καὶ τοὺς ἐξυπηρετουμένους αὐτῷ
 ἱεροὺς ἀγγέλους εἰποῖς ἂν, περὶ ὧν εἴρηται "καὶ προσ-
 ἦλθον ἄγγελοι καὶ διηκόνουν αὐτῷ," καὶ τοὺς ἱεροὺς
 ἀποστόλους αὐτοῦ καὶ μαθητάς, οἷς ἐποχοῦμενος ἐν-
 20 θέω καὶ ἀοράτῳ δυνάμει ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος τὴν πᾶσαν
 διέδραμεν οἰκουμένην. 3. λέγοιτο δ' ἂν καὶ ἄλλως
 πρὸς λέξιν πῦρ καὶ ἄρματα καταγγέλλεσθαι σὺν τῇ
 αὐτοῦ παρουσίᾳ διὰ τὴν καταλαβοῦσαν πολιορκίαν
 τὴν Ἱερουσαλὴμ μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἄφιξιν,
 25 μεθ' ἣν οὐκ εἰς μακρὰν ὁ μὲν νεὼς αὐτὸς ἐπυρπο-
 λεῖτο καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπέμεινε ἐρημίαν, ἡ δὲ πόλις
 ἐκκλωθῆν ὑπὸ ἀρμάτων καὶ στρατοπέδων πολεμικῶν,
 μεθ' ἧ καὶ τὰ περὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων προηγγελ-
 μένα συμφώνως τῇ προφητείᾳ τέλους ἔτυχεν. 4. τίς
 30 δ' οὐκ ἂν θαυμάσειεν ἀκούων τοῦ κυρίου διὰ τοῦ

13 Luc. 12, 49.

17 Matth. 4, 11.

προφήτου λέγοντος "ἔρχομαι συναγαγεῖν πάντα τὰ
 ἔθνη καὶ τὰς γλώσσας, ὁρῶν καθ' ὅλης τῆς τῶν ἀν-
 θρώπων γῆς διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ
 Χριστοῦ παρουσίας τε καὶ κλήσεως τὰς τῶν ἐθνῶν
 α συναγωγὰς ἐπ' ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ συγκροτουμέ-
 νας, τὰς τε γλώσσας ἀπάντων τῶν ἐθνῶν ἐν παντοί-
 ας διαλέκτοις ἀνθρώπων τὸν ἕνα θεὸν καὶ κύριον
 ἐπικαλουμένας; καὶ ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις, τίς θεώμενος
 τῷ σωτηριῳδῶδε σημείω πάντας τοὺς εἰς Χριστὸν πε-
 στευκότας σφραγίδι χρωμένους, οὐκ ἂν εὐλόγως κατὰ
 πλαγίην ἀκούων πρόπαλαι τοῦ κυρίου εἰρηκότος "καὶ
 ἤξουσιν καὶ ὄψονται τὴν δόξαν μου, καὶ καταλείψου-
 ἔπ' αὐτῶν σημείον;" Ὡς ἐν μέρει μὲν οὖν ἐντετυθέν
 ἤδη κατὰ τὴν προτέραν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀν-
 [190] θρώπους ἐπιφάνειαν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ὁρῶμεν τῶν
 θεῶν χρησμῶν τὰ ἀποτελέσματα· γένοιτο δ' ἂν ἐν
 τελῇ ταῦτα καὶ κατὰ τὴν δευτέραν καὶ ἐνδοξον αὐτοῦ
 παρουσίαν, ὅτε πάντα τὰ ἔθνη ὄψονται τὴν δόξαν
 αὐτοῦ, ἐρχόμενόν τε αὐτὸν ἐξ οὐρανῶν μετὰ δυνά-
 [307] μεως καὶ δόξης πολλῆς. ἀναχθείη δ' ἂν εἰς ἐκτετα-
 καιροῦ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ἐν τῇ προσηγήσει δηλουμέ-
 νων, ὥσπερ οὖν συστήσομεν κατὰ τὴν οἰκείαν ὑπό-
 θεσιν.

Τοσούτων ἡμῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος συνειλεγμένων
 περὶ τῆς εἰς ἀνθρώπους θεσπιζομένης ἐσεσθαι παρου-
 σίας θεοῦ ἐξῆς ἂν εἴη ἐπισυνάψαι ὁποῖός τις ὁ τρό-
 πος τῆς προτέρας αὐτοῦ εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον
 παρόδου γενήσεσθαι προανεφωεῖτο.

BIBAIION EBΔOMON.

(308)

Θεὸν εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεσθαι καὶ σὺν ἀνθρώ-
 ποις ἐπὶ γῆς πολιτεύσεσθαι, δύο τε ταῦτα μέγιστα
 τεκμήρια τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἔσεσθαι, κλήσιν ἐπ'
 ἀναλήψει τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας τῶν ἀνὰ τὴν οἰκου-
 μένην ἐθνῶν, ἀπόπτωσιν τε καὶ ἐρημίαν διὰ τὴν εἰς
 αὐτὸν ἀπιστίαν τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους, ἐν τῷ πρὸ τού-
 του συγγράμματι διὰ τῶν προφητικῶν φωνῶν μεμα- (309)
 θηκότες, ἐπισκεψάμενοί τε κατὰ τὸ αὐτὸ ὁποίου τέλους
 ἐτυχε τὰ προηγορευμένα, ἐξῆς καὶ ἀκολούθως ἐν ἐβ-
 δόμῳ τούτῳ συγγράμματι τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδεί-
 ξεως τὸν τρόπον ἐπιθεωρῆσαι πειρασόμεθα, καθ' ὃν
 φησιν αὐτὸν τὴν εἰς ἀνθρώπους ποιήσασθαι πάροδον.
 2. φέρε οὖν ἐντεῦθεν ἤδη σκοπήσωμεν ὁποῖός τις ὁ
 15 τρόπος ἔσεσθαι τῆς τοῦ Θεοῦ εἰς ἀνθρώπους ἐπιδη- [191]
 μίας ἐθεσπίζετο, καὶ ποῦ γῆς γεννηθῆσεσθαι προε-
 κηρύττετο, ἀπὸ ποίου τε γένους προελεύσεσθαι ἐβοᾶτο.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

b

1. ~~Πρόρρησις~~ Πρόρρησις τῆς εἰς Χριστὸν ἀπιστίας τοῦ Ἰου-
 20 δαίου ἔθνους καὶ σημεῖον αὐτοῖς ἀπὸ κυρίου διδό-
 μενον. ἦν δὲ τοῦτο παρθένος θεὸν γεννώσα, ἐφ' οὗ
 τῇ γενέσει καθαιρέσεις παντελῆς τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους
 ἐθεσπίζετο, καὶ ὡς ἀλλόφυλοι καὶ πολέμιοι τὴν χώραν
 αὐτῶν καθέξουσιν, καὶ ὡς ἡ πρὶν ἐρημος τῆς ἐνθέου
 25 τυχοῦσα γεωργίας εὐφορήσει. 2. τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλη-
 σίας τοῦτον δηλουμένης τὸν τρόπον, ὥσπερ ὁ θαυ-
 μάσιος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης μείζονι ἢ κατὰ ἄνθρω-
 πον μεγαλοφωνία τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν θεο-

λογῶν, αὐτὸν δὴ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, τῆς τε ἱερᾶς
 γραφῆς αὐτοῦ ἀπαρχόμενος, ὁμοῦ τῇ θεολογίᾳ καὶ
 τὴν ἑνσαρκον αὐτοῦ εἰς ἀνθρώπους παρίστησιν ἐπι-
 δημίαν "ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς
 τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ
 πρὸς τὸν θεόν. πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο," φήσας
 τούτοις ἐξῆς ἐπάγων "καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ
 ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν." 3. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ ὁ
 θεσπέσιος προφήτης θεὸν ἐκ παρθένου γεγεννημένον
 μέλλων ἀνακηρύττειν τὴν ἑνδοξον αὐτοῦ θεοπτεῖν
 προθεωρεῖ, ὡς τὴν θεολογίαν ὑπογράφων "εἶδον
 τὸν κύριον Σαβαώθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ
 καὶ ἐπυρμένου, καὶ πλήρης ὁ οἶκος τῆς δόξης αὐτοῦ,
 καὶ Σεραφίμ εἰστήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ. ἔξ πτέρυγες
 τῷ ἐνὶ καὶ ἔξ πτέρυγες τῷ ἐνὶ καὶ ταῖς μὲν δυοῖν
 ἐκάλυπτον τὸ πρόσωπον, ταῖς δὲ δυοῖν κατεκάλυπτον
 (310) τοὺς πόδας· ταῖς δὲ δυοῖν ἐπέταντο. καὶ ἐκέκραγον
 ἕτερος πρὸς τὸν ἕτερον, καὶ ἔλεγον, ἅγιος ἅγιος
 κύριος Σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ.
 4. καὶ ἐξῆς ἐπιλέγει "καὶ ἤκουσα τῆς φωνῆς κυρίου
 λέγοντος, τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς πορεύσεται πρὸς
 τὸν λαὸν τούτον; καὶ εἶπα, ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι, ἀπόστει-
 λόν με. καὶ εἶπε πρὸς με, πορεύθητι, καὶ εἶπον τῷ
 λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ
 βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ
 ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὧσιν αὐτῶν βα-
 ρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυσαν,
 (315) μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὧσιν ἀκού-
 σωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ
 ἰάσωμαι αὐτούς. καὶ εἶπα, ἕως πότε, κύριε;

4 Io. 1, 1.

11 Es. 6, 1.

εἶπεν, ἕως ἂν ἐρημωθῶσι πόλεις παρὰ τὸ μὴ κατοι-
 κεῖσθαι, καὶ οἶκοι παρὰ τὸ μὴ εἶναι ἀνθρώπους."

5. Ποῖον δὲ θεμιτὸν φάσκειν τὸν προφήτην ἑωρα-
 κέναι κύριον ἢ ὃν τοῖς περὶ τὸν Ἀβραάμ προπάτορ-
 (320) σιν ὄφθαί τε καὶ ὠμιληκέναι ἐν τοῖς πρὸ τούτων
 ἀπεδείξαμεν; τούτου γὰρ ὁμοῦ θεὸν καὶ κύριον καὶ
 δὴ ἄγγελον εἶναι καὶ ἀρχιστράτηγον δυνάμειος κυρίου
 προεμαθήκαμεν. μέλλων τοιγαροῦν τὴν εἰς ἀνθρώ-
 (325) πους αὐτοῦ πάροδον ὁ παρὼν λόγος θεσπίζειν τὴν
 ἑνθεον αὐτοῦ προθεωρεῖ βασιλείαν, δι' ἧς φησιν
 ἑωρακέναι αὐτὸν καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ
 ἐπυρμένου. 6. οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ θρόνος αὐτοῦ ἐκεῖ-
 νος ὁ καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ ἀγαπητοῦ Ψαλμῷ δεδηλω-
 μένος, κατὰ τὸ "ὁ θρόνος σου ὁ θεὸς εἰς τὸν αἰῶνα
 (330) τοῦ αἰῶνος," ἐφ' ὃν καὶ ὁ ἀνωτάτω τῶν ὅλων ποιη-
 τῆς θεὸς πατήρ τε αὐτοῦ ὡς ἂν μονογενεὶ καὶ ἀγα-
 πητῷ καθέζεσθαι παρεκκελεῖτο λέγων "κάθου ἐκ δε-
 (335) ξίων μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον
 τῶν ποδῶν σου." 7. συνίστησι δὲ ταύτην ἡμῶν τὴν
 (340) εἰς τοὺς τόπους ἐρμηνείαν Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστής,
 ὅς παραθέμενος τὰς προκειμένας τοῦ Ἰσαΐου φωνὰς, [192]
 ἐν αἷς εἴρητο "ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τού-
 του, καὶ τοῖς ὧσιν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς
 ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυσαν" ἐπιφέρει περὶ τοῦ
 (345) Χριστοῦ λέγων "ταῦτα εἶπεν Ἰσαΐας, ὅτε εἶδε τὴν
 δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐμαρτύρησε περὶ αὐτοῦ." 8. ἰδὼν
 δὴ οὖν ὁ προφήτης τὴν ἐπὶ τοῦ πατρικοῦ θρόνου τῆς
 ἐνθεου δόξης τε καὶ βασιλείας ἰδρῶσιν τοῦ σωτῆρος
 (350) ἡμῶν, τῷ τε ἀγίῳ ἐπιθειάσας πνεύματι, καὶ μέλλων
 εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ πάροδον καὶ τὴν ἐκ

14 Ps. 44, 6.

17 Ps. 109, 1.

25 Jo. 12: 41.

EUSEBIUS III.

παρθένου γέννησιν ὑπογράφειν προμαρτύρεται τὴν
 (311) εἰς πᾶσαν τὴν γῆν μέλλουσαν ἔσεσθαι γνωστὴν τε καὶ
 δοξολογίαν, τὰ Σεραφίμ εἰσάγων κυκλοῦντα αὐτὸν
 καὶ φάσκοντα ἅγιος ἅγιος ἅγιος κύριος Σαβαώθ, πλή-
 ρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ." 9. τίνα δ' ἂν εἴη τὰ
 Σεραφίμ τὰ τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ δορυφοροῦντα ἢ
 τάχα ἰσως ἀγγέλων καὶ θείων δυνάμεων χοροί, ἢ καὶ
 προφητῶν καὶ ἀποστόλων; ἐρμηνεύεται γὰρ τὰ Σερα-
 φίμ "ἀρχὴ στόματος αὐτῶν." 10. τοιοῦτοι δὲ οἱ προ-
 φῆται καὶ ἀπόστολοι, ὧν διὰ τοῦ στόματος ἡ ἀπαρχὴ
 β γέγονε τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, διὸ ταύτης ἔτυχον
 τῆς προσηγορίας, ὥς καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος αἱ
 δυνάμεις πτέρυγες ὠνομασμέναι, τὰ μὲν πρῶτα καὶ
 τὰ ὕστατα τῆς τοῦ θεοῦ λόγον γνώσεως ἐπικυρόπου-
 σιν, ὥς ἄρρητα καὶ ἀκατάληπτα ὄντα τὴν φύσιν, τὰ
 δὲ μέσα τῆς περὶ αὐτοῦ οἰκονομίας ἐκφαίνουσιν, ὅτι
 δὴ μόνα γνωστὰ ταῦτα ἀνθρώπων φύσει, τῶν ἐπέ-
 κεινα καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἐν ἀπορρήτοις σεσιγημένων.
 11. καὶ δυνάμεις δὲ θείαι καὶ οὐράνιοι εἰεν ἂν διὰ
 τῶν Σεραφίμ δηλούμεναι, καθὼς ἐτέρως τὰ Σεραφίμ
 ε ἐρμηνεύεται ἐμπρησμοί. διὸ εἴρηται "ὁ ποιῶν τοὺς
 ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐ-
 τοῦ πυρὸς φλόγα." 12. κεκράγασι δὲ οὗτοι καὶ βοῶ-
 σιν ἕτερος τῷ ἑτέρῳ κατὰ τὴν οἰκείαν δύναμιν, τὴν
 ἁγιότητα τοῦ θεολογουμένου παριστῶντες, καὶ τό γέ-
 πάντων παρεδοξότατον θεολογοῦντες, ὅτι δὴ μὴ μό-
 νον οὐρανὸς καὶ τὰ ἐν οὐρανῷ πάντα πλήρη τυγχάνει
 τῆς δοξολογίας αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ γῆ τῆς αὐ-
 τῆς μετέσχε δυνάμεως διὰ τὴν ἐξ οὐρανῶν εἰς ἀνθρώ-
 πους αὐτοῦ θεσπιζομένην καθόδον, ἣν προῦν ἐξῆς

ὁ λόγος προφητεύει, τὴν ἐκ παρθένου γένεσιν καὶ τὴν
 διὰ ταύτης εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξαπλωθεῖσαν δοξο- a
 λογίαν αὐτοῦ κηρύττων. 13. κύριος δὲ Σαβαώθ ἐρημ-
 νεύεται κύριος τῶν δυνάμεων. αὐτὸς δ' ἂν εἴη ὁ
 ἀρχιστράτηγος δυνάμεως κυρίου, ὃν καὶ ἐν κγ'
 Ψαλμῷ κύριον Σαβαώθ αἶ θεῖται πάλιν ἀποκαλοῦσι
 δυνάμεις, τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἄνοδον αὐτοῦ
 θεσπίζουσαι δι' ὧν φασιν "ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες
 ὑμῶν, καὶ ἐπάσθητε πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται
 10 ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς
 τῆς δόξης; κύριος τῶν δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ βασι-
 λεὺς τῆς δόξης." τὸ γοῦν Ἑβραϊκὸν πάλιν ἐνταῦθα (812)
 κύριον Σαβαώθ αὐτὸν καλεῖ. 14. καὶ ἐπειδήπερ αὐ-
 τὸς ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, διὰ τε τὴν ἐπιδημίαν
 15 αὐτοῦ ἔμελλε πᾶσα ἡ γῆ πληροῦσθαι τῆς δόξης αὐ-
 τοῦ, εἰκότως τὸ μέλλον ἔσεσθαι ἐν τε τῷ προφήτῃ
 λέλεκται καὶ ἐν τῷ Ψαλμῷ· ἐν μὲν τῷ προφήτῃ διὰ
 τοῦ "πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ," ἐν δὲ τῷ
 20 Ψαλμῷ διὰ τῆς ἀρχῆς φασκούσης "τοῦ κυρίου ἡ γῆ
 καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, ἡ οἰκουμένη, καὶ πάντες οἱ
 κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ." 15. τούτων τεθεωρημένων
 ἐξῆς ὑποβάς ὁ προφήτης μαρτύρεται ὅτι δὴ εἰ καὶ
 25 πλήρης ἐστὶ πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ, ἀλλὰ γε
 τὸ Ἰουδαίων ἔθνος οὐ προσήσεται αὐτὸν, διό φησιν
 30 "καὶ εἶπε κύριος (αὐτὸς δηλαδὴ ὁ τεθεωρημένος κύ-
 ριος Σαβαώθ,) τίνα ἀποστείλω καὶ τίς πορεύσεται
 πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον; καὶ εἶπα, ἰδοὺ εἰμι ἐγὼ, ἀπό-
 35 στείλόν με. καὶ εἶπε, πορεύθητι, καὶ εἶπον τῷ λαῷ [198]
 τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε· καὶ βλέ-
 40 ποντες βλέπετε, καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ

καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὁσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυνσαν, μή ποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν καὶ τοῖς ὁσὶν αὐτῶν ἀκούσωσι καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς." 16. δι' ὧν ἀντικρὺς θεοπέμψαι τὴν ἐσομένην εἰς αὐτὸν ἀντιλογία τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ, καὶ ὡς ὅψονται μὲν αὐτὸν, οὐ μὴν προσέξουσιν τίς εἴη, λέγοντός τε ἐν αὐτοῖς καὶ διδάσκοντος ἀκούσονται, οὐ μὴν καὶ συνήσουσιν οὐθ' ὅστις ὦν αὐτοῖς διαλέξοιτο οὐθ' ἄπερ αὐτοῖς τῆς καινῆς διδασκαλίας παραδώσει μαθήματα. 17. μαρτυρεῖ δὲ τοῖς τῶν λόγων ἀποτελέσμασιν ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης περὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν λέγων "τοσαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα ποιηκότος ἐμπροσθεν αὐτῶν οὐκ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, ἵνα ὁ λόγος Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πληρωθῇ, ὃν εἶπε, κύριε τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίων κυρίου τίνι ἀπεκαλύφθη; διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεῦν ὅτι πάλιν εἶπεν Ἡσαΐας, τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ πεπόρωκεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐμαρτύρησε περὶ αὐτοῦ." 18. ἀναμφιλόγως οὖν ἐπὶ τῷ Χριστῷ ἀνήνεγκε τὴν ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ θεοφάνειαν ὁ εὐαγγελιστὴς, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰουδαίων λαὸν οὐ παραδεξιόμενον τὸν ἐωραμένον τῷ προφήτῃ κύριον κατὰ τὴν περὶ αὐτοῦ πρόρρησιν. τῷ γοῦν προφήτῃ ἐώρακότι τὸν κύριον Σαβαώθ φησιν ὁ χρησμὸς εἰπεῖν τῷ Ἰουδαίῳ ἐθνει ὅτι δὴ καὶ εὐτοὶ ὅψονται ποτε τὸν αὐτὸν, ἀλλ' οὐ συνήσουσιν ὅστις εἴη, καὶ ἀκούσονται

13 Jo. 12, 37.

αὐτοῦ λέγοντος ἐν αὐτοῖς καὶ διδάσκοντος, ἀλλ' οὐ νοήσουσι, διὰ τὸ πεπωρωθῆαι αὐτῶν τὴν καρδίαν. 19. ταῦτ' οὖν ὁ Ἡσαΐας δι' ὧν παρεθέμεθα λέξεων θεσπίσας, ἐν ἱστορίας ἀφηγήσει πολεμίων ἐφοδὸν κατὰ τοῦ Ἀχαζ, ὃς ἐπείχε τότε τὰ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουδαίου λαοῦ, ὑπογράφει, καὶ τὴν τῶν μὲν αἰσθητῶν πολεμίων καθαιρέσιν ἀντίκα καὶ οὐκ εἰς μακρὸν γενήσεσθαι σημαίνει. ὧν δὲ σύμβολα ἔφερε νοητῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν, δαιμόνων τινῶν καὶ ἀφανῶν δυνάμεων, (περὶ ὧν ἀρχόμενοι τῆς ὅλης πραγματείας διεληλύθαμεν, ὡς οὐ μόνον τὸ Ἰουδαίων ἔθνος, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ἀνθρώπειον γένος ἐπὶ πᾶν εἶδος κακίας καὶ ἐπ' αὐτὴν γε τὴν ἄθεον εἰδωλολατρίαν καταβεβληκότων), οὐκ ἄλλως τὴν ἡτταν ἔσεσθαι δηλοῖ ἢ διὰ μόνης τῆς θεσπιζομένης εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας τοῦ θεοῦ λόγου, ἐξ ἀπειρογάμου παρθένου σκῆνος ἀνθρώπειον ἀναληψομένου. τίς δὲ αὐτῷ ἢ τούτου χρεία ἦν καιρὸς ἂν εἴη διαλαβεῖν.

20. Ἐπειδὴ δι' ἀνθρώπου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, φησὶν ὁ ἀπόστολος, χρεὶν δὴπου διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνθρώπου τὴν κατὰ τοῦ θανάτου βραβευθῆναι νίκην, καὶ τὸ σῶμα τοῦ θανάτου σῶμα ζωῆς ἀνδειχθῆναι, καὶ τῆς ἁμαρτίας τὴν βασιλείαν ἐν τῷ θνητῷ σώματι τὸ πρὶν ἐνεργούσαν καταλυθῆναι, μηκέτι ἁμαρτίας αὐτοῦ, ἀλλὰ δικαιοσύνης κρατουμένης. 21. καὶ ἐπειδὴ διὰ τῶν τῆς σαρκὸς ἁμαρτημάτων πάλαι πρότερον ἢ πτώσις ἐγένετο πᾶσιν ἀνθρώποις, εἰκότως πάλιν δι' ἁμαρτητοῦ καὶ πάσης ἀχράντου κακίας τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνηγείρετο τρόπαια. 22. τίνων δὲ ἐχθρῶν, ἢ τῶν πάλαι διὰ τῶν τῆς σαρκὸς

19 Rom. 5, 12.

ἡδονῶν καταπαλαιόντων τὸ ἀνθρώπειον γένος; καὶ
 [194] ἄλλως δὲ ἔχρην ἀνθρώποις θεοῦ λόγον ὁμιλεῖν μέλ-
 λοντα, καὶ σαρκὸς ἀκοαῖς τὰ τῆς εὐσεβείας μαθήματα
 παραδίδωσκοντα, τεραστείας τε καὶ παραδοξοποιίας ἀν-
 [314]θρώπων ὀφθαλμοῖς θεοῦ τε δύναμιν ἐναργῆ παρα-
 στήσαντα, μὴ ἄλλως ἢ διὰ τοῦ συνήθους ἡμῖν ὄργα-
 νου τοῦτο πράξει, ὅτι οὐδὲ πλέον οὐδὲν σωμάτων
 ὄραν ἀνθρώπων δυνατόν ἦν ὀφθαλμοῖς, οὐδ' ἀκούειν
 ἀκοὴν πλέον τι τοῦ διὰ γλώττης προφερομένου ἤχου.
 23. Ἰν' οὖν καὶ διὰ σωμάτων αἰσθήσεως τῆς τῶν νοη-
 τῶν καὶ ἀσωμάτων ἐννοίας ἐπιλαβόμεθα, τὸν ἡμῖν
 συγγενῆ καὶ γνώριμον λόγον αὐτὸς ὁ θεὸς λόγος ἀνε-
 λάμβανε, καὶ πάντα γε δι' αὐτοῦ τὰ σωτήρια τοῖς
 ἀντηκόοις καὶ αὐτόπταις τῶν ἐνθέων αὐτοῦ λόγων τὰ
 καὶ ἔργων προεβάλλετο. 24. καὶ ταῦτ' ἐπραττε τὰς
 τοῦ σώματος ἀνάγκαις ὁμοίως ἡμῖν οὐδαμῶς καταδε-
 σμούμενος, οὐδέ τι χεῖρον ἢ μείζον αὐτὸς ἑαυτοῦ τῇ
 θεότητι ὑπομένων, οὐδ' οὕτως οἷα ἀνθρώπου ψυχῇ
 τῷ σώματι πεδούμενος ὥς μὴ ἐνεργεῖν δύνασθαι τὰ
 θεῖα, μηδὲ πανταχῇ παρεῖναι θεοῦ λόγον ὄντα, καὶ
 τὰ πάντα πληροῦντα καὶ διὰ πάντων ἤκουτα· ἀλλ'
 οὐδὲ ῥύπον ἢ φθορὰν ἢ μίasma ἐξ ἧς ἀνείληφε σαρ-
 κὸς ἐπενηνεγμένος, ὅτι δὴ ἀσώματος ὢν τὴν φύσιν
 καὶ αἷλος καὶ ἄσαρκος, οἷα θεοῦ λόγος, ἐνθέως δυνά-
 [315]μι καὶ λόγοις ἡμῖν ἀρρήτοις πᾶσαν ὑπῆει τὴν οἰκο-
 νομίαν, τῶν οἰκείων μεταδιδούς, ἀλλ' οὐκ ἀντεπαρό-
 μενος τῶν ἄλλοτρίων. 25. οὐκοῦν τι φοβεῖσθαι χρὴ
 τὴν ἐνσαρκον οἰκονομίαν, ἐπεὶ μὴ ἐμολύνετο ὁ ἀμώ-
 λυντος μηδὲ ἐκ τῆς σαρκὸς ὁ ἀμίαντος ἐμιάνετο μηδὲ
 συνεφθείρετο τῇ τοῦ σώματος οἰκείᾳ φύσει ὁ ἀπαθής
 τοῦ θεοῦ λόγος, ἐπεὶ μηδὲ ἡλίον πάθοιεν νῦν τι ἀκτι-
 νες νεκρῶν καὶ παυτοῖων σωμάτων ἐπαφώμεναι; τῷ

δὲ θείῳ λόγῳ τοῦ μπαλιν τὸ φθαρτὸν μετεσκευάζετο, καὶ ἁγίου τε καὶ ἀθάνατου, ὅτε καὶ ἦν αὐτῷ βουλη-
 τὸν, ἀπετελεῖτο· ναὶ μὴν καὶ ταῖς ἐνθέοις τοῦ πνεύ-
 ματος βουλαῖς τε καὶ πράξεσι διηκονεῖτο. 26. τοῦτο
 οὖν ὅλον τῷ φιλανθρωποτάτῳ θεῷ τε καὶ θεοῦ λόγῳ
 ὑπὲρ τῆς πάντων ἀνθρώπων θεραπείας τε καὶ σωτη-
 ρίας ταῖς τῶν προφητῶν ἀκολούθως ἐνηργάετο φω-
 ναῖς, ἄνωθεν ἐκ παλαιῶν χρόνων τὴν θαυμασίαν ἐκ
 παρθένου γέννησιν αὐτοῦ προμαρτυρομέναις. σφόδρα
 δὲ ἀναγκαίως ὁ προφήτης προαίττει τῆς ἐκ παρθένου
 γενέσεως τοῦ Χριστοῦ τὸ ἐπιστρέφειν, ἐπιφωνῶν ἄντι-
 κρυς τοῖς τούτων ἀκροωμένοις τὸ "ἐὰν μὴ πιστεύσητε, (315)
 οὐδὲ μὴ συνῆτε." 27. ὃ ἐπιφέρει ἐξῆς τὰ τοῦτον
 ἔχοντα τὸν τρόπον "ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συν-
 ῆτε. καὶ προσέθετο κύριος λαλῆσαι τῷ Ἀχαζ, λέγων,
 αἰτησαι σεαυτῷ σημεῖον παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου
 εἰς βάθος ἢ εἰς ὕψος. καὶ εἶπεν Ἀχαζ, οὐ μὴ αἰτήσω,
 οὐδὲ μὴ πειράσω κύριον. καὶ εἶπεν, ἀκούσατε δὴ
 οἶκος Δαβὶδ, μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀνθρώποις παρέχειν
 ἄγωνα καὶ πῶς κυρίῳ παρέχετε ἄγωνα; διὰ τοῦτο
 δώσει κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ παρθένος
 ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ· βούτυρον καὶ μέλι φάγε-
 ται, πρὶν ἢ γινῶναι αὐτὸν ἢ προελῆσθαι πονηρὰ, ἐκλέ-
 ξεται τὸ ἀγαθόν· διότι πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον
 ἀγαθόν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ, τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ
 ἀγαθόν. καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ φοβῇ,
 ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βασιλέων."

28. Καὶ τὰ μὲν τῆς προφητείας ὧδε πη εἶχεν.
 ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον τῷ τοῦ λόγου προοιμίῳ μαρτυρα-

ε μένω τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ὅτι "ἐὰν μὴ πιστεύσωσιν,
 οὐδὲ μὴ συνῶσι." καὶ ἀναγκαίως χρῆν ἐπισημῆ-
 σθαι, δεικνύντας ὅτι μὴ μόνον συνέσεως, ἀλλὰ καὶ
 πίστεως δεῖ τοῖς ἐντευξομένοις, καὶ οὐ μόνον πῶ-
 στεως, ἀλλὰ καὶ συνέσεως. ὅθεν οἱ ἐκ περιτομῆς μὴ
 πιστεύσαντες εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ, εἰσέτι καὶ
 νῦν τούτων ἀκροώμενοι, οὐπω καὶ εἰς δεῦρο συνῆ-
 [195] καν τὸν προφητευόμενον, ὥστε ἐπ' αὐτοῖς πρώτοις
 ἐπαληθεῦσαι τὴν προρρησίαν. 29. ἀκοῇ γὰρ τῶν
 περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητειῶν διὰ πάσης ἡμέρας
 ἀκούοντες ὥσθι διανοίας οὐκ ἀκούουσιν. τῆς τε
 α ἀγνοίας αὐτῶν αἴτιον οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀπιστία τυγχά-
 νει, καὶ τοῦτο τῆς προρρησίσεως ἀψευδῶς περὶ αὐτῶν
 καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀποφνημαμένης. "ἐὰν γὰρ, φησί,
 μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε." 30. ἀλλ' εἰ φατεν
 μὴ παρθένον, νεᾶνιν δὲ ὠνομάσθαι ἐν τῇ γραφῇ,
 (οὕτως γὰρ φασι φέρεσθαι παρ' αὐτοῖς) καὶ ποιοῦν
 ἂν γένοιτο, φήσομεν, σημεῖον ἐπαγγελίας Θεοῦ ἄξιον,
 εἰ συνήθως τίκτειν οἷα καὶ πᾶσαι γυναῖκες ἐξ ὁμι-
 λίας ἀνδρὸς ἐν γαστρὶ λαβοῦσα νεᾶνίς τις ἐμελλεῖ;
 πῶς δὲ καὶ Θεὸς ἦν ὁ ἐξ αὐτῆς γεννώμενος; καὶ οὐχ
 ἀπλῶς Θεός, ἀλλ' ὁ μεθ' ἡμῶν; τοῦτο γὰρ σημαί-
 νειν βούλεται τὸ Ἑμμανουήλ, ὅπερ φησί δεῖν ὀνομά-
 ζειν τὸν γεννώμενον. "ἰδοὺ γὰρ ἡ παρθένος, φησὶν,
 (1916) ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ
 ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ, ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον,
 μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός." 31. ποῖος δὲ καὶ ἄγων Θεὸς,
 ἢ ποῖος ἂν εἴη κόπος καὶ μόχθος ἐπὶ συνήθει τρόπῳ
 γυναικὸς τικτούσης; ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἡμετέροις ἄν-
 τιγράφοις ὑφ' ἐβδομήκοντα ἀνδρῶν, ἄνωθεν μὲν
 Ἑβραίων τὸ γένος, ἐπ' ἀκριβεῖα δὲ τῆς πατρίου παι-
 δείας δεδοκιμασμένων, ἐρμηνευομένοις ὡδέ πως φέ-

ρεται "μὴ μικρὸν ὑμῖν ἀγῶνα παρῆχιν ἀνθρώποις;
 καὶ πῶς κυρίῳ παρῆχετε ἀγῶνα; διὰ τοῦτο δώσει
 κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. 32. ἰδοὺ ἡ παρθένος
 ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν, ὃς κεκληθήσεται ὁ
 μετ' ἡμῶν θεός." (τοῦτο γάρ, ὡς ἔφη, δηλοῦν
 βούλεται τὸ Ἑμμανουήλ ὄνομα) ἐν δὲ τοῖς αὐτῶν
 Ἰουδαίων ἀντιγράφοις κατὰ τὴν Ἀκύλου μεταβολὴν
 φερομένοις, (προσήλυτος δὲ ὁ Ἀκύλας ἦν, οὐ φύσει
 Ἰουδαῖος) ὅμως δ' οὖν καὶ κατ' αὐτὸν τοῦτον εἰρη-
 10 ται τὸν τρόπον "ἀκούσατε δὴ οἶκος Δαβὶδ, μὴ τι
 ὀλίγον ἀπὸ ὑμῶν μοχθοῦν ἄνδρας, ὅτι μοχθοῦτε καί
 γε τὸν κύριον θεόν μου; διὰ τοῦτο δώσει αὐτὸς
 ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ συλλαμβά-
 νει, καὶ τίκει υἱόν, καὶ καλέσεις ὄνομα αὐτοῦ Ἑμ-
 15 μανουήλ." 33. παρὰ δὲ τῷ Συμμάχῳ ταῦθ' οὕτως
 ἔχει (λέγεται δὲ ὁ Σύμμαχος Ἑβραῖος εἶναι· αἴρε-
 σις δὲ ἦν οὕτω καλουμένων τινῶν Ἰουδαίων εἰς Χρι-
 στὸν πιστεύειν λεγομένων, ἐξ ὧν ὁ Σύμμαχος ἦν,
 παρ' ᾧ καὶ αὐτῷ ταῦτα οὕτως ἔχει) "ἀκούσατε οἶκος
 20 Δαβὶδ, μὴ οὐκ αὐταρχες ὑμῖν κοποῦν ἀνθρώπους,
 ὅτι κοποῦτε τὸν θεόν μου; διὰ τοῦτο δώσει κύριος
 αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον. ἰδοὺ ἡ νεᾶνις συλλαμβάνει καὶ
 τίκει υἱόν, καὶ καλέσεις ὄνομα αὐτοῦ Ἑμμανουήλ."
 34. ἐπειδὴ γάρ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνος τὸ σκληρόν
 25 τοῦ τρόπου καὶ πρὸς εὐσέβειαν δυσέγδοτον ἰδρῶτα
 καὶ κόπον μόχθον τε οὐ τὸν τυχόντα καὶ ἀγῶνα πα-
 ρεῖχε τοῖς πάλαι θεοφιλέσι προφήταις, τούτου χάριν
 "οὐκ αὐταρχες ὑμῖν, φησὶ, τοὺς προφήτας τοῦ θεοῦ
 30 μοχθοῦν, καὶ ἀγῶνα παρῆχιν ἀνθρώποις; ἀλλ' ἤδη
 καὶ τὸν θεόν μου κοποῦτε, καὶ ἀγῶνα παρῆχετε καί
 γε τῷ θεῷ μου;" οὕτω γὰρ καὶ Θεοδοτίων ἐξέδω-
 κεν. 35. ὁ γοῦν προφήτης ἰδίως ἑαυτοῦ θεόν, ἀλλ'

οὐχὶ καὶ τῶν πρὸς οὓς ὁ λόγος, τὸν κοπούμενον καὶ ἐπὶ τὸν ἀγῶνα ἀποδυόμενον προσεῖπεν, οὐκ ἂν φήσας θεὸν μου τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐν Ἰουδαίῳ παρ' οἷς ἐκ πατέρων τὸ περὶ τὸν τῶν πάντων δημιουργὸν θεὸν σέβας ἐφυλάττετο. 36. τίς δ' ἂν εἴη ὁ ἀγὼν καὶ μόχθος ἢ ὁ κόπος τοῦ προφητευσμένου θεοῦ, ἢ τὸ εἰς ἀνθρώπων γένεσιν ἐλθεῖν, κατὰ μὲν ἡμᾶς καὶ τὴν τῶν ἑβδομήκοντα ἐρμηνείαν ἐκ παρθένου γεννώμενον, κατὰ δὲ τὴν νῦν παρὰ Ἰουδαίοις φερομένην ἐκ νεάνιδος; εὖροις δ' ἂν παρὰ Μωσέϊ καὶ τὴν ὁμολογουμένως παρθένον νεάνιν [196] προσηγορευμένην, τὴν γοῦν ἐτέρῳ μνηστευμένην, ὅφ' ἐτέρου δὲ ἐκβεβιασμένην τούτῳ κέκληκε τὸ προσορήματι. 37. ἀλλὰ καὶ ὁ ἐκ τῆς δηλουμένης τεχτησόμενος Ἐμμανουὴλ μείζονα ἢ κατὰ τὸν κοινὸν ἀνθρώπου ἐπιφέρεται δύναμιν, ἐκλεγόμενος τὸ ἀγαθὸν πρὶν ἢ γινῶναι πονηρὰ, καὶ ἀπειθῶν πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν· καὶ ταῦτα οὐκ ἐν τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἡλικίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ τοῦ παιδίου. 38. διὸ εἰρηται "πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον ἀγαθόν ἢ κακόν, ἀπειθεῖ πονηρίᾳ τοῦ ἐκλέξασθαι τὸ ἀγαθόν", δι' ὧν παντελῶς τὸ τῆς κακίας ἀπειρον τοῦ δηλουμένου παρίσταται. ἀλλὰ καὶ κρείττονα ἢ κατὰ ἀνθρώπου ἐπίγεται τὴν ἐπωνυμίαν ὁ μεθ' ἡμῶν ὑπάρχων θεός. 39. διὸ καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ σημεῖον βάθος ἐλέγετο περιέχειν, ὁμοῦ δὲ καὶ ὕψος· βάθος μὲν διὰ τὴν εἰς ἀνθρώπους κάθοδον, ἢ καὶ τὴν μέχρι θανάτου παρουσίαν, ὕψος δὲ διὰ τὴν ἐνθεον ἐκ τοῦ βάθους ἀποκατάστασιν, ἢ διὰ τὴν τῆς ἐνθεοῦ προὑπάρξιν αὐτοῦ θεολογίαν. 40. τίς δ' ἂν εἴη ὁ μεθ' ἡμῶν

11 Deut. 22, 19 seqq.

θεός ἢ ὁ διὰ τῶν πρόσθεν ἀποδεδειγμένος θεός κύ-
 ριος, ὁ καὶ τῷ Ἀβραάμ οὐκ ἄλλως ἢ δι' ἀνθρώπου
 μορφῆς τεθεαμένος; εἰ δ' ἀναφέροιεν ἐπὶ τὸν Ἐξε-
 κίαν οἱ ἐκ περιτομῆς ταῦτα, τὸν τοῦ Ἀχαζ παῖδα,
 τοῦτον εἶναι φάσκοντες τὸν τῷ πατρὶ προσημαινόμε-
 νον, ἀλλ' οὔτε ὁ μεθ' ἡμῶν θεός Ἐzekίας ἦν οὔτε
 σημεῖον θεοπρεπὲς πέπρακται τι ἐπ' αὐτῷ· ἀλλ'
 οὐδὲ ἀγὼν ἢ μόχθος τῷ θεῷ ἦν περὶ τὴν ἐκείνου γέ-
 νειαν· καὶ ἄλλως παρὰ ταῦτα δείκνυται ὁ Ἐzekίας
 ἀποκλειόμενος τῶν χρόνων τῆς προφητείας. 41. ταῦτα
 μὲν γὰρ βασιλεύοντος αὐτοῦ δὴ τοῦ πατρὸς Ἀχαζ
 περὶ μελλόντων ἐθεσπίζετο· ὁ δὲ Ἐzekίας πρὸ τοῦ
 βασιλεῦσαι τὸν Ἀχαζ συνίσταται γεγεννημένος. εἰ
 δὲ μὴ ἐπὶ τοῦτον ἀναχθεῖν τὰ τῆς προκειμένης
 προφητείας, πολλοῦ δεῖ ἐφ' ἕτερον τῶν παρὰ Ἰου-
 δαίοις μετὰ τοὺς τῆς προφητείας χρόνους γενο-
 μένων, ἐπὶ γε μὴν τῆς τοῦ ἀληθοῦς Ἐμμανουήλ, (318)
 τοῦτ' ἔστι τοῦ γεγονότος μεθ' ἡμῶν θεοῦ, γενέσεως,
 καὶ ἐπὶ μόνῃς τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῦ θεοῦ λό-
 γου εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας. 42. τῶν γὰρ δυοῖν
 βασιλέων καθηρομένων κατελείφθη ἔρημος ἡ τῶν
 Ἰουδαίων γῆ, ὥσπερ ἔσεσθαι φησιν ὁ χρησμὸς εἰπὼν
 "καταλειφθήσεται ἡ γῆ ἀπὸ προσώπου τῶν δύο βα-
 σιλέων." ὁ καὶ αὐτὸ ὁδηγῶς μὲν καὶ κατὰ λέξιν οὐ-
 τως ἂν ἀποδοθεῖν. κατὰ γὰρ βασιλεῖα Ἀχαζ καὶ
 Ἡσαΐαν υἱὸν Ἀμώς καὶ τοὺς τῆς προφητείας χρόνους,
 βασιλεὺς Συρίας ὁ ἐν Ἀμασκῷ καὶ βασιλεὺς Ἰσραὴλ
 ὁ ἐν Σαμαρείᾳ, οὐχ ὁ ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ' ὁ τοῦ πλή-
 θους τῶν Ἰουδαίων τῶν ἀποστάντων τοῦ θείου νό-
 μου, συνθήκας πρὸς ἀλλήλους θέμενοι, τοὺς ὑπὸ τοῖς
 διαδόχοις τοῦ Αβιδ βασιλευμένους ἐπολιόρουν.
 43. τούτων οὖν ἀμφοῖν τὴν καθαίρεσιν ἡ προφητεία

θεσπίξουσα αὐτοὺς μὲν τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ἰου-
 δαίους τε καὶ ἄλλοφύλους, κατὰ τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ
 δεξιὰς ἀλλήλοις δεδωκότας, ἀντίκα μάλα διαλυθήσε-
 σθαι καὶ ἀποχωρήσειν τοῦ πολέμου φησί· τὴν γῆν
 μὴν βασιλείαν αὐτῶν καὶ τὴν διαδοχὴν εἰς τὸ παν-
 τέλες καταλυθήσεσθαι καὶ ἀποσβεσθήσεσθαι ἐπὶ τῆς
 τοῦ προφητευομένου μεθ' ἡμῶν θεοῦ γενέσεως.
 44. ἐπίστησον τοίνυν πότε ἡ Δαμασκηνῶν ὁμοῦ καὶ
 Ἰουδαίων κατελύθη βασιλεῖα, καὶ κατὰ ποίους χρό-
 νους κατελείφθη ἡ γῆ τῶν Ἰουδαίων ἀβασίλευτος,
 καὶ αὐτὴ γε ἡ πρὶν πολλὰ δυναμένη Δαμασκηνῶν
 χώρα, μεγάλην χειρὶ τὸ παλαιὸν τῆς Συρίας ἀπάσης
 βασιλεύουσα. 45. ἐπὶ γὰρ τῆς ταύτης καθαιρέσεως
 τὸν Ἐμμανουὴλ πάντως πον γεννηθήσεσθαι εἰκός,
 καὶ τὸν προφητευόμενον ἐληλυθέναι. εἰ μὲν οὖν τῶν
 δηλουμένων παρῇν ὁρᾶν συνεστῶσας τὰς βασιλείας,
 οὐδὲν χρόνιον περαιτέρω ζητεῖν, μόνον δὲ ἐτι καὶ νῦν
 [197] εἰς μέλλοντα χρόνον ἀναρτᾶν τὰς ἐλπίδας· εἰ δὲ
 ἔργῳ προφανῆς ἡ καθαιρέσις τῶν εἰρημένων, ὥς
 μήτε ἐν Δαμασκῷ μήτε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ καθ' ἡμῶν
 αὐτοὺς φαίνεσθαι βασιλεῖα, προῦδηλον ὥς τέλους ἔτι
 τὸ λόγιον φῆσαν· καὶ καταλειφθήσεται ἡ γῆ ἀπὸ
 προσώπου τῶν δύο βασιλέων, ὧν σὺ φοβῇ, ἀπὸ προσ-
 ὡπου αὐτῶν, τῶν βασιλέων ἀντὶ τῶν βασιλειῶν
 319) ὠνομασμένων. 46. ὁ γοῦν Σύμμαχος φησιν· ἐγκα-
 ταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἀφ' ἧς σὺ ἐγκακεῖς, ἀπὸ προσ-
 ὡπου τῶν δύο βασιλέων αὐτῆς. καὶ ὁ Ἀκύλας
 | ἐγκαταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ σικχαίνεις, ἀπὸ
 προσώπου τῶν δύο βασιλέων αὐτῆς. 47. καὶ ὁ
 Θεοδοτίων δὲ τοῦτον ἡρμήνευσε τὸν τρόπον· ἐγκα-
 ταλειφθήσεται ἡ γῆ, ἣν σὺ βδελύσσει, ἀπὸ προσώπου
 τῶν δύο βασιλέων αὐτῆς. 48. ὁρᾷς ὅπως τὴν

γῆν καταλειφθήσεσθαι ἀβασίλευτον θεσπίξει; ποίαν
 δὲ γῆν ἢ τὴν τῶν Δαμασκηνῶν καὶ τὴν τοῦ Ἰσραὴλ;
 τούτων γὰρ ἦσαν οἱ δύο βασιλεῖς οἱ περὶ ὧν ὁ λό-
 γος. ὧν ὁ Ἀχάζ τὴν γῆν ἐσίκλαινε, ἢ ἐβδελύσσετο, 4
 ἀποκάμνων ἢ ἐγκακῶν ἀπ' αὐτῆς. πότ' οὖν τοῦτο
 γέρονεν; τούτων γὰρ συμπερασθέντων πᾶσα ἀνάγκη
 καὶ τὸ προλεγόμενον μέρος τῆς προφητείας εἰς ἔργον
 κερωρηκέναι· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τὴν παρθένον τεκεῖν
 τὸν μεθ' ἡμῶν θεόν. 49. καὶ δὴ πρόδηλον τοῖς b
 τὰς ἱστορίας ἐξετάζουσιν ὥς μέχει μὲν τῶν χρόνων
 τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χρι-
 στοῦ καὶ ἐπὶ τῆς Δαμασκοῦ συνειστίκει τὸ ἐκ προ-
 γόνων διαδοχῆς βασιλείον. μέμνηται γοῦν ὁ ἱερός
 ἀπόστολος Ἀρέτα τοῦ βασιλέως Δαμασκηνῶν, καὶ τοῦ
10 Ἰουδαίων δὲ ἔθνους ἢ ἄτακτος καὶ οὐ κατὰ νόμον
 εἰσέτι τότε διέμενε βασιλεία· οὐ γὰρ ἀπὸ γένους Δα-
 βίδ' ἔφερον τὴν τῆς ἀρχῆς διαδοχὴν Ἡρώδης, καὶ οἱ
 μετ' αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενόμενοι. 50. μετὰ
 δὲ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ καὶ τὸ εὐαγγελικὸν εἰς πάν-
c
20 τας ἀνθρώπους τοῦ ἐκ τῆς παρθένου παιδὸς κήρυγμα
 καταλέλειπται ἀντίκα ἢ γῆ ἀπὸ προσώπου τοῦ δυοῖν
 βασιλέων. ἐξ ἐκείνων γὰρ τῆς Ῥωμαίων μοναρχίας
 τῶν ἔθνων ἐπικράτησάσης ἔλυτο μὲν καὶ πᾶσα ἡ
 κατὰ τοὺς τόπους ἐθναρχία τε καὶ πολιαρχία, τέλος
25 δὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ τῆς ἐν χερσὶν ἐλάμβανε
 προφητείας.

51. Ῥητὰ μὲν οὖν τάδε· πρὸς δὲ διάνοιαν ὁ τῆς
 προφητείας λόγος ἀπάσης ψυχῆς τὸ εὐσταθὲς καὶ
 γαληναῖον καὶ εἰρηναῖον σημαίνει τῆς τὸν γεννηθέντα
30 θεόν, αὐτὸν δὴ τὸν Ἑμμανουήλ, παραδεξαμένης.

14 2. Cor. 11, 32.

ένος γὰρ Χριστοῦ καὶ τοῦ καταγγελλθέντος πρὸς αὐ-
 τοῦ λόγου τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς βασιλεύοντος
 οἱ πρὶν ἀποπεφεύγασιν πολέμιοι, δύο τρόποι δυσσε-
 βείας, ὃ τε τὴν εἰδωλολατρίαν καὶ τὴν ἐν πολυτρό-
 ποις δόγμασιν ἑτεροδοξίαν ὑποβάλλων ἀνθρώποις
 καὶ ὁ τὴν ἐν ἡθελσι διαστροφὴν ἐνεργῶν. 52. τούτων
 δ' οὖν ἔφερον οἱ πάλοι δηλούμενοι σωματικοὶ βασι-
 λεῖς τὰ σύμβολα· ὧν ὁ μὲν Λαμασκηρῶν τῆς τῶν
 ἐθνῶν περὶ τὰ εἰδωλα πλάνης εἰκὼν ἦν, ὁ δ' ἑτερο-
 τῶν ἀποστάντων τῆς Ἱερουσαλήμ, δηλαδή τῶν ἀπο-
 πεπωκότων τῆς κατὰ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ λατρείας.
 (320) 53. ὅτι δὲ ταῦτα κατὰ διάνοιαν τροπικῶς ἀποδέχεσθαι
 προσήκει μάθοι ἂν τις καὶ ἀπὸ τῶν ἐξῆς ἐπιλεγο-
 μένων, δι' ὧν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἐμμανουὴλ μύτις
 τινὰς καὶ μελίσσας ἐπελεύσεσθαι τῷ Ἰουδαίῳ ἐθνει
 καὶ ὁ λόγος θεσπίζει, τὰς μὲν ἀπ' Αἰγύπτου, τὰς δὲ
 ἀπὸ τῶν Ἀσσυρίων, τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας καὶ
 τὸν πῶγονα ἀποξυρῆσειν, ἄνθρωπον δὲ δάμαλιν βοῶν
 καὶ δύο πρόβατα θρέψειν, καὶ ἄλλα τινὰ καθ' ἑνὸς
 καὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐσεσθαι οὐδαμῶς πρὸς λέξι-
 νοοῦμενα, κατὰ μόνην δὲ διάνοιαν θεωρούμενα.

54. Ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτα· ὅπως δὲ ἡ παρούσα
 [198] γραφὴ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενέ-
 σεως προεσήμαινε τὸν τρόπον μαρτυρῆσει ὧδέ πως
 ὁ εὐαγγελιστὴς γράφων· τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γε-
 νεσις οὕτως ἦν· μνηστευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐ-
 τοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοῖς,
 εὐρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος ἁγίου. Ἰωσήφ
 δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων παρα-
 δειγματίσαι αὐτήν, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.

ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου α
κατ' ὄναρ φαίνεται αὐτῷ λέγων, Ἰωσήφ υἱὸς Δαβὶδ,
μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου·
τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ πνεύματος ἔστιν ἁγίου.
τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.
αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρ-
τιῶν αὐτῶν. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ
τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου, διὰ τοῦ προφήτου λέγον-
τος, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται
υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὃ ἔστι
μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ θεός."

56. Οὕτω δὲ καθ' ἡμᾶς τὰ τῆς θείας προγνώσεως
ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεως πιστοῦται, ἄλλως δ
οὐκ ἂν τῆς προφητείας ἀληθοῦς ἀποφανθησομένης.
ἔξῃς δὲ τούτοις τίνα καὶ ὅποσα λέγεται ἐσεσθαι ἐν τῇ
ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, δηλοῦν δὲ ὅτι ἐν τῷ χρόνῳ τῆς ἐπιφα-
νείας τοῦ Ἐμμανουήλ, φέρε κατανοήσωμεν.

57. "Συριεῖ, φησὶ, κύριος μυῖαις, ὃ κυριεύσει
μέρους ποταμοῦ Αἰγύπτου, καὶ τῇ μελίσση, ἣ ἔστιν
ἐν χώρᾳ Ἀσσυρίων, καὶ ἐλεύσονται, καὶ ἀναπαύσου-
ται ἐν ταῖς φάραγξι τῆς χώρας, καὶ ἐν ταῖς τρώγλαις
τῶν πετρῶν, καὶ εἰς τὰ σπήλαια, καὶ εἰς πᾶσαν ὄα-
ράδα, καὶ ἐν παντὶ ξύλῳ. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἑυρή-
σει κύριος ἐν τῷ ξυρῷ τῷ μεγάλῳ, τῷ μεμισθωμένῳ,
πέραν τοῦ ποταμοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων, τὴν κεφα- (321)
λήν, καὶ τὰς τρίχας τῶν ποδῶν καὶ τὸν πῶγωνα
ἀφελεῖ. 58. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, θρέψει
ἄνθρωπος δάμαλιν βοῶν καὶ δύο πρόβατα, καὶ ἔσται
ἀπὸ τοῦ πλείστον ποιεῖν γάλα, φάγεται βούτυρον,
ὅτι βούτυρον καὶ μέλι φάγεται πᾶς ὁ καταλειφθεὶς

ἐπὶ τῆς γῆς. 59. καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ πᾶς τόπος, οὗ ἔαν ὥσι χίλια ἄμπελοι χιλίων σίκλων, εἰς χέρσον ἔσονται καὶ εἰς ἄκανθαν, μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος εἰσελεύσονται ἐκεῖ, ὅτι χέρσος καὶ ἄκανθος ἔσται πᾶσα ἡ γῆ, καὶ πᾶν ὄρος ἀροτριώμενον ἀροτριάσεται. οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐκεῖ φόβος. ἔσται γὰρ ἀπὸ τῆς χέρσον καὶ ἀκάνθης εἰς βόσκημα προβάτων καὶ καταπάτημα βοός.”

60. Τοσαῦτα ἔσεσθαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἐμμανουὴλ ἡ παροῦσα προφητεία περιέχει· ἅπερ ὁποῖως ἔχεται θεωρίας ὥρα διελθεῖν, τὴν διάνοιαν ἐπιτεμνομένους. “συριεῖ, φησί, κύριος μυῖαις ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, ὃ κυριεύσει μέρους ποταμοῦ Αἰγύπτου, καὶ τῇ μελίσση, ἣ ἔστιν ἐν χώρᾳ Ἀσσυρίων.” 61. ταῖς μὲν προτέrais εἰδωλολατρῶν ἀνδρῶν ψυχαῖς ἡ καὶ δυνάμεσιν, ὡς οἶμαι, ἀκαθάρτοις καὶ ἀηδέσι μυῖαις ὀνομαζομέναις, καὶ μυῖαις Αἰγυπτιακαῖς, θυσίαις καὶ αἵμασιν εἰδώλων χαιρούσαις· τῇ δὲ μελίσση ξύῳ κέντρον ἐπιφερομένῳ, βασιλεύειν τε καὶ βασιλευσθαι καὶ πολεμεῖν ἐπισταμένῳ, ἀμύνεσθαι τε καὶ τιτρώσκειν εἰδóτι τοὺς ἀνθισταμένους. 62. ταύτας οὖν ὁμοῦ συνελθούσας, τὰς μὲν ἐκ τῆς τῶν εἰδωλολατρῶν χώρας, τὰς δὲ ἀπὸ τῆς τῶν κατευθυνόντων γῆς, (κατευθύνοντες γὰρ οἱ Ἀσσύριοι ἐρμηνεύονται) καλέναι καὶ ὥσπερ συρίσματι τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ τῶν ὅλων τῆς Ἰουδαίας ἀπάσης ἐπικρατήσκειν, διὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν αὐτῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἐμμανουὴλ, φησί· σημαίνει δὲ διὰ τούτων ἔθνη ἀλλόφυλα καὶ στρατιωτικὰ οἰκήσκειν τὴν Ἰερουσαλὴμ καὶ τὴν Ἰουδαίαν γῆν. 63. ὅπερ καὶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν λευκοτέροις ὀνόμασιν ἐθέσπιζεν εἰπὼν “καὶ Ἰερουσαλὴμ ἔσται

πατουμένη ὑπὸ ἐθνῶν." ὁ καὶ τέλους ἔτυχε, μετ' οὐ
πολὺν χρόνον τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν φωνῶν Ῥω-
μαίων τὴν πόλιν ἐλόντων, ἀλλοφύλους τε ἄνδρας αὐ-
τόθι κατοικισάντων καὶ ἐπὶ τοῦ τόπου καταστησάν-
των. 64. πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς κύριος ξυρῆσειν λέγεται
ἐν τῷ τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων ξυρῶ, ἥτοι τῇ κολα-
στικῇ δυνάμει τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος τούτου, τὴν
κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας καὶ τὸν πῶγονα οὐκ ἄλλου
τινὸς ἢ αὐτοῦ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, τοῦτ' ἔστι τὸν (322)
κόσμον αὐτῶν καὶ τὴν δόξαν περιελεῖν διὰ τῆς τῶν
καθόλου ἐπικρατούντων ἀρχῆς. 65. Ῥωμαίους δὲ εἶναι
τούτους αἰνύττεται. διὰ γὰρ τοῦ τῶν Ἀσσυρίων ὀνό-
ματος ἡγοῦμαι τὴν καθ' ἕκαστον χρόνον ἐπικρατοῦ-
σαν τῶν ἐθνῶν βασιλείαν σημαίνεσθαι, διὰ τὸ "κα-
τευθύνοντας" ἀπὸ τῆς Ἑβραίων φωνῆς ἐρμηνεύεσθαι
τοὺς Ἀσσυρίους· ὥστε εἶναι Ῥωμαίους τοὺς νῦν κα-
τευθύνοντας, 66. ἐπεὶ καὶ ἀληθῶς τῷ Ῥωμαίων ξυρῶ,
ἥτοι τῇ πολιτικῇ καὶ πολεμικῇ δυνάμει, πᾶσαν τὴν
δόξαν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἐν ἣ τὸ πρὶν ἐκόμα, καὶ
20 πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀνδρείαν διὰ τοῦ πῶγονος καὶ τῶν
τριχῶν τῶν ποδῶν σημαινομένην, περιεῖλεν ὁ τῶν
ὅλων θεός. 67. οὐδὲ ἄλλοτε γοῦν πω πρότερον ἐξ
αἰῶνος ἢ μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, αὐτοῦ δὴ τοῦ
Ἑμμανουήλ, γένεσιν, περιεῖλεν αὐτῶν ὁ θεὸς πάντα
25 τὸν κόσμον διὰ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. ἀντὶ δὲ
τοῦ "βασιλέως Ἀσσυρίων" ὁ μὲν Ἀκύλας "ἐν βασι-
λείᾳ Ἀσσυρίων," ὁ δὲ Θεοδοσίων "ἐν τῷ βασιλεῖ Ἀσ-
συρίων" ἐκδίδωκεν, ὁμοίως δὲ καὶ Σύμμαχος, σαφὲς
ποιῶντες ὅτι μὴ τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων τὴν κεφα-
30 λὴν ξυρῆσειν ὁ λόγος ἀπειλεῖ, ἀλλ' ἐν τῷ αὐτοῦ ξυρῶ
καὶ ἐν αὐτῷ τε τῷ βασιλεῖ τῶν Ἀσσυρίων τὰ προφη-
τευόμενα διαθήσειν τὸ Ἰουδαίων ἔθνος. 68. τούτοις

οὖν καὶ ἡ ἔκβασις ἐπιμαρτυρεῖ τῶν λόγων. ἐπὶ σχο-
λῆς δέ τις καὶ πλεῖστα ἕτερα ὥσπερ εἰς Ἀσσυρίων
πρόσωπον ἐν ταῖς προφητείαις εἰρημένα εὔροι ἂν
ἐπιτηρήσας, οὐδαμῶς μὲν τοῖς Ἀσσυρίοις ἐφαρμοσά-
ι δυνάμενα, τῇ δὲ ἐπικρατούσῃ καθόλου τῶν κατὰ
χρόνους ἔθνων βασιλείᾳ. 69. ἤδη γοῦν καὶ Πέρσας
εὔρομεν παρὰ Ἑβραίοις Ἀσσυρίους ὀνομασμένους
α διὸ καὶ νῦν ὑπειλήφαμεν αἰνίττεσθαι τὸν λόγον τῇν
Ῥωμαίων ἀρχῇ. κατευθύνουσιν γὰρ καὶ κατευθυ-
νομένην ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πα-
ρουσίαν ὁρῶμεν. 70. μηδεὶς δὲ ὑπολαμβάνειτω πάντα
ἡμᾶς λέγειν τὰ περὶ Ἀσσυρίων ἐν ταῖς θείαις φερό-
μενα γραφαῖς ἐπὶ Ῥωμαίους ἀνάγεσθαι (ἡλίθιον γὰρ
καὶ ἀναιδὲς τοῦτο), ἀλλὰ τινες εἶναι προφητικὰς φω-
νὰς ταῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίαις συμπεριπε-
πλεγμένας, ἃς φάμεν περὶ Ῥωμαίων αἰνίττεσθαι διὰ
τῆς τῶν Ἀσσυρίων προσηγορίας, ἐκ τῆς τοῦ ὀνόματος
ἐρμηνείας αἰεὶ συνισταμένης τῆς κατὰ χρόνους ἐπι-
κρατούσης τῶν ἔθνων βασιλείας, ὥς ἐπὶ καιροῦ τοῦ
προσέχοντος παραστήσομεν. 71. καὶ ἔγωγε τὸν λογι-
σμόν τῆς αὐτῆς ἀποδόσεως πρὸς ἑαυτὸν διερευνώ-
(123) μενος οἶμαι δι' οὐδὲν ἕτερον μὴ ὀνομαστὶ τῶν Ῥω-
μαίων μνημονεῦσαι τὰ προφητικὰ λόγια ἢ διὰ τὸ
μέλλειν ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων βασιλείας τὴν τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διαλάμπειν εἰς πάντας ἀνθρώ-
πους διδασκαλλαν, καὶ τὰς προφητικὰς γραφὰς ἐπὶ
αὐτῆς τε τῆς Ῥωμαίων πόλεως καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὑπὸ
Ῥωμαίους ἔθνεσι δημοσιεύεσθαι. 72. Ἰν' οὖν τοῖς
τῆς ἀρχῆς κρατοῦσι δυσαρέστησις μηδεμίᾳ γένηται
ἐκ τῆς προδήλου περὶ αὐτῶν ἀναγραφῆς, δι' αἰνε-
β γμάτων ὁ λόγος ἐπεκρύψατο ἐν τε ἑτέροις πλείοσιν,
οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς τοῦ Δανιὴλ θεωρίαις, ὥσπερ

οὖν καὶ ἐν τῇ μετὰ χειρὸς προφητεῖᾳ, ἐν ᾗ κατευθύ-
 νοντας αὐτοὺς ὀνομάζει προσειπὼν Ἀσσυρίους. 73.
 τῷ τούτων τοιγαροῦν ξυρῶ τὸν σύμπαντα κόσμον τοῦ [300]
 Ἰουδαίων ἔθνους μετὰ τὴν τοῦ Ἐμμανουὴλ γένεσιν
 ἀφανισθῆσθαι θεσπίζει. 74. ἔτι δὲ ἐν τῇ δηλου-
 μένῃ ἡμέρᾳ, δηλὸν δὲ ὅτι τῇ τοῦ Ἐμμανουὴλ, τοῦτ'
 ἔστι τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείας, "θρέψει, φησὶν,
 ἄνθρωπος δάμαλιν βοῶν καὶ δύο πρόβατα. καὶ ἔσται
 ἀπὸ τοῦ πλείστον ποιεῖν γάλα, βούτυρον καὶ μέλι.
 10 φάγεται πᾶς ὁ καταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς." 15. δι'
 ὧν φαίη ἂν τις ἦτοι λιμὸν αἰνίττεσθαι καὶ πτωχείαν
 ὑπερβάλλουσιν τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, μὴ εὐποροῦν-
 τος μὲν τῆς ἀπὸ σίτου κατὰ φύσιν τροφῆς, μηδὲ γῆν
 ἀρούρης καὶ σπείροντος καὶ θερίζοντος, μηδὲ ποί-
 15 μνας προβάτων μηδὲ βοῶν ἀγέλας κεκτημένου, ἔχο-
 μένου δὲ δύο προβάτων καὶ δαμάλεως μιᾶς, τὸ τού-
 των γάλα ποριζομένου ἢ ἄλλως τροπολογῶν τὸν μὲν
 καταλειφθέντα ἐπὶ τῆς γῆς αἰνίττεσθαι φαίη ἂν τὸν
 τῶν ἐκ περιτομῆς εἰς τὸν σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν
 20 πεπιστευκότων ἀποστόλων τε καὶ εὐαγγελιστῶν χορὸν,
 ὧν ἕκαστος "λείμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γεγονώς,"
 καὶ διὰ τοῦτο "ὁ καταλειφθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς ὀνομα-
 25 σμένος θρέψειν λέγεται δάμαλιν βοῶν καὶ δύο πρό-
 βατα, τρία κατ' ἐκάστην ἐκκλησίαν τάγματα, ἐν μὲν
 τῷ τῶν ἡγουμένων, δύο δὲ τὰ τῶν ὑποβεβηκότων,
 τοῦ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ λαοῦ εἰς δύο τάγματα
 διηρημένον, εἰς τε τὸ τῶν πιστῶν καὶ τῶν μηδέπω
 τῆς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας ἡξιωμένων, οἷς καὶ
 30 φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστολος "γάλα ὑμᾶς ἐπότισα, οὐ
 βρῶμα." τοὺς δὲ ἐν ἡδὴ τελειοτέρᾳ καθεστῶτας ἔξει

21 Rom. 11, 5.

29 1. Cor. 3, 2.

δάμαλιν βοῶν εἰκότως ἀποκαλεῖ, γεννήματα τελειο-
 τέρων βοῶν τυγχάνοντας, οἷος αὐτὸς ἦν ὁ ἀπόστολος,
 περὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν παραπλησίως αὐτῷ καμνόντων
 λέγων "μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ; ἢ δι' ἡμᾶς πάν-
 (324) τως λέγει; 76. εἰη δὲ ἂν καὶ πάν τὸ τάγμα τῶν τῆς
 ἐκκλησίας προσεστώτων, ἄρουν τε καὶ γεωργεῖν τὰς
 τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἐργεχειρισμένων, δάμαλιν ὄνο-
 μασμένη βοῶν, γεννήματα τυγχάνουσα τῶν ἀποστο-
 λικῶν τρόπων τε καὶ μαθημάτων, οἳ καὶ εἰς τοσοῦτον
 ἀρετῆς ἐπιδῶσειν λέγονται ὥς ἐκ πολυγυνίας τοσοῦ-
 τον προβάλλεσθαι γόνιμον καὶ λογικὸν ταῖς εἰσαγω-
 γικαῖς διδασκαλίαις γάλα, ὥς καὶ ἑτέρους μυρῶνας
 τρέφεσθαι ἐξ αὐτῶν. 77. τούτων δὲ περὶ τῶν κατα-
 λειφθέντων ἐπὶ τῆς γῆς γενησομένων ἑτερόν τι συμ-
 βῆσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, δῆλον δὲ ὅτι ἐν τῷ
 χρόνῳ τῆς τοῦ Ἑμμανουὴλ παρουσίας, προαναφωνέ-
 τί δὲ τοῦτο; "πᾶς τόπος, φησί, τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ
 ἐφ' οὗ ἦσαν χίλια ἄμπελοι χιλίων σίκλων, εἰς χέρ-
 σον ἔσσονται καὶ εἰς ἄκανθαν. μετὰ γὰρ βέλους καὶ
 τοξεύματος εἰσελεύσονται ἐκεῖ, (δῆλον δ' ὅτι οἱ πολλοί
 μιοι) ὅτι χέρσος καὶ ἄκανθα ἔσται πᾶσα ἡ γῆ." 78.
 καὶ θεὰ γε ὅσα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Ἑμμανουὴλ, (λέγον-
 δὲ ἐν τῷ τῆς ἀνατολῆς καιρῷ τοῦ λογικοῦ φωτός τοῦ
 διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐπι-
 λάμπαντος) περὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἔσεσθαι ὁ λόγος
 θεσπίζει· δυνάμεις τε ἀκαθάρτους καὶ πολεμικὰς τὰς
 πάλαι ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐνεργούσας, ἐν τε Αἰγύπτῳ
 καὶ τῇ χώρᾳ τῶν Ἀσσυρίων, τοῦ κυρίου συρρίσαντος
 καὶ ὥσπερ ἐκ παρορμησάντος καὶ παρακελευσαμένου
 αὐταῖς, τῇ χώρᾳ φησὶν αὐτῶν ἐπελεύσεσθαι, διὰ

τὸ τοιούτων ἀξίαν γερονέναι. 79. καὶ ἀναπαύσεσθαι
 τὰς εἰρημένας δυνάμεις φησὶν "ἐν φάραγμα καὶ ἐν
 τρώγλαις πετρῶν, εἰς τε τὰ σπήλαια καὶ εἰς πᾶσαν
 ῥαγάδα αὐτῶν," κατὰ μὲν διάνοιαν, ἐν ταῖς ψυχαῖς
 αὐτῶν καὶ ἐν ταῖς τοῦ σώματος αἰσθήσεσι τοῖς τε
 λογισμοῖς καὶ ταῖς διεστροφύλαις αὐτῶν διανοαῖς, α
 κατὰ δὲ τὴν πρόχειρον λέξιν, καθ' ὅλης αὐτῶν τῆς
 χώρας, ὃ καὶ τίς οὐκ ἂν ἀποθανυμάσειεν, ὁφθαλμοῖς
 ὁρῶν τοὺς πολεμίους αὐτῶν πάντα τόπον τῆς Ἰουδαίας [201]
 κατεληφότες, καὶ τοὺς γε ἄλλοφύλους καὶ εἰδωλο-
 λάτρεις ἀνθρώπους ἐν πάσαις αὐτῶν πόλεσι τε καὶ
 χώραις ἀναπεπαυμένους; οὐ ταῦτα δὲ ἄρα μόνα δια-
 θήσκειν φησὶν αὐτοὺς ὁ λόγος, ἀλλὰ ξυρῶ τοῦ νενοη-
 μένου ἡμῖν βασιλέως Ἀσσυρίων τὴν κεφαλὴν αὐτῶν
 15 καὶ τὰς τρίχας τῶν ποδῶν καὶ τὸν πῶγωνα, πάντα
 δηλαδὴ τὸν πάλαι περικείμενον αὐτοῖς κόσμον, ξυρή-
 σκειν. 80. κατὰ δὲ τὴν αὐτὴν ταύτην ἡμέραν καὶ κατὰ
 τὸν αὐτὸν χρόνον ἀπειλεῖ ἐν ἐσχάτῃ πενίᾳ τοῦ κατὰ
 θεὸν πλούτου καταστήσεσθαι αὐτοὺς, ὥς μὴ ἄρτων
 20 λογικῶν εὐπορεῖν, μήτε στερεᾶς καὶ πνευματικῆς (326)
 τροφῆς, ἀραπᾶν δὲ γάλακτι τρέφεσθαι τῷ νηπιώδει
 καὶ εἰσαγωγικῷ λόγῳ. ἔτι πρὸς τούτοις καὶ τὰς ἀμπέ-
 λους αὐτῶν εἰς χέρσον ἔσεσθαι. 81. ἐπειδὴ γὰρ, ὥς
 ὁ αὐτὸς προφήτης φησὶν, ἔμεινεν ὁ γεωργὸς ἅμα καὶ
 25 δεσπότης αὐτῶν "τοῦ ποιῆσαι σταφυλὴν τὸν ἀμπε-
 λῶνα, ὃ δὲ ἐποίησεν ἀκάνθας," καὶ οὐ δικαιοσύνην,
 ἀλλὰ κραυγὴν· διὸ καὶ ἀφαιρῶν τὸν φραγμὸν αὐτοῦ
 καὶ καθαιρῶν τὸν τοῖχον εἰς χέρσον καταστήσειν τὸν
 ἀμπελῶνα μαρτύρεται, καὶ τοῖς ἐχθροῖς παραδώσειν
 30 αὐτὸν, οὗς μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος εἰσελεύσεσθαι

β φησιν ἐκεῖ τοὺς τὴν ἐξουσίαν εἰληφότας ὑπὸ τοῦ
 θεοῦ, τοῦ παραδόντος αὐτοῖς οὐκ ἀκρίτως, ἀλλ' ἐν
 μάλα ἐν δίκῃ, ὅτι δὴ χέρος καὶ ἄκανθα αὐτῶν γέ-
 γονε πᾶσα ἡ γῆ. 82. διὰ τοῦτο γοῦν ἐπέπερ εἰς χέ-
 ρον καὶ ἄκανθαν αὐτοὶ ἑαυτοὺς κατέστησαν, εἴσε-
 λεύσονται, φησὶν, ἐκεῖ μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος
 οἱ τὴν κατ' αὐτῶν ἐξουσίαν εἰληφότες. μὴ θαύμαζε-
 δ' εἰ καὶ ταῦτα συνεσκιασμένως καὶ δι' αἰνιγμάτων
 ἀποδέδοται. 83. λέλεκται γοῦν ἤδη πρότερον ἡ αἰτία
 τῆς τοιαύτης οἰκονομίας τοῦ λόγου, βουλευθέντος ἐπι-
 c κρύψασθαι τὸν ἔσχατον τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ὄλε-
 θρον, ὥς ἂν φυλάττοιο παρ' αὐτοῖς ἡ γραφὴ εἰς
 ἡμῶν τῶν ἔθνων βελτίωσίν τε καὶ ὠφέλειαν. 84. εἰ
 γοῦν ἀναφανδὸν αὐτοῖς μὲν ὄλεθρον, τοῖς δὲ ἔθνεσιν
 ἀγαθὰ προεκήρυττον αἱ προφητεῖαι, οὐδεὶς ἂν περὶ
 αὐτάς ἐσπουδάσε τῶν ἐκ περιτομῆς, ἀλλὰ ὥς αὐτοῖς
 ἐναντίας οὕσας καὶ ἐχθράς διέφθειραν ἂν αὐτάς, καὶ
 οὐκέθ' ἡμῖν τοῖς ἐξ ἔθνων παρῆνταις τῶν προφη-
 τῶν περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ περὶ ἡμῶν αὐτῶν
 d μαρτυρίαις χρῆσασθαι. 85. ἀλλὰ γὰρ τοσούτων ἐν τῇ
 τοῦ Ἑμμανουὴλ ἡμέρᾳ περὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος γενη-
 σομένων κατὰ τὴν ἑτέραν ἐρμηνείαν, σπάνιός τις
 ἔσεσθαι λέγεται ὁ καταλειφθεὶς ἐξ αὐτῶν, περὶ οὗ
 φησιν ὁ ἀπόστολος "λεῖμμα κατ' ἐκλογὴν χάριτος γέ-
 γουεν. ὃς δὴ θρέψει δάμαλιν βοῶν καὶ δύο πρό-
 βата, καὶ ἀπὸ τοῦ πλείστον ποιεῖν γάλα βούτυρον
 καὶ μέλι φάγεται." τοιοῦτος δὲ ἡμῖν ἀπεδείχθη κατὰ
 τὴν δευτέραν ἀπόδοσιν πᾶς ὁ ἀποστολικὸς τῶν μαθη-
 τῶν χορὸς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. 86.
 ὥσπερ δὲ ὁ καταλειφθεὶς οὗτος τοιοῦτος ἔσεσθαι προ-

φητεύεται, οὕτως καὶ τῆς χάριτος ἀπάσης τοῦ Ἰου-
 δαίων ἔθνους τοῦ τε ἀμπελωνος αὐτῶν εἰς χέρσον καὶ
 ἄκανθαν μεταβεβλημένου, καὶ διὰ ταῦτα τοῖς πολε-
 μίοις παραδεδομένου, ἔμπαλιν ἐκ θατέρου μέρους
 πᾶν ὄρος ἀροτριώμενον ἀροτριαθῆσεται προφητεύ-
 εται. ἡγοῦμαι δὲ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι- (326)
 στοῦ ἐκκλησίαν οὕτως αἰνίττεσθαι, περὶ ἧς καὶ αὐτός
 φησιν "οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κει-
 μένη." τὸ γὰρ ἐπηρομένον μετέωρόν τε καὶ ὑψηπέδες
 τοῦ τῆς ἐκκλησίας πολιτεύματος ὄρος ἡγοῦμαι διὰ
 τούτων ἀνηγορευθῆναι. 87. τοῦτο δ' οὖν, φησὶ, τὸ
 ὄρος ἀροτριώμενον ἀροτριαθῆσεται, ὥς μὴ ἐπελθεῖν
 ἐκεῖ φόβον, ἀλλὰ καὶ εἰς τοσοῦτον αὐτὸ μεταβαλεῖ-
 σθαι ἀπὸ τῆς προτέρας ἐρημίας καὶ χέρσου καὶ ἄκαν-
 θης, ὥς ἐπιτήδειον καταστήναι εἰς βόσκημα προβάτων (202)
 καὶ καταπάτημα βοός. 88. καὶ πάρεστί γε ἐπιλογί-
 σασθαι ὅπως ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία πάλαι οὕσα χέρ-
 σος καὶ ἄκανθα διὰ τῆς αὐτοῦ χάριτος εἰς τοσοῦτον
 ἤλκεσε μεταβολῆς ὥστε πόαν καὶ βοτάνην εὗθετον τῆς
 λογικῆς καρποφορίας ἐπὶ τοσοῦτον βλαστῆσαι ὥς καὶ
 τοὺς προβατώδεις καὶ ἀπλουστέρους ἀπολαύειν αὐτῆς
 δύνασθαι, τοὺς τε ἐν ἔξει τελειότερα προβεβηκότας
 ἄρουν καὶ γεωργεῖν αὐτήν, βόας προσαγορευομένους,
 ὥσπερ οὖν τὸν θεῖον ἀπόστολον παιδεύοντα παρε-
 στήσαμεν ἐν τῷ φάναι "μὴ τῶν βοῶν μέλει τῷ θεῷ;
 ἢ δι' ὑμᾶς πάντως λέγει; δι' ὑμᾶς γὰρ ἐγγράφη ὅτι
 ὁφείλει ὁ ἀροτριῶν ἐπ' ἐλπίδι ἀροτριαῶν καὶ ὁ ἀλωὶν
 ἐπ' ἐλπίδι τοῦ μετέχειν." 89. οὕτως ἡ πάλαι ἐρημος
 καὶ χέρσος μεταβέβληκε μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρου-
 σίαν, ὥς καὶ τοῖς οὕτως νενοημένοις βουσίην εἰς τὴν
 κατάλληλον γεωργίαν ἐπιτηδεύως ἔχειν. ἐπίστησον

8 Matth. 5, 14.

25 1. Cor. 9, 9.

δὲ τίνα τρόπον ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διάνοιαν γένεσις ἐκ παρθένου προφητεύεται, καὶ κατὰ τὸ αὐτό φησιν ὁ λόγος τὴν μὲν πάλαι καρποφόρον γῆν τὸ πρὶν οὖσαν χιλίων σίκλων εἰς χέρσον ἐσσεσθαι καὶ εἰς ἄκανθαν, πᾶσάν τε τὴν γῆν αὐτῶν διὰ τὸ γενέσθαι εἰς ἄκανθαν καὶ εἰς χέρσον παραδοθήσεσθαι τοῖς μετὰ βέλους καὶ τοξεύματος εἰσελευσομένοις· τούναντίον δὲ πείσεσθαι πᾶν ὄρος· ἀπὸ γοῦν τῆς προτέρας χέρσου καὶ ἄκανθης μεταβαλεῖσθαι "εἰς βόσκημα προβάτου καὶ καταπάτημα βοός," ὥστε αὐτὸ ἀροτριώμενον ἀροτριαθῆσεσθαι καὶ μὴ ἐπελεύσεσθαι ἐκεῖ φόβον. 90. δι' ὧν σαφῶς ἡγοῦμαι σημαίνεσθαι τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκ παρθένου γένεσιν, καὶ τὰ μετὰ ταύτην ὁμοῦ καὶ ἀθρόως Ἰουδαίοις τε καὶ τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι συμβεβηκότα, τὴν γοῦν ἐκατέρων τῶν ταγματιῶν εἰς τούναντίον μεταβολὴν ἢ προφητεία παρίστησιν, τοῦ μὲν Ἰουδαίων ἔθνους τὴν ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὸ χεῖρον, τῆς δὲ ἐξ ἔθνων ἐκκλησίας τὴν ἀπὸ τῆς πάλαι ἐρημίας ἐπὶ τὴν κατὰ θεὸν καρποφo-
 (327) ρίαν, ἅπερ, καθ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν καιρὸν τῆς τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐπιφανείας ἐπιτελεσθήσεσθαι προφητεύοντα, ταῖς προρρήσεσιν ἀκολούθως οὐκ ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν τέλος εἰληφόρα δείκνυνται, διὰ τε τῶν ἐμφανῶς εἰρημένων κατὰ Ἰουδαίους πραγμάτων καὶ διὰ τῆς ἐξ ἔθνων ἐκκλησίας. 91. εἰ μὲν γὰρ μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, αὐτοῦ δὴ Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ, μὴ πέπαντο βασιλευμένη ἢ τῶν Δαμασκηνῶν ἀρχὴ καὶ τῶν Ἰουδαίων, καὶ εἰ μὴ ἐν ὅψεσιν ἡμῖν αὐτοῖς νῦν θεωρεῖται καταλελειμμένη ὑπ' αὐτῶν ἢ γῆ, καὶ ὑπ' ἔθνων ἢ ἀλλοφύλων καὶ εἰδωλολατρῶν κατοικουμένη· καὶ πρὸς τούτοις εἰ μὴ γέγονεν εἰς χέρσον καὶ ἄκανθαν πᾶσα

ἡ πάλαι σεμνοτάτη αὐτοῦ δὴ τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν ἀγιά-
 σματος ὥρα, καὶ εἰ μὴ εἰδωολόγτραι ἀκάθαρτοι ἄν-
 δρες, οἳ τε πολέμιοι αὐτῶν μετὰ βέλους καὶ τοξεύ-
 ματος ἐπελθόντες, ὑπ' αὐτοῦ γε τοῦ κυρίου παρορ-
 5 μηθέντες ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐληλύθασιν, ἀνεπαύσαντό
 τε ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν πάντα τόπον καὶ πάσας τὰς
 πόλεις αὐτῶν ἰδιοποιήσαντες· καὶ ἔμπαλιν, εἰ μὴ
 ἀπὸ χέρσου καὶ ἀκάνθης τῆς πρὶν ἀγεωργίας διὰ τῆς
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας μεταβαλόντα πάντα
 10 τὰ εἰς αὐτὸν πεπιστευκότα ἔθνη τὴν εὐσεβῆ καὶ κατὰ
 θεὸν λογικὴν ἀπέειλεν καρποφορίαν· καὶ ἐπὶ τού-
 τοις, εἰ μὴ ὀφθαλμοῖς τὸν Χριστὸν ἰδόντες οὐκ ἐπί-
 στευσαν, καὶ διδάσκοντος ἀκούσαντες εἰ μὴ παρή-
 15 κουνσαν, καὶ εἰ μὴ τὰ λοιπὰ τῆς προφητείας ἐναργέ-
 στατα τέλους τυχόντα ἀπὸ τῶν χρόνων Ἰησοῦ τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν δείκνυνται, οὐκ ἂν εἴη αὐτοῖς ὁ προφη-
 τεύμενος. 92. εἰ δὲ καὶ τυφλῷ, ὥς φασι, δῆλα τὰ
 τῶν λόγων ἀποτελέσματα, οὐκ ἄλλοτε ἢ ἀπὸ τῶν
 χρόνων τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ πεπληρωμένα, τί χρὴ
 20 λοιπὸν καὶ περὶ τῆς ἐκ παρθένου γενέσεως αὐτοῦ [903]
 ἀμφιβόλως ἔχειν, οὐχὶ δὲ εὐγνώμονι λογισμῷ ἀπὸ
 τῶν εἰσέτι νῦν ὁρῶμένων καὶ τὴν καταρχὴν τῶν πρα-
 γμάτων πιστοῦσθαι; ὁρῶμενα δὲ εἰσέτι νῦν τίνα ἂν
 εἴη ἄλλ' ἢ ἡ Ἰουδαίων εἰς αὐτὸν ἀπιστία, ἐναργῶς
 25 κατὰ τὸν χρησμὸν πληρουμένη τὸν φάσκοντα "ἀκοῇ
 ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε,
 καὶ οὐ μὴ ἴδητε" 93. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ
 λαοῦ τούτου," καὶ ἡ πολιτοκρία τῆς Ἱερουσαλήμ, καὶ
 30 τοῦ πάλαι αὐτῶν ἀγιάσματος ἡ παντελεὴς ἐρήμωσις,
 τῶν τε ἀλλοφυλῶν ἐθνῶν ἐπὶ τῆς χώρας αὐτῶν κατοί-

κησις μετὰ κέντρων αὐτοῦς, τοῦτ' ἔστι μετὰ σκλη-
 ρῶν ἐπιταγμάτων, καταδουλονμένων, (τοῦτο γὰρ ἐδή-
 λου τῶν μυιῶν καὶ τῶν μελιττῶν τὰ παραδείγματα)
 καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἢ τῶν ἐθνῶν ἀπὸ τῆς προτέρας ἐρη-
 μίας εἰς τὴν κατὰ θεὸν γεωργίαν μεταβολή; 94. ταῦτα
 δὴ οὖν ὀφθαλμοῖς ὁρώμενα τίς οὐκ ἂν ἐκπλαγείη
 θαυμάσας; τίς δὲ οὐ θείαν ὡς ἀληθῶς ὁμολογήσειεν
 ἂν τὴν προόρησιν, ἀκούων ἄνωθεν πρὸ χιλίων ὅλων
 ἐτῶν ἐν βίβλοις ἀποκείμενα ταῦτα καὶ μελετώμενα,
 οὐ μὴν ἄλλοτε εἰς τέλος ἀχθέντα ἢ μετὰ τὴν τοῦ σω-
 τῆρος ἡμῶν παρουσίαν; εἰ δὴ οὖν θαυμασῖος ἢ προό-
 ρησις, καὶ ἔτι θαυμασιωτέρα καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον
 ἢ τῆς προορήσεως ἔκβασις, τί δεῖ ἀπιστεῖν εἰ καὶ ἡ
 πρώτη τοῦ προφητευομένου πάροδος παραδόξου καὶ
 ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρώπου φύσιν τὴν τῆς γενέσεως κατα-
 βολὴν εἴληχεν, ὅποτε καὶ ἡ τῶν λοιπῶν θαυμάτων
 ἐναργὴς ὄψις οὐχ ἥτιων οὐσα ἀπὸ τῆς γενέσεως αὐ-
 τοῦ βιάζεται καὶ τὴν τῶν ἄλλων τῶν κατ' αὐτὸν προ-
 χθέντων ἀποδέχεσθαι μαρτυρίαν; ἀλλὰ γὰρ τοῦτοις
 ἐξῆς μετὰ τὸ "εἰς βόσκημα προβάτου καὶ καταπάτημα
 βοός" συνηπται δευτέρα τις προόρησις συγγενὴς τῇ
 προτεθειμένῃ, ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ "καὶ εἶπε κύριος
 πρὸς με, λάβε σεαυτῷ τόμον," ἣν καὶ αὐτὴν ἐκθέ-
 μενοι φέρε διασκοπήσωμεν.

a

'Απὸ τοῦ αὐτοῦ.

95. "Καὶ εἶπε κύριος πρὸς με, λάβε σεαυτῷ τό-
 μον καινοῦ μεγάλου, καὶ γράφον εἰς αὐτὸν γραφίδι
 ἀνθρώπου τοῦ ὀξέως προνομὴν ποιῆσαι σκύλων"

παρεσσι γάρ· καὶ μάρτυράς μοι ποιήσον πιστοὺς ἀνθρώπους, τὸν Οὐρίαν τὸν Ιερία καὶ Ζαχαρίαν υἱὸν Βαραχίου. καὶ προσῆλθον πρὸς τὴν προφήτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε καὶ ἔτεκεν υἱόν. καὶ εἶπε κύριός μοι, κάλεσον τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ταχέως σκύλευσον, ὥς πρὸν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα λήψεται δύναμιν Σαμασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας ἐναντι βασιλέως Ἀσσυρίων.”

96. Ἐχεται τῆς προτεταγμένης καὶ ἡ παροῦσα προφητεία. ἡ γὰρ ἐκεῖσε παρθένος, ἡ τὸν μεθ’ ἡμῶν θεὸν τίκτειν λεγομένη, προφήτις ἐπὶ τοῦ παρόντος ὠνόμασται. ζητουμένου δὲ πόθεν ἄρα συλλήψεται ἀπειρόγαμος οὐσα, τοῦτο νῦν ὁ λόγος διδάσκει “καὶ προσῆλθον” λέγων “πρὸς τὴν προφήτιν, καὶ ἐν γαστρὶ ἔλαβε καὶ ἔτεκεν υἱόν.” 97. ἀκουστέον δὲ ταῦτα ὡς ἐξ ἁγίου πνεύματος, ὅφ’ οὐ θεοφορούμενος ὁ προφήτης ἐθέσπιζεν. αὐτὸ δὴ οὖν τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον [204] προσεληλυθέναι ὁμολογεῖ τῇ προφήτιδι· ὃ καὶ σαφῶς πεπλήρωται ἐπὶ τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενέσεως “ὅτε ἀπεστάλη ἄγγελος Γαβριήλ· ὑπὸ τοῦ θεοῦ εἰς πόλιν τῆς Γαλιλαίας, ἣ ὄνομα Ναζαρέθ, πρὸς παρθένον μεμνηστευμένην ἀνδρὶ, ᾧ ὄνομα Ἰωσήφ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ.” ἡ καὶ εἶπε “χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ κύριος μετὰ σοῦ, εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί.” 98. καὶ πάλιν “μὴ φοβοῦ· εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ θεῷ. καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.” εἰπούσης τε τῆς Μαρίας “πῶς ἔσται τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; ἀπεκρίνατο, πνεῦμα ἄγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί. διὸ καὶ τὸ

γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται υἱὸς θεοῦ.” 99. καὶ ἐν μὲν τῇ πρὸ ταύτης προφητείας ἅμα τῇ γενέσει τοῦ Ἐμμανουὴλ, πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον ἀγαθὸν ἢ κακόν, ἐλέγετο ἐγκαταλειφθήσεσθαι τὴν γῆν ἀπὸ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν δυεῖν βασιλέων, ἐνὸς μὲν τοῦ τῆς Σαμαρείας, θατέρον δὲ τοῦ τῆς Δαμασκοῦ· ἐπὶ δὲ τῆς παρουσίας, πρὶν ἢ γινῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα λήφεται δύναμιν Δαμασκοῦ καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας· ὧν καὶ πρόσθεν καταλυθήσεσθαι τοὺς βασιλέας ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ Ἐμμανουὴλ ἐθέσπιζεν. 100. αἰσθητῶς μὲν οὖν ἐν ἡμέραις Ἀχαζ βασιλέως Ἰουδα, καὶ κατ’ αὐτὸν Ἡσαΐαν τὸν προφήτην, δύο βασιλεῖς ἐκ συνθήκης τοὺς ὑπὸ τοῖς διαδόχοις Δαβὶδ βασιλευμένους ἐπολιόρκουν, ὥς ἡδὴ πρότερον δεδήλωται· ὁ μὲν ἐπὶ τῆς Δαμασκοῦ τῶν εἰδωλοκρατῶν ἔθνων βασιλεὺς, ὁ δὲ τοῦ πλῆθους τῶν Ἰουδαίων, - ἐν τῇ καλουμένῃ Σαμαρεία πόλει τῆς Παλαιστίνης, ἣν Σεβαστὴν οἱ καθ’ ἡμᾶς ὀνομάζουσι. (330) περὶ ὧν ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου τῷ Ἀχαζ εἶπε “μή φοβοῦ, μηδὲ ἡ ψυχὴ σου ἀσθενείτω ἀπὸ τῶν δύο ξύλων, τῶν δαλῶν τῶν καπιζομένων τούτων.” 101. καὶ τὴν ἀπώλειάν γε τῶν ἀνδρῶν ἀντίκα μάλα καὶ οὐκ εἰς μακρὸν ἔσεσθαι εἰπὼν, ἐξῆς προφητεύει ὡς ἐπὶ τῇ τοῦ μεθ’ ἡμῶν ἐσομένου θεοῦ γενέσει πάντων ἀμφοτέρων σβεσθήσεται καὶ καταλυθήσεται ἡ βασιλεία. 102. δείκνυμεν δὲ ἀπὸ τῆς ἱστορίας ὥς μέγιστον τῶν χρόνων τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ παρουσίας διαμεμένηκεν ἢ τε τῶν Ἰουδαίων καὶ Δαμασκητῶν βασιλεία, μετὰ δὲ τὴν εἰς πάντας ἀνθρώπους ἐπιφάνειαν αὐτοῦ ἀκολουθῶς τῇ προεργασίᾳ

διαλελοίπασιν, τῆς Ῥωμαίων μοναρχίας ἐπικρατησάσης
 σὺν τῷ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κηρύγματι. 103. καὶ ταῦ-
 τά γε πρὸς λέξιν θεσπίσας ὁ λόγος μετέβαινεν ἐπὶ
 τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καθόλου πνευματικώτεραν ἐν
 θεωρίαις ἀπόδοσιν, ὑποστησάμενός τε δύο στίφη ἀο-
 ράτων ἐχθρῶν καὶ πολεμίων δαιμόνων πονηρῶν, τὸ
 πάντων ἀνθρώπων γένος διαφόρως πολεμούντων, ἐν
 μὲν τῶν τὰς ἐν ἀνθρώποις ἐνεργούντων ἀεὶ καὶ πάν-
 τοτε εἰδωλολατρίας καὶ τὰς ἐν δόγμασι ψευδοδοξίας,
 10 ἑνὸς δὲ τῶν ἐν ἡθεσι ψυχῶν διαφθορὰν κατεργα-
 ζομένων· καὶ τὸ μὲν τῆς εἰδωλολάτρου πλάνης εἰκόνα
 φέρειν ἀποδείξας, τὸν ἄρχοντα τῆς Σαμασκοῦ, τὸ δὲ
 τῶν ἐν ἀποπτώσει τοῦ σώφρονος καὶ ὑγιоῦς βίου τύ-
 πων εἶναι, τὸν τῆς Σαμαρείας, οὐ πρότερόν φησι
 15 τοῦτων ἀπαλλαγῆσεσθαι τὴν γῆν (οὕτω καλῶν τοὺς
 ἐπὶ γῆς κατοικοῦντας ἀνθρώπους) ἢ φανῆναι ἐπὶ γῆς
 τὸν Ἐμμανουὴλ θεόν· τοῦτου δὲ ἐπιλάμψαντος καὶ
 βασιλεύοντος ἀνθρώπου ψυχῆς μηδένα ἐτι λείπεσθαι
 τῶν πάλαι κατακρατούντων αὐτῆς. 104. οὕτω δὲ οὖν
 20 καὶ ἐνθάδε περὶ τῶν αὐτῶν εἰρηῇσθαι νοήσεις τὸ "λή-
 ψεται δύναμιν Σαμασκοῦ καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας,"
 τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δυνάμεως
 καθαιρούσης ἀθρόως πάντας τοὺς ἀοράτους ἡμῶν (205)
 ἐχθρούς, οἳ δὲ πάλαι πρότερον ταῖς προειρημέναις
 25 ἀθέοις καὶ ἐπιβλαβέσιν ἐνεργείαις πάντας ἀνθρώπους
 ἐπολιόρκουν. 105. καὶ πρὸς λέξιν δὲ πάλιν ἰδοὺς ἂν
 ὁμοῦ τῇ γενέσει καὶ ἐπιφανείᾳ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 τὴν δύναμιν Σαμασκοῦ καθηρημένην καὶ τὰ σκῦλα
 Σαμαρείας ἡρμένα, τοῦτ' ἔστι τὰς βασιλείας αὐτῶν,
 30 αἵ μέχρι τῶν δηλουμένων χρόνων διαρκέσασαι ἐξ ἐκεί-
 νου καὶ εἰς δεῦρο διαλελοίπασιν κατὰ τὰς θέλας προο- (231)
 ρήσεις. 106. φασὶ δὲ τινες καὶ ἄλλως τοὺς ἀπ' ἀνα-

τολῆς ἐληλυθότας μάγους καὶ τῷ Χριστῷ παιδίῳ ὄντι
 προσκεκνηνηκότας, τούτους εἶναι τὴν δύναμιν Δαμα-
 σκοῦ· εἰποὶς δ' ἂν καθολικώτερον πάντας τοὺς τὴν
 μὲν ἄθεον καὶ πολύθεον εἰδωλολατρίαν ἀποστραφέν-
 τας, τῷ δὲ τοῦ Χριστοῦ λόγῳ καταδουλωθέντας, μάλι-
 στα εἰ δυνατοὶ τινες εἶεν ἐν λόγῳ καὶ σοφίᾳ του
 αἰῶνος τούτου, αὐτοὺς εἶναι τοὺς ὀνομαζομένους δύ-
 ναμιν Δαμασκοῦ. 107. κατὰ ταυτὰ δὲ καὶ τὰ σκύλα
 Σαμαρείας νοήσεις τοὺς ἀπὸ τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, οὓς
 ὡς περ ἐκ πολεμίων τῶν ἐκ περιτομῆς κατ' αὐτοῦ
 στρατευσαμένων σκύλα ὑφ' αὐτὸν λαβὼν ἐξ ἐναντίας
 καθώπλισε τοῦ τῶν Ἀσσυρίων βασιλέως, οὕτω πάλιν
 τροπικῶς δηλουμένου τοῦ ἄρχοντος τοῦ αἰῶνος του-
 του. 108. ἐπεὶ δὲ τὸ ἐναντίον βασιλέως Ἀσσυρίων
 σαφέστερον ὁ Ἀκύλας ἐξέδωκεν εἰπὼν "εἰς πρόσωπον
 βασιλέως Ἀσσυρίων," ἐπίστησον μὴ ποτε ἄρα καὶ ἐν
 τούτοις τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν δηλοῦ, εἴ γε κατευθύνοντες
 ἢ κατευθυνόμενοι Ἀσσύριοι μεθερμηνεύονται κατὰ τὰ
 μικρῷ πρόσθεν ἀποδεδομένα. ἐπεὶ τοίνυν τῇ περὶ τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν προρρήσει καὶ νῦν ὁ τῶν Ἀσσυρίων
 συμπέπλεκται βασιλεὺς, εἰκότως ἡμῖν κένταυθα ἢ
 Ῥωμαίων ἀρχὴ παρείληπται, διὰ τὸ πρὸς τοῦ θεοῦ εἰς
 τὴν τῶν ἔθνῶν ὑποταγὴν κατευθύνεσθαι. 109. λή-
 ψεσθαι τοιγαροῦν τὸ τικτόμενον παιδίον τὴν δύναμιν
 Δαμασκοῦ καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας, καὶ παραδώσειν
 εἰς πρόσωπον Ἀσσυρίων καὶ ἐν ὀφθαλμοῖς τῶν ὑπὸ
 τοῦ θεοῦ κατευθυνομένων θεσπίζεται, καὶ ταῦτα
 ποιήσιν ἅμα τῇ αὐτοῦ γενέσει, ἀρρήτῳ καὶ ἐνθιῷ
 δυνάμει, ἔτι νηπιᾷζοντι σώματι τὸσαῦτα ἐν ἀνθρώ-
 ποις οἰκονομοῦμενον. 110. πάντα δὲ ταῦτα ὁ προφή-
 της ἐν τόμῳ καινῷ καὶ μεγάλῳ γραφῇ παραδοῦναι

ἀνθρώπου προστίσσεται, τοῦτον καὶ τῆς καινῆς δια-
θήκης δηλουμένης τὸν τρόπον. προσπαλαμβάνει
δὲ τῶν εἰρημένων μάρτυρας ἱερέα καὶ προφήτην, τοῦ
λόγου παιδεύοντος ὥς ὅτι δεήσει ἐν ταῖς ἀποδείξεσι
ταῖς περὶ τοῦ Χριστοῦ τὰς ἀπὸ τῆς ἐν νόμῳ ἱερουρ-
γίας καὶ τῶν μετὰ ταῦτα προφητῶν μαρτυρίας παρα-
λαμβάνειν· πιστοὺς δὲ βούλεται καὶ ἄλλως μάρτυρας
εἶναι τοὺς τὴν γένεσιν τοῦ δηλουμένου παιδίου μέλ-
λοντας ἐποπτεύειν, εἰς τὸ συνιέναι δύνασθαι τὰ προ-
φητευόμενα. 111. "ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ
συνῆτε," ἐλέγετο ἀνωτέρω, καὶ τὸν μὲν ἔχειν φῶς
θεοῦ, (τοῦτο γὰρ ὁ Οὐρίας ἐρμηνεύεται) τὸν δὲ υἱὸν (332)
οὗτα εὐλογίας τὴν μνήμην τοῦ θεοῦ ἐν ἑαυτῷ φέρειν·
(τοῦτο γὰρ καὶ ὁ τοῦ Βαραχίου Ζαχαρίας δηλοῖ.)

15 Ταῦτα μὲν οὖν εἰς τοὺς τόπους ἡμεῖς ἐπιβεβλή-
καμεν· 112. εἰ δέ τις τῶν ἐκ περιτομῆς οὐ ταῦτα
οὕτως ἔχειν βούλεται, ὥρα ἡμῖν αὐτὸν ἀποδεικνύναι,
τίς πώποτε παρ' αὐτοῖς Ἐμμανουὴλ γέγονε, καὶ πῶς
ὁ προφήτης προσῆλθε πρὸς τὴν προφητίαν, καὶ τίνα
20 ταύτην, καὶ πῶς παραχρῆμα συνέλαβε, καὶ τίς ὁ ἐκ
τῆς προφητίδος ἀποτεχθεὶς υἱὸς, ὃς αὐτὸς ὁ κύριος
ἐπιτίθεται ὄνομα "ταχέως σκύλευσον, ὁξέως προνό-
μυσον," καὶ τίς ἡ αἰτία τῆς τοιαύτης τοῦ τεχθέντος
προσηγορίας. 113. δεικνύωσαν δὲ καὶ τὸ πρὶν ἢ (333)
25 γινῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, τὴν δύ-
ναμιν εἰληφότα Λαμασκου καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας
ἐναντι βασιλέως Ἀσσυρίων. ἡμεῖς γὰρ ταῦτα καὶ
πρὸς λέξιν καὶ τροπικῶς ἐξηληφότες πεπληρωσθαι
αὐτὰ δείκνυμεν ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενέσεως,
30 παριστῶντες τότε μὲν ὁρητῶς κατὰ τὴν πρόχειρον διὰ-
νοιαν, τότε δὲ τροπικῶς δεῖν ἐπιβάλλειν ταῖς προφη-
τείαις. 114. ἀντίκα ἐξῆς ταῖς προειρημέναις φωναῖς =

δι' αἰνιγμάτων αὐθις ἐπιλέγεται "καὶ προσέθετο κύριος λαλήσαι μοι ἔτι, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν λαὸν τοῦτον τὸ ὕδωρ τοῦ Σιλωὰμ τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ, ἀλλὰ βούλεσθαι ἔχειν τὸν Ῥαασίμ καὶ τὸν υἱὸν Ῥομελίου, διὰ τοῦτο ἰδοὺ κύριος ἀνάρει ἐφ' ὑμᾶς τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ τὸ ἰσχυρὸν καὶ τὸ πολὺν, τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων, καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ· καὶ ἀναβήσεται ἐπὶ πᾶσαν φάραγγα ὑμῶν, καὶ περιπατήσῃ ἐπὶ πᾶν τεῖχος ὑμῶν, καὶ ἀφελεῖ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἀνθρώπων, ὃς δυνήσεται κεφαλὴν αἶραι, ἢ δυνατὸν συντελέσασθαι τι· καὶ ἔσται ἡ παρεμβολὴ αὐτοῦ, ὥστε πληρῶσαι τὸ πλάτος τῆς χώρας σου. μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. γινώτε ἔθνη καὶ ἡττάσθε, ἐπακούσατε ἕως ἔσχατος τοῦ τῆς γῆς."

115. Σαφῶς γὰρ ταῦτα οὐδὲ ἄλλως ἢ μετὰ θεωρίας τῆς κατὰ μόνην τροπολογίαν τὴν διάνοιαν σώξει· δηλοὶ γοῦν καὶ αὐτὰ διὰ μὲν τοῦ ὕδατος τοῦ Σιλωὰμ τοῦ ἡσυχῇ πορευομένου τὴν εὐαγγελικὴν τοῦ σωτηρίου λόγου διδασκαλίαν· ἐρμηνεύεται γὰρ Σιλωὰμ ἀπεσταλμένος. 116. οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ ἐκ τοῦ πατρὸς ἡμῶν ἀπεσταλμένος θεὸς λόγος, περὶ οὗ καὶ Μωσὴς φησιν "οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγουμένος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται, καὶ (333) αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν." ἀντὶ γὰρ τοῦ "ὃ ἀπόκειται" τὸ Ἑβραϊκὸν Σιλωὰμ περιέχει, τὸν ἐνταυθὸς Σιλωὰμ, τοῦτ' ἔστι τὸν ἀπεσταλμένον, ἀκεῖ δηλοῦντος τοῦ λόγου. 117. ὁ δὲ Ῥαασίμ βασιλεὺς ἦν πάντων τῶν ἐν Ἀμασκήν εἰδωλολατρῶν ἐθνῶν, ὡς καὶ ὁ υἱὸς Ῥομελίου, τῶν ἐν Σαμαρείᾳ τοῦ Ἰουδαίων ἐθνῶν ἀποστάντων τῆς πατρίους θρησκείας. 118. ἀπειλεῖ

1 Es. 8, 5.

22 Gen. 49, 10.

τοιγαροῦν ὁ θεὸς τοῖς μὴ τὸν Σιλωὰμ, τοῦτ' ἐστὶ
τὸν ἀπεσταλμένον Ἐμμανουήλ, καὶ τὸν ἐκ τῆς προφη-
τιδος γεγεννημένον υἱόν, τὸν τε πότιμον καὶ γόνιμον
αὐτοῦ λόγον παραδεξαμένοις, ἀλλὰ τοῦτον μὲν, καί-
τοι πρῶως καὶ ἡσυχῇ φερόμενον, παραιτουμένους, καθ'
ἑαυτῶν δὲ ἦτοι τὸν τῶν εἰδωλολατρῶν ἔθνων ἄρχοντα
ἢ τὸν τῆς ἀποστασίας τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἐλομένους
ἐπάξειν τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ τὸ ἰσχυρὸν καὶ τὸ πολὺ,
ὅπερ ὕδωρ αὐτὸς ὁ τῆς προφητείας λόγος ἐρμηνεύει,
λέγον αὐτὸν εἶναι τὸν βασιλέα τῶν Ἀσσυρίων· οὕτω
πάλιν ἦτοι κατὰ διάνοιαν σημαίνων τὸν ἄρχοντα τοῦ
αἰῶνος τούτου, ἢ τὴν νῦν ἐπικρατοῦσαν Ῥωμαίων
ἀρχὴν, ἢ καὶ παρεδόθησαν οἱ τὸ μὲν δηλωθέν τοῦ
Σιλωὰμ ὕδωρ τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ παραιτησάμενοι,
τοῖς δὲ ἐναντίοις καὶ πολεμίοις τοῦ ὀρθοῦ λόγου δό-
γμασιν ἑαυτοὺς ὑποβεβληκότες. 119. αὐτίκα γοῦν
καὶ οὐκ εἰς μακρὸν μὴ παραδεξαμένοις αὐτοῖς τὸ τοῦ
σωτήρος ἡμῶν εὐαγγέλιον, παραιτησάμενοις δὲ τὸ τοῦ
Σιλωὰμ ποτὸν τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ, ἐπελθὼν ὁ ὑπ'
τοῦ θεοῦ κατευθυνόμενος Ῥωμαίων στρατὸς ἀνελή-
λυθεν ἐπὶ πᾶσαν φάραγγα αὐτῶν, καὶ περιεπάτησεν
ἐπὶ πᾶν τεῖχος αὐτῶν, καὶ ἀφείλεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας
ἄνθρωπον, ὃς δυνήσεται κεφαλὴν ἄραι, ἢ δυνατόν
συντελέσασθαι τι, καὶ γέγονεν ἡ παρεμβολὴ τοῦ δη-
λωθέντος τοσαύτη ὥστε πληρῶσαι τὸ πλάτος τῆς
Ἰουδαίας ἀπάσης.

120. Καὶ τοῦτό γε πρὸς λέξιν οὕτως εἰς ἐκείνους
ἐκπεπλήρωται· διὰ ποίαν αἰτίαν, εἰ δὴ μαθεῖν ἐθέ-
λεις, ἄκουε. ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ θεὸς Ἐμμανουήλ, ὁ ἐκ
τῆς παρθένου γεγεννημένος, ἀλλ' οὐ καὶ μετ' αὐτῶν
ἦν· ὥς εἰ γε εἶχον αὐτὸν, οὐκ ἂν ταῦτα πεπόνθει-
σαν. διὰ δὲ ἐξῆς ὁ λόγος τοῖς ἔθνεσιν ἐπιβοᾶται τὸν

Ἐμμανουὴλ λέγων "μεθ' ἡμῶν ὁ θεός· γνωῖτε ἔθνη
καὶ ἡττάσθε." καὶ ταῦτα δ' ἡμῖν ἐρμηνεύεται εἰς τὸ
παραστήσαι ὡς ποτὲ μὲν κατὰ λέξιν, ποτὲ δὲ δι'
αἰνιγμῶν τὰ πλεῖστα τῶν προφητειῶν ἐκλαμβάνειν
δεῖ. 122. ἔνθεν δὲ ὁρῶμεν πρὸς ἡμᾶς καὶ τὰ λοι-
πὰ τῆς ἐν χειρὶ προφητείας ὁμοίως ἐπιθεωρεῖν. 123.
(334) εἰ δὲ ἔτι καὶ νῦν εἰς μέλλοντά ποτε χρόνον γενήσε-
σθαι ταῦτα οἱ ἐκ περιτομῆς φασιν, ἐπὶ τοῦ προσδοκώ-
μενου αὐτοῖς Χριστοῦ ὁμολογῶν μόνον καὶ πρὸς λέξιν
ἔσσεσθαι αὐτὰ προσδεχόμενοι, ἐρωτησὶν αὐτοὺς πῶς
ὁ μέλλων ἦξειν κατ' αὐτοὺς λήψεται δύναμιν Δαμα-
σκοῦ καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας ἐναντι βασιλέως Ἀσ-
συρίων, καθηρημένης μὲν ἤδη τῆς Σαμαρείας κατὰ τὸν
παρόντα καιρὸν, καὶ μηκέτι οὕσης, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀνο-
μαζομένης δυνάμεως Δαμασκοῦ μηδαμῶς ὑπαρχούσης,
μηδὲ τῆς τῶν Ἀσσυρίων δυναστείας, ἣν Μῆδοι καὶ
Πέρσαι καθελόντες πάσαι ποτὲ διεδέξαντο, ὧν ὁμοῦ
πάντων κατὰ τὸν ἐνεστῶτα καιρὸν μηδὲ τὴν ἀρχὴν
ὑφισταμένων, πῶς δυνατόν εἰς μέλλοντα χρόνον τὴν
καθαίρεσιν αὐτῶν προσδοκᾶν; ἀλλ' οὐδὲ ἄλλοτε πώ-
ποτε πάσαι πρότερον γεγενῆσθαι τὰ προφητευόμενα
ἔστιν εἰπεῖν. 124. οὐδεὶς γοῦν παρ' Ἑβραίοις πώποτε
ἐκ προφητίδος μητρὸς καὶ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου γεν-
νηθεὶς σκῦλα Σαμαρείας καὶ δύναμιν Δαμασκοῦ,
κατὰ τοῦ βασιλέως Ἀσσυρίων στρατεύσας, ὡς πρὸς
ὁρήτην διάνοιαν λαβὼν ἰστόρηται. 125. ὥστε ἐξ ἅπαν-
τος ὁμολογεῖν αὐτὰ κατὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν διάνοιαν
μόνως πεπληρωθῆσθαι, οὐκ ἄλλοτε δηλαδὴ ἢ κατὰ τὴν
γενομένην παρουσίαν Ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ
ὅν ἀπεδείξαμεν τέλος εἰληφέναι τὰ προηγορευμένα.
126. ἐγράφη δ' οὐκ κατὰ τὴν προφητείαν καὶ ὁ και-
ρὸς τόμος ἐπὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ὁ τῆς καινῆς

διαθήκης λόγος τὴν γένεσιν περιέχων τοῦ τῆς προφη-
 τίδος νιοῦ, ὃς καὶ πρὸς λέξιν καὶ Δαμασκου καὶ Συ-
 ρίας ἀπάσης τὴν βασιλικὴν δύναμιν τὰ τε ἐρμηνευ-
 θέντα ἡμῖν σκῦλα Σαμαρείας ἄρρητῶ καὶ ἐνθέω
 5 δύναμει εἰς χεῖρας τῆς Ῥωμαίων βασιλείας παρῆδω-
 κεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ διάνοιαν, τοὺς ἐξ Ἰου-
 δαίων αὐτοῦ μαθητάς, ὥσπερ τινὰ σκῦλα περιπεποιη-
 μένος, νοητοῖς καὶ λογικοῖς ὅπλοις περιφράξας, εἰς
 10 πρόσωπον τοῦ δηλωθέντος βασιλέως Ἀσσυρίων κατε-
 στήσατο, καὶ τούτους μὲν ὡς οἰκείους στρατιώτας
 ὀπλίτας παρεσκεύασεν, 127. τοὺς γε μὴν παραιτησα-
 μένους τὸ γόνιμον καὶ ζωτικὸν ὕδωρ τῆς αὐτοῦ διδα-
 σκαλίας τὸ πορευόμενον ἡσυχῇ, ἐλομένους δὲ τὰ
 15 πολεμικὰ καὶ ἐχθρὰ τῷ θεῷ, τῷ τῶν Ἀσσυρίων ἐξέ-
 δωκε βασιλεῦ, ὃ καὶ εἰσέτι νῦν τυγχάνουσι δεδο-
 λωμένοι. 128. ἀνέβη γοῦν οὗτος ἐπὶ πᾶσαν φάραγγα (335)
 αὐτῶν, καὶ ἐπὶ πᾶν τεῖχος αὐτῶν, καὶ ἀφείλεν ἀπὸ
 τῆς Ἰουδαίας πάντα ἄρχοντα καὶ βασιλέα, κεφαλὴν
 20 ὀνομαζόμενον, καὶ πάντα δυνατὸν συντελέσασθαι τι-
 ᾧστε ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο μήτε κεφαλὴν αὐτοῦς
 κατεῆσθαι μήτε τινὰ δυνατὸν ἐν τοῖς θεοῖς, οἷος ἦν
 ὁ πάλαι διαπρέπων ἐν αὐτοῖς εἴτε προφήτης εἴτε
 25 ἄλλως δίκαιος καὶ θεοφιλὴς ἀνὴρ. 129. πρόδηλον δὲ
 ὅπως καὶ πᾶσα αὐτῶν ἡ χώρα ὑποχείριος τοῖς αὐτῶν
 30 ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις εἰσέτι νῦν καθίστηκε, καὶ ὡς
 ταῦτα πάντα ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Ἐμμανουὴλ τετέ-
 λεσται. οὕτω γοῦν ἡ Ἑβραίων γραφὴ περιέχει, μονον-
 ουχὶ σημαίνουσα τὸν Ἐμμανουὴλ τὸν ἀπιστηθέντα
 35 μὲν ὑπὸ Ἰουδαίων καὶ αἴτιον αὐτοῖς τῶν τοσούτων (208)
 γινόμενον συμφορῶν, ἡμῖν δὲ τοῖς ἔθνεσι πιστευ-
 θέντα σωτηρίας τε καὶ γνώσεως θεοῦ παραίτιον ἀπο-
 δειχθέντα. 130. διὸ ἐξῆς ἐπιλέγεται, μεθ' ἡμῶν ὁ

θεός, γινώτε ἔθνη καὶ ἡττάσθε. ἡττήμεθα γοῦν ὡς ἀληθινῶς ἡμεῖς οἱ ἐξ ἐθνῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότες, νικηθέντες ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ τῆς τοῦ γενομένου μεθ' ἡμῶν θεοῦ δυνάμεως, ἡττηθέντες τε ὑπηκούσαμεν αὐτῷ πάντες ὁμοῦ οἱ μέχρι τῶν ἐσχάτων κατοικοῦντες τῆς γῆς, κατὰ τὴν φήσασαν προφητείαν "ἐπακούσατε ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς." 131. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν καὶ ἡττήμεθα καὶ καλοῦντι ὑπηκούσαμεν, τοῖς δὲ ἐν τῶν ἐθνῶν ἀπειθοῦσι τὰ ἐξῆς ἀποτείνεται λέγων "ἰσχυρότερες ἡττάσθε. ἐὰν γὰρ πάλιν ἰσχύσητε, πάλιν ἡττηθήσεσθε. καὶ λόγον ὃν ἐὰν βουλευσῆσθε, οὐ μὴ ἐμμείνη ἔν ὑμῖν, ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ θεός. οὕτω λέγει κύριος τῇ ἰσχυρᾷ χειρὶ ἀπειθοῦσιν" 132. δι' ὃν σαφῶς ὁ λόγος ἀφηγιῶσι καὶ ἀντιταττομένοις τῇ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίᾳ καὶ τοῖς ἀπειθοῦσι τῇ κραταίᾳ αὐτοῦ χειρὶ θεσπίζει, ὅτι μὴδὲ ἰσχύσουσι προσπαλεμεῖν τὸν μεθ' ἡμῶν θεὸν πειρώμενοι, καὶ ὅτι πᾶν ὃ ἐὰν βουλευσῶνται καθ' ἡμῶν οὐ μὴ ἐμμείνη αὐτοῖς, διὰ τὸ μεθ' ἡμῶν εἶναι τὸν Ἐμμανουήλ. καὶ τούτῳ δὲ τῷ συμπεράσματι ῥᾷδιον ἐπιστῆσαι τὰς καθ' ἡμῶν ἀπειλὰς καὶ τὰς κατὰ χρόνους τῶν ἀρχόντων ἐπαναστάσεις συνορῶντας, καὶ ὡς ἄπρακτον αὐτοῖς διὰ τὸν μεθ' ἡμῶν θεὸν αἰεὶ καθίσταται τῶν ἀπειλῶν τὸ τέλος.

(536)

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

133. "Τοῦτο πρῶτον, πίε, ταχὺ ποίει, χώρα Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν κατοικοῦντες, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν. ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει ἴδετε φῶς

μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανά-
του φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς" καὶ τὰ ἐξῆς 134. οἷς
ἐπιλέγει "ὅτι πᾶσαν στολὴν ἐπισυνηγμένην δόλω, καὶ
ἑμῆτιον μετὰ καταλλαγῆς ἀποτίσουσιν, καὶ θελήσου-
σιν, εἰ ἐγενήθησαν πυρίκαυστοι, ὅτι παιδίου ἐγεν-
νήθη ἡμῖν καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ
ᾧμου αὐτοῦ. καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης
βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, θεὸς ἰσχυ-
ρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατήρ τοῦ μέλλον-
τος αἰῶνος. ἄξω γὰρ εἰρήνην ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ
ὑγείαν αὐτῷ· μεγάλη ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ, καὶ τῆς εἰρήνης
αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ὄριον, ἐπὶ τὸν θρόνον Δαβὶδ καὶ
τὴν βασιλείαν αὐτοῦ κατορθῶσαι αὐτὴν καὶ ἀντι-
λαβέσθαι ἐν κρίματι καὶ δικαιοσύνῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ
εἰς τὸν αἰῶνα. ὁ ξῆλος κυρίου Σαβαώθ ποιήσει
ταῦτα."

135. Τοῦτο τρίτον ἦδη τὸ παιδίον προφητεύεται,
τοῦ αὐτοῦ ποικίλως σημαινόμενον. ἐπειδὴ τοίνυν
πρόκειται νῦν ἡμῖν τὸν τρόπον τῆς εἰς ἀνθρώπους
τοῦ θεοῦ παρουσίας ἐπιδείξαι, θεὰ δι' ὧσων οὗτος
καὶ ὅπως παρίσταται. ἐδεικνύετο πρῶτον ὁ ἐπικλη-
θεὶς Ἐμμανουὴλ θεὸς ἐκ παρθένου γεννώμενος· δεύ-
τερον τὸ ἐκ τῆς προφητίδος καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος
παιδίον οὐκ ἄλλο τυγχάνον τοῦ προηγορευμένου· τρί-
τον ὁ μετὰ χειρᾶς, εἰς ᾧν καὶ ὁ αὐτὸς τοῖς προτέ-
ροις, καὶ τούτῳ γοῦν ὄνομα εἶναι λέγεται κατὰ μὲν
τοὺς ἐβδομήκοντα "μεγάλης βουλῆς ἄγγελος," καὶ ὡς
τινα τῶν ἀντιγράφων ἔχει "θαυμαστὸς σύμβουλος, 12001
θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, πατήρ
τοῦ μέλλοντος αἰῶνος" 136. κατὰ δὲ τὸ Ἑβραϊκόν, (937)
ὡς ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶν, "ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν,
υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν, καὶ ἐγένετο μέτρον ἐπ' ᾧμου αὐτοῦ.

καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ θαυμαστὸς σύμβουλος, ἰσχυρὸς, δυνατὸς, πατήρ, ἔτι ἄρχων εἰρήνης, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας." 137. ὥς δὲ ὁ Σύμμαχος "νεανίας γὰρ ἐδόθη ἡμῖν, υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν. καὶ ἔσται ἡ παιδεία αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὧμον αὐτοῦ, καὶ κληθήσεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ παραδοξασμὸς, βουλευτικός, ἰσχυρὸς, δυνατὸς, πατήρ αἰῶνος, ἄρχων εἰρήνης, καὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας." 138. οὐκ οὖν οὐχ ἀπλῶς ἄγγελος κατὰ τοὺς ἐβδομήκοντα, ἀλλὰ "τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, καὶ θαυμαστὸς σύμβουλος, καὶ θεὸς ἰσχυρὸς, καὶ ἐξουσιαστής καὶ ἄρχων εἰρήνης, καὶ πατήρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος γεννηθήσεσθαι," καὶ παιδίον ἔσεσθαι διὰ τούτων ἐθεσπίζετο. ἔχεις δὲ ἐν τοῖς προτέροις τὸν τοῦ θεοῦ λόγον καὶ θεὸν καὶ κύριον διαφόρως ἀνηγορευμένον, ὁμοῦ δὲ τὸν αὐτὸν ἄγγελον ὀνομασμένον τοῦ πατρὸς, καὶ ἄρχιστράτηγον δυνάμεως κυρίου. 139. τίς δ' ἂν οὖν γένοιτο κατὰ μὲν τὸν Ἀκύλαν καὶ τὰς εἰσέτι νῦν φερόμενας παρ' Ἑβραίοις μαρτυρίας "ἐν ἀνθρώποις γεννώμενος, καὶ παιδίον γινόμενος, θαυμαστὸς σύμβουλος καὶ ἰσχυρὸς, δυνατὸς, καὶ πατήρ, ἔτι καὶ ἄρχων εἰρήνης, ἧς εἰρήνης οὐποτε φησὶν ἔσεσθαι τέλος," κατὰ δὲ τὸν Σύμμαχον "παραδοξασμὸς, βουλευτικός, ἰσχυρὸς, δυνατὸς, πατήρ αἰῶνος, ἄρχων εἰρήνης, καὶ ταύτης ἀπείρου καὶ ἀτελευτήτου" καὶ κατὰ Θεοδοτίωνα "θαυμαστῶς βουλευσάν, ἰσχυρὸς, δυνάστης, πατήρ, ἄρχων εἰρήνης, τῇ πληθύνειν τὴν παιδείαν, οὐ τῆς εἰρήνης οὐκ ἔστι πέρας." 140. καὶ αὐτῷ σοὶ τὰ ἐξῆς καταλείπω σκοπεῖν, τοσοῦτον ἐπισημηνόμενος, ὥς ἄρα αὐτὸς οὗτος ὁ λεγόμενος πατήρ αἰῶνος καὶ ἀπείρου εἰρήνης ἄρχων μεγάλης τε βουλῆς ἄγγελος γεννηθήσεσθαι καὶ παιδίον ἔσεσθαι προφητεύ-

5 *ἐπὶ* τε τῇ εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ γενέσει πυρι-
 καύστους ἐθελήσεν ἔσσεσθαι τοὺς ἐπὶ τῇ δι' αὐτοῦ
 γινομένη σωτηρίᾳ τῶν ἐθνῶν διαφθοροῦμένους, εἴτε
 δαίμονας πονηροὺς εἴτε καὶ ἀσεβεῖς ἄνδρας, περὶ ὧν
 10 φησιν ὅτι "πᾶσαν στολὴν ἐπισυνηγμένην δόλῳ καὶ
 ἱμάτιον μετὰ καταλλαγῆς ἀποτίσουσι." 141. *τίνας* δὲ
 ἄρα ἦσαν οὗτοι ἢ περὶ ὧν ἀλλαχοῦ ἐξ αὐτοῦ προσ-
 ῶπου τοῦ σωτήρος ἡμῶν εἴρηται "διεμερίσαντο τὰ
 ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβα-
 15 λον κλῆρον;" οἱ τε τῆς τούτων μέτοχοι δυσσεβεῖας,
 οἱ καὶ θελήσουσι, τὴν σφῶν αὐτῶν κρίσιν ὕστερόν (393)
 ποτε ὑφόμενοι, εἰ πρὸ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐγγέγονει-
 σαν πυρίκαυστοι, πρὶν ἢ τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς
 ἄγγελον πρὸς αὐτῶν ἀσεβηθῆναι. 142. καὶ σὺ δὲ
 20 παρὰ σαυτῷ σκέψαι εἰ μὴ ὑπερβαίνει πᾶσαν φύσιν
 ἀνθρώπων τὸ μὴ τέλος ἔχειν τὴν εἰρήνην αὐτοῦ λέ-
 γεσθαι καὶ τὸ πατέρα ὀνομάζεσθαι αἰῶνος. καὶ αὐτὸ
 δὲ τὸ καλεῖσθαι αὐτὸν οὐχ ἀπλῶς ἄγγελον, ἀλλὰ τῆς
 μεγάλης βουλῆς ἄγγελον καὶ θεὸν ἰσχυρόν, καὶ ὅσα
 25 τούτοις συγκατείλεται. ἔτι δὲ φησι δι' αὐτοῦ κατορ-
 θωθήσεσθαι τὴν τοῦ Δαβὶδ βασιλείαν, ὃ καὶ αὐτὸ
 τούτου νοήσεις τὸν τρόπον. 143. πλείσται ὅσαι τῷ
 Δαβὶδ γεγονάσιν ἐπαγγελίαι, ἐν αἷς εἴρηται "καὶ
 30 θήσομαι ἐν θαλάσῃ χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐν ποταμοῖς
 δεξιὰν αὐτοῦ· αὐτὸς ἐπικαλέσεται με, πατήρ μου εἰ
 σὺ, θεὸς μου καὶ ἀντιλήπτωρ τῆς σωτηρίας μου, κἀγὼ
 πρωτότοκον θήσομαι αὐτόν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασι-
 35 λεῦσι τῆς γῆς· εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός
 μου, καὶ ἡ διαθήκη μου πιστὴ αὐτῷ, καὶ θήσομαι εἰς
 40 τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ σπέρμα αὐτοῦ καὶ τὸν θρό-

νον αὐτοῦ, ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ." 144. καὶ αὐθις "ἅπαξ ὥμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ ψεύσομαι, τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ [210] σελήνη κατηρτισμένη εἰς τὸν αἰῶνα." τὸσαῦτα ἐν τοῖς Ψαλμοῖς τοῦ θεοῦ τῷ Δαβὶδ ἐπηγγελλέμενον, τάναντία συνέβη ταῖς ἐπαγγελίαις ἐπελθεῖν διὰ τὰς διαδόχων αὐτοῦ δυσσεβείας. 145. ἡ γοῦν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ βασιλεία διαρκέσασα μέχρις Ἰερονίου καὶ τῆς ὑπὸ Βαβυλωνίοις τοῦ ἱεροῦ πολιορκίας λε-
 λυτο, ἵς ἐξ ἐκείνου μηκέτι τὸν θρόνον Δαβὶδ μηδὲ τοὺς ἐκ σπέρματος αὐτοῦ βασιλεῦσαι τοῦ Ἰουδαίου ἔθνους. 146. καὶ ταύτην γε τὴν γενομένην διάπτωσιν τῆς πρὸς τὸν Δαβὶδ ἐπαγγελίας κατὰ τὴν προειρημένην τοῦ Ψαλμοῦ παράθεσιν τὸ θεῖον ὥδέ πως πνεῦμα θεσπίζει "σὺ δὲ ἀπόσω καὶ ἐξουδένωσας, ἀνέβαλον τὸν Χριστόν σου· κατέστρεψας τὴν διαθήκην τοῦ δούλου σου, ἐβεβήλωσας εἰς τὴν γῆν τὸ ἁγίασμα αὐτοῦ, καθεῖλες πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ." 147. καὶ μετ' ὀλίγα "τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξας, ἐσμίκρυνας τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου αὐτοῦ, κατέχεας αὐτοῦ αἰσχύνην," ἃ καὶ ἐναργῶς ἀρξάμενα συντελεσθαι ἀπὸ τῆς εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας τοῦ λαοῦ, μέχρι τῆς Ῥωμαίων καὶ Τιβερίου παρεξέταθαι [339] βασιλείας. οὐδεὶς γοῦν ἐκ τῆς τοῦ Δαβὶδ διαδοχῆς ἐν τοῖς μεταξὺ χρόνοις φαίνεται ἐπὶ τὸν βασιλικὸν τοῦ Ἑβραίων ἔθνους καθεσθῆναι θρόνον μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. 148. τοῦ δὲ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ γενομένου κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βασιλέως ἐπὶ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνακηρυχθέντος.

ὥσπερ ἀπὸ γῆς καὶ πτώματος ἐνανεώθεις αὐτὸς ἐκεῖ-
 νος ὁ θρόνος Δαβὶδ διὰ τῆς τοῦ σοιτήρος ἡμῶν ἐν-
 θεοῦ βασιλείας ἀνώρθωται, καὶ διαμενεῖ εἰς τὸν αἰ-
 ὶνα, καὶ εἰσέτι γε ὥς ὁ ἥλιος ἐναντίον τοῦ θεοῦ τὴν
 πᾶσαν καταλάμπων οἰκουμένην ταῖς ἀκτῖσι τοῦ φω-
 τὸς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἀκολουθῶς τῇ τε ἀπὸ
 τοῦ Ψαλμοῦ μαρτυρία καὶ τοῦ μετὰ χειρὸς προφή-
 του, περὶ τοῦ γεννηθησομένου παιδίου λέγοντος "ἐπὶ
 τὸν θρόνον Δαβὶδ," δηλαδὴ τὸν αἰώνιον καὶ διαρκῆ,
 τὸν δὴ καὶ ἐπηγγελλόμενον τῷ Δαβὶδ, "καθεσθήσεσθαι
 αὐτὸν ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, κατορθῶσαι αὐτὴν
 καὶ ἀντιλαβέσθαι ἐν κρίματι καὶ δικαιοσύνῃ ἀπὸ τοῦ
 νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα." 149. ὅπως δὲ ταῦτα ἐπλη-
 ροῦτο διδάσκαλος γένοιτ' ἂν ἀξιώχρεως Γαβριήλ ὁ
 ἄγγελος ἐν τῷ πρὸς τὴν παρθένον χρηματισμῷ φά-
 σκων "μὴ φοβοῦ Μαριάμ, εὗρες γὰρ χάριν παρὰ τῷ
 θεῷ· καὶ ἰδοὺ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ
 καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. οὗτος ἔσται μέγας,
 καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ κύριος
 ὁ θεὸς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βα-
 σιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰακώβ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ τῆς
 βασιλείας αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος." 150. ταύτην ἐν
 τῷ προειρημένῳ Ψαλμῷ καὶ ὁ προφήτης προσδοκῶν
 τὴν τοῦ Χριστοῦ γένεσιν, τὴν τε ὑπέρθεσιν αὐτῆς
 καὶ ἀναβολὴν ὥσπερ αἰτίαν συνορῶν τῆς τοῦ θρόνου
 Δαβὶδ ἀποπτώσεως ἀποδυσπετεῖ λέγων "σὺ δὲ ἀπώσω
 καὶ ἐξουδένωσας, ἀνεβάλῃς τὸν Χριστόν σου." 151.
 εὐχεται δὲ ὥσπερ δυσωπῶν τὸ θεῖον ἢ τάχος πληρω-
 θῆναι τὰ τῆς ἐπαγγελίας, φάσκων "ποῦ ἔστι τὰ ἐλέη
 σου τὰ ἀρχαία, κύριε, ἃ ὥμοσας τῷ Δαβὶδ ἐν τῇ

- ἀληθείᾳ σου;” ἃ δὲ σαφέστατα καὶ αὐτὰ δὴ ταῦτα πληρωθήσεσθαι ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ τῆς μεγάλης βοῦ-
 λῆς ἄγγελου θεσπίζει. “ἐφ’ ᾧ θελήσουσι” φησὶν “οἱ
 προαποδοθέντες εἰ ἐγενήθησαν πυρίκαυστοι, διότι
 παῖδόν ἐγεννήθη ἡμῖν, καὶ υἱὸς ἐδόθη ἡμῖν ὁ τῆς
 μεγάλης βουλῆς ἄγγελος.” 152. τίσι δὲ ἡμῖν ἢ τοῖς
 εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι τοῖς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῶν ἔθνων,
 οἷς αἷτιος γεγένηται φωτὸς καὶ εὐφροσύνης, καινοῦ
 τε καὶ νέου ποτοῦ τῆς καινῆς διαθήκης μυστηρίου;
 (340) κατὰ τὴν φήσασαν προφητείαν “τοῦτο πρῶτον πίε,
 (311) ταχὺ ποίει. χώρα Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ, καὶ
 οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν οἰκοῦντες, πέραν τοῦ Ἰορ-
 δάνου, Γαλιλαία τῶν ἔθνων· ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν
 σκοτει φῶς ἴδετε μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν σκοτει
 καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.” εἰεν δ’
 ἂν ἐν τούτοις δηλούμενοι οἱ τε ἐξ ἔθνων εἰς τὸν Χο-
 στὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότες καὶ οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι, οὓς ἀπὸ γῆς Ζαβουλὼν καὶ
 b Νεφθαλεὶμ ἀνακαλεσάμενος ἐξελέξατο κήρυκας τοῦ
 εὐαγγελίου. 153. τούτοις μὲν οὖν ὁ τῆς μεγάλης βο-
 λῆς ἄγγελος υἱὸς ἐδόθη οωτηρίας αἷτιος, τοῖς δὲ εἰς
 αὐτὸν ἠπιστηκόσι, πυρὸς δηλαδὴ καὶ καύσεως. ὅλης
 δὲ ταύτης τῆς οἰκονομίας ὑπόθεσιν γεγενῆσθαι φησὶ
 τὸν ξῆλον κυρίου λέγων “ὁ ξῆλος κυρίου Σαβαὼθ
 ποιήσει ταῦτα.” ποῖος δὲ ξῆλος; ἢ οὐ μέμνηται Μω-
 σῆς λέγων “αὐτοὶ παρεξήλωσάν με ἐπ’ οὐ θεῶ, παρω-
 ρισάν με ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῶν. κἀγὼ παραξήλωσω
 αὐτούς ἐπ’ οὐκ ἔθνη· ἐπ’ ἔθνη ἀσυνέτῳ παροργισ-
 αὐτούς.”
- c 154. Ἄλλ’ ἐπεὶ σὺν θεῷ τὰ περὶ τῆς τοῦ προφη-

τενομένου εἰς ἀνθρώπους ἐπιδημίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ διὰ τῶν προφητικῶν ἀποδέδεικται μαρτυριῶν, καιρὸς ἂν εἴη συνιδεῖν ποῦ γῆς γεννηθήσεσθαι καὶ ὅθεν γένους ἦξειν, ἐξ ὁποίας τε Ἑβραίων προελεύσεσθαι φυλῆς ἐκφυύττετο, ἃ καὶ αὐτὰ φέρε ἐρευνήσωμεν.

Ἀπὸ τοῦ Μιχαία.

II. "Καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθὰ ὀλιγοστός ^a εἰ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα, ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ⁽³⁴¹⁾ καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης· τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ. καὶ στήσεται, καὶ ὄψεται, καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ κύριος, καὶ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ ὀνόματος κυρίου θεοῦ αὐτῶν ὑπάροξουσιν. διότι νῦν μεγαλυνθήσονται ἕως ἄκρων τῆς γῆς, καὶ ἔσται αὕτη εἰρήνη."

2. Ἐμμανουὴλ μεθερμηνευόμενος μεθ' ἡμῶν θεός, ^b ἐκ τῆς παρθένου γεννώμενος, καὶ παιδίον γινόμενος ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, σαφῶς ἐδείχθη διὰ τῶν προεκτεθειμένων. ἀλλ' ἐχρῆν καὶ τὸν τῆς γενέσεως αὐτοῦ σημειθῆναι τόπον. προφητεύεται δὴτα ἐκ Βηθλεὲμ τις ἐξελεύσεσθαι ἄρχων ἐν τῷ Ἰσραὴλ, ^c τὰς ἐξόδους ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος ἔχων. τοῦτο δὲ οὐκ ἂν ἐφαρμόσειεν ἀνθρώπου φύσει, εἰ μὴ μόνον τῷ Ἐμμανουὴλ καὶ τῷ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγέλῳ. τὸ γὰρ ἐξ αἰῶνος ὑφεστάναι τίνι ἄρα ἐφαρμόττοι ἂν

^a Mic. 5, 2.

ἡ μόνῳ θεῷ; ἐκ τούτων τῆς Βηθλεὲμ (χωρίον δὲ ἐστὶ
 τῆς Ἰουδαίας, οὐ πόρρω τῆς Ἱερουσαλὴμ διεσπῶς)
 λέγεται τις ἐξ αἰῶνος ὑπάρχων προελεύσεσθαι, οὐδέ-
 τερον δὲ ἐνθένδε ἢ μόνον τὸν Δαβὶδ εὗρομεν ἐπι-
 δοξον γεγεννημένον, καὶ ἔπειτα μετ' ἐκείνον τὸν ἡμέ-
 τερον σωτῆρα Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, ἔτερον
 δὲ παρὰ τούτους οὐδένα. 4. ἀλλ' ὁ μὲν Δαβὶδ τοὺς
 χρόνους τῆς προφητείας προειληφώς τετελευτήκει
 πλείστοις πρότερον ἔτεσι τῆς προρρήσεως· ἀλλ' οὐδὲ
 ἀφ' ἡμερῶν αἰῶνος οὗτος τὰς ἐξόδους πεποίητο. οὐκ
 οὖν λείπεται ἐπὶ τὸν μετὰ ταῦτα ἐκ Βηθλεὲμ γενό-
 μενον, τὸν ἀληθῶς Ἐμμανουήλ, τὸν πρὸ πάσης κτί-
 [212] σεως προύοντα θεὸν λόγον καὶ μεθ' ἡμῶν θεὸν λεγό-
 μενον, συμπληροῦσθαι τὰ γεγραμμένα, ἐπεὶ καὶ ἡ ἐν
 Βηθλεὲμ γένεσις αὐτοῦ ἄντικρυς θεοῦ παρουσίαν
 ἐδήλου διὰ τῶν κατ' αὐτὴν παραδόξων. 5. γράφει
 γοῦν ὁ Δουκᾶς τοῦτου ἱστορῶν τὸν τρόπον· ἐγένετο
 δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξῆλθε δόγμα παρὰ Καί-
 σαρος Αὐγούστου, τοῦ ἀπογράψασθαι πᾶσαν τὴν οἰ-
 κουμένην. αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο ἡγεμο-
 νεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου. καὶ ἐπορεύοντο πάντες
 ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν. ἀνέβη
 δὲ καὶ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, ἐκ πόλεως Ναζαρεθ,
 εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν Δαβὶδ, ἣτις καλεῖται
 Βηθλεὲμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατρὸς
 Δαβὶδ, ἀπογράψασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστέν-
 [342] μένῃ αὐτῷ [γυναικί] οὔσῃ ἐγκύῳ. ἐγένετο δὲ ἐν τῷ
 αὐτοῦς εἶναι ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν
 αὐτήν. καὶ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, ὃν
 καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν

φάτῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.
 καὶ ποιμένες ἦσαν ἐν τῇ χώρᾳ τῇ αὐτῇ ἀγραυλοῦν-
 τες καὶ φυλάσσοντες φυλακὰς τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὴν
 ποίμνην αὐτῶν· καὶ ἄγγελος κυρίου ἐπέστη αὐτοῖς,
 καὶ δόξα θεοῦ περιέλαμψεν αὐτοὺς, καὶ ἐφοβήθησαν
 φόβον μέγαν. 7. καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ ἄγγελος, μὴ φο-
 βεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην,
 ἣτις ἐστὶ παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον
 σωτήρ, ὃς ἐστὶ Χριστὸς κύριος, ἐν πόλει Δαβὶδ. καὶ
 τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον· εὐρήσετε βρέφος ἐσπαργανω-
 μένον καὶ κείμενον ἐν φάτῃ. 8. καὶ ἐξαίφνης ἐγένε-
 το σὺν τῷ ἀγγέλῳ πλῆθος στρατιᾶς οὐρανοῦ αἰ-
 νούντων τὸν θεὸν καὶ λεγόντων, δόξα ἐν ὑψίστοις
 θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. καὶ
 ἐγένετο, ὥς ἀπῆλθον ἀπ' αὐτῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οἱ
 ἄγγελοι, οἱ ποιμένες εἶπον πρὸς ἀλλήλους, διέλθω-
 μεν δὴ ἕως Βηθλεὲμ, καὶ ἰδωμεν τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ
 γενόμενον, ὃ ὁ κύριος ἐγνώρισεν ἡμῖν. 9. καὶ ἦλθον
 σπεύσαντες, καὶ εὗρον τὴν Μαριὰμ καὶ τὸν Ἰωσήφ,
 καὶ τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτῃ. ἰδόντες δὲ
 ἐγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς
 περὶ τοῦ παιδίου τούτου. καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες
 ἐθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων
 πρὸς αὐτούς." 10. ταῦτα μὲν ὁ Λουκᾶς. καὶ ὁ Ματ-
 θαῖος δὲ, τὰ περὶ τὴν γένεσιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἰ-
 στορῶν, τοῦτον γράφει τὸν τρόπον "τοῦ δὲ Ἰησοῦ
 γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις
 Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι παρεγένοντο ἀπὸ
 ἀνατολῶν εἰς Ἱερουσαλὴμ, λέγοντες, ποῦ ἐστὶν ὁ τε-
 χνὴς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν

ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι
 αὐτῷ. ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης ἐταράχθη, καὶ
 πᾶσα ἡ Ἱεροσόλυμα μετ' αὐτοῦ. 11. καὶ συναγαγὼν
 πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ λαοῦ ἐπι-
 θάνετο παρ' αὐτῶν ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται. οἱ δὲ
 εἶπον αὐτῷ, ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. οὕτως γὰρ
 γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου, καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος
 τοῦ Ἐφραθὰ οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἰ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν
 Ἰούδα. ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὅστις ποι-
 μανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. τότε Ἡρώδης λάθρα
 καλέσας τοὺς μάγους ἠκρίβωσε παρ' αὐτῶν τὸν χρό-
 νον τοῦ φαινομένου ἀστέρος. 12. καὶ πέμψας αὐτοὺς
 (343) εἰς Βηθλεὲμ εἶπε, πορευθέντες ἐξετάσατε ἀκριβῶς
 περὶ τοῦ παιδίου. ἐπὰν δὲ εὑρητε, ἀναγγεῖλάτε μοι,
 ὅπως κἀγὼ ἐλθὼν προσκυνήσω αὐτῷ. οἱ δὲ ἀκού-
 σαντες τοῦ βασιλέως ἐπορεύθησαν. καὶ ἰδοὺ ὁ ἀσὴρ,
 ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν αὐτοὺς, ἕως ἐλθόν
 ἔστη ἐπάνω οὗ ᾧ τὸ παιδίον. ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα
 ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην σφόδρα. 13. καὶ ἐλθόντες
 (213) εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μη-
 τρός αὐτοῦ, καὶ πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ. καὶ
 ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν προσήνεγκαν αὐ-
 τῷ ὄσπρα, χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν. καὶ χρη-
 ματισθέντες κατ' ὄναρ μὴ ἀνακάμψαι πρὸς Ἡρώδη,
 δι' ἄλλης ὁδοῦ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.
 14. ὅλα δὲ ταῦτα ἐξεθέμην εἰς παράστασιν τῶν πε-
 πραγμένων ἐπὶ τῇ ἐν Βηθλεὲμ γενέσει τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν, ἐναργῆ τεκμήρια παρέχοντα αὐτὸν εἶναι τὸν
 ὑπὸ τῆς προφητείας δηλούμενον. 15. καὶ εἰς δεῦρον
 δὲ οἱ τὸν τόπον οἰκοῦντες, ὡς ἐκ πατέρων εἰς αὐτοὺς
 κατελθούσης παραδόσεως, τοῖς τῶν τόπων ἱστορίας
 χάριν εἰς τὴν Βηθλεὲμ ἀφικνουμένοις μαρτυροῦσι τῷ

λόγω πιστούμενοι τὴν ἀλήθειαν διὰ τῆς τοῦ ἄντρου·
 δείξεως, ἐν ᾧ τεκοῦσα ἡ παρθένος κατατίθεται τὸ
 βρέφος, ἐφ' οἷς ἡ προφητεία φησὶ "διὰ τοῦτο δώσει
 αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης. τέξεται, καὶ οἱ ἐπί-
 10 λοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν." 16. ἀκο-
 λούθως δὲ κἀνταῦθα τίκτουςαν δηλοῖ τὴν ἐν ταῖς
 πρόσθεν προφητείαις παρθένου ὠνομασμένην, καὶ
 προφητίδα τὴν τὸν Ἑμμανουὴλ καὶ τὸν τῆς μεγάλης
 βουλῆς ἄγγελον ἀποτεξομένην. ἕως γὰρ τῶν ταύτης
 15 καιρῶν καὶ τοῦ ἐξ αὐτῆς ἀποτεχθέντος καὶ τὰ τοῦ
 προτέρου λαοῦ συνειστέκει, δοθείσης αὐτοῖς προ-
 θεσμίας "ἕως καιροῦ τικτούσης," τοῦτ' ἔστιν, ἕως
 τῆς παραδόξου γενέσεως τοῦ ἐκ τῆς παρθένου τεχθέν-
 20 τος, μετ' ὃν ἡρθῇ μὲν αὐτῶν ἡ βασιλεία, οἱ δὲ ἐπί-
 λοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, οὗτοι ἔν εἰεν οἱ εἰς τὸν
 Χριστὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότες ἀπόστολοι καὶ μαθηταὶ
 καὶ εὐαγγελισταὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, οὓς ἐπιστρέψαν-
 25 τας αὐτὸς ὁ κύριος ποιμαίνειν λέγεται, οὐ καθὼς τὸ
 πρὶν δι' ἁγγέλων ἢ διὰ θεραπόντων ἀνθρώπων, ἀλλ'
 αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, ὥστε διὰ τοῦτο μεγαλυνθῆναι αὐ-
 30 τοὺς ἕως ἄκρων τῆς γῆς. ἐμεγαλύνθησαν γὰρ ὅτε
 εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ
 εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματ' αὐτῶν." 17.
 πρόδηλον δὲ καὶ ὅποιον μέγα ποίμνιον καθ' ὅλης τῆς
 35 γῆς ἐκ λογικῶν καὶ ἀνθρωπείων προβάτων τῷ κυρίῳ
 διὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ συνίστη· ὃ καὶ αὐτὸς ὁ (341)
 κύριος δι' ἑαυτοῦ, ποιμὴν ὁμοῦ καὶ κύριος ὢν τῆς
 ποίμνης, ἐπόψασθαι καὶ ποιμανεῖν ἐν ἰσχύϊ λέγεται,
 ὥστε ἐν χειρὶ κραταίᾳ καὶ ἐν βραχίονι ὑψηλῷ πρὸς
 40 τοῦ δεσπότου καὶ ποιμένος φυλαττόμενα τὰ πρόβατα
 μηδὲν τι παθεῖν δεινὸν πρὸς τῶν ἐφεδρευόντων αὐ-
 τοῖς ἀγρίων καὶ ἀπηνῶν θηρίων.

18. Καὶ τὰ μὲν περὶ τῆς ἐν Βηθλεὲμ καὶ τῆς ἀπὸ
 ταύτης προόδου τοῦ προκηρυττομένου θεοῦ τοῦτον
 ἔχει τὸν τρόπον. τὴν δὲ ἐξ οὐρανῶν εἰς ἀνθρώπους
 ἐπιδημίαν αὐτοῦ τοῦ κυρίου καὶ ποιμένος ἤδη καὶ
 πρότερον ἐξ αὐτοῦ τοῦ μετὰ χεῖρας προφήτου παρα-
 θεῖμαι, δι' ὧν ἔλεγεν "ἀκούσατε λαοὶ πάντες, καὶ
 προσεχέτω ἡ γῆ, καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ, καὶ ἔσται
 κύριος ὑμῖν εἰς μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου αὐ-
 τοῦ. διότι ἰδοὺ κύριος κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ
 τόπου αὐτοῦ, καὶ καταβήσεται," καὶ τὰ ἐξῆς· 19. οἱ
 ἐπιλέγων ἔφασκε "δι' ἀσέβειαν Ἰακώβ πάντα ταῦτα
 καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου Ἰσραὴλ." σαφὲς δὲ καὶ ἀπὸ
 τῶν ἐξῆς τοῦ αὐτοῦ προφήτου ὅτι μὴ μόνον διὰ τῆς
 ἀσεβείας τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους τὴν ἐξ οὐρανῶν ὁ κύ-
 ριος πεποιήτο κάθοδον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν
 καὶ κλήσιν τῶν ἐθνῶν ἀπάντων. ἐπιλέγει δ' οὖν ἐξῆς·
 "καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος
 κυρίου, καὶ σπεύσουσιν ἐπ' αὐτὸ λαοὶ πολλοὶ, καὶ
 πορεύονται ἔθνη πολλὰ, καὶ ἐροῦσι, θεῦτε, ἀνα-
 βῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου." 20. διὸ καὶ μετὰ ταῦτα
 τὸν πρὸ αἰώνων ἀπὸ τῆς Βηθλεὲμ ἐξελεύσεσθαι ἀνα-
 κηρύξας, οὐκέτι τοῦ Ἰσραὴλ μόνου, ἀλλὰ ἀπὸ πάντων
 [214] πάντων ἀνθρώπων ἕως καὶ τῶν ἄκρων τῆς γῆς ἄρξαι
 αὐτὸν φησι· λέγει δ' οὖν "καὶ στήσεται, καὶ ὄψεται,
 α καὶ ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ κύριος, καὶ
 ἐν τῇ δόξῃ τοῦ ὀνόματος κυρίου θεοῦ αὐτῶν ὑπάρ-
 ξουσι· διότι νῦν μεγαλυνθήσονται ἕως ἄκρων τῆς
 γῆς, καὶ ἔσται αὕτη εἰρήνη." 21. τίτι δὲ ἔσται αὕτη
 εἰρήνη ἀλλ' ἢ τῇ γῇ, ἐν ᾗ μεγαλυνθήσονται τὰ ποι-
 μνία τοῦ κυρίου; καὶ τοῦτο δὲ ὁποίου τέλους ἐτυχε

μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρου-
 σίαν παντὶ τῷ πρὸδῳ. 22. πολλῆς γὰρ οὔσης πρὸ
 τούτου πολυαρχίας καὶ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων τυραν-
 νουμένων ἢ δημοκρατουμένων, ὡς μηδεμίαν πρὸς
 ἀλλήλους ἐπιμιξίαν τοὺς ἀνθρώπους ἔχειν, ἰδίως δὲ,
 φέρε εἰπεῖν, Αἰγυπτίων ὑπὸ οἰκίῳ ἄρχοντι βασιλευ-
 ομένων, καὶ Ἀράβων ὡσαύτως, καὶ Ἰδουμαίων Φοι-
 νίκων τε καὶ Σύρων καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἐπανι- (345)
 σταμένων τε ἐθνῶν ἔθνεσι καὶ πόλεων πόλεσι, πολι-
 10 ορκίων τε μυρίων καὶ αἰχμαλωσιῶν κατὰ πάντα τόπον
 τε καὶ χώραν ἐπιτελουμένων, ἐπειδὴ παρῇν ὁ σωτὴρ
 καὶ κύριος, ὁμοῦ τῇ εἰς ἀνθρώπους αὐτοῦ παρόδῳ,
 πρώτου τε Ῥωμαίων Αὐγούστου τῶν ἐθνῶν ἐπικρα-
 τήσαντος, λέλυτο μὲν ἡ πλείστη πολυαρχία, εἰρήνη
 15 δὲ διελάμβανε τὴν σύμπασαν γῆν, τῇ μετὰ χεῖρας
 ἀκολούθως προορήσει διαορήθην φησάση περὶ τῶν
 τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν "διότι νῦν μεγαλυνθήσονται
 20 ἕως ἁκρῶν τῆς γῆς, καὶ ἔσται αὕτη εἰρήνη." 23. ὃ
 συναῖδει τὸ ἐν Ψαλμοῖς φάσκον περὶ τοῦ Χριστοῦ λό-
 25 γιον "ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ
 πληθὺς εἰρήνης." διό μοι δοκεῖ ἄρχων εἰρήνης ἐν τῇ
 πρὸ ταύτης παρατεθείσῃ προφητείᾳ ὠνομάσθαι. ἐπέ-
 στησόν γε μὴν τίνα τρόπον ὁ μετὰ χεῖρας προφήτης
 καὶ ἐξελεύσεσθαι μὲν ἐξ οὐρανῶν τὸν κύριον ἀρχό-
 30 μενος ἔφησεν, οὐ πρότερον δὲ ποιμανεῖν τοὺς ἀνθρώ-
 πους ἢ γεννηθῆναι τὸν θεσπιζόμενον ἐν τῇ Βηθλεέμ.
 24. ὅπως δὲ ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν
 ἐπεραιούτο ἐμαρτύρησεν ὁ εὐαγγελιστὴς δι' ὧν πρὸ
 35 ἐξεθέμην αὐτοῦ φωνῶν. ποιμὴν δὲ καὶ ἡγούμενος ὁ
 Χριστὸς ἀναδειχθήσεσθαι τοῦ Ἰσραὴλ εἰρηται, συνή-

θως τῆς ἱερᾶς γραφῆς τὸν ἀληθῆ Ἰσραὴλ κατὰ διὰ-
νοίαν πάντα τὸν διορατικὸν καὶ ἀρεστῶς θεῶ βιοῦντα
ἐπονομαζούσης, ὡς ἔμπαλιν τοὺς ἐκ περιτομῆς ὁπὸ
ἁμαρτάνουσιν, Χανααίους καὶ σπέρμα Χαναὰν καὶ
οὐκ Ἰουδα, ἄρχοντας τε Σοδόμων καὶ λαὸν Γομόρ-
ας, ἐμπερὶς αὐτῶν τοῖς τρόποις ἀποκαλούσης. 25.
ἄλλως δὲ πρὸς λέξιν ἢ πᾶσα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν δια-
τριβὴ παρὰ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει γέγονε, καὶ πολλῶν
γε τοῦ Ἰσραὴλ ἡγήσατο, ὅσοι δὲ ἐγνωσαν αὐτὸν καὶ
εἰς αὐτὸν πεπιστεύκασιν τῶν ἐκ περιτομῆς.

26. Καὶ τὸ μὲν τῆς ἐκτεθείσης προορησίως τοι-
αύτην εἴληφε τὴν ἔκβασιν· τὰ δὲ ἐξῆς ἀφ' ἐτέρας
ἀναγνωστέον ἀρχῆς, οὕτως ἔχοντα "Ἀσσύριος ὅταν
ἐπέλθῃ ἐπὶ τὴν γῆν ὑμῶν, καὶ ὅταν ἐπιβῇ ἐπὶ τὴν
χώραν ὑμῶν, καὶ ἐπεγεσθῇσονται ἐπ' αὐτὸν ἐπὶ
ποιμένες, καὶ ὀκτῶ δῆγματα ἀνθρώπων," καὶ τὰ τοῦ-
τοις ἀκόλουθα, ἃ καὶ ὁποῖας ἔχεται διανοίας οὐ τοῦ
παρόντος τυγχάνει διηγήσασθαι καιροῦ. 27. εἰποι
δ' ἂν τις μετὰ τὴν Ἀσσυρίων εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπι-
(346) δημίαν, καθ' ἣν εἶλον τὸ Ἰουδαίων ἔθνος, τοσαύτας
ἐπαναστάσεις κατ' αὐτῶν γεγονέναι, ὅσαι δηλοῦνται
διὰ τῶν ἐπὶ ποιμένων καὶ διὰ τῶν ὀκτῶ δηγμάτων·
ταῦτα δὲ δύνασθαι εἰδέναι τοὺς τὰ Ἀσσυρίων ἱστο-
ρηκότας, ὧν ἐπὶ τέλει τὸν ἐκ τῆς Βηθλεὲμ προφη-
τευόμενον γεγονέναι, μετὰ τοὺς ἐπὶ δηλαδὴ ποιμένας
καὶ τὰ ὀκτῶ δῆγματα τοῖς Ἀσσυρίοις συμβάντα ἐν
ὑστέροις χρόνοις τῆς εἰς τὴν Ἰουδαίαν αὐτῶν ἐφόδου.
ταῦτα δὲ πλείστης ἐρεῦνης δεόμενα οὐ νῦν πολυ-
πραγματεῖν καιρός.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ ρλα'.

[215]

28. "Μνήσθητι, κύριε, τοῦ Δαβὶδ καὶ πάσης τῆς πραΰτητος αὐτοῦ· ὥς ὥμοσε τῷ κυρίῳ, ἠΐξατο τῷ θεῷ Ἰακώβ· εἰ εἰσελεύσομαι εἰς σκήνωμα οἴκου μου, εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου· εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν, καὶ ἀνάπauσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὗρω τόπον τῷ κυρίῳ, σκήνωμα τῷ θεῷ Ἰακώβ. Ἰδοὺ ἠκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθαί, εὗρομεν αὐτὴν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ ὄρουμοῦ· εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ, προσκυνήσομεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ." 29. εἰθ' ἔξῃς ἐπιλέγει ἔνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου. ὥμοσε κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτόν. ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον σου." 30 καὶ ἐπιφέρει τούτοις λέγων "ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου· τοὺς ἐχθρούς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνην, ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἅγιόν μου."

31. Συνάδει τῇ πρὸ ταύτης καὶ ἡ παροῦσα προφητεία, ἐκ Βηθλεὲμ τὸν προκηρυττόμενον θεὸν προελεύσεσθαι σημαίνουσα. τοῦτο δὲ οὖν αὐτὸ καὶ ὁ Δαβὶδ πρότερον μὲν ἀγνοῶν εὐχεται παρὰ τοῦ θεοῦ μαθεῖν, εἰτ' εὐξάμενος παιδεύεται. 32. ἐπειδὴ γὰρ (347) τετύχηκε χρησιμοῦ τοῦ πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ Ψαλμῷ φήσαντος "ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον σου," καὶ αὐτὸς "ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου," εἰκότως

προσπίπτει τῷ θεῷ, καὶ προσπεσὼν ἐπ' ἰδάφους
 ποτινῶται, ἐπὶ πλέον δὲ τῇ προσευχῇ προσκαρτερῶν
 ὁμνυσι τῷ θεῷ μὴ πρότερον εἰσελευσέσθαι εἰς σκή-
 νωμα οἴκου αὐτοῦ, μηδὲ δώσειν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐ-
 τοῦ ὕπνον καὶ τοῖς βλεφάροις αὐτοῦ νυσταγμὸν, μηδὲ
 ἀναβήσεσθαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς αὐτοῦ, κείσθαι δὲ
 χαμᾶι προσκυνοῦντα καὶ ποτινῶμενον, ἔστ' ἂν εὗρῃ
 τόπον τῷ κυρίῳ, καὶ σκήνωμα τῷ θεῷ Ἰακώβ, τοῦτο
 ἔστιν, ἕως ἂν μάθῃ, τοῦ κυρίου φανερώσαντος αὐτῷ,
 τὴν γένεσιν τοῦ Χριστοῦ. 33. εὐξάμενος δὲ καὶ τοι-
 αῦτα γυνῶναι ποθήσας οὐκ εἰς μακρὸν τῷ θεῷ πνεύ-
 ματι τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι θεωρεῖ, τοῦ θεοῦ τοῖς ὀ-
 κείοις ἐπαγγελιασθέντος ἐν λαλοῦντων ἐπακούσεσθαι.
 34. ἐπακουσθεῖς δὴτα καταξιοῦνται χρησμοῦ τὴν Βηθ-
 λεὲμ ἐπιφωνοῦντος αὐτῷ, ὥς ἂν ἐνθάδε τοῦ τόπου
 τοῦ κυρίου καὶ τοῦ σκηνώματος τοῦ θεοῦ Ἰακώβ συ-
 στησομένην. ταῦτα τοιγαροῦν τοῦ θεοῦ πνεύματος
 ἐν αὐτῷ θεσπίσαντος, αὐτὸς αὐτοῦ ἐπακούσας ἐπι-
 λέγει ἰδοὺ ἡκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθά. 35. Ἐφραθά
 δὲ ἡ αὐτὴ ἔστι τῇ Βηθλεὲμ, ὥς δηλὸν ἔστιν ἀπὸ τῆς
 Γενέσεως, ἐνθα περὶ τῆς Ραχὴλ εἰρηται ὅτι ἔθαψαν
 αὐτὴν ἐν τῷ ἐκποδρόμῳ Ἐφραθά, αὕτη ἔστι Βηθλεὲμ.
 36. καὶ ἡ πρὸ ταύτης δὲ περιεῖχε προφητεία καὶ σὺ
 Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθά. ἰδοὺ, φησὶν, ἡκούσαμεν
 αὐτήν, δηλὸν δ' ὅτι τὴν τοῦ Χριστοῦ γένεσιν καὶ
 τὴν τοῦ θεοῦ Ἰακώβ κατασκήνωσιν. ποῖον δ' ἂν εἴη
 τὸ σκήνωμα τοῦ θεοῦ Ἰακώβ ἢ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ
 τὸ ἐν τῷ τόπῳ τῆς Βηθλεὲμ γεγεννημένον, ἐν ᾧ, ὡς
 ἐν σκηνώματι, ἡ θεότης τοῦ μονογενοῦς κατεσκή-
 νωσε; οὐχ ἁπλῶς δὲ θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης τῆς

τοῦ θεοῦ Ἰακώβ λέγεται τὸ σκῆνωμα εἶναι, διὰ τὸ μὴ
 ἄλλον εἶναι τὸ σκηνῶσαν ἐν αὐτῷ ἢ τὸν τῷ Ἰακώβ
 ἐν ἀνθρώπου εἶδει καὶ σχήματι ὁφθέντα θεόν, δι' ὃν
 καὶ τῆς ἐπὶ τῷ Ἰσραὴλ προσωνυμίας ἡξιώθη ὁρῶν (216)
 θεόν, τοῦτο γὰρ ἐρμηνεύεται τὸ ὄνομα, προσαγορευ-
 θείς· οὐκ ἄλλον δὲ ὄντα τοῦ θεοῦ λόγον τὸν τῷ Ἰακώβ
 ὁφθέντα ἐν τοῖς πρώτοις τῆς μετὰ χεῖρας ὑποθέσεως
 παρεστήσαμεν. 37. ἐδείχθη τοιγαροῦν τῷ Δαβὶδ εὐξα-
 μένῳ καὶ ποθήσαντι τοῦ κυρίου καὶ θεοῦ Ἰακώβ τὸν
 τόπον καὶ τὸ σκῆνωμα ὃ ἐπὶ τῆς Βηθλεὲμ τόπος, διό- (348)
 περ εἰπὼν "ἰδοὺ ἡκούσαμεν αὐτὴν ἐν Ἐφραθὰ" ἐπι-
 φέρει λέγων "προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστι-
 σαν οἱ πόδες αὐτοῦ." 38. σαφῶς τοιγαροῦν καὶ ἐν
 τούτοις ἐν τῇ Ἐφραθὰ, ἥτις ἐστὶν ἡ Βηθλεὲμ, αὐτὸς
 ὁ κύριος καὶ θεὸς Ἰακώβ τόπον ἑαυτῷ καὶ σκῆνωμα
 συστήσεσθαι προεφητεύετο, ὁμοφώνως τῇ τοῦ Μιχαίου
 προφητεῖᾳ φησάσῃ "καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ Ἐφραθὰ,
 ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, καὶ αἱ ἐξοδοὶ αὐ-
 τοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος," ἅπερ ἀρτίως ἐξε-
 τάσαντες ἐδείκνυμεν ἀναφέρεσθαι οὐδ' ἐφ' ἕτερον ἢ
 ἐπὶ μόνον τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν
 Χριστὸν τοῦ θεοῦ, ἐν Βηθλεὲμ ταῖς προορήσεσιν ἀκο-
 λούθως γεγεννημένον. 39. οὐκ ἂν γοῦν ἄλλον τις ἐπι-
 δείξειεν ἐκ ταύτης ἐνδόξως μετὰ τοὺς τῆς προφητείας
 χρόνους προσελθόντα· οὔτε γὰρ βασιλεὺς οὔτε προφή-
 της, οὐδ' ἕτερός τις τῶν παρ' Ἑβραίοις θεοφιλῶν ἢ
 μόνος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ,
 ὁμοῦ καὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ καὶ αὐτόθι γεγεννη-
 μένος ἀποδείκνυται. 40. ὥρα τοιγαροῦν αὐτὸν ἐκεῖ-
 νον εἶναι καὶ οὐδὲ ἄλλον τὸν καὶ ἐν τούτοις προφη-
 τευόμενον ὁμολογεῖν, ὅτι τε σαφῶς ἐν τοῖς ἐξῆς ὁ
 αὐτὸς Ψαλμὸς ὀνομαστὶ τὸν Χριστὸν προσαγορεύων

τοῦτο παρίσθησι δι' ὧν φησιν "ἔνεκεν Δαβὶδ τοῦ δούλου σου, μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ σου." καὶ πάλιν "ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ, ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου, τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ἐνδύσω αἰσχύνῃν, ἐπὶ δὲ αὐτὸν ἐξανθήσει τὸ ἀγίασμα μου." 41. ποῦ δὲ φησιν ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ ἢ ἐν τῇ Βηθλεὲμ τῇ Ἐφραθαί; ἐντεῦθεν γοῦν α τὸ κέρας τοῦ Δαβὶδ ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα οἶόν τι μέγα φῶς ἐξανέτειλεν, ἐνταῦθά τε προητοίμαστο ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων ὁ τοῦ Χριστοῦ λύχνος. 42. εἴη δ' ἂν λύχνος αὐτοῦ, οἷα νοεροῦ φωτὸς, τὸ ἀνθρώπειον σκῆνος, δι' οὗ δόκην ὀστρακίνου σκεύους, ὥσπερ διὰ λύχνου, τὰς τοῦ ἰδίου φωτὸς ἀκτῖνας πᾶσι τοῖς ἐν ἀγνοίᾳ θεοῦ καὶ σκότῳ βαθεῖ πιεζομένοις ἐξέλαμψεν. 43. ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τούτοις ἀποδεδείχθαι σαφῶς ἡγοῦμαι θεὸν Ἰακώβ ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐξ ἡμερῶν τυγχάνοντα αἰῶνος ἀνθρώποις ἐπιδημήσειν, καὶ γεννηθῆσεσθαι οὐκ ἀλλαχόθι γῆς ἀλλ' ἢ ἐν τῷ κατὰ Βηθλεὲμ τόπῳ, πρὸς τοῖς Ἱεροσολύμοις εἰσέτι καὶ νῦν ἐπιδεικνυμένῳ χωρίῳ, ἐνθα οὐδ' ἄλλος μετὰ τοὺς τῶν προφητῶν χρόνους ἐπιφανῆς καὶ εἰς πάντας ἀν- (349) θρώπους ἐπίδοξος ἢ μόνος Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς πρὸς τῶν ἐπιχωρίων ἀπάντων ἀκολουθῶς ταῖς εὐαγγελικαῖς φωναῖς γεγονὼς μαρτυρεῖται. 44. ἐρμηνεύεται δὲ ἡ Βηθλεὲμ οἶκος ἄρτου, φερώνυμος οὖσα τοῦ προσελθόντος ἐξ αὐτῆς σωτήρος ἡμῶν ὄντος θεοῦ λόγου, ψυχῶν λογικῶν θρεπτικοῦ. ὁ καὶ παρίσθησιν αὐτὸς λέγων "ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς." 45. ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦ Δαβὶδ γέγονεν αὕτη πατρις, εἰκότως καὶ ὁ κατὰ σάρκα γενόμενος υἱὸς Δαβὶδ τὴν

πρόσδοτον ἐξ αὐτῆς ἐποιήσατο, ἀκολουθῶς ταῖς προφη-
 τικαῖς προροήσεσιν, ὥστε οὐκ ἄδηλον εἶναι καὶ τὴν
 αἰτίαν δι' ἣν πατρίδα τὴν Βηθλὲμ ἐπεγράψατο. 46.
 ἀλλὰ καὶ ἐν Ναζαρέτοις ἀναγραφὴς λέγεται, καὶ πάλιν
 5 Ναζωραῖος κληθήσεσθαι. ἰστέον οὖν ὅτι καὶ τὸ ναξι-
 ραῖον ὄνομα Ἑβραϊκὸν τυγχάνει ἐν Λευιτικῷ ἐπὶ τοῦ
 χρίσματος τοῦ παρ' αὐτοῖς χριστοῦ. ἦν δὲ οὗτος ὁ
 ἄρχων κατ' εἰκόνα τοῦ μεγάλου καὶ ἀληθῶς ἀρχιε- 127
 ρέως τοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ, σκιάδῃ τινὶ καὶ τυπικόν
 10 Χριστὸν ἐπιφερόμενος. 47. ἐν οἷς γοῦν εἰρηται κατὰ
 τοὺς ἐβδομήκοντα περὶ τοῦ ἀρχιερέως "καὶ οὐ βεβη-
 λώσῃ τὸν ἡγιασμένον τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, ὅτι τὸ ἅγιον
 ἔλαιον χριστὸν τοῦ θεοῦ αὐτοῦ." τὸ μὲν Ἑβραϊκὸν
 "ὅτι ναξερ ἔλαιον περιέχει." ὁ δὲ Ἀκύλας "ὅτι ἀπό-
 15 ρισμα, ἔλαιον ἀλείμματος θεοῦ αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ." ὁ
 δὲ Σύμμαχος "ὅτι ἄδικτον ἔλαιον τοῦ χρίσματος τοῦ
 θεοῦ αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ." ὁ δὲ Θεοδοσίω "ὅτι τὸ ναξερ
 ἔλαιον τὸ χριστὸν παρὰ θεοῦ αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ." 48.
 ὥστε εἶναι τὸ ναξερ κατὰ μὲν τοὺς ἐβδομήκοντα ἅγιον,
 20 κατὰ δὲ τὸν Ἀκύλαν ἀπόρρισμα, κατὰ δὲ τὸν Σύμμα-
 χον ἄδικτον, ὥστε ἐκ τούτου τὸ ναξираῖον ὄνομα ση-
 μαίνειν ἥτοι τὸν ἅγιον, ἢ τὸν ἀφωρισμένον, ἢ τὸν
 ἄδικτον. ἀλλ' οἱ μὲν πάλαι ἱερεῖς δι' ἔλαιον σκευ-
 25 αστοῦ, τοῦ παρὰ Μωσεὶ ναξερ καλουμένου, χριόμε-
 νοι, παραγῶγως ἀπὸ τοῦ ναξερ ἐκαλοῦντο ναξираῖοι.
 49. ὁ δὲ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν κατὰ φύσιν ἔχων τὸ
 ἅγιον καὶ τὸ ἄδικτον καὶ τὸ ἀφωρισμένον, οὐ θεό-
 30 μενός τε χρίσματος ἀνθρωπίνου, ὅμως τῆς τοῦ ναξι-
 ραίου προσηγορίας παρ' ἀνθρώποις ἔτυχεν, οὐκ ἀπὸ
 τοῦ καλουμένου ναξερ ἔλαιου ναξираῖος γεγονώς, ἀλλ'

12 Levit. 21, 12.

ὡν μὲν τῇ φύσει τοιοῦτος, κληθεὶς δὲ καὶ παρ' ἀν-
 θρώποις Ναζιραῖος ἀπὸ τῆς Ναζαρεθ, ἐνθα παρὰ
 τοῖς κατὰ σάρκα γονεῦσι τὴν ἐν παισὶν ἀνατροφὴν
 (350) ἔσχηκε. 50. διὸ λέλεκται παρὰ τῷ Ματθαίῳ "χρημα-
 τισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ (δηλὸν δὲ ὅτι ὁ Ἰωσήφ) ἀνε-
 χώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐλθὼν κατὰ
 κησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέθ, ὅπως πληρωθῇ
 τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος κληθή-
 σεται." 51. ἔδει μὲν γὰρ αὐτὸν ἐξ ἅπαντος φύσει καὶ
 ἀληθεῖα ναζιραῖον ὄντα, τοῦτ' ἔστιν ἅγιον καὶ ἄθι-
 κτον καὶ ἀφωρισμένον, ἐξ ἀνθρώπων κληθῆναι ταύτῃ
 τῇ προσηγορίᾳ· ἀλλ' ἐπεὶ μὴ ἐκ τοῦ ναζερ ἐλάτουν
 ταύτης ἔτυχε τῆς προσηγορίας, μὴ δεηθεὶς ἀνθρώ-
 πινου χρίσματος, ἐκ τοῦ τόπου τῆς Ναζαρεθ τὴν ἐπα-
 νυμίαν ἐκτίσαστο.

52. Τούτων οὕτως ἀποδεδειγμένων καιρὸς ἐπὶ
 σκέψασθαι καὶ ἐξ ὁποίου γένους, ἐξ ὁποίας τε Ἑβραίων
 φυλῆς ὁ σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ,
 προελεύσεσθαι ἐκηρύττετο. πρῶτας δὲ τὰς εὐαγγε-
 λικὰς καὶ περὶ τούτου παραθήσομαι λέξεις, εἰδ' ὥσπερ
 ἁρμογίους σφραγίδας τὰς προφητικὰς αὐταῖς ἐπιθήσω
 μαρτυρίας. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος ὥδε τὸν Χριστὸν
 κατὰ σάρκα γενεαλογεῖ "Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χρ-
 στοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. Ἀβραάμ ἐγέννησε
 τὸν Ἰσαὰκ, Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ
 ἐγέννησε τὸν Ἰούδαν" καὶ τὰ ἐξῆς. 53. συνάδει δὲ
 αὐτῷ καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων "ἀφωρισθαι εἰς εὐαγ-
 γέλιον θεοῦ ὃ προεπηγγέλματο διὰ τῶν προφητῶν αὐ-
 τοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ γενο-
 μένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα. γένοιτο

4 Matth. 2, 22.

23 Matth. 1, 1.

27 Rom. 1, 1.

δ' ἂν σύμφωνα ταῦτα ταῖς οὕτως ἐχούσαις προφη-
σεσιν.

Ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Παραλειπομένων.

III. Ὁ κύριος διὰ Νάθαν τοῦ προφήτου ταῦτα
τῷ Δαβὶδ θεσπίζει ἐν δευτέρᾳ Παραλειπομένων "καὶ
ἔσται, ἐὰν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι σου, καὶ κοιμηθῇση
μετὰ τῶν πατέρων σου, καὶ ἀναστήσω τὸ σπέρμα σου
μετὰ σέ, ὃς ἔσται ἐκ τῆς κοιλίας σου, καὶ ἐτοιμάσω
τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. αὐτὸς οἰκοδομήσει μοι οἶκον (218)
τῷ ὀνόματί μου, καὶ ἀνορθώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ
εἰς τὸν αἰῶνα. ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα, καὶ αὐ-
τὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν." (351)

2. Καὶ ἐν ὀγδῶν δὲ καὶ ὀγδοηκοστῷ Ψαλμῷ περὶ
τοῦ αὐτοῦ, ὡς περὶ Δαβὶδ, τάδε εἴρηται "αὐτὸς ἐπι-
καλέσεται με, πατήρ μου εἰ σὺ, θεὸς μου, καὶ ἀντι-
λήπτωρ τῆς σωτηρίας μου, καὶ γὰρ πρωτότοκον θῆσομαι
αὐτὸν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλευσὶ τῆς γῆς· εἰς τὸν
αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου, καὶ ἡ διαθήκη
μου πιστὴ αὐτῷ." 3. καὶ αὖθις "ὥμοσα Δαβὶδ τῷ
δούλῳ μου, ἕως αἰῶνος ἐτοιμάσω τὸ σπέρμα σου, καὶ
οἰκοδομήσω εἰς γενεὰν καὶ γενεὰν τὸν θρόνον σου." 4.
καὶ πάλιν "ἅπαξ ὥμοσα ἐν τῷ ἁγίῳ μου, εἰ τῷ Δαβὶδ
ψεύσομαι, τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα
μενεῖ, καὶ ὁ θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου,
καὶ ὡς ἡ σελήνη κατηρητισμένη εἰς τὸν αἰῶνα." 5. καὶ
αὖθις "καὶ θῆσομαι εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος τὸ
σπέρμα αὐτοῦ." ὅμοια δ' ἂν εἴη τούτοις καὶ τὰ δι'

5 1. Par. 17, 11.

14 Ps. 88, 26.

19 Ps. 88, 4.

22 Ps. 88, 35.

26 Ps. 88, 29.

ὡν εἴρηται "ὥμοσε κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσῃ αὐτόν· ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τὸν θρόνον σου."

6. Σολομῶν παῖς μὲν ὢν τοῦ Δαβὶδ καὶ τῆς βασιλείας διάδοχος πέφηνεν ὁμολογουμένως. οὗτος δὲ καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις νεῶν τῷ θεῷ πρῶτος ἐδεῖματόν· καὶ τοῦτον εἰκὸς ὑπολήψεσθαι τοὺς ἐκ περιτομῆς τὸν προφητευόμενον εἶναι· οὓς ἐπιστῆσαι καλὸν εἰ οἶοί τε εἶναι ἐπὶ Σολομῶνα ἀνάγειν τὸν χρησμὸν φάσκοντες "καὶ ἀνορθώσω τὸν θρόνον αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ αὐτῷ μεθ' ὅρκου διατάσεως ὁμωμοκέναι τὸν θεὸν ἐν τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ" ὡς ἄρα ἔσται ὁ θρόνος τοῦ προφητευομένου, ὡς ὁ ἥλιος, καὶ αἱ ἡμέραι τοῦ οὐρανοῦ. 7. εἰ γὰρ δὴ τις τοὺς χρόνους ἐξετάσειε τῆς τοῦ Σολομῶνος βασιλείας, τεσσαράκοντα ἔτη, οὐ πλεονάζει εὐρήσει· εἰ δὲ καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ συναΐξαι οὐδ' ἐφ' ὅλοις πεντακοσίοις ἔτεσιν εὐροὶ ἂν τοὺς πάντας διαγενομένους. 8. ἀλλὰ ἔστω τοὺς αὐτοὺς καὶ μέχρι τῆς ὑστάτης ὑπὸ Ῥωμαίων πολιορκίας τοῦ Ἰουδαίων ἔθρους διαρκέσαι νομίζεσθαι· τί οὖν τοῦτο πρὸς τὴν προφητείαν "εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ὡς τὸν ἥλιον, καὶ ὡς τὰς ἡμέρας τοῦ οὐρανοῦ διαμενεῖν τὸν θρόνον αὐτοῦ" θεσπίζουσιν; τὸ δὲ "καὶ ἐγὼ ἔσονται αὐτῷ εἰς πατέρα καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν" πᾶσι ἂν τῷ Σολομῶνι ἀρμόσειεν, ὅτε διαρρήδην ἡ κατὰ αὐτὸν ἱστορία ἀλλότρια καὶ ἀπρόκτιστα τῆς τοῦ θεοῦ εἰσποιήσεως περὶ αὐτοῦ διδάσκει; 9. ἄκουε δ' οὐνοὶαν κατηγορίαν αὐτοῦ καταλέγει· "καὶ Σολομῶν ἦν φιλογύναιος, καὶ ἔλαβε γυναίκας ἀλλοτριὰς πολλὰς, καὶ τὴν θυγατέρα Φαραὼ, Μωαβίτιδας, Ἀμμωνίτιδας,

1 Ps. 131, 11.

28 3. Reg. 11, 1.

καὶ Ἰδουμαίας, Σύρας καὶ Χετταίας, καὶ Ἀμορραίας, (30d) ἐκ τῶν ἐθνῶν, ὧν ἀπέειπε κύριος ὁ θεὸς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ, οὐκ εἰσελεύσεσθαι εἰς αὐτάς." 10. καὶ ἐπιφέρει τοῦτοις "καὶ οὐκ ἦν ἡ καρδία αὐτοῦ εὐθεῖα μετὰ κυρίου τοῦ θεοῦ αὐτοῦ, καθὼς ἡ καρδία Δαβὶδ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπορεύθη Σολομῶν ὁπίσω τῆς Ἀστάρτης, βδελύγματος Σιδωνίων, καὶ ὁπίσω τοῦ βασιλέως αὐτῶν εἰδώλου υἱῶν Ἀμμῶν. καὶ ἐποίησε Σολομῶν τὸ πονηρὸν ἐνώπιον κυρίου." 11. καὶ αὐτῷ ἐξῆς ἐπάγει "καὶ ἤγειρε κύριος σατὰν τῷ Σολομῶνι, τὸν Ἀδερ τὸν Ἰδουμαῖον." τὸν δὲ ἐπὶ τοσοῦτοις καὶ τοιοῦτοις διαβεβλημένον τίς ἂν αἰρεῖ λόγος πατέρα τὸν θεὸν τολμᾶν ἐπιγράφεσθαι, καὶ τὸν ἐπὶ πάντων θεῶν υἱὸν ἑαυτοῦ πρωτότοκον ἀναγορεύειν αὐτόν; 12. πῶς δὲ ταῦτα τότε μὲν ὡς περὶ αὐτοῦ λέγεται τοῦ Δαβὶδ, τότε δὲ ὡς περὶ σπέρματος αὐτοῦ; ἀλλ' οὐδὲ τῷ Δαβὶδ ἐφαρμόζοι ἂν, ὡς ἐπιστήσαντί σοι δῆλον ἔσται. 12. οὐκοῦν τὸν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀναστήσειεν ἐν τούτοις δηλούμενον ἕτερον ζητητέον. ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος τοιοῦτος ἐξ αὐτοῦ γέγονεν, ὡς ἱστορεῖται, ἢ ὅτι γε εἰς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ (219) Χριστὸς τοῦ θεοῦ, ὃς μόνος τῶν πώποτε ἐκ σπέρματος Δαβὶδ βεβασιλευκότων κατ' ὅλης ἀνηγόρευται τῆς οἰκουμένης υἱὸς Δαβὶδ, κατὰ τὴν ἐνσαρκίαν αὐτοῦ γένεσιν ὁμολογούμενος, καὶ τούτου γε μένει καὶ διαμένει ἡ βασιλεία εἰς τὸν ἀπειρον αἰῶνα παρατείνουσα, καίτοι μυρία μὲν ἐπιβεβουλευμένη, θεία δὲ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπου δυνάμει τὸ ἐνθεον καὶ ἀήττητον τῆς περὶ αὐτοῦ προφητείας ἀκολουθῶς ἐπιδεικνυμένη. 13. εἰ δὲ ὁμνύντα τὸν θεὸν ἀκούεις κατὰ τοῦ ἁγίου αὐτοῦ, ὡς πατὴρ ἀκούει ὁμνύντος κατὰ τοῦ θεοῦ λόγου, τοῦ πάντων αἰῶνων προϋφαστώτος, ἁγίου καὶ μονογενοῦς

αὐτοῦ παιδὸς, ὃν ποικίλως ἐθεολόγησαν αἱ πρόσθεν
 ἡμῖν παρατεθεῖσαι φωναί, καθ' οὗ ὁμνῶσιν ὁ θεὸς
 καὶ πατὴρ αὐτοῦ, ὡς κατὰ ἡραπηνέμενον, τὸν ἐκ σπέρ-
 ματος *Δαβὶδ* τὸν ἄπειρον αἰῶνα δοξάσειν· ὁ καὶ γέ-
 γονεν ὅτε ὁ λόγος σὰρξ γενόμενος τὸν ἐκ σπέρματος
Δαβὶδ ἀνείληφέ τε καὶ ἐθεοποίησε. διὸ καὶ νῦν αὖ-
 τὸν ἀναγορεύει λέγων, "ἐγὼ ἔσομαι αὐτῷ εἰς πατέρα,
 καὶ αὐτὸς ἔσται μοι εἰς υἱόν." 14. καὶ πάλιν "καὶ
 πρωτότοκον θήσομαι αὐτόν." σαφῶς τοιγαροῦν ἐκ
 (358) τούτων ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ πρωτότοκος ἐκ σπέρματος
 ἔσσεσθαι *Δαβὶδ* ἀνείρηται, ὥστε ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν
 εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ *Δαβὶδ* τῷ θεοῦ υἱῷ καὶ τὸν υἱὸν
 τοῦ θεοῦ τῷ υἱῷ *Δαβὶδ*. δι' ὧν ἐναργῶς ὁ πρωτό-
 τοκος πάσης κτίσεως, αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, υἱὸς
 ἀνθρώπου γενήσεσθαι προεφητεύετο. 15. καὶ τοῦτο
 δὲ τὸ λόγιον ἢ τοῦ εὐαγγελίου γραφὴ ἐπισφραγίζεται.
 δι' ὧν φησιν ἐπιστάντα τὸν *Γαβριὴλ* τῇ ἀγίᾳ παρ-
 θένῳ φάναι περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν "οὗτος ἔσται μέγας,
 καὶ υἱὸς ὑψίστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ κύριον·
 ὁ θεὸς τὸν θρόνον *Δαβὶδ* τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ βασι-
 1) λεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον *Ἰακώβ* εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ τῇ
 βασιλείᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔσται τέλος." 16. καὶ μετὰ βοῆ-
 χία δὲ ἐν τῷ αὐτῷ εὐαγγελίῳ *Ζαχαρίας* ὁ τοῦ *Ἰωάν-
 νου* πατὴρ τάδε περὶ τοῦ Χριστοῦ θεσπίζει "εὐλόγη-
 τὸς κύριος ὁ θεὸς τοῦ *Ἰσραὴλ*, ὅτι ἐπεσκέψατο καὶ
 ἐποίησε λύτρωσιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ ἡμεῖς κέραι
 σωτηρίας ἡμῖν ἐν οἴκῳ *Δαβὶδ* τοῦ παιδὸς αὐτοῦ, κα-
 θὼς ἐλάλησε διὰ στόματος τῶν ἁγίων ἀπ' αἰῶνος αὐ-
 τοῦ προφητῶν." 17. ἀλλ' ὅτι μὲν τὸν ἐπηγγεμένον

7 2. Reg. 7, 14.
 18 Luc. 1, 32.

8 Ps. 89, 27.
 25 Luc. 1, 68.

14 Col. 1, 15.

τῷ Δαβὶδ αἰώνιον θρόνον ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ καὶ οὐδὲ ἄλλος ἀνθρώ-
 πων ἀπειλήφεν, ἵκαναὶ πιστώσασθαι αἱ προπαγατε-
 θῆσαι μαρτυρίαι, ἧς τε τοῦ Γαβριὴλ καὶ ἡ τοῦ Ζαχα-
 ρίου, δι' ὧν καὶ συνίσταται ἐκ σπέρματος γεγονώς
 Δαβὶδ κατὰ σάρκα. 18. τίνοι δὲ λόγῳ τὸν Ἰωσήφ
 γενεαλογοῦσιν οἱ ἱεροὶ εὐαγγελισταί, καίπερ μὴ ὄντος
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀγίου πνεύματος
 καὶ τῆς ἀγίας παρθένου, ὅπως τε καὶ αὕτη ἡ τοῦ
 κυρίου μήτηρ ἀπὸ γένους καὶ σπέρματος ἀποδείκνυ-
 ται εἶναι Δαβὶδ, ἐν τῷ πρώτῳ τῶν εἰς τὴν γενεαλο-
 γίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ζητημάτων καὶ λύσεων διει-
 ληφότος, ἐπ' ἐκεῖνα τοὺς φιλομαθεῖς ἀναπέμπομεν,
 ἐφ' ἑτέραν ἡμᾶς ὑπόθεσιν κατεπέλγοντος τοῦ παρόν-
 τος καιροῦ.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ οα'.

“Ὁ θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δὸς, καὶ τὴν
 δικαιοσύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως.” 19. καὶ ἐξῆς (354)
 ἐπιλέγει “καὶ συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ, καὶ πρὸ τῆς
 σελήνης, γενεᾶς γενεῶν, καταβήσεται ὡς ὕετος ἐπὶ
 πόκον καὶ ὡσεὶ σταγόνες στάξουσιν ἐπὶ τὴν γῆν.
 ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλη-
 θος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη, καὶ κατα- (320)
 κυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποτα-
 μῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης.” 20. καὶ μετὰ
 βραχέα φησὶν “ὑπεραρθῆσεται ὑπὲρ τὸν Αἰβανον ὁ
 καρπὸς αὐτοῦ. ἔσται τὸ ὄνομα αὐτοῦ εὐλογημένον
 εἰς τοὺς αἰῶνας, πρὸ τοῦ ἡλίου διαμενεῖ τὸ ὄνομα

17 Ps. 71, 1.

αὐτοῦ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πᾶσαι αἱ φυ-
λαὶ τῆς γῆς, πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτόν.”

21. Ἐπειδὴ γέγραπται εἰς Σολομῶνα ὁ Ψαλμῶς,
ὁ πρῶτος τοῦ Ψαλμοῦ στίχος εἰς αὐτὸν ἀναφέροισιν,
τὰ δὲ ἐπόμενα πάντα εἰς τὸν υἱὸν Σολομῶνος, οὐ τὸν
Ῥοβοᾶμ, ὃς μετ’ αὐτὸν ἐβασίλευσε τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ
τὸν ἐκ σπέρματος αὐτοῦ κατὰ σάρκα γενόμενον τὸν
Χριστὸν τοῦ Θεοῦ. 22. ὅτι γὰρ οὐκ ἐπὶ τὸν Σολο-
μῶνα, οὐδὲ ἐπὶ τὸν τούτου διάδοχον ἀναφέρειν δύναται
τὸν τὰ ἐν τῷ Ψαλμῷ διὰ τὰ περὶ αὐτοῦ δεδηλωμένα
πᾶς ὁ μὴ ἀνεπιστήμων τῶν θείων ὁμολογήσει γρα-
φῶν. ἀλλὰ καὶ πῶς οἶόν τε ἐπὶ Σολομῶνα ἢ ἐπὶ τὸν
τούτου υἱὸν Ῥοβοᾶμ ἐκλαμβάνειν τὰ ἐμφερόμενα δι’
ὅλου τοῦ Ψαλμοῦ; οἶον τὸ “κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης
ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περάτων
τῆς οἰκουμένης,” καὶ τὸ “συμπαραμενεὶ τῷ ἡλίῳ,
καὶ πρὸ τῆς σελήνης γενεᾶς γενεῶν,” καὶ ὅσα ἄλλα
τούτοις ὅμοια ἐπιλέγεται. 23. διόπερ ἀβασανίστως
ἀποδοθεῖν ἂν ὁ μὲν φάσκων ἐν ἀρχῇ τοῦ Ψαλμοῦ
λόγος “ὁ Θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασιλεῖ δός,” ἐπ’ αὐ-
τὸν ἐκείνον Σολομῶνα· ὁ ἐπιλέγων δὲ “καὶ τὴν δικαιο-
σύνην σου τῷ υἱῷ τοῦ βασιλέως,” ἐπὶ τὸν Σολο-
μῶνος υἱόν, οὐ τὸν πρωτότοκον ἐκείνον τὸν διάδοχον
αὐτοῦ τῆς βασιλείας γενόμενον (οὐδ’ ὅλοις γὰρ ἐκεῖ-
νος ἑπτακαίδεκα ἔτεσι μόνον τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους
προστιάς κάκιστα κέχρητο τῇ ἀρχῇ,) ἀλλ’ οὐδ’ ἐφ’
ἑτερον τῶν Ῥοβοᾶμ τὸν θρόνον τῆς τοῦ Σολομῶνος
βασιλείας διαδεξαμένων, ἐπὶ μόνον δὲ τὸν ἐκ σπέρ-
ματος Δαβὶδ, οὕτως καὶ τοῦ Σολομῶνος υἱὸν ὡς καὶ
τοῦ Δαβὶδ χρηματίσαντα. 24. οὗτος δ’ ἦν ὁ σωτὴρ
καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. τούτου γὰρ μόνου
καὶ οὐδ’ ἑτέρου τῶν πώποτε ὁ τῆς ἐν Θεοῦ βασιλείας

θρόνος συμπαραμενεῖ τῷ ἡλίῳ. καὶ οὗτός γε, ἀλλ' οὐδείς ἕτερος ἀνθρώπων, πρὸ τῆς σελήνης καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως, ὥς λόγος ὢν θεοῦ, προῦ- (355)
 πηρχεν, ἔσταξέ τε μόνος οὗτος οὐρανόθεν δρόσου δί-
 κην ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· εἰρηταί τε αὐτὸν καὶ εἰς
 πάντας ἀνθρώπους ἀνατεταλκέναι κατὰ τὰ μικρῶ
 πρόσθεν ἡμῖν ἀποδεδομένα, καὶ δικαιοσύνη παραμέ-
 νουσα μέχρι τῆς τοῦ βίου συντελείας, ἥτις ἀντανάι-
 ρεσις ὠνόμασται τῆς σελήνης. 25. ἐναργῶς τε ἡ τοῦ
 10 σωτήρος ἡμῶν δύναμις κρατεῖ καὶ κυριεύει τῶν ἐξ
 ἑώρας θαλάσσης καὶ ἐπὶ δύνοντα ἥλιον, ἐνεργεῖν μὲν ἡ
 ἀρξάμενη ἀπὸ ποταμοῦ, ἥτοι τοῦ κατὰ λουτρὸν μυστη-
 ρίου, ἡ καὶ ἀφ' οὐπερ κατὰ τὸν Ἰορδάνην πρῶτον
 φανεῖς ἤρξατο τῆς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας. 26.
 15 παρεκταθεῖσα γοῦν ἐξ ἐκείνου ἡ ἐν ἀνθρώποις βασι-
 λεία αὐτοῦ διήλθε καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης. Λιβάνου δὲ ἐπινοουμένης τῆς Ἱερουσαλήμ, ὥς ἀπὸ πλει-
 στων ὅσων προφητειῶν ἀποδείκνυνται, διὰ τὸ πάλαι
 ἐν αὐτῇ ἀγίασμα καὶ τὸ θυσιαστήριον, τὰ τε ἐπὶ
 20 τούτῳ εἰς τιμὴν ἀναφερόμενα λιβάνου δίκην τῷ θεῷ,
 ὁ τοῦ Χριστοῦ καρπὸς ἡ ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησία ὑπὲρ τὸν
 Λιβάνου ἀρθῆσέσθαι θεσπίζεται. 27. ἐπὶ σχολῆς
 δ' αὖν ὁ φιλομαθὴς ἑαυτῷ τὸν Ψαλμὸν πρὸς λέξιν
 βασιλείας, μόνῳ τῷ ἡμετέρῳ κυρίῳ τὰ ἐν αὐτῷ προσ-
 25 ἤκειν ὁμολογήσειεν αὖν, ἀλλὰ οὔτε τῷ παλαιῷ Σολο-
 μῶνι οὔτε ἑτέρῳ τῶν μετ' αὐτὸν βασιλέων ἐνὸς
 ἔθνους τῶν Ἰουδαίων ἀρχάντων, καὶ οὐ πλέον ὀλι-
 γοστῶν ἐτῶν, καὶ οὐδ' ἐφ' ἑτέρας ἢ μόνης τῆς Ἰου-
 δαίας γῆς.

[221]

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

a 28. "Καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπὶ αὐτὸν πνεῦμα θεοῦ, πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς καὶ ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, ἐμπλήσει αὐτὸν πνεῦμα φόβου θεοῦ. οὐ κατὰ τὴν δόξαν κρινεῖ, οὐδὲ κατὰ τὴν λαλιὰν ἐλέγξει, ἀλλὰ κρινεῖ ταπεινῶ κρῖσιν, καὶ ἐλέγξει τοὺς ταπεινοὺς τῆς γῆς. 29. καὶ ἔσται δικαιοσύνη ἐξωσμένος τὴν ὁσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἀληθεία ἐβλήμενος τὰς πλευρὰς αὐτοῦ, καὶ συμβοσκηθήσεται λύκος μετὰ ἄρνους, καὶ παρδαλὶς συναναπαύσεται ἐρίφῳ, καὶ (356) μοσχάριον καὶ λέων ἅμα βοσκηθήσονται, καὶ ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι, καὶ ἔσται ἡ ἀνάπαυσις αὐτοῦ τιμὴ."

30. Ὁ δηλούμενος ἐνταῦθα Ἰεσσαί πατήρ ἦν τοῦ Δαβίδ. ὥσπερ οὖν ἐν ταῖς πρὸ ταύτης προφητείαις ἐκ καρποῦ καὶ σπέρματος Δαβὶδ προελεύσεσθαι ἐλέγεται, καὶ πάλιν ἐκ σπέρματος Σολομῶνος, τὸν αὐτὸν τρόπον κἀνταῦθα, πλείστοις ἔτι σιν ὕστερον τῆς τοῦ Δαβὶδ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ Σολομῶνος τελευτῆς, ἐκ ῥίζης Ἰεσσαί, δῆλον δ' ὅτι καὶ ἐκ τῆς τοῦ Δαβὶδ, προελεύσεσθαι τις θεσπίζεται. 31. λύσει δὲ ὁ παρὼν λόγος τὴν ἐν τοῖς πρόσθεν νομιζομένην παρὰ Ἰουδαίοις περὶ τοῦ Σολομῶνος ἀμφιβολίαν. μετὰ πλείστον γοῦν τῆς τοῦ Σολομῶνος τελευτῆς χρόνον ταῦτα Ἡσαίας περὶ τινος ἑτέρου προφητεύει, μέλλοντος ἐκ ῥίζης Ἰεσσαί καὶ ἐκ σπέρματος Δαβὶδ ἀναστῆναι

νήσεσθαι. 32. ὅτι δὲ οὐδ' ἐφ' ἕτερον ἢ ἐπὶ τὸν ἡμέ-
 τερον σωτῆρα τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ ἀνάγεται τὰ
 δηλούμενα, ἐκ ῥίξης γενόμενον Δαβὶδ τε καὶ Ἰεσσαὶ,
 οὐκ οἶμαι τινα ἀμφιβάλλειν, ἐπιστήσαντα τῇ τε ἐπαγ-
 γελίᾳ τῆς προροήσεως φασκούσῃ καὶ ἔσται ἡ ῥίξα
 τοῦ Ἰεσσαὶ, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ'
 αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν, καὶ τοῖς ἐπὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 δεικνυμένοις ἀποτελέσμασι. 33. μόνος γοῦν οὗτος
 μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, δι' ἣν καὶ οἶμαι αὐ-
 τὸν ἀνιστάμενον ἐπικεκλήσθαι, οὐ τοῦ Ἰουδαίων λαοῦ,
 ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν ἀπάντων ἤρξεν, ὥς μὴ δεδεῆσθαι
 τὸ λόγιον ἐρμηνείας, σαφῶς προδήλου καθεστῶτος,
 ὅπως εἰς αὐτὸν τέλος εἴληφε μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὸ
 ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν. 34. τὰ δ' ὥς περὶ ζώων
 καὶ θηρίων ἡμερουμένων καὶ τὸ ἄγριον ἦθος καὶ ἀτί-
 θασον ἀποθησκομένων ἐπὶ τῇ τοῦ προφητευσόμενου
 ἐπιδημίᾳ λεγόμενα ἀλληγοροῖτ' ἂν ἐπὶ τρόπους ἀπη-
 νεῖς καὶ ἀγρίους καὶ ἦθη ἀνδρῶν θηριώδη διὰ τῆς
 τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας τῆς ἀλογίας καὶ θηριωδίας
 μεταθησόμενα. 35. ἀλληγοροῖτο δ' ἂν ταῦτα σαφῶς
 οὕτως, ἂν καὶ τὴν δηλουμένην διὰ τῆς προφητείας
 ῥίξαν Ἰεσσαὶ, καὶ τὴν ῥάβδον, καὶ τὸ ἄνθος τροπο-
 λογῶν τις ἐτι ἐρμηνεύσειε, καὶ ὥς ἂν ἐπινοηθεῖν δι-
 καιοσύνη μὲν τὰς πλευρὰς ζωννύμενος, ἀληθεία δὲ
 τὴν ὁσφὺν εἰλημένος. 36. ὥς γὰρ οὐ δυνατόν ἐτέρως
 ταῦτα ἢ διὰ μόνης ἀλληγορικῆς ἀποδόσεως ἐρμηνεύ-
 ειν, τὸν αὐτὸν τρόπον ἔπεται καὶ τὰ περὶ τῶν κατὰ
 τοὺς τόπους ὀνομαζομένων ζώων χρῆναι δεῖν ἐκλαμ-
 βάνειν.

(357)

Ἀπὸ τοῦ Ἱερεμίου.

b 37. "Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ ἀναστήσω τῷ Δαβὶδ ἀνατολὴν δικαίαν, καὶ βασιλεύσει βασιλεὺς, καὶ συνήσει, καὶ ποιήσει κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς. ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ σωθήσεται Ἰούδας, καὶ Ἰσραὴλ κατασκηνώσει πεποιθώς, καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ὃ καλέσει αὐτὸν κύριος, Ἰωσεδεκείμ ἐν τοῖς προφήταις. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, εἶπε κύριος, συντρίψω τὸν ξυγόν ἀπὸ τραχήλου αὐτῶν, καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διαρρήξω, καὶ οὐκ ἐργῶνται ἔτι θεοῖς ἑτέροις, ἀλλὰ ἐργῶνται κυρίῳ τῷ θεῷ αὐτῶν, καὶ τὸν Δαβὶδ βασιλέα αὐτῶν ἀναστήσω αὐτοῖς."

38. Μετὰ πλείστον τῆς τελευτῆς τοῦ Δαβὶδ, ἀλλὰ καὶ τοῦ Σολομῶνος χρόνον ταῦτα καὶ Ἱερεμίας περὶ τοῦ μέλλοντος ἐκ σπέρματος ἀναστήσεσθαι Δαβὶδ βασιλέως θεσπίζει, ὃν πρῶτον μὲν ἀνατολὴν καλεῖ, καὶ οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ δικαίαν, ὥς ἂν ἐξ ἡλίου δικαιοσύνης συστησόμενον, περὶ οὗ διειλήφαμεν ἐν ταῖς περὶ τοῦ δευτέρου αἰτίου ἀποδείξεσιν, ἐν αἷς τὸν προόντα τοῦ θεοῦ λόγον μυρίαις κεκρημένον ἐπαυνομίαις καὶ ἡλίον δικαιοσύνης ὀνομάζεσθαι ἀπεδείκνυμεν, τὴν φάσκουσαν προφητεῖαν "τοῖς δὲ φοβουμένοις με ἀνατελεῖ ἡλῖος δικαιοσύνης" παραθέμενοι. 39. ὥσπερ οὖν ἡλίον δικαιοσύνης, οὕτω καὶ ἀνατολὴν δικαίαν ὁ λόγος ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀναστήσειν τῷ Δαβὶδ προφητεύει. τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτου βασιλέα συνιέντα, καὶ ποιούντα κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς προαγορεύει. εἶτα καὶ ὁμωνύμως τὸν αὐτὸν

καλεῖ τῷ πάλαι πρότερον τετελευτηκότι Δαβίδ. 40. πρόσσχεῖς γὰρ ἐπιμελῶς τῷ ἀνωτέρῳ μὲν καὶ ἀναστήσω τῷ Δαβίδ ἀνατολὴν δικαίαν, ἐπὶ τέλει δὲ ἐπιφερομένην τῷ "καὶ τὸν Δαβίδ βασιλέα αὐτοῦ ἀναστήσω αὐτῷ." τίνοι δὲ αὐτῷ ἢ τῷ Δαβίδ; τούτῳ γὰρ ἔφησεν ἀναστήσειν τὴν ἀνατολὴν τὴν δικαίαν. 41. καὶ ὁ (358) Ζαχαρίας δὲ περὶ τοῦ αὐτοῦ προφητεύων ὁμοίως ἀνατολὴν αὐτὸν καλεῖ λέγων "ἰδοὺ ἀνὴρ, ἀνατολὴ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἀνατελεῖ δικαιοσύνη." καὶ πάλιν "καλέσω τὸν δοῦλόν μου ἀνατολὴν." ἀλλ' οὐδεὶς γε μετὰ τοὺς Ἰερεμίου χρόνους, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τοὺς τοῦ Ζαχαρίου, τοιοῦτος ἀνέστη τοῖς ἐκ περιτομῆς, ὡς ἀνατολὴ δικαία κληθῆναι, καὶ συνιεὶς βασιλεὺς καὶ ποιῶν κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς. 42. εἰ δὲ λέγοι τις διὰ τούτων Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ἰωσὲφ ἐκ δηλοῦσθαι, λεκτέον ὅτι οὐ συνέστηκεν ὁ λόγος αὐτῷ. οὔτε γὰρ ἀπὸ γένους Δαβίδ οὗτος ἦν οὔτε ὡς βασιλεὺς ἐβασίλευσεν. 43. πῶς δὲ ἐπ' ἐκείνους δύναται ἀρμόττειν τὸ "καὶ τὸν Δαβίδ βασιλέα ἀναστήσω αὐτῷ," ὅποτε φυλῆς μὲν ἦν Λευὶ, τάξεως δ' ἁρχιερατικῆς, καὶ γένους ἑτέρου παρὰ τὸν Δαβίδ, βασιλεὺς δ' οὐδαμῶς γερονῶς ἱστορεῖται; ὥστε εἰ μηδεὶς ἕτερος εὐρίσκειτο τοιοῦτος, ὥρα τὸν προφητευόμενον καὶ διὰ τούτων ὁμολογεῖν μόνον εἶναι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, τὸν καὶ ἐν ἑτέροις φῶς τοῦ κόσμου καὶ φῶς τῶν ἐθνῶν ἀνηγορευμένον. 44. αὐτὸς τοιγαροῦν εἴη ἂν κἀνταῦθα ὁ προφητευόμενος, καὶ συνέστηκεν ἀψευδὲς ἢ πρόσρησις. μόνος γὰρ ἐκ σπέρματος Δαβίδ ὁμωνύμως τῷ προπάtori κατὰ διανοίαν, ἐπεὶ ἐρμηνεύεται δυνατός χειρὶ, χρηματίσας

8 Zach. 6, 12.

10 Zach. 3, 8.

κρίμα καὶ δικαιοσύνην διὰ τῆς αὐτοῦ διδασκαλίας τοῖς ἐπὶ γῆς ἅπανιν ἐκήρυξε, καὶ μόνος τῶν πῶποτε οὐκ ἐπὶ μέρους ἐβασίλευσε τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆς καὶ μόνος ἀνέτειλε δικαιοσύνην, ἀκολούθως καὶ τῷ ἐν Ψαλμῷ περὶ αὐτοῦ λεγομένῳ "ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλήθος εἰρήνης." 45. Ἰουδας δὲ σωθησόμενος καὶ Ἰσραὴλ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ, πάντες εἰσὶν οἱ τῇ δι' αὐτοῦ θεοσεβείᾳ προσεληλυθότες τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, ἀποστολοί τε αὐτοῦ καὶ μαθηταὶ καὶ εὐαγγελισταί, ἢ καὶ πάντες οἱ τὸν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαίου καὶ τὸν ἀληθινὸν Ἰσραὴλ τὸν κατὰ διάνοιαν ὁρῶντα θεὸν ἀποσώζοντες. 46. "οὐ γὰρ ὁ ἐν τῷ φανερῷ Ἰουδαῖός ἐστι (φησὶν ὁ [323] ἀπόστολος) οὐδὲ ἡ ἐν τῷ φανερῷ ἐν σαρκὶ περιτομή, ἀλλ' ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ Ἰουδαῖος, καὶ περιτομὴ καρδίας ἐν πνεύματι, οὐ γράμματι, οὐ ὁ ἔπαινος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐκ τοῦ θεοῦ. τούτους οὖν διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ κλήσεως τὸν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον καὶ τὸν ἀληθῶς Ἰσραὴλ φέροντας ἐτέρῳ φησὶ κληθῆσθαι ὀνόματι, οὐχὶ δὲ τῷ τοῦ Ἰουδαίου, οὐδὲ τῷ [359] τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ ξένῳ τινὶ παρὰ ταῦτα. 47. τοῦτο γὰρ φησὶ τὸ ὄνομα, ὃ καλέσει αὐτοὺς κύριος Ἰωσεδεκεῖμ, ὅπερ ἐρμηνεύεται "οἱ τοῦ θεοῦ δίκαιοι. ἐφίστημι δὲ μήποτε πεποιημένον ἐστὶ τοῦτομα ἀπὸ τοῦ Ἰσοῦς Ἰωσεδεκεῖμ, ὃ παρὰ τῷ θεῷ οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ κέκληνται, παρ' ἀνθρώποις μὲν Ἑλληνικώτερον προσαγορευόμενοι ἀπὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρωνυμίας, κατὰ δὲ τὴν Ἑβραίων φωνὴν καὶ παρὰ αὐτοῖς τοῖς προφήταις, ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἐν δι' αὐτοῦ σεσωσμένοι, Ἰωσεδεκεῖμ. 48. διὸ λέλεκται "καὶ

τοῦτο τὸ ὄνομα ὃ καλέσει αὐτοὺς κύριος, Ἰωσεδεκεῖμ ἐν τοῖς προφήταις." ὃ δὴ οὖν μέλλων, φησὶ, διὰ τοῦ προφητενομένου λαὸς κατὰ διάνοιαν Ἰουδας ὄντες καὶ Ἰσραὴλ ὀνομασθήσονται ἀπὸ τοῦ Ἰσοῦς Ἰωσεδεκεῖμ, καὶ τούτῳ γε, φησὶ, κληθήσονται τῷ προσρῆματι οὐ παρ' ἀνθρώποις, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ τῷ θεῷ, καὶ παρὰ τοῖς προφήταις αὐτοῦ. 49. ἐπιμελῶς γὰρ πρόσσχες τῷ λόγῳ φήσαντι "καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα, ὃ καλέσει αὐτοὺς κύριος, Ἰωσεδεκεῖμ ἐν τοῖς προφήταις." μεταλαμβάνεται δὲ, ὡς ἔφην, τοῦτομα εἰς τὴν Ἑλλήνων φωνὴν οἱ τοῦ θεοῦ δίκαιοι." 50. τούτων δὲ οὕτως σωθησόμενων, τὸν παλαιὸν καὶ βαρὺν τῶν πικρῶν δαιμόνων ζυγὸν συντρίψιν καὶ τοὺς οἷς τὸ πρὶν συνείχοντο δεσμούς τῶν ἀσεβημάτων διαρρήξιν ὁ θεὸς ἐπαγγέλλεται, ὡς μηκέτι θεοῖς ἄλλοτρίοις δουλεύειν αὐτοὺς, μόνῳ δὲ αὐτῷ καρποφορεῖν ἀρεσκόντως. 51. παρὰ θεῶν δὲ τούτοις τὸ ἐν δευτέρῳ Ψαλμῷ ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ καὶ τῇ τῶν ἐθνῶν κλήσει φάσκον λόγιον "διαρρήξωμεν τοὺς δεσμούς αὐτῶν, καὶ ἀπορρίψωμεν ἀφ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν." ὃ συγγενὲς ἡγοῦμαι τυγχάνειν τὸ μετὰ χειρὸς λέγον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ εἰπε κύριος "συντρίψω ζυγὸν ἀπὸ τραχήλου αὐτῶν, καὶ τοὺς δεσμούς αὐτῶν διαρρήξω, καὶ οὐκ ἐργῶνται ἐτι θεοῖς ἄλλοτρίοις, ἀλλ' ἐργῶνται κυρίῳ τῷ θεῷ αὐτῶν." 52. ἀλλ' ὅτι μὲν ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας Ἀβιδ καὶ ἐκ σπέρματος Σολομῶνος καὶ ἐκ φῆξης Ἰεσσαὶ ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ γεννηθήσεται προεῖρηται, ὅπερ καὶ γέγονεν, ὅτι μετὰ μυρίων ἄλλων προσηγοριῶν καὶ Ἀβιδ αὐτὸν ὀνομάζουσιν οἱ θεοὶ λόγοι, αὐτάρκη πιστώσασθαι τὰ εἰρημένα· ὅτι δὲ καὶ

ἐκ φυλῆς Ἰούδα λέγεται προελεύσεσθαι οὐδ' ἂν ζητηθεῖν, τῷ μὴδ' ἐτέρας ἢ τῆς δηλωθείσης φυλῆς καὶ αὐτὸν εἶναι τὸν Δαβίδ. γένοιτο δ' ἂν ἐκ περιουσίας καὶ τούτου παραστατικὸν τὸ παρὰ Μωσεί λόγιον, τοῦτον ἔχον τὸν τρόπον·

(960)

Ἀπὸ τῆς Γενέσεως.

53. "Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου, προσκυνήσουσί σοι οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου. σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ μου υἱὲ ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκκοιμήθης ὡς λέων, καὶ ὡς σκύμνος. τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μνηστῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν."

54. Δώδεκα φυλῶν παρ' Ἑβραίοις οὐσῶν, δι' ὧν τὸ πᾶν ἔθνος συνεστήκει, μιᾶς τούτων προπάτωρ γέγονε καὶ ἀρχίφυλος ὁ Ἰούδας, πρὸς ὃν τεθεσπισται τὰ προκείμενα, ἐξ αὐτοῦ τὸν Χριστὸν προελεύσεσθαι σηματοῦνται. εἰ γοῦν συναγάγοις ἐπὶ ταυτὸ καὶ παραθεῖναι τῇ μετὰ χεῖρας τὰς ἐν τοῖς πρόσθεν τεθείσας προφητείας, εὗροις ἂν ὁμοίως κατὰ τι κοινὸν σημεῖον τὸν αὐτὸν κηρυττόμενον. 55. ἡ μὲν γὰρ ἔλεγε περὶ τοῦ ἐκ ῥίξης Ἰεσσαὶ ἀναστησομένου τὸ "καὶ ἔσται ὁ ἀνίστάμενος ἄρχειν ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσιν." ἡ δὲ περὶ τοῦ υἱοῦ Σολομῶνος τὸ "κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περὶ τῶν οἰκουμένης, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη." ἡ δὲ μετὰ χεῖρας παραπλησίως "ἕως

7 Gen. 49, 8.

23 Es. 11, 10.

25 Ps. 72, 8.

ἂν ἔλθῃ, φησὶν, ὃ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία ἐθνῶν." 56. εἰ δὲ οὖν συνάδουσιν αἱ περὶ τῶν ἐθνῶν προφητεῖαι, ἀπεδείχθησαν δὲ αἱ πρὸ τούτων ὁρῶσαι τὸν ἡμέτερον σωτῆρα, οὐδὲν ἂν εἴη ἐμποδὼν μὴ οὐχὶ τὸν αὐτὸν βλέπειν καὶ τὴν παρούσαν, εἴπερ σύμφωνα ἀλλήλαις ὁμολογοῦνται θεσπίειν, μάλιστα ὅτε μέχρι μὲν τῶν χρόνων τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας οἱ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι αὐτῶν ἐκ προγόνων διαδοχῆς συνεστήκεσαν, ἅμα δὲ τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ διαλελοίπεσαν, ὁμοῦ τε ἡ τῶν ἐθνῶν προσδοκία τέλος ἐπῆγε τῇ τοῦ Ἰακώβ προφητείᾳ. 57. οὐκοῦν κἀνταῦθα ὁ Χριστὸς δηλούμενος, καὶ οὐδὲ ἄλλος, ἐκ φυλῆς Ἰούδα προελεύσεσθαι, καὶ ὅτε δὲ ἐκ Δαβὶδ καὶ Σολομῶνος ἐκ τε τῆς ῥίξης Ἰεσσαὶ γεγονώς ἐδηλοῦτο, ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς ὧν (361) ἐδείκνυτο. 58. παῖς μὲν γὰρ ἦν τοῦ Ἰεσσαὶ Δαβὶδ, τοῦ δὲ Δαβὶδ Σολομῶν, συστάντες ἐκ φυλῆς Ἰούδα. εἴη ἂν τοιγαροῦν ἐξ αὐτῆς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ὥσπερ οὖν ὁ θαυμασίος εὐαγγελιστῆς γενεαλογεῖ 20 Ματθαῖος λέγων "Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαβὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ. Ἀβραάμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ, Ἰσαάκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ, Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰούδαν" καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀλλὰ γὰρ καὶ τούτων τὴν οικίαν ἀπόδειξιν ἀπειληφότων καιρὸς καὶ τοὺς χρόνους συνιδεῖν τῆς τῶν προηρορευμένων ἀποπληρώσεως.

BIBAIION OΓΔΩΟΝ.

(362)

(325)

Ἀποδείξαντες δι' ὧν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος εἰς ἀνθρώπους ἤξειν ἐθεσπίζετο, ὅθεν τε καὶ ὅπη καὶ ὅπως ὁφθῆσθαι τοῖς ἐπὶ γῆς ἐν ταῖς παρ' Ἑβραίοις προφητικαῖς φωναῖς ἐκηρύττετο, ὅτι τε αὐτὸς ἐκεῖνος ἦν, καὶ οὐδ' ἄλλος, ὁ τῶν αἰώνων προὔφρεσις υἱὸς τοῦ θεοῦ, ὃν διὰ τῶν ἐτέρων θεὸν τε καὶ κύριον καὶ ἀρχιστράτηγον καὶ μεγάλης βουλῆς ἄγγελον θεοῦ τε ἀρχιερέα τυγχάνειν προμεμαθήκαμεν, ἀκολουθῶν μετὰ τὰ προδιεωδευμένα τοὺς χρόνους τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ πάλιν ἐξ αὐτῶν τῶν προφητικῶν προορήσεων ἐπιμαρτυρώμεθα, ἐνθὲνδε ἀρξάμενοι.

2. Τῶν χρόνων τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐκφανῆ σημεῖα τὰδε ἐσσεσθαι προκηρύττουσιν αἱ ἱερὰ γραφαὶ τριῶν τὸ πρὶν ἐπιφανῶν ἀξιωματίων παρὰ Ἑβραίοις διαπρεπόντων δι' ὧν τὸ ἔθνος συνέκροτεῖτο, ἐνὸς μὲν τοῦ βασιλικοῦ, ἐτέρου δὲ τοῦ προφητικοῦ, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῦ ἀρχιερατικοῦ, τούτων ὁμοῦ τὴν κατέλυσιν καὶ τὴν παντελῆ καθάρσιν σημεῖα τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ἐσσεσθαι θεσπίζουσι. 3. δείγματα δὲ τῶν αὐτῶν εἶναι χρόνων καὶ τῆς κατὰ Μωσέα θρησκείας τὴν περιγραφὴν, τῆς τε Ἱερουσαλὴμ καὶ τοῦ πρὸς αὐτὴν ἱεροῦ τὴν ἐρήμωσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ παντός Ἰουδαίων ἔθνους τὴν ὑπὸ τοῖς ἐχθροῖς καὶ πολεμίοις δουλείαν, καὶ ἄλλα δὲ τῶν αὐτῶν ὑποβάλλουσι σημεῖα χρόνων, πληθὸς εἰρήνης, ἱερῶν τῆς ἐξ αἰῶνος κατ' ἔθνος καὶ κατὰ πόλιν τοπαρχίας καὶ πολυαρχίας ἀναίρεσιν, τῆς πολυθεοῦ καὶ δαιμονικῆς εἰδωλολατρίας ἀποστροφὴν, ἐπίγνωσιν εὐσεβείας ἐνὸς τοῦ ἐπὶ πάντων δημιουργοῦ θεοῦ. 4. ταῦτα οὖν ἅπαντα, μὴ ὄντα πάλαι κατὰ τοὺς τῶν προφητῶν

χρόνους, ἐπὶ τῆς Χριστοῦ παρουσίας γενήσεσθαι οἱ θεοὶ χρησιμοὶ προηγόρευον, ἃ καὶ ταῖς προορήσεσιν ἀκολουθῶν εἰς πέρας ἐλθόντα ὅσον οὐπω παραστήσεται. 5. τὰ γε μὴν αἷτια τοῦ μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν ἐπ' ἰσχύων καιρῶν μετὰ τὸν μακρὸν καὶ πολὺν αἰῶνα τὸν Χριστὸν ἐμφανῆ γενέσθαι τῷ βίῳ λέλεκται μὲν ἤδη καὶ πρόσθεν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ νῦν ἐν βραχείῳ εἰρήσεται. 6. πολὺς ἦν πάλαι πρότερον τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἐπισκοτῶν ἀφροσύνης καὶ ἀσεβείας ἀνχμὸς, δεινὴ τε ἀθεότης κατακρατοῦσα τοῦ παντός ἀνθρώπων βίου, ὥς μηδὲν τῶν ἀγρίων καὶ ἀτιθάσων θηρίων διαφέρειν δοκεῖν· μήτε γοῦν πόλεις, μήτε πολιτείας, μήτε νόμους, μήτε τι σεμνὸν καὶ βιωφελές εἶδός, μηδὲ μὴν ἐπιστήμας καὶ τέχνας ἐν νῷ τιθέμενοι ἀρετῆς τε καὶ φιλοσοφίας οὐδ' εἰς ἐννοίαν ἰόντες, μόναις ἐπ' ἐρημίαις ἐν τε ὄρεσι καὶ σπηλαίοις καὶ κόμαις τὰς διατριβὰς ἐποιοῦντο, ληστρικώτερον ἐπιτιθέμενοι τοῖς πλησιάζουσι, πορίζοντες τὰ πρὸς τὸ ξῆν οὐκ ἄλλοθεν ἄλλ' ἢ ἐκ τῆς τῶν καταδεστέρων καταδυναστείας. 7. ἀλλὰ μὴν οὐδὲ θεὸν τὸν ἐπὶ πάντων ἤδεσαν, οὐδέ γε εὐσεβείας ἀληθοῦς τρόπον, φυσικαῖς δὲ ἐννοίαις ἀνακινούμενοι τὸ μὲν ὑπάρχειν ἐν τοῖς οὐσι θεῖαν τινὰ δύναμιν καὶ θεὸν εἶναι καὶ ὁνομαζεσθαι σωτηρίῳν τε καὶ εὐεργατικῇ τυγχάνειν τὴν προσηγορίαν αὐτοφρεῖ διδασκαλίᾳ συνωμολόγουν, τὸ δὲ μὴ ἄλλο τι νομίζειν ἢ τὸν ἐπέκεινα ἀπάσης τῆς ὁρωμένης οὐσίας οὐκέθ' οἷοι τε ἦσαν ἀποδέχεσθαι. 8. διόπερ οἱ μὲν αὐτῶν ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, οἱ δὲ ἐματαιώθησαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ἰσχοτίσθη ἢ

28 Rom. 1, 25 et 21.

ἀσύνετος αὐτῶν καρδία, ὡς ἐναλλάξαι τὴν δόξαν τοῦ
 ἀφθάρτου θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκότος φθαρτοῦ ἀν-
 θρώπου καὶ πετηνῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν.
 νεκρῶν δὴ οὖν οἷδε ἀνδρῶν δυναστῶν τινῶν ἢ καὶ
 τυράννων πάλαι γενομένων εἰκόνας ἀνειδωλοποιή-
 σαντες, καὶ ταύταις τὸ θεῖον περιάψαντες σέβας, τὰς
 τε ἐκτόπους καὶ ἀκολάστους τῶν αὐτῶν πράξεις ὡς
 θεῶν κατορθώματα σεμνύνειν ἐθεολόγησαν. 9. πῶς
 οὖν τοῖς τυγχάνουσιν ἐν τοιαύτῃ βίῳ καταστάσει τὸν
 πάνσοφον καὶ πανάρετον τοῦ Χριστοῦ λόγον τὴν εἰς
 ἄκρον καταγγέλλοντα φιλοσοφίαν τοῖς τε ἐν τοσούτῳ
 βάθει κακίας καλινδουμένοις δύνασθαι ἀρμόττειν;
 διὸ δὴ ἐκείνους ἢ θεία καὶ πάντων ἔφορος δίκη ὡς
 ἀγρίαν καὶ βλαβερωτάτην ὕλην περικόπτουσα τοτὲ μὲν
 κατακλυσμοῖς, τοτὲ δὲ πυρπολήσεσι μετήει, τοτὲ δὲ
 αὐτοὺς τοῖς κατ' ἀλλήλων πολέμοις ἀνδροκτασίαις τε
 τε καὶ πολιορκίαις ἐπαλλήλοις παρεδίδου, πρὸς αὐτῶν
 τῶν δαιμόνων, τῶν δὴ θεῶν αὐτοῖς νενομισμένων,
 ἐπὶ τὸν κατ' ἀλλήλων πόλεμον ἐξοιστρονμένους, ὥστε
 ἄβατον εἶναι τοῖς πλησιοχώροις ἀνεπίμικτόν τε καὶ
 ἀκοινώνητον τὸν τότε τῶν ἀνθρώπων βίον· βραχεῖς δὲ
 τινες, ὡς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, καὶ ἀριθμῷ ληπτέον.
 10. ὡν τὰ παρ' Ἑβραίοις μνημονεύει λόγια, θεοφιλεῖς
 εὐροῦσα, τούτοις διὰ χρησμῶν καὶ θειοτέρας ἐπιφα-
 νείας ὠμίλει, δεξιουμένη τοὺς ἄνδρας καὶ θεραπύ-
 ουσαν νόμοις τοῖς παρὰ Μωσέως εἰσαγωγικοῖς καὶ βιω-
 φελέσιν. 11. ἀλλ' ὅτε δὴ ἐκ τῆς τούτοις διαταγασθῆ-
 νομοθεσίας ἐκ τε τῶν μετὰ ταῦτα προφητικῶν μαθη-
 μάτων εἰς πάντας ἀνθρώπους εὐωδίας δίκην προχο-
 μένων ἤδη λοιπὸν ἡμέρωτο τῶν πολλῶν τὰ φρονή-
 ματα, τοῖς τε πολλοῖς ἔθνεσι πολιτεῖται καὶ νομοθεσίαι
 συνίσταντο, ἀρετῆς τε καὶ φιλοσοφίας ὄνομα παρὰ

(365)

πολλοῖς ἐβοῶτο, ὡς ἂν πεπαυμένης τῆς παλαιᾶς θη-
 ρωδίας, μετατιθεμένης δὲ τῆς ἀγρίας καὶ ἀπηνουῆς
 διαίτης ἐπὶ τὰ προότερον, αὐτὸς ἤδη λοιπὸν κατὰ και-
 ρον τὸν προσήκοντα ὁ τῶν τελείων τε καὶ οὐρανίων
 δογμάτων τε καὶ μαθημάτων τέλειος καὶ οὐράνιος δι-
 δασκαλός, ὁ τῆς ἀληθοῦς θεογνωσίας εἰσαγωγεὺς, ὁ
 θεὸς λόγος ἐπέφανεν ἑαυτὸν κατὰ τὸν ὑπογραφέντα
 τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ χρόνον, μίαν τοῖς πᾶσιν
 ἔθνεσιν, Ἑλλησί τε καὶ βαρβάρους, τῷ τε παντὶ ἔθνει
 τῶν ἀνθρώπων τὴν τοῦ πατρὸς φιλανθρωπίαν εὐαγ-
 γελιζόμενος, ἐπὶ μίαν τε τοὺς πάντας παρορμῶν ἐν
 θεῷ σωτηρίαν, ἀλήθειάν τε αὐτὴν καὶ φῶς ἀληθοῦς
 εὐσεβείας, βασιλείαν τε οὐρανῶν, καὶ αἰωνίου ζωῆς
 ἐπαγγελίαν τοῖς πᾶσι προμνόμενος.

12. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν χρόνων εἰρήσθω,
 δι' ἣν αἰτίαν νῦν, ἀλλ' οὐ πάλαι πρότερον ὁ Χριστὸς
 τοῦ θεοῦ εἰς πάντας ἐξέλαμψεν ἀνθρώπους. φέρε δὲ
 ἐπαυελθόντες τῶν χρόνων τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ τὰ ση-
 μετά κατὰ μέρος ἐπισκεψώμεθα, τὰς εὐαγγελικὰς περὶ
 τῆς γενέσεως αὐτοῦ φωνὰς ἐν πρώτοις ἐπισημειωσά-
 μενοι. 13. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος τὸν χρόνον τῆς ἐν-
 σάρκου αὐτοῦ ἐπιφανείας ὡδέ πως ἱστορεῖ, λέγων
 τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας,
 ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως." καὶ μετ' ὀλίγα
 φησὶν "ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰου-
 δαίας, ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ." 14. ὁ δὲ
 Λουκᾶς τὸν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καὶ ἀναδείξεως
 χρόνον παρέστησε λέγων "ἐν ἔτει πεντηκαιδεκάτῳ τῆς
 ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἐπιτροπεύοντος Πον-
 τίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, τετραρχοῦντος δὲ τῆς

23 Matth. 2, 1.

28 Luc. 3, 1.

Γαλιλαίας Ἡρώδου, Φιλίππου δὲ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ
 [227] τετραρχοῦντος τῆς Ἰουραίας καὶ Τραχωνίτιδος χώ-
 ρας, καὶ Λυσανίου τῆς Ἀβιληνῆς τετραρχοῦντος, ἐπὶ
 ἀρχιερέως Ἄννα καὶ Καϊάφα. τούτοις δὴ οὐν καλῶς
 ἔχει παραθέσθαι τὴν παρὰ Μωσεῖ τοῦ Ἰακώβ προφη-
 τεῖαν τοῦτον ἔχουσαν τὸν τρόπον·

(366) Περὶ τῶν χρόνων τῆς εἰς ἀνθρώπους ἐπι-
 φανείας αὐτοῦ.

Ἀπὸ τῆς Γενέσεως.

- b 1. "Ἐκάλεσε δὲ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ καὶ εἶπε,
 συνάχθητε ἵνα ἐπαγγείλω ὑμῖν τί ἀπαντήσεται ὑμῖν
 ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν. ἀθροίσθητε καὶ ἀκούσατε,
 υἱοὶ Ἰακώβ, ἀκούσατε, Ἰσραὴλ, τοῦ πατρὸς ὑμῶν.
 2. εἶτα τούτοις ἐξῆς ἐπιμεμψάμενός τινά τισι τοῖς
 c προτέροις υἱοῖς, ὥς διὰ τινὰ αὐτῶν πλημμελήματα
 γνησθέντες ἀναξίοις τῆς μελλούσης ἐπιλέγεσθαι προ-
 ρήσεως, τῷ τετάρτῳ ὡς τὸν βίον κρείττονα τῶν λοι-
 πῶν ἀδελφῶν ἐπιδεδειγμένῳ τάδε θεσπίζει "Ἰούδα,
 σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νῶ-
 του τῶν ἐχθρῶν σου, προσκυνήσουσί σε οἱ υἱοὶ τοῦ
 πατρὸς σου· σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ νύκ-
 τος ἀνέβης, ἀναπесὶν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς
 σκύμνος. τίς ἐγερεῖ αὐτόν; οὐκ ἐκλείπει ἄρχων ἐξ
 a Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μεγάλων αὐτοῦ, ἕως
 αὖν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκί-
 ἐθνῶν."

3. Σκόπει δὴ πρῶτον τίνα ἄρα φησὶν εἶναι τὰ

ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ ὅρα εἰ μὴ αὐτὰ ἦν, ἃ τοῖς
 ὑπὲρ τὸν Ἀβραὰμ προπάτορσι περὶ τῆς τῶν ἔθνων
 κλήσεως ὁ θεὸς ἀνείρηκε θεσπίσας. γέγραπται γοῦν
 ὡς ἄρα εἶπεν ὁ θεὸς τῷ Ἀβραὰμ "καὶ ἔσῃ εὐλογητὸς,
 5 καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ τοὺς καταρα-
 μένους σε καταράσομαι· καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ
 πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς." 4. καὶ αὐτίς "Ἀβραὰμ δὲ"
 φησὶ "γινόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ, καὶ
 10 ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς."
 τὰ ὅμοια δὲ καὶ τῷ Ἰσαὰκ ὁ χρησμὸς τοῦτον ἐκφωνεῖ
 τὸν τρόπον "καὶ πληθυνῶ τὸ σπέρμα σου ὡς τοὺς
 ἀστέρους τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ (387)
 σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς." ἔτι δὲ καὶ
 τῷ Ἰακώβ τοιαῦτα δὴ εἴρηται "ἐγὼ κύριος ὁ θεὸς
 15 Ἀβραὰμ τοῦ πατρὸς σου καὶ ὁ θεὸς Ἰσαὰκ, μὴ
 φοβοῦ." καὶ ἔξῃς "καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ
 πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς." καὶ ἄλλοτε εἶπεν αὐτῷ
 ὁ θεὸς "ἐγὼ ὁ θεὸς σου, ἀνξάνου καὶ πληθύνου·
 20 ἔθνη καὶ συναγωγὰς ἔθνων ἐξελεύσονται ἐκ σοῦ,
 καὶ βασιλεῖς ἐκ τῆς ὀσφύος σου ἐξελεύσονται. 6. το-
 σάυτας περὶ τῆς τῶν ἔθνων κλήσεως προρρήσεις τοῦ
 θεοῦ προμεμαθηκὼς ὁ Ἰακώβ, παίδων αὐτῷ τὸν ἄρι-
 25 θμὸν γεγεννημένων δεκαδύο, πρὸς τῇ τελευτῇ συγκα-
 λίσας τοὺς πάντας περιεσκόπει ἐξ ὁποίου ἄρα αὐτῶν
 τῆς διαδοχῆς τὰ τῶν τοῦ θεοῦ προρρήσεων ἐπὶ τέλος
 ἦξει· εἰτ' ἐπιθείς τρισὶ μὲν τοῖς πρώτοις αὐτῷ γενο-
 μένοις παισὶν ἐλέγχους ὧν ἐπλημμέλησαν, ἐπιφέρει
 30 διδάσκων ὅτι τῶν τετολμημένων αὐτοῖς ἕνεκα οὐ δι'
 αὐτῶν ἐκπληρωθήσεται τὰ τῶν προρρήσεων ἀποτε-
 λήματα. 7. ἐπὶ δὲ τὸν τέταρτον ἐλθὼν τὸν Ἰούδαν,

4 Gen. 12, 2.

7 Gen. 18, 18.

11 Gen. 26, 4.

14 Gen. 28, 13.

17 Gen. 35, 11.

ὁμοῦ τὸν φήσαντα αὐτῷ χρησμὸν "βασιλεῖς ἐκ τῆς
 ὀσφύος αὐτοῦ ἐξελεύσονται" διὰ τῆς τούτου διαδοχῆς
 τέλος λήψεσθαι θεσπίζει. πρόδηλον γὰρ ὡς ἐκ τῆς
 Ἰουδα φυλῆς τὸ βασιλικὸν συνέστη γένος· ὁμοῦ καὶ
 τὰς τοῦ θεοῦ προρρήσεις καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ὑπο-
 σχέσεις καθ' ὁποίους ἐνστήσονται χρόνους παρίστη-
 σιν, ἐξ αὐτοῦ τε προελεύσεσθαι διδάσκει τὸν μέλλοντα
 [226] αἴτιον καταστήσεσθαι πᾶσι τοῖς ἔθνεσι καὶ πάσαις
 ταῖς φυλαῖς τῆς γῆς τῆς παραπλησίας τῷ Ἀβραάμ
 εὐλογίας. 8. ταῦτα οὖν ἅπαντα ἦν τὰ ἀποκείμενα τῇ
 Ἰουδα, δηλαδή τὰ πάσαι προθεσπισθέντα περὶ τῶν
 ἐθνῶν, καὶ τὸ "βασιλεῖς ἐκ τῆς ὀσφύος σου ἐξελεύ-
 σονται." διὸ καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν προκηρῖθεις βασι-
 λικῆς φυλῆς καὶ διαπρεπεστέρας παρὰ τὰς λοιπὰς
 ἡξιώθη. 9. αὐτίκα ἐπὶ τῆς διατάξεως τοῦ παντὸς
 λαοῦ κατὰ τοὺς Μωσέως χρόνους ἡγεῖσθαι ταύτην
 ὁ θεὸς τῶν λοιπῶν φυλῶν προστάττει. γέγραπται
 γὰρ "καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωσῆν καὶ Ἀαρὼν
 λέγων, ἄνθρωπος ἐχόμενος κατὰ τάγματα αὐτοῦ, κατὰ
 σημαίας, κατ' οἴκους πατριῶν αὐτῶν παρεμβαλέτω-
 σαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἔναντι κυρίου, κύκλῳ τῆς σκηνῆς
 τοῦ μαρτυρίου, καὶ οἱ παρεμβάλλοντες πρῶτοι κατὰ
 ἀνατολὰς, τάγμα παρεμβολῆς υἱῶν Ἰουδα, σὺν δυνα-
 μει αὐτῶν." 10. καὶ ἐξῆς ἐπὶ τῶν εἰς τὸν ἐγκαινί-
 σμὸν τῆς σκηνῆς ἀναφερομένων "εἶπε κύριος πρὸς
 Μωσῆν, ἄρχων εἰς καθ' ἡμέραν προσοίσουσιν τὰ δῶρα
 αὐτῶν. καὶ ἦν ὁ προσφέρων τῇ ἡμέρᾳ τῇ πρώτῃ τὸ
 δῶρον αὐτοῦ Ναασσῶν υἱὸς Ἀμιναδάβ, ἄρχων τῆς
 (306) φυλῆς Ἰουδα." 11. καὶ ἐν τῇ βίβλῳ δὲ τοῦ Ἰησοῦ
 τοῦ Ναυῆ τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας κλήρω κατὰ τῶν

λοιπῶν φυλῶν διανεμηθείσης, ἀκληρωτὶ καὶ πασῶν
 πρώτη ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ τὸ οἰκεῖον μέρος τῆς γῆς
 ἀπολαμβάνει. 12. ἀλλὰ καὶ "μετὰ τὴν τελευτὴν Ἰη-
 σοῦ ἐπηρώτων οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν κυρίῳ, λέγοντες,
 τίς ἀναβήσεται ἡμῖν πρὸς τὸν Χαναναῖον, ἀφηγού-
 μενος τοῦ πολεμῆσαι ἐν αὐτῷ; καὶ εἶπε κύριος, Ἰού-
 δας ἀναβήσεται. ἰδοὺ δέδωκα τὴν γῆν εἰς χεῖρας
 αὐτοῦ." σαφῶς οὖν τοῦ παντός Ἰσραὴλ ἠγεῖσθαι τὴν
 τοῦ Ἰούδα φυλὴν ὁ θεὸς διὰ τούτων προστάττει, ὅθεν
 10 ἐξῆς γέγραπται "καὶ ἀνέβη Ἰούδας, καὶ παρέδωκε
 κύριος τὸν Χαναναῖον, καὶ τὸν Φερεξαῖον ἐν χειρὶ
 αὐτοῦ." 13. καὶ πάλιν "καὶ ἐπολέμησαν οἱ υἱοὶ Ἰούδα
 ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ κατελάβοντο αὐτήν, καὶ κατέ-
 βησαν υἱοὶ Ἰούδα πολεμῆσαι ἐν τῷ Χαναναίῳ." καὶ
 15 αὐτῆς "καὶ ἐπορεύθη Ἰούδας μετὰ Συμεὼν τοῦ ἀδελ-
 φοῦ αὐτοῦ." καὶ ἐξῆς "καὶ ἦν κύριος μετὰ Ἰούδα,
 καὶ ἐκληρονόμησε τὸ ὄρος." καὶ μετὰ ταῦτα "καὶ
 ἐνέβησαν οἱ υἱοὶ Ἰωσήφ, καὶ γε αὐτοὶ ἐν Βαιθήλ,
 καὶ Ἰούδας μετ' αὐτῶν." 14. καὶ ἐν τῇ βίβλῳ δὲ τῶν
 20 κριτῶν διαφόρως κατὰ χρόνους προϊσταμένων τοῦ
 λαοῦ, εἰ καὶ ἐκ διαφορῶν ἰδόκουν εἶναι φυλῶν οἱ
 κριταί, ὅμως δὲ καθόλου ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ τοῦ παν-
 τὸς ἔθνους ἠγεῖτο, πολλῶ δὲ πλείον ἐπὶ τῶν χρόνων
 τοῦ Δαβὶδ καὶ τῶν τούτου διαδόχων ἐκ φυλῆς μὲν
 25 τοῦ Ἰούδα γεγονότων, μέχρι δὲ τῆς εἰς Βαβυλῶνα
 αἰχμαλωσίας τὴν βασιλείαν διενεγκάντων, μεθ' ἣν
 τῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπὶ τὴν οἰκείαν γῆν ἐπανι-
 όντων αὐτῆς ἠγεῖται Ζοροβάβελ, ὁ τοῦ Σαλαθιὴλ ἐκ
 30 φυλῆς Ἰούδα, ὁ καὶ τὸν νεὼν ἐγείρας. 15. ἔνθεν καὶ
 ἡ τῶν Παραλειπομένων γραφὴ τὰς δώδεκα φυλάς

α τοῦ Ἰσραὴλ γενεαλογουῖσα ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰούδα τῆς καταρχῆν ἐποιήσατο. ἔπειτα δὴ οὖν τούτοις ἀκολουθῶς καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις τὴν αὐτὴν φυλὴν τῶν λοιπῶν ὁμολογεῖν ἡγείσθαι, εἰ καὶ ἐν μέρει διαφοροὶ προειστήκεισαν τοῦ λαοῦ, ὧν οὐκ ἐστὶν ἡμῖν δυνατὸν ἐξακριβάζεσθαι τὰ γένη, τῷ μὴδὲ φέρεσθαι θείαν βίβλον ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τῶν τοῦ σωτῆρος χρόνων. 16. πλὴν εἰς τοσοῦτον διαρκέσαι λόγος αἰεὶ φάναι τὴν τοῦ Ἰούδα φυλὴν, εἰς ὅσον τὸ πᾶν ἔθνος ἐλευθερίᾳ καὶ αὐτονομίᾳ χρώμενον ὑπὸ οἰκείοις ἀρχουσιν καὶ ἡγουμένοις ἐπολιτεύετο. τοῦτο δὲ αὐτοῖς ἐξ ἀρχῆς ὑπῆρξε καὶ μέχρι τῶν Αὐγουστοῦ χρόνων καθ' οὓς Ἰησοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν φανέντος ἐν ἀνθρώποις τὸ πᾶν ἔθνος δοῦλον Ῥωμαίοις καθίσταται. [369] καὶ ἀντὶ τῶν πατρόθεν αὐτοῖς καὶ κατὰ νόμους ἡγουμένων πρῶτος Ἡρώδης ἀλλόφυλος αὐτῶν ἡγείται καὶ βασιλεὺς Αὐγουστος. 17. ἔως μὲν οὖν οὐδέπω διαλειοίπει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, τῶν προφητειῶν οἱ χρόνοι ἐκ τῆς τῶν ἀρχόντων τοῦ ἔθνους παραθέσεως ἀνεγράφοντο. οὕτως οὖν Ἡσαίας ἐν βασιλείᾳ Ὀζίου καὶ Ἰωάθαν καὶ Ἀχαζ καὶ Ἐζεκιου, οἱ ἐβασίλευσαν τῆς Ἰουδαίας, προφητεύει. 18. ὁμοίως δὲ καὶ Ὡσηέ. ὁ δὲ Ἀμὼς ἐν ἡμέραις Ὀζίου βασιλέως Ἰούδα, καὶ ἐν ἡμέραις Ἰεροβοὰμ υἱοῦ Ἰωᾶς, βασιλέως Ἰσραὴλ, καὶ Σοφορίας ἐν ἡμέραις Ἰωσίου, υἱοῦ Ἀμὼς, βασιλέως Ἰούδα, ὁμοίως δὲ καὶ Ἰερεμίας. ἀλλ' ὅτε ἐκλείοιπεν ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, τῆς διὰ τοῦ Χριστοῦ προφητευομένης προσδοκίας τῶν ἔθνων ὅσον οὐπω μελλούσης ἐπιλάμπειν τῷ βίῳ, οὐκ ἔτι μὲν βασιλεῖς ἐ χρημάτισαν Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενοι Ἰσραὴλ. 19. τούτων δὲ ταῖς προφητείαις ἀκολουθῶς

κατὰ τοὺς ὠρισμένους χρόνους διαλειοπότων, πρῶτος μὲν Αὐγουστος, δεύτερος δὲ Τιβέριος, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀνηγορεύθησαν βασιλεῖς, οἱ τε κατὰ τούτους τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροποι καὶ τετράρχαι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἡρώδης, ὡς ἔφην ἤδη καὶ πρότερον, οὐ προσήκων Ἰουδαίους τὸ γένος, ὃς καὶ αὐτὸς παρὰ Ῥωμαίων τὴν ἀρχὴν τὴν κατὰ Ἰουδαίων ἐργαζόμενος.

20. Τούτων ἡμῖν προτετηρημένων καιρὸς ἦδη καλεῖ τῆς εἰς τὴν προφητείαν θεωρίας ἐφάψασθαι Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου." δώδεκα τῶν ὄλων ὑπαρχόντων παίδων τῷ Ἰακώβ τετάρτος Ἰούδας ἦν, ὡς καὶ φθάσαντες εἰρήκαμεν, εἰς καὶ αὐτὸς ἀρχίφυλος τοῦ Ἑβραίων ἔθνους. 21. ἀλλ' ὅτι γε οὐκ αὐτὸν ἐκεῖνον ἐώρα τὸν ἄνδρα τὰ ὡς πρὸς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ πατρὸς εἰρημένα σαφὲς ἂν γένοιτο τοῖς ἐπιστήσασιν ταῖς λέξεσι τῆς θείας γραφῆς, πρῶτον τοῦ Ἰακώβ πρὸς τοὺς υἱοὺς φωνῆς λεγούσης "ἐκάλεσε δὲ Ἰακώβ τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ, καὶ εἶπε, συνάχθητε καὶ ἀναγγεῶν ὑμῖν, τί ὑμῖν ἀπαντήσεται ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἀδελφοίσθητε καὶ ἀκούσατε υἱοὶ Ἰακώβ, ἀκούσατε Ἰσραὴλ τοῦ πατρὸς ὑμῶν." 22. σαφὲς γὰρ ἐπαγγέλλεται προφητεύειν αὐτοῖς τὰ μέλλοντα αὐτοῖς ἀπαντήσεσθαι μακροῖς ὕστερον χρόνοις καὶ, ὡς αὐτὸς φησιν, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν. καὶ ἄλλως δὲ τὰ ὡς πρὸς τὸν Ἰούδα ἐρημένα οὐκ ἂν εὐλόγως ἐφαρμόσειε τῷ πρώτῳ ἐκείνῳ ἀνδρὶ. 23. οὐ γὰρ ἐκεῖνον τὸν Ἰούδα ἦνεσαν οἱ ἀδελφοί· ἐπὶ ποίῳ γὰρ αὐτοῦ κατορθώματι τοῦτο ἐποίησαν ἄν; οὐδὲ μὴν ἐκεῖνον προσεκύνησαν οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς. μᾶλλον δ' ἂν ὁ λόγος ἡρμοσεν, εἰ τῷ Ἰωσήφ εἰρητο, ἐπειδὴ τοῦτον ἅμα τοῖς λοιποῖς ἀδελφοῖς καὶ αὐτὸς Ἰούδας προσκυ-

νήσας φαίνεται, πλὴν ἀλλὰ πρὸ τῶν λόγων τῆς προφητείας· μετὰ γὰρ τούτους οὐδέν τι τοιοῦτον οὐδὲ περὶ τὸν Ἰωσήφ, ἥπου γε περὶ τὸν Ἰούδαν, γεροντὸς ἢ ἱστορία παρίστησι. 24. καὶ τὸ "ἀναπεσῶν δὲ ἐκοιμήθη ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος" μείζονος ἂν δέοιτο ἢ κατὰ τὸν Ἰούδαν θεωρίας, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ ταῦτα εἰρημμένον "οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν" τοὺς χρόνους αἰνίττεσθαι μοι δοκεῖ τῆς τοῦ προφητευσμένου παρουσίας. τόδε γὰρ, φησὶν, οὐκ ἔσται, ἔστ' ἂν γένοιτο τόδε. 25. οὐδὲ γὰρ πρότερον παύσονται τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι ἢ τὴν τῶν ἐθνῶν προσδοκίαν ἐλθεῖν καὶ τὰ ἀποκείμενα τῷ προφητευσμένῳ. ταῦτα δὲ ὁμοίως τοῖς ἐβδομήκοντα καὶ ὁ Θεοδοτίων ἡρμήνευσεν· ὁ δὲ Ἀκύλας τούτου ἐξέδωκε τὸν τρόπον "οὐκ ἀναστήσεται σκῆπτρον ἐπὶ Ἰούδα, καὶ ἀκριβαζόμενος ἀπὸ μεταξὺ ποδῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ καὶ αὐτῷ σύστημα λαῶν." 26. ἐνθα λεγόμενον τοῦ "οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα," πάλιν οὐ περὶ τοῦ Ἰούδα, αὐτοῦ δὲ ἐκείνου τοῦ πρώτου ἀνδρὸς, ἀκούειν δεήσει, ὥσπερ οὐδὲ τὸ "Ἰούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί σου" καὶ τὰ ἐξῆς ἐπ' ἐκείνου ἀνεφέρετο. πλείστοις δ' οὖν χρόνοις ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους κατέστησαν, οὐκ ἐκ τῆς ἐκείνου τοῦ ἀνδρὸς διαδοχῆς. 27. πρῶτος μὲν γὰρ Μωσῆς αὐτὸς ἡγήσατο τοῦ λαοῦ, μὴ ἐκ τοῦ Ἰούδα, ἀλλ' ἐκ τοῦ Λεβὶ γεγονώς, εἶτα Ἰησοῦς ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ, μεθ' οὗ ἤρξεν αὐτῶν Λεββάρα ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ, καὶ Βαράκ ἐκ φυλῆς Νεφθαλεὶμ, μεθ' οὗ Γεδεὼν ἐκ φυλῆς Μανασσῆ, ἔπειτα ὁ τοῦ Γεδεὼν παῖς, καὶ μετ' αὐτὸν Θωλὰ ἐκ φυλῆς τῆς αὐτῆς, ἔπειτα

Ἑσβεβὼν ἐκ Βηθλεὲμ, καὶ μετὰ τοῦτον Αἰλῶν ἐκ φυ-
 λῆς Ζαβουλὼν, ἔπειτα Λαβδὼν ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ,
 καὶ αὐθις Σαμφὼν ἐκ φυλῆς Δάν, ἔπειτα ἀναρχίας
 αὐτῶν γενομένης ἤγειτο αὐτῶν Ἥλail ὁ ἱερεὺς ἐκ φυ-
 λῆς Λευί. 28. οὗτοι πάντες κριταὶ κρίναντες τὸν
 Ἰσραὴλ, οὐκ ἐκ διαδοχῆς Ἰούδα, ἐκ διαφόρων δὲ φυ-
 λῶν ἄλλοθεν ἄλλος γενόμενος· καὶ ὁ γε μετὰ τούτους
 πρῶτος αὐτῶν βασιλεύσας Σαοὺλ ἐκ φυλῆς ἦν Βενια-
 μίν. 29. πῶς οὖν τὸ "οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα,
 οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ" (ὡς ἂν οἴη- (371)
 θείη τις) ἐπὶ τοὺς ἐκ φυλῆς Ἰούδα ἄρχοντας καὶ
 ἡγουμένους ἀνενεχθήσεται, ὅτε φαίνονται ἀπὸ τῶν
 χρόνων τῆς τοῦ Ἰακώβ τελευτῆς ὅλοις ἔτεσιν ἐγγύς
 πον χιλίοις οὐκ ἐκ μόνης τῆς Ἰούδα φυλῆς προαχθέν-
 15 τες, ἀλλ' ἄλλοτε ἐξ ἄλλης, μέχοι τῶν Λαβιδ χρόνων;
 εἰ δὲ μετὰ τοὺς τοσούτους ὁ Λαβιδ οἱ τε ἐκ τῆς τοῦ-
 του διαδοχῆς βασιλεύσαντες τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἐκ
 φυλῆς γεγόνασιν Ἰούδα, ἀλλὰ χρὴ σε εἰδέναι ὅτι οὐδὲ
 ὅλοις πεντακοσίοις ἔτεσι διήρκεσαν οὗτοι τοῦ παντὸς
 20 ἔθνους βασιλεύσαντες, ἀλλὰ μόνων φυλῶν τριῶν, καὶ
 οὐδὲ ὅλων τούτων, καθ' οὓς ἕτεροί τινες ἐνέργησαν
 τοῦ πλείονος ἔθνους καὶ ὅλων γε ἐννέα φυλῶν τὴν
 βασιλείαν διέποντες. 30. μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Σολο-
 μῶνος τελευτὴν διαιρεθέντος τοῦ παντὸς ἔθνους ἐξ
 25 Ἰούδα, τοῦ Λαβιδ διάδοχοι τριῶν, ὡς ἔφην, οὐδ'
 ὅλων φυλῶν ἐπὶ τῆς Ἱερουσαλήμ ἐβασίλευον μέχρι
 τῆς εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας. 31. κατ' αὐτοὺς δὲ
 τούτους ἐπὶ τῆς Σαμαρείας οὕτω καλουμένης πόλεως
 30 τῶν ἐννέα φυλῶν ἡγούμενοι οὐκ ἐξ Ἰούδα, ἀλλ' ἐξ
 ἑτέρων φυλῶν ἕτεροι διετέλεσαν, ὧν πρῶτος ἦν Ἱερο-
 βοάμ ἐκ φυλῆς Ἐφραΐμ, καὶ οἱ καθ' ἑξῆς μετὰ τοῦτον,
 ὡς μὴδ' ἐν τοῖς μεταξὺ χρόνοις τοῖς ἀπὸ Λαβιδ ἐπὶ

τὴν εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίαν τοὺς ἐκ φυλῆς Ἰούδα τοῦ παντὸς ἔθνους ἡγήσασθαι. 32. τί δὲ λέγειν ὡς μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον αὐτοῖς ὑπὲρ τὰ πεντακόσια ἔτη μέχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ γενέσεως διέτλεσαν πολιτεία χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ, τῶν μὲν κατὰ χρόνους ἀρχιερέων ἡγουμένων τοῦ ἔθνους, οὐδενὸς δὲ ἐκ τῆς τοῦ Ἰούδα φυλῆς; ὥστε ἐξ ἀπάντων τούτων παρίστασθαι μὴ ἐπὶ τὸν πρῶτον ἐκείνους ἄνδρα τὸν Ἰούδαν, μηδὲ ἐπὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ ἀναφύεσθαι τὸ φάσκον λόγιον "οὐκ ἐκλείψει ἀρχὼν ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ," μόνως δ' ἂν συσταίῃ τὰ κατὰ τὸν τόπον, εἰ κατὰ τὰ πρόσθεν ἡμῖν ἀποδεδομένα περὶ τῆς φυλῆς ἀπάσης λέγεσθαι ταῦτα νοήσαιμεν. 33. αὕτη γοῦν ἐξ ἀρχῆθεν, ἐξ αὐτῶν τῶν κατὰ Μωσέα χρόνων, τοῦ παντὸς ἔθνους ἡγήσατο· κατὰ γοῦν τὴν ταύτης ἐπικρατίαν, ὡς ἂν ἀρχῆθεν ἡγεῖσθαι προκεχειρισμένης ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, Ἰουδαία τε εἰσέτι νῦν ἀπὸ τῆς φυλῆς ἢ τε χώρα ἐπικέκληται καὶ τὸ πᾶν αὐτῶν σύστημα Ἰουδαίων προσγορεῖται. οὕτω τοίνυν νοήσαιμεν τὸ λεγόμενον [331] ὡς εἰ σαφέστερον ἔλεγεν, οὐκ ἐκλείψει τοῦ παντὸς [332] ἔθνους ἡγουμένη ἢ τοῦ Ἰούδα φυλή. 34. ὁ γοῦν Σύμμαχος "οὐ περιαιρεθήσεται" φησὶν "ἐξουσία ἀπὸ Ἰούδα," τὸ ἐξουσιαστικὸν δὴπου καὶ ἀρχικὸν ἀξίωμα τῆς μετὰ ταῦτα ὑποστάσεως τοῦ Ἰούδα φυλῆς παριστάς. ταύτης γοῦν οὔτε τὸ σκῆπτρον, ὡς ὁ Ἀκύλας φησὶ, βασιλικῆς δὲ τοῦτο σύμβολον ἢ ἀρχῆς, οὔτε τὴν ἐξουσίαν κατὰ τὸν Σύμμαχον περιαιρεθήσεται· θεσπίζει, ἕως ἂν ἔλθῃ, φησὶν, ᾧ ἀπόκειται, καὶ αὐτὸν ἑσσεσθαι τῶν ἔθνων προσδοκίαν. 35. ποίαν ταύτην προσδοκίαν ἢ τὴν πάλαι τῷ Ἀβραάμ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν προπάτορσι κεχρηματισμένην; πρῶτον μὲν οὐ

θαυμάζειν ἄξιον ὅπως δώδεκα οὐσῶν τῶν παρ' Ἑβραίων
 οὐσῶν φυλῶν ἐξ οὐδεμιᾶς ἄλλης ἢ ἀπὸ μόνης τῆς Ἰούδα
 ἢ τοῦ ἔθνους εἰσέτι νῦν ἀνηγόρευται προσηγορία· οὐ
 δι' ἕτερον ἢ διὰ τὸ τῆς προφητείας λόγιον τῇ τοῦ
 Ἰούδα φυλῇ τὸ ἀρχικὸν περιέψαν ἁξίωμα. 36. ἀλλὰ
 καὶ τὴν πάτριον αὐτῶν χώραν Ἰουδαίαν διὰ τὴν αὐ-
 τὴν ἀποκαλεῖσθαι συμβάλει αἰτίαν. ἐπεὶ διὰ τί μὴ
 ἀπὸ τοῦ πρώτου τῶν δώδεκα, λέγω δὲ ἀπὸ τοῦ Ρου-
 βὶμ, τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐχρημάτισε, καίτοι παρὰ τῷ
 10 θείῳ νόμῳ τῶν πρωτοτόκων τιμημένων; διὰ τί δὲ
 μὴ ἀπὸ τῆς τοῦ Λευὶ, ὁμοῦ καὶ τῷ χρόνῳ καὶ τῷ τῆς
 ἱερωσύνης τιμῇματι τὸν Ἰούδαν παρ᾽ ἐξάγοντος; τί δὲ
 οὐκ ἂν μᾶλλον ἀπὸ τοῦ Ἰωσήφ χρηματίσαι συνέβη τὸ
 πᾶν ἔθνος καὶ τὴν χώραν, διὰ τὸ καὶ πάσαι πάσης
 15 οὐ μόνον Αἰγύπτου, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων τὸ κράτος
 ἀνάψασθαι τοῦτον, τοὺς τε ἐξ αὐτοῦ γενομένους μα-
 κροῖς ὕστερον χρόνοις ἐπὶ πλείστον ὅσον ὅλων ἐννέα
 φυλῶν τοῦ ἔθνους ἡγήσασθαι, δι' οὓς καὶ μᾶλλον
 εἰκὸς ἦν τὴν τοῦ προπάτορος ἐπωνυμίαν τὸ πᾶν ἔθνος
 20 καὶ τὴν χώραν ἐπιγράψασθαι; τίς δ' οὐκ ἂν ὁμολο-
 γῇσαι παρὰ τούτους ἅπαντας εὐλόγως ἂν ἐκ τοῦ Βεν-
 ιαμὴν τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοὺς λαβεῖν, ἐπειδὴ περ τῇ
 τούτου φυλῇ ἡ περιβόητος αὐτῶν βασιλικὴ μητρό-
 25 πολις ὅ τε ἐπὶ ταύτης ἀγιώτατος τοῦ θεοῦ νεὼς κα-
 κλήρωτο; ἀλλ' ὅμως οὐδ' ἐκ τούτων, οὐδ' ἐξ ἐτέρας
 ἢ μόνης ἐκ τῆς Ἰούδα φυλῆς, ἢ τῆς χώρας καὶ τοῦ
 παντὸς ἔθνους προσηγορία διέπρεψε τῇ προφητείᾳ
 ἀκολούθως. 37. οὕτω γέ τοι τὸ "οὐκ ἐκλείψει ἄρχων
 30 ἐξ Ἰούδα" ἐπὶ τὴν φυλὴν ἡμῶν ἀνενήνεκται, καὶ μό-
 νως οὕτως ἀληθῶς ἢ πρόρρησις ἀποδίδεται. ἀπὸ γοῦν
 τῶν Μωσέως χρόνων καθεξῆς οὐ διέλιπον μερικοὶ μὲν
 αὐτῶν ἄρχοντες, ἐκ διαφόρων, ὥς ἔφην, φυλῶν ἡγη-

(373) *σάμενοι, καθόλου δὲ ἡ τοῦ Ἰουδα φυλὴ παντὸς προσ-
 στώσα τοῦ ἔθνους. 38. παραδείγματι δὲ καταδέξῃ τὸ
 εἰρημένον. ὥς γὰρ ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς οἱ μὲν
 κατ' ἔθνος ἐπίτροποι τε καὶ ἡγούμενοι, ἐπαρχοὶ τε
 καὶ στρατοπεδάρχαι, οἱ τε πάντων ἀνωτάτω βασιλεῖς,
 οὐ πάντες ἐκ τῆς Ῥωμαίων ὁρμῶνται πόλεως, οὐδ'
 ἀπὸ τῆς Ῥώμου καὶ Ῥωμύλου σποράς, ἀλλ' ἐκ μυρίων
 ἄλλος ἄλλοθεν ἐθνῶν, ὅμως δὲ οἱ πάντες βασιλεῖς
 τε καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι τὴν
 Ῥωμαίων ἐπιγράφονται προσηγορίαν, Ῥωμαίων τε τὸ
 κράτος ἐπωνόμασται, καὶ ταύτης ἐξῆπται τῆς ἐπω-
 νυμίας ἡ καθόλου πάντων ἀρχή· τὸν αὐτὸν τρόπον
 καὶ ἐπὶ τῶν καθ' Ἑβραίους χρόνῳ νοεῖν πραγμάτων,
 μᾶς μὲν καθόλου τῆς τοῦ Ἰουδα φυλῆς κατὰ τοῦ
 παντὸς ἔθνους ἐπιπεφημισμένης, τῶν δὲ κατὰ μέρος
 ἡγουμένων τε καὶ βασιλέων ἐκ διαφόρων καθιστα-
 μένων φυλῶν, καθόλου δὲ τῇ τοῦ Ἰουδα τιμωμένων
 προσηγορίᾳ. λεγέσθω τοίνυν ὥς πρὸς τὴν ὅλην φυ-
 λην ὑπὸ τοῦ προφήτου τὸ "Ἰουδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ
 ἀδελφοί σου." 39. οἶδε γὰρ αὐτὴν ἅτε προνομίας ἡξίω-
 μένην πρὸ τῶν λοιπῶν φυλῶν τετιμηθῆαι, καὶ ἐπεὶ
 ἐξῆρχεν ἐν πολέμοις, καὶ μόνη τοῦ παντὸς ἔθνους
 ἡγείτο ἐν ταῖς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς παρατάξεσιν, εἰκό-
 [392] τως ἐπιλέγεται πρὸς αὐτὴν "αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νώτου
 τῶν ἐχθρῶν σου." εἶτα διὰ τὸ ἀρχικὸν καὶ βασιλικὸν
 ἀξίωμα "σκύμνος λέοντος" εἶναι λέγεται. 40. σεμνυνό-
 μενος δὲ ὁ προπάτωρ ὁμοῦ καὶ προφήτης ἐπὶ τῷ τῆς
 φυλῆς ἀξιώματι προστίθῃσι λέγων "ἐκ βλαστῶν υἱέ-
 μου ἀνέβης." 41. τὸ δὲ "ἀναπесὼν ἐκοιμήθης ὥς λέων
 καὶ ὥς σκύμνος λέοντος" τὸ γαῦρον ὁμοῦ καὶ θαρσα-
 λέον καὶ τὸ τῶν ἔξωθεν ἐπιόντων ἀκατάπληκτον τὸ
 τε ἄφοβον καὶ τῶν ἐχθρῶν καταφρονητικὸν παρίστησι.*

τοιοῦτον δὲ αὐτὸν ὄντα, μᾶλλον δὲ τοιαύτην οὖσαν α
 τὴν φυλὴν, τίς, φησὶν, ἀναστήσει; μέγαν τινὰ καὶ
 θαυμαστὸν σπάνιον τε καὶ δυσθεώρητον ἐσεσθαι τὸν
 μέλλοντα ἀναστήσειν τοῦ θρόνου καὶ μεταστήσειν
 τοῦ ἀρχικοῦ ἀξιώματος τὴν δηλωθεῖσαν φυλὴν αἰνι-
 ξάμενος. 42. τίς δὲ ἄρα οὗτος ἦν ἐξῆς ἡμᾶς ἐφί-
 στησι, τοῦτον εἶναι διδάσκων τὸν μέλλοντα προσδο-
 κίαν ἐσεσθαι τῶν ἐθνῶν, ὃς οὐ πρότερον φανήσεσθαι
 ἐν ἀνθρώποις ἢ ἐκλείπειν καὶ ἄρχοντα καὶ ἡγούμενον
 μετασταθήσεσθαι, καὶ ἀπαναστήσεσθαι τῆς ἀρχῆς τὴν
 τοῦ Ἰουδα φυλὴν προφητεύεται. 43. τίς δ' οὗτος ἦν
 ἢ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός; οὗ (374)
 ἐπὶ τῆς γενέσεως, ἀκολουθῶς τῇ προκειμένῃ προφη-
 σει, ἐξέλιπον μὲν ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι ἐξ αὐτῶν
 Ἰουδαίων ἐπὶ τὸ ἔθνος αὐτῶν καθιστάμενοι, ἡ δὲ τοῦ
 Ἰουδα φυλὴ αὐτῷ ἔθνει πυντὶ τοῦ ἐξ αἰῶνος ἀρχι-
 κοῦ καὶ βασιλικοῦ ἀξιώματος καθαιρεθεῖσα, τοῖς εἰσ-
 ἔτι καὶ νῦν κρατοῦσιν ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο δου-
 λεύει Ῥωμαίοις, μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ τὸ Ἰουδαίων
 ἔθνος χειρωσαμένοις, παρ' ὧν Ἡρώδης, πρῶτος ἐξ
 ἄλλοφύλου γένους ὑπάρχων ἰδίως τοῦ ἔθνους αὐτῶν,
 ὑπὸ τε Αὐγούστου καὶ τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου βου-
 λῆς βασιλεὺς ἀναθέδδεικται. 44. ἦν γοῦν ὁ Ἡρώδης ὁ
 Ἀντιπάτρου παῖς, ὁ δὲ Ἀντίπατρος Ἀσκαλωνίτης, ἐκ
 τῶν περὶ τὸν νεῶν τοῦ Ἀπόλλωνος ἱεροδούλων
 καλουμένων, ὃς δὴ Κυπρίνην ὀνόματι, τὸ γένος τῶν
 ἐξ Ἀραβίας, γυναῖκα πρὸς γάμον ἀγαγόμενος τὸν
 Ἡρώδην ποιεῖται. 45. οὗτος δὲ οὖν πρῶτος ἐκ τοι-
 οῦτου γένους ὁρμώμενος τὸν ἐκ διαδοχῆς τῶν ἀρχιε-
 ρέων ὕστατον ἡγησάμενον Ὅρκανόν, ἐφ' ὃν τὰ τῆς
 οἰκείας ἀρχῆς τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους κατέληξεν, ἐκπο-
 δῶν μεθίστησιν ἀνελῶν, πρῶτός τε αὐτός, ὥς εἶπεν, ο

ἐξ ἄλλοφυλῶν γένους Ἰουδαίων ἀναγορεύεται βασι-
 λεὺς· καθ' ὃν γεννηθέντος Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ καθή-
 ρητο μὲν ὁμοῦ καὶ τῆς Ἰούδα φυλῆς τὸ ἀξίωμα, καθή-
 ρητο δὲ καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων ἀρχὴ τε καὶ βασιλεία,
 πεπλήρωτο δὲ καὶ ἡ προτεταγμένη προφητεία "οὐκ
 ἐκλείψει ἀρχὼν ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν
 μηρῶν αὐτοῦ, φήσασα, ἕως ἂν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα
 αὐτῷ," ὃν καὶ φησι γενήσεσθαι οὐ τοῦ Ἰουδαίων
 ἔθνους, ἀλλὰ τῶν ἐθνῶν προσδοκίαν. 46. ἐπειδὴ
 τοίνυν ἀπέκειτο ἡ πρόπαλαι τῷ Ἀβραάμ χρηματι-
 σθεῖσα τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως προσδοκία, ὥς ἂν
 ἐκλειπομένων τῶν ἐκ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἀρχόντων
 τε καὶ ἡγουμένων, μεταστάσης τε τῆς κατ' αὐτοὺς
 ἀρχῆς ἐπὶ Ῥωμαίους καὶ τὸν ἐξ ἐθνῶν δεδηλωμένον
 Ἡρώδην, εἰκότως ὁ μὲν εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ἐπι-
 σημαινόμενος τοὺς χρόνους τῆς ἐκλείψεως τῶν Ἰου-
 δαίων ἀρχόντων, τὴν καταρχὴν τῆς Χριστοῦ διδα-
 σκαλίας ἱστορεῖ γεγονέναι ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς
 ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Πον-
 τίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ Ματθαῖος δὲ τοῦτο
 αὐτὸ αἰνιττόμενος σημαίνει. 47. ὑπογράφας γοῖν τὴν
 τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν γένεσιν ἐπιλέγει "τοῦ
 δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐν
 ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ μάγοι ἀπὸ ἀνα-
 τολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱερουσόλυμα, λέγοντες, ποῦ
 (375) ἐστὶν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;" δι' ὧν
 σαφῶς παρίστησι καὶ τοῦ ἄλλοφυλῶν τὴν κατ' αὐτῶν
 [238] ἀρχὴν, καὶ τῶν ἐξ ἀνατολῆς ἄλλοφυλῶν ἐθνῶν τὴν
 ὑπὸ τοῦ θεοῦ κλήσιν. 48. ὁμοῦ τε γὰρ Ἰουδαίων
 ἄλλοφυλοι ἐκράτουν καὶ τὸν πάλαι προφητευόμενον

23 Matth. 2, 1.

Χριστὸν τοῦ θεοῦ ἐρίνωσκόν τε καὶ προσεκύνον
 ἄλλοφυλοι, ἐξ ἀνατολῶν ἐπιστάτες. οὐκοῦν σαφῶς
 διὰ τούτων τέλος ἔχουσα τοῦ Ἰακώβ ἡ προφητεία διεί-
 κνυται, ἐπ' ἐσχάτου τῆς συστάσεως τοῦ Ἰουδαίων
 ἔθνους ἀποτελεσθεῖσα, ὥσπερ οὖν αὐτὸς τοῖς ἑαυτοῦ
 πατρὶν ἐθέσπισεν εἰπὼν "συνάχθητε, ἵνα ἀπαγγείλω
 ὑμῖν τί συμβήσεται ὑμῖν ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν."
 ἐσχάτως ἡμέρας νοούντων ἡμῶν τὰ ἐσχατὰ τῆς συ-
 στάσεως τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους. 49. τί δὲ ταῦτα αὐτοῖς
 ἀπαντᾷ ἐμελλεν; ἐκλειψίς μὲν τῆς ἀρχῆς Ἰούδα, καὶ
 τοῦ παντὸς ἔθνους αὐτῶν καθαιρέσις, παῦλά τε καὶ
 λήθεις τῶν ἡγουμένων αὐτῶν, καὶ τῆς φυλῆς αὐτοῦ
 τοῦ βασιλικοῦ καὶ ἀρχικοῦ ἀξιώματος κατάλυσις, Χρι-
 στοῦ δὲ ἀρχὴ καὶ βασιλεία, οὐ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ
 τῶν ἐθνῶν ἀπάντων ἄρχουσα, κατὰ τὸ "καὶ αὐτὸς
 προσδοκία ἐθνῶν." 50. τίς δ' οὐκ ἂν ὁμολογήσειε
 ταῦτα οὕτω σαφῶς ἐπὶ τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπι-
 φανείᾳ πεπληρώσθαι, ὅτε οἱ πάλαι πρὸ τῆς τοῦ Χρι-
 στοῦ γενέσεως ἐπ' οἰκείους ἄρχουσι καὶ ἡγουμένοις
 καὶ συνετοῖς τῶν θείων ἀναγνωσμάτων ἀκροαταῖς
 βασιλεῦσί τε ἰδίῳις καὶ ἀρχιερεῦσι καὶ προφήταις
 λαμπρυνόμενοι, αὐτῇ τε ἡ τοῦ Ἰούδα φυλὴ βασιλικὴ
 οὖσα, τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ἐπικρατοῦσα, κατάρ-
 χουσα τε καὶ ἡγουμένη τοῦ παντὸς ἔθνους, οἱ τε ἐν
 αὐτοῖς πάλαι διαπρέποντες ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο
 Ῥωμαίοις ὑποτελεῖς καθιστήκασιν; ἐπεφάνη γὰρ σα-
 φῶς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, καὶ ἐξ ἐκείνου ἡ λεγομένη
 προσδοκία τῶν ἐθνῶν εἰς πάντα τὰ ἔθνη ἀνακη-
 ρυκται. 51. ἢ λεγέτω τις, εἰ μὴ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὰ μὲν παρὰ Ἰουδαίοις
 σεμνὰ, ἢ τε μητρόπολις αὐτῶν ἅμα τῷ ἱερῷ καὶ τῇ
 ἐν τούτῳ συντελουμένη ἀριστεία μετὰ καὶ τῶν οἰκείων

ἡγουμένων τε καὶ ἀρχόντων διαλέλοιπεν, ἀναδέδει-
 κται δὲ ἐξ ἐκείνου τὰ τῆς ἐλπίδος καὶ προσδοκίας τῶν
 ἐθνῶν τῶν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, ὅτε καὶ ἐλή-
 λυθε τὰ ἀποκείμενα τῷ κυρίῳ. 52. τίνα δὲ ἢ τὰ δη-
 λούμενα διὰ τοῦ "Ιούδα, σὲ αἰνέσαισαν οἱ ἀδελφοί
 σου, αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου, σκνύ-
 μνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβη·
 ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων καὶ ὡς σκνύμνος λέων
 (376) τοῦ, τίς ἐγερεῖ αὐτόν;" ταῦτα γὰρ καθ' ἑτέραν διὰ-
 νοίαν τὰ αὐτῷ ἀποκείμενα, ἃ καὶ αὐτὰ φέρε κατα-
 νοήσωμεν, πρῶτον τούτῳ ἐπιστήσαντες, ὡς διαφο-
 ροῖς τὸν Χριστὸν ὀνόμασι προσαγορεύειν εἰώθασι
 οἱ θεοὶ χρησιμοί· τοτὲ μὲν γὰρ αὐτὸν καλοῦσιν Ἰα-
 κώβ, "Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ, Ἰσραὴλ
 ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτόν ἡ ψυχὴ μου, κρι-
 σιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει" καὶ τὰ ἐξῆς. 53. οἷς ἐπι-
 ρηται "ἕως ἂν θῇ ἐπὶ τῆς γῆς κρίσιν, καὶ ἐπὶ τῷ
 ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιούσι." τοτὲ δὲ αὐτὸν Σολο-
 μῶνα καὶ Δαβὶδ ὀνομάζουσι· Σολομῶνα μὲν ὡς ἐν
 1 οἱ ᾠδῇ Παλμῶ ἐπιγεγραμμένῳ μὲν εἰς Σολομῶνα, σαφῶς
 δὲ τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ περιέχοντι. 54. τὸ γὰρ "κατα-
 κυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ πο-
 ταμοῦ ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, καὶ πάντα τὰ
 ἔθνη δουλεύουσιν αὐτῷ," καὶ ὅσα τούτοις ἐξῆς ὁ
 Παλμὸς περιέχει μόνῳ τῷ Χριστῷ ἀρμόδιοι ἔν. 55.
 Δαβὶδ δὲ ἐν πη' Παλμῶ πάλιν ὁ Χριστὸς ἀνηγόρευ-
 ται, ἐπεὶ μὴ τῷ Δαβὶδ, μόνῳ δὲ αὐτῷ κατάλληλα ἂν
 εἴη καὶ τὰ ἐν τούτῳ λεγόμενα, οἷον τὸ "αὐτὸς ἐπι-
 κλέσεται με, πατήρ μου εἰ σὺ, κἀγὼ πρωτότοκον θῆ-
 σομαι αὐτόν, ὑψηλὸν παρὰ τοῖς βασιλεῦσι τῆς γῆς."

εἰς τὸν αἰῶνα φυλάξω αὐτῷ τὸ ἔλεός μου." 56. καὶ
 πάλιν "τὸ σπέρμα αὐτοῦ εἰς τὸν αἰῶνα μενεῖ, καὶ ὁ [234]
 θρόνος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον μου, καὶ ὡς ἡ σε-
 λήνη κατηρητισμένη εἰς τὸν αἰῶνα." οὕτως οὖν μετὰ
 μυρίων ἄλλων τοῦ Χριστοῦ προσηγοριῶν, δι' ὧν
 αὐτὸν οἱ θεοὶ λόγοι σημαίνουσι, καὶ Ἰούδας ὁμοίως
 διὰ τῶν προκειμένων ἀνειρηθῆναι δύναται, ὅτι καὶ ἐκ
 τῆς Ἰούδα γέγονε φυλῆς. 57. πρόδηλον γὰρ κατὰ τὸν
 ἀποστόλου ὅτι ἐκ φυλῆς Ἰούδα ἀνατίταλκεν ὁ σωτὴρ
 καὶ κύριος ἡμῶν. τούτῳ δὴ οὖν κατὰ διάνοιαν τῷ
 Ἰούδα ἀποκείμενα ἦν τὰ προφητευόμενα. 58. τίνα δὲ
 ἦν ταῦτα; πρῶτον μὲν τὸ ἐπαινεθῆναι ὑπὸ τῶν ἀδελ-
 φῶν αὐτοῦ· δεύτερον κατὰ νότου τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ
 τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν· τρίτον προσκυνηθῆναι ὑπὸ
 τῶν υἱῶν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἃ καὶ τέλους ἐτύγχανεν
 ὁπηνίκα τέως μὲν τὰς παραδόξους δυνάμεις καὶ τὰ
 τεράστια θαύματα ἐπιτελῶν ἐθαυμάζετο καὶ ἐπηνεῖτο
 καὶ προσεκυνεῖτο πρὸς τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν τε καὶ
 ἀποστόλων, οὓς καὶ ἀδελφοὺς ἀποκαλεῖν οὐκ ᾔκνει,
 διὰ μὲν τοῦ ψαλμοῦ λέγων "ἀπαγγελῶ τὸ ὄνομά σου
 τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε,"
 ταῖς δὲ ἀμφὶ τὴν Μαρίαν προστάττων εὐαγγελίζεσθαι
 αὐτοῖς ὡς ἀδελφοῖς "ἀπαγγείλατε γὰρ, φησὶ, τοῖς [377]
 ἀδελφοῖς μου ὅτι ἀνέρχομαι πρὸς τὸν πατέρα μου
 καὶ πατέρα ὑμῶν καὶ θεόν μου καὶ θεὸν ὑμῶν."
 59. οὕτω δῆτα αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐπὶ
 τοῖς παραδόξοις ὡς θαυμάσιον ἄνδρα μόνον ἐπῆνουν,
 ἕνα τινὰ, ὡς εἰκὸς, τῶν προφητῶν εἶναι ὑπεληφό-
 τες· ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τὰς θαυμασίους παραδοξο-
 ποιίας αὐτοῦ ὁρῶντες, καὶ ὡς καθεῖλεν ἐχθρόν τε καὶ

20 Ps. 21, 22.

23 Matth. 28, 10.

ἐκδικητήν, τὸν τε θάνατον ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τοῦ
 10 του, ἅμα ταῖς λοιπαῖς ἀοράτοις καὶ ἐχθραῖς δυνά-
 μεσι, τὸ τηλικάδε θεὸν αὐτὸν εἶναι πιστεύσαντες
 προσεκύνησαν. 60. αἱ δὲ χεῖρες τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 κατὰ νότου τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ ἐγίνοντο, ὅτε πάσας
 τὰς πράξεις αὐτοῦ τὰς τε δυνάμεις καὶ παραδοξο-
 ποιίας ἐπὶ καθαιρέσει τῶν δαιμόνων καὶ τῶν πονη-
 ρῶν πνευμάτων ἐποιεῖτο. ἀλλὰ καὶ ὁπηνίκα ἐξεπέ-
 20 τασε τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, καὶ οὕτως
 αἱ χεῖρες αὐτοῦ φευγόντων τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰ νῶτα
 παραχωρούντων αὐτῷ κατὰ νότου τῶν ἐχθρῶν ἐγί-
 30 νοντο, καὶ μᾶλλον ὅτε τὸ πνεῦμα παραδούς τῷ πατρὶ
 ἁσάρκος καὶ γυμνὸς οὐ ἀνειλήφει σώματος ἐπὶ τὸ τῶν
 ἐχθρῶν κατῆι χωρίον, αὐτοζωὴ τυγχάνων, θάνατον
 καταλύσων καὶ τὰς ἐπανισταμένας αὐτῷ δυνάμεις, ὥς
 εἰκὸς κατ' ἀρχὰς μὲν κοινὸν ἄνθρωπον καὶ τοῖς πολ-
 40 λοῖς ὁμοίον αὐτὸν ὑπέληφέναι, οὕτω τε κυκλώσας
 αὐτὸν καὶ ὥς ἂν τῷ τυχόντι ἐφορμῆσαι, ἐπεὶ δὲ ἐγνω-
 σαν κρείττονα ἢ κατ' ἄνθρωπον καὶ θειοτέραν φύσιν
 τραπῆναι καὶ τὰ νῶτα παραχωρῆσαι αὐτῷ, καθ' ὧν
 50 τὰς χεῖρας ἀφείδς τοῖς ἐνθέοις αὐτοῦ καὶ ἡκουημένοις
 βέβησι φεύγοντας ἤλαυνεν, ὥς διὰ τοῦτο εἰρησθαι
 "αἱ χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου." 61. εἰ δὲ
 60 καὶ εἰσέτι νῦν μυρίοι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐχθροὶ τὴν
 ἐκκλησίαν αὐτοῦ κατὰ καιροὺς πολεμεῖν ἐπιχειροῦ-
 σιν, ἀλλὰ καὶ τούτους ἀοράτῳ χειρὶ καὶ ἐνθέῳ δυνά-
 μει τροποῦνται, ὥς καὶ περὶ αὐτῶν εἰρησθαι τὸ "αἱ
 χεῖρές σου ἐπὶ νότου τῶν ἐχθρῶν σου." 62. ἐπειδὴ
 70 δὲ ἤδη λοιπὸν τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν νικητήρια ἀπει-
 λῇ, τηλικαῦτα ἐπληροῦτο καὶ τὸ "προσκυνήσουσί
 σε οἱ υἱοὶ τοῦ πατρὸς σου," πάντες δηλαδὴ οἱ κατ'
 οὐρανὸν ἄγγελοι, τὰ τε πνεύματα τὰ λειτουργικὰ καὶ

αἱ θεταὶ δυνάμεις, οἳ τε ἐπὶ γῆς ἀπόστολοι καὶ εὐαγ-
 80 γελισταί, καὶ μετὰ τούτους ἅπαντες οἱ ἐξ ἐθνῶν δι'
 αὐτοῦ τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ πατέρα θεὸν ἐπιγρο-
 ῦμενοι, οἵτινες θεὸν λόγον ὄντα τὸν Χριστὸν μεμα-
 90 θηκότες ὥς θεὸν προσκυνεῖν αὐτὸν ὁμολογοῦνται.
 63. ἀλλ' ἐπεὶ ἐχορὴν καὶ τὰ τῆς γενέσεως αὐτοῦ καὶ (378)
 τὰ τοῦ θανάτου μυστήρια τῇ περὶ αὐτοῦ προφητεῖᾳ (235)
 συμπεριλαβεῖν, εἰκότως μετὰ τὰ προειρημμένα θεσπέ-
 10 ζων ὁ Ἰακώβ ἐπιλέγει "σκύμνος λέοντος Ἰούδα" ἐκ
 βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὥς
 λέων καὶ ὥς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν;" σκύμνον
 μὲν οὖν λέοντος αὐτὸν ὀνομάζει διὰ τὸ ἐκ βασιλικῆς
 αὐτὸν γεγενῆσθαι φυλῆς. 64. ἐκ σπέρματος γούν ἦν
 20 τοῦ Ἀβιὸδ κατὰ σάρκα. "ἐκ βλαστοῦ δὲ ἀνέβης υἱέ
 30 μου" φησὶν, ἐπέπερ ἐκ σπέρματος καὶ φύλης τοῦ ταῦτα
 προαναφωνούντος Ἰακώβ ἀνέβη, πρότερον μὲν θεὸς
 λόγος ὢν, γενόμενος δὲ δευτέρου υἱὸς ἀνθρώπου δι'
 40 ἦν ἀνεδέξατο ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν. 65. εἰη δ' ἂν
 καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ δηλωτικὸν τὸ "ἀναπεσὼν ἐκοι-
 50 μήθη ὥς λέων καὶ ὥς σκύμνος," ἐξ ἔθους τῆς γρα-
 φῆς κατὰ τι οἰκεῖον θεώρημα τὸν θάνατον καὶ ἐπὶ
 μυρίων ἄλλων κοιμήσιν ἀποκαλούσης. 66. τὸ δὲ "τίς
 ἐγερεῖ αὐτόν" περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως αὐτοῦ
 60 θαυμαστικῶς εἰρηται. ἐγερθησόμενον γὰρ αὐτὸν σα-
 70 φῶς οἶδεν ὁ φάσκων "τίς ἐγερεῖ αὐτόν." θαυμαστι-
 κῶς δὲ ἐπιλέγει τὸ "τίς ἄρα ὁ τοῦτο ποιήσων καὶ ἀνα-
 στήσων αὐτόν," ἡμᾶς ἐπὶ τὸ ζητεῖν διεγείρων τίς ἂν
 εἴη ὁ τὸν κύριον ἡμῶν τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον ἀνα-
 80 δεξάμενον ἐκ νεκρῶν ἀναστήσων. 67. τίς δ' ἂν εἴη
 ἄλλος ἢ ὁ τῶν ὅλων θεὸς καὶ πατὴρ αὐτοῦ, ὃ μόνῳ
 ἀναθετέον τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάστασιν, κατὰ
 τὴν λέγουσαν γραφὴν "ὃν ὁ πατὴρ ἤγειρεν ἐκ νε-

κρῶν;” ἀντὶ δὲ τοῦ “σκύμνος λέοντος Ἰουδα, ἐκ βλα-
 στοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη” ἐμφαντι-
 κώτατα ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶ “σκύλαξ λέοντος Ἰουδα,
 ἀπὸ ἀλώσεως υἱέ μου ἀνέβης, κάμψας κατεκλήθη.”
 68. ὁ δὲ Σύμμαχος φησὶ “σκύμνος λέοντος Ἰουδα, ἐκ
 θηριαλώσεως υἱέ μου ἀνέβης, ὀκλάσας ἡδράσθη”
 δι’ ὧν σαφῶς παρίσταται ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις καὶ
 ἢ ἐξ Αἰδου, ὥσπερ ἐκ τινος θηριαλώσεως, τοῦ σωτή-
 ρος ἡμῶν ἀποφυγῇ. 69. τὸ δὲ ὀκλάσαι καὶ ἐδράσθη-
 ναι, ἀλλὰ μὴ καταπεσεῖν, ὁμοῦ τὸν θάνατον ἐδειξε
 διὰ τοῦ ὀκλάσαι, καὶ τὸ μὴ ὑποσυρῆναι ὁμοίως ταῖς
 τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς διὰ τοῦ ἡδράσθαι.
 ταῦτα μὲν οὖν πάντα προαπέκειτο τῷ Χριστῷ, πλη-
 ῶς οὐδέπω τέλους ἐτύγχανε τὸ Ἰουδαίων συνεισέ-
 κει ἔθνος, καὶ οἱ ἐξ αὐτῶν ἄρχοντες καὶ ἡγούμενοι
 οἱ τε ἐξακριβαζόμενοι τὰς θείας συνετώς περὶ τοῦ
 (379) Χριστοῦ προφητείας διέπρεπον ἐν αὐτοῖς. 70. ἐπεὶ
 δὲ ἐλήλυθε τὰ ἀποκείμενα τῷ Ἰουδα, ἐφάνη τε ἐπὶ
 γῆς ὁ προφητευόμενος ἐκ σπέρματος καὶ βλαστοῦ γε-
 νόμενος τοῦ ταῦτα τεθεσπικότος, ἀναπεσὼν τε καὶ
 κοιμηθεὶς, ἢ ὀκλάσας κατὰ τὸν Σύμμαχον, ἡδράσθη
 καὶ ἀννῆρέθη, τὰς χεῖρας αὐτοῦ κατὰ νότον τῶν
 ἀοράτων καὶ νοητῶν ἐχθρῶν ἐπιβαλὼν, οἱ τε ἀδελ-
 φοὶ αὐτοῦ καὶ μαθηταὶ πρότερον ἐπαινοῦντες αὐτὸν
 καὶ θαυμάζοντες ὕστερον καὶ ὡς θεὸν ὡμολόγησαν
 εἶναι, καὶ ὡς θεὸν προσεκύνησαν, τηρικαῦτα ἐπλη-
 ροῦτο τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ, ὡς διὰ τοῦτο ἀνειρησθαι
 τὸ “ἕως ἄν ἔλθῃ τὰ ἀποκείμενα αὐτῷ.” 71. ἐξ ἐκεί-
 νου γὰρ τοι καὶ εἰς δεῦρο εἰς πέρας ἐλθόντων τῶν
 ἀποκειμένων αὐτῷ διαλελοίπασιν μὲν οἱ ἄρχοντες καὶ

1 1. Thess. 1, 10.

ἡγούμενοι τοῦ Ἰουδαίων ἔθνος, κατέστησάν τε ἐπὶ
 κεφαλῆς αὐτῶν ἄρχοντες ἔθνων, ἐμπαλιν δὲ τὰ ἔθνη,
 τὸν Χριστὸν ἐπικινύοντα τοῦ θεοῦ, αὐτὸν ἐπεγράψαντο
 σωτήρα καὶ προσδοκίαν. 72. μετὰ ταῦτα πάντα ἐπι-
 λέγεται “δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ,
 καὶ τῇ ἡλικίᾳ τὸ ὑποξύγιον τῆς ὄνου αὐτοῦ, πλυνεῖ ἐν
 οἶνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν
 περιβολὴν αὐτοῦ. χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ
 οἶνου καὶ λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα.”
 73. Δυνίτεσθαι δὲ ἡγοῦμαι διὰ τούτων τὸν μὲν
 πῶλον αὐτὸν τὸν τῶν ἀποστόλων καὶ μαθητῶν τοῦ
 σωτήρος ἡμῶν χορὸν, τὴν δὲ ἄμπελον ἐν ἣ τὸν πῶλον
 προσέδησε τὴν ἐνθεον καὶ ἀόρατον αὐτοῦ δύναμιν, (230)
 ἢ αὐτὸς παριστάς ἐδίδασκε λέγων “ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμ-
 πλος ἡ ἀληθινή, ὁ πατήρ μου ὁ γεωργὸς ἐστίν.”
 74. ἐπεὶ δὲ τῆς ἀμπέλου τῆς ἀποδοθείσης εἴη ἂν ἡ τοῦ
 θεοῦ λόγου διδασκαλία, ἐν ἣ τὸν πῶλον τῆς ὄνου
 κατεδήσατο, τὸν νέον ἐξ ἔθνων λαὸν, γέννημα τυγχά-
 νοντα τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ. 74. εἰποι δ’ ἄν τις καὶ
 πρὸς λέξιν ταῦτα τέλους τετυχηκέαι, ὅτε κατὰ τὸν
 Ματθαῖον εἶπεν ὁ κύριος τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς “πο-
 ρεύεσθε εἰς τὴν κατέναντι ὑμῶν κώμην, καὶ εὐθὺς
 εὐρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ’ αὐτῆς·
 λύσαντες ἀγάγετέ μοι.” 75. καὶ ἐστὶ γε ἀληθῶς τῷ
 λόγῳ ἐπιστήσαντα ἀποθαυμάσαι τὴν τοῦ προφήτου
 προφῆσιν, τῷ θεῷ πνεύματι προτεθεωρηκότος, ὅτι
 δὴ μελλήσει ὁ προφητευόμενος οὐχ οἷά τις ἐπίδοξος
 ἐν ἀνθρώποις βασιλεὺς ἐφ’ ἀρμάτων καὶ ἵππων ὀχή-
 σασθαι, ἀλλὰ ἐπὶ ὄνου καὶ πῶλου, οἷά τις τῶν πολ-
 λῶν κοινὸς ἀνὴρ καὶ πέννης. 76. τοῦτο γὰρ καὶ ἄλλος

5 Gen. 49, 11.

14 Jo. 15, 1.

22 Matth. 21, 2.

(308) προφητῶν ἐθαύμασε φήσας "χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἐρχεται σοι πρῶτος, ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποξύγιον καὶ πῶλον νέον." τὸ δὲ "πλινυεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ" σκέψαι καὶ αὐτὸς μήποτε ὡς ἐν ἀπορρήτοις τὸ μυστικὸν αἰνίττεται πάθος αὐτοῦ, ἐν ᾧ τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ τὸ περιβόλαιον ἀπὸ πλυνε λουτρῶ, δι' οὗ τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ἀποπλύνειν τὰ παλαιὰ ῥύπη δηλοῦται. 77. διὰ γὰρ τοῦ οἴνου, ὅπερ ἦν τοῦ αἵματος αὐτοῦ σύμβολον, τοῦ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ βαπτιζομένους καὶ ἐπὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ πεπιστευκότας τῶν παλαιῶν κακῶν ἀποκαθαίρειν ἀποπλύνων αὐτῶν καὶ ἀποσμήγων τὴν παλαιὰν αἰσχύνην στολὴν καὶ τὸ περιβόλαιον, ὥστε αὐτοὺς τῷ τιμῷ αἵματι τῆς ἐνθέου καὶ πνευματικῆς σταφυλῆς τῷ τῷ ἐκ τῆς ἀποδοθείσης ἀμπέλου οἴνῳ λελυτωμένους ἀποδύσασθαι μὲν τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον σὺν ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ, ἐνδύσασθαι δὲ τὸν νέον τὸν ἀνακαινούμενον εἰς ἐπίγνωσιν κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος. 78. καὶ τὸ "λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα" πάλιν ἀπορρήτως τῆς καινῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διαθήκης τὰ μυστήρια ἡγοῦμαι περιέχειν. τὴν γοῦν εὐφροσύνην τὴν ἀπὸ τοῦ μυστικοῦ οἴνου οὐ παραδέδωκεν αὐτοῖς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς εἰπὼν "λάβετε, πίνετε, τοῦτο μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν, δοκεῖ μοι σημαίνειν τὸ "χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου" καὶ τὸ "λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα" τὸ λαμπρὸν καὶ καθαρὸν τῆς μυστηριώδους τροφῆς.

1 Zach. 9, 9.

79. πάλιν γὰρ αὐτὸς τὰ σύμβολα τῆς ἐνθέου οἰκονομίας τοῖς αὐτοῦ παρεδίδου μαθηταῖς, τὴν εἰκόνα τοῦ ἰδίου σώματος ποιεῖσθαι παρακελευόμενος. 80. ἐπειδὴ γὰρ οὐκέτι τὰς δι' αἱμάτων θυσίας, οὐδὲ τὰς παρὰ Μωσθεῖ ἐν διαφόρων ζώων σφαγαῖς νενομοθετημένας προσέειπε, ἄρτι δὲ χρησθαι συμβόλῳ τοῦ ἰδίου σώματος παρεδίδου, εἰκότως τὸ λαμπρὸν καὶ καθαρὸν ἡνέξατο τῆς τροφῆς, εἰπὼν καὶ "λευκοὶ οἱ ὀδόντες αὐτοῦ ἢ γάλα." τοῦτου καὶ ἄλλος ἐμνημόνευσε προφήτης φήσας "θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηργήσω μοι." 81. ἀλλὰ ταῦτα πλείονος βασιλικοῦ δεόμενα καὶ μακροτέρας ἐρμηνείας ἐπὶ σχολῆς ἂν τις βασανίσαι, τοῦ παρόντος καιροῦ τοσαῦτα εἰπεῖν ἀπαιτήσαντος εἰς τὸ παραστήσαι μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τοὺς χρόνους τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας ἄνωθεν ὑπὸ τῶν πρόπαλαι προφητῶν ἐγνωσμένους τῇ θεῷ σαφῶς παραδεδοῦσθαι γραφῇ.

Ἀπὸ τοῦ Δανιήλ.

II. "Καὶ ἔτι μου λαλοῦντος καὶ προσευχομένου, καὶ ἐξαγορευόντος τὰς ἁμαρτίας μου καὶ τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ μου Ἰσραὴλ, καὶ ὀπίσθοντος τὸν ἑλθόν μου ἔναντι κυρίου τοῦ θεοῦ μου περὶ τοῦ ὄρους τοῦ ἁγίου τοῦ θεοῦ μου, καὶ ἔτι μου λαλοῦντος ἐν τῇ προσευχῇ, καὶ ἰδοὺ ὁ ἀνὴρ Γαβριήλ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ὁράσει ἐν τῇ ἀρχῇ, πετόμενος, καὶ ἤψατό μου ὡσεὶ ὄραν θυσίας ἐσπερινῆς, καὶ συνέτισέ με, καὶ ἐλάλησε μετ' ἐμοῦ, καὶ εἶπε, Δανιήλ, νῦν ἐξῆλθον συμβιβασαί σε σύν ἐσιν. 2. ἐν ἀρχῇ τῆς δεήσεώς σου ἐξῆλθεν ὁ λόγος,

10 Ps. 40, 6.

19 Dan. 9, 20.

EUSEBIUS III.

καὶ ἐγὼ ἦλθον ἀναγγεῖλαι σοι ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν
σὺ εἶ, καὶ ἐννοήθητι ἐν τῷ ῥήματι, καὶ σύνες ἐν τῇ
ὀπτασίᾳ ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν εἶ σὺ. 3. ἑβδομήκοντα
ἑβδομάδες συνετεμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου καὶ ἐπὶ
τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν, τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν
καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας καὶ τοῦ ἀπαλειψαί τὰς
ἀνομίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας καὶ ἀγαγεῖν
δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ
προφήτην, καὶ τοῦ χοῦσαι ἄγιον ἁγίων. 4. καὶ γνώσῃ
καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ
τοῦ οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλὴμ ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου
ἑβδομάδες ἑπτὰ καὶ ἑβδομάδες ἑξηκονταδύο, καὶ
(182) ἐπιστρέψει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα καὶ τεῖχος,
καὶ κενωθήσονται οἱ καιροί, καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας
τὰς ἑξηκονταδύο ἐξολοθρευθήσεται χροῖσμα, καὶ κρῖμα
οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ, καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἄγιον δια-
φθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ, καὶ ἐκκοπή-
σονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συν-
τετημένου ἀφανισμοῖς, καὶ δυναμώσει διαθήκην
πολλοῖς ἑβδομάς μία, καὶ ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομά-
δος ἀρθήσεται θυσία καὶ σπονδὴ, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερόν
βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσται, καὶ ἕως συντελείας
καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν."

5. Τῆς τοῦ Ἰουδαίων ἔθνοους εἰς Βαβυλῶνα ἑβδο-
μηκονταετοὺς αἰχμαλωσίας εἰς πέρας ἤδη συνελαν-
ουσης, τῷ Δανιὴλ εὐξαμένῳ εἰς τῶν ἁγίων λειτουρ-
γῶν τοῦ θεοῦ Γαβριὴλ ὁ ἀρχάγγελος ἐπιφανείς τὴν
ἀνανέωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ αὐτίκα τότε καὶ οὐκ εἰς
μακρὰν ἔσεσθαι θεσπίζει, τὸν τε μετὰ τὴν ἀνανέωσιν
αὐτῆς χρόνον εἰς ἑτῶν ἀριθμὸν περιορίζει, προλέγει
τε ὡς μετὰ τὴν ὠρισμένην προθεσμίαν αὐτῆς καθαι-
ρεθήσεται, καὶ ὡς τὴν δευτέραν ὑπομείνασα ἄλωσιν

καὶ πολιορκίαν οὐκέτι τῆς ἐκ θεοῦ τεύξεται ἐπισκοπῆς,
μένει δὲ ἔρημος, συγκαθαίρουμένης αὐτῇ τῆς κατὰ
τὸν Μωυσέως νόμον λατρείας, ἐτέρας δὲ ἀντ' ἐκε-
νῆς τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων καινῆς διαθήκης ἀντισ-
ταθῆσόμενης. 6. καὶ ταῦτα ὁ Γαβριὴλ ὡς ἐν χρη-
σμῶς ἐπικεκρυμμένως ἐκαίνειν ὁμολογεῖ τῷ προφήτῃ.
7. φησὶν οὖν αὐτῷ Δανιὴλ, νῦν ἐξῆλθον συμβιβέσαι
σε σύνεσιν, ἐν ἀρχῇ τῆς δεήσεώς σου ἐξῆλθεν ὁ λόγος,
καὶ γὰρ ἦλθον ἀναγγεῖλαι σοι ὅτι ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν σὺ
εἶ, καὶ ἐννοήθητι ἐν τῷ ῥήματι, καὶ σύνες ἐν τῇ
ὀπτασίᾳ," σαφῶς διεγείρων αὐτὸν εἰς βαθυτέραν ἐν-
νοιαν καὶ σύνεσιν τῆς τῶν λεγομένων θεωρίας. ὀπα-
σίαν γοῦν αὐτὰ γέ φησι διὰ τὸ βαθυτέρας ἐχέσθαι
διανοίας καὶ οὐ τῆς τυχούσης συνέσεως δεῖσθαι. 8.
διόπερ καὶ αὐτοὶ τὸν θεωρούμενον σύνεσιν ἀνθρώποις
(238) ἐπικαλεσάμενοι εὐξάμενοί τε ὑπ' αὐτοῦ φωτισθῆναι
τοὺς τῆς διανοίας ὀφθαλμοὺς, ἐπιπαρηρῶμεν τῇ
κατὰ τοὺς τόπους θεωρίᾳ. "ἑβδομήκοντα, φησὶν,
ἑβδομάδες συνετεμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου καὶ ἐπὶ
τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρ-
τίαν καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας καὶ ἀπαλειψαί
τὰς ἀνομίας, καὶ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀδικίας, καὶ ἀγα-
γεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν
καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χοῦσαι ἄγιον ἁγίων." 9. ὅτι
(238) τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων ὁ χρόνος ἐν ἑτεσιν ἀνα-
λυόμενος ἐνενήκοντα πρὸς τοῖς τετρακοσίοις ἀριθμὸν
συνάγει παντὶ που δήλον. τοσοῦτος τοιγαροῦν συνε-
τεμήθη χρόνος ἐπὶ τὸν λαόν σου, τὸ πᾶν συμπεράσμα
τοῦ Ἰουδαίων περιορίζων ἔθνοους. 10. καὶ οὐκέτι γε
(238) αὐτοὺς ἐν τούτοις θεοῦ λαὸν προσαγορεύει, ἀλλὰ τῷ
Δανιὴλ φησι, λαὸν σου· ὥσπερ γὰρ ἀσεβήσαντά ποτε
καὶ εἰδωλολατρήσαντα ἐπὶ τῆς ἐρήμου οὐκέτι λαὸν

ἐαυτοῦ ὁ θεὸς, ἀλλὰ τοῦ Μωσέως προσεῖπε, φήσας
 "βάδιζε, κατὰ βῆθι, ἡνόμησε γὰρ ὁ λαός σου." τὸν
 αὐτὸν τρόπον κἀνταῦθα τοῦ περιωρισθαι κατ' αὐτῶν
 τὸν δηλωθέντα χρόνον τὸ αἷτιον ἐκδιδάσκει· τοῦτο
 δ' ἦν τὸ μηκέτι τοῦ θεοῦ λαὸν αὐτοὺς καταξιοῦσθαι
 χρηματίζειν. 11. ἐπιλέγει δὲ "καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν
 ἁγίαν," τὸ σου πάλιν ἐξακουόντων ἡμῶν κατὰ κοινοῦ,
 ὥς εἶναι τὸ λεγόμενον τοιοῦτον "ἐπὶ τὸν λαόν σου
 καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, ὥς εἰ ἔφρασκε, τὴν
 σοι νενομισμένην ἁγίαν. τὸ γοῦν Ἑβραϊκὸν καὶ οἱ
 λοιποὶ συμφώνως ἐρμηνεύονται οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ λαοῦ,
 ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πόλεως τὸ σου προσκεῖμενον περιέ-
 χουσιν. ὁ γοῦν Ἀκύλας φησὶν "ἐπὶ τὸν λαόν σου
 καὶ ἐπὶ πόλιν ἡγιασμένην σου." ὁ δὲ Σύμμαχος "κατὰ
 τοῦ λαοῦ σου καὶ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας σου." 12.
 ὅθεν καὶ παρὰ τοῖς ἀκριβεσὶν ἀντιγράφοις τῶν ἐβδό-
 μῆκοντα τὸ σου μετὰ ἀστερίσκου παραθέσεως πρόσ-
 κεῖται. 13. ἐπεὶ γὰρ εὐξάμενος Δαυὶδ ἐν τοῖς τῆς
 ἱκεσίας αὐτοῦ ῥήμασι πολλάκις τὸν μὲν λαὸν θεοῦ
 λαὸν ὠνόμασε, τὸν δὲ τῆς πόλεως τόπον ἅγιον τοῦ
 θεοῦ τόπον, ἀντιστρέψας ὁ χρηματίζων οὔτε τὴν
 πόλιν ἁγίαν τοῦ θεοῦ οὔτε τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ εἶναι
 ὁμολογεῖ, ἀλλὰ σου, φησὶ, τοῦ προσευχομένου καὶ
 τοιαῦτα περὶ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς πόλεως
 εἰρηκότος. ἔχουσι δὲ τοῦ Δαυὶδ αἱ φωναὶ οὕτως
 "ἀποστραφήτω δὴ ὁ θυμὸς σου, καὶ ἡ ὀργὴ σου ἀπὸ
 τῆς πόλεώς σου Ἱερουσαλὴμ ὅρους ἁγίου σου." 14.
 καὶ "ὁ λαός σου ἐγένετο εἰς ὄνειδισμὸν ἐν πᾶσι τοῖς
 περικύκλῳ ἡμῶν." καὶ πάλιν "ἐπίφανον τὸ πρόσω-
 πόν σου ἐπὶ τὸ ἁγίασμά σου τὸ ἔρημον." καὶ αὐθις

2 Ex. 32, 7.

26 Dan. 9, 16.

"ἴδε τὸν ἄφανισμὸν τῆς πόλεώς σου, ἐφ' ἧς ἐπικέ-
 κληται τὸ ὄνομά σου ἐπ' αὐτῆς," καὶ ἐξῆς "ὅτι τὸ
 ὄνομά σου ἐπεκλήθη ἐπὶ τὴν πόλιν σου καὶ ἐπὶ τὸν
 λαόν σου." 15. τοιαῦτα εὐξάμενος ἐπιλέγει "καὶ ἔτι
 μου λαλοῦντος καὶ προσευχομένου, ἰδοὺ Γαβριὴλ ὃν
 εἶδον ἐν τῇ ὁράσει μου πετόμενος, καὶ ἤψατό μου,"
 καὶ εἶπε τὰ ἀναγεγραμμένα· σαφῶς οὖν διὰ τούτων (384)
 ὁ μὲν προφήτης πόλιν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ τοῦ θεοῦ
 πόλιν ὠνόμασε, καὶ τὸ ἁγίασμα τοῦ θεοῦ ἁγίασμα,
 καὶ τὸν λαὸν τοῦ θεοῦ λαόν, διαθέσει τῇ πρὸς τὸν
 λαόν. 16. οὐκέτι μὲν καὶ ὁ Γαβριὴλ ὁμοίως αὐτῷ
 καλεῖ τὰ δηλούμενα, ἔμπαλιν δὲ ἐπὶ τὸν λαόν σου
 φησὶ, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου, μονονουχί
 καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸν λαόν καὶ τὸ ἁγίασμα ἀνάξιον
 εἶναι τῆς τοῦ θεοῦ προσηγορίας ἀποφήνας. 17. το-
 σοῦτον δὴ οὖν χρόνον ὀρίσθαι κατὰ τοῦ λαοῦ πρῶ-
 τον ἔπειτα καὶ κατὰ τῆς πόλεως διδάσκει, καὶ τοσοῦ-
 τός γε ὧν ἀποδείκνυται ἀπὸ τῆς ἀνανεώσεως τῆς
 Ἱερουσαλὴμ, ὃ γέγονεν ἐπὶ Δαριεῖου τοῦ Περσῶν βασι-
 λῆος, μέχρι τῆς Ανγούστου Ρωμαίων ἐπικρατήσεως,
 Ἡρώδου τε Ἰουδαίων βασιλέως ἄλλοφυλον τὸ γένος,
 καθ' οὗς τὰ τῆς γενέσεως ἱστορεῖται τοῦ σωτήρος
 ἡμῶν, ὥς ὁ λόγος προῖων ἐπιδείξει. 18. ἐξῆς δὲ ἐπι- (389)
 λέγει "τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίαν καὶ τοῦ σφρα-
 γίσαι ἁμαρτίας καὶ ἀπαλεῖψαι ἀνομίας, καὶ τοῦ ἐξι-
 λῶσθαι ἀδικίας, καὶ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον,
 καὶ τοῦ σφραγίσαι ὅρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ
 λῆσαι ἅγιον ἁγίων." ἀντὶ μὲν οὖν τοῦ "συντελε-
 σθῆναι ἁμαρτίαν καὶ τοῦ σφραγίσαι ἁμαρτίας" ὁ
 Ἀκύλας πεποίηκε "τοῦ συντελέσαι τὴν ἀθεσίαν καὶ
 τοῦ τελειῶσαι ἁμαρτίαν." 19. τὸ γὰρ "πληρώσατε τὸ

31 Matth. 23, 32.

μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν" εἰρημένον ὑπὸ τοῦ σω-
 τήρος ἡμῶν πρὸς τοὺς ἐκ περιτομῆς καὶ διὰ τούτων
 οἶμαι παρίστασθαι. ἐπὶ γὰρ τῆς κατ' αὐτοῦ τολμηθεί-
 σης τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἐπιβουλῆς συνετελέσθη αὐ-
 τῶν ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ πρὸς τὸν θεὸν κατὰ τὸν Ἀκύλαν
 ἀθεσία τέλος εἴληφε. 20. πάλαι μὲν γὰρ πρότερον
 ἔφερεν αὐτοὺς ἡ τοῦ θεοῦ μακροθυμία μυρία ὅσα
 πλημμελοῦντας πρὸ τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν παρον-
 δσίας, ὥσπερ οὖν διὰ τῶν προφητικῶν ἀποδείκνυται
 λόγων· πλὴν ἄλλ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν πάλαι τὴν γῆν τῆς
 ἐπαγγελίας οἰκούντων ἀλλοφύλων εἰρητο τῷ Ἀβραάμ
 "οὐπὼ γὰρ ἀναπεπλήρωνται αἱ ἁμαρτίαι τῶν Ἀμορ-
 ραίων," καὶ εἰ μὴδέπω ἦσαν ἐκπεληρωμένοι, οὐκ
 ἠγαύοντο πῶ οἱ Ἀμορραῖοι τῆς πατροφῆς γῆς, ἐπεὶ
 δὲ ἐπληρώθησαν αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν, τηνικαῦτα πάν-
 τες ἐξωλοθρεύθησαν ἐπὶ τῶν Ἰησοῦ τοῦ Μωυσέως δια-
 δόχου χρόνων· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ προτέρου νοήσε-
 λαοῦ· ἕως μὲν γὰρ οὐκ ἐπληροῦντο αὐτῶν αἱ ἁμαρ-
 τία, ἡ τοῦ θεοῦ ἀνοχή καὶ μακροθυμία ἔφερεν αὐ-
 (385) τοὺς, εἰς ἐπιστροφὴν ἐκάστοτε προσκαλουμένη διὰ
 τῶν προφητῶν· ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν σωτήριον φωνὴν
 ἐπλήρωσαν τὸ μέτρον τῶν πατέρων αὐτῶν, οὕτω δ'
 ἂν πάντα συναχθέντα κατὰ τὸ αὐτὸ τὸν ἔσχατον ἀν-
 τοῖς κατειργάσατο ὅλεθρον, ὥσπερ οὖν πάλιν αὐτοῖς
 ὁ κύριος ἡμῶν διδάσκει λέγων "πάν αἷμα ἐκχυθὲν
 ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, ἀπὸ αἵματος Ἀβελ τοῦ δίκαιου
 ἕως αἵματος Ζαχαρίου, ἤξειν ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην."
 21. τὸ γοῦν ἔσχατον ἀπάντων τὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν
 τῷ νῖφ τοῦ θεοῦ τολμήσαντες "ἐτέλεσαν τὴν ἀθεσίαν
 καὶ ἐτελείωσαν τὴν ἑαυτῶν ἁμαρτίαν" κατὰ τὴν Ἀκυ-

λου ἐρμηνείαν, κατὰ δὲ τοὺς ἑβδομήκοντα "ἐδέσθη
 αὐτῶν καὶ ἐσφραγίσθη ἡ ἁμαρτία." 22. ἀλλὰ ἐπεὶ
 μὴ μόνον εἰς πτώσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς ἀνάστασιν πολ-
 λῶν ἐλήλυθεν ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καθά φησι περὶ αὐτοῦ
 8 "Ἰδοὺ οὗτος κεῖται εἰς πτώσιν καὶ ἀνάστασιν πολλῶν
 ἐν τῷ Ἰσραὴλ," εἰκότως τοῖς εἰρημένοις ἐξῆς ἐπιλέγει
 ὁ Δανιὴλ τὸ "καὶ τοῦ ἀπαλεῖψαι ἁμαρτίας καὶ τοῦ
 ἐξιλάσασθαι ἀδικίας." 23. διὰ γὰρ τὸ ἀδύνατον εἶναι
 αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἁμαρτίας, δεῖσθαι
 10 δὲ πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἱλασμοῦ ζῶντος καὶ
 ἀληθινοῦ, οὗ τύπον ἔφερε τὸ παρὰ Μωσθεῖ κατασκευ-
 ασθὲν ἱλαστήριον, οὗτος δὲ ἦν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος
 ἡμῶν, ὁ ἁμνὸς τοῦ θεοῦ, περὶ οὗ εἰρηται "Ἰδὲ ὁ ἁμνὸς
 τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου." 24.
 15 καὶ πάλιν "αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν
 ἡμῶν, οὗ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 περὶ ὅλου τοῦ κόσμου," αὐτὸς ὢν καὶ ἀπολύτρωσις,
 κατὰ τὸν Παῦλον φάσκοντα "ὅς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν
 ἐπὶ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἁγιασμός καὶ ἀπολύ-
 20 τρωσις" εἰκότως τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ὁμοῦ μὲν
 συμπλήρωσιν καὶ τελείωσιν ἁμαρτίας εἶναι διδάσκει
 τῶν εἰς αὐτὸν ἡσεβηκότων, ὁμοῦ δὲ ἀπάλειψιν καὶ
 καθαρισμὸν ἁμαρτιῶν, καὶ ἀδικιῶν ἱλασμὸν τῶν εἰς
 αὐτὸν πεπιστευκότων. 25. καὶ ὁ Ἀκύλας δὲ "τοῦ τελεί-
 25 σαι τὴν ἀθεσίαν καὶ τοῦ τελειῶσαι τὴν ἁμαρτίαν"
 εἰπὼν ἐπήγαγε τὸ τοῦ ἐξιλάσασθαι ἀνομίαν, σαφῶς
 ἱλασμὸν αὐτὸν εἶναι πάσης ἀνομίας τῆς πάλαι κατὰ
 ἄγνοιαν γενομένης ὑποτιθέμενος. ἐξῆς τούτοις εἰρη-
 30 ται "τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον." 26. ἔστι μὲν

(240)

8 Luc. 2, 34.
 18 1. Cor. 1, 30.

7 Heb. 10, 4.

13 1. Jo. 2, 2.

οὖν αὐτὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος αἰώνιος δικαιοσύνη, ὃς ἐγενήθη σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἀγιασμός καὶ ἀπολύτρωσις, κατὰ τὸν ἀπόστολον. πλὴν ἀλλὰ σὺν τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις προϋξένησε δικαιοσύνην, ἔργοις ἐπιδείξας ὅτι "μὴ μόνον Ἰουδαίων ἐστὶν ὁ θεὸς, ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν, ἐπεὶ περ εἰς ὁ θεὸς, ὃς δικαιώσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως." 27. ὅθεν τοὺς ἄμφι τὸν Κορινθίον τοῦ ἁγίου πνεύματος ἡξιωμένους ἀποθανυμάσας ὁ Πέτρος "ἐπ' ἀληθείας, φησὶν, οἶδα ὅτι οὐκ ἐστι προσωπολήπτης ὁ θεὸς, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς αὐτῷ ἐστί." 28. καὶ ὁ Παῦλος δὲ τὸ εὐαγγέλιον δικαιοσύνης εἰναί φησι, λέγων "δύναμις γὰρ θεοῦ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἑλλήνι. δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται." καὶ ἐν Φαλμοῖς δὲ εἰρηται περὶ τοῦ Χριστοῦ "ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πληθὸς εἰρήνης." 29. καὶ τὸ ἔργον δὲ αὐτοῦ ὥς ἀληθῶς θεοῦ δικαιοσύνην ἐνεδείξατο, τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων ἐξ ἴσου τῆς παρὰ τῷ θεῷ καταξιώσαντος κλήσεως. ἀλλ' οὐ τοιαῦτα ἦν τὰ διὰ Μωσέως, ἐν δὲ μόνῳ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει δεδωρημένα· διὸ καὶ πρὸς καιρὸν φανέντα παρελήλυθεν. ἡ δὲ διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν κατηγγελεμένη δικαιοσύνη διαμένουσα εἰς τὸ διηνεκές, εἰκότως αἰώνιος προσηγόρευται δικαιοσύνη, κατὰ τὸν Γαβριὴλ φήσαντα "καὶ τοῖ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον." 30. ἀντὶ δὲ τοῦ "καὶ τοῦ σφραγίσαι ὄρασιν καὶ προφήτην" κυριώ-

6 Rom. 3, 29.
18 Ps. 72, 7.

10 Act. 10, 34.

14 Rom. 1, 16

τερόν μοι δοκεῖ πεποιηκέναι ὁ Ἀκύλας εἰπὼν "καὶ
 τοῦ τελέσαι ὁραματισμὸν καὶ προφήτην." οὐ γὰρ
 ἀποκλείσαι καὶ ὥσπερ σφραγίσαι τὰς προφητικὰς ὁρά-
 σεις ἐπιδεδήμεκεν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ὃς γε
 καὶ πάλαι οὖσας ἀσφαfeis καὶ κατεσφραγισμένας ὥσπερ
 ἐπικειμένας περιελὼν σφραγίδας, ἀνέωξε τε καὶ ἀνή-
 πλωσε, τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς τὸν νοῦν τῶν θείων
 παραδιδούς γραμμάτων. 31. ὅθεν "ἰδοὺ, φησὶν, ἐνί-
 κησεν ὁ λέων ὁ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ αὐτὸς ἤνοιξε τὰς
 σφραγίδας τὰς ἐπικειμένας τῷ βιβλίῳ," κατὰ τὴν Ἀπο-
 κάλυψιν Ἰωάννου. ποίας δὲ σφραγίδας ἢ τῶν προ-
 φητῶν τὰς ἀσφαfeis; ἃς εὖ μάλα ἐπιστάμενος ἀκρι-
 βῶς καὶ ὁ Ἡσαΐας ἔλεγε "καὶ ἔσονται οἱ λόγοι οὗτοι
 ὡς οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τοῦ ἐσφραγισμένου." 32. οὐκ
 ἄρα τοῦ ἀποκλείσαι ὁρασιν καὶ προφήτην ἐλήλυ-
 θεν ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, μᾶλλον δὲ ἀναπετάσαι καὶ
 εἰς φῶς ἀγαγεῖν. ὅθεν δοκεῖ μοι κυριώτερον ὁ
 Ἀκύλας φάναι "τοῦ τελέσαι ὁραματισμὸν καὶ προφή-
 την." 33. ὁ καὶ συνάδει τῷ "οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν
 νόμον ἢ τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι, πρὸς αὐτοῦ
 τοῦ σωτῆρος εἰρημένῳ. "τέλος γὰρ νόμου Χριστὸς, (387)
 καὶ πᾶσαι γε αἱ περὶ αὐτοῦ προφητεῖαι ἀπλήρωτοι
 καὶ ἀτελεῖς ἔμενον εἰς ὅτ' αὐτὸς ἐπιστάς ἐπιτίθει-
 κεν ἅπασιν τέλος τοῖς περὶ αὐτοῦ προαναπεφωνημένοις.
 34. δύναται δὲ καὶ κατὰ τὴν τῶν ἐβδομήκοντα ἑρμη-
 νεύσαντοιαύτην ἔχειν διάνοιαν τὸ "τοῦ σφραγίσαι ὁρα-
 σιν καὶ προφήτην," ἐπεὶ ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται
 μέχρις Ἰωάννου διήρκεσαν, ἐξ ἐκείνου τε διακλεοί-
 πασιν οἱ πάλαι παρὰ τῷ Ἰουδαίων ἔθνει πνευματο-

10 Apoc. 5, 5.
 21 Rom. 10, 4.

13 Es. 29, 11.

19 Matth. 5, 17.

φορούμενοι καὶ τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας ἀνακη-
 ρύττοντες, καὶ οἱ τὰς ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις ὁράσεις
 ὑγιῶς ἐποπτεύοντες, οὐ καὶ ἅτε ἀποκλεισθείσης αὐ-
 τῆς τῆς θείας χάριτος καὶ σφραγίσιν ὥσπερ καταθε-
 θείσης ἐξέλιπον· διὸ συμβαίνει ἐξ ἐκείνου μηκέτι
 προφήτην ἐνεργεῖν μηδὲ ὁρῶντα χρηματίζειν ἐν αὐ-
 τοῖς, ἀπὸ τῶν δηλουμένων χρόνων καὶ εἰς ἡμᾶς τού-
 των ἀπάντων διαλειοπόντων. 35. τούτοις ἐπιφέρει
 [311] "καὶ τοῦ χοῖσαι ἅγιον ἁγίων." καὶ τοῦτο δὲ αὐτόθεν
 πρόδηλον ὡς μέχρι τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρόνων
 ἅγιοι ἁγίων οἱ παρ' Ἑβραίοις ἀρχιερεῖς ἐχρόνουν
 κατὰ τὴν κατὰ τὸν τοῦ Μωσέως νόμον ἐπιτελουμένην
 ἀριστείαν· ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ οὗτοι διαλειοῦσιν κα-
 ταλλήλως τῇ προφητείᾳ. 36. ἡ μὲν οὖν τοῦ Ἰακώβ
 πρὸς τὸν Ἰούδαν ἀναφώνησις ἡγουμένων καὶ ἀρχόν-
 των τοῦ Ἰουδαίου ἔθνος ἐκλείψιν ἐδήλου κατὰ τὸ
 προτεταγμένα. 37. ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς προστασίας τοῦ
 λαοῦ προφητῶν καὶ ἱερέων πάσαι πρότερον ἡτορη-
 θείσης προφητείας τὴν τῶν ἀρχόντων καὶ ἡγουμένων
 τοῦ Ἰουδαίου ἔθνος καθαιρέσιν ἐπὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ
 α παρουσίᾳ, διὰ τῆς μετὰ χεῖρας προφητείας τὴν τῶν
 προφητῶν καὶ τῶν ἱερέων τῶν παρ' αὐτοῖς πάλαι
 διαπρεπόντων ἐκλείψιν ἀναφωνεῖ, ὡς καὶ τούτων ἐπὶ
 τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐπιφανείᾳ διαλειφόντων, ὃ καὶ αὐτὸς
 τοῖς ἔργοις ἡ παρουσία τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιστά-
 σατο. 38. ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀκύλας "τοῦ ἀλεῖναι ἡγιασμένων
 ἡγιασμένων" ἐξέδωκεν, οἴησεται μὲν τις τὸν πάλαι
 παρὰ Ἰουδαίοις ἀρχιερέα δηλοῦσθαι, τῶν μὲν τούτων
 ὑποβεβηκότων πολλῶν ἱερέων ἁγίων προσαγορευομέ-
 νων, ἁγίου δὲ ἁγίων μόνου τοῦ ὑπὲρ πάντας ἀρχι-
 ερέως, ἐπειδὴ τοῦτο καὶ προχείρως νοούμενόν ἐστι

ἀληθές. 39. μέχρι γὰρ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρό-
 νων οἱ ἀνέκαθεν κατὰ διαδοχὴν ἀρχιερεῖς ὁμοῦ καὶ
 τοῦ παντός ἡγοῦντο λαοῦ, καὶ τὰ τῆς τοῦ θεοῦ θεορ- (388)
 πείας ἀκολουθῶς τῇ παρὰ Μωσεί νενομοθετημένῃ
 λατρείᾳ διαρκῶς ἐπιτελοῦν· ἀπὸ δὲ τῶν τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν χρόνων πρῶτον μὲν συνεχύθη καὶ ἡ κατὰ τού-
 τους τάξις, μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ παντελῶς ἀπίσθη.
 40. ἀλλ' ἔγωγε τῆς θείας γραφῆς οὐδαμοῦ εὐρῶν τὸν
 παρὰ Ἰουδαίοις ἀρχιερέα ἅγιον ἁγίων ὀνομασμένον,
 ἡγοῦμαι ἐν τούτοις μόνον αὐτὸν τὸν μονογενῆ τοῦ
 θεοῦ λόγον δηλοῦσθαι τε κυρίως καὶ ἀληθῶς ταύτης
 αἰτίας τῆς ἐπωνυμίας. τοῖς μὲν γὰρ ἐξ ἀνθρώπων
 προκεκοφόσι καὶ εἰς τὸ ἐφικτὸν ἀρετῆς χωρήσασιν
 ἀγαπητὸν ἁγίοις ποτὲ χρηματίζειν, μετὰ μετοχὴν καὶ
 μετουσίαν τοῦ φήσαντος "ἅγιοι ἔσεσθε, ὅτι ἅγιος ἐγὼ
 κύριος." 41. ἁγίων δὲ ἅγιος τίς ἂν κυρίως ἐν ἀν-
 θρώποις ὀνομασθῇ ἢ μόνος ὁ ἡραπῆμένος τοῦ ἁγίου
 πατρὸς, ὥσπερ βασιλεὺς βασιλέων καὶ κυρίων κύριος,
 οὕτω καὶ ἁγίων ἅγιος ἀνηγορευμένος; μόνῳ γοῦν
 αὐτῷ, ἅτε διαφερόντως παρὰ τοὺς πῶποτε Μωσέως
 ἐλαίῳ γεώδει καὶ σκευαστῷ κεχρισμένους, εἰρητο
 ἡγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἡμίσησας ἀνομίαν, διὰ
 τοῦτο ἐχρίσε σε ὁ θεὸς ὁ θεὸς σου ἐλαίον ἀγαλλιά-
 σεις παρὰ τοὺς μετόχους σου." 42. ὃ χρισθεὶς ἐξ
 ἰδίου προσώπου καὶ αὐτὸς φησιν ἐν Ἡσαΐα "πνεῦμα
 κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὐ ἐνέκεν ἐχρίσέ με." ἐπεὶ οὖν δια-
 φέροντι καὶ πνευματικῷ, μᾶλλον δὲ θεότητος χρίσματος
 μόνος παρὰ τοὺς πῶποτε ὁ ἡμέτερος σωτὴρ κεχρῖσθαι
 μεμαρτύρηται, εἰκότως ἅγιος ἁγίων, ὡς ἂν τις εἴποι,
 ἀρχιερεὺς ἀρχιερέων ὀνομάσται καὶ ἡγιασμένος ἡγια-

15 Levit. 19, 2.

22 Heb. 1, 9.

25 Es. 61, 1.

α σμένων κατὰ τὸν τοῦ Γαβριὴλ χρησμόν. 43. ταῦτα δὲ πάντα συμπεραιουμένων τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων τέλος ἐλάμβανεν οὐκ ἄλλοτε ἢ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας. ἐπειδὴ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἐσσεῖσθαι ὁ προδηλωθεὶς ἄγγελος κεραιωδῶς ἐθέσπιξε τῷ προφήτῃ, αὐθις ἐπαναλαμβάνει τὸν περὶ τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων λόγον, διδάσκων κατὰ μέρος ἕκαστα ἀκριβῶς ὅθεν ἀπαρχεσθαι δεῖ τῆς τῶν χρόνων ἀπαριθμήσεως, καὶ τίνα κατὰ τοὺς δηλουμένους καιροὺς ἀπαντήσεται. 44. λέγει δ' οὖν "καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι, καὶ τοῦ οἰκοδομηῆσαι Ἱερουσαλὴμ, ἑβδομάδες ἑπτὰ καὶ ἑβδομάδες ἑξήκονταδύο, καὶ ἐπιστρέφει, καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα καὶ τείχος." ἐν οἷς δοκεῖ μοι καλῶς ἔχειν καὶ τὴν τοῦ πρὸ ἡμῶν εἰς τοὺς τόπους θεωρίαν μὴ ἀποκρύψασθαι, παραθεῖναι δὲ καὶ ταύτην ὡς οἰκίαν τοῖς ἐντευξομένοις. κοινῇ γοῦν καλῶς εἴρηται τὰ τῶν φίλων. 45. καὶ ἐπειδὴ προσήκει συγχρηθῆναι μὲν ἐνγνωμονοῦντας τοῖς καλῶς ὑπ' ἐτέρων εἰρημένοις, μὴ μὴν ἀποστρεφῆναι τοὺς πατέρας τῶν ἐγγόνων, μὴδὲ τοὺς πρώτους φύντας τῶν οἰκείων σπερμάτων, τὰς αὐτοῦ παραθήσομαι λέξεις. 46. φέρονται δὲ αὐταὶ Ἀφρικανοῦ ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν Χρονογραφίων, τοῦτον ἔχουσαι τὸν τρόπον·

"Ἡ μὲν οὖν περικοπή οὕτω πως ἔχουσα πολλά τε καὶ παράδοξα σημαίνει· νῦν δὲ ὧν χρεῖα περὶ τῶν χρόνων καὶ τὰ τούτοις συντείνοντα τὸν λόγον ποιησόμεθα. 47. ὅτι μὲν οὖν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας λέγεται ταῦτα μετὰ ἑβδομάδας ἑβδομήκοντα μέλλοντος ἐπιφαίνεσθαι δῆλον. ἐπὶ γὰρ τοῦ σωτῆρος, ἢ ἀπὸ τούτου, τὰ τε παραπτώματα παλαιούτων καὶ αἱ ἁμαρτίαι συντελοῦνται· διὰ δὲ τὴν ἄφρσιν αἱ

τε ἀνομίαὶ ἐξίλασμά μετὰ τῶν ἀδικιῶν ἐξαλείφονται, δικαιούνη τε αἰώνιος καταγγέλλεται παρὰ τὴν ἐκ νόμου, ὁράσεις τε καὶ προφητεῖαι μέχρις Ἰωάννου, κρίεται δὲ ἅγιος ἄγιων. πρὸ γὰρ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας οὐκ ὄντα ταῦτα προσεδόκατο μόνον. 48. ἀρξασθαι δὲ τῶν ἀριθμῶν, τουτέστι τῶν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδων, ἃ ἐστὶν ἑτὶ τετρακόσια ἐνενήκοντα, ὁ ἄγγελος ὑποτίθεται, ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομηῆσαι Ἱερουσαλὴμ· συνέβη δὲ ταῦτα ἐπὶ Ἀρταξέρξῳ τοῦ Περσῶν βασιλεύοντος ἐκοστώ· ἔτει. Νεεμίας γὰρ ὁ τούτου οἰνοχόος δεηθεὶς ἀποκρίσεως ἔτυχεν οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλὴμ, καὶ λόγος ἐξῆλθε κελεύων ταῦτα. μέχρι μὲν γὰρ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἡ πόλις ἡρήμωτο. 49. Κύρου γὰρ μετὰ τὴν ἑβδομηκονταετίαν τῆς αἰχμαλωσίας τῶν βουλομένων ἕκαστον ἐκουσιαστικῶς καταπέμψαντος, οἱ μετὰ Ἰησοῦ τοῦ μεγάλου ἱερέως καὶ Ζοροβάβελ κατελθόντες, καὶ οἱ ἐπὶ τούτοις ἅμα Ἑσρα, τὸν νεῶν οἰκοδομεῖν ἐκάλουντο τὰ πρῶτα, καὶ τείχος τῇ πόλει περιβαλεῖν, ὡς οὐ κεκελευσμένου τούτου. 50. ἔμεινεν οὖν ἕως Νεεμίου καὶ βασιλείας Ἀρταξέρξου καὶ τῆς Περσῶν ἡγεμονίας ἔτους πεντεκαίδεκάτου καὶ ἑκατοστοῦ· ἀπὸ δὲ τῆς ἀλώσεως Ἱερουσαλὴμ ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε ἔτη γίνεται. καὶ τότε βασιλεὺς Ἀρταξέρξης ἐκέλευσεν οἰκοδομηθῆναι τὴν πόλιν. Νεεμίας δὲ καταπεμφθεὶς τοῦ ἔργου προϊστή, ἡ δὲ οἰκοδομήθη πλατεῖα καὶ περίτειχος, ὡς προεφητεύθη. κακέειπεν ἀριθμοῦσιν ἡμῖν ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες εἰς τὸν Χριστὸν συντελοῦνται. 51. εἰ γὰρ ἄλλοθεν ποθεν ἀριθμεῖν ἀρξαίμεθα καὶ οὐκ ἐντεῦθεν, οὔτε ὁ χρόνος συνδραμεῖται καὶ πλείστα ἄτοπα ἀπαντήσιν. εἰάν τε γὰρ ἀπὸ Κύρου καὶ τῆς πρώτης κατα-

πομπῆς τὴν ἀρχὴν ποιησώμεθα τῆς ἀριθμήσεως τῶν
 ἐβδομάδων, εἰς ἕτη ἑκατὸν καὶ προσέτι περισσεύει
 πλείων δὲ χρόνος, εἰ ἂν ᾗς ἡμέρας τῷ Δαυιδ ὁ ἄρ-
 γελος προεφήτευσεν, πολλῶν δὲ πλείων, εἰ ἂν ἀρχῇ
 τῆς αἰχμαλωσίας. 52. εὐρίσκομεν γὰρ τὴν Περσῶν
 βασιλείαν ἔτεσι διακοσίοις τριακόσις περιγραφομένην
 τὴν τε Μακεδόνων εἰς ἕτη τριακόσια [ἐβδομήκοντα]
 παρατείνουσαν, καὶ εἶδεν ἐπὶ τὸ Τιβερίου Καίσαρος
 ἑκαταδέκατον ἔτος εἰς ἕτη ἐξήκοντα. 53. ἀπὸ δὲ Ἀρτα-
 ξέρξου αἱ ἐβδομήκοντα ἐβδομάδες εἰς τὸν ἐπὶ Χριστοῦ
 συντελοῦνται χρόνον κατὰ τοὺς Ἰουδαίων ἀριθμούς·
 ἀπὸ γὰρ Νεεμίου, ὃς ὑπὸ Ἀρταξέρξου τὴν Ἱερουσαλὴμ
 ἀνοικοδομήσων ἐπέμφθη, ἔτει πεντεκαίδεκάτῳ καὶ
 ἑκατοστῷ τῆς Περσῶν βασιλείας, αὐτοῦ τε Ἀρταξέρ-
 [243] ξου βασιλείας εἰκοστῷ ἔτει, καὶ Ὀλυμπιάδος ὀγδοή-
 κοστῆς τρίτης ἔτει τετάρτῳ, ἐπὶ τοῦτον τὸν χρόνον,
 ὃς ἦν Ὀλυμπιάδος διακοσιοστῆς δευτέρας ἔτος δεύ-
 τερόν, Τιβερίου δὲ Καίσαρος ἡγεμονίας ἔτος ἑκα-
 τὰτον, ἕτη συνάγεται τετρακόσια ἐβδομήκοντα πέντε,
 ἅπερ Ἑβραϊκὰ τετρακόσια ἐνενηκόντα γίνεται, κατὰ
 τὸν σεληνιατὸν δρόμον τοὺς ἐνιαυτοὺς ἐκείνων ἐξα-
 ριθμουμένων, ὥς ἐστι πρόχειρον εἰπεῖν, ἡμερῶν τρια-
 κοσίων πεντήκοντα τεσσάρων, τοῦ ἡλιακοῦ κύκλου
 ὑπάρχοντος ἡμερῶν τριακοσίων ἐξήκοντα πέντε τετάρ-
 του· τὴν γὰρ κατὰ σελήνην δωδεκάμηρον παραλλάσ-
 σειν ἡμέραις ἑνδεκα καὶ τετάρτῳ. 54. διὰ τοῦτο Ἑβ-
 ληνες καὶ Ἰουδαῖοι τρεῖς μῆνας ἐμβολίμους ἔτεσι
 ὀκτὼ παρεμβάλλουσιν. ὀκτάκις γὰρ τὰ ἑνδεκα καὶ
 τέταρτον ποιεῖ τρίμηνον. τὰ τοίνυν τετρακόσια ἐβδο-
 μήκοντα πέντε ἕτη ὀκταετηρίδες γίνονται πεντήκοντα
 ἑννέα καὶ μῆνες τρεῖς. ὥς τοιμήνου δὲ ἐμβολίμου τῆ
 ὀκταετίας γινομένης, ἕτη πεντεκαίδεκα ὀλίγων ἡμερῶν

ἀποδέοντα γίνονται. ταῦτα δὲ πρὸς τοῖς τετρακο- (201)
 σίοις ἐβδομήκοντα πέντε ἔτεσιν αἱ ἐβδομήκοντα ἐβδο-
 μάδες συντελοῦνται.

55. Ταῦτα μὲν οὖν Ἀφρικανός. εἰ δὲ χρηὴ καὶ
 ἡμᾶς οἰκείαν εἰς τοὺς τόπους ἀπόδοσιν εἰς μέσον ἀγα-
 γειν, φημι μὴ μάτην μηδὲ ὥς ἔτυχεν τὴν διαλεξιν
 πεποιῆσθαι τὸν λόγον τῶν ἐβδομήκοντα ἐβδομάδων.
 διελὼν γὰρ αὐτὰς εἰς πρώτας ἑπτὰ, ἔπειθ' ἑτέρας
 ἐξήκοντα δύο, καὶ μετὰ πλείστα τὰ μεταξὺ ἐπιλεγό-
 μενα τὴν μίαν ἐπιθείς, οὕτω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐβδο-
 μήκοντα ἐβδομάδων ἀφωρίσατο. 56. λέγει δ' οὖν
 καὶ γνώση καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου, τοῦ ἀπο-
 κριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομησάι Ἱερουσαλὴμ ἕως χρι-
 στοῦ ἡγουμένου, ἐβδομάδες ἑπτὰ καὶ ἐβδομάδες ἐξή-
 [244] κονταδύο." εἰδ' ἑτερά τινα μεταξὺ ἐπαγαγὼν τὴν
 τελευτάαν προστίθησι φήσας "καὶ δυναμώσει δια-
 θήκην πολλοῖς ἐβδομάς μία." 57. ταῦτα δὲ ὅτι μὴ
 μάτην, μηδ' ἄνευ τῆς θείας ἐπιπνοίας ἐσχεδιάσται,
 πείθ' οὕτιν' οὖν τῶν ὡς θεοῦ ὅημασιν αὐτοῖς προσε-
 χόντων ὁμολογήσειν ἡγοῦμαι. 58. τοῦτο μὲν οὖν
 πρῶτον ἡμῖν καλῶς ἔδοξεν ἐπισημῆσθαι, καταλι-
 πεῖν τε τοῖς ἐντυγχάνουσι τὴν τοῦ ζητηθέντος ἀκριβῆ-
 λύσιν. εἰ δὲ χρηὴ καὶ ἡμᾶς τὸ ἐπεισιδὼν μὴ ἀποκρύ-
 ψασθαι, φημι καθ' ἑτέραν διάνοιαν ἥτοι ἐκδοχὴν τὸν
 ἐν τῇ προκειμένῃ γραφῇ δηλούμενον χριστὸν ἡγου-
 μενον, κατὰ τὰ ἀπὸ ἐξόδου λόγου, τοῦ ἀποκριθῆναι
 καὶ τοῦ οἰκοδομησάι Ἱερουσαλὴμ ἕως χριστοῦ ἡγου-
 μένου, οὐκ ἄλλον εἶναι τοῦ καταλόγου τῶν μετὰ τὴν
 προφητείαν καὶ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον ἡγη-
 σαμένων τοῦ λαοῦ ἀρχιερέων, οὓς χριστοὺς ἔθος ἀπο-
 [245] καλεῖν τῇ γραφῇ. 59. μόνους γὰρ τούτους καθηγῆ-
 σασθαι τοῦ ἔθνους, ἀρχαμένους ἀπὸ Ἰησοῦ τοῦ

Ἰωσεδέκ, τοῦ ἱερέως τοῦ μεγάλου, μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, καὶ μέχρι τῶν χρόνων τῆς σωτηρίας ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίας παρειλήφαμεν. 60. οἶμαι γοῦν τὸν μεταξὺ χρόνον τῆς τῶν προστασίας, καθ' ὃν ἡγήσαντο, δηλοῦσθαι διὰ τοῦ ἀπὸ ἐξόδου λόγου, τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομήσαι Ἱερουσαλὴμ ἕως χριστοῦ ἡγουμένου, ἐβδομάδες ἐπτά καὶ ἐβδομάδες ἐξηκονταδύο· τῶν ἐτῶν δὲ τὰς ἐβδομάδας συναγομένους εἰς ἓτη τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία ἀπὸ τῆς Κύρου βασιλείας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων παρεκτείνεσθαι ἀρχὴν, καθ' ἣν Πομπήιος Ῥωμαίων στρατηγὸς ἐπιστὰς τοῖς Ἱεροσολύμοις εἰλε μὲν πολλοὺς κίς τὴν πόλιν, τὸ δὲ πᾶν ἔθνος δοῦλον Ῥωμαίων κατεστήσατο, ὡς καὶ φόρους ἐξ ἐκείνου τελεῖν καὶ τοῖς Ῥωμαίων πειθαρχεῖν ἐπιτάγμασιν. 61. ἐπὶ τοῦτον γοῦν τὸν χρόνον ὁ τῶν τετρακοσίων ὀγδοήκοντα τριῶν ἐτῶν περιορίζεται ἀριθμὸς, ἐφ' ὃν καὶ κατέληξαν οἱ κατὰ τὸν Μωσείως νόμον ἐκ πατέρων διαδοχῆς τὴν προστασίαν τοῦ ἔθνους καὶ τὴν ἱερουσαλὴν διειληφότες, οὓς χριστὸν ἡγούμενον τὴν θείαν ἐπὶ τοῦ παρόντος γραφὴν ὀνομάζειν ὑπολαμβάνω. 62. καὶ δὲ χρόνῳ καὶ τὸν κατάλογον ἐκθέσθαι τῆς τῶν ἀρχιερέων διαδοχῆς, τῶν ἐν τῷ δηλούμένῳ μεταξὺ χρόνῳ διαγενομένων, καὶ τοῦτο οὐδεὶς φθόνος εἰς προστασίαν τῆς τῶν εἰρημένων ἀληθείας ποιήσασθαι. πρῶτος τοίνυν μετὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ προφητείαν, ἐπὶ Κύρου τοῦ βασιλέως Περσῶν, μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδέκ, ὁ ἱερεὺς μέγας χρηματίσας, ἅμα Ζοροβάβελ ἄνεισιν ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, καὶ θεμελίους καταβάλλεται τοῦ ἱεροῦ, ἀλλ' ἐπισχεθέντος τοῦ ἔργου ὑπὸ τῶν περιοίκων, αὐτῶν πρῶται ἐπτά ἐβδομάδες τῶν ἐτῶν αἱ διὰ τοῦ προφη-

του δηλούμεναι συμπεραιοῦνται, καθ' ἃς ἀτελεῖς διέμυε τὸ ἔργον τῆς τοῦ ναοῦ οἰκοδομῆς. 63. διόπερ ὁ αὐτοῦ λόγος τῆς συναφῆς τῶν λοιπῶν ἐβδομάδων ἀφορίζει τὰς πρώτας ἐπτά, εἰπὼν ἐβδομάδας ἐπτά, ἔπειθ' ἐξῆς μετὰ διαστολῆς ἐπαγαγὼν· καὶ ἐβδομάδες ἐξήκοντα δύο." ἐπτά γοῦν ἀπὸ Κύρου καὶ ἐπὶ τὴν συμπλήρωσιν τῆς τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομῆς ἐβδομάδες ἐτῶν εὐρίσκονται. 64. ἐνθεν ὁρμώμενοι τῷ σωτήρι ἡμῶν ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοι "τεσσαράκοντα καὶ ἔξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερθεῖς αὐτόν;" ἀλλ' οὗτοι μὲν τεσσαράκοντα καὶ ἔξ ἔτεσιν ὠκοδομήσθαι τὸν ναὸν ἔφασαν. τοσαῦτα γὰρ ἀπὸ πρῶτου Κύρου βασιλείας, ὃς πρῶτος ἀνῆκε τῆς Βαβυλῶνος τοὺς βουλομένους τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴν οἰκίαν τὴν ἐπανιέναι, ἐπὶ τὸ ἕκτον ἔτος τῆς Δαρείου βασιλείας συνάγεται, καθ' ὃν τὸ πᾶν ἔργον τῆς οἰκοδομῆς τέλος εἰληφεν. 65. ὁ γε μὴν ἐξ Ἑβραίων Ἰώσηπος καὶ ἄλλον τριετὴ χρόνον εἰς τὴν τῶν ἔξωθεν τῶν ἁμφὶ τὸν ναὸν κατασκευασμάτων συμπλήρωσιν ἔφησεν, ὥστ' εἰκότως διὰ ταῦτα τὰς ἐπτά πρώτας ἐβδομάδας εἰς ἓτη ἑνέα καὶ τεσσαράκοντα συντετινούσας ἀφωρίσθαι κατὰ τὸν τῆς προφητείας λόγον, τὰς δὲ λοιπὰς ἐξήκοντα δύο ἀπὸ τῆς Δαρείου νεκροῦσθαι βασιλείας συμβαίνει, καθ' ὃν αὐτὸς Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδέκ καὶ Ζοροβάβελ ὁ τοῦ Σαλαθιήλ εἰς ἐκεῖνο τὴν ἑσπέρην παρατείνοντες ἅμφοι προέδθησαν τῆς τοῦ ἱεροῦ ἀνασκευάσεως, προφητεούντων Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου, μεθ' οὓς Ἑσρας καὶ Νεεμίας, ὁμοίως ἐκ Βαβυλῶνος ἀνελθόντες, τὸ τεῖχος ἐδείμαντο τῇ πόλει, τὴν ἀρχιερωσύνην διέποντος Ἰωακείμου· παῖς δὲ οὗτος ἦν

9 Jo. 2, 20.

EUSEBIUS III.

17 Joseph. A. J. XI. 4, 7.

Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ, μεθ' ὃν διαδέχεται τὴν ἀρχιερωσύνην Ἐλιασοῦβος, ἔπειτα Ἰωδαὲ, μεθ' ὃν Ἰωνάθης, μεθ' ὃν Ἰαδδοῦς. 66. τούτων μέμνηται καὶ ἡ Ἔσρα γραφὴ λέγουσα "καὶ Ἰησοῦς ἐγέννησε τὸν Ἰωακείμ, καὶ Ἰωακείμ ἐγέννησε τὸν Ἐλιασίβ, καὶ Ἐλιασίβ ἐγέννησε τὸν Ἰωδαὲ, καὶ Ἰωδαὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωνάθαν, καὶ Ἰωνάθαν ἐγέννησε τὸν Ἰαδδοῦ." 67. κατὰ τοῦτον τὸν Ἰαδδοῦ ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος Ἀλεξάνδρειαν κτίζει, ὡς Ἰώσηπος ἱστορεῖ, ἀφικόμενός τε εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τῷ θεῷ προσκυνεῖ. 68. τελευτᾷ δὲ τὸν βίον Ἀλέξανδρος ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκατοστῆς καὶ τεσσαρεσκαίδεκάτης Ὀλυμπιάδος, μετὰ ἔτη διακόσια τριάκοντα ἕξ Κύρου, ὃς ἐβασίλευσε Περσῶν κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς πέμπτης καὶ πεντηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. 69. μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνης καὶ μετὰ τὸν δηλωθέντα ἀρχιερέα Ὀνίας ἡγεῖται τῶν ἔθνους, τῆς τῶν ἀρχιερέων καὶ αὐτὸς ἐπειλημμένος τιμῆς· καθ' ὃν Σέλενκος Βαβυλῶνα κρατήσας τὸ τῆς Ἀσίας περιτίθεται διάδημα, ἔτει δωδεκάτῳ μετὰ τὴν Ἀλεξάνδρου τελευτὴν, καθ' ὃν συνάγεται ὁ πᾶς ἕρως ὁ ἀπὸ Κύρου εἰς ἔτη διακόσια τεσσαρακονταεπτά. 70. ἐντεῦθεν τὴν Ἑλλήνων βασιλείαν ἢ τῶν Μακκαβαίων γραφὴ καταριθμείσθαι ἄρχεται. μετὰ δὲ τὸν [245] Ὀνίαν ἡγεῖται τῶν Ἰουδαίων ἀρχιερεὺς Ἐλεάζαρος, καθ' ὃν οἱ ἐβδομήκοντα τὰς θείας ἐρμηνεύσαντες γραφὰς ταῖς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν βιβλιοθήκαις ἀνατεθείκασι. 71. μεθ' ὃν ἕτερος Ὀνίας, ὃν διαδέχεται Σίμων, καθ' ὃν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Σιρὰχ ἐγνωρίζετο, ὃ τὴν καλουμένην πανάρετον Σοφίαν συντάξας. μεθ' ὃν ἕτερος ὁμώνυμος τοῖς πρόσθεν Ὀνίας ἡγεῖται, καθ'

4 Neem. 12, 10.

9 Joseph. A. J. XI. 9, 5.

ὃν Ἀντίοχος τοὺς Ἰουδαίους πολιορκήσας ἐλληνίζειν
κατηνάγκασε. 72. μεθ' ὃν προστάς τῶν πραγμάτων
Ἰούδας ὁ ἐπικληθεὶς Μακκαβαῖος ἐξεανάθηρεν τῶν
ἄσεβων τὴν χώραν· ὃν ὁ ἀδελφὸς Ἰωνάθης διαδέ-
χεται· καὶ πάλιν Σίμων, οὗ κατὰ τὴν τελευταίαν ἔβδο-
μον καὶ ἑβδομηκοστὸν καὶ ἑκατοστὸν ἔτος ἐξαριθμεῖ-
ται τῆς κατὰ Συρίαν ἀρχῆς ἡ πρώτη καλουμένη τῶν
Μακκαβαίων βίβλος, εἰς τοῦτο τοῦ χρόνου καταλύ-
σασα τὴν ἱστορίαν· 73. ὥστε συνάγεσθαι ἀπὸ πρώτου (394)
ἔτους Κύρου καὶ Περσῶν βασιλείας ἐπὶ τὸ τέλος τῆς
τῶν Μακκαβαίων γραφῆς καὶ ἐπὶ τὴν Σίμωνος τοῦ
ἀρχιερέως τελευταίαν ἔτη τετρακόσια εἰκοσιπέντε· μεθ'
ἧς Ἰωνάθης τὴν ἀρχιερωσύνην, ὡς ὁ Ἰώσηπος φησι,
διαδέχεται ἐπὶ ἔτεσιν ἑννέα καὶ εἴκοσι. μεθ' ὃν Ἀρι-
στοβούλος ἐνιαυτὸν ἡρεῖται, ὃς πρῶτος μετὰ τὴν ἀπὸ
Βαβυλῶνος ἐπανόδον διάδημα βασιλικὸν περιτίθεται
πρὸς τῇ ἀρχιερωσύνῃ. 74. τοῦτον διαδέχεται Ἀλέξαν-
δρος, βασιλεὺς ἅμα καὶ ἀρχιερεὺς, ἔτεσι καὶ αὐτὸς
ἐπὶ καὶ εἴκοσι προστάς τῶν πραγμάτων· εἰς ὃν
συνάγεται τὰ πάντα ἀπὸ πρώτου ἔτους βασιλείας
Κύρου καὶ τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπανόδου τοῦ Ἰου-
δαίου ἔθρους ἔτη τετρακόσια ὀγδοήκοντα δύο, οὗ
προέστησαν ἀρχιερεῖς, οὓς ἡγοῦμαι χριστὸν ἡγού-
μενον ὑπὸ τῆς προφητείας ὀνομάζεσθαι. 75. μεθ'
οὗς τελευτήσαντος τοῦ ὑστάτου αὐτῶν ἀρχιερέως
Ἀλεξάνδρου ἀναρχα καὶ ἀπροστάτητα τὰ τοῦ Ἰου-
δαίου ἔθρους ἀπολείπεται, ὥστε εἰς γυναῖκα περι-
στῆναι τὴν βασιλείαν αὐτῶν. τῶν δὲ δύο παίδων
Ἀριστοβούλου καὶ Ἰρκανοῦ στασιασάντων πρὸς ἀλλή-

8 Maccab. I. 16, 14.

13 Ioseph. A. J. XX, 10, 8.

10 Ioseph A. J. XIII, 11, 1.

λους ἐπιστάς τοις Ἱεροσολύμοις Πομπήιος, Ῥωμαίων στρατηγὸς ὢν, αἶρεῖ μὲν πολιορκίᾳ τὴν πόλιν, μιλᾷναι δὲ τὰ ἔργια, μέχρι τῶν ἀδύτων τοῦ ἱεροῦ προελθῶν. 76. καὶ ταῦτα συμβαίνει ἔτους πρώτου τῆς ἑκατοστῆς ἐβδομηκοστῆς ἐνάτης Ὀλυμπιάδος, μετὰ τετρακόσια ἐνενήκοντα πέντε ἔτη τῆς Κύρου βασιλείας, ἧτις ἤρξατο ἐπὶ τῆς πεντηκοστῆς πέμπτῃς Ὀλυμπιάδος. 77. τότε δ' οὖν ὁ Πομπήιος ἔλων κατὰ κράτος τὴν Ἱερουσαλήμ, τὸν προειρημένον Ἀριστόβουλον ἐκπέμψας ἀδελφίον ἐπὶ Ῥώμης, τῷ τούτου ἀδελφῷ Ὑρκανῷ τὴν ἀρχιερωσύνην παραδίδωσι, τό τε πᾶν ἔθνος ἐξ ἐκείνου ὑποτελὲς Ῥωμαίοις κατεστήσατο. 78. μεθ' οὗ Ἡρώδης ὁ Ἀντιπάτρου παῖς Ὑρκανὸν ἀνελὼν τὴν τῶν Ἰουδαίων βασιλείαν ὑπὸ τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου βουλῆς ἐγγχειρίζεται, πρώτος τε αὐτὸς ἐξ ἀλλοφύλου γένους βασιλεύει τοῦ ἔθνους, τὴν τῶν ἀρχιερέων κατὰ τὸν Μωσέως νόμον διαφθείρας τάξιν. 79. ὁ μὲν γὰρ θεῖος νόμος διὰ βίου ἱερᾶσθαι τῷ θεῷ τὸν ἀνωτάτω προστάττει ἀρχιερέα· ὁ δ' Ἡρώδης οὐ τοῖς ἀπὸ γένους οὐδ' οἷς προσήκον ἦν ἀπεδίδου τὴν λειτουργίαν, ἀπεξενωμένοις δέ τισι καὶ ἀλλοτρίοις τῇ τῶν ἀρχιερέων διαδοχῇ, καὶ οὐδὲ τούτοις διαρκῶς πρὸς βραχὺν δέ τινα καὶ περιορισμένον χρόνον, ἀλλοτε ἄλλοις τὴν τιμὴν ἀντιδωρούμενος, ὥστε τὰς μὲν πρώτας ἐπτὰ ἐβδομάδας ἀπὸ Κύρου καὶ ἐπὶ Δαρείου τὰς δὲ λοιπὰς ἐξήκοντα δύο ἀπὸ Δαρείου καὶ ἐπὶ Πομπήιον τὸν Ῥωμαίων στρατηγὸν περιορίζεσθαι. 80. καὶ κατὰ τρίτην δὲ θεωρίαν εὗροις ἂν ἄλλως ἀπαριθμουμένους τοὺς χρόνους τῶν ἐπτὰ καὶ ἐξήκοντα δύο ἐβδομάδων, αἱ συντείνουσιν εἰς ἔτη τετρακόσια [246] ὀγδοήκοντα τρία, ἐπ' αὐτὸν Ἀγνουςτον καὶ ἐπὶ Ἡρώδη δὴν τὸν πρώτου ἐξ ἀλλοφύλου γένους βασιλεύσαντα

καθ' οὗς ἡ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γένεσις ἱστορεῖται περιγραφομένη, εἰ ἀρξάμενος ἀπὸ Δαρείου καὶ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ναοῦ τὸν δηλούμενον ἀριθμὸν ἀναλογίσῃ. 81. Δαρείου γὰρ κατὰ τὸ δευτέρου ἔτος τὸν ἐβδομηκονταετὴ χρόνον τῆς ἐρημώσεως Ἱερουσαλὴμ συμπεπεράνθαι ὁ προφήτης Ζαχαρίας δηλοῖ λέγων "τῇ τετραδί καὶ εἰκάδι, τῷ ἑνδεκάτῳ μηνί, αὐτὸς ἐστὶ Σαβὰτ, ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει Δαρείου, ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς Ζαχαρίαν τὸν τοῦ Βαραχίου." 82. εἰθ' ἐξῆς ἐπιλέγει "καὶ ἀπεκρίθη ὁ ἄγγελος κυρίου, καὶ εἶπεν, κύριε παντοκράτωρ, ὥς τένος οὐ μὴ ἐλεήσης τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ τὰς πόλεις Ἰούδα, ἃς ὑπερείδες τοῦτο ἐβδομηκοστὸν ἔτος;" τοῦτον δὲ οὖν αὐτὸν τῷ θεῷ πνεύματι θεωρήσας ὁ Δανιὴλ τὸν χρόνον σημειοῦται λέγων "ἐγὼ Δανιὴλ συνῆκα ἐν ταῖς βίβλοις τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ὃς ἐνεμήθη λόγος κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν τὸν προφήτην, εἰς συμπλήρωσιν ἐρημώσεως Ἱερουσαλὴμ, ἐβδομηκοντα ἔτη, καὶ ἔδωκα τὸ πρόσωπόν μου πρὸς κύριον τὸν θεόν μου, τοῦ ἐκζητῆσαι προσευχὴν καὶ δέξασθαι. 83. εἰτα μετὰ τὴν εὐχὴν ἐπιφανὲς αὐτῷ ὁ ἄγγελος θεσπίζει τὰ περὶ τῶν ἐβδομηκοντα ἐβδομάδων, καὶ τὸν χρόνον ὅθεν δεῖ ἀρχεσθαι ἀριθμεῖν αὐτὸς σημαίνει λέγων "καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλήμ ἕως χριστοῦ ἡγουμένου." γέγονε μὲν οὖν ἀπὸ κρισίς πρώτη Κύρου οἰκοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ, οὐ μὴν εἰς ἔργον ἐχώρησε, τῶν περὶ οἰκῶν κεικωλῶν. 84. Δαρείου δὲ μετὰ ταῦτα κελεύσαντος καὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἱεροῦ κατ' αὐτὸν συντελεσθείσης

7 Zach. 1, 7.

10 Zach. 1, 12.

15 Dan. 9, 2.

ἡ τοῦ Δανιὴλ ἐντεῦθεν προφητεία τὴν καταρχὴν τῆς ἐκβάσεως ἐλάμβανεν, ἥ τε φάσκουσα "ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομηθῆναι Ἱερουσαλήμ" καὶ δι' ἧς εἴρηται "ἐγὼ Δανιὴλ συνῆκα ἐν ταῖς βίβλοις τὸν ἀριθμὸν τῶν ἔτων, ὃς ἐγενήθη λόγος κυρίου πρὸς Ἱερεμίαν τὸν προφήτην, εἰς συμπλήρωσιν ἐρημώσεως Ἱερουσαλήμ, ἐβδομήκοντα ἔτη." 85. κατὰ γοῦν τὸ δευτέρον ἔτος Δαρείου ἡ συμπλήρωσις τῆς ἐβδομηκονταετηρίδος ἀποδέδεικται περαιωθεῖσα, ὥστε ἐξ ἅπαντος ἄρχεσθαι δεῖν ἡμᾶς τῶν ἐβδομήκοντα ἐβδομάδων ἀπὸ τῆς ἐξηκοστῆς καὶ ἔκτης Ὀλυμπιάδος καὶ ἀπὸ δευτέρου ἔτους Δαρείου, ἐν τῇ τῆς οἰκοδομῆς περαιουῖται. 86. ἐντεῦθεν γοῦν εἰ τοὺς ἐπομένους χρόνους ἀριθμήσειας, εὗροις ἂν ἐπ' αὐτὸν Ἡρώδην μόνον τε Ρωμαίων Αὐγουστον, καθ' οὗς ἡ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐπέφανε τῷ βίῳ γενέσις, τὰ τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία ἔτη, αἷ εἶδον ἐπτά καὶ ἐξήκοντα δύο ἐβδομάδες, κατὰ τὴν τοῦ Δανιὴλ προφητείαν περιοριζόμενα. 87. ἀπὸ γάρ τῆς ἐξηκοστῆς καὶ ἔκτης Ὀλυμπιάδος ἐπὶ τὴν ἑκατοστήν ὀγδοηκοστήν ἔκτην γίνονται Ὀλυμπιάδες μετὰ τὸν εἰκοσιμία, ἔτη τετρακόσια ὀγδοήκοντα τέσσαρα, τετραετία τῆς Ὀλυμπιάδος ἐπεχούσης, καθ' ὃν καιρὸν Αὐγουστος Ρωμαίων βασιλεὺς πεντεκαιδέκατον ἔτος τῆς βασιλείας ἐπέχων Αἰγύπτου κρατεῖ καὶ τῆς λοιπῆς οἰκουμένης, ὑφ' οὗ πρῶτος ἀλλόφθλος Ἡρώδης τὴν τῶν Ἰουδαίων ἐγχειρίζεται βασιλείαν, γεννᾶται δὲ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, κατὰ τὸ αὐτὸ συντρέχόντων τῶν χρόνων τῆς γενέσεως αὐτοῦ καὶ τῆς συμπληρώσεως τῶν παρὰ τῷ Δανιὴλ ἐπτά καὶ ἐξήκοντα δύο ἐβδομάδων μεθ' ἃς διηρημένης καὶ μακρῶν ἀπεσχοινημένης μετὰ

πλεῖστα ὅσα τὰ μετὰ τὴν προφητευόμενα τῆς λειπούσης μίας ἐβδομάδος, τὰ λοιπὰ πάντα διὰ μέσου τῆς τοῦ χρησμοῦ προφητείας εἰρημένα ἐπιτελεῖται, ἃ καὶ αὐτὰ τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον "μετὰ τὰς ἐβδομάδας ἐπτά καὶ ἐξήκοντα δύο ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἄγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγούμενῳ τῷ ἐρχομένῳ, καὶ ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετμημένου ἀφανισμοῖς." 88. καὶ ταῦτα δὲ ἐναργῆ τὴν ἐκβασιν εἰληψε κατ' αὐτὸν Αὐγουστον καὶ Ἡρώδην, εἰς οὓς τὰς προειρημένους ἐπτά ἐβδομάδας συγκεκριαλαίουσθαι φάμεν. ὁδὸς γοῦν καὶ τάξις τοῦ κατὰ τὴν ἀρχιερωσύνην χρίσματος μέχοι τῶν Ἡρώδου καὶ Αὐγουστοῦ χρόνων διαρκέσαντος, τῆς τε διαδοχῆς τῶν πάλαι ἀρχιερέων ἐπὶ Ἀλέξανδρον τὸν Ὀρκανοῦ πατέρα περιγραφείσης, Ἡρώδης τὸν Ὀρκανὸν ἀνελὼν οὐκέτι τοῖς ἐκ πατέρων διαδόχοις ἐπιτρέψαι λέγεται τὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ τισιν ἀσέμοις καὶ ἀφανέσιν ἀνθρώποις. 89. τοῦτο δὲ καὶ ὁ χρησμός προλαβὼν ἐθέσπισεν εἰπὼν "καὶ μετὰ τὰς ἐβδομάδας τὰς ἐπτά καὶ ἐξήκοντα δύο ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ." 90. ὅπερ σαφῶς καὶ οἱ λοιποὶ τεθείκασιν ἐρμηνευταί ὁ μὲν Ἀκύλας φήσας "καὶ μετὰ τὰς ἐπτά ἐβδομάδας καὶ ἐξήκοντα δύο ἐξολοθρευθήσεται ἡλειμμένος καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ." ὁ δὲ Σύμμαχος "καὶ μετὰ τὰς ἐβδομάδας τὰς ἐπτά καὶ ἐξήκοντα δύο ἐκκοπήσεται χρίστος, καὶ οὐχ ὑπάρξει αὐτῷ." ὅθεν μάλιστα παρίστασθαι μοι δοκεῖ χρίστος ἡγούμενος εἶναι ὁ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀπόδοσιν δεδηλωμένος. 91. μετὰ γοῦν

4 Dan. 9, 26.

τὴν τῶν εἰρημένων εβδομάδων συμπλήρωσιν "ἐξολο-
θρευθήσεται χριστός" φησί. τίς δὲ οὗτος ἢ ὁ ἡγού-
μενος καὶ ὁ κατὰ διαδοχὴν ἐξ ἱερατικοῦ γένους τοῦ
ἔθνους προεστώς; διέμενε γοῦν οὗτος εἰς ὅσον οὐπώ-
τὰ τῶν εβδομάδων ἐπληροῦτο· ἐπειδὴ δὲ τέλος ἐλάμ-
βανον αὐταί, ἀκολουθῶς τῇ προφητείᾳ ἐξεκόπη ὁ ἐκ
διαδοχῆς γένους τοῦ ἔθνους προεστώς. οὗτος δὲ ἦν
Ἐρκανὸς, ὃν αὐτὸς Ἡρώδης ἀνελὼν τὴν κατὰ τοῦ
ἔθνους βασιλείαν μηδὲν αὐτῷ διαφέρουσιν ὑφαρ-
πάξει, πρῶτός τε αὐτὸς ἀλλόφυλος ἡγεῖται. 92. οὐ
μόνος δὲ ἄρα ὁ Ἐρκανὸς χριστὸς ὢν καὶ τῶν πάλαι
ἀρχιερέων ὑστάτος ἐξεκόπη, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ προγόνων
ἄνωθεν ἐκ τῶν πρόπαλαι ἀρχιερέων κατιούσα δια-
δοχὴ, αὐτὸ τε τὸ κατὰ νόμους χρῆσμα οὐκέτι κατὰ
κρίσιν γινόμενον, ἀτάκτως δὲ καὶ συγκεχυμένως, οὐ
κατὰ τὰ παρὰ Μωσεί νενομοθετημένα· συνέτρεχε δὲ
ἁ ὁμοῦ πάντα ἀκολουθῶς τῇ προφητείᾳ φησάσῃ "ἐξολο-
θρευθήσεται χρῆσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ."
93. μάρτυς ἀξιόχρεως τούτων ὁ ἐξ αὐτῶν Ἑβραίων
Ἰώσηπος, ὃς δὲ πῶς ἱστορῶν τὰ κατὰ τοὺς χρόνους ἐν
ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς Ἀρχαιολογίας "τὴν δὲ
βασιλείαν Ἡρώδης παρὰ Ῥωμαίων ἐγκειρισθεὶς οὐκ-
ἔτι τοὺς ἐκ τοῦ Ἀσαμωναίου γένους, οὗτοι δὲ ἦσαν
οἱ καλούμενοι Μακκαβαῖοι, καθίστησιν ἀρχιερεῖς
ἀλλὰ τινὰς ἀσήμενος καὶ μόνον ἐξ Ἑβραίων ὄντας,
πλὴν ἑνὸς Ἀριστοβούλου, ὃν Ἐρκανοῦ υἱὸν ὄντα κατα-
στήσας ἀρχιερεῖα τῇ ἀδελφῇ αὐτοῦ συνώκησε Μαρι-
άμμη, τὴν τοῦ πλήθους πρὸς αὐτὸν θηρώμενος εὐ-
(398) νοιαν διὰ τὴν Ἐρκανοῦ μνήμην. 94. εἶτα δεδιὼς μὴ
πρὸς τὸν Ἀριστόβουλον πάντες ἀποκλίνωσιν ἀντίλει-

αὐτόν ἐν Ἱεριχοῖ, πνιγῆναι μηχανησάμενος κολυμβῶντα, καθὼς ἤδη δεδηλώκαμεν. μετὰ τοῦτον οὐκ ἐτι τοῖς ἐκγόνοις τῶν Ἀσαμωναίου παίδων τὴν ἀρχιερωσύνην ἐπίστευσεν. ἔπραξε δὲ ὅμοια τῷ Ἡρώδῃ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν ἀρχιερέων Ἀρχέλαός τε ὁ παῖς αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοῦτον Ῥωμαῖοι τὴν τῶν Ἰουδαίων βασιλείαν παρειληφότες." 95. πάλιν ἐν ἑτέροις ταῦτα περὶ αὐτῶν φησιν "Ἡρώδης δὲ βασιλεύσας τὴν τε βᾶριν ταύτην ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ κειμένην κατασκευάσας πολυτελῶς Ἀντωνίαν καλεῖ ὄνομα, [248] καὶ τὴν στολὴν τὴν ἀρχιερατικὴν λαμβάνει, τὴν δὲ κειμένην κατεῖχε, πιστεύων οὐδὲν νεωτερίσειν τὸν λαὸν δι' αὐτήν. ἔπραξε δ' ὅμοια τῷ Ἡρώδῃ καὶ ὁ ἐπικατασταθεὶς αὐτῷ βασιλεὺς Ἀρχέλαος, υἱὸς ὢν αὐτοῦ, παρ' οὗ Ῥωμαῖοι διαδεξάμενοι τὴν ἀρχὴν ἐκράτουν τῆς στολῆς τοῦ ἀρχιερέως ἀποκειμένης ἐν οἴκῳ λίθου οἰκοδομηθέντι ὑπὸ σφραγίδι." 96. διὰ τούτων τὸ ἀποτέλεσμα παντί τῳ νομίζῳ καταφανὲς γεγενῆσθαι τοῦ φήσαντος χρησμοῦ "καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑπτὰ καὶ ἐξήκοντα δύο ἐξολοθρευθήσεται χρῖσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ." 97. ἐτι δὲ μᾶλλον ὀφείλει πῶς εἰρηται τὸ "κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ," τὸ ἄκριτον συνιδὼν τῆς τῶν ἀρχιερέων καταστάσεως τῶν μετὰ Ἡρώδην καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ σωτήρος ἡμῶν γεγενημένων. 98. τοῦ γὰρ κατὰ τὸν θεῖον νόμον ἀρχιερέως πάντα τὸν τῆς ζωῆς χρόνον τὴν λειτουργίαν διέπειν κεκελευσμένου ἐπὶ διάδοχῳ παιδί γνησίῳ, κατὰ τοὺς ἐξεταζομένους καιροὺς μετὰ τὸ ἐξολοθρευθῆναι τὸ χρῖσμα τῇ προφητείᾳ συμφάνως, πρῶτος μὲν Ἡρώδης, ἔπειτα δὲ καὶ Ῥωμαῖοι

7 ἐν ἑτέροις] A. J. XVIII, 4, 3.

μετὰ τοῦτον, ἀκρίτως καὶ οὐ κατὰ τὸν νόμον τοὺς ἀρχιερεῖς καθίσταν οὓς ἐδόκει αὐτοῖς, δημοτικοῖς τισι καὶ ἀσήμοις ἀνδράσι τὴν τιμὴν χαριζόμενοι, ἐπιπρασκόν τε καὶ ἐκαπήλευον τοῦνομα, ἄλλοτε ἄλλοις ἐνιαυσιαστον τὸ ἀξίωμα δωρούμενοι. 99. διό μοι δοκεῖ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς τὸν χρόνον τοῦ κηρύγματος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὑπογράφων σημειοῦσθαι τοῦτο δι' ὧν φησὶν "ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἡγεμονεύοντος Ποντίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, τετραρχούντων δὲ Ἡρώδου καὶ Φιλίππου καὶ Λυσανίου, ἐπὶ ἀρχιερέως Ἀννα καὶ Καϊάφα." 100. δύο γὰρ οὗτοι κατὰ τὸ αὐτὸ ἀρχιερεῖς πῶς ἂν ἐγένοντο ἢ καταλυθείσης τῆς πρὸ τῶν ἀρχιερέων νομοθεσίας; τούτοις γοῦν καὶ Ἰωσήφ (399) πρὸς ἐπιμαρτυρῶν ταῦτα γράφει "Οὐαλέριος Γράτων Ῥωμαίων στρατηγὸς παύσας ἀρχιερεῖσθαι Ἀνανίον Ἰσμαῆλον ἀρχιερεῖα ἀποφαίνει τὸν τοῦ Φήβα, καὶ τοῦτον μετ' οὐ πολὺ μεταστήσας Ἐλεάζαρον τὸν τοῦ Ἀνάνου τοῦ ἀρχιερέως υἱὸν ἀποδείκνυσιν ἀρχιερεῖα ἐνιαυτοῦ δὲ διαγενομένου καὶ τόνδε παύσας Σίμων τῷ Καθίμου τὴν ἀρχιερωσύνην παραδίδωσιν. οὐ πλέον δὲ καὶ τῷδε ἐνιαυτοῦ τὴν τιμὴν ἔχοντι διεφθαρκετο χρόνος, καὶ Ἰωσήπος, ὁ καὶ Καϊάφας, διάδοχος ἦν αὐτῷ." 101. ταῦτα ἀναγκάως παρεθέμην διὰ τὸ "ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔσται ἐν αὐτῷ," ἃ καὶ ἡγοῦμαι ἀναμφίλεκτον τὴν ἀπόδειξιν ἔχειν. ἐξῆς τούτοις φησὶν ἡ προφητεία "καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ." ἐνθα πάλιν τὸν Ἡρώδην αὐτὸν καὶ τοὺς μετὰ αὐτὸν ἄρχαντας ἐξ ἄλλοφύλου γένους ὑπολάμ-

8 Luc. 3, 1.

15 Joseph. A. J. XVIII. 2, 2.

βάνω δηλοῦσθαι. 102. ὥς γὰρ ἀνωτέρω ὠνόμαξε ἱστοτοὺς ἡγουμένους τοὺς ἀρχιερεῖς λέγων "ἕως χοῖστου ἡγουμένου," τὸν αὐτὸν τρόπον μετὰ ἐκείνους καὶ τὴν ἐκείνων κατάπαυσιν οὐκ ἄλλος ἡγούμενος ἐρχόμενος ἢ ὁ δηλωθεὶς ἐξ ἄλλοφύλου γένους καὶ οἱ λοιποὶ ὅσοι καθεξῆς μετ' ἐκείνους ἡγήσαντο τοῦ ἔθνους, σὺν οἷς καὶ μεθ' ὧν, ὥσπερ εἰ συνεργοῖς χρώμενος, ὁ μισόκαλος καὶ τῶν ἀγαθῶν φθορεὺς καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖν εἴρηται. 103. καὶ γὰρ διέφθειρεν ἀληθῶς ἅπαν τὸ ἔθνος, τοτὲ μὲν τὴν τῆς ἱεροσύνης τάξιν εἰς παρανομίαν ἄγων, τοτὲ δὲ τὸν πάντα λαὸν διαστρέφων, καὶ τὴν πόλιν (οὕτω τῶν πολιτῶν μεταφορικῶς ὠνομασμένων) εἰς ἀσέβειαν ἐκαλούμενος. συνάδει δὲ ἡμῶν τῇ ἀποδόσει καὶ ὁ Ἀννῆς (400) τοῦτον ἐρμηνεύσας τὸν τρόπον "καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ λαὸς ἡγουμένου ἐρχομένου." 104. οὐ μόνον γὰρ ὁ ἐρχόμενος ἡγούμενος, ὁ κατὰ τὰ ἀποδομένα ἡμῖν δηλωθεὶς, διέφθειρε τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον, ἀλλὰ καὶ ὁ τούτου λαός. εἴποι δ' ἔν τις οὐκ ἐπὶ σκοποῦ καὶ τὸν Ῥωμαίων ἡγεμόνα διὰ τῶν προκειμένων δηλοῦσθαι τόν τε τούτου λαόν, δι' οὗ νομίζω σημαίνεσθαι τὰ στρατόπεδα τῶν Ῥωμαίων ἀρχόντων, ἐξ ἐκείνου κρατησάντων τοῦ ἔθνους, οἱ καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ τὸν πάλαι ἐν αὐτῇ σεμνὸν καὶ ἅγιον νεῶν διέφθειραν. 105. ὑπὸ τούτων γοῦν καὶ ἐξεκόπησαν ὥς ἐν κατακλυσμῷ καὶ ἕως τέλους πολλοὶ μου συντεταγμένοι ἀφανισμοῖς ἐφθασαν, ὥστε ἤδη κατὰ τὴν προφητείαν παντελεῖ ὑπομῖναι ἐρημίαν μετὰ τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλὴν αὐτῶν, (400) μεθ' ἣν καὶ τὴν ἐσχάτην ὑπέμειναν πολιορκίαν. ἔχεις καὶ ταῦτα ἀκριβῶς ἐν ταῖς γραφείσαις αὐτῷ Ἰωσήφ ἱστορίαις. 106. τούτων δὲ περὶ τῶν συμβεβηκότων

τῷ Ἰουδαίῳ ἔθνει ἐν τῷ μεταξὺ χρόνῳ τῶν ἐπτα καὶ ἐξήκοντα δύο ἑβδομάδων πεπορητευμένων ἀκολούθως ἢ δήλωσις τῆς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καταγγελθείσης καινῆς διαθήκης θεσπίζεται. 107. τοσούτων γοῦν διὰ μέσου καὶ μεταξὺ τῶν ἐπτα καὶ ἐξήκοντα
 δύο ἑβδομάδων εἰρημένων ἐπιλέγεται "καὶ δυνάμωσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομάς μία, καὶ ἐν τῷ ἡμῶν τῆς ἑβδομάδος ἀρθήσεται θυσία καὶ σπονδὴ, καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσται, καὶ ἕως συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν." 108. τίνα δὲ τρόπον καὶ ταῦτα ἐπληροῦτο κατανοήσωμεν. ἱστορεῖται δὲ ὁ πᾶς τῆς διδασκαλίας καὶ παραδοξοποιίας ὁμοῦ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χρόνος τριῶν ἡμισυ γεγονὼς ἐτῶν, ὅπερ ἐστὶν ἑβδομάδος ἡμισυ. τοῦτό πως Ἰωάννης ὁ εὐαγγελιστὴς ἀκριβῶς ἐφιστάσιν αὐτοῦ τῷ εὐαγγελίῳ παραστήσει. εἰ γὰρ οὖν ἑβδομάς ἐτῶν μία ὁ πᾶς χρόνος τῆς μετὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ συνδιατριβῆς, ὅτε πρὸ τοῦ πάθους καὶ ὁ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ. 109. πρὸ μὲν γὰρ τοῦ πάθους ἐπὶ τρία καὶ ἡμισυ ἔτη τοῖς πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχων μαθηταῖς τε καὶ τοῖς μὴ τοιοῦτοις ἀναγράφεται· καθ' ὃν διδασκαλαῖς παραδόξοις τε θεραπείαις τῆς θεότητος αὐτοῦ τὰς δυνάμεις πᾶσιν ἀπλῶς Ἑλλήσι τε καὶ Ἰουδαίοις παρείχετο. 110. μετὰ δὲ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τὸν ἴσον, ὡς εἰκὸς, τῶν ἐτῶν χρόνον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις συνῆν, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπταίνόμενος αὐτοῖς καὶ συναλιζόμενος, καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ θεοῦ, ὡς γοῦν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων περιέχουσιν· ὡς εἶναι ταύτην τὴν δηλουμένην τῆς προφητείας τῶν ἐτῶν ἑβδομάδα, καθ' ἣν ἐνεδυνάμωσε διαθήκην πολλοῖς, τὴν καινὴν

δηλαδὴ διαθήκην τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος κηρύττων. 111. τίσι δὲ πολλοῖς ταύτην ἐνεδυνάμωσε ἢ δηλονότι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις καὶ τοῖς ἐξ Ἑβραίων εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν ἅπασιν; πλὴν ἄλλα τῆς μιᾶς ταύτης ἑβδομάδος, καθ' ἣν ἐνεδυνάμωσε τὴν δηλωθεῖσαν διαθήκην τοῖς πολλοῖς, ἐν τῷ ἡμῶν "ἦρθη θυσία καὶ σπονδὴ, τὸ τε βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως" ἦρξατο, 112. ἐπειδήπερ μεσαζούσης τῆς ἑβδομάδος ταύτης μετὰ τὸν ἡμισυ καὶ τριετὴ χρόνον τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καθ' ὃν καιρὸν πέποιθε, τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐρράγη ἀπὸ ἀνωθεν ἕως κάτω· ὡς ἐξ ἐκείνου δυνάμει ἦρθαι ἐξ αὐτῶν τὴν σπονδὴν καὶ τὴν θυσίαν, καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐπὶ τὸ ἱερὸν καταστῆναι, καταλιπούσης αὐτοὺς ἐρήμους τῆς ἀνέκαθεν εἰς ἐκεῖνο καιροῦ τὸν τόπον ἐφορώσης καὶ ἐπισκοπούσης δυνάμεως. 113. μέχρι γοῦν τοῦ σωτηρίου πάθους εἶναι τινα θεοῦ δυνάμιν ἐπισκοπούσαν τὸ ἱερὸν καὶ τὸ ἄγιον τῶν ἁγίων ἡγεῖσθαι προσήκει. οὐ γὰρ ἂν ἄλλως καὶ αὐτὸς ἅμα τοῖς πολλοῖς συνήδρευεν ἐν τῷ ἱερῷ τὰς κατὰ νόμους ἐφορὰς ἐπιτελῶν, μὴ οὐχὶ ἔτι συνεστῶτα καὶ θεοῦ εἶναι ἄξιον τὸν τόπον εἰδώς. 114. ἦσαν οὖν ἐν τῷ ἱερῷ καὶ προφητεύοντές τινες εἰς ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ, ὥσπερ Ἀννα ἡ προφῆτις ἢ τοῦ Φανουὴλ καὶ Συμεὼν ὁ ἐπὶ τὰς ἀγκάλας αὐτὸν βρέφος ἔτι ὄντα λαβὼν, οἱ καὶ προφητεύουσι τὰ ἀναγεγραμμένα. 115. οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν εἰρήκει τῷ λαπρῷ "ὑπάγε, δεῖξον σεαυτὸν τῷ ἱερῷ, καὶ προσένεγκε τὴν θυσίαν, ἣν προσέταξε Μωσῆς εἰς μαρτύριον αὐτοῖς, μὴ οὐχὶ ἔτι δεῖν ἡγούμενος τὰ κατὰ νόμους ἐπιτελεῖσθαι αὐτόθι, ὡς

ἐν ἀγίῳ καὶ θεοῦ ἀξίῳ τόπῳ· οὐδ' ἐν τοῖς ἀγορά-
ζοντας καὶ πιπράσκοντας ἐξωθῶν ἔλεγε "γέγραπται
ὅτι ὁ οἶκός μου οἶκος προσευχῆς κληθήσεται, ὑμεῖς
δὲ αὐτὸν ποιεῖτε σπήλαιον ληστών," καὶ αὐτίς "ἄρατε
ταῦτα ἐντεῦθεν, καὶ μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς
μου οἶκον ἐμπορεύου," εἰ μὴ ἐτι τίμιον σαφῶς δεῖν
ἐνόμιζεν ὑπολαμβάνειν εἶναι τὸν τόπον. 116. ἀλλὰ
γὰρ πλησιαζούσης αὐτῶν τῆς ἐσχάτης δυσσεβείας
μετὰ ταῦτα πάντα ἀπεφήνατο εἰπὼν "ἰδοὺ ἀφίσταται
ὑμῖν ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, ὃ καὶ αὐτὸ ἐπληροῦτο,
ὅτε παθόντος αὐτοῦ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ὅλον
δι' ὅλου μέσον ἐρράγη, καθήρητό τε ἐξ ἐκείνου δυ-
νάμει ἢ προσηγῆς τῷ θεῷ κατὰ τὴν τοῦ νόμου διά-
ταξιν θυσία καὶ σπονδή, ἥς ἀρθείσης καὶ τὸ βδέ-
λυγμα τῆς ἐρημώσεως κατὰ τὴν ἐν χειρὶ προφητείας
ἐπηκολούθησε τῷ τόπῳ. 117. εἰ δὲ καὶ ἐπὶ τινι χρό-
νον παραμένειν ἔδοξε τὰ τῆς ἐν τῷ τόπῳ λειτουργίας,
ἀλλ' οὐκ ἐτι γε ταῦτα ἀρεστὰ τῷ θεῷ ἦν, ἀκριτῶς καὶ
(402) οὐ κατὰ νόμον ἐπιτελούμενα. 118. ὥσπερ γὰρ πρό-
παλαι ἐξολοθρευθέντος τοῦ χρίσματος, καὶ τῶν κατὰ
διαδοχὴν νομίμων ἀρχιερέων πεπανμένων ἀπὸ τῆς
Ἰρκανοῦ τελευτῆς, οἱ μετὰ ταῦτα παριόντες ἀτάκτως
καὶ παρανόμως ἔδοκουν μὲν τι ποιεῖν, οὐ μὴν κατὰ
τοὺς πρόποντας ἐπραττον θεσμούς, δι' οὓς καὶ ἐφα-
σκεν ἡ προφητεία "ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ
κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ," τὸ ἀκριτον καὶ παράνομον
αὐτῶν διαβάλλουσα· οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῆς θυσίας καὶ
τῆς σπονδῆς συμβεβηκέναι φήσεις, ὁρθῶς μὲν καὶ
κατὰ νόμον πρὸ τοῦ πάθους τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐπι-
τελουμένης διὰ τὴν εἰσέτι τότε τὰ τῶν ἀγίων τόπων

2 Matth. 21, 13.

4 Jo. 2, 16.

9 Matth. 23, 38.

ἐπορῶσαν δύναμιν, περιαιρεθείσης δὲ ἀντίκα μετὰ
τὴν αὐτοῦ τελείαν καὶ θεοπρεπῆ θυσίαν, ἣν προσή-
νεγκεν αὐτὸς ἑαυτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, αὐ-
τὸς ὢν ὁ ἀμνὸς τοῦ θεοῦ, ὁ αἱρῶν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ
κόσμου, ἥς θυσίας πᾶσιν ἀνθρώποις κατὰ τὰ καινὰ
μυστήρια τῆς καινῆς διαθήκης παραδοθείσης τὰ τῆς
παλαιᾶς περιήρητο. 119. ὁμοῦ γὰρ τῷ πληροῦσθαι
τὸ φάσκον λόγιον "καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς
ἰδομάς μία" τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης περιήρητο.
ποτε δὲ τὰ τῆς διαθήκης τῆς καινῆς ἐδυναμώθη ἢ
ὅτε ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν μέλλων τελεῖν τὸ μέγα
μυστήριον τῆς εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ παρόδου ἢ
νυκτὶ παρεδίδото, τὰ σύμβολα τῶν κατ' αὐτὸν ἀπορ-
ρήτων τῆς καινῆς διαθήκης λόγων τοῖς αὐτοῦ παρ-
ελθόντων μαθηταῖς; ὁμοῦ γὰρ ταῦτ' ἐτελεῖτο καὶ ἡ κατὰ
Μωσέα παλαιὰ διαθήκη περιήρητο, ὅπερ ἐδήλων τὸ
καταπέτασμα τοῦ ναοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν ὀφθαλμῶν
χρόνον. 120. ἀρθείσης γοῦν ἐξ ἐκείνου καὶ δυνάμει
καὶ ἀληθείᾳ καταλυθείσης θυσίας καὶ σπονδῆς, αἱ
μετὰ ταῦτα νομιζόμεναι αὐτόθι ἐπιτελεῖσθαι θυσίαι
ἄσπονδοι καὶ ἀνέροι ἐν βεβήλῳ τόπῳ καὶ ὑπὸ βεβή-
λου καὶ ἀνιέρων ἐπετελοῦντο. 112. δέχον δὲ καὶ τὰς
περὶ τούτων Ἰωσήπου μαρτυρίας "κατὰ δὲ τὴν ἡμέ-
ραν τῆς πεντηκοστῆς νύκτωρ οἱ ἱερεῖς παρελθόντες
εἰς τὸ ἱερόν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, πρὸς τὰς λειτουρ-
γίας, πρῶτον μὲν κινήσεως ἔφασαν ἀντιλαμβάνεσθαι
καὶ κτύπον, μετὰ δὲ ταῦτα φωνῆς ἀθρόας λερούσης, (251)
μεταβαλόμεν ἐντεῦθεν." ταῦτα δὲ ἱστορεῖ μετὰ τὸ
πάθος τοῦ σωτήρος ἡμῶν γεγενῆσθαι. 122. καὶ πάλιν

23 Joseph. B. J. VI, 5, 3.
3. 1. B. J. II, 9, 2.

29 Vid. Joseph. Ant. XVIII.

ὁ αὐτός φησι "Πιλάτον τὸν ἡγεμόνα (αὐτὸν δὲ ἐκεί-
νον τὸν ἐπὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν) τὰς Καίσαρος εἰκό-
(408) νας νύκτωρ εἰς τὸ ἱερὸν, ὅπερ οὐκ ἦν θέμις, εἰκο-
μίσαι, μερίστην τε ταραχὴν θορύβου τε καὶ στάσεως
ἐμβεβλήσθαι τοῖς Ἰουδαίοις." 123. αὐτὰ δὲ ταῦτα
καὶ ὁ Φίλων συμμαρτυρεῖ, τὰς σημαίας φάσκων τὰς
βασιλικὰς τὸν Πιλάτον νύκτωρ ἐν τῷ ἱερῷ ἀναθῆναι,
ἀρχὴν τε στάσεων καὶ συμφορῶν ἐπαλλήλων ἐξ ἐκεί-
νου τοῖς Ἰουδαίοις συμπεσεῖν. 124. οὐ διέλιπον οὖν
ἐκτοτε τὸ πᾶν ἔθνος καὶ τὴν μητρόπολιν αὐτῶν παν-
τοίων κακῶν ἐπαναστάσεις ἕως τοῦ ὑστίτου κατ' αὐ-
τῶν πολέμου καὶ τῆς ἐσχάτης πολιορκίας, καθ' ἣν
παντοίοις ἀφανισμοῖς λιμοῦ τε καὶ λοιμοῦ καὶ μαχαί-
ρας καταποντισμοῦ δίκην τοῦ κατ' αὐτῶν ὀλέθρου
συρρεύσαντος, πάντες οἱ κατασυστάντες τοῦ σωτήρος
ἡμῶν ἡβηδὸν ἐξεκόπησαν· ὅτε καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς
ἐρημώσεως ἐπὶ τὸ ἱερὸν ἔστη, ὃ καὶ εἰς δεῦρο διέμει-
νεν, ὁσημέραι ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐρημίας ἐλαύνον. 125.
εἰκὸς δὲ καὶ ἐπιτείνειν αὐτὸ μέχρι τῆς τοῦ βίου συν-
τελείας, κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς προφητείας ἀποφανθέντα
ὄρον, φήσαντα "καὶ ἕως συντελείας καιροῦ συντελεί-
δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν." 126. ἥντινα φωνῇ
ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐπεσφρα-
γίστατο εἰπὼν "ὅταν δὲ ἴδῃτε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρη-
μώσεως τὸ φηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου ἑστὼς ἐν
τόπῳ ἁγίῳ, τότε γινώσκετε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις
αὐτῆς." 127. εἰ δὲ δυσπίστως πρὸς ταῦτα ἔχουσιν οἱ
ἐκ περιτομῆς, ἐλεγκτέον αὐτοὺς μὴ μόνον ἀναιδῶς
πρὸς τὰ ἀληθῆ καὶ ἐναργῆ ἱσταμένους, ἀλλὰ καὶ τὰς

προρρήσεις ὡς ψευδεῖς, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς, διαβάλ-
λοντας, εἰ γε αἱ μὲν εἰς ἑβδομήκοντα ἑβδομάδας ἑτῶν
τὸν πάντα περιορίζουσι χρόνον, τὰ ἐν τῷ μεταξὺ
συμβησόμενα θεσπίζουσαι, αἱ δὲ σχεδὸν ἤδη χίλιοι
ἑτοῦς ἔτους ἀπὸ τῆς προφητείας καὶ εἰς ἡμᾶς ἐλαύ-
νοντος οὐδὲν τῶν γεγραμμένων γεγονὸς ἐπιδείκνυν-
ται, καίτοι ἐξολοθρευθέντος αὐτῶν τοῦ χρίσματος,
κατὰ τὴν θείαν προρρήσιν, καὶ τοῦ ἁγιάσματος αὐ-
τῶν, καὶ τῶν πρὶν οἰκητόρων διαφθαρέντων καὶ ἐκ-
ροπέντων ἐν κατακλυσμῷ πολέμου συντετμημένων
ἀφανισμοῖς, καὶ τοῦ γε πάντων παραδοξοτάτου εἰσέτι
νῦν αὐτόθι ὁρωμένου, λέγω δὲ τοῦ βδελύγματος τῆς
ἐρημώσεως εἰς δεῦρο ἑστῶτος ἐν τῷ πρὶν ἁγίῳ τόπῳ,
περὶ οὗ καὶ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν τὰς ἐκτεθείσας
προρήκας φωνάς. 128. ὧν σαφῶς ὑπ' ὀφθαλμοῖς
ὁρωμένων ἡμῖν εἰσέτι νῦν θανμάσαι ἔστι τοὺς ἐκ
περιτομῆς οὐχ οὕτως ἀντιβλέπειν τοῖς ἐναργεῖσι τολ-
μῶντας, ὅσον ἀβλεποῦντας καὶ τὴν διάνοιαν ἐσκοτω-
μένους πρὸς τὸ μὴ ὁρᾶν τὰ οὕτω σαφῆ καὶ ἐναργῆ
τῶν θείων γραφῶν ἀποτελέσματα. 129. ὃ καὶ πεπόν-
θασιν κατὰ τὴν εἰς αὐτοὺς πληρωθεῖσαν κἀν τούτῳ τοῦ
Ἰσραὴλ φωνῇ, δι' ἧς ἐθέσπισεν αὐτοῖς εἰπὼν "ἀκοῇ
ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε,
καὶ οὐ μὴ ἴδῃτε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ
τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ
τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἐκάμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς
ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ
συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς." 130.
Ἄλλ' ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν πεπιστευκότων ἔθνων
εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ πάλαι πρότερον εἰρητο "οἱς

6 Philo Jud. cf. leg. ad Caium s. 38. p. 589. 590.
24 Matth. 24, 15. Luc. 21, 20.

22 Es. 6, 9.

30 Es. 52, 15.

EUSEBIUS III.

οὐκ ἀνγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὅψονται, καὶ οἱ οὐκ ἀκη-
 κόασι, συνήσουσιν," τῇ αὐτοῦ χάριτι καὶ τῇ τοῦ πέμ-
 ψαντος αὐτὸν πατέρος, ἡμεῖς τε κατὰ τὸ δυνατόν τὰ
 φανέντα εἰς τοὺς τόπους εἰρήκαμεν, καὶ τὰ τῶ προ-
 [252] ἡμῶν Ἀφρικανῶ ἐγγνωμόνως δόξαντα παρεθήκαμεν
 ἐχόμενα καὶ αὐτὰ ἀκριβείας, ὅθεν καὶ αὐτοῖς ὡς κα-
 ε λῶς ἐχρῶσι χρηστέον.

Ἀπὸ τοῦ Μιχαῖα.

III. "Ἀκούσατε λαοὶ πάντες, καὶ προσεχέτω ἡ γῆ,
 καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ, καὶ ἔσται κύριος ἐν ὑμῖν εἰς
 μαρτύριον, κύριος ἐξ οἴκου ἁγίου αὐτοῦ, διότι ἰδοὺ
 κύριος κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ
 καταβήσεται, καὶ ἐπιβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς,
 καὶ σαλευθήσονται τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ, καὶ
 αἱ κοιλάδες τακήσονται ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυ-
 (405) ρὸς, καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν καταβάσει. δι'
 ἀσέβειαν Ἰακώβ πάντα ταῦτα καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου
 Ἰσραὴλ."

2. Εἶτα μεθ' ἑτέρα πλείστα μεταξὺ ἐπισυνάπτει
 λέγων Ἀκούσατε δὴ ταῦτα οἱ ἡγούμενοι οἴκου Ἰακώβ
 καὶ οἱ κατάλοιποι οἴκου Ἰσραὴλ, οἱ βδελυσσόμενοι
 κρέμα καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, οἱ οἰκοδο-
 μῶντες Σιών ἐν αἵμασι καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐν ἀδικίαις.

3. οἱ ἡγούμενοι αὐτῆς μετὰ δώρων ἔκρινον, καὶ οἱ
 ἱερεῖς αὐτῆς μετὰ μισθοῦ ἀπεκρίνοντο, καὶ οἱ προ-
 φῆται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο, καὶ ἐπὶ τὸν
 κύριον ἐπανεπαύοντο λέγοντες, οὐχὶ κύριος ἐν ἡμῖν
 ἐστίν; οὐ μὴ ἐπέλθῃ ἐφ' ἡμᾶς κακία. διὰ τοῦτο δι'

ὅμῳ Σιών ὡς ἀγρός ἀροτριαθήσεται, καὶ Ἱερουσα-
 λὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἔσται, καὶ τὸ ὄρος τοῦ οἴκου
 εἰς ἄλσος δρυμοῦ. 4. καὶ ἔσται ἐπ' ἐσχάτων τῶν
 ἡμερῶν ἐμφανὲς τὸ ὄρος κυρίου, ἔτοιμον ἐπὶ τὰς
 κορυφὰς τῶν ὀρέων, καὶ μετεωρισθήσεται ὑπεράνω
 τῶν βουνῶν, καὶ σπεύσουσιν ἐπ' αὐτὸ λαοὶ, καὶ
 πορεύονται ἔθνη πολλὰ, καὶ ἔροῦσι, δεῦτε καὶ ἀνα-
 βῶμεν εἰς τὸ ὄρος κυρίου καὶ εἰς τὸν οἶκον τοῦ
 θεοῦ Ἰακώβ, καὶ δείξουσιν ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτοῦ,
 καὶ πορευσόμεθα ἐν ταῖς τρίβοις αὐτοῦ. ἐκ γὰρ Σιών
 ἐξελεύσεται νόμος, καὶ λόγος κυρίου ἐκ Ἱερουσαλὴμ,
 καὶ κρινεῖ ἀνὰ μέσον πολλῶν ἐθνῶν, καὶ ἐλέγξει
 ἔθνη ἰσχυρὰ ἕως εἰς γῆν μακράν. 5. καὶ συγκόψουσι
 τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα καὶ τὰ δόρατα αὐτῶν
 εἰς δρέπανα, καὶ οὐ λήψεται ἔτι ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχα-
 ραν, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν, καὶ ἀναπαύ-
 σεται ἕκαστος ὑποκάτω τῆς ἀμπέλου αὐτοῦ καὶ ὑπο-
 κάτω συκῆς αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐκφοβῶν αὐτούς,
 ὅτι τὸ στόμα κυρίου παντοκράτορος ἐλάλησε ταῦτα."

6. Ἦδη καὶ πρότερον ταῦτα ἡμῖν εἰς τοὺς τόπους
 τεθεώρηται. δέδεικται δὲ ὅπως οὐδ' ἄλλοτε ποτε ἢ
 ἐκ τῶν χρόνων τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 εἰς ἀνθρώπους ἐπιφανείας τὰ πάλαι σεμνὰ τῶν Ἰου-
 δαίων, ὅρη Σιών ἐπικαλούμενα καὶ Ἱερουσαλὴμ, τὰ
 ἐπὶ τούτων οἰκοδομήματα, ὃ νεὸς δηλαδὴ καὶ τὸ
 ἱερόν τῶν ἀγίων καὶ τὸ θυσιαστήριον καὶ ὅσα ἄλλα
 αὐτόθι εἰς τιμὴν ἀνέκειτο τοῦ θεοῦ ἐκ μέσου ἀρθέντα
 σεσάλευτα, ἀκολουθῶς τῷ λόγῳ φήσαντι "Ἰδοὺ κύ-
 ριος κύριος ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ, καὶ
 καταβήσεται ἐπὶ τὰ ὕψη τῆς γῆς, καὶ σαλευθήσονται
 τὰ ὄρη ὑποκάτωθεν αὐτοῦ." 7. τῶν σαλευθέντων
 τῶν ἐκ περιτομῆς αἱ ψυχαὶ, κοιλάδες ὀνομαζόμεναι

διὰ τὸ ταπεινὸν αὐτῶν παραθέσει τῶν παλαιῶν ὑψωμάτων, τὸν τῶν προειρημένων ἀφανισμόν ἀπολο-
 (406) φυνόμεναι, ὡς κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς ἐκτακ-
 σονται, καὶ ὡς ὕδωρ καταφερόμενον ἐν καταβάσει.
 [253] διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐταῖς ἀπὸ τῶν κρειττόνων ἐπὶ τὰ χεῖρω καταπιπτόντων ὁσημέραι. 8. πάντα δὲ ταῦτά φησιν ἔσεσθαι δι' ἀσέβειαν οἴκου Ἰακώβ καὶ δι' ἁμαρτίαν οἴκου Ἰσραὴλ. τίς δ' ἦν ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ ἁμαρτία προῶν ἐξῆς ἐπιλέγει "οἱ βδελυσσόμενοι κρῖμα καὶ πάντα τὰ ὀρθὰ διαστρέφοντες, οἱ οἰκοδομοῦντες Σιών ἐν αἵμασιν καὶ Ἱερουσαλὴμ ἐν ἀδικίαις, ἐν οἷς αἵμασι καέειν ἦν τὸ τῶν ὑστάτων κακῶν παραίτιον αὐτοῖς γενόμενον, ἐφ' ᾧ τὴν ἀσεβῆ φωνὴν εἰς ἑαυτοὺς ἐπεσπάσαντο φήσαντες "τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν." 9. διὰ τοῦν φησιν αὐτὰ ταῦτα "ὡς ἀγρὸς Σιών ἀροτριαθῆσεται, καὶ Ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἔσται, ἅπερ οὐδ' ἄλλοτε πώποτε ἢ μετὰ τὰ κατὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν τετολμημένα ἀληθῆ τὴν ἐκβασιν εἴληχεν." 10. ἐξ ἐκεῖνου γὰρ τοι καὶ εἰς δεῦρο ἐσχάτης ἐρημίας καταλαβούσης τοὺς τόπους, τὸ μὲν πρὶν διαβόητον αὐτῶν Σιών ὄρος, ἀντὶ τῆς πάλαι ἐν αὐτῷ μελέτης καὶ ἀσκήσεως τῶν προφητικῶν καὶ θείων λόγων, οὗτοι παῖδες τὸ πρὶν Ἑβραίων καὶ θεοφιλεῖς προφηταῖς ἱερεῖς τε καὶ διδάσκαλοι τοῦ παντός ἔθνους ἐν αὐτῇ διὰ σπουδῆς ἐπιοῦντο, διὰ Ῥωμαίων ἀνδρῶν καὶ οὐδὲν τῆς λοιπῆς διαφέρουσα χώρας γεωργεῖται, ὡς καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς ὀφθαλμοῖς παραλαβεῖν βουσὶν ἀρνούμενον καὶ κατασπειρόμενον τὸν τόπον· ἡ δὲ Ἱερουσαλὴμ αὕτη ὡς ὀπωροφυλάκιον τῆς ἐν αὐτῇ παλαιᾶς

ὁπώρας διαφθαρείσης γέροντε, μᾶλλον δὲ εἰς λιθολο-
 γίαν, κατὰ τὴν Ἑβραϊκὴν ἀνάγνωσιν. 11. ὁ γοῦν
 Ἀκύλας φησὶ "διὰ τοῦτο χάριν ὑμῶν Σιών χώρα
 ἁροτριαθήσεται, καὶ Ἱερουσαλὴμ λιθολογηθήσεται," α
 ὑπὸ γὰρ ἁλλοφύλων ἀνδρῶν κατοικισθεῖσα εἰσέτι
 καὶ σήμερον λιθολογεῖται, πάντων καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς
 τῶν τὴν πόλιν οἰκούντων τοὺς ἀπὸ τῆς πτώσεως
 αὐτῆς λίθους ἀναλεγομένων εἰς τε τὰ ἴδια καὶ
 κοινὰ καὶ δημόσια οἰκοδομήματα. 12. καὶ ἔστιν ὁφ-
 10 θάλμοις παραλαβεῖν σκυνθροπὸν θέαμα, τοὺς ἐξ αὐ-
 τοῦ τοῦ ἱεροῦ καὶ αὐτῶν τῶν πάλοι ἀδύτων καὶ
 ἁγίων λίθους εἰς τὰ τῶν εἰδώλων τεμένη εἰς τε τὰ
 τῶν πικρῶν θεαμάτων κατασκευάσματα ἀπειλη-
 μένους· ὧν οὕτως ἐναργῶς τοῖς πᾶσιν ὁρωμένων καὶ
 15 ὁ καινὸς νόμος καὶ λόγος ὁ τῆς καινῆς τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ διαθήκης ἐκεῖθεν ποθεῖν
 προσελθὼν δηλὸς ἂν εἴη. 13. ἐφ' ᾧ μυρία πλήθη (107)
 λαῶν, ἔθνη τε παντοῖα τῶν πατριῶν ἀποστάντα
 θεῶν καὶ τῆς παλαιᾶς δεισιδαίμονος πλάνης, τὸν
 20 ἐπὶ πάντων θεὸν ἀνακαλεῖται. 14. διὸ καὶ κατηξίω-
 ται τῆς βαθυτάτης εἰρήνης, ὥς μηκέτι πολυαρχίας
 εἶναι μηδὲ βασιλείας κατὰ τόπους "μηδὲ ἔθνος ἐπ'
 ἔθνος ὁμοφάαν αἰρεῖν, μηδ', ὥς τὸ πρὶν, πολέμοις
 τοῖς κατ' ἀλλήλων σχολάζειν, ἀναπαύεσθαι δὲ τῶν
 25 γεωργῶν ἕκαστον ὑποκάτω ἀμπέλου καὶ ὑποκάτω συ-
 κῆς αὐτοῦ, μηδενὸς ἐκφοβοῦντος αὐτούς" κατὰ τὴν
 προφητείαν. 15. ὧν οὕτως οὐδ' ἄλλοτε πω ἐξ αἰῶ-
 νος πρότερον ἢ κατὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπικράτησιν
 30 ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 καὶ εἰς δεῦρο συντελουμένων ἀναμφίλεκτον ἡγοῦμαι
 τὴν ἀπόδειξιν εἰληφέναι τὸν χρόνον τῆς θεσπιζομέ-
 νης εἰς ἀνθρώπους τοῦ κυρίου παρουσίας.

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

c IV. " Τέρπου καὶ εὐφραίνου, θύγατερ Σιών, διότι ἰδοὺ ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει κύριος, καὶ καταφεύξονται ἔθνη πολλὰ [254] ἐπὶ τὸν κύριον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ ἔσονται αὐτῷ εἰς λαόν, καὶ κατασκηνώσουσιν ἐν μέσῳ σου, καὶ ἐπιγνώσῃ ὅτι κύριος παντοκράτωρ ἔξαπέσταλκέν με πρὸς σέ."

2. Καὶ μεθ' ἑτέρα πλείστα μεταξὺ ἐπιλέγει a "χαίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πρᾶνς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑπόζυγιον καὶ πῶλον νέον· καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἔξ Ἐφραΐμ, καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐξολοθρεῖ- θήσεται τόξον πολεμικόν, καὶ πλήθος εἰρήνης ἐξ ἔθνων. καὶ κατάρξει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν δι' ἐκβολὰς γῆς."

3. Ταῦτα περὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας θεσπίσας καὶ νῦν ὁ λόγος, μεθ' ἑτέρα περὶ τῆς ἐσχάτης ἐρημώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ, τότε μὲν ἐπικε- κρυμμένως καὶ δι' αἰνιγμάτων, τότε δὲ ἀκαλύπτως (108) ἀναφωνεῖ δι' αἰνιγμάτων μὲν ἐν οἷς φησι "διάνοι- ξον ὁ Αἰβανὸς τὰς πύλας σου, καὶ καταφραγέτω πύρ- τὰς κέδρους σου. ὀλολυξάτω πίτυς, διότι πέπτωκε κέδρος, διότι μεγάλως μεγιστάνες ἐταλαιπώρησαν· ὀλολυξατε δρύες τῆς Βασανίτιδος, ὅτι κατεσπᾶσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος. φωνὴ θρηνηούντων ποιμένων, ὅτι τεταλαιπώρηκεν ἡ μεγαλωσύνη αὐτῶν· φωνὴ

2 Zach. 2, 10.

10 Zach. 9, 9.

22 Zach. 11, 1.

ώρουμένων λεόντων, ὅτι τεταλαιπώρηκε τὸ φρούραγμα τοῦ Ἰορδάνου."

4. Ταῦτα μὲν δι' αἰνιγμάτων. τὴν δὲ τούτων ἐρμηνεῖαν ἀκαλύπτως ὁ αὐτὸς προφήτης ἐπιφέρει λέγων "ἰδοὺ ἐγὼ τίθημι τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς πύ- 5 λην σαλευόμενα ἅπασιν τοῖς λαοῖς κύκλῳ καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ ἔσται περιοχὴ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔσται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, θήσομαι τὴν Ἱερουσαλήμ λίθον καταπατούμενον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι. πᾶς ὁ κα- 10 ταπατῶν αὐτὴν ἐμπαίξων ἐμπαίξεται, καὶ ἐπισυν- αχθήσονται ἐπ' αὐτὴν πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς."

5. Καὶ μετὰ βραχέα ἐπιλέγει "καὶ ἐπιβλέφονται πρὸς με εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, ἀνθ' ὧν κατωρχήσαντο, καὶ κόφονται ἐπ' αὐτὸν κοπετὸν ὡς ἐπ' ἀγαπητῷ, 15 καὶ ὀδύνην ὡς ἐπὶ πρωτοτόκῳ. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ μεγαλυνθήσεται ὁ κοπετὸς Ἱερουσαλήμ ὡς κοπετὸς Ροῦνος ἐν πεδίῳ ἐκκοπιτομένου· καὶ κόψεται ἡ γῆ κατὰ φυλάς, φυλὴ οἴκου Δαβὶδ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς· φυλὴ οἴκου Νάθαν 20 καθ' ἑαυτήν καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς· φυλὴ οἴκου Λευὶ καθ' ἑαυτήν καὶ αἱ γυναῖκες αὐ- τῶν καθ' ἑαυτάς· φυλὴ τοῦ Συμεὼν καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς· πᾶσαι αἱ ὑπο- λειμμέναι φυλαὶ, φυλὴ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυ- 25 ναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς."

6. Καὶ πάλιν μεθ' ἑτέρα τὴν ἐσχάτην τῆς Ἱε- 30 ρουσαλήμ πολιορκίαν σαφέστερον κηρύττει λέγων "ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται τοῦ κυρίου, καὶ διαμερισθή- σονται τὰ σκύλά σου ἐν σοί, καὶ ἐπισυναΐξω πάντα τὰ ἔθνη ἐπὶ Ἱερουσαλήμ εἰς πόλεμον, καὶ ἀλώσεται

5 Zach. 12, 2.

13 Zach. 12, 10.

23 Zach. 14, 1.

ἡ πόλις, καὶ διασπαρήσονται αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες μολυνθήσονται, καὶ ἐξελεύσεται τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως ἐν αἰχμαλωσίᾳ, οἱ δὲ κατάλοιποι τοῦ λαοῦ μου οὐ μὴ ἐξολοθρευθῶσιν ἐκ τῆς πόλεως. καὶ ἐξελεύσεται κύριος, καὶ παρατάσσεται ἐν τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, καθὼς ἡμέρα παρατάξεως αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι Ἱερουσαλήμ.

7. Εἴτα μεθ' ἑτέρα τὰ μεταξὺ φησιν "καὶ ἔσται κύριος εἰς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἐρημον."

(109) 8. Καὶ αὖτις μεθ' ἑτέρα, περιγράφων τὴν βίβλον τῆς προφητείας, τὴν κλησιν τῶν ἐθνῶν διὰ τούτων θεσπίζει "καὶ ἔσται ὅσοι ἐὰν καταλειφθῶσιν ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν τῶν ἐλθόντων ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀναβήσονται κατ' ἐνιαυτὸν, τοῦ προσκυνῆσαι τῷ βασιλεὶ κυρίῳ παντοκράτορι, καὶ τοῦ ἑορτάζειν τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας. καὶ ἔσται, ὅσοι ἐὰν μὴ ἀναβῶσιν ἐκ πασῶν τῶν φυλῶν τῆς γῆς εἰς Ἱερουσαλήμ τοῦ προσκυνῆσαι τῷ βασιλεὶ κυρίῳ παντοκράτορι, καὶ οὗτοι ἐκείνοις προστεθήσονται. ἐὰν δὲ φυλὴ Αἰγύπτου μὴ ἀναβῇ, μηδὲ ἔλθῃ ἐκεῖ, καὶ ἐπὶ τούτους ἔσται ἡ πτώσις, ἣν πατάσκει κύριος πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς, ὅσα ἐὰν μὴ ἀναβῇ τοῦ ἑορτάσαι τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας. αὕτη ἔσται ἡ ἁμαρτία Αἰγύπτου καὶ ἡ ἁμαρτία πάντων τῶν ἐθνῶν, ὅσα ἂν μὴ ἀναβῇ τοῦ ἑορτάσαι τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας."

9. Ταῦτα καὶ ὁ Ζαχαρίας μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλώνης ἐπάνοδον, Δαρείου Περσῶν βασιλεύοντος,

10 Zach. 14, 9.

15 Zach. 14, 16.

προφητεύει, τῆς Ἱερουσαλήμ ἄρτι τότε ἀνεγερθεῖν ἐκ τῆς προτέρας ἐρημίας, ἣν ὑπὸ Βαβυλωνίων πέποιθε. συνάγεται δὲ ὁ πᾶς χρόνος ἀπὸ τῆς Δαρείου τοῦ Πέρσου βασιλείας, καθ' ἣν ὁ Ζαχαρίας προφητεύει, ἐπὶ Αὐγουστον Ῥωμαίων βασιλέα εἰς ἐτῶν ἑβδομάδας ἑπτὰ καὶ ἐξήκοντα δύο τὰς ἐν τῷ Δανιὴλ φερομένας, ἃ γίνεται ἔτη τετρακόσια ὀγδοήκοντα τρία, ὡς ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς μικρῷ πρόσθεν γεγυμνασμένοις. 10. οὔτε δὲ ἐπὶ τῆς Μακεδόνων ἀπὸ Ἀλεξάνδρου [καὶ] μέχρις Αὐγούστου παραταθείσης τῶν ἐμφερομένων τοῖς τοῦ προφήτου λόγοις συνίσταται τι πεπληρωμένον. 11. πότε γὰρ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τοῦ παρὰ τοῖς προφήταις θεολογούμενου κυρίου ἀνθρώποις ἐπιστάντος ἔθνη πολλὰ ἐπιγνόντα αὐτὸν καὶ μόνον θεὸν αὐτὸν ὁμολογήσαντα ἐπ' αὐτὸν καταπέφενγε καὶ γέγονεν αὐτῷ εἰς λαόν; ἢ πότε κατὰ τοὺς Περσῶν ἢ Μακεδόνων χρόνους ὁ προφητευόμενος βασιλεὺς ἐλήλυθεν, ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύριον καὶ πῶλον νέον; ἐλθὼν τε τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους Ἐφραΐμ ὀνομαζομένου καὶ τῆς Ἱερουσαλήμ αὐτῆς τὴν βασιλικὴν παράταξιν, ἄρματα καὶ ἵππον ἐπικαλουμένην, ἐξωλόθρευσε, τό τε ὀπλιτικὸν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους κατέλλε; τοῦτο γὰρ ἐδήλου τὸ λόγιον φάσκον "ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σῶζων, αὐτὸς πρᾶνς καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύριον καὶ πῶλον νέον, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικόν." 12. (110) ταῦτα γὰρ περὶ τῆς καθαιρέσεως τῆς βασιλικῆς ἀξίας τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ἐθεσπίζετο, ἵνα ἡ πάλιν τὰ τῶν ἐθνῶν εἰρήνης συμφώνως τοῖς πρόσθεν ἀποδομένοις ἐπιλέγεται διὰ τοῦ "καὶ πλήθος εἰρήνης ἐξ ἐθνῶν." 13. ἀνθ' οὗ ὁ Ἀκύλας καὶ οἱ λοιποὶ

ἐρμηνευταὶ ἐκδεδώκασι "καὶ λαλήσει εἰρήνην τοῖς ἔθνεσιν," ὃ καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς Αὐγουστου βασιλείας συνίσταται καὶ πρὸς λέξιν πεπληρωμένον, πάσης μὲν ἐξ ἐκείνου καταλυθείσης πολυαρχίας, εἰρήνης δὲ τὰ πλεῖστα τῆς οἰκουμένης ἔθνη διαλαβόνσης. 14. τίς δὲ πρὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἐπὶ τῶν Περσικῶν ἢ τῶν Μακεδονικῶν τοιοῦτος γέγονεν Ἰουδαίων βασιλεὺς, ὡς ἄρξαι αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης; τοῦτο γοῦν ἐδήλωσαν οἱ λοιποὶ ἐρμηνευταὶ ὁ γοῦν Ἀκύλας φησὶ "καὶ λαλήσει εἰρήνην τοῖς ἔθνεσιν καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. 15. ὧ συνάδει καὶ τὸ ἐν ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ Ψαλμῷ περὶ τοῦ ἐκ σπέρματος Σολομῶνος γενησομένου Χριστοῦ ὡς πη εἰρημένον "ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλήθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη, καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης καὶ ἀπὸ ποταμοῦ ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης." ταῦτα γὰρ περὶ τοῦ υἱοῦ Σολομῶνος ἐλέγγοτο οὐδὲν λειπόμενα τῶν ἐν τῷ προφήτῃ εἰρημένων. 16. πότ' οὖν ταῦτα καὶ πῶς, ἢ κατεποιοὺς χρόνους γέγονεν, ὁ βουλόμενος ἐρμηνεύεται ἢ πότε ἄλλοτε μετὰ τὴν ὑπὸ Βαβυλωνίοις πολιορκίαν [256] δευτέρου ἐμπρησμὸν ὑπέμεινεν Ἱερουσαλήμ, καὶ ἐν αὐτῇ κατερρίφη νεὼς. 17. ὃ καὶ αὐτὸ θανάσιμα μέγα ἔχει, ὡς ἠνέξατο ὁ προφήτης εἰπὼν "διάνοιξον ὁ Αἰβανὸς τὰς θύρας σου, καὶ καταφαγέτω πῦρ τὰς κέδρους σου." Αἰβανὸν γὰρ ἐν τούτοις συνήθως αὐτὸ τὸ ἱερὸν ὀνομάζει, ἐπεὶ καὶ δι' ἐτέρων προφητειῶν

ὑποδέδεικται Αἰβανὸς αὐτὸς ὁ νεὼς ἐπικεκλημένος. 18. τοῦτο δὲ καὶ αὐτοὶ παῖδες Ἰουδαίων εἰσέτι νῦν ὁμολογοῦσιν, ἐπεὶ καὶ Ἡσαΐας ἐμφερῇ τῷ μετὰ χειρὸς προφήτῃ θεσπίζων ἔφησεν "ἰδοὺ κύριος Σαβαὼθ συνταράσσει τοὺς ἐνδόξους μετὰ ἰσχύος, καὶ οἱ ὑψηλοὶ τῇ ὕψει συντριβήσονται. ὁ δὲ Αἰβανὸς σὺν τοῖς ὑψηλοῖς πεσεῖται, καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαί, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐκπαραπαύσεται ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα τοῦ θεοῦ." οἷς ἐπιλέγει "καὶ ἔσται ἡ ῥίζα τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἄρχειν ἔθνων, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι." 19. καὶ ἐνταῦθα γὰρ ὁμοῦ τῇ ἐκ σπέρματος Ἰεσσαί καὶ Δαβὶδ γενέσει τοῦ Χριστοῦ Αἰβανὸν καθάρσεις καὶ ἔθνων κλήσεις συνήπται. Αἰβανὸν δὲ τὴν Ἱερουσαλήμ διαρρήδην ὁ Ἰεζεκιὴλ σημαίνει λέγων "ὁ ἀέτις ὁ μέγας, ὁ μεγαλοπτερυγός, ὁ ἔχων τὸ ἥγημα εἰσελθεῖν εἰς τὸν Αἰβανόν, καὶ ἀπέκνισε τὰ ἀπαλά τῆς κέδρου. 20. ταῦτα γοῦν ὁ αὐτὸς ἐξῆς διασαφῶν ἐπιλέγει "ὅταν ἔλθῃ Ναβουχοδονόσορ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ καὶ λάβῃ τοὺς ἄρχοντας αὐτῆς" καὶ τὰ ἐξῆς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ Ἰεζεκιὴλ περὶ τῆς πρώτης ἐδήλου πολιορκίας, μεθ' ἣν ὁ Ζαχαρίας περὶ τῆς δευτέρας θεσπίζει. πότε οὖν μετὰ τοὺς Ζαχαρίου χρόνους ἐπὶ τῆς Μακεδόνων βασιλείας ἐμπρησμὸν ὑπέμεινεν ὁ νεὼς; ἀλλ' οὐκ ἔστιν εἰπεῖν. 21. μετὰ γὰρ τὴν ὑπὸ Βαβυλωνίων πυρπόλησιν οὐδ' ἄλλοτε δευτέραν ἢ κατὰ Τίτον καὶ Οὐεσπασιανὸν Ῥωμαίων ἀντοκράτορας τὴν διὰ πυρὸς ὑπέμεινε φθορὰν, ἐφ' ἣ πάλιν διὰ αἰνέματος τοὺς πάλαι ἄρχοντας τοῦ ἔθνους ἐπὶ θρήνους καὶ ὀλοφνυρμούς ἀνακαλεῖ φάσκων ὁ λόγος "ὄλολυ-

εξάτω πίνυς, διότι πέπτωκε κέδρος, ὅτι μεγάλας με-
γιστῶνες ἐταλαιπώρησαν. ὀλολύξατε δρύες τῆς Βα-
σανίτιδος, ὅτι κατεσπάσθη ὁ δρυμὸς ὁ σύμφυτος
φωνὴ θρηνοῦντων ποιμένων, ὅτι τεταλαιπώρηκεν ἡ
μεγαλωσύνη αὐτῶν." 22. τότε γοῦν καὶ γέγονεν ἡ
Ἰερουσαλήμ ὡς πρόθυρα σαλευόμενα πᾶσι τοῖς λαοῖς
κύκλω, καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ γέγονε περιοχὴ, ὃ τε νε-
νομισμένος αὐτοῖς ἄγιος καὶ ἱερὸς τόπος εἰσέτι καὶ
σήμερον λίθος τυγχάνει καταπατούμενος πᾶσι τοῖς
ἔθνεσι, καὶ πᾶς ὁ καταπατῶν αὐτὴν ἐμπαίξων ἐμ-
παίζεται, ἀκολουθῶς τῇ προφητείᾳ. 23. ἀλλὰ καὶ
ἀνθ' ὧν κατῳρχήσαντο τοῦ ταῦτα θεσπίσαντος κυ-
ρίου οὐ διαλέλοιπεν αὐτοὺς κοπετὸς καὶ ὀδυρμὸς
καὶ θρήνος. οὐ πώποτε γοῦν ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν τοῦ
σωτῆρος ἡμῶν παρουσίαν καὶ εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς χρό-
νον πᾶσαι αἱ φυλαὶ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους θρήνων
καὶ κοπετῶν ἄξια πεπόνθασιν διὰ τὴν καταλαβοῦσαν
αὐτοὺς ἐκ θεοῦ πληγὴν, ὑφ' ἧς καὶ ἡ μητρόπολις
αὐτῶν ἄλλοφύλοις ἔθνεσιν ἐξεδόθη καὶ τὸ ἱερὸν
κατεσκάφη, αὐτοὶ τε τῆς ἰδίας χώρας ἀπελήλαντο, ἐν
τῇ πολεμίᾳ ἐχθροῖς δουλεύοντες· ὧν ἕνεκα πᾶς ὁ
οἶκος αὐτῶν καὶ πᾶσα ψυχὴ αὐτῶν εἰσέτι καὶ σήμε-
ρον θρήνοις ὑποβέβληται. 24. διό φησιν ἡ προφη-
τεία "καὶ κόψεται φυλὴ κατὰ φυλὴν, φυλὴ οἴκου Ια-
(112) βὺδ καθ' ἑαυτήν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαν-
τὰς, καὶ τὰ τούτοις ἐπόμενα." ποῖαι δὲ μετὰ τοῦς
τοῦ Ζαχαρίου χρόνους γέγονασιν ἡμέραι, ἐν αἷς δι-
μερίσθη τὰ σκῦλα τῆς Ἰερουσαλήμ καὶ ἐπισυνήχθη
πάντα τὰ ἔθνη ἐπ' αὐτὴν εἰς πόλεμον, ἥλω τε ἡ
πόλις καὶ διηρπάγησαν αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ γυναῖκες
ἐμολύνθησαν ἀπήχθησάν τε εἰς αἰχμαλωσίαν, ὁμοῦ
τε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ὁ κύριος συμμαχῶν τοῖς ἔθνεσι

τοῖς τὴν Ἰερουσαλήμ πολемоῦσι παρατάξατο ἐν αὐ-
τοῖς; ἢ τότε ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν
ἐλαιῶν; ἢ τότε γέγονε κύριος εἰς βασιλεία ἐπὶ πᾶσαν
τὴν γῆν, αὐτὸς τε εἰς κύριος ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους,
καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ
τὴν ἔρημον; ταῦτα γὰρ οὐδ' ἄλλοτε πῶ πρότερον
ἔχει ἂν τις εἰς πέρας δεῖξαι ἀχθέντα ἢ κατὰ τοὺς
Ῥωμαίων χρόνους, καθ' οὓς ἐμπρησμὸν ὑπέμεινε
δεύτερον μετὰ τὸν ὑπὸ Βαβυλωνίων ὁ νεὼς αὐτῶν,
ἢ τε πόλις ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο ὑπὸ ἄλλοφύλων
ἔθνων κατοικισθεῖσα δέκνυται. 25. ὅτε καὶ ὁ κύ-
ριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ τὰς οἰκίας
ἐποιεῖτο διατριβὰς ἐπὶ τοῦ ἐλαιῶνος τοῦ κατάντικου
τῆς Ἰερουσαλήμ ὄρους, πληρομένου τοῦ φάσκοντος
λόγου "καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ὄρος
τῶν ἐλαιῶν τὸ κατέναντι Ἰερουσαλήμ," τοῦτ' ἐστὶ
τοῦ θεοσεβοῦς πολιτεύματος καθ' ὅλης τῆς ἀνθρώ-
πων οἰκουμένης ἀνοικοδομηθέντος, πάντα τὰ ἔθνη,
κατὰ τὴν προφητείαν, τὴν ἐορτὴν τῆς σκηνοπηγίας
ἐν παντὶ τόπῳ τῷ θεῷ τῶν προφητῶν πανηγυρίζει,
Αἰγύπτιοι τε ἐξ ἐκείνου τὸν τῶν ὄλων θιὼν ἐπικυνοῦ-
τες τὰς σκηνὰς αὐτῶν ἐφ' ἐκάστης πόλεως καὶ χώ-
ρας κατεπήξαντο· εἰεν δ' ἂν αὐταὶ αἱ κατὰ τόπον
ἐκκλησίαι τοῦ Χριστοῦ. 26. ταύτας γὰρ πολὺν καιρὸν
τοῦς τῶν παρὰ Μωσεί σκηνῶν ἢ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμις καθ' ὅλης συνεπήξατο τῆς
ἀνθρώπων οἰκουμένης εἰς τὸ πᾶν γένος ἀνθρώπων
καὶ πάντα τὰ ἔθνη σκηνοπηγίας ἐορτὴν τῷ ἐπὶ πάν-
των θεῷ ἐπιτελεῖν. 27. ὅτε τοίνυν καὶ ταῦτα τὰ
πρόπαλα τοῖς ἔθνεσι προαναφανηθέντα καθ' ἡμᾶς
αὐτοὺς ὁρῶμεν τὴν ἐκβασιν ἀπειληφότα, τὰ τε τοῦ
θρήνου καὶ τοῦ κοπετοῦ ταῖς φυλαῖς τοῦ Ἰουδαίων

ἔθνους προκεκηρυγμένα, τὰ τε τῆς πυρπολήσεως τοῦ
 ἱεροῦ καὶ τῆς ἐσχάτης αὐτῶν ἐρημίας, ὁμοίως καὶ
 ταῦτα ταῖς προρρήσεσιν εἰσέτι καὶ σήμερον ὀφθαλμοῖς
 (413) θεωρεῖται, τί λείπεται ἐπὶ τοῦτοις ἢ καὶ τὸν προφη-
 τευόμενον βασιλέα τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ ἐληλυθέναι
 ὁμολογεῖν, τῶν κατὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ σημείων
 ἐφ' ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων ἐναργῆ τὴν ἔκβασιν εἰλη-
 φέει ἀποδεδειγμένων;

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

b V. "Ἴδου κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλῃς κούφῃς
 καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σειςθήσεται τὰ χειρο-
 ποιήματα Αἴγυπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἡ καρ-
 δία αὐτῶν ἡττηθήσεται ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐπερευθύνον-
 ται Αἰγύπτιοι ἐπ' Αἰγυπτίους, καὶ πολεμήσει ἄν-
 θρωπος τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἄνθρωπος τὸν
 πλησίον αὐτοῦ. ἐπερευθύνονται πόλεις ἐπὶ πόλιν
 c καὶ νόμος ἐπὶ νόμον, καὶ ταραχθήσεται τὸ πνεῦμα
 τῶν Αἰγυπτίων ἐν αὐτοῖς, καὶ τὴν βουλήν αὐτῶν
 διασκεδάσω, καὶ ἐπερωτήσουσι τοὺς θεοὺς αὐτῶν,
 καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐργαστριμύθους
 καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντας."

2. Καὶ ἐξῆς μετὰ πλεῖστα δι' αἰνιγμάτων εἰ-
 ρημένα ἐπιλέγεται "τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται θυσια-
 στήριον τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ Αἰγύπτου, καὶ στήλη
 πρὸς τὸ ὄριον αὐτῆς τῷ κυρίῳ, καὶ ἔσται εἰς ση-
 μείον εἰς τὸν αἰῶνα τῷ κυρίῳ ἐν χώρᾳ Αἰγύπτου.
 d ὅτι κεκράξονται πρὸς κύριον διὰ τοὺς θλίβοντας αὐ-
 τοὺς, καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς κύριος ἄνθρωπον, ὃς

σώσει αὐτοὺς, κρίνων σώσει αὐτοὺς, καὶ γνωστὸς
 ἔσται κύριος τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ γνώσονται οἱ Αἰ-
 γύπτιοι κύριον τὸν θεὸν ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ (228)
 ποιήσουσι θυσίας, καὶ εὐξονται εὐχὰς τῷ κυρίῳ, καὶ
 ὑποδώσουσι."

3. Καὶ ταῦτα προλαβόντες ἐκ μέρους διεσαφή-
 σαμεν. εἰ μὲν οὖν μὴ τοὺς πατρώους θεοὺς κατα-
 λπόντες Αἰγύπτιοι καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς ὁρῶνται τὸν
 τῶν προφητῶν θεὸν ἐπικαλούμενοι, εἰ μὴ καθ' ὅλης
 b τῆς Αἰγύπτου κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ χώ-
 ραν ἀνεργήγεται θυσιαστήριον τῷ παρὰ μόνους
 Ἑβραίοις θεολογουμένῳ θεῷ, εἰ μὴ σέσσειται τὰ (114)
 χειροποιήματα Αἰγύπτου, τῆς περὶ αὐτὰ δαιμονικῆς
 δυνάμεως ἐκλειοιπνίας, καὶ τῆς παλαιᾶς δεισιδαι-
 μονίας ἐκ τῆς τῶν Αἰγυπτίων ψυχῆς ἀρθείσης, καὶ
 εἰ πρὸς τοῦτοις εἰ μὴ καθ' ἐκάστην πόλιν καὶ καθ'
 εἰς οἶκον πόλεμος ἐμφύλιος τοῖς Αἰγυπτίοις συν-
 ἵσταται, τῶν μὲν τὸν κύριον καὶ τὸ σέβας τοῦ θεοῦ
 τῶν προφητῶν ἀποδεξαμένων καὶ ἀποστραφέντων
 b τὴν ἐξ αἰῶνος πολυθεον πλάνην, τῶν δὲ διὰ τὸ τοῖς
 πατρίοις ἐτι προστετηκέναι κακοῖς τοὺς τὸν κύριον
 παραδεξαμένους πολεμούντων, εἰ μὴ εἰσέτι καὶ δεῦρο
 c ἐπερωτᾶν πειρώμενοι τοὺς ἑαυτῶν θεοὺς καὶ τὰ
 ἀγάλματα καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντας καὶ τοὺς
 ἐργαστριμύθους ἀτελῆ καὶ ἄπρακτον τὴν ἐπὶ τὰς
 καταφυγὴν ποιοῦνται διὰ τὸ μηκέθ' ὁμοίως ἐνεργεῖν
 δύνασθαι ὥσπερ τὸ πρὶν τοὺς δαίμονας, εἰ μὴ
 πάντα ταῦτα ἔργοις αὐτοῖς τέλος εἰληφότα δεικνύ-
 νται, μὴ πῶ μοι νομίζοιτο τὸ προφητικὸν πεπληρω-
 d σθαι λόγιον, μηδὲ τὸν θεσπιζόμενον κύριον ἐπιδε-
 δημηκέναι τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων. 4. εἰ δὲ αὐτοῖς
 ἔργοις κατὰ πολὺ τῶν λόγων ἐναργεστέροις εἰσέτι

δεῦρο θεωροῦνται οἱ τὴν Αἴγυπτον οἰκοῦντες, οἱ μὲν τὸν θεὸν τῶν προφητῶν ἐπερνωκότες καὶ δι' αὐτὸν τοὺς πατέρας καταλελοιπότες θεοὺς, οἱ δὲ πρὸς τοὺς στασιαστικῶς ἔχοντες, καὶ οἱ μὲν τοὺς θεοὺς αὐτῶν εἰσέτι νῦν ἐπικαλούμενοι καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ τοὺς ἐκ τῆς γῆς φωνοῦντας μηδὲν τε ἐνεργεῖν δυναμένους, οἱ δὲ τῷ κυρίῳ τῶν προφητῶν ἐν πάσῃ τῇ Αἰγυπτίῳ χώρᾳ θυσιαστήριον καθ' ἐκαστήν ἐκκλησίαν συστήσαντες, ἐν τε ταῖς θλίψεσιν καὶ τοῖς κατ' αὐτῶν διωγμοῖς οὐκέτι τὰ κινώδιστα οὐδὲ τὰ ἐρπετὰ τῆς γῆς, ὥς θεοὺς, οὐδὲ τοὺς ἀγρίους θήρας καὶ τὰ ἄλογα ζῷα ὁμοίως τοῖς αὐτῶν πατέρεσιν, ἀλλὰ τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐπικαλούμενοι, καὶ μόνον αὐτὸν καὶ τὸν αὐτοῦ φόβον ἐν ταῖς αὐτῶν διανοαῖς κατεληφότες, εὐχόμενοι τε αὐτῷ εὐχὰς, ἀλλ' οὐκέτι τοῖς δαίμοσι, καὶ ἀποδιδόντες τὰς θεοπρεπεῖς ἐπαγγελίας, πῶς οὐχ' ἔπεται συνομαλγεῖν καὶ τὰ πρὸ τῶν ἀποτελεσμάτων εἰς ἔργον ἡδὺ κεχωρηκέναι; ἦν δὲ ταῦτα τοῦ κυρίου παρουσία εἰς Αἴγυπτον οὐκ ἀσώματος ἀποβησομένη, ἀλλὰ διὰ νεφέλης κούφης, ἣ καὶ μᾶλλον διὰ πάχους ἐλαφροῦ οὕτω γὰρ τὸ Ἑβραϊκὸν περιέχει, τὴν ἑνσαρκον αὐτοῦ παρουσίαν αἰνιττόμενον. 5. τοῦτον δὲ οὖν αὐτὸν προϊὼν ἔξῃς ὁ λόγος ἀνθρώπου σωτήρα ἀπεκατέλεσε φήσας "καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς κύριος ἀνθρώπων, ὃς σώσει αὐτούς." πάλιν γοῦν ἀνταῦθα τὸ Ἑβραϊκὸν "καὶ ἀποστελεῖ αὐτοῖς κύριος σωτήρα, ὃς σώσει αὐτούς" ἔχει. ὧν οὕτως ἐναργῆ τὴν ἀπόδειξιν παρ' ἐχομένων ἡγοῦμαι καὶ τοὺς χρόνους σαφεῖς γερονταί, καθ' οὓς τὰ τῆς εἰς ἀνθρώπους τοῦ κυρίου παρουσίας ἐθεσπίζετο.

6. Τοσαῦτα διὰ βραχείων καὶ τὰ περὶ τῶν χρό-

νων τῆς τοῦ κυρίου εἰς ἀνθρώπους ἐπιφανείας συνῆκται· πλείονα δ' ἂν τις ἐπὶ σχολῆς εὔροι καὶ τὰς λοιπὰς ἐκπεριῶν γραφάς· ἡμεῖς γε μὴν τοῖς εἰρημένοις ἀρεσθέντες μέτιμεν ἡδὺ καὶ ἐπὶ τὰς λοιπὰς προφητείας. διὸ τὰ οἰκονομηθέντα ἐν ἀνθρώποις ἀκολουθῶς αὐτῷ ἐκ τῶν θείων προρρήσεων ἀναλεξόμεθα.

BIBΛION ENATON.

[250]
[416]

1. Τί δὴ λείπεται ἐπὶ τούτοις ἀλλ' ἢ ταῖς ὑποσχέσεσιν ἀκολουθῶς διελθεῖν τὰ οἰκονομηθέντα ἐπὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ λόγου; περὶ οὗ τὰ προπεπονημένα ἐν ὁκτὼ τοῖς πρὸ τούτου συναρτάμασι διεληλύθαμεν, τότε μὲν τὴν κατ' αὐτὸν θεολογίαν διερευνώμενοι, τότε δὲ τὴν οὐρανόθεν εἰς ἡμᾶς κάθοδον καὶ τὸν τε τρόπον ὁμοῦ καὶ τὴν προσηγορίαν καὶ τὸν χρόνον τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ διασκοπούμενοι. ὧν ἀποδεδειγμένων καιρὸς ἡδὺ τὰ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ συνιδεῖν, παραστήσαι τε ὅπως καὶ τούτων ἕκαστα παρ' Ἑβραίοις προαναπεφώνητο. 2. τό γε μὴν τῶν προρρήσεων ἀποτέλεσμα διὰ τῆς τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν μαρτυρίας καὶ τῆς δι' αὐτῶν ἱστορηθείσης τῶν πραγμάτων ἀποβάσεως ἐπισφραγισθήσεται. πρῶτον οὖν ἀπάντων, ἐπειδὴ τὰ περὶ τῆς γενέσεως αὐτοῦ γένους τε καὶ φυλῆς καὶ σπέρματος ἀποδέδεικται, φέρεται περὶ τοῦ φανέντος ἐπὶ τῇ γενέσει αὐτοῦ νέου τινὸς καὶ ξενίζοντος παρὰ τοὺς συνήθεις ἀστέρος θεασόμεθα, ἐπεὶ καὶ τοῦτο πάλαι πρότερον ἐκ μακρῶν

EUSEBIUS III.

ἄνωθεν χρόνων παρὰ Μωσεί βοώμενον τοῦτον ἱσ-
 ρηται τὸν τρόπον·

Ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν.

Ι. Μωσῆς ἐν Ἀριθμοῖς περὶ τοῦ φανέντος ἐπὶ
 τῇ γενέσει τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀστέρος φησὶ " φησὶ
 Βαλαὰμ υἱὸς Βεῶρ, φησὶν ὁ ἄνθρωπος ὁ ἀληθινῶς
 ὁρῶν, ἀκούων λόγια θεοῦ, ἐπιστάμενος ἐπιστήμην
 ὑψίστου, καὶ ὄρασιν τοῦ θεοῦ ἰδὼν, ἐν ὕπνῳ ἀπο-
 κεκαλυμμένοι οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ. δέξω αὐτῷ, καὶ
 οὐχὶ νῦν, μακαρίζω, καὶ οὐκ ἐγγίζει. ἀνατελεῖ ἄστρον
 [260] ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραήλ,
 καὶ θραύσει τοὺς ἀρχηγούς Μωάβ, καὶ προνομεῖσει
 πάντας νιούς Σήθ. καὶ ἔσται Ἐδὼμ κληρονομία,
 καὶ ἔσται κληρονομία Ἡσαῦ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ, καὶ
 Ἰσραὴλ ἐποίησεν ἐν ἰσχύϊ, καὶ ἐξεγεροθήσεται ἐξ Ἰα-
 κώβ, καὶ ἀπολεῖ σωζόμενον ἐκ πόλεως."

2. Ἐπὶ ταύτῃ φησὶ τῇ προφητείᾳ κινήντας τοὺς
 διαδόχους Βαλαὰμ (σεσῶσθαι γὰρ αὐτήν, ὥς καὶ ἡν
 εἰκὸς, παρ' αὐτοῖς, ὁπηνίκα συνείδον ἐν οὐρανῷ
 ξενίζοντά τινα παρὰ τοὺς συνήθεις ἀστέρας, κατὰ
 κορυφῆς, ὥς ἂν εἴποι τις, καὶ κατὰ κάθετον τῆς Ἰου-
 δαίας ἐστηρικμένον) σπουδὴν πεποιῆσθαι ἐπὶ τῇ
 Παλαιστινῶν ἀφικέσθαι γῇν, ἱστορίας ἕνεκα τοῦ διὰ
 (418) φανέντος ἀστέρος σημαινομένου βασιλέως.

3. Μαρτυρεῖ τούτοις ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος
 λέγων " τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῇ
 Ἰουδαίας, ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ βασιλέως, ἰδοὺ
 μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν παρεγένοντο εἰς Ἱερουσαλήμ
 λέγοντες, ποῦ ἔστιν ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰου-

1 Num. 24, 15.

26 Matth. 2, 1.

δαίων; εἶδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἦλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ. ὅτε καὶ παρα-
 πεμφθέντες εἰς Βηθλεὲμ ἐπορεύθησαν, καὶ ἰδοὺ πάλιν ὁ αὐτὸς ἀστήρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ προῆγεν
 αὐτοὺς, ἕως ἐλθὼν ἐστάθη ἐπάνω οὗ ἦν τὸ παιδίον. ἰδόντες δὲ τὸν ἀστέρα ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην
 σφόδρα, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὴν οἰκίαν εἶδον τὸ
 παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ πεσόν-
 τες προσεκύνησαν αὐτῷ.”

4. Ταῦτα μὲν τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον. ὁ δὲ γε τῆς
 προφητείας λόγος ἐπὶ τῇ τοῦ ἀστέρος ἐπιτολῇ καὶ τῇ
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενέσει τίνα φησὶν
 ἔσεσθαι συνιδεῖν ἄξιον, θραῦσιν ἀρχηγῶν Μωάβ, καὶ
 προνομῆν υἱῶν Σὴθ, καὶ τῶν γε λοιπῶν τοῦ Ἰου-
 δαίων ἔθνους πολεμίων κληρονομίαν. οὗτοι δὲ ἦσαν
 Ἐδὼμ καὶ Ἡσαῦ. 5. τί δὲ ἡνέξατο διὰ τούτων ἡ
 διὰ μὲν τῶν ἀρχηγῶν Μωάβ τὴν τῶν ἀοράτων ἀρ-
 χόντων καθαίρεσιν, αὐτῶν δὲ τῶν πάλαι παρὰ τοῖς
 Μωαβίταις θεολογουμένων δαιμόνων; ἀλλ’ οὐχ ἑτέ-
 ρων ἐμνήσθη, διὰ τὴν εἰδωλολατρίαν τοῦ Ἰσραὴλ
 τὴν ἐπὶ τῆς ἐρήμου γενομένην, ὅτε ἐτελέσθη ὁ λαὸς
 τῷ Βεελφεγὼρ (δαίμων δὲ ἦν οὗτος ὡς θεὸς παρὰ
 τῷ βασιλεῖ Μωάβ τῷ Βαλὰκ τιμώμενος.) 6. ἐπεὶ
 οὖν νενίκητο ὁ Ἰσραὴλ κατὰ τοῦτο τοῦ καιροῦ πρὸς
 τῶν ἀοράτων ἀρχόντων τοῦ Μωάβ, λέγω δὲ τῶν
 παρὰ τοῖς Μωαβίταις νενομισμένων θεῶν, εἰδωλο-
 λάτρησαν γοῦν καὶ προσεκύνησαν τοῖς γλυπτοῖς, ὡς
 φησιν ἡ γραφή “καὶ ἐτελέσθησαν τῷ Βεελφεγὼρ,”
 δαίμων δὲ οὗτος τῶν Μωαβιτῶν ἦν, ὅτε καὶ ἐξε-
 πόρευσαν εἰς τὰς Μωαβίτιδας) εἰκότως τὸ μέλλον

ἔσεσθαι ποτε καὶ τὴν εἰς τοῦναντίον τῶν πραγμάτων
 μεταβολὴν κατὰ καιρὸν ὁ Βαλαὰμ θεσπίζει λέγων
 “ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἀνθρῶ-
 πος ἐξ Ἰσραὴλ, καὶ θραύσει ἡγεμόνας Μωάβ.” 7.
 ὥσεί σαφέστερον ἔλεγε τοὺς μεγαλαυχήσαντας κατὰ
 τοῦ Ἰσραὴλ δαίμονας τῶν Μωαβιτῶν ἐπὶ τῇ γενέσει
 τοῦ προφητευομένου θραυστῆν ποτε καὶ πτώσιν πα-
 (419) θεῖν, ὧν θραυσθέντων τοὺς υἱοὺς Σὴθ καὶ Ἐδῶμ
 καὶ Ἡσαὺ καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἃ διὰ τούτων σῆ-
 μαίνεσθαι ἡγοῦμαι, τὰ πάσαι καταδεδουλωμένα τῇ
 δαιμονικῇ πλάνῃ, μεταβαλόντα τῆς δεισιδαιμονίας
 οἰκεῖα τοῦ θεσπιζομένου γενήσεσθαι. “καὶ ἔσται
 γὰρ” φησὶν “Ἐδῶμ κληρονομία, καὶ ἔσται κληρονομία
 Ἡσαὺ ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ.” 8. οἱ γὰρ πάσαι ἐχθροὶ τοῦ
 θεοῦ καὶ τοῦ Ἰσραὴλ, φησὶ, γενήσονται κληρονομία
 τοῦ προφητευομένου. αὐτὸς γὰρ ἦν ὃ εἰρητο πρὸς
 τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ “αἰτησαι παρ’ ἐμοῦ, καὶ
 δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου.” ὧν εἰς τὸν
 κλῆρον τῶν ἀγίων μεταστάντων τάναντία τῷ Ἰσραὴλ
 [261] ἔσεσθαι θεσπίζει. 9. φησὶ ροῦν “καὶ Ἰσραὴλ ἐποίησεν
 ἐν ἰσχύϊ.” ὁ δὲ ἐποίησεν ἐν ἰσχύϊ τὴν πάντων με-
 γίστην ἀσέβειαν· διὸ ἐξεγερθήσεται ἀπ’ αὐτῶν καὶ
 ἐξαναστήσεται. 10. τίς οὗτος ἢ ὁ προφητευόμενος
 τοῦ θεοῦ λόγος, ὃς καὶ ἀπώλεσε σωζόμενον ἐκ πό-
 λεως; οἶμαι δὲ τὴν Ἱερουσαλὴμ αἰνίττεσθαι, ἐξ ἧς
 ὄλετο πᾶς σωζόμενος, ἢ καὶ τὸ πᾶν τοῦ ἔθνους αν-
 (c) τῶν πολίτευμα. ταῦτα δὲ ὁποῖον τέλους ἔτυχεν,
 ὁμοῦ τῇ τοῦ σωτήρος ἡμῶν εἰς ἀνθρώπους ἐκλάμψει
 τῶν μὲν πρὶν εἰδωλολατρῶν ἔθνων εἰς τὸν αὐτῶν
 μεταστάντων κλῆρον, τοῦ δὲ Ἰουδαίων ἔθνους καὶ

τῆς μητροπόλεως αὐτῶν πεπονθότων ὅποια οὐδὲ
 πώποτε, οὐ μακρῶν δεῖν οἶμαι λόγων.

11. Ἀλλὰ τὰ μὲν τῆς συμφωνίας τῆς τε προφη-
 τικῆς προρρησίσεως καὶ τῆς εὐαγγελικῆς συμπεράν-
 5 σεως ὧδε πως ἐχέτω τέλους· τί δ' ἦν τὸ αἷτιον τῆς
 ἐπιλάμψεως τοῦ φανέντος ἀστέρος συνιδεῖν ἄξιον.
 εἰς σημειά φησιν ὁ Μωσῆς καὶ εἰς καιροὺς τεθεῖσθαι
 τοὺς πάντας ἐν τῷ στερεώματι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀστέ-
 10 ρας· ξένος δὲ ἦν καὶ οὐ συνήθης, οὐδὲ τῶν πολλῶν
 καὶ γνωρίμων εἷς, ἀλλὰ τις καινὸς καὶ νέος ἀστήρ α
 ἐπιφανὲς τῷ βίῳ σημεῖον ξένου φωστῆρος ἐδήλου
 καταλάμπαντος τῷ παντὶ κόσμῳ, ὃς ἦν ὁ Χριστὸς
 τοῦ Θεοῦ, μέγας καὶ νέος ἀστήρ, οὗ τὴν εἰκόνα
 συμβολικῶς ὁ φανὲς τότε τοῖς μάγοις ἐπεφέρετο.
 12. Ἐπειδὴ γὰρ καθ' ὅλης τῆς Ιερᾶς καὶ Θεοπνεύστου
 γραφῆς ὁ προηγουμένος τῆς διανοίας σκοπὸς μυστι-
 κάτετρα καὶ θεία βούλεται παιδεύειν μετὰ τοῦ καὶ
 τὴν πρόχειρον διάνοιαν σώζεσθαι ἐν μέρει τῶν ιστο-
 ρικῶς πεπραγμένων, εἰκότως καὶ ἡ μετὰ χειρας
 20 πρόρρησις ἐπληροῦτο πρὸς λέξιν ἐπὶ τῇ τοῦ προανα-
 φωνηθέντος ἀστέρος ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν προφητεία. 13. γίνονται μὲν οὖν καὶ ἐφ' (420)
 ἑτέρων ἐπιδόξων καὶ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ξενιζόντων
 ἀστέρων ἐκλάμψεις, οἷον τῶν καλουμένων παρὰ τισι
 25 κομητῶν, ἢ δοκίδων, ἢ πωγωνιῶν, ἢ τινων ἑτέρων
 τοῦτοις παραπλησίων ἐπὶ μεγάλοις πράγμασιν ἐξ
 ἔθους ἀναφαινομένων. 14. ἀλλὰ τί γὰρ κρεῖττον ἢ
 μεῖζον τῷ παντὶ κόσμῳ γένοιτ' ἂν ποτε ἢ τὸ διὰ τῆς
 σωτηρίου ἐπιφανείας πᾶσιν ὑπάρξαν ἀνθρώποις νοτῶν
 30 φῶς, εὐσεβείας καὶ θεογνωσίας ἀληθοῦς κατάληψιν ἡ
 λογικαῖς ψυχαῖς κοιμζόμενον; οὐ δὴ χάριν τὸ μέγα
 σημεῖον ὁ προφανὲς ἐδήλου ἀστήρ, μέγαν καὶ νέον

φωστῆρα ἐπιλάμπαντα τῷ παντὶ κόσμῳ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ πᾶσιν αἰνιττόμενος. 15. κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἡ προφητεία ἄνθρωπον ὁμοῦ καὶ ἄστὲρα θεσπίζει δι' ὧν φησιν "ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ, καὶ ἀναστήσεται ἄνθρωπος ἐξ Ἰσραὴλ", τὸν μὲν οὐράνιον φωστῆρα τὸν Θεὸν λόγον εἶναι, τὸν αὐτὸν δὲ ἄνθρωπον ὀνομάζουσα. διαφόρως δὲ αὐτὸν καὶ ἐν ἑτέροις ἀνατολὴν ὁμοῦ καὶ φῶς καὶ ἥλιον δικαιοσύνης ἀποκαλεῖ, ὡς ἐν τοῖς πρώτοις ἀπεδείξαμεν. 16. εἴτα τὸ μὲν θειότερον αὐτοῦ, "ἄτε φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον," τῷ τῆς ἀνατολῆς ἐπεφήμισε προσρῆματι φήσας "ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ." τὸν δὲ ἄνθρωπον, διὰ τὸ συμβᾶν περὶ αὐτὸν πάθος, ὡς ἂν πεπτωκότα ἀναστήσεσθαι θεσπίζει, ὁμοίως οἷς καὶ Ἡσαΐας περὶ αὐτοῦ φησι "καὶ ἔσται ἡ ὄψις τοῦ Ἰεσσαί, καὶ ὁ ἀνιστάμενος ἀρχαίων ἐθνῶν, ἐπ' αὐτῷ ἔθνη ἐλπιούσι." καὶ σαφές γάρ τίνα τρόπον τὸ φῶς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐκ τοῦ Ἰακώβ ἀνατελεῖν, τοῦτ' ἔστιν ἀπὸ τοῦ ἐκ περιτομῆς λαοῦ, πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν, ἀλλ' οὐχὶ τῷ Ἰακώβ, ὅθεν καὶ προῆλθεν, ἐξέλαμψε. 17. τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ πλείστον ἐτέρων πάρεστιν ἐκλαβεῖν προφητειῶν, ὡς πρὸς αὐτὸν φασκουσῶν τὸν Χριστὸν "ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς φῶς ἐθνῶν." οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν τοῦ Βαλαάμ λόγων, δι' ὧν φησιν "ἐξελεύσεται ἐκ τῶν σπέρματος αὐτοῦ ἄνθρωπος, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν." 18. τίνος δὲ ἐκ σπέρματος ἡ τοῦ Ἰσραὴλ, ὡς ἡ σύμφρασις παρέστησε; καὶ δὴ κυριεύσας ἐθνῶν ὁ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λόγος ἀκολούθως τῇ προφητεῖα τὰς πάλαι πρότερον αὐτῶν ἀρχού-

σας ἀοράτους καὶ μοχθηρὰς δυνάμεις καθεῖλε, καὶ
 τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, τό τε στίφος τὸ δαι-
 μονικόν, ἀρχηγούς Μωάβ καὶ Σὴθ καὶ Ἐδὼμ καὶ
 Ἡσαὺ τροπικώτερον ἐν τοῖς μετὰ χεῖρας ὄνομα- (421)
 σμένα. 19. ἀσαφῶς δὲ κείμενον παρὰ τοῖς ἑβδομή-
 κοντα τὸ "δεῖξω αὐτῷ, καὶ οὐχὶ νῦν, μακαρίζω καὶ
 οὐκ ἐγγίξει," σαφέστερον ὁ μὲν Ἀκύλας ἐξέδωκεν
 "ὄψομαι αὐτόν, καὶ οὐ νῦν, προσκοπῶ αὐτόν, ἀλλ'
 οὐκ ἐγγύς." ὁ δὲ Σύμμαχος λευκότερον, φήσας "ὅρῳ
 αὐτόν, ἀλλ' οὐκ ἐγγύς." 20. λέγοιτο δ' ἂν ταῦτα
 ὑπὸ τοῦ Βαλαάμ ὡς μακροῖς ὕστερον μετ' αὐτόν
 χρόνοις μελλόντων ἐπιτελεσθήσεσθαι τῶν δηλου-
 μένων· μετὰ γοῦν δισχιλιοστὸν ἔτος τῆς προρρήσεως
 ἐπληροῦτο ταῦτα ἐπὶ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἀν-
 15 θρώπους ἐπιδημίας.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

Π. "Ἴδου κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλῃς κούφῃς,
 καὶ ἤξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσεται τὰ χειρο-
 ποιήματα Αἰγύπτου ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἡ καρ-
 20 δία αὐτῶν ἠττηθήσεται ἐν αὐτοῖς."

Τὸ δ' αἴτιον τοῦ τὸν κύριον ἤξειν εἰς Αἴγυπτον
 θεσπίζεσθαι τόδε μοι εἶναι δοκεῖ. πρῶτοι μὲν πάν-
 των Αἰγύπτιοι τῆς πολυθείου καὶ δαιμονικῆς πλάνης ἁ-
 25 πᾶρξασθαι λέγονται, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν ἀν-
 θρώποις αἴτιοι καταστῆναι δεισιδαιμονίας, ἀλλὰ καὶ
 πάντων μᾶλλον περὶ τὰς δαιμονικὰς ἐνεργείας τε
 καὶ περιεργίας ἡσχολῆσθαι. 2. οὗτοι δὲ καὶ ὑπὸ τῆς
 ἐνθέου γραφῆς ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ ἄνωθεν

καὶ ἐξ ἀρχῆς γερονέναι μεμαρτύρηνται, καὶ ὁ γε πα-
λαιὸς αὐτῶν βασιλεὺς ὁμολογῶν μὴ εἶδέναι τὸν κύ-
ριον ἀναγέγραπται, ὅτε δὴ ἔφασκεν "οὐκ οἶδα τὸν
κύριον, καὶ τὸν Ἰσραὴλ οὐκ ἐξαποστέλλω." τὸ δὴ
οὖν μέγα θαῦμα τῆς ἐνθέου τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως
παραστῆσαι βουλούμενος ὁ λόγος θεσπίζει τοῦ κυρίου
(422) τὴν εἰς Αἴγυπτον ἄφικιν, ἐφ' ἣ μεταβολὴν οὐ τὴν
τυχοῦσαν τῶν Αἰγυπτίων ἔσεσθαι προφητεύει, λέ-
γων ἐξῆς "καὶ γνώσονται οἱ Αἰγύπτιοι τὸν κύριον,
οἱ πρὶν μὴ εἰδότες αὐτόν, καὶ εὐξονται τῷ κυρίῳ
εὐχάς", καὶ τὰ τούτοις παραπλήσια. 3. ἀνωτέρω μὲν
οὖν ἐν τῷ πρὸ τούτου κεφαλαίῳ κληρονομία τοῦ
θεσπιζομένου Ἐδῶμ καὶ Ἡσαὺ ἐλέγετο, τῶν ἄλλο-
τρίων τοῦ Ἰσραὴλ οὕτω σημεινομένων· ἐνταῦθα δὲ
ἡ Αἴγυπτος καὶ ὁ τῆς Αἰγύπτου λαὸς οὐκέτι τῶν
b εἰδῶλων, ἀλλ' αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ἰουδαίων προφήταις
θεολογουμένου κυρίου θεσπίζεται. 4. ἅπερ εἰ μὲν
μὴ ὅφει συντελούμενα θεωρεῖται, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν
τὴν θεσπιζομένην ἄφικιν τοῦ κυρίου εἰς τὴν Αἴ-
γυπτον γερονέναι· εἰ δὲ ὑπὲρ πάντα λόγον ἡ ἀλή-
θεια μαρτυρεῖ τοῖς πράγμασι, καὶ τοῖς ἀγνωμονε-
στάτοις ἐναργῶς δέκνυσιν αὐτοὺς Αἰγυπτίους τῆς
μὲν ἐξ αἰῶνος πατροπαραδότου δεισιδαιμονίας ἀνα-
κεχωρηκότας, οἰκειωθέντας δὲ τῷ θεῷ τῶν ταῦτα
c προαναφωνησάντων προφητῶν, καὶ τοῦτον μόνον
σέβοντας, καὶ πάντα θάνατον ἀσπαζομένους ὑπὲρ
τῆς εἰς αὐτὸν εὐσεβείας, ὧρα μὴ ἄλλως ταῦτα γεγο-
νέναι συνομολογεῖν ἢ τοῦ κυρίου ἐληλυθότος εἰς
Αἴγυπτον ἀκολούθως τῇ προκειμένῃ προροήσῃ. 5.
ἔστι μὲν οὖν καὶ ἄλλως τὸν λόγον αἰνίττεσθαι τρο-

πικρῶς τὸν περιγίγειον κόσμον, εἰς ὃν ὁ λόγος προφη- [263]
τεύει τὸν κύριον ἐπὶ νεφέλης κούφης ἦξειν, οὕτω
τὸν ἐκ παρθένου καὶ πνεύματος ἁγίου ληφθέντα
αὐτῷ ἄνθρωπον αἰνιττόμενος· χειροποιήτα δὲ Αἴ-
γύπτου σεισθήσεσθαι, τὰ τῶν ἐθνῶν ξόανα καὶ τοὺς
ἐν αὐτοῖς δαίμονας, ὡς αὖ πάλιν Αἰγυπτίους ἦττω-
μένους, πάντας τοὺς πάλαι πρότερον περὶ τὴν εἰδω-
λατορίαν ἐπισημένους, 6. πλὴν ἁλλὰ καὶ σωματι-
κῶς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπικομισθέντος τῇ Αἰγυπτίῳ
χώρᾳ, ὅτε κατὰ τὸν χρησμὸν ἀναστὰς ὁ Ἰωσήφ πα-
ρέλαβε τὴν Μαριὰμ καὶ τὸ παιδίον καὶ ἦλθεν εἰς
Αἴγυπτον, ἀπορρήτῳ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τὰς αὐ-
τόθι τὸ πρὶν οἰκούσας πονηρὰς δυνάμεις εἰκὸς οὐ
μικρῶς κενιῆσθαι, καὶ μάλιστα ὅτε διὰ τῆς μετέ-
πειτα διδασκαλίας αὐτοῦ μυρία πλήθη τῶν τὴν Αἴ-
γυπτον οἰκούντων, τῆς τῶν δαιμόνων ἀποφυγόντα
πλανήσεως, ἔτι καὶ νῦν τὸν τῶν ὅλων ὁμολογεῖ μό-
νον εἰδέναι θεόν. τὰ δ' ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιλεγόμενα, (423)
αἰνιγματώδη ὄντα πλείονός τε θεόμενα πραγματείας,
ἐπ' οἰκείας σχολῆς ἐρμηνεύσομεν.

Ἀπὸ τῶν Ἀριθμῶν.

III. "Φησὶ Βαλαὰμ υἱὸς Βεῶρ, φησὶν ὁ ἄνθρωπος ὁ
ἁληθινῶς ὄρων, φησὶν ἀκούων λόγια ἰσχυροῦ, ὅστις ὅ-
ρασιν θεοῦ εἶδεν ἐν ὕπνῳ, ἀποκεκαλυμμένοι οἱ ὀφ-
θαλμοὶ αὐτοῦ, ὡς καλοὶ οἱ οἰκοὶ σου Ἰακώβ, αἱ σκηναὶ
σου Ἰσραὴλ, ὡσεὶ νάπαι σκιαζουσαι, καὶ ὡς παράδει-
σος ἐπὶ ποταμῶν, καὶ ὡσεὶ σκηναὶ, ἃς ἐπηξεν κύριος,
ὡσεὶ κέδροι παρ' ὕδατα. ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ
τοῦ σπέρματος αὐτοῦ, καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν,

22 Num. 24, 3.

καὶ ὑψωθήσεται ἡ Γῶν βασιλεία, καὶ ἀνξηθήσεται ἡ βασιλεία αὐτοῦ. Θεὸς ὠδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου, ὡς δόξα μονοκέρωτος αὐτῷ. ἔδεται ἔθνη ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ τὰ πάχη αὐτῶν ἐκμυλῖει, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει ἐχθρόν. κατακλίθεις ἀνεπαύσατο ὡς λέων καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐρεῖ αὐτόν; οἱ εὐλογοῦντές σε εὐλόγηται καὶ οἱ καταρῳμένοι σε κεκατήρηνται.”

2. Ἀνωτέρω διὰ τῆς προτεταγμένης προφητείας φήσας ὁ χρησμὸς τὸν κύριον ἦξεν εἰς Αἰγύπτου ἐδήλου τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διακομιδὴν, τὴν ἅμα τοῖς γονεῦσιν εἰς Αἰγύπτου αὐτῷ γεννησομένην· ἐν τούτοις δὲ τὴν ἐπάνοδον ἐξῆς καὶ ἀκολουθῶς τὴν ἀπ’ Αἰγύπτου, ἣν ἅμα τοῖς γονεῦσιν εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραὴλ ἐποιήσατο, θεσπίζει λέγων “θεὸς ὠδήγησεν αὐτὸν ἐξ Αἰγύπτου.” 3. μόνος δὲ ἦν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ καὶ οὐδὲ ἄλλος ὁ ἐκ τοῦ σπέρματος Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους προελθὼν, καὶ πολλῶν κατακυριεύσας ἔθνων, ὥστε ἀναμφιλόγως ὁμολογεῖσθαι πέρας ἔχειν ἐπ’ αὐτῷ καὶ τὴν παροῦσαν πρόρρησιν διαρρηθῆναι ἐκφωνοῦσαν ὅτι δὴ ἐκ τοῦ Ἰουδαίων (124) ἔθνους ἐξελεύσεται τις ἄνθρωπος καὶ κυριεύσει ἔθνων πολλῶν. 4. ἡ λεγέτω ὁ βουλούμενος εἰ εἰς ἄλλον συστήσῃ τῶν πώποτε παρ’ Εβραίοις ἐνδόξων πολλῶν ἔθνων ἄρχοντα· ἀλλ’ οὐκ ἂν εἴποι τις, ὅτι μηδὲ γέγονεν. ἐπὶ δὲ γε τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ ἡμεῖς μὴ λέγωμεν, αὐτῇ γε ἡ ἀλήθεια βοήθει καὶ μέγα κεκραῖζεται, ἀντικρὺς παριστώσα ὅπως ἡ ἐν Θεῷ αὐτοῦ δύναμις διὰ τοῦ ἀναληφθέντος αὐτῷ ἐκ σπέρματος Ἰσραὴλ τοῦ κατὰ σάρκα ἀνθρώπου ἐκυριεύσει, καὶ εἰσέτι νῦν κυριεύει ἔθνων πολλῶν. 5. αὐτὸς

ἄρα οὗτος ἐκεῖνος ἦν καὶ οὐδ’ ἄλλος, ὃν ἡ προφητεία προηγόρευσε, καθ’ ὃν καὶ ἡ Γῶν ὑψώθη βασι-
 λεία τῆς Χριστοῦ δυνάμεως συναυξήσεως· τοῦτον δ’ ἐνταῦθά φασιν αἰνέτεσθαι καθ’ Εβραίους τὸν τρόπον τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν, ἣ καὶ συνή- [204]
 κμασεν ἡ Χριστοῦ διδασκαλία. 6. μένεται δὲ τοῦ Γῶν καὶ ὁ προφήτης Ἰεζεκιὴλ “ἄρχοντα Ῥῶς Μοσὸχ καὶ Θοβέλ” ὀνομάζων· διὰ μὲν τοῦ Ῥῶς τὴν Ῥωμαίων, ὡς ἔοικε, πόλιν αἰνιττόμενος, ἐπεὶ καὶ ἀρχὴ καὶ κεφαλὴ κατὰ τὴν Εβραίων φωνὴν διὰ τοῦ Ῥῶς δηλοῦ-
 ται, διὰ δὲ τοῦ Μοσὸχ τὴν Μυσίαν καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς ἔθνη, ὅσα νῦν οἰκεῖα Ῥωμαίων ἐστί, διὰ δὲ τοῦ Θοβέλ τὴν Ἰβηρίαν ὁ Ἰωσήπος δηλοῖ, ἀπὸ τοῦ Θοβέλ γερονέναι φάσκων Θοβεήλους τοὺς Ἰβήρας· ὡν ἐπάντων ἄρχοντα τὸν Γῶν ὑψωθήσεσθαι φησιν ἐπὶ τῆς τοῦ προφητευομένου Χριστοῦ παρουσίας, ὃν ὁ Θεὸς ὠδήγησεν ἐξ Αἰγύπτου, ὅτε κατὰ τὸν Ματθαίου ἐπιβουλευόντος τοῦ Ἡρώδου παιδὶ ὄντι αὐτῷ χρημα-
 τισθεὶς ὁ Ἰωσήφ παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς γῆν Ἰσραὴλ. δόξα δὲ μονο-
 κέρωτος αὐτῷ τῷ Χριστῷ παρῆν, διὰ τὸ ἐν αὐτῷ εὐδοκηκεῖναι κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότη-
 τος, κατὰ τὸν ἱερὸν ἀπόστολον. 7. διόπερ ὡς κίρας ἐπιγραφόμενος τὸν τῶν ὅλων Θεὸν καὶ πατέρα αὐτοῦ μονόκερως καὶ ἐν ἑτέrais γραφαῖς ὀνομάσθη. ὁ δ’ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ λόγος τοῖς νοητοῖς καὶ λογικοῖς αὐτοῦ βέλεσι τὸν ἐχθρόν καὶ ἀντικείμενον αὐτῷ διάβολον πᾶσας τε τὰς ἀμφ’ αὐτὸν ἀοράτους καὶ ποιηρὰς δυνάμεις διὰ κρείττονος καὶ ἀκαταμάχου δυνάμεως ἤλα-
 νεν, εἰσέτι τε νῦν κυριεύει ἔθνων πολλῶν, ὡν τὰ

7 Ez. 38, 3.

13 Joseph. Ant. I. 6.

20 Col. 2, 9.

πάχη καὶ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς λεπτύνων ἐπὶ τὴν
 (425) στένῃν ὁδὸν τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐπιτηδεύουσιν κατασκευ-
 ᾶσαι. ἀλλὰ καὶ κατακλιθεὶς αὐτὸς οὗτος ὁ ἐξ Ἰσραὴλ
 προελθὼν ἄνθρωπος, ὁ κατακυριεύσας ἐθνῶν πολ-
 λῶν, ἀνεπαύσατο, φησὶν, ὡς λέων, οὕτω δηλαῶν ἦν
 ἀνεδέξατο οἰκονομίαν, καθ' ἣν ὥσπερ τις βασιλικὸς
 καὶ θαρραλέος θῆρ ἀνεπαύσατο, μηδενὸς αὐτοῦ τὴν
 ἀρχὴν καὶ τὴν βασιλείαν μεταστήσασθαι δυναμένου.
 πάντες τε οἱ τὸν Χριστὸν εὐλογοῦντες, λόγῳ τε καὶ
 βίῳ σεμνύνοντες τὴν ἀρετὴν τοῦ διδασκάλου, τῆς ἐκ
 θεοῦ μετεilhφασιν εὐλογίας, αὖξοντες ὁσημέραι καὶ
 πληθύνοντες, κατὰ τὸ "αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε
 καὶ πληρώσατε τὴν γῆν," ἀληθέστερον ἐπ' αὐτῶν καὶ
 b θεοπρεπέστερον τῆς θείας ἐκτελουμένης φωνῆς· ὡς
 ἐμπαιν οἱ ἀπὸ πρώτης τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς
 εἰσέτι καὶ νῦν αὐτὸν ἐν τοῖς αὐτῶν συνεδρίοις ἀρ-
 μενοι, τὴν ἐκ θεοῦ κατάραν ἐξ ἐκείνου καὶ εἰσεύ-
 δεύρο καθ' ἑαυτῶν ἐπεσπάσαντο. 9. διὸ καὶ τὴν ἐσχά-
 τὴν οὐ μόνον τῆς βασιλείας, ἀλλὰ καὶ τοῦ πάλαι σεμνο-
 τάτου αὐτῶν ἀγιάσματος ἐρημίαν τε καὶ φθορὰν οὐ
 παύονται πρὸ ὀφθαλμῶν ὁρῶντες. ἄξιον δὲ παρα-
 θεῖναι τοῖς μετὰ χεῖρας τὴν πρὸς τὸν Ἰούδαν τοῦ Ἰα-
 c κώβ προφητεῖαν, ἣν καὶ αὐτὴν ἐναργεστάτα εἰς τὸν
 ἡμέτερον σωτῆρα ἐφαρμόξιν προπαρεστήσαμεν, συν-
 δεῖν τε τὴν ἐν ἑκατέροις συμφωνίαν. 10. ὡς γὰρ ἐν-
 ταῦθα εἴρηται "ἐξελεύσεται ἄνθρωπος ἐκ τοῦ σπέρ-
 ματος αὐτοῦ" (δηλὸν δ' ὅτι τοῦ Ἰακώβ), οὕτω καὶ
 "ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβη" εἴρητο ὑπ' αὐτοῦ τοῦ
 Ἰακώβ πρὸς τὸν προφητευόμενον. 11. καὶ ὡς ἐπὶ τοῦ
 παρόντος λέγεται τὸ "καὶ κυριεύσει ἐθνῶν πολλῶν"

12 Gen. 1, 28.

30 Gen. 49, 9.

ὁμοίως καὶ ἐν ἐκείνοις τὸ "καὶ αὐτὸς ἔσται προσδοκία
 ἐθνῶν." καὶ πάλιν ἐνταῦθα μὲν "ἔδεται" φησὶν "ἐθνη
 ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ ταῖς βολίσιν αὐτοῦ κατατοξεύσει α
 ἐχθρὸν." ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν ἐκείνοις αἱ χεῖρές σου
 ἐπὶ νώτου τῶν ἐχθρῶν σου ἐλέγγο. 12. καὶ τὸ "σκύ-
 μνος λέοντος Ἰούδα" καὶ τὸ "ἀναπесὼν ἐκοιμήθη ὡς
 λέων καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἐγερεῖ αὐτόν" ἐν ἐκείνοις
 εἰρημένον οὐδέν μοι δοκεῖ διαφέρειν τῆς μετὰ χεῖρας
 λέξεως φασκούσης "κατακλιθεὶς ἀνεπαύσατο ὡς λέων
 καὶ ὡς σκύμνος, τίς ἀναστήσει αὐτόν;" ταῦτα δὲ εἰκό-
 τως εἰς ταυτὸν συνηγάγομεν, ἵν' ὥσπερ ἐπὶ στόματος
 δύο μαρτύρων τῆς ἐν ταῖς προφητείαις συμφωνίας ἡ [205]
 περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποδείξῃς βεβαιότεραν λάβοι
 τὴν κύρωσιν. 13. πάντα δ' οὖν τὰ εἰς τὴν τοῦ Ἰακώβ
 15 πρόφρησιν τεθεωρημένα ἀρμόσειεν ἄν καὶ εἰς τὴν τοῦ
 Βαλαάμ, τῆς ὁμοιότητος τῶν λεγομένων ἕνεκα. εἰ δὲ [120]
 οὖν ἐκεῖνα διὰ πολλῆς ἀποδείξεως ἐπὶ τὸν ἡμέτερον
 σωτῆρα πεπληρωμένα συνέστη, ἀκόλουθον ἂν εἴη καὶ
 τὰ παρόντα ὁμολογεῖν.

Ἀπὸ τοῦ Ὁσηέ.

IV. "Καὶ ἐξαναστήσεται ἀπώλεια ἐν τῷ λαῷ σου, b
 καὶ πάντα τὰ περιτετειχισμένα σου οἰχήσεται, ὡς
 ἄρχων Σαλαμὴν ἐκ τοῦ οἴκου Ἱεροβοάμ, ἐν ἡμέραις
 πολέμου μητέρα ἐπὶ τέκνοις ἠδάφισαν. οὕτω ποιήσω
 c ἐμὴν οἶκος Ἰσραὴλ ἀπὸ προσώπου τῶν ἀδικιῶν ὑμῶν.
 ὄρθρον ἀπερρίφη βασιλεὺς Ἰσραὴλ, διότι νήπιος
 Ἰσραὴλ, καὶ ἐγὼ ἠγάπησα αὐτόν, καὶ ἐξ Αἰγύπτου
 μετεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ."

2. Δουλεύσας τῷ Ἑβραϊκῷ ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα.

9 Matth. 18, 16.

21 Os. 10, 14.

τὸν υἱόν μου" ἐξέδωκεν ὁ Ἀκύλας. ἀναγκαιῶς δὲ τὸ
 ὄντων ἐπισημειωσάμην, ἐπεὶ περ καὶ ὁ Ματθαῖος τέ-
 θνεται τὴν προφητείαν, ὁπνίκα εἰς Αἴγυπτον δια-
 κοιμισθῆναι τὸν Ἰησοῦν κακεῖθεν ἐπανελθεῖν ἐπὶ τὴν
 γῆν τοῦ Ἰσραὴλ ἐδήλου. εἰ δὲ ἐπιμέμφουτο τις τῇ εἰς
 Αἴγυπτον ἀναχωρήσει τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ἴστω κατὰ
 αὐτοῦ λόγον γεγενῆσθαι. 3. οὔτε γὰρ ἐπισχεῖν τὸν
 Ἡρώδην τῆς αὐτοπροαιρέτου κακίας προσήκον ἦν
 οὔτ' αὐτὸν βρέφος εἶναι τὸν σωτῆρα τῶν θανάτων
 ἀπαρξασθαι καὶ πρὸ καιροῦ τὴν θέλειν ἐπιδεικνυσθαι
 δύναμιν, ὅπερ αὐτὸν ἐπράχθη, εἰ παραδόξως ἐπιβου-
 λεύοντα αὐτῷ τὸν Ἡρώδην μετῆλθεν, μηδαμῶς ὑπο-
 μείνας τὴν εἰς Αἴγυπτον ἅμα τοῖς γονεῦσιν ἀναχω-
 ρησιν. 4. ἀλλὰ γὰρ ἦν τῆς κρείττονος οἰκονομίας ἐπὶ
 καιροῦ τοῦ προσήκοντος τῶν τῆς θεότητος ἀπαρξασθαι
 θανάτων ὥς γε διὰ παντὸς τοῦ βίου τὸ πρῶτον καὶ
 ἀντιθέμενον μεμαρτύρηται, προχείρως μὲν εἰς τὰς εὐ-
 ποιίας καὶ τὰς κοινὰς εὐεργεσίας γενομένου, μηδένα
 δὲ τῶν μὴ ἀκούοντων ἀμνημονέω, μηδ' ὅτε "ὡς πρῶ-
 (427) βατον ἐπὶ σφαγὴν ἦγετο καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ
 κείρουτος ἄφρωνος." 5. πῶς οὖν εἰκὸς ἦν τὸν τοιοῦτον
 δεῖν ἐν παιδίῳ μὴ οὐχὶ ὑποχωρῆσαι τῇ τοῦ Ἡρώδου
 κακίᾳ, ὃ καὶ ἐν ἀνδρὶ τὸ ἀναχωρεῖν καὶ τοὺς ποιη-
 τοὺς ἐκκλίνειν μεμαρτύρηται, ἐπικρύπτεσθαι τε καὶ
 ὑποφύγειν τὸν ἐπὶ ταῖς παραδοξοποιαῖς ἐπαινοῦν
 παρῆναι γοῦν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ θεραπευομένοις μηδεὶν
 λέγειν. 6. εἰ δ' ἐπὶ τὸν λαὸν τὴν προφητείαν ἀνα-
 φέροι τις, φάσκων περὶ τοῦ ἐκ σπέρματος τοῦ Ἰσραὴλ
 λαοῦ εἰρησθαι, ἐπιστησάτω τῇ τοῦ λόγου ἀκολουθίᾳ
 ταῦτα ἔσεσθαι φησάσῃ μετὰ τὸ εἰπεῖν ὡς πρὸς αὐτὴν

τὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐξαναστήσεται ἀπώλεια ἐν τῷ
 λαῷ σου, καὶ πάντα τὰ περιτετειχισμένα σου οἰχί-
 σεται." 7. καὶ ἄπερ, φησὶν, ὁ τοιοῦτος ἄρχων πέπον-
 θεν κατὰ τὸν ἐπελθόντα αὐτῷ πόλεμον ἐν ᾧ μητέρα
 ἐπὶ τέκνοις ἠδάφισαν, τὰ παραπλήσια καὶ ὑμῖν αὐ-
 τοῖς ποιήσω διὰ τὰς κακίας ὑμῶν. ὑμῖν δὲ τίσιν ἢ
 τοῖς καλουμένοις Ἰσραηλίταις, οἳ καὶ ἀπερρίφητε σὺν
 τῷ βασιλεὶ ὑμῶν, τὸν Ἡρώδην αἰνιττόμενος; 8. καὶ
 ταῦτα γε πάντα πεπόνθατε, "διότι παῖς" φησὶν
 Ἰσραὴλ, καὶ ἐγὼ ἠγάπησα αὐτόν, καὶ ἐξ Αἰγύπτου
 ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου." πῶς γὰρ οἷόν τε κατὰ τὸ
 αὐτὸ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμέμφεσθαι καὶ πάλιν τοὺς αὐ-
 τοὺς ἐπαινεῖν; ἀλλ' ἦν ὁ ἀληθὴς νοῦς ταύτην ἔχων
 τὴν θεωρίαν. Ἰσραὴλ γὰρ ὁ Χριστὸς καὶ καθ' ἑτέρας
 ἀνηγόρευται προφητείας, ὥσπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῆς πα-
 ρούσης. 9. ἐπειδὴ τοίνυν οὗτος, φησὶν, ὑπήκοός μοι
 γενόμενος μορφὴν δούλου εἴληφε, καὶ γέγονε παι-
 δίον ἀγαπητὸν ἐμοί, πᾶσαν τὴν ἐμὴν ἐκτελέσας βου-
 λήν, διὰ τοῦτο αὐτὸν μὲν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου εἰς ἡμᾶς
 ἐνανθρωπήσας κατελήλυθεν, οὕτως δηλουμένου τοῦ
 περιγείου τόπου, ἢ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς προχείρου, οἷα
 γνώσιον καὶ ἀγαπητὸν υἱὸν ἀνεκαλεσάμην· ὑμᾶς δὲ,
 τοὺς πρὸς οὓς ὁ λόγος, σὺν καὶ τῇ ὑμετέρᾳ βασιλείᾳ
 ὀλεσθῶς καὶ ἀπώλεια παραλήψεται. 10. ταῦτα μὲν ἢ
 προφητεία· πρόδηλον δὲ ὅπως ἀπὸ τῶν τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν χρόνων πολιορκηθείσης τῆς Ἱερουσαλὴμ καθη-
 γέρθη καὶ εἰς τὸ παντελὲς ἀπερρίφη ἢ μέχρι τότε συ-
 στασα τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους αὐτονομία τε καὶ ἀρχή.
 11. πλὴν ἀλλὰ τρίτον ἤδη τὰ περὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ
 τῆς αὐτόθι ἀφίξεως αὐτοῦ πεπροφήτεται. εἰ δὲ τις
 αὐτὰ μηδαμῶς ἐφαρμόζειν ἐπὶ τὸν ἡμέτερον λέγοι
 σωτῆρα, ἀλλὰ γε τῆς τοῦ Ματθαίου παραθέσεως ἀπὸ

τῆς παρὰ Μωσεὶ μαρτυρίας αὐτῷ παρελημμένα, ἣν
(428) καὶ ἀρίτως διεληλύθαμεν τὸ "ὁ θεὸς ὠδήγησεν αὐ-
τὸν ἐξ Αἰγύπτου" διηγούμενοι, ἐπεὶ μηδ' αὐτὸς ὁ
εὐαγγελιστὴς ἀπὸ τῆς τοῦ Ὠσηῆ προφητείας εἰληφῆται
αὐτῷ τὸ λόγιον ἔφησεν, ὡς δύνασθαι καὶ πόθεν ἐπι-
ζητήσαντας εὗρεν αὐτὸ κείμενον, ὅθεν εἰκὸς τὸν
εὐαγγελιστὴν πεποιῆσθαι αὐτοῦ τὴν ἐκθεσιν.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου.

b V. "Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν
ὁδὸν κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ. πᾶσα
φάραγξ πληρωθήσεται, καὶ πᾶν ὄρος, καὶ βοῦν
ταπεινωθήσεται, καὶ ἔσται τὰ σκολιὰ εἰς εὐθείαν, καὶ
αἱ τραχεῖαι εἰς ὁδοὺς λείας. καὶ ὀφθήσεται ἡ δόξα
κυρίου, καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ,
ὅτι κύριος ἐλάλησεν."

2. Ἐδεῖ καὶ ταύτην ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ σωτήρι-
c ῶν ἐπὶ πέρας ἐλθεῖν τὴν προφῆσιν. διόπερ κατὰ
τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν "ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς
ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος, ἐπιτροπεύοντος Πον-
τίου Πιλάτου τῆς Ἰουδαίας, καὶ τῶν τούτῳ συναρ-
θρομένων, ἐγένετο ὄνμα θεοῦ ἐπὶ Ἰωάννην, τὸν τοῦ
Ζαχαρίου υἱόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὃς ἐλθὼν εἰς πᾶσαν
τὴν περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου ἐκήρυσσε βάπτισμα
μετανοίας εἰς ἅφεςιν ἁμαρτιῶν." τοῖσι δ' οὖν ὁ εὐ-
αγγελιστὴς ἐπιμαρτυρεῖ λέγων "καθὼς γέγραπται ἐν
βίβλῳ λόγων Ἡσαΐου τοῦ προφήτου, φωνὴ βοῶντος
ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν κυρίου" καὶ τὸ
d ἐξῆς. 3. τί δὴ οὖν ἐβόα ἡ διὰ τοῦ Ἰωάννου φωνὴ ἐπὶ

τῆς ἐρήμου κηρύσσουσα, ἢ τοῖς ἐκπορευομένοις ὄχλοις
βαπτισθῆναι ὑπ' αὐτοῦ, ὡς ἐρετοῖς ἐρήμου τυγχά-
νουσιν, οἰκείως τῷ "γεννήματα ἐχιδνῶν, τίς ὑπέδειξεν
ὑμῖν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὀργῆς;" πάλιν τε αὖ-
τὰς σκολιὰς ψυχὰς εἰς εὐθείας καὶ τὰς τραχεῖας εἰς
ὁδοὺς λείας μετασκευάζουσα ἔφασκε τοῖς αὐτοῖς "ποι-
ήσατε οὖν καρποὺς ἀξίους τῆς μετανοίας." 4. καὶ
ταῦτά γε συνετελείτο προπαρασκευάζοντος Ἰωάννου
τοὺς ὀφρομένους τὴν δόξαν κυρίου, καὶ τὸ καλούμενον
10 σωτήριον τοῦ θεοῦ, οὐκ ἄλλον ὄντα τοῦ Χριστοῦ, ὡς
ἐμαρτυρεῖ λέγων "ἐγὼ μὲν ὑμᾶς ὕδατι βαπτίζω, ἐρχέ- (429)
ται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἄξιος
τὰ ὑποδήματα βαστάσαι, αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν
πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρὶ." 5. ὃς καὶ ἰδὼν τὸν Ἰησοῦν
15 ἐρχόμενον ἀνεφώνησεν "ἰδὲ ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ ὁ αἵρων
τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. οὗτός ἐστι περὶ οὗ ἐγὼ
εἶπον, ὀπίσω μου ἔρχεται ἀνὴρ, ὃς ἐμπροσθέν μου γέ- (207)
γυνε." τὸν αὐτὸν δὲ εἶναι τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ καὶ
ὁ Συμεὼν ἐμαρτύρησεν, ὃς λαβὼν ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις
20 βρέφος ὄντα τὸν Ἰησοῦν ἔφη "νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦ-
λόν σου, δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ, ὅτι
εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοιμάσας
κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκά-
λυψιν ἔθνων." 6. οἷς συνάδει καὶ ὁ προφῆτης εἰπὼν
30 "καὶ ὄψεται πᾶσα σὰρξ τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ." τὸ
γὰρ πᾶσα σὰρξ ἀντὶ πάντων εἰρηται τῶν ἐθνῶν. 7.
ὅπως δὲ ταῦτα τέλους ἔτυχε καὶ τὰ ἔθνη τὸν Χριστὸν
ἐπέγνω τοῦ θεοῦ μακροῦ οὐ δεῖ λόγων. καὶ τὰ μὲν
ῥητὰ τοῦτον ἐπληροῦτο τὸν τρόπον· τί δ' ἦν τὸ
40 αἴτιον τοῦ μὴ ἐν πόλεσι, μηδ' ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἱερου-

2 Num. 24, 8.

9 Es. 40, 3.

18 Luc. 3, 1.

15 Jo. 1, 29.
EUSEBIUS III.

20 Luc. 2, 29.

σαλήμ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἐρήμου Ἰωάννην παρελθόντα κηρύττειν; ὁ μὲν τις φῆσαι ἂν εἰς ἀποπλήρωσιν τῆς προφητείας τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι. 8. ἀλλ' ὁ ἀκριβὴς εὐθέως ἐξετάζων, αὕτη δὲ ἡ προφητεία τί ποτ' ἄρα σημαίνειν βουλομένη τὴν ἐρημον καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἐδί' λον, πεύσεται· πρὸς οὐ φήσομεν ὅτι καὶ τοῦτο σημείου ἦν καθαιρέσεως τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ πρὸς αὐτὴν θυσιαστηρίου, τῆς τε κατὰ τὸν Μωσέως νόμον λατρείας, ὅτε μηκέτ' αὐτοῖς διὰ τῶν κατὰ νόμον θυσιῶν τὰ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν προυξενεῖτο, ἀλλὰ διὰ καθάρσεως λουτροῦ ἐπὶ τῆς πάλαι διψάδος καὶ ἐρήμου, λέγω δὲ τῆς τῶν ἐθνῶν ἐκκλησίας, παρα-
 διδομένου, ἐν ᾗ καὶ ἡ προφητικὴ γενομένη φωνὴ ἐτοιμάζειν παρακαλεῖται τὴν ὁδὸν κυρίου, τὰς μὲν κάτω πρὸς εἰς βάθος κακίας ὡς ἐν φάραγγι κειμένας ψυχὰς ἐπαρτήσεσθαι, τὰ δὲ πάλαι ὑψώματα τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀρχόντων τε καὶ βασιλέων, ὄρη καὶ βουνούς ὀνομαζόμενα, ταπεινωθήσεσθαι θεσπίζουσα. 9. ὧν ἐπιτελεσθέντων φησὶ· *ἅπαντα σάβη ὅψεται τὸ σωτήριον τοῦ θεοῦ,* δηλὸν δ' ὅτι *ἅπαντα ἡ ἐν σαρκὶ ἐπὶ γῆς ἀναστρέφουσα ψυχὴ Ἑλλήνων ὁμοῦ καὶ βαρβάρων καὶ πάντων ἀπαξιαπλῶς τῶν ἐθνῶν, καὶ τῇ προορήσει ἀκολουθῶς εἰς πέρας ἐλθόντα δεικνύται.* 10. ζητῶν δὲ παρ' ἐμᾶν τί ἄρα ἦν τὸ ἐκπλήξαν τοὺς πολλοὺς ἐν τῷ Ἰωάννῃ, ὡς θαυμάσαι αὐτὸν καὶ κηρύττοντι βάπτισμα μετανοίας πιστεύοντες, πάντας τε πανταχόθεν τὰ οἰκεία ἀπολιπόντας συρρεῖν ἐπὶ τὴν ἐρημον, μάλιστα ὅτε μηδεμίαν αὐτοῦ προᾶξιν ιστοροῦσιν οἱ λόγοι· οὔτε γὰρ νεκροὺς ἐγείρας οὔτε ἕτερα θαύματα πεποιηκὼς ἀναγράφεται· τί δὲ οὖν ἦν τὸ ἐκπλήξαν τοὺς πάντας; ἢ μήποτε ὁ ξένος καὶ παραλλάττων τοὺς πολλοὺς αὐτοῦ βίος; προῆλθε γὰρ

ἐκ τῆς ἐρήμου ξένον ἡμφιεσμένος στολὴν, πᾶσαν δὲ τὴν κοινὴν ἀνθρώπων διατριβὴν ἐκτρεπόμενος οὔτε γοῦν εἰς κόμην οὔτε εἰς πόλιν οὔτε εἰς κοινὸν σύλλογον ἀνδρῶν παρέβαλλεν, ἀλλὰ οὐδὲ τῆς κοινῆς μετεῖχε τροφῆς. 11. γέγραπται γοῦν ὡς ἐκ τῆς τοῦ παιδὸς ἡλικίας *ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδέξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ.* ἀλλὰ καὶ *τὸ ἐν-δύμα αὐτοῦ ἦν ἐκ τριχῶν καμήλων πεποιημένον, ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἀκρίδες καὶ μέλι ἄγριον.* 12. *μή πη οὖν ὁρῶντες ἄνδρα, ναξισαῖον μὲν θεοῦ τὴν τρέχα, θεοπρεπὲς δὲ πρόσωπον ὑποφαίνοντα, σχῆμά τε ξένον περιβολῆς ἡμφιεσμένον, ἀθρόως ποθὲν ἐξ ἀφανοῦς ἐρήμου φαινόμενον, καὶ μετὰ τὸ κήρυγμα πάλιν εἰς τὴν ἐρημον καὶ εἰς τὸ ἀφανὲς ὑποχωροῦντα, καὶ ἄπο-
 του, ἄτροφον, ἀκοινώητον τοῖς πολλοῖς, εἰκότως ἐξεπλήττοντο, μὴδ' ἀνθρώπων αὐτὸν ὑπονοοῦντες ὑπάρχειν; πῶς γὰρ οὐ τὸν μὴδὲ ἐν χρεῖα τροφῆς γινόμενον; διὸ καὶ ἄγγελον αὐτὸν ὑπειλήφεσαν εἶναι, τοῦ-
 του αὐτὸν ἐκείνου τὸν διὰ τοῦ προφήτου δηλούμενον κατὰ τὸ *ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ
 προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου ἔμπρο-
 σθέν σου.* κέχρηται γοῦν τῇ παραθέσει καὶ ταύτης τῆς γραφῆς Μάρκος ὁ εὐαγγελιστής. 13. καὶ ὁ σωτὴρ δὲ μαρτυρεῖ λέγων· *ἦλθεν ὁ Ἰωάννης πρὸς ὑμᾶς μήτε ἐσθίων μήτε πίνων, καὶ λέγετε, δαιμόνιον ἔχει.* 14. τοὺς γὰρ ἀπιστοῦντας καὶ πρὸς τὰ ἀληθῆ δυσχερεῖς καὶ δυσενδότους εἰκὸς ἦν διὰ τὸν εἰρημὸν τοῦ Ἰωάννου βίον τοιαῦτα αὐτὸν βλασφημεῖν, ὡς ἐμπαλιν τοὺς συνησθημένους τῆς κατ' αὐτὸν ἀρετῆς ἄγγελον ὑπο-*

6 Luc. 1, 80.
24 Luc. 7, 33.

7 Matth. 3, 4.

20 Marc. 1, 2.

λαμβάνειν. ταῦτα γοῦν ἡγοῦμαι τοῖς τὸν Ἰωάννην
 ὁρῶσι θαῦμα περὶ αὐτοῦ παρασχεῖν· διὸ καὶ συνέ-
 τρεχον πανταχόθεν ἐπὶ τὴν δι' αὐτοῦ κηρυττομένην
 (431) τῆς ψυχῆς κάθαρσιν. 15. μέμνηται δὲ τῆς κατ' αὐτὸν
 ἱστορίας Ἰώσηπος ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς Ἰουδαϊκῆς
 Ἀρχαιολογίας τοῦτον γράφων τὸν τρόπον· "τις δὲ
 τῶν Ἰουδαίων ἐδόκει ὀλωλέναι τὸν Ἰουδαίων στρατὸν
 ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ μάλα δικαίως τιννυμένου κατὰ
 ποιήνῃ Ἰωάννου τοῦ καλουμένου βαπτιστοῦ. κτείνει
 γὰρ τοῦτον Ἡρώδης ἀγαθὸν ἄνδρα, καὶ τοῖς Ἰουδαί-
 οῖς κελεύοντα ἀρετὴν ἐπασκοῦσι καὶ τῇ πρὸς ἀλλή-
 λους δικαιοσύνῃ καὶ πρὸς θεὸν εὐσεβεῖα χρωμένοις
 βαπτισμῷ συνιέναι. οὕτω γὰρ δὴ καὶ τὴν βάπτισιν
 ἀποδεκτὴν αὐτῷ φαίνεσθαι."

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

c VI. "Εὐφρόνθητι ἔρημος διψῶσα, ἀγαλλιᾶσθαι
 ἔρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον, καὶ ἐξανθήσει, καὶ
 ἀγαλλιᾶσεται τὰ ἔρημα τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἡ δόξα τοῦ
 Λιβάνου ἐδόθη αὐτῇ, καὶ ἡ τιμὴ τοῦ Καρυήλου, καὶ
 ὁ λαὸς μου ὄψεται τὴν δόξαν κυρίου." 2. οἷς ἐπιλέγει
 "ἰσχύσατε χεῖρες ἀναιμέναι καὶ γόνατα παραλελυ-
 μένα, παρακαλέσατε οἱ ὀλιγόψυχοι τὴν διανοίαν, ἰσχύ-
 σατε, μὴ φοβεῖσθε. ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀντα-
 ποδίδωσι καὶ ἀνταποδώσει. αὐτὸς ἤξει καὶ σοῖσει
 ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν καὶ ὥτα
 κωφῶν ἀκούσονται· τότε ἀλείται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός
 καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάων· ὅτι ἐρράγη ἐν
 τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ καὶ φάραγξ ἐν γῇ διψώσῃ."

3. Καὶ ταῦτα διὰ τῶν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προφα-
 νῶς παραδόξων ἔργων ἐπληροῦτο μετὰ τὸ Ἰωάννου
 κήρυγμα. ὅρα τοιγαροῦν ὅπως τὴν ἔρημον εὐαγγελί-
 ζεται, οὐχ ἀπλῶς, οὐδὲ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλ' ἐκείνην
 5 ἀφωρισμένως καὶ μόνην τὴν παρὰ τῷ Ἰορδάνῃ πο-
 ταμῷ. 4. ἐπειδὴ περ παρὰ ταύτῃ διατρέβων ὁ Ἰωάννης
 ἐβάπτισεν, ὥς ἡ γραφὴ μαρτυρεῖ λέγουσα "ἐγένετο
 Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ βαπτίζων, καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς
 αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα, καὶ οἱ Ἱεροσολυμίται
 10 πάντες, καὶ ἐβαπτίζοντο ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ."
 5. τὴν μὲν οὖν ἔρημον τῆς πάλαι πάντων τῶν κατὰ
 θεὸν ἀγαθῶν ἐρήμον, λέγω δὴ τῆς ἐξ ἔθνῶν ἐκκλη- (432)
 σίας, σύμβολον περιέχειν ἡγοῦμαι, τὸν δὲ ποταμὸν
 τὸν ἐπὶ τῆς ἐρήμου καθαιρόντα πάντας τοὺς ἀπολουο-
 15 μένους ἐν αὐτῷ καθαρσίου τινὸς εἶναι κατὰ διάνοιαν
 θεωρουμένον εἰκόνα, περὶ οὗ διαλαλοῦσιν αἱ γραφαὶ
 λέγουσαι "τοῦ ποταμοῦ τὰ ὄρμηματα εὐφραίνουσι τὴν
 πόλιν τοῦ θεοῦ." 6. σημαίνει δὲ τοῦτο τὴν ἀέναν
 ἐπιρροὴν τοῦ θείου πνεύματος ἄνωθεν πηγάζοντος
 20 καὶ τὴν τοῦ θεοῦ πόλιν ἄρδοντος, οὕτω καλουμένης
 τῆς κατὰ θεὸν πολιτείας. οὗτος δὴ οὖν ὁ ποταμὸς
 τοῦ θεοῦ καὶ μέχρι τῆς ἐρήμου κατελήλυθεν, δηλαδὴ ὁ
 τῆς ἐξ ἔθνῶν ἐκκλησίας, καὶ ταύτῃ τῶν ἐν αὐτῷ
 25 ζωτικῶν ναμάτων εἰσέτι νῦν ἐπιχορηγεῖ. πρὸς τού-
 τοις ἡ προφητεία τῇ δηλωθείσῃ ἐρήμῳ δοθήσεσθαι
 φησι τὴν δόξαν τοῦ Λιβάνου καὶ τὴν τιμὴν τοῦ Καρ-
 μήλου. 7. τίς δ' ἐστὶν ἡ δόξα τοῦ Λιβάνου ἢ ἡ διὰ (269)
 θυσιῶν κατὰ τὸν Μωσέως νόμον ἐπιτελουμένη λα-
 τρεία, ἣν παραιτησάμενος ὁ θεὸς διὰ τῆς λεγούσης
 30 προφητείας "ἵνατί μοι λίβανον ἐκ Σαβὰ φέρετε;" καὶ

17 Ps. 46, 4.

30 Jer. 6, 20.

“τί μοι πλήθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν;” ἐπὶ τὴν ἐρημον τοῦ Ἰορδάνου μετατέθεικε τὴν δόξαν τῆς Ἱερουσαλήμ, τῆς κατ’ εὐσέβειαν ἀγωγῆς οὐκ ἐπὶ Ἱερουσαλήμ, ἀλλ’ ἐπὶ τῆς ἐρήμου συντελεῖσθαι ἀρξαμένης ἀπὸ τῶν Ἰωάννου χρόνων. 8. ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ νόμου τῶν τε κατ’ αὐτὸν σωματικώτερον νεννομηθεμένων δέδοται τῇ ἐρήμῳ τοῦ Ἰορδάνου διὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν αἰτίαν, ὅτι μηκέτ’ ἐπὶ τὴν Ἱερουσαλήμ προσέφευγον οἱ τῆς κατὰ ψυχὴν θεραπείας δεόμενοι, ἀλλὰ ἐπὶ τὴν ὀνομαζομένην ἐρημον, τῆς ἐν αὐτῇ κη-¹⁰ ρυττομένης ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων ἔνεκεν. 9. οἶμαι δὲ καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὴν ἐπὶ τὸ βάπτισμα παρουσίαν δηλοῦσθαι διὰ τοῦ “καὶ ὁ λαὸς μου ὄψεται τὴν δόξαν κυρίου καὶ τὸ ὕψος τοῦ θεοῦ.” τότε γὰρ καὶ ὤφθη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἡ δόξα “ὅτε βαπτισθεὶς¹⁵ ἀνέβη ἀπὸ τοῦ ὕδατος, καὶ ἀνέσχησάν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδε τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ καταβαλνόν ὥσει περισσεύων, καὶ μένον ἐπ’ αὐτόν. ὅτε καὶ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν ἠκούσθη λέγουσα, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἐγαπητός, ἐν ᾧ ἠνδόκησα.” 10. ἀλλὰ καὶ πᾶς²⁰ ὁ γνησίως ἐπὶ τὸ τοῦ λουτροῦ παριὼν μυστήριον, τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ παραλαβὼν θεολογίαν, τὴν δόξαν αὐτοῦ θεάσεται, λέξων ἅν ὁμοίως τῷ Παύλῳ “εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν.”

(483)

Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ 4’.

VII. “Ὁ κατοικῶν ἐν βογηδείᾳ τοῦ ὑψίστου ἐν σκέπῃ τοῦ θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἀνλίσθησεται· ἐρεῖ τῷ

1 Es. 1, 11.
27 Ps. 90, 1.

15 Matth. 3, 16.

23 2. Cor. 5, 16.

κυρίῳ, ἀντιλήπτωρ μου εἶ καὶ καταφυγὴ μου, ὁ θεὸς μου βοηθός μου, καὶ ἐλπὶς ἐπ' αὐτόν, ὅτι αὐτὸς ῥύσεται με ἐκ παγίδος θηρευτῶν καὶ ἀπὸ λόγου ταραχῶδους. ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοί, ⁶ καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλπιεῖς. 2. ὅπλῳ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ, οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ, ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας, ἀπὸ πράγματος διαπορευομένου ἐν σκότει, ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς, καὶ μυριάς ἐκ δεξιῶν σου, πρὸς σέ δὲ οὐκ ἔγγει. πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις, καὶ ἀνταπόδοσιν ἁμαρτωλῶν ὄψει. ὅτι σὺ, κύριε, ἡ ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγὴν σου. οὐ προσελύσεται πρὸς σέ κακὰ, καὶ μάστιξ οὐκ ἔγγει τῷ σκηνώματί σου. 3. ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου. ἐπὶ χειρῶν ἁρουσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα."

4. Ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, καθ' ὃ ἐννηνθρῶπει ἐπινοοῦμενος, ὁ κατοικῶν λέγεται ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὑψίστου, ἐν σκέπῃ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀνελιζόμενος. οὗτος δὴ οὖν μόνον τὸν πατέρα καὶ οὐδ' ἕτερον καταφυγὴν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ κατὰ τὸν διάβολον πειρασμοῦ κεκτημένου ἐρρυσάθη ποτὲ ἐκ τῶν παγίδων τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων, θηρευτῶν νῦν ὀνομαζομένων, ὀπηνίκα, οἷά τις κοινὸς ἄνθρωπος "ἀνήχθη εἰς τὴν ἐρημον, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ἦν ἐν τῇ ἐρήμῳ ¹⁰ τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ τεσσαράκοντα νύκτας πει-

28 Matth. 4, 1. Marc. 1, 13.

ραζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ, καὶ ἦν, ὡς ὁ εὐαγγε-
λιστὴς μαρτυρεῖ, μετὰ τῶν θηρίων." 5. ποίων δὲ
τούτων ἢ ὧν μνημονεύει ὁ μετὰ χειρὸς Ψαλμὸς,
πρὸς τὸν ἐν βοήθειᾳ τοῦ ὑψίστου κατοικοῦντα λέγων
[270] "ἐπὶ ἄσπιδι καὶ βασιλίσκῳ ἐπιβῆσθαι, καὶ καταπα-
τήσεις λέοντα καὶ δράκοντα." οὐ μόνον δὲ ἀπὸ
τούτων ὁρυσθῆσθαι τὸν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λό-
(484) γου ταραχώδους φησὶν. 6. τίς δ' ἂν εἴη καὶ οὗτος
ἢ ὅνπερ αὐτῷ προϋτείνεν ὁ πειράζων κατὰ τὸ λεγόν
εὐαγγέλιον;

7. Τὸ δ' αἷτιον τοῦ πειράζεσθαι τὸν τηλικούτον
σωτήρα ἡμῶν σκοπῆσαι ἄξιον. μέλλων ἐξ ἀνθρώπων
πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν τὰ τε ἐνοχλοῦντα
πνεύματα καὶ τοὺς ἀκαθάρτους δαίμονας ἐξ αἰῶνος
μικροῦ τῶν ἐπὶ γῆς πάντων διὰ τῆς πολυθεοῦ δαι-
σιναιμονίας κεκρατηκότας ἐλαύνειν, οὐκ ἐκ τοῦ
ἀφανοῦς ὥσπερ ἐπικρυπτόμενος ἐπὶ τὰ εἰρημέ-
παρῇ, τοῖς παρενοχλοῦσι δὲ πρότερον ἁγοράτοις
ἄρχουσι δι' οὗ ἀνείληφεν ἀνθρώπου ἐπιστρατεύσας,
καὶ εἰς μέσον αὐτοῦ τοῦ διαβόλου καὶ παντός τοῦ
δαιμονικοῦ στίφους παρελθὼν, ἐπιβάς τε ἄσπιδι
καὶ βασιλίσκῳ, καὶ καταπατήσας λέοντα καὶ δρά-
κοντα, καὶ πολὺ πρότερον καθελὼν τῶν ἀρχοντικῶν
ἐχθρῶν χιλιάδας καὶ μυριάδας, τὰς μὲν ἐκ τῶν δε-
ξιῶν, τὰς δὲ ἐκ τῶν εὐωνύμων πολεμούσας, ἀρχάς
τε καὶ ἐξουσίας, καὶ δὴ καὶ "τοὺς λεγομένους κοσ-
μοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, τὰ τε πνευματικά
τῆς πονηρίας," πάντα δὴ οὖν ταῦτα τὸ μηδὲν ἰσχύειν
ἀπελέγξας, καὶ τέλος αὐτὸν τὸν τῶν κακῶν ἐξαρχὸν
διάβολον τῷ λόγῳ τοῦ στόματος αὐτοῦ μακρὰν ἀπο-

26 Eph. 6, 12.

σοβήσας, διελθὼν τε καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν ἀντι-
κειμένην ἅπασαν δύναμιν, καὶ αὐτὸν μὲν παρασχὼν
τοῖς θέλουσι προσεῖναι καὶ πειράζειν, μηδενὸς δὲ
σῆναι πρὸς αὐτὸν δεδυνημένον, οὕτως ἐπὶ τὴν τῶν
ἀνθρώπων σωτηρίαν παρῇ. διὸ καὶ ὁρῶντες αὐτὸν
οἱ δαίμονες ἐπερίνωσκον ἀπὸ τῆς προδηλωθείσης
κατὰ τὴν ἔρημον διατριβῆς, φάσκοντες αὐτῷ "τί
ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ υἱὲ τοῦ θεοῦ;"

8. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶνδε. τὰ δὲ ἐξῆς τοῦ
Ψαλμοῦ πρὸς αὐτὸν ἀναπεφώνηται τὸν Χριστὸν ἀπὸ
τοῦ "ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι," δη-
λονότι ὁ ὑψίστος "καὶ ὑπὸ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐλ-
πίεις, ὅπλῳ κυκλώσει σε ἡ ἀλήθεια αὐτοῦ." καὶ ἐπει-
δήπερ ἡμέραις τεσσαράκοντα καὶ ταῖς τοσαύταις
νύξιν ἐπειράζετο, περὶ μὲν τῶν ἀμφὶ τὰς νύκτας
ἐπιόντων αὐτῷ λέλεκται "οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου
νυκτερινοῦ," περὶ δὲ τῶν ἀμφὶ τὰς ἡμέρας αὐτὸν
πολεμούντων τὸ "ἀπὸ βέλους πετομένου ἡμέρας."
9. καὶ αὐτίς περὶ μὲν τῶν ἐν νυκτὶ "ἀπὸ πράγματος
ἐν σκότει διαπορευομένου" περὶ δὲ τῶν ἐν ἡμέρᾳ
ἀπὸ συμπτώματος καὶ δαιμονίου μεσημβρινοῦ. 10.
εἰτ' ἐπεὶπερ ἐν τῷ πειράζειν δυνάμεις πονηραὶ ἐκ-
κλουν αὐτὸν, αἱ μὲν τὰ δεξιὰ πλευρὰ συνείχον αὐ-
τοῦ, πολὺ δὲ πλείους τῶν ἀριστερῶν, ὡς ἂν κρα-
ταίωτα μέρη τὰ δεξιὰ, εἰκότως αὐτῷ ἐπιλέγεται
πεσεῖται ἐκ τοῦ κλίτους σου χιλιάς καὶ μυριάς ἐκ
δεξιῶν σου, πρὸς σὲ δὲ οὐκ ἔργει" κλίτους ἀντὶ
τοῦ ἀριστεροῦ ὀνομασμένου, παρασειωπημένου δὲ
εἰκότως τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀριστεροῦ, τῷ μηδὲν
σικαιὸν μηδὲ ἀριστερόν εὐρίσκεισθαι ἐν αὐτῷ. καὶ

8 Matth. 8, 29.

ἐπειδὴ ὅλη μυριάς, ὁμοῦ δὲ καὶ χιλιάς ἐκ τε τοῦ κλίτους αὐτοῦ καὶ ἀπὸ τῶν δεξιῶν πεσεῖσθαι λέγονται, εἰκότως ἐπὶ τούτοις ἐξῆς εἴρηται "πλὴν τοῖς ὀφθαλμοῖς σου κατανοήσεις, καὶ ἀνταπόδοσιν ἀμαρτωλῶν ὄψει." 11. καὶ ἔσται ταῦτα, φησὶ, περὶ δὲ τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, "ἐπειδὴ περὶ αὐτὸς, ὦ κύριε, ὃς τυγχάνεις ὧν ἡ ἐμὴ ἐλπίς, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγὴν σου." 12. ἐνθα καὶ ἐπιστήσεις τίνα τρόπον ὁ προφήτης πρὸς αὐτὸν τὸν κύριόν φησιν "ὅτι σὺ, κύριε, ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγὴν σου, διαιρῶν ἀκριβῶς ἕτερον ἰδίως κύριον καὶ τὸν τοῦτου πατέρα θεὸν ὕψιστον. 13. διὸ ἐπειδὴ περὶ αὐτὸν ὡς πατέρα καὶ θεὸν ὕψιστον καταφυγὴν ἑαυτοῦ ὁ Χριστὸς τέθειται, λέλεκται αὐτῷ τὸ "οὐ προσελεύσεται πρὸς σέ κακὰ, καὶ μάλιστα οὐκ ἔγγιει τῷ σκηνώματί σου, ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου. ἐπὶ χειρῶν ἄρουσί σε, μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου." 14. καὶ ἐπιμελῶς γε τήρει τίνα τρόπον ἐν τῷ "ὅτι σὺ, κύριε, ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγὴν σου" τὸ κύριε διὰ τοῦ τετραγράμμου ὀνόματος ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ φέρεται, ὅπερ ἀνεκφώνητον εἶναι λέγοντες Ἑβραίων παῖδες ἐπὶ μόνου τοῦ θεοῦ παραλαμβάνειν εἰώθασιν, ἡμεῖς δὲ καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ λόγου θεότητος ἐν πλείσταις κείμενον γραφαῖς προσεδείξαμεν, ὥσπερ καὶ ἐν τῷ μετὰ χειρὸς Ψαλμῷ, ὃς φησιν εἰς πρόσωπον αὐτοῦ τοῦ κυρίου "ὅτι σὺ, κύριε, ἐλπίς μου, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγὴν σου, μονοουχὶ λέγων ὅτι σὺ αὐτὸς, ὦ κύριε, ὃς ἐμοῦ τοῦ ταῦτα προφητεύοντος ἐλπίς ὧν τυγχάνεις, μείζονα σαυτοῦ τὸν θεὸν τὸν ὕψιστον εἰδὼς ἐκείνον, αὐτὸν ἔθου καταφυγὴν σου. 15. ὅθεν καὶ ἐν ἀρχῇ ἐλέγετο

τοῦ Ψαλμοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ "ὁ κατοικῶν ἐν βοηθείᾳ τοῦ ὕψιστου ἐν σκέπῃ τοῦ θεοῦ τοῦ οὐρανοῦ αὐλίσσεται, ἐρεῖ τῷ κυρίῳ, ἀντιλήπτωρ μου εἰ καὶ καταφυγὴ μου, ὁ θεός μου, βοηθός μου, καὶ ἐλπίς μου." 16. ἐπειδὴ τοῖνυν σὺ, ὦ κύριε, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγὴν σου, τούτου χάριν "αὐτὸς ὁ ὕψιστος" φησὶ "ῥύσεται σε ἐκ παρίδος θηρευτῶν, καὶ ἀπὸ λόγου ταραχώδους, καὶ ἐν τοῖς μεταφρένοις αὐτοῦ ἐπισκιάσει σοι." διόπερ τὴν τοιαύτην ἔχων πατρικὴν τοῦ ὕψιστου βοήθειαν οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ οὔτε ἀπὸ τινος τῶν προκατελεγμένων, ἀλλὰ οὐδὲ ἐκ τῶν ἐξῆς ἐπιφερομένων. 17. "ἐπεὶ γὰρ σὺ, κύριε, τὸν ὕψιστον ἔθου καταφυγὴν σου, διὰ τοῦτο οὐ προσελεύσεται πρὸς σέ κακὰ, καὶ μάλιστα οὐκ ἔγγιει τῷ σκηνώματί σου." μάλιστα δὲ τὰς ἀπὸ δαιμόνων ἐνεργείας καὶ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις ὀνομαζομένας ἂν εὐροῖς, ἃς οὐδὲ πλησιάζειν τολμᾷ τῷ σκηνώματι τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τῷ σώματι αὐτοῦ, δυνατὸς εἶναι φησὶ. 18. πῶς γὰρ ὅτε λόγῳ μόνον αὐτὰς ἐξ ἀνθρώπων ἤλανε; περὶ τούτου δὲ τοῦ σκηνώματος καὶ ὁ Δαβὶδ ποτε ὡμοσε τῷ κυρίῳ, καὶ ἠῤῥξατο τῷ θεῷ Ἰακώβ λέγων "εἰ ἀναβήσομαι ἐπὶ κλίνης στρωμνῆς μου, εἰ δώσω ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, καὶ τοῖς βλεφάροις μου νυσταγμὸν, καὶ ἀνάπυσιν τοῖς κροτάφοις μου, ἕως οὗ εὗρω τόπον τῷ κυρίῳ, σκηνώμα τῷ θεῷ Ἰακώβ." 19. καὶ τούτου γε ἕνεκα τοῦ σκηνώματος ἐλέγετο "οὐ φοβηθήσῃ ἀπὸ φόβου νυκτερινοῦ" καὶ τὸ "αὐτὸς ῥύσεται σε ἐκ παρίδος θηρευτῶν καὶ ἀπὸ λόγου ταραχώδους" καὶ τὸ "οὐ προσελεύσεται πρὸς σέ κακὰ, καὶ μάλιστα οὐκ ἔγγιει

α τῷ σκηνώματί σου," καὶ ὅσα ἀνθρωπινώτερα περὶ αὐτοῦ λέλεκται, ὥς καὶ τὸ "τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε," καὶ τὸ "ἐπὶ χειρῶν ἁρουῶσί σε μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον πόδα σου." 20. ταῦτα γὰρ οὐκ ἂν ὥς πρὸς θεὸν λέγεσθαι ἁρμόσαι, πρὸς δὲ τὸ σκηνῶμα αὐτοῦ, ὅπερ δι' ἡμᾶς ἀνείληφεν, ὅτε ὁ λόγος "σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν." δοκεῖ δέ μοι καλῶς ἔχειν ὑπὲρ ἀκροβότους βεβαιώσεως τῶν εἰρημένων καὶ τὰς τῶν λοιπῶν ἐρμηνευτῶν παραθεῖναι φωνάς· ὧν ὁ μὲν Ἀκύλος οὕτως ἔφησεν "ὅτι σὺ, κύριε, ἐλπίς μου, ὑψίστων ἐσθῆκος οἰκητήριόν σου. 21. οὐ μεταχθήσεται πρὸς σε κακία, καὶ ἀφή οὐκ ἐγγίει ἐν σκέπῃ σου." ὅτι ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται τοῦ φυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς σου." ὁ δὲ Σύμμαχος "σὺ γὰρ, κύριε, ἀφοβία μου, ὑψίστην ἔθου τὴν οἰκησίαν σου. 22. οὐ κατισχύσει σου κακόν, οὐδὲ ἀφή ἐγγίει τῇ σκηνῇ σου. ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, τοῦ διαφυλάξαι σε ἐν πάσαις ταῖς ὁδοῖς. ἐπὶ χειρῶν ἁρουῶσί σε (δηλαδή σε τὸν κύριον) μήποτε σὺ ὁ κύριος προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου." 23. ταύταις δὲ καὶ ὁ διάβολος ταῖς λέξεσιν ἐν τῷ κατὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν πειρασμῷ κέχρηται ὅτε "παραλαβὼν αὐτὸν εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ἔστησεν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, βάλε σεαυτὸν ἐντεῦθεν κάτω. γέγραπται γὰρ ὅτι τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐντελεῖται περὶ σοῦ, καὶ ἐπὶ χειρῶν ἁρουῶσί σε,

7 Jo. 1, 15.

26 Matth. 4, 5.

μήποτε προσκόψῃς πρὸς λίθον τὸν πόδα σου. πρὸς ὃν ὁ κύριος ἡμῶν ἀποκριθεὶς εἶπε, γέγραπται, οὐκ ἐκπειράσεις κύριον τὸν θεόν σου." 24. εἰτ' ἐπεὶ ἐν τῷ πειρασμῷ μετὰ τῶν θηρίων, κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν, διέτριβε, ποίων δὲ οὐκ ἀναγέγραπται, σαφέστερον τοῦτο αὐτὸ ἢ τοῦ Ψαλμοῦ προφητεία τὰ εἶδη τῶν θηρίων αἰνιττομένη φησὶν "ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα." 25. αὐτὸς μὲν οὖν τὰ ἀρχικώτατα τῶν νοητῶν θηρίων, λέοντα καὶ δράκοντα, ἀσπίδα τε καὶ βασιλίσκον, αὐτὸν δηλαδὴ τὸν διάβολον, καὶ τὰς μετ' αὐτὸν ἄρχοντικὰς καὶ πονηρὰς δυνάμεις καταπατήσεν μαρτυρησάμενος. 26. τοῖς δὲ τὴν ὁμοίαν ἀρετὴν αὐτῷ κεκτημένοις μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις αὐτοῦ τὴν ἐξουσίαν αὐτὸς τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄψεων καὶ σκορπίων δωρεῖται οὐκ ἐὼν αὐτοὺς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύναντο· μόνου γὰρ ἦν αὐτοῦ τὸ τὰς χεῖρας ἐν πονηρίᾳ δυνάμεις καὶ αὐτὸν δὴ τὸν πάντων ἄρχοντα καὶ τυραννον τοῦ αἰῶνος τούτου τῇ ἐνδυνάμει αὐτοῦ δυνάμει καθαιρεῖν.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαΐου.

VIII. "Τοῦτο πρῶτον πλε, ταχὺ ποίει, χώρα Ζαβουλὼν, ἡ γῆ Νεφθαλεμ, καὶ οἱ λοιποὶ οἱ τὴν παραλίαν κατοικοῦντες, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ παρενόμενος ἐν σκοτέϊ, ἴδετε φῶς μέγα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς λάμψει ἐφ' ὑμᾶς. τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ ὃ κατήγαγες ἐν εὐφροσύνῃ σου, καὶ εὐφραν-

17 Luc. 10, 19. Cor. 1, 10, 13.

23 Es. 9, 1.

θήσονται ἐνώπιόν σου, ὡς οἱ εὐφραινόμενοι ἐν αὐτῷ τῷ, καὶ ὃν τρόπον οἱ διαιρούμενοι σκῦλα· διότι ἀφαιρεθήσεται ὁ ξυγρὸς ὁ ἐπ' αὐτῶν κείμενος καὶ ἡ ῥάβδος ἡ ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν. τὴν γὰρ ῥάβδον τῶν ἀπαιτούντων διεσκέδασε κύριος, ὡς τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐκείνῃ Μαδιὰμ, ὅτι πᾶσαν στολὴν ἐπισυνηγμένην δόλω, καὶ ἱμάτιον μετὰ καταλλαγῆς ἀποτίσουσι, καὶ θελήσουσιν εἰ ἐγευήθησαν πυρίκαυστοι. ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐγενήθη ἐκ τοῦ ὅμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, ἀρχὸν εἰρήνης, ἔξουσιαστής θεὸς ἰσχυρὸς, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος."

2. Πρὸς ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἐπληροῦτο καὶ ταῦτα ἐπὶ τὸν σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ, ὅτε κατὰ τὸν θαυμαστὸν εὐαγγελιστὴν ἀκούσας ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρεθ ἐλθὼν κατοικήσεν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλεὺς, ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἡσαίου τοῦ προφήτου λέγοντος, γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλεὺς, ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰουδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει φῶς εἶδε μέγα, καὶ τοῖς κατοικοῦσιν ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. ἀπὸ τότε γοῦν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, μετα-
 [273] νοεῖτε, ὅτι ἤγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. 3. παρόντων δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδε δύο ἀδελφοὺς, Σίμωνα τὸν καλούμενον Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἀλιεῖς· καὶ λέγει αὐτοῖς:

διεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἀλειτουργοὺς ἀνθρώπων. 4. οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ. καὶ προβάς ἐκεῖθεν εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφοὺς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς· οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ. 5. καὶ περιήγεν ὁ Ἰησοῦς ὅλην τὴν Γαλιλαίαν, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον (439) τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ, καὶ ἀπῆλθεν ἡ ἀκοὴ αὐτοῦ εἰς ὅλην τὴν Συρίαν, καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ πάντα τοὺς κακῶς ἔχοντας, ποικίλαις νόσοις καὶ βασάνοις συνεχομένους, δαιμονιζομένους, καὶ σεληνιαζομένους, καὶ παραλυτικούς, καὶ ἰθιερᾶπευσεν αὐτούς, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοὶ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας." 6. ὅλα δὲ ταῦτα ἐκτεθεῖμαι τῆς προφητείας ἔνεκεν τῇ Γαλιλαίᾳ μέγα φῶς ἔσεισθαι (440) ἐπαγγελιομένης, τῇ τε χώρᾳ Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλείμ, οὐδετέρα τυγχανούσῃ τῆς Γαλιλαίας τῶν ἐθνῶν. διὰ τί δὲ ἐπὶ τῆς Γαλιλαίας τῶν ἐθνῶν τὰς πλείστας ἐποιήσατο διατριβάς; τῆς ἀπάντων τῶν ἐθνῶν κλήσεως προοίμια καταβαλλόμενος· ἐντεῦθεν γοῦν ὁρμώμενος τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς ἀνακέκλητο. 7. διὸ μετὰ βραχέα τοῦ εὐαγγελίου εὐρήσεις ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας τὸν Ματθαῖον κεκλημένον, καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ πάλιν τὸν Λευὶν. καὶ ὁ Φίλιππος δὲ κατὰ τὸν Ἰωάννην ἀπὸ Βηθσαιδᾶ ὤρματο ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρείου καὶ Πέτρου· καὶ αὕτη δὲ τῆς Γαλιλαίας ἦν. ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτῷ τῷ εὐαγγελιστῇ γάμος ἐγένετο ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, ἐνθα παραδόξως ὁ κύριος τὸν ἐξ ὕδα-

τος οἶνον μετασκευάσας ἄρχῃν αὐτόθι τῶν σημείων ἐποίησατο, ὅτε καὶ ἐφανερώσῃ τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν οἱ μαθηταί." 8. θεὰ δὲ εἰ μὴ αὐτὸ τοῦτο πρῶτον τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θαῦμα ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας γενόμενον ἐπὶ τῆς τοῦ οἶνου μεταβολῆς θεσπίζων ἐν ἀρχῇ τῆς προφητείας παρίστησιν ὁ παρῶν λόγος, φάσκων "τοῦτο πρῶτον πίε, ταχὺ ποιεῖ, χάρις Ζαβουλὼν καὶ γῇ Νεφθαλεὶμ, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν. 9. εἰ δὲ σύμβολον ἦν τὸ παράδοξον μυστικωτέρου κράματος, μεταβληθέντος ἐκ τῆς σωματικωτέρας ἐπὶ τὴν νοερὰν καὶ πνευματικὴν εὐφροσύνην τοῦ πιστοῦ καὶ τῆς καινῆς διαθήκης κράματος, ὅρα μήποτε καὶ τοῦτο τοῖς περὶ τῆς Γαλιλαίας δηλουμένοις ἀκολούθως ἡγίετο, θεσπίζων ὡς ἄρα μελλήσουσιν ἐπὶ τῇ Χριστοῦ παρουσίᾳ πρῶτιστοι πάντων οἱ τὴν Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλεὶμ οἰκοῦντες, ἀλλ' οὐχ οἱ τὴν Ἰουδαίαν καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, τοῦ πόματος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος μεταλήψασθαι. 10. αἰτίαν δὲ τούτοις τῆς εὐφροσύνης φησὶ γενέσθαι τὴν τοῦ μεγάλου φωτὸς ἔκλαμψιν, οἱ πρὸ τῆς παρουσίας ἐν σκότεινῳ καθεζόμενοι ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου διήγον· ἀνατεταλκότες δὲ αὐτοῖς τοῦ σωτηρίου φωτὸς, τοῦτον εὐφρανθήσονται τὸν τρόπον, ὡς οἱ εὐφραίνόμενοι ἐν ἀμνητῷ, καὶ ὃν τρόπον οἱ διαιρούμενοι σκῦλα. 11. καὶ ταῦτα δὲ ἔργῳ ἐπληροῦτο, ὅτε τοὺς ἀποστόλους ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας προσκαλεσάμενος τὰ παράδοξα τῶν ἔργων καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῖς ἐπεδείκνυτο. 12. εὐφρανθήσεσθαι δὲ αὐτοὺς ἐναντίον αὐτοῦ ἡ προφητεία θεσπίζει δίκην τῶν εὐφραϊνομένων ἐν ἀμνητῷ. ποίῳ δὲ τούτῳ ἢ περὶ

οὐ διδάσκων αὐτὸς ἔλεγεν "ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς
 ὑμῶν, καὶ ἴδετε τὰς χώρας, ὅτι λευκαὶ εἰσὶ πρὸς
 θερισμὸν ἤδη." ἐδήλου δὲ διὰ τούτων τὴν τῶν ἔθνων
 ἐπισυναγωγὴν. περὶ τῶν αὐτῶν δὲ εἰρηται ὅτι "ἐν- (274)
 φρανθήσονται ὃν τρόπον οἱ διαιρούμενοι σκῦλα." ⁶
 13. διελόμενοι γοῦν εἰς ἀλλήλους τὰς χώρας τῶν
 ἔθνων καὶ τὴν ὑφ' ἡλίον πᾶσαν οἱ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 μαθηταί τε καὶ εὐαγγελισταὶ μυρίους ὄσους ἐσκή-
 λυσαν ἄρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου, τοὺς πρότερον
 τῶν ἔθνων κρατοῦντας. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἄλλο αἷτιον
 τοῦ εὐφρανθήσεσθαι αὐτοὺς φησι, τὸ ἦρθαι ἀπ' αὐ-
 τῶν τὸν σωματικὸν τοῦ νόμου ζυγόν, τὸν πάλαι πρό-
 τερον ἐπικείμενον αὐτοῖς, ὃν οὔτε αὐτοὶ οὔτε οἱ πα-
 τέρες αὐτῶν ἠδυνήθησαν βαστάσαι. 14. οὐ μόνον δὲ ^c
 ὁ ζυγὸς ἀφῆρηται αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ θάβδος τῶν
 ἀπαιτούντων, ἡ πρότερον ἐπὶ τοῦ τραχήλου αὐτῶν
 ἐπικείμενη. δηλοῖ δὲ τοὺς ἀπαιτοῦντας ἐν ἐτέρῳ
 λέγων "λαὸς μου, οἱ πράκτορες ὑμῶν καλαμῶνται
 ὑμᾶς, καὶ οἱ ἀπαιτοῦντες κυριεύουσιν ὑμῶν." 15. ἀλλ' ¹⁵
 οὗτοι μὲν οἱ ἀπὸ τῆς Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλεὶμ τὸ
 μέγα φῶς τεθεαμένοι εὐφρανθήσονται διὰ τὰ προει-
 ρημένα, οἱ δὲ πάλαι ἀπαιτοῦντες αὐτοὺς ἐκπραχθή-
 σονται μέχρι κοδράντου ἐσχάτου πᾶσάν τε στολὴν καὶ
 πᾶν ἱμάτιον ἀποτίσαντες πυρίκαυστοι γενήσονται ἐν
 τῇ τῆς ἐκπράξεως καιρῷ. 16. καὶ ταῦτά γε πάντα ^a
 φησὶ πεῖσεσθαι, διότι παιδίον ἐρευνήθη ἡμῖν, υἱὸς
 καὶ ἐδόθη ἡμῖν, ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελος. τίσι
 δὲ ἡμῖν ἢ τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσι, καὶ πάσῃ
 δηλαδὴ τῇ Γαλιλαίᾳ τῶν ἔθνων, οἷς τὸ μέγα φῶς

1 Jo. 4, 35.

26 Matth 5, 26.

EUSEBIUS III.

11 Act. 15, 10.

18 Es. 3, 12.

ἀνατέταλκε; τί δὲ ἦν τοῦτο ἀλλ' ἢ τὸ γεγεννημένον παιδίον καὶ ὁ παρὰ τοῦ θεοῦ δοθεὶς υἱὸς, μεγάλῃς βουλῇς ἄγγελος, καὶ ἄρχων εἰρήνης, καὶ ἐξουσιαστής καὶ θεὸς ἰσχυρὸς, καὶ πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ὠνομασμένος; ταῦτα δὲ ἤδη φθάσαντες ἐπὶ μόνον ἀναφέρεισθαι τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν κατὰ τὸν οἴκειον καιρὸν προαπεδείξαμεν.

(441)

Ἀπὸ Ψαλμοῦ ξξ'.

IX. "Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ θεὸς, αἱ πορεῖαι τοῦ θεοῦ μου τοῦ βασιλέως, τοῦ ἐν τῷ ἁγίῳ προέφθασαν ἄρχοντες ἐχόμενοι ψαλλόντων, ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν. ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν θεὸν κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ. ἐκεῖ Βενιαμὴν νεώτερος ἐν ἐκστάσει, ἄρχοντες Ἰούδα, ἡγεμόνες αὐτῶν, ἄρχοντες Ζαβουλὼν, ἄρχοντες Νεφθαλεὶμ."

2. Κάνταυθα τοὺς δηλουμένους ἄρχοντας Νεφθαλεὶμ οὐκ ἄλλους ἡγοῦμαι τῶν ἀποστόλων τυγχάνειν. ἐνθὺνδε γὰρ αὐτοὺς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἀνέλεγκται κατὰ τὴν Ματθαίου παράθεσιν. τὴν εἰς ἀνθρώπους δὲ πορείαν καὶ τὴν ἑνσαρκον ἐπιδημίαν τοῦ θεοῦ λόγον θεσπίζουσα ἡ γραφὴ φησιν "Ἐθεωρήθησαν αἱ πορεῖαί σου, ὁ θεός" καὶ τὰ ἐξῆς. 3. ταύτης δὲ τῆς ἐπιφανείας ὥσανει πρόδρομοι γεγονότες οἱ πάλαι θεοφιλεῖς προφηταὶ διὰ ψαλτηρίου καὶ χορῶν καὶ παντοίων πνευματικῶν ὀργάνων κηρύττοντες καὶ ἀνυμνοῦντες προέφθασαν ἐν μέσῳ νεανίδων τυμπανιστριῶν. 4. πάντως γὰρ πού τῶν ἐκ περιτομῆς συναγωγῶν εἰς μέσον παριόντες οἱ θεοὶ προφηταὶ τὴν τοῦ

Χριστοῦ προκατήγγελλον ἄφιξιν, οἱ δὲ αὐτοὶ τῷ θεῷ α
 πνεύματι τοῖς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλοις προσε-
 φώνουν λέγοντες "ἐν ἐκκλησίαις εὐλογεῖτε τὸν θεὸν
 κύριον ἐκ πηγῶν Ἰσραὴλ." πηγαὶ δὲ Ἰσραὴλ οἱ λόγοι
 αὐτῶν εἰεν οἱ τῷ Ἰσραὴλ παραδεδομένοι. πρῶτοι γὰρ
 ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ θεοῦ, ὅθεν ἀντλοῦντας
 καὶ ἡμᾶς ἀρδεύειν δεήσει τὰς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.
 β. νεάνιδας δὲ καὶ τυμπανιστρίδας τὰς πάσαις σωματι-
 κώτερον κατὰ τὸν Μωσέως νόμον βιούσας ψυχὰς ἡνί-
 10. ξατο, διὰ μὲν τὸ νεώτερον καὶ ἀτελὲς τοῦ φρονήματος
 νεάνιδας, διὰ δὲ τὸ περὶ σωματικὴν κατατρολίβεσθαι [276]
 θρησκείαν τυμπανιστρίδας αὐτὰς ἀποκαλέσας.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

(442)

Χ. "Πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ
 10. με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι
 τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρῦξαι αἰχμα-
 15. λώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καλέσαι ἐνι-
 αὐτὸν κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως."

2. Καὶ ταύτην αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν τὴν πρόφ-
 20. ρησιν εἰς ἑαυτὸν ὁμολογεῖ πεπληρωσθαι, ὅτε ἐλθὼν
 εἰς τὴν Ναζαρέθ, οὗ ἦν ἀνατεθραμμένος, εἰσῆλθεν
 κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων εἰς
 τὴν συναγωγὴν, ἀναστάντι δὲ αὐτῷ ἐπεδόθη Ἡσαίας
 25. ὁ προφήτης, οὗ καὶ ἀναπτύξας τὴν βίβλον, ἀνέγνω
 τὸ ἐγγεγραμμένον, πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν
 ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με,
 30. κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν,
 ἀποστελταὶ τεθροασμένους ἐν ἀφέσει, καλέσαι ἐνιαυ-

8 Rom. 3, 2.

14 Es. 61, 1.

τὸν κυρίου δεκτόν. 3. καὶ πτύξας τὸ βιβλίον ἀποδοὺς
 τῷ ὑπηρέτῃ ἐκάθισεν. καὶ πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐν
 τῇ συναγωγῇ ἦσαν ἀτενίζοντες αὐτῷ. ἤρξατο δὲ λέ-
 γειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι σήμερον πεπλήρωται ἡ γραφή
 αὕτη ἐν τοῖς ὠσιν ὑμῶν.” 4. ὁ μὲν οὖν σωτὴρ καὶ
 κύριος ἡμῶν διὰ ταύτης φαίνεται σαφῶς τῆς γραφῆς
 διαφερόντως καὶ κρείττονως παρὰ τοὺς πάλαι σωμα-
 τικώτερον χρισμένους ἱερέας, οὐκ ἐλαίῳ σκευασθέν-
 τας, οὐδὲ ὑπ’ ἀνθρώπων, ὁμοίως τοῖς ἄλλοις, ἀλλ’ ἐνθεῶν
 πνεύματι αὐτοῦ δὴ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ κα-
 χρισμένος, παρ’ οὗ καὶ τῆς ἀγεννήτου θεότητος μετα-
 σχὼν θεὸς καὶ κύριος πρὸς τῶν ἱερῶν ἀνηγόρευται
 γραφῶν. 5. ἀκολούθως δὲ τῇ μετὰ χεῖρας προφητείας
 πτωχοῖς εὐαγγελιζόμενος εἰσάγεται παρὰ τῷ Ματθαίῳ,
 ὅτε “ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος, καὶ καθί-
 σαντος αὐτοῦ προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.
 καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδασκεν αὐτοὺς, λέγων,
 μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ
 βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” 6. καὶ τυφλοῖς δὲ ἐνάβλεψεν
 (143) παρесеχνημένος οὐκ ὀλίγοις ἀναγέγραπται· οὐ μόνον
 γὰρ τοῖς τὰς ὀφείας τοῦ σώματος ἠφανισμένοις τὸ βλέ-
 πειν ἐδώκετο, ἀλλὰ γε καὶ τοῖς πρότερον τῇ ψυχῇ
 τυφλώττουσιν αἴτιος τῆς κατὰ νοῦν θεωρίας καὶ τῇ
 ἐπιγνώσεως τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ γέγονεν. 7. καὶ ἄλ-
 λως δὲ τοῖς οὖσι δεσμίοις καὶ ἀπηγμένοις αἰχμαλώτοις
 ὑπὸ τῆς ἀοράτου καὶ δαιμονικῆς δυνάμεως, κακῶν
 τε σειραῖς πεπεδημένοις, ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν τῶν
 συνεχόντων ἐκήρυττεν, εἰ καὶ αὐτοὶ τῷ κηρύγματι
 πιστεύσαντες οἷα λυτρωτῇ καὶ σωτῇρι προσδράμοιεν
 αὐτῷ, καὶ τοῖς αὐτοῦ πεισθεῖεν παραγγέλμασι. καὶ

τὰ λοιπὰ δὲ τοῦ λογιῶν κατὰ καιρὸν ἐν τοῖς περὶ τῶν ἐπαγγελιῶν ἐξετασθήσεται.

Ἀπὸ τοῦ Δευτερονομίου.

XI. "Προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου ἀναστήσει ^ο
⁵ σοι κύριος ὁ θεός σου, ὡς ἐμέ· αὐτοῦ ἀκούσεσθε
κατὰ πάντα ὅσα ἡγήσω παρὰ κυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐν
Χωρήβ, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκκλησίας, λέγοντες, οὐ προσ-
θήσομεν ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς κυρίου τοῦ θεοῦ ἡμῶν,
καὶ τὸ πῦρ τὸ μέγα τοῦτο οὐκ ὀφόμεθα εἶτι, οὐδὲ μὴ ⁽²⁷⁶⁾
¹⁰ ἀποθάνωμεν· καὶ εἶπε κύριος πρὸς με, ὁρθῶς πάντα
ὅσα ἐλάλησαν, προφήτην ἐκ τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν ἀνα-
στήσω αὐτοῖς ὥσπερ σὲ, καὶ δώσω τὸ ῥῆμά μου εἰς
τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ λαλήσει αὐτοῖς καθ' ὃ τι ἂν
ἐντείλωμαι αὐτῷ, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὅς ἐάν μὴ ἀκούσῃ
¹⁵ πάντα ὅσα ἐὰν λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐπὶ τῷ ὀνόματί
μου, ἐγὼ ἐκδικήσω ἐξ αὐτοῦ."

2. Ἐπίστησον ὅτι μηδεὶς παρ' Ἑβραίοις Μωσεὶ
παραπλήσιος προφήτης ἐγγίγεται, τουτέστι νομοθέ-
της καὶ εὐσεβείας ἀνθρώποις εἰσηγητῆς, ἢ μόνος ὁ
²⁰ ἡμέτερος σωτὴρ, ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ. πρὸς γοῦν τῷ
τέλει τοῦ Δευτερονομίου λέγεται "οὐκ ἀνέστη εἶτι
προφήτης ἐν Ἰσραὴλ ὡς Μωσῆς." καὶ μὴν μυρίοι
προφῆται μετὰ τοῦτον γεγονάσιν, ἀλλὰ οὐχ ὡς αὐτός.
3. ὅλον δὲ τοῦτο ἢ τοῦ θεοῦ ὑπόσχεσις ἐπαγγέλλεται,
²⁵ ἢ ἕνα τινά, οὐχὶ δὲ πολλοὺς, καὶ ὅμοιον ἀναστήσειν
αὐτῷ. δηλοῖ δὲ τοῦτον νομοθέτην καὶ εὐσεβείας ἀν-
θρώπων διδάσκαλον, οἷος μόνος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος
ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οὐδὲ ἄλλος ἀναδέδεικται,

4 Deut. 18, 15.

21 Deut. 34, 1.

(444) νομοθέτης ὁμοῦ καὶ προφήτης τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ γενόμενος. 4. ἀλλ' ὁ μὲν ἔθνη ἐνὸς ὁ Μωσῆς ἠγήσατο, καὶ κατάλληλα δὲ τούτῳ μόνῳ οὐχὶ δὲ καὶ ἄλλοις ἔθνεσι νομοθετῶν ἀποδέδεικται ὁ δὲ γε Χριστὸς τοῦ θεοῦ, λαβὼν ἐπαγγελίαν παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν "αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, ὥς ἂν μὴ μόνον Ἰουδαίοις, ἀλλὰ καὶ τῷ παντὶ τῶν ἀνθρώπων γένει καινῶς νομοθέτης εὐσεβείας ὑπὸ τοῦ πατρὸς καταστῆναι, τῇ πάντων τῶν ἔθνων κλήσει δυνατὴν καὶ ἀρμόδιον προβέβληται νομοθεσίαν. 5. θειοτέρα γοῦν ἢ κατὰ Μωσέα δυνάμει κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου τοὺς ἱερούς αὐτοῦ νόμους διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν αὐτοῦ διεταξάτο, μείζονι ἢ κατ' ἀνθρώπον ἐξουσίᾳ νομοθετήσας, εἰπὼν ὅτι "ἠκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μηδὲ ὀργίζεσθαι εἰκῇ," καὶ τὰ τοῖς ἀκόλουθα ὅσα δὴ ἐν ταῖς ἀναγράψαις αὐτοῦ διδασκαλίαις ἐμφέρεται, ἐφ' οἷς μαρτυρεῖ λέγων ὁ εὐαγγελιστὴς ὅτι "ἐξεπλήττοντο πάντες ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὥς ἐξουσίαν ἔχων· καὶ οὐχ ὥς οἱ γραμματεῖς αὐτῶν."

6. Τὸν δὲ τρόπον τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν διδασκαλίας τε καὶ νομοθεσίας ἐν ἀρχαῖς τῆς παρούσης ὑποθέσεως διελθόντες, ὅτε τὸν Χριστιανισμόν ὅτε ποτὲ ἔστιν εἰς φανερόν ἤγομεν, ἐπ' ἐκεῖνα καὶ νῦν τοὺς ἐντυγχάνοντας παραπέμπομεν. ἐπιστῆσαι δὲ τῷ λόγῳ ἄξιον, δι' ὃν ὁ κύριος ὑπισχνεῖται προφήτην ἀναστήσειν αὐτοῖς. 7. ἐπειδὴ γὰρ κεκελεύκει μὲν αὐτὸς τῷ Μωσεῖ ἀγνίσαι τὸν πάντα λαὸν ἐφ' ἡμέραις τρισίν, ὥς ἂν γένοντο θεαταὶ ὁμοῦ καὶ ἀκροαταὶ τῆς

6 Ps. 2, 9.

15 Matth. 5, 21.

19 Matth. 7, 29.

ἐνθέου ἐπιφανείας, οἱ δὲ ἐξησθένησαν πρὸς τὴν τοῦ
 θεοῦ χάριν· διὸ ἐν ἀρχῇ γενόμενοι τῆς θεωρίας παρη-
 τοῦντο λέγοντες τῷ Μωσεῖ "σύ λάλει πρὸς ἡμᾶς, καὶ
 μὴ λαλείτω πρὸς ἡμᾶς ὁ θεὸς, ἵνα μὴ ἀποθάνωμεν."
 εἰκότως διὰ ταῦτα ἀποδέχεται μὲν αὐτοὺς ὁ κύριος
 τῆς εὐλαβείας, φησὶ δὲ "ὁρθῶς πάντα ὅσα ἐλάλησαν,
 προφήτην ἀναστήσω αὐτοῖς ἐκ μέσου τῶν ἀδελφῶν
 αὐτῶν, ὥσπερ σέ. 8. οὐκοῦν καὶ τὸ αἷτιον ἐδίδαξε
 τοῦ δίκην προφήτου μέλλειν αὐτὸν τὴν εἰς ἀνθρώπους
 ἐπιφάνειαν ποιεῖσθαι· τοῦτο δ' ἦν ἀσθένεια ἀνθρώ-
 πων καὶ τῆς κρείττονος θεωρίας παραίτησις. 9. ἔχεις
 τοιγαροῦν καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ
 θεοπιζομένου προφήτου. εἰκότως οὖν προσδοκῶντες (446)
 αὐτὸν οἱ ἐκ περιτομῆς ἐπυνθάνοντο τοῦ βαπτιστοῦ
 Ἰωάννου, καὶ ἔλεγον "ὁ προφήτης εἰ σύ; ὁ δὲ ἔφη, V
 οὐ." ἀλλ' ὁ Ἰωάννης τάληθ' ὁμολογῶν οὔτε προφή-
 τῆς εἶναι ἠρνήσατο, ἦν γὰρ, ἀλλὰ τὸ αὐτὸς εἶναι ὁ
 προφήτης ὁ πρὸς τοῦ Μωσέως δεδηλωμένος· ὅτι δὲ (277)
 ἀπεσταλμένος εἶη ἔμπροσθεν τοῦ προφήτου ἐκείνου
 ἐδίδασκε. 10. καὶ ἐπειδήπερ ὁ λόγος αὐτοῖς δὴ τοῖς
 ἐκ περιτομῆς ἀναστήσεσθαι τὸν προφήτην ἐθέσπιζεν,
 εἰκότως ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, ἅτε δὴ αὐτὸς ὢν b
 ὁ προκεκηρυγμένος, "οὐκ ἦλθον" φησὶν "εἰ μὴ εἰς
 τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραὴλ." τοῖς δὲ
 ἀποστόλοις αὐτοῦ παρήνει λέγων "εἰς ὁδὸν ἐθνῶν
 μὴ ἀπέλθῃτε, καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσελ-
 θῇτε, πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπο-
 λωλότα οἴκου Ἰσραὴλ." 11. σαφῶς διδάσκων ὅτι δὴ
 αὐτοῖς προηγουμένως ἀπέσταλτο τῇ προφητείᾳ ἀκο-

8 Exod. 20, 19. Deut. 5, 27.

6 Deut. 18, 17.

16 Jo. 1, 21.

23 Matth. 15, 24.

25 Matth. 10, 6.

λούθως. ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐδέξαντο τὴν χάριν, ἀπελέγχει
 μὲν αὐτοὺς ἐν ἑτέροις λέγων "διότι ἤλθον, καὶ οὐκ
 ἦν ἄνθρωπος, ἐκάλεσα, καὶ οὐκ ἦν ὁ ὑπακούων."
 φησὶ δὲ πρὸς αὐτοὺς "ἄρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασι-
 λεία τοῦ θεοῦ, καὶ δοθήσεται ἔθναι ποιοῦντι τοὺς
 καρποὺς αὐτῆς. 12. καὶ τοῖς γε αὐτοῦ μαθηταῖς μετὰ
 τὴν ἐκείνων παραίτησιν προστάττει "πορευθέντες
 μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου. οὐτῶ
 δῆτα ἡμεῖς μὲν τὰ ἔθνη τὸν προαναφωνηθέντα καὶ
 πρὸς τοῦ πατρὸς ἀπεσταλμένον προφήτην, ὅτε νομο-
 θέτην ἅπασιν γενόμενον ἀνθρώποις τῆς εἰς τὸν τῶν
 ὅλων θεὸν εὐσεβείας, διὰ τῆς σωτηρίου καὶ εὐαγγελ-
 α λικῆς διδασκαλίας ἐγνωμεν καὶ κατεδεξάμεθα, πλη-
 ρομένης κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἑτέρας προρρησίως, δι' ἧς
 εἴρηται "κατάστησον, κύριε, νομοθέτην αὐτοῖς, γνω-
 τωσαν ἔθνη ὅτι ἄνθρωποι εἰσιν. 13. τὸ δὲ Ἰουδαίων
 ἔθνος μὴ παραδεξάμενον τὸν προφητευόμενον δίκην
 ἔτισε τὴν ἀξίαν κατὰ τὴν θείαν πρόρρησιν φήσασαν
 "καὶ ὁ ἄνθρωπος ὃς ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πάντα ὅσα ἐν
 λαλήσῃ ὁ προφήτης ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐγὼ ἐκδι-
 κήσω ἐξ αὐτοῦ." 14. ἐκδεδίκεται γοῦν ἐκ τοῦ λαοῦ
 ἐκείνου πᾶν αἷμα ἐκχυθὲν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀπὸ αἵμα-
 τος Ἀβελ ἕως αἵματος Ζαχαρίου, καὶ αὐτοῦ γε ἐπὶ
 πᾶσι τοῦ Χριστοῦ, οὐ τὸ αἷμα καθ' ἑαυτῶν ἐξαίτησα-
 μενοι καὶ κατὰ τῶν ἰδίων παίδων εἰσέτι νῦν τῆς τολ-
 μηθείας αὐτοῖς ἀσεβείας τὴν τιμωρίαν ὑπέχουσιν.

2 Es. 50, 2.
 15 Ps. 9, 20.

4 Matth. 21, 43.
 19 Deut. 18, 19.

7 Matth. 28, 19.
 22 Matth. 23, 35.

Ἀπὸ τοῦ Ἰωβ.

(446)

XII. "Ὁ λέγων τῷ ἡλίῳ, καὶ οὐκ ἀνατέλλει, κατὰ δὲ ἄστρον κατασφραγίζει, ὁ ταυνύσας τὸν οὐρανὸν μόνος, καὶ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπ' ἐδάφους."

2. Καὶ ταῦτα μόνῳ τῷ σωτήρι καὶ κυρίῳ ἡμῶν, ὡς ἂν θεοῦ λόγῳ δημιουργῶ τῶν ὅλων τυγχάνοντι, ἁρμόζοι ἂν· μόνος γοῦν τῶν πώποτε κατὰ τοὺς τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνους, σῶμα καὶ σχῆμα ἀνθρώπινον ἀναλαβὼν, ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατῆσαι λέγεται "ὅτε τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ἠνάγκασεν ἐμβῆναι εἰς πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ αὐτὸς ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους. καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. ὁψίας δὲ γενομένης μόνος ἦν ἐκεῖ· τὸ δὲ πλοῖον ἤδη ἦν ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης. ἰδόντες δὲ αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐταράχθησαν, λέγοντες ὅτι φάντασμα ἐστίν, καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἐκραξαν." εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων "θαρσεῖτε, ἐγὼ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε." 3. ἄλλως δὲ οὐκ ἂν γένοιτο ἀξιοπρεπῇ θεολογίαν δοκοῦν περιέχειν, εἰ ἐπὶ τοῦ ἀνωτάτω θεοῦ καὶ πατρὸς τῶν ὅλων ἐκλαμβάνοι τις τὸ λόγιον. 4. τί γὰρ ἔχει σεμνὸν καὶ ἀξιόλογον ἐπὶ τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων περιπατεῖν λέγεσθαι ἐπὶ τῆς θαλάσσης; πῶς δὲ καὶ νοηθεῖν ἂν περιπατος ἐπὶ τῆς θαλάσσης τοῦ τὰ πάντα περιέχοντος, καὶ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν πληροῦντος καὶ μονου- [278] ουχὶ λέγοντος "ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑπόποδιον τῶν ποδῶν μου;" καὶ "τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει κύριος;" ὁ δὲ γε σωτὴρ καὶ

2 Job. 9, 7.
27 Jer. 23, 24.

10 Matth. 14, 22.

26 Ps. 66, 1.

κύριος ἡμῶν ἑαυτὸν κενώσας καὶ μορφὴν δοῦλου λαβὼν καὶ σῆματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος δεῖγμα τῆς λανθανούσης τοὺς πολλοὺς ἐν θεῷ δυνάμεως αὐτοῦ παρέχων ὁρᾶν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, καὶ τοῖς θαλαττίοις ἐπιβαίνων κύμασι καὶ τῷ κλύδωνι καὶ τοῖς ἄνεμοις ἐπιτιμῶν ἀναγέγραπται, ὅτε καὶ οἱ ὁρῶντες ἔξεπλήττοντο λέγοντες "ποταπὸς ἐστὶν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα αὐτῷ ὑπακούουσιν;" ἦν δὲ καὶ τοῦτο ἄλλον τινὸς μερίζονος σύμβολον, νοουμένης ἑτέρας θαλάσσης ἐν ἣ λέγεται δράκων τις εἶναι πεποιημένος ἐγκαταπαλῆσθαι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων τοῦ (447) θεοῦ, ἐφ' ἣν καὶ αὐτὴν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν ἐμπεριπατήσας τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτόθι δράκοντος καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ὑποβεβηκότων δρακόντων λέγεται συντετριφέναι κατὰ τὸ "σὺ συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος, καὶ σὺ συνέθλασας τὰς κεφαλὰς τοῦ δράκοντος," σαφῶς ἑτέρας νοουμένης θαλάσσης, περὶ ἧς αὐτὸς πάλιν ἐν Παλιμῶν φησιν "ἦλθον εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης." 5. καὶ πρὸς τὸν Ἰωβ τὰ περὶ ἑαυτοῦ διεξιὼν "ἦλθες δὲ ἐπὶ πηγὴν θαλάσσης, ἐν δὲ ἴχνεσιν ἀβύσσου περιεπάτησας; ἀνοίγονται δέ σοι φόβῳ πύλαι θανάτου, πύλαι δὲ Αἶδου ἰδόντες σε ἐπηύχων;" εἰκότως οὖν καὶ τῷ καθ' ἡμᾶς βίῳ ἐπιβὰς τῇ θαλάττῃ καὶ τοῖς ἄνεμοις ἐπιτιμήσας καὶ τῷ κλύδωνι τὰ σύμβολα τῶν ἀπορροητοτέρων ἐπιτελεῖ.

1 Phil. 2, 7.
19 Ps. 69, 2.

7 Matth. 8, 27.
20 Job 38, 16.

15 Ps. 74, 13.

Ἀπὸ τοῦ Ἡσαίου.

XIII. Ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμέναι, καὶ γόνατα παραλελυμένα, παρακαλέσατε οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ δια-
νοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβεῖσθε, ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρί-
σιν ἀνταποδίδωσι καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ
σώσει ἡμᾶς. τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν
καὶ ὅτα κωφῶν ἀκούσονται, τότε ἀλείται ὡς ἑλαφος
ὁ χολὸς, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάων.

2. Καὶ τούτων ἔχεις ἐν τοῖς εὐαγγελίοις τὰ ἀπο-
τελέσματα τοῦτο μὲν ὀπηνίκα τῷ σωτῇρι καὶ κυρίῳ
ἡμῶν προσέφερον παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλη-
μένον, ὃν καὶ ὑγιῇ λόγῳ κατεστήσατο, τοῦτο δὲ ὅτε
μυροὶ τυφλοὶ καὶ δαιμονιῶντες, ἔτι μὴν διαφόροις α-
νόσοις καὶ μαλακίαις καταπονούμενοι, πρὸς τῆς αὐ-
τοῦ σωτηρίου δυνάμεως τῶν παθῶν ἀπηλλάττοντο.
3. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ὧν εἰσέτι νῦν καθ' ὅλης τῆς
οἰκουμένης μυρία πλήθη πολυτρόποις κακίαις εἶδεσι
δεδεμένα, ἀγνωσίας τε τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ τὰς
ψυχὰς πεπληρωμένα, θαυμασίως καὶ ὑπὲρ πάντα
λόγον τοῖς τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ φαρμάκοις ἰᾶται
καὶ θεραπεύει· πλὴν ὅτι καὶ θεὸς ἐν τούτοις ἀνηγό-
ρευται κατὰ καιρὸν, ὡς ἂν τοιαῦτα ἐνεργῶν, ἥδη
πρότερον ἡμῖν ἐν ταῖς περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ μαρ-
τυρίαις ἀποδεδείκται. 4. καὶ ἔμπροσθεν γε νῦν γοῦν, εἰ
καὶ ἄλλοτε, θεὸν αὐτὸν ὁμολογεῖσθαι, ὅτε καὶ ἔργα (448)
θείας καὶ ὡς ἀληθῶς ἐνθεοῦ δυνάμεως ἐπεδείκνυτο.
θεοῦ γὰρ μόνου ἦν καὶ οὐδὲ ἄλλου ὁμωνύμῳ μὲν
παρειμένους, ζωογονεῖν δὲ νεκροὺς, σωτηρίαν τε
ἀσθενούσι παρέχειν, ἀνοίγειν τε ὀφθαλμοὺς τυφλῶν

καὶ κωφῶν ὡσαύτως ἀκοᾷς ἰᾶσθαι, χωλοὺς τε ἀνορθοῦν, καὶ τοὺς τὴν γλῶτταν δεδεμένους εὐλόλους ἀποκαθιστᾶν, ἅπερ ἅπαντα ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πέπρακται, οἷα ὑπὸ θεοῦ, καὶ μεμαρ-
 [279] τυρηταί γε ὑπὸ πλειόνων τῶν καθ' ὅλης τῆς οἰκον-
 μენης κηρυξάντων αὐτόν. 5. ὧν τὸ ἀπλᾶστον καὶ ἀληθὲς τῆς μαρτυρίας πιστοῦνται ἢ διὰ βασάνων πείρα καὶ ἢ μέχρι θανάτου ἑνστάσις, ἣν ἐπὶ βασιλείων ἀρχόντων τε καὶ ἡγεμόνων καὶ ὅλων ἔθνων ἐνεδελέξαντο, τοῖς ὑπ' αὐτῶν κηρυττομένοις ἀλήθειαν ἐπιμαρτυρήσαντες. 6. τούτοις δὲ αὐτοῖς ἡγοῦμαι τοῖς εὐαγγελισταῖς αὐτοῦ καὶ ἀποστόλοις ἐπιφωνεῖν τὸ πνεῦμα τὸ προφητικόν τὰ ἀπὸ τοῦ "ἰσχύσατε χεῖρες ἀνειμένα, καὶ ῥόνατα παραλελυμένα." ἐπεὶ γὰρ τὰς χεῖρας καὶ τὰς πρακτικὰς δυνάμεις οὗτοι τὰς τε βάσεις καὶ τὴν πορείαν ἀπὸ τῆς μακρᾶς περιόδου τῆς κατὰ τὸν Μωσέως νόμον λατρείας παρεῖθυσαν, διεγείρων αὐτοὺς ἐπὶ τὴν κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείαν, "ἰσχύσατε" φησὶ "χεῖρες ἀνειμένα καὶ ῥόνατα παραλελυμένα," εἰς ἐτοιμασίαν δηλαδὴ τοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον δρόμου. 7. ἰσχύσατε δὲ καὶ εἰς τὸ παρακαλεῖν ἑτέρους καὶ παρορμᾶν ἔχεισθαι τῆς εὐαγγελικῆς σωτηρίας ὑμεῖς οἱ τὸ πρὶν ὀλιγόψυχοι, καὶ μὴ τις ὑμᾶς αἰρεῖτω φόβος τῶν ἔξωθεν ἀνθισταμένων τῷ εὐαγγελικῷ κηρύγματι, ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους ἰσχύσατε, καὶ μὴ φοβεῖσθε. 8. θεὸς γὰρ ἦν καὶ θεοῦ λόγος, ἀλλ' οὐ Μωσὴς τις παραπλήσιος, οὐδέ τις τοῖς προφήταις ὅμοιος, οὐ μόνον τῶν παραδόξων ποιητὴς θαυμάτων, ἀλλὰ καὶ ὑμῖν αὐτοῖς τῆς ἰσχύος γεγονώς αἴτιος. 9. πίστις δ' ἂν γένοιτο ἐναργεστάτη τῆς τοῦ προφητευομένου σωτήρος ἡμῶν ἐνθίου δυνάμεως, δι' ἧς ἀληθῶς χωλοὺς καὶ τυφλοὺς καὶ λεπροὺς καὶ παρειμένους ἰάσασθαι

ποτε λόγῳ κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ γραφὰς, ἡ καὶ εἰσέτι
 νῦν ἐνεργοῦμένη πρὸς τῆς αὐτοῦ θεότητος καθ' ὅλης
 τῆς ἀνθρωπίνου οἰκουμένης ἀρετῇ, δι' ἧς αὐτοῖς ἔργοις
 ὁποῖός τις ἦν καὶ τότε τοῖς οἷοις τε συνοραῖν ἐπιδει-
 νονται, ὅτε καὶ ἐπὶ τοσούτοις μετὰ ταῦτα χρόνοις δια- (149)
 κῆς καὶ ἀνίκητος καὶ ὡς ἀληθῶς θεοῦ λόγος ὁ πρὸς
 αὐτοῦ καταγγελθὲς ἀποδείκνυται, πάντας ὑπερβαλ-
 λόμενος τοὺς ἀρχῆθεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν τὴν διδα-
 σκαλίαν αὐτοῦ πολεμεῖν παρесеκυσμένους, ἐξ ἀπά-
 ρτης τε τῆς οἰκουμένης ὑπαγόμενος ἑαυτῷ μυρία πλήθη,
 καὶ πάσης μὲν ἁμαρτίας καὶ τῶν κατὰ ψυχὴν παθῶν
 τε καὶ νοσημάτων τοὺς αὐτῷ προσιόντας ἀπαλλάσ-
 σων, ἐπὶ δὲ τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν αὐτοῦ πᾶν γένος
 Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων προσκαλούμενος, μυρίους τε
 ὅσους προσάγων ἐπὶ τὴν τοῦ μόνου καὶ ἀληθοῦς θεοῦ
 γινῶσιν ἐπὶ τε τὸν ὑγιῆ καὶ σώφρονα βίον, ὃς δὴ καὶ
 πρέπων εἶη ἂν ἐπαγγελία θρησκείας τοῦ ἐπὶ πάντων
 θεοῦ. 10. οὗτος δὲ αὐτὸς ὁ θεὸς ἡμῶν, ἅτε τυγχέ-
 νων θεοῦ λόγος "κρίσιν" φησὶν "ἀνταποδίδωσι καὶ
 ἀνταπαδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς." κατὰ γὰρ
 τὸν ψαλμὸν φήσαντα "ὁ θεὸς τὸ κρίμα σου τῷ βασι-
 λεῖ δὸς, καὶ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, δι'
 ἧς εἰρηται "ὁ πατὴρ κρίνει οὐδένα, ἀλλὰ τὴν κρίσιν
 πᾶσαν δέδωκε τῷ υἱῷ," παρὰ τοῦ πατρὸς τὴν τοῦ
 κρίνειν εἰληφώς ἐξουσίαν, δικαιοσύνη κρίνων, τῷ
 μὲν ἐκ περιτομῆς λαῷ τὴν προσήκουσαν τῶν εἰς αὐ-
 τὸν τε καὶ τοὺς αὐτοῦ προφήτας τετολμημένων δίκην
 ἀποδέδωκε, πάντας δὲ ἀπαξ ἀπλῶς ἀνθρώπους τοὺς
 αὐτῷ προσιόντας ἐξ ἴσου κατὰ τὸ δίκαιον ἀνεσώσατο.
 ὡν τὰ ὠτα τῆς διανοίας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνέφωξεν.

21 Ps. 71, 1.

23 Jo. 5, 22.

11. διὸ καὶ τὸν καιρὸν τῆς παρουσίας αὐτοῦ καιρὸν ἀνταποδόσεως ὁ θεὸς ἀποκαλεῖ λόγος, ἐν ἑτέροις φάσκων "καλέσαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν καὶ ἡμεῖς ῥαν ἀνταποδόσεως." 12. οὗτος δὲ ἦν καιρὸς τῆς ἀνταποδόσεως καθ' ὃν πᾶν αἷμα ἐκχυθὲν ἀπὸ αἵματος³ "Ἀβελ ἕως αἵματος Ζαχαρίου, καὶ αὐτοῦ γε τοῦ τιμίτου αἵματος Ἰησοῦ, ἐκδεδίκηται ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῶν εἰς αὐτὸν πεπλημεληκότων, ὡς ἐξ ἐκείνου τὸν ἔσχατον⁴ αὐτοὺς ὑπομεῖναι ὀλεθρον καὶ τὴν ἑσχάτην πολιορκίαν. 13. καὶ ἡ μὲν κατ' ἐκείνους κρίσις τοιαύτην ἐποίησατο κατ' αὐτῶν τὴν ἀνταπόδοσιν διὸ φησὶν ἡ προφητεία "ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κρίσιν ἀνταποδιδώσει καὶ ἀνταποδώσει." ἡ δὲ περὶ τῶν δι' αὐτοῦ σωθῶσων ἐξῆς δηλοῦται διὰ τοῦ "αὐτὸς ἤξει καὶ σώσει ἡμᾶς" τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν καὶ ὅσα κωφῶν ἀκούσονται" καὶ τὰ ἐξῆς. 14. ταύτην δὲ τὴν σωτήριον κρίσιν καὶ ἄλλη προφητεία ἐξοίσει τὸν⁵ Χριστὸν ἐπαγγέλλεται φάσκουσα "ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ, ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχὴ μου, κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει." 18. διὸ καὶ περὶ τοῦ λόγου τῆς καινῆς διαθήκης εἰρηται "ἐκ γὰρ Σιών ἐξελεύσεται νόμος καὶ λόγος κυρίου ἐκ Ἱερουσαλὴμ, καὶ κρίνει ἀνὰ μέσον τῶν ἔθνων." κρίσει γὰρ θεία καὶ λόγοις ἡμῶν ἀρρήτοις καὶ τὰ τῆς κλήσεως τῶν εἰς αὐτὸν ἐπιστρεφόντων εἰκὸς αὐτὸν ἐνεργεῖν. ἅλλα καὶ τὴν θείαν διδάσκων ἡμᾶς κρίσιν, καὶ πάντα κεκριμένως ἡμᾶς πράττειν παιδεύων, κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσειν λέγεται.

3 Es. 61, 2.

18 Es. 41, 1.

22 Mic. 4, 2.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

XIV. "Τότε φανεροὶ ἔσονται οἱ σφραγιζόμενοι τὸν νόμον τοῦ μὴ μαθεῖν. καὶ ἔρει, μενῶ τὸν θεὸν τὸν ἀποστρέψαντα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου Ἰακώβ, καὶ πεποιθὼς ἔσομαι ἐπ' αὐτῷ. ἰδοὶ ἐγὼ, καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός. καὶ ἔσται σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ Ἰσραὴλ παρὰ κυρίῳ Σαβαώθ, ὅς κατοικεῖ ἐν τῷ ὄρει Σιών. καὶ ἐὰν εἰπωσι πρὸς ὑμᾶς, ζητήσατε τοὺς ἑγγαστριμύθους, καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς γῆς φωνοῦντας, τοὺς κενολογοῦντας, οἱ ἐκ τῆς κοιτίας φωνοῦσιν· οὐκ ἔθνος πρὸς θεὸν αὐτοῦ; τί ἐκζητοῦσι περὶ τῶν ζώντων τοὺς νεκρούς; νόμον γὰρ εἰς βοήθειαν ἔδωκεν."

2. Ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ παραθεῖς ὁ ἀπόστολος τὴν φάσκουσαν λέξιν "ἰδοὺ ἐγὼ, καὶ τὰ παιδία ἃ μοι ἔδωκεν ὁ θεός," ἐπεξεργάζεται περὶ τοῦ Χριστοῦ λέγων "ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκων αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου." 3. παῖδας δὲ αὐτοῦ ἐν τούτοις τοὺς ἀποστόλους ὀνομάζει, ἐφ' ὧν σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ ποιήσῃ τὸν κύριον Σαβαώθ, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ ὄρει Σιών, διδάσκει, τούτους δὲ αὐτοὺς φανεροὺς ἔσεσθαι συνήθως ἡμῖν τὰ πρόσωπα σφραγιζομένους τῇ τοῦ Χριστοῦ σφραγίδι, παιδευομένους τε μηκέτι τὸν Μωσέως νόμον μανθάνειν, τῷ μηκέτι συνεστάναι αὐτὸν, καὶ τῷ τὸν καλούμενον οἶκον Ἰακώβ καταλελειφθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ. 4. ἀσαφῶς δὲ παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα εἰρημένον "τότε

2 Es. 8, 16.

16 Heb. 2, 13.

φανεροὶ ἔσονται οἱ σφραγιζόμενοι τὸν νόμον τοῦ μὴ
 (451) μαθεῖν. καὶ ἔρεϊ, μενῶ τὸν θεὸν τὸν ἀποστρέψαντα
 τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου Ἰακώβ, καὶ πεποι-
 θῶς ἔσομαι ἐπ' αὐτῷ" σαφέστερον ὁ Σύμμαχος ἐξέ-
 δωκεν εἰπὼν "δῆσον μαρτύριον, σφράγισον νόμον ἐν
 τοῖς διατάγμασί μου. καὶ προσδοκήσω τὸν κύριον
 τὸν κρύβοντα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ οἴκου Ἰα-
 κώβ, καὶ ἀναμενῶ αὐτόν." ἢ. καὶ ὁ Ἀκύλας δὲ τοῦτον
 καὶ αὐτὸς ἐξέδωκε τὸν τρόπον "ἐνδῆσον μαρτύριον,
 σφράγισον νόμον ἐν διδακτοῖς μου. καὶ προσδέξομαι
 τὸν θεὸν τὸν ἀποκρύβοντα τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπὸ
 b τοῦ οἴκου Ἰακώβ, καὶ ὑπομενῶ αὐτόν." ταῦτα δ'
 οὖν οἱ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀπόστολοι διδάσκονται ποι-
 εῖν. οἷς ἐξῆς ἐπιλέγει "ἰδοὺ ἐγὼ καὶ τὰ παῖδια, ἃ
 μοι ἔδωκεν ὁ θεός. καὶ ἔσται εἰς σημεῖα καὶ τέρατα
 (281) ἐν τῷ Ἰσραὴλ παρὰ κυρίου Σαβα὿θ ὃς κατοικεῖ ἐν
 τῷ ὄρει Σιών." 6. κατοικήσας δὲ ὁ κύριος Σαβα὿θ,
 ὁ τοῦ θεοῦ λόγος, ἐν ᾧ ἀνείληφεν ἀνθρώπων, καὶ τὸς
 διατριβὰς πεποιημένος ἐν τῷ ὄρει Σιών, σημεῖα τε
 καὶ τέρατα διαπραξάμενος, ὁμοῦ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς
 καὶ πᾶσι τοῖς εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν ἐξ πάντων
 c τῶν πρὶν εἰδωλολατρῶν παρακελεύεται μηκέτι δεδι-
 ναι κατὰ μηδένᾳ τρόπον τὴν δεισιδαίμονα πλάνην
 ἀλλ' εἰ καὶ παρασαλεύοιεν αὐτοὺς ἢ καὶ ἀναγκάζοιεν
 οἱ ἐξ ἔθνων εἰδωλολάτραι ζητεῖν τοὺς ἐργαστριμύθους
 καὶ τὰ τῶν δαιμόνων μαντεῖα ὡς θανμάσια καὶ κα-
 οὐδὲν λείποντα τῆς τῶν θείων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν
 προφητικῆς διαίτης, αὐτοὺς δεῖν ἀποκρίνεσθαι καὶ
 λέγειν διδάσκει "τί ἐκζητοῦσι περὶ τῶν ζώντων τοῖς
 νεκροῦς; νόμον γὰρ εἰς βοηθειαν δέδωκε" καὶ τὰ
 τούτοις ἀκόλουθα. 7. τοὺς γὰρ ἅπαξ νόμον εἰληφότες
 καὶ σωτηρίους ἐντολὰς ἐπὶ βοηθείᾳ καὶ θεραπείᾳ τοῦ

ιδίου βίου περιττὸν μαντείας πολυπραγμονεῖν διὰ τῆς δαιμονικῆς ἀπάτης ἐνεργουμένης.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ.

XV. "Ἰακώβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ
 5 Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχὴ μου. κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἐξοίσει, οὐ κεκράξεται, οὐδὲ (452)
 ἀνήσει, οὐδὲ ἀκουσθήσεται ἔξω ἢ φωνὴ αὐτοῦ. κάλα-
 10 μον συντετριμμένον οὐ κατεάξει, καὶ λίνον καπνιζό-
 μενον οὐ σβέσει, ἀλλ' εἰς ἀλήθειαν ἐξοίσει κρίσιν.
 15 ἀναλάμψει καὶ οὐ θρασυθήσεται, ἕως ἂν θῇ ἐπὶ γῆς
 κρίσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν.
 οὕτω λέγει κύριος ὁ θεός, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν
 καὶ πῆξας αὐτὸν, ὁ στερεώσας τὴν γῆν καὶ τὰ ἐν
 αὐτῇ, καὶ διδοὺς πνοὴν τῷ λαῷ τῷ ἐπ' αὐτῆς, καὶ
 20 πνεῦμα τοῖς πατοῦσιν αὐτήν. ἐγὼ κύριος ὁ θεός σου
 ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κρατήσω τῆς χειρός σου,
 καὶ ἐνισχύσω σε, καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην
 γένους, εἰς φῶς ἔθνων, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν,
 καὶ ἔξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν δεδεμένους, καὶ ἐξ οἴκου
 25 φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει.

2. Καὶ ταύτης ὁ εὐαγγελιστὴς μνημονεύει τῆς
 λέξεως, ὅτε ἐξελθόντες οἱ Φαρισαῖοι συμβούλιον ἔλα-
 30 βον κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὅπως αὐτὸν ἀπολέσωσιν,
 ἐπειδὴ τοῖς σάββασιν τοὺς κάμνοντας ἐθεράπευε. τὸ
 35 τηρικαῦτα γὰρ, ὥς φησι, γινὺς ὁ Ἰησοῦς τὴν κατ'
 αὐτοῦ συσκευὴν "ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν, καὶ ἠκολού-
 θησαν αὐτῷ ὄχλοι πολλοί, καὶ ἐθεράπευσεν αὐτοὺς
 πάντας, καὶ ἐπέπληξεν αὐτοῖς ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν

4 Es. 42, 1.

26 Matth. 12, 14.

EUSEBIUS III.

ποιήσωσιν.” 3. οἷς ἐπιφέρει λέγων “καὶ ταῦτα πάντα
 γέρονε,” τουτέστι τὸ ἀναχωρεῖν αὐτὸν καὶ τὸ ἐκκλη-
 νειν τοὺς ἐπιβούλους, καὶ τὸ λαυθάνειν σπουδάσειν
 ἐν οἷς ἐπραξε παραδόξοις, καὶ τὸ παρεγγυᾶν τοῖς
 θεραπευομένοις μὴ φανερόν αὐτὸν ποιεῖν “ἵνα πλη-
 ρωθῇ τὸ ᾄθῃ διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, ἰδοὺ ὁ
 παῖς μου, εἰς ὃν εὐδόκησα, ὁ ἀγαπητός μου, ὃν ἠρέ-
 τισεν ἡ ψυχὴ μου. θήσω τὸ πνεῦμά μου ἐπ’ αὐτόν,
 καὶ κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ. οὐκ ἐρίσει οὐδὲ
 κραυγᾷ, οὐδὲ ἀκούσεται τις ἐν ταῖς πλατείαις τὴν
 φωνὴν αὐτοῦ. κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατεάξει,
 καὶ λίνον τυφόμενον οὐ σβέσει, ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς
 νίκος τὴν κρίσιν, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη
 ἐλπιούσιν.” 4. τήρει δὲ ἐπιμελῶς τίνα τρόπον ὁ Ματ-
 θαῖος εἰπὼν “ἰδοὺ ὁ παῖς μου, ὃν ἠρέτισα, ὁ ἀγαπη-
 τός μου, ἐν ᾧ εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου” οὔτε τοῦ Ἰα-
 κώβ οὔτε τοῦ Ἰσραὴλ ἐμνήσθη. οὐ γὰρ εἶπεν Ἰακώβ
 ὁ παῖς μου, Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, ἀορίστως δὲ ἐξή-
 νεγκεν εἰπὼν “ἰδοὺ ὁ παῖς μου καὶ ὁ ἀγαπητός μου.”
 5. ὅθεν, ὡς μὴδὲ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ τῆς προφητείας κει-
 μένης, παρὰ μὲν τοῖς ἐβδωμήκοντα ὠβέλισταί τὸ τοῦ
 [282] Ἰακώβ καὶ τὸ τοῦ Ἰσραὴλ ὄνομα, καὶ παρὰ τοῖς λοι-
 ποῖς δὲ ἐρμηνευταῖς παρασεσιωπῆται, ἐπεὶ μὴδ’ ἐν
 (453) τῷ Ἑβραϊκῷ φέρεται. 6. ἐνθεν εἰκότως οὐδὲ παρὰ
 τῷ εὐαγγελιστῇ εἰρηται Ἑβραῖοι ὄντι καὶ ἀκολουθῶν
 τῇ Ἑβραίων γραφῇ τὴν προφητείαν ἐκδεμένω. τοι-
 γαροῦν οὐδὲ κατὰ διάνοιαν τῷ ἐκ περιτομῆς λαῷ τὰ
 θεσπιζόμενα ἀρμόζει, μόνον δὲ τῷ Χριστῷ τοῦ θεοῦ
 μαρτυρουμένω ὑπὸ τῆς ἐναργείας καὶ τῆς τῶν προ-
 γμάτων ἐκβάσεως. μόνος γὰρ οὗτος τὴν μέλλουσαν
 κρίσιν τοῖς ἔθνεσι προεκήρυξεν, ἡσυχῇ τῷ βίῳ τῶν
 ἀνθρώπων ἐπιδημήσας, καὶ κρίσιν ἐπὶ τῆς γῆς θέμε-

νος· καὶ οὐ μόνον κάλαμον συντετριμμένον οὐ κατέ-
 αξεν, ἀλλὰ, εἰ ἔστιν εἰπεῖν, συνέδησεν, ἀνορθώσας
 καὶ ἰσχυροὺς ἀπεργασάμενος τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς
 συντετριμμένους τὴν καρδίαν. 7. ὥσπερ δὲ τοὺς
 ἀσθενεῖς καὶ σαθροὺς καὶ τῆς αὐτοῦ θεραπείας δεο-
 μένους οὐ παρεώρα, οὐδὲ μετανοοῦντας κατακρίνων
 συνέτριβεν, οὕτως οὐδὲ τοὺς τοῖς κακοῖς ἐπιμένοντας
 καὶ ὑπὸ τῶν παθῶν τυφομένους ἐσβέννυε, κωλύων
 παρὰ τὴν αὐτῶν προαίρεσιν ἐνεργεῖν, οὐδὲ μὴν παρὰ
 10 καιρὸν ἐτιμωρεῖτό τινα τούτων, τὴν κατ' ἀξίαν αὐ-
 τῶν κόλασιν εἰς τὸν τῆς καθόλου κρίσεως καιρὸν ὑπερ-
 τιθέμενος· 8. διὸ λέλεκται "καὶ λίνον τυφόμενον οὐ
 σβέσει." ἀντικρὺς δὲ πέρας εἴληφε τὸ "καὶ ἐν τῷ ὀνό-
 ματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν." ἐπὶ μόνῳ γοῦν τῷ τοῦ
 15 σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀνόματι ἤλπισε τὰ
 Χριστιανῶν ἔθνη, τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῦ ὡς πατὴρ
 ἧς παρειλήφασιν εὐσεβείας ἐπιγραφόμενα. 9. καὶ γὰρ
 εἰς φῶς οὐκ ἄλλοις ἢ τοῖς ἔθνεσι δεδόσθαι προπε-
 φώνηται, δι' αὐτοῦ τε τῇ προρρήσει ἀκολουθῶς ὀφθαλ-
 20 μοι τυφλῶν τῶν πάλαι τὴν διάνοιαν πεπηρωμένων,
 καὶ οὐ μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν αὐτὸ τὸ σῶμα
 ἡφανισμένων, καὶ οἱ δεσμοῖς τε καὶ σειραῖς ἁμαρτιῶν,
 ἐν σκότει καὶ ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας τὸ πρὶν
 25 κεκαλυμμένοι, δι' αὐτοῦ τῶν ἁμαρτιῶν λυθέντες,
 τοῦ φωτὸς τῆς γνώσεως καὶ τῆς παρὰ τῷ θεῷ ἐλευ-
 θερίας ἡξίωται. 10. καὶ σὺ δὲ ἐπὶ σχολῆς τοῖς ἀπο-
 δοδεσμένοις ἀκολουθῶς βασανίσας τὴν λέξιν ἐπὶ μόνῳ
 ἃν εὐροῖς τῷ κυρίῳ καὶ σωτῆρι ἡμῶν ἕκαστον ἀκρι-
 βῶς τῶν δι' αὐτῆς δηλουμένων πεπληρωμένον.

Ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ

(454) XVI. "Εἶδον τὸν κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένον, καὶ Σεραφεῖμ εἰσπήκεισαν κύκλῳ αὐτοῦ." εἶθ' ὑποβάς φησι "καὶ ἤκουσα τῆς φωνῆς κυρίου λέγοντος, τίνα ἀποστείλω, καὶ τίς πο-
 ρεύσεται πρὸς τὸν λαὸν τούτον; καὶ εἶπα, ἰδοὺ ἐγὼ εἰμι, ἀποστείλόν με, καὶ εἶπε, πορεύθητι, καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνήτε, καὶ βλέποντες βλέψετε καὶ οὐ μὴ ἴδητε. ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν βαρέως ἤκουσαν, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν ἐκάμυσαν, μήποτε ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκούσωσι, καὶ τῇ καρδίᾳ συνῶσι, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς."

2. "Ἐχεις καὶ τούτων τὸ ἀποτέλεσμα ἐπὶ τοῦ σω-
 τῆρος ἡμῶν, κατὰ μὲν τὸν Ἰωάννην φήσαντα "το-
 σαῦτα δὲ αὐτοῦ σημεῖα πεποιηκότος ἔμπροσθεν αὐ-
 τῶν, οὐκ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, ἵνα ὁ λόγος Ἡσαίου
 τοῦ προφήτου πληρωθῇ ὃν εἶπε "κύριε, τίς ἐπίστευσε
 τῇ ἀκοῇ ἡμῶν, καὶ ὁ βραχίον κυρίου τίς ἀπεκα-
 λύφθη; διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο πιστεύειν· εἶπε γὰρ
 πάλιν Ἡσαΐας, τετύφλωκεν αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμοὺς,
 καὶ ἐπόρωσεν αὐτῶν τὴν καρδίαν, ἵνα μὴ ἴδωσι τοῖς
 [288] ὀφθαλμοῖς, καὶ νοήσωσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστρέψωσι,
 καὶ ἰάσωμαι αὐτούς." 3. ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας, ὅτε
 εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ· κατὰ
 δὲ τὸν Ματθαῖον "ὅτε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐ-
 τοῦ εἶπον αὐτῷ, διὰ τί ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλεῖς;
 ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, ὑμῖν δέδοται γινῶναι τὰ μυσ-

στήρια τῆς βασιλείας, ἐκείνοις δὲ οὐ δέδοται." διὰ
τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ, ἵνα βλέποντες μὴ
βλέπωσι καὶ ἀκούοντες μὴ ἀκούωσι, μὴ ποτε ἐπιστρέ-
ψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς." 4. τότε ἐπληρώθη ἐπ'
αὐτοῖς ἡ προφητεία Ἡσαΐου ἡ λέγουσα "πορεύθητι,
καὶ εἶπον τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ
συνῆτε" καὶ τὰ τούτοις ἐξῆς. ἐπιτήρει δὲ τίνα τρό-
πον ὁ Ἰωάννης ἐπάγει λέγων "ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας,
ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ ἐλάλησε περὶ αὐτοῦ,"
ὡς τὸν Χριστὸν ἑωρακότος καὶ τὴν Χριστοῦ δόξαν
τοῦ προφήτου κατὰ τὴν ὀπτασίαν ἐν ᾗ ἔφησεν "εἶδον
τὸν κύριον Σαβα὿θ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ (450)
καὶ ἐπηρμένου" καὶ τὰ ἐξῆς. 5. τίς δ' οὐκ ἂν ἐκπλα-
ρεῖν τὴν πρόρρησιν ἐναργῶς οὕτως εἰσέτι νῦν ὁρῶν
τῶν ἐκ περιτομῆς τὴν εἰς Χριστὸν ἀπιστίαν; καὶ πᾶ-
λαι μὲν γὰρ ἐνανθρωποῦντα καὶ παραδοξοποιουντα
ἐν αὐτοῖς ὁρῶντες αὐτὸν, ὀφθαλμοῖς ψυχῆς καὶ δια-
νοίας ὁμμασιν οὐκ ἔθεῶντο, οὐδέ τις ἦν ἐν αὐτοῖς
νοεῖας ἐνθυμήσεως ὄρασις εἰς τὸ συνιέναι τίς ποτ'
ἄρα ἦν ἡ τὰ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα θαυματουργοῦσα
ἐν αὐτοῖς δύναμις. 6. ἀλλὰ καὶ αὐταῖς ἀκοαῖς ῥή-
ματα ζωῆς αἰωνίου δέξασθαι κατηξιωμένοι καὶ φω-
νῆς ἐνθέου σοφίας ἀκροώμενοι ὥστ' διανοίας οὐκ
ἤκουον, ὥς ἐναργῆς τέλος ἐπαγαγεῖν αὐτοὺς τῇ προ-
φητεῖα. 7. καὶ εἰς δεῦρο δὲ τὴν ἐνθεον τοῦ Χριστοῦ
δύναμιν, δι' ἧς πᾶν γένος ἀνθρώπων ἀποστήσας τῆς
πατρίου δεισιδαιμονίας ὑπηγάγετο τῇ κατ' αὐτὸν
θεοσεβείᾳ, ἐναργῶς οὕτως ἐμφαινομένην ὁρῶντες οὐ-
δαμῶς ἐφιστῶσιν τῇ διανοίᾳ οὐδ' ἐπιβάλλουσιν ὅπως
τὸ μῆτε Μωσεὶ μῆτε τοῖς μετὰ Μωσέα προφήταις ἐπὶ
μόνων αὐτῶν κατορθωθῇ, τοῦτο δὲ τὸ μὴ εἰδωλο-
λατρεῖν μηδὲ τῇ πολυθείᾳ προσέχειν πλάνη, τοῦτ'.

ἐπὶ πάντων τῶν ἐθνῶν ἢ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐνθεὸς ἀρετὴ συνεστήσατο. 8. εἴτα δὲ καὶ ταῖς προφητικαῖς ἐντυγχάνοντες περὶ αὐτοῦ μαρτυραῖς, ἀκοῇ μὲν ἀκούουσιν, ἀλλ' οὐ συνίασιν, ἔργῳ πληρουμένης εἰς ἐτι καὶ νῦν κατ' αὐτῶν τῆς ἐν χειρὶ προφητείας.

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

^a XVII. "Καίρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυξσε θύγατερ Ἱερουσαλὴμ, ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸςπραῦς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποξύγιον καὶ πῶλον νέον· καὶ ἐξολοθρεύσει ἄρματα ἐξ Ἑφραῖμ καὶ ἵππον ἐξ Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐξολοθρευθήσεται τόξον πολεμικὸν καὶ πλήθος εἰρήνης ἐξ ἐθνῶν, καὶ κατάρξει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν εἰς διεκβολὰς γῆς."

2. Ταῦτα μετὰ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὰ ὕστατα τῶν προφητῶν θεσπίζαντος, οὐδεὶς μετὰ τοὺς τῆς προφητείας χρόνους βασιλεὺς παρὰ Ἰουδαίοις γεγωνὼς ἱστορεῖται, οἷον ἡ προφητεία παρίστησιν, εἰ μὴ μόνος ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, καθ' ὃν καὶ αὕτη τέλους ἐτύγχανεν ἡ προρρησις, ὅτε τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς πρὸς λέξιν εἰπὼν "πορευθέντες εἰς τὴν ἀπέναντι κώμην εὐρήσετε ὄνον καὶ πῶλον δεδεμένον· λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε." 3. καὶ ἂν τις ὑμῖν εἴπῃ τί ποιεῖτε; εἰπατε αὐτῷ, ὁ κύριος αὐτῶν χρεῖαν ἔχει. καὶ ἀπελθόντες ἐκεῖνοι ἐποίησαν καθ' ἃ προσέταξεν αὐτοῖς." τὰ μὲν οὖν τῆς προρρησίως καὶ τῶν

[284] τοῦ συμπεράσματος τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. 4. τὰ

δὲ ἄρα ἐβούλετο σημαίνειν ἢ ἐπὶ ὄντι ὄχῃσις αὐτοῦ
 ἀλλ' ἢ τὴν ταπεινὴν καὶ ἄδοξον αὐτοῦ παρουσίαν,
 καθ' ἣν ἐποιήσατο τὴν πρώτην ἄφιξιν; οὐσης γὰρ
 καὶ δευτέρας ἐνδόξου, περὶ ἧς καὶ Δανιὴλ γυμνότε-
 ρον ἐκκαλύπτων τὴν θεωρίαν εἰρηκεν "ἐθεώρουν
 ἕως οὗτου θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκά-
 θητο. χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μυ-
 ρία μυριάδες παρειστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. καὶ
 ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀν-
 θρώπου ἐρχόμενος. 5. καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ τῶν
 ἡμερῶν ἐφθάσε, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ
 καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, γλῶσσαι
 αὐτῷ δουλεύουσιν. ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος,
 ἣτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ δια-
 φθαρήσεται." 6. τὰ μὲν τῆς πρώτης ἀφίξεως τῆς
 ἐνανθρωπικωτέρας καὶ ταπεινῆς μετὰ τῶν ἄλλων καὶ
 τοῦτο ἔχει μέγα δεῖγμα καὶ σημεῖον, τὸ πρῶτον λέγε-
 σθαι καὶ ἡσύχιον, ἥξειν τε ὀχούμενον ὑποζυγίῳ προ-
 φητεύεσθαι· τοῦτο γὰρ κοινοῦ καὶ ἀνθρωπίνου βίου
 γένοιτ' ἂν τεκμήριον· τὰ δὲ τῆς δευτέρας καὶ ἐνθέου
 λαμπρότατα δηλοῦνται διὰ τῆς ἐπὶ νεφελῶν οὐρανοῦ
 παρακομιδῆς καὶ τῆς αἰωνίου πάντων τῶν ἐθνῶν
 βασιλείας. 7. καὶ ἦν γε καλὸν ἀμφοτέρας παραθεῖ-
 ναι τοῖς ἐκ περιτομῆς, λόγον τε αὐτοὺς ἀπαιτῆσαι
 πῶς ἂν σώσαινεν τὰς προφητείας, μίαν ἄφιξιν Χρι-
 στοῦ προσδοκῶντες· ἐπεὶ γὰρ ἑκατέραν τῶν παρα-
 θεμιστῶν προφητειῶν καὶ αὐτοὶ τὸν Χριστὸν ὁρᾶν
 ὁμολογοῦσιν, ὥρα λέγειν καὶ πυθθανομένοις ἡμῖν
 ἀποκρίνασθαι, πῶς οἷόν τε ὑφ' ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν
 καιρὸν καὶ ὑπὸ μίαν ἄφιξιν ἐπὶ νεφελῶν οὐρανοῦ

5 Dan. 7, 9.

(457) φέρεσθαι τὸν αὐτὸν, καὶ ἐπὶ ὑποζυγίου καὶ πώλου νέου ὀχεύσθαι· ἐπὶ πολὺ γὰρ ταῦτα διέστηκεν ἀλλήλων. 8. μυρίας δ' οὖν τοιαύτας καὶ ἄλλας περὶ τοῦ Χριστοῦ προφητείας συναγαγὼν, παραθεῖς τε καὶ συγκρούσας τὰ διαφόρως σημαινόμενα, ἐναργέστατα καταλήψῃ τινὰς μὲν τῆς πρώτης αὐτοῦ παρουσίας δηλώματα περιεχούσας, πεπληρωμένας κατὰ τὴν πρώτην ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, τινὰς δὲ εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ καὶ ἐνδοξον ἄξιον ἀναφερομένας. 9. ἐξωλόθρευσεν γὰρ λεληθότως ἄρματα καὶ ἵππον καὶ πᾶν τὸν ξὺν πολεμικὸν ἢ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐνθεὸς δύναμις
 1. κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ παρουσίαν ἐκ τῆς σωματικωτέρας Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ καλουμένου Ἐφραΐμ λαοῦ· διὸ ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο οὐκέτι συνίστη αὐτῶν τὸ βασίλειον, οὐδὲ ἡ πάλαι ἐν πόλεμοις ἰσχύσασα παρασκευὴ τε αὐτῶν καὶ ὀπλιτικὴ δύναμις.
 10. καλῶς δὲ ἐν ταύτοις τὸν πάντα τῶν Ἰουδαίων λαὸν Ἐφραΐμ ὠνόμασεν, ἀλλ' οὐχὶ Ἰσραὴλ οὐδὲ Ἰουδαν, ἵνα μὴ τὰς σεμνοτέρας διαβάλλοι προσηγορίας.
 11. εὖροις δ' ἂν καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις προφητείαις τὸ
 1. πᾶν ἔθνος Ἐφραΐμ μετὰ πολλῆς διαβολῆς καὶ κατηγορίας ὠνομασμένον, ὥσπερ καὶ νῦν. μετὰ γοῦν τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον, μηκέθ' ὁμοίως ὥς τὸ πρὶν διηρημένου τοῦ λαοῦ, τίνας ἦν εἰκὸς δηλοῦσθαι διὰ τοῦ Ἐφραΐμ ἢ αὐτοὺς τοὺς τὴν Ἱερουσαλήμ οἰκοῦντας; ὧν τὴν πολεμικὴν καὶ ὀπλιτικὴν δύναμιν μέχρ' αὐτῶν Ῥωμαϊκῶν χρόνων διαρκέσασαν ἢ τοῦ σωτήρος ἡμῶν παρουσία ἐνθέῳ καὶ ἀπορρητῇ δυνάμει καθέλεν ὁμοίως τῇ προφητείᾳ. 12. ταῦτα δὲ τὴν ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν εὐαγγελίζεται ὁ λόγος, οὐχ ἁπλῶς χαίρειν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα χαίρειν αὐτῇ παρακελευόμενος, διὰ τὴν τοῦ θεοῦ λόγον εἰς αὐτὴν παρουσίαν, ἣν καὶ

θυγατέρα τῆς ἐπουρανίου Σιών ἢ καὶ τῆς προτέρας
 συναγωγῆς ἀποκαλεῖ, διὰ τὸ πάντας ἡμᾶς τοὺς ἐξ
 ἔθνων εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότες γεν-
 νήματα εἶναι καὶ τέκνα Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων [285]
 αὐτοῦ, οἳ ἐκ μητρὸς τῆς τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆς
 προσελθόντας. 13. καὶ τὸ ἐξῆς δὲ ἐπληροῦτο ἐπὶ τῇ
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρουσίᾳ. 14. εἰρήνη γοῦν ἐξ
 ἔθνων γέγονεν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ
 οἳ οὐδέποτε οὐκέτι γοῦν πόλεις πόλεις, ὡς τὸ
 10 πρὶν, πολεμοῦσιν, οὐδὲ ἔθνη ἔθνεσι συρράσσουσιν,
 οὐδ' ὡς τὸ παλαιὸν ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος ἀκαταστα-
 τεῖ, οὐδ' Ἀθηναῖοι μὲν Ἀκκεδαιμονίοις ἐπιστρατεύ- (458)
 ονται, Σύροι δὲ Φοίνιξιν, Ἀράβιοι δὲ Παλαιστίνοις,
 καὶ Αἰγύπτιοι τοῖς πλησιοχώροις. 15. ἦνῳται δὲ ἐξ
 15 ἐκείνου σὺν θεῷ τὰ πάντα, καὶ ἀληθῶς πλήθος εἰ-
 ρήνης ἐξ ἔθνων ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο γέγονεν ἀκο-
 λούθως τῇ προφητείᾳ· μόνος δὲ Ἰησοῦς καὶ ὁ δι'
 αὐτοῦ κηρυχθεὶς τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας λόγος
 ἤρξεν τῶν ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης ἕως καὶ
 20 τῆς κατὰ δυνάμειν ἡλίου, καὶ ἀπὸ ποταμῶν εἰς τὰς
 διεκβολὰς τῆς γῆς, ἀκολουθῶν τοῖς ἐν τῷ προφῆτῃ
 προλελεγμένοις. 16. ἄπερ καὶ ὁ Ἀκύλας ὡδέ πως
 ἠρμήνευσεν εἰπὼν "καὶ λαλήσει εἰρήνην ἐν τοῖς
 ἔθνεσι, καὶ ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἀπὸ θαλάσσης ἕως θα-
 25 λάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς γῆς."
 ταῦτα δὲ τοῖς ἐν τῷ Ψαλμῷ σύγκρινον τῷ ἐπιγεγραμ-
 μένῳ εἰς Σολομῶνα περὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως, δη-
 λαδὴ τοῦ ἐκ σπέρματος Σολομῶνος προσελεισομένου,
 λεγομένοις, περὶ οὗ φησιν ὁ Ψαλμὸς "καὶ κατακυ-
 30 ρεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποτα-
 μῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης." 17. σημαίνει δὲ καὶ
 τὴν ἐνταῦθα δηλουμένην εἰρήνην ὁ αὐτὸς Ψαλμὸς φά-

σκων "ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη
καὶ πληθὺς εἰρήνης." καὶ Ἡσαΐας δὲ τούτοις συν-
τρέχει δι' ὧν φησι "καὶ συγκόψουσι τὰς μαχαίρας
αὐτῶν εἰς ἄροτρα καὶ τὰς ξιβύνας αὐτῶν εἰς δρέ-
πανα, καὶ οὐ λήψεται ἔτι ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραν,
καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν." 18. εὐροῖς δ' ἂν
καὶ Μιχαῖαν τούτοις συνάδοντα καὶ ἄλλους πλείους
τῶν προφητῶν. ἐπιστήσας δὲ, ὡς ἔφην, τοῖς χρόνοις
δυνήσῃ συνιδεῖν ὡς ἀπὸ τῶν Αὐγούστου χρόνων καὶ
τῆς κατ' αὐτὸν ἐπιλαμψάσης τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπι-
φανείας τῆς Ρωμαίων μοναρχίας ἐπικρατησάσης καὶ
πάσαι τῶν ἐθνῶν διελύθησαν διαστάσεις καὶ πολυαρ-
χίαι, καὶ τόνδε ἐξ ἐκείνου τὸν τρόπον τέλους ἤρξατο
τυγχάνειν τὰ τῆς προφητενομένης εἰρήνης. 19. ἀλλὰ
νῦν μὲν τέως ἤρξατο, ἔσται δὲ ὅτε πληρέστατα ἡ
προφητεία συμπερασθήσεται, ἐπὰν τὸ πλήρωμα τῶν
ἐθνῶν εἰσέλθῃ τὸ πρὸς τοῦ ἱεροῦ ἀποστόλου δεδηλω-
μένον."

(459)

Ἀπὸ Ψαλμοῦ ριζ'.

XVIII. "Αἶθρον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,
οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. παρὰ κυρίου
ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν.
αὕτη ἡ ἡμέρα ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος, ἀγαλλιασώμεθα
καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ. ὦ κύριε, σῶσον δὴ, ὦ
κύριε, εὐλόγησον δὴ. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν
ὀνόματι κυρίου. θεὸς κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν."
2. Τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰσελθόν-
τος ποτὲ εἰς τὰ Ἱερουσόλυμα, ὅτε κατὰ τὴν πρὸ ταύτης

προφητείαν ὀχοῦμενος ὄντω τὴν ἐν τῷ Ζαχαρία πρό-
 ρησιν ἐπλήρου, κατὰ τὸν θεὸν εὐαγγελιστὴν οἱ ὄχλοι
 προάγοντες αὐτὸν καὶ ἀκολουθοῦντες ἐπευφήμουν
 λέγοντες "ὡς ἀνὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, εὐλογημένος ὁ ἐρ-
 χόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου, ὡς ἀνὰ ἐν τοῖς υἱί-
 στοις. 3. ὅτε καὶ εἰσελθόντος αὐτοῦ εἰς τὰ Ἱεροσό-
 λυμα ἐσελσθη πᾶσα ἡ πόλις λεγόντων, τίς ἐστὶν οὗ-
 τος; οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, οὗτός ἐστιν ὁ προφήτης [288]
 Ἰησοῦς, ὁ ἀπὸ Ναζαρέθ τῆς Γαλιλαίας." 4. ἐπεὶ τοί-
 νυν ἐκ τοῦ προκειμένου Ψαλμοῦ εἴρηται τὸ "ὡς ἀνὰ,"
 ὅπερ ἐρμηνευθὲν δηλοῖ "σῶσον δὴ," τὸ δὲ Ἑβραϊκὸν
 "ἀνὰ Ἀδωναὶ ὡς ἀνὰ" περιέχει, ἀλλὰ καὶ τὸ "εὐ-
 λογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι κυρίου," ἐπειδήπερ
 καὶ αὐτὸ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ Ψαλμοῦ μετελήπται, ταῦτα δὲ
 σαφῶς ἐπὶ τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ ἀνενήνεκται, εἰκό-
 τως εἰς αὐτὸν καὶ τὰ λοιπὰ τῆς προρρήσεως ἐξειλή-
 φαμεν. 5. οὗτος γὰρ ὢν τυγχάνει εὐλογημένος, ὁ α
 καὶ δι' ἑτέρου προφήτου ὠνομασμένος "ὁ ἐρχόμενος"
 τοῦ φήσαντος "ἔτι μικρὸν, καὶ ὁ ἐρχόμενος ἤξει, καὶ
 οὐ μὴ χρονίσῃ," ὃς καὶ ἐλήλυθεν ἐν ὀνόματι κυρίου
 τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ. αὐτὸς δ' ἂν εἴη καὶ θεὸς
 κύριος ὁ ἐπιφανὴς ἡμῖν. ἐν ὀνόματι γοῦν τοῦ πατρὸς
 αὐτοῦ ὁμολογεῖ ἐλήλυθέναι λέγων πρὸς τοὺς Ἰου-
 δαίους "ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς
 μου, καὶ οὐ λαμβάνετε με· ἄλλος ἐὰν ἔλθῃ ἐν τῷ
 ὀνόματι τῷ ἰδίῳ, ἐκείνους λήψεσθε." 6. αὐτὸς δὲ
 οὗν οὗτος ὁ ἐπιφανὴς ἡμῖν θεὸς κύριος, ὁ εὐλογη-
 μένος, ὁ ἐλθὼν ἐν ὀνόματι κυρίου, αὐτὸς ἦν καὶ ὁ
 λίθος, ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ πάλαι πρότερον τὸν ἐκ (800)
 περιτομῆς λαὸν διὰ τῆς Μωσαϊκῆς διδασκαλίας οἰκο-

4 Matth. 21, 9.
 24 Jo. 5, 43.

19 Habba. 2, 3. Heb. 10, 37.

δομοῦντες, ὃς καὶ ἀποδοκιμασθεὶς ὑπ' αὐτῶν εἰς κε-
 φαλήν ἐτέρας γενιάς τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας κατέ-
 στη, ἦν ὡς μὴ τοῖς πᾶσιν ὁρωμένην, μόνοις δὲ τοῖς
 προφητικοῖς ὀφθαλμοῖς θαυμαστήν εἶναι φησιν ὁ
 λόγος φάσκων "καὶ ἔστι θαυμαστή ἐν ὀφθαλμοῖς
 ἡμῶν." 7. τὴν δὲ ἐπιφάνειαν αὐτοῦ πάλιν ἡμέραν
 ὀνομάζει "ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος," ἐπεὶ καὶ φῶς ἦν
 αὐτὸς τὸ ἀληθινὸν καὶ ἥλιος δικαιοσύνης καὶ ἡμέρα
 τοῦ θεοῦ, ἐν ᾗ γένοιτο καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν "αὕτη ἡ ἡμέρα
 ἣν ἐποίησεν ὁ κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφραν-
 θώμεν ἐν αὐτῇ."

Καὶ τούτων δὲ τούτου συντεταγμένων τὸν τρώ-
 πον καιρὸς καὶ ἐπὶ τὰς περὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ μετα-
 βῆναι προφητείας.

[287]
 (461)

BIBAIION ΔΕΚΑΤΟΝ.

1. Μετὰ τὰς ἀποδεδομένας προρρήσεις περὶ τῆς
 εἰς ἀνθρώπους ἀφίξεως τοῦ προκηρυττομένου θεοῦ
 καλεῖ δὴ καιρὸς καὶ τὰ περὶ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἐξ
 ἀνθρώπων αὐτοῦ βίου διεξελθεῖν, συνιδεῖν τε αὐτοῖς
 οἷα συμβήσεσθαι περὶ αὐτὸν ἄνωθεν ἐκ τῶν προφη-
 τικῶν ἐθεσπίζετο χρόνων. 2. πρῶτα δὲ διελεύσομαι
 τὰ περὶ τῶν τὸν θάνατον αὐτῷ συσκευωρησαμένων,
 μέρος οὐ μικρὸν τυγχάνοντα τῆς προκειμένης προτά-
 σεως. πρὸ δὲ γε τοῦ λόγου τὰ πολλάκις ἡμῖν εἰρη-
 μένα περὶ τῆς κατ' αὐτὸν οἰκονομίας τηρητέον ὅτι
 δὴ τὰ μὲν κατὰ τὴν θεότητα αὐτοῦ, τὰ δὲ κατὰ τὴν
 ἐνανθρώπησιν ἐπινοεῖται. 3. πῇ μὲν γὰρ εἰσάγεται
 λόγος ὦν θεοῦ καὶ θεοῦ δύναμις καὶ θεοῦ σοφία,

μεγάλης τε βουλῆς ἄγγελος, μέγας τε καὶ αἰώνιος
 ἄρχιερεὺς ὑπὲρ τῆς τῶν γεννητῶν ἀπάντων οὐσιώ-
 σεώς τε καὶ σωτηρίας ἱερωμένος, καὶ ἰλεούμενος τὸν
 πατέρα· πῇ δὲ ὁ ἄμνος τοῦ θεοῦ ὁ αἰρων τὴν ἁμαρ-
 1 τίαν τοῦ κόσμου καὶ πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενον·
 τοῦτο δὲ ἦν τὸ ἀνθρώπειον σκῆνος, ὃ δίκην ἁμνοῦ
 καὶ προβάτου ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀγέλης οἷά τις ἀρχιε-
 2 ρεὺς ἀναλαβὼν καὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ τῶν ἀνθρώπων
 γένους καλλιιερησάμενος προσηγάγετο τῷ πατρὶ, δι'
 3 οὗ καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων ὁμίλῃσε φύσει, οὐκ ἄλ-
 4 λως δυναμένη λόγου θεοῦ καὶ δυνάμεως ἁσωμάτου καὶ
 νοεῖας ἐπηκόῳ γενέσθαι, οὐδέ τι μείζον σαρκῶν καὶ
 5 σωματῶν δι' ὀφθαλμῶν σαρκὸς ἐπινοῆσαι. 4. ὅσα
 τοῖνυν ἐπὶ τὸ ταπεινότερον δόξειεν ἐν τοῖς προκει-
 6 μένοις περὶ αὐτοῦ λέγεσθαι, ταῦτα τὸν ἄμνον ὅραν
 τοῦ θεοῦ τὸν αἰροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου καὶ
 τὸ σκῆνος τὸ ἀνθρώπειον ὑποβάλλει νοεῖν. ἄμνος
 7 μὲν γὰρ ἦν αἰρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου κατὰ
 τοῦ βαπτιστὴν Ἰωάννην τὸν λέγοντα "Ἴδε ὁ ἄμνος
 8 τοῦ θεοῦ, ὁ αἰρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου," ἄμνος
 9 δὲ ἦν καὶ ὁ ἐπὶ σφαγὴν ἀγόμενος κατὰ τὸ παρὰ τῷ
 10 Ἡσαΐα λόγιον φάσκον "ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη,
 καὶ ὡς ἄμνος ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφρωνος." 5.
 11 περὶ τοῦ αὐτοῦ δὲ ὡς περὶ ἁμνοῦ ἐλέγετο καὶ τὸ "ἀπὸ
 12 τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου ἤχθη εἰς θάνατον." ἔδει
 γὰρ τὸν ἄμνον τοῦ θεοῦ, τὸν ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀρχιε-
 13 ρεὺς ἀναληφθέντα ὑπὲρ τῶν λοιπῶν συγγενῶν
 ἁμνῶν καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς ἀνθρωπίνης ἀγέλης, θν-
 οῖαν τῷ θεῷ προσαχθῆναι. 6. "Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἁν-

19 Jo. 1, 29.

22 Es. 53, 7.

25 Es. 53, 8.

20 1 Cor. 15, 21. Rom. 5, 18.

θρώπου ὁ θάνατος καὶ δι' ἀνθρώπου ἢ ἀνάστασις
 ἢ ἐκ νεκρῶν" φησὶν ὁ ἀπόστολος" καὶ ὥσπερ δι' ἑνὸς
 παραπτώματος εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς κατάκριμα,
 οὕτω καὶ δι' ἑνὸς δικαιώματος εἰς πάντας ἀνθρώ-
 πους εἰς δικαίωσιν ζωῆς." 7. Ἐνθεν καὶ αὐτὸς τοὺς
 μὲν ἑαυτοῦ μαθητὰς ζωὴν καὶ φῶς καὶ ἀλήθειαν
 (463) ἑαυτὸν εἶναι καὶ τὰς λοιπὰς ἐπινοίας τῆς κατ' αὐτὸν
 θεολογίας ἐπαίδευε, τοῖς δὲ ἀμυήτοις τῶν κατ' αὐ-
 τὸν ἀπορρήτων ἔλεγε "τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἀν-
 θρώπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα;" ὥσπερ οὖν
 τὰ τῆς θεολογίας ἰδιώματα ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἀπο-
 δέδοται, τὸν ὅμοιον δὴ τρόπον κἀνταῦθα τοῦ αὐτοῦ
 τὰ ἀνθρωποπαθεῖ παραστήσεται, τῶν πρὸ τοῦ πάθους
 αὐτοῦ μέσον ὄντων, ὁμοῦ τε ἄμφω τὰ τε κατὰ τὸν
 θεὸν καὶ τὰ κατὰ τὸν ἀνθρώπον αὐτοῦ περιειληφό-
 των. 8. τούτων χρησίμως ἡμῖν προτετηρημένων, ἥδη
 [288] καὶ τῶν λογίων αὐτῶν ἐφαψώμεθα, περὶ τῆς Ἰούδα
 τοῦ προδοτοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτῷ κατὰ τοῦ Χριστοῦ
 γενομένης συσκευῆς, περὶ τε τῶν ἀμφὶ τὸν καιρὸν
 τοῦ πάθους αὐτοῦ συμβεβηκότων.

Ἀπὸ ψαλμοῦ μ'.

e I. "Μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα,
 ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ θύσεται αὐτὸν ὁ κύριος" κύριος
 διαφυλάξαι αὐτὸν, καὶ ζῆσαι αὐτὸν, καὶ μακαρίσαι
 αὐτὸν ἐν τῇ γῇ, καὶ μὴ παραδῶ αὐτὸν εἰς χεῖρας
 ἐχθρῶν αὐτοῦ. κύριος βοηθήσει αὐτῷ ἐπὶ κλίτης
 οἰκίας αὐτοῦ, ὅλην τὴν κοίτην αὐτοῦ ἔστροφας
 a ἐν τῇ ἀρρωστίᾳ αὐτοῦ. ἐγὼ εἶπα, κύριε, ἐλέησόν

με, ἵασαι ψυχὴν μου, ὅτι ἡμαρτόν σοι. οἱ ἐχθροί μου εἶπαν κακά μοι, πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολείται τὸ ὄνομα αὐτοῦ; καὶ εἰ εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει ἡ καρδιά αὐτοῦ, συνήγαγεν ἀνομίαν αὐτοῦ. ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτό. 2. κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου, κατ' ἐμοῦ ἐλογίζοντο κακά μοι. λόγον παράνομον κατέθεντο κατ' ἐμοῦ, μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι; καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἠλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερισμόν. σὺ δὲ, κύριε, ἐλέησόν με, καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς. ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκάς με, ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρός μου (164) ἐπ' ἐμοί. ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου, καὶ ἐβεβαίωσάς με ἐνώπιόν σου εἰς τὸν αἰῶνα."

3. Ἐπειδὴ τινες ὑπειλήφασιν τὴν βίβλον τῶν Ψαλμῶν ὕμνους μόνον εἰς θεὸν καὶ ᾠδὰς θεολογικὰς περιέχειν, οὐ μὴν καὶ προγνώσεις οὐδὲ μελλόντων προφητείας, τοῦτο πρῶτον ἐπιτηρητέον, ὡς μυρία θεσπίζεται δι' αὐτῶν, ἃ καὶ μακρὸν ἂν εἴη συναγαγεῖν ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἀρκεῖ δὲ χρήσασθαι εἰς μαρτυρίαν τοῦ λόγου δύο Ψαλμοὶς ἐπιγεγραμμένοις μὲν τοῦ Ἀσάφ, εἰρημένοις δὲ κατὰ τοὺς τοῦ Δαβὶδ χρόνους. 4. τὸ τηρικαῦτα γὰρ εἰς τῶν ἱεροψαλτῶν ὁ Ἀσάφ τυγχάνων, ὡς ἐν τῇ βίβλῳ φέρεται τῶν Παλαιομένων, τοὺς ἐπιγεγραμμένους αὐτοῦ Ψαλμοὺς θεῖω πνεύματι προσεφώνησε. 5. τί δὴ οὖν περιέχουσιν οἱ Ψαλμοί; προορήσεις τῆς πολιτοῦκίας τῆς βασιλικῆς πόλεως τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους, ἧτις γέγονεν ἐγγὺς πού πεντακοσίοις ἔτεσι μετὰ τὴν πρόφρησιν. 6. λέγει δ' οὖν ὁ ἑβδομηκοστὸς τρίτος ἐπι-

γεγραμμένος συνέσεως τῷ Ἀσάφ "ἵνατί ἀπόσω ὁ
 θεὸς εἰς τέλος, ὠργίσθη ὁ θυμός σου ἐπὶ πρόβητα
 νομῆς σου; μνήσθητι τῆς συναγωγῆς σου, ἥς ἐκήσω
 ἀπ' ἀρχῆς, ἐλυτρώσω ῥάβδον κληρονομίας σου
 ὄρος Σιών τοῦτο, ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ, ἐπαρο-
 τὰς χειρὰς σου ἐπὶ τὰς ὑπερηφανίας αὐτῶν εἰς τέλος.
 ὅσα ἐπονηρεύσατο ὁ ἐχθρὸς ἐν τοῖς ἁγίοις σου, καὶ
 ἐνεκαυχήσαντο οἱ μισοῦντές σε ἐν μέσῳ τῆς ἑορτῆς
 σου. 7. ἔθεντο τὰ σημεῖα αὐτῶν σημεῖα, καὶ οὐκ
 ἔγνωσαν ὡς εἰς τὴν εἰσοδὸν ὑπεράνω. ὡς ἐν δρυμῶν
 αὐτῶν ἀξύναις ἐξέκοψαν τὰς θύρας αὐτῆς ἐπὶ τὸ αὐτό.
 ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατέρραξαν αὐτήν. ἐνε-
 πύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιαστήριόν σου, εἰς τὴν γῆν
 ἐβεβήλωσαν τὸ σκήνωμα τοῦ ὀνόματός σου." ταῦτα
 μὲν ὁ ἑβδομηκοστὸς τρίτος Ψαλμός. 8. καὶ ὁ ἑβδο-
 μηκοστὸς δὲ ὄγδοος τοῦ Ἀσάφ καὶ αὐτὸς τυγχάνων
 τὰδε περιέχει "ὁ θεὸς εἰσήλθοσαν ἔθνη εἰς τὴν
 κληρονομίαν σου, ἐμίαναν τὸν ναὸν τὸν ἁγίον σου.
 ἔθεντο Ἱερουσαλὴμ ὡς ὀπωροφυλάκιον, ἔθεντο τὰ
 θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς
 [989] τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὀσίων σου τοῖς θηρίοις
 τῆς γῆς." 9. τούτων δὲ τὰ μὲν πρῶτα, λέγω δὲ
 τὰ ἀπὸ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ τρίτου Ψαλμοῦ, εἰρητο-
 βασιλεύοντος ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ πρὸ τοῦ τὸν ναὸν ἱστῶ-
 (465) Σολομῶνος κατασκευασθῆναι· τέλους δὲ ἔτυχεν οὐκ
 ἄλλοτε ἢ πρῶτον μὲν ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίων πολιου-
 κίας, δεύτερον δὲ ἐπὶ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ πρὸς Ἰουδαίους
 πολέμου. 10. ἕκαστα γὰρ τῶν εἰρημένων ἐπληροῦντο
 ἐπὶ τε τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τοῦ ἱεροῦ κατασκευ-
 ρῆς προγνωσθέντα καὶ ἀναφωνηθέντα ἐν τοῖς εἰρη-

μένοις Φαλμοῖς ὑπὸ τοῦ Ἀσάφ· τὰ δὲ δεύτεرا ἀπὸ
 τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου ἐπληροῦτο κατὰ τοὺς Ἀν-
 τίοχου χρόνους, τοῦ κληθέντος Ἐπιφανοῦς, ὃς τῆς
 Συρίας βασιλεύσας ὑπάγεται μὲν τὰ Ἱεροσόλυμα, ⁶
 ἡμιάγει δὲ τὸν ναὸν καὶ καθαιρεῖ τὸ θυσιαστήριον,
 ἔπειτα τοὺς Ἰουδαίους ἐλληνίζειν ἐπαναγκάζων πλεί-
 στους ὅσους αὐτῶν ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας ὑπὲρ
 τοῦ οἰκείου νόμου καὶ τῆς πατρῴας εὐσεβείας
 ἀνῆρει, ποικίλαις προαιμιζόμενος τιμωρίαις. 11. εἰς
¹⁰ ἐκεῖνον τοιγαροῦν τὸν καιρὸν καὶ εἰς τοὺς μετὰ
 ταῦτα τῷ Ἀντιόχῳ τὰ ἴσα πράξαντας ἀναφωνεῖ ὁ
 Ἀσάφ τὰ ἀπὸ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ ὀγδόου Φαλμοῦ.
 μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ ἢ τῶν καλουμένων Μακκα-
 βαίων γραφῇ, τοῦτον ἔχουσα τὸν τρόπον· καὶ προσ- ¹²
¹⁵ ἐπισυνήχθησαν πρὸς Ἰάκειμον καὶ Βακχίδην συνα-
 γωγὴ γραμματέων ἐκζητοῦσα δίκαια. 12. καὶ ἐξῆς
 ἐπιλέγει· καὶ ὥμοσεν αὐτοῖς λέγων, οὐκ ἐκζητήσο-
 μεν ὑμῖν κακὸν καὶ τοῖς φίλοις ὑμῶν· καὶ ἐνεπίστεν-
 σαν αὐτῷ· καὶ συνέλαβεν ἐξ αὐτῶν ἐξήκοντα ἄν-
²⁰ ὄδρας, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτοὺς ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ κατὰ τὸν
 λόγον Ἀσάφ ὃν ἔγραψεν, ἔδωκαν τὰ θυησιμαῖα τῶν
 δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ,
 σάρκας ὀσίων σου τοῖς ζῴοις τῆς γῆς, αἷματα αὐτῶν ¹³
 ἐξέχεαν κύκλῳ Ἱερουσαλήμ, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων.
²⁵ 13. τούτων οὕτω προορηθέντων καὶ ἀποτελεσθέν-
 των οὐ θαυμαστὸν εἰ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὰ
 προεκτεθέντα τοῦ τεσσαρακοστοῦ Φαλμοῦ λόγια ση-
 μαίνει τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλῆς, ἅπερ μὴ πάντων ἀνθρώπων
³⁰ συνιέντων, ὅπως λόγος ὦν θεοῦ καὶ σοφία καὶ ζωὴ

14 1 Macc. 7, 12.

RUSEBIUS III.

καὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ πάντα πλοῦτον ἀγαθῶν κεκτη-
 μένος, δι' ἡμᾶς ἐπρώχενσε σάρκα λαβὼν, καὶ τοῖς τῷ
 γένος θνητοῖς ἀνθρώποις καὶ πτωχοῖς ὁμοιωθεὶς
 μορφήν τε δούλου καὶ πένητος ἀνειληφώς, καὶ μά-
 λιστα καθ' ὃν καιρὸν ἐπλήρου τὴν ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ
 προφητείαν, εἰκότως ἐν ἀρχῇ τοῦ Ψαλμοῦ μακαριζε-
 ται ὁ ταῦτα περὶ αὐτοῦ συνιείς, ἐπαγγελίας τυγχά-
 νων τῆς ἀναγεγραμμένης. εἰδ' ἐξῆς ἐκ προσώπου
 λοιπὸν δὴ τοῦ πένητος καὶ πτωχοῦ, αὐτοῦ δηλαδὴ
 τοῦ δι' ἡμᾶς πτωχεύσαντος σωτήρος ἡμῶν, ἐπιλέγε-
 ται "ἐγὼ εἶπα, κύριε ἐλέησόν με." ὅτι δὲ ἐκ προσώ-
 που τοῦ σωτήρος τὰ ἐν τῷ Ψαλμῷ θεσπίζεται αὐ-
 τάρκης μάρτυς ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τυγχάνει.
 14. Ἰστορεῖ γὰρ ὅτι "λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ποτε λέντιον
 περιεξώσατο, καὶ νύψας τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν
 αὐτοῦ εἶπεν, ἐγὼ οἶδα οὓς ἐξελεξάμην. ἀλλ' ἵνα ἡ
 γραφὴ πληρωθῇ, ὁ τρώγων μετ' ἐμοῦ τὸν ἄρτον
 ἐπήρην ἐπ' ἐμὲ τὴν πτέρυν αὐτοῦ." 15. ποῖαν γὰρ
 πεπληρωσθαι γραφὴν ἐν τούτοις ἐδήλου ἀλλ' ἢ τὴν
 τοῦ μετὰ χειρὸς Ψαλμοῦ, ἐν ᾧ εἰρηται "καὶ γὰρ ὁ
 ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἠλπισα, ὁ ἐσθίων
 ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερυισμόν;" φησὶν
 οὖν ἀρχόμενος "ἐγὼ εἶπα, κύριε, ἐλέησόν με, ἴασαι
 τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἥμαρτόν σοι," καὶ δι' ὅλου τοῦ
 Ψαλμοῦ. 16. ἅπερ σαφέστερον ὁ Σύμμαχος τοῦτον
 ἐξέδωκε τὸν τρόπον "ἐμοῦ λέγοντος, κύριε οἰκτεί-
 ρησόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, καὶ εἰ ἥμαρτόν σοι,
 [290] οἱ ἐχθροί μου ἔλεγον περὶ ἐμοῦ κακὰ, πότε ἀποθάνη;
 καὶ ἀπολείπεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ; καὶ εἰσερχόμενος
 ἐπισκέψασθαι μάταια ἐλάλει ἡ καρδιά αὐτοῦ, ἥθροισ-

ζεν ἀδικίαν ἑαυτῇ· ἐξερχόμενος δὲ ἔξω κατελάλει.
 ὁμοθυμαδὸν ἐπιθύριζον κατ' ἑμοῦ πάντες οἱ μισοῦν-
 τές με, περὶ ἑμοῦ ἐννοοῦντες κακά μοι. 17. λόγος
 παράνομος ἐκκέχυτο ἐνδον αὐτῶν, καὶ πεσὼν οὐκέτι
 ἀναστήσεται. ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος, ὃς εἰρήνευέ μοι,
 ὃ ἐπεποίθειν, συνεσθίων μοι ἄρτον ἑμὸν, κατεμεγα-
 λύνθη μου ἀκολουθῶς, σὺ δὲ κύριε οἴκτειρόν με,
 καὶ ἀνέγειρόν με, ἵνα ἀνταποδώσω αὐτοῖς. διὰ τοῦτο
 γινώσκωμαι ὅτι θελήσεις, ἐὰν μὴ καταλαλήσῃ ὁ ἐχθρός
 μου. ἑμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀπλότητα ἀντέσχου, καὶ πα-
 ραστήσεις με ἔμπροσθέν σου δι' αἰῶνος." 18. ἰσο-
 δυναμεί δὲ τοῖς τοῦ Συμμάχου καὶ τὰ Ἀκύλου. πρῶ-
 τον οὖν περὶ τοῦ δοκεῖν ὑπεμφαίνειν ἐκ προσώπου
 τοῦ σωτήρος ἡμῶν τὸ εἰρημένον, τὸ "ἴασαι τὴν ψυχὴν
 μου, ὅτι ἡμαρτόν σοι," τηρήσεις τὸ παρὰ τῷ Συμ-
 μάχῳ μὴ οὕτως ἔχον, ἀλλὰ "ἴασαι τὴν ψυχὴν μου,
 καὶ εἰ ἡμαρτόν σοι." καὶ οὕτως δὲ τοῦτο φησιν,
 ἐπειδὴ τὰς ἡμετέρας κοινοποιεῖ εἰς ἑαυτὸν ἁμαρτίας.
 19. διὸ λέλεται "καὶ κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ταῖς
 ἁμαρτίαις ἡμῶν" καὶ "αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν
 φέρει." 20. γέγονε γοῦν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρρα ὁ ἁμνός (407)
 τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· ὃν καὶ
 μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὁ θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν
 ἐποίησεν, ἀντίψυχον ὑπὲρ πάντων ἡμῶν προσέμενος
 αὐτόν, "ἵνα ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη θεοῦ ἐν
 αὐτῷ." ἀλλ' ἐπεὶ καὶ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας
 γενόμενος κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, εἰ-
 κώτως προφέρεται τὰ ἐκκείμενα. 21. ὅτι δὲ τὰς ἡμε-
 τέρας ἁμαρτίας ἐξοικειούμενος διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς
 ἀγάπην καὶ φιλανθρωπίαν ταυτὰ φησιν, ἐξῆς ὑπο-

καταβάς ἐν αὐτῷ τῷ Ψαλμῷ ἐπιφέρει λέγων "ἐμοὺ
 δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου," σαφῶς τὸ ἀπειροκά-
 κουν τοῦ θεοῦ παριστάς. πῶς δὲ τὰς ἡμετέρας
 ἁμαρτίας ἐξοικειοῦται, καὶ πῶς φέρειν λέγεται τὰς
 ἀνομίας ἡμῶν, ἢ καθ' ὃ σῶμα αὐτοῦ εἶναι λεγόμεθα,
 κατὰ τὸν ἀπόστολον φήσαντα "ὑμεῖς δὲ ἐστέ σῶμα
 Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους;" 22. καὶ καθ' ὃ πά-
 σχοντος ἐνὸς μέλους συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, οὕτως
 τῶν πολλῶν μελῶν πασχόντων καὶ ἁμαρτανόντων,
 καὶ αὐτὸς κατὰ τοὺς τῆς συμπαθείας λόγους, (ἐπει-
 δὴπερ εὐδόκησε θεοῦ λόγος ὢν μορφὴν δούλου λα-
 βεῖν καὶ τῷ κοινῷ πάντων ἡμῶν σκηνώματι συνα-
 φθῆναι) τοὺς τῶν πασχόντων μελῶν πόνοὺς εἰς ἑα-
 τὸν ἀναλαμβάνει, καὶ τὰς ἡμετέρας νόσους ἰδιοποιεῖται,
 καὶ πάντων ἡμῶν ὑπεραλγεῖ καὶ ὑπερπονεῖ κατὰ
 τοὺς τῆς φιλανθρωπίας νόμους. 23. οὐ μόνον δὲ
 ταῦτα πράξας ὁ ἅμνος τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν
 ἀκολασθεῖς καὶ τιμωρίαν ὑποσχὼν ἦν αὐτὸς μὲν οὐκ
 ὤφειλεν, ἀλλ' ἡμεῖς τοῦ πληθους ἔνεκεν τῶν πε-
 πλεμμελημένων, ἡμῖν αἷτιος τῆς τῶν ἁμαρτημάτων
 ἀφρέσεως κατέστη, ἅτε τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀναδεξάμενος
 θάνατον, μᾶστιγας τε καὶ ὕβρεις καὶ ἀτιμίας ἡμῖν
 ἐποφειλομένας εἰς αὐτὸν μετατιθεῖς, καὶ τὴν ἡμῖν
 προστετιμμημένην κατάραν ἐφ' ἑαυτὸν ἐλκύσας, γενό-
 μενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα καὶ τί γὰρ ἄλλο ἢ ἀντί-
 ψυχον; διό φησιν ἐξ ἡμετέρου προσώπου τὸ λόγιον
 "τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς λάθημεν, καὶ κύριος παρ-
 ἔδωκεν αὐτὸν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν," ὥστε εἰκότως
 ἐνῶν ἑαυτὸν ἡμῖν ἡμᾶς τε αὐτῷ, καὶ τὰ ἡμέτερα
 πάθη ἰδιοποιούμενος, φησὶν "ἐγὼ εἶπα, κύριε ἐλέη-

σόν με, ἴασαι τὴν ψυχὴν μου, ὅτι ἡμαρτόν σοι.”
 24. ὁρῶντας δὲ εἰκότως τοὺς ἐπιβουλευόντας οὐ μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἀοράτους δυνάμεις τὴν ὑπερ- (408)
 βάλλουσαν ἰσχὺν αὐτοῦ τῆς θείας προσηγορίας καὶ τοῦ
 ὀνόματος, δι’ οὗ μικρὸν ὕστερον Χριστιανῶν τὴν πᾶσαν
 κατέπλησεν οἰκουμένην, σβέσειν αὐτὴν οἰεσθαι ὑπειλη- [291]
 φέναι, εἰ τὰ πρὸς θάνατον ἐπιβουλεύσαιεν αὐτῷ. 25.
 τοῦτο δὴ οὖν αὐτὸ διελέγχει φάσκων “οἱ ἐχθροί μου εἴ-
 παν κακά μοι, πότε ἀποθανεῖται καὶ ἀπολείται τὸ ὄνομα
 αὐτοῦ;” ἐπεὶ δὲ καθυποκρινόμενοι προσήεσαν πει-
 ράζοντες ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν, ὥς ἡ θεία γραφὴ
 μαρτυρεῖ, ἄλλοτε ἄλλας αὐτοὺς προφάσεις καὶ κατη-
 γορίας κατ’ αὐτοῦ συσκευάζεσθαι ἱστοροῦσα, τούτων
 ἕνεκα ἐπιλέγει “καὶ τί εἰσεπορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην
 ἐλάλει ἡ καρδία αὐτοῦ, συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτῷ,
 ἐξεπορεύετο ἔξω καὶ ἐλάλει ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατ’ ἑμῶν.”
 26. ἐξῆς δὲ τούτοις ἡδὴ σαφῶς ἐμφαίνει καὶ αὐτὸν
 ἐκείνου τὸν δυσσεβέστατον προδότην, ἐπειδὴ συνέ-
 βαιεν μεθ’ ὧς πεποιήτο συνθήκας τοῖς ἄρχουσι τῶν
 27. Ἰουδαίων περὶ τῆς τοῦ διδασκάλου προδοσίας μηκέτ’
 ἀπαντᾷ αὐτὸν συνήθως ἐπὶ τὴν τῶν θείων μαθη-
 μάτων διδασκαλίαν, μηδ’ ὥς παρὰ διδάσκαλον φοι-
 τᾶν, μηδ’ ὁμοίως τοῖς ἑτέροις παραβάλλειν τῇ τοῦ
 σωτῆρος διατριβῇ, ἀλλ’ ἐπὶ τῷ κατοπτεῦειν καὶ θη-
 28. ρεύειν καιρὸν, ὅτε δέοι ἐπιθέσθαι αὐτῷ 27. τοῦτο
 δ’ οὖν καὶ κατηγορεῖται πράττων ὑπὸ τῶν λεγόντων
 εὐαγγελιστῶν, ὧν ὁ μὲν Ματθαῖός φησι “τότε πο-
 ρευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσκα-
 ριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετε
 29. μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστη-

14 Matth. 22, 15.

27 Matth. 26, 14.

σαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. καὶ ἀπὸ τότε ἐξήτει
 εὐκαιρίαν, ἵνα αὐτὸν παραδῷ αὐτοῖς." ὁ δὲ Μάρκος
 α" καὶ Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης εἰς τῶν δώδεκα ἀπῆλθεν
 πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα αὐτὸν παραδῷ αὐτοῖς.
 28. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγέλσαντο
 αὐτῷ ἀργύριον δοῦναι· καὶ ἐξήτει πῶς αὐτὸν εὐ-
 καιρῶς παραδῷ." ὁ δὲ Λουκᾶς γράφει λέγων· "εἰσῆλθε
 δὲ ὁ Σατανᾶς εἰς Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Ἰσκα-
 ριώτην, ὅντα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δώδεκα, καὶ ἀπελ-
 θὼν συνελάλησε τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι,
 καὶ τοῖς στρατηγοῖς τοῦ ἱεροῦ, ἵνα αὐτὸν παραδῷ
 αὐτοῖς, καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύριον
 δοῦναι. καὶ ἐξήτει εὐκαιρίαν τοῦ παραδοῦναι αὐτὸν
 αὐτοῖς ἄτερ ὄχλου." 29. ταῦτα δὴ οὖν αὐτὰ θεσπί-
 ζουσα ἢ μετὰ χειρὸς πρόορησις ἐπιλέγει· "καὶ εἰ εἰσε-
 πορεύετο τοῦ ἰδεῖν, μάτην ἐλάλει ἡ καρδία αὐτοῦ."
 (469) συνήγαγεν ἀνομίαν ἑαυτοῦ. ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλά-
 λει ἐπὶ τὸ αὐτό. κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ
 ἐχθροί μου." 30. ὁ γοῦν Σύμμαχος "εἰσερχόμενος"
 φησὶν· "ἐπισκοπῆσαι, μάταια ἐλάλει ἡ καρδία αὐτοῦ,
 ἥθροισεν ἀδικίαν ἑαυτῇ· ἐξερχόμενος δὲ ἔξω κατε-
 λάλει. ὁμοθυμαδὸν ἐψιθύριζον κατ' ἐμοῦ πάντες οἱ
 μισοῦντές με." μόνος μὲν οὖν ὥς ἂν γνώριμος καὶ
 μαθητὴς παρὰ διδάσκαλον εἰσιὼν περιεσκόπει καὶ
 κατεμάνθανεν, ἔνδον ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας κρυ-
 βπτων τὴν ἐπιβουλήν. 31. ἐξιών δὲ μετὰ πλειόνων
 ὁμοθυμαδὸν καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατελάλει, τοῖς ἐχθροῖς
 προδιδούς τὸν σωτήρα, καὶ συντατιτόμενος τοῖς τῶν
 Ἰουδαίων ἄρχουσι λεληθότως περὶ ἐτέρων, οὐ μὴν
 ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν χρημάτων, ἐφ' οἷς παραδώσειεν

3 Marc. 14, 10.

7 Luc. 22, 3.

αὐτὸν ὑπισχνεῖτο, περὶ ὧν μετ' αὐτῶν ἐκείνων ἐψι-
θύριξε. διό φησιν "ἐξεπορεύετο ἔξω, καὶ ἐλάλει ἐπὶ
τὸ αὐτό. κατ' ἐμοῦ ἐψιθύριζον πάντες οἱ ἐχθροί μου,
κατ' ἐμοῦ ἐλογίζοντο κακά μοι. 32. λόγον παράνομον
κατέθεντο κατ' ἐμοῦ." ἔοικε δὲ τὴν συνταγὴν τὴν
περὶ τῶν ἀργυρίων λόγον παράνομον διὰ τῆς προ-
φητείας ὀνομάζειν, ἥ καὶ ὅτι ἀσεβῇ καὶ παράνομα
κατ' αὐτοῦ διανοοῦντο, ὥς ἂν σβεσθησομένου καὶ
διαφθαρησομένου μετὰ τὸν θάνατον, καὶ μηκέτ' ἐν
ζώῳσιν ἐξετασθησομένου. 33. τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ τὸ
μὴ ὁ κοιμώμενος οὐχὶ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι;"
ὅπερ λευκότερον ὁ Σύμμαχος ἐξέφηεν εἰπὼν "καὶ [292]
πεσῶν οὐκέτ' ἀναστήσεται." ὁ δὲ Ἀκύλας φησὶν "καὶ
ὅς ἂν κοιμηθῇ, οὐ προσθήσει τοῦ ἀναστῆναι." καὶ
ταῦτα ἔτι κοινῶς περὶ πάντων εἰρηται τῶν κατὰ τὸν
καιρὸν τοῦ πάθους ἐπιβεβουλευκότων αὐτῷ, ἰδίως
δὲ πάλιν περὶ τοῦ προδότου, ὥς ἂν περὶ μαθητευ-
θέντος αὐτῷ, ἐξῆς ἐπιφέρει λέγων "καὶ γὰρ ὁ ἄν-
θρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἡλπισα, ὁ ἐσθίων
ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερισμόν." 34. ἀνθ'
οὐ πάλιν ὁ Σύμμαχος "καὶ ἄνθρωπος" φησὶν "ὅς
εἰρήνευέ μοι, ὃ ἐπεποίθειν, συνεσθίων μοι ἄρτον
ἐμὸν, κατεμεγαλύνθη μου." χεῖριστος γὰρ ἀληθῶς
ἀπάντων καὶ ἐναγέστατος ὁ μετὰ κοινὴν τράπεζαν
καὶ τὴν ἐν λόγοις τοῦ διδασκάλου τροφὴν ἐπὶ τὰ
χεῖρω τραπεῖς καὶ τοῖς ἐναντίοις τὸν εὐεργέτην ἄν-
ταμειψάμενος. 35. ἀλλ' ἐπειδήπερ ἐπιβουλεύοντες
οἱ ἐχθροὶ ἔλεγον "πότε ἀποθάνειται καὶ ἀπολείται
τὸ ὄνομα αὐτοῦ;" ᾧοντό τε κοιμηθέντα μηκέτ' ἀνα-
στήσεσθαι, τούτου χάριν αὐτὸς ὁ σωτὴρ καὶ κύριος (470)
ἡμῶν τἀναντία τούτοις εὐχόμενος, καὶ τῆς ἀναστά-
σεως ἀκωλύτως τυχεῖν ἀξιῶν τὸν πατέρα, φησὶ "σύ δέ,

κύριε, ἐλέησόν με, καὶ ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω
αὐτοῖς. ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι τεθέληκας με ὅτι οὐ μὴ ἐπι-
χαρῇ ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ' ἐμέ." 36. καὶ πρόδηλόν γε τίνα
τρόπον μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ παρα-
χοῖμα καὶ οὐκ εἰς μακρὸν μετῆλθε τοὺς ἐπιβεβουλευκό-
τας αὐτῷ ἢ ἀνταπόδοσις, ὅπως τε ὁ ἐχθρὸς αὐτοῦ ζωῆς
τυγχάνοντος θάνατος κατησχύνθη, ὥστε τοὺς ἐπὶ
^b νειδίξοντας εἰπεῖν "ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον;
ποῦ σου, θάνατε, τὸ νῆκος; ἐντυχὼν δέ τις ταῖς μετὰ
τὴν ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἱστορίαις τῷ Ἰω-
σήφῳ γραφείσαις εἴσεται τὰς μετελθούσας τὸ Ἰου-
δαίων ἔθνος καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν συμφοράς,
αἷς εἰκότως περιπεπτώκασι τὰ ἐπίχειρα ὧν εἰς αὐτὸν
ἔδρασαν ἀπολαμβάνοντες. 37. καὶ ταῦτα μὲν εἰς
ἐκείνους ἐπληροῦτο πάντα κατὰ τὴν πρόρρησιν· τοῦ
δὲ σωτῆρος ἡμῶν ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις διέδειξε
τοῖς πᾶσιν ὅπως ἐν αὐτῷ εὐδόκησεν ὁ πατήρ, ὃ καὶ
^c αὐτὸς διδάσκει λέγων "ἐλέησόν με καὶ ἀνάστησόν
με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς." ἐν τούτῳ ἔγνων ὅτι
τεθέληκας με, ὅτι οὐ μὴ ἐπιχαρῇ ὁ ἐχθρὸς μου ἐπ'
ἐμοί." τούτοις ἐπιλέγει "ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν
ἀντελάβου." 38. καὶ τήρει γε τίνα τρόπον αὐτῷ τῷ
θεῷ καὶ πατρὶ αὐτοῦ τὴν εὐχὴν ἀναπέμπων ἐπὶ τῇ
σαύτῃ τεθάρρηκε παρηγορία ὡς ἀκακίαν ἑαυτῷ μαρ-
τυρεῖν, καίτοι ἀνωτέρω φήσας "ἴσασι τὴν ψυχὴν μου,
ὅτι ἡμαρτόν σοι." 39. ἀλλὰ τὸ μὲν "ἡμαρτόν σοι"
^a ὁποίας ἔχεται διανοίας προδιειλήφμεν, καὶ ὁ Σάμα-
μαχος δὲ σαφέστερον παρέστησεν εἰπὼν "ἴσασι τὴν
ψυχὴν μου, καὶ εἰ ἡμαρτόν σοι," ὃ καὶ αὐτὸ λέγουσι
ἂν περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων, ἅπερ ὁ σωτὴρ

καὶ κύριος ἡμῶν εἰς ἑαυτὸν ἀνεδέξατο. 40. τὸ δὲ
 "ἐμοῦ δὲ διὰ τὴν ἀκακίαν ἀντελάβου" τὴν δι' ὅλου
 καθαρότητα τῆς αὐτοῦ φύσεως παρίστησι, δι' ἣν καὶ
 τὸ ἐδραῖον καὶ ἄσειστον τῆς ζωῆς καὶ τῆς μετὰ τὴν
 5 ἀνάστασιν αὐτοῦ σωτηρίας διδάσκων ἐπιλέγει "καὶ
 ἐβεβαίωσάς με ἐνώπιόν σου εἰς τὸν αἰῶνα." ἢ "καὶ
 παραστήσεις με ἔμπροσθέν σου δι' αἰῶνος" κατὰ τὸν
 Σύμμαχον.

Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ νδ'.

(471)

10 II. "Ἐνώτισαι ὁ θεὸς τὴν προσευχήν μου, καὶ
 μὴ ὑπερίδῃς τὴν δέησίν μου, πρόσσχες μοι, καὶ εἰσά- [299]
 κουσόν μου. ἐλυπήθην ἐν τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ὑ-
 15 ἐταράχθην ἀπὸ φωνῆς ἐχθροῦ, καὶ ἀπὸ θλίψεως ἀμαρ-
 τωλοῦ. ὅτι ἐξέκλιναν ἐπ' ἐμὲ ἄνομιαν, καὶ ἐν ὀργῇ
 15 ἐνεκότουν μοι. ἡ καρδία μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί, καὶ
 θειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμέ. φόβος καὶ τρόμος
 ἦλθεν ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐκάλυψέ με σκότος" καὶ τὰ ἐξῆς.
 2. οἷς ἐπιλέγει "καταπόντισον, κύριε, καὶ καταδίελε
 τὰς γλώσσας αὐτῶν, ὅτι εἶδον ἄνομίαν καὶ ἀντιλογίαν
 20 ἐν τῇ πόλει. ἡμέρας καὶ νυκτὸς κυκλώσει αὐτὴν ἐπὶ
 τὰ τείχη αὐτῆς, καὶ ἄνομία καὶ κόπος ἐν μέσῳ αὐτῆς
 καὶ ἀδικία, καὶ οὐκ ἐξέλιπεν ἐκ τῶν πλατειῶν αὐτῆς
 τόκος καὶ δόλος. ὅτι εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα
 25 αὐν. καὶ εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλορρημόνησεν,
 ἐκρύβην αὐν ἀπ' αὐτοῦ. σὺ δὲ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε,
 ἡγεμὼν μου καὶ γηωστέ μου, ὅς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύ-
 κανάς μοι ἐδέσματα, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ ἐπορεύ-
 θημεν ἐν ὁμονοίᾳ."

10 Ps. 54, 1.

3. Τὸ "εἰ ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἂν, καὶ εἰ ὁ μισῶν με ἐπ' ἐμὲ ἐμεγαλορρημόνησεν, ἐκρούβην ἂν ἅπ' αὐτοῦ. σὺ δὲ, ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμῶν μου καὶ γνωστὴ μου, ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα" ὁμοίον ἐστι τῷ "καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπος τῆς εἰρήνης μου, ἐφ' ὃν ἤλπισα, ὁ ἐσθίων ἄρτους μου, ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερυισμόν," περὶ τοῦ Ἰούδα ἐν τῇ πρὸ ταύτης προφητεῖα κειμένῳ. 4. ὥσπερ οὖν ἐν ἐκείνῳ ἐδείκνυτο ἄνθρωπος εἰρήνης ποτὲ γεροντῶς, ὅτε τῷ σωτῆρι ἐμαθητεύετο εἰς καὶ αὐτὸς τοῦ τῶν ἀποστόλων ἀριθμοῦ χρηματίσας, οὕτω καὶ ἐν τῷ προκειμένῳ ἰσόψυχος καὶ ἡγεμῶν καὶ γνωστὸς αὐτῷ προσηγόρευται. 5. καὶ πάλιν ὡς ἐν ἐκείνῳ περὶ αὐτοῦ εἶρητο "ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερυισμόν," τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς αὐτοῦ πρόσωπον λέγεται τὸ "ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα." καὶ γὰρ τῶν καταξιουμένων καὶ αὐτὸς εἰς ἣν τῆς ἀπορρήτου πρὸς τοὺς μαθητάς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὁμιλίας τε καὶ πνευματικῆς τροφῆς. 6. τοῖς μὲν γὰρ ἕξω πλήθεσι καὶ τοῖς ὄχλοις ἐν παραβολαῖς ἐλάλει, μόνοις δὲ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἰούδας ἐξητάζετο, ἐπέλυνεν ἅπαντα. διὸ λέλεκται "ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ' ἐμὲ πτερυισμόν" καὶ "ὃς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐγλύκανάς μοι ἐδέσματα." 7. ἅπερ σαφέστερον ἐξέφηγεν ὁ μὲν Ἀκύλας εἰπὼν "οἱ ὁμοῦ ἐγλυκάναμεν ἀπόρρητον," ὁ δὲ Σύμμαχος "οἵτινες ἐκοινολογούμεθα γλυκεῖαν ὁμιλίαν." ἂντι δὲ τοῦ "σὺ δὲ ἄνθρωπε ἰσόψυχε, ἡγεμῶν μου, καὶ γνωστὴ μου" ὁ Σύμμαχος φησὶ "σὺ δὲ ἄνθρωπε ὁμότροπέ μοι καὶ ἡγεμῶν μου καὶ γνωστὴ μου." ἐπεὶ δὴ περ τοσούτων ἡξιωμένος φίλος ἐν τοῖς μάλιστα ἦν τοῦ σωτῆρος, εἰκότως φησὶ περὶ αὐτοῦ τὸ ὅτι εἰ

ἐχθρὸς ὠνείδισέ με, ὑπήνεγκα ἄν," καὶ τὰ ἐξῆς. 8.
 ταῦτα δὲ περὶ τοῦ Ἰουδα θεσπίσας ἀκολούθως τὴν
 ἐκ τοῦ θανάτου σωτηρίαν καὶ ἀποφυγὴν ἑαυτοῦ προ-
 διδάσκει λέγων "ἐγὼ πρὸς τὸν θεὸν ἐκέκραξα, καὶ ὁ
 κύριος ἔσωσέ με." ἐσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας
 διηγῆσομαι καὶ ἀπαγγελῶ, καὶ εἰσακούσεται τῆς φω-
 νῆς μου, λυτρώσεται ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχὴν μου." 9.
 ὡς ἐν εὐχῇ τὸν πρὸ τοῦ θανάτου καιρὸν σημαίνει,
 καθ' ὃν καὶ ὁ Ἰούδας τὰ τῆς κατ' αὐτοῦ προδοσίας
 συνεσκευάσατο. 10. τότε οὖν ὁ σωτὴρ καὶ κύριος
 ἡμῶν, ὡς ἐπὶ ὀλέθρῳ καὶ ἀπωλείᾳ τοῦ γνωρίμου δυσ-
 φορῶν, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῇ τοῦ παντὸς Ἰουδαίων
 ἔθνους ἀποβολῇ, ὥσπερ ἐπὶ μεμνηρόσιν οἰκείοις καὶ
 ὡς ἐπὶ φιλιτάτοις συμπάσχων, πᾶσαν τὴν πρὸς αὐτοὺς
 ὁμιλίαν καὶ διδασκαλίαν, διὰ τὸ μηδὲν αὐτοὺς ὠφε-
 λῆναι, ἀδολεσχίαν ἀποκαλεῖ φάσκων "ἐλυπήθην ἐν
 τῇ ἀδολεσχίᾳ μου, καὶ ἐταράχθην ἀπὸ φωνῆς ἐχθροῦ,
 καὶ ἀπὸ θλίψεως ἁμαρτωλοῦ, ὅτι ἐξέκλιναν" φησὶν
 "ἐπ' ἐμὲ ἀνομίαν καὶ ἐν ὀργῇ ἐνεκότουν μοι." 11. α
 ἅπερ δύναται μὲν καὶ ἐπὶ τοὺς ἄρχοντας τῶν ἐκ περι- [294]
 τομῆς ἀναφέρεσθαι, τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἐπιβουλευ-
 τικῶς ἐνεδρεῦειν αὐτὸν πειρωμένους, δύναται δὲ καὶ
 περὶ δυνάμεων ἀοράτων ἔξωθεν αὐτὸν προσπολεμου-
 σῶν καὶ τὴν δι' ἀνθρώπων κατασκευὴν ἐνεργουσῶν
 λέγεσθαι. ἃ καὶ συνάδειν μοι δοκεῖ τοῖς ἐν τῷ εὐαγ-
 γελίῳ ὑπ' αὐτοῦ λελεγμένοις, κατὰ τὸν τοῦ πάθους
 καιρὸν, ὅτε λέγει τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς "περίλυπός
 ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου· μένετε ὧδε, καὶ
 ῥηγορεῖτε μετ' ἐμοῦ." καὶ πάλιν "νῦν ἡ ψυχὴ μου
 τετάρακται." ὅμοια γοῦν τούτοις ἐστὶ καὶ τὰ ἐν τῷ (173)

Ψαλμῶ, ἐν ᾧ λέλεκται "ἡ καρδιά μου ἐταράχθη ἐν ἐμοί, καὶ δειλία θανάτου ἐπέπεσεν ἐπ' ἐμὲ, φόβος καὶ τρόμος ἤλθεν ἐπ' ἐμὲ, καὶ ἐκάλυψέ με σκότος, δι' ὧν τῶν ἀντικειμένων δυνάμεων τὰς κατ' αὐτὸν ὁρμὰς σημαίνει. 13. ὥς γοῦν ἐν ταῖς προφητεῖαις ὠνόμαστα τι πνεῦμα πορνείας, κατὰ τὸ "πνεύματι πορνείας ἐπλανήθησαν, καὶ ἄλλο πνεῦμα πλανήσεσθαι ἐν τῇ ἐρήμῳ," τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ πνεῦμα θανάτου εἴη ἂν δειλίας ποιητικόν, ὥς καὶ πνεῦμα ἰσχύος καὶ δυνάμεως καὶ ἀνδρείας τῆς κατὰ θεὸν ἐνεργητικόν. 14. οὕτω δ' ἂν λεχθεῖν πνεῦμα φόβου καὶ τρόμου, καὶ πάλιν ἕτερον παρὰ ταῦτα πνεῦμα φόβου καὶ συγχύσεως, ἃ καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἅπασιν μὲν τοῖς ἐν μαρτυρίᾳ τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας θάνατον ἀναδεχόμενοις ἐφορμᾶν εἶωθε, πολὺ πλέον δὲ καὶ μᾶλλον ἐπιτέθειται αὐτῷ τὸν ὑπὲρ ἀπάντων θάνατον ὑπομείναντι. πλὴν ἄλλ' εἴτε πνεῦμα δειλίας καὶ θανάτου, εἴτε φόβου καὶ τρόμου, ἢ εἴ τίς γε ἑτέρα τοιαύτη δύναμις ἐπιπέτωκεν αὐτῷ, ἄλλ' οὐ τι γε κατέρραξε αὐτὸν, ἐπεὶ, οἷα γενναῖος ἀθλητῆς, τὴν μὲν δειλία τοῦ θανάτου πεποιθήσει ζωῆς, αὐτὸς γὰρ ἡ ζωὴ, μακρὰν ἀπέρριψεν ἀποσεισάμενος. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ ἐπελθὼν αὐτῷ πνεῦμα φόβου ἢ τρόμου ποιητικόν πνεύματι θάρρους καὶ δυνάμεως καὶ ἰσχύος πορρωτάτω ἀπηκύντισεν. 16. ἐπεὶ κατὰ τὸν Ἡσαΐαν "ἐπανεπαύσατο ἐπ' αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων πνευμάτων καὶ πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος." οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ σκότους τῇ τοῦ ἰδίου φωτὸς ἀπεσκέδασε δυνάμει, ἐπεὶ "τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν." εὖροις δ' ἂν τὰ παραπλήσια τούτοις

6 Os. 3, 12. Jer. 4, 11.

25 Es. 11, 2.

29 Jo. 1, 9.

καὶ ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ Ψαλμῷ, ἐν ᾧ πάλιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ λέλεκται προσέπον "περικύκλωσάν με μύσχοι πολλοὶ, ταῦτοι πλόνες περιέσχον με. ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν, ὥς λέων ὁ ἀρπάξων καὶ ὠρνόμενος." 17. καὶ πάλιν "ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με." καὶ αὐθις "ῥῦσαι ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου. σῶσόν με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκεράτων τὴν ταπεινώσιν μου." 18. σαφῶς γὰρ ἐν τούτοις δυνάμεις πονηρὰς ταύρους καὶ μύσχους καὶ λέοντας καὶ κύνας καὶ μονοκέρωτας ἀποκαλεῖ, αἱ περιέσχον μὲν αὐτὸν καὶ περικύκλωσαν κατὰ τὴν τοῦ πάθους αὐτοῦ καιρὸν, οὐ μὴν καὶ ἐνεργῆσαι τι κατ' αὐτοῦ δεδύνηται. 19. καὶ ταῦτα μὲν, εἰ * * * καὶ ταῦτα τοῦ Ψαλμοῦ τὰ μέρη ἐπὶ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν ἀνέγοιτο· εἰ δὲ μὴ ἐπ' αὐτὸν, ἀλλ' ἐφ' ἕτερον πρόσωπον, ἐπιστήσεις καὶ αὐτὸς ὥς ἂν ἐξομαλισθέντα τὰ κατὰ τὸν τόπον. πλὴν ἄλλα καὶ περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων μητροπόλεως, αὐτῆς δὲ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀκολούθως μετὰ τὴν κατὰ τῶν ἐπιβουλευσάντων αὐτῷ πρόρρησιν ἐπιλέγει ἐξῆς "εἶδον ἀνομίαν καὶ ἀντιλογίαν ἐν τῇ πόλει," καὶ τὰ τούτοις ἀκόλουθα, ἃ καὶ ὁποίας ἔχεται διαβολίας οὐ νῦν σχολὴ διηγεῖσθαι.

Ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ ρη'.

[295]

III. "Ὁ θεὸς τὴν αἰνέσιν μου μὴ παρασιωπήσης, ὅτι στόμα ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἤνοιχθη. ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσση δολία, καὶ λόγοις

2 Ps. 21, 12.

26 Ps. 108, 1.

μισους ἐκύνκλωσάν με, καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν.
ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με ἐνδιέβαλλον με, ἐγὼ δὲ προσήν-
χόμην· καὶ ἔθεντο κατ' ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ
μισος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου. κατὰστησον ἐπ' αὐ-
τὸν ἁμαρτωλόν, καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.
ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθοι καταδικασμένος,
καὶ ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γενηθῇ εἰς ἁμαρτίαν. γενή-
θῃτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν
αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος.”

2. Καὶ τῆς τῶν προκειμένων ἐπὶ τὸν προδότην
Ἰούδαν ἀναφορᾶς ἐχέγγυος μάρτυς ὁ ἀποστόλος Πέ-
τρος, μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν συνη-
μένων τῶν ἀποστόλων πάντων σὺν καὶ ἄλλοις πλεί-
οσιν ἀδελφοῖς, μέσος ἀναστὰς, καὶ ταῦτα φήσας
“ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν, ἣν
προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβὶδ περὶ
Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσιν Ἰη-
σοῦν, ὅτι κατηριθιμμένος ἦν ἐν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν
κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης. 3. οὗτος μὲν οὖν ἐκτί-
σατο χωρίον ἐκ μισθοῦ τῆς ἀδικίας αὐτοῦ, καὶ προη-
γεύμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ
σπλάγχνα αὐτοῦ, καὶ γνωστὸν ἐγένετο πᾶσι τοῖς
(475) κατοικοῦσιν Ἱερουσαλὴμ, ὥστε κληθῆναι τὸ χωρίον
ἐκεῖνο τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμὰχ, ὅ ἐστι
χωρίον αἵματος. γέγραπται γάρ ἐν βίβλῳ Ψαλμῶν,
γενηθῇ τῷ ἡ ἐπαυλὶς αὐτοῦ ἔρημος, καὶ μὴ ἔστω ὁ
κατοικῶν ἐν αὐτῇ, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λαβέτω
ἕτερος.” 4. ταῦτα γοῦν ὁ Πέτρος εἰπὼν ὑποτίθεται
ἕτερον ἀντὶ τοῦ Ἰούδα δεῖν παραλαβεῖν εἰς τὸν λε-
ποντα τῶν δώδεκα ἀποστόλων ἀριθμὸν, ὥπως πλη-

15 Act. 1, 16.

ρωθῇ τὸ τῆς προφητείας· ὅτε κλήρου γενομένου “ἔπε-
σεν ὁ κληρος ἐπὶ Ματθαίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ
τῶν δώδεκα ἀποστόλων.” τούτων οὕτως ἐκτελεσθέν-
των ἀκόλουθον ἂν εἴη τὸ λέγον ἐν τῷ Ψαλμῷ πρόσ-
κειν οὐχ ἕτερον ἡγεῖσθαι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν, ὅς
τῷ πατρὶ τὴν ἀναπεμφθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τὸν τοῦ
πάθους καιρὸν εὐχὴν τῆς διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος
ἀναγραφῆς προλαβὼν κατηξίωσε, τὸ μέλλον περὶ αὐ-
τοῦ συμβῆσεσθαι θεσπίσας. 5. φησὶν οὖν “ὁ θεὸς
τὴν αἴνεσίν μου μὴ παρασιωπήσης,” τὴν ὑπ' αὐτοῦ
παραδοθεῖσαν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς διδασκαλίαν καὶ
τῆς καινῆς διαθήκης τὴν αἴνεσιν παρακαλῶν μὴ κατα-
σιγασθῆναι, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα αἰῶνα
παρμεῖναι τῷ βίῳ. 6. στόμα δὲ ἁμαρτωλοῦ καὶ στόμα
δόλου κυρίως ἂν λεχθεῖν τὸ τοῦ Ἰούδα, ὅς πορευ-
θεὶς πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπεν αὐτοῖς “τί θέλετέ μοι
δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν
αὐτῷ τριάκοντα στατήρας. καὶ ἀπὸ τότε ἐξήτει εὐκαι-
ρίαν, ἵνα αὐτὸν παραδῷ αὐτοῖς. 7. τοιαῦτα γοῦν
κατ' αὐτοῦ συνθέμενος, εἰς ἣν τῶν μετὰ ταῦτα σὺν
αὐτῷ ἀνακειμένων ἐν τῷ τοῦ πάσχα συμποσίῳ, ὅτε
καὶ αὐτὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν “ἀνέκειτο μετὰ τῶν δώδεκα,
ἐσθιόντων τε αὐτῶν εἶπεν “ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅ-
τι εἰς ἐξ ὑμῶν παραδώσει με. 8. καὶ λυπούμενοι
σφόδρα ἤρξαντο λέγειν ἕκαστος αὐτῶν, μὴ τι ἐγὼ
εἰμι, κύριε;” ἐν οἷς ἦν καὶ Ἰούδας, ὅς τὸ πλήρες
παντός δόλου καὶ εἰρωνείας ἀνοιξας στόμα ἀποκρι-
θεὶς εἶπεν, μὴ τι ἐγὼ εἰμι Παββί; δόλιον δὲ στόμα,
ὃ οὐ τὸ σημεῖον τοῖς ἐπιβούλοις τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
ἐδόλου, λέγων “ὃν ἐὰν φιλήσω, αὐτός ἐστι, κρατή-

2 Act. 1, 26.

23 Matth. 26, 21.

30 Matth. 26, 48.

σατε αὐτόν." 9. ὁ καὶ εἰπὼν ἔργω τὸν δόλον ἀπεπλή-
 ρου, ὅτε "προσελθὼν τῷ Ἰησοῦ εἶπεν αὐτῷ, χαῖρε
 'Ραββί, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν
 αὐτῷ, ἑταῖρε ἐφ' ᾧ πάρε;" καὶ πάλιν "Ἰούδα, φιλή-
 ματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως;" τοῦτων δ'
 (470) οὐκ ἔνεκα προλαβὼν διὰ τοῦ Ψαλμοῦ φησιν "ὅτι
 στόμα ἀμαρτωλοῦ καὶ στόμα δολίου ἐπ' ἐμὲ ἠνοήθη·
 ἐλάλησαν κατ' ἐμοῦ γλώσση δολία καὶ λόγοις μίσους
 ἐκύνκλωσάν με καὶ ἐπολέμησάν με δωρεάν." ἔνθα μετὰ
 τοῦ Ἰούδα καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐπιβουλευσάντων
 αὐτῷ μνημονεύει 10. λέγει δ' οὐκ τὸ εὐαγγέλιον ὡς
 ἄρα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν "ἔτι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς λα-
 λούντος ἰδοὺ Ἰούδας εἰς τῶν δώδεκα ἦλθε, καὶ με-
 αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων, ἀπὸ
 τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ." 11. οὗ
 καὶ εἶπεν ὁ κύριος "ὡς ἐπὶ ληστὴν ἐξήλθετε, μετὰ
 μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν με; καθ' ἡμέραν προ-
 ὑμᾶς ἐκαθεζόμην ἐν τῷ ἱερῷ διδάσκων, καὶ οὐκ
 ἐκρατήσατέ με. τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρω-
 θῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν." ἔτι δὲ φησιν ἐν
 τῷ Ψαλμῷ "ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με ἐνδιέβαλλον με, ἐγὼ
 δὲ προσηυχόμην." 12. τότε καὶ αὐτὸ τέλους ἐτύγχα-
 νεν, ὅτε τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐν τῷ καλουμένῳ Γεθση-
 μανῇ χωρίῳ μετὰ τῶν ἑνδεκα ἀποστόλων προσευχα-
 μένου, μικρὸν γε ἀναχωρήσαντος αὐτῶν καὶ προσπα-
 σόντος τῷ πατρὶ, δευτέρον τε εὐξαμένου καὶ τρίτον,
 ὁ Ἰούδας σὺν τοῖς ἄρχουσι τῶν Ἰουδαίων τὰ τῆς ἐπι-
 βουλῆς αὐτῷ κατήρτηεν, συνάγων καὶ προξενῶν τὸν
 πλῆθος τῶν μετὰ μαχαιρῶν καὶ ξύλων συλλαβεῖν αὐ-
 τὸν παρεσκευασμένων. "κακὰ δὲ εἰς αὐτὸν ἔθεντο"

12 Matth. 26, 47.

16 Matth. 26, 55.

ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ μίσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεως αὐτοῦ,"
 ὅτε πονηρὰ διετέθειντο τὸν σωτῆρα καὶ εὐεργέτην
 καὶ διδάσκαλον, μυρίας ὅσας ἰάσεις καὶ θεραπείας
 λόγων τε διδασκαλίας καὶ παντοίας ὠφελείας αὐτοῖς
 παρεσχημένον. 13. ἀνθ' ὧν "ἐπειδήπερ κακὰ ἀντὶ
 ἀγαθῶν ἔθεντο κατ' αὐτοῦ καὶ μίσος ἀντὶ τῆς ἀγα-
 πῆσεως αὐτοῦ," εἰκότως ἐπιλέγει "κατάστησον ἐπ' αὐ-
 τὸν ἀμαρτωλὸν, καὶ διάβολος στήτω ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ.
 ἐν τῷ κρίνεσθαι αὐτὸν ἐξέλθοι καταδεδικασμένος, καὶ
 ἡ προσευχὴ αὐτοῦ γεννηθῇ εἰς ἀμαρτίαν. γεννηθῇ-
 τωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι καὶ τὴν ἐπισκοπὴν
 αὐτοῦ λαβέτω ἕτερος." 14. ἃ καὶ αὐτὰ ὅποιαν εἰληφε
 τὴν ἔκβασιν ὁ ἱερὸς ἀπόστολος Πέτρος προλαβὼν
 διασάφησεν, ἐπ' αὐτὸν τὸν προδότην ἐφαρμόσας τὴν
 γραφὴν. καὶ σοὶ δὲ αὐτῷ πάρεστι συνορᾶν, εἰ μὴ
 καθέσταται ἐπὶ τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἄρχων καὶ ἡγου-
 μένος ἀμαρτωλὸς, ᾧ μετὰ τὰ τολμηθέντα αὐτοῖς κατὰ
 τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παρεδόθησαν, ἀντὶ τῶν πάλαι
 οἰκειῶν καὶ θεοφιλῶν ἀρχόντων ἀλλοφυλοῖς καὶ εἰδω-
 λολάτραις δουλεύειν κατηναγκασμένοι. 15. τίς δ' οὐκ
 ἂν θαυμάσειε τῆς προρρήσεως τὸ ἀποτέλεσμα; φήσαν-
 τος γὰρ τοῦ λόγου "γεννηθῇ τωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ
 ὀλίγαι" σαφὲς ὅπως βραχὺς ὁ πᾶς διεγίνετο μετὰ τὴν
 κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλὴν αὐτῶν χρόνος, καθ'
 οὗ ἔδοξαν διαμένειν, μεθ' ὃν τὴν ὑστάτην ὑπέμειναν
 πολιορκίαν καὶ τὴν παντελῆ καθαίρειν, ἐφ' ἣ καὶ
 τὴν ἐπισκοπὴν αὐτῶν ἔλαβεν ἕτερος, ὁ διὰ Χριστοῦ
 συγκροτηθεὶς λαός. 16. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τοῦ Ψαλμοῦ
 αὐτοῖς τούτοις καταλλήλως νοήσεις· τὰ δὲ ἐξῆς ὡς
 περὶ τινῶν υἱῶν τοῦ Ἰούδα λεγόμενα ἐν τῷ "γεν-
 νήτωσαν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ὄρφανοί," καὶ τὰ παραπλή-
 ρια, ἀνάγοιτ' ἂν καὶ ἐπ' αὐτὸν μὲν προηγουμένως

τὸν Ἰούδαν, μετ' ἐκεῖνον δὲ καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς ὁμοίους αὐτῷ τὸν σωτήριον λόγον προοιδύοντας· καταλήλως δὲ νοήσεις καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ τὰς ἁμαρτίας τῶν πατέρων αὐτοῦ καὶ τῆς λεγομένης μητρὸς αὐτοῦ, τῆς τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους συναγωγῆς· περὶ αὐτῆς γὰρ ἡγοῦμαι λέγεσθαι τὸ "καὶ ἡ ἁμαρτία τῆς μητρὸς αὐτοῦ μὴ ἐξαλειφθεῖ." 17. πλὴν ὥσπερ ἐν τῇ πρὸ ταύτης προφητεῖα πτωχὸς καὶ πέννης ὦνο μάζετο ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, καθάπερ ἀπεδείξαμεν ἐν τῷ "μακάριος ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πέννητα" τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐν τῷ παρόντι Φαλμῷ τούτοις ἐπικέκληται τοῖς ὀνόμασι. 18. τάδε γὰρ καὶ τάδε γενηθήτω τῷ Ἰούδᾳ καὶ τοῖς τὰ ὅμοια αὐτῷ ἐξηλωκόσι διὰ τὰ τετολημμένα αὐτῷ φησι. τίνα δὲ ταῦτα ἐπιφέρει λέγων "ἄνθ' ὧν οὐκ ἐμνήσθη τοῦ ποιῆσαι ἔλεος, καὶ κατεδίωξεν ἄνθρωπον πέννητα καὶ πτωχὸν καὶ κατανευγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι, καὶ ἠγάπησε κατάραν, καὶ ἤξει αὐτῷ, καὶ οὐκ ἠθέλησεν εὐλογία, καὶ μακρυνθήσεται ἀπ' αὐτοῦ." 19. οἷς ἐξῆς ἐπικαταβάς αὐθις πέννητα καὶ πτωχὸν ἑαυτὸν ὀνομάζει λέγων "καὶ σὺ, κύριε κύριε, ποιήσον μετ' ἐμοῦ ἔλεος, ἔνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, ὅτι χρηστὸν τὸ ἔλεός σου. ῥῦσαι με ὅτι πτωχὸς καὶ πέννης εἰμὶ ἐγώ." οἷς μεθ' ἕτερα ἐπιλέγει "τὰ γόνυτά μου ἡσθένησαν ἀπὸ νηστείας, καὶ ἡ σὰρξ μου ἡλλοώθη δι' ἔλαιον, καὶ ἐγὼ ἐγενήθην ὄνειδος αὐτοῖς." 20. εἰδοσάν με, ἐσάλευσαν κεφαλὰς αὐτῶν." ἃ καὶ αὐτὰ τέλους ἐτύγχανεν ὅτε οἱ παραπορευόμενοι ἐβλάσφημον αὐτὸν "κινουῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι."

10 Ps. 40, 1.

15 Ps. 108, 16.

29 Matth. 27, 40.

ἐπεὶ δὲ εἰσέτι νῦν οἱ ἐκ περιτομῆς τὴν τῶν πατέρων αὐτῶν εἰς ἑαυτοὺς ἄρᾶν ἐπισπώμενοι βλασφημίαις καὶ ἁσεβείαις ῥήμασιν καταναθεματίζουσιν τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότας ἅπαντας εἰώθασιν, τούτου χάριν ἐξῆς ἐπιλέγει "καταράσσονται αὐτοὶ, καὶ σὺ εὐλογήσεις. 21. οἱ ἐπανιστάμενοί μοι αἰσχυνθήτωσαν, ὁ δὲ δοῦλός σου εὐφρανθήσεται. ἐνδυσάσθωσαν οἱ ἐνδιαβάλλοντές με ἐντροπὴν, καὶ περιβαλέσθωσαν ὡς διπλοῦδα αἰσχύνῃ αὐτῶν. ἐγὼ δὲ ἐξομολογήσομαι τῷ κυρίῳ σφόδρα ἐν τῷ στόματί μου, καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτὸν, ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πέννητος τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχὴν μου." 22. καὶ πρόδηλόν γε ὅπόσοις εἰσέτι καὶ νῦν οἱ τὰς κατ' αὐτοῦ ἁρὰς ἐν ταῖς ἑαυτῶν συναγωγαῖς ποιοῦμενοι παλαίουσι κακοῖς ἀπὸ τῶν αὐτῶν χρόνων μηδ' ὅλως ἀνανεῦσαι δεδυνημένοι, ὅπως τε αὐτὸς αἶνον τῷ πατρὶ ἐν μέσῳ πολλῶν ἔθνων τὸν διὰ τῆς καινῆς διαθήκης αὐτοῦ καταρτίζεται, συνεργὸν τὸν πατέρα καὶ τῆς ἑαυτοῦ δεξιᾶς πάρεδρον κεκτημένος. διὸ, φησὶν, "ἐν μέσῳ πολλῶν αἰνέσω αὐτὸν, ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πέννητος." 23. καὶ τὴν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ σωτηρίαν διδάσκει λέγων "τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχὴν μου." 24. ἐνωτέρω γοῦν φήσας τὸ "κατεδίωξεν ἄνθρωπον πέννητα καὶ πτωχὸν καὶ κατανευγμένον τῇ καρδίᾳ τοῦ θανατῶσαι," καὶ σαφῶς δηλώσας ἑαυτοῦ τὸν θάνατον περιγράφει τὴν προφητείαν, τὴν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ σωτηρίαν ἠνίκατο εἰπὼν "ὅτι παρέστη ἐκ δεξιῶν πέννητος, τοῦ σῶσαι ἐκ τῶν καταδιωκόντων τὴν ψυχὴν μου."

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

IV. "Καὶ λήψομαι ἑμαυτῷ δύο θάβδους, τὴν μίαν ἐκάλεσα κάλλος, καὶ τὴν ἑτέραν ἐκάλεσα σχολίσμα, καὶ ποιμανῶ τὰ πρόβατά μου, καὶ ἔξαρω τοὺς τρεῖς (479) ποιμένους ἐν μηνὶ ἐνὶ, καὶ βαρυνθήσεται ἡ ψυχὴ μου ἐπ' αὐτούς. καὶ γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐπωροῦντο ἐπ' ἐμὲ, καὶ εἶπα, οὐ ποιμανῶ ὑμᾶς· τὸ ἀποθνήσκον [298] ἀποθνήσκέτω, καὶ τὸ ἐκλείπον ἐκλείπेतω, καὶ τὰ κατάλοιπα ἐσθιέτωσαν, ἕκαστος τὰς σάρκας τοῦ πλησίον αὐτοῦ. καὶ λήψομαι τὴν θάβδον τὴν καλὴν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου, ἣν διεθέμην πρὸς πάντας τοὺς λαούς· καὶ διασκεδασθήσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ γινώσκονται οἱ Χανααναῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασσόμενά μου, ὅτι λόγος κυρίου ἐστὶ. καὶ ἔρῳ πρὸς αὐτούς, εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστὶ, ὅτε τὸν μισθόν μου ἢ ἀπέ- (1) πασθε. καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς. καὶ εἶπεν κύριος πρὸς με, κάθεσ αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ σκέψαι εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν. καὶ ἔλαβον τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς, καὶ ἐνέβαλον αὐτούς εἰς τὸν οἶκον κυρίου εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ ἀπέριψα τὴν θάβδον τὴν δευτέραν τὸ σχολίσμα τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην ἀνὰ μέσον Ἰούδα καὶ ἀνὰ μέσον Ἰσραὴλ."

2. Καὶ ταῦτα τέλους ἐτύγχανεν ὅτε κατὰ μὲν τὸν Λουκᾶν "ἀπελθὼν ὁ Ἰούδας συνελάλει τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι καὶ στρατηγοῖς τοῦ ἱεροῦ, ὅπως αὐτὸν παραδῶ αὐτοῖς· καὶ ἐχάρησαν, καὶ συνέθεντο αὐτῷ ἀργύρια δοῦναι," κατὰ δὲ τὸν Μάρκον "ὅπῃ

2 Zach. 11, 7.

26 Luc. 22, 4.

νῖκα ἀπῆλθε πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, ἵνα παραδῶ αὐτόν. οἱ δὲ ἐχάρησαν, καὶ ἐπηγγέλαντο αὐτῷ ἀργύρια δοῦναι." 3. ἀλλ' ἐν τούτοις μὲν ἀπλῶς τὸ ἀργύριον ὠνόμασται, παρὰ δὲ τῷ Ματθαίῳ μνημονεύεται καὶ ὁ ἀριθμὸς, συνάδων τῇ ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου παραθέσει. 4. λέγει δ' οὖν ὁ Ματθαῖος "τότε πορευθεὶς εἰς τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Ἰούδας Ἰσακαριώτης, πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν; οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριά- (10) κонта στατήρας." σύμφωνα οὖν ταῦτά ἐστι τῷ "καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς" ἐν τῇ προφητείᾳ εἰρημένῳ ὑπὸ τοῦ κυρίου. 5. ἀνθ' οὗ ὁ μὲν Σύμμαχος ἐποίησε "καὶ ἐστάθμισαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς;" ὁ δὲ Ἀκύλας "καὶ ἔστη- (15) σαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς." οἷς ἐπιλέγεται "καὶ εἶπε κύριος πρὸς με, κάθεσ αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, καὶ σκέψαι εἰ δόκιμόν ἐστιν, ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν." 6. ἀνθ' οὗ πάλιν ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶ "καὶ εἶπε κύριος πρὸς με, κάθεσ (20) αὐτούς εἰς τὸ χωνευτήριον, ὅψον αὐτὰ πρὸς τὸν πλάστην· ὑπερμεγέθης ἡ τιμὴ, ἣν ἐτιμήθην ὑπὲρ αὐτῶν." καὶ πρόσσχεσ τίνα τρόπον αὐτὸς ὁ κύριος (480) τιμὴν ἑαυτοῦ ὁμολογεῖ τοὺς τριάκοντα ἀργυροῦς δεδῶσθαι. 7. ἔοικε δὲ ἡ τῆς λέξεως διάνοια τοιοῦτόν τινα ἐμφανίζει νοῦν, ἐγὼ μὲν ὁ κύριος ἐκ πρώτης ἀρχᾶ- (25) μενος ἡμέρας οὐ διέλειπον τῆς ἑμαυτοῦ χρησιμότητος ὑμῖν τοῖς ἐκ περιτομῆς δελγμάτα παρέχων, καὶ μυρία ὅσα ὑμᾶς εὐεργετῶν, οὐ μόνον τὰ διὰ τῶν ἀνέκαθεν προφητῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ διὰ τῆς ἑμαυτοῦ παρουσίας (30) ἐν τε ταῖς προτρεπτικαῖς διδασκαλίαις καὶ τοῖς λογι-

1 Marc. 14, 10.

6 Matth. 26, 14.

κοῖς μαθήμασιν, ἐν τε τοῖς σημείοις καὶ τέρασιν καὶ ταῖς ἄλλαις παραδοξοποιαῖς, ταῖς τε λάσεσι καὶ ταῖς θεραπεύαις· ὑμεῖς δὲ οἱ τῆς τοσαύτης εὐεργεσίας ἡξιωμένοι δότε τὸν μισθὸν μου ἢ ἀπέλασθε, αἰτῶν αὐτοὺς, ὡς εἰκὸς, καρποὺς εὐσεβείας καὶ δείγμα τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως. 8. οἱ δὲ, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῇ πρὸ ταύτης παραθέσει, “ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾶν με ἐνδιεβαλλόν με, καὶ ἔθεντο κατ’ ἐμοῦ κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν καὶ μῖσος ἀντὶ τῆς ἀγαπήσεώς μου,” τριάκοντα ἀργυροὺς στήσαντες, ὥσπερ τοσούτου αὐτὸν πωλούμενον ἐτιμήσαντο. 9. ἀλλ’ ἐπεὶ “τὸ ἐκάστου ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ αὐτὸ δοκιμάσει,” εἰκότως προστάττει καθεῖναι αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον, ἐπιλέγων “ὃν τρόπον ἐδοκιμάσθην ὑπὲρ αὐτῶν.” χωνευτήριον δὲ ἐκταῦθα ἔοικε τὸν οἶκον κυρίου ὀνομάζειν. εἰπόντος γοῦν τοῦ κυρίου κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα “κάθεξ αὐτοὺς εἰς τὸ χωνευτήριον” ἐπιφέρει “καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον κυρίου, εἰς τὸ χωνευτήριον.” 10. κατὰ δὲ τὸν Ἀκύλαν εἰπόντος τοῦ κυρίου “ῥίψον αὐτὸ” δηλῶν δ’ ὅτι τὸ ἀργύριον “πρὸς τὸν πλάστην” ἐπιφέρει “καὶ ἔρριψα αὐτὸ ἐν οἴκῳ κυρίου πρὸς τὸν πλάστην.” 11. κατὰ δὲ τὸν Σύμμαχον εἰπόντος τοῦ κυρίου “ῥίψον αὐτὸ εἰς τὸ χωνευτήριον” ἐπιφέρει λέγων “καὶ ἔρριψα αὐτὸ εἰς τὸν οἶκον κυρίου, εἰς τὸ χωνευτήριον.” μὴ ποτε δὲ καὶ τοῦτο ἐπληροῦτο, ὅτε Ἰούδας ὁ παραδιδούς τὸν κύριον, “ἰδὼν ὅτι κατεκρίθη, μεταμεληθεὶς ἀπέστρεψε τὸ ἀργύριον τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ προσβύτεροις, λέγων, ἡμαρτον παραδοὺς αἷμα ἀθῶν. οἱ δὲ εἶπαν αὐτῷ, τί πρὸς ἡμᾶς; σὺ ὥπει. καὶ ῥίψας τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγελλεν τοῖς ἀρχιερεῦσι, ὅτι οὕτως ἐποίησεν.”

ξατο. 12. οἱ δὲ ἀρχιερεῖς λαβόντες τὰ ἀργύρια εἶπαν,
 οὐκ ἔστι βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν, ἐπεὶ τιμὴ
 αἵματος ἐστίν. συμβούλιον δὲ λαβόντες ἠγόρασαν (481)
 5 τοῖς. διὸ ἐκλήθη ὁ ἀγρὸς ἐκεῖνος ἀγρὸς αἵματος
 ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν
 διὰ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, καὶ ἔλαβον τὰ
 τριάκοντα ἀργύρια, τὴν τιμὴν τοῦ τιμημένου, ὃν
 10 ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς
 τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὰ συνέταξέ μοι κύριος.”
 13. ἐνθα καὶ ἐπιστήσεις, ἐπεὶ μὴ ταῦτα φέρεται ἐν
 τῇ τοῦ Ἰερεμίου προφητείᾳ, εἴτε χρὴ ὑπονοεῖν περι-
 ρησθαι αὐτὰ ἐξ αὐτῆς κατὰ τινα ῥαδιουργίαν, ἢ καὶ
 15 σφάλμα γραφικὸν γεγονέναι, τῶν ἀμελέστερον τὰ τῶν
 ἱερῶν εὐαγγελίων ἀντίγραφα πεποιημένων σφαλέντος
 τινός, καὶ ἀντὶ μὲν τοῦ Ζαχαρίου Ἰερεμίαν τεθεικό-
 20 τος, ὡς δέον οὕτως ἀναγεγράφθαι “τότε ἐπληρώθη
 τὸ ῥηθὲν διὰ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου,” ἀντὶ δὲ τοῦ
 καὶ ἐνέβαλον αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον κυρίου, εἰς τὸ
 25 χωνευτήριον,” ἐσφαλμένως πεποιηκός “καὶ ἔδωκαν
 αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως.” σαφῶς γὰρ διὰ
 μὲν τῆς προφητείας εἰς τὸν τοῦ κυρίου ναὸν ἐρρί-
 φθαι λέγεται τὸ ἀργύριον, καὶ δι’ αὐτοῦ δὲ τοῦ εὐαγ-
 30 γελίου εἰς τὸν ναὸν “ρίψας τοῦν” φησὶν “Ἰούδας
 τὰ ἀργύρια εἰς τὸν ναὸν ἀνεχώρησε.” 15. καὶ εἰκός
 35 γε ἐξ ἐκείνων τῶν ἀργυρίων βέβηλον γεγονέναι τὸν
 ναὸν, καὶ πεπληρωθῆαι τὸ “ἰδοὺ ἀφίεται ὑμῖν ὁ οἶκος
 ὑμῶν ἔρημος.” καὶ ὅρα γε μήποτε χωνευτήριον ὁ
 40 οἶκος κυρίου διὰ τοῦτο κέκληται, ἐπεὶ περ ὡς ἐν χω-
 νείᾳ μεταπλάττεσθαι τὰς ψυχὰς ἐκ τῆς τῶν θείων
 λόγων πυρώσεως ἐν τῷ τοῦ θεοῦ οἴκῳ συμβαίνει, ἢ
 45 ἄλλως ἀπελέγχεσθαι μὴ καθαρὰς, ὡς ἐν χωνευτήριῳ

πυρουμένας καὶ δοκιμαζομένας. 16. ὅθεν ὁ Ἀκύλας
 "ἐρριψα" φήσας "τὸ ἀργύριον ἐν τῷ οἴκῳ κυρίου
 α πρὸς τὸν πλάστην" σαφῶς διδάσκει ὡς τοῦ λόγου τοῦ
 θείου δίκην πλάστου κατοικοῦντος εἰς τὸν οἶκον κυ-
 ρίου, καὶ πλάττοντος καὶ ἀνανεοῦντος τὰς τῶν προο-
 ιόντων ψυχάς. πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ ἡ τιμὴ τοῦ τετε-
 μημένου εἰς ἐκεῖνον μεταβληθεῖσα τὸν οἶκον βέβηλον
 αὐτὸν κατεστήσατο, εὐκότως εὐθύς ἐπιλέγει "καὶ ἀπέρ-
 ριψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν τὸ σχολίσμα τοῦ
 διασκεδάσαι τὴν διαθήκην ἀνὰ μέσον Ἰουδα καὶ ἀνὰ
 μέσον Ἰσραήλ." ἐξ ἐκείνου γάρ τοι τὸ πλῆθος τῶν
 ἔθνους ἀπερρίφη τῆς πάλαι πρότερον ἐφορώσης αὐ-
 τοὺς ἐπισκοπῆς τοῦ θεοῦ. δευτέραν δὲ ῥάβδον ἡγού-
 μαι τὸ πᾶν ἀνθρώπως Ἰουδαίων ἔθνος ἐνταῦθα δηλού-
 σθαι. καλεῖ δ' οὖν αὐτὴν σχολίσμα, λέγων "τὴν
 (482) μίαν ἐκάλεσα κάλλος, καὶ τὴν δευτέραν ἐκάλεσα σχολί-
 σμα." καὶ σαφῶς ἐπιλέγει περὶ τῆς δευτέρας φά-
 σκων "καὶ ἀπέρριψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν τὸ
 σχολίσμα, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην ἀνὰ μέσον
 [390] Ἰουδα καὶ ἀνὰ μέσον Ἰσραήλ." 18. οὗτοι γὰρ ἦσαν τὸ
 σχολίσμα καὶ ἡ ῥάβδος ἡ δευτέρα. ἡ δὲ προτέρα κάλ-
 λος ὠνομασμένη οὐδ' ἄλλη γένοιτο ἢ τῆς Ἱερουσαλήμ
 αὐτῆς, καὶ τῆς κατὰ Μωσέα λατρείας, ἀπάσης τε τῆς
 παλαιᾶς διαθήκης. 19. καὶ τοῦτο δὲ ἐξ αὐτῆς παρ-
 σιτάται τῆς προφητείας φησάσης "καὶ λήψομαι τὴν
 β ῥάβδον μου τὴν καλὴν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν, τοῦ
 διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου." ὅρᾳς ὡς τὴν μὲν
 διαθήκην αὐτοῦ τὴν ῥάβδον ἔφησεν εἶναι τὴν προ-
 την, τὴν δὲ δευτέραν ῥάβδον τὸ σχολίσμα, πλὴν
 ἀμφοτέρως τὰς ῥάβδους ἀπορρίψειν ἀπειλεῖ, προειπὼν
 πρότερον "καὶ λήψομαι ἐμαυτῷ δύο ῥάβδους, τὴν
 μίαν ἐκάλεσα κάλλος, καὶ τὴν δευτέραν ἐκάλεσα σχολί-

νισμα." 20. ἀνθ' ὧν ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶ "τὴν μίαν ἐκάλεσα εὐπρέπειαν, καὶ τὴν ἐτέραν ἐκάλεσα σχολίνισμα." ὁ δὲ Σύμμαχος "τὴν μὲν ἐκάλεσα εὐπρέπειαν, τὴν δὲ μίαν ἐκάλεσα σχολίνισμα." τοῦ μὲν οὖν παντὸς ἔθνους κάλλος καὶ εὐπρέπειαν τὸν θεῖον νόμον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ περιεχομένην διαθήκην ὠνόμασεν εἰκότως. 21. τὰ τε γὰρ σεμνὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ τὰ τῆς ἀρχιερατικῆς λειτουργίας, καὶ πάντα ὅσα πάλαι πρότερον ἐν αὐτοῖς κατὰ τοὺς θείους νόμους καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν διαθήκην ἐπολιτεύετο, κόσμος εὐπρεπὴς ὑπῆρχε τοῖς ὑπὸ τούτων κοσμουμένοις. σχολίνισμα δὲ τὸ πληθὺς τοῦ ἔθνους καὶ παρὰ Μωσεὶ ἐκκλητὰι λέγουσι "ἐγενήθη μερὶς κυρίου λαὸς αὐτοῦ" 22. Ἰακώβ, σχολίνισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραὴλ." 23. ἀλλὰ γὰρ τῶν δύο τούτων ῥάβδων ἀθρόαν μεταβολὴν γενήσεσθαι κατὰ τοὺς δηλουμένους χρόνους θεσπίζει, ὥς καὶ τῆς πάλαι ἐν αὐτῇ παλαιᾷ διαθήκης, καὶ τοῦ πάλαι ἐν αὐτῇ κάλλους ἀφανισθῆσομένου, τοῦ τε σχολίνισματος καὶ τοῦ παντὸς ἔθνους διασκεδασθῆσομένου, ἐπὶ τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου τριακοντα ἄγγυριων τιμησάμενοι τῆς σφῶν δυσσεβείας τὴν προσήκουσαν ἀτιμίαν ὑπόσχοιεν. 23. λέγει δ' οὖν "καὶ λήψομαι τὴν ῥάβδον μου τὴν καλὴν, καὶ ἀπορρίψω αὐτήν, τοῦ διασκεδάσαι τὴν διαθήκην μου." καὶ πάλιν "καὶ ἀπερρίψα τὴν ῥάβδον τὴν δευτέραν τὸ σχολίνισμα." ἐπὶ τούτοις ἐπὶ ἡ προφητεία φάσκει "καὶ ἔξαρά τοὺς τρεῖς ποιμένας ἐν μηνὶ ἐνὶ, νομίζω τρία (183) τάγματα αἰνέτεσθαι τῶν πάλαι τοῦ λαοῦ τοῦ θεοῦ προεστῶτων, βασιλέως καὶ ἀρχιερέως καὶ προφήτου, ἐπεὶ καὶ διὰ τῶν τριῶν τούτων ποιμένων πάντα τὰ κατὰ τοὺς πάλαι πρότερον ὠκονομεῖτο." 24. ἀλλ' ἐπειδὴ διαστροφὴν καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι πεπόνθασι ποι-

μένες καθ' ἓνα καιρὸν τὸν ἐπὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν,
 (ὃς τε γὰρ βασιλεὺς παρὰ νόμους αὐτῶν ἡγήτο, ἀλλό-
 φυλός τις ὢν καὶ οὐκ οἰκείος τοῦ ἔθνους· ὃς τε ἀρχιε-
 ρεὺς ὑπὸ Ῥωμαίων παραγενόμενος ἐπὶ τὴν λειτουργί-
 αμιν, οὐ κατὰ τὴν τοῦ γένους διαδοχὴν οὐδὲ κατὰ
 τοὺς ἐννόμους θεσμούς ἐπὶ τὴν τιμὴν παρήει· ὃς τε
 β) προφήτης μέχρις Ἰωάννου πανσάμενος οὐκέτι ἐν αὐ-
 τοῖς ἐνήργει, ἀντὶ δὲ τούτου ψευδοπροφήτης τις ἀσε-
 βῆς καὶ πλανῶν τὸν λαόν) εἰκότως τὰ τρία χαρίσματα
 πάλαι πρότερον ὑπὲρ πάντα κόσμον εὐπροσπῆ τὸ πᾶν
 ἔθνος κοσμοῦντα, περιαιρήσειν ὑφ' ἓνα καιρὸν ἀπει-
 λει λέγων "καὶ ἐξαρθῶ τοὺς τρεῖς ποιμένας ἐν μηνὶ
 ἐνὶ, καὶ βαρυνθήσεται ἡ ψυχὴ μου ἐπ' αὐτούς." 25.
 ἀνθ' οὗ ὁ μὲν Ἀκύλας φησὶ "καὶ ἐκολοβώθη ἡ ψυχὴ
 μου ἐν αὐτοῖς." ὁ δὲ Σύμμαχος "καὶ ὀλιγοψύχησα
 ἐν αὐτοῖς." ὁ δὲ Θεοδοσίω "καὶ ὀλιγοψύχησεν ἡ ψυχὴ
 μου ἐπ' αὐτούς." καὶ τὸ αἰτιὸν γε τῆς ὀλιγοψυχίας
 διδάσκει ἐπιλέγων "καὶ γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐπωρύν-
 οντο ἐπ' ἐμέ." ἀνθ' οὗ πάλιν ὁ Ἀκύλας "καὶ γε ἡ
 ψυχὴ αὐτῶν ἐπέγκασεν ἐν ἐμοί." 26. ὁ δὲ Σύμμαχος
 "καὶ ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἠκμασεν ἐν ἐμοί." ὅμοιον δὲ τῷ
 "καὶ γὰρ αἱ ψυχαὶ αὐτῶν ἐπωρύνοντο ἐπ' ἐμέ" παρὰ
 [301] τοῖς ἐβδομήκοντα εἰρημένῳ φέρεται παρὰ τῷ Ἰερε-
 μίᾳ ἐκ προσώπου τοῦ κυρίου κείμενον τὸ "ἐγκατα-
 λέλοιπα τὸν οἶκόν μου, ἀφῆκα τὴν κληρονομίαν μου,
 ἔδωκα τὴν ἡγαπημένην ψυχὴν μου εἰς χεῖρας ἐχθρῶν
 α) αὐτῆς, ἐγενήθη ἡ κληρονομία μου ἐμοί ὥς λέων ἐν
 δρυμῷ, ἔδωκεν ἐπ' ἐμέ τὴν φωνὴν αὐτῆς. μὴ σπῆ-
 λαιον ὑαίνης ἡ κληρονομία μου ἐμοί;" 27. εἰκότως
 οὖν διὰ ταῦτα ἐξῆς ἐπιφέρει λέγων "καὶ εἶπα, οὐ

ποιμανῶ ὑμᾶς, τὸ ἀποθνήσκον ἀποθνησκέτω, καὶ τὸ ἐκλείπον ἐκλείπेतω, καὶ τὰ κατάλοιπα ἐσθιέτωσαν, ἕκαστος τὰς σάρκας τοῦ πλησίον αὐτοῦ." μεθ' ἧς ἐπι-
 λέγει "καὶ λήψομαι τὴν θάβδον μου τὴν καλὴν, καὶ
 ἀπορρίψω αὐτήν." 28. ἀνθ' οὗ ὁ Ἀκύλας "καὶ ἔλα-
 βον" φησὶν "τὴν θάβδον μου, τὴν εὐπρέπειαν, καὶ
 περιέκοψα αὐτήν," δηλαδὴ τὴν κατὰ Μωσέα λατρείαν.
 οὐκοῦν ἡ μὲν πρώτη θάβδος ἡ ἐν ἀρχαῖς τοῦ λόγου
 πρώτη συντριβήσεσθαι καὶ ἀπορριφθήσεσθαι λέγεται. (189)
 29. ὅτε δὲ ἡ τιμὴ τοῦ τετιμημένου καὶ τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ
 τῷ προδότῃ δοθὲν ἀργύριον ἐβλήθη εἰς τὸν οἶκον
 κυρίου ὥς εἰς χωνευτήριον, τότε δὴ καὶ τὰ περὶ τῆς
 δευτέρας θάβδου, τοῦ παντὸς ἔθνους δηλαδὴ, ἀκο-
 λούθως οἷα πείσεται προφητεύεται ἐν τῷ "καὶ ἀπέρ-
 ριψα τὴν θάβδον τὴν δευτέραν τὸ σχοίνισμα τοῦ
 διασκεδάσαι τὴν διαθήκην ἀνὰ μέσον Ἰουδα καὶ ἀνὰ
 μέσον Ἰσραὴλ." 30. καὶ ἐπειδήπερ ἀποβολὴν ἐκείνων
 σαφῶς διὰ τούτων ὁ λόγος ἐμήνυσεν, εἰκότως ἐξῆς
 οὐκέτ' αὐτοὺς ἐπιγνώσεσθαι τὴν τῶν προφητευομέ-
 νων δυνάμιν φησιν, ἀλλὰ τοὺς Χανααναίους, λέγων
 "καὶ γνώσονται οἱ Χανααναῖοι τὰ πρόβατα τὰ φυλασ-
 σόμενά μοι, διότι λόγος κυρίου ἐστὶ." 31. τίνας δ'
 ἂν εἶεν οἱ Χανααναῖοι ἀλλ' ἢ ἡμεῖς, οἱ πρὶν ἀλλό-
 φυλοι καὶ ἐξ ἀπάντων τῶν πάλαι ἐθνῶν καὶ ἀσεβῶν
 ἔθνων πρόβατα τῷ Χριστῷ πεφυλαγμένοι; οἱ καὶ διὰ
 τῆς αὐτοῦ χάριτος μεταβεβλήμεθα, καὶ συνέντες τὰ
 τεθεσπισμένα γνῶσιν ἀληθῆ τοῦ λόγου τοῦ κυρίου
 εἰλήψαμεν, ἐγνωμέν τε ἡμεῖς οἱ Χανααναῖοι καὶ συνή-
 καμεν τὰ δηλούμενα· οὐκ ἐγνώσαν δὲ οὐδὲ συνήκαν
 οἱ τὸν Ἰσραὴλ ἀρχοῦντες καὶ ἐπὶ τῷ σπέρματι Ἀβραάμ
 ἐπαιρόμενοι.

Ἀπὸ τοῦ Ἱερουζόλου.

V. Ἡ ἁμαρτία Ἰουδα γέγραπται ἐν γραφείῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἁδαμαντίνῳ, ἐγκεικολαμένη ἐπὶ τοὺς στήθους τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ τοῖς κέρασι τῶν θυσιαστηρίων ἡμῶν. ἦν ἡ ἀναμνησθῶσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν τὰ θυσιαστήρια αὐτῶν, καὶ τὰ ἄλλα αὐτῶν ἐπὶ ξύλου δασέος, καὶ ἐπὶ βουνῶν μετεώρων, ἰσχύου σου καὶ πάντας τοὺς θησαυροὺς σου εἰς προνομήν δώσω, καὶ τὰ ὑψηλά σου ἐν ἁμαρτίᾳ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις σου. καὶ ἀφαιρεθήσῃ, καὶ ταπεινωθήσῃ ἀπὸ τῆς κληρονομίας ἧς ἔδωκά σοι, καὶ ἀναβιβῶ σε ἐν τοῖς ἔχθροῖς σου, ἐν τῇ γῇ ἣ οὐκ ἔγνων, ὅτι πῦρ ἐκκέκρυται ἐν τῷ θυμῷ μου, ἕως αἰῶνος καυθήσεται."

2. Εἰ καὶ μὴ παρὰ τοῖς ο', ἀλλ' οὖν γε ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ταῦτα εὐρόντες καὶ ἐν ταῖς τῶν λοιπῶν ἐρμηνευτικῶν ἐκδόσεσιν, ἔτι μὴν μετὰ παραθέσεως ἀστέρισκων καὶ ἐν τοῖς ἀκριβέσι τῶν παρὰ τοῖς ἑβδομηκοντα ἀντιγράφοις, ἀναγκαίως αὐτὰ παρεθέμεθα, ἅτε καὶ ὀνομαστὶ τὸν προδότην Ἰουδα δηλοῦντα, καὶ τὴν πεπραγμένην αὐτῷ ἁμαρτίαν ἀνεξάλειπτον εἶναι διδάσκοντα. τοῦτο γὰρ αἰνίττεσθαι μοι δοκεῖ τὸ ἁμαρτία Ἰουδα ἐγγέγραπται ἐν γραφείῳ σιδηρῷ, ἐν ὄνυχι ἁδαμαντίνῳ." 3. εἴη δ' ἂν καὶ ἐπὶ πᾶν τὸ Ἰουδαϊκὸν ἔθνος ἀναφερόμενα, οἷς ἐξῆς καὶ ἀκολούθως μετὰ τῆς [302] ἀνεξάλειπτον αὐτῶν ἀσέβειαν τὸν μετελθόντα αὐτοὺς ἔσχατον ὀλεσθρον ἀπειλεῖ, ἅπερ κατὰ λέξιν ἐρμηνεύειν οὐ τοῦ παρόντος τυγχάνει καιροῦ.

b Ἀλλὰ γὰρ τοσούτων περὶ τοῦ προδώσειν μέλλον-

2 Jer. 17, 1. Conf. supra p. 54b.

τος τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν τῶν τε ἄλλως ἐπιβε-
βουλευκότων αὐτῷ προαναφωνηθέντων, καιρὸς ἰδεῖν
καὶ τὰ ἄμφι τὸ πάθος αὐτοῦ μέλλοντα συμβῆσεσθαι
θεσπιζόμενα.

Ἀπὸ τοῦ Ἀμώς.

VI. "Ομνύει κύριος κατὰ ὑπερηφανίας Ἰακώβ, εἰ
ἐπιλησθήσεται εἰς νίκος πάντα τὰ ἔργα ὑμῶν, καὶ
ἐπὶ τούτοις οὐ ταραχθήσεται ἡ γῆ, καὶ πενθήσει πᾶς ὁ
κατοικῶν ἐν αὐτῇ, καὶ ἀναβήσεται ὡς ποταμὸς ἡ συν-
τέλεια, καὶ καταβήσεται ὡς ποταμὸς Αἰγύπτου καὶ
ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει κύριος, θύσεται ὁ
ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ τῆς γῆς ἐν
ἡμέρᾳ τὸ φῶς. 2. καὶ μεταστρέψω τὰς ἐορτὰς ὑμῶν
εἰς πένθος, καὶ πάσας τὰς ὁδοὺς ὑμῶν εἰς θρῆνον·
καὶ ἀναβιβῶ ἐπὶ πᾶσαν ὁσφὺν σάκκον καὶ ἐπὶ πᾶσαν
κεφαλὴν φαλάκρωμα· καὶ θήσομαι αὐτὸν ὡς πεν-
θος ἀγαπητοῦ, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὡς ἡμέραν ὀδυ-
νης. ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ ἐξαπο-
στελῶ λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν
ὑδάτος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου. καὶ
σαλευθήσονται ὕδατα ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης,
καὶ ἀπὸ βορρᾶ ἕως ἀνατολῶν περιδραμοῦνται ζητοῦν-
τες τὸν λόγον κυρίου, καὶ οὐ μὴ εὑρωσι." 3. Τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὕβριν καὶ ὑπερη-
φανίαν καὶ ἐπανάστασιν, ἣν ἐπανέστησαν αὐτῷ οἱ ἐκ
περιτομῆς, θεσπίζουσα ἡ παροῦσα προφητεία, ὁμνύ-
ναι τὸν κύριόν φησι καθ' ὑπερηφανίας Ἰακώβ, ὡς (486)
οὐ μὴ γένοιτο λήθη τῶν κατ' αὐτοῦ τετολμημένων

G. Amos. 8, 7.

αὐτοῖς, καὶ ὅτι πένθους ἄξια πείσεται ἡ γῆ αὐτῶν
μετὰ καὶ τῶν οἰκητόρων, καὶ ὅτι οὐκέθ' ὥς τὸ πρὶν
εἰς βραχὺ παιδευθέντες αὐθις ἀποκατασταθήσονται,
ἀλλ' εἰς συντέλειαν τὰ κατ' αὐτοὺς ἦξει. "ἀναβή-
σεται γοῦν" φησὶν "ὥς ποταμὸς ἡ συντέλεια αὐτῶν,
τὴν ἐπελθοῦσαν αὐτοῖς οὐδ' ἄλλοτε ἢ κατὰ τὴν Ῥο-
μαίων βασιλείαν ὄργην, ποταμὸν ἀναβησόμενον ἐπ'
αὐτοὺς, ὥς ἐν ὕψει τὸ πρὶν ὄντας, αἰνιτιζόμενος. 4.
καὶ δὴ μετὰ τὴν δηλωθεῖσαν κατ' αὐτῶν ἐκ τοῦ θεοῦ
ὄργην αὐθις τὰ κατ' αὐτοὺς πράγματα, "ὥς ποτα-
μὸς" φησὶν "Αἰγύπτου καταβήσεται." δι' ὧν οἴμα-
δηλοῦσθαι ὅτι τὰ πάλαι μετέωρα καὶ παρὰ θεῶν τετι-
μημένα καὶ ὥσπερ ἐν ὕψει κείμενα πλεονεκτήματα
τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους ὅμοια τοῖς φευστοῖς καὶ αἰκνῶν
ποταμοῦ παρατρέχουσι τῶν ἀπίστων ἔθνων πράγματα
καταστήσεται, ἀφ' ὧν τε εἰς ταπεινὸν περιτραπή-
σεται. 5. εἰθ' ἐξῆς τούτοις αὐτὰ δὴ τὰ ἀμφὶ τὸν κατ'
ρὸν τοῦ σωτηρίου πάθους συμβεβηκότα δηλῶν "ἐν
ἐκείνῃ" φησὶ "τῇ ἡμέρᾳ, λέγει κύριος, δύσεται ὁ ἥλιος
μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἡμέρᾳ τῇ
φῶς," ἃ καὶ ἐναργῆ τὴν ἔκβασιν εἰληφεν, ὅτε τοῦ
σωτήρος ἡμῶν ὑψωθέντος κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν
"ἀπὸ ἔκτης ὥρας σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν
ἕως ὥρας ἐνάτης, περὶ δὲ τὴν ἐνάτην ὥραν ἀνεβόη-
σεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων Ἥλλ Ἥλλ λαμῶ-
σα βαχθανί."

6. Τούτων δὲ τοῦτον ἐπιτελεσθέντων τὸν τρόπον
ἐξῆς ἐπιλέγει "καὶ μεταστρέψω τὰς ἐορτὰς ὑμῶν εἰς
πένθος καὶ πᾶσας τὰς ἡμέρας ὑμῶν εἰς θοῆνον" καὶ
ἀναβιβῶ ἐπὶ πᾶσαν ὄσφυν σάκκον καὶ ἐπὶ πᾶσαν

κεφαλὴν φαλάκρωμα· καὶ θήσομαι αὐτὸν ὡς περ πέν-
 θος ἀραπητοῦ, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ὡς ἡμέραν ὀδύ-
 νης. ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται, λέγει κύριος, καὶ ἔξαπο-
 στελῶ λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δόψαν [302]
 ὕδατος, ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου· καὶ
 τὰ ἐξῆς. 7. ὅσπερ ἅπαντα διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐ-
 τῶν τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ γεγεννημένην ἐσεσθαι προ-
 φητευθέντα ἐναργῆ τὴν ἐκβασιν τῆς προρορήσεως ἀπε-
 δείξατο μετὰ τὴν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλὴν
 αὐτῶν. 8. οὐ πρότερον γοῦν, ἀλλ' ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς
 δεῦρο μετέστρεψεν αὐτῶν ὁ θεὸς τὰς ἐορτὰς εἰς πέν-
 θος καὶ τὰς ὥδ' εἰς θρῆνον, τῆς περιβοήτου μητρο-
 πόλεως ἀποστερήσας αὐτοὺς, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ σεμνὸν (187)
 ἄγίασμα κατὰ τὴν ἐπὶ Τίτου καὶ Οὐεσπασιανοῦ Ῥω-
 μαίων αυτοκρατόρων ἡγεμονίαν καθελὼν, ὡς μηδὲ
 ἐλθόντας δύνασθαι ἐπ' αὐτῆς τὰς ἐννόμους ἐορτὰς
 καὶ πανηγύρεις ἐπιτελεῖν. τί δεῖ λέγειν, ὡς ὁ λιμὸς
 τοῦ ἀκοῦσαι λόγον κυρίου πάντας αὐτοὺς μετῆλθεν,
 ἀνθ' ὧν ἐξήλασαν ἑαυτῶν τὸν τοῦ θεοῦ λόγον, ὁμο-
 θυμαδὸν αὐτὸν ἀρνησάμενοι, καὶ ἀπαρνηθέντες ὑπ'
 αὐτοῦ;

Ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου.

VII. "Καὶ παρέσται κύριος ὁ θεός μου, καὶ πάν-
 τες οἱ ἄγιοι μετ' αὐτοῦ. ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔσται
 φῶς, καὶ ψυχὸς καὶ πάρος ἔσται μίαν ἡμέραν. καὶ ἡ
 ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα καὶ
 οὐ νύξ τὸ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς. καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 ἐκείνῃ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ, τὸ ἡμῖν

αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην, καὶ τὸ ἡμῖν αὐτοῦ εἰς τὴν θάλασσαν τὴν ἐσχάτην. ἐν θέρει καὶ ἐν ἔαρι ἔσται οὕτως. καὶ ἔσται κύριος εἰς βασιλεὺς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται κύριος εἰς, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον."

2. Καὶ ταῦτα ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπληροῦτο, ἣν ἐποίησατο, ἥτοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων αὐτοῦ καὶ μαθητῶν, ἣ μετὰ τῶν ἀρίστων αὐτοῦ, θείων τινῶν δυνάμεων καὶ ἀσωμάτων πνευμάτων, ἀγγέλων τε καὶ λειτουργῶν αὐτοῦ, περὶ ὧν εἴρηται ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις ὅτι "προσηλθόντες αὐτῷ ἄγγελοι καὶ διηκόνουν αὐτῷ." 3. κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, (οὕτω δὲ φίλον ἀποκαλεῖν τὴν ἱερὰν γραφὴν πάντα τὸν χρόνον τῆς ἐν ἀνθρώποις αὐτοῦ διατριβῆς) ἐπληροῦτο μετὰ τῶν ἄλλων προρρησέων καὶ τὰ ἐν χειρὶ τεθεσπισμένα, ὅπηνίκα παρὰ τὸν τοῦ πάθους αὐτοῦ καιρὸν "ἀπὸ ὧρας ἑκτῆς σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ἕως ὧρας ἐνάτης." διόφησιν ἡ προφητεία ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ οὐκ ἔσται φῶς." καὶ πάλιν "καὶ οὐχ ἡμέρα καὶ οὐ νύξ τὸ πρὸς ἐσπέραν ἔσται φῶς." 4. δι' ὧν λευκότερα ἡγοῦμαι τὴν τοῦ καιροῦ κατάστασιν, ἐν ᾧ τοῦ σωτῆρος ἀνψωθέντος καὶ ἡμέρας οὔσης νύξ ἀπὸ ὧρας ἑκτῆς περιέχον συνέσχε μέχρι τῆς ἐνάτης, μεθ' ἣν αὐτὸς τοῦ σκότους διαλείποντος ἡμέρα καὶ φῶς ἐγένετο, μεθ' ἧς πάλιν συνήθως ἡ νύξ κατελάμβανεν. ἅπειρ' ὁ τῆς προφητείας λόγος ἡνίκα φάσκων "καὶ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡ μέρα καὶ οὐ νύξ τὸ πρὸς ἐσπέραν ἔσται φῶς." 5. οὐχ ἡμέρα μὲν γὰρ ἦν

διὰ τὸ μεσημβρινὸν σκότος· καὶ πάλιν οὐ νύξ διὰ
 τὴν ἐπικαταλαβοῦσαν ἡμέραν, ἣν παρίστησεν ἐπιση-
 μηνόμενος διὰ τοῦ φάναι τὸ "πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς."
 τίς δ' οὐκ ἂν θαυμάσειε καὶ τῆς χειμαδίου ὥρας τὴν
 5 μνήμην; ἣν καὶ αὐτὴν ἐθέσπισεν ὁ λόγος φήσας "καὶ ἡ
 ψυχὸς καὶ πάρος ἔσται." ὃ καὶ αὐτὸ ἡ τοῦ εὐαγγε-
 λίου μαρτυρία συνίστησιν, ὅπηνίκα ὁ Πέτρος ἀκο-
 λουθῶν τῷ Ἰησοῦ, περιανύπτων πυρὰν ἐν τῇ αὐλῇ
 τοῦ Καϊάφα, μετὰ τῶν ἄλλων ἐθερμαίνεται. ὁ γοῦν
 10 Ἰωάννης ἀντικρυς καὶ τοῦ ψυχὸς ἐμνημόνευσεν
 εἰπὼν "εἰστήκεισαν οἱ δοῦλοι καὶ οἱ ὑπηρέται ἀνθρώ- [304]
 καὶν πεποιηκότες, ὅτι ψυχὸς ἦν, καὶ ἐθερμαίνοντο.
 7. καὶ πρὸς μὲν τὴν λέξιν τοιούτου τέλους ἐτύγχανε
 τὰ προηγορευμένα, πρὸς δὲ διάνοιαν τὸ πᾶν Ἰου-
 15 δαίων ἔθνος, τοῦ σωτηρίου φωτὸς αὐτοῖς ἐπιλάμψαν-
 τος, αὐτῶν τε μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς ἐλομένων,
 τοῦθ' ὅπερ καὶ εἶλοντο μετῆλθεν αὐτοῦς, ἀναχωρή-
 σαντος μὲν αὐτῶν τοῦ φωτὸς, διαλαβούσης δὲ αὐτοῦς
 20 νυκτὸς ἀφεργουῦς, σκοτισθείσης αὐτῶν τῆς διανοίας,
 πρὸς τὸ μὴ διαυγᾶσαι τὸν φωτισμὸν τοῦ εὐαγγελίου
 ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ψυγείσης τῆς πρὸς
 τὸν θεὸν ἀγάπης αὐτῶν, τὰ σύμβολα τούτων εἰκότως
 ἐτελείτο, ἐπληροῦτό τε ἐξῆς τὰ τῆς προορήσεως, κατὰ
 τὴν τοιάνδε τῆς σωτηρίου ἐπιφανείας ἡμέραν ὕδατος
 25 ἔκπλητος ἐξεληθόντος ἐξ Ἱερουσαλὴμ, εἰς πάντα τὰ ἔθνη
 προελθόντος τοῦ γονίμου καὶ ζωτικῷ λόγῳ τῆς εὐαγ-
 γελικῆς διδασκαλίας, ἀρχαμένου μὲν ἀπὸ τῆς Ἰου-
 δαίας, καὶ ἐξ αὐτῆς γε τῆς Ἱερουσαλὴμ, διαδοθέντος
 30 δὲ εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ εἰς πάντα τὰ τῆς οἰκου-
 μένης πέρατα. 8. τούτου δὲ τοῦ ὕδατος καὶ αὐτὸς

ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν μνημονεύει λέγων πρὸς τὴν
 Σαμαρείτιν, "εἰ ἤθεις τίς ἐστὶν ὁ αἰτῶν σε πιεῖν, σὺ
 ἂν ἤτησας αὐτὸν, καὶ ἔδωκεν ἄν σοι ὕδωρ ζῶν." ὅση
 δὲ τοῖς ἀπογευσσάμενοις τοῦ ζῶντος καὶ λογικοῦ νόμου
 τοῦ ὑπῆρξεν ὡφέλεια παρίστησιν ἐξῆς διδάσκων ὥς
 οἱ πίνοντες αὐτοῦ, τοὺς πάλαι πολλοὺς βασιλεύσαντας
 αὐτῶν δαίμονας πονηροὺς ἀπαρνησάμενοι, τὸν ἑνα
 κύριον καὶ βασιλέα σφῶν αὐτῶν ὁμολογήσουσι, καὶ
 ὡς ὁ κύριος ὁ μόνος τὸ πρὶν Ἑβραίοις γνωριζόμενος
 (489) γενήσεται βασιλεὺς πάντων τῶν εἰς αὐτὸν ἐξ ἀπάσης
 τῆς γῆς πιστευσάντων ἔθνων, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 ἐν ἔσται, κυκλοῦν πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν ἔρημον.
 9. ὁ καὶ αὐτὸ τίς οὐκ ἂν ὁρῶν ἐκπλαγείη; ἀπὸ γούν
 τῆς Χριστοῦ προσηγορίας, (αὐτὸς δὲ ἦν ὁ Χριστὸς ὁ
 κύριος) τὸ τῶν Χριστιανῶν ὄνομα πάντα τόπον καὶ
 πόλιν καὶ χώραν καὶ αὐτὰ γε τὰ ἐν ταῖς ἐρήμοις καὶ
 ταῖς ἐσχατιαῖς τῆς γῆς οἰκοῦντα ἔθνη περιεκύκλωσε
 τοῖς τῆς προφητείας ἀκολούθως θεσπίσμασιν.

Ἀπὸ Ψαλμοῦ κα'.

VIII. "Ὁ θεὸς ὁ θεός μου, πρόσσχες μοι, ἐναὶ
 ἐγκατέλιπες με; μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λό-
 γοι τῶν παραπτωμάτων μου. ὁ θεός μου κεκραῖξε μοι
 ἡμέρας πρὸς σέ, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ καὶ νυκτὸς, καὶ
 οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί. σὺ δὲ ἐν ἁγίοις κατοικεῖς, ὁ
 ἐπαινος τοῦ Ἰσραὴλ. ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν,
 ἤλπισαν, καὶ ἐρρύσω αὐτούς. πρὸς σέ ἐκέκραξαν καὶ
 ἐσώθησαν· ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν οἱ πατέρες ἡμῶν, καὶ οὐ
 κατησχύνθησαν. 2. ἐγὼ δὲ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄν

θρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένημα λαοῦ.
 πάντες οἱ θεωροῦντές με ἐξεμυκτηρίσαν με, ἐλάλη-
 σαν ἐν χεῖλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν, ἤλπισεν ἐπὶ κύ-
 ριον, ὁυσάσθω αὐτόν, σωσάτω αὐτόν, ὅτι θέλει αὐ-
 τόν. ὅτι σὺ εἶ ὁ ἐκσπάσας με ἐκ γαστρὸς, ἡ ἐλπίς α
 μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου. ἐπὶ σὲ ἐπερορίφην
 ἐκ μήτρας, ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου θεὸς μου εἶ σὺ.
 μὴ ἀποστῆς ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλίψις ἐγγὺς, ὅτι οὐκ ἔστιν
 ὁ βοηθῶν. 3. περιεκύκλωσάν με μύσχοι πολλοί, ταῦ-
 ροι πίονες περιέσχον με. ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα
 αὐτῶν, ὡς λέων ἀρπάζων καὶ ὠρνούμενος. ὥσει ὕδωρ
 ἐξεχύθη, καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὀστέα μου. ἐγε-
 νήθη ἡ καρδιά μου ὥσει κηρὸς τηγόμενος ἐν μέσῳ
 τῆς κοιλίας μου. ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς μου,
 15 καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί μου, καὶ [305]
 εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγέ με. ὅτι ἐκύκλωσάν με (490)
 κύνες πολλοί, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με.
 4. ὠρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν
 πάντα τὰ ὀστέα μου. αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπέτ-
 20 ὄν με· διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ
 τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. σὺ δὲ, κύριε, μὴ
 μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου
 πρόσσχε. ὁὔσαι ἀπὸ βομφαίας τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐκ
 25 χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου. σῶσόν με ἐκ στό-
 ματος λέοντος, καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκεράτων τὴν β
 ταπεινώσιν μου. 5. διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς
 ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε. οἱ
 φοβούμενοι τὸν κύριον αἰνέσατε αὐτόν· ἅπαν τὸ
 σπέρμα Ἰακώβ δοξάσατε αὐτόν. φοβηθήτωσαν αὐτόν
 30 ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰσραὴλ, ὅτι οὐκ ἐξουδένωσεν οὐδὲ
 προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέστρεψε
 τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐν τῷ κεραιγένοι

με πρὸς αὐτὸν εἰσήκουσέ μου. παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινος μου ἐν ἐκκλησίᾳ μεγάλη· τὰς εὐχάς μου ἀποδώσῃ ἐνώπιον τῶν φοβουμένων αὐτόν. 6. φάγονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται, καὶ αἰνέσουσι κύριον οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν. 7. ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν εἰς αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, μνησθήσονται καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἔθνων, ὅτι τοῦ κυρίου ἡ βασιλεία καὶ αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἔθνων. ἔφαγον καὶ προσεκύνησαν πάντες οἱ πλῖνες τῆς γῆς, ἐνώπιον αὐτοῦ προσπεσοῦνται πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς τὴν γῆν. καὶ ἡ ψυχὴ μου αὐτῷ ξῇ, καὶ τὸ σπέρμα μου δουλεύσει αὐτῷ. ἀναγγελησεται τῷ κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχνησομένῳ, ὃν ἐποίησεν ὁ κύριος.

8. Τὸ "ὁ θεὸς μου πρόσσχες μοι, ἵνατί ἐγκατέλιπές με" ἐν ἀρχαῖς τοῦ Ψαλμοῦ λεγόμενον κατὰ τὸν Ματθαῖον ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν παρὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν οὕτως εἶρηται "γενομένης δὲ ὥρας ἑκτῆς σκοτός ἐγένετο ἐφ' ὅλην τὴν γῆν ἕως ὥρας ἐνάτης καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ ἔλωεῖμ ἔλωεῖμ λαμὰ σαβαχθανι, ὃ ἐστὶ μεθερμηνεύομενον, ὁ θεὸς ὁ θεὸς μου ἵνατί ἐγκατέλιπές με; εἰληπται δὲ ἡ Ἑβραϊκὴ λέξις ἀπὸ τῆς ἐν χειρὶ προφητείας. 9. αὐταῖς γοῦν συλλαβαῖς τὸ "ἡλεὶ ἡλεὶ λαμὰ σαβαχθανι" ἡ τοῦ Ψαλμοῦ καταρχὴ περιέχει, ὅπερ ὁ Ἀκύλας τοῦτον ἡρμήνευσεν τὸν τρόπον "ἰσχυρὸς μου, (91) ἰσχυρὸς μου, ἵνατί ἐγκατέλιπές με;" ταῦτα δὲ ὅτι τοῖς ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν

εἰρημένους ἰσοδυναμεῖ πᾶς ὅστις οὖν ὁμολογήσαι ἂν.
 10. ὦρα τοιγαροῦν ἀναμφιλόγως τὸν Ψαλμὸν οὐδ'
 ἐφ' ἕτερον ἢ ἐπὶ μόνον αὐτὸν ἀναφέρειν, ἐπειδὴ αὐτῷ
 μόνῳ καὶ οὐδ' ἑτέρῳ ἀρμόζει τὰ ἐμπεριεχόμενα. ἀντι-
 κρουσ γοῦν ἐπ' αὐτῷ πεπληρωμένα τὰ τε ἄλλα ἀπο-
 δεικνύται καὶ θῆ καὶ τὸ φάσκον ἐν τῷ Ψαλμῷ "διε-
 μερίσαντο τὰ ῥαΐτιά μου ἑαυτοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ῥαϊτισμόν
 μου ἔβαλον κλῆρον." 11. καὶ τὴν κατάπαρσιν δὲ τῶν
 ἡλίων τῶν κατὰ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν ἐπὶ τοῦ σταυ-
 ροῦ προσηλωθέντων αὐτῷ διαρρηθῆναι ἐμφαίνει λέ-
 γων "ὥρουν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηριθμῆσαν
 πάντα τὰ ὀστά μου." καὶ τὰ λοιπὰ δὲ μόνῳ ἂν ἐφαρ-
 μόσαι αὐτῷ, ὥς προῖων ὁ λόγος παραστήσει· ἢ ὁ
 βουλόμενος ἐφ' ἕτερον μεταλαβὼν πρόσωπον, ἢ τοι-
 βασιλέως ἢ προφήτου ἢ καὶ τινος τῶν πώποτε παρὰ
 15 Ἰουδαίοις θεοφιλῶν, δεικνύτω εἰ οἶός τε εἴη ἐφαρ-
 μόζειν τὰ ἀναγεγραμμένα. 12. τίνι γὰρ τῶν πώποτε
 κυοφορουμένων ἐπὶ τοσοῦτον παρὴν ἀρετῆς καὶ δυνά-
 μews, ὥστε καθεστῶτι λογισμῷ καὶ ἀσυγχύτῳ ψυχῇ
 20 νηφαλίῳ τε φρονήματι θεοῦ γινῶσιν ἀναλαβεῖν, καὶ [300]
 πᾶσαν ἐπὶ τὸν θεὸν ἀναρτῆσαι αὐτοῦ τὴν ἐλπίδα,
 ὥστ' ἂν εἰπεῖν "ὅτι σὺ εἰ ὁ ἐκσπᾶσας με ἐκ γαστροῦς
 μητρός μου, ἢ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρός μου.
 ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἐκ κοιλίας μητρός μου
 25 θεός μου εἰ σύ." 13. τίς δὲ τοιοῦτος θεῷ μεμελη-
 μένος "ὄνειδος ἀνθρώπων γέγονε καὶ ἐξουδένημα
 λαοῦ;" ὑπὸ τίνων δὲ καὶ ποδαπῶν μόσχων καὶ ταύ-
 ρων χρῆν νοεῖν τὸν τοιόνδε κεκυκλωσθαι; τί δὲ παθῶν
 30 ὁ δηλούμενος "ὥσει ὕδωρ ἐξεχύθη;" καὶ πῶς "διε-
 σκορπίσθη αὐτοῦ τὰ ὀστά;" πῶς δὲ "εἰς χοῦν θανάτου
 κατήχθη," καὶ καταχθεὶς εἰς χοῦν θανάτου τὰ τοι-
 αῦτα λαλεῖ ἔτι καὶ ζῇ καὶ φθιγγεται; τίνες δὲ οἱ κύ-

νες οἱ κυκλώσαντες αὐτὸν, ἕτεροι ὄντες παρὰ τοὺς
 προωνομασμένους ταύρους καὶ μόσχους; ποία δὲ συν-
 αγωγή πονηρευομένων τὰς χεῖρας οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς πόδας τοῦ τηλικούτου ὥρυξαν, ἀποδύσαντές τ'
 αὐτὸν τὰ μὲν τινα διείλοντο αὐτοῦ τῶν ἐνδυμάτων,
 τὰ δὲ καὶ κλήρῳ λαχόντες ἔλαβον; τίς δὲ ἡ φομφαλα
 καὶ ὁ κύων καὶ ὁ λέων; τίνες δὲ οἱ λεγόμενοι μονοκέ-
 (492) ρωτες, τὸν δηλούμενον περιέχοντες, πῶς δὲ μετὰ τὴν
 πρὸς τοσοούτους πάλην, μετὰ τὸ εἰς χοῦν θανάτου
 καταχθῆναι, ἐπαγγέλλεται τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς δη-
 γεῖσθαι, οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἑαυτοῦ ἀδελ-
 φοῖς; τίνες τε οἱ ἀδελφοί, τίς τε ἡ ἐκκλησία, περὶ
 ἧς φησιν ὁ τὰ τοιαῦτα παθὼν "ἐν μέσῳ ἐκκλησίας
 ὑμνήσω σε;" οἷς καὶ ἐπιλέγει "ὥς ἄρα οὐχ ἔν τῷ Ἰου-
 δαίῳ ἐθνος, πάντα δὲ τὰ πέρατα τῆς γῆς συναισθῆ-
 σονται, καὶ ἐπιστραφήσονται πρὸς κύριον, καὶ προσ-
 κυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν
 ἐθνῶν;" καὶ σὺ δὲ παρὰ σαντῶ βασιλεύσας ἐκάστην
 b λέξιν τοῦ Ψαλμοῦ θέα εἰ δυνατόν ἐπὶ τὸν τυχόντα
 ἀναφέρειν τὰ θεσπιζόμενα. 14. ἀλλ' οὐκ ἂν εὖροις
 ἑτέρῳ τῷ ἐφαρμόττειν αὐτὰ ἢ μόνῳ τῷ σωτῇ ἡμῶν,
 ὃς πάντων πιστότατος ἂν εἴη καὶ ἀληθέστατος, εἰς
 ἑαυτοῦ πρόσωπον ἀνελιφῶς τὴν ἀπὸ τοῦ Ψαλμοῦ
 φωνήν, ὡς ἐμαρτύρησαν οἱ εὐαγγελισταί· ὁ μὲν Ματ-
 θαῖος δι' ὧν παρεθέμεθα αὐτοῦ λέξεων, ὁ δὲ Μάρ-
 κος δι' ὧν καὶ αὐτὸς ὥδέ πως ἱστορεῖ λέγων "γενο-
 μένης δὲ ὥρας ἑκτῆς σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλης τῆς γῆς
 ἕως ὥρας ἐνάτης. καὶ τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ ἐβόησεν ὁ Ἰη-
 c σους φωνῇ μεγάλῃ λέγων, ἡλεῖ ἡλεῖ λαμᾶ σαβα-
 χθανι, ὃ ἐστὶ μεθερμηνευόμενον, ὁ θεὸς ὁ θεός μου,

εἰς τί ἐγκατέλιπές με; καὶ τινες τῶν ἀκουσάντων ἔλεγον, Ἥλιον φωνεῖ.”

15. Φέρε δὴ οὖν τούτοις ἀκολουθῶς ἰδῶμεν ὅπως εἰς αὐτὸν ἀνενεχθήσεται τὰ διὰ τοῦ Ψαλμοῦ δηλούμενα. καὶ πρῶτόν γε διαλάβωμεν τὴν φάσκουσαν προγραφὴν “εἰς τὸ τέλος,” ἢ κατὰ τὸν Ἀκύλαν “τῷ νικοποιῶ,” ἢ κατὰ τὸν Σύμμαχον “ἐπινίκιος ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως.” 16. ταῦθ’ ἡμᾶς ὑπείσχεσθαι, ὅτι τὸ μὲν σωτήριον πάθος, ὡς αἱ λέξεις τῶν εὐαγγελιστῶν ¹⁰ παρίστησαν “σκότους γενομένου ἀπὸ ὧρας ἑκτῆς ἕως ὧρας ἐνάτης,” ἀμφὶ τὴν ἐνάτην συνετελέσθη, ὅτε καὶ τὴν φωνὴν ἀφῆκε τὴν μεγάλην τὰ μικρῷ πρόσθεν δεδηλωμένα εἰπὼν, ὥστε ὁμολογεῖσθαι σαφῶς τὸ πάθος αὐτοῦ ἔμφι τὴν ἐσπέραν νυκτὸς ἐπελαυνούσης ¹⁵ γεγενῆσθαι. 17. τὰ δὲ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως, ἣτις ἦν ἀντίληψις τοῦ πατρὸς ἀντιλαμβανομένου καὶ εἰς ἑαυτὸν ἐκ τῶν τοῦ θανάτου χωρίων ἐπισπωμένου καὶ λαμβάνοντος αὐτὸν, ἀμφὶ τὴν ἑω γέγονεν, ὡς αὐθις ἀπὸ τῆς τῶν εὐαγγελιστῶν μαρτυρίας παρίσταται. ²⁰ 18. ὁ γοῦν Λουκᾶς φησὶ “τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ἦλθον ὄρθρου βαθέος ἐπὶ τὸ μνημεῖον φέρουσιν αἱ ἡτοιμάσαν ἀρώματα,” δηλονότι αἱ γυναῖκες, καὶ τινες σὺν αὐταῖς. εὗρον δὲ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ἐκ (493) τοῦ μνημείου. εἰσελθοῦσαι δὲ οὐχ εὗρον τὸ σῶμα, ²⁵ διὰ τὸ ἤδη τὸν σωτήρα ἡμῶν ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι.” 19. τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ ὁ Μάρκος δημοῖ λέγων “καὶ λίαν [307] πρῶτ’ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἔτι ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, τίς ἀποκυλίσῃ ἡμῖν τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.” ἔρχονται, καὶ

^b εὐρίσκουσιν αὐτὸν ἀποκεκλισμένον. ἦν δὲ ἡδὴ ἐγρη-
 γημένος. ἔχεις καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ τὴν αὐτὴν μαρ-
 τυρίαν λέγουσι "τῇ δὲ μιᾷ τῶν σαββάτων ἐρχεται
 Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ πρῶτὴ εἰς τὸ μνημεῖον ἐτι σκο-
 τίας οὐσης, καὶ βλέπει τὸν λίθον ῥομφαίᾳ ἐκ τοῦ
 μνημείου." 20. καὶ ὁ Ματθαῖος δὲ, εἰ καὶ "ὅπερ σαβ-
 βάτων εἰρηκεν, ἀλλ' ἐπιφέρει λέγων "τῇ ἐπιφωσκούσῃ
 εἰς μίαν σαββάτων ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ
 ἡ ἄλλη Μαρία θεωρῆσαι τὸν τάφον, καὶ ἰδοὺ σεισμός
^c ἐγένετο μέγας. 21. ἄγγελος γὰρ κυρίου καταβὰς ἐκ
 οὐρανοῦ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς
 θύρας τοῦ μνημείου." ταῦτα δὲ ἀναγκαίως παρεθε-
 μην εἰς παράστασιν τῆς ἐν τῷ Ψαλμῷ προφητευσ-
 μένης ἑωθινής ἀντιλήψεως. 22. ἐπεὶ γὰρ τὰ περὶ τοῦ
 πάθους τοῦ σωτήρος ἡμῶν σημαίνει, οὐ μὴν κατέ-
 ληξεν ἡ κατ' αὐτὸν οἰκονομία ἐν τῷ πάθει, τέλος
 δὲ τοῦ πάθους ἢ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις ἦν καὶ ἡ ἀν-
 τιλήψις ἢ ἑωθινή, εἰκότως ὁ λόγος τῷ παραδόξῳ
^a τέλει τὴν γραφὴν ἀνατίθεται, ὡς τῆς ὑποθέσεως
 ἀπάσης καὶ τῶν πρὸ τοῦ τέλους παθημάτων τῆς ἐκ
 νεκρῶν ἀναστάσεως καὶ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθι-
 νῆς ἔνεκεν γενομένων. 23. εἰπὼν γοῦν ὁ σωτὴρ καὶ
 κύριος ἡμῶν τὸ "ὁ θεὸς ὁ θεός μου πρόσσχες μοι,
 ἵνατί ἐγκατέλιπές με" καὶ ἐξῆς ἐπαγαγὼν τὸ "ἐγὼ
 δέ εἰμι σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀν-
 θρώπων καὶ ἐξουδένημα λαοῦ," καὶ ἐτι προσθεὶς
 τὸ "περικύκλωσάν με μύσχοι πολλοὶ, ταῦροι πῖονες
 περιέσχον με," καὶ σαφῶς τὸν θάνατον αὐτοῦ προ-
 μαρτυρόμενος διὰ τὸ "εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές
 με, ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συναγωγὴ πονη-

φεινομένων περιέσχε με, ὥρυσαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου.” καὶ ἔτι τὰ ἀμφὶ τῷ πάθει συμβεβηκότα αὐτῷ σημήνας διὰ τοῦ “διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια μου ἐαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν μου ἔβαλον κλῆρον.” 24.

ταῦτα καὶ τὰ τοῦτοις παραπλήσια προσιπὼν οὐκ ἐπὶ τούτοις ἔστη, ἀλλ’ ἐπιλέγει “οἱ φοβούμενοι τὸν κύ- (494) ριον, αἰνέσατε αὐτὸν, ὅτι οὐκ ἔξουδένωσεν, οὐδὲ προσώχθισε τῇ θεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ’ ἐμοῦ, καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν ἐπήκουσέ μου.” 25. πῶς δ’ ἂν ἔλεγεν εἰσηκουῖσθαι, εἰ μὴ πάντως τετυχήκει τῶν εὐχῶν καὶ ὧν ἐν τοῖς πρόσθεν ἐδεδέητο, ὅτε ἔλεγε τὸ “εἰς χροῦν θανάτου κατήγαγές με. ῥῦσαι ἀπὸ βομφαίας τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ μου;”

26. ταῦτα γὰρ εὐξάμενος καὶ δεηθεὶς ἐκ τούτων ῥυθῆναι τε καὶ σωθῆναι, τυχὼν ὧν ᾗξαστο ἐπιλέγει β “οὐκ ἔξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισε τῇ θεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ’ ἐμοῦ, καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν ἐπήκουσέ μου,” σαφῶς τὴν μετὰ θάνατον ἀναβίωσιν αὐτοῦ δηλῶν, ἥτις γέγονεν κατὰ τὴν ἰωαννίνην ἀντίληψιν, ἣν ἔξῃς προΐων ὁ Παλμὸς παρέστησεν εἰπὼν “σὺ δὲ κύριε μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀντίληψίν μου πρόσσχες.” ποίαν δὲ ἀντίληψιν ἀλλ’ ἢ ἣν καὶ ἡ προγραφὴ τοῦ Παλμοῦ ἡνίκατε;

27. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἰρησθῶ εἰς τὴν τοῦ Παλμοῦ προγραφὴν. εἰς δὲ τὸ “ἡλεῖ ἡλεῖ λαμὰ σαβαχθανί,” εἰρημένον μὲν ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν αὐ- τοῖς Ἑβραϊκοῖς ὀνόμασι περὶ τὸν τοῦ πάθους καιρὸν, καί μιν δὲ καὶ ἐν τῷ Παλμῷ, ὅρα μὴ τις ἐγκείται βαθυτέρα θεωρία παρ’ Ἑβραίοις· ἐλῶεμ γὰρ ὁ θεὸς ὀνομάζεται. 28. καὶ τοῦτο διὰ πάσης σχεδὸν εὐροῖς

[308] ἂν τῆς γραφῆς, ἐπεὶ καὶ κυρίως οὕτω παρὰ τοῖς
 ἑβδομήκοντα ἐτι καὶ νῦν τῇ Ἑβραίων ὀνομάζεται φωνῇ
 φέρονται γὰρ μὴν παρ' αὐτοῖς ἐπὶ τῆς θείας προση-
 γορίας καὶ ἕτεραί τινες ἐκφωνήσεις, ὥσπερ οὖν καὶ
 τὸ Σαδδαὶ καὶ τὸ Ἰαώ καὶ τὸ Ἥλ καὶ ἄλλα τούτοις
 παραπλήσια. 29. ὁ δὲ οὖν μετὰ χειρὸς Παλμὸς ἀπὸ
 α τοῦ Ἥλ ἡλεὶ ἡλεὶ λαμὰ σβαχθανί περιέχει, ᾧ κέ-
 χρηται καὶ ὁ κύριος ἡμῶν, οὐ μὴν ἀπὸ τοῦ ἑλωείμ.
 30. ὁ γοῦν Ἀκύλας διαφορὰν εἰδὼς τῆς παρ' Ἑβραίοις
 τοῦ θεοῦ προσηγορίας ἐκ τῶν ἑλωείμ σημαινομένης,
 τὸ νῦν δηλούμενον ἐν τῷ ἡλεὶ ἡλεὶ οὐκ ἡξίωσεν
 ὁμοίως τοῖς λοιποῖς ὁ θεὸς ὁ θεὸς μου μεταβαλὼν
 εἰπεῖν, ἀλλὰ "ἰσχυρὲ μου ἰσχυρὲ μου." τὸ δ' ἀκρι-
 βές ἐστίν "ἰσχύς μου ἰσχύς μου." ὥστε κατὰ τὴν τοῦ
 του διάνοιαν τὸν ἄμυνον τοῦ θεοῦ τὸν ἡμέτερον σω-
 τῆρα φάσκοντα τὸ ἡλεὶ ἡλεὶ πρὸς τὸν πατέρα λέγειν
 "ἰσχυρὲ μου ἰσχυρὲ μου, ἵνατί ἐγκατέλιπές με." 31.
 (405) καὶ τάχα ἐπεὶ ἐγκατέλιπεν αὐτὸν ὁ ἰσχυρὸς αὐτοῦ,
 τούτου χάριν [ἐσταυρώθη], ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος "καὶ
 γὰρ ἐσταυρώθη ἕξ ἀσθενείας, καὶ ξῆ ἐκ δυνάμεως
 θεοῦ, ὥς μὴ σταυρωθεὶς εἴη ἂν, εἰ μὴ ὁ ἰσχυρὸς αὐ-
 τοῦ καταλελοίπει αὐτόν. 32. καὶ ὅρα εἰ μὴ ἐπρεπε
 τὸν ἄμυνον τοῦ θεοῦ, τὸν ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγῆν
 ἀχθέντα καὶ ὡς ἄμυνον ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφρο-
 νον, τὰς οἰκείας δυνάμεις ἀνατιθέναι τῷ θεῷ, καὶ
 μηδὲν ἴδιον ἔχειν ἡγείσθαι ἢ μόνον τὸν πατέρα διὸ
 καὶ ἰσχυρὸν τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀποκαλεῖ, ὡς καὶ ἐν
 β ἐπτακαιδεκάτῳ Παλμῷ ἰσχὺν ἑαυτοῦ καὶ κραταίωμα
 καὶ καταφυγὴν τὸν πατέρα ὀνομάζει, λέγων "ἀγαπήσω
 σε, κύριε ἢ ἰσχύς μου, κύριος στερεώμά μου, καὶ

καταφυγή μου, καὶ ὁύστῃς μου. 33. ὁ θεὸς μου, βοη-
θός μου, καὶ ἐλπιῶ ἐπ' αὐτὸν, ὑπερασπιστής μου,
καὶ κέρας σωτηρίας μου, καὶ ἀντιλήπτωρ μου." κατα-
λέλοιπεν οὖν αὐτὸν ὁ ἰσχυρὸς αὐτοῦ, θελήσας αὐτὸν
6 "μέχρι θανάτου καὶ θανάτου σταυροῦ" κατελθεῖν, καὶ
τοῦ κόσμου παντὸς λύτρον καὶ ἀντίψυχον ἀποδειχθῆ-
ναι, καὶ καθάρσιον γενέσθαι τῆς τῶν εἰς αὐτὸν πι-
στευσάντων ζωῆς. 34. ὁ δὲ αὐτίκα μάλα συναισθό-
μενος τῆς ἐνθέου καὶ πατρικῆς βουλῆς, διαγνούς τε
10 εἰ καὶ τις ἄλλος τὰ αἰτία τοῦ καταλελειφθαι αὐτὸν
ὑπὸ τοῦ πατρὸς, ἔτι πολὺ πλέον ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν,
καὶ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον πολλῇ τῇ προθυμίᾳ περιε-
βάλετο "ἐγένετό τε ὁ πανάγιος καὶ εὐλογητὸς ὑπὲρ
ἡμῶν κατάρα, καὶ ὁ μὴ γνούς ἁμαρτίαν ἁμαρτία, ἵνα
15 ἡμεῖς γενώμεθα δικαιοσύνη θεοῦ ἐν αὐτῷ." 35. καὶ δ
ἔτι πρὸς τούτοις τὰς ἡμετέρας ἁμαρτίας ἀναμαζάμενος
ἐσταυρώθη, ὃ ἔχρην ἡμᾶς τοὺς πρὶν ἄσεβεῖς παθεῖν,
ἀντίψυχον ἡμῶν καὶ ἀντίλυτρον γεγεννημένος, ὥστ'
20 ἂν εὐλόγως εἰπεῖν ἡμᾶς τὸ προφητικὸν "αὐτὸς τὰς
ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ με-
αὐτὸς ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ με-
μαλάκισται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν, ἵνα τῷ μῶλωπι
αὐτοῦ ἡμεῖς λαθῶμεν. κύριος γὰρ παρέδωκεν αὐτὸν
ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν." 36. διόπερ ὡς παραδοθεὶς
25 ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ μαλακισθεὶς καὶ τὰς ἀνομίας ἡμῶν
ἀνειληφώς, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη. συνάδει
τούτοις καὶ ὁ ἀπόστολος λέγων "ὅς γε τοῦ ἰδίου υἱοῦ
οὐκ ἐφείσατο, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν
αὐτόν." 37. κινῶν δὲ ἡμᾶς ἐπὶ ζήτησιν τῆς αἰτίας

5 Phil. 2, 8.
19 Es. 53, 4.

13 Gal. 3, 13. 2. Cor. 5, 21.
27 Rom. 8, 32.

δι' ἣν αὐτὸν ὁ πατὴρ κατέλιπε, φάσκει, ἵνατί με
 (496) ἐγκατέλιπες; τὸ δ' αἴτιον τοῦτο ἦν ἡ τοῦ παντὸς
 ἀνθρώπων γένους ἀπολύτρωσις, τῷ τιμίῳ αἵματι ἕξα-
 γοραζομένη ἀπὸ τῆς πρὶν χαλεπῆς δουλείας, ἣν τοῖς
 ἀοράτοις δεσπόταις, δαίμοσιν ἀκαθάρτοις καὶ πονη-
 ροῖς ἄρχουσὶ τε καὶ πνεύμασι, καταδεδούλωντο. 38.
 καὶ ἄλλως δὲ καταλέλοιπεν αὐτὸν ὁ πατὴρ εἰς τὸ καὶ
 αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπων διάθεσιν ἀπο-
 δειχθῆναι. διὸ μηδενὸς ἔχοντος ἑξουσίαν τῆς αὐτοῦ
 [399] ψυχῆς ἐκὼν αὐτὸς ὑπὲρ ἀνθρώπων αὐτὴν τέθεικεν,
 ὥσπερ οὖν διδάσκει λέγων "οὐδεὶς αἶρει τὴν ψυχὴν
 μου ἀπ' ἐμοῦ· ἑξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτήν, καὶ ἑξου-
 σίαν ἔχω πάλιν λαβεῖν αὐτήν."

39. Ἐξῆς τούτοις φησὶ "μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτη-
 ρίας μου οἱ λόγοι τῶν παραπτωμάτων μου." ἀνθ'
 οὗ ὁ μὲν Ἀκύλας "μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου ἔ-
 ματα βροντήματός μου" ἐξέδωκεν, ὁ δὲ Σύμμαχος
 "ἀφεσθήκασιν ἀπὸ τῆς σωτηρίας μου οἱ λόγοι τῶν
 ὀδυρμῶν μου," καὶ καθ' ἑτέραν δὲ φερομένην ἐρμη-
 νεῖαν πέμπτην εἰρηται "μακρὰν ἀπὸ τῆς σωτηρίας
 μου οἱ λόγοι τῶν δεήσεών μου. 40. ὅρα δὴ οὖν ὅτι
 κατ' οὐδετέραν τούτων τὸ τῶν παραπτωμάτων μου
 εἰρηται, ὥς συμβαίνειν ποτὲ σφάλματι γραφικῶ τοι-
 αῦτας τινὰς ἐναλλαγὰς φέρεσθαι. ἐκ δὲ τῆς τῶν
 πλειόνων ἐρμηνείας καταληπτέον, εἰ μὴ ἄρα τις κἀν-
 ταῦθα τὰ ἡμέτερα παραπτώματα ἑξοικειούμενον ταῦτα
 αὐτὸν εἰρηκέναι φήσειε.

41. Τούτοις ἐξῆς ἐπιλέγει "ὁ θεὸς μου κεκράξο-
 μαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ, καὶ νυκτὸς, καὶ οὐκ
 εἰς ἄνοιαν ἐμοί." ἀνθ' οὗ πάλιν ὁ Σύμμαχος "ὁ

θεός μου" φησὶ "βοήσω ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ,
 καὶ νυκτός, καὶ οὐκ ἔστι σιγή." θαυμάζει δὲ οὖν ἐν
 τούτοις τὸν πατέρα ὡς μὴ εἰσακούοντα αὐτοῦ, παρὰ-
 ξενόν τι τούτου καὶ παρὰ τὸ σύνηδες θεωρῶν· ὁ δὲ
 ἐφύλαττεν αὐτῷ τὴν ἀκοήν εἰς τὸν ἐπιτήδειον τοῦ
 εἰσακουσθῆναι καιρόν. 42. οὗτος δὲ ἦν ὁ τῆς ἀντι-
 λήψεως τῆς ἑωθινῆς καὶ ὁ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστά-
 σεως, καθ' ὃν, εἰ καὶ τινι ἄλλῳ, καὶ αὐτῷ δικαίως
 ἂν ἐλέγχθῃ "ἐν καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν
 ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. ἰδοὺ νῦν καιρὸς εὐ-
 πρόσδεκτος, ἰδοὺ νῦν ἡμέρα σωτηρίας." 43. λέγοιτο
 δ' ἂν ταῦτα καὶ ἑτέρως ὑπὸ τοῦ σωτήρος ἡμῶν, ὡς
 εἰωθότος μὲν αἰεὶ καὶ πάντοτε εἰσακούμεσθαι ὑπὸ τοῦ
 πατρὸς, νῦν δὲ πιστεύοντος εἰσακουσθῆσθαι, ὡς
 εἰ σαφέστερον ἔλεγε, μὴ οἷόν τι ἐστίν, ὃ πάτερ, ἔμὲ
 τὸν σὸν μονογενῆ καὶ ἀγαπητὸν υἱὸν μὴ εἰσακούμε-
 σθαι, βοῶντα καὶ κεκραγότα πρὸς σὲ τὸν ἑαυτοῦ
 πατέρα; διδάσκει γοῦν αὐτὸ τοῦτο ἐν τῷ κατὰ Ἰωάν- (407)
 νην εὐαγγελίῳ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου, ὁπηνίκα εἰπὼν
 ἄρατε τὸν λίθον ἀπὸ τοῦ μνημείου, ἐπῆρε τοὺς
 ὀφθαλμοὺς ἑαυτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶπε, πάτερ
 εὐχαριστῶ σοι ὅτι ἤκουσάς μου. ἐγὼ δὲ ᾔδειν ὅτι
 πάντοτε μου ἀκούεις." 44. εἰ τοίνυν πάντοτε αὐτοῦ
 ἀκούει, οὐκ ἀμφιβάλλων, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐπιστάμενος
 ὅτι καὶ νῦν αὐτοῦ εἰσακούσεται, ὡς ἀδυνατίου ὄντος
 τοῦ μὴ εἰσακούμεσθαι αὐτὸν, ἐρωτηματικῶς φησιν "ὁ
 θεός μου κεκραῖξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ;"
 ὑποστιζόντων ἡμῶν ἐν τῷ "οὐκ εἰσακούσῃ" καὶ τὸ
 ἐναντίον ὑπονοούντων τῷ πύσματι. 45. τοῦτο γοῦν
 διδάσκει μικρὸν ὕστερον, προῖων ἐξῆς ἐν τῷ Παλμῷ,

9 2. Cor. 6, 2.

20 Jo. 11, 39.

λέγων "οὐκ ἐξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισε τῇ δέήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐν τῷ κεκραγέναι με πρὸς αὐτὸν εἰσήκουσέ μου." πῶς οὖν ἀποφατικῶς λέγοι ἂν "ὁ θεὸς μου κεκραῖξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ," εἰ μὴ κατὰ τὴν ἀποδοθεῖσαν ἡμῖν θεωρίαν; ἣν οἶμαι καὶ αὐτὸν αἰνέ-
 τεσθαι, λέγοντα "ὁ θεὸς μου κεκραῖξομαι ἡμέρας, καὶ οὐκ εἰσακούσῃ; καὶ νυκτός, καὶ οὐκ εἰς ἄνοιαν ἐμοί." 46. οὐ γὰρ εἰς ἄνοιαν, φησὶν, ἐμοί λέγεται τὸ εἰσα-
 κούσῃ· οἶδα γὰρ αὐτὸς ὅπως τοῦτό φημι, πεπεισμέ-
 νος ὅτι πέφυκας οὐχ ὅτι γε ἐμοῦ μόνον ἀντιλαμβά-
 νεσθαι καὶ εἰσακούειν, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἁγίων σου. ἀεὶ γὰρ καὶ διὰ παντὸς ἐν τοῖς ἁγίοις σου κατοι-
 κεῖς, καὶ σὺ εἰ ὁ παντὸς ἀνδρὸς θεοφιλοῦς, Ἰσραὴλ προσαγορευομένου, ἔπαινος. 47. διὰ σὲ γὰρ παντὶ
 τῷ σε περιέποντι οὐχ ὁ τυχὼν προσγίνεται ἔπαινος, καὶ ἐπὶ σοὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἤλπισαν, καὶ ἐλπίσαντες τῶν ἐπαναστάσεων αὐτοῖς κακῶν ἐρρυσθήσαν καὶ πρὸς
 [319] σὲ ἐκέκραξαν, καὶ ἐσώθησαν. ἐπὶ σοὶ τε ἤλπισαν, καὶ οὐ κατησχύνθησαν." 48. ἐπειδὴ οὖν πάντες οἱ ἅγιοι τούτων ἔτυχον παρὰ σοῦ, κεκραῖξαντες τε εἰσῃ-
 κούσθησαν καὶ οὐ κατησχύνθησαν, πόσῳ δὴ πλεον-
 ἐμοῦ τοῦ σοῦ ἀγαπητοῦ παιδὸς βοῶντος μᾶλλον ἀπάν-
 των καὶ ἐτοιμότερον εἰσακούσῃ; εἰ δὲ καὶ ἀποθαν-
 μαστικῶς φημι, κεκραῖξομαι καὶ οὐκ εἰσακούσῃ; ἀλλ' οὐκ εἰς ἄνοιαν ὁ λόγος μοι προσφέρεται. οἶδα γοῦν ὅπως τὴν εὐχὴν προσφέρω, μὴ ἐναβρυνόμενος μηδὲ ἐγκαυχώμενος, ἀλλ' ὥς ταπεινοφρονῶν. 49. ἐπεὶ γὰρ
 πρῶτός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ, ταπεινῶς καὶ τῇ
 ἐμαυτοῦ πραότητι οἰκείως περὶ ἐμαυτοῦ ταπεινὰ φθέγγ-
 [498] γομαι, οὕτω δὲ καὶ σκώληκα ἐμαυτὸν ὀνομάζω. εἰ
 γὰρ ἂν γένοιτο σκώληκος ταπεινότερον; ὅθεν οὐδ'

ἄνθρωπον ἑμαυτὸν εἶποιμ' ἂν, εἰς τοσαύτην ταπεί-
 νωσιν ἐκ τοῦ οἰκείου μεγέθους κατελθὼν ὥστε καὶ
 σκώληκος μηδὲν δοκεῖν διαφέρειν, διὰ τὸ καὶ μέχρι
 θανάτου καὶ τῆς τοῦ σώματος φθάσαι φθορᾶς. πόθεν
 γὰρ ἄλλοθεν γεννηθεῖη ἂν σκώληξ ἢ ἀπὸ σωμάτων
 φθορᾶς, εἰς ἣν καὶ αὐτὸς κατελθὼν εἰκότως ἑμαυτὸν
 σκώληκα καὶ οὐκ ἄνθρωπον γινώσκω. 50. διὸ καὶ
 γέγονα ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουδένημα λαοῦ, οὐκ
 ἂν γεγόμενος οὔτε ὄνειδος ἀνθρώπων οὔτε ἐξουδέ-
 νημα, εἰ μὴ μέχρι σκώληκος ἐφθάκειν παρὰ τὸν τοῦ
 πάθους καιρὸν. τηνικαῦτα γοῦν θεωροῦντές με ἐπὶ
 τοῦ σταυροῦ ἀνηρημένον ἔξιμυκτῆρισαν, καὶ ἐλά-
 λησαν ἐν χεῖλεσιν, ἐκίνησάν τε κεφαλὴν λέγοντες,
 ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ὥσάσθω αὐτὸν, σωσάτω αὐτὸν,
 ὅτι θέλει αὐτόν." 51. ταῦτα μὲν οὖν ἅπαντα διὰ τοῦ
 ψαλμοῦ σαφῶς περὶ τῶν μέλλοντων γενήσεσθαι μα-
 κροῖς ποθ' ὕστερον χρόνοις ἐθεσπίζετο, τέλους δὲ
 ἐτύγγανε, ὁπότε, κατὰ τὸν Ματθαῖον, σταυρωθέν-
 των σὺν αὐτῷ δύο ληστῶν, ἐνὸς ἐκ δεξιῶν καὶ ἐνὸς
 ἐξ ἐκωνύμων τοῦ σωτῆρος, "οἱ παραπορευόμενοι
 ἐβλασφήμουν αὐτὸν κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν,
 καὶ λέγοντες, οὐαὶ ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρι-
 σὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν, σωσον σεαυτὸν, εἰ υἱὸς εἶ
 τοῦ θεοῦ, κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. 52. ὁμοίως δὲ
 καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες μετὰ τῶν πρεσβυτέρων
 καὶ γραμματέων ἔλεγον, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ
 δύναται σῶσαι. εἰ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ ἐστὶ, κατα-
 βάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, καὶ πιστεύσομεν αὐτῷ.
 εἰ πέποιθεν ἐπὶ τὸν θεόν, ὥσάσθω νῦν αὐτόν, εἰ
 θέλει αὐτόν. εἶπε γὰρ ὅτι υἱὸς θεοῦ εἰμί." κατὰ δὲ

τὸν Λουκᾶν "εἰστήκει ὁ λαὸς θεωρῶν, καὶ ἐξεμνικτῆ-
 ριζον αὐτὸν οἱ ἄρχοντες σὺν αὐτοῖς λέγοντες, ἄλλους
 ἔσωσε, σωσάτω ἑαυτὸν, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ
 υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ ἐκλεκτός." 53. κατὰ δὲ τὸν Μάρκον
 "καὶ οἱ παράγοντες ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινουντες
 τὰς κεφαλὰς αὐτῶν καὶ λέγοντες, οὐαὶ ὁ καταλύων
 τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν αὐτὸν,
 σῶσον σεαυτὸν, καὶ κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. ὁμοίως
 καὶ οἱ ἀρχιερεῖς ἐμπαίζοντες εἰς ἀλλήλους μετὰ τῶν
 γραμματέων ἔλεγον, ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύ-
 νатаи σῶσαι. ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ κατα-
 βάτω νῦν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ἵνα ἴδωμεν καὶ πιστεῦ-
 σωμεν αὐτῷ." 54. ταῦτα γὰρ τί ἂν διαφέρει τῶν ἐν
 τῷ Παλμῷ προαναπεφωνημένων ἐν τῷ "ἐγὼ δὲ εἰμι
 (499) σκώληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων καὶ
 ἔξουδένημα λαοῦ. πάντες οἱ θεωροῦντές με ἐξεμν-
 κτήριζάν με, ἐλάλησαν ἐν χεῖλεσιν, ἐκίνησαν κεφα-
 λήν, ἤλπισεν ἐπὶ κύριον, ὁυσάσθω αὐτὸν, σωσάτω
 αὐτὸν, ὅτι θέλει αὐτόν." 55. καὶ μὴ θαυμάσης ἐκ
 ταῦτα κατὰ τὸ πάθος τοῦ σωτήρος ἡμῶν εἰρητό τι
 καὶ πεπλήρωτο, ὅποτε εἰσέτι δεῦρο παρὰ πᾶσιν ἄν-
 θρώποις τοῖς μηδέπω τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν ἀνελη-
 φόσιν ὄνειδος ἀνθρώπων νενόμισται. τί γὰρ ἂν
 (511) αἰσχρὸν καὶ παντὸς ὀνειδους χεῖρον τοῦ σταυρωθῆ-
 ναι; ἀλλὰ καὶ ἔξουδένημα λαοῦ ἐστὶ τοῦ ἐκ περιτομῆς
 παντὸς αὐτῶν τοῦ ἔθνους εἰσέτι νῦν καὶ σήμερον
 χλευάζειν καὶ ἔξουδενεῖν καὶ καταπτύειν εἰωθότος
 αὐτοῦ· ὅθεν καὶ εἰκότως ὁ ἀπόστολος "ἡμεῖς δὲ κη-
 ρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίους μὲν σκάν-
 δαλον, ἔθνεσι δὲ μωρίαν." 56. καὶ τὰ ἐξῆς δὲ εἰρη-

μένα ἐν τῷ Ψαλμῷ εἰσέτι καὶ νῦν εὖροις ἂν παρὰ τοῖς πολλοῖς περὶ τοῦ αὐτοῦ λεγόμενα. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς διαλαβούσης αὐτὸν εἰσέτι τότε περιστάσεως ἤνχετο. εἰδὼς δὲ μὴ χεῖρονα οὔσαν τῆς τοῦ θανάτου συμφορᾶς τὴν πρώτην αὐτοῦ εἰς σάρκα ἐνδεδισιν καὶ τὴν ἐκ θηλείας καὶ παρθένου γένεσιν, κατὰ καιρὸν ἐν τοῖς περὶ θανάτου τῶν τῆς γενέσεως αὐτοῦ μνημονεύει λέγων πρὸς τὸν πατέρα "ὅτι σὺ εἰ ὁ ἐκσπᾶσας με ἐκ γαστρὸς, ἡ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μητρὸς μου. ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἐκ κοιλίας μητρὸς μου θεὸς μου εἰ σύ." 57. τούτων δὲ εἰκότως ἀναφέρει τὴν μνήμην εἰς παραμυθίαν τῆς τῶν παρόντων ἀπαλλαγῆς. ὥσπερ γὰρ, φησί, γέγονάς μου βοηθὸς σῶμα ἀνθρώπειον ἀναλαβόντος, ὅτε καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς κνοφορούσης με γαστρὸς σὺ αὐτὸς ὁ θεὸς μου καὶ πατήρ μου ὥσπερ μαιούμενος τὴν ἐμοὶ κατεσκευασμένην ἐξ ἁγίου πνεύματος σάρκα ἐξέσπασας, τὴν αὐτοῦ δύναμιν ὀρέξας, ὥς ἂν μή τις ἐνέδρα καὶ ἐπιβουλὴ ἐξ ἀντικειμένων δυνάμεων καὶ πονηρῶν πνευμάτων διαφθορονυμένων τῇ εἰς ἀνθρώπους παρόδῳ μου γένοιτο· ἐπεὶ καὶ κατὰ τὴν πρώτην σύλληψιν σὺ πάλιν τὸ κατὰ γαστρὸς ἐπεσκίασας, ὥς ἂν λάβῃ τοὺς ἀρχοντας τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ ἐξ ἁγίου πνεύματος τῆς ἁγίας παρθένου σύλληψις. 58. ὅπερ μέγα μυστήριον ὁ σὸς ἀρχάγγελος ἐξέφηνε Γαβριήλ, τῇ Μαρίᾳ εἰπὼν "πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί." ὥσπερ οὖν ἡ σὴ τότε (59) τοῦ ὑψίστου δύναμις συλλαμβανόμενον μὲν ἐπεσκίασε, τικτόμενον δὲ ἐξέσπασεν ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς μου, οὕτω πολλή μοι τυγχάνει παραμυθία, ὅτι καὶ τοῦ

θανάτου με πολὺ μᾶλλον ἀνασπάσεις. 59. καὶ τοῦτο
 γε ἐλπίζων ἐπὶ σὲ πέποιθα τὸν ἑμῶν θεὸν καὶ
 κύριον καὶ πατέρα, καὶ πέποιθα οὐ νῦν πρῶτον ἀρξά-
 μενος τῆς εἰς σὲ ἐλπίδος, ἀλλὰ καὶ ὅτε ἀπὸ μαστῶν
 μητρός μου τὴν νηπιώδη τροφὴν ἀναλαμβάνων ἐνο-
 μιζόμεν ὁμοίως τοῖς τῶν ἀνθρώπων βρέφεσιν ἀτελής
 εἶναι καὶ ἄλογος· μὴ ὦν γὰρ τοιοῦτος, εἰ καὶ σῶμα
 μοι ὅμοιον ἀνθρώποις ἦν, ἀλλ' οὐ καὶ τὴν δυνάμιν
 οὐδὲ τὴν οὐσίαν τοῖς πολλοῖς ὦν ἐμφορῆς, ἄνετος δὲ
 καὶ ἀπόλυτος, οἶά σου τοῦ θεοῦ ἄμνος, καὶ ἐξ ἐκεί-
 νης τῆς ἡλικίας γαλουχούμενος, λέγω δὴ ἀπὸ μαστῶν
 τῆς μητρός μου. 60. καὶ οὕτω τοῦτο μέγα τις ἡγή-
 σεται, εἰ μάθοι ὅτι καὶ ἔτι πρότερον ἔπι σὲ ἐπερρί-
 φην ἐκ μήτρας, καὶ ἀπὸ γαστρὸς μητρός μου θεός
 μου εἰ σύ." ἔτι γὰρ ἔνδον ἐν τῷ ταμείῳ τῆς κνοφο-
 ρούσης με φερόμενος σὲ τὸν θεόν μου ἑώραν, αἰ-
 εὶ ἀσύγχυτος καὶ ἀθόλωτος ἐν τῇ τοσαύτῃ τῶν σαρκῶν
 κοινωνίᾳ διαμείνας, μᾶλλον δὲ ἀσώματος καὶ τότε
 ὦν, καὶ πάντων ἐλεύθερος δεσμῶν· οὕτως δὲ ἐπὶ σὲ
 ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, καὶ ἀπὸ γαστρὸς μητρός θεός
 μου ἦσθα, ὥς αἰσθέσθαι τῆς ἐμῆς δυνάμεως ἔτι κνο-
 φορουμένης πρὸς τῆς ἀγίας παρθένου τὸν ἐμὸν προ-
 δρομον Ἰωάννην, καὶ αὐτὸν κατὰ γαστρός τῆς Ἐλισά-
 βετ κνοφορούμενον, ὥστε ὑπὸ τῆς ἐμῆς θεότητος
 κινήθENTA σκιρτῆσαι ἐν ἀγαλλιάσει καὶ πνεύματος
 ἀγίου πλησθῆναι. 61. τούτων οὐν ἀπάντων ἀναφέρων
 τὴν μνήμην, καὶ διὰ παντός τὸν θεόν μου καὶ πατέρα
 μου πρὸ τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν τιθέμενος, εἰκότως καὶ
 κατὰ τὸν ἐνεστιῶτα τοῦ περιέχοντός με πάθους και-
 ρόν, ὅτε σοὶ τῷ πατρὶ γενομένος ὑπήκοος αὐθαίρετος

καὶ ἐκὼν " γέγονα σκώληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνει- [312]
 δος ἀνθρώπων καὶ ἐξουδένημα λαοῦ " καὶ νῦν ὅτε
 πάντες οἱ θεωροῦντές μου τὸ σῶμα τῷ σταυρῷ προση-
 λούμενον, ἀποτρόπαιον ἡγούμενοι ὁρᾷν πρᾶγμα ἐξε-
 5 μυκτῆρισάν με, τοσαύτην κατ' ἐμοῦ χλεύην καὶ δια-
 συρμὸν καταχέοντες ὥς μὴ μόνον ἐν διανοίᾳ λογί-
 ζεσθαι καὶ ἐνθυμεῖσθαι περὶ ἐμοῦ τὰ ἀσεβῆ, ἀλλὰ
 καὶ ἀφόβως φθιέγγεσθαι καὶ ἐν φανερωῷ λαλεῖν " ἐλά-
 λησαν γοῦν ἐν χεῖλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν, λέγοντες, [501]
 10 ἥλπισεν ἐπὶ κύριον, ὅυσάσθω αὐτόν. " 62. καὶ νῦν
 γοῦν ὅτε τὰ τοιαῦτά με περιέστηκε, σὲ τὸν πατέρα
 μου τὸν ἐκσπάσαντά με ἐκ γαστροῦ μητρός μου, ἐφ'
 ὃν ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, εἰς ὃν ἥλπισα ἀπὸ μαστιῶν,
 τὸν καὶ ἀπὸ γαστροῦ μητρός μου γνωριζόμενόν μοι,
 15 καὶ γνωσκόμενον θεόν, ἱκετεύω καὶ ἐντιβολῶ μὴ
 ἀποστῆναι ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι θλίψις ἐγγύς. 63. μέλλει
 γὰρ, φησί, καὶ ὅσον οὐπω πάρεστι καὶ πλησιάζει
 συνέχον ἤδη καὶ ἐπικείμενόν μοι τὸ πάντων ἔσχατον
 20 τῆς ὑπερβαλλούσης μου θλίψεως νέφος. οὐπω γὰρ
 ἐγὼ θλίψιν ταύτην τὴν νῦν περιέχουσάν με καλῶ
 οὔτε τὸν σταυρὸν, οὔτε τοὺς ἐξ ἀνθρώπων ὄνειδι-
 σμούς, οὔτε τὰς χλεύας, οὔτε μὴν τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ
 συμβεβηκότα μοι, τὰς μάστιγας, τὰς ὕβρεις, καὶ ὅσα
 25 ἄλλα ἐπαροίνησαν εἰς ἐμὲ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων
 αὐτὸν τὸν θάνατον, καὶ τὴν εἰς Αἶδου κατέβασιν πλη-
 σιάζουσιν, καὶ τῶν ἀντικειμένων καὶ ἐχθρῶν τῷ θεῷ
 30 δυναμέων ἐπανάστασιν. διό φημι ὅτι θλίψις ἐγγύς,
 ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν. 64. πῶς γὰρ οὐχ ὑπερβάλ-
 λουσα ἦν καὶ μεγίστη θλίψις αὕτη ἐκείνη, ἐν ᾗ οὐκ
 35 ἔστιν ὁ βοηθῶν; ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἐν Αἶδου
 ψυχῶν παρῆει ἐκ μακροῦ αἰῶνος τὴν ἄφιξιν αὐτοῦ.

περιμενουσῶν, καὶ κατῆι γε θύρας χαλκᾶς συντρέ-
 ψων, καὶ μοχλοὺς σιδηροὺς συνθλάσων, καὶ τοὺς
 πρὶν δεσμίους Αἰδοῦ ἐλευθέρους ἀνήσων· ὃ καὶ γέγο-
 νεν, ὅτε πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἀγίων ἀνα-
 στάντα συνεισῆλθον αὐτῷ εἰς τὴν ἀληθῶς ἀγίαν του
 θεοῦ πόλιν· 65. αἱ δὲ δυνάμεις αἱ ἀντικείμεναι πρὸς
 τοὺς τῶν ἀνθρώπων κακοὺς ἐπεστρατεύοντο αὐτῷ, λυ-
 πην οὐ μικράν καὶ θλίψιν αὐτῷ παρέχουσαι, ἀπο-
 κλασμένῳ καὶ ἐπ' αὐταῖς δι' ὑπερβολὴν ἀγαθότητος,
 ἀλλὰ γὰρ τήρει τίνα τρόπον ταῦτα πάντα λέλεκται,
 ὥς ἐκ προσώπου αὐτοῦ ἐν μήτρᾳ κυοφορηθέντος, καὶ
 ἀπὸ γαστρὸς μητρὸς γεγεννημένου, ὃν ἐφάσκειν
 εἶναι τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ. 66. τούτῳ γὰρ καὶ συμ-
 βαίνει τὰ περὶ τὸ πάθος, ὥς καὶ τὰ τῆς ἐνσάρκου
 γενέσεως ἡρμοξε. τὸ γοῦν γεννηθὲν καὶ ἀποθνήσκει
 τὸ δὲ θνήσκον οὐκ ἄλλως θανάτου τυγχάνει ἢ προ-
 τερον ὁδεύσαν διὰ γενέσεως. 67. ταῦτ' οὖν διέξεσιν
 ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν, οὐ καθ' ὃ ἄσαρκος καὶ
 ἀσώματος ὑπάρχει τὴν φύσιν, οὐδὲ καθ' ὃ θεοῦ λό-
 γος καὶ θεὸς ἐπινοεῖται, ἀλλὰ καθ' ὃ οἷός τε ἦν ἐν
 (502) τῇ πρὸς τὸν πατέρα εὐχῇ λέγειν "ὅτι σὺ εἰ ὁ ἐκσπᾶ-
 σας με ἐκ γαστρὸς, ἢ ἐλπίς μου ἀπὸ μαστῶν τῆς μη-
 τρὸς μου. ἐπὶ σὲ ἐπερρίφην ἐκ μήτρας, ἀπὸ γαστρὸς
 μητρὸς μου θεὸς μου εἰ σύ." 68. οὗτος δὲ οὖν πρὸς
 τῷ πάθει γεγονὼς εὐχεται τὰ προκείμενα πρὸς τὸν
 πατέρα, καὶ τοσούτων, φησὶ, μελλόντων με περι-
 στήσεσθαι ἀντικειμένων ἐνεργειῶν, καὶ δαιμόνων
 ἀκαθάρτων, καὶ πνευματικῶν πονηρίας, καὶ ἐπὶ πᾶσι
 τοῦ πάντων χειρίστου αὐτοῦ δὴ τοῦ ἄρχοντος τοῦ
 αἰῶνος τούτου, οὓς τῆς κακίας ἔνεκεν θήρας πονη-
 ροὺς ὀνομάζειν ἄξιον, καὶ ἦτοι ταύρους ἀγρίους, ἢ
 μόσχους, ἢ λέοντας, ἢ κύνας, μέλλων τε πρὸς ἅπαντας

ἵστασθαι, καὶ μηδὲν ἀγαθὸν εἰς αὐτοὺς ἐνεργεῖν, τῷ
 μηδὲν παραδέχεσθαι αὐτοὺς τῶν ἑμῶν ἀγαθῶν δι'
 ἄκραν κακίας ἔξιν, ἀλλὰ μηδὲ βοηθοῦ μηδὲ συνεργοῦ
 τυγχάνων τινὸς τῶν προειρημένων εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν
 ἐν Αἰδοῦ ψυχῶν ἄθλον, πῶς οὐκ ἂν εὐλόγως εἰπομεῖν (319)
 ἂν καὶ ὅτι θλίψις ἐγγὺς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν; τὸ
 μὲν οὖν τὰς πονηρὰς καὶ ἀντικειμένας δυνάμεις μὴ
 συνεργεῖν αὐτῷ μηδὲ βοηθεῖν ἐπ' ἀγαθὸν αὐτῷ κομι-
 ζομένῳ οὐδὲν ἦν θαυμαστόν· τὸ δὲ πάντων μέγιστον
 τῆς θλίψεως τῆς μάλιστα πιεζούσης αὐτὸν τοῦτ' ἦν
 ἄρα, τὸ μηδένα μηδὲ τῶν αἰσίων καὶ δεξιῶν ἀγγέλων,
 μηδὲ μὴν τῶν θείων δυνάμεων, τολμᾶν ἐπιβαίνειν
 τοῖς τοῦ θανάτου βασιλείοις, μηδὲ συνεργεῖν ἐπὶ βο-
 θεῖα τῶν αὐτόθι ψυχῶν. 69. μόνῳ γὰρ αὐτῷ τοῦτ'
 ἀτρεμὲς ἦν, ἐπεὶ καὶ μόνῳ ἠνεώχθησαν πύλαι θανά-
 του, καὶ μόνον αὐτὸν πυλωροὶ Αἰδοῦ ἰδόντες ἐπιη-
 ξαν, αὐτὸς τε ὁ τὸ κράτος ἔχων τοῦ θανάτου, ὑπεκ-
 στὰς τῶν βασιλείων θρόνων, ἅτε μόνον αὐτὸν ἐπι-
 γνοὺς ἑαυτοῦ κύριον, ἐλάλησεν αὐτῷ δεήσει καὶ
 ἰκετηρίᾳ μαλακῶς, κατὰ τὰ δηλούμενα ἐν τῷ Ἰωβ
 περὶ τούτων. 70. πλὴν ἀλλὰ τὴν ἀσεβῆ τοῦ τυράννου
 καταδυναστείαν τοσοῦτον ὁρῶν ἰσχύουσαν, ὥς μηδένα
 ἄλλον τολμᾶν τῶν κατ' οὐρανὸν ἐν τοῖς αὐτόθι χωρί-
 οῖς συμπαραεῖναι αὐτῷ καὶ τῇ τῶν αὐτόθι ψυχῶν συν-
 εργεῖν σωτηρίᾳ, εἰκότως φησὶν "ὅτι θλίψις ἐγγὺς,
 ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν," ἐνὸς μόνου τοῦ κακέϊσε
 βοηθεῖν αὐτῷ δυναμένου καταλειποτός αὐτὸν, ὥς
 ἂν εἰς πάντας ἀνακηρυχθεῖ τὸ λαμπρὸν καὶ ἐξαίρε-
 τον τῆς ἰδίας αὐτοῦ προαιρέσεως τῆς τε κατὰ πάντων
 νίκης. 71. καὶ ἐπειδήπερ ὁ μόνος αὐτῷ βοηθεῖν δυ-
 νάμενος οὐκ ἦν αὐτῷ τότε βοηθὸς, εἰκότως ἀρχόμενος
 ἔλεγε τὸ "ἡλεῖ ἡλεῖ λαμῶ σαβαχθανὶ, τοῦτ' ἔστι (508)

θεέ μου θεέ μου, ἵνατί ἐγκατέλιπές με;” συλλαμβανόμενος μὲν οὖν καὶ κυοφορουμένῳ ὑπὸ τῆς ἀγρίας παρθένου τῷ δηλουμένῳ ἢ πατρικῇ δύναιμι συνῆν, ὅτε πνεῦμα ἄγιον ἐπῆλθε τῇ παρθένῳ, καὶ δύναιμι ὑψίστου ἐπεσκίασεν αὐτῇ, αὐτὸς τε ὁ πατήρ τὸν γεννώμενον, ὥς ὁ λόγος παρέστησεν, ἀπὸ τῆς γαστρὸς ἐξέσπασεν· ἀποδυνόμενον δὲ παρὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους πρὸς τὴν κατὰ τοῦ θανάτου πάλην, οὐκέτι βοηθὸς αὐτῷ παρῆν. 72. τοῦτο γοῦν αὐτῷ μαρτυροῦντι πιστεύω. τὸ γὰρ “ἡλεῖ ἡλεῖ λαμὰ σαρὰ χθανί” εἰρημένον αὐτῷ ἐπὶ τοῦ στανουῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ Ψαλμοῦ προφητικῶς ἀναπεφωνημένον, καὶ “ὅτε θλίψις ἐγγύς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν,” τί ἕτερον ἐδήλου ἢ ὅτι ὡς μέγας ἀθλητὴς τοῖς τοσούτοις ἀντιπάλοις προβεβλημένος ἦν, ἀγωνοθετοῦντος καὶ βραβεύοντος τοῖς γινομένοις τοῦ ἐπὶ πᾶσι θεοῦ; ἐφορον δ’ οὖν τῶν πραττομένων παρεκάλει τὸν πατέρα καὶ πάρεδρον, ὥς ἂν δεξιὸν ἀλείπτῃν, αὐτῷ συμπαραεῖναι, ταύτῃ μάλιστα ὅτε μὴδ’ ὑπῆρχεν αὐτῷ βοηθὸς ἕτερος ἢ μόνος εἷς ὁ βραβευτὴς τῶν γινομένων. 73. διό φησιν εὐχόμενος “μὴ ἀποστῇς ἀπ’ ἐμοῦ, ὅτι θλίψις ἐγγύς, ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ βοηθῶν.” ὁρῶν δὲ ἐνθέοις ὁμμασιν ἔτι ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ προσηρημένου αὐτῷ τοῦ σώματος τὰς ἑξῶθεν ἀμφὶ τὸν αἶρα τοῦτον ἀσάρκους καὶ ἀνθρώποις ἀοράτους δυνάμεις δίκην ὁλωνῶν ὁμοβόρων καὶ τρόπον θηρίων περὶ αὐτὸν ἰλυσπωμένας, καὶ πρὸς τὸ μέλλον ὅσον οὐπω νεκρὸν ἔσσεσθαι αὐτοῦ τὸ σῶμα, πανταχόθεν τε συρρεούσας τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ αἵρος, τοῦ πνεύματος τοῦ νῦν ἐνεργούντος ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, καὶ ἔτι τοὺς ἀμφὶ τὴν γῆν διυπταμένους καθ’ ὅλης τῆς τῶν ἀνθρώπων οἰκουμένης δαίμονας, εἰκὸς δ’ ὅτι καὶ τοὺς ὑποχθόνους

νίους ἤδη καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ ταρτάρῳ θήρας ἀγρίους
 καὶ φοβεροὺς, περὶ ὧν Ἡσαΐας πρὸς τὸν ἐκπεπιτωκότα
 τοῦ οὐρανοῦ ἑωσφόρον ἀποτεινόμενος ἔλεγεν "ὁ Αἰδης
 κάτωθεν ἐπικράνθη συναντήσας σοι, συνηγέρθησάν
 5 σοι πάντες οἱ γίγαντες," ταῦτα δὴ οὖν ἅπαντα συνο-
 ρῶν ἔξωθεν τὸ ἀνεσκολοπισμένον σῶμα κυκλοῦντα
 καὶ παρασκευαζόμενα κατ' αὐτοῦ, τὸ σύστημα αὐτῶν
 διαγράφει φάσκων "περικύκλωσάν με μόσχοι πολλοί, [314]
 ταῦροι πόντες περιέσχον με. ἤνοιξαν ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα
 10 αὐτῶν, ὡς λέων ὁ ἀρπάξων καὶ ὠρυόμενος." 74. ψυ- (504)
 λήν γάρ, ὡς εἰκὸς, ἀνθρωπείαν καὶ τῇ τῶν πολλῶν
 παραπλησίαν, πλεον δὲ οὐδὲν ἡγούμενοι εἶναι τὴν
 τὸ σῶμα Ἰησοῦ κατασκηνοῦσαν, ἤνοιξαν τὸ στόμα οἱ
 προειρημένοι, ὡς ὁμοίως ταῖς ἄλλαις τῶν ἀνθρώπων
 15 ψυχαῖς καὶ αὐτὴν καταπιούμενοι. διό φησιν "ἤνοιξαν
 ἐπ' ἐμὲ τὸ στόμα αὐτῶν ὡς λέων ὁ ἀρπάξων καὶ ὠρυ-
 ὀμενος." 75. οἷς ἑξῆς ἐπιλέγει "ὥσεὶ ὕδωρ ἐξεχύ-
 θην." ὅπερ αἰσθητῶς μὲν καὶ κατὰ τὴν ἱστορίαν εἶποι
 20 ἂν τις πεπληρωσθαι, ὅτε εἰς τῶν στρατιωτῶν, κατὰ
 τοῦ ἐναγγελιστὴν Ἰωάννην "τοῦ ἀμνοῦ τοῦ θεοῦ λόγῃ
 τὴν πλευρὰν ἐνυξε, καὶ ἐξῆλθεν ἐνθὺς ὕδωρ καὶ
 αἷμα." 76. πλὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην τῆς πνευματικῆς
 φύσεως νέκρωσιν δηλοῦν ἔοικε δι' ὧν φησιν "ὥσεὶ
 25 ὕδωρ ἐξεχύθην, καὶ διεσκορπίσθη πάντα τὰ ὅστα
 μου. ἐγενήθη ἡ καρδία μου ὥσεὶ κηρὸς τηκόμενος ἐν
 μέσῳ τῆς κοιλίας μου. ἐξηράνθη ὡς ὄστρακον ἡ ἰσχύς
 μου, καὶ καὶ ἡ γλῶσσά μου κεκόλληται τῷ λάρυγγί
 μου." 77. τί γάρ ἂν ἄλλο ταῦτα πάντα σημαίνει ἢ
 30 νεκροῦ σώματος σύστασιν; ἐπιφέρει γοῦν ἐνθὺς λέγων
 "καὶ εἰς χοῦν θανάτου κατήγαγές με." ταῦτα μὲν

οὐπω γερόμενα προβλέπων, ὥς ἐγγὺς δὲ καὶ πλησίον ἤδη ἔστωτα καὶ περικυκλοῦντα αὐτὸν, ἔλεγεν. 78. αὐτῆς δὲ ἐπαναλαβὼν τὰ ἤδη προπεπραγμένα εἰς τῆν τῶν μελλόντων συμβήσεσθαι παραμυθίαν, οἳ ὑπέμεινεν ἐπιβουλεύειν διδάσκει λέγων "ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες πολλοί, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με" διὰ τούτων, ὥς εἰκὸς, δηλῶν ὁμοῦ μὲν καὶ τοῦ στρατιώτου, ὁμοῦ δὲ καὶ τοῦ ἐκ περιτομῆς ἐπαναστάντος αὐτῷ. οἱ μὲν γὰρ στρατιῶται τοῦ Πιλάτου παραλαβόντες τὸν Ἰησοῦν εἰς τὸ πραιτώριον συνήγαγον ὅλην τὴν σπεῖραν ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν χλαμύδα κοκκίνην περιέθηκαν αὐτῷ, καὶ πλέξαντες στέφανον ἐξ ἀκανθῶν ἐπέθηκαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ κάλαμον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ ρονοπέτησαντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐνέπαιζον αὐτῷ λέγοντες· χαῖρε ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐμπύσαντες εἰς αὐτὸν ἔλαβον τὸν κάλαμον, καὶ ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. 79. καὶ ὅτε ἐνέπαιξαν αὐτῷ, ἐξέδυσαν αὐτὸν τὴν χλαμύδα, καὶ ἐνέδυσαν αὐτὸν τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ ἀπήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῶσαι, μονοῦ οὐχὶ ἔργῳ πληροῦντες τὸ "ὅτι ἐκύκλωσάν με κύνες" (505) πολλοί, συναγωγὴ πονηρευομένων περιέσχον με" ἀλλὰ καὶ τὸ "ᾠρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἔξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστά μου," καὶ ἔτι τὸ "αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπεῖδόν με," καὶ τὸ "διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον" αὐτῆς ἐπληροῦτο, ὅτε ἥλοις αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τῷ σταυρῷ κατέπειραν, καὶ ὀπηνίκα τὰ ἱμάτια αὐτοῦ λαβόντες διεμερίσαντο ἑαυτοῖς. 80. ὁ γοῦν Ἰωάννης ἱστορεῖ λέγων "οἱ οὖν στρα-

τιῶται, ὅτε ἐσταύρωσαν τὸν Ἰησοῦν, ἔλαβον τὰ ἱμά-
 τια αὐτοῦ, καὶ ἐποίησαν τέσσαρα μέρη, ἐκάστῳ στρα-
 τιστῇ μέρος. τὸν χιτῶνα δὲ, ὅτι ἄρραφος ἦν, ἐκ τῶν
 ἑνῶθεν ὑφαντὸς δι' ὅλου, εἶπον πρὸς ἀλλήλους, μὴ
 5 σχίσωμεν αὐτὸν, ἀλλὰ λάχωμεν περὶ αὐτοῦ τίνος
 ἔσται, ἵνα πληρωθῇ ἡ γραφή ἡ λέγουσα, διμερί-
 σαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν
 μου ἔβαλον κλῆρον." οἱ μὲν οὖν στρατιῶται ταῦτα
 ἐποιοῦν. 81. καὶ ὁ Ματθαῖος δὲ τοῖς γεγενημένοις
 10 τοῦτον τὸν τρόπον μαρτυρεῖ λέγων "σταυρώσαντες δὲ
 αὐτὸν διμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, βαλόντες κλῆ-
 ρον, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν διὰ τοῦ προφήτου, δι-
 μερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν
 μου ἔβαλον κλῆρον, καὶ καθήμενοι ἐτήρουν αὐτόν." [91b]
 15 82. κύνες δὲ ἦσαν κυκλοῦντες αὐτὸν καὶ συναγωγὴ
 πονηρευομένων, οἱ ἐκ περιτομῆς ἄρχοντες τῶν Ἰου-
 δαίων, οἱ τε γραμματεῖς καὶ οἱ ἄρχιερεῖς, καὶ οἱ
 Φαρισαῖοι, οἱ καὶ τὸ πᾶν ἀνασείσαντες πλῆθος ἐξαι-
 20 τήσασθαι τὸ αἷμα αὐτοῦ καθ' ἑαυτῶν καὶ κατὰ τῶν
 ἰδίων τέκνων. 83. σαφῶς γοῦν ὁ Ἡσαΐας κύνας αὐ-
 τοὺς ἀποκαλεῖ φάσκων "πάντες κύνες ἔνεοι, οὐ δυνά-
 μενοι ὑλακτεῖν." θέον γὰρ αὐτοὺς, εἰ καὶ μὴ ποι-
 μένων τρόπον ἀνελήφεσαν, ἀλλὰ δίκην γοῦν ἀγαθῶν
 25 κυνῶν τὴν τοῦ δεσπότου λογικὴν ποίμνην καὶ τὰ πρό-
 βата τοῦ οἴκου Ἰσραὴλ φυλάττοντας ἐπιστημονικῶς
 ὑλακτεῖν, σαίνοντας μὲν καὶ ἐπιγινώσκοντας τὸν ἑαυ-
 τῶν δεσπότην καὶ ἀρχιποίμενα, πάσῃ τε φυλακῇ τὴν
 πεπιστευμένην αὐτοῖς ποίμνην φρουροῦντας, ὑλακτεῖν
 30 δὲ, εἰ ἄρα, κατὰ τῶν ἑξῶθεν ἐπιβουλευόντων τῇ ποί-
 μνῃ· οἱ δὲ κυνῶν τρόπον ἐνεῶν ὥς ἀληθῶς καὶ

10 Matth. 27, 35.

21 Es. 56, 10.

μεμνηότων τοὺς ὕλαγμοὺς ἔφερον, τὰ πρόβατα τοῦ ποιμένος ἐξαγριοῦντες, ὥστε εἰκότως αὐτοῖς ἀρμόζειν τὸ "περικύκλωσάν με κύνες πολλοὶ, συναγωγὴ πονη-
 (506) ρουμένων περιέσχον με." 84. καὶ πάντες δὲ οἱ εἰς δεῦρο τὸν ὁμοῖον τρόπον ἐκείνοις διαπραττόμενοι ἐν τῷ βλασφημεῖν καὶ ὑλακτεῖν τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ οὐκ ἂν ἄλλότριον ἐκείνων λογισθεῖεν· ἀλλὰ καὶ οἱ δίκην τῶν τότε ἀσεβούντων στρατιωτῶν ἀνασταυροῦντες τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ παραδειγματίζοντες οὐκ ἂν τῆς ἐκείνων μακρὰν γένοιτο διαθήσεως. 85. πάντες οὖν εἰσέτι καὶ νῦν οἱ τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τὴν ἐκκλησίαν, λωβώμενοι, χεῖρας αὐτοῦ καὶ πόδας καὶ προσέτι τὰ ὀστέα διαχειρίζονται, εἰ γε πάντες "ἐν σῳμᾷ ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὃ δὲ καθ' εἰς ἀλλήλων μέλη, καὶ οὐκ ἂν εἴποι ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶ, χρεῖαν ὑμῶν οὐκ ἔχω, ὥς οὐδὲ ταῖς χερσὶν οἱ ὀφθαλμοί." 86. κατὰ γοῦν τοὺς καιροὺς τῶν διωγμῶν εἰ ποτέ τινα κατὰ τῶν μελῶν τοῦ Χριστοῦ πρὸς τῶν ἐχθρῶν καὶ πολέμιων ἐνεργοῖτο, εἴποι ἂν καὶ περὶ αὐτὸν οὐκ ἀκαίρως τὸ "ᾤρυσαν χεῖράς μου, καὶ πόδας μου, ἐξηρίδμησαν πάντα τὰ ὀστέα μου. αὐτοὶ δὲ κατενόησαν καὶ ἐπέδόν με." 87. τότε δὲ καὶ διαμερίζονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμὸν αὐτοῦ βάλλουσι κλῆρον, ὅτε τὸν τοῦ λόγου κόσμον, ἦτοι τὰς λέξεις τῶν θείων γραφῶν, ἄλλοτε ἄλλως ἕκαστος διαφθερῶν ἐπισπᾶται, καὶ ὅτε τὰς περὶ αὐτοῦ δόξας διαστρόφοις διδασκαλίαις ἀπολαμβάνουσιν, ὅποια σύνθητες τοῖς ἀθέοις αἰρεσιώταις ποιεῖν. ἐπὶ πᾶσι τούτοις πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Θεὸν καὶ κύριον καὶ πατέρα τὴν εὐχὴν ἀποτείνας ἐπιφέρει λέγων "σὺ δὲ, κύριε, μὴ

μακρόννης τὴν βοήθειάν μου.” 88. ὥς γὰρ εἰς βραχὺ
καταλειφθεὶς πρὸς τὴν τοῦ ἀγῶνος ἐπίδειξιν, καὶ
μόνος δίχα βοηθοῦ πρὸς τὸν θάνατον ἀποδυσάμενος,
εὐ εἰδὼς τὴν βοήθειαν τὴν παρὰ τοῦ πατρὸς οὐκ ἄλ-
λως αὐτῷ γενήσεσθαι ἢ διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστά-
σεως, εἰκότως ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐχεται διεξόδου
τυχεῖν τῆς τῶν ἀντιπάλων παρατάξεως. διὸ φησι “σὺ
δὲ, κύριε, μὴ μακρόννης τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν ἀν-
τίληψίν μου πρόσσχες.” 89. διὰ γὰρ τῆς σῆς βοηθείας
ἡ ἀντίληψίς μοι γενήσεται, δι’ ἣν ἀντίληψιν ὁ πᾶς
εἰκότως προγγράπται Ψαλμὸς ὑπὲρ τῆς ἰωθιμῆς ἀν-
τίληψεως. εἰς τὴν ἀντίληψιν τοιγαροῦν πρόσσχες,
παρέχων μοι τὴν ὅσον οὐπω κατὰ τὴν ἔω τῆς ἐκ νε-
κρῶν ἀναστάσεως ἀντίληψιν, ἥς ἐλπίζω τεύξεσθαι,
ἐπὶ μὴ μακρόνας μου αὐτὴν “ὅνση ἀπὸ ῥομφαίας
τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐκ χειρὸς κυνὸς τὴν μονογενῆ
μου· ἐπὶ σωσῆς με ἐκ στόματος λέοντος, καὶ ἀπὸ
κεράτων μονοκερῶτων τὴν ταπεινώσιν μου.” 90. δι’ (507)
ὧν ἡγοῦμαι αὐτὸν τὰς καταχθονίους αἰνίττεσθαι δι-
νάμεις, ὧν οὐ κατ’ ἡμᾶς ἀν εἶη κατ’ εἶδος διαστεί-
λασθαι καὶ διελεῖν, ὅπως ἡ μὲν τις αὐτῶν ῥομφαία (510)
οὕσα ἀνετείνετο κατὰ τῆς ψυχῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν,
ἡ δὲ τις κύων οὕσα θανάτῳ τὴν θανατηφόρον χεῖρα
προουβάλλετο, εἰς τὸ καθάψασθαι αὐτῆς. 91. διὸ φησι
“ὅνση ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μου, καὶ ἐκ χειρὸς
κυνὸς τὴν μονογενῆ μου.” ἄλλη δὲ τις πονηρὰ καὶ
τῶν ἐκεῖσε θηρίων ἡγουμένη δύναμις, λέων προσα-
γορευομένη, τὸ πλατὺ καὶ ἀχανὲς τοῦ θανάτου στόμα
διανοίξασα, μετὰ τῶν ἄλλων τῶν εἰς Αἶδον κατιόντων
καὶ τὴν αὐτοῦ ψυχὴν καταπιεῖν ὥρμητο, ὥσπερ οὖν
πάσαι πρότερον κατέπιεν ὁ θάνατος ἰσχύσας, οὐχ ἑτε-
ρος ὧν τοῦ ἐνταῦθα λέοντος τοῦ τὸ στόμα κατὰ τοῦ

σωτηῆρος ἡμῶν ἀνοίξαντος, ἀφ' οὗ καὶ αὐτοῦ σωθῆ-
ναι τὸν πατέρα παρακαλεῖ λέγων "σωσόν με ἐκ στό-
ματος λέοντος." 92. εἰεν δ' ἂν καὶ ἄλλαι τινὲς πονη-
ραὶ καὶ θεόμαχοι δυνάμεις τῷ μονοκέρωσι τοῦ θεοῦ
ἀντιπράττουσαι καὶ ἀντιπαρεξάγειν αὐτὸν ἐπιχειροῦ-
σαι, ἀφ' ὧν καὶ αὐτῶν ὁ τοῦ θεοῦ μονοκέρως, αὐτὸς
ὁ κύριος ἡμῶν μόνον τὸν πατέρα κέρας ἔχων, τὴν
ἐαυτοῦ ταπεινώσιν ὁρυσθῆναι ἀξιοῖ, λέγων "καὶ ἀπὸ κε-
ράτων μονοκερώτων τὴν ταπεινώσιν μου." 93. ποίαν
δὲ ταπεινώσιν ἢ ταύτην αὐτήν, καθ' ἣν "ἐν μορφῇ
θεοῦ ὑπάρχων ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν καὶ ἐκένωσε, γε-
νόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ;
ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τοσοῦτον κατελθὼν, καὶ μέχρι τούτου
φθάσας, λέγω δὴ μέχρι τῆς ἐν τῷ "Αἰδι ῥομφαίας
καὶ τῆς χειρὸς τοῦ αὐτόθι λεγομένου κυνός" (ὅθεν
καὶ παῖδας Ἑλλήνων εἰκὸς τοιοῦτόν τινα παρακού-
σαντας κύνα θανάτου, καὶ τοῦτον τρικέφαλον ἀνα-
ξωγραφεῖν) καὶ μέχρι δὲ τῶν φαρύγγων τοῦ προδε-
δηλωμένου λέοντος ἐλθὼν, καὶ τὴν ταπεινώσιν αὐτοῦ
τοῖς ἀντιπάλοις καὶ θεομάχοις μονοκέρωσιν ὑποστρώ-
σας, καὶ ἐπὶ τοῦτό γε τέλος τὴν πᾶσαν οἰκονομίαν
τῆς ἐαυτοῦ κενώσεως τε καὶ ταπεινώσεως στήσας
κἀπειτα εὐξάμενος ἤδη λοιπὸν τυχεῖν τῆς βοηθείας
καὶ τῆς παρὰ τοῦ πατρὸς ἀντιλήψεως, ἐπιλέγει "σὺ
δὲ, κύριε, μὴ μακρύνῃς τὴν βοήθειάν μου, εἰς τὴν
ἀντίληψίν μου πρόσσχες." 94. καὶ τοῦτ' εἰπὼν οὐκ
(508) εἰς μακρὸν ἐπηκόου τοῦ πατρὸς τυγχάνει, μὴ μακρυν-
θέντος, μηδὲ τὸ βραχύτατον ὑπερθεμένου, αὐτοῖς δὲ
ἔργοις μονοουχὶ φήσαντος αὐτῷ "ἔτι λαλοῦντός σου,
ἔρῳ, ἰδοὺ πάρεμι." καὶ δὴ τοῦτ' αἰσθόμενος, τῆς τε

πατρικῆς βοηθείας, καθάπερ ἤρξατο, τυχὼν, ἐντεῦ-
 θεν λοιπὸν ἀπάρχεται τοῦ ἐπινικίου ὕμνου, ὑπὲρ τῆς
 ἑωθινῆς ἀντιλήψεως τὸν Ψαλμὸν ποιούμενος, ἐν οἷς
 φησι "διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου,
 5 ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε." 95. πρῶτοις μὲν
 οὖν τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις ἐπαγγέλλ-
 εται τὰ τῆς ἐπ' αὐτῷ χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως εὐαγ-
 γελίσσεσθαι, ἀδελφούς αὐτοὺς ὀνομάζων· 96. οἷς ἀκό-
 λουθα καὶ ὁ Ματθαῖος διδάσκει λέγων "καὶ ἰδοὺ ὁ
 10 Ἰησοῦς ἀπήντησεν αὐταῖς, δηλονότι ταῖς ἀμφὶ τὴν
 Μαγδαληνὴν Μαρίαν, λέγων, χαίρετε. αἱ δὲ προσ-
 ελθούσαι ἐκράτησαν αὐτοῦ τοὺς πόδας, καὶ προσε-
 κύνησαν αὐτῷ. τότε λέγει αὐταῖς ὁ Ἰησοῦς, μὴ
 φοβεῖσθε, ὑπάγετε, ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου,
 15 ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἀκούει με ὁ φων-
 ται." 97. ὁ Ἰωάννης δὲ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνά-
 στασιν εἰσάγει καὶ αὐτὸς τὸν Ἰησοῦν λέγοντα πρὸς
 τὴν Μαριάμ "μή μου ἅπτον· οὐπω γὰρ ἀναβέβηκα
 πρὸς τὸν πατέρα μου· πορεύου δὲ πρὸς τοὺς ἀδελ-
 20 φούς μου, καὶ εἰπέ αὐτοῖς, ἀναβαίνω πρὸς τὸν πατέρα
 μου καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεὸν μου καὶ θεὸν ὑμῶν."
 98. πρῶτοις μὲν οὖν τοῖς ἀποστόλοις αὐτοῦ, οὓς ἰδί-
 ος ἀδελφούς ὀνομάζει, τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς διηγῆ-
 σεσθαι φησι· μετὰ δὲ ἐκείνους, τάξει καὶ ἀκολουθίᾳ
 25 τὴν καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ
 συστάσαν ἐκκλησίαν διδάξειν τὸν πατρικὸν ὕμνον [317]
 ἐπαγγέλλεται. 99. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐν μέσῳ μαθη-
 τῶν διεξοδεύοι λόγους ἐπὶ σοφίᾳ διαπρέπων διδά-
 30 σκαλος ὑπὲρ τοῦ κακείνους ἀκούσαντας προσυπακού-
 σαι, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ αὐτὸς ἐν μέσῳ ἐκκλησίας,

9 Matth. 28, 9.

18 Jo. 20, 17.

φησίν, ὑμνήσω σε, ὑπὲρ τοῦ μαθούσαν τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἀκούσασαν παρ' αὐτοῦ, ὃν προσήκει τρέπον, μηκέθ' ὥς τὸ πρὶν τοὺς δαίμονας, ἀλλ' αὐτὸν μόνον τὸν πάντων θεὸν διὰ τοῦ καταγγέλλαντος αὐτὸν ἀννυμεῖν. 100. ταῦτα πράξειν ὑποσχόμενος σφοδρὰ ἀκολούθως ἐντεῦθεν ἤδη προστάττει τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς αὐτοῦ ἀδελφοῖς ὑμνεῖν τὸν πατέρα. διό φησιν "οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον αἰνέσατε αὐτόν, ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰακώβ δοξάσατε αὐτόν. 101. καὶ φοβηθήτωσαν ἀπ' αὐτοῦ ἅπαν τὸ σπέρμα Ἰσραὴλ, ὅτι οὐκ ἔξουδένωσεν οὐδὲ προσώχθισε τῇ δεήσει τοῦ πτωχοῦ, οὐδὲ ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἀπ' ἐμοῦ, καὶ ἐν τῷ κεκραγῆναι με πρὸς αὐτόν εἰσήκουσέ μου. δι' ὧν σαφῶς παρέστησε τῶν προσωνομασμένων κακῶν τὴν ἀπαλλαγὴν. 102. εἰ γὰρ ἐν τῷ κεκραγῆναι πρὸς αὐτόν εἰσήκουσεν αὐτοῦ, ἤρξατο δὲ ἡσθεῖναι ἀπὸ μὲν ῥομφαίας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἐκ δὲ κυνὸς τὴν μονογενῆ αὐτοῦ, καὶ ἐτι ἐκ στόματος λέοντος καὶ ἀπὸ κεράτων μονοκερώτων τὴν ταπείνωσιν αὐτοῦ, ἀκολουθὸν ἐστὶ νοεῖν τούτων ἀπαλλαγὴν εὐρέσθαι τὸν φήσαντα "ὅτι μὴ προσώχθισεν ὁ θεὸς τῇ δεήσει αὐτοῦ, μηδὲ τὸ πρόσωπον ἀπέστρεψεν ἀπ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν τῷ κεκραγῆναι εἰσήκουσεν αὐτοῦ." 103. διό καὶ ὑπῆρξεν αὐτῷ ἡσθεῖντι τῶν τοσούτων καὶ ἐκ τοῦ θανάτου διαφυγόντι συνδιατρίβειν τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς ὁμοῦ καὶ ἀδελφοῖς, καὶ ὑμνεῖν ἐν μέσῳ ἐκκλησίας τὸν πατέρα. τῇρει δὲ πάλιν ὥς πτωχὸν αὐτὸς ἐαυτὸν ἀποκαλεῖ, συμφώνως ταῖς πρότερον παρατεθείσαις προφητείαις, δι' ὧν πένης καὶ πτωχὸς ὠνομάζετο. 104. ἀλλ' ἐπεὶ καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ διὰ τούτων παρέστησεν, αὐτὸς πρὸς τὸν πατέρα ἐπιστρέφων τὸν λόγον, παρὰ σοῦ, φησίν, ὁ ἔπαινός μου ἐν

ἐκκλησίᾳ μεγάλη, τῆς ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ συνστάσης ἐξ
 ἔθνων καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης ἐκκλησίας μνημο-
 νεύων, ἐν ᾗ ὁ περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἔπαινος διὰ
 παντὸς ἄδεται, νεύματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ συνε-
 ρία. 105. διό φησι "παρὰ σοῦ ὁ ἔπαινός μου ἐν ἐκ-
 κλησίᾳ μεγάλη." μεγάλη γὰρ ὡς ἀληθῶς ἡ ἐκκλησία
 αὕτη ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώπων συγκεκροτημένη,
 οὐδὲ συγκρίνεσθαι διὰ τὸ σμυλὸν καὶ ὑπερφυεῖς τοῦ
 βίου καὶ διὰ τὸ τῶν δογματίων μέγεθος ἀξία τῷ Ἰου-
 10 δαίῳ ἐθνει καὶ τῇ τῶν ἐκ περιτομῆς συναγωγῇ, πάση
 πτωχείᾳ λόγου καὶ βίου καὶ φρονήματος καὶ τῆς ἁλ-
 λης περὶ θεοῦ δόξης ἐσμικρυνμένη. 106. εἰτ' ἐπι-
 λέγει "τὰς εὐχὰς μου τῷ κυρίῳ ἀποδώσω ἐνώπιον
 πάντων τῶν φοβουμένων αὐτόν," φοβουμένους αὐτόν
 15 ἀποκαλῶν τὴν πρότερον ὀνομασθεῖσαν ἐκκλησίαν
 μεγάλην, οἷς ἔλεγεν "οἱ φοβούμενοι τὸν κύριον αἰνέ-
 σατε αὐτόν." ποίας δὲ εὐχὰς ἀποδώσειν φησὶν ἢ ἅς
 ἐπηγγείλατο; ποίας δὲ ἐπηγγείλατο ἢ ἐκείνας δι' ὧν
 20 ἔφησε "διηγῆσομαι τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου,
 ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσω σε;" εὐχαὶ γὰρ εἰσιν αἱ
 ἐπαγγελίαι, ἃς ἐπαγγελάμενος δώσειν ἐν μέσῳ ἐκ-
 κλησίας διςβεβαιούτο. 107. τούτοις ἐξῆς ἐπιλέγει
 25 φάρονται πένητες καὶ ἐμπλησθήσονται, καὶ αἰνέ-
 σουσι κύριον οἱ ἐκζητοῦντες αὐτόν, ζήσονται αἱ καρ- (310)
 30 δαὶ αὐτῶν εἰς αἰῶνα αἰῶνος." μνησθήσονται καὶ
 ἐπιστραφήσονται πρὸς κύριον πάντα τὰ πέρατα τῆς
 γῆς, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ
 πατριαὶ τῶν ἐθνῶν, ὅτι τοῦ κυρίου ἡ βασιλεία, καὶ
 αὐτὸς δεσπόζει τῶν ἐθνῶν." 108. δι' ὧν σφόδρα
 35 ἀκολούθως τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ κατορθώ-
 ματα ἀναφωνεῖ, ἃ καὶ πεπλήρωται διὰ τῆς ἐξ ἁπάν- (316)
 των τῶν ἐθνῶν κλήσεως, διὰ τε τῆς ἐν τοῖς πέρασι

^b τῆς οἰκουμένης ἀνθρώπων ἐκλογῆς, ὧν αἱ ἐκβάσεις
ὀφθαλμοῖς θεωρούμεναι πάντων ἂν γένοιτο τῶν διὰ
τοῦ Ψαλμοῦ λεγομένων παραστατικά. 109. πένητες
δὲ πάλιν ἡμεῖς, οὓς κατὰ θεὸν πτωχεύοντας ἐκτρέ-
φω ὁ σωτήριος λόγος τῷ νοητῷ καὶ λογικῷ ἄρτῳ
ταῖς ζωοποιοῖς τῶν ψυχῶν τροφαῖς τὴν αἰώνιον ἡμῶν
παρέχει ζωὴν. διό φησιν ὁ Ψαλμὸς "φάγονται πένη-
τες καὶ ἐμπλησθήσονται, καὶ αἰνέσουσι κύριον οἱ
ἐκζητοῦντες αὐτὸν, ζήσονται αἱ καρδίαι αὐτῶν εἰς
αἰῶνα αἰῶνος." 110. καὶ ὁ ἐπίλογος δὲ τῆς ὁλῆς
^c προφητείας μετὰ πάντα ἐπιφέρων "ἀναγγελήσεται
τῷ κυρίῳ γενεὰ ἡ ἐρχομένη, καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν
δικαιοσύνην αὐτοῦ λαῷ τῷ τεχνησομένῳ, ὃν ἐποίησεν
ὁ κύριος ἀντικρὺς τὸν ἐξ ἔθνων προθεσπίζει λαόν,
καὶ τὴν διὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ συστά-
σαν ἐπὶ τῆς γῆς γενεάν. 111. τίς γάρ ἂν εἴη ὁ μετὰ
ταῦτα τεχθήσεσθαι λεγόμενος τῷ θεῷ λαός, πάλαι
μὴ ὧν, μὴδ' ὑφ' ἐστῶς ἐν ἀνθρώποις, ὅστερον δὲ γε-
γονός; τίς τε ἡ μὴ οὕσα τότε, λεγομένη δὲ ἐλεύσεσθαι
γενεὰ, εἰ μὴ αὕτη ἡ διὰ τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐν παντί
^d τῷ κόσμῳ συστάσα ἐκκλησία, καὶ ὁ νέος ἐξ ἔθνων
λαός, ἐφ' ᾧ καὶ διὰ Ἡσαίου τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον
θανμαστικῶς ἀπεφθέγγετο φῆσαν "τίς ἤκουσε τοι-
αῦτα, καὶ τίς εἶδεν οὕτως; εἰ ὧδινε γῇ ἐν ἡμέραις
μῶν, καὶ εἰ ἐτέχθη ἔθνος εἰσάπαξ."

112. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς ἐφ' ἕτερα συνελθόν-
τον τοῦ καιροῦ διαδραμόντες ἀκροθιγῶς διεξήλ-
θομεν· ὅτῳ δ' ἂν μέλοι τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν παρα-
κελεύσεως, φήσαντος, ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς ἐν αἷς
δοκεῖτε ζωὴν αἰώνιον ἔχειν, καὶ αὐταὶ εἰσιν αἱ μὲν

21 Es. 66, 8. 28 φῆσαντος — ἀληθείας] Haec ex codice
Fabricii accesserunt. Io. 5, 39.

τυροῦσαι περὶ ἐμοῦ, ἐκάστη λέξει τοῦ Ψαλμοῦ τὸν
 νοῦν ἐμβαθύνας, τὴν ἀκριβῆ διάνοιαν θηρεῦσαι ἂν
 τῆς ἐν τοῖς εἰρημένοις ἀληθείας.

*Fragmentum libri XV. editum ab A. Maio in Scri-
 ptorum veterum nova Collectione Rom. 1825. vol. I.
 part. 2. p. 173. ex commentario ad Daniele 2, 31.*

Ἀναγκαῖον ἐλογισάμην Εὐσεβίου τοῦ Καισαρείας
 τοῦ ἐπίκλην Παμφίλου παραθέσθαι φωνὰς εἰρημένους
 ἐν πεντεκαιδεκάτῳ τόμῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδεί-
 10 ξεως· οὗτος γὰρ πᾶσαν ἐκθέμενος τὴν ὄρασιν οὕτως
 φησί· “Ἡγοῦμαι ταῦτα μηδὲν διαφέρειν τῆς τοῦ προ-
 φήτου θεωρίας· ὥς γὰρ ὁ προφήτης θάλασσαν ἑώρα
 μεγάλην, οὕτως ὁ βασιλεὺς εἰκόνα πολλήν· καὶ πάλιν
 ὥς ὁ προφήτης ἑώρα δ’ θηρία, ἅπερ ἐρμηνεύων μετέ-
 15 βαλεν εἰς δ’ βασιλείας, οὕτως ὁ βασιλεὺς τὰς διὰ
 τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ χαλκοῦ καὶ σιδήρου τέσ-
 σαρας βασιλείας ἡνίττετο· καὶ αὖθις ὥς ὁ προφήτης
 τῶν τοῦ ὑστάτου θηρίου κεράτων δέκα διαίρεσιν
 ἑώρα, καὶ τρία κέρατα ὑφ’ ἐνὸς συντριβόμενα, καὶ
 20 ὁ βασιλεὺς ὡσαύτως ἐπὶ τῶν τελευταίων τῆς εἰκόνης
 μέρος τι σιδηροῦν καὶ μέρος ὀστράκινον ἐθεώρει· καὶ
 ἐπὶ τούτοις ὥς ὁ προφήτης μετὰ τὴν τῶν τεσσάρων
 βασιλειῶν ὄρασιν ἑώρα υἱὸν ἀνθρώπου τὴν κατὰ πάν-
 25 των ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ βασιλείαν παρεληφότα,
 οὕτως καὶ ὁ βασιλεὺς λίθον συντρίβοντα τὴν εἰκόνα
 πᾶσαν καὶ γινόμενον εἰς ὄρος μέγα καὶ πληροῦν
 θάλασσαν ἐδόκει ὄραν· καὶ εἰκότως· ἔπρεπε γὰρ τῷ

μὲν ἡπατημένῳ περὶ τὴν τοῦ βίου φαντασίαν βασι-
 λεῖ καὶ τὴν τῶν αἰσθητῶν οἷα χρωμάτων ὠραιότητι
 ἐπὶ γραφῆς ἀνακειμένης θαυμάζοντι εἰκόνη μεγάλην
 τὸν πάντων ἀνθρώπων ἀπεικάζειν βίον, τὸν δὲ προ-
 φήτην τὸν πολὺν καὶ μέγαν σάλον τοῦ βίου μεγάλην
 θαλάσσην παραβάλλειν· καὶ τῷ μὲν βασιλεῖ τὰς παρὰ
 ἀνθρώποις πολυτελεῖς γενομένης ὕλης χρυσοῦ καὶ ἀρ-
 γύρου χαλκοῦ τε καὶ σιδήρου θαυμάζοντι τὰς κατὰ
 χρόνους ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπικρατεῖς βασι-
 λεῖας ταύταις ἀφομοιοῦν ταῖς ὕλαις, τῷ δὲ προφήτῃ
 ἐν μορφαῖς θηρίων τὰς αὐτὰς βασιλείας καταλλήλως
 τῷ τῆς ἀρχῆς τρόπῳ διαγράφεσθαι· καὶ πάλιν τῷ
 μὲν βασιλεῖ μέγα ὡς εἰκὸς ἐφ' ἑαυτῷ φρονοῦντι καὶ
 ἀλαξονευομένῳ ἐπὶ τῇ τῶν προγόνων βασιλείᾳ ἢ τῶν
 πραγμάτων μεταβολὴ δέκνυνται, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς
 βασιλειῶν τὸ τέλος, εἰς καθαίρεσιν τοῦ ἐν αὐτῷ τύ-
 φου, καὶ εἰς τὸ μηδὲν ἡγεῖσθαι βέβαιοι τὸ ἐν ἀν-
 θρώποις, ἢ μόνον τὸ ἐπὶ πάντων τέλος τῆς τοῦ θεοῦ
 βασιλείας· ἔσεσθαι γὰρ μετὰ τὴν πρώτην Ἀσσυρίαν
 ἀρχὴν, ἣν ὁ χρυσὸς ἠνίκατο, δευτέραν τὴν τῶν Περ-
 σῶν, τὴν διὰ τοῦ ἀργύρου δεδηλωμένην· ἔπειτα
 τρίτην τὴν Μακεδόνων, ἣν ὁ χαλκὸς ἐσήμανε
 μεθ' ἣν τετάρτην διαδέξασθαι τῶν Ῥωμαίων, κρα-
 ταιοτέραν οὖσαν τῶν πρὸ αὐτῆς, διὸ καὶ σιδήρῳ
 παρεβάλλετο· εἰρητο γοῦν καὶ περὶ αὐτῆς, καὶ βασι-
 λεῖα τετάρτη ἔσται ἰσχυρὰ ὡς σίδηρος· ὃν τρόπον
 ὁ σίδηρος λεπτύνει καὶ δαμάζει πάντα, οὕτως πάντα
 λεπτυνεῖ καὶ δαμάσει· καὶ μετὰ τὰς εἰρημένους ἀπά-
 σας τὴν τοῦ θεοῦ βασιλείαν διὰ τοῦ συντρίβοντος
 τὴν πᾶσαν εἰκόνα λίθου παρισταμένην· καὶ ὁ προ-
 φήτης τούτων ἀκολουθῶς τὴν ἐπὶ τέλει τοῦ τῶν ὅλων
 θεοῦ βασιλείαν οὐ πρότερον θεωρεῖ ἢ τὰς εἰρημένους

τέσσαρας δυναστείας διαγράψαι τὸν λόγον διὰ τῶν
 τεσσάρων θηρίων· τούτων δὲ τῶν τεσσάρων βασι-
 λειῶν μόνων καὶ οὐδὲ ἑτέρων ἡγοῦμαι τὰς ὁράσεις
 καὶ τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ προφήτῃ δεδεῖχθαι διὰ τὸ
 ταύταις καταδουλωθῆναι τὸ Ἰουδαίων ἔθνος ἀπὸ τῶν
 τοῦ προφήτου χρόνων.”

INDEX SCRIPTORUM.

- AFRICANUS libro quinto Chronographiae 389 a.
 APOLLONIUS TYANENSIS 105 b.
 AQUILA 46 c. 69 c. 75 d. 76 c.
 82 a. 189 c. 191 d. 226 b. 240
 b. 244 d. 276 d. 277 c. 278 a.
 279 c. 299 d. 301 b. 304 b. 316
 b. 318 d. 322 b. 337 a. b. 349 c.
 370 b. 372 a. 378 d. 333 c. 384
 c. 385 b. d. 386 c. d. 387 d. 399
 d. 406 c. 410 a. b. 421 a. 436
 d. 451 a. 466 d. 469 c. 472 a.
 479 d. 480 c. 481 c. 482 b. 483
 b. 490 d. 492 c. 494 d. 496 b.
 JOSEPHUS Ant. J. (IX, 10, 4)
 285 b. (XI, 4, 7) 392 d. (XI,
 8, 5) 393 b. (XIII, 11, 1) 394
 a. (XVIII, 2, 2) 399 a. (3, 1)
 402 a. (3, 3) 124 b. (4, 3) 398
 a. (5, 2) 431 a. (XX, 10, 3)
 394 a. (10, 5) 397 d.
 B. J. (II, 92) 402 d. (VI, 5, 3)
 402 d.
 ORACULUM 104 a. 134 b.
 PHILO JUD. (Leg. ad Caium
 s. 38. p. 589, 590) 403 a.
 PLATO 236. (Tim. p. 28) 129 d.
 PORPHYRIUS (De Abst. II, 34)
 105 a. (περὶ τῆς ἐκ λόγων
 φιλοσοφίας) 134 a.
 SYMMACHUS 191 d. 226 c. 245 a.
 279 d. 292 d. 299 d. 301 b. 304
 b. c. 316 b. 318 d. 322 b. 337
 a. b. 349 c. 372 a. 378 d. 383
 c. 421 a. 436 d. 451 a. 466 b. d.
 469 a. 469 c. d. 470 d. 472 a.
 479 d. 480 c. 482 b. 483 b. 492
 c. 496 b.
 THEODOTIUS 46 b. 69 c. 76 c.
 82 a. 226 a. 279 d. 280 c. 301
 b. 316 d. 318 d. 337 c. 349 c.
 370 b. 483 b.

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURAE.

Genesis	1, 11	36a.	Genesis	32, 22	236 c.
—	26	155 c. 232 c.	—	35, 1	238 d.
—	27	155 c. 232 c.	—	2	13 ed. Fabr.
—	28	425 a.	35, 11	46 a. 367 a.	
2, 18	232 c.		—	19	347 c.
4, 3	34 d.		42, 4	11 d.	
5, 22	12 ed. Fabr.		48, 7	347 c.	
—	33 a.		49, 1	366 b.	
—	24	12 ed. Fabr.	—	8	360 a.
6, 9	12 ed. Fabr.		—	9	425 c.
9, 3	36 b.		—	10	6 d. 50 c. 95 c.
9, 26	12 ed. Fabr.		—		332 d.
—	27	12 ed. Fabr.	—	11	379 b.
12,	13 ed. Fabr.		Exodus	3, 1	239 c.
—	1	15 ed. Fabr.	—	4	246 a.
—	2	366 d.	—	14	145 d.
—	7	233 c.	8, 19	93 d.	
—	17	175 c.	13, 21	241 b.	
14, 18	223 d.		14, 19	238 a.	
—	19	10 a.	—	21	92 c.
14, 22	13 ed. Fabr.		16, 4	92 b.	
—	10 a.		19, 9	241 b.	
15, 6	14 b.		20, 2	242 d.	
—	16	384 d.	—	19	444 d.
17, 1	233 c.		23, 17	18 ed. Fabr.	
18, 1	233 d.		—	20	242 a.
—	17	15 ed. Fabr.	—	30	195 b.
—	45 a. 233 d.		24, 9	245 a.	
—	18	366 d.	25, 40	172 d.	
—	23	234 a.	31, 18	93 c.	
19, 23	232 d.		32, 7	383 a.	
20, 3	175 c.		—	44	242 b.
—	7	175 d.	33, 1	242 b.	
26, 3	45 d.		33, 9	241 b.	
—	4	13 c. 366 d.	—	17	243 b.
28, 10	11 a. 235 b.		—	20	237 a.
—	13	367 a.	34, 5	243 c.	
31, 11	11 b. 235 d.		—	23	18 ed. Fabr.
32, 1	237 d.		—	28	92 a.
—	2	237 d.	—	29	93 a.

Levitic.	3, 1	35d.	Deuter.	18, 19	28d. 445d.
	4, 28	3c.		19, 15	117b.
	5, 1	et 2 4a.		22, 19	317a.
	5, 6	19 ed. Fabr.		27, 26	18 ed. Fabr.
	— 15	4c.			3b. 5c. 18a.
	6, 2	4d.		32, 7	156b.
	12, 1	19 ed. Fabr.		— 9	60c.
	17, 11	35c.		— 21	79d. 340b.
	18, 2	162a.		32, 43	46b. 59d.
	— 24	162b.		34, 1	443d.
	19, 2	388b.		— 10	94d.
	21, 12	349c.	Jos.	5, 13	245d.
Numer.	2, 1	367d.		— 14	164d.
	7, 11	367d.		15.	368a.
	11, 16	93d.	Judic.	1, 1	368a.
	12, 5	241b.	1. Reg.	2, 10	191a.
	— 19	93b.		— 31	191c.
	13, 17	195b.	2. Reg.	7, 12	269c.
	14, 14	244d.		— 14	352d.
	19, 2	21 ed. Fabr.		— 22	268c.
	— 10	19 ed. Fabr.	3. Reg.	8, 27	269b.
	24, 3	423b.		11, 1	331d.
	— 5	6c.	1. Par.	16, 4	464b.
	— 7	20d. 95a.		17, 11	350d.
	— 8	428a.	2. Par.	6, 17	269a.
	— 9	45d.		26, 19	291b.
	24, 15	417c.	Neem.	12, 10	393b.
Deuter.	4, 19	157d.	Job	1, 21	10c.
	5, 1	13d.		9, 4	10c.
	— 13	21d.		— 7	446a.
	— 17	21d. 94a.		29, 12	14d.
	— 27	444d.		30, 25	15a.
	12, 11	21 ed. Fabr.		31, 5	15b.
	— 26	1a.		— 7	15c.
	14, 22	1a.		— 9	15c.
	— 24	2a.		— 11	15c.
	15, 19	2b.		— 13	15d.
	16, 1	2c.		— 14	15d.
	— 5	2d.		— 16	15d.
	— 9	2d.		— 24	15d.
	— 13	3a.		— 26	16a.
	16, 16	18 ed. Fabr.		— 29	16a.
	18, 9	162b.		— 32	16b.
	— 15	26c. 28d. 90		— 33	16b.
		c. 443b.		38, 1	247b.
	— 17	444d.		— 16	447a.
	— 18	6c. 28d. 90		42, 4	247d.
		b. 94c.	Psalm.	2, 1	49c. 182c.

Psalms.	2,	2	100 b. 359 c.	Psalms.	71,	1	49 d. 353
—	7	162 d. 259 d.					449 b.
—	8	60 c. 419 a.		71,	7	410 b.	
		444 a.		—	8	97 b. 376	
	9,	13	101 b.			458 c.	
—	20	7 c. 91 c. 445 d.		—	9	228 b.	
16,	10	101 b.		71,	41	97 b.	
17,	9	258 a.		—	17	97 b.	
18,	1	495 b.		72,	7	345 b. 386 b.	
—	8	267 a.		—	8	360 c.	
19,	1	184 c.		—	11	60 d.	
—	3	184 d.		—	17	60 d.	
—	4	69 a.		73,	1	464 b.	
—	5	184 b.		74,	13	447 a.	
21,	1	489 b.		78,	1	464 d.	
—	12	473 d.		83,	7	262 b.	
—	22	376 d.		—	9	185 d.	
—	27	46 c.		85,	8	47 a.	
22,	5	39 a.		88,	3	269 d.	
—	18	338 d.		—	4	351 a.	
23,	7	260 b.		—	24	191 c.	
—	9	311 d.		—	26	97 b. 269	
27,	8	185 b.				351 a. 376	
30,	3	101 b.		—	29	351 b.	
32,	6	228 d.		—	35	351 b.	
40,	1	38 c. 463 c.		—	36	269 d.	
		477 c.		—	38	187 a.	
40,	6	38 d. 380 d.		89,	25	338 b.	
44,	1	179 a.		—	27	352 d.	
—	6	174 d. 192 c.		—	35	338 b.	
		310 c.		—	38	338 d.	
—	7	217 d.		90,	1	433 a.	
45,	6	271 b.		—	9	248 d.	
46,	1	46 d. 259 a.		95,	1	7 c. 47 b. 262	
—	4	432 a.		96,	7	60 a.	
47,	8	60 a.		—	10	160 a.	
—	9	60 a.		97,	1	50 a. 263 c.	
49,	1	261 b.		—	2	61 a.	
50,	14	39 d.		98,	1	7 d.	
—	17	40 b.		103,	15	173 b.	
51,	17	39 d.		104,	5	175 a. 311 c.	
52,	8	288 a.		—	15	218 a.	
54,	1	471 a.		105,	12	12 a.	
66,	1	446 d.		—	15	189 d.	
67,	11	100 c. 191 b.		106,	8	264 c.	
—	24	441 a.		—	20	228 d.	
68,	11	69 c. 89 c.		—	28	418 d.	
69,	2	447 a.		108,	1	474 c.	

Psalms.	108,	16	477 c.	Esai.	6,	10	70 c.
	109,	1	219 d.		—	11	192 d.
	—	1	176 c. 310 c.		—	13	70 d.
	—	3	183 d.		7,	4	330 a.
	110,	1	271 b.		—	9	315 a.
	116,	1	265 d.		—	14	71 b. 98 a.
	—	22	459 a.		—	18	320 d.
	118,	22	27 d.		—	21	71 a.
	—	25	266 a.		8,	1	328 d.
	123,	4	224 c.		—	5	332 c.
	125,	2	280 d.		—	16	450 b.
	131,	1	269 a. 346 c.		9,	1	48 b. 336 a.
	—	3	436 b.				438 a.
	—	11	97 a. 187 c.		—	3	100 c.
			351 b.		—	6	164 d. 236 b.
	140,	2	40 b.		10,	13	158 d.
	141,	2	39 d.		—	17	72 b.
	143,	3	266 d.		—	20	73 b.
	147,	15	228 d.		—	33	74 d. 410 d.
	—	12	267 d.		11,	1	51 c. 75 a. 96 b. 355 d.
	148,	1	229 d.		—	2	473 c.
Proverb.	8,	12	211 d.		—	6	96 c.
	—	22	10 a.		—	9	75 b.
	—	25	183 d. 216 d.		—	10	51 c. 74 b.
	—	27	216 d.				360 c.
Cant. Cant.	1,	2	194 c. 216 a.		11,	14	77 b.
Esai.	1,	3	63 d.		13,	11	77 c.
	—	7	63 c.		14,	9	503 d.
	—	8	56 b.		—	12	159 b.
	—	9	286 d.		—	14	160 d.
	—	10	65 b.		17,	3	410 a.
	—	11	192 b. 432 b.		—	4	77 d.
	—	15	65 c.		—	5	56 d.
	—	21	56 b.		—	12	411 a.
	—	30	56 b. 66 b.		19,	1	295 d. 413 c.
	2,	1	56 c. 66 c.				421 b.
			274 b.		—	19	19 c. 60 b. 413 c.
	—	3	8 c.		21,	10	78 c.
	—	4	458 c.		24,	4	78 d.
	3,	1	67 d.		—	12	78 d.
	—	8	68 b.		25,	1	39 c. 57 b.
	—	9	65 c.		—	6	39 c.
	—	12	440 c.		—	8	166 d.
	4,	2	65 d. 68 d.		27,	1	290 b.
	5,	1	287 c.		28,	3	79 a.
	—	4	287 d. 325 a.		—	16	27 d.
	6,	1	309 d. 454 a.		29,	11	386 d.
	—		969 c. 328 c. 404 a.				

Esai.	35, 1	300 c. 431 b.			286 c. 388 c.
	— 3	447 c.			442 a.
	37, 31	79 c.	Esai.	61, 2	449 d.
	38, 3	424 b.		65, 8	80 a.
	40, 3	428 b.		— 15	80 d. 305 d.
	— 9	89 b.		66, 8	510 d.
	41, 1	450 a.	Jerem.	1, 14	290 b.
	42, 1	51 d. 97 a. 376		3, 4	283 c.
		a. 451 d.		— 14	83 c.
	— 16	61 d.		4, 11	473 a.
	— 4	61 d.		5, 6	84 a.
	— 6	285 c.		6, 16	53 d.
	43, 18	57 d.		— 20	432 b.
	45, 12	225 a.		11, 16	287 d.
	— 14	225 c.		— 19	36 d.
	— 22	58 a.		12, 7	483 c.
	48, 12	230 d. 302 b.		16, 19	54 a. 254 d.
	49, 1	48 b. 52 b.		17, 1	484 c.
	49, 6	48 c. 52 b.		23, 6	357 b.
	— 7	52 c.		— 24	446 d.
	— 8	62 a.		30, 8	357 b.
	50, 1	58 b. 283 c.		31, 31	8 a. 22 a.
		302 c.		— 33	61 c.
	— 2	445 b.		31=38, 31	29 a.
	— 10	59 c.	Thren.	4, 20	190 c.
	51, 4	58 d.	Ezech.	6, 7	84 b.
	52, 5	303 c.		11, 16	84 d.
	— 7	89 a.		— 22	288 c.
	— 15	404 b.		12, 14	85 a.
	53, 1	97 c.		14, 21	85 b.
	— 2	98 b. 186 a.		20, 36	85 c.
	— 4	36 c. 198 c.	Dan.	7, 9	456 b.
		495 d.		— 10	246 c.
	— 5, 6	467 d.		9, 2	395 c.
	— 7	36 c. 426 d.		— 16	383 d.
		462 c.		— 20	356 a.
	— 8	99 b. 149 b.		— 26	396 d.
		216 d. 462 d.	Osee	2, 2	283 d.
	— 10	99 c.		— 23	61 d.
	— 12	100 a.		3, 12	473 a.
	54, 1	101 c.		10, 14	426 a.
	55, 3	53 a.		11, 9	249 c.
	56, 10	505 c.		13, 14	166 d.
	58, 9	508 a.	Amos	4, 11	250 b.
	59, 1	58 d.		— 12	188 c.
	— 19	59 c.		8, 7	485 c.
	61, 1	88 b. 176 a.		9, 1	291 d.
		197 d. 218 c.		— 9	54 d.

Obd.	1	251 a.	Mal.	—	11	19 b. 40 a.
Mich.	1, 2	270 d. 344 b.		3, 1	253 b.	
		404 d.		4, 2	164 c. 254 a.	
	— 5	272 d.			289 c.	
	— 12	273 b.	Baruch	3, 29	295 a.	
	— 15	273 b.	Sapient.	7, 25	216 c.	
	2, 11	80 d.	Sirac.	32, 9	9 Fabr.	
	3, 5, 6	254 c.	1 Macc.	7, 12	465 c.	
	— 9	55 a.		16, 24	393 d.	
	— 12	273 b.	Matth.	1, 1	350 b.	
	4, 2	294 a. 450 a.		— 18	320 b.	
	5, 2	81 b. 97 c. 275 a. 340 d.		— 23	98 b.	
	— 7	81 b.		2, 1	342 d. 365 c.	
	6, 6	275 d.			374 d. 418 a.	
Habbak.	2, 2	276 c.		— 6	97 b.	
	— 3	459 d.		— 13	296 d.	
	3, 2	278 c.		— 22	350 a.	
	— 13	189 c.		3, 4	430 b.	
Soph.	2, 11	19 b. 21 d.		— 16	432 d.	
		50 d.		4, 1	433 d.	
	3, 8	50 d.		— 5	437 b.	
	— 9	82 d.		— 8	272 b.	
Hag.	1, 1	393 a.		— 11	163 b. 292 c.	
Zach.	1, 7	395 b.		5, 1	442 d.	
	— 8	280 c.		— 3	88 c.	
	— 12	395 c.		— 14	289 b. 326 a.	
	2, 8	251 c. 281 d.		— 17	25 c. 386 d.	
	— 10	51 b. 61 c.		— 21	444 b.	
		251 d. 283 a.		— 26	440 c.	
		407 c.		— 27	15 b. 27 b. 126 a.	
	3, 1	197 a. 252 d.		— 28	94 a.	
	3, 8	358 a.		— 33	23 d.	
	6, 9	197 c.		— 43	16 a.	
	— 12	276 d. 358 a.		— 48	104 d.	
	9, 9	55 d. 380 a.		7, 29	27 b. 444 b.	
		407 d. 455 d.		8, 2	93 c.	
	11, 1	408 a.		— 4	401 c.	
	— 7	478 d.		— 26	93 b.	
	12, 2	408 b.		— 27	446 d.	
	— 10	408 b.		— 29	133 b. 163 d.	
	14, 1	83 a. 284 a.			272 d. 434 d.	
		408 d.		9, 9	120 a.	
	— 6	487 b.		— 10	107 d.	
	— 7	276 d.		— 12	163 b. 168 d.	
	— 9	408 d.		10, 5	249 d.	
	— 16	47 d. 408 d.		— 6	445 b.	
Mal.	1, 10	56 a.		— 8	138 d.	
				— 9	109 d.	

Matth.	10, 10	125 d.	Matth.	27, 53	166 c.
—	21	298 c.	—	28, 1	493 b.
—	34	298 c.	—	9	508 b.
11, 27	149 b.	216 d.	—	10	377 a.
—	28	88 d. 168 d.	—	19	6 a. 9 a. 24 c.
12, 14	452 b.				132 a. 136 a.
—	18	97 a.			138 c. 445 c.
—	27	93 d.	—	20	138 c. 252 b.
13, 10	454 d.		Marc.	1, 2	430 c.
—	17	38 a.	—	13	272 b. 433 d.
14, 22	446 b.		—	17	135 b.
—	25	92 d.	—	24	272 d.
15, 24	445 b.		—	2, 11	107 d.
16, 8	92 c.		—	14	119 d.
—	15	121 b.	—	8, 29	121 c.
17, 2	97 a.		—	14, 10	468 c. 479 c.
18, 16	425 d.		—	54	292 d.
—	20	252 b.	—	66	121 c.
19, 12	126 b.		—	15, 29	498 d.
20, 16	80 d.		—	33	492 b.
21, 2	379 d. 456 a.		—	16, 2	493 a.
—	9	266 a. 459 b.	Luc.	1, 26	329 b.
—	13	401 c.	—	30	339 c.
—	43	445 c.	—	32	353 a.
22, 15	468 b.		—	35	499 d.
23, 32	384 c.		—	41	500 c.
—	35	385 a. 445 d.	—	68	353 b.
—	37	189 b.	—	80	430 b.
—	38	401 d.	—	2, 1	341 d.
24, 14	136 d.		—	13	163 c.
—	15	403 c.	—	2, 29	60 d. 429 a.
25, 35	16 b.		—	34	385 b.
26, 14	468 c. 479 c.		—	3, 1	365 d. 393 d.
—	21	475 d.			428 c.
—	38	472 d.	—	4, 1	92 b.
—	42	224 c.	—	16	442 b.
—	47	476 a.	—	18	286 d.
—	48	475 d.	—	20	193 a.
—	55	476 b.	—	21	88 c.
27, 3	480 d.		—	5, 27	119 d.
—	25	406 b.	—	6, 13	120 c.
—	27	504 c.	—	21	15 a.
—	35	505 b.	—	7, 33	430 d.
—	39	498 c.	—	10, 1	93 d.
—	40	477 d.	—	19	438 a.
—	45	292 d.	—	12, 49	272 c. 306 a.
—	46	486 c. 490 d.	—	51	298 c.
—	51	292 a.	—	21, 20	403 c.

Luc.	21, 24	321 d.	Act.	1, 4	400 d.
	22, 3	468 d.		— 9	289 a.
	— 4	479 c.		— 16	474 d.
	— 54	292 d.		— 26	475 a.
	23, 46	108 d. 166 c.		3, 6	119 a.
	— 55	498 d.		— 22	28 d.
	24, 1	492 d.		— 23	28 d.
Joann.	1, 1	150 c. 210 d.		5, 29	116 a.
		228 d. 309 d.		7, 37	26 c.
	— 5	473 c.		10, 34	386 a.
	— 9	164 d. 254 b.		14, 12	139 b.
		420 c.		15, 10	6 b. 440 b.
	— 15	436 d.		17, 28	145 b.
	— 18	245 a.		19, 19	128 c.
	— 21	445 a.	Rom.	1, 1	350 b.
	— 29	37 a. 198 d.		— 16	386 a.
		429 a. 462 c.		— 20	157 d.
	2, 2	385 c.		— 21	160 a. 364 a.
	— 11	439 c.		— 25	364 a.
	— 16	401 c.		2, 28	358 d.
	— 30	392 c.		3, 2	441 d.
	4, 10	293 c. 488 d.		— 29	386 a.
	— 23	18 c.		— 30	264 a.
	— 35	440 a.		5, 12	313 c.
	5, 8	107 d.		— 18	462 d.
	— 22	449 b.		8, 3	26 a.
	— 39	510 d.		— 32	495 d.
	— 43	266 c. 459 d.		9, 27	62 c. 64 d.
	6, 41	349 a.		— 29	64 c.
	8, 12	254 b.		10, 4	387 a.
	— 40	463 a.		— 15	89 a.
	10, 18	492 a.		11, 1	62 d. 64 d.
	11, 39	497 a.		— 5	76 d. 78 d.
	12, 27	472 d.			286 d. 323 c.
	— 37	312 c. 454 b.			325 d.
	— 41	310 d.		— 24	287 d.
	13, 4	466 a.		— 25	458 d.
	14, 9	262 c.		— 36	145 b.
	15, 1	379 c.		12, 5	506 a.
	16, 20	119 a.		— 15	15 a.
	— 33	119 a.	1. Cor.	1, 23	499 b.
	17, 3	244 c.		— 24	152 b. 210 d.
	18, 18	293 a. 488 a.			212 d. 217 b.
	19, 23	505 a.		— 30	385 c.
	— 34	504 b.		2, 9	214 d.
	20, 1	493 b.		3, 2	323 d.
	— 17	508 c.		— 13	480 b.
	— 22	138 d.		7, 29	31 b.

1. Cor.	9, 9	72 a.	323 d.	Coloss.	1, 16	220 d.
		326 b.			— 19	226 a.
	10, 13	437 c.			2, 9	424 d.
	12, 4	174 d.			— 17	193 d.
	— 21	506 b.		1. Thess.	1, 10	378 c.
	— 26	15 a.		Hebr.	1, 1	245 b.
	— 27	467 b.			— 3	147 c.
	15, 21	462 d.			— 9	388 b.
	— 55	166 d.	470 b.		2, 13	450 d.
2. Cor.	3, 3	28 d.			— 14	166 b.
	5, 16	432 d.			3, 14	189 d.
	— 21	37 d.	38 b.		6, 17	223 d.
		198 d.	466 d.		— 18	177 d.
	6, 2	496 d.			7, 1	177 b.
	11, 32	319 b.			— 3	222 d.
	13, 1	117 b.			— 7	177 b.
	— 4	495 a.			— 20	177 d.
Galat.	3, 10	5 c.			— 21	223 d.
	— 13	37 d.	38 b.		— 23	224 a.
		198 d.	495 c.		8, 5	193 c.
	4, 26	283 b.	304 d.		9, 26	276 d.
Ephes.	1, 20	224 d.			10, 1	193 d.
	4, 9	260 a.			— 4	385 b.
	6, 12	434 b.			— 35	276 d.
Philipp.	2, 6	258 b.	279 a.		— 37	459 d.
		507 c.			12, 22	304 d.
	— 7	446 d.			13, 4	33 d.
	— 8	224 c.	495 b.	1. Tim.	1, 9	8 c.
	— 9	136 c.			2, 4	25 d.
Coloss.	1, 15	210 d.	213 a.		3, 2	33 d.
		353 a.		Apoc.	5, 5	386 d.

218a.

EUSEBII CAESARIENSIS
OPERA.

RECOGNOVIT

GUILIELMUS DINDORFIUS.

VOL. IV.

HISTORIAE ECCLESIASTICAE

LIBRI I—X.

LIPSIAE,

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCXC.

Αρ. Ε. 31332
Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

LIPSIÆ: TYPIS B. G. TEUBNERI.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

PRAEFATIO.

In hac Eusebii historiae ecclesiasticae editione nihil amplius propositum mihi fuit quam ut verba scriptoris ad fidem codicis Parisini Mazarinaei (1430), scripti in membranis seculo decimo, ita exhiberem ut non discederem ab eo nisi ubi aliorum codicum lectiones praeferendi ratio idonea esset: quemadmodum ante me fecit Albertus Schweglerus in editione Tubingensi a. 1852. Hunc enim codicem reliquis omnibus longe praestare iam Henricus Valesius perspexerat, sed non persuaserat editoribus, donec rectam viam ingrederetur Schweglerus, probantibus peritissimis quibusque iudicibus, inter quos R. A. Lipsius est, qui hanc quaestionem aliquoties tetigit*). Hos autem intra fines editorum, si qui erunt, opera contineri debet donec perfectionem fideque digniorem horum librorum recensionem suscipere liceat apparatu critico in eam quam hodierni scriptorum veterum editores requirunt formam redacto, a quo nunc longe absumus, quum editores multum quidem operae in congerenda materia inutili consumserint, graviores vero et utiliorem laboris partem inchoatam aliis perficiendam reliquerint. Ex quo genere est nova et accuratior codicis Mazarinaei collatio, qualem ego, nunc turbis bellicis interruptam, sed tempore opportuno resumendam, in annotatione critica exhibebo: ex qua intelligetur dissensum qui nunc videtur codicis ab aliis eiusdem familiae libris saepe nullum esse et alia multa cognoscentur de quibus editores vel

*) Liter. Centralblatt a. 1860 nr. 44 p. 689. 1861 nr. 8 p. 133. 1862 nr. 33 p. 689. 1868 nr. 44 p. 1180.

tacuerunt vel falsa tradiderunt. Codici Mazarinaeo aetate et auctoritate proximus est Vaticanus 399, cuius notitiam aliquam habuit Valesius ab Luca Holstenio acceptam, lectionum excerpta edidit Laemmerus. Tertius eiusdem generis codex, etsi Mazarinaeo et Vaticano duobus fere seculis inferior, est Dresdensis, scriptus in membranis seculo duodecimo, sed nondum integer collatus.

Quartum inter codices antiquiores locum tenet Venetus Marcianus 338, membranaceus seculi decimi, negligentissime collatus in usum Burtoni nec satis diligenter ab aliis. Hic liber etsi Mazarinaeo aetate par est et bona plurima cum eo communia nec pauca sibi propria habet, tamen in universum auctoritate et bonitate lectionum longe illo inferior est, partim librorum partim interpolatorum culpa, qui inde ab antiquissimis temporibus in hoc Eusebii opere pariter ac Praeparatione Evangelica plurimum libertatis sibi sumserunt.

Quattuor his codicibus primariis qui accurate collatis utitur, ceteris libris recentioribus, quorum nec dissensu antiquiorum codicum auctoritas minuitur nec consensu augetur, plerumque carere poterit. Nam nihil fere proprium sibi habent praeter librorum errores et novas ac temerarias interpolationes, illatis non raro additamentis ab Eusebii consilio alienis, velut 1, 13, 9, ubi quum Eusebius Abgari epistolam et Iesu Christi per Ananiam ad eam responsum ab se apponi dixisset, interpolatori, cuius inventum in tribus reperitur codicibus, haec interponere in laudem Christi verba placuit, quae ipsum genus dicendi non scripta esse ab Eusebio proditi, καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔγραψε (Abgarus), τῆς θείας αὐτοῦ τέως μικρὸν ἀναγασάσης ἐλλάμψεως. ἄξιον δὲ καὶ τῆς πρὸς τοῦ Ἰησοῦ αὐτῷ διὰ τοῦ αὐτοῦ γραμματοκομιστοῦ ἀποσταλείσης ἐπακοῦσαι, ὀλιγοστίχον μὲν, πολυδυνάμου δὲ ἐπιστολῆς, τοῦτον ἐχούσης καὶ αὐτῆς τὸν τρόπον. Eiusdem generis est quod ibidem in fine § 13 (post ἐν τῇ οἰκίᾳ) in iisdem codicibus additum est καὶ πολλὰς λέσεις ἐπ' ὀνόματι Ἰησοῦ ἐργάζεται, ὃ δὲ εἶπε "ναί, κύριε, ξένος τις ἔλθων ἐνόησεν παρ' ἐμοὶ καὶ πολλὰ θαυμάσια ἐπιτελεῖ." iterumque § 20 (post αὐτοῦ) καὶ πῶς καθήται ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς μετὰ δόξης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ πῶς ἐλεύσεσθαι

μέλλει πάλιν μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

De Nicephoro Callisto, qui seculo quarto decimo Historiae ecclesiasticae libros duodeviginti ex Eusebii aliorumque scriptorum operibus composuit, tantum constat, codicibus eum usum esse Eusebii neque antiquioribus nec melioribus quam quibus hodie utimur, et diversa miscuisse exemplaria, quo factum est ut modo cum optimis modo cum deterioribus consentiat codicibus. Non inutile tamen erit haec quoque excerpta accuratius quam adhuc factum est ad codices manuscriptos exigi in Fabricii Bibl. Gr. memoratos vol. 7 p. 438, inter quos eminet Matthiae Corvini codex olim Budensis, nunc Vindobonensis. Denique quae vel Eusebius ex aliis excerptis scriptoribus vel alii ex Eusebio excerpterunt si maiore quam editores fecerunt diligentia adhibitisque melioribus scriptorum codicibus inter se comparentur, nonnihil utilitatis ad utrosque redundabit, etsi haec in brevioribus Historiae ecclesiasticae excerptis non tanti erunt momenti quanti in amplissimis Praeparationis Evangelicae excerptis ex Platone, Philone, Iosepho, Clemente Alexandrino aliisque, de quibus dixi in Praef. ad Eusebium vol. I. p. XVII et in Praef. ad Clementem Alex. vol. I. p. XX.

Proximum post codices Graecos locum tenet Rufini Aquileiensis interpretatio Latina, ineunte seculo quinto, vix septuaginta post mortem Eusebii annis, suscepta. Qui interpres si verba scriptoris ea expressisset fide qua vetus interpres Latinus Irenaei Graeca, quibus hodie caremus, tam accurate reddidit ut saepissime ipsa Irenaei verba divinare liceat, quod ex amplis apud Epiphanium textus Graeci excerptis intelligimus, egregium nobis reliquisset instrumentum ad codicum Graecorum quibus hodie utimur scripturas aestimandas et interpolationes indagandas. Verum longe aliud illi placuit. Nam resecto libro decimo, cui historiam ecclesiae ab se continuatam substituit, in libris novem reliquis ita est versatus ut Eusebii narrationem saepissime perverteret et verbis vel mutatis vel additis vel omissis genuinam operis formam magna ex parte obscuraret, quod exemplis plurimis allatis demonstravit E. I. Kimmelius in libro *de Rufino Eusebii inter-*

prete Gerae edito a. 1838. Quae Rufini temeritas etsi non impedit quominus saepe perspicimus quas nostrorum codicum lectiones suis in libris invenerit, tamen de dissensu saepissime res incerta est, quum nesciamus quas scripturas in libris suis legerit, quas ipse excogitaverit: ut caute utendum sit hac interpretatione, ne lectiones fingantur quae in codicibus Rufini non magis quam in nostris extiterunt. Accedit ad haec quod Rufini interpretatio rursus ipsa quoque locis plurimis corrupta et interpolata est, ex codicibus recentibus primum edita a. 1474 et per alias quas Harlesius ad Fabr. Bibl. vol. 7 p. 317 enumeravit editiones propagata, neglectis vetustioribus qui plures supersunt codicibus, donec Thomas Caeciarum in editione Romana a. 1711 quinque inspiceret codices Vaticanos, quibus Norimbergensem addidit Kimmelius p. 77, ex quo singularia multa a Bosio a. 1672 annotata esse dicit in margine exemplaris Frobeniani, quod nunc in Bibliotheca Jenensi servatur. Hi igitur alique codices antiqui si quando ea quam hodie requirimus diligentia excussi fuerint, paulo tutius quam adhuc fieri potuit Rufini interpretatione uti licebit. Contra vix operae pretium erit Ioannis Christophorsoni, Episcopi Cicestrensis, interpretationem Latinam, quae Lovanii a. 1570 prodiit, perscrutari: nam codices Graeci, quos Romae, Florentiae, Venetiis interpretationis suae causa inspersisse se dicit, haud dubie iidem sunt, quibus postea usi sunt editores, ut inutilis labor sit eorum lectiones ex Christophorsoni expiscari interpretatione, quum ex ipsis fontibus peti possint.

Vident lectores quantum sit quod priores horum librorum editores futuris agendum reliquerint editoribus. Et tamen ne haec quidem de quibus supra dixi sufficient, quum novum nuper accesserit et inexpectatum antiquissimae versionis Syriacae repertum, proximo post Eusebium seculo eodemque fere tempore quo Rufinus hos libros in sermonem Latinum transtulit factae, de qua Guil. Wright, vir de litteris Syriacis praeclare meritis, haec ad me perscripsit:

„I am occupied in preparing an edition of the ancient Syriac version of the Ecclesiastical History of Eusebius. I have two manuscripts of it at my disposal. One, most kindly

lent to me by his Majesty the Tzar from the Imperial public library at St. Petersburg, dated A. D. 462. This volume contains, with certain lacunae, books I—IV and VIII—X. Of book V and VII only small portions remain, and book VI is wholly wanting. The Nitrian manuscript, preserved in the British Museum, which I am now collating with my copy of the Petersburg manuscript, is of somewhat later date (the date has been erased and is no longer legible), but very carefully written. It contains books I—V almost complete.“

Quum Wrightius ipse hanc versionem editurus sit, ego interim speciminis causa huic Praefationi libri primi capita quattuor prima subieci, ab Wrightio ex codice Petropolitano (A) descripta et cum Londinensi (B) collata, quae accurate imprimenda curavit Ludolphus Krehlius, cuius non minus clarum in his litteris nomen est, precibusque meis hoc dedit, ut interpretationem adderet Latinam, in qua non elegantiae sermonis studuit, sed idem quod vetus Irenaei interpres consilium secutus interpretis Syriaci verba tam accurate expressit, ut etiam lectores linguae illius ignari uti ea possint ad indagandas vetusti codicis Graeci, quo interpres Syriacus usus est, scripturas. Nam etsi hic quoque interpres Graeca non raro liberius expressit, tamen longe abfuit ab Rufini, de qua supra dicebam, temeritate.

Abgari ad Iesum Christum epistolae, quae apud Eusebium legitur 1, 13, textum Syriacum edidit G. Curetonus in libro quem inscripsit *Ancient Syriac documents*. Libelli *de martyribus Palaestinae*, qui in codicibus Graecis historiae ecclesiasticae post librum octavum illatus est (propter verba Eusebii VIII, 13, 7) veterem textum Graeci multo integrioris versionem Syriacam memorat idem in Praefatione ad Athanasii Epistolas (*The festal letters of Athanasius discovered in an ancient Syriac version*, London 1848) p. XVII. Porro Eusebii de Theophaniis librum, textu Graeco perditum, nunc veteri interpreti Syriaco debemus, editum ab S. Lee Cantabrigiae a. 1843.

Scribendam Lipsiae ineunte anno 1871.

ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ. *)

ΛΟΓΟΣ Α.

- α'. Τίς ἡ τῆς ἐπαγγελίας ὑπόθεσις.
 β'. Ἐπιτομή κεφαλαιώδης περὶ τῆς κατὰ τὸν σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν προϋπάρχουσας τε καὶ θεολογίας.
 γ'. Ὡς καὶ τὸ Ἰησοῦ ὄνομα, καὶ αὐτὸ δὴ τὸ τοῦ Χριστοῦ, ἔγνωστό τε ἀνέκαθεν καὶ τετέμνητο παρὰ τοῖς θεσπεσίοις προφήταις.
 δ'. Ὡς οὐ νεώτερος, οὐδὲ ξενίζων ἢν ὁ τρόπος τῆς πρὸς αὐτοῦ καταγγελθείσης πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν εὐσεβείας.
 ε'. Περὶ τῶν χρόνων τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ τῆς εἰς ἀνθρώπους.
 ς'. Ὡς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοῦ ἀκολουθῶσαι ταῖς προφητεῖαις ἐξέλιπον ἄρχοντες αἱ τὸ πρὶν ἐκ προγόνων διαδοχῆς τοῦ Ἰουδαίου ἔθνεος ἡγούμενοι, πρῶτός τε ἀλλόφυλος βασιλεύει αὐτῶν Ἡρώδης.
 ζ'. Περὶ τῆς ἐν τοῖς εὐαγγελίοις νομιζομένης διαφωνίας τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ γενεαλογίας.
 η'. Περὶ τῆς Ἡρώδου κατὰ τῶν παιδῶν ἐπιβουλῆς, καὶ οὗα μετήλθεν αὐτὸν καταστροφή βίου.
 θ'. Περὶ τῶν κατὰ Πιλάτου χρόνων.
 ι'. Περὶ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις ἀρχιερέων, καθ' οὓς ὁ Χριστὸς τὴν διδασκαλίαν ἐποιήσατο.
 ια'. Τὰ περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ μεμαρτυρημένα.
 ιβ'. Περὶ τῶν μαθητῶν τοῦ σωτήρος ἡμῶν.
 ιγ'. Ἱστορία περὶ τοῦ τῶν Ἑδессηνῶν δυνάστου.

*) Summaria haec, haud dubie ab Eusebio ipso scripta, leguntur non solum in codicibus Graecis omnibus, sed etiam ab Rufino et vetere interprete Syriaco sunt translata. Codicum Graecorum scripturae diversitatem exposuit Burtonus vol. 1 p. LXXXVII—CII.

ΛΟΓΟΣ Β.

- α'. Περὶ τῆς μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ κυρίου διαγωγῆς τῶν ἀποστόλων.
 β'. Ὅπως Τιβέριος ὑπὸ Πιλάτου τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ διδαχθεὶς ἐκινήθη.
 γ'. Ὅπως εἰς πάντα τὸν κόσμον ἐν βραχεὶ χρόνῳ διέδραμεν ὁ περὶ τοῦ Χριστοῦ λόγος.
 δ'. Ὡς μετὰ Τιβέριον Γάιος Ἰουδαίων βασιλεὺς καθίστησιν Ἀγρίππαν, τὸν Ἡρώδην ζημιώσας αἰδῶ φυγῇ.
 ε'. Ὡς Φίλων ὑπὲρ Ἰουδαίων πρεσβείαν ἐστείλατο πρὸς Γάιον.
 ς'. Ὅσα Ἰουδαίοις συνεργῶν μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τολμῶν.
 ζ'. Ὡς καὶ Πιλάτος ἐαυτὸν διεχειρίσατο.
 η'. Περὶ τοῦ κατὰ Κλαύδιον λιμοῦ.
 θ'. Μαρτύριον Ἰακώβου τοῦ ἀποστόλου.
 ι'. Ὡς Ἀγρίππας ὁ καὶ Ἡρώδης τοὺς ἀποστόλους διώξας τῆς θείας παρατηκῆς δίκης ἤσθετο.
 ια'. Περὶ Θεοῦ τοῦ γόητος.
 ιβ'. Περὶ Ἑλένης τῆς τῶν Ὀσροηνῶν βασιλίδος.
 ιγ'. Περὶ Σίμωνος τοῦ μάγου.
 ιδ'. Περὶ τοῦ κατὰ Ῥώμην κηρύγματος Πέτρου τοῦ ἀποστόλου.
 ιε'. Περὶ τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου.
 ις'. Ὡς πρῶτος Μάρκος τοῖς κατ' Αἴγυπτον τὴν εἰς τὸν Χριστὸν γινώσιν ἐκήρυξεν.
 ιζ'. Οἷα περὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον ἀσκητῶν ὁ Φίλων ἱστορεῖ.
 ιη'. Ὅσα τοῦ Φίλωνος εἰς ἡμᾶς περιήλθε συγγράμματα.
 ιθ'. Οἷα τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἰουδαίους συμφορὰ μετήλθεν ἐν τῇ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ.
 κ'. Οἷα καὶ κατὰ Νέρωνα ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπράχθη.
 κα'. Περὶ τοῦ Αἰγυπτίου, οὗ καὶ αἱ πράξεις τῶν ἀποστόλων ἐμνημόνευσαν.
 κβ'. Ὡς ἐκ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Ῥώμην δέσμιος ἀναπεμφθεὶς Παῦλος ἀπολογησάμενος πάσης ἀπελύθη αἰτίας.
 κγ'. Ὡς ἐμαρτύρησεν Ἰακώβος ὁ τοῦ κυρίου χορηγιστὴς ἀδελφός.

- κδ'. Ὡς μετὰ Μάρκον πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας Ἀννιανὸς κατέστη.
 κε'. Περὶ τοῦ κατὰ Νέρωνα διωγμοῦ, καὶ ὃν ἐπὶ Ῥώμῃς Παῦλος καὶ Πέτρος τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας μαρτυροῖς κατεκοσμήθησαν.
 κς'. Ὡς μυρίοις κακοῖς περιηλάθησαν Ἰουδαῖοι, καὶ ὡς τὸν ὕστατον πρὸς Ῥωμαίους ἦσαν πόλεμον.

ΛΟΓΟΣ Γ.

- α'. Ὅποι γῆς ἐκήρυξαν τὸν Χριστὸν οἱ ἀπόστολοι.
 β'. Τίς πρῶτος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας προέστη.
 γ'. Περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἀποστόλων.
 δ'. Περὶ τῆς πρώτης τῶν ἀποστόλων διαδοχῆς.
 ε'. Περὶ τῆς μετὰ τὸν Χριστὸν ὑστάτης Ἰουδαίων πολιορκίας.
 ς'. Περὶ τοῦ πιάσαντος αὐτοὺς λιμοῦ.
 ζ'. Περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ προρρήσεων.
 η'. Περὶ τῶν πρὸ τοῦ πολέμου σημείων.
 θ'. Περὶ Ἰωσήπου, καὶ ὃν κατέλιπε συγγραμμάτων.
 ι'. Ὅπως τῶν θείων μνημονεύει βιβλίων Ἰώσηπος.
 ια'. Ὡς μετὰ Ἰάκωβον ἡγείται Συμεὼν τῆς ἐν Ἱερουσολύμοις ἐκκλησίας.
 ιβ'. Ὡς Οὐεσπασιανὸς τοὺς ἐκ Δαβὶδ ζητεῖσθαι προστάττει.
 ιγ'. Ὡς δεύτερος Ῥωμαίων ἐπίσκοπος Ἀνέγκλητος.
 ιδ'. Ὡς δεύτερος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος Ἀβίλιος.
 ιε'. Ὡς τρίτος Ῥωμαίων ἐπίσκοπος Κλήμης.
 ις'. Περὶ τῆς Κλήμεντος ἐπιστολῆς.
 ιζ'. Περὶ τοῦ κατὰ Δομετιανὸν διωγμοῦ.
 ιη'. Περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου καὶ τῆς ἀποκαλύψεως.
 ιθ'. Ὡς Δομετιανὸς τοὺς ἀπὸ γένους Δαβὶδ ἀναιρεῖσθαι προστάττει.
 κ'. Περὶ τῶν πρὸς γένους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν.
 κα'. Ὡς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας τρίτος ἡγείται Κέρδων.
 κβ'. Ὡς τῆς Ἀντιοχείων δεύτερος Ἰγνάτιος.
 κγ'. Ἱστορία περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου.
 κδ'. Περὶ τῆς τάξεως τῶν εὐαγγελίων.
 κε'. Περὶ τῶν ὁμολογουμένων θείων γραφῶν καὶ τῶν μὴ τοιούτων.

- κς'. Περὶ Μενάνδρου τοῦ γόητος.
 κζ'. Περὶ τῆς Ἐβριανῶν αἵρέσεως.
 κη'. Περὶ Κηρίνθου τοῦ αἵρεσιάρχου.
 κθ'. Περὶ Νικολάου καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ κεκλημένων.
 λ'. Περὶ τῶν ἐν συζυγαίς ἐξετασθέντων ἀποστόλων.
 λα'. Περὶ τῆς Ἰωάννου καὶ Φιλίππου τελευτῆς.
 λβ'. Ὅπως Συμεὼν ὁ Ἱερουσολύμων ἐπίσκοπος ἐμαρτύρησεν.
 λγ'. Ὅπως Τραϊανὸς ζητεῖσθαι Χριστιανοὺς ἐκώλυσεν.
 λδ'. Ὡς τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τέταρτος Εὐάρεστος ἡγείται.
 λε'. Ὡς ἐν Ἱερουσολύμοις τρίτος Ἰουστὸς.
 λς'. Περὶ Ἰγνατίου καὶ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ.
 λζ'. Περὶ τῶν εἰσέτι τότε διαπρεπόντων εὐαγγελιστῶν.
 λη'. Περὶ τῆς Κλήμεντος ἐπιστολῆς καὶ τῶν ψευδῶς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένων.
 λθ'. Περὶ τῶν Παπῶν συγγραμμάτων.

ΛΟΓΟΣ Δ.

- α'. Τίνες ἐπὶ τῆς Τραϊανῶν βασιλείας Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρείαν γεγόνασιν ἐπίσκοποι.
 β'. Ὅποια Ἰουδαῖοι κατ' αὐτὸν πεπόνθασιν.
 γ'. Οἱ κατὰ Ἀδριανὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως ἀπολογησάμενοι.
 δ'. Οἱ κατ' αὐτὸν Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρείαν ἐπίσκοποι.
 ε'. Οἱ ἀνέκαθεν ἀπὸ τοῦ σωτῆρος καὶ ἐπὶ τοὺς δηλονύκτους Ἱερουσολύμων ἐπίσκοποι.
 ς'. Ἡ κατὰ Ἀδριανὸν ὑστάτη Ἰουδαίων πολιορκία.
 ζ'. Τίνες κατ' ἐκεῖνο καιροῦ γεγόνασι ψευδανύμου γνώσεως ἀρχηγοί.
 η'. Τίνες ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς.
 θ'. Ἐπιστολὴ Ἀδριανοῦ ὑπὲρ τοῦ μὴ δεῖν ἀκρίτως ἡμᾶς ἐλαύνειν.
 ι'. Τίνες ἐπὶ τῆς Ἀντωνίνου βασιλείας ἐπίσκοποι Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρείαν γεγόνασιν.
 ια'. Περὶ τῶν κατ' αὐτοὺς αἵρεσιάρχων.
 ιβ'. Περὶ τῆς Ἰουστίνου πρὸς Ἀντωνίνον ἀπολογίας.
 ιγ'. Ἀντωνίνου πρὸς τὸ κοινὸν τῆς Ἀσίας ἐπιστολὴ περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου.

- ιδ'. Τὰ περὶ Πολυκάρπου τοῦ τῶν ἀποστόλων γνωρίμων μνημονεύμενα.
 ιε'. Ὅπως κατὰ Οὐῆρον ὁ Πολύκαρπος ἅμα ἐτέροις ἐμαρτύρησεν ἐπὶ τῆς Σμυρναίων πόλεως.
 ις'. Ὅπως Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος τὸν Χριστοῦ λόγον ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως προσβέβων ἐμαρτύρησεν.
 ιζ'. Περὶ ὧν Ἰουστίνος ἐν ἰδίῳ συγγράμματι μνημονεύει μαρτύρων.
 ιη'. Τίνες εἰς ἡμᾶς ἦλθον τῶν Ἰουστίνου λόγων.
 ιδ'. Τίνες ἐπὶ τῆς Οὐῆρου βασιλείας τῆς Ῥωμαίων καὶ Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας προσύστησαν.
 κ'. Τίνες οἱ τῆς Ἀντιοχείων.
 κα'. Περὶ τῶν κατὰ τούτους διαλαμπάντων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων.
 κβ'. Περὶ Ἠγησίππου καὶ ὧν οὗτος μνημονεύει.
 κγ'. Περὶ Διονυσίου Κορινθίων ἐπισκόπου καὶ ὧν ἐγράψεν ἐπιστολῶν.
 κδ'. Περὶ Θεοφίλου Ἀντιοχείων ἐπισκόπου.
 κε'. Περὶ Φιλίππου καὶ Μοδέστου.
 κς'. Περὶ Μελίτωνος καὶ ὧν αὐτὸς ἐμνημόνευσεν.
 κζ'. Περὶ Ἀπολιναρίου τοῦ τῆς Ἱεραπολιτῶν ἐκκλησίας ἐπισκόπου.
 κη'. Περὶ Μουσανοῦ καὶ ὧν οὗτος συνεγράψατο.
 κθ'. Περὶ τῆς κατὰ Τατιανὸν αἰρέσεως.
 λ'. Περὶ Βαρθολομαίου τοῦ Σύρου καὶ τῶν φερομένων αὐτοῦ λόγων.

ΛΟΓΟΣ Ε.

- α'. Ὅσοι καὶ ὅπως κατὰ Οὐῆρον ἐπὶ τῆς Γαλλίας τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας διεξῆλθον ἀγῶνα.
 β'. Ὡς οἱ θεοφιλεῖς μάρτυρες τοὺς ἐν τῷ διωγμῷ διαπεπτωκότας ἐθεράπευον δεξιούμενοι.
 γ'. Ὅποια τῷ μάρτυρι Ἀττάλῳ δι' ὄνειρον γέγονεν ἐπιφάνεια.
 δ'. Ὅπως οἱ μάρτυρες τὸν Εἰρηναῖον δι' ἐπιστολῆς παρετίθεντο.
 ε'. Ὡς Μάρκῳ Ἀνρηλίῳ Καίσαρι ταῖς τῶν ἡμετέρων εὐχαῖς οὐρανόθεν ὁ θεὸς ἐπακούσας ὑέτισεν.
 ς'. Τῶν ἐπὶ Ῥώμῃς ἐπισκοπευσάντων κατάλογος.

- ζ'. Ὡς καὶ μέχρι τῶν τότε καιρῶν διὰ τῶν πιστῶν δυνάμεις ἐνηργοῦντο παράδοχοι.
 η'. Ὅπως ὁ Εἰρηναῖος τῶν θείων μνημονεύει γραφῶν.
 θ'. Οἱ κατὰ Κόμοδον ἐπισκοπεύσαντες.
 ι'. Περὶ Πανταίνου τοῦ φιλοσόφου.
 ια'. Περὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως.
 ιβ'. Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων.
 ιγ'. Περὶ Ῥόδωνος καὶ ἧς ἐμνημόνευσεν κατὰ Μαρκίωνα διαφορίας.
 ιδ'. Περὶ τῶν κατὰ Φρύγας ψευδοπροφητῶν.
 ιε'. Περὶ τοῦ κατὰ Βλάστον ἐπὶ Ῥώμῃς γενομένου σχίσματος.
 ις'. Ὅσα περὶ Μοντανοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ ψευδοπροφητῶν μνημονεύεται.
 ιζ'. Περὶ Μιλτιάδου καὶ ὧν συνέταξε λόγων.
 ιη'. Ὅσα καὶ Ἀπολλώνιος τοὺς κατὰ Φρύγας ἀπήλεγε, καὶ τῶν ἐμνημόνευσεν.
 ιδ'. Σαραπίωνος περὶ τῆς τῶν Φρυγῶν αἰρέσεως.
 κ'. Ὅσα Εἰρηναῖος τοῖς ἐπὶ Ῥώμῃς σχισματικοῖς ἐγγράφως διέλεκται.
 κα'. Ὅπως ἐπὶ Ῥώμῃς ἐμαρτύρησεν Ἀπολλώνιος.
 κβ'. Τίνες κατὰ τούτους ἐπίσκοποι ἐγνωρίζοντο.
 κγ'. Περὶ τοῦ τότε κινηθέντος ἀμφὶ τοῦ πάσχα ζητήματος.
 κδ'. Περὶ τῆς κατὰ τὴν Ἀσίαν διαφορίας.
 κε'. Ὅπως τοῖς πᾶσι μία ψῆφος περὶ τοῦ πάσχα συνεφωνήθη.
 κς'. Ὅσα τῆς Εἰρηναίου φιλοκαλίας καὶ εἰς ἡμᾶς κατήλθεν.
 κζ'. Ὅσα καὶ τῶν λοιπῶν τῶν τηλικάδε συνηκμακότων.
 κη'. Περὶ τῶν τὴν Ἀρτέμωνος αἵρεσιν ἐξ ἀρχῆς προβεβλημένων· οἳ τε τὸν τρόπον γεγόναι, καὶ ὅπως τὰς ἀγίας γραφὰς διαφθεῖραι τετολημάσιν.

ΛΟΓΟΣ ς.

- α'. Περὶ τοῦ κατὰ Σεβήρον διωγμοῦ.
 β'. Περὶ τῆς Ὠριγένους ἐκ παιδὸς ἀσκήσεως.
 γ'. Ὡς κομιδῇ νέος ὧν τὸν Χριστοῦ λόγον ἐπρέσβευεν.
 δ'. Ὅσοι δι' αὐτοῦ κατηχηθέντες προήχθησαν μάρτυρες.
 ε'. Περὶ Παταμιαίνης.
 ς'. Περὶ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως.
 ζ'. Περὶ Ἰούδα συγγραφέως.

- η'. Περὶ τοῦ τολμηθέντος Ὁριγένει.
 θ'. Περὶ τῶν κατὰ Νάρκισσον παραδόξων.
 ι'. Περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων.
 ια'. Περὶ Ἀλεξάνδρου.
 ιβ'. Περὶ Σαραπίωνος καὶ τῶν φερομένων αὐτοῦ λόγων.
 ιγ'. Περὶ τῶν Κλήμεντος συγγραμμάτων.
 ιδ'. Ὅπως ἐμνημόνευσε γραφῶν.
 ιε'. Περὶ Ἡρακλᾶ.
 ις'. Ὅπως Ὁριγένης περὶ τὰς θείας ἐσπουδάκει γραφάς.
 ιζ'. Περὶ Συμμάχου τοῦ ἐρμηνέως.
 ιη'. Περὶ Ἀμβροσίου.
 ιθ'. Ὅσα περὶ Ὁριγένους μνημονεύεται.
 κ'. Ὅσοι τῶν τηνικάδε φέρονται λόγοι.
 κα'. Ὅσοι κατὰ τοῦσδε ἐπίσκοποι ἐγνωρίζοντο.
 κβ'. Ὅσα τῶν Ἰππολύτου εἰς ἡμᾶς ἦλθεν.
 κγ'. Περὶ τῆς Ὁριγένους σπουδῆς καὶ ὡς τοῦ ἐκκλησιασ-
 κοῦ πρεσβέλου ἠξιώθη.
 κδ'. Τίνα ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξηγήσατο.
 κε'. Ὅπως τῶν ἐνδιαθήκων γραφῶν ἐμνημόνευσεν.
 κς'. Ὡς Ἡρακλᾶς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἐπισκοπὴν διεδέξα-
 κζ'. Ὅπως αὐτὸν ἐώρων οἱ ἐπίσκοποι.
 κη'. Περὶ τοῦ κατὰ Μαξιμίνου διωγμοῦ.
 κθ'. Περὶ Φαβιανοῦ, ὡς Ῥωμαίων ἐπίσκοπος ἐκ Θεοῦ π-
 ραδόξως ἀνεδείχθη.
 λ'. Ὅσοι γεγονόσιν Ὁριγένους φοιτηταί.
 λα'. Περὶ Ἀφρικανοῦ.
 λβ'. Τίνα Ὁριγένης ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης ἐξηγήσατο.
 λγ'. Περὶ τῆς Βηρούλλου παρατροπῆς.
 λδ'. Τὰ κατὰ Φλιππον Καίσαρα.
 λε'. Ὡς Διονύσιος Ἡρακλᾶ τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο.
 λς'. Ὅσα ἄλλα ἐσπουδάσται τῷ Ὁριγένει.
 λζ'. Περὶ τῆς τῶν Ἀράβων διαστάσεως.
 λη'. Περὶ τῆς Ἑλκεσαῖτων αἰρέσεως.
 λθ'. Περὶ τῶν κατὰ Δέμιον.
 μ'. Περὶ τῶν Διονυσίων συμβάντων.
 μα'. Περὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείας μαρτυρησάντων.
 μβ'. Περὶ ὧν ἄλλων ὁ Διονύσιος ἰστορεῖ.

- μγ'. Περὶ Νοουάτου, οἷός τις ἦν τὸν τρόπον, καὶ περὶ τῆς
κατ' αὐτὸν αἵρέσεως.
μδ'. Περὶ Σαραπίωνος ἱστορία Διονυσίου.
με'. Ἐπιστολὴ πρὸς Νοουάτον Διονυσίου.
μς'. Περὶ τῶν ἄλλων Διονυσίου ἐπιστολῶν.

ΛΟΓΟΣ Ζ.

- α'. Περὶ τῆς Δεκίου καὶ Γάλλου κακοτροπίας.
β'. Οἱ κατὰ τοὺςδε Ῥωμαίων ἐπίσκοποι.
γ'. Ὅπως Κυπριανὸς ἦμα τοῖς κατ' αὐτὸν ἐπισκόποις τοὺς
ἐξ αἱρετικῆς πλάνης ἐπιστρέφοντας λουτρῷ δεῖν καθαι-
ρειν πρῶτος ἰδογματίσεν.
δ'. Ὅπως περὶ τούτου Διονύσιος συντάξεν ἐπιστολάς.
ε'. Περὶ τῆς μετὰ τὸν διωγμὸν εἰρήνης.
ς'. Περὶ τῆς κατὰ Σαβέλλιον αἵρέσεως.
ζ'. Περὶ τῆς τῶν αἱρετικῶν παμμιάρου πλάνης, καὶ τῆς
θεοπέμπτου ὁράσεως Διονυσίου, οὗ τε παρελήφην ἐκ-
κλησιαστικὸν κανόνος.
η'. Περὶ τῆς κατὰ Νοουάτον ἑτεροδοξίας.
θ'. Περὶ τοῦ τῶν αἱρετικῶν ἀθέου βαπτίσματος.
ι'. Περὶ Οὐαλεριανοῦ καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν διωγμοῦ.
ια'. Περὶ τῶν τότε Διονυσίῳ καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον συμ-
βάντων.
ιβ'. Περὶ τῶν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης μαρτυρησάντων.
ιγ'. Περὶ τῆς κατὰ Γαλλιηνὸν εἰρήνης.
ιδ'. Οἱ κατ' ἐκεῖνο συνηκμακότες ἐπίσκοποι.
ιε'. Ὅπως κατὰ Καισάρειαν Μαρίνος ἐμαρτύρησεν.
ισ'. Ἡ κατὰ Ἀσσύριον ἱστορία.
ις'. Περὶ τῶν κατὰ Πανεάδα σημείων τῆς τοῦ σωτῆρος
ἡμῶν μεγαλοφυίας.
ιη'. Περὶ τοῦ ἀνδριάντος οὗ ἡ αἰμορροοῦσα ἀνέστησεν.
ιθ'. Περὶ τοῦ θρόνου Ἰακώβου τοῦ ἐπισκόπου.
κ'. Περὶ τῶν ἑορταστικῶν Διονυσίου ἐπιστολῶν, ἐνθα καὶ
περὶ τοῦ πάσχα κανονίζει.
κα'. Περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συμβάντων.
κβ'. Περὶ τῆς ἐπισκηπάσης νόσου.
κγ'. Περὶ τῆς Γαλλιηνοῦ βασιλείας.
κδ'. Περὶ Νέπωτος καὶ τοῦ κατ' αὐτὸν σχίσματος.

- κε'. Περὶ τῆς Ἰωάννου ἀποκαλύψεως.
 κς'. Περὶ τῶν ἐπιστολῶν Διονυσίου.
 κζ'. Περὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ
 συστάσεως ὑπ' αὐτοῦ αἰρέσεως.
 κη'. Περὶ τῶν τότε γνωρίζομένων διαφανῶν ἐπισκόπων.
 κδ'. Ὅπως ὁ Παῦλος ἀπελεγχθεὶς ὑπὸ Μαλχίωνος τινος ἀπὸ
 σοφιστῶν πρεσβυτέρου ἐξεκηρύχθη.
 λ'. Περὶ τῆς κατὰ Παύλου ἐπιστολῆς τῶν ἐπισκόπων.
 λα'. Περὶ τῆς τῶν Μανιχαίων ἐτεροδόξου διαστροφῆς ἅρτι
 τότε ἀρξαμένης.
 λβ'. Περὶ τῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς διαπρεψάντων ἐκκλησιασ-
 τικῶν ἀνδρῶν τίνες τε αὐτῶν μέχρι τῆς τῶν ἐκκλησιῶν
 πολιορκίας ἔμειναν.

ΛΟΓΟΣ Η.

- α'. Περὶ τῶν πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ.
 β'. Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως.
 γ'. Περὶ τοῦ τρόπου τῶν κατὰ τὸν διωγμὸν ἡγωνισμένων.
 δ'. Περὶ τῶν αἰοιδίμων τοῦ Θεοῦ μαρτύρων· ὡς πάντα τό-
 πον ἐπλησαν τῆς ἐαυτῶν μνήμης, ποικίλους τοὺς ὑπὲρ
 εὐσεβείας ἀναδησάμενοι στεφάνους.
 ε'. Περὶ τῶν κατὰ Νικομήδειαν.
 ς'. Περὶ τῶν κατὰ τοὺς βασιλικοὺς οἴκους.
 ζ'. Περὶ τῶν κατὰ Φοινίκην Αἰγυπτίων.
 η'. Περὶ τῶν κατὰ τὴν Αἴγυπτον.
 θ'. Περὶ τῶν κατὰ Θηβαΐδα.
 ι'. Φιλέων ἄρτυρος περὶ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν πεπραγ-
 μένων ἔγγραφοι διδασκαλῆαι.
 ια'. Περὶ τῶν κατὰ Φρυγίαν.
 ιβ'. Περὶ πλείστων ἑτέρων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν διαφο-
 ρως ἡγωνισμένων.
 ιγ'. Περὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων, τῶν τὸ γνήσιον ἢ
 ἐπρέσβευον εὐσεβείας διὰ τοῦ σφῶν αἵματος ἐπιδεδειγ-
 μένων.
 ιδ'. Περὶ τοῦ τρόπου τῶν τῆς εὐσεβείας ἐχθρῶν.
 ιε'. Περὶ τῶν τοῖς ἐκτὸς συμβεβηκότων.
 ις'. Περὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον τῶν πραγμάτων μεταβολῆς.
 ιζ'. Περὶ τῆς τῶν κρατούντων παλινωδίας.

ΛΟΓΟΣ Θ.

- α'. Περὶ τῆς ἐπιπλάστου ἀνέσεως.
 β'. Περὶ τῆς μετέπειτα διαστροφῆς.
 γ'. Περὶ τοῦ κατ' Ἀντιόχειαν νεοπαγούς ξοάνου.
 δ'. Περὶ τῶν καθ' ἡμῶν ψηφισμάτων.
 ε'. Περὶ τῶν ἐπιπλάστων ὑπομνημάτων.
 ς'. Περὶ τῶν ἐν τῷδε τῷ χρόνῳ μεμαρτυρηκότων.
 ζ'. Περὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἐν στήλαις ἀνατεθείσης γραφῆς.
 η'. Περὶ τῶν μετὰ ταῦτα συμβεβηκότων ἐν λιμῷ καὶ λοιμῷ
 καὶ πολέμοις.
 θ'. Περὶ τῆς τῶν θεοφιλῶν βασιλέων νίκης.
 ι'. Περὶ τῆς τῶν τυράννων καταστροφῆς τοῦ βίου, καὶ
 οἷα ἐχρήσαντο πρὸ τῆς τελευτῆς φωναῖς.
 ια'. Περὶ τῆς ὑστάτης ἀπωλείας τῶν τῆς θεοσεβείας
 ἐχθρῶν.

ΛΟΓΟΣ Ι.

- α'. Περὶ τῆς ἐκ Θεοῦ πρυτανευθείσης ἡμῖν εἰρήνης.
 β'. Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως.
 γ'. Περὶ τῶν κατὰ πάντα τόπον ἔγκαινίων.
 δ'. Πανηγυρικὸς ἐπὶ τῇ τῶν πραγμάτων φαιδρότητι.
 ε'. Ἀντίγραφα βασιλικῶν νόμων.
 ς'. Περὶ τῶν Χριστιανοῖς προσηκόντων.
 ζ'. Περὶ τῆς τῶν κληρικῶν ἀλειτουρησίας.
 η'. Περὶ τῆς Αἰκινίου εἰς ὕστερον κακοτροπίας, καὶ τῆς
 καταστροφῆς αὐτοῦ.
 θ'. Περὶ τῆς νίκης Κωνσταντίνου καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ τοῖς
 ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἐξουσίαν ὑπαρχάντων.

עמל וְהַעֲמִילָהּ לְחַלּוֹתָיִךְ.¹ וְהָיָה וְהָיָה מִסְתַּחֲסֵה
 מִמֶּנּוּ וְהַעֲמִילָהּ. לֹא הָיָה וְהָיָה לְחַלּוֹתָיִךְ. לֹא
 מִן הַיָּם לְחַלּוֹתָיִךְ וְהָיָה מִמֶּנּוּ הָיָה. מִן הָאֵל מִמֶּנּוּ
 תִּשְׁתַּחֲוֶה וְהָיָה. לֹא מִן הָאֵל וְהָיָה. וְהָיָה וְהָיָה
 נִסָּה. § 5. הָיָה וְהָיָה לֹא הָיָה מִיָּד הָיָה.
 מִמֶּנּוּ הָיָה² מִמֶּנּוּ הָיָה חֵטְא. חֵטְא הָיָה
 לְחַלּוֹתָיִךְ וְהָיָה חֵטְא חֵטְא לְחַלּוֹתָיִךְ לֹא הָיָה
 מִמֶּנּוּ. וְהָיָה וְהָיָה חֵטְא. לֹא וְהָיָה חֵטְא
 חֵטְא לְחַלּוֹתָיִךְ וְהָיָה חֵטְא חֵטְא³. מִמֶּנּוּ
 חֵטְא לְחַלּוֹתָיִךְ. מִן חֵטְא. אִתְּלָהּ וְהָיָה חֵטְא
 וְהָיָה מִן חֵטְא חֵטְא. חֵטְא לְחַלּוֹתָיִךְ וְהָיָה
 חֵטְא חֵטְא⁴ חֵטְא. וְהָיָה חֵטְא וְהָיָה חֵטְא
 וְהָיָה חֵטְא וְהָיָה חֵטְא חֵטְא. מִן חֵטְא
 חֵטְא חֵטְא חֵטְא. לֹא חֵטְא חֵטְא⁵. § 7.
 מִמֶּנּוּ וְהָיָה מִן חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא.
 חֵטְא וְהָיָה חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא.
 חֵטְא חֵטְא חֵטְא⁷ חֵטְא. חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא.
 חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא.
 לֹא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא⁸
 חֵטְא. § 8. חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא חֵטְא

1 B. add. חֵטְא.

2 B. חֵטְא חֵטְא.

3 B. add. חֵטְא.

4 B. חֵטְא חֵטְא חֵטְא.

5 B. חֵטְא.

6 A. חֵטְא.

7 B.

8 B. חֵטְא חֵטְא.

CAPUT PRIMUM.

Quaenam sit historia initii (hujus operis)?

§. 1. Successionem legatorum inde a diebus Salvatoris nostri usque ad nos libro describere institui et quot et quales res enarratae in libris historicis ecclesiae [B. ecclesiarum] et qui gloriose in congregationibus (paroeciis) celeberrimis antistites et duces fuerint et qui singulis aetatibus verbum Dei praedicaverint, sive non scriptis, sive scriptis, et qui et quot et quibus temporibus exstiterint denuo etiam doctores erroris, falsae doctrinae, et sine parsimonia utpote lupi [B. conrumpentes] aggressi sint gregem Christi: § 2. Praeterea quid acciderit subito populo Judaeorum propterea quod exsurrexerunt et impudenter egerunt contra Salvatorem nostrum: et quomodo et quibus temporibus impugnatum sit a populis evangelium [B. add. Dei] Salvatoris nostri: et quinam viri omnibus temporibus pericula sustinuerint propter nomen Domini nostri in tormentis et angoribus et effusione sanguinis et qui simul cum hisce etiam martyres nostris diebus fuerint: et quaenam auxilia misericordiae Salvatoris nostri omnibus temporibus fuerint. Haecce vero quum describere volo, decet, narrationis initium facere a gubernatione prima Salvatoris nostri et Domini nostri Jesu Christi filii Dei. § 3. Peto vero, ut

sagaciter me cognoscatis. Confiteor majus esse viribus meis omni ex parte perficere hanc promissionem, quia primi nos hoc opus exorsi sumus utpote homo qui incedit in via non trita, et oramus ut Deus sit nobis dux et ut vires Domini nostri nobis sint adjumento. Vestigia enim manifesta hominum aliorum qui incesserunt (leg. οἱ) antea in hac via non invenimus, sed exigua modo sunt initia narrationum singulorum (ipsis illis) temporibus, quibus vixerunt, quas sparsim nobis reliquerunt, quasi e longo temporis spatio facibus verborum suorum [vocum suarum] quasi a scopo altitudinis clamantes et praecipientes, qua via nobis sit incedendum, et cursum sermonis dirigentes nobis sine errore. § 4. Omnia vero ea quae nobis utilia fore putamus huic operi, ex iis quae dispersa in commemorationibus eorum, libris antiquis, quasi de prato logico collegimus flores verborum eorum et intexamus in narrationem nostram historicam et tradamus seriem apostolorum Salvatoris nostri, cujus (seriei) memoria servatur in ecclesiis celeberrimis usque ad nostrum tempus, etiamsi non omnium (sc. apostolorum) attamen eorum qui celeberrimi inter eos sunt. § 5. Sed valde necessaria est confectio hujus operis, quod nobis superimpositum est, propterea quod neminem ex scriptoribus antiquis, qui in ecclesia fuerunt, deprehendimus, cujus studium in scribendo hoc argumento positum fuisset. Spero vero ut sit utilitati iis qui amant hanc narrationis disciplinam. § 6. Et usque ad hoc tempus in libro temporum quod confecimus hanc materiam non nisi compendiose tractavimus. Nunc vero omne studium impendi, ad

hanc historiam, quae nobis superimposita est, perfectiori modo enarrandam.

CAPUT SECUNDUM.

Epitomae summariae de praexistentia divina Salvatoris nostri, Domini nostri Jesu Messiae filii Dei.

§ 7. Initium ergo sermonis, utpote antea dixeram a divinitate excelsa et gloriosa Messiae faciam, quae antecessit huic existentiae (*οἰκονομία*) in corpore. § 8. Decet enim eum, qui scriptis historicis res gestas ecclesiae tradere vult, altius (incipientem) dicere de historia Domini nostri — a divino numine enim humanum genus Messianitatis cognomen adeptum est. — Cap. 2. § 1. Est enim ejus typus duplicis naturae: altera aequalis est corpori, cujus caput est ejus divinitas et pedibus aequalis est ejus humanitas quam induit propter nostram redemptionem. Quando ergo initium sermonis nostri faciemus ab aeternitate divinitatis ejus, perfecta erit narratio quoad dispositionem. Ex eo enim etiam antiquitas et vetustas Christianorum apparebit, quae ab antiquissimis temporibus laudata fuit Deo, neque, ut homines putant, hoc ipso tempore recens enata est. § 2. Ad explicandam vero generationem et majestatem substantiae Messiae nulum unquam verbum sufficit, utpote spiritus Dei in prophetia dixit (Jes. 53, 8.): „Genus ejus quis enarrabit?“ Utpote enim patrem nemo novit nisi filius, sic etiam nemo filium quoad ejus substantiam cognoscere potest nisi solus pater qui eum genuit.

§ 3. Quis enim lumen, quod ante mundi creationem, et sapientiam substantialem et perfectam, et verbum Deum vivum, quod ab initio apud patrem fuit, intelligendo assequi potest, nisi pater? Illum, qui ipse solus est filius divini numinis, qui ante omnes creaturas et visibiles et invisibiles, principem exercituum coelestium, immortalium, illum qui ipse est admiratio (i. e. admirandus) et consiliarius¹, illum qui executor arcanæ patris voluntatis, illum qui simul cum patre omnium rerum creator est, qui ipse est causa efficiens omnium quae existant, qui est filius comprobatus et unicus Dei, qui omnium rerum dominus et Deus et rex est, qui possidet imperium et dominationem simul cum potestate et divinitate et gloria ex ipsa patris essentia. Quasi mystice libri (i. e. sacrae scripturae) de ejus divinitate loquantur (Joh. 1, 1. 3.): „In principio fuit verbum, et verbum fuit apud Deum, et Deus fuit verbum, omnia per ipsum facta sunt neque quidquam sine eo est.“ § 4. Etiam Moses antiquissimus et princeps prophetarum, dum divino afflatus spiritu describit existentiam et creationem creaturarum, Messiam creatorem et ordinatorem omnium rerum esse scribit, scilicet ex (auctoritate) verbi Dei quod ab initio creatum est, eumque sibi in creando homine associavisse. Dixit enim Deus (Gen. 1, 26.): „Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.“ § 5. Et huic verbo assentit alius propheta, dum in hymnis suis de Deo loquitur (Ps. 33, 9.): „Ipse dixit et facta sunt, ipse

¹ Sic Syrus: ܠܡܥܠܐ.

mandavit et creata sunt.“ Hicce est qui conjunctus est cum filio et patre quoad voluntatem. § 6. Hunc autem, principem generationis . . . omnes qui justitiae, pietatis et religiosae vitae laude floruerunt, asseclae Mosis et ante eum Abraham et filii ejus et quicumque postea excelluerunt justique et prophetae puris mentis oculis contemplati agnoverunt eique tanquam filio Dei debitum cultum exhibuerunt. § 7. Ipseque hos omnes patris notitiam docuit. Dixit enim (Gen. 18, 1.): „Apparuit Dominus Deus sub simplicis hominis specie Abrahamo, dum sedit ad quercum Mamre. Hic autem prolapsus adoravit, quamvis ipsis oculis hominem conspiceret, adoravit eum tanquam Deum et tanquam Domino supplicavit, indicans se optime cognovisse quisnam ille sit, hisce verbis (Gen. 18, 25.): „Domine qui totam terram judicas: Ne fiat hocce judicium.“ § 8. Deus vero et Dominus, qui judicat totam terram, apparuit sub specie hominis. Quis enim alius appellari possit Deus nisi Verbum quod a principio fuit, de quo etiam in psalmo sermo est (Ps. 107, 20.): „Misit etiam verbum suum et sanavit eos et eruit eos e corruptione“ hunc ipsum revera Dominum esse una cum patre, expresse contendit Moses (Gen. 19, 28.): „Pluere fecit super Sodom et Gomorrha ignem et sulphur a Domino.“ Eundem, qui apparuit Jacobo sub hominis specie, Deum appellat scriptura, allocutus enim est Jacobum (Gen. 32, 28. 30.): „Non amplius nomen tuum vocabitur Jacob, sed nomen tuum erit Israel quia praevaluisti cum Deo. Et vocavit Jacob nomen hujus loci „visionem Dei“. (Gen. 32, 30.)

Vidi enim, inquit, Deum facie ad faciem et erepta (s. salvata) est anima mea." § 10. Non enim licet nobis suspicari, visiones Dei, quae in scriptura traditae sunt, fuisse visiones inferiorum angelorum Deum ministrantium. Quoties enim hominibus unus ex illis apparuit, ejus nomen scriptura minime dissimulat, numquam enim „Dominus“ vel „Deus“ appellantur, sed angeli. Hoc enim multis exemplis expresse hominibus demonstrare possumus. Eundem quoque Josua, qui excepit Mosem, utpote rectorem angelorum et coelestium et archangelorum et exercituum gloriosorum, ducem exercituum et Dominum appellat, quamvis conspexerit eum sub specie hominis. § 12. Scriptum enim est (Jos. 5, 13—15.): „Quum Josua esset in (urbe) Jericho, sustulit oculos et conspexit virum coram se stantem, gladium evaginatum manu tenentem. Huic appropinquavit Josua eique dixit: Tune noster es, an ex numero adversariorum? Respondit ille: Ego dux exercituum Domini et nunc veni. Et Josua cecidit pronus in terram, dixitque illi: Quid mandas servo tuo? Respondit dux exercituum Domini Josuae: Solve calceamentum de pedibus tuis, quia locus in quo stas sanctus est“. § 13. Idcirco ex his verbis cognoscere potes, huncce fuisse non¹ eundem atque qui apparuit Mosi. Sunt enim eadem verba quibus hoc loco scriptura loquitur atque ista verba, quae de illo prolata sunt (Exod. 3, 4—6.): „Quum Deus cerneret Mosem, qui ut (melius) videre posset appropinquavit, vocavit eum

1 Sic Syrus, sed sine dubio II (non) delendum est.

de medio rubi et dixit: Moses, Moses! Respondit: Adsum. Dixit, ne huc accedas, solve calceamentum de pedibus tuis quia locus, in quo stas, terra sancta est. Et dixit ei: Ego sum Deus patris tui, Deus Abrahami, Deus Isaaci, Deus Jacobi.“ § 14. Ergo essentiam praeexistentem, et manifestam, ante mundum existentem, viventem, per se ipsam perfectam, quae ministravit patri et Deo omnium (creaturarum) in dispositione omnium, quae creata sunt, appellari Deum et Sapientiam, eam exstitisse ante Verbum Deum singulisque hominibus apparuisse, etiamsi non omnibus, his exiguis argumentis demonstrare conamur. § 17. Sed expresse demonstremus, quam ob causam non omnibus populis praedicata fuerit. Prisca hominum vivendi ratio non poterat capere doctrinam sapientiae gloriosae Christi. § 18. Quum enim primus homo jussum Dei repudiasset, privatus est [B. add. „hac“] vita felici et subito in hanc vitam mortalem temporalitatis exiguae decidit et commutavit illam retributionem divinam cum hac terra execrationis. Hujus autem posteri totam terram impleverunt, uno vel duobus exceptis, illo deterioribus facti sunt, quasi ad instar ferarum vitam, quae non vita fuit, sibi adseiverunt. § 19. Sed intellectus, mores vel sapientia in animis eorum moriebantur; legem [B. leges] vero et religionem [B. religiones] aut virtutem sapientiae nomine quidem noverant, sed utpote grex ferarum et crudelium per desertum vagabantur et cogitationes probas sibi a natura insitas et semina [B. semen] mitia scientiae oppresserunt [B. corruperunt]

multitudine malae voluntatis, omnibusque contaminationibus animos suos dederunt, ita ut nunc sese invicem vitiarent, nunc interficerent, nunc humanas carnes ederent et bellis gigantum apud omnes celebres essent: quid? quod etiam turrim inde a terra usque ad coelum exstruere statuerunt et per insaniam mentis suae ad eum, qui Deus omnium est, propugnandum se praeparaverunt? § 20. Quum vero hoc modo se gererent, diluvio [B. diluviis] aquarum et ignis Deus eos utpote silvas campi per universum terrae orbem dispersas, punivit et fame et mortalitate (i. e. peste) et bellis et igne coelitus misso eos succidit et extinxit, et pravas cogitationes cruciatibus acerbis vindictae coërcuit. § 21. Quum vero super omnes homines malitia sensim effusa esset et quasi ebrietas gravis mentes hominum et opprimeret et obscuraret, iccirco sapientia Dei, ipsum scilicet Verbum ante omnia existens, ab omni aeternitate existens, pro summa sua misericordia erga omnes homines nunc sub specie angelorum, nunc utpote salutaris Dei Salvatoris nostri potentia uni vel alteri ex piis a Deo dilectis sub specie hominis apparuit — aliter enim conspiceri non poterant. § 22. Quum vero per illos semina timoris Dei (i. e. religionis) in vulgus sparsa essent, unica gens tota Hebraeorum convertit se ad timorem Dei. Apud hos vero, quum hucusque per multas antiquas populorum institutiones versati essent, per prophetam Mosem imaginem et mysterium sabbati et circumcisionis aliorumque symbolorum introduxit, non vero ipsam mysterii veritatem iis tradidit.

§ 23. Quum autem lex, quae Hebraeis data erat, (apud eos) divulgata et utpote odor suavissimus per omnes homines diffusa esset, et ex illis multi populi operâ legumlatorum et philosophorum, qui ubicunque vivebant, morum crudelitatem et feritatem cum mansuetudine et mitigatione commutassent, ita ut multa pax et amor et mutua inter homines commercia coepissent, tunc demum omnibus hominibus, omnibusque terrae gentibus utpote hominibus jam praeparatis et ad scientiam patris percipiendam idoneis ille ipse virtutum et rerum laudabilium magister, qui una cum patre omnium bonorum compos est, Verbum et Sapientia Dei induit corpus et genus humanum cum patre reconciliavit. Apparuit autem tempore exordii imperii Romani; fecit et pertulit ea, quae cum verbis prophetiarum consentiebant. Dei enim prophetae praedixerant: filium hominis in mundum venturum esse, laudabilium actionum effectorem et patris cultum omnes gentes docturum. Atque praestantia scientiae ejus, nova ejus doctrina, miraculosaque opera praedicta fuerunt, aequae atque natura mortis ejus resurrectio ex mortuis et ascensio ad coelum; humanamque ejus naturam interituram esse per ejus divinitatem (praedictum erat). § 24. Quod vero ejus regnum in fine saeculorum adventurum attinet, Daniel visionem divinam vidit eamque ad humanum captum sese accommodans hoc modo nobis descripsit (Dan. 7, 9. 10.): „Videbam, inquit, thronos positos, antiquum dierum (ibi) sedentem. Vestimentum ejus candidum erat sicut nix et capilli capitis ejus sicut lana munda. Thronus ejus erat

flamma ignis, rotae ejus ignis flagrans. Flumen ignis manabat ejus conspectu. Mille millia ministrabant ei et myriades stabant coram eo. Judicium constituit et libri aperti sunt.“ § 25. Et paulo post (Dan. 9, 13. 14.): „Adspiciebam, inquit, ecce quasi in nubibus coeli filius hominis venit et usque ad antiquum dierum pervenit eique coram adpropinquavit; et ei datus est principatus et honor et regnum omnesque populi et linguae inserviebant. Potestas ejus erit potestas aeterna, quae non praeteribit neque peribit regnum.“ § 26. Haec sine dubio ad Salvatorem nostrum sunt referenda, qui erat a principio apud Deum Deus Verbum, qui appellatur filius hominum propterea quod induit humanitatem nostram in novissimis temporibus. § 27. Quum vero aliis in libris omnia quae a prophetis de Salvatore nostro, Domino nostro Jesu Christo dicta sunt collegerimus, ea nunc sufficiant. Cap. 3. § 1. Nunc vero opportunum est tempus, ut ostendamus, nomen Jesu Christi a prophetis, Dei amicis, in honore habitum fuisse.

CAPUT TERTIUM.

De nomine Jesu et Christi quod notum fuit et in honore habitum a prophetis sanctis.

§ 2. Nomen Messiae cultum et celebratum fuisse primus Moses ostendit in typis coelestibus et allegoriis et imaginibus terrae, utpote vox illa ei dixit (Exod. 25, 40.): „Sic circumspecte omnia facias juxta figuram, quae tibi in monte monstrata est“

et ostendit ei summum sacerdotem Dei et utpote fas erat eum nominari ab hominibus eum Messiam appellavit. Atque huic summi sacerdotii dignitati, quae apud homines omnes gradus (dignitatis) superabat, nomen Messiae dedit, honoris et gloriae causa. Sic ei persuasum fuit, nomen Messia esse nomen divinum. § 3. Idem iterum Moses etiam nomen Jesu, quod per spiritum Dei praevidit in maximo honore habuit. Quod enim nomen nunquam inter homines (antea) auditum, priusquam a Mose nomen Jesu cognosceretur, hoc nomen Jesu primum ei indidit qui typice et symbolice post suum decessum totius populi dominium accepturus sit. § 4. Huic vero antea aliud nomen inditum erat, nomen quod ejus coaevi ei dederant, scilicet *Hosea Bar Nûn*. Moses vero eum „Jesum“ appellavit, velut honoris insigne regio diademate praestantius. *Jesus Bar Nûn* enim imaginem Salvatoris nostri exhibuit, is qui solus imperium perfecti famulitii pro vera religione (praestiti) in se recepit, quae (vera religio) ei mystico quodam et symbolico modo tradita est. § 5. Moses vero duobus viris, qui ea aetate prae toto populo in honore habebantur propter eximias virtutes, alteri summo sacerdoti, alteri duci post exitum suum futuro nomen Salvatoris Domini nostri Jesu Christi maximi honoris instar imposuit. § 6. Sed etiam prophetae postea viventes nominatim et diserte Christum praenuntiaverunt atque id quod perpessurus sit a Judaeis atque iterum gentium per eum vocationem (multo) ante testati sunt: modo Jeremias sic ait (Thren. 4, 20.): „Spiritus ante vultum nostrum Chri-

stus Domini comprehensus est in corruptionibus eorum, is de quo diximus: in umbra ejus vivemus in medio gentium.“ Atque iterum David hisce obstupescens dixit (Ps. 2, 1. 2.): „Cur fremuerunt gentes et populi meditantur inania? Surrexerunt reges et principes terrae et convenerunt simul adversus Dominum et ejus Christum“, quibus haec subjunxit quasi ex persona Christi (Ps. 2, 7. 8.): „Dominus mihi dixit: Tu es filius meus, ego hodie genui te. Postula a me et dabo tibi populos haereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae.“ § 7. Neque soli qui summo sacerdotio ornati erant, et typice oleo odorato ungebantur, honorifico nomine Christi honorabantur apud Hebraeos, sed etiam reges, quos prophetae quasi arcano Dei jussu unxerant, utpote adumbratos Christos effecerunt: nam hi ipsi imaginem solius ipsius veri Christi, qui omnia gubernat, in se gerebant, (imaginem) dignitatis regiae, et potestatis et principatus. § 8. Iterum etiam e prophetis nonnulli qui uncti erant, typice „Christi“ vocabantur, ita ut hi typum, quem induerant, ad ipsum verum Christum, divinum verbum, referrent, ad eum, qui solus ipse summus pontifex, etiam solus rex omnium creaturarum, et solus dominus prophetarum patris est. § 9. Cujus rei argumentum hoc est, quod nullus ex veteribus qui typice uncti sunt, neque e sacerdotibus, neque e regibus neque e principibus (B. principe) prophetarum tantam virtutis divinae potentiam adeptus est, quantam Servator noster, Dominus noster Jesus, is qui solus ipse verus Christus, ostendit. § 10. Nullus eorum, etiamsi

gradum (B. gradus) dignitatis adepti, et per omnes aetates apud suos honoris laude nobilitati essent, eos qui ipsorum potestati subditi erant unquam Christianos cognominavit, ex illo typo mutuo qui apud eos in usu erat; sed ne cultum quidem a subjectis quisquam eorum est consecutus: nec vero post eorum mortem tantam in eos amoris propensionem ostenderunt, ut eorum gratia mortem oppetere parati essent. Neque ulli gentium sub coelo degentium tanta unquam contritio accidit propter ullum ex veteribus, quia typus nunquam tantam vim sibi comparaverat, ut tantum operari posset, quantum veritas (ipsa) per Salvatorem nostrum exhibuit, § 11. qui neque symbolum (B. symbola) neque typum (B. typos) summi sacerdotii ab ullo acceperat, neque sacerdotali genere secundum carnem erat oriundus, neque per homines armis instructos ad regnum erat evectus, neque propheta veterum ritu factus erat, neque ulla dignitas aut potestas ei apud Judaeos erat. Sed non typice sed (ipsa) veritate omnimodo a patre exornatus est. § 12. Ut jam supra dixi non ut hic omnia haec consecutus, et propterea Christus cognominatus est, (B. sed) quod solus ipse verus Christus, et secundum ipsius nomen sacrosanctum et gloriosum nominavit et implevit in universo orbe Christianos. Itaque non typum (B. typos) neque etiam imaginem sed veritatem revelatam et institutiones divinas atque gloriosas sua mandata iis, qui ipsi obedientiam praestiterunt, tradidit, § 13. et unctionem, non eam quae ex unguentis componitur, sed (eam quae) per spiritum

Dei, uti Deum decet, (acquiritur) ab ipsa divinitate patris accepit. Hoc quidem Jesaias docet, tanquam ex ipsa Christi persona sic loquens (Jes. 61, 1.): „Spiritus Domini super me eo, quod unxit me, ut pauperibus evangelium annunciarer, et misit me ut praedicarem captivis liberationem et caecis visum.“ § 14. Sed non solus Jesaias sed etiam David eum renunciavit (Ps. 45, 7. 8.): „Solum tuum Deus est in saeculum saeculorum. Sceptrum rectum est sceptrum regni tui. Dilexisti justitiam et odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo laetitiae magis quam illos qui (antea) uncti sunt,“ quibus in verbis in primo versu eum Deum appellat, in secundo versu vero sceptrum regni ei honoris causa attribuit, § 15. atque iterum in verbis descendens a divina et regia potestate tertio loco eum unctum esse declarat, sed non oleo ex rebus creatis composito (i. e. materiali) sed divinae laetitiae oleo, eo praestantiam hujus (Jesu) unctionis indicans, quantumque ea antecellat iis, qui antea typice et corpus tenus uncti (A. laudati) erant. § 16. Alio quidem loco de eo sic loquitur (Ps. 110, 1.): „Dixit Dominus Domino meo: sede a dextra mea, donec ponam hostes tuos scabellum pedibus tuis“ et (v. 3. 4.): „In decoribus sanctitatis ex utero antea genui te. Juravit Dominus, et non mentietur: tu es sacerdos in aeternum ad instar Melchizedeki.“ § 17. Hic autem Melchizedek, quem libri sacerdotem Domini altissimi fuisse ostendunt, non confecti alicujus olei unctione consecratus, neque generis successionem apud Hebraeos sacerdotium est adeptus.

Propterea ad ejus instar, non ad instar eorum qui symbolico et typico more (uncti) erant, Salvator noster Christus et sacerdos vocatur, sed cum iurjurandi adjectione. § 18. Iccirco etiam eum corporaliter ab Hebraeis unctum esse historia non commemorat, neque eum ex tribu sacerdotum oriundum, sed eum a Deo ante (omnes) creaturas genitum esse et immortale nullique obnoxium senio sacerdotium in saeculum saeculorum obtinere. § 19. Eum autem unctionem spiritualem et divinam adeptum esse, id maximum et evidentissimum testimonium est, quod hic solus ex omnibus qui inde ab omnibus aetatibus usque ad hodiernum diem exstiterunt, ab omnibus hominibus qui in mundo fuerunt, Christus nominatus est, et ab omnibus hominibus Graecis aequae atque Barbaris, hoc nomen testimonio praedicatur et celebratur, et hactenus ab omnibus creaturis, ab omnibus qui eum laudant, tanquam rex in honore habetur, et supra prophetas admiratione nominatur, gloria vero ut ipse verus summus Dei sacerdos afficitur, et insuper utpote Deus Verbum, quod ante omne aevum genitum est, adorationis honorem ab ipso patre accepit, et tanquam Deus adoratur, qui revera (oriundus) est ab eo qui revera Deus est. § 20. Quod vero praee omnibus notatu dignum est, est id, quod ii qui eum adorant, non solum vociferatione aut verbis faciendis eum adorant sed omni cordis affectu eum colant et ejus confessio nobis vita multo carior est. Cap. 4. § 1. Haec omnia autem a nobis praemissa sunt ipsi rerum gestarum narrationi ne quis propter tempora quibus inter homines versatus est in carne,

putet Salvatorem nostrum Jesum Christum fuisse novellum et novae doctrinae auctorem.

CAPUT QUARTUM.

Doctrinam de religione, quam Salvator noster praedicavit, neque novam neque peregrinam fuisse.

Iterum ne quis ejus doctrinam de timore Dei peregrinam et novam, utpote a novello enunciata neque ullo modo reliquis hominibus cognatam suspicetur, pauca etiam de ea dicamus. § 2. Quum enim recens Salvatoris nostri, Domini nostri Jesu Christi adventus omnibus hominibus illuxisset, nova, ut confitemur, gens nostra sed non exigua aut infirma, quae ei fidem praestitit, neque in angulo terrae sita, sed per omnes populos dissipata et populosissima. Deumque timens nunquam destructa neque unquam victa, cui Dei auxilium semper praesto erat et propterea subito in omnium conspectum evenit, gens Christi nomine nobilitata. § 3. Quam ob rem unus ex prophetis obstupescens, qui quiddam eventurum esse divini Spiritus oculo prospexerat, sic ait (Jes. 66, 8.): „Quis talia audivit? Quis talia vidit? Numquid parturit terra uno die? Num gens quaedam una hora genita est?“ Atque hic propheta de nomine sic loquens verba facit (Jes. 65, 15. 16.): „Atque vobis nomen meum timentibus nomen novum imponetur, quod benedicetur in terra.“ § 4. Sed tametsi novi sumus et recens Christianorum nomen omnibus (B. add. populis) innotuit, illa ejus vitae directio et potestas

et agendi institutio minime recenter a nobis instituta, sed inde ab initio humani generis confirmata est, ab hominibus antiquis Dei amantibus, quasi ex cogitandi facultate a natura insita utpote nunc demonstrabimus. § 5. Populus Hebraeorum minime novus fuit, sed ejus vetustas apud homines in honore habita est, cunctis est notus, cujus in traditionibus et libris narrationes de vetustis hominibus continentur, qui rari sane atque numero pauci, qui vero propter eorum justitiam, Dei timorem et alias sanctae vitae virtutes in honore habebantur, ante diluvium singuli, postea alii aequae Noae filiis atque ex eorum posteris usque ad Abrahamum, quem conditorem generis sui esse jactant Hebraei. § 6. Si quis vero contenderit, omnes illos, quorum justitia testimonio comprobatur, inde ab Abrahamo usque ad primum usque hominem, quoad eorum agendi rationem non vero nomine Christianos fuisse, is a veritate non aberravit. § 7. Quae enim a Christiano viro haec (Christiani) denominationis postulat, scilicet Christi et ejus doctrinae cognitio, castitas, justitia, patientia in bonis operibus efficiendis conspicua, et pietatis atque cultus unius, qui super omnia est, Dei professio: his omnibus non minus quam nos veteres illi studium atque operam navaverunt. § 8. Non enim iis corporis circumcisio curae fuit, sicut neque nobis, neque sabbatum observantia, sicut neque nobis, neque ciborum aliarumque rerum abstinentia, quae primus Moses apud eos instituit et tanquam typice observanda posteris tradidit, ut neque Christiani nunc talia observant. Sed et Christum Dei

filium distincte cognoverunt; jam enim innotuit, eum ab Abrahamo visum esse, Isaaco consilium (B. consilia) dedisse, cum Israele collocutum esse, item atque cum Mose et prophetis ei posteris. § 9. Inde cognoscere poteris pios homines Christi nomine decoratos fuisse, utpote in hoc verbo de iis dicto (1 Chron. 16, 22.): „Ne appropinquetis Christis meis, neve in prophetas meos maligne agatis.“ § 10. Ergo hanc ipsam religionem praesentis temporis (i. e. hoc ipso tempore in honore habitam), quae (olim) per Christi doctrinam omnibus populis praedicata est, primam et vetustissimam habere nos decet, (religionem) omnium piorum hominum Abrahami genere oriundorum. § 11. Sin vero Abrahamus longo tempore post circumcisionis mandatum accepisse dicitur, jam antea eum per fidem justificatum esse (scripturae) testimonio comprobatur, utpote Dei verbum dicit (Gen. 15, 6.): „Abraham Deo credidit et reputatum ei est ad justitiam.“ § 12. Et quum jam ante circumcisionem talis fuisset, a Deo, qui ei visus est, i. e. a Christo, Dei verbo, de iis qui posterioribus temporibus simili ac ipse ratione justificandi essent, oraculum promissionis accepit hujusmodi (Gen. 22, 18.): „Et benedicentur in te omnes tribus terrae“, atque (Gen. 18, 18.): „Et magna et populosa gens erit, et benedicentur in eo omnes populi terrae.“ § 13. Hanc promissionem in nobis esse completam, ex his intelligetur. Per fidem enim (B. add. in eum), qui ipsi apparuerat, et qui Dei verbum est: et descendit a Diis paternis et a pristinis erroribus (sic recte B.; A.: a pristinis pueritiae moribus) et con-

fessus est sic, unum esse Deum, omnium gubernatorem, et bonis operibus eum coluit, non legis (Mosaicae) caerimoniis. Atque omnes terrae tribus atque omnes populi in eo benedicti sunt. § 14. Ex operibus quae verbis multo clariora sunt et (hominis animum) multo melius manifestant, nunc cognoscitur, apud solos Christianos reperiri laudabilem illam vitae rationem. § 15. Quid vero poterit impedire quominus fateamur, eandem illam vitae rationem et eandem religionis formam esse nobis, quam a Christo accepimus, atque vetustis Dei amantibus. Ergo neque nova neque peregrina putanda est doctrina (Christi), sed, si dicere licet, ea revera sola est religio, vera, ea quae a Christo nobis tradita est.

ΕΥΣΕΒΙΟΥ

ΤΟΥ ΠΑΜΦΙΛΟΥ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ Α.

I. Τὰς τῶν ἱερῶν ἀποστόλων διαδοχὰς σὺν καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ εἰς ἡμᾶς διηγουμένοις χρόνοις, ὅσα τε καὶ πηλίκᾳ πραγματευθῆναι κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν λέγεται, καὶ ὅσοι ταύτης διαπρεπῶς ἐν ταῖς μάλιστα ἐπισημοτάταις παροικίαις ἡγήσαντό τε καὶ προέστησαν, ὅσοι τε κατὰ γενεὰν ἐκάστην ἀγράφως ἢ καὶ διὰ συγγραμμάτων τὸν θεὸν ἐπρέσβευσαν λόγον, τίνες τε καὶ ὅσοι καὶ ὀπηλίκᾳ νεωτεροποιίας ἡμέρᾳ πλάνης εἰς ἔσχατον ἐλάσαντες ψευδωνύμου γνώσεως εἰσηγητὰς ἑαυτοὺς ἀνακεκηρύχασιν, ἀφειδῶς οἷα λύκοι βαρεῖς τὴν Χριστοῦ ποίμνην ἐπεντρίβοντες, 2. πρὸς ἐπιτούτοις καὶ τὰ παραντίκα τῆς κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιβουλῆς τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος περιελθόντα, ὅσα τε αὐτὸ καὶ ὅποια καὶ καθ' οὓς χρόνους πρὸς τῶν ἐθνῶν ὁ θεὸς ἐπολέμηται λόγος, καὶ πηλικοὶ κατὰ καιροὺς τὸν δι' αἵματος καὶ βασάνων ὑπὲρ αὐτοῦ διεξῆλθον ἀγῶνα, τὰ τ' ἐπὶ τούτοις καὶ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς μαρτύρια,

EUSEBIUS. IV.

καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσιν ἴλεω καὶ εὐμενῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν
 ἀντίληψιν γραφῇ παραδοῦναι προηρημένος οὐκ ἄλ-
 λοθεν ἢ ἀπὸ πρώτης ἄρξομαι τῆς κατὰ τὸν σωτῆρα
 καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ οἰκο-
 5 νομίας. 3. ἀλλὰ μοι συγγνώμην ἡδὴ εὐγνωμόνων
 ἐντεῦθεν ὁ λόγος αἰτεῖ, μείζον ἢ καθ' ἡμετέραν δύ-
 ναμιν ὁμολογῶν εἶναι τὴν ἐπαγγελίαν ἐντελῇ καὶ
 ἀπαράλειπτον ὑποσχεῖν, ἐπεὶ καὶ πρῶτοι νῦν τῆς
 ὑποθέσεως ἐπιβάντες οἶά τινα ἐρήμην καλὰτριβῇ ἵεναι
 10 ὁδὸν ἐρχεοῦμεν, θεὸν μὲν ὁδηγὸν καὶ τὴν τοῦ κυ-
 ρίου συνεργὸν σχήσειν εὐχόμενοι δύναμιν, ἀνθρώπων
 γε μὴν οὐδαμῶς εὐρεῖν οἷοί τε ὄντες ἔχνη γυμνά τὴν
 αὐτὴν ἡμῖν προωδενότων, μὴ ὅτι σμικρὰς αὐτὸ μόνον
 προφάσεις, δι' ὧν ἄλλος ἄλλως ὦν διηνύκασι χρόνων
 15 μερικὰς ἡμῖν καταλειλοῖπας διηγήσεις, πόρρωθεν
 ὥσπερ ἐπὶ πυρσὺς τὰς ἑαυτῶν προανατείνοντες φωνὰς,
 καὶ ἄνωθεν ποθεν ὥσπερ ἐξ ἀπόπτου καὶ ἀπὸ σκο-
 πιάς βοῶντες καὶ διακελευόμενοι, ἢ χορὴ βαδίζειν καὶ
 τὴν τοῦ λόγου πορείαν ἀπλανῶς καὶ ἀκινδύνως εὐθύ-
 20 νειν. 4. ὅσα τοίνυν εἰς τὴν προκειμένην λυσιτελήσειν
 ὑπόθεσιν ἡγοῦμεθα, τῶν αὐτοῖς ἐκείνοις σκοράδην
 μνημονευθέντων ἀναλεξάμενοι, καὶ ὥσάν ἐκ λογικῶν
 λειμῶνων τὰς ἐπιτηδείους αὐτῶν τῶν πάλαι συγγρα-
 φῶν ἀπανθισάμενοι φωνὰς, δι' ὑψηλῆς ἱστορι-
 25 κῆς πειρασόμεθα σωματοποιῆσαι, ἀγαπῶντες, εἰ καὶ
 μὴ ἀπάντων, τῶν γοῦν μάλιστα διαφανεστάτων τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν ἀποστόλων τὰς διαδοχὰς κατὰ τὰς δια-
 προπούσας καὶ ἔτι καὶ νῦν μνημονευόμενας ἐκκλησίας
 ἀνασώσασθαι. 5. ἀναγκαιότατα δέ μοι πονεῖσθαι
 30 τὴν ὑπόθεσιν ἡγοῦμαι, ὅτι μηδένα πω εἰς δεῦρο τῶν
 ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων διέγνωσι περὶ τοῦτο τῆς
 γραφῆς σπουδὴν πεποιημένου τὸ μέρος· ἐλπίζω δ' ὅτι

καὶ ὠφελιμοτάτῃ τοῖς φιλοτίμως περὶ τὸ χρηστομαθὲς
 τῆς ἱστορίας ἔχουσιν ἀναφανήσεται. 6. ἡδὴ μὲν οὖν
 τούτων καὶ πρότερον ἐν οἷς διετυπώσαμεν χρονικοῖς
 5 κανόσιν ἐπιτομὴν κατεστησάμεν, πληρεστάτην δ' οὖν
 ὅμως αὐτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος ὠρμήθη τὴν ἀφήγη-
 σιν ποιήσασθαι. 7. καὶ ἔρξεται γέ μοι ὁ λόγος, ὡς
 ἔφην, ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν Χριστὸν ἐπινοουμένης
 ὑψηλοτέρας τε καὶ κρείττονος ἢ κατὰ ἀνθρώπου οἰκο-
 νομίας τε καὶ θεολογίας. 8. καὶ γὰρ οὖν τὸν γραφῇ
 μέλλοντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑψηλῆς παραδῶ-
 10 σειν τὴν ἱστορίαν, ἄνωθεν ἐκ πρώτης τῆς κατ'
 αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ὅτι περ ἐξ αὐτοῦ καὶ προσωπ-
 μίας ἡξιώθημεν, θειοτέρας ἢ κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς
 πολλοῖς οἰκονομίας ἀναγκαιὸν αὐτὴν εἶη κατέρξασθαι.

II. Αὐτοῦ δὲ ὄντος τοῦ κατ' αὐτὸν τρόπου, καὶ 15
 τοῦ μὲν σώματος εὐκότος κεφαλῇ, ἢ θεὸς ἐπινοεῖται,
 τοῦ δὲ ποσὶ παραβαλλομένου, ἢ τὸν ἐν ἡμῖν ἀνθρώπου
 ὁμοιοπαθῇ τῆς ἡμῶν αὐτῶν ἔνεκεν ὑπέδω σωτηρίας,
 γένοιτ' ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελής ἡ τῶν ἀκολουθῶν
 20 ὑπόθεσις, εἰ τῆς κατ' αὐτὸν ἱστορίας ἀπάσης ἀπὸ
 τῶν κεφαλαιωδεδεστάτων καὶ κυριωτάτων τοῦ λόγου
 τὴν ὑφήγησιν ποιησάμεθα. ταύτῃ δὲ ἡδὴ καὶ τῆς
 Χριστιανῶν ἀρχαιότητος τὸ παλαιὸν ὁμοῦ καὶ θεο-
 πρεπὲς τοῖς νέαν αὐτὴν καὶ ἐκτετοπισμένην, χθὲς καὶ
 οὐ πρότερον φανείσαν ὑπολαμβάνουσιν ἀναδειχθῇ- 25
 σεται.

2. Γένους μὲν οὖν καὶ ἀξίας, αὐτῆς τε οὐσίας τῆς
 τοῦ Χριστοῦ καὶ φύσεως οὗτις ἂν εἰς ἑκφρασιν αὐ-
 τάρκης γένοιτο λόγος. ἢ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ θεῖον ἐν
 30 προφητείαις "τὴν γενεὰν αὐτοῦ" φησὶ "τίς διηγῇ-

σεται;” ὅτι δὴ οὐτε τὸν πατέρα τις ἔγνω, εἰ μὴ ὁ υἱός, οὐτ’ αὖ τὸν υἱὸν τις γνοίη ποτὲ κατ’ ἄξιαν, εἰ μὴ μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν πατήρ. 3. τὸ τε φῶς τὸ προκόσμιον καὶ τὴν πρὸ αἰώνων νοερὰν καὶ οὐσιώδη σοφίαν, τὸν τε ζῶντα καὶ ἐν ἀρχῇ παρὰ τῷ πατρὶ τυγχάνοντα θεὸν λόγον τίς ἂν πλήν τοῦ πατρὸς καθαρῶς ἐννοήσῃ, πρὸ πάσης κτίσεως καὶ δημιουργίας ὁρωμένης τε καὶ ἀοράτου τὸ πρῶτον καὶ μόνον τοῦ θεοῦ γέννημα, τὸν τῆς κατ’ οὐρανὸν λογικῆς καὶ ἀθανάτου στρατιᾶς ἀρχιστράτηγον, τὸν τῆς μεγάλης βουλῆς ἄγγελον, τὸν τῆς ἀρρήτου γνώμης τοῦ πατρὸς ὑπουργόν, τὸν τῶν ἀπάντων σὺν τῷ πατρὶ δημιουργόν, τὸν δεύτερον μετὰ τὸν πατέρα τῶν ὅλων αἰώνων, τὸν τοῦ θεοῦ παῖδα γνήσιον καὶ μονογενῆ, τὸν τῶν γεννητῶν ἀπάντων κύριον καὶ θεὸν καὶ βασιλέα, τὸν τὸ κύρος ὁμοῦ καὶ τὸ κράτος αὐτῇ θεότητι καὶ δυνάμει καὶ τιμῇ παρὰ τοῦ πατρὸς ὑποδεγεγμένον, ὅτι δὴ κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ μυστικὰς τῶν γραφῶν θεολογίας “ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος· πάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν.” 4. τοῦτό τοι καὶ ὁ μέγας Μωυσῆς, ὡς ἐν προφητῶν ἀπάντων παλαίτατος, θείῳ πνεύματι τὴν τοῦ παντὸς οὐσιώσιν τε καὶ διακόσμησιν ὑπογράφων, τὸν κοσμοποιὸν καὶ δημιουργόν τῶν ὅλων αὐτῷ δὴ τῷ Χριστῷ, καὶ οὐδὲ ἄλλῳ ἢ τῷ θείῳ δηλαδὴ καὶ πρωτογόνῳ ἑαυτοῦ λόγῳ τὴν τῶν ὑποβεβηκότων ποιήσιν παραχωροῦντα διδάσκει, αὐτῷ τε κοινολογούμενον ἐπὶ τῆς ἀνθρωπογενείας. “εἶπε γὰρ” φησὶν “ὁ θεός, ποιήσωμεν ἄνθρω-

1 Conf. Matth. 11, 27. Luc. 10, 22.
29 Gen. 1, 26.

19 Ioann. 1, 1.

πον κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ κατ’ ὁμοίωσιν.” 5. ταύτην δὲ ἐγγυᾶται τὴν φωνὴν προφητῶν ἄλλος, ὧδέ πως ἐν ὕμνοις θεολογῶν “αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγεννήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν,” τὸν μὲν πατέρα καὶ ποιητὴν εἰσάγων ὡς ἐν πανηγυμένῳ βασιλικῷ νεύματι προστάττοντα, τὸν δὲ τούτῳ δευτερεύοντα θεὸν λόγον, οὐχ ἕτερον τοῦ πρὸς ἡμῶν κληρονομήσαντος, ταῖς πατρικαῖς ἐπιτάξεσιν ὑπουργοῦντα. 6. τοῦτον καὶ ἀπὸ πρώτης ἀνθρωπογονίας πάντες, ὅσοι δὴ δικαιοσύνη καὶ θεοσεβείας ἀρετῇ διαπρέψαι λέγονται, ἀμφὶ τε τὸν μέγαν θεράποντα Μωυσέα, καὶ πρὸ γε αὐτοῦ πρώτος Ἀβραάμ, τούτου τε οἱ παῖδες καὶ ὅσοι μετέπειτα δίκαιοι πεφῆκας καὶ προφηταὶ, καθαροὶς διανοίᾳ ὕμνασι φαντασθέντες ἔγνωσαν τε καὶ οἶα θεοῦ παιδὶ τὸ προσήκον ἀπένειμαν σέβας. 7. αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς ἀπορραθυμῶν τῆς τοῦ πατρὸς εὐσεβείας διδάσκαλος τοῖς πᾶσι τῆς πατρικῆς καθίστατο γνώσεως. ὧφθαι γοῦν κύριος ὁ θεὸς ἀνείρηται οἷά τις κοινὸς ἄνθρωπος τῷ Ἀβραάμ καθημένῳ παρὰ τὴν θρῶν τὴν Μαμβρῇ. ὁ δ’ ὑποπεσῶν ἀντίκα, καί τοι γε ἄνθρωπον ὀφθαλμοῖς ὁρῶν, προσκυνεῖ μὲν ὡς θεόν, ἱκετεύει δὲ ὡς κύριον, ὁμολογεῖ τε μὴ ἄγνοεῖν ὅστις εἴη, ῥήμασιν αὐτοῖς λέγων “κύριε ὁ κρῖνων πᾶσαν τὴν γῆν, οὐ ποιήσεις κρίσιν;” 8. εἰ γὰρ μηδεὶς ἐπιτρέποι λόγος τὴν ἀγέννητον καὶ ἄτρεπτον οὐσίαν θεοῦ τοῦ παντοκράτορος εἰς ἀνδρὸς εἶδος μεταβάλλειν, μηδ’ αὖ γεννητοῦ μηδενὸς φαντασίᾳ τὰς τῶν ὁρώντων ὅψεις ἐξαπατᾶν, μηδὲ μὴν ψευδῶς τὰ τοιαῦτα πλάττεσθαι τὴν γραφὴν, θεὸς καὶ κύριος ὁ κρῖνων πᾶσαν τὴν γῆν καὶ ποιῶν κρίσιν ἐν ἀνθρώπῳ

3 Ps. 32 (33), 9.

18 Gen. 18, 1.

23 Gen. 18, 25.

ὁρώμενος σχήματι, τίς ἂν ἕτερος ἀναγορευοίτο, εἰ μὴ
φάναι θέμις τὸ πρῶτον τῶν ὅλων αἰτίον, ἢ μόνος ὁ
προὖν αὐτοῦ λόγος; περὶ οὗ καὶ ἐν ψαλμοῖς ἀνείρη-
ται "ἀπέστειλε τὸν λόγον αὐτοῦ, καὶ ἰάσατο αὐτοὺς,
5 καὶ ἐρρύσατο αὐτοὺς ἐκ τῶν διαφθορῶν αὐτῶν." 9.
τοῦτον δεύτερον μετὰ τὸν πατέρα κύριον σαφέστατα
Μωυσῆς ἀναγορεύει λέγων "ἔβρεξε κύριος ἐπὶ Σό-
δομα καὶ Γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ κυρίου." τοῦ-
τον καὶ τῷ Ἰακώβ αὐθις ἐν ἀνδρὸς φανέντα σχήματι
10 θεὸν ἢ θεία προσαγορεύει γραφή, φάσκοντα τῷ Ἰα-
κώβ "οὐκέτι κληθήσεται τὸ ὄνομά σου Ἰακώβ, ἀλλ'
Ἰσραὴλ ἔσται τὸ ὄνομά σου, ὅτι ἐνίσχυσας μετὰ θεοῦ."
ὅτε καὶ ἐκάλεσεν Ἰακώβ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου ἐκείνου
εἰδος θεοῦ, λέγων "εἶδον γὰρ τὸν θεὸν πρόσωπον
15 πρὸς πρόσωπον, καὶ ἐσώθη ἡ ψυχὴ μου." 10. καὶ
μὴν οὐδ' ὑποβεβηκότων ἀγγέλων καὶ λειτουργῶν
θεοῦ τὰς ἀναγραφείσας θεοφανείας ὑπονοεῖν θέμις,
ἐπεὶ καὶ τούτων ὅταν τις ἀνθρώποις παραφαίνεται,
οὐκ ἐπικρύπτεται ἡ γραφή, ὀνομαστὶ οὐ θεὸν, οὐδὲ
20 μὴν κύριον, ἀλλ' ἀγγέλους χρηματίζει λέγουσα, ὡς
διὰ μυρίων μαρτυριῶν πιστώσασθαι ῥᾷδιον. 11. τοῦ-
τον καὶ ὁ Μωυσέως διάδοχος Ἰησοῦς ὡσὰν τῶν οὐρα-
νίων ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων τῶν τε ὑπερκοσμίων
δυνάμεων ἡγούμενον, καὶ ὡσανεὶ τοῦ πατρὸς ὑπαρ-
25 χον, τὰ δευτερεῖα τῆς κατὰ πάντων βασιλείας τε καὶ
ἀρχῆς ἐμπεπιστευμένον, ἀρχιστράτηγον δυνάμεως κυ-
ρίου ὀνομάζει, οὐκ ἄλλως αὐτὸν ἢ αὐθις ἐν ἀνθρώ-
που μορφῇ καὶ σχήματι θεωρήσας. 12. γέγραπται
γούν "καὶ ἐγενήθη, ὡς ἦν Ἰησοῦς ἐν Ἱερικῷ, καὶ

4 Ps. 106 (107), 20. 7 Gen. 19, 24. 11 Gen. 32, 28.
14 Gen. 32, 30. 29 Ios. 5, 13.

ἀναβλέψας ὁρᾷ ἄνθρωπον ἐστηκότα κατέναντι αὐτοῦ,
καὶ ἡ ἱομφαία ἐσπασμένη ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ
προσελθὼν Ἰησοῦς εἶπεν, ἡμέτερος εἶ ἢ τῶν ὑπεραν-
τίων; καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐγὼ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως
κυρίου νυνὶ παραγέγονα. καὶ Ἰησοῦς ἐπέσεν ἐπὶ 5
πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ εἶπεν αὐτῷ, δέσποτα, τί
προστάσεις τῷ σὺ οἰκέτῃ; καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος
κυρίου πρὸς Ἰησοῦν, λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν
σου· ὁ γὰρ τόπος, ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας, τόπος ἁγίος
ἐστίν. 13. ἐνθα καὶ ἐπιστήσεις ἀπὸ τῶν αὐτῶν δημά- 10
των ὅτι μὴ ἕτερος οὗτος εἴη τοῦ καὶ Μωυσεὶ κεχη-
ματικός, ὅτι δὴ αὐτοῖς ῥήμασι καὶ ἐπὶ τῷ δέ φησιν
ἡ γραφή "ὡς δὲ εἶδε κύριος ὅτι προσάγει ἰδεῖν, ἐκά-
λεσεν αὐτὸν κύριος ἐκ τοῦ βάρτου λέγων, Μωυσῆ
Μωυσῆ· ὁ δὲ εἶπε τί ἐστί; καὶ εἶπε, μὴ ἐγγίσης ὧδε. 15
λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὁ γὰρ τόπος,
ἐν ᾧ σὺ ἕστηκας ἐπ' αὐτοῦ, γῆ ἁγία ἐστί. καὶ εἶπεν
αὐτῷ, ἐγὼ εἰμι ὁ θεὸς τῶν πατέρων σου, ὁ θεὸς
Ἀβραάμ καὶ θεὸς Ἰσαὰκ καὶ θεὸς Ἰακώβ." 14. καὶ
ὅτι γὰρ ἐστὶν οὐσία τις προκόσμιος ζῶσα καὶ ὑφ' ἐστῶσα, 20
ἢ τῷ πατρὶ καὶ θεῷ τῶν ὅλων εἰς τὴν τῶν γεννητῶν
ἀπάντων δημιουργίαν ὑπηγετησαμένη, λόγος θεοῦ
καὶ σοφία χρηματίζουσα, πρὸς ταῖς τεθειμέναις ἀπο-
δείξεσιν ἔτι καὶ αὐτῆς ἐξ ἰδίου προσώπου τῆς σοφίας
ἐπακούσαι πάρεστι, διὰ Σολομῶνος λευκώτατα ὧδε 25
πὼς τὰ περὶ ἑαυτῆς μυσταγωγούσης "ἐγὼ ἡ σοφία
κατεσκίρνωσα βουλήν καὶ γνῶσιν, καὶ ἐννοίαν ἐγὼ
ἐπεκαλεσάμην· δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσιν, καὶ
οἱ δυνάσται γράφουσιν δικαιοσύνην· δι' ἐμοῦ μεγα-
στᾶνες μεγαλύνονται, καὶ τύραννοι δι' ἐμοῦ κρατοῦσι 30

13 Exod. 3, 4. 26 Prov. 8, 12.

γῆς." 15. οἷς ἐπιλέγει "κύριος ἐκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν
αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ
με ἐν ἀρχῇ, πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, πρὸ τοῦ προελ-
θεῖν τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, πρὸ τοῦ ὕψος ἐδρασθῆ-
ναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με. ἦνίκα ἡτοί-
μαζε τὸν οὐρανὸν, συμπαρήμην αὐτῷ, καὶ ὡς ἀσφα-
λεῖς ἐτίθει πηγὰς τῆς ὑπ' οὐρανὸν, ἥμην παρ' αὐτῷ
ἀρμόζουσα. ἐγὼ ἥμην ἢ προσέχαιρε, καθ' ἡμέραν
δὲ ἡψφραινόμεν ἐνώπιον αὐτοῦ ἐν παντὶ καιρῷ, ὅτε
10 ἡψφραίνεται τὴν οἰκουμένην συντελέσας." 16. ὅτι μὲν
οὖν προῆν, καὶ τισὶν εἰ καὶ μὴ τοῖς πᾶσιν ὁ θεὸς
λόγος ἐπεφάνετο, ταῦθ' ἡμῖν ὡς ἐν βραχέσιν εἰ-
ρησθῶ.

17. Τί δὴ οὖν οὐχὶ καθάπερ ταυτὺν, καὶ πάλαι
15 πρότερον εἰς πάντας ἀνθρώπους καὶ πᾶσιν ἔθνεσιν
ἐκηρύττετο, ὥδε ἂν γένοιτο πρόδηλον. οὐκ ἦν πα-
χωρεῖν οἷός τε τὴν τοῦ Χριστοῦ πάνσοφον καὶ πανά-
ρστον διδασκαλίαν ὁ πάλαι τῶν ἀνθρώπων βίος. 18.
εὐθὺς μὲν γὰρ ἐν ἀρχῇ μετὰ τὴν πρώτην ἐν μακα-
20 ρίοις ζωὴν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἦττον τῆς θείας ἐν-
τολῆς φροντίσας, εἰς τουτοῦ τὸν θυητὸν καὶ ἐπίκη-
ρον βίον καταπέπτωκε, καὶ τὴν ἐπάρατον ταυτηνὶ γῆν
τῆς πάλαι ἐνθέου τρυφῆς ἀντικατηλλάξατο, οἷ τε ἀπὸ
τούτου τὴν καθ' ἡμᾶς σύμψασαν πληρώσαντες, πολὺ
25 χεῖρους ἀναφανέντες ἐκτὸς ἐνός που καὶ δευτέρου,
θηριώδη τινὰ τρόπον καὶ βίον ἀβίωτον ἐπανήρηντο.
19. ἀλλὰ καὶ οὔτε πόλιν οὔτε πολιτείαν, οὐ τέχνας,
οὐκ ἐπιστήμας ἐπὶ νοῦν ἐβάλλοντο, νόμων τε καὶ
δικαιωμάτων καὶ προσέτι ἀρετῆς καὶ φιλοσοφίας οὐδὲ
30 ὀνόματος μετεῖχον, νομάδες δὲ ἐπ' ἐρημίαις οἷα τινες
ἄγριοι καὶ ἀπηνεῖς διῆγον, τοὺς μὲν ἐκ φύσεως προσ-
ήκοντας λογισμοὺς, τὰ τε λογικὰ καὶ ἡμερα τῆς

ἀνθρώπων ψυχῆς σπέρματα αὐτοπροαιρέτου κακίας
ὑπερβολῇ διαφθείροντες, ἀνοσιουργίαις δὲ πάσαις
ὄλους σφᾶς ἐκδεδωκότες, ὡς τότε μὲν ἀλληλοφθορεῖν,
τοτε δὲ ἀλληλοκτονεῖν, ἄλλοτε δὲ ἀνθρωποφορεῖν,
θεομαχίας τε καὶ τὰς παρὰ τοῖς πᾶσι βωμμένας γιναν-
τομαχίας ἐπιτολμᾶν, καὶ γῆν μὲν ἐπιτειχίζειν οὐρανῷ
διανοεῖσθαι, μανία δὲ φρονήματος ἐκτόπου αὐτῶν
τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν πολεμεῖν παρασκευάζεσθαι. 20.
ἐφ' οἷς τοῦτον ἑαυτοὺς ἄγουσι τὸν τρόπον κατακλυ-
σμοῖς αὐτοὺς καὶ πυρπολήσειν ὥσπερ ἄγριαν ὕλην 10
κατὰ πάσης τῆς γῆς κεχυμένην θεὸς ὁ πάντων ἔφο-
ρος μετῇει, λιμοῖς τε συνεχέσι καὶ λοιμοῖς, πολέμοις
τε αὐ καὶ κεραυνῶν βολαῖς ἄνωθεν αὐτοὺς ὑπετί-
μντο, ὥσπερ τινὰ δεινὴν καὶ χαλεπωτάτην νόσον
ψυχῶν πικροτέροις ἀνέχων τοῖς κολαστηρίοις. 21. τότε 15
μὲν οὖν, ὅτε δὴ πολὺς ἦν ἐπικεχυμένος ὀλίγον δειν
κατὰ πάντων ὁ τῆς κακίας κόρος, οἷα μέθης δεινῆς
τὰς ἀπάντων σχεδὸν ἀνθρώπων ἐπισκιαζούσης καὶ
ἐπισκοτούσης ψυχὰς, ἡ πρωτόγονος καὶ πρωτόκτιστος
τοῦ θεοῦ σοφία καὶ αὐτὸς ὁ προὖν λόγος φιλανθρω- 20
πίας ὑπερβολῇ τότε μὲν δι' ὀπτασίας ἀγγέλων τοῖς
ὑποβεβηκόσι, τότε δὲ καὶ δι' ἑαυτοῦ οἷα θεοῦ δύνα-
μις σωτήριος ἐνὶ που καὶ δευτέρῳ τῶν πάλαι θεο-
φιλῶν ἀνδρῶν, οὐκ ἄλλως ἢ δι' ἀνθρώπου μορφῆς,
ὅτι μὴδ' ἐτέρως ἦν δυνατόν, αὐτοῖς ὑπεφάνετο. 22. 25
ὡς δ' ἤδη διὰ τούτων τὰ θεοσεβείας σπέρματα εἰς
πληθος ἀνδρῶν καταβέβλητο, ὅλον τε τὸ ἔθνος ἐπὶ
τῇ θεοσεβείᾳ προσανέχον ἀνέκαθεν ἐξ Ἑβραίων ὑπέ-
στη τοῦτο, τούτοις μὲν ὡσανεὶ πληθεσιν ἐτι ταῖς
παλαιαῖς ἀγωγαῖς ἐκδεδιγνημένοις διὰ τοῦ προφήτου 30
Μωυσέως εἰκόντας καὶ σύμβολα σαββάτου τινὸς μυστι-
κοῦ καὶ περικομῆς, ἐτέρων τε νοητῶν θεωρημάτων

εἰσαγωγὰς, ἀλλ' οὐκ αὐτὰς ἐναργεῖς παρεδίδου τὰς
 μυσταγωγίας. 23. ὥς δὲ τῆς παρὰ τοῦτοις νομοθεσίας
 βοιωμένης, καὶ πνοῆς δίκην εὐώδους εἰς ἅπαντας ἀν-
 θρώπους διαδιδόμενης, ἥδη τότε ἐξ αὐτῶν καὶ τοῖς
 5 πλείοσι τῶν ἐθνῶν διὰ τῶν πανταχόσε νομοθετῶν
 τε καὶ φιλοσόφων ἡμέρωτο τὰ φρονήματα, τῆς ἀγρίας
 καὶ ἀπηνουῆς θηριωδίας ἐπὶ τὸ πρᾶον μεταβεβλημένης,
 ὥς καὶ εἰρήνην βαθεῖαν φιλίας τε καὶ ἐπιμιξίας πρὸς
 ἀλλήλους ἔχειν, τῆνικαῦτα πᾶσι δὴ λοιπὸν ἀνθρώποις
 10 καὶ τοῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἔθνεσιν, ὥσαν προω-
 φημένοις καὶ ἥδη τυγχάνουσιν ἐπιτηδεύουσιν πρὸς
 παραδοχὴν τῆς τοῦ πατρὸς γνώσεως, ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν
 ἐκεῖνος ὁ τῶν ἀρρητῶν διδάσκαλος, ὁ ἐν πᾶσιν
 ἀγαθοῖς τοῦ πατρὸς ὑπουργός, ὁ θεῖος καὶ οὐράνιος
 15 τοῦ θεοῦ λόγος, δι' ἀνθρώπου κατὰ μηδὲν σώματος
 οὐσίᾳ τὴν ἡμετέραν φύσιν διαλλάττοντος, ἀρχομένης
 τῆς Ῥωμαίων βασιλείας ἐπιφανείς, τοιαῦτα ἐδρασά τε
 καὶ ἐπαθεν, οἷα ταῖς προφητείαις ἀκόλουθα ἦν, ἀν-
 θρώπου ὁμοῦ καὶ θεὸν ἐπιδημήσειν τῷ βίῳ παρα-
 20 δόξων ἔργων ποιητὴν, καὶ τοῖς πᾶσιν ἔθνεσι διδά-
 σκαλον τῆς τοῦ πατρὸς εὐσεβείας ἀναδειχθήσεσθαι
 τό τε παράδοξον αὐτοῦ τῆς γενέσεως καὶ τὴν καινὴν
 διδασκαλίαν καὶ τῶν ἔργων τὰ θαυμάσια, ἐπὶ τε τοῦ-
 τοις τοῦ θανάτου τὸν τρόπον, τὴν τε ἐκ νεκρῶν ἀνά-
 25 στασιν, καὶ τὴν ἐπὶ πᾶσιν εἰς οὐρανοὺς ἔνθεον ἀπο-
 κατάστασιν αὐτοῦ προκηρυττούσαις. 24. τὴν γοῦν
 ἐπὶ τέλει βασιλείαν αὐτοῦ Δανιὴλ ὁ προφήτης συνο-
 ρῶν θεῖῳ πνεύματι ὡδὲ πως ἐθεοφορεῖτο, ἀνθρω-
 πινώτερον τὴν θεοπτίαν ὑπογράφων. "ἐθεώρουν
 30 γὰρ" φησὶν "ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαῖός

ἡμερῶν ἐκάθητο. καὶ τὸ ἐνδύμα αὐτοῦ λευκὸν ὥσει
 χιῶν, καὶ ἡ θριξ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ὥσει ἔριον κα-
 θαρὸν, ὁ θρόνος αὐτοῦ φλόξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ
 πῦρ φλέγον. ποταμὸς πυρὸς εἴλκεν ἔμπροσθεν αὐ-
 τοῦ. χίλια χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύρια 5
 μυριάδες παρειστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. κριτή-
 ριον ἐκάθισε καὶ βίβλοι ἠνεγέχθησαν." 25. καὶ ἐξῆς
 "ἐθεώρουν" φησὶ "καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ
 οὐρανοῦ ὥσει υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ
 παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν ἔφθασε, καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ 10
 προσηνέχθη· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ
 ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, γλώσσαι αὐτῷ
 δουλεύουσιν. ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἣτις
 οὐ παρελεύσεται. καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρή-
 σεται." 26. ταῦτα δὲ σαφῶς οὐκ ἐφ' ἕτερον, ἀλλ' ἐπὶ 15
 τὸν ἡμέτερον σωτήρα, τὸν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν
 θεὸν λόγον ἀναφέρειτο ἄν, υἱὸν ἀνθρώπου διὰ τὴν
 ὑστάτην ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ χρηματίζοντα. 27. ἀλλὰ
 γὰρ ἐν οἰκείοις ὑπομνήμασι τὰς περὶ τοῦ σωτήρος
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προφητικὰς ἐκλογὰς συναγαγόν- 20
 τες, ἀποδεικτικώτερόν τε τὰ περὶ αὐτοῦ δηλούμενα
 ἐν ἑτέροις συστήσαντες, τοῖς εἰρημένοις ἐπὶ τοῦ πα-
 ρόντος ἀρκεσθῆσόμεθα.

III. [Nic. H. E. I, 4.] Ὅτι δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτομα
 τοῦ τε Ἰησοῦ καὶ δὴ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ παρ' αὐτοῖς 25
 τοῖς πάλαι θεοφιλέσι προφήταις τετίμητο ἥδη καιρὸς
 ἀποδεικνύναι. 2. σεπτὸν ὡς ἐνὶ μάλιστα καὶ ἐνδοξον
 τὸ Χριστοῦ ὄνομα πρῶτος αὐτὸς γνωρίσας Μωυσῆς,
 τύπους οὐρανίων καὶ σύμβολα μυστηριώδεις τε εἰκό-
 νας ἀκολουθῶς χρησάμεν φήσαντι αὐτῷ ὅρα, ποιήσεις 30

πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει" παραδιδούς, ἀρχιερεῖα θεοῦ, ὡς ἐνῆν μάλιστα δυνατὸν, ἄνθρωπον ἐπιφημίσας, τοῦτον Χριστὸν ἀναγορεύει. καὶ ταύτη γε τῇ κατὰ τὴν ἀρχιερωσύνην ἀξίᾳ, ⁵ πᾶσαν ὑπερβαλλούσῃ παρ' αὐτῷ τὴν ἐν ἀνθρώποις προεδρίαν, ἐπὶ τιμῇ καὶ δόξῃ τὸ τοῦ Χριστοῦ περιτίθησιν ὄνομα. οὕτως ἄρα τὸν Χριστὸν θεῖον τι χρῆμα ἡπίστατο. 3. ὁ δ' αὐτὸς καὶ τὴν τοῦ Ἰησοῦ προσηγορίαν εὖ μάλα πνεύματι θεῷ προῖδων πάλιν τινὲς ¹⁰ ἐξαιρέτου προνομίας καὶ ταύτην ἀξιοῖ. οὐποτε γοῦν πρότερον ἐκφωνηθέν ἐἰς ἀνθρώπους πρὶν ἢ Μωυσέα γνωσθῆναι τὸ τοῦ Ἰησοῦ πρόσρημα τούτῳ Μωυσέῃ πρώτῳ καὶ μόνῳ περιτίθησιν, ὃν κατὰ τύπον αὐτοῦ καὶ σύμβολον ἔγνω μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν διαδε- ¹⁵ ξόμενον τὴν κατὰ πάντων ἀρχήν. 4. οὐ πρότερον γοῦν τὸν αὐτοῦ διάδοχον τῇ τοῦ Ἰησοῦ κεχρημένον προσηγορίᾳ, ὀνόματι δὲ ἑτέρῳ τῷ Αὐσῇ, ὅπερ οἱ γεννήσαντες αὐτῷ τέθειντο, καλούμενον, Ἰησοῦν αὐτὸς ἀναγορεύει, γέρας ὥσπερ τίμιον παντὸς πολὺν ²⁰ μείζον βασιλικὸν διαδήματος τοῦνομα αὐτῷ δωροῦμενος, ὅτι δὴ καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τὴν εἰκόνα ἔφερε, τοῦ μόνου μετὰ Μωυσέα καὶ τὸ συμπέρασμα τῆς δι' ἐκείνου παραδοθείσης συμβολικῆς λατρείας, τῆς ἀληθοῦς καὶ καθαρωτάτης ²⁵ εὐσεβείας τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου. 5. καὶ Μωυσέῃ μὲν ταύτη πη δυσὶ τοῖς κατ' αὐτὸν ἀρετῇ καὶ δόξῃ παρὰ πάντα τὸν λαὸν προφέρουσιν ἀνθρώποις, τῷ μὲν ἀρχιερεῖ, τῷ δὲ μετ' αὐτὸν ἡγρομένῳ, τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προσηγορίαν ἐπὶ τιμῇ τῇ ³⁰ μεγίστῃ περιτέθειται. 6. σαφῶς δὲ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα προφητῶν ὀνομαστὶ τὸν Χριστὸν προαναφωνοῦσιν, ὁμοῦ τὴν μέλλονσαν ἔσεσθαι κατ' αὐτοῦ συσκευὴν τοῦ

Ἰουδαίων λαοῦ, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν τῶν ἔθνων δι' αὐτοῦ κλήσιν προμαρτυρόμενοι, τοτὲ μὲν ὧδέ πως Ἱερεμίας λέγων "πνεῦμα πρὸ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς κύριος συνελήφθη ἐν ταῖς διαφθοραῖς αὐτῶν, οὐ εἶπα- ⁵ μὲν ἐν τῇ σκιᾷ αὐτοῦ ζησόμεθα ἐν τοῖς ἔθνεσι," τοτὲ δὲ ἀμνηχανὼν Δαβὶδ, διὰ τούτων "ἵνα τί ἐφρούραξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, κατὰ τοῦ κυρίου καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ." οἷς ἔξης ἐπιλέγει ἐξ αὐτοῦ δὴ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ¹⁰ "κύριος εἶπε πρὸς με, υἱός μου εἰ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. αἰτῆσαι παρ' ἐμοῦ καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς." 7. οὐ μόνους δὲ ἄρα τοὺς ἀρχιερωσύνην τετιμημένους, ἐλάττω σκευαστῶ τοῦ συμβόλου ¹⁵ χρισμένους ἔνεκα, τὸ τοῦ Χριστοῦ κατεκόσμιε παρ' Ἑβραίοις ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τοὺς βασιλεῖς, οὓς καὶ αὐτοὺς νεύματι θεῷ προφητῶν χρίοντες εἰκονικούς τινες Χριστοὺς ἀπειργάζοντο, ὅτι δὴ καὶ αὐτοὶ τῆς τοῦ μόνου καὶ ἀληθοῦς Χριστοῦ τοῦ κατὰ πάντων ²⁰ βασιλεύοντος θεοῦ λόγον βασιλικῆς καὶ ἀρχικῆς ἐξουσίας τοὺς τύπους δι' ἑαυτῶν ἔφερον. 8. ἡ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν προφητῶν τινὰς διὰ χρίσματος Χριστοῦ ἐν τύπῳ γεγενῆναι παρελήφσαμεν, ὡς τούτους ἅπαντας τὴν ἐπὶ τὸν ἀληθινὸν Χριστὸν, τὸν ἔνθεον καὶ οὐ- ²⁵ ράνιον λόγον, ἀναφορὰν ἔχειν, μόνον ἀρχιερεῖα τῶν ὅλων καὶ μόνον ἀπάσης κτίσεως βασιλεῖα καὶ μόνον προφητῶν ἀρχιπροφήτην τοῦ πατρὸς τυγχάνοντα. τούτου δ' ἀπόδειξις τὸ μηδένα πω τῶν πάλαι διὰ τοῦ συμβόλου κεχρισμένων, μήτε ἱερέων μήτε βασι- ³⁰

3 Jerem. 4, 20.

6 Ps. 2, 1.

λέων μήτε μὴν προφητῶν, τοσαύτην ἀρετῆς ἐνθέου
 δύναμιν κτήσασθαι, ὅσην ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς ὁ μόνος καὶ ἀληθινὸς Χριστὸς ἐπιδέδεικται.
 10. οὐδεὶς γὰρ τοι ἐκείνων καίπερ ἀξιόματι καὶ τιμῇ
 5 ἐπὶ πλείστοις ὅσαις γενεαῖς παρὰ τοῖς οἰκείοις δια-
 λαμπάντων τοὺς ὑπηκόους πῶποτε ἐκ τῆς περὶ αὐ-
 τοὺς εἰκονικῆς τοῦ Χριστοῦ προσρήσεως Χριστιανούς
 ἐπεφημίσειν· ἀλλ' οὐδὲ σεβάσμιός τιμι τούτων πρὸς
 τῶν ὑπηκόων ὑπῆρξε τιμὴ· ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τὴν τε-
 10 λευτὴν τοσαύτη διάθεσις, ὡς καὶ ὑπεραποθνήσκων
 ἐτοίμως ἔχειν τοῦ τιμωμένου· ἀλλ' οὐδὲ πάντων τῶν
 ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐθνῶν περὶ τινα τῶν τότε το-
 σαύτη γέγονε κίνησις, ἐπεὶ μηδὲ τοσοῦτον ἐν ἐκείνοις
 ἢ τοῦ συμβόλου δύναμις οἷα τε ἦν ἐνεργεῖν, ὅσον ἢ
 15 τῆς ἀληθείας παρὰστασις διὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐν-
 δεικνυμένη· 11. ὃς οὔτε σύμβολα καὶ τύπους ἐρχο-
 ρωσύνης παρὰ τοῦ λαβῶν, ἀλλ' οὐδὲ γένος τὸ περὶ
 σῶμα ἐξ ἱερωμένων κατάρχων, οὐδ' ἀνδρῶν δορυφο-
 ραῖς ἐπὶ βασιλείαν προαχθεῖς, οὐδὲ μὴν προφήτης
 20 ὁμοίως τοῖς πάλαι γενόμενος, ἀλλ' ἀξίας ὅλως ἢ τινας
 παρὰ Ἰουδαίοις τυχῶν προεδρίας, ὅμως τοῖς πᾶσιν
 εἰ καὶ μὴ τοῖς συμβόλοις, ἀλλ' αὐτῇ γε τῇ ἀληθείᾳ
 παρὰ τοῦ πατρὸς κεκόσμητο. 12. οὐχ ὁμοίων δ' οἷον
 οἷς προειρήκαμεν τυχῶν, πάντων ἐκείνων καὶ Χριστὸς
 25 μᾶλλον ἀνηγόρευται. καὶ ὡς ὁ μόνος καὶ ἀληθὴς
 αὐτὸς ὢν ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ Χριστιανῶν τὸν πάντα
 κόσμον τῆς ὄντως σεμνῆς καὶ ἱερᾶς αὐτοῦ προσηγχο-
 ρίας κατέπλησεν, οὐκέτι τύπους οὐδὲ εἰκόνας, ἀλλ'
 αὐτὰς γυμνάς ἀρετὰς καὶ βίον οὐράνιον αὐτοῖς ἀλη-
 30 θείας δόγμασι τοῖς θιασώταις παραδούς. 13. τὸ τε
 χρῆσμα, οὐ τὸ διὰ σωματῶν σκευαστὸν, ἀλλ' αὐτὸ δι
 πνεύματι θείῳ τὸ θεοπρεπές, μετοχὴ τῆς ἀρενότητος

καὶ πατρικῆς θεότητος ἀπειλήφει. ὁ καὶ αὐτὸ πάλιν
 Ἡσαΐας διδάσκει, ὡς ἂν ἐξ αὐτοῦ Χριστοῦ ὧδέ πως
 ἀναβοῶν "πνεῦμα κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὐ εἵνεκεν ἔχρισέ
 με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρῶν
 αἵμαλώτοις ἄφαιψιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν." 14. καὶ 5
 οὐ μόνος γὰρ Ἡσαΐας, ἀλλὰ καὶ Δαβὶδ εἰς τὸ αὐτοῦ
 πρόσωπον ἀναφωνεῖ λέγων "ὁ θρόνος σου, Θεός, εἰς
 τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος, ῥάβδος ἐκθύτης ἢ ῥάβδος
 τῆς βασιλείας σου. ἡγάπησας δικαιοσύνην καὶ ἐμί-
 10 σῃσας ἀνομίαν· διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός ὁ Θεός
 σου ἔλαιον ἀγαλλιᾶσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου." ἐν
 οἷς ὁ λόγος ἐν μὲν τῷ πρώτῳ στίχῳ Θεὸν αὐτὸν
 ἐπιφημίζει, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ σκηπτρῷ βασιλικῷ
 τιμῇ. 15. εἰδ' ἐξῆς ὑποβάς μετὰ τὴν ἐνθεον καὶ βασι-
 λικὴν δύναμιν τρίτῃ τάξει Χριστὸν αὐτὸν γερονότα 15
 ἐλαίῳ, οὐ τῷ ἐξ ὕλης σωματῶν, ἀλλὰ τῷ ἐνθέῳ τῆς
 ἀγαλλιᾶσεως ἡλειμμένον παρίστησι, παρὸ καὶ τὸ ἐξαι-
 ρετον αὐτοῦ καὶ πολὺν κρεῖττον καὶ διάφορον τῶν
 πάλαι διὰ τῶν εἰκόνων σωματικώτερον κεχρισμένων
 ὑποσημαίνει. 16. καὶ ἀλλαχοῦ δὲ ὁ αὐτὸς ὧδέ πως 20
 τὰ περὶ αὐτοῦ δηλοῖ λέγων "εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ
 μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς
 σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου," καὶ "ἐκ γαστρὸς
 πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε. ὥμοσε κύριος καὶ οὐ
 μεταμεληθήσεται· σὺ εἰ ἱερὸς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ 25
 τὴν τάξιν Μελχισεδέκ." 17. οὗτος δὲ εἰσάγεται ἐν
 τοῖς ἱεροῖς λόγοις ὁ Μελχισεδέκ, ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ
 ὑψίστου, οὐκ ἐν σκευαστῷ τιμι χρίσματι ἀναδεδειγ-
 μένος, ἀλλ' οὐδὲ διαδοχῇ γένους προσήκων τῇ καθ'
 Ἑβραίους ἱερωσύνῃ. διὸ κατὰ τὴν αὐτοῦ τάξιν, ἀλλ' 30

οὐ κατὰ τὴν τῶν ἄλλων σύμβολα καὶ τύπους ἀνειλη-
 φώτων Χριστὸς καὶ ἱερεὺς μεθ' ὅρκου παραλήψεως
 ὁ σωτὴρ ἡμῶν ἀνηγόρευται. 18. ὅθεν οὐδὲ σωματι-
 κῶς παρὰ Ἰουδαίοις χρισθέντα αὐτὸν ἡ ἱστορία παρα-
 5 δίδωσιν, ἀλλ' οὐδ' ἐκ φυλῆς τῶν ἱερωμένων γενό-
 μενον, ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ θεοῦ πρὸ ἐωσφόρου μὲν,
 τουτέστι πρὸ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως οὐσιωμένον,
 ἀθάνατον δὲ καὶ ἀγήρω τὴν ἱερωσύνην εἰς τὸν ἄπει-
 ρον αἰῶνα διακατέχοντα. 19. τῆς δ' εἰς αὐτὸν γεννο-
 10 μένης ἀσωμάτου καὶ ἐνθέου χοίσεως μέγα καὶ ἐναρ-
 γὲς τεκμήριον τὸ μόνον αὐτὸν ἐξ ἀπάντων τῶν πώποτε
 εἰσέτι καὶ νῦν παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις καθ' ὅλου τοῦ
 κόσμου Χριστὸν ἐπιφημίζεσθαι, ὁμολογεῖσθαι τε καὶ
 μαρτυρεῖσθαι πρὸς ἀπάντων ἐπὶ τῇ προσηγορίᾳ, παρὰ
 15 τε Ἑλλήσι καὶ βαρβάροις μνημονεύεσθαι, καὶ εἰσέτι
 καὶ νῦν παρὰ τοῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην αὐτοῦ θιασώ-
 ταις τιμᾶσθαι μὲν ὡς βασιλέα, θαυμάζεσθαι δὲ ὑπὲρ
 προφήτην, δοξάζεσθαι τε ὡς ἀν' ἀληθῆ καὶ μόνον θεοῦ
 ἀρχιερέα, καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις οἷα θεοῦ λόγον προ-
 20 ὄντα καὶ πρὸ αἰώνων ἀπάντων οὐσιωμένον, τὴν σε-
 βάσμιον τιμὴν παρὰ τοῦ πατρὸς ὑπειληφότα, καὶ
 προσκυνεῖσθαι ὡς ἀν' θεόν. 20. τὸ γε μὴν ἀπάντων
 παραδοξότατον, ὅτι μὴ φωναῖς αὐτὸ μόνον καὶ ῥημά-
 των ψόφοις αὐτὸν γεραίρομεν οἱ καθ' ὡσιωμένοι αὐτῷ,
 25 ἀλλὰ καὶ πάσῃ διαθέσει ψυχῆς, ὡς καὶ αὐτῆς προ-
 τιμᾶν τῆς ἑαυτῶν ζωῆς τὴν εἰς αὐτὸν μαρτυρίαν.
 IV. [Nic. H. E. I. 5.] Ταῦτα μὲν οὖν ἀναγκαστὶς
 πρὸ τῆς ἱστορίας ἐνταυθὰ μοι κείσθω, ὡς ἂν μὴ νεώ-
 τερόν τις εἶναι νομίσειε τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν
 30 Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν διὰ τοὺς τῆς ἐνσάρκου πολιτείας
 αὐτοῦ χρόνους. ἵνα δὲ μηδὲ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ
 νέαν εἶναι καὶ ξένην, ὡς ἀν' ὑπὸ νέου καὶ μηδὲν τῶν

λοιπῶν διαφέροντος ἀνθρώπου συσταῖσάν τις ὑπονο-
 ῇσεις, φέρε βραχεία καὶ περὶ τούτου διαλάβωμεν. 2.
 ἄρτι μὲν ὁμολογουμένως τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
 Χριστοῦ παρουσίας νεωστὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐπιλαμ-
 ψάσης, νέον ὁμολογουμένως ἔθνος οὐ μικρὸν οὐδ' 5
 ἐπὶ γωνίας ποι γῆς ἰδρυμένον, ἀλλὰ καὶ πάντων
 τῶν ἐθνῶν πολυανθρωπότατόν τε καὶ θεοσεβέστατον,
 ταύτῃ τε ἀνώλεθρον καὶ ἀήττητον, ἣ καὶ εἰς ἀεὶ τῆς
 παρὰ θεοῦ βοηθείας τυγχάνει, χρόνων προθεσμiais
 ἀρρήτοις ἀθρόως οὕτως ἀναπέφηνε, τὸ παρὰ τοῖς πᾶσι 10
 τῇ τοῦ Χριστοῦ προσηγορίᾳ τιμημένον. 3. τοῦτο
 καὶ προφητῶν κατεπλήρη τις θείου πνεύματος ὀφθαλ-
 μῷ τὸ μέλλον ἔσεσθαι προθεωρήσας, ὡς καὶ τάδε
 ἀναφθέγγεσθαι "τίς ἤκουσε τοιαῦτα, καὶ τίς ἐλάλη-
 15 σεν οὕτως; εἰ ὥδινε γῆ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ, καὶ εἰ ἐτέχθη 15
 ἔθνος εἰσάπαξ." ὑποσημαίνει δὲ πως καὶ τὴν μέλ-
 λουσαν ὁ αὐτὸς προσηγορίαν λέγων "τοῖς δὲ δουλεύ-
 ονσί μοι κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται
 ἐπὶ τῆς γῆς." 4. ἀλλ' εἰ καὶ νέοι σαφῶς ἡμεῖς, καὶ
 τοῦτο καινὸν ὄντως ὄνομα τὸ Χριστιανῶν ἀρτίως παρὰ 20
 πᾶσιν ἔθνεσι γνωρίζεται, ὁ βίος δ' οὖν ὅμως καὶ τῆς
 ἀγωγῆς ὁ τρόπος αὐτοῖς εὐσεβείας δόγμασιν ὅτι μὴ
 ἐναργὺς ὑφ' ἡμῶν ἐπιπέπλασται, ἐκ πρώτης δὲ ὡς
 εἰπεῖν ἀνθρωπογονίας φυσικαῖς ἐννοίαις τῶν πάλαι
 25 θεοφιλῶν ἀνδρῶν κατορθοῦτο, ὥδὲ πως ἐπιδειξομεν. 25
 5. οὐ νέον, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀρχαιό-
 τητι τιμημένον ἔθνος, τοῖς πᾶσι καὶ αὐτὸ γνώρι-
 μον, τὸ Ἑβραίων τυγχάνει. λόγοι δὲ παρὰ τούτῳ καὶ
 ῥαῖματα παλαιοὺς ἀνδρας περιέχουσι, σπανίους μὲν
 καὶ ἀριθμῷ βραχεῖς, ἀλλ' ὅμως εὐσεβεῖς καὶ δικαιο- 30

σύνη και πάση τῇ λοιπῇ διενεγκόντας ἀρετῇ, πρὸ
 μὲν γε τοῦ κατακλυσμοῦ διαφόρους, μετὰ δὲ καὶ τοῦ-
 του ἐτέρους τῶν τε τοῦ Νῶε παίδων καὶ ἀπογόνων,
 ἀτὰρ καὶ τὸν Ἀβραάμ, ὃν ἀρχηγὸν καὶ προπάτορα
 5 σφῶν αὐτῶν παῖδες Ἑβραίων ἀνέχουσι. 6. πάντας δὲ
 ἐκείνους ἐπὶ δικαιοσύνῃ μεμαρτυρημένους, ἐξ αὐτοῦ
 Ἀβραάμ ἐπὶ τὸν πρῶτον ἀνιῶσιν ἄνθρωπον, ἔργῳ
 Χριστιανούς εἰ καὶ μὴ ὀνόματι προσειπῶν τις οὐκ ἂν
 ἐκτὸς βάλοι τῆς ἀληθείας. 7. ὃ γὰρ τοι δηλοῦν ἐθέ-
 10 λει τοῦνομα τὸ Χριστιανοῦ, ἄνδρα διὰ τῆς τοῦ Χρι-
 στοῦ γνώσεως καὶ διδασκαλίας, σωφροσύνη καὶ δι-
 καιοσύνη, καρτερίᾳ τε βίου καὶ ἀρετῆς ἀνδρείᾳ, εὐσε-
 βείας τε ὁμολογίᾳ ἐνὸς καὶ μόνου τοῦ ἐπὶ πάντων
 θεοῦ διαπρέπειν, τοῦτο πᾶν ἐκείνοις οὐ χεῖρον ἡμῶν
 15 ἐσπουδάξετο. 8. οὐτ' οὖν σώματος αὐτοῖς περιτομῆς
 ἔμελεν, ὅτι μὴδὲ ἡμῖν, οὔτε σαββάτων ἐπιτηροῦσας,
 ὅτι μὴδὲ ἡμῖν· ἀλλ' οὐδὲ τῶν τοιῶνδε τροφῶν παρα-
 φυλακῆς, οὐδὲ τῶν ἄλλων διαστολῆς, ὅσα τοῖς μετέ-
 20 πειτα πρῶτος ἀπάντων Μωυσῆς ἀρξάμενος ἐν συμ-
 βόλοις τελεῖσθαι παραδέδωκεν, ὅτι μὴδὲ νῦν Χριστι-
 ανῶν τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ καὶ σαφῶς αὐτὸν ἥδεσαν τὸν
 Χριστὸν τοῦ θεοῦ, εἰ γε ὥφθαι μὲν τῷ Ἀβραάμ, χρη-
 ματίσαι δὲ τῷ Ἰσαάκ, λελαληκέναι δὲ τῷ Ἰακώβ,
 Μωυσεῖ τε καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα προφηταῖς ὁμιλητέ-
 25 ναι προδεδεικται. 9. ἐνθεν αὐτοὺς δὴ τοὺς θεοφιλεῖς
 ἐκείνους εὖροις ἂν καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ κατηξιωμένους
 προσωνυμίας, κατὰ τὴν φάσκουσας περὶ αὐτῶν φω-
 νήν "μὴ ἄψησθε τῶν χριστῶν μου, καὶ ἐν τοῖς προ-
 30 φηταῖς μου μὴ πονηρεύεσθε." ὥστε σαφῶς πρῶτην
 ἡγεῖσθαι δεῖν καὶ πάντων παλαιτάτην τε καὶ ἀρχαιο-

τάτην θεοσεβείας εὖρεσιν, αὐτῶν ἐκείνων δὲ τῶν
 ἀμφὶ τὸν Ἀβραάμ θεωφιλῶν ἀνδρῶν, τὴν ἀρετῶς διὰ
 τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας πᾶσιν ἔθνεσι κατηγγε-
 μένην. 11. εἰ δὲ δὴ μακρῷ ποθ' ὕστερον χρόνῳ περι-
 5 τομῆς φασὶ τὸν Ἀβραάμ ἐντολὴν εἰληφέναι, ἀλλὰ γε
 πρὸ ταύτης δικαιοσύνην διὰ πίστεως μαρτυρηθεὶς
 ἀνείρηται, ὥδὲ πῶς φάσκοντος τοῦ θεοῦ λόγον "ἐπί-
 στευσεν δὲ Ἀβραάμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς
 δικαιοσύνην." 12. καὶ δὴ τοιοῦτῳ πρὸ τῆς περιτομῆς
 10 γεγονότι χρησμὸς ὑπὸ τοῦ φήναντος ἑαυτὸν αὐτῷ
 θεοῦ (οὗτος δ' ἦν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ τοῦ θεοῦ λόγος)
 περὶ τῶν ἐν τοῖς μετέπειτα χρόνοις τὸν ὅμοιον αὐτῷ
 δικαιοῦσθαι τρόπον μελλόντων ῥήμασιν αὐτοῖς προσ-
 15 πηγγεται λέγων "καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν σοὶ πᾶσαι
 αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. καὶ ὥς ὅτι ἔσται εἰς ἔθνος μέγα
 καὶ πολὺ. καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ
 ἔθνη τῆς γῆς." 13. τοῦτῳ δὲ καὶ ἐπιστῆσαι εἰς ἡμᾶς
 ἐκπεπληρωμένῳ πάρεστι. πίστει μὲν γὰρ ἐκεῖνος τῇ
 εἰς τὸν ὁφθέντα αὐτῷ τοῦ θεοῦ λόγον τὸν Χριστὸν
 20 δεδικαίωτο, πατροφῶς μὲν ἀποστάς δεισιδαιμονίας καὶ
 πλάνης βίου προτέρας, ἕνα δὲ τὸν ἐπὶ πάντων ὁμο-
 λογήσας θεόν, καὶ τοῦτον ἔργοις ἀρετῆς, οὐχὶ δὲ
 θρησκείᾳ νόμου τοῦ μετὰ ταῦτα Μωυσέως θεραπεύ-
 25 σας. τοιοῦτῳ τε ὄντι εἰρητο ὅτι δὴ πᾶσαι αἱ φυλαὶ
 τῆς γῆς καὶ πάντα τὰ ἔθνη ἐν αὐτῷ εὐλογηθήσονται.
 14. ἔργοις δὲ λόγων ἐναργεστέροις ἐπὶ τοῦ παρόντος
 παρὰ μόνοις Χριστιανοῖς καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης
 ἀσκούμενος αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ τῆς θεοσεβείας τοῦ
 30 Ἀβραάμ ἀναπέφηκε τρόπος. 15. τί δὲ οὖν λοιπὸν
 ἐμποδὼν ἂν εἴη, μὴ οὐχὶ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν βίον τε

καὶ τρόπον εὐσεβείας ἡμῖν τε τοῖς ἀπὸ Χριστοῦ καὶ τοῖς πρόπαλαι θεοφιλέσιν ὁμολογεῖν; ὥστε μὴ νέαν καὶ ξένην, ἀλλ' εἰ δεῖ φάναι ἀληθεύοντα, πρώτην ὑπάρχειν καὶ μόνην καὶ ἀληθῆ κατόρθωσιν εὐσεβείας 5 τὴν διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας παραδοθεῖσαν ἡμῖν ἀποδείκνυσθαι. καὶ ταῦτα μὲν ὥδε ἐχέτω.

V. [Nic. H. E. I, 6.] Φέρε δὲ ἤδη μετὰ τὴν δέονσαν προκατασκευὴν τῆς προτεθείσης ἡμῖν ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἤδη λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ 10 σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφανείας οἷά τινος ὁδοιπορίας ἐφαψάμεθα, τὸν τοῦ λόγου πατέρα θεὸν καὶ τὸν δηλούμενον αὐτὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν, τὸν οὐράνιον τοῦ θεοῦ λόγον βοηθὸν ἡμῖν καὶ συνεργὸν τῆς κατὰ τὴν διήγησιν ἀληθείας ἐπικαλε- 15 σάμενοι. 2. ἦν δὲ οὖν τοῦτο δευτέρου καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς Αὐγούστου βασιλείας, Αἰγύπτου δ' ὑποταγῆς καὶ τελευτῆς Ἀντωνίου καὶ Κλεοπάτρας εἰς ἣν ὑστάτην ἢ κατ' Αἴγυπτον τῶν Πτολεμαίων κατέληξε δυναστεία, ὄγδοον ἔτος καὶ εἰκοστὸν, ὅπῃ 20 νῦν ὁ σωτὴρ ἡμῶν καὶ κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τῆς τότε ἀπογραφῆς πρώτης, ἡγεμονεύοντος Κυρηνίου τῆς Συρίας, ἀκολουθῶν ταῖς περὶ αὐτοῦ προφητεῖαις, ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται τῆς Ἰουδαίας. 3. ταύτης δὲ τῆς κατὰ Κυρηνίον ἀπογραφῆς καὶ ὁ τῶν παρ' 25 Ἑβραίοις ἐπισημώτατος ἱστορικῶν Φλαύιος Ἰώσηπος μνημονεύει, καὶ ἄλλην ἐπισυνάπτων ἱστορίαν περὶ τῆς τῶν Γαλιλαίων κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἐπιφανεστάτους χρόνους αἰρέσεως, ἥς καὶ παρ' ἡμῖν ὁ Αἰωνὸς ἐν ταῖς Πράξεσι μνήμην ὡς πῶς λέγων πεποιήται· μετὰ τοῦ 30 τον ἀνέστη Ἰούδας ὁ Γαλιλαῖος ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς

25 Ἰώσηπος] A. I. XVIII, 1, 1. B. I. VII, 8, 1.
29 Act. 5, 37.

ἀπογραφῆς, καὶ ἀπέστησε λαὸν ὀπίσω αὐτοῦ, κακῆ- 5 νος ἀπώλετο, καὶ πάντες ὅσοι ἐπέισθησαν αὐτῷ διεσκορπίσθησαν. 4. τοῖς οὖν καὶ ὁ δεδηλωμένος ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς ἀρχαιολογίας συνάδων ταῦτα παρατίθεται κατὰ λέξιν "Κυρηνίος δὲ τῶν εἰς τὴν 6 "βουλὴν συναγομένων ἀνὴρ, τὰς τε ἄλλας ἀρχὰς ἐπιτετελεκὼς καὶ διὰ πασῶν ὁδεύσας ὑπατος γενέσθαι, τὰ τε ἄλλα ἀξιώματι μέγας, σὺν ὀλίγοις ἐπὶ Συρίας 7 "παρῆν, ὑπὸ Καίσαρος δικαιοδότης τοῦ ἔθνους ἀπεσταλμένος, καὶ τιμητὴς τῶν οὐσιῶν γενησόμενος." 10 5. καὶ μετὰ βραχέα φησὶν "Ἰούδας δὲ Γαυλανίτης ἀνὴρ ἐκ πόλεως ὄνομα Γαμάλας, Σάδδοκον Φαρί- 11 "σαῖον προσλαβόμενος, ἠλείβετο ἐπὶ ἀποστάσει, τὴν 12 "τε ἀποτίμησιν οὐδὲν ἄλλο ἢ ἀντικρὺς δουλείαν ἐπιφέρειν λέγοντες, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐπ' ἀντιλήψει 15 "παρακαλοῦντες τὸ ἔθνος." 6. καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ τῶν ἱστοριῶν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου περὶ τοῦ αὐτοῦ ταῦτα γράφει "ἐπὶ τούτοις τις ἀνὴρ Γαλιλαῖος Ἰούδας 16 "ὄνομα εἰς ἀποστασίαν ἐνήγχε τοὺς ἐπιχωρίους, κακί- 17 "ζων, εἰ φόρον τε Ῥωμαίοις τελεῖν ὑπομένουσι καὶ 20 "μετὰ τὸν θεὸν οἰσουσι θνητοὺς δεσπότας." ταῦτα ὁ Ἰώσηπος.

VI. [Nic. H. E. I, 6.] Τηνικαῦτα δὲ καὶ τοῦ Ἰου- 18 δαίου ἔθνους Ἡρώδου πρώτου τὸ γένος ἀλλοφύλου διειληφὸτος τὴν βασιλείαν ἢ διὰ Μωυσέως περιγρα- 25 φὴν ἐλάμβανε προφητεία "οὐκ ἐκλείψειν ἄρχοντα ἐξ Ἰούδα οὐδὲ ἡγούμενον ἐκ τῶν μνησῶν αὐτοῦ" φήσασα, "ἕως ἂν ἔλθῃ ὃ ἀπόκειται," ὃν καὶ ἀποφαίνει προσδοκίαν ἔθνων ἔσεσθαι. 2. ἀτελὴ γὰρ τοι τὰ τῆς προση-

6 Joseph. A. I. XVIII, 1, 1. 18 Joseph. B. I. II, 8, 1.
26 Gen. 49, 10.

σεως ἦν, καθ' ὃν ὑπὸ τοῖς οἰκείοις τοῦ ἔθνους ἄρ-
 χουσι διάγειν αὐτοῖς ἐξῆν χρόνον, ἄνωθεν ἐξ αὐτοῦ
 Μουσέως καταρξαμένοις καὶ εἰς τὴν Αὐγουστου
 βασιλείαν διαρκέσασιν· καθ' ὃν πρῶτος ἀλλόφυλος
 5 Ἡρώδης τὴν κατὰ Ἰουδαίων ἐπιτρέπεται ὑπὸ Ῥωμαίων
 ἀρχὴν, ὡς μὲν Ἰώσηπος παραδίδωσιν, Ἰδουμαῖος ὢν
 κατὰ πατέρα τὸ γένος, Ἀράβιος δὲ κατὰ μητέρα, ὡς
 δ' Ἀφρικανὸς, (οὐχ ὁ τυχὼν δὲ καὶ οὗτος γέγονε συγ-
 γραφεὺς), φασὶν οἱ τὰ κατ' αὐτὸν ἀκριβοῦντες) Ἀντι-
 10 πάτρου, τοῦτον δὲ Ἡρώδου τινὸς Ἀσκαλωνίτου τῶν
 περὶ τὸν νεὼν τοῦ Ἀπόλλωνος ἱεροδούλων καλου-
 μένων γεγονέναι. 3. ὃς Ἀντίπατρος ὑπὸ Ἰδουμαίων
 ληστῶν παιδίον αἰχμαλωτισθεὶς σὺν ἐκείνοις ἦν, διὰ
 τὸ μὴ δύνασθαι τὸν πατέρα πένητα ὄντα λύτρα κατα-
 15 θέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ. ἐνγραφεῖς δὲ τοῖς ἐκείνων ἡθί-
 σιν ὕστερον Ἐρκανῶ τῷ Ἰουδαίων ἀρχιερεὶ φιλοῦται.
 τούτῳ παῖς γίνετα ὁ ἐπὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἡρώδης.
 4. εἰς δὴ οὖν τὸν τοιοῦτον τῆς Ἰουδαίων περιελθού-
 σης βασιλείας, ἐπὶ θύραις ἤδη καὶ ἡ τῶν ἐθνῶν ἀκο-
 20 λούθως τῇ προφητείᾳ προσδοκία παρῆν, ἅτε διαλε-
 λοιπότην ἐξ ἐκείνου τῶν παρ' αὐτοῖς ἐξ αὐτοῦ Μου-
 σέως κατὰ διαδοχὴν ἀρξάντων τε καὶ ἡγησαμένων.
 5. πρὸ μὲν γε τῆς αἰχμαλωσίας αὐτῶν καὶ τῆς εἰς
 Βαβυλῶνα μεταναστάσεως ἐβασιλεύοντο, ἀπὸ Σαουλ
 25 πρῶτον καὶ Δαβὶδ ἀρξάμενοι· πρὸ δὲ τῶν βασιλέων
 ἄρχοντες αὐτοὺς διείπον, οἱ προσαγορευόμενοι κρι-
 ταί, ἄρξαντες καὶ αὐτοὶ μετὰ Μουσέα καὶ τὸν τοῦτου
 διάδοχον Ἰησοῦν. 6. μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος
 30 τικῇ μετὰ ὀλιγαρχίας. οἱ γὰρ ἀρχιερεῖς προεστήκεισαν

τῶν πραγμάτων, ἄχρις οὗ Πομπήιος Ῥωμαίων στρα-
τηγὸς ἐπιστάς τὴν μὲν Ἱερουσαλὴμ πολιορκεῖ κατὰ
κράτος, μαιίνει τε τὰ ἅγια μέχρι τῶν ἀδύτων τοῦ
ἱεροῦ προσελθὼν, τὸν δὲ ἐκ προγόνων διαδοχῆς εἰς
ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ διαρκέσαντα βασιλέα τε ὁμοῦ καὶ 5
ἀρχιερέα, Ἀριστόβουλος ὄνομα ἦν αὐτῷ, δέσμιον ἐπὶ
Ῥώμην ἅμα τέκνοις ἐκπέμψας, Ὑρκανῷ μὲν τῷ τού-
του ἀδελφῷ τὴν ἀρχιερωσύνην παραδίδωσι, τὸ δὲ
πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος ἐξ ἐκείνου Ῥωμαίοις ὑπόφορον
κατεστήσατο. 7. αὐτίκα γοῦν καὶ Ὑρκανοῦ, εἰς ὃν 10
ῥστατον τὰ τῆς τῶν ἀρχιερέων περιέστη διαδοχῆς,
ὑπὸ Πάρθων αἰχμαλώτου ληφθέντος, πρῶτος, ὥς
γοῦν ἔφην, ἀλλόφυλος Ἡρώδης ὑπὸ τῆς συγκλήτου
Ῥωμαίων καὶ Αὐγούστου βασιλέως τὸ Ἰουδαίων ἔθνος
ἐργχειρίζεται. 8. καθ' ὃν ἐναργῶς τῆς τοῦ Χριστοῦ 15
παρουσίας ἐνστάσης καὶ τῶν ἐθνῶν ἡ προσδοκωμένη
σωτηρία τε καὶ κλήσις ἀκολουθῶς τῇ προφητείας παρη-
κολούθησεν· ἐξ οὗ δὴ χρόνου τῶν ἐξ Ἰούδα ἀρχόν-
των τε καὶ ἡγουμένων, λέγω δὲ τῶν ἐκ τοῦ Ἰουδαίων
ἔθνους διαλελοιπότων, εἰκότως αὐτοῖς καὶ τὰ τῆς ἐκ 20
προγόνων εὐσταθῶς ἐπὶ τοὺς ἔγγιστα διαδόχους κατὰ
γενεὰν προϊούσης ἀρχιερωσύνης παραχορῆμα συγχέεται.
9. ἔχεις καὶ τούτων ἀξιόχρεων τὸν Ἰώσηπον μάρτυρα,
δηλοῦντα ὥς τὴν βασιλείαν παρὰ Ῥωμαίων ἐπιτρα-
πεὶς Ἡρώδης οὐκ ἐτι τοὺς ἐξ ἀρχαίου γένους καθί- 25
στησιν ἀρχιερεῖς, ἀλλὰ τισιν ἀσέμοις τὴν τιμὴν ἀπέ-
νεμεν· τὰ ὅμοια δὲ πράξαι τῷ Ἡρώδῃ περὶ τῆς κατα-
στάσεως τῶν ἀρχιερέων Ἀρχελάον τε τὸν παῖδα αὐτοῦ
καὶ μετὰ τοῦτον Ῥωμαίους, τὴν ἀρχὴν τῶν Ἰουδαίων
παρεληφότες. 10. ὁ δ' αὐτὸς δηλοῖ ὥς ἔρα καὶ τὴν 30
ἱερὰν σιολὴν τοῦ ἀρχιερέως πρῶτος Ἡρώδης ἀποκλεί-

23 Ioseph. A. I. XX, 10. 30 A. I. XVIII, 4, 3. XX, 1, 1.

σας ὑπὸ ἰδίαν σφραγίδα πεποιήται, μηκέτ' αὐτὴν τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἔχειν ὑφ' ἑαυτοὺς ἐπιτρέψας· ταῦτό δὲ καὶ τὸν μετ' αὐτὸν Ἀρχέλαον καὶ μετὰ τοῦτον Ῥωμαίους διαπράξασθαι. 11. καὶ ταῦτα δ' ἡμῖν εἰρησθῶ εἰς ἑτέραν ἀποδείξιν προφητείας κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πεπερασμένης. σαφέστατα γοῦν ἐν τῷ Δανιὴλ ἐβδομάδων τινῶν ἀριθμὸν ὀνομαστὶ ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου περιλαβὼν ὁ λόγος, περὶ ὧν ἐν ἑτέροις διελήφαμεν, 10 μετὰ τὸ τούτων συμπέρασμα ἐξολοθρευθῆσεσθαι τὸ παρὰ Ἰουδαίοις χρίσμα προφητεύει. καὶ τοῦτο δὲ σαφῶς κατὰ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γενέσεως ἀποδείκνυνται συμπληρωμένον. ταῦτα δ' ἡμῖν ἀναγκαίως εἰς παράστασιν τῆς τῶν 15 χρόνων ἀληθείας προτετηρήσθω.

VII. [Nic. H. E. I, 7—11.] Ἐπειδὴ δὲ τὴν περὶ τοῦ Χριστοῦ γενεαλογίαν διαφόρως ἡμῖν ὁ τε Ματθαῖος καὶ ὁ Λουκᾶς εὐαγγελιζόμενοι παραδεδώκασι, διαφωνεῖν τε νομίζονται τοῖς πολλοῖς, τῶν τε πιστῶν 20 ἕκαστος ἀγνοίᾳ τάληθοῦς εὐρησιλογεῖν εἰς τοὺς τόπους πεφιλοτίμηται, φέρε καὶ τὴν περὶ τούτων κατελθούσαν εἰς ἡμᾶς ἱστορίαν παραθώμεθα, ἣν δι' ἐπιστολῆς Ἀριστείδῃ γράφων περὶ συμφωνίας τῆς ἐν τοῖς εὐαγγέλοις γενεαλογίας ὁ μικρῶ πρόσθεν ἡμῖν 25 δηλωθεὶς Ἀφρικανὸς ἐμνημόνευσε, τὰς μὲν τῶν λοιπῶν δόξας ὡσὰν βίαιους καὶ διεψευσμένους ἀπελέγξας, ἣν δ' αὐτὸς παρείληφεν ἱστορίαν, τούτοις αὐτοῖς ἐκτιθέμενος τοῖς ῥήμασιν "ἐπειδὴ γὰρ τὰ ὀνόματα

7 Daniel, 9, 26. 9 ἐν ἑτέροις] Dem. Evang. VIII. p. 381. 28 ἐπειδὴ — διηγῆσθαι (p. 25, 22)] Idem excerptum apud Eusebium in Quaestionibus ad Stephanum, in Maii Script. Vet. Nov. Collect. vol. 1, p. 22.

τῶν γενῶν ἐν Ἰσραὴλ ἡριθμεῖτο ἢ φύσει ἢ νόμῳ,
 φύσει μὲν, γνησίῳ σπέρματος διαδοχῇ, νόμῳ δὲ,
 ἑτέρου παιδοποιουμένου εἰς ὄνομα τελευτήσαντος
 ἀδελφοῦ ἀτέκνου· (ὅτι γὰρ οὐδέπω δέδοτο ἐλπίς
 ἀναστάσεως σαφῆς, τὴν μέλλουσαν ἐπαγγελίαν ἀνα- 5
 στάσει ἐμμοῦντο θυητῇ, ἵνα ἀνέκλειπτον τὸ ὄνομα
 μείνῃ τοῦ μετῆλλαχότος)· 3. ἐπεὶ οὖν οἱ τῇ γενεα-
 λογίᾳ ταύτῃ ἐμφερόμενοι οἱ μὲν διεδέξαντο πατρὸς πα-
 τέρα γνησίως, οἱ δὲ ἑτέροις μὲν ἐγεννήθησαν, ἑτέ-
 ροις δὲ προσετέθησαν κλήσει, ἀμφοτέρων γέγονεν ἡ 10
 μνήμη, καὶ τῶν γεγεννηκότων καὶ τῶν ὡς γεγεν-
 νηκότων. 4. οὕτως οὐδέτερον τῶν εὐαγγελίων φεύδε-
 ται, καὶ φύσιν ἀριθμοῦν καὶ νόμον· ἐπεπλάκη γὰρ
 ἀλλήλοις τὰ γένη, τό τε ἀπὸ τοῦ Σολομῶνος καὶ τὸ
 ἀπὸ τοῦ Νάθαν, ἀναστάσεσιν ἀτέκνων καὶ δευτερο- 15
 γαμίαις καὶ ἀναστάσει σπερμάτων, ὡς δικαίως τοὺς
 αὐτοὺς ἄλλοτε ἄλλων νομίζεσθαι, τῶν μὲν δοκούν-
 των πατέρων, τῶν δὲ ὑπαρχόντων· ὡς ἀμφοτέρως
 τὰς διηγῆσεις κυρίως ἀληθεῖς οὖσας ἐπὶ τὸν Ἰωσήφ
 πολυπλόκως μὲν, ἀλλ' ἀκριβῶς κατελθεῖν. 5. ἵνα 20
 δὲ σαφὲς ᾗ τὸ λεγόμενον, τὴν ἐπαλλαγὴν τῶν γενῶν
 διηγῆσομαι. ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ διὰ Σολομῶνος τὰς γε-
 νὰς καταριθμουμένοις τρίτος ἀπὸ τέλους εὐρίσκεται
 Ματθάν, ὃς ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ τοῦ Ἰωσήφ τὸν
 πατέρα· ἀπὸ δὲ Νάθαν τοῦ Δαβὶδ κατὰ Λουκᾶν 25
 ὁμοίως τρίτος ἀπὸ τέλους Μελχί, οὗ υἱὸς ὁ Ἥλιν ὁ
 τοῦ Ἰωσήφ πατὴρ· Ἰωσήφ γὰρ υἱὸς Ἥλιν τοῦ Μελχί.
 6. σκοποῦ τοίνυν ἡμῖν κειμένου τοῦ Ἰωσήφ ἀποδει-
 κτέον πῶς ἐκάτερος αὐτοῦ πατὴρ ἱστορεῖται, ὃ τε
 Ἰακώβ ὁ ἀπὸ Σολομῶνος καὶ Ἥλιν ὁ ἀπὸ τοῦ Νάθαν 30

24 Matth. 1, 15 sq.

25 Luc. 3, 23 sq.

"ἐκάτερος κατάγοντες τὸ γένος, ὅπως τε πρότερον
 "οὔτοι δὴ ὁ τε Ἰακώβ καὶ ὁ Ἥλλ δύο ἀδελφοί, καὶ πρό
 "γε, πῶς οἱ τούτων πατέρες Ματθάν καὶ Μελχὶ δια-
 "φόρων ὄντες γενῶν τοῦ Ἰωσήφ ἀναφαίνονται πάν-
 5 "ποι. 7. καὶ δὴ οὖν ὁ τε Ματθάν καὶ ὁ Μελχὶ ἐν μέρει
 "τὴν αὐτὴν ἀγαρόμενοι γυναῖκα ὁμομητρίους ἀδελ-
 "φούς ἐπαιδοποιήσαντο, τοῦ νόμου μὴ κωλύοντος
 "χηρεύουσιν ἢτοι ἀπολελυμένην ἢ καὶ τελευτήσαντος
 "τοῦ ἀνδρός ἄλλω γαμεῖσθαι. 8. ἐκ δὲ τῆς Ἑσθᾶ
 10 "(τοῦτο γὰρ καλεῖσθαι τὴν γυναῖκα παραδέδοται)
 "πρῶτος Ματθάν ὁ ἀπὸ τοῦ Σολομῶνος τὸ γένος κατὰ-
 "γων τὸν Ἰακώβ γενναῖ· καὶ τελευτήσαντος τοῦ Ματ-
 "θάν Μελχὶ ὁ ἐπὶ τὸν Νάθαν κατὰ γένος ἀναφερό-
 "μενος χηρεύουσιν ἐκ μὲν τῆς αὐτῆς φυλῆς, ἐξ ἄλλου
 15 "δὲ γένους ὦν, ὡς προεῖπον, ἀγαρόμενος αὐτὴν ἔσχεν
 "υῖον τὸν Ἥλλ. 9. οὕτω δὲ διαφόρων δύο γενῶν εὐρή-
 "σομεν τὸν τε Ἰακώβ καὶ τὸν Ἥλλ ὁμομητρίους ἀδελ-
 "φούς, ὦν ὁ ἕτερος Ἰακώβ, ἀτέκνου τοῦ ἀδελφοῦ
 "τελευτήσαντος Ἥλλ, τὴν γυναῖκα παραλαβὼν ἐγέν-
 20 "νησεν ἐξ αὐτῆς τρίτον τὸν Ἰωσήφ, κατὰ φύσιν μὲν
 "ἑαυτῷ καὶ κατὰ λόγον· διὸ καὶ γέγραπται Ἰακώβ
 "δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσήφ, κατὰ νόμον δὲ τοῦ Ἥλλ
 "υῖός ἦν· ἐκεῖνος γὰρ ὁ Ἰακώβ ἀδελφὸς ὦν ἀνέστησε
 "σπέρμα. 10. διόπερ οὐκ ἀκυρωθήσεται καὶ ἡ κατ'
 25 "αὐτὸν γενεαλογία, ἣν Ματθαῖος μὲν ὁ εὐαγγελιστὴς
 "ἐξαριθμούμενος Ἰακώβ δὲ φησὶν ἐγέννησε τὸν
 30 "Ἰωσήφ· ὁ δὲ Λουκᾶς ἀπάπαλιν ὅς ἦν υῖός, ὡς
 "ἐνομίζετο (καὶ γὰρ τοῦτο προστίθῃσι) τοῦ Ἰωσήφ
 "τοῦ Ἥλλ τοῦ Μελχί· τὴν γὰρ κατὰ νόμον γέντισιν
 "ἐπισημότερον οὐκ ἦν ἐξειπεῖν. καὶ τὸ ἐγέννησεν

ἐπὶ τῆς ταιᾶσδε παιδοποιίας ἄχρι τέλους ἐσιώπησε,
 τὴν ἀναφορὰν ποιησάμενος ἕως τοῦ Ἀδάμ τοῦ Θεοῦ
 κατ' ἀνάλυσιν. 11. οὐδὲ μὴν ἀναπόδεικτον ἢ ἐσχε-
 διασμένον ἐστὶ τοῦτο· τοῦ γοῦν σωτήρος οἱ κατὰ
 σάρκα συγγενεῖς, εἴτ' οὖν φανητιῶντες εἰθ' ἀπλῶς
 ἐκδιδάσκοντες, πάντως δὲ ἀληθεύοντες, παρέδωσαν
 καὶ ταῦτα, ὡς Ἰδουμαῖοι λησται Ἀσκάλωνι πόλει τῆς
 Παλαιστίνης ἐπελθόντες ἐξ εἰδωλείου Ἀπόλλωνος, ὃ
 πρὸς τοῖς τείχεσιν ἵδρυτο, Ἀντίπατρον Ἡρώδου τινὸς
 ἱεροδούλου παῖδα πρὸς τοῖς ἄλλοις σύλοις αἰχμάλω- 10
 τον ἀπῆγον, τῷ δὲ λύτρα ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ καταθέσθαι
 μὴ δύνασθαι τὸν ἱερεὺς ὁ Ἀντίπατρος τοῖς τῶν Ἰδου-
 μαίων ἔδωκεν ἐντραφεῖς ὕστερον Ἐρκανῷ φιλοῦται
 τῷ τῆς Ἰουδαίας ἀρχιερεῖ. 12. πρὸςβεύσας δὲ πρὸς
 Πομπήιον ὑπὲρ τοῦ Ἐρκανοῦ, καὶ τὴν βασιλείαν 15
 ἐλευθερώσας αὐτῷ ὑπὸ Ἀριστοβούλου τοῦ ἀδελφοῦ
 περικοποτομένην, αὐτὸς ἠντύχησεν ἐπιμελητῆς τῆς
 Παλαιστίνης χρηματίσας· διαδέχεται δὲ τὸν Ἀντί-
 πατρον φθόνῳ τῆς πολλῆς εὐτυχίας δολοφονηθῆντα
 υἱὸς Ἡρώδης, ὃς ὕστερον ὑπ' Ἀντωνίου καὶ τοῦ 20
 Αὐγούστου συγκλήτου δόγματι τῶν Ἰουδαίων ἐκρίθη
 βασιλεύειν· οὐ παῖδες Ἡρώδης οἱ τ' ἄλλοι τετράρ-
 χαι. ταῦτα μὲν δὴ κοινὰ καὶ ταῖς Ἑλλήνων ἱστο-
 ρίαις. 13. ἀναγράφων δὲ εἰς τότε ἐν τοῖς ἀρχαίοις
 ὄντων τῶν Ἑβραϊκῶν γενῶν, καὶ τῶν ἀρχιπροση- 25
 λύτων ἀναφερομένων ἕως Ἀχιὼρ τοῦ Ἀμμανίτου καὶ
 Ρούθ τῆς Μωαβίτιδος, τῶν τε ἀπ' Αἰγύπτου συνεκ-
 πεσόντων ἐπιμίκτων, ὃ Ἡρώδης οὐδέν τι συμβαλ-
 λόμενου τοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν γένους αὐτῷ, καὶ τῷ
 συνειδῶτι τῆς δυσγενείας κρουόμενος, ἐνέπρησεν αὐ- 30
 τῶν τὰς ἀναγραφὰς τῶν γενῶν, οἴόμενος εὐγενῆς
 ἀναφανείσθαι τῷ μηδὲ ἄλλον ἔχειν ἐκ δημοσίου συγ-

"γραφῆς τὸ γένος ἀνάγειν ἐπὶ τοὺς πατριάρχας ἢ
 "προσηλύτους, τοὺς τε καλουμένους γειώρας τοὺς
 "ἐπιμίκτους. 14. ὀλίγοι δὲ τῶν ἐπιμελῶν ἰδιωτικὰς
 "ἑαυτοῖς ἀπογραφὰς, ἢ μνημονεύσαντες τῶν ὀνομάτων,
 5 "ἢ ἄλλως ἔχοντες ἐξ ἀντιγράφων, ἐναβρύνονται, σῶζο-
 "μένης τῇ μνήμῃ τῆς εὐγενείας· ὧν ἐτύγχανον οἱ
 "προειρημένοι δεσπόσυννοι καλούμενοι, διὰ τὴν πρὸς
 "τὸ σωτήριον γένος συνάφειαν, ἀπὸ τε Ναζαρέων καὶ
 "Κωχαβὰ κωμῶν Ἰουδαϊκῶν τῇ λοιπῇ γῇ ἐπιφοιτή-
 10 "σαντες, καὶ τὴν προκειμένην γενεολογίαν** ἐκ τε τῆς
 "βίβλου τῶν ἡμερῶν εἰς ὅσον ἐξικνούντο ἐξηγησά-
 "μενοι. 15. εἰτ' οὖν οὕτως εἰτ' ἄλλως ἔχει, σαφε-
 "στέραν ἐξηγήσιν οὐκ ἂν ἔχοι τις ἄλλος ἐξευρεῖν, ὥς
 "ἔγωγε νομίζω πᾶς τε ὃς εὐγνώμων τυγχάνει. καὶ
 15 "ἡμῖν αὕτη μελέτω, εἰ καὶ μὴ ἐμμάρτυρός ἐστι, τῷ
 "μὴ κρείττονα ἢ ἀληθεστέραν ἔχειν εἰπεῖν. τό γέ τοι
 "εὐαγγέλιον πάντως ἀληθεύει." 16. καὶ ἐπὶ τέλει δὲ
 "τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς προστίθῃσι ταῦτα· "Ματθᾶν
 "ὁ ἀπὸ Σολομῶνος ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ. Ματθᾶν
 20 "ἀποθανόντος Μελλὶ ὁ ἀπὸ Νάθαν ἐκ τῆς αὐτῆς γυ-
 "ναικὸς ἐγέννησε τὸν Ἡλὶ. ὁμομήτριοι ἄρα ἀδελφοὶ
 "Ἡλὶ καὶ Ἰακώβ. Ἡλὶ ἀτέκνου ἀποθανόντος ὁ Ἰακώβ
 "ἀνέστησεν αὐτῷ σπέρμα, γεννήσας τὸν Ἰωσήφ, κατὰ
 "φύσιν μὲν ἑαυτῷ, κατὰ νόμον δὲ τῷ Ἡλὶ. οὕτως
 25 "ἀμφοτέρων υἱὸς ἦν ὁ Ἰωσήφ." τοσαῦτα ὁ Ἀφρικα-
 "νός. 17. καὶ δὴ τοῦ Ἰωσήφ ὧδέ πως γενεαλογουμέ-
 "νου, δυνάμει καὶ ἡ Μαρία σὺν αὐτῷ πέφηεν ἐκ τῆς
 "αὐτῆς οὐσα φυλῆς, εἰ γε κατὰ τὸν Μωυσέως νόμον
 "οὐκ ἐξῆν ἐτέραις ἐπιμίγνυσθαι φυλαῖς· ἐνὶ γὰρ τῶν

18 Ματθᾶν —] Haec quoque in Eusebii Quaest ad Steph.
 I. c. p. 23.

ἐκ τοῦ αὐτοῦ δήμου καὶ πατριᾶς τῆς αὐτῆς ξεύγνυσθαι πρὸς γάμον παρακελεύεται ὡς ἂν μὴ περιστρέφοιτο τοῦ γένους ὁ κληρὸς ἀπὸ φυλῆς ἐπὶ φυλὴν. ὡδὶ μὲν οὖν καὶ ταῦτα ἐχέτω.

VIII. [Nic. H. E. I, 12—15.] Ἀλλὰ γὰρ τοῦ Χριστοῦ γενηθέντος ταῖς προφητείαις ἀκολούθως ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας κατὰ τοὺς δεδηλωμένους χρόνους, Ἡρώδης ἐπὶ τῇ τῶν ἐξ ἀνατολῆς μάγων ἀνερωτήσει, ὅπη εἴη διαπνυθανομένων ὁ τεχθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἑωρακέναι γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα, καὶ τῆς τοσησθε πορείας τοῦτ' αἴτιον αὐτοῖς γεγενῆσθαι, οἷα θεῶ προσκυνῆσαι τῷ τεχθέντι διὰ σπουδῆς πεποιημένοις, οὐ σμικρῶς ἐπὶ τῷ πράγματι ἄτε κινδυνεύουσας, ὥς γε δὴ ᾤετο, αὐτῷ τῆς ἀρχῆς διακινηθεὶς, πνυθόμενος τῶν παρὰ τῷ ἔθνει νομοδιδασκάλων τοῦ τὸν Χριστὸν γενηθήσεσθαι προσδοκῶν, ὡς ἔγνω τὴν Μιχαίου προφητείαν ἐν Βηθλεὲμ προαναφωνοῦσαν, ἐνὶ προστάγματι τοὺς ὑπομαζίλους ἐν τῇ Βηθλεὲμ καὶ πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω παίδας κατὰ τὸν ἀπηκριβωμένον αὐτῷ χρόνον παρὰ τῶν μάγων ἀναιρεθῆναι προστάττει, πάντως που καὶ τὸν Ἰησοῦν, ὥς γε ἦν εἰκός, τῆς αὐτῆς τοῖς ὁμηλίξι συναπολαῦσαι συμφορᾶς οἰόμενος. 2. φθάνει γε μὴν τὴν ἐπιβουλήν εἰς Αἴγυπτον διακομισθεὶς ὁ παῖς, δι' ἐπιφανείας ἀγγέλου τὸ μέλλον προμεμαθηκότων αὐτοῦ τῶν γονέων. ταῦτα μὲν οὖν καὶ ἡ ἱερὰ τοῦ εὐαγγελίου διδάσκει γραφή. 3. ἄξιον δ' ἐπὶ τούτοις συνιδεῖν τὰ πείχοντα τῆς Ἡρώδου κατὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ὁμηλίκων αὐτῷ τόλμης, ὡς παραυτίκα, μηδὲ σμικρᾶς ἀναβολῆς γεγεννημένης, ἥ

2 Num. 36, 6.

17 Mich. 5, 2.

θεία δίκη περιόντα ἐτ' αὐτὸν ἐν τῷ βίῳ μετελήλυθε,
 τὰ τῶν μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγὴν διαδεξομένων
 αὐτὸν ἐπιδεικνῦσα προοίμια. 4. ὥς μὲν οὖν τὰς κατὰ
 τὴν βασιλείαν αὐτῷ νομισθείσας εὐπραγίας ταῖς κατὰ
 5 τὸν οἶκον ἐπαλλήλοις ἡμαύρωσε συμφοραῖς, γυναι-
 κὸς καὶ τέκνων καὶ τῶν λοιπῶν τῶν μάλιστα πρὸς
 γένους ἀναγκαιοτάτων τε καὶ φιλτάτων μισο-
 νίας, οὐδὲ οἷόν τε νῦν καταλέγειν, τραγικὴν ἔπα-
 σαν δραματουργίαν ἐπισκιαζούσης τῆς περὶ τούτων
 10 ὑποθέσεως, ἣν εἰς πλάτος ἐν ταῖς καθ' αὐτὸν ἱστο-
 ρίαις ὁ Ἰώσηπος διεληλύθεν. 5. ὥς δ' ἅμα τῇ κατὰ
 τοῦ σωτήρος ἡμῶν καὶ τῶν ἄλλων νηπίων ἐπιβουλῇ
 θεήλατος αὐτὸν καταλαβοῦσα μάλιστα εἰς θάνατον
 συνήλασεν, οὐ χεῖρον καὶ τῶν φωνῶν τοῦ συγγρα-
 15 φέως ἐπακοῦσαι, κατὰ λέξιν ἐν ἐπτακαιδεκάτῳ τῆς
 Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας τὴν καταστροφὴν τοῦ κατ'
 αὐτὸν βίου τοῦτον γράφοντος τὸν τρόπον· "Ἡρώδης
 "δὲ μεζόνως ἢ νόσος ἐνεπικραίνετο, δίκην ὧν παρα-
 "νομήσειεν ἐκπρασσομένου τοῦ θεοῦ. 6. πῦρ μὲν γάρ
 20 "μαλακὸν ἦν, οὐχ ὥδε πολλὴν ἀποσημαῖνον τοῖς ἐπα-
 "φωμένοις τὴν φλόγῳσιν, ὅσῃν τοῖς ἐντὸς προσετίθει
 "τὴν κᾶκωσιν, ἐπιθυμία δὲ δεινὴ τοῦ δέξασθαι τι, οὐδὲ
 "ἦν μὴ οὐχ ὑπουργεῖν, καὶ ἔλκωσις τῶν τε ἐντέρων,
 καὶ "καὶ μάλιστα τοῦ κόλου δεινὰ ἀλγηδόνες, καὶ φλέγμα
 25 καὶ "ὕγρον περὶ τοὺς πόδας καὶ διανυγές. 7. παραπλησίαι
 "δὲ καὶ περὶ τὸ ἥτρον κᾶκωσις ἦν. καὶ μὴν καὶ τοῦ
 "αἰδοίου σῆψις σκώληκας ἐμποιοῦσα, πνεύματός τε
 "ὀρθία ἐντασις, καὶ αὐτὴ λίαν ἀηδὴς ἀχθηδόνι τε τῆς
 "ἀποφορᾶς καὶ τῷ πικνῷ τοῦ ἄσθματος. σπασμός τε
 30 "περὶ πᾶν ἦν μέλος, ἰσχὺν οὐχ ὑπομενητὴν προστί-

"θέμενος. 7. ἐλέγετο γοῦν ὑπὸ τῶν θειαζόντων, καὶ
 "οἷς ταῦτα προαποφθέγγεσθαι σοφία προύκειτο, ποι-
 "νὴν τοῦ πολλοῦ δυσσεβοῦς ταύτην ὁ θεὸς εἰσπράτ-
 "τεσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως." ταῦτα μὲν ἐν τῇ δηλω-
 "θείσῃ γραφῇ παρασημαίνεται ὁ προειρημένος. 9. καὶ 5
 "ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ τῶν ἱστοριῶν τὰ παραπλήσια περὶ
 "τοῦ αὐτοῦ παραδίδωσι, ὡδὲ πως γράφων "ἐνθεν αὐ-
 "τοῦ τὸ σῶμα πᾶν ἡ νόσος διαλαβοῦσα ποικίλοις πά-
 "θουσιν ἐμέριξεν. πυρετὸς μὲν γὰρ ἦν οὐ λάβρος,
 "κνησμὸς δ' ἀφόρητος τῆς ἐπιφανείας ὅλης, καὶ κώλου 10
 "συνεχεῖς ἀλγυδόνες, περὶ τε τοὺς πόδας ὡς ὑδρω-
 "πιῶντος οἰδήματα, τοῦ τε ἥτρου φλεγμονή, καὶ αἰ-
 "δοίου σηπεδῶν σκώληκας γεννῶσα. πρὸς τούτοις
 "ὀρθόπνοια καὶ δύσπνοια καὶ σπασμοὶ πάντων τῶν
 "μελῶν, ὥστε τοὺς ἐπιθειάζοντας ποινὴν εἶναι τὰ 15
 "νοσήματα λέγειν. 10. ὁ δὲ παλαιὸν τοσούτοις πάθε-
 "σιν ὅμως τοῦ ζῆν ἀντείχετο, σωτηρίαν τε ἠλπίζε,
 "καὶ θεραπειὰς ἐπενόει. διαβὰς γοῦν τὸν Ἰορδάνην
 "τοῖς κατὰ Καλλιρρόην θερμοῖς ἐχρῆτο. ταῦτα δὲ
 "ἔξεισι μὲν εἰς τὴν Ἀσφαλτίτιν λίμνην, ὑπὸ γλυκύ- 20
 "τητος δέ ἐστι καὶ πότιμα. 11. δόξαν δ' ἐνταῦθα τοῖς
 "ἰατροῖς ἐλαίῳ θερμῷ πᾶν ἀναθάλλαι τὸ σῶμα χα-
 "λασθὲν εἰς ἐλαίου πλήρη πύελον ἐκλύει τοὺς ὀφθαλ-
 "μοὺς καὶ ὡς τεθνεῶς ἀνέστρεψεν. θορύβου δὲ τῶν
 "θεραπόντων γενομένου πρὸς μὲν τὴν κραυγὴν ἀνῆ- 25
 "νεγκεν, εἰς δὲ τὸ λοιπὸν ἀπογνοὺς τὴν σωτηρίαν,
 "τοῖς τε στρατιώταις ἀνὰ δραχμὰς πεντήκοντα ἐκέ-
 "λευσε διανεῖμαι, καὶ πολλὰ χρήματα τοῖς ἡγεμόσι
 "καὶ τοῖς φίλοις. 12. αὐτὸς δ' ὑποστρέφων εἰς Ἱερι-
 "χοῦντα παραγίνεται, μελαγχολῶν ἥδη, καὶ μονορουχὶ 30

"αὐτῷ τι τῷ θανάτῳ ἀπειλῶν προέκοψεν εἰς ἐπιβολὴν
 "ἀθεμίτου πράξεως. τοὺς γὰρ ἀφ' ἐκάστης κώμης
 "ἐπισήμους ἄνδρας ἐξ ὅλης Ἰουδαίας συναγαγὼν εἰς
 "τὸν καλούμενον ἱππόδρομον ἐκέλευσε συγκλεῖσθαι.
 5 "13. προσκαλεσάμενος δὲ Σαλώμην τὴν ἀδελφὴν καὶ
 "τὸν ἄνδρα ταύτης Ἀλέξανδρον οἶδα' ἔφη "Ἰουδαί-
 "ους τὸν ἐμὸν ἐορτάζοντας θάνατον. δύναμαι δὲ πεν-
 "θεῖσθαι δι' ἐτέρων καὶ λαμπρὸν ἐπιτάφιον σχεῖν,
 "ἂν ὑμεῖς θελήσητε ταῖς ἐμαῖς ἐντολαῖς ὑπουργῆσαι.
 10 "τοὺς δὲ φρουρουμένους ἄνδρας, ἐπειδὴν ἐκπνεύ-
 "σω, τάχιστα κτείνετε περιστήσαντες τοὺς στρατιώ-
 "τας, ἵνα πᾶσα Ἰουδαία καὶ πᾶς οἶκος καὶ ἅκων ἐπ'
 "ἐμοὶ δακρύσῃ." 14. καὶ μετὰ βραχέα φησὶν "αὐτίς
 "δὲ, καὶ γὰρ ἐνδεία τροφῆς καὶ βηχὶ σπασμῳδεῖ διε-
 15 "τείνετο, τῶν ἀλγυδόνων ἡττηθεὶς φθάσαι τὴν εἰμαρ-
 "μένην ἐπεβάλετο. λαβὼν δὲ μῆλον ἡτήσε καὶ μαχαί-
 "ριον· εἰώθει γὰρ ἀποτέμνων ἐσθλεῖν· ἔπειτα περι-
 "θρήσας, μὴ τις ὁ κωλύων αὐτὸν εἴη, ἐπῆρε τὴν δεξιὰν
 "ὡς πλήξων ἑαυτόν." 15. ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ αὐτὸς
 20 ἱστορεῖ συγγραφεὺς ἕτερον αὐτοῦ γνήσιον παῖδα πρὸ
 τῆς ἐσχάτης τοῦ βίου τελευτῆς, τρίτον ἐπὶ δυσὶν ἡδὴ
 προανηρημένοις, δι' ἐπιτάξεως ἀνελόντα παραχρημα-
 τὴν ζωὴν οὐ μετὰ σμικρῶν ἀλγυδόνων ἀπορρηξά-
 16. καὶ τοιοῦτο μὲν τὸ πέρας τῆς Ἡρώδου γέρονε τε-
 25 λευτῆς, ποιὴν δικαίαν ἐκτίσαντος ὧν ἀμφὶ τὴν Βη-
 θλεὲμ ἀνείλε παιδῶν, τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἐπιβου-
 λῆς ἕνεκα. μεθ' ἣν ἄγγελος ὄναρ ἐπιστάς ἐν Αἰγύπτῳ
 διατρέβοντι τῷ Ἰωσήφ ἀπᾶραι ἅμα τῷ παιδί καὶ τῇ
 τούτου μητρὶ ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν παρακελεύεται, τεθνη-
 30 κέναι δηλῶν τοὺς ἀναζητοῦντας τὴν ψυχὴν τοῦ παι-

δίου. τούτοις δ' ὁ εὐαγγελιστὴς ἐπιφέρει λέγων
 "ἀκούσας δ' ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει τῆς Ἰουδαίας
 ἀντὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἡρώδου ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελ-
 θεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ ἀνεχώρησεν εἰς τὰ
 μέρη τῆς Γαλιλαίας."

IX. Τῇ δ' ἐπὶ τὴν ἀρχὴν μετὰ τὸν Ἡρώδην τοῦ
 Ἀρχελάου καταστάσει συνάδει καὶ ὁ προειρημένους
 ἱστορικὸς, τὸν τε τρόπον ἀναγράφων, κατ' ὃν ἐκ
 διαθηκῶν Ἡρώδου τοῦ πατρὸς, ἐπικρίσεώς τε Καί- 10
 σαρος Αὐγούστου, τὴν κατὰ Ἰουδαίων βασιλείαν διε-
 δέξατο, καὶ ὡς τῆς ἀρχῆς μετὰ δεκαέτη χρόνον ἀπο-
 πεσόντος οἱ ἀδελφοὶ Φίλιππος τε καὶ ὁ νέος Ἡρώδης
 ἅμα Αὐσανίᾳ τὰς ἐαυτῶν διεῖπον τετραρχίας. 2. ὁ
 δ' αὐτὸς ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὸ
 δωδέκατον ἔτος τῆς Τιβερίου βασιλείας (τοῦτον γὰρ 15
 τὴν κατ' ὅλων ἀρχὴν διαδέξασθαι ἐπὶ ἐπὶ πεντή-
 κοντα ἔτεσι τὴν ἡγεμονίαν ἐπικρατήσαντος Αὐγού-
 στου) Πόντιον Πιλάτον ἐπιτραπῆναι δηλοῖ τὴν Ἰου-
 daίαν, ἐνταῦθα δὲ ἐφ' ὅλοις ἔτεσι δέκα σχεδὸν εἰς
 αὐτὴν παραμεῖναι τὴν Τιβερίου τελευτήν. 3. οὐκοῦν 20
 σαφῶς ἀπελήλεγται τὸ πλάσμα τῶν κατὰ τοῦ σωτή-
 ρος ἡμῶν ὑπομνήματα χθὲς καὶ πρῶην διαδεδοκό-
 των, ἐν οἷς πρῶτος αὐτὸς ὁ τῆς παρασημειώσεως
 χρόνος τῶν πεπλακότων ἀπελέγχει τὸ ψεῦδος. 4. ἐπὶ
 τῆς τετάρτης γοῦν ὑπατείας Τιβερίου, ἣ γέγονεν 25
 ἔτους ἑβδόμου τῆς βασιλείας αὐτοῦ, τὰ περὶ τὸ σω-
 τήριον πάθος αὐτοῖς τολμηθέντα περιέχει, κατ' ὃν
 δέκνυνται χρόνον μὴδ' ἐπιστάς πω τῇ Ἰουδαίᾳ Πιλά-
 τος, εἴ γε τῷ Ἰωσήφῳ μάρτυρι χρησάσθαι δεῖον, σαφῶς

2 Matth. 2, 22.

8 A. I. XVII, 8. B. I. I, 33, 9.

18 A. I. XVIII, 2, 2.

EUSEBIUS IV.

οὕτω σημαίνουντι κατὰ τὴν δηλωθεῖσαν αὐτοῦ γραφὴν ὅτι δὴ δωδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς Τιβερίου βασιλείας ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας ὑπὸ Τιβερίου καθίσταται Πιλάτος.

- 5 X. [Nic. H. E. I, 18.29.] Ἐπὶ τούτων δὴ οὖν κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν ἔτος πεντεκαιδέκατον Τιβερίου Καίσαρος ἄγοντος, τέταρτον δὲ τῆς ἡγεμονίας Ποντίου Πιλάτου, τῆς τε λοιπῆς Ἰουδαίας τετραρχούντων Ἡρώδου καὶ Αὐσανίου καὶ Φιλίππου, ὁ σωτὴρ καὶ
 10 κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς τοῦ θεοῦ, ἀρχόμενος ὥσει ἑτῶν τριάκοντα, ἐπὶ τὸ Ἰωάννου βάπτισμα παραγίνεται, καταρχὴν τε ποιεῖται τηλικαῦτα τοῦ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον κηρύγματος. 2. φησὶ δὲ αὐτὸν ἡ θεία γραφὴ τὸν πάντα τῆς διδασκαλίας διατελέσαι χρόνον
 15 ἐπὶ ἀρχιερέως Ἄννα καὶ Καϊάφα, δηλοῦσα ὅτι δὴ ἐν τοῖς μεταξὺ τῆς τούτων ἔτεσι λειτουργίας ὁ πᾶς τῆς διδασκαλίας αὐτῷ συνεπεράνθη χρόνος· ἀρξαμένου μὲν κατὰ τὴν τοῦ Ἄννα ἀρχιερωσύνην, μέχρι δὲ τῆς ἀρχῆς τοῦ Καϊάφα παραμείναντος, οὐδ' ὅλος ὁ μεταξὺ
 20 τετραέτης παρίσταται χρόνος. 3. τῶν γὰρ τοι κατὰ τὸν νόμον ἥδη πως καθηρημένων ἐξ ἐκείνου θεσμῶν, λέλυτο μὲν, ᾧ διὰ βίον καὶ ἐκ προγόνων διαδοχῆς τὰ τῆς τοῦ θεοῦ θεραπείας προσήκοντα ἦν, ὑπὸ δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἡγεμόνων ἄλλοι· ἄλλοι τὴν ἀρχιερω-
 25 σύνην ἐπιτερούμενοι οὐ πλέον ἔτους ἐνὸς ἐπὶ ταύτης διετέλουν. 4. Ἰστορεῖ δ' οὖν ὁ Ἰώσηπος τέσσαρας κατὰ διαδοχὴν ἐπὶ Καϊάφην ἀρχιερεῖς μετὰ τὸν Ἄνναν διαγενέσθαι, κατὰ τὴν αὐτὴν τῆς ἀρχαιολογίας γραφὴν ὡδέ πως λέγων Ὁυαλέριος Γραῖτος, παύσας
 30 Ἰεραῖσθαι Ἀνανον, Ἰσμαῆλον ἀρχιερεῖα ἀποφαίνει τὸν

τοῦ Φαβί. καὶ τοῦτον δὲ μετ' οὐ πολὺ μεταστήσας
 Ἐλεάζαρον τὸν Ἀνάνου τοῦ ἀρχιερέως υἱὸν ἀποδεί-
 κνυσιν ἀρχιερεῖα. ἐνιαυτοῦ δὲ διαγενομένου καὶ
 τόνδε παύσας Σίμωνι τῷ Καμίθου τὴν ἀρχιερω-
 σύνην παραδίδωσιν. οὐ πλέον δὲ καὶ τῷδε ἐνιαυτοῦ
 τὴν τιμὴν ἔχοντι διεγένετο χρόνος, καὶ Ἰώσηπος, ὁ
 καὶ Καϊάφας, διάδοχος ἦν αὐτῷ. 6. οὐκοῦν ὁ σύμ-
 πας οὐδ' ὅλος τετραέτης ἀποδείκνυται τῆς τοῦ σωτή-
 ρος ἡμῶν διδασκαλίας χρόνος, τεσσάρων ἐπὶ τέσσαρ-
 σιν ἔτεσιν ἀρχιερέων ἀπὸ τοῦ Ἄννα καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ
 Καϊάφα κατάστασιν ἐνιαύσιον λειτουργίαν διατετε-
 λεκόντων. τὸν γέ τοι Καϊάφην ἀρχιερεῖα εἰκότως τοῦ
 ἐνιαυτοῦ, καθ' ὃν τὰ τοῦ σωτηρίου πάθους ἐπετε-
 λεῖτο, ἡ τοῦ εὐαγγελίου παρεσημῆματο γραφὴ, ἐξ ἧς
 καὶ αὐτῆς οὐκ ἀπάδων τῆς προκειμένης ἐπιτηρήσεως
 15 ὁ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἀποδείκνυται χρόνος.
 7. ἀλλὰ γὰρ ὁ σωτὴρ καὶ κύριος ἡμῶν οὐ μετὰ πλεί-
 στον τῆς καταρχῆς τοῦ κηρύγματος τοὺς δώδεκα ἀπο-
 στόλους ἀνακαλεῖται, οὓς καὶ μόνους τῶν λοιπῶν
 αὐτοῦ μαθητῶν κατὰ τι γέρας ἐξαίρετον ἀποστόλους
 20 ὠνόμασεν. καὶ αὐτοὶς ἀναδείκνυσιν ἑτέρους ἑβδομή-
 κοντα, οὓς καὶ αὐτοὺς ἀπέστειλεν ἀνὰ δύο δύο πρὸ
 προσώπου αὐτοῦ εἰς πάντα τόπον καὶ πόλιν οὗ ἡμελ-
 λεν αὐτὸς ἐρχεσθαι.

XI. [Nic. H. E. I, 19. 20.] Οὐκ εἰς μακρὸν δὲ τοῦ
 βαπτιστοῦ Ἰωάννου ὑπὸ τοῦ νέου Ἡρώδου τὴν κεφα-
 λὴν ἀποτμηθέντος μνημονεύει μὲν καὶ ἡ θεία τῶν
 εὐαγγελίων γραφὴ· συνιστορεῖ γε μὴν καὶ ὁ Ἰώση-
 πος, ὀνομαστὶ τῆς τε Ἡρωδιάδος μνήμην πεποιημέ-
 νος καὶ ὡς ἀδελφοῦ γυναικα οὖσαν αὐτὴν ἡγάγετο

πρὸς γάμον Ἡρώδης, ἀθετήσας μὲν τὴν προτέραν αὐτῷ κατὰ νόμους γεγενημένην (Ἀρέτα δ' ἦν αὕτη τοῦ Πετραίων βασιλέως θυγάτηρ), τὴν δὲ Ἡρωδιάδα ζῶντος διαστήσας τοῦ ἀνδρός· δι' ἣν καὶ τὸν Ἰωάννην ἀνελὼν πόλεμον αἴρεται πρὸς τὸν Ἀρέταν, ὥσάν ἡτιμασμένης αὐτῷ τῆς θυγατρὸς. 2. ἐν ᾧ πολέμῳ μάχης γενομένης πάντα φησὶ τὸν Ἡρώδου στρατὸν διαφθαρεῖν, καὶ ταῦτα πεπονθέναι τῆς ἐπιβουλῆς ἕνεκεν τῆς κατὰ τοῦ Ἰωάννου γεγενημένης. 3. ὁ δ' αὐτὸς Ἰώσηπος ἐν τοῖς μάλιστα δικαιότατον καὶ βαπτιστὴν ὁμολογῶν γεγενῆσθαι τὸν Ἰωάννην, τοῖς περὶ αὐτοῦ κατὰ τὴν τῶν εὐαγγελίων γραφὴν ἀναγεγραμμένοις συμμαρτυρεῖ. Ἱστορεῖ δὲ καὶ τὸν Ἡρώδην τῆς βασιλείας ἀποπεπτωκέναι διὰ τὴν αὐτὴν Ἡρωδιάδα, 15 μεθ' ἧς αὐτὸν καὶ εἰς τὴν ὑπερορίαν ἀπεληλάσθαι, Βιθυνίαν τῆς Γαλλίας οἰκεῖν καταδικασθέντα. 4. καὶ ταῦτά γε αὐτῷ ἐν ὀκτωκαιδεκάτῳ τῆς ἀρχαιολογίας δεδηλώται, ἔνθα συλλαβαῖς αὐταῖς περὶ τοῦ Ἰωάννου ταῦτα γράφει· τισὶ δὲ τῶν Ἰουδαίων ἐδόκει ὀλοῦν 20 ἢ λέναι τὸν Ἡρώδου στρατὸν ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ μάλα δίκαιως τιννυμένου κατὰ ποινὴν Ἰωάννου τοῦ καλουμένου βαπτιστοῦ. 5. κτείνει γὰρ τοῦτον Ἡρώδης, ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ τοῖς Ἰουδαίοις κελεύοντα, ἀρετὴν ἐπασκοῦσι καὶ τὰ πρὸς ἀλλήλους δικαιοσύνην 25 καὶ πρὸς τὸν θεὸν εὐσεβεῖα χρωμένοις βαπτισμῷ συνιέναι. οὕτω γὰρ δὴ καὶ τὴν βάπτισιν ἀποδεκτὴν αὐτῷ φανείσθαι, μὴ ἐπὶ τινῶν ἀμαρτιῶν παρατήσει χρωμένων, ἀλλ' ἐφ' ἀγνείᾳ τοῦ σώματος, αἵτε δὴ καὶ τῆς ψυχῆς δικαιοσύνην προεκκεκαθαυμένης. 30 6. καὶ τῶν ἄλλων συστρεφομένων (καὶ γὰρ ἦσθησαν

ἐπὶ πλείστον τῇ ἀκροάσει τῶν λόγων), δεισας Ἡρώδης τὸ ἐπὶ τοσόνδε πιθανὸν αὐτοῦ τοῖς ἀνθρώποις, μὴ ἐπὶ ἀποστάσει τιλὶ φέροι, (πάντα γὰρ ἐφύκεσαν συμβουλῇ τῇ ἐκείνου πράξοντες), πολὺ κρείττον ἡγείται, πρὶν τι νεώτερον ἀπ' αὐτοῦ γενέσθαι, πρὸ λαβὼν ἀναιρεῖν, ἢ μεταβολῆς γενομένης εἰς πράγματα ἁμπεσῶν μετανοεῖν. καὶ ὁ μὲν ὑποψία τῇ Ἡρώδου δέσμιος εἰς τὸν Μαχαιροῦντα πεμφθεὶς, τὸ προειρημένον φρουρίον, ταύτῃ κτίννυται. 7. ταῦτα περὶ τοῦ Ἰωάννου διελθὼν καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν 10 κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ συγγράμματος ἱστορίαν ὡδέ πως μέμνηται· γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἄνθρωπος, εἰ γε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρή. ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητὴς, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τάληθῇ δεχομένων, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν 15 Ἰουδαίων, πολλοὺς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔπηγάρετο. 8. ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν. καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμηκότος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσαντο οἱ τὸ πρῶτον ἀγαπήσαντες. ἐφάνη γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχον ἡμέραν 20 πάλιν ζῶν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτά τε καὶ ἄλλα μυρία περὶ αὐτοῦ θαυμάσια εἰρηκότων. εἰσέτι τε νῦν τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὀνομασμένων οὐκ ἐπέλιπε τὸ φύλον. 9. ταῦτα τοῦ ἐξ αὐτῶν Ἑβραίων συγγραφέως ἀνέκαθεν τῇ ἑαυτοῦ γραφῇ περὶ τε τοῦ 25 βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν παραδεδωκότος, τίς ἂν ἐτι λείποιτο ἀποφυγῇ τοῦ μὴ ἀνασχύντους ἀπελέγχεσθαι τοὺς τὰ κατ' αὐτῶν πλασμένους ὑπομνήματα; ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔχω ταύτη.

XII. [Nic. H. E. I, 21. 22.] Τῶν γε μὴν τοῦ σω-

τῆρος ἀποστόλων παντὶ τῷ σαφῆς ἐκ τῶν εὐαγγελίων
ἢ πρόσρησις. τῶν δ' ἑβδομήκοντα μαθητῶν κατά-
λογος μὲν οὐδεὶς οὐδαμῇ φέρεται· λέγεται γε μὴν
εἰς αὐτῶν Βαρνάβας γεγενῆσθαι, οὐ διαφόρως μὲν καὶ
5 αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων ἐμνημόνευσαν, οὐχ ἡκιστα
δὲ καὶ ὁ Παῦλος Γαλάταις γράφων. τούτων δ' εἶναι
φασὶ καὶ Σωσθένην τὸν ἄμα Παύλῳ Κορινθίοις ἐπι-
στεύσαντα. 2. ἡ δ' ἱστορία παρὰ Κλήμεντι κατὰ τὴν
πέμπτην τῶν Ὑποτυπώσεων, ἐν ᾗ καὶ Κηφᾶν, περὶ
10 οὗ φησιν ὁ Παῦλος "ὅτε δὲ ἦλθε Κηφᾶς εἰς Ἀντιό-
χειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀνέστην," ἕνα φησὶ
γεγενῆσθαι τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν, ὁμώνυμον
Πέτρω τυγχάνοντα τῷ ἀποστόλῳ. 3. καὶ Ματθίαν
δὲ τὸν ἀντὶ Ἰουδα τοῖς ἀποστόλοις συγκαταλεγέντα,
15 τὸν τε σὺν αὐτῷ τῇ ὁμοίᾳ ψήφῳ τιμηθέντα, τῆς αὐ-
τῆς τῶν ἑβδομήκοντα κλήσεως ἡξιώσθαι κατέχει λό-
γος. καὶ Θαδδαῖον δὲ ἕνα τῶν αὐτῶν εἶναι φασὶ,
περὶ οὗ καὶ ἱστορίαν ἐλθοῦσαν εἰς ἡμᾶς ἀντίκα μάλα
ἐκθῆσομαι. 4. καὶ τῶν ἑβδομήκοντα δὲ πλείους τοῦ
20 σωτῆρος πεφηνέναι μαθητὰς εὖροις ἂν ἐπιτηρησας,
μάρτυρι χρῶμενος τῷ Παύλῳ, μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν
ἐγερσιν ὡφθαι αὐτὸν φήσαντι πρῶτον μὲν Κηφᾶ,
ἔπειτα τοῖς δώδεκα, καὶ μετὰ τούτους ἐπάνω πεντα-
κοσίοις ἀδελφοῖς ἐφάπαξ, ὃν τινὰς μὲν ἔφασκε κεκοι-
25 μῆσθαι, τοὺς πλείους δ' ἔτι τῷ βίῳ, καθ' ὃν καιρὸν
αὐτῷ ταῦτα συνετάττετο, περιεῖναι. 5. ἔπειτα δ'
ὡφθαι αὐτὸν Ἰακώβῳ φησὶν· εἰς δὲ καὶ οὗτος τῶν
φερομένων τοῦ σωτῆρος ἀδελφῶν ἦν. εἴθ' ὥς παρὰ
τούτους κατὰ μίμησιν τῶν δώδεκα πλείστων ὅσων
30 ὑπαρξάντων ἀποστόλων, οἷος καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος ἦν,

6 Galat. 2, 1.
13 Act. 1, 26.7 Corinth. 1, 1.
21 Corinth. 15, 5.

10 Galat. 2, 11.

προστίθῃσι λέγων "ἔπειτα ὡφθῇ τοῖς ἀποστόλοις
πᾶσι." ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶνδε. τῆς δὲ περὶ τὸν
Θαδδαῖον ἱστορίας τοιοῦτος γέγονεν ὁ τρόπος.

XIII. [Nic. H. E. II, 7. et Euagr. IV, 29.] Ἡ τοῦ
κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ θειότης, 5
εἰς πάντας ἀνθρώπους τῆς παραδοξοποιῶν δυνάμεως
ἐνεκεν βοωμένη, μυρίους ὅσους καὶ τῶν ἐπ' ἄλλο-
δαπῆς πορρωτάτῳ τε τῆς Ἰουδαίας νόσων καὶ παν-
τοίων παθῶν ἐλπίδι θεραπείας ἐπήγετο. 2. ταύτη τοι-
βασιλεὺς Ἀβγαῶς, τῶν ὑπὲρ Εὐφράτης ἐθνῶν ἐπι- 10
σημύτατα δυναστεύων, πάθει τὸ σῶμα δεινῶ καὶ οὐ
θεραπευτῶ ὅσον ἐπ' ἀνθρωπείᾳ δυνάμει καταφει-
ρόμενος, ὥς καὶ τοῦνομα τοῦ Ἰησοῦ πολὺ καὶ τὰς
δυνάμεις συμφώνως πρὸς ἀπάντων μαρτυρουμένης
ἐπύθετο, ἰκέτης αὐτοῦ πέμψας δι' ἐπιστοληφόρου γί- 15
νεται, τῆς νόσου τυχεῖν ἀπαλλαγῆς ἀξιῶν. 3. ὁ δὲ
μὴ τότε καλοῦντι ὑπακούσας ἐπιστολῆς γοῦν αὐτὸν
ἰδίας καταξιοῖ, ἕνα τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἀποστέλλειν
ἐπὶ θεραπείᾳ τῆς νόσου, ὁμοῦ τε αὐτοῦ σωτηρίαν καὶ
τῶν προσηκόντων ἀπάντων ὑπισχνούμενος. 4. οὐκ 20
εἰς μακρὰν δὲ ἄρα αὐτῷ ἐπληροῦτο τὰ τῆς ἐπαγγελ-
ίας. μετὰ γοῦν τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ τὴν
εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν Θωμᾶς, τῶν ἀποστόλων εἰς τῶν
δώδεκα, Θαδδαῖον, ἐν ἀριθμῷ καὶ αὐτὸν τῶν ἑβδο-
μήκοντα τοῦ Χριστοῦ μαθητῶν κατελεγμένον, κινή- 25
σει θειοτέρᾳ ἐπὶ τὴν Ἑδεσσαν κήρυκα καὶ εὐαγγελ-
ιστὴν τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἐκπέμπει,
πάντα τε δι' αὐτοῦ τὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τέλους
ἐλάμβανεν ἐπαγγελίας. ἔχεις καὶ τούτων ἀνάγραφον
τὴν μαρτυρίαν, ἐκ τῶν κατὰ Ἑδεσσαν τὸ τηρικαῦτα 30
βασιλευμένην πόλιν γραμματοφυλακείων ληφθεῖσαν.
ἐν γοῦν τοῖς αὐτοῖσι δημοσίοις χάρταις, τοῖς τὰ παλαιὰ

καὶ τὰ ἀμφὶ τὸν Ἀβγαρον πραχθέντα περιέχουσι, καὶ ταῦτα εἰσέτι νῦν ἐξ ἐκείνου πεφυλαγμένα εὗρηται. οὐδὲν δὲ οἶον καὶ αὐτῶν ἐπακοῦσαι τῶν ἐπιστολῶν, ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἡμῶν ἀναληφθεῖσων, καὶ τόνδε αὐ-
 5 τοῖς ῥήμασιν ἐκ τῆς Σύρων φωνῆς μεταβληθεῖσων τὸν τρόπον.

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς γραφείσης ὑπὸ Ἀβγαρον τοπάρχου τῷ Ἰησοῦ, καὶ πεμφθείσης αὐτῷ δι' Ἀνανία ταχυδρομόν εἰς Ἱεροσόλυμα.

10 6. Ὁ Ἀβγαρος τοπάρχης Ἐδέσσης Ἰησοῦ σωτήρι ἀγαθῷ ἀναφανέντι ἐν τόπῳ Ἱεροσολύμων χαίρειν. ἤκουσται μοι τὰ περὶ σοῦ καὶ τῶν σὼν ἱαμάτων, ὡς ἄνευ φαρμάκων καὶ βοτανῶν ὑπὸ σοῦ γινομένων. ὡς γὰρ λόγος, τυφλοὺς ἀναβλέπειν ποιεῖς, χωλοὺς
 15 περιπατεῖν, καὶ λεπροὺς καθαρῶς ποιεῖς, καὶ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ δαίμονας ἐκβάλλεις, καὶ τοὺς ἐν μακρονοσίᾳ βασανιζομένους θεραπεύεις, καὶ νεκροὺς ἐγείρεις. 7. καὶ ταῦτα πάντα ἀκούσας περὶ σοῦ κατὰ
 20 τοῦ θεοῦ ποιῶν ταῦτα. 8. διὰ τοῦτο τοίνυν γράψας ἐδεήθην σου σκυλῆναι πρὸς ἐμὲ, καὶ τὸ πάθος, ὃ ἔχω, θεραπεῦσαι. καὶ γὰρ ἤκουσα ὅτι καὶ Ἰουδαῖοι κατα-
 25 γογγύζουσί σου καὶ βούλονται κακῶσαί σε. πόλις δὲ μι-
 30 κροτάτη μοι ἐστὶ καὶ σεμνή, ἥ τις ἐξαρκεῖ ἀμφοτέροισιν.

9. [Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἔγραψε, τῆς θείας αὐτὸν τέως μικρὸν ἀνγασίας ἐλλάμψεως. ἄξιον δὲ καὶ τῆς πρὸς τοῦ Ἰησοῦ αὐτῷ διὰ τοῦ αὐτοῦ γραμματοκομιστοῦ ἀποσταλείσης ἐπακοῦσαι ὀλιγοστίχου μὲν, πολυδύ-
 30 νάμου δὲ ἐπιστολῆς, τοῦτον ἔχουσης καὶ αὐτῆς τὸν τρόπον.]

Τὰ ἀντιγραφέντα ὑπὸ Ἰησοῦ διὰ Ἀνανία ταχυδρομοῦ το-
 πάρχῃ Ἀβγάρῳ.

10. Μακάριος εἰ πιστεύσας ἐν ἐμοὶ μὴ ἑώρα-
 5 κῶς με. γέγραπται γὰρ περὶ ἐμοῦ τοὺς ἑωρακότας
 10 με μὴ πιστεύσειν μοι, καὶ ἵνα οἱ μὴ ἑωρακότες αὐ-
 15 τοὶ πιστεύσωσι καὶ ζήσονται. περὶ δὲ οὗ ἔγραψας
 20 μοι ἔλθεῖν πρὸς σέ, δέον ἐστὶ πάντα, δι' ἃ ἀπεστά-
 25 λην, ἐνταῦθα πληρῶσαι με, καὶ μετὰ τὸ πληρῶσαι
 30 οὕτως ἀναληφθῆναι πρὸς τὸν ἀποστελλαντά με. καὶ
 35 ἐπειδὴ ἀναληφθῶ, ἀποστελῶ σοὶ τινα τῶν μαθητῶν
 40 μου, ἵνα ἰάσῃταί σου τὸ πάθος καὶ ζώῃν σοὶ καὶ
 45 τοῖς σὺν σοὶ παράσχηται.

11. Ταῦταις δὲ ταῖς ἐπιστολαῖς ἔτι καὶ ταῦτα συν-
 5 ἦτο τῇ Σύρων φωνῇ. μετὰ δὲ τὸ ἀναληφθῆναι τὸν
 10 Ἰησοῦν ἀπέστειλεν αὐτῷ Ἰούδας ὁ καὶ Θωμᾶς Θαδ-
 15 δαῖον ἀπόστολον, ἕνα τῶν ἐβδόμηκοντα. ὃς ἔλθων
 20 κατέμενε πρὸς Τωβίαν τὸν τοῦ Τωβία. ὡς δὲ ἤκου-
 25 σθη περὶ αὐτοῦ, ἐμηνύθη τῷ Ἀβγάρῳ ὅτι ἐλήλυθεν
 30 ἐνταῦθα ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ ἐπέστελλέ σοι.

12. ἤρξατο οὖν ὁ Θαδδαῖος ἐν δυνάμει θεοῦ θερα-
 5 πεύειν πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν, ὥστε πάντας θαυ-
 10 μάζειν. ὡς δὲ ἤκουσεν ὁ Ἀβγαρος τὰ μεγαλεῖα καὶ
 15 τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποίει, καὶ ὡς ἐθεράπευεν, ἐν ὑπο-
 20 νοίᾳ γέγονεν ὡς ὅτι αὐτός ἐστι, περὶ οὗ ὁ Ἰησοῦς
 25 ἐπέστελλε λέγων, ἐπειδὴ ἀναληφθῶ, ἀποστελῶ σοὶ
 30 τινα τῶν μαθητῶν μου, ὃς τὸ πάθος σου ἰάσεται. 13. Ὁ
 35 μετακαλεσάμενος οὖν τὸν Τωβίαν, παρ' ᾧ κατέμενε,
 40 εἶπεν, ἤκουσα ὅτι ἀνὴρ τις δυνάστης ἔλθων κατέ-
 45 μενεν ἐν τῇ σῇ οἰκίᾳ. ἀνάγαγε αὐτὸν πρὸς ἐμέ.
 50 ἔλθων δὲ ὁ Τωβίας παρὰ Θαδδαῖον εἶπεν αὐτῷ, ὁ
 55 τοπάρχης Ἀβγαρος μετακαλεσάμενός με εἶπεν ἀναγα-

γένει σε παρ' αὐτῷ, ἵνα θεραπεύσῃς αὐτοῦ τὸ πάθος.
 καὶ ὁ Θαδδαῖος, ἀναβαίνων, ἔφη, ἐπειδὴ περ δυνάμει
 παρ' αὐτῷ ἀπέσταλμαι. 14. ὁρθρίσας οὖν ὁ Τωβίας
 τῇ ἐξῆς καὶ παραλαβὼν τὸν Θαδδαῖον ἦλθε πρὸς τὸν
 5 Ἀβγαρον· ὡς δὲ ἀνέβη, παρόντων καὶ ἐστῶτων τῶν
 μεριστάνων αὐτοῦ, παραχρῆμα ἐν τῷ εἰσεῖναι αὐτὸν
 ὄραμα μέγα ἐφάνη τῷ Ἀβγάρῳ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ
 ἀποστόλου Θαδδαίου. ὅπερ ἰδὼν Ἀβγαρος προσεκύ-
 νησε τῷ Θαδδαίῳ, θαυμά τε ἔσχε πάντας τοὺς περιε-
 10 στώτας· αὐτοὶ γὰρ οὐχ ἐωράκεσαν τὸ ὄραμα, ὃ μόνον
 τῷ Ἀβγάρῳ ἐφάνη. 15. ὃς καὶ τὸν Θαδδαῖον ἤρετο,
 εἰ ἐπ' ἀληθείας μαθητὴς εἰ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ,
 ὃς εἰρήκει πρὸς ἐμέ "ἀποστελῶ σοὶ τινα τῶν μαθη-
 τῶν μου, ὅστις ἰάσεται σε καὶ ζωήν σοι παρέξει." καὶ
 15 ὁ Θαδδαῖος ἔφη "ἐπεὶ μεγάλως πεπίστευκας εἰς τὸν
 ἀποστείλαντά με, διὰ τοῦτο ἀπεστάλην πρὸς σέ. καὶ
 πάλιν ἐὰν πιστεύσῃς ἐν αὐτῷ, ὡς ἂν πιστεύσῃς ἔσται
 σοὶ τὰ αἰτήματα τῆς καρδίας σου." 16. καὶ ὁ Ἀβγαρος
 πρὸς αὐτόν "οὕτως ἐπίστευσα, φησὶν, ἐν αὐτῷ, ὡς
 20 καὶ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς σταυρώσαντας αὐτὸν βουλη-
 θῆναι δύναμιν παραλαβὼν κατακόψαι, εἰ μὴ διὰ τὴν
 βασιλείαν τὴν Ῥωμαίων ἀνεκόπῃν τούτου." καὶ ὁ Θα-
 δαῖος εἶπεν "ὁ κύριος ἡμῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς
 αὐτοῦ πεπλήρωκε, καὶ πληρώσας ἀνελήφθη πρὸς τὸν
 25 πατέρα." 17. λέγει αὐτῷ Ἀβγαρος "κἀγὼ πεπίστευκα
 εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ." καὶ ὁ Θαδδαῖος
 "διὰ τοῦτο, φησί, τίθῃμι τὴν χεῖρά μου ἐπὶ σὲ ἐν
 ὀνόματι αὐτοῦ." καὶ τοῦτο πράξαντος παραχρῆμα ἐθε-
 rapeύθη τῆς νόσου καὶ τοῦ πάθους οὗ εἶχεν. 18.
 30 ἐθαύμασέ τε ὁ Ἀβγαρος, ὅτι καθὼς ἤκουσται αὐτῷ
 περὶ τοῦ Ἰησοῦ, οὕτως τοῖς ἔργοις παρέλαβε διὰ τοῦ
 μαθητοῦ αὐτοῦ Θαδδαίου, ὃς αὐτὸν ἄνευ φαρμακείας

καὶ βοτανῶν ἐθεράπευσεν, καὶ οὐ μόνον, ἀλλὰ καὶ
 Ἄβδον τὸν τοῦ Ἄβδον ποδάγραν ἔχοντα, ὃς καὶ αὐ-
 τὸς προσελθὼν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔπεσεν, εὐχά-
 τε διὰ χειρὸς λαβὼν ἐθεραπεύθη· πολλοὺς τε ἄλλους
 συμπολίτας αὐτῶν ὁ αὐτὸς ἰάσατο, θαυμαστὰ καὶ 5
 μεγάλα ποιῶν, καὶ κηρύσσων τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.
 19. μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Ἀβγαρος σὺ Θαδδαῖε, ἔφη, σὺν
 δυνάμει τοῦ Θεοῦ ταῦτα ποιεῖς, καὶ ἡμεῖς σε αὐτοὶ
 ἐθαυμάσαμεν. ἀλλ' ἐπὶ τούτοις θέομαι σου, διήγησαί
 μοι περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ πῶς ἐγένετο, καὶ 10
 περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἐν ποίᾳ δυνάμει ταῦτα
 ἐποίει, ἅτινα ἠκούσαμεν." 20. καὶ ὁ Θαδδαῖος "νῦν
 μὲν σιωπήσομαι, ἔφη, ἐπειδὴ κηρύξαι τὸν λόγον ἀπέ-
 στάλην, αὐριον δὲ ἐκκλησιάσόν μοι τοὺς πολίτας σου
 πάντας, καὶ ἐπ' αὐτῶν κηρύξω τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, 15
 καὶ σπερῶ ἐν αὐτοῖς τὸν λόγον τῆς ζωῆς, περὶ τε τῆς
 ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ καθὼς ἐγένετο, καὶ περὶ τῆς
 ἀποστολῆς αὐτοῦ, καὶ ἕνεκα τίνος ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ
 πατρὸς, καὶ περὶ τῆς δυνάμεως τῶν ἔργων αὐτοῦ,
 καὶ μυστηρίων ὧν ἐλάλησεν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ποίᾳ 20
 δυνάμει ταῦτα ἐποίει, καὶ περὶ τῆς καινῆς αὐτοῦ
 κηρύξεως, καὶ περὶ τῆς σμικρότητος καὶ περὶ τῆς
 ταπεινώσεως αὐτοῦ, καὶ πῶς ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν καὶ
 ἀπέθανε καὶ ἐσμίλκρυνεν αὐτοῦ τὴν θεότητα καὶ ἐστει-
 ρώθη, καὶ κατέβη εἰς τὸν Ἄϊδην, καὶ διέσχισε φθα- 25
 μὸν τὸν ἐξ αἰῶνος μὴ σχισθέντα, καὶ ἀνήγαγεν νε-
 κρούς· καταβάς γὰρ μόνος συνήγειρεν πολλοὺς, εἰδ'
 οὕτως ἀνέβη πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ. 21. ἐκέλευσεν
 οὖν ὁ Ἀβγαρος τῇ ἑωθιν συνάξει τοὺς πολίτας αὐτοῦ
 καὶ ἀκοῦσαι τὴν κήρυξιν Θαδδαίου, καὶ μετὰ ταῦτα 30
 προσέταξεν αὐτῷ δοθῆναι χρυσὸν καὶ ἄσημον. ὁ δὲ
 οὐκ ἐδέξατο εἰπὼν "εἰ τὰ ἡμέτερα καταλειλοίπαμεν,

πῶς τὰ ἀλλότρια ληψόμεθα;” 22. ἐπράχθη ταῦτα τesarakoσtῶ καὶ τριακοσιοστῶ ἔτει, ἃ καὶ οὐκ εἰς ἄχρηστον πρὸς λέξιν ἐκ τῆς Σύρων μεταβληθέντα φωνῆς ἐνταυθὰ μοι κατὰ καιρὸν κείσθω.

5

ΛΟΓΟΣ Β.

[Προοίμιον.] Ὅσα μὲν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ἐχρῆν ὡς ἐν προοιμίῳ διαστείλασθαι, τῆς τε θεολογίας πέρι τοῦ σωτηρίου λόγου καὶ τῆς ἀρχαιολογίας τῶν τῆς ἡμετέρας διδασκαλίας δογμαίων, ἀρχαιότητός τε τῆς κατὰ Χριστιανοὺς εὐαγγελικῆς πολιτείας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα περὶ τῆς γενομένης ἐναγχοῦς ἐπιφανείας αὐτοῦ, τὰ τε περὶ τοῦ πάθους καὶ τὰ περὶ τῆς τῶν ἀποστόλων ἐκλογῆς ἐν τῷ πρὸ τούτου, συντεμύοντες τὰς ἀποδείξεις διειλήφραμεν. 2. φέρε δ’ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἤδη καὶ τὰ μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῦ διασκεψόμεθα, τὰ μὲν ἐκ τῶν θείων παρασημαίνόμενοι γραμμάτων, τὰ δ’ ἐξωθεν προσιστοροῦντες ἐξ ὧν κατὰ καιρὸν μνημονεύσομεν ὑπομνημάτων.

I. [Nic. H. E. II, 1—6.] Πρῶτος τοιγαροῦν εἰς τὴν ἀποστολὴν ἀντὶ τοῦ προδοτοῦ Ἰούδα κληροῦται Μatθίας, εἷς καὶ αὐτός, ὡς δεδήλωται, τῶν τοῦ κυρίου γενόμενος μαθητῶν. καθίστανται δὲ δι’ εὐχῆς καὶ χειρῶν ἐπιθέσεως τῶν ἀποστόλων εἰς διακονίαν, ὑπηρεσίας ἕνεκα τοῦ κοινοῦ, ἄνδρες δεδοκιμασμένοι τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ οἱ ἀμφὶ τὸν Στέφανον, ὃς καὶ πρῶτος μετὰ τὸν κύριον, ἅμα τῇ χειροτονίᾳ, ὥσπερ εἰς αὐτὸ τοῦτο προαχθεὶς, λίθοις εἰς θάνατον πρὸς τῶν κυριόκτων βάλλεται, καὶ ταύτῃ πρῶτος τὸν αὐτῷ φερό-

νυμον τῶν ἀξιονίκων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων ἀπο-
 φέρεται στέφανον. 2. τότε δῆτα καὶ Ἰάκωβον, τὸν
 τοῦ κυρίου λεγόμενον ἀδελφόν (ὅτι δὴ καὶ οὗτος τοῦ
 Ἰωσήφ ὠνόμαστο παῖς· τοῦ δὲ Χριστοῦ πατὴρ, ὁ
 Ἰωσήφ, ὃ μνηστευθεῖσα ἡ παρθένος, πρὶν ἢ συνελ- 5
 θεῖν αὐτοὺς, ἠῦρθητο ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ πνεύματος
 ἁγίου, ὡς ἡ ἱερὰ τῶν εὐαγγελίων διδάσκει γραφῇ),
 τοῦτον δὴ τὸν Ἰάκωβον, ὃν καὶ δίκαιον ἐπὶ κλῆν οἱ
 πάλοι δι' ἀρετῆς ἐκάλουν προτεροήματα, πρῶτον ἱστο-
 ροῦσι τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας τὸν τῆς ἐπισκο- 10
 πῆς ἐγχειρισθῆναι θρόνον. 3. Κλήμης δὲ ἐν ἑκτῷ
 τῶν Ἰστοριῶσεων γράφων ὥδε παρίστησι "Πέτρον
 γὰρ φησι καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην μετὰ τὴν ἀνά-
 ληψιν τοῦ σωτῆρος, ὡσάν καὶ ὑπὸ τοῦ κυρίου προ-
 τετιμημένους, μὴ ἐπιδικάζεσθαι δόξης, ἀλλ' Ἰάκω- 15
 βον τὸν δίκαιον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων ἐλέσθαι." 4.
 ὁ δ' αὐτὸς ἐν ἑβδόμῃ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐτι
 καὶ ταῦτα περὶ αὐτοῦ φησιν "Ἰακώβω τῷ δικαίῳ καὶ
 Ἰωάννῃ καὶ Πέτρῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν παρέδωκε
 τὴν γνῶσιν ὁ κύριος, οὗτοι τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις 20
 παρέδωκαν, οἱ δὲ λοιποὶ ἀπόστολοι τοῖς ἑβδόμῃ-
 κουντα, ὧν εἰς ἦν καὶ Βαρνάβας." 5. δύο δὲ γεγό-
 νασιν Ἰάκωβοι, εἰς ὁ δίκαιος, ὁ κατὰ τοῦ πτερυγίου
 βληθεὶς καὶ ὑπὸ γναφῆος ξύλῳ πληγείς εἰς θάνατον,
 ἕτερος δὲ ὁ κατατομηθεὶς. αὐτοῦ δὴ τοῦ δικαίου 25
 καὶ ὁ Παῦλος μνημονεύει γράφων "ἕτερον δὲ τῶν
 ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰ μὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόν
 τοῦ κυρίου." 6. ἐν τούτοις καὶ τὰ τῆς τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν πρὸς τὸν τῶν Ὀσροηνῶν βασιλέα τέλος ἐλάμ-
 βανεν ὑποσχέσεως. ὁ γοῦν Θωμᾶς τὸν Θαδδαῖον 30

7 Matth. 1, 18.

26 Gal. 1, 19.

κινήσει θειοτέρῳ ἐπὶ τὴν Ἑδεσσαν κήρυκα καὶ εὐαγγελιστὴν τῆς περὶ τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἐκπέμψει, ὡς ἀπὸ τῆς εὐρεθείσης αὐτόθι γραφῆς μικρῶ προσέθεν ἐδηλώσαμεν. 7. ὁ δὲ τοῖς τόποις ἐπιστάς τὸν τε Ἀβ-
 5 γαρον ἰάται τῷ Χριστοῦ λόγῳ καὶ τοὺς αὐτόθι πάντας τοῖς τῶν θαυμάτων παραδόξοις ἐκπλήττει, ἰκανῶς τε αὐτοὺς τοῖς ἔργοις διαθείς, καὶ ἐπὶ σέβας ἀγαγὼν τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως, μαθητὰς τῆς σωτηρίου διδασκαλίας κατεστήσατο· εἰσέτι τε νῦν ἐξ
 10 ἐκείνου ἡ πᾶσα τῶν Ἑδεσσηνῶν πόλις τῇ Χριστοῦ προσανάκειται προσηγορίᾳ, οὐ τὸ τυχὸν ἐπιφερομένη δειγμα τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας. 8. καὶ ταῦτα μὲν ὡς ἐξ ἀρχαίων ἱστορίας εἰρησθῶ, μετώμεν δ' αὖτις ἐπὶ τὴν θείαν γραφὴν. γενο-
 15 μένου δὴτα ἐπὶ τῇ τοῦ Στεφάνου μαρτυρίᾳ πρώτον καὶ μεγίστον πρὸς αὐτῶν Ἰουδαίων κατὰ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας διωγμοῦ, πάντων τε τῶν μαθητῶν πλὴν ὅτι τῶν δώδεκα μόνων ἀνὰ τὴν Ἰουδαίαν τε καὶ Σαμάρειαν διασπαρέντων τινες, ἧ φησιν ἡ
 20 θεία γραφή, διελθόντες ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, οὐπω μὲν ἔθνεσιν οἷοί τε ἦσαν τοῦ τῆς πίστεως μεταδιδόναι λόγον τολμᾶν, μόνους δὲ τοῦτον Ἰουδαίους κατήγγελλον. 9. τῆνικαῦτα καὶ Παῦλος ἐλυμαίνετο εἰσέτι καὶ τότε τὴν ἐκκλησίαν, κατ'
 25 οἰκους τῶν πιστῶν εἰσπορευόμενος, σύρων τε ἄνδρας καὶ γυναῖκας καὶ εἰς φυλακὴν παραδιδούς. 10. ἀλλὰ καὶ Φίλιππος, εἰς τῶν ἅμα Στεφάνῳ προχειρισθέντων εἰς τὴν διακονίαν, ἐν τοῖς διασπαρέται γενόμενος, κάτεισιν εἰς τὴν Σαμάρειαν, θείας τε ἐμπλεως
 30 ὧν δυνάμεως κηρύττει πρῶτος τοῖς αὐτόθι τὸν λόγον.

τοσαύτη δ' αὐτῷ θεία συνήργει χάρις ὥς καὶ Σίμωνα τὸν μάγον μετὰ πλείστων ὄσων τοῖς αὐτοῦ λόγοις ἐλχθῆναι. 11. ἐπὶ τοσοῦτον δ' ὁ Σίμων βεβημένος κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ἡπατημένων ἐκράτει γοητεία ὡς τὴν μεγάλην αὐτὸν ἡγεῖσθαι εἶναι δύναμιν τοῦ
 5 θεοῦ. τότε δ' οὖν καὶ οὗτος τὰς ὑπὸ τοῦ Φιλίππου δυνάμει θείᾳ τελουμένας καταπλαγείς παραδοξοποιίας παραδύεται, καὶ μέχρι λουτροῦ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν καθυποκρίνεται. 12. ὁ καὶ θανμάζειν ἄξιον εἰς δεῦρο γινόμενον πρὸς τῶν ἔτι καὶ νῦν τὴν ἀπ' ἐκείνου
 10 μισρωτάτην μετιόντων αἵρεσιν, οὐ τῇ τοῦ σφῶν προπέτορος μεθόδῳ τὴν ἐκκλησίαν λοιμώδους καὶ ψωαλείας νόσου δίκην ὑποδυόμενοι τὰ μέγιστα λυμαίνονται τοὺς οἷς ἐναπομάξασθαι οἷοί τε ἂν εἶεν τὸν ἐν
 15 αὐτοῖς ἀποκεκρυμμένον δυσάλθῃ καὶ χαλεπὸν ἴον. ἡδὴ γέ τοι πλείους τούτων ἀπεώσθησαν, ὅσοι τοι τινες ἦσαν τὴν μοχθηρίαν ἀλόντες, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ Σίμων αὐτὸς πρὸς τοῦ Πέτρου καταφωραθεὶς ὡς ἦν τὴν
 20 προσήκουσαν ἔτις τιμωρίαν. 13. ἀλλὰ γὰρ εἰς αὐξὴν ὁσημέραι προέχοντος τοῦ σωτηρίου κηρύγματος οἰκονομία τις ἦγεν καὶ ἀπὸ τῆς Αἰθιοπῶν τῶν τῆς αὐτόθι βασιλίδος, κατὰ τι πάτριον ἔθος ὑπὸ γυναικὸς τοῦ
 25 ἔθνους εἰσέτι νῦν βασιλευομένου, δυνάστην· ὃν πρῶτον ἐξ ἔθνων πρὸς τοῦ Φιλίππου δι' ἐπιφανείας τὰ τοῦ θείου λόγου ὄργια μετασχόντα, τῶν τε ἀνὰ
 30 τὴν οἰκουμένην πιστῶν ἀπαρχὴν γενόμενον, πρῶτον κατέχει λόγος ἐπὶ τὴν πάτριον παλινοστήσαντα γῆν εὐαγγελισσασθαι τὴν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ γυνῶσιν, καὶ τὴν ζωοποιὸν εἰς ἀνθρώπους τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιδημίαν, ἔργῳ πληρωθείσης δι' αὐτοῦ τῆς Αἰθιοπίας
 35 προφθάσει χεῖρα αὐτῆς τῷ θεῷ περιεχούσης προφητείας. 14. ἐπὶ ταῦτοις Παῦλος, τὸ τῆς ἐκλογῆς σκεῦος,

οὐκ ἐξ ἀνθρώπων οὐδὲ δι' ἀνθρώπων, δι' ἀποκαλύψης δ' αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ θεοῦ πατρὸς, τοῦ ἐγείραντος αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, ἀπόστολος ἀναδείκνυται, δι' ὁπτασίας καὶ τῆς κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν οὐρανόθεν φωνῆς ἀκούσεως.

II. [Nic. H. E. II, 8.] Καὶ δὴ τῆς παραδόξου τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀναστάσεως τε καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως τοῖς πλείστοις ἤδη περιβοίτου καθεστώσης, παλαιοῦ κεκρατηκότος ἔθους τοῖς τῶν ἔθνων ἄρχουσιν, τὰ παρὰ σφίσι καινοτομούμενα τῷ τὴν βασιλείον ἀρχὴν ἐπικρατοῦντι σημαίνειν, ὥς ἂν μηδὲν αὐτὸν διαδιδράσκοι τῶν γινομένων, τὰ περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντας ἤδη καθ' ὅλης τῆς Παλαιστίνης βεβημένον Πιλάτος Τιβερίω βασιλεῖ κοινοῦται, 2. ὃν τὰς τε ἄλλας αὐτοῦ πυνθόμενον τερατείας καὶ ὥς ὅτι μετὰ θάνατον ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς θεὸς εἶναι παρὰ πολλοῖς ἤδη πεπίστευτο ἀνευγενεῖν ἐπὶ τὴν σύγκλητον, ἐκείνην τ' ἀπόσασθαι φασὶ τὸν λόγον, τῷ μὲν δοκεῖν, 20
μὴ πρότερον αὐτῇ τοῦτο δοκιμάσασα ἦν, παλαιοῦ νόμου κεκρατηκότος μὴ ἄλλως τινὰ παρὰ Ῥωμαίοις θεοποιεῖσθαι μὴ οὐχὶ ψήφῳ καὶ δόγματι συγκλήτου, τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅτι μηδὲ τῆς ἐξ ἀνθρώπων ἐπικρύσεως τε καὶ συστάσεως ἡ σωτήριος τοῦ θείου κηρύγματος ἐδείτο διδασκαλία. 3. ταύτῃ δ' οὖν ἀπόσασμένης τὸν προσεγγελθέντα περὶ τοῦ σωτήρος ἡμῶν λόγον τῆς Ῥωμαίων βουλῆς τὸν Τιβέριον ἦν καὶ πρότερον εἶχε γνώμην τηρήσαντα μηδὲν ἄτοπον κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἐπινοῆσαι. 4. ταῦτα Τερ-
30 τυλλιανὸς, τοὺς Ῥωμαίων νόμους ἡκριβωκῶς ἀνέθε-
τά τε ἄλλα ἔνδοξος καὶ τῶν μάλιστα ἐπὶ Ῥώμης λαμπρῶν, ἐν τῇ γραφείᾳ μὲν αὐτῷ τῇ Ῥωμαίων φωνῇ

μεταβληθείσῃ δὲ καὶ ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλωτταν ὑπὲρ Χριστιανῶν ἀπολογία τίθησι κατὰ λέξιν τοῦτον ἱστορῶν τὸν τρόπον "ἵνα δὲ καὶ ἐκ τῆς γενέσεως διαλεχθῶμεν τῶν τοιούτων νόμων, παλαιὸν ἦν δόγμα μηδένα θεὸν ὑπὸ βασιλέως καθιεροῦσθαι, πρὶν ὑπὸ τῆς συγκλήτου δοκιμασθῆναι. Μάρκος Αἰμίλιος οὕτως περὶ τινος εἰδώλου πεποίηκεν Ἀλβούρνου. καὶ τοῦτο ὑπὲρ τοῦ ἡμῶν λόγου πεποίηται, ὅτι παρ' ἡμῖν ἀνθρωπεῖα δοκιμῇ ἢ θεότης δίδεται. ἐὰν μὴ ἀνθρώπῳ θεὸς ἀρέσῃ, θεὸς οὐ γίνεται. οὕτως κατὰ 10
γὰρ τοῦτο ἀνθρώπου θεῷ ἵλεων εἶναι προσήκει. 6. Τιβέριος οὖν ἐφ' οὗ τὸ τῶν Χριστιανῶν ὄνομα εἰς τὸν κόσμον εἰσελήλυθεν, ἀγγεληθέντος αὐτῷ ἐκ Παλαιστίνης τοῦ δόγματος τούτου, ἔνθα πρῶτον ἤρξατο, τῇ συγκλήτῳ ἀνεκοινώσατο, δηλὸς ὢν ἐκείνοις ὥς 15
τῷ δόγματι ἀρέσκεται. ἡ δὲ σύγκλητος, ἐπεὶ οὐκ αὐτῇ δεδοκιμάκει, ἀπόσαστο· ὁ δὲ ἐν τῇ αὐτοῦ ἀποφάσει ἔμεινεν, ἀπειλήσας θάνατον τοῖς τῶν Χριστιανῶν κατηγόροις, τῆς οὐρανόθεν προνοίας κατ' οἰκονομίαν τοῦτ' αὐτῷ πρὸς νοῦν βαλλομένης, ὥς ἂν 20
ἀπαραιοδίστως ἀρχὰς ἔχων ὁ τοῦ εὐαγγελίου λόγος πανταχόσε γῆς διαδράμοι.

III. [Nic. H. E. II, 8.] Οὕτω δὴ τὰ οὐρανίῳ δυνάμει καὶ συνεργίᾳ ἀθρόως οἶα τις ἡλίου βολὴ τὴν σύμπασαν οἰκουμένην ὁ σωτήριος κατηύραξε λόγος, αὐ-
τίκα ταῖς θείαις ἐπομένως γραφαῖς ἐπὶ πᾶσαν προῆλκε τὴν γῆν ὁ φθόγγος τῶν θεσπεσίων εὐαγγελιστῶν τε αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων, καὶ εἰς τὰ πέριτα τῆς οἰκουμένης τὰ ὅρματα αὐτῶν. 2. καὶ δὴ τὰ ἀνὰ πάσας τὰς πόλεις τε καὶ κώμας, πληθυνούσης ἁλώματος δίκην, 30
μυριάνδροι καὶ ἀμυρίανδροι ἀθρόως ἐκκλησίαι συνε-

25 Psalms. 19, 5.

EUSEBIUS IV.

στήκεσαν, οἱ τε ἐκ προγόνων διαδοχῆς καὶ τῆς ἀνεκαθεν πλάνης παλαιᾶ νόσου δεισιδαιμονίας εἰδώλων τὰς ψυχὰς πεπεδημένοι, πρὸς τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως διὰ τῆς τῶν φοιτητῶν αὐτοῦ διδασκαλίας τε ὁμοῦ καὶ παραδοξοποιίας ὥσπερ δεινῶν δεσποτῶν ἀπηλλαγμένοι, ἐργῶν τε χαλεπωτάτων λύσιν εὐράμενοι, πάσης μὲν δαιμονικῆς κατέπνυν πολυθείας, ἕνα δὲ μόνον εἶναι θεὸν ὁμολογοῦν τὸν τῶν συμπάντων δημιουργόν, τοῦτόν τε αὐτὸν θεομοις ἀληθοῦς εὐσεβείας δι' ἐνθέου καὶ σώφρονος θρησκείας τῆς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τῷ τῶν ἀνθρώπων βίῳ κατασπαρείσης ἐγείρειν. 3. ἀλλὰ γὰρ τῆς χάριτος ἡδὴ τῆς θείας καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ χρομένης ἔθνη, καὶ πρῶτον μὲν κατὰ τὴν Παλαιστίνων Kaisáρειαν Κορινθίων σὺν ὅλῳ τῷ ὄλῳ δι' ἐπιφανείας θειοτέρας ὑπουργίας τε Πέτρου τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν καταδεξαμένον, πλείστων τε καὶ ἄλλων ἐπ' Ἀντιοχείας Ἑλλήνων, οἷς οἱ κατὰ τὸν Στεφάνου διωγμὸν διασπαρέντες ἐκήρυξαν, ἀνθούσης ἄρτι καὶ πληθυνούσης τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας, ἐν ταύτῃ τε ἐπιπαρόντων πλείστων ὅσων τῶν τε ἀπὸ Ἱεροσολύμων προφητῶν, καὶ σὺν αὐτοῖς Βαρνάβαν καὶ Παῦλον, ἑτέρου τε πλήθους ἐπὶ τούτοις ἀδελφῶν, ἡ Χριστιανῶν προσηγορία τότε πρῶτον αὐτόθι ὥσπερ ἀπ' εὐθαλοῦς καὶ γονίμου πηγῆς ἀναδίδεται. 4. καὶ Ἀγαθος μὲν, εἰς τῶν συνόντων αὐτοῖς προφητῶν, περὶ τοῦ μέλλειν ἐσεσθαι λιμὸν προθεσπίζει, Παῦλος δὲ καὶ Βαρνάβας ἐξυπηρησόμενοι τῇ τῶν ἀδελφῶν παραπέμπονται διακονίᾳ.

IV. [Nic. H. E. II, 9.] Τιβέριος μὲν οὖν ἀμφὶ τὰ 30 δύο καὶ εἴκοσι βασιλεύσας ἔτη τελευτᾷ, μετὰ δὲ τοῦτον Γάιος τὴν ἡγεμονίαν παραλαβὼν αὐτίκα τῆς Ἰουδαίων ἀρχῆς Ἀγρίππᾳ τὸ διάδημα περιτίθησιν, βασι-

λέα καταστήσας αὐτὸν τῆς τε Φιλίππου καὶ τῆς Ἀνσανίου τετραρχίας, πρὸς αἷς μετ' οὐ πολὺν αὐτῷ χρόνον καὶ τὴν Ἡρώδου τετραρχίαν παραδίδωσιν, ἀτίδω φυγῇ τὸν Ἡρώδην (οὗτος δ' ἦν ὁ κατὰ τὸ πάθος τοῦ σωτῆρος) σὺν καὶ τῇ γυναικὶ Ἡρωδιᾷ πλείστων ἕνεκα ζημιώσας αἰτιῶν. μάρτυς Ἰωσήπος καὶ τούτων. 2. κατὰ δὲ τοῦτον Φίλων ἐγνωρίζετο, πλείστοις ἀνὴρ οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἑξωθεν ὁρμωμένων παιδείας ἐπισημότητος. τὸ μὲν οὖν γένος ἀνέκαθεν Ἑβραῖος ἦν, τῶν δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐν τέλει διαφανῶν οὐδενὸς χείρων. 3. περὶ μὲν οὖν τὰ θεῖα καὶ πάτρια μαθήματα ὅσον τε καὶ ὀπηλίκον εἰσενήνικται πόνον ἔργῳ πᾶσι δηλός· καὶ περὶ τὰ φιλόσοφα δὲ καὶ ἐλευθέρια τῆς ἑξωθεν παιδείας οἷός τις ἦν οὐδὲν δεῖ λέγειν, ὅτε καὶ μάλιστα τὴν κατὰ Πλάτωνα καὶ Πυθαγόραν ἐξηλωκὼς ἀγωγὴν διενεργεῖν ἅπαντας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἱστορεῖται.

V. [Nic. H. E. II, 9.] Καὶ δὴ τὰ κατὰ Γάιον οὗτος Ἰουδαίους συμβάλλοντα πέντε βιβλίοις παραδίδωσιν, ὁμοῦ τὴν Γαῖον διεξιὼν φρενοβλάβειαν, ὥσάν θεὸν ἑαυτὸν ἀναγορεύσαντος καὶ μυρία περὶ τὴν ἀρχὴν ἐνυβρίσαντος, τὰς τε κατ' αὐτὸν Ἰουδαίων ταλαιπωρίας, καὶ ἦν αὐτὸς στειλάμενος ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων πόλεως ὑπὲρ τῶν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρείαν ὁμοθυμῶν ἐποιήσατο πρεσβείαν, καὶ ὅπως ἐπὶ τοῦ Γαίου 25 καταστάς ὑπὲρ τῶν πατρίων νόμων οὐδὲν τι πλεονέματος καὶ διασυρμῶν ἀπηνέγκατο, μικροῦ δεῖν καὶ τὸν περὶ τῆς ζωῆς ἀνατλάς κίνδυνον. 2. μέμνηται δὲ καὶ τούτων ὁ Ἰωσήπος ἐν ὀκτωκαίδεκάτῃ τῆς ἀρχαιολογίας, κατὰ λέξιν ταῦτα γράφων· καὶ δὴ στάσεως ἐν 30 Ἀλεξανδρείᾳ γενομένης Ἰουδαίων τε, οἱ ἐνοικοῦσι,

καὶ Ἑλλήνων τρεῖς ἀφ' ἑκατέρας τῆς στάσεως προσβευταὶ αἰρεθέντες παρήσαν πρὸς τὸν Γάτον. 3. καὶ ἦν γὰρ τῶν Ἀλεξανδρέων πρέσβειων εἰς Ἀπίων, ὃς πολλὰ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐβλασφήμησεν, ἄλλα τε λέγων καὶ ὡς τῶν Καίσαρος τιμῶν περιουρῶν. πάντων γοῦν, ὅσοι τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ ὑποτελεῖς εἶεν, βωμοὺς τῷ Γάτῳ καὶ ναοὺς ἰδρυμένων, τὰ τε ἄλλα ἐν πάσιν αὐτὸν ὥσπερ τοὺς θεοὺς δεχομένων, μόνους τούσδε ἄδοξον ἡγεῖσθαι ἀνδριῶσι τιμῶν καὶ ὄρκιον αὐτοῦ τὸ ὄνομα ποιεῖσθαι. 4. πολλὰ δὲ καὶ χαλεπὰ Ἀπίωνος εἰρηκότος, ὅφ' ὧν ἀρθῆναι ἤλπιζε τὸν Γάτον καὶ εἰκὸς ἦν, Φίλων ὁ προεστὼς τῶν Ἰουδαίων τῆς πρεσβείας, ἀνὴρ τὰ πάντα ἐνδοξος, Ἀλεξάνδρου τε τοῦ ἀλαβάρχου ἀδελφὸς ὢν, καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄπειρος, οἷός τε ἦν ἐπ' ἀπολογία χωρεῖν τῶν κατηγορημένων. 5. διακλείει δ' αὐτὸν Γάτος, κελεύσας ἐκποδῶν ἀπελθεῖν, περιοργῆς τε ὢν φανερός ἦν ἐργασόμενός τι δεινὸν αὐτοῦς. ὁ δὲ Φίλων ἔξεισι περιουρῶν, καὶ φησι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἱ περὶ αὐτὸν ἦσαν, ὡς χρή θαρρεῖν, Γάτον λόγῳ μὲν αὐτοῖς ὠργισμένου, ἔργῳ δὲ ἤδη τὸν θεὸν ἀντιπαρεξάγοντος. ταῦτα ὁ Ἰώσηπος. 6. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Φίλων ἐν ᾗ συνέγραψε πρεσβείαν τὰ κατὰ μέρος ἀκριβῶς τῶν τότε πραχθέντων αὐτῷ δηλοῖ, ὧν τὰ πλείστα παρὲς ἐκεῖνα μόνον παραθήσομαι, δι' ὧν τοῖς ἐντυγχάνουσι προφανῆς γενήσεται δήλωσις τῶν ἅμα τε καὶ οὐκ εἰς μακρόν τῶν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τετολμημένων ἐνεκεν Ἰουδαίοις συμβεβηκότων. 7. πρῶτον δὴ οὖν κατὰ Τιβερίον ἐπὶ μὲν τῆς Ῥωμαίων πόλεως ἱστορεῖ Σηιανὸν, τῶν τότε παρὰ βασιλεῖ τὰ

μέγιστα δυνάμενον, ἄρδην τὸ πᾶν ἔθνος ἀπολέσθαι σπουδῇν εἰσαγχομένην, ἐπὶ δὲ τῆς Ἰουδαίας Πιλάτον, καθ' ὃν τὰ περὶ τὸν σωτῆρα τετόλμητο, περὶ τὸ ἐν Ἱερουσολύμοις ἐτι τότε συνεστῶς ἱερὸν ἐπιχειρήσαντά τι παρὰ τὸ Ἰουδαίοις ἐξόν, τὰ μέγιστα αὐτοῦς ἀναταράξει.

VI. [Nic. H. E. II, 10.] Μετὰ δὲ τὴν Τιβερίου τελευταίην Γάτον τὴν ἀρχὴν παρεληφότα πολλὰ μὲν εἰς πολλοὺς καὶ ἄλλα ἐνυβρίσαι, πάντων δὲ μάλιστα τὸ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος οὐ σμικρὰ καταβλάψαι. ἃ καὶ ἐν βραχεὶ πάρεστι διὰ τῶν αὐτοῦ καταμαθεῖν φωνῶν, ἐν αἷς κατὰ λέξιν ταῦτα γράφει. 2. "τοσαύτη μὲν οὖν τις ἡ τοῦ Γάτου περὶ τὸ ἥθος ἦν ἀνωμαλία πρὸς ἅπαντας, διαφερόντως δὲ πρὸς τὸ Ἰουδαίων γένος, ὃ χαλεπῶς ἀπεχθανόμενος τὰς μὲν ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι προσευχάς, ἀπὸ τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἀρξάμενος, σφετερίζεται καταπλήσας εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων τῆς ἰδίας μορφῆς, (ὁ γὰρ ἑτέρων ἀνατιθέντων ἐφίεις αὐτὸς ἰδρύετο δυνάμει), τὸν δ' ἐν τῇ ἱερᾷ πόλει νεῶν, ὃς λοιπὸν ἦν ἄφανστος, ἀσυνίας ἤξιωμένος τῆς πάσης, μεθηρομόετο καὶ μετεσχημάτιζεν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν, ἵνα Διὸς ἐπιφανοῦς νέον χρηματίξῃ Γάτον." 3. μυρία μὲν οὖν ἄλλα δεινὰ καὶ πέρα πάσης διηγήσεως ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν συμβεβηκότα Ἰουδαίοις ἐπὶ τοῦ δηλουμένου ἐν δυνάμει ἐν γυμνασίᾳ φ' ἐπέγραψε "περὶ ἀρετῶν" ἱστορεῖ. συνάδει δ' αὐτῷ καὶ ὁ Ἰώσηπος, ὁμοίως ἀπὸ τῶν Πιλάτου χρόνων καὶ τῶν κατὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τετολμημένων τὰς κατὰ παντὸς τοῦ ἔθνους ἐνάρχασθαι σημαίνων συμφοράς. 4. ἄκουε δ' οὖν οἱ καὶ 30

οὗτος ἐν δευτέρῳ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ πολέμου αὐταῖς συλ-
λαβαῖς δηλοῖ λέγων "πεμφθεῖς δὲ εἰς Ἰουδαίαν ἐπί-
"τροπος ὑπὸ Τιβερίου Πιλάτου νύκτωρ κεκαλυμμένος
"εἰς Ἱεροσόλυμα παραιοκομίζει τὰς Καίσαρος εἰκόνας·
5 "σημαῖται καλοῦνται. τοῦτο μεθ' ἡμέραν μεγίστην
"ταραχὴν ἤγειρε τοῖς Ἰουδαίοις. οἱ γὰρ ἐγγὺς πρὸς
"τὴν ὄψιν ἐξεπλάγησαν, ὡς πεπατημένων αὐτοῖς τῶν
"νόμων. οὐδὲν γὰρ ἀξιούσιν ἐν τῇ πόλει δείκναι
"τίθεσθαι." 5. ταῦτα δὲ συγκρίνας τῇ τῶν εὐαγγελ-
10 λίων γραφῇ εἶση ὡς οὐκ εἰς μακρὸν αὐτοὺς μετῴληθεν,
ἣν ἔρρηξαν ἐπ' αὐτοῦ Πιλάτου φωνήν, δι' ἧς οὐκ
ἄλλον ἢ μόνον ἔχειν ἐπεβόων Καίσαρα βασιλέα. 6.
εἶτα δὲ καὶ ἄλλην ἐξῆς ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς ἱστορεῖ
μετελθεῖν αὐτοὺς συμφορὰν ἐν τούτοις "μετὰ δὲ ταῦτα
15 "ἑτέραν ταραχὴν ἐκίνει, τὸν ἱερὸν θησαυρὸν, καλεῖ-
"ται δὲ κορβανᾶς· εἰς καταγωγὴν ὑδάτων ἐξαναλ-
"σκων. κατῆγει δὲ ἀπὸ τριακοσίων σταδίων. πρὸς
"τοῦτο τοῦ πλήθους ἀγανάκτησις ἦν. 7. καὶ τοῦ Πι-
"λάτου παρόντος εἰς Ἱεροσόλυμα περιστάντες τὸ βῆμα
20 "κατεβόων. ὁ δὲ (προήδει γὰρ αὐτῶν τὴν ταραχὴν)
"τῷ πλήθει τοὺς στρατιώτας ἐνόπλους, ἐσθῆσιν ἰδιω-
"τικαῖς κεκαλυμμένους ἐγκαταμίξας, καὶ ἕξει μὲν
"χρησασθαι κωλύσας, ξύλοις δὲ παῖειν τοὺς κεκρα-
"γόντας ἐγκελευσάμενος, σύνθημα δίδωσιν ἀπὸ τοῦ
25 "βήματος. τυπτόμενοι δὲ οἱ Ἰουδαῖοι πολλοὶ μὲν ἀπὸ
"τῶν πληγῶν, πολλοὶ δὲ ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἐν τῇ φυγῇ
"καταπατηθέντες ἀπώλοντο, πρὸς δὲ τὴν συμφορὰν
"τῶν ἀνηγομένων καταπλᾶνεν τὸ πλῆθος ἐσιώπησεν."
8. ἐπὶ τούτοις μυρίας ἄλλας ἐν αὐτοῖς Ἱεροσολύμοις
30 κεννηθῆναι νεωτεροποιίας ὁ αὐτὸς ἐμφαίνει, παριστάς

2. 14 Joseph. B. I. II, 9, 2 et 4.

ὡς οὐδαμῶς ἐξ ἐκείνου διέλιπον τὴν τε πόλιν καὶ
τὴν Ἰουδαίαν ἅπασαν στάσεις καὶ πόλεμοι καὶ κακῶν
ἐπάλληλοι μηχαναί, εἰσότε τὸ παννύστατον ἢ κατὰ
Οὐεσπασιανὸν αὐτοὺς μετῴλησε πολιορκία. Ἰουδαίους
μὲν οὖν, ὧν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τετολμήκασι, ταύτη
6 πη τὰ ἐκ τῆς θείας μετῆει δίκης.

VII. [Nic. H. E. II, 10.] Οὐκ ἄγροειν δὲ ἄξιον ὡς
καὶ αὐτὸν ἐκείνον τὸν ἐπὶ τοῦ σωτήρος Πιλάτου, κατὰ
Γάτον, οὗ τοὺς χρόνους διεξιμεν, τοσαύταις περι-
10 πεσεῖν κατέχει λόγος συμφορᾶς ὡς ἐξ ἀνάγκης αὐτο-
φονευτὴν ἑαυτοῦ καὶ τιμωρὸν αὐτόχειρα γενέσθαι,
τῆς θείας, ὡς ἔοικε, δίκης οὐκ εἰς μακρὸν αὐτὸν
μετελθούσης. ἱστοροῦσιν Ἑλλήνων οἱ τὰς Ὀλυμπιά-
δας ἅμα τοῖς κατὰ χρόνους πεπραγμένοις ἀναγρά-
15 φαντες.

VIII. [Nic. H. E. II, 11, 12.] Ἀλλὰ γὰρ Γάτον οὐδ'
ὅλοις τέτταρσιν ἔτεσι τὴν ἀρχὴν διακατασχόντα Κλαύ-
διος αὐτοκράτωρ διαδέχεται. καθ' ὃν λιμοῦ τὴν
οἰκουμένην πῖσαντος, (τοῦτο δὲ καὶ οἱ πόρρω τοῦ
καθ' ἡμᾶς λόγου συγγραφεῖς ταῖς αὐτῶν ἱστορίαις 20
παρέδοσαν), ἢ κατὰ τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων Ἀγά-
βου προφήτου περὶ τοῦ μέλλειν ἐσεσθαι λιμὸν ἐφ'
ὅλην τὴν οἰκουμένην πέρας ἐλάβανε πρόρρησις. 2.
τὸν δὲ κατὰ Κλαύδιον λιμὸν ἐπισημηνάμενος ἐν ταῖς
Πράξεσιν ὁ Λονκᾶς, ἱστορήσας τε ὡς ἄρα διὰ Παύ-
25 λου καὶ Βαρνάβα οἱ κατὰ Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ τοῖς
κατὰ τὴν Ἰουδαίαν ἐξ ὧν ἕκαστος ὑπόκειται διαπεμφά-
μενοι ἦσαν ἐπιφέρει λέγων·

IX. "Κατ' ἐκείνον δὲ τὸν καιρὸν, δηλὸν ὅτι ἐπὶ
Κλαυδίῳ, ἐπέβαλεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης τὰς χεῖρας, 30

21 Act. 2, 28.

29 Act. 12, 1.

κακῶσαι τινας τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἀνεῖλε τε Ἰακώβον τὸν ἀδελφὸν Ἰωάννου μαχαίρα.” 2. περὶ τοῦ-
του δ’ ὁ Κλήμης τοῦ Ἰακώβου καὶ ἱστορίαν μνήμης
ἀξίαν ἐν τῇ τῶν Ὑποτυπώσεων ἐβδόμῃ παρατίθεται,
ὡς ἂν ἐκ παραδόσεως τῶν πρὸ αὐτοῦ φάσκων, ὅτι δὴ
ὁ εἰσαγαγὼν αὐτὸν εἰς δικαστήριον, μαρτυρήσαντα
ἰδὼν αὐτὸν, κινήθεις ὡμολόγησεν εἶναι καὶ αὐτὸς
ἐαυτὸν Χριστιανόν. 3. συναπήχθησαν οὖν ἄμφω,
φησὶ, καὶ κατὰ τὴν ὁδὸν ἤξιωσεν ἀφελθῆναι αὐτῷ
10 ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου. ὁ δὲ ὀλίγον σκεψάμενος “εἰρήνη
σοὶ” εἶπε, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. καὶ οὕτως ἀμφο-
τεροὶ ὁμοῦ ἐκατατομήθησαν. 4. τὸ τηρικαῦτα δὲ, ὡς
φησιν ἡ θεία γραφή, ἰδὼν ὁ Ἡρώδης ἐπὶ τῇ τοῦ Ἰα-
κώβου ἀναιρέσει ὅτι δὴ πρὸς ἡδονῆς εἴη τὸ πραχθῆν
15 τοῖς Ἰουδαίοις, ἐπιτίθεται καὶ Πέτρῳ, δεσμοῖς τε
αὐτὸν παραδόντος ὅσον οὕτω καὶ τὸν κατ’ αὐτοῦ φό-
νον ἐνήργησεν ἂν, εἰ μὴ διὰ θείας ἐπιφανείας ἐπι-
στάντος αὐτῷ νύκτωρ ἀγγέλου παραδόξως τῶν εἰργ-
μῶν ἀπαλλαγείς ἐπὶ τὴν τοῦ κηρύγματος ἀφειτο
20 διακονίαν. καὶ τὰ μὲν κατὰ Πέτρον οὕτως εἶχεν οἰκο-
νομίας.

X. [Nic. H. E. II, 13.] Τὰ δὲ γε τῆς κατὰ τῶν
ἀποστόλων ἐγχειρήσεως τοῦ βασιλέως οὐκέτ’ ἀναβο-
λῆς εἶχετο, ἀλλὰ γέ τοι αὐτὸν ὁ τῆς θείας δίκης τιμω-
25 ρὸς διάκονος μετῆι, παραντίκα μετὰ τὴν τῶν ἀπο-
στόλων ἐπιβουλήν, ὡς ἡ τῶν Πράξεων ἱστορεῖ γραφή,
ὁρμήσαντα μὲν ἐπὶ τὴν Καισάρειαν, ἐν ἐπισήμῳ δ’
ἐνταῦθα ἐορτῆς ἡμέρᾳ λαμπρᾷ καὶ βασιλικῇ κοσμη-
σάμενον ἐσθῆτι, ὑψηλὸν τε πρὸ βήματος δημηγορή-
30 σάντα· τοῦ γάρ τοι δήμου παντὸς ἐπευφημήσαντος

τῇ δημηγορίᾳ, ὡς ἐπὶ θεοῦ φωνῇ καὶ οὐκ ἀνθρώπου,
παραχοῆμα τὸ λόγιον πατάξει αὐτὸν ἄγγελον κυρίου
ἱστορεῖ, γενόμενόν τε σκοληκόβρωτον ἐκψῦξαι. 2.
θαυμάσαι δ’ ἄξιον τῆς περὶ τὴν θείαν γραφὴν καὶ ἐν
τῷδε τῷ παραδόξῳ συμφωνίας τὴν τοῦ Ἰωσήπου ἱστο-
ρίαν, καθ’ ἣν ἐπιμαρτυρῶν τῇ ἀληθείᾳ δηλὸς ἐστὶν
ἐν τόμῳ τῆς ἀρχαιολογίας ἐννεακαιδεκάτῳ, ἐνθα αὐ-
τοῖς γράμμασιν ὡς πῶς τὸ θαῦμα διηγεῖται 3. “τρίτου
“δ’ ἔτος αὐτῷ βασιλεύοντι τῆς ὅλης Ἰουδαίας πεπλή-
“ρωτο, καὶ παρῆν εἰς πόλιν Καισάρειαν, ἣ τὸ πρὸ- 10
“τερον Στράτωνος πύργος ἐκαλεῖτο. συνετίλει δ’ ἐν-
“ταῦθα θεωρίας εἰς τὴν Καίσαρος τιμὴν, ὑπὲρ τῆς
“ἐκείνου σωτηρίας ἐορτήν τινα ταύτην ἐπιστάμενος.
“καὶ παρ’ αὐτὴν ἡθροιστο τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἐν
“τέλει καὶ προβεβηκότων εἰς ἀξίαν πλήθος. 4. δυν- 15
“τέρῳ δὲ τῶν θεωριῶν ἡμέρᾳ στολήν ἐνδυσάμενος ἐξ
“ἀργύρου πεποιημένην πᾶσαν, ὡς θαυμάσιον ὕφην
“εἶναι, παρῆλθεν εἰς τὸ θέατρον ἀρχομένης ἡμέρας.
“ἐνθα ταῖς πρώταις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων ἐπιβολαῖς
“ὁ ἄργυρος καταναγασθεὶς θαυμασίως ἀπέστιλβε, μαρ- 20
“μαίρων τι φοβερὸν καὶ τοῖς εἰς αὐτὸν ἀτενίζουσι
“φρικῶδες. 5. εὐθύς δὲ οἱ κόλακες τὰς οὐδὲν ἐκείνῳ
“πρὸς ἀγαθοῦ ἄλλος ἄλλοθεν φωνὰς ἀνεβόων, θεὸν
“προσαγορεύοντες, ‘εὐμενὴς τε εἴης’ ἐπιλέγοντες.
“εἰ καὶ μέχρι νῦν ὡς ἄνθρωπον ἐφοβήθημεν, ἀλλὰ 25
“τοῦντεῦθεν κρείττονά σε θνητῆς τῆς φύσεως ὁμολο-
“γοῦμεν.’ 6. οὐκ ἐπέπληξε τούτοις ὁ βασιλεὺς, οὐδὲ
“τὴν κολακείαν ἀσεβοῦσαν ἀπειρίψατο. ἀνακύψας
“δὲ μετ’ ὀλίγον τῆς ἐαυτοῦ κεφαλῆς ὑπερκαθεζόμενον
“εἶδεν ἄγγελον. τοῦτον εὐθύς ἐνόησε κακῶν εἶναι 30

αἷτιον, τὸν καὶ ποτε τῶν ἀγαθῶν γενόμενον, καὶ
 διακάρδιον ἔσχεν ὁδύνην. 7. ἄθρουν δ' αὐτῷ τῆς
 κοιλίας προσέφυσεν ἄλγῃμα, μετὰ σφοδρότητος ἀρ-
 ξάμενον. ἀναθεωρῶν οὖν πρὸς τοὺς φίλους, ὁ θεὸς
 5 ὑμῖν ἐγὼ, φησὶν, ἥδη καταστρέφειν ἐπιτάττωμαι τὸν
 βίον, παραχρῆμα τῆς εἰμαρμένης τὰς ἄρτι μου κατε-
 ψευσμένους φωνὰς ἐλεγχούσης. ὁ κληθεὶς ἀθάνατος
 ὅφ' ὑμῶν ἥδη θανεῖν ἀπάρομαι. δεκτέον δὲ τὴν
 πεπρωμένην, ἣ θεὸς βεβούληται. καὶ γὰρ βεβίω-
 10 καμεν οὐδαμῇ φανύως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς μακαριζομένης
 λαμπρότητος. ταῦτα δὲ λέγων ἐπιτάσσει τῆς ὁδύνης
 κατεπονείτο. 8. μετὰ σπουδῆς οὖν εἰς τὸ βασιλεῖον
 ἐκομίσθη, καὶ διῆξε λόγος εἰς πάντας, ὡς ἔχοι τοῦ
 τεθνάναι παντάπασι μετ' ὀλίγον. ἡ πληθὺς δ' αὐ-
 15 τίκα σὺν γυναιξὶ καὶ παισὶν ἐπὶ σάκκον καθεσθθεῖσα
 τῷ πατρίῳ νόμῳ τὸν θεὸν ἰκέτεον ὑπὲρ τοῦ βασι-
 λέως, οἰμωγῆς τε πάντ' ἦν ἀνάπλεα καὶ θρήνων.
 ἐν ὑψηλῷ δ' ὁ βασιλεὺς δωματίῳ κατακείμενος καὶ
 κάτω βλέπων αὐτοὺς πρηνεῖς προσπίπτοντας ἤδα-
 20 κρυς οὐδ' αὐτὸς ἔμενε. 9. συνεχῶς δ' ἐφ' ἡμέρας
 πέντε τῷ τῆς γαστροῦ ἀλγῆματι διεργασθεὶς τὸν βίον
 κατέστρεψεν, ἀπὸ γενέσεως ἄγων πεντηκοστὸν ἔτος
 καὶ τέταρτον, τῆς δὲ βασιλείας ἑβδομον. τέσσαρας
 μὲν οὖν ἐπὶ Γαίου Καίσαρος ἐβασίλευσεν ἑνιαυτούς,
 25 τῆς Φιλίππου μὲν τετραρχίας εἰς τριετίαν ἄρξας, τῷ
 τετάρτῳ δὲ καὶ τὴν Ἡρώδου προσειληφώς, τρεῖς δ'
 ἐπιλαβὼν τῆς Κλαυδίου Καίσαρος αυτοκρατορίας.
 10. ταῦτα τὸν Ἰωσήπου μετὰ τῶν ἄλλων ταῖς θείαις
 συναληθεύοντα γραφαῖς ἀποθανυμάξω. εἰ δὲ περὶ
 30 τὴν τοῦ βασιλέως προσηγορίαν δόξειέ τισι διαφωνεῖν,
 ἀλλ' ὁ γε χρόνος καὶ ἡ πρᾶξις τὸν αὐτὸν ὄντα δελ-
 κυσιν, ἥτοι κατὰ τι σφάλμα γραφικὸν ἐνηλλαγμένον

τοῦ ὀνόματος, ἢ καὶ διωνυμίας περὶ τὸν αὐτὸν, οἷα
 καὶ περὶ πολλοὺς, γεγεννημένης.

XI. [Nic. H. E. II, 11.] Ἐπεὶ δὲ πάλιν ὁ Λουκάς
 ἐν ταῖς Πράξεσιν εἰσάγει τὸν Γαμαλιὴλ ἐν τῇ περὶ
 τῶν ἀποστόλων σκέψει λέγοντα ὡς ἄρα κατὰ τὸν δη-
 5 λούμενον χρόνον ἀνέστη Θεοδᾶς, λέγων ἑαυτὸν εἶναι
 τινὰ, ὃς κατελύθη, καὶ πάντες ὅσοι ἐπελίσθησαν αὐτῷ
 διελύθησαν, φέρε καὶ τὴν περὶ τούτου παραθώμεθα
 τοῦ Ἰωσήπου γραφήν. Ἱστορεῖ τοίνυν αὐτὸς κατὰ τὸν
 ἀρτίως δεδηλωμένον αὐτοῦ λόγον αὐτὰ δὴ ταῦτα κατὰ
 10 λέξιν "Φάδου δὲ τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπεύοντος γόης
 τις ἀνὴρ, Θεοδᾶς ὀνόματι, πείθει τὸν πλείστον ὄχλον
 ἀναλαβόντα τὰς κτήσεις ἐπεσθαι πρὸς τὸν Ἰορδάνην
 ποταμὸν αὐτῷ. προφήτης γὰρ ἔλεγεν εἶναι, καὶ
 15 προστάγματι τὸν ποταμὸν σχίσας διόδον εἶη παρ-
 εῖν αὐτοῖς ὁρδίαν. καὶ ταῦτα λέγων πολλοὺς ἠπά-
 τησεν. 3. οὐ μὴν εἴασεν αὐτοὺς τῆς ἀφροσύνης ὄνα-
 σθαι Φάδος, ἀλλ' ἐξέπεμψεν λίην ἱππέων ἐπ' αὐτοὺς,
 ἥτις ἀπροσδόκητος ἐπιπεσοῦσα πολλοὺς μὲν ἀνείλε,
 20 πολλοὺς δὲ ζῶντας ἔλαβεν· αὐτὸν τε τὸν Θεοδᾶν
 ζωοργήσαντες ἀποτέμνουσι τὴν κεφαλὴν καὶ κομίζου-
 σιν εἰς Ἱεροσόλυμα." τούτοις ἐξῆς καὶ τοῦ κατὰ
 Κλαυδίου λιμοῦ γενομένου μνημονεύει ὡδὲ πως·

XII. [Nic. H. E. II, 11.] Ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ τὸν
 μέγαν λιμὸν κατὰ τὴν Ἰουδαίαν συνέβη γενέσθαι, 25
 καθ' ὃν καὶ ἡ βασίλισσα Ἑλένη πολλῶν χρημάτων
 ὠνησαμένη στίον ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου διένειμε τοῖς
 ἀπορομένοις." 2. σύμφωνα δ' ἂν εὔροις καὶ ταῦτα
 τῇ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων γραφῇ, περιεχούση
 ὡς ἄρα τῶν κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν μαθητῶν καθὼς 30

3 Act. 5, 36.
 A. I. XX, 5, 2.

11 Ioseph. A. I. XX, 5, 1.
 29 Act. 11, 29.

21 Ioseph.

ἡπορεῖτό τις, ὥρισαν ἕκαστος εἰς διακονίαν ἀπο-
στείλαι τοῖς κατοικοῦσιν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ· ὃ καὶ ἐποίη-
σαν, ἀποστείλαντες πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους διὰ
χειρὸς Βαρνάβα καὶ Παύλου. 3. τῆς γέ τοι Ἑλένης,
ἧς δὴ καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐποίησατο μνήμην, εἰσέτι
νῦν στῆλαι διαφανεῖς ἐν προαστείοις δεικνυνται τῆς
νῦν Αἰλίας. τοῦ δὲ Ἀδιαβηνῶν ἔθνους αὕτη βασι-
λεῦσαι ἐλέγετο.

XIII. [Nic. H. E. II, 14, 27. Eus. infra IV, 21.] Ἀλλὰ
10 γὰρ τῆς εἰς τὸν σωτήρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
Χριστὸν εἰς πάντας ἀνθρώπους ἥδη διαδεδομένης
πίστεως ὁ τῆς ἀνθρώπων πολέμιος σωτήριος, τὴν
βασιλεύουσαν προαρπάσασθαι πόλιν μηχανώμενος,
ἐνταῦθα Σίμωνά τὸν πρόσθεν δεδηλωμένον ἄγει, καὶ
15 δὴ ταῖς ἐντέχνοις τάνδρως συναιρούμενος γοητείαις
πλείους τῶν τὴν Ῥώμην οἰκούντων ἐπὶ τὴν πλάνην
σφετερίζεται. 2. δηλοῖ δὲ τοῦτο μετ' οὐ πολὺ τῶν
ἀποστόλων ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς διαπρέψας λόγῳ Ἰου-
στίνος, περὶ οὗ τὰ προσήκοντα κατὰ καιρὸν παραθή-
20 σμαι. καὶ μοι λαβὼν ἀνάγνωθι τοῦδε τὴν γραφὴν,
ἣν ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Ἀντωνίνου ὑπὲρ τοῦ καθ'
ἡμᾶς δόγματος ἀπολογία γράφων ὠδέ φησιν 3. "καὶ
μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ κυρίου εἰς οὐρανὸν προσβάλ-
" λοντο οἱ δαίμονες ἀνθρώπους τινὰς, λέγοντας ἐαὐ-
25 " τοὺς εἶναι θεοὺς, οἳ οὐ μόνον οὐκ ἐδιώχθησαν ὑφ'
" ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ τιμῶν ἡξιώθησαν· Σίμωνα μὲν
" τινὰ Σαμαρεῖα τὸν ἀπὸ κώμης λεγομένης Γιττῶν, ὃς
" ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων
" δαιμόνων τέχνης δυνάμεις μαγικὰς ποιήσας ἐπὶ τῇ
30 " πόλει ὑμῶν τῇ βασιλίδι Ῥώμῃ θεὸς ἐνομίσθη, καὶ

" ἀνδριάντι παρ' ὑμῖν ὡς θεὸς τετίμηται, ἐν τῷ Τι-
" βέρεϊ ποταμῷ μεταξὺ τῶν δύο γεφυρῶν, ἔχων Ῥω-
" μαϊκὴν ἐπιγραφὴν ταύτην· SIMONI DEO SANCTO,"
ὅπερ ἐστὶ Σίμωνι θεῷ ἁγίῳ. 4. "καὶ σχεδὸν μὲν
" πάντες Σαμαρεῖς, ὀλίγοι δὲ καὶ ἐν ἄλλοις ἔθνε-
" σιν, ὡς τὸν πρῶτον θεὸν ἐκείνον ὁμολογοῦντες
" προσκυνοῦσι. καὶ Ἑλένην τινὰ, τὴν συμπερινο-
" στήσασαν αὐτῷ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ, πρότερον ἐπὶ
" τέλους σταθεῖσαν ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης, τὴν ἀπ'
" αὐτοῦ πρώτην ἐννοίαν λέγουσιν." 5. ταῦτα μὲν 10
οὗτος. συνάδει δ' αὐτῷ καὶ ὁ Εἰρηναῖος, ἐν πρώτῳ
τῶν πρὸς τὰς αἰρέσεις ὁμοῦ τὰ περὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν
ἄνοσίαν καὶ μιανὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν ὑπογράφων,
ἣν ἐπὶ τοῦ παρόντος περιττὸν ἔν εἰη καταλέγειν, πα-
15 ρὸν τοῖς βουλομένοις καὶ τῶν μετ' αὐτὸν κατὰ μέρος 15
αἰρεσιαρχῶν τὰς ἀρχὰς καὶ τοὺς βίους καὶ τῶν ψευ-
δῶν δογμάτων τὰς ὑποθέσεις τὰ τε πᾶσιν αὐτοῖς
ἐπιτετηδευμένα διαγινώσκειν, οὐ κατὰ πάρεργον τῇ δε-
δηλωμένῃ τοῦ Εἰρηναίου παραδεδομένα βίβλῳ. 6.
πάσης μὲν οὖν ἀρχηγὸν αἰρέσεως πρῶτον γενέσθαι 20
τὸν Σίμωνα παρειλήφαμεν, ἐξ οὗ καὶ εἰς δεῦρο οἱ
τὴν κατ' αὐτὸν μετιόντες αἵρεσιν, τὴν σὺμφωναν καὶ
διὰ καθαρότητα βίου παρὰ τοῖς πᾶσι βεβοημένην Χρι-
στιανῶν φιλοσοφίαν ὑποκρινόμενοι, ἧς μὲν ἐδοξεν
ἀπαλλάττεσθαι περὶ τὰ εἰδωλα δεισιδαιμονίας οὐδὲν 25
ἦττον αὐτοῖς ἐπιλαμβάνονται, καταπίπτοντες ἐπὶ γρα-
φὰς καὶ εἰκόνας αὐτοῦ τε τοῦ Σίμωνος καὶ τῆς σὺν
αὐτῷ δηλωθείσης Ἑλένης, θυμιάμασί τε καὶ θυσίαις
καὶ σπονδαῖς τούτους θρησκεύειν ἐγχειροῦντες. 7. τὰ
δὲ τούτων αὐτοῖς ἀπορρητότερα, ὧν φασὶ τὸν πρῶτον 30

ἐπακούσαντα ἐκπλαγῆσεσθαι, καὶ κατὰ τι παρ' αὐ-
τοῖς λόγιον ἐγγραφον θαμβωθήσεσθαι, θάμβους ὡς
ἀληθῶς καὶ φρενῶν ἐκστάσεως καὶ μανίας ἐμπλεα-
τυγχάνει, τοιαῦτα ὄντα, ὡς μὴ μόνον μὴ δυνατὰ εἶναι
5 παραδοθῆναι γραφῇ, ἀλλ' οὐδὲ χεῖλεσιν αὐτὸ μόνον
δι' ὑπερβολὴν αἰσχροουργίας τε καὶ ἄρρητοποιίας ἀν-
δράσι σώφροσι λαλῆθῆναι. 8. ὅ τι ποτὲ γὰρ ἂν εἴη
ἢ ἐπινοηθελὴ παντὸς αἰσχροῦ μιαιώτερον, τοῦτο πᾶν
ὑπερηκόντισεν ἢ τῶνδε μυσαρωτάτη αἵρεσις, ταῖς
10 ἀθλίαις καὶ παντοίων ὡς ἀληθῶς κακῶν σεσωρεν-
μέναις γυναιξὶν ἐγκатаπαιζόντων.

XIV. [Nic. H. E. II, 14.] Τοιούτων κακῶν πατέρα
καὶ δημιουργὸν τὸν Σίμωνα κατ' ἐκεῖνο καιροῦ,
ὥσπερ εἰ μέγαν καὶ μεγάλων ἀντίπαλον τῶν θεσπεσίων
15 τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀποστόλων, ἢ μισόκαλος καὶ τῆς
ἀνθρώπων ἐπίβουλος σωτηρίας πονηρὰ δύναμις προ-
στήσατο. 2. ὅμως δ' οὖν ἡ θεία καὶ ὑπερουράνιος
χάρις, τοῖς αὐτῆς συναιρομένη διακόνοις, δι' ἐπιφα-
νείας αὐτῶν καὶ παρουσίας ἀναπτομένην τοῦ πονηροῦ
20 τὴν φλόγα ἢ τάχος ἐσβέννυ, ταπεινοῦσα δι' αὐτῶν
καὶ καθαιρούσα πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς
γνώσεως τοῦ θεοῦ. 3. διὰ δὲ οὔτε Σίμωνος οὐτ'
ἄλλου τῶν τῶν τότε φυνέντων συγκρότημά τι κατ' αὐ-
τοὺς ἐκείνους τοὺς ἀποστολικούς ὑπέστη χρόνου.
25 ὑπερενίκα γὰρ τοι καὶ ὑπερίσχυεν ἅπαντα τὸ τῆς
ἀληθείας φέγγος, ὃ τε λόγος αὐτὸς ὁ θεὸς ἄρτι θεό-
θεν ἀνθρώποις ἐπιλάμψας, αὐτὸς τε ἐπὶ γῆς ἀκμαῶν
καὶ τοῖς ἰδίοις ἀποστόλοις ἐμπολιτευόμενος. 4. αὐτίκα
ὁ δηλωθεὶς γόης ὥσπερ ὑπὸ θείας καὶ παραδόξου
30 μαρμαρυγῆς τὰ τῆς διανοίας πληγείς ὄμματα, ὅτε
πρότερον ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἐφ' οἷς ἐπονηρεύσατο πρὸς
τοῦ ἀποστόλου Πέτρου κατεφωράθη, μεγίστην καὶ

ὑπερπόντιον ἀπάρας πορείαν τὴν ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ
δυμᾶς ὤχετο φεύγων, μόνως ταύτη βιωτὸν αὐτῷ
κατὰ γνώμην εἶναι οἰόμενος. 5. ἐπιβὰς δὲ τῆς Ρω-
μαίων πόλεως, συναιρομένης αὐτῷ τὰ μέγιστα τῆς
ἐφεδρευούσης ἐνταῦθα δυνάμεως, ἐν ὀλίγῳ τοσοῦτον
τὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἡνυστο, ὡς καὶ ἀνδριάντος ἀνα-
θέσει πρὸς τῶν τῆδε οἷα θεὸν τιμηθῆναι. 6. οὐ μὴν
εἰς μακρὸν αὐτῷ ταῦτα προυχώρει. παρὰ πόδας γούν
ἐπὶ τῆς αὐτῆς Κλαυδίου βασιλείας ἢ πανέγκρατος καὶ
φιλανθρωποτάτη τῶν ὅλων πρόνοια τὸν καρτερόν καὶ
10 μέγαν τῶν ἀποστόλων, τὸν ἀρετῆς ἔνεκα τῶν λοιπῶν
ἀπάντων προήγορον, Πέτρον, ἐπὶ τὴν Ρώμην ὡς ἐπὶ
τηλικούτου λυμεῶνα βίον χειραγωγεῖ, ὃς οἷα τις γεν-
ναῖος θεοῦ στρατηγὸς τοῖς θείοις ὅπλοις φραζάμενος
τὴν πολυτίμητον ἐμπορίαν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἐξ ἀνα-
15 τολῶν τοῖς κατὰ δύσιν ἐκόμιζεν, φῶς αὐτὸ καὶ λόγον
ψυχῶν σωτήριο, τὸ κήρυγμα τῆς τῶν οὐρανῶν βασι-
λείας εὐαγγελιζόμενος.

XV. [Nic. H. E. II, 15.] Οὕτω δὲ οὖν ἐπιδημή-
σαντος αὐτοῖς τοῦ θεοῦ λόγου ἢ μὲν τοῦ Σίμωνος
20 ἀπέσβη καὶ παραχρημα σὺν καὶ τῷ ἀνδρὶ καταλέλυτο
δύναμις, τοσοῦτο δ' ἐπέλαμψεν ταῖς τῶν ἀκροατῶν
τοῦ Πέτρου διανοαῖς εὐσεβείας φέγγος ὡς μὴ τῇ
εἰσάπαξ ἱκανῶς ἔχειν ἀρκεῖσθαι ἀκοῇ, μηδὲ τῇ ἀγράφῃ
τοῦ θεοῦ κηρύγματος διδασκαλίᾳ, παρακλήσει δὲ
25 παντοίας Μάρκον, οὐ τὸ εὐαγγέλιον φέρεται, ἀκό-
λουθον ὄντα Πέτρον λιπαρῆσαι, ὡς ἂν καὶ διὰ γραφῆς
ὑπόμνημα τῆς διὰ λόγου παραδοθείσης αὐτοῖς κατα-
λείποι διδασκαλίας, μὴ πρότερόν τε ἀνεῖναι ἢ κατερ-
γᾶσθαι τὸν ἄνδρα, καὶ ταύτη αἰτίους γενέσθαι τῆς
30 τοῦ λεγομένου κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου γραφῆς. 2.
γινόντα δὲ τὸ πραχθέν φησι τὸν ἀπόστολον ἀποκαλύ-

φαντος αὐτῷ τοῦ πνεύματος ἡσθῆναι τῇ τῶν ἀνδρῶν
 προθυμίᾳ, κυρῶσαι τε τὴν γραφὴν εἰς ἔντευξιν ταῖς
 ἐκκλησίαις, (Κλήμης ἐν ἑκτῷ τῶν Ὑποτυπώσεων παρα-
 τέθειται τὴν ἱστορίαν, συνεπιμαρτυρεῖ δ' αὐτῷ καὶ
 5 ὁ Ἱεραπολίτης ἐπίσκοπος ὀνόματι Παπίας), τοῦ δὲ
 Μάρκου μνημονεύειν τὸν Πέτρον ἐν τῇ προτέρᾳ ἐπι-
 στολῇ, ἣν καὶ συντάξαι φασὶν ἐπ' αὐτῆς Ῥώμης, ση-
 μαίνειν τε τοῦτ' αὐτὸν, τὴν πόλιν τροπικώτερον
 Βαβυλῶνα προσειπόντα διὰ τούτων "ἀσπάξεται ὑμᾶς"
 10 ἢ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτὴ καὶ Μάρκος ὁ υἱὸς μου."

XVI. [Nic. H. E. II, 15.] Τοῦτον δὲ τὸν Μάρκον
 πρῶτόν φασιν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου στείλαμενον τὸ εὐαγ-
 γέλιον ὃ δὴ καὶ συνεγράψατο κηρῦξαι, ἐκκλησίας τε
 πρῶτον ἐπ' αὐτῆς Ἀλεξανδρείᾳ συστήσασθαι. 2. το-
 15 σαύτῃ δ' ἄρα τῶν αὐτόθι πεπιστευκότων πληθύν-
 ῳ ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐκ πρώτης ἐπιβολῆς συνέ-
 στη, δι' ἀσκήσεως φιλοσοφωτάτης τε καὶ σφοδροτάτης,
 ὡς καὶ γραφῆς αὐτῶν ἀξιῶσαι τὰς διατριβὰς καὶ τὰς
 συνηλύσεις, τὰ τε συμπόσια καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν
 20 τοῦ βίου ἀγωγὴν τὸν Φίλωνα.

XVII. [Nic. H. E. II, 16. 17.] Ὅν καὶ λόγος ἔχει
 κατὰ Κλαύδιον ἐπὶ τῆς Ῥώμης εἰς ὁμιλίαν ἐλθεῖν
 Πέτρω, τοῖς ἐκεῖσε τότε κηρύττοντι. καὶ οὐκ ἀπεικὸς
 ἂν εἴη τοῦτό γε, ἐπεὶ καὶ ὁ φάμεν αὐτῷ σύγγραμμα
 25 εἰς ὕστερον καὶ μετὰ χρόνους αὐτῷ πεποιημένον,
 σαφῶς τοῦς εἰσέτι νῦν καὶ εἰς ἡμᾶς πεφυλαγμένους
 τῆς ἐκκλησίας περιέχει κανόνας. 2. ἀλλὰ καὶ τὸν βίον
 τῶν παρ' ἡμῖν ἀσκητῶν ὡς ἐνὶ μάλιστα ἀκριβέστατα
 ἱστορῶν γένοιτ' ἂν ἐκδηλὸς οὐκ εἰδὼς μόνον, ἀλλὰ
 30 καὶ ἀποδεχόμενος, ἐκθειάζων τε καὶ σεμνύνων τοὺς

κατ' αὐτὸν ἀποστολικούς ἄνδρας, ἐξ Ἑβραίων, ὡς
 ἔοικε, γεγονότας, ταύτην τε ἰουδαϊκώτερον τῶν παλαιῶν
 ἔτι τὰ πλεῖστα διατηροῦντας ἐθῶν. 3. πρῶτόν γέ τοι
 τὸ μηδὲν πέρα τῆς ἀληθείας οἰκοθεῖν καὶ ἐξ ἑαυτοῦ
 προσθήσειν ἐν οἷς ἱστορήσειν ἔμελλεν ἀπισχυρισά- 5
 μενος, ἐν ᾧ ἐπέγραψε λόγῳ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ
 ἱκετῶν θεραπευτὰς αὐτοὺς καὶ τὰς σὺν αὐτοῖς γυναῖ-
 κας θεραπευτροῖδας ἀποκαλεῖσθαι φησι τὰς αἰτίας
 ἐπειπὼν τῆς τοιαύτης προσθήσεως· ἦτοι γὰρ παρὰ τὸ
 τὰς ψυχὰς τῶν προσιόντων αὐτοῖς τῶν ἀπὸ κακίας 10
 παθῶν ἰατρῶν δίκην ἀπαλλάττοντας ἀκείσθαι καὶ
 θεραπεύειν, ἢ τῆς περὶ τὸ θεῖον καθαρᾶς καὶ ἐλλι-
 κρινοῦς θεραπείας τε καὶ θρησκείας ἕνεκα. 4. εἴτ'
 οὖν ἐξ ἑαυτοῦ ταύτην αὐτοῖς ἐπιτέθειται τὴν προση-
 γορίαν, οἰκείως ἐπιγράψας τῷ τρόπῳ τῶν ἀνδρῶν 15
 τοῦτομα, εἴτε καὶ ὄντως τοῦτ' αὐτοὺς ἐκάλουν κατ'
 ἄρχας οἱ πρῶτοι, μηδαμῶς πῶ τῆς Χριστιανῶν προσ-
 θήσεως ἀνὰ πάντα τόπον ἐπιπεφημισμένης, οὐ τί πῶ
 διατείνεσθαι ἀναγκαῖον. 5. ὅμως δ' οὖν ἐν πρώτοις
 τὴν ἀπόταξιν αὐτοῖς τῆς οὐσίας μαρτυρεῖ, φάσκων 20
 ἀρχομένους φιλοσοφεῖν ἐξίστασθαι τοῖς προσήκουσι
 τῶν ὑπαρχόντων, ἔπειτα πάσαις ἀποταξαμένους ταῖς
 τοῦ βίου φροντίσιν, ἔξω τειχῶν προσελθόντας, ἐν
 μοναγρίοις καὶ κήποις τὰς διατριβὰς ποιῆσθαι, τὰς
 ἐκ τῶν ἀνομοίων ἐπιμιξίας ἀλυσιτελεῖς καὶ βλαβεράς 25
 εὖ εἰδότας, τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τοῦθ' ὡς εἰκὸς
 ἐπιτελούντων ἐκθύμῳ καὶ θερμοτάτῃ πίστει, τὸν
 προφητικὸν ζηλοῦν ἀσκούντων βίον. 6. τοιγαροῦν
 καὶ ταῖς ὁμολογουμέναις τῶν ἀποστόλων Πράξεσιν
 ἔμφερεται ὅτι δὴ πάντες οἱ τῶν ἀποστόλων γινώριμοι 30

8 Philo vol. 2. p. 471.

30 Act. 2, 45.

KUSSEBIUS IV.

τὰ κτήματα καὶ τὰς ὑπάρξεις διαπιπράσκοντες ἐμέ-
 ριζον ἅπασι καθ' ὃ ἂν τις χρεῖαν εἶχεν, ὥς μὴδ' εἶναι
 τινα ἐνδεῆ παρ' αὐτοῖς· ὅσοι γοῦν κτήτορες χωρίων
 ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, ὥς ὁ λόγος φησί, πωλοῦντες ἐφε-
 5 ρον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων, ἐτίθουσιν τε παρὰ
 τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων, ὥστε διαδίδοσθαι ἐκά-
 στῳ καθὼς ἂν τις χρεῖαν εἶχεν. 7. τὰ παραπλήσια δὲ
 τούτοις μαρτυρήσας τοῖς δηλουμένοις ὁ Φίλων συλ-
 λαβαῖς αὐταῖς ἐπιφέρει λέγων ταῦτα περὶ αὐτῶν οὕτω
 10 "πολλαχοῦ μὲν οὖν τῆς οἰκουμένης ἐστὶ τὸ γένος·
 "ἔδει γὰρ ἀγαθοῦ τελείου μετασχεῖν καὶ τὴν Ἑλλάδα
 "καὶ τὴν βάρβαρον. πλεονάζει δ' ἐν Αἰγύπτῳ καθ'
 "ἕκαστον τῶν ἐπικαλουμένων νομῶν, καὶ μάλιστα
 "περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. 8. οἱ δὲ πανταχόθεν ἄρι-
 15 "στοι, καθάπερ εἰς πατρίδα θεραπευτῶν, ἀποικίαν
 "στέλλονται πρὸς τι χωρίου ἐπιτηδεϊότατον, ὅπερ
 "ἐστὶν ὑπὲρ λίμνης Μαρίας κείμενον ἐπὶ γεωλόφῳ
 "χθαμαλωτέρῳ σφόδρα εὐκαίρως, ἀσφαλείας τε ἔνεκα
 "καὶ ἀέρος εὐκρασίας." 9. εἰδ' ἐξῆς τὰς οἰκίσεις
 20 αὐτῶν ὅποταί τινες ἦσαν διαγράψας περὶ τῶν κατὰ
 χώραν ἐκκλησιῶν ταῦτά φησιν "ἐν ἐκάστη δὲ οἰκίᾳ
 "ἐστὶν οἴκημα ἱερὸν ὃ καλεῖται σεμνεῖον καὶ μονά-
 "στήριον, ἐν ᾧ μονούμενοι τὰ τοῦ σεμνοῦ βίον μυ-
 "στήρια τελοῦνται, μὴδὲν εἰσκομίζοντες, μὴ ποτὶν,
 25 "μὴ σιτίον, μὴδὲ τι τῶν ἄλλων ὅσα πρὸς τὰς τοῦ
 "σώματος χρείας ἀναγκαῖα, ἀλλὰ νόμους καὶ λόγια
 "θεσπισθέντα διὰ προφητῶν καὶ ὕμνους, καὶ τᾶλλα
 "οἷς ἐπιστήμη καὶ εὐσέβεια συναύξονται καὶ τελειοῦν-
 "ται." 10. καὶ μεθ' ἑτερά φησι "τὸ δ' ἐξ ἑωθινοῦ
 30 "μέχρις ἑσπέρας διάστημα σύμπαν αὐτοῖς ἐστὶν ἄσκη-

"σις. ἐντυγχάνοντες γὰρ τοῖς ἱεροῖς γράμμασι τὴν
 "πάτριον φιλοσοφοῦσι σοφίαν ἀλληγοροῦντες, ἐπειδὴ
 "σύμβολα τὰ τῆς ῥήτης ἐρμηνείας νομίζουσιν ἀποκε-
 "κρυμμένης φύσεως, ἐν ὑπονοίαις δηλουμένης. 11.
 "ἔστι δ' αὐτοῖς καὶ συγγράμματα παλαιῶν ἀνδρῶν, 5
 "οἱ τῆς ἀφρέσεως αὐτῶν ἀρχηγεῖται γενόμενοι πολλὰ
 "μνημεῖα τῆς ἐν τοῖς ἀλληγορομένοις ἰδέας ἀπέλιπον,
 "οἷς καθάπερ τισὶν ἀρχετύποις χρώμενοι μιμοῦνται
 "τῆς προαιρέσεως τὸν τρόπον." 12. ταῦτα μὲν οἶκεν
 εἰρησθαι τῷ ἀνδρὶ, τὰς ἱερὰς ἐξηγουμένων αὐτῶν 10
 ἐπακροασαμένῳ γραφάς. τάχα δ' εἰκὸς, ἃ φησιν ἀρ-
 χαίων παρ' αὐτοῖς εἶναι συγγράμματα, τὰ τε εὐαγ-
 γέλια καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων γραφάς, διηγῆσαις τέ-
 τινας κατὰ τὸ εἰκὸς τῶν πάλαι προφητῶν ἐρμηνευ- 15
 τικὰς, ὁποίας ἢ τε πρὸς Ἑβραίους καὶ ἄλλαι πλείους 16
 τοῦ Παύλου περιέχουσιν ἐπιστολαί, ταῦτ' εἶναι. 13.
 εἶτα πάλιν ἐξῆς περὶ τοῦ νέους αὐτοὺς ποιεῖσθαι
 ψαλμοὺς οὕτως γράφει "ὥστ' οὐ θεωροῦσι μόνον,
 "ἀλλὰ καὶ ποιοῦσιν ᾠσματα καὶ ὕμνους εἰς τὸν θεόν
 20 "διὰ παντοίων μέτρων καὶ μελῶν, ῥυθμοῖς σεμνο- 20
 "τέροις ἀναγκαίως χαράσσοντες." 14. πολλὰ μὲν οὖν
 καὶ ἄλλα, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἐν ταύτῳ διέξεισιν, ἐκεῖνα
 δ' ἀναγκαῖον ἐφάνη δεῖν ἀναλέξασθαι, δι' ὧν τὰ
 χαρακτηριστικά τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀγωγῆς ὑποτίθε- 25
 ται. 15. εἰ δέ τῳ μὴ δοκεῖ τὰ εἰρημένα ἴδια εἶναι τῆς 25
 κατὰ τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας, δύνασθαι δὲ καὶ ἄλλοις
 παρὰ τοὺς δεδηλωμένους ἀρμόττειν, πειθίσθω καὶ
 ἀπὸ τῶν ἐξῆς αὐτοῦ φωνῶν, ἐν αἷς ἀναμφήριστον,
 εἰ εὐγνωμονοίη, κομίσσεται τὴν περὶ τοῦδε μαρτυρίαν.
 γράφει γὰρ ὥδε "ἐγκράτειαν δ' ὥσπερ τινὰ θεμέλιον 30

“προκαταβαλλόμενοι τῇ ψυχῇ τὰς ἄλλας ἐποικοδο-
 “μοῦσιν ἀρετάς. σιτίον δὲ ἢ ποτόν οὐδεὶς ἂν αὐτῶν
 “προσενέγκαιτο πρὸ ἡλίου δύσεως, ἐπεὶ τὸ μὲν φιλο-
 “σοφεῖν φωτὸς ἄξιον κρίνουσιν εἶναι, σκοτούς δὲ τὰς
 5 “τοῦ σώματος ἀνάγκας, ὅθεν τῷ μὲν ἡμέρας, ταῖς δὲ
 “νυκτὸς βραχὺ τι μέρος ἀπένειμαν. 17. ἐνιοὶ δὲ καὶ
 “διὰ τριῶν ἡμερῶν ὑπομιμνήσκονται τροφῆς, οἷς
 “πλείων ὁ πόθος ἐπιστήμης ἐνίδρυσται, τινὲς δ’ οὕτως
 “ἐνευφραίνονται καὶ τρυφῶσιν, ὑπὸ σοφίας ἐστιώ-
 10 “μενοι πλουσίως καὶ ἀφθόνως τὰ δόγματα χορηγοῦ-
 “σης, ὥς καὶ πρὸς διπλασίονα χρόνον ἀντέχειν, καὶ
 “μόγις δι’ ἑξ ἡμερῶν ἀπογεύεσθαι τροφῆς ἀναγκαίως
 “ἐθισθέντες.” ταύτας τοῦ Φίλωνος σαφεῖς καὶ ἀναν-
 “τιρρήτους περὶ τῶν καθ’ ἡμᾶς ὑπάρχειν ἡγούμεθα
 15 λέξεις. 18. εἰ δ’ ἐπὶ τούτοις ἀντιλέγων τις ἐτι σκλη-
 “ρύνουτο, καὶ οὗτος ἀπαλαττέσθω τῆς δυσπιστίας,
 “ἐναργεστέραις πειθαρχῶν ἀποδείξουσιν, ὥς οὐ παρὰ
 “τισιν, ἢ μόνῃ τῇ τῶν Χριστιανῶν εὐρεῖν ἐστι κατὰ
 “τὸ εὐαγγέλιον θρησκεία. 19. φησὶ γὰρ δὴ τοῖς περὶ
 20 ὧν ὁ λόγος καὶ γυναικας συνεῖναι, ὧν αἱ πλείους
 “γῆρα λέει τυγχάνουσι παρθένοι, τὴν ἀγνείαν οὐκ
 “ἀνάγκη, καθάπερ ἐναι τῶν παρ’ Ἑλλήσιν ἱερεῶν,
 “φυλάξασαι μᾶλλον ἢ καθ’ ἐκούσιον γνώμην, διὰ
 “ζῆλον καὶ πόθον σοφίας, ἢ συμβιοῦν σπουδάζασθαι
 25 τῶν περὶ τὸ σῶμα ἡδονῶν ἡλόγησαν, οὐ θνητῶν
 “ἐκγόνων, ἀλλ’ ἀθανάτων ὀρεχθεῖσαι, ἃ μόνῃ τίκτειν
 “ἄφ’ ἑαυτῆς οἷα τέ ἐστὶν ἡ θεοφιλὴς ψυχὴ. 20. εἰδ’
 “ὑποκαταβάς ἐμφαντικώτερον ἐκτίθεται καὶ ταῦτα “αἱ
 “δ’ ἐξηγήσεις τῶν ἱερῶν γραμμάτων γίνονται αὐτοῖς
 30 “δι’ ὑπονοειῶν ἐν ἀλληγορίαις. ἅπαντα γὰρ ἡ νομο-

“θεσία δοκεῖ τοῖς ἀνδράσι τούτοις δοικέναι ζῶν, καὶ
 “σῶμα μὲν ἔχειν τὰς ῥητὰς λέξεις, ψυχὴν δὲ τὸν ἐνα-
 “ποκείμενον ταῖς λέξεσιν ἀόρατον νοῦν, ὃν ἤρξατο
 “διαφερόντως ἡ θρησκεία αὐτῇ θεωρεῖν, ὥς διὰ κατό-
 “πτρου τῶν ὀνομάτων ἐξαίσια κάλλη νοημάτων ἐμφαι- 5
 “νόμενα κατιδοῦσα.” 21. τί δὲ τούτοις ἐπιλέγειν τὰς
 “ἐπὶ ταῦτόν συνόδους, καὶ τὰς ἰδίαι μὲν ἀνδρῶν, ἰδίαι
 “δὲ γυναικῶν ἐν ταύτῳ διατριβὰς, καὶ τὰς ἐξ ἑθous
 “εἰσέτι καὶ νῦν πρὸς ἡμῶν ἐπιτελουμένας ἀσκήσεις,
 “ὥς διαφερόντως κατὰ τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους ἐορ- 10
 “τὴν ἐν ἀσιτίαις καὶ διανυκτερεύσεσιν, προσοχαῖς τε
 “τῶν θείων λόγων ἐκτελεῖν εἰώθαμεν. 22. ἃ καὶ ἐπ’
 “ἀκριβέστερον αὐτὸς, ὃν καὶ εἰς δεῦρο τετήρηται παρὰ
 “μόνοις ἡμῶν τρόπον, ἐπισημηγμένως ὁ δηλωθεὶς ἀνὴρ
 “τῇ ἰδίᾳ παραδίδωκε γραφῇ· καὶ μάλιστα γὰρ τὰς τῆς 15
 “μεγάλης ἐορτῆς παννυχίδας καὶ τὰς ἐν ταύταις ἀσκή-
 “σεις, τοὺς τε λέγεσθαι εἰωθότας πρὸς ἡμῶν ὕμνους
 “ἱστορῶν, καὶ ὥς ἐνὸς μετὰ θυθμοῦ κοσμίως ἐπιψάλ-
 “λοντος οἱ λοιποὶ καθ’ ἡσυχίαν ἀκροώμενοι τῶν ὕμνων
 “τὰ ἀκροτελεύτια συνεξηχοῦσιν, ὅπως τε κατὰ τὰς δε- 20
 “δηλωμένας ἡμέρας ἐπὶ στιβάδων χαμευνοῦντες οἴνου
 “μὲν τὸ παράπαν, ὥς αὐτοῖς ῥήμασιν ἀνέγραψεν, οὐδ’
 “ἀπογεύονται, ἀλλ’ οὐδὲ τῶν ἐναλμῶν τινός, ὅδωρ δὲ
 “μόνον αὐτοῖς ἐστι ποτόν, καὶ προσόψημα μετ’ ἄρτου
 “ἄλλας καὶ ὑσσώπον. 23. πρὸς τούτοις γράφει τὸν τῆς 25
 “προστασίας τρόπον τῶν τὰς ἐκκλησιαστικὰς λειτουργ-
 “ρίας ἐγκειραρισμένων, διακονίας τε καὶ τὰς ἐπὶ πᾶσιν
 “ἀνωτάτω τῆς ἐπισκοπῆς προεδρίας. τούτων δ’ ὅτῳ
 “πόθος ἐνεστὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐπιστάσεως, μάθοι ἂν ἐκ
 “τῆς δηλωθείσης τὰνδρός ἱστορίας. 24. ὅτι δὲ τοὺς 30

πρώτους κήρυκας τῆς κατὰ τὸ εὐαγγέλιον διδασκαλίας, τὰ τε ἀρχῇθεν πρὸς τῶν ἀποστόλων ἔδη παραδεδωμένα καταλαβὼν ὁ Φίλων ταῦτ' ἔγραψε, παντὶ τῷ δήλῳ.

XVIII. [Nic. H. E. II, 17. 18.] Πολὺς γε μὴν τῷ λόγῳ καὶ πλατὺς ταῖς διανοαῖς, ὑψηλὸς τε ὢν καὶ μετέωρος ἐν ταῖς εἰς τὰς θείας γραφὰς θεωραῖς γεγεννημένος, ποικίλῃν καὶ πολύτροπον τῶν ἱερῶν λόγων πεποιήται τὴν ὑφήγησιν· τοῦτο μὲν εἰρημῶ καὶ ἀκολουθίᾳ, τὴν τῶν εἰς τὴν γένεσιν διεξελθὼν πραγματεῖαν, ἐν οἷς ἐπέγραψε νόμων ἱερῶν ἀλληγορίας, τοῦτο δὲ, κατὰ μέρος διαστολὰς κεφαλαίων τῶν ἐν ταῖς γραφαῖς ζητουμένων, ἐπιστάσεις τε καὶ διαλύσεις ποιούμενος, ἐν οἷς καὶ αὐτοῖς καταλλήλως τῶν ἐν γενέσει καὶ τῶν ἐν ἐξαγωγή ζήτημάτων τε καὶ λύσεων τέθειται τὴν ἐπιγραφὴν. 2. ἔστι δ' αὐτῷ παρὰ ταῦτα προβλημάτων τινῶν ἰδίως πεπονημένα σπουδασματα, οἷά ἐστι τὰ περὶ γεωργίας δύο, καὶ τὰ περὶ μέθης τοσαῦτα, καὶ ἄλλα ἅττα διαφόρου καὶ οἰκείας ἐπιγραφῆς ἡξιωμένα, οἷος ὁ περὶ ὧν νήψας ὁ νοῦς εὔχεται καὶ καταρᾶται, καὶ ὁ περὶ συγχύσεως τῶν δαλέκτων, καὶ ὁ περὶ φυγῆς καὶ αἰρέσεως, καὶ ὁ περὶ φύσεως καὶ εὐρέσεως, καὶ ὁ περὶ τῆς πρὸς τὰ παιδεύματα συνόδου, περὶ τε τοῦ τίς ὁ τῶν θείων ἐστὶ κληρονόμος, ἢ περὶ τῆς εἰς τὰ ἴσα καὶ ἐναντία τομῆς, καὶ ἔτι ὁ περὶ τῶν τριῶν ἀρετῶν, ἃς σὺν ἄλλαις ἀνέγραψε Μωυσῆς. 3. πρὸς τοῦτοις ὁ περὶ τῶν μετονομαζομένων καὶ ὧν ἕνεκα μετονομάζονται, ἐν ᾧ φησι συντεταχέναι καὶ περὶ διαθηκῶν πρῶτον καὶ δεῦτερον. 4. ἔστι δ' αὐτοῦ καὶ περὶ ἀποικίας, καὶ βίου σοφοῦ τοῦ κατὰ δικαιοσύνην τελειωθέντος, ἢ νόμων ἀγράφων. καὶ ἔτι περὶ γιγάντων, ἢ περὶ τοῦ μὴ τρέπεσθαι τὸ θεῖον, περὶ τε τοῦ κατὰ

Μωυσέα θεοπέμπτους εἶναι τοὺς ὀνείρους πρῶτον, δεῦτερον, τρίτον, τέταρτον, πέμπτον. καὶ ταῦτα μὲν τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα τῶν εἰς τὴν γένεσιν. 5. εἰς δὲ τὴν ἐξοδὸν ἔγνωμεν αὐτοῦ ζήτημάτων καὶ λύσεων πρῶτον, δεῦτερον, τρίτον, τέταρτον, πέμπτον. καὶ τὸ περὶ τῆς σκηνῆς, τό τε περὶ τῶν δέκα λογίων, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναφερομένων ἐν εἰδαι νόμων εἰς τὰ συντείνοντα κεφάλαια τῶν δέκα λόγων, α' β' γ' δ'. καὶ τὸ περὶ τῶν εἰς τὰς ἱερουργίας ζώων, καὶ τίνα τὰ τῶν θυσιῶν εἶδη. καὶ τὸ περὶ τῶν προκειμένων ἐν τῷ νόμῳ τοῖς μὲν ἀγαθοῖς ἄθλων, τοῖς δὲ πονηροῖς ἐπιτιμίων καὶ ἁρῶν. 6. πρὸς τοῦτοις ἄπασιν καὶ μονόβιβλα αὐτοῦ φέρεται, ὡς τὸ περὶ προνοίας, καὶ ὁ περὶ Ἰουδαίων αὐτῷ συνταχθεὶς λόγος, καὶ ὁ πολιτικός· ἔτι τε ὁ Ἀλέξανδρος, ἢ περὶ τοῦ λόγον ἔχειν τὰ ἄλογα ζῶα. ἐπὶ τοῦτοις ὁ περὶ τοῦ δοῦλον εἶναι πάντα φανῶν, ᾧ ἐξῆς ἐστὶν ὁ περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον ἐλεύθερον εἶναι. 7. μεθ' οὗς συντέτακται αὐτῷ ὁ περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν, ἐξ οὗ τὰ περὶ τοῦ βίου τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν διεληλύθαμεν· καὶ τῶν ἐν νόμῳ δὲ καὶ προφήταις Ἑβραϊκῶν ὀνομάτων αἱ ἐρμηνεῖαι τοῦ αὐτοῦ σπουδαῖαι εἶναι λέγονται. 8. οὗτος μὲν οὖν κατὰ Γάϊον ἐπὶ τῆς Ρώμης ἀφικόμενος τὰ περὶ τῆς Γαλου θεοστουρίας αὐτῷ γράφοντα, ἃ μετὰ ἡθους καὶ εἰρωνείας περὶ ἀρετῶν ἐπέγραψεν, ἐπὶ πάσης λέγεται τῆς Ρωμαίων συγκλήτου κατὰ Κλαύδιον διελθεῖν, ὡς καὶ τῆς ἐν βιβλιοθήκῃς ἀναθέσεως θαυμασθέντας αὐτοῦ καταξιωθῆναι τοὺς λόγους. 9. τῆνικαῦτα δὲ καὶ Παύλου τὴν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ πορεῖαν μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ διαύουτος, Ἰουδαίους Ρώμης ἀπελαύνει Κλαύδιος, ὃ τε Ἀκύλας καὶ Πρίσκιλλα μετὰ τῶν ἄλλων Ἰουδαίων

τῆς Ῥώμης ἀπαλλαγέντες ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καταίρουσιν, ἐνταῦθά τε Παῦλῳ τῷ ἀποστόλῳ συνδιατρέβουσι, τοὺς αὐτόθι τῶν ἐκκλησιῶν ἄρτι πρὸς αὐτοῦ καταβληθέντας θεμελίους ἐπιστηρίζοντι. διδάσκαλος καὶ
 5 τούτων ἡ ἱερὰ τῶν Πράξεων γραφή.

XIX. [Nic. H. E. II, 26.] Ἐτι δὲ Κλαυδίου τὰ τῆς βασιλείας διέποντος, κατὰ τὴν τοῦ πάσχα ἑορτὴν τοσαύτην ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων στάσιν καὶ ταραχὴν ἐγγενέσθαι συνέβη ὥς μόνων τῶν περὶ τὰς ἐξόδους
 10 τοῦ ἱεροῦ βίᾳ συνωθουμένων τρεῖς μυριάδας Ἰουδαίων ἀποθανεῖν πρὸς ἀλλήλων καταπατηθέντων, γενέσθαι τε τὴν ἑορτὴν πένθος μὲν ὄλῳ τῷ ἔθνει, θοῆνον δὲ καθ' ἑκάστην οἰκίαν. καὶ ταῦτα μὲν κατὰ λέξιν ὁ Ἰωσήπος. 2. Κλαύδιος δὲ Ἀγρίππαν, Ἀγρίπ-
 15 πον παῖδα, Ἰουδαίων καθίστησι βασιλέα, Φήλικα τῆς χώρας ἀπάσης Σαμαρείας τε καὶ Γαλιλαίας καὶ προσ-
 20 ἐτι τῆς ἐπικαλουμένης Περαιᾶς ἐπίτροπον ἐκπέμψας. διοικήσας δὲ αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἔτεσι τρισὶ καὶ δέκα πρὸς μηνὶν ὀκτὼ Νέρωνα τῆς ἀρχῆς διάδοχον κατα-
 20 λιπὼν τελευτᾷ.

XX. [Nic. H. E. II, 26.] Κατὰ δὲ Νέρωνα Φήλικος τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος αὐτοῖς ῥήμασιν αὐ-
 25 θὺς ὁ Ἰωσήπος τὴν εἰς ἀλλήλους τῶν ἱερέων στάσιν ὡδὲ πως ἐν εἰκοστῷ τῆς ἀρχαιολογίας γράφει. 2. "Ἐξά-
 25 "πτεται δὲ καὶ τοῖς ἀρχιερεῦσι στάσις πρὸς τοὺς ἱερεῖς
 "καὶ τοὺς πρῶτους τοῦ πλήθους τῶν Ἱεροσολύμων,
 "ἕκαστός τε αὐτῶν, στίφος ἀνθρώπων τῶν θρασυ-
 "τάτων καὶ νεωτεριστῶν ἑαυτῷ ποιήσας, ἡγεμῶν ἦν.
 "καὶ συρράσσοντες ἐκακόλογον τε ἀλλήλους καὶ λί-
 30 "θοις ἐβαλλον. ὁ δ' ἐπιπλήξων ἦν οὐδὲ εἰς, ἀλλ' ὥς

5 Act. 18, 2. 14 Joseph. A. I. XX, 5, 8. B. I. II, 12, 1.
 24 Joseph. A. I. XX, 8, 8.

"ἐν ἀπροστατεύῳ πόλει ταῦτ' ἐπράσσειτο μετ' ἐξου-
 "σίας. 3. τοσαύτη δὲ τοὺς ἀρχιερεῖς κατέλαβεν ἀναι-
 "δεια καὶ τόλμα ὥστε ἐκπέμπειν δούλους ἐτόλμων
 "ἐπὶ τὰς ἀλῶνας, τοὺς ληψομένους τὰς τοῖς ἱερεῦσιν
 "ὀφειλομένας δεκάτας. καὶ συνέβαινε τοὺς ἀπορου-
 "μένους τῶν ἱερέων ὑπ' ἐνδείας ἀπολλυμένους θεω-
 "ρεῖν· οὕτως ἐκράτει τοῦ δικαίου παντὸς ἡ τῶν στα-
 "σιαζόντων βία." 4. πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς
 κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους ἐν Ἱεροσολύμοις ὑποφυνῆναι
 ληστῶν τι εἶδος ἱστορεῖ, οἱ "μεθ' ἡμέραν" ὡς φησι 10
 "καὶ ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἐφόνευσον τοὺς συναντῶντας.
 5. μάλιστα γὰρ ἐν ταῖς ἑορταῖς μινυμένους τῷ πλή-
 θει, καὶ ταῖς ἐσθῆσιν ὑποκρύπτοντας μικρὰ ξιφίδια,
 τούτοις ὑπὸ τῶν τοῦς διαφόρους· ἔπειτα πεσόντων,
 μέρος γίνεσθαι τῶν ἐπαρνακτούντων αὐτοὺς τοὺς 15
 πεφονευκτάς· διὸ καὶ παντάπασιν ὑπ' ἀξιοπιστίας
 ἀνευρέτους γενέσθαι. 6. πρῶτον μὲν οὖν ὑπ' αὐτῶν
 Ἰωνάθην τὸν ἀρχιερέα κατασφαγῆναι, μετὰ δ' αὐτὸν
 καθ' ἡμέραν ἀναιρεῖσθαι πολλοὺς, καὶ τῶν συμφο-
 20 ρῶν τὸν φόβον εἶναι χαλεπώτερον, ἑκάστον καθάπερ
 ἐν πολέμῳ καθ' ὅραν τὸν θάνατον προσδεχομένου."

XXI. [Nic. H. E. II, 26.] Ἐξῆς δὲ τούτοις ἐπιφέ-
 ρει μεθ' ἑτέρα λέγων "μείζονι δὲ τούτων πληγῇ Ἰου-
 "δαίους ἐκάκωσεν ὁ Αἰγύπτιος ψευδοπροφήτης. παρα-
 "γενόμενος γὰρ εἰς τὴν χώραν ἀνθρώπος γόης, καὶ 25
 "προφήτου πίστιν ἐπιθεὶς ἑαυτῷ, περὶ τρισμυρίους
 "μὲν ἀθροίζει τῶν ἡπατημένων, περιαγαγὼν δ' αὐ-
 "τοὺς ἐκ τῆς ἐρημίας εἰς τὸ ἐλαίων καλούμενον ὄρος
 "ἐκείθεν οἷός τε ἦν εἰς Ἱεροσόλυμα παρελθεῖν βιά-
 "ζεσθαι, καὶ κρατήσας τῆς τε Ῥωμαϊκῆς φρουρᾶς καὶ 30
 "τοῦ δήμου τυραννεῖν, χρώμενος τοῖς συνεισπεσούσι

10 Joseph. B. I. II, 13, 3. 23 Joseph. B. I. II, 13, 5.

"δορυφόροις. 2. φθάνει δ' αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν Φήλιξ,
 "ὑπαντήσας μετὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὀπλιτῶν. καὶ πᾶς
 "ὁ δῆμος συνεφήψατο τῆς ἀμύνης, ὥστε συμβολῆς
 "γενομένης τὸν μὲν Αἰγύπτιον φυγεῖν μετ' ὀλίγων,
 5 "διαφθαρῆναι δὲ καὶ ξωγρηθῆναι πλείστους τῶν σὺν
 "αὐτῷ." 3. ταῦτα ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἱστοριῶν ὁ Ἰω-
 "σηπος· ἐπιστῆσαι δὲ ἄξιον τοῖς ἐνταῦθα κατὰ τὸν
 Αἰγύπτιον δεδηλωμένοις καὶ τοῖς ἐν ταῖς Πράξεσι
 τῶν ἀποστόλων. ἐνθα τὰ κατὰ Φήλικα πρὸς τοῦ ἐν
 10 Ἱεροσολύμοις χιλιάρχου εἴρηται τῷ Παύλῳ, ὁπηνίκα
 κατεστασίαζεν αὐτοῦ τὸ τῶν Ἰουδαίων πλῆθος· "οὐκ
 ἄρα σὺ εἰ ὁ Αἰγύπτιος ὁ πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν
 ἀναστατάσας καὶ ἐξαγαγὼν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοὺς τετρα-
 κισχιλίους ἄνδρας τῶν σικαρίων;" ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ
 15 Φήλικα τοιαῦτα.

XXII. [Nic. H. E. II, 28—33.] Τούτου δὲ Φῆστος
 ὑπὸ Νέρωνος διάδοχος πέμπεται, καθ' ὃν δικαιο-
 λογησάμενος ὁ Παῦλος δέσμιος ἐπὶ Ῥώμης ἄρχεται.
 Ἀρίσταρχος δ' αὐτῷ συνῆν, ὃν καὶ εἰκότως συναιχ-
 20 μάλωτόν του τῶν ἐπιστολῶν ἀποκαλεῖ. καὶ Λουκᾶς
 δὲ, ὁ τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων γραφῇ παραδούς, ἐν
 τούτοις κατέλυσε τὴν ἱστορίαν, διετίαν ὅλην ἐπὶ τῇς
 Ῥώμης τὸν Παῦλον ἄνετον διατρίψαι, καὶ τὸν τοῦ
 θεοῦ λόγον ἀκωλύτως κηρυῖν ἐπισημνυμένους. 2.
 25 τότε μὲν οὖν ἀπολογησάμενον αὐτὸς ἐπὶ τὴν τοῦ κη-
 ρύγματος διακονίαν λόγος ἔχει στείλασθαι τὸν ἀπό-
 στολον, δεύτερον δ' ἐπιβάντα τῇ αὐτῇ πόλει τῷ κατ'
 αὐτὸν τελειωθῆναι μαρτυρίῳ. ἐν ᾧ δεσμοῖς ἐχόμενος
 τὴν πρὸς Τιμόθεον δευτέραν ἐπιστολὴν συντάττει
 30 ὁμοῦ σημαίνων τὴν τε προτέραν αὐτῷ γενομένην

ἀπολογίαν καὶ τὴν παρὰ πόδας τελείωσιν. 3. δέχου
 δὴ καὶ τούτων τὰς αὐτοῦ μαρτυρίας· "ἐν τῇ πρώτῃ
 μου, φησὶν, ἀπολογία οὐδεὶς μοι συμπαρεγένετο,
 ἀλλὰ πάντες με ἐγκατέλιπον, (μὴ αὐτοῖς λογισθῆναι),
 ὁ δὲ κύριός μοι παρέστη καὶ ἐνεδυνάμωσέ με, ἵνα δι' 5
 ἐμοῦ τὸ κήρυγμα πληροφορηθῇ καὶ ἀκούσωσι πάντα
 τὰ ἔθνη, καὶ ἐρρυσθῇ ἐκ στόματος λέοντος." 4. σα-
 φῶς δὲ παρίστησι διὰ τούτων ὅτι δὴ τὸ πρότερον,
 ὅπως ἂν τὸ κήρυγμα τὸ δι' αὐτοῦ πληρωθῇ, ἐρρυ-
 10 σθῇ ἐκ στόματος λέοντος, (τὸν Νέρωνα ταύτην, ὡς 10
 εἰκοι, διὰ τὸ ὁμόθυμον προσειπῶν). οὐκ οὖν ἐξῆς
 προστέθεικε παραπλήσιόν τι τῷ "ῥύσεται με ἐκ στό-
 ματος λέοντος." εἴωρα γὰρ τῷ πνεύματι τὴν ὅσον οὐπω
 μέλλουσιν αὐτοῦ τελευτήν. 5. διὸ φησιν ἐπιλέγων τῷ
 "καὶ ἐρρυσθῇ ἐκ στόματος λέοντος" τὸ "ῥύσεται με 15
 ὁ κύριος ἀπὸ παντὸς ἔργου πονηροῦ, καὶ σώσει εἰς
 τὴν βασιλείαν αὐτοῦ τὴν ἐπουράνιον," σημαίνων τὸ
 παραυτίκα μαρτύριον, ὃ καὶ σαφέστερον ἐν τῇ αὐτῇ
 προλέγει γραφῇ φάσκων "ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι,
 καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐμῆς ἀναλύσεως ἐφάσθηκεν." 6. νῦν 20
 μὲν οὖν ἐπὶ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τῶν πρὸς Τιμό-
 θεον τὸν Λουκᾶν μόνον γράφοντι αὐτῷ συνεῖναι δη-
 λοῖ, κατὰ δὲ τὴν προτέραν ἀπολογίαν οὐδὲ τούτον.
 ὅθεν εἰκότως τὰς τῶν ἀποστόλων πράξεις ἐπ' ἐκείνῳ
 ὁ Λουκᾶς περιέγραψε τὸν χρόνον, τὴν μέχρις ὅτε τῷ 25
 Παύλῳ συνῆν ἱστορίαν ὑφηγησάμενος. 7. ταῦτα δὲ
 ἡμῖν εἴρηται παρισταμένοις ὅτι μὴ καθ' ἣν ὁ Λου-
 κᾶς ἀνέγραψεν ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐπιδημίαν τοῦ Παύλου
 τὸ μαρτύριον αὐτῷ συνεπεράνθη. 8. εἰκὸς γὰρ τοι
 κατὰ μὲν ἀρχὰς ἡπιάτερον τοῦ Νέρωνος διακειμένου 30

ῥᾶον τὴν ὑπὲρ τοῦ δόγματος τοῦ Παύλου καταδεχθῆναι ἀπολογία, προελθόντος δὲ εἰς ἀθεμίτους τόλμας μετὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ κατὰ τῶν ἀποστόλων ἐπιχειρῆσαι.

XXXIII. [Nic. H. E. II, 38.] Ἰουδαῖοί γε μὴν τοῦ Παύλου Καίσαρα ἐπικαλεσαμένον, ἐπὶ τε τὴν Ῥωμαίων πόλιν ὑπὸ Φήστου παραπεμφθέντος, τῆς ἐλπίδος καθ' ἣν ἐξήρτουν αὐτῷ τὴν ἐπιβουλήν ἀποπεισόντες, ἐπὶ Ἰάκωβον τὸν τοῦ κυρίου τρέπονται ἀδελφόν, ὃ πρὸς τῶν ἀποστόλων ὁ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐγκεχρίριστο θρόνος. τοιαῦτα δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ κατὰ τούτον τολμᾶται. 2. εἰς μέσον αὐτὸν ἀγαγόντες ἄρνησιν τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως ἐπὶ παντός ἐξήτουν τοῦ λαοῦ. τοῦ δὲ παρὰ τὴν ἀπάντων γνώμην ἐλευθέρα φωνῇ καὶ μᾶλλον ἢ προσεδόκησαν ἐπὶ τῆς πληθύος ἀπάσης παρρησιασασμένον, καὶ ὁμολογήσαντος υἱὸν εἶναι τοῦ θεοῦ τὸν σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, μηκέθ' οἷοί τε τὴν τοῦ ἀνδρός μαρτυρίαν φέρειν, τῷ καὶ δικαιοτάτῳ αὐτὸν παρὰ τοῖς πᾶσι δι' ἀκρότητα ἧς μετῆι κατὰ τὸν βίον φιλοσοφίας τε καὶ θεοσεβείας πιστεύεσθαι, κτείνουσι καιρὸν εἰς ἐξουσίαν λαβόντες τὴν ἀναρχίαν, ὅτι δὴ τοῦ Φήστου κατ' αὐτὸ τοῦ καιροῦ ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας τελευτήσαντος ἀναρχα καὶ ἀνεπιτρόπευτα τὰ τῆς αὐτοῦ διοικήσεως καθειστήκει. 3. τὸν δὲ τῆς τοῦ Ἰακώβου τελευτῆς τρόπον ἤδη μὲν πρότερον αἱ παρατεθεῖσαι τοῦ Κλήμεντος φωναὶ δεδηλώκασιν, ἀπὸ τοῦ πτερυγίου βεβλήσθαι ξύλῳ τε τὴν πρὸς θάνατον πεπληγῆναι αὐτὸν ἱστορηκότος. ἀκριβέστατά γε μὴν τὰ κατ' αὐτὸν ὁ Ἠγήσιππος, ἐπὶ τῆς πρώτης τῶν

26 πρότερον] II, 1. p. 45, 23.

ἀποστόλων γενόμενος διαδοχῆς, ἐν τῷ πέμπτῳ αὐτοῦ ὑπομνήματι τοῦτον λέγων ἱστορεῖ τὸν τρόπον "διαδέχεται δὲ τὴν ἐκκλησίαν μετὰ τῶν ἀποστόλων ὁ ἀδελφὸς τοῦ κυρίου Ἰάκωβος, ὁ ὀνομασθεὶς ὑπὸ πάντων δίκαιος ἀπὸ τῶν τοῦ κυρίου χρόνων μέχρι καὶ ἡμῶν· ἐπεὶ πολλοὶ Ἰάκωβοι ἐκαλοῦντο. 5. οὗτος δὲ ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ ἄγιος ἦν. οἶνον καὶ σίκερα οὐκ ἐπιεν, οὐδὲ ἔμψυχον ἔφαγε. ξυρὸν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ οὐκ ἀνέβη, ἔλαιον οὐκ ἠλείψατο, καὶ βαλανεῖον οὐκ ἐχρήσατο. 6. τούτῳ μόνῳ ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι. οὐδὲ γὰρ ἐρεοῦν ἐφόρει, ἀλλὰ σιנדύνας. καὶ μόνος εἰσήρχετο εἰς τὸν ναόν, ἡγούμενος τε καὶ κείμενος ἐπὶ τοῖς γόνασι, καὶ αἰτούμενος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἄφειν, ὡς ἀπεσκληκέναι τὰ γόνατα αὐτοῦ δίκην καμήλου, διὰ τὸ ἀεὶ κάμπτεν προσκυνῶντα τῷ θεῷ τὰ γόνατα καὶ αἰτεῖσθαι ἄφειν τῷ λαῷ. 7. διὰ γὰρ τοὺς ὑπερβολὴν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐκαλεῖτο δίκαιος καὶ ὁβλίαις, ὁ ἔστιν Ἑλληνιστὶ περιοχὴ τοῦ λαοῦ καὶ δικαιοσύνη, ὡς οἱ προφηταὶ δηλοῦσι περὶ αὐτοῦ. 8. τινὲς οὖν τῶν ἐπὶ αἰρέσεων τῶν ἐν τῷ λαῷ, τῶν προγεγραμμένων μοι ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν, ἐκυνθάνοντο αὐτοῦ τίς ἢ θύρα τοῦ Ἰησοῦ. καὶ ἔλεγε τοῦτον εἶναι τὸν σωτῆρα. 9. ἐξ ὧν τινες ἐπίστευσαν ὅτι Ἰησοῦς ἔστιν ὁ Χριστός. αἱ δὲ αἰρέσεις αἱ προσηρημέναι οὐκ ἐπίστευον οὔτε ἀνάστασιν οὔτε ἐρχόμενον ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. ὅσοι δὲ καὶ ἐπίστευσαν, διὰ Ἰακώβον. 10. πολλῶν οὖν καὶ τῶν ἀρχόντων πιστευόντων ἦν θόρυβος τῶν Ἰουδαίων καὶ γραμματέων καὶ Φαρισαίων λεγόντων ὅτι κινδυνεύει πᾶς ὁ λαὸς Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν προσδοκᾶν. ἔλεγον οὖν συνελθόντες τῷ Ἰακώβῳ· παρακαλοῦμέν σε, ἐπίσχες τὸν λαόν,

"ἐπεὶ ἐπλανήθη εἰς Ἰησοῦν, ὡς αὐτοῦ ὄντος τοῦ Χριστοῦ. παρακαλοῦμέν σε πείσαι πάντας τοὺς ἐλθόντας εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα περὶ Ἰησοῦ. σοὶ γὰρ πάντες πειθόμεθα. ἡμεῖς γὰρ μαρτυροῦμέν σοι καὶ πᾶς ὁ λαὸς ὅτι δίκαιος εἶ καὶ ὅτι πρόσωπον οὐ λαμβάνεις. 11. πείσον οὖν σὺ τὸν ὄχλον περὶ Ἰησοῦ μὴ πλανᾶσθαι. καὶ γὰρ πᾶς ὁ λαὸς καὶ πάντες πειθόμεθα σοι. στήθι οὖν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, ἵνα ἄνωθεν ἥς ἐπιφανῆς καὶ ἡ εὐάκουστά σου τὰ ῥήματα παντὶ τῷ λαῷ. διὰ γὰρ τὸ πάσχα συνελθὺν λύθασιν πᾶσαι αἱ φυλαὶ μετὰ καὶ τῶν ἐθνῶν. 12. ἔστησαν οὖν οἱ προειρημένοι γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι τὸν Ἰάκωβον ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ναοῦ, καὶ ἔκραξαν αὐτῷ καὶ εἶπαν, δίκαιε, ὃ πάντες πείθονται ὀφείλομεν, ἐπεὶ ὁ λαὸς πλανᾶται ὀπίσω Ἰησοῦ τοῦ σταυρωθέντος, ἀπάγγειλον ἡμῖν τίς ἡ θύρα τοῦ Ἰησοῦ. 13. καὶ ἀπεκρίνατο φωνῇ μεγάλῃ, τί με ἐπερωτᾶτε περὶ Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου; καὶ αὐτὸς κἀθήται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐκ δεξιῶν τῆς μεγάλης δυνάμεως, καὶ μέλλει ἔρχεσθαι ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ. 14. καὶ πολλῶν πληροφορηθέντων, καὶ δοξαζόντων ἐπὶ τῇ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἰακώβου, καὶ λεγόντων ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, τότε πάλιν οἱ αὐτοὶ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι πρὸς ἀλλήλους ἔλεγον, 25 "κακῶς ἐποιήσαμεν τοιαύτην μαρτυρίαν παρασχόντες τῷ Ἰησοῦ· ἀλλὰ ἀναβάντες καταβάλωμεν αὐτόν, ἵνα φοβηθέντες μὴ πιστεύσωσιν αὐτῷ. 15. καὶ ἔκραξαν λέγοντες, ὦ ὦ, καὶ ὁ δίκαιος ἐπλανήθη. καὶ ἐπλήρωσαν τὴν γραφὴν τὴν ἐν τῷ Ἠσαΐα γεγραμμένην· 30 "ἄρωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσκλητος ἡμῖν ἐστὶ· τόνον τὰ γεννήματα τῶν ἐργῶν αὐτῶν φέρονται. 16.

29 Ies. 3, 10.

"ἀναβάντες οὖν κατέβαλον τὸν δίκαιον, καὶ ἔλεγον ἀλλήλοις, λιθάσωμεν Ἰάκωβον τὸν δίκαιον. καὶ ἤρξαντο λιθάζειν αὐτόν, ἐπεὶ καταβληθεὶς οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ στραφεὶς ἔθηκε τὰ γόνατα λέγων, παρακαλῶ, κύριε θεὲ πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν. 17. οὕτω δὲ καταλιθοβολούντων αὐτόν εἰς τῶν ἱερέων τῶν υἱῶν Ῥηχάβ υἱοῦ Ῥαχαβέιμ τῶν μαρτυρουμένων ὑπὸ Ἰερεμίου τοῦ προφήτου ἔκραξε λέγων, παύσασθε· τί ποιεῖτε; εὐχεται ὑπὲρ ὑμῶν ὁ δίκαιος. 18. καὶ λαβὼν τις ἀπ' αὐτῶν εἰς τῶν ἱγναφίων τὸ ξύλον, ἐν ᾧ ἀπεπίεξε τὰ ἱμάτια, ἤνευκε κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ δικαίου. καὶ οὕτως ἐμαρτύρησεν. καὶ ἔθαψαν αὐτόν ἐπὶ τῷ τόπῳ παρὰ τῷ ναῷ, καὶ ἔτι αὐτοῦ ἡ στήλη μένει παρὰ τῷ ναῷ. 19. μάρτυς οὗτος ἀληθῆς Ἰουδαίοις τε καὶ Ἑλλήσι γεγένηται ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐστίν. καὶ εὐθὺς Οὐέσπασιανὸς πολιορκεῖ αὐτούς. 19. ταῦτα διὰ πλάτους συνοδῶν τῷ Κλήμεντι καὶ ὁ Ἡγήσιππος. οὕτω δὲ ἄρα θανατώσας τις ἦν καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἐπὶ δικαιοσύνῃ βεβόητο ὁ Ἰάκωβος ὡς καὶ τοὺς Ἰουδαίους 20 ἔμφροντας δοξάζειν ταύτην εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς παραχρήμα μετὰ τὸ μαρτύριον αὐτοῦ πολιορκίας τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἣν δι' οὐδὲν ἕτερον αὐτοῖς συμβῆναι ἢ διὰ τὸ κατ' αὐτοῦ τολμηθὲν ἄγος. 20. ἀμέλει γέ τοι καὶ ὁ Ἰωσήπος οὐκ ἀπόκνησε καὶ τοῦτ' ἐγγράφως ἐπιμαρτυρασθαι δι' ὧν φησι λέξεων "ταῦτα δὲ συμβέβηκεν Ἰουδαίος κατ' ἐκδίκησιν Ἰακώβου τοῦ δικαίου, ὃς ἦν ἀδελφὸς Ἰησοῦ τοῦ λεγομένου Χριστοῦ, ἐπειδήπερ δικαιοτάτον αὐτόν ὄντα οἱ Ἰουδαῖοι ἀπέκτειναν. 21. ὁ δ' αὐτὸς καὶ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐν εἰκοστῇ τῆς ἀρχαιολογίας δηλοῖ διὰ τούτων· "πέμπει

31 Ioseph. A. I. XX, 9, 1.

"δὲ Καῖσαρ Ἀλβῖνον εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐπαρχον, Φή-
 "στου τὴν τελευταίαν πυθόμενος. ὁ δὲ νεώτερος Ἀνα-
 "νος, ὃν τὴν ἀρχιερωσύνην εἶπαμεν παρειληφέναι,
 "θρασὺς ἦν τὸν τρόπον καὶ τολμητὴς διαφερόντως,
 5 "αἴρεισιν δὲ μετῆι τὴν Σαδδουκαίων, οἵπερ εἰσὶ περὶ
 "τὰς κρίσεις ὧμοι παρὰ πάντας τοὺς Ἰουδαίους, κα-
 "θὼς ἤδη δεδηλώκαμεν. 22. ἅτε δὴ οὖν τοιοῦτος ὢν
 "ὁ Ἀνανος, νομίσας ἔχειν καιρὸν ἐπιτήδειον, διὰ τὸ
 "τεθνάναι μὲν Φῆστον, Ἀλβῖνον δὲ ἐτι κατὰ τὴν ὁδὸν
 10 "ὑπάρχειν, καθίζει συνέδριον κριτῶν, καὶ παραγαγὼν
 "εἰς αὐτὸ τὸν ἀδελφὸν Ἰησοῦ τοῦ Χριστοῦ λεγομένου,
 "Ἰάκωβος ὄνομα αὐτῷ, καὶ τινες ἑτέρους, ὡς παρανό-
 "μησάντων κατηγορίαν ποιησάμενος παρέδωκε λει-
 "σθησομένους. 23. ὅσοι δὲ ἐδόκουν ἐπιεικίστατοι τῶν
 15 "κατὰ τὴν πόλιν εἶναι καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους ἀκρι-
 "βεῖς, βαρέως ἠνεγκαν ἐπὶ τούτῳ, καὶ πέμπουσι πρὸς
 "τὸν βασιλέα κρύφα, παρακαλοῦντες αὐτὸν ἐπιστεῖλαι
 "τῷ Ἀνάνῳ μηκέτι τοιαῦτα πράσσειν· μηδὲ γὰρ τὸ
 "πρῶτον ὀρθῶς αὐτὸν πεποιηκέναι. τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ
 20 "τὸν Ἀλβῖνον ὑπαντιάζουσιν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας
 "ὁδοιποροῦντα, καὶ διδάσκουσιν ὡς οὐκ ἐξὸν ἦν Ἀνάνῳ
 "χωρὶς τῆς αὐτοῦ γνώμης καθίσαι συνέδριον. 24.
 "Ἀλβῖνος δὲ πεισθεὶς τοῖς λεγομένοις γράφει μετ'
 "ὀργῆς τῷ Ἀνάνῳ, λήψεσθαι παρ' αὐτοῦ δίκας ἀπει-
 25 "λῶν. καὶ ὁ βασιλεὺς δὲ Ἀγρίππας διὰ τοῦτο τὴν
 "ἀρχιερωσύνην ἀφελόμενος αὐτοῦ ἄρξαντος μὴνας
 "τρεῖς, Ἰησοῦν τὸν τοῦ Σαμμαίου κατέστησεν. τοι-
 "αῦτα καὶ τὰ κατὰ Ἰάκωβον, οὗ ἡ πρώτη τῶν ὀνομαζο-
 "μένων καθολικῶν ἐπιστολῶν εἶναι λέγεται. 25. ἰστέον
 30 δὲ ὡς νοθεύεται μὲν, (οὐ πολλοὶ γοῦν τῶν παλαιῶν
 "αὐτῆς ἐμνημόνευσαν, ὡς οὐδὲ τῆς λεγομένης Ἰούδα
 "μίας καὶ αὐτῆς οὔσης τῶν ἐπτά λεγομένων καθολικῶν)

ὅμως δ' ἴσμεν καὶ ταύτας μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν πλεί-
 σταις δεδημοσιευμένας ἐκκλησίαις.

XXIV. [Nic. H. E. II, 15.] Νέρωνος δὲ ὄγδοον 61/2
 ἄγοντος τῆς βασιλείας ἔτος πρῶτος μετὰ Μάρκον τὸν
 εὐαγγελιστὴν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παροικίας Ἀννία-
 νὸς τὴν λειτουργίαν διαδέχεται.

XXV. [Nic. H. E. II, 34—37.] Κραταιομένης δὲ
 ἤδη τῷ Νέρωνι τῆς ἀρχῆς, εἰς ἀνοσίους ἐξοκέλλας
 ἐπιτηδεύσεις κατ' αὐτῆς ὠπλίζετο τῆς εἰς τὸν τῶν
 ὅλων θεὸν εὐσεβείας. γράφειν μὲν οὖν οἷός τις οὐ- 10
 τος γένηται τὴν μοχθηρίαν οὐ τῆς παρούσης γέ-
 νοιτ' ἂν σχολῆς. 2. πολλῶν γε μὴν τὰ κατ' αὐτὸν
 ἀκριβεστάταις παραδεδοκότων διηγήσεσι, πάρεστιν
 ὅτῳ φίλον ἐξ αὐτῶν τὴν σκαιότητα τῆς τάνδρὸς ἐκτό-
 πον καταθεωρήσαι μανίας, καθ' ἣν, οὐ μετὰ λογί- 15
 σμοῦ, μυρίων ὅσων ἀπωλείας διεξελθὼν ἐπὶ τοσαύ-
 τῃ ἤλασε μαιφονίαν ὡς μηδὲ τῶν οὐκαιοτάτων τε
 καὶ φιλιτάτων ἐπισχεῖν, μητέρα δὲ ὁμοίως καὶ ἀδελ-
 φούς καὶ γυναῖκα σὺν καὶ ἄλλοις μυρίοις τῷ γένει
 προσήκουσι τρόπον ἐχθρῶν καὶ πολεμίων ποικίλαις 20
 θανάτων ιδέαις διαχρήσασθαι. 3. ἐνέδει δὲ ἄρα τοῖς
 πᾶσι καὶ τοῦτ' ἐπιγραφῆναι αὐτῷ, ὡς ἂν πρῶτος
 ἀντοκρατόρων τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας πολέμιος
 ἀναδειχθεῖ. 4. τούτου δὲ πάλιν ὁ Ῥωμαῖος Τερτυλ-
 liανὸς ὧδε πως λέγων μνημονεύει "ἐντύχετε τοῖς 25
 "ὑπομνήμασιν ὑμῶν. ἐκεῖ εὐρήσετε πρῶτον Νέρωνα
 "τοῦτο τὸ δόγμα, ἡνίκα μάλιστα ἐν Ῥώμῃ τὴν ἀνα-
 "τολήν πᾶσαν ὑποτάξας ὧμος ἦν εἰς πάντας, διώ-
 "ξαντα. τοιοῦτόν τῆς κολάσεως ἡμῶν ἀρχηγῷ καυχώ-
 "μεθα. ὁ γὰρ εἰδὼς ἐκείνον νοῆσαι δύναται, ὡς οὐκ 30
 "ἂν, εἰ μὴ μέγα τι ἀγαθὸν ἦν, ὑπὸ Νέρωνος κατα-

25 Tertullian. Apologet. cap. 6.

"κριθῆναι." 5. ταύτη γοῦν οὗτος θεομάχος ἐν τοῖς
 μάλιστα πρώτος ἀνακηρυχθεὶς ἐπὶ τὰς κατὰ τῶν ἀπο-
 στόλων ἐπήρθη σφαγᾶς. Παῦλος δὲ οὖν ἐπ' αὐτῆς
 Ῥώμης τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθῆναι, καὶ Πέτρος ὡσαύ-
 5 τως ἀνασκοιπισθῆναι κατ' αὐτὸν ἱστοροῦνται, καὶ
 πιστοῦνται γε τὴν ἱστορίαν ἢ Πέτρου καὶ Παύλου εἰς
 δεῦρο κρατήσασα ἐπὶ τῶν αὐτόθι κοιμητηρίων πρόσ-
 ρησις. 6. οὐδὲν δ' ἦττον καὶ ἐκκλησιαστικὸς ἀνὴρ,
 Γάτος ὀνόματι, κατὰ Ζεφυρίνου Ῥωμαίων γεροντὸς
 10 ἐπίσκοπον· ὃς δὲ Πρόκλῳ τῆς κατὰ Φρύγας προΐ-
 σταμένῳ γνώμης ἐγγράφως διαλεχθεὶς αὐτὰ δὴ ταῦτα
 περὶ τῶν τόπων, ἐνθα τῶν εἰρημένων ἀποστόλων τὰ
 ἱερὰ σκηνώματα κατατέθειται, φησὶν 7. "ἐγὼ δὲ τὰ
 15 "τρόπαια τῶν ἀποστόλων ἔχω δεῖξαι. ἐὰν γὰρ θελή-
 σῃς ἀπελθεῖν ἐπὶ τὸν Βατικανόν, ἢ ἐπὶ τὴν ὁδὸν
 "τὴν Ὠστίαν, εὐρήσεις τὰ τρόπαια τῶν ταύτην ἰδρυ-
 "σαμένων τὴν ἐκκλησίαν." 8. ὥς δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν
 ἄμφω καιρὸν ἐμαρτύρησαν, Κορινθίων ἐπίσκοπος
 Διονύσιος ἐγγράφως Ῥωμαίοις ὁμιλῶν ὡδὲ πως παρί-
 20 στησιν "ταῦτα καὶ ὑμεῖς διὰ τῆς τοσαύτης νοουθεσίας
 "τὴν ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου φυτεῖαν γεννηθεῖσαν
 "Ῥωμαίων τε καὶ Κορινθίων συνεκεράσατε. καὶ γὰρ
 "ἄμφω καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Κόρινθον φυτεύσαντες
 "ἡμᾶς ὁμοίως ἐδίδαξαν· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰτα-
 25 "λίαν ὁμοίως διδάξαντες ἐμαρτύρησαν κατὰ τὸν αὐτὸν
 "καιρὸν." καὶ ταῦτα δὲ, ὥς ἂν ἐτι μᾶλλον πιστωθεῖν
 τὰ τῆς ἱστορίας.

XXVI. [Nic. H. E. III, 3.] Αὐθις δ' ὁ Ἰώσηπος
 πλεῖστα ὅσα περὶ τῆς τοῦ πᾶν Ἰουδαίων ἔθνος κατα-
 30 λαβούσης διελθὼν συμφορᾶς δηλοῖ κατὰ λέξιν, ἐπὶ

πλείστοις ἄλλοις μυρίους ὅσους τῶν παρὰ Ἰουδαίους
 τετιμημένων μάλιστα αἰκισθέντας ἐν αὐτῇ τῇ Ἱερου-
 σαλὴμ ἀνασταυρωθῆναι ὑπὸ Φλώρου. τοῦτον δὲ
 εἶναι τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπον, ὁπηνίκα τὴν ἀρχὴν
 ἀναρριπισθῆναι τοῦ πολέμου, ἔτους δωδεκάτου τῆς 5
 Νέρωνος ἡγεμονίας, συνέβη. 2. εἴτα δὲ καὶ καθ'
 ὅλην τὴν Συρίαν ἐπὶ τῇ τῶν Ἰουδαίων ἀποστάσει
 δεινὴν φησι κατεληφέναι ταραχὴν, πανταχόσε τῶν
 ἀπὸ τοῦ ἔθνους πρὸς τῶν κατὰ πόλιν ἐνοίκων ὡσάν
 πολεμίων ἀνηλεῶς πορθουμένων, ὥστε ὁρᾶν τὰς πό- 10
 λεις μεστὰς ἀτάφων σωμάτων, καὶ νεκροὺς ἅμα νη-
 πίοις γέροντας ἐρριμένους, γυναῖά τε μηδὲ τῆς ἐπ'
 αἰδοὶ σκέπης μετεληφότα, καὶ πᾶσαν μὲν τὴν ἐπαρ-
 χιον μεστὴν ἀδιηγῆτων συμφορῶν, μεζονα δὲ τῶν
 ἐκάστοτε τολμωμένων τὴν ἐπὶ τοῖς ἀπειλουμένοις ἀνά- 15
 τασιν. ταῦτα κατὰ λέξιν ὁ Ἰώσηπος. καὶ τὰ μὲν κατὰ
 Ἰουδαίους ἐν τούτοις ἦν.

ΛΟΓΟΣ Γ.

I. [Nic. H. E. II, 39—44. III, 1.] Τὰ μὲν δὲ κατὰ
 Ἰουδαίους ἐν τούτοις ἦν. τῶν δὲ ἱερῶν τοῦ σωτήρος 20
 ἡμῶν ἀποστόλων τε καὶ μαθητῶν ἐφ' ἅπασαν κατα-
 σπαρέντων τὴν οἰκουμένην, Θωμᾶς μὲν, ὥς ἡ παρά-
 δοσις περιέχει, τὴν Παρθίαν εἰληγεν, Ἀνδρέας δὲ
 τὴν Σκυθίαν, Ἰωάννης τὴν Ἀσίαν, πρὸς οὓς καὶ δια- 25
 τρέψας ἐν Ἐφέσῳ τελευτᾷ. 2. Πέτρος δὲ ἐν Πόντῳ
 καὶ Γαλατίᾳ καὶ Βιθυνίᾳ Καππαδοκίᾳ τε καὶ Ἀσίᾳ
 κекηρυχέναι τοῖς ἐν διασπορᾷ Ἰουδαίοις εἰκεν· ὃς

καὶ ἐπὶ τέλει ἐν Ῥώμῃ γενόμενος ἀνεσκολοπίσθη κατὰ κεφαλῆς, οὕτως αὐτὸς ἀξιώσας παθεῖν. 3. τί δεῖ περὶ Παύλου λέγειν, ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ πεπληρωκότος τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, 5 καὶ ὕστερον ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Νέρωνος μεμαρτυρηκότος; ταῦτα Ὁριγένης κατὰ λέξιν ἐν τρίτῳ τόμῳ τῶν εἰς τὴν Γένεσιν ἐξηγητικῶν εἶρηται.

II. [Nic. H. E. III, 2.] Τῆς δὲ Ῥωμαίων ἐκκλησίας μετὰ τὴν Παύλου καὶ Πέτρου μαρτυρίαν πρῶτος κλη- 10 ροῦται τὴν ἐπισκοπὴν Αἰνός. μνημονεύει τούτου Τιμοθέῳ γράφων ἀπὸ Ῥώμης ὁ Παῦλος κατὰ τὴν ἐπὶ τέλει τῆς ἐπιστολῆς πρόσρησιν.

III. [Nic. H. E. II, 45. 46.] Πέτρου μὲν οὖν ἐπιστολὴ μία ἢ λεγομένη αὐτοῦ προτέρα ἀνωμολόγηται· 15 ταύτῃ δὲ καὶ οἱ πάλαι πρεσβύτεροι ὡς ἀναμφιλέκτως ἐν τοῖς σφῶν αὐτῶν κατακείμενοι συγγράμμασι. τὴν δὲ φερομένην αὐτοῦ δευτέραν οὐκ ἐνδιάδηκον μὲν εἶναι παρειλήφαμεν, ὅμως δὲ πολλοῖς χρήσιμος φανείσα μετὰ τῶν ἄλλων ἐσπουδάσθη γραφὴν. 2. τό γ' 20 μὴν τῶν ἐπικεκλημένων αὐτοῦ πράξεων, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν ὠνομασμένον εὐαγγέλιον, τό τε λεγόμενον αὐτοῦ κήρυγμα, καὶ τὴν καλουμένην ἀποκάλυψιν οὐδ' ὅλως ἐν καθολικαῖς ἴσμεν παραδεδομένα, ὅτι μήτε ἀρχαίων μήτε τῶν καθ' ἡμᾶς τις ἐκκλησιαστικὸς συγ- 25 γραφεὺς ταῖς ἐξ αὐτῶν συνεχρήσατο μαρτυρίαις. 3. προϋούσης δὲ τῆς ἱστορίας προύργου ποιήσομαι σὺν ταῖς διαδοχαῖς ὑποσημῆναι τίνες τῶν κατὰ χρό- νους ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων ὅποιαις κέχρηται τῶν ἀντιλεγόμενων, τίνα τε περὶ τῶν ἐνδιαθήκων 30 καὶ ὁμολογουμένων γραφῶν, καὶ ὅσα περὶ τῶν μὴ τοιούτων αὐτοῖς εἶρηται. 4. ἀλλὰ τὰ μὲν ὀνομαζόμενα Πέτρου, ὧν μόνην μίαν γνησίαν ἔργων ἐπιστολὴν καὶ

παρὰ τοῖς πάλαι πρεσβυτέροις ὁμολογημένην, το- 5 σαῦτα. 5. τοῦ δὲ Παύλου πρόδηλοι καὶ σαφεῖς αἱ δεκατέσσαρες ἐπιστολαί. ὅτι γε μὴν τινες ἡθιτήκασιν τὴν πρὸς Ἑβραίους, πρὸς τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ὡς μὴ Παύλου οὐσαν αὐτὴν ἀντιλέγεσθαι φήσαντες, οὐ 5 δίκαιον ἄγνοεῖν. καὶ τὰ περὶ ταύτης δὲ τοῖς πρὸ ἡμῶν εἰρημένα κατὰ καιρὸν παραθήσομαι. οὐδὲ μὴν τὰς λεγομένας αὐτοῦ Πράξεις ἐν ἀναμφιλέκτοις παρείληφα. 6. ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἐν ταῖς ἐπὶ 10 τέλει προσήρῃ τῆς πρὸς Ῥωμαίους μνήμην πεποι- ηται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ Ἑρμᾶ, οὗ φασιν ὑπάρχειν τὸ τοῦ ποιμένος βιβλίον, ἰστέον ὡς καὶ τοῦτο πρὸς μὲν τινῶν ἀντιλέλεκται, δι' οὗς οὐκ ἂν ἐν ὁμολογου- 15 μένοις τεθείη, ὑφ' ἑτέρων δὲ ἀναγκαιότατον οἷς μάλιστα δεῖ στοιχειώσεως εἰσαγωγικῆς κέκριται. ὅθεν 15 ἤδη καὶ ἐν ἐκκλησίαις ἴσμεν αὐτὸ διδμησιευμένον, καὶ τῶν παλαιάτων δὲ συγγραφέων κέχρημένους τινὰς αὐτῷ κατέληφα. 7. ταῦτα εἰς παράστασιν τῶν τε ἀναντιρρήτων καὶ τῶν μὴ παρὰ πᾶσιν ὁμολογου- 20 μένων θεῶν γραμμάτων εἰρήσθω.

IV. [Nic. H. E. III, 1. 2.] Ὅτι μὲν οὖν τοῖς ἐξ 25 ἔθνων κηρύσσων ὁ Παῦλος τοὺς ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ τῶν ἐκκλησιῶν καταβέ- βλητο θεμελίους δῆλον ἐκ τῶν αὐτοῦ γένοιτ' ἂν φωνῶν καὶ ἀφ' ὧν ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσιν ἰστέ- 26 ρησεν. 2. καὶ ἐκ τῶν Πέτρου δὲ λέξεων ἐν ὁπόσαις καὶ οὗτος ἐπαρχίαις τοὺς ἐκ περιτομῆς τὸν Χριστὸν εὐαγγελιζόμενος τὸν τῆς καινῆς διαθήκης παρεδίδου λόγον σαφὲς ἂν εἴη ἀφ' ἧς εἰρήκαμεν ὁμολογουμένης 30 αὐτοῦ ἐπιστολῆς, ἐν ᾗ τοῖς ἐξ Ἑβραίων οὖσιν ἐν δια-

10 Rom. 16, 14.

26 1. Petr. 1, 1.

σπορά Πόντου καὶ Γαλατίας Καππαδοκίας τε καὶ Ἀσίας καὶ Βιθυνίας γράφει. 3. ὅσοι δὲ τούτων καὶ τίνες γνήσιοι ζηλωταὶ γεγορότες τὰς πρὸς αὐτῶν ἰδρυθείσας ἱκανοὶ ποιμαίνειν ἐδοκιμάσθησαν ἐκκλησίας οὐ ῥᾶδιον εἰπεῖν, μὴ ὅτι γε ὅσους ἂν τις ἐκ τῶν Παύλου φωνῶν ἀναλέξοιτο. 4. τούτου γὰρ οὖν μυρίαί συνεργοὶ καὶ ὡς αὐτὸς ὠνόμασε συστρατιῶται γέγονασιν, ὧν οἱ πλείους ἀλήστου πρὸς αὐτοῦ μνήμης ἡξίουνται, διηνεκὴ τὴν περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν ταῖς ἰδίαις ἐπιστολαῖς ἐγκαταλέξαντος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι τοὺς γνωρίμους αὐτοῦ καταλέγων ἐξ ὀνόματος αὐτῶν μνημονεύει. 5. Τιμόθεός γε μὴν τῆς ἐν Ἐφέσῳ παροικίας ἱστορεῖται πρῶτος τὴν ἐπισκοπὴν εἰληχέναι, ὡς καὶ Τίτος τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐκκλησιῶν. 6. Λουκᾶς δὲ τὸ μὲν γένος ὧν τῶν ἀπ' Ἀντιοχείας, τὴν ἐπιστήμην δὲ ἱατρὸς, τὰ πλείστα συγγενονῶς τῷ Παύλῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς δὲ οὐ παρέργως τῶν ἀποστόλων ὁμιληκῶς, ἥς ἀπὸ τούτων προσεκτέσαστο ψυχῶν θεραπευτικῆς ἐν δυσὶν ἡμῖν ὑποδείγματα θεοπνεύστοις καταλέλοιπε βιβλίοις, τῷ τε εὐαγγελίῳ, ὃ καὶ χαράξαι μαρτυρεῖται, καθὰ παρέδοντο αὐτῷ οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, οἷς καὶ φησιν ἐπάνωθεν ἅπανι παρηκολουθηκέναι, καὶ ταῖς τῶν ἀποστόλων πράξε-
 25 σιν, ἃς οὐκέτι δι' ἀκοῆς, ὀφθαλμοῖς δὲ αὐτοῖς παραλαβὼν συνετάξατο. 7. φασὶ δὲ ὡς ἄρα τοῦ κατ' αὐτόν εὐαγγελίου μνημονεύειν ὁ Παῦλος εἰώθεν ὀπηνίκα ὡς περὶ ἰδίου τινὸς εὐαγγελίου γράφων ἔλεγε "κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου." 8. τῶν δὲ λοιπῶν ἀκολουθῶν
 30 τοῦ Παύλου Κρίσεως μὲν ἐπὶ τὰς Γαλλίας στείλαμενος

23 Luc. 1, 3.

28 Rom. 2, 16. 2. Tim. 2, 8.

ὑπ' αὐτοῦ μαρτυρεῖται, Ἄνθος δὲ, οὗ μένηται συνόντος ἐπὶ Ῥώμης αὐτῷ κατὰ τὴν δευτέραν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν, πρῶτος μετὰ Πέτρον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν ἤδη πρότερον κληρωθεὶς δεδήλωται. 9. ἀλλὰ καὶ ὁ Κλήμης τῆς Ῥωμαίων καὶ αὐτὸς ἐκκλησίας τρίτος ἐπίσκοπος καταστάς Παύλου συνεργὸς καὶ συναθλητὴς γερονέναι πρὸς αὐτοῦ μαρτυρεῖται. 10. ἐπὶ τούτοις καὶ τὸν Ἀρεοπαγίτην ἐκείνον, Διονύσιος ὄνομα αὐτῷ, (ὃν ἐν Πράξεσι μετὰ τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ πρὸς Ἀθηναίους Παύλου
 10 δημηγορίαν πρῶτον πιστεῦσαι ἀνέγραψεν ὁ Λουκᾶς) τῆς ἐν Ἀθήναις ἐκκλησίας πρῶτον ἐπίσκοπον ἀρχαίων τις ἔτερος Διονύσιος τῆς Κορινθίων παροικίας ποιμὴν ἱστορεῖ γερονέναι. 11. ἀλλὰ γὰρ ὁδῷ προβαίνουσιν ἐπὶ καιροῦ τὰ τῆς κατὰ χρόνους τῶν ἀποστό-
 15 λων διαδοχῆς ἡμῖν εἰρήσεται. νῦν δὲ ἐπὶ τὰ ἐξῆς ἴωμεν τῆς ἱστορίας.

V. [Nic. H. E. III, 3—8.] Μετὰ Νέρωνα δέκα πρὸς τρισὶν ἔτεσι τὴν ἀρχὴν ἐπικρατήσαντα τῶν ἀμφὶ Γάλλαν καὶ Ὀθῶνα ἐνιαυτὸν ἐπὶ μηνὶ ὃς διαγενο-
 20 μένων Οὐεσπασιανὸς, ταῖς κατὰ Ἰουδαίων παρὰ τὰς λαμπρυνόμενος, βασιλεὺς ἐπ' αὐτῆς ἀναδείκνυται τῆς Ἰουδαίας, αὐτοκράτωρ πρὸς τῶν αὐτόθι στρατοπέδων ἀναγορευθεὶς. τὴν ἐπὶ Ῥώμης οὖν αὐτίκα στείλαμενος Τίτῳ τῷ παιδί τὸν κατὰ Ἰουδαίων
 25 ἐργαζομένην πόλεμον. 2. μετὰ γε μὴν τὴν τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀνάληψιν Ἰουδαίων πρὸς τῷ κατ' αὐτοῦ τολμήματι ἤδη καὶ κατὰ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ πλείστας ὄσας ἐπιβουλὰς μεμηχανημένων, πρῶτον τε Στεφάνου λίθοις ὑπ' αὐτῶν ἀνηρημένου, εἶτα δὲ μετ' αὐ-
 30

1 2. Tim. 4, 10.

8 Philipp. 4, 3.

11 Act. 17, 34.

τὸν Ἰακώβου, ὃς ἦν Ζεβεδαίου μὲν παῖς, ἀδελφὸς δὲ Ἰωάννου, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντος, ἐπὶ πᾶσι τε Ἰακώβου, τοῦ τὸν αὐτόθι τῆς ἐπισκοπῆς θρόνον πρῶτου μετὰ τὴν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἀνάληψιν κεκληρωμένων, τὸν προδηλωθέντα τρόπον μεταλλάξαντος, τῶν 5 λοιπῶν ἀποστόλων μυρία εἰς θάνατον ἐπιβεβουλευμένων, καὶ τῆς μὲν Ἰουδαίας γῆς ἀπεληλαμένων, ἐπὶ δὲ τῇ τοῦ κηρύγματος διδασκαλίᾳ τὴν εἰς σύμπαντα τὰ ἔθνη στείλαμένων πορεῖαν σὺν δυνάμει 10 τοῦ Χριστοῦ φήσαντος αὐτοῖς "πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη ἐν τῷ ὀνόματί μου," 3. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ λαοῦ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας κατὰ τινα χρησμὸν τοῖς αὐτόθι δοκίμοις δι' ἀποκαλύψεως δοθέντα πρὸ τοῦ πολέμου μεταναστῆναι τῆς 15 πόλεως καὶ τινα τῆς Περσίας πόλιν οἰκεῖν κεκελευσμένου, Πέλλαν αὐτὴν ὀνομάζουσιν, ἐν ἣ τῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότων ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ μετρκισμένων, ὡσὰν παντελῶς ἐπιλελοιπότην ἀγίων ἀνδρῶν αὐτὴν τε τὴν Ἰουδαίων βασιλικὴν μητρόπολιν 20 καὶ σύμπασαν τὴν Ἰουδαίαν γῆν, ἣ ἐκ θεοῦ δίκη λοιπὸν αὐτοὺς ἄτε τοσαῦτα εἰς τε τὸν Χριστὸν καὶ τοὺς ἀποστόλους αὐτοῦ παρηνομηκότας μετῆει, τῶν ἀσεβῶν ἄρδην τὴν γενεὰν αὐτὴν ἐκείνην ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίζουσα. 4. ὅσα μὲν οὖν τηρικᾶδε κατὰ πάντα 25 τόπον ὅλῳ τῷ ἔθνει συνεργούη κακὰ, ὅπως τε αὐτῷ μάλιστα οἱ τῆς Ἰουδαίας οἰκήτορες εἰς ἔσχατον περιηλάθησαν συμφορῶν, ὅποσαι τε μυριάδες ἡβηδὸν γυναιξὶν ἅμα καὶ παισὶ ξίφει καὶ λιμῷ καὶ μυρίοις ἄλλοις εἶδεσι περιπεπτώκασιν θανάτου, πόλεων τε Ἰουδαϊκῶν 30 ὅσαι τε καὶ οἱ γεγόνασι πολιορκίαι, ἀλλὰ καὶ ὁπόσα

10 Matth. 28, 19.

οἱ ἐπ' αὐτὴν Ἱερουσαλὴμ ὡσὰν ἐπὶ μητρόπολιν ὀχυρωτάτην καταπεφυγότες δεινὰ καὶ πέρα δεινῶν ἐωράκασιν, τοῦ τε παντὸς πολέμου τὸν τρόπον, καὶ τῶν ἐν τούτῳ γεγενημένων ἐν μέρει ἕκαστα, καὶ ὡς ἐπὶ τέλει τὸ πρὸς τῶν προφητῶν ἀνηγορευμένον βδέ- 5 λυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐν αὐτῷ κατέστη τῷ πάλει τοῦ θεοῦ περιβοήτῳ νεῷ, παντελῇ φθορὰν καὶ ἀφανισμόν ἔσχατον τὸν διὰ πυρὸς ὑπομείναντι, πάρεστιν ὅτῳ φίλον ἐπ' ἀκριβὲς ἐκ τῆς τῷ Ἰωσήφῳ γραφείσης ἀναλῆξασθαι ἱστορίας. 5. ὡς δὲ αὐτὸς οὗτος τῶν 10 ἄθροισθέντων ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἀπάσης ἐν ἡμέραις τῆς τοῦ Πάσχα ἑορτῆς ὥσπερ ἐν εἰρκῇ ῥήμασιν αὐτοῖς ἀποκλεισθῆναι εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἀμφὶ τριακοσίας μυριάδας τὸ πλῆθος ἱστορεῖ, ἀναγκαῖον ὑποσημῆνασθαι. 6. χρόνῳ γοῦν, ἐν αἷς ἡμέραις τὸν πάντων 15 σωτῆρα καὶ εὐεργέτην τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ τὰ κατὰ τὸ πάθος διατέθεινται, ταῖς αὐταῖς ὥσπερ ἐν εἰρκῇ κατακλεισθέντας τὸν μετελθόντα αὐτοὺς ὄλεθρον πρὸς τῆς θείας δίκης καταδέξασθαι. 7. παρελθὼν δὴ τὰ τῶν ἐν μέρει συμβεβηκότων αὐτοῖς ὅσα διὰ ξίφους 20 καὶ ἄλλῳ τρόπῳ κατ' αὐτῶν ἐγκεχείρισται μόνας τὰς διὰ τοῦ λιμοῦ ἀναγκαῖον ἡγοῦμαι συμφορὰς παραθεῖναι, ὡς ἂν ἐκ μέρους ἔχουσιν οἱ τῇδε τῇ γραφῇ ἐντυγχάνοντες εἰδέναι ὅπως αὐτοὺς τῆς εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ παρανομίας οὐκ εἰς μακρὸν ἢ ἐκ θεοῦ 25 μετῆλθε τιμωρία.

VI. [Nic. H. E. III, 6.] Φέρε δὴ οὖν τῶν ἱστοριῶν τὴν πέμπτην τοῦ Ἰωσήφου μετὰ χειρὸς αὐτοῦ ἀναλαβὼν τῶν τότε πραχθέντων διέλθε τὴν τραγῳδίαν. "τοῖς γε μὴν εὐτόχοις" φησὶ "καὶ τὸ μένειν πρὸς 30

30 Ioseph. B. I. V, 10, 2.

"ἀπολείας ἴσον ἦν. προφάσει γὰρ αὐτομολίας ἀνη-
 "ρεϊτό τις διὰ τὴν οὐσίαν. τῷ λιμῷ δὲ ἡ ἀπόνοια
 "τῶν στασιαστῶν συνήκμαζε, καὶ καθ' ἡμέραν ἀμφο-
 "τερα προσεξεκάετο τὰ δεινά. 2. φανερός μὲν γε οὐ-
 "δαμοῦ σῖτος ἦν, ἐπεισπηδῶντες δὲ διηρῶν τὰς
 "οἰκίας, ἔπειθ' εὐρόντες μὲν ὡς ἀρνησαμένους ἡκέ-
 "ζοντο, μὴ εὐρόντες δὲ ὡς ἐπιμελέστερον κρύψαντας
 "ἐβασάνιζον. τεκμήριον δὲ τοῦ τ' ἔχειν καὶ μὴ τὰ
 "σώματα τῶν ἀθλίων ἦν, ὧν οἱ μὲν ἔτι συνεστῶτες
 10 "εὐπορεῖν τροφῆς ἐδόκουν, οἱ τηκόμενοι δὲ ἥδη πα-
 "ρωδεύοντο, καὶ κτείνειν ἄλογον ἐδόκει τοὺς ὑπ' ἐν-
 "δείας τεθνηξομένους αὐτίκα. 3. πολλοὶ δὲ λάθρα
 "τὰς κτήσεις ἐνὸς ἀντικατηλλάξαντο μέτρου, πυρῶν
 "μὲν, εἰ πλουσιώτεροι τυγχάνοιεν ὄντες, οἱ δὲ πενέ-
 15 "στεροι κριθῆς. ἔπειτα κατακλείοντες ἑαυτοὺς εἰς τὰ
 "μυχαίτατα τῶν οἰκιῶν τινὲς μὲν ὑπ' ἄκρας ἐνδείας
 "ἀνέργαστον τὸν σῖτον ἤσθιον, οἱ δὲ ἔπεσον, ὡς ἡ
 "τε ἀνάγκη καὶ τὸ δέος παρήγει. 4. καὶ τράπεζα μὲν
 "οὐδαμοῦ παρετίθετο, τοῦ δὲ πυρὸς ἀφέλκοντες ἔτ'
 20 "ὥμὰ τὰ σιτία διήρπαζον. ἐλεεινὴ δ' ἦν ἡ τροφή καὶ
 "δακρύων ἄξιος ἡ θεία, τῶν μὲν δυνατωτέρων πλεο-
 "νεκτούντων, τῶν δὲ ἀσθενῶν ὀδυρομένων. 5. πάν-
 "των μὲν δὴ παθῶν ὑπερίσταται λιμός, οὐδὲν δ'
 "οὕτως ἀπόλλυσιν ὡς αἰδώς. τὸ γὰρ ἄλλως ἐντροπῆς
 25 "ἄξιον ἐν τούτῳ καταφρονεῖται. γυναῖκες γοῶν ἐν-
 "δρῶν καὶ παῖδες πατέρων, καὶ τὸ οἰκτρότατον, μη-
 "τέρες νηπίων ἐξήρπαζον ἐξ αὐτῶν τῶν στομάτων τὰς
 "τροφάς. καὶ τῶν φιλάτων ἐν χειρὶ μαραινομένων
 "οὐκ ἦν φειδῶ τοὺς τοῦ ξῆν ἀφελῆσθαι σταλαγμούς.
 30 "β. τοιαῦτα δ' ἐσθιόντες ὁμῶς οὐ διελεύθον. παν-
 "ταχοῦ δ' οὖν ἐφίσταντο οἱ στασιασταὶ καὶ τούτων
 "ταῖς ἀρπαγαῖς. ὅποτε γὰρ κατίδοιεν ἀποκεκλεισμένην

"οἰκίαν, σημείον ἦν τοῦτο τοὺς ἐνδοὺς προσφέρεισθαι
 "τροφῇ. εὐθέως δὲ εἰσαράξαντες τὰς θύρας εἰσεπή-
 "δων, καὶ μόνον οὐκ ἐκ τῶν φαρύγγων ἀναθλίβον-
 "τες τοὺς ἀκόλους ἀνέφερον. 7. ἐτύπτοντο δὲ γέρον-
 "τες ἀντεχόμενοι τῶν σιτίων, καὶ κόμης ἐσπαράσσοντο
 5 "γυναῖκες, συγκαλύπτουσαι τὰ ἐν χειρὶν· οὐδέ τις
 "ἦν οἶκτος πολιᾶς ἢ νηπίων, ἀλλὰ συνεπαίροντες τὰ
 "νήπια τῶν ψωμῶν ἐκκρεμάμενα κατέσειον εἰς ἑδα-
 "φος. τοῖς δὲ φθάσασιν τὴν εἰσδρομὴν αὐτῶν καὶ
 "προκαταπιοῦσι τὸ ἀρπαγησόμενον ὡς ἀδικηθέντες
 10 "ἦσαν ὁμότεροι. 8. δεινὰς δὲ βασάνων ὁδοὺς ἐπέ-
 "νόουν πρὸς ἐρευνᾶν τροφῆς, ὁρόβοις μὲν ἐμφράττου-
 "τες τοῖς ἀθλίοις τοὺς τῶν αἰδοίων πόρους, ῥάβδοις δὲ
 "ὀξείαις ἀναπαίροντες τὰς ἑδρας. τὰ φρικτὰ δὲ καὶ
 "ἀκοαῖς ἔπασχέ τις εἰς ἐξομολόγησιν ἐνὸς ἄγτου καὶ 15
 "ἵνα μηνύσῃ δράκα μίαν κεκρυμμένην ἀλφίτων. 9. οἱ
 "βασανιστὰς δ' οὐκ ἐπείνων, (καὶ γὰρ ἂν ἦτον ὁμῶν
 "ἦν τὸ μετ' ἀνάγκης), γυμνάζοντες δὲ τὴν ἀπόνοιαν,
 "καὶ προπάρασκευάζοντες ἑαυτοὺς εἰς τὰς ἐξῆς ἡμέρας
 "ἐφόδια. 10. τοῖς δ' ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων φρουρὰν νύ- 20
 "κτωρ ἐξερπύσασιν ἐπὶ λαχάνων συλλογὴν ἀργίων
 "καὶ πῶας ὑπαντῶντες, ὅτ' ἤδη διαπεφνεῖναι τοὺς
 "πολεμίους ἐδόκουν, ἀφῆρπαζον τὰ κομισθέντα, καὶ
 "πολλάκις ἱκετεύοντων, καὶ τὸ φρικτότατον ἐπικαλου-
 "μένων ὄνομα τοῦ θεοῦ, μεταδοῦναι τι μέρος αὐτοῖς
 25 "ὧν κινδυνεύσαντες ἤνεγκαν, οὐδ' ὅτι οὖν μετέδοσαν.
 "ἀγαπητὸν δ' ἦν τὸ μὴ καὶ προσαπολέσθαι σεσυλη-
 "μένων." 11. τούτοις δὲ μεθ' ἑτερα ἐπιφέρει λέγων
 "Ἰουδαίοις δὲ μετὰ τῶν ἐξόδων ἀπεκόπη πᾶσα σωτη-
 "ρίας ἐλπίς. καὶ βαθύνας ἑαυτὸν ὁ λιμός κατ' οἴκους 30

καὶ γενεὰς τὸν δῆμον ἐπεβόσκειτο. καὶ τὰ μὲν τέγῃ
 "πεπλήρωτο γυναικῶν καὶ βρεφῶν λελυμένων, οἱ
 "στενωποὶ δὲ γερόντων νεκρῶν. 12. παῖδες δὲ καὶ
 "νεανίαι διοιδοῦντες ὥσπερ εἰδῶλα κατὰ τὰς ἀγορὰς
 5 "ἀνελιοῦντο καὶ κατέπιπτον, ὅπῃ τινὰ τὸ πάθος κατα-
 "λαμβάνοι· θάπτειν δὲ τοὺς προσήκοντας οὔτε ἰσχυρὸν
 "οἱ κάμνοντες, καὶ τὸ διεντινέον ὤκνει, διὰ τε τὸ
 "πλήθος τῶν νεκρῶν καὶ τὸ κατὰ σφῶς ἄδηλον. πολ-
 "λοὶ γοῦν τοῖς ὑπ' αὐτῶν θαπτομένοις ἐπαπέθνη-
 10 "σκον, πολλοὶ δ' ἐπὶ τὰς θήκας, πρὶν ἐπιστῆναι τὸ
 "χρεῶν, προῆλθον. 13. οὔτε δὲ θοῆρος ἐν ταῖς συμ-
 "φοραῖς οὔτε ὀλοφυρμὸς ἦν, ἀλλ' ὁ λιμὸς ἡλεγχέ-
 "τὰ πάθη. ξηροῖς δὲ τοῖς ὄμμασιν οἱ δυσθανατοῦν-
 "τες ἐφεώρων τοὺς φθάσαντας ἀναπαύσασθαι. βα-
 15 "θεῖα δὲ τὴν πόλιν περιεῖχε σιγὴ, καὶ νύξ θανάτου
 "γέμουσα. καὶ τούτων οἱ λησταὶ χαλεπώτεροι. 14.
 "τυμβωρυχοῦντες γοῦν τὰς οἰκίας ἐσύλων τοὺς νε-
 "κρούς, καὶ τὰ καλύμματα τῶν σωμάτων περισπῶν-
 "τες μετὰ γέλωτος ἐξῆσαν, τὰς τε ἀκμὰς τῶν ξιφῶν
 20 "ἐδοκίμαζον ἐν τοῖς πτώμασι, καὶ τινὰς τῶν ἐρριμ-
 "μένων ἐτι ζῶντας διήλαννον, ἐπὶ πείρᾳ τοῦ σιδή-
 "ρου, τοὺς δὲ ἱκετεύοντας χρῆσαι σφίσι δεξιᾶν καὶ
 "ἐξίφους, τῷ λιμῷ κατέλιπον ὑπερηφανοῦντες. καὶ τῶν
 "ἐκπνεόντων ἕκαστος ἀτενὲς εἰς τὸν ναὸν ἐφεώρα,
 25 "τοὺς στασιαστὰς ζῶντας ἀπολιπών. 15. οἱ δὲ τὸ μὲν
 "πρῶτον ἐκ τοῦ δημοσίου θησαυροῦ τοὺς νεκρούς
 "θάπτειν ἐκέλευον, τὴν ὁσμὴν οὐ φέροντες· ἐπειθ'
 "ὥς οὐ διήρκουν, ἀπὸ τῶν τειχῶν ἐρρίπτον εἰς τὰς
 "φάραγγας. περιῶν δὲ ταύτας ὁ Τίτος ὥς ἐθεάσατο
 30 "πεπλησμέναις τῶν νεκρῶν, καὶ βαθὺν ἰχῶρα μυδῶν-
 "των τὸν ὑπορρέοντα τῶν σωμάτων, ἐστέναξέ τε καὶ
 "τὰς χεῖρας ἀνατείνας κατεμαρτύρατο τὸν θεόν, ὥς

"οὐκ εἴη τὸ ἔργον αὐτοῦ." 16. τούτοις ἐπειπὼν τινα
 μεταξὺ ἐπιφέρει λέγων "οὐκ ἂν ὑποστείλαίμην εἰ-
 "πεῖν ἃ μοι κελεύει τὸ πάθος. οἶμαι Ῥωμαίων βρα-
 "δυάντων ἐπὶ τοὺς ἀλιτηρίους, ἢ καταποθῆναι ἂν
 "ὑπὸ χάσματος," κατακλυσθῆναι τὴν πόλιν, ἢ τοὺς
 5 "τῆς Σοδομηνῆς μεταλαβεῖν κεραυνούς. πολὺ γὰρ
 "τῶν ταῦτα παθόντων ἠνεργε γενεὰν ἀθιωτέρων. τῇ
 "γοῦν τούτων ἀπονοίᾳ πᾶς ὁ λαὸς συναπώλετο." 17.
 καὶ ἐν τῷ ἔκτῳ δὲ βιβλίῳ οὕτω γράφει "τῶν δ' ὑπὸ
 "τοῦ λιμοῦ φθιρουμένων κατὰ τὴν πόλιν ἄπειρον μὲν 10
 "ἐπιπτε τὸ πλήθος, ἀδιήγητα δὲ συνέβαινε τὰ πάθη.
 "καθ' ἐκάστην γὰρ οἰκίαν, εἴ που τροφῆς παραφα-
 "νείη σκιά, πόλεμος ἦν, καὶ διὰ χειρῶν ἐχώρουν
 "οἱ φίλτατοι πρὸς ἀλλήλους, ἐξαρπάξοντες τὰ ταλαί-
 15 "πωρα τῆς ψυχῆς ἐφόδια. πίστις δ' ἀπορίας οὐδὲ
 "τοῖς θνησκουσιν ἦν. 18. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμπνέοντας
 "οἱ λησταὶ διηρεύνων, μὴ τις ὑπὸ κόλπον ἔχων τρο-
 "φὴν σκῆπτοιο τὸν θάνατον αὐτοῦ. οἱ δ' ὑπ' ἐν-
 "δείας κεκηνότες ὥσπερ λυσσῶντες κύνες ἐφῆλλοντο
 20 "καὶ παρεφέροντο, ταῖς τε θύραις ἐνσειόμενοι μεθυσ-
 "όντων τρόπον καὶ ὑπ' ἀμνηχανίας εἰς τοὺς αὐτοὺς
 "οἴκους εἰσεπήδων δις ἢ τρις ὥρα μιᾶ. 19. πάντα δ'
 "ὑπ' ὀδόντας ἦγεν ἡ ἀνάγκη, καὶ τὰ μηδὲ τοῖς ἡν-
 "παρωτάτοις τῶν ἀλόγων ζώων πρόσφορα συλλέγον-
 25 "τες ἐσθίειν ὑπέφερον. ζωστήρων γοῦν καὶ ὑποδή-
 "μάτων τὸ τελευταῖον οὐκ ἀπείχοντο, καὶ τὰ δέσματά
 "τῶν θυρεῶν ἀποδέροντες ἐμασῶντο. τροφὴ δὲ ἦν καὶ
 "χόρτου τισὶ παλαιοῦ σπαράγματα. τὰς γὰρ ἰνὰς ἐνιοὶ
 "συλλέγοντες ἐλάχιστον σταθμὸν ἐπώλουν Ἀρτικῶν
 "τεσσάρων. 20. καὶ τί δεῖ τὴν ἐπ' ἀψύχοις ἀναΐδειαν 30

2 Ioseph, B. I. V. 13, 6.

9 B. I. VI, 3, 3.

"τοῦ λιμοῦ λέγειν; εἰμι γὰρ αὐτοῦ δηλώσω ἐργον,
 "ὅποτον μῆτε παρ' Ἑλλήσι μῆτε παρὰ βαρβάρους ἰσθό-
 "ρηται, φρικτὸν μὲν εἶπεν, ἀπιστον δ' ἀκούσαι. καὶ
 "ἔγωγε μὴ δόξαιμι τερατεύεσθαι τοῖς αὐθις ἀνθρώ-
 5 "ποις, κἄν παρέλιπον τὴν συμφορὰν ἡδέως, εἰ μὴ
 "τῶν κατ' ἐμαυτὸν εἶχον ἀπείρους μάρτυρας· ἄλλως
 "τε καὶ ψυχρὰν ἂν καταθείμην τῇ πατρίδι χάριν κα-
 "θυφόμενος τὸν λόγον ὧν πέπονθε τὰ ἔργα. 21. γυνή
 "τῶν ὑπὲρ τὸν Ἰορδάνην κατοικούντων, Μαρία τοῦ-
 10 "νομα, πατρὸς Ἑλεαζάρου, κώμης Βαθεζωρ, (σημαί-
 "νει δὲ τοῦτο οἶκος ὑσώπου,) διὰ γένος καὶ πλοῦτον
 "ἐπίσημος, μετὰ τοῦ λοιποῦ πλήθους εἰς τὰ Ἱεροσό-
 "λυμα καταφυγοῦσα συνεπολιορκεῖτο. 22. ταύτης τὴν
 "μὲν ἄλλην κτῆσιν οἱ τύραννοι διήρπασαν, ὅσην ἐκ
 15 "τῆς Περσίας ἀνασκευασμένη μετήνεγκεν εἰς τὴν
 "πόλιν, τὰ δὲ λείψανα τῶν κειμηλίων κἄν εἴ τι τρο-
 "φῆς ἐπινοηθεῖν, καθ' ἡμέραν εἰσπηδῶντες ἤρπαζον
 "οἱ δορυφόροι. δεινὴ δὲ τὸ γύναιον ἀγανάκτησις εἰσ-
 "ῆει, καὶ πολλάκις λοιδοροῦσα καὶ καταρωμένη τοῖς
 20 "ἄρπαγας ἐφ' ἐαυτὴν ἠρέθιζεν. 23. ὥς δ' οὔτε παρο-
 "ξυνόμενός τις οὔτ' ἐλεῶν αὐτὴν ἀνῆρει, καὶ τὸ μὲν
 "εὗρεν τι σιτίον ἄλλοις ἐκοπία, πανταχόθεν δ' ἄπο-
 "ρου ἦν ἥδη καὶ τὸ εὗρεν, ὁ λιμὸς δὲ διὰ σπλάγ-
 "χνων καὶ μυελῶν ἐχώρει, καὶ τοῦ λιμοῦ μᾶλλον ἐξε-
 25 "καίοντο οἱ θυμοί, σύμβουλον λαβοῦσα τὴν ὀργὴν
 "μετὰ τῆς ἀνάγκης ἐπὶ τὴν φύσιν ἐχώρει, καὶ τὸ
 "τέκνον, ἦν δ' αὐτῇ παῖς ὑπομάσθιος, ἄρπασαμένη
 "24. βρέφος, εἶπεν, ἄθλιον, ἐν πολέμῳ καὶ λιμῷ καὶ
 "στάσει, τί νύ σε τηρῶ; τὰ μὲν παρὰ Ῥωμαίοις δυν-
 30 "στεῖα, κἄν ζήσωμεν ἐπ' αὐτούς, φθάνει δὲ καὶ δυν-
 "στεῖαν ὁ λιμὸς, οἱ στασιασταὶ δὲ ἀμφοτέρων χαλεπώ-
 "τεροι. ἴθι, γενοῦ μοι τροφή, καὶ τοῖς στασιασταῖς

"ἐρινὸς, καὶ τῷ βίῳ μῦθος, ὁ μόνος ἐλλείπων ταῖς
 "Ἰουδαίων συμφοραῖς. 25. καὶ ταῦθ' ἅμα λέγουσα
 "κτείνει τὸν υἱόν. ἔπειτ' ὀπτήσασα τὸ μὲν ἡμισυ
 "κατεσθίει, τὸ δὲ λοιπὸν κατακαλύψασα ἐφύλαττεν.
 "εὐθέως δ' οἱ στασιασταὶ παρήσαν, καὶ τῆς ἀθεμίτου
 "κρίσεως σπᾶσαντες ἠπέλουν, εἰ μὴ δαίξειε τὸ παρα-
 "σκευασθὲν, ἀποσφάξειν αὐτὴν εὐθέως. ἡ δὲ καὶ
 "μοῖραν αὐτοῖς εἰποῦσα καλὴν τετηρημέναι τὰ λεί-
 "ψανα τοῦ τέκνου διανεκάλυνεν. 26. τοὺς δ' εὐθέως
 "φρίκη καὶ φρενῶν ἐκστασις ἤρει, καὶ παρὰ τὴν ὄψιν 10
 "ἐπετήρυσαν. ἡ δὲ, ἐμὸν, ἔφη, τοῦτο τὸ τέκνον γνή-
 "σιον, καὶ τὸ ἔργον ἐμόν. φάγετε, καὶ γὰρ ἐγὼ βέ-
 "βρωκα. μὴ γένησθε μῆτε μαλακώτεροι γυναικὸς
 "μῆτε συμπαθέστεροι μητρὸς. εἰ δ' ὑμεῖς εὐσεβεῖς
 15 "καὶ τὴν ἐμὴν ἀποστρέφεσθε θυσίαν, ἐγὼ μὲν ὑμῖν
 "βέβρωκα, καὶ τὸ λοιπὸν δ' ἐμοὶ μεινάτω. 27. μετὰ
 "ταῦθ' οἱ μὲν τρέμοντες ἐξήσαν, πρὸς ἔν τοῦτο δει-
 "λοί, καὶ μόλις ταύτης τῆς τροφῆς παραχωρήσαντες
 "τῇ μητρί. ἀνεπλήσθη δ' εὐθέως ὅλη τοῦ μύσου ἡ
 "πόλις, καὶ πρὸ ὀμμάτων ἕκαστος τὸ πάθος ἀναλαμ- 20
 "βάνων ὥς παρ' αὐτοῦ τολμηθὲν δεινῶς ἐφριττε.
 "28. σπουδὴ δὲ τῶν λιματτόντων ἐπὶ τὸν θάνατον
 "ἦν, καὶ μακαρισμὸς τῶν φθασάντων πρὶν ἀκοῦσαι
 "καὶ θεάσασθαι κακὰ τηλικαῦτα." τοιαῦτα τῆς Ἰου-
 "δαίων εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ παρανομίας τε καὶ 25
 "δυσσεβείας τὰ πείριχα.

VII. [Nic. H. E. III, 4.] Παραθεῖναι δ' αὐτοῖς
 ἄξιον τὴν ἀψευδῆ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν πρόφρησιν, δι'
 ἧς αὐτὰ ταῦτα δηλοῖ ὡς πῶς προφητεύων "οὐαὶ δὲ
 ταῖς ἐν γαστρὶ ἐχούσαις καὶ ταῖς θηλαζούσαις ἐν ἐκεί- 30

ναις ταῖς ἡμέραις· προσεύχεσθε δὲ, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν χειμῶνος, μηδὲ σαββάτω. ἔσται γὰρ τότε θλίψις μεγάλη, οἷα οὐκ ἐγένετο ἀπ' ἀρχῆς κόσμου ἕως τοῦ νῦν, οὐδὲ μὴ γένηται." 2. συναγαγὼν δὲ πάντα τὸν τῶν ἀνηρημένων ἀριθμὸν ὁ συγγραφεὺς λιμῶ καὶ ξίφει μυριάδας ἑκατὸν καὶ δέκα διαφθαρεῖναι φησι, τοὺς δὲ λοιποὺς στασιώδεις καὶ ληστρικοὺς, ὑπ' ἀλλήλων μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐνδεικνυμένους, ἀνηρησθαι, τῶν δὲ νέων τοὺς ὑψηλοτάτους καὶ κάλλει σώματος διαφέροντας τετηρησθαι θριάμβῳ τοῦ δὲ λοιποῦ πλῆθους τοὺς ὑπὲρ ἑπτακαίδεκα ἔτη δεσμίους εἰς τὰ κατ' Αἴγυπτον ἔργα παραπεμφθῆναι, πλείους δὲ εἰς τὰς ἐπαρχίας διανεμεῖσθαι φθαρησομένους ἐν τοῖς θεάτροις σιδήρῳ καὶ θηρίοις τοὺς δ' ἐντὸς ἑπτακαίδεκα ἔτων αἰχμαλώτους ἀχθέντας διαπεπραῶσθαι, τούτων δὲ μόνων τὸν ἀριθμὸν εἰς ἑννέα μυριάδας ἀνδρῶν συναχθῆναι. 3. ταῦτα δὲ τοῦτον ἐπράχθη τὸν τρόπον, δευτέρῳ τῆς Οὐεσπασιανοῦ βασιλείας ἔτει, ἀκολούθως ταῖς προγνωστικαῖς τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ προρρήσεσιν, θείᾳ δυνάμει ὥσπερ ἤδη παρόντα προεωρακότος αὐτὰ, ἐπιδακρύσαντός τε καὶ ἀποκλαυσάμενου κατὰ τὴν τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν γραφὴν, ὅτι καὶ αὐτὰς αὐτοῦ παρατίθενται τὰς λέξεις, τοτὲ μὲν φήσαντος ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν Ἱερουσαλήμ 4. "εἰ ἔγνων καὶ γε σὺ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὰ πρὸς εἰρήνην σοι νῦν δὲ ἐκρύβη ἀπὸ ὀφθαλμῶν σου· ὅτι ἤξουσιν ἡμέραι ἐπὶ σὲ, καὶ περιβαλοῦσί σοι οἱ ἐχθροί σου χάρακας καὶ περικυκλώσουσί σε, καὶ συνέξουσὶ σε πάντοθεν, καὶ ἑδαφιοῦσί σε καὶ τὰ τέκνα σου." 5. τοτὲ δὲ ὡς

4 Ioseph. B. I. VI, 9, 2. 3.

25 Luc. 19, 42 sqq.

περὶ τοῦ λαοῦ "ἔσται γὰρ ἀνάγκη μεγάλη ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὁργὴ τῷ λαῷ τούτῳ. καὶ πεσοῦνται ἐν στόματι μαχαίρας καὶ αἰχμαλωτισθήσονται εἰς πάντα τὰ ἔθνη· καὶ Ἱερουσαλήμ ἔσται πατομένη ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, ἄχρις οὐ πληρωθῶσι καιροὶ ἐθνῶν." καὶ πάλιν "ὅταν δὲ ἴδῃτε κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων τὴν Ἱερουσαλήμ, τότε γινώτε ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις αὐτῆς." 6. συγκρίνας δὲ τις τὰς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λέξεις ταῖς λοιπαῖς τοῦ συγγραφέως ἱστορίας ταῖς περὶ τοῦ παντὸς πολέμου πῶς οὐκ ἂν ἀποθανυμάσειεν θείαν ὡς ἀληθῶς καὶ ὑπερφυνῶς παράδοξον τὴν πρόγνωσιν ὁμοῦ καὶ πρόρρησιν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὁμολογήσας; 7. περὶ μὲν οὖν τῶν μετὰ τὸ σωτήριον πάθος καὶ τὰς φωνὰς ἐκείνας, ἐν αἷς ἡ τῶν Ἰουδαίων πλῆθὺς τὸν μὲν ληστὴν καὶ φονέα τοῦ θανάτου παρήτηται, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἐξ αὐτῶν ἰκέτευσεν ἀρθῆναι, τῷ παντὶ συμβεβηκότων ἔθνει, οὐδὲν ἂν δέοι ταῖς ἱστορίαις ἐπιλέγειν. 8. ταῦτα δ' ἂν εἴη δίκαιον εἶτι προσθεῖναι, ἃ γένοιτ' ἂν παραστατικὰ φιλανθρωπίας τῆς παναγάθου προνοίας, τεσσαράκοντα ἐφ' ὅλοις ἔτεσι μετὰ τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ τόλμαν τὸν κατ' αὐτῶν ὀλεθρον ὑπερθεμένης, ἐν ὅσοις τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν πλείους, Ἰάκωβός τε αὐτὸς ὁ τῇδε πρῶτος ἐπίσκοπος, τοῦ κυρίου χρηματίων ἀδελφός, ἔτι τῷ βίῳ περιόντες, καὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Ἱεροσολύμων πόλεως τὰς διατριβὰς ποιούμενοι, ἔρκος ὥσπερ ἐχυρώτατον παρέμενον τῷ τόπῳ, 9. τῆς θείας ἐπισκοπῆς εἰσέτι τότε μακροθυμούσης, εἰ ἄρα ποτὲ θυνηθεῖεν ἐφ' οἷς ἔδρασαν μετανοήσαντες συγγνώμης καὶ σωτηρίας τυχεῖν, καὶ πρὸς τῇ τοσαύτῃ μακρο-

1 Luc. 21, 23.

5 Luc. 21, 20.

θυμίας παραδόξους θεοσημίας τῶν μελλόντων αὐτοῖς
μὴ μετανοήσασι συμβήσεσθαι παρασχομένης. ἂ καὶ
αὐτὰ μνήμης ἡξιωμένα πρὸς τοῦ δεδηλωμένου συγ-
γραφέως οὐδὲν οἶον τοῖς τῇδε προσιούσι τῇ γραφῇ
5 παραθεῖναι.

VIII. [Nic. H. E. III, 4.] Καὶ δὴ λαβὼν ἀνάνωσθι
τὰ κατὰ τὴν ἑκτὴν τῶν ἱστοριῶν αὐτῷ δεδηλωμένα
ἐν τούτοις "τὸν γοῦν ἄθλιον δῆμον οἱ μὲν ἀπατεῶνες
καὶ καταψευδόμενοι τοῦ θεοῦ τηνικαῦτα παρέπειθον.
10 "τοῖς δ' ἐναργέσι καὶ προσημαίνουσι τὴν μέλλουσαν
ἔσεσθαι ἐρημίαν τέρασιν οὔτε προσεῖχον οὔτε ἐπὶ-
στευον, ἀλλ' ὥς ἐμβεβροντημένοι καὶ μήτε ὄμματα
μήτε ψυχὴν ἔχοντες τῶν τοῦ θεοῦ κηρυγμάτων
παρήκουον. 2. τοῦτο μὲν ὅτε ὑπὲρ τὴν πόλιν ἄστρον
15 "ἔστη ῥομφαία παραπλήσιον καὶ παρατείνας ἐπ' ἐν-
αὐτὸν κομήτης, τοῦτο δὲ ἡνίκα πρὸ τῆς ἀποστάσεως
καὶ τοῦ πρὸς τὸν πόλεμον κινήματος, ἀθροισμένου
τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν τῶν ἀζύμων ἑορτὴν, ὀργῇ Ξαν-
θικοῦ μηνὸς κατὰ νυκτὸς ἐνάτην ὥραν τοσοῦτο φῶς
20 "περιέλαμψε τὸν βωμὸν καὶ τὸν ναὸν ὥς δοκεῖν ἡμέ-
ραν εἶναι λαμπράν. καὶ τοῦτο παρέτεινεν ἕφ' ἡμέ-
σειαν ὥραν. ὃ τοῖς μὲν ἀπείροις ἀγαθὸν ἐδόκει
εἶναι, τοῖς δὲ ἱερογραμματεῦσι πρὸ τῶν ἀποβεβη-
κότων εὐθέως ἐκρίθη. 3. καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἑορ-
25 "τὴν βοῦς μὲν ἀχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως πρὸς τὴν
ἑσπέρην ἔτεκεν ἄρνα ἐν τῷ ἱερῷ μέσῳ. 4. ἡ δ' ἀνα-
τολικὴ πύλη τοῦ ἐνδοτέρου χαλκῇ μὲν οὖσα καὶ στι-
βαρωτάτῃ, κλειομένη δὲ περὶ δελφινὴ μόλις ὑπ'
ἀνθρώπων εἰκοσι, καὶ μοχλοῖς μὲν ἐπερειδομένη
30 "σιδηροδέτοις, καταπήγας δ' ἔχουσα βαθυτάτους,

B Joseph. B. I, VI, 5, 3.

"ὥφθη κατὰ νυκτὸς ὥραν ἑκτὴν αὐτομάτως ἡνιγμένη.
5. μετὰ δὲ τὴν ἑορτὴν ἡμέραις οὐ πολλαῖς ὕστερον,
"μῖα καὶ εἰκάδι Ἀρτεμισίου μηνὸς, φάσμα τι δαιμόνιον
ὥφθη μετξὺ πίστεως. τέρας δ' ἂν ἰδοῖεν εἶναι τὸ
"ῥηθισόμενον, εἰ μὴ καὶ παρὰ τοῖς θεασαμένοις ἰσχύ-
5 "ρητο καὶ τὰ ἐπακολουθήσαντα πάθη τῶν σημείων
ἦν ἄξια. πρὸ γὰρ ἡλίου δύσεως ὥφθη μετέωρα περὶ
"πᾶσαν τὴν χώραν ἄρματα καὶ φάλαγγες ἐνοπλοὶ διάτ-
τουσαι τῶν νεφῶν καὶ κυκλούμεναι τὰς πόλεις. 6.
"κατὰ δὲ τὴν ἑορτὴν, ἡ πεντηκοστὴ καλεῖται, νύκτωρ 10
"οἱ ἱερεῖς παρελθόντες εἰς τὸ ἱερὸν, ὥσπερ αὐτοῖς
ἔθος ἦν, πρὸς τὰς λειτουργίας πρῶτον μὲν κινή-
σεως ἔφασαν ἀντιλαμβάνεσθαι καὶ κτύπου, μετὰ δὲ
"ταῦτα φωνῆς ἀθροῦς μεταβαλόμενοι ἐντεῦθεν. 7. τὸ
"δὲ τούτων φοβερώτερον. Ἰησοῦς γὰρ τις υἱὸς Ἀνα- 15
"νίου, τῶν ἰδιωτῶν ἄγροικος, πρὸ τεσσάρων ἔτων τοῦ
"πολέμου, τὰ μάλιστα τῆς πόλεως εἰρηνευομένης καὶ
"εὐθηνούσης, ἐλθὼν ἐπὶ τὴν ἑορτὴν, ἐν ἣ σκηνοποιεῖ-
σθαι πάντας ἔθος ἦν τῷ θεῷ, κατὰ τὸ ἱερὸν ἐξαπύνης
"ἀναβοᾶν ἤρξατο φωνὴ ἀπ' ἀνατολῆς, φωνὴ ἀπὸ δύ- 20
"σεως, φωνὴ ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων, φωνὴ ἐπὶ Ἰε-
"ροσόλυμα καὶ τὸν ναὸν, φωνὴ ἐπὶ νυμφίους καὶ νύμ-
"φας, φωνὴ ἐπὶ πάντα τὸν λαόν. τοῦτο μεθ' ἡμέραν καὶ
"νύκτωρ κατὰ πάντας τοὺς στενωποὺς περιῆει κεκρα- 25
"γῶς. 8. τῶν δ' ἐπισήμων τινὲς δημοτῶν ἀγανακτήσαν-
"τες πρὸς τὸ κακόφημον συλλαμβάνουσι τὸν ἄνθρω-
"πον καὶ πολλὰς αἰκίζονται πληγαῖς. ὃ δὲ οὗτ' ὑπὲρ
"ἑαυτοῦ φθινεῖς ὄντας οὔτε ἰδίᾳ πρὸς τοὺς παρόντας
"ἄς καὶ πρότερον φωνὰς βοᾶν διετέλει. 9. νομίσαν- 30
"τες δ' οἱ ἄρχοντες, ὅπερ ἦν, δαιμονιώτερον εἶναι
"κίνημα τάνδρὸς ἄγουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν παρὰ Ῥω-
"μαίοις ἑπαρχόν. ἐνθα μάλιστα μέχρις ὁστέων ξανθό-

"μενος οὐθ' ἰκέτευσεν οὐτ' ἐδάκρυσεν, ἀλλ' ὥς ἐνῆν
 "μάλιστα τὴν φωνὴν ὀλοφυρτικῶς παρεκκλίνων πρὸς
 "ἐκάστην ἀπεκρίνατο πληγὴν, αἰατ' Ἱεροσολύμοις."
 10. ἕτερον δέ τι τούτου παραδοξότερον ὁ αὐτὸς ἱστο-
 5 ρεῖ συγγραφεὺς χρησθὲν τινὰ φάσκων ἐν ἱεροῖς γράμ-
 μασιν ὑρῶσθαι περιέχοντα ὥς κατὰ τὸν καιρὸν
 ἐκείνον ἀπὸ τῆς χώρας τις αὐτῶν ἄρξει τῆς οἰκου-
 μένης, ὃν αὐτὸς μὲν ἐπὶ Οὐεσπασιανὸν πεπληρωσθαι
 ἐξείληφεν. 11. ἀλλ' οὐχ ἀπάσης γε οὗτος ἢ μόνης
 10 ἤρξεν τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους· δικαιότερον δ' εἶν ἐπὶ τὸν
 Χριστὸν ἀναχθεῖν, πρὸς ὃν εἶρητο ὑπὸ τοῦ πατρὸς
 "αἰτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρο-
 νομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς
 γῆς." οὗ δὲ κατ' αὐτὸ δὴ ἐκείνο τοῦ καιροῦ εἰς
 15 πᾶσαν τὴν γῆν ἐξηλθεν ὁ φθόγγος τῶν ἱερῶν ἀπο-
 στόλων καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα
 αὐτῶν.

IX. [Nic. H. E. II, 18.] Ἐπὶ τούτοις ἀπασιν ἄξιον
 μὲν αὐτὸν τὸν Ἰώσηπον, τοσαῦτα τῇ μετὰ χειρὸς
 20 συμβεβλημένον ἱστορίᾳ, ὁπόθεν τε καὶ ἀφ' οἴου γέ-
 νους ὠρμάτο ἀγνοεῖν. δηλοῖ δὲ πάλιν αὐτὸς καὶ
 τοῦτο λέγων ὧδε "Ἰώσηπος Ματθαίου παῖς, ἐξ
 Ἱεροσολύμων ἱερεὺς, αὐτὸς τε Ῥωμαίους πολεμήσας
 τὰ πρῶτα καὶ τοῖς ὕστερον παρὰ τυχὼν ἐξ ἀνάγκης."
 25 2. μάλιστα δὲ τῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ Ἰουδαίων οὐ
 παρὰ μόνοις τοῖς ὁμοεθνεῖσιν, ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαί-
 οῖς γέγονεν ἀνὴρ ἐπιδοξότατος, ὥς αὐτὸν μὲν ἀνα-
 θέσει ἀνδριάντος ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων τιμηθῆναι πόλει,
 τοὺς δὲ σπονδασθέντας αὐτῷ λόγους βιβλιοθήκης

5 Joseph. B. I. VI, 5, 4.
 (19), 5.

22 B. I. Prooem. I.

12 Ps. 2, 8.

15 Ps. 18

ἀξιοθῆναι. 3. οὗτος δὲ πᾶσαν τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀρχαι-
 ολογίαν ἐν ὅλοις εἴκοσι καταβέβληται συγγράμμασι,
 τὴν δ' ἱστορίαν τοῦ κατ' αὐτὸν Ἰουδαϊκοῦ πολέμου
 ἐν ἑπτὰ, ἃ οὐ μόνον τῇ Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ τῇ πα-
 5 τρίᾳ φωνῇ παραδοῦναι αὐτὸς ἐκείνῳ μαρτυρεῖ, ἅξιός ο
 γε ὢν διὰ τὰ λοιπὰ πιστεῦσθαι. 4. καὶ ἕτερα δὲ αὐ-
 τοῦ φέρεται σπουδῆς ἅξια δύο, τὰ περὶ τῆς Ἰουδαίων
 ἀρχαιότητος, ἐν οἷς καὶ ἀντιρρήσεις πρὸς Ἀπίωνα
 τὸν γραμματικὸν κατὰ Ἰουδαίων τηρικήδε συντάξαντα
 λόγον πεποιήται καὶ πρὸς ἄλλους, οἱ διαβάλλειν καὶ
 10 αὐτοὶ τὰ πάτρια τοῦ Ἰουδαίων ἔθρους ἐπειράθησαν.
 5. τούτων ἐν τῷ προτέρῳ τὸν ἀριθμὸν τῆς λεγομένης
 παλαιᾶς τῶν ἐνδιαθήκων γραφῶν τίθησι, τίνα τὰ
 παρ' Ἑβραίοις ἀναντίρρητα, ὥσπερ ἐξ ἀρχαίας παρα-
 15 δόσεως, αὐτοῖς ῥήμασι διὰ τούτων διδάσκων.

X. "Οὐ μυριάδες οὖν βιβλίων εἰσὶ παρ' ἡμῖν
 "ἁσυμφώνων καὶ μαχομένων, δύο δὲ μόνα πρὸς τοῖς
 "εἴκοσι βιβλία, τοῦ παντός ἔχοντα χρόνου τὴν ἀνα-
 "γραφὴν, τὰ δικαίως θεῖα πεπιστευμένα. 2. καὶ τού-
 "των πέντε μὲν ἐστί τὰ Μωυσέως, ἃ τοὺς τε νόμους 20
 "περιέχει καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπογονίας παράδοσιν,
 "μέχρι τῆς αὐτοῦ τελευτῆς. οὗτος ὁ χρόνος ἀπολείπει
 "τρισχιλίων ὀλίγων ἐτῶν. 3. ἀπὸ δὲ τῆς Μωυσέως
 "τελευτῆς μέχρι τῆς Ἀραξέρεξου τοῦ μετὰ Ξέρξην
 "Περσῶν βασιλέως οἱ μετὰ Μωυσῆν προφηταὶ τὰ κατ' 25
 "αὐτοὺς πραχθέντα συνέγραψαν ἐν τρισὶ καὶ δέκα
 "βιβλίοις. αἱ δὲ λοιπαὶ τέσσαρες ὕμνους εἰς τὸν θεὸν
 "καὶ τοῖς ἀνθρώποις ὑποθήκας τοῦ βίου περιέχουσιν.
 "4. ἀπὸ δὲ Ἀραξέρεξου μέχρι τοῦ κατ' ἡμᾶς χρόνου
 "γέγραπται μὲν ἕκαστα, πίστεως δ' οὐχ ὁμοίας ἤξι- 30

16 Joseph. c. Apion. I, 8.

“αὐται τοῖς πρὸ αὐτῶν, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τὴν τῶν προ-
 “φητῶν ἀκριβῆ διαδοχὴν. 5. δηλον δ’ ἐστὶν ἔργῳ πῶς
 “ἡμεῖς πρόσμιεν τοῖς ἰδίῳις γράμμασι. τοσοῦτον γὰρ αἰ-
 “ῶνος ἤδη παρωχηκός οὔτε προσθεῖναι τις οὔτε ἀφε-
 “λεῖν ἀπ’ αὐτῶν οὔτε μεταθεῖναι τετόλμηκε, πᾶσι δὲ
 “σύμφυτόν ἐστιν εὐθύς ἐκ πρώτης γενέσεως Ἰουδαίοις
 “τὸ νομίζειν αὐτὰ θεοῦ δόγματα, καὶ τούτοις ἐπιμένειν,
 “καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, εἰ δέοι, θνήσκεν ἡδέως.” 6. καὶ
 ταῦτα δὲ τοῦ συγγραφέως χρησίμως ὥδε παρατεθεί-
 10 σθαι. πεπύνηται δὲ καὶ ἄλλο οὐκ ἀγεννὲς σπουδασμα
 τῷ ἀνδρὶ περὶ αὐτοκράτορος λογισμοῦ, ὃ τινες Μακκα-
 βαϊκὸν ἐπέγραψαν, τῷ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἐν τοῖς οὕτω
 καλουμένοις Μακκαβαϊκοῖς συγγράμμασιν ὑπὲρ τῆς εἰς
 τὸ θεῖον εὐσεβείας ἀνδρισμένων Ἑβραίων περιέχειν.
 15 7. καὶ πρὸς τῷ τέλει δὲ τῆς εἰκοστῆς ἀρχαιολογίας ἐπι-
 σημαίνεται ὁ αὐτός, ὥσάν προηρημένος ἐν τέτταρσι
 συγγράφαι βιβλίοις κατὰ τὰς πατρίους δόξας τῶν Ἰου-
 δαίων περὶ θεοῦ καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ περὶ τῶν
 νόμων, διὰ τί κατ’ αὐτοὺς τὰ μὲν ἔξεστι πράττειν, τὰ
 20 δὲ κεκόλυται. καὶ ἄλλα δὲ αὐτῷ σπουδασθῆναι ὁ αὐ-
 τὸς ἐν τοῖς ἰδίῳις αὐτοῦ μνημονεύει λόγοις. 8. πρὸς
 τούτοις εὐλογον καταλέξει καὶ ἄς ἐπ’ αὐτοῦ τῆς ἀρχαι-
 ολογίας τοῦ τέλους φωνὰς παρατεθείται, εἰς πίστωσιν
 τῆς τῶν ἐξ αὐτοῦ παραληφθέντων ἡμῶν μαρτυρίας.
 25 διαβάλλων δὴτα Ἰουστον Τιβερίεα, ὁμοίως αὐτῷ τὰ
 κατὰ τοὺς αὐτοὺς ἱστορῆσαι χρόνους πεπειραμένον, ὥς
 μὴ τάληθῃ συγγεγραφότα πολλάς τε ἄλλας εὐθύνας
 ἐπαγαγὼν τῷ ἀνδρὶ, καὶ ταῦτα αὐτοῖς φήμασιν ἐπι-
 λέγει 9. “οὐ μὴν ἐγὼ σοι τὸν αὐτὸν τρόπον περὶ τῆς
 30 “ἐμμαντοῦ γραφῆς ἔδωκα, ἀλλ’ αὐτοῖς ἐπέδωκα τοῖς

15 Joseph. A. I. XX, 11, 2.

29 Joseph. de vita sua c. 65.

“αὐτοκράτορσι τὰ βιβλία, μόνον οὐχὶ τῶν ἐργῶν ἡδη
 “βλεπομένων. συνήδειν γὰρ ἐμμαντὶ τετηρηκότι τὴν
 “τῆς ἀληθείας παράδοσιν, ἐφ’ ἣ μαρτυρίας τεύξεσθαι
 “προσδοκήσας οὐ διήμαρτον. 10. καὶ ἄλλοις δὲ πολ-
 “λοῖς ἐπέδωκα τὴν ἱστορίαν, ὧν ἐνιοὶ καὶ παρατετυ-
 “χῆσαν τῷ πολέμῳ, καθάπερ βασιλεὺς Ἀγρίππας
 “καὶ τινες αὐτοῦ τῶν συγγενῶν. 11. ὁ μὲν γὰρ αὐτο-
 “κράτωρ Τίτος οὕτως ἐκ μόνων αὐτῶν ἐβουλήθη τὴν
 “γνώσιν τοῖς ἀνθρώποις παραδοῦναι τῶν πράξεων,
 “ὥστε χαράξας τῇ αὐτοῦ χειρὶ τὰ βιβλία δημοσιεύε-
 “σθαι προσέταξεν, ὃ δὲ βασιλεὺς Ἀγρίππας ἐξήκοντα
 “δύο ἐγραψεν ἐπιστολάς, τῇ τῆς ἀληθείας παραδόσει
 “μαρτυρῶν,” ἀφ’ ὧν καὶ δύο παρατίθησιν. ἀλλὰ τὰ
 μὲν κατὰ τοῦτον αὐτῇ πη δεδηλώσθω, ἴωμεν δ’ ἐπὶ
 τὰ ἑξῆς.

XI. [Nic. H. E. III, 9.] Μετὰ τὴν Ἰακώβου μαρ-
 τυρίαν καὶ τὴν αὐτίκα γενομένην ἔλωσιν τῆς Ἰερου-
 σαλὴμ λόγος κατέχει τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν τοῦ κυ-
 ρίου μαθητῶν τοὺς εἰσέτι τῷ βίῳ λειπομένους ἐπὶ
 ταῦτ’ ἀπανταχόθεν συνελθεῖν, ἅμα τοῖς πρὸς γένους
 20 κατὰ σάρκα τοῦ κυρίου (πλείους γὰρ καὶ τούτων πε-
 ριῆσαν εἰσέτι τότε τῷ βίῳ) βουλήν τε ὁμοῦ τοὺς πάν-
 τας περὶ τοῦ τίνα χρὴ τῆς Ἰακώβου διαδοχῆς ἐπικρῖ-
 ναι ἄξιον ποιήσασθαι, καὶ δὴ ἀπὸ μιᾶς γνώμης τοὺς
 πάντας Συμεῶνα τὸν τοῦ Κλωπᾶ, οὗ καὶ ἡ τοῦ εὐαγ-
 25 γελίου μνημονεύει γραφῇ, τοῦ τῆς αὐτόθι παροικίας
 θρόνου ἄξιον εἶναι δοκιμάσαι, ἀνεψιὸν γε, ὥς φασι,
 γεγονότα τοῦ σωτῆρος. τὸν γὰρ οὖν Κλωπᾶν ἀδελ-
 φόν τοῦ Ἰωσήφ ὑπάρχον Ἠγήσιππος ἱστορεῖ.

XII. [Nic. H. E. III, 10.] Καὶ ἐπὶ τούτοις Οὐε-
 σπασιανὸν μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἄλωσιν πάντας
 τοὺς ἀπὸ γένους Δαβὶδ, ὥς ἂν μὴ περιλειφθεῖ τις

παρὰ Ἰουδαίοις τῶν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς φυλῆς, ἀνα-
ζητεῖσθαι προστάξει, μέγιστόν τε Ἰουδαίοις αὐτοῖς ἐκ
ταύτης διωγμὸν ἐπαρτηθῆναι τῆς αἰτίας.

XIII. Ἐπὶ δέκα δὲ τὸν Οὐεσπασιανὸν ἔτεσι βα-
79 5 σιλευσάντα αὐτοκράτωρ Τίτος ὁ παῖς διαδέχεται, οὐ
κατὰ δευτέρον ἔτος τῆς βασιλείας Αἰνὸς ἐπίσκοπος
τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας δυοκαίδεκα τὴν λειτουργίαν
93 ἐνιαυτοῖς κατασχὼν Ἀνεγκλήτω ταύτην παραδίδωσι.
Τίτον δὲ Δομετιανὸς ἀδελφὸς διαδέχεται, δύο ἔτεσι
10 καὶ μῆσὶ τοῖς ἰσοῖς βασιλεύσαντα.

XIV. Τετάρτῳ μὲν οὖν ἔτει Δομετιανοῦ τῆς κατ'
85 Ἀλεξάνδρειαν παροικίας ὁ πρῶτος Ἀννιανὸς, δύο
πρὸς εἰκοσιν ἀναπλήσας ἔτη, τελευτᾷ, διαδέχεται δ'
αὐτὸν δευτέρος Ἀβίλιος.

XV. Δωδεκάτῳ δὲ ἔτει τῆς ἡγεμονίας τῆς Ῥω-
μαίων ἐκκλησίας Ἀνέγκλητον ἔτεσιν ἐπισκοπεύσαντα
93 δεκαδύο διαδέχεται Κλήμης, ὃν συνεργὸν ἑαυτοῦ
γενέσθαι Φιλιππησίους ἐπιστέλλων ὁ ἀπόστολος δι-
δάσκει λέγων "μετὰ καὶ Κλήμεντος καὶ τῶν λοιπῶν
20 "συνεργῶν μου, ὧν τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς."

XVI. Τούτου δὴ οὖν τοῦ Κλήμεντος ὁμολογου-
μένη μία ἐπιστολὴ φέρεται, μεγάλη τε καὶ θαυμασία,
ἣν ὡς ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίῳ
διετυπώσατο, στάσεως τηνικάδε κατὰ τὴν Κόρινθον
25 γενομένης. ταύτην δὲ καὶ ἐν πλείσταῖς ἐκκλησίαις
ἐπὶ τοῦ κοινοῦ δεδημοσιευμένην πάλαι τε καὶ καθ'
ἡμᾶς αὐτοὺς ἐγνωμεν. καὶ ὅτι γε κατὰ τὸν δηλού-
μενον τὰ τῆς Κορινθίων κεκίνητο στάσεως ἀξιό-
χρεως μάρτυς ὁ Ἠγήσιππος.

30 XVII. [Nic. H. E. III, 9.] Πολλὴν γε μὴν εἰς πολ-

λοὺς ἐπιδειξάμενος ὁ Δομετιανὸς ὁμότητα, οὐκ ὀλί-
γον τε τῶν ἐπὶ Ῥώμῃς εὐπατριδῶν τε καὶ ἐπισήμων
ἀνδρῶν πλῆθος οὐ μετ' εὐλόγον κρίσεως κτείνας,
μυρίους τε ἄλλους ἐπιφανεῖς ἄνδρας ταῖς ὑπὲρ τὴν
ἐνορίαν ζημιώσας φυγαῖς καὶ ταῖς τῶν οὐσιῶν ἀπο- 5
βολαῖς ἀναιτίως, τελευτῶν τῆς Νέρωνος θεοεχθρίας
τε καὶ θεομαχίας διάδοχον ἑαυτὸν κατεστήσατο. δεύ-
τερος δὴτα τὸν καθ' ἡμῶν ἀνεκίνει διωγμὸν, καίπερ
τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Οὐεσπασιανοῦ μηδὲν καθ' ἡμῶν
ἄτοπον ἐπινοήσαντος. 10

XVIII. [Nic. H. E. III, 9.] Ἐν τούτῳ κατέχει λό-
γος τὸν ἀπόστολον ἅμα καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην
ἐπὶ τῷ βίῳ ἐνδιατρίβοντα, τῆς εἰς τὸν θεῖον λόγον
ἔνεκεν μαρτυρίας, Πάτμον οἰκεῖν καταδικασθῆναι 15
τὴν νῆσον. 2. γράφων γὰρ τοι ὁ Εἰρηναῖος περὶ τῆς
ψήφου τῆς κατὰ τὸν ἀντίχριστον προσηγορίας φε-
ρομένης ἐν τῇ Ἰωάννου λεγομένῃ Ἀποκαλύψει αὐ-
ταῖς συλλαβαῖς ἐν πέμπτῳ τῶν πρὸς τὰς αἰρέσεις
ταῦτα περὶ τοῦ Ἰωάννου φησὶν 3. "εἰ δὲ ἔδει ἀνα-
20 "φανδὸν ἐν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τοῦτομα αὐ-
"τοῦ, δι' ἐκείνου ἂν ἐρρέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν
"ἐωρακότος. οὐδὲ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἐωράθη,
"ἀλλὰ σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, πρὸς τῷ τέ-
"λει τῆς Δομετιανοῦ ἀρχῆς." 4. εἰς τοσοῦτον δὲ ἄρα
κατὰ τοὺς δηλουμένους ἢ τῆς ἡμετέρας πίστεως διέ- 25
λαμπε διδασκαλία, ὡς καὶ τοὺς ἄποθεν τοῦ καθ'
ἡμᾶς λόγου συγγραφεῖς μὴ ἀποκησάιναι ταῖς αὐτῶν
ἱστορίαις τὸν τε διωγμὸν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ μαρτύρια
παραδοῦναι, οἳ γε καὶ τὸν καιρὸν ἐπ' ἀκριβὲς ἐπε-
σημήναντο, ἐν ἔτει πεντεκαίδεκάτῳ Δομετιανοῦ μετὰ 30

πλείστων ἐτέρων καὶ Φλαουίαν Δομέτιλλαν ἱστορήσαντες, ἐξ ἀδελφῆς γεγονυῖαν Φλαουίου Κλήμεντος, ἐνὸς τῶν τηρικᾶδε ἐπὶ Ῥώμης ὑπάτων, τῆς εἰς Χριστὸν μαρτυρίας ἔνεκεν εἰς νῆσον Ποντίαν κατὰ τιμωρίαν δεδοσθαι.

XIX. [Nic. H. E. III, 10.] Τοῦ δ' αὐτοῦ Δομετιανοῦ τοὺς ἀπὸ γένους Δαβὶδ ἀναιρεῖσθαι προστάξαντος παλαιὸς κατέχει λόγος τῶν αἰρετικῶν τινὰς κατηγορεῖσθαι τῶν ἀπογόνων Ἰούδα, (τοῦτον δὲ εἶναι ἀδελφὸν κατὰ σάρκα τοῦ σωτῆρος), ὡς ἀπὸ γένους τυγχανόντων Δαβὶδ, καὶ ὡς αὐτοῦ συγγένειαν τοῦ Χριστοῦ φερόντων. ταῦτα δὲ δηλοῖ κατὰ λέξιν ὡς πῶς λέγων ὁ Ἡγῆσιππος.

XX. "Ἐτι δὲ περιῆσαν οἱ ἀπὸ γένους τοῦ κυρίου υἱοὶ Ἰούδα, τοῦ κατὰ σάρκα λεγομένου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, οὓς ἐδηλατόρευσαν ὡς ἐκ γένους ὄντας Δαβὶδ. τοὺτους δ' ὁ Ἰουόκατος ἤγαγε πρὸς Δομετιανὸν Καίσαρα· ἐφοβείτο γὰρ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ὡς καὶ Ἡρώδης. 2. καὶ ἐπηρώτησεν αὐτοὺς εἰ ἐκ Δαβὶδ εἰσι, καὶ ὁμολόγησαν. τότε ἐπηρώτησεν αὐτοὺς πόσας κτήσεις ἔχουσιν, ἢ πόσων χρημάτων κυριεύουσιν. οἱ δὲ εἶπαν ἀμφοτέροι ἐν νακισχίλια δηνάρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, ἐκάστῳ αὐτῶν ἀνῆκοντος τοῦ ἡμίσεος. καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ἀργυρίοις ἔφασκον ἔχειν, ἀλλ' ἐν διατιμῆσει γῆς πλέθρων τριάκοντα ἐννέα μόνων, ἐξ ὧν καὶ τοὺς φόρους ἀναφέρειν καὶ αὐτοὺς αὐτουργοῦντας διατρέφεσθαι. 3. εἰτα δὲ καὶ τὰς χεῖρας τὰς ἑαυτῶν ἐπιδεικνύναι, μαρτύριον τῆς αὐτουργίας τῆν τοῦ σώματος σκληρίαν καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς συνεχοῦς ἐργασίας ἐναποτυπωθέντας ἐπὶ τῶν ἰδίων χειρῶν τύλους παριστάντας. 4. ἐρωτηθέντας δὲ περὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ

τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὅποια τις εἶη καὶ ποῦ καὶ πότε φανησομένη, λόγον δοῦναι ὡς οὐ κοσμικὴ μὲν οὐδ' ἐπίγειος, ἐπουράνιος δὲ καὶ ἀγγελικὴ τυγχάνει, ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος γενησομένη, ὁπνῖκα ἐλθὼν ἐν δόξῃ κρινεῖ ζῶντας καὶ νεκροὺς, καὶ ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἐπιτηδεύματα αὐτοῦ. 5. ἐφ' οἷς μηδὲν αὐτῶν κατεγνωκότα τὸν Δομετιανὸν, ἀλλὰ καὶ ὡς εὐτελῶν καταφρονήσαντα, ἐλευθέρους μὲν αὐτοὺς ἀνεῖναι, καταπαῦσαι δὲ διὰ προστάγματος τὸν κατὰ τῆς ἐκκλησίας διωγμὸν. 6. τοὺς δὲ ἀπολυθέντας ἠγγέσασθαι τῶν ἐκκλησιῶν, ὥσάν δὴ μαρτυρας ὁμοῦ καὶ ἀπὸ γένους ὄντας τοῦ κυρίου, γενόμενης τε εἰρήνης μέχρι Τραϊανοῦ παραμῆναι αὐτοὺς τῷ βίῳ." 7. ταῦτα μὲν ὁ Ἡγῆσιππος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Τερτυλλιανὸς τοῦ Δομετιανοῦ τοιαύτην πεποίηται μνήμην· "πενειράκει ποτὲ καὶ Δομετιανὸς ταῦτα ποιεῖν ἐκείνῳ, μέρος ὧν τῆς Νέρωνος ἀμότητος. ἀλλ' οἶμαι ἅτε ἔχων τι συνέσεως τάχιστα ἐπαύσατο, ἀνακαλεσάμενος καὶ οὓς ἐξεληλάκει." 8. μετὰ δὲ τὸν Δομετιανὸν πεντεκαίδεκα ἔτεσιν ἐπικρατήσαντα Νέρουα τὴν ἀρχὴν διαδεξαμένου καθαιρεθῆναι μὲν τὰς Δομετιανοῦ τιμὰς, ἐπανελθεῖν δὲ ἐπὶ τὰ οἰκεία μετὰ τοῦ καὶ τὰς οὐσίας ἀπολαβεῖν τοὺς ἀδίκως ἐξεληλαμένους, ἢ Ῥωμαίων σύγκλητος βουλή ψηφίζεται ἱστοροῦσιν οἱ γραφῇ τὰ κατὰ τοὺς χρόνους παραδόντες. 9. τότε δὲ καὶ τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην ἀπὸ τῆς κατα τὴν νῆσον φυγῆς τὴν ἐπὶ τῆς Ἐφέσου διατριβὴν ἀπειληφέναι ὁ τῶν παρ' ἡμῖν ἀρχαίων παραδίδωσι λόγος.

XXI. Μικρῷ δὲ πλέον ἐννεατοῦ βασιλεύσαντα 30

16 Tertullian. Apol. 5.

Νέροναν διαδέχεται Τραϊανός. οὗ δὴ πρῶτον ἔτος ἦν, ἐν ᾧ τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν παροικίας Ἀβίλιον δέκα πρὸς τρισὶν ἔτεσιν ἡγησάμενον διαδέχεται Κέρδων. τρίτος οὗτος τῶν αὐτόθι μετὰ τὸν πρῶτον Ἀν-
 5 νιανὸν προέστη. ἐν τούτῳ δὲ Ῥωμαίων εἰσέτι Κλή-
 μης ἡγεῖτο, τρίτον καὶ αὐτὸς ἐπέχων τῶν τῆδε μετὰ
 Παυλόν τε καὶ Πέτρον ἐπισκοπευσάντων βαθμόν.
 Αἴνιος δὲ ὁ πρῶτος ἦν, καὶ μετ' αὐτὸν Ἀνέγκλητος.

XXII. [Nic. H. E. III, 11.] Ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπ' Ἀν-
 10 τιοχείας Εὐδοκίου πρῶτου καταστάντος δεύτερος ἐν
 τοῖς δηλουμένοις Ἰγνάτιος ἐγνωρίζετο. Συμμεῶν ὁμοίως
 δεύτερος μετὰ τὸν τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀδελφόν τῆς
 ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας κατὰ τούτους τὴν λειτουργ-
 γίαν εἶχεν.

XXIII. [Nic. H. E. III, 11, II, 42.] Ἐπὶ τούτοις
 κατὰ τὴν Ἀσίαν ἔτι τῷ βίῳ περιλειπόμενος αὐτὸς
 ἐκεῖνος, ὃν ἡγάπα ὁ Ἰησοῦς, ἀπόστολος ὁμοῦ καὶ ἐν-
 15 αγγελιστὴς Ἰωάννης τὰς αὐτόθι διεῖπεν ἐκκλησίας
 ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν νῆσον μετὰ τὴν Δομετιανοῦ τελευ-
 20 τὴν ἐπανελθὼν φυγῆς. 2. ὅτι δὲ εἰς τούτους ἔτι τῷ
 βίῳ περιῆν ἀπόχρη διὰ δύο πιστώσασθαι τὸν λόγον
 μαρτύρων. πιστοὶ δ' ἂν εἴεν οὗτοι, τῆς ἐκκλησια-
 στικῆς πρεσβεύσαντες ὀρθοδοξίας, εἰ δὴ τοιοῦτοι Ελ-
 ρηναῖος καὶ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. 3. ὧν ὁ μὲν
 25 πρότερος ἐν δευτέρῳ τῶν πρὸς τὰς αἰρέσεις ὡδὲ πως
 γράφει κατὰ λέξιν "καὶ πάντες δὲ οἱ πρεσβύτεροι
 "μαρτυροῦσιν, οἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἰωάννη τῷ τοῦ
 "κυρίου μαθητῇ συμβεβληκότες, παραδεδωκέναι τὸν
 30 "Ἰωάννην. παρέμεινε γὰρ αὐτοῖς μέχρι τῶν Τραϊ-
 "νοῦ χρόνων." 4. καὶ ἐν τρίτῳ δὲ τῆς αὐτῆς ὑπο-

θέσεως ταῦτο τοῦτο δηλοῖ διὰ τούτων "ἀλλὰ καὶ ἡ
 "ἐν Ἐφέσῳ ἐκκλησία ὑπὸ Παύλου μὲν τεθεμελιωμένη,
 "Ἰωάννου δὲ παραμεινάντος αὐτοῖς μέχρι τῶν Τραϊ-
 "ανοῦ χρόνων, μάρτυς ἀληθὴς ἐστὶ τῆς τῶν ἀπο-
 "στόλων παραδόσεως." 5. ὁ δὲ Κλήμης ὁμοῦ καὶ τὸν
 χρόνον ἐπισημηνάμενος καὶ ἱστορίαν ἀναγκαιοτάτην
 οἷς τὰ καλὰ καὶ ἐπωφελεῖ φίλον ἀκούειν προστίθη-
 5 σιν ἐν ᾧ "τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος" ἐπέγραψεν αὐ-
 τοῦ συγγράμματι. λαβὼν δὲ ἀνάγνωθι ὡδὲ πως
 ἔχουσιν καὶ αὐτοῦ τὴν γραφήν 6. "ἀκουσον μῦθον 10
 "οὐ μῦθου, ἀλλὰ ὄντα λόγον, περὶ Ἰωάννου τοῦ ἀπο-
 "στόλου παραδεδωμένου καὶ μνήμη πεφυλαγμένου.
 "ἐπειδὴ γὰρ τοῦ τυράννου τελευτήσαντος ἀπὸ τῆς
 "Πάτμου τῆς νήσου μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἐφεσον, ἀπῆει
 "παρακαλούμενος καὶ ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἰθνην, 15
 "ὅπου μὲν ἐπισκόπους καταστήσων, ὅπου δὲ ὅλας ἐκ-
 "κλησίας ἀρμόσων, ὅπου δὲ κλήρω ἕνα γέ τινα κλη-
 "ρώσων τῶν ὑπὸ τοῦ πνεύματος σημαινομένων. 7.
 "ἐλθὼν οὖν καὶ ἐπὶ τινα τῶν οὐ μακρὰν πόλεων, ἧς
 20 "καὶ τοῦνομα λέγουσιν ἔνιοι, καὶ τὰλλα ἀναπαύσας
 "τοὺς ἀδελφούς, ἐπὶ πᾶσι τῷ καθεστῶτι προσβλέψας
 "ἐπισκόπων, νεανίσκων ἱκανὸν τῷ σώματι καὶ τῇ ὕψει
 "ἀστέλλον καὶ θερμὸν τὴν ψυχὴν ἰδὼν, "τοῦτον" ἔφη
 25 "σοὶ παρακατατίθεμαι μετὰ πάσης σπουδῆς, ἐπὶ τῆς
 "ἐκκλησίας καὶ τοῦ Χριστοῦ μάρτυρος." τοῦ δὲ δεχο-
 "μένου καὶ πάνθ' ὑπισχνομένου καὶ πάλιν τὰ αὐτὰ
 "διελέγετο καὶ διεμαρτύρετο. 8. εἰτα ὁ μὲν ἀπῆρεν
 30 "ἐπὶ τὴν Ἐφεσον, ὁ δὲ πρεσβύτερος ἀναλαβὼν οἱ-
 "καδε τὸν παραδοθέντα νεανίσκον ἔτρεφε, συνέλεχεν,
 "ἐθαλπε, τὸ τελευταῖον ἐφώτισε. καὶ μετὰ τοῦτο 30

"ὑφῆκε τῆς πλείονος ἐπιμελείας καὶ παραφυλακῆς, ὡς
 "τὸ τέλειον αὐτῷ φυλακῆριον ἐπιστήσας τὴν σφρα-
 "γίδα τοῦ κυρίου. 9. τῷ δὲ ἀνέσεως πρὸ ὥρας λαβο-
 "μένῳ προσφθεῖρονται τινες ἡλικες ἀρροὶ καὶ ἀπερ-
 5 "ρωγότες, ἐθαδὲς κακῶν. καὶ πρῶτον μὲν δι' ἐστι-
 "σεων πολυτελῶν αὐτὸν ἐπάγονται, εἰτὰ πού καὶ νύ-
 "κτωρ ἐπὶ λωποδυσίαν ἐξιόντες συνεπάγονται, εἰτὰ
 "τι καὶ μείζον συμπράττειν ἡξίου. 10. ὁ δὲ κατ' ὁλί-
 "γον προσειδίξετο, καὶ διὰ μέγεθος φύσεως, ἐκστὰς
 10 "ὥσπερ ἄστομος καὶ εὐρωστος ἵππος ὁρθῆς ὁδοῦ καὶ
 "τὸν χαλινὸν ἐνδακῶν, μειζόνως κατὰ τῶν βαράθρων
 "ἐφέρετο. 11. ἀπογνοὺς δὲ τελέως τὴν ἐν θεῷ σω-
 "τηρίαν οὐδὲν ἔτι μικρὸν διανοεῖτο, ἀλλὰ μέγα τι
 "πράξας, ἐπειδήπερ ἅπαξ ἀπολώλει, ἴσα τοῖς ἄλλοις
 15 "παθεῖν ἡξίου. αὐτοὺς δὲ τούτους ἀναλαβὼν καὶ λη-
 "στήριον συγκροτήσας ἔτοιμος λήσταρχος ἦν, βιαιό-
 "τατος, μαιφονώτατος, χαλεπώτατος. 12. χρόνος ἐ-
 "μέσῳ, καὶ τινος ἐπιπεσούσης χρείας ἀνακαλοῦσι τὸν
 "Ἰωάννην. ὁ δὲ ἐπεὶ τὰ ἄλλα ὧν χάριν ἦκε κατεστή-
 20 "σατο, "ἄγε δὴ" ἔφη "ὃ ἐπίσκοπε, τὴν παρακαταθή-
 "κην ἀπόδος ἡμῖν, ἣν ἐγὼ τε καὶ ὁ Χριστὸς σοι πα-
 "ρακατεθέμεθα ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἧς προκαθίσθης
 "μάρτυρος." 13. ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐξεπλάγη, χρη-
 "ματα οἰόμενος, ἅπερ οὐκ ἔλαβε, συνοφαντεῖσθαι, καὶ
 25 "οὔτε πιστεύειν εἶχεν ὑπὲρ ὧν οὐκ ἔσχεν οὔτε ἀπιστεῖν
 "Ἰωάννη. ὡς δὲ "τὸν νεανίσκον" εἶπεν "ἀπαιτῶ καὶ τὴν
 "ψυχὴν τοῦ ἀδελφοῦ," στενάξας κάτωθεν ὁ πρεσβύτερος
 "καὶ τι καὶ ἐπιδεκρύσας, "ἐκεῖνος" ἔφη "τέθνηκε."
 "πῶς καὶ τίνα θάνατον;" "θεῷ τέθνηκεν" εἶπεν.
 30 "ἀπέβη γὰρ πονηρὸς καὶ ἐξώλης, καὶ τὸ κεφάλαιον
 "ληστής. καὶ νῦν ἀντὶ τῆς ἐκκλησίας τὸ ὄρος κατέ-
 "ληψε μεθ' ὁμοίου στρατιωτικοῦ." 14. καταρρηξάμε-

"νος οὖν τὴν ἐσθῆτα ὁ ἀπόστολος, καὶ μετὰ μεγάλης
 "οἰμωγῆς πληξάμενος τὴν κεφαλὴν, "καλὸν γέ" ἔφη
 "φυλάκα τῆς ἀδελφοῦ ψυχῆς κατέλιπον. ἀλλ' ἵππος
 "ἤδη μοι παρέστω, καὶ ἡγεμὼν γινέσθω μοί τις τῆς
 "ὁδοῦ." ἤλαυνεν, ὥσπερ εἶχεν, αὐτόθεν ἀπὸ τῆς ἐκ-
 5 "κλησίας. 15. ἐλθὼν δὲ εἰς τὸ χωρίον ὑπὸ τῆς προ-
 "φυλακῆς τῶν ληστῶν ἀλίσκεται, μήτε φεύγων μήτε
 "παραιτούμενος, ἀλλὰ βοῶν "ἐπὶ τοῦτ' ἐλήλυθα, ἐπὶ
 "τὸν ἄρχοντα ὑμῶν ἀγάγετέ με." 16. ὃς τέως, ὥσπερ
 "ἄπλιστο, ἀνέμενε, ὡς δὲ προσιόντα ἐγνώρισε τὸν
 10 "Ἰωάννην, εἰς φυγὴν αἰδεσθεὶς ἐτράπετο. ὁ δὲ ἐδί-
 "ωκεν ἀνὰ κράτος, ἐπιλαθόμενος τῆς ἡλικίας τῆς ἑαυ-
 "τοῦ, κεκραγὼς 17. "τί με φεύγεις, τέκνον, τὸν σαρ-
 "τοῦ πατέρα, τὸν γυμνὸν, τὸν γέροντα; ἐλέησόν με,
 "τέκνον, μὴ φοβοῦ. ἔχεις ἔτι ζωῆς ἐλπίδα. ἐγὼ
 15 "Χριστῷ λόγον δώσω ὑπὲρ σοῦ, ἂν δέῃ, τὸν σὸν θά-
 "νατον ἐκὼν ὑπομενῶ, ὡς ὁ κύριος τὸν ὑπὲρ ἡμῶν.
 "ὑπὲρ σοῦ τὴν ψυχὴν ἀντιδώσω τὴν ἐμήν. στηθί,
 "πίστευσον, Χριστὸς με ἀπέστειλεν." 18. ὁ δὲ ἀκού-
 "σας πρῶτον μὲν ἔστη κάτω βλέπων, εἰτα ἔθριψε τὰ
 20 "ὄπλα, εἰτα τρέμων ἑκαίει πικρῶς. προσελθὼντα δὲ
 "τὸν γέροντα περιέλαβεν, ἀπολογούμενος ταῖς οἰμω-
 "γαῖς ὡς ἐδύνατο καὶ τοῖς δάκρυσι βαπτιζόμενος ἐκ
 "θευτέρου, μόνην ἀποκρύπτων τὴν δεξιάν. 19. ὁ δ'
 "ἐγγνώμενος, ἐπομνύμενος, ὡς ἄφασιν αὐτῷ παρὰ
 25 "τοῦ σωτήρος ἡῦρηται, δεόμενος, γονυπετῶν, αὐτὴν
 "τὴν δεξιάν ὡς ὑπὸ τῆς μετανοίας κεκαθαυμένην κα-
 "ταφιλῶν, ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν ἐπανήγαγε, καὶ δαψι-
 "λέσι μὲν εὐχαῖς ἐξαιτούμενος συνεχέσι δὲ νηστεῖαις
 "συνεργωνιζόμενος, ποικίλαις δὲ σειρήσι λόγων κατε-
 30 "πέδων αὐτοῦ τὴν γνώμην οὐ πρότερον ἀπῆλθεν, ὡς
 "φασι, πρὶν αὐτὸν ἀποκατέστησε τῇ ἐκκλησίᾳ, διδοὺς

“μέγα παράδειγμα μετανοίας ἀληθινῆς καὶ μέγα γνώ-
“ρισμα παλιγγενεσίας, τρόπαιον ἀναστάσεως βλεπο-
“μένη.”

XXIV. [Nic. H. E. II, 45.] Ταῦτα τοῦ Κλήμεντος,
5 ἱστορίας ὁμοῦ καὶ ὠφελείας τῆς τῶν ἐντευξομένων
ἐνεκεν, ἐνταυθὰ μοι κείσθω. φέρε δὲ καὶ τοῦδε τοῦ
ἀποστόλου τὰς ἀναντιρρήτους ἐπισημυνώμεθα γρα-
φάς. 2. καὶ δὴ τὸ κατ’ αὐτὸν εὐαγγέλιον ταῖς ὑπὸ
τὸν οὐρανὸν διεγνωσμένον ἐκκλησίαις πρῶτον ἀνω-
10 μολογήσθω. ὅτι γε μὴν εὐλόγως πρὸς τῶν ἀρχαίων
ἐν τετάρτῃ μοίρᾳ τῶν ἄλλων τριῶν κατείλεται, ταύτῃ
ἂν γένοιτο δῆλον. 3. οἱ θεσπέσιοι καὶ ὡς ἀληθῶς
θεοπρεπεῖς, φημί δὲ τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἀποστόλους
τὸν βίον ἄκρως κεκαρθαμένοι, καὶ ἀρετῇ πάσῃ τὰς
15 ψυχὰς κεκοσμημένοι, τὴν δὲ γλῶτταν ἰδιωτεύοντες,
τῇ γε μὴν πρὸς τοῦ σωτῆρος αὐτοῖς δεδωρημένη θείᾳ
καὶ παραδοξοποιῷ δυνάμει θαρσοῦντες, τὸ μὲν ἐν
περινοίᾳ καὶ τέχνῃ λόγων τὰ τοῦ διδασκάλου μαθη-
ματα πρεσβεύειν οὔτε ἤδεσαν οὔτε ἐνεχείρουν, τῇ
20 δὲ τοῦ θεοῦ πνεύματος τοῦ συνεργοῦντος αὐτοῖς
ἀποδείξει καὶ τῇ δι’ αὐτῶν συντελουμένῃ θαυμά-
τουργῷ τοῦ Χριστοῦ δυνάμει μόνῃ χρῶμενοι, τῆς τῶν
οὐρανῶν βασιλείας τὴν γινώσκειν ἐπὶ πᾶσαν κατήγγε-
λον τὴν οἰκουμένην, σπουδῆς τῆς περὶ τὸ λογογρα-
25 φεῖν μικρὰν ποιούμενοι φροντίδα. 4. καὶ τοῦτ’ ἐπράτ-
τον ἅτε μείζονι καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐξυπηρετούμενοι
διακονίᾳ. ὁ γοῦν Παῦλος πάντων ἐν παρασκευῇ λό-
γων δυνατώτατος νοήμασι τε ἱκανώτατος γεροντώ-
ς οὐ πλέον τῶν βραχυτάτων ἐπιστολῶν γραφῇ παρα-
30 δίδωκε, καίτοι μυρία γε καὶ ἀπόρρητα λέγειν ἔχων,
ἅτε τῶν μέχρις οὐρανοῦ τρίτου θεωρημάτων ἐπιψαύ-
σας, ἐπ’ αὐτόν τε τὸν θεοπρεπεῖ παράδεισον ἀναρ-

πασθεῖς καὶ τῶν ἐκεῖσε θημάτων ἀρρήτων ἀξιωθεῖς
ἐπακοῦσαι. 5. οὐκ ἄπειροι μὲν οὖν ὑπῆρχον τῶν αὐ-
τῶν καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν φουιτηταί, δώ-
δεκα μὲν ἀπόστολοι, ἐβδομήκοντα δὲ μαθηταί, ἄλλοι
τε ἐπὶ τούτοις μυριοί. ὅμως δ’ οὖν ἐξ ἀπάντων τῶν
τοῦ κυρίου διατριβῶν ὑπομνήματα Ματθαῖος ἡμῖν
καὶ Ἰωάννης μόνοι καταλελοίπασι, οὓς καὶ ἐπ’ ἀνάγκης
ἐπὶ τὴν γραφὴν ἐλθεῖν κατέχει λόγος. 6. Ματθαῖος
μὲν γὰρ πρότερον Ἑβραίοις κηρύξας, ὡς ἡμελλεν καὶ
ἐφ’ ἑτέρους ἵεναι, πατρίῳ γλώττῃ γραφῇ παραδούς
τὸ κατ’ αὐτὸν εὐαγγέλιον τὸ λεῖπον τῇ αὐτοῦ παρου-
σίᾳ τούτοις, ἀφ’ ὧν ἐστέλλετο, διὰ τῆς γραφῆς ἀπε-
πλήρου. 7. ἤδη δὲ Μάρκου καὶ Λουκᾶ τῶν κατ’ αὐ-
τοὺς εὐαγγελίων τὴν ἐκδοσὶν πεποιημένων Ἰωάννην
φασί, τὸν πάντα χρόνον ἀγράφῳ κεχρημένον κηρύ-
15 γματι, τέλος καὶ ἐπὶ τὴν γραφὴν ἐλθεῖν τοιαύτης χάριν
αἰτίας. τῶν προαναγραφέντων τριῶν εἰς πάντας ἤδη
καὶ εἰς αὐτὸν διαδεδομένων ἀποδείξασθαι μὲν φασὶν
ἀλήθειαν αὐτοῖς ἐπιμαρτυρήσαντα, μόνῃν δὲ ἔρα
λείπεσθαι τῇ γραφῇ τὴν περὶ τῶν ἐν πρώτοις καὶ
κατ’ ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πεπρα-
γμένων διήγησιν. 8. καὶ ἀληθὴς γε ὁ λόγος. τοὺς
ἄλλους γοῦν τρεῖς εὐαγγελιστὰς συνιδεῖν πάρεστι
μόνα τὰ μετὰ τὴν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ Ἰωάννου τοῦ
βαπτιστοῦ κάθειρξιν ἐφ’ ἓνα ἐνιαυτὸν πεπραγμένα
25 τῷ σωτῆρι συγγεγραφότας, αὐτὸ τε τοῦτ’ ἐπισημη-
ναμένους κατ’ ἀρχὰς τῆς αὐτῶν ἱστορίας. 9. μετὰ
γοῦν τὴν τεσσαρακονταήμερον νηστείαν καὶ τὸν ἐπ’
αὐτῇ πειρασμὸν τὸν χρόνον τῆς ἰδίας γραφῆς ὁ μὲν
Ματθαῖος δημοῖ λέγων “ἀκούσας δὲ ὅτι Ἰωάννης πα- 30

30 Matth. 4, 12.

EUSEBIUS IV.

“ρεδόθη ἀνεχώρησεν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας εἰς τὴν Γαλιλαίαν.” 10. ὁ δὲ Μάρκος ὡσαύτως “μετὰ δὲ τὸ “παραδοθῆναι” φησὶν “Ἰωάννην ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν.” καὶ ὁ Λουκᾶς δὲ, πρὶν ἀρξασθαι
5 τῶν τοῦ Ἰησοῦ πράξεων, παραπλησίως ἐπιτηρεῖ φάσκων ὡς ἄρα προσθεῖς Ἡρώδης οἷς διεπράξατο πονηροῖς κατέκλεισε τὸν Ἰωάννην ἐν φυλακῇ. 11. παρακληθέντα δὲ οὖν τούτων ἕνεκά φασι τὸν ἀπόστολον Ἰωάννην τὸν ὑπὸ τῶν προτέρων εὐαγγελιστῶν παρα-
10 σιωπηθέντα χρόνον καὶ τὰ κατὰ τούτον πεπραγμένα τῷ σωτήρι (ταῦτα δ’ ἦν τὰ πρὸ τῆς τοῦ βαπτιστοῦ καθειρξέως) τῷ κατ’ αὐτὸν εὐαγγελίῳ παραδοῦναι, αὐτό τε τοῦτ’ ἐπισημῆνασθαι, τοτὲ μὲν φήσαντα “ταύτην ἀρχὴν ἐποίησε τῶν παραδόξων ὁ Ἰησοῦς,”
15 τοτὲ δὲ μνημονεύσαντα τοῦ βαπτιστοῦ μεταξὺ τῶν τοῦ Ἰησοῦ πράξεων, ὡς ἔτι τότε βαπτίζοντος ἐν Αἰνῶν ἑγγὺς τοῦ Σαλείμ, σαφῶς τε τοῦτο δηλοῦν ἐν τῷ λέγειν “οὕτω γὰρ ἦν”, φησὶν, “Ἰωάννης βεβλημένος εἰς “φυλακὴν.” 12. οὐκοῦν ὁ μὲν Ἰωάννης τῇ τοῦ κατ’
20 αὐτὸν εὐαγγελίου γράφῃ τὰ μηδέπω τοῦ βαπτιστοῦ βεβλημένους εἰς φυλακὴν πρὸς τοῦ Χριστοῦ πραχθέντα παραδίδωσιν, οἱ δὲ λοιποὶ τρεῖς εὐαγγελισταὶ τὰ μετὰ τὴν εἰς τὸ δεσμωτήριον καθειρξέν τοῦ βαπτιστοῦ μνη-
μονεύουσιν. 13. οἷς καὶ ἐπιστήσαντι οὐκέτι ἂν δόξαι
25 διαφωνεῖν ἀλλήλοις τὰ εὐαγγέλια, τῷ τὸ μὲν κατὰ Ἰωάννην τὰ πρῶτα τῶν τοῦ Χριστοῦ πράξεων περιέ-
χειν, τὰ δὲ λοιπὰ τὴν ἐπὶ τέλει τοῦ χρόνου αὐτῷ γε-
γεννημένην ἱστορίαν· εἰκότως δ’ οὖν τὴν μὲν τῆς σαρκὸς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενεαλογίαν, ὡς Ματθαίω
30 καὶ Λουκᾷ προγραφείσαν, ἀποσιωπῆσαι τὸν Ἰωάν-

2 Marc. 1, 14.
12 Ioann. 3, 24.

4 Lucas 3, 20.

14 Ioann. 2, 11.

νην, τῆς δὲ θεολογίας ἀπάρξασθαι, ὡσὰν αὐτῷ πρὸς τοῦ θεοῦ πνεύματος οἱ κρείττονι παραπεφυλαγμέ-
νης. 14. ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν περὶ τῆς τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου γραφῆς εἰρησῆθαι. καὶ τῆς κατὰ Μάρκου δὲ ἡ γενομένη αἰτία ἐν τοῖς πρόσθεν ἡμῖν
5 δεδῆλωται. 15. ὁ δὲ Λουκᾶς ἀρχόμενος καὶ αὐτὸς τοῦ κατ’ αὐτὸν συγγράμματος τὴν αἰτίαν προύθηκε, δι’ ἣν πεποίηται τὴν σύνταξιν, δηλῶν ὡς ἄρα πολλῶν καὶ ἄλλων προπετέστερον ἐπιτετηδευκότων διήγησιν ποιήσασθαι ὃν αὐτὸς πεπληροφόρητο λόγων, ἀναγ-
10 καίως ἀπαλλάττων ἡμᾶς τῆς περὶ τοὺς ἄλλους ἀμφη-
ρίστου ὑπολήψεως τὸν ἀσφαλῆ λόγον ὃν αὐτὸς ἰκα-
νῶς τὴν ἀλήθειαν κατελήφει, ἐκ τῆς ἅμα Παύλῳ συνουσίας τε καὶ διατριβῆς καὶ τῆς τῶν λοιπῶν ἀπο-
15 στόλων ὁμιλίας ὠφελημένος, διὰ τοῦ ιδίου παρέδω-
κεν εὐαγγελίου. 16. καὶ ταῦτα μὲν ἡμεῖς περὶ τού-
των· οἰκειότερον δὲ κατὰ καιρὸν διὰ τῆς τῶν ἀρχαίων παραθέσεως τὰ καὶ τοῖς ἄλλοις περὶ αὐτῶν εἰρημένα
πειρασόμεθα δηλῶσαι. 17. τῶν δὲ Ἰωάννου συγγραμ-
μάτων πρὸς τῷ εὐαγγελίῳ καὶ ἡ προτέρα τῶν ἐπι-
20 στολῶν παρὰ τε τοῖς νῦν καὶ τοῖς ἀρχαίοις ἀναμ-
φίλεκτος ὁμολόγηται, ἀντιλέγονται δὲ αἱ λοιπαὶ δύο.
18. τῆς δ’ Ἀποκαλύψεως ἐφ’ ἑκάτερον ἔτι νῦν παρὰ τοῖς πολλοῖς περιέλεται ἡ δόξα. ὅμως γε μὴν ἐκ τῆς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίας ἐν οἰκείῳ καιρῷ τὴν ἐπίκρι-
25 σιν δέχεται καὶ αὕτη.

XXV. [Nic. H. E. II, 46.] Εὐλόγον δ’ ἐνταῦθα γενομένους ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰς δηλωθείσας τῆς καινῆς διαθήκης γραφάς. καὶ δὴ τακτεῖν ἐν πρῶ-
τοις τὴν ἀγίαν τῶν εὐαγγελίων τετρακτὴν, οἷς ἔπε- 30

5 ἐν τοῖς πρόσθεν] 2, 15.

ται ἡ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γραφή. [2. μετὰ δὲ ταύτην τὰς Παύλου καταλεκτέον ἐπιστολάς, αἷς ἐξῆς τὴν φερομένην Ἰωάννου προτέραν καὶ ὁμοίως τὴν Πέτρου κυρωτέον ἐπιστολήν. ἐπὶ τού-
 5 τοις τακτέον, εἰ γε φανείη, τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰω-
 ἄννου, περὶ ἧς τὰ δόξαντα κατὰ καιρὸν ἐκδησόμεθα.
 3. καὶ ταῦτα μὲν ἐν ὁμολογουμένοις. τῶν δ' ἀντιλε-
 γομένων, γνωρίμων δ' οὖν ὅμως τοῖς πολλοῖς, ἡ λε-
 γομένη Ἰακώβου φέρεται καὶ ἡ Ἰούδα, ἣ τε Πέτρου
 10 δευτέρα ἐπιστολή, καὶ ἡ ὀνομαζομένη δευτέρα καὶ
 τρίτη Ἰωάννου, εἴτε τοῦ εὐαγγελιστοῦ τυγχάνουσαι,
 εἴτε καὶ ἐτέρου ὁμωνύμου ἐκείνου. 4. ἐν τοῖς νόθοις
 κατατετάχθω καὶ τῶν Παύλου πράξεων ἡ γραφή, ὅ-
 τε λεγόμενος Ποιμὴν, καὶ ἡ Ἀποκάλυψις Πέτρου, καὶ
 15 πρὸς τούτοις ἡ φερομένη Βαρνάβα ἐπιστολή, καὶ τῶν
 ἀποστόλων αἱ λεγόμεναι διδαχαί· ἔτι τε, ὡς ἔφην,
 ἡ Ἰωάννου Ἀποκάλυψις, εἰ φανείη, ἦν τινες, ὡς
 ἔφην, ἀθετοῦσιν, ἔτεροι δὲ ἐγκρίνουσι τοῖς ὁμολο-
 γουμένοις. 5. ἥδη δ' ἐν τούτοις τινὲς καὶ τὸ καθ'
 20 Ἑβραίους εὐαγγέλιον κατέλεξαν, ὃ μάλιστα Ἑβραίων
 οἱ τὸν Χριστὸν παραδεξάμενοι χαίρουσι. ταῦτα μὲν
 πάντα τῶν ἀντιλεγόμενων ἂν εἴη. 6. ἀναγκαίως δὲ
 καὶ τούτων ὅμως τὸν κατάλογον πεποιήμεθα, διακρί-
 ναντες τὰς τε κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν
 25 ἀληθεῖς καὶ ἀπλάστους καὶ ἀνωμολογημένας γραφὰς
 καὶ τὰς ἄλλας παρὰ ταύτας, οὐκ ἐνδιαθήκους μὲν,
 ἀλλὰ καὶ ἀντιλεγόμενας, ὅμως δὲ παρὰ πλείστοις τῶν
 ἐκκλησιαστικῶν γνωσκόμενας, ἵν' εἰδέναι ἔχομεν
 αὐτάς τε ταύτας καὶ τὰς ὀνόματι τῶν ἀποστόλων
 30 πρὸς τῶν αἰρετικῶν προφερομένας, ἥτοι ὡς Πέτρου
 καὶ Θωμᾶ καὶ Ματθαίου καὶ τινων παρὰ τούτους ἑλ-
 λων εὐαγγέλια περιεχούσας, ἢ ὡς Ἀνδρέου καὶ Ἰω-

άννου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων πράξεις, ὧν οὐδὲν
 οὐδαμῶς ἐν συγγράμματι τῶν κατὰ τὰς διαδοχὰς ἐκ-
 κλησιαστικῶν τις ἀνὴρ εἰς μνήμην ἀγαγεῖν ἠξίωσεν.
 7. πόρρω δὲ πού καὶ ὁ τῆς φράσεως παρὰ τὸ ἥθος τὸ
 ἀποστολικὸν ἐναλλάττει χαρακτήρ, ἢ τε γνώμη καὶ ἡ
 6 τῶν ἐν αὐτοῖς φερομένων προαίρεσις, πλείστον ὅσον
 τῆς ἀληθοῦς ὁρθοδοξίας ἀπάδουσα, ὅτι δὴ αἰρετικῶν
 ἀνδρῶν ἀναπλάσματα τυγχάνει σαφῶς παρίστησιν·
 ὅθεν οὐδ' ἐν νόθοις αὐτὰ κατατακτέον, ἀλλ' ὡς
 ἄτοπα πάντα καὶ δυσσεβῆ παραιτητέον. ἴωμεν δὴ 10
 λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὴν ἐξῆς ἱστορίαν.

XXVI. [Nic. H. E. III. 42.] Σίμωνα τὸν μάγον
 Μένανδρος διαδεξάμενος ὄπλον δεύτερον, οὐ χεῖρον
 τοῦ προτέρου, τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας ἀποδείκνυ-
 15 ται τὸν τρόπον· ἦν καὶ οὗτος Σαμαρεὺς, εἰς ἄκρον 15
 δὲ ροητείας οὐκ ἔλαττον τοῦ διδασκάλου προσελθὼν
 μείζουσιν ἐπιδαφιλεύεται τερατολογίαις, ἐαυτὸν μὲν
 ὡς ἄρα εἴη, λέγων, ὁ σωτὴρ, ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων
 ἡνωθὲν ποθεῖν ἐξ ἀοράτων αἰώνων ἀπεσταλμένος σω-
 τηρία, 2. διδάσκων δὲ μὴ ἄλλως δύνασθαι τινα καὶ 20
 αὐτῶν τῶν κοσμοποιῶν ἀγγέλων περιγενησέσθαι, μὴ
 πρότερον διὰ τῆς πρὸς αὐτοῦ παραδιδομένης μαγικῆς
 ἐμπειρίας ἀχθέντα, καὶ διὰ τοῦ μεταδιδόμενου πρὸς
 αὐτοῦ βαπτίσματος, οὗ τοὺς κατηξιωμένους ἀθανά-
 25 σίαν αἰδίδιον ἐν αὐτῷ τούτῳ μεθέξειν τῷ βίῳ, μηκέτι 25
 θνήσκοντας, αὐτοῦ δὲ παραμένοντας, εἰς τὸ αἰεὶ ἀγή-
 ρως τινὰς καὶ ἀθανάτους ἰσομένους. ταῦτα μὲν οὖν
 καὶ ἐκ τῶν Εἰρηναίου διαγινῶναι ῥᾶδιον. 3. καὶ ὁ
 Ιουστίνος δὲ κατὰ τὸ αὐτὸ τοῦ Σίμωνος μνημονεύ-
 30 σας καὶ τὴν περὶ τούτου διήγησιν ἐπιφέρει, λέγων 30

"Μένανδρον δέ τινα καὶ αὐτὸν Σαμαρεῖα, τὸν ἀπὸ
 "κώμης Καππαραττίας, γενόμενον μαθητὴν τοῦ Σί-
 "μωνος, οἰστρογηθέντα καὶ αὐτὸν ὑπὸ τῶν δαιμόνων
 "καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενον πολλοὺς ἐξαπατήσαι
 5 "διὰ μαγικῆς τέχνης οἶδαμεν, ὃς καὶ τοὺς αὐτῷ ἐπο-
 "μένους ὥς μὴ ἀποδινήσκουσιν ἐπεισεν. καὶ νῦν
 "τινὲς εἰσιν ἀπ' ἐκείνου τοῦτο ὁμολογοῦντες." 4. ἦν
 δ' ἄρα διαβολικῆς ἐνεργείας διὰ τοιῶνδε ροήτων
 τὴν Χριστιανῶν προσηγορίαν ὑποδυομένων τὸ μέγα
 10 τῆς θεοσεβείας μυστήριον ἐπὶ μαγείᾳ σπουδάζει
 διαβαλεῖν, διασῦραί τε δι' αὐτῶν τὰ περὶ ψυχῆς
 ἀθανασίας καὶ νεκρῶν ἀναστάσεως ἐκκλησιαστικὰ
 δόγματα. ἀλλ' οὗτοι μὲν τούτους σωτήρας ἐπιγρα-
 φάμενοι τῆς ἀληθοῦς ἀποπεπτώκασιν ἐλπίδος.

15 XXVII. [Nic. H. E. III, 13.] "Ἄλλους δὲ ὁ πονηρὸς
 δαίμων, τῆς περὶ τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ διαθέσεως
 ἀδυνατῶν ἐκσεῖσαι, θατέρᾳ ληπτὸς εὐρῶν ἐσφετε-
 ρίξετο. Ἐβριωνίους τούτους οἰκείως ἐπεφημίξον οἱ
 πρῶτοι, πτωχῶς καὶ ταπεινῶς τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ
 20 δοξάζοντες. 2. λιτὸν μὲν γὰρ αὐτὸν καὶ κοινόν
 ἡγοῦντο κατὰ προκοπὴν ἡθους αὐτὸ μόνον ἄνθρωπον
 δεδικαιωμένον, ἐξ ἀνδρός τε κοινωνίας καὶ τῆς Μα-
 ρίας γεγεννημένον· δεῖν δὲ πάντως αὐτοῖς νομικῆς
 25 θρησκείας, ὥς μὴ ἂν διὰ μόνης τῆς εἰς τὸν Χριστὸν
 πίστεως καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν βίου σωτηριομένου. 3.
 ἄλλοι δὲ παρὰ τούτους τῆς αὐτῆς ὄντες προσηγορίας
 τὴν μὲν τῶν εἰρημένων ἔκτοπον διεδίδρασκον ἀτο-
 πίαν, ἐκ παρθένου καὶ ἀγίου πνεύματος μὴ ἀρνού-
 30 οῦντο προὑπάρχειν αὐτὸν, θεὸν λόγον ὄντα καὶ σο-
 φίαν, ὁμολογοῦντες τῇ τῶν προτέρων περιετρεπόντο
 δυσσεβείᾳ, μάλιστα ὅτε καὶ τὴν σωματικὴν περὶ τὸν

νόμον λατρεῖαν ὁμοίως ἐκείνοις περιέπειν ἐσπούδα-
 ζον. 4. οὗτοι δὲ τοῦ μὲν ἀποστόλου πάσας τὰς ἐπι-
 στολάς ἀρνητέας ἡγοῦντο εἶναι δεῖν, ἀποστάτην ἀπο-
 καλοῦντες αὐτὸν τοῦ νόμου· εὐαγγελίῳ δὲ μόνῳ τῷ
 καθ' Ἐβραίους λεγομένῳ χρῶμενοι τῶν λοιπῶν συμ- 5
 κρὸν ἐποιοῦντο λόγον. 5. καὶ τὸ μὲν σάββατον καὶ τὴν
 ἄλλην Ἰουδαϊκὴν ἀγωγὴν ὁμοίως ἐκείνοις παρεφύ-
 λαττον, ταῖς δ' αὖ κυριακαῖς ἡμέραις ἡμῖν τὰ παρα-
 πλήσια εἰς μνῆμην τῆς τοῦ κυρίου ἀναστάσεως ἐπε-
 τέλουν. 6. ὅθεν παρὰ τὴν τοιαύτην ἐργασίαν τῆς 10
 τοιαύτης λελόγγασιν προσηγορίας, τοῦ Ἐβριωνίου ὀνό-
 ματος, τὴν τῆς διανοίας πτωχείαν αὐτῶν ὑποφαίνον-
 τος· ταύτη γὰρ ἐπὶ κλην ὁ πτωχὸς παρ' Ἐβραίοις ὀνο-
 μάζεται.

XXVIII. [Nic. H. E. III, 14.] Κατὰ τοὺς δεδηλω- 15
 μένους χρόνους ἐτέρας αἰρέσεως ἀρχηγὸν γενέσθαι
 Κήρινθον παρειλήφαμεν. Γάτος, οὗ φωνὰς ἤδη πρό-
 τερον παρατέθειμαι, ἐν τῇ φερομένῃ αὐτοῦ ζητήσῃ
 ταῦτα περὶ τοῦ αὐτοῦ γράφει 2. "ἀλλὰ καὶ Κήρινθος
 20 "ὁ δι' ἀποκαλύψεων ὥς ὑπὸ ἀποστόλου μεγάλου γε-
 "γραμμένων τερατολογίας ἡμῖν ὥς δι' ἀγγέλων αὐτῷ
 "δεδειγμένως ψευδόμενος ἐπεισάγει λέγων μετὰ τὴν
 "ἀνάστασιν ἐπύρειον εἶναι τὸ βασίλειον τοῦ Χρι-
 "στοῦ, καὶ πάλιν ἐπιθυμίαις καὶ ἡδοναῖς ἐν Ἱερου-
 "σαλὴμ τὴν σάρκα πολιτευομένην δουλεύειν. καὶ 25
 "ἐχθρὸς ὑπάρχων ταῖς γραφαῖς τοῦ θεοῦ ἀριθμὸν
 "χιλιονταετίας ἐν γάμῳ ἐορτῆς, θέλων πλανᾶν, λέγει
 "γίνεσθαι." 3. καὶ Διονύσιος δὲ ὁ τῆς κατ' Ἀλεξάν-
 30 δρειαν παροικίας καθ' ἡμᾶς τὴν ἐπισκοπὴν εἰληχῶς,
 ἐν δευτέρῳ τῶν ἐπαγγελιῶν περὶ τῆς Ἰωάννου Ἀπο-

καλύψεως εἰπὼν τινα ὡς ἐκ τῆς ἀνέκαθεν παραδό-
σεως, τοῦ αὐτοῦ μέμνηται ἀνδρὸς τούτοις τοῖς ῥή-
μασι 4. "Κήρινθον δὲ τὸν καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνου κλη-
"θεῖσαν Κηρινθιανὴν αἰρεσιν συστησάμενον ἀξιό-
5 "πιστον ἐπιφημίσαι θελήσαντα τῷ ἑαυτοῦ πλάσματι
"ὄνομα. τοῦτο γὰρ εἶναι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ τὸ
"δόγμα, ἐπίγειον ἔσεσθαι τὴν τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν.
"5. καὶ ὧν αὐτὸς ὠρέγετο φιλοσώματος ὧν καὶ πᾶν
"σαρκικὸς, ἐν τούτοις ὀνειροπολεῖν ἔσεσθαι, γαστρὸς
10 "καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα πλησμοναῖς, τουτέστι σιτίοις
"καὶ ποτοῖς καὶ γάμοις, καὶ δι' ὧν εὐφημότερον
"ταῦτα ῥῆθι ποριεῖσθαι, ἑορταῖς καὶ θυσίαις καὶ ἱε-
"ρεῶν σφαγαῖς". 6. ταῦτα Διονύσιος, ὁ δὲ Εἰρηναῖος
ἀπορρητοτέρας δὴ τινὰς τοῦ αὐτοῦ ψευδοδοξίας ἐν
15 πρῶτῳ συγγράμματι τῶν πρὸς τὰς αἰρέσεις προθεῖς
ἐν τῷ τρίτῳ καὶ ἱστορίαν οὐκ ἀξίαν λήθης τῇ γραφῇ
παραδίδωκεν, ὡς ἐκ παραδόσεως Πολυκάρπου φά-
σκων Ἰωάννην τὸν ἀπόστολον εἰσελθεῖν ποτε ἐν βα-
λανείῳ, ὥστε λούσασθαι, γνόντα δὲ ἔνδον ὄντα τὸν
20 Κήρινθον ἀποπηδήσας τε τοῦ τόπου καὶ ἐκφυγεῖν
θύραζε, μηδ' ὑπομείναντα τὴν αὐτὴν αὐτῷ ὑποδῦ-
ναι στέγην, ταῦτό δὲ τοῦτο καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ πα-
ραινέσαι φήσαντα, "φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον
"συμπέσῃ, ἔνδον ὄντος Κηρίνθου τοῦ τῆς ἀληθείας
25 "ἐχθροῦ."

XXIX. [Nic. H. E. III, 15.] Ἐπὶ τούτῳ δὴτα καὶ
ἡ λεγομένη τῶν Νικολαϊτῶν αἵρεσις ἐπὶ σμικροτάτον
συνέστη χρόνον, ἧς δὴ καὶ ἡ τοῦ Ἰωάννου Ἀποκά-
λιψις μνημονεύει. οὗτοι Νικόλαον ἓνα τῶν ἀμφὶ τὸν
30 Στέφανον διακόνων πρὸς τῶν ἀποστόλων ἐπὶ τῇ τῶν

ἐνδεῶν θεραπείᾳ προκεχειρισμένων ἡΰχουν. ὁ γε
μὴν Ἀλεξανδρεὺς Κλήμης ἐν τρίτῳ στρωματεῖ ταῦτα
περὶ αὐτοῦ κατὰ λέξιν ἱστορεῖ 2. "ὥραιαν, φασί, γυ-
"ναῖκα ἔχων οὗτος μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὴν τοῦ σωτή-
"ρος πρὸς τῶν ἀποστόλων ὀνειδισθεὶς ζηλοτυπίαν εἰς 5
"μέσον ἀγαγὼν τὴν γυναῖκα γῆμαι τῷ βουλομένῳ ἐπέ-
"τρεψεν. ἀκόλουθον γὰρ εἶναι φασὶ τὴν πρᾶξιν ταύ-
"την ἐκείνῃ τῇ φωνῇ, τῇ ὅτι παραχρᾶσθαι τῇ σαρκὶ
"δεῖ. καὶ δὴ κατακολουθήσαντες τῷ γεγεννημένῳ τῷ
"τε εἰρημένῳ ἀπλῶς καὶ ἀβασανίστως ἀναίδην ἐκ- 10
"πορευούσιν οἱ τὴν αἵρεσιν αὐτοῦ μετιόντες. 3.
"πυνθάνομαι δ' ἐγὼ τὸν Νικόλαον μηδεμιᾶ ἑτέρᾳ
"παρ' ἣν ἐγγίης κεκοῖσθαι γυναικί, τῶν τε ἐκείνου
"τέκνων τὰς μὲν θηλείας καταγρηθᾶσαι παρθένους,
"ἄφθορον δὲ διαμεῖναι τὸν υἱόν. ὧν οὕτως ἐχόντων 15
"ἀποβολὴ πάθους ἦν ἡ εἰς μέσον τῶν ἀποστόλων τῆς
"ζηλοτυπουμένης ἐγκύκλησις γυναικὸς, καὶ ἡ ἐγκρά-
"τεια τῶν περισπουδᾶστων ἡδονῶν τὸ "παραχρᾶσθαι
"τῇ σαρκὶ" ἐδίδασκεν. οὐ γὰρ οἶμαι ἐβούλετο κατὰ
"τὴν τοῦ σωτῆρος ἐντολὴν δυεῖς κυρίους δουλεῖν, 20
"ἡδονῇ καὶ κυρίῳ. 4. λέγουσι δ' οὖν καὶ τὸν Ματ-
"θαῖον οὕτω διδάξαι, σαρκὶ μὲν μάχεσθαι καὶ παρα-
"χρᾶσθαι, μηδὲν αὐτῇ πρὸς ἡδονὴν ἐνδιδόντα, ψυ-
"χὴν δ' αὖξιν διὰ πίστεως καὶ γνώσεως." ταῦτα
μὲν οὖν περὶ τῶν κατὰ τοὺς δηλουμένους χρόνους 25
παραβραβεῦσαι τὴν ἀλήθειαν ἐγκεχειρηκότων, λό-
γον γε μὴν θάπτεον εἰς τὸ παντελὲς ἀπεσβηκότων, εἰ-
ρήσθω.

XXX. [Nic. H. E. II, 44.] Ὁ μέντοι Κλήμης, οὗ
τὰς φωνὰς ἀρτίως ἀνέγνωμεν, τοῖς προειρημένοις ἐξῆς 30

διὰ τοὺς αθετοῦντας γάμον τοὺς τῶν ἀποστόλων ἐξ-
 τασθέντας ἐν συζυγίαις καταλέγει φάσκων "ἢ καὶ
 "τοὺς ἀποστόλους ἀποδοκιμάσουσι. Πέτρος μὲν γὰρ
 "καὶ Φίλιππος ἐπαιδοποίησαντο, Φίλιππος δὲ καὶ τὰς
 5 "θυγατέρας ἀνδράσιν ἐξέδωκε. καὶ ὁ γε Παῦλος οὐκ
 "ὀκνεῖ ἐν τινὶ ἐπιστολῇ τὴν αὐτοῦ προσαγορευθεῖσαι σύ-
 "ζυγον, ἣν οὐ περιεκόμιζε διὰ τὸ τῆς ὑπηρεσίας ἐν-
 "σταλές." 2. ἐπεὶ δὲ τούτων ἐμνήσθημεν, οὐ λυπεῖ
 καὶ ἄλλην ἀξιολογίαν τοῦ αὐτοῦ παραθέ-
 10 σθαι, ἣν ἐν τῷ ἐβδόμῳ στρωματεῖ τούτου ἱστορῶν
 ἀνέγραψε τὸν τρόπον "φασὶ γοῦν τὸν μακάριον Πέ-
 "τρον, θεασάμενον τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἀπαγομένην
 "τὴν ἐπὶ θανάτῳ, ἡσθῆναι μὲν τῆς κλήσεως χάριν
 "καὶ τῆς ἐπ' οἶκον ἀνακομιδῆς, ἐπιφωνῆσαι δὲ ἐν
 15 "μάλα προτρεπτικῶς καὶ παρακλητικῶς ἐξ ὀνόματος
 "προσειπόντα 'μέμνησο, ὦ αὐτή, τοῦ κυρίου.' τοιοῦ-
 "τος ἦν ὁ τῶν μακαρίων γάμος καὶ ἡ τῶν φιλιότητων
 "τελεία διάθεσις." καὶ ταῦτα δ' οἰκέα ὄντα τῇ μετὰ
 χεῖρας ὑποθέσει ἐνταῦθά μοι κατὰ καιρὸν κείσθω.

20 XXXI. [Nic. H. E. I, 35.] Παύλου μὲν οὖν καὶ
 Πέτρον τῆς τελευτῆς ὁ τε χρόνος καὶ ὁ τρόπος καὶ
 προσέτι τῆς μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ βίου τῶν σκη-
 νομάτων αὐτῶν καταθέσεως ὁ χρόνος ἤδη πρότερον
 ἡμῖν δεδήλωται. 2. τοῦ δὲ Ἰωάννου τὰ μὲν τοῦ χρό-
 25 νου ἤδη πως εἰρηται, τὸ δὲ γε τοῦ σκηνοώματος αὐ-
 τοῦ χωρίον ἐξ ἐπιστολῆς Πολυκράτους (τῆς δ' ἐν
 Ἐφέσῳ παροικίας ἐπίσκοπος οὗτος ἦν) ἐπιδείκνυται,
 ἣν Οὐλίκορι Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ γράφων ὁμοῦ τε αὐ-
 τοῦ καὶ Φιλίππου μνημονεύει τοῦ ἀποστόλου τῶν τε

τούτου θυγατέρων ὁδὲ πως "καὶ γὰρ καὶ κατὰ τὴν
 "Ἀσίαν μεγάλα στοιχεῖα κεκοίμηται, ἔτινα ἀναστή-
 "σεται τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου,
 "ἐν ᾗ ἔρχεται μετὰ δόξης ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀναζητήσει
 5 "πάντας τοὺς ἁγίους, Φίλιππον τὸν τῶν δώδεκα ἀπο-
 "στόλων, ὃς κεκοίμηται ἐν Ἱερραπόλει, καὶ δύο θυ-
 "γατέρες αὐτοῦ γενηρακῆναι παρθένοι, καὶ ἡ ἑτέρα
 "αὐτοῦ θυγάτηρ ἐν ἀγίῳ πνεύματι πολιτευσαμένη, ἣ
 "ἐν Ἐφέσῳ ἀναπαύεται, ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ
 10 "στήθος τοῦ κυρίου ἀναπεσὼν, ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ
 "πέταλον πεφορηκὼς καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος· οὐ-
 "τος ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμηται." ταῦτα καὶ περὶ τῆς τῶνδε
 τελευτῆς. 4. καὶ ἐν τῷ Γαλίου δὲ, οὐ μικρῶ πρόσθεν
 ἐμνήσθημεν, διαλόγῳ Πρόκλος, πρὸς ὃν ἐποιεῖτο τὴν
 15 εἴτησιν, περὶ τῆς Φιλίππου καὶ τῶν θυγατέρων αὐ-
 τοῦ τελευτῆς συνάδων τοῖς ἐκτεθεισὶν οὕτω φησὶν
 "μετὰ τοῦτον δὲ προφητιδες τέσσαρες αἱ Φιλίππου
 "γεγέννηται ἐν Ἱερραπόλει τῇ κατὰ τὴν Ἀσίαν· ὁ τὰ
 "πρὸς αὐτῶν ἐστὶν ἐκεῖ καὶ ὁ τοῦ πατρὸς αὐτῶν."
 5. ταῦτα μὲν οὗτος. ὁ δὲ Λουκάς ἐν ταῖς Πράξεσι 20
 τῶν ἀποστόλων τῶν Φιλίππου θυγατέρων ἐν Και-
 σαρείᾳ τῆς Ἰουδαίας ἅμα τῷ πατρὶ τότε διατριβου-
 σῶν, προφητικοῦ τε χαρίσματος ἡξιώμενον, μνημο-
 νεύει κατὰ λέξιν ὡδὲ πως λέγων "ἤλθομεν εἰς
 "Καيسάρειαν, καὶ εἰσελθόντες εἰς τὸν οἶκον Φιλίππου 25
 "τοῦ εὐαγγελιστοῦ ὄντος ἐκ τῶν ἐπὶ τὰ ἐμείναμεν παρ'
 "αὐτῷ. τοῦτ' ὅτε ἦσαν παρθένοι θυγατέρες προφη-
 "τεύουσαι τέσσαρες." 6. τὰ μὲν οὖν εἰς ἡμετέραν
 ἐλθόντα γινώσκον περὶ τε τῶν ἀποστόλων αὐτῶν καὶ
 τῶν ἀποστολικῶν χρόνων, ὧν τε καταλελοίπασιν ἡμῖν 30

2 Clemens Strom. 3, 6. p. 535. 11 Ibid. 7, 11. p. 869.
 24 δεδήλωται] 2, 25. 26 Πολυκράτους] Conf. 5, 24.

24 Act. 21, 8.

ισερῶν γραμμάτων, καὶ τῶν ἀντιλεγομένων μὲν, ὅμως
δ' ἐν πλείσταις ἐκκλησίαις παρὰ πολλοῖς δεδημοσίευ-
μένων, τῶν τε παντελῶς νόθων καὶ τῆς ἀποστολικῆς
ὁρθοδοξίας ἀλλοτριῶν ἐν τούτοις διειληφότες ἐπὶ τῇ
5 τῶν ἐξῆς προῖωμεν ἱστορίαν.

XXXII. [Nic. H. E. III, 16.] Μετὰ Νέρωνα καὶ
Δομετιανόν, κατὰ τοῦτον οὗ νῦν τοὺς χρόνους ἐξε-
τάζομεν, μερικῶς καὶ κατὰ πόλεις ἐξ ἐπαναστάσεως
δήμων τὸν καθ' ἡμῶν κατέχει λόγος ἀνακινηθῆναι
10 διωγμὸν, ἐν ᾧ Συμεῶνα τὸν τοῦ Κλωπᾶ, ὃν δεύτε-
ρον καταστήναι τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας ἐπὶ-
σκοπον ἐδηλώσαμεν, μαρτυρῶ τὸν βίον ἀναλύσαι
παρειλήφαμεν. 2. καὶ τούτου μάρτυς αὐτὸς ἐκείνος,
οὗ διαφόροις ἤδη πρότερον ἐχρησάμεθα φωναῖς, Ἡγή-
15 σιππος· ὃς δὴ περὶ τινῶν αἰρετικῶν ἱστορῶν ἐπιφθ-
ρει δηλῶν ὡς ἄρα ὑπὸ τούτων κατὰ τόνδε τὸν χρό-
νον ὑπομείνας κατηγορίαν, πολυτρόπως ὁ δηλούμενος
ὡσάν Χριστιανὸς ἐπὶ πλείσταις αἰκισθεὶς ἡμέραις,
αὐτὸν τε τὸν δικαστὴν καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν εἰς τὰ
20 μέγιστα καταπλήξας, τῷ τοῦ κυρίου πάθει παραπλή-
σιον τὸ τέλος ἀπηνέγκατο. 3. οὐδὲν δὲ οἶον καὶ τοῦ
συγγραφέως ἐπακοῦσαι, αὐτὰ δὴ ταῦτα κατὰ λέξιν
ᾧδε πως ἱστοροῦντος "ἀπὸ τούτων δηλαδὴ τῶν αἰρε-
"τικῶν κατηγοροῦσιν τινες Συμεῶνος τοῦ Κλωπᾶ, ὡς
25 "ὄντος ἀπὸ Δαβὶδ καὶ Χριστιανοῦ, καὶ οὐτᾷ μαρτυ-
"ρεῖ ἐτῶν ὧν ἑκάτὸν εἰκοσίν, ἐπὶ Τραϊανοῦ Καίσα-
"ρος καὶ ὑπατικοῦ Ἀττικοῦ." 4. φησὶ δὲ ὁ αὐτὸς ὡς
ἄρα καὶ τοὺς κατηγοροὺς αὐτοῦ, ζητουμένων τότε
τῶν ἀπὸ τῆς βασιλικῆς Ἰουδαίων φυλῆς, ὡσάν ἐξ
30 αὐτῆς ὄντας ἀλῶναι συνέβη. λογισμῷ δ' ἂν καὶ τὸν
Συμεῶνα τῶν αὐτοπτῶν καὶ αὐτηκόων εἴποι ἂν τις
γεγονέναι τοῦ κυρίου, τεκμηρίῳ τῷ μήκει τοῦ χρό-

νου τῆς αὐτοῦ ζωῆς χρώμενος, καὶ τῷ μνημονεύειν
τὴν τῶν εὐαγγελίων γραφὴν Μαρίας τῆς τοῦ Κλωπᾶ,
οὗ γεγονέναι αὐτὸν καὶ πρότερον ὁ λόγος ἐδήλωσεν.
5. ὁ δ' αὐτὸς συγγραφεὺς καὶ ἑτέρους ἀπὸ γένους
ἐνὸς τῶν φερομένων ἀδελφῶν τοῦ σωτῆρος, ᾧ ὄνομα
Ἰούδας, φησὶν εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιβιβῶναι βασιλείαν,
μετὰ τὴν ἤδη πρότερον ἱστορηθεῖσαν αὐτῶν ὑπὲρ τῆς
εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως ἐπὶ Δομετιανοῦ μαρτυρίαν.
6. γράφει δὲ οὕτως "ἐρχόνται οὖν καὶ προηγούνται
"πάσης ἐκκλησίας ὡς μάρτυρες καὶ ἀπὸ γένους τοῦ 10
"κυρίου, καὶ γενομένης εἰρήνης βαθείας ἐν πάσῃ ἐκ-
"κλησίᾳ μένουσι μέχρι Τραϊανοῦ Καίσαρος, μέχρις
"οὗ ὁ ἐκ θεοῦ τοῦ κυρίου, ὁ προειρημένος Συμεὼν
"υἱὸς Κλωπᾶ, συκοφαντηθεὶς ὑπὸ τῶν αἰρέσεων,
"ὡσαύτως κατηγορήθη καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ 15
"ἐπὶ Ἀττικοῦ τοῦ ὑπατικοῦ. καὶ ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις
"αἰκιζόμενος ἐμαρτύρησεν, ὡς πάντας ὑπερθανμά-
"ζειν καὶ τὸν ὑπατικὸν πῶς ἑκάτὸν εἰκοσι τυγχάνων
"ἐτῶν ὑπέμεινε· καὶ ἐκτελεύσθη σταυρωθῆναι." 7.
ἐπὶ τούτοις ὁ αὐτὸς ἀνὴρ διηγούμενος τὰ κατὰ τοὺς 20
δηλουμένους ἐπιλέγει, ὡς ἄρα μέχρι τῶν τότε χρό-
νων παρθένος καθαρὰ καὶ ἀδιάφθορος ἔμενεν ἡ ἐκ-
κλησία, ἐν ἀδήλῳ που σκότει φωλευόντων εἰσεῖτι τότε
τῶν, εἰ καὶ τινες ὑπῆρχον, παραφθεῖρουν ἐπιχει-
ροῦντων τὸν ὑγιᾶ κανόνα τοῦ σωτηρίου κηρύγματος. 25
8. ὡς δ' ὁ ἱερός τῶν ἀποστόλων χορὸς διάφορον εἰ-
λήφει τοῦ βίου τέλος, παρεληλύθει τε ἡ γενεὰ ἐκείνη
τῶν αὐταῖς ἀκοαῖς τῆς ἐνθέου σοφίας ἐπακοῦσαι κα-
τηξιωμένων, τηρικαῦτα τῆς ἀθέου πλάνης ἀρχὴν
ἐλάμβανεν ἡ σύστασις, διὰ τῆς τῶν ἑτεροδιδασκάλων 30

ἀπάτης, οὐ καὶ, ἅτε μηδενὸς ἔτι τῶν ἀποστόλων λει-
πομένου, γυμνῇ λοιπὸν ἤδη τῇ κεφαλῇ τῷ τῆς ἀλη-
θείας κηρύγματι τὴν ψευδώνυμον γνώσιν ἀντικηρύτ-
τειν ἐπεχείρουν.

- 5 XXXIII. [Nic. H. E. III, 17.] Τοσοῦτός γε μὴν ἐν
πλείοσι τόποις ὁ καθ' ἡμῶν ἐπετάθη τότε διωγμός,
ὡς Πλίνιον Σεκοῦνδον ἐπισημότατον ἡγεμόνων, ἐπὶ
τῷ πλήθει τῶν μαρτύρων κινηθέντα, βασιλεῖ κοινώ-
σασθαι περὶ τοῦ πλήθους τῶν ὑπὲρ τῆς πίστεως
10 ἀναιρουμένων, ἅμα δ' ἐν ταύτῳ μηνῦσαι, μηδὲν ἀνό-
σιον μηδὲ παρὰ τοὺς νόμους πράττειν αὐτοὺς κατε-
ληφέναι, πλὴν τό γε ἅμα τῇ ἐφ' διεγερμένους τὸν
Χριστὸν θεοῦ δίκην ὑμνεῖν, τὸ δὲ μοιχεύειν καὶ φο-
νεύειν καὶ τὰ συγγενῇ τούτοις ἀθέμιτα πλημμελή-
15 ματα καὶ αὐτοὺς ἀπαγορεύειν, πάντα τε πράττειν
ἀκολούθως τοῖς νόμοις. 2. πρὸς ἃ τὸν Τραϊανὸν
δόγμα τοιόνδε τεθεικέναι, τὸ Χριστιανῶν φύλον μὴ
ἐκζητεῖσθαι μὲν, ἐμπεσὸν δὲ κολάζεσθαι· οὐ γενομέ-
νου ποσῶς μὲν τοῦ διωγμοῦ σβεσθῆναι τὴν ἀπειλήν
20 σφοδρότατα ἐγκείμενον, οὐ χεῖρονάς γε μὴν τοῖς κα-
κουργεῖν περὶ ἡμᾶς ἐθέλουσι λείπεσθαι προφάσεις·
ἔσθ' ὅπῃ μὲν τῶν δῆμων, ἔσθ' ὅπῃ δὲ καὶ τῶν κατὰ
χώρας ἀρχόντων τὰς καθ' ἡμῶν συσκευαζομένων ἐπι-
βουλάς, ὡς καὶ ἄνευ προφανῶν διωγμῶν μερικόν
25 κατ' ἐπαρχίαν ἐξάπτεσθαι, πλείους τε τῶν πιστῶν
διαφόροις ἐναγωνίζεσθαι μαρτυρίαις. 3. εἰληπταὶ δ'
ἡμῖν ἡ ἱστορία ἐξ ἧς ἀνωτέρω δεδηλώκαμεν τοῦ Τερ-
τυλλιανοῦ Ῥωμαϊκῆς ἀπολογίας, ἧς ἡ ἐρμηνεία τοῦ-
τον ἔχει τὸν τρόπον· καίτοι ἡρώκαμεν καὶ τὴν εἰς
30 ἡμᾶς ἐπιζήτησιν κεκωλυμένην. Πλίνιος γὰρ Σε-

7 Plinius Epist. 10, 96, 97.

28 Tertullian, Apol. 2.

κοῦνδος ἡγούμενος ἐπαρχίου, κατακρίνας Χριστια-
νοὺς τινὰς καὶ τῆς ἀξίας ἐκβαλὼν, ταραχθεὶς τῷ
πλήθει ἡγνῶσι τί αὐτῷ λοιπὸν εἴη πρακτέον. Τραϊ-
ανῷ οὖν τῷ βασιλεῖ ἀνεκοινώσατο λέγων ἔξω τοῦ
μὴ βούλεσθαι αὐτοὺς εἰδωλολατρεῖν οὐδὲν ἀνόσιον
ἐν αὐτοῖς ἡρώκεναι. ἐμήνυε δὲ καὶ τοῦτο, ἀνίστα-
σθαι ἑωθεν τοὺς Χριστιανούς καὶ τὸν Χριστὸν
θεοῦ δίκην ὑμνεῖν, καὶ πρὸς τὸ τὴν ἐπιστήμην αὐ-
τῶν διαφυλάσσειν κωλύεσθαι φονεῦν, μοιχεύειν,
πλεονεκτεῖν, ἀποστερεῖν καὶ τὰ τούτοις ὅμοια. πρὸς
10 ταῦτα ἀντέγραψε Τραϊανὸς τὸ τῶν Χριστιανῶν φύ-
λον μὴ ἐκζητεῖσθαι μὲν, ἐμπεσὸν δὲ κολάζεσθαι.
καὶ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις ἦν.

XXXIV. [Nic. H. E. III, 25.] Τῶν δὲ ἐπὶ Ῥώμῃς
ἐπισκόπων ἔτι τρίτῳ τῆς τοῦ προειρημένου βασιλέως
ἀρχῆς Κλήμης Εὐαρέστῳ παραδούς τὴν λειτουργίαν
ἀναλύνει τὸν βίον, τὰ πάντα προστάς ἐτι ἐννεά τῆς
τοῦ θεοῦ λόγου διδασκαλίας.

XXXV. [Nic. H. E. III, 2.] Ἀλλὰ καὶ τοῦ Συμεῶ-
νος τὸν δηλωθέντα τελειωθέντος τρόπου, τῆς ἐν Ἰε-
ροσολύμοις ἐπισκοπῆς τὸν θρόνον Ἰουδαῖός τις ὄνομα
Ἰούστος, μυρίων ὄσων ἐκ περιτομῆς εἰς τὸν Χριστὸν
τηνικαὶ ταῖς πεπιστευκότων εἰς καὶ αὐτὸς ὢν, διαδέχεται.

XXXVI. [Nic. H. E. III, 29.] Διέπρεπέ γε μὴν
κατὰ τούτους ἐπὶ τῆς Ἀσίας τῶν ἀποστόλων ὁμι-
λητῆς Πολύκαρπος, τῆς κατὰ Σμύρναν ἐκκλησίας
πρὸς τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ κυρίου τὴν
ἐπισκοπὴν ἐγκεχειρισμένος. 2. καθ' ὃν ἐγνωρίζετο
Παπίας τῆς ἐν Ἱερραπόλει παροικίας καὶ αὐτὸς ἐπί-
σκοπος, ὃ τε παρὰ πλείστοις εἰσέτι νῦν διαβόητος
30

29 sq. [ἐπίσκοπος] Libri interpolati addunt ἀνὴρ τὰ πάντα
ὅτι μάλιστα λογιώτατος καὶ τῆς γραφῆς εἰδήμων.

Ἰγνάτιος, τῆς κατ' Ἀντιόχειαν Πέτρου διαδοχῆς
 δευτερος τὴν ἐπισκοπὴν κεκληρωμένος. 3. λόγος
 δ' ἔχει τοῦτον ἀπὸ Συρίας ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων πό-
 λιν ἀναπεμφθέντα θηρίων γενέσθαι βορὰν τῆς εἰς
 5 Χριστὸν μαρτυρίας ἔνεκεν. 4. οὗτος δὲ οὖν τὴν δι'
 Ἀσίας ἀνακομιδὴν μετ' ἐπιμελεστάτης φρονιδῶν φυ-
 λακῆς ποιούμενος τὰς κατὰ πόλιν αἰς ἐπεδήμει πα-
 ροικίας ταῖς διὰ λόγων ὁμιλίαις τε καὶ προτροπαῖς
 ἐπιρρωννύς, ἐν πρώτοις μάλιστα προφυλάττεσθαι
 10 τὰς αἱρέσεις ἄρτι τότε πρώτον ἀναφρεΐσας καὶ ἐπι-
 πολαζούσας παρήνει, προύτρεπέ τε ἀπρὶξ ἔχουσθαι τῆς
 τῶν ἀποστόλων παραδόσεως, ἣν ὑπὲρ ἀσφαλείας καὶ
 ἐγγράφως ἤδη μαρτυρούμενος διατυποῦσθαι ἀναγκαῖον
 ἡγήτο. 5. οὕτω δὲ ἔτι ἐν Σμύρνῃ γενόμενος, ἐνθα
 15 Πολύκαρπος ἦν, μίαν μὲν τῇ κατὰ τὴν Ἐφεσον ἐπι-
 στολὴν ἐκκλησίᾳ γράφει, ποιμένος αὐτῆς μνημονεύων
 Ὀνησίμου, ἑτέραν δὲ τῇ ἐν Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς Μαν-
 ἀνδρῶν, ἐνθα πάλιν ἐπισκόπου Λάμα μνήμην πεποιή-
 ται, καὶ τῇ ἐν Τράλλεσι δὲ ἄλλην, ἥς ἄρχοντα τότε
 20 ὄντα Πολύβιον ἱστορεῖ. πρὸς ταύταις καὶ τῇ Ῥω-
 μαίων ἐκκλησίᾳ γράφει, ἣ καὶ παράκλησιν προτείνει
 ὥς μὴ παραιτησάμενοι τοῦ μαρτυρίου τῆς ποθομένης
 αὐτὸν ἀποστερήσασιν ἐλπίδος· ἐξ ὧν καὶ βραχὺ
 τατα εἰς ἐπίδειξιν τῶν εἰρημένων παραθέσθαι ἄξιον.
 25 7. γράφει δὲ οὖν κατὰ λέξιν ἀπὸ Συρίας μέχρι Ῥώ-
 μης θηριομαχῶ διὰ γῆς καὶ θαλάσσης, νυκτὸς καὶ
 ἡμέρας, ἐνδεδεδμένος δέκα λεοπαρδούτοις, ὃ ἐστὶ σαρ-
 τωτικὸν τάγμα, οἳ καὶ εὐεργετούμενοι χεῖρονες γί-
 νονται. ἐν δὲ τοῖς ἀδικήμασιν αὐτῶν μᾶλλον μαθη-
 30 τεύομαι, ἀλλ' οὐ παρὰ τοῦτο δεδιναίωμαι. 8. ὅνα

25 Ignat. Ep. ad Rom. c. 5.

μὴ τῶν θηρίων τῶν ἐμοὶ ἐτοίμων, ἀ καὶ εὐχομαι
 σύντομά μοι εὐρεθῆναι, ἀ καὶ κολακεύσω συντόμως
 με καταφαγεῖν, οὐχ ὥσπερ τινῶν δειλαινόμενα οὐχ
 ἦψαντο· καὶ αὐτὰ δὲ ἄκουτα μὴ θέλῃ, ἐγὼ προσ-
 5 βιάσομαι. 9. συγγνώμην μοι ἔχετε. τί μοι συμφέ-
 ρει ἐγὼ γινώσκω. νῦν ἄρχομαι μαθητῆς εἶναι. μη-
 δὲν με ζηλώσαι τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων, ἵνα Ἰησοῦ
 Χριστοῦ ἐπιτύχω· πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συ-
 στάσεις, σκορπισμοὶ ὁστέων, συγκοπαὶ μελῶν, ἄλε-
 10 σμοὶ ὅλου τοῦ σώματος, κολάσεις τοῦ διαβόλου εἰς ἐμέ
 ἔρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω.
 10. καὶ ταῦτα μὲν ἀπὸ τῆς δηλωθείσης πόλεως ταῖς
 καταλεχθείσαις ἐκκλησίαις διευτυπώσατο. ἤδη δ' ἐπέ-
 κεινα τῆς Σμύρνης γενόμενος ἀπὸ Τρωάδος τοῖς τε ἐν
 15 Φιλαδελφείᾳ αὐθις διὰ γραφῆς ὁμιλεῖ καὶ τῇ Σμύρ-
 ναίων ἐκκλησίᾳ, ἰδίως τε τῷ ταύτης προηγούμενῳ
 Πολυκάρπῳ, ὃν οἶα δὲ ἀποστολικὸν ἄνδρα εὐ μάλα
 γνωρίζων, τὴν κατ' Ἀντιόχειαν αὐτῷ ποίμνην ὡσαν
 νήσιος καὶ ἀγαθὸς ποιμὴν παρατίθεται, τὴν περὶ
 αὐτῆς φροντίδα διὰ σπουδῆς ἔχειν αὐτὸν ἀξιῶν. 11.
 20 ὁ δ' αὐτὸς Σμυρναίοις γράφων οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ῥη-
 τοῖς συγγέροισι, τοιαῦτά τινα περὶ τοῦ Χριστοῦ διεξ-
 ῶν· ἐγὼ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτὸν
 οἶδα καὶ πιστεύω ὄντα. καὶ ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέ-
 25 τρον ἐλήλυθεν, ἔφη αὐτοῖς, λάβετε, ψηλαφήσατέ με
 καὶ ἴδετε, ὅτι οὐκ εἰμι δαιμόνιον ἀσώματον· καὶ
 εὐθὺς αὐτοῦ ἦψαντο καὶ ἐπίστευσαν. 12. οἶδε δὲ
 αὐτοῦ τὸ μαρτύριον καὶ ὁ Εἰρηναῖος, καὶ τῶν ἐπι-
 στολῶν αὐτοῦ μνημονεύει λέγων οὕτως· ὥς εἰπέ τις
 30 τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς θεὸν μαρτυρίαν κατα-

23 Ignat. Ep. ad Smyrn. c. 8.

29 Iren. V, 28, 4. p. 327.

"κριθῆναι πρὸς θηρία, ὅτι σῆτος εἰμι θεοῦ, καὶ δι'
 "ὀδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄρτος εὐ-
 "ρεθῶ." 13. καὶ ὁ Πολύκαρπος δὲ τούτων αὐτῶν
 μέμνηται ἐν τῇ φερομένῃ αὐτοῦ πρὸς Φιλιππησίους
 5 ἐπιστολῇ, φάσκων αὐτοῖς ῥήμασι "παρακαλῶ οὖν
 "πάντας ὑμᾶς πειθαρχεῖν καὶ ἀσκεῖν πᾶσαν ὑπομο-
 "νήν, ἣν εἰδετε κατ' ὀφθαλμοῦς οὐ μόνον ἐν τοῖς
 "μακαρίοις Ἰγνατίῳ καὶ Ρούφῳ καὶ Ζωσίμῳ, ἀλλὰ
 "καὶ ἐν ἄλλοις τοῖς ἐξ ὑμῶν, καὶ ἐν αὐτῷ Παύλῳ
 10 "καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις, πεπεισμένους ὅτι οὗτοι
 "πάντες οὐκ εἰς κενὸν ἔδραμον, ἀλλ' ἐν πίστει καὶ
 "δικαιοσύνῃ, καὶ ὅτι εἰς τὸν ὀφειλόμενον αὐτοῖς τό-
 "πον εἰσὶ παρὰ κυρίῳ, ᾧ καὶ συνέπαθον. οὐ γὰρ
 "τὸν νῦν ἡγάπησαν αἰῶνα, ἀλλὰ τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀπο-
 15 "θανόντα καὶ δι' ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἀναστάντα." 14.
 καὶ ἐξῆς ἐπιφέρει "ἐγράψατέ μοι καὶ ὑμεῖς καὶ Ἰγνα-
 "τιος, ἵνα ἐάν τις ἀπέρχηται εἰς Συρίαν, καὶ τὰ παρ'
 "ὑμῶν ἀποκομίσῃ γράμματα. ὅπερ ποιήσω, ἐὰν λάβω
 "καιρὸν εὐθετον, εἴτε ἐγὼ, εἴτε ὃν πέμπω πρεσβεύ-
 20 "σοντα καὶ περὶ ὑμῶν. 15. τὰς ἐπιστολὰς Ἰγνατίου
 "τὰς πεμφθείσας ἡμῖν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἄλλας ὅσας εἰ-
 "χομεν παρ' ἡμῖν ἐπέψαμεν ὑμῖν καθὼς ἐνετεί-
 "λασθε, αἵτινες ὑποτεταγμένοι εἰσὶ τῇ ἐπιστολῇ
 "ταύτῃ, ἐξ ὧν μεγάλα ὠφελήθηται δυνήσεσθε. πε-
 25 "ριέχουσι γὰρ πίστιν καὶ ὑπομονὴν καὶ πᾶσαν οἰκο-
 "δομήν τὴν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν ἀνήκουσαν." καὶ
 τὰ μὲν περὶ τὸν Ἰγνατίου τοιαῦτα. διαδέχεται δὲ
 μετ' αὐτὸν τὴν Ἀντιοχείας ἐπισκοπὴν Ἡρώς.

XXXVII. [Nic. H. E. III, 21.] Τῶν δὲ κατὰ τού-
 30 τους διαλαμπάντων καὶ Κοδράτος ἦν, ὃν ἅμα ταῖς

Φιλίππου θυγατρᾷ προφητικῷ χαρίσματι λόγος ἔχει
 διαπρῆναι. καὶ ἄλλοι δ' ἐπὶ τούτοις πλείους ἐγνω-
 ρίζοντο κατὰ τούσδε, τὴν πρώτην τάξιν τῆς τῶν ἀπο-
 στόλων ἐπέχοντες διαδοχῆς· οἱ καὶ, ἅτε τηλικαῶνδε
 ὄντες διαπρεπεῖς μαθηταί, τοὺς κατὰ πάντα τόπον
 5 τῶν ἐκκλησιῶν προκαταβληθέντας ὑπὸ τῶν ἀποστό-
 λων θεμελίους ἐπωκοδόμουν, ἀΐζοντες εἰς πλεον τὸ
 κήρυγμα καὶ τὰ σωτήρια σπέρματα τῆς τῶν οὐρα-
 νῶν βασιλείας ἀνὰ πᾶσαν εἰς πλάτος ἐπισπείροντες
 τὴν οἰκουμένην. 2. καὶ γὰρ δὴ πλείστοι τῶν τότε μα-
 10 θητῶν σφοδροτέρῳ φιλοσοφίας ἔρωτι πρὸς τοῦ θεοῦ
 λόγου τὴν ψυχὴν πληττόμενοι τὴν σωτήριον πρότε-
 ρον ἀπεπλήρουν παρακείμεναι, ἐνδεέσι νέμουντες τὰς
 οὐσίας, ἔπειτα δὲ ἀποδημίας στελλόμενοι ἔργον ἐπε-
 15 τέλουν εὐαγγελιστῶν, τοῖς ἐτι πάμπαν ἀνηκόοις τοῦ
 τῆς πίστεως λόγου κηρύττειν τὸν Χριστὸν φιλοτιμού-
 μενοι καὶ τὴν τῶν θεῶν εὐαγγελίων παραδιδόναι
 γραφήν. 3. οὗτοι δὲ θεμελίους τῆς πίστεως ἐπὶ ξέ-
 νοις τισὶ τόποις αὐτὸ μόνον καταβαλλόμενοι, ποιμέ-
 20 νας τε καθιστάντες ἑτέρους, τούτοις τε αὐτοῖς ἐργου-
 ρίζοντες τὴν τῶν ἀρετῶν εἰσαχθέντων γεωργίαν, ἐτέ-
 ρας αὐτοὶ πάλιν χώρας τε καὶ ἔθνη μετήγεσαν σὺν τῇ
 ἐκ θεοῦ χάριτι καὶ συνεργίᾳ, ἐπεὶ καὶ τοῦ θεοῦ
 πνεύματος εἰσέτι τότε δι' αὐτῶν πλείσται παράδοξοι
 25 δυνάμεις ἐνήργουν, ὥστε ἀπὸ πρώτης ἀκροάσεως
 ἄθρόως αὐτανδρα πλήθῃ προθύμως τὴν εἰς τὸν τῶν
 ὅλων δημιουργὸν εὐσέβειαν ἐν ταῖς αὐτῶν ψυχαῖς
 καταδέχεσθαι. 4. ἀδυνάτου δ' ὄντος ἡμῖν ἅπαντας
 30 ἐξ ὀνόματος ἀπαριθμεῖσθαι, ὅσοι ποτὲ κατὰ τὴν πρῶ-
 τὴν τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ἐν ταῖς κατὰ τὴν οἰ-
 κουμένην ἐκκλησίαις γεγονάσι ποιμένες ἢ καὶ εὐαγ-
 γελισταί, τούτων εἰκότως ἐξ ὀνόματος γραφῇ μόνων

τὴν μνήμην κατατεθείμεθα, ὧν ἐτι καὶ νῦν εἰς ἡμᾶς δι' ὑπομνημάτων τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας ἡ παράδοσις φέρεται.

XXXVIII. [Nic. H. E. III, 18.] ὥσπερ οὖν ἀμέλει τοῦ Ἰγνατίου ἐν αἷς κατελέξαμεν ἐπιστολαῖς, καὶ τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ ἀνωμολογημένῃ παρὰ πᾶσιν, ἣν ἐκ προσώπου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διευτυπώσατο, ἐν ἣ τῆς πρὸς Ἑβραίους πολλὰ νοήματα παραθεῖς, ἥδη δὲ καὶ αὐτολεξεῖ ρητοῖς τισὶν ἐξ αὐτῆς χρησάμενος, σαφέστατα παρίστησιν ὅτι μὴ νέον ὑπάρχει τὸ σύγγραμμα. 2. ὅθεν δὴ καὶ εἰκότως ἔδοξεν αὐτὸ τοῖς λοιποῖς ἐγκαταλεχθῆναι γράμμασι τοῦ ἀποστόλου. Ἑβραίοις γὰρ διὰ τῆς πατρὶος γλώττης ἐγγράφως ὁμιληκότες τοῦ Παύλου οἱ μὲν τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν, οἱ δὲ τὸν Κλήμεντα τοῦτον αὐτὸν ἐρμηνεύσαι λέγουσι τὴν γραφὴν. 3. ὁ καὶ μᾶλλον ἂν εἴη ἀληθὲς, τῷ τὸν ὅμοιον τῆς φράσεως χαρακτήρα τὴν τε τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολὴν καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἀποσώζειν, καὶ τῷ μὴ πόρρω τὰ ἐν ἑκατέρω τοῖς συγγράμμασι νοήματα καθεστάναι. 4. ἰστέον δ' ὡς καὶ δευτέρως εἶναι λέγεται τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολῇ. οὐ μὴν ἔθ' ὁμοίως τῇ προτέρῃ καὶ ταύτην γνώριμον ἐπιστάμεθα, ὅτι μὴδὲ τοῖς ἀρχαίοις αὐτῇ κεχρημένους ἴσμεν. 5. ἥδη δὲ καὶ ἕτερα πολυεπὴ καὶ μακρὰ συγγράμματα ὡς τοῦ αὐτοῦ ἐχθὲς καὶ πρώην τινὲς προήγαγον, Πέτρον δὴ καὶ Ἀπίωνος διαλόγους περιέχοντα, ὧν οὐδ' ὅλως μνήμη τις παρὰ τοῖς παλαιοῖς φέρεται. οὐδὲ γὰρ καθαρὸν τῆς ἀποστολικῆς ὁρθοδοξίας ἀποσώζει τὸν χαρακτήρα. ἡ μὲν οὖν τοῦ Κλήμεντος ὁμολογούμενη γραφὴ πρόδηλος. εἴρηται δὲ καὶ τὰ Ἰγνατίου καὶ Πολυκάρπου.

XXXIX. [Nic. H. E. III, 20.] Τοῦ δὲ Παπία συγγράμματα πέντε τὸν ἀριθμὸν φέρεται, ἃ καὶ ἐπιγράφεται Λογίων κυριακῶν ἐξηγήσεις. τούτων καὶ Εἰρηναῖος ὡς μόνων αὐτῷ γραφέντων μνημονεύει ὡδὲ πως λέγων "ταῦτα δὲ καὶ Παπίας ὁ Ἰωάννου μὲν ἀκουστῆς, Πολυκάρπου δὲ ἑταῖρος γεγονώς, ἀρχαῖος ἀνὴρ, ἐγγράφως ἐπιμαρτυρεῖ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν ἑαυτοῦ βίβλων. ἔστι γὰρ αὐτῷ πέντε βιβλία συντεταγμένα." καὶ ὁ μὲν Εἰρηναῖος ταῦτα. 2. αὐτὸς γε μὴν ὁ Παπίας κατὰ τὸ προσόμιον τῶν αὐτοῦ λόγων ἀκροατὴν μὲν καὶ αὐτόπτην οὐδαμῶς ἑαυτὸν γενέσθαι τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἐμφανίζει, παρεληφέναι δὲ τὰ τῆς πίστεως παρὰ τῶν ἐκείνοις γνωρίμων διδάσκει δι' ὧν φησι λέξεων. 3. "οὐκ ὀκνήσω δέ σοι καὶ ὅσα ποτὲ παρὰ τῶν πρεσβυτέρων καλῶς ἔμαθον καὶ καλῶς ἐμνημόνευσσα συντάξαι ταῖς ἐρμηνείαις, διαβεβαιούμενος ὑπὲρ αὐτῶν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ τοῖς τὰ πολλὰ λέγουσιν ἔχαιρον ὥσπερ οἱ πολλοί, ἀλλὰ τοῖς ἀληθῆ διδάσκουσιν, οὐδὲ τοῖς τὰς ἀλλοτριᾶς ἐντολὰς μνημονεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς τὰς παρὰ τοῦ κυρίου τῇ πίστει δεδομένας καὶ ἀπ' αὐτῆς παραγινόμενας τῆς ἀληθείας. 4. εἰ δὲ που καὶ παρηκολουθῶς τις τοῖς πρεσβυτέροις ἔλθοι, τοὺς τῶν πρεσβυτέρων ἀνέκρινον λόγους· τί Ἀνδρέας ἢ τί Πέτρος εἶπεν ἢ τί Φίλιππος ἢ τί Θωμᾶς ἢ Ἰάκωβος ἢ τί Ἰωάννης ἢ Ματθαῖος ἢ τις ἕτερος τῶν τοῦ κυρίου μαθητῶν, ἢ τε Ἀριστίων καὶ ὁ πρεσβύτερος Ἰωάννης οἱ τοῦ κυρίου μαθηταὶ λέγουσιν. οὐ γὰρ τὰ ἐκ τῶν βιβλίων τοσοῦτόν με ὠφελεῖν ὑπελάμβανον ὅσον τὰ παρὰ ζωῆς φωνῆς καὶ μενουσῆς." 5. ἐνθα καὶ ἐπιστῆσαι

ἄξιον δις καταριθμοῦντι αὐτῷ τὸ Ἰωάννου ὄνομα, ὃν τὸν μὲν πρότερον Πέτρον καὶ Ἰακώβον καὶ Ματθαίον καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις συγκαταλέγει, σαφῶς δηλῶν τὸν εὐαγγελιστὴν, τὸν δ' ἕτερον Ἰωάννην δια-
 6 στείλας τὸν λόγον ἐν ἑτέροις παρὰ τὸν τῶν ἀποστόλων ἀριθμὸν κατατάσσει, προτάξας αὐτοῦ τὸν Ἀριστίωνα, σαφῶς τε αὐτὸν πρεσβύτερον ὀνομάζει· 6. ὡς καὶ διὰ τούτων ἀποδείκνυσθαι τὴν ἱστορίαν ἀληθῆ τῶν δυνά-
 κατὰ τὴν Ἀσίαν ὁμωνυμία κεκορησθαι εἰρηκότων, δύο τε
 10 ἐν Ἐφέσῳ γενέσθαι μνήματα καὶ ἑκάτερον Ἰωάννου ἐν νῦν λέγεσθαι. οἷς καὶ ἀναγκαῖον προσέχειν τὸν νοῦν· εἰκὸς γὰρ τὸν δεύτερον, εἰ μὴ τις ἐθέλοι τὸν πρῶτον τὴν ἐπ' ὀνόματος φερομένην Ἰωάννον ἀποκάλυσιν ἑωρακέναι. 7. καὶ ὁ νῦν δὲ ἡμῖν δηλούμενος Παπίας
 15 τοὺς μὲν τῶν ἀποστόλων λόγους παρὰ τῶν αὐτοῖς παρηκολουθηκότων ὁμολογεῖ παρεληφέναι, Ἀριστίωνος δὲ καὶ τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωάννου αὐτήκοον ἑαν-
 τὸν φησι γενέσθαι. ὀνομαστὶ γοῦν πολλάκις αὐτῶν μνημονεύσας ἐν τοῖς αὐτοῦ συγγράμμασι τίθησιν αὐ-
 20 τῶν καὶ παραδόσεις. 8. καὶ ταῦτα δ' ἡμῖν οὐκ εἰς τὸ ἄχρηστον εἰρησθῶ. ἄξιον δὲ ταῖς ἀποδοθείσαις τοῦ Παπία φωναῖς προσάψαι λέξεις ἑτέρας αὐτοῦ, δι' ὧν παράδοξά τινα ἱστορεῖ καὶ ἄλλα ὥσάν ἐκ παραδό-
 σεως εἰς αὐτὸν ἐλθόντα. 9. τὸ μὲν οὖν κατὰ τὴν Ἱε-
 25 ράπολιν Φίλιππον τὸν ἀπόστολον ἅμα ταῖς θυγατρῶσι διατρέψαι διὰ τῶν πρόσθεν δεδηλωται, ὡς δὲ κατὰ τοὺς αὐτοὺς ὁ Παπίας γενόμενος διηγήσιν παρελη-
 φέναι θαυμασίαν ὑπὸ τῶν τοῦ Φιλίππου θυγατέρων μνημονεύει τὰ νῦν σημειωτέον. νεκροῦ γὰρ ἀνά-
 30 στασιν κατ' αὐτὸν γενομένην ἱστορεῖ, καὶ αὐτὸν πάλιν ἕτερον παράδοξον περὶ Ἰουστον τὸν ἐπικληθέντα Βαρ-

26 δεδηλωται] III, 31.

σαββᾶν γεγονὸς, ὡς δηλητήριον φάρμακον ἐμπιόντος καὶ μηδὲν ἀηδὲς διὰ τὴν τοῦ κυρίου χάριν ὑπομεί-
 ναντος. 10. τοῦτον δὲ τὸν Ἰουστον μετὰ τὴν τοῦ σω-
 τῆρος ἀνάληψιν τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους μετὰ Ματθαί-
 5 ας στήσαι τε καὶ ἐπεύξασθαι ἀντὶ τοῦ προδότου Ἰούδα ἐπὶ τὸν κλῆρον τῆς ἀνακληρώσεως τοῦ αὐτῶν ἀρι-
 θυμοῦ ἢ τῶν Πράξεων ὡδὲ πως ἱστορεῖ γραφή· καὶ
 "ἐστησαν δύο, Ἰωσήφ τὸν καλούμενον Βαρσαββᾶν, ὃς
 "ἐπεκλήθη Ἰουστός, καὶ Ματθαῖον· καὶ προσεβόη-
 10 "νοι εἶπαν." 11. καὶ ἄλλα δὲ ὁ αὐτὸς ὥσάν ἐκ παρα-
 δόσεως ἀγράφου εἰς αὐτὸν ἦκοντα παρατίθεται, ξέ-
 νας τέ τινας παραβολὰς τοῦ σωτῆρος καὶ διδασκαλίας
 αὐτοῦ, καὶ τινα ἄλλα μυθικώτερα. 12. ἐν οἷς καὶ χι-
 λιάδα τινὰ φησιν ἐτῶν ἔσεσθαι μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν
 15 ἀνάστασιν, σωματικῶς τῆς Χριστοῦ βασιλείας ἐπὶ ταυτησί τῆς γῆς ὑποσησομένης. ἂ καὶ ἡγοῦμαι τὰς
 ἀποστολικὰς παρεκδεξάμενον διηγήσεις ὑπολαβεῖν, τὰ
 ἐν ὑποδείγμασι πρὸς αὐτῶν μυστικῶς εἰρημένα μὴ
 συνειωρακότα. 13. σφόδρα γὰρ τοι σμικρὸς ὢν τὸν
 20 νοῦν, ὥσάν ἐκ τῶν αὐτοῦ λόγων τεκμηριώμενον εἰ-
 πεῖν, φαίνεται· πλὴν καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν πλείστοις
 ὕσσις τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆς ὁμοίας αὐτῷ δόξης
 παρὰ τοὺς γέροντες, τὴν ἀρχαιότητα τῶν ἀνδρῶν προβεβλη-
 μένοις, ὥσπερ οὖν Εἰρηναίῳ, καὶ εἰ τις ἄλλος τὰ
 25 ὅμοια φρονῶν ἀναπέφηνεν. 14. καὶ ἄλλας δὲ τῇ ἑαν-
 τοῦ γραφῇ παραδίδωσιν Ἀριστίωνος τοῦ πρόσθεν
 δεδηλωμένου τῶν τοῦ κυρίου λόγων διηγήσεις καὶ
 τοῦ πρεσβυτέρου Ἰωάννου παραδόσεις, ἐφ' αἷς τοὺς
 φιλομαθεῖς ἀναπέψαντες ἀναγκαῖως νῦν προσθή-
 30 σουμεν ταῖς προεκτεθείσαις αὐτοῦ φωναῖς παραδόσιν, ὅ
 ἢ περὶ Μάρκου τοῦ τὸ εὐαγγέλιον γεγραφότος ἐκτε-

7 Act. 1, 23.

θεται διὰ τούτων 15. "καὶ τοῦτο ὁ πρεσβύτερος ἔλεγε·
 "Μάρκος μὲν ἐρμηνευτὴς Πέτρου γενόμενος, ὅσα ἐμνη-
 "μόνευσεν ἀκριβῶς ἔγραψεν, οὐ μέντοι τάξει, τὰ ὑπὸ
 "τοῦ Χριστοῦ ἢ λεχθέντα ἢ πραχθέντα. οὔτε γὰρ
 5 "ἤκουσε τοῦ κυρίου οὔτε παρηκολούθησεν αὐτῷ,
 "ὅστερον δὲ, ὡς ἔφην, Πέτρω, ὃς πρὸς τὰς χρείας ἐποι-
 "εῖτο τὰς διδασκαλίας, ἀλλ' οὐχ ὥσπερ σύνταξιν τῶν
 "κυριακῶν ποιούμενος λόγων, ὥστε οὐδὲν ἡμαρτε
 "Μάρκος, οὕτως ἔνια γράψας ὡς ἀπεμνημόνευσεν.
 10 "ἐνὸς γὰρ ἐποίησατο πρόνοιαν, τοῦ μηδὲν ὧν ἤκουσε
 "παρალიπεῖν, ἢ ψεύσασθαί τι ἐν αὐτοῖς." ταῦτα μὲν
 οὖν ἰστόρηται τῷ Παπῇ περὶ τοῦ Μάρκου. 16. περὶ
 δὲ τοῦ Ματθαίου ταῦτ' εἴρηται "Ματθαῖος μὲν οὖν
 "Ἑβραῖδι διαλέκτῳ τὰ λόγια συνεγράψατο, ἡρμή-
 15 "νευσε δ' αὐτὰ ὡς ἦν δυνατὸς ἕκαστος." 17. κήρυ-
 ται δ' αὐτὸς μαρτυρίαις ἀπὸ τῆς Ἰωάννου προτέρας
 ἐπιστολῆς καὶ ἀπὸ τῆς Πέτρου ὁμοίως. ἐκτέθειται
 δὲ καὶ ἄλλην ἱστορίαν περὶ γυναικὸς ἐπὶ πολλὰς
 ἁμαρτίαις διαβληθείσης ἐπὶ τοῦ κυρίου, ἣν τὸ καθ'
 20 Ἑβραίους εὐαγγέλιον περιέχει. καὶ ταῦτα δ' ἡμῖν
 ἀναγκαιῶς πρὸς τοῖς ἐκτεθείσιν ἐπιτετηρήσθω.

Λ Ο Γ Ο Σ Δ.

119 I. Ἀμφὶ δὲ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς Τραϊανου
 βασιλείας ὁ μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
 25 παροικίας δηλωθεὶς ἐπίσκοπος τὴν ζωὴν μεταλλάττει
 τέταρτος δὲ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν τῶν αὐτόθι λει-
 τουργίαν κληροῦται Προῖμος. ἐν τούτῳ καὶ Ἀλέξαν-

24 μικρῷ πρόσθεν] III, 21.

δρος ἐπὶ Ῥώμῃς, ὄγδοον ἔτος ἀποπληρώσαντος Εὐα- 137
 ρέστου, πέμπτην ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου κατάγων
 διαδοχὴν, τὴν ἐπισκοπὴν ἀπολαμβάνει.

II. [Nic. H. E. III, 22.] Καὶ τὰ μὲν τῆς τοῦ σω-
 τῆρος ἡμῶν διδασκαλίας τε καὶ ἐκκλησίας ὁσημέραι
 ἀνθυοῦντα ἐπὶ μείζον ἐχώρει προκοπῆς, τὰ δὲ τῆς Ἰου-
 δαίων συμφορᾶς κακοῖς ἐπαλλήλοισι ἤμαξεν. ἤδη
 γοῦν τοῦ αὐτοκράτορος εἰς ἐνιαυτὸν δεκάκαιδέκατον
 ἐλαύνοντος αὐτοῖς Ἰουδαίων κίνησις ἐπαναστάσα παρ-
 10 πολυ πλῆθος αὐτῶν διέφθειρεν. 2. ἐν τε γὰρ Ἀλε-
 ξανδρείᾳ καὶ τῇ λοιπῇ Αἰγύπτῳ καὶ προσέτι κατὰ
 Κυρήνην ὥσπερ ὑπὸ πνεύματος δεινοῦ τινοῦ καὶ στα-
 σιῶδους ἀναρριπισθέντες ὠρμητο πρὸς τοὺς συνοί-
 15 κους Ἕλληνας στασιάζειν, ἀνέξήσαντες τε εἰς μέγα τὴν
 στάσιν τῷ ἐπιόντι ἐνιαυτῷ πόλεμον οὐ σμικρὸν συν-
 ἦψαν, ἡγουμένου τηρικαῦτα Λούπου τῆς ἀπάσης Αἰ-
 γύπτου. 3. καὶ δὴ ἐν τῇ πρώτῃ συμβολῇ ἐπικρατῆσαι
 αὐτοὺς συνέβη τῶν Ἑλλήνων, οἱ καὶ καταφυγόντες
 εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν τοὺς ἐν τῇ πόλει Ἰουδαίους
 ἐξώγρησάν τε καὶ ἀπέκτειναν. τῆς δὲ παρὰ τούτων 20
 συμμαχίας ἀποτυχόντες οἱ κατὰ Κυρήνην, τὴν χώραν
 τῆς Αἰγύπτου λεηλατοῦντες καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ νομοῦς
 φθείροντες διετέλουν, ἡγουμένου αὐτῶν Λουκού.
 4. ὅς οὖς ὁ αὐτοκράτωρ ἐπεμψε Μάρκιον Τούρβωνα
 25 σὺν δυνάμει περὶ τὴν καὶ ναυτικῇ, ἐτι δὲ καὶ ἱππικῇ.
 5. ὁ δὲ πολλὰς μάχαις οὐκ ὀλίγῳ τε χρόνῳ τὸν
 πρὸς αὐτοὺς διαπονήσας πόλεμον πολλὰς μυριάδας
 Ἰουδαίων, οὐ μόνον τῶν ἀπὸ Κυρήνης, ἀλλὰ καὶ
 τῶν ἀπ' Αἰγύπτου συναιρομένων Λουκού τῷ βασιλεῖ
 αὐτῶν ἀναιρεῖ. 5. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ὑποπτεύσας καὶ 30
 τοὺς ἐν Μεσοποταμίᾳ Ἰουδαίους ἐπιθήσεσθαι τοῖς
 αὐτόθι Λουσίῳ Κυρήτῳ προσέταξεν ἐκκαθᾶραι τῆς

ἐπαρχίας αὐτοῦς, ὅς καὶ παραταξάμενος πάμπολλῃ
πλήθος τῶν αὐτόθι φονεύει, ἐφ' ᾧ κατορθώματι Ἰου-
δαίας ἡγεμῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἀνεδείχθη.
ταῦτα καὶ Ἑλλήνων οἱ τὰ κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους
5 γραφῇ παραδόντες αὐτοῖς ἱστορήσαν ὅλημασι.

III. [Nic. H. E. III, 21.] Τραϊανοῦ δὲ ἐφ' ὅλοις
ἔτεσιν εἴκοσι τὴν ἀρχὴν μηνὶν ἕξ δέουσι κρατήσαντος
Αἰλίου Ἀδριανὸς διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. τούτῳ
Κοδράτος λόγον προσφωνήσας ἀναδίδωσιν, ἀπολο-
10 γίαν συντάξας ὑπὲρ τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσεβείας, ὅτι
δὴ πονηροὶ τινες ἄνδρες τοὺς ἡμετέρους ἐνοχλεῖν
ἐπειρῶντο. εἰσέτι δὲ φέρεται παρὰ πλείστοις τῶν
ἀδελφῶν, ἀτὰρ καὶ παρ' ἡμῖν τὸ σύγγραμμα, ἕξ οὗ
κατιδεῖν ἔστι λαμπρὰ τεκμήρια τῆς τε τοῦ ἀνδρός δια-
15 νοίας καὶ τῆς ἀποστολικῆς ὁρθοτομίας. 2. ὁ δ' αὖ-
τὸς τὴν καθ' ἑαυτὸν ἀρχαιότητα παραφαίνει δι' ὧν
ἱστορεῖ ταῦτα ἰδίαις φωναῖς "τοῦ δὲ σωτήρος ἡμῶν
"τὰ ἔργα ἀεὶ παρῇν, ἄληθῆ γὰρ ἦν, οἱ θεραπευθέν-
"τες, οἱ ἀναστάντες ἐκ νεκρῶν, οἱ οὐκ ὥφθησαν μό-
20 "νον θεραπευόμενοι καὶ ἀνιστάμενοι, ἀλλὰ καὶ ἀεὶ
"παρόντες, οὐδὲ ἐπιδημοῦντος μόνον τοῦ σωτήρος.
"ἀλλὰ καὶ ἀπαλλαγέντος ἦσαν ἐπὶ χρόνον ἱκανόν,
"ὥστε καὶ εἰς τοὺς ἡμετέρους χρόνους τινὲς αὐτῶν
"ἀφίκοντο." 3. τοιοῦτος μὲν οὖν οὗτος. καὶ Ἀριστεί-
25 δης δὲ πιστὸς ἀνὴρ τῆς καθ' ἡμᾶς ὁρμώμενος εὐσε-
βείας τῷ Κοδράτῳ παρακλησίως ὑπὲρ τῆς πίστεως
ἀπολογίαν ἐπιφωνήσας Ἀδριανῷ καταλέλοιπε. σώ-
ζεται δὲ γε εἰς δεῦρο παρὰ πλείστοις καὶ ἡ τούτου
γραφὴ.

80 IV. [Nic. H. E. III, 25.] Ἐτεῖ δὲ τρίτῳ τῆς αὐτῆς
ἡγεμονίας Ἀλέξανδρος Ῥωμαίων ἐπίσκοπος τελευτᾷ,
δέκατον τῆς οἰκονομίας ἀποπλήσας ἔτος. Εὐστός ἦν

τούτῳ διάδοχος. καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας δὲ παροικίας
ἀμφὶ τὸν αὐτὸν χρόνον Πρίμωνα μεταλλάξαντα δωδε-
κάτῳ τῆς προστασίας ἔτει διαδέχεται Ἰούστος. 120

V. Τῶν γε μηνῶν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων τοὺς
χρόνους γραφῇ σωζομένους οὐδαμῶς ἡῶρον· κομιδῇ ἢ
γὰρ οὐκ βραχυβλοῦς αὐτοὺς λόγος κατέχει γενέσθαι.
2. τοσοῦτον δ' ἕξ ἐγγράφων παρελήφα, ὡς μέχρι
τῆς κατὰ Ἀδριανὸν Ἰουδαίων πολιορκίας πεντεκαί-
δεκα τὸν ἀριθμὸν αὐτόθι γεγονόσιν ἐπισκόπων δια-
δοχαί, οὓς πάντας Ἑβραίους φασὶν ὄντας ἀνέκαθεν 10
τὴν γνῶσιν τοῦ Χριστοῦ γενήσας καταδέξασθαι, ὥστ'
ἤδη πρὸς τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπικρίνειν δυνατῶν καὶ τῆς
τῶν ἐπισκόπων λειτουργίας ἀξίους δοκιμασθῆναι.
συνεστάναι γὰρ αὐτοῖς τότε τὴν πᾶσαν ἐκκλησίαν ἕξ
Ἑβραίων πιστῶν, ἀπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ εἰς τὴν 15
τότε διαρκεσάντων πολιορκίαν, καθ' ἣν Ἰουδαῖοι
Ῥωμαίων ἀνθις ἀποστάντες οὐ μικροῖς πολέμοις ἤλω-
σαν. 3. διαλελοιπότες δ' οὖν τηρικαῦτα τῶν ἐκ
περιτομῆς ἐπισκόπων τοὺς ἀπὸ πρώτου νῦν ἀναγ-
κατον ἂν εἰη καταλέξει. πρῶτος τοιγαροῦν Ἰάκωβος 20
ὁ τοῦ κυρίου λεγόμενος ἀδελφὸς ἦν, μεθ' ὃν δευτέ-
ρος Συμεὼν, τρίτος Ἰούστος, Ζακχαῖος τέταρτος,
πέμπτος Τωβίας, ἕκτος Βενιαμὴν, Ἰωάννης ἑβδομος,
ὀγδοὺς Ματθαῖος, ἑνὸς Φίλιππος, δέκατος Σεβεκάς,
ἐνδέκατος Ἰούστος, δωδέκατος, Ἐφραίμ τρισκαί- 25
δέκατος, τεσσαρεσκαιδέκατος Ἰωσήφ, ἐπὶ πᾶσι πεντε-
καιδέκατος Ἰούδας. 4. τοσοῦτοι καὶ οἱ ἐπὶ τῆς Ἱερο-
σολύμων πόλεως ἐπίσκοποι ἀπὸ τῶν ἀποστόλων εἰς
τὸν δηλούμενον διαραινόμενον χρόνον, οἱ πάντες ἐκ
περιτομῆς. 5. ἡδὴ δὲ δωδέκατον ἐχούσης ἔτος τῆς 30
ἡγεμονίας Ἀδριανοῦ, Εὐστόν δεκάτη χρόνον ἀπο-
πλήσαντα ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς ἑβδομος ἀπὸ

τῶν ἀποστόλων διαδέχεται Τελεσφόρος, ἐνιαυτοῦ δὲ
μεταξὺ καὶ μηνῶν διαγενομένου τῆς Ἀλεξανδρεῶν
132 παροικίας τὴν προστασίαν Εὐμένης ἔκτω κλήρῳ
διαδέχεται, τοῦ πρὸ αὐτοῦ ἔτεσιν ἔνδεκα διαρκέ-
5 σαντος.

VI. [Nic. H. E. III, 24.] Καὶ δῆτα τῆς Ἰουδαίων
ἀποστασίας αὐτῶν εἰς μέγα καὶ πολὺ προσελθούσης
Ρουφὸς ἐπάρχων τῆς Ἰουδαίας, στρατιωτικῆς αὐτῷ
συμμαχίας ὑπὸ βασιλέως πεμφθείσης, ταῖς ἀπονομίαις
10 αὐτῶν ἀφειδῶς χρώμενος ἐπεξήει, μυριάδας ἀθρόως
ἀνδρῶν ὁμοῦ καὶ παίδων καὶ γυναικῶν διαφθείρων,
πολέμου τε νόμῳ τὰς χώρας αὐτῶν ἐξανδραποδίζο-
μενος. 2. ἐστρατήρει δὲ Ἰουδαίων τῆνικαῦτα Βαφ-
χωχέβας ὄνομα, (ἀστέρα δηλοῖ τοῦτο), τὰ μὲν ἄλλα
15 ληστρικὸς καὶ φονικὸς τις ἀνὴρ, ἐπὶ δὲ τῇ προσηγο-
ρίᾳ, οἷα ἐπ' ἀνδραπόδων, ὡς δὴ ἐξ οὐρανοῦ φαστήρ
αὐτοῖς κατεληλυθὼς, κακούμενοις τε ἐπιλάμψαι τερα-
135 τεύμενος. 3. ἀκμάσαντος δὲ τοῦ πολέμου ἔτους ὀκτώ-
καιδεκάτου τῆς ἡγεμονίας Ἀδριανοῦ κατὰ Βιθθηρὰ
20 πόλιν, ἣτις ἦν ἐχυρωτάτη, τῶν Ἱεροσολύμων οὐ σφό-
δρα πόρρω διεστῶσα, τῆς τε ἔξωθεν πολιορκίας χρῶ-
νίου γενομένης, λιμῷ τε καὶ δίψει τῶν νεωτεροποιῶν
εἰς ἔσχατον ὀλέθρου περιελθόντων, καὶ τοῦ τῆς
ἀπονομίας αὐτοῖς αἰτίου τὴν ἀξίαν ἐκτίσαντος δίκην·
25 τὸ πᾶν ἔθνος ἐξ ἐκείνου καὶ τῆς περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα
γῆς πᾶμπαν ἐπιβαίνειν εἴργεται, νόμου δόγματι καὶ
διατάξεσιν Ἀδριανοῦ, ὡς ἂν μὴδ' ἐξ ἀπόπτου θείω-
ροῖεν τὸ πατρῶον ἔδαφος, ἐγκλενσαμένου. Ἀρίστων
ὁ Πελλαῖος ἱστορεῖ. 4. οὕτω δὲ τῆς πόλεως εἰς
30 ἐρημίαν τοῦ Ἰουδαίων ἔθνους καὶ παντελῆ φθορὰν
τῶν πάσαις οἰκητόρων ἐλθούσης, ἐξ ἀλλοφύλου τε
γένους συνοικισθείσης, ἢ μετέπειτα συστάσας Ῥω-

μαϊκὴ πόλιν τὴν ἐπωνυμίαν ἀμείψασα εἰς τὴν τοῦ
κρατοῦντος Ἀλλίου Ἀδριανοῦ τιμὴν Ἀλλία προσαγο-
ρεῖται. καὶ δὴ τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας ἐξ ἔθνων
συγκροτηθείσης πρῶτος μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς
ἐπισκόπους τὴν τῶν ἐκείσε λειτουργίαν ἐγχειρίζεται
Μάρκος.

VII. [Nic. H. E. IV, 2-4.] Ἦδη δὲ λαμπροτάτων
δίκην φαστήρων τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἀποστιλ-
βουσῶν ἐκκλησιῶν, ἀκμαζούσης τε εἰς ἅπαν τὸ τῶν
ἀνθρώπων γένος τῆς εἰς τὸν σωτήρα καὶ κύριον
10 ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστεως, ὁ μισόκαλος δαίμων
οἷα τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων
σωτηρίας ἀεὶ τυγχάνων πολεμιώτατος, πάσας στρέ-
φωι κατὰ τῆς ἐκκλησίας μηχανὰς, πάσαι μὲν τοῖς
ἔξωθεν διωγμοῖς κατ' αὐτῆς ὀπλίζετο. 2. τότε γὰρ
15 μὴν τούτων ἀποκεκλεισμένος, πονηροῖς καὶ γόησιν
ἀνδράσιν ὥσπερ τισὶν ὀλεθροῖς ψυχῶν ὀργάνοις δια-
κόνους τε ἀπωλείας χρώμενος, ἐτέραις κατεστρατήρει
μεθόδοις, πάντα μόρον ἐπινοῶν, ὡς ἂν ὑποδύντες
γόητες καὶ ἀπατηλοὶ τὴν αὐτὴν τοῦ δόγματος ἡμῶν
20 προσηγορίαν ὁμοῦ μὲν τῶν πιστῶν τοὺς πρὸς αὐτῶν
ἐλισκομένους εἰς βυθὸν ἀπωλείας ἄγοιεν, ὁμοῦ δὲ
τοὺς τῆς πίστεως ἀγνώτας δι' ὧν αὐτοὶ δρώντες ἐπι-
χειροῖεν ἀποτρέποιντο τῆς ἐπὶ τὸν σωτήριον λόγον
παρόδου. 3. ἀπὸ γοῦν τοῦ Μενάνδρου, ὃν διάδοχον
25 τοῦ Σίμωνος ἤδη πρότερον παραδεδώκαμεν, ἀμφί-
στομος ὥσπερ καὶ δικέφαλος ὀφιδὸς τις προσελθούσα
δύναμις δυεῖν αἰρέσεων διαφόρων ἀρχηγούς κατεστή-
σατο, Σατορνίνον τε Ἀντιοχέα τὸ γένος καὶ Βασιλεί-
δην Ἀλεξανδρεῖα, ὧν ὁ μὲν κατὰ Συρίαν, ὁ δὲ κατ' 30

Αἴγυπτον συνεστήσαντο θεομισῶν αἰρέσεων διδασκαλεία. 4. τὰ μὲν οὖν πλείστα τὸν Σατορνῖνον τὰ αὐτὰ τῷ Μενάνδρῳ ψευδολογῆσαι ὁ Εἰρηναῖος δηλοῖ, προσχρήματι δὲ ἀπορρητοτέρων τὸν Βασιλεῖδην εἰς τὸ ἡπειρον τεῖναι τὰς ἐπινοίας, δυσσεβοῦς αἰρέσεως ἑαυτῷ τερατώδεις ἀναπλάσαντα μυθοποιίας. 5. πλείστων οὖν ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῆς ἀληθείας ὑπεραγωνιζομένων, λογικώτερόν τε τῆς ἀποστολικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς δόξης ὑπερμαχοῦντων, ἥδη τινὲς καὶ διὰ συγγραμμάτων τοῖς μετέπειτα προφυλακτικὰς αὐτῶν δὴ τούτων τῶν δηλωθεισῶν αἰρέσεων παρεῖχον ἐφόδους. 6. ὧν εἰς ἡμᾶς κατηλθεν ἐν τοῖς τότε γνωριμωτάτου συγγραφέως Ἀργίππα Κάστορος ἱκανώτατος κατὰ Βασιλείδου ἑλεγχος, τὴν δεινότητα τῆς ἀνδρός ἀποκαλύπτων ροητείας. 7. ἐκφαίνων δ' οὖν αὐτοῦ τὰ ἀπορρητοφῆσιν αὐτὸν εἰς μὲν τὸ εὐαγγέλιον τέσσαρα πρὸς τοῖς εἰκοσι συντάξαι βιβλία, προφήτας δὲ ἑαυτῷ ὀνομάσαι Βαρκαββᾶν καὶ Βαρκῶφ καὶ ἄλλους ἀντιπάρκτους τινὰς ἑαυτῷ συστησάμενον, βαρβάρους τε αὐτοῖς εἰς κατήκληξιν τῶν τὰ τοιαῦτα τεθηπότων ἐπιφημίσαι προσηγορίας, διδάσκειν τε ἀδιαφορεῖν εἰδωλοθύτων ἀπογενομένους καὶ ἐξομνυμένους ἀπαρφυλάκτως τὴν πίστιν κατὰ τοὺς τῶν διωγμῶν καιροὺς, Πυθαγορικῶς τε τοῖς προσιοῦσιν αὐτῷ πεντατέτῃ σιωπὴν παρακελεύεσθαι. 8. καὶ ἕτερα δὲ τούτοις παραπλήσια ἄμφω τοῦ Βασιλείδου καταλέξας ὁ εἰρημένος οὐκ ἀγεννῶς τῆς δηλωθείσης αἰρέσεως εἰς προὔπτον ἐφώρασε τὴν πλάνην. 9. γράφει δὲ καὶ Εἰρηναῖος συγχρονίσαι τούτοις Καρποκράτην, ἑτέρως

3 Iren. I, 24, 1, p. 101.

αἰρέσεως τῆς τῶν γνωστικῶν ἐπικληθείσης πατέρα, οἱ καὶ τοῦ Σίμωνος οὐχ ὥς ἐκεῖνος κρύβδην, ἀλλ' ἥδη καὶ εἰς φανερόν τὰς μαγείας παραδιδόναι ἤξιουν, ὥς ἐπὶ μεγάλοις δὴ μονονουχί σεμννόμενοι τοῖς κατὰ περιεργίαν πρὸς αὐτῶν ἐπιτελουμένοις φίλτροις ὀνειροπομποῖς τε καὶ παρέδροις τισὶ δαίμοσι καὶ ἄλλαις ὁμοιοτρόποις τισὶν ἀγωγαῖς· τούτοις τε ἀκολούθως πάντα θραῦν χρῆναι διδάσκειν τὰ ἀσχρογότατα τοὺς μέλλοντας εἰς τὸ τέλειον τῆς κατ' αὐτοὺς μυσταγωγίας ἢ καὶ μάλλον μυσαιοποιίας ἐλεύσεσθαι, ὥς μὴ ἂν ἄλλως ἐκφευζομένους τοὺς κοσμικοὺς, ὥς ἂν ἐκεῖνοι φατεν, ἄρχοντας, μὴ οὐχὶ πᾶσι τὰ δι' ἀρρητοποιίας ἀπονείμαντας χρεά. 10. τούτοις δὴ τα συνέβαινε διακόνους χρῶμενον τὸν ἐπικαιρεσίκακον δαίμονα τοὺς μὲν πρὸς αὐτῶν ἀπατωμένους οἰκτρῶς ὅπως εἰς ἀπώλειαν ἀνδραποδίξεσθαι, τοῖς δ' ἀπίστοις ἔθνεσι πολλὴν παρέχειν κατὰ τοῦ θεοῦ λόγου δυσφημίας περιουσίαν, τῆς ἐξ αὐτῶν φήμης εἰς τὴν τοῦ παντὸς ἔθνους Χριστιανῶν διαβολὴν καταχεομένης. 11. ταύτῃ δ' οὖν ἐπὶ πλείστον συνέβαινε τὴν περὶ ἡμῶν παρὰ τοῖς τότε ἀπίστοις ὑπόνοιαν δυσσεβῆ καὶ ἀτοπωτάτην διαδίδοσθαι, ὥς δὴ ἀθεμίτοις πρὸς μητέρας καὶ ἀδελφὰς μῆξεσιν ἀνοσίαις τε τροφαῖς χρωμένων. 12. οὐκ εἰς μακρόν γε μὴν αὐτὰ ταῦτα προухώρει, τῆς ἀληθείας αὐτῆς ἑαυτὴν συνστάσης, ἐπὶ μέγα τε φῶς κατὰ τὸν προϊόντα χρόνον διαλαμπούσης. 13. ἔσβεστο μὲν γὰρ αὐτίκα πρὸς αὐτῆς ἐνεργείας ἀπελεγχόμενα τὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιτεχνήματα, ἄλλων ἐπ' ἄλλαις αἰρέσεων καινοτομούντων, ὑπορρεουσῶν αἰετῶν προτέρων καὶ εἰς πολυτρόπους καὶ πολυμόρφους ἰδέας ἄλλοτε ἄλλως φθειρομένων· προῆι δ' εἰς αὐξήν καὶ μέγεθος αἰετῶν

κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως ἔχουσα ἢ τῆς καθόλου
καὶ μόνης ἀληθοῦς ἐκκλησίας λαμπρότης, τό τε σεμνόν
καὶ εἰλικρινές καὶ ἐλευθέριον τό τε σῶφρον καὶ κα-
θαρόν τῆς ἐνθέου πολιτείας τε καὶ φιλοσοφίας εἰς
5 ἅπαν γένος Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων ἀποστίλβουσα.
14. συναπέσβη γοῦν τῷ χρόνῳ καὶ ἡ κατὰ παντός
τοῦ δόγματος διαβολή, ἔμενε δὲ μόνη ἄρα κρατοῦσα
καὶ ἀνομολογουμένη τὰ μάλιστα διαπρέπειν ἐπὶ σε-
μνότητι καὶ σωφροσύνῃ θείοις τε καὶ φιλοσόφοις
10 δόγμασιν ἢ καθ' ἡμᾶς διδασκαλία, ὥς μηδένα τῶν
εἰς νῦν αἰσχρὰν ἐπιφέρειν τολμᾶν κατὰ τῆς πίστεως
ἡμῶν δυσφημίαν, μηδέ τινα τοιαύτην διαβολήν,
οἷαις πάλαι πρότερον φίλον ἦν χρῆσθαι τοῖς καθ'
ἡμῶν ἐπισυνισταμένοις. 15. ὅμως δ' οὖν κατὰ τοὺς
15 δηλουμένους αὐθις παρήγεν εἰς μέσον ἡ ἀλήθεια
πλείους ἑαυτῆς ὑπερμάχους, οὐ δι' ἀγράφων αὐτῶ
μόνον ἐλέγχων, ἀλλὰ καὶ δι' ἐγγράφων ἀποδείξων
κατὰ τῶν αἰθέων αἰρέσεων στρατευομένους.

VIII. [Nic. H. E. VI, 5.] Ἐν τούτοις ἐγνωρίζετο
20 Ἡγήσιππος, οὗ πλείσταίς ἤδη πρότερον κεχορημέθα
φωναῖς, ὡσάν ἐκ τῆς αὐτοῦ παραδόσεώς τινα τῶν
κατὰ τοὺς ἀποστόλους παρατιθέμενοι. 2. ἐν πέντε δ'
οὖν συγγράμμασιν οὗτος τὴν ἀπλανῆ παράδοσιν τοῦ
ἀποστολικοῦ κηρύγματος ἀπλουστάτῃ συντάξει γρα-
25 φῆς ὑπομνηματισάμενος, καθ' ὃν ἐγνωρίζετο σημαί-
νει χρόνον, περὶ τῶν ἀρχῆθεν ἰδρυσάντων τὰ εἰδωλα
οὕτω πως γράφων "οἷς καινοτάφια καὶ ναοὺς ἐποίη-
σαν ὡς μέχρι νῦν, ὧν ἐστὶ καὶ Ἀντιόως, δοῦλο
"Ἀδριανοῦ Καίσαρος, οὗ καὶ ἀγὼν ἄγεται Ἀντινό-
30 "εἰος, ἐφ' ἡμῶν γενόμενος. καὶ γὰρ καὶ πόλιν ἐκτι-
"σεν ἐπὶ νῦν Ἀντινόου καὶ προσφύτας." 3. κατ'
αὐτὸν δὲ καὶ Ἰουστίνος, γνήσιος τῆς ἀληθοῦς φιλο-

σοφίας ἐραστῆς, ἔτι τε τοῖς παρ' Ἑλλήσιν ἀσκούμε-
νος ἐνδιέτριβε λόγοις. σημαίνει δὲ καὶ αὐτὸς τουτοῦ
τὸν χρόνον, ἐν τῇ πρὸς Ἀντινῶνον ἀπολογία ὧδε
γράφων "οὐκ ἄτοπον δὲ ἐπιμνησθῆναι ἐν τούτοις
"ἡγοῦμεθα καὶ Ἀντινόου τοῦ νῦν γενομένου, ὃν καὶ 5
"ἅπαντες ὡς θεὸν διὰ φόβον σέβειν ὠρμητο, ἐπι-
"στάμενοι τίς τε ἦν καὶ πόθεν ὑπήρχεν." 4. ὁ δ'
αὐτὸς καὶ τοῦ τότε κατὰ Ἰουδαίων πολέμου μνημο-
νεύων ταῦτα παρατίθεται "καὶ γὰρ ἐν τῷ νῦν γενο-
"μένῳ Ἰουδαϊκῷ πολέμῳ Βαρχωχέβας, ὁ τῆς Ἰουδαίας 10
"ἀποστάσεως ἀρχηγέτης, Χριστιανοὺς μόνους εἰς
"τιμωρίας δεινὰς, εἰ μὴ ἀρνοῦντο Ἰησοῦν τὸν Χρι-
"στὸν καὶ βλασφημοῦν, ἐκέλευεν ἄγεσθαι." 5. ἐν
ταύτῳ δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἐπὶ
τὴν θεοσεβείαν μεταβολὴν αὐτοῦ, ὅτι μὴ ἀλόγως, 15
μετὰ κρίσεως δ' αὐτῷ γέγονει δηλῶν ταῦτα γράφει
"καὶ γὰρ αὐτὸς ἐγὼ τοῖς Πλάτωνος χαίρων διδάγμασι,
"διαβαλλομένους ἀκούων Χριστιανούς, ὁρῶν δὲ καὶ
"ἀφόβους πρὸς θάνατον καὶ πάντα τὰ νομιζόμενα
"φοβερὰ, ἐνενόουν ἀδύνατον εἶναι ἐν κακίᾳ καὶ φι- 20
"ληδονίᾳ ὑπάρχειν αὐτούς. τίς γὰρ φιλήδονος ἢ
"ἀκρατής καὶ ἀνθρωπείων σαρκῶν βορὰν ἡγοῦμενος
"ἀγαθὸν δύναται ἂν θάνατον ἀσπάζεσθαι, ὅπως τῶν
"ἑαυτοῦ στερηθείη ἐπιθυμιῶν, ἀλλ' οὐκ ἐκ παντός
"ἔην ἀεὶ τὴν ἐνθάδε βιοτήν καὶ λανθάνειν τοὺς ἄρ- 25
"χοντας ἐπειράτο, οὐχ ὅτι ἑαυτὸν κατήγγελλε φονευ-
"θησόμενον;" 6. ἔτι δ' ὁ αὐτὸς ἱστορεῖ, δεξιόμενον
τὸν Ἀδριανὸν παρὰ Σερενίου Γραβιανοῦ, λαμπρο-
τάτου ἡγουμένου, γράμματα ὑπὲρ Χριστιανῶν, περιέ-
χοντα ὡς οὐ δίκαιον εἶναι ἐπὶ μηδενὶ ἐγκλήματι, βοᾷς 30

4 Justin. Apol. I. c. 29.

9 Ibid. I. c. 31.

17 Ibid.

II. c. 12.

ἡμῶν βαριζομένους, ἀκρίτως κτείνειν αὐτοὺς, ἀντιγράψαι Μινουκίῳ Φουνδανῷ ἀνθυπάτῳ τῆς Ἀσίας, προστάττοντα μηδένα κτείνειν ἄνευ ἐγκλήματος καὶ εὐλόγου κατηγορίας. 7. καὶ τῆς ἐπιστολῆς δὲ ἀντίγραφον παρατέθεται, τὴν Ῥωμαϊκὴν φωνήν, ὡς εἶχε διαφυλάξας. προλέγει δ' αὐτῆς ταῦτα "καὶ ἐξ ἐπιστολῆς δὲ ταῦτα τοῦ μεγίστου καὶ ἐπιφανεστάτου Καίσαρος Ἀδριανοῦ τοῦ πατρὸς ὑμῶν ἔχοντες ἀπαίτειν ὑμᾶς, καθὰ ἡξιώσαμεν κελεῦσαι τὰς κρίσεις γίνεσθαι, τοῦτο οὐχ ὡς ὑπὸ Ἀδριανοῦ κελευσθέν, μᾶλλον ἡξιώσαμεν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ἐπίστασθαι δικαίαν ἀξιοῦν τὴν προσφώνησιν. ὑπετάξαμεν δὲ καὶ τῆς ἐπιστολῆς Ἀδριανοῦ τὸ ἀντίγραφον, ἵνα καὶ τοῦτο ἀληθεύειν ἡμᾶς γνωρίζετε. καὶ ἔστι τόδε."

8. τοῖς τοῖς μὲν δηλωθεῖς ἀνὴρ αὐτὴν παρατέθειται τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀντιγραφὴν, ἡμεῖς δ' εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κατὰ δύναμιν αὐτὴν μετελήφαμεν, ἔχουσιν ὥδε:

IX. [Nic. H. E. III, 27.] "Μινουκίῳ Φουνδανῷ. ἐπιστολὴν ἐδεξάμην γραφεισάν μοι ἀπὸ Σερεννίου Γρανιανοῦ, λαμπροτάτου ἀνδρὸς, ὅτινα σὺ διεδέξω. οὐ δοκεῖ μοι οὖν τὸ πρᾶγμα ἀζήτητον καταλιπεῖν. ἵνα μήτε οἱ ἄνθρωποι ταράττονται καὶ τοῖς συγκοφάνταις χορηγία κακουργίας παρασχεθῇ. 2. εἰ οὖν σαφὲς εἰς ταύτην τὴν ἀξιῶσιν οἱ ἐπαρχῶνται δύνανται δυσχυρίζεσθαι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, ὡς καὶ πρὸ βήματος ἀποκρίνασθαι, ἐπὶ τοῦτο μόνον τραπῶσιν, ἀλλ' οὐκ ἀξιῶσιν οὐδὲ μόναις βοᾶσιν. πολλῷ γὰρ μᾶλλον προσῆκεν, εἴ τις κατηγορεῖν βούλοιο, τοῦτό σε διαγινώσκειν. 3. εἴ τις οὖν κατῇγορεῖ καὶ δείκνυσί τι παρὰ τοὺς νόμους πράττον"

6 Justin. Apol. I, c. 68.
Ann. XI, 24.

19 Σερεννίου Ἐρεννίου Ζον.

"τας, οὕτως ὄριξε κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ ἁμαρτήματος. ὡς μὲν τὸν Ἡρακλῆα εἴ τις συκοφαντίας χάριν τοῦτο προτείνουσι, διαλάμβανε ὑπὲρ τῆς δεινότητος, καὶ φρόντιζε ὅπως αὐτὸν ἐκδικήσειας." καὶ τὰ μὲν τῆς Ἀδριανοῦ ἀντιγραφῆς τοιαῦτα.

X. [Nic. H. E. III, 25.] Τοῦτου δὲ τὸ χροῶν μετὰ πρῶτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος ἐκτίσαντος Ἀντωνίνου ὁ κληθεὶς Εὐσεβὴς τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν διαδέχεται. τοῦτου δὲ ἐν ἔτει πρώτῳ Τελεσφόρου τὸν βίον ἐνδεκάτῳ τῆς λειτουργίας ἐνιαυτῷ μεταλλάξαντος Ὑγίνου τὸν κληρὸν τῆς Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς παραλαμβάνει. ἵστορεῖ γὰρ μὴν ὁ Εἰρηναῖος τὸν Τελεσφόρον μαρτυρεῖν τὴν τελευταίαν διαπρέψαι, δηλῶν ἐν ταύτῳ, κατὰ τὸν δηλούμενον Ῥωμαίων ἐπίσκοπον Ὑγίνον Οὐαλεντίνου ἰδίας αἰρέσεως εἰσηγητὴν, καὶ Κέρδωνα τῆς κατὰ Μαρκίωνα πλάνης ἀρχηγὸν ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἄμφω γνωρίζεσθαι. γράφει δὲ οὕτως:

XI. [Nic. H. E. III, 4.] "Οὐαλεντίνος μὲν γὰρ ἦλθεν εἰς Ῥώμην ἐπὶ Ὑγίνου, ἡγήσατο δὲ ἐπὶ Πίου, καὶ παρέμεινεν ἕως Ἀνικήτου. Κέρδων δὲ ὁ πρὸ Μαρκιωνος καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ὑγίνου, ὅς ἦν ἑνατος ἐπίσκοπος, εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλθὼν καὶ ἐξομολογούμενος οὕτω διετέλεσε, ποτὲ μὲν λαθροδιδασκαλῶν, ποτὲ δὲ πάλιν ἐξομολογούμενος, ποτὲ δὲ ἐλεγχόμενος ἐφ' οἷς ἐδίδασκε κακῶς, καὶ ἀφίσταμενος τῆς τῶν ἀδελφῶν συνοδίας." ταῦτα δὲ φησιν ἐν τρίτῳ τῶν πρὸς τὰς αἰρέσεις. 2. ἐν γὰρ μὴν τῷ πρώτῳ αὐτὸς περὶ τοῦ Κέρδωνος ταῦτα διεξίεισι "Κέρδων δὲ τις ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Σίμωνα τὰς ἀφορμὰς λαβὼν, καὶ ἐπιδημήσας εἰς τὴν Ῥώμην ἐπὶ 30

12 Iren. III, 3, 3. p. 176.

18 Iren. III, 4, 3. p. 178.

29 Iren. I, 27, 1. p. 105.

"Τῆν του ἑνατου κληρον της ἐπισκοπικῆς διαδοχῆς
 "ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἔχοντας, ἐδίδαξε τὸν ὑπὸ τοῦ
 "νόμου καὶ προφητῶν κεκηρυγμένον θεὸν μὴ εἶναι
 "πατέρα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. τὸν μὲν
 5 "γὰρ γνωρίζεσθαι, τὸν δὲ ἀγνώστα εἶναι, καὶ τὸν μὲν
 "δίκαιον, τὸν δὲ ἀγαθὸν ὑπάρχειν. διαδεξάμενος δὲ
 "αὐτὸν Μαρκίῳ ὁ Ποντικὸς ἠΐξῃσε τὸ διδασκαλεῖον.
 "ἀπρηθριασμένως βλασφημῶν." 3. ὁ δὲ αὐτὸς Εἰρη-
 ναῖος τὸν ἄπειρον βυθὸν τῆς Οὐαλεντίνου πολυπλα-
 10 νοῦς ὕλης εὐτονώτατα διαπλώσας, ἐρπετοῦ δίκην
 φωλεύοντος ἀπόκρυφον οὖσαν αὐτοῦ καὶ λεληθυῖαν
 ἀπορρυνοῖ τὴν κακίαν. 4. πρὸς τοῦτοις καὶ ἄλλοι
 τινὰ, Μάρκος αὐτῷ ὄνομα, κατ' αὐτοὺς γενέσθαι
 λέγει μαρτυρῆς κυβείας ἐμπειρότατον. γράφει δὲ καὶ
 15 τὰς ἀτελέστους αὐτῶν τελετὰς μυσταγὰς τε μυσταγω-
 γίας ἐκφαίνων αὐτοῖς δὴ τοῦτοις τοῖς γράμμασιν
 5. "οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν νυμφῶνα κατασκευάζουσι καὶ
 "μυσταγωγίαν ἐπιτελοῦσι μετ' ἐπιρρήσεων τινῶν
 "τοῖς τελουμένοις, καὶ πνευματικὸν γάμον φάσκουσιν
 20 "εἶναι τὸ ὑπ' αὐτῶν γινόμενον, κατὰ τὴν ὁμοιότητα
 "τῶν ἄνω συζυγιῶν. οἱ δὲ ἄρουν εἰς ὕδωρ, καὶ
 "βαπτίζοντες οὕτως ἐπιλέγουσιν· εἰς ὄνομα ἀγαθῶτον
 "πατρὸς τῶν ὄλων, εἰς ἀλήθειαν μητέρα τῶν πάντων.
 "εἰς τὸν κατελθόντα εἰς τὸν Ἰησοῦν. ἄλλοι δὲ Ἑβρα-
 25 "ικὰ ὀνόματα ἐπιλέγουσι πρὸς τὸ μᾶλλον καταπληξῆσαι
 "τοὺς τελουμένους." 6. ἀλλὰ γὰρ μετὰ τέταρτον τῆς
 ἐπισκοπῆς ἔτος Τῆν του τελευτήσαντος Πίος ἐπὶ Ρώμῃ
 ἐρχομένη τὴν λειτουργίαν. κατὰ γὰρ μὴν τὴν Ἀλε-
 ξάνδρειαν Μάρκος ἀναδείκνυται ποιμὴν, Εὐμενοῦς
 30 ἔτη τὰ πάντα δέκα πρὸς τρισὶν ἐκπλήσαντος, τοῦ τῆ

Μάρκου ἐπὶ δέκα ἔτη τῆς λειτουργίας ἀναπανσα-
 μένου Κελαδίου τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλησίας τὴν
 λειτουργίαν παραλαμβάνει. 7. καὶ κατὰ τὴν Ρωμαίων
 δὲ πόλιν πεντεκαιδεκάτῃ τῆς ἐπισκοπῆς ἐνιαυτῷ
 Πίου μεταλλάξαντος Ἀνίκητος τῶν ἐκεῖσε προϊστάται.
 5 καθ' ὃν Ἡγήσιππος ἱστορεῖ ἑαυτὸν ἐπιδημῆσαι τῇ
 Ρώμῃ, παραμεῖναι τε αὐτόθι μέχρι τῆς ἐπισκοπῆς
 Ἐλευθέρου. 8. μάλιστα δὲ ἤκμαζεν ἐπὶ τῶνδε Ἰου-
 στίνο, ἐν φιλοσόφου σχήματι πρεσβεῖων τὸν θεὸν
 λόγον, καὶ τοῖς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐναγωνιζόμενος
 10 συγγράμμασιν. ὃς δὴ καὶ γράψας κατὰ Μαρκίῳ
 σύγγραμμα μνημονεύει ὡς καθ' ὃν συνέταττε καιρὸν
 γνωριζόμενον τῷ βίῳ τὰνδρός. φησὶ δὲ οὕτως
 9. "Μαρκίῳνα δὲ τινὰ Ποντικὸν, ὃς καὶ νῦν ἐτι ἐστὶ
 "διδάσκων τοὺς παιδομένους ἄλλον τινὰ εἶναι νομί-
 15 "ξειν μελίζονα τοῦ δημιουργοῦ θεόν, ὃς καὶ κατὰ πᾶν
 "γένος ἀνθρώπων διὰ τῆς τῶν δαιμόνων συλλήψεως
 "πολλοὺς πέπεικε βλάβημα λέγειν, καὶ ἀρνεῖσθαι
 "τὸν ποιητὴν τοῦδε τοῦ παντός πατέρα εἶναι τοῦ
 "Χριστοῦ, ἄλλον δὲ τινὰ ὡς ὄντα μελίζονα παρὰ τοῦ-
 20 "τον ὁμολογεῖν πεποιημένον. καὶ πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ-
 "των ὠρμημένοι, ὡς ἔφαμεν, Χριστιανοὶ καλοῦνται,
 "ὃν τρόπον καὶ οὐ κοινῶν ὄντων δογματῶν τοῖς φιλο-
 "σόφοις τὸ ἐπικαλούμενον ὄνομα τῆς φιλοσοφίας
 "κοινόν ἐστι." 10. τοῦτοις ἐπιφέρει λέγων "ἔστι
 25 "δὲ ἡμῖν καὶ σύνταγμα κατὰ πασῶν τῶν γεγενημέ-
 "νων αἰρέσεων, ὧς εἰ βούλεσθε ἐντυχεῖν, δώσωμεν."
 11. ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος Ἰουστίνος, καὶ πρὸς Ἑλληνας
 ἱκανώτατα πονήσας, καὶ λόγους ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας
 πίστεως ἀπολογίαν ἔχοντας βασιλεῖ Ἀντωνίνῳ τῷ 30

δὴ ἐπικληθέντι Εὐσεβεῖ καὶ τῇ Ῥωμαίων συγκλήτῳ
βουλῇ προσφανεῖ. καὶ γὰρ ἐπὶ τῆς Ῥώμης τὰς δια-
τριβάς ἐποιεῖτο. ἐμφαίνει δὲ ἑαυτὸν, ὅστις καὶ πόθιν
ἦν, διὰ τῆς ἀπολογίας ἐν τούτοις.

5 XII. [Nic. H. E. III, 26. 32.] "Αὐτοκράτορι Τίτῳ
"Αἰλίῳ Ἀδριανῷ Ἀντωνίνῳ Εὐσεβεῖ Καίσαρι Σεβα-
"στῷ, καὶ Οὐρηισσίμῳ υἱῷ φιλοσόφῳ, καὶ Λουκίῳ
"φιλοσόφῳ, Καίσαρος φύσει υἱῷ καὶ Εὐσεβοῦς εἰσποι-
"ητῷ, ἐραστῇ παιδείας, ἱερᾷ τε συγκλήτῳ καὶ παντὶ
10 "δῆμῳ Ῥωμαίων, ὑπὲρ τῶν ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώ-
"πων ἀδίκως μισουμένων καὶ ἐπηρεαζομένων, Ἰου-
"στίνῳ Πρόσκοι τοῦ Βακχείου, τῶν ἀπὸ Φλαουίας
"Νέας πόλεως τῆς Συρίας Παλαιστίνης, εἰς αὐτῶν
"ᾧν, τὴν προσφώνησιν καὶ ἐντενξίν ποιήσομαι.
15 "ἐντενχθεὶς δὲ καὶ ὑφ' ἐτέρων ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐπὶ
τῆς Ἀσίας ἀδελφῶν, παντοίαις ὕβρεσι πρὸς τῶν ἐπι-
χωρίων δῆμων καταπονουμένων, τοιαύτης ἡξίωσε τὸ
κοινὸν τῆς Ἀσίας διατάξεως.

XIII. [Nic. H. E. III, 28.] "Αὐτοκράτορ Καῖσαρ
20 "Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνίνος Σεβαστός, Ἀρμένιος-
"ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημορχικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον
"καὶ δέκατον, ὑπατος τὸ τρίτον, τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας
"χαίρειν. 2. ἐγὼ μὲν οἶδα ὅτι καὶ τοῖς θεοῖς ἐπιμε-
"λές ἐστι μὴ λανθάνειν τοὺς τοιοῦτους. πολὺ γὰρ
25 "μᾶλλον ἐκεῖνοι κολάσαιεν ἢ τοὺς μὴ βουλομένους
"αὐτοὺς προσκυνεῖν ἢ ὑμεῖς. 3. οὗς εἰς ταραχὴν
"ἐμβάλλετε, βεβαιοῦντες τὴν γνώμην αὐτῶν ἡνπερ
"ἔχουσιν, ὡς ἀθέων κατηγοροῦντες. εἴη δ' ἂν ἐκείνοις
"ἀλρετὸν τὸ δοκεῖν κατηγορουμένοις τεθνάναι μᾶλ-
30 "λον ἢ ζῆν ὑπὲρ τοῦ οἰκείου θεοῦ. ὅθεν καὶ νικῶσι

"προεμένοι τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς, ἥπερ πειθόμενοι οἷς
"ἀξιοῦτε πράττειν αὐτοὺς. 4. περὶ δὲ τῶν σεισμῶν
"τῶν γενομένων καὶ γινομένων οὐκ ἄτοπον ὑμᾶς
"ὑπομῆσαι, ἀθυμοῦντας μὲν ὅταν περ ὧσι, παρα-
"βάλλοντες δὲ τὰ ὑμέτερα πρὸς τὰ ἐκείνων. 5. οἱ μὲν 5
"οὖν εὐπαρησιαστότεροι γίνονται πρὸς τὸν θεόν,
"ὑμεῖς δὲ παρὰ πάντα τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἀγνοεῖν
"δοκεῖτε, τῶν τε θεῶν καὶ τῶν ἄλλων ἀμελεῖτε καὶ
"τῆς θρησκείας τῆς περὶ τὸν ἀθάνατον, ὃν δὴ τοὺς
"Χριστιανοὺς θρησκεύοντας ἐλαύνετε καὶ διώκετε 10
"ἕως θανάτου. 6. ὑπὲρ δὲ τῶν τοιούτων ἤδη καὶ
"πολλοὶ τῶν περὶ τὰς ἐπαρχίας ἡγεμόνων καὶ τῷ
"θειωτάτῳ ἡμῶν ἔγραψαν πατρὶ, οἷς καὶ ἀντέγραψε
"μηδὲν ἐνοχλεῖν τοῖς τοιοῦτοις, εἰ μηδὲν φαίνονται
"περὶ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἐγχειροῦντες. καὶ 15
"ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν τοιούτων πολλοὶ ἐσήμαναν, οἷς
"ἤδη καὶ ἀντέγραψα, κατακολουθῶν τῇ τοῦ πατρὸς
"γνώμῃ. 7. εἰ δὲ τις ἐπιμένει τινὰ τῶν τοιούτων εἰς
"πράγματα φέρων ὡς δὴ τοιοῦτον, ἐκεῖνος ὁ καταφε- 20
"ρόμενος ἀπολελεύσθω τοῦ ἐγκλήματος, καὶ ἐὰν φαί-
"νηται τοιοῦτος ᾧν, ὁ δὲ καταφέρων ἐνοχος ἔσται
"δικῆς. προσετέθη ἐν Ἐφέσῳ ἐν τῷ κοινῷ τῆς Ἀσίας."
8. τοῦτοις οὕτω χωρησασιν ἐπιμαρτυρῶν Μελλίων
τῆς ἐν Σάρδεσιν ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, κατ' αὐτὸ
γνωριζόμενος τοῦ χρόνου, δηλὸς ἐστὶν ἐκ τῶν εἰρη- 25
μένων αὐτῷ ἐν ᾗ πεποιήται πρὸς αὐτοκράτορα Οὐῆ-
ρον ὑπὲρ τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος ἀπολογία.

XIV. [Nic. H. E. III, 30.] Ἐπὶ δὲ τῶν δηλου-
μένων, Ἀνικήτην τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἡγουμέ-
νου, Πολύκαρπον ἐτι περιόντα τῷ βίῳ γενέσθαι τε 30
ἐπὶ Ῥώμης καὶ εἰς ὁμίλῳ τῷ Ἀνικῆτῳ ἔλθεῖν διὰ
τι ζήτημα περὶ τῆς κατὰ τὸ πάσχα ἡμέρας, Εἰρη-

ναὶος ἱστορεῖ. 2. καὶ ἄλλην δὲ ὁ αὐτὸς περὶ τοῦ Πολυκάριπου παραδίδωσι διήγησιν, ἣν ἀναγκάϊον τοῖς περὶ αὐτοῦ δηλουμένοις ἐπισυνάψαι οὕτως ἔχουσιν·

5 [Ἀπὸ τοῦ τρίτου τῶν πρὸς τὰς αἰρέσεις Εἰρηναίου.]

3. "Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ ἐκκλησίᾳ ἐπί-

10 σκοπος, ὃν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ. 4. ἐπιπολὺν γὰρ παρέμεινε, καὶ πάννυ γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας, ἐξῆλθε τοῦ βίου, ταῦτα διδάξας ἅει, ἃ καὶ παρὰ τῶν ἀπο-

στόλων ἔμαθεν, ἃ καὶ ἡ ἐκκλησία παραδίδωσιν, ἃ καὶ μόνᾳ ἐστὶν ἀληθῆ. 5. μαρτυροῦσι τούτοις αἱ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐκκλησίαι πᾶσαι, καὶ οἱ μέχρι νῦν διαδεδεγμένοι τὸν Πολύκαρπον, πολλῶ ἀξιολογώτερον καὶ βεβαιότερον ἀληθείας μάρτυρα ὄντα Οὐά-

20 λεντίνου καὶ Μαρκίωνος καὶ τῶν λοιπῶν κακογνώμων, ὅς καὶ ἐπὶ Ἀνικητοῦ ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ πολλοὺς ἀπὸ τῶν προειρημένων αἰρετικῶν ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, μίαν καὶ μόνην ταύτην ἀλήθειαν κηρύξας ὑπὸ τῶν ἀποστόλων πα-

25 ρειληφέναι, τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας παραδεδομένην. 6. καὶ εἰσὶν οἱ ἀκηκοότες αὐτοῦ ὅτι Ἰωάννης ὁ τοῦ κυρίου μαθητὴς ἐν τῇ Ἐφέσῳ πορευθεὶς λούσασθαι, καὶ ἰδὼν ἔσω Κήρινθον ἐξῆλατο τοῦ βαλανείου μὴ λουσάμενος, ἀλλ' ἐπειπὼν, φύγωμεν, μὴ καὶ τὸ βαλανεῖον συμπέσῃ, ἐνδον ὄντος Κηρίνθου τοῦ τῇ 30 ἀληθείας ἐχθροῦ. 7. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πολύκαρπος

1 Iren. fragm. p. 341. Mass. Conf. infra V, 24. II, 3. 4. p. 176.

5 Iren.

"Μαρκιωνί ποτε εἰς ὅψιν αὐτῷ ἐλθόντι καὶ φήσαντι ἐπιγινώσκεις ἡμᾶς' ἀπεκρίθη 'ἐπιγινώσκω τὸν πρωτότοκον τοῦ σατανᾶ.' τούτῃ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἔσχον εὐλάβειαν πρὸς τὸ μηδὲ μέχρι λόγου κοινωνεῖν τινὲ τῶν παραχαρασσόντων 5 τὴν ἀλήθειαν, ὡς καὶ Παῦλος ἔφησεν αἰρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νοουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὡς αὐτοκατάκριτος.' 8. ἔστι δὲ καὶ ἐπιστολὴ Πολυκάριπου πρὸς Φιλιππησίους γεγραμμένη ἰκανῶ- 10 τάτῃ, ἐξ ἧς καὶ τὸν χαρακτήρα τῆς πίστεως αὐτοῦ καὶ τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας οἱ βουλούμενοι καὶ φροντίζοντες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας δύνανται μαθεῖν." 9. ταῦτα ὁ Εἰρηναῖος. ὁ γέ τοι Πολύκαρπος ἐν τῇ δηλωθείσῃ πρὸς Φιλιππησίους αὐτοῦ γραφῇ φέρο- 15 μένῃ εἰς δεῦρο κέχρηται τισὶ μαρτυρίαις ἀπὸ τῆς Πέτρου προτέρας ἐπιστολῆς. 10. Ἀντωνῖνον μὲν δὴ τὸν Εὐσεβῆ κληθέντα, εἰκοστὸν καὶ δεύτερον ἔτος τῆς ἀρχῆς διανύσαντα, Μάρκος Αὐρήλιος Οὐῆρος, ὁ καὶ Ἀντωνῖνος, υἱὸς αὐτοῦ, σὺν καὶ Λουκίῳ ἀδελφῷ 20 διαδέχεται.

XV. [Nic. H. E. III, 34. 35.] 'Ἐν τούτῳ δὲ ὁ Πολύκαρπος μεγίστων τὴν Ἀσίαν ἀναθορυβησάντων διωγμῶν μαρτυρίῳ τελειοῦται. ἀναγκαιότατον δὲ αὐτοῦ τὸ τέλος ἐγγράφως ἔτι φερόμενον ἡγοῦμαι δεῖν 25 μνήμῃ τῆς ἱστορίας καταθέσθαι. 2. ἔστι δὲ ἡ γραφὴ ἐκ προσώπου ἧς αὐτὸς ἐκκλησίας ἡγεῖτο ταῖς κατὰ Πόντον παροικίαις τὰ κατ' αὐτὸν ἀποσημαίνουσα διὰ τούτων 3. "ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἡ παροικοῦσα Σμύρναν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ παροικούσῃ ἐν Φιλομηλίᾳ 30

6 Tit. 3, 10. 28 διὰ τούτων] Integrius in codicibus apud Jacobson. vol. 2. p. 604 seqq. edit. quartas.

"καὶ πάσαις ταῖς κατὰ πάντα τόπον τῆς ἀγίας καθο-
 "λικῆς ἐκκλησίας παροικίαις ἔλεος, εἰρήνη καὶ ἀγάπη
 "θεοῦ πατρὸς καὶ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλη-
 "θυνθείη. ἐγράψαμεν ὑμῖν, ἀδελφοί, τὰ κατὰ τοὺς
 5 μαρτυρήσαντας καὶ τὸν μακάριον Πολύκαρπον, ὅστις
 "ὥσπερ ἐπισφραγίσας διὰ τῆς μαρτυρίας αὐτοῦ κα-
 "τέπαυσε τὸν διωγμόν." 4. τοῦτοις ἐξῆς πρὸ τῆς ἀμφι-
 τοῦ Πολυκάρπου διηγήσεως τὰ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀνι-
 στοροῦσι μάρτυρας, οἷας ἐνστάσεις πρὸς τὰς ἀληθό-
 10 νας ἐνεδείξαντο, διαγράφοντες. καταπλήξαι γὰρ φασὶν
 τοὺς ἐν κύκλῳ περιεστῶτας καὶ θεωμένους τοτὲ μὲν
 μάλιστα μέχρι καὶ τῶν ἐνδοτάτω φλεβῶν καὶ ἀρτη-
 ριῶν καταξαινομένους, ὡς ἦδη καὶ τὰ ἐν μυχοῖς ἀπόρ-
 ρητα τοῦ σώματος σπλάγχνα τε αὐτῶν καὶ μέλη κατ-
 15 πτεύεσθαι, τοτὲ δὲ τοὺς ἀπὸ θαλάττης κήρυκας καὶ
 τινὰς ὅξεις ὀβελίσκους ὑποστρωννυμένους, καὶ διὰ
 πάντοδς εἰδους κολάσεων καὶ βασάνων προδόντας, καὶ
 τέλος θηρσίην εἰς βορὰν παραδιδόμενους. 5. μάλιστα
 δὲ ἰστοροῦσιν διαπρέψαι τὸν γενναϊότατον Γερμαν-
 20 κὸν, ὑπορρωννύντα σὺν θεῷ χάριτι τὴν ἔμφυτον
 περὶ τὸν θάνατον τοῦ σώματος δειλίαν. βουλομένου
 γὰρ τοῦ ἀνθυπάτου πείθειν αὐτὸν, προβαλλομέ-
 νου τε τὴν ἡλικίαν καὶ ἀντιβολουῦντος κομιδῇ νέου
 ὄντα καὶ ἀκμαῖον οἶκτον ἑαυτοῦ λαβεῖν, μὴ μελλή-
 25 σαι, προθύμως δὲ ἐπισπάσασθαι εἰς ἑαυτὸν τὸ θῆ-
 ριον, μονονουχὶ βιασάμενον καὶ παροξύναντα, ὡς ἦν
 τάχιον τοῦ ἀδίκου καὶ ἀνόμου βίου αὐτῶν ἀπαλλω-
 γεῖν. 6. τοῦτου δὲ ἐπὶ τῷ διαπρεπεῖ θανάτῳ τὸ πᾶν
 πληθος ἀποθαυμάσας τῆς ἀνδρείας τὸν θεοφιλεῖ μάρ-
 30 τυρα καὶ τὴν καθόλου τοῦ γένους τῶν Χριστιανῶν
 ἀρετήν, ἀθρόως ἐπιβοᾷν ἄρξασθαι "αἶρε τοὺς ἀθέους
 ζητεῖσθω Πολύκαρπος." 7. καὶ δὴ πλείστης ἐπὶ ταῖς

βοαῖς γενομένης ταραχῆς Φρύγα τινὰ τὸ γένος, Κόιν-
 τον τοῦνομα, νεωστὶ ἐκ τῆς Φρυγίας ἐπιστάντα, ἰδόντα
 τοὺς θήρας καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἀπειλὰς καταπτήξαι
 τὴν ψυχὴν μαλακισθέντα, καὶ τέλος τῆς σωτηρίας ἐν-
 δοῦναι. 8. ἐδήλου δὲ τοῦτον ὁ τῆς προσηρημένης
 γραφῆς λόγος προπετέστερον, ἀλλ' οὐ κατ' εὐλάβειαν
 ἐπιπηδῆσαι τῷ δικαστηρίῳ σὺν ἑτέροις, ἀλόντα δ'
 οὐκ ὁμῶς καταφανὲς ὑπόδειγμα τοῖς πᾶσι παρασχεῖν,
 ὅτι μὴ δέοι τοῖς τοιούτοις ῥησοκινδύνως καὶ ἀνευλα-
 βῶς ἐπιτολμᾶν. ἀλλὰ ταύτῃ μὲν εἶχε πέρας τὰ κατὰ 10
 τοῦτους. 9. τὸν γε μὴν θαυμασιώτατον Πολύκαρπον
 τὰ μὲν πρῶτα τούτων ἀκούσαντα ἀτάραχον διαμει-
 ναι, εὐσταθὲς τὸ ἦθος καὶ ἀκίνητον φυλάξαντα, βοῦ-
 λεσθαι τε αὐτοῦ κατὰ τὴν πόλιν περιμένειν· πει-
 σθέντα γε μὴν ἀντιβολουῖσι τοῖς ἀμφ' αὐτὸν, καὶ ὡς 15
 ἂν ὑπεξέλθοι παρακαλοῦσι, προσελθεῖν εἰς οὐ πόρρω
 διεστῶτα τῆς πόλεως ἀγρόν, διατρίβειν τε σὺν ὀλί-
 γοις ἐνταῦθα, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν οὔτε ἕτερον
 πράττοντα ἢ ταῖς πρὸς τὸν κύριον διακαρτεροῦντα
 εὐχαῖς, δι' ὧν δεῖσθαι καὶ ἰκετεύειν, εἰρήνην ἔχει- 20
 τούμενον ταῖς ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίαις·
 τοῦτο γὰρ καὶ εἶναι ἐκ τοῦ παντὸς αὐτῷ σύνηθες.
 10. καὶ δὴ εὐχόμενον ἐν ὀπτασίᾳ τριῶν πρότερον ἡμε-
 ρῶν τῆς συλλήψεως νύκτωρ ἰδεῖν τὸ ὑπὸ κεφαλῆς
 αὐτῷ στρωμα ἀθρόως οὕτως ὑπὸ πυρὸς φλεχθὲν δε- 25
 δαπανῆσθαι, ἔξυπνον δὲ ἐπὶ τούτῳ γενόμενον εὐθύς
 ὑφηρεμηνεῦσαι τοῖς παροῦσι τὸ φανὲν, μονονουχὶ τὸ
 μέλλον προθεσπίσαντα, σαφῶς τε ἀνειπόντα τοῖς ἀμφ'
 αὐτὸν ὅτι δέοι αὐτὸν διὰ Χριστὸν πυρὶ τὴν ζωὴν με-
 30 ταλλάξαι. 11. ἐπικειμένων δὴ οὐκ σὺν πάσῃ σπουδῇ
 τῶν ἀναζητούντων αὐτὸν αὐτίς πρὸς τῆς τῶν ἀδελ-
 φῶν διαθήσεως καὶ στοργῆς ἐκβεβιασμένον μεταβῆ-

ναί φασιν ἐφ' ἑτερον ἀγρόν, ἐνθα μετ' οὐ πλείστον
 τοὺς συνελαύνοντας ἐπελθεῖν, δύο δὲ τῶν αὐτόθι
 συλλαβεῖν παίδων, ὧν θάτερον αἰκισαμένους ἐπι-
 στῆναι δι' αὐτοῦ τῇ τοῦ Πολυκάργου καταγωγῇ. 12.
 5 ὅψε δὲ τῆς ὥρας ἐπελθόντας αὐτὸν μὲν εὗρεν ἐν
 ὑπερφῶ κατακείμενον, ὅθεν δυνατὸν ὃν αὐτῷ ἐφ'
 ἑτέραν μεταστῆναι οἰκίαν μὴ βεβουλησθαι, εἰπόντα
 "τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ γινέσθω." 13. καὶ δὴ μαθὼν πα-
 ρόντας, ὡς ὁ λόγος φησὶ, καταβάς αὐτοῖς διελέξατο,
 10 εὖ μάλα φαιδρῶ καὶ πραοτάτῳ προσώπῳ, ὡς καὶ
 θαῦμα δοκεῖν ὄραν τοὺς πάλαι τοῦ ἀνδρὸς ἀγνωστῶν
 ἐναποβλέποντας τῷ τῆς ἡλικίας αὐτοῦ παλαιῷ καὶ
 τῷ σεμνῷ καὶ εὐσταθεῖ τοῦ προσώπου, καὶ εἰ το-
 σαύτῃ γένοιτο σπουδὴ ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτον συλληφθῆ-
 15 ναι πρεσβύτην. 14. ὁ δ' οὐ μελλήσας εὐθέως τρα-
 πεξαν αὐτοῖς παρατεθῆναι προστάττει, εἰτα τροφῆς
 ἀφθύνου μεταλαβεῖν ἀξιοῦ, μίαν τε ὥραν, ὡς ἂν
 προσεῦξοιτο ἀδεῶς, παρ' αὐτῶν αἰτεῖται. ἐπιτρεψάν-
 των δὲ ἀναστὰς ἤρχετο, ἔμπλεως τῆς χάριτος ὦν τοῦ
 20 κυρίου, ὡς ἐκπλήττεσθαι τοὺς παρόντας εὐχομένου
 αὐτοῦ ἀκροωμένους, πολλοὺς τε αὐτῶν μετανοεῖν
 ἤδη ἐπὶ τῷ τοιοῦτον ἀναιρεῖσθαι μέλλειν σεμνὸν καὶ
 θεοπρεπῆ πρεσβύτην. 15. ἐπὶ τούτοις ἡ περὶ αὐτοῦ
 γραφὴ κατὰ λέξιν ὧδε πως τὰ ἐξῆς τῆς ἱστορίας ἔχει
 25 "ἐπεὶ δὲ ποτε κατέπαυσε τὴν προσευχὴν, μνημονεύ-
 "σας ἀπάντων καὶ τῶν πώποτε συμβεβληκότων αὐτῷ
 "μικρῶν τε καὶ μεγάλων, ἐνδόξων τε καὶ ἀδόξων,
 "καὶ πάσης τῆς κατὰ τὴν οἰκουμένην καθολικῆς
 "ἐκκλησίας, τῆς ὥρας ἐλθούσης τοῦ ἐξιέναι, ὧν
 30 "καθίσαντες αὐτὸν ἤγαγον εἰς τὴν πόλιν, ὅντος
 "σαββάτου μεγάλου, καὶ ὑπήντα αὐτῷ ὁ εἰρήναρ-
 "χος Ἡρώδης καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ Νικητής, οἳ καὶ

"μεταθέντες αὐτὸν εἰς τὸ ὄχημα ἐπειθον παρακαθεῖσθαι
 "μενοι καὶ λέγοντες 'τί γὰρ κακὸν ἐστὶν εἰπεῖν, κύριε
 "Καῖσαρ, καὶ θῦσαι καὶ διασώζεσθαι;' 16. ὁ δὲ τὰ
 "μὲν πρῶτα οὐκ ἀπεκρίνατο, ἐπιμενόντων δὲ αὐ-
 "τῶν ἔφη 'οὐ μέλλω πράττειν ὃ συμβουλευέτέ μοι.' οἱ 5
 "δὲ ἀποτυχόντες τοῦ πείσαι αὐτὸν δεινὰ ῥήματα ἔλε-
 "γον, καὶ μετὰ σπουδῆς καθήρουν, ὡς κατιόντα ἀπὸ
 "τοῦ ὀχήματος ἀποσῦραι τὸ ἀντικνήμιον. ἀλλὰ γὰρ
 "μὴ ἐπιστραφεῖς, οἷα μηδὲν πεπονθῶς, προθύμως
 "μετὰ σπουδῆς ἐπορεύετο, ἀρόμενος εἰς τὸ στάδιον. 10
 "17. θορύβου δὲ τηλικούτου ὄντος ἐν τῷ σταδίῳ, ὡς
 "μηδὲ πολλοῖς ἀκουσθῆναι, τῷ Πολυκάργῳ εἰσιόντι
 "εἰς τὸ στάδιον φωνὴ ἐξ οὐρανοῦ γέγονεν 'Ἰσχυε, Πο-
 "λύκαρπε, καὶ ἀνδρίζου.' καὶ τὸν μὲν εἰπόντα οὐδὲς
 "εἶδεν, τὴν δὲ φωνὴν τῶν ἡμετέρων πολλοὶ ἤκου- 15
 "σαν. 18. προσεχθέντος οὖν αὐτοῦ θόρυβος ἦν μέ-
 "γας, ἀκουσάντων ὅτι Πολύκαρπος συνελήπται. λοι-
 "πὸν οὖν προσελθόντα ἀνηρώτα ὁ ἀνθύπατος εἰ
 "αὐτὸς εἴη Πολύκαρπος. καὶ ὁμολογήσαντος ἐπειθεν
 "ἀρνεῖσθαι λέγων 'αἰδέσθητί σου τὴν ἡλικίαν' καὶ 20
 "ἕτερα τούτοις ἀκόλουθα, ἃ σύνηδες αὐτοῖς λέγειν
 "ἐστὶν ὁμοσον τὴν Καῖσαρος τύχην, μετανόησον, εἰ-
 "πον αἶρε τοὺς ἀθείους.' 19. ὁ δὲ Πολύκαρπος ἐμ-
 "βριθεῖ τῷ προσώπῳ εἰς πάντα τὸν ὄχλον τὸν ἐν τῷ
 "σταδίῳ ἐμβλέψας, ἐπισείσας αὐτοῖς τὴν χεῖρα, στε- 25
 "νάξας τε καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπεν 'αἶρε
 "τοὺς ἀθείους.' 20. ἐγκειμένον δὲ τοῦ ἡγουμένου καὶ
 "λέγοντος ὁμοσον, καὶ ἀπολύσω σε, λοιδορήσον τὸν
 "Χριστόν,' ἔφη ὁ Πολύκαρπος 'ὀρδοῖναι καὶ ἔξ' ἔτη
 "δουλεύω αὐτῷ, καὶ οὐδὲν με ἠδίκησε· καὶ πῶς δύ- 30
 "ναμαι βλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου, τὸν σώσαντά
 "με;' 21. ἐπιμένοντος δὲ πάλιν αὐτοῦ καὶ λέγοντος

"ὁμοσον τὴν Καίσαρος τύχην," ὁ Πολύκαρπος· εἰ κε-
 "νοδοξεῖς" φησὶν, "ἵνα ὁμόσω τὴν Καίσαρος τύχην,
 "ὥς λέγεις, προσποιούμενος ἀγνοεῖν ὅστις εἰμι, μετὰ
 "παρρησίας ἄκουε· Χριστιανός εἰμι. εἰ δὲ θέλεις τὸν
 5 "τοῦ Χριστιανισμοῦ μαθεῖν λόγον, δὸς ἡμέραν καὶ
 "ἄκουσον." 22. ἔφη ὁ ἀνθύπατος· πείσον τὸν δῆμον.
 "Πολύκαρπος ἔφη· σὲ μὲν καὶ λόγου ἡξίωσα· δεδι-
 "δάγμεθα γὰρ ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις ὑπὸ θεοῦ τετα-
 "γμέναις τιμὴν κατὰ τὸ προσήκον τὴν μὴ βλάπτου-
 10 "σαν ἡμᾶς ἀπονέμειν, ἐκείνους δὲ οὐκ ἀξίους ἡγοῦμαι
 "τοῦ ἀπολογεῖσθαι αὐτοῖς." 23. ὁ δὲ ἀνθύπατος ἔφη
 "ἄθρ' ἔχω· τούτοις σε παραβαλῶ, ἐὰν μὴ μετανοή-
 "σῃς." ὁ δὲ εἶπεν· κάλει, ἀμετάθετος γὰρ ἡμῖν ἡ ἀπό-
 "τῶν κρείττωνων ἐπὶ τὰ χεῖρω μετάνοια, καλὸν δὲ
 15 "μετατίθεσθαι ἀπὸ τῶν χαλεπῶν ἐπὶ τὰ δίκαια." 24.
 "ὁ δὲ πάλιν πρὸς αὐτὸν· πυρὶ σε ποιήσω δαμασθῆ-
 "ναι, ἐὰν τῶν θηρίων καταφρονῇς, ἐὰν μὴ μετανοή-
 "σῃς." Πολύκαρπος εἶπε· πῦρ ἀπειλεῖς πρὸς ὧρα
 "καίόμενον καὶ μετ' ὀλίγον σβεννύμενον· ἀγνοεῖς γὰρ
 20 "τὸ τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ αἰωνίου κολάσεως τοῦ
 "ἀσεβέσι τηρούμενον πῦρ. ἀλλὰ τί βραδύνεις; φέρε
 "ἃ βούλει." 25. ταῦτα δὲ καὶ ἕτερα πλείω λέγων θεί-
 "σους καὶ χαρὰς ἐνεπίμπλατο, καὶ τὸ πρόσωπον αὐ-
 "τοῦ χάριτος ἐπληροῦτο, ὥστε μὴ μόνον μὴ συμπε-
 25 "σεῖν ταραχθέντα ὑπὸ τῶν λεγόμενων πρὸς αὐτὸν,
 "ἀλλὰ τὸνναντίον τὸν ἀνθύπατον ἐκστήναι, πέμψαι
 "τε τὸν κήρυκα καὶ ἐν μέσῳ τῷ σταδίῳ κηρύττειν τοῖς
 "Πολύκαρπος ὁμολόγησεν ἑαυτὸν Χριστιανὸν εἶναι.
 "26. τούτου λεχθέντος ὑπὸ τοῦ κήρυκος πᾶν τὸ πλῆ-
 30 "θος τῶν ἔθνων τε καὶ Ἰουδαίων τῶν τὴν Συμύρην
 "κατοικούντων ἀκατασχέτῳ θνυμῷ καὶ μεγάλῃ φωνῇ
 "ἔβ' ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ τῆς Ἀσίας διδάσκαλος, ὁ πατήρ

"τῶν Χριστιανῶν, ὁ τῶν ἡμετέρων θεῶν καθαιρέ-
 "της, ὁ πολλοὺς διδάσκων μὴ θύειν μηδὲ προσκυ-
 "νεῖν." 27. ταῦτα λέγοντες ἐπεβόων καὶ ἠρώτων τὸν
 "Ἀσάρχην Φίλιππον, ἵνα ἐπαφῇ τῷ Πολύκαρπῳ λέ-
 "οντα. ὁ δὲ ἔφη μὴ εἶναι ἐξὸν αὐτῷ, ἐπειδὴ πεπλη- 5
 "ρώκει τὰ κυνηγέσια. τότε ἔδοξεν αὐτοῖς ὁμοθυμα-
 "δὸν ἐπιβοῆσαι, ὥστε ζῶντα τὸν Πολύκαρπον κατα-
 "καύσαι. 28. ἔδει γὰρ τὸ τῆς φανερωθείσης αὐτοῦ
 "ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου ὀπτασίας πληρωθῆναι, ὅτε
 "ἰδὼν αὐτὸ καιόμενον προσευχόμενος εἶπεν ἐπιστρα- 10
 "φείς τοῖς μετ' αὐτοῦ πιστοῖς προφητικῶς· δεῖ με
 "ζῶντα κατακαῆναι." 29. ταῦτα οὖν μετὰ τοσούτου
 "τάχους ἐγένετο, θάπτον ἢ ἐλέγετο, τῶν ὄχλων πα-
 "ρακρήμα συναγόντων ἐκ τῶν ἐργαστηρίων καὶ ἐκ
 15 "τῶν βαλανείων ξύλα καὶ φρύγανα, μάλιστα Ἰου-
 "δαίων προθύμως, ὥς ἔθος αὐτοῖς, εἰς ταῦτα ὑπουρ-
 "γούντων. 30. ἀλλὰ ὅτε ἡ πυρὰ ἡτοιμασθῇ, ἀποθέ-
 "μενος ἑαυτῷ πάντα τὰ ἡμάρτια καὶ λύσας τὴν ζώονην
 "ἐπειράτο καὶ ὑπολύειν ἑαυτὸν, μὴ πρότερον τοῦτο
 20 "ποιῶν, διὰ τὸ ἀεὶ ἕκαστον τῶν πιστῶν σπουδάζειν
 "ὅστις τάχιον τοῦ χρωτὸς αὐτοῦ ἐφάψηται· ἐν παντὶ
 "γὰρ ἀγαθῆς ἔνεκεν πολιτείας καὶ πρὸ τῆς πολιᾶς
 "ἐκεκόσμητο. 31. εὐθέως οὖν αὐτῷ περιετίθετο τὰ
 "πρὸς τὴν πυρὰν ἡρμοσμένα ὄργανα, μελλόντων δὲ
 25 "αὐτῶν καὶ προσηλθὼν αὐτὸν εἶπεν· ἄφ' ἐσέ με οὕτως·
 "ὁ γὰρ διδούς ὑπομείναι τὸ πῦρ δώσει καὶ χωρὶς τῆς
 "ὑμετέρας ἐκ τῶν ἡλίων ἀσφαλείας ἀσχύλτως ἐπιμεῖ-
 "ναι τῇ πυρᾷ." οἱ δὲ οὐ καθήλωσαν, προσέδθησαν δὲ
 30 "αὐτόν. 32. ὁ δὲ ὀπίσω τὰς χεῖρας ποιήσας, καὶ
 "προσδεθείς ὥσπερ κριὸς ἐπίσημος ἀναφερόμενος
 "ἐκ μεγάλου ποιμνίου ὁλοκαύτωμα δεκτὸν θεῷ παν-
 "τοκράτορι, εἶπεν 33. ὁ τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ εὐλογη-

"τοῦ παιδὸς σου Ἰησοῦ Χριστοῦ πατὴρ, δι' οὗ
 "περὶ σὲ ἐπίγνωσιν εἰλήφμεν, ὁ θεὸς ἁγγέλων καὶ
 "δυνάμεων καὶ πάσης τῆς κτίσεως παντός τε τοῦ γένους
 "τῶν δικαίων, οἱ ὧσιν ἐνώπιόν σου, εὐλογῶ
 5 "ὅτι ἡξίωσάς με τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας ταύτης, τοῦ
 "λαβεῖν μέρος ἐν ἀριθμῷ τῶν μαρτύρων, ἐν τῷ ποτε
 "ρίῳ τοῦ Χριστοῦ, εἰς ἀνάστασιν ζωῆς αἰωνίου καὶ
 "χρῆς τε καὶ σώματος, ἐν ἀφθαρσίᾳ πνεύματος ἁγίου
 "34. ἐν οἷς προσδεχθῆναι ἐνώπιόν σου σήμερον
 10 "θυσίᾳ πλόνι καὶ προσδεκτῇ, καθὼς προητοίμασας
 "προφανερῶσας καὶ πληρώσας ὁ ἀψευδὴς καὶ ἀληθι-
 "νὸς θεός. 35. διὰ τοῦτο καὶ περὶ πάντων σὲ αἰνέ-
 "ω σὲ εὐλογῶ, σὲ δοξάζω, διὰ τοῦ αἰωνίου ἀρχιερέως
 "Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀγαπητοῦ σου παιδὸς, δι'
 15 "σοι σὺν αὐτῷ ἐν πνεύματι ἁγίῳ δόξα, καὶ νῦν καὶ
 "τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, ἀμήν. 36. ἀναπέμψαντος
 "δὲ αὐτοῦ τὸ ἀμήν καὶ πληρώσαντος τὴν προσευχήν
 "οἱ τοῦ πυρὸς ἄνθρωποι ἐξῆψαν τὸ πῦρ, μεγάλῃ
 "ἐκλαμπάσει φλογὸς θαῦμα εἶδομεν οἷς ἰδεῖν ἐδόθη
 20 "οἱ καὶ ἐτηρήθησαν εἰς τὸ ἀναγγεῖλαι τοῖς λοιποῖς
 "γενόμενα. 37. τὸ γὰρ πῦρ καμάρως εἶδος ποιήσαν-
 "τος ὥσπερ ὀθόνης πλοίου ὑπὸ πνεύματος πληρουμένου
 "κύκλῳ περιετείχισε τὸ σῶμα τοῦ μάρτυρος, καὶ
 "εἰς μέσον οὐχ ὡς σάρεξ καιομένη, ἀλλ' ὡς χρυσὸς
 25 "καὶ ἄργυρος ἐν καμίνῳ πυρούμενος. καὶ γὰρ ἐπὶ
 "δίας τοιαύτης ἀντελαβόμεθα, ὡς λιβανωτοῦ πυλῶ-
 "τος ἢ ἄλλου τινὸς τῶν τιμίων ἀρωμάτων. 38. καὶ
 "ρας γοῦν ἰδόντες οἱ ἄνομοι μὴ δυνάμενοι τὸ σῶμα
 "ὑπὸ τοῦ πυρὸς δαπανηθῆναι ἐκέλευσαν προσε-
 30 "θόντα αὐτῷ κομφέκτορα παραβῦσαι τὸ ξίφος.
 "καὶ τοῦτο ποιήσαντος ἐξῆλθε πλήθος αἵματος, ὡς
 "κατασβεῖσαι τὸ πῦρ, καὶ θανατῶσαι πάντα τὸν ὄχλον

"εἰ τοσαύτη τις διαφορὰ μεταξύ τῶν τε ἀπίστων καὶ
 "τῶν ἐκλεκτῶν, ὧν εἷς καὶ οὗτος γέροντες ὁ θαυμα-
 "σιώτατος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διδάσκαλος ἀπο-
 "στολικὸς καὶ προφητικὸς, γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς
 "ἐν Σμύρνῃ καθολικῆς ἐκκλησίας. πᾶν γὰρ ὅημα, ὃ
 "ἀφῆκεν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἐτελειώθη καὶ
 "τελειωθήσεται. 40. ὁ δὲ ἀντίκλητος καὶ βάσκανος καὶ
 "πουνηρὸς, ὁ ἀντικείμενος τῷ γένει τῶν δικαίων, ἰδὼν
 "τὸ μέγεθος αὐτοῦ τῆς μαρτυρίας καὶ τὴν ἀπ' ἀρχῆς
 "ἀνεπλήπτον αὐτοῦ πολιτείαν, ἐστεφανωμένον τε τὸν
 "τῆς ἀφθαρσίας στέφανον καὶ βραβεῖον ἀναντίρρη-
 "τον ἀπενηνεγμένον, ἐπετήδενσεν ὡς μὴδὲ τὸ σω-
 "μάτιον αὐτοῦ ὑφ' ἡμῶν ληφθῆναι, καί περ πολλῶν
 "ἐκθυμούντων τοῦτο ποιῆσαι, καὶ κοινωνῆσαι τῷ
 "ἁγίῳ αὐτοῦ σαρκίῳ. 41. ὑπέβαλον γοῦν τινες Νι-
 "κήτην, τὸν τοῦ Ἡρώδου πατέρα, ἀδελφὸν δὲ Ἀλκῆς,
 "ἐντυχεῖν τῷ ἡγεμόνι, ὥστε μὴ δοῦναι αὐτοῦ τὸ
 "σῶμα, μὴ, φησὶν, ἀφέντες τὸν ἐσταυρωμένον, τοῦ-
 "τον ἄρξωνται σέβειν. καὶ ταῦτα εἶπον ὑποβαλόν-
 "των καὶ ἐνισχυσάντων τῶν Ἰουδαίων, οἱ καὶ ἐτήρη-
 "σαν μελλόντων ἡμῶν ἐκ τοῦ πυρὸς αὐτὸν λαμβάνειν,
 "ἀγνοοῦντες ὅτι οὔτε τὸν Χριστὸν ποτε καταλιπεῖν
 "δυνησόμεθα, τὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ παντὸς κόσμου τῶν
 "σωζομένων σωτηρίας παθόντα, οὔτε ἑτερόν τινα σέ-
 "βειν. 42. τοῦτον μὲν γὰρ ὄντα νότον τοῦ θεοῦ προσ-
 25 "κυνοῦμεν, τοὺς δὲ μάρτυρας ὡς μαθητὰς καὶ μιμη-
 "τὰς τοῦ κυρίου ἀγαπῶμεν ἀξίως, ἕνεκα εὐνοίας
 "ἀνυπερβλήτου τῆς εἰς τὸν ἴδιον βασιλεῖα καὶ διδά-
 "σκαλον. ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς συγκοινωνοὺς τε καὶ
 "συμμαθητὰς γενέσθαι. 43. ἰδὼν οὖν ὁ ἑκατοντάρ-
 "χος τὴν τῶν Ἰουδαίων γενομένην φιλονεικίαν, θείας
 "αὐτὸν ἐν μέσῳ, ὡς εἶδος αὐτοῖς, ἔκασεν. οὕτως τε

"ἡμεῖς ὕστερον ἀνελόμενοι τὰ τιμιώτερα λίθων πο-
 "λυτελῶν καὶ δοκιμώτερα ὑπὲρ χρυσοῖον ὅσα αὐτοῦ
 "ἀπεθέμεθα ὅπου καὶ ἀκόλουθον ἦν. 44. ἐνθα ὡς
 "δυνατὸν ἡμῖν συναγομένοις ἐν ἀγαλλιᾷ καὶ χαρᾷ
 5 "παρέξει ὁ κύριος ἐπιτελεῖν τὴν τοῦ μαρτυρίου αὐτοῦ
 "ἡμέραν γενέθλιον, εἰς τε τὴν τῶν προσηθληκῶν
 "μνήμην καὶ τῶν μελλόντων ἄσκησιν τε καὶ ἐτοιμα-
 "σίαν. 45. τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸν μακάριον Πολύκαρ-
 "πον, σὺν τοῖς ἀπὸ Φιλαδελφείας δωδέκατον ἐν
 10 "Σμύρῃ μαρτυρήσαντα, ὃς μόνος ὑπὸ πάντων μάλ-
 "λον μνημονεύεται, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν ἐθνῶν ἐν παντί
 "τόπῳ λαλεῖσθαι." 46. τὰ μὲν δὴ κατὰ τὸν θαυμά-
 "σιον καὶ ἀποστολικὸν Πολύκαρπον τοιοῦτου κατη-
 "ξίωτο τέλους, τῶν κατὰ τὴν Συμωναίων ἐκκλησίαν
 15 ἀδελφῶν τὴν ἱστορίαν ἐν ᾗ δεδηλώκαμεν αὐτῶν ἐπι-
 "στολῇ κατατεθειμένων. ἐν τῇ αὐτῇ δὲ περὶ αὐτοῦ
 "γραφῇ καὶ ἄλλα μαρτύρια συνῆπτο κατὰ τὴν αὐτὴν
 "Σμύρναν πεπραγμένα ὑπὸ τὴν αὐτὴν περίοδον τοῦ
 "χρόνου τῆς τοῦ Πολυκάρπου μαρτυρίας, μεθ' ὧν καὶ
 20 Μητροδόωρος τῆς κατὰ Μαρκίωνα πλάνης πρεσβύτε-
 "ρος δὴ εἶναι δοκῶν πυρὶ παραδοθεὶς ἀνήρηται. 47.
 "τῶν γε μὴν τότε περιβόητος μάρτυς εἰς τις ἐγνωρί-
 "ζετο Πιόνιος, οὗ τὰς κατὰ μέρος ὁμολογίας, τὴν τε
 "τοῦ λόγου παρησίαν, καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐπὶ
 25 τοῦ δήμου καὶ τῶν ἀρχόντων ἀπολογίας, διδασκαλι-
 "κὰς τε δημηγορίας, καὶ ἔτι τὰς πρὸς τοὺς ὑποπεπτω-
 "κότας τῷ κατὰ τὸν διωγμὸν πειρασμῷ δεξιώσεις, πα-
 "ραμυθίας τε ἃς ἐπὶ τῆς εἰρηκτῆς τοῖς παρ' αὐτὸν
 "εἰσαφικνουμένοις ἀδελφοῖς παρετίθετο, ἃς τε ἐπὶ
 30 τοῦτοις ὑπέμεινε βασάνους τε καὶ τὰς ἐπὶ ταῦτα
 "ἀλγηδόνας καθηλώσεις τε, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς πυρᾶς
 "καρτερίαν, τὴν τε ἐφ' ἧσιν τοῖς παραδόξοις αὐτοῦ

τελευτῇ πληρέστατα τῆς περὶ αὐτοῦ γραφῆς περι-
 "χοῦσης, τοὺς οἷς φίλον ἐπὶ ταύτῃ ἀναπέμφομεν, τοῖς
 "τῶν ἀρχαίων συναχθεῖσιν ἡμῖν μαρτυροῖς ἐντετα-
 "γμένην. 48. ἐξῆς δὲ καὶ ἄλλων ἐν Περιγράφῃ πόλει
 "τῆς Ἀσίας ὑπομνήματα μεμαρτυρηκῶτων φέρεται, 5
 "Κάρπου καὶ Παπύλου καὶ γυναικὸς Ἀγαθονίκης, μετὰ
 "πλείστας καὶ διαπρεπεῖς ὁμολογίας ἐπιδόξως τετε-
 "λειωμένων.

XVI. [Nic. H. E. III, 32.] Κατὰ τούτους δὲ καὶ ὁ
 μικρῷ πρόσθεν ἡμῖν δηλωθεὶς Ἰουστίνος, δευτέρου 10
 ὑπὲρ τῶν καθ' ἡμᾶς δογμάτων βιβλίον ἀναδούς τοῖς
 δεδηλωμένοις ἄρχουσι, θείῳ κατακοσμεῖται μαρτυ-
 ρίῳ, φιλοσόφου Κρίσκεντος (τὸν φερώνυμον δὲ οὐ-
 "τος τῇ Κυρικῇ προσηγορία βίον τε καὶ τρόπον ἐξή-
 "λου) τὴν ἐπιβουλήν αὐτῷ καταρτίσαντος, ἐπέπερ 15
 "πλεονάκεις ἐν διαλόγοις ἐπ' ἀκροατῶν εὐθύνας αὐτὸν
 "τὰ νικητήρια τελευτῶν ὑπὲρ ἧς ἐπρέσβευεν ἀληθείας
 "διὰ τοῦ μαρτυρίου τοῦ κατ' αὐτὸν ἀνεδήσατο. 2. τοῦτο
 "δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ταῖς ἀληθείαις φιλοσοφώτατος ἐν τῇ
 "δεδηλωμένῃ ἀπολογίᾳ σαφῶς οὕτως, ὥσπερ οὖν καὶ 20
 "ἐμελλεν ὅσον οὐπω περὶ αὐτὸν συμβήσεσθαι, προ-
 "λαβὼν ἀποσημαίνει τοῦτοις αὐτοῖς τοῖς ῥήμασι 3.
 "ἡ γὰρ οὖν προσδοκῶ ὑπὸ τινος τῶν ἀνομασμαμένων
 "ἐπιβουλεύθῃναι, καὶν ἔστω ἐντιναγῆναι, ἢ καὶ ὑπὸ
 "Κρίσκεντος τοῦ ἀφιλοσόφου ἢ καὶ φιλοκόμπου. οὐ 25
 "γὰρ φιλόσοφον εἶπεν ἄξιον τὸν ἄνδρα, ὃς γε περὶ
 "ὧν μὴ ἐπίσταται δημοσίᾳ καταμαρτυρεῖ, ὡς ἀθέων
 "καὶ ἀσεβῶν Χριστιανῶν ὄντων, πρὸς χάριν καὶ ἡδο-
 "νὴν τῶν πολλῶν πεπλανημένως τοῦτο πράττων.
 "4. εἴτε γὰρ μὴ ἐντυχὼν τοῖς τοῦ Χριστοῦ διδάγμασι 30

10 μικρῷ πρόσθεν] IV, 8, 3. 11, 8.

23 Justin. Apol.

κατατρέχει ἡμῶν, παμπόνηρός ἐστι καὶ ἰδιωτῶν πολὺ
 χείρων, οἱ φυλάττονται πολλάκις περὶ ὧν οὐκ ἐπι-
 στανται διαλέγεσθαι καὶ ψευδομαρτυρεῖν, καὶ εἰ ἐν-
 τυχὼν μὴ συνῆκε τὸ ἐν αὐτοῖς μεγαλεῖον, ἢ συνεί-
 5 "πρὸς τὸ μὴ ὑποπτευθῆναι τοιοῦτος ταῦτα ποιεῖ, πολὺ
 "μᾶλλον ἀγεννῆς καὶ παμπόνηρος, ἰδιωτικῆς καὶ ἀλό-
 "γου δόξης καὶ φόβου ἐλάττων ὢν. 5. καὶ γὰρ προ-
 "θέντα με καὶ ἐρωτήσαντα αὐτὸν ἐρωτήσεις τινὰς
 "τοιαύτας μαθεῖν καὶ ἐλέγξει, ὅτι ἀληθῶς μηδὲν ἐπί-
 10 "σταται, εἰδέναι ὑμᾶς βούλομαι. καὶ ὅτι ἀληθῆ λέγω
 "εἰ μὴ ἀνυμνήθησαν ὑμῖν αἱ κοινωνίαι τῶν λόγων
 "ἔτοιμος καὶ ἐφ' ὑμῶν κοινωνεῖν τῶν ἐρωτήσεων πᾶ-
 "σιν· βασιλικὸν δ' ἂν καὶ τοῦτο ἔργον εἴη. 6. εἰ δὲ καὶ
 "ἐγνωσθήσαν ὑμῖν αἱ ἐρωτήσεις μου καὶ αἱ ἐκείνων
 15 "ἀποκρίσεις, φανερόν ὑμῖν ἐστίν ὅτι οὐδὲν τῶν ἡμέ-
 "τέρων ἐπίσταται· ἢ εἰ ἐπίσταται, διὰ τοὺς ἀκούον-
 "τας δὲ οὐ τολμᾷ λέγειν, ὥς πρότερον ἔφην·
 "φιλόσοφος, ἀλλὰ φιλόδοξος ἀνὴρ δεικνύται, ὅς γ'
 "μηδὲ τὸ Σωκρατικὸν ἀξιέραστον ὄν τιμᾷ." ταῦτα
 20 μὲν οὖν ὁ Ἰουστίνος. 7. ὅτι δὲ κατὰ τὴν αὐτοῦ προ-
 ρησίαν πρὸς τοῦ Κρίσκεντος συσκευασθεὶς ἐτελειώθη
 Τατιανὸς ἀνὴρ τὸν πρῶτον αὐτοῦ βίον σοφιστεύσας
 τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασι, καὶ δόξαν οὐ σμικρὰν
 αὐτοῖς ἀπενηνεγμένος, πλείστα τε συγγράμμασιν αὐ-
 25 τοῦ καταλιπὼν μνημεῖα, ἐν τῷ πρὸς Ἑλλήνας ἱστορί-
 ῳ λέγων ὥδε πως· καὶ ὁ θαυμασιώτατος Ἰουστίνος ὡς
 "θῶς ἐξεφώνησεν εἰκέναι τοὺς προειρημένους λό-
 "σταῖς." 8. εἰτ' ἐπειπὼν τινα περὶ τῶν φιλοσόφων
 ἐπιλέγει ταῦτα· Κρίσκης γοῦν, ὁ ἐννεοττεύσας
 30 "μεγάλῃ πόλει, παιδευαστὴς μὲν πάντας ὑπερῆνεργος

"φιλαργυρία δὲ πάνυ προσεχὴς ἦν. 9. θανάτου δὲ
 "ὁ καταφρονεῖν συμβουλευόν οὕτως αὐτὸς ἐδεῖται
 "τὸν θάνατον ὥς καὶ Ἰουστίνον καθάπερ μεγάλῳ
 "κακῷ τῷ θανάτῳ περιβαλεῖν πραγματεύεσθαι, διότι
 "κηρύττων τὴν ἀλήθειαν λίχνους τοὺς φιλοσόφους
 "καὶ ἀπατεῶνας ἐξήλεγchen." καὶ τὸ μὲν κατὰ Ἰου-
 στίνον μαρτύριον τοιαύτην εἴληχε τὴν αἰτίαν.

XVII. [Nic. H. E. III, 33.] Ὁ δ' αὐτὸς ἀνὴρ πρὸ
 τοῦ κατ' αὐτὸν ἀγῶνος ἐτέρων πρὸ αὐτοῦ μαρτυρη-
 10 σάντων ἐν τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ μνημονεύει ἀπολογία,
 χρησίμως τῇ ὑποθέσει καὶ ταῦτα ἱστορῶν. 2. γρά-
 φει δὲ ὥδε· γυνὴ τις συνεβίου ἀνδρὶ ἀκολασταίνοντι,
 "ἀκολασταίνουσα καὶ αὐτὴ πρότερον. ἐπειδὴ δὲ τὰ
 "τοῦ Χριστοῦ διδάγματα ἔγνω, ἐσωφρονίσθη, καὶ τὸν
 15 "ἄνδρα ὁμοίως σωφρονεῖν πείθειν ἐπειράτο, τὰ δι-
 "δάγματα ἀναφέρονσα, τὴν τε μέλλουσαν τοῖς οὐ σω-
 "φρόνως καὶ μετὰ λόγου ὀρθοῦ βιοῦσιν ἔσεσθαι ἐν
 "αἰωνίῳ πυρὶ κόλασιν ἀπαγγέλλουσα. 3. ὁ δὲ ταῖς
 "αὐταῖς ἀσελείαις ἐπιμένων ἄλλοτριαν διὰ τῶν πρά-
 "ξεων ἐποιεῖτο τὴν γαμετήν. ἀσεβεῖς γὰρ ἡγουμένη
 20 "τὸ λοιπὸν ἢ γυνὴ συγκατακλίνεσθαι ἀνδρὶ παρὰ
 "τὸν τῆς φύσεως νόμον καὶ παρὰ τὸ δίκαιον πόρους
 "ἡδονῆς ἐκ παντὸς πειρωμένη ποιέεσθαι τῆς συζυ-
 "γίας χωρισθῆναι ἐβουλήθη. 4. καὶ ἐπεὶ ἐξεδυσω-
 "πεῖτο ὑπὸ τῶν αὐτῆς, ἐτι προσμένειν συμβουλευόν-
 25 "των, ὥς εἰς ἐλπίδα μεταβολῆς ἤξοντός ποτε τοῦ
 "ἀνδρός, βιαζομένη ἑαυτὴν ἐπέμενε. 5. ἐπειδὴ δὲ
 "ὁ ταύτης ἀνὴρ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πορευθεὶς χα-
 "λεπώτερα πράττειν ἀπηγγέλλθη, ὅπως μὴ κοινωνὸς
 30 "τῶν ἀδικημάτων καὶ ἀσεβημάτων γένηται, μένουσα 30

"ἐν τῇ συζυγίᾳ, καὶ ὁμοδίαυτος καὶ ὁμόκοιτος γινώ-
 "μένη, τὸ λεγόμενον παρ' ἡμῶν ἑποῦδιον δοῦσα
 "ἐχωρίσθη. 6. ὁ δὲ καλὸς ἀγαθὸς ταύτης ἀνὴρ, θεὸν
 "αὐτὸν χαίρειν, ὅτι ἂν πάλοι μετὰ τῶν ὑπηρετῶν καὶ
 5 "τῶν μισθοφόρων εὐχερῶς ἔπραττε, μέθαις χαίρουσα
 "καὶ κακίᾳ πάσῃ, τούτων μὲν τῶν πράξεων πέπαντο
 "καὶ αὐτὸν τὰ αὐτὰ παύσασθαι πράττοντα ἐβούλετο
 "μὴ βουλομένου ἀπαλλαγείσης κατηγορίαν πεποιήται,
 "λέγων αὐτὴν Χριστιανὴν εἶναι. 7. καὶ ἡ μὲν βιβλί-
 10 "διόν σοι τῷ αὐτοκράτορι ἀναδέδωκε, πρότερον συ-
 "χωρηθῆναι αὐτῇ διοικήσασθαι τὰ ἐαυτῆς ἀξιοῦσα
 "ἔπειτα ἀπολογήσασθαι περὶ τοῦ κατηγορήματος μετὰ
 "τὴν τῶν πραγμάτων αὐτῆς διοίκησιν. καὶ συνεχώ-
 "ρησας τοῦτο. 8. ὁ δὲ ταύτης ποτὲ ἀνὴρ, πρὸς ἐκεί-
 15 "νην μὲν μὴ δυνάμενος τὰ νῦν ἔτι λέγειν, πρὸς Πτο-
 "λεμαῖον τινα, ὃν Οὐρβίκιος ἐκολάσατο, διδάσκαλον
 "ἐκείνης τῶν Χριστιανῶν μαθημάτων γενόμενον
 "ἐτρέπετο διὰ τοῦδε τοῦ τρόπου. 9. ἐκατόνταρχον
 "εἰς δεσμὰ ἐμβαλόντα τὸν Πτολεμαῖον, φίλον αὐτῷ
 20 "ὑπάρχοντα, ἔπεισε λαβέσθαι τοῦ Πτολεμαίου καὶ
 "ἀνερωτῆσαι εἰ, αὐτὸ τοῦτο μόνον, Χριστιανὸς ἔστι
 "καὶ τὸν Πτολεμαῖον φιλαλήθη, ἀλλ' οὐκ ἀπατηλὸν
 "οὐδὲ ψευδολόγον τὴν γνώμην ὄντα, ὁμολογήσαντα
 "ἑαυτὸν εἶναι Χριστιανόν, ἐν δεσμοῖς γενέσθαι
 25 "ἐκατόνταρχος πεποιήκε, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν
 "τῷ δεσμοῦ τῷ ἐκολάσατο. 10. τελευταῖον δὲ οὗ
 "ἐπὶ Οὐρβίκιον ἦχθη ὁ ἄνθρωπος, ὁμοίως αὐτὸ τοῦτο
 "μόνον ἐξητάσθη, εἰ εἴη Χριστιανός. καὶ πάλιν τὸ
 "καλὰ ἑαυτῷ συνεπιστάμενος διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Χρι-
 30 "στοῦ διδαχὴν, τὸ διδασκαλεῖον τῆς θείας ἀρετῆς
 "ὁμολόγησεν. 11. ὁ γὰρ ἀρνούμενος ὁτιοῦν ἢ κα-
 "τεγνωκὼς τοῦ πράγματος ἕκαστος γίνεται, ἢ ἑαυτὸν

"ἀνάξιον ἐπιστάμενος καὶ ἀλλότριον τοῦ πράγματος
 "τὴν ὁμολογίαν φεύγει. ὧν οὐδὲν πρόσσεσι τῷ ἀλη-
 "θινῷ Χριστιανῷ. 12. καὶ τοῦ Οὐρβίκιον κελεύσαν-
 "τος αὐτὸν ἀπαχθῆναι, Λούκιος τις, καὶ αὐτὸς ὢν
 "Χριστιανός, ὁρῶν τὴν ἀλόγως οὕτω γενομένην κρι-
 "σιν, πρὸς τὸν Οὐρβίκιον ἔφη 'τίς ἡ αἰτία τοῦ μήτε
 "μοιχὸν, μήτε πόρνον, μήτε ἀνδροφόνον, μήτε λω-
 "ποδύτην, μήτε ἄρπαγα, μήτε ἀπλῶς ἀδίκημά τι
 "πράξαντα ἐλεγχόμενον, ὀνόματος δὲ Χριστιανοῦ
 "προσωνυμίαν ὁμολογοῦντα τὸν ἄνθρωπον τοῦτον 10
 "ἐκολάσω; οὐ πρόποντα Εὐσεβεῖ αὐτοκράτορι οὐδὲ
 "φιλοσόφῳ Καίσαρος παιδί, οὐδὲ ἱερᾷ συγκλήτῳ κρι-
 "νεις, ὦ Οὐρβίκιε.' 13. καὶ ὃς οὐδὲν ἄλλο ἀποκρι-
 "νόμενος καὶ πρὸς τὸν Λούκιον ἔφη 'δοκεῖς μοι καὶ
 "σύ εἶναι τοιοῦτος.' καὶ τοῦ Λουκίου φησαντος 'μά- 15
 "λιστα' πάλιν καὶ αὐτὸν ἀπαχθῆναι ἐκέλευσεν. ὁ δὲ
 "ἄρῃν εἰδέναι ὁμολόγει' πονηρῶν γὰρ δεσποτῶν
 "τῶν τοιούτων ἀπηλλάχθαι ἐπέπε, καὶ παρὰ ἀγαθὸν
 "πατέρα καὶ βασιλέα τὸν θεὸν πορεύεσθαι. καὶ ἄλ-
 "λος δὲ τρίτος ἐπελθὼν κολασθῆναι προσετιμῆθη.' 20
 "τούτοις ὁ Ἰουστίνος εἰκότως καὶ ἀκολούθως ἄς προε-
 "μνημονεύσαμεν αὐτοῦ φωνᾶς ἐπάγει λέγων 'καγὼ
 "οὐν προσδοκῶ ὑπὸ τινος τῶν ὀνομασμένων ἐπιβου-
 "λευθῆναι' καὶ τὰ λοιπά.

XVIII. [Nic. II. E. IV, 6.] Πλείστα δὲ οὗτος κα- 25
 "ταλέλοιπεν ἡμῖν πεπαιδευμένης διανοίας καὶ περὶ
 "τὰ θεῖα ἐσπουδακίας ὑπομνήματα, πάσης ὠφελείας
 "ἐμπλεα, ἐφ' ἃ τοὺς φιλομαθεῖς ἀναπέμφομεν, τὰ εἰς
 "ἡμετέραν γνώσιν ἐλθόντα χρησίμως παρασημηνάμε-
 "νοι. 2. ὁ μὲν τίς ἐστίν αὐτῷ λόγος πρὸς Ἀντωνίνον τὸν 30
 "Εὐσεβῆ προσεγορευθέντα καὶ τοὺς τούτου παῖδας
 "τὴν τε Ῥωμαίων σύγκλητον προσφωνητικὸς ὑπὲρ τῶν

καθ' ἡμᾶς δογμαίων, ὁ δὲ δευτέρων περιέχων ὑπὲρ
 τῆς ἡμετέρας πίστεως ἀπολογίαν, ἣν πεποιήται πρὸς
 τὸν τοῦ δεδηλωμένου αὐτοκράτορος διάδοχόν τε καὶ
 ὁμώνυμον Ἀντωνίνον Οὐῆρον, οὗ τὰ κατὰ τοὺς χρό-
 5 νους ἐπὶ τοῦ παρόντος διέξιμεν. 3. καὶ ἄλλος ὁ πρὸς
 "Ἕλληνας, ἐν ᾧ μακρὸν περὶ πλείστων παρ' ἡμῖν τε
 καὶ τοῖς Ἕλληνων φιλοσόφοις ζητουμένων κατατείνας
 λόγον περὶ τῆς τῶν δαιμόνων διαλαμβάνει φύσεως
 ἢ οὐδὲν ἂν ἐπείγοι τὰ νῦν παρατίθεσθαι. 4. καὶ
 10 αὐτὸς ἕτερον πρὸς Ἕλληνας εἰς ἡμᾶς ἐλήλυθεν αὐτοῦ
 σύγγραμμα, ὃ καὶ ἐπέγραψεν ἔλεγχον. καὶ παρὰ τοῦ-
 τούς ἄλλοι περὶ θεοῦ μοναρχίας, ἣν οὐ μόνον ἐκ τῶν
 παρ' ἡμῖν γραφῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν συν-
 15 ἰστησι βιβλίων. 5. ἐπὶ τούτοις ἐπιγεγραμμένον ψάλ-
 λης, καὶ ἄλλο σχολικὸν περὶ ψυχῆς, ἐν ᾧ διαφύρουσ
 πεύσεις προτείνας περὶ τοῦ κατὰ τὴν ὑπόθεσιν προ-
 βλήματος, τῶν παρ' Ἑλλήσι φιλοσόφων παρατίθεται
 τὰς δόξας, αἷς καὶ ἀντιλέξειν ὑπισχνείται, τὴν τε
 αὐτὸς αὐτοῦ δόξαν ἐν ἑτέρῳ παραθήσεσθαι συγγράμ-
 20 ματι. 6. καὶ διάλογον δὲ πρὸς Ἰουδαίους συντάξεν,
 ὃν ἐπὶ τῆς Ἐφεσίων πόλεως πρὸς Τρύφωνά τῶν τότε
 Ἑβραίων ἐπισημότατον πεποιήται, ἐν ᾧ τίνα τρόπον
 ἡ θεία χάρις αὐτὸν ἐπὶ τὸν τῆς πίστεως παρώρησε
 λόγον δηλοῦ, ὁποῖαν τε πρότερον περὶ τὰ φιλόσοφα
 25 μαθήματα σπουδὴν εἰσενήνεκται καὶ ὅσῃ ἐποιήσατο
 τῆς ἀληθείας ἐκθυμοτάτην ζήτησιν. 7. ἱστορεῖ δ' ἐν
 ταύτῳ περὶ Ἰουδαίων, ὡς κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ δι-
 δασκαλίας ἐπιβουλήν συσκευασμένων, αὐτὰ ταῦτα
 πρὸς τὸν Τρύφωνα ἀποτεινόμενος· "οὐ μόνον δὲ οὐ
 30 "μετενοήσατε ἐφ' οἷς ἐπράξατε κακῶς, ἀλλὰ ἄνδρες

"ἐκλεκτοὺς ἐκλεξάμενοι τότε ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ ἐξεπέμ-
 "ψατε εἰς ἡμᾶς τὴν γῆν λέγοντες ἀρεσιν ἄθεον
 "Χριστιανῶν πεφάνθαι, καταλέγοντές τε ταῦτα, ἅπερ
 "καθ' ἡμῶν οἱ ἀγνοοῦντες ἡμᾶς πάντες λέγουσιν,
 "ὥστε οὐ μόνον ἑαυτοῖς ἀδικίας αἰτιοὶ ὑπάρχετε, ἀλλὰ
 "καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἀπλῶς ἀνθρώποις." 8. γρά-
 φει δὲ καὶ ὡς ὅτι μέχρι καὶ αὐτοῦ χαρίσματα προ-
 φητικὰ διέλαμπεν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας. μέμνηται δὲ
 καὶ τῆς Ἰωάννου ἀποκαλύψεως, σαφῶς τοῦ ἀποστό-
 λου αὐτὴν εἶναι λέγων. καὶ ζητῶν δὲ τινῶν προφη-
 10 τικῶν μνημονεύει, διελέγχων τὸν Τρύφωνα, ὡς αὐ-
 περικοψάντων αὐτὰ Ἰουδαίων ἀπὸ τῆς γραφῆς. πλεῖ-
 στα δὲ καὶ ἕτερα παρὰ πολλοῖς φέρεται ἀδελφοῖς τῶν
 αὐτοῦ πόρων. 9. οὕτως δὲ σπουδῆς εἶναι ἄξιον καὶ
 τοῖς παλαιοῖς ἐδόκουν οἱ τάνδρος λόγοι ὡς τὸν Εὐ-
 15 ρηταῖον ἀπομνημονεύειν αὐτοῦ φωνᾶς, τοῦτο μὲν ἐν
 τῷ τετάρτῳ πρὸς τὰς αἰρέσεις αὐτὰ δὴ ταῦτα ἐπιλέ-
 γοντα "καὶ καλῶς ὁ Ἰουστίνος ἐν τῷ πρὸς Μαρκιῶνα
 "συντάγματι φησιν ὅτι αὐτῷ τῷ κυρίῳ οὐκ ἂν ἐπέ-
 "σθην ἄλλον θεὸν καταγγέλλουσι παρὰ τὸν δημιουργ-
 20 "ρόν," τοῦτο δὲ ἐν τῷ πέμπτῳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως
 διὰ τούτων "καὶ καλῶς ὁ Ἰουστίνος ἔφη ὅτι πρὸ μὲν
 "τῆς τοῦ κυρίου παρουσίας οὐδέποτε ἐτόλμησεν ὁ σα-
 "τανᾶς βλασφημῆσαι τὸν θεόν, ἅτε μηδέπω εἰδὼς
 "αὐτοῦ τὴν κατάκρισιν." 10. καὶ ταῦτα δὲ ἀναγκαίως
 25 εἰρησθῶ, εἰς προτροπὴν τοῦ μετὰ σπουδῆς τοὺς φι-
 λομαθεῖς καὶ τοὺς τοῦτον περιέπειν λόγους. καὶ τὰ
 μὲν κατὰ τόνδε τοιαῦτα ἦν.

XIX. [Nic. H. E. IV, 19.] "Ἦδη δὲ εἰς ὄγδοον
 30 ἑλαννούσης ἔτος τῆς δηλουμένης ἡγεμονίας τῆς Ρω-

μαίων ἐκκλησίας τὴν ἐπισκοπὴν Ἀνίκητον ἑνδεκα τοῖς
πᾶσιν ἔτεσι διελθόντα Σωτήρ διαδέχεται. ἀλλὰ καὶ τῇ
Ἀλεξανδρέων παροικίας Κελαδίωνος τέτταρσιν ἐπὶ
δέκα ἔτεσι προστάντος τὴν διαδοχὴν Ἀγριππίνος δια-
5 λαμβάνει.

XX. [Nic. H. E. IV, 19.] Τηρικαῦτα καὶ ἐπὶ τῇ
Ἀντιοχείων ἐκκλησίας Θεόφιλος ἔκτος ἀπὸ τῶν ἀπο-
στόλων ἐγνωρίζετο, τετάρτου μὲν τῶν ἐκείσε μετὰ
Ἡρώνα καταστάντος Κορινθίου, μετὰ δὲ αὐτὸν πέμ-
40 πτω βαθμῶ τὴν ἐπισκοπὴν Ἐρωτος διαδεξαμένου.

XXI. [Nic. H. E. IV, 19.] Ἠκμαζον δὲ ἐν τούτοις
ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας Ἠγήσιππος τε, ὃν Ἰσμεν ἐκ τῶν
προτέρων, καὶ Διονύσιος Κορινθίων ἐπίσκοπος, Περ-
νυτός τε ἄλλος τῶν ἐπὶ Κρήτης ἐπίσκοπος, Φίλιππος
15 πὸς τε ἐπὶ τούτοις καὶ Ἀπολινάριος καὶ Μελέτιος
Μουσανός τε καὶ Μόδεστος, καὶ ἐπὶ πᾶσιν Εἰρη-
ναίος, ὃν καὶ εἰς ἡμᾶς τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως
ἢ τῆς ὑγιούς πίστεως ἐγγράφος κατηλθεν ὀρθόδοξος.

XXII. [Nic. H. E. IV, 7.] Ὁ μὲν οὖν Ἠγήσιππος
20 ἐν πέντε τοῖς εἰς ἡμᾶς ἔλθοῦσιν ὑπομνήμασι τῆς ἰδίας
γνώμης πληρεστάτην μνήμην καταλέλοιπεν, ἐν ᾗ
δηλοῖ ὡς πλείστοις ἐπισκόποις συμμίξειεν, ἀποδημί-
σταιλάμενος μέχρι Ρώμης, καὶ ὡς ὅτι τὴν αὐτὴν
παρὰ πάντων παρείληφε διδασκαλίαν. ἀκούσας γὰρ
25 τοὶ πάρεστι μετὰ τινα περὶ τῆς Κλήμεντος πρὸς Κο-
ρινθίους ἐπιστολῆς αὐτῷ εἰρημένα ἐπιλέγοντος ταῦτα
2. "καὶ ἐπέμενεν ἡ ἐκκλησία ἡ Κορινθίων ἐν τῇ
"ὁρθῇ λόγῳ μέχοι Πρίμου ἐπισκοπεύοντος ἐν Κο-
"ρίνθῳ· οἷς συνέμιξα πλέων εἰς Ρώμην, καὶ συνδι-
30 "τριψα τοῖς Κορινθίοις ἡμέρας ἱκανὰς, ἐν αἷς συνα-
"νεπάκημεν τῷ ὁρθῷ λόγῳ. 3. γενόμενος δὲ ἐν Ρώμῃ
"διαδοχὴν ἐποιήσαμην μέχρις Ἀνικήτου, οὗ διάκονος

ἦν Ἐλεῦθερος. καὶ παρὰ Ἀνικήτου διαδέχεται Σω-
τήρ, μετ' ὃν Ἐλεῦθερος. ἐν ἐκάστη δὲ διαδοχῇ
καὶ ἐν ἐκάστη πόλει οὕτως ἔχει ὡς ὁ νόμος κηρύσ-
σει καὶ οἱ προφηταὶ καὶ ὁ κύριος." 4. ὁ δ' αὐτὸς καὶ
τῶν κατ' αὐτὸν αἰρέσεων τὰς ἀρχὰς ὑποτίθεται διὰ
τούτων "καὶ μετὰ τὸ μαρτυρῆσαι Ἰάκωβον τὸν δίκαιον
ὡς καὶ ὁ κύριος ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ, πάλιν ὁ ἐκ θεοῦ
αὐτοῦ Συμεὼν ὁ τοῦ Κλωπᾶ καθίσταται ἐπίσκοπος,
ὃν προέθεντο πάντες ὄντα ἀνεψιὸν τοῦ κυρίου δεῦ-
τερον. διὰ τοῦτο ἐκάλουν τὴν ἐκκλησίαν παρθένον." 10
οὐπω γὰρ ἔφθαρτο ἀκοαῖς ματαλαῖς. 5. ἄρχεται δ' ὁ
Θέβουθις διὰ τὸ μὴ γενέσθαι αὐτὸν ἐπίσκοπον ὑπο-
φθίρειν, ἀπὸ τῶν ἐπὶ αἰρέσεων ὧν (καὶ αὐτὸς
ἦν ἐν τῷ λαῷ), ἀφ' ὧν Σίμων, ὃθεν οἱ Σιμωνια-
νοί, καὶ Κλεόβιος, ὃθεν Κλεοβιηνοί, καὶ Δοσίθεος, 15
ὃθεν Δοσιθεανοί, καὶ Γορθαῖος, ὃθεν Γορθηνοί,
καὶ Μασβῳθεός, ὃθεν Μασβῳθεοί· ἀπὸ τούτων
Μενανδριανισταὶ καὶ Μαρκιωνισταὶ καὶ Καρποκρα-
τιανοὶ καὶ Οὐαλεντινιανοὶ καὶ Βασιλειδιανοὶ καὶ Σα-
τοριλιανοὶ ἕκαστος ἰδίως καὶ ἑτέρως ἰδίαν δόξαν 20
παρεισηγάγosan. 6. ἀπὸ τούτων ψευδόχριστοι,
ψευδοπροφῆται, ψευδαπόστολοι, οἵτινες ἐμέρισαν
τὴν ἑνωσιν τῆς ἐκκλησίας φθοριμαίοις λόγοις κατὰ
τοῦ θεοῦ καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ." 7. ἔτι δὲ ὁ
αὐτὸς καὶ τὰς πάλαι γεγεννημένας παρὰ Ἰουδαίοις 25
αἰρέσεις ἱστορεῖ λέγων "ἦσαν δὲ γινώμαι διάφοροι ἐν
τῇ περιτομῇ ἐν νότοις Ἰσραὴλ τῶν κατὰ τῆς φυλῆς
Ἰούδα καὶ τοῦ Χριστοῦ αὐταί· Ἑσσαῖοι, Γαλιλαῖοι,
Ἡμεροβαπτισταί, Μασβῳθεοί, Σαμαρεῖται, Σαδδου-
καῖοι, Φαρισαῖοι." 8. καὶ ἕτερα δὲ πλείστα γράφει, 30
ὧν ἐκ μέρους ἤδη πρότερον ἐμνημονεύσαμεν, οἵκτιώς
τοῖς καιροῖς τὰς ἱστορίας παραθέμενοι. ἐκ τε τοῦ

καθ' Ἑβραίους εὐαγγελίου καὶ τοῦ Συριακοῦ καὶ
 ἰδίως ἐκ τῆς Ἑβραϊδος διαλέκτου τινὰ τίθησιν, ἐμ-
 φαίνων ἐξ Ἑβραίων ἑαυτὸν πεπιστευκέναι, καὶ ἄλλα
 δὲ ὡσάν ἐξ Ἰουδαϊκῆς ἀγράφου παραδόσεως μνημο-
 5 νέυει. 9. οὐ μόνος δὲ οὗτος, ἀλλὰ καὶ Εἰρηναῖος καὶ
 ὁ πᾶς τῶν ἀρχαίων χορὸς πανάρετον σοφίαν τὰς
 Σολομῶνος παροιμίας ἐκάλουν. καὶ περὶ τῶν λεγο-
 μένων δὲ ἀποκρύφων διαλαμβάνων ἐπὶ τῶν αὐτοῦ
 χρόνων πρὸς τινων αἱρετικῶν ἀναπεπλάσθαι τινὰ
 10 τούτων ἰστορεῖ. ἀλλὰ γὰρ ἐφ' ἕτερον ἤδη μεταβα-
 τέον.

XXIII. [Nic. H. E. IV, 8.] Καὶ πρῶτόν γε περὶ
 Διονυσίου φατέον ὅτι τε τῆς ἐν Κορίνθῳ παροικίας
 τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἐγκεχρίστο θρόνον, καὶ ὡς τῆς
 15 ἐνθέου φιλοπονίας οὐ μόνους τοῖς ὑπ' αὐτόν, ἀλλ'
 ἤδη καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς ἁλλοδαπῆς ἀφθόνως ἐκοινῶναι
 χρησιμώτατον ἅπασιν ἑαυτὸν καθιστὰς ἐν αἷς ὑπε-
 τυπούτο καθολικαῖς πρὸς τὰς ἐκκλησίας ἐπιστολαῖς.
 2. ὧν ἐστὶν ἡ μὲν πρὸς Λακεδαιμονίους, ὀρθοδοξίας
 20 κατηχητικῆ, εἰρήνης τε καὶ ἐνώσεως ὑποθετικῆ, ἡ
 δὲ πρὸς Ἀθηναίους διεγερτικῆ πίστεως καὶ τῆς κατὰ
 τὸ εὐαγγέλιον πολιτείας, ἧς ὀλιγορήσαντας ἐλέγχει,
 ὡσάν μικροῦ δεῖν ἀποστάντας τοῦ λόγου, ἐξ οὗπερ
 τὸν προεστῶτα αὐτῶν Πούπλιον μαρτυρῆσαι κατὰ
 25 τοὺς τότε συνέβη διωγμούς. 3. Κοδράτου δὲ μετὰ
 τὸν μαρτυρήσαντα Πούπλιον καταστάντος αὐτῶν ἐπι-
 σκόπου μέμνηται, ἐπιμαρτυρῶν ὡς διὰ τῆς αὐτοῦ
 σπουδῆς ἐπισυναχθέντων καὶ τῆς πίστεως ἀναξωπύ-
 ρησιν ἐλληχότων. δηλοῖ δ' ἐπὶ τούτοις ὡς καὶ Διο-
 30 νύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου Παύλου
 προτραπείς ἐπὶ τὴν πίστιν κατὰ τὰ ἐν ταῖς Πρά-
 ξεισι δεδηλωμένα πρῶτος τῆς Ἀθήνησι παροικίας τὴν

ἐπισκοπὴν ἐγκεχρίστο. 4. ἄλλῃ δ' ἐπιστολῇ τις αὐ-
 τοῦ πρὸς Νικομηδεᾶς φέρεται, ἐν ᾗ τὴν Μαρκίωνος
 αἵρεσιν πολεμῶν τῷ τῆς ἀληθείας παρίσταται κανόνι.
 5. καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ τῇ παροικούσῃ Γόρτυναν ἄμα
 ταῖς λοιπαῖς κατὰ Κρήτην παροικίαις ἐπιστείλας Φί-
 λιππον ἐπίσκοπον αὐτῶν ἀποδέχεται, ἅτε δὴ ἐπὶ
 πλείσταις μαρτυρουμένης ἀνδραγαθίας τῆς ὑπ' αὐ-
 τὸν ἐκκλησίας, τὴν τε τῶν αἱρετικῶν διαστροφὴν
 ὑπομιμνήσκει φυλάττεσθαι. 6. καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ
 τῇ παροικούσῃ Ἀμαστριν ἄμα ταῖς κατὰ Πόντον ἐπι-
 10 στείλας Βακχυλίδου μὲν καὶ Ἐλπίστου ὡσάν αὐτὸν
 ἐπὶ τὸ γράψαι προτρεψάντων μέμνηται, γραφῶν τε
 θεῶν ἐξηγήσεις παρατέθειται, ἐπίσκοπον αὐτῶν ὀνό-
 ματι Πάλλαν ὑποσημαίνων· πολλὰ δὲ περὶ γάμου καὶ
 ἀρνείας τοῖς αὐτοῖς παραινεῖ, καὶ τοὺς ἐξ οὗας δ'
 15 οὐν ἀποπτώσεως, εἴτε πλημμελείας, εἴτε μὴν αἱρε-
 τικῆς πλάνης ἐπιστρέφοντας δεξιούσθαι προστάττει.
 7. ταύταις ἄλλῃ ἐγκατελείκται πρὸς Κυωσσίους ἐπι-
 στολῇ, ἐν ᾗ Πινυτὸν τῆς παροικίας ἐπίσκοπον παρα-
 καλεῖ μὴ βαρὺ φορτίον ἐπάναγκας τὸ περὶ ἀρνείας
 20 τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιτιθέναι, τῆς δὲ τῶν πολλῶν κατα-
 στοχάζεσθαι ἀσθενείας. 8. πρὸς ἣν ὁ Πινυτὸς ἀντι-
 γράφων θαυμάζει μὲν καὶ ἀποδέχεται τὸν Διονύσιον,
 ἀντιπαρακαλεῖ δὲ στεροτέρως ἤδη ποτὲ μεταδιδόναι
 τροφῆς, τελειοτέροις γράμμασιν εἰσαυθὺς τὸν ὑπ'
 25 αὐτῷ λαὸν ὑποθρέψαντα, ὡς μὴ διὰ τέλους τοῖς γα-
 λακτώδεσιν ἐνδιατρίβοντες λόγοις τῇ νηπιώδει ἀγωγῇ
 λάθοιεν καταγρηθάντες. δι' ἧς ἐπιστολῆς καὶ ἡ τοῦ
 Πινυτοῦ περὶ τὴν πίστιν ὀρθοδοξία τε καὶ φροντίς
 τῆς τῶν ὑπηκόων ὠφελείας, τὸ τε λόγιον καὶ ἡ περὶ
 30 τὰ θεῖα σύνεσις ὡς δι' ἀκριβεστάτης ἀναδείκνυται
 εἰκόνας. 9. ἐτι τοῦ Διονυσίου καὶ πρὸς Ῥωμαίους

ἐπιστολὴ φέρεται, ἐπισκόπου τῷ τότε Σωτήρι προσ-
 φωνοῦσα, ἐξ ἧς οὐδὲν οἶον τὸ καὶ παραθεσθαι λέ-
 ξεις, δι' ὧν τὸ μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ φυλα-
 χθὲν Ῥωμαίων ἔθος ἀποδεχόμενος ταῦτα γράφει
 5 10. "ἐξ ἀρχῆς γὰρ ὑμῖν ἔθος ἐστὶ τοῦτο, πάντας μὲν
 "ἀδελφοὺς ποικίλως εὐεργετεῖν, ἐκκλησίαις τε πολ-
 "λαῖς ταῖς κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐφόδια πέμπειν, ὥδε
 "μὲν τὴν τῶν δεομένων πενίαν ἀναψύχοντας, ἐν με-
 "τάλλοις δὲ ἀδελφοῖς ὑπάρχουσιν ἐπιχορηγοῦντας δι'
 10 "ὧν πέμπετε ἀρχῇθεν ἐφοδίων, πατροπαράδοτον ἔθος
 "Ῥωμαίων Ῥωμαῖοι διαφυλάττοντες, ὃ οὐ μόνον δια-
 "τετήρηκεν ὁ μακάριος ὑμῶν ἐπίσκοπος Σωτήρ, ἀλλὰ
 "καὶ ἐπηύξηκεν, ἐπιχορηγῶν μὲν τὴν διαπεμπομένην
 "δαψίλειαν τὴν εἰς τοὺς ἀγίους, λόγοις δὲ μακαρίους
 15 "τοὺς ἀνιόντας ἀδελφοὺς ὡς τέκνα πατὴρ φιλόστοργος
 "παρκαλῶν." 11. ἐν αὐτῇ δὲ ταύτῃ καὶ τῇ
 Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους μέμνηται ἐπιστολῆς, δι-
 λῶν ἀνέκαθεν ἐξ ἀρχαίων ἔθους ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας
 τὴν ἀνάγκωσιν αὐτῆς ποιεῖσθαι. λέγει γοῦν "τὴν
 20 "σήμερον οὖν κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγούμενοι
 "ἐν ἧ' ἀνέγνωμεν ὑμῶν τὴν ἐπιστολὴν, ἣν ἔχομεν
 "αἰ ποτε ἀναγινώσκοντες νουθετεῖσθαι, ὡς καὶ τὴν
 "προτέραν ἡμῖν διὰ Κλήμεντος γραφεῖσαν." 12. ἐπὶ
 δὲ ὁ αὐτὸς καὶ περὶ τῶν ἰδίων ἐπιστολῶν ὡς ἑαυδιονο-
 25 γηθειῶν ταῦτά φησιν "ἐπιστολὰς γὰρ ἀδελφῶν ἀξίως
 "σάντων με γράφαι ἔγραψα. καὶ ταύτας οἱ τοῦ δια-
 "βόλου ἀπόστολοι ζιζανίων γεγέμικαν, ἃ μὲν ἐξαι-
 "ροῦντες, ἃ δὲ προστιθέντες. οἷς τὸ οὐαὶ κεῖται. οὐ
 "θανμαστὸν ἄρα εἰ καὶ τῶν κυριακῶν ἑαυδιονογήσας
 30 "τινες ἐπιβέβληνται γραφῶν, ὅποτε καὶ ταῖς οὐ τοι-
 "αύταις ἐπιβεβουλευκάσι." 13. καὶ ἄλλη δὲ τις παρὰ
 ταύτας ἐπιστολὴ τοῦ Διονυσίου φέρεται, Χρυσόφορος

πιστοτάτῃ ἀδελφῇ ἐπιστείλαντος, ἥ τὰ κατάλληλα
 γράφων τῆς προσηκούσης καὶ αὐτῇ μετεδίδου λογι-
 κῆς τροφῆς. καὶ τὰ μὲν τοῦ Διονυσίου τοσαῦτα.

XXIV. [Nic. H. E. IV, 9.] Τοῦ δὲ Θεοφίλου, ὃν
 τῆς Ἀντιοχείων ἐκκλησίας ἐπίσκοπον δεδηλώκαμεν, 5
 τρία τὰ πρὸς Αὐτόλυνκον στοιχειώδη φέρεται συγ-
 γράμματα, καὶ ἄλλο πρὸς τὴν αἵρεσιν Ἐρμογένους
 τὴν ἐπιγραφὴν ἔχον, ἐν ᾗ ἐκ τῆς ἀποκαλύψεως Ἰω-
 ἄννου κέχρηται μαρτυρίαις, καὶ ἕτερα δὲ τινὰ κατη-
 10 λητικά αὐτοῦ βιβλία. τῶν γε μὴν αἵρετικῶν οὐδὲν ἵ-
 κειρον καὶ τότε, ζιζανίων δίκην, λυμαινομένων τὸν
 εἰλικρινῆ τῆς ἀποστολικῆς διδασκαλίας σπόρον, οἱ
 πανταχόσε τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες ὥσπερ τινὰς θῆ-
 15 ρας ἀγρίους τῶν Χριστοῦ προβάτων ἀποσοβοῦντες
 αὐτοὺς ἀνείργον, τοτὲ μὲν ταῖς πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς ἵ-
 νουθεσίαις καὶ παραινήσεσι, τοτὲ δὲ πρὸς αὐτοὺς
 γυννότερον ἀποδυνάμενοι, ἀργάροις τε εἰς πρόσωπον
 ζητήσεσι καὶ ἀνατροπαῖς, ἣδη δὲ καὶ δι' ἔγγράφων
 ὑπομνημάτων τὰς δόξας αὐτῶν ἀκριβεστάτοις ἐλέγ-
 20 χοῖς διευθύνοντες. ὃ γὰρ τοι Θεόφιλος σὺν τοῖς ἄλ-
 λοις κατὰ τούτων στρατευσάμενος δῆλός ἐστιν ἀπό-
 τινος οὐκ ἀγευνῶς αὐτῷ κατὰ Μαρκίανος πεπονη-
 μένου λόγου, ὃς καὶ αὐτὸς μεθ' ὧν ἄλλων εἰρήκαμεν
 εἰσέτι νῦν διασέσωσται. τοῦτον μὲν οὖν ἑβδομος ἀπὸ
 τῶν ἀποστόλων τῆς Ἀντιοχείων ἐκκλησίας διαδέχεται 25
 Μαξιμῖνος.

XXV. [Nic. H. E. IV, 9.] Φίλιππος γε μὴν, ὃν
 ἐκ τῶν Διονυσίου φωνῶν τῆς ἐν Γορτύνῃ παροικίας
 ἐπίσκοπον ἔγνωμεν, πάνν γε σπουδαιότατον πεποιή-
 30 ται καὶ αὐτὸς κατὰ Μαρκίανος λόγου, Εἰρηναῖος δὲ
 ὡσαύτως καὶ Μόδεστος, ὃς καὶ διαφερόντως παρὰ
 τοὺς ἄλλους τὴν τοῦ ἀνδρὸς εἰς ἐκδηλον τοῖς πᾶσι

κατεφώρασε πλάνην, καὶ ἄλλοι δὲ πλείους, ὧν παρὰ
πλείστοις τῶν ἀδελφῶν εἰσέτι νῦν οἱ πόνοι διαφν-
λάττονται.

XXVI. [Nic. H. E. IV, 10.] Ἐπὶ τῶνδε καὶ Μελί-
των τῆς ἐν Σάρδεσι παροικίας ἐπίσκοπος, Ἀπολιν-
ριός τε τῆς ἐν Ἱερραπόλει διαπρεπῶς ἡκμαζον, οὗ κα-
τὰ τῷ δηλωθέντι κατὰ τοὺς χρόνους Ῥωμαίων βασιλέ-
λόγους ὑπὲρ τῆς πίστεως ἰδίως ἐκάτερος ἀπολογίαν
προσεφώνησαν. 2. τούτων εἰς ἡμετέραν γινώσκιν ἀφ-
30 κται τὰ ὑποτεταγμένα· Μελίτωνος τὰ περὶ τοῦ πάσχα
δύο, καὶ τὰ περὶ πολιτείας καὶ προφητῶν, καὶ ὁ περὶ
ἐκκλησίας, καὶ ὁ περὶ κυριακῆς λόγος, ἐτι δὲ ὁ περὶ
φύσεως ἀνθρώπου, καὶ ὁ περὶ πλάσεως, καὶ ὁ περὶ
ὑπακοῆς πίστεως [καὶ ὁ περὶ] αἰσθητηρίων, καὶ
15 πρὸς τούτοις ὁ περὶ ψυχῆς καὶ σώματος ἢ νοός, καὶ
ὁ περὶ λουτροῦ, καὶ ὁ περὶ ἀληθείας, καὶ περὶ κτί-
σεως καὶ γενέσεως Χριστοῦ, καὶ λόγος αὐτοῦ περὶ
προφητείας, καὶ ὁ περὶ φιλοξενίας, καὶ ἡ κλεις, καὶ
τὰ περὶ τοῦ διαβόλου, καὶ τῆς ἀποκαλύψεως Ἰωάν-
20 νου, καὶ ὁ περὶ ἐνσωμάτου θεοῦ, ἐπὶ πᾶσι καὶ τὸ πρὸς
Ἀντωνίνου βιβλίδιον. 3. ἐν μὲν οὖν τοῖς περὶ τοῦ
πάσχα τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνέταττεν, ἀρχόμενος
σημαίνει ἐν τούτοις ἑπὶ Σερουιλίου Παύλου ἀντι-
"πάτου τῆς Ἀσίας, ὃ Σάγαρις καιρῷ ἐμαρτύρησεν.
25 "ἐγένετο ζήτησις πολλὴ ἐν Λαοδικείᾳ περὶ τοῦ πάσχα
ἐμπεσόντος κατὰ καιρὸν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, καὶ
"ἐγράφη ταῦτα." 4. τούτου δὲ τοῦ λόγου μνήμηται
Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν ἰδίῳ περὶ τοῦ πάσχα λόγῳ
ὃν ὡς ἐξ αἰτίας τῆς τοῦ Μελίτωνος γραφῆς φησὶ
30 ἑαυτὸν συντάξαι. 5. ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν αὐτοκρα-
τορα βιβλίῳ τοιαῦτά τινα καθ' ἡμῶν ἐπ' αὐτοῦ γε-
γονέναι ἱστορεῖ "τὸ γὰρ οὐδὲ πώποτε γενόμενον, νῦν

διώκεται τὸ τῶν θεοσεβῶν γένος, καινοῖς ἐλαυνό-
μενον δόγμασι κατὰ τὴν Ἀσίαν. οἱ γὰρ ἀναιδέις
συκοφάνται καὶ τῶν ἄλλοτρίων ἐρασταί, τὴν ἐκ τῶν
διαταγμάτων ἔχοντες ἀφορμὴν, φανερώς ληστεύ-
ουσι, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμῶν διασπάζοντες τοὺς
"μηδὲν ἀδικοῦντας." 6. καὶ μεθ' ἑτέρᾳ φησὶ "καὶ εἰ
μὲν σοῦ κελεύσαντος ταῦτα πράττεται, ἔστω κα-
λῶς γινόμενον. δίκαιος γὰρ βασιλεὺς οὐκ ἂν ἀδί-
κως βουλευσάιτο πώποτε. καὶ ἡμεῖς ἡδέως φέρομεν
τοῦ τοιοῦτου θανάτου τὸ γέρας. ταύτην δὲ σοι μό-
10 νην προσφέρωμεν δέησιν, ἵνα αὐτὸς πρότερον ἐπι-
γνούς τοὺς τῆς τοιαύτης φιλονεικίας ἐργάτας δι-
καίως κρίνεις; εἰ ἄξιοι θανάτου καὶ τιμωρίας ἢ
σωτηρίας καὶ ἡσυχίας εἰσὶν. εἰ δὲ καὶ παρὰ σοῦ
μὴ εἴη ἡ βουλὴ αὕτη καὶ τὸ καινὸν τοῦτο διάταγμα,
15 "ὃ μηδὲ κατὰ βαρβάρων πρέπει πολεμίων, πολὺ μάλ-
λον δεόμεθά σου μὴ περιδεῖν ἡμᾶς ἐν τοιαύτῃ δη-
μῳδῇ λεηλασίᾳ." 7. τούτοις αὐτῆς ἐπιφέρει λέγων
"ἡ γὰρ καθ' ἡμᾶς φιλοσοφία πρότερον μὲν ἐν βαρβά-
20 ροις ἡκμασεν, ἐπανθήσασα δὲ τοῖς σοῖς ἔθνεσι κατὰ
τὴν Ἀγνούστου τοῦ σοῦ προγόνου μεγάλῃ ἀρχῇ,
ἐγενήθη μάλιστα τῇ σῇ βασιλείᾳ αἰσίον ἀγαθόν.
ἔκτοτε γὰρ εἰς μέγα καὶ λαμπρὸν τὸ Ῥωμαίων ἡ-
"ξήθη κράτος, οὗ σὺ διάδοχος εὐκταῖος γέγονάς τε
καὶ ἔση μετὰ τοῦ παιδός, φυλάσσων τῆς βασιλείας
25 τὴν σύντροφον καὶ συναρξαμένην Ἀγνούστῳ φιλο-
σοφίαν, ἣν καὶ οἱ πρόγονοί σου πρὸς ταῖς ἄλλαις
θηρηκαίαις ἐτίμησαν. 8. καὶ τοῦτο μέγιστον τιμη-
ριον τοῦ πρὸς ἀγαθοῦ τὸν καθ' ἡμᾶς λόγον συνα-
κμάσαι τῇ καλῶς ἀρξαμένῃ βασιλείᾳ, ἐκ τοῦ μηδὲν
30 φαῦλον ἀπὸ τῆς Ἀγνούστου ἀρχῆς ἀπαντῆσαι, ἀλλὰ
τοῦναντίον ἅπαντα λαμπρὰ καὶ εὐδοξα κατὰ τὰς

"πάντων εὐχάς. 9. μόνοι πάντων ἀναπεισθέντες ὑπὸ
 "τινων βασκάνων ἀνθρώπων τὸν καθ' ἡμᾶς ἐν δια-
 "βολῇ καταστήσαι λόγον ἠθέλησαν Νέρων καὶ Δομε-
 "τιανὸς, ἀφ' ὧν καὶ τὸ τῆς συνοφαντίας ἀλόγῳ συν-
 5 "ηθεία περὶ τοὺς τοιούτους θυῆναι συμβέβηκε ψεύδος.
 "10. ἀλλὰ τὴν ἐκείνων ἄγνοιαν οἱ σοὶ εὐσεβεῖς πατέ-
 "ρες ἐπηνωρθώσαντο, πολλάκις πολλοῖς ἐπιπλήξαντες
 "ἐγγράφως, ὅσοι περὶ τούτων νεωτερίζαι ἐτόλμησαν.
 "ἐν οἷς ὁ μὲν πάππος σου Ἀδριανὸς πολλοῖς μὲν καὶ
 10 "ἄλλοις, καὶ Φουνδανῷ δὲ τῷ ἀνθυπάτῳ, ἡγουμένῳ
 "δὲ τῆς Ἀσίας, γράφων φαίνεται, ὁ δὲ πατὴρ σου
 "καὶ σοῦ τὰ σύμπαντα διοικοῦντος αὐτῷ, ταῖς πό-
 "λεσι περὶ τοῦ μηδὲν νεωτερίζειν· περὶ ἡμῶν ἔγρα-
 "ψεν, ἐν οἷς καὶ πρὸς Λαρισαίους καὶ πρὸς Θεσσα-
 15 "λονικεῖς καὶ Ἀθηναίους καὶ πρὸς πάντας Ἑλληνας
 "11. σὲ δὲ καὶ μᾶλλον περὶ τούτων τὴν αὐτὴν ἐκείνους
 "ἔχοντα γνώμην, καὶ πολὺ γε φιλανθρωποτέραν καὶ
 "φιλοσοφωτέραν, πεπεισμέθα πάντα πράσσειν ὅσο
 "σου δεόμεθα." 12. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τῷ δηλῶ-
 20 "θέντι τίθεται λόγῳ. ἐν δὲ ταῖς γραφείσαις αὐτῷ
 "ἐκλογαῖς ὁ αὐτὸς κατὰ τὸ προοίμιον αὐτὸ ἀρχόμενος
 "τῶν ὁμολογουμένων τῆς παλαιᾶς διαθήκης γραφῶν
 "ποιεῖται κατάλογον, ὃν καὶ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα κα-
 "ταλέξει. 13. γράφει δὲ οὕτως "Μελίτων Ὀνησίμῳ τῷ
 25 "ἀδελφῷ χαίρειν. ἐπειδὴ πολλάκις ἡξίωσας σπουδῇ
 "τῇ πρὸς τὸν λόγον χρῶμενος γενέσθαι ἐκλογὰς σοὶ
 "ἔκ τε τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν περὶ τοῦ σωτή-
 "ρος καὶ πάσης τῆς πίστεως ἡμῶν, ἔτι δὲ καὶ μαθεῖν
 "τὴν τῶν παλαιῶν βιβλίων ἐβουλήθης ἀκριβείαν,
 30 "πόσα τὸν ἀριθμὸν καὶ ὅποια τὴν τάξιν εἶεν, ἔσπου-
 "δας τὸ τοιοῦτο πράξει, ἐπιστάμενός σου τὸ σπου-
 "δαῖον περὶ τὴν πίστιν καὶ φιλομαθὲς περὶ τὸν λόγον

"ὅτι τε μάλιστα πάντων πόθῳ τῷ πρὸς θεὸν ταῦτα
 "προκρίνεις, περὶ τῆς αἰωνίου σωτηρίας ἀγωνιζόμε-
 "νος. 14. ἀνελθὼν οὖν εἰς τὴν ἀνατολήν, καὶ ἔως
 "τοῦ τόπου γενόμενος ἐνθα ἐκηρύχθη καὶ ἐπράχθη,
 "καὶ ἀκριβῶς μαθὼν τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης
 5 "βιβλία, ὑποτάξας ἔπεμψά σοι· ὃν ἔστι τὰ ὀνό-
 "ματα· Μωυσέως πέντε, Γένεσις, Ἔξοδος, Ἀριθμοί,
 "Λευιτικὸν, Λευτερονόμιον· Ἰησοῦς Ναυῆ, Κρι-
 "ται, Ρούθ· Βασιλειῶν τέσσαρα, Παραλειπομένων
 "δύο· Ψαλμῶν Δαβὶδ, Σολομῶνος Παροιμίαι, ἡ καὶ 10
 "Σοφία, Ἐκκλησιαστής, Αἴσμα Αἰσμάτων, Ἰώβ· Προ-
 "φητῶν, Ἡσαίου, Ἰερεμίου, τῶν δώδεκα ἐν μονο-
 "βίβλῳ, Δανιὴλ, Ἰεζεκιήλ, Ἐσθρας. ἐξ ὧν καὶ τὰς
 "ἐκλογὰς ἐποίησάμην, εἰς ἧς βιβλία διελών." καὶ τὰ
 μὲν τοῦ Μελίτωνος τοσαῦτα. 15

XXVII. [Nic. H. E. IV, 11.] Τοῦ δὲ Ἀπολιναρίου
 πολλῶν παρὰ πολλοῖς σωζομένων τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα
 ἔστι τάδε· λόγος ὁ πρὸς τὸν εἰρημένον βασιλέα, καὶ
 πρὸς Ἑλληνας συγγράμματα πέντε, καὶ περὶ ἀλη-
 20 "θείας πρῶτον καὶ δεύτερον, καὶ πρὸς Ἰουδαίους πρῶ-
 "τον καὶ δεύτερον, καὶ ἅ μετὰ ταῦτα συνέγραψε κατὰ
 "τῆς τῶν Φρυγῶν αἰρέσεως μετ' οὐ πολὺν καινοτο-
 "μηθείσης χρόνον, τότε γε μὴν ὥσπερ ἐκφύειν ἀρχο-
 "μένης, ἔτι τοῦ Μοντανοῦ ἅμα ταῖς αὐτοῦ ψευδοπρο-
 25 "φήταισιν ἀρχὰς τῆς παρεκτροπῆς ποιουμένων.

XXVIII. [Nic. H. E. IV, 11.] Καὶ Μουσανοῦ δὲ,
 ὃν ἐν τοῖς φθάσασι κατελέξαμεν, φέρεται τις ἐπι-
 στρεπτικώτατος λόγος πρὸς τινὰς αὐτῷ γραφεῖς ἀδελ-
 30 "φούς, ἀποκλίναντας ἐπὶ τὴν τῶν λεγομένων Ἐγκρα-
 "τιῶν αἵρεσιν, ἄρτι τότε φύειν ἀρχομένην, ξένην τε καὶ 30

27 ἐν τοῖς φθάσασι] IV, 21.

φθοριμαίαν ψευδοδοξίαν εἰσάγουσαν τῷ βίῳ, ἧς παρ' ἐκτροπῆς ἀρχηγὸν καταστήναι Τατιανὸν λόγος ἔχει.

XXIX. οὐ μικρῷ πρόσθεν τὰς περὶ τοῦ θανμασίον Ἰουστίνου παρατεθείμεθα λέξεις, μαθητὴν αὐτοῦ τὸν ἰστοροῦντες τοῦ μάρτυρος. δηλοῖ δὲ Εἰρηναῖος ἐν τῷ πρώτῳ τῶν πρὸς τὰς αἰρέσεις, ὁμοῦ τὰ τε περὶ αὐτοῦ καὶ τῆς κατ' αὐτὸν αἰρέσεως οὕτω γράφει. 2. "ἀπὸ Σατορνίνου καὶ Μαρκίωνος οἱ καλούμενοι "Εγκρατεῖς ἀγαμίαν ἐκήρυξαν, ἀθετοῦντες τὴν ἀν- 10 "χαίαν πλάσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡρέμα κατηγοροῦντες "τοῦ ἄρρεν καὶ θῆλυ εἰς γένεσιν ἀνθρώπων πεποιη- "κότος· καὶ τῶν λεγομένων παρ' αὐτοῖς ἐμψύχων "ἀποχὴν εἰσηγήσαντο, ἀχαριστοῦντες τῷ πάντῃ πε- "ποιηκότι Θεῷ· ἀντιλέγουσί τε τῇ τοῦ πρωτοπλάστου 15 "σωτηρίᾳ. 3. καὶ τοῦτο νῦν ἐξηγρήθη παρ' αὐτοῦ "Τατιανοῦ τινος πρώτως ταύτην εἰσενέγκαντος τῇ "βλασφημίᾳ, ὃς Ἰουστίνου ἀκροατὴς γεγονώς, ἐφ' "ὅσον μὲν συνὴν ἐκείνῳ, οὐδὲν ἐξέφηνέ τοιοῦτον. "μετὰ δὲ τὴν ἐκείνου μαρτυρίαν ἀποστὰς τῆς ἐκκλη- 20 "σίας, οὐλίματι διδασκάλου ἐπαρθεὶς καὶ τυφώθεὶς "διαφέρων τῶν λοιπῶν, ἰδίον χαρακτήρα διδασκα- "λείου συνεστήσατο, αἰωνάς τινες ἀσράτους ὁμοίως "τοῖς ἀπὸ Οὐαλεντίνου μυθολογήσας, τὸν γάμον "φθορὰν καὶ πορνείαν παραπλησίως Μαρκίῳνι 25 "Σατορνίνῳ ἀναγορεύσας, τῇ δὲ τοῦ Ἀδάμ σωτηρίᾳ "παρ' ἑαυτοῦ τὴν αἰτιολογίαν ποιησάμενος." 4. ταῦτα μὲν ὁ Εἰρηναῖος τότε· σμικρῷ δὲ ὕστερον Σεουηρι- "τις τοῦνομα κρατύνας τὴν προδεδηλωμένην αἰρεσί- "αἰτιος τοῖς ἐξ αὐτῆς ὠρημένοις τῆς ἀπ' αὐτοῦ 30 "ρηγμένης Σεουηριανῶν προσηγορίας γέγονε. 5. χρῶν- "ται μὲν οὖν οὗτοι νόμῳ καὶ προφηταῖς καὶ εὐαγγελ-

3 μ. πρ.] IV, 16, 7.

8 Iren. Adv. haer. I, 28, 1. p. 100

λοις, ἰδίως ἐρμηνεύοντες τῶν ἱερῶν τὰ νοήματα γραφῶν· βλασφημοῦντες δὲ Παῦλον τὸν ἀπόστολον ἀθετοῦσιν αὐτοῦ τὰς ἐπιστολάς, μηδὲ τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων καταδεχόμενοι. 6. ὁ μὲντοι γε πρό- 5 "τερος αὐτῶν ἀρχηγὸς ὁ Τατιανὸς συνάφειάν τινα καὶ "συναγωγὴν οὐκ οἶδ' ὅπως τῶν εὐαγγελίων συνθεῖς "τὸ διὰ τεσσάρων τοῦτο προσωνόμασεν, ὃ καὶ παρὰ "τισιν εἰσέτι νῦν φέρεται. τοῦ δὲ ἀποστόλου φασὶ "τολμήσαι τινὰς αὐτὸν μεταφράσαι φωνάς, ὥς ἐπι- 10 "διορθούμενον αὐτῶν τὴν τῆς φράσεως σύνταξιν. 7. "καταλέλοιπε δὲ οὗτος πολὺ τι πλῆθος συγγραμμάτων, "ὧν μάλιστα παρὰ πολλοῖς μνημονεύεται διαβόητος "αὐτοῦ λόγος ὁ πρὸς Ἑλληνας, ἐν ᾧ τῶν ἐνέκαθεν 15 "ζήρων μνημονεύσας τῶν παρ' Ἑλλήσιν εὐδοκίμων "ἀπάντων προγενέστερον Μουσῆα τε καὶ τοὺς Ἑβραίων "προφήτας ἀπέφηνεν, ὃς δὴ καὶ δοκεῖ τῶν συγγραμ- "μάτων ἀπάντων αὐτοῦ κάλλιστός τε καὶ ὠφελιμώτε- 20 "ρος ὑπάρχειν. καὶ τὰ μὲν κατὰ τοῦσδε τοιαῦτα ἦν.

XXX. [Nic. H. E. IV, 11.] Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτῆς βα- 25 "σιλείας πληθουσῶν τῶν αἰρέσεων ἐπὶ τῆς μέσης τῶν "ποταμῶν Βαρδησάνης, ἱκανώτατός τις ἀνὴρ, ἐν τε "τῇ Σύρῳ φωνῇ διαλεκτικώτατος, πρὸς τοὺς κατὰ "Μαρκίωνα καὶ τινὰς ἐτέρους διαφόρων προῖσταμέ- 30 "νους δογμάτων διαλόγους συστησάμενος, τῇ οἰκίᾳ "παρέδωκε γλώττη τε καὶ γραφῇ, μετὰ καὶ πλείστων "ἐτέρων αὐτοῦ συγγραμμάτων· οὓς οἱ γνώριμοι (πλεί- 35 "στοι δὲ ἦσαν αὐτῷ δυνατῶς τῷ λόγῳ παρισταμένῳ) "ἐπὶ τὴν Ἑλλήνων ἀπὸ τῆς Σύρων μεταβέβληκασι "φωνῆς. 2. ἐν οἷς ἐστὶ καὶ ὁ πρὸς Ἀντωνίνον ἱκανώ- 40 "τατος αὐτοῦ περὶ εἰμαρμένης διάλογος, ὅσα τε ἄλλα "φασὶν αὐτὸν προφάσει τοῦ τότε διωγμοῦ συγγράφαι. 3. ἦν δ' ἄρα οὗτος πρότερον τῆς κατὰ Οὐαλεντίνον

σχολῆς, καταγνοὺς δὲ ταύτης, πλείστα τε τῆς κατὰ
 τούτου μυθοποιίας ἀπελέγξας, ἐδόκει μὲν πῶς αὐτὸς
 ἑαυτῷ ἐπὶ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην μετατεθείσθαι, οὐ
 μὴν παντελῶς γε ἀπερρύψατο τὸν τῆς παλαιᾶς αἰρέ-
 5 σεως ῥύπον. ἐν τούτῳ γε μὴν καὶ ὁ τῆς Ῥωμαίων
 ἐκκλησίας ἐπίσκοπος Σωτήρ τελευτᾷ.

ΛΟΓΟΣ Ε.

[Προοίμιον.] Ὁ μὲν οὖν τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας
 ἐπίσκοπος Σωτήρ ἐπὶ ὄγδοον ἔτος ἡγήσάμενος τε-
 λευτᾷ τὸν βίον. τοῦτον δωδέκατος ἀπὸ τῶν ἀποστό-
 10 λων Ἐλεύθερος διαδέχεται· ἔτος δ' ἦν ἑπτακαιδέκα-
 τον αὐτοκράτορος Ἀντωνίνου Οὐήρου, ἐν ᾧ κατὰ
 τινα μέρη τῆς γῆς σφοδρότερον ἀναρριπισθέντος τοῦ
 καθ' ἡμῶν διωγμοῦ ἐξ ἐπιθέσεως τῶν κατὰ πόλεις
 δήμων μυριάδας μαρτύρων ἀνὰ τὴν οἰκουμένην δια-
 15 πρόψαι, στοχασμῷ λαβεῖν ἔνεστιν ἀπὸ τῶν καθ' ἐν
 ἔθνος συμβεβηκότων, ἃ καὶ γραφῇ τοῖς μετέπειτα
 παραδοθῆναι, ἀλήστον μνήμης ὡς ἀληθῶς ἐπάξι-
 ὤντα, συμβέβηκε. 2. τῆς μὲν οὖν περὶ τούτων ἐντε-
 λεστάτης ὑφηγήσεως τὸ πᾶν σύγγραμμα τῇ τῶν μαρ-
 20 τύρων ἡμῖν κατατέτακται συναγωγῇ, οὐχ ἱστορικῇ
 αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ διδασκαλικὴν περιέχον διήγη-
 σιν. ὅποσα γέ τοι τῆς παρούσης ἔχοιτο πραγματείας
 ταῦτ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀναλεξάμενος παραθήσομαι.
 3. ἄλλοι μὲν οὖν ἱστορικῶς ποιούμενοι διηγήσεως
 25 πάντως ἂν παρέδωκαν τῇ γραφῇ πολέμων νίκας, καὶ
 τρόπαια κατ' ἐχθρῶν, στρατηγῶν τε ἀριστείας, καὶ
 ὀπλιτῶν ἀνδραγαθίας, αἵματι καὶ μυρίοις φόνοις
 παίδων καὶ πατρίδος καὶ τῆς ἄλλης ἔνεκεν περιου-

σίας μιανθέντων. 4. ὁ δέ γε περὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς πο-
 λιτεύματος διηγηματικὸς ἡμῖν λόγος τοὺς ὑπὲρ αὐτῆς
 τῆς κατὰ ψυχὴν εἰρήνης εἰρηνικωτάτους πολέμους,
 καὶ τοὺς ἐν τούτοις ὑπὲρ ἀληθείας μᾶλλον ἢ πατρί-
 5 δος, καὶ μᾶλλον ὑπὲρ εὐσεβείας ἢ τῶν φιλτάτων ἀν-
 θρισμένους αἰωνίαις ἀναγράφεται στήλαις, τῶν εὐ-
 σεβείας ἀθλητῶν τὰς ἐνστάσεις, καὶ τὰς πολυτλήτους
 ἀνδρείας, τρόπαιά τε τὰ κατὰ δαιμόνων, καὶ νίκας
 τὰς κατὰ τῶν ἀοράτων ἀντιπάλων, καὶ τοὺς ἐπὶ πᾶσι
 τούτοις στεφάνους εἰς αἰῶνιον μνήμην ἀνακηρύττων. 10

~ I. [Nic. H. E. IV, 16. 17.] Γαλλία μὲν οὖν ἡ χώρα
 ἦν, καθ' ἣν τὸ τῶν δηλουμένων συνεκροτεῖτο στάδιον,
 ἧς μητροπόλεις ἐπίσημοι καὶ παρὰ τὰς ἄλλας τῶν αὐ-
 τόθι διαφερόντων ἐπίσημοι καὶ παρὰ τὰς ἄλλας τῶν αὐ-
 15 τόθι ἀμφοτέρων τὴν ἅπασαν χώραν πολλῶν τῷ θεῷ
 ματι περιορέων ὁ Ῥοδανὸς ποταμὸς διέξεισι. 2. τὴν
 οὖν περὶ τῶν μαρτύρων γραφὴν αἱ τῆδε διαφανέ-
 σται ἐκκλησίαι ταῖς κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν
 διαπέμπονται, τὰ παρ' αὐταῖς πραχθέντα τοῦτον
 ἀνιστοροῦσαι τὸν τρόπον. 3. παραθήσομαι δὲ τὰς αὐ-
 20 τῶν φωνάς "οἱ ἐν Βιέννῃ καὶ Λουγδούνῳ τῆς Γαλ-
 λίας παροικοῦντες δοῦλοι Χριστοῦ τοῖς κατὰ τὴν
 Ἀσίαν καὶ Φρυγίαν τὴν αὐτὴν τῆς ἀπολυτρώσεως
 ἡμῖν πίστιν καὶ ἐλπίδα ἔχουσιν ἀδελφοῖς· εἰρήνη
 καὶ χάρις καὶ δόξα ἀπὸ θεοῦ πατρὸς καὶ Χριστοῦ
 25 Ἰησοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν." 4. εἰτα τούτοις ἐξῆς
 ἑτέρα προοιμιασάμενοι τὴν τοῦ λόγου καταρχὴν ποι-
 οῦνται ἐν τούτοις "τὸ μὲν οὖν μέγεθος τῆς ἐνθάδε
 θλίψεως καὶ τὴν τοσαύτην τῶν ἐθνῶν εἰς τοὺς ἀγί-
 30 οὺς ὀργὴν, καὶ ὅσα ὑπέμειναν οἱ μακάριοι μάρτυ-
 ρες, ἐπ' ἀκριβὲς οὐδ' ἡμεῖς εἰπεῖν ἱκανοὶ οὔτε μὴν
 γραφῇ περιληφθῆναι δυνατόν. 5. παντὶ γὰρ σθένει

ἐνέσκηψεν ὁ ἀντικείμενος, προοιμιαζόμενος ἤδη τὴν
 ἀδεῶς μέλλουσαν ἔσεσθαι παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ
 πάντων διηλθεν, ἐθίζων τοὺς ἑαυτοῦ καὶ προγυ-
 μνάζων κατὰ τῶν δούλων τοῦ θεοῦ, ὥστε μὴ μόνον
 5 οἰκῶν καὶ βαλανείων καὶ ἀγορᾶς εἶργεσθαι, ἀλλὰ
 καὶ τὸ καθόλου φαίνεσθαι ἡμῶν τινα αὐτοῖς ἀπει-
 ρησθαι ἐν ὁποίῳ δῆποτε τόπῳ. 6. ἀντεστρατήγει
 δὲ ἡ χάρις τοῦ θεοῦ, καὶ τοὺς μὲν ἀσθενεῖς ἐρ-
 ρύετο, ἀντιπαρέτασσε δὲ στύλους ἐδραίους, δυνα-
 10 μένους διὰ τῆς ὑπομονῆς πᾶσαν τὴν ὁρμὴν τοῦ πο-
 νηροῦ εἰς ἑαυτοὺς ἐλκύσαι, οἳ καὶ ὁμοσε ἐχώρουν
 αὐτῷ, πᾶν εἶδος ὀνειδισμοῦ καὶ κολάσεως ἀνεχόμε-
 νοι, οἳ καὶ τὰ πολλὰ ὀλγὰ ἡγούμενοι ἔσπευδον πρὸς
 15 Χριστὸν, ὄντως ἐπιδεικνύμενοι ὅτι οὐκ ἄξια τὰ πα-
 θήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν
 ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς. 7. καὶ πρῶτον μὲν τὸ
 ἀπὸ τοῦ ὄχλου πανδημεὶ σωρηδὸν ἐπιφερόμενα γεν-
 ναίως ὑπέμενον, ἐπιβοήσεις καὶ πληγὰς καὶ συρ-
 μούς καὶ διαρπαγὰς καὶ λίθων βολὰς καὶ συγκλεί-
 20 σεις καὶ πάνθ' ὅσα ἡγριωμένῳ πλήθει ὡς πρὸς
 ἐχθροὺς καὶ πολεμίους φιλεῖ γίνεσθαι. 8. καὶ δὴ
 ἀναχθέντες εἰς τὴν ἀγορὰν ὑπὸ τε τοῦ χιλιάρχου
 καὶ τῶν προεστηκότων τῆς πόλεως ἐξουσιῶν, ἐπὶ
 25 παντὸς τοῦ πλήθους ἀνακριθέντες καὶ ὁμολογήσαν-
 τες, συνεκλείσθησαν εἰς τὴν εἰρκτὴν ἕως τοῦ ἡγε-
 μόνος τῆς παρουσίας. 9. μετέπειτα δὲ ἐπὶ τὸν ἡγε-
 μόνα ἀχθέντων αὐτῶν, κακείνου πάσῃ τῇ πρὸς ἡμᾶς
 ὁμότητι χρωμένον, Οὐέτιος Ἐπάγαθος, εἷς ἐκ τῶν
 30 ἀδελφῶν, πλήρωμα ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν θεὸν καὶ
 πρὸς τὸν πλησίον κεχωρηκὸς — οὗ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον

ἡκρίβωτο ἡ πολιτεία, ὡς καίπερ ὄντα νέον συνεξι-
 στῆσαι τῇ τοῦ πρεσβυτέρου Ζαχαρίου μάρτυρίᾳ·
 πεπόρευτο γοῦν ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιο-
 5 μασι τοῦ κυρίου ἄμεμπτος, πάσῃ τῇ πρὸς τὸν πλη-
 σίον λειτουργίᾳ ἄοκνος, ζῆλον θεοῦ πολὺν ἔχων,
 καὶ ζῶν τῷ πνεύματι — τοιοῦτος δὴ τις ὢν τὴν
 οὕτως καθ' ἡμῶν ἀλόγως γινομένην κρίσιν οὐκ ἐβά-
 10 στασεν, ἀλλ' ὑπερηγανάκτησε, καὶ ἡξίου καὶ αὐτὸς
 ἀκουσθῆναι ἀπολογούμενος ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν, ὅτι
 μὴδὲν ἄθεον μὴδὲ ἀσεβές ἐστὶν ἐν ἡμῖν. 10. τῶν
 δὲ περὶ τὸ βῆμα καταβοησάντων αὐτοῦ, (καὶ γὰρ
 ἦν ἐπίσημος), καὶ τοῦ ἡγεμόνος μὴ ἀνασχομένου τῆς
 οὕτως ὑπ' αὐτοῦ δικαίας προταθείσης ἀξιώσεως,
 15 ἀλλὰ μόνον τοῦτο πυθομένου, εἰ καὶ αὐτὸς εἴη Χρι-
 στιανός, τοῦ δὲ λαμπροτάτῃ φωνῇ ὁμολογήσαντος,
 ἀνελήφθη καὶ αὐτὸς εἰς τὸν κλῆρον τῶν μαρτύρων,
 παράκλητος Χριστιανῶν χρηματίσας, ἔχων δὲ τὸν
 παράκλητον ἐν ἑαυτῷ, τὸ πνεῦμα πλέον τοῦ Ζαχα-
 20 ρίου, ὃ διὰ τοῦ πληρώματος τῆς ἀγάπης ἐνεδείξατο,
 εὐδοκήσας ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἀπολογίας καὶ τὴν
 ἑαυτοῦ θεῖναι ψυχὴν. ἦν γὰρ καὶ ἐστὶ γνήσιος Χρι-
 στοῦ μαθητῆς, ἀκολουθῶν τῷ ἀγνίῳ ὅπου ἂν ὑπάγῃ.
 11. ἐντεῦθεν δὴ διεκρίνοντο οἱ λοιποὶ, καὶ φανεροὶ
 καὶ ἔτοιμοι ἐγίνοντο πρωτομάρτυρες, οἳ καὶ μετὰ
 25 πάσης προθυμίας ἀνεπλήρουν τὴν ὁμολογίαν τῆς
 μαρτυρίας, ἐφαίνοντο δὲ καὶ οἱ ἀνέτοιμοι καὶ ἀγύ-
 μναστοι καὶ ἐτι ἀσθενεῖς, ἀγῶνος μεγάλου τόνον
 ἐνεγκεῖν μὴ δυνάμενοι, ὧν καὶ ἐξέτρωσαν ὡς δέκα
 τὸν ἀριθμὸν, οἳ καὶ μεγάλην λύπην καὶ πένθος ἀμέ-
 30 τρητον ἐνεποίησαν ἡμῖν, καὶ τὴν προθυμίαν τῶν

"λοιπῶν τῶν μὴ συνειλημμένων ἐνέκοψαν, οἱ καίπερ
 "πάντα τὰ δεινὰ πάσχοντες ὅμως συμπαρήσαν τοῖς
 "μάρτυσι καὶ οὐκ ἀπελείποντο αὐτῶν. 12. τότε δὲ
 "οἱ πάντες μεγάλως ἐπτοήθημεν, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς
 5 "ὁμολογίας, οὐ τὰς ἐπιφερομένας κολάσεις φοβούμε-
 "νοι, ἀλλὰ τὸ τέλος ἀφορῶντες, καὶ τὸ ἀποπεσεῖν τινα
 "δεδιότες. 13. συνελαμβάνοντο μέντοι καθ' ἑκάστην
 "ἡμέραν οἱ ἄγιοι, τὸν ἐκείνων ἀναπληροῦντες ἀρε-
 "θμὸν, ὥστε συλλεγῆναι ἐκ τῶν δύο ἐκκλησιῶν πάν-
 10 "τας τοὺς σπουδαίους, καὶ δι' ὧν μάλιστα συνειστή-
 "κει τὰ ἐνθάδε. 14. συνελαμβάνοντο δὲ καὶ ἔθνη καὶ
 "τινες οἰκέται τῶν ἡμετέρων, ἐπεὶ δημοσίᾳ ἐκέλευσε
 "ὁ ἡγεμὼν ἀναζητεῖσθαι πάντας ἡμᾶς· οἱ καὶ κατ' ἐν-
 "δραν τοῦ σατανᾶ, φοβηθέντες τὰς βασάνους ὥς τοῦ
 15 "ἁγίους ἔβλεπον πάσχοντας, τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ τοῦ
 "παρορμῶντων αὐτοὺς κατεψεύσαντο ἡμῶν Θυέστην
 "δεῖπνα καὶ Οἰδιποδείους μῖξεις καὶ ὅσα μήτε λαλεῖν
 "μήτε νοεῖν θέμις ἡμῖν, ἀλλὰ μηδὲ πιστεύειν, εἴ τι τοιοῦ-
 "το οὐτο πώποτε παρὰ ἀνθρώποις ἐγένετο. 15. τούτων δὲ
 20 "φημισθέντων πάντες ἀπεθρησάθησαν εἰς ἡμᾶς, ὥστε
 "καὶ εἰ τινες τὸ πρότερον δι' οἰκειότητα ἐμετρίαζον
 "τότε μεγάλως ἐχαλέπαινον καὶ διεπρίοντο καθ' ἡμῶν
 "ἐπληροῦτο δὲ τὸ ὑπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν εἰρημέσθαι
 "ὅτι ἐλεύσεται καιρὸς ἐν ᾧ πᾶς ὁ ἀποκτείνας ἑμῶν
 25 "δόξει λατρείαν προσφέρειν τῷ θεῷ. 16. ἐνταῦθα
 "λοιπὸν ὑπεράνω πάσης ἐξηγήσεως ὑπέμενον κολε-
 "σεις οἱ ἅγιοι μάρτυρες, φιλοτιμουμένου τοῦ σατανᾶ
 "καὶ δι' ἐκείνων ῥηθῆναι τι τῶν βλασφημῶν. 17.
 "ὑπερβεβλημένως δὲ ἐνέσκηψεν ἡ ὀργὴ πᾶσα καὶ
 30 "ὄχλου καὶ ἡγεμόνος καὶ στρατιωτῶν εἰς Σάγκτον

"τὸν διάκονον ἀπὸ Βιέννης, καὶ εἰς Μάτουρον, νεο-
 "φώτιστον μὲν, ἀλλὰ γενναῖον ἀγωνιστὴν, καὶ εἰς
 "Ατταλον Περγαμηνὸν τῷ γένει, στύλον καὶ ἐδραῖωμα
 "τῶν ἐνταῦθα αἰετῶν, καὶ εἰς Βλανθιναν, δι'
 5 "ἧς ἐπέδειξεν ὁ Χριστὸς ὅτι τὰ παρὰ ἀνθρώποις
 "ἐντέλῃ καὶ αἰετῇ καὶ εὐκαταφρόνητα φαινόμενα με-
 "γάλης καταξιούται παρὰ θεῷ δόξης, διὰ τὴν πρὸς
 "αὐτὸν ἀγάπην, τὴν ἐν δυνάμει δεικνυμένην, καὶ μὴ
 "ἐν εἰδῇ καυχωμένην. 18. ἡμῶν γὰρ πάντων δεδιό-
 "των, καὶ τῆς σαρκίνης δεσποίνης αὐτῆς, ἥτις ἦν καὶ 10
 "αὐτῇ τῶν μαρτύρων μία ἀγωνίστρια, ἀγωνιώσης
 "μὴ οὐδὲ τὴν ὁμολογίαν δυνήσεται παρρησιάσασθαι
 "διὰ τὸ ἀσθενὲς τοῦ σώματος, ἡ Βλανθίνα τοσαύτης
 "ἐπιρρώθῃ δυνάμει ὥστε ἐκλυθῆναι καὶ παρεθῆ-
 "ναι τοὺς κατὰ διαδοχὰς παντὶ τρόπῳ βασανίζοντας 15
 "αὐτὴν ἀπὸ ἐσθινῆς ἕως ἐσπέρας, καὶ αὐτοὺς ὁμο-
 "λογοῦντας ὅτι νενίκηται, μηδὲν ἔχοντες μηκέτι ὁ
 "ποιήσουσιν αὐτῇ, καὶ θαυμάζειν ἐπὶ τῷ παραμένειν
 "ἔμπνουν αὐτὴν, παντὸς τοῦ σώματος διεσσωρότος 20
 "καὶ ἡνεωγμένου, καὶ μαρτυρεῖν ὅτι ἐν εἶδος στρα-
 "βώσεως ἱκανὸν ἦν πρὸς τὸ ἐξαγαγεῖν τὴν ψυχὴν,
 "οὐχ ὅτι γε τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα. 19. ἀλλ' ἡ μακα-
 "ρία ὡς γενναῖος ἀθλητὴς ἀνενέαξεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ,
 "καὶ ἦν αὐτῆς ἀνάληψις καὶ ἀνάπαυσις καὶ ἀναλγη-
 25 "σία τῶν συμβαινόντων τὸ λέγειν ὅτι Χριστιανή
 "εἰμι καὶ παρ' ἡμῖν οὐδὲν φαῦλον γίνεται. 20. ὁ δὲ
 "Σάγκτος καὶ αὐτὸς ὑπερβεβλημένως καὶ ὑπὲρ πάντα
 "ἄνθρωπον πάσας τὰς ἐξ ἀνθρώπων αἰτίας γενναίως
 "ὑπομένων, τῶν ἀνόντων ἐπιβιζόντων διὰ τὴν ἐπι-
 "μονὴν καὶ τὸ μέγεθος τῶν βασάνων ἀκούσεσθαι τι 30
 "παρ' αὐτοῦ τῶν μὴ δεόντων, τοσαύτη ὑποστάσει
 "ἀντιπαρετάξατο αὐτοῖς ὥστε μηδὲ τὸ ἴδιον κατεπιεῖν

"ὄνομα, μήτε ἔθνους, μήτε πόλεως ὄθεν ἦν, μήτε
 "δοῦλος ἢ ἐλεύθερος εἶη, ἀλλὰ πρὸς πάντα τὰ ἐπι-
 "ρωτώμενα ἀπεκρίνατο τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ· Χριστι-
 "νός εἰμι." τοῦτο καὶ ἀντὶ ὀνόματος καὶ ἀντὶ πό-
 5 "λεως καὶ ἀντὶ γένους καὶ ἀντὶ παντὸς ἐπαλλήλω-
 "ώμολόγει, ἄλλην δὲ φωνὴν οὐκ ἤκουσαν αὐτοῦ τὰ
 "ἔθνη. 21. ὄθεν δὴ καὶ φιλονεικία μεγάλη τοῦ
 "τε ἡγεμόνος καὶ τῶν βασανιστῶν ἐγένετο πρὸς αὐ-
 "τὸν, ὥστε ὅποτε μηκέτι μηδὲν εἶχον ὃ ποιήσουσαν
 10 "αὐτῷ, τὸ τελευταῖον χαλκᾶς λεπίδας διακτύπον-
 "προσεκόλλων τοῖς τρυφερωτάτοις μέλεσι τοῦ σώμα-
 "τος αὐτοῦ. 22. καὶ ταῦτα μὲν ἐκαλετο, αὐτὸς δὲ πα-
 "ρέμενεν ἀνεπίκαμπτος καὶ ἀνένδοτος, στερεὸς πρὸς
 "τὴν ὁμολογίαν, ὑπὸ τῆς οὐρανίου πηγῆς τοῦ ὕδα-
 15 "τος τῆς ζωῆς τοῦ ἐξιόντος ἐκ τῆς νηδύος τοῦ Χρι-
 "στοῦ ὁρροισζόμενος καὶ ἐνδυναμούμενος. 23. τὸ δὲ
 "σώματιον μάρτυς ἦν τῶν συμβεβηκότων, ὄλοντο αὐ-
 "καὶ μύλωψ καὶ συνεσπασμένον καὶ ἀποβεβληκὸς τῇ
 "ἀνθρώπειον ἐξώθεν μορφῇ, ἐν ᾧ πάσων Χριστο-
 20 "μεγάλως ἐπετέλει δόξας, καταργῶν τὴν ἀντικείμε-
 "νον, καὶ εἰς τὴν τῶν λοιπῶν ὑποτύπωσιν ὑποδεί-
 "κνῶν ὅτι μηδὲν φοβερὸν ὅπου πατρὸς ἀγάπη, μηδὲ
 "ἀλγεινὸν ὅπου Χριστοῦ δόξα. 24. τῶν γὰρ ἀνόμων
 "μεθ' ἡμέρας πάλιν στρεβλύνοντων τὸν μάρτυρα, καὶ
 25 "νομιζόντων ὅτι οἰδοῦντων καὶ φλεγμαινόντων τὸ
 "σώματιον εἰ τὰ αὐτὰ προσενέγκοιεν κολαστήρια, πᾶ-
 "ρεσιέσονται αὐτοῦ, ὅποτε οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῶν χειρῶν
 "ἀφῆν ἠνείχετο, ἢ ὅτι ἐναποθανῶν ταῖς βασάνοις
 "φόβον ἐμποιήσειε τοῖς λοιποῖς, οὐ μόνον οὐδὲν πέ-
 30 "αὐτὸν τοιοῦτο συνέβη, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσαν δόξαν
 "ἀνθρώπων ἀνέκνυε καὶ ἀνωρθώθη τὸ σωματίον
 "ταῖς μετέπειτα βασάνοις, καὶ τὴν ιδεάν ἀπέλα-

"τὴν προτέραν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν μελῶν, ὥστε μὴ
 "κόλασιν, ἀλλ' ἰασιν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ
 "τὴν δευτέραν στρέβλωσιν αὐτῷ γενέσθαι. 25. καὶ
 "Βιβλιάδα δέ τινα, μίαν τῶν ἡρνημένων, ἥδη δοκῶν
 "ὃ διάβολος καταπεπωκέναι, θελήσας δὲ καὶ διὰ
 5 "βλασφημίας κατακτείναι, ἤγειν ἐπὶ κόλασιν, ἀναγκά-
 "ζων εἰπεῖν τὰ ἄθεα περὶ ἡμῶν, ὥς εὐθραυστον ἦδη
 "καὶ ἄνανδρον. 26. ἡ δὲ ἐν τῇ στρεβλώσει ἀνένηψε,
 "καὶ ὥσάν εἰπεῖν ἐκ βαθέος ὕπνου ἀνεργηρόρησεν,
 "ὑπομνησθεῖσα διὰ τῆς προσκαίρου τιμωρίας τὴν αἰ-
 10 "ώνιον ἐν γεννῇ κόλασιν, καὶ ἐξ ἐναντίας ἀντείπε
 "τοῖς βλασφημίαις φήσασα· πῶς ἂν παιδία φέροιεν οἱ
 "τοιούτοι, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζώων αἷμα φαγεῖν ἐξόν;
 "καὶ ἀπὸ τοῦδε Χριστιανὴν ἑαυτὴν ὡμολόγει, καὶ ἐν
 15 "τῷ κλήρῳ τῶν μαρτύρων προσετέθη. 27. καταργη-
 "θέντων δὲ τῶν τυραννικῶν κολαστηρίων ὑπὸ τοῦ
 "Χριστοῦ διὰ τῆς τῶν μακαρίων ὑπομονῆς, ἐτέρας μη-
 "χανὰς ὃ διάβολος ἐπενόει, τὰς κατὰ τὴν εἰρκτὴν ἐν τῷ
 "σκότει καὶ τῷ χαλεπωτάτῳ χωρίῳ συγκλείσεις, καὶ
 20 "τὰς ἐν τῷ ξύλῳ διατάσεις τῶν ποδῶν, ἐπὶ πέμπτου
 "διατεινομένων τρύπημα, καὶ τὰς λοιπὰς αἰκίας, ὅσας
 "εἰσθάσιν ὀργιζόμενοι ὑπουργοί, καὶ ταῦτα διαβόλου
 "πλήρεις, διατιθέναι τοὺς ἐγκλειομένους, ὥστε ἀπο-
 "πνιγῆναι τοὺς πλείστους ἐν τῇ εἰρκτῇ, ὅσους γε ὁ
 "κύριος οὕτως ἐξελεῖν ἠθέλησεν, ἐπιδεικνύων τὴν
 25 "αὐτοῦ δόξαν. 28. οἱ μὲν γὰρ βασανισθέντες πικρῶς,
 "ὥστε δοκεῖν μηδὲ τῆς θεραπείας πάσης τυχόντας
 "εἶτι ξῆσαι δύνασθαι, παρέμενον ἐν τῇ εἰρκτῇ ἐρημοί
 "μὲν τῆς παρὰ ἀνθρώπων ἐπιμελείας, ἀναρρωννύ-
 30 "μενοι δὲ ὑπὸ κυρίου καὶ ἐνδυναμούμενοι καὶ σώ-
 "ματι καὶ ψυχῇ, καὶ τοὺς λοιποὺς παρορμῶντες καὶ
 "παραμυθούμενοι. οἱ δὲ νεαροὶ καὶ ἄρτι συνειλημ-

"ποικίλον ὑπομείναντας ἀγῶνα καὶ μεγάλως νικη-
 "σαντας, ἀπολαβεῖν τὸν μέγαν τῆς ἀφθαρσίας στε-
 "φανον. 37. ὁ μὲν οὖν Μάτουρος καὶ ὁ Σάγκτος καὶ
 "ἡ Βλανθίνα καὶ Ἀτταλος ἤγοντο ἐπὶ τὰ θηρία εἰς τὸ
 5 "δημόσιον καὶ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἔθνων τῆς ἀπάνθρω-
 "πίας θέαμα, ἐπίτηδες τῆς τῶν θηριομαχιῶν ἡμέρας
 "διὰ τοὺς ἡμετέρους διδομένης. 38. καὶ ὁ μὲν Μάτου-
 "ρος καὶ ὁ Σάγκτος αὐτῆς διήσαν ἐν τῷ ἀμφιθεάτρει
 "διὰ πάσης κολάσεως, ὡς μηδὲν ὅλως προπεπονθό-
 10 "τες, μᾶλλον δὲ ὡς διὰ πλείονων ἤδη κλήρων ἐκβί-
 "βιακότες τὸν ἀντίπαλον, καὶ περὶ τοῦ στεφάνου αὐ-
 "τοῦ τὸν ἀγῶνα ἔχοντες, ὑπέφερον πάλιν τὰς διεξ-
 "δους τῶν μαστίγων τὰς ἐκέισε ἐλθισμένας, καὶ τοὺς
 "ἀπὸ τῶν θηρίων ἐλκηθμούς, καὶ πάνθ' ὅσα μαινώ-
 15 "μενος ὁ δῆμος ἄλλοι ἀλλαχόθεν ἐπέβωον καὶ ἐπέκα-
 "λεύοντο, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὴν σιδηρᾶν καθέδραν, ἐφ'
 "ἧς τηραυζόμενα τὰ σώματα κνίσσης αὐτοὺς ἐνεφύρει
 "39. οἱ δ' οὐδ' οὕτως ἔληγον, ἀλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον
 "ἐξεμαίνοντο, βουλόμενοι νικῆσαι τὴν ἐκείνων ὑπο-
 20 "μονήν. καὶ οὐδ' ὡς παρὰ Σάγκτου ἑτερόν τι ἤκου-
 "σαν παρ' ἧν ἀπ' ἀρχῆς ἐλθιστο λέγειν τῆς ὁμολογί-
 "αυ. 40. οὗτοι μὲν οὖν, δι' ἀγῶνος μεγάλου ἐπὶ
 "πολὺ παραμενούσης αὐτῶν τῆς ψυχῆς, τοῦσχατοι
 "ἐτύθησαν διὰ τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἀντὶ πάσης τῆς
 25 "ἐν τοῖς μονομαχίοις ποικιλίας αὐτοὶ θέαμα γενόμε-
 "νοι τῷ κόσμῳ. 41. ἡ δὲ Βλανθίνα ἐπὶ ξύλον κρεμα-
 "σθεῖσα προύκειτο βορὰ τῶν εἰσβαλλομένων θηρίων
 "ἡ καὶ διὰ τοῦ βλέπεσθαι σταυροῦ σχήματι κρεμα-
 "μένη, διὰ τῆς εὐτόνου προσευχῆς πολλὴν προθυμίαν
 30 "τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐνεποίει, βλέπόντων αὐτῶν
 "τῷ ἀγῶνι καὶ τοῖς ἔξωθεν ὀφθαλμοῖς διὰ τῆς ἀδελ-
 "φῆς τὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἐσταυρωμένον, ἵνα πείσῃ τοῖς

"πιστεύοντας εἰς αὐτὸν, ὅτι πᾶς ὁ ὑπὲρ τῆς Χριστοῦ
 "δόξης παθὼν τὴν κοινωνίαν αἰεὶ ἔχει μετὰ τοῦ ζών-
 "τος θεοῦ. 42. καὶ μηδενὸς ἀπαμείνου τότε τῶν θηρίων
 "αὐτῆς, καθαιρεθεῖσα ἀπὸ τοῦ ξύλου ἀνελήφθη πά-
 "λιν εἰς τὴν εἰρκτὴν, εἰς ἄλλον ἀγῶνα τηρουμένη, 5
 "ἵνα διὰ πλείονων γυμνασμάτων νικήσασα τῷ μὲν
 "σκολιῷ ὅφει ἀπαράιτητον ποιήσῃ τὴν καταδίκην,
 "προτρέψῃται δὲ τοὺς ἀδελφούς ἡ μικρὰ καὶ ἀσθενὴς
 "καὶ εὐκαταφρόνητος, μέγαν καὶ ἀκαταγώνιστον
 "ἀθλητὴν Χριστὸν ἐνδεδυμένη, διὰ πολλῶν κλήρων 10
 "ἐκβιάσασα τὸν ἀντικείμενον, καὶ δι' ἀγῶνος τὸν τῆς
 "ἀφθαρσίας στεψαμένη στέφανον. 43. ὁ δὲ Ἀτταλος
 "καὶ αὐτὸς μεγάλως ἐξαιτηθεὶς ὑπὸ τοῦ ὄχλου (καὶ γὰρ
 "ἦν ὀνομαστός) ἔτοιμος εἰσῆλθεν ἀγωνιστῆς διὰ τὸ
 "εὐσυνεῖδητον, ἐπειδὴ γνησίως ἐν τῇ Χριστιανῇ συν- 15
 "τάξει γεγυμνασμένος ἦν, καὶ αἰεὶ μάρτυς ἐγεγόνει
 "παρ' ἡμῖν ἀληθείας. 44. καὶ περιαχθεὶς κύκλῳ τοῦ
 "ἀμφιθεάτρου, πῖνακος αὐτὸν προάγοντος ἐν ᾧ ἐγέ-
 "γραπτο Ῥωμαῖστὶ 'οὗτός ἐστιν Ἀτταλος ὁ Χριστια-
 "νός, καὶ τοῦ δήμου σφόδρα σφριγῶντος ἐπ' αὐτῷ, 20
 "μαθὼν ὁ ἡγεμὼν ὅτι Ῥωμαῖός ἐστιν, ἐκέλευσεν
 "αὐτὸν ἀναληφθῆναι μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν τῇ
 "εἰρκτῇ ὄντων, περὶ ὧν ἐπέστειλε τῷ Καίσαρι, καὶ
 "περιέμενε τὴν ἀπόφασιν τὴν ἀπ' ἐκείνου. 45. ὁ δὲ
 "διὰ μέσου καιρὸς οὐκ ἀργὸς αὐτοῖς οὐδὲ ἄκαρπος 25
 "ἐγένετο, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπομονῆς αὐτῶν τὸ ἀμέτρητον
 "ἔλεος ἀνεφαίνετο Χριστοῦ. διὰ γὰρ τῶν ζώντων
 "ἐξωοποιοῦντο τὰ νεκρά, καὶ μάρτυρες τοῖς μὴ μάρ-
 "τυσιν ἐχαρίζοντο, καὶ ἐνεγένετο πολλὴ χαρὰ τῇ παρ-
 "θέντι μητρὶ, οὗς ὡς νεκροὺς ἐξέτρωσε, τοὺτους ζῶν- 30
 "τας ἀπολαμβανούσῃ. 46. δι' ἐκείνων γὰρ οἱ πλείους
 "τῶν ἡρνημένων ἀνεμητροῦντο καὶ ἀνεκνίσκοντο καὶ

"ἀνεξωπυροῦντο καὶ ἐμάνθανον ὁμολογεῖν, καὶ ζῶν-
 "τες ἤδη καὶ τετονωμένοι προσήεσαν τῷ βήματι, ἐγ-
 "γλυκαίνοντος τοῦ τὸν μὲν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ
 "μὴ βουλομένου, ἐπὶ δὲ τὴν μετάνοιαν χρηστευομένου
 5 "θεοῦ, ἵνα καὶ πάλιν ἐπερωτηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἡγεμό-
 "νος. 47. ἐπιστείλαντος γὰρ τοῦ Καίσαρος τοὺς μὲν
 "ἀποτυμπανισθῆναι, εἰ δὲ τινες ἄρνοιοντο, τοὺς
 "ἀπολυθῆναι, τῆς ἐνθάδε πανηγύρεως (ἔστι δὲ αὕτη)
 "πολυάνθρωπος ἐκ πάντων τῶν ἐθνῶν συνερχομένων
 10 "εἰς αὐτήν) ἀρχομένης συνεστάναι ἀνῆγεν ἐπὶ τὸ
 "βῆμα θεατροῖζον τοὺς μακαρίους καὶ ἐμπομπεύων
 "τοῖς ὄχλοις. διὸ καὶ πάλιν ἀνήταξε, καὶ ὅσοι μὲν
 "ἐδόκουν πολιτεῖαν Ῥωμαίων ἐσχηκέναι, τούτων ἀπὸ
 "τεμνε τὰς κεφαλὰς, τοὺς δὲ λοιποὺς ἔπεμπεν εἰς
 15 "θηρία. 48. ἐδοξάζετο δὲ μεγάλως ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῖς
 "πρότερον ἄρνησάμενοις, τότε παρὰ τὴν τῶν ἐθνῶν
 "ὑπόνοιαν ὁμολογοῦσι. καὶ γὰρ ἰδίᾳ οὗτοι ἀνήτα-
 "ζοντο, ὥς δῆθεν ἀπολυθησόμενοι, καὶ ὁμολογοῦντες
 "προσετίθεντο τῷ τῶν μαρτύρων κλήρῳ. ἔμειναν δὲ
 20 "ἔξω οἱ μὴδὲ ἔχρος πώποτε πίστεως, μὴδὲ αἰσθησῶν
 "ἐνδύματος νυμφικοῦ, μὴδὲ ἐννοίαν φύβου θεοῦ
 "σχόντες, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀναστροφῆς αὐτῶν βλασ-
 "φημοῦντες τὴν ὁδόν, τουτέστιν οἱ υἱοὶ τῆς ἀπω-
 "λείας. 49. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τῇ ἐκκλησίᾳ προσετί-
 25 "θησαν, ὧν καὶ ἀνταξομένων Ἀλέξανδρός τις, Φρύγ-
 "μὲν τὸ γένος, λατρός δὲ τὴν ἐπιστήμην, πολλοῖς
 "ἔτεσιν ἐν ταῖς Γαλλίαις διατρίψας, καὶ γνωστὸς
 "σχεδὸν πᾶσι διὰ τὴν πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπην καὶ
 "παρησίαν τοῦ λόγου (ἦν γὰρ καὶ οὐκ ἄμοιρος ἀπο-
 30 "στολικοῦ χαρίσματος), παρεστὼς τῷ βήματι, καὶ
 "νεύματι προτρέπων αὐτοὺς πρὸς τὴν ὁμολογίαν
 "φανερὸς ἦν τοῖς περιεστηκόσι τὸ βῆμα ὥσπερ ὁδὸς

"νων. 50. ἀγανακτήσαντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῷ τοῦς
 "πρότερον ἄρνημένους αὐτοῖς ὁμολογεῖν κατεβόησαν
 "τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὥς ἐκείνου τοῦτο ποιοῦντος. καὶ
 "ἐπιστήσαντος τοῦ ἡγεμόνος καὶ ἀντασάντος αὐτὸν
 "ὅστις εἶη, τοῦ δὲ φήσαντος ὅτι Χριστιανὸς, ἐν ὁργῇ
 "γενόμενος κατέκρινεν αὐτὸν πρὸς θηρία, καὶ τῇ
 "ἐπιούσῃ εἰσῆλθε μετὰ καὶ τοῦ Ἀττάλου. καὶ γὰρ καὶ
 "τὸν Ἀττάλον τῷ ὄχλῳ χαρίζομενος ὁ ἡγεμὼν ἐξέδωκε
 "πάλιν πρὸς θηρία. 51. οἱ καὶ διὰ πάντων διεληθόντες
 "ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῶν πρὸς κόλασιν ἐξηυρημένων
 10 "ὁργάνων, καὶ μέγιστον ὑπομείναντες ἀγῶνα, τοῦ-
 "σχατον ἐτύθησαν καὶ αὐτοί, τοῦ μὲν Ἀλεξάνδρου
 "μῆτε στενάζαντος μῆτε γρυξάντος τι ὅλως, ἀλλὰ
 "κατὰ καρδίαν ὁμιλοῦντος τῷ θεῷ. 52. ὁ δὲ Ἀττάλος,
 "ὅποτε ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς ἐπετέθη καθέδρας καὶ περι-
 15 "εκαίετο, ἡνίκα ἢ ἀπὸ τοῦ σώματος κυῖσα ἀνεφέρετο,
 "ἔφη πρὸς τὸ πλήθος τῇ Ῥωμαϊκῇ φωνῇ ἰδοὺ τοῦτό
 "ἐστὶν ἀνθρώπους ἐσθλεῖν, ὃ ποιεῖτε ὑμεῖς. ἡμεῖς δὲ
 "οὔτε ἀνθρώπους ἐσθλοῖμεν οὐθ' ἑτερόν τι πονηρὸν
 "πράττομεν. ἐπερωτώμενος δὲ τί ὄνομα ἔχει ὁ θεός,
 20 "ἀπεκρίθη ὁ θεὸς ὄνομα οὐκ ἔχει ὡς ἄνθρωπος.
 "53. ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τῇ ἐσχάτῃ λοιπὸν ἡμέρᾳ τῶν
 "μονομαχιῶν ἡ Βλανθίνα πάλιν εἰσεκομίζετο μετὰ καὶ
 "Ποντικοῦ παιδαρίου ὡς πεντεκαίδεκα ἔτων, οὐ καὶ
 "καθ' ἡμέραν εἰσῆγοντο πρὸς τὸ βλέπειν τὴν τῶν
 25 "λοιπῶν κόλασιν, καὶ ἡμαγκιάζοντο ὁμνῆσαι κατὰ τῶν
 "εἰδώλων αὐτῶν. καὶ διὰ τὸ ἐμμένειν εὐσταθῶς καὶ
 "ἔξουθενεῖν αὐτοὺς ἡγρωῖσθαι πρὸς αὐτοὺς τὸ πλήθος,
 "ὥς μῆτε τὴν ἡλικίαν τοῦ παιδὸς οἰκτεῖται μῆτε τὸ
 "γύναιον αἰδεσθῆναι. 54. πρὸς πάντα δὲ τὰ δεινὰ
 30 "παρέβαλλον αὐτοὺς, καὶ διὰ πάσης ἐν κύκλῳ διη-
 "γῶν κολάσεως, ἐπαλλήλως ἀναγκάζοντες ὁμῶσαι,

ἄλλὰ μὴ δυνάμενοι τοῦτο πράξει· ὁ μὲν γὰρ Παν-
 τικός ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς παρωρμημένος, ὡς καὶ τὸ
 ἔθνη βλέπειν ὅτι ἐκείνη ἦν προτρεπομένη καὶ στη-
 ρίζουσα αὐτὸν, πᾶσαν κόλασιν γενναίως ὑπομένει·
 5 ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. 55. ἡ δὲ μακαρία Βλανδίνη
 πάντων ἐσχάτη, καθάπερ μήτηρ εὐγενῆς παρορμή-
 σασα τὰ τέκνα καὶ νικηφόρους προπέμψασα πρὸς
 τὸν βασιλέα, ἀναμετρομένη καὶ αὕτη πάντα τὰ
 τῶν παιδῶν ἀγωνίσματα, ἔσπευδε πρὸς αὐτοὺς χαί-
 10 ρουσα καὶ ἀγαλλιωμένη ἐπὶ τῇ ἐξόδῳ, ὡς εἰς νυμ-
 φικὸν δεῖπνον κεκλημένη, ἀλλὰ μὴ πρὸς θηρία
 βεβλημένη. 56. καὶ μετὰ τὰς μάστιγας, μετὰ τὰ
 θηρία, μετὰ τὸ τήγανον, τοῦσχατον εἰς γυροαθλή-
 βληθεῖσα ταύρῳ παρεβλήθη, καὶ ἱκανῶς ἀναβλή-
 15 θείσα πρὸς τοῦ ζώου, μηδὲ αἰσθησὶν ἔτι τῶν συμ-
 βαινόντων ἔχουσα διὰ τὴν ἐλπίδα καὶ ἐποχὴν τῶν
 πεπιστευμένων καὶ ὁμιλίαν πρὸς Χριστὸν, ἐτύθη
 καὶ αὕτη, καὶ αὐτῶν ὁμολογούντων τῶν ἐθνῶν ὅτι
 μὴδεπώποτε παρ' αὐτοῖς γυνὴ τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα
 20 ἔπαθεν. 57. ἀλλ' οὐδ' οὕτως κόρον ἐλάμβανεν αὐτὴ
 ἢ μανία καὶ ἢ πρὸς τοὺς ἀγίους ὁμότης. ὑπὸ γὰρ
 ἀγρίου θηρὸς ἄγρια καὶ βάρβαρα φύλα ταραχθέντα
 δυσπαύστως εἶχε, καὶ ἄλλην ἰδίαν ἀρχὴν ἐπὶ τοῖς
 σώμασιν ἐλάμβανεν ἢ ὕβρις αὐτῶν. 58. τὸ γὰρ
 25 νενικῆσθαι αὐτοὺς οὐκ ἐδυσώπει, διὰ τὸ μὴ ἔχειν
 ἀνθρώπινον ἐπιλογισμὸν, μᾶλλον δὲ καὶ ἐξέκαλε
 αὐτῶν τὴν ὀργὴν καθάπερ θηρίου, καὶ τοῦ ἡρεμέ-
 νος καὶ τοῦ δήμου τὸ ὅμοιον εἰς ἡμᾶς ἄδικον ἐπὶ
 30 δεικνυμένων μίσος, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ· ὁ ἀν-
 ὅς μος ἀνομησάτω ἔτι, καὶ ὁ δίκαιος δικαιωθήτω.

29 Dan. 12, 10. Apoc. 22, 11.

59. καὶ γὰρ τοὺς ἐναποπιπνύοντας ἐν τῇ εἰρκτῇ παρ-
 ἔβαλλον κυσίν, ἐπιμελῶς παραφυλάσσοντες νύκτωρ
 καὶ μεθ' ἡμέραν, μὴ κηδευθῇ τις ὑφ' ἡμῶν, καὶ
 τότε δὴ προθέντες τὰ τε τῶν θηρίων τὰ τε τοῦ
 πυρὸς λείψανα, πῇ μὲν ἐσπαραγμένα, πῇ δὲ ἦν·
 5 θρακευμένα, καὶ τῶν λοιπῶν τὰς κεφαλὰς σὺν τοῖς
 ἀποτμήμασιν αὐτῶν ὡσαύτως ἀτάφους παρεφύλατ-
 τον μετὰ στρατιωτικῆς ἐπιμελείας ἡμέραις συχναῖς.
 60. καὶ οἱ μὲν ἐνεβριμῶντο καὶ ἔβρουχον τοὺς ὀδόντας
 ἐπ' αὐτοῖς, ζητοῦντές τινα περισσοτέραν ἐκδίκησιν
 10 παρ' αὐτῶν λαβεῖν, οἱ δὲ ἐνεγέλων καὶ ἐπετώδαζον,
 μεγαλύνοντες ἅμα τὰ εἰδῶλα αὐτῶν, καὶ ἐκείνοις
 προσάπτουντες τὴν τούτων τιμωρίαν, οἱ δὲ ἐπιεικέ-
 στεροι καὶ κατὰ ποσὸν συμπαθεῖν δοκοῦντες ὧν ἐ-
 15 δίξον πολὺ λέγοντες· ποῦ ὁ θεὸς αὐτῶν, καὶ τί αὐ-
 τοὺς ὠνησεν ἡ θρησκεία, ἣν καὶ πρὸ τῆς ἑαυτῶν
 εἰλοντο ψυχῆς; 61. καὶ τὰ μὲν ἀπ' ἐκείνων τοιαύ-
 την εἶχε τὴν ποικίλλαν, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ἐν μεγάλῳ
 καθειστήκει πένθει, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὰ σώματα
 20 χρῆσθαι τῇ γῇ. οὔτε γὰρ νῦν συνεβάλλετο ἡμῖν πρὸς
 τοῦτο οὔτε ἀργύρια ἔπειθεν οὔτε λιτανεῖα ἐδυσώ-
 πει, παντὶ δὲ τρόπῳ παρετήρουν, ὡς μέγα τι κερ-
 δανοῦντες, εἰ μὴ τύχοιεν ταφῆς. 62. τοῦτοίς ἐξῆς
 μεθ' ἑτερά φασι· τὰ οὖν σώματα τῶν μαρτύρων παν-
 25 τοίως παραδειγματισθέντα καὶ αἰθριασθέντα ἐπὶ
 ἡμέρας ἕξ, μετέπειτα καέντα καὶ αἰθαλωθέντα ὑπὸ
 τῶν ἀνόμων κατεσαρώθη εἰς τὸν Ῥοδανὸν ποταμὸν
 πλησίον παραρρέοντα, ὅπως μηδὲ λείψανον αὐτῶν
 φαίνεται ἐπὶ τῆς γῆς ἔτι. 63. καὶ ταῦτ' ἐπραττον
 30 ὡς δυνάμενοι νικῆσαι τὸν θεὸν καὶ ἀφελῆσθαι αὐ-
 τῶν τὴν παλιγγενεσίαν, ἵνα, ὡς ἔλεγον ἐκείνοι,
 μηδὲ ἐλπίδα σχῶσιν ἀναστάσεως, ἐφ' ἣ πεποιθότες

“ξένην τινὰ καὶ καινὴν ἡμῖν εἰσάγουσι θρησκείαν,
 “καὶ καταφρουνοῦσι τῶν δεινῶν, ἔτοιμοι καὶ μετὰ
 “χαρᾶς ἡκοντες ἐπὶ τὸν θάνατον· νῦν ἰδωμεν εἰ ἀντι-
 “στήσονται, καὶ εἰ δύναται βοηθῆσαι αὐτοῖς ὁ θεὸς
 5 “αὐτῶν, καὶ ἐξελεῖσθαι ἐκ τῶν χειρῶν ἡμῶν.”

II. [Nic. H. E. IV, 18.] Τοιαῦτα καὶ τὰ κατὰ τὸν
 δεδηλωμένον αὐτοκράτορα ταῖς Χριστοῦ συμβέβηκε
 ἐκκλησίαις, ἀφ’ ὧν καὶ τὰ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχαῖς
 ἐνηργημένα εἰκότι λογισμῷ στοχάζεσθαι πάρεστιν.
 10 ἄξιον τούτοις ἐκ τῆς αὐτῆς ἐπισυνάψαι γραφῆς λέξε-
 ἑτέρας, δι’ ὧν καὶ τὸ ἐπιεικὲς καὶ φιλάνθρωπον τῶν
 δεδηλωμένων μαρτύρων ἀναγέγραπται τούτοις αὐτοῖς
 τοῖς ῥήμασιν 2. “οἱ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ζηλωταὶ καὶ μιμηταὶ
 “Χριστοῦ ἐγένοντο, ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐ
 15 “ἀρπαγμὸν ᾔησάτο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, ὥστε ἐν τῇ
 “αὐτῇ δόξῃ ὑπάρχοντες, καὶ οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δις, ἀλλὰ
 “πολλάκις μαρτυρήσαντες, καὶ ἐκ θηρίων αὐθις ἀν-
 “ληφθέντες, καὶ τὰ καυτήρια καὶ τοὺς μώλωπας καὶ
 “τὰ τραύματα ἔχοντες περικείμενα, οὐτ’ αὐτοὶ μὴ
 20 “τυράς ἑαυτοὺς ἀνεκήρυττον οὔτε μὴν ἡμῖν ἐπέ-
 “πον τούτῳ τῷ ὀνόματι προσαγορεύειν αὐτοὺς, ἀλλὰ
 “εἰ ποτέ τις ἡμῶν δι’ ἐπιστολῆς ἢ διὰ λόγου μάρτυ-
 “ρας αὐτοὺς προσεῖπεν, ἐπέπλησσαν πικρῶς. 3. ἡ δὲ
 “γὰρ παρεχώρουν τὴν τῆς μαρτυρίας προσηγορίαν
 25 “τῷ Χριστῷ, τῷ πιστῷ καὶ ἀληθινῷ μάρτυρι
 “πρωτοτόκῳ τῶν νεκρῶν καὶ ἀρχηγῷ τῆς ζωῆς τῆς
 “θεοῦ, καὶ ἐπεμιμνήσκοντο τῶν ἐξεληλυθόντων
 “μαρτύρων καὶ ἔλεγον· ἐκεῖνοι ἤδη μάρτυρες, οὐκ
 “τῇ ὁμολογίᾳ Χριστοῦς ἡξίωσεν ἀναληφθῆναι, ἐπὶ
 30 “σφραγισάμενος αὐτῶν διὰ τῆς ἐξόδου τὴν μαρ-

“ρίαν, ἡμεῖς δὲ ὁμολογοὶ μέτριοι καὶ ταπεινοί.” καὶ
 “μετὰ δακρύων παρεκάλουν τοὺς ἀδελφούς, δεόμενοι
 “ἵνα ἐκτενεῖς εὐχαὶ γίνωνται πρὸς τὸ τελειωθῆναι
 “αὐτοὺς. 4. καὶ τὴν μὲν δύναμιν τῆς μαρτυρίας ἐργῶ
 “ἐπεδείκνυντο, πολλὴν παρηγορίαν ἔχοντες πρὸς πάντα
 5 “τὰ ἔθνη, καὶ τὴν εὐγένειαν διὰ τῆς ὑπομονῆς καὶ
 “ἀφοβίας καὶ ἀτρομίας φανεράν ἐποίουν, τὴν δὲ πρὸς
 “τοὺς ἀδελφούς τῶν μαρτύρων προσηγορίαν παρη-
 “τοῦντο, ἐμπεπλησμένοι φόβου θεοῦ.” 5. καὶ αὐθις
 “μετὰ βραχέα φασὶν· ἐταπείνουν ἑαυτοὺς ὑπὸ τὴν
 10 “κραταιὰν χεῖρα, ὅφ’ ἥς ἱκανῶς νῦν εἰσιν ὑψωμένοι.
 “τότε δὲ πᾶσι μὲν ἀπελογοῦντο, κατηγοροῦν δὲ οὐδε-
 “νός, ἔλυνον μὲν ἅπαντας, ἐδέσμευον δὲ οὐδένα, καὶ
 “ὑπὲρ τῶν τὰ δεινὰ διατιθέντων ἠῤῃχοντο, καθάπερ
 15 “Στέφανος ὁ τέλειος μάρτυς· κύριε, μὴ στήσης αὐτοῖς
 “τὴν ἁμαρτίαν ταύτην.” εἰ δ’ ὑπὲρ τῶν λιθαζόντων
 “ἐδέετο, πόσῳ μᾶλλον ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν;” 6. καὶ
 “αὐθις φασὶ μεθ’ ἑτερα· οὗτος γὰρ καὶ μέγιστος αὐ-
 20 “τοῖς πρὸς αὐτὸν ὁ πόλεμος ἐγένετο, διὰ τὸ γνήσιον
 “τῆς ἀγάπης, ἵνα ἀποπνιχθεὶς ὁ θῆρ, οὗς πρότερον
 “ᾔετο καταπεπωκέναι, ζῶντας ἐξεμέσῃ. οὐ γὰρ ἔλα-
 “βον καύχημα κατὰ τῶν πεπτωκότων, ἀλλ’ ἐν οἷς
 “ἐπλεόναζον αὐτοὶ, τοῦτο τοῖς ἐνδεεστεροῖς ἐπήρουν,
 25 “μητρικὰ σπλάγχνα ἔχοντες, καὶ πολλὰ περὶ αὐτῶν
 “ἐκχέοντες δάκρυα πρὸς τὸν πατέρα. 7. ζῶν ἡτή-
 “σαντο, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, ἣν καὶ συνεμερίσαντο
 “τοῖς πλησίον. κατὰ πάντων νικηφόροι πρὸς θεὸν
 “ἀπελθόντες, εἰρήνην ἀγαπήσαντες ἀεὶ, καὶ εἰρήνην
 “ἀεὶ παρεγγυήσαντες, μετ’ εἰρήνης ἐχώρησαν πρὸς
 30 “θεόν, μὴ καταλιπόντες πόνον τῇ μητρὶ, μηδὲ στάσιν

"καὶ πόλεμον τοῖς ἀδελφοῖς, ἀλλὰ χαρὰν καὶ εἰρήνην"
 "καὶ ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην." 8. ταῦτα καὶ περὶ τῆς
 τῶν μακαρίων ἐκένων πρὸς τοὺς παραπεπτωκότας
 τῶν ἀδελφῶν στοργῆς ἀφελίμως προσκείμεθα, τῆς
 5 ἀπανθρώπου καὶ ἀνγλεοῦς ἕνεκα διαθέσεως τῶν
 μετὰ ταῦτα ἀφειδῶς τοῖς Χριστοῦ μέλεσι προσειρη-
 νεγμένων.

III. [Nic. H. E. IV, 18.] 'Ἡ δ' αὐτὴ τῶν προειρη-
 μένων μαρτύρων γραφὴ καὶ ἄλλην τινα μνήμης ἀξία
 10 ἱστορίαν περιέχει, ἣν καὶ οὐδεὶς ἂν γένοιτο φθόνος
 μὴ οὐχὶ τῶν ἐντενυζομένων εἰς γνώσιν προσθεῖναι.
 ἔχει δὲ οὕτως. 2. Ἀλκιβιάδου γὰρ τινος ἐξ αὐτῶν
 πάντων ἀνχημῶν βιοῦντος βίον, καὶ μηδενὸς ὅλως τῶ
 πρότερον μεταλαμβάνοντος, ἀλλ' ἢ ἄρτι μόνον καὶ
 15 ὕδατι χρωμένου, πειρωμένου τε καὶ ἐν τῇ εἰρηκτῇ
 οὕτω διάγειν, Ἀττάλῳ μετὰ τὸν πρῶτον ἀγῶνα, ὅτε
 ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ ἦνυσεν, ἀπεκαλύφθη, ὅτι μὴ κα-
 λῶς ποιοίῃ Ἀλκιβιάδης, μὴ χρώμενος τοῖς κτίσμασι
 τοῦ θεοῦ, καὶ ἄλλοις τύπον σκανδάλου ὑπολείπον-
 20 νος. 3. πεισθεὶς δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης πάντων ἀνέστη
 μετελάμβανε, καὶ ἠνχαρίσκει τῷ θεῷ. οὐ γὰρ ἀν-
 πίσκεπτοί χάριτος θεοῦ ἦσαν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ
 ἄγιον ἦν σύμβουλον αὐτοῖς. καὶ ταῦτα μὲν ὥδι ἔχεται.
 4. τῶν δ' ἀμφὶ τὸν Μοντανὸν καὶ Ἀλκιβιάδην καὶ Θιό-
 25 δοτον περὶ τὴν Φρυγίαν ἄρτι τότε πρῶτον τὴν περὶ
 τοῦ προφητεύειν ὑπόληψιν παρὰ πολλοῖς ἐκφρεσμέ-
 νων (πλεῖστα γὰρ οὖν καὶ ἄλλαι παραδοξοποιεῖται τοῦ
 θεοῦ χαρίσματος εἰσέτι τότε κατὰ διαφόρους ἐκκλη-
 30 σίας ἐκτελούμεναι πίστιν παρὰ πολλοῖς τοῦ κατέκρινεν
 προφητεύειν παρεῖχον), καὶ δὴ διαφωνίας ὑπαρχού-
 σης περὶ τῶν δεδηλωμένων, αὐθις οἱ κατὰ τὴν Γα-
 λλίαν ἀδελφοὶ τὴν ἰδίαν κρίσιν καὶ περὶ τούτων

ἐλάβη καὶ ὀρθοδοξοτάτην ὑποτάττουσιν, ἐκθέμενοι
 καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς τελειωθέντων μαρτύρων διαφο-
 ρους ἐπιστολάς, ὥς ἐν δεσμοῖς ἐτι ὑπάρχοντες τοῖς
 ἐπ' Ἀσίας καὶ Φρυγίας ἀδελφοῖς διεχάραξαν, οὐ μὴν
 5 ἀλλὰ καὶ Ἐλευθέρῳ τῷ τότε Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ, τῆς
 τῶν ἐκκλησιῶν εἰρήνης ἕνεκεν πρεσβεύοντες.

IV. [Nic. H. E. IV, 13—15.] Οἱ δ' αὐτοὶ μάρτυρες
 καὶ τὸν Εἰρηναῖον, πρεσβύτερον ἤδη τότε ὄντα τῆς
 ἐν Λουγδούνῳ παροικίας, τῷ δηλωθέντι κατὰ Ῥώμην
 ἐπισκόπῳ συνίσταν, πλεῖστα τῷ ἀνδρὶ μαρτυροῦντες, 10
 ὥς αἱ τοῦτον ἔχουσαι τὸν τρόπον δηλοῦσι φωναί. 2.
 "χαίρειν ἐν θεῷ σε ἐν πᾶσιν εὐχόμεθα καὶ αἰεὶ, πάτερ
 "Ἐλευθέρε. ταῦτά σοι τὰ γράμματα προετρεψάμεθα
 "τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ κοινωνὸν Εἰρηναῖον διακο-
 "μίσαι, καὶ παρακαλοῦμεν ἔχειν σε αὐτὸν ἐν παραστά- 15
 "σει, ζηλωτὴν ὄντα τῆς διαθήκης Χριστοῦ. εἰ γὰρ
 "ἡδεῖμεν, τόπον τινὶ δικαιοσύνην περιποιεῖσθαι, ὥς
 "πρεσβύτερον ἐκκλησίας, ὅπερ εἰσὶν ἐπ' αὐτῷ, ἐν
 "πρώτοις ἂν παρεθέμεθα." 3. τί δὲ καταλέγειν τὸν
 ἐν τῇ δηλωθείσῃ γραφῇ τῶν μαρτύρων κατάλογον, 20
 ἰδίᾳ μὲν τῶν ἀποτμήσει κεφαλῆς τετελειωμένων, ἰδίᾳ
 δὲ τῶν θηρσὶν εἰς βορὰν παραβεβλημένων, καὶ αὐθις
 τῶν ἐπὶ τῆς εἰρηκτῆς κεκοιμημένων, τὸν τε ἀριθμὸν
 τῶν εἰσέτι τότε περιόντων ὁμολογητῶν; ὅτῳ γὰρ φί-
 λον, καὶ ταῦτα ῥᾷδιον πληρέστατα διαγινῶναι μετὰ 25
 χεῖρας ἀναλαβόντι τὸ σύγγραμμα, ὃ καὶ αὐτὸ τῇ τῶν
 μαρτύρων συναγωγῇ πρὸς ἡμῶν, ὥς γούν ἔφην,
 κατελέκται. ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπ' Ἀντωνίνου τοιαῦτα.

V. [Nic. H. E. IV, 12.] Τούτου δὲ ἀδελφὸν Μάρ-
 κον Αὐρήλιον Καίσαρα λόγος ἔχει Γερμανοῖς καὶ Σαρ- 30
 μάταις ἀντιπαραταττόμενον μάχῃ δέψει πιεζομένης
 αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς ἐν ἀμηχανίᾳ γενέσθαι, τοὺς δὲ

ἐπὶ τῆς Μελιτηνῆς οὕτω καλουμένης λεγεῶνος στρα-
τιώτας διὰ πίστεως ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς δεῦρο συν-
στρώσης ἐν τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους παρατάξει γόνυ
θέντας ἐπὶ γῆν κατὰ τὸ οἰκεῖον ἡμῶν τῶν εὐχῶν ἐθού-
5 ἐπὶ τὰς πρὸς θεὸν ἰκεσίας τραπέσθαι. 2. παραδόξον
δὲ τοῖς πολεμίοις τοῦ τοιούτου δὴ θεάματος φανέντος
ἄλλο τι λόγος ἔχει παραδοξότερον ἐπικαταλαβεῖν αὐ-
τίκα· σκηπτὸν μὲν εἰς φυγὴν καὶ ἀπώλειαν συνελαν-
νοντα τοὺς πολεμίους, ὄμβρον δὲ ἐπὶ τὴν τῶν τού-
10 θείων παρακεκληκότων στρατιάν, πᾶσαν αὐτὴν ἐν
τοῦ θύψους μέλλουσαν ὅσον οὕτω διαφθείρεσθαι ἀνα-
κτώμενον. 3. ἡ δὲ ἱστορία φέρεται μὲν καὶ παρὰ τοῦ
πόρω τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου συγγραφεύσιν, οἷς μέλον
γέγονε τῆς κατὰ τοὺς δηλουμένους γραφῆς, δεδι-
15 λωται δὲ καὶ πρὸς τῶν ἡμετέρων. ἀλλὰ τοῖς μὲν
ἐξωθεν ἱστορικοῖς, ἅτε τῆς πίστεως ἀνοικείοις, τέθει-
ται μὲν τὸ παράδοξον, οὐ μὴν καὶ ταῖς τῶν ἡμετέ-
ρων εὐχαῖς τοῦτο ὠμολογήθη γεγενῆσθαι· τοῖς δὲ γὰρ
ἡμετέροις, ἅτε ἀληθείας φίλοις, ἀπλῶ καὶ ἀκακοήθως
20 τρόπῳ τὸ πραχθὲν παραδέδοται. 4. τούτων δ' ἂν εἴη
καὶ Ἀπολινάριος, ἐξ ἐκείνου φήσας τὴν δι' εὐχῆς τὴν
παραδόξον πεποιηκυῖαν λεγεῶνα οἰκείαν τῷ γεγενημένῳ
πρὸς τοῦ βασιλέως εἰληφέναι προσηγορίαν, κεραυνό-
βόλον τῇ Ῥωμαίων ἐπικληθεῖσαν φωνῇ. 5. μάρτυ-
25 ρὸν δὲ τούτων γένοιτ' ἂν ἀξιόχρεως ὁ Τερτυλλιανός, τῇ
Ῥωμαικῇ συγκλήτῳ προσφωνήσας ὑπὲρ τῆς πίστεως
ἀπολογίαν, ἧς καὶ πρόσθεν ἐμνημονεύσαμεν, τὴν τε
ἱστορίαν βεβαιῶν σὺν ἀποδείξει μείζονι καὶ ἐναργε-
στέρῃ. 6. γράφει δ' οὖν καὶ αὐτὸς λέγων Μάρκου τοῦ
30 συνειωτάτου βασιλέως ἐπιστολὰς εἰσέτι νῦν φέρεσθαι

ἐν αἷς αὐτὸς μαρτυρεῖ ἐν Γερμανίᾳ ὕδατος ἀπορία
μέλλουσα αὐτοῦ τὸν στρατὸν διαφθείρεσθαι ταῖς τῶν
Χριστιανῶν εὐχαῖς σεσῶσθαι. τοῦτον δὲ φησι καὶ
θάνατον ἀπειλήσαι τοῖς κατηγορεῖν ἡμῶν ἐπιχειροῦ-
5 σιν. 7. οἷς ὁ δηλωθεὶς ἀνὴρ καὶ ταῦτα προσεπιλέγει·
"ποταποὶ οὖν οἱ νόμοι οὗτοι, οἷς καθ' ἡμῶν μόνον
ἔπονται ἀσεβεῖς, ἄδικοι, ὄμοι· οὓς οὔτε Οὐέσπα-
σιανὸς ἐφύλαξε, καίτοι γε Ἰουδαίους νικήσας, οὓς
"Τραϊανὸς ἐκ μέρους ἐξουθένησε, κωλύων ἐπιζητεῖ-
"σθαι Χριστιανούς, οὓς οὔτε Ἀδριανὸς, καίτοι γε 10
"πάντα τὰ περίεργα πολυπραγμονῶν, οὔτε ὁ Εὐσε-
"βὴς ἐπικληθεὶς ἐπεκύρωσεν." ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὅπη
τις ἐθέλῃ τιθέσθω, μετίωμεν δὲ ἡμεῖς ἐπὶ τὴν τῶν
ἐξῆς ἀκολουθίαν. 8. Ποθεινοῦ δὴ ἐφ' ὅλοις τῆς ζωῆς
ἔτεσιν ἐνενήκοντα σὺν τοῖς ἐπὶ Γαλλίας μαρτυρήσασιν 15
τελειωθέντος, Εἰρηναῖος τῆς κατὰ Λαύδιονος ἧς ὁ
Ποθεινὸς ἡγεῖτο παροικίας τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται.
Πολυκάρπου δὲ τοῦτον ἀκουστὴν γενέσθαι κατὰ τὴν
νέαν ἐμανθάνομεν ἡλικίαν. 9. οὗτος τῶν ἐπὶ Ῥώμης
τὴν διαδοχὴν ἐπισκόπων ἐν τρίτῃ συντάξει τῶν πρὸς 20
τὰς αἰρέσεις παραθέμενος, εἰς Ἐλεῦθερον, οὗ τὰ
κατὰ τοὺς χρόνους ἡμῶν ἐξετάζεται, ὥσάν δὴ κατ'
αὐτὸν σπουδαζομένης αὐτῷ τῆς γραφῆς, τὸν κατὰ-
λογον ἴστησι, γράφων ὧδε·

VI. [Nic. H. E. IV, 15.] "Θεμελιώσαντες οὖν καὶ 25
"οἰκοδομήσαντες οἱ μακάριοι ἀπόστολοι τὴν ἐκκλη-
"σίαν Αἰνῶ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς λειτουργίαν ἐνεχεί-
"ρισαν. τούτου τοῦ Αἰνὸς Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς
"Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται, διαδέχεται δὲ αὐτὸν
"Ἀνέγκλητος. 2. μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ 30

"τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης,
 "καὶ ἑωρακὼς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους, καὶ συμ-
 "βεβληκὼς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἑναυλον τὸ κήρυγμα τῶν
 "ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων,
 5 "οὐ μόνος· ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν
 "ἀποστόλων δεδιδαγμένοι. 3. ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ
 "Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ
 "γενομένης ἀδελφοῖς, ἐπέστειλεν ἢ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίᾳ
 "ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην
 10 "συμβιβάζουσα αὐτοὺς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν
 "αὐτῶν καὶ ἦν νεωστὶ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων παρά-
 "δοσιν εἰλήφει." 4. καὶ μετὰ βραχείᾳ φησὶ "τὸν δὲ
 "Κλήμεντα τοῦτον διαδέχεται Εὐάρεστος, καὶ τὸν
 "Εὐάρεστον Ἀλέξανδρος. εἶθ' οὕτως ἕκτος ἀπὸ τῶν
 15 "ἀποστόλων καθίσταται Ξύστος, μετὰ δὲ τοῦτον Τε-
 "λεσφόρος, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐμαρτύρησεν· ἔπειτα Ὑρ-
 "νος, εἶτα Πίος, μεθ' ὃν Ἀνίκητος. διαδεξαμένου
 "τὸν Ἀνίκητον Σωτήρος νῦν δωδεκάτῳ τόπῳ τὸν τῆς
 "ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατέχει κληρὸν Ἐλεῦ-
 20 "θερος. 5. τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διδαχῇ ἢ τῇ
 "ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παραδόσιν καὶ
 "τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήντηκεν εἰς ἡμᾶς."

VII. [Nic. H. E. IV, 13.] Ταῦτα ὁ Εἰρηναῖος,
 ἀκολουθῶν ταῖς προδιεξοδευθεῖσαις ἡμῖν ὑπογρα-
 25 ψας ἱστορίαις ἐν οἷς ἐπέγραψε πέντε οὖσι τὸν ἀρι-
 "θμὸν ἐλέγχου καὶ ἀνατροπῆς τῆς ψευδωνύμου γνω-
 "σεως, ἐν δευτέρῳ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, ὅτι δὴ καὶ
 εἰς αὐτὸν ὑποδείγματα τῆς θείας καὶ παραδόξου
 δυνάμεως ἐν ἐκκλησίαις τισὶν ὑπολέλειπτο, διὰ τού-
 30 των ἐπισημαίνεται λέγων 2. "τοσοῦτον δὲ ἀποδέουσι

"τοῦ νεκρὸν ἐγείραι, καθὼς ὁ κύριος ἤγειρε καὶ οἱ
 "ἀπόστολοι διὰ προσευχῆς, καὶ ἐν τῇ ἀδελφότητι
 "πολλάκις, διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς κατὰ τόπον ἐκκλη-
 "σίας πάσης αἰτησαμένης μετὰ νηστείας καὶ λιτανείας
 "πολλῆς, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τοῦ τετελευτηκότος, 5
 "καὶ ἐχαρίσθη ὁ ἄνθρωπος ταῖς εὐχαῖς τῶν ἀγίων."
 3. καὶ αὐθὺς φησὶ μεθ' ἑτέρα "εἰ δὲ καὶ τὸν κύριον
 "φαντασιωδῶς τὰ τοιαῦτα πεποιηκέναι φήσουσιν,
 "ἐπὶ τὰ προφητικά ἀνάγοντες αὐτοὺς ἐξ αὐτῶν ἐπι-
 "δειξομεν πάντα οὕτως περὶ αὐτοῦ καὶ προειρησθαι 10
 "καὶ γεγονέναι βεβαίως, καὶ αὐτὸν μόνον εἶναι τὸν
 "υἱὸν τοῦ θεοῦ. διὸ καὶ ἐν τῷ ἐκείνου ὀνόματι οἱ
 "ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταί, παρ' αὐτοῦ λαβόντες τὴν
 "χάριν, ἐπιτελοῦσιν ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν λοιπῶν
 "ἀνθρώπων, καθὼς εἰς ἕκαστος τὴν δωρεὰν εἰλήφει 15
 "παρ' αὐτοῦ. 4. οἱ μὲν γὰρ δαίμονας ἐλαύνουσι
 "βεβαίως καὶ ἀληθῶς, ὥστε πολλάκις καὶ πιστεύειν
 "ἐκείνους αὐτοὺς τοὺς καθαρισθέντας ἀπὸ τῶν πο-
 "νηρῶν πνευμάτων καὶ εἶναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ δὲ
 "καὶ πρόγνωσιν ἔχουσι τῶν μελλόντων καὶ ὀπτασίας 20
 "καὶ φήσεις προφητικάς, ἄλλοι δὲ τοὺς κάμνοντας
 "διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ἰώνται καὶ ὑγιεῖς
 "ἀποκαθιστᾶσιν. ἤδη δὲ, καθὼς ἔφαμεν, καὶ νεκροὶ
 "ἠγέρθησαν, καὶ παρέμειναν σὺν ἡμῖν ἑτεσιν ἱκανοίς.
 25 3. καὶ τί γάρ; οὐκ ἔστιν ἀριθμὸν εἰπεῖν τῶν χαρι-
 "σμάτων, ὧν κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου ἡ ἐκκλησία
 "παρὰ θεοῦ λαβοῦσα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ
 "τοῦ σταυρωθέντος ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ἐκάστης
 "ἡμέρας ἐπ' εὐεργεσίᾳ τῇ τῶν ἐθνῶν ἐπιτελεῖ, μήτε
 "ἐξαπατῶσά τινες μήτε ἐξαργυριζομένη· ὥς γάρ 30

7 Iren. II, 32, 4. p. 166.

“δωρεάν εἴληψε παρὰ θεοῦ, δωρεάν καὶ διακονεῖ.”
 6. καὶ ἐν ἐτέρῳ δὲ τόπῳ ὁ αὐτὸς γράφει “καθὼς καὶ
 “πολλῶν ἀκούομεν ἀδελφῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προφη-
 “τικὰ χαρίσματα ἔχόντων, καὶ παντοδαπαῖς λαλούν-
 5 “των διὰ τοῦ πνεύματος γλώσσαις, καὶ τὰ κρύφια
 “τῶν ἀνθρώπων εἰς φανερόν ἀγόντων ἐπὶ τῷ συμ-
 “φέρουσι, καὶ τὰ μυστήρια τοῦ θεοῦ ἐκδιηγούμενων.
 ταῦτα καὶ περὶ τοῦ διαφορὰς χαρισμάτων μέχρι καὶ
 τῶν δηλουμένων χρόνων παρὰ τοῖς ἀξίοις διαμείναι.
 10 VIII. [Nic. H. E. IV, 14.] Ἐπεὶ δὲ ἀρχόμενοι τῇ
 πραγματείᾳ ὑπόσχεσιν πεποιήμεθα παραστήσεσθαι
 κατὰ καιρὸν εἰπόντες τὰς τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστι-
 κῶν πρεσβυτέρων τε καὶ συγγραφέων φωνάς, ἐν αἷ-
 τὰς περὶ τῶν ἐνδιαθήκων γραφῶν εἰς αὐτοὺς κατελ-
 15 θούσας παραδόσεις γραφῇ παραδεδώκασι, τούτων
 δὲ καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἦν, φέρε καὶ τὰς αὐτοῦ παραδω-
 μεθα λέξεις. 2. καὶ πρώτη γε τὰς περὶ τῶν ἱερῶν
 εὐαγγελίων, οὕτως ἐχούσας “ὁ μὲν δὴ Ματθαῖος ἐ-
 “τοῖς Ἑβραίοις τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν διαλέκτῳ καὶ γραφῇ
 20 “ἐξήνεγκεν εὐαγγελίου, τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ Παύλου
 “ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζομένων καὶ θεμελιούντων τὴν
 “ἐκκλησίαν. 3. μετὰ δὲ τὴν τούτων ἔξοδον Μάρκος
 “ὁ μαθητὴς καὶ ἐρμηνευτὴς Πέτρου καὶ αὐτὸς τοῦ
 “ὑπὸ Πέτρου κηρυσσόμενα ἐγγράφως ἡμῖν παραδόν-
 25 “τωκε, καὶ Λουκᾶς δὲ, ὁ ἀκόλουθος Παύλου, τὸ ὑπὸ
 “ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βίβλῳ κατέ-
 “θετο. 4. ἔπειτα Ἰωάννης, ὁ μαθητὴς τοῦ κυρίου
 “ὁ καὶ ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ ἀναπεσὼν, καὶ αὐτὸς
 “ἐξέδωκε τὸ εὐαγγέλιον, ἐν Ἐφέσῳ τῆς Ἀσίας δια-
 30 “τρίβων.” 5. ταῦτα μὲν οὖν ἐν τρίτῳ τῆς εἰρημότητος

ὑποθέσεως τῷ προδηλωθέντι εἰρηται. ἐν δὲ τῷ
 πέμπτῳ περὶ τῆς Ἰωάννου ἀποκαλύψεως καὶ τῆς
 ψήφου τῆς τοῦ ἀντιχρίστου προσηγορίας οὕτω δια-
 λαμβάνει. “τούτων δὲ οὕτως ἔχόντων, καὶ ἐν πᾶσι
 “δὲ τοῖς σπουδαίοις καὶ ἀρχαίοις ἀντιγράφοις τοῦ
 “ἀριθμοῦ τούτου κειμένου, καὶ μαρτυρούντων αὐτῶν
 “ἐκείνων τῶν κατ’ ὅψιν τὸν Ἰωάννην ἑωρακότων,
 “καὶ τοῦ λόγου διδάσκοντος ἡμᾶς ὅτι ὁ ἀριθμὸς τοῦ
 “ὀνόματος τοῦ θηρίου κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων ψήφον
 “διὰ τῶν ἐν αὐτῷ γραμμάτων ἐμφαίνεται.” 6. καὶ
 ὑποκαταβάς περὶ τοῦ αὐτοῦ φάσκει “ἡμεῖς οὖν οὐκ
 “ἀποκινδυνεύομεν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀντιχρίστου
 “ἀποφαινόμενοι βεβαιωτικῶς. εἰ γὰρ ἔδει ἀναφαν-
 “δῶν τῷ νῦν καιρῷ κηρύττεσθαι τοῦνομα αὐτοῦ, δι-
 “έκεῖνον ἂν ἐρρέθη τοῦ καὶ τὴν ἀποκάλυψιν ἑωρα-
 15 “κότος· οὐδὲ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου ἑωράθη, ἀλλὰ
 “σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς, πρὸς τῷ τέλει τῆς
 “Δομετιανοῦ ἀρχῆς.” 7. ταῦτα καὶ περὶ τῆς ἀποκα-
 λύψεως ἱστόρηται τῷ δεδηλωμένῳ. μέμνηται δὲ καὶ
 τῆς Ἰωάννου πρώτης ἐπιστολῆς, μαρτύρια ἐξ αὐτῆς
 20 πλείστα εἰσφέρων, ὁμοίως δὲ καὶ τῆς Πέτρου προ-
 τέρας. οὐ μόνον δὲ οἶδεν, ἀλλὰ καὶ ἀποδέχεται τὴν
 τοῦ Ποιμένος γραφὴν λέγων “καλῶς οὖν εἶπεν ἡ γραφὴ
 “ἡ λέγουσα, πρῶτον πάντων πιστεύουσιν ὅτι εἰς ἐστὶν
 “ὁ θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας” καὶ τὰ ἐξῆς. 8. καὶ ἦ-
 25 τοῖς δὲ τισιν ἐκ τῆς Σολομῶνος Σοφίας κέχρηται,
 μνημονυχὴ φάσκων· ὅρασις δὲ θεοῦ περιποιητικὴ
 ἀφθαρσίας, ἀφθαρσία δὲ ἕγγυς εἶναι ποιεῖ θεοῦ.
 καὶ ἀπομνημονευμάτων δὲ ἀποστολικῶν τινος πρε-
 σβυτέρου, οὗ τοῦνομα σιωπῇ παραδέδωκε, μνημονεύει,
 30

ἐξηγήσεις τε αὐτοῦ θείων γραφῶν παρατέθειται.
 9. ἔτι καὶ Ἰουστίνου τοῦ μάρτυρος καὶ Ἰγνατίου
 μνήμην πεποιήται, μαρτυρίαις αὐτῶν καὶ ἀπὸ τῶν
 τούτοις γραφέντων κεκορημένος. ἐπηγγέλται δὲ αὐ-
 5 τὸς ἐκ τῶν Μαρκίανος συγγραμμάτων ἀντιλέγειν
 αὐτῷ ἐν ἰδίῳ σπουδάσματι. 10. καὶ περὶ τῆς κατὰ
 τοὺς ἑβδομήκοντα ἐρμηνείας τῶν θεοπνεύστων γρα-
 φῶν ἄκουε οἷα κατὰ λέξιν γράφει "ὁ θεὸς οὖν ἄν-
 10 "θρωπος ἐγένετο, καὶ αὐτὸς κύριος ἔσωσεν ἡμᾶς
 "δοὺς τὸ τῆς παρθένου σημεῖον· ἀλλ' οὐχ ὡς ἐναι-
 "φρασι τῶν νῦν τολμώντων μεθερμηνεύειν τὴν γρα-
 "φήν· ἰδοὺ ἡ νεᾶνις ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν·
 "ὡς Θεοδοτίων ἡρμηνεύσεν ὁ Ἐφῆσιος, καὶ Ἀκύλας
 "ὁ Ποντικός, ἀμφοτέρω Ἰουδαῖοι προσήλυτοι, αὐ-
 15 "κατακολουθήσαντες οἱ Ἐβριῶναί οἱ ἔξ Ἰωσήφ αὐτῶν
 "γεγενῆσθαι φάσκουσι." 11. τούτοις ἐπιφέρει μετὰ
 βραχέα λέγων "πρὸ τοῦ γὰρ Ῥωμαίους κρατῦναι τὴν
 "ἀρχὴν αὐτῶν, ἔτι τῶν Μακεδόνων τὴν Ἀσίαν κατε-
 "χόντων, Πτολεμαῖος ὁ Ἀγροῦ, φιλοτιμούμενος τῆς
 20 "ὑπ' αὐτοῦ κατεσκευασμένην βιβλιοθήκην ἐν Ἀλε-
 "ξανδρείᾳ κοσμήσαι τοῖς πάντων ἀνθρώπων συγ-
 "γραμμάσιν, ὅσα γε σπουδαῖα ὑπῆρχεν, ἤτησεν
 "παρὰ τῶν Ἱεροσολυμιτῶν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν δια-
 "λεκτὸν σχεῖν αὐτῶν μεταβιβλημένας τὰς γραφάς.
 25 "12. οἱ δὲ (ὑπήκουον γὰρ ἔτι τοῖς Μακεδόσι τοῖς
 "τοῖς παρ' αὐτοῖς ἐμπεροτάτους τῶν γραφῶν καὶ
 "ἀμφοτέρων τῶν διαλέκτων, ἑβδομήκοντα πρεσβύ-
 "τους ἐπεμψαν Πτολεμαῖῳ, ποιήσοντας τοῦθ' ὅτι
 "ἡβούλετο. 13. ὁ δὲ ἰδίᾳ πείραν αὐτῶν λαβεῖν θέλει

1 Iren. V, 33, 3. p. 333.

3 ibd. IV, 6, 2. p. 233.

p. 327. 4 ibd. I, 27, 4. p. 106.

8 ibd. III, 21, 1. p. 210.

12 Ios. 7, 14.

17 Iren. III, 21, 2. p. 215.

"σας, εὐλαβηθεῖς τε μή τι ἄρα συνθέμενοι ἀποκρύ-
 "ψωσι τὴν ἐν ταῖς γραφαῖς διὰ τῆς ἐρμηνείας ἀλή-
 "θειαν, χωρίσας αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων ἐκέλευσε τοὺς
 "πάντας τὴν αὐτὴν ἐρμηνείαν γράφειν, καὶ τοῦτο
 "ἐπὶ πάντων τῶν βιβλίων ἐποίησε. 14. συνελθόντων
 5 "δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ παρὰ τῷ Πτολεμαίῳ, καὶ
 "συναντιβαλλόντων ἐκάστου τὴν ἑαυτοῦ ἐρμηνείαν,
 "ὁ μὲν θεὸς ἐδοξάσθη, αἱ δὲ γραφαὶ ὄντως θείαι
 "ἐγνώσθησαν, τῶν πάντων τὰ αὐτὰ ταῖς αὐταῖς λέ-
 "ξεσι καὶ τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ἀναγορευσάντων ἀπ' 10
 "ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὥστε καὶ τὰ παρόντα ἔθνη
 "γινῶναι ὅτι κατ' ἐπίνοιαν τοῦ θεοῦ εἰσιν ἡρμη-
 "νευμένα αἱ γραφαί. 15. καὶ οὐδὲν γε θαυμαστὸν
 "τοῦτο ἐνηργηκεῖν τὸν θεόν, ὅς γε καὶ ἐν τῇ ἐπὶ
 "Ναβουχοδονόσορ αἰχμαλωσίᾳ τοῦ λαοῦ, διαφθάρει- 15
 "σθαι τῶν γραφῶν, καὶ μετὰ ἑβδομήκοντα ἔτη τῶν
 "Ἰουδαίων ἀνελθόντων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ἔπειτα
 "ἐν τοῖς χρόνοις Ἀρταξέρξου τοῦ Περσῶν βασιλέως
 "ἐνέπνευσεν Ἐσδρά τῷ ἱερεὶ ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ, τοῖς
 20 "τῶν προγεγονότων προφητῶν πάντας ἀνατάξασθαι
 "λόγους, καὶ ἀποκαταστήσαι τῷ λαῷ τὴν διὰ Μω-
 "σῆος νομοθεσίαν." τὰ αὐτὰ ὁ Εἰρηναῖος.

IX. [Nic. H. E. IV, 19.] Ἐννία δὲ καὶ δέκα ἔτεσι
 τῇ βασιλείᾳ διαρκέσαντος Ἀντωνίνου, Κόμοδος τὴν
 ἡγεμονίαν παραλαμβάνει, οὗ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος 25
 τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐκκλησιῶν Ἰουλιανὸς ἐρχε-
 ῖσθαι τὴν ἐπισκοπὴν, ἐπὶ δυοκαίδεκα ἔτεσιν Ἀγριπ-
 πίνου τὴν λειτουργίαν ἀναπλήσαντος.

X. [Nic. H. E. IV, 32.] Ἦγειτο δὲ τὴνικαῦτα τῆς
 τῶν πιστῶν αὐτόθι διατριβῆς τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ 30
 ἐπιδοξότατος, ὄνομα αὐτῷ Πάνταινος, ἔξ ἀρχαίου
 ἔθνους διδασκαλείου τῶν ἱερῶν λόγων παρ' αὐτοῖς

συνεστῶτος, ὃ καὶ εἰς ἡμᾶς παρατείνεται, καὶ πρὸς
τῶν ἐν λόγῳ καὶ τῇ περὶ τὰ θεῖα σπουδῇ δυνατῶν
συνγκροτεῖσθαι παρειλήφμεν. ἐν δὲ τοῖς μάλιστα
κατ' ἐκεῖνο καιροῦ διαλάμψαι λόγος ἔχει τὸν δευ-
λωμένον, οἷα καὶ ἀπὸ φιλοσόφου ἀγωγῆς τῶν καλῶν
μένων Στωϊκῶν ὁρμώμενον. 2. τοσαύτην δ' οὐκ
φασιν αὐτὸν ἐκθυμοτάτῃ διαθέσει προθυμίαν περὶ
τὸν θεῖον λόγον ἐνδείξασθαι ὡς καὶ κήρυκα τοῦ
κατὰ Χριστὸν εὐαγγελίου τοῖς ἐπ' ἀνατολῆς ἐθνέσιν
ἀναδειχθῆναι, μέχρι καὶ τῆς Ἰνδῶν στειλάμενον γῆς
ἦσαν γὰρ, ἦσαν εἰσέτι τότε πλείους εὐαγγελιστὰι τοῦ
λόγου, ἔνθεν ζήλου ἀποστολικοῦ μιμήματος συνεισ-
φέρειν ἐπ' αὐξήσει καὶ οἰκοδομῇ τοῦ θείου λόγου
προμηθεύμενοι. 3. ὧν εἷς γενόμενος καὶ ὁ Πάντα-
νος καὶ εἰς Ἰνδοὺς ἐλθεῖν λέγεται, ἔνθα λόγος εὐρύς
αὐτὸν προφθάσαν τὴν αὐτοῦ παρουσίαν τὸ κατὰ
Ματθαῖον εὐαγγέλιον παρὰ τισιν αὐτόθι τὸν Χρι-
στὸν ἐπεγνωκόσιν, οἷς Βαρθολομαῖον τῶν ἀποστόλων
ἔνα κηρύξαι, αὐτοῖς τε Ἑβραίων γράμμασι τὴν τοῦ
Ματθαίου καταλείψαι γραφὴν, ἣν καὶ σώζεσθαι ἐν
τὸν δηλούμενον χρόνον. 4. ὃ γε μὴν Πάντανος ἐπὶ
πολλοῖς κατορθώμασι τοῦ κατ' Ἀλεξάνδρειαν τελευ-
τῶν ἡγείται διδασκαλείου, ζωσῆ φωνῇ καὶ διὰ συγ-
γραμμάτων τοὺς τῶν θείων δογμάτων θησανόρους
ὕπομνηματιζόμενος.

XI. [Nic. H. E. IV, 33.] Κατὰ τοῦτον ταῖς θείαις
γραφαῖς συνασκούμενος ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐγνωρίζετο
Κλήμης, ὁμώνυμος τῷ πάλαι τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας
ἡγήσαμένῳ φοιτητῇ τῶν ἀποστόλων. 2. ὃς δὴ καὶ
ὀνομαστὶ ἐν αἷς συνέταξεν Ὑποτυπώσειςιν ὡσάν δι-
δασκάλου τοῦ Πανταίνου μέμνηται, τοῦτον τε αὐτὸν
καὶ τῶν Στωματείων ἐν πρώτῳ συγγράμματι αἰνέ-
σας

τεσθαί μοι δοκεῖ, ὅτε τοὺς ἐμφανεστέρους ἧς κατε-
λήφεν ἀποστολικῆς διαδοχῆς ἐπισημαινόμενος ταῦτά
φησιν 3. "ἦδη δὲ οὐ γραφὴ εἰς ἐπίδειξιν τετελεσμένη
ἦδε ἡ πραγματεία, ἀλλὰ μοι ὑπομνήματα εἰς γῆρας
θησανρίζεται, λήθης φάρμακον, εἰδῶλον ἀτεχνῶς καὶ
σκιαγραφία τῶν ἐναργῶν καὶ ἐμφύχων ἐκείνων ὧν
κατηξιώθη ἐπακοῦσαι λόγων τε καὶ ἀνδρῶν μακα-
ρίων καὶ τῷ ὄντι ἀξιολόγων. 4. τούτων ὁ μὲν ἐπὶ
τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ἰωνικός, ὁ δὲ ἐπὶ τῆς μεγάλης
Ἑλλάδος, τῆς Κόλλης ἄτερος αὐτῶν Συρίας ἦν, ὁ 10
δὲ ἐπ' Αἰγύπτου, ἄλλοι δὲ ἀνὰ τὴν ἀνατολήν, καὶ
ταύτης ὁ μὲν τις τῶν Ἀσσυρίων, ὁ δὲ ἐν τῇ Παλαι-
στίνῃ Ἑβραῖος ἀνέκαθεν. ὑστάτῳ δὲ περιτυχῶν
(δυνάμει δὲ ἄρα πρώτος ἦν) ἀνεπαυσάμην, ἐν
Αἰγύπτῳ θηράσας λεληθότα. 5. ἀλλ' οἱ μὲν τὴν 15
ἀληθῆ τῆς μακαρίας σώζοντες διδασκαλίας παρὰ-
δοσιν εὐθὺς ἀπὸ Πέτρου καὶ Ἰακώβου, Ἰωάννου τε
καὶ Παύλου τῶν ἀγίων ἀποστόλων, παῖς παρὰ πα-
τρός ἐκδεξάμενος (ὀλίγοι δὲ οἱ πατράσιν ὅμοιοι),
ἦκον δὴ σὺν θεῷ καὶ εἰς ἡμᾶς, τὰ προγονικά ἐκεῖνα 20
καὶ ἀποστολικά καταθησόμενοι σπέρματα."

XII. [Nic. H. E. IV, 19.] Ἐπὶ τούτων τῆς ἐν Ἱερο-
σολύμοις ἐκκλησίας ἐπίσκοπος ὁ παρὰ πολλοῖς εἰσέτι
νῦν βεβοημένος Νάρκισσος ἐγνωρίζετο, πεντεκαίδε-
κάτην ἄγων διαδοχὴν ἀπὸ τῆς τῶν Ἰουδαίων κατὰ 25
Ἀδριανὸν πολιορκίας, ἐξ οὗ δὴ πρῶτον τὴν αὐτόθι
ἐκκλησίαν ἐξ ἐθνῶν συστήναι μετὰ τοὺς ἐκ περιτο-
μῆς, καθηγῆσθαι τε αὐτῶν πρῶτον ἐξ ἐθνῶν ἐπί-
σκοπον Μάρκον ἐδηλώσαμεν. 2. μεθ' ὃν ἐπίσκο-
πεῦσαι Κασσιανὸν αἱ τῶν αὐτόθι διαδοχαὶ περιέ- 30

3. Clem. Strom. 1, 1. p. 322.

χουσι, καὶ μετὰ τοῦτον Πούπλιον, εἶτα Μάξιμον, καὶ ἐπὶ τούτοις Ἰουλιανόν, ἔπειτα Γάϊον, μετ' οὗ Σύμμαχον, καὶ Γάϊον ἕτερον, καὶ πάλιν ἄλλον Ἰουλιανόν, Καπίτωνά τε πρὸς τούτοις καὶ Οὐάλεντα καὶ Δολιχιανόν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν Νάρκισσον, τριακιστὸν ἀπὸ τῶν ἀποστόλων κατὰ τὴν τῶν ἐξῆς διαδοχὴν γεγεννημένον.

XIII. [Nic. H. E. IV, 29.] Ἐν τούτῳ καὶ Ῥόδων γένος τῶν ἀπὸ Ἀσίας, μαθητευθεὶς ἐπὶ Ῥώμης, οὗ αὐτὸς ἱστορεῖ, Τατιανῶ, ὃν ἐκ τῶν πρόσθεν ἐγνω-
 10 μεν, διάφορα συντάξας βιβλία, μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ πρὸς τὴν Μαρκίωνος παρατέτακται αἴρεσιν· ἦν καὶ εἰς διαφόρους γνώμας κατ' αὐτὸν διαστᾶσαν ἱστορεῖν τοὺς τὴν διάστασιν ἐμπεποιηκότας ἀναγράφων, ἐπ' ἀκριβές τε τὰς παρ' ἐκάστῳ τούτων ἐπινηνοημένους
 15 διελέγχων ψευδολογίας. 2. ἄκουε δ' οὖν καὶ αὐτοῦ ταῦτα γράφοντος "διὰ τοῦτο καὶ παρ' ἑαυτοῖς ἀσυν- φωνοὶ γεγόνασιν, ἀσυστάτου γνώμης ἀντιποιούμενοι· "ἀπὸ γὰρ τῆς τούτων ἀγέλης Ἀπελλῆς μὲν, ὃ τῇ πα-
 20 "λιτεῖα σεμνυνόμενος καὶ τῷ γήρᾳ, μίαν ἀρχὴν ὁμο- "λογεῖ, τὰς δὲ προφητείας ἐξ ἀντικειμένου λέγει πνευ- "ματος, πειθόμενος ἀποφθέγμασι παρθένου δαίμο- "νώσης, ὄνομα Φιλουμένης. 3. ἕτεροι δὲ, καθὼς καὶ
 "αὐτὸς ὁ ναύτης Μαρκίων, δύο ἀρχὰς εἰσηγοῦνται·
 25 "ἀπ' ὧν εἰσι Ποτῆτος τε καὶ Βασιλικός. 4. καὶ οὗτοι
 "μὲν κατακολουθήσαντες τῷ Ποντικῷ λύκῳ, καὶ μὴ
 "εὐρίσκοντες τὴν διαίρεσιν τῶν πραγμάτων, ὡς οὗτος
 "ἐκεῖνος, ἐπὶ τὴν εὐχέρειαν ἐτράποντο, καὶ δύο ἀρ-
 "χὰς ἀπεφήναντο ψιλῶς καὶ ἀναποδείκτως. ἄλλοι δὲ
 30 "πάλιν ἀπ' αὐτῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον ἐξοκείλαντες οὐ μόνον
 "δύο, ἀλλὰ καὶ τρεῖς ὑποτίθενται φύσεις, ὡς
 "ἔστιν ἀρχηγὸς καὶ προστάτης Συνέρω, καθὼς οἱ τοῦ

"διδασκαλεῖται αὐτοῦ προβαλλόμενοι λέγουσι." 5. γρά-
 φει δὲ ὁ αὐτὸς ὡς καὶ εἰς λόγους ἐληλύθοι τῷ
 Ἀπελλῇ, φάσκων οὕτως "ὁ γὰρ γέγων Ἀπελλῆς συμ-
 6 "μίκας ἡμῖν πολλὰ μὲν κακῶς λέγων ἠλέγχθη, ὅθεν
 "καὶ ἔφασκε μὴ δεῖν ὅλως ἐξετάζειν τὸν λόγον, ἀλλ'
 "ἕκαστον, ὡς πεπίστευκε, διαμένειν. σωθήσεσθαι
 "γὰρ τοὺς ἐπὶ τὸν ἐσταυρωμένον ἡλικιότας ἀπεφαί-
 "νετο, μόνον ἂν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς εὐρίσκωνται. τὸ
 "δὲ πάντων ἀσαφέστατον ἐδογματίζετο αὐτῷ πρᾶγμα,
 "καθὼς προειρηκάμεν, τὸ περὶ τοῦ θεοῦ. ἔλεγε μὲν
 10 "γὰρ μίαν ἀρχὴν καθὼς καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος." 6. εἶτα προθεὶς αὐτοῦ πᾶσαν τὴν δόξαν ἐπιφέρει
 φάσκων "λέγοντος δέ μου πρὸς αὐτὸν 'πόθεν ἡ ἀπό-
 "δειξις αὕτη σοι, ἢ πῶς δύνασαι λέγειν μίαν ἀρχὴν,
 "φράσον ἡμῖν' ἔφη τὰς μὲν προφητείας ἑαυτὰς ἐλέγ-
 15 "χειν, διὰ τὸ μηδὲν ὅλως ἀληθὲς εἰρηκέναι· ἀσύμφω-
 "νοι γὰρ ὑπάρχουσι καὶ ψευδεῖς καὶ ἑαυταῖς ἀντι-
 "κειμένοι. τὸ δὲ πῶς ἔστι μία ἀρχὴ μὴ γινώσκουσιν
 "ἔλεγε, οὕτω δὲ κινεῖσθαι μόνον. 7. εἰτ' ἐπομοσα-
 "μένου μου τάληθδὲς εἰπεῖν, ὥμνουν ἀληθειῶν λέ-
 20 "γειν, μὴ ἐπίστασθαι πῶς εἰς ἓστιν ἀγέννητος θεὸς,
 "τοῦτο δὲ πιστεύειν. ἐγὼ δὲ γελάσας κατέρων αὐτοῦ,
 "διότι διδάσκαλος εἶναι λέγων οὐκ ἤδει τὸ διδασκό-
 "μενον ὑπ' αὐτοῦ κρατύνειν." 8. ἐν τῷ αὐτῷ δὲ
 25 συγγράμματι Καλλιστίανι προσφωνῶν ὁ αὐτὸς με-
 μαθητευσθαι ἐπὶ Ῥώμης Τατιανῶ ἑαυτὸν ὁμολογεῖ.
 φησὶ δὲ καὶ ἐσπουδάσθαι τῷ Τατιανῷ προβλημάτων
 βιβλίον, δι' ὧν τὸ ἀσαφὲς καὶ ἐπικεκρυμμένον τῶν
 θεῶν γραφῶν παραστήσειν ὑποσχομένου τοῦ Τατια-
 30 νου αὐτὸς ὁ Ῥόδων ἐν ἰδίῳ συγγράμματι τὰς τῶν
 ἐκείνου προβλημάτων ἐπιλύσεις ἐκδήσεσθαι ἐπαγ-
 γέλλεται. φέρεται δὲ τοῦ αὐτοῦ καὶ εἰς τὴν ἐξαήμε-

ρον υπόμνημα. 9. ὁ γέ τοι Ἀπελλῆς οὗτος μυρία
κατὰ τοῦ Μωυσέως ἡσέβησε νόμον, διὰ πλειόνων
συγγραμμάτων τοὺς θείους βλασφημήσας λόγους
εἰς ἐλεγχόν τε, ὥς γε δὴ ἐδόκει, καὶ ἀνατροπὴν αὐ-
τῶν οὐ μικρὰν πεποιημένος σπουδῇ. ταῦτα μὲν
οὖν περὶ τούτων.

XIV. [Nic. H. E. IV, 20.] Μισόκαλός γε μὴν ἐ-
στὶν ὁ μάλιστα καὶ φιλοπόνηρος ὢν ὁ τῆς ἐκκλησίας
τοῦ θεοῦ πολέμιος, μηδὲν τε μηδαμῶς τῆς κατὰ
10 τῶν ἀνθρώπων ἀπολιπὼν ἐπιβουλῆς τρόπου, αἰρέσεις
ξένας αὐτῆς ἐπιφύεσθαι κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐνήργη-
σεν, ὡς οἱ μὲν ἰσθόλων δίκην ἐρπετῶν ἐπὶ τῆς Ἀσίας καὶ
Φρυγίας εἰρπον, τὸν μὲν παράκλητον Μοντανόν, τὸν
δ' ἐξ αὐτοῦ γυναικάς, Πρίσκιλλαν καὶ Μαξιμίλλαν.
15 ὡς αὖν τοῦ Μοντανοῦ προφήτιδας γεγονυίας αὐ-
τοῦντες.

XV. οἱ δ' ἐπὶ Ρώμης ἡκμαζον, ὃν ἡγεῖτο Φλα-
βίνος, πρεσβυτερίου τῆς ἐκκλησίας ἀποπεσὼν, βλα-
στός τε σὺν τούτῳ παραπλησίῳ πτώματι κατεσχημα-
20 τισμένος, οἱ καὶ πλείους τῆς ἐκκλησίας περιέλκοντες ἐπὶ
τὸ σφῶν ὑπὲρ βούλημα, θάτερος ἰδίως περὶ τῆς
ἀληθείας νεωτερίζειν πειρώμενος.

XVI. [Nic. H. E. IV, 23.] Πρὸς μὲν οὖν τὴν
λεγομένην κατὰ Φρύγας αἵρεσιν ὅπλον ἰσχυρόν καὶ
25 ἀκαταγώνιστον ἐπὶ τῆς Ἱερραπόλεως τὸν Ἀπολινάριον
οὗ καὶ πρόσθεν μνήμην ὁ λόγος πεποίητο, ἄλλους τε
σὺν αὐτῷ πλείους τῶν τηρικᾶδε λογίων ἀνδρῶν
τῆς ἀληθείας ὑπερμαχος ἀνίστη δύναμις, ἐξ ὧν καὶ
ἡμῖν ἱστορίας πλείστη τις ὑπόθεσις καταλείπεται.
30 2. ἀρχόμενος γοῦν τῆς κατ' αὐτῶν γραφῆς τῶν δι-
ρημένων δὴ τις πρῶτον ἐπισημαίνεται, ὡς καὶ ἀγνο-
φοις τοῖς κατ' αὐτῶν ἐπεξέλθοι ἐλέγχους. προσημα-

ἔεται γοῦν τοῦτον τὸν τρόπον 3. "ἐκ πλείστον ὅσον
καὶ ἱκανωτάτου χρόνου, ἀγαπητὴ Ἀουλίριε Μάρ-
κελλε, ἐπιταχθεὶς ὑπὸ σοῦ συγγράψαι τινὰ λόγον
εἰς τὴν τῶν κατὰ Μιλτιάδην λεγομένων αἵρεσιν,
ἑφεκτικώτερόν πως μέχρι νῦν διεκείμεν, οὐκ ἀπο-
5 ρία τοῦ δύνασθαι ἐλέγχειν μὲν τὸ ψεῦδος, μαρτυ-
ρεῖν δὲ τῇ ἀληθείᾳ, δεδιὼς δὲ καὶ ἐξευλαβούμενος
μή πη δόξω τισὶν ἐπισυγγράφειν ἢ ἐπιδιατάσσεσθαι
τῷ τῆς τοῦ εὐαγγελίου καινῆς διαθήκης λόγῳ, ὃ
μήτε προσθεῖναι μήτ' ἀφελῆν δυνατόν τῷ κατὰ τὸ 10
εὐαγγέλιον αὐτὸ πολιτεύεσθαι προσηρημένῳ. 4. προσ-
φάτως δὲ γενόμενος ἐν Ἀγκύρᾳ τῆς Γαλατίας, καὶ
καταλαβὼν τὴν κατὰ Πόντον ἐκκλησίαν ὑπὸ τῆς
νέας ταύτης, οὐχ, ὡς αὐτοὶ φασί, προφητείας, πολὺ
15 δὲ μᾶλλον, ὡς δειχθήσεται, ψευδοπροφητείας δια-
τεθρυλημένην, καθ' ὅσον δυνατόν, τοῦ κυρίου πα-
ρασχόντος, περὶ αὐτῶν τε τούτων καὶ τῶν προτει-
νομένων ὑπ' αὐτῶν ἑκαστὰ τε διελέχθημεν ἡμέραις
πλείοσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς τὴν μὲν ἐκκλησίαν
20 ἐγκαλλισθῆναι καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπιρρυσθῆ-
ναι, τοὺς δ' ἐξ ἐναντίας πρὸς τὸ παρὸν ἀποκρουσθῆ-
ναι, καὶ τοὺς ἀντιθέους λυπηθῆναι. 5. ἀξιούντων
οὖν τῶν κατὰ τόπον πρεσβυτέρων, ὅπως τῶν λε-
χθέντων κατὰ τῶν ἀντιδιατιθεμένων τῷ τῆς ἀλη-
θείας λόγῳ υπόμνημά τι καταλίπωμεν, παρόντος καὶ 25
τοῦ συμπρεσβυτέρου ἡμῶν Ζωτικοῦ τοῦ Ὁσσηνοῦ,
τοῦτο μὲν οὐκ ἐπράξαμεν, ἐπηγγελάμεθα δὲ, ἐν-
θάδε γράψαντες τοῦ κυρίου διδόντος διὰ σπουδῆς
πίμψειν αὐτοῖς." 6. ταῦτα καὶ ἐξῆς τούτοις ἕτερα
κατ' ἀρχὰς εἰπὼν τοῦ λόγου, τὸν αἰτίον τῆς δηλου- 30
μένης αἰρέσεως προὖν τοῦτον ἀνιστορεῖ τὸν τρόπον
ἢ τοῖνυν ἐνστασις αὐτῶν καὶ ἡ πρόσφατος τοῦ ἀπο-

"σχίσματος αἵρεσις πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τὴν αἰτίαν
 "ἔσχε τοιαύτην. 7. κόμη τις εἶναι λέγεται ἐν τῇ κατὰ
 "τὴν Φρυγίαν Μυσία, καλουμένη Ἀρδαβαὺ τοῦνομα
 "ἐνθα φασί τινα τῶν νεοπίστων πρώτως, Μοντανόν
 5 "τοῦνομα, κατὰ Γραῦτον Ἀσίας ἀνθύπατον, ἐν ἐπιθι-
 "μία ψυχῆς ἀμέτρον φιλοπρωτείας δόντα πάροδον εἰς
 "ἑαυτὸν τῷ ἀντικειμένῳ πνευματοφορηθῆναι τε καὶ
 "αἰφνιδίως ἐν κατοχῇ τινι καὶ παρεκστάσει γενόμε-
 "νον ἐνθουσιᾶν ἄρξασθαι τε λαλεῖν καὶ ξενοφωνεῖν
 10 "παρὰ τὸ κατὰ παράδοσιν καὶ κατὰ διαδοχὴν ἄνωθεν
 "τῆς ἐκκλησίας ἔθος δῆθεν προφητεύοντα. 8. τῶν δὲ
 "κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἐν τῇ τῶν νόθων ἐκφωνημάτων
 "ἀκροάσει γενομένων οἱ μὲν ὡς ἐπὶ ἐνεργουμένῳ καὶ
 "δαιμονῶντι καὶ ἐν πλάνης πνεύματι ὑπάρχοντι καὶ
 15 "τοὺς ὅλλους ταράττοντι ἀχθόμενοι ἐπετίμων καὶ λα-
 "λεῖν ἐκώλουν, μεμνημένοι τῆς τοῦ κυρίου διαστο-
 "λῆς τε καὶ ἀπειλῆς πρὸς τὸ φυλάττεσθαι τὴν τῶν
 "ψευδοπροφητῶν ἐρηγορότως παρουσίαν· οἱ δὲ ὡς
 "ἀγίῳ πνεύματι καὶ προφητικῷ χαρίσματι ἐπαιρόμε-
 20 "νοι καὶ οὐχ ἥκιστα χαννούμενοι, καὶ τῆς διαστολῆς
 "τοῦ κυρίου ἐπιλανθανόμενοι, τὸ βλαψέφρον καὶ ὑπε-
 "κοριστικὸν καὶ λαοπλάνον πνεῦμα προυκαλοῦντι
 "θελγόμενοι καὶ πλανώμενοι ὑπ' αὐτοῦ, εἰς τὸ μη-
 "κέτι κωλύεσθαι σιωπᾶν. 9. τέχνη δέ τι, μάλλον
 25 "δὲ τοιαύτη μεθόδῳ κακοτεχνίας ὁ διάβολος τὴν κατὰ
 "τῶν παρηκόων ἀπώλειαν μηχανησάμενος, καὶ παρὰ
 "ἀξίαν ὑπ' αὐτῶν τιμώμενος, ὑπεξήγειρέ τε καὶ προ-
 "εξέκαυσεν αὐτῶν τὴν ἀποκεκοιμημένην ἀπὸ τῆς κα-
 "ἀλήθειαν πίστεως διάνοιαν, ὡς καὶ ἑτέρας τινὰς δυνά-
 30 "μεις γυναικας ἐπεγεῖραι καὶ τοῦ νόθου πνεύματος πλη-
 "ρῶσαι, ὡς καὶ λαλεῖν ἐκφρόνως καὶ ἀκαίρως καὶ
 "ἄλλοτριωτρόπως, ὁμοίως τῷ προειρημένῳ, καὶ τοῖς

"μὲν χαίροντας καὶ χαννουμένους ἐπ' αὐτῷ μακαρί-
 "ζοντος τοῦ πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ μεγέθους τῶν
 "ἐπαγγελμάτων ἐκφυσιοῦντος, ἔσθ' ὅπη δὲ καὶ κα-
 "τακρίνοντος στοχαστικῶς καὶ ἀξιοπιστίας αὐτοὺς
 "ἀντικρὺς, ἵνα καὶ ἐλεγκτικὸν εἶναι δοκῇ, (ὁλίγοι δ'
 "ἦσαν οὗτοι τῶν Φρυγῶν ἐξηπατημένοι), τὴν δὲ κα-
 "θόλου καὶ πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησίαν
 "βλασφημεῖν διδάσκοντος τοῦ ἀπηρηθασμένου πνεύ-
 "ματος, ὅτι μήτε τιμὴν μήτε πάροδον εἰς αὐτὴν τὸ
 "ψευδοπροφητικὸν ἐλάμβανε πνεῦμα. 10. τῶν γὰρ
 "κατὰ τὴν Ἀσίαν πιστῶν πολλάκις καὶ πολλαχῇ τῆς
 "Ἀσίας εἰς τοῦτο συνελθόντων, καὶ τοὺς προσφράτους
 "λόγους ἐξετασάντων καὶ βεβήλους ἀποφηνάντων καὶ
 "ἀποδοκιμασάντων τὴν αἵρεσιν, οὕτω δὲ τῆς τε ἐκ-
 "κλησίας ἐξεώσθησαν καὶ τῆς κοινωνίας εἰρχθῆ-
 15 "σαν." 11. ταῦτα ἐν πρώτοις ἱστορήσας, καὶ δι'
 "ἴλου τοῦ συγγράμματος τὸν ἔλεγχον τῆς κατ' αὐτοὺς
 "πλάνης ἐπαγαγὼν, ἐν τῷ δευτέρῳ περὶ τῆς τελευτῆς
 "τῶν προδεδηλωμένων ταῦτά φησιν 12. "ἐπειδὴ τοί-
 "νυν καὶ προφητοφόντας ἡμᾶς ἀπεκάλουν, ὅτι μὴ
 "τοὺς ἀμετροφώνους αὐτῶν προφήτας ἰδεξάμεθα,
 "(τούτους γὰρ εἶναι φασιν, οὓς περὶ ἐπηγγελματο τῷ
 "λαῷ πέμψειν ὁ κύριος), ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν πρὸς
 "θεοῦ, ἔστι τις, ὃ βέλτιστοι, τούτων τῶν ἀπὸ Μον-
 "τανῶ καὶ τῶν γυναικῶν λαλεῖν ἄρξαμένων, ὅστις
 25 "ὑπὸ Ἰουδαίων ἐδιώχθη ἢ ὑπὸ παρανόμων ἀπεκταν-
 "θη; οὐδεὶς. οὐδέ γέ τις αὐτῶν κρατηθεὶς ὑπὲρ τοῦ
 "ὀνόματος ἀνεσταυρώθη. οὐ γὰρ οὖν. οὐδὲ μὴν
 "οὐδὲ ἐν συναγωγαῖς Ἰουδαίων τῶν γυναικῶν τις
 "ἑμαστιγώθη ποτὲ ἢ ἐλιθοβολήθη. οὐδαμῶς οὐδα-
 30 "μῶς. 13. ἄλλῳ δὲ θανάτῳ τελευτῆσαι λέγονται Μον-
 "τανὸς τε καὶ Μαξιμίλλα. τούτους γὰρ ὑπὸ πνεύμα-

"τος βλαψίφρονος ἑκατέρους ὑποκινήσαντος λόγῳ
 "ἀναρτῆσαι ἑαυτοὺς, οὐχ ὁμοῦ, κατὰ δὲ τὸν τῆς ἐκ-
 "στου τελευτῆς καιρὸν φήμη πολλή, καὶ οὕτω δὲ τε-
 "λευτῆσαι καὶ τὸν βίον καταστρέφει Ἰουδα προδοτὴν
 5 "δίκην. 14. καθάπερ καὶ τὸν θαυμαστὸν ἐκείνον τὸν
 "πρώτον τῆς κατ' αὐτοὺς λεγομένης προφητείας οὐ-
 "ἐπίτροπόν τινα Θεόδοτον πολὺς αἰρεῖ λόγος, ὡς αἰ-
 "ρούμενόν ποτε καὶ ἀναλαμβάνόμενον εἰς οὐρανὸν
 "παρεκστῆναι τε καὶ καταπιστεῦσαι ἑαυτὸν τῷ τῆς
 10 "ἀπάτης πνεύματι, καὶ δισκευθέντα κακῶς τελευτῆ-
 "σαι. 15. φασὶ γοῦν τοῦτο οὕτως γεγενῆσθαι, ἀλλὰ
 "μὴ ἄνευ τοῦ ἰδεῖν ἡμᾶς ἐπίστασθαι τι τῶν τοιού-
 "των νομίζομεν, ὧ μακάριε. ἴσως μὲν γὰρ οὕτως
 "ἴσως δὲ οὐχ οὕτως τετελευτήκασιν Μοντανὸς τε καὶ
 15 "Θεόδοτος καὶ ἡ προειρημένη γυνή." 16. αὐτὸς δ'
 "ἐν τῷ αὐτῷ φησι λόγῳ τοὺς τότε ἱεροὺς ἐπισκόπους
 "πεπειραῖσθαι μὲν τὸ ἐν τῇ Μαξιμίλλῃ πνεῦμα δια-
 "λέγξαι, κεκωλύσθαι δὲ πρὸς ἑτέρων, συνεργοῦνται
 "δηλαδὴ τῷ πνεύματι. 17. γράφει δὲ οὕτως "καὶ μὴ λε-
 20 "γέτω ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀστέριον Οὐρβανὸν
 "τὸ διὰ Μαξιμίλλης πνεῦμα 'διώκομαι ὡς λύκος ἐν
 "προβάτων· οὐκ εἰμὶ λύκος· ὧμ' εἰμι καὶ πνεῦμα καὶ
 "δύναμις', ἀλλὰ τὴν ἐν τῷ πνεύματι δύναμιν ἐναργῶς
 "δειξάτω καὶ ἐλεγξάτω, καὶ ἐξομολογεῖσθαι διὰ τοῦ
 25 "πνεύματος καταναγκασάτω τοὺς τότε παρόντας εἰς
 "τὸ δοκιμάσαι καὶ διαλεχθῆναι τῷ πνεύματι λαλοῦν-
 "τῶν ἀνδρῶν δοκίμους καὶ ἐπισκόπους, Ζωτικὸν ἀπὸ Κο-
 "μάνης κόμης καὶ Ἰουλιανὸν ἀπὸ Ἀπαμείας, ὧν αἱ
 "περὶ Θεμίσωνα τὰ στόματα φημύσαντες οὐκ εἴσαν
 30 "τὸ ψευδὲς καὶ λαοπλάνον πνεῦμα ὑπ' αὐτῶν ἐλόν-
 "χθῆναι." 18. ἐν ταύτῃ δὲ πάλιν ἑτερα μεταξὺ πρὸς
 "ἐλεγχον τῶν τῆς Μαξιμίλλης ψευδοπροφητειῶν εἰ-

πῶν, ὁμοῦ τὸν τε χρόνον καθ' ὃν ταῦτ' ἔγραψε ση-
 "μαίνει καὶ τῶν προρησέων αὐτῆς μέμνηται, δι' ὧν
 πολέμους ἔσεσθαι καὶ ἀκαταστασίας προειμαντεύσατο,
 ὧν καὶ τὴν ψευδολογίαν εὐθύνει ὧδε λέγων 19. "καὶ
 "πῶς οὐ καταφανὲς ἤδη γέγονε καὶ τοῦτο τὸ ψεῦδος;
 5 "πλείω γὰρ ἢ τρισκαίδεκα ἔτη εἰς ταύτην τὴν ἡμέ-
 "ραν, ἔξ οὗ τετελεύτηκεν ἡ γυνή, καὶ οὔτε μερικὸς
 "οὔτε καθολικὸς κόσμος γέγονε πόλεμος, ἀλλὰ καὶ
 "Χριστιανοὶ μᾶλλον εἰρήνῃ διάμονος ἔξ ἑλίου θεοῦ".
 καὶ ταῦτα δὲ ἐκ τοῦ δευτέρου συγγράμματος. 20. καὶ
 10 ἀπὸ τοῦ τρίτου δὲ σμικρὰς παραθήσομαι λέξεις, δι'
 ὧν πρὸς τοὺς ἀνχοῦντας, ὡς ἄρα πλείους καὶ αὐτῶν
 μαρτυρηκότες εἶεν, ταῦτά φησιν "ὅταν τοίνυν ἐν
 "πᾶσι τοῖς εἰρημένοις ἐλεγχθέντες ἀπορήσωσιν, ἐπὶ
 "τοὺς μάρτυρας πειρῶνται καταφεύγειν, λέγοντες 15
 "πολλοὺς ἔχειν μάρτυρας, καὶ τοῦτο εἶναι τεκμήριον
 "πιστὸν τῆς δυνάμεως τοῦ παρ' αὐτοῖς λεγομένου
 "προφητικοῦ πνεύματος. τὸ δ' ἐστὶν ἄρα, ὡς εἴοικε,
 "παντὸς μᾶλλον οὐκ ἀληθές. 21. καὶ γὰρ τῶν ἄλλων
 "αἰρέσεων τινες πλείστους ὅσους ἔχουσι μάρτυρας,
 20 "καὶ οὐ παρὰ τοῦτο δήπου συγκαταθησόμεθα, οὐδὲ
 "ἀλήθειαν ἔχειν αὐτοὺς ὁμολογήσομεν. καὶ πρώτοί
 "γε οἱ ἀπὸ τῆς Μαρκιωνος αἰρέσεως Μαρκιωνισταὶ
 "καλούμενοι πλείστους ὅσους ἔχειν Χριστοῦ μάρτυ-
 "ρας λέγουσιν, ἀλλὰ τὸν γε Χριστὸν αὐτὸν κατ'
 25 "ἀλήθειαν οὐχ ὁμολογοῦσι." καὶ μετὰ βραχεία τούτοις
 "ἐπιφέρει λέγων 22 "ὅθεν τοι καὶ ἐπειδὴ οἱ ἐπὶ τὸ
 "τῆς κατ' ἀλήθειαν πίστεως μαρτύριον κληθέντες
 "ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τύχωσι μετὰ τινων τῶν ἀπὸ τῆς
 "τῶν Φρυγῶν αἰρέσεως λεγομένων μαρτύρων, δια- 30
 "φέρονται τε πρὸς αὐτοὺς καὶ μὴ κοινωνήσαντες αὐ-
 "τοῖς τελειοῦνται, διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι συγκαταθε-

"σθαι τῷ διὰ Μοντανοῦ καὶ τῶν γυναικῶν πνεύ-
 "ματι. καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμετέρων
 "χρόνων ἐν Ἀπαμείᾳ τῇ πρὸς Μαϊάνδρῳ τυγχάνει
 "γεγεννημένον ἐν τοῖς περὶ Γάϊον καὶ Ἀλέξανδρον
 5 "ἀπὸ Εὐμενείας μαρτυρήσασι πρόδηλον."

XVII. [Nic. H. E. IV, 24.] Ἐν τούτῳ δὲ τῷ συγ-
 γράμματι καὶ Μιλτιάδου συγγραφῆς μέμνηται. καὶ
 λόγον τινὰ καὶ αὐτοῦ κατὰ τῆς προειρημένης αἰρέ-
 σεως γεγραφότος. παραθέμενος γοῦν αὐτῶν λέγει
 10 τινὰς ἐπιφέρει λέγων "ταῦτα εὐρῶν ἐν τινι συγγράμ-
 "ματι αὐτῶν ἐνισταμένων τῷ Μιλτιάδου τοῦ ἀδελ-
 "φοῦ συγγράμματι, ἐν ᾧ ἀποδείκνυσιν περὶ τοῦ
 "δεῖν προφήτην ἐν ἐκστάσει λαλεῖν, ἐπετεμόμενον
 2. ὑποκαταβάς δὲ ἐν αὐτῷ τοὺς κατὰ τὴν καινὴν
 15 διαθήκην προπεφητευκότας καταλέγει, ἐν οἷς κατα-
 ριθμεῖ Ἀμμίαν τινὰ καὶ Κοδράτον, λέγων οὕτως
 "ἀλλ' ὃ γε ψευδοπροφήτης ἐν παρεκστάσει, ᾧ ἔπειτα
 "ἄδεια καὶ ἀφοβία, ἀρχόμενος μὲν ἐξ ἑκουσίου ἀμαρ-
 "τίας, καταστρέφων δὲ εἰς ἀκούσιον μανίαν ψυχῆς
 20 "ὥς προείρηται. 3. τοῦτον δὲ τὸν τρόπον οὔτε τινὲς
 "τῶν κατὰ τὴν παλαιάν, οὔτε τῶν κατὰ τὴν καινὴν
 "πνευματοφορηθέντα προφήτην δεῖξαι δυνησονται.
 "οὔτε Ἀγαβον, οὔτε Ἰούδαν, οὔτε Σίλαν, οὔτε τὸν
 "Φιλίππου θυγατέρας, οὔτε τὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἀν-
 25 "μίαν, οὔτε Κοδράτον, οὔτε γε δὴ τινὰς ἄλλους με-
 "τὰ αὐτοῖς προσήκοντας κανηρήσονται." 4. καὶ αὐ-
 "θις δὲ μετὰ βραχέα ταῦτά φησιν "εἰ γὰρ μετὰ
 "Κοδράτον καὶ τὴν ἐν Φιλαδελφείᾳ Ἀμμίαν, ὥς φη-
 "σιν, αἱ περὶ Μοντανὸν διεδέξαντο γυναῖκες τὸ προ-
 30 "φητικὸν χάρισμα, τοὺς ἀπὸ Μοντανοῦ καὶ τῶν γυναι-
 "κῶν τίνες παρ' αὐτοῖς διεδέξαντο δειξάτωσαν
 "δεῖν γὰρ εἶναι τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν πάσῃ τῇ

"ἐκκλησίᾳ μέχρι τῆς τελείας παρουσίας ὁ ἀπόστολος
 "ἔξωτ' ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοιεν δεῖξαι τεσσαρεσκαίδεκα-
 "τον ἤδη πον τοῦτο ἔτος ἀπὸ τῆς Μαξιμίλλης τελευ-
 "τῆς." 5. οὗτος μὲν δὴ τὸσαῦτα. ὃ γέ τοι πρὸς αὐ-
 τοῦ δεδηλωμένος Μιλτιάδης καὶ ἄλλας ἡμῖν τῆς ἰδίας
 5 περὶ τὰ θεῖα λόγια σπουδῆς μνήμας καταλέλοιπεν,
 ἐν τε οἷς πρὸς Ἑλληνας συνέταξε λόγοις καὶ τοῖς
 πρὸς Ἰουδαίους, ἐκατέρω ἰδίως ὑποθέσει ἐν δυαδὶν
 ὑπαντήσας συγγράμμασιν. ἔτι δὲ καὶ πρὸς τοὺς κο-
 σμικοὺς ἄρχοντας ὑπὲρ ἧς μετῆι φιλοσοφίας πεποι-
 10 ῖται ἀπολογία.

XVIII. [Nic. H. E. IV, 25.] Τῆς δὲ κατὰ Φρυγί-
 γας καλουμένης αἰρέσεως καὶ Ἀπολλώνιος, ἐκκλη-
 σιαστικός συγγραφεὺς, ἀκμαζούσης εἰσέτι τότε κατὰ
 τὴν Φρυγίαν ἐλεγχον ἐνστησάμενος ἰδίον κατ' αὐτῶν
 15 πεποιήται σύγγραμμα, τὰς μὲν φερομένας αὐτῶν
 προφητείας ψευδεῖς οὔσας κατὰ λέξιν εὐθύνων, τὸν
 δὲ βίον τῶν τῆς αἰρέσεως ἀρχηγῶν ὁποῖός τις γέγονε
 διελέγχων. αὐτοῖς δὲ ῥήμασι περὶ τοῦ Μοντανοῦ
 20 ταῦτα λέγοντος ἄκουε 2. "ἀλλὰ τίς οὗτός ἐστιν ὁ
 "πρόσφατος διδάσκαλος τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ ἡ διδα-
 "σκαλία δεικνυσιν. οὗτός ἐστιν ὁ διδάξας λύσεις
 "γάμων, ὁ νηστείας νομοθετήσας, ὁ Πέπουζαν καὶ
 "Τύμιον Ἰερουσαλήμ ὀνομάσας (πόλεις δὲ εἰσιν αὐ-
 25 "ται μικραὶ τῆς Φρυγίας), τοὺς πανταχόθεν ἐκεῖ
 "συναγαγεῖν ἐθέλων, ὁ πρακτικῶς χρημάτων κατα-
 "στήσας, ὁ ἐπ' ὀνόματι προσφορῶν τὴν δωροληψίαν
 "ἐπιτεχνώμενος, ὁ σαλάρια χορηγῶν τοῖς κηρύττου-
 "σιν αὐτοῦ τὸν λόγον, ἵνα διὰ τῆς γαστρομαργίας
 30 "ἡ διδασκαλία τοῦ λόγου κρατύνηται." 3. καὶ ταῦτα
 μὲν περὶ τοῦ Μοντανοῦ· καὶ περὶ τῶν προφητιδῶν
 δὲ αὐτοῦ ὑποκαταβάς οὕτω γράφει "δείκνυμεν οὖν

“αὐτὰς πρώτας τὰς προφητιδας ταύτας, ἀφ’ οὗ τοῦ
 “πνεύματος ἐπληρώθησαν, τοὺς ἄνδρας καταλιπόν-
 “σας. πῶς οὖν ἐψεύδοντο Πρίσκαν παρθένον ἀπο-
 “καλοῦντες;” εἶπ’ ἐπιφέρει λέγων 4. “δοκεῖ σοι πᾶς
 5 “γραφὴ κωλύειν προφήτην λαμβάνειν δῶρα καὶ χρο-
 “ματα; ὅταν οὖν ἴδω τὴν προφήτην εἰληφύσαν
 “χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ πολυτελεῖς ἐσθῆτας, πᾶς
 “αὐτὴν μὴ παραιτήσωμαι;” 5. αὐτὸς δὲ ὑποκαταβὰς
 περὶ τινος τῶν κατ’ αὐτοὺς ὁμολογητῶν ταῦτα φη-
 10 σιν “ἔτι δὲ καὶ Θείμειον, ὁ τὴν ἀξιόπιστον πλεονε-
 “ξίαν ἡμφιεσμένος, ὁ μὴ βαστάσας τῆς ὁμολογίας
 “σημεῖον, ἀλλὰ πλήθει χρημάτων ἀποθήμενος
 “δέσμω, δέον ἐπὶ τούτῳ ταπεινοφρονεῖν, ὥς μάρτυς
 “καυχώμενος ἐτόλμησε, μιμούμενος τὸν ἀπόστολον
 15 “καθολικὴν τινα συνταξάμενος ἐπιστολὴν κατήγα-
 “γόντα μὲν τοὺς ἁμείνονα αὐτοῦ πεπιστευκότας, συναγα-
 “ξέσθαι δὲ τοῖς τῆς κενοφρονίας λόγοις, βλασφημῶν
 “δὲ εἰς τὸν κύριον καὶ τοὺς ἀποστόλους καὶ τὴν
 “ἀγίαν ἐκκλησίαν.” 6. καὶ περὶ ἐτέρων δὲ αὐτὸς φη-
 20 σιν κατ’ αὐτοὺς τετιμημένων ὥς δὴ μαρτύρων οὕτω γρά-
 “φει “ἵνα δὲ μὴ περὶ πλειόνων λέγωμεν, ἡ προφητεία
 “ἡμῖν εἰπάτω τὰ κατὰ Ἀλέξανδρον τὸν λέγοντα ἵνα
 “τὸν μάρτυρα, ᾧ συνεστιᾶται, ᾧ προσκυνοῦσι καὶ
 “αὐτῷ πολλοὶ, οὗ τὰς ληστείας καὶ τὰ ἄλλα τολμᾷ
 25 “ματα, ἐφ’ οἷς κεκόλασται, οὐχ ἡμᾶς δεῖ λέγειν, ἀλλὰ
 “ὁ ὀπισθόδομος ἔχει. 7. τίς οὖν τίνι χαρίζεται τὸ
 “ἁμαρτήματα; πότερον ὁ προφήτης τὰς ληστείας ἢ
 “μάρτυρι, ἢ ὁ μάρτυς τῷ προφήτῃ τὰς πλεονεξίας
 “εἰρηκότος γὰρ τοῦ κυρίου ‘μὴ κτήσησθε χρυσόν
 30 “μήτε ἄργυρον μήτε δύο χιτῶνας’ οὗτοι πᾶν τοῦτον

“τίον πεπλημμελήκασι περὶ τὰς τούτων τῶν ἀπηγο-
 “ρευμένων κτήσεις. δεῖξομεν γὰρ τοὺς λεγομένους
 “παρ’ αὐτοῖς προφήτας καὶ μάρτυρας μὴ μόνον παρὰ
 “πλουσίων, ἀλλὰ καὶ παρὰ πτωχῶν καὶ ὀρφανῶν καὶ
 “χρηῶν κερματιζομένους. 8. καὶ εἰ πεποίθησιν ἔχου-
 “σιν, στήτωσαν ἐν τούτῳ, καὶ διορισάσθωσαν ἐπὶ
 “τούτοις, ἵνα ἐὰν ἐλεγχθῶσι, κἂν τοῦ λοιποῦ παύ-
 “σονται πλημμελοῦντες· δεῖ γὰρ τοὺς καρποὺς δο-
 “κιμάζεσθαι τοῦ προφήτου, ἀπὸ γὰρ τοῦ καρποῦ τὸ
 “ξύλον γινώσκεται. 9. ἵνα δὲ τοῖς βουλομένοις τὰ 10
 “κατὰ Ἀλέξανδρον ἡ γνώριμα, κέκριται ὑπὸ Αἰμιλίου
 “Φροντίνου ἀνθυπάτου ἐν Ἐφέσῳ, οὐ διὰ τὸ ὄνομα,
 “ἀλλὰ δι’ ὃς ἐτόλμησε ληστείας, ὧν ἤδη παραβάτης·
 “εἴτα ἐπιψευδόμενος τῷ ὀνόματι τοῦ κυρίου ἀπολό-
 “γῆται, πλανήσας τοὺς ἐκεῖ πιστοὺς· καὶ ἡ ἰδία πα- 15
 “ροικία αὐτὸν, ὅθεν ἦν, οὐκ ἐδέξατο, διὰ τὸ εἶναι
 “αὐτὸν ληστήν. καὶ οἱ θέλοντες μαθεῖν τὰ κατ’ αὐ-
 “τὸν ἔχουσι τὸ τῆς Ἀσίας δημόσιον ἀρχεῖον. 10. ὃν
 “ὁ προφήτης συνόντα πολλοῖς ἔτεσιν ἄγνοε, τοῦτον
 “ἐλέγχοντες ἡμεῖς δι’ αὐτοῦ καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐξε- 20
 “λέγχομεν τοῦ προφήτου. τὸ ὅμοιον ἐπὶ πολλῶν δυ-
 “νάμεθα ἀποδειξαι, καὶ εἰ θαρροῦσιν, ὑπομεινάτω-
 “σαν τὸν ἔλεγχον.” 11. πάλιν τε αὖ ἐν ἐτέρῳ τόπῳ
 τοῦ συγγράμματος περὶ ὧν ἀνχοῦσι προφητῶν ἐπι-
 λέγει ταῦτα “ἐὰν ἀρνῶνται δῶρα τοὺς προφήτας αὐ- 25
 “τῶν εἰληφέναι, τοῦτο ὁμολογησάτωσαν, ὅτι ἐὰν
 “ἐλεγχθῶσιν εἰληφότες, οὐκ εἰσὶ προφῆται, καὶ μυ-
 “ρίας ἀποδείξεις τούτων παραστήσομεν. ἀναγκαῖον
 “δέ ἐστι πάντας καρποὺς δοκιμάζεσθαι προφήτου.
 “προφήτης, εἰπέ μοι, βάπτεται; προφήτης στιβίξε- 30

"ται; προφήτης φιλοκοσμεῖ; προφήτης τάβλαις καὶ
 "κύβοις παίξει; προφήτης δανείζει; ταῦτα ὁμολογῇ
 "σάτωσαν πότερον ἔξεστιν ἢ μὴ, ἐγὼ δὲ ὅτι γέγονεν
 "παρ' αὐτοῖς δεῖξω." 12. ὁ δ' αὐτὸς οὗτος Ἀπολλωνί-
 5 νιος κατὰ τὸ αὐτὸ σύγγραμμα ἱστορεῖ ὡς ἄρα τεσσα-
 ρακοστὸν ἐτύγχανεν ἔτος ἐπὶ τὴν τοῦ συγγράμματος
 αὐτοῦ γραφήν, ἐξ οὗ τῇ προσποιήτῳ αὐτοῦ προφη-
 τείᾳ ὁ Μοντανὸς ἐπικεχείρηκε. 13. καὶ πάλιν φησὶ
 ὡς ἄρα Ζωτικὸς, οὗ καὶ ὁ πρότερος συγγραφεὺς
 10 ἐμνημόνευσεν, ἐν Πεπούζοις προφητεύειν δὴ προ-
 ποιουμένης τῆς Μαξιμίλλης ἐπιστὰς διελέγειν τὸ
 ἐνεργεῖν ἐν αὐτῇ πνεῦμα πεπειραται, ἐκωλύθη γὰρ
 μὴν πρὸς τῶν τὰ ἐκείνης φρονούντων. καὶ Θρασύ-
 δέ τινας τῶν τότε μαρτύρων μνημονεύει. 14. εἰ δὲ
 15 ὡς ἐκ παραδόσεως τὸν σωτήρᾳ φησι προστεταχέναι
 τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις, ἐπὶ δώδεκα ἔτεσι μὴ χωρι-
 σθῆναι τῆς Ἱερουσαλήμ. κέχρηται δὲ καὶ μαρτυρίας
 ἀπὸ τῆς Ἰωάννου ἀποκαλύψεως, καὶ νεκρὸν δὲ δι-
 νάμει θείᾳ πρὸς αὐτοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ Ἐφίᾳ
 20 ἐγγεγέρθαι ἱστορεῖ. καὶ ἄλλα τινὰ φησι, δι' ὧν ἰσχυ-
 ρῶς τῆς προειρημένης αἰρέσεως πληρέστατα διητύθη
 τὴν πλάνην. ταῦτα καὶ ὁ Ἀπολλωνίος.

XIX. [Nic. H. E. IV, 27.] Τῶν δὲ Ἀπολλωνίων
 κατὰ τῆς δηλωθείσης αἰρέσεως μνήμην πεποιθῆναι
 25 Σαραπίων, ὃν ἐπὶ τῶν δηλουμένων χρόνων μετὰ
 Μαξιμῖνον ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείας ἐκκλησίας γέ-
 νεσθαι κατέχει λόγος. μέμνηται δὲ αὐτοῦ ἐν ἰδίᾳ
 ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Καρικὸν καὶ Πόντιον, ἐν ᾗ δι-
 θύνων καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν αἵρεσιν ἐπιλέγει ταῦτα
 30 2. "ὅπως δὲ καὶ τοῦτο ἴδητε, ὅτι τῆς ψευδοῦς ταύτης
 "τῆς τάξεως τῆς ἐπικαλούμενης νέας προφητείας
 "ἐβδέλυνται ἡ ἐνέργεια παρὰ πάσῃ τῇ ἐν κόσμῳ

"ἀδελφότητι, πέπομφα ὑμῖν καὶ Κλαυδίου Ἀπολινα-
 "ρίου τοῦ μακαριωτάτου γενομένου ἐν Ἱερραπόλει τῆς
 "Ἀσίας ἐπισκόπου γράμματα." 3. ἐν ταύτῃ δὲ τῇ τοῦ
 Σαραπίωνος ἐπιστολῇ καὶ ὑποσημειώσεις φέρονται
 διαφόρων ἐπισκόπων, ὧν ὁ μὲν τις ὡδὲ πως ὑποσε-
 5 σημειώται "Ἀνρήλιος Κυρήνιος μάρτυς ἐρρῶσθαι
 ὑμᾶς εὐχομαι", ὁ δὲ τις τοῦτον τὸν τρόπον "Ἄλλιος
 Πούπλιος Ἰούλιος ἀπὸ Λεβελτοῦ κολωνίας τῆς Θρα-
 κῆς ἐπίσκοπος· ἔη ὁ θεὸς ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι
 Σωτῆς ὁ μακάριος ὁ ἐν Ἀγχιάλῳ ἠθέλησε τὸν δαί-
 10 μονα τὸν Πρισκίλλης ἐκβαλεῖν, καὶ οἱ ὑποκριταὶ οὐκ
 ἀφῆκαν." 4. καὶ ἄλλων δὲ πλειόνων τὸν ἀριθμὸν
 ἐπισκόπων συμψήφων τούτοις ἐν τοῖς δηλωθεῖσι
 γράμμασιν αὐτόγραφοι φέρονται σημειώσεις. καὶ τὰ
 μὲν κατὰ τούτους ἦν τοιαῦτα. 15

XX. [Nic. H. E. IV, 30.] Ἐξ ἐναντίας δὲ τῶν ἐπὶ
 Ῥώμης τὸν ὕμνῳ τῆς ἐκκλησίας θεσμὸν παραχαρά-
 τούντων, Εἰρηναῖος διαφόρους ἐπιστολάς συντάττει,
 τὴν μὲν ἐπιγράψας πρὸς Βλάστον περὶ σχίσματος,
 τὴν δὲ πρὸς Φλωρίνον περὶ μοναρχίας ἢ περὶ τοῦ
 20 μὴ εἶναι τὸν θεὸν ποιητὴν κακῶν. ταύτης γὰρ τοῖ
 τῆς γνώμης οὗτος ἐδόκει προασπίζειν· δι' ὃν αὐθις
 ὑποστροφόμενον τῇ κατὰ Οὐαλεντίνον πλάνῃ καὶ τὸ
 περὶ ὀγδοῦδος συντάττεται τῷ Εἰρηναίῳ σπούδασμα,
 ἐν ᾧ καὶ ἐπισημαίνεται τὴν πρώτην τῶν ἀποστόλων
 25 κατελιγμένα ἐκείνων διαδοχὴν. 2. εὐθὰ πρὸς τῷ τοῦ
 συγγράμματος τέλει χαρισιστάτην αὐτοῦ σημειώσιν
 εὐρόντες ἀναγκαίως καὶ ταύτην τῇδε καταλίσσομεν τῇ
 γραφῇ, τοῦτον ἔχουσιν τὸν τρόπον "ὁρκίζω σε τὸν
 "μεταγραφόμενον τὸ βιβλίον τοῦτο κατὰ τοῦ κυρίου 30

"ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρου-
 "σίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς·
 "ἵνα ἀντιβάλλῃς ὁ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς αὐτὸ
 "πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω, ἐπιμε-
 5 "λῶς· καὶ τὸν ὄρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς καὶ
 "θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ." 3. καὶ ταῦτα δὲ ὠφελί-
 μως ὑπ' ἐκείνου λελέχθω, πρὸς ἡμῶν τε ἱστορεῖσθω,
 ὥς ἂν ἔχοιμεν ἄριστον σπουδαιοτάτης ἐπιμελείας τοῦ
 ἀρχαίου ἐκείνου καὶ ὄντως ἱεροῦ ἀνδρὸς ὑπόδειγμα·
 10 4. ἐν ᾗ γε μὴν προειρήκαμεν πρὸς τὸν Φλωρίνου ὁ
 Εἰρηναῖος ἐπιστολῇ αὐτῆς τῆς ἅμα Πολυκάρπου συν-
 ουσίας αὐτοῦ μνημονεύει λέγων· ταῦτα τὰ δόγματα
 "Φλωρίνε, ἵνα πεφεισμένως εἰπῶ, οὐκ ἔστιν ὑγιονίς
 "γνώμης· ταῦτα τὰ δόγματα ἀσύμφωνά ἐστι τῇ ἐκ-
 15 "κλησίᾳ, εἰς τὴν μεγίστην ἀσέβειαν περιβάλλοντα
 "τοὺς πειδομένους αὐτοῖς· ταῦτα τὰ δόγματα οὐδέ
 "οἱ ἔξω τῆς ἐκκλησίας αἱρετικοὶ ἐτόλμησαν ἀποφύ-
 "νασθαι ποτε· ταῦτα τὰ δόγματα οἱ πρὸ ἡμῶν πρό-
 "σβύτεροι οἱ καὶ τοῖς ἀποστόλοις συμφωτισθέντες οὐ
 20 "παρέδωκάν σοι. 5. εἶδον γάρ σε παῖς ἐτι ὢν ἐν τῇ
 "κάτω Ἀσίᾳ παρὰ Πολυκάρπῳ, λαμπρῶς πρᾶσσοντα
 "ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ, καὶ πειρώμενον εὐδοκίμειν
 "παρ' αὐτῷ. μᾶλλον γὰρ τὰ τότε διαμνημονεύω τῶν
 "ἐναργῶς γινομένων. 6. αἱ γὰρ ἐκ παιδῶν μαθήσεις
 25 "συναύξουσιν τῇ ψυχῇ ἐνοῦνται αὐτῇ, ὥστε με δι-
 "νασθαι εἰπεῖν καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ καθέξομενος δι-
 "λέγετο ὁ μακάριος Πολύκαρπος, καὶ τὰς προόδους
 "αὐτοῦ καὶ τὰς εἰσόδους, καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ βίου
 "καὶ τὴν τοῦ σώματος ιδέαν, καὶ τὰς διαλέξεις αὐ-
 30 "ἐποιεῖτο πρὸς τὸ πλῆθος, καὶ τὴν μετὰ Ἰωάννου

"συναναστροφὴν ὡς ἀπήγγελλε καὶ τὴν μετὰ τῶν
 "λοιπῶν τῶν ἐωρακότων τὸν κύριον, καὶ ὡς ἀπεμνη-
 "μόνευε τοὺς λόγους αὐτῶν, καὶ περὶ τοῦ κυρίου
 "τίνα ἦν ἂ παρ' ἐκείνων ἀκηκόει, καὶ περὶ τῶν
 "δυνάμεων αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς διδασκαλίας, ὡς 5
 "παρὰ τῶν αὐτοπτῶν τῆς ζωῆς τοῦ λόγου παρε-
 "ληφώς ὁ Πολύκαρπος ἀπήγγελλε πάντα σύμφωνα
 "ταῖς γραφαῖς. 7. ταῦτα καὶ τότε διὰ τὸ ἔλεος τοῦ
 "θεοῦ τὸ ἐπ' ἐμοὶ γεγονός σπουδαίως ἤκουον, ὑπο-
 "μνηματιζόμενος αὐτὰ οὐκ ἐν χάριτι, ἀλλ' ἐν τῇ ἐμῇ 10
 "καρδίᾳ, καὶ αἰεὶ διὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ γνησίως
 "αὐτὰ ἀναμαρτυρῶμαι· καὶ δύναμαι διαμαρτυρασθαι
 "ἐμπροσθεν τοῦ θεοῦ, ὅτι εἰ τι τοιοῦτον ἀκηκόει
 "ἐκείνος ὁ μακάριος καὶ ἀποστολικὸς πρεσβύτερος,
 "ἀνακράξας ἂν καὶ ἐμφράξας τὰ ὦτα αὐτοῦ, καὶ τὸ 15
 "σύνθηδες αὐτῷ εἰπὼν· ὦ καλὲ θεῖε, εἰς οἷους με και-
 "ροὺς τετήρηκας, ἵνα τούτων ἀνέχωμαι· πεφεύγει ἂν
 "καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ καθέξομενος ἢ ἐστὼς τῶν τοι-
 "ούτων ἀκηκόει λόγων. 8. καὶ ἐν τῶν ἐπιστολῶν δὲ
 "αὐτοῦ ὢν ἐπέστειλεν ἥτοι ταῖς γειννώσαις ἐκκλη- 20
 "σίαις ἐπιστηρίζων αὐτάς, ἢ τῶν ἀδελφῶν τισὶ νοτι-
 "θετῶν αὐτοὺς καὶ προτρέπομενος, δύναται φανερω-
 "θῆναι· ταῦτα ὁ Εἰρηναῖος.

XXI. [Nic. H. E. IV, 26.] Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τῆς
 Κομόδου βασιλείας χρόνον μεταβέβλητο μὲν ἐπὶ τὸ 25
 πρῶτον τὰ καθ' ἡμᾶς, εἰρήνης σὺν θεῷ χάριτι τὰς
 καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης διαλαβούσης ἐκκλησίας,
 ὅτε καὶ ὁ σωτήριος λόγος ἐκ παντὸς γένους ἀνθρώ-
 πων πᾶσαν ὑπήγετο ψυχὴν ἐπὶ τὴν εὐσεβῆ τοῦ τῶν
 βλῶν θεοῦ θρησκείαν, ὥστε ἦδη καὶ τῶν ἐπὶ Ρώμης 30
 οὐ μάλᾳ πλούτῳ καὶ γένει διαφανῶν πλείους ἐπὶ
 τὴν ἀφῶν ὁμοσε χωρεῖν πανοικί τε καὶ παγγενῇ

σωτηρίαν. 2. οὐκ ἦν δὲ ἄρα τοῦτο τῷ μισοκάλῳ δαί-
 μονι βασκανῶν ὄντι τὴν φύσιν οἰστόν· ἀπεδύετο δ'
 οὐν αὐτίς, ποικίλας τὰς καθ' ἡμῶν μηχανὰς ἐπιτε-
 χνώμενος. ἐπὶ γοῦν τῆς Ῥωμαίων πόλεως Ἀπολλών-
 5 νιον, ἄνδρα τῶν τότε πιστῶν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλο-
 σοφίᾳ βεβοημένον, ἐπὶ δικαστήριον ἄγει, ἕνα γέ τινα
 τῶν εἰς ταῦτα ἐπιτηδείων αὐτῷ διακόνων ἐπὶ κατ'
 γορία τάνδρὸς ἐγείρας. 3. ἀλλ' ὁ μὲν δειλαῖος παρ'
 καιρὸν τὴν δίκην εἰσελθὼν, ὅτι μὴ ξῆν ἐξὸν ἦν κατ'
 10 βασιλικὸν ὄρον τοὺς τῶν τοιῶνδε μηνυτὰς, αὐτὸν
 κατὰγνυται τὰ σκέλη, Περηνίου δικαστοῦ τοιαύτην
 κατ' αὐτοῦ ψῆφον ἀπενέγκαντος. 4. ὁ δὲ γε θεοφί-
 λειστὸς μάρτυς, πολλὰ λιπαρῶς ἰκετεύσαντος τοῦ
 δικαστοῦ καὶ λόγον αὐτὸν ἐπὶ τῆς συγκλήτου βουλῆς
 15 αἰτήσαντος, λογιωτάτην ὑπὲρ ἧς ἐμάρτύρει πίστεως
 ἐπὶ πάντων παρασχὼν ἀπολογίαν κεφαλικῇ κολάσει
 ὡσὰν ἀπὸ δόγματος συγκλήτου τελειοῦται, μὴδ'
 ἄλλως ἀφείσθαι τοὺς ἀπαξ εἰς δικαστήριον παρίσ-
 τας καὶ μηδαμῶς τῆς προθέσεως μεταβαλλομένους
 20 ἀρχαίου παρ' αὐτοῖς νόμου κεκράτηκός. 5. τοῖσι
 μὲν οὖν τὰς ἐπὶ τοῦ δικαστοῦ φωνὰς καὶ τὰς ἀπο-
 κρίσεις, ὥς πρὸς πεῦσιν πεποίητο τοῦ Περηνίου,
 πᾶσαν τε τὴν πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπολογίαν ὅσα
 διαγινῶναι φίλον, ἐκ τῆς τῶν ἀρχαίων μαρτυρίων
 25 συναχθείσης ἡμῖν ἀναγραφῆς εἴσεται.

XXII. [Nic. H. E. IV, 19.] Δεκάτῳ γε μὴν τῆς
 Κομόδου βασιλείας ἔτει δέκα πρὸς τρισὶν ἔτεσι τὴν
 ἐπισκοπὴν λειτουργηκότα Ἐλεύθερον διαδέχεται
 Βλίκτωρ· ἐν ᾧ καὶ Ἰουλιανοῦ δέκατον ἔτος ἀναπλη-
 30 ραντος τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν παροικιῶν τὴν λει-
 τουργίαν ἐγκρίσεται Δημήτριος· καθ' οὗς καὶ τῆς
 Ἀντιοχείων ἐκκλησίας ὄρθρος ἀπὸ τῶν ἀποστόλων δ

πρόσθεν ἤδη δεδηλωμένος ἔτι τότε Σαραπίων ἐπί-
 σκοπος ἐγνωρίζετο· Καισαρείας δὲ τῆς ἐπὶ Παλαι-
 στίνῃ καθηγείτο Θεόφιλος. καὶ Νάρκισσος δὲ ὁμοίως,
 οὐ καὶ πρόσθεν ὁ λόγος μνήμην ἐποιήσατο, τῆς ἐν
 Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας ἔτι τότε τὴν λειτουργίαν εἰ-
 5 χεν. Κορίνθου δὲ τῆς καθ' Ἑλλάδα κατὰ τοὺς αὐ-
 τοὺς χρόνους ἐπίσκοπος ἦν Βάκχυλλος, καὶ τῆς ἐν
 Ἐφέσῳ παροικίας Πολυκράτης, καὶ ἄλλοι δὲ, ὥς γε
 εἰκός, ἐπὶ τοῦτοις μυριοὶ κατὰ τοῦσδε διέπρπον.
 ὧν γε μὴν ἐγγραφος ἡ τῆς πίστεως εἰς ἡμᾶς κατήλ-
 10 θεν ὀρθοδοξία, τοὺτους εἰκότως ὀνομαστί κατελέ-
 ξαμεν.

XXIII. [Nic. H. E. IV, 36.] Ζητήσεως δὴτα κατὰ
 τοῦσδε οὐ σμικρὰς ἀνακινηθείσης, ὅτι δὴ τῆς Ἀσίας
 15 ἀπάσης αἱ παροικίαι ὡσὰν ἐκ παραδόσεως ἀρχαιο-
 τέρας σελήνης τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην ᾤοντο δεῖν
 ἐπὶ τῆς τοῦ πάσχα σωτηρίου ἑορτῆς παραφυλάττειν,
 ἐν ἣ θύειν τὸ πρόβατον Ἰουδαίους προηγόρευτο, ὥς
 δέον ἐκ παντὸς κατὰ ταύτην, ὅποια δ' ἂν ἡμέρα τῆς
 20 ἑβδομάδος περιτυγχάνοι, τὰς τῶν ἀσितिῶν ἐπιλύσεις
 ποιεῖσθαι, οὐκ ἔθους ὄντος τοῦτον ἐπιτελεῖν τὸν
 τρόπον ταῖς ἀνὰ τὴν λοιπὴν ἔπασαν οἰκουμένην
 ἐκκλησίαις, ἐξ ἀποστολικῆς παραδόσεως τὸ καὶ εἰς
 δεῦρο κρατήσαν ἔθος φυλαττούσαις, ὥς μὴδ' ἑτέρε
 25 προσήκειν παρὰ τὴν τῆς ἀναστάσεως τοῦ σωτήρος
 ἡμῶν ἡμέρα τὰς νηστείας ἐπιλύεσθαι. 2. σύνοδοι
 δὲ καὶ συγκροτήσεις ἐπισκόπων ἐπὶ ταῦτον ἐγίνοντο,
 πάντες τε μιᾷ γνώμῃ δι' ἐπιστολῶν ἐκκλησιαστικόν
 δόγμα τοῖς πανταχόσε διετυποῦντο, ὥς ἂν μὴδ' ἐν
 30 ἄλλῃ ποτὲ τῆς κυριακῆς ἡμέρας τὸ τῆς ἐκ νεκρῶν
 ἀναστάσεως ἐπιτελοῖτο τοῦ κυρίου μυστήριον, καὶ
 ὅπως ἐν ταύτῃ μόνῃ τῶν κατὰ τὸ πάσχα νηστειῶν

φυλαττοῦμεθα τὰς ἐπιλύσεις. 3. φέρεται δ' εἰσὶν
 νῦν τῶν κατὰ Παλαιστίνην τηνικάδε συγκεκριημέ-
 νων γραφῇ, ὧν προυτέτακτο Θεόφιλος τῆς ἐν Καισα-
 ρείᾳ παροικίας ἐπίσκοπος καὶ Νάρκισσος τῆς ἐν
 5 Ἱεροσολύμοις καὶ τῶν ἐπὶ Ῥώμῃς δὲ ὁμοίως ἄλλων
 περὶ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος, ἐπίσκοπον Βίκτορα δι-
 λούσα· τῶν τε κατὰ Πόντον ἐπισκόπων, ὧν Πάλλας
 ὡς ἀρχαιότατος προυτέτακτο, καὶ τῶν κατὰ Γαλλίαν
 δὲ παροικίων, ὧς Εἰρηναῖος ἐπισκόπει. 4. ἐτι
 10 τῶν κατὰ τὴν Ὀσροηνὴν καὶ τὰς ἐκείσε πόλεις· καὶ
 ἰδίως Βακχύλλου τῆς Κορινθίων ἐκκλησίας ἐπισκο-
 πον, καὶ πλείστων ὅσων ἄλλων, οἳ μίαν καὶ τὴν αὐ-
 τὴν δόξαν τε καὶ κρίσιν ἐξηγνηγμένοι τὴν αὐτὴν
 τέθενται ψῆφον. καὶ τούτων μὲν ἦν ὅρος εἰς
 15 δεδηλωμένος·

XXIV. [Nic. H. E. IV, 37.] τῶν δὲ ἐπὶ τῆς Ἀσίας
 ἐπισκόπων, τὸ πάλαι πρότερον αὐτοῖς παραδοθέν
 διαφυλάττειν ἔθος χρῆναι δισχυριζομένων, ἡμεῖς
 Πολυκράτης, ὅς καὶ αὐτὸς ἐν ἡ' πρὸς Βίκτορα καὶ
 20 τὴν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν διευτώσατο γραφῇ τὴν εἰς
 αὐτὸν ἐλθοῦσαν παραδόσιν ἐκτέθειται διὰ τούτων·
 2. "ἡμεῖς οὖν ἀρραδιούργητον ἄγομεν τὴν ἡμέραν,
 "μήτε προστιθέντες μήτε ἀφαιρούμενοι. καὶ γὰρ
 "κατὰ τὴν Ἀσίαν μεγάλα στοιχεῖα κεκοίμηται, αὐτοὶ
 25 "ἀναστήσεται τῇ ἡμέρᾳ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου,
 "ἐν ἡ' ἔρχεται μετὰ δόξης ἐξ οὐρανῶν, καὶ ἀναστήσει
 "πάντας τοὺς ἁγίους, Φίλιππον τὸν τῶν δώδεκα ἀπο-
 "στόλων, ὅς κεκοίμηται ἐν Ἱερσπόλει, καὶ δύο θυγά-
 "τέρες αὐτοῦ γεγηρακῆναι παρθένου, καὶ ἡ ἑτέρα
 30 "αὐτοῦ θυγάτηρ ἐν ἁγίῳ πνεύματι πολιτευσαμένη,
 "ἡ ἐν Ἐφέσῳ ἀναπαύεται. 3. ἐτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ
 "ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ κυρίου ἀναπεσὼν, ὅς ἐγενήθη

"ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορηκώς, καὶ μάρτυς καὶ διδά-
 "σκαλος· οὗτος ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμηται. 4. ἐτι δὲ καὶ
 "Πολύκαρπος ὁ ἐν Σμύρνῃ καὶ ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς,
 "καὶ Θρασέας ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς ἀπὸ Εὐμενείας,
 "ὅς ἐν Σμύρνῃ κεκοίμηται. 5. τί δὲ δεῖ λέγειν Σά- 5
 "γαριν ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα, ὅς ἐν Λαοδικείᾳ κε-
 "κοίμηται, ἐτι δὲ καὶ Παπύριον τὸν μακάριον, καὶ
 "Μελίτων τὸν εὐνοῦχον, τὸν ἐν ἁγίῳ πνεύματι
 "πάντα πολιτευσάμενον, ὅς κεῖται ἐν Σάρδεσι περι- 10
 "μένων τὴν ἀπὸ τῶν οὐρανῶν ἐπισκοπὴν, ἐν ἡ' ἐκ
 "νεκρῶν ἀναστήσεται. 6. οὗτοι πάντες ἐτήρησαν τὴν
 "ἡμέραν τῆς τεσσαρεσκαδεκάτης τοῦ πάσχα κατὰ τὸ
 "εὐαγγέλιον, μηδὲν παρεκβαίνοντες, ἀλλὰ κατὰ τὸν
 "κανόνα τῆς πίστεως ἀκολουθοῦντες· ἐτι δὲ κἀγὼ ὁ
 "μικρότερος πάντων ὑμῶν Πολυκράτης, κατὰ παρὰ- 15
 "δόσιν τῶν συγγενῶν μου, οἷς καὶ παρηκολούθησά
 "μισιν αὐτῶν. ἑπτὰ μὲν ἦσαν συγγενεῖς μου ἐπίσκο-
 "ποι, ἐγὼ δὲ ὄγδοος· καὶ πάντοτε τὴν ἡμέραν ἤγαγον
 "οἱ συγγενεῖς μου, ὅτε ὁ λαὸς ἤρυνε τὴν ζύμην.
 "7. ἐγὼ οὖν, ἀδελφοί, ἐξήκοντα πέντε ἔτη ἔχων ἐν 20
 "κυρίῳ, καὶ συμβεβηκώς τοῖς ἀπὸ τῆς οἰκουμένης
 "ἀδελφοῖς, καὶ πᾶσαν ἁγίαν γραφὴν διεληλυθώς, οὐ
 "πτύρομαι ἐπὶ τοῖς καταπλησσομένοις. οἱ γὰρ ἐμοῦ
 "μείζονες εἰρήκασιν· πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ
 "ἀνθρώποις." 8. τούτοις ἐπιφέρει περὶ πάντων γρά- 25
 "φω τῶν συμπαρόντων αὐτῷ καὶ ὁμοδοξούντων ἐπι-
 "σκόπων ταῦτα λέγων· ἔδυνάμην δὲ τῶν ἐπισκόπων
 "τῶν συμπαρόντων μνημονεῦσαι, οὓς ὑμεῖς ἡξιώσατε
 "μετακληθῆναι ὑπ' ἐμοῦ, καὶ μετεκαλεσάμην· ὧν τὰ
 "ὀνόματα ἐὰν γράφω, πολλὰ πληθὴ εἰσὶν. οἱ δὲ 30

"ιδόντες τὸν μικρόν μου ἄνθρωπον συνηνδόκησαν
 "τῇ ἐπιστολῇ, εἰδότες ὅτι εἰκὴ πολιὰς οὐκ ἤνευγά.
 "ἀλλὰ ἐν κυρίῳ Ἰησοῦ πάντοτε πεπολίτευμαι." 9. ἐπὶ
 τούτοις ὁ μὲν τῆς Ῥωμαίων προεστὼς Βίκτωρ ἀθρόως
 5 τῆς Ἀσίας πάσης ἅμα ταῖς ὁμόροις ἐκκλησίαις τὰς
 παροικίας ἀποτέμνειν, ὥσαν ἑτεροδοξούσας, τῆς κοί-
 νης ἐνώσεως πειρατὰι, καὶ στηλιτεύει γε διὰ γραμ-
 μάτων, ἀκοινωνήτους πάντας ἄρδην τοὺς ἐκείναι
 ἀνακηρύττων ἀδελφούς. 10. ἀλλ' οὐ πᾶσι γε τοῖς
 10 ἐπισκόποις ταῦτ' ἠρέσκετο. ἀντιπαρακαλεῦνται δὴ τὰ
 αὐτῷ τὰ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς πρὸς τοὺς πλησίον
 ἐνώσεώς τε καὶ ἀγάπης φρονεῖν. φέρονται δὲ καὶ
 αἱ τούτων φωναί, πληκτικώτερον καθάπτομένων τοῦ
 Βίκτορος. 11. ἐν οἷς καὶ ὁ Εἰρηναῖος ἐκ προσώπου
 15 ὧν ἠγείτο κατὰ τὴν Γαλλίαν ἀδελφῶν ἐπιστείλας
 παρίσταται μὲν τῷ δεῖν ἐν μόνῃ τῇ τῆς κυριακῆς
 ἡμέρᾳ τὸ τῆς τοῦ κυρίου ἀναστάσεως ἐπιτελεῖσθαι
 μυστήριον, τῷ γε μὴν Βίκτωρι προσηκόντως, ὥς μὴ
 ἀποκόπτοι ὅλας ἐκκλησίας θεοῦ, ἀρχαίου ἔθους πα-
 20 ράδοσιν ἐπιτηρούσας, πλείστα ἕτερα παραινέει, καὶ
 αὐτοῖς ῥήμασι τάδε ἐπιλέγων 12. "οὐδὲ γὰρ μόνον
 "περὶ τῆς ἡμέρας ἐστὶν ἡ ἀμφισβήτησις, ἀλλὰ καὶ
 "περὶ τοῦ εἶδους αὐτοῦ τῆς νηστείας. οἱ μὲν γὰρ
 "οἴονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν, οἱ δὲ
 25 "δύο, οἱ δὲ καὶ πλείονας· οἱ δὲ τεσσαράκοντα ὥρας
 "ἡμερινὰς τε καὶ νυκτερινὰς συμμετροῦσι τὴν ἡμέραν
 "αὐτῶν. 13. καὶ τοιαύτη μὲν ποιμιλία τῶν ἐπιτη-
 "ρούντων οὐ νῦν ἐφ' ἡμῶν γεγονυῖα, ἀλλὰ καὶ πολλὰ
 "πρότερον ἐπὶ τῶν πρὸ ἡμῶν, τῶν παρὰ τὸ ἀκριβές.
 30 "ὥς εἰκός, κρατούντων τὴν καθ' ἀπλότητα καὶ ἰδιω-

21 Iren. fragm. p. 340 Mass.

"τισμὸν συνηθείαν εἰς τὸ μετέπειτα πεποικηκότων.
 "καὶ οὐδὲν ἔλαττον πάντες οὗτοι εἰρήνευσάν τε καὶ
 εἰρηνεύομεν πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἡ διαφωνία τῆς
 νηστείας τὴν ὁμόνοιαν τῆς πίστεως συνίστησι." 14.
 τούτοις καὶ ἱστορίαν προστίθῃσιν, ἣν οἰκείως
 παραθήσομαι, τοῦτον ἔχουσιν τὸν τρόπον "ἐν οἷς
 "καὶ οἱ πρὸ Σωτήρος πρεσβύτεροι οἱ προστάντες τῆς
 "ἐκκλησίας ἧς σὺ νῦν ἀφηγῇ, Ἀνίκητον λέγομεν καὶ
 "Πίον, Ὑρίνον τε καὶ Τελεσφόρον καὶ Ξύστον, οὔτε
 "αὐτοὶ ἐτήρησαν οὔτε τοῖς μετ' αὐτῶν ἐπέτρεπον, 10
 "καὶ οὐδὲν ἔλαττον αὐτοὶ μὴ τηροῦντες εἰρήνευον
 "τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν, ἐν αἷς ἐτηρεῖτο, ἐρχομένοις
 "πρὸς αὐτοὺς· καίτοι μᾶλλον ἐναντίον ἦν τὸ τηρεῖν
 "τοῖς μὴ τηροῦσι. 15. καὶ οὐδέποτε διὰ τὸ εἶδος
 "τοῦτο ἀπεβλήθησαν τινες, ἀλλ' αὐτοὶ μὴ τηροῦντες 15
 "οἱ πρὸ σοῦ πρεσβύτεροι τοῖς ἀπὸ τῶν παροικιῶν
 "τηροῦσιν ἐπεμπον εὐχαριστίαν. 16. καὶ τοῦ μακα-
 "ρίου Πολυκάρπου ἐπιδημήσαντος τῇ Ῥώμῃ ἐπὶ Ἀνι-
 "κήτου, καὶ περὶ ἄλλων τινῶν μικρὰ σχόντες πρὸς
 "ἀλλήλους εὐθύς εἰρήνευσαν, περὶ τούτου τοῦ κεφα- 20
 "λαίου μὴ φιλεριστήσαντες εἰς ἑαυτούς. οὔτε γὰρ ὁ
 "Ἀνίκητος τὸν Πολύκαρπον πείσαι· ἐδύνατο μὴ τη-
 "ρεῖν, ἅτε μετὰ Ἰωάννου τοῦ μαθητοῦ τοῦ κυρίου
 "ἡμῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, οἷς συνδιέτριψεν,
 "καὶ τετηρηκότα, οὔτε μὴν ὁ Πολύκαρπος τὸν Ἀνί- 25
 "κητον ἐπεισε τηρεῖν, λέγοντα τὴν συνηθείαν τῶν
 "πρὸ αὐτοῦ πρεσβυτέρων ὀφείλειν κατέχειν. 17. καὶ
 "τούτων οὕτως ἐχόντων ἐκοινωνήσαν ἑαυτοῖς, καὶ ἐν
 "τῇ ἐκκλησίᾳ παρεχώρησεν ὁ Ἀνίκητος τὴν εὐχαρι-
 "στίαν τῷ Πολυκάρπῳ κατ' ἐντροπήν δηλονότι, καὶ 30
 "μετ' εἰρήνης ἀπ' ἀλλήλων ἀπηλλάγησαν, πάσης τῆς
 "ἐκκλησίας εἰρήνην ἐχόντων καὶ τῶν τηρούντων καὶ

“τῶν μὴ τηρούντων.” 18. καὶ ὁ μὲν Εἰρηναῖος φε-
 ράνυμός τις ὦν τῇ προσηγορίᾳ, αὐτῷ τε τῷ τροσφ
 εἰρηνοποιῶς, τοιαῦτα ὑπὲρ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰρη-
 νης παρεκάλει τε καὶ ἐπρέσβευεν. ὁ δ’ αὐτὸς οὐ
 5 μόνον τῷ Βίκτορι, καὶ διαφόροις δὲ πλείστοις ἄρχον-
 σιν ἐκκλησιῶν τὰ κατάλληλα δι’ ἐπιστολῶν περὶ τοῦ
 κεινημένου ζητήματος ὠμίλει.

XXV. [Nic. H. E. IV, 36.] Οἱ γε μὴν ἐπὶ Παλα-
 στίνης, οὓς ἀρτίως διεληλύθαμεν, ὁ τε Νάρκισσος
 10 καὶ Θεόφιλος, καὶ σὺν αὐτοῖς Κάσσιος τῆς κατὰ Τυ-
 ρον ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, καὶ Κλάρος τῆς ἐν Πτολε-
 μαίδι, οἱ τε μετὰ τούτων συνελθούσες περὶ τῇ
 κατελθούσης εἰς αὐτοὺς ἐκ διαδοχῆς τῶν ἀποστόλων
 περὶ τοῦ πάσχα παραδόσεως πλείστα διεληφότες
 15 κατὰ τὸ τέλος τῆς γραφῆς αὐτοῖς ῥήμασιν ἐπιλέγουσι
 ταῦτα “τῆς δ’ ἐπιστολῆς ἡμῶν πειράσθε κατὰ πάσαν
 “ἐκκλησίαν ἀντίγραφα διαπέμψασθαι, ὅπως μὴ ἐνοχ-
 “ῶμεν τοῖς ῥαδίως πλανῶσιν ἑαυτῶν τὰς ψυχάς. δι-
 “λοῦμεν δὲ ὑμῖν ὅτι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ καὶ ἐν Ἀλεξαν-
 20 “δρείᾳ ἄγουσιν, ἥπερ καὶ ἡμεῖς. παρ’ ἡμῶν γὰρ τὰ
 “γράμματα κομίζεται αὐτοῖς καὶ ἡμῖν παρ’ αὐτῶν.
 “ὥστε συμφώνως καὶ ὁμοῦ ἄγειν ἡμᾶς τὴν ἑορτὴν
 “ἡμέραν.”

XXVI. Ἀλλὰ γὰρ πρὸς τοῖς ἀποδοθεῖσιν Εἰρη-
 25 ναίου συγγράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς φέρεται τις
 αὐτοῦ πρὸς Ἑλλήνας λόγος συντομωτάτος καὶ τὰ μὲν
 λιστα ἀναγκαιότατος, περὶ ἐπιστήμης ἐπιγεγραμμένος.
 καὶ ἄλλος ὃν ἀνατέθεικεν ἀδελφῷ, Μαρκιανῷ τοῦ
 νομα, εἰς ἐπίδειξιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος καὶ
 30 βιβλίον τι διαλέξεων διαφόρων, ἐν ᾧ τῆς πρὸς
 Ἑβραίους ἐπιστολῆς καὶ τῆς λεγομένης Σοφίας Σπ-
 λομῶντος μνημονεύει, ῥητὰ τινα ἐξ αὐτῶν παραθέμε-

νος. καὶ τὰ μὲν εἰς ἡμετέραν ἐλθόντα γινώσκιν τῶν
 Εἰρηναίου τοσαῦτα. Κομόδου δὲ τὴν ἀρχὴν ἐπὶ δέκα
 καὶ τρισὶν ἔτεσι καταλύσαντος αὐτοκράτωρ Σεβήρος
 οὐδ’ ὅλοις μηνὶν ἐξ μετὰ τὴν Κομόδου τελευτὴν Περ-
 τίνιακος διαγενομένου κρατεῖ.

XXVII. [Nic. H. E. IV, 35.] Πλείστα μὲν οὖν
 παρὰ πολλοῖς εἰσέτι νῦν τῶν τότε σῴζεται παλαιῶν
 καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀνδρῶν ἐναρέτου σπουδῆς ὑπο-
 μνήματα. ὦν γε μὴν αὐτοὶ διέγνωμεν, εἴη ἂν τὰ
 Ἡρακλείτου εἰς τὸν ἀπόστολον, καὶ τὰ Μαξίμου περὶ 10
 τοῦ πολυθρυλήτου παρὰ τοῖς αἰρεσιώταις ζητήματος,
 τοῦ πόθεν ἢ κακία, καὶ περὶ τοῦ γεννητῆν ὑπάρχειν
 τὴν ὕλην. τὰ τε Κανδίδου εἰς τὴν ἐξαήμερον, καὶ
 Ἀπίωνος εἰς τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν. ὁμοίως Σέξτου
 περὶ ἀναστάσεως, καὶ ἄλλη τις ὑπόθεσις Ἀραβιανοῦ, 15
 καὶ μυρίων ἄλλων, ὧν διὰ τὸ μηδεμίαν ἔχειν ἀφορ-
 μὴν οὐχ οἶόν τε οὔτε τοὺς χρόνους παραδοῦναι γραφῇ
 οὔθ’ ἱστορίας μνήμην ὑποσημῆσθαι. καὶ ἄλλων δὲ
 πλείστον, ὧν οὐδὲ τὰς προσηγορίας καταλέγειν ἡμῖν
 δυνατὸν, ἥλθον εἰς ἡμᾶς λόγοι ὀρθοδόξων μὲν καὶ 20
 ἐκκλησιαστικῶν, ὥς γε δὴ ἡ ἐκάστου παραδείκνυσιν
 τῆς θείας γραφῆς ἐρμηνεία, ἀδήλων δὲ ὅμως ἡμῖν,
 ὅτι μὴ τὴν προσηγορίαν ἐπάγεται τῶν συγγραφα-
 μένων.

XXVIII. [Nic. H. E. IV, 21.] Τούτων ἐν τινος 25
 σπουδᾷ μετὰ τῆς Ἀρτέμιωνος αἰρέσεως πεπονη-
 μένῳ, ἦν ἀνθὶς ὁ ἐκ Σεμοσάτων Παῦλος ὁ κατ’
 ἡμᾶς ἀνανεώσασθαι πεπειράται, φέρεται τις διήγη-
 σις, ταῖς ἐξεταζομέναις ἡμῖν προσήκουσα ἱστορίας.
 2. τὴν γὰρ τοι δεδηλωμένην αἵρεσιν, ψιλὸν ἄνθρω- 30
 πον γενέσθαι τὸν σωτήρα φάσκουσιν, οὐ πρὸ πολλοῦ
 νεωτερισθεῖσαν διενθύνων, ἐπειδὴ σεμνύνειν αὐτὴν

ὡσάν ἀρχαίαν οἱ ταύτης ἤθελον εἰσηγηταί, πολλὰ
καὶ ἄλλα εἰς ἔλεγχον αὐτῶν τῆς βλασφημίου ψευδο-
γορίας παραθεῖς ὁ λόγος ταῦτα κατὰ λέξιν ἱστορεῖ
3. "φασὶ γὰρ τοὺς μὲν προτέρους ἅπαντας καὶ αὐτοὺς
5 "τοὺς ἀποστόλους παρειληφέναι τε καὶ δεδιδαχέναι
"ταῦτα, ἃ νῦν οὗτοι λέγουσι, καὶ τετηροῦσθαι τὴν
"ἀλήθειαν τοῦ κηρύγματος μέχρι τῶν χρόνων τῶν
"Βίκτορος, ὃς ἦν τρισκαιδέκατος ἀπὸ Πέτρου ἐν
"Ρώμῃ ἐπίσκοπος, ἀπὸ δὲ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ζε-
10 "φυρίνου παρακεχαράχθαι τὴν ἀλήθειαν. 4. ἦν δ'
"ἂν τυχὸν πιθανὸν τὸ λεγόμενον, εἰ μὴ πρῶτον μὲν
"ἀντέπιπτον αὐτοῖς αἱ θεῖαι γραφαί, καὶ ἀδελφῶν
"δέ τινων ἐστὶ γράμματα πρεσβύτερα τῶν Βίκτορος
"χρόνων, ἃ ἐκεῖνοι πρὸς τὰ ἔθνη ὑπὲρ τῆς ἀληθείας
15 "καὶ πρὸς τὰς τότε αἱρέσεις ἔγραψαν, λέγω δὲ Ἰου-
"στίνου καὶ Μιλτιάδου καὶ Τατιανοῦ καὶ Κλήμεντος
"καὶ ἑτέρων πλειόνων, ἐν οἷς ἅπασι θεολογεῖται ὁ
"Χριστός. 5. τὰ γὰρ Εἰρηναίου τε καὶ Μελίτωνος
"καὶ τῶν λοιπῶν τίς ἄγνοεῖ βιβλία, θεὸν καὶ ἄνθρω-
20 "πον καταγγέλλοντα τὸν Χριστόν; ψαλμοὶ δὲ ὅσοι
"καὶ ᾠδαὶ ἀδελφῶν ἀπ' ἀρχῆς ὑπὸ πιστῶν γραφείσθαι
"τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τὸν Χριστόν ὑμνοῦσι θεολο-
"γούντες. 6. πῶς οὖν ἐκ τοσούτων ἐτῶν καταγγελ-
"λομένον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ἐνδέχεται
25 "τοὺς μέχρι Βίκτορος οὕτως, ὡς οὗτοι λέγουσι, κερ-
"αχέναι; πῶς δὲ οὐκ αἰδοῦνται ταῦτα Βίκτορος
"καταψεύδεσθαι, ἀκριβῶς εἰδότες ὅτι Βίκτωρ Θεο-
"δοτον τὸν σκυτέα, τὸν ἀρχηγὸν καὶ πατέρα ταύτης
"τῆς ἀρνησιθεοῦ ἀποστασίας, ἀπεκήρυξε τῆς κοινω-
30 "νίας, πρῶτον εἰπόντα ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστόν;
"εἰ γὰρ Βίκτωρ κατ' αὐτοὺς οὕτως ἐφρόνει ὡς ἡ
"τούτων διδάσκει βλασφημία, πῶς ἂν ἀπέβαλλε Θεο-

"δοτον τὸν τῆς αἱρέσεως ταύτης εὐρετήν;" καὶ τὰ
μὲν κατὰ τὸν Βίκτορα τοιαῦτα. 7. τούτου δὲ ἔτεσι
δέκα προστάντος τῆς λειτουργίας διάδοχος καθίστα-
ται Ζεφυρίνος, ἀμφὶ τὸ ἔνατον τῆς Σεβήρου βασι-
λείας ἔτος. προστίθεται δὲ ὁ τὸ προσηγμένον συν-
5 τάξας περὶ τοῦ κατάρξαντος τῆς δηλωθείσης αἱρέσεως
βιβλίον καὶ ἄλλην κατὰ Ζεφυρίνου γενομένην προᾶξιν,
ὡδὲ πως αὐτοῖς ῥήμασι γράφων 8. "ὑπομνήσω γοῦν
πολλοὺς τῶν ἀδελφῶν προᾶγμα ἐφ' ἡμῶν γενόμενον,
10 "ὃ νομίζω ὅτι εἰ ἐν Σοδόμοις ἐγερόναι, τυχὸν ἂν
"ἐκείνους ἐνουθέτησε. Νατάλιος ἦν τις ὁμολογη-
"τῆς, οὐ πάλαι, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἡμετέρων γενόμενος
"καιρῶν. 9. οὗτος ἡπατήθη ποτὲ ὑπὸ Ἀσκληπιοδότου
"καὶ ἑτέρου Θεοδότου τινὸς τραπέζιτου. ἦσαν δὲ
15 "οὗτοι ἀμφω Θεοδότου τοῦ σκυτέως μαθηταί, τοῦ 15
"πρώτου ἐπὶ ταύτῃ τῇ φρονήσει, μᾶλλον δὲ ἀφο-
"σύνη, ἀφορισθέντος τῆς κοινωνίας ὑπὸ Βίκτορος,
ὡς ἔφη, τοῦ τότε ἐπισκόπου. 10. ἀνεπίσθη δὲ ὁ
"Νατάλιος ὑπ' αὐτῶν ἐπὶ σαλαρίῳ ἐπίσκοπος κλη-
20 "ρωθῆναι ταύτης τῆς αἱρέσεως, ὥστε λαμβάνειν παρ'
"αὐτῶν μηνιαία δηνάγια ἑκατὸν πενήκοντα. 11. γε-
"νόμενος οὖν σὺν αὐτοῖς δι' ὁραμάτων πολλάκις ἐνου-
"θετεῖτο ὑπὸ τοῦ κυρίου. ὁ γὰρ εὐσπλαγχνος θεὸς
"καὶ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οὐκ ἐβούλετο ἔξω
25 "ἐκκλησίας γενόμενον ἀπολείσθαι μάρτυρα τῶν ἰδίων
"παθῶν. 12. ἐπεὶ δὲ ῥαθυμότερον τοῖς ὁράμασι
"προσεῖχε, δελεαζόμενος τῇ τε παρ' αὐτοῖς πρωτο-
"καθεδρίᾳ καὶ τῇ πλείστοις ἀπολλυούσῃ αἰσχροκερ-
"δεῖᾳ, τελευταῖον ὑπὸ ἀγίων ἀγγέλων ἐμαστιγώθη,
30 "δι' ὅλης τῆς νυκτὸς οὐ σμικρῶς αἰκισθεὶς, ὥστε
"ἐώθεν ἀναστῆναι, καὶ ἐνδυσάμενον σάκκον καὶ σπο-
"δὸν καταπασάμενον μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ δα-

"κρύων προσπείνῃ Ζεφυρίνῳ τῷ ἐπισκόπῳ, κυλι-
 "μενον ὑπὸ τοὺς πόδας οὐ μόνον τῶν ἐν κλήρῳ,
 "ἀλλὰ καὶ τῶν λαϊκῶν, συγχέει τε τοῖς δάκρυσι τὴν
 "εὐσπλαγγνον ἐκκλησίαν τοῦ ἐλεήμονος Χριστοῦ.
 5 "πολλῇ τε τῇ δεήσει χρησάμενον, δείξαντά τε τοὺς
 "μώλωπας ὧν εἰλήφει πληγῶν μόλις κοινωνηθῆναι.
 13. τούτοις ἐπισυνάψωμεν καὶ ἄλλας περὶ τῶν αὐτῶν
 τοῦ αὐτοῦ συγγραφῆως φωνάς, τοῦτον ἐχούσας τὸν
 τρόπον "γραφὰς μὲν θείας ἀφόβως ἑραδιορρήκας,
 10 "πίστεώς τε ἀρχαίας κανόνα ἡθετήκασι, Χριστὸν δὲ
 "ἡγνοήκασιν, οὐ τί αἱ θεῖαι λέγουσι γραφαὶ ζητοῦ-
 "τες, ἀλλ' ὅποιον σχῆμα συλλογισμοῦ εἰς τὴν τῆς
 "ἀθεότητος σύστασιν εὐρεθῇ, φιλοπόνως ἀσκούντες.
 "κὰν αὐτοῖς προτείνη τις ῥητὸν γραφῆς θεϊκῆς, ἔξε-
 15 "ταξοῦσι, πότερον συνημμένον ἢ διεξενυμένον δύνα-
 "ται ποιῆσαι σχῆμα συλλογισμοῦ. 14. καταλιπόντες
 "δὲ τὰς ἀγίας τοῦ θεοῦ γραφὰς γεωμετρίαν ἐπιτη-
 "δεύουσιν, ὡσὰν ἐκ τῆς γῆς ὄντες καὶ ἐκ τῆς γῆς
 "λαλοῦντες, καὶ τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον ἀγνοοῦντες.
 20 "Εὐκλείδης γοῦν παρὰ τισιν αὐτῶν φιλοπόνως γεω-
 "μετρεῖται, Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Θεόφραστος θανά-
 "ζονται, Γαληνὸς γὰρ ἰσως ὑπὸ τινῶν καὶ προσκυ-
 "νεῖται. 15. οἱ δὲ ταῖς τῶν ἀπίστων τέχναις εἰς τὴν
 "τῆς αἰρέσεως αὐτῶν γνώμην ἀποχωρῶμενοι, καὶ τῇ
 25 "τῶν ἀθέων πανουργίᾳ τὴν ἀπλὴν τῶν θεῶν γρα-
 "φῶν πίστιν καπηλεύοντες, ὅτι μὴδὲ ἐγγὺς πίστεως
 "ὑπάρχουσι, τί δεῖ καὶ λέγειν; διὰ τοῦτο ταῖς θεαῖς
 "γραφαῖς ἀφόβως ἐπέβαλον τὰς χεῖρας, λέγοντες αὐ-
 "τὰς διωρθωκέσαι. 16. καὶ ὅτι τοῦτο μὴ καταφενδο-
 30 "μενος αὐτῶν λέγω ὁ βούλομενος δύναται μαθεῖν.
 "εἰ γὰρ τις θελήσει συγκομίσας αὐτῶν ἐκάστου τὰ
 "ἀντίγραφα ἐξετάζειν πρὸς ἄλληλα, κατὰ πολὺ ἂν

"εὔροι διαφωνοῦντα. ἀσύμφωνα γοῦν ἔσται τὰ Ἀσκλη-
 "πιάδου τοῖς Θεοδότου. 17. πολλῶν δὲ ἔστιν εὐπο-
 "ρῆσαι, διὰ τὸ φιλοτίμως ἐγγεγράφθαι τοὺς μαθητὰς
 αὐτῶν τὰ ὑφ' ἐκάστου αὐτῶν, ὡς αὐτοὶ καλοῦσι,
 "κατωρθωμένα, τουτέστιν ἡφανισμένα. πάλιν δὲ τού- 5
 "τοις τὰ Ἐρμοφίλου οὐ συνάδει. τὰ γὰρ Ἀπολλωνί-
 "δου οὐδὲ αὐτὰ ἑαυτοῖς ἔστι σύμφωνα. ἔστι γὰρ
 "συγκρίναι τὰ πρότερον ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθέντα
 "τοῖς ὕστερον πάλιν ἐπιδιαστραφεῖσι, καὶ εὐρεῖν κατὰ
 "πολὺ ἀπάρδοντα. 18. ὅσης δὲ τόλμης ἔστι τοῦτο τό 10
 "ἀμαρτήμα, εἰκὸς μὴδὲ ἐκείνους ἀγνοεῖν. ἢ γὰρ οὐ
 "πιστεύουσιν ἀγίῳ πνεύματι λελέχθαι τὰς θείας γρα-
 "φὰς, καὶ εἶσιν ἄπιστοι, ἢ ἑαυτοὺς ἡγοῦνται σοφω-
 "τέρους τοῦ ἀγίου πνεύματος ὑπάρχειν, καὶ τί ἕτερον
 "ἢ δαιμονῶσιν. οὐδὲ γὰρ ἀρνήσασθαι δύνανται ἑαυ- 15
 "τῶν εἶναι τὸ τόλμημα, ὅποταν καὶ τῇ αὐτῶν χειρὶ
 "ἢ γεγραμμένα, καὶ παρ' ὧν κατηχήθησαν, μὴ τοι-
 "αύτας παρέλαβον τὰς γραφὰς, καὶ δεῖται ἀντίγραφα,
 "ὅθεν αὐτὰ μετεγράψαντο, μὴ ἔχουσιν. 19. ἐμοὶ δὲ
 "αὐτῶν οὐδὲ παραχαράσσειν ἠξίωσαν αὐτὰς, ἀλλ' 20
 "ἀπλῶς ἀρνησάμενοι τὸν τε νόμον καὶ τοὺς προφή-
 "τας, ἀνόμου καὶ ἀθέου διδασκαλίας προφάσει χάρι-
 "τος εἰς ἔσχατον ἀπωλείας ὄλεθρον κατωλίσθησκον.
 καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἱστορήσθω τὸν τρόπον.

ΛΟΓΟΣ Σ.

1. [Nic. H. E. V. 2.] Ὡς δὲ καὶ Σεβήρος διαγμὸν 25
 κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐκίνει, λαμπρὰ μὲν τῶν ὑπὲρ
 εὐσεβείας ἀθλητῶν κατὰ πάντα τόπον ἀπετελεῖτο
 μαρτύρια, μάλιστα δ' ἐπλήθυεν ἐπ' Ἀλεξανδρείας,
 τῶν ἀπ' Αἰγύπτου καὶ Θηβαΐδος ἀπάσης ἀριστίνδην

αὐτόθι ὡς περ ἐπὶ μέγιστον ἀθλητῶν θεοῦ παρε-
 πεμπομένων στάδιον, διὰ καρτερικωτάτης τε ποικί-
 λων βασάνων καὶ θανάτου τρόπων ὑπομονῆς τοῦ
 παρὰ θεῷ στεφάνους ἀναδουμένου. ἐν οἷς καὶ Λεω-
 5 νίδης ὁ λεγόμενος Ὁριγένους πατὴρ τὴν κεφαλὴν
 ἀποτμηθεὶς νέον κορυμῇ καταλείπει τὸν παῖδα, ὃς
 δὴ ὁποίας ἐξ ἐκείνου περὶ τὸν θεῖον λόγον προαιρέ-
 σεως ἦν, οὐκ ἄκαιρον διὰ βραχέων διελθεῖν, τῷ μά-
 λιστα πολὺν εἶναι παρὰ τοῖς πολλοῖς τὸν περὶ αὐτοῦ
 10 βεβοημένον λόγον.

II. [Nic. H. E. V, 3.] Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις εἰποι
 *τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς ἐν σχολῇ παραδοῦναι διὰ γρα-
 φῆς πειρώμενος, δέοιτο δ' ἂν καὶ ἰδίας ὑποθέσεως
 ἢ περὶ αὐτοῦ σύνταξις. ὅμως δ' ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ πα-
 15 ρόντος ἐπιτεμνόμενοι τὰ πλεῖστα διὰ βραχέων ὡς
 οἷόν τε ὀλίγα ἄττα τῶν περὶ αὐτὸν διελυσσόμεθα, ἐκ
 τινῶν ἐπιστολῶν καὶ ἱστορίας τῶν καὶ εἰς ἡμᾶς τῷ
 βίῳ πεφυλαγμένων αὐτοῦ γνωρίμων τὰ δηλούμενα
 φέροντες. 2. Ὁριγένους καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ὡς εἰπὴν
 20 σπαργάνων ἀξιωματικῶν μοι εἶναι δοκεῖ. δέκατον
 μὲν γὰρ ἐπέχε Σεβήρως τῆς βασιλείας ἔτος, ἦλθεν
 δὲ Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς λοιπῆς Αἰγύπτου. αὐτοῦ
 τῶν δὲ αὐτόθι παροικιῶν τὴν ἐπισκοπὴν νωστὶ τότε
 μετὰ Ἰουλιανὸν Δημήτριος ὑπειλήφει. 3. εἰς μέγε-
 25 δὴ οὖν τῆς τοῦ διωγμοῦ πυρκαϊᾶς ἀφθελήσας, καὶ
 μυρίων ὅσων τοῖς κατὰ τὸ μαρτύριον ἀναδουμένων
 στεφάνοις, ἕως τοσοῦτος μαρτύριον τὴν Ὁριγένους
 ἔτι κορυμῇ παιδὸς ὑπάρχοντος κατεῖχε ψυχὴν, ὃς
 30 ἐπὶ τὸν ἀγῶνα προθύμως ἔχειν. 4. ἤδη γέ τοι μακρὸν
 ὅσον αὐτῷ καὶ τὰ τῆς ἀπὸ τοῦ βίου ἀπαλλαγῆς οὐ
 πόρρω καθίστατο, μὴ οὐχὶ τῆς θαλάς καὶ οὐρανίου

προνοίας εἰς τὴν πλείστων ὠφέλειαν διὰ τῆς αὐτοῦ
 μητρὸς ἐμποδῶν αὐτῷ τῆς προθυμίας ἐνστάσης.
 5. αὕτη γοῦν τὰ μὲν πρῶτα λόγοις ἱετευούσα τῆς
 περὶ αὐτὸν μητρικῆς διαθέσεως φειδῶ λαβεῖν παρε-
 κάλει, σφοδρότερον δ' ἐπιτείναντα θεασαμένη, ὅτε
 γνοὺς ἀλόντα τὸν πατέρα δεσμοτηρίῳ φυλάττεσθαι,
 ὅλος ἐρίνετο τῆς περὶ τὸ μαρτύριον ὁρμῆς, τὴν πᾶσαν
 αὐτοῦ ἀποκρυψαμένη ἐσθῆτα οἴκοι μένειν ἀνάγκην
 ἐπήρην. 6. ὁ δὲ, ὡς οὐδὲν ἄλλο πράττειν αὐτῷ πα-
 10 ρὴν, τῆς προθυμίας ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν ἐπιτεينوμένης,
 οὐχ οἷός τε ὦν ἡρεμεῖν, διαπέμπεται τῷ πατρὶ προ-
 τρεπτικωτάτην περὶ μαρτυρίου συντάξας ἐπιστολήν,
 ἐν ᾗ κατὰ λέξιν αὐτῷ παραινεῖ "ἐπεχε, μὴ δι' ἡμᾶς
 "ἄλλο τι φρονήσης". τοῦτο πρῶτον τῆς Ὁριγένους
 15 παιδικῆς ἀρχινοίας καὶ περὶ τὴν θεοσέβειαν γνησιω-
 τάτης διαθέσεως ἀνάγραφτον ἔστω τεκμήριον. 7. καὶ
 γὰρ ἤδη καὶ τῶν τῆς πίστεως λόγων οὐ σμικρὰς
 ἀφορμὰς καταβέβλητο, ταῖς θείαις γραφαῖς ἐξέτι
 παιδὸς ἐνησκημένος. οὐ μετρίως γοῦν καὶ περὶ
 ταῦτα πεπόνητο, τοῦ πατρὸς αὐτῷ πρὸς τῇ τῶν ἐργῶν
 20 κλίῳ παιδείᾳ καὶ τούτων οὐ κατὰ πάρεργον τὴν
 φροντίδα πεποιημένον. 8. ἐξ ἅπαντος γοῦν αὐτὸν,
 πρὶ τῆς τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων μελέτης, ἐνήγε
 τοῖς ἱεροῖς ἐνασκεῖσθαι παιδεύμασιν, ἐκμαθήσεις καὶ
 ἀπαγγελίας ἡμέρας ἐκάστης αὐτὸν εἰσπραττόμενος.
 9. οὐκ ἀπροαιρέτως δὲ ταῦτα ἐρίνετο τῷ παιδί, ἀλλὰ
 καὶ ἄγαν προθυμώτατα περὶ ταῦτα ποιοῦντι, ὡς μὴδ'
 25 ἐξαρκεῖν αὐτῷ τὰς ἀπλὰς καὶ προχείρους τῶν ἱερῶν
 λόγων ἐντεύξεις, ζητεῖν δὲ τι πλεόν καὶ βαθυτέρας
 ἤδη ἐξ ἐκείνου πολυπραγμονεῖν θεωρίας, ὥστε καὶ
 30 πράγματα παρέχειν τῷ πατρὶ τί ἄρα ἐθέλοι δηλοῦν
 τὸ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἀναπνυθαιμένου βού-

λημα. 10. ἐκείνος δὲ τῷ μὲν δοκεῖν εἰς πρόσωπον ἐπέπληττεν αὐτῷ, μηδὲν ὑπὲρ ἡλικίαν μηδὲ τῆς προφανοῦς διανοίας περαιτέρω τι ζητεῖν παραινῶν, ἰδίως δὲ παρ' αὐτῷ τὰ μεγάλα γεγηθὼς τὴν μερίστην ὡμολόγει τῷ πάντων ἀγαθῶν αἰτίῳ θεῷ χάριν, διὰ δὴ αὐτὸν τοιούτου πατέρα γενέσθαι παιδὸς ἡξίωσεν. 11. ἐπιστάντα δὲ ἤδη πολλάκις καθεύδοντι τῷ παιδί γυμνῶσαι μὲν αὐτοῦ τὰ στέρνα φασίν, ὥσπερ δὲ θεῶν πνεύματος ἔνδον ἐν αὐτοῖς ἀφιερωμένου, φιλήσαι τι 10 σεβασμῶς καὶ τῆς εὐτεκνίας μακάριον αὐτόν ἡγήσασθαι. ταῦτα καὶ ἕτερα τοῦτοις συγγενῇ περὶ παιδὸς ὄντα τὸν Ὀριγένην γενέσθαι μνημονεύουσιν. 12. ὡς δὲ ἤδη αὐτῷ ὁ πατήρ μαρτυρίῳ τετελειώτο, ἔρμος ἅμα μητρὶ καὶ βραχυτέροις ἀδελφοῖς τὸν ἀριθμὸν ἔσ- 15 ἔπακτα δέκατον οὐ πλήρες ἔτος ἄγων, καταλείπεται. 13. τῆς γε μὴν τοῦ πατρὸς περιουσίας τοῖς βασιλικαῖς ταμείοις ἀναληφθείσης, ἐν σπάνει τῶν κατὰ τὸν βίον χρειῶν σὺν τοῖς προσήκουσι καταστάς, οἰκονομίας τῆς ἐκ θεοῦ καταξιούται, καὶ τυγχάνει δεξιώσεως 20 ὁμοῦ καὶ ἀναπαύσεως παρὰ τινι πλουσιωτάτῃ μὲν τὸν βίον καὶ τὰ ἄλλα περιφανεστάτῃ γυναικί, διαβοήτῳ γε μὴν ἄνδρα περιεπούση τῶν τότε ἐπὶ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ αἰρεσιωτῶν· τὸ γένος ἦν οὗτος Ἀντιοχεύς, θετὸν δὲ αὐτὸν υἱὸν εἶχε τε σὺν αὐτῇ καὶ ἐν 25 τοῖς μάλιστα περιεῖπεν ἡ δεδηλωμένη. 14. ἀλλὰ τούτῳ γε ἐπάναγκες ὁ Ὀριγένης συνῶν τῆς ἐξ ἐκείνου περὶ τὴν πίστιν ὀρθοδοξίας ἐναργῇ παρδείγματα, ὅτι δὴ μυρίου πλήθους διὰ τὸ δοκοῦν ἰσχυρὸν ἐν λόγῳ τοῦ Παύλου (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ 30 ἀνδρὶ) συναγομένου παρ' αὐτῷ οὐ μόνον αἰρετικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡμετέρων, οὐδεπώποτε προουράπῃ κατὰ τὴν εὐχὴν αὐτῷ συστήναι, φυλάττων ἐξέτι παιδός.

κανόνα ἐκκλησίας, βδελυττόμενός τε, ὡς αὐτῷ ὀηματίῳ πού αὐτός, τὰς τῶν αἰρέσεων διδασκαλίας. 15. προαχθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐν τοῖς Ἑλλήνων μαθήμασιν, ἐκθυμότερόν τε καὶ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν τῇ περὶ τοὺς λόγους ἀσκήσει ὅλον ἐπιδοὺς 5 αὐτόν, ὡς καὶ παρασκευὴν ἐπὶ τὰ γραμματικά οὐ μετρίαν ἔχειν, μετ' οὐ πολὺ τῆς τοῦ πατρὸς τελειώσεως τοῦτοις ἐπιδεδωκώς αὐτόν, ἡνύορει τῶν ἀναγκαιῶν, ὡς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡλικίᾳ, θαυσιλῶς.

III. [Nic. H. E. IV, 4. 5.] Σχολάζοντι δὲ τῇ δια- 10 τριβῇ, ὡς πού καὶ αὐτὸς ἐργράφως ἱστορεῖ, μηδενός τε ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τῷ κατηχεῖν ἀνακειμένου, πάντων δὲ ἀπεληλαμένων ὑπὸ τῆς ἀπειλῆς τοῦ διωγμοῦ, προσήεσαν αὐτῷ τινες ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἀκου- 15 σόμενοι τὸν λόγον τοῦ θεοῦ. 2. ὃν πρῶτον ἐπισή- 15 μαινεταί γερονεῖν Πλούταρχον, ὃς μετὰ τὸ βιώναι καλῶς καὶ μαρτυρίῳ θείῳ κατεκοσμήθη· δεύτερον Ἡρακλᾶν τοῦ Πλουτάρχου ἀδελφόν, ὃς δὴ καὶ αὐτὸς παρ' αὐτῷ πλείστην βίον φιλοσόφου καὶ ἀσκήσεως 20 ἀπόδειξιν παρασχὼν τῆς Ἀλεξανδρείας μετὰ Δημή- 20 τριον ἐπισκοπῆς ἀξιούται. 3. ἔτος δ' ἦγεν ὀκτωκαιδέκατον, καθ' ὃ τοῦ τῆς κατηχήσεως προέστη διδασκαλείου. ἐν ᾧ καὶ προκόπτει ἐπὶ τῶν κατὰ Ἀκύλαν τῆς Ἀλεξανδρείας ἡγούμενον διωγμῶν, ὅτε καὶ μά- 25 λιστα διαβόητον ἐκτέσταιτο παρὰ πᾶσι τοῖς ἀπὸ τῆς 25 πίστεως ὁρμωμένοις ὄνομα, δι' ἣν ἐνεδεῖκνυτο πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀγίους ἀγνωστίας τε καὶ γνωρίμους μάρτυρας δεξιῶσιν τε καὶ προθυμίαν. 4. οὐ μόνον γὰρ ἐν δεσμοῖς τυγχάνουσιν, οὐδὲ μέχρις ὑστάτης ἀποφάσεως ἀνακρινόμενοι συνῆν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταύ- 30 τὴν ἀπαγομένους τὴν ἐπὶ θανάτῳ τοῖς ἀγίοις μάρτυσι πολλῇ τῇ παρορησίᾳ χρώμενος καὶ ὁμῶς τοῖς κινδύ-

νοῖς χωρῶν· ὥστε ἤδη αὐτὸν προσιόντα θαρσαλέως
καὶ τοὺς μάρτυρας μετὰ πολλῆς παρησίας φιλήματι
προσαγορεύοντα πολλάκις ἐπιμανεῖς ὁ ἐν κύκλῳ τῶν
ἐθνῶν δῆμος σμικροῦ δεῖν κατέλευσεν, εἰ μὴ τῇ
5 θείᾳ δεξιᾷ βοηθοῦ καθάπαξ τυγχάνων παραδόξως
διεδίδρασκεν. 5. ἡ δ' αὐτὴ θεία καὶ οὐράνιος χάρις
ἄλλοτε πάλιν καὶ πάλιν, καὶ οὐδ' ἔστιν ὅσάκις ἐλπεῖν,
τῆς ἄγαν περὶ τὸν Χριστοῦ λόγον προθυμίας τε καὶ
παρησίας ἔνεκεν τηνικαῦτα ἐπιβουλευόμενον αὐτὸν
10 διεφύλαττε. τοσοῦτος δ' ἦν ἄρα τῶν ἀπίστων ὁ πρὸς
αὐτὸν πόλεμος, ὥς καὶ συστροφὰς ποιησαμένους, στρα-
τιώτας αὐτῷ περὶ τὸν οἶκον, ἔνθα κατέμενευ, ἐπι-
στήσαι, διὰ τὸ πλῆθος τῶν τὰ τῆς ἱερᾶς πίστεως
κατηγουμένων παρ' αὐτῷ. 6. οὕτω δὲ ὁσημέραι ὁ
15 κατ' αὐτοῦ διωγμὸς ἐξεκάετο ὥς μηκέτι χωρεῖν αὐ-
τὸν τὴν πᾶσαν πόλιν, οἴκους μὲν ἐξ οἴκων ἀμείβοντα,
πανταχόθεν δὲ ἐλαυνόμενον, τῆς πληθύος ἔνεκεν
τῶν δι' αὐτοῦ τῇ θείᾳ προσιόντων διδασκαλίᾳ· ἐπεὶ
καὶ τὰ κατὰ πρᾶξιν ἔργα αὐτῷ γνησιωτάτης φιλοσο-
20 φίας κατορθώματα εὖ μάλα θαυμαστὰ περιείχετο.
7. οἷον γοῦν τὸν λόγον, τοιόνδε φασὶ τὸν τρόπον
καὶ οἷον τὸν τρόπον, τοιόνδε τὸν λόγον ἐπιδείκνυνται,
διὸ δὴ μάλιστα συναιρομένης αὐτῷ δυνάμεως θείας
μυρίους ἐνήγειν ἐπὶ τὸν αὐτοῦ ξῆλον. 8. ἐπειδὴ δὲ
25 ἑώρα φοιτητὰς ἤδη πλείους προσιόντας, αὐτῷ μόνῃ
τῆς τοῦ κατηχεῖν διατριβῆς ὑπὸ Δημητρίου τοῦ τῇ
ἐκκλησίας προεστῶτος ἐπιτετραμμένης, ἀσύμφορον
ἡγησάμενος τὴν τῶν γραμματικῶν λόγων διδασκα-
λίαν τῇ πρὸς τὰ θεῖα παιδεύματα ἀσκήσει, μὴ μὲν
30 λήσας ἀπορρήγνυσιν ἅτε ἀνωφελῆ καὶ τοῖς ἱεροῖς
μαθήμασιν ἐναντίαν τὴν τῶν γραμματικῶν λόγων
διατριβήν. 9. εἴτα λογισμῷ καθήκοντι, ὥς ἂν μὴ

γένοιτο τῆς παρ' ἐτέρων ἐπικουρίας ἐνδεής, ὅσαπερ
ἦν αὐτῷ πρότερον λόγων ἀρχαίων συγγράμματα φι-
λοκάλως ἐσπουδασμένα μεταδούς, τοῖς ὑπὸ τοῦ ταῦτα
ἐκωημένου φερομένοις αὐτῷ τέτταρσιν ὀβολοῖς τῆς
ἡμέρας ἡρκεῖτο, πλείστοις τε ἔτεσι τοῦτον φιλοσοφῶν 5
διετέλει τὸν τρόπον, πάσας ὕλας νεωτερικῶν ἐπιθυ-
μιῶν ἑαυτοῦ περιαιρούμενος, καὶ διὰ πάσης μὲν ἡμέ-
ρας οὐ σμικροὺς ἀσκήσεως καμάτων ἀνατλῶν, καὶ
τῆς νυκτὸς δὲ τὸν πλείονα χρόνον ταῖς τῶν θείων
γραφῶν ἑαυτὸν ἀνατιθεὶς μελέταις, βίβω τε ὥς ἐνι 10
μάλιστα ἐγκαρτερῶν φιλοσοφωτάτῳ, τότε μὲν τοῖς
ἐν ἀσιταῖς γυμνασίοις ἐνασκούμενος, τότε δὲ μεμε-
τημένοις τοῖς κατὰ τὸν ὕπνον καιροῖς, οὐ μεταλαμ-
βάνειν οὐδ' ὅλως ἐπὶ στρωμνῆς, ἀλλ' ἐπὶ τοῦδαφος
15 διὰ σπουδῆς ἐποιεῖτο. 10. πάντων δὲ μάλιστα τὰς
εὐαγγελικὰς τοῦ σωτῆρος φωνὰς φυλακτίας εἶναι
ᾤετο δεῖν, τὰς τε περὶ τοῦ μὴ δύο χιτῶνας μὴδ'
ὑποδήμασι χρῆσθαι παραινούσας, μηδὲ μὴν ταῖς
περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου φροντίσι κατατρίβεσθαι.
11. ἀλλὰ καὶ μέζοντι τῆς ἡλικίας προθυμίᾳ χρώμενος, 20
ἐν ψυχῇ καὶ γυμνότητι διακαρτερῶν, εἰς ἄκρον τε
[ὑπερβαλλούσης] ἀκτμηοσύνης ἐλαύνων, τοὺς ἀμφ'
αὐτὸν εἰς τὰ μάλιστα κατέπλησσε, μυρίους μὲν ὅσους
λυτῶν εὐχομένους αὐτῷ κοινωνεῖν τῶν ὑπαρχόντων,
δι' οὓς ἑώρων αὐτὸν εἰσφέροντα περὶ τὴν θείαν 25
διδασκαλίαν καμάτων, οὐ μὴν αὐτὸς γε ἐνδιδούς
ταῖς καρτερίαις. 12. λέγεται γοῦν καὶ πλειόνων ἑτῶν
γῆν πεπατηκέναι, μηδενὶ μηδαμῶς κεχορημένος ὑπο-
δήματι, ἀλλὰ καὶ οἴνου χρήσεως καὶ τῶν ἄλλων παρὰ
τὴν ἀναγκαίαν τροφήν πλείστοις ἔτεσιν ἀπεσχημένος, 30
ὥστε ἤδη εἰς κίνδυνον ἀνατροπῆς καὶ διαφθορᾶς τοῦ

θώρακος περιπεσεῖν. 13. τοιαῦτα δὴ φιλοσόφου βίου τοῖς θεωμένοις παρέχων ὑποδείγματα εἰκότως ἐπὶ τὸν ὅμοιον αὐτῷ ξῆλον πλείους παρώρμα τῶν φοιτητῶν, ὥστε ἤδη καὶ τῶν ἀπίστων ἔθνων, τῶν τε ἀπὸ παιδείας καὶ φιλοσοφίας οὐ τοὺς τυχόντας ὑπάρχειν τῇ δι' αὐτοῦ διδασκαλίᾳ· οἷς καὶ αὐτοῖς γνησίως ἐμβάθει ψυχῆς τὴν εἰς τὸν θεῖον λόγον πίστιν δι' αὐτοῦ παραδεχομένοις διαπρέπειν συνέβαινε κατὰ τὸν τότε τοῦ διωγμοῦ καιρὸν, ὡς καὶ τινες αὐτῶν ἄλλοι-
 10 τας μαρτυρίῳ τελειωθῆναι.

IV. [Nic. H. E. V, 6. 7.] Πρῶτος μὲν οὖν τούτων ὁ μικρῷ πρόσθεν δηλωθεὶς Πλούταρχος ἦν· οὗ τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀπαγομένου σμικροῦ δεῖν αὐθις ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος συμπαραὼν αὐτῷ εἰς ὑστάτην τοῦ βίου
 15 τελευτήν ὑπὸ τῶν αὐτοῦ πολιτῶν ἀνήρητο, ὡς αὐτὸς αὐτῷ πεφηνῶς τοῦ θανάτου· θεοῦ δὲ αὐτὸν ἐτήρει καὶ τότε βουλή. 2. μετὰ δὲ Πλούταρχον δευτέρου τῶν Ὁριγένους φοιτητῶν μάρτυς ἀναδείκνυται Σα-
 20 ρῆνος, διὰ πυρὸς τὴν δοκιμὴν ἧς παρελήφει πίστις παρ᾽ ἐσχημένος. 3. τῆς αὐτῆς διατριβῆς τρίτος καθίσταται μάρτυς Ἡρακλείδης, καὶ ἐπὶ τούτῳ τέταρτος Ἡρώων, ὁ μὲν πρότερος ἔτι κατηγούμενος, ὁ δὲ νεω-
 25 φώτιστος, τὴν κεφαλὴν ἀποτμηθέντες. ἔτι πρὸς τοῖς τῆς αὐτῆς σχολῆς πέμπτος ἀθλητὴς τῆς εὐδαι-
 30 βείας ἀνακηρύττεται ἕτερος τοῦ πρώτου Σερήνος, ὃν μετὰ πλείστην βασάνων ὑπομονὴν κεφαλῆς ἀποτμήσει· κολασθῆναι λόγος ἔχει. καὶ γυναικῶν δὲ Ἡρακλῆος κατηγούμενη τὸ βάπτισμα, ὡς φησὶ πον αὐτὸς, τὸ
 35 διὰ πυρὸς λαβοῦσα τὸν βίον ἐξεληλύθει.

V. [Nic. H. E. V, 7.] Ἑβδομος δὲ ἐν τοῖς ἀριθμείσθω Βασιλείδης, τὴν περιβόητον Ποταμίδα-

13 μικρῷ πρόσθεν] VI, 3, 2.

ναν ἀπαγαγὼν, περὶ ἧς πολὺς ὁ λόγος εἰσέτι νῦν παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις ἄδεται, μυρία μὲν ὑπὲρ τῆς τοῦ σώματος ἀγνείας τε καὶ παρθενίας, ἐν ᾗ διέ-
 5 πρεψε, πρὸς ἐραστὰς ἀγωνισαμένης (καὶ γὰρ οὖν αὐτῇ ἀκμαῖον πρὸς τῇ ψυχῇ καὶ τὸ τοῦ σώματος ὥραϊον ἐπήνθει), μυρία δὲ ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἀνατλησάσης, καὶ τέλος μετὰ δεινὰς καὶ φορικτὰς εἰπεῖν βασάνους ἅμα τῇ μητρὶ Μαρκέλλῃ διὰ πυρὸς τελειωθείσης. 2. φασὶ γέ τοι τὸν δικασ-
 10 τὴν (Ακύλας ἦν τούτῳ ὄνομα), χαλεπὰς ἐπιθέντα αὐτῇ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος αἰκίας, τέλος ἐφ' ὕβρει τοῦ σώματος μονομάχοις αὐτὴν ἀπειλῆσαι πα-
 15 ραδοῦναι· τὴν δὲ βραχύ τι εἰς ἑαυτὴν ἐπισκεψαμένη, ἐρωτηθεῖσαν ὁ κρίνειε, τοιαύτην δοῦναι ἀπό-
 20 κρισιν, δι' ἧς ἐδόκει νενομισμένον τι αὐτοῖς ἄσεβδος ἀποφθέγγεσθαι. 3. ἅμα δὲ λόγῳ τὸν τῆς ἀποφάσεως ὅρου καταδεξαμένην ὁ Βασιλείδης, εἰς τις ὦν τῶν ἐν στρατείαις ἀναφερομένων, ἀπάγει παραλαβὼν τὴν
 25 ἐπὶ θανάτῳ. ὡς δὲ τὸ πλῆθος ἐνοχλεῖν αὐτῇ καὶ ἀκολάστοις ἐνυβρίζειν ὀήμασιν ἐπειρώτο, ὁ μὲν ἀνείργεν ἀποσοβῶν τοὺς ἐνυβρίζοντας, πλείστον
 30 ἔλεον καὶ φιλανθρωπίαν εἰς αὐτὴν ἐνδεικνύμενος, ἢ δὲ τῆς περὶ αὐτὴν συμπαθείας ἀποδεξαμένη τὸν ἄνδρα θαρρεῖν παρακαλεῖται· ἐξαιτήσεσθαι γὰρ αὐτὸν ἀπελθοῦσαν παρὰ τοῦ ἑαυτῆς κυρίου, καὶ οὐκ
 35 εἰς μακρὸν τῶν εἰς αὐτὴν πεπραγμένων τὴν ἀμοιβὴν ἀποτίσειν αὐτῷ. 4. ταῦτα δὲ εἰποῦσαν γενναίως τὴν ἐξοδὸν ὑποστήναι, πίττης ἐμπύρου κατὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος ἀπ' ἄκρων ποδῶν καὶ
 40 μέχρι κορυφῆς ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν περιχυθείσης αὐτῇ. 5. καὶ ὁ μὲν τῆς αἰοδήμου κόφης τοιοῦτος κατηγάνιστο ἄθλος. οὐ μακρὸν δὲ χρόνον διαλιπὼν

ὁ Βασιλείδης, ὅρκον διὰ τινὰ αἰτίαν πρὸς τῶν στρατιωτῶν αἰτηθεὶς, μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ τὸ παράπαν ὁμνύναι διεβεβαίοντο· Χριστιανὸν γὰρ ὑπάρχοντα καὶ τοῦτο ἔμφανως ὁμολογεῖν. παίζειν μὲν οὖν ἐνόμισθετο τέως τὰ πρῶτα, ὡς δὲ ἐπιμόνως ἀπισχυρίζετο, ἄγεται ἐπὶ τὸν δικαστὴν, ἐφ' οὗ τὴν ἐνστασιν ὁμολογήσας δεσμοῖς παραδίδοται. 6. τῶν δὲ κατὰ θεὸν ἀδελφῶν ὡς αὐτὸν ἀφικνουμένων, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀθροῦς καὶ παραδόξου ταύτης ὁρμῆς πυνθανομένων, λέγεται εἰπεῖν ὡς ἄρα Ποταμίαινα τρισὶν ὕστερον ἡμέραις τοῦ μαρτυρίου νύκτωρ ἐπιστάσα στέφανον αὐτοῦ τῇ κεφαλῇ περιθεῖσα εἶη, φαίη τε παρακεκληκέναι χάριν αὐτοῦ τὸν κύριον, καὶ τῆς ἀξιώσεως τετυχηκέναι, οὐκ εἰς μακρόν τε αὐτὸν παραλήψεσθαι. 15 ἐπὶ τούτοις τῶν ἀδελφῶν τῆς ἐν κυρίῳ σφραγίδος μεταδόντων αὐτῷ, τῇ μετέπειτα ἡμέρᾳ τῷ τοῦ κυρίου διαπρέψας μαρτυρίῳ τὴν κεφαλὴν ἀποτέμεται. 7. καὶ ἄλλοι δὲ πλείους τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἀθροῶς τῷ Χριστοῦ λόγῳ προσελθεῖν κατὰ τοὺς 20 δεδηλωμένους ἱστοροῦνται, ὡς δὴ καθ' ὕπνους τῆς Ποταμιαίνης ἐπιφανείσης καὶ προσκεκλημένης αὐτούς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὧδε ἔχεται.

VI. [Nic. H. E. IV, 33.] Πάνταινον δὲ Κλήμης διαδεξάμενος τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν κατηχήσεως εἰς 25 ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ καθηγεῖτο, ὡς καὶ τὸν Ὁριγένειον τῶν φοιτητῶν γενέσθαι αὐτοῦ. τὴν γέ τοι τῶν Στρωματέων αὐτοῦ πραγματείαν ὁ Κλήμης ὑπομνηματιζόμενος, κατὰ τὸ πρῶτον σύγγραμμα χρονικῶν ἐκθέμενος γραφὴν, εἰς τὴν Κομόδου τελευταίην περιγράφει τοὺς χρόνους, ὡς εἶναι σαφές ὅτι κατὰ Σεβήρον αὐτῷ πεπύνηται τὰ σπουδάζματα, οὐ τοὺς χρόνους ὁ παρὼν ἱστορεῖ λόγος.

VII. [Nic. H. E. IV, 35.] Ἐν τούτῳ καὶ Ἰούδας συγγραφέων ἑτερος, εἰς τὰς παρὰ τῷ Δανιὴλ ἑβδόμαδας ἐγγράφως διαλεχθεὶς, ἐπὶ τὸ δέκατον τῆς Σεβήρου βασιλείας ἱστησι τὴν χρονογραφίαν, ὃς καὶ τὴν 5 θρυλουμένην τοῦ ἀντιχρίστου παρουσίαν ἤδη τότε πλησιάζειν ᾤετο· οὕτω σφοδρῶς ἢ τοῦ τότε καθ' ἡμῶν διωγμοῦ κίνησις τὰς τῶν πολλῶν ἀνατεταράχει διανοίας.

VIII. [Nic. H. E. V, 8.] Ἐν τούτῳ δὲ τῆς κατηχήσεως ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τοῦργον ἐπιτελοῦντι 10 τῷ Ὁριγένει προᾶγμά τι διαπέπρακται, φρενὸς μὲν ἀτελοῦς καὶ νεανικῆς, πίστεως δὲ ὁμοῦ καὶ σωφροσύνης μέγιστον δαῖμα περιέχον. 2. τὸ γὰρ "εἰσὶν εὐνοῦχοι οἵτινες εὐνοῦχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασι- 15 λείαν τῶν οὐρανῶν" ἀπλούστερον καὶ νεανικώτερον ἐκλαβὼν ὁμοῦ μὲν σωτήριον φωνὴν ἀποπληροῦν οἰόμενος, ὁμοῦ δὲ καὶ διὰ τὸ νέον τὴν ἡλικίαν ὄντα μὴ ἀνδράσι μόνον, καὶ γυναιξὶ δὲ τὰ θεῖα προσομιλεῖν, ὡς ἂν πᾶσαν τὴν παρὰ τοῖς ἀπίστοις αἰσχρὰς διαβολῆς ὑπόνοιαν ἀποκλείσειε, τὴν σωτήριον φωνὴν ἔργοις 20 ἐπιτελέσαι ὥρμηθη, τοὺς πολλοὺς τῶν ἄμφ' αὐτὸν γνωρίμων διαλαθεῖν φροντίσας. 3. οὐκ ἦν δὲ ἄρα δυνατόν αὐτῷ καίπερ βουλομένῳ τοσοῦτον ἔργον ἐπιτελέσθαι. γνοὺς δὴτα ὕστερον ὁ Δημήτριος, ὅτε τῆς αὐτόθι παροικίας προσετώς, εὖ μάλιστα μὲν 25 αὐτὸν ἀποθανυμάξει τοῦ τολμήματος, τὴν δὲ γε προθυμίαν καὶ τὸ γνήσιον αὐτοῦ τῆς πίστεως ἀποδεξάμενος θαρρεῖν ἀντίκα παρακελεύεται, καὶ νῦν μᾶλλον ἔχουσιν αὐτὸν τοῦ τῆς κατηχήσεως ἔργου παρορμαῖ. 4. ἀλλὰ τότε μὲν οὗτος τοιοῦτός τις ἦν. 30

οὐ μακροῖς δὲ χρόνοις ὕστερον ὁ αὐτὸς ὁρῶν ἐν
 πράττοντα, μέγαν τε καὶ λαμπρὸν καὶ παρὰ πᾶσιν
 ὄντα βεβοημένον, ἀνθρώπινόν τι πέπονθῶς τοῖς ἀνά
 τὴν οἰκουμένην ἐπισκόποις καταγράφειν ὡς ἀποπα-
 5 τάτου τοῦ πραχθέντος αὐτῷ ἐπειρᾶτο, ὅτε γε τῶν
 κατὰ Παλαιστίνην οἱ μέλιστα δόκιμοι καὶ διαπρόκτου-
 τες Καισαρείας τε καὶ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοποι προ-
 σβείων τὸν Ὁριγένην καὶ τῆς ἀνωτάτω τιμῆς ἄξιον
 εἶναι δοκιμάσαντες χεῖρας εἰς πρεσβυτέριον αὐτῷ
 10 τεδείκασιν. 5. τηλικαῦτα δ' οὖν εἰς μέγα δόξαν
 προσελθόντος αὐτοῦ, ὄνομά τε παρὰ τοῖς πανταχῇ
 πᾶσιν ἀνθρώποις καὶ κλέος ἀρετῆς καὶ σοφίας οὐ
 σμικρὸν κτησαμένου, μηδεμιᾶς ἄλλης εὐπορῶν ὁ
 Δημήτριος κατηγορίας, τῆς πάλαι ἐν παιδί γενο-
 15 νύας αὐτῷ πράξεως δεινὴν ποιεῖται διαβολήν, συμ-
 περιλαβεῖν τολμήσας ταῖς κατηγορίαις τοὺς ἐπὶ τῷ
 πρεσβυτέριον αὐτὸν προάξαντας. 6. ταῦτα μὲν οὖν
 μικρὸν ἐπράχθη ὕστερον. τότε γε μὴν ὁ Ὁριγένης
 ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τὸ τῆς θείας διδασκαλίας ἔργον
 20 εἰς πάντας ἀφυλάκτως τοὺς προσιόντας νύκτωρ καὶ
 μεθ' ἡμέραν ἐπετέλει, τοῖς θελοῖς ἀόκνως μαθήμασι
 καὶ τοῖς ὡς αὐτὸν φοιτῶσι τὴν πᾶσαν ἀνατιθεὶς
 σχολήν. 7. ἐπὶ δέκα δὲ καὶ ὀκτὼ ἔτεσι τὴν ἀρχὴν
 ἐπικρατήσαντα Σεβήρον Ἀντωνίνος ὁ παῖς διαδέ-
 25 χεται. ἐν τούτῳ δὲ τῶν κατὰ τὸν διωγμὸν ἀνδραγα-
 μένων καὶ μετὰ τοὺς ἐν ὁμολογίαις ἀγωνίας διὰ προ-
 νοίας Θεοῦ πεφυλαγμένων εἰς τις ὧν ὁ Ἀλέξανδρος
 οὐν ἀρτίως ἐπίσκοπον τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας
 ἐδηλώσαμεν, οἷα ταῖς ὑπὲρ Χριστοῦ διαπρέψας ὁμο-
 30 λογίαις, τῆς δηλωθείσης ἐπίσκοπῆς ἀξιούται, ἐν
 Ναρκίσσου, ὅς ἦν αὐτοῦ πρότερος, περιόντος τῷ
 βίῳ.

IX. [Nic. H. E. IV, 9.] Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα
 παράδοξα οἱ τῆς παροικίας πόλῃται ὥσάν ἐκ παρα-
 δόσεως τῶν κατὰ διαδοχὴν ἀδελφῶν τοῦ Ναρκίσσου
 μνημονεύουσιν, ἐν οἷς καὶ τοιόνδε τι θαῦμα δι' αὐ-
 τοῦ γεγονὸς ἱστοροῦσι. 2. κατὰ τὴν μεγάλην ποτὲ
 τοῦ πάσχα διανυκτέρευσιν τοῦλαιόν φασι τοῖς διακό-
 νοις ἐπιλιπεῖν. ἐφ' ᾧ τὸ πᾶν πλήθος δεινῆς ἀθυ-
 μίας διαλαβούσης τὸν Νάρκισσον τοῖς τὰ φῶτα πα-
 ρασκευάζουσιν ἐπιτάξαι ὕδωρ ἀνιμῆσαντας ὡς αὐτὸν
 κομῆεσθαι. 3. τοῦτου δὲ ἅμα λόγῳ πραχθέντος ἔπευ-
 10 ξάμενον τῷ ὕδατι ἐρχέαι κατὰ τῶν λύχνων πίστει τῇ
 εἰς τὸν κύριον γνησίᾳ παρακελεύσασθαι. ποιησάντων
 δὲ καὶ τοῦτο παρὰ πάντα λόγον δυνάμει παραδόξῳ
 καὶ θείᾳ μεταβαλεῖν ἐξ ὕδατος εἰς ἐλαίου ποιότητα
 15 τὴν φύσιν, παρὰ τε πλείστοις τῶν αὐτόθι ἀδελφῶν
 ἐπὶ μῆνιστον ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς ἡμᾶς βραχὺ τι δειγμα
 τοῦ τότε θαύματος φυλαχθῆναι. 4. ἄλλα τε πλείστα
 περὶ τοῦ βίου τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς μνήμης ἄξια κατα-
 λέγουσιν, ἐν οἷς καὶ τοιόνδε τι. τὸ εὐτονον αὐτοῦ
 καὶ στεγρὸν τοῦ βίου φαῦλοί τινες ἀνθρωπίσκοι μὴ
 20 οἶοι τε φέρειν, δέει τοῦ μὴ δίκην ὑποσχεῖν ἀλόντας,
 διὰ τὸ μυρία κακὰ ἑαυτοῖς συνειδέειν, συσκευῆν
 κατ' αὐτοῦ προλαβόντες συρράπτουσι, καὶ τινα δει-
 νὴν καταχεουσιν αὐτοῦ διαβολήν. 5. εἰτα πιστού-
 25 μενοι τοὺς ἀκρωμένους δοκοῖς ἐβεβαίουν τὰς κατη-
 γορίας, καὶ ὁ μὲν ἢ μὴν ἀπόλοιτο πυρὶ ὤμνουν, ὁ δὲ
 ἢ μὴν σκαιᾶ νόσῳ δαπανηθεῖν τὸ σῶμα, ὁ δὲ τρίτος
 ἢ μὴν τὰς ὁράσεις πηρωθεῖν. ἀλλ' οὐδ' οὕτως αὐ-
 τοῖς, καίπερ ὁμνύουσι, τῶν πιστῶν τις προσεῖχε τὸν
 νοῦν, διὰ τὴν εἰς πάντας λάμπουσιν ἐκ τοῦ παντός 30
 σωφροσύνην τε καὶ πανάρετον ἀγωγὴν τοῦ Ναρκί-
 σου. 6. αὐτὸς γε μὴν τὴν τῶν εἰρημένων μηδαιῶς

ὑπομένων μοχθηρίαν, καὶ ἄλλως ἐκ μακροῦ τὸν φι-
λόσοφον ἀσπαζόμενος βίον, διαδράς πᾶν τὸ τῆς ἐκ-
κλησίας πλήθος, ἐν ἐρημίαις καὶ ἀφανέσιν ἀγροῖς
λανθάνων, πλείστοις ἔτεσι διέτριβεν. 7. ἀλλ' οὐ
καὶ ὁ τῆς δίκης μέγας ὀφθαλμὸς ἐπὶ τοῖς πεπραγμέ-
νοις ἤρεται, μετῆι δὲ ὡς τάχιστα τοὺς ἀσεβεῖς ἀπὸ
καθ' ἑαυτῶν ἐπιπορευόμενος κατεδήσαντο ἀράς. ὁ μὲν
οὖν πρῶτος, ἐκ μηδεμιᾶς προφάσεως ἀπλῶς οὐκ
σμικροῦ διαπεσόντος ἐφ' ἧς κατέμενε οἰκίας σπινθή-
ρος, νύκτωρ ὑφαφθείσης ἀπάσης, παγγενῇ καταφλέ-
γεται. ὁ δὲ ἀθρόως τὸ σῶμα ἐξ ἄκρων ποδῶν ἐπὶ
κεφαλῇ, ἧς αὐτὸς προσετίμησεν ἑαυτῷ, νόσον
πέμπεται. 8. ὁ δὲ τρίτος τὰς τῶν προτέρων συν-
δῶν ἐκβάσεις, καὶ τοῦ πάντων ἐφόρου θεοῦ τρέσας
τὴν ἀδιάδραστον δίκην, ὡμολόγει μὲν τοῖς πᾶσι τὰ
κοινῇ σφίσι αὐτοῖς ἐσκαιωρημένα, τοσαύταις δὲ
κατετρύχετο μεταμελόμενος οἰμωγαῖς, δακρύων τε
ἐς τοσοῦτον οὐκ ἀπέλιπεν, ἕως ἄμφω διεφθάρη τὰς
ὄψεις. καὶ οἷδε μὲν τῆς ψευδολογίας τοιαύτας ἐπέ-
σχον τιμωρίας.

X. [Nic. H. E. V, 10.] Τοῦ δὲ Ναρκίσσου ἀνα-
κεχωρηκός, καὶ μηδαμῶς ὅπη ὦν τυγχάνοι γνω-
σκομένου, δόξαν τοῖς τῶν ὁμόρων ἐκκλησιῶν προ-
στώσιν ἐφ' ἑτέρου μετίσιν ἐπισκόπου χειροτονίαν.
25 Ἀἰὼς τούτῳ ὄνομα ἦν· ὃν οὐ πολὺν προστάντα χρό-
νον Γερμανίων διαδέχεται καὶ τοῦτον Γόρδιος, καθ'
ὃν ὥσπερ ἐξ ἀναβιώσεως ἀναφανείς ποθὲν ὁ Νάρ-
κισσος αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐπὶ τὴν προστασίαν
παρακαλεῖται, μειζόνως ἔτι μᾶλλον τῶν πάντων ἀγα-
30 σθένει αὐτὸν, τῆς τε ἀναχωρήσεως ἕνεκα καὶ τῆς
φιλοσοφίας, καὶ ἐφ' ἅπασιν δι' ἣν παρὰ τοῦ θεοῦ
κατηξίωτο ἐκδίκησιν.

XI. Καὶ δὴ μηκέθ' οἶον τε ὄντος λειτουργεῖν
διὰ λιπαρὸν γῆρας, τὸν εἰρημένον Ἀλέξανδρον, ἐπί-
σκοπον ἑτέρας ὑπάρχοντα παροικίας, οἰκονομία θεοῦ
ἐπὶ τὴν ἅμα τῷ Ναρκίσσῳ λειτουργίαν ἐκάλε, κατὰ
ἀποκάλυψιν νύκτωρ αὐτῷ δι' ὁράματος φανεῖσαν. 5
2. ταύτῃ δ' οὖν ὡς κατὰ τι θεοπροπίον ἐκ τῆς Καπ-
παδοκῶν γῆς, ἐνθα τὸ πρῶτον τῆς ἐπισκοπῆς ἡξίωτο,
τὴν πορείαν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα εὐχῆς καὶ τῶν τόπων
ἱστορίας ἕνεκεν πεποιημένον φιλοφρονέσται οἱ τῇδε
ὑπολαβόντες οὐκέτ' οἴκαδε παλινστειν αὐτῷ ἐπι- 10
τρέπουσι, καθ' ἑτέραν ἀποκάλυψιν καὶ αὐτοῖς νύκτωρ
ὁφθεῖσαν, μίαν τε φωνὴν σαφειστάτην τοῖς μάλιστα
αὐτῶν σπουδαίοις χρησασαν· ἐδήλου γὰρ προσελθόν-
τας ἔξω πυλῶν τὸν ἐκ θεοῦ προωρισμένον αὐτοῖς
ἐπίσκοπον ὑποδέξασθαι. τοῦτο δὲ πράξαντες μετὰ 15
κοινῆς τῶν ἐπισκόπων, οἱ τὰς πέριξ διεῖπον ἐκκλη-
σίας, γνώμης ἐπάνανγκες αὐτὸν παραμένειν βιάζονται.
3. μνημονεύει γέ τοι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλέξανδρος ἐν ἰδίαις
ἐπιστολαῖς ταῖς πρὸς Ἀντινοείας εἰσέτι νῦν παρ'
ἡμῶν σωζομέναις τῆς Ναρκίσσου σὺν αὐτῷ προεδρίας, 20
ταῦτα κατὰ λέξιν ἐπὶ τέλει γράφων τῆς ἐπιστολῆς
"ἀσπάζεται ὑμᾶς Νάρκισσος, ὁ πρὸ ἐμοῦ διέπων τὸν
τόπον τῆς ἐπισκοπῆς τὸν ἐνθάδε, καὶ νῦν συνεξετα-
ζόμενός μοι διὰ τῶν εὐχῶν, ἑκατὸν δεκαεῖς ἔτη ἡνυ-
κάς, παρακαλῶν ὑμᾶς ὁμοίως ἐμοὶ ὁμοφρονῆσαι." 25
4. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως εἶχε. τῆς δὲ κατ' Ἀντιόχειαν
ἐκκλησίας Σαρκεπίωνος ἀναπαυσασμένου τὴν ἐπισκο-
πὴν διαδέχεται Ἀσκληπιάδης, ἐν ταῖς κατὰ τὸν
διωγμὸν ὁμολογίας διαπρέψας καὶ αὐτός. 5. μέμνη-
ται καὶ τῆς τούτου καταστάσεως Ἀλέξανδρος, Ἀντιο- 30
χεῦσι γράφων ὡς "Ἀλέξανδρος, δοῦλος καὶ δέσμιος
Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῇ μακαρίᾳ ἐκκλησίᾳ Ἀντιοχείων ἐν

"κυρίῳ χαίρειν. ἔλαφρά μοι καὶ κοῦφα τὰ δεσμά ὁ
 "κύριος ἐποίησε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς εἰρηκτῆς, πυθο-
 "μένῳ μοι τῆς ἀγίας ὑμῶν τῶν Ἀντιοχείων ἐκκλησίας
 "κατὰ τὴν θείαν πρόνοιαν Ἀσκληπιάδην τὸν ἐπιτη-
 5 "δειότατον κατ' ἀξίαν τὴν πίστιν τῆς ἐπισκοπῆς ἐργα-
 "χειρισμένον." 6. ταύτην δὲ τὴν ἐπιστολὴν σημαίνει
 διὰ Κλήμεντος ἀπεσταλκέναι, πρὸς τῷ τέλει τοῦτου
 γράφων τὸν τρόπον "ταῦτα δὲ ὑμῖν, κύριοί μου ἀδελ-
 "φοί, τὰ γράμματα ἀπέστειλα διὰ Κλήμεντος τοῦ
 10 "μακαρίου πρεσβυτέρου, ἀνδρὸς ἐναρέτου καὶ δοκι-
 "μου, ὃν ἴστε καὶ ὑμεῖς καὶ ἐπιγνώσεσθε, ὃς καὶ ἐν-
 "θάδε παρὼν κατὰ τὴν πρόνοιαν καὶ ἐπισκοπὴν τοῦ
 "δεσπότου ἐπεστήριξε τε καὶ ἠὔξησε τὴν τοῦ κυρίου
 "ἐκκλησίαν."

15 XII. [Nic. H. E. V, 3.] Τοῦ δὲ Σαραπίωνος τῆς
 περὶ λόγους ἀσκήσεως καὶ ἄλλα μὲν εἰκὸς σώζεσθαι
 παρ' ἑτέροις ὑπομνήματα, εἰς ἡμᾶς δὲ μόνον κατελήθε
 τὰ πρὸς Δομνῖνον, ἐκπεπτωκότα τινὰ παρὰ τὸν τοῦ
 διωγμοῦ καιρὸν ἀπὸ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως ἐπὶ τὴν
 20 Ἰουδαϊκὴν ἐθελοθρησκείαν, καὶ τὰ πρὸς Πόντιον καὶ
 Καρικὸν, ἐκκλησιαστικούς ἀνδρας, καὶ ἄλλαι πρὸς
 ἑτέρους ἐπιστολαί. 2. ἑτερός τε συντεταγμένος αὐτῷ
 λόγος περὶ τοῦ λεγομένου κατὰ Πέτρου εὐαγγελίου,
 ὃν πεποιήται ἀπελέγχων τὰ ψευδῶς ἐν αὐτῷ εἰρημένα,
 25 διὰ τινος ἐν τῇ κατὰ Ῥωσσὸν παροιμίᾳ προφάσει τῆς
 εἰρημένης γραφῆς εἰς ἑτεροδόξους διδασκαλίας ἀπο-
 κείλαντας. ἀφ' ἧς εὐλογον βραχείας παραθέσθαι
 λέξεις, δι' ὧν ἦν εἶχε περὶ τοῦ βιβλίου γνώμην προ-
 τίθησιν οὕτω γράφων 3. "ἡμεῖς γάρ, ἀδελφοί, καὶ
 30 "Πέτρον καὶ τοὺς ἄλλους ἀποστόλους ἀποδεχόμεθα
 "ὡς Χριστὸν, τὰ δὲ ὀνόματι αὐτῶν ψευδεπίγραμμα ὡς
 "ἐμπειροὶ παραιτούμεθα, γινώσκοντες ὅτι τὰ τοιαῦτα

"οὐ παρελάβομεν. 4. ἐγὼ γάρ γενόμενος παρ' ὑμῖν
 "ὑπενόουν τοὺς πάντας ὀρθῇ πίστει προσφέρεισθαι,
 "καὶ μὴ διελθὼν τὸ ὑπ' αὐτῶν προφερόμενον ὀνό-
 "ματι Πέτρου εὐαγγέλιον εἶπον ὅτι, εἰ τοῦτο ἐστὶ
 "μόνον τὸ δοκοῦν ὑμῖν παρέχειν μικροψυχίαν, ἀνα-
 "γινώσκέσθω. νῦν δὲ μαθὼν ὅτι αἰρέσει τιλὶ ὁ νοῦς
 "αὐτῶν ἐνεφώλευεν ἐκ τῶν λεχθέντων μοι, σπου-
 "δάσω πάλιν γενέσθαι πρὸς ὑμᾶς, ὥστε, ἀδελφοί,
 "προσδοκᾷτέ με ἐν τάχει. 5. ὑμεῖς δὲ, ἀδελφοί, κατα-
 "λαβόμενοι ὁποῖας ἦν αἰρέσεως ὁ Μαρκιανὸς, ὡς καὶ 10
 "ἐαυτῷ ἠρναντιοῦτο μὴ νοῶν ἃ ἐλάλει μαθήσεσθε ἐξ
 "ὧν ὑμῖν ἐγράφη. 6. ἐδυνήθημεν γάρ παρ' ἄλλων
 "τῶν ἀσκησάντων αὐτὸ τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον, τουτέστι
 "παρὰ τῶν διαδόχων τῶν καταρξαμένων αὐτοῦ, οὓς
 "ἀσκητὰς καλοῦμεν (τὰ γὰρ φρονήματα τὰ πλείονα 15
 "ἐκείνων ἐστὶ τῆς διδασκαλίας), χρησάμενοι παρ'
 "αὐτῶν, διελθεῖν, καὶ εὗρεῖν τὰ μὲν πλείονα τοῦ
 "ὀρθοῦ λόγου τοῦ σωτήρος, τινὰ δὲ προσδισταλμένα, ἃ
 "καὶ ὑπετάξαμεν ὑμῖν." καὶ ταῦτα μὲν τὰ Σαραπίωνος.

XIII. [Nic. H. E. IV, 33.] Τοῦ δὲ Κλήμεντος 20
 Στρωματεῖς οἱ πάντες ὁκτὼ παρ' ἡμῖν σώζονται,
 οὓς καὶ τοιαύτης ἡξίωσε προγραφῆς "Τίτου Φλανίου
 "Κλήμεντος τῶν κατὰ τὴν ἀληθῆ φιλοσοφίαν γνωστι-
 "κῶν ὑπομνημάτων στρωματεῖς." 2. ἰσάριθμοί τε
 25 τούτοις εἰσὶν οἱ ἐπιγεγραμμένοι Ὑποτυπώσεων αὐτοῦ
 λόγοι, ἐν οἷς ὀνομαστὶ ὡς διδασκάλου τοῦ Πανταίνου
 μνημονεύει, ἐκδοχὰς τε αὐτοῦ γράφων καὶ παρα-
 δόσεις ἐκτιθέμενος. 3. ἐστὶ δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς Ἑλλη-
 νας λόγος ὁ προτρεπτικός, τρεῖς τε οἱ τοῦ ἐπιγεγραμ-
 μένου Παιδαγωγοῦ, καὶ "τίς ὁ σωζόμενος πλουσίως" 30
 οὕτως ἐπιγραφεῖς ἕτερος αὐτοῦ λόγος· τό τε περὶ
 τοῦ πάσχα σύγγραμμα, καὶ διαλέξεις περὶ νηστείας,

καὶ περὶ καταλαλιᾶς, καὶ ὁ προτρεπτικός εἰς ὑπομνήν ἢ πρὸς τοὺς νεωστὶ βεβαπτισμένους, καὶ ὁ ἐπιγεγραμμένος κανὼν ἐκκλησιαστικός, ἢ πρὸς τοὺς Ἰουδαῖζοντας, ὃν Ἀλεξάνδρῳ τῷ δεδηλωμένῳ ἐπισκόπῳ ἀνατίθεικεν. 4. ἐν μὲν οὖν τοῖς Στρωματέουσιν οὐ μόνον τῆς θείας κατὰ στρωσιν πεποιήται γραφῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν παρ' Ἑλλήσιν, εἴ τι ἄρα ὠφέλιμον ἐδόκει καὶ αὐτοῖς εἰρησθαι, μνημονεύει, τῶν τε παρὰ τοῖς πολλοῖς δογμάτων, τὰ Ἑλλήνων ὁμοῦ καὶ τὰ βαρβάρων ἀναπτύσσων. 5. καὶ ἔτι τὰς τῶν αἰρεσιαρχῶν ψευδοδοξίας εὐθύμων ἱστορίαν τε πολλὴν ἕξαπλοῖ, ὑπόθεσιν ἡμῖν πολυμαθοῦς παρέχων παιδείας. τούτοις ἅπασιν καταμίνυσσι καὶ τὰ φιλοσόφων δόγματα, ὅθεν εἰκότως κατὰλληλον τῇ ὑποθέσει καὶ τὴν προγραφὴν τῶν Στρωματέων πεποιήται. 6. κέχρηται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ταῖς ἀπὸ τῶν ἀντιλεγόμενων γραφῶν μαρτυρίαις, τῆς τε λεγομένης Σολομώντος Σοφίας, καὶ τῆς Ἰησοῦ τοῦ Σιρᾶχ, καὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς, τῆς τε Βαρνάβα καὶ Κλήμεντος καὶ Ἰούδα. 7. μνημονεύει τε τοῦ πρὸς Ἑλλήνας Τιτιανοῦ λόγον, καὶ Κασσιανοῦ ὡς καὶ αὐτοῦ χρονογραφίαν πεποιημένον· ἔτι μὲν Φίλωνος καὶ Ἀριστοβούλου, Ἰωσήπου τε καὶ Δημητρίου καὶ Εὐπολέμου Ἰουδαίων συγγραφέων, ὡσὰν τούτων ἀπάντων ἐγγράφων πρεσβύτερον τῆς παρ' Ἑλλήσιν ἀρχαιογενέως Μωυσεία τε καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων γένος ἀποδείξαντων. 8. καὶ ἄλλης δὲ πλείστης χρηστομαθείας ἐμπλεοὶ οἱ δηλοῦμενοι τυγχάνουσιν τοῦ ἀνδρὸς λόγοι, ὧν ἐν τῷ πρώτῳ περὶ ἑαυτοῦ δηλοῖ ὡς ἐγγιστα τῆς τῶν ἀποστόλων γενομένου διαδοχῆς. ὑπισχνεῖται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ εἰς τὴν Γένεσιν ὑπομνηματιεῖσθαι. 9. καὶ ἐν τῷ λόγῳ δὲ αὐτοῦ τῷ περὶ τοῦ πάσχα ἐκβιασθῆναι

ὁμολογεῖ πρὸς τῶν ἐταίρων, ὥς εἴυχε παρὰ τῶν ἀρχαίων πρεσβυτέρων ἀκηκοὼς παραδόσεις, γραφῇ τοῖς μετὰ ταῦτα παραδοῦναι. μέμνηται δὲ ἐν αὐτῷ Μελίτωνος καὶ Εἰρηναίου καὶ τινων ἐτέρων, ὧν καὶ τὰς διηγήσεις τέθειται.

XIV. Ἐν δὲ ταῖς Ὑποτυπώσεσι, ξυνελόντα εἰπεῖν, πάσης τῆς ἐνδιαθήκον γραφῆς ἐπιτετημένως πεποιήται διηγήσεις, μὴδὲ τὰς ἀντιλεγόμενας παρελθὼν, τὴν Ἰούδα λέγω καὶ τὰς λοιπὰς καθολικὰς ἐπιστολάς, τὴν τε Βαρνάβα καὶ τὴν Πέτρου λεγομένην ἀποκά- λυψιν. 2. καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους δὲ ἐπιστολὴν Παύλου μὲν εἶναι φησι, γεγραφῆναι δὲ Ἑβραίοις Ἑβραϊκῇ φωνῇ, Λουκᾶν δὲ φιλοτίμως αὐτὴν μεθερμηνεύσαντα ἐκδοῦναι τοῖς Ἑλλήσιν, ὅθεν τὸν αὐτὸν χρόνῳ εὐρίσκεσθαι κατὰ τὴν ἐρμηνείαν ταύτης τε τῆς ἐπιστολῆς καὶ τῶν Πράξεων. 3. μὴ προγεγραφῆναι δὲ τὸ "Παῦλος ἀπόστολος", εἰκότως· Ἑβραίοις γὰρ, φησὶν, ἐπιστέλλων, πρόκληψιν εἰληφόσι κατ' αὐτοῦ καὶ ὑποπέουσιν αὐτὸν, συνετῶς πάνν οὐκ ἐν ἀρχῇ ἀπέτρεψεν αὐτοὺς τὸ ὄνομα θείας. 4. εἰτα ὑποβάς ἐπιλέγει ἡδὲ ὡς ὁ μακάριος ἔλεγε πρεσβύτερος, ἐπεὶ ὁ κύριος ἀπόστολος ὢν τοῦ παντοκράτορος ἀπεστάλη πρὸς Ἑβραίους, διὰ μετριότητα ὁ Παῦλος, ὡσὰν εἰς τὰ ἑθνη ἀπεσταλμένος, οὐκ ἐγγράφει ἑαυτὸν Ἑβραίων ἀπόστολον, διὰ τε τὴν πρὸς τὸν κύριον τιμὴν, διὰ τε τὸ ἐκ περιουσίας καὶ τοῖς Ἑβραίοις ἐπιστέλλειν, ἐθνῶν κήρυκα ὄντα καὶ ἀπόστολον." 5. αὐτὸς δ' ἐν τοῖς αὐτοῖς ὁ Κλήμης βιβλίοις περὶ τῆς τάξεως τῶν εὐαγγελίων παραδίδωσιν τῶν ἀνέκαθεν πρεσβυτέρων τέθειται, τοῦτον ἔχουσαν τὸν τρόπον· προγε-

γράφαι [ἔλεγεν] τῶν εὐαγγελίων τὰ περιέχοντα τὰς
γενεαλογίας, 6. τὸ δὲ κατὰ Μάρκον ταύτην ἐσχρ-
κέναι τὴν οἰκονομίαν. τοῦ Πέτρου δημοσίᾳ ἐν Ῥώμῃ
κηρύξας τὸν λόγον, καὶ πνεύματι τὸ εὐαγγέλιον
⁵ ἐξειπόντος, τοὺς παρόντας πολλοὺς ὄντας παρακαλέ-
σαι τὸν Μάρκον, ὥσάν ἀκολουθήσαντα αὐτῷ πόρρω-
θεν καὶ μεμνημένον τῶν λεχθέντων, ἀναγράψαι τὰ
εἰρημένα· ποιήσαντα δὲ τὸ εὐαγγέλιον μεταδοῦναι
τοῖς δεομένοις αὐτοῦ. 7. ὅπερ ἐπιγνόντα τὸν Πέτρον
¹⁰ προτρεπτικῶς μῆτε κωλύσαι μῆτε προτρέψασθαι, τὸν
μέντοι Ἰωάννην ἐσχατον συνιδόντα ὅτι τὰ σωματικά
ἐν τοῖς εὐαγγελίοις δεδήλωται, προτραπέντα ὑπὸ τῶν
γνωρίμων, πνεύματι θεοφορηθέντα, πνευματικῶν
ποιῆσαι εὐαγγέλιον. τοσαῦτα ὁ Κλήμης. 8. πάλιν
¹⁵ δ' ὁ δηλωθεὶς Ἀλέξανδρος τοῦ Κλήμεντος, ἅμα δὲ
καὶ τοῦ Πανταίνου ἐν τιμῇ πρὸς Ὁριγένην ἐπιστολῇ
μνημονεύει, ὡς δὴ γνωρίμων αὐτῷ γενομένων τῶν
ἀνδρῶν. γράφει δὲ οὕτως "τοῦτο γὰρ καὶ θέλημα
"θεοῦ, ὡς οἶδας, γέγονεν, ἵνα ἡ ἀπὸ προγόνων ἡμῶν
²⁰ "φιλία μένη ἄσυχλος, μᾶλλον δὲ θερμότερα ἢ καὶ
"βεβαιότερα. 9. πατέρας γὰρ ἴσμεν τοὺς μακαρίους
"ἐκείνους τοὺς προοδεύσαντας, πρὸς οὓς μετ' ὀλίγων
"ἐσόμεθα, Πάνταϊνον τὸν μακάριον ὡς ἀληθὺς καὶ
"κύριον, καὶ τὸν ἱερὸν Κλήμεντα κύριόν μου γινώ-
²⁵ "μενον καὶ ὠφελήσαντά με, καὶ εἰ τις ἕτερος τοιοῦτος
"δὲ ὧν σε ἐγνωρίσα τὸν κατὰ πάντα ἄριστον καὶ
"κύριόν μου καὶ ἀδελφόν." 10. καὶ ταῦτα μὲν τοῖς
αὐτοῖς. ὁ μέντοι Ἀδαμάντιος, καὶ τοῦτο γὰρ ἦν τὸ
Ὁριγένει ὄνομα, Ζεφυρίνου κατὰ τοῖςδε τοῖς χρό-
³⁰ νους τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἡγουμένου ἐπιδημοῦσι
τῇ Ῥώμῃ, καὶ αὐτὸς πού γράφει λέγων "ἐξέμενος
τὴν ἀρχαιοτάτην Ῥωμαίων ἐκκλησίαν ἰδεῖν", ὅπου

οὐ πολὺ διατρίψας ἐπάνεισιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν.

11. καὶ δὴ τὰ συνήθη τῆς κατηχήσεως ἐνταῦθα μετὰ πάσης ἐπλήρου σπουδῆς, Δημητρίου τῶν τῆδε ἐπισκόπου ἔτι τότε παρορμῶντος αὐτὸν καὶ μονονουχί ἀντιβολουῦντος ἀόκνως τὴν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ἀφελειαν ποιεῖσθαι.

XV. [Nic. H. E. V, 11.] Ὁ δ' ὡς ἑαυτὸν ἐώρα μὴ ἐπαρκούντα τῇ τῶν θείων βαθυτέρᾳ σχολῇ, τῇ τε ἐξετάσει καὶ ἐρμηνείᾳ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, καὶ προσέτι τῇ τῶν προσιόντων κατηχήσει, μὴδ' ἀναπνεῦσαι συγχωρούντων αὐτῷ, ἐτέρων ἐφ' ἑτέροις ἔξ ἑω καὶ μέχρις ἐσπέρας ἐπὶ τὸ παρ' αὐτῷ διδασκαλεῖον φοιτῶντων, διανείμας τὰ πλήθη, τὸν Ἡρακλᾶν τῶν γνωρίμων προκρίνας, ἐν τε τοῖς θείοις σπουδαῖον καὶ ἄλλως ὄντα λογιώτατον ἄνδρα καὶ φιλοσοφίας οὐκ ἄμοιρον, κοινωνὸν καθίστη τῆς κατηχήσεως, τῷ μὲν τὴν πρώτην τῶν ἄρτι στοιχειουμένων εἰσαγωγὴν ἐπιτρέψας, αὐτῷ δὲ τὴν τῶν ἐν ἔξει φυλάξας ἀκρόασιν. ἑαυτῷ

XVI. [Nic. H. E. V, 11.] Τοσαύτη δὲ εἰσήγετο τῷ Ὠριγένη τῶν θείων λόγων ἀπηκριβωμένη ἐξέτασις ὡς καὶ τὴν Ἑβραϊδα γλῶτταν ἐκμαθεῖν, τὰς τε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις φερομένας πρωτοτύπους αὐτοῖς Ἑβραίων στοιχείοις γραφὰς κτῆμα ἰδίον ποιῆσθαι, ἀνιχνεύσαι τε τὰς τῶν ἐτέρων παρὰ τοὺς ἰβδομήκοντα τὰς ἱερὰς γραφὰς ἡρμηνευκότων ἐκδόσεις, καὶ τινὰς ἐτέρας παρὰ τὰς καθημαγευμένας ἐρμηνείας ἐναλλαττούσας, τὴν Ἀκύλου καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος, ἰφευρεῖν, ἃς οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ἐκ τινων μυθῶν τὸν πάλαι λανθανούσας χρόνον εἰς φῶς ἀνιχνεύσας προήγαγεν. 2. ἐφ' ᾧν διὰ τὴν ἀδηλότητα, 80 εἶεν οὐκ εἰδὼς, αὐτὸ τοῦτο μόνον ἐπεσημνήκατο, ὡς ἄρα τὴν μὲν εὖροι ἐν τῇ πρὸς Ἀκτίαις

Νικοπόλει, τὴν δὲ ἐν ἑτέρῳ τοιῷδε τόπῳ. 3. ἐν γὰρ μὴν τοῖς ἑξαπλοῖς τῶν ψαλμῶν μετὰ τὰς ἐπισήμους τέσσαρας ἐκδόσεις οὐ μόνον πέμπτην, ἀλλὰ καὶ ἑκτὴν καὶ ἑβδόμην παραθεῖς ἐρμηνεῖαν, ἐπὶ μιᾷς αὐτῆς σσημειώσεται ὡς ἐν Ἱερικοῦ ἡρρημένης ἐν πίθῳ, κατὰ τοὺς χρόνους Ἀντωνίνου τοῦ υἱοῦ Σεβήρου. 4. ταύτας δὲ ἀπάσας ἐπὶ ταυτὸν συναγαγὼν, διελθὼν τε πρὸς κῶλον, καὶ ἀντιπαραθεῖς ἀλλήλαις μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ἑβραίων σημειώσεως, τὰ τῶν λεγομένων ἡμῖν ἑξαπλῶν ἀντίγραφα καταλέλοιπεν, ἰδίως τὴν Ἀκύλου καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος ἐκδοσὶν ἅμα τῇ τῶν ἑβδομήκοντα ἐν τοῖς τετραπλοῖς ἐπικατασκευάσας.

XVII. [Nic. H. E. V, 12.] Τῶν γὰρ μὴν ἐρμηνευμένων αὐτῶν δὴ τούτων ἰστέον Ἑβραίων τὸν Συμμάχου γερονέναι. αἵρεσις δὲ ἐστὶν ἡ τῶν Ἑβραίων οὕτω καλουμένη τῶν τὸν Χριστὸν ἐξ Ἰωσήφ καὶ Μαρίας γερονέναι φασκόντων, ψιλὸν τε ἀνθρώπον ἰσχυρότων αὐτὸν, καὶ τὸν νόμον χρῆναι Ἰουδαϊκώτερον φυλάττειν ἀπισχυριζομένων, ὥς πού καὶ ἐκ τῆς προειρηθείσης ἱστορίας ἔγνωμεν. καὶ ὑπομνήματα δὲ τῶν Συμμάχου εἰσέτι νῦν φέρεται ἐν οἷς δοκεῖ πρὸς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἀποτεινόμενος εὐαγγέλιον τὴν διδασκαλίαν αἵρεσιν κρατύνειν. ταῦτα δὲ ὁ Ὁριγένης μετὰ καὶ ἄλλων εἰς τὰς γραφὰς ἐρμηνειῶν τοῦ Συμμάχου σημαίνει παρὰ Ἰουλιανῆς τινος ἐληφέναι, ἣν καὶ φησι παρ' αὐτοῦ Συμμάχου τὰς βιβλούς διαβεβασθαι.

XVIII. [Nic. H. E. V, 12.] Ἐν τούτῳ καὶ Ἀμβρόσιος, τὰ τῆς Οὐαλεντίνου φρονῶν αἰσώσεως, πρὸς τῆς ὑπὸ Ὁριγένους πρεσβευομένης ἀληθείας ἐλεγχεῖς, καὶ ὥσάν ὑπὸ φωνῆς κατασκευασθεῖς τὴν

διάνοιαν, τῷ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀρθοδοξίας προστίθεται λόγῳ. 2. καὶ ἄλλοι δὲ πλείους τῶν ἀπὸ παιδείας, τῆς περὶ τὸν Ὁριγένην φήμης πανταχόσε βοωμένης, ἤεσαν ὡς αὐτὸν, πείραν τῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς λόγοις ἱκανότητος τάνδρὸς ληψόμενοι· μυριοὶ δὲ τῶν αἱρετικῶν, φιλοσόφων τε τῶν μάλιστα ἐπιφανῶν οὐκ ὀλίγοι διὰ σπουδῆς αὐτῷ προσείχον, μονονουχὶ πρὸς τοῖς θεοῖς καὶ τὰ τῆς ἑξωθεν φιλοσοφίας πρὸς αὐτοῦ παιδευόμενοι. 3. εἰσηγέ τε γὰρ ὅσους εὐφυνῶς ἔχοντας ἑώρα καὶ ἐπὶ τὰ φιλόσοφα μαθήματα, γεωμετρίαν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ τὰ ἄλλα προπαιδεύματα παρὰ διδούς, εἰς τε τὰς αἱρέσεις τὰς παρὰ τοῖς φιλοσόφοις προάγων, καὶ τὰ παρὰ τούτοις συγγράμματα διηγουμένος, ὑπομνηματιζόμενός τε καὶ θεωρῶν εἰς ἕκαστα, ὥστε μέγαν καὶ παρ' αὐτοῖς Ἑλλήσι φιλόσοφον τὸν ἄνδρα κηρύττεσθαι. 4. πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἰδιωτικώτερον ἐνῆγεν ἐπὶ τὰ ἐγκύκλια γράμματα, οὐ μὴν αὐτοῖς ἔσεσθαι φάσκων ἐξ ἐκείνων ἐπιτηδεώτητα εἰς τὴν τῶν θεῶν γραφῶν θεωρίαν τε καὶ παρασκευὴν. ὅθεν μάλιστα καὶ ἑαυτῷ ἀναγκαίαν ἡγήσατο τὴν περὶ τὰ κοσμικὰ καὶ φιλόσοφα μαθήματα ἄσκησιν.

XIX. [Nic. H. E. V, 12, 13.] Μάρτυρες δὲ καὶ τῆς περὶ ταῦτα αὐτοῦ κατορθώσεως αὐτῶν Ἑλλήνων οἱ κατ' αὐτὸν ἡκμαότες φιλόσοφοι, ὧν ἐν συγγράμμασι πολλὴν μνήμην ἡύρομεν τοῦ ἀνδρός, τοτὲ μὲν αὐτῷ προσφωνούντων τοὺς ἑαυτῶν λόγους, τοτὲ δὲ ὡς διδασκάλῳ εἰς ἐπίκρισιν τοὺς ἰδίους ἀναφερόντων πόνοισ. 2. τί δεῖ ταῦτα λέγειν, ὅτε καὶ ὁ καθ' ἡμῶς ἐν Σικελίᾳ καταστάς Πορφύριος, συγγράμματα καθ' ἡμῶν ἐνστησάμενος, καὶ δι' αὐτῶν τὰς θείας γραφὰς διαβάλλειν πεπειραμένος, τῶν τε εἰς αὐτὰς ἐξηγησασθαι

μένων μνημονεύσας, μηδὲν μηδαμῶς φαῦλον ἐγκλημα
τοῖς δόγμασιν ἐπιβαλεῖν δυνήθεις, ἀπορία λόγων ἐπὶ
τὸ λοιδορεῖν τρέπεται καὶ τοὺς ἐξηγητὰς ἐνδιαβάλ-
λειν, ὧν μάλιστα τὸν Ὁριγένην· 3. ὃν κατὰ τὴν νέαν
ἡλικίαν ἐγνωκέναι φήσας διαβάλλειν μὲν πειράται,
συνιστῶν δὲ ἄρα τὸν ἄνδρα ἐλάνθανε, τὰ μὲν ἐπα-
ληθεύων, ἐν οἷς οὐδ' ἐτέρως αὐτῷ λέγειν ἦν δυνα-
τὸν, τὰ δὲ καὶ ψευδόμενος, ἐν οἷς λήσεσθαι ἐνόμαζε,
καὶ τοτὲ μὲν ὡς Χριστιανοῦ κατηγορῶν, τοτὲ δὲ τὴν
10 περὶ τὰ φιλόσοφα μαθήματα ἐπίδοσιν αὐτοῦ διαγορ-
φῶν. 4. ἄκουε δ' οὖν ἃ φησι κατὰ λέξιν "τῆς δι-
μοχθηρίας τῶν Ἰουδαϊκῶν γραφῶν οὐκ ἀπόστασιν,
"λύσειν δὲ τινες εὗρεῖν προθυμηθέντες, ἐπ' ἐξηγή-
"σεις ἐτράποντο ἀσυγκλώστους καὶ ἀναρμόστους τοῖς
15 "γεγραμμένοις, οὐκ ἀπολογίαν μᾶλλον ὑπὲρ τῶν
"ὀθνείων, παραδοχὴν δὲ καὶ ἐπαινον τοῖς οὐκ αἰσ-
"φερούσας αἰνίγματα γὰρ τὰ φανερώς παρὰ Μανσὶ
"λεγόμενα εἶναι κομπάσαντες, καὶ ἐπιθειάσαντες ὡς
"θεσπίσματα πλήρη κρυφίων μυστηρίων, διὰ τε τοῦ
20 "τύπου τὸ κριτικὸν τῆς ψυχῆς καταγοητεύσαντες
"ἐπάγουσιν ἐξηγήσεις." 5. εἶτα μεθ' ἑτέρῳ φησὶ
"ὁ δὲ τρόπος τῆς ἀτοπίας ἐξ ἀνδρός, ὃ κἀγὼ κομῶ
"νέος ὧν ἐτι ἐντετύχηκα, σφόδρα εὐδοκίμησαντος καὶ
"ἐτι δι' ὧν καταλέλοιπε συγγραμμάτων εὐδοκίμων
25 "τος, παρελήφθω Ὁριγένους, οὐ κλέος παρὰ τοῖς
"διδασκάλοις τούτων τῶν λόγων μέγα διαδέδοται
"6. ἀκροατῆς γὰρ οὗτος Ἀμμωνίου τοῦ πλείστου ἐν
"τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἐπίδοσιν ἐν φιλοσοφίᾳ λόγῳ
"κότος γεγονώς, εἰς μὲν τὴν τῶν λόγων ἐμπειρίαν
30 "πολλὴν παρὰ τοῦ διδασκάλου τὴν ἀφέλειαν ἐκτή-
"σατο, εἰς δὲ τὴν ὀρθὴν τοῦ βίου προαίρεσιν τὴν
"ἐναντίαν ἐκείνῳ πορείαν ἐποίησατο. 7. Ἀμμωνίος

"μὲν γὰρ Χριστιανὸς ἐν Χριστιανοῖς ἀνατραφεὶς τοῖς
"γονεῦσιν, ὅτε τοῦ φρονεῖν καὶ τῆς φιλοσοφίας ἦψατο,
"εὐθὺς πρὸς τὴν κατὰ νόμους πολιτείαν μετεβάλετο,
"Ὁριγένους δὲ Ἕλληνα ἐν Ἑλληνσι παιδευθεὶς λόγοις
"πρὸς τὸ βάρβαρον ἐξώκειλε τόλμημα· ὃ δὲ φέρων
5 "αὐτόν τε καὶ τὴν ἐν τοῖς λόγοις ἔξιν ἐκαπήλευσε,
"κατὰ μὲν τὸν βίον Χριστιανῶς ζῶν καὶ παρανόμως,
"κατὰ δὲ τὰς περὶ τῶν πραγμάτων καὶ τοῦ θεοῦ
"δόξας ἐλληνίζων καὶ τὰ Ἑλλήνων τοῖς ὀθνείοις ὑπο-
10 "βάλλόμενος μύθοις. 8. συνῆν τε γὰρ αἰ τῷ Πλά-
"τωνι, τοῖς τε Νουμηνίου καὶ Κρονίου, Ἀπολλοφά-
"νους τε καὶ Δογγίνου καὶ Μοδεράτου Νικομάχου τε
"καὶ τῶν ἐν τοῖς Πυθαγορείοις ἐλλογίμων ἀνδρῶν
"ὥμλει συγγράμμασιν· ἐχρητο δὲ καὶ Χαιρήμονος
"τοῦ Στωϊκοῦ, Κορνοῦτου τε ταῖς βίβλοις, παρ' ὧν
15 "τὸν μεταληπτικὸν τῶν παρ' Ἑλλήσι μυστηρίων γνούς
"τρόπον ταῖς Ἰουδαϊκαῖς προσῆψε γραφαῖς." 9. ταῦτα
"τῷ Πορφυρίῳ κατὰ τὸ τρίτον σύγγραμμα τῶν γρα-
"φέντων αὐτῷ κατὰ Χριστιανῶν εἴρηται, ἐπαληθεύ-
20 "σαντι μὲν περὶ τῆς τάνδρός ἀσκήσεως καὶ πολυμα-
"θείας, ψευσαμένῳ δὲ σαφῶς (τί γὰρ οὐκ ἐμελλεν ὁ
"κατὰ Χριστιανῶν;) ἐν οἷς αὐτόν μὲν ἐξ Ἑλλήνων
"φῆσιν μετατεθεῖσθαι, τὸν δ' Ἀμμωνίον ἐκ βίου τοῦ
"κατὰ τὴν θεοσεβείαν ἐπὶ τὸν ἐθνικὸν τρόπον ἐκτε-
30 "σεῖν. 10. τῷ τε γὰρ Ὁριγένει τὰ τῆς κατὰ Χριστὸν
"διδασκαλίας ἐκ προγόνων ἐσώζετο, ὡς καὶ τὰ τῆς
"προσθέντος ἱστορίας ἐδήλου, τῷ τε Ἀμμωνίῳ τὰ τῆς
"ἐθνικοῦ φιλοσοφίας ἀκέραια καὶ ἀδιάπτωτα καὶ μέχρως
"ἐσχάτης τοῦ βίου διέμενε τελευτῆς, ὥς που καὶ οἱ
"τάνδρός εἰσέτι νῦν μαρτυροῦσι πόνοι, δι' ὧν κατέ-
35 "λιπε συγγραμμάτων παρὰ τοῖς πλείστοις εὐδοκίμου-
"τος· ὥσπερ οὖν καὶ ὁ ἐπιγεγραμμένος περὶ τῆς Μαν-

σέως καὶ Ἰησοῦ συμφωνίας, καὶ ὅσοι ἄλλοι παρὰ τοῖς φιλοκάλοις ἠϋρηται. 11. ταῦτα μὲν οὖν εἰς παραστασιν κείσθω τῆς τε τοῦ ψευδηγόρου συκοφαντίας καὶ τῆς Ὀριγένους καὶ περὶ τὰ Ἑλλήνων μαθημάτων πολυπειρίας, περὶ ἧς πρὸς τινας μεμψαμένους αὐτῷ διὰ τὴν περὶ ἐκεῖνα σπουδὴν ἀπολογούμενος ἐν ἐπιστολῇ τινι ταῦτα γράφει 12. "ἐπεὶ δὲ ἀνακειμένη μοι τῷ λόγῳ, τῆς φήμης διατρεχούσης περὶ τῆς ἔξω ἡμῶν, προσήεσαν ὅτε μὲν αἰρετικοὶ, ὅτε δὲ οἱ ἀπὸ τῶν Ἑλληνικῶν μαθημάτων, καὶ μάλιστα τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ, ἔδοξεν ἐξετάσαι τὰ τε τῶν αἰρετικῶν δόγματα καὶ τὰ τῶν φιλοσόφων περὶ ἀληθείας λέγειν ἐπαγγελλόμενα. 13. τοῦτο δὲ πεποιθήκαμεν μισησάμενοί τε τὸν πρὸ ἡμῶν πολλοὺς ὠφελήσαντα Πάνταινον, οὐκ ὀλίγην ἐν ἐκείνοις ἐσχηκότα παρὰ σκευὴν, καὶ τὸν νῦν ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ καθέζεσθαι νοῦν Ἀλεξανδρέων Ἡρακλᾶν, ὅντινα ἡϋρον παρὰ τῷ διδασκάλῳ τῶν φιλοσόφων μαθημάτων, ἤδη πέντε ἔτεσιν αὐτῷ προσκαρτερήσαντα, πρὶν ἢ ἐμὲ ἀρῶσθαι ἀκούειν ἐκείνων τῶν λόγων. 14. διὸ καὶ πρότερον κοινῇ ἐσθῆτι χρῶμενος, ἀποδυσάμενος καὶ φιλόσοφον ἀναλαβὼν σχῆμα, μέχρι τοῦ δεῦρο τηρεῖν βιβλία τε Ἑλλήνων κατὰ δύναμιν οὐ παύεται φιλολογῶν." καὶ ταῦτα μὲν αὐτῷ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀσκήσεως ἀπολογούμενῳ εἴρηται. 15. κατὰ τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἐπ' Ἀλεξανδρείας αὐτῷ τὰς διατριβὰς ποιούμενῳ ἐπιστάς τις τῶν στρατιωτικῶν ἀνδρῶν γράμματα, Δημητρίῳ τε τῷ τῆς παροικίας ἐπισκόπῳ καὶ τῷ τότε τῆς Αἰγύπτου ἐπάρχῳ παρὰ τοῦ τῆς Ἀραβίας ἡγουμένου, ὡς ἂν μετὰ σπουδῆς ἀπὸ τὸν Ὀριγένην πέμψοιεν κοινωνήσαντα λόγων αὐτῷ. τοιαροῦν προπεμφθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀφικνύεται ἐπὶ

τὴν Ἀραβίαν. οὐκ εἰς μακρὸν δὲ τὰ τῆς ἀφίξεως εἰς πέρας ἀγαγὼν αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν ἐπανήει. 16. χρόνον δὲ μετὰ διαγενομένου, οὐ σμικροῦ κατὰ τὴν πόλιν ἀναρριπισθέντος πολέμου, ὑπεξελθὼν τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ μηδὲ τὰς κατ' Αἴγυπτον διατριβὰς ἀσφαλεῖς ἑαυτῷ ἡρούμενος, ἔλθων ἐπὶ Παλαιστίνης, ἐν Καισαρείᾳ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο, ἐνθα καὶ διαλέγεσθαι τὰς τε θείας ἐρμηνεύειν γραφὰς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας οἱ τῆδε ἐπίσκοποι, καίτοι τῆς τοῦ πρεσβυτερίου χειροτονίας οὐδέπω τετυχηκότα αὐτὸν ἤξιουν. 17. ὃ καὶ αὐτὸ γένοιτ' ἂν ἐκδηλον ἂν ὡς περὶ τούτου Δημητρίῳ γράφοντες Ἀλεξανδρος ὁ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος καὶ Θεόκτιστος ὁ Καισαρείας ὧδέ πως ἀπολογοῦνται "προσέβηκε δὲ τοῖς γράμμασιν ὅτι τοῦτο οὐδέποτε ἠκούσθη οὐδὲ νῦν γερύνηται, τὸ παρόντων ἐπισκόπων λαϊκοὺς ὁμιλεῖν, οὐκ οἶδ' ὅπως προφικνῶς οὐκ ἀληθῆ λέγων. 18. ὅπου γοῦν εὐρίσκονται οἱ ἐπιτήδαιοι πρὸς τὸ ὠφελεῖν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ παρακαλοῦνται τῷ λαῷ προσομιλεῖν ὑπὸ τῶν ἀγίων ἐπισκόπων, ὥσπερ ἐν Ἀραβίοις Εὐέλπις ὑπὸ Νέωνος, καὶ ἐν Ἰκονίῳ Παυλῖνος ὑπὸ Κέλσον, καὶ ἐν Συρναδοῖς Θεόδωρος ὑπὸ Ἀττικοῦ τῶν μακαρίων ἀδελφῶν. εἰκόσ δὲ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις τοῦτο γίνεσθαι, ἡμᾶς δὲ μὴ εἰδέναι." τοῦτον καὶ ἔτι νέος ὢν ὁ δηλούμενος ἀνὴρ οὐ πρὸς μόνων τῶν συνήθων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπὶ ξένης ἐπισκόπων ἐτιμᾶτο τὸν τρόπον. 19. ἀλλὰ γὰρ αὐτὸς τοῦ Δημητρίου διὰ γραμμάτων αὐτὸν ἀνακαλέσας, δι' ἀνδρῶν τε διακόνων τῆς ἐκκλησίας ἐπισπεύσας ἐπανελθεῖν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, ἀφικόμενος τὰς συνήθεις ἀπετέλει σπουδὰς.

XX. [Nic. H. E. V. 15.] "Ἠκμαζον δὲ κατὰ τοῦτο

πλείους λόγιοι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες, ὧν καὶ ἐπιστολὰς ὥς πρὸς ἀλλήλους διεχάραιτον ἐν νῦν σωζομέναις εὐρεῖν εὐπορον, αἱ καὶ εἰς ἡμᾶς ἐφυλάχθησαν ἐν τῇ κατὰ Αἰλίαν βιβλιοθήκῃ, πρὸς τοῦ⁶ τηνικάδε τὴν αὐτόθι διέποντος ἐκκλησίαν Ἀλεξάνδρου ἐπισκευασθείσῃ, ἀφ' ἧς καὶ αὐτοὶ τὰς ὕλας τῆς μετὰ χεῖρας ὑποθέσεως ἐπὶ ταῦτό συναγαγεῖν δυνήμεθα. 2. τούτων Βήρυλλος σὺν ἐπιστολαῖς καὶ συγγράμμασι διαφόρους φιλοκαλίας καταλέλοιπεν.¹⁰ ἐπίσκοπος δ' οὗτος ἦν τῶν κατὰ Βόστραν Ἀράβων ὡσαύτως δὲ καὶ Ἰππόλυτος, ἐτέρας πού καὶ αὐτὸς προεστὼς ἐκκλησίας. 3. ἦλθε δὲ εἰς ἡμᾶς καὶ Γαῖου λογιωτάτου ἀνδρὸς διάλογος, ἐπὶ Ῥώμης κατὰ Ζεφυρίον πρὸς Πρόκλον τῆς κατὰ Φρύγας αἰρέσεως¹⁵ ὑπερμαχοῦντα κεκνημένος, ἐν ᾧ τῶν δι' ἐναντίας τὴν περὶ τὸ συντάττειν καινὰς γραφὰς προπέτειάν τε καὶ τόλμην ἐπιστομίζων τῶν τοῦ ἱεροῦ ἀποστόλου δεκατριῶν μόνων ἐπιστολῶν μνημονεύει, τὴν πρὸς Ἑβραίους μὴ συναριθμήσας ταῖς λοιπαῖς, ἐπεὶ καὶ²⁰ εἰς δεῦρο παρὰ Ῥωμαίων τισὶν οὐ νομίζεται τοῦ ἀποστόλου τυγχάνειν.

XXI. [Nic. H. E. V, 26.] Ἀλλὰ γὰρ Ἀντωνίνου ἔτη βασιλεύσαντα ἑπτὰ καὶ μῆνας ἕξ Μακρίνος διδέχεται. τούτου δ' ἐπ' ἐνιαυτὸν διαγενομένου αὐτοῦ²⁵ ἕτερος Ἀντωνίνος τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν παραλαμβάνει, οὐ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ὃ Ῥωμαίων ἐπίσκοπος Ζεφυρίνος μεταλλάττει τὸν βίον, ὅλοις ὀκτωκαίδεκα διακατασχὼν ἔτεσι τὴν λειτουργίαν. 2. μετ' οὐ Κάλλιστος τὴν ἐπισκοπὴν ἐρχερίζεται, ὃς ἐπιβίω³⁰ σας ἔτεσιν πέντε Θύρβανῳ τὴν λειτουργίαν καταλείπει. αὐτοκράτωρ Ἀλέξανδρος ἐπὶ τούτοις διαδέχεται τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἐπὶ τέτταρσι μόνοις ἔτεσιν

Ἀντωνίνου διαγενομένου. ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀντιοχείῳ ἐκκλησίας Ἀσκληπιάδην Φιλητὸς διαδέχεται. 3. τοῦ δὲ αὐτοκράτορος μήτηρ, Μαμμαία τοῦνομα, γυνὴ θεοσεβεστάτῃ εἰ καὶ τις ἄλλη γεγυῖται καὶ εὐλαβὴς τὸν τρόπον, τῆς Ὁριγένους πανταχόσε⁵ βοωμένης φήμης, ὥς καὶ μέχρι τῶν αὐτῆς ἐλθεῖν ἀκοῶν, περὶ πολλοῦ ποιῖται τῆς τοῦ ἀνδρὸς θείας ἀξιοθῆναι, καὶ τῆς ὑπὸ πάντων θαυμαζομένης περὶ τὰ θεῖα συνέσεως αὐτοῦ πείραν λαβεῖν. 4. ἐπ' Ἀντιοχείας δὴτα διατρίβουσα μετὰ στρατιωτικῆς δορυ¹⁰ φορίας αὐτὸν ἀνακαλεῖται. παρ' ἧς χρόνον διατρίψας, πλείστα τε ὅσα εἰς τὴν τοῦ κυρίου δόξαν καὶ τῆς τοῦ θείου διδασκαλείου ἀρετῆς ἐπιδειξάμενος, ἐπὶ τὰς¹⁵ συνήθεις ἐσπευδε διατρίβας.

XXII. [Nic. H. E. V, 15.] Τότε δὴτα καὶ Ἰππό¹⁵λυτος συντάττων μετὰ πλείστων ἄλλων ὑπομνημάτων καὶ τὸ περὶ τοῦ πάσχα πεποιήται σύγγραμμα, ἐν ᾧ τῶν χρόνων ἀναγραφὴν ἐκθέμενος, καὶ τινα κανόνα ἐκκαίδεκαετηρίδος περὶ τοῦ πάσχα προθεῖς, ἐπὶ τὸ²⁰ πρῶτον ἔτος Ἀλεξάνδρου αὐτοκράτορος τοὺς χρόνους περιγράφει. τῶν δὲ λοιπῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα ἐστὶ τὰδε· εἰς τὴν ἑξαήμερον, εἰς τὰ μετὰ τὴν ἑξαήμερον, πρὸς Μαρκίωνα, εἰς τὸ²⁵ Αἶσμα, εἰς μέρη τοῦ Ἰεζεκιήλ, περὶ τοῦ πάσχα, πρὸς ἀπάσας τὰς αἰρέσεις· πλείστα τε ἄλλα καὶ παρὰ πολ³⁰λοῖς εὐροῖς ἀν' σωζόμενα.

XXIII. [Nic. H. E. V, 18.] Ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ Ὁριγένει τῶν εἰς τὰς θείας γραφὰς ὑπομνημάτων ἐγένετο ἀρχή, Ἀμβροσίου εἰς τὰ μάλιστα παρορμῶντος αὐτὸν μυρίαὶς ὁσαυσοῦν προτροπαῖς, οὐ ταῖς διὰ³⁰ λόγων καὶ παρακλήσεσιν αὐτὸ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφθογοτάταις τῶν ἐπιτηδείων χορηγίαις. 2. ταχυγράφοι

γὰρ αὐτῷ πλείους ἢ ἑπτὰ τὸν ἀριθμὸν παρήσαν ὑπα-
γορεύοντι, χρόνοις τεταγμένοις ἀλλήλους ἀμείβοντες·
βιβλιογράφοι τε οὐχ ἥττους, ἅμα καὶ κόραις ἐπὶ τῷ
καλλιγραφεῖν ἡσκημέναις· ὧν ἀπάντων τὴν δέουσαν
τῶν ἐπιτηδείων ἀφθονον περιουσίαν ὁ Ἀμβρόσιος
παρεστήσατο, ναὶ μὴν καὶ ἐν τῇ περὶ τὰ θεῖα λόγια
ἀσκήσει τε καὶ σπουδῇ προθυμίαν ἄφατον αὐτῷ
συνεισέφερεν, ἥ καὶ μάλιστα αὐτὸν προύτρπευεν ἐπὶ
τὴν τῶν ὑπομνημάτων σύνταξιν. 3. τούτων δὲ ὡς
τὼς ἐχόντων Οὐρβανὸν ἐπισκοπεύσαντα τῆς Ῥωμαίων
ἐκκλησίας ἔτεσιν ὁκτὼ διαδέχεται Ποντιανὸς, τῆς δ'
Ἀντιοχείων μετὰ Φιλητὸν Ζεβίνος. 4. καθ' οὗς Ῥω-
γένης ἐπειγούσης χρείας ἐκκλησιαστικῶν ἕνεκα πραγ-
μάτων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα στείλαμενος τὴν διὰ Παλαι-
στίνης πρεσβυτερίον χειροθεσίαν ἐν Καισαρείᾳ πρὸς
τῶν τῇδε ἐπισκόπων ἀναλαμβάνει. τὰ μὲν οὖν ἐπὶ
τούτῳ περὶ αὐτοῦ κεκινημένα, τὰ τε ἐπὶ τοῖς κινή-
θεϊσι δεδογμένα τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προεστώσιν, ὅσα
τε ἄλλα ἀκμάζων περὶ τὸν θεῖον εἰσενήνεται λόγον,
ἰδίᾳς δεόμενα συντάξεως, μετρίως ἐν τῷ δευτέρῳ ἢ
ὑπὲρ αὐτοῦ πεποιήμεθα ἀπολογίας ἀνεγράψαμεν.

XXIV. [Nic. H. E. V, 15.] Ταῦτα δὲ ἐκείνοις
δέοι ἂν προσεπιθεῖναι δηλοῦντας ὥς ἐν μὲν τῷ
ἐκτῷ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν σημαίνει
τὰ πρότερα πέντε ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἔτ' ὄντα αὐτὸν
συντάξαι, τῆς δ' εἰς τὸ πᾶν εὐαγγέλιον αὐτὸ δὴ
τοῦτο πραγματείας μόνοι δύο καὶ εἰκοσιν εἰς ἡμᾶς
περιήλθον τόμοι. 2. κατὰ δὲ τὸ ἕνατον τῶν εἰς τὴν
Γένεσιν (δῶδεκα δὲ ἔστι τὰ πάντα) οὐ μόνον τοῖς
πρὸ τοῦ ἑνάτου δημοῖ ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπεμνη-
ματίσθαι, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πρώτους πέντε καὶ
εἰκοσι ψαλμοὺς, ἔτι τε τὰ εἰς τοὺς θρήνους, ὧν εἰς

ἡμᾶς ἐληλύθασι τόμοι πέντε, ἐν οἷς μέμνηται καὶ
τῶν περὶ ἀναστάσεως· δύο δ' ἔστι καὶ ταῦτα. 3. οὐ
μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ ἀρχῶν πρὸ τῆς ἐπ' Ἀλεξαν-
δρείας μεταναστασέως γράφει, καὶ τοὺς ἐπιγεγραμ-
μένους Στρωματεῖς, ὄντας τὸν ἀριθμὸν δέκα, ἐπὶ
τῆς αὐτῆς πόλεως κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου συντάττει
βασίλειαν, ὥς καὶ τοῦτο ὁλόγραφοι δηλοῦσιν αὐτοῦ
πρὸ τῶν τόμων ἐπισημειώσεις.

XXV. [Nic. H. E. V, 16.] Τὸν μέντοι γε πρῶτον
ἐξηγούμενος ψαλμὸν ἐκθεσιμὴν πεποιήται τοῦ τῶν ἱερῶν
γραφῶν τῆς παλαιᾶς διαθήκης καταλόγου, ὡς πῶς
γράφων κατὰ λέξιν "οὐκ ἀγνοητέον δ' εἶναι τὰς ἐν-
διαθήκους βίβλους, ὥς Ἑβραῖοι παραδιδόασιν, δύο
καὶ εἰκοσι, ὅσος ἀριθμὸς τῶν παρ' αὐτοῖς στοιχείων
ἔστιν." 2. εἰτα μετὰ τινα ἐπιφέρει λέγων "εἰσὶ δὲ 15
καὶ εἰκοσι δύο βιβλοὶ καθ' Ἑβραίους αἰδε· ἡ παρ'
ἡμῖν Γένεσις ἐπιγεγραμμένη, παρ' Ἑβραίοις δὲ ἀπὸ
τῆς ἀρχῆς τῆς βίβλου Βησιδ, ὅπερ ἔστιν ἐν ἀρχῇ·
Ἔξοδος, Οὐλεσεμῶθ, ὅπερ ἔστι ταῦτα τὰ ὀνόματα·
Λευιτικόν, Οὐκρά, καὶ ἐκάλεσεν· Ἀριθμοί, Ἀμμε-
σρεκωδεῖμ· Δευτερονόμιον, Ἐλεαδδεβαρεῖμ, οὗτοι
οἱ λόγοι· Ἰησοῦς υἱὸς Ναυῆ, Ἰωσοῦς βὲν Νοῦν·
Κριταί, Ροῦθ, παρ' αὐτοῖς ἐν ἐνὶ, Σαφατεῖμ· Βασι-
λειῶν πρώτη, δευτέρα, παρ' αὐτοῖς ἐν, Σαμουήλ,
ὁ θεόκλητος· Βασιλειῶν τρίτη, τετάρτη, ἐν ἐνὶ, 25
Οὐαμέλχ Δαβίδ, ὅπερ ἔστι βασιλεία Δαβίδ· Παρα-
λειπόμένων πρώτη, δευτέρα, ἐν ἐνὶ, Δαβρηλαμῖν,
ὅπερ ἔστι λόγοι ἡμερῶν· Ἐσδρας πρῶτος, δευτερός,
ἐν ἐνὶ, Ἐζρά, ὃ ἔστι βοηθός· βίβλος Ψαλμῶν, Σφαρ-
θελλεῖμ· Σολομῶνος παροιμίαι, Μεσῶθ· Ἐκκλη- 30

"σιαστής, Κωέλθ· Ἰσμία Ἰσμάτων, Σλρ Ἀσσιφί
 "Ἡσάας, Ἰεσσία· Ἰερεμία· σὺν Θρήνοισι καὶ τῇ ἐπι-
 "στολῇ ἐν ἐνὶ, Ἰερεμία· Δανιήλ, Δανιήλ· Ἰεζεκιήλ,
 "Ἰεζεκιήλ· Ἰώβ, Ἰώβ· Ἐσθῆρ, Ἐσθῆρ· ἔξω δὲ τού-
 5 "των ἐστὶ τὰ Μακκαβαϊκά, ἅπερ ἐπιγέγραπται Σαρ-
 "βήθ Σαβαναιέλ." 3. ταῦτα μὲν οὖν ἐν τῷ προση-
 μένω τίθησι συγγράμματι· ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τῶν εἰς
 τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸν ἐκκλησιαστικὸν φυλάττων
 κανόνα, μόνῃ τέσσασα εἰδέναι εὐαγγέλια μαρτύρεται,
 10 ὧδε πως γράφων 4. "ὥς ἐν παραδόσει μαθὼν περὶ
 "τῶν τεσσάρων εὐαγγελίων, ἃ καὶ μόνῃ ἀναντίρρητα
 "ἐστὶν ἐν τῇ ὑπὸ τὸν οὐρανὸν ἐκκλησίᾳ τοῦ θεοῦ,
 "ὅτι πρῶτον μὲν γέγραπται τὸ κατὰ τὸν ποτε τελώ-
 "νην, ὕστερον δὲ ἀπόστολον Ἰησοῦ Χριστοῦ Ματ-
 15 "θαῖον, ἐκδεδωκότα αὐτὸ τοῖς ἀπὸ Ἰουδαϊσμοῦ πε-
 "στεύσασιν, γράμμασιν Ἑβραϊκοῖς συντεταγμένον·
 "5. δευτέρον δὲ τὸ κατὰ Μάρκον, ὡς Πέτρος ὑφηγή-
 "σατο αὐτῷ, ποιήσαντα, ὃν καὶ νῦν ἐν τῇ καθολικῇ
 "ἐπιστολῇ διὰ τούτων ὁμολόγησε φράσεων ἀσπάζεται-
 20 "ῦμας ἢ ἐν Βαβυλῶνι συνεκλεκτῇ καὶ Μάρκος ὁ νῦν
 "μου". 6. καὶ τρίτον τὸ κατὰ Λουκᾶν, τὸ ὑπὸ Παύλου
 "ἐπαινούνμενον εὐαγγέλιον, τοῖς ἀπὸ τῶν ἔθνων πε-
 "ποιηκότα· ἐπὶ πᾶσι τὸ κατὰ Ἰωάννην." 7. καὶ ἐν
 τῷ πέμπτῳ δὲ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν
 25 ὁ αὐτὸς ταῦτα περὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν ἀποστόλων
 φησὶν "ὁ δὲ ἱκανῶς διὰ κόνος γεγενῆσθαι τῆς
 "καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ πνεύματος·
 "Παῦλος, ὁ πεπληρωκὴς τὸ εὐαγγέλιον ἀπὸ Ἱερου-
 "σαλὴμ καὶ κύκλῳ μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ, οὐδὲ πάσαις

10 Origenes vol. III p. 440 Del. (III p. 1 Lomm.).
 19 1. Petr. 5, 13. 26 Origenes Comm. ed. Huet. vol. II p. 88
 (1 p. 165 Lomm.). 27 2. Cor. 3, 6. 28 Rom. 15, 19.

"ἔγραψεν αἷς ἐδίδαξεν ἐκκλησίαις, ἀλλὰ καὶ αἷς ἔγρα-
 "ψεν, ὀλίγους στίχους ἐπέστελλε. 8. Πέτρος δὲ, ἐφ'
 "ὃ οἰκοδομεῖται ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἥς πύλαι Ἄιδου
 "οὐ κατισχύσουσι, μίαν ἐπιστολὴν ὁμολογουμένην
 "καταλέλοιπεν, ἔστω δὲ καὶ δευτέρα· ἀμφιβάλλεται
 5 "γάρ. 9. τί δεῖ περὶ τοῦ ἀναπεσόντος ἐπὶ τὸ στήθος
 "λέγειν τοῦ Ἰησοῦ, Ἰωάννου, ὃς εὐαγγέλιον ἐν κατα-
 "λέλοιπεν, ὁμολογῶν δύνασθαι τὸσαῦτα ποιῆσαι ἃ
 "οὐδὲ ὁ κόσμος χωρῆσαι ἐδύνατο; ἔγραψε δὲ καὶ τὴν
 "Ἀποκάλυψιν, κελευσθεὶς σιωπῆσαι καὶ μὴ γράφαι
 10 "τὰς τῶν ἐπὶ βροντῶν φωνάς. 10. καταλέλοιπε καὶ
 "ἐπιστολὴν πᾶν ὀλίγων στίχων, ἔστω δὲ καὶ δευτέ-
 "ραν καὶ τρίτην· ἐπεὶ οὐ πάντες φασὶ γνησίους εἶναι
 "ταύτας· πλὴν οὐκ εἰσι στίχων ἀμφοτέραι ἑκατόν."
 11. ἐτι πρὸς τούτοις περὶ τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπιστο-
 15 λῆς ἐν ταῖς εἰς αὐτὴν ὁμιλίαις ταῦτα διαλαμβάνει
 "ὅτι ὁ χαρακτήρ τῆς λέξεως τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπι-
 "γεγραμμένης ἐπιστολῆς οὐκ ἔχει τὸ ἐν λόγῳ ἰδιω-
 "τικὸν τοῦ ἀποστόλου, ὁμολογήσαντος ἑαυτὸν ἰδιώτην
 "εἶναι τῷ λόγῳ, τουτέστι τῇ φράσει, ἀλλὰ ἐστὶν ἡ
 20 "ἐπιστολὴ συνθέσει τῆς λέξεως Ἑλληνικωτέρα, πᾶς ὁ
 "ἐπιστάμενος κρίνειν φράσεων διαφορὰς ὁμολογῆσαι
 "αὐν. 12. πάλιν τε αὐτὸ ὅτι τὰ νοήματα τῆς ἐπιστολῆς
 "θανυμάσι ἐστὶ, καὶ οὐ δευτέρα τῶν ἀποστολικῶν
 "ὁμολογουμένων γραμμάτων, καὶ τοῦτο ἂν συμφῇσαι
 25 "εἶναι ἀληθὲς πᾶς ὁ προσέχων τῇ ἀναγνώσει τῇ ἀπο-
 "στολικῇ." 13. τούτοις μεθ' ἑτέρα ἐπιφέρει λέγων
 "ἐγὼ δὲ ἀποφαινόμενος εἰποιμ' ἂν ὅτι τὰ μὲν νοή-
 "ματα τοῦ ἀποστόλου ἐστὶν, ἡ δὲ φράσις καὶ ἡ σύν-

3 Matth. 16, 18. 8 Ioann. 21, 25. 10 Apoc. 10, 4.
 17 Origenes Comm. ed. Huet. vol. II p. 430 (V p. 301
 Lomm.). 19 2. Cor. 11, 6.

"θεσις ἀπομνημονεύσαντός τινος τὰ ἀποστολικά, καὶ
 "ὥσπερ εἰ σχολιογραφῆσαντός τινος τὰ εἰρημένα ὑπὸ
 "τοῦ διδασκάλου. εἰ τις οὖν ἐκκλησία ἔχει ταύτην
 "τὴν ἐπιστολὴν ὡς Παύλου, αὕτη εὐδοκιμεῖτω καὶ
 5 "ἐπὶ τούτῳ. οὐ γὰρ εἰκὴ οἱ ἄρχατοὶ ἄνδρες ὡς Παύ-
 "λου αὕτην παραδεδώκασι. 14. τίς δὲ ὁ γράψας τὴν
 "ἐπιστολὴν, τὸ μὲν ἀληθὲς θεὸς οἶδεν, ἡ δὲ εἰς ἡμᾶς
 "φθάσασα ἱστορία ὑπὸ τινων μὲν λεγόντων ὅτι Κλή-
 "μης ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος Ῥωμαίων ἔγραψε τὴν ἐπι-
 10 "στολὴν, ὑπὸ τινων δὲ ὅτι Λουκᾶς ὁ γράψας τὸ εὐαγ-
 "γέλιον καὶ τὰς πράξεις." ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὧδε ἔχεται

XXVI. [Nic. H. E. V, 18.] Ἔτος δ' ἦν τοῦτο δι-
 κατον τῆς δηλουμένης ἡγεμονίας, καθ' ὃ τὴν αὐ-
 Ἀλεξανδρείας μετανάστασιν ἐπὶ τὴν Καισάρειαν
 15 Ὁριγένους ποιησάμενος, Ἡρακλᾶς τὸ τῆς κατηχῆσεως
 τῶν αὐτόθι διδασκαλεῖον καταλείπει. οὐκ εἰς μα-
 κρόν δὲ καὶ Δημήτριος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐκκλη-
 σίας ἐπίσκοπος τελευτᾷ, ἐφ' ὅλοις ἔτεσι τρισὶ καὶ
 τεσσαράκοντα τῇ λειτουργίᾳ διαρκέσας· διαδέχεται
 20 δ' αὐτὸν ὁ Ἡρακλᾶς. διέπρεπε δὲ ἐν τούτῳ Φιρμι-
 λιανὸς, Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν ἐπίσκοπος.

XXVII. τοσαύτην εἰσάγων περὶ τὸν Ὁριγένους
 σπουδὴν ὡς τότε μὲν αὐτὸν ἀμφὶ τὰ κατ' αὐτὸν
 κλίματα εἰς τὴν τῶν ἐκκλησιῶν ὠφέλειαν ἐκκαλε-
 25 σθαι, τότε δὲ ὡς αὐτὸν ἐπὶ τὴν Ἰουδαίαν στέλλε-
 σθαι, καὶ τινὰς αὐτῷ συνδιατρίβειν χρόνους, τῆς εἰς
 τὰ θεῖα βελτιώσεως ἕνεκα. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς
 Ἱεροσολύμων προεστὼς Ἀλέξανδρος, Θεόκτιστος τε ὁ
 κατὰ Καισάρειαν, τὸν πάντα χρόνον ὡς ἔπος εἶπεν
 30 προσανέχοντες αὐτῷ οἱ διδασκάλω μόνω, τὰ τῆς
 τῶν θεῶν γραφῶν ἐρμηνείας καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ ἐκ-
 κλησιαστικοῦ λόγου πράττειν συνεχῶρουν.

XXVIII. [Nic. H. E. V, 20.] Τὸν γε μὴν Ῥωμαίων
 αὐτοκράτορα Ἀλέξανδρον τρισὶν ἐπὶ δέκα ἔτεσι τὴν
 ἀρχὴν διανύσαντα Μαξιμῖνος Καῖσαρ διαδέχεται, ὃς
 δὴ κατὰ νότον τὸν πρὸς τὸν Ἀλεξάνδρου οἶκον, ἐκ
 πλειόνων πιστῶν συνεστῶτα, διωγμὸν ἐγείρας, τοὺς
 5 τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντας μόνους ὡς αἰτίους τῆς κατὰ
 τὸ εὐαγγέλιον διδασκαλίας ἀναιρεῖσθαι προστάττει.
 τότε καὶ Ὁριγένους τὸν περὶ μαρτυρίου συντάττει,
 Ἀμβροσίῳ καὶ Πρωτοκλήτῳ πρεσβυτέρῳ τῆς ἐν Και-
 10 σαρείας παροικίας ἀναθεὶς τὸ σύγγραμμα, ὅτι δὴ
 ἄμφω περιστάσις οὐχ ἡ τυχεύουσα ἐν τῷ διωγμῷ
 κατελήφει, ἐν ἣ καὶ διαπρέψαι κατέχει λόγος ἐν
 ὁμολογίᾳ τοὺς ἄνδρας, οὐ πλείονος ἢ τριετοῦς χρό-
 νου τῷ Μαξιμίνῳ διαγενομένου. σεσημειώται δὲ
 15 τοῦτο τοῦ διωγμοῦ τὸν καιρὸν ἐν τε τῷ δευτέρῳ
 καὶ εἰκοστῷ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐξηγητικῶν
 καὶ ἐν διαφόροις ἐπιστολαῖς Ὁριγένους.

XXIX. [Nic. H. E. V, 26.] Γορδιανοῦ δὲ μετὰ
 Μαξιμῖνον τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν διαδεξαμένου,
 τῆς κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίας Ποντιανὸν ἔτεσιν ἔξ
 20 ἐπισκοπεύσαντα διαδέχεται Ἀντίρως, καὶ τοῦτον
 Φαβιανὸς ἐπὶ μῆνα τῇ λειτουργίᾳ διακονησάμενον.
 2. ἔξ ἄγρου φασὶ τὸν Φαβιανὸν μετὰ τὴν Ἀντίρωτος
 τελευτὴν ἅμ' ἑτέροις συνελθόντα ἐπιχωριάξαι τῇ
 Ῥώμῃ, ἐνθα παραδοξότατα πρὸς τῆς θέας καὶ οὐρα-
 25 νίου χάριτος ἐπὶ τὸν κλῆρον παρεληλυθέναι. 3. τῶν
 γὰρ ἀδελφῶν ἀπάντων χειροτονίας ἕνεκεν τῆς τοῦ
 μέλλοντος διαδέξασθαι τὴν ἐπισκοπὴν ἐπὶ τῆς ἐκκλη-
 σίας συγκεκροτημένων, πλείστων τε ἐπιφανῶν καὶ
 30 ἐνδόξων ἀνδρῶν τοῖς πολλοῖς ἐν ὑπονοίᾳ ὑπαρχόν-
 των, ὁ Φαβιανὸς παρὼν οὐδενὸς μὲν ἀνθρώπου εἰς
 διάνοιαν ἦει, ὅμως δ' οὖν ἀθρόως ἐκ μετεώρου περι-

στερὰν καταπτᾶσαν ἐπικαθεσθῆναι τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ
μνημονεύουσι, μίμημα ἐνδεικνυμένην τῆς ἐπὶ τὸν
σωτήρα τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν εἰδει περιστρεφῶς
καθόδου. 4. ἐφ' ᾧ τὸν πάντα λαὸν ὥσπερ ὑφ' ἐνὸς
5 πνεύματος θείου κινηθέντα ὁμόσε προθυμῶς πάσῃ
καὶ μιᾷ ψυχῇ ἄξιον ἐπιβοῆσαι, καὶ ἀμελλήτως ἐπὶ
τὸν θρόνον τῆς ἐπισκοπῆς λαβόντας αὐτὸν ἐπιθεῖναι.
τότε δὴ καὶ τοῦ κατ' Ἀντιόχειαν ἐπισκόπου Ζεβίνου
τὸν βίον μεταλλάξαντος Βαβύλας τὴν ἀρχὴν διαδε-
10 χεται, ἐν τε Ἀλεξανδρείᾳ μετὰ Δημήτριον Ἡρακλᾶ
τὴν λειτουργίαν παρεληφότος τῆς τῶν αὐτόθι κατη-
χρίσεως τὴν διατριβὴν διαδέχεται Διονύσιος, εἰς καὶ
οὗτος τῶν Ὁριγένους γενόμενος φοιτητῶν.

XXX. [Nic. H. E. V, 20.] Τῷ δὲ Ὁριγένει ἐπὶ
15 τῆς Καισαρείας τὰ συνήθη πράττοντι πολλοὶ προσ-
ῆσαν οὐ μόνον τῶν ἐπιχωρίων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς
ἀλλοδαπῆς μέροι φοιτηταὶ τὰς πατρίδας ἀπολιπόν-
τες, ὧν ἐπισήμους μάλιστα ἐγνωμεν Θεόδωρον, ὃς
ἦν αὐτὸς οὗτος ὁ κατ' ἡμᾶς ἐπισκόπων διαβόητος
20 Γρηγόριος, τὸν τε τούτου ἀδελφὸν Ἀθηνόδοτον, οὗς
ἀμφὶ τὰ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων μαθήματα δεινῶς
ἐποτημένους, φιλοσοφίας αὐτοῖς ἐνθεῖς ἔρωτα, τῆς
προτέρας σπουδῆς τὴν θείαν ἄσκησιν ἀντικαταλλά-
ξασθαι προυτρέψατο. πέντε δὲ ὅλοις ἔτεσιν αὐτῷ
25 συγγενόμενοι τοσαύτην ἀπηνέγκαντο περὶ τὰ θεῖα
βελτίωσιν ὥς ἔτι νέους ἄμφω ἐπισκοπῆς τῶν κατὰ
Πόντον ἐκκλησιῶν ἀξιωθῆναι.

XXXI. [Nic. H. E. V, 21.] Ἐν τούτῳ καὶ Ἀφρι-
κανὸς ὁ τῶν ἐπιγεγραμμένων Κεστῶν συγγραφεὺς
30 ἐγνωρίζετο. ἐπιστολὴ τούτου Ὁριγένει γραφείσα
φέρεται, ἀποροῦντος ὡσὰν νόθου καὶ πεπλασμένης
οὔσης τῆς ἐν τῷ Δανιὴλ κατὰ Σουσιάνναν ἱστορίας.

πρὸς ἣν Ὁριγένης ἀντιγράφει πληρέστατα. 2. τοῦ
δ' αὐτοῦ Ἀφρικανοῦ καὶ ἄλλα τὸν ἀριθμὸν πέντε
χρονογραφῶν ἤλθεν εἰς ἡμᾶς ἐπ' ἀκριβὲς πεπονη-
μένα σπουδάσματα, ἐν οἷς φησιν ἑαυτὸν πορεῖαν
στείλασθαι ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν, διὰ πολλὴν τοῦ
Ἡρακλᾶ φήμην, ὃν ἐπὶ λόγοις φιλοσόφους καὶ τοῖς
ἄλλοις Ἑλλήνων μαθήμασιν εὖ μάλα διαπρέψαντα
τὴν ἐπισκοπὴν τῆς αὐτόθι ἐκκλησίας ἐργασισθῆναι
ἐδηλώσαμεν. 3. καὶ ἑτέρα δὲ τοῦ αὐτοῦ Ἀφρικανοῦ
φέρεται ἐπιστολὴ πρὸς Ἀριστείδην, περὶ τῆς νομι-
10 ξομένης διαφωνίας τῶν παρὰ Ματθαῖον τε καὶ Λουκᾶ
τοῦ Χριστοῦ γενεαλογιῶν, ἐν ᾗ σαφίστατα τὴν τῶν
εὐαγγελιστῶν συμφωνίαν παρίστησιν ἐξ ἱστορίας εἰς
αὐτὸν κατελθούσης, ἣν κατὰ καιρὸν ἐν τῷ πρώτῳ
τῆς μετὰ χεῖρας ὑποθέσεως προλαβὼν ἐξηθέμην. 15

XXXII. [Nic. H. E. V, 19.] Καὶ Ὁριγένει δὲ κατὰ
τούτου τὸν χρόνον τὰ εἰς τὸν Ἡσαΐαν, ἐν ταύτῳ δὲ
καὶ τὰ εἰς τὸν Ἰεζεκιὴλ συνετάττετο· ὧν εἰς μὲν τὸ
τρίτον μέρος τοῦ Ἡσαΐου, μέχρι τῆς ὁράσεως τῶν
τετραπόδων τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ, τριάκοντα εἰς ἡμᾶς
20 περιῆλθον τόμοι, εἰς δὲ τὸν Ἰεζεκιὴλ πέντε καὶ εἴκο-
σιν, οὗς καὶ μόνους εἰς τὸν πάντα πεποιήται προφη-
την. 2. γενόμενος δὲ τηνικάδῃ ἐν Ἀθήναις περαινεῖ
μὲν τὰ εἰς τὸν Ἰεζεκιὴλ, τῶν δὲ εἰς τὸ ἄσμα τῶν
ἱσμάτων ἄρχεται, καὶ πρόεισι γὰρ αὐτόθι μέχρι πέμ-
35 πτον συγγράμματος. ἐπανελθὼν δὲ ἐπὶ τὴν Καισάρ-
ειαν καὶ ταῦτα εἰς πέρας δέκα ὄντα τὸν ἀριθμὸν
ἔγει. 3. τί δὲ τῶν λόγων τάνδρὸς ἐπὶ τοῦ παρόντος
τὸν ἀκριβῆ κατάλογον ποιῆσθαι, ἰδίας δεόμενον σχο-
40 λῆς; ὃν καὶ ἀνεγράψαμεν ἐπὶ τῆς τοῦ Παμφίλου
βίου τοῦ κατ' ἡμᾶς ἱεροῦ μάρτυρος ἀναγραφῆς, ἐν
15 προλαβῶν] Eus. H. E. I, 7.

ἢ τὴν περὶ τὰ θεῖα σπουδὴν τοῦ Παμφίλου ὁπόση
 τις γέγονει παριστῶντες, τῆς συναχθείσης αὐτῶ τῶν
 τε Ὁριγένους καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν συγ-
 γραφῶν βιβλιοθήκης τοὺς πίνακας παρεθέμην, ἐ-
 5 ὧν ὁτῷ φίλον πάρεστιν ἐντελέστατα τῶν Ὁριγένους
 πόνων τὰ εἰς ἡμᾶς ἐλθόντα διαγινῶναι. νυνὶ δὲ
 πορευτέον ἐπὶ τὴν τῆς ἱστορίας ἀκολουθίαν.

XXXIII. [Nic. H. E. V, 22.] Βήρυλλος ὁ μικρῶ
 πρόσθεν δεδηλωμένος Βοστρων τῆς Ἀραβίας ἐπίσκο-
 10 πος, τὸν ἐκκλησιαστικὸν παρεκτρέπων κανόνα, ξένα
 τινὰ τῆς πίστεως παρεισφέρειν ἐπειράτο, τὸν σωτήρα
 καὶ κύριον ἡμῶν λέγειν τολμῶν μὴ προϋφεστάναι
 κατ' ἰδίαν οὐσίας περιγραφὴν πρὸ τῆς εἰς ἀνθρώ-
 15 πους ἐπιδημίας, μηδὲ μὴν θεότητα ἰδίαν ἔχειν, ἀλλ'
 ἐμπολιτευομένην αὐτῷ μόνην τὴν πατρικὴν. 2. ἐπὶ
 τούτῳ πλείστων ἐπισκόπων ζητήσεις καὶ διαλόγους
 πρὸς τὸν ἄνδρα πεποιημένων, μεθ' ἐτέρων παρακλή-
 θεις Ὁριγένης κάτεισι μὲν εἰς ὁμιλίαν τὰ πρῶτα τῷ
 20 ἀνδρὶ, τίνα νοῦν ἔχοι ἀποπειρώμενος, ὥς δ' ἔγνω ὅ-
 τι καὶ λέγοι, εὐθύνας μὴ ὀρθοδοξοῦντα, λογισμῷ τε
 πείσας καὶ ἀποδείξει ἀναλαβὼν αὐτὸν, τῇ περὶ τοῦ
 δόγματος ἐπίστησιν ἀληθείας, ἐπὶ τε τὴν προτέραν
 ὑγιῇ δόξαν ἀποκαθίστησι. 3. καὶ φέρεται γε εἰσέτι
 25 νῦν ἔγγραφα τοῦ τε Βηρύλλου καὶ τῆς δι' αὐτὸν
 γενομένης συνόδου, ὁμοῦ τὰς Ὁριγένους πρὸς αὐτὸν
 ζητήσεις καὶ τὰς λεχθείσας ἐπὶ τῆς αὐτοῦ παρρησίας
 διαλέξεις, ἕκαστά τε τῶν τότε πεπραγμένων περιέ-
 χοντα. 4. καὶ ἄλλα μὲν οὖν μυρία Ὁριγένους περί-
 30 μνήμη παραδιδόασιν τῶν καθ' ἡμᾶς οἱ προσβύτεροι,
 ὃ καὶ παρήσειν μοι δοκῶ, οὐ τῆς ἐνεστώσης ἐχόμενα
 πραγματείας· ὅσα δὲ ἀναγκαῖα τῶν περὶ αὐτὸν δια-

8 μικρῶ πρόσθεν] VI, 20.

γινῶναι ἦν, ταῦτα καὶ ἐκ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ πεποιημέ-
 νης ἡμῖν τε καὶ τῷ καθ' ἡμᾶς ἱεροῦ μάρτυρι Παμ-
 φίλῳ ἀπολογίας πάρεστιν ἀναλέξασθαι, ἣν τῶν φι-
 λαιτίων ἔνεκα συμπονήσαντες ἀλλήλοις διὰ σπουδῆς
 5 πεποιήμεθα.

XXXIV. [Nic. H. E. V, 25.] Ἔτεσι δὲ ὅλοις ἔξ
 Γορδιανοῦ τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ἀνύσαντος Φί-
 λιππος ἅμα παιδί Φιλίππῳ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται.
 τοῦτον κατέχει λόγος Χριστιανὸν ὄντα ἐν ἡμέρᾳ τῆς
 10 ὑστάτης τοῦ πάσχα παννυχίδος τῶν ἐπὶ τῆς ἐκκλη-
 σίας εὐχῶν τῷ πλήθει μετασχεῖν ἐθελῆσαι, οὐ πρό-
 τερον δὲ ὑπὸ τοῦ τηνικάδε προεστώτος ἐπιτραπῆναι
 εἰσβαλεῖν ἢ ἐξομολογήσασθαι, καὶ τοῖς ἐν παραπτώ-
 15 μασιν ἐξεταζομένοις μετανοίας τε χάραν ἱσχυοσιν
 αὐτὸν καταλέξαι· ἄλλως γὰρ μὴ ἂν ποτε πρὸς αὐ-
 τοῦ, μὴ οὐχὶ τοῦτο ποιήσαντα, διὰ πολλὰς τῶν κατ'
 αὐτὸν αἰτίας παραδεχθῆναι. καὶ πειθαρχήσαι γε
 προθύμως λέγεται, τὸ γνήσιον καὶ εὐλαβὲς τῆς περὶ
 τὸν θεὸν φόβον διαθέσεως ἔργοις ἐπιδεδειγμένον.

XXXV. [Nic. H. E. V, 26.] Τρίτον δὲ τοῦτο ἔτος
 20 ἦν, καθ' ὃ μεταλλάξαντος Ἡρακλᾶ τὸν βίον ἐπὶ δε-
 καξ ἔτεσι τῆς προστασίας τῶν κατ' Ἀλεξάνδρειαν
 ἐκκλησιῶν τὴν ἐπισκοπὴν Διονύσιος ὑπολαμβάνει.

XXXVI. [Nic. H. E. V, 19.] Τότε δῆτα, οἷα καὶ
 εἰκὸς ἦν, πληθυνούσης τῆς πίστεως, πεπαροησιασμέ-
 25 νου τε τοῦ καθ' ἡμᾶς παρὰ πᾶσι λόγον, ὑπὲρ τὰ
 ἐξήκοντά φασιν ἔτη τὸν Ὁριγένην γινόμενον, αἵτε
 δὴ μεγίστην ἤδη συλλεξάμενον ἐκ τῆς μακρᾶς παρα-
 σκευῆς ἔξιν, τὰς ἐπὶ τοῦ κοινοῦ λεγομένας αὐτῷ
 30 διαλέξεις ταχυγράφοις μεταλαβεῖν ἐπιτρέψαι, οὐ πρό-
 τερον ποτε τοῦτο γενέσθαι συγκεχωρηκότα. 2. ἐν
 τούτῳ καὶ τὰ πρὸς τὸν ἐπιγεγραμμένον καθ' ἡμῶν

Κέλσου τοῦ Ἐπικουρείου ἀληθῆ λόγον ὁκτῶ τὸν ἀριθμὸν συγγράμματα συντάττει, καὶ τοὺς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον εἴκοσι πέντε τόμους, τοὺς τε εἰς τοὺς δώδεκα προφήτας, ἀφ' ὧν μόνους ἡγούμεν πέντε καὶ εἴκοσι. φέρεται δὲ αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν βασιλέα Φίλιππον ἐπιστολῇ, καὶ ἄλλη πρὸς τὴν τούτου γαμετὴν Σεβήραν, διάφοροί τε ἄλλαι πρὸς διαφόρους, ὧν ὁπόσας σποράδην παρὰ διαφόροις σωθείσας συναγαγεῖν δεδυνήμεθα, ἐν ἰδίαις τόμων περιγραφαῖς, ὡς ἂν μηκέτι διαρρίπτοντο, κατελέξαμεν, τὸν ἑκατὸν ἀριθμὸν ὑπερβαίνουσας. 4. γράφει δὲ καὶ Φαβιανῷ τῷ κατὰ Ῥώμην ἐπισκόπῳ, ἐτέροις τε πλείστοις ἄρχουσιν ἐκκλησιῶν, περὶ τῆς κατ' αὐτὸν ὀρθοδοξίας. ἔχεις καὶ τρύτων τὰς ἀποδείξεις ἐν ἑκτῷ τῆς γραφείσης ἡμῖν περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἀπολογίας.

XXXVII. [Nic. H. E. V, 23.] Ἄλλοι δ' αὖ πάλιν ἐπὶ τῆς Ἀραβίας κατὰ τὸν δηλούμενον ἐπιφύονται χρόνον δόγματος ἀλλοτρίου τῆς ἀληθείας εἰσηγηταί, οἱ ἔλεγον τὴν ἀνθρωπείαν ψυχὴν τέως μὲν κατὰ τὸν ἐνεστώτα καιρὸν ἅμα τῇ τελευτῇ συναποθνήσκειν τοῖς σώμασι καὶ συνδιαφθείρεσθαι, αὐτῆς δὲ ποτε κατὰ τὸν τῆς ἀναστάσεως καιρὸν σὺν αὐτοῖς ἀναβιώσεσθαι. καὶ δὴ καὶ τότε συγκροτηθείσης οὐ σμικρᾶς συνόδου, πάλιν Ὁριγένους παρακληθεὶς καὶ ἐνταῦθα, κινήσας τε λόγους ἐπὶ τοῦ κοινοῦ περὶ τοῦ ζητουμένου οὕτως ἠνέχθη ὥς μετατεθῆναι τὰς τῶν πρότερον ἐσφαλμένων διανοίας.

XXXVIII. [Nic. H. E. V, 24.] Τότε δὲ καὶ ἄλλη διαστροφή κατάρχεται, ἡ τῶν Ἐλεσαῖτων λεγομένη αἵρεσις, ἣ καὶ ἅμα τῷ ἄρξασθαι ἀπέσβη. μνημονεύει δ' αὐτῆς ὁμιλῶν ἐπὶ τοῦ κοινοῦ εἰς τὸν ὀρθοδοκστὸν

δεύτερον ψαλμὸν ὁ Ὁριγένους, ὃδὲ πως λέγων "ἐλθὲ λυθὲ τις ἐπὶ τοῦ παρόντος μέγα φρονῶν ἐπὶ τῷ δύνασθαι πρεσβεύειν γνώμης ἀθέου καὶ ἀσεβεστάτης, καλουμένης Ἐλεσαῖτων, νεωστὶ ἐπανισταμένης ταῖς ἐκκλησίαις. ἐκείνη ἡ γνώμη οἷα λέγει κακὰ, παραθήσεται ὑμῖν, ἵνα μὴ συναρπάξησθε. ἀθετεῖ τινὰ ἀπὸ πάσης γραφῆς, κέχρηται ζητοῖς πάλιν ἀπὸ πάσης παλαιᾶς τε καὶ εὐαγγελικῆς, τὸν ἀπόστολον τέλειον ἀθετεῖ. φησὶ δὲ ὅτι τὸ ἀρνήσασθαι ἀδιάφορόν ἐστι, καὶ ὁ μὲν νοήσας τῷ στόματι ἐν ἀνέγκαις ἀρνήσεται, τῇ δὲ καρδίᾳ οὐχί. καὶ βίβλον τινὰ φέρουσιν, ἣν λέγουσιν ἐξ οὐρανοῦ καταπεπτωκέναι, καὶ τὸν ἀκηκοῦτα ἐκείνης καὶ πιστεύοντα ἄφεςιν λήψεσθαι τῶν ἀμαρτημάτων, ἄλλην ἄφεςιν παρ' ἣν Χριστὸς Ἰησοῦς ἀφῆκε." καὶ τὰ μὲν περὶ τούτων τάδε ἐστίν.

XXXIX. [Nic. H. E. V, 27. 32.] Ἄλλα γὰρ Φίλιππον ἔτεσιν ἐπτά βασιλεύσαντα διαδέχεται Δέκιος, ὃς δὴ τοῦ πρὸς Φίλιππον ἔχθους ἔνεκα διωγμὸν κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐγείρει, ἐν ᾧ Φαβιανοῦ ἐπὶ Ῥώμης μαρτυρίᾳ τελειωθέντος Κορνήλιος τὴν ἐπισκοπὴν διαδέχεται. 2. ἐπὶ δὲ Παλαιστίνης Ἀλέξανδρος ὁ τῆς Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας ἐπίσκοπος, αὐτῆς διὰ Χριστὸν ἐν τῇ Καισαρείᾳ ἡγεμονικοῖς παραστάς δικαστηρίοις, καὶ ἐπὶ δευτέρᾳ διαπρέψας ὁμολογία, δεσποτικῶν πειρᾶται, λιπαρῶ γῆρι καὶ σμενῇ πολὺ κατεστειμένος. 3. τούτου δὲ μετὰ τὴν ἐν τοῖς ἡγεμονικοῖς δικαστηρίοις λαμπρὰν καὶ περιφανῆ μαρτυρίαν ἐπὶ τῆς εἰρκτῆς κοιμηθέντος, Μαξαβάνης διάδοχος τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπισκοπῆς ἀναδείκνυται.

1 Orig. Comment. in sac. script. p. 51 ed. Huet.

4. τῷ δ' Ἀλεξάνδρῳ παραπλησίως ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῦ
Βαβύλα μετὰ τὴν ὁμολογίαν ἐν δεσμοτηρίῳ μετα-
λάξαντος Φάβιος τῆς αὐτόθι προΐσταται ἐκκλησίας.
5. τὰ μὲν οὖν Ὁριγένει κατὰ τὸν διωγμὸν συμβάντα
οἷα καὶ ὅσα, καὶ ὁποίας ἔτυχε τελευτῆς, τοῦ πονηροῦ
δαίμονος ἐφαμίλλως τῷ ἀνδρὶ πανστρατιᾷ παραταξα-
μένον, πάσῃ τε μηχανῇ καὶ δυνάμει κατ' αὐτοῦ στρα-
τηγήσαντος, παρὰ πάντας τε τοὺς τηνικάδ' ἐπολεμή-
θéntας διαφερόντως ἐπισκήψαντος αὐτῷ, οἶά τε καὶ
10 ὅσα διὰ τὸν Χριστοῦ λόγον ὁ ἀνὴρ ὑπέμεινε δεσμῶν
καὶ βασάνους τὰς κατὰ τοῦ σώματος, τὰς τε ὑπὸ
σιδήρῳ κλοιῷ καὶ μυχοῖς εἰρκτῆς τιμωρίας, καὶ ὡς
ἐπὶ πλείστοις ἡμέραις τοὺς πόδας ὑπὸ τέσσαρα τοῦ
κολαστηρίου ξύλου παραταθὲις διαστήματα κατα-
15 σπώμενος πυρὸς τε ἀπειλὰς καὶ ὅσα ἄλλα πρὸς τῶν
ἐχθρῶν ἐπενεχθέντα καρτερῶς ἤνεγκεν, οἷον τε τὰ
κατ' αὐτὸν ἔτυχε τέλους, μηδαμῶς αὐτὸν ἀνελπεῖν
παντὶ σθένει τοῦ δικαστοῦ φιλονείκως ἐνσάντος,
ὁποίας τε μετὰ ταῦτα καταλείπει φωνάς, καὶ αὐτὰς
20 πλήρεις τοῖς ἀναλήψεως δεομένοις ὠφελείας, πλε-
σταὶ ὅσαι τῶνδ' ἐπιστολαὶ τάληθ' ὁμοῦ καὶ ἀκρι-
βὲς περιέχουσι.

XL. [Nic. II. E. V, 28.] Τὰ γέ τοι κατὰ Διονύ-
σιον ἐκ τῆς πρὸς Γερμανὸν ἐπιστολῆς αὐτοῦ παρα-
25 θήσομαι, ἐνθα τοῦτον περὶ ἑαυτοῦ λέγων ἰστορεῖ
τὸν τρόπον "ἐγὼ δὲ καὶ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ λαλῶ, καὶ
"αὐτὸς οἶδεν ὅτι οὐ ψεύδομαι· οὐδὲ μίαν ἐπ' ἐμὴν
"τοῦ βαλλόμενος οὐδὲ ἀθεῖν πεποίημαι τὴν φυγὴν.
"2. ἀλλὰ καὶ πρότερον τοῦ κατὰ Δέκιον προτεθέντος
30 "διωγμοῦ Σαβίνος αὐτῆς ὥρας φρονεμενταρίον ἐπέμ-
"ψεν εἰς ἀναζήτησίν μου, καὶ γὰρ μὲν τέσσαρ' ἡμέ-
"ρῶν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἔμεινα, τὴν ἄφιξιν τοῦ φρον-

"μενταρίον προσδοκῶν. ὁ δὲ πάντα μὲν περιήλθεν
"ἀνερευνῶν, τοὺς ποταμούς, τὰς ὁδοὺς, τοὺς ἀγρούς,
"ἐνθα κρύπτεσθαι με ἢ βαδίζειν ὑπενόησεν, ἀορασίᾳ
"δὲ εἶχετο, μὴ εὐρίσκων τὴν οἰκίαν· οὐ γὰρ ἐπίστευ-
"σεν οἱκοι με διωκόμενον ἔχειν. 3. καὶ μόλις μετὰ 5
"τὴν τετάρτην ἡμέραν κελεύσαντός μοι μεταστῆναι
"τοῦ θεοῦ καὶ παραδόξως ὁδοποιήσαντος ἐγὼ τε καὶ
"οἱ παῖδες καὶ πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν ἅμα συνεξήλ-
"θομεν. καὶ ὅτι τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας ἔργον ἐκείνο
"γέρονε τὰ ἐξῆς ἐδήλωσεν, ἐν οἷς τάχα τισὶ γεγρό- 10
"ναμεν χρήσιμοι." 4. εἰτά τινα μετὰ τὸ εἰπὼν τὰ
μετὰ τὴν φυγὴν αὐτῷ συμβεβηκότα δηλοῖ, ταῦτα
ἐπιφέρων "ἐγὼ μὲν γὰρ περὶ ἡλίου δυσμὰς ἅμα τοῖς
"σὺν ἐμοὶ γενόμενος ὑπὸ τοῖς στρατιώταις εἰς Ταπό-
"σιριν ἤχθη, ὁ δὲ Τιμόθεος κατὰ τὴν τοῦ θεοῦ 15
"πρόνοιαν ἔτυχε μὴ παρῶν μηδὲ καταληφθεῖς. ἐλθὼν
"δὲ ὕστερον ἤνρη τὸν οἶκον ἐρημον, καὶ φρουροῦν-
"τας αὐτὸν ὑπηρέτας, ἡμᾶς δὲ ἐξηνδραποδισμένους."
5. καὶ μεθ' ἑτερά φησι "καὶ τίς ὁ τῆς θαυμασίας
"οἰκονομίας αὐτοῦ τρόπος; τὰ γὰρ ἀληθῆ λεχθήσεται. 20
"ἀπηντᾷτό τις τῶν χωρικῶν ὑποφρεύοντι τῷ Τιμο-
"θέῳ καὶ τεταραγμένῳ, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἐπειξεως
"ἐτύθετο. 6. ὁ δὲ τοληθὲς ἐξέειπε, κάκεινος ἀκούσας
"(ἀπῆει δὲ εὐωχῆσόμενος γάμους· διαπαννυχίζειν
"γὰρ αὐτοῖς ἐν ταῖς τοιαύταις συνόδοις ἔθος) εἰσελ- 25
"θὼν ἀπήγγειλε τοῖς κατακειμένοις· οἱ δὲ ὀρμῇ μιᾷ
"καθ' ἅπαντες ἀπὸ συνθήματος πάντες ἐξανέστησαν, καὶ
"δρόμῳ φερόμενοι τάχιστα ἦκον, ἐπισπευσόντες τε
"ἡμῖν ἡλάλαξαν, καὶ φυγῆς εὐθέως τῶν φρουρούν-
"των ἡμᾶς στρατιωτῶν γενομένης ἐπέστησαν ἡμῖν, 30
"ὡς εἶχομεν ἐπὶ τῶν ἀστρώτων σκιμπόδων κατακει-
"μενοι. 7. καὶ γὰρ μὲν, οἶδεν ὁ θεός, ὡς ληστὰς εἶναι

πρότερον ἡγούμενος ἐπὶ σύλησιν καὶ ἀρπαγῇ ἀφ' ἑκομένους, μένων ἐπὶ τῆς εὐνῆς, ἧς ἤμην γυμνὸς ἐν τῷ λινῷ ἐσθήματι, τὴν δὲ λοιπὴν ἐσθῆτα παρακειμένην αὐτοῖς ὥρερον, οἱ δὲ ἐξανίστασθαι τε ἐκέλευον καὶ τὴν ταχίστην ἐξιέναι. 8. καὶ τότε συνελθόντες ὡς παρήσαν ἀνέκραγον θεόμενος αὐτῶν καὶ ἰκετεύων ἀπιέναι καὶ ἡμᾶς εἶναι, εἰ δὲ βούλονται τι χρηστὸν ἐργάσασθαι, τοὺς ἀπάγοντάς με φθάσαι καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ τὴν ἐμὴν ἀποτεμεῖν ἡξίουσαν. 10 καὶ τοιαῦτα βοῶντος, ὡς ἴσασιν οἱ κοινωνοί μου καὶ μέτοχοι πάντων γενόμενοι, ἀνίστασαν πρὸς βίαν, καὶ γὰρ μὲν παρήκα ἑμαυτὸν ὕπτιον εἰς τοῦδαφος, οἱ δὲ διαλαβόντες χειρῶν καὶ ποδῶν σύροντες ἐξήγαγον. 9. ἐπηκολούθουν δέ μοι οἱ τούτων πάντων 15 γενόμενοι μάρτυρες, Γάιος, Φαῦστος, Πέτρος, Παῦλος, οἱ καὶ ὑπολαβόντες με φοράδην ἐξήγαγον τοῦ πολιχνίου, καὶ ὄνῳ γυμνῷ ἐπιβιβάσαντες ἀπήγαγον ταῦτά περὶ ἑαυτοῦ ὁ Διονύσιος.

XLI. [Nic. H. E. V, 29—31.] Ὁ δ' αὐτὸς ἐν ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Φαβιανὸν Ἀντιοχείων ἐπίσκοπον τῶν 20 κατὰ Λέκιον μαρτυρησάντων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τοῦ ἀγῶνος τοῦτον ἱστορεῖ τὸν τρόπον ὅτι ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ προστάγματος ὁ διωγμὸς παρ' ἡμῶν ἤρξατο, ἀλλὰ γὰρ ὅλον ἐνιαυτὸν προύλαβε, καὶ φθάσας 25 κακῶν τῇ πόλει ταύτῃ μάντις καὶ ποιητῆς, ὅτι ἐκεῖνος ἦν, ἐκίνησε καὶ παρώρμησε καθ' ἡμῶν τὰ πλήθη τῶν ἔθνων, εἰς τὴν ἐπιχώριον αὐτοῦ δεισιδαιμονίαν ἀναρριπίσας. 2. οἱ δὲ ἐρεθισθέντες ὑπ' αὐτοῦ, καὶ πάσης ἐξουσίας εἰς ἀνοσιουργίαν λαβόμενοι, μόνην εὐσέβειαν τὴν θρησκείαν τῶν δαιμόνων 30 τούτων ταύτην ὑπέλαβον, τὸ καθ' ἡμῶν φονεῖν. 3. πρῶτον μὲν οὖν πρεσβύτην Μητροῦν ὀνόματι

συναρπάσαντες, καὶ κελεύσαντες ἄθεα λέγειν ῥήματα, μὴ πειθόμενον, ξύλοις τε παίοντες τὸ σῶμα, καὶ καλάμοις ὀξέσι τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς κεντοῦντες, ἀγαγόντες εἰς τὸ προάστειον κατελιθοβόλησαν. 4. ἔπειτα πιστὴν γυναῖκα Κοῖνταν 5 καλουμένην ἐπὶ τὸ εἰδωλεῖον ἀγαγόντες ἠνάγκαζον προσκυνεῖν· ἀποστρεφομένην δὲ καὶ βδελυττομένην ἐκδήσαντες τῶν ποδῶν, διὰ πάσης τῆς πόλεως κατὰ τοῦ τραχέος λιθοστρώτου σύροντες, προσαρασσομένην τοῖς μυλιαίοις λίθοις ἅμα καὶ μαστιγοῦντες, 10 ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἀγαγόντες κατέλευσαν τόπον. 5. εἰδ' ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες ὥρμησαν ἐπὶ τὰς τῶν θεοσέβων οἰκίας, καὶ οὓς ἐγνώριζον ἕκαστοι γειτνιῶντας ἐπισπεύδοντες ἦγον, ἐσύλων τε καὶ διήραπαζον, τὰ μὲν τιμιώτερα τῶν κειμηλίων νοσφιζόμενοι, τὰ δὲ 15 εὐτελέστερα καὶ ὅσα ἐκ ξύλων πεποιήτο, διαρριπτοῦντες καὶ κατακαίοντες ἐν ταῖς ὁδοῖς ἐαλωκυίας ὑπὸ πολεμίων πόλεως παρεῖχον θείαν. 6. ἐξέκλινον δὲ καὶ ὑπανεχώρουν οἱ ἀδελφοί, καὶ τὴν ἀρπαγὴν τῶν ὑπαρχόντων, ὁμοίως ἐκείνοις οἷς καὶ Παῦλος 20 ἐμαρτύρησε, μετὰ χαρᾶς προσεδέξαντο. καὶ οὐκ οἶδ' εἰ τις, πλὴν εἰ μὴ πού τις εἰς ἐμπεισῶν, μέχρι γε τούτου τὸν κύριον ἠρνήσατο. 7. ἀλλὰ καὶ τὴν θανατασιωτάτην τότε παρθένον πρεσβύτην Ἀπολλωνίαν διαλαβόντες, τοὺς μὲν ὀδόντας ἅπαντας, κόπτοντες τὰς σιαγόνas, ἐξήλασαν, πυρὰν δὲ νήσαντες πρὸ τῆς πόλεως ζώσαν ἠπειλουν κατακαύσειν, 25 εἰ μὴ συνεκφωνήσῃεν αὐτοῖς τὰ τῆς ἀσεβείας κηρύγματα. ἡ δὲ ὑποπαραιτησαμένη βραχὺ καὶ ἀνεδείξα συντόμως ἐπεπήδησεν εἰς τὸ πῦρ καὶ καταπέφλεκται. 8. Σαραπίωνά τε καταλαβόντες

20 Hebr. 10, 34.

ἔφεστιον, σκληραῖς βασάνοις αἰκισάμενοι, καὶ πάντα
τὰ ἄρθρα διακλάσαντες, ἀπὸ τοῦ ὑπερφύου πρηγῆ
κατέρριψαν. οὐδεμία δὲ ὁδὸς, οὐ λεωφόρος, οὐ στε-
νωπὸς ἡμῖν βάσιμος ἦν, οὐ νύκτωρ, οὐ μεθ' ἡμέ-
ραν, ἀεὶ καὶ πανταχοῦ πάντων κεκραγόντων, εἰ μὴ
τὰ δύσφημά τις ἀνυμνοῖη ῥήματα, τοῦτον εὐθέως
δεῖν σύρεσθαι τε καὶ πίμπρασθαι. 9. καὶ ταῦτα
ἐπὶ πολὺ μὲν ἤκμασε τοῦτον τὸν τρόπον, διαδέξα-
μένη δὲ τοὺς ἀθλίους ἡ στάσις καὶ ὁ πόλεμος ὁ
ἐμφύλιος τὴν καθ' ἡμῶν ὁμότητα πρὸς ἀλλήλους
αὐτῶν ἔτρεψε. καὶ σμικρὸν μὲν προσανεπνεύσαμεν
ἀσχολίαν τοῦ πρὸς ἡμᾶς θυμοῦ λαβόντων, εὐθέως
δὲ ἡ τῆς βασιλείας ἐκείνης τῆς εὐμενεστερας ἡμῶν
μεταβολὴ διήγγελλται, καὶ πολὺς ὁ τῆς ἐφ' ἡμᾶς
ἀπειλῆς φόβος ἀνετείνετο. 10. καὶ δὴ καὶ παρῆν
τὸ πρόσταγμα, αὐτὸ σχεδὸν ἐπεῖνο οἶον τὸ προρη-
θὲν ὑπὸ τοῦ κυρίου ἀποφαίνον τὸ φοβερωτάτον,
ὥς, εἰ δυνατόν, σκανδαλίσαι καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.
11. πλὴν πάντες γε κατεπτήχεσαν, καὶ πολλοὶ μὲν
εὐθέως τῶν περιφανεστερων οἱ μὲν ἀπῆντων διδού-
τες, οἱ δὲ δημοσιεύοντες ὑπὸ τῶν πράξεων ἤγοντο.
οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ἀμφ' αὐτοῖς ἐφείλκοντο· ὀνομαστοί
τε καλούμενοι ταῖς ἀνάγκαις καὶ ἀνιέροις θυσίαις
προσῆσαν, οἱ μὲν ὠχρῶντες καὶ τρέμοντες, ὥσπερ
οὐ θύσοντες, ἀλλ' αὐτοὶ θύματα καὶ σφάγια τοῖς
εἰδώλοις ἐσόμενοι, ὥς ὑπὸ πολλοῦ τοῦ περιεστώτος
δήμου χλεύην αὐτοῖς ἐπιφέρεσθαι, καὶ δῆλους αὐτῶν
εἶναι πρὸς πάντα δειλοὺς ὑπάρχοντας, καὶ πρὸς τὸ
τεθνάναι καὶ πρὸς τὸ θῦσαι. 12. οἱ δὲ τινες ἔτοι-
μότερον τοῖς βωμοῖς προσέτρεχον, ἰσχυριζόμενοι τῇ
θρασυτήτι τὸ μηδὲ πρότερον Χριστιανοὶ γεγονέναι,
περὶ ὧν ἡ τοῦ κυρίου πρόρρησις ἀληθεστάτη,

δυσκόλως σωθήσονται· τῶν δὲ λοιπῶν οἱ μὲν εἶποντο
τούτοις ἐκατέροις, οἱ δὲ ἐφευγον, οἱ δὲ ἠλίσκοντο.
13. καὶ τούτων οἱ μὲν ἄχρι δεσμῶν καὶ φυλακῆς
χωρήσαντες, καὶ τινες καὶ πλείονας ἡμέρας καθέναι
χθέντες, εἶτα καὶ πρὶν ἐπὶ δικαστήριον ἐλθεῖν, ὁ
ἐξωμόσαντο, οἱ δὲ καὶ βασάνοις ἐπὶ ποσὸν ἐγκαρ-
τερήσαντες πρὸς τὸ ἐξῆς ἀπέειπον. 14. οἱ δὲ στεροὶ
καὶ μακάριοι στῦλοι τοῦ κυρίου, κραταιωθέντες ὑπ'
αὐτοῦ, καὶ τῆς ἰσχυρᾶς ἐν ἑαυτοῖς πίστεως ἀξίαν
καὶ ἀνάλογον δύναμιν καὶ καρτερίαν λαβόντες,
θανυμαστοὶ γερόνασιν αὐτοῦ τῆς βασιλείας μάρτυρες.
15. ὧν πρῶτος Ἰουλιανός, ἄνθρωπος ποδαγρός, μὴ
στῆναι, μὴ βαδίσαι δυνάμενος, σὺν ἑτέροις δύο τοῖς
φέρουσιν αὐτὸν προσήχθη, ὧν ὁ μὲν ἕτερος εὐθὺς
ἤρνησατο, ὁ δ' ἕτερος, Κρονίαν ὀνόματι, ἐπὶ κλῆν
δὲ Εὐνους, καὶ αὐτὸς ὁ πρεσβύτερος Ἰουλιανός, ὁμο-
λογήσαντες τὸν κύριον, διὰ πάσης τῆς πόλεως μεγί-
στης οὔσης, ὥς ἴστε, καμῆλοις ἐποχοῦμενοι καὶ
μετέωροι μαστιγούμενοι, τέλος ἀσβέστῳ πυρὶ περι-
κεχυμένου τοῦ δήμου παντός, κατεκάησαν. 16. στρα-
τιώτης τε αὐτοῖς ἀπαγομένοις παραστάς καὶ τοῖς
ἐφρυβρίζουσιν ἐναντιωθεὶς, ἐκβοησάντων ἐκείνων
προσαχθεὶς ὁ ἀνδρειότατος ὀπλομάχος τοῦ θεοῦ
Βησᾶς, καὶ τῷ μεγάλῳ πολέμῳ τῷ περὶ τῆς εὐσε-
βείας ἀριστεύσας, ἀπειμῆθη τὴν κεφαλὴν. 17. καὶ
τις ἕτερος, τὸ μὲν γένος Αἰβύς, τὴν δὲ προσηγορίαν
ἅμα καὶ τὴν εὐλογίαν ἀληθῆς Μάκαρ, προτροπῆς
αὐτῷ πολλῆς ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ πρὸς ἄρνησιν γενο-
μένης, οὐχ ὑπαχθεὶς ζῶν καταπέφλεκται. Ἐπίμα-
χος τε μετ' αὐτοὺς καὶ Ἀλέξανδρος μετὰ πολὺν ὃν
ἔμεναν δεσμῶται χρόνον, μυρίας διανεγκόντες ἀλγῆ-

1 Matth. 19, 23.

"δόντας, ξυστήρας, μάστιγας, πυρὶ ἀσβέστω καὶ οὕτως
 "διεχύθησαν. 18. καὶ σὺν αὐτοῖς γυναῖκες τέσσαρες
 "Ἀμμωνάριον τε ἀγία παρθένος, πάνυ φιλονεικῶσα
 "αὐτὴν ἐπὶ πλείστον τοῦ δικαστοῦ βασανίσαντος
 5 "ἄτε προαποφνημαμένην ὅτι μηδὲν ὧν ἐκεῖνος κελεύει
 "φθέρξειτο, ἀληθεύσασα τὴν ἐπαγγελίαν ἀπήχθη
 "αὐτὴν δὲ λοιπαί, ἡ σεμνοτάτη πρεσβύτις Μεροκυρία
 "καὶ ἡ πολύπαις μὲν, οὐχ ὑπὲρ τὸν κύριον δὲ ἀγα-
 "πήσασα ἑαυτῆς τὰ τέκνα Διουνσία, καταιδεσθέντες
 10 "εἰς ἀνήνυτον ἔτι βασανίζειν καὶ ὑπὸ γυναικῶν
 "ἡττιᾶσθαι τοῦ ἡγεμόνος, σιδήρῳ τεχνᾶσι, μηκέτι
 "βασάνων πείραν λαβοῦσαι· τὰς γὰρ ὑπὲρ πασῶν
 "ἡ πρόμαχος Ἀμμωνάριον ἀναδέδεκτο βασάνων
 "19. Ἦρων δὲ καὶ Ἀτὴρ καὶ Ἰσίδωρος Αἰγύπτιοι καὶ
 15 "σὺν αὐτοῖς παιδάριον ὡς πεντεκαίδεκάτης ὁ Διό-
 "κορος παρεδόθησαν· καὶ πρῶτον τὸ μειράκιον
 "λόγοις τε ἀπατᾶν ὡς εὐπαράγωγον, καὶ βασάνων
 "καταναγκάζειν ὡς εὐένδοτον πειρωμένου, οὔτε ἐπα-
 "σθῆν οὔτε εἶξεν ὁ Διόσκορος. 20. τοὺς δὲ λοιποὺς
 20 "ἀγριώτατα καταξήνας, ἐγκατερήσαντας πυρὶ καὶ
 "τούτους παραδέδωκε, τὸν δὲ Διόσκορον ἐλλαμπόν-
 "νάμενον τε δημοσίᾳ, καὶ σοφώτατα πρὸς τὰς ἰδί-
 "πτεύσεις ἀποκρινάμενον θαυμάσας παρήκην, ὑπέ-
 "θεσιν φήσας εἰς μετάνοιαν αὐτῷ διὰ τὴν ἡλικίαν
 25 "ἐπιμετρῆν. καὶ νῦν ὁ θεοπρεπέστατος σὺν ἡμῶν
 "ἔστι Διόσκορος, εἰς μακρότερον τὸν ἀγῶνα καὶ δια-
 "κέντερον μείνας τὸν ἀθλον. 21. Νεμεσίῳ δὲ τῷ
 "κακείνῳ Αἰγύπτιος, ἐσυκοφαντήθη μὲν ὡς δὴ σὺν
 "οἶκος ληστῶν, ἀπολυσάμενος δὲ ταύτην παρὰ τῶν
 30 "ἐκατοντάρχῳ τὴν ἀλλοτριωτάτην κατ' αὐτοῦ διαβο-
 "λήν, καταμηνυθεὶς ὡς Χριστιανὸς ἦκε δεσμοῦ
 "ἐπὶ τὸν ἡγούμενον. ὁ δὲ ἀδικώτατος διπλαῖς αὐτῶν

"ἢ τοὺς ληστὰς ταῖς τε βασάνοις καὶ ταῖς μάστιξι
 "λυμηνάμενος, μεταξὺ τῶν ληστῶν κατέφλεξε, τιμη-
 "θέντα τὸν μακάριον τῷ τοῦ Χριστοῦ παραδείγματι.
 22. Ἀθρόον δὲ τι σύνταγμα στρατιωτικόν, Ἀμμων
 "καὶ Ζήνων καὶ Πτολεμαῖος καὶ Ἰγγένης, καὶ σὺν
 "αὐτοῖς πρεσβύτης Θεόφιλος, εἰσθήκεισαν πρὸ τοῦ
 "δικαστηρίου· κρινομένου δὴ τινος ὡς Χριστιανοῦ
 "καὶ πρὸς ἄρνησιν ἥδη θέποντος ἐπρίοντο οὗτοι
 "παρεστηκότες, καὶ τοῖς τε προσώποις ἐνένεον, καὶ
 "τὰς χεῖρας ἀνέτεινον, καὶ συνεσχηματίζοντο τοῖς 10
 "σώμασιν. 23. ἐπιστροφῆς δὲ πάντων πρὸς αὐτοὺς
 "γενομένης, πρὶν τινος αὐτῶν ἄλλους λαβέσθαι,
 "φθάσαντες ἐπὶ τὸ βᾶθρον ἀνέδραμον, εἶναι Χρι-
 "στιανοὶ λέγοντες, ὡς τὸν τε ἡγεμόνα καὶ τοὺς συν-
 "όρους ἐμφόβους γενέσθαι, καὶ τοὺς μὲν κρινομένους 15
 "εὐθαρσεστάτους ἐφ' οἷς πείσονται φαίνεσθαι, τοὺς
 "δὲ δικάζοντας ἀποδειλιᾶν. καὶ οὗτοι μὲν ἐκ δικα-
 "στηρίων ἐνεπόμεπυσαν καὶ ἡγαλλιάσαντο τῇ μαρ-
 "τυρίᾳ, θριαμβεύοντες αὐτοὺς ἐνδόξως τοῦ θεοῦ.
 XLII. [Nic. H. E. V, 31.] "Ἄλλοι δὲ πλείστοι 20
 "κατὰ πόλεις καὶ κώμας ὑπὸ τῶν ἐθνῶν διεσπάρθη-
 "σαν, ὧν ἐνὸς παραδείγματος ἕνεκεν ἐπιμνησθήσο-
 "μαι. Ἰσχυρίων ἐπετρόπευέ τινα τῶν ἀρχόντων ἐπὶ
 "μισθῷ. τοῦτον ὁ μισθοδότης ἐκέλευσε θῦσαι, μὴ
 "πειδόμενον ὑβριζεν, ἐμμένοντα προεπηλάκιζεν· ὑφί- 25
 "σταμένου, βακτηρίαν μεγίστην λαβὼν, διὰ τῶν ἐν-
 "τέρων καὶ τῶν σπλάγχνων διώσας ἀπέκτεινε. 2. τί
 "δεῖ λέγειν τὸ πλῆθος τῶν ἐν ἐρημίαις καὶ ὄρεσι
 "πλανηθέντων, ὑπὸ λιμοῦ καὶ δίψης καὶ κρύους καὶ
 "νύσων καὶ ληστῶν καὶ θηρίων διεφθαρμένων; ὧν 30
 "οἱ περιγενόμενοι τῆς ἐκείνων εἰσὶν ἐκλογῆς καὶ
 "νίκης μάρτυρες. ἐν δὲ καὶ τούτων εἰς δὴλωσιν

"ἔργον παραθήσομαι. 3. Χαιρήμων ἦν ὑπεργήρως
 "τῆς Νελλου καλουμένης ἐπίσκοπος πόλεως. οὗτος
 "εἰς τὸ Ἀράβιον ὄρος ἅμα τῇ συμβίῳ ἑαυτοῦ φρυγῶν
 "οὐκ ἐπανελήλυθεν, οὐδὲ ἐδυνήθησαν ἰδεῖν οὐκέναι
 5 "καίτοι πολλὰ διερευνησάμενοι οἱ ἀδελφοὶ οὔτε αὐ-
 "τοὺς οὔτε τὰ σώματα. 4. πολλοὶ δὲ οἱ κατ' αὐτὸ τὸ
 "Αραβικὸν ὄρος ἐξανδραποδισθέντες ὑπὸ βαρβάρων
 "Σαρακηνῶν, οἱ μὲν μόλις ἐπὶ πολλοῖς χρήμασι
 "ἐλυτρώθησαν, οἱ δὲ μέχρι καὶ νῦν οὐδέπω. καὶ
 10 "ταῦτα διεξήλθον οὐ μάτην, ἀδελφε, ἀλλ' ἵνα εἰδῇς
 "ὅσα καὶ ἡλίκα δεινὰ παρ' ἡμῖν συνέβη· ὧν οἱ μὲν
 "λου πεπειραμένοι πλείονα ἂν εἶδεῖν." 5. εἶτα τοῖς
 "τοῖς ἐπιφέρει μετὰ βραχέα λέγων "αὐτοὶ τοῖνυν
 "θεῖοι μάρτυρες παρ' ἡμῖν, οἱ νῦν τοῦ Χριστοῦ
 15 "πάρεδροι καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ κοινωνοὶ καὶ
 "μέτοχοι τῆς κρίσεως αὐτοῦ καὶ συνδικάζοντες αὐτῷ
 "τῶν παραπεπτωκότων ἀδελφῶν τινὰς ὑπευθύνους
 "τοῖς τῶν θυσιῶν ἐγκλήμασι γενομένους προσελά-
 "βοντο, καὶ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν αὐτῶν
 20 "ἰδόντες, δεκτὴν τε γενέσθαι δυναμένην τῷ μὴ βου-
 "λομένῳ καθόλου τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ
 "τὴν μετάνοιαν δοκιμάσαντες, εἰσεδέξαντο καὶ συνη-
 "γαγον καὶ συνέστησαν, καὶ προσευχῶν αὐτοῖς καὶ
 "ἑστιάσεων ἐκοινώνησαν. 6. τί οὖν ἡμῖν, ἀδελφοί
 25 "περὶ τούτων συμβουλευέτε; τί ἡμῖν πρακτέον; σύ-
 "ψηφοι καὶ ὁμογνώμονες αὐτοῖς καταστῶμεν, καὶ τῶν
 "κρίσιν αὐτῶν καὶ τὴν χάριν φυλάξωμεν, καὶ τῶν
 "ἐλεηθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν χρηστευσώμεθα, ἢ τὴν κρι-
 "αὐτῶν ἄδικον ποιησώμεθα, καὶ δοκιμαστὰς αὐτοὺς
 30 "τῆς ἐκείνων γνώμης ἐπιστήσωμεν, καὶ τὴν χρηστό-
 "τητα λυπήσωμεν, καὶ τὴν τάξιν ἀνασκευάσωμεν;
 ταῦτα δὲ εἰκότως ὁ Διονύσιος παρατέθειται, τὸν περὶ

τῶν ἐξησθενηκότων κατὰ τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν ἀνακινῶν λόγον.

XLIII. [Nic. H. E. VI, 5.] Ἐπειδήπερ τῇ κατὰ τοῦ-
των ἀρθρῆς ὑπερφηφάνῃ Νοουᾶτος, τῆς Ῥωμαίων ἐκ-
κλησίας πρεσβύτερος, ὡς μηκέτ' οὔσης αὐτοῖς σωτη-
ρίας ἐλπίδος, μηδ' εἰ πάντα τὰ εἰς ἐπιστροφὴν γνη-
σίαν καὶ καθαρὰν ἐξομολόγησιν ἐπιτελοῖεν, ἰδίως
αἰρέσεως τῶν κατὰ λογισμὸν φυσίωςιν Καθαροῦς
ἐαυτοῦς ἀποφηνάντων ἀρχηγὸς καθίσταται. 2. ἐφ'
ὃ συνόδου μεγίστης ἐπὶ Ῥώμης συγκροτηθείσης, ἐξή-
κοντα μὲν τὸν ἀριθμὸν ἐπισκόπων, πλειόνων δ' ἔτι
μᾶλλον πρεσβυτέρων τε καὶ διακόνων, ἰδίως τε κατὰ
τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας τῶν κατὰ χώραν ποιμένων περὶ
τοῦ πρακτέου διασκεψαμένων, δόγμα παρίσταται τοῖς
πᾶσι τὸν μὲν Νοουᾶτον ἅμα τοῖς αὐτῷ συνεπαρθεῖσι 15
τούς τε συνευδοκεῖν τῇ μισαδέλφῳ καὶ ἀπανθρωπο-
τάτη γνώμη τᾶνδρὸς προαιρουμένους ἐν ἄλλοις τοῖς
ἐκκλησίας ἡγεῖσθαι, τοὺς δὲ τῇ συμφορᾷ περιπεπω-
κότας τῶν ἀδελφῶν ἰᾶσθαι καὶ θεραπεύειν τοῖς τῆς
μετανοίας φαρμάκοις. 3. ἦλθον δ' οὖν εἰς ἡμᾶς 20
ἐπιστολαὶ Κορνηλίου Ῥωμαίων ἐπισκόπου πρὸς τὸν
τῆς Ἀντιοχείων ἐκκλησίας Φάβιον, δηλοῦσαι τὰ περὶ
τῆς Ῥωμαίων συνόδου καὶ τὰ δόξαντα πᾶσι τοῖς
κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀφρικὴν καὶ τὰς αὐτόθι
χώρας καὶ ἄλλαι πάλιν Ῥωμαϊκῇ φωνῇ συντετα-
γμένοι Κυπριανοῦ καὶ τῶν ἄμ' αὐτῷ κατὰ τὴν Ἀφρι-
κὴν, δι' ὧν τὸ καὶ αὐτοὺς συνευδοκεῖν τῷ δεῖν
τυγχάνειν ἐπικουρίας τοὺς πεπειρασμένους ἐφαίνετο,
καὶ τῷ χρῆναι εὐλόγως τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας
ἐκκήρυκτον ποιήσεσθαι τὸν τῆς αἰρέσεως ἀρχηγόν, 30
πάντας τε ὁμοίως τοὺς συναπαγομένους αὐτῷ. 4. ταύ-
ταις ἄλλη τις ἐπιστολὴ συνῆπτο τοῦ Κορνηλίου περὶ

των κατὰ τὴν σύνοδον ἀρεσάντων, καὶ πάλιν ἐτέρων
περὶ τῶν κατὰ Νοουᾶτον προχθέντων, ἀφ' ἧς καὶ
μέρη παραθέσθαι οὐδὲν ἂν κωλύοι, ὅπως εἰδείεν τὰ
κατ' αὐτὸν οἱ τῆδε ἐντυγχάνοντες τῇ γραφῇ. 5. τὸν
5 δὴ οὖν Φάβιον ἀναδιδάσκων ὁποῖός τις ὁ Νοουᾶτος
ἐγγράφει τὸν τρόπον αὐτὰ δὴ ταῦτα γράφει ὁ Κορνή-
λιος "ἵνα δὲ γινῶς ὅτι πρόπαλαι ὁρεγόμενος τῆς
ἐπισκοπῆς ὁ θαυμασίος οὗτος καὶ κρύπτων ἐν
ἐαυτῷ τὴν προπετὴ ταύτην αὐτοῦ ἐπιθυμίαν ἐλάν-
10 "θανεν, ἐπικαλύμματι τῆς αὐτοῦ ἀπονοίας τῷ κατ'
ἀρχὰς σὺν αὐτῷ τοὺς ὁμολογητὰς ἐσχηκέναι χωρ-
"μενος, εἰπεῖν βούλομαι. 6. Μάξιμος, πρεσβύτερος
"τῶν παρ' ἡμῖν, καὶ Οὐρβανὸς, δις τὴν ἐξ ὁμολογί-
"δόξαν ἀρίστην καρπωσάμενοι, Σιδωνίος τε καὶ Κι-
15 "λερίνος, ἀνὴρ ὃς πάσας βασάνους διὰ τὸν τοῦ Θεοῦ
"ἔλεον καρτερικώτατα διενέγκας, καὶ τῇ ῥώμῃ τῆς
"αὐτοῦ πίστεως τὸ ἀσθενὲς τῆς σαρκὸς ἐπιρρώσας
"κατὰ κράτος νενίκηκε τὸν ἀντικείμενον — οὗτοι δὲ
"οὖν οἱ ἄνδρες κατανοήσαντες αὐτὸν, καὶ καταφα-
20 "ράσαντες τὴν ἐν αὐτῷ πανουργίαν τε καὶ παλιμψο-
"λίαν, τὰς τε ἐπιπορίαν καὶ ψευδολογίαν, καὶ τὴν
"ἀκοινωνησίαν αὐτοῦ καὶ λυκοφιλίαν, ἐπανήλθον εἰς
"τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν, καὶ ἅπαντα αὐτοῦ τὰ τεχνα-
"σματα καὶ πονηρεύματα, ἃ ἐκ πολλοῦ ἔχων ἐν ἐαυτῷ
25 "ὑπεστέλλετο, παρόντων ἱκανῶν τοῦτο μὲν ἐπισκο-
"πων, τοῦτο δὲ πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν ἀνδρῶν
"παμπόλλων, ἐξηγγელიαν ἀποδυσρόμενοι καὶ μεταγι-
"νώσκοντες ἐφ' οἷς πεισθέντες τῷ δουλεῶ καὶ κα-
"κοῖθι θηρίῳ πρὸς ὀλίγον χρόνον τῆς ἐκκλησίας
30 "ἀπελείφθησαν." 7. εἴτα μετὰ βραχεία φησὶν "ἀμὴν
"χανον ὅσην, ἀγαπητὴ ἀδελφὲ, τροπὴν καὶ μεταβολὴν
"ἐν βραχείῳ καιρῷ ἐθεασάμεθα ἐκ' αὐτοῦ γεγενημένην.

"ὁ γάρ τοι λαμπρότατος καὶ δι' ὄρκων φοβερῶν
"τινων πιστούμενος τὸ μηδ' ὅλως ἐπισκοπῆς ὁρέγε-
"σθαι, αἰφνίδιον ἐπίσκοπος ὥσπερ ἐκ μαγγάνου τινὸς
"εἰς τὸ μέσον ῥιφίς ἀναφαίνεται. 8. οὗτος γάρ τοι
"ὁ δογματιστής, ὁ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιστήμης 5
"ὑπερασπιστής, ὁπηλίκᾳ παρασπᾶσθαι τε καὶ ὑφαρ-
"πάσειν τὴν μὴ δοθεῖσαν αὐτῷ ἄνωθεν ἐπισκοπὴν
"ἐπεχείρει, δύο ἐαυτῷ κοινωνοὺς ἀπεγνωκότας τῆς
"ἐαυτῶν σωτηρίας ἐπελέξατο, ὡς ἂν εἰς βραχὺ τι
"μέρος καὶ ἐλάχιστον τῆς Ἰταλίας ἀποστείλῃ, κακέ- 10
"θεν ἐπισκόπους τρεῖς, ἀνθρώπους ἀγροίκους καὶ
"ἀπλουστάτους, πλαστῇ τινι ἐπιχειρήσει ἐξαπατήσῃ,
"διαβεβαιούμενος καὶ δισχυριζόμενος δεῖν αὐτοὺς
"ἐν τάχει παραγενέσθαι εἰς Ῥώμην, ὡς δὴθεν πᾶσα
"ἡμισυδοκίμῃ διχοστασία γιγνομένη σὺν καὶ ἑτέροις 15
"ἐπισκόποις καὶ αὐτῶν μεσιτευόντων διαλυθῇ. 9. οὗς
"παραγενομένους, αἵτε δὴ, ὡς ἐφθίμην λέγοντες,
"ἀνθρώπους ἀπλουστέρους περὶ τὰς τῶν πονηρῶν
"μηχανὰς τε καὶ ραδιουργίας, συγκλεισθέντας ὑπό 20
"τινων ὁμοίων αὐτῷ τεταγμένων ἀνθρώπων, ὥρα 20
"δεκάτῃ μεθύοντας καὶ κραιπαλῶντας μετὰ βίας
"ἠνάγκασεν εἰκονικῇ τινι καὶ ματαίᾳ χειρεπιθεσίᾳ
"ἐπισκοπὴν αὐτῷ δοῦναι, ἣν ἐνέδρα καὶ πανουργία,
"μὴ ἐπιβάλλουσαν αὐτῷ, ἐκδικεῖ. 10. ἐξ ὧν εἰς μετ- 25
"οὐ πολὺ ἐπανήλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀποδυσρό- 25
"μενος καὶ ἐξομολογούμενος τὸ ἐαυτοῦ ἁμάρτημα, ὃ
"καὶ ἐκοινωνήσαμεν ὡς λαϊκῶ, ὑπὲρ αὐτοῦ δεηθέντος
"παντὸς τοῦ παρόντος λαοῦ. καὶ τῶν λοιπῶν δὲ ἐπι-
"σκόπων διαδόχους εἰς τοὺς τόπους, ἐν οἷς ἦσαν, χειρο-
"τονῆσαντες ἀπεστάλακαμεν. 11. ὁ ἐκδικητής οὖν τοῦ 30
"εὐαγγελίου οὐκ ἡπίστατο ἵνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι
"ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἐν ᾗ οὐκ ἡγνόνει (πῶς γάρ;)

"πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ, διακόνους
 "ἑπτὰ, ὑποδιακόνους ἑπτὰ, ἀκολουθούς δύο καὶ
 "τεσσαράκοντα, ἐξορκιστὰς δὲ καὶ ἀναγνώστας ἑμ
 "πυλωροὺς δύο καὶ πενήκοντα, χήρας σὺν θλιβομέ-
 5 "νοις ὑπὲρ τὰς χιλίας πεντακοσίας, οὓς πάντας
 "τοῦ δεσπότου χάρις καὶ φιλανθρωπία διατρέφει
 "12. ὃν οὐδὲ τοσοῦτο πλήθος καὶ οὕτως ἀναγκαῖον εἶναι
 "τῇ ἐκκλησίᾳ, διὰ τῆς τοῦ θεοῦ προνοίας πλούσιος
 "τε καὶ πληθύνων ἀριθμὸς μετὰ μεγίστου καὶ ἀνα-
 10 "ριθμῆτον λαοῦ, ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἀπογνωσέως
 "καὶ ἀπαγορεύσεως ἐνέτρεψέ τε καὶ ἀνεκαλέσατο εἰς
 "τὴν ἐκκλησίαν." 13. καὶ αὖθις μεθ' ἑτέρα τοιούτοις
 "προστίθησι ταῦτα "φέρει δὴ ἐξῆς εἰπωμεν τίς
 "ἔργοις ἢ τίσι πολιτείαις τεταρροηκῶς ἀντεποιῇ
 15 "τῆς ἐπισκοπῆς. ἄρα γε διὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐν τῇ ἐκ-
 "κλησίᾳ ἀνεστράφθαι, καὶ πολλοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ
 "αὐτῆς ἡγωνισθῆναι, καὶ ἐν κινδύνοις πολλοῖς τε καὶ
 "μεγάλοις ἕνεκα τῆς θεοσεβείας γεγονέναι; ἀλλ' οὐκ
 "ἔστιν. 14. ᾧ γε ἀφορμὴ τοῦ πιστεῦσαι γέγονεν
 20 "σατανᾶς, φοιτήσας εἰς αὐτὸν καὶ οἰκήσας ἐν αὐτῷ
 "χρόνον ἱκανόν. ὃς βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ἐπισκο-
 "πικῶν, νόσῳ περιπεσὼν χαλεπῇ, καὶ ἀποθανεῖσθαι
 "ὅσον οὐδέπω νομιζόμενος, ἐν αὐτῇ τῇ κλίνῃ,
 25 "ἐκαίτο, περιχυθεὶς ἔλαβεν. εἰ γε χορὴ λέγειν τὸν
 "τοιοῦτον εἰληφέναι. 15. οὐ μὴν οὐδὲ τῶν λοιπῶν
 "ἔτυχε διαφυγὼν τὴν νόσον, ὡς χορὴ μεταλαμβάνει
 "κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας κανόνα, τοῦ τε σφραγισθῆναι
 "ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου. τοῦτων δὲ μὴ τυγῶν πῶς ἂν
 "τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔτυχε;" 16. καὶ πάλιν μετὰ
 30 "βραχέα φησὶν "ὁ διὰ δειλίαν καὶ φιλοζῶϊαν ἐν τῷ
 "καιρῷ τῆς διώξεως πρεσβύτερον εἶναι ἑαυτὸν ἄρνη-
 "σάμενος. ἀξιούμενος γὰρ καὶ παρακαλούμενος ὑπὸ

"τῶν διακόνων, ἵν' ἐξελθὼν τοῦ οἰκίσκου, ἐν ᾧ
 "καθεῖρξεν ἑαυτὸν, βοηθήσῃ τοῖς ἀδελφοῖς ὅσα
 "θέμις καὶ ὅσα δυνατόν πρεσβυτέρῳ κινδυνεύουσιν
 "ἀδελφοῖς καὶ ἐπικουρίας δεομένοις βοηθεῖν, τοσοῦ-
 5 "τον ἀπέσχε τοῦ πειθαρχῆσαι παρακαλοῦσι τοῖς δια-
 "κόνοις ὡς καὶ χαλεπαίνοντα ἀπιέναι καὶ ἀπαλλάτ-
 "τεσθαι. μὴ γὰρ ἔτι βούλεσθαι πρεσβύτερος εἶναι
 "ἔφη. ἐτέρας γὰρ εἶναι φιλοσοφίας ἐραστῆς." 17. ὑπερ-
 "βάς δ' ὀλίγα τοῦτοις πάλιν ἐπιφέρει λέγων "καταλιπὼν
 10 "γὰρ ὁ λαμπρὸς οὗτος τὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ, ἐν
 "ἡ πιστεύσας κατηξιώθη τοῦ πρεσβυτερίου κατὰ
 "ἅρτιν τοῦ ἐπισκόπου τοῦ ἐπιθέντος αὐτῷ χεῖρα εἰς
 "πρεσβυτερίου κλῆρον, ὃς διακωνόμενος ὑπὸ παντὸς
 "τοῦ κλήρου, ἀλλὰ καὶ λαϊκῶν πολλῶν, ἐπεὶ μὴ ἔξον
 15 "ἦν τὸν ἐπὶ κλίνης διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ
 "καὶ οὗτος, εἰς κλῆρόν τινα γενέσθαι, ἡξίωσε συγ-
 "χωρηθῆναι αὐτῷ τοῦτον μόνον χειροτονησά." 18. εἰ
 "ἄλλο τι χεῖριστον τοῦτοις προστίθησι τῶν τοῦ ἀνδρός
 "ἀποπημάτων, λέγων οὕτως "ποιήσας γὰρ τὰς προσ-
 20 "φοράς, καὶ διανέμων ἐκάστῳ τὸ μέρος καὶ ἐπιτιδοῦς
 "τοῦτο, ὁμνύειν ἀντὶ τοῦ εὐλογεῖν τοὺς τάλαιπῶρους
 "ἄνθρωπους ἀναγκάζει, κατέχων ἀμφοτέραις ταῖς
 "χερσὶ τὰς τοῦ λαβόντος, καὶ μὴ ἀφελὺς ἔστ' ἂν γε-
 25 "ομνύοντες εἰπωσι ταῦτα (τοῖς γὰρ ἐκείνου χρήσομαι
 "λόγοις). ὁμοσὸν μοι κατὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ
 "αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μηδέποτε
 "με καταλιπεῖν καὶ ἐπιστρέψαι πρὸς Κορινθίον.
 30 "19. καὶ ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος οὐ πρότερον γέινεται,
 "εἰ μὴ πρότερον αὐτῷ καταράσαιο. καὶ ἀντὶ τοῦ
 "εἰπεῖν λαμβάνοντα τὸν ἄρτον ἐκείνον τὸ ἀμῆν "οὐκ
 "ἔτι ἀνήξω πρὸς Κορινθίον" λέγει." 20. καὶ μεθ'
 "ἑτέρα πάλιν ταῦτά φησιν "ἦδη δὲ ἴσθι γεγυμνώσθαι

καὶ ἔρημον γερονέναι, καταλιμπανόντων αὐτὸν καὶ
 ἡμέραν ἐκάστην τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὴν ἐκκλη-
 σίαν ἐπανερχομένων. ὃν καὶ Μωυσῆς ὁ μακάριος
 μάρτυς, ὁ παρ' ἡμῶν ἐναγχος μαρτυρήσας καλῶς
 5 τινὰ καὶ θαυμαστὴν μαρτυρίαν, ἔτι ὦν ἐν κόσμῳ
 κατιδὼν αὐτοῦ τὴν θρασυτητα καὶ τὴν ἀπόνοιαν
 ἀκοινώνητον ἐποίησε σὺν τοῖς πέντε πρεσβυτέροις
 τοῖς ἅμα αὐτῷ ἀποσχίσασιν ἑαυτοὺς τῆς ἐκκλησίας.
 21. καὶ ἐπὶ τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς τῶν ἐπὶ Ῥώμῃ
 10 παραγενομένων ἐπισκόπων τῆς τε τοῦ Νοουάτου καὶ
 τεγνωκότων ἀβελτερίας κατάλογον πεποίηται, ὁμοί-
 τά τε ὀνόματα καὶ ἧς ὁ καθείς αὐτῶν προηγεῖται
 παροικίας ἐπισημαινόμενος. 22. τῶν τε μὴ παρὰ
 νομένων μὲν ἐπὶ τῆς Ῥώμης, συνευδοκησάντων δὲ
 15 διὰ γραμμάτων τῇ τῶν προειρημένων ψήφῳ, τῶν
 προσηγορίας ὁμοῦ καὶ τὰς πόλεις ὅθεν ἕκαστος ὁρμη-
 μένος ἐπέστελλε μνημονεύει. ταῦτα μὲν ὁ Κορνήλιος
 Φαβίῳ Ἀντιοχείας ἐπισκόπῳ δηλῶν ἔγραφε.

XLIV. [Nic. H. E. VI, 6.] Τῷ δ' αὐτῷ τοῦ
 20 Φαβίου ὑποκατακλινομένου πως τῷ σχίσματι καὶ δι-
 νύσιος ὁ κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπιστείλας, πολλὰ καὶ
 καὶ ἄλλα περὶ μετανοίας ἐν τοῖς πρὸς αὐτὸν γράμ-
 μασι διελθὼν, τῶν τε κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐναγχος
 τότε μαρτυρησάντων τοὺς ἀγῶνας διῶν, μετὰ τῇ
 25 ἄλλῃ ἱστορίας πρᾶγματι μεστὸν θαύματος διηγέται,
 ὃ καὶ αὐτὸ ἀναγκαῖον τῇδε παραδοῦναι τῇ γραφῇ
 οὕτως ἔχον 2. Ἐν δὲ σοι τοῦτο παραδείγμα παρ'
 ἡμῶν συμβεβηκὸς ἐκδήσομαι. Σαραπίων τις ἦν
 παρ' ἡμῶν πιστὸς γέρον, ἀμέμπτως μὲν τὸν πόλιν
 30 διαβιώσας χρόνον, ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών. οὗτος
 πολλάκις εἶδετο, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ, καὶ
 γὰρ ἐτεθύκει ἐν νόσῳ δὲ γενόμενος τριῶν ἐξή-

ἡμερῶν ἄφρωνος καὶ ἀνασθητος διετέλεσε. 3. βραχὺ
 δὲ ἀνασφίλας τῇ τετάρτῃ προσεκαλέσατο τὸν θυγα-
 τριδοῦν, καὶ ἔμενοι τίνος φησὶν ὃ τέκνον, με
 κατέχετε; δέομαι, σπεύσατε, καὶ με θάπτον ἀπολύ-
 5 σατε, τῶν πρεσβυτέρων μοί τινὰ κάλεσον. καὶ 5
 ταῦτα εἰπὼν πάλιν ἦν ἄφρωνος. 4. ἔδραμεν ὁ παῖς
 ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον· νύξ δὲ ἦν, κακείνος ἡσθένει.
 ἀφικέσθαι μὲν οὐκ ἐδυνήθη, ἐντολῆς δὲ ὑπ'
 ἐμοῦ δεδομένης, τοὺς ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου,
 10 εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ καὶ πρότερον ἰκετεύσαντες 10
 τύχοιεν, ἀφίεσθαι, ἵν' εὐέλπιδες ἀπαλλάττωνται,
 βραχὺ τῆς εὐχαριστίας ἔδωκεν τῷ παιδαρίῳ, ἀπο-
 βρέξαι κελεύσας καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος
 ἐπιστάξαι. 5. ἐπανῆκεν ὁ παῖς φέρων· ἔγγυς τε γενο-
 μένου, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνενέγκας πάλιν ὁ Σαρα- 15
 πίων ἦκες ἔφη τέκνον; καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος
 ἔλθειν οὐκ ἠδυνήθη, σὺ δὲ ποιήσον ταχέως τὸ
 20 προσταχθὲν, καὶ ἀπάλλαττέ με. ἀπέβρεξεν ὁ παῖς
 καὶ ἅμα τε ἐνέχεε τῷ στόματι καὶ μικρὸν ἐκείνος
 καταβροχθίσας εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. 6. ἄρ' 20
 οὐκ ἐναργῶς διετηρήθη καὶ παρέμεινεν, ἕως λυθῇ,
 καὶ τῆς ἁμαρτίας ἐξαλειφθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς
 25 ἔπραξε καλοῖς ὁμολογηθῆναι δυνήθη; ταῦτα ὁ
 Διονύσιος.

XLV. [Nic. H. E. VI, 4.] Ἰδωμεν δὲ ὁ αὐτὸς ὅποια 25
 καὶ τῷ Νοουάτῳ διεχάραξε, ταράττοντι τηνικάδε τὴν
 Ῥωμαίων ἀδελφότητα. ἐπειδὴ οὖν τῆς ἀποστασίας
 καὶ τοῦ σχίσματος πρόφασιν ἐποιεῖτο τῶν ἀδελφῶν
 τινες, ὥς δὴ πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τοῦτ' ἔλθειν ἐκβεβια-
 30 σμένος, ὅρα τίνα τρόπον αὐτῷ γράφει. Διονύσιος 30
 Νοουάτῳ τῷ ἀδελφῷ χαίρειν. εἰ ἄκων, ὥς φης,
 ἦλθης, δείξεις, ἐὰν ἀναχωρήσης ἐκὼν. εἰ μὲν γὰρ

“καὶ πᾶν ὁτιοῦν παθεῖν ὑπὲρ τοῦ μὴ διακόψαι τὴν ἐκ-
 “κλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἣν οὐκ ἀδοξότερα τῆς ἐνεκεν
 “τοῦ μὴ εἰδωλολατρῆσαι γινομένης ἢ ἐνεκεν τοῦ μὴ
 “σχίσαι μαρτυρίαν, κατ’ ἐμὲ δὲ καὶ μεῖζον. ἐκεῖ μὲν
 5 “γὰρ ὑπὲρ μιᾶς τις τῆς αὐτοῦ ψυχῆς, ἐνταῦθα δὲ
 “ὑπὲρ ὅλης τῆς ἐκκλησίας μαρτυρεῖ. καὶ νῦν δὲ
 “πέισαις ἢ βιάσαι τοὺς ἀδελφοὺς εἰς ὁμόνοιαν ἐλ-
 “θεῖν, μεῖζον ἔσται σοι τοῦ σφάλματος τὸ κατόρθωμα
 “καὶ τὸ μὲν οὐ λογισθήσεται, τὸ δὲ ἐπαινεθήσεται
 10 “εἰ δὲ ἀπειθούτων ἀδυνατοίης, σῶζων σῶξε τὴν
 “σεαυτοῦ ψυχὴν. ἐρῶσθαί σε ἐχόμενον τῆς εἰρήνης
 “ἐν κυρίῳ εὐχομαι.” ταῦτα καὶ πρὸς τὸν Νοουάτον

XLVI. [Nic. H. E. VI, 6.] Γράφει δὲ καὶ τοῖς κατὰ
 Αἴγυπτον ἐπιστολὴν περὶ μετανοίας, ἐν ἣ τὰ δόξαντα
 15 αὐτῷ περὶ τῶν ὑποπεπτωκότων παρατέθειται, τάς τε
 παραπτωμάτων διαγραφάς. 2. καὶ πρὸς Κόνωνα (τῆς
 Ἑρμοπολιτῶν δὲ παροικίας ἐπίσκοπος ἦν οὗτος)
 ἰδία τις περὶ μετανοίας αὐτοῦ φέρεται γραφή, καὶ
 ἄλλη ἐπιστολὴν πρὸς τὸ κατ’ Ἀλεξανδρείαν ποί-
 20 μιον αὐτοῦ. ἐν τούτοις ἔστι καὶ ἡ περὶ μαρτυρίαν
 πρὸς τὸν Ὀριγένην γραφεῖσα, καὶ τοῖς κατὰ Λαοδι-
 κειαν ἀδελφοῖς, ὧν προΐστατο Θηλυμίδης ἐπίσκοπος
 καὶ τοῖς κατὰ Ἀρμενίαν ὡσαύτως περὶ μετανοίας
 ἐπιστέλλει, ὧν ἐπεσκόπευε Μερουζάνης. 3. πρὸς
 25 ἅπασιν τούτοις καὶ Κορνηλίῳ τῷ κατὰ Ρώμην γραφῶν
 δεξιόμενος αὐτοῦ τὴν κατὰ τοῦ Νοουάτου ἐπιστολὴν
 ᾧ καὶ σημαίνει δηλῶν ἑαυτὸν παρακεκλησθαι ὑπὸ
 τε Ἐλένου τοῦ ἐν Ταρσῷ τῆς Κιλικίας ἐπισκόπου
 καὶ τῶν λοιπῶν τῶν σὺν αὐτῷ, Φιριλλιανοῦ τε τοῦ
 30 ἐν Καππαδοκίᾳ καὶ τοῦ κατὰ Παλαιστίνην Θεοκτί-
 στου, ὡς ἂν ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀπαντήσοι τὴν κατὰ
 Ἀντιόχειαν, ἐνθα τοῦ Νοουάτου κρατύνειν τινὲς

ἐπεχείρουν τὸ σχίσμα. 4. πρὸς τούτοις ἐπιστέλλει
 μηνυθῆναι αὐτῷ Φάβιον μὲν κεκοιμησθαι, Δημη-
 τριανὸν δὲ διάδοχον ἐκείνου τῆς κατ’ Ἀντιόχειαν
 ἐπισκοπῆς καθεστάναι. γράφει δὲ καὶ περὶ τοῦ ἐν
 Ἱεροσολύμοις αὐτοῖς ὀήμασι φάσκων “ὁ μὲν γὰρ
 5 “μακάριος Ἀλέξανδρος ἐν φρουρᾷ γενόμενος μακα-
 “ρίως ἀνεπαύσατο.” 5. ἐξῆς ταύτῃ καὶ ἑτέρα τις
 ἐπιστολὴ τοῖς ἐν Ρώμῃ τοῦ Διονυσίου φέρεται δια-
 κοινῇ διὰ Ἰπολύτου. τοῖς αὐτοῖς ἄλλην περὶ εἰρή-
 νης διατυπῶνται, καὶ ὡσαύτως περὶ μετανοίας, καὶ
 10 αὐτὸς πάλιν ἄλλην τοῖς ἐκεῖσε ὁμολογηταῖς, ἔτι τῇ τοῦ
 Νοουάτου συμφερομένοις γνώμῃ. τοῖς δὲ αὐτοῖς
 τούτοις ἑτέρας δύο μεταθεμένοις ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν
 ἐπιστέλλει. καὶ ἄλλοις δὲ πλείοσιν ὁμοίως διὰ γραμ-
 μάτων ὁμιλήσας ποικίλας τοῖς ἔτι νῦν σπουδὴν 15
 περὶ τοὺς λόγους αὐτοῦ ποιουμένοις καταλέλοιπεν
 ὠφελείας.

ΔΟΓΟΣ Ζ.

[Προοίμιον.] Τὸν ἑβδομον τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 ἱστορίας αὐτῆς ὁ μέγας ἡμῖν Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπος 20
 Διονύσιος ἰδίαις φωναῖς συνεκπονήσει, τῶν κατ’
 ἑαυτὸν πεπραγμένων ἕκαστα ἐν μέρει δι’ ὧν κατα-
 λέλοιπεν ἐπιστολῶν ὑφηγοῦμενος. ἐμοὶ δὲ ὁ λόγος
 ἐντεῦθεν ποιήσεται τὴν ἀρχὴν.

I. [Nic. H. E. V, 43.] Δέκιον οὐδ’ ὅλον ἐπικρα- 25
 τήσαντα δυοῖν ἑτοῖν χρόνον, αὐτίκα τε ἅμα παισὶ
 κατασφαγέντα Γάλλος διαδέχεται. Ὀριγένης ἐν τούτῳ
 ἑνὸς δέοντα τῆς ζωῆς ἑβδομήκοντα ἀποπλήσας ἔτη
 τελευτᾷ. γράφων γὰρ τοι ὁ Διονύσιος Ἑρμᾶμῳνι
 30 περὶ τοῦ Γάλλου ταῦτα φάσκει “ἄλλ’ οὐδὲ Γάλλος 30
 “ἔγνω τὸ Δελίου κακόν, οὐδὲ προεσκόπησε τί ποτ’

ἐκείνον ἐσφηλεν, ἀλλὰ πρὸς τὸν αὐτὸν πρὸ τῶν
 ὀφθαλμῶν αὐτοῦ γενόμενον ἐπταισε λίθον. ὃς ἐπὶ
 φερομένης αὐτῷ τῆς βασιλείας, καὶ κατὰ νοῦν
 χωροῦντων τῶν πραγμάτων, τοὺς ἱεροὺς ἀνδράς
 τοὺς περὶ τῆς εἰρήνης αὐτοῦ καὶ τῆς ὑγιείας πρε-
 σβεύοντας πρὸς τὸν θεὸν ἤλασεν. οὐκοῦν σὺν
 ἐκείνοις ἐδίωξε καὶ τὰς ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσευχάς.
 ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦδε.

II. [Nic. H. E. VI, 7.] Κατὰ δὲ τὴν Ῥωμαίων
 πόλιν Κορινθίου ἔτεσιν ἀμφὶ τὰ τρία τὴν ἐπισκοπὴν
 διανύσαντος Λούκιος κατέστη διάδοχος, μηδὲ δ'
 οὐδ' ὅλοις οὗτος ὀκτῶ τῇ λειτουργίᾳ διακονησάμενος
 Στεφάνῳ τελευτῶν μεταδίδωσι τὸν κλῆρον. τούτῳ
 τὴν πρώτην ὁ Διονύσιος τῶν περὶ βαπτίσματος
 ἐπιστολῶν διατυπώται, ζητήματος οὐ μικροῦ τηνι-
 κάδε ἀνακινηθέντος, εἰ δέοι τοὺς ἐξ οἴας δ' οὐ
 αἰρέσεως ἐπιστρέφοντας διὰ λουτροῦ καθάριεσθαι, πα-
 λαιοῦ γέ τοι κεκρατηκότος ἔθους ἐπὶ τῶν τοιούτων
 μόνῃ χρῆσθαι τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ.

III. [Nic. H. E. VI, 7.] Πρῶτος τῶν τότε Κυπρια-
 νὸς τῆς κατὰ Καρχηδόνα παροικίας ποιμὴν οὐδ'
 ἄλλως ἢ διὰ λουτροῦ πρότερον τῆς πλάνης ἀποκα-
 θηραμένους προσέειπεν δεῖν ἡγεῖτο. ἀλλ' ὃ γὰρ
 Στέφανος, μὴ δεῖν τι νεώτερον παρὰ τὴν κρατήσαν
 ἀρχὴν παρὰδοσὶν ἐπικαινοτομεῖν οἰόμενος, ἐπὶ
 τούτῳ διηγανέται.

IV. [Nic. H. E. VI, 7.] Πλείστα δὲ οὖν αὐτῷ
 περὶ τούτου διὰ γραμμάτων ὁ Διονύσιος ὁμιλήσας
 τελευτῶν δηλοῖ ὡς ἄρα τοῦ διωγμοῦ λελωφηκότος
 αἱ πανταχόσε ἐκκλησίαι τὴν κατὰ Νοῦατον ἀπο-
 στραφεῖσαι νεωτεροποιεῖν εἰρήνην πρὸς ἑαυτὰς ἀνελ-
 λήφσαν. γράφει δὲ ὡδε.

V. "Ἰσθι δὲ νῦν, ἀδελφε, ὅτι ἦνουνται πᾶσαι
 αἱ πρότερον διεσχισμέναι κατὰ τὰ τὴν ἀνατολὴν
 ἐκκλησίαι καὶ ἔτι προσωτέρω. καὶ πάντες εἰσὶν
 ὁμόφρονες οἱ πανταχοῦ προεστώτες, χαίροντες καθ'
 ὑπερβολὴν ἐπὶ τῇ παρὰ προσδοκίαν εἰρήνῃ γενο-
 μένῃ, Δημητρίανδρος ἐν Ἀντιοχείᾳ, Θεόκτιστος ἐν
 Καισαρείᾳ, Μαζαβάνης ἐν Αἰλίᾳ, Μαρίνος ἐν Τύρῳ
 κοιμηθέντος Ἀλεξάνδρου, Ἡλιόδωρος ἐν Λαοδικείᾳ
 ἀναπανσαμένου Θηλυμίδρου, Ἐλενος ἐν Ταρσῷ καὶ
 πᾶσαι αἱ τῆς Κιλικίας ἐκκλησίαι, Φιρμιλλιανὸς καὶ
 πᾶσα Καππαδοκία. τοὺς γὰρ περιφανεστέρους μό-
 νους τῶν ἐπισκόπων ὠνόμασα, ἵνα μήτε μήκος τῇ
 ἐπιστολῇ μήτε βάρος προσάψω τῷ λόγῳ. 2. αἱ
 μέντοι Συρίαι ὅλαι καὶ ἡ Ἀραβία, οἷς ἐπαρκεῖτε
 ἐκάστοτε καὶ οἷς νῦν ἐπεστείλατε, ἢ τε Μεσοποταμία,
 Πόντος τε καὶ Βιθυνία καὶ συνελόντι εἰπεῖν ἀγαλ-
 λιώνται πάντες πανταχοῦ τῇ ὁμονοίᾳ καὶ φιλαδελ-
 φίᾳ, δοξάζοντες τὸν θεόν." 3. ταῦτα μὲν ὁ Διονύ-
 σιος. Στέφανον δ' ἐπὶ δυσὶν ἀποπλήσαντα τὴν
 λειτουργίαν ἔτεσι ἔνστος διαδέχεται. τούτῳ δευτέρῳ
 ὁ Διονύσιος περὶ βαπτίσματος ἐγγχαράξας ἐπιστολὴν
 ὁμοῦ τὴν Στεφάνου καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων
 ἡρώμην τε καὶ κοῖσιν δηλοῖ, περὶ τοῦ Στεφάνου
 λέγων ταῦτα 4. "ἐπεστάλκει μὲν οὖν πρότερον καὶ
 περὶ Ἐλένου καὶ περὶ Φιρμιλλιανοῦ καὶ πάντων
 τῶν τε ἀπὸ Κιλικίας καὶ Γαλατίας καὶ πάντων τῶν
 ἐξ ὁμοφρόντων ἔθνων, ὡς οὐδὲ ἐκείνοις κοινωι-
 σθων διὰ τὴν αὐτὴν ταύτην αἰτίαν, ἐπειδὴ τοὺς
 αἱρετικούς, φησὶν, ἀναβαπτίζουσι. 5. καὶ σκόπει
 τὸ μέγεθος τοῦ πράγματος. ὅπως γὰρ δόγματα
 περὶ τούτου γέγονεν ἐν ταῖς μερίσταις τῶν ἐπισκό-
 πων συνόδοις, ὡς πυνθάνομαι, ὥστε τοὺς προσιόντας

"ἀπὸ αἰρέσεως, προκατηχηθέντας, εἴτα ἀπολουσασθαι
 "καὶ ἀνακαθαίρεσθαι τὸν τῆς παλαιᾶς καὶ ἀκαθάρτου
 "ζύμης ῥύπον. καὶ περὶ τούτων αὐτοῦ πάντων δεόμε-
 "νος ἐπέστειλα." 6. καὶ μεθ' ἑτερά φησι "καὶ τοῖς
 5 "ἀγαπητοῖς δὲ ἡμῶν καὶ συμπρεσβυτέροις Διονυσίῳ
 "καὶ Φιλήμονι, συμψήφοις πρότερον Στεφάνῳ γενο-
 "μένοις, καὶ περὶ τῶν αὐτῶν μοι γράφουσι, πρότερον
 "μὲν ὀλίγα, καὶ νῦν δὲ διὰ πλειόνων ἐπέστειλα.
 ἅλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ δηλονύμενου ζητήματος.

10 VI. [Nic. H. E. VI, 7.] Σημαίνων δὲ ἐν ταύτῃ
 καὶ περὶ τῶν κατὰ Σαβέλλιον αἰρετικῶν ὡς κατ'
 αὐτὸν ἐπιπολαζόντων ταῦτά φησι "περὶ γὰρ τοῦ νῦν
 "κινηθέντος ἐν τῇ Πτολεμαίδι τῆς Πενταπόλεως
 "δόγματος, ὅντος ἄσεβοῦς καὶ βλασφημίας πολλήν
 15 "ἔχοντος περὶ τοῦ παντοκράτορος θεοῦ, πατρὸς τοῦ
 "κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπιστίαν τε πολλήν
 "περὶ τοῦ μονογενοῦς παιδὸς αὐτοῦ καὶ πρωτοτόκου
 "πάσης κτίσεως, τοῦ ἐνανθρωπήσαντος λόγου, ἀναι-
 "σθησίαν δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐλθόντων ἐκατέ-
 20 "ρωθεν πρὸς ἐμὲ καὶ προγραμματίων καὶ τῶν διαλεξο-
 "μένων ἀδελφῶν, ἐπέστειλά τινα ὡς ἐδυνήθη
 "παρασχόντος τοῦ θεοῦ, διδασκαλικώτερον ὑφηγοῦ-
 "μενος, ὃν τὰ ἀντίγραφα ἔπεμψά σοι."

VII. [Nic. H. E. VI, 8.] Καὶ ἐν τῇ τρίτῃ δὲ τῶν
 25 περὶ βαπτίσματος, ἣν Φιλήμονι τῷ κατὰ Ῥώμην
 πρεσβυτέρῳ ὁ αὐτὸς γράφει Διονύσιος, ταῦτα παρα-
 τίθεται "ἐγὼ δὲ καὶ τοῖς συντάγμασι καὶ ταῖς παρα-
 "δόσεσι τῶν αἰρετικῶν ἐνέτυχον, χρονίων μὲν μου
 "πρὸς ὀλίγον τὴν ψυχὴν ταῖς παμμιάρους αὐτῶν
 30 "ἐνθυμήσεσιν, ὕνησιν δ' οὖν ἀπ' αὐτῶν ταύτην
 "λαμβάνων, τὸ ἐξελέγχειν αὐτοὺς παρ' ἑμαυτῷ, καὶ
 "πολὺ πλέον βδελύττεσθαι. 2. καὶ θή τιςος ἀδελφοῦ

"τῶν πρεσβυτέρων με ἀπείργοντος καὶ δεδιτομένου
 "συμφύρεσθαι τῷ τῆς πονηρίας αὐτῶν βορβόρῳ.
 "λυμανεῖσθαι γὰρ τὴν ψυχὴν τὴν ἑμαυτοῦ, καὶ ἀληθῆ
 "γε λέγοντος, ὡς ἡσθόμην· ὄραμα θεόπεμπτον προσ-
 5 "ελθὼν ἐπέρρωσέ με. 3. καὶ λόγος πρὸς με γενόμε-
 "μενος προσέταξε διαρρηθὴν λέγων, πᾶσιν ἐντύγχανε
 "οἷς ἂν εἰς χεῖρας λάβοις· διευθύνειν γὰρ ἕκαστα
 "καὶ δοκιμάζειν ἱκανὸς εἶ, καὶ σοι γέγονε τοῦτο ἐξ
 "ἁρχῆς καὶ τῆς πίστεως αἰτιον. ἀπεδέξαμην τὸ ὄραμα,
 10 "ὡς ἀποστολικῇ φωνῇ συντρέχον τῇ λεγοῦσῃ πρὸς
 "τοὺς δυνατωτέρους· γίνεσθε δόκιμοι τραπέζῃται."
 4. εἰτά τινα περὶ πασῶν εἰπὼν τῶν αἰρέσεων ἐπι-
 φέρει λέγων "τοῦτον ἐγὼ τὸν κανόνα καὶ τὸν τύπον
 "παρὰ τοῦ μακαρίου πάπα ἡμῶν Ἡρακλᾶ παρέλαβον.
 15 "τοὺς γὰρ προσιόντας ἀπὸ τῶν αἰρέσεων, καίτοι τῆς
 "ἐκκλησίας ἀποστάντας, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀποστάντας,
 "ἁλλὰ συνάγεσθαι μὲν δοκοῦντας, καταμνησθέντας
 "δὲ ὡς προσφοιτῶντας τινι τῶν ἑτεροδιδασκαλούντων,
 "ἀπελάσας τῆς ἐκκλησίας, δεομένους οὐ προσήκατο
 20 "ἕως δημοσίᾳ πάντα ὅσα ἡκηκόεσαν παρὰ τοῖς ἐντι-
 "διατιθεμένοις ἐξέφρασαν, καὶ τότε συνήγαγεν αὐτοὺς,
 "οὐ δεηθεὶς ἐπ' αὐτῶν ἑτέρου βαπτίσματος· τοῦ γὰρ
 "ἁγίου πρότερον παρ' αὐτοῦ τετυγχέσαν." 5. πάλιν
 δὲ ἐπὶ πολὺ γυμνάσας τὸ πρόβλημα ταῦτα ἐπιλέγει
 25 "μεμάθηκα καὶ τοῦτο, ὅτι μὴ νῦν οἱ ἐν Ἀφρικῇ μόνον
 "τοῦτο παρεισήγαγον, ἁλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ κατὰ τοὺς
 "πρὸ ἡμῶν ἐπισκόπους ἐν ταῖς πολυανθρωποτάταις
 "ἐκκλησίαις καὶ ταῖς συνόδοις τῶν ἀδελφῶν, ἐν Ἰκο-
 "νίῳ καὶ Συννάδοις καὶ παρὰ πολλοῖς τοῦτο ἐδόξεν.
 30 "ὣν τὰς βουλὰς ἀνατρέπων εἰς ἔριν αὐτοὺς καὶ φιλο-
 "νεκίαν ἐμβαλεῖν οὐχ ὑπομένω. οὐ γὰρ μετακινήσεις,

11 ex evang. secundum Hebraeos?

31 Dent. 19, 14.

"φησιν, ὅρια τοῦ πλησίον σου, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες
 "σου." 6. ἡ τετάρτη αὐτοῦ τῶν περὶ βαπτίσματος
 ἐπιστολῶν πρὸς τὸν κατὰ Ῥώμην ἐγράφη Διονύσιον,
 τότε μὲν πρεσβεῖον ἡξιωμένον, οὐκ εἰς μακρὸν δι-
 5 καὶ τὴν ἐπισκοπὴν τῶν ἐκείσε παρειληφότα· ἐξ ἧς
 γινῶναι πάρεστιν ὅπως καὶ αὐτὸς οὗτος λόγιός τε καὶ
 θαυμάσιος πρὸς τοῦ κατ' Ἀλεξάνδρειαν Διονυσίου
 μεμαρτύρηται. γράφει δὲ αὐτῷ μεθ' ἑτέρα τῶν κατὰ
 τὸν Νοῦντον μνημονεύων ἐν τούτοις.

10 VIII. [Nic. H. E. VI, 9.] "Νοουατιανῷ μὲν γὰρ
 "εὐλόγως ἀπεχθανόμεθα διακόψαντι τὴν ἐκκλησίαν·
 "καὶ τινες τῶν ἀδελφῶν εἰς ἀσεβείας καὶ βλασφημίας
 "ἐλκύσαντι, καὶ περὶ τοῦ θεοῦ διδασκαλίαν ἀνοσιώ-
 "τάτην ἐπεισκυκλήσαντι, καὶ τὸν χρηστότατον κύριον
 15 "ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς ἀνηλεῆ συκοφαντοῦντι·
 "ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις τὸ λουτρόν ἀθετοῦντι τὸ ἅγιον·
 "καὶ τὴν τε πρὸ αὐτοῦ πίστιν καὶ ὁμολογίαν ἀνατρέ-
 "ποντι, τό τε πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξ αὐτῶν, εἰ καὶ τίς
 "ἦν ἐλπίς τοῦ παραμεῖναι ἢ καὶ ἐπανελθεῖν πρὸς
 20 "αὐτοὺς, παντελῶς φυγαδεύονται."

IX. [Nic. H. E. VI, 9.] Καὶ ἡ πέμπτη δὲ αὐτῷ
 πρὸς τὸν Ῥωμαίων ἐπίσκοπον Εὐστόν ἐγράφητο, ἐν
 ἣ πολλὰ κατὰ τῶν αἰρετικῶν εἰπὼν τοιοῦτόν τι
 γεγονός κατ' αὐτὸν ἐκτίθεται λέγων "καὶ γὰρ ὄντως
 25 "ἀδελφε, καὶ συμβουλῆς θέομαι, καὶ γνώμην αἰτῶ
 "παρὰ σοῦ, τοιούτου τινός μοι προσελθόντος πρὸς
 "γματος, δεδιὼς μὴ ἄρα σφάλλωμαι. 2. τῶν γὰρ
 "συναγομένων ἀδελφῶν πιστὸς νομιζόμενος ἀρχαῖος
 "καὶ πρὸ τῆς ἐμῆς χειροτονίας, οἶμαι δὲ καὶ πρὸ τῆς
 30 "τοῦ μακαρίου Ἡρακλᾶ καταστάσεως τῆς συναγωγῆς
 "μετασχὼν, τοῖς ὑπόγειον βαπτιζομένοις παρατηρῶν,
 "καὶ τῶν ἐπερωτήσεων καὶ ἀποκρισεων ἐπακούσας,

"προσῆλθέ μοι κλαίων καὶ καταθρηνῶν ἑαυτὸν καὶ
 "πίπτων πρὸ τῶν ποδῶν μου, ἔξομολογούμενος μὲν
 "καὶ ἔξομνύμενος τὸ βάπτισμα, ὃ παρὰ τοῖς αἰρετι-
 "κοῖς βεβᾶπτιστο, μὴ τοιοῦτον εἶναι, μηδὲ ὅλως ἔχειν
 "τινὰ πρὸς τοῦτο κοινωνίαν· ἀσεβείας γὰρ ἐκείνο καὶ
 5 "βλασφημιῶν πεπληρωσθαι. 3. λέγων δὲ πάνυ τι
 "τὴν ψυχὴν νῦν κατανεύχθαι, καὶ μηδὲ παρησΐαν
 "ἔχειν ἐπᾶραι τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν θεόν, ἀπὸ
 "τῶν ἀνοσιῶν ἐκείνων ῥημάτων καὶ πραγμάτων ὁρ-
 "μώμενος· καὶ διὰ τοῦτο δεόμενος τῆς εὐκρινεστάτης 10
 "ταύτης καθάρσεως καὶ παραδοχῆς καὶ χάριτος τυχεῖν.
 "4. ὅπερ ἐγὼ μὲν οὐκ ἐτόλμησα ποιῆσαι, φησας
 "αὐτάρκη τὴν πολυχρόνιον αὐτῷ κοινωνίαν εἰς τοῦτο
 "γεγονέναι. εὐχαριστίας γὰρ ἐπακούσαντα, καὶ συν-
 "επιφθεγξάμενον τὸ ἀμὴν, καὶ τραπέξῃ παραστάντα, 15
 "καὶ χεῖρας εἰς ὑποδοχὴν τῆς ἀγίας τροφῆς προτεί-
 "ναντα, καὶ ταύτην καταδεξάμενον, καὶ τοῦ σώματος
 "καὶ τοῦ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ
 "μετασχόντα ἱκανῶ χρόνῳ, οὐκ ἂν ἐξ ὑπαρχῆς ἀνα-
 "σκευάζειν ἐτι τολμήσαιμι· θαρσεῖν δὲ ἐκέλευον, καὶ 20
 "μετὰ βεβαίας πίστεως καὶ ἀγαθῆς συνειδήσεως τῇ
 "μετοχῇ τῶν ἁγίων προσιέναι. 5. ὃ δὲ οὔτε πενθῶν
 "παύεται, πέφρικέ τε τῇ τραπέξῃ προσιέναι, καὶ
 "μόλις παρακαλούμενος συνεστάναι ταῖς προσευχαῖς
 "ἀνέχεται." 6. ἐπὶ ταῖς προειρημέναις φέρεται τις 25
 "καὶ ἄλλη τοῦ αὐτοῦ περὶ βαπτίσματος ἐπιστολή, ἐξ
 "αὐτοῦ καὶ ἧς ἡγεῖτο παροικίας Εὐστόν καὶ τῇ κατὰ
 "Ῥώμην ἐκκλησίᾳ προσπεφωνημένη, ἐν ἣ διὰ μακρῶς
 "ἀποδείξεως τὸν περὶ τοῦ ὑποκειμένου ζητήματος πα-
 "ρατείνει λόγον. καὶ ἄλλη δὲ τις αὐτοῦ μετὰ ταύτας 30
 "φέρεται πρὸς τὸν κατὰ Ῥώμην Διονύσιον, ἡ περὶ
 "Δουκιανού. καὶ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα.

X. [Nic. H. E. VI, 10.] Οἷ γε μὴν ἀμφὶ τὸν
 Γάλλον οὐδ' ὅλοις ἔτεσι δύο τὴν ἀρχὴν ἐπικατασχόν-
 τες ἐκποδῶν μετίστανται, Οὐαλεριανὸς δὲ ἅμα Γα-
 ληνῷ παιδί διαδέχεται τὴν ἡγεμονίαν. 2. αὐτὸς δὲ
 οὖν ὁ Διουύσιος οἶα καὶ περὶ τοῦτον διεξιέειν, ἐν
 τῇ πρὸς Ἑρμάμωνα ἐπιστολῇ μαθεῖν ἔστιν, ἐν
 τοῦτον ἱστορεῖ τὸν τρόπον "καὶ τῷ Ἰωάννῃ δὲ ὁμοίως
 "ἀποκαλύπτεται. καὶ ἐδόθη γὰρ αὐτῷ, φησί, στόμα
 "λαλοῦν μεγάλα καὶ βλασφημίαν, καὶ ἐδόθη αὐτῷ
 10 "ἐξουσία καὶ μῆνες τεσσαράκοντα δύο. 3. ἀμφοτέρω
 "δὲ ἔστιν ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ θαυμάσαι, καὶ τούτων
 "μάλιστα τὰ πρὸ αὐτοῦ ὥς οὗτος ἔσχε συννοεῖν, ὡς
 "μὲν ἥπιος καὶ φιλόφρων ἦν πρὸς τοὺς ἀνθρώπων
 "τοῦ θεοῦ. οὐδὲ γὰρ ἄλλος τις οὕτω τῶν πρὸ αὐτοῦ
 15 "βασιλέων εὐμενῶς καὶ δεξιῶς πρὸς αὐτοὺς διετέθει
 "οὐδ' οἱ λεχθέντες ἀναφανδὸν Χριστιανοὶ γεγονέναι
 "ὥς ἐκεῖνος οἰκειότατα ἐν ἀρχῇ καὶ προσφιλέστατα
 "φανερὸς ἦν αὐτοὺς ἀποδεχόμενος. καὶ πᾶς τὸ
 "οἶκος αὐτοῦ θεοσεβῶν πεπλήρωτο καὶ ἦν ἐκκλησία
 20 "θεοῦ. 4. ἀποσκευάσασθαι δὲ παρέπεισεν αὐτὸν ὁ
 "διδάσκαλος καὶ τῶν ἀπ' Αἰγύπτου μάγων ἀρχισυν-
 "άγωγος, τοὺς μὲν καθαρὸς καὶ ὁσίους ἀνδράς
 "κτείνυσθαι καὶ διώκεσθαι κελεύων, ὥς ἀντιπᾶ-
 "λους καὶ κωλυτὰς τῶν παμμιάρων καὶ βδελυκτῶν
 25 "ἐπαοιδῶν ὑπάρχοντας, (καὶ γὰρ εἰσὶ καὶ ἡσαν
 "ἱκανοὶ, παρόντες καὶ ὁρώμενοι, καὶ μόνον ἐμ-
 "πνέοντες καὶ φθεγγόμενοι, διασκεδάσαι τὰς τῶν
 "ἀλιτηρίων δαιμόνων ἐπιβουλὰς), τελετὰς δὲ ἀνά-
 "γνους καὶ μαργανείας ἐξαρίστους καὶ λευουργίας
 30 "ἀκαλλιεργήτους ἐπιτελεῖν ὑποτιθέμενος, παῖδας ἀ-
 "θλίους ἀποσφάττειν, καὶ τέκνα δυστήνων πατέρων
 "καταθύειν, καὶ σπλάγχχνα νεογενῇ διαιρεῖν, καὶ τὰ

τοῦ θεοῦ διακόπτειν καὶ καταχορδεύειν πλάσματα,
 ὥς ἐκ τούτων εὐδαιμονήσουσας." 5. καὶ τούτοις
 γὰρ ἐπιφέρει λέγων "καλὰ γοῦν αὐτοῖς Μακριανὸς τῆς
 ἐλπίζομένης βασιλείας προσήνεγκε χαριστήρια, ὅς
 πρότερον μὲν ἐπὶ τῶν καθόλου λόγων λεγόμενος
 εἶναι βασιλέως οὐδὲν εὐλογον οὐδὲ καθολικὸν ἐφρό-
 νησεν, ἀλλ' ὑποπέπτωκεν ἀρχὴν προφητικῇ τῇ λε-
 γούσῃ "οὐαὶ τοῖς προφητεύουσιν ἀπὸ καρδίας αὐτῶν,
 καὶ τὸ καθόλου μὴ βλέπουσιν." 6. οὐ γὰρ συνῆκε
 τὴν καθόλου πρόνοιαν, οὐδὲ τὴν κρίσιν ὑπείδετο 10
 τοῦ πρὸ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐπὶ πᾶσι. διὸ
 καὶ τῆς μὲν καθολικῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας γέγονε
 πολέμιος, ἡλλοτριώσε δὲ καὶ ἀπεξένωσεν ἑαυτὸν
 τοῦ ἔλλους τοῦ θεοῦ, καὶ ὥς πορρωτάτω τῆς ἑαυτοῦ
 σωτηρίας ἐφυγάδευσεν, ἐν τούτῳ τὸ ἴδιον ἐπαλη- 15
 θεῖων ὄνομα." 7. καὶ πάλιν μεθ' ἑτερά φησιν "ὁ
 μὲν γὰρ Οὐαλεριανὸς εἰς ταῦτα ὑπὸ τούτου προ-
 αχθεῖς, εἰς ὕβρεις καὶ ὀνειδισμοὺς ἐκδοθεὶς κατὰ
 τὸ φηθὲν πρὸς Ἠσαΐαν "καὶ οὗτοι ἐξελέξαντο τὰς
 ὁδοὺς αὐτῶν καὶ τὰ βδελύγματα αὐτῶν, ἃ ἡ ψυχὴ 20
 αὐτῶν ἠθέλησε, καὶ ἐγὼ ἐκλέξομαι τὰ ἐμπαίγματα
 αὐτῶν, καὶ τὰς ἁμαρτίας ἀνταποδώσω αὐτοῖς."
 8. οὗτος δὲ τῇ βασιλείᾳ παρὰ τὴν ἀξίαν ἐπιμα-
 νεῖς, καὶ τὸν βασιλείου ὑποδύναϊ κόσμον ἀδυνα-
 τῶν ἀναπήρω τῷ σώματι, τοὺς δύο παῖδας τὰς 25
 πατρῷας ἀναδεξαμένους ἁμαρτίας προεστῆσατο.
 ἑναργὲς γὰρ ἐπὶ τούτων ἡ πρόρρησις ἦν εἶπεν ὁ
 θεός "ἀποδιδούς ἁμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα ἕως
 τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσί με."
 9. τὰς γὰρ ἰδίας πονηρὰς ἐπιθυμίας, ὣν ἡντύχει, 30
 ταῖς τῶν νύων κεφαλαῖς ἐπιβαλὼν, εἰς ἐκείνους

8 Ezech. 13, 3.

19 Ies. 66, 3, 4.

28 Exod. 20, 5.

“τὴν ἑαυτοῦ κακίαν καὶ τὸ πρὸς τὸν θεὸν μίσος
 “ἐξωμόρξατο.” καὶ περὶ μὲν τοῦ Οὐαλεριανοῦ τοῦ
 σαῦτα ὁ Διονύσιος.

XI. [Nic. H. E. VI, 10.] Περὶ δὲ τοῦ κατ’ αὐτὸν
 5 διωγμοῦ σφοδρότατα πνεύσαντος οἷα σὺν ἑτέροις
 αὐτὸς διὰ τὴν εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσέβειαν
 ὑπέστη, δηλώσουσιν αἱ αὐτοῦ φωναί, ἃς πρὸς Γερ-
 μανὸν τῶν κατ’ αὐτὸν ἐπισκόπων κακῶς ἀγορεύει
 αὐτὸν πειρώμενον ἀποτεινόμενος τοῦτον παρατίθεται
 10 τὸν τρόπον 2. “εἰς ἀφροσύνην δὲ κινδυνεύω πολλήν καὶ
 “ἀναισθησίαν ὄντως ἐμπεσεῖν, εἰς ἀνάγκην συμβιβαζόμε-
 “μενος τοῦ διηγεῖσθαι τὴν θानμαστήν περὶ ἡμᾶς οἰκο-
 “νομίαν τοῦ θεοῦ. ἀλλ’ ἐπειδὴ μυστήριον, φησί, βασι-
 “λέως κρύψαι καλὸν, τὰ δὲ ἔργα τοῦ θεοῦ ἀνακαλύπτει
 15 “ἐνδοξον, ὁμόσε χωρήσω τῇ Γερμανοῦ βίᾳ. 3. ἤκο-
 “πρὸς Αἰμιλιανὸν οὐ μόνος· ἡκολούθησαν δὲ μοι
 “συμπρεσβύτερός τέ μου Μάξιμος καὶ διάκονος
 “Φαῦστος καὶ Εὐσέβιος καὶ Χαιρήμων· καὶ τις τῶν
 “ἀπὸ Ῥώμης παρόντων ἀδελφῶν ἡμῖν συνεισηλθεῖς
 20 “4. Αἰμιλιανὸς δὲ οὐκ εἶπέ μοι προηγουμένως
 “σύναγε· περιττὸν γὰρ ἦν αὐτῷ τοῦτο καὶ
 “τελευταῖον ἐπὶ τὸ πρῶτον ἀνατρέχοντι. οὐ γὰρ
 “περὶ τοῦ μὴ συνάγειν ἑτέρους ὁ λόγος ἦν αὐ-
 “ἀλλὰ περὶ τοῦ μηδ’ αὐτοὺς ἡμᾶς εἶναι Χριστιανούς
 25 “καὶ τοῦτον προσέτατε πεπαῦσθαι, εἰ μεταβαλοί-
 “ἐργωγε, καὶ τοὺς ἄλλους ἔψεσθαι μοι νομίζ-
 “5. ἀπεκρινάμην δὲ οὐκ ἀπεικικότως οὐδὲ μακ-
 “πειθαρχεῖν δεῖ θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.
 “ἀντικρὺς διεμαρτυράμην ὅτι τὸν θεὸν τὸν
 30 “μόνον καὶ οὐδένα ἕτερον σέβω, οὐδ’ ἂν μετα-
 “μην οὐδὲ παυσαίμην ποτὲ Χριστιανὸς ὢν.

10 cf. 2, Cor. 11, 1. 17. 23. 13 Tob. 12, 7. 28 Act.

"τούτοις ἐκέλευσεν ἡμᾶς ἀπελθεῖν εἰς κώμην πλησίον
 "τῆς ἐρήμου καλουμένην Κεφρώ. 6. αὐτῶν δὲ ἐπα-
 "κούσατε τῶν ὑπ' ἀμφοτέρων λεχθέντων ὡς ὑπεμνη-
 "ματίσθη. εἰσαχθέντων Διονυσίου καὶ Φαύστου καὶ
 "Μαξίμου καὶ Μαρκέλλου καὶ Χαιρήμονος Αἰμιλία- 5
 "νὸς διέπων τὴν ἡγεμονίαν εἶπε· καὶ ἀγράφως ὑμῖν
 "διελέχθη περὶ τῆς φιλανθρωπίας τῶν κυρίων ἡμῶν
 "ἢ περὶ ὑμᾶς κέχρηται. 7. δεδώκασι γὰρ ἐξουσίαν
 "ὑμῖν σωτηρίας, εἰ βούλοισθε ἐπὶ τὸ κατὰ φύσιν
 "τρέπεσθαι, καὶ θεοὺς τοὺς σῶζοντας αὐτῶν τὴν 10
 "βασιλείαν προσκυνεῖν, ἐπιλαθέσθαι τε τῶν παρὰ
 "φύσιν. τί οὖν φατέ πρὸς ταῦτα; οὐδὲ γὰρ ἀχαρί-
 "στους ὑμᾶς ἔσεσθαι περὶ τὴν φιλανθρωπίαν αὐτῶν
 "προσδοκῶ, ἐπειδήπερ ἐπὶ τὰ βελτίω ὑμᾶς προτρέ-
 "πονται. 8. Διονύσιος ἀπεκρίνατο· οὐ πάντες πάντας 15
 "προσκυνοῦσι θεοὺς, ἀλλ' ἕκαστοι τινὰς, οὓς νομί-
 "ζουσιν. ἡμεῖς τοίνυν τὸν ἓνα θεόν, τὸν δημιουργόν
 "τῶν ἀπάντων, τὸν καὶ τὴν βασιλείαν ἐγχειρίσαντα
 "τοῖς θεοφιλεστάτοις Οὐαλεριανῶ καὶ Γαλλιηνῶ
 "σεβαστοῖς, τοῦτον καὶ σέβομεν καὶ προσκυνοῦμεν, 20
 "καὶ τούτῳ διηνεκῶς ὑπὲρ τῆς βασιλείας αὐτῶν,
 "ὡπὼς ἀσάλευτος διαμένη, προσευχόμεθα. 9. Αἰμι-
 "λιανὸς διέπων τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῖς εἶπε· τίς γὰρ
 "ὑμᾶς κωλύει καὶ τοῦτον, εἴπερ ἐστὶ θεὸς, μετὰ
 "τῶν κατὰ φύσιν θεῶν προσκυνεῖν; θεοὺς γὰρ 25
 "σέβειν ἐκελεύσθητε, καὶ θεοὺς οὓς πάντες ἴσασι.
 "Διονύσιος ἀπεκρίνατο· ἡμεῖς οὐδένα ἕτερον προσ-
 "κυνοῦμεν. 10. Αἰμιλιανὸς διέπων τὴν ἡγεμονίαν
 "αὐτοῖς εἶπεν· ὁρῶ ὑμᾶς ὁμοῦ καὶ ἀχαρίστους ὄντας
 "καὶ ἀναισθητοὺς τῆς πραότητος τῶν σεβαστῶν ἡμῶν, 30
 "ὅτι περ οὐκ ἔσεσθε ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἀλλὰ ἀποστα-
 "λήσεσθε εἰς τὰ μέρη τῆς Λιβύης, καὶ ἐν τόπῳ

"λεγομένου Κεφρώ· τοῦτον γὰρ τὸν τόπον ἐξελεξάμην
 "ἐκ τῆς κελεύσεως τῶν σεβαστῶν ἡμῶν. οὐδαμῶς
 "δὲ ἐξέσται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλοις τισὶν ἢ συνόδοις
 "ποιεῖσθαι, ἢ εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια εἰσιέναι·
 5 "11. εἰ δέ τις φανείη ἢ μὴ γενόμενος εἰς τὸν τόπον
 "τοῦτον ὃν ἐκέλευσα, ἢ ἐν συναγωγῇ τινὶ εὐρεθῇ
 "ἑαυτῷ τὸν κίνδυνον ἐπαρτήσῃ. οὐ γὰρ ἐπιλείψω
 "ἢ δέουσα ἐπιστρέφεια. ἀπόστητε οὖν ὅπου ἐκέλευ-
 "σθητε. καὶ νοσοῦντα δέ με κατήπειξεν, οὐδὲ μὴδ'
 10 "ὑπέρθεσιν δοὺς ἡμέρας. ποῖαν οὖν ἐτι τοῦ συνα-
 "γαγεῖν ἢ μὴ συναγαγεῖν εἶχον σχολήν;" εἶτα μεθ'
 "ἑτέρα φησιν 12. "ἀλλ' οὐδὲ τῆς αἰσθητῆς ἡμῶν
 "μετὰ τοῦ κυρίου συναγωγῆς ἀπέστημεν, ἀλλὰ τοῖς
 "μὲν ἐν τῇ πόλει σπουδαιότερον συνεκρότουσιν ὡς
 15 "συνῶν, ἀπὸν μὲν τῷ σώματι, ὡς εἰπεῖν, παρῶν δὲ
 "τῷ πνεύματι, ἐν δὲ τῇ Κεφρώ καὶ πολλῇ συνεπέ-
 "δημησεν ἡμῖν ἐκκλησία, τῶν μὲν ἀπὸ τῆς πόλεως
 "ἀδελφῶν ἐπομένων, τῶν δὲ συνόντων ἀπ' Αἰγύπτου.
 20 "13. κακεῖ θύραν ἡμῖν ὁ θεὸς ἀνέφξε τοῦ λόγου. καὶ
 "τὸ μὲν πρῶτον ἐδιώχθημεν, ἐλιθοβολήθημεν, ὥστε
 "ρον δὲ τινες οὐκ ὀλίγοι τῶν ἐθνῶν τὰ εἰδωλα κατα-
 "λιπόντες ἐπέστρεψαν ἐπὶ τὸν θεόν. οὐ πρότερον
 "γὰρ παραδεξαμένοις αὐτοῖς τότε πρῶτον δι' ἡμῶν
 "ὁ λόγος ἐπεσπάρη. 14. καὶ ὥσπερ τοῦτον ἔνεκεν
 25 "ἀπαγαγὼν ἡμᾶς πρὸς αὐτοὺς ὁ θεός, ἐπεὶ τὴν
 "διακονίαν ταύτην ἐπληρώσαμεν, πάλιν ἀπαρτήσθαι
 "ὁ γὰρ Αἰμιλιανὸς εἰς τραχυτέρους μὲν, ὡς εἰδοίκαμεν
 "καὶ λιβνικτέρους ἡμᾶς μεταστήσαι τόπους ἐβου-
 "λήθη, καὶ τοὺς πανταχόσε εἰς τὸν Μαρεώτην ἐκέ-
 30 "λευσε συρρεῖν, κώμας ἐκάστοις τῶν κατὰ χώραν
 "ἀφορίσας, ἡμᾶς δὲ μᾶλλον ἐν ὁδοῖς καὶ πρῶτοις
 "καταληφθεῖσιν ἐτάξεν. ὁκονόμει γὰρ δηλονότι

"καὶ παρεσκεύαζεν, ἵνα ὁπόταν βουλευθῇ συλλαβεῖν,
 "πάντας εὐαλατοὺς ἔχοι. 15. ἐγὼ δὲ ὅτε μὲν εἰς
 "Κεφρῶν κεκελεύσμεν ἀπελθεῖν, καὶ τὸν τόπον
 "ἡγνόουν ὅποι ποτὲ οὗτός ἐστιν, οὐδὲ τὸ ὄνομα σχε-
 "δὸν πρότερον ἀκηκόως· καὶ ὁμῶς εὐθύμως καὶ 5
 "ἀταράχως ἀπήειν. ἐπεὶ δὲ μετασκηνώσειν εἰς τὰ
 "Κολλουθίωνος ἀπηγγέλη μοι, ἴσασιν οἱ παρόντες
 "ὅπως διετέθην· ἐνταῦθα γὰρ ἑμαυτοῦ κατηγορήσω.
 "16. τὸ μὲν πρῶτον ἡχθέσθην καὶ λίαν ἐχαλέπηνα·
 "καὶ γὰρ εἰ γνωριμώτεροι καὶ συνηθέστεροι ἐτύγχα- 10
 "νον ἡμῖν οἱ τόποι, ἀλλ' ἔρημον μὲν ἀδελφῶν καὶ
 "σπουδαίων ἀνθρώπων ἔφασκον εἶναι τὸ χωρίον,
 "ταῖς δὲ τῶν ὁδοιπορούντων ἐνοχλήσεσι καὶ ληστῶν
 "καταδρομαῖς ἐγκείμενον. 17. ἐτυχον δὲ παραμυθίας,
 "ὅπου μνησάντων με τῶν ἀδελφῶν, ὅτι γειννᾷ μᾶλλον 15
 "τῇ πόλει, καὶ ἢ μὲν Κεφρῶν πολλὴν ἡμῖν ἤγεν
 "ἀδελφῶν τῶν ἀπ' Αἰγύπτου τὴν ἐπιμιξίαν, ὡς
 "πλατύτερον ἐκκλησιάζειν δύνασθαι, ἐκεῖ δὲ πλησιαι-
 "τερον οὔσης τῆς πόλεως συνεχέστερον τῆς τῶν
 "οὕτως ἀγαπητῶν καὶ οἰκιοτάτων καὶ φιλάτων 20
 "ὕψεως ἀπολαύσομεν. ἀφίξονται γὰρ καὶ ἀναπαύ-
 "σονται, καὶ ὡς ἐν προαστείσις πορρωτέρω κειμένοις
 "κατὰ μέρος ἔσονται συναγωγαί. καὶ οὕτως ἐγένετο."
 18. καὶ μεθ' ἑτέρα περὶ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ
 "αὐτοῖς ταῦτα γράφει "πολλὰς γε ταῖς ὁμολογίαις 25
 "Γερμανὸς σεμνύνεται. πολλὰ γε εἰπεῖν ἔχει κατ'
 "ἑαυτοῦ γενόμενα. ὅσας ἀριθμῆσαι δύναται περὶ
 "ἡμῶν ἀποφάσεις, δημεύσεις, προγραφάς, ὑπαρχόν-
 "των ἀρπαγὰς, ἀξιομάτων ἀποθέσεις, δόξης κοσμι-
 "κῆς ὀλιγωρίας, ἐπαίνων ἡγεμονικῶν καὶ βουλευτι- 30
 "κῶν καταφρονήσεις, καὶ τῶν ἐναντίων ἀπειλῶν καὶ
 "καταβολῶν καὶ κινδύνων καὶ διωγμῶν καὶ πλάνης

καὶ στενοχωρίας καὶ ποικίλης θλίψεως ὑπομονήν,
 "οἷα τὰ ἐπὶ Δεκίου καὶ Σαβίνου συμβάντα μοι, οἷα
 "μέχρι νῦν Αἰμιλιανοῦ. 19. ποῦ δὲ Γερμανὸς ἐφά-
 "νη; τίς δὲ περὶ αὐτοῦ λόγος; ἀλλὰ τῆς πολλῆς
 5 "ἀφροσύνης, εἰς ἣν ἐμπίπτω διὰ Γερμανὸν, ὑφίσταμαι,
 "διὸ καὶ τὴν καθ' ἑκάστον τῶν γενομένων διήγησιν
 "παρίημι τοῖς εἰδόσιν ἀδελφοῖς λέγειν." 20. ὁ δ'
 αὐτὸς καὶ ἐν τῇ πρὸς Δομέτιον καὶ Αἰδύμον ἐπι-
 10 στολῇ τῶν ἀμφὶ τὸν διωγμὸν αὐτῶν μνημονεύει ἐν
 "τούτοις "τοὺς δὲ ἡμετέρους πολλοὺς τε ὄντας καὶ
 "ἀγνώτας ὑμῖν περισσὸν ὀνομαστὶ καταλέγειν· πλήν
 "ἴστε ὅτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ νέοι καὶ γέροντες,
 "καὶ κόραι καὶ πρεσβύτεδες, καὶ στρατιῶται καὶ
 "ἰδιῶται, καὶ πᾶν γένος καὶ πᾶσα ἡλικία, οἱ μὲν διὰ
 15 "μαστίγων καὶ πυρός, οἱ δὲ διὰ σιδήρου τὸν ἀγῶνα
 "νικήσαντες τοὺς στεφάνους ἀπειλήφασιν· 21. τοῖς δὲ
 "οὐ πάμπολυς αὐτάρκης ἀπέβη χρόνος εἰς τὸ φά-
 "νῆναι δεκτοὺς τῷ κυρίῳ, ὥσπερ οὖν ἔοικε μηδὲ
 "ἔμοι ὁ μέχρι νῦν. διόπερ εἰς ὃν οἶδεν αὐτὸς ἐπι-
 20 "τῆδειον καιρὸν ὑπερέθετό με ὁ λέγων "καιρῷ δεκτῷ
 "ἐπήκουσά σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβροθήσῃ
 "σοι." 22. τὰ γὰρ καθ' ἡμᾶς ἐπειδὴ πυνθάνεσθε καὶ
 "βούλεσθε δηλωθῆναι ὑμῖν ὅπως διάγομεν, ἠκούσατε
 "μὲν πάντως ὅπως ἡμᾶς δεσμώτας ἀπαγομένους ὑπὸ
 25 "ἐκατοντάρχου καὶ στρατηγῶν καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς
 "στρατιωτῶν καὶ ὑπηρετῶν, ἐμέ τε καὶ Γάϊον καὶ
 "Φαῦστον καὶ Πέτρον καὶ Παῦλον, ἐπελθόντες τινὲς
 "τῶν Μαρεωτῶν ἄκοντας καὶ μηδὲ ἐπομένους, βίβ-
 "τε σύροντες ἀφῆρασαν. 23. ἐγὼ δὲ νῦν καὶ Γάϊος
 30 "καὶ Πέτρος, μόνοι τῶν ἄλλων ἀδελφῶν ἀπορφαν-
 "σθέντες, ἐν ἐρήμῳ καὶ ἀύχμηρῳ τῆς Λιβύης τόπῳ

20 Ies. 49, 8.

"κατακεκλείσμεθα, τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν τοῦ Παραι-
 "τουίου διεστηκότες." 24. καὶ ὑποκαταβάς φησιν
 "ἐν δὲ τῇ πόλει καταδεδύκασιν ἀφανῶς ἐπισκεπτό-
 "μενοι τοὺς ἀδελφούς — πρεσβύτεροι μὲν Μάξιμος,
 "Διόσκορος, Δημήτριος, Λούκιος· οἱ γὰρ ἐν τῇ κόσμῳ
 5 "προφανέστεροι Φαυστίδος καὶ Ἀκύλας ἐν Αἰγύπτῳ
 "πλανῶνται· διάκονοι δὲ οἱ μετὰ τοὺς ἐν τῇ νόσῳ
 "τελευτήσαντας ὑπολειφθέντες Φαῦστος, Εὐσέβιος,
 "Χαίρημων· Εὐσέβιος, ὃν ἐξ ἀρχῆς ὁ θεὸς ἐνεθνή-
 "μωσε καὶ παρεσκεύασε, τὰς ὑπηρεσίας τῶν ἐν ταῖς 10
 "φυλακαῖς γενομένων ὁμολογητῶν ἐναγωνίως ἀπο-
 "πληροῦν, καὶ τὰς τῶν σωμάτων περιστολὰς τῶν
 "τελείων καὶ μακαρίων μαρτύρων οὐκ ἀκινδύνως
 "ἐκτελεῖν. 25. καὶ γὰρ μέχρι νῦν οὐκ ἀνίησιν ὁ
 "ἡνούμενος, τοὺς μὲν ἀναιρῶν, ὡς προεῖπον, ὡμῶς 15
 "τῶν προσαγομένων, τοὺς δὲ βασάνοις καταξάινων,
 "τοὺς δὲ φυλακαῖς καὶ δεσμοῖς ἐκτίκων, προστάσων
 "τε μηδένα τούτοις προσιέναι, καὶ ἀνερεινῶν μὴ τις
 "φανείη. καὶ ὅμως ὁ θεὸς τῇ προθυμίᾳ καὶ λιπαρείᾳ
 "τῶν ἀδελφῶν διαναπαύει τοὺς πεπιεσμένους." καὶ 20
 "τοσαῦτα μὲν ὁ Διονύσιος. 26. ἰστέον δὲ ὡς ὁ μὲν Εὐ-
 "σέβιος, ὃν διάκονον προσεῖπεν, σμικρὸν ὕστερον
 "ἐπίσκοπος ἐκκλησίας τῆς κατὰ Συρίαν Λαοδικείας
 "καθίσταται, ὁ δὲ Μάξιμος, ὃν τότε πρεσβύτερον 25
 "εἶρηκε, μετὰ τὸν Διονύσιον τὴν λειτουργίαν τῶν
 "κατ' Ἀλεξανδρείαν ἀδελφῶν διαδέχεται, Φαῦστος
 "δὲ ὁ σὺν αὐτῷ τηρικᾶδε διαπρέψας ἐν τῇ ὁμολογίᾳ,
 "μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ φυλαχθεὶς, γηραιὸς
 "κομῶδῃ καὶ πλήρῃς ἡμερῶν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς μαρ-
 "τυρίῳ τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθεὶς τελειοῦται. ἀλλὰ τὰ 30
 "μὲν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῷ Διονυσίῳ συμβάντα τοιαῦτα.
 XII. [Nic. H. E. VI, 11.] Κατὰ δὲ τὸν δηλούμενον

Οὐαλεριανοῦ διωγμὸν τρεῖς ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης τῇ κατὰ Χριστὸν διαλάμπαντες ὁμολογῶντες θεῖον κατεκοσμήθησαν μαρτυρίᾳ, θηρίων γενόμενοι βορά. τούτων ὁ μὲν Πρίσκος ἐκαλεῖτο, ὁ δὲ Μάλχος· τῷ δὲ τρίτῳ Ἀλέξανδρος ὄνομα ἦν. τούτους φανερὰ κατ' ἀγρόν οἰκοῦντας πρότερον μὲν ἑαυτοὺς ἀμελεῖς καὶ ῥαθυμούς καλεῖσαι, ὅτι δὴ βραβεῖων, τοῦ καιροῦ τοῖς πόθου γλιχομένοις οὐρανίου διανεμόντων ὀλιγοῦσιν αὐτοὶ μὴ οὐχὶ προαπαγγέλλοντες τὸν μαρτυρίου στέφανον· ταῦτα δὲ βουλευσαμένους ὁμῶς ἐπὶ τὴν Καισάρειαν, ὁμῶς τε χωρῆσαι ἐπὶ τὸν δικαστήν, καὶ τυχεῖν τοῦ προδεδηλωμένου τέλους· ἔτι πρὸς τούτοις γυναικὶν τι κατὰ τὸν αὐτὸν διωγμὸν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει τὸν ὅμοιον ἱστοροῦσιν ἀγῶνα διηθλημέναι. τῆς δὲ Μαρκίωνος αὐτὴν αἰρέσεως γενέσθαι κατέχει λόγος.

XIII. [Nic. H. E. VI, 12.] Ἄλλ' οὐκ εἰς μακροὺς δουλείαν τὴν παρὰ βαρβάροις ὑπομείναντος Οὐαλεριανοῦ, μοναρχήσας ὁ παῖς σφωρονέστερον περὶ τῆς ἀρχῆς διατίθεται, ἀντίκειν τε αὐτίκα διὰ προγραμμάτων τὸν καθ' ἡμῶν διωγμὸν, ἐπ' ἐλευθερίας τοῦ λόγου προσετίθει τὰ ἐξ ἔθους ἐπιτελεῖν δι' ἀντιγραφῆς προστάξας, ἥτις τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον· Ἀὐτοκράτωρ Καῖσαρ Πούπλιος Αἰκίνιος Γαλλικὸς εὐσεβής, εὐτυχής, σεβαστός, Διονυσίος καὶ Πίννα καὶ Δημητρίος καὶ τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις, τὴν εὐεργεσίαν τῆς ἐμῆς δωρεᾶς διὰ παντός τοῦ κόσμου ἐκβιβάζειν προσέταξα, ὅπως ἀπὸ τόπων τῶν θρησκείας σίμων ἀποχωρήσωσι. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὑμεῖς τῇ ἀντιγραφῇ τῆς ἐμῆς τῷ τύπῳ χρῆσθαι δύνασθε· ὥστε μηδὲν ὑμῖν ἐνοχλεῖν. καὶ τοῦτο ὅπερ κατὰ τὸ ἐξὸν δύναται ὑφ' ὑμῶν ἀναπληροῦσθαι ἥδη

πρὸ πολλοῦ ὑπ' ἐμοῦ συγκεχώρηται. καὶ διὰ τοῦτο Ἀβρήλιος Κυρήνιος, ὁ τοῦ μεγίστου πράγματος προστατεύων, τὸν τύπον τοῦτον τὸν ὑπ' ἐμοῦ δοδέντα διαφυλάξει." ταῦτα ἐπὶ τὸ σαφέστερον ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐρμηνευθέντα γλώττης ἐγκείσθω. καὶ ἄλλη δὲ τοῦ αὐτοῦ διάταξις φέρεται, ἣν πρὸς ἐτέρους ἐπισκόπους πεποιήται, τὰ τῶν καλουμένων κοιμητηρίων ἀπολαμβάνειν ἐπιτρέπων χωρία.

XIV. [Nic. H. E. VI, 34.] Ἐν τούτῳ δὲ τῆς μὲν Ῥωμαίων ἐκκλησίας εἰσέτι τότε καθηγέτο Εὐστος, τῆς δὲ ἐπ' Ἀντιοχείας μετὰ Φάβιον Δημητριάδου, Φιριλλιανὸς δὲ Καισαρείας τῆς Καππαδοκῶν, καὶ ἐπὶ τούτοις τῶν κατὰ Πόντον ἐκκλησιῶν Γρηγόριος καὶ ὁ τοῦτον ἀδελφὸς Ἀθηνόδωρος, Ὁριγένους γνῶριμοι. τῆς δ' ἐπὶ Παλαιστίνης Καισαρείας Θεοκλῆς τοῦ μεταλλάξαντος διαδέχεται τὴν ἐπισκοπὴν Δόμνος, βραχεῖ δὲ χρόνῳ τοῦτου διαγενομένου Θεότεκνος, ὁ καθ' ἡμᾶς, διάδοχος καθίσταται. τῆς δ' Ὁριγένους διατριβῆς καὶ οὗτος ἦν. ἀλλὰ καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀναπαυσάμενου Μαζαβάνου τὸν θρόνον Ὁμέναιος, ὁ καὶ αὐτὸς ἐπὶ πλείστοις τοῖς καθ' ἡμᾶς διαπρέψας ἔτεσι, διεδέξατο.

XV. [Nic. H. E. VI, 13.] Κατὰ τούτους εἰρήνης ἱκανταχοῦ τῶν ἐκκλησιῶν οὐσης, ἐν Καισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης Μαρῖνος τῶν ἐν στρατείαις ἀξιώμασι τιμημένων, γένει τε καὶ πλούτῳ περιφανὲς αὐτῆς, διὰ τὴν Χριστοῦ μαρτυρίαν τὴν κεφαλὴν ἀπομένε-ται, τοιαῶδες ἐνεκεν αἰτίας. 2. τιμὴ τίς ἐστι παρὰ Ῥωμαίοις τὸ κλημα, οὐ τοὺς τυχόντας φασὶν ἐκατοντάρχους γίνεσθαι. τόπου σχολάζοντος, ἐπὶ τοῦτο προκοπῆς τὸν Μαρῖνον ἢ τοῦ βαθμοῦ τάξις ἐκάλει. ἥδη τε μέλλοντα τῆς τιμῆς ἔχεσθαι, παρελθὼν ἄλλος

πρὸ τοῦ βήματος, μὴ ἐξεῖναι μὲν ἐκείνῳ τῆς Ῥωμαίων
μετέχειν ἀξίας κατὰ τοὺς παλαιούς νόμους, Χρι-
στιανῶ γε ὄντι καὶ τοῖς βασιλεῦσι μὴ θύοντι, κατη-
γόρει· αὐτῷ δὲ ἐπιβάλλειν τὸν κλῆρον. 3. ἐφ' ᾧ
κινηθέντα τὸν δικαστὴν (Αἰαῖος οὗτος ἦν) πρῶτον
μὲν ἐρέσθαι ποίας ὁ Μαρτίνος εἴη γνώμης. ὡς δ'
ὁμολογοῦντα Χριστιανὸν ἐπιμόνως ἑώρα, τριῶν ὥρων
ἐπιδούναι αὐτῷ εἰς ἐπίσκεψιν διάστημα. 4. ἐκτὸς
δῆτα γενόμενον αὐτὸν τοῦ δικαστηρίου Θεότεκνος
τῇδε ἐπίσκοπος ἀφέλκει προσελθὼν δι' ὁμιλίας, καὶ
τῆς χειρὸς λαβὼν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν προάγει, εἰσά-
τε πρὸς αὐτῷ στήσας τῷ ἁγιάσματι, μικρὸν τι παρα-
ναστεύσας αὐτοῦ τῆς χλαμύδος καὶ τὸ προσηρημένον
αὐτῷ ξίφος ἐπιδείξας, ἅμα τε ἀντιπαράτιθῃσι προσ-
αγῶν αὐτῷ τὴν τῶν θείων εὐαγγελίων γραφὴν,
κελεύσας τῶν δυεῖν ἐλέσθαι τὸ κατὰ γνώμην. ὡς δ'
ἀμελλητὶ τὴν δεξιὰν προτείνας ἐδέξατο τὴν θείαν
γραφὴν, "ἔχου τοίνυν, ἔχου," φησὶ πρὸς αὐτὸν ὁ
Θεότεκνος, "τοῦ Θεοῦ, καὶ τύχοις ὧν εἴλου, πρὸς
αὐτοῦ δυναμούμενος, καὶ βάδιζε μετ' εἰρήνης."
5. εὐθὺς ἐκείθεν ἐπανελθόντα αὐτὸν κῆρυξ ἐβόα
καλῶν πρὸ τοῦ δικαστηρίου· καὶ γὰρ ἤδη τὰ τῆς
προθεσμίας τοῦ χρόνου πεπλήρωτο. καὶ δὴ παραστὰς
τῷ δικαστηρίῳ, καὶ μείζονα τῆς πίστεως τὴν προ-
θυμίαν ἐπιδείξας, εὐθὺς, ὡς εἶχεν, ἀπαχθεὶς τὴν
ἐπὶ θανάτῳ τελειοῦται.

XVI. [Nic. H. E. VI, 14.] "Ἐνθα καὶ Ἀστύριος ἐπὶ
τῇ θεοφιλεῖ παρρησίᾳ μνημονεύεται, ἀνὴρ τῶν ἐπὶ
Ῥώμης συγκλητικῶν γενόμενος, βασιλεῦσί τε προσ-
φιλῆς, καὶ πᾶσι γνώριμος εὐγενείας τε ἕνεκα καὶ
περιουσίας· ὃς παρὼν τῇ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν
μαρτυρίᾳ, τὸν ὅμον ὑποθείς, ἐπὶ λαμπρᾷ καὶ πολυ-

τελοῦς ἐσθῆτος ἄρας τὸ σκήνωμα ἐπιφέρεται, περιστεί-
λας τε εὖ μάλα πλουσίως τῇ προσηκούσῃ ταφῇ
παραδίδωσι. τούτου μυρία μὲν καὶ ἄλλα μνημο-
νεύουσιν οἱ ἀνδρὸς καὶ εἰς ἡμᾶς διαμείναντες
γνώριμοι,

XVII. ἀτὰρ καὶ παραδόξον τοιούτον. ἐπὶ τῆς
Φιλίππου Καισαρείας, ἣν Πανεάδα Φολινίκας προσ-
αγορεύουσι, φασὶ παρὰ ταῖς αὐτόθι δαικνυμέναις
ἐν ταῖς ὑπωρεῖαις τοῦ καλουμένου Πανίου ὕδρους
πηγαῖς, ἐξ ὧν καὶ τὸν Ἰορδάνην προχεῖσθαι, κατὰ
τινα ἐορτῆς ἡμέραν σφάγιόν τι καταβάλλεσθαι, καὶ
τοῦτο τῇ τοῦ δαίμονος δυνάμει ἀφανὲς γίνεσθαι
παραδόξως, θαῦμά τε εἶναι περιβόητον τοῖς παρούσι
τὸ γινόμενον. παρόντα δ' οὖν ποτε τοῖς πρᾶττο-
μένοις τὸν Ἀστύριον, καὶ τὸ πρῶγμα καταπεπληγμέ-
νους ἰδόντα τοὺς πολλούς, οἰκτεῖραι τῆς πλάνης,
ἡβῆται ἀνανεύσαντα εἰς οὐρανὸν ἰκετεύσαι διὰ
Χριστοῦ τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν, τὸ λαοπλάνον δαιμόνιον
ἐλέγξει καὶ παῦσαι τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀπάτης. ταῦτα
δέ φασιν εὐξαμένου ἀθρόως τὸ λερεῖον ἐπιπολάσαι ταῖς
πηγαῖς, οὕτω τε αὐτοῖς τὸ παράδοξον οἴχεσθαι,
μηδενὸς μηκέτι θαύματος περὶ τὸν τόπον γενομένου.

XVIII. [Nic. H. E. VI, 15.] 'Ἄλλ' ἐπειδὴ τῆςδε τῆς
πόλεως εἰς μνήμην ἐλήλυθα, οὐκ ἄξιον ἡροῦμαι
παρελθεῖν διήγησιν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς μνημονεύ-
εσθαι ἄξιον. τὴν γὰρ αἰμορροοῦσαν, ἣν ἐκ τῶν λερῶν
εὐαγγελίων πρὸς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν τοῦ πάθους
ἀπαλλαγὴν εὐρέσθαι μεμαθήκαμεν, ἐνθένδε ἔλεγον
ὁρμᾶσθαι, τὸν τε οἶκον αὐτῆς ἐπὶ τῆς πόλεως δει-
κνυσθαι, καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ σωτῆρος εἰς αὐτὴν εὐε-
ρεσίας θαυμαστά τρόπαια παραμένειν. 2. ἐστάναι
γὰρ ἐφ' ὑψηλοῦ λίθου πρὸς μὲν ταῖς πύλαις τοῦ

αὐτῆς οἴκου γυναικὸς ἐκτύπωμα χάλκεον ἐπὶ γόνυ
 κεκλιμένον καὶ τεταμέναις ἐπὶ τὸ πρόσθεν ταῖς
 χερσίν, ἡκετενούση ἑοικὸς, τούτου δὲ ἔντικρυς ἄλλο
 τῆς αὐτῆς ὕλης ἄνδρὸς ὄρθιον σχῆμα, διπλοῦδα
 5 κοσμίως περιβεβλημένον, καὶ τὴν χεῖρα τῇ γυναικὶ
 προτεῖνον, οὗ παρὰ τοῖς ποσὶν ἐπὶ τῆς στήλης αὐτῆς
 ξένον τι βοτάνης εἶδος φύειν, ὃ μέχρι τοῦ κρασπέδου
 τῆς τοῦ χαλκοῦ διπλοῦδος ἀνιόν, ἀλεξιφάρμακόν τι
 παντοίων νοσημάτων τυχάνειν. 3. τοῦτον τὸν ἄν-
 10 δριάντα τοῦ Ἰησοῦ εἰκόνα φέρειν ἔλεγον. ἔμεινε δὲ
 καὶ εἰς ἡμᾶς, ὥς καὶ ὅψει παραλαβεῖν ἐπιδημήσαντας
 αὐτοὺς τῇ πόλει. 4. καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν τοῖς
 πάλαι ἐξ ἔθνων εὐεργετηθέντας πρὸς τοῦ σωτῆρος
 ἡμῶν ταῦτα πεποιηκέναι, ὅτε καὶ τῶν ἀποστόλων
 15 αὐτοῦ τὰς εἰκόνας, Παύλου καὶ Πέτρου καὶ αὐτοῦ
 δὴ τοῦ Χριστοῦ, διὰ χρωμάτων ἐν γραφαῖς σωζομένας
 ἱστορήσαμεν, ὥς εἰκὸς τῶν παλαιῶν ἀπαραφνύλακτως
 οἷα σωτήρας ἐθνικῇ συνηθείᾳ παρ' ἑαυτοῖς τοῦτον
 τιμᾶν εἰσθότων τὸν τρόπον.

20 XIX. [Nic. H. E. VI, 16.] Τὸν γὰρ Ἰακώβον θρό-
 νον, τοῦ πρώτου τῆς Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας τὴν
 ἐπισκοπὴν πρὸς αὐτοῦ τοῦ σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστό-
 λων ὑποδεξαμένου, ὃν καὶ ἀδελφὸν τοῦ Χριστοῦ
 χρηματίσαι οἱ θεῖοι λόγοι περιέχουσιν, εἰς δεῦρο
 25 πεφυλαγμένον οἱ τῇδε κατὰ διαδοχὴν περιέποντες
 ἀδελφοὶ σαφῶς τοῖς πᾶσιν ἐπιδείκνυνται οἷον περὶ
 τοὺς ἀγίους ἄνδρας τοῦ θεοφιλοῦς ἐνεκεν οἷ τε
 πάλαι καὶ οἱ εἰς ἡμᾶς ἔσωζόν τε καὶ ἀποσώζουσι
 σέβας. καὶ ταῦτα μὲν ταύτῃ.

30 XX. [Nic. H. E. VI, 4.] Ὁ γε μὴν Διονύσιος
 πρὸς ταῖς δηλωθείσαις ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ἔτι καὶ τὰς
 φερομένας ἑορταστικὰς τὸ τηνικαῦτα συντάττει,

πανηγυρικωτέρους ἐν αὐταῖς περὶ τῆς τοῦ πάσχα ἑορτῆς ἀνακινῶν λόγους. τούτων τὴν μὲν Φλαουτῶ προσφωνεῖ, τὴν δὲ Λομετίῳ καὶ Αἰδύμῳ, ἐν ᾗ καὶ κανόνα ἐκτίθεται ὀκταετηρίδος, ὅτι μὴ ἄλλοτε ἢ μετὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν προσήκοι τὴν τοῦ πάσχα ἑορτὴν ἐπιτελεῖν παριστάμενος. πρὸς ταύταις καὶ ἄλλην τοῖς κατ' Ἀλεξάνδρειαν συμπροσβυτέροις ἐπιστολὴν διαχαράττει, ἑτέροις τε ὁμοῦ διαφόρως, καὶ ταύτας ἔτι τοῦ διωγμοῦ συνεστῶτος.

XXI. [Nic. II. E. VI, 19.] Ἐπιλαβούσης δὲ ὅσον οὖν τῆς εἰρήνης ἐπάνεισι μὲν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πάλιν δ' ἐνταῦθα στάσεως καὶ πολέμου συστάντος, ὥς οὐχ οἷόν τε ἦν αὐτῷ τοὺς κατὰ τὴν πόλιν ἅπαντας ἀδελφούς εἰς ἑκάτερον τῆς στάσεως μέρος διηρημένους ἐπισκοπεῖν, αὐτὸς ἐν τῇ τοῦ πάσχα ἑορτῇ ὥσπερ τις ὑπερόριος ἐξ αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ γραμμάτων αὐτοῖς ᾠμίλει. 2. καὶ Ἱέρακι δὲ μετὰ ταῦτα τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐπισκόπων ἑτέραν ἑορταστικὴν ἐπιστολὴν γράφων, τῆς κατ' αὐτὸν τῶν Ἀλεξανδρέων στάσεως μνημονεύει διὰ τούτων ἔμοι δὲ τί θαυμαστόν εἰ πρὸς τοὺς πορρωτέρω παροικοῦντας χαλεπὸν τὸ καὶν δι' ἐπιστολῶν ὀμιλεῖν, ὅτε καὶ τὸ πρὸς ἑμαυτὸν αὐτῷ μοι διαλέγεσθαι καὶ τῇ ἰδίᾳ ψυχῇ συμβουλευέσθαι καθέστηκεν ἄπορον; 3. πρὸς γοῦν τὰ ἑμμαντοῦ σπλάγχνα, τοὺς ὁμοσκήνους καὶ συμψύχους ἀδελφούς καὶ τῆς αὐτῆς πολιτας ἐκκλησίας ἐπιστολιμαίων θεομαί γραμμάτων, καὶ ταῦθ' ὅπως διαπεμφαίμην, ἀμήχανον φαίνεται. ὅαον γὰρ ἂν τις οὐχ ὅπως εἰς τὴν ὑπερίκειον, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμὰς περαιωθῇ, ἢ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἀπ' αὐτῆς τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπέλθοι. 4. τῆς γὰρ ἐρήμου τῆς πολλῆς

ἄτριβοὺς ἐκείνης, ἣν ἐν δυσι γενεαῖς διώδευσεν
 Ἰσραὴλ, ἅπειρος μᾶλλον καὶ ἄβατός ἐστιν ἡ μεσα-
 ἰότης τῆς πόλεως ὁδός· καὶ τῆς θαλάσσης, ἣν ἐκεί-
 νη ὤρεισαν καὶ διατειχισθεῖσαν ἔσχον ἱππῆλατον, καὶ
 ὧν ἐν τῇ λεωφόρῳ κατεποντίσθησαν Αἰγύπτιοι,
 γαληνοὶ καὶ ἀκύμαντοι λιμένες γεγόνασιν εἰκῶν
 πολλάκις φανέντες ἀπὸ τῶν ἐν αὐτοῖς φόνων οἷον
 ἐρυθρὰ θάλασσα. 5. ὁ δ' ἐπιρρέων ποταμὸς τῇ
 πόλιν ποτὲ μὲν ἐρήμου τῆς ἀνύδρου ξηρότερος
 ὦφθη, καὶ μᾶλλον ἀνυμώδης ἐκείνης, ἣν διαπο-
 ρευόμενος ὁ Ἰσραὴλ οὕτως ἐδίψησεν, ὡς Μωυσῆς
 μὲν καταβοᾶν, ὡς ἡνῆαι δ' αὐτοῖς παρὰ τοῦ θαυμασίου
 ποιούντος μόνου ἐκ πέτρας ἀροτόμου ποτόν· 6. πο-
 τὴν δὲ τοσοῦτον ἐπλήμυρεν ὡς πᾶσαν τὴν περίχωρον
 τὰς τε ὁδοὺς καὶ τοὺς ἀγροὺς ἐπικλύσαντα, τῆς ἐπὶ
 Νῶε γενομένης τοῦ ὕδατος φορᾶς ἐπαγαγεῖν ἀπὸ
 τῆς λῆν· αἶμα δὲ αἵματι καὶ φόνοις καὶ καταποντισμοῖς
 κάτεισι μεμιασμένος, οἷος ὑπὸ Μωυσέϊ γέγονε τῇ
 Φαραῶ, μεταβαλὼν εἰς αἷμα καὶ ἐποξέσας. 7. καὶ
 ποῖον γένοιτ' ἂν τοῦ πάντα καθαίροντος ὕδατος ὕδατος
 καθάρσιον ἄλλο; πῶς ἂν ὁ πολὺς καὶ ἀπέραντος
 ἀνθρώποις ὠκεανὸς ἐπιχυθεὶς τὴν πικρὰν ταύτην
 ἀποσμήξαι θάλασσαν; ἢ πῶς ἂν ὁ μέγας ποταμὸς
 ὁ ἐκπορευόμενος ἐξ Ἐδεμ, τὰς τέσσαρας ἀρχὰς εἰς
 ἃς ἀφορίζεται μετοχετεύσας εἰς μίαν τοῦ Γηῶν
 ἀποπλύναι τὸ λυθρον; 8. ἢ πότε ὁ τεθολωμένος
 ὑπὸ τῶν πονηρῶν πανταχόθεν ἀναθυμιάσεων ἀπὸ
 εἰλικρινῆς γένοιτο; τοιοῦτο γὰρ ἀπὸ τῆς γῆς ἀτμοῖς
 καὶ ἀπὸ θαλάσσης ἄνεμοι, ποταμῶν τε αὔραι καὶ
 λιμένων ἀνιμήσεις ἀποπνέουσιν, ὡς σηπομένων ἐν
 πᾶσι τοῖς ὑποκειμένοις στοιχείοις νεκρῶν, ἰχθῶν
 εἶναι τὰς δρόσους. 9. εἴτα θαυμάζουσι καὶ διαπο-

ροῦσι πόθεν οἱ συνεχεῖς λοιμοί, πόθεν αἱ χαλεπαὶ
 νόσοι, πόθεν αἱ παντοδαπαὶ φθοραὶ, πόθεν ὁ ποι-
 κίλος καὶ πολὺς τῶν ἀνθρώπων ὕλεθρος, διὰ τί
 μηκέτι τοσοῦτο πλήθος οἰκητόρων ἢ μεγίστη πόλις
 ἐν αὐτῇ φέρει, ἀπὸ νηπίων ἀρξαμένη παιδῶν μέχρι
 τῶν εἰς ἄκρον γεγηρακότων, ὅσους ὠμογέροντας οὐς
 ἐκάλει πρότερον ὄντας ἐτρεφεν, ἀλλ' οἱ τεσσαρα-
 κοντοῦται καὶ μέχρι τῶν ἐβδομήκοντα ἐτῶν τοσοῦτο
 πλείονες τότε ὥστε μὴ συμπληροῦσθαι νῦν τὸν
 ἀριθμὸν αὐτῶν, προσεγγραφέντων καὶ συγκαταλέ-
 γέντων εἰς τὸ δημόσιον σιτηρέσιον τῶν ἀπὸ τεσσα-
 ρεκαίδεκα ἐτῶν μέχρι τῶν ὀγδοήκοντα, καὶ γεγό-
 νασιν οἷον ἡλικιωταῖς τῶν πάλαι γεραιτάτων οἱ ὄψει
 νεώτατοι. 10. καὶ οὕτω μειούμενον αἶμα καὶ δαπα-
 νούμενον ὀρῶντες τὸ ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων γένος οὐ
 τρέμουσιν, αὐξομένον καὶ προκόπτοντος τοῦ παντε-
 λούς αὐτῶν ἀφανισμοῦ.

XXII. [Nic. H. E. VI, 20.] Μετὰ ταῦτα λοιμικῆς
 τῶν πόλεμον διαλαβούσης νόσου, τῆς τε ἑορτῆς
 πλησιαζούσης, αὐθις διὰ γραφῆς τοῖς ἀδελφοῖς ἔμι-
 λει, τὰ τῆς συμφορᾶς ἐπισημαίνόμενος πάθη διὰ
 τούτων 2. "τοῖς μὲν ἄλλοις ἀνθρώποις οὐκ ἂν δοξείε
 καιρὸς ἑορτῆς εἶναι τὰ παρόντα. οὐδ' ἐστὶν αὐτοῖς
 οὔτε οὗτος οὔτε τις ἕτερος, οὐχ ὅπως τῶν ἐπιλύπων,
 ἀλλ' οὐδ' εἰ τις περιχαρὴς, ὃν οἰκθῆτεν μάλιστα. 25
 νῦν μὲν γε θρηνοὶ πάντα, καὶ πενθοῦσι πάντες,
 καὶ περιηχοῦσιν οἰμῶσαι τὴν πόλιν διὰ τὸ πλήθος
 τῶν τεθνηκότων καὶ τῶν ἀποθνησκόντων ὁσημέραι.
 3. ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων
 γέγραπται, οὕτως καὶ νῦν ἐγειρήθη κραυγὴ μεγάλη. 30
 οὐ γὰρ ἐστὶν οἰκία, ἐν ᾗ οὐκ ἐστὶν ἐν αὐτῇ τεθνη-
 κώς· καὶ ὠφελόν γε· πολλὰ μὲν γὰρ καὶ δεινὰ καὶ

"τὰ πρὸ τούτου συμβεβηκότα. 4. πρῶτον μὲν ἡμᾶς
 "ἤλασαν, καὶ μόνοι πρὸς ἀπάντων διωκόμενοι καὶ
 "θανατούμενοι ἐωρτάσαμεν καὶ τότε, καὶ πᾶς ὁ τῆς
 "καθ' ἑκάστον θλίψεως τόπος πανηγυρικὸν ἡμῖν
 5 "γέγονε χωρίον, ἀγρός, ἐρημία, ναῦς, πανδοχεῖον,
 "δεσμωτήριον· παιδοποιήσασθαι δὲ πασῶν ἡγάγον ἐφο-
 "ρὴν οἱ τέλειοι μάρτυρες εὐωχηθέντες ἐν οὐρανῷ.
 "5. μετὰ δὲ ταῦτα πόλεμος καὶ λιμὸς ἐπέλαβεν, ἃ
 "τοῖς ἔθνεσι συνδιηνέκαμεν, μόνοι μὲν ὑποστάντες
 10 "ὅσα ἡμῖν ἐλυμήναντο, παρακολούσαντες δὲ καὶ ὧν
 "ἀλλήλους εἰργάσαντό τε καὶ πεπόνθασι· καὶ τῇ
 "Χριστοῦ πάλιν ἐνηυφράνθημεν εἰρήνῃ, ἣν μόνοις
 "ἡμῖν δέδωκε. 6. βραχυτάτης δὲ ἡμῶν τε καὶ αὐτῶν
 "τυχόντων ἀναπνοῆς, ἐπικατέσκηψεν ἡ νόσος αὐτῇ,
 15 "πρᾶγμα φόβου τε παντὸς φοβερώτερον ἐκείνοις, καὶ
 "συμπορῆς ἥστινοσούν σχετικιώτερον, καὶ ὡς ἰδιῶς
 "τις αὐτῶν ἀπήγγειλε συγγραφεὺς, πρᾶγμα μόνον
 "δὴ τῆς πάντων ἐλπίδος κρείσσον γενόμενον· ἡμῖν
 "δὲ οὐ τοιοῦτο μὲν, γυμνάσιον δὲ καὶ δοκίμιον οὐ-
 20 "θενὸς τῶν ἄλλων ἔλαττον. ἀπέσχετο μὲν γὰρ οὐδὲ
 "ἡμῶν, πολλὴ δὲ ἐξηλθεν εἰς τὰ ἔθνη." 7. τοῖς
 "ἐξῆς ἐπιφέρει λέγων "οἱ γοῦν πλεῖστοι τῶν ἀδελφῶν
 "ἡμῶν δι' ὑπερβάλλουσαν ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν
 "ἄφειδοῦντες ἑαυτῶν καὶ ἀλλήλων ἐχόμενοι, ἐπισκο-
 25 "ποῦντες ἀφυλάκτως τοὺς νοσοῦντας, λιπαρῶς ὑπὴ-
 "ρετούμενοι, θεραπεύοντες ἐν Χριστῷ, συναπηλλάτ-
 "τοντο ἐκείνοις ἀσμενέστατα, τοῦ παρ' ἐτέρων ἀνα-
 "πιμπλάμενοι πάθους, καὶ τὴν νόσον ἐφ' ἑαυτοὺς
 "ἐλκόντες ἀπὸ τῶν πλησίων, καὶ ἐκόντες ἀναμαρσώ-
 30 "μενοι τὰς ἀλγηδόνας. καὶ πολλοὶ νοσοκομήσαντες
 "καὶ ῥώσαντες ἐτέρους ἐτελεύτησαν αὐτοὶ, τὸν ἐκεί-
 "νων θάνατον εἰς ἑαυτοὺς μεταστήσαντες, καὶ τὸ

"δημῶδες ῥῆμα, μόνης αἰδοκεῖν φιλοφροσύνης ἔχε-
 "σθαι, ἔργῳ δὴ τότε πληροῦντες, ἀπιδόντες αὐτῶν
 "περίψημα. 8. οἱ γοῦν ἄριστοι τῶν παρ' ἡμῖν ἀδελ-
 "φῶν τοῦτον τὸν τρόπον ἐξεχώρησαν τοῦ βίου, πρε-
 "σβύτεροί τε τινες καὶ διάκονοι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ λαοῦ 5
 "λίαν ἐπαινούμενοι, ὡς καὶ τοῦ θανάτου τοῦτο τὸ
 "εἶδος διὰ πολλὴν εὐσέβειαν καὶ πίστιν ἰσχυρὰν γε-
 "νόμενον μηδὲν ἀποδεῖν μαρτυρίου δοκεῖν. 9. καὶ
 "τὰ σώματα δὲ τῶν ἀγίων ὑπταίς χερσὶ καὶ κόλποις
 "ὑπολαμβάνοντες, καθαιροῦντές τε ὀφθαλμοὺς, καὶ 10
 "στόματα συγκλείοντες, ὁμοφοροῦντές τε καὶ διατι-
 "θέντες, προσκολλώμενοι, συμπλεκόμενοι, λουτροῖς
 "τε καὶ περιστολαῖς κατακοσμοῦντες, μετὰ μικρὸν
 "ἐτύγγανον τῶν ἰσῶν, αἰ τῶν ὑπολειπομένων ἐφε-
 "πομένων τοῖς πρὸ αὐτῶν. 10. τὰ δὲ γε ἔθνη πᾶν 15
 "τοῦναντίον· καὶ νοσεῖν τε ἀρχομένους ἀπωθοῦντο,
 "καὶ ἀπέφευγον τοὺς φιλιτάτους, κὰν ταῖς ὁδοῖς ἐρ-
 "ρίπτουν ἡμιθνήτας, καὶ νεκροὺς ἀτάφους ἀπεσκυ-
 "βαλίζοντο, τὴν τοῦ θανάτου διάδοσιν καὶ κοινωνίαν
 "ἐκτρεπόμενοι, ἣν οὐκ ἦν καὶ πολλὰ μηχανωμένοις 20
 "ἐκκλίνειν ῥᾳδίον." 11. μετὰ δὲ καὶ ταύτην τὴν ἐπι-
 "στολὴν, εἰρηνευσάντων τῶν κατὰ τὴν πόλιν, τοῖς κατ'
 "Αἰγυπτου ἀδελφοῖς ἑορτιαστικὴν αὐθις ἐπιστέλλει
 "γραφὴν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἄλλας διαφόρους πάλιν δια-
 "τυποῦται. φέρεται δὲ τις αὐτοῦ καὶ περὶ σαββάτου, 25
 "καὶ ἄλλη περὶ γυμνασίου. 12. Ἐρμαῖμωνι δὲ πάλιν
 "καὶ τοῖς κατ' Αἰγυπτου ἀδελφοῖς δι' ἐπιστολῆς ὁμι-
 "λῶν, πολλά τε ἄλλα περὶ τῆς Δεκίου καὶ τῶν μετ'
 "αὐτὸν διεξελθῶν κακοτροπίας, τῆς κατὰ τὸν Γαλλιη-
 "νὸν εἰρήνης ἐπιμνησκειται. 30

XXIII. [Nic. H. E. VI, 21.] Οὐδὲν δὲ οἶον τὸ

3 cf. 1. Cor. 4, 13.

EUSEBIUS IV.

21

Δημόσιο Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Ἑλβετίας

καὶ τούτων ὡδὲ πως ἔχόντων ἀκούσαι· ἐκεῖνος μὲν
 "οὖν τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τὸν μὲν προέμενος
 "τῷ δὲ ἐπιθέμενος, παγγενὴ ταχέως καὶ πρόρρητον
 "ἐξηφανίσθη· ἀνεδείχθη δὲ καὶ συνανωμολογήθη
 5 "παρὰ πάντων ὁ Γαλλικὸς, παλαιὸς ἄμα βασιλεὺς
 "καὶ νέος, πρῶτος ὢν καὶ μετ' ἐκείνους παρῶν.
 "κατὰ γὰρ τὸ ῥηθὲν πρὸς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν
 "ἅπ' ἀρχῆς ἰδοὺ ἤκασι, καὶ καινὰ ἂ νῦν ἀνατελεί
 "ὥσπερ γὰρ νέφος τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ὑποδραμόν κα
 10 "πρὸς ὀλίγον ἐπληγράσαν ἐσκίασεν αὐτὸν καὶ αὐτ' αὐ
 "τοῦ προεφάνη, εἴτα παρελθόντος ἢ διατακέντος τοῦ
 "νέφους ἐξεφάνη πάλιν ἐπανατείλας ὁ ἥλιος ὁ προσ
 "νατείλας, οὕτω προστάς καὶ προσπελάσας ἑαυτὸν
 "Μακρικανὸς τῆς ἐφεστώσης Γαλλικῆς βασιλείας,
 15 "μὲν οὐκ ἔστιν, ἐπεὶ μηδὲ ἦν, ὁ δ' ἔστιν ὁμοίω
 "ὥσπερ ἦν. 3. καὶ οἷον ἀποθεμένη τὸ γῆρας ἡ βασι
 "λεῖα, καὶ τὴν προσοῦσαν ἀνακαθηραμένη κακίαν
 "ἀκμαιότερον νῦν ἐπανθεῖ, καὶ πορρωτέρου ὁράται
 "καὶ ἀκούεται καὶ διαφοιτᾷ πανταχοῦ." 4. εἰδ' ἐξ
 20 καὶ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ταῦτ' ἔγραφε, διὰ τούτων
 "σημαίνει "καὶ μοι πάλιν τὰς ἡμέρας τῶν βασιλικῶν
 "ἐτῶν ἔπεισι σκοπεῖν. ὁρῶ γὰρ, ὡς ὀνομασθέντες
 "μὲν οἱ ἀσεβέστατοι μετ' οὐ πολὺ γερόνασιν ἀνῶν
 "μοι, ὁ δὲ ὀσιώτερος καὶ φιλοθεώτερος ὑπερβᾷ τῇ
 25 "ἐπταετηρίδα νῦν ἐνιαυτὸν ἕνατον διανύει, ἐν
 "ἡμεῖς ἑορτάσωμεν."

XXIV. [Nic. H. E. VI, 21.] Ἐπὶ τούτοις πᾶν
 σπουδάζεται αὐτῷ καὶ τὰ περὶ ἐπαγγελιῶν δύο συγ
 γράμματα. ἢ δ' ὑπόθεσις αὐτῷ Νέπως ἦν, ἐπίσκο
 30 πος τῶν κατ' Αἴγυπτον, Ἰουδαϊκώτερον τὰς ἐπηγ
 γελμένας τοῖς ἁγίοις ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἐπαγγε

λίας ἀποδοθήσεσθαι διδάσκων, καὶ τινα χιλιάδα ἐτῶν
 τρυφῆς σωματικῆς ἐπὶ τῆς ξηραῆς ταύτης ἔσεσθαι
 ὑποτιθέμενος. 2. δόξας γοῦν οὗτος ἐκ τῆς Ἀποκαλύ-
 ψεως Ἰωάννου τὴν ἰδίαν κρατύνειν ὑπόληψιν, "ἐλεγ-
 χον ἀλληγοριστῶν" λόγον τινὰ περὶ τούτου συντάξας
 ἐπέγραψε. 3. πρὸς ὃν ὁ Διονύσιος ἐν τοῖς περὶ
 ἐπαγγελιῶν ἐνίσταται, διὰ μὲν τοῦ προτέρου τὴν
 αὐτοῦ γνώμην ἣν εἶχε περὶ τοῦ δόγματος παρατιθέ-
 μενος, διὰ δὲ τοῦ δευτέρου περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως
 Ἰωάννου διαλαμβάνων, ἐνθα τοῦ Νέπωτος κατὰ τὴν
 ἀρχὴν μνημονεύσας ταῦτα περὶ αὐτοῦ γράφει 4. "ἐπεὶ
 δὲ σύνταγμά τι προκομίζουσι Νέπωτος, ᾧ λίαν ἐπε-
 ρεῖδονται ὡς ἀναντιρρήτως ἀποδεικνύντι τὴν τοῦ
 Χριστοῦ βασιλείαν ἐπὶ γῆς ἔσεσθαι, ἐν ἄλλοις μὲν
 πολλοῖς ἀποδέχομαι καὶ ἀγαπῶ Νέπωτα, τῆς τε πί-
 στεως καὶ τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς ἐν ταῖς γραφαῖς
 διατριβῆς καὶ τῆς πολλῆς ψαλμοδίας, ἥ μέχρι νῦν
 πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν ἐνθουμοῦνται, καὶ πάνυ δι'
 αἰδοῦς ἄγω τὸν ἄνθρωπον ταύτῃ μᾶλλον, ἢ προα-
 νεπαύσατο, ἀλλὰ (φίλη γὰρ καὶ προτιμοτάτη πάν-
 των ἡ ἀλήθεια) ἐπαινεῖν τε χρὴ καὶ συναινεῖν
 ἀφθόνηως, εἴ τι ὀρθῶς λέγοιτο, ἐξετάζειν δὲ καὶ
 διευθύνειν, εἴ τι μὴ φαίνοιτο ὀρθῶς ἀναγεγραμμέ-
 νον. 5. καὶ πρὸς μὲν παρόντα καὶ ψιλῶ λόγῳ
 δογματίζοντα ἀντάρκης ἦν ἂν ἡ ἄγραφος ὁμιλία, δι'
 ἐρωτήσεως καὶ ἀποκρίσεως πεῖθουσα καὶ συμβιβάζ-
 ούσα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους· γραφῆς δὲ ἐκκειμέ-
 νης, ὡς δοκεῖ τισι, πιθανωτάτης, καὶ τινων διδα-
 σκάλων τὸν μὲν νόμον καὶ τοὺς προφήτας τὸ μηδὲν
 ἡγουμένων, καὶ τὸ τοῖς εὐαγγελίοις ἔπεσθαι παρέν-
 των, καὶ τὰς τῶν ἀποστόλων ἐπιστολὰς ἐκφαυλισάν-
 των, τὴν δὲ τοῦ συγγράμματος τούτου διδασκαλίαν

ὡς μέγα δὴ τι καὶ κεκρυμμένον μυστήριον κατεπα-
 γελλομένων, καὶ τοὺς ἀπλουστέρους ἀδελφούς ἡμῶν
 οὐδὲν ἐώντων ὑψηλὸν καὶ μεγαλεῖον φρονεῖν οὐκ
 περὶ τῆς ἐνδόξου καὶ ἀληθῶς ἐνθέου τοῦ κυρίου
 5 ἡμῶν ἐπιφανείας, οὔτε τῆς ἡμετέρας ἐκ νεκρῶν
 ἀναστάσεως καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἐπισυναγωγῆς καὶ
 ὁμοιώσεως, ἀλλὰ μικρὰ καὶ θνητὰ καὶ οἷα τὰ νῦν ἐπι-
 ξτείν ἀναπειθόντων ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ, ἀναγκαῖον
 καὶ ἡμᾶς ὡς πρὸς παρόντα τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν δια-
 10 λεχθῆναι Νέπωτα. 6. τοῦτοις μεθ' ἑτέρα ἐπιφέρει
 λέγων ἔν μὲν οὖν τῷ Ἀρσινοῖτῃ γενόμενος, ἐνθα
 ὡς οἶδας, πρὸ πολλοῦ τοῦτο ἐπεπόλαξε τὸ δόγμα
 ὡς καὶ σχίσματα καὶ ἀποστασίας ὄλων ἐκκλησιῶν
 γεγυμέναι, συγκαλέσας τοὺς πρεσβυτέρους καὶ δι-
 15 δασκάλους τῶν ἐν ταῖς κώμαις ἀδελφῶν, παρόντων
 καὶ τῶν βουλομένων ἀδελφῶν, δημοσίᾳ τὴν ἐξέτα-
 σιν ποιήσασθαι τοῦ λόγου προετρεψάμην. 7. καὶ
 τοῦτό μοι προσαγόντων τὸ βιβλίον ὡς τι ὄπλον καὶ
 20 τεῖχος ἀκαταμάχητον, συγκαθεσθεις αὐτοῖς τριῶν
 ἐξ ἡμῶν ἐξ ἑω μέχρις ἐσπέρας, διευθύνειν ἐπέ-
 ραθην τὰ γεγραμμένα. 8. ἐνθα καὶ τὸ εὐσταθὲς
 καὶ τὸ φιλάληθες καὶ τὸ εὐπαρακολούθητον καὶ
 συνετὸν ὑπερηγάσθην τῶν ἀδελφῶν, ὡς ἐν ταῖς
 25 καὶ μετ' ἐπιεικείας τὰς ἐρωτήσεις καὶ τὰς ἐπαπο-
 σεις καὶ τὰς συγκαταθέσεις ἐποιούμεθα, τὸ μὲν
 παντὸς τρόπου φιλονεικῶς τῶν ἁπλῶν δοξάντων πρὸς
 ῥιέχεσθαι, εἰ καὶ μὴ φαίνοντο ὀρθῶς ἔχοντα, πε-
 ραιτησάμενοι, μήτε δὲ τὰς ἀντιλογίας ὑποστελλόμενοι
 30 καὶ κρατύνειν αὐτὰ πειρώμενοι, μήτε, εἰ λόγος αἰ-
 ρεῖ, μεταπίθεσθαι καὶ συνομολογεῖν αἰδούμενοι
 ἀλλ' εὐσυνειδήτως καὶ ἀνυποκρίτως καὶ ταῖς κατὰ

325 δόξαις πρὸς τὸν θεὸν ἠπλωμέναις τὰ ταῖς ἀποδείξεσι
 καὶ διδασκαλίαις τῶν ἀγίων γραφῶν συνιστανόμενα
 καταδεχόμενοι. 9. καὶ τέλος ὃ τε τῆς διδασκείας ταύ-
 5 τῆς ἀρχηγὸς καὶ εἰσηγητῆς, ὁ καλούμενος Κορκάκιον,
 ἐν ἐπηκόῳ πάντων τῶν παρόντων ἀδελφῶν ὡμολό-
 γησε καὶ διεμαρτύρατο ἡμῖν μηκέτι τούτῳ προσ-
 ἔξειν, μηδὲ διαλέξεσθαι περὶ τούτου, μηδὲ μεμνη-
 σθαι, μηδὲ διδάξειν, ὡς ἱκανῶς ὑπὸ τῶν ἀντι-
 10 λεχθέντων ἡρημένος. τῶν τε ἄλλων ἀδελφῶν οἱ
 παρόντες ἔχαιρον ἐπὶ τῇ κοινολογίᾳ καὶ τῇ πρὸς
 15 πάντας συγκαταβάσει καὶ συνδιαθέσει.

XXV. [Nic. H. E. VI, 22. 23.] Εἰδ' ἐξῆς ὑπο-
 βὰς περὶ τῆς Ἀποκαλύψεως Ἰωάννου ταῦτά φησι.
 325 τινὲς μὲν οὖν τῶν πρὸ ἡμῶν ἠθέτησαν καὶ ἀνε-
 σκεύασαν πάντη τὸ βιβλίον, καθ' ἕκαστον κεφάλαιον
 10 διευθύνοντες ἄγνωστον τε καὶ ἀσυλλόγι-
 στον ἀποφαίνοντες, ψεύδεσθαι τε τὴν ἐπιγραφὴν.
 2. Ἰωάννου γὰρ οὐκ εἶναι λέγουσιν· ἀλλ' οὐδ'
 ἀποκάλυψιν εἶναι, τὴν σφοδρῶ καὶ παχεὶ κεκαλυμ-
 20 μένην τῷ τῆς ἀγνοίας παραπετάσματι· καὶ οὐχ
 ὅπως τῶν ἀποστόλων τινὰ, ἀλλ' οὐδ' ὅλως τῶν
 ἀγίων ἢ τῶν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τούτου γεγυμέναι
 25 ποιητὴν τοῦ συγγράμματος, Κηρίνθον δὲ τὸν καὶ τὴν
 ἀπ' ἐκεῖνου κληθεῖσαν Κηρινθιανὴν συστησάμενον
 αἵρεσιν, ἀξιοπίστον ἐπιφημίσαι θελήσαντα τῷ ἑα-
 30 τοῦ πλάσματι ὄνομα. 3. τοῦτο γὰρ εἶναι τῆς διδα-
 σκαλίας αὐτοῦ τὸ δόγμα, ἐπίγειον ἔσεσθαι τὴν τοῦ
 Χριστοῦ βασιλείαν, καὶ ὧν αὐτὸς ὠρέγεται φιλοσώ-
 35 ματος ὧν καὶ πᾶν σαρκικὸς, ἐν τούτοις ὄνειροπο-
 λεῖν ἔσεσθαι, γαστρός καὶ τῶν ὑπὸ γαστέρα πλη-
 σμοναῖς, τούτεστι σιτοῖς καὶ ποτοῖς καὶ γάμοις,
 καὶ δι' ὧν εὐφημότερον ταῦτα φήθη ποιεῖσθαι,

"έορταῖς καὶ θυσίαις καὶ ἱερείων σφαγαῖς. 4. ἐγὼ
 "δὲ ἀθετῆσαι μὲν οὐκ ἂν τολμήσαιμι τὸ βιβλίον
 "πολλῶν αὐτὸ διὰ σπουδῆς ἔχόντων ἀδελφῶν, με-
 "ξονα δὲ τῆς ἑμῆς φρονήσεως τὴν ὑπόληψιν τῇ
 5 "περὶ αὐτοῦ λαμβάνων, κεκρυμμένην εἶναι τινα καὶ
 "θαυμασιωτέραν τὴν καθ' ἑκάστου ἐκδοχὴν ὑπολαμ-
 "βάνω. καὶ γὰρ εἰ μὴ συνίημι, ἀλλ' ὑπονοῶ γε νοῦν
 "τινα βαθύτερον ἐγκείμενον τοῖς ῥήμασιν. 5. οὐ
 "ἰδίῳ ταῦτα μετρῶν καὶ κρίνων λογισμῷ, πίστει δὲ
 10 "τὸ πλέον νέμων, ὑψηλότερα ἢ ὑπ' ἐμοῦ καταληφθῆ-
 "ναι νενόμικα, καὶ οὐκ ἀποδοκιμάζω ταῦτα, ἀλλ'
 "συνεώρακα, θαυμάζω δὲ μᾶλλον ὅτι μὴ καὶ εἶδον.
 6. ἐπὶ τούτοις τὴν ὅλην τῆς Ἀποκαλύψεως βασιανί-
 "σας γραφὴν, ἀδύνατον δὲ αὐτὴν κατὰ τὴν πρόχειρον
 15 ἀποδείξας νοεῖσθαι διάνοιαν, ἐπιφέρει λέγων "συ-
 "τελέσας δὴ πᾶσαν ὥς εἶπεν τὴν προφητείαν, μα-
 "καρίζει ὁ προφήτης τοὺς τε φυλάσσοντας αὐτήν
 "καὶ δὴ καὶ ἑαυτόν. μακάριος γὰρ, φησὶν, ὁ τηρῶν
 "τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου
 20 "καὶ γὰρ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα. 7. καὶ
 "λεῖσθαι μὲν οὖν αὐτὸν Ἰωάννην, καὶ εἶναι τὴν γρα-
 "φὴν Ἰωάννου ταύτην, οὐκ ἄντερω. ἁγίου μὲν γὰρ
 "εἶναι τινος καὶ θεοπνεύστου συναινώ, οὐ μὴν ῥα-
 "δίως ἂν συνθέλμην τούτου εἶναι τὸν ἀπόστολον, τὸν
 25 "υἱὸν Ζεβεδαίου, τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου, οὗ τὸ εὐ-
 "αγγέλιον τὸ κατὰ Ἰωάννην ἐπιγεγραμμένον καὶ
 "ἐπιστολὴ ἢ καθολικὴ. 8. τεκμαίρομαι γὰρ ἐκ τῆς
 "τοῦ ἡθους ἐκατέρωθεν καὶ τοῦ τῶν λόγων εἶδους
 "καὶ τῆς τοῦ βιβλίου διεξαγωγῆς λεγομένης, μὴ τὸν
 30 "αὐτὸν εἶναι. ὁ μὲν γὰρ εὐαγγελιστὴς οὐδαμοῦ

18 Apoc. 22, 7. 8.

"ὄνομα αὐτοῦ παρεγγράφει, οὐδὲ κηρύσσει ἑαυτὸν,
 "οὔτε διὰ τοῦ εὐαγγελίου οὔτε διὰ τῆς ἐπιστολῆς." 9. εἶδ' ὑποβάς ταῦτα λέγει ἄλλιν "Ἰωάννης δὲ οὐδαμοῦ
 "οὐδὲ ὡς περὶ ἑαυτοῦ οὐδὲ ὡς περὶ ἐτέρου· ὁ δὲ τὴν
 "Ἀποκάλυψιν γράψας εὐθύς τε ἐν ἀρχῇ ἑαυτὸν προ- 5
 "τάσσει. 'Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ
 "δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ ἐν τάχει, καὶ ἐσημάνειν ἀπο-
 "στείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰω-
 "άννῃ, ὃς ἑμαρτύρησε τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μαρ-
 "τυρίαν αὐτοῦ, ὅσα εἶδεν.' 10. εἶτα καὶ ἐπιστολὴν 10
 "γράφει. 'Ἰωάννης ταῖς ἑπτά ἐκκλησίαις ταῖς ἐν τῇ
 "Ἀσίᾳ, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη.' ὁ δὲ γε εὐαγγελι-
 "στής οὐδὲ τῆς καθολικῆς ἐπιστολῆς προέγραψεν
 "ἑαυτοῦ τὸ ὄνομα, ἀλλὰ ἀπερίττως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ
 "μυστηρίου τῆς θείας ἀποκαλύψεως ἤρξατο 'ὁ ἦν ἀπ' 15
 "ἄρχης, ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἑώρακαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς
 "ἡμῶν.' ἐπὶ ταύτῃ γὰρ τῇ ἀποκαλύψει καὶ ὁ κύριος
 "τὸν Πέτρον ἐμακάρισεν εἰπὼν 'μακάριος εἰ Σίμων
 "βὰρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι,
 "ἀλλ' ὁ πατὴρ μου ὁ οὐράνιος.' 11. ἀλλ' οὐδὲ ἐν τῇ 20
 "δευτέρᾳ φερομένη Ἰωάννου καὶ τρίτῃ, καίτοι βρα-
 "χεῖαις οὖσαις ἐπιστολαῖς, ὁ Ἰωάννης ὀνομαστὶ πρό-
 "κειται, ἀλλὰ ἀνωνύμως ὁ πρεσβύτερος γέγραπται.
 "οὗτος δὲ γε οὐδὲ αὐταρχεῖς ἐνόμισεν, ἀπαξ ἑαυτὸν
 "ὀνομάσας διηγεῖσθαι τὰ ἐξῆς, ἀλλὰ ἄλλιν ἀναλαμ- 25
 "βάνει' ἐγὼ Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν καὶ συγκοινωνῶς
 "ἐν τῇ θλίψει καὶ βασιλείᾳ καὶ ἐν ὑπομονῇ Ἰη-
 "σοῦ, ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ,
 "διὰ τὸν λόγον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ.
 "καὶ δὴ καὶ πρὸς τῷ τέλει ταῦτα εἶπε 'μακάριος ὁ 30

6 Apoc. 1, 1. 2.
18 Matth. 16, 17.11 Apoc. 1, 4.
26 Apoc. 1, 9.15 1. Ioann. 1, 1.
30 Apoc. 22, 7. 8.

"τηρῶν τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τοῦ
 "του· καὶ γὰρ Ἰωάννης ὁ βλέπων καὶ ἀκούων ταῦτα
 "12. ὅτι μὲν οὖν Ἰωάννης ἐστὶν ὁ ταῦτα γράφων
 "αὐτῷ λέγουσι πιστευτέον· ποῖος δὲ οὗτος ἄδελφον
 "οὐ γὰρ εἶπεν ἑαυτὸν εἶναι, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ πολ-
 "λαχοῦ, τὸν ἠγαπημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου μαθητὴν,
 "οὐδὲ τὸν ἀναπεσόντα ἐπὶ τὸ στήθος αὐτοῦ, οὐδὲ
 "τὸν ἀδελφὸν Ἰακώβου, οὐδὲ τὸν ἀντόπτην καὶ ἀν-
 "τήκοον τοῦ κυρίου γενόμενον. 13. εἶπε γὰρ ἄν τις
 "10 τούτων τῶν προδεδηλωμένων, σαφῶς ἑαυτὸν ἐμφα-
 "νίσαι βουλόμενος. ἀλλὰ τούτων μὲν οὐδὲν, ἀδελφόν
 "δὲ ἡμῶν καὶ συγκοινωνόν εἶπε καὶ μάρτυρα Ἰησοῦ
 "καὶ μακάριον ἐπὶ τῇ θείᾳ καὶ ἀκοῇ τῶν ἀποκαλύ-
 "ψεων. 14. πολλοὺς δὲ ὁμωνύμους Ἰωάννη τῷ ἀπο-
 "15 στόλῳ νομίζω γεγονέναι, οἱ διὰ τὴν πρὸς ἐκεῖνον
 "ἀγάπην, καὶ τὸ θαυμάζειν καὶ ζηλοῦν, ἀγαπηθῆναι
 "τε ὁμοίως αὐτῷ βούλεσθαι ὑπὸ τοῦ κυρίου, καὶ τὴν
 "ἐπωνυμίαν τὴν αὐτὴν ἡσπάσαντο, ὥσπερ καὶ ὁ Παῦ-
 "λος πολὺς καὶ δὴ ὁ Πέτρος ἐν τοῖς τῶν πιστῶν πα-
 "20 ὄνι ὀνομάζεται. 15. ἐστὶ μὲν οὖν καὶ ἕτερος Ἰωάννης
 "ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων ὁ ἐπικληθεὶς Μάρ-
 "κος, ὃν Βαρνάβας καὶ Παῦλος ἑαυτοῖς συμπαραέλα-
 "βον, περὶ οὗ καὶ πάλιν λέγει· εἶχον δὲ καὶ Ἰωάννην
 "ὑπηρέτην· εἰ δὲ οὗτος ὁ γράψας ἐστὶν οὐκ ἂν
 "25 φαίην· οὐδὲ γὰρ ἀφίχθαι σὺν αὐταῖς εἰς τὴν Ἀσίαν
 "γέγραπται, ἀλλὰ ἀναχθέντες μὲν, φησὶν, ἀπὸ τῆς
 "Πάφου οἱ περὶ τὸν Παῦλον ἦλθον εἰς Πέργην τὴν
 "Παμφυλίας, Ἰωάννης δὲ ἀποχωρήσας ἀπ' αὐτῶν
 "ὑπέστρεψεν εἰς Ἱεροσόλυμα. 16. ἄλλον δὲ τίνα οἰμα-
 "30 τῶν ἐν Ἀσίᾳ γενομένων, ἐπεὶ καὶ δύο φασὶν ἐν
 "Ἐφέσῳ γενέσθαι μνήματα, καὶ ἑκάτερον Ἰωάννη

23 Act. 13, 5.

26 Act. 13, 13.

"λέγεσθαι. 17. καὶ ἀπὸ τῶν νοημάτων δὲ καὶ ἀπὸ
 "τῶν δημάτων καὶ τῆς συντάξεως αὐτῶν εἰκότως
 "ἕτερος οὗτος παρ' ἐκεῖνον ὑπονοηθήσεται. 18. συν-
 "ἔδουσι μὲν γὰρ ἀλλήλοις τὸ εὐαγγέλιον καὶ ἡ ἐπι-
 "στολή, ὁμοίως τε ἄρχονται. τὸ μὲν φησὶν· ἐν ἀρχῇ
 "ἦν ὁ λόγος, ἡ δὲ· ὁ ἦν ἀπ' ἀρχῆς. τὸ μὲν φησὶ· καὶ
 "ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν καὶ
 "ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς
 "παρὰ πατρός, ἡ δὲ τὰ αὐτὰ σμικρῶ παραλλαγμένα·
 "ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ
 "ἐθεασάμεθα, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ
 "τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη. 19. ταῦτα
 "γὰρ προανακροῦνται διατεινόμενος, ὡς ἐν τοῖς ἐξῆς
 "ἐδήλωσε, πρὸς τοὺς οὐκ ἐν σαρκὶ φάσκοντας ἐληλυ-
 "θέναι τὸν κύριον· διὸ καὶ συνῆψεν ἐπιμελῶς· καὶ
 "15 ἐωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν, καὶ ἀπαγγέλλομεν
 "ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἣτις ἦν πρὸς τὸν πα-
 "τέρα, καὶ ἐφανερώθη ἡμῖν· ὁ ἐωράκαμεν καὶ ἀκη-
 "κόαμεν ἀπαγγέλλομεν καὶ ὑμῖν. 20. ἔχειται αὐτοῦ
 "καὶ τῶν προθέσεων οὐκ ἀρίσταται, διὰ δὲ τῶν αὐ-
 "τῶν κεφαλαίων καὶ ὀνομάτων πάντα διεξέρχεται,
 "ὡν τίνα μὲν ἡμεῖς συντόμως ὑπεμνήσαμεν. 21. ὁ δὲ
 "προσεχὼς ἐντυγχάνων εὐρήσει ἐν ἑκατέρῳ πολλὴν
 "τὴν ζωὴν, πολὺ τὸ φῶς, ἀποτροπὴν τοῦ σκοτους,
 "25 συνεχὴ τὴν ἀλήθειαν, τὴν χάριν, τὴν χαρὰν, τὴν
 "σάρκα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου, τὴν κρείσιν, τὴν
 "ἀρεσιν τῶν ἀμαρτιῶν, τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην τοῦ
 "θεοῦ, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμᾶς ἀγάπης ἐντολήν, ὡς
 "πάσας δεῖ φυλάσσειν τὰς ἐντολάς· ὁ ἔλεγχος τοῦ
 "κόσμου, τοῦ διαβόλου, τοῦ ἀντιχρίστου, ἡ ἐπαγγελ- 30

5 sqq. Ev. Ioann. 1, 1. 14.

1. Ep. Ioann. 1, 1. 2.

"λία τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἡ υἱοθεσία τοῦ θεοῦ, ἡ
 "διόλου πίστις ἡμῶν ἀπαιτουμένη, ὁ πατήρ καὶ ὁ
 "υἱὸς πανταχοῦ· καὶ ὅπως διὰ πάντων χαρακτηρί-
 "ζοντας ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν συνοραῖν τοῦ εὐαγγε-
 5 "λίου καὶ τῆς ἐπιστολῆς χρῶτα πρόκειται. 22. ἀλ-
 "λοιοτάτη δὲ καὶ ξένη παρὰ ταῦτα ἡ Ἀποκάλυψις
 "μήτε ἐφαπτομένη μήτε γειννῶσα τούτων μηδενί
 "σχεδὸν ὥς εἰπεῖν μηδὲ συλλαβὴν πρὸς αὐτὰ κοινὴν
 "ἔχουσα. 23. ἀλλ' οὐδὲ μνήμην τινὰ οὐδὲ ἐννοίαν
 10 "οὔτε ἡ ἐπιστολὴ τῆς Ἀποκαλύψεως ἔχει (ἐὼ γὰρ τὸ
 "εὐαγγέλιον), οὔτε τῆς ἐπιστολῆς ἡ Ἀποκάλυψις
 "Παύλου διὰ τῶν ἐπιστολῶν ὑποφῆναντός τι καὶ
 "περὶ τῶν ἀποκαλύψεων αὐτοῦ, ἃς οὐκ ἐνέγραψεν
 "καθ' αὐτάς. 24. ἔτι δὲ καὶ τῆς φράσεως τὴν διὰ
 15 "φορὰν ἔστι τεκμηρίωσθαι τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῆς
 "ἐπιστολῆς πρὸς τὴν Ἀποκάλυψιν. 25. τὰ μὲν γὰρ
 "οὐ μόνον ἀπαισίτως κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων φωνήν·
 "ἀλλὰ καὶ λογιώτατα ταῖς λέξεσι, τοῖς συλλογισμοῖς
 "ταῖς συντάξεσι τῆς ἐρμηνείας γέγραπται. πολλοὶ
 20 "γε δεῖ βάρβαρον τινα φθόγγον ἢ σολοικισμόν
 "ὅπως ἰδιωτισμὸν ἐν αὐτοῖς εὐρεθῆναι. ἐκάτερον
 "γὰρ εἶχεν, ὥς ἔοικε, τὸν λόγον, ἀμφοτέρους αὐτῶ
 "χαρισμένου τοῦ κυρίου, τὸν τε τῆς γνώσεως, τὸν
 "τε τῆς φράσεως. 26. τοῦτον δὲ ἀποκάλυψιν μὲν
 25 "ἔωρακέναι, καὶ γνῶσιν εἰληφέναι καὶ προφητείας
 "οὐκ ἄντερω, διάλεκτον μέντοι καὶ γλῶτταν οὐκ
 "ἀκριβῶς ἐλληνίζουσιν αὐτοῦ βλέπων, ἀλλ' ἰδιω-
 "μασί τε βαρβαρικοῖς χρῶμενον, καὶ πού καὶ σολοϊ-
 "κίζοντα. 27. ἅπερ οὐκ ἀναγκαῖον νῦν ἐκλέγειν
 30 "οὐδὲ γὰρ ἐπισκώπτων, μή τις νομίσῃ, ταῦτα εἰ-
 "πον, ἀλλὰ μόνον τὴν ἀνομοιότητα διευθύνων τῶν
 "γραφῶν."

XXVI. [Nic. H. E. VI, 24.] Ἐπὶ ταύταις τοῦ Διο-
 νυσίου φέρονται καὶ ἄλλαι πλείους ἐπιστολαί, ὥσπερ
 αἱ κατὰ Σαβελλίου πρὸς Ἀμμωνα τῆς κατὰ Βερνί-
 κην ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, καὶ ἡ πρὸς Τελεσφόρον,
 καὶ ἡ πρὸς Εὐφρόνορα, καὶ πάλιν Ἀμμωνα καὶ Εὐ-
 5 πορον. συντάττει δὲ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως καὶ
 ἄλλα τέσσαρα συγγράμματα, ἃ τῷ κατὰ Ρώμην ὁμο-
 νύμφῃ Διονυσίῳ προσφώνεῖ. 2. καὶ πλείους δὲ παρὰ
 ταύτας εἰσὶν αὐτοῦ παρ' ἡμῖν ἐπιστολαί, καὶ δὴ καὶ
 πολυεπεῖς λόγοι ἐν ἐπιστολῇς χαρακτηρίῃ γραφέντες, 10
 ὥς οἱ περὶ φύσεως, Τιμοθέῳ τῷ παιδί προσπεφω-
 νημένοι, καὶ ὁ περὶ πειρασμῶν, ὃν καὶ αὐτὸν Εὐ-
 φρόνορι ἀνατέθεικεν. 3. ἐπὶ τούτοις καὶ Βασιλείδῃ
 τῶν κατὰ τὴν Πεντάπολιν παροικιῶν ἐπισκόπῳ γρά-
 15 φων φησὶν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐξήγησιν πεποιη-
 σθαι τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ. διαφόρους δ' ἡμῖν καὶ τὰς
 πρὸς τοῦτον καταλέλοιπεν ἐπιστολάς. τοσαῦτα ὁ Διο-
 νύσιος. ἀλλὰ γὰρ ἤδη μετὰ τὴν τούτων ἱστορίαν
 φέρε καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς τοῖς μετέπειτα γνωρίζειν γέ-
 20 νεάν, ὅποια τις ἦν, παραδῶμεν.

XXVII. [Nic. H. E. VI, 27.] Ξύστον τῆς Ῥωμαίων
 ἐκκλησίας ἔτεσιν ἑνδεκα προστάντα διαδέχεται τῷ
 κατ' Ἀλεξάνδρειαν ὁμώνυμος Διονύσιος. ἐν τούτῳ
 δὲ καὶ Δημητριοῦ κατ' Ἀντιόχειαν τὸν βίον με-
 25 ταλλάξαντος τὴν ἐπισκοπὴν Παῦλος ὁ ἐκ Σαμοσάτων
 παραλαμβάνει. 2. τούτου δὲ ταπεινὰ καὶ χαμαιπετῇ
 περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διδα-
 σκαλίαν φρονήσαντος, ὥς κοινοῦ τὴν φύσιν ἀνθρώ-
 30 που γενομένου, ὁ μὲν κατ' Ἀλεξάνδρειαν Διονύσιος,
 παρακληθεὶς ὥς ἂν ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀφίκοιτο, γῆρας
 ὁμοῦ καὶ ἀσθένειαν τοῦ σώματος αἰτιωσάμενος, ἀνα-
 τίθεται τὴν παρουσίαν, δι' ἐπιστολῆς τὴν αὐτοῦ

γνώμην, ἣν ἔχει περὶ τοῦ ζητουμένου, παραστήσας, οἱ δὲ λοιποὶ τῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες ἄλλος ἄλλοθεν ὡς ἐπὶ λυμεῶνα τῆς Χριστοῦ ποιμένης συνήσαν, οἱ πάντες ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν σπεύδοντες.

5 XXVIII. Τούτων οἱ μάλιστα διέπρεπον, Φιριλλιανὸς μὲν τῆς Καππαδοκῶν Καισαρείας ἐπίσκοπος ἦν, Γρηγόριος δὲ καὶ Ἀθηνόδορος ἀδελφοί, τῶν κατὰ Πόντον παροικιῶν ποιμένες, καὶ ἐπὶ τούτοις Ἐλενος τῆς ἐν Ταρσῷ παροικίας, καὶ Νικομαῆς τῆς ἐν
10 Ἰκονίῳ· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας Ὑμέναιος, τῆς τε ὁμόρου ταύτης Καισαρείας Θεότεκνος, Μάξιμος ἔτι πρὸς τούτοις· τῶν κατὰ Βόστραν δὲ καὶ οὗτος ἀδελφῶν διαπρεπῶς ἡγήτο· μυρίους τε ἄλλους οὐκ ἂν ἀπορήσαι τις ἄμα πρε-
15 σβυτέροις καὶ διακόνοις τῆς αὐτῆς ἐνεκεν αἰτίας ἐν τῇ προειρημένῃ πόλει τηνικάδῃ συγκροτηθέντας ἀπαριθμούμενος, ἀλλὰ τούτων γε οἱ μάλιστα ἐπιφανεῖς οἶδε ἦσαν. 2. πάντων οὖν κατὰ καιροὺς διαφόρως καὶ πολλάκις ἐπὶ ταὐτὸ συνιόντων, λόγοι καὶ ζητήσεις καθ'
20 ἐκάστην ἀνεκινούντο σύνοδον, τῶν μὲν ἀμφὶ τὸν Σαμουατέα τὰ τῆς ἑτεροδοξίας ἐπικρύπτειν ἔτι καὶ παρακαλύπτεσθαι πειρωμένων, τῶν δὲ ἀπογυμνοῦν καὶ εἰς φανερόν ἄγειν τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν βλασφημίαν αὐτοῦ διὰ σπουδῆς ποιουμένων. 3. ἐν τούτοις
25 δὲ Διονύσιος τελευτᾷ, κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς Γαλλιανοῦ βασιλείας, προστὰς τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν ἐπίσκοπῆς ἔτεσιν ἑπτακαίδεκα· διαδέχεται δὲ αὐτὸς Μάξιμος. 4. Γαλλιανοῦ δὲ ἐφ' ὅλοις ἐνιαυτοῖς πεντεκαίδεκα τὴν ἀρχὴν κεκρατηκότος Κλαύδιος κατέστη
30 διάδοχος. δεύτερον δὲ οὗτος διελθὼν ἔτος Αὐρηλιανῶν μεταδίδωσι τὴν ἡγεμονίαν,

XXIX. καθ' ὃν τελευταίας συγκροτηθείσης πλει-

στων ὅσων ἐπισκόπων συνόδου φωραθεὶς καὶ πρὸς ἀπάντων ἤδη σαφῶς καταγνωσθεὶς ἑτεροδοξίαν ὁ τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν αἰρέσεως ἀρχηγὸς τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν καθολικῆς ἐκκλησίας ἀποκηρύττεται. 2. μάλιστα δ' αὐτὸν εὐθύνας ἐπικρυπτόμενον διήλεγξε Μαλχίων, ἀνὴρ τὰ τε ἄλλα λόγιος καὶ σοφὸς, τῆς τῶν ἐπ' Ἀντιόχειας Ἑλληνικῶν παιδευτηρίων διατριβῆς προεστὼς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δι' ὑπερβάλλουσαν τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως γνησιότητα πρεσβυτερίου τῆς αὐτόθι παροικίας ἡξιωμένος· οὗτός γε τοι ἐπι-
10 σημειούμενων ταχυγράφων ζήτησιν πρὸς αὐτὸν ἐνστησάμενος, ἦν καὶ εἰς δεῦρο φερομένην ἴσμεν, μόνος ἔσχυσε τῶν ἄλλων κρυφίνουν ὄντα καὶ ἀπατηλὸν φωρᾶσαι τὸν ἄνθρωπον.

XXX. [Nic. H. E. VI, 29. 30.] Μίαν δὲ οὖν ἐκ
κοινῆς γνώμης οἱ ἐπὶ ταὐτὸ συγκεκροτημένοι ποι-
νες διαχαράξαντες ἐπιστολὴν εἰς πρόσωπον τοῦ τε
Ρωμαίων ἐπισκόπου Διονυσίου καὶ Μαξίμου τοῦ κατ'
Ἀλεξάνδρειαν ἐπὶ πάσας διαπέμπονται τὰς ἐπαρχίας,
τὴν αὐτῶν τε σπουδὴν τοῖς πᾶσι φανερὰν καθιστάν-
20 τες, καὶ τοῦ Παύλου τὴν διάστροφον ἑτεροδοξίαν, ἐλέγχοντες τε καὶ ἐρωτήσεις αἰς πρὸς αὐτὸν ἀνακεκινή-
κασιν, καὶ ἔτι τὸν πάντα βίον τε καὶ τρόπον τοῦ ἀν-
δρὸς διηγούμενοι· ἕξ δὲ μνήμης ἐνεκεν καλῶς ἂν
ἔχοι ταύτας αὐτῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος διελθεῖν τὰς
φωνάς 2. "Διονύσιε καὶ Μαξίμω καὶ τοῖς κατὰ τὴν
οἰκουμένην πᾶσι συλλειτουργοῖς ἡμῶν ἐπισκόποις
καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, καὶ πάσῃ τῇ ὑπὸ
τὸν οὐρανὸν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, Ἐλενος καὶ Ὑμέ-
30 ναιος καὶ Θεόφιλος καὶ Θεότεκνος καὶ Μάξιμος, 30
Πρόκλος, Νικομαῆς καὶ Αἰλιανὸς καὶ Παῦλος καὶ
Βωλανὸς καὶ Πρωτογένης καὶ Ἰέραξ καὶ Εὐτύχιος

"καὶ Θεόδωρος καὶ Μαλχίαν καὶ Λούκιος, καὶ
 "λοιποὶ πάντες οἱ σὺν ἡμῖν παροικοῦντες τὰς ἐγγύ-
 "πόλεις καὶ ἔθνη ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ
 "διάκονοι καὶ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ἀγαπητοὶ
 5 "ἀδελφοὶ ἐν κυρίῳ χαίρειν." 3. τούτοις μετὰ βρα-
 "χέα ἐπιλέγουσι ταῦτα "ἐπεστελλόμεν δὲ ἅμα καὶ πο-
 "ρεκαλοῦμεν πολλοὺς καὶ τῶν μακρὰν ἐπισκόπων
 "ἐπὶ τὴν θεραπείαν τῆς θανατηφόρου διδασκαλίας
 "ὥσπερ καὶ Διονύσιον τὸν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας
 10 "καὶ Φιρμιλλιανὸν τὸν ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας, τοὺς
 "μακαρίτας, ὧν ὁ μὲν καὶ ἐπέστειλεν εἰς τὴν Ἀντι-
 "χείαν, τὸν ἡγεμόνα τῆς πλάνης οὐδὲ προσήρ-
 "ξάσας, οὐδὲ πρὸς πρόσωπον γράψας αὐτῷ, ἀλλ'
 "τῇ παροικίᾳ πάσῃ, ἧς καὶ τὸ ἀντίγραφον ὑπετά-
 15 "μεν. 4. ὁ δὲ Φιρμιλλιανὸς καὶ δις ἀφικόμενος κατ'
 "γνώμην τῶν ὑπ' ἐκείνου καινοτομουμένων, ὡς ἴσμεν
 "καὶ μαρτυροῦμεν οἱ παραγενόμενοι, καὶ ἄλλοι πο-
 "λοὶ συνίσασιν, ἐπαγγεिलाμένου δὲ μεταθήσεσθαι
 "πιστεύσας καὶ ἐλπίας ἀνεῖν τινὸς περὶ τὸν λόγον
 20 "λοιδορίας τὸ πρᾶγμα εἰς δέον καταστήσεσθαι, ἀν-
 "βάλετο, παρακρουσθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τοῦ καὶ τὸν Θεόν
 "τὸν ἑαυτοῦ ἀρνούμενου, καὶ τὴν πίστιν, ἣν
 "αὐτὸς πρότερον εἶχε, μὴ φυλάξαντος. 5. ἐμελλε
 "καὶ νῦν ὁ Φιρμιλλιανὸς εἰς Ἀντιόχειαν διαβήσεσθαι
 25 "καὶ μέγχι γε Ταρσῶν ἦκεν, ἅτε τῆς ἀρνησιθ-
 "κακίας αὐτοῦ πείραν εἰληφώς· ἀλλὰ γὰρ μετὰ
 "συνεληλυθότων ἡμῶν καὶ καλούντων καὶ ἀναμενόν-
 "των, ἄχρις ἂν ἔλθῃ, τέλος ἔσχε τοῦ βίου." 6. με-
 "τέτρα δ' αὐτίς τὸν βίον τοῦ αὐτοῦ, οἷας ἐτύγχανεν
 30 "ἀγωγῆς, διαγράφουσιν ἐν τούτοις "ὅπου γε ἀπο-
 "τοῦ κανόνος ἐπὶ κίβδηλα καὶ νόθα διδάγματα
 "τελήλυθεν, οὐδὲν δὲ τοῦ ἔξω ὄντος τὰς πρᾶ-

"κρίνειν. 7. οὐδ' ὅτι πρότερον πένης ὦν καὶ πτωχός,
 "καὶ μήτε παρὰ πατέρων παραλαβὼν μηδεμίαν εὐ-
 "πορίαν, μήτε ἐκ τέχνης ἢ τινος ἐπιτηδεύματος κτη-
 "σάμενος, νῦν εἰς ὑπερβάλλοντα πλοῦτον ἐλήλακεν,
 5 "ἐξ ἀνομιῶν καὶ λεροσυλιῶν καὶ ὧν αἰτεῖ καὶ σείει
 "τοὺς ἀδελφούς, καταβραβεύων τοὺς ἀδικουμένους,
 "καὶ ὑπισχνόμενος βοηθήσειν μισθοῦ, ψευδόμενος
 "δὲ καὶ τούτους, καὶ μάτην καρπούμενος τὴν τῶν ἐν
 "πράγμασιν ὄντων ἐτοιμότητα πρὸς τὸ διδόναι ὑπὲρ
 10 "ἀπαλλαγῆς τῶν ἐνοχλούντων, πορισμὸν ἡγούμενος
 "τὴν θεοσέβειαν. 8. οὔτε ὡς ὑψηλοφρονεῖ καὶ ὑπερ-
 "ῥηται κοσμικὰ ἀξιώματα ὑποδύμενος, καὶ δονκη-
 "νᾶριος μᾶλλον ἢ ἐπίσκοπος θέλων καλεῖσθαι, καὶ
 "σοβῶν κατὰ τὰς ἀγοράς, καὶ ἐπιστολὰς ἀναγινώ-
 15 "σκων καὶ ὑπερορῶν, ἅμα βαδίζων δημοσίᾳ καὶ
 "δορυφορούμενος, τῶν μὲν προπορευομένων, τῶν δὲ
 "ἐφεπομένων πολλῶν τὸν ἀριθμὸν, ὡς καὶ τὴν πί-
 "στιν φθονεῖσθαι καὶ μισεῖσθαι διὰ τὸν ὄγκον αὐ-
 "τοῦ καὶ τὴν ὑπερηφανίαν τῆς καρδίας. 9. οὔτε τὴν
 20 "ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς συνόδοις τερατεῖαν, ἣν μη-
 "χανᾶται δοξοκοπῶν καὶ φαντασιοκοπῶν, καὶ τὰς
 "τῶν ἀκεραιότερων ψυχὰς τοῖς τοιούτοις ἐκπλήττων,
 "βῆμα μὲν καὶ θρόνον ὑψηλὸν ἑαυτῷ κατασκευασά-
 "μενος, οὐχ ὡς Χριστοῦ μαθητῆς, σῆκητον δὲ,
 25 "ὥσπερ οἱ τοῦ κόσμου ἄρχοντες, ἔχων τε καὶ ὄνο-
 "μάζων, παίων τε τῇ χειρὶ τὸν μηρόν, καὶ τὸ βῆμα
 "ἀράττων τοῖς ποσὶ, καὶ τοῖς μὴ ἐπαινοῦσι μηδὲ
 "ὥσπερ ἐν τοῖς θεάτροις κατασεύουσιν ταῖς ὀθόνησις
 30 "μυρ' ἐκβοῶσιν τε καὶ ἀναπηδῶσι κατὰ τὰ αὐτὰ τοῖς
 "ἄμφ' αὐτὸν στασιώταις ἀνδράσι τε καὶ γυναῖκας,
 "ἀκόσμως οὕτως ἀκροωμένοις, τοῖς δ' οὖν ὡς ἐν
 "ὀίκῳ Θεοῦ σεμνοπρεπῶς καὶ εὐτάκτως ἀκούουσιν

ἐπιτιμῶν καὶ ἐνυβρίζων, καὶ εἰς τοὺς ἀπελθόντων
 ἐκ τοῦ βίου τούτου παροινῶν ἐξηγητὰς τοῦ λόγου
 φορτικῶς ἐν τῷ κοινῷ, καὶ μεγαλορρημονῶν πρὸς
 ἑαυτοῦ, καθάπερ οὐκ ἐπίσκοπος, ἀλλὰ σοφιστὴς
 γόης· 10. ψαλμοὺς δὲ τοὺς μὲν εἰς τὸν κύριον ἡμῶν
 Ἰησοῦν Χριστὸν παύσας, ὡς δὴ νεωτέρους καὶ νεώτερων
 ἀνδρῶν συγγράμματα, εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐν μετὰ
 τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ μεγάλῃ τοῦ πάσχα ἡμέρᾳ ψαλμῶν
 γυναικῶς παρασκευάζων, ὧν καὶ ἀκούσας ἄνθρωποι
 φρίξειεν, οἷα καὶ τοὺς θαυπεύοντας αὐτὸν ἐπισκο-
 πους τῶν ὁμόρων ἀγρῶν τε καὶ πόλεων καὶ πρυτανείων
 σβυτέρους ἐν ταῖς πρὸς τὸν λαὸν ὁμιλίαις καθ' ἡμέραν
 διαλέγεσθαι. 11. τὸν μὲν γὰρ υἱὸν τοῦ θεοῦ
 βούλεται συνομολογεῖν ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθέντα
 (ἵνα τι προλαβόντες τῶν μελλόντων γραφήσεσθαι
 θῶμεν· καὶ τοῦτο οὐ λόγῳ ψιλῷ ῥηθήσεται, ἀλλὰ
 ἐξ ὧν ἐπέμψαμεν ὑπομνημάτων δεικνύται πολλὰ
 λόθιν, οὐχ ἡκιστα δὲ ὅπου λέγει Ἰησοῦν Χριστὸν
 κἀτάθην), οἱ δὲ εἰς αὐτὸν ψάλλοντες καὶ ἐγκωμιάζοντες
 ἐν τῷ λαῷ ἄγγελον τὸν ἀσεβῆ διδάσκαλον
 ἑαυτῶν ἐξ οὐρανοῦ κατεληλυθέντα λέγουσι, καὶ
 ταῦτα οὐ κωλύει, ἀλλὰ καὶ λεγομένοις πάρεστι
 ὑπερήφανος. 12. τὰς δὲ συνεισάκτους αὐτοῦ γυναῖκες,
 ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάξουσιν, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν
 πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, οἷς καὶ τοῦτο καὶ ἄλλα
 ἁμαρτήματα ἀνίατα ὄντα συγκρούπτει, συνεισάγει
 ὡς καὶ ἐλέγξας, ὅπως αὐτοὺς ὑπόχρεως ἔχη, καὶ
 ὧν λόγοις καὶ ἔργοις ἀδικεῖ, μὴ τολμῶντας κατὰ
 ῥεῖν τῷ καθ' ἑαυτοὺς φύβῳ — ἀλλὰ καὶ πλοῦτος
 οὖς ἀπέφηνεν, ἐφ' ᾧ πρὸς τῶν τὰ τοιαῦτα ζηλοῦ-
 των φιλεῖται καὶ θαυμάζεται — τί ἂν ταῦτα γινώσκοντες
 φοιμεν; 13. ἐπιστάμεθα δὲ, ἀγαπητοί, ὅτι τὸν ἐκ

σκοπον καὶ τὸ ἱερατεῖον ἅπαν παράδειγμα εἶναι δεῖ
 τῷ πλήθει πάντων καλῶν ἔργων, καὶ οὐδὲ ἐκεῖνο
 ἄγνοοῦμεν, ὅσοι ὑπὸ τοῦ συνεισάγειν ἑαυτοῖς γυ-
 ναικας ἐξέπεσον, οἱ δ' ὑποπιεῦθησαν· ὥστ' εἰ
 καὶ δοίη τις αὐτῷ τὸ μηδὲν ἀσελγὲς ποιεῖν, ἀλλὰ
 τὴν γε ὑπόνοιαν τὴν ἐκ τοῦ τοιούτου πράγματος
 φυομένην ἐχρῆν εὐλαβηθῆναι, μὴ τινα σκανδαλίση,
 τοὺς δὲ καὶ μιμεῖσθαι προτρέψηται. 14. πῶς γὰρ
 ἂν ἐπιπλήξειεν ἢ νουθετήσκειεν ἕτερον μὴ συγκατα-
 βαίνειν ἐπὶ πλεον εἰς ταῦτον γυναικί, μὴ ὀλίγη 10
 φυλαττόμενον, ὥς γέγραπται, ὅστις μίαν μὲν ἀπέ-
 στησεν ἡδὴ, δύο δὲ ἀκμαζούσας καὶ εὐπρεπεῖς τὴν
 ὄψιν ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ, καὶν ἀπὴν πον, συμπερι-
 φέρει, καὶ ταῦτα τρυφῶν καὶ ὑπερεμπιμπλάμενος·
 15. ὧν ἕνεκα στενάζουσι μὲν καὶ ὀδύρονται πάντες 15
 καθ' ἑαυτοὺς, οὕτω δὲ τὴν τυραννίδα καὶ δυνα-
 στείαν αὐτοῦ πεφόβηται ὥστε κατηγορεῖν μὴ τολ-
 μᾶν. 16. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ὥς προειρήκαμεν, ἡϋθυ-
 νεν ἂν τις τὸν ἄνδρα, τὸ γοῦν φρόνημα καθολικὸν
 ἔχοντα καὶ συγκαταριθμούμενον ἡμῖν, τὸν δὲ ἔξορ- 20
 λησάμενον τὸ μυστήριον καὶ ἐμπομπεύοντα τῇ μιαιφ-
 αλίῳ τῇ Ἀρτεμῇ (τί γὰρ οὐ χρή μόλις τὸν πατέρα
 αὐτοῦ δηλωῶσαι;) οὐδὲν δεῖν ἡγοῦμεθα τούτων τοὺς
 λογισμοὺς ἀπαιτεῖν." 17. εἰτ' ἐπὶ τέλει τῆς ἐπι-
 τολῆς ταῦτ' ἐπιλέγουσιν "ἡναγκάσθημεν οὖν, ἀν- 25
 τιτασσόμενον αὐτὸν τῷ θεῷ καὶ μὴ εἰκοντα ἐκ-
 κληροῦντες, ἕτερον αὐτ' αὐτοῦ τῇ καθολικῇ ἐκκλη-
 σίᾳ καταστήσαι ἐπίσκοπον, θεοῦ προνοία, ὥς
 πεπίσμεθα, τὸν τοῦ μακαρίου Δημητρίου καὶ
 ἐπιφανῶς προστάντος πρὸ τούτου τῆς αὐτῆς πα- 30
 ροικίας υἱὸν Δύμον, ἅπασιν τοῖς πρόπουσιν ἐπι-
 σκόπῳ καλοῖς κεκοσμημένον· ἐδηλώσαμεν τε ὑμῖν

"ὅπως τούτῳ γράφητε, καὶ τὰ παρὰ τούτου κοινῶς
 "νικᾷ δέχησθε γράμματα. τῷ δὲ Ἀρτεμῷ οὗτος ἐπὶ
 "στελλέτω, καὶ οἱ τὰ Ἀρτεμῷ φρονοῦντες τοῦτο
 "κοινωνεῖτωσαν." 18. τοῦ δὴ οὖν Παύλου σὺν καὶ
 5 τῇ τῆς πίστεως ὀρθοδοξίᾳ τῆς ἐπισκοπῆς ἐκπεπτο-
 κότες Δόμνος, ὡς εἴρηται, τὴν λειτουργίαν τῆς
 κατὰ Ἀντιόχειαν ἐκκλησίας διεδέξατο. 19. ἀλλὰ γὰρ
 μηδαμῶς ἐκστῆναι τοῦ Παύλου τοῦ τῆς ἐκκλησίας
 οἴκου θέλοντος, βασιλεὺς ἐντευχθεὶς Ἀύρηλιανὸν
 10 αἰσιώτατα περὶ τοῦ πρακτέου διέληψε, τούτοις νε-
 μαι προστάττων τὸν οἶκον, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ἰου-
 λίαν καὶ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐπίσκοποι τοῦ δόγματος
 ἐπιστείλαιν. οὕτω δὴ τὰ ὁ προδηλωθεὶς ἀνὴρ μετὰ
 τῆς ἐσχάτης αἰσχύνης ὑπὸ τῆς κοσμικῆς ἀρχῆς ἔξε-
 15 λαύνεται τῆς ἐκκλησίας. 20. τοιοῦτος μὲν γέ τις ἦν
 τὸ τηνικάδε περὶ ἡμᾶς ὁ Ἀύρηλιανός, προοιούσης δὲ
 αὐτῷ τῆς ἀρχῆς ἄλλοιόν τι περὶ ἡμῶν φρονήσας ἥδῃ
 τισὶ βουλαῖς, ὡς ἂν διωγμὸν καθ' ἡμῶν ἐγείρειεν,
 ἀνεκινεῖτο, πολὺς τε ἦν ὁ παρὰ πᾶσι περὶ τούτου
 20 λόγος. 21. μέλλοντα δὲ ἥδη καὶ σχεδὸν εἰπεῖν τοῖς
 καθ' ἡμῶν γράμμασιν ὑποσημειούμενον θεῖα μέτε-
 σιν δίκη, μονονουχὶ ἔξ ἀγκώνων τῆς ἐγχειρήσεως
 αὐτὸν ἀποδεσμοῦσα, λαμπρῶς τε τοῖς πᾶσι συνορᾷ
 παριστῶσα, ὡς οὐποτε γένοιτ' ἂν ὁραστῶν τῶς τοῦ
 25 βίου ἄρχουσιν κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησιῶν, μὴ
 οὐχὶ τῆς ὑπερμάχου χειρὸς θεῖα καὶ οὐρανίῳ κράτει
 παιδείας ἕνεκα καὶ ἐπιστροφῆς, καθ' οὓς ἂν αὐτῇ
 δοκιμάζοι καιροὺς, τοῦτ' ἐπιτελεῖσθαι συγχωρούσης.
 22. ἔτεσι γοῦν ἔξ κρατήσαντα τὸν Ἀύρηλιανὸν δια-
 30 δέχεται Πρόβος, καὶ τοῦτον δέ που τοῖς ἴσοις ἐπὶ
 κατασχόντᾳ Κᾶρος ἅμα παῖσι Καρίνῳ καὶ Νου-
 μεριανῷ· πάλιν τ' αὖ καὶ τούτων οὐδ' ὅλοις τριῶν

ἐνιαυτοῖς διαγενομένων μέτεισι τὰ τῆς ἡγεμονίας
εἰς Διοκλητιανὸν καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν εἰσποιηθέντας,
ἐφ' ὧν ὁ καθ' ἡμᾶς συντελεῖται διωγμὸς καὶ ἡ κατ'
αὐτὸν τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσις. 23. ἀλλὰ γὰρ
μικρῷ τούτου πρότερον τὸν ἐπὶ Ῥώμης ἐπίσκοπον
Διονύσιον ἔτεσιν ἐννέα διελθόντα τὴν λειτουργίαν
διαδέχεται Φῆλιξ.

XXXI. [Nic. H. E. VI, 31. 32.] Ἐν τούτῳ καὶ
ὁ Μανεῖς τὰς φρένας, ἐπώνυμός τε τῆς δαιμονώσης
αἰρέσεως, τὴν τοῦ λογισμοῦ παρατροπὴν καθωπλίζετο, 19
τοῦ δαίμονος, αὐτοῦ δῆπου τοῦ θεομάχου σατανᾶ, ἐπὶ
λύμῃ πολλῶν τὸν ἄνδρα προβεβλημένου. βάρβαρος
δῆτα τὸν βίον αὐτῷ λόγῳ καὶ τρόπῳ, τὴν τε φύσιν
δαιμονικός τις ὢν καὶ μανιώδης, ἀκόλουθα τούτοις
ἐργειῶν, Χριστὸν αὐτὸν μορφάζεσθαι ἐπειράτο, 12
τοτὲ μὲν τὸν παρέκκλητον καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ
ἄγιον αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνακηρύττων, καὶ τυφούμενός
γε ἐπὶ τῇ μανίᾳ, τοτὲ δὲ, οἷα Χριστὸς, μαθητὰς δώ-
δεκα κοινωνοὺς τῆς καινοτομίας αἰρούμενος. 2. δό-
γματά γε μὴν ψευδῇ καὶ ἄθεα ἐκ μυρίων τῶν πρό- 20
παλαί ἀπεσβηκότων ἀθέων συμπεφορημένα καττύ-
σας, ἐκ τῆς Περσῶν ἐπὶ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην
ὥσπερ τινὰ θανατηφόρον ἰὸν ἐξωμόρξατο, ἀφ' οὗ
δὴ τὸ Μανιχαίων δυσσεβεῖς ὄνομα τοῖς πολλοῖς εἰσ-
έτι νῦν ἐπιπολάζει. τοιαύτη μὲν οὖν ἡ καὶ τῆσδε 25
τῆς ψευδωνύμου γνώσεως ὑπόθεσις, κατὰ τοὺς δε-
δλωμένους ὑποφυσίσης χρόνους,

XXXII. [Nic. H. E. VI, 34—37.] καθ' οὓς Φή-
λικα τῆς Ῥωμαίων προστάντα ἐκκλησίας ἔτεσι πέντε
Εὐτυχιανὸς διαδέχεται· οὐδ' ὅλοις δὲ μηνὶν οὗτος 30
δέκα διαγεγόμενος Γαῖῳ τῷ καθ' ἡμᾶς καταλείπει
τὸν κλῆρον. καὶ τούτου δὲ ἀμφὶ τὰ πεντεκαίδεκα

ἐτη προστάντος Μαρκελλίνος κατέστη διάδοχος, ὃν καὶ αὐτὸν ὁ διωγμὸς κατέληψε. 2. κατὰ τοῦσδε τῆς Ἀντιοχείων ἐπισκοπῆς μετὰ Δόμνον ἡγήσατο Τίμαιος, ὃν ὁ καθ' ἡμᾶς διεδέξατο Κύριλλος, καθ' ὃν Δωρόθεον πρεσβέου τοῦ κατὰ Ἀντιόχειαν ἡξια-
 5 μένον τῶν τηρικᾶδε λόγιον ἄνδρα ἐγνωμεν. φιλόκαλος δ' οὗτος περὶ τὰ θεῖα γεγονώς καὶ τῆς Ἑβραίων ἐπε-
 μελήθη γλώττης, ὥς καὶ αὐταῖς ταῖς Ἑβραϊκαῖς
 γραφαῖς ἐπιστημόνως ἐντυγχάνειν. 3. ἦν δ' οὗτος
 10 τῶν μάλιστα ἐλευθερίων, προπαιδείας τε τῆς καθ'
 Ἑλλήνας οὐκ ἄμοιρος, τὴν φύσιν δὲ ἄλλως εὖ νοῦ-
 χος, οὕτω πεφυκώς ἐξ αὐτῆς γενέσεως, ὥς καὶ
 βασιλεῖα διὰ τοῦτο οἷόν τι παράδοξον αὐτὸν οἰκισ-
 σασθαι, καὶ τιμῆσαι γε ἐπιτροπῇ τῆς κατὰ Τύρον
 15 ἁλουργοῦ βαφῆς. 4. τούτου μετρίως τὰς γραφὰς
 ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας διηγούμενον κατηκούσαμεν. μετ'
 δὲ Κύριλλον Τύραννος τῆς Ἀντιοχείων παροικίᾳ
 τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο, καθ' ὃν ἡκμασεν ἡ τῶν
 ἐκκλησιῶν πολιορκία. 5. τῆς δ' ἐν Λαοδικείᾳ παρο-
 20 κίας ἡγήσατο μετὰ Σωκράτην Εὐσέβιος, ἀπὸ τῆς
 Ἀλεξανδρέων ὀρμηθεὶς πόλεως. αἰτία δ' αὐτῷ τῆς
 μεταναστιάσεως ὑπῆρξεν ἡ κατὰ τὸν Παῦλον ὑπο-
 θεσις, δι' ὃν τῆς Συρίας ἐπιβὰς πρὸς τῶν τῆς
 περὶ τὰ θεῖα ἐσπουδακότων τῆς οἰκαδε πορείας ἐ-
 25 γεται, ἐπέραστόν τι θεοσεβείας χορημία τῶν καθ'
 ἡμᾶς γενόμενος, ὥς καὶ ἀπὸ τῶν παρατεθεισῶν Λαο-
 νυσίου φωνῶν διαγινώσκειν ῥάδιον. 6. Ἀνατόλιος
 αὐτῷ διάδοχος, ἀγαθὸς φασιν ἀγαθοῦ, καθίσταται
 γένος μὲν καὶ αὐτὸς Ἀλεξανδρεὺς, λόγων δ' ἐν
 30 καὶ παιδείας τῆς Ἑλλήνων φιλοσοφίας τε τὰ πρώ-
 τῶν μάλιστα καθ' ἡμᾶς δοκιμωτάτων ἀπενηνεγ-
 νος, ἅτε ἀριθμητικῆς καὶ γεωμετρίας ἀστρονομίας

τε καὶ τῆς ἄλλης διαλεκτικῆς, ἐτι τε φυσικῆς θεω-
 ρίας, ῥητορικῶν τε αὐτῶν μαθημάτων ἐληλακώς εἰς
 ἄκρον· ὧν ἕνεκα καὶ τῆς ἐπ' Ἀλεξανδρείας Ἀριστο-
 τέλους διαδοχῆς τὴν διατριβὴν λόγος ἔχει πρὸς τῶν
 τῆς πολιτῶν συστήσασθαι αὐτὸν ἀξιοθῆναι. 7. μυ-
 5 ρίας μὲν οὖν τοῦδε καὶ ἄλλας ἀριστείας ἐν τῇ κατ'
 Ἀλεξανδρείαν τοῦ Προυχείου πολιορκίᾳ μνημο-
 νεύουσιν, ἅτε τῶν ἐν τέλει προνομίας ἐξαιρέτου
 πρὸς ἀπάντων ἡξιωμένου, δείγματος δὲ ἕνεκα μόνου
 τοῦδε ἐπιμνησθήσομαι. 8. τοῦ πυροῦ, φασί, τοῖς
 10 πολιορκουμένοις ἐπιλελοιπότος, ὥς ἦδη τῶν ἔξωθεν
 πολεμίων μᾶλλον αὐτοῖς τὸν λιμὸν ἀφόρητον καθε-
 στάναι, παρῶν ὁ δηλούμενος οἰκονομεῖται τι τοιοῦ-
 τον. θατέρου μέρους τῆς πόλεως τῷ Ῥωμαϊκῷ συμ-
 15 μαχοῦντος στρατῷ, ταύτῃ τε τυγχάνοντος ἀπολιορ-
 κήτου, τὸν Εὐσέβιον (ἐτι γὰρ εἶναι τότε αὐτόθι πρὸ
 τῆς ἐπὶ Συρίαν μεταναστιάσεως) ἐν τοῖς ἀπολιορκή-
 τοις ὄντα, μέγα τε κλέος καὶ διαβόητον ὄνομα μέχρι
 καὶ τοῦ Ῥωμαίων στρατηλάτου κεκτημένον, περὶ
 20 τῶν λιμῶν διαφθειρομένων κατὰ τὴν πολιορκίαν
 πέμψας ὁ Ἀνατόλιος ἐκδιδάσκει. 9. ὁ δὲ μαθὼν
 σωτηρίαν τοῖς ἀπὸ τῶν πολεμίων αὐτομόλοις παρα-
 σκεῖν ὥς ἐν μεγίστῃ χάριτι δωρεᾶς τὸν Ῥωμαίων
 στρατηγὸν αἰτεῖται, καὶ τῆς ἀξιώσεώς γε τυχὼν ἐμ-
 25 φανὲς τῷ Ἀνατολίῳ καθίστησιν. ὁ δὲ αὐτίκα τὴν
 ἐπαγγελίαν δεξάμενος, βουλὴν τῶν Ἀλεξανδρέων
 συναγαγὼν, τὰ μὲν πρώτα πάντας ἡξίον· φιλικὴν
 δοῦναι Ῥωμαίοις δεξιάν, ὥς δ' ἀγριαίνοντας ἐπὶ τῷ
 λόγῳ συνείδεν, ἀλλ' οὐ τοῦτω γε, φησὶν, ἀντι-
 30 λέξειν ποθ' ὑμᾶς οἶμαι, εἰ τοὺς περικτοὺς καὶ ἡμῖν
 αὐτοῖς οὐδαμῇ χρησίμους, γραῖδας καὶ νῆπια καὶ
 πρεσβύτας, ἐκδοῦναι πυλῶν ἔξω βαδίζειν ὅποι καὶ

βούλονται συμβουλευσάμην. τί γὰρ δὴ τούτους εἰς μάτην ὅσον οὐπω τεθνηξομένους παρ' ἑαυτοῖς ἔχομεν; τί δὲ τοὺς ἀναπήρους καὶ τὰ σώματα λελωβημένους τῷ λιμῷ κατατρύχομεν, τρέφειν δέον μόνους ἀνδρας καὶ νεανίας, καὶ τὸν ἀναγκαῖον πυρὸν τοῖς ἐπὶ φυλακῇ τῆς πόλεως ἐπιτηδείους ταμιεύεσθαι;

10. τοιούτοις τίσι λογισμοῖς πείσας τὸ συνέδριον ψῆφον πρῶτος ἀναστὰς ἐκφέρει, πᾶν τὸ τῇ στρατείᾳ μὴ ἐπιτήδειον εἶτε ἀνδρῶν εἶτε γυναικῶν γένος;

11. ἀπολύειν τῆς πόλεως, ὅτι μὴδὲ καταμένουσιν αὐτοῖς καὶ εἰς τὸ ἄχρηστον ἐν τῇ πόλει διατρίβουσιν ἐλπὶς ἂν γένοιτο σωτηρίας, πρὸς τοῦ λιμοῦ διαφθοαρῶς μένους.

12. ταύτη δὲ τῶν λοιπῶν ἀπάντων τῇ βουλῇ συγκατατεθειμένων μικροῦ δεῖν τοὺς πάντας τῶν 15 πολιορκουμένων διεσώσατο, ἐν πρώτοις μὲν τοὺς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν κατὰ τὴν πόλιν πᾶσαν ἡλικίαν διαδιδράσκειν προμνηθούμενος, οὐ μόνον τῶν κατὰ τὴν ψῆφον δεδογμένων, τῇ δὲ τούτων προφάσει καὶ μυροῖς ἄλλους

20 λεληθότως γυναικείαν στολὴν ἀμπισχομένους, πῶς κτωρ τε τῇ ἐκείνου φροντίδι τῶν πυλῶν ἐξιόντας καὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων στρατιὰν ὁρμῶντας. ἐνθα τοὺς πάντας ὑποδεχόμενος ὁ Εὐσέβιος πατρὸς καὶ ἱατροῦ δίκην κεκακωμένους ἐκ τῆς μακρᾶς πολιορκίας διὰ πάσης προνοίας καὶ θεραπείας ἀνεκταί.

12. τοιούτων ἢ κατὰ Λαοδίκειαν ἐκκλησία δύο ἐφεξῆς κατὰ διαδοχὴν ἡξιώθη ποιμένων, σὺν θεῇ προμνηθείᾳ μετὰ τὸν δηλωθέντα πόλεμον ἐκ τῆς Ἀλεξάνδρῶν πόλεως ἐπὶ τὰ τῇδε μετεληλυθότων.

13. οὐ μὲν οὖν ἐσπουδάσθη πλείστα τῷ Ἀνατολίῳ συγγράμματα, τσαῦτα δ' εἰς ἡμᾶς ἐλήλυθε, δι' ὧν αὐτοῦ καταμαθεῖν δυνατόν ὁμοῦ τό τε λόγιον καὶ

πολυμαθὲς, ἐν οἷς μάλιστα τὰ περὶ τοῦ πάσχα δόξαντα παρίστησιν, ἀφ' ὧν ἀναγκαῖον ἂν εἴη τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος μνημονεύσαι.

[Ἐκ τῶν περὶ τοῦ πάσχα Ἀνατολίου κανόνων.]

14. "Ἐχει τοίνυν ἐν τῷ πρώτῳ εἶτι τὴν νομὴν μνηρίαν τοῦ πρώτου μηνός, ἥτις ἀπάσης ἐστὶν ἀρχὴ τῆς ἐννεακαιδεκατηρίδος, τῇ κατ' Αἰγυπτίους μὲν Φαμενωθ' ἔκτη καὶ εἰκάδι, κατὰ δὲ τοὺς Μακεδόνων μῆνας Δύστρου δευτέρα καὶ εἰκάδι, ὡς δ' ἂν εἴποιεν Ῥωμαῖοι, πρὸ ἑνδεκα Καλανδῶν Ἀπριλίου. 15. εὐρίσκεται δὲ ὁ ἥλιος ἐν τῇ προκειμένῃ Φαμενωθ' ἔκτη καὶ εἰκάδι οὐ μόνον ἐπιβὰς τοῦ πρώτου τμήματος, ἀλλ' ἤδη καὶ τετάρτην ἡμέραν ἐν αὐτῷ διαπορευόμενος. τοῦτο δὲ τὸ τμήμα πρῶτον δωδεκατημόριον καὶ ἰσημερινὸν καὶ μηνῶν 15 ἀρχὴν καὶ κεφαλὴν τοῦ κύκλου καὶ ἄρξιν τοῦ τῶν πλανητῶν δρόμον καλεῖν εἰώθασιν, τὸ δὲ πρὸ τούτου μηνῶν ἔσχατον καὶ τμήμα δωδέκατον καὶ τελευταῖον δωδεκατημόριον καὶ τέλος τῆς τῶν πλανητῶν περιόδου. διὸ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ τιθεμένους 20 τὸν πρῶτον μῆνα καὶ τὴν τεσσαρεσκαδεκάτην τοῦ πάσχα κατ' αὐτὴν λαμβάνοντας οὐ μικρῶς οὐδ' ὡς ἐτυχεν ἀμαρτάνειν φαμέν. 16. ἔστι δ' οὐχ ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος, Ἰουδαίοις δὲ ἐρινώσκετο τοῖς πάλαι καὶ πρὸ Χριστοῦ, ἐφυλάττετό τε πρὸς 25 αὐτῶν μάλιστα. μαθεῖν δ' ἔστιν ἐκ τῶν ὑπὸ Φίλωνος, Ἰωσήπου, Μουσαίου λεγομένων, καὶ οὐ μόνων τούτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐτι παλαιότερων, ἀμφοτέρων Ἀγαθοβούλων τῶν ἐπὶ κλήν διδασκάλων, Ἀριστοβούλου τοῦ πάνυ, ὅς ἐν τοῖς ἑβδομή- 30 κοντα κατειλεγμένος τοῖς τὰς ἱερὰς καὶ θείας Ἑβραίων ἐρμηνεύσας γραφὰς Πτολεμαίῳ τῷ Φιλα-

"δέλφω καὶ τῷ τούτου πατρὶ, καὶ βίβλους ἐξηγη-
 "κας τοῦ Μωυσέως νόμου τοῖς αὐτοῖς προσεφώνη-
 "βασιλεύσιν. 17. οὗτοι τὰ ζητούμενα κατὰ τὴν ἔξο-
 "δον ἐπιλύοντες φασὶ δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐν
 5 "ἰσῆς ἅπαντας μετὰ ἰσημερίαν ἔαριν ἢν, μεσοῦντο
 "τοῦ πρώτου μηνός· τοῦτο δὲ εὐρίσκεσθαι, τὸ πρῶ-
 "τον τμήμα τοῦ ἡλιακοῦ, ἢ ὡς τινες αὐτῶν ἀνόμα-
 "σαν, ζωοφόρον κύκλου διεξιόντος ἡλίου. ὁ
 "Ἀριστόβουλος προστίθησιν ὡς εἰη ἐξ ἀνάγκης
 10 "τῶν διαβατηρίων ἑορτῇ, μὴ μόνον τὸν ἡλίον
 "ἰσημερινὸν διαπορεύεσθαι τμήμα, καὶ τὴν σελήνην
 "δέ. 18. τῶν γὰρ ἰσημερινῶν τμημάτων ὄντων δύο
 "τοῦ μὲν ἔαρινος, τοῦ δὲ μετοπωρινου, καὶ διαμε-
 "τρούντων ἄλληλα, δοθείσης τε τῆς τῶν διαβα-
 15 "τηρίων ἡμέρας τῇ τεσσαρεσκαίδεκάτῃ τοῦ μηνός
 "μεθ' ἑσπέραν, ἐστήξεται μὲν ἡ σελήνη τὴν ἐναντίαν
 "καὶ διάμετρον τῷ ἡλίῳ στάσιν, ὥσπερ οὖν ἔξεσται
 "ἐν ταῖς πανσελήνοις ὄραν, ἔσονται δὲ ὁ μὲν κατὰ
 "τὸ ἔαρινόν ἰσημερινόν, ὁ ἡλῖος, τμήμα, ἢ δὲ
 20 "ἀνάγκης κατὰ τὸ φθινοπωρινόν ἰσημερινόν, ἢ δὲ
 "λήνῃ. 19. οἶδα πλείστα καὶ ἄλλα πρὸς αὐτῶν
 "λεγόμενα, τοῦτο μὲν πιθανόν, τοῦτο δὲ κατὰ τὴν
 "κυριακὰς ἀποδείξεις προϊόντα, δι' ὧν παριστάνεται
 "πειρῶνται, τὴν τοῦ πάσχα καὶ τῶν ἀξύμιον ἑορτῇ
 25 "δεῖν πάντως μετ' ἰσημερίαν ἄγεσθαι· παρήμει-
 "ναι τοιαύτας τῶν ἀποδείξεων ὕλας ἀπαιτῶν, ὥς
 "περιήρηται μὲν τὸ ἐπὶ τοῦ Μωυσέως νόμου κάλυμμα
 "ἀνακεκαλυμμένον δὲ τῷ προσώπῳ λοιπὸν ἤδη Χρῆ-
 "στον καὶ τὰ Χριστοῦ ἀεὶ κατοπτρίζεσθαι μαθήματα
 30 "τε καὶ παθήματα. τοῦ δὲ τὸν πρῶτον παρ' Ἑβραίων
 "οἰς μῆνα περὶ ἰσημερίαν εἶναι παραστατικά καὶ τὴν
 "ἐν τῷ Ἑνώχ μαθήματα." 20. καὶ ἀριθμητικὰς

καταλέλοιπεν ὁ αὐτὸς ἐν ὅλοις δέκα συγγράμμασιν
 εἰσαγωγὰς, καὶ ἄλλα δείγματα τῆς περὶ τὰ θεῖα
 σχολῆς τε αὐτοῦ καὶ πολυπειρίας. 21. τούτῳ πρῶ-
 5 "τος ὁ τῆς Παλαιστίνων Καισαρείας ἐπίσκοπος Θεό-
 "τεκνος χεῖρας εἰς ἐπισκοπὴν ἐπιτέθεικε, διαδόχον
 "αὐτοῦ μετὰ τελευτὴν ποριεῖσθαι τῇ ἰδίᾳ παροικίᾳ
 "προμυώμενος. καὶ δὴ ἐπὶ σμικρὸν τινα χρόνον ἔμφω
 "τῆς αὐτῆς προύστησαν ἐκκλησίας, ἀλλὰ γὰρ ἐπὶ τὴν
 "Ἀντιόχειαν τῆς κατὰ Παῦλον συνόδου καλούσης,
 "τὴν Λαοδικέων πόλιν παριὼν πρὸς τῶν ἀδελφῶν
 10 "αὐτόθι κοιμηθέντος Εὐσεβίου κεκράτηται. 22. καὶ
 "τοῦ Ἀνατολίου δὲ τὸν βίον μεταλλάξαντος τῆς ἐκεῖσε
 "παροικίας ὕστατος τῶν πρὸ τοῦ διωγμοῦ καθίσταται
 "Στέφανος, λόγων μὲν φιλοσόφων καὶ τῆς ἄλλης
 15 "παρ' Ἑλλήσι παιδείας παρὰ τοῖς πολλοῖς θαυμα-
 "σθεῖς, οὐχ ὁμοίως γὰρ μὴν περὶ τὴν θείαν πίστιν
 "διατεθειμένος, ὡς προῖων ὁ τοῦ διωγμοῦ καιρὸς
 "ἀπηλέγξεν, εἰρῶνα μᾶλλον δειλὸν τε καὶ ἄνδρου
 "ἢ περ ἀληθῆ φιλόσοφον ἀποδείξας τὸν ἄνδρα. 23. οὐ
 20 "μὴν ἐπὶ τούτῳ γὰρ καταστρέφειν ἡμέλλε τὰ τῆς ἐκ-
 "κλησίας, ἀνορθοῦνται δ' αὐτὰ πρὸς αὐτοῦ θεοῦ τοῦ
 "πάντων σωτῆρος ἀντίκα τῆς αὐτόθι παροικίας ἐπί-
 "σκοπος ἀναδειχθεὶς Θεόδοτος, πράγμασιν αὐτοῖς
 "ἀνὴρ καὶ τὸ κύριον ὄνομα καὶ τὸν ἐπίσκοπον ἐπαλη-
 25 "θεύσας. ἱατρικῆς μὲν γὰρ σωματῶν ἀπεφέρετο τὰ
 "πρῶτα τῆς ἐπιστήμης, ψυχῶν δὲ θεραπευτικῆς οἶος
 "οὐδὲ ἄλλος ἀνθρώπων ἐτύγχανε, φιλανθρωπίας,
 "γνησιότητος, συμπαθείας, σπουδῆς τῆς τῶν παρ'
 "αὐτοῦ δεομένων ἀφελείας ἐνεκεν. πολὺ δὲ ἦν αὐτῷ
 30 "καὶ τὸ περὶ τὰ θεῖα μαθήματα συνησκημένον. οὗτος
 "μὲν δὴ τοιοῦτος ἦν. 24. ἐν Καισαρείᾳ δὲ τῆς Παλαι-
 "στίνης Θεότεκνον σπουδαιότατα τὴν ἐπισκοπὴν διελ-

θόντα Ἀράπιος διαδέχεται, ὃν καὶ πολλὰ καμύ-
 γνησιωτάτην τε πρόνοιαν τῆς τοῦ λαοῦ προστασί-
 ῃς πεποιημένου, πλουσίᾳ τε χειρὶ πάντων μάλιστα
 πενήτων ἐπιμεμελημένον. 25. κατὰ τοῦτον ἔλλον-
 5 μώτατον αὐτῷ τε βίῳ φιλόσοφον ἀληθῆ, πρεσβεί-
 τῆς αὐτόθι παροικίας ἡξιωμένου, Πάμφιλον ἔγνωμε-
 ὃν ὁποῖός τις ἦν καὶ ὁπόθεν ὁρμώμενος, οὐ σμικρὸν
 ἂν γένοιτο δηλοῦν ὑποθέσεως· ἕκαστα δὲ τοῦ
 αὐτὸν βίου καὶ ἧς συνεστήσατο διατριβῆς, τοῦ-
 10 κατὰ τὸν διωγμὸν ἐν διαφόροις ὁμολογίαις ἀγωνί-
 ας αὐτοῦ, καὶ ὃν ἐπὶ πᾶσιν ἀνεδήσατο τοῦ μαρτυρίου
 στέφανον, ἐν ἰδίᾳ τῇ περὶ αὐτοῦ διελήφμεν ὑπο-
 θέσει. 26. ἀλλ' οὗτος μὲν τῶν τῆδε θαυμασιωτά-
 τος, ἐν δὲ τοῖς μάλιστα καθ' ἡμᾶς σπανιωτάτος
 15 γενομένων ἴσμεν τῶν μὲν ἐπ' Ἀλεξανδρείας πρε-
 σβυτέρων Πιέριον, Μελέτιον δὲ τῶν κατὰ Πόντον
 ἐκκλησιῶν ἐπίσκοπον. 27. ἀλλ' ὁ μὲν ἄκρως ἀκτι-
 μוני βίῳ καὶ μαθήμασι φιλοσόφοις δεδοκίμαστο, τὸ
 περὶ τὰ θεῖα θεωρίαις καὶ ἐξηγήσεσι, καὶ ταῖς
 20 τοῦ κοινοῦ τῆς ἐκκλησίας διαλέξεσιν ὑπερφανῶς ἐξ-
 σκημένος, ὁ δὲ Μελέτιος (τὸ μέλι τῆς Ἀττικῆς ἐκάλουν
 αὐτὸν οἱ ἀπὸ παιδείας) τοιοῦτος ἦν, οἷον ἂν γνο-
 ρεῖ τις τῶν κατὰ πάντα λόγων ἕνεκα τελεωτάτου
 ῥητορικῆς μὲν γε τὴν ἀρετὴν οὐδὲ οἷον τε θαυμά-
 25 ἐπαξίως, ἀλλὰ τοῦτο μὲν εἶναι αὐτῷ φαίη ἂν τις
 κατὰ φύσιν· τῆς δ' ἄλλης πολυπειρίας τε καὶ πολυ-
 μαθείας τίς ἂν τὴν ἀρετὴν ὑπερβάλοιτο; 28. οἱ δὲ
 ἐπὶ πάσαις λογικαῖς ἐπιστήμαις τὸν τεχνικώτατον
 καὶ λογιώτατον καὶ μόνον πείραν αὐτοῦ λαβὼν
 30 εἶπες. ἐφάμιλλα δὲ αὐτῷ καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς παρὰ
 τοῦ βίου. τοῦτον κατὰ τὸν τοῦ διωγμοῦ καιρὸν
 κατὰ Παλαιστίνην κλίμασι διαδιδράσκοντα ἐφ' ὅλοι-

ἔτεσιν ἐπὶ κατενοήσαμεν. 29. τῆς δ' ἐν Ἱεροσο-
 λύμοις ἐκκλησίας μετὰ τὸν σμικρὸν πρόσθεν δεδηλω-
 μένον ἐπίσκοπον Ὑμέναιον Ζάμβδας τὴν λειτοურ-
 γίαν παραλαμβάνει. μετ' οὐ πολὺ δὲ τοῦτου
 κεκοιμημένου Ἑρμών ὕστατος τῶν μέχρι τοῦ καθ'
 5 ἡμᾶς διωγμοῦ τὸν εἰσέτι νῦν ἐκείσε πεφυλαγμένον
 ἀποστολικὸν διαδέχεται θρόνον. 30. καὶ ἐπ' Ἀλε-
 ξανδρείας δὲ Μαξιμον ὀκτωκαίδεκα ἔτεσι μετὰ τὴν
 Διονυσίου τελευτὴν ἐπισκοπεύσαντα Θεωνᾶς διαδέ-
 χεται· καθ' ὃν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ ταυτὸν
 10 τῷ Πιερῷ πρεσβυτερίου ἡξιωμένος Ἀχιλλᾶς ἔγνω-
 οῦντο, τῆς ἱερᾶς πίστεως τὸ διδασκαλεῖον ἐγκεχει-
 ρισμένος, οὐδενὸς ἤττον σπανιωτάτον φιλοσοφίας
 ἔργον καὶ πολιτείας εὐαγγελικῆς τρόπον γνήσιον
 ἐπιδεδειγμένος. 31. μετὰ δὲ Θεωνᾶν ἐννεακαίδεκα
 15 ἔτεσιν ἐξυπηρετησάμενον διαδέχεται τὴν ἐπισκοπὴν
 τῶν ἐπ' Ἀλεξανδρείας Πέτρος, ἐν τοῖς μάλιστα καὶ
 αὐτὸς διαπρέψας ἐφ' ὅλοις δυοκαίδεκα ἐνιαυτοῖς, ὃν
 πρὸ τοῦ διωγμοῦ τρισὶν οὐδ' ὅλοις ἔτεσιν ἡγήσα-
 20 μένος τῆς ἐκκλησίας, τὸν λοιπὸν τοῦ βίου χρόνον
 ἐντονωτέρᾳ τῇ συνασκίσει ἑαυτὸν τε ἤγε, καὶ τῆς
 κοινῆς τῶν ἐκκλησιῶν ὠφελείας οὐκ ἀφανῶς ἐπεμέλειτο.
 ταύτῃ δ' οὖν ἐνάτῳ ἔτει τοῦ διωγμοῦ τὴν κεφαλὴν
 ἀποτιμηθεὶς τῷ τοῦ μαρτυρίου κατεκοσμήθη στεφάνῳ.
 32. Ἐν τούτοις τὴν τῶν διαδοχῶν περιγράψαν-
 25 τες ὑπόθεσιν, ἀπὸ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν γενέσεως
 ἐπὶ τὴν τῶν προσευκτηριῶν καθάρσεις εἰς ἔτη
 συνετείνουσιν πέντε καὶ τριακόσια, φέρε ἑξῆς τοὺς
 καθ' ἡμᾶς τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀνδρισσάμενων ἀγῶ-
 νας, ὅσοι τε καὶ πηλικοί γερόνασι, καὶ τοῖς μεθ' ὧν
 ἡμᾶς εἰδέναι διὰ γραφῆς καταλείψωμεν.

ΛΟΓΟΣ Η.

Προοίμιον. Τὴν τῶν ἀποστόλων διαδοχὴν ὅλοις ἐπὶ περιγράψαντες βιβλίοις ἐν ὁγδόῳ τοῦ συγγράμματι τὰ καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς, οὐ τῆς τυχερᾶς ἄξια ὄντα γραφῆς, ἐν τι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἡγούμεθα δεῖν εἰς γνῶσιν καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς παρ-
δοῦναι, καὶ ἄρξεται γὰρ ὁ λόγος ἐντεῦθεν ἡμῖν.

I. [Nic. H. E. VII, 2.] Ὅσης μὲν καὶ ὁποῦν πρό τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ δόξης ὁμοῦ καὶ παρὰ
10 σίας ὁ διὰ Χριστοῦ τῷ βίῳ κατηγγελμένος τῆς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας λόγος παρὰ πάντων ἀνθρώπων, Ἑλληνσί τε καὶ βαρβάρους, ἡξίωτο, μᾶλλον ἢ καθ' ἡμᾶς ἐπαξίως διηγῆσασθαι. 2. τεκμηρίον δ' ἂν γένοιτο τῶν κρατούντων αἱ περὶ τοὺς ἡμετέ-
15 ρους δεξιώσεις, οἷς καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἐνεχείρισεν ἡγεμονίας, τῆς περὶ τὸ θύειν ἀγωνίας κατὰ πολλὰ ἦν ἀπέσπαστον περὶ τὸ δόγμα, φιλίαν αὐτοὺς ἀπαλάττοντες. 3. τί δεῖ περὶ τῶν κατὰ τοὺς βασιλεὺς λέγειν οἴκους, καὶ τῶν ἐπὶ πᾶσιν ἀρχόντων; οἱ τε
20 οἰκέοις εἰς πρόσωπον ἐπὶ τῷ θεῷ παρρησιαζομένοις λόγῳ τε καὶ βίῳ συνεχώρουν, γαμεταῖς καὶ πατρὶ καὶ οἰκέταις, μονονουχὶ καὶ ἐγκανυχᾶσθαι ἐπὶ παρρησίᾳ τῆς πίστεως ἐπιτρέποντες· οὐς ἐξόχως μᾶλλον τῶν συνθεραπευόντων ἀποδεκτοὺς ἡγοῦντο.
25 4. οἷος ἐκεῖνος ἦν Δωρόθεος, πάντων αὐτοῖς εὐνοίας, στατος καὶ πιστότατος, καὶ τούτων ἕνεκα διαφερόντως παρὰ τοὺς ἐν ἀρχαῖς καὶ ἡγεμονίαις αὐτῶν τιμιωτάταις ἐντιμότητος, ὃ τε σὺν αὐτῷ περιβόητος Γοργόνιος, καὶ ὅσοι τῆς αὐτῆς ὁμοίως τοῦτον ἡξίωσαν διὰ τὸν τοῦ θεοῦ λόγον τιμῆς. 5. οἷας
30 καὶ τοὺς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ἀρχοντας πα-

πᾶσιν ἐπιτρόποις καὶ ἡγεμόσιν ἀποδοχῆς ἦν ὁρᾶν ἔξινον. πῶς δ' ἂν τις διαγράψει τὰς μυριάδων ἐκείνας ἐπισυναγωγὰς καὶ τὰ πλήθη τῶν κατὰ πᾶσαν πόλιν ἀθροισμάτων, τὰς τε ἐπισήμους ἐν τοῖς προσενηκτοῖς συνδρομὰς, ὧν δὴ ἕνεκα 5 ἡμετέρας ἐτι τοῖς παλαιοῖς οἰκοδομήμασιν ἀρκούμενοι εὐρείας εἰς πλάτος ἀνὰ πάσας τὰς πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνίσταν ἐκκλησίας. 6. ταῦτα δὲ τοῖς χρό-
νοις προϊόντα, ὁσημέραι τε εἰς αὐξήσιν καὶ μέγεθος ἐπιδιδόντα οὐδεὶς ἀνείργει φθόνος, οὐδέ τις δαίμων 10 πονηρὸς οἷός τε ἦν βασκαίνειν οὐδ' ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς κωλύειν, εἰς ὅσον ἡ θεία καὶ οὐράνιος χεὶρ ἐσκεπὲς τε καὶ ἐφρούρει οἷα δὴ ἄξιον ὄντα τὸν ἑαυτῆς λαόν. 7. ὥς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλέον ἐλευθερίας ἐπὶ χαν-
15 οτήτῃ καὶ νωθρίᾳ τὰ καθ' ἡμᾶς μετελλάττετο, ἄλλων ἄλλοις διαφθινουμένων καὶ διαλοιδορουμένων, καὶ μονονουχὶ ἡμῶν αὐτῶν ἑαυτοῖς προσπολεμούντων ὅπλοις, εἰ οὕτω τύχοι, καὶ δόρασι τοῖς διὰ λόγων, ἀρχόντων τε ἄρχουσι προσρηγνύντων, καὶ λαῶν ἐπὶ
20 λαοὺς καταστασιαζόντων, τῆς τε ὑποκρίσεως ἀφάρτου καὶ τῆς εἰρωνείας ἐπὶ πλείστον ὅσον κακίας προϊούσης, ἡ μὲν δὴ θεία κρίσις, οἷα φίλον αὐτῇ, πεφει-
σμένως, τῶν ἀθροισμάτων ἐτι συγκροτουμένων, ἡρῆμα καὶ μετρίως τὴν αὐτῆς ἐπισκοπὴν ἀνεκίνει, ἐκ τῶν ἐν στρατείαις ἀδελφῶν καταρχομένου τοῦ 25 διωγμοῦ. 8. ὥς δ' ἀνεπαίσθητως ἔχοντες οὐχ ὅπως εὐμενὲς καὶ ἴλεω καταστήσεσθαι τὸ θεῖον προὔθυ-
μοῦμεθα, οἷα δὲ τινες ἄθεοι ἀφρόντιστα καὶ ἀνεπί-
σκοπα τὰ καθ' ἡμᾶς ἡγούμενοι ἄλλας ἐπ' ἄλλαις 30 προσετίθεμεν κακίας, οἱ τε δοκοῦντες ἡμῶν ποι-
μῆνες τὸν τῆς θεοσεβείας θεσμὸν παρωσάμενοι καὶ πρὸς ἀλλήλους ἀνεφλέγοντο φιλονεικίας, αὐτὰ

δὴ ταῦτα μόνα, τὰς ἔρεις καὶ τὰς ἀπειλὰς τὸν τε
 ξῆλον καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους ἔχθος τε καὶ μίσος ἐπαύ-
 ξοντες, οἷά τε τυραννίδας τὰς φιλαρχίας ἐκθύμως
 διεκδικοῦντες, τότε δὴ, τότε κατὰ τὴν φάσκουσαν
 5 τοῦ Ἰερειίου φωνὴν „ἐγνόφωσεν ἐν ὄργῃ αὐτοῦ
 κύριος τὴν θυγατέρα Σιών, καὶ κατέρριψεν ἐξ
 οὐρανοῦ εἰς γῆν δόξασμα Ἰσραὴλ, οὐκ ἐμνήσθη τε
 ὑποποδίου ποδῶν αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς αὐτοῦ,
 ἀλλὰ καὶ κατεπόντισε κύριος πάντα τὰ ὥραια
 10 Ἰσραὴλ, καὶ καθεῖλε πάντας τοὺς φραγμοὺς αὐτοῦ,
 9. κατὰ τε τὰ ἐν ψαλμοῖς προθεσπισθέντα κατέ-
 στρεψε τὴν διαθήκην τοῦ δούλου αὐτοῦ, καὶ ἐβεβή-
 λωσεν εἰς γῆν διὰ τῆς τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως
 τὸ ἀγίασμα αὐτοῦ, καὶ καθεῖλε πάντας τοὺς φρα-
 15 γμοὺς αὐτοῦ, ἔθετο τὰ ὀχυρώματα αὐτοῦ δειλίαν
 διήρπασάν τε τὰ πλήθη τοῦ λαοῦ πάντες οἱ διοδεύ-
 οντες ὁδόν, καὶ δὴ ἐπὶ τούτοις ὄνειδος ἐγενήθη τοῖς
 γείτοσιν αὐτοῦ. ὕψωσε γὰρ τὴν δεξιάν τῶν ἐχθρῶν
 αὐτοῦ, καὶ ἀπέστρεψε τὴν βοήθειαν τῆς ῥομφαίας
 20 αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀντελάβετο αὐτοῦ ἐν τῷ πολέμῳ
 ἀλλὰ καὶ κατέλυσεν ἀπὸ καθαρισμοῦ αὐτὸν, καὶ τὸν
 θρόνον αὐτοῦ εἰς τὴν γῆν κατέρραξεν· ἐσμικρυν-
 τε τὰς ἡμέρας τοῦ χρόνου αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πᾶσι κα-
 τέχεεν αὐτοῦ αἰσχύνην.

25 II. [Nic. H. E. VII, 3.] Συντετέλεσται δὴ τα καθ'
 ἡμᾶς πάντα, ὁπηυίκα τῶν μὲν προσευκτηρίων τοῦ
 οἴκου ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὐτοῖς θεμελίους καταρ-
 ριπτομένους, τὰς δὲ ἐνθέους καὶ ἱερὰς γραφὰς
 κατὰ μέσας ἀγορὰς πυρὶ παραδιδόμενας αὐτοῖς ἐπέ-
 30 δομεν ὀφθαλμοῖς, τοὺς τε τῶν ἐκκλησιῶν ποιμέναις

αἰσχροῦς ὡς καὶ κείσε κρυπταζομένους, τοὺς δὲ ἀσχη-
 μόνως ἀλισκομένους, καὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν καταπαιζο-
 μένους, ὅτε καὶ κατ' ἄλλον προφητικὸν λόγον „ἐξεχύθη
 ἐξουδένωσις ἐπ' ἄρχοντας, καὶ ἐπλάνησεν αὐτοὺς ἐν
 5 ἄβυσσὶ καὶ οὐχ ὁδῶ.“ 2. ἀλλὰ τούτων μὲν οὐχ
 ἡμέτερον διαγράφειν τὰς ἐπὶ τέλει σκυθρωπὰς συμ-
 φορὰς, ἐπεὶ καὶ τὰς πρόσθεν τοῦ διωγμοῦ διαστάσεις
 τε αὐτῶν εἰς ἀλλήλους καὶ ἀτοπίας οὐχ ἡμῶν οἰκεῖον
 μνήμη παραδιδόναι. διὸ καὶ πλέον οὐδὲν ἱστορησά-
 10 μεν περὶ αὐτῶν διέγνωμεν ἢ δι' ὧν ἂν τὴν θείαν δι-
 καιώσασιν κρίσιν. 3. οὐκοῦν οὐδὲ τῶν πρὸς τοῦ
 διωγμοῦ πεπειραμένων, ἢ τῶν εἰς ἅπαν τῆς σω-
 τηρίας νευκαυνηκότων, αὐτῇ τε γνώμῃ τοῖς τοῦ
 κλύδωνος ἐναπορριφέντων βυθοῖς, μνήμην ποιήσα-
 15 σθαι προήχθημεν, μόνα δὲ ἐκεῖνα τῇ καθόλου προσ-
 ῥήσομεν ἱστορίᾳ, ἃ πρῶτοις μὲν ἡμῶν αὐτοῖς,
 ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς γένοιτο· ἂν πρὸς ὠφε-
 λείας. ἴωμεν οὖν ἐντεῦθεν ἥδη, τοὺς ἱερὰς ἀγῶ-
 νας τῶν τοῦ θεοῦ λόγον μαρτύρων ἐν ἐπιτομῇ
 διαγράφοντες. 4. ἔτος τοῦτο ἦν ἐννεακαίδέκατον
 20 τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Δύστρος μὲν, (λέγοιτο
 δ' ἂν οὗτος Μάρτιος κατὰ Ῥωμαίους), ἐν ᾧ τῆς τοῦ
 σωτηρίου πάθους ἐορτῆς ἐπελευνούσης ἡ πλωτο παν-
 ταχόσε βασιλικά γράμματα, τὰς μὲν ἐκκλησίας εἰς
 ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γενέ-
 25 σθαι προστάττοντα, καὶ τοὺς μὲν τιμῆς ἐπειλημ-
 μένους ἀτίμους, τοὺς δὲ ἐν οἰκειταῖς, εἰ ἐπιμένουσιν
 τῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ προθέσει, ἐλευθερίας στερεῖ-
 σθαι προαγορεύοντα. 5. καὶ ἡ μὲν πρώτη καθ'
 30 ἡμῶν γραφὴ τοιαύτη τις ἦν· μετ' οὐ πολὺ δὲ ἐτέρων 30

5 Jerem. 2, 1. 2.

11 Psalm, 88 (89), 40 sqq.

3 Psalm. 106 (107), 40.

ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων προσετίττετο τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους πάντας τοὺς κατὰ πάντα τὰς πρῶτα μὲν δεσμοῖς παραδίδοσθαι, εἰδ' ὕστερον πάλιν μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι.

- 5 III. [Nic. H. E. VII, 4.] Τότε δὴ οὖν, τῶν πλείστοι μὲν ὅσοι τῶν ἐκκλησιῶν ἄρχοντες, δεινὰ αἰκίαις προθύμως ἐναθλήσαντες, μεγάλων ἀγώνων ἱστορίας ἐπεδείξαντο, μυρίοι δ' ἄλλοι τὴν ψυχὴν ὑπὸ δειλίας προναρκήσαντες προχείρως οὕτως αὖτε
10 πρῶτης ἐξησθένησαν προσβολῆς, τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστος εἰδὴ διάφορα βασάνων ἐνήλλαττεν, ὁ μὲν μάστιξιν αἰκιζόμενος τὸ σῶμα, ὁ δὲ στρεβλώσει καὶ ἑσπερίοις ἀνυπομονήτοις τιμωρούμενος, ἐφ' οἷς ἤτις
15 2. ἄλλοι δ' αὖ πάλιν ἄλλως τὸν ἀγῶνα διεξήγεον· ὁ μὲν γὰρ τις ἐτέρων βία συνωθούντων καὶ τοῦ παμμιάροιο καὶ ἀνάνοιο προσαγόντων θυσίαις τεθυκὼς ἀπηλλάττετο, καὶ εἰ μὴ τεθυκὼς ἦν, ὁ μὴδ' ὅλως προσπελάσας, μηδὲ τινος ἐναγούς ἐφαπτόμενος, εἰρηκότων δ' ἐτέρων ὅτι τεθυκοί, σιωπῶν
20 φέρων τὴν συκοφαντίαν ἀπήει, ἄλλος ἡμίθως αἰρόμενος ὡσὰν ἤδη νεκρὸς ἐρρίπτετο. 3. καὶ αὖ πάλιν ἐπ' ἐδάφους κείμενος μακρὰν ἐσύρετο τοῦ ποδοῦν, ἐν τεθυκόσιν αὐτοῖς λελογισμένος· ὁ δὲ
25 ἐβόα, καὶ μεγάλη διεμαρτύρετο φωνὴ τῆς θυνῶν τὴν ἄρνησιν· καὶ ἄλλος Χριστιανὸς εἶναι ἐκεκράνη τῇ τοῦ σωτηρίου προσήματος ὁμολογίᾳ λαμπρὸν ὄντα μένος· ἕτερος τὸ μὴ τεθυκέναι μήτε θύσειν ποιεῖν διετείνετο. 4. ὅμως δ' οὖν καὶ οἷδε πολυχειροῖς καὶ
30 ἐπὶ τοῦτο τεταγμένης στρατιωτικῆς παρατάξεως καὶ στόματος παιόμενοι καὶ κατασιγαζόμενοι, κατὰ προσώπου καὶ παρειῶν τυπτόμενοι μετὰ βίας ἐπὶ

δοῦντο. οὕτως ἐξ ἅπαντος οἱ τῆς θεοσεβείας ἐχθροὶ
τὸ δοκεῖν ἡνυκέναι περὶ πολλοῦ ἐτίθεντο. ἀλλ' οὐ
καὶ κατὰ τῶν ἀγίων αὐτοῖς μαρτύρων ταῦτα προ-
χώραι, ὧν εἰς ἀκριβῆ διήγησιν τίς ἂν ἡμῖν ἐξα-
κρίσειε λόγος;

IV. [Nic. H. E. VII, 3.] Μυρόνους μὲν γὰρ ἰστο-
ρήσαι ἂν τις θαυμαστήν ὑπὲρ εὐσεβείας τοῦ θεοῦ
τῶν ὅλων ἐνδεδειγμένους προθυμίαν, οὐκ ἐξότουπερ
μόνον ὁ κατὰ πάντων ἀνεκινήθη διωγμός, πολὺ
πρότερον δὲ, καθ' ὃν ἔτι τὰ τῆς εἰρήνης συνεκρο-
τεῖτο. 2. ἄρτι γὰρ ἄρτι πρῶτον ὥσπερ ἀπὸ κάρου
βαθείος ὑποκινουμένου τοῦ τὴν ἐξουσίαν εἰληφότος,
κρύβδην τε ἔτι καὶ ἀφανῶς μετὰ τὸν ἀπὸ Δελίου
καὶ Οὐαλεριανοῦ μεταξὺ χρόνον ταῖς ἐκκλησίαις
ἐπιχειροῦντος, οὐκ ἀθρόως τε τῷ καθ' ἡμῶν ἔπα-
ποδυομένου πολέμῳ, ἀλλ' ἔτι τῶν κατὰ τὰ στρατό-
πεδα μόνων ἀποπειρωμένου — ταύτῃ γὰρ καὶ τοὺς
λοιποὺς ἀλῶναι ῥαδίως ὤρετο, εἰ πρότερον ἐκείνων
καταγωνισάμενος περιγένοιτο —, πλείστους παρῇν
τῶν ἐν στρατείαις ὄραν ἀσμενέστατα τὸν ἰδιωτικὸν
προσπαζομένους βίον, ὥς ἂν μὴ ἐξαρνοὶ γένοιτο
τῆς περὶ τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν εὐσεβείας. 3. ὥς
γὰρ ὁ στρατοπεδάρχης, ὅστις ποτὲ ἦν ἐκεῖνος, ἄρτι
πρῶτον ἐνεχείρει τῷ κατὰ τῶν στρατευμάτων διω-
γμῷ, φυλοκρινῶν καὶ διακαθαίρων τοὺς ἐν τοῖς
στρατοπέδοις ἀναφερομένους, αἵρεσίν τε διδοὺς ἢ
πειθαρχοῦσιν ἥς μετὴν αὐτοῖς ἀπολαύειν τιμῆς, ἢ
τούναντίον στέρεσθαι ταύτης, εἰ ἀντιπάττειντο τῷ
προστάγματι, πλείστοι ὅσοι τῆς Χριστοῦ βασιλείας
στρατιῶται τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν, μὴ μελλήσαν-
τες, τῆς δοκούσης δόξης καὶ εὐπραγίας ἥς εἶχον
ἀναμφιλόγως προουτίμησαν. 4. ἤδη δὲ σπανίως τού-

των εἰς πον καὶ δεύτερος οὐ μόνον τῆς ἀξίας τῇ
ἀποβολῇ, ἀλλὰ καὶ θάνατον τῆς εὐσεβοῦς ἐνστάσεως
ἀντικατηλλάττοντο, μετρίως πως ἤδη τότε τοῦ τῇ
ἐπιβολῇ ἐνεργοῦντος καὶ μέχρις αἵματος ἐπ' ἐνίο
5 φθάνειν ἐπιτολμῶντος, τοῦ πλήθους, ὡς εἰκε, τῶ
πιστῶν δεδιττομένου τε αὐτὸν ἔτι καὶ ἀποκινεῖν
ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀθρόως ἐφορμῆσαι πόλεμον
5. ὡς δὲ καὶ γυμνότερον ἐπαπεδύετο οὐδ' ἐσ
λόγῳ δυνατόν ἀφηγήσασθαι, ὅσους καὶ ὁποίους το
10 θεοῦ μάρτυρας ὀφθαλμοῖς παρῇν ὄραν τοῖς ἀν
πάσας τὰς τε πόλεις καὶ τὰς χώρας οἰκοῦσιν.

V. [Nic. H. E. VII, 5.] Αὐτίκα γοῦν τῶν οὐ
ἀσήμεναι τις, ἀλλὰ καὶ ἄγαν κατὰ τὰς ἐν τῷ βί
νενομισμένας ὑπεροχὰς ἐνδοξοτάτων, ἅμα τῷ τῇ
15 κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ προτεθῆναι
γραφῇν, ζήλῳ τῷ κατὰ θεὸν ὑποκινηθεῖς, διαπύρ
τε ἐφορμήσας τῇ πίστει, ἐν προφανεῖ καὶ δημοσί
κειμένην ὡς ἀνοσίαν καὶ ἀσεβεστάτην ἀνελὼν σπα
ράττει, δυοῖν ἐπιπαρόντων κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν
20 βασιλέων, τοῦ τε πρεσβυτάτου τῶν ἄλλων καὶ τοῦ
τὸν τέταρτον ἀπὸ τούτου τῆς ἀρχῆς ἐπικρατοῦντος
βαθμόν. ἀλλ' οὗτος μὲν τῶν τηνικάδε πρῶτος τοῦ
τον διαπρέψας τὸν τρόπον, ἅμα τε τοιαῦτα, οἷα καὶ
εἰκὸς ἦν, ὑπομένεας ὥσάν ἐπὶ τοιούτῳ τολμηματι
25 τὸ ἄλνπον καὶ ἀτάραχον εἰς αὐτὴν τελευταίαν δι
τήρησεν ἀναπνοήν.

VI. [Nic. H. E. VII, 5.] Πάντων δὲ, ὅσοι τῷ
πώποτε ἀννυνοῦνται θαυμάσιοι καὶ ἐπ' ἀνδρείᾳ
βεβοημένοι, εἴτε παρ' Ἑλλήσιν εἴτε παρὰ βαρβάρους
30 θεῖους ἤνεργεν ὁ καιρὸς καὶ διαπρεπεῖς μάρτυρας
τοὺς ἀμφὶ τὸν Λωρόθεον βασιλικούς παιδας, οἳ καὶ
τῆς ἀνωτάτω παρὰ τοῖς δεσπόταις ἡξιωμένοι τιμῇ

γνησίῳν τε αὐτοῖς διαθέσει τέκνων οὐ λειπόμενοι,
 μίξονα πλοῦτον ὡς ἀληθῶς ἡγῆνται τῆς τοῦ βίου
 δοξῆς καὶ τρυφῆς τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ὀνειδισμούς
 τε καὶ πόνους, καὶ τοὺς κεκαινουργημένους ἐπ' αὐτοῖς
 πολυτρόπους θανάτους, ὧν ἐνός τινος οἷο 5
 κέχρηται μνησθέντες τῷ τοῦ βίου τέλει, σκοπεῖν
 ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰ τοῖς ἄλλοις συμβεβηκότα τοῖς
 ἐντυγχάνουσι καταλείψομεν. 2. ἤγετό τις εἰς μέ-
 σον κατὰ τὴν προειρημένην πόλιν ἐφ' ὧν δεδηλώ-
 καμεν ἀρχόντων. θύειν δὴ οὖν προσταχθεῖς, ὡς 10
 ἐνίστατο, γυμνὸς μετάρσιος ἀρθῆναι κελεύεται, μά-
 στιξί τε τὸ πᾶν σῶμα καταξάινεσθαι, εἰσότε ἥτη-
 θῇς καὶ ἄκων τὸ προσταττόμενον ποιήσῃεν. 3. ὡς
 δὲ καὶ ταῦτα πάσχων ἀδιάτρεπτος ἦν, ὅξος λοιπὸν
 ἤδη τῶν ὀστέων ὑποφαινόμενων αὐτοῦ σὺν καὶ 15
 ἅλατι φύραντες κατὰ τῶν διασαπέντων τοῦ σώματος
 μερῶν ἐνέχουσιν· ὡς δὲ καὶ ταύτας ἐπάτει τὰς ἀλγη-
 δόνας, ἐσχάρα τούντευσθεν καὶ πῦρ εἰς μέσον εἴλ-
 κετο, καὶ κρεῶν ἐδωδίμων δίκην τὰ λείψανα αὐτῷ
 τοῦ σώματος ὑπὸ τοῦ πυρὸς οὐκ εἰς ἄθρουν, ὡς 20
 ἂν μὴ συντόμως ἀπαλλαγείη, κατὰ βραχὺ δὲ ἀνηλί-
 σκετο, οὐ πρότερον ἀνεῖναι τῶν ἐπιτιθέντων αὐτὸν
 τῇ πυρᾷ συγχωρουμένων, πρὶν ἂν καὶ μετὰ τοσαῦτα
 τοῖς προστασσομένοις ἐπινεύσειεν. 4. ὁ δ' ἀπρὸς
 ἐχόμενος τῆς προθέσεως νικηφόρος ἐν αὐταῖς παρῆ- 25
 ὄωκε τὴν ψυχὴν ταῖς βασάνοις. τοιοῦτον τῶν βασι-
 λικῶν ἐνός τὸ μαρτύριον παίδων, ἄξιον ὡς ὄντως
 καὶ τῆς προσηγορίας· Πέτρος γὰρ ἐκαλεῖτο. 5. οὐ
 χείρονα δὲ καὶ τὰ κατὰ τοὺς λοιποὺς ὄντα, λόγου
 φειδόμενοι συμμετρίας, παραλείψομεν, τοσοῦτον 30
 ἱστορήσαντες, ὡς ὁ τε Δωρόθεος καὶ ὁ Γοργόνιος,
 ἑτέροις ἅμα πλείοσι τῆς βασιλικῆς οἰκετίας, μετὰ

τοὺς πολυτρόπους ἀγῶνας βρόχῳ τὴν ζωὴν μετα-
 λάξαντες, τῆς ἐνθέου νίκης ἀπηνέγκαντο βραβεῖα.
 6. ἐν τούτῳ τῆς κατὰ Νικομήδειαν ἐκκλησίας ὁ τὴν
 καὐτὰ προεστὼς Ἀνθιμος διὰ τὴν εἰς Χριστὸν μαρ-
 5 τυρίαν τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται· τούτῳ δὲ πλῆθος
 ἄθροον μαρτύρων προστίθεται, οὐκ οἶδ' ὅπως ἐν
 τοῖς κατὰ τὴν Νικομήδειαν βασιλείοις πυρκαϊᾷς ἐν
 αὐταῖς δὴ ταῖς ἡμέραις ἀφθείσης, ἣν καθ' ὑπόνοιαν
 ψευδῇ πρὸς τῶν ἡμετέρων ἐπιχειρηθῆναι λόγου δια-
 10 δοθέντος, παγγενῇ σωρηδὸν βασιλικῷ νεύματι τῶν
 τῇδε θεοσεβῶν οἱ μὲν ξίφει κατεσφάττοντο, οἱ δὲ
 διὰ πυρὸς ἐτελειοῦντο. ὃ τε λόγος ἔχει προθυμίας
 τινὶ ἀρρήτῳ ἄνδρας ἅμα γυναιξὶν ἐπὶ τὴν πυρὰν
 ✓ καθάλλεσθαι· δῆσαντες δὲ οἱ δῆμοι ἄλλο τι πλῆθος
 15 ἐπὶ σκάφαις τοῖς θαλαττίοις ἐναπέριπτον βυθοῖς.
 7. τοὺς δέ γε βασιλικούς μετὰ θάνατον παῖδας, γῆ
 μετὰ τῆς προσηκούσης κηδείας παραδοθέντας, αὐτοὺς
 ἐξ ὑπαρχῆς ἀνορύξαντες ἐναπορρίψαι θαλάσσῃ καὶ
 αὐτοὺς ᾤοντο δεῖν οἱ νενομισμένοι δεσπόται, ὥς ἂν
 20 μὴ ἐν μνήμασιν ἀποκειμένους προσκυνοῖεν τινες.
 θεοὺς δὲ αὐτοὺς, ὥς γε ᾤοντο, λογιζόμενοι. καὶ τὰ
 μὲν ἐπὶ τῆς Νικομηδείας κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποτελε-
 σθέντα τοῦ διαγμοῦ τοιαῦτα. 8. οὐκ εἰς μακρὸν δὲ
 ἑτέρων κατὰ τὴν Μελιτηνὴν οὕτω καλουμένην χω-
 25 ραν, καὶ αὖ πάλιν ἄλλων ἀμφὶ τὴν Συρίαν ἐπιφυῆ-
 ναι τῇ βασιλείᾳ πεπειραμένων, τοὺς πανταχόσε τῶν
 ἐκκλησιῶν προεστῶτας εἰρκταῖς καὶ δεσμοῖς ἐνεῖραι
 πρόσταγμα ἐφοῖτα βασιλικόν. 9. καὶ ἦν ἡ θεία τῶν
 ἐπὶ τούτοις γινομένων πᾶσαν διήγησιν ὑπεράβρυσαν·
 30 μυρίου πλῆθους ἐν παντὶ τόπῳ καθειργνυμένων
 καὶ τὰ πανταχῇ δεσμοτήρια, ἀνδροφόνους καὶ τυμ-
 βωρύχοις πάλαι πρότερον ἐπεσκευασμένα, τότε πλῆ-

ρουντων επισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, ἀναγνωστων τε καὶ ἐπορκιστων, ὡς μηδὲ χώραν ἔτι τοῖς ἐπὶ κακουργίαις κατακρίτοις αὐτόθι λείπεσθαι. 10. αὐτοὶς δ' ἑτέρων τὰ πρῶτα γράμματα ἐπικατελιγφότων, ἐν οἷς τοὺς κατακλείστους θύσαντας μὲν ἂν βαδίζειν ἐπ' ἐλευθερίας, ἐνισταμένους δὲ μυρίαις καταξαίνειν προστέτακτο βασιάνοις, πῶς ἂν πάλιν ἐνταῦθα τῶν καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν μαρτύρων ἀριθμήσειέ τις τὸ πλῆθος, καὶ μάλιστα τῶν κατὰ τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὸ Μαύρων ἔθνος, Θηβαῖδα τε 10 καὶ κατ' Αἴγυπτον, ἐξ ἧς καὶ εἰς ἑτέρας ἤδη προσελθόντες πόλεις τε καὶ ἐπαρχίας διέπρεψαν τοῖς μαρτυροῖσι.

VII. [Nic. H. E. VII, 7.] Ἴσμεν γοῦν τοὺς ἐξ αὐτῶν διαλάμψαντας ἐν Παλαιστίνῃ, ἴσμεν δὲ καὶ 15 τοὺς ἐν Τύρῳ τῆς Φοινίκης, οὓς τίς ἰδὼν οὐ καταπλάγῃ τὰς ἀναριθμήτους μάστιγας, καὶ τὰς ἐν τούτοις τῶν ὡς ἀληθῶς παραδόξων τῆς θεοσεβείας ἀθλητῶν ἐνστάσεις, τὸν τε παραχρῆμα μετὰ τὰς μάστιγας ἐν θηροσὶν αἰμοβόροις ἀγῶνα, καὶ τὰς ἐν τούτῳ 20 παρδάλειον καὶ διαφόρων ἄρκτων, σκυῶν τε ἀγρίων καὶ πυρὶ καὶ σιδήρῳ κεκαντηριασμένων βοῶν προσβολὰς, καὶ τὰς πρὸς ἕκαστον τῶν θηρίων θαυμασίους τῶν γενναίων ὑπομονάς; 2. οἷς γινομένοις καὶ αὐτοὶ παρῆμεν, ὅπηνίκα τοῦ μαρτυρουμένου 25 σωτήρος ἡμῶν αὐτοῦ δὴ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν θείαν δύναμιν ἐπιπαροῦσαν, ἐναργῶς τε αὐτὴν τοῖς μάρτυσιν ἐπιδεικνῦσαν ἱστορήσαμεν, τῶν ἀνθρωποβόρων ἐπὶ πλείονα χρόνον μὴ προσψάψειν μηδὲ πλησιάζειν τοῖς τῶν θεοφιλῶν σώμασιν ἐπιτολμώντων, ἀλλ' ἐπὶ 30 μὲν τοὺς ἄλλους, ὅσοι δῆπουθεν ἔξωθεν ἐρεθισμοῖς παρώρων αὐτὰ, φερομένων, μόνων δὲ τῶν ἱερῶν

ἀθλητῶν γυμνῶν ἐστώτων καὶ ταῖς χερσὶ κατασειόν-
 των, ἐπὶ τε σφᾶς αὐτοὺς ἐπισπωμένων (τοῦτο γὰρ
 αὐτοῖς ἐκελεύετο πράττειν) μηδ' ὅλως ἐφαπτομένω
 ἀλλ' ἔσθ' ὅπῃ μὲν καὶ ἐπ' αὐτοὺς ὀρμώντων, οἱ
 5 δὲ πρὸς τινος θειοτέρας δυνάμεως ἀνακρουομένων
 καὶ αὐτὸν πάλιν εἰς τοῦπίσω χωρούντων. 3. ὁ καὶ
 μακρὸν γινόμενον θαῦμα παρδείχεν οὐ σμικρὸν τοῦ
 θεωμένοις, ὥστε ἤδη διὰ τὸ ἄπρακτον τοῦ πρώτου
 δεύτερον καὶ τρίτον προσαφίσσθαι ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ
 10 μάρτυρι θηρίον. 4. καταπληγῆναι δ' ἦν τὴν ἐκ
 τούτοις ἀπτόητον τῶν ἱερῶν ἐκείνων καρτερίαν, καὶ
 τὴν ἐν σώμασι νέοις βεβηκυῖαν καὶ ἀδιάτρεπτον ἐκ-
 στασιν. ἑώρας γοῦν ἡλικίαν οὐδ' ὅλων ἐτῶν εἰκο-
 δίχα δεσμῶν ἐστώτος νέου, καὶ τὰς μὲν χεῖρας
 15 ἐφαπλοῦντος εἰς σταυροῦ τύπον, ἀκαταπλήκτω
 καὶ ἀτρεμεῖ διανοίᾳ ταῖς πρὸς τὸ θεῖον σχολαίῳ
 τεταμένον λιταῖς, μηδ' ὅλως τε μεθισταμένου μη-
 ἀποκλίνοντός ποι τοῦ ἐνθα εἰσθήκει τόπου, ἄρκε-
 καὶ παρδάλεων θυμοῦ καὶ θανάτου πνεόντων ση-
 20. δὲν αὐτῆς καθαπτομένων αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, ἀλλ'
 οὐκ οἶδ' ὅπως θείᾳ καὶ ἀπορρήτῳ δυνάμει μονοῦ
 φραττομένων τὸ στόμα, καὶ αὐτῆς παλινδρομοῦν-
 εἰς τοῦπίσω. καὶ οὗτος μὲν οὖν τοιοῦτός τις
 5. πάλιν δ' ἂν ἑτέρους εἶδεις, πέντε γὰρ οἱ πάν-
 25 ἐτύγγανον, ἡγριωμένῳ ταύρῳ παραβληθέντας,
 τοὺς μὲν ἄλλους τῶν ἑξωθεν προσιόντων τοῖς κέ-
 σιν εἰς τὸν ἄερα ῥίπτων διεσπάραττεν, ἡμιθυγῆ
 αἶρεσθαι καταλιπὼν, ἐπὶ μόνους δὲ θυμῷ καὶ ἀπει-
 τοὺς ἱεροὺς ὀρμῶν μάρτυρας οὐδὲ πλησιάζειν αὐτῷ
 30 οἷός τε ἦν, κυρίτιων δὲ τοῖς ποσὶ καὶ τοῖς κέ-
 τῇδε κάκεισε ῥωόμενος καὶ διὰ τοὺς ἀπὸ τῶν
 τήρων ἐρεθισμοὺς θυμοῦ καὶ ἀπειλῆς πνέων

τοῦπίσω πρὸς τῆς ἱερᾶς ἀνθείλκετο προνοίας, ὥς
μηδὲ τούτου μηδὲν μηδαμῶς αὐτοὺς ἀδικήσαντος,
ἕτερα ἅττα αὐτοῖς ἐπαφίεσθαι θηρία. β. τέλος δὴ
οὖν μετὰ τὰς δεινὰς καὶ ποικίλας τούτων προσβολὰς
ἔλπει κατασφαγέυτες οἱ πάντες, ἀντὶ γῆς καὶ τάφων
τοῖς θαλαττίοις παραδίδονται κύμασι.

VIII. [Nic. H. E. VII, 8.] Καὶ τοιοῦτος μὲν ὁ
ἄγων τῶν κατὰ Τύρον τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀθλοῦς
ἐνδειξαμένων Αἰγυπτίων. θανμάσεις δ' ἂν τις αὐ-
τῶν καὶ τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκείας γῆς μαρτυρήσαντας, 10
ἐνθα μυριοὶ τὸν ἀριθμὸν ἄνδρες ἅμα γυναιξὶ καὶ
παισὶν, ὑπὲρ τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν διδασκαλίας
τοῦ προσκαίρου ξῆν καταφρονήσαντες, διαφόρους
ὑπέμειναν θανάτους, οἱ μὲν αὐτῶν μετὰ ξεσμούς
καὶ στρεβλώσεις μάστιγας τε χαλεπωτάτας καὶ μυρίας 15
ἄλλας ποικίλας καὶ φρικτὰς ἀκοῦσαι βασάνους πυρὶ
παραδοθέντες, οἱ δὲ πελάγει καταβροχισθέντες, ἄλ-
λοι δὲ εὐθαρσῶς τοῖς ἀποτέμνουσι τὰς ἑαυτῶν προ-
τείναντες κεφαλὰς, οἱ δὲ καὶ ἐναποθανόντες ταῖς
βασάνοις, ἕτεροι δὲ λιμῶ διαφθαρέντες, καὶ ἄλλοι 20
πάλιν ἀνασκολοπισθέντες, οἱ μὲν κατὰ τὸ σύνηθες
τοῖς κακούργοις, οἱ δὲ καὶ χειρόνως ἀνάπαλιν κατω-
κῆρα προσηλωθέντες, τηρούμενοί τε ζῶντες, εἰσότε
καὶ ἐπ' αὐτῶν ἱερῶν λιμῶ διαφθαρεῖν.

IX. [Nic. H. E. VII, 8.] Πάντα δ' ὑπεραίρει 25
λόγον καὶ ἄς ὑπέμειναν αἰκίας καὶ ἀλγηδόνας οἱ
κατὰ Θηβαῖδα μάρτυρες, ὁστράκοις ἀντὶ δυνύχων
ὅλον τὸ σῶμα μέχρις ἀπαλλαγῆς τοῦ βίου καταξαι-
νόμενοι, γυναιὰ τε τοῖν ποδοῖν ἐξ ἑνὸς ἀποδεσμού-
μενα, μετέωρά τε καὶ διαέρια κάτω κεφαλὴν μαγ- 30
γάνοις τισὶν εἰς ὕψος ἀνελκόμενα, γυμνοῖς τε παν-
τελῶς καὶ μηδ' ἐπικεκαλυμμένοις τοῖς σώμασι θέαν

ταύτην αίσχιστην καὶ πάντων ὁμοτάτην καὶ ἀπαν-
 θρωποτάτην τοῖς ὁρώσιν ἅπασι παρεσχημένα. 2. ἄλ-
 λοι δ' αὖ πάλιν δένδρεσι καὶ πρέμνοις ἐναπέδνησκον
 δεσμούμενοι· τοὺς γὰρ μάλιστα στεροτάτους τῶν
 5 κλάδων μηχαναῖς τισιν ἐπὶ ταῦτόν συνέλκοντες, εἰς
 ἑκάτερά τε τούτων τὰ τῶν μαρτύρων ἀποτείνοντες
 σκέλη, εἰς τὴν ἑαυτῶν ἠφίεσαν τοὺς κλάδους φέρε-
 σθαι φύσιν, ἄθρουν τῶν μελῶν διασπασμὸν καθ'
 ὧν ταῦτ' ἐνεχείρουν ἐπινοοῦντες. 3. καὶ ταῦτά γε
 10 πάντα ἐνηργεῖτο οὐκ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας ἢ χρόνον
 τινὰ βραχύν, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν ὅλων ἐτῶν διάστημα,
 ὅτε μὲν πλειόνων ἢ δέκα, ὅτε δὲ ὑπὲρ τοὺς εἴκοσι
 τὸν ἀριθμὸν ἀναιρουμένων· ἄλλοτε δὲ οὐχ ἦττον
 καὶ τριάκοντα, ἥδη δὲ ἑγγύς που καὶ ἐξήκοντα, καὶ
 15 πάλιν ἄλλοτε ἑκατὸν ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ἄνδρες ἅμα κο-
 μιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξίν ἐκτείνοντο, ποικίλαις καὶ
 αὐτὰ ἐναλλακτούσαις τιμωρίαις καταδικαζόμενοι. 4. ἰστο-
 ρήσαμεν δὲ καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τῶν τόπων γενόμενοι
 πλείους ἀθρόως κατὰ μίαν ἡμέραν τοὺς μὲν τῆς
 20 κεφαλῆς ἀποτομὴν ὑπομείναντας, τοὺς δὲ τὴν δι-
 πυρὸς τιμωρίαν, ὡς ἀμβλύνεσθαι φρονέοντα τὸν
 σίδηρον, ἀτονοῦντά τε διαθλάσθαι, αὐτοὺς δὲ τοῖς
 ἀναιροῦντας ἀποκάμνοντας ἀμοιβαδὸν ἀλλήλους δια-
 δέχεσθαι. 5. ὅτε καὶ θαυμασιωτάτην ὁρμὴν θέλει
 25 τε ὡς ἀληθῶς δύναμιν καὶ προθυμίαν τῶν εἰς τὸν
 Χριστὸν τοῦ θεοῦ πεπιστευκότων συνερωῶμεν. ἅμα
 γοῦν τῇ κατὰ τῶν προτέρων ἀποφάσει ἐπεπῆδον
 ἄλλοθεν ἄλλοι τῷ πρὸ τοῦ δικαστοῦ βήματι, Χρι-
 στιανούς σφᾶς ὁμολογοῦντες, ἀφροντίστως μὲν πρὸς
 30 τὰ δεινὰ καὶ τοὺς τῶν πολυειδῶν βασάνων τρόπους
 διακείμενοι, ἀκαταπλήκτως δὲ παρορησιαζόμενοι
 τῇ εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείᾳ, μετὰ τε χαρᾶς

καὶ γέλωτος καὶ εὐφροσύνης τὴν ὑστάτην ἀπόφασιν
 τοῦ θανάτου καταδεχόμενοι, ὥστε ψάλλειν καὶ
 ὕμνους καὶ εὐχαριστίας εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν μέχρις
 αὐτῆς ἐσχάτης ἀναπέμπειν ἀναπνοῆς. 6. θανμάσιοι
 μὲν οὖν καὶ οὗτοι, ἐξαιρέτως δὲ ἐκεῖνοι θανμασιώ- 5
 τεροι, οἱ πλούτῳ μὲν καὶ εὐγενείᾳ καὶ δόξῃ, λόγῳ
 τε καὶ φιλοσοφίᾳ διαπρέψαντες, πάντα γε μὴν δεύ-
 τερα θέμενοι τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας καὶ τῆς εἰς τὸν
 σωτῆρα καὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστεως.
 7. οἷος Φιλόρωμος ἦν, ἀρχὴν τινα οὐ τὴν τυχοῦσαν 10
 τῆς κατ' Ἀλεξάνδρειαν βασιλικῆς διοικήσεως ἐγκε-
 χειρισμένος, ὃς μετὰ τοῦ ἀξιωματος καὶ τῆς Ῥωμαϊ-
 κῆς τιμῆς ὑπὸ στρατιώταις δορυφορούμενος ἐκάστης
 ἀνεκρίνετο ἡμέρας. Φιλέας τε τῆς Θμουλιτῶν ἐκκλη-
 σίας ἐπίσκοπος, διαπρέψας ἀνὴρ ταῖς κατὰ τὴν 15
 πατρίδα πολιτείαις τε καὶ λειτουργίαις, ἐν τε τοῖς
 κατὰ φιλοσοφίαν λόγοις. 8. οἱ καὶ μυρίων ὕσων
 πρὸς αἵματός τε καὶ τῶν ἄλλων φίλων ἀντιβολούν-
 των, ἔτι μὴν τῶν ἐκ' ἀξίας ἀρχόντων, πρὸς δὲ καὶ
 αὐτοῦ τοῦ δικαστοῦ παρακαλοῦντος, ὡς ἂν αὐτῶν 20
 οἶκτον λάβοιεν, φειδῶ τε παίδων καὶ γυναικῶν ποι-
 ῆσαντο, οὐδαμῶς πρὸς τῶν τοσοούτων ἐπὶ τὸ φιλο-
 ζῶῃσαι μὲν ἐλίσσθαι, καταφρονῆσαι δὲ τῶν περὶ
 ὁμολογίας καὶ ἀρνήσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν θεσμῶν
 ὑπήχθησαν, ἀνδρείῳ δὲ λογισμῷ καὶ φιλοσόφῳ, 25
 μᾶλλον δὲ εὐσεβεῖ καὶ φιλοθέῳ ψυχῇ, πρὸς πάσας
 τοῦ δικαστοῦ τὰς τε ἀπειλὰς καὶ τὰς ὕβρεις ἐνστάν-
 τες, ἄμφω τὰς καφαλὰς ἀπετμήθησαν.

X. [Nic. H. E. VII, 9.] Ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν ἐξω-
 θεν μαθημάτων ἕνεκα πολλοῦ λόγου ἄξιον γενέσθαι 30
 τὸν Φιλέαν ἔφαμεν, αὐτὸς ἑαυτοῦ παρίτω μάρτυς,
 ἅμα μὲν ἑαυτὸν ὅστις ποτ' ἦν ἐπιδείξων, ἅμα δὲ

καὶ τὰ κατ' αὐτὸν ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ συμβεβηκότα μαρτύρια ἀκριβέστερον μᾶλλον ἢ ἡμεῖς ἱστορήσωμεν διὰ τούτων τῶν λέξεων 2. "τούτων ἀπάντων ὑποδείγματα ἡμῖν καὶ ὑπογραμμῶν καὶ καλῶν γνῶσεων σμμάτων ἐν ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς γραφαῖς κειμένων οὐδὲν μελλήσαντες οἱ μακάριοι σὺν ἡμῖν μάρτυρες τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πρὸς τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν καὶ θαρῶς τείναντες, καὶ τὸν ἐπ' εὐσεβείᾳ θάνατον ἐν ᾧ λαβόντες, ἀπρὶξ τῆς κλήσεως εἶχοντο, τὸν μὲν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εὐρόντες ἐνανθρῶπιήσαντα δι' ἡμᾶς, ἵνα πᾶσαν μὲν ἀμαρτίαν ἐκκόψῃ, ἐφόδια δὲ τῆς εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν εἰσόδου ἡμῶν κατὰθῇται· οὐ γὰρ ἀρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἱσθεῶ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν 15 καὶ σχήματι ἐφειθέως ὡς ἄνθρωπος ἑαυτὸν ἐταπεινωσεν ἕως θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. 3. διὸ καὶ ζηλώσαντες τὰ μεῖζονα χαρίσματα οἱ χριστοφόροι μάρτυρες πάντα μὲν πόνον καὶ παντοίας ἐπινοίας αἰκισμῶν οὐκ εἰσάπαξ, ἀλλ' ἤδη καὶ δευτέρον τι 20 ὑπέμειναν, πάσας δὲ ἀπειλὰς οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις τῶν δορυφόρων κατ' αὐτῶν φιλοτιμουμένων, οὐκ ἐνεδίδουν τὴν γνώμην, διὰ τὴν τελείαν ἀγάπην ἔξω βάλλειν τὸν φόβον. 4. καὶ καταλέγειν τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἐφ' ἐκάστη βασάνῃ ἀνδρείαν, τίς ἂν ἀρκέσειε λόγος; ἀνέσεως γὰρ οὐ σης ἅπασι τοῖς βουλομένοις ἐνυβρίζειν, οἱ μὲν ξύλοις ἔπαιον, ἕτεροι δὲ ῥάβδοις, ἄλλοι δὲ μαστίγῃς ἕτεροι δὲ πάλιν ἱμάσιν, ἄλλοι δὲ σχοινίοις. 5. καὶ ἢ ἡ θεία τῶν αἰκισμῶν ἐνῆλλαγμένη, καὶ πολλὰ τὴν ἐν αὐτῇ κακίαν ἔχουσα. οἱ μὲν γὰρ ὀπίσω τοῦ χεῖρε δεθέντες περὶ τὸ ξύλον ἐξηρτῶντο, καὶ μετὰ

13 Philipp. 2, 6.

17 cf. 1. Corinth. 12, 31.

γάνοις τισὶ διετείνοντο πᾶν μέλος, εἴθ' οὕτως διὰ παντὸς τοῦ σώματος ἐπῆγον ἐκ κελεύσεως οἱ βασανισταί, οὐ καθάπερ τοῖς φονεῦσιν ἐπὶ τῶν πλευρῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς γαστρὸς καὶ κνημῶν καὶ παρειῶν τοῖς ἀμυντηρίοις ἐκόλαζον· ἕτεροι δὲ ἀπὸ τῆς στοᾶς μιᾶς χειρὸς ἐξηρτημένοι ἠωροῦντο, πάσης ἀλγηδόνος δεινότεραν τὴν ἀπὸ τῶν ἄρθρων καὶ μελῶν τάσιν ἔχοντες· ἄλλοι δὲ πρὸς τοῖς κίονιν ἀντιπρόσωποι ἐδοῦντο, οὐ βεβηκόσι τοῖς ποσὶ, τῷ δὲ βάρει τοῦ σώματος βιαζομένων μετὰ τάσεως ἀνελ- 10 κομένων τῶν δεσμῶν. 6. καὶ τοῦθ' ὑπέμενον, οὐκ ἐφ' ὅσον προσδιελέγετο οὐδ' αὐτοῖς ἐσχόλαζεν ὁ ἡγεμὼν, ἀλλὰ μονονουχί δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. ὅτε γὰρ καὶ ἐφ' ἑτέροισι μετέβαινε, τοῖς προτέροις κατέλιμπανεν ἐφειδρεύειν τοὺς τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ὑπη- 15 ρετομένους, εἰ ποὺ τις ἡττηθεὶς τῶν βασάνων ἐνδιδόναι ἐδόκει, ἀφειδῶς δὲ κελεύων καὶ τοῖς δεσμοῖς προσιέναι, καὶ μετὰ ταῦτα ψυχορραγοῦντας αὐτοὺς κατατιθεμένους εἰς τὴν γῆν ἔλκεσθαι. 7. οὐ γὰρ εἶναι καὶ μέρος φροντίδος αὐτοῖς περὶ ἡμῶν, ἀλλ' οὕτω καὶ διανοεῖσθαι καὶ πράττειν, ὡς μηκέτ' ὄντων, ταύτην δευτέραν ἐπὶ ταῖς πληγαῖς τῶν ὑπεναντίων ἐφευρόντων. 8. ἦσαν δὲ οἱ καὶ μετὰ τοὺς αἰκισμοὺς ἐπὶ τοῦ ξύλου κείμενοι διὰ τῶν τεσσάρων ὁπῶν διατεταμένοι ἄμφω τὸ πόδε, 25 ὡς καὶ κατ' ἀνάγκην αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ξύλου ὑπτίους εἶναι, μὴ δυναμένους διὰ τὸ ἐναντία τὰ τραύματα ἀπὸ τῶν πληγῶν καθ' ὅλου τοῦ σώματος ἔχειν· ἕτεροι δὲ εἰς τοῦδαφος διφέντες ἔκειντο ὑπὸ τῆς τῶν βασάνων ἀθρόας προσβολῆς, δεινότεραν τὴν 30 ὄψιν τῆς ἐνεργείας τοῖς ὁρώσι παρέχοντες, ποικίλας καὶ διαφόρους ἐν τοῖς σώμασι φέροντες τῶν βασάνων

"νων τὰς ἐπινοίας. 9. τούτων οὕτως ἐχόντων οἱ
 "μὲν ἐναπέθνησκον ταῖς βασάνοις, τῇ καρτερίᾳ κα-
 "ταισχύναντες τὸν ἀντίπαλον, οἱ δὲ ἡμίθυνοι ἐν τῷ
 "δεσποτικῷ συγκλειόμενοι μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας
 5 "ταῖς ἀλγυδύσι συνεχόμενοι ἐτελειοῦντο, οἱ δὲ λοιποὶ
 "τῆς ἀπὸ τῆς θεωρίας ἀνακτῆσεως τυχόντες τῷ
 "χρόνῳ καὶ τῇ τῆς φυλακῆς διατριβῇ θαρσαλεώτεροι
 "ἐγίνοντο. 10. οὕτω γοῦν ἡνίκα προστέτακτο αἰρεσέως
 "κειμένης, ἢ ἐφαψάμενον τῆς ἐναγοῦς θυσίας ἀνενό-
 10 "χλητον εἶναι, τῆς ἐπαράτου ἐλευθερίας παρ' αὐτῶν
 "τυχόντα, ἢ μὴ θύοντα τὴν ἐπὶ θανάτῳ δίκην ἐκδέ-
 "χεσθαι, οὐδὲν μελλήσαντες ἀσμένως ἐπὶ τὸν θάνα-
 "τον ἐχώρουν· ἥδεσαν γὰρ τὰ ὑπὸ τῶν ἱερῶν γρα-
 "φῶν ἡμῖν προορισθέντα. ὁ γὰρ θυσιάξων, φησί,
 15 "θεοῖς ἐτέροις ἐξολοθρευθήσεται, καὶ ὅτι οὐκ ἔσονται
 "ταί σοι θεοὶ ἕτεροι πλην ἐμοῦ." 11. τοιαῦται τοῦ
 ὡς ἀληθῶς φιλοσόφου τε ὁμοῦ καὶ φιλοθέου μάρ-
 τυρος αἰ φωναί, αἷς πρὸ τῆς τελευταίας ἀποφάσεως
 ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν ἐθ' ὑπάρχων τάξιν τοῖς κατὰ
 20 τὴν αὐτοῦ παροικίαν ἀδελφοῖς ἐπεστάλκει, ἅμα μὲν
 τὰ ἐν οἷς ἦν ἀνατιθέμενος, ἅμα δὲ καὶ παρορμῶν
 αὐτοῦς ἐπὶ τὸ ἀπριεξέχασθαι καὶ μετ' αὐτὸν ὅσον
 οὐπὼ τελειωθησόμενον τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας.
 12. ἀλλὰ τί χρη πολλὰ λέγειν, καὶ καινότερας ἐπὶ
 25 καινότεραις τῶν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην θεοπροπῶν
 μαρτύρων ἀθλήσεις παρατίθεσθαι, καὶ μάλιστα τῶν
 οὐκέτι μὲν κοινῷ νόμῳ, πολέμου δὲ τρόπῳ πεπο-
 λιοκνημένων;

XI. [Nic. H. E. VII, 10.] "Ἦδη γοῦν ὅλην Χρι-
 30 στιανῶν πολέμην αὐτανδρον ἀμφὶ τὴν Φρυγίαν ἐν
 κύκλῳ περιβαλόντες ὀπλῖται, πῦρ τε ὑφάπαντες,

14 Exod. 22, 20. 15 Exod. 20, 3.

κατέφλεξαν αὐτοὺς ἅμα νηπίοις καὶ γυναῖξι, τὸν ἐπὶ πάντων θεὸν ἐπιβοωμένους· ὅτι δὴ πανδημεὶ πάντες οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες, λογιστὴς τε αὐτὸς καὶ στρατηγὸς σὺν τοῖς ἐν τέλει πᾶσι καὶ ὅλῳ δήμῳ, Χριστιανοὺς σφᾶς ὁμολογοῦντες, οὐδ' ὁπωστιοῦν τοῖς προστάτουσιν εἰδωλολατρεῖν ἐπειθάρχουν. 2. καὶ τις ἕτερος Ῥωμαϊκῆς ἀξίας ἐπειλημμένος, Ἄδανκτος ὄνομα, γένος τῶν παρ' Ἰταλοῖς ἐπισήμων, διὰ πάσης διελθὼν ἀνὴρ τῆς παρὰ βασιλεῦσι τιμῆς, ὥς καὶ τὰς καθόλου διοικήσεις τῆς παρ' αὐτοῖς καλουμένης 10 μαγιστροφότητος τε καὶ καθολικότητος ἀμέμπτως διελθεῖν, ἐπὶ πᾶσι τούτοις διαπρέψας τοῖς ἐν θεοσεβείᾳ κατορθώμασι καὶ ταῖς εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ ὁμολογίαις, τῷ τοῦ μαρτυρίου διαδήματι κατεκοσμήθη, ἐπ' αὐτῆς τῆς τοῦ καθολικοῦ πράξεως τὸν 15 ὑπὲρ εὐσεβείας ὑπομείνας ἀγῶνα.

XII. [Nic. H. E. VII, 11.] Τί με χορὴ νῦν ἐπ' ὀνόματος τῶν λοιπῶν μνημονεύειν, ἢ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν ἀριθμεῖν, ἢ τὰς πολυτρόπους αἰκίας ἀναξωγραφεῖν τῶν θαυμασίων Χριστοῦ μαρτύρων, 20 τοτὲ μὲν πέλυνξιν ἀναιρουμένων, οἷα γέγονε τοῖς ἐπ' Ἀραβίας, τοτὲ δὲ τὰ σκέλη καταγνυμένων, οἷα τοῖς ἐν Καππαδοκίᾳ συμβέβηκε, καὶ ποτὲ μὲν κατὰ κεφαλῆς ἐκ τοῖν ποδοῖν εἰς ὕψος ἀναρτωμένων, καὶ μαλθακοῦ πυρὸς ὑποκαιομένου τῷ παραπεμπομένῳ 25 καπνῷ τῆς φλεγομένης ὕλης ἀποπνιγομένων, οἷα τοῖς ἐν Μέσῃ τῶν ποταμῶν ἐπήχθη, ποτὲ δὲ ῥίνας καὶ ὦτα καὶ χεῖρας ἀκρωτηριαζομένων, τὰ τε λοιπὰ τοῦ σώματος μέλη καὶ μέρη κρεουργουμένων, οἷα τὰ ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἦν; 2. τί δεῖ τῶν ἐπ' Ἀντιο- 30 χείας ἀναξωπυρεῖν τὴν μνήμην, ἐσχάτως πυρὸς οὐκ εἰς θάνατον, ἀλλ' ἐπὶ μακρᾷ τιμωρίᾳ κατοπτω-

μένων, ἐτέρων τε θᾶττον τὴν δεξιὰν αὐτῶν πυρὶ
καδιέντων ἢ τῆς ἐναγοῦς θυσίας ἐφαπτομένων; ὧν
τινες τὴν πείραν φεύγοντες, πρὶν ἄλδωναι καὶ εἰς
χεῖρας τῶν ἐπιβούλων ἔλθειν, ἄνωθεν ἐξ ὑψηλῶν
5 δωμάτων ἑαυτοὺς κατεκρήμνισαν, τὸν θάνατον ἄρ-
παγμα θέμενοι τῆς τῶν δυσσεβῶν μοχθηρίας. 3. καὶ
τις ἰερὰ καὶ θαυμασία τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετὴν, τὸ δὲ
σῶμα γυνή, καὶ τὰ ἄλλα τῶν ἐπ' Ἀντιοχείας πλούτῳ
καὶ γένει καὶ εὐδοξίᾳ παρὰ πᾶσι βεβοημένη, παίδων
10 ξυνωρίδα παρθένων, τῇ τοῦ σώματος ὥρα καὶ ἀκμῇ
διαπρεπουσῶν, θεσμοῖς εὐσεβείας ἀναθρεψαμένη,
ἐπειδὴ πολὺς ὁ περὶ αὐτὰς κινούμενος φθόνος πάντα
τρόπον ἀνιχνεύων λανθανούσας περιειργάζετο, εἴτα
ἐπ' ἀλλοδαπῆς αὐτὰς διατρίβειν μαθὼν πεφροντι-
15 σμένως ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἐκάλει, δικτύων δὲ ἤδη
στρατιωτικῶν εἶσω περιβέβληντο, ἐν ἀμηχάνοις ἑα-
τὴν τε καὶ τὰς παῖδας θεασαμένη, καὶ τὰ μέλλοντα
ἐξ ἀνθρώπων δεινὰ τῷ λόγῳ παραθεῖσα, τό τε πάν-
των δεινῶν ἀφορητότερον, πορνείας ἀπειλὴν, μηδὲ
20 ἄκροις ὥσιν ὑπομεῖναι δεῖν ἀκοῦσαι, ἑαυτῇ τε καὶ
ταῖς κόραις παρακελευσαμένη, ἀλλὰ καὶ τὸ προδοῦ-
ναι τὰς ψυχὰς τῇ τῶν δαιμόνων δουλείᾳ πάντων
ὑπάρχειν θανάτων καὶ πάσης χεῖρον ἀπωλείας φή-
σασα, μίαν τούτων ἀπάντων εἶναι λύσιν ὑπετίθετο,
25 τὴν ἐπὶ τὸν κύριον καταφυγὴν. 4. κᾶπειτα ὁμοῦ
τὴν γνώμην συνθέμεναι, τὰ τε σώματα περιστείλα-
σαι κοσμίως τοῖς περιβλήμασιν, ἐπ' αὐτῆς μέσης
γενόμεναι τῆς ὁδοῦ, βραχύ τι τοὺς φυλάκας εἰς
ἀναχώρησιν ὑποπαραιτησάμεναι, ἐπὶ παραρρέοντα
30 ποταμὸν ἑαυτὰς ἠκόντισαν. 5. αἶδε μὲν οὖν ἑαυτὰς
ἄλλην δ' ἐπ' αὐτῆς Ἀντιοχείας ξυνωρίδα παρθένων
τὰ πάντα θεοπρεπῶν καὶ ἀληθῶς ἀδελφῶν, ἐπιδόξων

μὲν τὸ γένος, λαμπρῶν δὲ τὸν βίον, νέων τοὺς
 χρόνους, ὥραίων τὸ σῶμα, σεμνῶν τὴν ψυχὴν,
 εὐσεβῶν τὸν τρόπον, θαυμαστῶν τὴν σπουδὴν, ὥς
 ἂν μὴ φερούσης τῆς γῆς τὰ τοιαῦτα βαστάζειν, θα-
 λάττῃ ῥίπτειν ἐκέλευον οἱ τῶν δαιμόνων θεράπευ- 5
 ταί. ταῦτα μὲν οὖν παρὰ τοῖσδε, 6. τὰ φρικτὰ δὲ
 ἀκοαῖς κατὰ τὸν Πόντον ἔπασχον ἕτεροι, καλέμοις
 ὀξείσι τοῖν χεροῖν ἐξ ἄκρων ὀνύχων τοὺς διακτύλους
 διαπειρόμενοι, καὶ ἄλλοι πυρὶ μολίβδου διατακέντος
 βρασσοῦση καὶ πεπυρακτωμένη τῇ ὕλῃ τὰ νῶτα κα- 10
 ταχεόμενοι, καὶ τὰ μάλιστα ἀναγκαιότατα τοῦ σώ-
 ματος κατοπτεύμενοι· 7. διὰ τε τῶν ἀπορρήτων
 ἕτεροι μελῶν τε καὶ σπλέγγων αἰσχροῦς καὶ ἀσυμ-
 παθεῖς καὶ οὐδὲ λόγῳ ῥητὰς ὑπέμενον πάθας, ὥς οἱ
 γενναῖοι καὶ νόμιμοι δικασταί, τὴν σφῶν ἐπιδεικνύ- 15
 μενοι δεινότητα, ὥσπερ τινὰ σοφίας ἀρετὴν φιλοτι-
 μότερον ἐπευδούν, αἰεὶ ταῖς καινότερον ἐφευρισκο-
 μέναις αἰκίαις, ὥσπερ εἰ ἐν ἀγῶνος βραβείοις, ἀλλή-
 λους ὑπερεξάγειν διαμιλλώμενοι. 8. τὰ δ' οὖν τῶν
 συμφορῶν ἔσχατα, ὅτε δὴ λοιπὸν ἀπειρηκότες ἐπὶ 20
 τῇ τῶν κακῶν ὑπερβολῇ καὶ πρὸς τὸ κτείνειν ἀπο-
 καμόντες, πλησμονὴν τε καὶ κόρον τῆς τῶν αἱμάτων
 ἐκχύσεως ἐσχηκότες, ἐπὶ τὸ νομιζόμενον αὐτοῖς χρη-
 στὸν καὶ φιλόανθρωπον ἐτρέποντο, ὥς μηδὲν μὲν εἶτι
 δοκεῖν δεινὸν καθ' ἡμῶν περιεργάζεσθαι· 9. μὴ 25
 γὰρ καθήκειν φασὶν αἵμασιν ἐμφυλλοῖς μιᾶναι τὰς
 πόλεις, μηδ' ἐπ' ὁμότητι τῇ ἀνωτάτῳ διαβάλλειν
 τὴν τῶν κρατούντων ἀρχὴν, εὐμενῇ τοῖς πᾶσιν
 ὑπάρχουσαν καὶ πραεῖαν, δεῖν δὲ μᾶλλον τῆς φιλαν- 30
 θρώπου καὶ βασιλικῆς ἐξουσίας εἰς πάντας ἐκτεί-
 νεσθαι τὴν εὐεργεσίαν, μηκέτι θανάτῳ κολαζομέ-
 νους· λελυόθαι γὰρ αὐτῶν καθ' ἡμῶν ταύτην τὴν

τιμωρίαν, διὰ τὴν τῶν κρατούντων φιλανθρωπίαν.
 10. τηρικαῦτα ὀφθαλμοὺς ἐξορύττεσθαι καὶ τοῖν
 σκελοῖν πηροῦσθαι θάτερον προσετίττετο. ταῦτα
 γὰρ ἦν αὐτοῖς τὰ φιλάνθρωπα, καὶ τῶν καθ' ἡμῶν
 5 τιμωριῶν τὰ κουφότατα, ὥστε ἤδη ταύτης ἔνεκα
 τῆς τῶν ἀσεβῶν φιλανθρωπίας οὐκέτ' εἶναι δυνατόν
 ἐξειπεῖν τὸ πλῆθος τῶν ὑπὲρ πάντα λόγον τοὺς μὲν
 δεξιούς ὀφθαλμοὺς ξίφει πρότερον ἐκκοπομένων,
 καὶ μετὰ τὴν ἐκκέντησιν τούτους πυρὶ καυτηριαζο-
 10 μένων, τοὺς δὲ λαιοὺς πόδας κατὰ τῶν ἀγκυλῶν
 αὐτῆς καυτηρσιν ἀχρεiouμένων, μετὰ τε ταῦτα τοῖς
 κατ' ἐπαρχίαν χαλκοῦ μετάλλοις οὐχ ὑπηρεσίας το-
 σοῦτον, ὅσον κακώσεως καὶ ταλαιπωρίας ἔνεκεν
 καταδικαζομένων, πρὸς ἅπασί τε τούτοις ἄλλων ἄλ-
 15 λους ἀγῶσιν, οὓς μηδὲ καταλέγειν δυνατόν, (νικᾷ
 γὰρ πάντα λόγον τὰ κατ' αὐτοὺς ἀνδραγαθήματα),
 περιπεπτωκότων. 11. ἐν δὲ τούτοις ἐφ' ὅλης τῆς
 οἰκουμένης διαλάμψαντες οἱ μεγαλοπρεπεῖς τοῦ Χρι-
 στοῦ μάρτυρες τοὺς μὲν ἀπανταχοῦ τῆς ἀνδρείας
 20 αὐτῶν ἐπόπτας εἰκότως κατεπλήξατο, τῆς δὲ τοῦ
 σωτῆρος ἡμῶν θείας ὡς ἀληθῶς καὶ ἀπορρήτου δυ-
 νάμεως ἐμφανῇ δι' ἑαυτῶν τὰ τεκμήρια παρεστή-
 σαντο. ἐκάστου μὲν οὖν ἐπ' ὀνόματος μνημονεύειν
 μακρὸν ἂν εἴη, μή τί γε τῶν ἀδυνάτων,
 25 XIII. [Nic. H. E. VII, 16.] τῶν δὲ κατὰ τὰς ἐπι-
 σήμους πόλεις μαρτυρησάντων ἐκκλησιαστικῶν ἀρ-
 χόντων πρῶτος ἡμῖν ἐν εὐσεβῶν στήλαις τῆς Χριστοῦ
 βασιλείας ἀναγορευέσθω μάρτυς ἐπίσκοπος τῆς Νι-
 κομηδεῶν πόλεως, τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθεὶς, Ἀνθιμος.
 30 2. τῶν δ' ἐπ' Ἀντιοχείας μαρτύρων τὸν πάντα βίον
 ἄριστος πρεσβύτερος τῆς αὐτόθι παροικίας Λουκιαν-
 ος, ἐν τῇ Νικομηδεῖᾳ καὶ αὐτός, βασιλέως ἐπι-

παρόντος, τὴν οὐράνιον τοῦ Χριστοῦ βασιλείαν λόγῳ
 πρότερον δι' ἀπολογίας, εἶτα δὲ καὶ ἔργοις ἀνα-
 κηρύξας. 3. τῶν δ' ἐπὶ Φοινίκης μαρτύρων γένοιντ'
 ἂν ἐπισημύτατοι τὰ πάντα θεοφιλεῖς τῶν λογικῶν
 Χριστοῦ θρεμμάτων ποιμένες, Τυραννίων ἐπίσκο- 5
 πος τῆς κατὰ Τύρον ἐκκλησίας, πρεσβύτερός τε τῆς
 κατὰ Σιδῶνα Ζηνόβιος, καὶ ἔτι Σιλβανὸς τῶν ἀμφὶ
 τὴν Ἑμισαν ἐκκλησιῶν ἐπίσκοπος. 4. ἀλλ' οὗτος
 μὲν θηρίων βορὰ μεθ' ἑτέρων ἐπ' αὐτῆς Ἑμίσης
 γενόμενος χοροῖς ἀνελήφθη μαρτύρων, τῶν δ' ἐπ' 10
 Ἀντιοχείας ἄμφω τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον διὰ τῆς εἰς
 θάνατον ὑπομονῆς ἐδοξασάτην, ὁ μὲν θαλαττίοις
 παραδοθεὶς βυθοῖς, ὁ ἐπίσκοπος, ὁ δὲ ἱατρῶν ἄρι-
 στος Ζηνόβιος ταῖς κατὰ τῶν πλευρῶν ἐπιτεθείσαις
 αὐτῷ καρτερώς ἐναποθανὼν βασάνοις. 5. τῶν δ' 15
 ἐπὶ Παλαιστίνης μαρτύρων Σιλβανὸς, ἐπίσκοπος
 τῶν ἀμφὶ τὴν Γάζαν ἐκκλησιῶν, κατὰ τὰ ἐν Φαινοῖ
 χαλκοῦ μέταλλα σὺν ἑτέροις ἐνὸς δέουσι τὸν ἀριθμὸν
 τεσσαράκοντα τὴν κεφαλὴν ἀποτεμένεται, Αἰγύπτιοί
 τε αὐτόθι Πηλεὺς καὶ Νεῖλος ἐπίσκοποι μεθ' ἑτέρων 20
 τὴν διὰ πυρὸς ὑπέμειναν τελευτήν. 6. καὶ τὸ μέγα
 δὲ κλέος τῆς Καισαρέων παροικίας ἐν τούτοις ἡμῖν
 μνημονευέσθω Πάμφιλος πρεσβύτερος, τῶν καθ'
 ἡμᾶς θαυμασιώτατος, οὗ τῶν ἀνδραγαθημάτων τὴν
 ἄρετήν κατὰ τὸν δέοντα καιρὸν ἀνεγράψαμεν. 7. τῶν 25
 δ' ἐπ' Ἀλεξανδρείας καθ' ὅλης τε Αἰγύπτου καὶ
 Θηβαΐδος διαπρεπῶς τελειωθέντων πρῶτος Πέτρος,
 αὐτῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, θεῖόν τι χοῦμα δι-
 δασκάλων τῆς ἐν Χριστῷ θεοσεβείας, ἀναγεγράφθω,
 καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πρεσβυτέρων Φαῦστος καὶ Δῖος 30

25 ἀνεγράψαμεν] VI, 32. VII, 32. De mart. Palaeest. c. 11.

καὶ Ἀμμόνιος, τέλειοι Χριστοῦ μάρτυρες, Φιλέας
 τε καὶ Ἡσύχιος καὶ Παχύμιος καὶ Θεόδωρος, τῶν
 ἀμφὶ τὴν Αἴγυπτον ἐκκλησιῶν ἐπίσκοποι, μυρίοι τε
 ἐπὶ τούτοις ἄλλοι διαφανεῖς, οἱ πρὸς τῶν κατὰ χώ-
 5 ραν καὶ τόπον παροικιῶν μνημονεύονται, ὧν ἀνὰ
 τὴν πᾶσαν οἰκουμένην ὑπὲρ τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσε-
 βείας ἡγωνισμένων γραφῇ παραδιδόναι τοὺς ἄθλους,
 ἐπ' ἀκριβές τε ἕκαστα τῶν περὶ αὐτοὺς συμβεβηκό-
 10 των ἱστορεῖν, οὐχ ἡμέτερον, τῶν δ' ὅψει τὰ πρά-
 γματα παρειληφότων ἴδιον ἂν γένοιτο. οἷς γε μὴν
 αὐτοὺς παρεγενόμην, τούτους καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς
 γνωρίμους δι' ἐτέρας ποιήσομαι γραφῆς. 8. κατὰ
 γε μὴν τὸν παρόντα λόγον τὴν παλινωδίαν τῶν περὶ
 ἡμᾶς εἰργασμένων τοῖς εἰρημένοις ἐπισυνάψω, τὰ
 15 τε ἐξ ἀρχῆς τοῦ διωγμοῦ συμβεβηκότα, χρησιμώτατα
 τυγγάνοντα τοῖς ἐντευξομένοις. 9. τὰ μὲν οὖν πρὸ
 τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας, ἐν
 ὅσοις δὴ χρόνοις τὰ τῶν ἀρχόντων φίλιά τε ἡμῖν
 ἦν καὶ εἰρηναῖα, ὁπόσης ἀγαθῶν εὐφορίας καὶ εὐδ-
 20 τηρίας ἡξίωτο, τίς ἂν ἐξαρκέσειε λόγος διηγήσασθαι;
 ὁπότε καὶ οἱ μάλιστα τῆς καθόλου κρατοῦντες ἀρχῆς,
 δεκαετηρίδας καὶ εἰκοσαετηρίδας τῆς βασιλείας ἐκ-
 πλήσαντες, ἐν ἑορταῖς καὶ πανηγύρεσι, παιδοποιήταις
 τε θαλάις καὶ εὐφροσύναις μετὰ πάσης εὐσταθοῦς
 25 διετέλουν εἰρήνης. 10. οὕτω δ' αὐτοῖς ἀπαραποδύ-
 στως ἀνξυόσης καὶ ἐπὶ μέγα ὀσημέραι προοιούσης
 τῆς ἐξουσίας, ἀθρόως τῆς πρὸς ἡμᾶς εἰρήνης μετα-
 θεμένοι, πόλεμον ἄσπουδον ἐγείρουσιν, οὕτω δ'
 αὐτοῖς τῆς τοιαυτοῦ κινήσεως δεύτερον ἔτος πεπλή-
 30 ρωτο, καὶ τι περὶ τὴν ὅλην ἀρχὴν νεώτερον γεγονὸς
 τὰ πάντα πράγματα ἀνατρέπει. 11. νόσου γὰρ οὐκ
 αἰσίας τῇ πρωτοστάτῃ τῶν εἰρημένων ἐπισκηψάσης,

ὑφ' ἧς δὴ καὶ δὲ τῆς διανοίας εἰς ἑκστασιν αὐτῷ
 παρήγετο, σὺν τῷ μετ' αὐτὸν δευτερείοις τιμη-
 μένῳ τὸν δημῳδὴ καὶ ιδιωτικὸν ἀπολαμβάνει βίον·
 οὐπω δὲ ταῦτ' αὐτῷ οὕτω πέπρακτο, καὶ διχῇ τὰ
 πάντα τῆς ἀρχῆς διαιρεῖται, πρᾶγμα μὴδ' ἄλλοτε
 πω πάλαι γεγονὸς μνήμη παραδεδομένον. 12. χρόνου
 δ' οὐ πλείστου μεταξὺ γενομένου βασιλεὺς Κων-
 σταντίος, τὸν πάντα βίον πραότατα καὶ τοῖς ὑπη-
 κόοις εὐνοϊκώτατα, τῷ τε θείῳ λόγῳ προσφιλέστατα
 διαθέμενος, παῖδα γνήσιον Κωνσταντῖνον αὐτοκρά- 10
 τορα καὶ σεβαστὸν αὐτ' ἑαυτοῦ καταλιπὼν, κοινῷ
 φύσεως νόμῳ τελευτᾷ τὸν βίον, πρῶτός τε ἐν θεοῖς
 ἀνηγορεύετο παρ' αὐτοῖς, ἀπάσης μετὰ θάνατον,
 ὅση βασιλεῖ τις ἂν ὀφείλετο, τιμῆς ἡξιωμένος, χρη-
 στότατος καὶ ἡπιώτατος βασιλέων, 13. ὃς δὴ καὶ 15
 μόνος τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπαξίως τῆς ἡγεμονίας τὸν
 πάντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας χρόνον, καὶ τὰλλα τοῖς
 πᾶσι δεξιώτατον καὶ εὐεργετικώτατον παρασχὼν
 ἑαυτὸν, τοῦ δὲ καθ' ἡμῶν πολέμου μηδαμῶς ἐπι-
 κοινωνήσας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν θεοσεβεῖς 20
 ἄβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεάστους φυλάξας, καὶ μήτε τῶν
 ἐκκλησιῶν τοὺς οἴκους καθελὼν, μήθ' ἑτερόν τι
 καθ' ἡμῶν καινουργήσας, τέλος εὐδόκιμον καὶ τρισ-
 μακάριον ἀπέλληφε τοῦ βίου, μόνος ἐπὶ τῆς αὐτοῦ
 βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως ἐπὶ διαδόχῳ γνησίῳ 25
 παιδί, πάντα σωφρονεστάτῳ τε καὶ εὐσεβεστάτῳ,
 τελευτήσας. 14. τούτου παῖς Κωνσταντῖνος εὐθὺς
 ἀρχόμενος, βασιλεὺς τελευτάτος καὶ σεβαστὸς πρὸς
 τῶν στρατοπέδων, καὶ ἔτι πολὺν τούτων πρότερον
 πρὸς αὐτοῦ τοῦ παμβασιλέως θεοῦ ἀναγορευθεὶς, 30
 ἡλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρικῆς περὶ τὸν ἡμέτερον
 λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο. καὶ οὗτος μὲν τοι-

οὔτος. Αικίννιος δὲ ἐπὶ τούτοις ὑπὸ κοινῆς ψήφου
τῶν κρατούντων αὐτοκράτωρ καὶ σεβαστὸς ἀναπέ-
φηνε. 15. ταῦτα Μαξιμῖνον δεινῶς ἐλύπει, μόνον
καίσαρα παρὰ πάντας εἰσέτι τότε χρηματίζοντα, ὃς
5 δὴ οὖν τὰ μάλιστα τυραννικὸς ὦν, παραρπάσας
ἑαυτῷ τὴν ἀξίαν, σεβαστὸς ἦν, αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ
γεγονώς· ἐν τούτῳ δὲ Κωνσταντίνῳ μηχανὴν θανάτου
συρράπτων ἄλλους δὲ μετὰ τὴν ἀπόθεσιν ἐπανηροῦσθαι
δεδηλωμένος, ἀσπίστῳ καταστρέφει θανάτῳ. πρῶ-
10 του δὲ τούτου τὰς ἐπὶ τιμῇ γραφὰς, ἀνδριάντας τε
καὶ ὅσα τοιαῦτα ἐπ' ἀναθέσει νενομίσται, ὡς ἀνοσίῳ
καὶ δυσσεβεστάτῳ καθήρουν.

XIV. [Nic. H. E. VII, 21.] Τούτου παῖς Μα-
ξέντιος, ὁ τὴν ἐπὶ Πάμης τυραννίδα συστησάμενος,
15 ἀρχόμενος μὲν τὴν καθ' ἡμᾶς πίστιν ἐπ' ἀρεσκείᾳ
καὶ κολακείᾳ τοῦ δήμου Ῥωμαίων καθυπεκρίνατο,
ταύτῃ τε τοῖς ὑπηκόοις τὸν κατὰ Χριστιανῶν ἀνεῖναι
προστάττει διαγμὸν, εὐσέβειαν ἐπιμορφάζων, καὶ
ὡς ἂν δεξιὸς καὶ πολὺ πρᾶος παρὰ τοὺς προτέρους
20 φανείη· 2. οὐ μὴν οἷος ἔσεσθαι ἡλπίσθη, τοιοῦτος
ἔργοις ἀναπέφηνεν, εἰς πάσας δ' ἀνοσιουργίας ὁκέ-
λας οὐδὲν ὅ τι μιαιρίας ἔργον καὶ ἀκολασίας παρὰ-
λέλοιπε, μοιχείας τε καὶ παντοίας ἐπιτελῶν φθοράς
διαξευγνύς γέ τοι τῶν ἀνδρῶν τὰς κατὰ νόμον γα-
25 μετάς, ταύτας ἐνυβρίζων, ἀτιμώτατα τοῖς ἀνδράσι
αὐθις ἀπέπεμπε, καὶ ταῦτ' οὐκ ἀσήμοις οὐδ' ἀφα-
νέσιν ἐγχειρῶν ἐπετήδευεν, ἀλλ' αὐτῶν δὴ μάλιστα
τῶν τὰ πρῶτα τῆς Ῥωμαίων συγκλήτου βουλῆς
ἀπενηνεγμένων ἐμπαροινῶν τοῖς ἐξοχωτάτοις. 3. οἱ
30 πάντες δ' αὐτὸν ὑποπεπηγότες δῆμοι καὶ ἄρχοντες

ἔνδοξοί τε καὶ ἄδοξοι, δεινῇ κατετρώχοντο τυραν-
 νίδι. καὶ οὐδ' ἡρεμούντων καὶ τὴν πικρὰν φερόν-
 των δουλείαν, ἀπαλλαγὴ τις ὅμως ἦν τῆς τοῦ τυ-
 ράννου φρονήσεως ὁμότητος· ἐπὶ σμικρᾷ γοῦν ἤδη ποτὲ
 προφάσει τὸν δῆμον εἰς φόνον τοῖς ἀμφ' αὐτὸν 5
 δορυφόροις ἐκδίδωσι, καὶ ἐκτείνεται μυρία τοῦ δήμου
 Ῥωμαίων πλήθη ἐπὶ μέσης τῆς πόλεως, οὐ Σκυθῶν
 οὐδὲ βαρβάρων, ἀλλ' αὐτῶν τῶν οἰκείων, δόρασι καὶ
 πανοπλίαις. 4. συγκλητικῶν γε μὴν φόνος ὁπόσος δι'
 ἐπιβουλὴν ἐνηργεῖτο τῆς οὐσίας οὐδ' ἐξαριθμῆσασθαι 10
 δυνατόν ἄλλοτε ἄλλαις πεπλασμέναις αἰτίαις μυρίων
 ἀναιρουμένων. 5. ἡ δὲ τῶν κακῶν τῷ τυράννῳ
 κορωνὶς ἐπὶ γοητείαν ἤλαυνε, μαγικαῖς ἐπινοίαις
 τοτὲ μὲν γυναικας ἐγκύμονας ἀνασχίζοντος, τοτὲ δὲ
 νεογνῶν σπλάγχνα βρεφῶν διερευνωμένου, λέοντάς 15
 τε κατασφάττοντος, καὶ τινὰς ἀρρητοποιίας ἐπὶ δαι-
 μόνων προκλήσεις καὶ ἀποτροπιασμὸν τοῦ πολέμου
 συνισταμένον· διὰ τούτων γὰρ αὐτῷ τὰ τῆς νίκης
 κατορθωθήσεσθαι ἢ πᾶσα ἐτύγχανεν ἐλπίς. 6. οὗτος
 μὲν οὖν ἐπὶ Ῥώμῃς τυραννῶν οὐδ' ἔστιν εἰπεῖν οἷα 20
 ὄρων τοὺς ὑπηκόους κατεδουλοῦτο, ὥς ἤδη καὶ
 τῶν ἀναγκαίων τροφῶν ἐν ἐσχάτῃ σπάνει καὶ ἀπορίᾳ
 καταστῆναι, ὅσῃν ἐπὶ Ῥώμῃς οὐδ' ἄλλοτε οἱ καθ'
 ἡμᾶς γενέσθαι μνημονεύουσιν. 7. ὁ δ' ἐπ' ἀνατολῆς
 τύραννος Μαξιμίῳ, ὥσῃν πρὸς ἀδελφὸν τὴν κα- 25
 κίαν πρὸς τὸν ἐπὶ Ῥώμῃς φιλίαν κρύβδην σπενδό-
 μενος, ἐπὶ πλεῖστον χρόνον λανθάνειν ἐφρόντιζε,
 φωραθεὶς γέ τοι ὕστερον δίκην τίνυσι τὴν ἀξίαν.
 8. ἦν δὲ θαυμάσαι ὅπως καὶ οὗτος τὰ συγγενῇ καὶ
 ἀδελφᾷ, μᾶλλον δὲ κακίας τὰ πρῶτα καὶ τὰ νικη- 30
 τήρια τῆς τοῦ κατὰ Ῥώμην τυράννου κακοτροπίας
 ἀπενηνεγμένος. γοήτων τε γὰρ καὶ μάγων οἱ πρῶτοι

τῆς ἀνωτάτω παρ' αὐτῷ τιμῆς ἡξίωσαντο, ψοφοδεοῦς εἰς τὰ μάλιστα καὶ δεισιδαιμονεστάτου καθεστῶτος, τὴν τε περὶ τὰ εἰδῶλα καὶ τοὺς δαίμονας περὶ πολλοῦ τιθεμένου πλάνην. μαντείων γοῦν δίχα καὶ 5 χρησμῶν οὐδὲ μέχρ' ὄνυχος, ὥς εἰπεῖν, τολμᾷν τι κινεῖν οἷός τε ἦν. 9. οὐ χάριν καὶ τῷ καθ' ἡμῶν σφοδρότερον ἢ οἱ πρόσθεν καὶ πυκνότερον ἐπετίθετο διωγμῷ, νεῶς κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐγείρειν, καὶ τὰ χρόνου μήκει καθηρημένα τεμένη διὰ σπουδῆς ἀνα- 10 νεοῦσθαι προστάττων, ἱερέας τε εἰδώλων κατὰ πάντα τόπον καὶ πόλιν· καὶ ἐπὶ τούτων ἐκάστης ἐπαρχίας ἀρχιερέα, τῶν ἐν πολιτείαις ἕνα γέ τινα τὸν μάλιστα ἐμφανῶς διὰ πάσης ἐμπρέψαντα λειτουργίας, μετὰ στρατιωτικοῦ στίφους καὶ δορυφορίας ἐκτάσσων. 15 ἀνέδην τε πᾶσι γόησιν, ὥσ' ἂν εὐσεβεῖσι καὶ θεῶν προσφιλέσιν, ἡγεμονίας καὶ τὰς μεγίστας προνομίας δωρούμενος. 10. ἐκ δὲ τούτων ὁμοῦ μὲν οὐ μίαν οὐδὲ χώραν, ὅλας δὲ ἄρδην τὰς ὑπ' αὐτὸν ἐπαρχίας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ χρημάτων 20 ἀμυθῆτων εἰσπράττειν, ἐπισκήψεσσι τε βαρυτάταις καὶ ἄλλοτε ἄλλαις καταδίκαις ἡνία καὶ κατεπέβε- τῶν γε μὴν εὐπόρων τὰς ἐκ προγόνων περιποιηθεί- σας οὐσίας ἀφαιρούμενος, πλούτους ἀθρόως καὶ σωροὺς χρημάτων τοῖς ἀμφ' αὐτὸν κόλαξιν ἐδωρεῖτο. 25 11. παροινίας γε μὴν καὶ μέθης εἰς τοσαύτην ἡνέχθη φθορὰν ὥς ἐν τοῖς πότοις παρακόπτειν καὶ τῶν φρε- νῶν παρεξίστασθαι, τοιαῦτά τε μεθύοντα προστά- τειν οἷα ἀνανήψαντα αὐτὸν τῇ ὑστεραίᾳ εἰς μετὰ- μελον ἄγειν· κραιπάλης δὲ καὶ ἀσωτίας μηδεὶν κατα- 30 λιπὼν ὑπερβολὴν, κακίας διδάσκαλον τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἄρχουσιν τε καὶ ἀρχομένοις ἑαυτὸν καθίστη· θρύπτεσθαι μὲν τὸ στρατιωτικὸν διὰ πάσης τρυφῆς

τε καὶ ἀκολασίας ἐνάγων, ἡγεμόνας δὲ καὶ στρατο- 5 πιδάρχας δι' ἀρπαγῶν καὶ πλεονεξίας χωρεῖν κατὰ τῶν ὑπηκόων, μονονοιχί συντυραννοῦντας αὐτῷ, προκαλούμενος. 12. τί δεῖ τὰς ἐμπαθεῖς τάνδρως αἰσχροπυργίας μνημονεύειν; ἢ τῶν πρὸς αὐτοῦ μεμοι- 6 χευμένων ἀπαριθμεῖσθαι τὴν πληθύν; οὐκ ἦν γέ τοι πόλιν αὐτὸν παρελθεῖν, μὴ οὐχὶ ἐκ παντὸς φθο- ρὰς γυναικῶν παρθένων τε ἀρπαγὰς εἰργασμένον. 13. κατὰ πάντων γέ τοι αὐτῷ ταῦτα προυχώρει, μὴ 10 ὅτι μόνων Χριστιανῶν, οἱ θανάτου καταφρονή- σαντες παρ' οὐδὲν αὐτοῦ τὴν τοσαύτην ἔθεντο τυ- ραννίδα. οἱ μὲν γὰρ ἄνδρες ἀνατλάντες πῦρ καὶ σίδηρον καὶ προσηλώσεις, θῆρας τε ἀγρίους καὶ θαλάττης βυθούς, ἀποτομάς τε μελῶν καὶ κεντήρας, 15 καὶ ὀφθαλμῶν κεντήσεις τε καὶ ἐξορύξεις, καὶ τοῦ παντὸς σώματος ἀκρωτηριασμούς, λιμόν τε ἐπὶ τούτοις καὶ μέταλλα καὶ δεσμά, ἐπὶ πάντων μᾶλλον ὑπομο- νήν τὴν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐνεδείξαντο ἢ τὸ σέβας τὸ εἰς θεὸν εἰδώλοις ἀντικατηλλάξαντο. 14. αἱ δ' 20 αὖ γυναῖκες οὐχ ἦττον τῶν ἀνδρῶν ὑπὸ τῆς τοῦ θείου λόγου διδασκαλίας ἡρρενωμέναι, αἱ μὲν τοὺς αὐτοὺς τοῖς ἀνδράσιν ἀγῶνας ὑποστᾶσαι ἴσα τῆς ἀρετῆς ἀπηνέγκαντο βραβεῖα, αἱ δὲ ἐπὶ φθορὰν ἐλκόμεναι θᾶττον τὴν ψυχὴν θανάτῳ ἢ τὸ σῶμα τῇ 25 φθορᾷ παραδεδώκασιν. 15. μόνη γοῦν τῶν ἄλλων ὑπὸ τοῦ τυράννου μεμοιχευμένων Χριστιανῶν τῶν ἐπ' Ἀλεξανδρείας ἐπισημοτάτῃ τε καὶ λαμπροτάτῃ τὴν ἐμπαθὴ καὶ ἀκόλαστον Μαξιμίνου ψυχὴν δι' ἀνδρειοτάτου παραστήματος ὑπερέξεν/κησεν, ἐνδο- 30 ξος μὲν τᾶλλα πλούτῳ τε καὶ γένει καὶ παιδείᾳ, πάντα γε μὲν δεύτερα σωφροσύνης τεθειμένη, ἣν

12 Euseb. Land. Const. c. 7.

καὶ πολλὰ λιπαρήσας κτείνει μὲν ἐτοιμῶς θνήσκειν
 ἔχουσαν οὐχ οἷός τε ἦν, τῆς ἐπιθυμίας μᾶλλον τοῦ
 θυμοῦ κατακρατούσης αὐτοῦ, φυγῇ δὲ ξημιώσας
 πάσης ἀφείλετο τῆς οὐσίας. 16. μυρίαὶ δ' ἄλλαι
 5 πρὸς τῶν κατ' ἔθνος ἀρχόντων πορνείας ἀπειλὴν
 μὴδ' ἀκούσαι δεδυνημέναι πᾶν εἶδος βασάνων καὶ
 στρεβλώσεων καὶ θανατηφόρου κολάσεως ὑπέστησαν.
 θαναμασταὶ μὲν οὖν καὶ αὗται, ὑπερφυῶς γε μὴν
 θαναμασιωτάτη ἢ ἐπὶ Ῥώμῃς εὐγενεσιτάτη τῷ ὄντι
 10 καὶ σωφρονεσιτάτη γυνὴ πασῶν, αἷς ἐμπαροινεῖν ὃ
 ἐκέισε τύραννος Μαξέντιος τὰ ὅμοια Μαξιμίνῳ δοῶν
 ἐπειράτο. 17. ὥς γὰρ ἐπιστάντας τῷ οἴκῳ τοὺς τὰ
 τοιαῦτα τῷ τυράννῳ διακονομένους ἐπύθετο, (Χρι-
 15 στιανὴ δὲ καὶ αὕτη ἦν), τὸν τε ἄνδρα τὸν αὐτῆς,
 καὶ ταῦτα Ῥωμαίων ὄντα ἔπαρχον, τοῦ δέους ἔνεκα
 λαβόντας ἄγειν αὐτὴν ἐπιτρέψαντα, εἰς βραχὺν ὑπο-
 παραιτησάμενη, ὥς ἂν δὴ κατακοσμηθεῖη τὸ σῶμα,
 εἰσεισιν ἐπὶ τοῦ ταμείου, καὶ μονωθεῖσα ξίφος καθ'
 20 ἑαυτῆς πῆγνυσι, θανοῦσά τε παραχοῆμα τὸν μὲν
 νεκρὸν τοῖς προαγωγοῖς καταλιμπάνει, ἔργοις δ'
 αὐτοῖς ἀπάσης φωνῆς γεγωνοτέροις, ὅτι μόνον χρη-
 μάτων ἀήτητόν τε καὶ ἀνώλεθρον ἢ παρὰ Χριστια-
 νοῖς ἀρετὴ πέφυκεν, εἰς πάντας ἀνθρώπους τοὺς
 25 τε νῦν ὄντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα γενησομένους
 ἐξέφηγε. 18. τοσαύτη δὴ τα κακίας φορὰ ὕφ' ἑνα
 καὶ τὸν αὐτὸν συνηνέχθη καιρὸν, πρὸς τῶν δύο
 τυράννων ἀνατολὴν καὶ δύσιν διειληφότων κατερ-
 γασθεῖσα. τίς δ' ἂν τὴν τῶν τοσούτων διερευνώ-
 30 μενος αἰτίαν διστάξαι μὴ οὐχὶ τὸν καθ' ἡμῶν διω-
 γμὸν ἀποφύνασθαι; ὅτε γε μάλιστα οὐ πρότερον τὰ
 τῆς τοσῆσθε πέπαντο συγχύσεως ἢ Χριστιανούς τὰ
 τῆς παροησίας ἀπολαβεῖν.

XV. [Nic. H. E. VII, 22.] Διὰ παντός γέ τοι τοῦ κατὰ τὸν διαγμὸν δεκάτους χρόνου τῶν εἰς ἐπιβουλήν καὶ πόλεμον τὸν κατ' ἀλλήλων οὐδὲν αὐτοὺς διαλέλοιπεν. ἅπλωτα μὲν γὰρ τὰ κατὰ θάλατταν ἦν, οὐδ' ἐξῆν ποθεν καταπλεύσαντας μὴ οὐχὶ πάσαις αἰκίαις ὑπάγεσθαι, στρεβλουμένους καὶ τὰς πλευρὰς καταξαινομένους, βασάνοις τε παντοίαις, μὴ ἄρα παρὰ τῶν δι' ἐναντίας ἐχθρῶν ἤκοιεν, ἀνακρινομένους, καὶ τέλος σταυροῖς ἢ τῇ διὰ πυρὸς ὑπαγομένους κολάσει. 2. ἀσπίδων ἐπὶ τούτοις καὶ 10 θωράκων παρασκευαί, βελῶν τε καὶ δοράτων καὶ τῆς ἄλλης πολεμικῆς παρατάξεως ἐτοιμασίαι, τριήρων τε καὶ τῶν κατὰ ναυμαχίαν ὄπλων, κατὰ πάντα συνεκροτοῦντο τόπον, οὐδ' ἦν ἄλλο τι παντὶ τῷ προσδοκᾶν ἢ πολεμίων κατὰ πᾶσαν ἔφοδον ἡμέραν. 15 τούτοις καὶ ὁ μετὰ ταῦτα λιμός τε καὶ λοιμός ἐγκατασκήπτει, περὶ ὧν κατὰ καιρὸν ἱστορήσομεν τὰ δέοντα.

XVI. [Nic. H. E. VII, 22.] Τοιαῦτ' ἦν τὰ διὰ παντός τοῦ διαγμοῦ παρατετακότα, δεκάτῳ μὲν ἔτει 20 σὺν Θεοῦ χάριτι παντελῶς πεπαυμένου, λωφᾶν γε μὴν μετ' ὄγδοον ἔτος ἐναρξαμένου. ὥς γὰρ τὴν εἰς ἡμᾶς ἐπισκοπὴν εὐμενῇ καὶ ἴλεων ἢ θείᾳ καὶ οὐράνιος χάρις ἐνεδείκνυτο, τότε δὴ καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἄρχοντες, αὐτοὶ δὴ ἐκεῖνοι δι' ὧν πάσαι τὰ τῶν 25 καθ' ἡμᾶς ἐνηργεῖτο πολέμων, παραδοξότατα μεταθέμενοι τὴν γνώμην παλινοδίαν ἤδον, χρηστοῖς περὶ ἡμῶν προοράμασι καὶ διατάγμασιν ἡμερωτάτοις τὴν ἐπὶ μέγα ἀφθέλσαν τοῦ διαγμοῦ πυρκαϊὰν σβεννύντες. 2. οὐκ ἀνθρώπινον δέ τι τούτου κατέ- 30 στη αἴτιον, οὐδ' οἶκτος, ὥς ἂν φαίη τις, ἢ φιλευθροπία τῶν ἀρχόντων· πολλοῦ δεῖ· πλείω γὰρ ὅση-

μέραι καὶ χαλεπώτερα ἀρχήθεν εἰς ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ
τὰ καθ' ἡμῶν αὐτοῖς ἐπενόετο, ποικιλωτέrais μηχαναῖς ἄλλοτε ἄλλως τὰς καθ' ἡμῶν αἰκίας ἐπικαι-
νουρούντων· ἀλλ' αὐτῆς γε τῆς θείας προνοίας
ἐμφανῆς ἡ ἐπίσκεψις, τῷ μὲν αὐτῆς καταλλαττομένης
λαῷ, τῷ δ' αὐθεντῇ τῶν κακῶν ἐπεξιούσης καὶ πρω-
τοστάτῃ τῆς τοῦ παντὸς διωγμοῦ κακίας ἐπιχολου-
μένης. 3. καὶ γὰρ εἴ τι ταῦτ' ἐχρῆν κατὰ θείαν
γενέσθαι κρίσιν, ἀλλὰ οὐαί, φησὶν ὁ λόγος, δι' οὗ
τὸ σκάνδαλον ἔρχεται. μέτεσι γοῦν αὐτὸν θεήλατος
κόλασις, ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ καταρξαμένη σαρκὸς, καὶ
μέχρι τῆς ψυχῆς προελθοῦσα. 4. ἀθρόα μὲν γὰρ
περὶ τὰ μέσα τῶν ἀπορρήτων τοῦ σώματος ἀπόστα-
σις γίνεται αὐτῷ, εἰδ' ἔλκος ἐν βάθει συριγγῶδες,
καὶ τούτων ἀνίατος νομὴ κατὰ τῶν ἐνδοτάτω σπλάγ-
χνων, ἀφ' ὧν ἄλεκτόν τι πλῆθος σκολήκων βρύ-
ειν, θανατώδη τε ὁδμὴν ἀποπνέειν, τοῦ παντὸς
ὄγκου τῶν σωμάτων ἐκ πολυτροφίας αὐτῷ καὶ πρὸ
τῆς νόσου εἰς ὑπερβολὴν πλήθους πιμελῆς μεταβε-
βληκός, ἣν τότε κατασάπεισαν ἀφύρητον καὶ φοι-
κτοτάτην τοῖς πλησιάζουσι παρέχειν τὴν θείαν. 5. λα-
τρῶν δ' οὖν οἱ μὲν οὐδ' ὅλως ὑπομεῖναι τὴν τοῦ
δυσώδους ὑπερβάλλονσαν ἀτοπίαν οἷοί τε κατε-
σφάττοντο, οἱ δὲ διωδηκός τοῦ παντὸς ὄγκου καὶ
εἰς ἀνέλπιστον σωτηρίας ἀποπεπτωκός μηδὲν ἐπι-
κουρεῖν δυνάμενοι ἀνηλεῶς ἐκτείνοντο.

XVII. [Nic. H. E. VII, 22. 23.] Καὶ δὴ τοσού-
τοις παλαίων κακοῖς συναίσθησιν τῶν κατὰ τῶν
θεοσεβῶν αὐτῷ τετολμημένων ἴσχει. συναγαγὼν δ'
οὖν εἰς ἐαυτὸν τὴν διάνοιαν πρῶτα μὲν ἀνθρωπο-

λογεῖτο τῷ τῶν ὄλων θεῷ, εἰτα τοὺς ἀμφ' αὐτὸν
ἀνακαλέσας, μηδὲν ὑπερθεμένους τὸν κατὰ Χριστια-
νῶν ἀποπαῦσαι διωγμὸν, νόμον τε καὶ δόγματι βασι-
λικῷ τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν οἰκοδομεῖν ἐπισπεύχειν
τε καὶ τὰ συνήθη διαπράττεισθαι, εὐχὰς ὑπὲρ τοῦ
βασιλείου ποιουμένους, προστάττει. 2. αὐτίκα γοῦν
ἔργου τῷ λόγῳ παρηκολουθηκός ἡπλωτο κατὰ
πόλεις βασιλικά διατάγματα, τὴν παλινφθίαν τῶν
καθ' ἡμᾶς τοῦτον περιέχοντα τὸν τρόπον·

“3. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γαλέριος Οὐαλέριος Μα-
“ξιμῖνος, ἀνίκητος, σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος,
“Γερμανικὸς μέγιστος, Αἰγυπτιακὸς μέγιστος, Θη-
“βαϊκὸς μέγιστος, Σαρματικὸς μέγιστος πεντάκις,
“Περσῶν μέγιστος δις, Καρπῶν μέγιστος ἐξάκις,
“Ἀρμενίων μέγιστος, Μήδων μέγιστος, Ἀδιαβηνῶν
“μέγιστος, δημορχικῆς ἐξουσίας τὸ εἰκοστὸν, αὐτο-
“κράτωρ τὸ ἐννεακαίδεκατον, ὑπάτος τὸ ὄγδοον,
“πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· 4. καὶ αὐτοκράτωρ
“Καῖσαρ Φλάουιος Οὐαλέριος Κωνσταντῖνος, εὐσεβής,
“εὐτυχής, ἀνίκητος, σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος,
“δημορχικῆς ἐξουσίας τὸ πέμπτον, αὐτοκράτωρ τὸ
“πέμπτον, ὑπάτος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος· 5. καὶ
“αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Οὐαλέριος Αἰκιννιανὸς, εὐσεβής,
“εὐτυχής, ἀνίκητος, σεβαστός, ἀρχιερεὺς μέγιστος, δη-
“μορχικῆς ἐξουσίας τὸ τέταρτον, αὐτοκράτωρ τὸ
“τρίτον, ὑπάτος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος, ἐπαρ-
“χωταῖς ἰδίῳι χαίρειν. 6. μεταξὺ τῶν λοιπῶν, ἅπερ
“ὑπὲρ τοῦ χρησίμου καὶ λυσιτελοῦς τοῖς δημοσίοις
“διατυπούμεθα, ἡμεῖς μὲν βεβουλήμεθα πρότερον
“κατὰ τοὺς ἀρχαίους νόμους καὶ τὴν δημοσίαν ἐπι-
“στήμην τὴν τῶν Ῥωμαίων ἅπαντα ἐπανορθώσασθαι,
“καὶ τούτου πρόνοιαν ποιήσασθαι, ἵνα καὶ οἱ Χριστια-

"νοι, οἵτινες τῶν γονέων τῶν ἑαυτῶν καταλελοιπασί
 "τὴν αἴρεσιν, εἰς ἀγαθὴν πρόθεσιν ἐπανέλθοιεν"
 "7. ἐπεὶ περ τινὲ λογισμῷ τοσαύτη αὐτοὺς πλεονεξία
 "κατεσχέκει καὶ ἄνοια κατειλήφει ὥς μὴ ἐπισθαι τοῖς
 5 "ὑπὸ τῶν πάλαι καταδειχθεῖσιν, ἅπερ ἰσως πρότερον
 "καὶ οἱ γονεῖς αὐτῶν ἦσαν καταστήσαντες, ἀλλὰ
 "κατὰ τὴν αὐτῶν πρόθεσιν καὶ ὥς ἕκαστος ἐβού-
 "λετο, οὕτως ἑαυτοῖς καὶ νόμους ποιῆσαι, καὶ τού-
 "τους παραφυλάττειν, καὶ ἐν διαφόροις διάφορα
 10 "πλήθη συνάγειν. 8. τοιγαροῦν τοιούτου ὕφ' ἡμῶν
 "προστάγματος παρακολουθήσαντος, ὥστε ἐπὶ τὰ
 "ὑπὸ τῶν ἀρχαίων κατασταθέντα ἑαυτοὺς μεταστή-
 "σαιεν, πλεῖστοι μὲν κινδύνῳ ὑποβληθέντες, πλεῖ-
 "στοι δὲ τεραχθέντες παντοίους θανάτους ὑπέφερον"
 15 "9. καὶ ἐπειδὴ τῶν πολλῶν τῇ αὐτῇ ἀπονοίᾳ διαμε-
 "νόντων ἐωρῶμεν μήτε τοῖς θεοῖς τοῖς ἐπουρανίοις
 "τὴν ὀφειλομένην θρησκείαν προσάγειν αὐτοὺς, μήτε
 "τῷ τῶν Χριστιανῶν προσέχειν, ἀφορῶντες εἰς τὴν
 "ἡμετέραν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν διηνεκὴ συνήθειαν,
 20 "δι' ἧς εἰώθαμεν ἅπασιν ἀνθρώποις συγγνώμην
 "ἀπονέμειν, προθυμότερα καὶ ἐν τούτῳ τὴν συγχώ-
 "ρησιν τὴν ἡμετέραν ἐπεκτείνειν δεῖν ἐνομίσσαμεν, ἵνα
 "αὐτοῖς ὡς Χριστιανοί, καὶ τοὺς οἴκους, ἐν οἷς συν-
 "ῆγοντο, συνθῶσιν οὕτως ὥστε μηδὲν ὑπερναντίον
 25 "τῆς ἐπιστήμης αὐτοὺς πράττειν· δι' ἐτέρας δὲ ἐπι-
 "στολῆς τοῖς δικασταῖς δηλώσομεν τί αὐτοὺς παρα-
 "φυλάξασθαι δεήσει. 10. ὅθεν κατὰ ταύτην τὴν
 "συγχώρησιν τὴν ἡμετέραν ὀφείλουσι τὸν ἑαυτῶν
 "θεὸν ἱκετεύειν περὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας καὶ
 30 "τῶν δημοσίων καὶ τῆς ἑαυτῶν, ἵνα κατὰ πάντα
 "τρόπον καὶ τὰ δημόσια παρασχεθῇ ὑγίη, καὶ ἀμέ-
 "ριμνοι ζῇεν ἐν τῇ ἑαυτῶν ἐστίᾳ δυνηθῶσι." 11. ταῦτα

κατὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων φωνὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα
 γλῶτταν κατὰ τὸ δυνατόν μεταληφθέντα τοῦτον ἔχει
 τὸν τρόπον. τί δὴ οὖν ἐπὶ τούτοις γίνεται ἐπιθεω-
 ρῆσαι καιρὸς.

APPENDIX.

5

[Τὸ ὡς λείπον ἐν τισιν ἀντιγράφοις ἐν τῷ ὀγδόῳ λόγῳ.]

1. Ἀλλ' ὁ μὲν τῆς γραφῆς αἴτιος μετὰ τὴν τοι-
 άνδε ὁμολογίαν ἀντίκα καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τῶν
 ἀλγηδόνων ἀπαλλαγείς μεταλλάττει τὸν βίον. τοῦ-
 του δὴ λόγος ἔχει πρῶτον αἴτιον τῆς τοῦ διωγμοῦ 10
 καταστῆναι συμφορᾶς, ἔτι πάλαι πρὸ τῆς τῶν λοι-
 πῶν βασιλέων κινήσεως τοὺς ἐν στρατείαις Χριστια-
 νοὺς καὶ πρῶτους γε ἀπάντων τοὺς ἐπὶ τοῦ ἰδίου
 οἴκου παρατρέπειν ἐκβεβιασμένον, καὶ τοὺς μὲν ἐκ
 τῆς στρατιωτικῆς ἀξίας ἀποκιννοῦντα, τοὺς δὲ ἀτι- 15 ✓
 μότατα καθυβρίζοντα, ἤδη δὲ καὶ θάνατον ἐτέροις
 ἐπαρτῶντα, καὶ τοῦσχατόν γε τοὺς τῆς βασιλείας
 κοινωνοὺς ἐπὶ τὸν κατὰ πάντων ἀνακεκινηκότα διω-
 γμόν· ὧν καὶ αὐτῶν οὐκ ἄξιον τὸ τοῦ βίου τέλος
 παραδοῦναι σιωπῇ. 2. τεττάρων οὖν τὴν κατὰ 20
 πάντων διειληχότων ἀρχὴν οἱ μὲν χρόνῳ καὶ τιμῇ
 προηγούμενοι, οὐδ' ὅλοις δυοῖν ἔτεσιν ἐπιγενόμενοι
 τῷ διωγμῷ, μεθίστανται τῆς βασιλείας, ἥ καὶ πρό-
 σθεν ἡμῖν δεδῆλωται, καὶ δὴ τὸν ἐπίλοιπον τοῦ
 βίου χρόνον δημῳδεὶ καὶ ἰδιωτικῷ τρόπῳ διαγενό- 25
 μενοι τέλος τοιόνδε τῆς ζωῆς εἰλήχασιν· 3. ὁ μὲν
 τιμῇ τε καὶ χρόνῳ τῶν πρωτείων ἡξιωμένος μακρὰ
 καὶ ἐπιλυποτάτῃ τῇ τοῦ σώματος ἀσθενείᾳ διεργα-
 σθεὶς, ὁ δὲ τὰ δεύτερα αὐτοῦ φέρων ἀγγόνη τὴν

ζωὴν ἀπορρήξας, κατὰ τινὰ δαιμονίαν προσημείω-
 σιν τοῦτο παθὼν διὰ πλείστας αὐτῷ τετολμημένας
 ῥαδιουργίας. 4. τῶν δὲ μετὰ τούτους ὁ μὲν
 ὕστατος, ὃν δὴ καὶ ἀρχηγὸν τοῦ παντός ἐφραμεν
 5 γεγονέναι διωγμοῦ, τοιαῦτα οἷα καὶ προδεδηλώκα-
 μεν πέπονθεν, ὁ δὲ τοῦτον προάγων χρηστότα-
 τος καὶ ἡπιώτατος βασιλεὺς Κωνστάντιος, ἐπαξίως
 τῆς ἡγεμονίας τὸν ἅπαντα τῆς ἀρχῆς διατελέσας
 χρόνον, ἀλλὰ καὶ τᾶλλα τοῖς πᾶσι δεξιώτατον καὶ
 10 εὐεργετικώτατον παρασχὼν ἑαυτὸν, ἀτὰρ καὶ τοῦ
 καθ' ἡμῶν πολέμου ἔξω γενόμενος, καὶ τοὺς ὑπ'
 αὐτὸν θεοσεβεῖς ἀβλαβεῖς καὶ ἀνεπηρεάστους δια-
 φυλάξας, καὶ μήτε τοὺς οἴκους τῶν ἐκκλησιῶν κα-
 θελὼν μήθ' ἑτερόν τι μηδ' ὅλως καθ' ἡμῶν ἐπι-
 15 καινουργήσας, τέλος εὐδαιμον καὶ τρισμακάριον
 ὄντως κατέλληφε τοῦ βίου, μόνος ἐπὶ τῆς αὐτοῦ
 βασιλείας εὐμενῶς καὶ ἐπιδόξως, ἐπὶ διαδόχῳ τῆς
 βασιλείας γνησίῳ παιδὶ τὰ πάντα σωφρονεστάτῳ καὶ
 εὐσεβεστάτῳ, τελευτήσας. 5. ὃς εὐθὺς ἀρχόμενος
 20 βασιλεὺς τελεώτατος καὶ σεβαστὸς πρὸς τῶν στρα-
 τοπέδων ἀναγορευθεὶς ζηλωτὴν ἑαυτὸν τῆς πατρι-
 κῆς περὶ τὸν ἡμέτερον λόγον εὐσεβείας κατεστήσατο.
 τοιαύτη τῶν προαναγεγραμμένων τετιάρων ἢ τοῦ
 βίου ἔκβασις, κατὰ παρηλλαγμένους χρόνους γεγε-
 25 νημένη. 6. τούτων δὴ μόνος ἔτι λιπὼν ὁ μικρῷ
 πρόσθεν ἡμῖν εἰρημένος σὺν τοῖς μετὰ ταῦτα εἰς
 τὴν ἀρχὴν εἰσποιηθεῖσι τὴν προδεδηλωμένην ἑξομο-
 λόγησιν διὰ τοῦ προεκτεθέντος ἐγγράφου λόγου τοῖς
 πᾶσι φανερὰν κατεστήσατο.

6 sqq. — cf. VIII, 13, 13. 14.

EUSEBII

LIBER DE MARTYRIBUS PALAESTINAE.

[Καὶ ταῦτα ἔν τινι ἀντιγραφῷ ἐν τῷ ὀγδόῳ τόμῳ εὔρομεν.]

[Προοίμιον.] 1. Ἔτος τοῦτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Ξανθικὸς μῆν, ὃς λέ- 5
γοιτ' ἂν Ἀπρίλλιος κατὰ Ῥωμαίους, ἐν ᾧ τῆς τοῦ
σωτηρίου πάθους ἑορτῆς ἐπιλαμβανούσης ἡγεῖτο
μὲν Φλαβιανὸς τοῦ τῶν Παλαιστινῶν ἔθνους, ἡπλωτο
δ' ἀθρόως πανταχοῦ γράμματα, τὰς μὲν ἐκκλησίας
εἰς ἔδαφος φέρειν, τὰς δὲ γραφὰς ἀφανεῖς πυρὶ γε- 10
νέσθαι προστάττοντα, καὶ τοὺς μὲν τιμῆς ἐπειλημ-
μένους ἀτίμους, τοὺς δὲ ἐν οἰκεταῖς, εἰ ἐπιμένοιεν
τῇ τοῦ Χριστιανισμοῦ προθέσει, ἐλευθερίας στερί-
σκεσθαι προαγορεύοντα. 2. καὶ ἡ μὲν τῆς πρώτης
καθ' ἡμῶν γραφῆς τοιαύτη τις ἦν δύναμις. μετ' οὐ 15
πολὺ δὲ ἑτέρων ἐπιφοιτησάντων γραμμάτων προσε-
τάττετο τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους πάντας
πανταχῇ πρῶτον μὲν δεσμοῖς παραδίδοσθαι, εἰδ'
ὕστερον πάσῃ μηχανῇ θύειν ἐξαναγκάζεσθαι.

1. Πρῶτος τοιγαροῦν τῶν ἐπὶ Παλαιστίνης μαρ- 20
τύρων Προκόπιος, πρὶν ἢ φυλακῆς πεῖραν λαβεῖν,
εὐθύς ἀπὸ πρώτης εἰσόδου τοῖς ἡγεμονικοῖς παρα-

4 sqq. — cf. VIII, 2, 4, 5.

στὰς δικαστηρίοις, θύειν τε τοῖς λεγομένοις προστα-
 χθεὶς θεοῖς, ἓνα μόνον ἔφησεν εἰδέναι, ᾧ καθῆκεν
 ὡς αὐτὸς βούλεται θύειν· ὡς δὲ καὶ τοῖς βασιλεῦσι
 τέσσαρσι σπένδειν ἐκελεύετο, ᾧ μὰ τι φθιερῶν
 5 τῶν οὐ προσηνῶν αὐτοῖς ἀντίκα τὴν κεφαλὴν ἀπο-
 τέμνεται, τὸ ποιητικὸν εἰπὼν ἐκεῖνο "οὐκ ἀγαθὸν
 πολυκοιρανίη, εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς."
 2. Δεσίου μηνὸς ἑβδόμη, πρὸ ἑπτὰ εἰδῶν Ἰουνίων
 λέγεται ἂν παρὰ Ῥωμαίοις, ἡμέρα τετράδι σαββάτου
 10 τοῦτο πρῶτον ἐπὶ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης ἀπε-
 τελέσθη σημεῖον. 3. μετὰ δὲ τοῦτο ἐπὶ τῆς αὐτῆς
 πόλεως πλείστοι ὅσοι τῶν ἐπιχωρίων ἐκκλησιῶν ἄρ-
 χοντες, δειναῖς αἰκίαις προθύμως διωκλήσαντες,
 μεγάλων ἀγῶνων ἱστορίαν τοῖς ἐνορῶσιν ἐνεδείξαντο.
 15 ἄλλοι δὲ ὑπὸ δειλίας τὴν ψυχὴν προναρκήσαντες
 προχείρως οὕτως ἀπὸ πρώτης ἐξησθένησαν προσ-
 βολῆς, τῶν δὲ λοιπῶν ἕκαστος εἶδη διάφορα βασάνων
 διήλλαττον, τοτὲ μὲν μάστιξιν ἀνηρίθμοις, τοτὲ δὲ
 στρεβλώσεσι καὶ καταξάνσεσι τῶν πλευρῶν δεσμοῖς
 20 τε ἀνυπομονήτοις, ὅφ' ὧν τισι καὶ παρεθῆναι συν-
 ἔβη τὰς χεῖρας. 4. ὅμως δ' οὖν ἔφερον τὸ ἀποβῆναι
 ἀκολούθως ταῖς ἀπορρήτοις κρίσεσι τοῦ θεοῦ τέλος.
 ὁ μὲν γὰρ ἐτέρων κατεχόντων αὐτοῦ τῷ χεῖρε καὶ
 τῷ βωμῷ προσαγόντων, τὴν τε μισθὸν καὶ ἑναγῇ
 25 θυσίαν κατὰ τῆς δεξιᾶς ἐπιρριπτούντων, ὡς ἂν τε-
 θνικῶς ἀπηλλάττετο, ὁ δὲ μηδ' ὅλως ἐφραψάμενος,
 εἰρηκώτων δ' ἐτέρων ὅτι τεθύκοι, σιωπῆσας ἀπήει-
 ἄλλος ἡμιθανὴς αἰρόμενος ὥσάν ἤδη νεκρὸς ἐρρί-
 πτετο καὶ ἀνίστό γε τῶν δεσμῶν, ἐν τεθυκόσιν αὐτοῖς
 30 λελογισμένος, ὁ δὲ βοῶν καὶ μαρτυρούμενος, ὅτι μὴ

πείθοιτο, κατὰ στόματος παιόμενος, πολυχειρία τε τῶν
ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων κατασιγαζόμενος, μετὰ βίας
ἐξωθεῖτο, καὶ εἰ μὴ τεθυκῶς ἦν. 5. οὕτως ἐκ παν-
τός τὸ δοκεῖν ἡνυκέναι αὐτοῖς περὶ πολλοῦ ὑπῆρχεν.
ἐκ δὴ οὖν τῶν τοσούτων μόνοι τοῦ τῶν ἀγίων μαρ-
τύρων κατηξιώθησαν στεφάνου Ἀλφειὸς καὶ Ζακ-
χαῖος, οἱ μετὰ μάστιγας καὶ ξισμοὺς, δεσμά τε
χαλεπὰ καὶ τὰς ἐπὶ τούτοις ἀλγηδόνας, ἐτέρας τε
διαφόρους ἐξετάσεις, νυχθήμερον ὑπὸ τέσσαρα τοῦ
κολαστηρίου ξύλου κεντήματα τοὺς πόδας παρατα-
θέντες, Δίου μηνὸς ἑπτακαιδεκάτῃ (αὕτη παρὰ Ῥω-
μαίοις ἡ πρὸ δεκαπέντε Καλανδῶν Δεκεμβρίων)
μόνον ἓνα θεὸν καὶ Χριστὸν βασιλέα Ἰησοῦν ὁμο-
λογήσαντες, ὥς τι βλάσφημον φθεγξάμενοι, ὁμοίως
τῷ προτέρῳ μάρτυρι τὰς κεφαλὰς ἀπειμῆθησαν. 15

II. Μνήμης δ' ἄξια τυγχάνει καὶ τὰ περὶ Ῥω-
μὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀποτελε-
σθέντα. Παλαιστίνος γὰρ οὗτος ὢν, διάκονός τε καὶ
ἐπορκιστῆς τῆς ἐν Καισαρείᾳ παροικίας, ὁμοῦ τῇ
τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσει γενόμενος ἐκείσε, πλείους
ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ τέκνοις σωρηδὸν τοῖς εἰδώ-
λοις προσιόντας τε καὶ θύοντας ἐνιδῶν, ἀνύποιστον
ἡρῃσάμενος τὴν θείαν, ζήλῳ θεοσεβείας πρόσσεισι,
κάκείοις μεγάλη φωνῇ κεκραγῶς ἐπιπλήττει. 2. αὐ-
τός δὲ τῆς τόλμης ἔνεκεν συλληφθεὶς, γενναϊότατος
εἰ καὶ τις ἄλλος ἀποδέδεικται μάρτυς τῆς ἀληθείας.
ἀποφηναμένου γὰρ κατ' αὐτοῦ τὸν διὰ πυρὸς θά-
νατον τοῦ δικαστοῦ, φαιδρῶ προσώπῳ καὶ διαθέσει
εὖ μάλα προθυμοτάτῃ τὴν ἀπόφασιν ἀσπαστῶς κατα-
δεξάμενος ἀπάγεται· εἰτα τῷ ἰκρίῳ προσδίδεται, τῆς
τε ὕλης συμπεφορημένης ἐπ' αὐτῷ, καὶ τῶν μελλόν-
των ὑφάπτειν τὴν πυρὰν τὴν βασιλέως ἐπιπαρόντος

ἐπίκρισιν ἐκδεχομένων, "ποῦ μοι τὸ πῦρ;" ἐβόα·
 3. καὶ ταῦτα λέγων ἀνάκλητος πρὸς βασιλέα γίνεται,
 καινότερα ὑποβληθησόμενος κολάσει τῆς γλώττης,
 ἥς ἀποκοπὴν ἀνδρειότατα ὑπομείνας ἔργοις ἅπασιν
 5 ὑπέδειξεν ὅτι δὴ θεία δύναμις τοῖς ὀτιποτοῦν χαλε-
 πὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ὑπομένουσιν ἐπελαφρίζουσα
 τοὺς πόρους καὶ τὴν προθυμίαν ἐπιρρυννύσα παρί-
 σταται. μαθὼν γοῦν τὴν καινουργίαν τῆς κολάσεως,
 καὶ μὴ καταπλαγείς ὁ γεννάδας, ἀσμένως προυβά-
 10 λετο τὴν γλώτταν, προθυμότατα εὐτρεπῆ παρέχων
 αὐτὴν τοῖς ἀποτέμνουσι. 4. μεθ' ἣν τιμωρίαν εἰς
 δεσμὰ βληθεὶς, πλεῖστόν τε αὐτόθι ποιηθεὶς χρόνον,
 τέλος τῆς ἀρχικῆς εἰκοσαετηρίδος ἐπιστάσης, κατὰ
 νομιζομένην ὥρεάν τῶν ἐν τοῖς δεσμοῖς πανταχῇ
 15 πάντων ἐλευθερίας ἀνακηρυχθείσης, μόνος ὑπὸ
 πέντε κεντήματα ἄμφω τῷ πόδε διαταθείς, ἐν αὐτῷ
 κείμενος τῷ ξύλῳ βρόχῳ περιβληθεὶς, ὡς καὶ ἐπε-
 πόθει, μαρτυρίῳ κατεκοσμήθη. 5. ἀλλ' οὐτός γε,
 εἰ καὶ ὑπερόριος, ὅμως Παλαιστινὸς ὢν, ἐν Παλαι-
 20 στινοῖς ἄξιός ἂν εἴη μάρτυσιν ἀριθμεῖσθαι. ταῦτα
 μὲν ἔτει πρώτῳ τοῦτον ἀπετελέσθη τὸν τρόπον,
 κατὰ μόνων τῶν τῆς ἐκκλησίας προέδρων ἐπηρη-
 μένου τοῦ διωγμοῦ.

III. Δευτέρου δ' ἔτους διαλαβόντος, καὶ δὴ
 25 σφοδρότερον ἐπιταθέντος τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου,
 τῆς ἐπαρχίας ἡγουμένου τηνικάδε Οὐρβανοῦ, γραμ-
 μάτων τούτῳ πρώτον βασιλικῶν πεφοιτηκότων, ἐν
 οἷς καθολικῷ προστάγματι πάντας πανδημεὶ τοὺς
 κατὰ πόλιν θύειν τε καὶ σπένδειν τοῖς εἰδώλοις ἐκε-
 30 λεύετο, Τιμόθεος ἐν Γάζῃ πόλει τῆς Παλαιστίνης
 μυρίας ἀνατλὰς βασάνους, ἐπὶ πάσαις λεπτῷ καὶ
 μαλθακῷ πυρὶ παραδοθείς, δοκιμὴν γνησιωτάτην

τῆς περὶ τὸ θεῖον γνησιωτάτης εὐσεβείας διὰ τῆς
 πρὸς πάντα ὑπομονῆς παρασχών, τὸν τῶν Ιεροσι-
 κῶν τῆς θεοσεβείας ἀθλητῶν στέφανον ἀπηνέγκατο.
 τούτῳ δ' ἅμα γενναιοτάτην ἔνστασιν ἐπιδειξάμενοι
 Ἀγάπιος καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς Θέκλα θηρίοις εἰς βορὰν
 κατεδικάσθησαν. 2. τὰ ἐπὶ τούτοις τίς ἰδὼν οὐκ
 ἐθαύμασεν, ἢ καὶ ἀκοῇ μαθὼν οὐκ ἐξεπλάγη; πάν-
 δημον γάρ τοι τῶν ἔθνων ἐορτὴν καὶ συνήθεις θείας
 ἀγόντων, μετὰ τῶν ἄλλως αὐτοῖς σπουδαζομένων
 καὶ τοὺς ἀρτίως θηρίοις κατακριθέντας πολὺς ἦν 10
 ὁ λόγος ἐπιδειξέσθαι τὸν ἀγῶνα. 3. αὐξούσης δὴτα
 καὶ πλεοναζούσης παρὰ πᾶσι τῆς φήμης νεανία τὸν
 ἀριθμὸν ἔξ, ὧν ὁ μὲν Ποντικός τὸ γένος ἦν, ὄνομα
 Τιμόλαος, ὁ δ' ἐκ Τριπόλεως τῆς Φοινίκης, Διονύ-
 σιος ἐκαλεῖτο, ἕτερος δ' αὐτῶν τῆς ἐν Διοσπόλει 15
 παροικίας ὑποδιάκονος, Ῥωμύλος ἦν καὶ τούτῳ προσ-
 ηγορία, δύο τε ἐπὶ τούτοις Αἰγύπτιοι, Πάησις καὶ
 Ἀλέξανδρος, καὶ ἄλλος τούτῳ συνώνυμος Ἀλέξαν-
 δρος τῶν ἀπὸ Γάξης, ἐπὶ τὸ κυνηγέσιον ἀνιέναι
 μέλλοντι τῷ Οὐρβανῷ, ἐνδύσαντες πρότερον τὰς 20
 αὐτῶν χεῖρας, ὥς ἂν τὴν ἄγαν σημήνειαν περὶ τὸ
 μαρτύριον προθυμίαν, δογματοὶ προσίασι, Χριστια-
 νοὺς σφᾶς ὁμολογοῦντες, διὰ τε τῆς πρὸς πάντα τὰ
 δεινὰ παρατάξεως, ὅτι μὴδὲ τὰς τῶν θηρίων ἐπιβο-
 λὰς οἱ τὴν εἰς τὸν τῶν ὄλων θεὸν εὐσέβειαν αὐ- 25
 τοὺντες κατεπτήχασιν, ἐπιδεικνύμενοι. 4. αὐτίκα
 μὲν εἰς οὐ τὴν τυχοῦσαν κατάπληξιν αὐτόν τε τὸν
 ἔρχοντα καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτόν καταστήσαντες δε-
 σμωτηρίῳ καθιέργνυνται, μετ' οὐ πολλὰς δὲ ἡμέρας
 δυοῖν αὐτοῖς ἄλλων καταλεγέντων, τοῦ μὲν καὶ πρὸ 30
 αὐτῶν δειναῖς καὶ ποικίλαις ἤδη πρότερον καθ'
 ἑτέρας ὁμολογίας ἐναθλήσαντος βασιάνοις, Ἀγάπιος

καὶ αὐτῷ ὄνομα ἦν, τοῦ δὲ τὰς τοῦ σώματος αὐτοῖς
 χρειὰς διακονομένον, ὄνομα δὲ καὶ τούτῳ Λιονύ-
 σιος, οἱ πάντες ὁκτῶ γενόμενοι τὸν ἀριθμὸν ἐν
 ἡμέρᾳ μιᾷ τὰς κεφαλὰς αὐθις ἐπ' αὐτῆς Καισαρείας
 5 ἀποτέμνονται, Ἀύστρου μηνὸς ἡμέρᾳ τετράδι καὶ
 εἰκάδι, ἢ πρὸ ἐννέα Καλανδῶν Ἀπριλλίων καὶ αὐτῇ
 οὕσα ἐτύγγανεν. 5. ἐν τούτῳ μεταβολή τις τῶν
 κρατούντων, αὐτοῦ δὴ τοῦ πάντων ἀνωτάτω καὶ
 τοῦ μετ' αὐτὸν δευτέρου, ἐπὶ τὸ ἰδιωτικὸν σχῆμα
 10 γίνεται, νοσεῖν τε αὐτοῖς ἄρχεται τὰ κοινά. 6. μικρὸν
 δ' ὕστερον διαστάσης εἰς ἑαυτὴν τῆς Ῥωμαίων ἀρ-
 χῆς πόλεμος ἄσπονδος εἰς αὐτοὺς ἐπεγείρεται, οὐ
 πρότερόν τε τὰ τῆς διαστάσεως καὶ τῶν ἐπὶ ταύτῃ
 θορυβῶν κατὰστασιν ἐλληφεν ἢ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐί-
 15 ρήνην καθ' ὅλης πρυτανευθῆναι τῆς ὑπὸ τὴν Ῥω-
 μαίων ἀρχὴν οἰκουμένης. 7. ἅμα τε γὰρ αὕτη τοῖς
 πᾶσι δίκην φωτὸς ὥσάν ἐκ ξοφερᾶς καὶ σκοτεινοτά-
 της νυκτὸς ἀνατέταλκε, καὶ αὖ πάλιν τὰ κοινὰ τῆς
 Ῥωμαίων ἡγεμονίας αὐθις εὐσταθῇ καὶ φίλια καὶ
 20 εἰρηναῖα ἦν, τὴν ἐκ προγόνων εἰς ἀλλήλους εὖνοϊαν
 ἀπολαμβάνοντα. ἀλλὰ τούτων μὲν κατὰ τὸν προσή-
 κοντα καιρὸν ἐντελέστερον ἀποδώσομεν τὸν λόγον,
 νυνὶ δὲ ἐπὶ τὴν τῶν ἐξῆς ἀπίωμεν ἀκολουθίαν.

IV. Μαξιμῖνος Καῖσαρ αὐτόθεν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν
 25 παρελθὼν ὥσπερ τῆς ἐμφύτου θεοσεχθρίας αὐτοῦ
 καὶ δυσσεβείας τὰ σύμβολα τοῖς πᾶσιν ἐνδεικνύμενος,
 γεννικώτερον ἢ οἱ πρόσθεν τῷ καθ' ἡμῶν ἐπαπε-
 δύετο διωγμῷ. 2. πᾶσι δὴτα συγχύσεως οὐ μικρᾶς
 ἐπληρωμένης, καὶ ἄλλων ἄλλοσε διασπειρομένων,
 30 διαδραῖναί τε τὸ δεινὸν ἐπιμελὲς ποιουμένων, χαλε-
 πῆς τε τὸ πᾶν ἐπεχούσης κινήσεως, τίς ἂν ἐξαρκέ-
 σαιεν ἡμῖν λόγος εἰς τὴν ἐπαξίαν διήγησιν τοῦ θείου

ἔρωτος καὶ παρησίας τῆς εἰς θεὸν ὁμολογίας τοῦ
 μακαρίου καὶ ὡς ἀληθῶς ἄμνοῦ ἀκάκου, μάρτυρος
 Ἀπφριανοῦ φημί, τοῦ πρὸ πυλῶν ἐπὶ θεωρίαν ἄπασι
 τοῖς κατὰ Καισάρειαν θαυμαστὸν παρὰδειγμα τῆς
 εἰς τὸν μόνον θεὸν εὐσεβείας προβεβλημένου; 3. εἰ-
 κοστὸν ἔτος οὐδέπω τοῦτο τῆς τοῦ σώματος ἡλικίας
 ἦν αὐτῷ, πρῶτον μὲν οὖν τῆς Ἑλλήνων παιδείας
 ἕνεκα κοσμικῆς (ἐτύγχανε γὰρ καὶ τῶν κατὰ κόσμον
 εὖ μάλα πλούτῳ περιρρομένων) τὸν πλείονα κατὰ
 τὴν Βηρυτὸν διατρίψας χρόνον, παρὰδοξον καὶ εἰ- 10
 πεῖν, ὡς ἐν τοιαύτῃ πόλει τῶν νεωτερικῶν ἐπιθυ-
 μιῶν ὑπεράνω γενόμενος, καὶ μὴθ' ὑπὸ ἀκμῆς τοῦ
 σώματος μὴθ' ὑπὸ τῆς τῶν νέων ἑταιρείας δια-
 φθαρεῖς τὸν τρόπον σωφροσύνην ἡσπάζετο, κοσμίως
 καὶ σεμνῶς καὶ εὐσεβῶς κατὰ τὸν αἰρουντα Χρι- 15
 στιανισμῷ λόγον διεξάγων καὶ τὸν ἑαυτοῦ παιδαγω-
 γῶν βίον. 4. εἰ δὲ χρηὴ μνήμην ποιησαμένους καὶ
 τῆς πατρίδος αὐτοῦ κοσμηῆσαι καὶ ταύτην διὰ τοῦ
 προαχθέντος ἐξ αὐτῆς γενναίου τῆς θεοσεβείας
 ἀθλητοῦ, εὐλόγως αὐ καὶ τοῦτο ποιήσομεν. 5. εἰ τις 20
 ἄρα Παγὰς ἐπίσταται τῆς Συκίας οὐκ ἄσημον πόλιν,
 ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ὁ νεανίας, μετὰ τὴν ἐπάνοδον
 τῆς κατὰ τὴν Βηρυτὸν παιδείας, τοῦ πατρὸς αὐτῷ
 τὰ πρωτεῖα τῆς πατρίδος ἀποφερομένου, μὴ οἷός τε
 φέρειν τὴν ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τοῖς τῷ γένει προσή- 25
 κουσιν συνουσίαν, ὅτι μὴδὲ ξῆν αὐτοῖς ἐδόκει κατὰ
 τοὺς τῆς θεοσεβείας θεσμούς, πνεύματι δ' ὥσπερ
 θείῳ κατεσχημένος, καὶ κατὰ τινα φυσικὴν, μᾶλλον
 δ' ἐνθεον καὶ ἀληθῆ φιλοσοφίαν μεῖζον φρονήσας
 τῆς νενομισμένης τοῦ βίου δόξης, τῆς τε τῶν σωμά- 30
 των καταπτύσας ἡδοναθείας, κρύβδην τοὺς οἰκέ-
 οντας ἀποδράς, καὶ μὴδὲ τῶν ἐφημέρων δαπανῶν

ἐπιστραφεὶς ἐλπίδι καὶ πίστει τῇ εἰς θεόν, ἤγρετο
 πρὸς τοῦ θεοῦ πνεύματος χειραγωγούμενος ἐπὶ τὴν
 Καισαρέων πόλιν, ἐνθα ἡτοίμαστο αὐτῷ ὁ τοῦ μαρ-
 τυρίου τῆς θεοσεβείας στέφανος. 6. γενόμενος δὲ
 5 ἡμῖν αὐτοῖς ἅμα, καὶ ὥς ἐνι μάλιστα τοῖς θεοῖς
 λόγοις ἐπ' ὀλίγον συλλεξάμενος, ἀσκήσεσί τε προσ-
 ηκούσαις ἐκθνμότατα παρασκευασάμενος, τέλος
 οἶον ἐπιδέδεικται, τίς μὲν πάλιν ἰδὼν οὐ κατεπλάγη;
 7. τίς δ' αὖθις ἀκοῇ παραλαβὼν οὐκ ἂν ἐνδίκως
 10 θαυμάσειε τὸ θάρσος, τὴν παρρησίαν, τὴν ἐνστα-
 σιν, καὶ πρὸ γε τούτων τὴν τόλμαν καὶ αὐτὸ τὸ
 ἐγγχείρημα, ζήλου θεοσεβείας καὶ πνεύματος ὡς ἀλη-
 θῶς ὑπὲρ ἄνθρωπον παρέχοντα τεκμήρια; 8. δευ-
 τέρας γάρ τοι καθ' ἡμῶν γενομένης ἐπαναστάσεως
 15 ὑπὸ Μαξιμίνου, τρίτῳ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἔτει διωγμοῦ,
 γραμμάτων τε τοῦ τυράννου τοῦτο πρῶτον δια-
 πεφοιτηκότων, ὡς ἂν πανδημεὶ πάντες ἀπαξαπλῶς
 μετ' ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς τῶν κατὰ πόλεις ἀρ-
 χόντων θύοιεν, κηρύκων τε καθ' ὅλης τῆς Καισα-
 20 ρέων πόλεως ἄνδρας ἅμα γυναῖξί καὶ τέκνοις ἐπὶ
 τοὺς τῶν εἰδώλων οἴκους ἐξ ἡγεμονικοῦ κελεύσμα-
 τος ἀναβοωμένων, καὶ πρὸς τούτοις ὀνομαστὶ χιλι-
 ᾶρχων ἀπὸ γραφῆς ἕκαστον ἀνακαλουμένων, ἀφάτῳ
 τε κλύδωνι κακῶν τῶν πανταχόσε συγκεχυμένων,
 25 ἀφόβως ὁ δεδηλωμένος, μηδενὸς ἐπὶ τῷ πραχθησο-
 μένῳ συνειδότος αὐτῷ, ἡμᾶς τε, οἳ κατ' οἶκον αὐτῷ
 συνῆμεν, καὶ ἔτι πᾶν τὸ περὶ τὸν ἡγεμόνα στρατιω-
 τικὸν στίφος ὑποκλέψας, σπένδοντι τῷ Οὐρβανῷ
 30 πρὸς εἰσι, καὶ τῆς δεξιᾶς ἀκαταπλήκτως αὐτὸν λαβό-
 μενος κατέπαυσε μὲν παραχοῆμα τοῦ θύειν, εὐ μάλα
 δὲ συμβουλευτικῶς μετὰ τινος θεοῦ παραστήματος
 παρήνει παύσασθαι τῆς πλάνης· μὴ γὰρ καλῶς

ἔχειν καταλιπόντας τὸν ἕνα καὶ μόνον ἀληθῆ θεὸν
 εἰδώλοισι καὶ δαίμοσι θύειν. 9. τοῦτο δ', ὡς ἔοικεν,
 ἐνεχειρεῖτο τῷ μειρακίῳ, τῆς ἐπὶ τοῦτ' αὐτὸν προ-
 αγωγῆς ἐνθέου δυνάμεως μονοουχὶ διὰ τοῦ γενο-
 μένου βοώσης ὡς ἄρα τοσοῦτον ἀποδέοιεν Χριστι- 5
 νοί, οἳ γε ὅντως τοιοῦτοι, ἧς ἅπαξ ἠξιώθησαν εἰς
 τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας μεταβάλλεσθαι ὡς μὴ
 μόνον ὑπεράνω καθίστασθαι τῶν ἀπειλῶν καὶ τῶν
 ἐπὶ ταύταις κολαστηρίων, παρρησιάζεσθαι δ' εἰσέτι
 μᾶλλον, εὐγενεῖ τε καὶ ἀτρόμῳ γλώττῃ ἐλευθερο- 10
 στομεῖν, καὶ, εἰ οἷόν τε, καὶ τοὺς διώκοντας αὐτοὺς
 μεταθεμένους τῆς ἀγνωσίας τὸν μόνον ὄντα θεὸν
 ἐπιγινώσκειν παρακαλεῖν. 10. ἐπὶ τοῦτοις ὁ περὶ οὗ ὁ
 λόγος, παραχορῆμα μὲν, ὅσα εἰκὸς αὐτὸν, ὥσαν ἐπὶ
 τοιούτῳ τολμήματι θηρῶν δίκην ἀγρίων πρὸς τῶν 15
 ἄμφι τὸν ἡγεμόνα διασπαραχθεῖς, καὶ μυρίας καθ'
 ὅλου τοῦ σώματος πληγὰς ἀνδρείοτατα ὑπομείνας,
 τέως μὲν αὐτίκα δεσμωτηρίῳ παραδίδοται. 11. ἐνθα
 νυχθήμερον ἄμφω τῷ πόδε ἐπὶ τοῦ βασανιστικοῦ
 διαταθεῖς ξύλου τῇ ἐπιούσῃ προσάγεται τῷ δικαστῇ· 20
 εἶτα θύειν ἐκβιαζομένου πᾶσαν ἐνδείκνυται πρὸς
 πόνοους καὶ φρικτὰς ἀλγηδόνας καρτερίαν, τὰς πλε-
 ρὰς οὐχ ἅπαξ οὐδὲ δεύτερον, ἀλλὰ καὶ πλεονάκις
 ἑοχίς ὁστέων καὶ αὐτῶν σπλάγχχνων καταξανθεῖς, 25
 πληγὰς τε κατὰ προσώπου καὶ αὐχένος τοσαύ-
 τας δεξάμενος, ὡς μηδ' ὑπὸ τῶν εὖ καὶ ἀκριβῶς
 αὐτὸν πάλαι εἰδόντων, διοιδήσαντα τὸ πρόσωπον,
 εἶτι γινώσκεισθαι. 12. ἀλλὰ γὰρ μηδὲ πρὸς τὰ το-
 σαῦτα ἐνδιδόντος, λίνοις ἐλαίῳ δεδευμένοις τῷ
 πόδε αὐτοῦ καλύψαντες πῦρ ὑφῆπτον ἐκ προστάξεως 30
 οἳ βασανισταί, ἐφ' οἷς ὁποίας ἤνεγκεν ὁ μακάριος
 ἀλγηδόνας πάντα λόγον ὑπεράρχειν μοι δοκῶ. κα-

δίκετο γοῦν αὐτοῦ διατῆξαν τὰς σάρκας καὶ τῶν
 ὀστέων τὸ πῦρ, ὥς κηροῦ δίκην λείβεσθαι καὶ
 ἀποστάζειν ἐκτεηκομένην τὴν λιμάδα τοῦ σώματος.
 13. ἀλλὰ γὰρ οὐδὲ πρὸς ταῦτα ἐνδοῦς, ἡττημένων
 5 ἤδη καὶ μόνον οὐκ ἀπειρηκότων πρὸς τὴν ὑπὲρ ἄν-
 θρωπον καρτερίαν αὐτοῦ τῶν ἀντιπάλων, αὐτῶς
 δεσμοῖς εἰργνυται, τριταλὸς τε αὖ προσαχθεὶς τῷ
 δικαστῇ καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογήσας πρόθεσιν,
 καίτοι γε λοιπὸν ἡμιθνής ὑπάρχων, ὑποβρύχιος θα-
 10 λάττῃ παραδίδοται. 14. τὰ δ' ἐπὶ τούτοις παρα-
 χρῆμα γενόμενα ῥηθέντα μὲν οὐκ ἀπεικὸς παρὰ τοῖς
 μὴ ὄψει παρεληφόσιν ἀπιστηθήσεσθαι, ἡμᾶς δ' οὖν
 καίπερ τοῦτ' ἀκριβῶς εἰδότας οὐχ αἰρεῖ λόγος μὴ
 οὐχὶ ἐκ παντὸς παραδοῦναι τῷ λόγῳ τὴν ἱστορίαν,
 15 τῷ καὶ μάρτυρας εἶναι τοῦ γεγενημένου ἀπλῶς εἰπεῖν
 ἅπαντας τοὺς τὴν Καισάρειαν οἰκοῦντας. οὐδεμίᾳ
 γοῦν ἡλικίᾳ τῆς παραδόξου ταύτης ἀπελείφθη θέας.
 15. αὐτίκα γοῦν ὥς ἐδόκει μάλιστα κατὰ μέσου πε-
 λάγους ἐν ἀπείροις βυθοῖς τὸν λερόν ὄντως ἐκείνον
 20 καὶ τρισμακάριον ἐμβαλεῖν, κλόνος ἀθρόως οὐχ ὁ
 τυχὼν καὶ βρασμὸς αὐτὴν τε τὴν θάλασσαν καὶ τὸ
 περιέχον ἅπαν διαχεῖ, ὥς καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν πόλιν
 ἅπασαν πρὸς τοῦ γενομένου σεισθῆναι. ἅμα δὲ τῷ
 παραδόξῳ τούτῳ καὶ ἀθρόῳ σεισμῷ τοῦ θείου μάρ-
 25 τυρος τὸν νεκρὸν ἢ θάλαττα, ὅσπερ μὴ οἶα τε οὐσα
 φέρειν αὐτὸν, πρὸ τῶν τῆς πόλεως ἐκβράσσει πυλῶν.
 καὶ τοιαῦτα μὲν ἦν τὰ κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἀφρια-
 νόν, Ξανθικοῦ μηνὸς δευτέρου, ἥτις ἂν εἴη πρὸ τεσ-
 σάρων Νώνων Ἀπριλλίων, ἡμέρα παρασκευῆς τε-
 30 λειωθέντα.

V. Ὑπὸ δὴ τὸν αὐτὸν καιρὸν αὐταῖς τε ἡμέραις,
 ἐπὶ τῆς Τυρίων πόλεως νεανίας Οὐλπιανὸς ὄνομα,

μετὰ δεινὰς καὶ αὐτὸς αἰκίας, μάστιγας τε χαλεπω-
 τάτας, ἅμα κυνὶ καὶ ἄσπιδι, τῷ ἰοβόλῳ ἐρπετῷ,
 ὠμοβοῦνη περιβληθεὶς δορᾶ, θαλάττῃ παραδίδοται.
 διό μοι δοκεῖ ἐν τοῖς Ἀπφριανοῦ μαρτυρίοις εὐλόγως
 ἂν ἡμῖν μνημονεύεσθαι καὶ οὗτος. 2. ἀδελφὰ δὲ
 τῷ Ἀπφριανῷ σμικρὸν τῷ χρόνῳ ὕστερον ὑπομείνας
 ὁ μὴ μόνον αὐτοῦ κατὰ θεὸν, καὶ σώματι δὲ ὁμο-
 πάτριος ἀδελφὸς Αἰδέσιος, μετὰ μυρίας ὅσας ὁμο-
 λογίας καὶ πολυχρονίους δεσμῶν κακώσεις ἡγεμονι-
 κάς τε ἀποφάσεις, ἐν αἷς τοῖς κατὰ Παλαιστίνην δέ-
 δοται μετὰλλοις, καὶ μετὰ τὴν ἐν πᾶσι τούτοις φιλό-
 σοφον ἐν τριβάνος σχήματι ἀγωγὴν, (καὶ γὰρ οὖν
 αὐτὸς πλεόν τῆς τοῦ ἀδελφοῦ παιδείας κεκτημένος
 καὶ ἀπὸ μαθημάτων φιλοσόφων ὥρματο), 3. τελευ-
 τῶν δῆτα ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως τὸν αὐτόθι
 συνιδὼν δικαστὴν Χριστιανοῖς δικάζοντα, πέρα τε
 τῶν προσηκόντων ἐμπαροinouντα, καὶ τοτὲ μὲν σε-
 μνοῖς ἀνδράσι ποικίλως ἐνυβρίζοντα, τοτὲ δὲ γυναῖ-
 κας σωφροσύνης τῆς ἀνωτάτω καὶ αὐτοπαρθένους
 ἀσκητρίας εἰς αἰσχρὰς ὕβρεις πορνοτρόφοις παρα-
 διδόντα, ταῦτόν ἐγχειρήσας τῷ ἀδελφῷ, ὅτι δὴ
 ἀφόρητα εἶναι αὐτῷ τὰ γινόμενα ἰδόκει, παραστή-
 ματι θαρσαλέῳ πρόσσεισι, λόγοις τε καὶ ἔργοις τὸν
 δικαστὴν αἰσχύνῃ καὶ ἀτιμίᾳ περιβαλὼν, κατὰ τού-
 τοις καρτερῶς εὖ μάλα βασάνων πολυτρόπους ὑπο-
 μείνας αἰκίας, τὴν ἀδελφικὴν ἀπηνέγκατο θαλάττῃ
 παραδοθεὶς τελευτήν. ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοῦτον,
 ὥς δ' οὖν ἔφην, σμικρὸν τοῦ χρόνου ὕστερον τοῦ-
 τον ἐγενήθη τὸν τρόπον.

VI. Τετάρτῳ γε μὴν τοῦ καθ' ἡμῶν ἔτει διω-
 γμοῦ, πρὸ δώδεκα Καλανδῶν Δεκεμβρίων, ἢ γένοιτ'
 ἂν μηνὸς Δίου εἰκάδι, προσεββάτου ἡμέρᾳ, κατὰ

τὴν αὐτὴν Καισάρειαν, γραφῆς ὡς ἀληθῶς ἄξιον, αὐτοῦ δὴ τοῦ τυράννου Μαξιμίνου παρόντος καὶ θεῶς τοῖς πλήθεσι φιλοτιμουμένον κατὰ τὴν λεγομένην αὐτοῦ γενέθλιον ἡμέραν, ἀπετελέσθη τοιοῦτον.

2. ἔθους τὸ πρὶν ὄντος ἐπὶ βασιλέων, εἰ καὶ ἄλλοτε, τὰς φιλοτίμους θεῶς πλείους τοῖς θεαταῖς ἐμπαρέχειν, θυμηδίας καινῶν καὶ ξένων τὰ τε συνήθη παραλλαττόντων τῶν θεαμάτων, ζώων ἔσθ' ὅπῃ τῶν ἐξ Ἰνδίας ἢ Αἰθιοπίας ἢ καὶ ἄλλοθεν εἰσκομιζομένων, ἢ καὶ ἀνδρῶν ἐντέχνους τισὶ σωμαστικαῖς παραδόξους ψυχαγωγίας τοῖς ὁρῶσιν ἐνδεικνυμένων, πάντως πον καὶ τότε, οἷα βασιλέως τὰς θεῶς παρέχοντας, πλεόν τι καὶ παράδοξον χρῆν ὑπάρξει ταῖς φιλοτιμίαις. 3. τί τοίνυν τοῦτο ἦν; μάρτυς τοῦ

15 καθ' ἡμᾶς δόγματος παρήγετο εἰς μέσον, τῆς μόνης καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας ὑπεραγωνιζόμενος, Ἀγάπιος οὗτος ἦν, ὁ δεύτερος ἅμα τῇ Θέκλᾳ θηροῖν ἐπὶ βορᾷ δεδόσθαι μικρῷ πρότερον δεδηλωμένος, ὃς δὴ καὶ ἄλλοτε δεσποτηρίου τρίτον καὶ πολλάκις ἅμα κακούργ-

20 οῖς ἐμπομπεύσας τῷ σταδίῳ, αἰεὶ γε μὴν κατὰ χρόνους τοῦ δικαστοῦ μετὰ τὰς ἀπειλὰς, ἦτοι κατ' οἴκτον ἢ κατ' ἐλπίδα τοῦ μεταθίσεσθαι τῆς προθέσεως, εἰς ἑτέρους αὐτὸν ἀγῶνας ὑπερτιθεμένου, τότε δὴ βασιλέως ἐπιπαρόντος ἦγετο, ὥσπερ ἐπίτη-

25 δες εἰς ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ πεφυλαγμένος, ὥστ' ἂν κακκείνο τὸ σωτήριον ῥῆμα, ὃ τοῖς μαθηταῖς θείᾳ γνώσει προηγόρευεν, ὡς ἄρα καὶ ἐπὶ βασιλέων ἀχθήσονται ἕνεκεν τῆς εἰς αὐτὸν μαρτυρίας, καὶ ἐπ' αὐτοῦ πληρωθεῖν. 4. φέρεται δὴ εἰς μέσον τὸ στά-

30 διον σὺν καὶ τινι κακούργῳ. φόνῳ δὲ τοῦ δεσπότου

τοῦτον ἐνέχεσθαι ἔλεγον. 5. εἰθ' ὁ μὲν τοῦ δεσπό-
του φονεὺς τοῖς θηροῖς παραβληθεὶς ἔλκου καὶ φιλαν-
θρωπίας ἤξιωτο, μονονουχὶ καθ' αὐτὸν ἐκείνον τὸν
ἐπὶ τοῦ σωτήρος Βαραββᾶν. βοαῖς δ' ἐπὶ τούτῳ καὶ
εὐφημαῖς τὸ πᾶν ἐξηχεῖτο θάλατρον, ὡσὰν τοῦ μαι- 5
φόνου φιλανθρωπῶπως πρὸς τοῦ βασιλέως σεσωσμένου,
τιμῆς τε καὶ ἐλευθερίας ἤξιωμένου. 6. ὁ δὲ τῆς
θεοσεβείας ἀθλητῆς ἀνακαλεῖται μὲν πρότερον ὑπὸ
τοῦ τυράννου, εἰτα ἄρρησιν τῆς προθέσεως αἰτηθεὶς
ἐπ' ἐλευθερίας ἐπαγγελίᾳ, μεγάλη φωνῇ διαμαρτύ- 10
ρεται, μὴ φαύλης μὲν ἔνεκεν αἰτίας, εὐσεβείας δὲ
τοῦ τῶν ὅλων δημιουργοῦ προθύμως καὶ μεθ' ἡδο-
νῆς, ὅσα δ' ἂν ἐπάγοιτο αὐτῷ, γενναίως ὑποστή-
σεσθαι. 7. καὶ τοῦτ' εἰπὼν ἅμα λόγῳ τοῦργον
ἐπάγει, δρομαῖος ἄντικρυς ἀπολυθείσῃ κατ' αὐτοῦ 15
ἄρκτιο ὑπαντιάσας, ταύτῃ τε ἑαυτὸν ἀσμενέστατα
ἐπιδεδωκὼς εἰς βορὰν, μεθ' ἣν ἔμπρους εἰς τὸ δε-
σμοτήριον αἵρεται. μίαν τε ἐνταῦθα ἐπιβιώσας ἡμέ-
ραν τῇ ἑξῆς λίθων αὐτοῦ προσαρτηθέντων τοῖς ποσὶ
μέσῳ πελάγει καταποντοῦται. τοιοῦτο καὶ τὸ τοῦ 20
Ἀγαπίου μαρτύριον.

VII. Ἦδη δὲ καὶ εἰς πέμπτον ἔτος τοῦ διωγμοῦ
παραταθέντος, μηνὸς δευτέρου Ξανθινοῦ, ἥτις ἐστὶ
πρὸ τεσσάρων Νάωνων Ἀπριλλίων, ἐν αὐτῇ κυριακῇ
ἡμέρᾳ τῆς τοῦ σωτήρος ἡμῶν ἀναστάσεως, αὐθις 25
ἐπὶ τῆς Καισαρείας Θεοδοσία τῶν ἀπὸ Τύρου παρ-
θένος, πιστὸν καὶ σεμνότατον κόριον, οὐδ' ὅλως
ἐτῶν ὀκτωκαίδεκα, δεσμῶις τισὶ καὶ αὐτοῖς τὴν
Χριστοῦ βασιλείαν ὁμολογοῦσι, πρὸ τε τοῦ δικαστη-
ρίου καθεζομένοις, πρόσεισιν ὁμοῦ φιλοφρονουμένη, 30
καὶ οἷα εἰκὸς ὑπὲρ τοῦ μνημονεύειν αὐτῆς πρὸς τὸν
κύριον γενομένους παρακαλοῦσα. 2. τοῦτο δὲ πράξα-

σαν ὥσπερ ἀνόσιόν τι καὶ ἀσεβὲς εἰργασμένην ἀφαρ-
 πάσαντες στρατιῶται ἄγουσιν ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα.
 αὐτίκα δ' οὗτος ἄτε τις ἐμμανὴς καὶ τὸν θυμὸν
 θηριωδέστατος δειναῖς καὶ φοβητοτάταις βασάνοις
 5 κατὰ πλευρῶν καὶ μαζῶν μέχρη καὶ αὐτῶν ὀστέων
 αἰκισάμενος, ἔμπνουν ἔτ' αὐτήν, ὅμως δ' οὖν πρὸς
 ἅπαντα γεγηθότι καὶ φαιδρῷ ἵσταμένην προσώπων,
 τοῖς θαλαττίοις κύμασιν ἐμβληθῆναι προστάττει.
 εἴτ' ἐξ αὐτῆς ἐπὶ τοὺς λοιποὺς μεταβὰς ὁμολογητὰς
 10 τοῖς κατὰ Φαινὸ τῆς Παλαιστίνης χαλκοῦ μετάλλοις
 τοὺς πάντας παραδίδωσιν. 3. ἐπὶ τούτοις, Δίου
 μηνὸς πέμπτῃ, κατὰ δὲ Ῥωμαίους Νόναις Νοεμ-
 βρίαις, ἐπὶ τῆς αὐτῆς πόλεως τοὺς ἀμφὶ Σιλβανόν,
 ἔτι δὴ τότε ὄντα πρεσβύτερον ὁμολογήσαντα, ὃν
 15 οὐκ εἰς μακρὸν ὕστερον ἐπισκοπῇ τιμηθῆναι τε καὶ
 μαρτυρίῳ συνέβη τελειωθῆναι, γενναϊοτάτην ἔνστα-
 σιν τὴν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐπιδειξαμένους τοῖς εἰς τὸ
 αὐτὸ χαλκοῦ μέταλλου πόντοις ὁ αὐτὸς ἐγκρίνει,
 καυτῇρσι πρότερον τῶν ποδῶν τὰς ἀγκύλας αὐτοῖς
 20 ἀχρειωθῆναι προστάξας. 4. ἅμα δὲ τῇ κατὰ τούτων
 ἀποφάσει ἄνδρα μυρίαῖς ἄλλαις ὁμολογίαις διαπρέ-
 ψαντα, Δομνῖνος ἦν οὗτος, ὁ διὰ περιτετὴν ἔλευ-
 θερίαν τοῖς κατὰ Παλαιστίνην ἅπασιν γνωριμώτατος,
 τῇ διὰ πυρὸς ἐκδίδωσι κολάσει· μεθ' οὗ ὁ αὐτὸς
 25 δικαστὴς, δεινὸς ἐπινοητὴς τις ὢν κακίας καὶ τῶν
 κατὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἐπιχειρημάτων
 καινουργός, τὰς μὴδ' ἀκουσθείσας πώποτε κατὰ
 τῶν θεοσεβῶν ἐπενόει τιμωρίας, καὶ τρεῖς μὲν εἰς
 τὸ μονομαχεῖν ἐπὶ πνυγμῇ καταδικάζει, Αὐξέντιον
 30 δὲ, σεμνὸν καὶ ἱερὸν πρεσβύτερον, θηρίοις βορὰν
 παραδίδωσιν, ἄλλους δ' αὖ πάλιν τελείων ἀνδρῶν
 φέροντας ἡλικίαν εἰς εὐνοῦχους ἐκτεμῶν τοῖς αὐτοῖς

κατακρίνει μετάλλοις, ἑτέροους δ' αὖ πάλιν μετὰ
 χαλεπὰς βασάνους δεσμοτηρίῳ καθείργουσιν, ἐν
 οἷς καὶ ὁ πάντων ἐμοὶ γοῦν ποθεινότατος ἐταῖρων
 Πάμφιλος ἦν, τῶν καθ' ἡμᾶς μαρτύρων ἀνὴρ πάσης
 5 ἔνεκεν ἀρετῆς ἐπιδοξότατος. 5. τοῦτου τὴν ἐν δητο-
 ρικοῖς λόγοις φιλοσόφοις τε μαθημασὶν ἀπόπειραν
 πρότερον ὁ Οὐρβανὸς λαβὼν, εἰδ' ὅστερον θύειν
 καταναγκάσας, ὡς ἀνανεύοντα καὶ μὴδ' ὅλως ἐν
 λόγῳ τὰς ἀπειλὰς ἐώρα τιθέμενον, τὸ πανύστατον
 ἀγριάνας, σφοδροτέραις αὐτὸν αἰκίζεσθαι προστάττει
 10 βασάνοις. 6. καὶ δὴ ταῖς κατὰ τῶν πλευρῶν αὐτοῦ δι'
 ἐπιμόνων καὶ φιλονείκων ξυστήρων ὁ θηριωδέστατος
 μονονουχὶ ἐμφορηθεὶς, αἰσχύνην γε μὴν ἐπὶ πᾶσι
 καταχεάμενος, τοῖς ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ καὶ αὐτὸν
 ὁμολογηταῖς καταλέγει. 7. ἐπὶ δὲ τῇ κατὰ τῶν 15
 ἁγίων ὁμότητι ὁποίας ἀμοιβῆς παρὰ τῇ θεῷ δίκῃ
 τεύξεται, τοσαῦτα κατὰ τῶν Χριστοῦ μαρτύρων ἐμ-
 παροινήσας, διαγινώσκει ἡμέδιον ἐκ τῶν τῆδε προσι-
 μίων, δι' ὧν εὐθὺς καὶ οὐκ εἰς μακρὸν τοῖς κατὰ
 τοῦ Παμφίλου τετολμημένοις αὐτὸν ἔτι τῆς ἡγεμο- 20
 νίας ἐχόμενον ἢ θεῷ μετῴληθεν δίκη, ἀδρόως οὕτως
 τὸν χθὲς ἄνω που ἐφ' ὕψηλόν βήματος δικάζοντα,
 καὶ πρὸς τοῦ στρατιωτικοῦ δορυφοροῦμενον στίφους,
 ὅλου τε τοῦ Παλαιστινῶν ἔθνους ἐπάρχοντα, ὁμο-
 δίαίτον τε οἷα φίλτατον καὶ ὁμοτράπεζον αὐτῷ τῷ 25
 τυράννῳ καθιστώτα, διὰ μιᾶς γυμνώσασα νυκτός,
 καὶ τῶν τοσούτων ἀξιομάτων ἔρημον καταστήσασα,
 ἀτιμίαν τε καὶ αἰσχύνην ἐπὶ τῶν πρότερον ὥσάν
 ἄρχοντα αὐτὸν τεθηπότων καταχέασα, δειλὸν τε καὶ
 ἄνανδρον, γυναικῶδεις τε προέμενον φωνὰς καὶ 30
 ἱκεσίας ὅλῳ τῷ ἔθνει, οὐδὲ καὶ ἡρχεν, ἐπιδείξασα,
 αὐτὸν τε τὸν Μαξιμῖνον, ἐφ' ᾧ τὸ πρὶν γαυριῶν

ἐφρουάττετο, ὥσάν διαφερόντως αὐτὸν τῶν δρωμέ-
νων αὐτῷ καθ' ἡμῶν ἕνεκα στέργοντι, δικαστὴν
ἀπηνῆ καὶ ὁμότατον ἐπ' αὐτῆς τῆς Καισαρείας
καταστήσασα, ὡς καὶ τὴν ἐπὶ θανάτῳ κατ' αὐτοῦ
5 ψῆφον ἐξενεγκεῖν, μετὰ πολλὴν τὴν ἐφ' οἷς ἐξηλέγ-
χετο ἀτοπήμασιν αἰσχύνην. 8. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὁδοῦ
πάρεργον ἡμῖν εἰρησθῶ· γένοιτο δ' ἂν προσήκων
καιρὸς, ἐν ᾧ τῶν δυσσεβῶν, οἳ μάλιστα καθ' ἡμῶν
ἐστρατεύσαντο, αὐτοῦ τε τοῦ Μαξιμίνου καὶ τῶν
10 ἄμφ' αὐτὸν τὰ τέλη καὶ τῶν βίων τὰς καταστροφὰς
ὁ λόγος ἡμῖν ἐπὶ σχολῆς περιλήψεται.

VIII. Καὶ εἰς ἕκτον δὲ ἔτος πνεύσαντος ἐπιμό-
νως τοῦ καθ' ἡμῶν χειμῶνος εἶχε μὲν πρὸ τούτου
τὸ καλούμενον ἐν Θηβαῖδι φερωνύμως οὗ γενναῖται
15 πορφυρίτου λίθου μέταλλον πλείστην ὅσῃ πληθύν
τῶν τῆς θεοσεβείας ὁμολογητῶν, ἐξ ὧν, τρισὶ δέ-
ουσι τὸν ἀριθμὸν, ἑκατὸν ἄνδρες ἅμα γυναιξὶ καὶ
κομιδῇ νηπίοις πρὸς τὸν τῆς Παλαιστίνης ἡγούμενον
διαπέμπονται, οὓς τὸν τῶν ὅλων θεὸν καὶ τὸν Χρι-
20 στὸν ὁμολογήσαντας, τῶν σκαιῶν ποδῶν τὰς ἀγκύ-
λας αὐτοῖς νεύροις καυτῆρσιν ἀποτμηθῆναι, καὶ αὐ-
τὰς πάλιν τῶν ὀφθαλμῶν τοὺς δεξιούς πρῶτον μὲν ξί-
φειν αὐτοῖς ὑμέσι καὶ κόραις ἐκκοπῆναι, εἶτα δὲ
πυρὶ διὰ καυτῆρων πάμπαν εἰς ὅλκας αὐτὰς ἀχρειω-
25 θῆναι, Φιρμιλλιανὸς, ὁ τῇδε διάδοχος Οὐρβανῷ
πεμφθεὶς ἡγούμενος, ὡς ἂν ἐκ βασιλικῷ νεύματος
προστίττει· κἄπειτα αὐτοὺς τοῖς κατὰ τὴν ἐπάρχιον
μετάλλοις μόχθου καὶ κακοπαθείας ἕνεκεν ταλαιπω-
ρεῖσθαι παραδίδωσιν. 2. οὐ τούτους δὲ ἄρα μόνον
30 τὰ τηλικαῦτα παθόντας ἤρκει παραλαβεῖν ὀφθαλ-
μοῖς, ἀλλὰ καὶ Παλαιστινῶν τοὺς ἐπὶ πυγμῇ εἰς
μονομαχίας κατακεκρίσθαι μικρῷ πρόσθεν δεδωλω-

μένους, ἐπεὶ μήτε τὰς ἐκ τοῦ βασιλικῷ ταμείου
τροφὰς μήτε μὴν τὰς ἐπιτηδείους τῇ πυγμῇ μελέ-
τας ὑπέμενον. 3. ἤδη δὲ οὐκ ἐπιτρόποις αὐτὸ μόνον
οἱ δηλούμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ Μαξιμίνῳ τούτου γε
ἕνεκεν παραστάντες γενναϊοτάτην ἔνστασιν ὁμολο-
5 γίαις διὰ λιμοῦ καρτερίας καὶ μαστίγων ὑπομονῆς
ἐνδειξάμενοι, τὰ ὅμοια τοῖς δηλωθεῖσι πεπόνθασι,
μεθ' ἑτέρων προστεθέντων αὐτοῖς ὁμολογητῶν ἐπ'
αὐτῆς τῆς Καισαρείας. 4. ὧν κατὰ πόδας ἐπὶ τῇ
τῶν θείων ἀναγνωσμάτων συγκροτήσει κατὰ τὴν 10
Γαζαίων πόλιν ἄλόντες ἔτεροι, οἱ μὲν τὰς αὐτὰς
τούτοις ὑπέμεναν κατὰ τε τῶν ποδῶν καὶ τῶν
ὀφθαλμῶν πάδας, οἱ δὲ καὶ ἔτι μείζους, φοβερωράτων
κατὰ τῶν πλευρῶν ἐπειράθησαν βασάνων. 5. ἐξ ὧν
μία τις, τὸ μὲν σῶμα γυνή, τὸν δὲ λογισμὸν ἄρσεν, 15
πορνείας ἀπειλήν μὴ ἐνεγκούσα, εἰποῦσά τι ῥῆμα
κατὰ τοῦ τυράννου, ὥσάν οὕτως ὁμοῖς δικασταῖς
τὴν ἀρχὴν ἐπιτετραφῶτος, πρῶτον μὲν μαστίζεται,
εἶτα δὲ μετέωρος ἐπὶ τοῦ ξύλου γενομένη τὰς πλευ-
20 ρὰς αἰκίζεται. 6. ὡς δ' ἐπιμόνως καὶ σφοδρῶς ἐκ
προστάξεως τοῦ δικαστοῦ τὰς βασάνους ἐπῆγον οἱ
ταύτῃ τεταγμένοι, ὑπὲρ τοὺς παρ' Ἑλλήσιν ἐκείνους
μαχητὰς ἐπ' ἐλευθερίᾳ τεθρολημένους, μὴ βαστά-
σασα τὸ ἀνηλεὲς καὶ ὁμὸν καὶ ἀπάνθρωπον τῶν
πραττομένων, ἄλλη τις ὁμοίως τῇ προτέρᾳ τὸν τῆς 25
παρθενίας ἐπανηρομένη σκοπὸν, τὸ μὲν σῶμα πάνυ
γε τὸ δοκεῖν εὐτελὲς καὶ τὴν ὄψιν εὐκαταφρόνητος,
ῥωμαλέα δὲ ἄλλος τὴν ψυχὴν καὶ μείζονα τοῦ σώ-
ματος τὸν λογισμὸν ἐνεστεγνισμένη "καὶ μέχρι τίνος";
ἐκ μέσου τοῦ ὄχλου, "τὴν ἐμὴν ὁμῶς οὕτως βασί- 30
νίσεις ἀδελφὴν;" ἀνέκραγε πρὸς τὸν δικαστὴν· ὁ δὲ
πικρότερον ὑποκινηθεὶς αὐτίκα συλληφθῆναι κελεύει

τὴν ἀνθρώπου. 7. εἶτα σύρεται εἰς μέσον, καὶ τὸ
σεβάσμιον τοῦ σωτῆρος ἐπιγραφασμένη ὄνομα πρῶτον
μὲν λόγοις θύειν ἀνεπέλθετο, ὥς δ' ἠπέλθει, βίῃ
πρὸς τὸν βωμὸν ἔλκετο. ἡ δὲ ἀδελφὰ ἑαυτῇ πρῶ-
⁵ τουσα καὶ τῆς προτέρας ἐχομένη προθυμίας ἀτρεμεῖ,
καὶ θαρσαλέῳ ποδὶ λάξ ἐντείνει τῷ βωμῷ, καὶ τὰ
εἰς αὐτὸν ἅμα τῇ ἐπικειμένη ἀνατρέπει πυρᾷ. 8. ἐφ'
ᾧ θηρὸς ἀγρίου δίκην ὁ δικαστὴς ὄξυνθεις τὸν θυ-
μὸν, τοσαύτας μὲν αὐτῇ πρότερον αἰκίας κατὰ τῶν
¹⁰ πλευρῶν ἐπιτίθησιν, ὅσας οὐδενὶ τῶν πώποτε, μο-
νονουχὶ καὶ ὤμων τῶν σαρκῶν αὐτῆς ἐμφορηθῆναι
γλιχόμενος· ὥς δὲ κόρον αὐτῷ ἤδη τὰ τῆς μανίας
ἐλάμβανεν, ἄμφω ζεύξας, αὐτὴν τε ταύτην ἅμα τῇ
πρὸς αὐτῆς ἀδελφῇ προσαγορευθείσῃ, τὸν διὰ πυρὸς
¹⁵ αὐτῶν καταψηφίζεται θάνατον. τούτων ἡ μὲν προ-
τέρα τῆς Γαζαίων χώρας ἐλέγετο, τὴν δ' ἑτέραν
ἰστέον ἀπὸ τῆς Καισαρέων ὠρμησθαι, τὴν πολλοῖς
γνώριμον Οὐαλεντίναν τοῦνομα. 9. τὸ ἐπὶ τούτῳ
μαρτύριον πῶς ἂν κατ' ἀξίαν διέλθοιμι, οὐ κατηξίω-
²⁰ ται ὁ τρισμακάριος Παῦλος, κατὰ μὲν τὴν αὐτὴν
ταύταις ὥραν ὑπὸ μίαν ἀπόφασιν τὴν ἐπὶ θανάτῳ
κριθεὶς, πρὸς αὐτῇ δὲ τῇ τελειώσει τὸν ἀποτέμνειν
αὐτὸν ὅσον οὐπω μέλλοντα βραχύ τι ὥρας ἐνδοῦναι
αὐτῷ ἀντιβολήσας. 10. οὐ τυχὼν λαμπρᾷ καὶ γε-
²⁵ γωνῷ φωνῇ πρῶτον μὲν τὰς ὑπὲρ τῶν ὁμοεθνῶν
ἐπρυτάνευε τῷ θεῷ δι' εὐχῶν καταλλαγὰς, ἢ τάχος
ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐνδοθῆναι ποτινῶμενος, εἰδ'
ὑπὲρ τῆς Ἰουδαίων πρὸς τὸν θεὸν διὰ Χριστοῦ προσ-
αγωγῆς ἡξίου, εἰδ' ἑξῆς κατέβαινε τῷ λόγῳ, τὰ
³⁰ αὐτὰ καὶ Σαμαρείταις ἐπενχόμενος, καὶ τοὺς ἐν
πλάνῃ δὲ καὶ ἀγνωσίᾳ θεοῦ τῶν ἐθνῶν ὄντας, εἰς
ἐπίγνωσιν ἐλθεῖν αὐτοὺς, καὶ τὴν ἀληθινὴν εὐσέβειαν

ἀναλαβεῖν παρεκάλει, μηδὲ τοὺς τότε παμμιγῇ περι-
 ριεστῶτας ἀτημελήτους καταλιπών· 11. μεθ' οὓς
 πάντας, ὧς τῆς πολλῆς καὶ ἀφάρτου ἀνεξικακίας, καὶ
 ὑπὲρ τοῦ τὸν θάνατον αὐτῷ προστιμήσαντος δικα-
 στοῦ, τῶν τε ἐπὶ πᾶσιν ἀρχόντων, ἔτι τε καὶ τοῦ 5
 ὅσον οὐπω τῆς κεφαλῆς αὐτὸν ἀποτεμοῦντος, εἰς
 ἐπήκοον αὐτοῦ τ' ἐκείνου καὶ τῶν παρόντων ἀπάν-
 των, τοῦ τῶν ὅλων ἐδείκτο θεοῦ, μηδαμῶς αὐτοῖς
 ἐν ἀριθμῷ γενέσθαι τὴν εἰς αὐτὸν ἀμαρτάδα παρα-
 καλῶν. 12. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα μεγάλη φωνῇ 10
 κατευξάμενος, καὶ μονονουχί τοὺς πάντας ὡσανῶν
 ἀδίκως ἀναιρούμενος, εἰς οἶκτον ἐλκύσας καὶ δά-
 κρυα, ἣ νόμος αὐτὸς ἑαυτὸν σχηματίσας καὶ τὸν
 αὐχένα γυμνὸν τῇ τοῦ ξίφους ἀποτομῇ παραδοὺς,
 θείῳ κατεκοσμήθη μαρτυρίῳ, μηνὸς Πανέμου πεμ- 15
 πτη καὶ εἰκάδι, ἣ λέγεται ἂν πρὸ ὀκτώ Καλανδῶν
 Ἀγούστων. καὶ τὰ μὲν κατὰ τοῦσδε τοιοῦτο τέλος
 εἶχεν. 13. οὐ μακροῦ δὲ διαδραμόντος χρόνου αὐ-
 θις ἐκ τῆς Αἰγυπτίων γῆς οἱ θαυμαῖοι τῆς εἰς
 Χριστὸν ὁμολογίας ἀθλήται τριάκοντα πρὸς ἑκατὸν, 20
 ἐκ προστάξεως Μαξιμίνου τὰς αὐτὰς τοῖς προτέροις
 ἐπ' αὐτῆς Αἰγύπτου εἰς τε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ
 τοὺς πόδας συμφορὰς ὑποστάντες, τοῖς δεδηλωμέ-
 νοις ἐν Παλαιστίνῃ μετάλλοις, οἱ δὲ τοῖς κατὰ Κιλι-
 κίαν κατάκριτοι παραπέμπονται. 25

IX. Ἐπὶ δὴ τοῖς τοσούτοις τῶν μεγαλοπρεπῶν
 Χριστοῦ μαρτύρων ἀνδραγαθήμασι λωφησάσης καὶ
 ὥσανει τοῖς ἱεροῖς αὐτῶν αἵμασι τῆς τοῦ διωγμοῦ
 πυρκαϊᾶς ἀποσβεννυμένης, ἀνέσεως τε ἦδη καὶ ἐλευ-
 θερίας τοῖς ἐπὶ Θηβαίδος εἰς τὰ αὐτόθι μέταλλα διὰ 30
 Χριστὸν καταπονουμένοις συγκεχωρημένης, μικρὸν
 τε ἐκ καθαροῦ μελλόντων ἡμῶν ὑπαναπνεῖν ἀέρος,

οὐκ οἶδ' ὅπως ἐκ τινος ἀνακινήσεως πάλιν ἐξ ὑπαρχῆς ὁ τοῦ διώκειν τὴν ἐξουσίαν εἰληχῶς κατὰ Χριστιανῶν ἀνεκάετο. 2. ἀθρόως δ' οὖν αὐθις Μαξιμίνου διαφοιτᾷ καθ' ἡμῶν πανταχοῦ γράμματα κατ' 5 ἐπαρχίαν, ἡγεμόνες τε καὶ προσέτι ὁ τῶν στρατοπέδων ἄρχειν ἐπιτεταγμένος προγράμμασι καὶ ἐπιστολαῖς καὶ δημοσίοις διατάγμασι τοὺς ἐν ἀπάσαις πόλεσι λογιστὰς ἅμα στρατηγοῖς καὶ ταβουλαρίοις ἐπέσπερχον τὸ βασιλικὸν εἰς πέρας ἄγειν πρόσ- 10 ταγμα, κελεῦον ὥς ἂν μετὰ σπουδῆς πάσης τῶν μὲν εἰδώλων ἀνοικοδομοῖεν τὰ πεπτωκότα, πανδημεὶ δὲ πάντας ἄνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ οἰκέταις καὶ αὐτοῖς ὑπομαξίοις παισὶ θύειν καὶ σπένδειν, αὐτῶν τε ἀκριβῶς τῶν ἐναγῶν ἀπογεύεσθαι θυσιαῶν ἐπιμελὲς 15 ποιοῖντο, καὶ τὰ μὲν κατ' ἀγορὰν ὄνια ταῖς ἀπὸ τῶν θυσιαῶν σπονδαῖς καταμολύνουτο, πρόσθεν δὲ τῶν λουτρῶν ἔφεδροι κατατάσσουιντο, ὥς ἂν τοὺς ἐν τούτοις ἀποκαθαιρομένους ταῖς παμμιάρους μολύνουιν θυσίαις. 3. τούτων δῆτα οὕτως ἐπιτελουμένων, ἐξ 20 ὑπαρχῆς τε τῶν ἡμετέρων πλείστη, οἷα δὴ εἰκὸς ἦν, φροντίδι συνεχομένων, τῶν τε ἀπίστων ἐθνῶν βαρεῖαν τῶν γινομένων καὶ ὥσαν περιττὴν ἤδη τὴν ἀτοπίαν καταμεμφομένων, (προσκορῇ γὰρ καὶ φορτικὰ ταῦτα καὶ αὐτοῖς εἶναι κετεφαίνετο), μεγίστου 25 τε χειμῶνος τοῖς πανταχῇ πᾶσιν ἐπηρητημένου, τοῦ μάλιν ἢ θεία τοῦ σωτήρος ἡμῶν δύναμις τοῖς αὐτῆς ἀθληταῖς θάρσος τοσοῦτον ἐνέπνει ὥς μὴδ' ἐπισπωμένου τινὸς μὴδ' ἔλκοντος τὴν τῶν τοσοῦτων κατακατεῖν ἀπειλήν. 4. ὁμοσε δὴ οὖν τρεῖς συνταξάμενοι τῶν 30 πιστῶν ἐπιπηδῶσιν εἰδώλοις θύοντι τῷ ἄρχοντι, παύσασθαι τῆς πλάνης ἐμβοώμενοι· μὴ γὰρ δὴ ἄλλον ὑπάρχειν πλὴν τοῦ τῶν ὅλων ποιητοῦ τε καὶ

δημιουργοῦ θεόν. ἀνερωτώμενοι δὴτα τίνες εἶεν
 Χριστιανούς σφᾶς θαρσαλέως ὡμολόγουν. 5. ἐφ'
 οἷς ὀξύτερον παρακινήθεις ὁ Φιριλλιανός, μηδὲ
 βασάνοις αὐτοὺς αἰκισάμενος κεφαλικῇ παραδίδωσι
 κολάσει. τούτων ὁ μὲν πρεσβύτερος ἦν, Ἀντωνίνος 5
 ὄνομα, ὁ δὲ Ζεβινᾶς ἐκαλεῖτο, τῆς Ἐλευθεροπολι-
 τῶν ὁρμώμενος, Γερμανός δὲ καὶ τῷ τρίτῳ ἦν ἡ
 προσηγορία. Δίου μηνὸς τρισκαίδεκάτῃ, Εἰδοῖς
 Νοεμβρίαις καὶ τὰ κατὰ τούτους ἐπράχθη. 6. γίνε-
 ται δ' οὖν αὐτοῖς συναπόδημος ἐπ' αὐτῆς ἡμέρας 10
 Ἑνναθᾶς τῶν ἀπὸ Σκυθοπόλεως τις γυνή, παρθε-
 νίας στέμματι καὶ αὐτὴ κεκοσμημένη, οὐ ταῦτόν μὲν
 αὐτοῖς διαπραξαμένη, ἐλχθεῖσα δὲ βία καὶ προσα-
 χθεῖσα τῷ δικαστῇ. 7. μετὰ μάστιγας οὖν καὶ δεινὰς
 ὕβρεις, ἃς ἐπήγαγεν αὐτῇ, οὐδὲ μετὰ γνώμης τῆς 15
 μείζονος ἐξουσίας, τῶν κατὰ γειτονίαν ἐφεστώτων
 τῶν χιλιάρχων ἐτόλμα, Μάξυς ὄνομα, χείρων τῆς
 προσηγορίας ἄνθρωπος, μιὰς μὲν τὰ ἄλλα, ἰσχυρός
 δ' ὑπερβαλλόντως τὸ ἦθος, καὶ τὸν πάντα τρόπον
 δεινός τις οὕτως καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις δια- 20
 βεβλημένος, οὗτος μὲν γε ἐσθῆτος ἀπάσης τὴν μα-
 καρίαν ἀποδύσας, ὡς τὴν ἐξ ὀσφύος αὐτὸ μόνον καὶ
 ἐπὶ πόδας καλύπτεσθαι, τὸ δ' ἄλλο σῶμα γυμνὸν
 ἔχειν, τὴν τε πᾶσαν Καίσαρέων πόλιν κύκλῳ περι-
 γαγών, ἱμασιν ἀνὰ πάσας ἱλκομένην τὰς ἀγορὰς 25
 τύπτεσθαι περὶ πολλοῦ ποιεῖται. 8. καὶ δὴ μετὰ
 τοσαῦτα θαρσαλεωτάτην ἔνστασιν καὶ ἐπ' αὐτῶν
 τῶν ἡγεμονικῶν βημάτων ἐνδειξαμένην ζῶσαν πυρὶ
 παραδίδωσιν ὁ δικαστής, ὃς καὶ τὸ ἀπάνθρωπον
 ἐπιτείνας τὴν κατὰ τῶν θεοσεβῶν λύνταν πέρα τῶν 30
 τῆς φύσεως προῆι θεσμῶν, οὐδὲ ταφῆς αἰδούμενος
 ἀψύχοις φθονῆσαι τοῖς τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν σώμασι.

9. νύκτωρ δ' οὖν ἐπιμελῶς καὶ μεθ' ἡμέραν ὑπαί-
 θρους θηροῖν εἰς βορὰν τοὺς νεκροὺς φυλάττεσθαι
 προστάττει. καὶ παρῆν ὁρᾶν ἐπὶ πλείοσιν ἡμέραις
 οὐκ ὀλίγον ἀνδρῶν ἀριθμὸν τῇ θηριώδει ταύτῃ καὶ
 5 βαρβάρῳ βουλῇ διακονουμένων. ἀλλ' οἱ μὲν ἐξ
 ἀπόπτου, οἷόν τι σπουδῆς ἄξιον, ὥς μὴ οἱ νεκροὶ
 κλαπεῖεν, ἐπεσκόπουν, θῆρες δὲ ἄγριοι καὶ κύνες,
 οἰωνῶν τε τὰ σαρκοβόρα τὰ βρότεια μέλη ὧδε κα-
 κεῖσε ἐσπάραιτον. 10. καὶ ἡ πᾶσα γε μὴν ἐν κύκλῳ
 10 πόλιν σπλάγχνων καὶ ὁστέων ἀνθρωπείων διεστόρ-
 νυτο, ὥς μὴδέ τι πώποτε δεινότερον μὴδ' αὐτοῖς,
 ὅσοι πρότερον ἀπεχθῶς εἶχον πρὸς ἡμᾶς, φανῆναι
 φρικωδέστερον, οὐχ οὕτω τὴν συμφορὰν εἰς οὓς
 ἐπράττετο ταῦτα, ὥς ἐπὶ τῇ σφῶν αὐτῶν καὶ τῆς
 15 κοινῆς ἀπάντων ὕβρει φύσεως ἀπολοφυρομένων.
 11. προύκειτο γὰρ ἄγχιστα πυλῶν, θέαμα παντὸς
 λόγου καὶ τραγικῆς ἀκοῆς μεῖζον, οὐκ ἐφ' ἐνὶ χώρῳ
 κατεσθιομένων τῶν ἀνθρωπείων σαρκῶν, ἀλλὰ κατὰ
 πάντα τόπον διασπριπτούμενων. μέλη γοῦν καὶ σάρ-
 20 κας ὅλας, μέρη τέ τινα σπλάγχνων καὶ πυλῶν εἰσὼ
 τινὲς κατιδεῖν εἰρήκασιν. 12. ἐφ' οἷς πλείσταις ἡμέ-
 ραις ἐπιτελουμένοις τοιοῦτόν τι παράδοξον συμβαίνει.
 αἰθρία ἦν καὶ λαμπρὸς αἴθρ καὶ τοῦ περιέχοντος
 κατάστασις εὐδαιμονοτάτη. εἴτα αἰθρῶς τῶν ἀνὰ τὴν
 25 πόλιν κινούνων, οἱ τὰς δημοσίας ὑπὴρειδον στοᾶς,
 δακρύων τινὰ τρόπον οἱ πλείους σταλαγμοὺς ἀπέστα-
 ξον, ἄγοραί τε καὶ πλατεῖαι, μηδεμιᾶς ψεκᾶδος ἐξ
 ἀέρος γεγενημένης, οὐκ οἶδ' ὁπόθεν ὕδατι θανθεῖσαι
 καθυγραινόντο, ὥς ἀντίκα διαθρυληθῆναι εἰς πάντας
 30 δακρύσαι τὴν γῆν ἀρροήτῳ λόγῳ, τὴν τῶν τότε πρᾶ-
 χθέντων ἀνοσιουργίαν μὴ φέρουσαν, εἰς ἔλεγχόν τε
 φύσεως ἀτέγκτον καὶ ἀσυμπαθοῦς ἀνθρώπων λείδου

καὶ τὴν ἄψυχον ὕλην ἐπικλαῦσαι τοῖς γεγενημένοις.
 13. λῆρος ἴσως καὶ μῦθος εὖ οἶδ' ὅτι δόξειεν εἶναι
 τὸ ῥῆμα τοῖς μεθ' ἡμᾶς, ἀλλ' οὐχ οἶσπερ ὁ καιρὸς
 τὴν ἀλήθειαν ἐπιστώσατο.

X. Τοῦ δ' ἐπιόντος μηνὸς Ἀπελλαίου τεσσα- 5
 ρεσκαυδεκάτῃ, πρὸ δεκαεννέα Καλανθιδῶν Ἰαννουα-
 ρίων λέγοιτ' ἂν, πάλιν αὖ τῶν ἀπ' Αἰγύπτου
 τινὲς πρὸς τῶν ἐπὶ ταῖς πύλαις τοὺς παριόντας διε-
 ρευνωμένων συλληφθέντες (ἐτύγχανον δ' οὗτοι θε- 10
 ραπείας ἕνεκα τῶν κατὰ Κιλικίαν ὁμολογητῶν στεί-
 λάμενοι) οἱ μὲν τὴν αὐτὴν οἷς ἔτυχον ἐξυπηρετη-
 σόμενοι κατεδέξαντο ψῆφον, ὀφθαλμοὺς καὶ πόδας
 ἀχρειωθέντες, τρεῖς δ' αὐτῶν ἐν Ἀσκάλῳ, ἐνθα 15
 καὶ ἐνέσχηντο, θαυμασίαν τε παράστασιν ἀνδρείας
 παρυσχημένοι διάφορον ἀπηνέγκαντο μαρτυρίου τέ- 13
 λος, ὁ μὲν τις αὐτῶν πυρὶ παραδοθείς, Ἄρης ὄνομα,
 οἱ δὲ τὰς κεφαλὰς ἀποτμηθέντες, Πρόμος καὶ Ἡλίας
 τούτοις ἦν ἡ προσηγορία. 2. Αὐδυνναίου δὲ μηνὸς
 ἡμέρᾳ μιᾷ καὶ δεκάτῃ, εἴη δ' ἂν ἡ πρὸ τριῶν Εἰδῶν 20
 Ἰαννουαρίων, ἐπὶ τῆς αὐτῆς Καισαρείας Πέτρος
 ἄσκητης, ὁ καὶ Ἀφέλαμος, ἀπὸ Ἀνέας κώμης τῶν
 ὄρων Ἐλευθεροπόλεως, διὰ πυρὸς, οἷα χρυσὸς
 ἀκραιφνέστατος, τῆς εἰς τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ
 πίστεως εὐγενεῖ λογισμῷ τὴν δοκιμὴν ἀποδέδωκε,
 μυρία μὲν λιπαροῦντας τὸν τε δικαστὴν καὶ τοὺς 25
 ἄμφ' αὐτὸν, ὥς ἂν ἐλεήσειέ τε αὐτὸν καὶ τῆς ἰδίας
 φείσαιο νεότητός τε καὶ ἀκμῆς, ὑπεριδὼν, προτι-
 μήσας δ' ἀπάντων καὶ ζωῆς αὐτῆς τὴν ἐπὶ τὸν
 τῶν ὅλων θεὸν ἐλπίδα. 3. τούτῳ δὲ τῆς κατὰ Μαγ-
 κίωνα πλάνης ἐπίσκοπός τις εἶναι δοκῶν Ἀσκλη- 30
 πιδός, ξήλω μὲν, ὥς ᾤετο, εὐσεβείας, ἀλλ' οὐτι γέ
 τῆς κατ' ἐπίγνωσιν, ὅμως δ' οὖν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ

πυρᾷ τὸν βίον συνεξελήλυθεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ταύτῃ.

XI. Καιρὸς δὴτα καλεῖ τὸ μέγα καὶ περιβόητον ἀνιστορῆσαι θέατρον τῶν ἀμφὶ τὸ τριπόδητον ἔμοιγε ὄνομα Παμφίλου τελειωθέντων· δώδεκα δ' ἦσαν οἱ πάντες, προφητικοῦ τινος ἢ καὶ ἀποστολικοῦ χαρίσματος καὶ ἀριθμοῦ κατηξιωμένοι. 2. ὦν ὁ κορυφαῖος καὶ τῇ τοῦ κατὰ Καισάρειαν πρεσβείου τιμῇ κεκοσμημένος μόνος ἐτύγχανεν ὁ Πάμφιλος, ἀνὴρ 10 καὶ παρ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον πάσῃ διατρέψας ἀρετῇ, ἀποτάξει καὶ καταφρονήσει βίου, τῇ τῆς οὐσίας εἰς ἐνδεεῖς κοινωνίας, κοσμικῶν ἐλπίδων ὀλιγωρία, φιλοσόφῳ πολιτείᾳ καὶ ἀσκήσει· μάλιστα δὲ παρὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς πάντας διέπρεπε τῇ περὶ τὰ 15 θεῖα λόγια γνησιωτάτῃ σπουδῇ, ἀτρίτῳ τε περὶ αὐτοῦ προύθετο φιλοπονίᾳ, καὶ τῇ περὶ τοὺς προσήκοντας καὶ πάντας τοὺς αὐτῷ πλησιάζοντας ὠφελείᾳ. 3. οὐ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρετῆς κατορθώματα, μακροτέρας ὄντα διηγήσεως, ἐπ' ἰδίᾳ τῆς τοῦ κατ' αὐτὸν ὑποθέσεως 20 βίον γραφῆς ἐν τρισὶν ἤδη πρότερον ὑπομνήμασι παραδεδώκαμεν. ἀλλὰ γὰρ ἐπ' ἐκεῖνα τοὺς φιλοτίμως καὶ ταῦτα εἰδέναι ἔχοντας ἀναπέμψαντες τὰ νῦν ἐχόμεθα τῆς κατὰ τοὺς μάρτυρας ἀκολουθίας. 4. δεύτερος μετὰ Πάμφιλον ἐπὶ τὸν ἀγῶνα παρήει 25 ἱεροπρεπεῖ πολιᾷ τετιμημένος Οὐάλης, τῶν ἀπὸ Αἰλίας διάκονος, αὐτῇ προσόψει σεμνότητος πρεσβύτης, τῶν θείων γραφῶν εἰ καὶ τις ἄλλος ἐπιστήμων· τοσαύτας γέ τοι μνήμας αὐτῶν ἐνεστέριστο ὥς μὴ ἐνδεῖν τῆς ἀπὸ γραμμάτων ἐντευξέως, τῆς 30 εἰ ποτε λάβοι γραφῆς ὅλασδ' οὖν ἀπομνημονεῦσαι διεξόδους. 5. τρίτος ὁ θερμορρογώτατος καὶ τῷ πνεύματι ζέων ἀπὸ τῆς Ἰαμνιτῶν πόλεως ἐν αὐτοῖς ἐργω-

οἷζετο Παῦλος, πρὸ τοῦ μαρτυρίου διὰ καυτήρων
 ὑπομονῆς τὸν τῆς ὁμολογίας διαθλήσας ἀγῶνα.
 τούτοις ἐπὶ τῆς εἰρκτῆς ἐτῶν δυεῖν ὅλων χρόνον
 κατατρίψασιν ὑπόθεσις τοῦ μαρτυρίου γίνεται Αἴ-
 γυπτίων αὐτίς ἀδελφῶν ἔφοδος, τῶν καὶ σὺν αὐτοῖς 5
 τελειωθέντων. 6. τοὺς κατὰ Κιλικίαν οὗτοι μέχρι
 τῶν αὐτόθι μετέλλων ὁμολογητὰς προπέμψαντες
 ἐπαλινόστουν ἐπὶ τὰ οἰκεία· ὁμοίως δῆτα καὶ αὐτοὶ
 πρὸς αὐταῖς εἰσόδοις τῶν κατὰ Καισάρειαν πυλῶν,
 τίνες τε εἶεν καὶ ὁπόθεν ἀφικνούμενοι πρὸς τῶν 10
 φυλάκων (βάρβαροι δέ τινες ὑπῆρχον οὗτοι τὸν
 τρόπον) ἀνερωτηθέντες, καὶ μηδὲν τῆς ἀληθείας
 ἀποκρυψάμενοι, οἷα κακοῦργοι ἐπ' αὐτοφώρῳ λη-
 φθέντες συνείχοντο· πέντε δ' ἦσαν οὗτοι τὸν ἀριθμόν.
 7. οἱ καὶ προσαχθέντες τῷ τυράννῳ, κάπλι τούτου 15
 παρηρησιασάμενοι, αὐτίκα μὲν καθείργνυνται δεσμο-
 τηρίῳ· τῇ δ' ἐξῆς Περιτίου μηνὸς ἡμέρᾳ ἐκκαίδε-
 κάτῃ (Μαρτίου κατὰ Ῥωμαίους ἢ πρὸ δεκατεσσάρων
 Καλανδῶν) ἐκ προστάγματος τούτους δὴ αὐτοὺς
 ἅμα τοῖς ἀμφὶ τὸν Πάμφιλον δεδηλωμένοις τῷ δι- 20
 κασιτῇ προσάγουσιν. 8. ὃς καὶ πρῶτον τῆς τῶν
 Αἰγυπτίων ἀκαταμαχῆτου ἐνστάσεως παντοίοις βα-
 σάνων εἰδεσι, μηχανῶν τε ξένων καὶ ποικίλων ἐπι-
 νοίαις πείραν λαμβάνει. τὸν μὲν προήγορον ἀπάν-
 των τούτοις ἐγγυμνάσας τοῖς ἄθλοις τίς εἴη πρῶ- 25
 τον ἡρώτα, εἴτ' ἀντὶ τοῦ κυρίου ὀνόματος προφη-
 τικόν τι ἐπακούσας — τοῦτο δὲ πρὸς αὐτῶν ἐγίνετο,
 ἀντὶ τῶν πατρόθεν αὐτοῖς ἐπιπεφημισμένων εἰδω-
 λικῶν ὄντων, εἰ τύχοι, μετατεθεικότων ἑαυτοῖς τὰς
 προσηγορίας· Ἥλιαν γοῦν καὶ Ἰερεμίαν καὶ Ἡσαΐαν 30
 τε καὶ Σαμουὴλ καὶ Δανιὴλ ἥκουες ἅν αὐτῶν ἐπι-
 ραφομένων, καὶ τὸν ἐν κρυπτῷ Ἰουδαῖον γνήσιόν

τε καὶ εἰλικρινῶς Ἰσραὴλ τοῦ θεοῦ οὐ μόνον ἔργοις,
 ἀλλὰ φωναῖς κυρίως ἐκφερομέναις ἐπιδεικνυμένων
 — τοιοῦτόν τι οὖν πρὸς τοῦ μάρτυρος ὄνομα ἐπα-
 κούσας ὁ Φιριλλιανὸς, οὐ μὴν ἐπιστήσας τῇ τοῦ
 5 ῥήματος δυνάμει, δεύτερον ἦτις αὐτοῦ πατρὶς γέ-
 νοιτο ἡρώτα. 9. ὁ δὲ συνωδὸν τῇ προτέρῃ δευτέ-
 ραν ἀφίησι φωνήν, Ἱερουσαλήμ εἶναι λέγων τὴν
 ἑαυτοῦ πατρίδα, ἐκείνην δῆτα νοῶν περὶ ἧς εἰρηται
 τῷ Παύλῳ "ἡ δὲ ἄνω Ἱερουσαλήμ ἐλευθέρα ἐστίν,
 10 ἣτις ἐστὶν μήτηρ ἡμῶν." καὶ "προσεληλύθατε Σιών
 ὄρει, καὶ πόλει θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρα-
 νίῳ." 10. καὶ ὁ μὲν ταύτην ἐνόει, ὁ δ' ἐπὶ χθόνα
 καὶ χαμαὶ ῥίψας τὴν διάνοιαν, ἣτις εἴη αὕτη καὶ
 ποῖ γῆς κειμένη, ἀκριβῶς ἐπολυπραγμόνει, εἶτα καὶ
 15 βασάνους ἐπῆγεν, ὥς ἂν τάληθές ὁμολογήῃ· ὁ δὲ
 στρεβλούμενος κατόπιν τῷ χεῖρε, καὶ τοῖν ποδοῖν
 μαγγάνοις τισὶ ξένοις διακλώμενος, τάληθές εἰπεῖν
 ἀπισχυρίζετο. 11. εἶτα πάλιν πολλάκις ἐρομένου
 τίς εἴη καὶ ποῖ κειμένη ἦν δὴ φράζει πόλιν, μόνων
 20 εἶναι τῶν θεοσεβῶν ταύτην ἔλεγε πατρίδα· μὴ γὰρ
 ἑτέροις ἢ τούτοις μόνοις αὐτῆς μετεῖναι, κείσθαι δὲ
 πρὸς αὐταῖς ἀνατολαῖς καὶ πρὸς ἀνίσχοντι ἡλίῳ.
 12. ὁ μὲν πάλιν διὰ τούτων κατὰ τὸν ἴδιον νοῦν
 ἐφιλοσόφει, μηδαμῶς τῶν ἐν κύκλῳ βασάνοις αὐτὸν
 25 αἰκίζομένων ἐπιστροφὴν ποιούμενος, ἄσαρκος δ'
 ὥσπερ καὶ ἀσώματος οὐδ' ἐπαῖειν δοκῶν τῶν ἀλγη-
 δόνων· ὁ δ' ἀπορούμενος ἐσφάδαξεν, ἐχθρὰν καὶ
 Ῥωμαίοις πολεμίαν πάντως που συστήσεσθαι πόλιν
 Χριστιανούς οἰόμενος, πολὺς τε ἦν ταύτην ἀνερε-
 30 νῶν, καὶ τὴν δηλωθεῖσαν χώραν κατ' ἀνατολὰς

ἐξετάζων. 13. ὥς δ' ἐπὶ πλέον μάστιξι τὸν νεανίαν
 καταξήνας παντοίαις τε τιμωρησάμενος βασάνοις
 ἀπαράλλακτον τὴν ἐνστασιν τῶν πρότερον αὐτῷ
 ῥηθέντων ἐγίνωσκε, τὴν ἐπὶ θανάτῳ κατ' αὐτοῦ
 κεφαλικὴν ἐκφέρει ψῆφον. τοσαύτην μὲν οὖν τὰ 5
 κατὰ τοῦτον δραματοουργίαν εἰλήχει. καὶ τοὺς λοι-
 ποὺς δὲ τοῖς παραπλησίους ἄθλοις ἐγγυμνάσας τὸν
 ὅμοιον ἀπαλλάττει τρόπον. 14. εἰτ' ἀποκαμῶν,
 διαγνοὺς τε εἰς μάτην τιμωρεῖσθαι τοὺς ἄνδρας,
 ἐπιθυμίας κόρον λαβὼν ἐπὶ τοὺς ἄμφι τὸν Πάμφιλον 10
 μέτεισιν, ἀναδιδαχθεῖς τε ὥς ἤδη καὶ πρότερον διὰ
 βασάνων ἀμετάθετον ἐνεδείξαντο τὴν ὑπὲρ τῆς
 πίστεως προθυμίαν, ἀνερωτήσας εἰ ἄρα εἰσέτι καὶ
 νῦν πειθαρχοῦν, δεξάμενός τε αὐτὸ μόνον παρ'
 ἑνὸς ἐκάστου τὴν τελευταίαν αὐτῶν τῆς κατὰ τὸ 15
 μαρτύριον ὁμολογίας φωνὴν τὴν αὐτὴν τοῖς προτέ-
 ροις ἐπάγει τιμωρίαν. 15. τούτων ἐπὶ πέρας ἀχθέν-
 των μειράκιον τῆς οἰκετικῆς ὑπάρχον τοῦ Παμφί-
 λου θεραπείας, οἷα γνησίᾳ ἀνατροφῇ καὶ παιδείᾳ
 τοῦ τηλικούτου συνησκημένον ἀνδρὸς, ὥς ἔγνω τὴν 20
 κατὰ τοῦ δεσπότου ψῆφον, ἀπὸ μέσης τῆς πληθύος
 ἀναβοᾷ, γῇ τὰ σώματα παραδοθῆναι ἀξιῶν. 16. ὁ
 δ' οὐκ ἄνθρωπος, ἀλλὰ θῆρ καὶ εἰ τι θηρὸς ἀγριώ-
 τερον, μήτε τῷ τῆς ἡλικίας ἀπονείμας νέφρ' συγγνώ-
 μην, αὐτὸ μόνον ὥς ἐρωτήσας ὁμολογοῦντα Χρι- 25
 στιανὸν ἔμαθεν, ὥσπερ ὑπὸ τινος τρωθεὶς βέλους,
 οἰδήσας τὸν θυμὸν, ὅλη δυνάμει τοῖς βασανισταῖς
 ληθῆσθαι κατ' αὐτοῦ προστάττει. 17. ὥς δ' ἐπι κε-
 λευομένου θύειν ἀνκεύοντα ἑώρα, οὐκέθ' ὥς σάρ-
 κας ἀνθρώπου, ἀλλ' ἢ λίθους ἢ ξύλα ἢ τι τῶν ἄλλων 30
 ἀψύχων, ἄχρις αὐτῶν ὀστέων καὶ τῶν ἐν βάθει καὶ ἐν
 μυχοῖς σπλάγχχνων παραμόνως καταξαίνεσθαι κελεύει.

εἰς μακρὸν δὲ τούτου γινομένου μάτην ἐργαζομένῳ
 διέγνω, ἀφώνου καὶ ἀνεπαισθήτου, μικροῦ δὲ δεῖν
 καὶ πάντη ἀψύχου τοῦ σώματος αὐτῷ ταῖς βασάνοις
 κατατριβομένου. 18. παράμονον δὲ τὸ ἀνηλεὲς καὶ
 5 ἀπάνθρωπον κεκτημένος, εὐθύς ὥς εἶχε μακροῦ
 πυρὶ παραδοθῆναι αὐτὸν ἀποφαίνεται. καὶ οὗτος
 μὲν, πρὸ τῆς τοῦ κατὰ σάρκα δεσπότου τελειώσεως,
 ὕστατος ἐπὶ τὸν ἄγωνα παρελθὼν, τὴν ἀπὸ τοῦ
 σώματος ἀπαλλαγὴν προύλαβεν, ἔτι διαμελλόντων
 10 τῶν περὶ τοὺς προτέρους ἐσπουδακότων. 19. ἦν δὲ
 ἄρα τὸν Πορφύριον ἰδεῖν, ἱερουλίκου διαθέσει πάμ-
 μαχον νενικηκός, κεκονισμένον μὲν τὸ σῶμα, φαι-
 δρόν δὲ τὸ πρόσωπον, θαρσαλέῳ φρονήματι καὶ
 γαύρῳ μετὰ τοσαῦτα τὴν ἐπὶ θανάτῳ βαδίζοντα,
 15 καὶ θείου πνεύματος ὥς ἀληθῶς ἔμπλεον, αὐτοῦ τε
 φιλοσόφῳ σχήματι μόνῳ τῷ περὶ αὐτὸν ἀναβολαίῳ
 ἐξωμίδος τρόπον ἡμφιεσμένον, νηφαλέῳ τε λογισμῷ
 περὶ ὧν ἐβούλετο τοῖς γνωρίμοις ἐντελλόμενον καὶ
 διανεύοντα, ἐπ' αὐτῷ τε ἱκρίῳ τὸ πρόσωπον ἔτι
 20 φαιδρόν διατηροῦντα, ἀλλὰ καὶ ἀφθείσης ἔξω ἀπὸ
 μακροῦ ἀποστήματος κύκλῳ περὶ αὐτὸν τῆς πυρᾶς,
 ἐνθὲνδε καὶ κεῖθεν ἀφαρπάζοντα τῷ στόματι τὴν
 φλόγα, γενναϊοτάτα τε εἰς ἐσχάτην ἀναπνοὴν ἐγκαρ-
 25 μένης αὐτοῦ τῆς φλογὸς ἀπέρρηξε, φωνὴν, τὸν υἱὸν
 τοῦ θεοῦ Ἰησοῦν βοηθὸν ἐπιβοώμενος. τοιοῦτος καὶ
 ὁ Πορφύριον ἄθλος. 20. τῆς δὲ κατ' αὐτὸν τελειώ-
 σεως ἄγγελος τῷ Παμφίλῳ γενόμενος Σέλευκος,
 τῶν ἀπὸ στρατείας τις ὁμολογητῆς, οἷα τηλικαύτης
 30 ἁγγελίας διάκονος, τοῦ σὺν αὐτοῖς παραχρημα κλή-
 ρου καταξιούται. αὐτίκα γάρ τοι αὐτὸν διαγγέλ-
 λαντα τὸ τοῦ Πορφύριου τέλος, τῶν τε μαρτύρων

ἓνα δὴ τινα φιλήματι προσειπόντα, ἐπιλαβόμενοι
 στρατιῶται τινες ἄγουσιν ἐπὶ τὸν ἡγεμόνα. ὁ δὲ
 ὥσπερ ἐπισπέρχων αὐτὸν τῷ προτέρῳ συναπόδημον
 τῆς εἰς οὐρανούς γενέσθαι πορείας, αὐτίκα κεφαλικῇ
 τιμωρίᾳ κολασθῆναι προσιάττει. 21. οὗτος ἦν μὲν 5
 ἀπὸ τῆς Καππαδοκῶν γῆς, τῆς δ' ἐν στρατείαις
 ἐπιλέκτου νεολαίας, καὶ τῶν ἐν Ῥωμαίοις ἀξιωμασιν
 οὐ μικρᾶς τιμῆς ἐπειλημμένος· ἡλικία τε γὰρ καὶ θωμῇ
 σώματος, μεγέθει τε καὶ ἰσχύϊ παρὰ πλεῖστον ὅσον
 τοὺς συστρατιώτας ἐπλεονέκτει, ὥς καὶ τὴν πρόσ- 10
 οψιν αὐτῷ περιβόητον τοῖς πᾶσιν εἶναι, καὶ τὸ
 πᾶν εἶδος ἀξιάγαστον, μεγέθους ἕνεκα καὶ εὐμορ-
 φίας. 22. κατ' ἀρχὰς μὲν οὖν τοῦ διωγμοῦ διὰ
 μαστίγων ὑπομονῆς τοῖς κατὰ τὴν ὁμολογίαν δια-
 πρόψας ἀγῶσι, μετὰ δὲ τὴν τῆς στρατείας ἀπαλλα- 15
 γὴν ξηλωτὴν ἑαυτὸν καταστήσας τῶν τῆς θεοσεβείας
 ἀσκητῶν, ὀρφανῶν ἐρήμων καὶ χηρῶν ἀπεριστάτων,
 τῶν τε ἐν πενίαις καὶ ἀσθενείαις ἀπερριμμένων
 ἐπίσκοπος ὥσπερ καὶ ἐπίκρυρος, πατὴρ καὶ κηδε-
 μόνος δίκην, ἀναπέφονται, ὅθεν δὴ εἰκότως πρὸς 20
 τοῦ τοῖς τοιοῖσδε μᾶλλον τῶν διὰ καπνοῦ καὶ αἵματος
 θνυσιῶν χαίροντος θεοῦ τῆς κατὰ τὸ μαρτύριον πα-
 ραδόξου κλήσεως ἡξιώθη. 23. δέκατος οὗτος ἀθλη-
 τῆς ἐπὶ τοῖς δεδηλωμένοις ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ τετε-
 λείωτο ἡμέρα, καθ' ἣν, ὥς ἔοικε, μεγίστης τῷ Παμ- 25
 φίλου μαρτυρίῳ ἐπαξίως τοῦ ἀνδρὸς διανοιχθείσης
 πύλης εὐμαρῆς ἅμ' αὐτῷ καὶ ἑτέροις ἢ πάροδος
 τῆς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εἰσόδου γεγέ-
 νηται. 24. κατ' ἴχνη δὴτα τῷ Σελεύκῳ Θεόδουλος,
 σεμνός τις καὶ θεοσεβὴς πρεσβύτες, τῆς ἡγεμονικῆς 30
 τυγχάνων οἰκετίας, τετιμημένος τε παρὰ τῷ Φιριλ-
 λανῷ πλὴν τῶν κατὰ τὸν οἶκον ἀπάντων, τοῦτο

μὲν τῆς ἡλικίας ἔνεκεν, καὶ τῷ τριγενείᾳ πατέρα
 καθεστάναι, τοῦτο δὲ δι' ἣν ἔσωζε περὶ αὐτοὺς
 εὐνοίαν καὶ πιστοτάτην συνείδησιν, τὸ παραπλήσιον
 τῷ Σελεύκῳ διαπραξάμενος, προσαχθεὶς τῷ δεσπότῃ
 5 καὶ μᾶλλον αὐτὸν τῶν πρότερον ὀξύντας, ταῦτό τοῦ
 σωτηρίου μαρτύριον πάθους σταυρῷ παραδοθεὶς
 κατεδέξατο. 25. ἐπὶ τούτοις ἐνὸς ἔτι λείποντος, ὃς
 τὸν δωδέκατον ἀποπλήσοι τοῖς δηλουμένοις μάρτυσιν
 ἀριθμὸν, Ἰουλιανὸς παρῆν τοῦτον ἀποπληρώσων.
 10 ἐξ ἀποδημίας γέ τοι ἀφικόμενος ἀντίκα, καὶ μηδ'
 εἰσβαλὼν πῶ τῇ πόλει, εὐθὺς ὥς εἶχεν ἀπὸ τῆς
 ὁδοῦ μαθὼν καὶ ὁρμήσας ἐπὶ τὴν μαρτύρων θέαν,
 ὥς ἐπὶ γῆς χαμαὶ τὰ τῶν ἁγίων εἶδε σκηνώματα,
 χαρᾶς ἐμπλεως γεγονῶς, ἐκάστη περιπλακείς, τοὺς
 15 πάντας ἡσπάζετο. 26. τοῦτο ποιοῦντα συλλαβόντες
 αὐτῷ οἱ τῶν φόνων διάκονοι προσάρουσι τῷ Φιρ-
 μιλλιανῷ. ἀκόλουθα δ' αὐτῷ ἐπιτελῶν μακρῷ καὶ
 τοῦτον πυρὶ παραδίδωσιν. οὕτω δῆτα καὶ Ἰουλιανὸς
 σκιρτῶν καὶ ὑπεραλλόμενος, μεγάλη τε φωνὴ τῷ
 20 τηλικούτων αὐτὸν ἀξιώσαντι κυρίῳ ὑπερευχαριστῶν,
 τοῦ τῶν μαρτύρων κατηξιώθη στεφάνου. 27. ἦν δὲ
 οὗτος τὸ μὲν κατὰ σάρκα γένος Καππαδοκῶν, τὸν
 δὲ τρόπον εὐλαβέστατος καὶ πιστότατος καὶ γνησιώ-
 τατος, σπουδαῖός τε τὰ ἄλλα πάντα, καὶ πνέων
 25 αὐτοῦ ἁγίου πνεύματος. τοιοῦτο τῆς συνδοίας τὸ
 στίφος τῶν ἅμα Παμφίλῳ συνεισελθεῖν ἐπὶ τὸ μαρ-
 τύριον ἀξιοθέντων. 28. τούτων ἐπὶ τέσσαρας ἡμέ-
 ρας τοσαύτας τε νύκτας ἐκ προσταξέως τοῦ δυσσε-
 βοῦς ἡγουμένου τὰ ἱερὰ καὶ ὄντως ἅγια σώματα εἰς
 30 βορὰν τοῖς σαρκοβόροις ἐτηρεῖτο. ὥς δ' οὐδὲν αὐ-
 τοῖς παραδόξως, οὐ θηρίον, οὐ πτηνὸν, οὐ κύων
 προσεπέλαξεν, αὐτῷ ἐξ οἰκονομίας τῆς τοῦ θεοῦ

προνοίας ἀβλαβῇ ληφθέντα, τῆς τε προσηκούσης
 κηδείας λαχόντα, τῇ συνήθει παρεδόθη ταφῇ. 29. ἔτι
 δὲ τῆς κατὰ τούτους κινήσεως ἀνὰ στόμα τοῖς πᾶσι
 λαλουμένης Ἀδριανὸς καὶ Εὐβουλος, ἀπὸ Μαργα-
 ναίας οὕτω καλουμένης χώρας ὡς τοὺς λοιποὺς ὁμο-
 λογητὰς εἰς τὴν Καισάρειαν ἀφικόμενοι, πρὸς τῇ
 πύλῃ καὶ αὐτοὶ δι' ἣν ἐληλύθασιν ἀνεκρίνοντο αἰ-
 τίαν· εἰτα ὁμολογήσαντες τὰ ληθῆς τῷ Φιρμιλλιανῷ
 προσάγονται. ὁ δ' ὡς εἶχε, πάλιν μηδὲν ὑπερθέ-
 μενος, μετὰ πλείστας βασάνους ἅς κατὰ τῶν πλεν- 10
 ρῶν αὐτοῖς ἐπιτέθεικε, θηρίων αὐτοὺς βορᾷ κατα-
 κρίνει. 30. θυεῖν δὴ οὖν μεταξὺ διελθουσῶν ἡμε-
 ρῶν ὁ μὲν Ἀδριανὸς Δύστρου πέμπτη μηνὸς, πρὸ
 τριῶν Νώνων Μαρτίων, γενεθλίων τῆς κατὰ Και-
 σαρείαν νομιζομένης Τύχης ἡμέρα, λέοντι παραβλη- 15
 θεὶς καὶ μετὰ τοῦτον ξίφει κατασφαγείς ἐτελειώθη,
 ὁ δὲ Εὐβουλος μεθ' ἑτέραν μέσην, Νώναις αὐταῖς
 Μαρτίαις, ἣ γένοιτ' ἂν ἐβδόμη Δύστρου, πολλὰ
 λιπαρήσαντος αὐτὸν τοῦ δικαστοῦ, ὡς ἂν θύσας τῆς
 νομιζομένης παρ' αὐτῶν ἐλευθερίας τύχοι, τῆς 20
 προσκαίρου ζωῆς τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας εὐκλεῆ προτι-
 μήσας θάνατον, μετὰ τοὺς θῆρας ὁμοίως τῷ
 προτέρῳ θῦμα γενόμενος, ὕστατος τῶν ἐπὶ τῆς
 Καισαρείας μαρτύρων τοὺς ἄλλους ἐπεσφραγίσατο.
 31. μνημονεῦσαι δ' ἔτι ἄξιον ἐνταῦθα τοῦ λόγου 25
 ὡς ἄρα οὐκ εἰς μακρὸν τῆς οὐρανίου προνοίας τοὺς
 δυσσεβεῖς ἄρχοντας αὐτοῖς τυράννοις μετελθούσης.
 ὁ γὰρ τὰ τοσαῦτα κατὰ τῶν τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων
 παροινήσας, αὐτὸς δὴ ὁ Φιρμιλλιανὸς, μετὰ τῶν ἄλλων
 ἐσχάτην ὑπομείνας τιμωρίαν ξίφει τὴν ζωὴν καταστρέ- 30
 φει. καὶ τὰ μὲν κατὰ Καισάρειαν ἐφ' ὅλοις τοῖς τοῦ
 διωγμοῦ χρόνοις ἐπιτελεσθέντα μαρτύρια τοιαῦτα.

XII. Ὅσα δ' ἐπὶ τούτοις κατὰ τὸν ἐν μέσῳ χρό-
 νον ἐπιτελεσθῆναι συμβέβηκε κατὰ τοὺς τῶν ἐκκλη-
 σιῶν προεστῶτας, ὥς ἀντὶ ποιμένων τῶν λογικῶν
 τοῦ Χριστοῦ προβάτων, ὧν οὐκ ἐνθέσμως πρού-
 στησαν, καμῆλων ἀλόγου καὶ τῇ τοῦ σώματος φύσει
 5 σκολιωτάτου ζώου φροντιστάς αὐτοὺς ὥσπερ τοῦ-
 τῶν ἀξίους ἢ θεία κατακρίνασα δίκη προεστήσατο,
 ὅπως τε βασιλικῶν ἵππων ἐνόχους παραστάσει κατε-
 δίκασεν, ὅσα τε τῶν ἱερῶν σκευῶν, τῶν ἐκκλησια-
 10 στικῶν ἕνεκα κειμηλίων, οἱ αὐτοὶ πρὸς τῶν κατὰ
 καιροὺς βασιλικῶν ἐπιτρόπων τε καὶ ἀρχόντων ἐν
 ὕβρεσι καὶ ἀτιμίαις καὶ βασάνοις ἀνηντλήκασι, τὰς
 τε ἐπὶ τούτοις τῶν πολλῶν φιλαρχίας, ἀκρίτους τε
 καὶ ἐκθέσμους χειροτονίας, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς ὁμολο-
 15 γηταῖς σχίσματα, ὅσα τε οἱ νέοι στασιώδεις κατὰ
 τῶν τῆς ἐκκλησίας λειψάνων διὰ σπουδῆς ἐμνηχανή-
 σαντο, καινότερα καινοῖς ἐπινεωτερίζοντες, καὶ ἀφει-
 δῶς ταῖς τοῦ διαγωμοῦ συμφοραῖς ἐπεντροίβοντες καὶ
 κακὰ κακοῖς ἐπιτειχίζοντες, ταῦτα πάντα παρήσειν
 20 μοι δοκῶ, ἀνοίκειον ἐμαυτῷ κρίνας, παραιτουμένῳ
 τε καὶ ἀποφεύγοντι, ὥς δ' οὖν καὶ ἀρχομένῳ μοι
 εἴρηται, τὴν περὶ τούτων διήγησιν, ἀλλὰ γὰρ ὅσα
 σεμνὰ καὶ εὐφημα κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον, καὶ εἰ τις
 ἀρετὴ καὶ ἔπαινος, ταῦτα λέγειν τε καὶ γράφειν καὶ
 25 πισταῖς ἀκοαῖς παρέχεσθαι οἰκειότατον ἡγούμενος
 τῇ τῶν θαυμασιῶν μαρτύρων ἱστορίᾳ. καὶ τῇ μετὰ
 ταύτην οὐρανόθεν ἡμῖν ἐπιφανείῃ εἰρήνῃ κοσμή-
 σειν μοι δοκῶ τοῦ παντός λόγου τὴν περιγραφὴν.

XIII. Ἐβδομον ἔτος τοῦ καθ' ἡμῶν ἀγῶνος ἡνύ-
 30 ετο, καὶ πῶς ἡρέμα τῶν καθ' ἡμᾶς ἡσυχῇ τὸ ἀπε-
 ρίεργον εἰληφότων, εἰς ὄγδοον τε διαγενομένων
 ἔτος, ἀμφὶ τὰ ἐν Παλαιστίνῃ χαλκοῦ μέταλλα οὐκ

ὀλίγης ὁμολογητῶν συγκεκροτημένης πληθύος, πολλῇ
 τε τῇ παρηγορίᾳ χρωμένων ὥς καὶ οἴκους εἰς ἐκκλη-
 σίας δείμασθαι, ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων δεινός τις
 ὢν καὶ πονηρὸς, καὶ οἶον αὐτὸν τὰ κατὰ τῶν μαρ-
 τύρων δρασθέντα συνέστησεν, ἐπιδημήσας αὐτόθι 5
 καὶ τὴν τῶν ἐκεῖσε διαγωγὴν πυθόμενος βασιλεῖ
 κοινοῦται, ὅσα δοκεῖν, εἰς διαβολὴν καταγράφων.
 2. εἴτ' ἐπιστὰς ὁ τοῖς μετέλλοις ἐπιτεταγμένος,
 ὥσάν ἐκ βασιλικοῦ νεύματος διελὼν τὴν τῶν ὁμολο-
 γητῶν πληθύν, τοῖς μὲν Κύπρον, τοῖς δὲ τὸν Αἰ- 10
 βανον οἰκεῖν ἐνεμιεν, ἄλλους τε ἄλλαις κατὰ Παλαι-
 στίνην χώραις κατασπείρας, τοὺς πάντας διαφόροις
 πονεῖσθαι τισιν ἔργοις ἐπικελεύεται. 3. εἴτα τέσ-
 σαρὰς τοὺς μάλιστα δοκοῦντας αὐτῶν κορυφαίους
 ἐπιλεξάμενος ἐπὶ τὸν ἐφεστιῶτα τοῖς αὐτόθι στρα- 15
 τεύμασι παραπέμπεται· Πηλεὺς ἦν καὶ Νεῖλος, ἐπί-
 σκοποι Αἰγυπτίων, καὶ πρεσβύτερος ἄλλος, καὶ ἐπὶ
 τούτοις ὁ τοῖς πᾶσι διὰ τὴν περὶ πάντας σπουδὴν
 γνωριμώτατος Πατριάρχης· οὗς ὁ στρατοπεδάρ- 20
 χης, ἄφρησιν τῆς θεοσεβείας αἰτήσας καὶ μὴ τυ-
 χῶν, τῇ διὰ πυρὸς τελειώσει παραδίδωσιν. 4. ἄλ-
 λοι δ' αὖ πάλιν ἐτύγγανον ἐκεῖσε ἐφ' ἑαυτοῖς
 ἰδίαν χώραν οἰκεῖν λαχόντες, ὅσοι τῶν ὁμολογητῶν
 ἦτοί διὰ γῆρας ἢ διὰ πηρώσεις, ἢ ἄλλας σωματικῶν
 ἀσθενείας, τῆς ἐν τοῖς ἔργοις ἀπολέλυντο λειτουργ- 25
 ρίας, ὧν ἡγεῖτο ἐκ τῆς Γαζαίων ἐπίσκοπος ὁρμώ-
 μενος Σιλβανὸς, εὐλαβὲς τι χρῆμα καὶ γνήσιον
 ὑπόδειγμα Χριστιανισμοῦ φέρων. 5. οὗτος δὲ, ὥς
 εἶπεῖν, ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τοῦ διωγμοῦ καὶ
 διὰ παντὸς τοῦ χρόνου παντοίοις ἀγῶσιν ὁμολογιῶν 30
 διαπρέψας, εἰς ἐκεῖνο τοῦ καιροῦ τετήρητο, ὥς
 αὖ ὕστατον γένοιτο παντὸς τοῦ κατὰ Παλαιστίνην

ἀγῶνος ἐπισφράγισμα. 6. τούτῳ δὲ καὶ τῶν ἀπ' Αἰγύπτου συνησαν πλείους, ἐν οἷς ἦν καὶ Ἰωάννης, ὃς τῇ περὶ μνήμας ἀρετῇ τοὺς καθ' ἡμᾶς ὑπερεβάλετο πάντας. τῶν μὲν οὖν ὅψεων καὶ πρότερον οὗτος ἐστέρητο, ὅμως δὲ καὶ ἐφ' αἷς διέπρεψεν ὁμολογίαις ὁμοίως τοῖς ἄλλοις καυτήρσιν ἀφανισθεῖς τὸν πόδα, κατὰ τῆς μὴ ἐνεργούσης ὁράσεως τὸν αὐτὸν τοῦ πυρὸς καυτήρα εἰλήφει, τῶν δημίων ἐπὶ τὸ ἀνηλεές καὶ ἀσυμπαθές τὸ τοῦ τρόπου ὤμον καὶ
 10 ἀπάνθρωπον ἐπιτεινόντων. 7. τοιοῦτον δὴ ὄντα ἦθους μὲν καὶ βίου φιλοσόφου τί ἂν τις ἀποθανυμάσειεν, οὐχ οὕτως ἀναφανέντος παραδόξου, ὅσον τῆς ἐν μνήμαϊς ἀρετῆς, ὅλας βίβλους τῶν θείων γραφῶν οὐκ ἐν πλαξὶ λιθίναις, ἧ φησιν ὁ θεὸς ἀπόστολος, ἀλλ' οὐδὲ ἐν ξύων δοχαῖς ἢ χάρταις, ὑπὸ
 15 σπητῶν καὶ χρόνον διαφθειρομένοις, ἀλλ' ἐν πλαξίν ὡς ἀληθῶς καρδίας σαρκίνοις, ψυχῇ τε διαυγεί καὶ καθαρωτάτῳ διανοίας ὄμματι καταγεγραμμένου, ὡς προφέρειν γε, ὅτε καὶ βούλοιτο, διὰ στόματος ὥσπερ
 20 ἀπὸ τινος λόγων θησανροῦ τοτὲ μὲν νομικὴν καὶ προφητικὴν γραφὴν, τοτὲ δὲ ἱστορικὴν εὐαγγελικὴν τε ἄλλοτε καὶ ἀποστολικήν. 8. καταπλαγῆναι ποτὶ αὐτὸς ὁμολογῶ, πρῶτον τὸν ἄνδρα θεασάμενος μέσον Ἰκανοῦ πλήθους ἐκκλησίας ἐσῶτα καὶ τινος
 25 μέρη θείας γραφῆς διεξιόντα. ἕως μὲν γὰρ φωνῇ αὐτὸ μόνον ἐπακροῦσθαί μοι παρῆν, ἀναγινώσκων οἷα δὴ ἔθος ἐν ταῖς συνόδοις, τινὰ ἡγούμην, ὡς δὲ ἄγχιστα γενόμενος τὸ πραττόμενον συνείδον, τοὺς μὲν ἄλλους ἅπαντας ὑγίειν ὀφθαλμοῖς ἐν κύκλῳ
 30 περιεστώτας, τοῦτον δὲ μόνοις τοῖς τῆς διανοίας

χρώμενον, καὶ ἀτεχνῶς οἶα τινα προφήτην ἀπο-
 φθεγγόμενον, παρὰ πολὺ τε πλεονεκτοῦντα τοὺς τὸ
 σῶμα ἐρωμένους, οὐδ' ὁπωσοῦν δοξάζειν τὸν θεὸν
 καὶ ἀποθανυμάζειν οἷός τε ἦν, σαφές τε πείσμα καὶ
 βέβαιον αὐτοῖς ἔργοις ἐδόκουν μοι ὄραν, ὅτι διή 5
 μόνος κατ' ἀλήθειαν οὐχ ὁ ἐν τῷ προφανεῖ σώματι
 νενομισμένος πέφυκεν ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ κατὰ ψυ-
 χὴν καὶ διάνοιαν, ὃς καὶ τοῦ σώματος λελωβημένου
 μείζονα τὴν ἀρετὴν τῆς καθ' αὐτὸν δυνάμεως ἐπε-
 δείκνυτο. 9. ἀλλὰ γὰρ τοὺς δεδηλωμένους κατὰ 10
 τὸν ἀποκριθέντα τόπον διατρίβοντας, τὰ τε συνήθη
 ἐν ἀσιτείαις καὶ προσευχαῖς καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀποτε-
 λούντας ἀσκήσεις, θεὸς μὲν αὐτοὺς τῆς σωτηρίου
 τελειώσεως τυχεῖν ἡξίου, δεξιὰν αὐτοῖς ἐπήκοον
 παρέχων, ὁ δὲ πολέμιος ἐχθρὸς, ἅτε σχολαίτατα 15
 κατ' αὐτοῦ διὰ τῶν πρὸς θεὸν εὐχῶν ὀπλιζομένους
 μηκέθ' οἷός τε φέρειν, κτείνειν καὶ μεταίρειν ἀπὸ
 γῆς ὥσάν ἐνόμιζεν ἐνοχλοῦντας. 10. θεὸς δὲ αὐτῶ
 καὶ τοῦτο πράττειν ἐγγχειροῦντι συνεχώρει, ὥς ὁμοῦ
 τε αὐτοὺς τῆς αὐτοῦ κατὰ προαίρεσιν μὴ εἰργοίτο 20
 πονηρίας ἐκεῖνοί τε τῶν πολυτρόπων ἀγώνων ἦδη
 ποτὲ ἀπολάβοιεν τὰ βραβεῖα. ταύτη οὖν ἐνὸς δέον-
 τες τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα νευμάτι τοῦ πανα-
 γεστάτου Μαξιμίμου ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὰς κεφαλὰς ἀπο-
 τέμνονται. 11. ταῦτα μὲν οὖν τὰ κατὰ Παλαιστίνην 25
 ἐν ὅλοις ἔτεσιν ὀκτὼ συμπρακθέντα μαρτύρια, καὶ
 τοιοῦτος ὁ καθ' ἡμᾶς διωγμὸς, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ
 τῆς τῶν ἐκκλησιῶν καθαιρέσεως, εἰς μέγα δὲ προ-
 κόψας ἐν ταῖς κατὰ χρόνους τῶν ἀρχόντων ἐπανα-
 στάσεσιν, ἐν αἷς πολύτροποι καὶ πολυειδέες τῶν 30
 ὑπὲρ εὐσεβείας ἡθληκόντων ἀγῶνες ἀνήριθμόν τι
 πλῆθος μαρτύρων κατὰ πᾶσαν ἐπάρχιον συνεστή-

σαντο, ἐν τοῖς ἀπὸ Αἰβύνης καὶ δι' ὅλης Αἰγύπτου, Συρίας τε καὶ τῶν ἀπ' ἀνατολῆς καὶ κύκλῳ μέχρι τῶν κατὰ τὸ Ἰλλυρικὸν κλίμα παρατείνουσι. 12. τὰ γὰρ τοι ἐπέκεινα τῶν δεδηλωμένων, Ἰταλία πᾶσα
 5 καὶ Σικελία, Γαλλία τε καὶ ὅσα κατὰ θυόμενον ἥλιον ἐπὶ Σπανίαν Μαυριτανίαν τε καὶ Ἀφρικὴν, οὐδ' ὅλοις ἔτεσιν δυσι τοῖς πρώτοις τοῦ διωγμοῦ τὸν πόλεμον ὑπομείναντα, ταχίστης ἡξιώθησαν ἐπισκοπῆς τε θεοῦ καὶ εἰρήνης, τῆς οὐρανοῦ προνοίας
 10 φειδῶ τῆς τῶν ἀνδρῶν ἀπλότητος καὶ πίστεως ποιουμένης. 13. ὃ γοῦν μηδὲ ἱστορεῖται ἐν τοῖς ἀνεκθέν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, τοῦτο νῦν πρῶτον καθ' ἡμᾶς παρὰ πᾶσαν γέρονεν ἐλπίδα· διαιρεῖται μὲν γὰρ ἐπὶ τῷ καθ' ἡμᾶς διωγμῷ διχῇ τὰ τῆς βασιλείας,
 15 εἰρήνης δ' ἀπολαύουσιν οἱ ἐν θατέρῳ μέρει τῷ προδεδηλωμένῳ κατοικοῦντες ἀδελφοί, τῶν ἀνὰ τὴν ἄλλην οἰκουμένην μυρίους ἐπὶ μυρίοις ἀγῶνας ὑπομεινάντων. 14. ἀλλὰ γὰρ ὅτε καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἐπισκοπὴν εὐμενῇ καὶ ἵλεων ἡ θεία χάρις ἐνεδείκνυτο,
 20 τότε δῆτα καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἄρχοντες αὐτοὶ δὴ ἐκείνοι, δι' ὧν πάλοι τὰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐνηργεῖτο πολέμων, παραδοξοτάτῳ γνώμῃ μεταβαλλόμενοι παλινφθίαν ἤδον, χρηστοῖς περὶ ἡμῶν προγοράμασιν καὶ ἡμέροις διατάγμασι τὴν καθ' ἡμῶν πυρκαϊάν
 25 ἀποσβεννύντες· ἀναγραφτέα δὲ καὶ ἡ παλινφθία.

ΛΟΓΟΣ Θ.

I. [Nic. H. E. VII, 24.] Τὰ μὲν δὴ τῆς παλινο-
 δίας τοῦ προτεθέντος βασιλικοῦ νεύματος ἡπλωτο
 τῆς Ἀσίας πάντῃ καὶ πανταχοῦ, κατὰ τε τὰς ἀμφὶ 5
 ταύτην ἐπαρχίας· ὧν τοῦτον ἐπιτελεσθέντων τὸν
 τρόπον Μαξιμῖνος ὁ ἐπ' ἀνατολῆς τύραννος, δυσ-
 σεβέστατος εἰ καὶ τις ἄλλος, καὶ τῆς εἰς τὸν τῶν
 ὅλων θεὸν εὐσεβείας πολεμιώτατος γεγονώς, οὐδα-
 μῶς τοῖς γραφεῖσιν ἀρεσθεὶς, ἀντὶ τοῦ προτεθέντος 10
 γράμματος λόγῳ προστάττει τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἄρχουσι
 τὸν καθ' ἡμῶν ἀνεῖναι πόλεμον. ἐπεὶ γὰρ αὐτῷ
 μὴ ἐξῆν ἄλλως τῇ τῶν κρειττόνων ἀντιλέγειν κρίσει,
 τὸν προεκτεθέντα νόμον ἐν παραβύστῳ θείῃς, καὶ
 ὅπως ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸν μέρεσι μὴ εἰς προὔπτον 15
 ἀχθείη φροντίδας, ἀγράφῳ προστάγματι τοῖς ὑπ'
 αὐτὸν ἄρχουσι τὸν καθ' ἡμῶν διωγμὸν ἀνεῖναι προσ-
 τάττει. οἱ δὲ τὰ τῆς παρακλεύσεως ἀλλήλοις διὰ
 γραφῆς ὑποσημαίνουσιν. 2. ὁ γοῦν παρ' αὐτοῖς
 τῷ τῶν ἐξοχωτάτων ἐπάρχων ἀξιώματι τιμημένος 20
 Σαβῖνος πρὸς τοὺς κατ' ἔθνος ἡγούμενους τὴν βα-
 σιλέως ἐμφαίνει γνώμην διὰ Ῥωμαϊκῆς ἐπιστολῆς,
 ἣς καὶ αὐτῆς ἡ ἐρμηνεία τοῦτον περιέχει τὸν τρόπον
 3. "Αἰταρωτάτῃ καὶ καθωσιωμένῃ σπουδῇ ἡ θεϊότης
 τῶν δεσποτῶν ἡμῶν θειοτάτων αὐτοκρατόρων πάν- 25
 των τῶν ἀνθρώπων τὰς διανοίας πρὸς τὴν ὁσίαν
 καὶ ὀρθὴν τοῦ ξῆν ὁδὸν περιαγαγεῖν ἐτι πάλαι
 ὤρισεν, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι τῶν Ῥωμαίων συνηθείᾳ
 ἀκολουθεῖν δοκοῦντες τὰς ὀφειλομένας θρησκείας
 τοῖς ἀθανάτοις θεοῖς ἐπιτελοῖεν. 4. ἀλλ' ἢ τινων 30
 ἐνστάσις καὶ τραχυτάτῃ βουλῇ εἰς τοσοῦτον περιέ-
 στη ὥς μήτε λογισμῷ δικαίῳ τῆς κλελεύσεως δύνα-

"σθαι ἐκ τῆς ἰδίας προθέσεως ἀναχωρεῖν, μήτε τὴν
 "ἐπικειμένην τιμωρίαν αὐτοὺς ἐκφοβεῖν. 5. ἐπειδὴ
 "τοῖνυν συνέβαινε ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου πολλοὺς
 "εἰς κίνδυνον ἑαυτοὺς περιβάλλειν, κατὰ τὴν προ-
 5 "οῦσαν εὐγένειαν τῆς εὐσεβείας ἢ θειότης τῶν δε-
 "σποτῶν ἡμῶν τῶν δυνατωτάτων αυτοκρατόρων,
 "ἄλλότριον εἶναι τῆς προθέσεως τῆς θειοτάτης τῆς
 "ἰδίας δοκιμάζουσα τὸ ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας εἰς
 "τοσοῦτον κίνδυνον τοὺς ἀνθρώπους περιβάλλειν,
 10 "ἐκέλευσε διὰ τῆς ἐμῆς καθοσιώσεως τῇ σῇ ἀρχιερατικῇ
 "διαχαράξαι, ἵν' εἴ τις τῶν Χριστιανῶν τοῦ ἰδίου
 "ἔθνους τὴν θρησκείαν μετιὼν εὐρεθείη, τῆς κατ'
 "αὐτοῦ ἐνοχλήσεως καὶ τοῦ κινδύνου αὐτὸν ἀποστή-
 "σειας, καὶ μὴ τινα ἐκ ταύτης τῆς προφάσεως τιμω-
 15 "ρίαν κολαστέον νομίσειας, ὁπότε τῇ τοσούτου χρόνου
 "συνελεύσει συνέστη, αὐτοὺς μηδεὶν τρόπῳ πεπεισθαι
 "δεδυνῆσθαι, ὅπως ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐνστάσεων
 "ἀναχωρήσαιεν. 6. ἐγγράφαι τοιγαροῦν πρὸς τοὺς
 "λογιστὰς καὶ τοὺς στρατηγούς καὶ τοὺς πραιποσί-
 20 "τους τοῦ πάγου ἐκάστης πόλεως ἢ σῆ ἐπιστρέφειν
 "ὀφείλει, ἵνα γνοῖεν περαιτέρω αὐτοῖς τούτου τοῦ
 "γράμματος φροντίδα ποιῆσθαι μὴ προσήκειν." 7. ἐπὶ
 "τούτοις οἱ κατ' ἐπαρχίαν, τὴν τῶν γραφέντων αὐτοῖς
 "ἐπαληθεύειν προαίρεσιν νενομικότες, λογισταῖς καὶ
 25 "στρατηγοῖς καὶ τοῖς κατ' ἀγροὺς ἐπιτεταγμένοις τῇ
 "βασιλικῇ διὰ γραμμάτων ἐμφανῇ καθιστῶσι γνώ-
 "μην· οὐ μόνον δ' αὐτοῖς διὰ γραφῆς ταῦτα προου-
 "χᾶρει, καὶ ἔργοις δὲ πολὺ πρότερον, ὥσαν νεῦμα
 "βασιλικὸν εἰς πέρας ἄγοντες, οὓς εἶχον ἐν δεσμο-
 30 "τηρίοις καθειργμένους διὰ τὴν εἰς τὸ θεῖον ὁμολο-
 "γίαν, εἰς φανερόν προάγοντες ἡλευθέρουν, ἀνιέντες
 "τούτων δὴ αὐτῶν τοὺς ἐν μετάλλοις ἐπὶ τιμωρίᾳ

δεδομένους· τοῦτο γὰρ ἐπ' ἀληθείας βασιλεὶ δοκεῖν
 ὑπειλήφασιν ἡπατημένοι. 8. καὶ δι' τούτων οὕτως
 ἐπιτελεσθέντων, ἀθρόως οἷόν τι φῶς ἐκ Ἰοφερᾶς
 νυκτὸς ἐκλάμψαν κατὰ πᾶσαν πόλιν συγκροτουμένας
 παρῆν ὄραν ἐκκλησίας, συνόδους τε παμπληθεῖς, α
 καὶ τὰς ἐπὶ τούτων ἐξ ἔθνους ἐπιτελουμένας συνα-
 γωγὰς, καταπέπληκτο δ' ἐπὶ τούτοις οὐ σμικρῶς πᾶς
 τις τῶν ἀπίστων ἔθνων, τῆς τοσαύτης μεταβολῆς τὸ
 παράδοξον ἀποθαυμάζων, μέγαν τε καὶ μόνον ἀληθῆ
 τὸν Χριστιανῶν θεὸν ἐπιβοῶμενος. 9. τῶν δ' ἡμε- 10
 τέρων οἱ μὲν τὸν τῶν διωγμῶν ἀγῶνα πιστῶς καὶ
 ἀνδρείως διηθληκότες τὴν πρὸς ἅπαντας αὐτῆς ἀπε-
 λάμβανον παρρησίαν, ὅσοι δὲ τὰ τῆς πίστεως
 νεοσηκότες τὰς ψυχὰς ἐτύγχανον κεχειμασμένοι,
 ἁσμένως περὶ τὴν σφῶν θεραπείαν ἱσπευδον, ἀν- 15
 τιβολοῦντες καὶ σωτηρίας δεξιὰν τοὺς ἐρρωμένους
 αἰτούμενοι, τὸν τε θεὸν ἵλεων αὐτοῖς γενέσθαι
 καθικετεύοντες. 10. εἰτα δὲ καὶ οἱ γενναῖοι τῆς
 θεοσεβείας ἀθλήται, τῆς εἰς τὰ μέταλλα κακοπαι-
 θείας ἐλευθερούμενοι, ἐπὶ τὰς ἑαυτῶν ἐστέλλοντο, 20
 γαῦροι καὶ φαιδροὶ διὰ πάσης λόντες πόλεως, εὐφρο-
 σύνης τε ἀλέκτου καὶ ἦν οὐδὲ λόγῳ δυνατόν ἐρημ-
 νεῦσαι παρρησίας ἔμπλεοι. 11. στίφη δ' οὖν πολυ-
 ἄνθρωπα κατὰ μέσας λεωφόρους καὶ ἀγορὰς, ᾧδαῖς 25
 καὶ ψαλμοῖς τὸν θεὸν ἀνυμνοῦντα, τὰ τῆς πορείας
 ἦννε. καὶ τοὺς μετὰ τιμωρίας ἀπηνεστάτης μικρῇ
 πρόσθεν δεσμίοις τῶν πατρίδων ἀπεληλαμένους
 εἶδες ἂν ἱλαροῖς καὶ γεγηθῶσι προσώποις τὰς αὐτῶν
 ἱστίας ἀπολαμβάνοντας, ὥς καὶ τοὺς πρότερον καθ'
 ἡμῶν φονῶντας, τὸ θαῦμα παρὰ πᾶσαν ὁρῶντας 30
 ἐλπίδα, συγχαίρειν τοῖς γεγεννημένοις.

II. [Nic. H. E. VII, 25.] Ταῦτα δ' οὐκέτι οἷός

τε φέρειν ὁ τύραννος, μισόκαλος ἐς τὰ μάλιστα καὶ πάντων ἀγαθῶν ἐπίβουλος ὑπάρχων, ὃν ἔφαμεν τῶν ἐπ' ἀνατολῆς ἄρχειν μερῶν, οὐδ' ὅλους ἐπὶ μῆνας ἔξ τοῦτον ἐπιτελεῖσθαι τὸν τρόπον ἡνέσχετο·
 5 ὅσα δ' οὖν πρὸς ἀνατροπὴν τῆς εἰρήνης μηχανώμενος πρῶτον μὲν εἰργεῖν ἡμᾶς τῆς ἐν τοῖς κοιμητηρίοις συνόδου διὰ προφάσεως πειράται, εἶτα διὰ τινῶν πονηρῶν ἀνδρῶν αὐτὸς ἑαυτῷ καθ' ἡμῶν πρεσβεύεται, τοὺς Ἀντιοχέων πολίτας παρορμήσας
 10 ἐπὶ τὸ μηδαμῶς τινα Χριστιανῶν τὴν αὐτῶν οἰκίαν ἐπιτρέπεσθαι πατρίδα ὥς ἐν μεγίστῃ δωρεᾷ παρ' αὐτοῦ τυχεῖν ἀξιῶσαι, καὶ ἑτέρους δὲ ταῦτ' ὑποβαλεῖν διαπράξασθαι· ὃν πάντων ἀρχηγὸς ἐπ' αὐτῆς Ἀντιοχείας ἐπιφύεται Θεότεκνος, δεινὸς καὶ γόνης
 15 καὶ πονηρὸς ἀνὴρ, καὶ τῆς προσωπομίας ἀλλότριος· ἐδόκει δὲ λογιστεῦναι τὰ κατὰ τὴν πόλιν.

III. Πλείστα δ' οὗτος καθ' ἡμῶν στρατευόμενος, καὶ πάντα τρόπον τοὺς ἡμετέρους, ὥσπερ
 τινὰς φῶρας ἀνοσίους, ἐκ μυχῶν θηρεῦσαι διὰ
 20 σπουδῆς πεποιημένος, πάντα τε ἐπὶ διαβολῇ καὶ κατηγορίᾳ τῇ καθ' ἡμῶν μεμηχανημένος, καὶ θανάτου αἷτιος μυρίοις ὅσοις γεροντῶς τελευτῶν εἰδωλόν τι Διὸς Φιλίου μαγγανείαις τισὶ καὶ ροητείαις
 ἰδρύεται, τελετὰς τε ἀνάγνους αὐτῷ καὶ μνησεῖς
 25 ἀκαλλιεργήτους, ἐξαγρίστους τε καθαρμοὺς ἐπινοήσας, μέχρι καὶ βασιλέως τὴν τερατείαν δι' ὧν ἐδόκει χρησμῶν ἐκτελεῖν ἐπεδείκνυτο· καὶ δὴ καὶ οὗτος
 κολακείᾳ τῇ καθ' ἡδονὴν τοῦ κρατοῦντος ἐπεερίβρι
 κατὰ Χριστιανῶν τὸν δαίμονα, καὶ τὸν θεόν δι
 30 κελευσάει φησιν, ὑπερορίους τῆς πόλεως καὶ τῶν ἄμφι τὴν πόλιν ἀγρῶν ὥσαν ἐχθροὺς αὐτῷ Χριστιανούς ἀπελάσαι.

IV. [Nic. H. E. VI, 25.] Τούτῳ δὲ πρώτῳ κατὰ γνώμην πράξαντι πάντες οἱ λοιποὶ τῶν ἐν τέλει τὰς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν πόλεις οἰκοῦντες τὴν ὁμοίαν ὥρμῳτο ψῆφον ποιήσασθαι, προσφιλὲς δ' εἶναι τοῦτο βασιλεῖ τῶν κατ' ἐπαρχίαν ἡγεμόνων, συνεωρακότων, καὶ τοῦτ' αὐτὸ διαπραξάσθαι τοῖς ὑπηκόοις ὑποβεληκότων. 2. ὧν δὴ καὶ αὐτῶν τοῖς ψηφίσμασι δι' ἀντιγραφῆς ἀσμενέστατα ἐπινεύσαντος τοῦ τυράννου, αὐτίς ἐξ ὑπαρχῆς ὁ καθ' ἡμῶν ἀνεφλέγετο διωγμός. ἱερεῖς δὴτα κατὰ πόλιν τῶν ξοά- 10 νων, καὶ ἐπὶ τούτοις ἀρχιερεῖς πρὸς αὐτοῦ Μαξιμίου οἱ μάλιστα ταῖς πολιτείαις διαπρέψαντες καὶ διὰ πασῶν ἐνδοξοὶ γενόμενοι καθίσταντο, οἷς καὶ πολλή τις εἰσήγετο σπουδὴ περὶ τὴν τῶν θεραπευομένων πρὸς αὐτῶν θρησκείαν. 3. ἡ γοῦν ἔκτοπος 15 τοῦ κρατοῦντος δεισιδαιμονία, συνελόντι φάναι, πάντας τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἄρχοντας τε καὶ ἀρχομένους εἰς τὴν αὐτοῦ χάριν πάντα πράττειν καθ' ἡμῶν ἐνῆγε, ταύτην αὐτῷ χάριν μεγίστην ἀνθ' ὧν ἐνόμιζον πρὸς αὐτοῦ τεύξεσθαι εὐεργεσιῶν ἀντιδωρομένων, τὸ 20 καθ' ἡμῶν φονεῖν καὶ τινὰς εἰς ἡμᾶς καινοτέρας κακοηθείας ἐνδείκνυσθαι.

V. [Nic. H. E. VII, 28.] Πλασάμενοι δὴτα Πιλάτου καὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὑπομνήματα, πάσης ἡμπελα κατὰ τοῦ Χριστοῦ βλασφημίας, γνώμῃ τοῦ 25 μείζονος ἐπὶ πᾶσαν διαπέμπονται τὴν ὑπ' αὐτὸν ἀρχὴν, διὰ γραμμάτων παρακελεύόμενοι, κατὰ πάντα τόπον, ἄγρους τε καὶ πόλεις, ἐν ἐκφανεῖ ταῦτα τοῖς πᾶσιν ἐκθεῖναι, τοῖς τε παισὶ τοὺς γραμματοδιδασκάλους ἀντὶ μαθημάτων ταῦτα μελετᾶν καὶ διὰ 30 μνήμης κατέχειν παραδιδόναι. 2. ὧν τοῦτον ἐπιτελουμένων τὸν τρόπον ἕτερος στρατοπιδάρχης, ὃν

δοῦκα Ῥωμαῖοι προσαγορεύουσιν, ἀνὰ τὴν Ἀμασκὸν
 τῆς Φοινίκης ἐπίρρητά τινα γυναικάρια ἐξ ἀγορᾶς
 ἀνάρπαστα ποιήσας, βασάνους αὐταῖς ἐπιθήσειν
 ἠπείλει, λέγειν ἐγγράφως ἐπαναγκάξων, ὥς δὴ εἴη-
 5 σάν ποτε Χριστιαναὶ, συνειδεῖν τε αὐτοῖς ἀθεμι-
 τουργίας, ἐν αὐτοῖς τε τοῖς κυριακοῖς πράττειν αὐ-
 τοὺς τὰ ἀκόλαστα, καὶ ὅσα ἄλλα λέγειν αὐτὰς ἐπὶ
 διαβολῇ τοῦ δόγματος ἠθέλεν· ὧν καὶ οὗτος ἐν
 ὑπομνήμασι τὰς φωνὰς ἐντεθείσας βασιλεῖ κοινοῦται.
 10 καὶ δὴ προστάξαντος εἰς πάντα τόπον καὶ πόλιν καὶ
 ταῦτα δημοσιοῦνται τὰ γράμματα.

VI. [Nic. H. E. VII, 27.] Ἄλλ' ὁ μὲν οὐκ εἰς
 μακρὸν αὐτόχειρ ἑαυτοῦ γεγυνώς ὁ στρατοπεδάρχης
 δίκην τίνυνσι τῆς κακοτροπίας. ἡμῶν δ' αὖ φυγα-
 15 πάλιν ἀνεκινουῦντο καὶ διωγμοὶ χαλεποὶ, τῶν τε κατὰ
 πάσας ἐπαρχίας ἡγουμένων αὐθις δεινὰ κατ' ἡμῶν
 ἐπαναστάσεις, ὥς καὶ τινες ἀλόντας τῶν περὶ τὸν
 θεῖον λόγον ἐπιφανῶν ἀπαραίτητον τὴν ἐπὶ θανάτῳ
 ψῆφον καταδέξασθαι, ὧν τρεῖς ἐν Ἐμίση τῇ πόλει
 20 τῆς Φοινίκης, Χριστιανούς σφᾶς ὁμολογήσαντες,
 θηρίων βορᾷ παραδίδονται· ἐπίσκοπος ἦν ἐν τούτοις
 Σιλβανός, τὴν ἡλικίαν ὑπέργηρος, ἐν ὅλοις ἔτεσι
 τεσσαράκοντα τὴν λειτουργίαν διηνυκώς. 2. κατὰ
 δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Πέτρος τῶν κατ' Ἀλεξάν-
 25 δρειαν παροικιῶν προστάς ἐπιφανέστατα, θεῖον ἐπι-
 σκόπων χρῆμα, βίου τε ἀρετῆς ἕνεκα καὶ τῆς τῶν
 ἱερῶν λόγων συνασκήσεως, ἐξ οὐδεμιᾶς ἀνάρπαστος
 γεγονώς αἰτίας, μηδεμιᾶς προλαβούσης προσδοκίας,
 ἀθρόως οὕτω καὶ ἀλόγως, ὥσάν Μαξιμίνου προσ-
 30 τάξαντος, τὴν κεφαλὴν ἀποτέμνεται, σὺν αὐτῷ δὲ
 καὶ τῶν κατ' Αἴγυπτον ἐπισκόπων ἄλλοι πλείους
 ταῦτόν ὑπομένουσι. 3. Λουκιανός τε, ἀνὴρ τὰ

πάντα ἄριστος, βίω τε ἐγκρατὴς καὶ τοῖς ἱεροῖς
μαθήμασι συγκεκορωμένος, τῆς κατ' Ἀντιόχειαν
παροικίας πρεσβύτερος, ἀχθεὶς ἐπὶ τῆς Νικομηδέων
πόλεως, ἔνθα τηνικαῦτα βασιλεὺς διατρίβων ἐτύγ-
χανε, παρὰσχόν τε ἐπὶ τοῦ ἄρχοντος τὴν ὑπὲρ ἧς
προϊστατο διδασκαλίας ἀπολογία, δεσμοτηρίῳ πα-
ραδοθεὶς κτίννυται. 4. τοσαῦτα δῆτα ἐν βραχεὶ τῷ
μισοκάλῳ Μαξιμίνῳ καθ' ἡμῶν συνεσκεύαστο, ὡς
τοῦ προτέρου δοκεῖν πολλῶ χαλεπώτερον τοῦτον
ἡμῖν ἐπεξηγέσθαι διωγμὸν. 10

VII. [Nic. H. E. VII, 9.] Ἀνὰ μέσας γέ τοι τὰς
πόλεις, ὃ μὴδὲ ἄλλοτε ποτε, ψηφίσματα πόλεων καθ'
ἡμῶν καὶ βασιλικῶν πρὸς ταῦτα διατάξεων ἀντιγρα-
φαὶ στήλαις ἐντετυπωμένα χαλκαῖς ἀνωρθοῦντο, οἱ
τε παῖδες ἀνὰ τὰ διδασκαλεῖα Ἰησοῦν καὶ Πιλάτον 15
καὶ τὰ ἑφ' ὕβρει πλασθέντα ὑπομνήματα διὰ στό-
ματος κατὰ πάσαν ἔφερον ἡμέραν. 2. ἐνταῦθ' αὖ μοι
ἀναγκαῖον εἶναι φαίνεται αὐτὴν δὴ ταύτην τὴν ἐν
στήλαις ἀνατεθεῖσαν τοῦ Μαξιμίνου γραφὴν ἐντάξει
(ὡς ὁμοῦ τῆς τε τοῦ ἀνδρὸς θεομισείας ἢ ἀλαξῶν 20
καὶ ὑπερήφανος αὐθάδεια φανερά κατασταίη, καὶ τῆς
παρὰ πόδας αὐτὸν μετελθούσης ἱερᾶς δίκης ἢ αὐπνοῦς
κατὰ τῶν ἀσεβῶν μισοπονηρίᾳ, πρὸς ἧς ἐλάθεῖς οὐκ
εἰς μακρὸν τάναντία περὶ ἡμῶν ἐβουλευσάτο τε καὶ
δι' ἐγγράφων νόμων ἔδογματίσει), τοῦτον ἐπ' αὐτῶν 25
λέξεων ἔχουσιν τὸν τρόπον.

Ἀντίγραφον ἐρμηνείας τῆς Μαξιμίνου πρὸς τὰ καθ'
ἡμῶν ψηφίσματα ἀντιγραφῆς, ἀπὸ τῆς ἐν Τύρῳ
στήλης μεταληφθείσης.

2. "Ἦδη ποτὲ ἡ ἀσθενὴς θρασυτεῖα τῆς ἀνθρω- 30
πίνης διανοίας ἰσχυσε, πᾶσαν πλάνης ἀμαυρότητα
καὶ οὐκ ἐπίγνωσιν ἀποσεισάμενη καὶ ἀνασκεδάσασα, ἥτις

"πρὸ τούτου οὐ τοσοῦτον τῶν ἀσεβῶν ὅσον τῶν
 "ἀθλίων ἀνθρώπων τὰς αἰσθήσεις ὀλεθρῶς ἀγνοίας
 "σκότῳ ἐνειληθείσας ἐπολιόρκει, ἐπιγινώσκαι ὡς τῇ
 "τῶν ἀθανάτων θεῶν φιλαγάθῳ προνοίᾳ διοικεῖται
 5 "καὶ σταθεροποιεῖται· 4. ὅπερ πρᾶγμα ἄπιστόν ἐστιν
 "εἰπεῖν, ὅπως κεχαρισμένον, ὅπως τε ἡδιστον καὶ
 "προσφιλες ἡμῖν γέρονεν, ὡς μέγιστον δέγμα τῆς
 "θεοφιλοῦς ὑμῶν προαιρέσεως δεδωκέναι· ὁπότε καὶ
 "πρὸ τούτου οὐδενὶ ἄγνωστον ἦν, ὁποίᾳ παρατη-
 10 "ρήσεως καὶ θεοσεβείας πρὸς τοὺς ἀθανάτους θεοῖς
 "ἐτυγχάνετε ὄντες, οἷς οὐ ψιλῶν καὶ ὑποκένων ὄν-
 "μάτων πίστις, ἀλλὰ συνεχῇ καὶ παραδόξῳ ἔργῳ
 "ἐπισήμων γνωρίζεται. 5. διόπερ ἐπαξίως ἢ ὑμετέραν
 "πόλιν θεῶν ἀθανάτων ἱδρυμὰ τε καὶ οἰκητήριον ἂν
 15 "ἐπικαλοῖτο· πολλοῖς γοῦν παραδείγμασι καταφαίνε-
 "ται τῇ τῶν οὐρανίων θεῶν αὐτὴν ἐπιδημίᾳ ἀνθεῖν.
 "6. ἰδοὺ τοίνυν ἡ ὑμετέρα πόλις, πάντων τῶν ἰδίων
 "διαφερόντων αὐτῆς ἀμελήσασα, καὶ τὰς πρότερον
 "τῶν ὑπὲρ αὐτῆς πραγμάτων δεήσεις παριδούσα, διὰ
 20 "ἄλλιν ἥσθητο τοὺς τῆς ἐπαράτου ματαιότητος γε-
 "ρονότας ἔρπειν ἄρχεσθαι, καὶ ὥσπερ ἀμεληθεῖσαν
 "καὶ κεκοιμημένην πυρὰν ἀναξωπυρουμένων τῶν
 "πυρσῶν μεγίστας πυρκαϊὰς ἀναπληροῦσαν, εὐθέως
 "πρὸς τὴν ἡμετέραν εὐσέβειαν, ὥσπερ πρὸς μητρὸς
 25 "πολιν πασῶν θεοσεβειῶν, χωρὶς τινος μελλήσεως
 "κατέφυγεν, ἰασίν τινα καὶ βοήθειαν ἀπαιτοῦσα·
 "7. ἦντινα διάνοιαν σωτηριώδη διὰ τὴν πίστιν τῆς
 "ὑμετέρας θεοσεβείας τοὺς θεοὺς ὑμῖν ἐμβεβληκέναι
 "δῆλόν ἐστιν· ἐκεῖνος τοιγαροῦν ἐκεῖνος ὁ ὑπιστος
 30 "καὶ μέγιστος Ζεὺς, ὁ προκαθήμενος τῆς λαμπροτά-
 "της ὑμῶν πόλεως, ὁ τοὺς πατρῷους ὑμῶν θεοὺς
 "καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα καὶ ἐστίαν καὶ οἰκους ἀπὸ

"πάσης ὀλεθροῦ φθορᾶς ῥυόμενος, ταῖς ὑμετέραις
 "ψυχαῖς τὸ σωτήριον ἐνέπνευσεν βούλημα, ἐπιδεικνύς
 "καὶ ἐμφαίνων ὅπως ἐξαίρετόν ἐστι καὶ λαμπρόν
 "καὶ σωτηριῶδες μετὰ τοῦ ὀφειλομένου σεβάσματος
 "τῇ θρησκείᾳ καὶ ταῖς ἱεροθρησκείαις τῶν ἀθανά- 5
 "των θεῶν προσιέναι. 8. τίς γὰρ οὕτως ἀνόητος ἢ
 "τοῦ παντός ἀλλότριος εὐρεθῆναι δύναται ὅς οὐκ
 "ἀλυσθεται τῇ φιλαγάθῳ τῶν θεῶν σπουδῇ συμβαί-
 "νειν μήτε τὴν γῆν τὰ παραδιδόμενα αὐτῇ σπέρ-
 "ματα ἀρνεῖσθαι, τὴν τῶν γεωργῶν ἐλπίδα κενῇ 10
 "προσδοκίᾳ σφάλλουσαν, μηδ' αὖ ἀσεβοῦς πολέμου
 "πρόσοψιν ἀνεπικωλύτως ἐπὶ γῆς στηροῖσθαι, καὶ
 "φθαρείσης τῆς τοῦ οὐρανοῦ εὐκρασίας ἀνχμῶντα
 "τὰ σώματα εἰς θάνατον κατασύρεσθαι, μηδὲ μὴν
 "ἀμέτρων ἀνέμων πνεύμασι τὴν θάλασσαν κυμαίνου- 15
 "σαν κορυφοῦσθαι, μηδὲ γε καταιγίδας ἀπροσδοκή-
 "τους καταρρηγνυμένας ὀλέθριον χειμῶνα ἐπεγεί-
 "ρειν, ἔτι τοίνυν μήτε τὴν τροφὴν ἀπάντων καὶ
 "μητέρα γῆν, ἀπὸ τῶν κατωτάτω λαγόνων ἑαυτῆς
 "ἐν φοβερῷ τρομῇ καταδυομένην, μηδὲ γε τὰ ἐπι- 20
 "κείμενα ὄρη χασμάτων γινομένων καταδύεσθαι,
 "ἅπερ πάντα καὶ τούτων ἐτι χαλεπώτερα κακὰ πρὸ
 "τούτου πολλάκις γεγονέναι οὐδεὶς ἀγνοεῖ. 9. καὶ
 "ταῦτα σύμπαντα διὰ τὴν ὀλέθριον πλάνην τῆς ὑπο-
 "κένου ματαιότητος τῶν ἀθεμίτων ἐκείνων ἀνθρώ- 25
 "πων ἐγίνετο, ἥνίκα κατὰ τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἐπεπό-
 "λαξε καὶ σχεδὸν εἶπεν τὰ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης
 "αἰσχύναις ἐπέλεξε." 10. τούτοις μὲν ἕτερα ἐπιλέγει
 "ἐφορᾶτωσαν ἐν τοῖς πλατέσιν ἤδη πεδίοις ἀνθοῦντα
 "τὰ λήθα καὶ τοῖς ἀστάχυσιν ἐπικυμαίνοντα, καὶ τοὺς 30
 "λειμῶνας δι' εὐομβρίαν φυτοῖς καὶ ἄνθεσι λαμπο-
 "μένους, καὶ τὴν τοῦ αἵματος κατάστασιν εὐκρατον

"καὶ προαυτάτην ἀποδοθεῖσαν· 11. χαίρετῶσαν λοι-
 "πὸν ἅπαντες διὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, ἱερουργίας
 "τε καὶ τιμῆς τῆς τοῦ δυνάτωτάτου καὶ στερο-
 "τάτου Ἰσραὺς δυνάμεως ἐξευμενισθείσης, καὶ διὰ
 5 "τοῦτο τῆς εὐδιεινοτάτης εἰρήνης βεβαίως μεθ' ἧσαν
 "χίλις ἀπολαύοντες ἡδυνέσθωσαν· καὶ ὅσοι τῆς
 "τυφλῆς ἐκείνης πλάνης καὶ περιόδου παντάπασιν
 "ἀποστάντες εἰς ὀρθὴν καὶ καλλίστην διάνοιαν ἐπα-
 "νῆλθον, μεζόνως μὲν οὖν χαίρετῶσαν, ὥσαν ἐκ
 10 "χειμῶνος ἀπροσδοκίτου ἢ νόσου βαρείας ἀποσπα-
 "σθέντες, καὶ ἡδεῖαν εἰς τοῦπιόν ζωῆς ἀπόλυσιν
 "καρπωσάμενοι. 12. εἰ δὲ τῇ ἐπαράτῳ αὐτῶν μα-
 "ταιότητι ἐπιμένουσιν, ἐν πολλῷ πόρρωθεν τῆς ὑμέ-
 "τέρας πόλεως καὶ περιχώρου, καθὼς ἡξιώσαται,
 15 "ἀποχωρισθέντες ἐξελαθῇτωσαν, ἵν' οὕτως, κατὰ
 "ἀκολουθίαν τῆς ἀξιεπαίνου ὑμῶν περὶ τοῦτο σπου-
 "δῆς, παντὸς μιάσματος καὶ ἀσεβείας ἀποχωρισθείσα
 "ἡ ὑμετέρα πόλις κατὰ τὴν ἔμφυτον αὐτῇ πρόθεσιν
 "μετὰ τοῦ ὀφειλομένου σεβάσματος ταῖς τῶν ἀθανά-
 20 "των θεῶν ἱερουργίαις ὑπακούοι. 13. ἵνα δὲ εἰδῇτε
 "ὅσῳ προσφιλεῖς ἡμῖν γέγονεν ἡ περὶ τούτου ἀξίωσις
 "ὑμῶν, καὶ χωρὶς ψηφισμάτων καὶ χωρὶς δεήσεως
 "αὐθαιρέτῳ βουλήσει ἡ ὑμετέρα προθυμοτάτη φιλα-
 "γαθίας ψυχὴ, ἐπιτρέπομεν τῇ ὑμετέρᾳ καθοσιώσει,
 25 "ὅποιαν δ' ἂν βουληθῇτε μεγαλοδωρεάν, ἀντὶ ταύ-
 "της ὑμῶν τῆς φιλοθείου προθέσεως αἰτῆσαι. 14. καὶ
 "ἤδη μὲν τοῦτο ποιεῖν καὶ λαβεῖν ἀξιώσαται· ταῦ-
 "ξέσθε γὰρ αὐτῆς χωρὶς τινος ὑπερθέσεως· ἥτις
 "παρασχεθεῖσα τῇ ὑμετέρᾳ πόλει εἰς ἅπαντα τὸν
 30 "αἰῶνα τῆς περὶ τοὺς ἀθανάτους θεοὺς φιλοθείου
 "εὐσεβείας παρέξει μαρτυρίαν, τοῦ δὲ ὑμᾶς ἀξίον
 "ἐπάθλων τετυχηκέναι παρὰ τῆς ἡμετέρας φιλαγα-

“θίας, ταύτης ὑμῶν ἔνεκεν τῆς τοῦ βίου προαιρέ-
 “σεως, υἱοῖς τε καὶ ἐκγόνοις ὑμετέροις ἐπιδειχθήσε-
 “ται.” 15. ταῦτα δὴ καθ’ ἡμῶν κατὰ πᾶσαν ἐπαρ-
 χίαν ἀνεστηλότεντο, πάσης ἐλπίδος, τὸ γοῦν ἐπ’
 ἀνθρώποις, ἀγαθῆς τὰ καθ’ ἡμᾶς ἀποκλείοντα· ὥς, ο
 κατ’ αὐτὸ δὴ τὸ θεῖον ἐκεῖνο λόγιον, εἰ δυνατόν,
 ἐπὶ τούτοις καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοὺς σκανδαλίζε-
 σθαι. 16. ἡδὴ γέ τοι σχεδὸν τῆς παρὰ τοῖς πλεί-
 στοις ἀποψυχούσης προσδοκίας, ἀθρόως καθ’ ὁδὸν
 ἐτι σχεδὸν τὴν πορείαν ἐν τισὶ χώραις διανυόντων 10
 τῶν τὴν προκειμένην γραφὴν καθ’ ἡμῶν διακονου-
 μένων, ὁ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ὑπέρμαχος θεὸς, μο-
 νονουχὶ τὴν τοῦ τυράννου καθ’ ἡμῶν ἐπιστομίζων
 μεγαλαυχίαν, τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οὐράνιον αὐτοῦ συμ-
 μαχίαν ἐπεδείκνυτο.

10

VIII. Οἱ μὲν οὖν ἐξ ἔθους ὄμβροι τε καὶ ὕετοί
 χειμαδίου τῆς ὥρας ὑπαρχούσης τὴν ἐπὶ γῆς ἀνελ-
 χον συνήθη φορὰν, λιμὸς δ’ ἀδόκητος ἐπισκήπτει,
 καὶ λοιμὸς ἐπὶ τούτῳ, καὶ τινος ἑτέρου νοσήματος
 — ἔλκος δὲ ἦν φερωνύμως τοῦ πυρώδους ἔνεκεν 20
 ἀνδραξ προσαγορευόμενον — ἐπιφορὰ, ὃ καθ’ ὅλων
 μὲν ἔρπον τῶν σωμάτων σφαλεροὺς ἐνεποίει τοῖς
 πεπονθόσι κινδύνους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν
 ὀφθαλμῶν διαφερόντως ἐπὶ πλείστον γινόμενον μυ-
 ρίους ὅσους ἀνδρας ἅμα γυναιξὶ καὶ παισὶ πηροὺς 25
 ἀπειργάζετο. 2. τούτοις προσεπανίσταται τῷ τυ-
 ράννῳ ὁ πρὸς Ἀρμενίους πόλεμος, ἀνδρας ἐξ ἀρ-
 χαίου φίλους τε καὶ συμμάχους Ῥωμαίων, οὓς καὶ
 αὐτοὺς Χριστιανοὺς ὄντας τὴν εἰς τὸ θεῖον εὐσέ-
 βειαν διὰ σπουδῆς ποιουμένους ὁ θεομισῆς εἰδῶ- 30

λοις θύειν καὶ δαίμοσιν ἐπαναγκάσαι πεπειραμένους
 ἔχθρους ἀντὶ φίλων καὶ πολεμίους ἀντὶ συμμάχων
 κατεστήσατο. 3. ἀθρόως δὴ ταῦτα πάντα ὕψ' ἔνα
 καὶ τὸν αὐτὸν συρρεῦσαντα καιρὸν τῆς τοῦ τυράννου
 5 θρασύτητος τὴν κατὰ τοῦ θεοῦ μεγαλυνχίαν διή-
 λερξεν, ὅτι δὴ τῆς περὶ τὰ εἰδωλα αὐτοῦ σπονδῆς
 καὶ τῆς καθ' ἡμῶν ἔνεκα πολιορκίας μὴ λιμὸν μηδὲ
 λοιμὸν μηδὲ μὴν πόλεμον ἐπὶ τῶν αὐτοῦ συμβῆναι
 καιρῶν ἐθρασύνετο. ταῦτα δ' οὖν ὁμοῦ καὶ κατὰ
 10 τὸ αὐτὸ ἐπελθόντα καὶ τῆς αὐτοῦ καταστροφῆς πε-
 ριελήφει τὰ προοίμια. 3. αὐτὸς μὲν οὖν περὶ τὸν
 πρὸς Ἀρμενίους πόλεμον ἅμα τοῖς αὐτοῦ στρατοπέ-
 δοις κατεπονεῖτο, τοὺς δὲ λοιποὺς τῶν τὰς ὑπ' αὐ-
 τὸν πόλεις οἰκούντων δεινῶς ὁ λιμὸς τε ἅμα καὶ
 15 λοιμὸς κατετρύχετην, ὥς ἐνὸς μέτρου πυρῶν δισχί-
 λίας καὶ πεντακοσίας Ἀττικὰς ἀντικαταλλάττεσθαι.
 5. μυριοὶ μὲν οὖν ἐτύγγανον οἱ κατὰ πόλεις θνή-
 σκοντες, πλείους δὲ τούτων οἱ κατ' ἀγροὺς τε καὶ
 κώμας, ὥς ἤδη καὶ τὰς πάλαι τῶν ἀγροίκων πολυ-
 20 ἄνδρους ἀπογραφὰς μικροῦ δεῖν παντελεῖ παθεῖν
 5. ἐξάλειψιν, ἀθρόως σχεδὸν ἀπάντων ἐνδεῖα τροφῆς
 καὶ λοιμῶδει νόσφ' διεφθαρμένων. 6. τινὲς μὲν οὖν
 τὰ ἐαυτῶν φίλτατα βραχυτάτης τροφῆς τοῖς εὐπο-
 ρωτέροις ἀπεμπολᾶν ἠξίουν, ἄλλοι δὲ τὰς κτήσεις
 25 κατὰ βραχὺ διαπιπράσκοντες εἰς ἐσχάτην ἐνδεῖαν
 ἀπορίαν ἤλαντον· ἤδη δὲ τινες σμικρὰ χόρτον δια-
 μασώμενοι σπαράγματα, καὶ τινες ἀνέδην φθορο-
 ποιοὺς ἐσθίοντες πόας, τὴν τῶν σωμάτων ἔξιν λυ-
 μαινόμενοι διώλλυντο. 7. καὶ γυναικῶν δὲ τῶν κατὰ
 30 πόλεις εὐγενίδων τινὲς, εἰς ἀναίσχυντον ἀνάρκην
 πρὸς τῆς ἀπορίας ἐλαθεῖσαι, μετατεῖν ἐπὶ τῶν ἀγο-
 ρῶν προεληλύθεσαν, τῆς πάλαι ἐλευθερίου τροφῆς

ὑπόδειγμα διὰ τῆς περὶ τὸ πρόσωπον αἰδοῦς καὶ
 τῆς ἀμφὶ τὴν περιβολὴν κοσμιότητος ὑποφαίνουσαι.
 8. καὶ οἱ μὲν ἀπεσκληρότερες ὥσπερ εἰδωλὰ νεκρὰ ἴδε
 ἀκείσας ψυχορραγοῦντες, ἐνσειόμεναί τε καὶ περιο-
 λισθαίνοντες ὑπ' ἀδυναμίας τοῦ στήναι, κατέπιπτον
 ἐν μέσαις ταῖς πλατείαις, πρηγεῖς δ' ἠπλωμένοι
 ὄρεξαι σφίσι μικρὸν τροφὸς ἄρτου κατηντιβόλουν,
 καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς ἐσχάταις ἔχοντες ἀναπνοαῖς
 πεινῇ ἐπεβόων, πρὸς μόνην ταύτην τὴν ὀδυνηρο-
 τάτην φωνὴν εὐσθενεῖς καθιστάμενοι. 9. οἱ δὲ τὴν
 πληθύν των αἰτούντων καταπληττόμενοι, ὅσοι τῶν
 εὐπορωτέρων ἐδόκουν εἶναι, μετὰ τὸ μυρία παρα-
 σκεῖν εἰς ἀπηνῆ λοιπὸν καὶ ἄτεγκτον ἐχώρουν διά-
 θεσιν, τὰ αὐτὰ τοῖς αἰτοῦσιν ὅσον οὐπω καὶ αὐτοὶ
 πείσεσθαι προσδοκῶντες, ὥστ' ἤδη κατὰ μέσας ἀγο- 15
 ρὰς καὶ στενωποὺς νεκρὰ καὶ γυμνὰ σώματα ἐφ'
 ἡμέραις πλείοσιν ἄταφα διεσπριμμένα θέαν τοῖς ὁρώ-
 σιν οἰκτροτάτην παρέχεσθαι. 10. ἤδη γέ τοι καὶ
 κυνῶν τινες ἐγίνοντο βορὰ, δι' ἣν μάλιστα αἰτίαν
 οἱ ζῶντες ἐπὶ τὴν κυνοκτονίαν ἐτρέποντο, δέει τοῦ 20
 μὴ λυσσῆσαντας ἀνθρωποφαγίαν ἐργάσασθαι. 11. οὐχ
 ἥκιστα δὲ καὶ ὁ λοιμὸς πάντας οἴκους καὶ γενεάς
 ἐπεβόσκετο, μάλιστα δ' οὐς ὁ λιμὸς διὰ τὸ εὐπορεῖν
 τροφῶν οὐχ οἷός τε ἦν ἐκτρῖψαι. οἱ γοῦν ἐν πε-
 ριουσίαις, ἄρχοντες καὶ ἡγεμόνες καὶ μυριοὶ τῶν ἐν 25
 τέλει, ὥσπερ ἐπίτηδες τῇ λοιμῶδει νόσῳ πρὸς τοῦ
 λιμοῦ καταλελειμμένοι, ὄξεϊαν καὶ ὠκντάτην ὑπέμε-
 νον τελευτήν· πάντα δ' οὖν οἰμωγῶν ἦν ἀνάπλεα,
 κατὰ πάντας τε στενωποὺς, ἀγοράς τε καὶ πλατείας
 οὐδ' ἦν ἄλλο τι θεωρεῖν ἢ θρήνους μετὰ τῶν συν- 30
 ῥήτων αὐτοῖς αὐλῶν τε καὶ κτύπων. 12. τοῦτον
 δὲ τὸν τρόπον δύσιν ὅπλοις τοῖς προδεδηλωμένοις

λοιμοῦ τε ὁμοῦ καὶ λιμοῦ στρατεύσας ὁ θάνατος
ὅλας ἐν ὀλίγῳ γενεὰς ἐνεμήθη, ὥς ὁρᾶν ἤδη δυσ-
καὶ τριῶν σώματα νεκρῶν ὑπὸ μίαν ἐκφορὰν προ-
κοιζόμενα. 13. τοιαῦτα τῆς Μαξιμίνου μεγαλυ-
⁵ χίας καὶ τῶν κατὰ πόλεις καθ' ἡμῶν ψηφισμάτων
τὰ πλείερα ἦν, ὅτε καὶ τῆς Χριστιανῶν περὶ πάντων
σπουδῆς τε καὶ εὐσεβείας πᾶσιν ἔθνεσιν διάδηλα
κατέστη τὰ τεκμήρια. 14. μόνοι γοῦν ἐν τηλικαύτῃ
κακῶν περιστάσει τὸ συμπαθὲς καὶ φιλόανθρωπον
¹⁰ ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδεικνύμενοι, διὰ πάσης ἡμέρας οἱ
μὲν τῇ τῶν θνησκόντων (μυριάδες δ' ἦσαν οἷς
οὔτις ἦν ὁ ἐπιμελησόμενος) κηδεῖα τε καὶ ταφῇ
προσεκαρτέρου, οἱ δὲ τῶν ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν
πρὸς τοῦ λιμοῦ κατατρυχομένων τὴν πληθύν ὑπὸ
¹⁵ μίαν σύνοψιν ἀθροίζοντες ἄρτους διένεμον τοῖς
πᾶσιν, ὥς περιβόητον εἰς πάντας ἀνθρώπους κατα-
στήναι τὸ πρᾶγμα, θεόν τε τῶν Χριστιανῶν δοξά-
ζειν, εὐσεβεῖς τε καὶ μόνους θεοσεβεῖς τούτους
ἀληθῶς, πρὸς αὐτῶν ἐλεγχθέντας τῶν πραγμάτων,
²⁰ ὁμολογεῖν. 15. ἐφ' οἷς τοῦτον ἐπιτελουμένοις τὸν
τρόπον ὁ μέγας καὶ οὐράνιος Χριστιανῶν ὑπέρμαχος
θεὸς τὴν κατὰ πάντων ἀνθρώπων διὰ τῶν δεδηλω-
μένων ἐπιδειξάμενος ἀπειλὴν καὶ ἀγανάκτησιν ἀνθ-
²⁵ ῶν εἰς ἡμᾶς ὑπερβαλλόντως ἐνεδείξαντο, τὴν ἐν-
μενῇ καὶ φαιδρὰν τῆς αὐτοῦ περὶ ἡμᾶς προνοίας
αὐτοῦ ἡμῖν ἀγρὴν ἀπεδίδου, ὥς ἐν βαθεῖ σκοτῇ
παραδοξότατα φῶς ἡμῖν ἐξ αὐτοῦ καταλάμπων εἰρη-
νης, ἐκφανές τε τοῖς πᾶσι καθιστὰς, θεὸν αὐτῶν
³⁰ τῶν καθ' ἡμᾶς ἐπίσκοπον διὰ παντὸς γερονέναι
πραγμάτων, μαστίζοντα μὲν καὶ διὰ τῶν περιστά-
σεων κατὰ καιρὸν ἐπιστρέφοντα τὸν αὐτοῦ λαόν,
πάλιν δ' αὖ μετὰ τὴν ἀντάρκη παιδείαν ἵλεων καὶ

εὐμενῇ τοῖς εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας ἔχουσιν ἀναφαι-
νόμενον.

IX. [Nic. H. E. VII, 29—31.] Οὕτω δὴ Κων-
σταντίνου, ὃν βασιλέα ἐκ βασιλέως, εὐσεβῇ τε ἐξ
εὐσεβεστάτου καὶ πάντα σωφρονεστάτου γεγονέναι ὁ
προειρήκαμεν, Αἰκινυίου τε τοῦ μετ' αὐτὸν, συνέσει
καὶ εὐσεβείᾳ τιμημένων, πρὸς τοῦ παμβασιλέως
θεοῦ τε τῶν ὅλων καὶ σωτῆρος δύο θεοφιλῶν κατὰ
τῶν δύο δυσσεβεστάτων τυράννων ἀνεργηγευμένων,
πολέμου τε νόμῳ παραταξαμένων, θεοῦ συμμαχοῦν- 10
τος αὐτοῖς, παραδοξότατα πίπτει μὲν ἐπὶ Ῥώμης
ὑπὸ Κωνσταντίνου Μαξιέντιος, ὁ δ' ἐπ' ἀνατολῆς
οὐ πολὺν ἐπιξήσας ἐκείνῳ χρόνον αἰσχίστῳ καὶ αὐ-
τὸς ὑπὸ Αἰκινυίου, οὕτω μανέντος τότε, καταστρέφει
θανάτῳ. 2. πρότερός γε μὴν ὁ καὶ τιμῇ καὶ τάξει 15
τῆς βασιλείας πρῶτος Κωνσταντίνος, τῶν ἐπὶ Ῥώμης
κατατυραννουμένων φριδῶ λαβὼν, θεὸν τὸν οὐρά-
νιον, τὸν τε τούτου λόγον, αὐτὸν δὴ τὸν πάντων
σωτῆρα Ἰησοῦν Χριστὸν σύμμαχον δι' ἐνχῶν ἐπικα-
λεσάμενος, πρόεισι πανστρατιᾷ, Ῥωμαίοις τὰ τῆς ἐκ 20
προγόνων ἐλευθερίας προμνύμενος. 3. Μαξιεντίου
δῆτα μᾶλλον ταῖς κατὰ γοητείαν μηχαναῖς ἢ τῇ
τῶν ὑπηκόων ἐπιθαρσοῦντος εὐνοίᾳ, προελθεῖν γε
μὴν οὐδ' ὅσον πυλῶν τοῦ ἔστεος ἐπικολυμῶντος,
ὀπλιτῶν δ' ἀνηρίδῳ πλήθει καὶ στρατοπέδῳ λό- 25
χοις μυρίοις πάντα τόπον καὶ χώραν καὶ πόλιν, ὅση
τις ἐν κύκλῳ τῆς Ῥωμαίων καὶ Ἰταλίας ἀπάσης ὑπ'
αὐτῷ δεδούλωτο, φραξαμένου, ὁ τῆς ἐκ θεοῦ συμ-
μαχίας ἀνημμένος βασιλεὺς ἐπιὼν πρώτη καὶ δευ-
τέρα καὶ τρίτῃ τοῦ τυράννου παρατάξει, εὐ μάλιστα 30
πάσας ἐλὼν, πρόεισιν ἐπὶ πλεῖστον ὅσον τῆς Ἰταλίας,

6 προειρήκαμεν] VIII, 13, 12—14.

EUSEBIUS IV. Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βελγίου

ἤδη τε αὐτῆς Ῥώμης ἄρχιστα ἦν· 4. εἰδ' ὡς μὴ
 τοῦ τυράννου χάριν Ῥωμαίοις πολεμεῖν ἀναγκάζοιτο,
 θεὸς αὐτὸς δεσμοῖς τισιν ὥσπερ τὸν τύραννον πορ-
 ρωτάτω πυλῶν ἐξέλκει, καὶ τὰ πάλοι δὴ κατὰ ἀσ-
 5 βῶν ὡς ἐν μύθου λόγῳ παρὰ τοῖς πλείστοις ἀπι-
 στούμενα, πιστά γε μὴν πιστοῖς ἐν ἱεραῖς βίβλοις
 ἐστηλιτευμένα, αὐτῇ ἐναργεῖα πᾶσιν ἀπλῶς εἰπεῖν
 πιστοῖς καὶ ἀπίστοις, ὁφθαλμοῖς τὰ παρὰδοξα παρει-
 ληφόσιν ἐπιστώσατο. 5. ὥσπερ οὖν ἐπ' αὐτοῦ Μωυ-
 10 σῆως καὶ τοῦ πάλοι θεοσεβοῦς Ἑβραίων γένους
 "ἄρματα Φαραὼ καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἔρριψεν εἰς
 θάλασσαν, ἐπιλέκτους ἀναβάτας τριστάτας κατεπόν-
 τισεν ἐν θαλάσῃ ἐρυθρᾷ, πόντῳ ἐκάλυψεν αὐτούς,
 κατὰ τὰ αὐτὰ δὴ καὶ Μαξέντιος οἷ τε ἄμφ' αὐτὸν
 15 ὁπλῖται καὶ δορυφόροι "ἔδυσαν εἰς βυθὸν ὥσει
 λίθος", ὁπηνίκα νῶτα δοὺς τῇ ἐκ θεοῦ μετὰ Κων-
 σταντίνου δυνάμει τὸν πρὸ τῆς πορείας διῆει ποτα-
 μόν, ὃν αὐτὸς σκάφει ξεύξας καὶ εὖ μάλα γεφυρω-
 σας μηχανὴν ὀλέθρου καθ' ἑαυτοῦ συνεστήσατο.
 20 6. ἐφ' ᾧ ἦν ἂν εἰπεῖν "λάκκον ὥρυξε καὶ ἀνέσκαψεν
 αὐτόν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον ὃν ἐργάσατο.
 ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ εἰς κεφαλὴν αὐτοῦ, καὶ
 ἐπὶ κορυφὴν αὐτοῦ ἡ ἀδικία αὐτοῦ καταβήσεται".
 7. ταύτῃ δῆτα τοῦ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ ξεύγματος δια-
 25 λυθέντος ὑφίζανει μὲν ἡ διάβασις, χωρεῖ δ' ἀθρόως
 αὐτάνδρα κατὰ τοῦ βυθοῦ τὰ σκάφη, καὶ αὐτὸς γὰρ
 πρῶτος ὁ θυσσεβέστατος, εἶτα δὲ καὶ οἱ ἄμφ' αὐτόν
 ὑπασπισται, ἧ τὰ θεῖα προαναφώνει λόγια "ἔδυσαν
 ὥσει μόλνυδος ἐν ὕδατι σφοδρῶ". 8. ὥστε εἰκότως
 30 εἰ μὴ λόγοις, ἔργοις δ' οὖν ὁμοίως τοῖς ἄμφι τὸν

11 Exod. 15, 4.

15 Exod. 15, 5.

20 Psalm. 7, 10.

28 Exod. 15, 10.

μέγαν θεράποντα Μωυσέα, τοὺς παρὰ θεοῦ τὴν
 νίκην ἀραμένους αὐτὰ δὴ τὰ κατὰ τοῦ πάλαι δυσσε-
 βοῦς τυράννου ὡδὲ πως ἀνυμνεῖν καὶ λέγειν "ἄσω-
 μεν τῷ κυρίῳ, ἐνδόξως γὰρ δεδόξασται. ἵππον καὶ
 ἀναβάτην ἐρριψεν εἰς θάλασσαν· βοηθὸς καὶ σκεπα- 5
 στής μου κύριος ἐγένετό μοι εἰς σωτηρίαν" καὶ
 "τίς ὅμοιός σοι ἐν θεοῖς, κύριε, τίς ὅμοιός σοι; δε-
 δοξασμένος ἐν ἁγίοις, θαυμαστός ἐν δόξαις, ποιῶν
 τέρατα". 9. ταῦτά τε καὶ ὅσα τούτοις ἀδελφά τε καὶ
 ἔμφορῇ Κωνσταντῖνος τῷ πανηγυρόνι καὶ τῆς νίκης 10
 αἰτίῳ θεῷ αὐτοῖς ἔργοις ἀνυμνήσας, ἐπὶ Ῥώμης
 μετ' ἐπινικίων εἰσήλαυνε, πάντων ἀθρόως αὐτὸν
 ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξί, τῶν τε ἀπὸ τῆς
 συγκλήτου βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων διασημοτάτων σὺν
 παντὶ δήμῳ Ῥωμαίων παιδοῖς ὄμμασιν, αὐταῖς 15
 ψυχαῖς, οἷα λυτρωτὴν, σωτῆρά τε καὶ εὐεργέτην
 μετ' εὐφημιῶν καὶ ἀπλήστου χαρᾶς ὑποδεχομένων.
 10. ὁ δ' ὥσπερ ἐμφυτον τὴν εἰς θεὸν εὐσέβειαν
 κεκτημένος, μηδ' ὅλως ἐπὶ ταῖς βοαῖς ὑποσαλευό-
 μενος, μηδ' ἐπαιρόμενος τοῖς ἐπαῖνοις, εὖ μάλα τῆς 20
 ἐκ θεοῦ συναισθιόμενος βοηθείας, ἀντίκα τοῦ σω-
 τηρίου τρόπαιον πάθους ὑπὸ χεῖρα ἰδίας εἰκόνας
 ἀνατεθῆναι προστάττει· καὶ δὴ τὸ σωτήριον τοῦ
 σταυροῦ σημεῖον ἐπὶ τῇ δεξιᾷ κατέχοντα αὐτὸν ἐν
 τῷ μάλιστα τῶν ἐπὶ Ῥώμης δεδημοσιευμένῳ τόπῳ 25
 στήσαντες, αὐτὴν δὴ ταύτην ὑπογραφὴν ἐντάξαι
 ᾗμασιν αὐτοῖς τῇ Ῥωμαίων ἐγκελεύεται φωνῇ·
 11. "τούτῳ τῷ σωτηριώδει σημείῳ, τῷ ἀληθινῷ
 ἐλέγχῳ τῆς ἀνδρείας, τὴν πόλιν ὑμῶν ἀπὸ ξυγοῦ
 τοῦ τυράννου διασωθεῖσαν ἡλευθέρωσα· ἔτι μὲν 30

3 Exod. 15, 1.

7 Exod. 15, 11.

καὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον Ῥωμαίων τῇ ἀρ-
χαίᾳ ἐπιφανείᾳ καὶ τῇ λαμπρότητι ἐλευθερώσας
ἀποκατέστησα". 12. καὶ δὴ ἐπὶ τούτοις αὐτὸς τῷ
Κωνσταντίνῳ καὶ σὺν αὐτῷ βασιλεὺς Δικλίνιος
5 (οὐπω τότε ἐφ' ἣν ὕστερον ἐκπέπτωκε μαρίαν τὴν
διάνοιαν ἐκτραπείς) θεὸν τὸν τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων
αὐτοῖς αἴτιον εὐμενίσαντες ἄμφω μιᾷ βουλῇ καὶ
γνώμῃ νόμον ὑπὲρ Χριστιανῶν τελεώτατον πληρό-
στατα διατυποῦνται, καὶ τῶν πεπραγμένων εἰς αὐτοὺς
10 ἐκ θεοῦ τὰ παράδοξα, τὰ τε τῆς κατὰ τοῦ τυράννου
νίκης, καὶ τὸν νόμον αὐτὸν Μαξιμίνῳ τῶν ἐπ'
ἀνατολῆς ἔθνων ἔτι δυναστεύοντι, φιλίαν τε πρὸς
αὐτοὺς ὑποκοριζομένῳ, διαπέμπονται. 13. ὁ δ' οἷα
τύραννος περιαλγῆς ἐφ' οἷς ἔγνω γεγεννημένος, εἶτα
15 μὴ δοκεῖν ἑτέροις εἶξαι βουλόμενος, μηδ' αὖ παρεκ-
θέσθαι τὸ κελευσθὲν δέει τῶν προστεταχότων, ὥσάν
ἐξ ἰδίας ἀνθεντίας τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἡγεμόσι τοῦτο
πρωτόν ὑπὲρ Χριστιανῶν ἐπάναγκες διαχαράττει τὸ
γράμμα, τὰ μηδέπω ποτὲ πρὸς αὐτοῦ πεπραγμένα
20 ἐπιπλάστως αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ ψευδόμενος.

Ἀντίγραφον ἐρμηνείας ἐπιστολῆς τοῦ τυράννου
Μαξιμίνου.

"1. Ἰόβιος Μαξιμίνος σεβαστὸς Σαβίνῳ. καὶ
"παρὰ τῇ σῇ στιβαρότητι καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώ-
25 "ποις φανερόν εἶναι πέποιθα τοὺς δεσπότας ἡμῶν
"Διοκλητιανὸν καὶ Μαξιμιανὸν, τοὺς ἡμετέρους πα-
"τέρας, ἡνίκα συνειδὸν σχεδὸν ἅπαντας ἀνθρώπους
"καταλειφθείσης τῆς τῶν θεῶν θρησκείας, τῷ ἔθνει
"τῶν Χριστιανῶν ἑαυτοὺς συμμεμιχότας, ὁρθῶς
30 "διατεταχέναι, πάντας ἀνθρώπους τοὺς ἀπὸ τῆς
"τῶν αὐτῶν θεῶν τῶν ἀθανάτων θρησκείας ἀνα-
"χωρήσαντας προδήλῳ κολάσει καὶ τιμωρίᾳ εἰς τὴν

"θρησκείαν τῶν θεῶν ἀνακληθῆναι. 2. ἀλλ' ὅτε
 "ἐγὼ εὐτυχῶς τὸ πρῶτον εἰς τὴν ἀνατολὴν παρεγ-
 "νόμην, καὶ ἔγνω εἰς τινὰς τόπους πλείστους τῶν
 "ἄνθρωπων τὰ δημόσια ὠφελεῖν δυναμένους ὑπὸ
 "τῶν δικαστῶν διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν ἐξορί-
 "ζεσθαι, ἐκάστῳ τῶν δικαστῶν ἐντολὰς δέδωκα,
 "ὥστε μηδὲν αὐτῶν τοῦ λοιποῦ προσφέρεσθαι τοῖς
 "ἐπαρχιώταις ἀπηνῶς, ἀλλὰ μᾶλλον κολακεία καὶ
 "προτροπαῖς πρὸς τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν αὐτοῦς
 "ἀνακαλεῖν. 3. τηνικαῦτα οὖν ὅτε ἀκολούθως τῇ 10
 "κελεύσει τῇ ἐμῇ ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἐφυλάττετο τὰ
 "προσ τεταγμένα, συνέβαινε μηδὲν ἐκ τῶν τῆς ἀνα-
 "τολῆς μερῶν μήτε ἐξόριστον μήτε ἐνύβριστον γενέ-
 "σθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τοῦ μὴ βαρέως κατ' αὐτῶν
 "τε γίνεσθαι εἰς τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἀνακεκλη- 15
 "σθαι. 4. μετὰ δὲ ταῦτα, ὅτε τῷ παρελθόντι
 "ἐνιαυτῷ εὐτυχῶς ἐπῆβην εἰς τὴν Νικομήδειαν κάκει
 "διετέλουν, παρεγένοντο πολῖται τῆς αὐτῆς πόλεως
 "πρὸς με ἅμα μετὰ τῶν ξοάνων τῶν θεῶν, μιζόνως
 "θεόμενοι, ἵνα παντὶ τρόπῳ τὸ τοιοῦτον ἔθνος μη- 20
 "δαμῶς ἐπιτρέποιτο ἐν τῇ αὐτῶν πατρίδι οἰκεῖν.
 "Ὡ. ἀλλ' ὅτε ἔγνω πλείστους τῆς αὐτῆς θρησκείας
 "ἄνδρας ἐν αὐτοῖς τοῖς μέρεσιν οἰκεῖν, οὕτως αὐτοῖς
 "τὰς ἀποκρισεις ἀπένεμον, ὅτι τῇ μὲν αἰτήσῃ αὐ-
 "τῶν ἀσμένως χάριν ἔσχηκα, ἀλλ' οὐ παρὰ πάντων 25
 "τοῦτο αἰτηθὲν κατεῖδον· εἰ μὲν οὖν τινες εἶεν τῇ
 "αὐτῇ δεισιδαιμονίᾳ διαμένοντες, οὕτως ἕνα ἕκαστον
 "ἐν τῇ ἰδίᾳ προαιρέσει τὴν βούλησιν ἔχειν, καὶ εἰ
 "βούλονται τὴν τῶν θεῶν θρησκείαν ἐπιγινώσκειν.
 "Ὡ. ὅμως καὶ τοῖς τῆς αὐτῆς πόλεως Νικομηδεῦσι, 30
 "καὶ ταῖς λοιπαῖς πόλεσιν, αἱ καὶ αὐταὶ εἰς τοσοῦ-
 "τον τὴν ὁμοίαν αἴτησιν περισπουδάστως πρὸς με

"πεποιήκασιν, δηλονότι ἵνα μηδὲ εἰς τῶν Χριστια-
 "νῶν ταῖς πόλεσιν ἐνοικοίῃ, ἀνάγκην ἔσχον προσφι-
 "λῶς ἀποκρίνασθαι, ὅτι δὴ αὐτὸ τοῦτο καὶ οἱ ἄρ-
 "χαῖοι αὐτοκράτορες πάντες διεφύλαξαν, καὶ αὐτοῖς
 5 "τοῖς θεοῖς, δι' οὓς πάντες ἀνθρώποι καὶ αὐτὴ ἡ
 "τῶν δημοσίων διοίκησις συνίσταται, ἤρεσεν οὖν,
 "ὥστε τὴν τοσαύτην αἰτησιν, ἣν ὑπὲρ τῆς θρησκείας
 "τοῦ θείου αὐτῶν ἀναφέρουσι, βεβαιώσαιμι. 7. τοι-
 "γαροῦν εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ τῇ σῇ καθοσιώσει
 10 "πρὸ τούτου τοῦ χρόνου διὰ γραμμάτων ἐπέσταλται,
 "καὶ δι' ἐντολῶν ὁμοίως κεκέλευσται, ἵνα μὴ κατὰ
 "τῶν ἐπαρχιωτῶν τὸ τοιοῦτον ἔθνος διαφυλάξαι
 "ἐπιμεληθέντων μηδὲν τραχέως, ἀλλὰ ἀνεξικακῶς
 "καὶ συμμέτρως συμπεριφέρουσιν αὐτοῖς, ὅμως ἵνα
 15 "μήτε ὑπὸ τῶν βενεφικιαλίων μήτε ὑπ' ἄλλων τῶν
 "τυχόντων ὕβρεις μηδὲ σεισμούς ὑπομένουσιν, ἀκό-
 "λουθον ἐνόμισα καὶ τούτοις τοῖς γράμμασι τὴν σὴν
 "στιβαρότητα ὑπομνήσαι, ὅπως ταῖς κολακείαις καὶ
 "ταῖς προτροπαῖς μᾶλλον τὴν τῶν θεῶν ἐπιμέλειαν
 20 "τοὺς ἡμετέρους ἐπαρχιώτας ποιήσεις ἐπιγινώσκουσιν.
 "8. ὁθεν εἰ τις τῇ αὐτοῦ προαιρέσει τὴν θρησκείαν
 "τῶν θεῶν ἐπιγινώσκον προσλάβοι, τούτους ὑπο-
 "δέξασθαι προσήκει, εἰ δὲ τινες τῇ ἰδίᾳ θρησκείᾳ
 "ἀκολουθεῖν βούλονται, ἐν τῇ αὐτῶν ἐξουσίᾳ κατε-
 25 "λίποις. 9. διόπερ ἡ σὴ καθοσιώσις τὸ ἐπιτραπέν
 "σοι διαφυλάττειν ὀφείλει, καὶ μηδενὶ ἐξουσία δοθῇ
 "ὥστε τοὺς ἡμετέρους ἐπαρχιώτας ὕβρεσι καὶ σε-
 "σμοῖς ἐπιτρεῖσθαι, ὅποτε, ὥσπερ προγέγραπται, ταῖς
 "προτροπαῖς μᾶλλον καὶ ταῖς κολακείαις πρὸς τὴν
 30 "τῶν θεῶν θρησκείαν τοὺς ἡμετέρους ἐπαρχιώτας
 "προσήκει ἀνακαλεῖν. ἵνα δὲ αὕτη ἡμῶν ἡ κέλεις
 "εἰς γινῶσιν πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν ἡμετέρων

ἔλθῃ, διατάγματι ὑπὸ σοῦ προτεθέντι τὸ κεκε-
 "λευσμένον ὀφείλεις δηλῶσαι." 10. ταῦθ' ὑπὸ τῆς
 ἀνάγκης ἐκβεβιασμένος, ἀλλ' οὐ κατὰ γνώμην τὴν
 αὐτοῦ διακελευσάμενος, οὐκέτ' ἀληθῆς οὐδ' ἀξιό-
 πιστος παρὰ τοῖς πᾶσιν ἦν, τῆς πρόσθεν ἤδη μετὰ 5
 τὴν ὁμοίαν συγχώρησιν παλιμβόλου καὶ διεψευσμέ-
 νης αὐτοῦ γνώμης ἕνεκα. 11. οὐκ οὖν ἐτόλμα τις
 τῶν ἡμετέρων σύνοδον συγκροτεῖν, οὐδ' ἑαυτὸν ἐν
 φανερῷ καταστήσασθαι, ὅτι μὴδὲ τοῦτ' ἠθέλει αὐτῷ
 τὸ γράμμα, αὐτὸ μόνον τὸ ἀνεπηρέαστον ἡμῶν ἐπι- 10
 τρέπον φυλάττεσθαι, οὐ μὴν συνόδους ἐπικελεῖον
 ποιεῖσθαι, οὐδ' οἴκους ἐκκλησιῶν οἰκοδομεῖν, οὐδ'
 ἄλλο τι τῶν συνήθων ἡμῶν διαπράττεσθαι. 12. καί-
 τοι γε ταῦθ' οἱ τῆς εἰρήνης καὶ εὐσεβείας προήγροιοι
 Κωνσταντῖνος καὶ Αἰκλίνιος αὐτῷ τε ἐπιτρέπουν 15
 ἐπεστάλκεσαν καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἅπασι διὰ προ-
 γραμμάτων καὶ νόμων συγκεχωρήκεσαν. οὐ μὴν ὁ
 δυσσεβέστατος ταύτῃ ἐνδοῦναι προήρητο, εἰ μὴ ὅτε
 πρὸς τῆς θείας συνελαθὲς δίκης ὕστατόν γε ἄκων
 ἐπὶ τοῦτ' ἤχθῃ.

20

X. [Nic. H. E. VII, 37. 38.] Ἐκπεριῆλθε δ'
 αὐτὸν τοιαύτη τις αἰτία· τὸ μέγεθος τῆς οὐ κατ'
 ἀξίαν ἐπιτραπίσης ἡγεμονίας αὐτῷ μηκέθ' οἷός τε
 φέρειν, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν σώφρονος καὶ βασιλικοῦ
 λογισμοῦ ἀπειροκάλως τοῖς πράγμασιν ἐγχειρῶν, ἐπὶ 25
 πᾶσι τε ὑπερηφανίας μεγαλαυχία τὴν ψυχὴν ἀλόγως
 ἄρθεις, ἥδη καὶ κατὰ τῶν τῆς βασιλείας κοινωνῶν,
 τὰ πάντα αὐτοῦ διαφερόντων γένει καὶ τροφῇ καὶ
 παιδείᾳ, ἀξιωματὶ τε καὶ συνέσει, καὶ τῷ γε πάν-
 των κορυφαιοτάτῳ, σωφροσύνῃ καὶ τῇ περὶ τὸν 30
 ἀληθῆ θεὸν εὐσεβείᾳ, τολμᾶν ὥρμητο θρασύνεσθαι,
 καὶ πρῶτον ἑαυτὸν ταῖς τιμαῖς ἀναγορεύειν. 2. ἐπι-

τείνας δὲ εἰς ἀπόνοιαν τὰ τῆς ματίας, συνθήκας ὡς
 πρὸς Λικίννιον πεποιήτο παρασπονδήσας, πόλεμον
 ἄσπονδον αἰρεται· εἴτ' ἐν βραχεὶ τὰ πάντα κυκλήσας,
 πᾶσάν τε πόλιν ἐκταράξας, καὶ πᾶν στρατόπεδον
 5 μυριάδων τὸ πλῆθος ἀνηρόθιμων συναγαγὼν, ἐξεῖσιν
 εἰς μάχην αὐτῷ παραταξάμενος, δαιμόνων ἐλπίσιν
 αὖν δὴ ὥετο θεῶν καὶ ταῖς τῶν ὀπλιτῶν μυριάσι τὴν
 ψυχὴν ἐπηρμένους. 2. καὶ δὴ συμβαλὼν εἰς χεῖρας
 ἔρρημος τῆς ἐκ θεοῦ καθίσταται ἐπισκοπῆς, Λικιννίου
 10 τῆς νίκης ἐξ αὐτοῦ τοῦ πάντων ἐνὸς καὶ μόνου θεοῦ
 πρωτανευθείσης. 4. ἀπόλλυσι δὴ πρῶτον τὸ ἐφ' ᾧ
 πεποίθει ὀπλιτικόν, τῶν τε ἅμφ' αὐτὸν δορυφόρων
 γυμνὸν καὶ πάντων ἔρρημον αὐτὸν καταλελοιπότεον,
 καὶ τῷ τότε κρατοῦντι προσπεφευγότεον, ὑπεκδύς ὁ
 15 δέιλαιος ὡς τάχιστα τὸν οὐ πρόποντα αὐτῷ βασιλι-
 κὸν κόσμον, δειλῶς καὶ δυσγενῶς καὶ ἀνάνδρως
 ὑποδύνει τὸ πλῆθος, κἄπειτα διαδιδράσκει, κρυπτα-
 ζόμενός τε ἀνὰ τοὺς ἄγρους καὶ τὰς κώμας μόλις
 τῶν πολεμίων τὰς χεῖρας, τὰ τῆς σωτηρίας αὐτῷ
 20 προνοούμενος, διέξεισιν, ἔργοις αὐτοῖς εὖ μάλα
 πιστοὺς καὶ ἀληθεῖς τοὺς θεοὺς ἀποφήνας χρησμοῦς,
 ἐν οἷς εἴρηται 5. "οὐ σώζεται βασιλεὺς διὰ πολλὴν
 δύναμιν, καὶ γίγας οὐ σωθήσεται ἐν πλήθει ἰσχύος
 αὐτοῦ· ψευδὴς ἵππος εἰς σωτηρίαν, ἐν δὲ πλήθει
 25 δυνάμεως αὐτοῦ οὐ σωθήσεται. ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ
 κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτὸν, τοὺς ἐλπίζον-
 τας ἐπὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς
 ψυχὰς αὐτῶν". 6. οὕτω δὴ τὰ αἰσχύνης ἐμπλεως ὁ
 τύραννος ἐπὶ τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐλθὼν μέρη, πρῶτον μὲν
 30 ἐμμανεῖ θυμῷ πολλοὺς ἱερεῖς καὶ προφήτας τῶν πάλαι

θανυμαζομένων αὐτῷ θεῶν, ὧν δὴ τοῖς χρησιμοῖς
 ἀναρριπισθεὶς τὸν πόλεμον ἤρατο, ὡσάν γόητας καὶ
 ἑπατεῶνας καὶ ἐπὶ πᾶσι προδότας τῆς αὐτοῦ γενο-
 μένους σωτηρίας ἀναιρεῖ, εἰτα δὴ δοὺς δόξαν τῷ
 τῶν Χριστιανῶν θεῷ, νόμον τε τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας
 αὐτῶν τελεώτατα καὶ πληρέστατα διαταξάμενος,
 δυσθανατήσας αὐτίκα, μηδεμιᾶς αὐτῷ χρόνου δο-
 θείσης προθεσμίας τελευτᾷ τὸν βίον. ὁ δὲ κατα-
 πεμφθεὶς ὑπ' αὐτοῦ νόμος τοιοῦτος ἦν·
 Ἀντίγραφον ἐρμηνείας τῆς τοῦ τυράννου ὑπὲρ 10
 Χριστιανῶν διατάξεως, ἐκ Ῥωμαϊκῆς γλώττης εἰς
 τὴν Ἑλλάδα μεταληφθείσης.

7. "Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Γάιος Οὐαλέριος Μα-
 "ξιμίνος, Γερμανικὸς, Σαρματικὸς, εὐσεβὴς, εὐτυ-
 "χὴς, ἀνίκητος, σεβαστός. κατὰ πάντα τρόπον ἡμῶς 15
 "διηνεκῶς τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν ἡμετέρων τοῦ χρη-
 "σίμου προνοεῖσθαι, καὶ ταῦτα αὐτοῖς βούλεσθαι
 "παρέχειν, οἷς τὰ λυσιτελῆ πάντων μάλιστα κατορ-
 "θοῦνται, καὶ ὅσα τῆς λυσιτελείας καὶ τῆς χρησιμό-
 "τητός ἐστὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν, καὶ ὅποια πρὸς τὴν 20
 "δημοσίαν λυσιτελείαν ἀρμόζει, καὶ ταῖς ἐκάστων
 "διανοαῖς προσφιλῇ τυγχάνει, οὐδένα ἀγνοεῖν, ἀλλ'
 "ἐκαστον ἀνατρέχειν ἐπ' αὐτῷ τὸ γινόμενον, γινώ-
 "σκειν τε ἐκαστον τῶν ἀνθρώπων καὶ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ,
 "δῆλον εἶναι πιστεύομεν. 8. ὁπότε τοίνυν πρὸ τοῦ- 25
 "του δῆλον γέγονε τῇ γνώσει τῇ ἡμετέρᾳ ἐκ ταύτης
 "τῆς προφάσεως, ἐξ ἧς κεκελευσμένον ἦν ὑπὸ τῶν
 "θιοτάτων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν ρο-
 "νέων τῶν ἡμετέρων τὰς συνόδους τῶν Χριστιανῶν
 "ἐξηρησθαι, πολλοὺς σεισμοὺς καὶ ἀποστερήσεις 30
 "ὑπὸ τῶν ὀφφικιαλίων γεγενῆσθαι, καὶ εἰς τοῦπιόν
 "δὲ τοῦτο προχωρεῖν κατὰ τῶν ἐπαρχιωτῶν τῶν

ἡμετέρων, ὧν μάλιστα πρόνοιαν τὴν προσήκουσαν
 γίνεσθαι σπουδάζομεν, τῶν οὐσιῶν τῶν ἰδίων αὐ-
 τῶν κατατριβομένων, δοθέντων γραμμάτων πρὸς
 τοὺς ἡγεμόνας ἐκάστης ἐπαρχίας τῷ παρελθόντι
 5 ἐνιαυτῷ ἐνομοθετήσαμεν, ἵν' ἐάν τις βούλοιτο τῷ
 τοιούτῳ ἔθει ἢ τῇ αὐτῇ φυλακῇ τῆς αὐτῆς θρη-
 σκειᾶς ἔπεσθαι, τοῦτον ἀνεμποδίστως ἔχουσιν τῆς
 προθέσεως τῆς ἑαυτοῦ, καὶ ὑπὸ μηδενὸς ἐμποδι-
 ζεσθαι μηδὲ κωλύεσθαι, καὶ εἶναι αὐτοῖς εὐχέρειαν,
 10 ἄνευ τινὸς φόβου καὶ ὑποψίας τοῦθ' ὅπερ ἐκάστῳ
 ἀρέσκει ποιεῖν. 9. πλὴν οὐδὲ νῦν λαθεῖν ἡμᾶς
 ἔδυνήθη, ὅτι τινὲς τῶν δικαστῶν παρενεθυμοῦντο
 τὰς ἡμετέρας κελεύσεις, καὶ διατάξιν τοὺς ἡμετέ-
 ρους ἀνθρώπους περὶ τὰ προστάγματα τὰ ἡμετέρα
 15 παρεσκεύασαν, καὶ ὀκνηρότερον προσιέναι ταῦτα
 ταῖς θρησκειαῖς, αἷς ἦν ἀρεστὸν αὐτοῖς, ἐποίησαν.
 10. ἵνα τοίνυν εἰς τὸ ἐξῆς πᾶσα ὑποψία ἀμφιβολίας
 τοῦ φόβου περιαιρεθῇ, τοῦτο τὸ διάταγμα προτε-
 θῆναι ἐνομοθετήσαμεν, ἵνα πᾶσι δῆλον γένηται
 20 ἔξεῖναι τούτοις, οὔτινες ταύτην τὴν αἵρεσιν καὶ τὴν
 θρησκείαν μετιέναι βούλονται, ἐκ ταύτης τῆς δω-
 ρεᾶς τῆς ἡμετέρας, καθὼς ἕκαστος βούλεται ἢ ἡδέα
 αὐτῷ ἔστιν, οὕτως προσιέναι τῇ θρησκείᾳ ταύτῃ, ἢ
 ἐξ ἑθους θρησκεύειν εἴλετο· καὶ τὰ κυριακὰ δὲ τὰ οἰ-
 25 κεία ὅπως κατασκευάζοιεν, συγχωρεῖται. 11. ἵνα μέν-
 τοι καὶ μεῖζον γένηται ἡ ἡμετέρα δωρεὰ, καὶ τοῦτο νο-
 μοθετήσαι κατηξιώσαμεν, ἵν' εἰ τινες οἰκίαι καὶ χωρὶα
 τοῦ δικαίου τῶν Χριστιανῶν πρὸ τούτου ἐτύγχανον
 30 εἰς τὸ δίκαιον μετέπεσε τοῦ φίσκου, ἢ ὑπὸ τινος
 κατελήφθη πόλεως, εἴτε διὰ πρᾶσις τούτων γεγένη-
 ται, εἴτε εἰς χάρισμα δέδοται τινι, ταῦτα πάντα εἰς

τὸ ἀρχαῖον δίκαιον τῶν Χριστιανῶν ἀνακληθῆναι
 ἐκελεύσαμεν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ τῆς ἡμετέρας εὐσε-
 βείας καὶ τῆς προνοίας αἰσθησιν πάντες λάβωσιν.”
 12. αὐταὶ τοῦ τυράννου φωναί, οὐδ' ὅλον ἐνιαυτὸν
 τῶν κατὰ Χριστιανῶν ἐν στήλαις ἀνατεθειμένων
 αὐτῷ διαταγμάτων ὑστερίσασαι. καὶ παρ' ᾧ γε
 μικρῷ πρόσθεν δυσσεβεῖς ἐδοκοῦμεν καὶ ἄθεοι καὶ
 παντὸς ὀλεσθροὶ τοῦ βίου, ὥς μὴ ὅτι γε πόλιν, ἀλλ'
 οὐδὲ χώραν οὐδ' ἐρημίαν οἰκεῖν ἐπιτρέπεσθαι, παρὰ
 τούτῳ διατάξεις ὑπὲρ Χριστιανῶν καὶ νομοθεσίαι 10
 συνετάττοντο, καὶ οἱ πρὸ βραχέος πυρὶ καὶ σιδήρῳ,
 θηρίων τε καὶ οἰωνῶν βορᾷ πρὸ ὀφθαλμῶν αὐτοῦ
 τοῦ τυράννου διαφθειρόμενοι, καὶ πᾶν εἶδος κολά-
 σεως καὶ τιμωρίας, ἀπαλλαγῆς τε βίου οἰκτρότατα
 ὥσάν ἄθεοι καὶ δυσσεβεῖς ὑπομένοντες, οὗτοι νῦν 15
 πρὸς αὐτοῦ καὶ θρησκευεῖν ὁμολογοῦνται θρησκείαν,
 καὶ ἐπισκευάζειν κυριακὰ ἐπιτρέπονται, καὶ δικαίων
 τινῶν αὐτοῖς μετεῖναι αὐτὸς ὁ τύραννος μαρτυρεῖ
 καὶ ὁμολογεῖ. 13. καὶ δὴ τοιαῦτα ἐξομολογησάμενος,
 ὥσπερ τινὸς τυχὼν εὐεργεσίας, τούτων δὴ αὐτῶν 20
 ἕνεκα ἤττον ἢ παθεῖν αὐτὸν ἐχρῆν δήπου παιδῶν,
 ἄθροά θεοῦ πληγῆς μάστιγι ἐν δευτέρᾳ τοῦ πολέμου
 συμβολῇ καταστρέφει. 14. γίνεται δ' αὐτῷ τὰ τῆς
 καταστροφῆς οὐχ οἷα στρατηγοῖς πολεμάρχαις, ὑπὲρ
 ἄρετῆς καὶ γνωρίμων πολλάκις ἀνδριζόμενοις ἐν 25
 πολέμῳ, τὴν εὐκλειῇ τελευτὴν εὐθαρσῶς ὑπομεῖναι
 συνέβη, ἀλλὰ γὰρ ἅτε τις δυσσεβῆς καὶ θεομάχος,
 τῆς παρατάξεως ἐτ' αὐτῷ πρὸ τοῦ πεδίου συνειστώ-
 υης, οἰκοὶ μένων αὐτὸς καὶ κρυπταζόμενος τὴν προσ-
 ῆκουσαν τιμωρίαν ὑπέχει, ἄθροά θεοῦ πληγῆς 30
 καθ' ὅλον τοῦ σώματος μάστιγι, ὥς ἀλγηδόσι δει-
 ναῖς καὶ περιωδυνίαις ἐλευνόμενον πρηνῆ κατα-

πεσεῖν λιμῶ φθειρόμενον, τὰς τε σάρκας ὅλας ἀο-
 ράτω καὶ θεηλάτῳ πυρὶ τηκόμενον ὡς διαρρευσάντα.
 τὸ μὲν πᾶν εἶδος τῆς παλαιᾶς μορφῆς ἀφανισθῆναι.
 ξηρῶν δ' αὐτὸ μόνον ὅστέων οἶόν τι μακρῶ χρόνῳ
 5 κατεσκελετευμένον εἶδωλον ὑπολειφθῆναι· ὡς μὴ
 ἄλλο τι νομίζειν τοὺς παρόντας ἢ τάφου αὐτῶ τῇ
 ψυχῆς γεγονέναι τὸ σῶμα, ἐν ἥδη νεκρῶ καὶ παν-
 τελῶς ἀπορρευσάντι κατορωρυγμένης. 15. σφοδρό-
 τερον δ' ἔτι μᾶλλον τῆς θέρμης αὐτὸν ἐκ βάθους
 10 μυελῶν καταφλεγούσης προπηδῶσι μὲν αὐτῷ τὰ
 ὄμματα, καὶ τῆς ιδίᾳς λήξεως ἀποπεσόντα πηρόν
 αὐτὸν ἀφίησιν. 16. ὁ δ' ἐπὶ τούτοις ἔτι ἐμπνέων,
 ἀνθομολογούμενος τῷ κυρίῳ, θάνατον ἐπεκαλεῖται,
 καὶ τὸ πανύστατον ἐνδίκως ταῦτα τῆς κατὰ τοῦ
 15 Χριστοῦ παροινίας χάριν ὁμολογήσας παθεῖν τὴν
 ψυχὴν ἀφίησιν.

XI. [Nic. H. E. VII, 39.] Οὕτω δῆτα Μαξιμίνον
 ἐκποδῶν γενομένου, ὃς μόνος ἔτι λείπων τῶν τῆς
 θεοσεβείας ἐχθρῶν, ἀπάντων χείριστος ἀναπέφηνε, τὰ
 20 μὲν τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως ἐκ θεμελίων χά-
 ριτι θεοῦ τοῦ παντοκράτορος ἡγείρετο, ὃ τε Χριστοῦ
 λόγος εἰς δόξαν τοῦ τῶν ὅλων θεοῦ διαλάμπων, μελίζοντα
 τῆς πρόσθεν ἀπελάμβανε παρρησίαν, τὰ δὲ τῆς δυσσε-
 βείας τῶν τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν αἰσχύνης ἐσχάτης
 25 καὶ ἀτιμίας ἐνεπίμπλατο. 2. πρῶτός τε γὰρ αὐτὸς
 ἐκεῖνος Μαξιμῖνος, ἀπάντων πολεμιώτατος ὑπὸ τῶν
 κρατούντων ἀναγορευθεὶς, δυσσεβέστατος καὶ δυσ-
 30 τωνώτατος καὶ θεομισέστατος τύραννος διὰ προ-
 γραμμάτων δημοσίῳ ἀνεστηλίτευτο, γραφαὶ τε ὕδα-
 ρος εἰς τιμὴν αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ παίδων κατὰ πᾶσαν
 ἀνέκειντο πόλιν, αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἑδαφὸς ζυπιτοῦ-
 μεναι συνετρίβοντο, αἱ δὲ τὰς προσόψεις ἡχοιοῦντο.

σκοτεινῶ χρόματι καταμελανούμεναι, ἀνδριάντων
 τε ὁμοίως ὁπόσοι εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν διανεστήκε-
 σαν, ὡσαύτως ῥιπτούμενοι συνετρίβοντο, γέλως καὶ
 παιδιὰ τοῖς ἐνυβρίζειν καὶ ἐμπαροινεῖν ἐθέλουσιν
 ἐκκελμένοι. 3. εἶτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῆς θεοσε-
 βείας ἐχθρῶν πᾶσαι αἱ τιμαὶ περιηροῦντο, ἐκτείνοντο
 δὲ καὶ πάντες οἱ τὰ Μαξιμίνου φρονοῦντες, ὅσοι
 μάλιστα τῶν ἐν ἀρχικοῖς ἀξιώμασιν ὑπ' αὐτοῦ τε-
 τιμημένοι τῇ πρὸς αὐτὸν κολακείᾳ σοβαρῶς ἐνε-
 παρῶνησαν τῷ καθ' ἡμᾶς λόγῳ. 4. οἷος ἦν ὁ παρὰ τῷ
 πάντας αὐτῷ τιμιώτατος καὶ αἰδεσιμώτατος, ἐταίρων
 τε γνησιώτατος Πευκέτιος, δισύπατος καὶ τρισύπα-
 τος, καὶ τῶν καθόλου λόγων ἑπαρχος πρὸς αὐτοῦ
 καθεσταμένος, Κουλκιανός τε ὡσαύτως διὰ πάσης
 ἀρχικῆς προελθὼν ἐξουσίας, ὁ καὶ αὐτὸς μυρίοις
 τοῖς κατ' Αἴγυπτον Χριστιανῶν ἐλλαμπρυνόμενος
 αἵμασιν, ἄλλοι τε ἐπὶ τούτοις οὐκ ὀλίγοι, δι' ὧν
 μάλιστα τὰ τῆς Μαξιμίνου τυραννίδος ἐκραταιοῦτό
 τε καὶ ἠϋέετο. 5. ἐκάλει δὲ ἄρα καὶ Θεότεκνον ἡ
 δίκη, οὐδαμῶς τὰ κατὰ Χριστιανῶν αὐτῷ πεπραγμέ-
 να λήθῃ παραδιδούσα. ἐπὶ μὲν γὰρ τῷ κατ' Ἀν-
 τίοχειαν ἰδρυθέντι πρὸς αὐτοῦ ξοάνῳ δόξας εὐημε-
 ρεῖν, ἥδη καὶ ἡγεμονίας ἠξίωτο παρὰ Μαξιμίνου.
 6. Αἰκίνιος δ' ἐπιβὰς τῆς Ἀντιοχείων πόλεως, φορὰν
 τε ροιήτων ποιησάμενος, τοὺς τοῦ νιοπαγοῦς ξοάνου
 προφήτας καὶ ἱερεῖς βασάνοις ἠκίζετο, τίνι λόγῳ τὴν
 ἀπάτην καθυπεκρίνοντο πυνθανόμενος. ὥς δ' ἐπι-
 κρύπτεσθαι αὐτοῖς πρὸς τῶν βασάνων συναλυννο-
 μένοις ἀδύνατον ἦν, ἐδήλουν δὲ τὸ πᾶν μυστήριον
 ἀπάτην τυγχάνειν τέχνη τῇ Θεοτέκνου μεμηχανημέ-
 νην, τοῖς πᾶσι τὴν ἀξίαν ἐπιθεὶς δίκην, πρῶτον
 αὐτὸν Θεότεκνον, εἶτα δὲ καὶ τοὺς τῆς ροιτείας

κοινωνοὺς μετὰ πλείστας ὕσας αἰκίας θανάτῳ παρὰ
 δίδωσι. 7. τοῦτοις ἅπασι προσετίθεντο καὶ οἱ Μαξι-
 μίνου παῖδες, οὓς ἤδη καὶ τῆς βασιλικῆς τιμῆς, τῆς
 τε ἐν πύναξι καὶ γραφαῖς ἀναθέσεως πεποίητο κοι-
 5 νωνοὺς· καὶ οἱ συγγενεῖς δὲ τοῦ τυράννου, τὸ πρὶν
 αὐχοῦντες καὶ πάντας ἀνθρώπους καταδυναστεύειν
 ἐπηρμένους, τὰ αὐτὰ τοῖς προδοδηλωμένοις μετὰ τῆς
 ἐσχάτης ἀτιμίας ἐπασχον, ἐπεὶ μὴ ἐδέξαντο παιδεῖαν,
 * μηδὲ ἐγνώσαν μηδὲ συνῆκαν τὴν φάσκουσιν ἐν ἱε-
 10 ροῖς λόγοις παρακέλευσιν 8. "μὴ πεποιθετε ἐπὶ
 ἄρχοντας, ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι σω-
 τηρία· ἐξελεύσεται τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ ἀποστρέψει
 εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ· ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἀπολοῦνται
 πάντες οἱ διαλογισμοὶ αὐτῶν". 9. οὕτω δὴ τὰ τῶν
 15 δυσσεβῶν ἐκκαθαρθέντων, μόνοις ἐφυλάττετο τὰ
 τῆς προσηκούσης βασιλείας βέβαιά τε καὶ ἀνεπί-
 φθονα Κωνσταντίνῳ καὶ Λικιννίῳ· οἱ τὸ πρόσθεν
 ἀπάντων ἐκκαθάραντες τοῦ βίου τὴν θεοεχθρίαν,
 τῶν ἐκ θεοῦ πρυτανευθέντων ἀγαθῶν αὐτοῖς ἡσθη-
 20 μένοι, τὸ φιλάρετον καὶ θεοφιλές, τὸ τε πρὸς τὸ
 θεῖον εὐσεβές καὶ εὐχάριστον διὰ τῆς ὑπὲρ Χριστι-
 νῶν ἐνεδείξαντο νομοθεσίας.

ΛΟΓΟΣ Ι.

I. [Nic. H. E. VII, 40.] Θεῶ δὴ χάρις ἐπὶ
 25 πᾶσι τῷ παντοκράτορι καὶ βασιλεῖ τῶν ὅλων, πλεί-
 στη δὲ καὶ τῷ σωτῆρι καὶ λυτρωτῇ τῶν ψυχῶν

ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, δι' οὗ τὰ τῆς εἰρήνης ἐκ τε
 τῶν ἔξωθεν ὀχληρῶν καὶ τῶν κατὰ διάνοιαν βέβαια
 καὶ ἀσάλευτα φυλάττεσθαι ἡμῖν διὰ παντός εὐχό-
 μεθα. 2. ἅμα δὲ σαῖς εὐχαῖς καὶ τὸν δέκατον ἐν
 τούτῳ τοῖς προδιεξοδευθεῖσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς
 ἱστορίας ἐπιθέντες τόμον, σοὶ τοῦτον ἐπιγράφωμεν,
 ἱερωτάτῃ μοι Παυλίνε, ὥσπερ ἐπισφράγισμά σε τῆς
 ὅλης ὑποθέσεως ἀναβοώμενοι. 3. εἰκότως δ' ἐν
 ἀριθμῷ τελείῳ τὸν τέλειον ἐνταῦθα καὶ πανηγυρικὸν
 τῆς τῶν ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως λόγον κατατάξομεν, ¹⁰
 θείῳ πνεύματι πειθαρχοῦντες, ᾧ δὲ πῶς ἐγκελευο-
 μένῳ "ἄσατε τῷ κυρίῳ ἄσμα καινὸν, ὅτι θαυμαστὰ
 ἐποίησεν. ἔσωσεν αὐτὸν ἡ δεξιὰ αὐτοῦ καὶ ὁ βρα-
 χίον ὁ ἄγιος αὐτοῦ· ἐγνώρισεν κύριος τὸ σωτήριον
 αὐτοῦ, ἐναντίον τῶν ἐθνῶν ἀπεκάλυψε τὴν δικαιο- ¹⁵
 σύνην αὐτοῦ". 4. καὶ δὴ τῷ λογίῳ προστάττουσι
 τὸ καινὸν ἄσμα διὰ τοῦδε νῦν ἀκολουθῶς ἐπιφωνῶμεν,
 ὅτι δὴ μετὰ τὰς δεινὰς καὶ σκοτεινὰς ἐκείνας ὥψεις
 τε καὶ διηγήσεις τοιαῦτα νῦν ὄραν καὶ τοιαῦτα πα-
 νηγυρίζειν ἡξιώθημεν οἷα τῶν πρὸ ἡμῶν πολλοὶ ²⁰
 τῷ ὄντι δίκαιοι καὶ θεοῦ μάρτυρες ἐπεθύμησαν ἐπὶ
 τῆς ἰδεῖν, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, καὶ οὐκ
 ἤκουσαν. 5. ἀλλ' οἱ μὲν ἢ τάχος σπεύσαντες τῶν
 πολὺ κρειττόνων ἔτυχον, ἐν τ' αὐτοῖς οὐρανοῖς καὶ
 παραδείσῳ τῆς ἐνθέου τρυφῆς ἀναρπασθέντες, ἡμεῖς ²⁵
 δὲ καὶ τὰδε μέλζονα ἢ καθ' ἡμᾶς ὑπάρχειν ὁμολο-
 γοῦντες ὑπερεκπεπλήγμεθα μὲν τῆς τοῦ αἰτίου
 μεγαλοδωρεᾶς τὴν χάριν, θαυμάζομεν δὲ εἰκότως ³⁰
 ὅλης ψυχῆς δυνάμει σέβοντες, καὶ ταῖς ἀναγράπτοις
 προορησείν ἀλήθειαν ἐπιμαρτυροῦντες, δι' ὧν ³⁰

12 Psalm. 97 (98), 1. 20 cf. Matth. 13, 17.

εἰρηται 6. "δεῦτε καὶ ἴδετε τὰ ἔργα τοῦ κυρίου,
 ἃ ἔθετο τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνταναικρῶν πολέμους
 μέχρι τῶν περάτων τῆς οἰκουμένης· τόξον συντρίψει
 καὶ συνθλάσει ὄπλον, καὶ θυρεοὺς κατακαύσει ἐν
 πυρί". ἐφ' οἷς εἰς ἡμᾶς ἐναργῶς πεπληρωμένοι
 χαίροντες τὸν ἐφεξῆς συνείρωμεν λόγον. 7. ἡφα-
 νιστο μὲν δὴ καθ' ὃν δεδήλωται τρόπον πᾶν τὸ τῶν
 θεομισῶν γένος, καὶ τῆς ἀνθρώπων ἀθρόως ὅψεως
 οὕτως ἐξαλλήλειπτο ὥς πάλιν ὄῃμα θεῖον τέλος ἔχειν
 10 τὸ λέγον "εἶδον ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον καὶ ἐπαιρό-
 μενον ὥς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ παρῆλθον,
 καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐξήγησα τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ
 οὐχ εὐρέθην". 8. ἡμέρα δὲ λοιπὸν ἤδη φαιδρὰ καὶ
 διαυγής, μηδενὸς νέφους αὐτὴν ἐπισκιάζοντος, φῶ-
 15 τὸς οὐρανίου βοαῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἀπασαν
 ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Χριστοῦ κατηύραξεν, οὐδέ τις
 ἦν καὶ τοῖς ἔξωθεν τοῦ καθ' ἡμᾶς διαόσου φθόνος,
 20 συναπολαύειν εἰ μὴ τῶν ἰσῶν, ἀπορροῆς δ' οὐκ
 ὅμως καὶ μετουσίας τῶν θεόθεν ἡμῖν πρυτανει-

20 θέντων.
 II. [Nic. H. E. VII, 40.] Πᾶσι μὲν οὖν ἀν-
 θρώποις τὰ ἐκ τῆς τῶν τυράννων καταδυναστείας
 ἐλεύθερα ἦν, καὶ τῶν προτέρων ἀπηλλαγμένοι κα-
 κῶν ἄλλος ἄλλως μόνον ἀληθῆ θεὸν τὸν τῶν εὐσε-
 25 βῶν ὑπέρομαχον ὡμολόγει, μάλιστα δ' ἡμῖν τοῖς ἐπὶ
 τὸν Χριστὸν τοῦ θεοῦ τὰς ἐλπίδας ἀνηγορευμένοις
 ἄλεκτος παρῆν εὐφροσύνη, καὶ τις ἐνθεος ἔπασιν
 ἐπήνθει χαρὰ, πάντα τόπον τὸν πρὸ μικροῦ ταῖς
 τῶν τυράννων δυσσεβείας ἡρειπωμένον ὥσπερ ἐκ
 30 μακρᾶς καὶ θανατηφόρου λύμης ἀναβιώσκοντα θεῶ-

μύνοις, νεώς τε αὐθις ἐκ βάθρων εἰς ὕψος ἄπειρον
 ἐγειρομένους, καὶ πολὺ κρείττονα τὴν ἀγλαίαν τῶν
 πάλαι πεπολιορκημένων ἀπολαμβάνοντας. 2. ἀλλὰ
 καὶ βασιλεῖς οἱ ἀνωτάτω συνεχέσι ταῖς ὑπὲρ Χρι-
 στιανῶν νομεθεσίαις τὰ τῆς ἐκ θεοῦ μεγαλοδωρεᾶς 5
 ἡμῶν εἰς μακρὸν ἔτι καὶ μείζον ἐκράτουν, ἐφοῖτα
 δὲ καὶ εἰς πρόσωπον ἐπισκόποις βασιλέως γράμματα,
 καὶ τιμὰ καὶ χρημάτων δόσεις· ὧν οὐκ ἀπὸ τρόπου
 γένοιτ' ἂν κατὰ τὸν προσήκοντα καιρὸν τοῦ λόγου,
 ὥσπερ ἐν ἱερᾷ στήλῃ, τῇδε τῇ βίβλῳ τὰς φωνὰς ἐκ 10
 τῆς Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα γλώσσαν μεταληφθεί-
 σας ἐγχαράξαι, ὥς ἂν καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἅπασι φέ-
 ροιντο διὰ μνήμης.

III. [Nic. H. E. VII, 40.] Ἐπὶ δὲ τούτοις τὸ
 πᾶσιν εὐκταῖον ἡμῶν καὶ ποθοῦμενον συνεκροτεῖτο 15
 θέαμα, ἐγκαινίων ἑορταὶ κατὰ πόλεις, καὶ τῶν ἄρτι
 νεοπαγῶν προσευκηθρίων ἀφιερώσεις ἐπισκόπων τε
 ἐπὶ ταῦτό συνηλύσεις, τῶν πόρρωθεν ἐξ ἄλλοδαπῆς
 συνδρομαί, λαῶν εἰς λαοὺς φιλοφρονήσεις, τῶν
 Χριστοῦ σώματος μελῶν εἰς μίαν συνιόντων ἁρμο- 20
 νίαν ἑνώσεις. 2. συνήγεται δ' οὖν ἀκολουθῶς προ-
 ρῆσει προφητικῇ μυστικῶς τὸ μέλλον προσημαίνουση
 "ὅστέον πρὸς ὀστέον καὶ ἁρμονία πρὸς ἁρμονίαν",
 καὶ ὅσα θεσπίζων ὁ λόγος δι' αἰνιγμάτων ἀψευδῶς
 προαντελένεται. 3. μία τε ἦν θεοῦ πνεύματος διὰ 25
 πάντων τῶν μελῶν χωροῦσα δύναμις, καὶ ψυχὴ τῶν
 πάντων μία, καὶ προθυμία πίστεως ἡ αὐτὴ, καὶ εἰς
 ἐξ ἀπάντων θεολογίας ὕμνος· ναὶ μὲν καὶ τῶν προ-
 ηγουμένων ἐντελεῖς θρησκείαι, ἱερουργαὶ τε τῶν
 ἱερωμένων, καὶ θεοπρεπεῖς ἐκκλησίας θεσμοί, ὥδε 30

23 Ezech. 37, 7.

EUSEBIUS IV.

μὲν ψαλμοῖς καὶ ταῖς λοιπαῖς τῶν θεόθεν ἡμῖν
 παραδοθεισῶν φωνῶν ἀκροάσεσιν, ὧς δὲ θείαις
 καὶ μυστικαῖς ἐπιτελουμέναις διακονίαις· σωτηρίῳ
 τε ἢ πάθους ἀπόρρητα σύμβολα. 4. ὁμοῦ δὲ πᾶν
 5 γένος ἡλικίας ἄρρενός τε καὶ θήλεος φύσεως ὅλη
 διανοίας ἰσχύϊ δι' εὐχῶν καὶ εὐχαριστίας γενηθῶτι
 νῷ καὶ ψυχῇ τὸν τῶν ἀγαθῶν παραίτιον θεὸν ἐγέ-
 ραιρον. ἐκίνει δὲ καὶ λόγους ἅπας τῶν παρόντων
 ἀρχόντων πανηγυρικοὺς, ὥς ἐκάστῳ παρῇν δυνά-
 10 μεως, θειάζων τὴν πανήγυριν.

IV. [Nic. H. E. VII, 40.] Καί τις ἐν μέσῳ πα-
 ρελθῶν τῶν μετρίως ἐπιεικῶν, λόγου σύνταξιν
 πεποιημένος, ὥς ἐν ἐκκλησίᾳς ἀθροίσματι πλείστον
 ἐπιπαρόντων ποιμένων, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ κόσμῳ τὴν
 15 ἀκρόασιν παρεχομένων, ἐνὸς εἰς πρόσωπον τὰ πάντα
 ἀρίστου καὶ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου, οὗ διὰ σπουδῆς
 ὁ μάλιστα τῶν ἀμφὶ τὸ Φοινίκων ἔθνος διαπρέπων
 ἐν Τύρῳ νεὸς φιλοτίμως ἐπεσκεύαστο, τοιούδε παρή-
 σχε λόγον.

20 Πανηγυρικός ἐπὶ τῇ τῶν ἐκκλησιῶν οἰκοδομῇ, Παν-
 ἰνῳ Τυρίων ἐπισκόπῳ προσπεφωνημένος.

2. Ὁ φίλοι θεοῦ καὶ ἱερεῖς, οἱ τὸν ἅγιον ποδῆρῃ
 καὶ τὸν οὐράνιον τῆς δόξης στέφανον τό τε χοῖσμα
 τὸ ἐνθεον καὶ τὴν ἱερατικὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος
 25 στολὴν περιβεβλημένοι, σύ τε, ὦ νέου ἁγίου νεῶ
 θεοῦ σεμνολόγημα, γεραρᾷ μὲν φρονήσει παρὰ θεοῦ
 τετιμημένε, νέας δὲ καὶ ἀκμαζούσης ἀρετῆς ἔργα
 πολυτελῇ καὶ πράξεις ἐπιδεδειγμένε, ᾧ τὸν ἐπὶ γῆς
 οἶκον αὐτός ὁ τὸν σύμπαντα κόσμον περιέχων θεός
 30 δείμασθαι καὶ ἀνανεοῦν Χριστῷ τῷ μονογενεῖ καὶ
 πρωτογενεῖ αὐτοῦ λόγῳ, τῇ τε ἀγίᾳ καὶ θεοπρεπεῖ

τούτου νύμφη, γέρας ἐξαίρετον δεδωρηται· 3. εἴτε
 τις νέον σε Βεσελεήλ, θείας ἀρχιτέκτονα σκηνῆς
 ἐθέλοι καλεῖν, εἴτε Σολομῶνα, καινῆς καὶ πολὺ
 κρείττονος Ἱερουσαλήμ βασιλέα, εἴτε καὶ νέον Ζορ-
 βάβελ, τὴν πολὺ κρείττονα δόξαν τῆς προτέρας τῷ⁵
 νεῷ τοῦ θεοῦ περιτιθέντα· 4. ἀλλὰ καὶ ὑμεῖς, ὦ τῆς
 ἑσθῆς ἀγέλης Χριστοῦ θρέμματα, λόγων ἀγαθῶν
 ἐστία, σωφροσύνης παιδευτήριον, καὶ θεοσεβείας σε-
 μνὸν καὶ θεοφιλὲς ἀκροατήριον· 5. πάσαι μὲν ἡμῖν
 τὰς παραδόξους θεοσημίας καὶ τῶν τοῦ κυρίου θαν-¹⁰
 μάτων τὰς εἰς ἀνθρώπους εὐεργεσίας διὰ θείων
 ἀναγνωσμάτων ἀκοῇ παραδεχομένοις ὕμνους εἰς θεὸν
 καὶ ᾠδὰς ἀναπέμπειν ἐξῆν, λέγειν παιδευομένοις "ὁ
 θεὸς, ἐν τοῖς ὅσιν ἡμῶν ἠκούσαμεν, οἱ πατέρες
 ἡμῶν ἀνήγγειλαν ἡμῖν ἔργον ὃ εἰργάσω ἐν ταῖς¹⁵
 ἡμέραις αὐτῶν, ἐν ἡμέραις ἀρχαίαις". 6. ἀλλὰ νῦν
 γε οὐκέτ' ἀκοαῖς οὐδὲ λόγων φήμαις τὸν βραχίονα
 τὸν ὑψηλόν, τὴν τε οὐράνιον δεξιὰν τοῦ παναγάρχου
 καὶ παμβασιλέως ἡμῶν θεοῦ παραλαμβάνουσιν, ἔρ-
 γοις δ' ὥς ἔπος εἰπεῖν καὶ αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς τὰ πά-²⁰
 λαι μνήμη παραδεδομένα πιστὰ καὶ ἀληθῆ καθορω-
 μένοις, δεύτερον ὕμνον ἐπινίκιον πάρεστιν ἀναμέλ-
 πειν, ἐναργῶς τε ἀναφωνεῖν καὶ λέγειν "καθάπερ
 ἠκούσαμεν, οὕτως καὶ εἶδομεν, ἐν πόλει κυρίου τῶν
 δυνάμεων, ἐν πόλει τοῦ θεοῦ ἡμῶν". 7. ποῖα δὲ²⁵
 πόλει; ἢ τῇδε τῇ νεοπαγεῖ καὶ θιοτεύκτῳ; ἥτις ἐστὶν
 ἐκκλησία θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀλη-
 θείας, περὶ ἧς καὶ ἄλλο τι θείον λόγιον ὥδε πως
 εὐαγγελίζεται "δεδοξασμένα ἔλαλήθη περὶ σοῦ, ἡ
 πόλις τοῦ θεοῦ", ἐφ' ἣν τοῦ παναγάρχου συγκροτή-³⁰

13 Psalm. 48 (44), 2.

23 Psalm. 47 (43), 9.

29 Psalm. 86 (87), 3.

σαντος ἡμᾶς θεοῦ διὰ τῆς τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ
 χάριτος, τῶν ἀνακεκλημένων ἕκαστος ὑμνείτω μονον-
 ουχὶ βοῶν καὶ λέγων "εὐφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσι
 μοι· εἰς οἶκον κυρίου πορευσόμεθα", καὶ "κύριε, ἡγά-
 5 πησα εὐπρέπειαν οἴκου σου, καὶ τόπον σκηνώματος
 δόξης σου". 8. καὶ μὴ μόνον γε ὁ καθείς, ἀλλὰ καὶ
 οἱ πάντες ἀθρόως ἐν πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ γεραί-
 ρουντες ἀνευφημῶμεν, "μέγας κύριος" ἐπιλέγοντες
 "καὶ αἰνετὸς σφόδρα, ἐν πόλει τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἐν
 10 ὄρει ἀγίῳ αὐτοῦ. καὶ γὰρ οὖν μέγας ὡς ἀληθῶς, καὶ
 μέγας ὁ οἶκος αὐτοῦ, ὑψηλὸς καὶ ἐπιμήκης, καὶ
 ὠραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων· μέ-
 γας ὁ κύριος ὁ ποιῶν θαυμάσια μόνος· μέγας ὁ ποιῶν
 μεγάλα καὶ ἀνεξιχνίαστα, ἐνδοξά τε καὶ ἐξαίσια, ὧν
 15 οὐκ ἔστιν ἄριθμός· μέγας ὁ ἀλλοιῶν καιροὺς καὶ
 χρόνους, μεθιστῶν βασιλεῖς καὶ καθιστῶν, ἐγείρων
 ἀπὸ γῆς πτωχὸν, καὶ ἀπὸ κοπρίας ἀνιστῶν πένητα.
 καθεῖλε δυνάστας ἀπὸ θρόνων, καὶ ὕψωσε ταπεινοὺς
 ἀπὸ γῆς, πεινῶντας ἐνέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ βραχύ-
 20 νας ὑπεργράνων συνέτριψεν", 9. οὐ πιστοῖς μόνον,
 ἀλλὰ καὶ ἀπίστοις τῶν παλαιῶν διηγημάτων τὴν
 μνήμην πιστωσάμενος, ὁ θαυματουργὸς, ὁ μεγαλουργ-
 γὸς, ὁ τῶν ὅλων δεσπότης, ὁ τοῦ σύμπαντος κόσμου
 δημιουργὸς, ὁ παντοκράτωρ, ὁ πανάγαθος, ὁ εἰς καὶ
 25 μόνος θεὸς, ᾧ τὸ καινὸν ἄσμα μέλπωμεν, προσευχα-
 κούνοντες τῷ ποιῶντι θαυμάσια μόνῳ, ὅτι εἰς τὸν
 αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, τῷ πατάξαντι βασιλεῖς μεγά-
 λους καὶ ἀποκτείναντι βασιλεῖς κραταιοὺς, ὅτι εἰς
 τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ, ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν

3 Psalm. 121 (122), 1. 4 Psalm. 25 (26), 8. 8 Psalm.
 47 (48), 2. 13 Job. 9, 10. 16 Psalm. 112 (113), 7.
 18 Luc. 1, 52. 26 sqq. Psalm. 135 (136), 4, 17, 18, 23, 24.

ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ κύριος, καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ
 τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν. 10. καὶ τὸν μὲν τῶν ὄλων πα-
 τέρα τούτοις ἀνευφημοῦντες μὴ ποτε διαλίπομεν·
 τὸν δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν δεύτερον αἷτιον, τὸν τῆς
 θεογνωσίας εἰσηγητήν, τὸν τῆς ἀληθοῦς θεοσεβείας
 διδάσκαλον, τὸν τῶν ἀσεβῶν ὀλετήρα, τὸν τυραννο-
 κτόνον, τὸν τοῦ βίου διορθωτήν, τὸν ἡμῶν τῶν
 ἀπεγνωσμένων σωτήρα Ἰησοῦν ἀνὰ στόμα φέροντες
 γεραίρωμεν, 11. ὅτι δὴ μόνος οἷα παναγάθου πατρὸς
 μονώτατος ὑπάρχων πανάγαθος παῖς, γνώμη τῆς
 πατρικῆς φιλανθρωπίας τῶν ἐν φθορᾷ κάτω που
 κειμένων ἡμῶν εὖ μάλα προθύμως ὑποδύς τὴν φύ-
 σιν, οἷά τις λατρῶν ἄριστος τῆς τῶν καμνόντων ἐν-
 κεν σωτηρίας ὁρῇ μὲν δεινὰ, θιγγάνει δ' ἀηδέων,
 ἐπ' ἄλλοτρίησί τε ξυμπορῇσιν ἰδίας καρποῦται λύ-
 πας, οὐ νοσοῦντας αὐτὸ μόνον, οὐδ' ἔλκεσι δεινοῖς
 καὶ σεσηπόσιν ἤδη τραύμασι πιεζομένους, ἀλλὰ καὶ
 ἐν νεκροῖς κειμένους ἡμᾶς ἐξ αὐτῶν τῶν μυχῶν τοῦ
 θανάτου αὐτὸς ἐαυτῷ διεσώσατο, ὅτι μηδὲ ἄλλω τῶ
 τῶν κατ' οὐρανὸν τοσοῦτον παρῇν ἰσχύος, ὡς τῇ τῶν
 τοσοῦτων ἀβλαβῶς διακονήσασθαι σωτηρίᾳ. 12. μό-
 νος δ' οὖν καὶ τῆς ἡμῶν αὐτῶν βαρυπαθοῦς φθο-
 ρᾶς ἐφαψάμενος, μόνος τοὺς ἡμετέρους ἀνατλάς
 πόνους, μόνος τὰ πρόστιμα τῶν ἡμετέρων ἀσεβημά-
 των περιδέμενος, οὐχ ἡμιθνήτας, ἀλλὰ καὶ πάμπαν
 ἐν μνήμασι καὶ τάφοις μυσαρὺς ἤδη καὶ ὀδωδότας
 ἀναλαβὼν, πάλαι τε καὶ νῦν σπουδῇ τῇ φιλανθρωπῶ, ²⁵
 παρὰ πᾶσαν τὴν οὐτινοσοῦν ἡμῶν τε αὐτῶν ἐλπίδα,
 σῶζει τε καὶ τῶν τοῦ πατρὸς ἀγαθῶν ἀφθονίαν μετα-
 δίδωσιν, ὁ ζωοποιὸς, ὁ φωταγωγὸς, ὁ μέγας ἡμῶν ³⁰

14 Hippocrates p. 78 ed. Foes.

ἰατροὺς καὶ βασιλεὺς καὶ κύριος, ὁ Χριστὸς τοῦ Θεοῦ.
 13. ἀλλὰ τότε μὲν ἅπας ἐν νυκτὶ ζοφερᾷ καὶ σκότῳ
 βαθεῖ, δαιμόνων ἀλιτηρίων πλάναις καὶ θεομισῶν
 πνευμάτων ενεργείαις πᾶν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος
 5 κατορωρυγμένον, αὐτὸ μόνον ἐπιφανεῖς, ὥσθ' ἂν κηροῦ
 διατακέντος ταῖς αὐτοῦ βολαῖς τοῦ φωτὸς τὰς πολυ-
 δέτους τῶν ἀσεβημάτων ἡμῶν σειρὰς διελύσατο.
 14. νῦν δ' ἐπὶ τῇ τοσαύτῃ χάριτι καὶ εὐεργεσίᾳ τοῦ
 μισοκάλου φθόνου καὶ φιλοπονήρου δαίμονος μόνου-
 10 ουχὶ διαρρηγνυμένου, καὶ πάσας αὐτοῦ τὰς θανα-
 τοποιούς καθ' ἡμῶν ἐπιστρατεύοντος δυνάμεις, καὶ
 τὰ μὲν πρῶτα κυνὸς δίκην λυτῶντος, τοὺς ὀδόντας
 ἐπὶ τοὺς ἀφιεμένους κατ' αὐτοῦ λίθους προσαρτά-
 τουτος, καὶ τὸν κατὰ τῶν ἀμνηνομένων θυμὸν ἐπὶ
 15 τὰ ἔψυχα βλήματα καθιέντος, τοῖς τῶν προσευκτη-
 ρίων λίθοις καὶ ταῖς τῶν οἰκῶν ἀψύχοις ὕλαις τὴν
 θηριώδη μανίαν ἐπερείσαντος, ἐρημίαν τε, ὥς γε δι'
 αὐτὸς ἐαντῷ ᾤετο, τῶν ἐκκλησιῶν ἀπεργασαμένου,
 εἶτα δὲ δεινὰ συρίγματα καὶ τὰς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ
 20 φωνὰς, τοτὲ μὲν ἀσεβῶν τυράννων ἀπειλαῖς, τοτὲ
 δὲ βλασφήμοις δυσσεβῶν ἀρχόντων διατάξειν ἀφιέν-
 τος, καὶ προσέτι τὸν αὐτοῦ θάνατον ἐξερεννομένον,
 καὶ τοῖς ἰώδεσι καὶ ψυχοφθόροις δηλητηρίοις τὰς
 ἀλισκομένας πρὸς αὐτοῦ ψυχὰς φαρμάττοντος, καὶ
 25 μονονουχὶ νεκροῦντος ταῖς τῶν νεκρῶν εἰδώλων νε-
 κροποιοῖς θυσίαις, πάντα τε ἀνθρωπόμορφον θῆρκα
 καὶ πάντα τρόπον ἄγριον καθ' ἡμῶν ὑποσαλεύον-
 τος, 15. αὐθις ἐξ ὑπαρχῆς ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς
 ἄγγελος, ὁ μέγας ἀρχιστράτηγος τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴν
 30 αὐτάρκη διαγυμνασίαν, ἣν οἱ μέγιστοι τῆς αὐτοῦ
 βασιλείας στρατιῶται διὰ τῆς πρὸς ἅπαντα ὑπόμονῆς
 καὶ καρτερίας ἐνεδείξαντο, ἀθρόως οὕτως φανεῖς τὰ

μὲν ἐχθρὰ καὶ πολέμια εἰς ἀφανὲς καὶ τὸ μηδὲν
 κατεστήσατο, ὥς μηδὲ πώποτε ὠνομάσθαι δοκεῖν,
 τὰ δ' αὐτῷ φίλα καὶ οἰκεῖα δόξης ἐπέκεινα παρὰ
 πᾶσιν οὐκ ἀνθρώποις μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ δυνάμε-
 σιν οὐρανίοις, ἡλίῳ τε καὶ σελήνῃ καὶ ἄστροις καὶ
 τῷ σύμπαντι οὐρανῷ τε καὶ κόσμῳ προήγαγεν,
 16. ὥστε ἤδη, ὃ μηδὲ ἄλλοτέ πω, τοὺς πάντων ἀνω-
 τάτω βασιλέας, ἧς λελόγγασι παρ' αὐτοῦ τιμῆς συνη-
 σθημένους, νεκρῶν μὲν εἰδώλων καταπτύειν προσώ-
 ποις, πατεῖν δ' ἄθεσμα δαιμόνων θέσμια, καὶ πα- 10
 λαιᾶς ἀπάτης πατροπαραδότου κατεγγελάειν, ἵνα δὲ
 αὐτὸν μόνον θεὸν τὸν κοινὸν ἀπάντων καὶ ἑαυτῶν
 εὐεργέτην γνωρίζειν, Χριστὸν τε τοῦ θεοῦ παῖδα
 παμβασιλέα τῶν ὅλων ὁμολογεῖν, σωτήρᾳ τε αὐτὸν
 ἐν στήλαις ἀναγορεύειν, ἀνεξαλείπτω μνήμη τὰ κατορ- 15
 θώματα καὶ τὰς κατὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ νίκας μέσῃ
 τῇ βασιλευούσῃ τῶν ἐπὶ γῆς πόλει βασιλικοῖς χα-
 ρακτῆρσι προσεγγράφοντας, ὥστε μόνον τῶν ἐξ αἰῶ-
 νος Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἡμῶν σωτήρα καὶ πρὸς
 αὐτῶν τῶν ἐπὶ γῆς ἀνωτάτω οὐχ οἷα κοινὸν ἐξ ἀν- 20
 θρώπων βασιλέα γενόμενον ὁμολογεῖσθαι, ἀλλ' οἷα
 τοῦ καθόλου θεοῦ παῖδα γνήσιον καὶ αὐτοθεὸν προσ-
 κυνεῖσθαι, καὶ εἰκότως. 17. τίς γάρ τῶν πώποτε
 βασιλέων τοσοῦτον ἀρετῆς ἠνέγκατο ὥς πάντων τῶν
 ἐπὶ γῆς ἀνθρώπων ἀκοὴν καὶ γλωτταν ἐμπλήσαι τῆς 25
 αὐτοῦ προσηγορίας; τίς βασιλεὺς νόμους εὐσεβεῖς
 οὕτω καὶ σώφρονας διαταξάμενος, ἀπὸ περσῶν γῆς
 καὶ εἰς ἄκρα τῆς ὅλης οἰκουμένης εἰς ἐπὶ κκοον ἔπα-
 σιν ἀνθρώποις ἀναγινώσκεισθαι διαρκῶς ἐκράτυνεν;
 18. τίς ἀνημέρων ἔθνων ἔθνη βάρβαρα καὶ ἀνήμερα 30
 τοῖς ἡμέροις αὐτοῦ καὶ φιλανθρωποτάτοις παρῆλυσεν
 νόμοις; τίς αἰῶσιν ὅλοις ὑπὸ πάντων πολεμούμενος

τὴν ὑπὲρ ἀνθρώπου ἀρετὴν ἐπεδείξατο ὥς ἀνθεῖν
ὁσημέραι καὶ νεάξειν διὰ παντὸς τοῦ βίου; 19. τίς
ἔθνος τὸ μὴδ' ἀκουσθὲν ἐξ αἰῶνος, οὐκ ἐν γυναι-
ποι γῆς λεληθὸς, ἀλλὰ καθ' ὅλης τῆς ὕψ' ἡλίου
5 ἰδρύνετο; τίς εὐσεβείας ὅπλοις οὕτως ἐφράζετο τοῖς
στρατιώταις ὥς ἀδάμαντος τὰς ψυχὰς κραταιοτέρους
ἐν τοῖς πρὸς τοὺς ἀντιπάλους ἀγῶσι διαφαίνεσθαι;
20. τίς βασιλέων εἰς τοσοῦτον κρατεῖ καὶ στρατηγεί-
γε μετὰ θάνατον, καὶ τρόπαια κατ' ἐχθρῶν ἵστησι,
10 καὶ πάντα τόπον καὶ χώραν καὶ πόλιν, Ἑλλάδα τε καὶ
βάρβαρον, βασιλικῶν οἰκῶν αὐτοῦ πληροῖ, καὶ θείων
ναῶν ἀφιερῶμασιν, οἷα τὰδε τὰ τοῦδε τοῦ νεῷ περι-
καλλῇ κοσμήματά τε καὶ ἀνάθηματά, ἃ καὶ αὐτὰ
σεμνὰ μὲν ὥς ἀληθῶς καὶ μεγάλα, ἐκπλήξεως τε καὶ
15 θαύματος ἄξια, καὶ οἷα τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν βα-
σιλείας ἐναργῇ δείγματα, ὅτι καὶ νῦν αὐτὸς εἶπε καὶ
ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν, —
τί γὰρ καὶ ἔμελλε τοῦ παμβασιλέως καὶ πανηγεμόνος
καὶ αὐτοῦ θεοῦ λόγου ἐνστήσεσθαι τῷ νεύματι; —
20 σχολῆς τε λόγων οἰκείας εἰς ἀκριβῆ θεωρεῖν τε καὶ
ἐρμηνεῖαν τυγχάνει δεόμενα· 21. οὐ μὴν ὅσα καὶ
οἷα τὰ τῆς τῶν πεπονηκότων προθυμίας κέκριται
παρ' αὐτῷ τῷ θεολογουμένῳ, τὸν ἐμψυχον πάντων
ἡμῶν καθορῶντι ναόν, καὶ τὸν ἐκ ζώντων λίθων καὶ
25 βεβηκότων οἶκον ἐποπτεύοντι, εὖ καὶ ἀσφαλῶς ἰδρυ-
μένων ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφη-
τῶν, ὅντος ἀκρογωνιαίου λίθου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ὃν ἀπεδοκίμασαν μὲν οὐχ οἱ τῆς παλαιᾶς καὶ
μηκέτ' οὔσης ἐκείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσέτι νῦν
30 τῶν πολλῶν ἀνθρώπων οἰκοδομῆς κακοὶ κακῶν ὄν-
τες ἀρχιτέκτονες, δοκιμάσας δὲ ὁ πατὴρ καὶ τότε καὶ
νῦν εἰς κεφαλὴν γυναιὶς τῆσδε τῆς κοινῆς ἡμῶν ἐκ-

κλησίας ιδρύσατο. 22. τοῦτον δὲ οὖν τὸν ἐξ ὑμῶν
αὐτῶν ἐπεσκευασμένον ζῶντος θεοῦ ζῶντα ναὸν —
τὸ μέγιστον καὶ ἀληθεὶ λόγῳ θεοπροπέδς λεγείον
φημι, οὗ τὰ ἐνδοτάτω ἄδυστα τοῖς πολλοῖς ἀθεώρητα
καὶ ὅντως ἅγια καὶ τῶν ἁγίων ἅγια — τίς ἂν ἐπο-
πτεύσας ἐξειπεῖν τολμήσειε; τίς δὲ κἄν εἰσκυψαι
περιβόλων λερῶν εἰσω δυνατός, ὅτι μὴ μόνος ὁ μέ-
γας τῶν ὅλων ἀρχιερεὺς, ᾧ μόνῳ θέμις πάσης
λογικῆς ψυχῆς τὰ ἀπόρητα διερευνᾶσθαι; 23. τάχα
δὲ καὶ ἄλλῳ δευτερεύειν μετὰ τοῦτον ἐν μόνῳ τῶν
ἰσῶν ἐφικτόν, τῷδε τῷ προκαθημένῳ τῇσδε τῆς στρα-
τιᾶς ἡγεμόνι, ὃν αὐτὸς ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιε-
ρεὺς δευτερείοις τῶν τῇδε λερείων τιμήσας, ποιμένα
τῆς ὑμετέρας ἐνθέου ποιμνῆς, κλήρω καὶ κρίσει τοῦ
πατρὸς τὸν ὑμέτερον λαχόντα λαὸν, ὡς ἂν θεραπευ-
τὴν καὶ ὑποφήτην αὐτὸς ἑαυτοῦ κατετάξατο, τὸν
νέον Ἀαρὼν ἢ Μελχισεδέκ, ἀφωμοιωμένον τῷ νῷ
τοῦ θεοῦ, μένοντά τε καὶ πρὸς αὐτοῦ τηροῦμαινον
εἰς τὸ διηνεκὲς ταῖς κοιναῖς ἀπάντων ὑμῶν εὐχαῖς.
24. τούτῳ δὲ οὖν ἐξέστω μόνῳ μετὰ τὸν πρῶτον καὶ
μέγιστον ἀρχιερεῖα, εἰ μὴ τὰ πρῶτα, τὰ δεύτερα γοῦν
ὁμῶς ὁρᾶν τε καὶ ἐπισκοπεῖν τῆς ἐνδοτάτω τῶν ὑμε-
τέρων ψυχῶν θεωρίας, πείρα μὲν καὶ χρόνον μήκει
ἐκαστον ἀκριβῶς ἐξητακότι, σπουδῇ τε τῇ αὐτοῦ
καὶ ἐπιμελείᾳ τοὺς πάντας ὑμᾶς ἐν κόσμῳ καὶ λόγῳ
τῷ κατ' εὐσέβειαν διατεθειμένῳ, δυνατῷ τε ὄντι
μᾶλλον ἀπάντων, ὃν αὐτὸς σὺν θείᾳ δυνάμει κατηρ-
τίσατο, τούτων τοῖς ἔργοις ἐφαμείλλως ἀποδοῦναι τοὺς
λόγους. 25. ὁ μὲν οὖν πρῶτος καὶ μέγας ἡμῶν ἀρχιε-
ρεὺς, ὅσα βλέπει τὸν πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα, φησὶν, 30

30 Ioann. 5, 19.

ὁμοίως καὶ ὁ υἱὸς ποιεῖ· ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ὡσάν ἐπὶ
 διδάσκαλον τὸν πρῶτον καθαροῖς νοῶς ὁμασιν ἀφο-
 ρῶν, ὅσα βλέπει ποιοῦντα, ὡσάν ἀρχετύποις χρωμέ-
 νος παραδείγμασι, τούτων τὰς εἰκόνας, ὡς ἐνι μά-
 5 λιστα δυνατὸν, εἰς τὸ ὁμοιότατον δημιουργῶν ἀπει-
 γάσατο, οὐδὲν ἐκείνῳ καταλιπὼν τῷ Βεσελεήλ, ὃν
 αὐτὸς ὁ θεὸς πνεύματος ἐμπλήσας σοφίας καὶ συνέσεως
 καὶ τῆς ἄλλης ἐντέχνου καὶ ἐπιστημονικῆς γνώσεως,
 τῆς τῶν οὐρανίων τύπων διὰ συμβόλων ναοῦ κατα-
 10 σκευῆς δημιουργὸν ἀνακέκληται. 26. ταύτῃ δ' οὖν
 καὶ ὅδε Χριστὸν ὅλον, τὸν λόγον, τὴν σοφίαν, τὸ
 φῶς, ἐν τῇ αὐτὸς αὐτοῦ ἀγαλματοφορῶν ψυχῇ, οὐδ'
 15 ἔστιν εἰπεῖν οἷα σὺν μεγαλοφροσύνῃ, πλουσίᾳ τε
 καὶ ἀπλήστῳ διανοίᾳ χειρὶ, καὶ σὺν οἷα πάντων
 ὑμῶν φιλοτιμίᾳ, τῇ τῶν εἰσφορῶν μεγαλοψυχίᾳ, τῆς
 αὐτῆς αὐτῷ προθέσεως κατὰ μηδένα τρόπον ἀπο-
 λειψθῆναι φιλονεικότερον μεγαλοφρονουμένων, τὸν
 μεγαλοπρεπῆ τόνδε θεοῦ τοῦ ὑψίστου νεῶν, τῷ τοῦ
 κρείττονος παραδείγματι ὡσάν ὁρώμενον μὴ ὁρωμέ-
 20 νου, τὴν φύσιν ἐμφερῇ συνεστήσατο, χῶρον μὲν
 τόνδε, ὅτι καὶ ἄξιον εἰπεῖν πρῶτον ἀπάντων, πάσης
 οὐ καθαρᾶς ὕλης ἐχθρῶν ἐπιβουλαῖς κατακεχωσμέ-
 νον οὐ παριδῶν, οὐδὲ τῇ τῶν αἰτίων παραχωρήσας
 κακίᾳ, ἔξον ἐφ' ἑτερον ἐλθόντα, μυρίων ἄλλων εἰ-
 25 πορουμένων τῇ πόλει, ὁραστῶν ἐύρασθαι τοῦ πό-
 νου καὶ πραγμάτων ἀπηλλάχθαι. 27. ὁ δὲ πρῶτον
 αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἔργον ἐγείρας, εἶτα δὲ τὸν σύμπαντα
 λαὸν προθυμίᾳ θώσας καὶ μίαν ἐξ ἀπάντων μεγάλην
 χεῖρα συναγαγὼν, πρῶτον ἄθλον ἡγωνίζετο, αὐτὴν
 30 δὴ μάλιστα τὴν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πεπολιορκημένην, αὐ-
 τὴν τὴν προπονήσασαν, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἡμῖν καὶ πρὸ
 ἡμῶν διωγμοὺς ὑπομείναςαν, τὴν μητρὸς δίκην τῶν

τέκνων ἐξημωθεῖσαν ἐκκλησίαν συναπολαῦσαι δεῖν
 οἰόμενος τῆς τοῦ παναγάθου μεγαλοδωρεᾶς. 28. ἐπειδὴ
 γὰρ τοὺς παῖδας αὐτοῦ ὁ μέγας ποιμὴν, τοὺς θῆρας καὶ
 τοὺς λύκους καὶ πᾶν ἄπηνες καὶ ἄγριον γένος ἀπο-
 σοβήσας, καὶ τὰς μύλας τῶν λεόντων, ἥ ῥησι τὰ ὅ-
 θεια λόγια, συντρίψας, ἐπὶ ταῦτόν αὐτοῖς συνελθεῖν
 ἤξιωσε, δικαιοτάτα καὶ τῆς ποιμνῆς τὴν μάνδραν
 ἀνίστη, τοῦ κατασιγῆναι ἐχθρόν καὶ ἐκδικητὴν, καὶ
 ὡς ἂν ἐλεγχον ταῖς θεομάχοις τῶν ἄσεβων προαγά-
 γοι τόλμαις. 29. καὶ νῦν οἱ μὲν οὐκ εἰσὶν, οἱ θεομα-
 χεῖς, ὅτι μηδὲ ἦσαν· εἰς βραχὺ δὲ ταράξαντες καὶ
 ταραχθέντες, εἰδ' ὑποσχόντες τιμωρίαν οὐ μεμπτήν
 τῇ δίκῃ, ἑαυτοὺς καὶ φίλους καὶ οἴκους ἄρδην ἀνα-
 στάτους κατέστησαν, ὡς τὰς πάλαι στήλαις ἱεραῖς
 καταγραφείσας προορήσεις ἔργοις πιστὰς ὁμολογεῖ-
 σθαι, δι' ὧν τὰ τε ἄλλα ὁ θεὸς ἐπαληθεύει λόγος,
 ἅτάρ καὶ τάδε περὶ αὐτῶν ἀποφαινόμενος 30. "ὁμο-
 φαίαν ἐσπάσαντο οἱ ἁμαρτωλοὶ, ἐνέτειναν τόξον
 αὐτῶν, τοῦ καταβαλεῖν πτωχὸν καὶ πένητα, τοῦ
 σφάζαι τοὺς εὐθεῖς τῇ καρδίᾳ· ἡ ὁμοφαία αὐτῶν
 εἰσέλθοι εἰς καρδίαν αὐτῶν, καὶ τὰ τόξα αὐτῶν
 συντριβεῖν". καὶ πάλιν "ἀπώλετο τὸ μνημύσυννον
 αὐτῶν μετ' ἧχου, καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἐξήλειψας εἰς
 τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος· ὅτι δὴ
 καὶ ἐν κακοῖς γενόμενοι ἐκέκραξαν, καὶ οὐκ ἦν ὁ
 σῶζων, πρὸς κύριον, καὶ οὐκ εἰσήκουσεν αὐτῶν.
 ἀλλ' οἱ μὲν συνεποδίσθησαν καὶ ἔπεσον, ἡμεῖς δὲ
 ἀνέστημεν καὶ ἀνωρθώθημεν". καὶ τό γε ἐν τούτοις
 προαναφωνοῦν "κύριε, ἐν τῇ πόλει σου τὴν εἰκόνα

5 Psalm. 57 (58), 7. 8 Psalm. 8, 3. 17 Psalm. 36
 (37), 14. 22—24 Psalm. 9, 7. 6. 25 Psalm. 17 (18), 42.
 29 Psalm. 72 (73), 20.

αὐτῶν ἐξουθενώσεις" ἀληθὲς ὑπ' ὀφθαλμοῖς πάντων ἀναπέφτανται. 31. ἀλλ' οἱ μὲν γιγάντων τρόπον θεομαχίαν ἐνστησάμενοι τοιαύτην εἰλήχασιν τὴν τοῦ βίου καταστροφὴν· τῆς δ' ἐρήμου καὶ παρ' ἀνθρώποις
 5 ἀπεγνωσμένης τοιαῦτα οἶα τὰ ὁρώμενα τῆς κατὰ θεὸν ὑπομονῆς τὰ τέλη, ὡς ἀναφωνεῖν αὐτῇ τὴν προφητείαν Ἡσαΐου ταῦτα 32. "εὐφρανθήτη ἐρημος διψῶσα, ἀγαλλιᾶσθω ἐρημος, καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον· καὶ ἐξανθήσει καὶ ἀγαλλιᾶσεται τὰ ἔρημα. ἰσχύ-
 10 σате χεῖρες ἀνειμέναι καὶ γόνατα παραλελυμένα· παρακαλέσατε, ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φοβείσθε. ἰδοὺ ὁ θεὸς ἡμῶν κτίσιν ἀνταποδίδωσι καὶ ἀνταποδώσει, αὐτὸς ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. ὅτι, φησὶν, ἐρράγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, καὶ φάραγξ ἐν γῇ
 15 διψῶσῃ, καὶ ἡ ἄνυδρος ἔσται εἰς ἔλη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν πηγὴ ὕδατος ἔσται". 33. καὶ τὰδε μὲν λόγοις πάλαι προθεσπισθέντα βίβλοις ἱσραῖς καταβέβλητο· τὰ γε μὴν ἔργα οὐκέτ' ἀκοαῖς, ἀλλ' ἔργοις ἡμῖν παραδέδοται. ἡ ἐρημος ἦδε, ἡ ἄνυδρος, ἡ χήρα
 20 καὶ ἀπερίστατος, ἥς ὡς ἐν θρυμῶ ξύλων ἀξίνων ἐξέκοψαν τὰς πύλας ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐν πέλυνκι καὶ λαξευτηρίῳ συντρίψαντες αὐτήν, ἥς καὶ τὰς βίβλους διαφθείραντες, ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ ἁγιοστήριον τοῦ θεοῦ, εἰς τὴν γῆν ἐβεβήλωσαν τὸ σκῆνωμα τοῦ
 25 ὀνόματος αὐτοῦ, ἣν ἐτρούγησαν πάντες οἱ παραπορευόμενοι τὴν ὁδὸν, προκαθελόντες αὐτῆς τοὺς φραγμοὺς, ἣν ἐλυμήνατο ὁ δρυμοῦ, καὶ μονιὸς ἄγριος κατενεμήσατο, Χριστοῦ δυνάμει παραδόξῃ νῦν, ὅτε θέλει αὐτὸς, γέγονεν ὡς κρίνον· ἐπεὶ καὶ
 30 τότε αὐτοῦ νεύματι, ὥσάν προκηδομένου πατρὸς,

7 Ies. 35, 1.

20 Psalm. 73 (74), 5.

25 Psalm.

79 (80), 13.

ἐπαιδεύετο· ὃν γὰρ ἀγαπᾷ κύριος, παιδεύει, μαστι-
 γοὶ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. 34. μέτρω δῆτα
 κατὰ τὸ θέον ἐπιστραφεῖσα, αὐθις ἀνωθεν ἐξ ὑπαρ-
 χῆς ἀγαλλιάων προστάττεται, ἔξανθει τε ὡς κρίνον,
 καὶ τῆς ἐνθέου εὐωδίας εἰς πάντας ἀποπνεῖ ἀνθρώ- 5
 πους· ὅτι, φησὶν, ἐρράγη ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕδωρ, τὸ
 νῆμα τῆς θείας τοῦ σωτηρίου λουτροῦ παλιγγε-
 σίας· καὶ νῦν γέγονεν ἡ πρὸ μικροῦ ἐρημος εἰς ἔλ-
 λη, καὶ εἰς τὴν διψῶσαν γῆν ἔβρυσεν πηγὴ ὕδατος ζών- 10
 τος· ἰσχυρὰν τε ὡς ἀληθῶς χεῖρες αἱ τὸ πρὶν ἀνεί-
 μέναι, καὶ τῆς τῶν χειρῶν ἰσχύος ἔργα τὰδε τὰ
 μεγάλα καὶ ἐναργεῖ δείγματα· ἀλλὰ καὶ τὰ πάλαι
 σεσαθρωμένα καὶ παρειμένα γόνυα τὰς οἰκείας ἀπο-
 λαβόντα βάσεις, τὴν ὁδὸν τῆς θεογνωσίας εὐθυπο-
 ροῦντα βαδίζει, ἐπὶ τὴν οἰκείαν ποιμήν τοῦ πανα- 15
 γάθου ποιμένος σπεύδοντα. 35. εἰ δὲ καὶ ταῖς τῶν
 τυράννων ἀπειλαῖς τὰς ψυχὰς τινες ἀπενάρκησαν,
 οὐδὲ τούτους ὁ σωτήριος ἀθεραπεύτους παρορᾷ λό-
 γος· εὖ μάλα δὲ καὶ αὐτοὺς ἰώμενος εἰς τὴν τοῦ
 θεοῦ παράκλησιν παρορμαῖ λέγων 36. "παρακαλέ- 20
 σατε, οἱ ὀλιγόψυχοι τῇ διανοίᾳ, ἰσχύσατε, μὴ φο-
 βεῖσθε". τούτων δεῖν ἀπολαῦσαι τὴν διὰ θεοῦ γενο-
 μένην ἔρημον, τοῦ λόγου προαγορευόντος ἐπακούσας
 ὀξείᾳ διανοίᾳ ἀκοῇ οὗτος ὁ νέος ἡμῶν καὶ καλὸς
 Ζοροβάβελ, μετὰ τὴν πικρὰν ἐκείνην αἰχμαλωσίαν 25
 καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως οὐ παριδὼν τὸ
 πτώμα νεκρὸν, πρῶτιστα πάντων παρακλήσεσι καὶ
 λιταῖς ἴλεων τὸν πατέρα μετὰ τῆς κοινῆς ὑμῶν ἐπάν-
 των ὁμοφροσύνης καταστησάμενος, καὶ τὸν μόνον
 νεκρῶν ζωοποιὸν σύμμαχον παραλαβὼν καὶ συνεργόν, 30

1 Hebr. 12, 6.

6 Ies. 35, 6.

20 Ies. 35, 4.

τὴν πεσοῦσαν ἐξήγειρε, προκαποκαθάρας καὶ προθε-
 ραπεύσας τῶν κακῶν· καὶ στολὴν οὐ τὴν ἐξ ἀρχαίων
 παλαιὰν αὐτῇ περιτέθεικεν, ἀλλ' ὅποιαν αὐτῆς παρὰ
 τῶν θείων χρησμῶν ἐξεπαιδεύετο, σαφῶς ὧδε λε-
 5 γόντων "καὶ ἔσται ἡ δόξα τοῦ οἴκου τούτου ἡ ἐσχάτη,
 ὑπὲρ τὴν προτέραν". 37. ταύτῃ δ' οὖν πολὺ μείζονα
 τὸν χώρον ἅπαντα περιλαβὼν, τὸν μὲν ἔξωθεν ὤρυ-
 ροῦτο περίβολον τῷ τοῦ παντὸς περιτειχίσματι, ὥς
 ἂν ἀσφαλέστατον εἴη τοῦ παντὸς ἔρκος. 38. πρόπυ-
 10 λον δὲ μέγα καὶ εἰς ὕψος ἐπηρμένον πρὸς αὐτὰς
 ἀνίσχοντος ἡλίου ἀκτῖνας ἀναπετάσας, ἥδη καὶ τοῖς
 μακρὰν περιβόλων ἔξω ἱερῶν ἐστῶσι τῆς τῶν ἐνδον
 παρέσχευ ἀφθονίαν θείας, μονονουχὶ καὶ τῶν ἄλλο-
 τριῶν τῆς πίστεως ἐπὶ τὰς πρώτας εἰσόδους ἐπιστρέ-
 15 φων τὰς ὄψεις, ὥς ἂν μὴ παρατρέχοι τις, ὅτι μὴ
 τὴν ψυχὴν κατανυγείς πρότερον μνήμη τῆς τε πρὶν
 ἐρημίας, καὶ τῆς νῦν παραδόξου θαυματουργίας,
 ὑφ' ἧς τάχα καὶ ἐλκυσθήσεσθαι κατανυγέнта, καὶ
 πρὸς αὐτῆς τῆς ὀψεως ἐπὶ τὴν εἰσοδον προτραπή-
 20 σεσθαι ἤλπισεν. 39. εἰσω δὲ παρελθόντι πύλων, οὐκ
 εὐθύς ἐφῆκεν ἀνάνοις καὶ ἀνίπτοις ποτὶ τῶν ἐν-
 δον ἐπιβαίνειν ἀγίων, διαλαβὼν δὲ πλείστον ὅσον
 τὸ μεταξὺ τοῦ τε νεῶ καὶ τῶν πρώτων εἰσόδων,
 τέτταρσι μὲν πέριξ ἐγκαρσίοις κατεκόσμησε στοάς,
 25 εἰς τετράγωνόν τι σχῆμα περιφράξας τὸν τόπον,
 κίονσι πανταχόθεν ἐπαιρομέναις, ὧν τὰ μέσα δια-
 φράγμασι τοῖς ἀπὸ ξύλου δικτυωτοῖς ἐς τὸ σύμμε-
 τρον ἦκουσι μήκους περικλείσας, μέσον αἰθριον ἠφίει
 εἰς τὴν τοῦ οὐρανοῦ κάτοψιν, λαμπρὸν καὶ ταῖς τοῦ
 30 φωτὸς ἀκτῖσιν ἀνειμένον ἄερα παρέχον. 40. ἱερῶν

δ' ἐνταῦθα καθαρσίῳ ἐτίθει σύμβολα, κρήνας ἀν-
 τικρυς εἰς πρόσωπον ἐπισκευάζων τοῦ νεώ, πολλῶ
 τῷ χεύματι τοῦ νάματος τοῖς περιβόλων ἱερῶν ἐπὶ
 τὰ ἔσω προτοῦσι τὴν ἀπόρρυψιν παρεχομένας. καὶ
 πρώτη μὲν εἰσιόντων αὕτη διατριβή, κόσμον ὁμοῦ
 καὶ ἀγλαΐαν τῷ παντὶ, τοῖς τε τῶν πρώτων εἰσαγω-
 γῶν ἔτι δεομένοις κατὰλληλον τὴν μονὴν παρεχομένη.
 41. ἀλλὰ γὰρ καὶ τὴν τούτων θέαν παραμειψάμενος,
 πλείουσιν ἔτι μᾶλλον τοῖς ἐνδοτάτω προπύλοις τὰς
 ἐπὶ τὸν νεὼν παρόδους ἀναπεπταμένας ἐποίει, ὑπὸ 10
 μὲν ταῖς ἡλίου βολαῖς αὐτῆς τρεῖς πύλας ὑφ' ἧν
 καταθεῖς πλευρὸν, ὧν τὸ πολὺ τὰς παρ' ἐκάτερα
 μερέθαι τε καὶ πλάτει πλεονεκτεῖν τῇ μέσῃ χαρισά-
 μενος, παραπήγμασί τε χαλκοῦ σιδηροδέτοις καὶ
 ποικίλμασιν ἀναγλύφοις διαφερόντως αὐτὴν φαιδρῶ- 15
 νας, ὡσὰν βασιλίδι ταύτῃ τοὺς δορυφόρους ὑπέβενξε.
 42. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ταῖς παρ' ἐκάτερα τοῦ
 παντός νεώ στοαῖς τὸν τῶν προπύλων ἀριθμὸν δια-
 τάξας, ἀνωθεν ἐπὶ ταύταις ἄλλῳ πλείονι φωτὶ δια-
 φόρους τὰς ἐπὶ τὸν οἶκον εἰσβολὰς ἐπεινόει, ταῖς ἀπὸ 20
 ξύλου λεπτουργίαις καὶ τὸν περὶ αὐτὰς κόσμον κατα-
 ποικίλλων. τὸν δὲ βασιλῆιον οἶκον πλουσιωτέρας
 ἤδη καὶ θαυσιλέσι ταῖς ὕλαις ὠχύρου, ἀφθόνῳ φιλο-
 τιμίᾳ τῶν ἀναλωμάτων χρώμενος. 43. ἐνθα μοι δοκῶ
 περιττὸν εἶναι τοῦ δομήματος μήκη τε καὶ πλάτη 25
 καταγράψαι, τὰ φαιδρὰ ταῦτα κάλλη, καὶ τὰ λόγου
 κρείττονα μερέθαι, τὴν τε τῶν ἔργων ἀποστέλλουσαν
 ὕψιν τῷ λόγῳ διεξιόντι, ὕψη τε τὰ οὐρανομήκη, καὶ
 τὰς τούτων ὑπερκειμένας πολυτελεῖς τοῦ Λιβάνου
 κέδρους, ὧν οὐδὲ τὸ θεῖον λόγιον τὴν μνήμην ἀπε- 30
 σιόπησεν "εὐφρανθήσεται" φάσκον "τὰ ξύλα τοῦ

31 Psalm. 103 (104), 16.

κυρίον, καὶ αἱ κέδροι τοῦ Λιβάνου ἄς ἐφύτευσε.
 44. τί με δεῖ νῦν τῆς πανσόφου καὶ ἀρχιτεκτονικῆς
 διατάξεως καὶ τοῦ κάλλους τῆς ἐφ' ἑκάστου μέρους
 ὑπερβολῆς ἀκριβολογεῖσθαι τὴν ὑφήγησιν, ὅτε τῆς
 5 ὕψεως τὴν διὰ τῶν ὧτων ἀποκλείει μάθησιν ἢ μαρ-
 τυρία; ἀλλὰ γὰρ ὧδε καὶ τὸν νεῶν ἐπιτελέσας, θρό-
 νοις τε τοῖς ἀνωτάτω εἰς τὴν τῶν προσέδρων τιμὴν,
 καὶ προσέτι βάθροισ ἐν τάξει τοῖς καθ' ὅλου κατὰ
 τὸ πρόπον κοσμήσας, ἐφ' ἅπασί τε τὸ τῶν ἁγίων
 10 ἁγίου θυσιαστήριον ἐν μέσῳ θείς, αὐθις καὶ τάδε,
 ὡς ἂν εἴη τοῖς πολλοῖς ἄβατα, τοῖς ἀπὸ ξύλου περιέ-
 φραττε δικτύοις, εἰς ἄκρον ἐντέχνου λεπτοουργίας
 ἐξησκημένοις, ὡς θανμάσιον τοῖς ὁρῶσι παρέχεν
 τὴν θέαν. 45. ἀλλ' οὐδὲ τοῦ ὕδατος ἄρα εἰς ἀμελεῖς
 15 ἔκειτο αὐτῶ· καὶ τόδε γοῦν λίθῳ μαρμάρῳ εὖ μάλα
 κόσμῳ παντὶ λαμπρύνας, ἥδη λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὰ
 ἐκτὸς τοῦ νεῶ μετῆι, ἐξέδρας καὶ οἴκους τοὺς παρ'
 ἑκάτερα μεγίστους ἐπισκευάξων εὐτέχνως, ἐπὶ ταύ-
 τὸν εἰς πλευρὰ τῶ βασιλείῳ συνευγεγμένους καὶ ταῖς
 20 ἐπὶ τὸν μέσον οἶκον εἰσβολαῖς ἠνωμένους· ἃ καὶ
 αὐτὰ τοῖς ἔτι καθάρσεως καὶ περιρραντηρίων τῶν
 διὰ ὕδατος καὶ ἁγίου πνεύματος ἐγγροῖζουσιν ὁ εἰρη-
 νικώτατος ἡμῶν Σολομὼν ὁ τὸν νεῶν τοῦ θεοῦ δε-
 μόμενος ἀπειργάζετο, ὡς μηκέτι λόγον, ἀλλ' ἔργον
 25 γεγρονέναι τὴν ἄνω λεχθεῖσαν προφητείαν. 46. γέ-
 γονε γὰρ καὶ νῦν, ὡς ἀληθῶς ἔστιν ἡ δόξα τοῦ οἴκου
 τούτου ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν προτέραν. ἔδει γὰρ καὶ
 ἀκόλουθον ἦν, τοῦ ποιμένου αὐτῆς καὶ δεσπότου
 ἅπαξ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς θάνατον καταδεξαμένου, καὶ
 30 μετὰ τὸ πάθος ὃ χάριν αὐτῆς ὑποῦν ἐνεδύσατο
 σῶμα, ἐπὶ τὸ λαμπρὸν καὶ ἐνδοξον μεταβεβληκότος,
 αὐτὴν τε σάρκα τὴν λυθεῖσαν ἐκ φθορᾶς εἰς ἀφθαρ-

σίαν ἀγαρόντος, καὶ τήνδε ὁμοίως τῶν τοῦ σωτῆρος
οἰκονομιῶν ἐπαύρασθαι· ὅτι δὴ καὶ τούτων πολὺ
κρείττονα λαβοῦσα παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπαγγελίαν, τὴν
πολὺ μελίζονα δόξαν τῆς παλιγγενεσίας ἐν ἀφθάρτου
σώματος ἀναστάσει μετὰ φωτὸς ἀγγέλων χορείας ἐν 6
τοῖς οὐρανῶν ἐπέκεινα τοῦ θεοῦ βασιλείοις σὺν αὐτῷ
Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ πανευεργέτῃ καὶ σωτῆρι διαρκῶς
ἐπὶ τοὺς ἐξῆς αἰῶνας ἀπολαβεῖν ποθεῖ. 47. ἀλλὰ γὰρ
τέως ἐπὶ τοῦ παρόντος τούτοις ἢ πάλαι χῆρα καὶ
ἐρημος θεοῦ χάριτι περιβληθεῖσα τοῖς ἄνθεσι γέγο- 10
νεν ἀληθῶς ὡς κρίνον, ἥ φησιν ἡ προφητεία, καὶ
τὴν νυμφικὴν ἀναλαβοῦσα στολὴν, τὸν τε τῆς εὐ-
προπείας περιθεμένη στέφανον, οἷα χορεύειν διὰ
Ἡσαίου παιδεύεται, τὰ χαριστήρια τῷ βασιλεῖ θεῷ
φωναῖς εὐφήμοις γεραίρουσα, αὐτῆς λεγούσης ἐπα- 15
κούσωμεν 48. "ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ κυ-
ρίῳ· ἐνέδυσσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα
εὐφροσύνης· περιέθηκε μοι ὡς νυμφίῳ μίτραν, καὶ
ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ, καὶ ὡς γῆν
αὐξουσάν τὸ ἄνθος αὐτῆς· καὶ ὡς κῆπος τὰ σπέρ- 20
ματα αὐτοῦ ἀνατελεῖ, οὕτως κύριος κύριος ἀνέτειλε
δικαιοσύνην καὶ ἀγαλλίαμα ἐνώπιον πάντων τῶν
ἔθνων". 49. τούτοις μὲν σὺν αὕτῃ χορεύει· οἷοις δὲ
καὶ ὁ νυμφίος λόγος ὁ οὐράνιος, αὐτὸς Ἰησοῦς Χρι-
στὸς αὐτὴν ἀμείβεται, ἄκουε λέγοντος κυρίου "μὴ 25
φοβοῦ ὅτι κατησχύνθης, μηδὲ ἐντραπῆς ὅτι ὠνει-
δίσθης· ὅτι αἰσχύνῃ αἰῶνιον ἐπιλήσῃ, καὶ ὄνειδος
τῆς χηρείας σου οὐ μὴ μνησθήσῃ. σὺχ ὡς γυναῖκα
ἐγκαταλελειμμένην καὶ ὀλιγόψυχον κέκληκέ σε κύ-
ριος, οὐδ' ὡς γυναῖκα ἐκ νεότητος μεμισημένην, 30

11 Ies. 35, 1.

16 Ies. 61, 10.

25 Ies. 54, 4.

εἶπεν ὁ θεὸς σου. χρόνον μικρὸν ἐγκατέλιπόν σε, καὶ
 ἐν ἑλέῳ μεγάλῳ ἐλεήσω σε· ἐν θυμῷ μικρῷ ἀπέ-
 στρεψα τὸ πρόσωπόν μου ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐν ἑλέῳ αἰώ-
 νιῳ ἐλεήσω σε, εἶπεν ὁ ὀνείδιστος σε κύριος. 50. ἐξε-
 5 γείρου, ἐξεγείρου ἢ πιούσα ἐκ χειρὸς κυρίου τὸ
 ποτήριον τοῦ θυμοῦ αὐτοῦ· ποτήριον γὰρ τῆς πτώ-
 σεως, τὸ κόνδν τοῦ θυμοῦ μου, ἐξέπιες καὶ ἐξεκέ-
 νωσας. καὶ οὐκ ἦν ὁ παρακαλῶν σε ἀπὸ πάντων τῶν
 τέκνων σου ὧν ἔτεκες, καὶ οὐκ ἦν ὁ ἀντιλαμβανό-
 10 μενος τῆς χειρὸς σου. ἰδοὺ εἴληψα ἐκ τῆς χειρὸς σου
 τὸ ποτήριον τῆς πτώσεως, τὸ κόνδν τοῦ θυμοῦ μου,
 καὶ οὐ προσθήσεις ἔτι πιεῖν αὐτό· καὶ δώσω αὐτό
 εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀδικησάντων σε καὶ τῶν ταπει-
 νωσάντων σε. 51. ἐξεγείρου, ἐξεγείρου, ἐνδυσαι τὴν
 15 ἰσχὺν, ἐνδυσαι τὴν δόξαν σου. ἐκτίναξαι τὸν χοῦν
 καὶ ἀνάστηθι. κάθισον, ἔκλυσαι τὸν δεσμὸν τοῦ
 τραχήλου σου. ἄρον κύκλω τοὺς ὀφθαλμούς σου καὶ
 ἴδε συνηγμένα τὰ τέκνα σου· ἰδοὺ συνηχῆθησαν καὶ
 ἦλθον πρὸς σε· ζῶ ἐγὼ, λέγει κύριος, ὅτι πάντα
 20 αὐτοὺς ὡς κόσμον ἐνδύσῃ καὶ περιθήσῃ αὐτοὺς ὡς
 κόσμον νύμφης, ὅτι τὰ ἔρημά σου καὶ τὰ διεφθαρ-
 μένα καὶ τὰ καταπεπτωκότα νῦν στενοχωρήσει ἀπὸ
 τῶν κατοικούντων σε· καὶ μακρυνθήσονται ἀπὸ σοῦ
 οἱ καταπίνοντές σε. 52. ἐροῦσι γὰρ εἰς τὰ ὦτά σου
 25 οἱ υἱοὶ σου οὐδὲ ἀπολώλεκας, στενός μοι ὁ τόπος,
 ποιήσόν μοι τόπον ἵνα κατοικήσω. καὶ ἐρεῖς ἐν τῇ
 καρδίᾳ σου, τίς ἐγέννησέ μοι τούτους; ἐγὼ δὲ ἄτεκνος
 καὶ χήρα, τούτους δὲ τίς ἐξέθρεψέ μοι; ἐγὼ δὲ κατε-
 λείφθην μόνη, οὗτοι δὲ μοι ποῦ ἦσαν; 53. ταῦτα
 30 Ἡσαΐας προεθόπισε, ταῦτα πρόπαλαι περὶ ἡμῶν ἐν

ἱεραῖς βίβλοις καταβέβλητο, ἐχορῆν δὲ πον τούτων
 τὴν ἀψεύδειαν ἤδη ποτὲ ἔργοις παραλαβεῖν. 54. ἀλλὰ
 γὰρ τοιαῦτα τοῦ νυμφίου λόγου πρὸς τὴν ἑαυτοῦ
 νύμφην τὴν ἱερὰν καὶ ἁγίαν ἐκκλησίαν ἐπιφωνοῦν-
 τος, εἰκότως ὁ νυμφοστολόγος ὕδὲ αὐτὴν τὴν ἑρημον, 5
 τὴν πτωμα κειμένην, τὴν παρὰ ἀνθρώποις ἀνέλπιδα,
 ταῖς κοιναῖς ἀπάντων ὑμῶν εὐχαῖς, χεῖρας τὰς ὑμῶν
 αὐτῶν ὀρεξας, ἐξηγείρει καὶ ἐξανέστησε, θεοῦ τοῦ
 παμβασιλέως νεύματι καὶ τῆς Ἰησοῦ Χριστοῦ θυνά-
 μεως ἐπιφανείᾳ, τοιαύτην τε ἀναστήσας κατεστήσατο, 10
 οἷαν ἐκ τῆς τῶν ἱερῶν χρησμῶν καταγραφῆς ἐδιδά-
 σκετο. 55. θαῦμα μὲν οὖν μέγιστον τοῦτο καὶ πέρα
 πάσης ἐκπλήξεως, μάλιστα τοῖς ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν
 ἑξωθεν φαντασίᾳ τὸν νοῦν προσανέχουσι. θαυμάτων
 δὲ θαυμασιώτερα τὰ τε ἀρχέτυπα, καὶ τούτων τὰ 15
 πρωτότυπα νοητὰ καὶ θεοπρεπῆ παραδείγματα, τῆς
 ἐνθέου φημὶ καὶ λογικῆς ἐν ψυχαῖς οἰκοδομῆς ἀνα-
 νεώματα. 56. ἦν αὐτὸς ὁ θεόπαις κατ' εἰκόνα τὴν
 αὐτὸς αὐτοῦ δημιουργήσας, πάντῃ τε καὶ κατὰ πάντα
 τὸ θεοεἶκελον δεδωρημένος, ἄφθαρτον φύσιν, ἀσώ- 20
 ματον, λογικὴν, πάσης γεώδους ὕλης ἀλλοτρίαν,
 αὐτονοερὰν οὐσίαν, ἅπαξ τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ μὴ ὄν-
 τος εἰς τὸ εἶναι συστησάμενος, νύμφην ἁγίαν καὶ
 νεῶν πανίερρον ἑαυτῷ τε καὶ τῷ πατρὶ κατειργάσατο.
 ὁ καὶ σαφῶς αὐτὸς ὁμολογῶν ἐκφαίνει, λέγων "ἐνοι- 25
 κήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐ-
 τῶν θεός, καὶ αὐτοὶ ἔσονται μοι λαός". καὶ τοιαύτη
 μὲν ἡ τελεία καὶ κεκαθαυμένη ψυχὴ, ἀρχῇθεν οὕτω
 γεγεννημένη, οἷα τὸν οὐράνιον λόγον ἀγαλματοποιεῖν. 30
 57. ἀλλὰ γὰρ φθόνῳ καὶ ζήλῳ τοῦ φιλοπονήρου δαί-

25 Levit. 26, 11 sq.

μονος φιλοπαθῆς καὶ φιλοπόνηρος ἐξ αὐτεξουσίου
 αἰρέσεως γενομένη, ὑπαναχωρήσαντος αὐτῆς τοῦ
 θεοῦ ὡσάν ἔρημος προστάτου, εὐάλωτος καὶ εἰς
 ἐπιβουλήν εὐχερῆς τοῖς ἐκ μακροῦ διαφθιnouμένοις
 5 ἀπελήλεγται, ταῖς τε τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν καὶ νοη-
 τῶν πολεμίων ἐλεπόλεσι καὶ μηχαναῖς καταβληθεῖσα,
 πτωμα ἐξάίσιον καταπέπτωκεν, εἰς ὅσον οὐδ' ἐπὶ
 λίθῳ λίθον τῆς ἀρετῆς ἐστῶτα ἐν αὐτῇ διαμεῖναι,
 ὅλην δὲ διόλου χαμαὶ κεῖσθαι νεκρὰν, τῶν περὶ θεοῦ
 10 φυσικῶν ἐννοιῶν πάμπαν ἀπεστερημένην. 58. πε-
 πτωκυῖαν δὴ ταύτην ἐκείνην τὴν κατ' εἰκόνα θεοῦ
 κατασκευασθεῖσαν ἐλυμήνατο οὐχ οὐδ' οὗτος ὁ ἐκ δρυ-
 μοῦ τοῦ παρ' ἡμῖν ὄρατοῦ, ἀλλὰ τις φθοροποιὸς
 θαίμων, καὶ θῆρες ἄγριοι νοητοί, οἳ καὶ τοῖς πά-
 15 θεσιν οἷα πεπτωκτώμενοις τῆς σφῶν κακίας βέλεσιν
 αὐτὴν ἐξυφάψαντες, ἐνεπύρισαν ἐν πυρὶ τὸ θεῖον
 ὄντως ἀγίαστήριον τοῦ θεοῦ, εἰς τὴν γῆν τε ἐβεβή-
 λωσαν τὸ σκῆνωμα τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ· εἶτα πολλῶ
 τῷ προσχώματι τὴν ἀθλίαν κατορύξαντες, εἰς ἀνέλ-
 20 πιστον πάσης περιέτρεψαν σωτηρίας. 59. ἀλλ' ὅ γε
 κηδεμὼν αὐτῆς λόγος, ὁ θεοφεγγής καὶ σωτήριος
 τὴν κατ' ἀξίαν δίκην τῶν ἀμαρτημάτων ὑποσχούσαν
 αὐτῆς ἐξ ὑπαρχῆς ἀνελάμβανε, πατρὸς παναγὰν
 φιλανθρωπία πειθόμενος. 60. αὐτὰς δὴ οὖν πρώτας
 25 τὰς τῶν ἀνωτάτω βασιλευόντων ψυχὰς προελόμενος,
 τῶν μὲν δυσσεβῶν καὶ ὀλεθρίων πάντων, αὐτῶν τε
 τῶν δεινῶν καὶ θεομισῶν τυράννων τὴν οἰκουμένην
 ἄπασαν δι' αὐτῶν τῶν θεοφιλεστάτων ἐκαθήρατο·
 εἶτα δὲ τοὺς αὐτῷ γνωρίμους ἄνδρας, τοὺς πάλα
 30 διὰ βίον ἱερωμένους αὐτῷ, κρύβδην γε μὴν ὥς ἐν
 κακῶν χειμῶνι πρὸς τῆς αὐτοῦ σκέπης καλυπτομέ-
 νους, εἰς φανερόν ἀγαγὼν, καὶ ταῖς τοῦ πνεύματος

μεγαλοδωρεαῖς ἐπαξίως τιμήσας, αὐτοῖς καὶ διὰ τού-
των τὰς μικρῶ πρόσθεν ἐρρουπωμένας ψυχὰς, ὕλης
τε παντοίας καὶ χόματος ἀσεβῶν ἐπιταγμάτων συμ-
πεφορημένας, ὄρουσι καὶ δικέλλαις ταῖς πληκτικαῖς
τῶν μαθημάτων διδασκαλίαις ἐξεκάθηρέ τε καὶ ἀπέ-
σμηξε· 61. λαμπρόν τε καὶ διαυγῇ τῆς πάντων ὑμῶν
διανοίας τὸν χῶρον ἀπειργασμένος, ἐνταῦθα λοιπὸν
τῷ πανσόφῳ καὶ θεοφιλεῖ τῷδε παραδέδωκεν ἡγε-
μόνι, ὃς τὰ τε ἄλλα κριτικὸς καὶ ἐπιλογιστικὸς τυγχά-
νων, τὴν τῶν αὐτῷ κεκληρωμένων ψυχῶν εὖ δια- 10
γινώσκων καὶ φυλοκρινῶν διάνοιαν, ἐκ πρώτης ὥς
εἰπεῖν ἡμέρας οἰκοδομῶν οὕτω καὶ εἰς θεῦρο πέπνυται,
τοτὲ μὲν διαυγῇ τὸν χρυσόν, τοτὲ δὲ δόκιμον καὶ
καθαρόν τὸ ἀργύριον καὶ τοὺς τιμίους καὶ πολυτελεῖς
λίθους ἐν πᾶσιν ὑμῖν ἀρμόττων, ὥς λεγὰν αὐτοῖς καὶ 15
μυστικὴν ἔργοις τοῖς εἰς ὑμᾶς ἀποπληροῦν προφη-
τείαν, δι' ἧς εἰρηται 62. "ἰδοὺ ἐγὼ ἐτοιμάζω σοι ἄν-
θρακα τὸν λίθον σου, καὶ τὰ θεμέλιά σου σάπφειρον,
καὶ τὰς ἐπάλξεις σου ἱασπιν, καὶ τὰς πύλας σου
λίθους κρυστάλλου, καὶ τὸν περίβολόν σου λίθους 20
ἐκλεκτοὺς, καὶ πάντας τοὺς υἱούς σου διδασκούς
θεοῦ, καὶ ἐν πολλῇ εἰρήνῃ τὰ τέκνα σου· καὶ ἐν
δικαιοσύνῃ οἰκοδομηθήσῃ". 63. δικαιοσύνη δῆτα
οἰκοδομῶν κατ' ἀξίαν τοῦ παντός λαοῦ διήρει τὰς
δυνάμεις, οἷς μὲν τὸν ἔξωθεν αὐτὸ μόνον περιφράτ- 25
των περίβολον, τὴν ἀπλανῇ πίστιν περιτειχίσας,
(πολύς δὲ ὁ τοιοῦτος καὶ μέγας λεῶς, οὐδὲν κρεῖτ-
τον φέρειν οἰκοδόμημα διαρκῶν), οἷς δὲ τὰς ἐπὶ τὸν
οἶκον ἐπιτρέπων εἰσόδους, θυραυλεῖν καὶ ποδηγεῖν
τοὺς εἰσιόντας κατατάττων, οὐκ ἀπεικότης τοῦ νεῶ 30
πρόπυλα νενομισμένους, ἄλλους δὲ πρώτοις τοῖς

ἔξωθεν ἀμφὶ τὴν αὐλὴν ἐκ τετραγώνου κίοσιν ὑπε-
 στήριξε, ταῖς πρώταις τῶν τεττάρων εὐαγγελίων τοῦ
 γραμματος προβολαῖς ἐμβιβάζων, τοὺς δ' ἥδη ἀμφὶ
 τὸν βασιλείου οἶκον ἐκατέρωθεν παραξεύγνυσιν, ἔτι
 5 μὲν κατηχουμένους καὶ ἐν αὐτῇ καὶ προκοπῇ καθε-
 στῶτας, οὐ μὴν πόρρω πον καὶ μακρὰν τῆς τῶν ἐν-
 δοτάτω θεοπτίας τῶν πιστῶν διεξευγμένους· 64. ἐκ
 δὴ τούτων τὰς ἀκηράτους ψυχὰς θείῳ λουτρῷ χρι-
 σοῦ δίκην ἀποσμηχθείσας παραλαβὼν, πάνταυθα
 10 τοὺς μὲν κίοσι τῶν ἑξωτάτῳ πολὺ κρείττοσιν ἐκ τῶν
 ἐνδοτάτῳ μυστικῶν τῆς γραφῆς δογμάτων ὑποστη-
 ρίζει, τοὺς δὲ τοῖς πρὸς τὸ φῶς ἀνολύμασι καταυ-
 γάζει. 65. προπύλῳ μὲν ἐνὶ μεγίστῳ τῆς τοῦ παμ-
 βασιλέως ἐνὸς καὶ μόνου θεοῦ δοξολογίας τὸν πάντα
 15 νεὼν κατακοσμοῦν, Χριστοῦ δὲ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος παρ' ἐκάτερα τῆς τοῦ πατρὸς αὐθεντίας τὰς
 δευτέρας αὐγὰς τοῦ φωτὸς παρασχόμενος, τῶν τε
 λοιπῶν διὰ τοῦ παντὸς οἴκου ἄφθονον καὶ πολὺ
 διάφορον τῆς καθ' ἑκάστον ἀληθείας τὸ σαφὲς καὶ
 20 φωτεινὸν ἐνδεικνύμενος, πάντῃ δὲ καὶ πανταχόθεν
 τοὺς ζῶντας καὶ βεβηκότας καὶ εὐπαγεῖς τῶν ψυχῶν
 λίθους ἐγκρίνας, τὸν μέγαν καὶ βασιλικὸν ἐξ ἀπάν-
 των οἴκον ἐπισκευάζεται, λαμπρὸν καὶ φωτὸς ἐμπλεῶ
 τὰ τε ἐνδοθεν καὶ τὰ ἐκτὸς, ὅτι μὴ ψυχὴ μόνον καὶ
 25 διάνοια, καὶ τὸ σῶμα δὲ αὐτοῖς ἀγνεύας καὶ σωφρο-
 σύνης πολυανθεὶ κόσμῳ κατηγλάιστο. 66. ἐνεῖσι δ'
 ἐν τῷδε τῷ ἱερῷ καὶ θρόνοι βάρβαροι τε μυρία καὶ
 καθιστήρια, ἐν ὅσαις ψυχαῖς τὰ τοῦ θείου πνεύμα-
 τος ἐφρίζαναι δωρήματα, οἷα καὶ πάλαι ᾤφθη τοῖς
 30 ἀμφὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους, οἷς ἐφάνησαν διαμε-
 ριζόμεναι γλωσσαι ὥσει πυρὸς, ἐκάθισάν τε ἐφ' ἑνα

ἕκαστον αὐτῶν. 67. ἀλλ' ἐν μὲν τῷ πάντων ἄρχοντι
 ἴσως αὐτὸς ὅλος ἐγκάθεται Χριστός, ἐν δὲ τοῖς μετ'
 αὐτὸν δευτερεύουσιν ἀναλόγως, καθ' ὅσον ἕκαστος
 χωρεῖ Χριστοῦ δυνάμεως καὶ πνεύματος ἁγίου με-
 ρισμούς. βάρθρα δ' ἂν εἶεν καὶ ἀγγέλων καὶ αἱ τινῶν ψυ-
 χαὶ, τῶν εἰς παιδαγωγίαν καὶ φρουράν ἐκάστω
 παραδεδομένων. 68. σεμνὸν δὲ καὶ μέγα καὶ μονο-
 γενὲς θυσιαστήριον ποῖον ἂν εἴη ἢ τῆς τοῦ κοινοῦ
 πάντων ἱερέως τῆς ψυχῆς τὸ εἰλικρινὲς καὶ ἁγίων
 ἄγιον; ᾧ παρεστὼς ἐπὶ δεξιᾷ ὁ μέγας τῶν ὅλων ἄρ-
 χιερεὺς αὐτὸς Ἰησοῦς, ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ, τὸ
 παρὰ πάντων εὐῶδες θυμίαμα καὶ τὰς δι' εὐχῶν
 ἀναίμους καὶ ἀύλους θυσίας φαιδρῶ τῷ βλέμματι
 καὶ ὑπτίαις ὑποδεχόμενος χερσὶ, τῷ κατ' οὐρανὸν
 πατρὶ καὶ Θεῷ τῶν ὅλων παραπέμπεται, πρῶτος αὐ-
 τὸς προσκυνῶν, καὶ μόνος τῷ πατρὶ τὸ κατ' ἀξίαν
 ἀπονέμων σέβας, εἶτα δὲ καὶ πᾶσιν ἡμῖν εὐμενῇ
 διαμένειν καὶ δεξιὸν εἰς αἰὲν παραιτούμενος. 69. τοι-
 οῦτος ὁ μέγας νεὼς, ὃν καθ' ὅλης τῆς ὑφ' ἡλίον
 οἰκουμένης ὁ μέγας τῶν ὅλων δημιουργὸς λόγος
 συνεστήσατο, τῶν ἐπέκεινα οὐρανίων ἀψίδων πάλιν
 καὶ αὐτὸς νοερὰν ταύτην ἐπὶ γῆς εἰκόνα κατεργασά-
 μενος, ὡς ἂν διὰ πάσης τῆς κτίσεως τῶν τε ἐπὶ γῆς
 λογικῶν ζώων ὁ πατήρ αὐτῷ τιμῶτό τε καὶ σέβεται.
 70. τὸν δ' ὑπερουράνιον χώρον καὶ τὰ ἐκείσε τῶν
 τῆδε παραδείγματα, τὴν τε ἄνω λεγομένην Ἱερουσα-
 λὴμ καὶ τὸ Σιών ὄρος τὸ ἐπουράνιον, καὶ τὴν ὑπερ-
 κόσμιον πόλιν τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ἐν ᾗ μυριάδες
 ἀγγέλων πανηγύρεις καὶ ἐκκλησίαι πρωτοτόκων ἀπο-
 γεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς ταῖς ἀρρήτοις καὶ ἀνεπι-
 λογίστοις ἡμῖν θεολογίαις τὸν σφῶν ποιητὴν καὶ
 πανηγεμόνα τῶν ὅλων γεραίρουσιν, οὔτις θνητὸς

οἷός τε κατ' ἀξίαν ὑμνῆσαι, ὅτι δὴ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε
καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ
ἀνέβη, αὐτὰ δὴ ταῦτα ἀήτοίμασεν ὁ θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν
αὐτόν. 71. ὧν ἤδη ἐν μέρει καταξιωθέντες ἄνδρες ἅμα
5 παισὶ καὶ γυναῖξιν, μικροὶ καὶ μεγάλοι, πάντες ἀθρόως
ἐν ἐνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ μὴ διαλίπουμεν ἑξομο-
λογούμενοι, καὶ τὸν τῶν τοσοῦτων ἡμῶν ἀγαθῶν πα-
ραίτιον ἀνευφημοῦντες, "τὸν εὐλατεύοντα πάσαις
ταῖς ἀνομίαις ἡμῶν, τὸν ἰσόμενον πάσας τὰς νόσους
10 ἡμῶν, τὸν λυτρούμενον ἐκ φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν,
τὸν στεφανοῦντα ἡμᾶς ἐν ἐλέει καὶ οἰκτιρμοῖς, τὸν
ἐμπιμπλῶντα ἐν ἀγαθοῖς τὴν ἐπιθυμίαν ἡμῶν, ὅτι
οὐ κατὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ
κατὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν ἀνταπέδωκεν ἡμῖν, ὅτι καθ'
15 ὅσον ἀπέχουσιν ἀνατολὰ ἀπὸ δυσμῶν, ἐμάκρυνεν
ἀπ' ἡμῶν τὰς ἀνομίας ἡμῶν· καθὼς οἰκτεῖρει πατὴρ
υἱοὺς αὐτοῦ, φιλτήρησε κύριος τοὺς φοβουμένους
αὐτόν". 72. ταῦτα καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς ἐξῆς ἅπαν-
τας χρόνους ταῖς μνήμαις ἀναξωπυροῦντες, ἀτὰρ
20 καὶ τῆς παρούσης πανηγύρεως καὶ τῆς παιδικᾶς ταύ-
της καὶ λαμπροτάτης ἡμέρας τὸν αἴτιον καὶ πανη-
γυριάρχην νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν διὰ πάσης ὥρας
καὶ δι' ὅλης, ὥς εἶπεν, ἀναπνοῆς ἐν νῶ προορῶ-
μενοι, στέργοντες καὶ σέβοντες ψυχῆς ὅλην δυνάμει,
25 καὶ νῦν ἀναστάντες, μεγάλη διαθέσεως φωνῇ καθι-
κετεύσωμεν, ὥς ἂν ὑπὸ τὴν αὐτοῦ μάνδραν εἰς τέ-
λος ἡμᾶς σκεπάζων διασώζοιτο, τὴν παρ' αὐτοῦ
βραβεύων ἀρραγῇ καὶ ἄσειστον αἰώνιαν εἰρήνην, ἐν
Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ σωτῇ ἡμῶν, δι' οὗ αὐτῷ ἡ δόξα
30 εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

V. [Nic. II. E. VII, 41.] Φέρε δὴ λοιπὸν καὶ τῶν βασιλικῶν διατάξεων Κωνσταντίνου καὶ Λικινίου τὰς ἐκ τῆς Ῥωμαίων φωνῆς μεταληφθεῖσας ἐρμηνεύας παραθώμεθα.

Ἀντίγραφον βασιλικῶν διατάξεων ἐκ Ῥωμαϊκῆς
γλώσσης μεταληφθεισῶν.

2. " Ἡδὴ μὲν πάλαι σκοποῦντες τὴν ἐλευθερίαν τῆς θρησκείας οὐκ ἀρνητέαν εἶναι, ἀλλ' ἐνὸς ἐκάστοῦ τῇ διανοίᾳ καὶ βουλήσει ἐξουσίαν δοτέον τοῦ τὰ θεία πράγματα τημελεῖν κατὰ τὴν αὐτοῦ προαί- 10
ρεσιν, ἐκαστον κεκελεύκειμεν, τοῖς τε Χριστιανοῖς, τῆς αἰρέσεως καὶ τῆς θρησκείας τῆς ἑαυτῶν τὴν πίστιν φυλάττειν. 3. ἀλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ καὶ διάφοροι αἰ-
ρέσεις ἐν ἐκείνῃ τῇ ἀντιγραφῇ, ἐν ᾗ τοῖς αὐτοῖς 15
συνεχωρήθη ἡ τοιαύτη ἐξουσία, ἐδόκουν προστεθεῖ-
σθαι σαφῶς, τυχὸν ἴσως τινὲς αὐτῶν μετ' ὀλίγον
ἀπὸ τῆς τοιαύτης παραφνυλάξεως ἀνεκρούοντο. ὁπότε 20
εὐτυχῶς ἐγὼ Κωνσταντῖνος ὁ Αὐγουστος καὶ ἡ Αι-
κλυνιος ὁ Αὐγουστος ἐν τῇ Μεδιολάνῳ ἐληλύθειμεν,
καὶ πάντα ὅσα πρὸς τὸ λυσιτελεῖν καὶ τὸ χρήσιμον 25
τῷ κοινῷ διέφερον, ἐν ζητήσει ἐσχόμεν, ταῦτα μεταξὺ
τῶν λοιπῶν, ἅτινα ἐδόκει ἐν πολλοῖς ἅπασι ἐπω-
φελῇ εἶναι, μᾶλλον δὲ ἐν πρώτοις διατάξαι ἐδογμα-
τίσαμεν, οἷς ἡ πρὸς τὸ θεῖον αἰδώς τε καὶ τὸ σέβας 30
ἐνείχετο, τοῦτ' ἐστίν, ὅπως δώμεν καὶ τοῖς Χριστι-
ανοῖς καὶ πᾶσιν ἐλευθέραν αἵρεσιν τοῦ ἀκολουθεῖν τῇ
θρησκείᾳ, ἢ δ' ἂν βουλευθῶσιν· ὅπως, ὅ τι ποτὲ ἐστὶ
θειότης καὶ οὐρανίου πράγματος, ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς
ὑπὸ τὴν ἡμετέραν ἐξουσίαν διάγουσιν εὐμενὲς εἶναι
δυνήθῃ. 5. τοίνυν ταύτην τὴν βούλησιν τὴν ἡμετέραν 35
ὑγιεινῶς καὶ ὀρθοτάτῳ λογισμῷ ἐδογματίσαμεν, ὅπως

μηδενὶ παντελῶς ἐξουσία ἀρνητέα ἢ τοῦ ἀκολουθεῖν
 καὶ αἰρεῖσθαι τὴν τῶν Χριστιανῶν παραφυλάξιν ἢ
 θρησκείαν, ἐκάστῳ τε ἐξουσία δοθελή τοῦ διδόναι
 ἑαυτοῦ τὴν διάνοιαν ἐν ἐκείνῃ τῇ θρησκείᾳ, ἣν αὐ-
 5 τὸς ἑαυτῷ ἀρμόζειν νομίζῃ, ὅπως ἡμῖν δυνηθῇ τὸ
 θεῖον ἐν πᾶσι τὴν ἔθιμον σπουδὴν καὶ καλοκἀγαθίαν
 παρέχειν. 6. ἅτινα οὕτως ἀρέσκουν ἡμῖν ἀντιγράφαι
 ἀκόλουθον ἦν, ἵν' ἀφαιρεθεῖσιν παντελῶς τῶν αἰ-
 10 ρέσεων, αἵτινες τοῖς προτέροις ἡμῶν γράμμασι τοῖς
 Χριστιανῶν ἐνείχοντο, καὶ ἅτινα πάνν σκαιὰ καὶ τῆς
 ἡμετέρας πραότητος ἀλλότρια εἶναι ἐδόκει, ταῦτα
 ὑφαιρεθῇ, καὶ νῦν ἐλευθέρως τε καὶ ἀπλανῶς ἑκα-
 15 στος τῶν τὴν αὐτὴν προαίρεσιν ἐσχηκότων τοῦ φυ-
 λαττεῖν τὴν τῶν Χριστιανῶν θρησκείαν ἄνευ τινὸς
 ὀχλήσεως τοῦτο αὐτὸ παραφυλάττοι. 7. ἅτινα τῇ σῇ
 ἐπιμελείᾳ πληρέστατα δηλώσαι ἐδογματίσαμεν, ὅπως
 εἰδείης ἡμᾶς ἐλευθέραν καὶ ἀπολελυμένην ἐξουσίαν
 τοῦ τημελεῖν τὴν ἑαυτῶν θρησκείαν τοῖς αὐτοῖς Χρι-
 20 στιανοῖς δεδωκέναι. 8. ὅπερ ἐπειδὴ ἀπολελυμένως αὐ-
 τοῖς ὕφ' ἡμῶν δεδωρῆσθαι, θεωρεῖ ἡ σὴ καθοσίωσις,
 καὶ ἑτέροις δεδóσθαι ἐξουσίαν τοῖς βουλομένοις τοῦ
 μετέρχεσθαι τὴν παρατήρησιν καὶ θρησκείαν ἑαυτῶν.
 ὅπερ ἀκολουθῶς τῇ ἡσυχίᾳ τῶν ἡμετέρων καιρῶν γίνε-
 25 σθαι φανερόν ἐστιν, ὅπως ἐξουσίαν ἑκαστος ἔχῃ τοῦ
 αἰρεῖσθαι καὶ τημελεῖν ὅποιον δ' αὖ βούληται θεῖον.
 τοῦτο δὲ ὕφ' ἡμῶν γέγονεν, ὅπως μηδεμιᾶ τιμῇ μηδὲ
 θρησκείᾳ τινὶ μεμειώσθαι τι ὕφ' ἡμῶν δοκοίη. 9. καὶ
 τοῦτο δὲ πρὸς τοῖς λοιποῖς εἰς τὸ πρόσωπον τῶν
 30 Χριστιανῶν δογματίζομεν, ἵνα τοὺς τόπους αὐτῶν,
 εἰς οὓς τὸ πρότερον συνέρχεσθαι ἔθος ἦν αὐτοῖς,
 περὶ ὧν καὶ τοῖς πρότερον δοθεῖσι πρὸς τὴν σὴν

καθοσίωσιν γραμμασι τύπος ἕτερος ἢν ὠρισμένος τῷ
 προτέρῳ χρόνῳ, ἢν, εἰ τινες ἢ παρὰ τοῦ ταμείου
 τοῦ ἡμετέρου, ἢ παρὰ τινος ἑτέρου φαίνονται ἡγο-
 ρακότες τούτους, τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς ἄνευ ἁρ-
 γυρίου καὶ ἄνευ τινὸς ἀπαιτήσεως τῆς τιμῆς ὑπερ-
 τεθείσης, δίχα πάσης ἀμελείας καὶ ἀμφιβολίας, ἀπο-
 καταστήσωσι· καὶ εἰ τινες κατὰ δῶρον τυγχάνουσιν
 ἐλληφότες τοὺς αὐτοὺς τόπους, ὅπως τοῖς αὐτοῖς
 Χριστιανοῖς τὴν ταχίστην ἀποκαταστήσωσιν· 10. οὕ-
 τως εἰ ἢ οἱ ἡγορακότες τοὺς αὐτοὺς τόπους, ἢ οἱ 10
 κατὰ δῶρεάν ἐλληφότες αἰτῶσί τι παρὰ τῆς ἡμετέρας
 καλοκαγαθίας, προσέλθωσι τῷ ἐπὶ τόπων ἐπάρχῳ
 δικάζοντι, ὅπως καὶ αὐτῶν διὰ τῆς ἡμετέρας χρη-
 σιότητος πρόνοια γένηται. ἅτινα πάντα τῷ σώματι
 τῷ τῶν Χριστιανῶν παρ' αὐτὰ διὰ τῆς σῆς σπουδῆς 15
 ἄνευ τινὸς παρολκῆς παραδίδοσθαι δεήσει. 11. καὶ
 ἐπειδὴ οἱ αὐτοὶ Χριστιανοὶ οὐ μόνον ἐκείνους, εἰς
 οὓς συνέρχεσθαι ἔθος εἶχον, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους τό-
 πους ἐσχηκέναι γινώσκονται, διαφίροντας οὐ πρὸς
 ἕκαστον αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς τὸ δίκαιον τοῦ αὐτῶν 20
 σώματος, τοῦτ' ἐστὶ τῶν Χριστιανῶν, ταῦτα πάντα
 ἐπὶ τῷ νόμῳ, ὃν προειρήκαμεν, δίχα παντελοῦς τινος
 ἀμφισβητήσεως τοῖς αὐτοῖς Χριστιανοῖς, τοῦτ' ἐστὶ
 τῷ σώματι αὐτῶν καὶ τῇ συνόδῳ, ἐκάστῳ αὐτῶν
 ἀποκαταστήναι κελεύσεις, τοῦ προειρημένου λογισμοῦ 25
 δηλαδὴ φυλαχθέντος, ὅπως αὐτοὶ οὔτινες τοὺς αὐ-
 τοὺς ἄνευ τιμῆς, καθὼς προειρήκαμεν, ἀποκαθιστῶσι,
 τὸ ἄξιμιον τὸ ἐαυτῶν παρὰ τῆς ἡμετέρας καλοκαγα-
 θίας ἐλπίξοιεν. 12. ἐν οἷς πᾶσι τῷ προειρημένῳ σώ-
 ματι τῶν Χριστιανῶν τὴν σπουδὴν δυνατώτατα 30
 παρασχεῖν ὀφείλεις, ὅπως τὸ ἡμέτερον κέλευσμα τὴν
 ταχίστην παραπληρωθῇ, ὅπως καὶ ἐν τούτῳ διὰ τῆς

ἡμετέρας χρηστότητος πρόνοια γένηται τῆς κοινῆς
καὶ δημοσίας ἡσυχίας. 13. τούτῳ γὰρ τῷ λογισμῷ,
καθὼς καὶ προεῖρηται, ἡ θεία σπουδὴ περὶ ἡμᾶς,
ἣς ἐν πολλοῖς ἤδη πράγμασιν ἀπεπειράθημεν, διὰ
5 παντός τοῦ χρόνου βεβαίως διαμενεῖ. 14. ἵνα δὲ
ταύτης τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας καὶ τῆς καλοκάγα-
θίας ὅρος πρὸς γνῶσιν πάντων ἐνεχθῇ διυνηθῇ,
ταῦτα τὰ ὑφ' ἡμῶν γραφέντα πανταχοῦ προθεῖναι
καὶ εἰς γνῶσιν πάντων ἀγαγεῖν ἀκόλουθόν ἐστιν,
10 ὅπως ταύτης τῆς ἡμετέρας καλοκάγαθίας ἡ νομοθε-
σία μηδένα λαθεῖν διυνηθῇ.”

15. Ἀντίγραφον ἐτέρας βασιλικῆς διατάξεως, ἣν
αὐτῆς πεποιήνται, μόνῃ τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τὴν
δωρεὰν δεδόσθαι ὑποσημηνάμενοι.

15 “Χαῖρε Ἀνυλλῖνε, τιμιώτατε ἡμῖν. ἐστὶν δὲ τρό-
πος οὗτος τῆς φιλαγαθίας τῆς ἡμετέρας, ὥστε ἐκεῖνα
ἅπερ δικαίῳ ἄλλοτρίῳ προσήκει, μὴ μόνον μὴ
ἐνοχλεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἀποκαθιστᾶν βούλεσθαι ἡμᾶς,
Ἀνυλλῖνε τιμιώτατε. 16. ὅθεν βουλόμεθα ἵν', ὅποτε
20 ταῦτα τὰ γράμματα κομισθῇ, εἴ τινα ἐκ τούτων τῶν
τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ καθολικῇ τῶν Χριστιανῶν ἐν ἐκ-
στασι πόλεσιν ἢ καὶ ἄλλοις τόποις διέφερον, καὶ
κατέχοντο νῦν ἢ ὑπὸ πολιτῶν ἢ ὑπὸ τινῶν ἄλλων,
ταῦτα ἀποκατασταθῇναι παραχρῆμα ταῖς αὐτῶν ἐκ-
25 κλησίαις ποιήσης, ἐπειδὴ περὶ προηγήμεθα, ταῦτα
ἅπερ αἱ αὐταὶ ἐκκλησίαι πρότερον ἐσχῆκεσαν, τῷ
δικαίῳ αὐτῶν ἀποκατασταθῇναι. 17. ὅποτε τοίνυν
συνορᾷ ἡ καθοσίωσις ἡ σὴ, ταύτης ἡμῶν τῆς κε-
λεύσεως σαφέστατον εἶναι τὸ πρόσταγμα, σπούδασον,
30 εἴτε κῆποι, εἴτε οἰκίαι, εἴθ' ὅτι οὐνδὴ ποτε τῷ δικαίῳ
τῶν αὐτῶν ἐκκλησιῶν διέφερον, σύμπαντα αὐταῖς

ἀποκατασταθῆναι ὡς τάχιστα, ὅπως τούτῳ ἡμῶν τῷ
προστάγματι ἐπιμελεστάτην σε πειθαρχήσιν παρῆσχη-
κέναι καταμάθοιμεν. ἔρρωσο, Ἀνυλίνε, τιμιώτατε καὶ
ποθεινότητε ἡμῖν.”

18. Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς δι’ ἧς σύνοδον 5
ἐπισκόπων ἐπὶ Ῥώμης κελεύει γενέσθαι ὑπὲρ τῆς
τῶν ἐκκλησιῶν ἐνώσεως τε καὶ ὁμονοίας.

“Κωνσταντῖνος Σεβαστὸς Μιλτιάδῃ ἐπισκόπῳ
Ῥωμαίων καὶ Μάρκῳ. ἐπειδὴ τοιοῦτοι χάριται παρὰ
Ἀνυλίνου τοῦ λαμπροτάτου ἀνθυπάτου τῆς Ἀφρι- 10
κῆς πρὸς με πλείους ἀπεστάλησαν, ἐν οἷς ἐμφέρεται,
Καικιλιανὸν τὸν ἐπίσκοπον τῆς Καρταγεννησίῳ πό-
λεως παρὰ τινων κολλήγων αὐτοῦ τῶν κατὰ τὴν
Ἀφρικὴν καθεστῶτων ἐν πολλοῖς πράγμασιν εὐθύ- 15
νεσθαι, καὶ τοῦτό μοι βαρὺ σφόδρα δοκεῖ, τὸ ἐν ταύ-
ταις ταῖς ἐπαρχίαις, ὥς τῇ ἐμῇ καθοσιώσει ἀνθαίρετος
ἡ θεία πρόνοια ἐνεχείρισε, (κακεῖσε πολὺ πλῆθος
λαοῦ), ὅχλον ἐπὶ τὸ φανυλότερον ἐπιμένοντα εὐρίσκε-
σθαι ὥσπερ διχοστατοῦντα, καὶ μεταξὺ ἐπισκόπους 20
διαφορὰς ἔχειν, 19. ἔδοξέ μοι, ἵν’ αὐτὸς ὁ Καικιλια-
νὸς μετὰ δέκα ἐπισκόπων, τῶν αὐτὸν εὐθύνειν δο-
κούντων, καὶ δέκα ἐτέρων οὓς αὐτὸς τῇ ἐαυτοῦ δίκῃ
ἀναγκαίους ὑπολάβοι, εἰς τὴν Ῥώμην πλῶ ἀπιέναι
μὴ ἀναβάλοιτο, ἵν’ ἐκεῖσε ὑμῶν παρόντων, ἀλλὰ 25
μὴν καὶ Πετελίου καὶ Ματέριου καὶ Μαρίνου, τῶν
κολλήγων ὑμῶν, οὓς τούτου ἔνεκεν εἰς τὴν Ῥώμην
προσέταξα ἐπισπεῦσαι, δυνηθῇ ἀκουσθῆναι, ὥς ἂν
καταμάθοιτε τῷ σεβασμιαστάτῳ νόμῳ ἀρμόττειν.
20. ἵνα μέντοι καὶ περὶ πάντων αὐτῶν τούτων πλη- 30
ρεστάτην δυνηθῇτε ἔχειν γινώσκειν, τὰ ἀντίτυπα τῶν
ἐγγράφων τῶν πρὸς με παρὰ Ἀνυλίνου ἀποσταλέν-

των, γράμμασιν ἑμοῖς ὑποτάξας, πρὸς τοὺς προειρημένους κολλήσας ὑμῶν ἐξέπεμψα, οἷς ἐντυχοῦσα ἢ ὑμετέρα στερεότης δοκιμάσει, ὅτινα χρή τρόπον τὴν προειρημένην δίκην ἐπιμελέστατα διενκρινῆσαι, ⁵ καὶ κατὰ τὸ δίκαιον τερατίζειν, ὅποτε μὴδὲ τὴν ὑμετέραν ἐπιμέλειαν λανθάνει, τοσαύτην με αἰδῶ τῇ ἐνθέσμῳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἀπονέμειν, ὥς μὴδὲν καθόλου σχίσμα ἢ διχοστασίαν ἐν τινι τόπῳ βούλεσθαι με ὑμᾶς καταλιπεῖν. ἢ θειότης ὑμᾶς τοῦ μεγάλου θεοῦ διαφυλάξοι πολλοῖς ἔτεσι, τιμιώτατε."

21. Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς, δι' ἧς προστάττει δευτέραν γενέσθαι σύνοδον ὑπὲρ τοῦ πᾶσαν τῶν ἐπισκόπων περιελεῖν διχοστασίαν.

"Κωνσταντῖνος σεβαστὸς Χρήστῳ ἐπισκόπῳ Συν-
¹⁵ ρακουσίῳ. ἤδη μὲν πρότερον, ὅτε φαύλως καὶ ἐνδιαστροφῶς τινὲς περὶ θρησκείας τῆς ἀγίας καὶ ἐπουρανίου δυνάμεως καὶ τῆς αἰρέσεως τῆς καθολικῆς ἀποδίδυστασθαι ἤρξαντο, ἐπιτέμνεσθαι βουλευθεὶς τὰς τοιαύτας αὐτῶν φιλονεικίας, οὕτω διετετυπώκειν
²⁰ ὥστε ἀποσταλέντων ἀπὸ τῆς Γαλλίας τινῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ μὴν καὶ τούτων κληθέντων ἀπὸ τῆς Ἀφρικῆς τῶν ἐξ ἐναντίας μοίρας καταλλήλως ἐνστατικῶς καὶ ἐπιμόνως διαγωνιζομένων, παρόντος τε καὶ τοῦ τῆς Ῥώμης ἐπισκόπου, τοῦτο, ὅπερ ἐδόκει κεκ-
²⁵ νῆσθαι, δυνηθῆναι ὑπὸ τῆς παρουσίας αὐτῶν μετὰ πάσης ἐπιμελοῦς διακρίσεως κατορθώσεως τυχεῖν.
22. ἀλλ' ἐπειδὴ, ὥς συμβαίνει, ἐπιλαθόμενοι τινὲς καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἰδίας καὶ τοῦ σεβάσματος τοῦ ὀφειλομένου τῇ ἀγιωτάτῃ αἰρέσει, ἔτι καὶ νῦν τὰς
³⁰ ἰδίας ἔχθρας παρατείνειν οὐ παύονται, μὴ βουλόμενοι τῇ ἤδη ἐξενεχθείσῃ κρίσει συντίθεσθαι, καὶ

διοριζόμενοι, ὅτι δὴ ἄρα ὀλίγοι τινὲς τὰς γνώμας καὶ
 τὰς ἀποφάσεις ἑαυτῶν ἐξηνεγκαν, ἢ καὶ μὴ πρότερον
 ἀπάντων τῶν ὀφειλόντων ζητηθῆναι ἀκριβῶς ἐξετα-
 σθέντων πρὸς τὸ τὴν κρίσιν ἐξενέγκαι πάνυ ταχέως
 καὶ ὀξέως ἔσπευσαν, ἐκ τε τούτων ἀπάντων ἐκεῖνα 5
 συμβαίνει γενέσθαι, τὸ καὶ τούτους αὐτοὺς ἀδελφικῇ
 καὶ ὁμόφρονα ὀφειλόντας ἔχειν ὁμοψυχίαν αἰσχροῦς,
 μᾶλλον δὲ μυσερῶς ἀλλήλων ἀποδιεστάναι, καὶ τοῖς
 ἀνθρώποις τοῖς ἀλλοτριῆς ἔχουσι τὰς ψυχὰς ἀπὸ τῆς
 ἀριωτάτης θρησκείας ταύτης πρόφασιν χλεύης διδόν- 10
 ναι, — ὅθεν προνοητέον μοι ἐγένετο, ὥπως τοῦτο,
 ὅπερ ἐχορῇ μετὰ τὴν ἐξενεχθεῖσαν ἤδη κρίσιν ἀν-
 θαιρέτω συγκαταθέσει πεπαῦσθαι, κἂν νῦν ποτε
 δυνηθῇ πολλῶν παρόντων τέλους τυχεῖν. 23. ἐπειδὴ
 τοίνυν πλείστους ἐκ διαφόρων καὶ ἀμυθῆτων τόπων 15
 ἐπισκόπους εἰς τὴν Ἀρελατησίῳ πόλιν εἰσω Καλαν-
 δῶν Αὐγούστων συνελθεῖν ἐκελεύσαμεν, καὶ σοὶ
 γράψαι ἐνομίσαμεν, ἵνα λαβὼν παρὰ τοῦ λαμπροτά-
 του Ἀτρωνιανοῦ τοῦ κοροήκτορος Σικελίας δημόσιον
 ὄχημα, συξεύξας σεαυτῷ καὶ δύο γέ τινας τῶν ἐκ 20
 τοῦ δευτέρου θρόνου, οὓς ἂν σὺ αὐτὸς ἐπιλέξασθαι
 κρίνης, ἀλλὰ μὴν καὶ τρεῖς παῖδας τοὺς δυνησομέ-
 νους ὑμῖν κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπηρετησασθαι παραλαβὼν,
 εἰσω τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐπὶ τῷ προειρημένῳ τόπῳ
 ἀπάντησον, 24. ὥς ἂν διὰ τε τῆς σῆς στερεότητος 25
 καὶ διὰ τῆς λοιπῆς τῶν συνιόντων ὁμοψύχου καὶ
 ὁμόφρονος συνέσεως καὶ τοῦτο, ὅπερ ἄχρι τοῦ δεῦρο
 φάυλως δι' αἰσχράς τινας ξυγομαχίας παραμεμένη-
 κεν, ἀκουσθέντων πάντων τῶν μελλόντων λεχθή-
 σεσθαι παρὰ τῶν νῦν ἀπ' ἀλλήλων διεστώτων, 30
 οὕσπερ ὁμοίως παρεῖναι ἐκελεύσαμεν, δυνηθῇ εἰς
 τὴν ὀφειλομένην θρησκείαν καὶ πίστιν, ἀδελφικῇ

τε ὁμόνοιαν καὶ βραδέως ἀνακληθῆναι. ὑγιαίνοντά
σε ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ διαφυλάξει ἐπὶ πολλοῖς
ἔτεσιν.”

Ἀντίγραφον βασιλικῆς ἐπιστολῆς, δι' ἧς χρήματα
ταῖς ἐκκλησίαις δωρεῖται.

VI. [Nic. H. E. VII, 42.] “Κωνσταντῖνος Αὐγου-
στος Καικιλιανῷ ἐπισκόπῳ Καρταγένης. ἐπειδὴ περ
ἤρесе, κατὰ πάσας ἐπαρχίας, τὰς τε Ἀφρικὰς καὶ
τὰς Νουμιδίας καὶ τὰς Μαυριτανίας, ὅποισι τισι τῶν
ὑπηρετῶν τῆς ἐνθέσμου καὶ ἀγιωτάτης καθολικῆς
ἐκκλησίας εἰς ἀναλώματα ἐπιχορηγηθῆναι τι, ἐδωκα
γράμματα πρὸς Οὐρσον τὸν διασημότατον καθολικὸν
τῆς Ἀφρικῆς, καὶ ἐδήλωσα αὐτῷ, ὅπως τρισχιλίου
φόλλεις τῇ σῇ στεργότῃ ἀπαριθμῆσαι φροντίσῃ.
2. σὺ τοίνυν, ἡνίκα τὴν προδηλουμένην ποσότητα
τῶν χρημάτων ὑποδεχθῆναι ποιήσεις, ἅπασιν τοῖς
προειρημένοις κατὰ τὸ βρέξιον τὸ πρὸς σὲ παρὰ
ᾧ τοῦ ἀποσταλῆναι ταῦτα τὰ χρήματα διαδοθῆναι κέ-
λευσον. 3. εἰ δ' ἄρα πρὸς τὸ συμπληρωθῆναι μου
τὴν εἰς τοῦτο περὶ ἅπαντας αὐτοὺς προαίρεσιν ἐν-
δεῖν τι καταμάθοις, παρὰ Ἡρακλεῖδα τοῦ ἐπιτρόπου
τῶν ἡμετέρων κτημάτων ἀναμφιλέκτως περὶ ἀναγ-
καῖον εἶναι καταμάθοις αἰτῆσαι ὀφείλεις. καὶ γὰρ
παρόντι αὐτῷ προσέταξα, ἵν' εἴ τι ἂν χρημάτων παρὰ
25 αὐτοῦ ἢ σὴ στεργότης αἰτήσῃ, ἄνευ δισταγμοῦ τινος
ἀπαριθμῆσαι φροντίσῃ. 4. καὶ ἐπειδὴ ἐπυθόμην τι-
νὰς μὴ καθεστώσης διανοίας τυγχάνοντας ἀνθρώ-
πους τὸν λαὸν τῆς ἀγιωτάτης καὶ καθολικῆς ἐκκλη-
σίας φαύλῃ τινὶ ὑπονοθεύσει βούλεσθαι διαστρέφειν,
30 γίνωσκέ με Ἀνυλίνῳ ἀνθυπάτῳ, ἀλλὰ μὴν καὶ Πα-
τρικίῳ τῷ οὐικαρίῳ τῶν ἐπάρχων παροῦσι τοιαύτας

ἐντολὰς δεδοκέναι, ἵν' ἐν τοῖς λοιποῖς ἅπασι καὶ
 τούτου μάλιστα τὴν προσήκουσαν φροντίδα ποιήσω-
 νται, καὶ μὴ ἀνάσχωνται περιορᾶν τοιοῦτο γινόμενον.
 5. διόπερ εἰ τινες τοιούτους ἀνθρώπους ἐν αὐτῇ
 τῇ μανίᾳ ἐπιμένειν κατίδοις, ἄνευ τινὸς ἀμφιβολίας
 τοῖς προειρημένοις δικασταῖς πρόσσελθε, καὶ αὐτὸ
 τοῦτο προσανένεγκε, ὅπως αὐτοὺς ἐκεῖνοι, καθάπερ
 αὐτοῖς παροῦσιν ἐκέλευσα, ἐπιστρέψωσιν. ἡ θειότης
 τοῦ μεγάλου θεοῦ σε διαφυλάξοι ἐπὶ πολλοῖς ἔτεσιν."

VII. [Nic. H. E. VII. 42.] Ἀντίγραφον βασιλι-
 κῆς ἐπιστολῆς, δι' ἧς τοὺς προεστῶτας τῶν ἐκκλη-
 σιῶν πάσης ἀπολελύσθαι τῆς περὶ τὰ πολιτικὰ
 λειτουργίας προστάττει.

"Χαῖρε, Ἀνυλίνε, τιμιώτατε ἡμῖν. ἐπειδὴ ἐκ
 πλειόνων πραγμάτων φαίνεται, παρεξουθενηθεῖσαν 10
 τὴν θρησκείαν, ἐν ἣ ἡ κορυφαία τῆς ἀριότητος
 ἐπουρανοῦ αἰδῶς φυλάττεται, μεγάλους κινδύνους
 ἐννοχέειν τοῖς δημοσίοις πράγμασιν, αὐτὴν τε ταύ-
 την ἐνθέσμως ἀναληφθεῖσαν καὶ φυλαττομένην με-
 γίστην εὐτυχίαν τῷ Ῥωμαϊκῷ ὀνόματι, καὶ σύμπασιν 20
 τοῖς τῶν ἀνθρώπων πράγμασιν ἐξαίρετον εὐδαιμο-
 νίαν παρεσχηκέναι, τῶν θείων ἐνεργειῶν τοῦτο
 παρεχουσῶν, ἔδοξεν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας τοὺς τῇ
 ὀφειλομένῃ ἀριότητι καὶ τῇ τοῦ νόμου τούτου παρι-
 δορίᾳ τὰς ὑπηρεσίας τὰς ἐξ ἑαυτῶν τῇ τῆς θείας 25
 θρησκείας θεραπείᾳ παρέχοντας, τῶν καμάτων τῶν
 ιδίων τὰ ἑπαθλα κομίσασθαι, Ἀνυλίνε τιμιώτατε.
 2. διόπερ ἐκείνους τοὺς εἰδῶ τῆς ἐπαρχίας τῆς σοι
 πεπιστευμένης ἐν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἡ Καικι-
 λιστιανὸς ἐφέστηκε, τὴν ἐξ ἑαυτῶν ὑπηρεσίαν τῇ ἀρίᾳ 30
 ταύτῃ θρησκείᾳ παρέχοντας, οὕτως κληρικούς ἐπο-
 νομάζειν εἰώθασιν, ἀπὸ πάντων ἀπαξοπλῶς τῶν

λειτουργιῶν βούλομαι ἀλειτουργήτους διαφυλαχθῆ-
 ναι, ὅπως μὴ διὰ τινος πλάνης ἢ ἐξολισθήσεως ἱερο-
 σύλου ἀπὸ τῆς θεραπείας τῆς τῇ θειότητι ὀφειλομέ-
 νης ἀφέλκωνται, ἀλλὰ μᾶλλον ἄνευ τινὸς ἐνοχλήσεως
 5 τῷ ἰδίῳ νόμῳ ἐξυπηρετῶνται, ὥνπερ μεγίστην περὶ
 τὸ θεῖον λατρείαν ποιουμένων πλείστον ὅσον τοῖς
 κοινοῖς πράγμασι συνοίσειν δοκεῖ. ἔρρωσο, Ἀνυλίνε,
 τιμιώτατε καὶ ποθεινότατε ἡμῖν.”

VIII. [Nic. H. E. VII, 44.] Ταῦτα μὲν οὖν ἡμῖν
 10 ἡ θεία καὶ οὐράνιος τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐπιφα-
 νείας ἐδώρεῖτο χάρις, τοσαύτη τε ἅπασιν ἀνθρώποις
 ἀγαθῶν ἀφθονία διὰ τῆς ἡμετέρας ἐπρυτανεύετο
 εἰρήνης. καὶ ὧδε μὲν τὰ καθ’ ἡμᾶς ἐν εὐφροσύναις
 καὶ πανηγύρεσιν ἐτελεῖτο. 2. οὐκ ἦν δὲ ἄρα τῷ μι-
 15 σοκάλῳ φθόνῳ, τῷ τε φιλοπονήρῳ δαίμονι φορητὸς
 ἡ τῶν ὀρωμένων θέα, ὥσπερ οὖν οὐδὲ Αἰκιννίῳ πρὸς
 σώφρονα λογισμὸν ἐτύγχανεν ἀντάρκη τὰ τοῖς πρό-
 σθεν δεδηλωμένοις τυράννοις συμβεβηκότα· ὅς ἐν
 φερομένης τῆς ἀρχῆς αὐτῷ, βασιλέως τε μεγάλου
 20 Κωνσταντίνου δευτερείῳ τιμῆς, ἐπιγαμβρίας τε καὶ
 συγγενείας τῆς ἀνωτάτω ἡξιωμένος, μιμήσεως μὲν
 τῆς τῶν καλῶν ἀπελιμπάνετο, τῆς δὲ τῶν ἀσεβῶν
 τυράννων μοχθηρίας ἐξήλυνε τὴν κακοτροπίαν, καὶ
 ὧν τοῦ βίου τὴν καταστροφὴν ἐπέιδεν αὐτοῖς ὀφθαλ-
 25 μοῖς, τούτων ἐπεσθαι τῇ γνώμῃ μᾶλλον ἢ τῇ τοῦ
 κρείττονος ἐμμένειν φιλία τε καὶ διαθέσει ἤρειτο.
 3. διαφθορηθεῖς γέ τοι τῷ πανευεργέτῃ πόλεμον
 δυσαρῇ καὶ δεινότατον πρὸς αὐτὸν ἐκφέρει, οὐ φύ-
 σεως νόμων φεισάμενος, οὐχ ὀρκωμοσιῶν, οὐχ αἵμα-
 30 τος, οὐ συνθηκῶν μνήμην ἐν διανοίᾳ λαβών. 4. ὁ
 μὲν γὰρ αὐτῷ οἷα πανάγαθος βασιλεὺς, εὐνοίας
 παρέχων ἀληθοῦς σύμβολα, συγγενείας τῆς πρὸς

αὐτὸν οὐκ ἐφθόνησε, γάμων τε λαμπρῶν ἀδελφῆς
μετουσίαν οὐκ ἀπηρνήσατο, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκ πατέ-
ρων εὐγενείας, βασιλικῶν τε ἀνέκαθεν αἵματος κοι-
νωνὸν γενέσθαι ἠξίωσε, τῆς τε κατὰ πάντων ἀπο-
λαύειν ἀρχῆς οἷα κηδεστῇ καὶ συμβασιλεῖ παρεῖχε⁵
τὴν ἐξουσίαν, οὐκ ἔλαττον μέρος τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους
ἔθνων διέπειν αὐτῷ καὶ διοικεῖν κεχαρισμένος. 5. ὁ
δ' ἔμπαλιν τούτοις τάναντία διεπραττέτο, παντοίας
ὁσημέραι κατὰ τοῦ κρείττονος μηχανὰς ἐπιτεχνώμε-
νος, πάντας τε ἐπινυῶν ἐπιβουλῆς τρόπους, ὥς ἂν¹⁰
κακοῖς τὸν εὐεργέτην ἀμείψοιτο. τὰ μὲν οὖν πρῶτα
πειρώμενος τὴν συσκευὴν ἐπικρύπτειν, φίλος εἶναι
προσεποιεῖτο, δόλῳ τε καὶ ἀπάτῃ πλειστάκις ἐπιθέ-
μενος ῥᾶστα ἂν τυχεῖν τοῦ προσδοκωμένου ἥλπισε.
6. τῷ δὲ ἄρα ὁ θεὸς ἦν φίλος, κηδεμών τε καὶ φύ-¹⁵
λαξ, ὃς αὐτῷ τὰς ἐν ἀπορρήτῳ καὶ σκότει μηχανω-
μένας ἐπιβουλὰς εἰς φῶς ἄγων διήλεγχε. τοσοῦτον
ἄρετῆς τὸ μέγα τῆς θεοσεβείας ὄπλον πρὸς ἄμυναν
μὲν ἐχθρῶν, οἰκείας δὲ φυλακὴν σωτηρίας ἰσχύει.
7. ὃ δὴ πεφραγμένος ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς²⁰
τὰς τοῦ δυσωνύμου πολυπλόκου ἐπιβουλὰς διεδί-
δρασκεν. 7. ὁ δὲ τὴν λαθραίαν συσκευὴν ὥς οὐδα-
μῶς ἑώρα κατὰ γνώμην αὐτῷ χωροῦσαν, τοῦ θεοῦ
πάντα δόλον τε καὶ ῥαδιουργίαν τῷ θεοφιλεῖ βασιλεῖ
κατάφωρα ποιοῦντος, οὐκέθ' οἷός τε ὢν ἐπικρύπτε-²⁵
σθαι προφανῇ πόλεμον αἴρεται. 8. ὁμῶς δὴτα
Κωνσταντίνῳ πολεμεῖν διαγνοὺς, ἥδη καὶ κατὰ τοῦ
θεοῦ τῶν ὄλων, ὃν ἡπίστατο σέβειν αὐτόν, παρα-
τάττεσθαι ὥρματο, ἅπειτα τοὺς ὑπ' αὐτῷ θεοσεβεῖς,
μηδὲν μηδ' ὄλως πώποτε τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ λυπηρὸν³⁰
διαθεμένους, ἡρέμα τέως καὶ ἡσυχῇ πολιορκεῖν ἐπε-
βάλλετο· καὶ τοῦτ' ἐπραττε, δεινῶς ἀβλεπεῖν ὑπὸ

τῆς ἐμφύτου κακίας ἠναγκασμένος, 9. οὐτ' οὖν τὴν
 μνήμην τῶν πρὸ αὐτοῦ Χριστιανούς ἐκδιωξάντων
 πρὸ ὀφθαλμῶν ἔθετο, οὐδ' ὧν αὐτὸς ὀλετῆρ καὶ τι-
 μωρός δι' ὧς μετῆλθον ἀσεβείας κατέστη. ἀλλὰ γάρ
 5 τοῦ σώφρονος ἐκτραπείς λογισμοῦ, διαρρηδὴν δὲ
 μανείς τὰς φρένας, τὸν θεὸν αὐτὸν, οἷα δὴ Κων-
 σταντίνου βοηθὸν, ἀντὶ τοῦ βοηθουμένου πολεμεῖν
 ἐγνώκει. 10. καὶ πρῶτα μὲν τῆς οἰκίας τῆς αὐτοῦ
 πάντα Χριστιανὸν ἀπελαύνει, ἔρημον αὐτὸς αὐτὸν
 10 ὁ δειλαιοὺς τῆς τούτων καθιστάς ὑπὲρ αὐτοῦ πρὸς
 τὸν θεὸν εὐχῆς, ἣν ὑπὲρ ἀπάντων αὐτοῖς ποιεῖσθαι
 πατριὸν μάθημα τυγχάνει· εἶτα δὲ τοὺς κατὰ πόλιν
 στρατιώτας ἐκκρίνεσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι τοῦ τῆς
 τιμῆς ἁξιώματος, εἰ μὴ τοῖς δαίμοσι θύειν αἰροῖντο,
 15 παρακελεύεται. καὶ ἔτι γε ταῦτα ἦν μικρά, τῇ τῶν
 μεζόνων συγκρινόμενα παραθέσει. 11. τί δει τού-
 των τὰ καθέκαστα καὶ κατὰ μέρος τῷ θεομισεῖ πε-
 πραγμένα μνημονεύειν, ὅπως τε νόμους ἀνόμους ὁ
 παρανομώτατος ἐξηῦρε; τοὺς γέ τοι ἐν ταῖς εἰρηκαῖς
 20 ταλαιπωρουμένους ἐνομοθέτει μηδὲνα μεταδόσει τρο-
 φῆς φιλανθρωπεύεσθαι, μηδ' ἐλεεῖν τοὺς ἐν δεσμοῖς
 λιμῷ διαφθειρομένους, μηδ' ἀπλῶς ἀγαθὸν εἶναι
 μηδὲνα, μηδ' ἀγαθὸν τι πράττειν τοὺς καὶ πρὸς αὐ-
 τῆς τῆς φύσεως ἐπὶ τὸ συμπαθὲς τῶν πέλας ἔλκο-
 25 μένους. καὶ ἦν γε νόμων οὗτος ἀντικρὺς ἀναιδὴς
 καὶ ἀπηνέστατος, πᾶσαν ἡμέραν ὑπερεξάγων φύσιν,
 ἐφ' ᾧ καὶ τιμωρία προσέκειτο, τοὺς ἐλευύντας τὰ ἴσα
 πᾶσχειν τοῖς ἐλευομένοις, δεσμοῖς τε καὶ φυλακαῖς
 καθείργνυσθαι, τὴν ἴσιν τοῖς καταπονουμένοις ὑπο-
 30 μένοντας τιμωρίαν, τοὺς τὰ φιλάνθρωπα διακονου-
 μένους. 12. τοιαῦτα αἱ Λικιννίου διατάξεις. τί γὰρ
 τὰς περὶ γάμων καινοτομίας ἀπαριθμεῖσθαι, ἢ τοὺς

ἐπὶ τοῖς τὸν βίον μεταλλάττουσι νεωτερισμοῦς αὐ-
 τοῦ, δι' ὧν τοὺς παλαιοὺς Ῥωμαίων εὖ καὶ σοφῶς
 κειμένους νόμους περιγράψαι τολμήσας, βαρβάρους
 τινας καὶ ἀνημέρους ἀντεισῆγε νόμους, ἀνόμους ὡς
 ἀληθῶς καὶ παρανόμους; ἐπισκήψεις τε μυρίας κατὰ
 τῶν ὑποχειρίων ἔθνων ἐπενόει, χρυσοῦ τε καὶ ἀρ-
 γύρου παντοίας εἰσπράξεις, ἀναμετροῆσεις τε γῆς,
 καὶ τῶν κατ' ἀγροὺς μηκέτ' ὄντων ἀνθρώπων, πρό-
 παλαι δὲ κατοικομένων, ἐπιζήμιον κέρδος. 13. οἷους
 δ' ἔφηρεν ἐπὶ τούτοις ὁ μισάνθρωπος κατὰ μηδὲν 10
 ἰδικηκότων ἔξορισμούς, οἷας εὐπατριδῶν καὶ ἀξιο-
 λόγων ἀνδρῶν ἀπαγωγὰς, ὧν δὴ τὰς κουριδίας ἀπο-
 ζευγνὺς γαμετὰς μισροῖς τισιν οἰκέταις ἐφ' ὕβρει
 πράξεως αἰσχυρὰς παρεδίδου, ὅσαις δὲ αὐτὸς ὁ ἐσχα-
 τόγηρως γυναιξὶν ὑπάνδρoις, παρθένoις τε κόραις 15
 ἐμπαροινῶν, τὴν ἀκόλαστον τῆς αὐτοῦ ψυχῆς ἐπιθυ-
 μίαν ἐπλήρου — τί χρη ταῦτα μηχανεῖν, τῆς τῶν
 ἐσχαίων αὐτοῦ πράξεων ὑπερβολῆς μικρὰ τὰ πρῶτα
 καὶ τὸ μηδὲν εἶναι διελεγχοῦσης; 14. τὸ γοῦν τέλος
 αὐτῷ τῆς μανίας ἐπὶ τοὺς ἐπισκόπους ἐχώρει. ἤδη 20
 τε τούτους, ὡσὰν τοῦ ἐπὶ πάντων θεοῦ θεράποντας,
 ἐναντίους ὑπάρχειν οἷς ἔδρα ἡγούμενος, οὕτω μὲν
 ἐκ τοῦ φανεροῦ διὰ τὸν ἀπὸ τοῦ κρείττονος φόβον,
 λάθρα δὲ αὐθις καὶ δολίως συνεσκευάζετο, ἀνῆρει τε
 τούτων δι' ἐπιβουλῆς τῶν ἡγεμόνων τοὺς δοκιμω- 25
 τάτους. καὶ ὁ τρόπος δὲ τοῦ κατ' αὐτῶν φόνου ξέ-
 νος τις ἦν, καὶ οἷος οὐδεπώποτε ἡκούσθη. 15. τὰ
 γοῦν ἀμφὶ τὴν Ἀμάσειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ Πόν-
 του πόλεις κατεργασθέντα πᾶσαν ὑπερβολὴν ὁμο-
 τητος ὑπερηκόντισεν, ἐνθα τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ θεοῦ 30
 αἱ μὲν ἐξ ὕψους εἰς ἔδαφος αὐθις κατερρίπτοντο,
 τὰς δὲ ἀπέκλειον, ὥς ἂν μὴ συνάγοιτό τις τῶν εἰω-

θότων, μηδὲ τῷ θεῷ τὰς ἐποφειλομένας ἀποδιδῶ
 λακρείας. 16. συντελεῖσθαι γὰρ οὐχ ἡγεῖτο ὑπὲρ
 αὐτοῦ τὰς εὐχὰς, συνειδῶτι φανύλω τοῦτο λογιζόμε-
 νος, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως πάντα πράτ-
 5 τειν ἡμᾶς καὶ τὸν θεὸν ἰλεοῦσθαι πέπειστο· ἐνθεν
 ὠρμαῖο κατ' ἡμῶν τὸν θυμὸν ἐπισκῆπτειν. 17. καὶ
 δῆτα τῶν ἡγεμόνων οἱ κόλακες, τὰ φίλα πράττειν
 τῷ δυσαγεί πεπεισμένοι, τῶν ἐπισκόπων τοὺς μὲν
 10 συνήθως ταῖς τῶν κακούργων ἀνδρῶν περιέβαλλον
 τιμωρίαις, ἀπῆγοντό τε καὶ ἐκολάζοντο ἀπροφασίστως
 τοῖς μισαιφόνοις ὁμοίως οἱ μηδὲν ἡδίκηκότες· ἥδη δέ
 τινες καινότεραν ὑπέμενον τελευτήν, ξίφει τὸ σῶμα
 εἰς πολλὰ τεμήματα κατακρουροῦνται, καὶ μετὰ
 τὴν ἀπηνῆ ταύτην καὶ φορικτοτάτην θείαν τοῖς τῆς
 15 θαλάσσης βυθοῖς ἰχθύσι εἰς βορὰν ῥιπτούμενοι.
 18. φυγαὶ δὲ αὐθις ἐπὶ τούτοις τῶν θεοσεβῶν ἐρί-
 νοντο ἀνδρῶν, καὶ πάλιν ἀγροὶ, καὶ πάλιν ἐρημίαι,
 νάπαι τε καὶ ὄρη τοὺς Χριστοῦ θεράποντας ὑπεδέ-
 χοντο. ἐπεὶ δὲ καὶ ταῦτα τοῦτον προουχῶρει τῷ δυσ-
 20 σεβεῖ τὸν τρόπον, λοιπὸν καὶ τὸν κατὰ πάντων ἀνα-
 κινεῖν διωγμὸν ἐπὶ διάνοιαν ἐβάλλετο. 19. ἐκράτει
 τε γνώμης καὶ οὐδὲν ἐμποδῶν ἦν αὐτῷ μὴ οὐχὶ ἐν
 ἔργῳ χωρεῖν, εἰ μὴ τάχιστα τὸ μέλλον ἐσεῖσθαι προ-
 λαβὼν ὁ τῶν οἰκείων ψυχῶν ὑπέρμαχος θεὸς ὡς ἐν
 25 βαθεῖ σκοτῷ καὶ νυκτὶ ξοφωδεδιστάτῃ φωστῆρα μέγαν
 ἀθρόως καὶ σωτῆρα τοῖς πᾶσιν ἐξέλαμψε, τὸν αὐτοῦ
 θεράποντα Κωνσταντῖνον ὑψηλῷ βραχίονι ἐπὶ τὰ
 τῆδε χειραγωγήσας.

IX. [Nic. H. E. VII, 45. 46.] Τούτῳ μὲν οὖν
 30 ἄνωθεν ἐξ οὐρανοῦ καρπὸν εὐσεβείας ἐπάξιον, τὰ
 τρόπαια τῆς κατὰ τῶν ἀσεβῶν παρείχε νίκης, τὸν
 δ' ἀλιτήριον, αὐτοῖς συμβούλοις ἅπασι καὶ φίλοις,

Δημόσια Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Βερολίνης

ὑπὸ τοῖς Κωνσταντίνου ποσὶ πρηγῇ κατέβαλεν. 2. ὥς
 γὰρ εἰς ἔσχατα μανίας τὰ κατ' αὐτὸν ἤλαυνεν, οὐκ-
 ἔτ' ἀνεκτὸν εἶναι λογισάμενος βασιλεὺς ὁ τῷ θεῷ
 φίλος, τὸν σῶφρονα συναγαγὼν λογισμὸν, καὶ τὸν
 στερεὸν τοῦ δικαίου τρόπον φιλανθρωπία κερασα-
 μένος, ἄσμενος ἐπαμῦναι κρίνει τοῖς ὑπὸ τῷ τυ-
 ράννῳ ταλαιπωρουμένοις, καὶ τὸ γε πλεῖστον ἀνθρώ-
 πων γένος, βραχεῖς λυμεῶνας ἐκποδῶν ποιησάμενος,
 ἀνασῶσασθαι ὁρμᾶται. 3. μόνη γὰρ αὐτῷ χρωμένῳ
 φιλανθρωπία τὸν πρὸ τούτου χρόνον, καὶ τὸν οὐ 10
 συμπαθείας ἄξιον ἐλεοῦντι, τῷ μὲν οὐδὲν ἐρίνετο
 πλέον, τῆς κακίας οὐκ ἀπαλλαττομένῳ, αὔξονται δὲ
 μᾶλλον τὴν κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἐθνῶν λύτταν, τοῖς
 δὲ κακουμενοις οὗτις ἐλείπετο σωτηρίας ἑλλίς, ὑπὸ
 δεινῷ θηρίῳ καταπονουμένοις. 4. διὸ δὴ τῷ φιλα- 15
 γάθῳ μίξας τὸ μισοπόνηρον ὁ τῶν ἀγαθῶν ἀρωγὸς,
 πρόεισιν ἅμα παιδὶ Κρίσπῳ βασιλεῖ φιλανθρωποτάτῳ,
 σωτήριον δεξιὰν ἅπασιν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐκτείνας·
 εἶθ' οἷα παμβασιλεὶ θεῷ, θεοῦ παιδὶ σωτήρι ἀπάν-
 των ποδηγῷ καὶ συμμέλῳ χρώμενοι, πατήρ ἅμα καὶ 20
 υἱός, ἅμφω κύκλῳ διελόντες τὴν κατὰ τῶν θεομισῶν
 παράταξιν, ὁαδίαν τὴν νίκην ἀποφέρονται, τῶν κατὰ
 τὴν συμβολὴν πάντων ἐξευμαρισθέντων αὐτοῖς ὑπὸ
 τοῦ θεοῦ κατὰ γνώμην. 5. ἀθρόως δὴτα καὶ λόγον 25
 θᾶπτον οἱ μὲν χθὲς καὶ πρὸ ἡμέρας θανάτου πνέον-
 τες καὶ ἀπειλῆς οὐκέτ' ἦσαν, οὐδὲ μέχρ' ὀνόματος
 μνημονευόμενοι· γραφαὶ τε αὐτῶν καὶ τιμαὶ τὴν ἀξίαν
 αἰσχύνην ἀπελάμβανον. καὶ ἃ τοῖς πάλοι δυσσεβέσι
 τυράννοις ἐνεῖδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς Δικέτιμος, ταῦτα
 ὁμοίως καὶ αὐτὸς ἐπασχεν, ὅτι μὴδ' αὐτὸς ἐδέξατο 30
 παιδείαν, μὴδὲ ταῖς τῶν πέλας ἐσωφρονίσθη μάστιγι,
 τὴν ὁμοίαν δ' ἐκείνοις τῆς ἀσεβείας μετελθὼν ὁδόν,

ἐπὶ τὸν ἴσον αὐτοῖς ἐνδίκως περιηνέχθη κρημνόν.
 6. ἀλλ' οὗτος μὲν ταύτῃ πῃ βεβλημένος ἔκειτο, ὁ δ'
 ἀρετῇ πάσῃ θεοσεβείας ἐκπρέπων μέγιστος νικη-
 τῆς Κωνσταντίνου σὺν παιδὶ Κρίσπῳ βασιλεὶ θεο-
 5 φιλεστάτῳ καὶ κατὰ πάντα τοῦ πατρὸς ὁμοίῳ τὴν
 οἰκίαν ἑῶν ἀπελάμβανον, καὶ μίαν ἡνωμένην τὴν
 Ῥωμαίων κατὰ τὸ παλαιὸν παρῆχον ἀρχὴν, τὴν ἀπ'
 ἀνίσχοντος ἡλίου πᾶσαν ἐν κύκλῳ κατὰ θάτερα τῆς
 οἰκουμένης, ἄρκτον τε ὁμοῦ καὶ μεσημβρίαν, εἰς
 10 ἑσχατὰ δυομένης ἡμέρας ὑπὸ τὴν αὐτῶν ἄγοντες εἰ-
 ρήνην. 7. ἀφῆρητο δ' οὖν ἐξ ἀνθρώπων πᾶν δέος
 τῶν πρὶν αὐτοὺς πιεζόντων, λαμπράς δ' ἐτέλουν καὶ
 πανηγυρικὰς ἑορτῶν ἡμέρας· ἦν δὲ φωτὸς ἐμπλεα
 πάντα, καὶ μειδιῶσι προσώποις, ὅμμασί τε φαιδροῖς
 15 οἱ πρὶν κατηφεῖς ἀλλήλους ἔβλεπον, χοροὶ δ' αὐ-
 τοῖς καὶ ὕμνοι κατὰ πόλεις ὁμοῦ καὶ ἀγροῦς· τὸν
 παμβασιλέα θεὸν πρῶτιστα πάντων, ὅτι δὴ τοῦτ' ἐδι-
 δάχθησαν, κᾶπειτα τὸν εὐσεβῆ βασιλέα παισὶν ἅμῃ
 θεοφιλέσιν ἐγείραιον. 8. κακῶν δ' ἀμνηστία παλαιῶν
 20 ἦν, καὶ λήθη πάσης δυσσεβείας, παρόντων δ' ἀγα-
 θῶν ἀπόλαυσις, καὶ προσέτι μελλόντων προσδοκίαι.
 ἡπλῶντο δ' οὖν κατὰ πάντα τόπον τοῦ νικητοῦ βασι-
 λέως φιланθρωπίας ἐμπλεοὶ διατάξεις, νόμοι τε μεγα-
 λωδωρεῶς καὶ ἀληθοῦς εὐσεβείας γνωρίσματα περιέχον-
 25 τες. 9. οὕτω δῆτα πάσης τυραννίδος ἐκκαθαρθείσης,
 μόνοις ἐφυλάττετο τὰ τῆς προσηκούσης βασιλείας βέ-
 βαιά τε καὶ ἀνεπίφθονα Κωνσταντίνῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ
 παισὶν, οἰτῶν πρόσθεν πάντων ἀποσμήξαντες τὴν θεο-
 στυγίαν τοῦ βίου, τῶν ἐκ θεοῦ πρυτανευθέντων ἀγα-
 30 θῶν αὐτοῖς ἡσθημένοι, τὸ φιλάρετον καὶ θεοφιλὲς τό τε
 πρὸς τὸ θεῖον εὐσεβὲς καὶ εὐχάριστον δι' ὧν εἰς προῦ-
 πτον ἡπασιν ἀνθρώποις παρέσχον ὁρᾶν ἐπεδείξαντο.

INDEX

LOCORUM SCRIPTURAE SACRAE AB EUSEBIO
LAUDATORUM *).

Genes. 1, 26 : 4, 29 — 5, 1.	Psalms. 2, 1. 2 : 13, 6 — 9.
15, 6 : 19, 7 — 9.	2, 7. 8 : 13, 11 — 14.
18, 1 — 5 : 5, 18 — 22.	2, 8 : 100, 12 — 14.
18, 18 : 19, 15 — 17.	7, 16. 17 : 434, 20 — 23.
18, 25 : 5, 23 — 24.	8, 3 : 459, 8.
19, 24 : 6, 7 — 8.	9, 7. 6 : 459, 22 — 24.
22, 18 : 19, 14 — 15.	17 (18), 42 : 459, 25 — 26.
32, 28 : 6, 11 — 12.	18 (19), 5 : 49, 26 — 29, 100,
32, 30 : 6, 13 — 15.	15 — 18.
49, 10 : 21, 26 — 29.	25 (26), 8 : 452, 4 — 6.
Exod. 3, 4 — 6 : 7, 13 — 19.	32 (33), 9 : 5, 3 — 4.
12, 19 : 28, 2.	32 (33), 16 — 19 : 440,
15, 1. 2 : 435, 3 — 6.	22 — 28.
15, 4. 5 : 443, 11 — 13	36 (37), 14. 15 : 459, 17 — 22.
+ 15 — 16.	36 (37), 35. 36 : 448, 10
15, 10 : 434, 28 — 29.	— 13.
15, 11 : 435, 7 — 9.	43 (44), 2 : 451, 13 — 16.
20, 3 : 364, 15 — 16.	44 (45), 7. 8 : 15, 7 — 11.
20, 5 : 305, 28 — 29.	45 (46), 9. 10 : 448, 1 — 5.
22, 20 : 364, 14 — 15.	47 (48), 2 : 452, 8 — 10.
25, 40 : 11, 30 — 12, 1.	47 (48), 9 : 451, 23 — 25.
Levit. 26, 11. 12 : 467, 25 — 27.	57 (58), 7 : 459, 5 — 6.
Numer. 36, 6 — 9 : 28, 28 — 29, 3.	67 (68), 32 : 47, 30 — 31.
Deuter. 19, 14 : 301, 31 —	72 (73), 20 : 459, 29 —
302, 2.	460, 1.
Ios. 5, 13 — 15 : 6, 29 — 7, 10.	73 (74), 5 — 7 : 460, 20 — 25.
1. Paral. 16, 22 : 18, 28 — 29.	79 (80), 13. 14 : 460, 25 — 28.
Job. 9, 10 : 452, 13 — 15.	86 (87), 3 : 451, 29 — 30.

*) Numeri paginas et versus huius editionis indicant.

- Psalm. 88 (89), 40 — 46 : 350,
 11 — 24.
 97 (98), 1. 2 : 447, 12 — 16.
 102 (103), 3 — 5. 10. 12. 13 :
 472, 8 — 18.
 103 (104), 16 : 463, 31 —
 464, 1.
 106 (107), 20 : 6, 4 — 5.
 106 (107), 40 : 351, 3 — 5.
 109 (110), 1. 3. 4 : 15,
 21 — 26.
 112 (113), 7 : 452, 17.
 121 (122), 1 : 452, 3 — 4.
 135 (136), 4. 17. 18. 23. 24 :
 452, 26 — 453, 2.
 145 (146), 3. 4 : 446, 10
 — 14.
 Proverb. 8, 12. 15. 16 : 7, 26
 — 8, 1.
 Iesai. 3, 10 : 78, 30 — 31.
 7, 14 : 208, 12.
 35, 1 : 465, 11.
 35, 1 — 4. 6. 7 : 460, 7
 — 16.
 35, 4 : 461, 20 — 22.
 35, 6 : 461, 6.
 43, 19 : 322, 8 (cf. 2. Cor.
 5, 17).
 49, 8 : 310, 20 — 22.
 49, 18 — 21 : 466, 17 — 29.
 51, 17. 18. 22. 23 : 466,
 4 — 14.
 52, 1. 2 : 466, 14 — 17.
 53, 8 : 3, 30.
 54, 4. 6 — 8 : 465, 25 —
 466, 4.
 54, 11 — 14 : 469, 17 — 23.
 61, 1 : 15, 3 — 5.
 61, 10. 11 : 465, 16 — 23.
 65, 15. 16 : 17, 17 — 19.
 66, 3. 4 : 305, 19 — 22.
 66, 8 : 17, 14 — 16.
 Thren. Ierem. 2, 1. 2 : 350, 5 — 10.
 4, 20 : 13, 3 — 5.
 Ezech. 13, 3 : 305, 8 — 9.
 37, 7 : 449, 23.
 Daniel. 7, 9. 10. 13. 14 : 10, 29
 — 11, 15.
 Daniel. 9, 26 : 24, 7 — 11.
 12, 10 : 196, 29 — 30.
 Mich. 5, 2 : 29, 17.
 Hagg. 2, 9 : 462, 5 — 6.
 Salom. Sap. 6, 19. 20. 207, 27 — 28.
 Tob. 12, 7 : 306, 13 — 15.
 Matth. 1, 15. 16 : 25, 22 — 24.
 1, 16 : 26, 21 — 22. 26 — 27.
 1, 18 : 45, 4 — 7.
 2, 22 : 33, 2 — 5.
 4, 12 : 113, 30 — 114, 2.
 6, 25 sqq. : 245, 19.
 7, 20 : 223, 9 — 10.
 10, 9. 10 : 222, 29 — 30.
 10, 10 : 245, 17 — 18.
 10, 18 : 394, 27 — 28.
 11, 27 : 4, 1 — 3.
 13, 17 : 447, 20 — 23.
 16, 17 : 327, 18 — 20.
 16, 18 : 271, 2 — 4.
 18, 7 : 378, 9 — 10.
 19, 12 : 249, 13 — 15.
 19, 23 : 284, 32 — 285, 1.
 24, 19 — 21 : 95, 29 — 96, 4.
 24, 24 : 429, 6 — 7.
 28, 19 : 88, 10 — 11.
 Marc. 1, 14 : 114, 2 — 4.
 Luc. 1, 3 : 86, 23 — 24.
 1, 52. 53 : 452, 18 — 19.
 3, 20 : 114, 6 — 7.
 8, 23. 24 : 25, 25 — 27.
 26, 27 — 29.
 10, 22 : 4, 1 — 3.
 12, 22 sqq. : 245, 19.
 19, 42 — 44 : 96, 25 — 80.
 21, 20 : 97, 5 — 7.
 21, 23. 24 : 97, 1 — 5.
 Ioann. 1, 1 : 329, 5 — 6.
 1, 1. 3 : 4, 19 — 21.
 1, 14 : 329, 6 — 9.
 2, 11 : 114, 14.
 3, 24 : 114, 18 — 19.
 5, 19 : 457, 30 — 458, 1.
 16, 2 : 186, 24 — 25.
 19, 15 : 54, 11 — 12.
 21, 25 : 271, 8 — 9.
 Act. Apost. : 38, 5. 75, 24.
 85, 25. 86, 11.

- Act. Apost. 1, 23, 24 : 135,
7 — 10.
1, 26, 23 : 38, 13 — 15.
2, 3 : 470, 30 — 471, 1.
2, 45 : 65, 30 — 66, 2.
4, 34, 35 : 66, 2 — 7.
5, 29 : 231, 24 — 25, 306, 28.
5, 36 : 59, 5 — 8.
5, 37 : 20, 29 — 21, 3.
7, 60 : 199, 15 — 16.
8, 1 : 46, 14 — 19.
11, 19 : 46, 19 — 23.
11, 28 — 30 : 55, 21 — 28.
11, 29, 30 : 59, 30 — 60, 4.
12, 1, 2 : 55, 29 — 56, 2.
12, 3 — 11 : 56, 13 — 20.
12, 20 — 23 : 56, 25 — 57, 3.
13, 5 : 328, 23 — 24.
13, 13 : 328, 26 — 29.
17, 34 : 87, 9 — 11.
18, 2, 3 : 71, 32 — 72, 2.
21, 8, 9 : 123, 24 — 28.
21, 38 : 74, 11 — 14.
28, 30, 31 : 74, 22 — 24.
Rom. 2, 16 : 86, 28 — 29.
8, 18 : 184, 14 — 16.
15, 19 : 270, 28 — 29.
16, 14 : 85, 10 — 11.
1. Cor. 1, 1 : 38, 7.
2, 9 : 472, 1 — 4.
4, 13 : 321, 3.
5, 3 : 308, 15 — 16.
12, 31 : 362, 17.
15, 5 — 7 : 38, 21 — 39, 2.
2. Cor. 3, 3 : 416, 14, 16 — 17.
3, 6 : 270, 26 — 27.
11, 1, 17, 23 : 306, 10.
11, 6 : 271, 19 — 20.
Galat. 1, 19 : 45, 26 — 28.
Galat. 2, 1, 9, 13 : 38, 6.
2, 11 : 38, 10 — 11.
4, 26 : 408, 9 — 10.
Philipp. 2, 6 : 198, 14 — 15.
2, 6 — 8 : 362, 13 — 16.
4, 3 : 87, 5 — 8, 104,
19 — 20.
4, 8 : 414, 22 — 24.
Coloss. 4, 10 : 74, 19 — 20.
2. Tim. 2, 8 : 86, 28 — 29.
4, 6 : 75, 19 — 20.
4, 10 : 86, 30 — 87, 1.
4, 11 : 75, 21 — 22.
4, 16, 17 : 75, 2 — 7.
4, 18 : 75, 15 — 17.
4, 21 : 87, 1 — 3, 203,
28 — 29.
Tit. 3, 10, 11 : 153, 6 — 9.
Hebr. 10, 34 : 233, 19 — 21.
12, 6 : 461, 1 — 2.
12, 22 : 408, 10 — 12.
1. Petr. 1, 1 : 85, 30 — 86, 2.
5, 6 : 199, 10 — 11.
5, 13 : 64, 9 — 10, 270,
19 — 21.
1. Ioann. 1, 1 : 327, 15 — 17.
1, 1, 2 : 329, 6 —
10 — 12.
Apoc. 1, 1, 2 : 327, 6 — 10.
1, 4 : 327, 11 — 12.
1, 9 : 327, 26 — 29.
2, 6, 15 : 120, 26 — 29.
10, 4 : 271, 10 — 11.
13, 5 : 304, 8 — 10.
14, 4 : 185, 22.
22, 7, 8 : 326, 18 — 20.
327, 30 — 328, 2.
22, 11 : 196, 29 — 30.
Evang. sec. Hebraeos : 301, 11?

INDEX

FONTIUM HISTORIAE EUSEBIANAЕ *).

Abgari epistola ad Christum
Christique responsum 1, 13, 6.
et 10.

Acta synodi de Beryllo Bo-
strensi habitae 6, 33, 3. Acta
synodi Palaestinensis de ce-
lebratione festi paschalis 5,
23, 3.

Africani scripta 6, 31. Eius
epistola ad Aristidem 1, 6, 2.
1, 7, 1.

Agrippae Castoris *Ἐλεγχος κατὰ
Βασιλείδου (τοῦ γνωστικοῦ)*
4, 7, 6.

Alexandri, episcopi Hierosoly-
mitani, epistolae ad Antinoi-
tas 6, 11, 3. ad Antiochenses
6, 11, 5. ad Origenem 6, 14,
8. ad Demetrium 6, 19, 17.

Anatolii, episcopi Laodiceani, *κα-
τόνες περὶ τοῦ πάσχα* 7,
32, 13.

Anonymi liber *πρὸς τὴν λεγο-
μένην κατὰ Φρύγας αἵρεσιν*
5, 16, 1.

Anonymi liber *κατὰ τῆς Ἀρτέ-
μωνος αἵρέσεως* 5, 28, 1.

Apollinaris, episcopi Hierap., li-

ber quidam, fortasse eius apo-
logia pro Christianis 5, 5, 4.

Apollonii liber adversus *τὴν
κατὰ Φρύγας καλουμένην
αἵρεσιν* 5, 18, 1.

Aristo Pellaeus 4, 6, 3.

Bruttius (sive Brettius) histori-
cus significari creditur 3, 18, 4.
collato Eusebio Chron. p. 382
ed. Mai. Dixit de eo Muellerns
in Fragm. Histor. vol. 4 p. 352
post Bentleium in Epistola ad
Millium p. 71 ed. Bonn.

Caii, presbyteri Romani, dispu-
tatio adversus Proculum Mon-
tanistam 2, 25, 6. 3, 28. 3, 31, 4.
6, 20, 3.

Clemens Alexandrinus
eius Hypotyposes 5, 11, 2.
6, 14, 1.

lib. V. — p. 38, 9.

lib. VI. — p. 45, 12.
64, 3. 76, 27.

lib. VII. — p. 45, 18.
56, 4. 79, 18.

*) Numeri huius indicis sunt librorum, capitum et sectionum,
nisi ubi littera „p.“ praescripta est, quae paginas huius editionis
indicat.

- Strom. 1, 1, 11. — p. 211, 3.
 — 1, 21, 139. — p. 248, 28.
 — 3, 4, 25. — p. 121, 3.
 — 3, 6, 52. — p. 122, 2.
 — 7, 11, 63. — p. 122, 11.
 quis div. salv. § 42. — p. 109, 10.
 liber de pascha 4, 26, 4.
 Cornelli, episcopi Romani, epistolae ad Fabium episcopum Antiochensem datae de Novatiano eiusque schismate 6, 43, 3.
 Cornelli, episcopi Romani, epistolae ad Fabium, episcopum Antiochens. 6, 43, 3.
 Cypriani, episcopi Carthag., epistolae de Novatiano 6, 43, 3.
 Dionysii, Corinthiorum episcopi, epistola ad Romanos 2, 25, 8, 4, 23, 9. cetera eius epistolae 4, 23, 2.
 Dionysii, episcopi Alexandrini, libri duo *περὶ ἐπαγγελιών* 3, 28, 3, 7, 24, 1. eius epistola ad Germanum episcopum 6, 40, 1, 7, 11, 1. epistola ad Fabium, episcopum Antiochensem 6, 41, 1, 7, 32, 5. epistola ad Novatianum 6, 45, 1. ad Cornelium, episc. Rom. 6, 46, 3. ad Hermammoneum 7, 1, 1, 7, 10, 2, 7, 22, 11, 23. ad Stephanum de baptismo haeticorum 7, 2, 4, 5. ad Xystum de eadem quaestione 7, 5, 3. ad Philemonem, presbyterum Romanum, de re eadem 7, 7, 1. ad Dionysium, presbyterum Romanum 7, 7, 6. ad eundem altera 7, 9, 6. epistola altera ad Xystum, episcopum Romanum 7, 9, 1. epistola ad Xystum et ecclesiam Romanam 7, 10, 6. ad Domitium et Didymum 7, 11, 20. epistola paschalis ad Hieracem episcopum 7, 21, 2. alla epistola paschalis de pestilentia, quae Alexandriam urebat 7, 22, 1. reliquae eiusdem epistolae recensentur 6, 46, 7 prooem. 7, 20, 7, 22, 11, 7, 26, 1, 7, 27, 2.
 Eusebii oratio de templo Christiano Tyri exstructo 10, 4, 2.
 Hadriani edictum ad Minucium Fundanum 4, 9, 1, 4, 26, 10.
 Hegesippi Commentarii (*ὑπομνήματα*) 3, 11, 16, 19, 20, 32, 4, 8, 1, 4, 22, 1, 4, 7, 8. eorum lib. V. 2, 23, 3.
 Hippocrates p. 78 Foes. — p. 453, 14.
 Homerus (Il. 2, 204) — p. 384, 6.
 Ignatii Epistolae p. 128.
 Ep. ad Rom. 4. — p. 130, 1.
 Ep. ad Rom. 5. — p. 128, 25.
 Ep. ad Smyrn. 3. — p. 129, 23.
 Iosephus 1, 5, 3, 1, 8, 4, 1, 11, 9, 2, 23, 20.
 Lib. c. Apion. 1, 8. — p. 101, 16.
 Antiq. Ind. 14, 1, 3. — p. 22, 6.
 14, 7, 3. — p. 22, 6.
 17, 6, 5. — p. 30, 17.
 17, 7, 1. — p. 32, 20.
 17, 8, 1. — p. 33, 8.
 18, 1, 1. — p. 20, 25, 21, 5.
 18, 2, 3. — p. 33, 18, 34, 29.
 18, 3, 3. — p. 37, 12.
 18, 4, 3. — p. 23, 30.
 18, 5, 1. — p. 35, 29.
 18, 5, 2. — p. 36, 19.
 18, 6, 10. — p. 51, 6.
 18, 8, 1. — p. 51, 30.
 19, 8, 2. — p. 57, 8.
 20, 1, 1. — p. 23, 30.
 20, 5, 1. — p. 59, 11.
 20, 5, 2. — p. 59, 24.
 20, 5, 3. — p. 72, 14.
 20, 8, 8. — p. 72, 24.

- Antiq. Iud. 20, 9, 1. — p. 79, 31.
 20, 10. — p. 23, 23.
 20, 11, 2. — p. 102, 15.
 Lib. de vita sua c. 65. — p. 102, 29.
 Bell. Iud. 1 Proem. — p. 100, 22.
 1, 8, 9. — p. 22, 6.
 1, 33, 5. — p. 31, 7.
 1, 33, 7. — p. 32, 20.
 1, 33, 9. — p. 33, 8.
 2, 8, 1. — p. 21, 18.
 2, 9, 2 et 4. — p. 54, 2 et 14.
 2, 12, 1. — p. 72, 14.
 2, 13, 3. — p. 73, 10.
 2, 13, 5. — p. 73, 23.
 2, 14, 9. — p. 82, 28.
 2, 18, 2. — p. 83, 8.
 5, 10, 2. — p. 89, 30.
 5, 12, 3. — p. 91, 29.
 5, 13, 6. — p. 93, 2.
 6, 3, 3. — p. 93, 9.
 6, 5, 3. — p. 98, 8.
 6, 5, 4. — p. 100, 5.
 6, 9, 2, 3. — p. 96, 4.
 7, 8, 1. — p. 20, 25.
 Irenaeus adv. Haereses
 1, 21, 3. — p. 148, 17.
 1, 23. — p. 61, 11.
 1, 23, 5. — p. 117, 28.
 1, 24, 1. — p. 142, 3.
 1, 25. — p. 142, 30.
 1, 26, 1. — p. 120, 15.
 1, 27, 1. — p. 147, 29.
 1, 27, 4. — p. 208, 4.
 1, 28, 1. — p. 180, 8.
 2, 22, 5. — p. 108, 26.
 2, 31, 2. — p. 204, 30.
 2, 32, 4. — p. 205, 7.
 3, 1, 1. — p. 206, 18.
 3, 3, 3. — p. 147, 12, 203, 25.
 3, 3, 4. — p. 109, 1, 120, 16, 152, 5.
 3, 4, 2. — p. 147, 18.
 3, 21, 1. — p. 208, 8.
 4, 6, 2. — p. 169, 18, 208, 3.
 4, 20, 2. — p. 207, 23.
 4, 38, 3. — p. 207, 27.
 5, 6, 1. — p. 206, 2.
 5, 26, 2. — p. 169, 22.
 Irenaeus adv. Haereses
 5, 28, 4. — p. 129, 29, 208, 3.
 5, 30, 1. — p. 207, 4.
 5, 30, 3. — p. 105, 19, 207, 11.
 5, 33, 3. — p. 208, 1.
 5, 33, 4. — p. 133, 5.
 Epistola ad Florinum 5, 20, 4.
 Epistola ad Victorem, pontificem Romanum 5, 24, 10.
 Fragm. — p. 152, 1, 225, 29, 226, 12, 232, 21.
 Iustini Martyris
 Apol. mai. c. 1. — p. 150, 5.
 — c. 26. — p. 60, 19, 117, 29, 149, 14, 25.
 — c. 29. — p. 145, 4.
 — c. 31. — p. 145, 9.
 — c. 68. — p. 146, 6, 150, 19.
 Apol. min. c. 2. — p. 165, 12.
 — c. 3. — p. 163, 23.
 — c. 12. — p. 145, 17.
 Dial. c. Tryph. c. 17. — p. 168, 29.
 Fragmenta — 4, 16, 7, 9, 4, 18, 9.
 Lugdunensis et Viennensis ecclesiae epistola ad ecclesiam Asiae et Phrygiae 5, 1, 2, 5, 2, 1, 5, 3, 1.
 Lugdunensium martyrum epistola ad Eleutherum, episc. Rom. 5, 4, 1.
 Melitonis, episcopi Sardiani, liber de pascha 4, 26, 3. eiusdem apologia pro Christianis 4, 26, 5. eiusdem liber *ἐκλογῶν* 4, 26, 13.
 Olympiadum *ἀναγραφαί* 2, 7.
 Origenis Comment. in Genes. lib. III. — p. 84, 7.

- Originis Comment. in Genes. lib.
 IX. — p. 268, 28.
 Comment. in Psalmum I. —
 p. 269, 12.
 Homil. in Psalm. LXXXII.
 — p. 279, 1.
 Comment. in Thren. — p.
 268, 32.
 Comment. in Evang. Matth.
 Tom. I. — p. 270, 10.
 Comment. in Evang. Ioann.
 Tom. V. — p. 270, 26.
 Comment. in Evang. Ioann.
 Tom. VI. — p. 268, 24.
 Comment. in Evang. Ioann.
 Tom. XXII. — p. 273, 16.
 Homil. in Ep. ad Hebr. —
 p. 271, 17.
 Epistolae quaedam p. 264, 7.
 273, 17. 278, 6sq. 280, 21.
 e tertio eius operis libro loci
 quidam afferuntur.
 Quadrati apologia pro Christia-
 nis 4, 3, 2.
 Rhodonis liber adversus Marcio-
 nem 5, 13, 2.
 Romanorum imperatorum edic-
 ta: Hadriani ad Minucium Fun-
 danum 4, 9, 1. cf. 4, 26, 10.
 Marci Antonini (ut Eusebius
 tradit: revera M. Aurelii) ad
 commune Asiae 4, 13, 1. Ga-
 leri, Constantini, Licinii de
 Christianis 8, 17, 3. Maximini
 9, 10, 7. Constantini et Licinii
 10, 5, 2.
 Romanorum imperatorum epi-
 stolae: Gallieni ad Dionysium
 et reliquos Aegypti episcopos
 7, 13, 2. Maximini ad civita-
 tem Tyriorum 10, 7, 2. ad Sa-
 binum praefectum praetorio 10,
 9, 1. Constantini ad Anulinum
 dunc 10, 5, 15 et 7, 1. eiusdem
 epistola ad Miltiadem, episc.
 Rom. 10, 5, 18. ad Chrestum,
 Syracusanorum episcopum 10,
 5, 21. ad Caecilianum, episc.
 Carthag. 10, 6, 1. epistola
 Sabini, praefecti praetorio,
 missa ad praesides provinciarum
 orientis ex mandato Maxi-
 mini 9, 1, 3.
 Scriptores gentiles (ὡς πόρρω
 τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγον συγγρα-
 φεῖς) 2, 8, 1. et 5, 5, 3. Ἐλ-
 λήνων οἱ τὰ κατὰ τοὺς αὐ-
 τοὺς χρόνους γραφῇ παρὰ-
 δόντες 4, 2, 5.
 Serapionis epistola adversus
 Cataphrygas 5, 19, 1. eiusdem
 liber de Evangelio Petri 6, 12, 2.
 Smyrnaeorum epistola ad Phi-
 lomellenses de martyrio Poly-
 carpi 4, 15, 2. 4, 15, 46.

- Synodi Antiochensis epistola de
Paulo Samosateno ad Diony-
sium Romanum et reliquos epi-
scopos 7, 30, 2.
- Tatiani Orat. ad Graecos
c. 18 et 19. — p. 164, 26, 29.
- Tertulliani Apolog.
c. 2. — p. 126, 28.
c. 5 — p. 49, 2, 81, 25.
107, 16, 202, 27.
- Theoctisti epistola ad Deme-
trium 6, 19, 17.
- Titulus statuæ Constantini im-
peratoris 9, 9, 1.
-

INDEX

HISTORICUS ET GEOGRAPHICUS*).

- Abdus Edessenus, Abdi filius, sanatur a Thaddaeo I, 13, 18.
 Abgarus, rex Edessenorum, litteras mittit ad Christum, qui ei rescribit I, 13. sanatur a Thaddaeo apostolo I, 13, 11. II, 1, 6.
 Abrahamus Christum agnovit et coluit I, 2, 7. I, 4, 13. ἀρχηγὸς καὶ προπάτωρ Ἑβραίων I, 4, 5. iustificatur per fidem suam I, 4, 11.
 Achaeus, praeses Palaestinae VII, 15, 3.
 Achilles, ecclesiae Alexandrinae presbyter VII, 32, 30.
 Achior Ammanites I, 7, 13.
 Acta Apostolorum proximus post quattuor Evangelia liber I, 25, 1. reiecta ab Severianis IV, 29, 5.
 Acta Pilati, conflictata a paganis I, 9, 3. I, 11, 9. IX, 5, 1. 7, 1.

*) Indices in Eusebii Historiam ecclesiasticam alii alios confecerunt, nemo meliorem quam A. Schweglerus in editione a. 1852, qui nec molesta verbositate neque incommoda lectoribus brevitate laborat. Hunc igitur paucis mutatis adscivi, ut F. A. Heidenichenus quoque in editione altera (1868) fecit. Omisi vero brevem quam Schweglerus addiderat tabulam chronologicam, qua imperatores Romanos inde ab Octaviano Augusto usque ad Constantinum (a. 324) enumeravit, de quibus nulla est dubitatio, et pontifices Romanos usque ad Eusebii aetatem, quorum nec de annis per quos singuli sedem apostolicam tenuerint nec de nominibus omni ex parte constat: de quo videnda quae allatis scriptorum testimoniis dixit Clintonus in Appendice ad Fastos Romanos vol. 2. p. 537—539. Non minor de episcopis Alexandrinis, Antiochenis et Hierosolymitanis dissensus est, quos Clintonus ib. enumeravit p. 535. 536. Pontifices Romanos, qui post Petrum sedem apostolicam tenuerint, Eusebius in Historia ecclesiastica memorat unum et triginta, ut videre licet in Indice s. v. Roma, omissis tamen duobus (29-30).

- Actium, promontorium et urbs VI, 16, 2. ubi libri alii *Ἀκτοῖς*, alii *Ἀκτώ*.
- Adauctus martyr VIII, 11, 2.
- Adiabeni II, 12, 3. VIII, 17, 3.
- Adrianus martyr De mart. Pal. XI, 29.
- Aedesius martyr ib. V, 2.
- Aegyptiis evangelium praedicat Marcus II, 16. Aegyptius pseudopropheta II, 21. Magi Aegyptii VII, 10, 4. Aegyptii metalla III, 7, 2.
- Aelia Capitolina, quondam Hierosolyma II, 12, 3. IV, 6, 4. VII, 5, 1. De mart. P. XI, 4. sic appellata *εἰς τὴν τοῦ κρατοῦντος Ἀλλοῦ Ἀδριανοῦ τιμὴν* IV, 6, 4. bibliotheca ibi condita ab Alexandro episcopo VI, 20, 1.
- Aelianus episcopus VII, 30, 2.
- Aelius Publius Julius, episcopus Develtii V, 19, 3.
- Aemilianus, praefectus Aegypti VII, 11, 3.
- Aemilius, M. II, 2, 5.
- Aemilius Frontinus, proconsul Asiae V, 18, 9.
- Aethiopicae reginae *δυνάστης* quidam a Philippo baptizatur, unde religio Christiana propagatur in Aethiopiam II, 1, 18.
- Africani, Iulii, scripta VI, 31. epistola ad Aristidem de evangeliorum dissensu in recensenda stirpe Christi I, 6, 2. I, 7, 1. VI, 31, 3.
- Agabus propheta I, 17, 3. praedicat famem futuram sub Claudio II, 3, 4. II, 8, 1.
- Agapius, episcopus Caesareae III, 2, 24.
- Agapius martyr De mart. P. III, 1. VI, 3.
- Agapius alter, martyr De mart. P. III, 4.
- Agathobuli duo, magistri cognominati VII, 32, 16.
- Agathonica martyr IV, 15, 48.
- Agrippa maior fit rex Iudaeae II, 4, 1. Iacobum apostolum, fratrem Ioannis, interficit II, 9, 1. Petrum apostolum in vincula coniecit II, 9, 4. moritur II, 10, 1. quam diu vixerit et regnaverit II, 10, 9.
- Agrippa minor fit rex Iudaeorum II, 19, 2. Ananum pontificem sacerdotio exiit II, 23, 24. interest bello Iudaeico III, 10, 10.
- Agrippa Castor scripsit adversus Basilidem IV, 7, 6.
- Agrippinus, episcopus nonus ecclesiae Alexand. IV, 19, V, 9.
- Alabarches. V. Alexander.
- Albinus, procurator Iudaeae II, 23, 21.
- [Albinus, philosophus Platonius VI, 19, 8 ex emendatione Ruhnkenii (De Longino p. 83 ed. Weisk.) pro *Δογγίλου*.]
- Alburnus II, 2, 5.
- Alee, soror Nicetae IV, 15, 41.
- Alcibiades, martyr Lugdunensis V, 3, 2.
- Alcibiades Montanista V, 3, 4. Eius nomen pro *Μιλτιάδης* recte restitui videtur V, 16, 3.
- Alexander, maritus Salomes, Herodis magni sororis I, 8, 13.
- Alexander *αλαβάρης* II, 5, 4.
- Alexander, episcopus quintus ecclesiae Romanae IV, 1, 4. V, 7, 4.
- Alexander, martyr Lugdunensis V, 1, 49.
- Alexander, martyr Apameae V, 16, 22.
- Alexander Montanista V, 18, 6.
- Alexander, episcopus tricesimus quintus eccl. Hierosolym. VI, 8, 7. VI, 11, 1. VI, 13, 3.

- Clementis Alex. et Pantaeni mentionem facit VI, 14, 8. Origenem ordinat VI, 8, 4. eius epistola ad Demetrium VI, 19, 12. Origenem colit et summo studio audit VI, 27. conditor bibliothecae urbis Aeliae VI, 20, 1. martyrium subit VII, 5, 1. VI, 39, 1. VI, 46, 4. Ad eundem VII, 5, 1 recte rettulit Valesius, verbis *κοιμηθέντος Ἀλεξάνδρου* post *ἐν Ἀλλίᾳ* transpositis cum Rufino, ut postulat VI, 39, 3.
- Alexander Severus, imp. Rom. VI, 21, 2. 22, 1. 24, 3. 28, 1.
- Alexander, martyr Alexandriae VI, 41, 17.
- Alexander, martyr Caesareae VII, 12, 1.
- Alexander Aegyptius, martyr De m. P. III, 3.
- Alexander Gazeusis, martyr ib.
- Alexander Phryx V, 1, 49.
- Alexandriae sub Gaio imp. seditio II, 5, 2. ibidem Iudaei tumultum excitant sub Traiano imp. IV, 2. ingens ibi hominum multitudo religionem Christianam amplectitur II, 16. Therapeutae ibi plurimi II, 17, 8. Alexandrina ecclesia fundator II, 16. magna Alexandriae martyrum multitudo sub Severo VI, 1. quomodo Alexandriae adversus Christianos saevitum sit in persecutione Deciana VI, 41, 1. Alexandria Dionysii aetate seditionibus et turbis intestinis laborat, deinde pestilentia et fame VII, 21, 2. 9, 22, 1. quibus mirum quantum imminuitur incolarum numerus VII, 21, 9. Alexandriae obsessio quae fuit aetate Aureliani VII, 32, 7. — Alexandrina schola catechetica V, 10, 1. 4. VI, 3, 1. 3. 8, 6, 1. 8, 1. 3. 14, 11. 26, 29, 5. Alexandrinae ecclesiae episcopi post Marcum (II, 13, 1. III, 39, 15.) 1. Annianus. 2. Avillus. 3. Cerdo. 4. Primus. 5. Iustus. 6. Eumenes. 7. Marcus. 8. Celadio. 9. Agrippinus. 10. Iulianus. 11. Demetrius. 12. Heraclas. 13. Dionysius. 14. Maximus. 15. Theonas. 16. Petrus.
- Allegorica Therapeutarum interpretatio II, 17, 10. 20.
- Alphaeus martyr De m. P. I, 5.
- Amasia, urbs Ponti X, 8, 14.
- Amastris urbs IV, 23, 6.
- Ambrosius Valentinianus ab Origene ad rectam fidem conversus VI, 18, 1. Origenem ad scribendos in sacram scripturam commentarios impellit VI, 23, 1. confessor sub Maximino imp. VI, 28.
- Ammia, prophetissa Christiana V, 17, 2. 3. 4.
- Ammon, miles legionarius, martyr Alexandriae VI, 41, 22.
- Ammon, episcopus Berenices VII, 26, 1.
- Ammonarium virgo, martyr Alexandriae VI, 41, 18.
- Ammonias presbyter et martyr VIII, 13, 7.
- Ammonius philosophus VI, 19, 6. 7. 9. 10. Ammonii liber de consensu Moysis et Christi VI, 19, 10.
- Ananus minor, pontifex Iudaeorum II, 23, 21.
- Anatolius, episcopus Laodiceae VII, 32, 6.
- Anchialus urbs V, 19, 3.
- Ancyra, urbs Galatae V, 16, 4.
- Andreas apostolus III, 39, 4. in Scythia evangelium praedicat III, 1, 1. Andreas aeta apocrypha III, 25, 6.

- Anea vicus De m. P. X, 2.
 Anenoletus, episcopus secundus ecclesiae Romanae III, 13 et 15 et 21. V, 6.
 Anicetus, episcopus decimus eccl. Romanae IV, 11, 1. 7. IV, 14, 1. 5. IV, 19, 22, 3. V, 6, 4. 24, 14 et 16.
 Annas, pontifex Iudaeorum I, 10, 2. 4. *Ἀνναῖος* vel *Ἀναῖος* in excerptis ex Iosepho I, 10, 5.
 Annianus, episcopus primus ecclesiae Alexandrinae II, 24. III, 14. III, 21, 1.
 Anteros, episcopus decimus octavus ecclesiae Rom. VI, 29, 1.
 Anthimus, episcopus Nicomediae et martyr VIII, 6, 6. 13, 1.
 Antiochia, urbs Aegypti VI, 11, 3, ubi gentile *Ἀντινόητος* vel *Ἀντινόητος*.
 Antinous, servus Hadriani IV, 8, 2. 3, in eius honorem condita urbs et certamen (*ἀγὼν Ἀντινόητος*) institutum IV, 8, 2.
 Antiochia urbs II, 4, 3. III, 4. 6. VI, 21, 4. 46, 3. VII, 5, 1. VIII, 12, 2. 3. 5. 13, 2. 4. IX, 6, 3. IX, 11, 5. De m. P. II, 1.
 Christiani Antiochenses sublevant inopiam Christianorum Hierosolymitanorum II, 8, 2. 12, 2. schola philosophica Antiochensis VII, 29, 2. Antiochenses petunt a Maximino ut Christiani urbe sua expellantur IX, 2. synodus Antiochensis de Paulo Samosatensi: v. Paulus Samosatensis.
 Antiochensis ecclesiae episcopi post Petrum (de quo v. s. Petrus) 1. Evodius. 2. Ignatius. 3. Heros. 4. Cornelius. 5. Eros. 6. Theophilus. 7. Maximinus. 8. Serapio. 9. Asclepiades. 10. Philetus. 11. Zebinus. 12. Babylonas. 13. Fabius. 14. Demetrius. 15. Paulus Samosatensis. 16. Domnus. 17. Timaeus. 18. Cyrillus. 19. Tyrannus. V. locos sub his nominibus indicatos.
 Antipater, Herodis Magni pater I, 6, 3. 7, 11.
 Antoninus Pius, imp. Rom. IV, 8, 3. 10, 1. 11, 11. IV, 12. 15, 10. 17, 10. 18, 2. quae de Christianis praeceperit IV, 26, 10. V, 6, 7. ei attribuit Eusebius epistolam ad commune Asiae, quae est de Christianis IV, 13.
 Antoninus, episcopus vicesimus septimus eccl. Hierosol. V, 12, 2. ubi *Ἀντωνίνος* addendum ex Euseb. Chron.
 Antoninus presbyter, martyr De mart. P. IX, 5.
 Antonius triumvir I, 5, 2. 7, 12.
 Annianus, proconsul Africae X, 5, 15. 20. X, 6, 4. 7, 1.
 Apamea urbs V, 16, 18.
 Apellaeus mensis De m. P. X, 1.
 Apelles Marcionita V, 13, 2. 5. 9.
 Apion, scriptor ecclesiasticus V, 27.
 Apion grammaticus, legatus Alexandrinorum, idemque adversarius Iudaeorum II, 5, 3. scripsit adversus eum Iosephus III, 9, 4. Petri et Apionis dialogi apocryphi III, 39, 5.
 Apollinaris, episcopus Hierapolitanus IV, 21. 26, 1. eius apologia pro Christianis IV, 26, 2. 27. eius scripta ib. impugnatae Montanistas V, 16, 1. 19, 1. 2.
 Apollonia virgo, martyr Alexandriae VI, 41, 7.
 Apollonides haereticus V, 28, 17.
 Apollonius, scriptor adversus Montanistas V, 18, 1.

- Apollonius, martyr Romae V, 21, 2.
 Apollonius, philosophus Stoicus VI, 19, 8.
 Apostatae ad ecclesiam denuo admissi VII, 7, 4.
 Apostoli Iesu Christi I, 10, 7, 12, 1. II, 1, 4. III, 5, 2, 24, 5, 32, 8, 36, 13, 37, 1, 39, 4, 10. ubi singuli quique evangelium praedicaverint III, 1, qui ex iis habuerint uxores III, 30. sermonis elegantiae haud student III, 24, 3. eorum imagines VII, 18, 4. *ἐκ διδασκαλίας τῶν ἀποστόλων* (liber apocryphus) III, 25, 4.
 Apphianus martyr De m. P. IV, 2.
 Aquila et Priscilla II, 18, 9.
 Aquila Ponticus, interpretis Veteris Testamenti V, 8, 10. VI, 16, 1, 4.
 Aquila, praefectus Alexandriae VI, 3, 3, 5, 2.
 Aquila, presbyter Alexandrinus VII, 11, 24.
 Arabia VI, 19, 5. VI, 37. VII, 6, 2. VIII, 12, 1. Arabum haereses VI, 37.
 Arabianus, scriptor ecclesiasticus V, 27.
Ἀράβιον ὄρος Aegypti VI, 42, 3, 4.
 Archelaus, Herodis Magni filius et successor I, 6, 9, 10. I, 8, 17, 9, 1.
 Ardaba, vicus Phrygiae V, 16, 7.
 Arelate, urbs Galliae X, 6, 23.
 Ares martyr De m. P. X, 1.
 Areta, uxor Herodis minoris I, 11, 1.
 Aretas, Petraeorum rex I, 11, 2.
 Aristarchus, Pauli ap. in captivitate socius II, 22, 1.
 Aristides quidam I, 7, 1. VI, 31, 3.
 Aristides, auctor apologetici pro Christianis IV, 3, 3.
 Aristion quidam laudatus a Papa III, 39, 4, 5, 7, 14.
 Aristio Pellaeus IV, 6, 3.
 Aristobulus, pontifex Iudaeorum I, 6, 6. VII, 12.
 Aristobulus, philosophus Peripateticus VI, 13, 7. VII, 32, 16.
 Aristoteles philosophus V, 28, 14. VII, 32, 6.
 Armenia VI, 46, 2. Armeniorum natio VIII, 17, 3. Maximi bellum adversus Armenios Christianos IX, 8, 2, 4.
 Arsinoitica praefectura (*ὁ Ἀρσινόιτης* sc. *νομός*) VII, 24, 6.
 Artaxerxes, Persarum rex III, 10, 3, 4. V, 8, 15.
 Artemisius mensis III, 8, 5.
 Artemonis haeresis V, 28. VII, 30, 16, 17.
 Ascalon, urbs Palaestinae I, 7, 11. De m. P. X, 1.
 Asclepiades, episcopus nonus ecclesiae Antioch. VI, 11, 4, 21, 2.
 Asclepiades haereticus V, 28, 16.
 Asclepiodotus haereticus V, 28, 8.
 Asclepius, episcopus Marcionitarum, martyr De m. P. X, 3.
 Asphaltites lacus I, 8, 10.
 Asterius Urbanus V, 16, 17.
 Astyrius, vir senatorius et Christianus VII, 16 et 17.
 Ater, martyr Alexandriae VI, 41, 19.
 Atheniensis ecclesia III, 5, 10. IV, 23, 2. Eius episcopi ab Eusebio memorantur Dionysius Areopagita, Publius, Quadratus. Litteras ad eam dat Dionysius, Corinthiorum episcopus VI, 23, 2. Athenis commemoratur Origenes IV, 23, 2.
 Athenodorus, auditor Origenis, episcopus in Ponto VI, 30. VII, 14, 28, 1.
 Attalus Pergamenus, martyr

- Lugduni V, 1, 17, 37, 43, 50.
V, 3, 2.
Atticus, vir consularis, legatus
Syriae III, 32, 3, 6.
Atticus, episcopus Synadae VI,
19, 18.
Audynaues mensis De m. P.
X, 2.
Augustus, imp. Rom. I, 5, 2.
6, 2, 8, 1, 7, 12, 9, 1, IV,
26, 7, 8.
Aurelianus, imp. Rom. VII, 28, 4.
30, 19, 20, 22.
Aurelius, imp. Rom. V. Marcus
Aurelius.
Aurelius Cyrenius martyr V,
19, 3.
Aurelius Cyrenius, procurator
summæ rei VII, 13.
Autolyceus, homo Christianus IV,
24.
Auxentius martyr De m. P. VII,
4.
Avilius, episcopus Alexandriae
III, 14.
Avireius Marcellus V, 16, 3.
Babylas, episcopus duodecimus
eccl. Antiochensis VI, 29, 5.
39, 4.
Babylon in priori Petri epistola
Romam significat II, 15, 2.
Bacchylides, homo Christianus
IV, 23, 6.
Bacchyllas, Corinthiorum episco-
pus V, 22, 23, 4.
Baptismus aegrotorum in lecto
VI, 43, 14. quaestio de ba-
ptismo haereticorum VII, 2, 3.
VII, 5, 4, VII, 7, 9, 6.
Barcabbas et Barcophi IV, 7, 7.
Barcochebas, Iudaeorum dux
IV, 6, 2. Christianos perse-
quitur IV, 8, 4.
Bardesanes Syrus eiusque scri-
pta IV, 30.
Barnabas, unus ex septuaginta
Christi discipulis I, 12, 1, II,
4, 3, 8, 2, 12, 2. eius epistola
III, 25, 4. VI, 13, 6, 14, 1.
Bartholomaeus Indis evangelium
praedicasse dicitur V, 10, 3.
Basilicae Tyri descriptio X, 4,
63. Basilicae XI. Romae tem-
pore Diocletiani VI, 43, 11.
Basilicus Marcionita V, 13, 3.
Basillides Gnosticus, eius doctri-
na et scripta IV, 7, 3. Basil-
idiani IV, 22, 5.
Basilides, martyr Alexandriae
VI, 5, 1.
Basilides, episcopus Pentapoleos
VII, 26, 3.
Bathezor, oppidum trans Ior-
danem situm III, 6, 21.
Beneficarii milites IX, 9, 7, ubi
libri alii *βενεφικαίων*. Ii-
dem *ὀφθηκιάριοι* IX, 10, 8.
Beniamin, episcopus ecclesiae
Hierosol. IV, 5, 3.
Berenice, urbs Aegypti VII, 26, 1.
Beryllus, Bostrorum episcopus
VI, 20, 2, 33, 1. eius christo-
logia VI, 33, 1. ab Origene
ad rectam fidem revocatur VI,
33, 2.
Berytus urbs De m. P. IV, 3, 5.
Besas, martyr Alexandriae VI,
41, 16.
Besceel X, 4, 3, 25.
Bethlehem I, 5, 2, 8, 1, 9, 16.
Biblias (*Βιβλίας, ἡ*) martyr
Lugdunensis V, 1, 25.
Bithynia III, 1, 1, 4, 2, VII, 5, 2.
Bitdiera, urbs Iudaeae munitis-
sima IV, 6, 3.
Blandina martyr V, 1, 17, 37.
41, 53, 55.
Blastus haereticus V, 15, 20, 1.
Bolanus episcopus VII, 30, 2.
Bostra, Arabiae urbs VI, 20, 2.
33, 1, VII, 28, 1.
Bruchinn, pars urbis Alexan-
driae VII, 32, 7, ubi libri *Προ-
χέλου, Περονχέλου, Περου-
χίου, Περονχίου, Βρονχίου*.

- Caecilianus, episcopus Carthaginiensis X, 5, 18, 19, 6, 1.
 Caesarea s. Stratonis turris, urbs Palaestinaensis II, 10, 1. 3. III, 32, 5. V, 22, 23, 3. VI, 8, 4, 23, 4. VI, 26, 30, 32, 39, 2. VII, 5, 1. VII, 12, 14, 28, 1. 32, 21, 24. VIII, 13, 6. De m. P. II, 2. III, 4. IV, 5. VI, 1. VII, 1. 7. VIII, 3, 8. IX, 7. X, 2. XI, 2. 6. 29, 30.
 Caesarea, urbs Cappadocum VI, 26, 45, 3. VII, 14, 28, 1. 30, 3.
 Caesarea Philippi (s. Paneas s. Neapolis), urbs Phoenices VII, 17, 18.
 Calphas, pontifex Iudaeorum I, 10, 2.
 Caius Caesar (Caligula) Tiberio succedit II, 4, 1. eius *παρνοβλάβεια* et *θεσπυγία* II, 5, 1. 18, 8. legatos Iudaeorum male habet et Iudaeos odit et vexat II, 5, 5. 6, 1. templa Iudaeorum replet statuis et imaginibus suis et templum Hierosolymitanum ex se appellari iubet II, 6, 2. vita dedit II, 8, 1.
 Caius, scriptor catholicus, qui Romae vixit sub Zephyrino, eiusque disputatio adversus Proculum Montanistam II, 25, 6. 31, 4. VI, 20, 3. De apocalypsi Ioannis III, 28, 1.
 Caius, episcopus vicesimus primus ecclesiae Hierosol. V, 12, 2.
 Caius, episcopus vicesimus tertius eccl. Hierosol. V, 12, 2.
 Caius, martyr Apameae V, 16, 22.
 Caius, clericus Alexandriae VII, 11, 22.
 Caius, episcopus vicesimus septimus ecclesiae Romanae VII, 32, 1.
 Callirhoë, locus in Iudaea aquis calidis illustris I, 8, 10.
 Callistio quidam V, 13, 8.
 Callistus, episcopus decimus quintus eccl. Rom. VI, 21, 2.
 Candidus, scriptor ecclesiasticus V, 27.
 Canon ecclesiasticus librorum Veteris Testamenti secundum Melitonem IV, 26, 12. secundum Origenem VI, 25. librorum Novi Testamenti secundum Irenaeum V, 8. secundum Clementem Alex. VI, 14. secundum Origenem VI, 25, 3. secundum Eusebium III, 25. Veteris Testamenti libros summam recenset Iosephus: de quo III, 10.
 Capito, episcopus decimus quintus eccl. Hierosol. V, 12, 2.
 Cappadocia III, 1, 2. 4, 3. VI, 11, 2. 26. VII, 5, 1. 4. VIII, 12, 1. De m. P. XI, 21, 27.
 Capparattea, vicus Samaritae III, 26, 3.
 Caracalla, imp. Rom. VI, 8, 7. 16, 3, 21, 1.
 Caricus, vir ecclesiasticus V, 19, 1. VI, 12, 1.
 Carinus, imp. Rom. VII, 31, 22.
 Carpocrates Gnosticus IV, 7, 9.
 Carpocratiani IV, 22, 5.
 Carporum natio VIII, 17, 3.
 Carpus martyr IV, 15, 48.
 Carthago VII, 3. X, 5, 18, 6, 1.
 Carus, imp. Rom. VII, 31, 22.
 Cassianus, episcopus decimus septimus ecclesiae Hierosol. V, 12, 2.
 Cassianus chronographus V, 12, 7.
 Cassius, episcopus Tyri V, 25.
 Cataphryges. V. Montanistae.
 Cathari (Novatiani) VI, 43, 1.
 Celadio, episcopus octavus eccl. Alexandriae IV, 11, 6. IV, 19.

Celerianus, confessor Romae VI, 43, 6.

Celsus, episcopus Iconii VI, 19, 18.

Celsus Epicureus VI, 36, 2.

Cephas, de quo loquitur Paulus in epistola ad Galatas, fuit unus e septuaginta Christi discipulis, ut perhibet Clemens Alex. I, 12, 2.

Cephro, vicus Aegypti VII, 11, 5. 10. 12. 15. 17.

Cerdo, episcopus tertius ecclesiae Alexandrinae III, 21, 1, IV, 1.

Cerdo haereticus IV, 10. 11, 1. 2.

Cerinthus eiusque doctrina III, 28, 1 seqq. VII, 25. creditur a quibusdam composuisse apocalypsin Ioannis III, 28, 2. VII, 25, 2. Ioannes apostolus eius congressum fugit III, 28, 6. IV, 14, 6.

Chaeremon, philosophus Stoicus VI, 19, 8.

Chaeremon, episcopus urbis Nili VI, 42, 2.

Chaeremon, diaconus ecclesiae Alex. VII, 11, 3. 5. 24.

Chrestus, episcopus Syracusanorum X, 5, 21.

Christianorum nomen primo Andochiae usurpatur II, 3, 3. Christianorum mores et instituta teste Plinio III, 33. confictum adversus eos crimen infanticidii et incestus V, 1, 14, 26. 52. unde illud natum IV, 7, 11.

Christi *οικονομία* et *θεολογία*, praesertim eius *προῦπαρξις*, exponuntur I, 2, 1. Christus omnibus prophetis et viris iustis Veteris Testamenti apparuit atque ab iis agnitus est I, 2, 3. Christi nomen a Moyse et a prophetis pronuntiatur et honoratur I, 3, 1. Christus,

ὁ πρῶτον λόγος, ante incarnationem suam τὰ θεοσεβέως σπέρματα multorum hominum animis iniecit I, 2, 22. Christi *ἐνανθρώπησις* I, 2, 23. eius annus natalis I, 5, 1. Christi *ἐπιφάνειαν* congruere cum vaticinio Moysis demonstratur ex defectu regum et sacerdotum vernaculorum I, 6, 1. Christi genealogia I, 7, 1. Christus quando baptizatus sit a Ioanne, quando docendi initium fecerit et quamdiu docuerit I, 10, 1. duodecim discipulos et alios septuaginta eligit I, 10, 7. Christi discipuli septuaginta qui fuerint I, 12, 1. Christi miracula IV, 3, 2. Christi epistola ad Abgarum I, 13, 10. Christi vaticinium de Hierosolymis III, 7, 1. 4. vaticinium de Christi regno I, 8, 11. Christi *συγγενεῖς κατὰ σάρκα* I, 7, 11. 14. III, 11, III, 19, 32, 5. 6. Iosephi de Christo testimonium I, 11, 7. Thaddaei apostoli de rebus Christi narratio I, 13, 20. Christi statua in urbe Caesarea Philippi VII, 18, 1. Christi imagines pietae VII, 18, 4.

Chrysophora, mulier Christiana IV, 23, 13.

Cilicia VII, 5, 1. 4. De m. P. IX, 13. X, 1. XI, 6.

Clarus, episcopus Ptolemaidis V, 25.

Claudius imperator succedit Caio et sub eo famas magna II, 8, 11, 3, 12, 1. Iudaeos Roma pellit II, 18, 9. Agrippam minorem constituit regem Iudaeorum II, 19. moritur ib.

Claudius II., imp. Rom. VII, 28, 4.

Clemens Romanus, comes Pauli et ecclesiae Romanae episco-

- pus tertius III, 5. 9. III, 15.
21. 34. V, 7, 2. 11, 1. VI, 25,
14. eius epistola ad Corin-
thios III, 16. III, 38, 1. IV, 22,
1. 23, 11. V, 7, 3. VI, 13, 6.
eius epistola secunda et alia
scripta (Petri et Apionis dia-
logi) temere ei tributa III, 39,
4. epistolam ad Hebraeos con-
vertisse dicitur in Graecum ser-
monem III, 39, 2. et eam con-
scripsisse VI, 25, 14.
- Clemens Flavius, consul Ro-
manus III, 19, 4.
- Clemens Alexandrinus V, 11, 1.
28, 4. VI, 15, 9. praest scho-
lae catecheticae Alexandrinae
VI, 6. eius scripta VI, 13.
quomodo libros Novi Testa-
menti recenseat VI, 14. Cle-
mentis libros ab Eusebio cita-
tos v. in indice scriptorum.
- Clemens quidam presbyter VI,
11, 6.
- Cleobiani haeretici IV, 22, 5.
- Cleopas, frater Iosephi, patris
Christi III, 11. pater Symeo-
nis ib. III, 32, 1. 3. 6. IV,
22, 4.
- Cnossus, urbs Cretae IV, 23, 7.
- Cochaba, vicus Induene I, 7, 14.
- Colluthio, locus quidam Marco-
ticae praefecturae in Aegypto
VII, 11, 15.
- Comane vicus V, 16, 17.
- Cometes indicat obsidionem He-
rosolymorum III, 8, 2.
- Commodus, imperator Rom. V,
9. V, 21, 1. 22, 1. 26. VI, 6.
- Concilium Hierosolymitanum de
creando successore Iacobi Iusti
III, 11, 1.
- Conon, episcopus Hermopolita-
nus VI, 46, 2.
- Constantinus imperator VIII, 13,
12. 14. 15. Augustus a mili-
tibus proclamatur VIII. app.
§. 6. cum Galerio et Licinio
- Caesaribus edictum edit de
Christianis (edictum anni 311.
p. Chr.) VIII, 17, 6. eius bel-
lum adversus Maxentium IX,
9. victo Maxentio crucis si-
gnum Romae erigit IX, 9, 10.
alterum eius edictum de Chri-
stianis IX, 9, 12. et in ap-
pend. c. 9, 11. edictum ter-
tium (anni 313) X, 5, 2. eius
epistola ad Anulinum prima
X, 5, 15. altera X, 7, 1. epi-
stola ad Miltiadem, episcopum
Romanum IX, 5, 18. epistola
ad Chrestum, episcopum Syra-
cusanorum X, 5, 21. epistola
ad Caecilianum, episcopum
Carthaginiensium X, 6, 1. affi-
nitatem iungit cum Licinio X,
8, 2. Licinium debellat X, 9.
Constantinus Chlorus, imp. Rom.
VIII, 13, 11. 12. 13. VIII ap-
pend. §. 4.
- Coracio chiliasta VII, 25, 9.
- Corinthia ecclesia a Petro et
Paulo apostolis fundata II, 26,
8. dissidio turbatur III, 16,
V, 7, 3. Hegesippi de ea testi-
monium IV, 21, 2. ad Corin-
thiam ecclesiam literas dat
Clemens Romanus. V. Clemens
Romanus.
- Corinthiorum episcopi Diony-
sius, Primus, Bacchylas: quos
vide.
- Cornelius centurio a Petro bap-
tizatur II, 3, 3.
- Cornelius, episcopus quartus ec-
clesiae Antioch. IV, 20.
- Cornelius, episcopus vicesimus
ecclesiae Romanae VI, 39, 1.
43, 3. VII, 2. eius epistola
ad Fabium episc. Antich. de
schismate Novatiani VI, 43, 3.
ad Dionysium, episcopum Alex.
VI, 46, 3. ei rescribit Diony-
sius ib.
- Cornutus philosophus VI, 19, 8.

- Corrector (κορρηκτωρ) Siciliae X, 5, 23, in libris in κορρηκτωρος vel κορτίκτωρος corruptum. De correctoribus dixerunt Boecking. Notit. Dign. II. p. 1180. aliique ab interpretibus indicati.
- Crescens a Paulo apostolo missus in Galliam III, 4, 8.
- Crescens, philosophus cynicus IV, 16, 1. 3. 7. 8.
- Cretae insulae ecclesiae III, 4, 5.
- Crispus, Constantini filius X, 9, 4. 6.
- Cronio, martyr Alexandriae VI, 41, 15.
- Cronius philosophus VI, 19, 8.
- Culeianus IX, 11, 4.
- Cynica philosophorum schola IV, 16, 1.
- Cyprianus, episcopus Carthag. VI, 43, 3. eius sententia de baptismo haereticorum VII, 3.
- Cyrene IV, 2, 2 seqq.
- Cyrillus, episcopus decimus octavus ecclesiae Antiochensis VII, 32, 2. 4.
- Damas, episcopus Magnesia III, 36, 5.
- Damascus urbs IX, 5, 4.
- Davidis posterum conquiri iubetur a Vespasiano III, 12. a Domitiano III, 19. sub Traiano III, 32, 4. Symeon Clopae filius defertur ως αν από Λαβίδ III, 32, 3.
- Decius, imp. Romanus VI, 39, 1, 40, 2. 41, 1. VII, 1. 11, 18, 23, 12. VIII, 4, 2. eius edictum adversus Christianos VI, 41, 10.
- Demetrianus, episcopus decimus quartus ecclesiae Antiochensis VI, 46, 4. VII, 5, 1. 14, 1. 27, 1. 30, 17.
- Demetrius, scriptor Iudaicus VI, 13, 7.
- Demetrius, episcopus undecimus eccl. Alexandrinae V, 22, VI, 2, 2. 3, 2. 8. VI, 8, 3. 15, 11. 19, 5. 17. 19. VI, 26. 29, 5.
- Demetrius, presbyter Alexandriae VII, 11, 24.
- Desius mensis De m. P. I, 2.
- Develtum, colonia Thraciae V, 19, 3.
- Disconi septem primi II, 1, 1.
- Didymus, homo Christianus VII, 11, 20. VII, 20.
- Diocletianus, imp. Rom. VII, 80, 21. VIII, 2, 4. 13, 11 (τῷ πρωτοστάτῃ τῶν εὐρημένων). VIII append. § 3 (ὁ πρωτεῖων ἡγετωμένος). IX, 9, 1. 10, 8. De m. P. prooem. 1.
- Dionysia, martyr Alexandriae VI, 41, 18.
- Dionysius Areopagita III, 4, 10. IV, 23, 3.
- Dionysius, Corinthiorum episcopus II, 25, 8. III, 4, 10. IV, 21, 23, 1. eius epistolae IV, 23, 1.
- Dionysius presbyter, postea episcopus ecclesiae Romanae vicesimus quartus VII, 7, 6. 9, 6. VII, 13. 26, 1. 27, 1. 30, 1. 2. 23.
- Dionysius, episcopus decimus tertius ecclesiae Alexandrinae III, 28, 3. VI, 35. VII prooem. antea rector scholae catecheticae VI, 29, 5. eius fata in persecutione Deciana et Valeriana VI, 40. VII, 11. Dionysii mors VII, 28, 3. 32, 3.
- Novatianum ad ecclesiam catholicam revocare studet literis ad eum datis VI, 45. agit cum Stephano et Xysto de baptismo haereticorum VII, 2. 5, 3. Conf. VII, 5, 6. 7, 1. 6. sententiam suam de Paulo Samosatensi exponit per epistolam VII, 27, 2. Conf. VII, 30,

3. eius sententia de lapsis VI, 42, 5. 45, 5. VII, 8. Impugnat chiliasmum VII, 24, 3. eius iudicium de Cerintho et de apocalypsi Ioannis III, 28, 8. VII, 25. Scripta eius v. in indice scriptorum.
- Dionysius, presbyter Romanus VII, 6, 6.
- Dionysius martyr De m. P. IV, 3.
- Dionysius alter, martyr ib. 4.
- Dioscorus adulescentulus, confessor VI, 41, 19.
- Dioscorus, presbyter Alexandriae VII, 12, 24.
- Diopolis urbs De m. P. IV, 3.
- Dius, episcopus tricesimus primus eccl. Hieros. VI, 10.
- Dius, presbyter Alexandrinus, martyr VIII, 13, 7.
- Dius mensis De m. P. I, 5. VI, 1. VII, 3. IX, 5.
- Docetae VI, 12, 6.
- Dolichianus, episcopus vicesimus nonus ecclesiae Hierosol. V, 12.
- Domitlanus succedit Tito III, 13. eius saevitia III, 17. 21, 7. persequitur Christianos III, 17. 18, 4. 20, 5. IV, 26, 9. David posteros conqueri iubet, interrogat et illaesos dimittit III, 19. III, 20, 3. 32, 5. moritur III, 20.
- Domitilla Flavia III, 18, 4.
- Domitius, homo Christianus, Dionysii Alex. aequalis VII, 11, 20. VII, 20.
- Domitianus, unus ex lapsis VI, 12, 1.
- Domitianus martyr De m. P. VII, 4.
- Domnus, episcopus Caesareae VII, 14.
- Domnus, episcopus decimus sextus ecclesiae Antiochenensis VII, 30, 17. 32, 2.
- Dorotheus, presbyter Antiochenensis VII, 32, 2.
- Dorotheus cubicularius, martyr VIII, 1, 4. VIII, 6.
- Dositheus Samaritanus VI, 22, 5.
- Ducenarius VII, 30, 8.
- Dyster mensis VIII, 2, 4. De m. P. IV, 4. XI, 30.
- Ebionitae III, 27, 1. V, 8, 10. VI, 17.
- Edessa (ἡ Ἐδεσσα et τὰ Ἐδεσσα) urbs I, 13, 4. II, 1, 6.
- Eleasitae haeretici VI, 38.
- Eleazar pontifex Iud. I, 10, 5.
- Eleutheropolis urbs De m. P. IX, 5. X, 2.
- Eleutherus, episcopus duodecimus eccles. Romanae IV, 11, 7. 22, 3. V. proem. V, 3, 4. 4, 2. 5, 9. 7, 4. V, 22.
- Elias martyr De m. P. X, 1.
- Elpistus, homo Christianus IV, 23, 6.
- Emisa, urbs Phoeniciae VIII, 13, 4. IX, 6, 1.
- Eneratitarum haeresis IV, 28, 29.
- Eunathas martyr De m. P. IX, 6.
- Enoch liber VI, 32, 19.
- Ephesus urbs III, 1, 1. 1, 4, 5. 21, 9. 23, 4. 6. 8, 31, 3. 39, 6. IV, 13, 7. 14, 6. V, 8, 4. 18, 9. 14. V, 22. 24, 3. Ephesia ecclesia a Paulo apostolo fundam. et a Ioanne gubernata III, 23, 4. Ephesiae ecclesiae episcopi Onesimus et Polyernates, quos v. ad ecclesiam Ephesiam litteras dat Ignatius III, 36, 5. Ephesi duo sepulera, quorum utrumque appellabatur Ioannis III, 39, 6. VII, 25, 16.
- Ephres, episcopus decimus tertius eccl. Hierosol. IV, 5, 3.

Epimachus, martyr Alexandriae VI, 41, 17.

Eros, episcopus quintus ecclesiae Antiochi. IV, 20.

Esra V, 8, 15.

Essaci IV, 22, 7.

Eubulus martyr De m. P. XI, 29.

Euclides, mathematicus Alexandrinus V, 28, 14.

Euelpis, vir ecclesiasticus VI, 19, 18.

Eumeneia urbs V, 17, 22, 24, 4.

Eumenes, episcopus sextus eccl. Alexandr. IV, 5, 5, 11, 6.

Eunus, qui et Cronio dicebatur, martyr Alexandriae VI, 41, 15.

Euphranor, Dionysii Alex. aequalis VII, 26, 1, 2.

Eupolemus, scriptor Iudaicus VI, 13, 7.

Euporus quidam, Dionysii Alex. aequalis VII, 26, 1.

Eusebius, diaconus ecclesiae Alex. VII, 11, 3, 12, 24, 32, 8, 11. postea episcopus Laodiceae VII, 12, 26, 32, 5, 21.

Eusebius Caesareensis exponit historiae suae ecclesiasticae consilium I, 1. ait se primum omnium moliri eiusmodi opus I, 1, 3 et 5. ad historiam conscribendam utitur monumentis historicis, in bibliotheca urbis Aeliae Capitolinae asservatis VI, 20, 1. historiam suam incipiendam esse censet a Christi *οικονομία καὶ θεολογία* I, 1, 7. exponit sententiam suam de Christo eiusque divinitate I, cap. 1—3. visiones Dei tribuit Dei *λόγος* I, 2, 8, 1, 4, 12. demonstrat antiquitatem religionis Christianae I, 4, 1. cur non prius manifestata sit explicat I, 2, 17. definit notionem hominis Christiani I, 4, 7. pios Veteris Testamenti viros

quanquam non nomine, tamen re et facto Christianos fuisse adfirmat I, 4, 6, 11, 15. Eusebii canon librorum Novi Testamenti. V. Canon, Eusebii iudicia de haeresibus et haereticis I, 1, 1, II, 1, 12, III, 26, 4, 27, 1. IV, 7, 2, 30, 3, VII, 31, 1. Cf. v. Haeretici. haeresium auctor ei esse videtur diabolus II, 1, 12, 13, 1, 14, 1. III, 26, 1, 4, 27, 1. IV, 7, 1. V, 14. VII, 31, 1. idem auctor persecutionum adversus Christianos institutarum IV, 7, 1. V, 21, 1. VI, 39, 5. VIII, 1, 6, 4, 2, 4. X, 4, 14. Conf. V, 1, 5, 14, 23, 27, 38, 42. V, 2, 6. VI, 43, 6. De m. P. IX, 1. XIII, 3. Eusebii sententia de lapsis V, 2, 8. X, 4, 35. iudicium de cultu imaginum VII, 18, 4. Eusebius se ipsum significat verbis *τις τῶν μετρίως ἐπεικῶν* X, 4, 1, ubi eius oratio de templo Christiano Tyri exstructo affertur. Eusebius laudat libros suos chronicorum canonum I, 1, 6. laudat I, 2, 27. commentarios suos, in quibus composuerit *τὰς περὶ Χριστοῦ προφητικὰς ἐκλογὰς* (qui liber ex uno cod. Vindob. ab Gaisfordo editus est Oxon. 1842.). idem verbis I, 6, 11 *εἰς ἑτέραν ἀπόδειξιν* et *περὶ ὧν ἐν ἑτέροις διεκλήφαμεν* laudat vel libros Demonstrationis Evangelicae (VIII. p. 381.), vel, quod probabilius videtur Schweiglero, libros Eclogarum Prophetiarum (p. 149 seqq. ed. Gaisf.). laudat opus suum, quod inscribatur *συναγωγή τῶν μαρτυρίων* vel *τῶν ἀρχαίων μαρτυρίων* (semel *περὶ μαρτύρων*, V. prooem. § 2, ubi

- haud dubie *μαρτυρίων* scribendum cum Valesio) IV, 15, 47. V, 4, 3. 21, 5. promittit librum de martyribus his, quorum martyria ipse viderit VIII, 13, 7. laudat opus suum apologiae Origenis VI, 23, 4. 33, 4. 36, 4. libros suos de vita Pamphili VI, 32, 3. VII, 32, 25. VIII, 13, 6. De m. P. XI, 3. Eusebii Quaestiones ad Stephanum I, 7, 1. 16.
- Eutychianus, episcopus vicesimus sextus ecclesiae Romanae VII, 32, 1.
- Eutychius VII, 30, 2.
- Evangelia quattuor III, 25, 1. inter evangelia tria priora et evangelium Iohannis quae intercedat ratio III, 24, 7. VI, 14, 7. evangelium secundum Hebraeos III, 25, 5. 27, 5. 39, 17. IV, 22, 8. dictum Christi quoddam desumptum ex Evangelio secundum Hebraeos VII, 7, 4. evangelia apocrypha III, 25, 6.
- Evarestus, episcopus quartus ecclesiae Romanae III, 34. IV, 1. V, 7, 4.
- Evocatus III, 20, 1. Nomen in codicibus variis modis corruptum. In plerisque est *Ἰουόκατος*. *Ἰουόκατος* apud Synellum p. 652. ed. Bonn.
- Evodius, episcopus primus ecclesiae Antiochensis III, 22.
- Fabianus, episcopus decimus nonus eccl. Rom. VI, 29, 1. 36, 4. 39, 1.
- Fabius (Fabianus), episcopus decimus tertius eccl. Antioch. VI, 39, 4. 41, 1. 43, 4. 44, 1. 46, 4. VII, 14, 1.
- Fadus, procurator Iudaeae II, 11, 2.
- Faustinus, presbyter Alexandrinus VII, 12, 24.
- Faustus, diaconus ecclesiae Alex. VII, 11, 3. 6. 22. 24. 26.
- Faustus, presbyter Alexandrinus, martyr VIII, 13, 7.
- Felix, procurator Iudaeae II, 19, 2. 20, 1. 23. 21. 22. opprimit seditionem pseudoprophetae Aegyptii II, 21, 2.
- Felix, episcopus vicesimus quintus ecclesiae Romanae VII, 31, 23. 32, 1.
- Festus, procurator Iudaeae II, 22, 1. 23, 2.
- Firmilianus, Caesareae Cappadocum episcopus VI, 26. 27. VI, 46, 3. VII, 5, 1. 4. VII, 14. VII, 28, 1. 30, 3.
- Firmilianus, praeses Palaestinae De m. P. VIII, 1. IX, 5. XI, 8. 24. 26. 29. 31.
- Flavia Neapolis, urbs Palaestinae IV, 12.
- Flavia Domitilla III, 18, 4.
- Flavianus, praeses Palaestinae De m. P. proem. § 1.
- Flavius Clemens, consul Romanus III, 18, 4.
- Flavius quidam, Dionysii Alexandrini aequalis VII, 20.
- Florinus presbyter, postea haereticus V, 15. V, 20, 1.
- Florus, procurator Iudaeae II, 26, 1.
- Fruentacius miles VI, 40, 2.
- Fundanus. V. Minucius.
- Gaius. V. Caius.
- Galatia III, 1, 2. 4, 2. V, 16, 4. VII, 6, 4.
- Galba, imperator Rom. III, 5, 1.
- Galenus medicus et philosophus V, 28, 14.
- Galerius Augustus eiusque exitum de Christianis VIII, 17, 3. idem significatur VIII append. § 4.
- Gallaeorum secta IV, 22, 7.

- Gallia V, 1, 1. 3, 4. 23, 3. 24, 11. X, 5, 21. De m. P. XIII, 12.
- Gallienus, imp. Rom. VII, 10, 1. 11, 8. VII, 13. VII, 22, 12. 23, 1. 2. 28, 4. eius edictum de re Christiana VII, 13.
- Gallus, imp. Rom. VII, 1. VII, 10, 1.
- Gamala oppidum I, 5, 5.
- Gamaliel Iudaeus I, 11, 1.
- Gaza urbs VIII, 13, 5. De m. P. III, 1. IV, 3. VIII, 4. 8. XIII, 4.
- Germanicus, martyr Smyrnensis IV, 15, 5.
- Germanio, episcopus tricesimus secundus eccl. Hieros. VI, 10.
- Germanus episcopus, Dionysii Alexandrini obrectator VI, 40, 1. VII, 11, 1. 18. 19.
- Germanus, martyr Palaest. De m. P. IX, 5.
- Gittae (*Γιτταί*), urbs Samariae II, 13, 3.
- Gnostici IV, 7, 9.
- Gordianus, imp. Rom. VI, 29, 1. VI, 34.
- Gordius, episcopus tricesimus tertius eccl. Hieros. VI, 10.
- Gorgonius, imperatoris cubicularius, martyr VIII, 1, 4. 6, 5.
- Gorthaeus haereticus IV, 22, 5.
- Gortyna, urbs Cretae IV, 23, 5. IV, 25. ad ecclesiam Gortynensem litteras dat Dionysius, Corinth. episcopus IV, 23, 5.
- Gratus, proconsul Asiae V, 16, 7.
- Gregorius Neocaesarensis, auditor Origenis, episcopus in Ponto VI, 30. VII, 14, 28, 1. 30, 2. (Theodorus).
- Hadrianus, imperator Rom. IV, 3. 4. 5. 2. 5. 6, 3. 4. 8, 2. V, 12. eius decretum de Christianis IV, 8, 6. 26, 10. V, 8, 7. eius mors IV, 10, 1.
- Hadrianus martyr De m. P. XI, 29.
- Haeretici nonnisi post mortem apostolorum errores suos palam proferre ausi sunt II, 15, 3. III, 32, 7. haeresium initia IV, 22, 5. haereses emergerunt Ignatii maxime aetate III, 36, 4. haeretici Christianorum nomen fraudulenter usurpant et rem Christianam diffamant IV, 7, 2. 10. 13. a pastoribus ecclesiarum ubique refutantur IV, 24. haeretici libros sub Apostolorum nomine confingunt III, 25, 6. IV, 22, 9. VI, 20, 3. sacram scripturam et virorum ecclesiasticorum scripta adulterant IV, 23, 12. V, 28, 16. VI, 20, 3. quaestio de haereticorum baptismo. V. Baptismus. Eusebii iudicia de haeresibus et haeticis. V. Eusebius.
- Hebraeorum natio I, 2, 22. natio antiquissima I, 4, 5. VI, 14, 7. genuit viros pietate et iustitia conspicuos I, 4, 5. Hebraeis evangelium praedicavit Matthaeus III, 24, 5. Evangelium secundum Hebraeos. V. s. v. Evangelia.
- Hegesippus *ἐπὶ τῆς πρώτης των ἀποστόλων γενόμενος διαδοχῆς* II, 23, 3. eius scripta IV, 8, 1. 22, 1. quo tempore vixerit IV, 8, 1. IV, 21. quo tempore venerit Romam IV, 11. Plura vid. in Ind. scriptorum.
- Helena, Adiabenorum regina II, 12, 1. 3.
- Helena meretrix, comes Simonis Magi II, 13, 4. 6.
- Helenus, episcopus Tarsensis VI, 46, 3. VII, 5, 1. 4. 28, 1. 30, 2.

- Hellodorus, episcopus Laodiceae VII, 5, 1.
- Heliogabalus (Elagabalus), imp. Rom. VI, 21, 1. 2.
- Hemerobaptistae, Iudaeorum secta IV, 22, 7.
- Heraclas, Origenis discipulus VI, 3, 2. ab Origene adiutor in docendo ac socius eligitur VI, 15. traditum sibi ab Origene suscipit regimen scholae catecheticae VI, 26. episcopus duodecimae ecclesiae Alexandriae VI, 3, 2. VI, 26, 29, 5. 31, 2. VI, 35. VII, 20, 2. eius fama VI, 31, 2. eius regula de haeticis recipiendis VII, 7, 4.
- Heraclas presbyter, Origenis condiscipulus, pallium philosophicum gestat VI, 19, 13. 14.
- Heracles, Origenis discipulus, martyr VI, 4, 3.
- Heracles, procurator Constantini X, 6, 3.
- Heracitus, auctor commentarii in Apostolum V, 27.
- Herais, catechumena, martyr VI, 4, 3.
- Hermas liber qui dicitur Pastor III, 3, 6. 25, 4. V, 8, 7.
- Hermammon, amicus Dionysii, episcopi Alex. VII, 1, 1. 10, 2.
- Hermogenes haeticus IV, 24, 1.
- Hermion, episcopus tricesimus nonus ecclesiae Hierosolym. VII, 32, 29.
- Hermophilus haeticus V, 28, 17.
- Hermopolis, urbs Aegypti VI, 46, 2.
- Hermes Magnus eiusque origines I, 6, 1. 7, 11. succedit patri suo Antipatro I, 7, 12. pontifices maximos constituit vilis originis I, 6, 9. familiarum Iudaeorum tabulas genealogicas comburit I, 7, 13. infantes Bethlehemiticis occidit I, 8, 1. occidit tres filios suos I, 8, 15. eius exitus I, 8, 3. moriens nobilissimos Iudaeorum in circo inclusos trucidari iubet I, 8, 12.
- Herodes iunior (Antipas) I, 9, 1. 10, 1. Ioannem baptistam occidit I, 11, 1. a Caio imperatore εἰς Βίρραν τῆς Γαλιλαίας πόλιν relegatur cum uxore Herodiade I, 11, 3. Conf. II, 4, 1.
- Herodes Agrippa maior. V. Agrippa maior.
- Herodes, tetrarcha Smyrnaeorum IV, 15, 15. 41.
- Herodias, uxor Herodis minoris I, 11, 1. II, 4, 1.
- Heron, Origenis discipulus, martyr VI, 4, 3.
- Heron Aegyptus, martyr Alexandriae VI, 41, 19.
- Heros, episcopus Antioch. III, 36, 15. IV, 20.
- Hesychius episcopus et martyr VIII, 13, 7.
- Hierapolis urbs III, 31, 3. 4. 36, 2. 39, 9. IV, 26, 1. V, 19, 2. 24, 2.
- Hierax, episcopus Aegypti VII, 21, 1. 30, 2.
- Hierosolyma seditionibus turbatur sub Claudio II, 19, 20. 21. urbis obsidio sub Vespasiano et fames II, 6, 8. III, 5 et 6. 7, 3. Hierosolymam ingredi Iudaei vetantur IV, 6, 3. Hierosolymae nomen inditur Aelia Capitolinae IV, 6, 4. cfr. v. Aelia Capitolina. ecclesiae Hierosolymitanae persecutio prima post martyrium Stephani II, 1, 8. primus eius ecclesiae episcopus Iacobus: v. Iacobus. concilium Hierosolymitanum de creando suc-

- cessore Iacobi iusti III, 11.
usque ad Hadrianum omnes
episcopi ecclesiae Hierosol.
erant ἐκ περιτομῆς IV, 5, 4.
V, 12, 1, atque universa ec-
clesia constabat ex Hebraeis
IV, 5, 2, primus episcopus ἐξ
ἐθνῶν Marcus IV, 6, 4. V,
12, 1. ecclesiae Hieros. episco-
pi sunt I. Iacobus. 2. Simeon.
3. Iustus. 4. Zaccheus. 5. To-
bias. 6. Benjamin. 7. Ioannes.
8. Mathias. 9. Philippus. 10. Se-
neca. 11. Iustus. 12. Levi.
13. Ephres. 14. Ioseph. 15. In-
das. 16. Marcus. 17. Cassia-
nus. 18. Publius. 19. Maxi-
mus. 20. Iulianus. 21. Calus.
22. Symmachus. 23. Calus.
24. Iulianus. 25. Capito.
26. Maximus. 27. Antoninus.
28. Valens. 29. Dolichianus.
30. Narcissus. 31. Dius. 32. Ger-
manio. 33. Gordius. 34. Nar-
cissus. 35. Alexander. 36. Ma-
zabaneus. 37. Hymenaeus.
38. Zambdas. 39. Herman.
Hierosolyma coelestis X, 4, 70.
De m. P. XI, 9. Chiliastrum
III, 28, 2. V, 18, 2.
Hippocratis medici dictum quod-
dam laudatur X, 4, 11.
Hippolytus episcopus VI, 20, 2.
eius scripta VI, 22.
Hippolytus quidam VI, 46, 5.
Hispania De m. P. XIII, 12.
Homeridictum οὐκ ἀγαθὸν κτλ.
(II, 2, 204.) laudatur De m.
P. I, 1.
Hosius, episcopus Cordubensis
X, 6, 2.
Hyginus, episcopus octavus ec-
clesiae Romanae IV, 10, IV,
11, 1, 2, 6. V, 7, 4, 24, 14.
Hymenaeus, episcopus tricesi-
mus septimus eccl. Hierosol.
VII, 14, 28, 1, 30, 2, 32, 29.
Hyrcanus, Iudaeorum pontifex
maximus I, 6, 3, 6, 7, 11, 12.
Iacobus apostolus, frater Ioan-
nis III, 39, 4. VII, 25, 7. ca-
pitis supplicio afficitur ab
Agrippa maiori II, 1, 5, 9, 1.
III, 5, 2.
Iacobus, frater domini I, 13, 5.
II, 1, 2, 5, 23, 1, 4, 20, 22,
III, 7, 8. III, 22. IV, 5, 3.
VII, 19. Iustus cognomina-
tus II, 1, 2, 4, 5, 23, 4, 7
(ubi δίκαιος καὶ ἀβλίας). 10.
IV, 22, 4. eius sanctimonia
II, 23, 5. episcopus primus
ecclesiae Hierosolymitanæ II,
1, 2, 3, 23, 1, 4. III, 5, 2, 7.
8, III, 22, IV, 5, 3, 22, 4.
VII, 19. ei et Ioanni et Petro
Christus tradidit τὴν γνῶσιν
II, 1, 4. eius martyrium II,
1, 5, 23, 2, III, 5, 2, 11, 1.
IV, 22, 4. eius epistola II,
23, 24. III, 25, 3. eius cath-
edra religiose servata VII, 19, 32,
29.
Iamnia, urbs Palaest. De m. P.
XI, 5.
Iconium urbs VI, 19, 38. VII,
7, 5, 28, 1.
Iericho I, 8, 11, VI, 16, 3.
Iesus, Dammaei filius, pontifex
Iudaeorum II, 23, 24.
Iesus quidam, Ananiae filius
III, 8, 7.
Ignatius, episcopus secundus ec-
clesiae Antiochenis III, 22,
36, 2. laudatur a Polycarpo
III, 36, 13. ab Irenaeo V, 8,
9. eius martyrium III, 36, 3.
12. eius epistolae III, 36, 5,
38.
Illyricum II, 18, 9. III, 1, 2,
4, 1. VI, 25, 7.
Iudis evangelium praedicant
Bartholomaeus V, 10, 2. Pan-
taenus V, 10, 3.

- Ingenuus, martyr Alexandriae VI, 41, 22.
- Ioannes baptista I, 10, 1. capitis supplicio afficitur I, 11, 1. Iosephi de eo testimonium I, 11, 5.
- Ioannes apostolus II, 1, 3. 4. III, 39, 4. VII, 25, 7. praedicat evangelium in Asia III, 1, 1. relegatur in insulam Patmum III, 18, 2. VII, 25, 11. ab exilio reversus Ephesi considit III, 21, 9. 23, 1. 6. V, 8, 4. ecclesias Asiae gubernat vitamque producit usque ad tempora Traiani III, 23, 1. 3. 4. narratio Clementis de Iuvene in sceleratam vitam delapso et a Ioanne ad virtutem revocato III, 23, 6. Cerinthi haeretici congressum fugit III, 28, 6. IV, 14, 6. gestat laminam sacerdotalem (*τὸ πέταλον*) III, 31, 3. V, 24, 3. mortuum in vitam revocat V, 18, 14. moritur et sepelitur Ephesi III, 1, 1. 31, 3. 39, 6. V, 24, 3. distinguitur a presbytero eiusdem nominis III, 39, 4. Conf. VII, 5, 16. Polycarpus familiaribus suis de eo narrat V, 20, 6. ad eius auctoritatem provocat V, 24, 16. quo consilio Ioannes evangelium scripserit III, 24, 2. VI, 14, 7. Irenaei de eius evangelio testimonium V, 8, 4. Origenis de eius evang. testimonium VI, 25, 6. 9. eius epistolae III, 24, 17. 25, 2. 39, 17. V, 8, 7. VI, 25, 10. VII, 25, 7. 11. quando apocalypsin scripserit III, 18, 2. V, 8, 6. de huius libri authenticia III, 24, 18. 25, 2. 4. 28, 2. 4. 39, 6. IV, 18, 8. IV, 24, 26, 2. V, 8, 5. 18, 14. VI, 25, 9. VII, 25, 1. Irenaei de numero Antichristi testimonium V, 8, 5. Ioannis acta apocrypha III, 25, 6.
- Ioannes Marcus, Pauli et Barnabae socius VII, 25, 15.
- Ioannes presbyter III, 39, 4. 5. 7. 14. Conf. VII, 25, 16. apocalypsin Ioannis composuisse creditur III, 39, 6.
- Ioannes, episcopus eccl. Hierosol. septimus IV, 5, 3.
- Ioannes martyr De m. P. XIII, 6.
- Ionathas, pontifex Iudaeorum II, 20, 6.
- Ionicus V, 11, 4.
- Iordanes fluvius II, 11, 12. VII, 17, 1.
- Iosephus, pater Christi II, 1, 2. V, 8, 11. VI, 17.
- Iosephus cognomine Barsabas III, 39, 10.
- Iosephus historiographus, ubi et quo genere natus III, 9, 1. eius scripta III, 9, 3. eius testimonium de Christo I, 11, 7. commendat opus suum de bello Iudaico, incusat Iustum Tiberiensem historicum III, 10, 8. asserit vetustatem nationis Iudaicae VI, 13, 7. citatur ab Anatolio VII, 32, 16.
- Ioseph, episcopus ecclesiae Hierosol. decimus quartus IV, 5, 3.
- Irenaeus, presbyter Lugdunensis IV, 21, V, 4. contingit primam apostolorum successionem V, 20, 1. est auditor Polycarpi V, 6, 8. 20, 4. ut episcopus V, 6, 8. praestit ecclesiis Galliae V, 23, 3. 24, 11. docet divinitatem Christi V, 28, 5. chilastia III, 39, 13. narrat quaedam *ὡς ἐκ παραδόσεως Πολυκάρπου* III, 28, 6. Salomonis librum proverbiorum appellat *σοφίαν πατρίαν* IV, 22, 9. eius opus adversus haereseas II, 14, 5.

- adversus Marcionem IV, 25. V, 8, 9. epistola ad Blastum et ad Florinum V, 20, 1. 4. ad Victorem, pontificem Romanum, de quaestione paschali V, 24, 10. eius opus *περὶ ὀγδοάδος* (Valentini) V, 20, 1. alia eius scripta V, 26. quomodo libros Novi Testamenti recenseat V, 8, 1. memoratur a Clemente Alex. VI, 13, 9. Cf. ind. scriptorum s. v. Irenaeus.
- Ichyrion, martyr Alexandriae VI, 42, 1.
- Isidorus Aegyptius, martyr Alexandriae VI, 41, 19.
- Ismael, Phabi filius, pontifex Ind. I, 10, 5.
- Iudaei primum sub iudicibus, postea sub regibus egere, post captivitatem nisi sunt *πολιτεία ἀριστοκρατικὴ μετὰ ὀλίγαρχίας*, postremo Romanis tributarii facti sunt I, 6, 2. 5. Iudaeorum miseria et seditio sub Caio imp. II, 5, 1. 6. Iudaei fame laborant sub Claudio imp. II, 8, 1. 12, 1. Roma pelluntur a Claudio II, 18, 9. Iudaeorum miseriae sub Floro procuratore II, 26. Iudaei belli initium II, 25. Hierosolymorum obsidio et excidium III, 5. magna in eo bello Iudaeorum strages III, 7, 2. Alexandriae Iudaei tumultum excitant adversus Graecos IV, 2, 2. Iudaeorum seditio sub Hadriano, duce Barchocheba IV, 6, 2. 8, 4. Hierosolymam ingredi vetantur IV, 6, 3. Christianos enixe persequuntur et vexant IV, 15, 29. 41. V, 16, 12. religionis Christianae propagationem student impedire IV, 18, 7. Iudaeorum *ἀγρόσεις* II, 23, 8. IV, 22, 5, 7. Iudaeorum libri sacri secundum Iosephum III, 10, 5. Iudaei sancte habent scripturam Veteris Testamenti III, 10, 5.
- Iudas Galilaeus I, 5, 3.
- Iudas, unus ex fratribus Christi III, 19. 20, 1. 32, 5. eius epistola II, 23, 25. III, 25, 3. VI, 13, 6. 14, 1. eius posteri III, 19. 20, 1. 32, 5.
- Iudas Iscariotes I, 13, 3. II, 1, 1. III, 39, 10. V, 16, 13.
- Iudas qui et Thomas, apostolus I, 13, 11.
- Iudas propheta V, 17, 3.
- Iudas, episcopus ecclesiae Hierosol. decimus quintus IV, 5, 3. 5.
- Iudas, scriptor ecclesiasticus VI, 7.
- Iuliana quaedam VI, 17.
- Iulianus, episcopus decimus ecclesiae Alexandrinae V, 9, 22. VI, 2, 2.
- Iulianus, episcopus vicesimus ecclesiae Hieros. V, 12, 2.
- Iulianus, episc. vicesimus quartus eccl. Hieros. V, 12, 2.
- Iulianus, episcopus Apameae V, 16, 17.
- Iulianus, martyr Alexandriae VI, 41, 15.
- Iulianus, martyr Palaest. De m. P. XI, 25.
- Iuppiter Philus IX, 3.
- Iustinus martyr et philosophus IV, 8, 3, 11, 8. V, 8, 9. ubi et e quibus natus IV, 11, 11. quo tempore vixerit IV, 8, 3. 11, 8. exponit causas, quibus impulsus a Graeca philosophia transierit ad fidem Christianam IV, 8, 5. docet divinitatem Christi V, 28, 4. scribit adversus Marcionem IV, 11, 8. 18, 9. adversus haeresees omnes IV, 11, 10. eius apologia pro Christianis IV, 11, 11. 18, 2. apologia secunda IV, 16, 1.

- eius scripta IV, 18, 1. eius
martyrium IV, 16, 1. 17, 7.
Iustus Tiberiensis historicus III,
10, 8.
Iustus, episcopus tertius eccle-
siae Hieros. III, 35. episcopus
undecimus eiusdem eccl. IV,
15, 3.
Iustus, episcopus quintus eccle-
siae Alexandrinae IV, 4.
Iustus cognomine Barsabas III,
29, 9. 10.

Lacedaemoniis litteras mittit
Dionysius, Corinthiorum epi-
scopus IV, 23, 2.
Lacus Asphaltites I, 8, 10.
Laetus, praefectus Aegypti VI,
2, 2.
Laodicea, urbs Lydiae IV, 26,
3. V, 24, 5. urbs Syriae VII,
5, 1. 12, 26. 32, 5. 12, 21.
22, 23.
Lapsis nullam spem salutis su-
peresse contendebant Nova-
tiani V, 2, 8. VI, 43, 1. con-
cilli Romani decretum de la-
pso VI, 43, 2. martyrum Lu-
gdunensium clementia adversus
lapsos V, 2, 6. Dionysii Ale-
xandrini et Eusebii sententias
de lapsis v. s. v. Dionysius
et Eusebius.
Laranda, urbs Lycaoniae VI, 19,
18.
Latronianus, corrector Siciliae
X, 5, 23.
Legio fulminatrix V, 5, 4.
Leonides, pater Origenis, mar-
tyr VI, 1. 2, 5. 7. 10. 12.
Levi, episcopus ecclesiae Hieros.
duodecimus IV, 5, 3.
Libya VII, 11, 14, 23.
Licinius, imperator Rom. VIII,
13, 14. IX, 9, 1. 12. 11, 6.
edictum edit de Christianis
(anno p. Chr. 311) VIII, 17,
5. alterum eius edictum (anni
313) X, 5, 2. eius bellum ad-
versus Constantinum, clades
et mors X, 8, 2.
Linus, episcopus ecclesiae Ro-
mae primus post Petrum III,
2, 1. 4, 8. 13. 21. V, 5, 1.
Longinus, philosophus Platon-
icus VI, 19, 8. V. Albinus.
Lucas, comes Pauli II, 22, 1. 6.
III, 4, 6. 24, 15. V, 8, 3. me-
dicus cum apostolis multum
versatus III, 4, 6. conscripsit
evangelium III, 4, 6. V, 8, 3.
VI, 25, 6. et acta apostolo-
rum II, 22, 6. III, 4, 6. quo
consilio evangelium conscri-
pserit III, 24, 17. traditur in
Graecum sermonem convertisse
Pauli epistolam ad Hebraeos
III, 39, 2. VI, 14, 2. conscri-
psisse eam VI, 25, 14.
Lucianus quidam VII, 9, 6.
Lucianus, Antiochensis eccle-
siae presbyter et martyr VIII,
13, 2. IX, 6, 3.
Lucius Verus imperator IV, 12.
IV, 14, 10. V, 2, 1. 4, 3.
Lucius martyr IV, 17, 12.
Lucius, episcopus vicesimus pri-
mus eccl. Rom. VII, 2.
Lucius episcopus VII, 30, 2.
Lucius, presbyter Alexandriae
VII, 11, 24.
Lucius, seditionis Iudaicae dux
IV, 2, 3. 4.
Lugdunum, urbs Galliae V, 1, 1.
Lugdunensis persecutio Chri-
stianorum V, 1, 4.
Lupus, praefectus Aegypti IV,
2, 2.
Lusius Quietus fuit legatus Pa-
laestinae IV, 2, 5.
Lysanias tetrarcha I, 9, 1. 10, 1.

Macarius, martyr Alexandriae
VI, 41, 17.
Maecabaeorum libri III, 10, 6.
Machaerus castellum I, 11, 6.

- Macrianus VII, 10, 5. 23, 1. 2.
 Macrinus imperator VI, 21, 1.
 Magia Simonis magi II, 13, 1. 3. Menandri III, 26, 3. magicæ artis flagitia VII, 10, 4. VIII, 14, 5. IX, 3.
 Magnesia ad Maeandrum III, 36, 5. ad ecclesiam eius urbis litteras dat Ignatius III, 36, 5. huius ecclesiæ episcopus Damas ib.
 Malchio, rector scholæ Antiochensis VII, 29, 2.
 Malchus, martyr Caesareæ VII, 12.
 Mammaea, Alexandri Severi imp. mater VI, 21, 3.
 Manes et Manichæi VII, 31.
 Manganæa regio De m. P. XI, 29.
 Marcella, mater Potamiaenæ VI, 5, 1.
 Marcellinus, episcopus vicesimus octavus ecclesiæ Romanæ VII, 32, 1.
 Marcellus quidam VII, 11, 6.
 Marcianus, Irenæi frater V, 26, 1.
 Marcianus Doceta VI, 12, 5.
 Marcion Gnosticus IV, 10, 11, 1. 2. 8. IV, 14, 5. 7. 15, 46, 18. 9. 23, 4. IV, 24. 25. 29, 2. 3. 30, 1. V, 8, 7. 13, 1. 13, 3. 4. 16, 21. VI, 22, VII, 12. Marcionistæ IV, 22, 5. V, 16, 21. De m. P. X, 3.
 Marcus Turbo IV, 2, 3.
 Marcus Aurelius Verus, imp. Rom. IV, 12. IV, 13, 1. 17, 12. 18, 2. V, 5, 1. 6, 6. succedit Antonino Pio IV, 15, 10. eius epistolæ V, 6, 6. eius epistola ad commune Asiæ de Christianis IV, 13. ei apologiam pro Christianis tradunt Melito IV, 13, 8. 26, 1. et Apollinaris IV, 26, 1. quam diu regnaverit V, 9.
 Marcus, comes Petri II, 15, 1. III, 39, 15. *Ἐρμηνευτὴς Πέτρον* III, 39, 15. V, 8, 3. quomodo adductus sit ad conscribendum evangelium II, 15, 1. Conf. III, 24, 14. VI, 14, 6. Papiæ de eius evangelio testimonium III, 39, 15. Irenæi de eius evang. testimonium V, 8, 3. Origenis de eius evang. testimonium VI, 25, 5. Marcus prædicat evangelium in Aegypto II, 16, 1. primus episcopus ecclesiæ Alexandrinæ ib. et II, 24.
 Marcus, episcopus ecclesiæ Hieros. decimus sextus IV, 6, 4. V, 12, 1.
 Marcus, episcopus eccles. Alexandrinæ septimus IV, 11, 6.
 Marcus quidam (fortasse idem qui episcopus Romanus fuit post Sylvestrum papam) X, 5, 18.
 Marcus haereticus eiusque asseclæ IV, 11, 4.
 Maria palus iuxta Alexandriam II, 17, 8. Mareotica præfectura (*ὁ Μαρεώτης* sc. *νομός*) et Mareotæ VII, 11, 14, 22.
 Maria, mater Christi III, 27, 2. VI, 17.
 Maria, mulier Iudæa, in oblatione Hierosolymitana filium suum occidit et comedit III, 6, 21.
 Maria, Clopæ filia, Symeonis mater III, 32, 4.
 Marinus, episcopus Tyri VII, 5, 1.
 Marius, episcopus Galliae X, 5, 19.
 Marinus, martyr Caesareæ VII, 15, 1.
 Masbothei haeretici IV, 22, 5.
 Maternus, episcopus Galliae X, 5, 19.
 Matthæus apostolus III, 39, 4. quo consilio evangelium scripserit III, 24, 6. Papiæ de

- eius evangelio testimonium III, 39, 16. Irenaei de eius evangelio testimonium V, 8, 2. Origenis de eius evang. test. VI, 25, 4. eius evangelium differtur usque ad Indos IV, 10, 3. impugnatur a Symmacho Ebionaeo VI, 17.
- Matthias (Mathias), Iosephi historici pater III, 9, 1.
- Matthias, unus e septuaginta discipulis, postea apostolus I, 12, 2. II, 1, 1. III, 39, 10. eius dictum quoddam III, 29, 4. Matthiae evangel. apocryphum III, 25, 6.
- Matthias, episcopus ecclesiae Hierosol. octavus IV, 5, 3.
- Maturus, martyr Lugdunensis V, 1, 17. 37. 38.
- Maurentia X, 7, 1. De m. P. XIII, 12.
- Maurorum gens VIII, 6, 10.
- Maxentius Augustus, filius Maximiani, tyrannidem Romae arripit VIII, 14, 1. persecutionem Christianorum edicto cohibet in exordio principatus VIII, 14, 1. eius crudelitas et libido et magicæ artes VIII, 14, 2. 16. vincitur a Constantino IX, 9, 1.
- Maximianus Herculeus, imp. Rom. IX, 9, 14. 10, 8. significatur VIII, 13, 11 (τῷ θεοτερεῖσις περιμημένῳ). VIII, 13, 15 (ὁ δεδηλωμένος). VIII append. 3 (ὁ δὲ πλ.).
- Maximilla Montani V, 14, 16, 13. 17. 18. V, 18, 4, 13.
- Maximinus, episcopus septimus ecclesiae Antioch. IV, 24, V, 19, 1.
- Maximinus, imp. Rom. VI, 28. 29, 1. VIII, 13, 15. IX, 1, 1. 2. 3. 4, 2. 6, 4. 7, 2. 8, 13. 9, 12. De m. P. IV, 8. VI, 1. VII, 7. 8. VIII, 3. 13. IX, 3.
- XIII, 10. eius superstidio, avaritia, ebrietas, libido, crudelitas VIII, 14, 8. De m. P. IV, 1.
- Maximus, episcopus decimus nonus eccl. Hieros. V, 12, 2.
- Maximus, episc. vicesimus sextus eccles. Hieros. V, 12, 2.
- Maximus, scriptor ecclesiasticus V, 27, 1.
- Maximus, presbyter ecclesiae Romanae et confessor VI, 43, 6.
- Maximus, ecclesiae Alex. presbyter et postea episcopus decimus quartus VII, 11, 3. 6. 24. 26. 28, 3. 30, 1. 2. 32, 30.
- Maximus, episcopus Bostrensis VII, 28, 1. 30, 2.
- Maxys, tribunus militum De m. P. IX, 7.
- Mazabanes, episcopus tricesimus sextus eccl. Hierosolym. VI, 39, 3. VII, 5, 1. VII, 14.
- Mediolanum urbs X, 5, 4.
- Medorum natio VIII, 17, 3.
- Melchisedecus I, 3, 16. 17. X, 4, 23.
- Meletius, Ponticarum ecclesiarum episcopus VII, 32, 26.
- Melitina regio minoris Armeniae V, 5, 1. VIII, 6, 8.
- Melitina legio V, 5, 1.
- Melito Sardiannus episcopus IV, 13, 8. IV, 21. 26, 1. VI, 14, 9. συνοῦχος V, 24, 5. eius apologia pro Christianis IV, 13, 8. 26, 1. 3. 7. eius scripta IV, 26, 2. enumerat libros Veteris Testamenti IV, 26, 3. 12. docet divinitatem Christi V, 28, 5.
- Menander haeresiarcha III, 26. IV, 7, 3. 4. Menandrianistae IV, 22, 5.
- Mercurius, martyr Alexandriae VI, 41, 18.
- Meruzanes, Armeniorum episcopus VI, 46, 2.

- Mesopotamia VII, 5, 2. VIII, 12, 1.
 Metras, martyr Alexandriae VI, 41, 3.
 Metrodorus, Marcionitarum presbyter et martyr IV, 15, 46.
 Miltiades, episcopus Romanus tricesimus primus X, 5, 18.
 Miltiades, scriptor ecclesiasticus IV, 17. V, 28, 4.
 Miltiades, auctor sectae Cataphrygum VI, 16, 3. corrupte pro *Αλκιβιάδης*.
 Minucius Fundanus, proconsul Asiae IV, 8, 6. 9, 10. 26, 10.
 Moderatus, philos. Pythagoricus VI, 19, 8.
 Modestus, scriptor ecclesiasticus IV, 21, 25.
 Monasteria Therapeutarum II, 17, 9.
 Montanistarum vel Cataphrygum secta II, 25, 6. IV, 27, V, 16, 1. 22, 18, 4. VI, 20, 3.
 Montanus IV, 27. V, 3, 4. V, 14, 16, 7. 12, 13. 15, 22, 17, 4. 5, 18, 1. 12.
 Moses, prophetarum omnium antiquissimus I, 2, 4. antiquior viris illustribus Graecorum IV, 29, 7. VI, 13, 7. *μέγας Θεοῦ Θεράπων* I, 2, 6. eius leges et instituta fuisse *εἰκόνας καὶ σύμβολα* I, 2, 22. 3, 2. 12, 4, 8. Christi nomen primus cognoscit et enunciat et honore prosequitur I, 3, 2.
 Moses, martyr Romae VI, 43, 20.
 Musaeus, scriptor Iudaeus VII, 32, 16.
 Musanus, scriptor ecclesiasticus IV, 21, 28.
 Mysia V, 16, 7.
 Narcissus, eccles. Hieros. episcopus tricesimus eiusque miracula V, 12, 1. 2. V, 22, 23, 3. V, 25. VI, 8, 7. VI, 9, 10. VI, 11, 2. 3.
 Natalis confessor V, 28, 8.
 Nazareth I, 7, 14.
 Neapolis urbs. V. Caesarea Philippi.
 Nemesio Aegyptius, martyr Alexandriae VI, 41, 21.
 Neon, episcopus Larandensis VI, 19, 18.
 Nepos, episcopus Aegypti, pro-pugnator chiliasmi, scribit con-futationem allegoristarum VII, 24, 1, 2.
 Nero imperator succedit Claudio II, 19. Festum procurato-rem mittit in Iudaeam II, 22, 1. significatur a Paulo apo-stolo II, 22, 4. Conf. § 8. eius saevitia II, 22, 4. 25, 1. III, 21, 7. primam instituit Christianorum persecutionem II, 25. III, 17. IV, 26, 9. quam diu regnaverit III, 5, 1.
 Nerva imperator III, 20, 8. 21, 1.
 Nicetas, Herodis ierarchae pa-ter IV, 13, 15. 15, 41.
 Nicolaus et Nicolaitae III, 29.
 Nicomachus, philosophus Pytha-goricus VI, 19, 8.
 Nicomas, episcopus Iconii VII, 28, 1. 30, 2.
 Nicomedia urbs VII, 5, 6, 6. 7, 13, 1. 2. IX, 6, 3. 9, 17, 18.
 Nicomediensibus litteras mittit Dionysius, Corinthiorum epi-scopus IV, 23, 4.
 Nicopolis, urbs Epiri VI, 16, 2.
 Nilus, episcopus Aegyptius, martyr VIII, 13, 5. De m. P. XIII, 3.
 Nilus, urbs Aegypti VI, 43, 3.
 Novatianus (a Graecis perperam *Νοσβάτος* dictus) eiusque schisma V, 2, 8. VI, 43, 45. 46, 3. 5. VII, 4, 8.
 Numerianus philosophus VI, 19, 8.
 Numerianus, imp. Rom. VII, 30, 22.
 Numidia X, 6, 1.

- Onesimus, episcopus Ephesius III, 36, 5.
- Onesimus, aequalis Melitonis IV, 26, 13.
- Origenis pueritia et iuventus VI, 1, 2. Orig. semet ipsum castrat VI, 8, 1, 2. a duobus episcopis ordinatur VI, 8, 4, 23, 4. quod postea improbat Demetrius, episcopus Alexandrinus VI, 8, 5. cognominatus ὁ Ἀδამάντιος VI, 14, 10. iter facit Romam ib. advocatur in Arabiam et sedem suam ad tempus transfert Caesaream VI, 19, 15, 16. VI, 26, 30, 32, 2. Athenis commoratur VI, 32, 2. eius scholae VI, 3, 1, 8, 8, 1, 15, 11, 18, 2. VI, 26. Beryllum, episcopum Bostrensem et alios quosdam, qui in Arabia exsisterant pravae doctrinae de animarum immortalitate auctores, ad rectam fidem convertit VI, 33, 37. commentarios suos in sacram scripturam quomodo perfecit et ubi commorans conscripserit eos commentarios et alios quosdam libros VI, 23, 24, 32. Origenis constantia in persecutione Deciana VI, 39, 5. eius mors VII, 1. Porphyrii de Origene iudicium VI, 19, 2. Origenis scripta VI, 24, 32, 36. VI, 38. eius liber de martyrio VI, 28. epistola ad Africanum VI, 31, 1. ad Philippum imp. et ad Philippi coniugem Severam VI, 36, 3. ad Fabianum, episcopum Rom. VI, 36, 4. eius opus adversus Celsum VI, 36, 2. eius hexapla V, 16, 3. tetrapla ib. 4. quomodo libros sacros Veteris et Novi Testamenti recenseat VI, 25. Dionysii, episc. Alex., ad Origenem epistola de martyrio VI, 46, 2. Origenis epistolas collegit Eusebius VI, 36, 3. apologiam Origenis scripserunt Pamphilus et Eusebius VI, 23, 4, 33, 4, 36, 4. Origenis discipuli: Dionysius, postea episc. eccl. Alexandrinae VI, 29, 5. Plutarchus et Heraclas VI, 3, 2. Sereni duo VI, 4, 2, 3. Heraclides VI, 4, 3. et Hero VI, 4, 3. Theodorus et Athanodorus VI, 30. VII, 14. Theoctenus, episc. Caesareensis VII, 14.
- Osroëne V, 23, 4.
- Ostiensis via II, 25, 7.
- Otho imperator III, 5, 1.
- Pachymius episcopus et martyr VIII, 13, 7.
- Paësis martyr De m. P. III, 3.
- Pagae (?), Lyciae urbs De m. P. IV, 5.
- Palma, episcopus Amasirensium IV, 23, 6. V, 23, 3.
- Pamphilus, ecclesiae Caesareensis presbyter, Eusebii familiaris VII, 32, 25. confecit βιβλίον ἡμῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγράφων VI, 32, 3. scripsit apologiam Origenis nunc cum Eusebio VI, 33, 4. martyr VI, 32, 3, 33, 4. VII, 32, 25. VIII, 13, 6. De m. P. VII, 4. XI, 1. eius vitam conscripsit Eusebius. V. Eusebius.
- Paneas, urbs Phoenices (s. Caesarea Philippi s. Neapolis) VII, 17, 1, 18, 1.
- Panemus mensis III, 8, 12.
- Panius mons, mons Phoenices VII, 17.
- Pantaenus, scholae Alexandrinae rector V, 10. VI, 6. Indis evangelium praedicasse dicitur V, 10. eius mentionem faciunt Clemens Alexandrinus V, 11, 2. VI, 13, 1. Alexander, episc.

- Hierosol. VI, 14, 8. Origenes VI, 19, 3.
- Papias, episcopus ecclesiae Hierapol. II, 15, 2. III, 36, 2. 39, 2. 7. eius libri III, 39, 1. narrationes eius quaedam III, 39, 8. defensor est regni millenarii III, 39, 8. 12. *σφόδρα μικρὸς τὸν χρόνον* III, 39, 13. eius testimonium de evangelio Marci III, 39, 14. de evangelio Matthaei III, 39, 16. primam Ioannis et priorem Petri epistolam usurpat III, 39, 17. Conf. ind. script.
- Papirius episcopus V, 24, 5.
- Papyrus martyr IV, 15, 48.
- Parnetonium, urbs Libyae prope Alexandriam VII, 11, 23.
- Parthis evangelium praedicat Thomas apostolus III, 1, 1.
- Paschalis quaestio V, 23. quo tempore festum paschale celebrari debeat disquirat Dionysius Alexandrinus VII, 20. docet Anatolius VII, 32, 14.
- Pastor Hermas. V. Hermas.
- Paternuthius martyr De m. P. XIII, 3.
- Patmus insula III, 18, 2. 23, 6. VII, 25, 11.
- Patricius vicarius X, 6, 4.
- Paulinus, vir ecclesiasticus VI, 19, 18.
- Paulinus, Tyrionum episcopus X, 1, 2. 4, 1. 23.
- Paulus persequitur primo ecclesiam Christi, convertitur et fit apostolus II, 1, 9. 14. iter facit ab Hierosolymis usque ad Illyricum, praedicans evangelium II, 18, 9. III, 1, 2. VI, 25, 7. fundat ecclesiam Corinthiam et Romanam II, 26, 18. ecclesiam Ephesiam III, 23, 4. Romam vincitus perducitur, eiusque captivitas Romana prima, secunda II, 22, 1. capite truncatur sub Nerone II, 25, 5. III, 1, 3. eius sepulcrum in via Ostiensi II, 25, 5. 7. 31, 1. eius imagines VII, 18, 4. pauca literis mandavit III, 24, 4. VI, 25, 7. eius epistola quattuordecim III, 3, 5. 25, 2. eius epistola ad Hebraeos II, 17, 12. III, 3, 5. 39, 1. V, 26. VI, 13, 6. 14, 2. 20, 3. Origenis de authenticitate atque de auctore huius epistolae sententia VI, 25, 11. Pauli acta apocrypha III, 3, 5. 25, 4. Paulum ut apostatam aversantur eiusque epistolas reiciunt Ebronitae III, 27, 5. item Severiani IV, 29, 5. Paulus in epistola quadam uxoris suae meminit III, 30, 1.
- Paulus Samosatensis, episcopus decimus quintus ecclesiae Antioch. VII, 27, 1. Artemanis haeresin renovat V, 28, 1. VII, 30, 16. 17. Christum docet fuisse *κοινὸν τὴν φύσιν ἀνθρώπων* VII, 27, 2. synodus inde Antiochensis VII, 27, 2. 33, 5. 21. Paulus episcopatu demoveatur VII, 29, 1. 30, 17. Synodi Antiochensis de eius moribus iudicium VII, 30, 2.
- Paulus, maritus eius feminae, cuius liberalitate sustentabatur Origenes VI, 2, 14.
- Paulus, clericus Alexandriae VII, 11, 22.
- Paulus episcopus VII, 30, 2.
- Paulus, martyr Palaestinensis De m. P. VIII, 9.
- Paulus alter, martyr cum Pamphilo De m. P. XI, 5.
- Peleus, episcopus Aegyptius, martyr VIII, 13, 5. De m. P. XIII, 3.
- Pella, oppidum Peraeae III, 5, 3.
- Pentapolis, regio Cyrenaicae VII, 6, 26, 3.

- Pepuza, vicius Phrygiae V, 18, 2. 18.
- Peraca II, 19, 2. III, 5, 3. 6, 22.
- Perennius, praefectus praetorii sub Commodo V, 21, 3. 4.
- Pergamus urbs IV, 15, 48.
- Peritius mensis De m. P. XI, 7.
- Persia, mater Manichaeicae doctrinae VII, 31, 2.
- Persae VIII, 17, 3.
- Pertinax, imperator Rom. V, 26.
- Petrus apostolus II, 1, 3. 4. 12. 4, 3. ἀποστόλων ἀνάντων προήγορος II, 14, 6. ἐφ' ᾧ οἰκοδομεῖται ἡ Χριστοῦ ἐκκλησία VI, 25, 8. ab Agrippa maiori in vincula conficitur II, 9, 4, refutat Simonem magum II, 14, 5. probat evangelium Marci II, 15, 2. Conf. VI, 25, 5. Marci mentionem facit in priori epistola II, 15, 2. fundat cum Paulo ecclesiam Corinthiam et Romanam II, 26, 8. praestit ecclesiae Antiochensi III, 36, 2. in Ponto, Galatia, Bithynia praedicat evangelium τοῖς ἐν διασπορᾷ Ἰουδαίοις III, 1, 2. 4, 2. uxorem habuit et liberos ex ea suscepit III, 30, 1. Romae crucifixus sub Nerone II, 25, 5. III, 1, 2. 31, 1. eius sepulcrum in campo Vaticano II, 25, 5. 7. III, 31, 1. eius imago VII, 18, 4. eius uxor martyrio coronata III, 30, 2. eius epistola prima III, 3, 1. 4. 25, 2. 39, 17. IV, 14, 9. V, 8, 7. VI, 25, 8. secunda III, 3, 1. 25, 8. VI, 25, 8.
- Petri acta, evangelium, ἀγγέλματα, apocalypsis sunt apocrypha III, 3, 2. 25, 4. 6. de apocrypho Petri evangelio VI, 12, 2. Petri apocalypsis citatur a Clemente Alexandrino VI, 14, 1. Petri et Apionis dialogi apocryphi III, 38, 5.
- Petrus, clericus Alexandriae VII, 11, 22. 23.
- Petrus, episcopus decimus sextus ecclesiae Alexandriae, martyr VII, 32, 81. VIII, 13, 7. IX, 6, 2.
- Petrus, eubularius imperatoris, martyr VIII, 6, 4.
- Petrus, martyr Palaestinae De m. P. X, 2.
- Peucecius, rationalis Maximini IX, 11, 4.
- Phaeno, metallum Palaestinae VIII, 18, 5.
- Phamenoth, mensis Aegyptiorum VII, 32, 14. 15.
- Pharisaei II, 23, 10. 12. 14. IV, 22, 7.
- Philadelphinae ecclesiae litteras mittit Ignatius III, 36, 10.
- Philadelpheni martyres IV, 15, 45.
- Philadelphia urbs V, 17, 3.
- Phileas, Thumitarum episcopus, martyr VIII, 9, 7. 18, 7. eius epistola ad Thumitum VIII, 10.
- Philemon, presbyter Romae VII, 6, 6. 7, 1.
- Philetus, episcopus decimus ecel. Antioch. VI, 21, 2. 23, 3.
- Philippus, Herodis filius I, 9, 1. 10, 1. II, 11, 9.
- Philippus apostolus III, 39, 4. uxorem habuit et ex ea liberos suscepit III, 30, 1. mortuus et sepultus Hierapoli III, 31, 3. 32, 4. 39, 9. V, 24, 2. eius filiae prophetissae III, 31, 3. 4. 5. 37, 1. 39, 9. V, 17, 3. 24, 2.
- Philippus diaconus evangelium praedicat in Samaria II, 1, 10. baptizat dynasten reginae Aethiopicae ib. 18.
- Philippus, ecclesiae Hierosol. episcopus nonus IV, 5, 3.

- Philippus, Gortynensium episcopus VI, 21. 23, 5. IV, 25.
 Philippus, imp. Rom. VI, 34. 39, 1.
 Philo Iudaeus II, 4, 2. legatus mittitur ad Caium imperatorem II, 5, 1. 18, 7. quinque libris enarrat quae Iudaeis acciderint sub Caio II, 5, 1. Petram apostolum convenit Romae, librum suum de virtutibus recitat coram senatu Romano II, 18, 8. describit Therapeutarum ἀγωγήν II, 16, 2. II, 17. Moysen antiquiorem esse asserit quam auctores nominis Graeci VI, 13, 7. de Philonis ingenio et scriptis, quae singillatim recensentur II, 18, 1. eius libri digni habentur qui Romae in bibliothecis publicis rependantur II, 18, 8. citatur ab Anatolio VII, 32, 16.
 Philomelium urbs IV, 15, 3.
 Philoromus martyr VIII, 9, 7.
 Phlumene Apellis V, 13, 2.
 Phrygia IV, 15, 7. V, 1, 2. 3. 3, 4. V, 14. 16, 7. 18, 1. 2. VIII, 11, 1. homo natione Phryx IV, 15, 7. V, 1, 49. V, 16, 9.
 Pierius, presbyter ecclesiae Alexandrinae VII, 32, 26. 30.
 Pilatus, procurator Iudaeae I, 9, 2. 10, 1. Christum supplicio afficit I, 11, 8. relationem mittit ad Tiberium de miraculis Christi II, 2, 1. 2. vexat Iudaeos II, 5, 7. 6, 4. mortem sibi consciscit II, 7. Pilati acta: v. Acta.
 Pinna episcopus VII, 13.
 Pinytus, Cretensium episcopus IV, 21. 23, 7. 8.
 Pionius martyr IV, 15, 47.
 Pius, episcopus nonus Rom. eccl. IV, 11, 1. 6, 7. V, 7, 4. 24, 14.
 Plato philosophus II, 4, 3. IV, 8, 5. VI, 19, 8. Platonis locus quidam citatur IV, 16, 6.
 Plinii Secundi testimonium de Christianis III, 33.
 Plutarchus, Origenis discipulus, martyr VI, 3, 2. 9.
 Polybius, Trallianorum episcopus III, 36, 5.
 Polycarpus, episcopus ecclesiae Smyrnaensis III, 28, 6. 36, 1. 5. 10. IV, 14, 3. 15, 39. V, 24, 4. eius epistolae V, 20, 8. epistola ad Philippenses III, 36, 13. IV, 14, 8. 9. eius ἐπιστολὴς Papias III, 39, 1. eius auditor Irenaeus V, 6, 8. 20, 4. Romam proficiscitur et cum Aniceto de quaestione paschali agit IV, 14, 1. V, 24, 16. Irenaei de Polycarpo testimonium IV, 14, 3. V, 20, 6. Polycarpus Marcionis haeretici congressum et salutationem respuit IV, 14, 7. haereses aversatur V, 20, 7. eius martyrium IV, 15.
 Polycrates episcopus ecclesiae Ephesiae III, 31, 2. V, 22. V, 24, 1. 6.
 Pompeius I, 7, 12. Hierosolyma expugnat I, 6, 6.
 Pontia insula III, 18, 4.
 Pontianus, episcopus decimus septimus ecclesiae Romanae VI, 23, 3. 29, 1.
 Ponticus puer, martyr Lugdunensis V, 1, 53. 54.
 Pontifices maximi praeerant Iudaeorum genti post captivitatem I, 6, 10, 2. pontificum Hierosolym. σάτεις adversus sacerdotes II, 20.
 Pontius, vir ecclesiasticus V, 19, 1. VI, 12, 1.
 Pontus, regio Asiae minoris III, 1. 4, 2. IV, 15, 2. 23, 6. V, 16, 4. 23, 3. VI, 30. VII, 5, 2. VII, 14. 23, 1. 32, 26. VIII,

- 12, 6. X, 8. 15. homo Ponticus Timolaus De m. P. III, 3.
 Porphyrus locus in Thebaide De m. P. VIII, 1.
 Porphyrus iudicium de Origene VI, 19, 2.
 Porphyrius, martyr Palaest. De m. P. XI, 19.
 Potamiaena Alexandrina, martyr VI, 5, 1.
 Pothinus, episcopus Lugdunensis V, 1, 29, 5, 8.
 Potius Marcionita V, 13, 4.
 Primus, episcopus quartus ecclesiae Alexandrinae VI, 1, 4, IV, 4.
 Primus, Corinthiorum episcopus IV, 22, 1.
 Prisca sive Priscilla Montani V, 14, V, 18, 3, 19, 3.
 Priscilla et Aquilas II, 18, 9.
 Priscus, pater Iustini martyris IV, 12.
 Priscus, martyr Caesarene VII, 12.
 Probus, imp. Rom. VII, 30, 22.
 Probus martyr De m. P. X, 1.
 Procopius martyr De m. P. I, 1.
 Proculus Montanista II, 25, 6, III, 32, 4, VI, 20, 3.
 Proculus episcopus VII, 30, 2.
 Promus (unus codex *Πρόβος*) martyr De m. P. X, 2.
 Protocetus presbyter et confessor VI, 28.
 Protogenes episcopus VII, 30, 2.
 Ptolemaeus Lagi V, 8, 11.
 Ptolemaeus Philadelphus VII, 32, 16.
 Ptolemaeus, martyr Romae IV, 17, 8.
 Ptolemaeus, martyr Alexandriae VI, 41, 22.
 Ptolemais, urbs Phoeniciae V, 25, urbs Cyrenaicae VII, 6.
 Publius, episcopus ecclesiae Atheniensis IV, 23, 2.
 Publius, episcopus decimus octavus eccl. Hieros. V, 12.
 Pythagoras philosophus II, 43.
 Pythagorei V, 19, 8. Pythagoreorum silentium quinquennale IV, 7, 7.
 Quadratus propheta III, 37, 1, V, 17, 2, 3, 4.
 Quadratus eiusque apologia pro Christianis IV, 3, 1.
 Quadratus, episcopus ecclesiae Atheniensis IV, 23, 3.
 Quinta, martyr Alexandriae VI, 41, 4.
 Quintus Phryx IV, 15, 7.
 Quirinius eiusque ἀπογραφὴ I, 5, 2, 4.
 Rationalis s. procurator summae rei qui ὁ ἐπὶ τῶν καθόλου λόγων dicitur VII, 10, 20, ὁ τῶν καθόλου λόγων ἐπαρχος IX, 11, 4, ὁ τὰς καθόλου διοικήσεις ἐγκρατεισμός VIII, 11, 2. Vid. Vales, ad Ammian. Marc. 15, 5, 28, 2.
 Rechab, filius Rechabim II, 23, 17.
 Relicinus, episcopus Galliae X, 5, 19.
 Rhodanus fluvius V, 1, 1, 62.
 Rhodon, Tatiani discipulus, scribit adversus Marcionem V, 13, 1, alia eius scripta V, 13, 8.
 Rhossus, oppidum Syriae VI, 12, 2.
 Roma figurate Babylon vocatur II, 15, 2. Romana ecclesia a Paulo et Petro fundata II, 25, 8, IV, 1, V, 6, 1, 8, 2, Dionysii, Corinthiorum episcopi, epistola ad Romanos II, 25, 8, IV, 23, 8. Ignatii epistola ad ecclesiam Romanam III, 36, 6. Dionysii Alexandrini epistola ad Romanos VI, 46, 6, VII, 10, 6. Conf. Dionys. in ind. script. Romanorum episcoporum auctoritas ab Aure-

- Ilano imp. confirmatur VII, 30, 19. Romanae ecclesiae episcopi post Petrum (III, 4, 8. V, 28, 3.) 1. Linus. 2. Anencletus. 3. Clemens. 4. Evarestus. 5. Alexander. 6. Xystus. 7. Telesphorus. 8. Hyginus. 9. Pius. 10. Anicetus. 11. Soter. 12. Eleuthernus. 13. Victor. 14. Zephyrinus. 15. Callistus. 16. Urbanus. 17. Pontianus. 18. Anteros. 19. Fabianus. 20. Cornelius. 21. Lucius. 22. Stephanus. 23. Xystus. 24. Dionysius. 25. Felix. 26. Eutychianus. 27. Caius. 28. Marcellinus. 31. Miltiades.
- Romanus diaconus, martyr Antiochiae De m. P. II, 1.
- Romulus martyr De m. P. III, 3.
- Rufus, martyr Christianus, a Polycarpo laudatus III, 36, 13.
- Rufus, praefectus Iudaeae IV, 6, 1.
- Ruth Moabitidis I, 7, 13.
- Sabellii haeresis VII, 6. 26, 1.
- Sabinus, praefectus Aegypti sub Decio VI, 40, 2. VII, 11, 18.
- Sabinus, praefectus praetorio sub Maximino IX, 1, 2. 9, 14.
- Sadducaei II, 23, 21. IV, 22, 7.
- Sadducus Pharisaeus I, 5, 5.
- Sagaris episcopus et martyr IV, 26, 3. V, 24, 5.
- Salome, soror Herodis Magni I, 8, 13.
- Salomonis liber proverbiorum appellabatur σοφία πανόρετος IV, 22, 9. Conf. IV, 26, 14. V, 8, 8. V, 26. VI, 13, 6.
- Samaritae Simonem Magum ut summum deum venerantur II, 13, 4. Samaritae, secta Iudaeorum IV, 22, 7.
- Samosata urbs V, 28, 1. VII, 27, 1.
- Sanctus diaconus V, 1, 17, 20, 37.
- Saraceni VI, 42, 4.
- Sardes urbs IV, 13, 8. 26, 1. V, 24, 5.
- Saturninus Gnosticus IV, 7, 3. 4. 22, 5. 29, 2. 3.
- Schola Alexandrina. V. Alexandria.
- Scythis evangelium praedicat Andreas apost. III, 1, 1.
- Scythopolis urbs De m. P. IX, 6.
- Seianus Iudaeis infensus II, 5, 7.
- Seleucus, martyr Palaest. De m. P. XI, 20.
- Seneca, episcopus ecclesiae Hieros. decimus IV, 5, 3.
- Septuaginta interpretes V, 8, 10. VI, 16, 1. 4. VII, 32, 16.
- Septuaginta Christi discipuli I, 10, 7. I, 12. II, 1, 4. III, 24, 5.
- Serapio, episcopus octavus eccl. Antioch., eiusque scripta V, 19, 1. V, 22. VI, 11, 4. VI, 12.
- Serapio, martyr Alexandriae VI, 41, 8.
- Serapio, lapsus Alexandriae VI, 44, 2.
- Serenius Granianus, proconsul Asiae IV, 8, 6. 9, 1.
- Serenus, Origenis discipulus, martyr VI, 4, 2.
- Serenus alter, Origenis discipulus, martyr VI, 4, 3.
- Servilius Paulus, proconsul Asiae IV, 26, 3.
- Severa, coniux imperatoris Philippi VI, 36, 3.
- Severus et Severiani IV, 29, 4.
- Severus, imp. Rom. V, 26, 28, 7. VI, 1. 2, 2. 4, 2. 3. 8, 7.
- Sextus, scriptor ecclesiasticus V, 27.
- Sicilia X, 6, 23.
- Sidon urbs VIII, 13, 3.
- Sidonius, confessor Romae VI, 43, 6.
- Silas propheta V, 17, 3.
- Silvanus, episcopus Emesensis, martyr VIII, 13, 3. IX, 6, 1.

- Silvanus, episcopus Gazae, martyr VIII, 13, 5. De m. P. VII, 3. XIII, 14.
 Simon, Camithi filius, pontifex Iudaens I, 10, 5.
 Simon magus IV, 22, 5. baptizatur a Philippo diacono II, 1, 11. Romam venit ibique multos praestigis suis decipit II, 13, 1. refutatur a Petro apostolo II, 15, 3. eius statua II, 13, 3. 15, 5. haeticorum omnium dux et signifer II, 13, 6. eius asseclae horumque mysteria nefanda II, 1, 12. 14, 6. IV, 22, 5. eius discipulus et successor Menander III, 26. IV, 7, 3. 4. ex eius secta prodire Carpoctiani IV, 7, 9. Cerdo IV, 11, 2.
 Siracides IV, 22, 9.
 Smyrna urbs III, 36, 1. 5. 10. IV, 14, 3. 15, 3. 26. 39. 45. 46. V, 24, 4. ad Smyrnaensem ecclesiam litteras dat Ignatius III, 36, 10.
 Socratis (apud Platonem) effatum quoddam IV, 16, 6.
 Socrates, episcopus Laodiceae VII, 32, 5.
 Sosthenes, unus e septuaginta Christi discipulis I, 12, 1.
 Sotas, Anchiiali episcopus V, 19, 3.
 Soter, episcopus undecimus ecclesiae Romanae IV, 19. 22, 3. 23, 9. 10. 30, 3. V, 6, 4. 24, 14.
 Stephanus diaconus, primus martyr Christi II, 1, 1. 8. III, 5, 2. V, 2, 5.
 Stephanus, episcopus vicesimus secundus ecclesiae Rom. VII, 2. 3. VII, 6, 3.
 Stephanus, episcopus Laodiceus VII, 32, 22.
 Stoicorum secta V, 10, 1.
 Symeon, Clopae filius, episcopus ecclesiae Hierosol. III, 11. 22. 32, 1. IV, 22, 4. eius martyrium III, 32, 2. III, 35.
 Symmachus, episcopus vicesimus secundus ecclesiae Hierosol. V, 12, 2.
 Symmachus, Ebionaeus VI, 16, 1. 2. 4. VI, 17.
 Syneros haeticus V, 13, 4.
 Synnada, urbs Phrygiae VI, 19, 18. VII, 7, 5.
 Syracusae X, 5, 21.
 Tabularii De m. P. IX, 9.
 Taposiris, urbs Aegypti prope Alexandriam VI, 40, 4.
 Tarsus, Ciliciae orbs VI, 46, 3. VII, 5, 1. 28, 1. 30, 5.
 Tatianus apologeta IV, 16, 7. V, 13, 1. 8. 28, 4. eius scripta IV, 16, 7. 29, 6. V, 13, 8. VI, 13, 7. eius haeresis IV, 29, 2. evangelium *διὰ τῆς σαφῶς* IV, 28, 6.
 Telesphorus, episcopus septimus ecclesiae Romanae IV, 5, 5. IV, 10. V, 6, 4. 24, 14.
 Telesphorus quidam, Dionysii Alex. aequalis VII, 26, 1.
 Tertullianus, vir inter Romanos illustris legumque Romanarum peritissimus II, 2, 4. eius apologeticus pro Christianis in Conf. iudicem script.
 Testamenti Veteris atque Novi canon. V. canon.
 Thaddaeus, unus e septuaginta Christi discipulis I, 12, 3. 13, 4. a Thoma apostolo Edessam missus manus impositione Abgarum sanat et evangelium Christi Edessensis praedicat I, 13, 4. II, 1, 6.
 Thebais Aegypti VI, 1. VIII, 6, 10. 9, 1. 13, 7. De m. P. VIII, 1.
 Thebuthis haeticus IV, 22, 5.
 Thecla martyr De m. P. III, 1.

- Thelymidres, episcopus Laodiceus VI, 46, 2. VII, 5, 1.
 Themiso Montanista V, 16, 17, 18, 5.
 Theoctistus, episcopus Caesareae VI, 19, 17. VI, 27. 46, 3. VII, 5, 1. VII, 14.
 Theodorus, vir ecclesiasticus VI, 19, 18.
 Theodorus episcopus et martyr VIII, 13, 7.
 Theodorus. V. Gregorius.
 Theodosia virgo, martyr Caesareae De m. P. VII, 1.
 Theodotion Ephesus, interpres Veteris Testamenti V, 8, 10. VI, 16, 1. 4.
 Theodotus Montanista V, 3, 4, 16, 14, 15.
 Theodotus ὁ σκυτεὺς V, 28, 6. 9.
 Theodotus ὁ γραφεύτης V, 28, 9.
 Theodotus, episcopus Laodiceus VII, 32, 23.
 Theodulus, martyr Palaest. De m. P. XI, 24.
 Theonas, episcopus ecclesiae Alexandrinae decimus quintus VII, 32, 30. 31.
 Theophilus, episcopus sextus ecclesiae Antioch. IV, 20. IV, 24.
 Theophilus, episcopus Caesareae V, 22. 23, 3. V, 25.
 Theophilus, martyr Alexandriae VI, 41, 21.
 Theophrastus philosophus V, 28, 14.
 Theotecus, episcopus Caesareae VII, 14. 15, 4. 28, 1. 30, 2. 32, 21. 24.
 Theotecnus, curator urbis Antiochiae IX, 2. 11, 5. 6.
 Therapeutae Philonis II, 17, 2. eius nominis origo ib.
 Theudas seditionem movet II, 11, 1. interficitur ib.
 Thumia, urbs Aegypti VIII, 9, 7.
 Thomas apostolus III, 39, 4.
 Thaddaeum mittit ad regem Abgarum I, 13, 4. 11. II, 1, 6.
 Parthis evangelium praedicat III, 1, 1. Thomae evangelium apocryphum III, 25, 6.
 Thraseas episcopus et martyr V, 18, 13. 24, 4.
 Tiberius, imp. Rom. I, 9, 2. 10, 1. ad senatum refert de Christo inter deos adsciscendo II, 2, 1. religioni Christianae favet II, 2, 1. 3. 6. eius mors II, 4, 1.
 Timaeus, episcopus decimus septimus ecclesiae Antiochensis VII, 32, 2.
 Timolaus martyr De m. P. III, 4.
 Timotheus, Pauli discipulus, primus Ephesiorum episcopus III, 4, 5.
 Timotheus, Dionysii Alexandrini filius VI, 40, 4. VII, 26, 2.
 Timotheus, martyr Palaest. De m. P. III, 1.
 Titus, discipulus Pauli, ecclesiarum Cretae insulae episcopus III, 4, 5.
 Titus imperator suscipit a patre Vespasiano bellum Iudaicum III, 5, 1. ingemiscentem ad aspectu Iudaeorum strage III, 6, 15. magni facit et publicari iubet Iosephi de bello Iudaico libros III, 10, 11. succedit patri suo Vespasiano III, 13. moritur ib.
 Tobias Edessenus I, 13, 11.
 Tobias, episcopus ecclesiae Hieros. quintus IV, 5, 3.
 Traianus imperator III, 21, 1. 32, 1. 4. 6. III, 34. IV, 1, 2. 1. 3. 5. IV, 3, 1. quae de Christianis praescripserit III, 33, 2. V, 6, 7.
 Trallianae ecclesiae litteras mittit Ignatius III, 36, 5. eius episcopus Polybius ib.
 Tripolis, urbs Phoeniciae De m. P. IV, 3.

- Tryphon Iudaeus IV, 18, 6.
 Tynium, Phrygiae oppidum V, 18, 2.
 Tyrannio, ecclesiae Tyriae episcopus, martyr VIII, 13, 3.
 Tyrannus, episcopus decimus novus ecclesiae Antiochensis VII, 32, 4.
 Tyros urbs V, 25. VII, 5, 1. 32, 3. VIII, 7, 1. VIII, 8, 13, 3. X, 4, 1. De m. P. V, 1. VII, 1.
 Ulpianus martyr De m. P. V, 1.
 Urbanus, episcopus decimus sextus eccl. Rom. VI, 21, 2. 23, 3.
 Urbanus, confessor Romae VI, 43, 5.
 Urbanus, praeses Palaestinae De m. P. III, 1, 3. IV, 8. VII, 5. VIII, 1.
 Urbicius, praefectus urbis IV, 17, 8.
 Ursus rationalis X, 6, 1.
 Valens, episcopus vicesimus octavus ecclesiae Hieros. V, 12, 2.
 Valens martyr De m. P. XI, 4.
 Valentina martyr De m. P. VIII, 8.
 Valentinus Gnosticus IV, 10, 11, 1. 3. 14, 5. 29, 3. 30, 3. V, 20, 1. Valentiniani IV, 22, 5. VI, 18, 1.
 Valerianus imperator VII, 10, 1. 3. 7. 9. 11, 8. VII, 12. 13. VIII, 4, 2.
 Valerius Gratus, procurator Iudaeae I, 10, 5.
 Vaticanus campus II, 25, 7.
 Vespasianus fuit imperator III, 5, 1. sub eo obsessio Hierosolymorum: v. Hierosolyma. Davidis posteros iubet conquiri III, 12. Christianos non vexat III, 17. V, 5, 7. vaticinium de Vespasiani imperio III, 8, 10. quam diu regnavit III, 13.
 Vettius Epagathus, maritus Lugdunensis V, 1, 9.
 Victor, episcopus ecclesiae Romanae decimus tertius III, 31, 2. V, 22. 23, 3. 24, 1. 9. 10. 11. 28, 4.
 Vienna, urbs Galliae I, 11, 3. V, 1, 1. 2. 3. 17.
 Virginitas mulierum apud Therapeutas II, 17, 19. apud Christianos II, 17, 18. VI, 5, 1. 41, 18. De m. P. V, 3. VIII, 1. IX, 6. sacerdotum quarundam apud Graecos II, 17, 19.
 Xanthicus mensis III, 8, 2. De m. P. proem. §1. IV, 15. VII, 1.
 Xystus, episcopus sextus ecclesiae Romanae IV, 4, 5, 5. V, 6, 4. 24, 14. VII, 14.
 Xystus, episcopus vicesimus tertius ecclesiae Romanae VII, 5. 3. 9, 1. 6. 27, 1.
 Zacchaeus martyr De m. P. I, 5.
 Zacchaeus, episcopus ecclesiae Hierosol. quartus IV, 5, 3.
 Zambdas, episcopus tricesimus octavus ecclesiae Hierosol. VII, 32, 29.
 Zebinas martyr De m. P. IX, 5.
 Zebinus, episcopus undecimus ecclesiae Antiochensis VI, 23, 3. 29, 5.
 Zeno, martyr Alexandriae VI, 41, 22.
 Zenobius, Sidoniorum ecclesiae presbyter, martyr VIII, 13, 3. 4.
 Zephyrinus, episcopus ecclesiae Romae decimus quartus II, 25, 6. V, 28, 4. 7. 12. VI, 15, 10. 20, 3. 21, 1.
 Zorobabel X, 4, 3. 36.
 Zosimus martyr, a Polycarpo laudatus III, 36, 13.
 Zoticus Otrenus presbyter V, 16, 5.
 Zoticus Comanensis episcopus V, 16, 17, 18, 13.

CORRIGENDA.

In textu:

- p. 6, 5 *lege διαφθορῶν.*
 „ 21, 28 *lege ἕως.*
 „ 24, 28 *ante “ἐπειδὴ pone 2.*
 „ 45, 22 *dele “ et appone post καρατομηθεὶς v. 25. Ante*
v. 23. 24. 25 pone “.
 „ 76, 5 *lege XXIII.*

In notis:

- p. 13 *et 350 pro Ierem. lege Thren. Ierem.*
 „ 26 *lege Luc. 3, 23.*
 „ 38 *pro Corinth. lege 1. Corinth. (bis).*
 „ 49 *lege 26 Psalm. 18 (19), 5.*
 „ 52 *pro 23 lege 23 29.*
 „ 55 *lege 21 Act. 11, 28.*
 „ 108 *pro III, 4 lege III, 3, 4.*
 „ 152 *pro III, 3. 4 lege III, 3, 4.*
 „ 408 *lege Gal. 4, 26.*

Praeterea adde in notis:

- p. 28: 2 *cf. Exod. 12, 19.*
 „ 47: 30 *Psalm. 67 (68), 32.*
 „ 49: 3 *Tertullian. Apolog. cap. 5.*
 „ 54: 12 *Ioann. 19, 15.*
 „ 75: 21 2. *Timoth. 4, 11.*
 „ 87: 3 2. *Timoth. 4, 21.*
 „ 120: 29 *Apoc. 2, 6. 15.*
 „ 142: 30 *Iren. 1, 25.*
 „ 245: 19 *Matth. 6, 25 sqq. Luc. 12, 22 sqq.*
 „ 248: 28 *Clem. Strom. 1, 21. p. 409.*
 „ 304: 8 *Apoc. 13, 5.*
 „ 308: 15 1. *Corinth. 5, 3.*
 „ 414: 23 *Phillipp. 4, 8.*

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας